7TH INTERNATIONAL MARDIN ARTUKLU SCIENTIFIC RESEARCHES CONFERENCE

DECEMBER 10-12, 2021

SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES

EDITED BY

ASSOC. PROF. DR. OMER GOKHAN ULUM

HENDRİ HERMAWAN ADINUGRAHA

ISBN: 978-625-7898-56-0

7th INTERNATIONAL MARDIN ARTUKLU SCIENTIFIC RESEARCHES CONFERENCE

December 10-12, 2021

SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES

EDITED BY

Assoc. Prof. Dr. Omer Gokhan ULUM

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

All rights of this book belongs to Farabi Publishing House

Without permission can't be duplicate or copied.

Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.

www.artuklukongresi.org

Issued: 23.12.2021

ISBN: 978-625-7898-56-0

CONFERENCE ID

7th INTERNATIONAL MARDIN ARTUKLU SCIENTIFIC RESEARCHES CONFERENCE

DATA AND PLACE

December 10-12, 2021

Mardin, Turkey (ZOOM APPLICATION)

ORGANIZED BY

İnstitute of Economic Development & Social Research of Turkey

CONFERENCE PRESIDENT

Prof. Dr. Necati DEMİR

ORGANIZING COMMITTEE

Assoc. Prof. Dr. Ufuk Aydın, Ataturk University
Assoc. Prof. Dr. Aparna SRIVASTAVA, Noidan University
Assoc. Prof. Dr. Yener Lütfü MERT, Uskudar University
Hüseyin MUNGAN- Zonguldak Bülent Ecevit University
Elvan CAFEROV, Baku State Pedagogy University

COORDINATOR

Gulnaz GAFUROVA

PRESENTATION TYPE

Oral Presentation/ Virtual

NUMBER OF ACCEPTED PAPERS: 432

THE NUMBER OF PAPERS FROM TURKEY: 215

OTHER COUNTRIES: 217

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

SCIENTIFIC & REVIEW COMMITTEE

Dr. Mustafa GÜLEÇ
Ankara Üniversitesi
Dr. Necati DEMİR
Gazi Üniversitesi
Dr. Amanbay MOLDIBAEV
Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi
Dr. Günseli GÜMÜŞEL
Atılım Üniversitesi
Dr. Sadiye KAYAARSLAN
Kırıkkale Üniversitesi
Dr. ELNUR KELBİZADE
Baku Avrasya Üniversitesi
Dr. İlkgül KAYA ZENBİLCİ
Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
Dr. Bayram BOLAT
Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Bahtiyar MEHMETOĞLU
Tokat Üniversitesi
Dr. Barış AYTEKİN
Kırklareli Üniversitesi
Dr. Berrin GÜZEL
Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Caner KARAVİT
Mimar Sinan Üniversitesi
Dr. Cihangir HASANHANOĞLU
Başkent Üniversitesi
Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA
Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi
Dr. D.K. TÖLEGENOVA
Makhambet U. Batı Kazakistan Devlet Üniversitesi
Dr. Dzhakipbek A. ALTAEV
Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. F.Gül KOÇSOY
Fırat Üniversitesi
Dr. Guzel SADYKOVA
Kastamonu Üniversitesi
Dr. Gulmira ABDİRASULOVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. İskender ASKEROV
Giresun Üniversitesi
Dr. Kemal EROL
Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Mahabbat OSPANBAEVA
Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi

Dr. Malik YILMAZ
Atatürk Üniversitesi
Dr. Mavlyanov ABDİGAPPAR
Kırgızistan Elaralık Üniversitesi
Dr. Maira ESİMBOLOVA
Kazakistan Narkhoz Üniversitesi
Dr. Nuran AKŞİT AŞIK
Balıkesir Üniversitesi
Dr. N.N. KERMANOVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Orhan ELMACI
Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Osman Kubilay GÜL
Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Özlem GÜZEL
Akdeniz Üniversitesi
Dr. Sarash KONYRBAEVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Seden DOĞAN
Samsun 19 Mayıs Üniversitesi
Dr. Sibel BAYRAM
Düzce Üniversitesi
Dr. Pınar GÜL
Atatürk Üniversitesi
Dr. Rıdvan Koçyiğit
Atatürk Üniversitesi
Dr. Sibel Mehter AYKIN
Akdeniz Üniversitesi
Dr. Sevcan YILDIZ
Akdeniz Üniversitesi
Dr. ÜMRAN TÜRKYILMAZ
Gazi Üniversitesi
Dr. Wakako SADAHIRO
Sapparo City Üniversitesi
Dr. Zeynep KARAÇOR
Selçuk Üniversitesi
Dr. Haydar BALCI
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Murat KARA
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Gamze ÇAKMAK
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Ali Korkut ULUDAĞ
Atatürk Üniversitesi
Dr. Gülin Feryal CAN
Başkent Üniversitesi
Dr. Rıza POLAT
Atatürk Üniversitesi

Dr. Berna KAVAZ KINDIĞILI
Atatürk Üniversitesi
Dr. Ceren YEGEN
Mersin Üniversitesi
Dr. Muhsin SARIKAYA
Atatürk Üniversitesi
Dr. Volkan KILIÇ
Mustafa Kemal Üniversitesi
Dr. Ahmet AKKÖSE
Atatürk Üniversitesi
Dr. Elif ŞENKUYTU
Atatürk Üniversitesi

PHOTO GALLERY

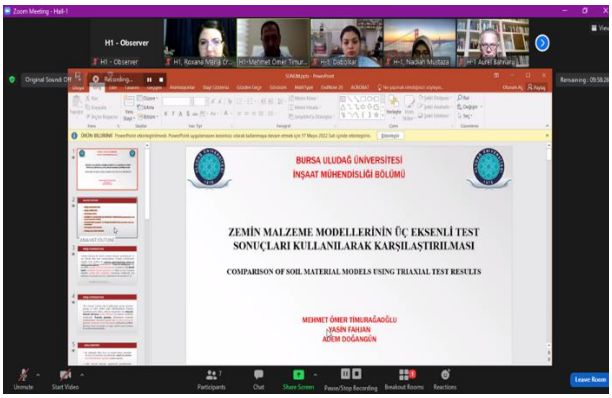

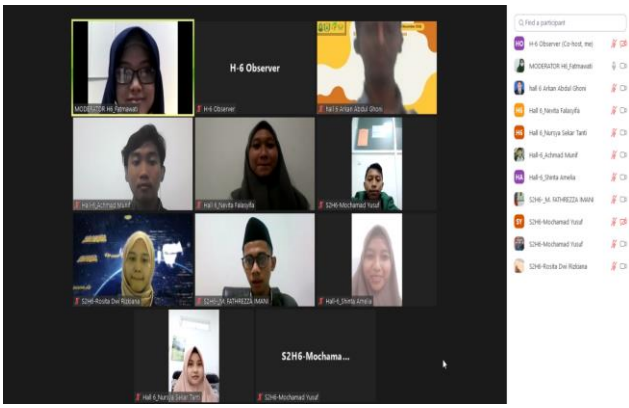

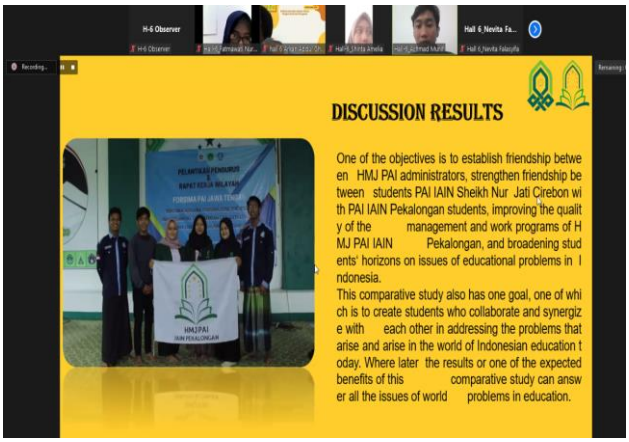

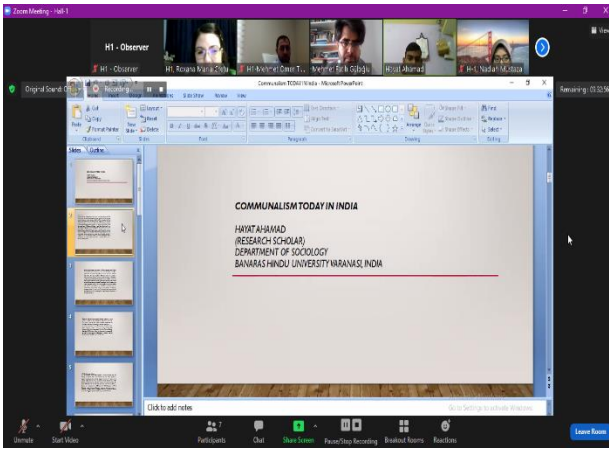

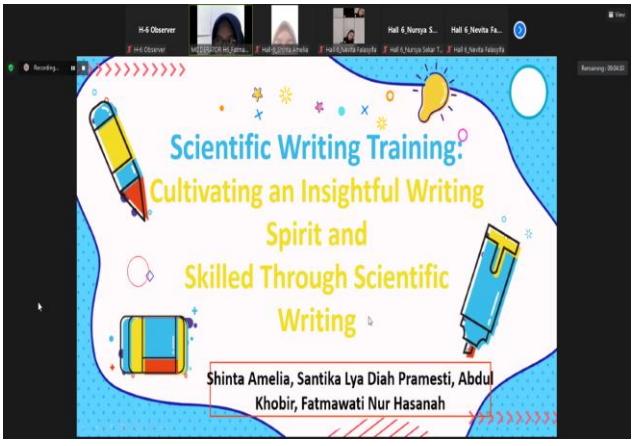

PHOTO GALLERY

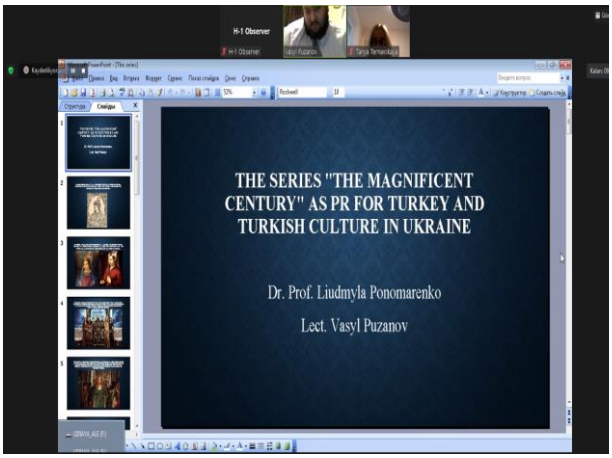

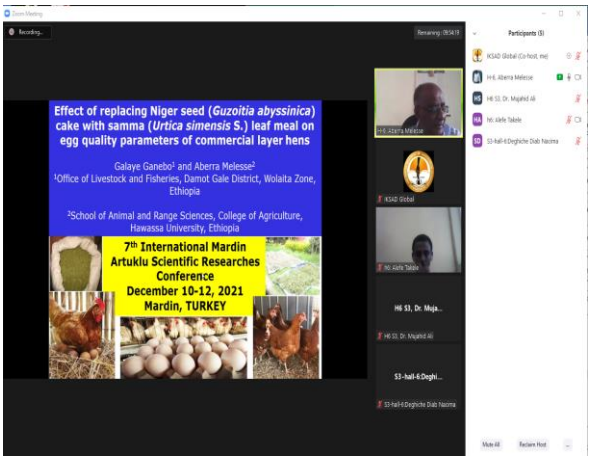

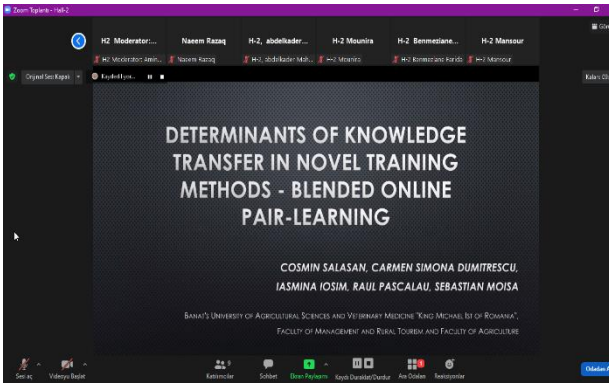

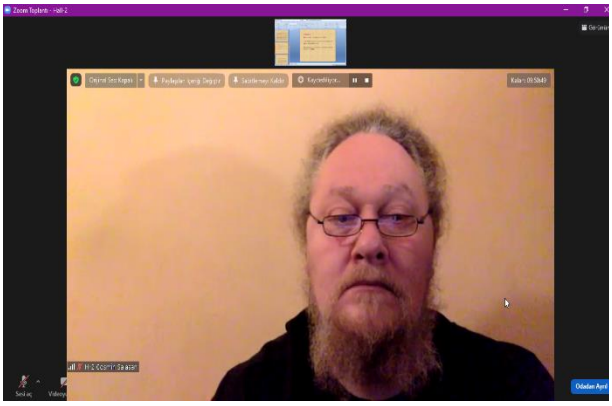

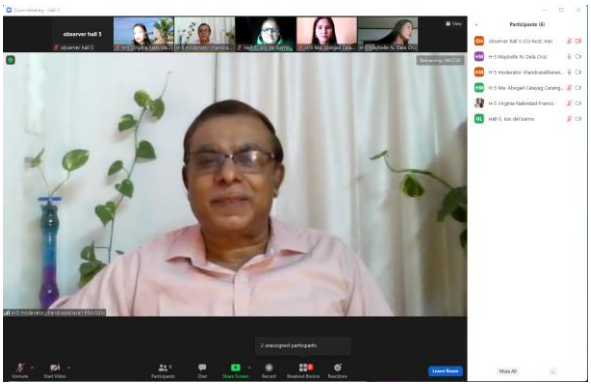

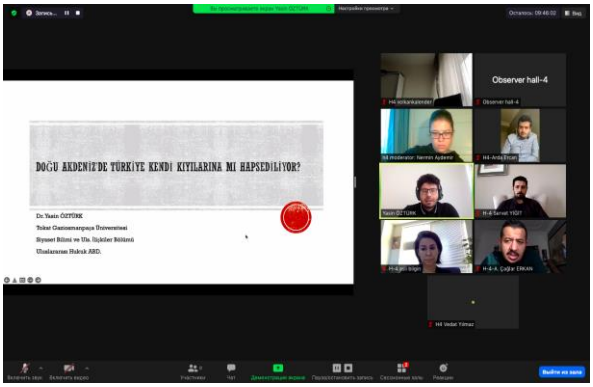

PHOTO GALLERY

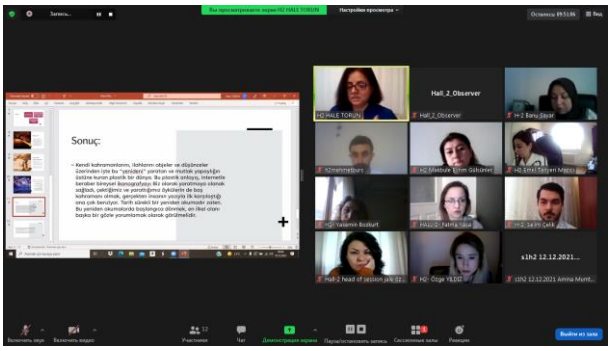

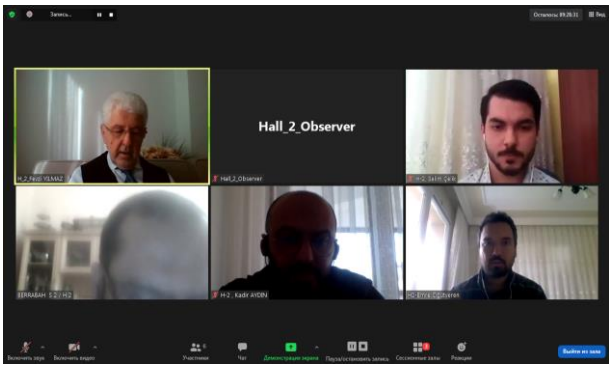

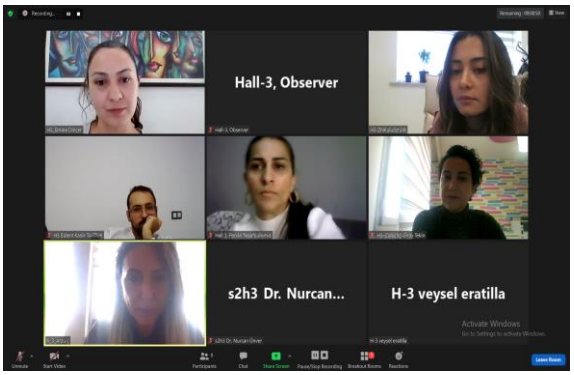

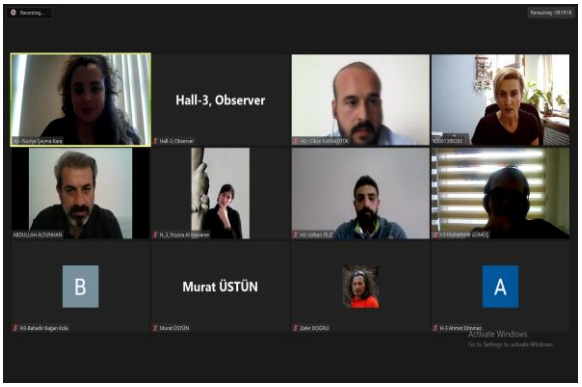

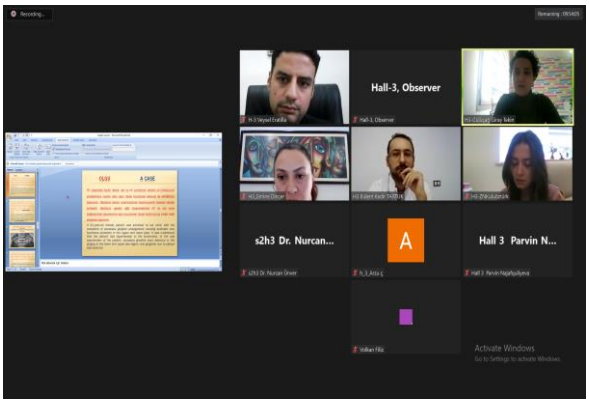

PHOTO GALLERY

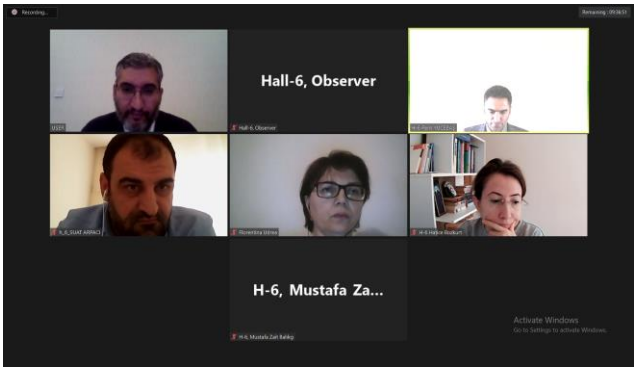

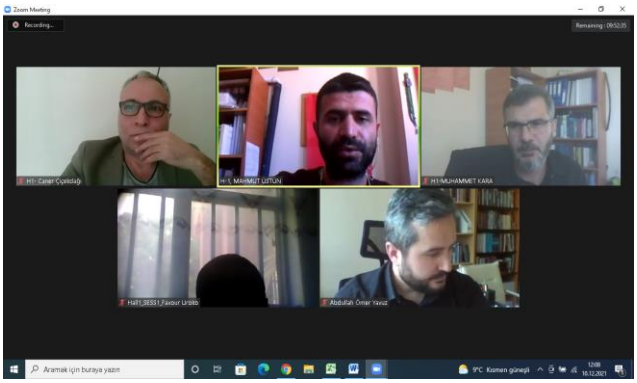

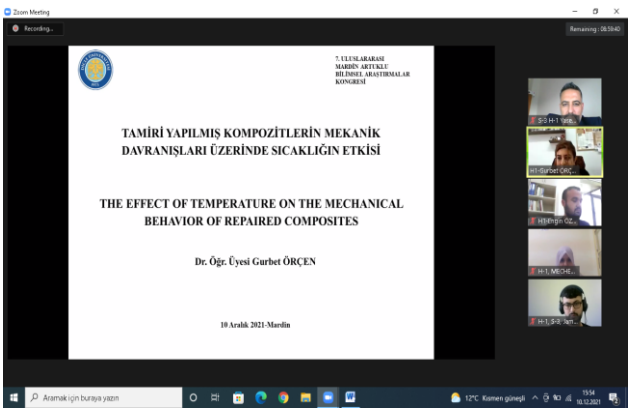

PHOTO GALLERY

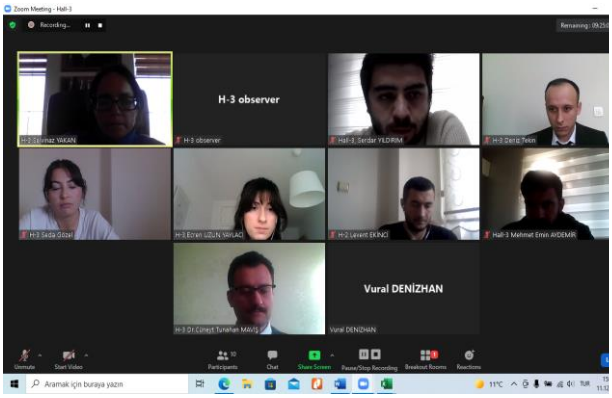

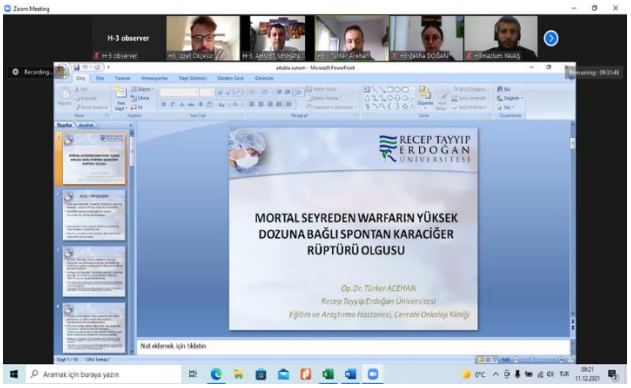

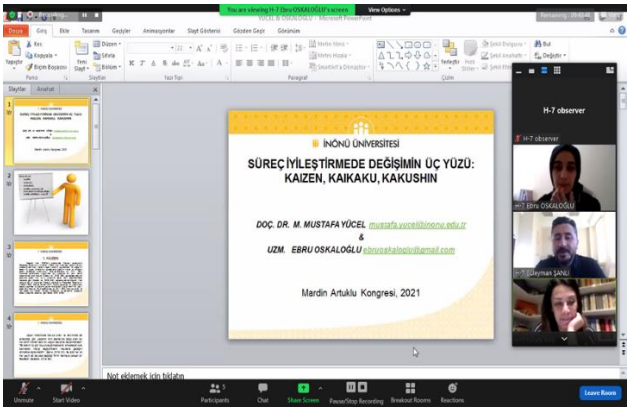

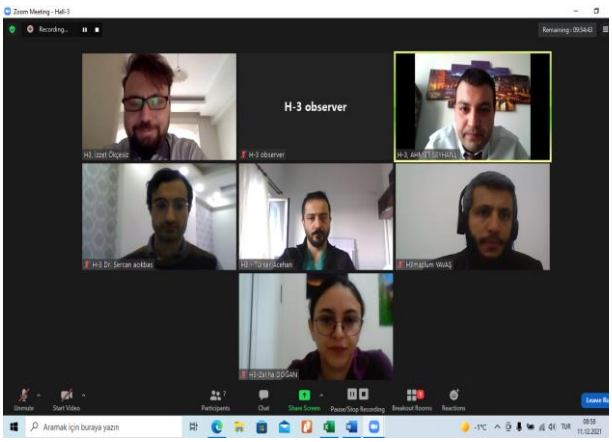

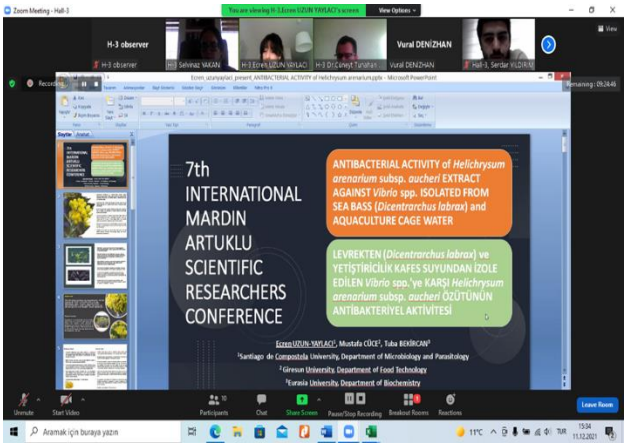

7th INTERNATIONAL MARDIN ARTUKLU SCIENTIFIC RESEARCHES CONFERENCE

December 10-12, 2021
Mardin, TURKEY

CONFERENCE PROGRAM

Online (with ZOOM Conference)
Meeting ID: 823 6138 6392
Passcode: 070707

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ✓ To be able to make a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID instead of "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- ✓ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ✓ The Zoom application can be used without registration.
- ✓ The application works on tablets, phones and PCs.
- ✓ Speakers must be connected to the session 10 minutes before the presentation time.
- ✓ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ✓ During the session, your camera should be turned on at least %70 of session period
- ✓ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- ✓ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ✓ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ✓ Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- ✓ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- ✓ Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

exp. H-1, Name Surname

Participant Countries: Turkey, Philippines, India, Pakistan, Iran, Indonesia, Nigeria, Malaysia, Algeria, Azerbaijan, Romania, Italy, Serbia, Sri Lanka, Canada, Morocco, Kazakhstan, Ethiopia, Laos, Iraq, Macedonia, Moldova, Benin, Australia, Spain, Ukraine, Bulgaria, Albania, Tunisia, Germany, Hungary

10.12.2021 SESSION-1| HALL-1

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Roxana Maria Crețu

Author	University	Presentation title
Mehmet Ömer Timurağaoğlu Yasin Fahjan Adem Doğangün	Bursa Uludağ Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi	COMPARISON OF SOIL MATERIAL MODELS USING TRIAXIAL TEST RESULTS
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fatih GÜLOĞLU	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	BABA KATILIMINA SOSYOLOJİK BİR YAKLAŞIM
HAYAT AHAMAD	Banaras Hindu University, Varanasi, India	COMMUNALISM TODAY IN INDIA
Aurel BAHNARU PhD Lecturer Dr. Remus RUNCAN Associate Professor Dr. Patricia RUNCAN	West University of Timisoara, România Aurel Vlaicu University of Arad, Romania	FORGIVENESS IN INFIDELITY INTERVENSIONS
Favour C. Uroko	University of Nigeria, Nsukka	FAITH-BASED ORGANISATIONS IN TIMES OF RELIGIOUS CRISIS IN BENUE STATE
Dr. Elsida Sinaj Msc. Elisa Gjonaj	European University of Tirana	EMOTIONAL INTELLIGENCE AND BALANCE BETWEEN WORK AND LIFE IN EMPLOYEE
Nurul Nadiah binti Mustaza	National University of Malaysia (Universiti Kebangsaan Malaysia)	THE DEVELOPMENT OF MORALS IN THE MODERN ERA BASED ON THE CONTEMPLATION OF PARABLE FROM THE 'AD'S PEOPLE
Roxana Maria Crețu	West University of Timișoara (Romania)	CHROMATIC SYMBIOSIS IN CALIN (FRAGMENTS FROM A TAIL)

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-1 | HALL-2

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Doç. Dr. Jale ÖZATA DIRLIKYAPAN

Author	University	Presentation title
Doç. Dr. Hale TORUN	İstanbul Aydın Üniversitesi	AESTHETICS OF STORYTELLING AND CINEMA WITH LEGENDS
Lect. Ozge YILDIZ	Istanbul Aydin University	THE LIGHTNESS OF THE EASTERN: FARABI AND OUD
Doç. Dr. Makbule Evrim GÜLSÜNLER	Selçuk Üniversitesi	COVID 19 PANDEMIC, SOCIAL ISOLATION AND CRISIS COMMUNICATION
Dr. Öğretim Üyesi Fatma YASA	Pamukkale Üniversitesi	FEATURES OF ADVERTISEMENTS IN CHILDREN'S YOUTUBE CHANNELS: A CONTENT ANALYSİS
Assoc. Prof. Dr. Emel TANYERİ MAZICI Mehmet BURÇ	Erciyes University	EXAMINATION OF DIGITAL ADVERTISEMENT WITHIN THE SCOPE OF MUSEUM PROMOTIONAL ACTIVITIES: AN EXAMPLE OF TR MINISTRY OF CULTURE AND TOURISM
Doç. Dr. Jale Özata Dirlikyapan	Ankara Üniversitesi	CATASTROPHES AND LITERARY CREATIVITY
Banu SAYAR Prof. Dr. Erhan AKYAZI	Marmara Üniversitesi	THE EFFECTS OF ROBOT JOURNALISM ON OBJECTIVE JOURNALISM SEEKING
Doç. Dr. Yasemin BOZKURT	Pamukkale University	APPLICATIONS TURNING SELFIES INTO FUN THROUGH THE LENS OF BRANDS: FILTERS AND AR TECHNOLOGIES

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-1 | HALL-3

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Öğr. Gör. Zeynep YILMAZ

Author	University	Presentation title
Serhat SAMANCI	Diyrabakır Çocuk Hastalıkları Hastanesi	EVALUATION OF THYROID FUNCTIONS IN PREMATURE BABIES
Öğr. Gör. Zeynep YILMAZ	Şırnak Üniversitesi	AN ASSESSMENT OF THE PROJECT IN MY CITY OF ART
Öğr. Gör. Zeynep YILMAZ	Şırnak Üniversitesi	EXAMINATION OF PEPEE CARTOON IN TERMS OF VALUES
Doç. Dr. Osman Tayyar ÇELİK **Öğr. Gör. Mehmet Akif KAY** **Arş. Gör. Ramazan İNCİ**	İnönü Üniversitesi Batman Üniversitesi	AN INVESTIGATION OF THE BEHAVIORAL SUPPORT AND APPLICATION ADAPTATION ACTIVITIES OF PRE-SCHOOL TEACHERS ACCORDING TO TURKEY AND OTHER PARTICIPANT COUNTRIES ACCORDING TO TALIS STRONG START 2018 SURVEY RESULTS
Doç. Dr. Osman Tayyar ÇELİK **Arş. Gör. Ramazan İNCİ** **Öğr. Gör. Mehmet Akif KAY**	İnönü Üniversitesi	THE EFFECTS OF POVERTY AND POVERTY ON CHILD HEALTH
Lec.Bahar ERDOGAN **Lec.Elif ÜLER**	Yozgat Bozok University	CYPRUS IN HEALTH INSTITUTIONS AND ITS CONSEQUENCES
H. İbrahim ÖNAL **Feyyaz DURAP**	Dicle University, Science Faculty	INVESTIGATION OF PHOTOCATALYTIC PERFORMANCE OF AU NANOPARTICLES DECORATED ON THE MPG-C_3N_4 /TiO_2 NANOCOMPOSITE UNDER VISIBLE LIGHT IRRADIATION
H. İbrahim ÖNAL **Feyyaz DURAP** **Murat AYDEMİR** **Mehmet ZAHMAKIRAN**	Dicle University Bartin University, Turkey	INVESTIGATION OF PD@G-C_3N_4 /TIO_2 NANOPARTICLES AS PHOTOCATALYST IN THE DEGRADATION OF METHYLENE BLUE UNDER VISIBLE LIGHT IRRADIATION
Lec.Elif ÜLER **Lec.Bahar ERDOGAN**	Yozgat Bozok University	MOBBING IN HEALTH INSTITUTIONS AND ITS REASONS
Lec. Kevser GÜRSAN	Yozgat Bozok Üniversitesi	A STUDY ON DUAL TASK TRAINING IN PARKINSON'S PATIENTS

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-1 | HALL-4

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Ömer Gökhan ULUM

Author	University	Presentation title
Assoc. Prof. Dr. Ömer Gökhan ULUM	Mersin University	THE REVISED BLOOM'S TAXONOMY IN THE UNREVISED EFL TEXTBOOKS
Dr. Hülya TUNCER **Dr. Tuçe ÖZTÜRK KARATAŞ**	Çukurova University Mersin University	CONCEPTUALIZING BENEFITS OF ZOOM FOR ONLINE FOREIGN LANGUAGE EDUCATION DURING THE COVID-19 PANDEMIC
Dr. Tuçe ÖZTÜRK KARATAŞ **Dr. Hülya TUNCER**	Mersin University Çukurova University	GOOGLE MEET AS A VIDEO CONFERENCING TOOL DURING COVID-19 IN ONLINE FOREIGN LANGUAGE EDUCATION CONTEXT
Ananda Majumdar	The University of Alberta Brander Garden, Canada	THE CONCEPTS OF THE EXISTENCE OF THE GOD/GODDESS: FOR AND AGAINST THE MOTION
Ananda Majumdar	The University of Alberta Brander Garden, Canada	THE CULTURALLY RESPONSIVE PEDAGOGY AND THE CHINESE STUDENTS ENGLISH LANGUAGE LEARNER
Soulichanh Luangsombath **Phothong Phongsongkham** **Khanthaly Phimmasenh**	Champasack University, Laos	THRIVING FOUNDATIONAL SKILLS FOR STUDENTS IN THE FUTURE WORK
Dr. Dipanwita Pal	The University of Burdwan, West Bengal	AUTOBIOGRAPHY OF WOMEN: A STUDY OF SELF-REPRESENTATION IN THE SELECTED WORKS OF LILA MAJUMDAR
Bounsong Sorkeomany Phonesavanh **Theppasoulithone PhD Soulichanh Luangsombath** **Thipphavanh Khanthaphone** **Somphien Mahaphom**	Champasack University, Laos	LANGUAGE LEARNING STYLES AND LEARNING STRATEGIES RELATIONSHIP IN DEPARTMENT OF ENGLISH, FACULTY OF EDUCATION, CHAMPASACK UNIVERSITY
Dr. Tarek Assassi **Amina Yasmine Belahouel**	Biskra University, Algeria Tlemcen University, Algeria	BETWEEN MANUAL EYE-TRACKING AND SOFTWARE-BASED METADISCOURSE ANALYSIS IN ACADEMIC CORPORA: UPS AND DOWNS OF BOTH PROCESSES
Dr. Ouafa OUARNIKI	University of Ziane Achour, Djelfa, Algeria	THE SIGNIFICANCE OF NEEDS ANALYSIS IN MATERIAL DEVELOPMENT
Dr. Iosefina BLAZSANI-BATTO	Azerbaijan University of Languages, Baku Romanian Language Institute, Bucharest, Romania/ Faculty of European Studies, Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania	MEANS TO DEFINE CULTURAL IDENTITY IN COMMUNICATION

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-1| HALL-5

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Dr. Binyam Zigta

Author	University	Presentation title
Yasmina Halabi Chaimae Nasri Hicham Harhar Abdelkbir Bellaouchou Mohamed Tabyaoui	Mohammed V University, Faculty of Science, Morocco	CHEMICAL COMPOSITION AND QUALITY ANALYSIS OF PHOENIX DACTILYFERA L. SEED OIL
Dr. Binyam Zigta	Wachemo University, ETHIOPIA	THE EFFECT OF NANOPARTICLES ON MHD BLOOD FLOW IN STRETCHING ARTERIAL POROUS VESSEL WITH THE INFLUENCE OF THERMAL RADIATION, CHEMICAL REACTION AND HEAT GENERATION /ABSORPTION
M. Meera S. Karthikeyan	R.M.K. Engineering College, Kavarapettai-601 206, Tamil Nadu, India	ANALYSIS METHOD
R.J. Pooja Rao S. Karthikeyan	R.M.K. Engineering College, Kavarapettai-601 206, Tamil Nadu, India	RECENT RESEARCH OF BIOETHICS: HEALTH SCIENCES
Dr. Binyam Zigta	Wachemo University, ETHIOPIA	NUMERICAL STUDY OF PHYSIOLOGICAL BLOOD FLOW WITH STRETCHING CAPILLARY ON MHD MICROPOLAR FLUID
Mohammed Saber Lahcen El Hamdaoui Mohammed El Moussaouiti Mohamed Tabyaoui	Mohammed V University in Rabat, Morocco	THUYA LIGNIN: EXTRACTION, CHARACTERIZATION AND APPLICATION AS AN ADSORBENT
Dabolkar Sujata Kamat Nandkumar	Mycological Laboratory, Department of Botany, Goa University, Taleigao, India	PIONEER STUDIES ON METAGENOMIC ANALYSIS OF SAMPLES FROM BANDED IRON FORMATION (BIF) FROM IRON ORE MINING BELT OF GOA, INDIA
A. El mahi M. Ziane	Faculty of Sciences, Mohammed First University, Oujda, Morocco	ON GREENBERG'S CONJECTURE ON A CERTAİN REAL BİQUADRATİC FİELDS
O. Id El Mouden A. Batah M. Belkhaouda L. Bammou D. Ben Hmamou R. Salghi	University Ibn Zohr, Morocco	CORROSION INHIBITION POTENTIAL OF 6NAI 1 DERIVATIVES ON CARBON STEEL IN ACID MEDIA

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-1| HALL-6

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Fatmawati Nur Hasanah

Author	University	Presentation title
Muhammad khafidzin Abdul khobir M. Sugeng Sholehudin	IAIN Pekalongan	FTIK GOES TO SOCIETY CARRYING OUT THE FUNCTIONS AND ROLES OF STUDENTS BASED ON THE TRI DHARMA OF HIGHER EDUCATION
Nevita Falasyifa Santika Lya Diah Pramesti Abdul Khobir Fatmawati Nur Hasanah	IAIN Pekalongan	LEADERSHIP BASIC TRAINING (LEAD YOUR SELF, LEAD THE WORLD)
Nursya Sekar Tanti Mohammad Syaifuddin Abdul Khobir Fatmawati Nur Hasanah	IAIN Pekalongan	IMPROVED PUBLIC SPEAKING SKILLS (DARE TO SPEAK, ABLE TO VOICE)
Shinta Amelia Santika Lya Diah Pramesti Abdul Khobir Fatmawati Nur Hasanah	IAIN Pekalongan	SCIENTIFIC WRITING TRAINING: CULTIVATING AN INSIGHTFUL WRITING SPIRIT AND SKILLED THROUGH SCIENTIFIC WRITING
Arkan Abdul Ghoni Abdul Khobir Sugeng Sholehudin Fatmawati Nur Hasanah	IAIN Pekalongan	SCIENTIFIC WRITING SKILLS IN IMPROVING STUDENT LITERACY AT IAIN PEKALONGAN
Achmad Munif Fatmawati Nur Khasanah Salafudin Abdul Khobir	IAIN Pekalongan	COMPARATIVE STUDY IN CREATING RELATIONS TO CREATE QUALITY & INTEGRITY ORGANIZATIONS
Nabila Fitriyani Heni Lilia Dewi Abdul Khobir	IAIN Pekalongan	NATIONAL EDUCATION DAY CELEBRATION: EKSPLORATION OF THE NATION'S CULTURE AND CHARACTER TROUGH MATEMATICAL LITERACY
Ririn Novita Sari Heni Lilia Dewi M. Abdul Khobir Fatmawati Nur Hasanah	IAIN Pekalongan	BROTHERHOOD OF IKAHIMATIKA GOES TO CAMPUS

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-2| HALL-1

Turkey Time: 12.00-14.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Caner ÇİÇEKDAĞI

Author	University	Presentation title
Assoc. Prof. Recep DEMIR	Van Yüzüncü Yıl University	POETIC INTERACTION IN THE DIVANS OF SHEIKH GALIP AND PERTEV
Res. Assist. Dr. Mahmut ÜSTÜN	University of Kafkas	DIDACTIC (TA'LÎMÎ) POEMS AS AN INSTRUCTIONAL ELEMENT IN ARABIC LITERATURE
Dr. Abdullah Ömer YAVUZ	Erciyes Üniversitesi	EVALUATION OF ANDALUSIAN ABU BAKR IBNU'L-ARABĪ'S WORK TITLED AL-AVĀSIM MINA'L-KAVASIM IN TERMS OF HISTORY OF ISLAMIC SECTS
Assist. Prof. Muhammet KARA	University of Kafkas	THE İŠĀRĪ INTERPRETATION OF THE SŪRA AL-TĪN IN THE CONTEXT OF AQSAMU'L-QUR'AN
Assoc. Prof. Dr. Caner ÇİÇEKDAĞI	Artvin Çoruh University	"EMOTION-LOGIC" DICHOTOMY IN THE CONTEXT OF REASONING

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-2 | HALL-2

Turkey Time: 12.00-14.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Fevzi YILMAZ

Author	University	Presentation title
Selim ÇELİK Dr. Öğr. Üyesi Ceyhun AKSOYLU Prof. Dr. Musa Hakan ARSLAN	Konya Technical University	INVESTIGATION OF STRENGTHENING STUDIES UNDER THE EFFECT OF BENDING TO PREVENT ADHERENCE DAMAGE IN BEAMS
Belouadah Messaouda Rahmouni Zine El Abidine Tebbal Nadia	M'sila University, M'sila, Algeria Sunum yaptı	COMBİNED EFFECT OF MARBLE POWDER AND ADDİTİVE ON THE BEHAVİOR OF CONCRETE SUBJECTED TO HİGH TEMPERATURES
Prof. Dr. Berrabah Hamza Madjid	Relizane University, Algeria	COMPARATIVE STUDY OF SOUND WAVE PROPAGATION IN CARBON NANOTUBES FOR TWO MATERIALS (AL) AND (NI)
Dr. Serkan ETLİ Araş. Gör. Emre ÖĞÜTVEREN	Munzur Üniversitesi	STATISTICAL AND ANALYTICAL COMPARATIVE EVALUATION OF THE BEHAVIOR OF STEEL TUBES FILLED WITH CONCRETE UNDER AXIAL LOAD
Kadir AYDIN Hasan Hüseyin ÇOBAN	Ardahan Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu, 75002. Ardahan, Türkiye Ardahan Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, 75002. Ardahan, Türkiye	COMPARISON OF MONTHLY AVERAGE ELECTRICAL ENERGY PRODUCTION FROM HORIZONTAL TYPE WIND TURBINES IN ARDAHAN PROVINCE AND CILDIR DISTRICT DEPENDING ON AVERAGE TEMPERATURE, WIND SPEED AND BLADE DIAMETER
Prof. Dr. Fevzi YILMAZ	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi	HEAVY METALS, ENVIRONMENTAL POLLUTION AND HEALTH
Prof. Dr. İlker Bekir TOPÇU Dr. Hasan BAYLAVLI	Eskişehir Osmangazi University Hitit University	PROPERTIES OF POLYPROPYLENE FIBER REINFORCED SELF-COMPACTING CONCRETE

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-2 | HALL-3

Turkey Time: 12.00-14.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. Emine Dinçer

Author	University	Presentation title
Gulucag Giray TEKIN	Diyarbakir Oral and Dental Health Center, Diyarbakir, Turkey	TREATMENT AND ORAL REHABILITATION OF GINGIVAL ENLARGEMENT ASSOCIATED WITH AMILODIPINE USE: A CASE
Dr. Öğr. Üyesi Veysel ERATİLLA	Batman University Faculty of Dentistry Prosthetic Dentistry Batman-Turkey	ANTERIOR POLYETHYLENE FIBER-REINFORCED ADHESIVE BRIDGE: CASE REPORT
Bülent Kadir Tartuk	Bingöl University	ESTHETIC REHABILITATION WITH THE PORCELAIN LAMINATE VENEER RESTORATIONS: TWO CASE REPORT
Dr. Nurcan UNVER	Yedikule Chest Diseases and Thoracic Surgery Training and Research Hospital, Istanbul,Turkey	EVALUATION OF TUMOR BUDDING AND PRESENCE OF TUMOR CELL ISLET IN SQUAMOUS CELL CARCINOMAS OF THE LUNG
Assist. Prof. Dr. Emine Dinçer	Sivas Cumhuriyet University	ANTIOXIDANT ACTIVITY OF SOME EDIBLE MUSHROOMS
Zehra Nur KULUÖZTÜRK	Bitlis Eren University	A STUDY ON THE SIMULATION OF A SPHERICAL NaI(Tl) DETECTOR BY FLUKA MONTE CARLO CODE
Dr. Öğr. Üye. Arzuhan ÇETİNDAĞ ÇİLTAŞ	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	EFFECTS OF 5HT-3 AND 5HT-7 AGONISTS AND ANTAGONISTS ON BRAIN TNF ALPHA AND IL1 - BETA LEVELS IN THE PENTYLENETETRAZOLE-INDUCED KINDLING MODEL IN RATS
Dr. Kərimova Rəna Cabbar kızı **Dr.Eyvazov Taryel Əli oğlu**	Azerbaycan Tıp Üniversitesi	ETIOLOGY OF LIVER CIROSIS
Dr. Karimova Rəna Cabbar kızı **Shahmammadova Sevinc Osman kızı** **Hasanova Humar Aliövsat kızı** **Yusifova Mətanət Yusif kızı**	Azerbaycan Tıp Üniversitesi	MORPHOLOGICAL CHANGES ON HEPATITIS
P.H. Necefguliyeva	Azerbaijan Medical University, Baku, Azerbaijan	OUR EXPERIENCE IN THE SURGICAL TREATMENT OF STRANGULATED HERNIA

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-2 | HALL-4

Turkey Time: 12.00-14.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Doç. Dr. Şahin EFİL

Author	University	Presentation title
Doç. Dr. Adem BAYAR **Abdulbaki PEKEL**	Amasya Üniversitesi	COMMUNICATION PROBLEMS BETWEEN ADVISOR-STUDENT IN GRADUATE EDUCATION
Doç. Dr. Adem BAYAR **Abdulbaki PEKEL**	Amasya Üniversitesi	PARENTS' CONCERNS ON OPENING SCHOOLS DURING THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS
Doç. Dr. Şahin EFİL	İnönü Üniversitesi	EDUCATION AND TRAINING IN THE CONTEXT OF QUESTION-ANSWER DIALECTICS
Öğr. Gör. Dr. Remzi Yıldırım	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	QUALITY OF WORK LIFE ACCORDING TO TEACHERS' OPINIONS
Dr. Yılmaz DEMİR	Kilis Bilim ve Sanat Merkezi	EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SECONDARY SCHOOL STUDENTS' ACADEMIC ACHIEVEMENTS AND ATTITUDES IN SOCIAL STUDY COURSE
Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ **Şule ERDEM**	Fırat Üniversitesi	HIGH SCHOOL STUDENTS' ATTITUDES AND OPINIONS ABOUT GERMAN COURSE
Dr. Elif Aydın **Assist. Prof. Tuba Kaplan Alptekin**	Zonguldak Bülent Ecevit Unıversity Kilis 7 Aralik University	TRACES OF TURKISH MYTHOLOGY IN CHILDREN'S LITERATURE: NUMBERS 3, 7, 40

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-2 | HALL-5

Turkey Time: 12.00-14.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Assistant Professor K.R.Padma

Author	University	Presentation title
Dr. Kave Koorehpaz **Zahra Mohammadi**	Urmia University, Iran Islamic Azad University of Kazerun, Iran	SYSTEMIC EFFECTS OF PERIODONTAL DISEASE IN CATS
Andrei, Felicia **Anca Dragomirescu**	University of Medicine and Pharmacy, Romania	EVALUATION OF THE QUALITY OF LIFE IN PATIENTS WITH PSORIASIS DISEASE
Saba Zubair **Saba Ajaz Baloch** **Huma Ali**	Jinnah Sindh Medical University, Pakistan	COVID 19 VACCINATION: UNIVERSITY STUDENTS KNOWLEDGE, ATTITUDE AND PERCEPTION TOWARDS VACCINE EFFICACY AND RELATED HARMS
Huma Ali **Saba Zubair** **Farya Zafar**	Jinnah Sindh Medical University, Pakistan	PREVALENCE AND MORTALITY ESTIMATION OF VENTILATOR-ASSOCIATED PNEUMONIA (VAP) IN ELDERLY GROUPS: RISK FACTORS AND CLINICAL CONSEQUENCES
Eqerem Hasani **Gentian Vyshka**	University of Medicine in Tirana, Albania	OFFERING SUSTAINABILITY TO MEDICAL EMERGENCY SERVICES IN THE TIDES OF PANDEMICS: ENOUGH IS NEVER ENOUGH
Associate Prof. Latifah Abdul Majid **Assoc. Prof. Nurhidayah Muhammad Hashim** **Assoc.Prof. Salasiah Hanin Hamjah** **Assoc.Prof. Zuliza Mohd Kusrin** **Assoc. Prof. Rafeah Saidon** **Norsyamlina Che Abdul Rahim** **Lecturer Nora'inan Bahari**	Universiti Kebangsaan Malaysia, Malaysia Universiti Teknologi Mara Malaysia Ministry of Health Malaysia	WET-NURSING PRACTICE IN THE MALAY SOCIETY ACCORDING TO ISLAMIC PERSPECTIVE
Assistant Professor K.R.Padma **Reader, K.R.Don**	Sri Padmavati Mahila Visvavidyalayam (Women's) University, Tirupati, AP. Sree Balaji Dental College Hospital, Pallikaranai, Chennai	DIVERSE MEDICINAL PROPERTIES OF PLANT EMILIA SONCHIFOLIA (LINN.) DC.
Assistant Professor K.R.Padma **Reader K.R.Don**	Sri Padmavati Mahila Visvavidyalayam (Women's) University, Tirupati, AP. Bharath Institute of Higher Education and Research (BIHER) Bharath University, Chennai, Tamil Nadu, India	ECO-FRIENDLY AND BIODEGRADABLE BANDAGES MADE WITH JACKFRUIT WASTE
Elsa Vitale	Mental Health Center Modugno (Bari), Mental Health Department, Bari Health Company, Italy; Centre of Mental Health, Modugno, Local Health Company Bari, Italy	GENDER GAP İN MİNDFULNESS ASSESSMENT AMONG ITALİAN NURSES
Despina Pupaki **Svitlana Bachurska**	Institute of Biology and Immunology of Reproduction - Bulgarian Academy of	PROTEIN EXPRESSION OF KISS1 AND ER IN INVASIVE BREAST CARCINOMAS

Dessislava Ankova **Pavel Rashev**	Sciences Oncology Hospital - Sofia, Clinic of Pathology	
Biljana Ilkovska **Bisera Kotevska Trifunova** **Ana Naseva**	Public Health Organization Clinical hospital''Dr. TrifunPanovski'' – Bitola, North Macedonia ''Tokuda Hospital'' – Sofia, Bulgaria Public Health Organization Clinical hospital''Dr. TrifunPanovski'' – Bitola, North Macedonia	IL-6 LEVELS IN PATIENTS WITH COVID 19 IN CLINICAL HOSPITAL BITOLA
(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts) Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.		

10.12.2021 SESSION-2 | HALL-6

Turkey Time: 12.00-14.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Hendri Hermawan Adinugraha

Author	University	Presentation title
Zainal Muttaqin Mustaqim Nurul Huda Anis Wahdati Adam Kharisma Putra Khusnul Marom	IAIN Pekalongan,Department Of Islamic Economics	TRIPLE HELIX IN DEVELOPING THE CREATIVE ECONOMY
Rohmah Hendri Hermawan ADİNUGRAHA	IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business	BEHAVIOR OF ONLINE SHOP NON FOOD BUSINESSES IN ISLAMIC BUSINESS ETHICS PERSPECTIVE (CASE STUDY IN BATANG DISTRICT)
Mochamad Yusuf M. Fathrezza Imani Rosita Dwi Rizkiana Hendri Hermawan Adinugraha	IAIN Pekalongan, Pekalongan, Indonesian	'SBM2 (SHARIA BANKING MARKETING MEDIA)": INNOVATION OF ANDROID-BASED SHARIA BANKING PLATFORM TO OPTIMIZE EDUCATION AND MARKETING IN THE SOCIETY ERA 5.0
Nur Khodirotul Jannah	IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business	ANALYSIS OF PURCHASE FACTORS, PULL FACTORS, AND ISLAMIC ATTRIBUTES IN MUSLIM TOURISTS VISITING THE CITY OF PEKALONGAN
Asih Maisaroh Hendri Hermawan ADİNUGRAHA	IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business	ABCDE STRATEGIES TO INCREASE ONLINE RESELLER AND DROPSHIPER ANIMO
R. Nia Marotina AM. Muh. Khafidz Ma'shum Hendri Hermawan Adinugraha	IAIN Pekalongan, Pekalongan, Indonesian	COMPARISON OF REPUTATION OF STATE-OWN BANK IN INDONESIA
Farah Fadillah SYAUFII Anis WAHDATİ Adi Abdullah MUSLIM	IAIN Pekalongan, Pekalongan, Indonesian	CREATIVE ECONOMICS SUB SECTOR: HALAL FOOD IN THE 4.0 INDUSTRIAL REVOLUTION ERA
Nur Hidayah AM Hafidz Ma'shum Hendri Hermawan Adinugraha	IAIN Pekalongan, Pekalongan, Indonesian	UTILIZATION OF ADVANCES IN TECHNOLOGY AND INFORMATION IN FINANCING INSTITUTIONS (LEASING) PT. Adira Dinamika Multi Finance
Khairul Anwar	IAIN Pekalongan, Pekalongan, Indonesian	OPTIMIZING THE ROLE OF ZAKAT, INFAK, SEDEKAH IN THE COVID-19 PANDEMIC (Case Study of LAZIS Central Java Pekalongan Branch)

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-3 | HALL-1

Turkey Time: 15.00-17.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Yaser AÇIKBAŞ

Author	University	Presentation title
Dr. Öğr. Üyesi Engin ÖZDEMİR	İnönü Üniversitesi	INVESTIGATION OF RELATIONSHIP BETWEEN FRACTURE NOISE LEVEL AND PHYSICO-MECHANICAL PROPERTIES OF ROCKS
Assoc. Prof. Dr. Yaser AÇIKBAŞ	Usak University	INVESTIGATION OF THE PILLAR[5]ARENE-BASED NANO THIN FILMS ON MASS SENSITIVE CHEMICAL SENSOR APPLICATIONS
Assoc. Prof. Dr. Yaser AÇIKBAŞ	Usak University	POLYMERIC/MONOMERIC LANGMUIR BLODGETT NANO THIN FILMS: PREPARATION, CHARACTERIZATION AND GAS SENSING APPLICATIONS
Dr. Öğr. Üyesi Güventürk UĞURLU	Kafkas Üniversitesi	INVESTIGATION OF THE MOLECULAR STRUCTURE, CONFORMATION AND VIBRATION FREQUENCY ANALYSIS OF 5-CYANO-3-HYDROXITIOPHENE MOLECULE BY DFT AND HF METHODS
Dr. Öğr. Üyesi Güventürk UĞURLU	Kafkas Üniversitesi	INVESTIGATION OF THE MOLECULAR STRUCTURE, CONFORMATION AND VIBRATION FREQUENCY ANALYSIS OF PYRIDINYL-2-METHYLENE-4-AMINOBENZOIC ACID MOLECULE WITH DENSITY FUNCTIONAL THEORY
Dr. Öğr. Üyesi Gurbet ÖRÇEN	Dicle Üniversitesi	THE EFFECT OF TEMPERATURE ON THE MECHANICAL BEHAVIOR OF REPAIRED COMPOSITES
F.Z.Mecheri	Laboratoire Énergétique, Mécanique et Ingénieries, Université M'Hamed BOUGARA. Algeria	CFD SIMULATION OF ABRASIVE WATER JET FOR DIFFERENT TAPER INLET ANGLES
Jamal KARMOUA **Béla KOVÁCS**	University of Miskolc, Hungary	INTELLIGENT CONTROL SYSTEM TO IDENTIFICATION WELDING TRACKS DEALING WITH SEAM TEACHING

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-3 | HALL-2

Turkey Time: 15.00-17.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Gamidov Elshad

Author	University	Presentation title
Houssem Eddine Kadem Mosbahi Salim	University of Ferhat Abbas Sétif, Algeria	STUDY OF THE EXISTENCE OF A GLOBAL SOLUTION FOR A GENERIC REACTION DIFFUSION SYSTEM
FOUAD ELMOUHIB	Mohammed First University, Morocco	ON THE CAPITULATION PROBLEM OF SOME NUMBER FIELDS
Jakhrouti Mohamed	Mohammed First University, Morocco	ON SOME S − T POLYA NUMBER FIELDS
Abderrahim El Moussaouy M'Hammed Ziane	Mohammed First University, Morocco	T-WEAKLY HOPFIAN MODULES
Assoc. Prof. Dr. Gamidov Elshad	Azerbaijan State Pedagogical University	BOUNDARY VALUE PROBLEM FOR SECOND ORDER OPERATOR-DIFFERENTIAL EQUATIONS
Ercan ZENGİN Hasan YILDIZHAN	Kurttepe Şehit Ali Öztaş Vocational and Technical Anatolian High School, Adana, Turkey Adana Alparslan Türkeş Science and Technology University, Turkey	THE LABOR MARKET FOR PVT SYSTEMS FOR TURKEY
MURAT ERDOĞAN Prof. Dr. CENAP DUYAR	Ondokuz Mayıs University	ON SOME INFINITE MATRICES OF BINOMIAL TYPE AND THEIR GENERATING FUNCTIONS
Merve SÖYLEMEZ Fikri GÖKPINAR	Gazi University	TESTING EQUALITY OF K-GROUP MEAN VECTORS UNDER HETEROGENEITY OF VARIANCE-COVARIANCE MATRICES
Assoc. Prof. Zehra YÜCEDAĞ	Dicle University	EXISTENCE OF SOLUTIONS FOR STEKLOV BOUNDARY PROBLEM
Assoc. Prof. Zehra YÜCEDAĞ	Dicle University	EXISTENCE OF WEAK SOLUTION FOR A ELLIPTIC PROBLEM WITH NONLINEAR BOUNDARY CONDITIONS

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-3 | HALL-3

Turkey Time: 15.00-17.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Tülin ATAN

Author	University	Presentation title
Yousra Elhawary **Prof. Dr. Tülin ATAN**	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	A HOLISTIC UNDERSTANDING OF ATHLETIC PERFORMANCE
Bahadır Kaan KOLA **Dr. Öğr. Üyesi Şaban ÜNVER** **Prof. Dr. Tülin ATAN**	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN LEG STRENGTH AND AGILITY PERFORMANCE OF BADMINTON PLAYERS
Asst. Prof. Dr. Abdullah ALTUNHAN **Asst. Prof Dr. Ramazan BAYER** **Asst. Prof. Dr. Kemal KURAK**	Mardin Artuklu University Malatya Turgut Özal University Çanakkale Onsekiz Mart University	ACUTE EFFECT OF TURKISH COFFEE CONSUMPTION ON SPEED AND AGILITY PARAMETERS
Dr. Öğr. Üyesi Nuriye Şeyma KARA	Hatay Mustafa Kemal University	THE RELATIONSHIP BETWEEN LIFE SATISFACTION AND LONELINESS IN SPORTS SCIENCES STUDENTS
Volkan FİLİZ **Okan KARAKÜTÜK** **Murat ÜSTÜN**	Hitit Üniversitesi	4. SINIF BEDEN EĞİTİMİ VE OYUN DERSİ İLE 5. SINIF BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİ PSİKOMOTOR KAZANIMLARININ HAZIRBULUNUŞLUK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ
Okan KARAKÜTÜK **Volkan FİLİZ** **Murat ÜSTÜN**	Hitit Üniversitesi	4. SINIF VE 5. SINIF BEDEN EĞİTİMİ DERSİ BİLİŞSEL KAZANIMLARININ HAZIRBULUNUŞLUK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ
Sibel ORHAN **Muhammet GÜMÜŞ**	Namık Kemal Üniversitesi Cumhuriyet Üniversitesi	PATIENT EDUCATION AND HEALTH IMPROVEMENT: CLINICAL HEALTH IMPROVEMENT- CONCEPTUAL CONNECTION

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-3 | HALL-4

Turkey Time: 15.00-17.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Füsun ERDURAN NEMUTLU

Author	University	Presentation title
Merve DENİZ **Dr. Öğretim Üyesi Nur UMAR**	Eskişehir Teknik Üniversitesi Adana Alpaslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi	KENTSEL BELLEKTE KIRILMALAR: TARSUS ŞADIRVANLI HAN ÖRNEĞİ
Prof. Dr. Füsun ERDURAN NEMUTLU **Gonca NURDUHAN**	Çanakkale Onsekiz Mart University	EXAMINATION OF ÇANAKKALE CITY BATTLEFIELDS IN TERMS OF SPATIAL MEMORY
Prof. Dr. Füsun ERDURAN NEMUTLU **Necle Ece ÖNCÜL**	Çanakkale Onsekiz Mart University	REFLECTIONS OF COVID-19 PANDEMIC ON PLANTING DESIGN EDUCATION
Dr. Öğrt. Üyesi Mustafa GÜLEN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	AN EVALUATION ON TEMPORARY AND PERMANENT SHELTER AREAS AFTER VAN EARTHQUAKE
Y.L. Öğr. Sümeyye Savaş **Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Salih Günaydın**	Dicle Üniversitesi İnönü Üniversitesi	MORPHOLOGICAL EXAMINATION OF TRADITIONAL MIDYAT HOUSES

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

10.12.2021 SESSION-3 | HALL-5

Turkey Time: 15.00-17.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Sarla Kumari

Author	University	Presentation title
S.Z.J. Zaidi M.H.Nazir M.Raza S. Hassan M.S. Aslam C. Harito	University of the Punjab, Pakistan University of Southampton, United Kingdom University of South wales United Kingdom Bina Nusantara University, Indonesia	GRAPHENE A NANOMATERIAL FOR ANTICANCER DRUG DELIVERY
M. Alouhmy R. Moubah G. Alouhmy M. Abid H. Lassri	Hassan II University of Casablanca, Morocco	MAGNETIC AND MAGNETOCALORIC PROPERTIES OF AMORPHOUS FE 93 ZR 7 FILMS: EFFECT OF HYDROGEN IMPLANTATION
Assist. Prof. Sarla Kumari Assot. Pfof. Chandra Mohan	S.P.C. Government College, India K.R. Mangalam University Gurgaon, India	STUDY THE CORRELATİON BETWEEN METAL CONCENTRATİONS İN THE ENVİRONMENT AND ACCUMULATİON BY YEAST
Kratbi Fouad Ammi Yamina Hanini Salah	University of Médéa, Algeria	COMPARATIVE STUDY OF PREDICTING THE PASSAGE OF ORGANIC COMPOUNDS THROUGH MEMBRANES USING THE ARTIFICIAL NEURAL NETWORKS AND MULTIPLE LINEAR REGRESSIONS
Chaima Ouled amor Kais Elghniji Clarence Charnay Elimame Elaloui	Department of chemistry, Faculty of sciences of Gafsa, Tunisia Institut Charles Gerhardt de Montpellier Equipe IMNO, France	FACILE SYNTHESIS AND SPECTRAL INVESTIGATION THERMALLY STABLE TIO 2 -SM NANOPARTICAL POWDERS WITH HIGHLY VISIBLE LIGHT ACTIVITY
Usman Garba Kurmi Adina Zahir Abbas Musa Adesanya Deborah Iyadunni Usman Audu Tomsu Parth K. Patel Prosper Obed Chukwuemeka	University of Maiduguri, University of Veterinary and Animal, Pakistan Federal University of Agriculture, Nigeria, Pakistan, India	MODULATORS FOR THz
Kapka Mancheva Svetla Danova Neli Vilhelmova-Ilieva Lora Simeonova Lili Dobreva Georgi Atanasov	Institute of Biophysics and Biomedical Engineering, Bulgarian Academy of Sciences	PROBIOTICS APPLIED IN CARP AQUACULTURE
Ibrahim A.K	Bayero University Kano Nigeria	EVALUATION OF ANTIMICROBIAL ACTIVITY OF FE(II) AND NI(II) COMPLEXES WITH SCHIFF BASE; N-2-HYDROXY-1-NATHALIDENE-P-METHOXYANILINE
Khaled Athmani Abdelmalek Hasseine	Laboratory LAR-GHYDE, University of Biskra, Algeria	SOLUTION OF TWO-COMPONENT POPULATION BALANCE EQUATION FOR SIMULTANEOUS GROWTH

	Department of Chemical Engineering, University of Biskra, Algeria	AND AGGREGATION BY ADOMIAN DECOMPOSITION METHOD
Dr. Shalini Jaiswal **Dr. Preeti Singh Bahadur**	Amity University, Greater Noida Campus, (India)	SOLID WASTE MANAGEMENT IN INDIA
(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts) Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.		

10.12.2021 SESSION-3 | HALL-6

Turkey Time: 15.00-17.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Author	University	Presentation title
Dina WULANDARİ **Anis CHARİSA**	Postgraduate of IAIN Pekalongan, Indonesia	MUSTAHIK EMPOWERMENT STRATEGY THROUGH ZAKAT, INFAQ, AND SHADAQAH FUNDS (CASE STUDY OF LAZISNU, LIMPUNG DISTRICT, BATANG REGENCY)
Firman Happy **AM. Muh. Khafidz Ma'shum** **Hendri Hermawan Adinugraha**	Postgraduate of IAIN Pekalongan, Indonesia	'SBM2 (SHARIA BANKING MARKETING MEDIA)": WAQAF INFORMATION TECHNOLOGY AND SYSTEMS (CASE STUDY BWI WEBSITE)
Fitri Mukarromah **Hendri Hermawan Adinugraha**	IAIN Pekalongan, FEBI, Department, Education, Pekalongan, Indonesia	ECONOMIC DIVERSIFICATION AS A BRIDGE TO FACE PANDEMIC ECONOMIC SHAKES
Fitri Mukarromah **Hendri Hermawan ADİNUGRAHA**	IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics	CAPABLE HUMAN RESOURCES TOWARDS MULTIDIMENSIONAL DEVELOPMENT
Shafinatun NISA **Hendri Hermawan ADİNUGRAHA**	IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics	MONETARY POLICY INSTRUMENTS
Sri Wigiyanti **Mutia Larasati**	Perbankan Syariah, Fakultas Ekonomi dan Bisnis Islam	"THE ROLE OF INSTANT RED GINGER IN IMPROVING THE COMMUNITY'S ECONOMY IN THE PANDEMIC COVID-19"
Rizky ANDREAN **Hendri Hermawan ADINUGRAHA**	IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business	CORPORATE COMMUNICATION AND FINANCIAL PUBLIC RELATIONS
Hidayatul SIBYANI **Hendri Hermawan ADİNUGRAHA**	IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business	BUYING DAN SELLING CONTRACTS IN THE SHOPEE MARKETPLACE IN TERMS OF MURABAHAH, SALAM, AND ISTISNA' CONTRACTS
Novalini Jailani	Postgraduate of IAIN Pekalongan, Department of Islamic Economics	SHARIA BANKING AND SMALL MEDIUM MICRO ENTERPRISES DURING COVID-19 PANDEMIC

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-1 | HALL-1

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Dr. Meral BÜYÜKKURU

Author	University	Presentation title
Arş. Gör. Dr. Meral BÜYÜKKURU	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	THE EFFECT OF THE COVID 19 PROCESS ON THE CAREER PLAN OF TOURIST GUIDING STUDENTS
Dr. Öğr. Üyesi Halil HADİMLİ **Prof. Dr. Cemali SARI** **Musa YÜKSEL**	Akdeniz Üniversitesi	EVALUATION OF SİİRT LOCAL EATING AND DRINKING CULTURE IN TERMS OF THE POTENTIAL FOR ALTERNATIVE TOURİSM
Mehmet KASAP **Bahar ÇOLAK** **Ahmet BÜYÜKŞALVARCI**	Necmettin Erbakan Üniversitesi Karadeniz Teknik Üniversitesi	THE IMPORTANCE OF CHILD-FRIENDLY HOTELS FOR CHILD HEALTH
Mehmet KASAP **Ahmet BÜYÜKŞALVARCI**	Necmettin Erbakan Üniversitesi	EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PERCEPTIONS OF INCLUSIVE LEADERSHIP AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT OF HOTEL MANAGEMENT EMPLOYEES
Mustafa YÜCEL **Işıl ARIKAN SALTIK**	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	LOCAL PEOPLE'S PERCEPTIONS OF FILM TOURISM IMPACTS IN AN EMERGING FILM TOURISM DESTINATION
Işıl ARIKAN SALTIK **Mustafa YÜCEL**	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	INDUSTRIAL HERITAGE TOURISM: CASE OF AN AIRPLANE WHICH CONVERTED INTO RESTAURANT IN MUĞLA
PhD candidate. Karim HUSEYN-ZADA	Baku State University, Faculty of Geography, Tourism and Hotel	RISK MANAGEMENT PROBLEMS IN TOURISM AND HOTEL INDUSTRY
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf OKŞAR	Hatay Mustafa Kemal University	NEBEVİ KARAKTERİN İNŞASI AÇISINDAN VAHİY ÖNCESİ SÜRECİN TAHLİLİ

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-1 | HALL-2

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Uzman Emrah KAYA

Author	University	Presentation title
M. Aydın AKBUDAK **Ertuğrul FİLİZ**	Akdeniz Üniversitesi Düzce Üniversitesi	DETERMINATION OF TRANSCRIPTOMIC MODIFICATIONS USING RNASEQ ANALYSES IN Brachypodium distachyon FOLLOWING CADMIUM (Cd) AND SELENIUM (Se) APPLICATIONS
Prof. Dr. Mehmet ÖZ	Bursa Uludağ Üniversitesi	THE EFFECTS ON SEED YIELD AND SOME YIELD CHARACTERISTICS OF SOYBEAN OF BORON GIVEN IN THE DIFFERENT DOSE AND DIFFERENT APPLICATION METHODS
Emrah KAYA	Ministry of National Education- Ankara Fine Arts High School	MUSICAL ANALYSIS OF MARDIN TURKUS AND MARDIN FOLK INSTRUMENTS
Sevil Nihan KAYA	Ahmet Yesevi Secondary School	MARRIAGE TRADITION IN BULANCAK REGION
Kübra YILDIZ **M. Aydın AKBUDAK**	Akdeniz University	TARGETİNG ATVAR2 GENE USİNG THE TALEN SYSTEM
Kübra BUDAK **M. Aydın AKBUDAK**	Akdeniz University	Saccharomyces cerevisiae BY4741 IRKININ GELİŞİMİNİ DURDURAN SELENYUM DOZUNUN BELİRLENMESİ
Şeyma Nur ERDEĞER ÇOLAK **M. Aydın AKBUDAK**	Akdeniz University	Saccharomyces cerevisiae BY4741 IRKININ GELİŞİMİNİ DURDURAN NaCl ve SORBİTOL DOZLARININ BELİRLENMESİ
Emine Yurteri **Aysel Özcan** **Fatih Seyis**	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	EFFECT OF ORGANIC FERTILIZERS ON TEA (CAMELLIA SINENSIS O. KUNTZE) YIELD
Emine Yurteri **Haydar Küplemez** **Aysel Özcan** **Fatih Seyis**	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	DEVELOPMENT OF WHITE FLOWERING LEAFY KALE (BRASSICA OLERACEA CONV. ACEPHALA L.) GENOTYPES WITH EDIBLE OIL QUALITY
Mevlüde Alev ATEŞ **Seher KARAMAN ERKUL**	Kırşehir Ahi Evran University	USİNG ITS2 SECONDARY STRUCTURE FORM TO EVALUATE GENETİC DİFFERENCES OF LATHYRUS L. GENUS FROM MİDDLE ANATOLİA OF TURKEY
Doç. Dr. Ali TURAN	Giresun Üniversitesi	EFFECT OF STORAGE CONDITION ON FATTY ACIDS PROFILES OF HAZELNUT

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-1 | HALL-3

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Dr. Ahmet SEYHANLI

Author	University	Presentation title
Öğr. Gör. Dr. Zeliha DOĞAN	Altınbaş Üniversitesi, SHMYO	INVESTIGATION of FABP2(Rs1799883) GENE in TERMS of BMI, AGE, GLUCOSEe and HbA 1C PARAMETERS in DIABETIC OBESE and NON-DIABETIC OBESE PATIENTS
Dr. Ahmet SEYHANLI	Sivas Numune Hospital, Sivas, Turkey	EVALUATION OF BLOOD AND BLOOD PRODUCT USE DURING COVID-19 INFECTION
Op. Dr. Türker ACEHAN	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim ve Araştırma Hastanesi	A CASE OF SPONTANEOUS LIVER RUPTURE DUE TO WARFARIN OVERDOSE WITH MORTALITY
Doç.Dr. Ali ŞİMŞEK Uzm.Dr. Çağrı MUTAF Arş.Gör.Dr. Eren HÜZMELİ Arş.Gör.Dr. Sercan AÇIKBAŞ	Harran Üniversitesi	PERIORBITAL FOREIGN BODY (BULLET): A CASE REPORT
Assoc. Prof. Mumin Alper Erdogan MD, Arife Erdogan Assoc. Prof. Oytun Erbas	Izmir Katip Celebi University Izmir Bakırcay University Istanbul Bilim University	EFFECTS OF DICLOFENAC SODIUM ON SEIZURE ACTIVITY IN RATS WITH PENTYLENETETRAZOLE-INDUCED CONVULSIONS
Prof. Dr. Halil Dönmez Dr. Öğr. Üyesi İzzet Ökçesiz	Erciyes University	COMPUTERIZED TOMOGRAPHY GUIDED INTRATHECAL NUSINERSEN TREATMENT IN PEDIATRIC SPINAL MUSCULAR ATROPHIA PATIENTS
Halide TEMELCİ Prof. Dr. Aynur Emine ÇİÇEKCİBAŞI Dr. Öğr. Üyesi Gülay AÇAR	Necmettin Erbakan Üniversitesi	MORPHOMETRIC ANALYSIS OF HUMAN SCAPULA AND ITS CLINICAL SIGNIFICANCE
Op. Dr. Mazlum YAVAŞ	Şanlıurfa Eğitim ve Araştırma Hastanesi	MANAGEMENT OF A DEVELOPING CASE OF BURIED BUMPER SYNDROME

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-1 | HALL-4

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Dr. Öğr. Üyesi Nermin Aydemir

Author	University	Presentation title
Dr. Yasin ÖZTÜRK	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	IS TURKEY IMPRESSED ON ITS OWN COASTS IN THE EASTERN MEDITERRANEAN?
Doç. Dr. A. Aslı Bilgin	Cukurova Üniversitesi	THE IMPACT OF EUROPEANIZATION ON TURKEY'S ASYLUM LAW AND POLICY
Öğr. Gör. Dr. Anıl Çağlar ERKAN	Burdur Mehmet Akif Ersoy University	THE IMPORTANCE OF STRATEGIC HUMAN RESOURCES PLANNING AND HYBRID FACTORS
Doç. Dr. Vedat YILMAZ **Servet YİĞİT**	Malatya Turgut Özal Üniversitesi Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	EVALUATION OF THE ADMINISTRATIVE AND FINANCIAL AUTHORITY OF LOCAL GOVERNMENTS WITHIN THE FRAMEWORK OF TURKEY'S UNITER STRUCTURE
Res. Assist. Dr. Volkan KALENDER	Kutahya Dumlupinar University	STATUS QUO EVALUATIONS: A MULTI-DIMENSIONAL FRAMEWORK
Res. Assist. Dr. Volkan KALENDER	Kutahya Dumlupinar University	GLOBAL DEFENDERS' POLICY OPTIONS WHEN FACED WITH GLOBAL CHALLENGERS: THE US-CHINA CASE
Dr. Öğr. Üyesi Nermin Aydemir	Antalya Bilim Üniversitesi	TURKEY IN MIGRATION STUDIES: AN EVALUATION OF ACADEMIC LITERATURE
Dr. Öğr. Üyesi Erkan UZUN	Şırnak Üniversitesi	INNOVATIONS IN DEPRECIATION APPLICATION AND EFFECT ON APPLICATION
Dr. Arda ERCAN	Kocaeli Üniversitesi	POPÜLER KÜLTÜR ÜZERİNDEN DIŞ POLİTİKA OKUMASI: KAHVE ENDÜSTRİSİ

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-1 | HALL-5

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Dr. Chandrasekharan Praveen

Author	University	Presentation title
Virginia Natividad-Franco Maybelle N. Dela Cruz Ma. Abegail C. Carangan	Bulacan State University, Philippines	SHAPING THE ENVIRONMENTAL EDUCATION IN SCHOOL: BASIS FOR ENHANCING EXTENSION SERVICES TO COASTAL COMMUNITY
Nedeljko M. Milanović	University in Kragujevac, Jagodina, Serbia	THE ROLE OF PARENTS IN THE DEVELOPMENT OF EMPATHY IN CHILDREN AND YOUNG PEOPLE
Luis del Barrio Aranda	Universidad de Zaragoza, Spain	SITUATED LEARNING IN THE MUSICAL TRAINING OF THE TEACHER OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION
Dr. Chandrasekharan Praveen	Institute of Advanced Study in Education Thrissur, Kerala, India	COLOUR PREJUDİCE 100 YEARS AGO AND NOW- A STUDY
Nouria MESSAOUDI	Teacher Training School, Mostaganem-Algeria	THE EFFİCACY OF GOOGLE CLASSROOM AS AN EDUATİONAL TOOL FOR TEACHİNG ENGLİSH AT THE TEACHER TRAİNİNG SCHOOL OF MOSTAGANEM-ALGERİA
Abed HAMADOUCH Khadidja BOUDOUR	Abd Elhamid Ibn Badis-Mostaganem University, Algeria	THE ASSESSMENT OF LEARNERS' INTERCULTURAL COMPETENCE İN EFL CLASSROOMS
Zahidah Dahalan Zuliza Mohd Kusrin Wafaa' Yusof	Universiti Kebangsaan Malaysia, Malaysia	PEOPLE WITH AUTISM AND THE PROPENSITY FOR LAW-BREAKING: A SPECIAL EDUCATION TEACHERS' PERSPECTIVE
Abdul-Rahman Balogun Muhammed-Shittu	Khazar University, Azerbaijan	ACADEMIC INTEGRITY: ADDRESSING THE EXISTENCE OF ACADEMIC DISHONESTY AND INSTITUTIONAL CREDIBILITY
Allen Jaffery Rahul TS Ravi Shankar S Goutham E Dr. Sagaya Aurelia	CHRIST (Deemed to be University), Bangalore, India	LOGICIAN
Jelena Maksimović Marija D. Đorđević	Department of Pedagogy, Serbia	THE IMPORTANCE OF ACTION RESEARCH FOR THE IMPROVEMENT OF WORKSHOPS AND THE DEVELOPMENT OF NON-VIOLENT COMMUNICATION
Latifah Abdul Majid Nurul Suhaida Ibrahim	National University of Malaysia	OVERVIEWS OF THE SCHOLARS' ON PERIOD POVERTY ISSUES IN MALAYSIA: A PRELIMINARY STUDY
Soulichanh Luangsombath Daovy Pongpanya Phonesouda Vongthong Thiphachanh Nouthaphone Bounmy Phalychan Sitsanou Phouthavong Bounsong Sorkermany Somphien Mahaphom	Naxaythong Education and Sports Office Champasack University University of health sciences Savannakhet University	CHALLENGES OF INTEGRATING GOOGLE APPS IN TEACHING AND LEARNING IN NAXAYTHONG UPPER SECONDARY SCHOOL, VIENTIANE CAPITAL, LAOS

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-1 | HALL-6

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Dr Gopi Prasad

Author	University	Presentation title
Dr. G.P. Ashwinkumar P. Nanda	Vijayanagara Sri Krishnadevaraya University, Bellary, India	3-D MHD FLOW OF NON-NEWTONIAN HYBRID NANOLIQUID ABOVE A STRETCHING SURFACE
Dr. G.P. Ashwinkumar B. Ranjana	Vijayanagara Sri Krishnadevaraya University, Bellary, India	IMPACT OF THERMAL RADIATION ON MHD FLOW OF HYBRID NANOFLUID OVER A STRETCHING SURFACE
G. P. Ashwinkumar	Vijayanagara Sri Krishnadevaraya University, Bellary 583105, India	DUAL SOLUTIONS FOR THE UNSTEADY FLOW OF MHD HYBRID NANOFLUID OVER A FLAT/SLANDERING SURFACE
Mr. Muhammad Nasir Dr. Nurnadiah Zamri	Faculty of Informatics and Computing, University Sultan Zainal Abidin (Kampus Gong Badak), Kuala Terengganu, Terengganu 21300, Malaysia NUTECH School of Applied Science and Humanities, National University of Technology, Islamabad 44000, Pakistan	MATHEMATICAL ANALYSIS OF RATE TYPE NANOFLUID WITH STRETCHING BOUNDARY
Mehsin Jabel Atteya	Al-Mustansiriyah University, Baghdad, Iraq	MEASURES OF SIMILARITY AMONG IMAGES VIA RING THEORY
Shiva Eshaghi	Shahrekord University, P.O.Box 115, Shahrekord, Iran	MITTAG-LEFFLER STABILITY OF FRACTIONAL-ORDER SYSTEMS
Dr Gopi Prasad	HNB Garhwal University, Srinagar Garhwal, India	FIXED POINTS OF SUZUKI CONTRACTIVE MAPPINGS IN RELATIONAL METRIC SPACES
Abul Basar	Glocal University, India	THE VEDAS AS THE ORIGINAL HINDU SOURCE OF BASIC INDIAN KNOWLEDGE SYSTEM IN MATHEMATICAL SCIENCES
Tikialine Belgacem Abdelkarim Kelleche Tedjani Hadj Ammar	University of El-Oued, Université Djilali Bounâama, Route Algeria	BOUNDARY STABILITY FOR A NONLINEAR AXIALLY MOVING STRING WITH GENERAL RELAXATION FUNCTIONS
Mohamed HOUASNI1 Salah ZITOUNI	Université Djilali Bounâama, Route Algeria	EXPONENTIAL DECAY OF A THERMOELASTIC POROUS SYSTEM WITH CONSTANT DELAY

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-2 | HALL-1

Turkey Time: 12.00-14.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Filiz ADIGÜZEL

Author	University	Presentation title
Öğr. Gör. EDA CERİT	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	UTULIZATION OF TYPOGRAPHY AT NEWSPAPER HEADLINES PAGES
Dr. Arş. Gör. Merve DUYDU	Cumhuriyet Üniversitesi	AN EVALUATION ON CULTURAL IDENTITY CONCERNS IN CONTEMPORARY ARTWORKS "ŞİRİN NEŞAT"
Öğr. Gör. Hatice BOYACIOĞLU	Maltepe Üniversitesi	CEKET VE PANTOLON KALIPLARINDA SORUN YAŞAYAN HAZIR GİYİM ÜRETİMİ YAPAN İŞLETMELERİN KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLER
Melis BAYAT **Doç.Dr. Ayşe Nuriye İŞGÖREN** **Selay GÜLEÇ URFALI**	Talu Tasarım Merkezi, Talu Tekstil Marmara Üniversitesi TBMYO Talu Tasarım Merkezi Direktörü, Talu Tekstil	SKIN-FRIENDLY CLOTHES WITH SUSTAINABLE NEW GENERATION FIBERS
Tuğba Kahyeoğlu **Doç. Dr. Ebru Çoruh**	Gaziantep Üniversitesi	ANADOLU KİLİM MOTİFLERİNİN MİNİMAL TARZDA DİJİTAL BASKI TEKNİĞİYLE GİYSİ TASARIMINA UYGULANMASI
Lect. Zehra Kurtul	Maltepe Üniversitesi	THE FUNCTIONING OF THE R&D CENTER IN THE TEXTILE INDUSTRY AND ITS EVALUATION IN TERMS OF THE INDUSTRY: KIPAŞ HOLDING TEXTILE EXAMPLE
Öğr.Gör.Dr. Demet ÖZNAZ **Doç.Dr.Nuriye İŞGÖREN** **Dr.Öğr.Üyesi Çimen BAYBURTLU** **Dr.Öğr.Üyesi Gülhan Acar BÜYÜKPEHLİVAN**	Marmara University	18th and 19th CENTURY THE EVALUATION OF WOMEN'S CLOTHING IN THE OTTOMAN PERIOD WITH EXAMPLES FROM THE PERIOD TABLES IN TERMS OF CLOTHING ARTS
Assoc. Prof. Filiz ADIGÜZEL	Dokuz Eylül Üniversitesi	THE MINIATURE PAINTINGS ATTRIBUTED TO MAHMUD MUZEHHIB FROM THE REIGN OF UZBEK KHANATE (1500-1599)
Olympus G., EJUE **Jimmy, AKOH**	University of Abuja, Abuja	THE STRAIGHT-TAKE METHOD AND ITS IMPROVISATORY POSSIBILITIES IN DECONSTRUCTING THE LOGIC OF SCENE-TO-SCENE CHANGE IN THE PERFORMANCE OF SHAKESPEARE'S MACBETH ON THE NIGERIAN STAGE

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-2 | HALL-2

Turkey Time: 12.00-14.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Orhan DENİZ, Dr. Öğr. Üyesi Rıfkı SINDIR

Author	University	Presentation title
Dr. Ufuk YILMAZ	Kahramanmaraş Sütçü İmam University	VISIBLE CONTAMINATION ANALYSIS IN RECYCLED OFFICE PAPERS
Prof. Dr. Yağmur UYSAL Buşra Nur ÇİFTCİ Asst. Prof. Zeynep Görkem DOĞAROĞLU	Mersin Üniversitesi	DECOLORIZATION OF LANDFILL LEACHATE BY USING WASTE MUSSEL SHELLS
Dr. Öğr. Üyesi Rıfkı SINDIR Prof. Dr. Orhan DENİZ	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi	VAN GÖLÜ HAVZASI'NDA EVSEL ATIKLARIN YARATTIĞI ÇEVRE SORUNLARI
Prof. Dr. Ayla ARSLAN Öğr. Gör. Dr. Melike İŞGÖREN	Kocaeli University, Turkey	SONOCHEMICAL OXIDATION OF LINEAR ALKYL BENZENE SULFONIC ACID IN AQUEOUS SOLUTION
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Görkem DOĞAROĞLU Prof. Dr. Yağmur UYSAL Dr. Öğr. Üyesi Dimitrios KALDERIS	Mersin University, Engineering Faculty Hellenic Mediterranean University, Crete, Greece	INVESTIGATION OF THE VIABILITY OF BIOCHAR-DOPED HYDROGELS IN THE FIGHT AGAINST DROUGHT
Djekrif Fatma Zohra Bouyaya Linda Romaissa Bendekiche Chaib Rachid	LIT Laboratory, Transport Engineering Department, University of Constantine -1	REDUCING URBAN CONGESTION TO PROTECT THE ENVIRONNEMENT FROM AIR POLLUTION AND NOISE
RHITA ELMEZOUARI ELGLAOUI LAKHLAKH RACHIDA	University Cadi Ayyad, Faculty of Lettres and Human, Geography, MARRAKECH, MOROCCO	INTERNATIONAL MIGRATION IN KELAA -SRAGHNA PROVINCE(MOROCCO): ITS DETERMINANTS AND CHARACTERISTICS

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-2 | HALL-3

Turkey Time: 12.00-14.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Doç. Dr. Melahat Demirbilek

Author	University	Presentation title
Emine SOYDAN Doç. Dr. Kübra KÜÇÜKŞEN	Necmettin Erbakan Üniversitesi	REFLECTIONS OF DIVORCE ON SOCIETY
Hatice Çiçek Doç. Dr. Kübra Küçükşen	Necmettin Erbakan Üniversitesi	THE PROBLEMS EXPERIENCED BY FAMILIES WITH DISABLED CHILDREN
Arş. Gör. Emel GÜVEN Doç. Dr. Birsen ALTAY	Ondokuz Mayıs University	IMPROVEMENT OF WOMEN'S HEALTH IN POSTMENOPOSAL PERIOD
Arş. Gör. Emel GÜVEN Doç. Dr. Birsen ALTAY	Ondokuz Mayıs University	THE EFFECT OF BREATHING EXERCISES ON VASOMOTOR SYMPTOMS AND SLEEPING PROBLEMS DURING MENOPAUSE
Öğr. Gör. Dr. Sema ÜSTGÖRÜL	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	EMDR APPROACH IN SEXUAL TRAUMA
Doç. Dr. Melahat Demirbilek	Ankara Üniversitesi	CAUSES OF DISCRIMINATION
Doç. Dr. Melahat Demirbilek	Ankara Üniversitesi	DISABLED ACCESS TO ENVIRONMENTAL JUSTICE
Nuray PALA Doç. Dr. Birsen ALTAY	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	FACTORS AFFECTING TREATMENT COMPLIANCE IN DIABETES PATIENTS
Servet SOYGÜDER Esra Nur BAYRAK	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	REASONS CAUSED BY PERSONAL FEATURES IN OCCUPATIONAL ACCIDENTS

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-2 | HALL-4

Turkey Time: 12.00-14.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Dr. Gerti Sqapi & Renata Kau PhD

Author	University	Presentation title
Vorya Shabrandi	Guilan of University, Iran	RUSSIAN FOREIGN POLICY DURING PUTIN'S PRESIDENCYIN FRONT OF IRAN IN POST-JCPOA(SANCTIONS)
Natalia Shchukina	Tiraspol Shevchenco University, Republic of Moldova	LABOR AND SOCIAL RIGHTS OF THE ELDERLY IN A CHANGING ECONOMY
Mehrdad Parsa Khanghah	University of Bari (Aldo Moro), (Italy)	THE FUZZY LOGİC OF THE FEMİNİNİTY: TOWARDS A POLİTİCS OF THE FEMALE
István Benedek	Institute for Political Science, Centre for Social Sciences Eötvös Loránd University, Hungary	NOTHING HAS CHANGED: THE POPULIST ELECTORAL AUTHORITARIAN ORBÁN REGIME AND THE COVID-19 PANDEMIC
Bendenia Noureddine Benadouda Mourad Hacini Mostefa	University of Sidi Bel Abbes, Algeria	STATIC AND FREE VIBRATION STUDIES OF SANDWICH PLATE REINFORCED WITH CARBON NANOTUBES UNDER UNIFORM AND SINUSOIDAL LOAD
Jonida Gjika	European University of Tirana, Albania	NEW APPROACHES TO THE NORMATIVE FRAMEWORK FOR THE ORGANIZATION AND FUNCTIONING OF THE GOVERNANCE OF THE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM
Renata Kau PhD	European University of Tirana, Albania	COUNTERFEITING IN THE FASHION SECTOR, ISSUES AND PERSPECTIVES
Phd Sofiana Veliu Prof Asoc.Dr. Erjona Canaj	European University of Tirana, Albania	HUMAN RIGHTS AND VIOLENT EXTREMISM
Dr. Gerti Sqapi	European University of Tirana, Albania	FEATURES OF ALBANIAN POLITICAL CULTURE AND THEIR IMPACT ON DEMOCRATIZATION PROCESSES AND THE FUNCTIONING OF RULE OF LAW IN ALBANIA
Ibrahim Zakari Yau Abeeb Ibrahim Adeyemi	Federal University, Gusau, Zamfara State Ahmadu Bello University, Zaria, Kaduna State	STRATEGIES FOR ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN NIGERIA THROUGH PROPER MANAGEMENT: THE NEXUS

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-2 | HALL-5

Turkey Time: 12.00-14.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Dr. Preeti Singh Bahadur

Author	University	Presentation title
Dr. Preeti Singh Bahadur Dr.Shalini Jaiswal Dr. Pratima Bais	Amity University, India	FIBER OPTIC SENSORS APPLICATIONS IN MULTIFARIOUS BRANCHES OF SCIENCE
H. R. Dehghanpur	Tafresh University, Iran	ARE THE SOLUTION MANUALS USEFUL?
Mohammad Yaghoub Abdollahzadeh Jamalabadi	Universitat Stuttgart, Germany	POOL BOILING OF OSCILLATING MAGNETIC CYLINDER WITH LBM
Babak Yahyapour Behrooz Rezaei	University of Tabriz, Iran	CUBIC TERAJET WITH TUNABLE FOCAL DISTANCE
ATHMANE ABDALLAOUI	Laboratoire de Mathématiques et Physique Appliqu ees, Ecole Normale Supérieure de Bou Saâda, M'Sila, Algérie	ASYMPTOTIC MODELING OF THE EFFECT OF A PLANE THIN LAYER FOR THE SECOND PLANE PROBLEM OF ASYMMETRIC ELASTICITY
Amina Goudzal Abdellah El Aisouq Fatima En-nahli Abdelkrim Ouammou	Sidi Mohamed Ben Abdellah University, Fez, Morocco	DOCKING MOLECULAR AND QSAR STUDY OF ANTI-CANCER ACTIVITY ON A SERIES OF AZACALIX [2] ARENE [2] PYRIMIDINE DERIVATIVES USING DFT
Khadija Bahend	Materials and Environment Laboratory (LME), Faculty of Science, Ibn Zohr University, Agadir, 8000, Morocco	DEVELOPMENT AND CHARACTERIZATION OF M X (PO 4) Y ET (MO Z)/M X (PO 4) Y THIN FILMS FOR ELECTRO-CATALYTIC APPLICATIONS
Abderrahim CHAOUI Abdelmalek AZIZI Taoufik SERRAJ	Mohammed First University Morocco	POST-QUANTUM KEY ENCAPSULATION METHODS FOR PASSWORD AUTHENTICATED CONNECTION ESTABLISHMENT PROTOCOL (PQ-KEM-PACE)
Mr. Nurhussen Ahmed Mohammed	Wollo University, PhD candidate in Ethiopian Space Science & Technology Institute	POTENTIAL OF THE ETHIOPIAN REMOTE SENSING SATELLITE-1 (ETRSS-1) FOR DETECTION OF INVASIVE PROSOPIS JULIFLORA DISTRIBUTION IN LOWER AWASH RIVER BASIN, ETHIOPIA
Mohsin Mukhtar Shaikh	Savitribai Phule Pune University, Ganeshkhind, Pune 411007, India	PALAEOCLIMATIC ASSESSMENT AS INFERRED FROM THE GEOCHEMICAL CHARACTERISTICS OF THE INTRABASALTIC PALAEOSOLS FROM JATH SECTION (SANGLI DISTRICT, MAHARAHTRA, INDIA)

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-2 | HALL-6

Turkey Time: 12.00-14.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Asst. Prof. Chandra Mohan

Author	University	Presentation title
OYETADE Oluwatoyese SHITTU Waliu SOTANDE Oluwakemi	KolaDaisi University, Nigeria	EMPIRICAL ANALYSIS OF GOVERNANCE INDICATORS ON ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA
Ikramuddin Junejo Abraz Khan Safiullah Akber Abdul Sattar Khanani	SZABIST Hyderabad Campus, Pakistan	IMPACT OF BRANDING ON CONSUMER BUYING BEHAVIOR: EVIDENCE INSURANCE COMPANIES OF SINDH, PAKISTAN
Volodymyr PAVLENKO Ihor PONOMARENKO	Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine	PECULIARITIES OF USING INFORMATION TECHNOLOGIES IN MARKETING
Asst. Prof. Chandra Mohan Assoc. Prof. Vinod Kumar Asst. Prof. Sarla Kumari	K. R. Mangalam University, India	BIOPLASTIC FORMULATION FROM STARCH FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT
Denis VINTU	Moldova Academy of Economic Studies (MAES), Republic of Moldova	MONETARY POLİCY UNDER NEW-KEYNESSİAN PHİLLİPS CURVE, WİTH AN APPLİCATİON TO INFLATİON TARGETİNG
Veronica GARBUZ	State University „Alecu Russo" from Balti, Republic of Moldova	THE ROLE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES (ICT) IN THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA
GEMMA DELA CRUZ SANTOS, Ph. D.	College of Education, Nueva Ecija University of Science and Technology, Philippines	2020 TROPICAL CYCLONES IN THE PHILIPPINES: A REVIEW
Chems Eddine BOUKHEDIMI	University of Tizi Ouzou, Algeria	THE EVALUATION OF OIL RESERVES IN OPEC MEMBERS
Samir Kourtite Mezroui Soufiane Ziane M'hammed	Faculty of Science, Mohammed Premier University, Oujda, Morocco	COPMARAİSON BETWEEN THE ELLİPTİCAL CURVE OF BİTCOİN AND THE CURVE SECP256R1

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-3 | HALL-1

Turkey Time: 15.00-17.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Zeliha TEKİN

Author	University	Presentation title
Dr. Öğr. Üysei H. Nazan Caglar	İstanbul Kültür Üniversitesi	TÜRKIYE'DEKI YATIRIM FONLARININ KAOTIK DAVRANIŞININ İNCELENMESI
Dr. Tuğba DELİCE AKCA	Erciyes Üniversitesi	A LITERATURE RESEARCH ON FOOD PACKAGING AND CONSUMERS' PURCHASE BEHAVIORS
Assoc. Prof. Zeliha TEKİN	Muş Alparslan Üniversitesi	SUSTAINABILITY AND GREEN BUSINESS PRACTICES IN COFFEE PRODUCTION: EXAMPLES FROM THE WORLD
Assoc. Prof. Zeliha TEKİN	Muş Alparslan Üniversitesi	REFLECTIONS OF COMMERCIAL LIFE AND ENTREPRENEURSHIP ACTICITIES IN THE ARTUQIDS PERIOD ON MARDIN
Asst. Prof. Dr. Özlem DÜNDAR	Hitit University	ECONOMIC CAUSES OF VIOLENT CRIMES: PANEL ARDL ANALYSIS

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-3 | HALL-2

Turkey Time: 15.00-17.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Cemal GÜNDOĞDU

Author	University	Presentation title
Erdem Varol **Assist. Prof. Dr. Devrim Beyaz**	Aydın Adnan Menderes University	HYGIENE AND OFFICIAL CONTROL IN MASS CONSUMER BUSINESSES
Assoc. Prof. Dr. Ozlem EMIR COBAN **Zelal AKAT**	University of Firat DSİ X. Bölge Müdürlüğü/Diyarbakır	NANOTECHNOLOGY AND FOOD PACKAGING
Assoc. Prof. Dr. Ozlem EMIR COBAN **Levent EKİNCİ**	University of Firat DSİ X. Bölge Müdürlüğü/Diyarbakır	CHITOSAN FILMS AND COATINGS CONTAINING ESSENTIAL OILS: SEAFOOD APPLICATIONS
Prof. Dr. Cemal GÜNDOĞDU **Dr. Hulusi BÖKE**	İnönü Üniversitesi Yaşar Öncan Ortaokulu	ATTITUDES OF PARENTS TOWARDS PHYSICAL EDUCATION BY GENDER: A META-ANALYSIS
Prof. Dr. Cemal GÜNDOĞDU **Arş. Gör. Göktuğ NORMAN**	İnönü Üniversitesi	EXAMINATION OF PHYSICAL EDUCATION TEACHER CANDIDATES' PROFESSIONAL ANXIETY LEVELS IN THE GENDER VARIABLE: A META-ANALYSIS STUDY
Dharshini B **Antoniammal P** **Alvin Kalicharan A**	Panimalar Engineering College, Nazarathpet, Chennai, Tamilnadu, India	ROLE OF SENSOR TECHNOLOGY IN FOOD INDUSTRY

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-3 | HALL-3

Turkey Time: 15.00-17.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Doç. Dr. Selvinaz YAKAN

Author	University	Presentation title
Seda GÖZEL **Assist. Prof. Cüneyt TAMER**	Ondokuz Mayıs University	VIRUS QUANTIFICATION METHODS
Cüneyt Tunahan MAVİŞ	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Konya İl Koordiantörlüğü, Konya, Türkiye	STUDIES ON MORPHOMETRIC MEASUREMENTS AND COMPUTED TOMOGRAPHIC IMAGING OF SINUS PARANALIS
Cüneyt Tunahan MAVİŞ	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Konya İl Koordiantörlüğü, Konya, Türkiye	EXAMINATION OF REGIO PERINEALIS VESSELS AND NERVES IN DOGS WITH DIFFERENT ANATOMICAL METHODS
Ecren UZUN YAYLACI **Asst. Prof. Mustafa CÜCE** **Asst. Prof. Tuba BEKİRCAN**	Santiago de Compostela University Giresun University Eurasia University	ANTIBACTERIAL ACTIVITY of Helichrysum arenarium subsp. aucheri EXTRACT AGAINST Vibrio spp. ISOLATED FROM SEA BASS (Dicentrarchus labrax) and AQUACULTURE CAGE WATER
Assoc. Prof. Serap KILIÇ ALTUN **Research Asst. Mehmet Emin AYDEMİR**	Harran University	TOXIC AND TRACE ELEMENT LEVELS OF SADEYAG (CLARIFIED BUTTER) SAMPLES PRODUCED IN ŞANLIURFA
Serdar YILDIRIM	Samsun Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü (Viroloji Lab.)	INVESTIGATION OF SEROPREVALANCE OF DOMESTIC ISOLATE BOVINE HERPES VIRUS TYPE-1 (BHV-1 TR2/19) IN CATTLE AND SHEEP OF THE CENTRAL BLACK SEA REGION
Doç. Dr. Vural DENİZHAN	Van Yüzüncü Yıl University	THE PREVALENCE OF HELMINTHS ACCORDING TO FAECAL EXAMINATION IN SHEEP IN ÖZALP DISTRICT OF VAN PROVINCE
Deniz TEKİN **Selahattin Halil ERGİN** **Prof. Dr. Ümit KAYA**	Ankara Üniversitesi	BİR KEDİDE BİLATERAL TİBİAL HEMİMELİA OLGUSU
Doç. Dr. Selvinaz YAKAN	Agri Ibrahim Cecen University	USE OF THERMAL CAMERA IN VETERINARY SURGICAL DISEASES

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-3 | HALL-4

Turkey Time: 15.00-17.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Dr. Ghanshyam Barman

Author	University	Presentation title
DR. Chukwuemeka G. Eme	National Open University of Nigeria, Jabi-Abuja, Nigeria	THE IMPACTS OF INTERNATIONAL MIGRATION ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF NIGERIA
Eme, Chukwuemeka G. DR Michael Elikwu	National Open University of Nigeria, Jabi-Abuja, Nigeria	ISSUES AND CHALLENGES OF CORONAVIRUS OUTBREAK IN NIGWEIA
Ayobami Ademola AKANMU Kolawole Taofeek GBADAMOSI Felix Kayode OMOLE	Federal University of Technology, Akure, Nigeria	CITY LIVABILITY AND ACTIVE TRANSPORTATION IN LAGOS METROPOLIS, NIGERIA
Idris Yusuf ISAH	Ahmadu Bello University Zaria. Kaduna State. Nigeria	EXAMINING THE INTERNATIONAL RECRUITMENT POLICIES
Yahaya Muhammad Goga Zainab Maiyaki Onozare Isah Baba	Kaduna State University, Kaduna Federal University Gusau, Zamfara Fatu Lami Abubakar Institute for Legal and Administrative Studies, Minna Niger State	EFFECT OF ORGANIZATIONAL JUSTICE ON WORKPLACE DEVIANCE IN NIGERIA
Gebeyehu Jalu Negassa	PhD Scholar, Gujarat University, Ahmedabad, India	THE IMPACT OF SUPPLY CHAİN MANAGEMENT PRACTİCES ON CUSTOMER SATİSFACTİON: IN THE CASE OF SHEGER BAKERY FACTORY İN ETHİOPİA
Dr. Ghanshyam Barman	C G P I T, Uka Tarsadia University, India	SUSTAINABILITY FACTOR IN MODERN INDUSTRIALISATION
Yahaya Muhammad Goga Idris Yusuf Isah Bashir Muhammad Sani	Ahmadu Bello University, Zaria Waziri Umaru Polytechnic, Birnin Kebbi, Kebbi State Kaduna State University, Kaduna, Nigeria	INTERNATIONAL TRADE THEORIES: THE EVOLUTIONARY TREND
Prof. Dr. Mircea Udrescu Lec. Dr. Alina Gheorghe	Carol I National Defense University from Bucharest, Bucharest, Romania Artifex University from Bucharest, Bucharest, Romania	ADVERTISING AND CONSUMER MEMORY –BETWEEN ILLUSION AND PALPABLE EFFECTS-
Usman Mohammed Bature Ali Usman Abdullahi Mu'azu Fatima Bello	Accountancy Department Federal Polytechnic, Bauchi	ASSESSING THE IMPACT OF NON- COMPLIANCE OF TAX PAYMENT ON THE ECONOMIC GROWTH OF NIGERIA

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-3 | HALL-5

Turkey Time: 15.00-17.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Dr. V. Thiyagarajan

Author	University	Presentation title
Mohamed MILOUDI Houcine MILOUDI Abdelber BENDAOUD Abdelkader GOURBİ Abdelkader RAMİ Nassireddine BENHADDA	University of Relizane, University of Sidi Bel Abbes, University of Oran, Algeria	EXPERIMENTAL CHARACTERIZATION CONDUCTED DIFFERENTIAL-COMMON MODES EMISSION FROM SWITCH-MODE POWER SUPPLY
Saba MUNIR Ausnain NAVEED	University of Azad Jammu & Kashmir, PAKISTAN	COST ESTIMATION AND LOAD ANALYSIS OF DEPARTMENT OF ELECTRICAL ENGINEERING, UNIVERSITY OF AZAD JAMMU & KASHMIR USING HOMER PRO SOFTWARE
Assist. Prof. S ASHA KIRANMAI Chitte SRILATHA Marripelly SHYLAJA Rachamalla MRUNALINI Ramidi MANJUSHA REDDY	Bhoj Reddy Engineering College for Women, India	VOICE INTEGRATED SPEED AND DIRECTION CONTROL OF A DC MOTOR
Madineni Charitha S. Karthikeyan	R.M.K. Engineering College, India	SPACE GARDENS-THE HARVESTING OF CHILLI PEPPER IN SPACE STATION
Manku Chamundeswari S. Karthikeyan	R.M.K. Engineering College, India	HISTORY OF SATELLITE
Dr. V. Thiyagarajan	Sri Sivasubramaniya Nadar College of Engineering Kalavakkam	ANALYSIS OF QUASI-Y-SOURCE DC-DC CONVERTER FOR RENEWABLE ENERGY APPLICATIONS
Zoran Perić Aleksandra Jovanović Milan Dinčić Milan Savić Nikola Vučić Anastasija Nikolić	University of Niš, Serbia University of Priština - Kosovska Mitrovica, Serbia	FIXED POINT 32 BITS QUANTIZER FOR QUANTIZATION OF LAPLACIAN SOURCE
Sriram TS Tharun Prakash R Vignesh N Dr. V Thiyagarajan	Sri Sivasubramaniya Nadar College of Engineering Chennai, India	MODIFIED SYMMETRIC TYPE MULTILEVEL INVERTER TOPOLOGY WITH NEW MODULATION METHOD
DJELLAB A. CHELLIL A. LECHEB S KEBIR H	Université de Boumerdes, Algerie Laboratoire Roberval Compiègne, France	NUMERICAL AND EXPERIMENTAL BEHAVIORAL STUDY OF HONEYCOMB SANDWICH PANELS UNDER TENSILE STRESSES AND BENDING
P.K.S.C. Jayasinghe	University of Ruhuna, Sri Lanka	MOBILE BASED CINNAMON LEAF DETECTION SYSTEM USING K-MEAN CLUSTER ALGORITHM
Inas Bahaa Abedalrazzaq Deaibil Zainab Mahmood Khudhur Ahmed Mahmood Khudhur	University of Kirkuk/Iraq Bilad Al Rafidain University College / Iraq	DESİGN AN EARTHQUAKE DETECTOR SYSTEM WİTH HİGH AND ACCURATE SENSOR

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021 SESSION-3 | HALL-6

Turkey Time: 15.00-17.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Dr. Shailendra Kumar Srivastava

Author	University	Presentation title
Muhammad Sarwar Muhammad Farrukh Saleem Najeeb Ullah Muhammad Ashfaq Wahid Haroon Zaman Khan Muhammad Hamza	University of Agriculture, Faisalabad Pakistan University of Queensland Wilsonton Heights, Australia	ENHANCING THERMOTOLERANCE IN PRE-ANTHESIS, ANTHESIS AND POST ANTHESIS STAGES OF WHEAT CULTIVARS VIA GROWTH STIMULATOR
Fatemeh Montazeri	Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University, Iran	INVESTİGATİNG THE MOST İMPORTANT ECONOMİC AND SOCİAL FACTORS AFFECTİNG THE SUSTAİNABLE DEVELOPMENT OF RURAL COMMUNİTİES (CASE STUDY: MOZANDARAN PROVİNCE, IRAN)
Benaissa Asmaa Bestami Merdia Ben Malek Rokaia Fellan Kheira Et Djellout Nadine-Chahrazade	University of Science and Technology Houari Boumediene, Algeria University Amine Elokkal, Algeria	BIOLOGICAL CONTROL OF PECTINOLYTIC PLANT PATHOGENS BY PLANT GROWTH PROMOTING RHIZOBACTERIA (PGPR)
Deepshikha Kushwaha Prashant Katiyar Yashodhara Verma	Sam Higginbottom University of Agriculture, Technology and Sciences, India	PROTECTION OF HUMAN SKIN AGAINST UV B RAYS USING NATURAL EXTRACT OF TAGETES PATULA
Deghiche Diab Nacima Deghiche Tesnim	Scientific and Technical Research Center on Arid Regions (CRSTRA), ALGERIA Mohamed Khider University. ALGERIA	STRUCTURAL ANALYSIS OF ARTHROPODS IN ZIBAN OASES (BISKRA-ALGERIA)
Prashant Katiyar Dr. Shailendra Kumar Srivastava Deepshikha Kushwaha	Sam Higgin Bottom University of Agriculture, India	LIGNIN DISTRIBUTION AND DISLODGING FROM COCONUT SHELL BIOMASS FOR EFFECTIVE SACCHARIFICATION AND BIOFUEL PRODUCTION
Vidya Padmakumar Shine P Joseph	Mangalore University, India	DIVERSITY OF SPIDER FAUNA IN THE ESTUARINE ECOSYSTEM OF GORAI, MUMBAI, MAHARASHTRA, INDIA- A PRELIMINARY STUDY
Galaye Ganebo Aberra Melesse	Damot Gale District, Ethiopia College of Agriculture, Hawassa University, Ethiopia	EFFECT OF REPLACING NOUG SEED (GUZOITIA ABYSSINICA) CAKE WITH GRADED LEVELS OF SAMMA (URTICA SIMENSIS S.) LEAF MEAL ON EGG QUALITY PARAMETERS OF COMMERCIAL LAYER HENS
Alefe Takele Mestawet Taye Aberra Melesse	Oda Bultum University, ETHIOPIA	CHARACTERIZATION OF THE HARARGHE HIGHLAND GOATS OF ETHIOPIA BASED ON THEIR MORPHOLOGICAL TRAITS AND STRUCTURAL INDICES
Chaudhary Muhammad Ayyub Mazhar Abbas Muhammad Nouman	Institute of Horticultural Sciences, University of Agriculture, Faisalabad-38000, Pakistan	EFFECT OF BIO STIMULANTS ON THE GROWTH OF EGGPLANT (SOLANUM MELONGENA L.) GROWN UNDER NACL INDUCED SALINITY

Akram **Mujahid Ali** **Saqib Ayyub**	Water Management Research Farm, Renala Khurd-56150, Okara, Pakistan	

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

12.12.2021 SESSION-1 | HALL-1

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Lect. Vasyl PUZANOV

Author	University	Presentation title
Жайшылық Айдана Палыбекқызы	отдел Координаций научных исследований	ASSESSMENT OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN THE REGIONS OF KAZAKHSTAN
к.п.н., ассоц. профессор, Кыякбаева У.К. докторант 1 курса Туздыбаева А.Т.	Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty	ВОСПИТАТЕЛЬ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ
Prof. Dr. Liudmyla PONOMARENKO Lect. Vasyl PUZANOV	Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Institute of Journalism, Kyiv, Ukraine Zaporizhzhia National University, Faculty of Foreign Philology, Zaporizhia, Ukraine	THE SERIES "THE MAGNIFICENT CENTURY" AS PR FOR TURKEY AND TURKISH CULTURE IN UKRAINE
Дайрабаева А.Е. к.п.н., доцент	КазНПУ им. Абая (Алматы, Республика Казахстан)	НЕПРИЗНАННАЯ ЦИВИЛИЗАЦИЯ ТЮРКОВ
Ivan LYTVIN	Private Higher Educational Institution «Kropyvnytskyi Institute of State and Municipal Governance», Kropyvnytskyi, Ukraine	PREREQUISITES FOR IMPROVING THE INSTITUTE OF HEAD OF THE DISTRICT OF THE TERRITORIAL COMMUNITY IN UKRAINE
Assoc. Prof. Dr. Sadybekova Salima Izbaskankyzy	Korkyt Ata Kyzylorda University, Kazakhstan	FOLK METROLOGY AS A SOURCE OF NATIONAL CULTURE IDENTITY
Ternavska Tetiana	«Kropyvnytskyi Institute of State and Municipal Governance», Kropyvnytskyj, Ukraine	COMMUNICATIVE-INTERACTIVE ASPECTS OF SOCIAL-PEDAGOGICAL WORK WITH SCHOOL-AGE CHILDREN
Seitenova Saule Balatabaev Shyngys	Kokshetau University named after Sh.Ualikhanov	UNIFICATION OF WAYS TO ENSURE CONTRACTUAL OBLIGATIONS: THE STATE OF THE PROBLEM AND PROSPECTS
Mailybaev A.S. Tileubergenov E.M. Seitenova S.,Zh.	Kokshetau University named after Sh.Ualikhanov	LEGAL NIHILISM AS A LEGAL CATEGORY

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

12.12.2021 SESSION-1 | HALL-2

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Amina Mumtaz

Author	University	Presentation title
Amina Mumtaz Amina Asghar Naeem Razaq Muhammad Nabeel	PCSIR Laboratories Complex, Ferozepur Road, Lahore-Pakistan University of Education,Lahore	IN VITRO BIOLOGICAL EVALUATION OF TRANSITION METAL COMPLEXES OF DRUG BASED SCHIFF LIGAND
Fatima En-nahli Halima Hajji Abdellah El Aissouq Amina goudzal Tahar lakhlifi Mohammed Bouachrine	MCNS Laboratory, Faculty of Science, Moulay Ismail University, Meknes, Morocco EST Khenifra, Sultan Moulay Slimane University, Morocco Laboratory of Processes, Materials and Environment (LPME), Faculty of Science and Technology, Sidi Mohamed Ben Abdellah University, Fez, Morocco	COMSIA STUDY FOR A SERIES OF INHIBITORS OF TETRANYCHUS CINNABARINUS
Mounira KARA ALI Radia, CHERFIA Asma AIT KAKI Noreddine KACEM CHAOUCHE	Laboratoire de Mycologie, de Biotechnologie et de l'Activité Microbienne (LaMyBAM), Département de Biologie appliquée. FSNV .Université des Frères Mentouri, Constantine- Algérie	ARTICHOKE AS A SOURCE OF INULINIC BIOMASS USED BY MICROORGANISMS FOR THE PRODUCTION OF RENEWABLE ENERGY: BIOETHNOL AND ITS APPLICATIONS
Mahrouk abdelkader Mosbah asma	Laboratory of Applied Biochemistry, Faculty of Science of Nature and Life, University Frère Mentouri Constantine 1, Algeria	SCREENING AND CHARACTERIZATION OF LACTIC ACID BACTERIA BY CONTRIBUTING TO THEIR PH TOLERANCE AND THEIR ANTIBACTERIAL ACTIVITY
Cosmin Salasan Carmen Simona Dumitrescu Iasmina Iosim Raul Pascalau Sebastian Moisa	Banat's University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine "King Michael Ist of Romania"	DETERMINANTS OF KNOWLEDGE TRANSFER IN NOVEL TRAINING METHOD - BLENDED ONLINE PAIR-LEARNING
MANSOUR Mehdi KARA ALI Mounira KACEM CHAOUCHE Noreddine	University of the Brothers Mentouri -Constantine 1	USE OF BACTERIA OF THE GENUS BACILLUS AND ITS METABOLITES OF INTEREST AS PHYTOPATHOGENIC BIO-CONTROL AGENTS
Shewangizaw Wolde Tadele Mirkena Aberra Melesse Tadelle Dessie Solomon Abegaz	Hawassa University, Ethiopia Southern Agricultural Research Institute, Areka, Ethiopia Food and Agricultural Organization of the United Nations, Addis Ababa, Ethiopia International Livestock	GROWTH PERFORMANCE AND CARCASS TRAITS OF SASSO-RIR, NORMAL FEATHERED LOCAL AND THEIR F1-CROSS CHICKENS IN SOUTHERN ETHIOPIA

	Research Institute, Addis Ababa, Ethiopia	
Khorgasbay Y.T. **Karbayeva Sh. Sh.**	Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty	COMPETITIVENESS AGRICULTURE OF KAZAKHSTAN IN THE PROCESS OF INDUSTRIAL AND INNOVATIVE DEVELOPMENT
Jorge Magalhães Rodrigues, **Jorge Pereira Machado**	University of Porto, Porto, Portugal CBSin - Center of BioSciences in Integrative Health, Porto, Portugal Research department, Portuguese Institute of Taiji and Qigong, Maia, Portugal LABIOMEP - Biomechanics Laboratory, University Of Porto, Porto, Portugal	TRADITIONAL VEGETATIVE BIOFEEDBACK THERAPY: CONTRIBUTION FOR THE MENTAL HEALTH OF CHILDREN AND ADOLESCENTS
GERGANA I. ZAEMDZHIKOVA **DANAIL D. DOYCHEV**	Forest Research Institute, Bulgarian Academy of Sciences; 132, Kliment Ohridski Blvd., 1756 Sofia, Bulgaria University of Forestry, 10 Kliment Ohridski Blvd., Sofia 1797, Bulgaria	NEW RECORD AND IMPACT OF TACHINID PARASITOIDS (DIPTERA: EXORISTINAE) ON THAUMETOPOEA PITYOCAMPA IN BULGARIA
Gergana Zaemdzhikova	Forest Research Institute – Sofia, Bulgarian Academy of Sciences	A STUDY ON THE POST-EMBRYONIC DEVELOPMENT OF THE SUMMER AND WINTER FORM OF THE PINE PROCESSIONARY MOTH UNDER LABORATORY CONDITIONS
Benmeziane – Derradji Farida **Araba Khawla** **Belahcene Amina** **Djermoune – Arkoub Lynda**	Chadli Bendjedid University of El-Tarf. PB 73. El-Tarf 36000, Algeria Faculty of Technology, University of Bejaia, Bejaia, Algeria Faculty of Nature and Life Sciences, University of Bejaia, 06000 Bejaia, Algeria	EFFECT OF REPEATED FRYING ON THE QUALITY OF REFINED SOYBEAN OIL
(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts) Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.		

12.12.2021 SESSION-1 | HALL-3

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Abdelaziz Kahlouche

Author	University	Presentation title
Djekrif Fatma Zohra Bouyaya Linda Romaissa Bendekiche Chaib Rachid	Transport Engineering Department, LITE Laboratory, University of Constantine -1	TRANSPORTATION AND HEALTH DURING THE COVID-19, IN ALGERIA
Prof. Dr. Roland Iosif MORARU Ph.D. Stud. Cătălin Valentin DREGAN Ph.D. Stud. Adrian TOMA"	University of Petroşani, Romania	OCCUPATIONAL RISK ASSESSMENT IN A ROMANIAN OPEN-PIT MINE
Abdelaziz Kahlouche Rachid Chaib	Fréres Mentouri Constantine 1 University, Algeria	CONTRIBUTION TO THE IMPROVEMENT OF URBAN RAILWAY SAFETY THROUGH AN EFFECTIVE MAINTENANCE INTERVENTION ON THE BRAKING SYSTEM OF ROLLING STOCK
B. Rakshna Priya M. Muthukumar Dr. D. Sudha	R.M.K. Engineering College, Kavaraipettai, Tiruvallur District	DELIVERY SERVICE
Roumaissa BENDEKICHE Linda BOUYAYA Fatma Zohra DJEKRIF Ahmed BELLAOUAR	University of Constantine -1	CONTRIBUTION OF LOT-SIZING MODELS TO IMPROVING THE PRODUCTION MANAGEMENT PERFORMANCE IN INDUSTRIAL COMPANIES
Selim Taşkaya	Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin, Türkiye	DETERMINATION OF ZONING DIAMETER BY THE DISTANCE METHOD ON ZONING ISLANDS, THE HEIGHT COEFFICIENTS ARE ONLY PROCESSED AS LEGEND
Dr.Öğr. Üyesi Seher Arslankaya Dr. Öğr. Üyesi Tijen Över Özçelik	Sakarya Üniversitesi Mühendislik Fakültesi	THE PROBLEM OF SYNCHRONIZED TOTAL DISTRIBUTION VEHICLE ROUTING IN A CARGO COMPANY
Dr. Öğr. Üyesi Seher Arslankaya	Sakarya Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Endüstri Mühendisliği Bölümü	TOPRAK ÖZELLİKLERİNE GÖRE EKİMİ YAPILACAK BİTKİNİN YAPAY SİNİR AĞLARI İLE TAHMİN EDİLMESİ

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

12.12.2021 SESSION-1 | HALL-4

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Dr. A. Vijayalakshmi

Author	University	Presentation title
Deepalakshmi D Dr. A. Vijayalakshmi Dr. G. Nixon Samuel Vijayakumar	R.M.K. Engineering College, Tiruvallur District, Tamil Nadu, India	CRUCIAL ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HEALTH CARE
Deepak N Harish V Dr. A. Vijayalakshmi Dr. G.Nixon Samuel Vijayakumar	R.M.K. Engineering College, Tiruvallur District, Tamil Nadu, India	REAL TIME APPLICATIONS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE
Gokulavani V Dr. A. Vijayalakshmi Dr. G. Nixon Samuel Vijayakumar	R.M.K. Engineering College, Tiruvallur District, Tamil Nadu, India	RECENT ADVANCES IN BIODEGRADABLE MATRICES FOR ACTIVE INGREDIENT RELEASE IN CROP PROTECTION
Efrain Infanto J Babuji V Dr. A. Vijayalakshmi Dr. G.Nixon Samuel Vijayakumar	R.M.K. Engineering College, Tiruvallur District, Tamil Nadu, India	REAL TIME APPLICATIONS OF PYTHON
Kiruthika A Dr. A. Vijayalakshmi Dr. G. Nixon Samuel Vijayakumar	R.M.K. Engineering College, Tiruvallur District, Tamil Nadu, India	AN OVERVIEW OF HEALTH SCIENCE TO CURE DISEASES
Anusree K Dr. A. Vijayalakshmi Dr. G. Nixon Samuel Vijayakumar	R.M.K. Engineering College, Tiruvallur District, Tamil Nadu, India	APPLICATION OF SCIENTIFIC PRINCIPLES IN SPORTS
Hari Amar R Buchekkagari Chenna Kesava Reddy Dr. A. Vijayalakshmi Dr. G. Nixon Samuel Vijayakumar	R.M.K. Engineering College, Tiruvallur District, Tamil Nadu, India	ROLE OF BIG DATA IN REAL TIME APPLICATIONS
Irshad Ullah Dr. Aamna Saleem Khan	Abdul Wali Khan University Mardan	COMPUTER SOFTWARE'S AND DATA ANALYSIS IN EDUCATIONAL RESEARCH
Monteiro G. Marcelo Oliveira M. Aldemir	University Center for Higher Education of Amazonas(CIESA), Amazonas, North-Brazil University Center for Higher Education of Amazonas (CIESA), Amazonas,Brazil	MACHINE LEARNING "A WEB TOOL FOR COLLABORATIVE ACTIVITIES IN COMPUTER SCIENCE - AMAZONAS-NORTH-BRAZIL"

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

12.12.2021 SESSION-1 | HALL-5

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Ismail Olaniyi MURAINA

Author	University	Presentation title
Abid Hussanan Muhammad Salman Kausar	University of Education, Lahore, Pakistan University Sultan Zainal Abidin, Malaysia	MİCRO-ROTATİON AND LOCAL STRUCTURE EFFECTS ON SİNGLE AND MULTİ WALLS CARBON NANOTUBES NANOFLUİD
SS Singh Sanjay Debnath C. Zorammuana	, Mizoram University, İndia Lunglei Government College, İndia	ON THE THREE THERMOELASTIC THEORIES OF MICROSTRETCH DIFFUSION MATERIALS
Ismail Olaniyi MURAINA	Adeniran Ogunsanya College of Education. Lagos. Nigeria	IDEAL DATASET SPLITTING RATIOS IN MACHINE LEARNING ALGORITHMS: GENERAL CONCERNS FOR DATA SCIENTISTS AND DATA ANALYSTS
Muhammad Zaheer Ghulam Mujtaba Shah	Hazara University, Pakistan	ANALYTICAL AND MATHEMATICAL MODELS FOR SOLUTE TRANSPORT IN POROUS MEDIA
P. Arulpandy M. Trinita Pricilla	KPR Institute of Engineering and Technology, Coimbatore, India Nirmala College for Women, Coimbatore, India	SOME NOTIONS ON BIPOLAR NEUTROSOPHIC SOFT POINT AND CONTINUITY MAPPINGS
Ishwarya H Dr. A. Vijayalakshmi Dr. G. Nixon Samuel Vijayakumar	R.M.K. Engineering College, Tiruvallur District, India	ROLE OF C++ IN REAL TIME APPLICATIONS
Arnesh R Dhanajayan T Dr. A. Vijayalakshmi Dr. G. Nixon Samuel Vijayakumar	R.M.K. Engineering College, Tiruvallur District, Tamil Nadu, India	ROLE OF HTML, CSS, AND BOOTSTRAP IN WEB DEVELOPMENT
S. Belaid C.C. Rusu S. Adjerid S. Iecheb Dron Jean-paul	Laboratory of Solid Mechanics and Systems (LMSS), University M'Hamed BOUGARA de Boumerdes, Algeria Dunarea de Jos" University of Galati, Faculty of Engineering, Department of Manufacturing Engineering, 111 Domneasca St., 800201 – Galati, Romania GRESPI, UFR, Sciences Exactes et Naturelles, Moulin de la Housse, BP 1039, 51687 Reims Cedex 2, France	CONDITION-BASED MAINTENANCE OF 3D PRINTING FOR THE OPTIMIZATION OF SMART MANUFACTURING PROCESSES
Mohammed Lawal Toro	Nigeria Police Academy, Wudil Kano, Nigeria	ANALYSIS OF VARIOUS SEGMENTATION TECHNIQUES FOR INFILTRATES DETECTION IN LUNGS USING MRI IMAGES

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

12.12.2021 SESSION-1 | HALL-6

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Assoc. Dr. Bahattin Demirtaş

Author	University	Presentation title
Dr. Öğr. Üyesi Ferit Yücebaş	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi	PUBLIC SECURITY VIOLATIONS ON THE MARDIN-SYRIAN BORDER (1926-1930)
Assoc. Dr. Bahattin Demirtaş	Ankara Hacı Bayram Veli University, Polatlı Faculty of Arts and Sciences	ART AND FOREIGN POLICY BETWEEN 1939-1950 IN TURKEY
Assoc. Dr. Bahattin Demirtaş	Ankara Hacı Bayram Veli University, Polatlı Faculty of Arts and Sciences	SURNAME LAW DISCUSSIONS IN THE TURKISH PRESS IN THE YEARS OF THE SECOND WORLD WAR
Dr. Arş. Gör. Hatice BOZKURT	Ordu Üniversitesi	THE EFFECT OF THE NEW MONETARY POLICY ON CAPITAL FLOWS: EMPIRICAL ANALYSIS FOR TURKEY
Öğr. Gör. Dr. Suat ARPACI	Fırat Üniversitesi	THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONAL CHARACTERISTICS AND WORK PERFORMANCE: THE EXAMPLE OF FIVE STAR HOTEL IN KUŞADASI
Florentina Udrea (Manea)	National Institute Of Heritage (Bucharest, Romania)	NICOLAE IORGA- 150 YEARS SINCE HIS BIRTH. CHAIRMAN OF THE HISTORICAL MONUMENTS COMMISSION, 1923-1940
Mustafa Zait BALIKÇI Hamdi ÖZTÜRK Nuran Gül BORAZAN Serap GÜNGÖR	Kahramanmaraş Sütçü İmam University	INCLINATION TO ETHICAL VALUES AND PRIVACY CONSCIOUSNESS LEVELS OF STUDENTS IN THE FIELD OF HEALTH: A STATE UNIVERSITY EXAMPLE

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

12.12.2021 SESSION-1 | HALL-7

Turkey Time: 09.00-11.30

Meeting ID: **823 6138 6392** | Passcode: **070707**

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Devrim ERTÜRK

Author	University	Presentation title
Dr. Şaban ÖZTÜRK	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	AN ASSESSMENT ON THE REFLECTIONS OF LIBERAL THOUGHT IN THE OTTOMAN
Dr. Şaban ÖZTÜRK	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	SOCİAL SECURİTY İN THE NEO-LİBERAL ERA: THE CASE OF TURKEY
Doç. Dr. M. Mustafa YÜCEL **Uzm. Ebru OSKALOĞLU**	İnönü Üniversitesi	THREE FACES OF CHANGE IN PROCESS IMPROVEMENT: KAIZEN, KAIKAKU, KAKUSHIN
Doç. Dr. M. Mustafa YÜCEL **Uzm. Süleyman DOĞAN** **Uzm.Arş.Grv.Ceren ÜNLÜKAL**	İnönü Üniversitesi Munzur Üniversitesi	PRIVATE AND PUBLIC HOSPITALS PERCEPTION OF TOTAL QUALITY MANAGEMENT PRATICES BY EMPLOYEE HEALTH PROFESSIONAL (A SAMPLE FROM MALATYA CİTY)
Assoc. Prof. Süleyman ŞANLI **Assoc. Prof. Devrim ERTÜRK**	Mardin Artuklu University Dokuz Eylul University	CAMEL WRESTLING and CAMEL BREEDING ON THE AXIS OF IDENTIY
Assoc. Prof. Devrim ERTÜRK **Assoc. Prof. Süleyman ŞANLI**	Dokuz Eylul University Mardin Artuklu University	FROM INDEPENDENT COMMITTEES TO LOCAL GOVERNMENTS: A CASE STUDY ON THE DEVELOPMENT, CHANGE AND TRANSFORMATION OF CAMEL WRESTLING CULTURE
Dr. Funda KILIÇ	Bağımsız Araştırmacı	THE EFFECT OF COMPANY CORPORATE MATURITY LEVEL ON THE FORMATION OF CORPORATE STRATEGIES

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

7th INTERNATIONAL MARDIN ARTUKLU SCIENTIFIC RESEARCHES CONFERENCE

December 10-12, 2021
Mardin, TURKEY

CONFERENCE PROGRAM

KONGRE YERİ: MARDİN HILTON GARDEN INN

Hilton

KONGRE KURALLARI

- Program bilimsel DİSİPLİNLER gözetilerek hazırlanmıştır. Lütfen programı dikkatlice kontrol ediniz. Programda çalışmanıza ilişkin eksiklik/hata olduğunu düşünüyorsanız en geç 5 Aralık tarihine kadar **artuklukongresi@gmail.com** adresi ile iletişime geçiniz. Programın yoğunluğu sebebiyle saat değişikliği taleplerinin karşılanamayacağını özellikle belirtmek isteriz

- Her bir sunum için ayrılan süre 10-12 dk'dır. Bu sebeple sunumlarınızda temel kitabi bilgiler ve tanımları açıklamaktan kaçınarak yaptığınız çalışmanın özüne değininiz.

- Oturumun başlatılması, sunum sıralamasının belirlenmesi, soru cevap alınması, ara verilmesi oturumun kapatılması ve oturuma ilişkin tüm hususlarda Kongre Tüzel Kişiliği'ni temsilen **Oturum Başkanları TAM YETKİLİDİR**

- Katılım belgeleri, oturum sonunda Oturum Başkanları tarafından teslim edilecektir

- Kongre özet ve tam metin kitapları, kongre takviminde belirtilen süre içerisinde yayınlanacaktır

- Kongreyle ilgili her konuda düzenleme ve yürütme kurulu üyelerimiz ile koordinatörlerimizin sizlere hizmet etmekten kıvanç duyacağını ayrıca belirtmek isterim.

Çok değerli çalışmanızla kongremize katılarak katkıda bulunduğunuz için yürekten teşekkür ederim.

Düzenleme Kurulu Başkanı

Program Akışı: 11.12.2021

Kayıt, Oturumlar ve Kapanış: 09.30-19.00

Gezi Programı: 12.12.2021 (Deyrul Zafaran Manastırı ve Dara Antik Kenti)

Participant Countries: Turkey, Philippines, India, Pakistan, Iran, Indonesia, Nigeria, Malaysia, Algeria, Azerbaijan, Romania, Italy, Serbia, Sri Lanka, Canada, Morocco, Kazakhstan, Ethiopia, Laos, Iraq, Macedonia, Moldova, Benin, Australia, Spain, Ukraine, Bulgaria, Albania, Tunisia, Germany, Hungary

11.12.2021

Turkey Time: 10.00-11.00

SESSION-1 | HALL-1

HEAD OF SESSION: Asst. Prof. Abdurrahman GÜMRAH

Author	University	Presentation title
Merve Nur KÖROĞLU Assoc. Prof. Dr. Mustafa METIN Prof. Dr. Emine GÜNERI	Erciyes University	SCIENCE TEACHERS' OPINIONS ON THE EDUCATION OF INCLUSIVE STUDENTS IN THE DISTANCE EDUCATION PROCESS: A PHENOMENOLOGICAL RESEARCH
Ümmü Saliha EKEN İNAN Betül GARDA Abdurrahman GÜMRAH	Selcuk University	EVALUATION OF THE PERFORMANCES OF COMPANIES OPERATING IN THE BIST 100 SERVICE SECTOR DURING THE COVID-19 OUTPUT BY TOPSIS METHOD
Assist.Prof. Betül GARDA Abdurrahman GÜMRAH Ü. Saliha EKEN İNAN	Selcuk University	PERFORMANCE MEASUREMENT OF COMPANIES OPERATING IN THE BIST 100 TOURISM SECTOR ACCORDING TO THE TOPSIS METHOD DURING THE COVID-19 EPIDEMIC
Fatma Nur SALMAN Prof. Dr. Emine GÜNERI	Erciyes University	DETERMINATION OF SECONDARY SCIENCE TEACHERS' ATTITUDES ABOUT DISTANCE EDUCATION
Asst. Prof. Abdurrahman GÜMRAH Asst. Prof. Ümmü Saliha EKEN İNAN Asst. Prof. Betül GARDA	Selcuk University	FINANCIAL PERFORMANCE EVALUATION IN THE COVID-19 PERIOD: AN APPLICATION IN BIST BASE METAL INDUSTRY

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021

Turkey Time: 10.30-11.30

SESSION-1 | HALL-2

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. H. Hale KOZLU

Author	University	Presentation title
Asst. Prof. Abdurrahman GÜMRAH	Selcuk University	A NEW MODEL PROPOSAL AS A MULTI-CRITERIA DECISION MAKING TECHNIQUE: A CASE STUDY IN ISTANBUL STOCK EXCHANGE
Asst. Prof. Ümmü Saliha EKEN İNAN	Selcuk University	LITERATURE ON MARKETING THROUGHOUT COVID-19 EPIDEMIC: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS
Asst. Prof. Leyla KADERLI Res. Assisst. Ayşegül AKŞEHIRLIOĞLU	Erciyes University	FUNCTIONALIZING CHURCHES AS MULTI-PURPOSE CULTURAL BUILDINGS IN THE SCOPE OF RE-USING MONUMENTS
Assoc. Prof. Dr. H. Hale KOZLU	Erciyes University	THE USE OF WINDOW AND BALCONY RAILS AS AN AESTHETIC COMPONENT IN THE FACADE DESIGN OF TRADITIONAL HOUSES
Assist. Prof. Betül GARDA	Selcuk University	A BIBLIOMETRIC ANALYSIS ON SUSTAINABLE TOURISM DURING THE COVID-19 EPIDEMIC

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021

Turkey Time: 11.30-12.30

SESSION-2 | HALL-1

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Ali HATALMIŞ

Author	University	Presentation title
Assoc. Prof. Dr. Ali HATALMIŞ	Çukurova University	MARDIN IN THE PERIOD OF THE ABBASIDS-HAMDANIDS OF THE X. CENTURY
Prof. Dr. Nilgün KALAYCIOĞLU ÖZPOZAN **Dr. Serkan DAYAN** **Assoc. Dr. Nalan ÖZDEMİR** **Assoc. Dr. Cevahir ALTINKAYNAK** **Dr. Nilgün KAYACI** **Merve TÜRK**	Erciyes University Nevsehir Haci Bektas Veli University	THE CATALYTIC PERFORMANCES OF NEW CNT-CU(II) HYBRID NANOFLOWER NANOCOMPOSITES IN THE REDUCTION REACTIONS AND DSSC APPLICATIONS
Assoc. Prof. Dr. Ali HATALMIŞ	Çukurova University	MARDIN FROM THE CONQUEST TO THE END OF THE UMAYYADS
Asst. Prof. Mehmet Ali TÜRKMENOĞLU	Harran University	FROM THE OTTOMAN STATE TO THE REPUBLIC OF TURKEY: A NEW LOOK ON THE WORLD, HISTORY, SOCIAL SCIENCES
Asst. Prof. Mehmet Ali TÜRKMENOĞLU **Mehmet Ziya KANTAŞ**	Harran University	A TAX SOURCED BY THE SULTAN'S EQUITY: OFFICIAL DOUBLE (Fatih Sultan Mehmet Period Application)

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021

Turkey Time: 12.00-13.00

SESSION-2 | HALL-2

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Nalan ÖZHAN ELBAŞ

Author	University	Presentation title
Prof. Dr. Nalan ÖZHAN ELBAŞ	Başkent University	COVID-19 PANDEMIC AND BURNOUT IN HEALTHCARE WORKERS: OVERVIEW OF STUDIES IN TURKEY
Lec. Serap SALİMOĞLU Asst. Prof. Hüseyin Tolga ÇAĞATAY Asst. Prof. Esin BAŞARAN	Başkent University	COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SAĞLIKLI YAŞAM BİÇİMİ DAVRANIŞLARININ VE FİZİKSEL AKTİVİTE DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
Asst. Prof. Tolga ÇAĞATAY Prof.Dr. Zekai ÖZTÜRK	Başkent University	THE EFFECTS OF EMPLOYEE ORGANIZATIONAL COMMITMENT ON JOB SATISFACTION: A RESEARCH ON WHITE COLLAR EMPLOYEES
Asst. Prof. Esin BAŞARAN	Başkent University	GENETICALLY MODIFIED ORGANISMS AND POSSIBLE EFFECTS ON HUMAN HEALTH

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021

Turkey Time: 13.00-14.00

SESSION-3 | HALL-1

HEAD OF SESSION: Dr. Fatmagül SAKLAVCI

Author	University	Presentation title
Dr. Fatmagül SAKLAVCI	Sivas Cumhuriyet University	THE ART OF TRADITIONAL STICKING AND ITS LAST REPRESENTATIVES IN SİVAS
Fırat ALLAK	Van Yüzüncü Yıl University	SAMPLES OF PRODUCTS MADE IN TRADITIONAL SILVER WORKING IN MARDIN MATURATION INSTITUTE
Assoc. Prof. Dr. Nazgul İSABAEVA	Jusup Balasagyn Kyrgyz State University	HİSTORY OF THE PAMİR KYRGYZ WHO SETTLED İN VAN
Fırat ALLAK	Van Yüzüncü Yıl University	THE APPLICATION OF RUG MOTIFS TO THE SILVER-FILIGREE AREA: THE EXAMPLE OF MARDIN MATURATION INSTITUTE
Instructor See. Hilal BALCI **Eylül SİDELİ**	Istanbul Arel University Vocational School Visual Arts Teacher	PRODUCTION CYCLE IN TERMS OF SUSTAINABILITY IN THE TEXTILE INDUSTRY

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021

Turkey Time: 13.30-14.30

SESSION-3 | HALL-2

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Kerim ÇINAR

Author	University	Presentation title
Prof. Dr. Kerim ÇINAR Res. Assist. Büşra YILMAZ ERDOĞAN	KTO Karatay University	THE SECOND NATIONAL ARCHITECTURAL PERIOD BUILDING ON THE HISTORICAL MEVLÂNA -ALÂEDDİN AXIS: KONYA İŞ BANK
Cemre ŞAHİN KAZICI Prof. Dr. İlknur TÜRKSEVEN DOĞRUSOY	Dokuz Eylül University	A QUANTITATIVE PERSPECTIVE TO THE WORKING LIFE AND PROFESSIONAL SATISFACTION IN THE ARCHITECTURE PROFESSION: THE CASE OF AYDIN
Asst. Prof. Zişan KORKMAZ ÖZCAN Dilek KARTAL	Süleyman Demirel University	HEALTH TOURISM IN THE WEST MEDITERRANEAN REGION FOR 2010-2020: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS
Yaşar SUBAŞI DİREK	Van Yüzüncü Yıl University	INVESTIGATION USE OF PUMICE AS AN ECOLOGICAL BUILDING MATERIAL IN ARCHITECTURAL BUILDINGS
Res. Assisst. Onur TÜRKER	İstanbul Gelişim University	EFFECT OF MOBILE LEAVE MARKETING APPLICATIONS ON CONSUMER ATTITUDES TOWARD BRAND COMMUNICATION ACTIVITIES

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021

Turkey Time: 14.30-15.30

SESSION-4 | HALL-1

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. İlkin YÜCEL ŞENGÜN

Author	University	Presentation title
Prof. Dr. Ömer Faruk KAYA **Salih BOZANCI**	Harran University	WETLAND FLORA OF ŞANLIURFA
Res. Assist. Ayşegül KIRMIZIGÜL **Ph.D Student Melike KASAP** **MSc Student Damla GÜNEY** **Prof. Dr. İlkin YÜCEL ŞENGÜN**	Ege University	COFFEE AND CAFFEINE: THE IMPACT OF ON HUMAN HEALTH
Burcu KÜNTER	Gaziosmanpaşa University	THE LAST RESORT OF OTTOMAN, THE FOUNDATION OF TURKEY: TURKISH NATIONALISM – TURKISH NATIONALISM THROUGH THE OTTOMAN AND THE FOUNDING OF REPUBLIC OF TURKEY
Gulden KILIC **Berna OZTURK** **Kivanc ATLAMA** **Yunus YAHSI** **Prof. Dr. Ilkin YUCEL SENGUN**	Ege University	MICROBIAL ECOLOGY OF COCOA AND COFFEE FERMENTATION

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021

Turkey Time: 15.00-16.00

SESSION-4 | HALL-2

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Muhammet Ü. ÖZTABAK

Author	University	Presentation title
Res. Assisst. Muzaffer ÇAKMAK	İstanbul Gelişim University	BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF GASTRONOMY RESEARCHES
Dr. Dilek NAM **Dr. Selçuk NAM**	Sakarya University	KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ETNİK KÖKENİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
Dr. Dilek NAM	Sakarya University	REFLECTIONS OF SOCIAL AND PROFESSIONAL SOLIDARITY IN AHI ORGANIZATION
Assoc. Prof. Dr. Muhammet Ü. ÖZTABAK **Asst. Prof. Duygu YALMAN POLATLAR**	Fatih Sultan Mehmet Vakıf University	EXAMINATION OF ADVERTISEMENTS ON CHILDREN'S CHANNELS IN TERMS OF VARIABLES

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021

Turkey Time: 16.00-17.00

SESSION-5 | HALL-1

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Hasan TUTAR

Author	University	Presentation title
Asst. Prof. Ahmet GÜMÜŞ	Ağrı İbrahim Çeçen University	WHAT IS DIGITAL INNOVATION?: A LITERATURE RESEARCH ON THE CONCEPT
Prof. Dr. Hasan TUTAR **Dr. Selçuk NAM**	Bolu Abant Izzet Baysal University Sakarya University	A RESEARCH ON DETERMINING THE DIGITAL MATURITY LEVELS OF MANUFACTURING ENTERPRISES
Assoc. Prof. Dr. Nurgül ÖZDEMİR **Assoc. Prof. Dr. Özlem ÖZDEMİR**	İzmir Democracy University	EXAMINATION OF THE PERCEPTION OF SPORTS ETHICS IN CONTEXT OF GENDER
Dr. Selçuk NAM **Prof. Dr. Hasan TUTAR**	Sakarya University Bolu Abant Izzet Baysal University	A CASE STUDY ON EXECUTIVE OPINIONS ON CULTURAL INTELLIGENCE AND ORIENTATION PROCESS OF FOREIGN NATIONAL EMPLOYEES
Özlem ÇINAR ÖZDEMIR **Nurgül ÖZDEMIR**	İzmir Democracy University	INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PAIN CATASTROPHIZING, KINESIOPHOBIA, AND DEPRESSION IN INDIVIDUALS WITH LOW BACK PAIN

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021

Turkey Time: 16.30-17.30

SESSION-5 | HALL-2

HEAD OF SESSION: Remzi AKTAY

Author	University	Presentation title
Bahar KULOĞLU **Prof. Dr. Engin ÖZKAN**	Erzincan Binali Yıldırım University	RELATIONSHIP BETWEEN k-JACOBSTHAL-LUCAS SEQUENCE AND JACOBSTHAL LIKE SEQUENCE
Asst. Prof. Aynur YILDIRIM **Evin KARATAŞ**	Muğla Sıtkı Koçman University	THE EUROPEAN GREEN DEAL: TURKEY-EU FOREIGN TRADE
Remzi AKTAY	Çubuk Science and Art Center	SÜREKLİ KESİRLERİN VİRGÜLDEN SONRAKİ HERHANGİ BİR BASAMAĞINDAKİ RAKAMI BULMA
Prof. Dr. Salih YEŞİL **Yüksel MAVİ** **Ayşegül ÖZBAĞIŞ**	Kahramanmaraş Sütçü İmam University	COVID-19 KORKUSUNUN OKULA YABANCILAŞMA VE ÖĞRENCİ MUTLULUĞU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI
Asst. Prof. Aynur YILDIRIM **Evin KARATAŞ**	Muğla Sıtkı Koçman University	A LOOK AT WORLD TRADE FROM THE PERSPECTIVE OF THE GOALS AND STRATEGIES OF THE EUROPEAN GREEN DEAL

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

11.12.2021

Turkey Time: 17.30-18.30

SESSION-6 | HALL-1

HEAD OF SESSION: Dr. Ahmad Javid ZIA

Author	University	Presentation title
Asst. Prof. Abdulkerim İLGÜN **Dr. Ahmad Javid ZIA**	KTO Karatay University	EXPERIMENTAL INVESTIGATION OF THE COMPRESSIVE STRENGTH OF DOUBLE-LAYER WALLS MADE WITH NATURAL CUT STONE
İnstructor see.Türkan AYDOĞAN	İstanbul Esenyurt University	SOCIAL MEDIA and VISUAL CULTURE INTERACTION
Tuba ARKAN **Hakan GÖKMEŞE**	KTO Karatay University Konya Necmettin Erbakan University	SYNTHESIS AND CHARACTERIZATION OF A COMMERCIAL FOUNDRY SAND-BASED SILICA AEROJEL
Res. Assisst. Oğuzhan KÖKLÜ **Asst. Prof. Nevruz Berna TATLISU**	Gelisim University	THE IMAGE OF TURKISH CUISINE IN NATIONAL AND INTERNATIONAL LITERATURES
Halil KAYRA **Asst. Prof. Savaş KOÇ**	Batman University	DUVAR TAKİP ROBOT NAVİGASYONUNUN ÇOK KATMANLI YAPAY SİNİR AĞI İLE PERFORMANS TAHMİNİ

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

CONTENTS

CONFERENCE ID	I
SCIENTIFIC COMMITTEE	II
PHOTO GALLERY	III
PROGRAM	IV
CONTENT	V

AUTHORS	TITLE	NO
Mehmet Fatih GÜLOĞLU	BABA KATILIMINA SOSYOLOJİK BİR YAKLAŞIM	1
HAYAT AHAMAD	COMMUNALISM TODAY IN INDIA	9
Aurel BAHNARU PhD Remus RUNCAN Patricia RUNCAN	FORGIVENESS IN INFIDELITY INTERVENSIONS	10
Favour C. Uroko	FAITH-BASED ORGANISATIONS IN TIMES OF RELIGIOUS CRISIS IN BENUE STATE	11
Elsida Sinaj Elisa Gjonaj	EMOTIONAL INTELLIGENCE AND BALANCE BETWEEN WORK AND LIFE IN EMPLOYEE	12
Nurul Nadiah binti Mustaza	THE DEVELOPMENT OF MORALS IN THE MODERN ERA BASED ON THE CONTEMPLATION OF PARABLE FROM THE 'AD'S PEOPLE	13
Roxana Maria Crețu	CHROMATIC SYMBIOSIS IN CALIN (FRAGMENTS FROM A TAIL)	20
Hale TORUN	AESTHETICS OF STORYTELLING AND CINEMA WITH LEGENDS	28
Ozge YILDIZ	THE LIGHTNESS OF THE EASTERN: FARABI AND OUD	29
Makbule Evrim GÜLSÜNLER	COVID 19 PANDEMIC, SOCIAL ISOLATION AND CRISIS COMMUNICATION	33
Fatma YASA	FEATURES OF ADVERTISEMENTS IN CHILDREN'S YOUTUBE CHANNELS: A CONTENT ANALYSİS	37
Emel TANYERİ MAZICI Mehmet BURÇ	EXAMINATION OF DIGITAL ADVERTISEMENT WITHIN THE SCOPE OF MUSEUM PROMOTIONAL ACTIVITIES: AN EXAMPLE OF TR MINISTRY OF CULTURE AND TOURISM	50
Jale Özata Dirlikyapan	CATASTROPHES AND LITERARY CREATIVITY	65
Banu SAYAR Erhan AKYAZI	THE EFFECTS OF ROBOT JOURNALISM ON OBJECTIVE JOURNALISM SEEKING	67
Yasemin BOZKURT	APPLICATIONS TURNING SELFIES INTO FUN THROUGH THE LENS OF BRANDS: FILTERS AND AR TECHNOLOGIES	78

Ömer Gökhan ULUM	THE REVISED BLOOM'S TAXONOMY IN THE UNREVISED EFL TEXTBOOKS	**94**
Hülya TUNCER **Tuçe ÖZTÜRK KARATAŞ**	CONCEPTUALIZING BENEFITS OF ZOOM FOR ONLINE FOREIGN LANGUAGE EDUCATION DURING THE COVID-19 PANDEMIC	**104**
Tuçe ÖZTÜRK KARATAŞ **Hülya TUNCER**	GOOGLE MEET AS A VIDEO CONFERENCING TOOL DURING COVID-19 IN ONLINE FOREIGN LANGUAGE EDUCATION CONTEXT	**112**
Ananda Majumdar	THE CONCEPTS OF THE EXISTENCE OF THE GOD/GODDESS: FOR AND AGAINST THE MOTION	**119**
Ananda Majumdar	THE CULTURALLY RESPONSIVE PEDAGOGY AND THE CHINESE STUDENTS ENGLISH LANGUAGE LEARNER	**128**
Soulichanh Luangsombath **Phothong Phongsongkham** **Khanthaly Phimmasenh**	THRIVING FOUNDATIONAL SKILLS FOR STUDENTS IN THE FUTURE WORK	**132**
Dipanwita Pal	AUTOBIOGRAPHY OF WOMEN: A STUDY OF SELF-REPRESENTATION IN THE SELECTED WORKS OF LILA MAJUMDAR	**133**
Bounsong Sorkeomany **Phonesavanh Theppasoulithone** **Soulichanh Luangsombath** **Thipphavanh Khanthaphone** **Somphien Mahaphom**	LANGUAGE LEARNING STYLES AND LEARNING STRATEGIES RELATIONSHIP IN DEPARTMENT OF ENGLISH, FACULTY OF EDUCATION, CHAMPASACK UNIVERSITY	**134**
Tarek Assassi **Amina Yasmine Belahouel**	BETWEEN MANUAL EYE-TRACKING AND SOFTWARE-BASED METADISCOURSE ANALYSIS IN ACADEMIC CORPORA: UPS AND DOWNS OF BOTH PROCESSES	**135**
Ouafa OUARNIKI	THE SIGNIFICANCE OF NEEDS ANALYSIS IN MATERIAL DEVELOPMENT	**136**
Iosefina BLAZSANI-BATTO	MEANS TO DEFINE CULTURAL IDENTITY IN COMMUNICATION	**137**
Muhammad khafidzin **Abdul khobir** **M. Sugeng Sholehudin**	FTIK GOES TO SOCIETY CARRYING OUT THE FUNCTIONS AND ROLES OF STUDENTS BASED ON THE TRI DHARMA OF HIGHER EDUCATION	**139**
Nevita Falasyifa **Santika Lya Diah Pramesti** **Abdul Khobir** **Fatmawati Nur Hasanah**	LEADERSHIP BASIC TRAINING (LEAD YOUR SELF, LEAD THE WORLD)	**140**
Nursya Sekar Tanti **Mohammad Syaifuddin** **Abdul Khobir** **Fatmawati Nur Hasanah**	IMPROVED PUBLIC SPEAKING SKILLS (DARE TO SPEAK, ABLE TO VOICE)	**141**
Shinta Amelia **Santika Lya Diah Pramesti** **Abdul Khobir** **Fatmawati Nur Hasanah**	SCIENTIFIC WRITING TRAINING: CULTIVATING AN INSIGHTFUL WRITING SPIRIT AND SKILLED THROUGH SCIENTIFIC WRITING	**142**
Arkan Abdul Ghoni	SCIENTIFIC WRITING SKILLS IN IMPROVING STUDENT	

Abdul Khobir Sugeng Sholehudin Fatmawati Nur Hasanah	LITERACY AT IAIN PEKALONGAN	**143**
Achmad Munif Fatmawati Nur Khasanah Salafudin Abdul Khobir	COMPARATIVE STUDY IN CREATING RELATIONS TO CREATE QUALITY & INTEGRITY ORGANIZATIONS	**144**
Nabila Fitriyani Heni Lilia Dewi Abdul Khobir	NATIONAL EDUCATION DAY CELEBRATION: EKSPLORATION OF THE NATION'S CULTURE AND CHARACTER TROUGH MATEMATICAL LITERACY	**145**
Ririn Novita Sari Heni Lilia Dewi M. Abdul Khobir Fatmawati Nur Hasanah	BROTHERHOOD OF IKAHIMATIKA GOES TO CAMPUS	**146**
Recep DEMIR	POETIC INTERACTION IN THE DIVANS OF SHEIKH GALIP AND PERTEV	**147**
Mahmut ÜSTÜN	DIDACTIC (TA'LÎMÎ) POEMS AS AN INSTRUCTIONAL ELEMENT IN ARABIC LITERATURE	**149**
Abdullah Ömer YAVUZ	EVALUATION OF ANDALUSIAN ABU BAKR IBNU'L-ARABÎ'S WORK TITLED AL-AVĀSIM MINA'L-KAVASIM IN TERMS OF HISTORY OF ISLAMIC SECTS	**159**
Muhammet KARA	THE İŠĀRÎ INTERPRETATION OF THE SŪRA AL-TĪN IN THE CONTEXT OF AQSAMU'L-QUR'AN	**171**
Caner ÇİÇEKDAĞI	"EMOTION-LOGIC" DICHOTOMY IN THE CONTEXT OF REASONING	**185**
Adem BAYAR Abdulbaki PEKEL	COMMUNICATION PROBLEMS BETWEEN ADVISOR-STUDENT IN GRADUATE EDUCATION	**191**
Adem BAYAR Abdulbaki PEKEL	PARENTS' CONCERNS ON OPENING SCHOOLS DURING THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS	**205**
Şahin EFİL	EDUCATION AND TRAINING IN THE CONTEXT OF QUESTION-ANSWER DIALECTICS	**217**
Remzi Yıldırım	QUALITY OF WORK LIFE ACCORDING TO TEACHERS' OPINIONS	**225**
Yılmaz DEMİR	EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SECONDARY SCHOOL STUDENTS' ACADEMIC ACHIEVEMENTS AND ATTITUDES IN SOCIAL STUDY COURSE	**234**
Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ Şule ERDEM	HIGH SCHOOL STUDENTS' ATTITUDES AND OPINIONS ABOUT GERMAN COURSE	**244**
Elif Aydın Tuba Kaplan Alptekin	TRACES OF TURKISH MYTHOLOGY IN CHILDREN'S LITERATURE: NUMBERS 3, 7, 40	**268**

Zainal Muttaqin Mustaqim Nurul Huda Anis Wahdati Adam Kharisma Putra Khusnul Marom	TRIPLE HELIX IN DEVELOPING THE CREATIVE ECONOMY	**291**
Rohmah Hendri Hermawan ADİNUGRAHA	BEHAVIOR OF ONLINE SHOP NON FOOD BUSINESSES IN ISLAMIC BUSINESS ETHICS PERSPECTIVE (CASE STUDY IN BATANG DISTRICT)	**292**
Mochamad Yusuf M. Fathrezza Imani Rosita Dwi Rizkiana Hendri Hermawan Adinugraha	'SBM2 (SHARIA BANKING MARKETING MEDIA)": INNOVATION OF ANDROID-BASED SHARIA BANKING PLATFORM TO OPTIMIZE EDUCATION AND MARKETING IN THE SOCIETY ERA 5.0	**293**
Nur Khodirotul Jannah	ANALYSIS OF PURCHASE FACTORS, PULL FACTORS, AND ISLAMIC ATTRIBUTES IN MUSLIM TOURISTS VISITING THE CITY OF PEKALONGAN	**294**
Asih Maisaroh Hendri Hermawan ADİNUGRAHA	ABCDE STRATEGIES TO INCREASE ONLINE RESELLER AND DROPSHIPER ANIMO	**295**
R. Nia Marotina AM. Muh. Khafidz Ma'shum Hendri Hermawan Adinugraha	COMPARISON OF REPUTATION OF STATE-OWN BANK IN INDONESIA	**296**
Farah Fadillah SYAUFII Anis WAHDATİ Adi Abdullah MUSLIM	CREATIVE ECONOMICS SUB SECTOR: HALAL FOOD IN THE 4.0 INDUSTRIAL REVOLUTION ERA	**297**
Nur Hidayah AM Hafidz Ma'shum Hendri Hermawan Adinugraha	UTILIZATION OF ADVANCES IN TECHNOLOGY AND INFORMATION IN FINANCING INSTITUTIONS (LEASING) PT. Adira Dinamika Multi Finance	**298**
Khairul Anwar	OPTIMIZING THE ROLE OF ZAKAT, INFAK, SEDEKAH IN THE COVID-19 PANDEMIC (Case Study of LAZIS Central Java Pekalongan Branch)	**299**
Dina WULANDARİ Anis CHARİSA	MUSTAHIK EMPOWERMENT STRATEGY THROUGH ZAKAT, INFAQ, AND SHADAQAH FUNDS (CASE STUDY OF LAZISNU, LIMPUNG DISTRICT, BATANG REGENCY)	**300**
Firman Happy AM. Muh. Khafidz Ma'shum Hendri Hermawan Adinugraha	'SBM2 (SHARIA BANKING MARKETING MEDIA)": WAQAF INFORMATION TECHNOLOGY AND SYSTEMS (CASE STUDY BWI WEBSITE)	**301**
Fitri Mukarromah Hendri Hermawan Adinugraha	ECONOMIC DIVERSIFICATION AS A BRIDGE TO FACE PANDEMIC ECONOMIC SHAKES	**302**
Fitri Mukarromah Hendri Hermawan ADİNUGRAHA	CAPABLE HUMAN RESOURCES TOWARDS MULTIDIMENSIONAL DEVELOPMENT	**303**
Shafinatun NISA Hendri Hermawan ADİNUGRAHA	MONETARY POLICY INSTRUMENTS	**304**
Sri Wigiyanti Mutia Larasati	"THE ROLE OF INSTANT RED GINGER IN IMPROVING THE COMMUNITY'S ECONOMY IN THE PANDEMIC COVID-19"	**305**
Rizky ANDREAN Hendri Hermawan ADINUGRAHA	CORPORATE COMMUNICATION AND FINANCIAL PUBLIC RELATIONS	**306**

Hidayatul SIBYANI Hendri Hermawan ADİNUGRAHA	BUYING DAN SELLING CONTRACTS IN THE SHOPEE MARKETPLACE IN TERMS OF MURABAHAH, SALAM, AND ISTISNA' CONTRACTS	**307**
Novalini Jailani	SHARIA BANKING AND SMALL MEDIUM MICRO ENTERPRISES DURING COVID-19 PANDEMIC	**308**
Meral BÜYÜKKURU	THE EFFECT OF THE COVID 19 PROCESS ON THE CAREER PLAN OF TOURIST GUIDING STUDENTS	**309**
Halil HADİMLİ Cemali SARI Musa YÜKSEL	EVALUATION OF SİİRT LOCAL EATING AND DRINKING CULTURE IN TERMS OF THE POTENTIAL FOR ALTERNATIVE TOURİSM	**311**
Mehmet KASAP Bahar ÇOLAK Ahmet BÜYÜKŞALVARCI	THE IMPORTANCE OF CHILD-FRIENDLY HOTELS FOR CHILD HEALTH	**313**
Mehmet KASAP Ahmet BÜYÜKŞALVARCI	EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PERCEPTIONS OF INCLUSIVE LEADERSHIP AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT OF HOTEL MANAGEMENT EMPLOYEES	**319**
Mustafa YÜCEL Işıl ARIKAN SALTIK	LOCAL PEOPLE'S PERCEPTIONS OF FILM TOURISM IMPACTS IN AN EMERGING FILM TOURISM DESTINATION	**325**
Işıl ARIKAN SALTIK Mustafa YÜCEL	INDUSTRIAL HERITAGE TOURISM: CASE OF AN AIRPLANE WHICH CONVERTED INTO RESTAURANT IN MUĞLA	**330**
Karim HUSEYN-ZADA	RISK MANAGEMENT PROBLEMS IN TOURISM AND HOTEL INDUSTRY	**334**
Yusuf OKŞAR	NEBEVİ KARAKTERİN İNŞASI AÇISINDAN VAHİY ÖNCESİ SÜRECİN TAHLİLİ	**337**
Emrah KAYA	MUSICAL ANALYSIS OF MARDIN TURKUS AND MARDIN FOLK INSTRUMENTS	**349**
Sevil Nihan KAYA	MARRIAGE TRADITION IN BULANCAK REGION	**351**
Yasin ÖZTÜRK	IS TURKEY IMPRESSED ON ITS OWN COASTS IN THE EASTERN MEDITERRANEAN?	**353**
A. Aslı Bilgin	THE IMPACT OF EUROPEANIZATION ON TURKEY'S ASYLUM LAW AND POLICY	**358**
Anıl Çağlar ERKAN	THE IMPORTANCE OF STRATEGIC HUMAN RESOURCES PLANNING AND HYBRID FACTORS	**360**
Vedat YILMAZ Servet YİĞİT	EVALUATION OF THE ADMINISTRATIVE AND FINANCIAL AUTHORITY OF LOCAL GOVERNMENTS WITHIN THE FRAMEWORK OF TURKEY'S UNITER STRUCTURE	**366**

Volkan KALENDER	STATUS QUO EVALUATIONS: A MULTI-DIMENSIONAL FRAMEWORK	**373**
Volkan KALENDER	GLOBAL DEFENDERS' POLICY OPTIONS WHEN FACED WITH GLOBAL CHALLENGERS: THE US-CHINA CASE	**378**
Nermin Aydemir	TURKEY IN MIGRATION STUDIES: AN EVALUATION OF ACADEMIC LITERATURE	**379**
Erkan UZUN	INNOVATIONS IN DEPRECIATION APPLICATION AND EFFECT ON APPLICATION	**381**
Arda ERCAN	POPÜLER KÜLTÜR ÜZERİNDEN DIŞ POLİTİKA OKUMASI: KAHVE ENDÜSTRİSİ	**388**
Virginia Natividad-Franco Maybelle N. Dela Cruz Ma. Abegail C. Carangan	SHAPING THE ENVIRONMENTAL EDUCATION IN SCHOOL: BASIS FOR ENHANCING EXTENSION SERVICES TO COASTAL COMMUNITY	**394**
Nedeljko M. Milanović	THE ROLE OF PARENTS IN THE DEVELOPMENT OF EMPATHY IN CHILDREN AND YOUNG PEOPLE	**395**
Luis del Barrio Aranda	SITUATED LEARNING IN THE MUSICAL TRAINING OF THE TEACHER OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION	**400**
Chandrasekharan Praveen	COLOUR PREJUDİCE 100 YEARS AGO AND NOW- A STUDY	**406**
Nouria MESSAOUDI	THE EFFİCACY OF GOOGLE CLASSROOM AS AN EDUATİONAL TOOL FOR TEACHİNG ENGLİSH AT THE TEACHER TRAİNİNG SCHOOL OF MOSTAGANEM- ALGERİA	**415**
Abed HAMADOUCH Khadidja BOUDOUR	THE ASSESSMENT OF LEARNERS' INTERCULTURAL COMPETENCE İN EFL CLASSROOMS	**416**
Zahidah Dahalan Zuliza Mohd Kusrin Wafaa' Yusof	PEOPLE WITH AUTISM AND THE PROPENSITY FOR LAW-BREAKING: A SPECIAL EDUCATION TEACHERS' PERSPECTIVE	**417**
Abdul-Rahman Balogun Muhammed-Shittu	ACADEMIC INTEGRITY: ADDRESSING THE EXISTENCE OF ACADEMIC DISHONESTY AND INSTITUTIONAL CREDIBILITY	**418**
Allen Jaffery Rahul TS Ravi Shankar S Goutham E Dr. Sagaya Aurelia	LOGICIAN	**426**
Jelena Maksimović Marija D. Đorđević	THE IMPORTANCE OF ACTION RESEARCH FOR THE IMPROVEMENT OF WORKSHOPS AND THE DEVELOPMENT OF NON-VIOLENT COMMUNICATION	**441**
Latifah Abdul Majid Nurul Suhaida Ibrahim	OVERVIEWS OF THE SCHOLARS' ON PERIOD POVERTY ISSUES IN MALAYSIA: A PRELIMINARY STUDY	**450**

Soulichanh Luangsombath Daovy Pongpanya Phonesouda Vongthong Thiphachanh Nouthaphone Bounmy Phalychan Sitsanou Phouthavong Bounsong Sorkermany Somphien Mahaphom	CHALLENGES OF INTEGRATING GOOGLE APPS IN TEACHING AND LEARNING IN NAXAYTHONG UPPER SECONDARY SCHOOL, VIENTIANE CAPITAL, LAOS	**451**
Rıfkı SINDIR Orhan DENİZ	VAN GÖLÜ HAVZASI'NDA EVSEL ATIKLARIN YARATTIĞI ÇEVRE SORUNLARI	**452**
RHITA ELMEZOUARI ELGLAOUI LAKHLAKH RACHIDA	INTERNATIONAL MIGRATION IN KELAA -SRAGHNA PROVINCE(MOROCCO): ITS DETERMINANTS AND CHARACTERISTICS	**454**
Emine SOYDAN Kübra KÜÇÜKŞEN	REFLECTIONS OF DIVORCE ON SOCIETY	**455**
Hatice Çiçek Kübra Küçükşen	THE PROBLEMS EXPERIENCED BY FAMILIES WITH DISABLED CHILDREN	**463**
Melahat Demirbilek	CAUSES OF DISCRIMINATION	**474**
Melahat Demirbilek	DISABLED ACCESS TO ENVIRONMENTAL JUSTICE	**481**
Vorya Shabrandi	RUSSIAN FOREIGN POLICY DURING PUTIN'S PRESIDENCYIN FRONT OF IRAN IN POST- JCPOA(SANCTIONS)	**489**
Natalia Shchukina	LABOR AND SOCIAL RIGHTS OF THE ELDERLY IN A CHANGING ECONOMY	**519**
Mehrdad Parsa Khanghah	THE FUZZY LOGİC OF THE FEMİNİNİTY: TOWARDS A POLİTİCS OF THE FEMALE	**527**
István Benedek	NOTHING HAS CHANGED: THE POPULIST ELECTORAL AUTHORITARIAN ORBÁN REGIME AND THE COVID-19 PANDEMIC	**528**
Jonida Gjika	NEW APPROACHES TO THE NORMATIVE FRAMEWORK FOR THE ORGANIZATION AND FUNCTIONING OF THE GOVERNANCE OF THE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM	**529**
Sofiana Veliu Erjona Canaj	HUMAN RIGHTS AND VIOLENT EXTREMISM	**534**
Gerti Sqapi	FEATURES OF ALBANIAN POLITICAL CULTURE AND THEIR IMPACT ON DEMOCRATIZATION PROCESSES AND THE FUNCTIONING OF RULE OF LAW IN ALBANIA	**540**
Ibrahim Zakari Yau Abeeb Ibrahim Adeyemi	STRATEGIES FOR ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN NIGERIA THROUGH PROPER MANAGEMENT: THE NEXUS	**549**

OYETADE Oluwatoyese SHITTU Waliu SOTANDE Oluwakemi	EMPIRICAL ANALYSIS OF GOVERNANCE INDICATORS ON ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA	**561**
Ikramuddin Junejo Abraz Khan Safiullah Akber Abdul Sattar Khanani	IMPACT OF BRANDING ON CONSUMER BUYING BEHAVIOR: EVIDENCE INSURANCE COMPANIES OF SINDH, PAKISTAN	**562**
Denis VINTU	MONETARY POLİCY UNDER NEW-KEYNESSİAN PHİLLİPS CURVE, WİTH AN APPLİCATİON TO INFLATİON TARGETİNG	**563**
Veronica GARBUZ	THE ROLE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES (ICT) IN THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA	**564**
GEMMA DELA CRUZ SANTOS	2020 TROPICAL CYCLONES IN THE PHILIPPINES: A REVIEW	**573**
Samir Kourtite Mezroui Soufiane Ziane M'hammed	COPMARAİSON BETWEEN THE ELLİPTİCAL CURVE OF BİTCOİN AND THE CURVE SECP256R1	**574**
H. Nazan Caglar	TÜRKIYE'DEKI YATIRIM FONLARININ KAOTIK DAVRANIŞININ İNCELENMESI	**575**
Tuğba DELİCE AKCA	A LITERATURE RESEARCH ON FOOD PACKAGING AND CONSUMERS' PURCHASE BEHAVIORS	**577**
Zeliha TEKİN	SUSTAINABILITY AND GREEN BUSINESS PRACTICES IN COFFEE PRODUCTION: EXAMPLES FROM THE WORLD	**595**
Zeliha TEKİN	REFLECTIONS OF COMMERCIAL LIFE AND ENTREPRENEURSHIP ACTICITIES IN THE ARTUQIDS PERIOD ON MARDIN	**602**
Özlem DÜNDAR	ECONOMIC CAUSES OF VIOLENT CRIMES: PANEL ARDL ANALYSIS	**608**
Cemal GÜNDOĞDU Hulusi BÖKE	ATTITUDES OF PARENTS TOWARDS PHYSICAL EDUCATION BY GENDER: A META-ANALYSIS	**623**
Cemal GÜNDOĞDU Göktuğ NORMAN	EXAMINATION OF PHYSICAL EDUCATION TEACHER CANDIDATES' PROFESSIONAL ANXIETY LEVELS IN THE GENDER VARIABLE: A META-ANALYSIS STUDY	**633**
Chukwuemeka G. Eme	THE IMPACTS OF INTERNATIONAL MIGRATION ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF NIGERIA	**643**
Eme, Chukwuemeka G. Michael Elikwu	ISSUES AND CHALLENGES OF CORONAVIRUS OUTBREAK IN NIGWEIA	**649**
Idris Yusuf ISAH	EXAMINING THE INTERNATIONAL RECRUITMENT POLICIES	**657**

Yahaya Muhammad Goga Zainab Maiyaki Onozare Isah Baba	EFFECT OF ORGANIZATIONAL JUSTICE ON WORKPLACE DEVIANCE IN NIGERIA	**663**
Gebeyehu Jalu Negassa	THE IMPACT OF SUPPLY CHAİN MANAGEMENT PRACTİCES ON CUSTOMER SATİSFACTİON: IN THE CASE OF SHEGER BAKERY FACTORY İN ETHİOPİA	**674**
Yahaya Muhammad Goga Idris Yusuf Isah Bashir Muhammad Sani	INTERNATIONAL TRADE THEORIES: THE EVOLUTIONARY TREND	**675**
Usman Mohammed Bature Ali Usman Abdullahi Mu'azu Fatima Bello	ASSESSING THE IMPACT OF NON- COMPLIANCE OF TAX PAYMENT ON THE ECONOMIC GROWTH OF NIGERIA	**681**
Жайшылық Айдана Палыбекқызы	ASSESSMENT OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN THE REGIONS OF KAZAKHSTAN	**682**
Кыякбаева У.К. Туздыбаева А.Т.	ВОСПИТАТЕЛЬ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ	**683**
Liudmyla PONOMARENKO Vasyl PUZANOV	THE SERIES "THE MAGNIFICENT CENTURY" AS PR FOR TURKEY AND TURKISH CULTURE IN UKRAINE	**687**
Дайрабаева А.Е.	НЕПРИЗНАННАЯ ЦИВИЛИЗАЦИЯ ТЮРКОВ	**689**
Ivan LYTVIN	PREREQUISITES FOR IMPROVING THE INSTITUTE OF HEAD OF THE DISTRICT OF THE TERRITORIAL COMMUNITY IN UKRAINE	**695**
Sadybekova Salima Izbaskankyzy	FOLK METROLOGY AS A SOURCE OF NATIONAL CULTURE IDENTITY	**698**
Ternavska Tetiana	COMMUNICATIVE-INTERACTIVE ASPECTS OF SOCIAL-PEDAGOGICAL WORK WITH SCHOOL-AGE CHILDREN	**699**
Seitenova Saule Balatabaev Shyngys	UNIFICATION OF WAYS TO ENSURE CONTRACTUAL OBLIGATIONS: THE STATE OF THE PROBLEM AND PROSPECTS	**703**
Mailybaev A.S. Tileubergenov E.M. Seitenova S.,Zh.	LEGAL NIHILISM AS A LEGAL CATEGORY	**709**
Ferit Yücebaş	PUBLIC SECURITY VIOLATIONS ON THE MARDIN-SYRIAN BORDER (1926-1930)	**712**
Bahattin Demirtaş	ART AND FOREIGN POLICY BETWEEN 1939-1950 IN TURKEY	**724**
Bahattin Demirtaş	SURNAME LAW DISCUSSIONS IN THE TURKISH PRESS IN THE YEARS OF THE SECOND WORLD WAR	**741**

Hatice BOZKURT	THE EFFECT OF THE NEW MONETARY POLICY ON CAPITAL FLOWS: EMPIRICAL ANALYSIS FOR TURKEY	**757**
Suat ARPACI	THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONAL CHARACTERISTICS AND WORK PERFORMANCE: THE EXAMPLE OF FIVE STAR HOTEL IN KUŞADASI	**759**
Florentina Udrea (Manea)	NICOLAE IORGA- 150 YEARS SINCE HIS BIRTH. CHAIRMAN OF THE HISTORICAL MONUMENTS COMMISSION, 1923-1940	**771**
Şaban ÖZTÜRK	AN ASSESSMENT ON THE REFLECTIONS OF LIBERAL THOUGHT IN THE OTTOMAN	**788**
Şaban ÖZTÜRK	SOCİAL SECURİTY İN THE NEO-LİBERAL ERA: THE CASE OF TURKEY	**796**
M. Mustafa YÜCEL **Ebru OSKALOĞLU**	THREE FACES OF CHANGE IN PROCESS IMPROVEMENT: KAIZEN, KAIKAKU, KAKUSHIN	**806**
M. Mustafa YÜCEL **Süleyman DOĞAN** **Ceren ÜNLÜKAL**	PRIVATE AND PUBLIC HOSPITALS PERCEPTION OF TOTAL QUALITY MANAGEMENT PRATICES BY EMPLOYEE HEALTH PROFESSIONAL (A SAMPLE FROM MALATYA CİTY)	**808**
Süleyman ŞANLI **Devrim ERTÜRK**	CAMEL WRESTLING and CAMEL BREEDING ON THE AXIS OF IDENTIY	**827**
Devrim ERTÜRK **Süleyman ŞANLI**	FROM INDEPENDENT COMMITTEES TO LOCAL GOVERNMENTS: A CASE STUDY ON THE DEVELOPMENT, CHANGE AND TRANSFORMATION OF CAMEL WRESTLING CULTURE	**836**
Funda KILIÇ	THE EFFECT OF COMPANY CORPORATE MATURITY LEVEL ON THE FORMATION OF CORPORATE STRATEGIES	**845**
Merve Nur KÖROĞLU **Mustafa METIN** **Emine GÜNERI**	SCIENCE TEACHERS' OPINIONS ON THE EDUCATION OF INCLUSIVE STUDENTS IN THE DISTANCE EDUCATION PROCESS: A PHENOMENOLOGICAL RESEARCH	**847**
Fatma Nur SALMAN **Emine GÜNERI**	DETERMINATION OF SECONDARY SCIENCE TEACHERS' ATTITUDES ABOUT DISTANCE EDUCATION	**850**
Abdurrahman GÜMRAH	A NEW MODEL PROPOSAL AS A MULTI-CRITERIA DECISION MAKING TECHNIQUE: A CASE STUDY IN ISTANBUL STOCK EXCHANGE	**853**
Ümmü Saliha EKEN İNAN	LITERATURE ON MARKETING THROUGHOUT COVID-19 EPIDEMIC: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS	**861**
Betül GARDA	A BIBLIOMETRIC ANALYSIS ON SUSTAINABLE TOURISM DURING THE COVID-19 EPIDEMIC	**871**
Ali HATALMIŞ	MARDIN IN THE PERIOD OF THE ABBASIDS-HAMDANIDS OF THE X. CENTURY	**879**

Ali HATALMIŞ	MARDIN FROM THE CONQUEST TO THE END OF THE UMAYYADS	**890**
Mehmet Ali TÜRKMENOĞLU	FROM THE OTTOMAN STATE TO THE REPUBLIC OF TURKEY: A NEW LOOK ON THE WORLD, HISTORY, SOCIAL SCIENCES	**904**
Mehmet Ali TÜRKMENOĞLU **Mehmet Ziya KANTAŞ**	A TAX SOURCED BY THE SULTAN'S EQUITY: OFFICIAL DOUBLE (Fatih Sultan Mehmet Period Application)	**921**
Serap SALİMOĞLU **Hüseyin Tolga ÇAĞATAY** **Esin BAŞARAN**	COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SAĞLIKLI YAŞAM BİÇİMİ DAVRANIŞLARININ VE FİZİKSEL AKTİVİTE DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	**933**
Tolga ÇAĞATAY **Zekai ÖZTÜRK**	THE EFFECTS OF EMPLOYEE ORGANIZATIONAL COMMITMENT ON JOB SATISFACTION: A RESEARCH ON WHITE COLLAR EMPLOYEES	**935**
Fatmagül SAKLAVCI	THE ART OF TRADITIONAL STICKING AND ITS LAST REPRESENTATIVES IN SİVAS	**937**
Fırat ALLAK	SAMPLES OF PRODUCTS MADE IN TRADITIONAL SILVER WORKING IN MARDIN MATURATION INSTITUTE	**939**
Nazgul İSABAEVA	HİSTORY OF THE PAMİR KYRGYZ WHO SETTLED İN VAN	**955**
Fırat ALLAK	THE APPLICATION OF RUG MOTIFS TO THE SILVER-FILIGREE AREA: THE EXAMPLE OF MARDIN MATURATION INSTITUTE	**960**
Hilal BALCI **Eylül SİDELİ**	PRODUCTION CYCLE IN TERMS OF SUSTAINABILITY IN THE TEXTILE INDUSTRY	**962**
Zişan KORKMAZ ÖZCAN **Dilek KARTAL**	HEALTH TOURISM IN THE WEST MEDITERRANEAN REGION FOR 2010-2020: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS	**964**
Burcu KÜNTER	THE LAST RESORT OF OTTOMAN, THE FOUNDATION OF TURKEY: TURKISH NATIONALISM – TURKISH NATIONALISM THROUGH THE OTTOMAN AND THE FOUNDING OF REPUBLIC OF TURKEY	**988**
Dilek NAM	REFLECTIONS OF SOCIAL AND PROFESSIONAL SOLIDARITY IN AHI ORGANIZATION	**990**
Muhammet Ü. ÖZTABAK **Duygu YALMAN POLATLAR**	EXAMINATION OF ADVERTISEMENTS ON CHILDREN'S CHANNELS IN TERMS OF VARIABLES	**1000**
Ahmet GÜMÜŞ	WHAT IS DIGITAL INNOVATION?: A LITERATURE RESEARCH ON THE CONCEPT	**1003**
Aynur YILDIRIM **Evin KARATAŞ**	THE EUROPEAN GREEN DEAL: TURKEY-EU FOREIGN TRADE	**1010**

Salih YEŞİL **Yüksel MAVİ** **Ayşegül ÖZBAĞIŞ**	COVID-19 KORKUSUNUN OKULA YABANCILAŞMA VE ÖĞRENCİ MUTLULUĞU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI	**1021**
Aynur YILDIRIM **Evin KARATAŞ**	A LOOK AT WORLD TRADE FROM THE PERSPECTIVE OF THE GOALS AND STRATEGIES OF THE EUROPEAN GREEN DEAL	**1039**
Türkan AYDOĞAN	SOCIAL MEDIA and VISUAL CULTURE INTERACTION	**1051**
Ümmü Saliha EKEN İNAN **Betül GARDA** **Abdurrahman GÜMRAH**	EVALUATION OF THE PERFORMANCES OF COMPANIES OPERATING IN THE BIST 100 SERVICE SECTOR DURING THE COVID-19 OUTPUT BY TOPSIS METHOD	**1057**
Betül GARDA **Abdurrahman GÜMRAH** **Ü. Saliha EKEN İNAN**	PERFORMANCE MEASUREMENT OF COMPANIES OPERATING IN THE BIST 100 TOURISM SECTOR ACCORDING TO THE TOPSIS METHOD DURING THE COVID-19 EPIDEMIC	**1065**
Abdurrahman GÜMRAH **Ümmü Saliha EKEN İNAN** **Betül GARDA**	FINANCIAL PERFORMANCE EVALUATION IN THE COVID-19 PERIOD: AN APPLICATION IN BIST BASE METAL INDUSTRY	**1072**
Salih ÖZTÜRK **Elif Nur TARI**	AN EMPIRICAL ANALYSIS OF KUZNETS CURVE ENVIRONMENTAL IN TURKEY	**1082**
Salih ÖZTÜRK **Ömerul Faruk KAYA**	EQUALITY OF INCOME DISTRIBUTION AND ITS EFFECTS	**1095**
Selçuk Nam **Hasan Tutar**	A CASE STUDY ON EXECUTIVE OPINIONS ON CULTURAL INTELLIGENCE AND ORIENTATION PROCESS OF FOREIGN NATIONAL EMPLOYEES	**1110**
Mircea Udrescu **Alina Gheorghe**	ADVERTISING AND CONSUMER MEMORY –BETWEEN ILLUSION AND PALPABLE EFFECTS-	**1119**

BABA KATILIMINA SOSYOLOJİK BİR YAKLAŞIM

Mehmet Fatih GÜLOĞLU
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Orcid id: 0000-0001-9136-4683

ÖZET

Aile genel olarak toplumsal bir birim şeklinde ele alınmasına karşın literatürde baba katılımına dair çalışmaların çoğunluğu psikoloji literatüründen gelmektedir. Dolayısıyla baba olmak ya da babalık psikolojik bir olgu olarak görülmektedir. Oysa Durkheim'dan beri biliyoruz ki düşünme kategorileri dahi toplumsaldır. Bu bağlamda baba katılımı, bu çalışmada toplumsal bir fenomen olarak ele alınıp incelenmiştir. Baba katılımı aile üyelerinin hem psikolojik, hem sosyal hem de kültürel gelişimlerinde, onların sosyalleşme süreçlerinin başarılı olması üzerinde pozitif etkilerinin olduğu bilinmektedir. Ayrıca uluslararası alanda oldukça önemli çalışma alanlarından birini teşkil etmektedir. Bu çalışmada baba katılımı, Giddens'ın yapılaşma teorisi çerçevesinde yeniden tartışmaya açılarak baba katılımına dönük sosyolojik bir analiz yapılmıştır. Yapılaşma teorisi egemenlik, meşruiyet ve anlamlandırma süreçleri olarak yapının kurallar ve kaynaklar olarak yeniden tanımlanması şeklinde basitçe ifade edilebilir. Çalışmada baba katılımına dönük literatür tartılışmaya açılarak Giddens'ın yapılaşma teorisinden hareketle baba katılımının toplumsal olarak nasıl yeniden ele alınabileceği dile getirilmiştir. Pratik icralar üzerinden değerlendirilen babalık fenomeninin, bu teorik yaklaşım ile bir yandan kuralların bir yandan da kaynakların doğru bir analizi ile gerçekliğe daha yakın bir yorumlama yapılabileceği düşünülmüştür. Böyle bir çalışma bir yandan baba katılımının pratiğe dayalı niteliğini diğer yandan da toplumsal-kültürel niteliğini kendi özgün koşulları içerisinde görmenin yollarını ortaya çıkarmıştır. Çalışma ailenin kendini yeniden üreterek varlığını sürdürmesi ve üyeleri arasındaki dayanışma ve bağlılığının arttırılması için baba katılımının nasıl desteklenebileceğine dönük öneriler de sunmayı hedeflemiştir. Sosyolojik bir fenomen olarak baba katılımının ve sosyolojik bir fenomen olarak ailenin ele alınması ile bütünsel bir yaklaşım içerisinde aile üyelerinin etkileşimlerinin ve 'iyi oluş'larının yeniden üretimi için imkan elde edildiği söylenebilir. Bunun yanı sıra çalışmanın, sosyoloji alanında aile ve özelde de baba çalışmalarına dönük bir etki uyandırması da beklenmektedir. Baba katılımının sosyolojik bir zeminde ele alınmasıyla birlikte özellikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının baba katılımının arttırılması yönündeki politikalarına dair öneriler de dile getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Baba katılımı, Aile, Baba katılımının boyutları, Yapılaşma teorisi, Giddens.

A SOCIOLOGICAL APPROACH TO FATHER INVOLVEMENT

ABSTRACT

Although the family is generally considered as a social unit, the majority of studies on father involvement in the literature come from the field of psychology. Therefore, being a father or fatherhood is seen as a psychological phenomenon. However, we have known since Durkheim that even the categories of thinking are social. In this context, father involvement has been studied as a social phenomenon in this study. It is known that father involvement has positive effects on the psychological, social and cultural development of family members and on the

success of their socialization processes. In this study, father involvement was re-discussed within the framework of Giddens's structuration theory, and a sociological analysis of father involvement was made. The theory of structuration can be expressed simply as the redefinition of structure as rules and resources as processes of sovereignty, legitimacy and signification. In the study, the literature on father involvement was opened to discussion, and it was expressed how father involvement would be considered socially, based on Giddens's structuration theory. It is thought that the phenomenon of fatherhood, which is evaluated through practical performances, can be interpreted closer to reality with this theoretical approach, with a correct analysis of the rules and sources on the one hand. Such a study has revealed ways to see both the practical nature of father participation and the socio-cultural nature of father involvement in its own unique conditions. The study also aimed to offer suggestions on how to support father involvement in order to maintain the existence of the family by reproducing itself and to increase the solidarity and commitment among its members. It can be said that by considering the father's involvement as a sociological phenomenon and the family as a sociological phenomenon, it is possible to reproduce the interactions and 'well-being'of family members in a holistic approach. In addition, it is expected that the study will have an impact on family and father studies in particular in the field of sociology. Along with the consideration of father participation on a sociological basis, suggestions were also made regarding the policies of the Republic of Turkey Ministry of Family and Social Policies to increase father participation.

Keywords: Father involvement, Family, Dimensions of father involvement, Structuration theory, Giddens.

Giriş:

Genel olarak aile kavramı anne baba ve çocuktan oluşan bir birlik olarak tanımlanır ve aileyi toplumun temel yapı taşı olarak kabul edelir. Toplumun temel yapı taşı olarak kabul edilen aile kendi iç ilişkileri ve aile bireylerinin birbirleriyle olan etkileşimini de sosyolojik olarak ele alır incelenir. Ancak ilginç bir şekilde baba katılımı fenomenini inceleyen araştırmalar büyük oranda psikoloji disiplininden geldiği de görülmektedir. Örneğin ülkemizde yazılmış 'baba katılımı'na dair YÖK Ulusal Tez Merkezine kayıtlı 25 tezin 12'sinin eğitim öğretim, 1'inin hemşirelik ve 12'sinin de psikoloji alanında yazıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların sadece 4'ünün baba-çocuk ilişkisi yerine baba-anne ve baba-eğitim programının çıktıları ilişkisine odaklanmışken 21'inin baba-çocuk ilişkisine odaklandığı görülmektedir (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp). Çalışmalarda baba katılımı genel olarak ya babanın çocuğun eğitimi üzerindeki etkisine ya da çocuğun psikolojik gelişimindeki etkisine odaklanılmıştır. Oysa baba dediğimiz bir çocuk vesilesiyle elde edilen pozisyon bütünüyle kültürel niteliklere sahiptir. Başka bir deyişle babalık toplumsal uzlaşıya dayalı bir konumdur. Böyle bir pozisyona sosyoloji disiplininin uzak durması bir ihmal olarak değerlendirilebilir. Bu sunumda baba katılımı Giddens'ın yapılaşma teorisine dayanarak sosyolojik analize tabi tutulmuştur.

Baba Katılımı

Bir çocuk aracılığıyla ve anlamlı ötekilerin onayı ile edinilen bir nitelik olan babalıktan günümüz dünyasında çocuk bakımına katılım göstermesi ve çocuk ile duygusal bağ oluşturması beklenmektedir. Bu süreçler genel olarak tekil ve biricik bir varlık olarak babaya odaklanan psikoloji disiplini tarafından gündeme getirilmiştir. Ancak baba katılımı ya da baba olmak sadece psikolojik bir fenomen olarak nitelenemez. Aksine baba olmak bütünüyle toplumsal bir nitelik sergiler ki bu toplumsal yön babalık pratiklerinde ete kemiğe bürünür. Baba katılımı fenomeninin sosyoloji alanında ihmal edilmesinin ardında yapısal-işlevselci teorik yaklaşımın hakimiyetinin aile sosyolojisi alanında hala etkinlik sergilemesi olarak ifade edilebilir (Güloğlu,

2019, 2). Aile de rolleri ve işlevleri açısından değerlendirilen baba uzun yıllar sosyolojik anlamda ihmal edilmiştir.

Baba katılımı kavramı ulaşılabilirlik, sorumluluk ve etkileşim açısından babaların çocukları ile olan ilişkisine atıffa bulunmaktadır (Pleck 2010). Babaların çocukları ile olan etkileşiminde babanın daha görünür olması ve daha fazla katkı sunabilmesine atıfta bulunmaktadır. Çünkü baba katılımı çocuğun gelişimine önemli pozitif katkılar sunmaktadır (Adamsons ve Johnson, 2013; Anderson, Kaplan, ve Lancaster, 1999; Gavin vd.., 2002; Nettle, 2008; McBride ve Rane, 1997; Park, Byun, and Kim 2011; Teti ve ark., 2017; Uludağlı, 2017). Ayrıca baba katılımı, dünya genelinde yaygın bir yapılaşma sürecinde olduğu da açık bir gerçektir. Başka bir deyişle sadece bireyselleşmenin yaygın olduğu toplumlarda değil aksine kolektif yaşamın güçlü olduğu toplumlarda da baba katılımına yapılan vurgu her geçen gün artmaktadır (Kwok ve Li, 2015).

Baba olmak her ne kadar bir çocuğun varlığını gerektirse de babalık kültürel pratik setlerini icra etmeyi bu anlamda geniş bir etkileşim evreniyle temas halinde olmayı gerektirmektedir (Güloğlu, 2018, s. 184). Ancak baba katılımı fenomeninin yaygın bir şekilde çocuğun gelişimi ekseninde araştırıldığı bilinmektedir. Baba katılımı konusunda önemli katkıları olan Lamb (2008: 39), baba katılımının sadece baba-çocuk etkileşimi kapsamında değerlendirilmemesi gerektiğini de yakın zamanlı bir çalışmasında vurgulamıştır. Lamb'in (2000) işaret ettiği etkileşim evreni içerisinde baba katılımını çalışmak sosyolojinin gerçekleştirebileceği bir faaliyettir. Çünkü baba, günlük yaşamını idame ettireceği bilgi stoklarını geniş bir etkileşim evreninin içinde edinir ve bu stokları kullanarak babalık pratiklerini icra eder. Dolayısıyla baba, babalık pratiklerini biyolojik bir organizma olarak değil aksine sosyal bir entite olarak icra etmektedir. Bu nedenle baba katılımını tespit edilmiş etkenlerle (çocuğun, annenin, ve anne-baba ilişkisinin koşulları, ekonomik koşullar) birlikte aynı zamanda içinde kültür/alt-kültür, din, sosyal tabaka/sınıf gibi toplumsal üst yapılar ile dinamik bir ilişki içinde ele almak bir zorunluluktur. Nitekim bu çalışmada bu konuya sosyolojik bir ışık tutulmuştur. Bu kapsamda, yapılaşma teorisine göre baba katılımı yeniden tartışmaya açılmıştır.

Yapılaşma Teorisi

Sosyal teoride yapısalcı düşüncenin uzun yıllar hüküm sürdüğü söylenebilir. İnsan tekinin her türlü davranış ve düşünmesi üzerinde toplumsal güçlerin etkin olmasına gönderme yapmaktadır. Yapısalcı teoride yapı kavramı Ferdinand de Saussure'ün dil üzerine olan çalışmasına temellendirilir. Saussure'nin *Genel Dilbilim Dersleri'*nde (1998, s. 110) söz (Parole) ve dil (lingua) ayrımında dil'i "dil yetisinin dışında kalan toplumsal bütün" olarak tanımlarken söz'ü de bireysel istem olarak tarif eder. Dolayısıyla dil, değiştirilemez ayrıca birey tarafından da yaratılamazdır. Bu nedenle yapısalcılık toplumsal dünyanın bir dil gibi olduğunu ve önemli olan bu dilsel bütünlüğü içinde toplumsal dünyanın kurallılığının ve düzenliliğinin değerini ortaya çıkarmak olduğunu öne sürer. Yapısalcıların bu düşünce biçimine her geçen gün meydan okuyan yaklaşımların 1960 ve sonrasında güç kazandığı söylenebilir. Bu meydan okumalardan biri de Giddens'ın yapılaşma teorisidir.

Giddens'ın teorisi yapı-fail gibi ikilikleri aşmak olarak ifade edilebilecek bu düşünce 'yapılaşma teorisi'nde özel bir yer tutmaktadır. Literatürde yapı-fail ikiliği olarak da dile getirilen bu sorunu Giddens yapı kavramını kurallar ve kaynaklar olarak yeniden tanımlayarak çözme girişiminde bulunmuştur. Bu makale açısından Giddens'ın bu ikiliği aşma çabası, 'baba katılımı'nı toplumsalın içinde ve bir etkileşim mantığıyla yeniden okumak için imkanlar sunabilir. *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları* adlı metninde "toplumsal hayat, kanımca, *yeniden-üretilen pratikler öbeği*" olduğunu söyler (Giddens, 2003, s. 139). Pratiklerin yeniden üretimi ile toplumsal yaşamın ortaya çıktığını öne süren bu iddia baba katılımı olgusunu da dinamik bir yaklaşımla ele almak için teorik bir çerçeve sunabilir.

> "Toplumun üretimi insanların sürdürdükleri ve 'mümkün kıldıkları' ustalıklı bir icradır ve sadece toplumun her (ehliyetli) üyesinin bir pratik sosyal teorisyen olması nedeniyle mümkündür; bireyler gündelik karşılaşmalar sırasında toplumsal bilgiler ve teorilerden genelde zorlanmadan ve rutin bir biçimde yararlanır ve bu pratik kaynaklardan yararlanma kesinlikle karşılaşmaların gerçekleştirilmesinin ön koşuludur" (Giddens, 2013: 33).

Giddens için toplum, etkileşimle ve etkileşim anında ortaya çıkar. Dolayısıyla Giddens yapısal-işlevselci yapı kavramını yani insana dışsal olan ve onu belirleyen bir unsur olarak yapı kavramını aşar. Giddens yapıyı kurallar ve kaynaklar olarak yeniden tanımlar. Yapının ikiliğinden, "iki bağımsız ve karşıt fenomenden ziyade, ikili bir doğaya sahip olan bir şey" anlaşılır (Layder, 2010, s. 189). Tüm pratikler bir yandan yapıyı gerektirir diğer yandan da eylemle ancak ortaya çıkarılabilir. Giddens için kaynaklar olarak görülebilecek şeyler arasında kişinin sahip olduğu veya edindiği tüm bilgi stokları ve etkileşim becerileri, sermayeleri yer alır. Kurallar ise etkileşimin biçimini belirleyen sınırlılıklar, düzenlilikler ya da belirli bir eylem için başvurulan prosedürler olarak anlam bulur.

Kurallar ve kaynaklar olarak ifade bulan yapı kavramı Giddens için toplumsal yaşamın diyalektiği olarak ele kabul edilir. Eylemek için kaynaklarına, kurallarına başvuran fail her başvurusunda yapıyı cisimleştirir. Yapı karanlıkta üzerine ancak ışık tutulduğunda orada bir kapıyı görmemizdeki gibi ancak failler kurallara ve kaynaklara başvurdukları yapıyı somutlaştırırlar. Bu nedenle de toplumsal yaşam dinamik bir hal alır ve tekrara dayalı olarak yeniden üretilir." Toplum, kurumları biçimlendiren yinelemeli uygulamaların bir bileşiği olarak anlaşılabilir" (Giddens, 1998, s. 60). Böylece toplumsal yaşam bireylerin dışında kalıp kendilerini maruz bıraktıkları dışsal bir öğe değil aksine tekrara dayalı olan toplumsal etkileşimlerde aktörlerin her türlü niyetleri temel belirleyeci olarak dile getirilir. Aşağıdaki tablo etkileşimlerin yapılaşma sürecini özetlemektedir.

Tablo 1: Etkileşim Boyutları

Etkileşim	İletişim	Güç	Yaptırım
Kiplik / Tarz	Yorumlayıcı Şema	Olanaklar	Normlar
Yapı	Anlamlandırma	Egemenlik	Meşruiyet

Kaynak: Giddens, 2005, s. 228.

Toplumsal etkileşim Giddens için toplumsal etkileşim üç sacayağı üzerine kuruludur: İletişim, güç ve yaptırım. Ancak bu üç etkileşim aynı zamanda hem kişinin yorumlayıcı şemalarını, olanaklarını ve normlara yaklaşımıyla belirlenir. Fakat bunlar etkileşimin ete kemiğe bürünme şeklini yansıtır. Etkileşimi ete kemiğe büründüren tarzlar ise ancak anlamlandırma, egemenlik ve meşruiyet yapılarıyla belirlenir. Tablo 1, bir yapılar tasnifi değil herhangi bir toplumsal pratik esnasında bir araya gelen boyutlardır (Giddens, 2005, s. 228). Bir toplumsal etkileşim esnasında anlamın oluşması güç ya da yaptırım ilişkilerinden bağımsız olmadığı gibi basitçe her pratik anlamlandırma, egemenlik ve meşruiyet yapılarının kesişim kümesini oluşturan kural ve kaynakların toplamı olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda baba katılımı sadece babaların çocukların bilinçlerini şekillendirme süreçlerindeki rolü ya da eğitimlerine katkıları bağlamında babanın niteliklerine bakılarak incelemek eksik kalacaktır. Aşağıda yapılaşma teorisinden

hareketle baba katılımının Lamb ve arkadaşlarının belirlediği ulaşılabilirlik, sorumluluk ve etkileşim bağlamında yeniden yorumlanması gerçekleştirilmiştir.

Baba Katılımına Sosyolojik Bir Bakış

Lamb ve arkadaşları baba katılımının üç boyutunun yani etkileşim, sorumluluk ve ulaşılabilirlik olduğunu belirtmişlerdir. Bu boyutlar babaların ailede katılım sergilediği alanlar olarak da yorumlanabilir. Ancak tarihsel olarak bakıldığında babanın ailenin hem reisi olduğu hem de onun bir üyesi olduğu söylenebilir. Bu nedenle de babalar kendilerini sorumluluk altındaki kişiler olarak tanımlamaktadırlar. Fakat etkileşim ve ulaşılabilirlikleri daima sınırlı olmuştur. Örneğin Poster'in (1989) işçi ailesi olarak tanımladığı ailelerde babaların çocukları tarafından ulaşılabilirlikleri ve etkileşim geliştirebilmeleri neredeyse imkansızdır.

Giddens'ın (2005) teorisi bağlamında baba katılımı üç düzeyde analiz edilebilir. Ancak bu çalışmada baba katılımı yapısal düzeyde ve etkileşim düzeyinde yorumlanacaktır. Yapısal düzeyde baba katılımı fenomeni anlaşılmadan Lamb'in (2000) ortaya koyduğu analiz ancak etkileşim düzeyinde kalır. Oysa sorumluluk egemenlik ilişkilerinden bağımsız olarak değerlendirilemez. Aynı şekilde sorumluluk bazı meşru icraları gerektirir ki bunların hepsi yapısal düzeyde karşımıza çıkmaktadır.

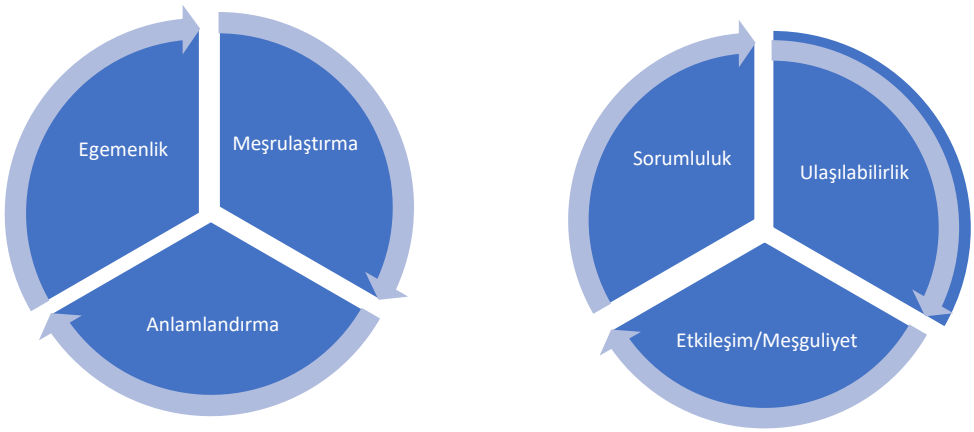

Şekil 1: Baba katılımının yapısal düzeyi

Baba katılımının yapısal düzeyde analiz edilmesi bir zorunluluktur. Sorumluluk, ulaşılabilirlik ve etkileşim ancak babaların tarihsel sorumlulukları olarak kendilerinden beklenen pratikleri sergilemeleri ile mümkündür. Başka bir deyişle çocuklarıyla kaliteli vakit geçirme yönünde toplumsal bir beklenti başka bir deyişle kaliteli vakit geçirmenin meşru bir temeli yoksa babalar bunun anlamını üretmelerini beklemek imkansızdır. Bu bağlamda babanın katılım yönünde herhangi bir edimde bulunabilmesi ancak ve ancak yerleşik toplumsal yapının (kurallar ve kaynaklar olarak yapının) mevcut ortamı için geçerli olup babaların bu edimleri sergilemesi ancak toplumsal bir anlam dünyasının inşasıyla mümkündür. Bu bağlamda günümüz koşullarında babaların etkileşime açık olması onun anlamlı ve meşru olmasıyla ve egemen yaklaşımın bu yönde olmasıyla ilgilidir. Bu nedenle baba katılımının yüksek olmasını sağlamanın yolu da toplumsal rızanın yeniden üretimi ile ancak mümkün olacaktır.

İkinci olarak ise etkileşim düzeyinde baba katılımının ele alınması bir zorunlulukdur. Baba katılımı katmanlı bir düzeyde kendisini pratikte görünür kıldığından bu düzeylerde analiz edilmesiyle baba katılımının toplumsal meşruiyeti yeniden üretilebilir.

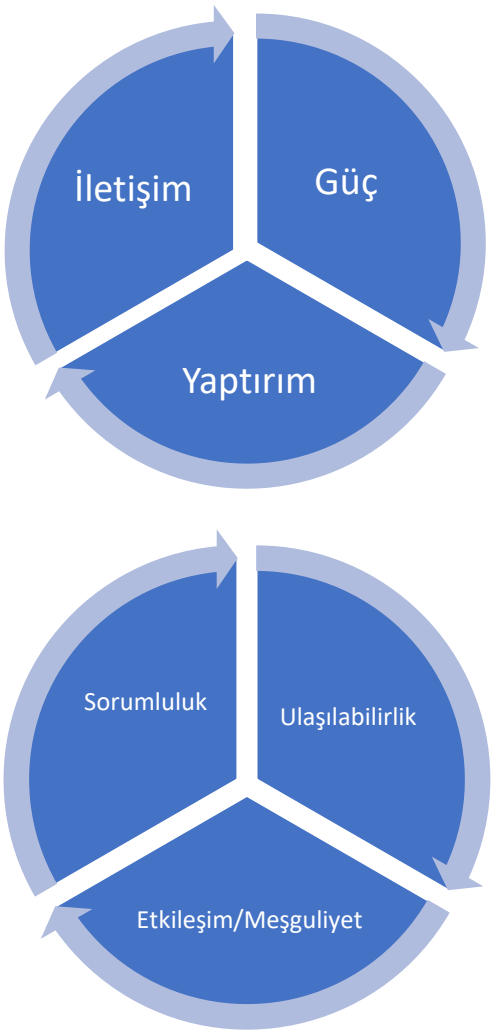

Şekil 2: Baba katılımının etkileşim düzeyi

Giddens'ın yapılaşma teorisinden hareketle baba katılımının üç temel öğesi bir etkileşim biçimi olarak tasarlanmıştır. Ancak etkilişim düzeyinde bile bu etkileşimlerin hiçbiri ne iletişimden ne yaptırımdan ne güçten azade olarak tasarlanamaz. Bu bağlamda baba katılımı toplumsal dinamikler merkeze alınarak bir etkileşim ağı içerisinde değerlendirilmelidir. Babaların aynı zamanda otoritenin temel göstergesi olarak ailede önemli bir konuma sahip olduğu belirtilmelidir. Bu bağlamda onun katılımı aynı zamanda otoritesinin de zedelenmediği ancak otoriterlikten de onu kurtaracak bir çerçevede ve bir çocuğun ihtiyaçlarını gözeterek etkileşim temelli inşa edilmesi gerekmektedir. Nitekim ülkemizde yapılan çalışmalarda da bu bağlamda bir dönüşümün yaşadığı aşikardır. Babalar sahip oldukları kaynaklar ve kurallar özellikle etkileşim düzeyinde kuralların ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Çocuklar tarafından ulaşılabilen bir baba aynı zamanda belirli bir iletişim düzeninin varlığını da gerektirmektedir. Başka bir deyişle baba katılımının ulaşuılabilir boyutu ancak ortamda baba çocuk iletişimi düzenleyen prosedürlerin olması ile mümkün olmaktadır. Günümüz dünyasında baba çocuk iletişimi babaların da çocuk bakımına ve onların eğitimleriyle ilgilinmelerine katılımlarının artmasıyla bu düzenek kurulmaya başlanmıştır. Birçok modern baba çocuklarını eğitim kurumlarına götürüp getirmekte onlar ile sağlıklı iletişim kurmak için çabalamaktadırlar. Tüm bu çabalar toplumsal yaşamın ancak etkileşim boyutunun varlığı ile mümkün olmaktadır.

Sonuç

Baba katılımı bütünüyle toplumsal bir süreçtir. Baba olmaya başlamaktan babalık pratiklerinin icrasına kadar her aşaması toplumsaldır. Yapılaşma teorisi baba katılımının toplumsal pratiklerin üç boyutlu bir yaklaşımla ele alınması için imkan tanır. Etkileşim düzeyinde ve yapısal düzeyde baba katılımının şekillenmesini belirleyen dinamiklerin etraflı bir analiziyle baba katılımı fenomeni sosyolojik bir zeminde tartışmaya açılabilir. Bu metinde sorumluluk, ulaşılabilirlik ve etkileşimin yapısal düzeyde bazı kaynaklara sahip olmayı gerektirdiği -sermaye türleri, belirli sosyalizasyon süreçlerine tabi olma gibi- ve etkileşim düzeyinde ise yaşam dünyasının Lamb tarafından dile getirilmiş bu üç unsurun kendisini açabilmesi için toplusal meşruiyet düzeneklerinin oluşturulması gerekmektedir.

Kaynakça

Adamsons K, Johnson S. 2013; An updated and expanded meta-analysis of nonresident fathering and child well-being. Journal of Family Psychology. 27:589–599.

Anderson K, Kaplan H, Lancaster J. 1999; Paternal care by genetic fathers and stepfathers I: Reports from Albuquerque men. Evolution and Human Behavior. 20:405–431.

“baba katılımı”, Çevirimiçi: 31.08.2020 tarihli tarama. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Gavin LE, Black MM, Minor S, Abel Y, Papas M, Bentley M. 2002; Young, disadvantaged fathers’ involvement with their infants: An ecological perspective. Journal of Adolescent Health. 31:266–276.

Giddens, A. Ve Pierson, C. (1998). Modernliği Anlamlandırmak. Çev.:Serhat Uyurkulak ve Murat Sağlam, Alfa Yayınları:İstanbul.

Giddens, A. (2005). Sosyal teorinin temel problemleri. (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1979)

Giddens, A. (2013). Sosyoloji: Yöntemin Yeni Kuralları, Çev: Ümit Tatlıcan ve Bekir Balkız, Sentez Yayıncılık: Bursa.

Güloğlu, M. F. (2018) "Baba Otoritesinin Yeniden Üretimi", Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, Cilt: 8, sayı: 1, sf.: 165-186.

Güloğlu, M. F., (2019). Aileyi Yeniden Tanımlamak: Değişimler ve Süreklilikler”, Toplumsal Değişim, 1(1), 47-78.

Kwok, S. Y. ve Li, B. K. (2015). A mediation model of father involvement with preschool children in Hong Kong. *Social Indicators Research, 122*, 905–923.

Lamb (2008: 39),

Lamb, M. E., Pleck, J. H., Charnov, E. L., & Levine, J. A. (1985). Paternal Behaviors in Human. American Zoologist, 25(3), 883-894.

Lamb, M. E. (2000). The history of research on father involvement. *Marriage & Family Review, 29*, 23-42.

Layder, D. (2010). *Sosyal Teoriye Giriş*. Küre Yayınları, Çev. Ümit Talıcan, İstanbul.

McBride B, Rane T. 1997; Role identity, role investment, and paternal involvement: Implications for parenting programs for me. Early Childhood Research Quarterly. 12:173–197.

Park, H., S. Byun, and K. Kim. 2011. "Parental Involvement and Students' Cognitive Outcomes in Korea: Focusing on Private Tutoring." *Sociology of Education* 84 (1): 3–22.

Pleck, J. H. (2010). Paternal involvement: revised conceptualization and theoretical linkages with child outcomes. M. E. Lamb, (Ed.), *The Role Of The Father In Child Development* içinde (5th ed.) (58-93), Canada: John Wiley & Sons.

Poster, M. (1989). Eleştirel Aile Kuramı. Çev: Hüseyin Tapınç, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Saussure, F.(1998). Genel Dilbilim Dersleri, Çev. Berke Vardar, İstanbul, 1998.

Teti, D. M., P. M. Cole, N. Cabrera, S. H. Goodman, and V. C. McLoyd. 2017. "Supporting Parents: How Six Decades of Parenting Research Can Inform Policy and Best Practice." Social Policy Report 30 (5): 1–33. Accessed June 1, 2018.

Uludağlı, N. P. (2017). Baba Katılımında Etkili Faktörler Ve Baba Katılımının Baba, Anne Ve Çocuk Açısından Yararları, *Türk Psikoloji Yazıları*, Haziran 2017, *20*(39), 70-88.

COMMUNALISM TODAY IN INDIA

HAYAT AHAMAD
(Research Scholar), Department of Sociology, Banaras Hindu University, Varanasi

ABSTRACT

Any discussion on communalism in India has to be situated in the wider South Asian context. This is particularly important for two reasons. In the first place, ever since the attacks on the twin towers in New York, Muslim communalism, (often labelled as fundamentalism in the west) has been singled out as the source of problems in South Asia. The imperialist media has portrayed Muslim fundamentalism as the principal threat to modern civilisation, and made any identity linked to Islam the next of kin of Al Qaeda or the Taliban. A gleeful Hindu Right, as well as the mainstream bourgeois parties like the Congress in India, seized on this to attack Pakistan. Second, I would argue that while India has a powerful capitalist class and a Hindu majority population, so that Hindu communalism had been able to transform itself into an aggressive fascist movement, Muslim minority communalism in India cannot expect majority support, nor can it expect support from Hindu capitalists if it makes a call for the destruction of Hindus. In Pakistan or Bangladesh, Muslim communalism can be very dangerous, but lacking a powerful capitalist class, it cannot become fascis.

Historically, there were three strands of Marxist arguments about fascism The ultra-left model (Bordiga in Italy, the Communist International under Stalin, and the Communist Party of Germany) saw fascism as a tool of the bourgeoisie, denying its specificities, and often claiming that the fascists and social democrats were twins. The right wing Social Democratic model, in the name of stressing the mass nature of fascism, ignored/minimized its bourgeoisie linkage. August Thalheimer, Leon Trotsky, Antonio Gramsci and Ignasio Silone took a dialectical approach.

FORGIVENESS IN INFIDELITY INTERVENSIONS

Aurel BAHNARU PhD
West University of Timisoara, Faculty of Sociology and Psychology, No. 4th V. Pârvan Boulevard, Timişoara, România
Lecturer Dr. Remus RUNCAN
Aurel Vlaicu University of Arad, Faculty of Educational Sciences, Psychology and Social Work, Arad, Romania
Associate Professor Dr. Patricia RUNCAN
West University of Timisoara, Faculty of Sociology and Psychology, No. 4th V. Pârvan Boulevard, Timişoara, România

ABSTRACT

Interpersonal hurt caused by an extramarital affair may produce anger, bitterness, conflict, or depression, and the client may suffer twice without treatment: because of the original offence, and because of the resentment toward the offender. Forgiveness is a therapy intervention that may help overcoming and resolving interpersonal hurt in case of infidelity. No matter the sex differences in responses to a partner's infidelity, the process of forgiveness should include such aspects as accepting responsibility, apology, extending forgiveness, humility, remorse, and softening. Unfortunately, neither therapists, nor religious therapists use forgiveness intervention on a regular basis because they lack one or more of the following: an adequate conceptualisation of forgiveness (acceptance, condoning, excusing, pardoning, reconciliation), a working model of forgiveness (it is important to make the proper choice among the tens of models), or a rationale for forgiveness intervention (particularly client's rationales). The paper suggests a forgiveness-based infidelity intervention that benefits from Esther Perel's (2016) and other researchers' findings.

Keywords: forgiveness, infidelity, intervention, working model

FAITH-BASED ORGANISATIONS IN TIMES OF RELIGIOUS CRISIS IN BENUE STATE

Favour C. Uroko
Department of Religion and Cultural Studies, Faculty of the Social Sciences, University of Nigeria, Nsukka

ABSTRACT

This article examines children as victims of violence in Benue State. The conflict is primarily said to be driven by the struggle for water, farmland, and grazing areas in the state. Children no doubt have been at the receiving end of this escalating conflict. The conflict has forced thousands of children to be displaced and placed in internally displaced people's camps. It was discovered that there is a high level of humanitarian crisis due to the reported cases of physical and sexual abuse of children, child trafficking, child prostitution, and the use of displaced children for stealing from unsuspecting individuals and houses. Many of the victims go silent due to the threat of relocation, ejection, or eviction from the IDP camp by the aggressors. There are diversions and hoarding of relief materials and food meant for the children. This study engages FBOs towards finding lasting solutions to the plight of children in the various IDP camps in Benue State. This is because a knowledge gap exists on the economic and social roles of FBOs in the present humanitarian crisis in Benue State. The phenomenological method of research was employed.

Keywords: Conflicts, Children, FBO's, Benue State, IDPs, Poverty

EMOTIONAL INTELLIGENCE AND BALANCE BETWEEN WORK AND LIFE IN EMPLOYEE

Dr. Elsida Sinaj
Msc. Elisa Gjonaj
Lecturer at European University of Tirana

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate the impact of Emotional Intelligence and work-life balance on the quality of life of workers. The study sample consisted of employees of various public and private sectors in the city of Tirana. Overall, the participants in this study were a young age group, new to work and as such may still be trying to balance not only work-family conflicts but also manage emotional intelligence in the workplace. The results of the study showed that none exists correlation between Emotional Intelligence and Work-Family (WFC) conflict. However, it was found that there is a statistically significant correlation in negative value between Emotional Intelligence and Family - Work (WFC) conflicts. The study also found a statistically significant correlation among employees participating in this study, regarding Employee Emotional Intelligence and Quality of Life. Emotional intelligence, work-family conflicts, and quality of life in employees in this study were presented as a statistically significant correlation with variables such as gender, education, duration of current work, and work experience as a whole, thus confirming all three hypotheses study. Based on the results of this study it would be appropriate to conduct studies that address a large number of sampling, as well as differentiated into one or two specific sectors. This can provide more extensive knowledge about the variables obtained in the study.

Keywords: Emotional intelligence, conflict, WFC, FWC, balance, life, work, quality of life, work, Tirana.

THE DEVELOPMENT OF MORALS IN THE MODERN ERA BASED ON THE CONTEMPLATION OF PARABLE FROM THE AD'S PEOPLE

Nurul Nadiah binti Mustaza
Faculty of Islamic Studies, Universiti Kebangsaan Malaysia, 43600 Bangi, Malaysia

ABSTRACT

People nowadays are racing to build sky-scrapers as a benchmark of material progress while ignoring the need to build morality in each self. This situation is exactly like the people of Ad who were granted by Allah with a blessing of the ability to build great buildings and then Allah ended their civilization by illustrating their death as fallen date palm trees. The objective of this study is to examine the wisdom and *ibrah* beyond the parable that Allah has stated of the destruction of Ad's people in Surah al-Qamar verse 20 about the fallen palm trees. This qualitative study used content analysis throughout the books of well-known tafsir, scientific studies, and authoritative journals. The data obtained were analyzed descriptively and thematic to obtain the results of the study. Thus, the results show that the analogous is an insult to the state of death of Ad's people where their heads are cut off from the body and the lesson learned from it is the importance of material progress along with spiritual progress that is not associating God, obedience to His messengers, self-preservation and guarding lust.

Keywords: Development of morals, Contemplation of Surah al-Qamar verse 20, the people of Ad, material progress

INTRODUCTION

Morality according to Imam al-Ghazali (1965) can be defined as a condition embedded in the soul that shows good deeds easily without the need for thought and research. When the deed that comes out is good and praiseworthy according to the Sharia law and rationality, then the deed is called noble morals. Otherwise, if a bad deed comes out, it is termed as bad morals. The development of morals is so significant in sustaining civilization. Yet, in this modern era, there are a lot of nations that are pursuing material growth instead of moral advancement. For example, Malaysia is accelerating in building magnificent, tall, and luxurious skyscrapers such as Kuala Lumpur Tower, Petronas Twin Towers, and Tun Razak Exchange (TRX) Tower with a height of over 100 meters, and its status is already done while Tradewinds Square Tower A, Merdeka PNB 118 Tower, and Menara M are still in the planning stages of construction. In terms of buildings and infrastructures in Kuala Lumpur shows an improvement and development, however, social and moral issues are deteriorating. According to Sinar Harian media report (2017), there are 11 areas around Kuala Lumpur named Kampung Keramat, Segambut Dalam, Cheras Baru, Jinjang, Salak Selatan, Kampung Sentosa, and Lembah Pantai, which are 'hot' with underage social problems such as drugs, underage sex, transit centers for illegal immigrants and more. The major factors of these problems are starting from the surrounding environment and the quality of housing.

Moreover, the city of Kuala Lumpur is popular for spreading heretical teachings such as 'Rasul Melayu' brought by Haji Kahar at the end of 2020 (Harian Metro 2020). Recently, Berita Harian (2021) reported that it was famous in Kuala Lumpur with 'Agama Melayu' teachings which used the strange pronunciation of Shahadah. This situation is very worrying

because the rapid progress of development does not promise the quality of true faith and noble personality. After all, Allah has recorded the story of Ad's people's destruction in Surah al-Qamar verse 20. The people of Ad have been endowed by God with the potential to build great civilization yet crushed in just eight days and seven nights without leaving any remnant of their lives. The main cause is their moral development among themselves.

METHODOLOGY

This article is a qualitative study that uses a case study design based on the literature review through two methods, namely data collection and analysis methods. The method of data collection is to survey the data in the book of tafsir, scientific studies, journals, and authoritative websites. The researcher presents the views of famous commentators such as Ibn Kathir, al-Qurtubi, and Wahbah al-Zuhaili in obtaining an explanation related to verse 20 of Surah al-Qamar which uses a parable style. Next, the researcher brings scientific studies to support the interpretation of the verse in addition to authoritative press reports related to current issues. The data that has been collected is then analyzed descriptively to explain the context of the sentence based on the theme of this article that is morality to obtain the results of the study. After that, the researcher made a conclusion based on the analysis that has been done.

RESULTS AND DISCUSSION

The story of Ad's people has been recorded many times in the Qur'an such as surah al-A'raf, Hud, Hajj, Tawbah, al-Syu'ara, al-Fajr, and more. They have also been given a specific contemptible parable by Allah in surah al-Qamar verse 20. The study results found that the wisdom and *ibrah* from the parable are several forms of moral development that are essential in sustaining civilization.

Not Associating God

The main basis of building morals in civilization is the need to believe in one God, not associate partners with Him, and accept the truth. If these basic things are not taken care of, then how would civilization remain? The civilization of Ad' people has been described as a successful civilization in the Qur'an yet they did not adhere to this basic principle. They were the first generation to worship idols after the great flood in the time of Noah. Allah has compared the destruction of the civilization of Ad's people to the uprooted palm trees in verse 20 of Surah al-Qamar:

تَنزِعُ ٱلنَّاسَ كَأَنَّهُمۡ أَعۡجَازُ نَخۡلٖ مُّنقَعِرٖ ٢٠

(al-Quran, al-Qamar 54: 20)

Meaning:

"Extracting the people as if they were trunks of palm trees uprooted"

Based on Tafsir Ibn Kathir (1994), this verse is about the people of Prophet Hud, the Ad's people, who denied the call of tawhid and then inflicted on them a punishment in the form of very strong wind, too cold and constantly befalling to wipe them out. Their condition of dying is chaotic and heartbreaking because it is like a palm tree that has uprooted everywhere. According to Tafsir al-Qurtubi (1967), the phrase "تَنزِعُ ٱلنَّاسَ" means 'that violently shakes man' which refers to the position of the wind direction. In other words, 'flying them from their place' is like uprooting a palm tree from the ground. Some say that they dug some holes and they were going in to avoid the gusts of wind.

According to Tafsir Munir by Wahbah al-Zuhaili (t.th), this verse shows the style of language (*balaghah*) of *tasybih mursal mujmal* which does not mention the *wajhu syabbah*

(characteristic related to *musyabbah* and *musyabbah bih*). Allah likened the destruction of Ad's people to the palm trees because their body's height parallels the height of the trees. Indeed, the very strong wind pulled them from their location as the base of a palm tree trunk was uprooted. The wind hit them with their heads down to crush their necks and separate their heads from their bodies. This means that the corpses of Ad's people died lying headless. This verse also means that, on the day of the punishment, they tried to resist the wind but failed and even made their bodies fall and dry like dry wood as in Figure 1.

Figure 1: Dried fallen date palm trees

The word al-Nakhl in this verse refers to the date tree where it has existed for a long time and has been one of the foods of Prophets and is mentioned a lot in the hadith of the Prophet Muhammad SAW. The date palm is the oldest tree and major crop in Southwest Asia and North Africa. From a scientific point of view, the biological name for the date tree is phoenix which came from the Greek word meaning red or purple fruit and dactylifera (human finger shaped-like). Dates are capable of growing up to 5000 years in areas with almost no rain, long summers with high-temperature days and nights as well as low relative humidity with adequate sunlight (Lita 2020). Scientific studies show that the nutrients contained in dates such as vitamins A, B1, B2, B7, folic acid, calcium, iron, magnesium, and more which proven that Islam already stated in al-Quran and hadith that date could be medicine and recognized globally (Danial 2009). The date palm is closely related to human culture and civilization. The height of a palm tree is between 15 to 25 meters, its radial cross-section (thickness) is between 20 to 40 centimeters while the roots can reach up to 6 meters depth (Lita, Idwan & Lulu 2020).

According to the contemplation of the parable in this verse, it can be understood that the main key to the collapse of Ad's civilization is rejecting tawhid. This parable clearly shows that God has the power to perish a civilization like a dry tree trunk. This matter needs to be deeply realized because, in this modern era, the deeds and wrongdoings that have been committed by the people of Ad seem to be recurring.

Obedience to the Messengers' Teachings

Allah has sent down for each of the population a messenger as a bearer of good news and a reminder of the painful punishment if they disbelieve in tawhid. Therefore, the second basis of moral development is obedience to the teachings of the apostles. The people of Ad chose not to obey the teachings and even ridiculed His teachings. Those are tribes from the previous Arab tribes and the descendants of the lineage of Prophet Noah, namely Ad ibn 'Aus ibn Iram ibn Syalikh ibn Arfakhsyaz ibn Sam ibn Nuh (Ahmad Lutfi 2016). The Messenger who was sent to them was Prophet Hud AS, who had the same lineage as the people of Ad. His full name is Hud ibn 'Abdullah ibn Rabah ibn al-Khulud ibn Ad ibn 'Aus ibn Iram ibn Sam ibn Nuh. They lived around the years 2450-2320 BC and the Prophet Hud died at the age of 150

years. They settled in the province of al-Syihr or Ahqaf which is a sandy region and it is said that it is located between Yemen and Oman. Through verse 20 of surah al-Qamar, they have a height like a palm tree and a strong figure. They were divided into two generations, and the first generation has built a civilization with extraordinary potential where they could sculpt mountains easily and form castles. Apart from that, they are also blessed by Allah with gardens, livestock, and springs (Ahmad Lutfi 2016).

Allah narrated further about the bad morals of Ad's people towards Prophet Hud when he conveyed the call to accept tawhid in the Qur'an. This story has been recorded in surah al-A'raf verses 65 to 72 which means:

> "And to the 'Aad [We sent] their brother Hud. He said, "O my people, worship Allah; you have no deity other than Him. Then will you not fear Him?"(65) Said the eminent ones who disbelieved among his people, "Indeed, we see you in foolishness, and indeed, we think you are of the liars."(66) [Hud] said, "O my people, there is no foolishness in me, but I am a messenger from the Lord of the worlds."(67) I convey to you the messages of my Lord, and I am to you a trustworthy adviser (68) Then do you wonder that there has come to you a Reminder from your Lord through a man from among you, that he may warn you? And remember when He made you successors after the people of Noah and increased you in stature extensively. So, remember the favors of Allah that you might succeed (69) They said, "Have you come to us that we should worship Allah alone and leave what our fathers have worshipped? Then bring us what you promise us if you should be of the truthful."(70) [Hud] said, "Already have defilement and anger fallen upon you from your Lord. Do you dispute with me concerning [mere] names you have named them, you and your fathers, for which Allah has not sent down any authority? Then wait; indeed, I am with you among those who wait."(71) So We saved him and those with him by mercy from Us. And We eliminated those who denied Our signs, and they were not [at all] believers" (72)

These verses show how bad was the morality of Ad's people towards the messenger of Allah so that only a few of them believed in Prophet Hud and they were saved from this punishment. This group that has been saved by Allah is the second generation of Ad's people who came from the descendants of Hazilah Binti Muawiyah (Ahmad Lutfi 2016). The bad attitude of the Ad's people like this is being highlighted in modern society now and even more worryingly, some people openly insult the Prophet Muhammad on social media by uploading insulting portraits, vile words, and rejecting his call for tawhid (Berita Harian Online 2021).

Self-Preservation And Guarding Lust

Civilization advancement should be manifested with good morals that are based on self-preservation and lust. The wisdom from verse 20 of surah al-Qamar above shows the end of the civilization of Ad's people tragically even though they are so advanced in the field of construction of great buildings. They had built a great city of Iram where the pillars were so majestic and high that no one could match the structure of their buildings at that time and no civilization in the world could resemble the buildings in the city of Iram. The Ad's people lived in the area which was previously fertile and productive with vegetation and then there was a change in its climate until become a desert (Ahmad Lutfi 2016). The Ad's people maximize their abilities and this does not help them to preserve themselves from the world and control lust, as they were being cruel and arrogant. Allah has recorded the arrogance of the people of Ad in surah Fussilat verse 15 which means:

> "As for 'Aad, they were arrogant upon the earth without right and said, "Who is greater than us in strength?" Did they not consider that Allah who created them was greater than them in strength? But they were rejecting Our signs".

Allah also rebuked the Ad's people that the greatness they possessed could not help them escape from the decree of Allah's punishment as in surah al-Syu'ara verses 128-129 which means:

> "Do you construct on every elevation a sign, amusing yourselves (128) And take for yourselves palaces and fortresses that you might abide eternally?" (129)

Finally, the civilization of Ad's people collapsed when they were hit by a strong wind that blew sand until it covered them with a thickness of 12 meters depth (Ahmad Lutfi 2016). This kind of phenomenon of natural disasters is often happening in the 21st century, especially now that the development of skyscrapers is accelerating as if it is repeating the life history of the Ad's people.

Parallel In Material and Moral Progress

The strength and superiority of Ad's people have been recorded again by Allah in surah al-Fajr verses 6 to 8 which means:

> "Have you not considered how your Lord dealt with 'Aad (6) [With] Iram - who had lofty pillars (7) The likes of whom had never been created in the land?" (8)

Their material progress does not bring any good for themselves except the blessings of the mortal world then Allah continues narrating their bad morals in verses 11 to 14 in this surah which means:

> "[All of] whom oppressed within the lands (11) And increased therein the corruption (12) So your Lord poured upon them a scourge of punishment (13) Indeed, your Lord is in observation" (14)

The verses also show that the Ad's people included along with the people of Thamud and Pharaoh who were both great civilizations previously but chose to do damage and reject the truth then ended with despicable destruction. This means their advancement of material and morals are imbalanced. Allah sent the wind to blow the people of Ad as recorded in surah al-Qamar verse 19 which means:

إِنَّآ أَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمۡ رِيحٗا صَرۡصَرٗا فِي يَوۡمِ نَحۡسٖ مُّسۡتَمِرّٖ ١٩

(al-Quran, al-Qamar 54: 19)

> "Indeed, We sent upon them a screaming wind on a day of continuous misfortune".

The word "ريح" in the above verse means a very strong and cold wind that befell the people of Ad (Wahbah al-Zuhaili t.th). This wind is the army of God which can kill their civilization without letting any of them remain. Some interpreters say that the nature of the wind is a torture tool for the disbelievers and able to cut off the head, knock the neck, enter the whole body, throw them and smash them to death. The word "صرصر" means a sound that is too loud like eagle sound caused by the strong wind (Alkhaleej 2016).

From a scientific point of view, the wind is formed from differences in space pressure in the atmosphere and it is a meteorological cycle that often occurs on earth. The wind that results from the first 1-2 kilometers above the ground is called the friction layer or planetary boundary layer (PBL). PBL is defined as the exchange of momentum vertically, releasing heat and moisture due to the impact of the soil surface. Wind speed varies as does the level of wind height due to friction on the surface. The rough or slippery surface level is a factor in

measuring the wind momentum effectively soak up the ground. For example, dense forests and mountainous areas where the soil surface is rougher could reduce the effects of strong winds. If the wind passes on the surface of a slippery area (fewer trees area), the wind speed will increase more significantly between 1 to 3 meters. The wind will emit noise as a result of the thickness of the PBL. With a wind speed of at least 1 meter per second, the sound that will be produced is as loud as 3 hertz (Kristoffer 2010). A horrible death penalty befell the people of Ad where their corpses were headless. Headless death in the body can cause severe bleeding and changes in the respiratory system because the airways in the brain are severed, which can lead to sudden death (George 2010). In surah al-Haqqah verse 7, Allah says which means that the strong winds that pounded the people of Ad were imposed continuously for eight days and seven nights to be able to kill the entire of Ad's people quickly.

Therefore, only material progress does not guarantee that a person is saved from the wrath of God, especially in this modern era, there are a lot of things that can lead the individual to do sin even though technology is now more sophisticated. Allah looks at the piety of His servants, not at the advantages and material possessions they have.

CONCLUSION

As Muslims who have been blessed with the revelation of the Qur'an as a guide for life, this contemplation of the parable of surah al-Qamar verse 20 brings mankind to think about a civilization destroyed by Allah like the uprooted palm trees in such a short time. Their attitude of choosing to associate partners with Allah, denying the Apostle, not preserving themselves and lust by acting arrogantly and boasting of their existing strength as well as the imbalance of material progress and spiritual progress are the main causes of the destruction. Therefore, the best civilization is along with material progress and moral development to invite God's pleasure and avoid His wrath.

REFERENCES

Al- Quran al-Karim tafsir pimpinan al-Rahman.

Alkhaleej. 2016. ريح مرعبة تهلك قوم هود. https://www.alkhaleej.ae/ملحق/ريح-مرعبة-تهلك-قوم-هود [3 Mei 2021]

Al-Ghazali. 1965. *Ihya' Ulumuddin*. Terj. Medan: t.pt.

Al-Qurtubi, Abi 'Abd Allah Muhammad bin Ahmad al-Ansari.1967. *Al-Jami' li Ahkam al-Quran*, j. 27. Terj. Kaherah: Dar al-Katib al-'Arabi littiba'ah wa al-Nashr

Al-Suyuti, Jalal al-Din 'Abd al-Rahman bin Abi Bakr. 1990. *Al-Durr al-Manthur fi al-Tafsir al-Ma'thur*. Terj. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah

Ahmad Lutfi Karim. 2016. Peradaban Kaum 'Ad Di Dalam al-Quran (Suatu Analisis QS al-Fajr/89: 6-8). Indonesia: UIN Alauddin Makassar

Ahmad Shabudin. 2020. Kandungan Dan Pembuktian Buah-Buahan Dalam Al-Quran: Analisis Terhadap Al-Quran & Sains. *Proceedings of the 7th International Prophetic Conference (SWAN) 2020*, hlm. 203-212

Anon. 2021. Penganggur hadapi dua pertuduhan hina Nabi Muhammad. *Berita Harian Online.* https://www.bharian.com.my/berita/kes/2021/03/792595/penganggur-hadapi-dua-pertuduhan-hina-nabi-muhammad [7 Disember 2021]

D. Guzas, R. Virsilas. 2009. Infrasound Hazards for the Environment and The Way of Protection. *Jurnal Ultragarsas (Ultrasound).* Vol 64. 3:34-37

Danial Bin Zainal Abidin. 2016. *Quran Saintifik; Meneroka Kecemerlangan Al-Quran Melalui Teropong Sains.* Selangor: PTS Millenia Sdn. Bhd.

Division of Criminal Justice Services. 2021. Index Crimes for New York State, New York City, and non-New York City. *Criminal Justice Statistics.* https://www.criminaljustice.ny.gov/crimnet/ojsa/stats.htm [diakses pada 2 Disember 2021]

Harits Asyraf Hasnan. 2017. 11 'kawasan panas' masalah sosial bawah umur di KL - Ku Nan. *Astro Awani. https://www.astroawani.com/berita-malaysia/11-kawasan-panas-masalah-sosial-bawah-umur-di-kl-ku-nan-155999* [1 Jun 2021]

Kristoffer T. Walker & Michael A.H Hedlin. 2010. *A Review of Wind-Noise Reduction Methodologies.* USA: University of California

Latifah Arifin. 2021. Pihak berkuasa siasat ajaran sesat 'Agama Melayu'. *Berita Harian. https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2021/01/780944/pihak-berkuasa-siasat-ajaran-sesat-agama-melayu* [1 Jun 2021]

Lita Puspa Dewi, Idwan Ridwan Yusup, Lulu Desia Mutiani R, Muni Siti Muhayah. 2020. Faktor Berbuahnya Pohon Kurma (Phoenix Dactylifera) Di Kampus 2 UIN Sunan Gunung Djati Bandung. *Jurnal Bio Education* 5:16-23

Ibn Katsir. 1994. *Tafsir Ibnu Katsir*. Terj. Abdullah bin Muhammad bin Abdurrahman bin Ishaq Al-Syaikh (ed.). Jakarta: Pustaka Imam Asy-Syafi'i

Wahbah al-Zuhaili. T.th. *Tafsir al-Munir Akidah, Syariah dan Manhaj (Adz-Dzaariyaat - At-Tahriim) Juz 27 & 28*. Jil 14. Terj. Jakarta: Gema Insani

CHROMATIC SYMBIOSIS IN *CALIN (FRAGMENTS FROM A TAIL)*

Roxana Maria Crețu
West University of Timișoara (Romania)

ABSTRACT

With this paper we intend to bring forward the dynamics of the chromatic terms in the poem Calin (fragments from a tail), written by Romanian poet Mihai Eminescu. The poem capitalizes on the popular myth of the Flyer, a mysterious character from the popular culture, who charms the girls and makes them fall in love with him. The poem is the versification of the fairy tale Călin Nebunul, also written by Eminescu. Our aim is to see if in some contexts the colours (white, black, red, yellow and blue) maintain themselves in the denotative meaning, situated at a descriptive level and if in other contexts they refer to the multiple dimensions of the connotative meaning. Therefore, with this study, we aim to pursue and analyse the defining structures utilized in the poem Calin (fragments from a tail), in which the chromatic terms are used. Two colors are predominant in the description of the main characters, black and white, which seem to be opposite colors, but in fact they are complementing each other. Chromatics highlights the good and the bad traits of the characters and their status. Chromatics is full of meaning, and depending on its positioning in a certain semantic field, it changes its meaning. We can find colors mainly in the structure of rhetorical figures (epithet, simile, personification, metaphor). We will notice that in certain contexts they are semantically incompatible with the noun they determine. After we identify some contextual significance of these colours and illustrate them through a few selected sequences, we will also interpret them from a semantic and stylistic point of view.

Keywords: chromatic, Eminescu, poetry, Romanticism, symbol

Introduction

Eminescu is one of the most important representatives of Romanian culture. Through his lyricism, Romanian poetry gained new dimensions; has been polished and adjusted to the European standards of that time. Eminescu managed to capture the essence of Romanticism and to intertwine it with the Romanian tradition, offering us poetry that is pure, revolutionary and European, but which retains its Romanian character.

Eugen Todoran considers that myth is a generating element in Eminescu's creation, used with full awareness of its artistic value, the poet resort to myth to enhance the poetic idea. (Todoran, 1981: 21-22)

Gh. Bulgăr notice the importance of metals and their role in Eminescu's poetic language: they become "expressive in unpredictable contexts, some striking through the plastic force of the new style, ingenious phrases of metaphorical invention." (Bulgăr, 1980: 86) The stylistic novelty of Eminescu's poetry has an artistic sensibility, which consists in the original expressive capacity of the romantic poet. (Bulgăr, 1975: 24)

Eminescu transfers the reflections of the real world in tones and nuances, oppositions and complementarities and combine the symbols of the local culture with the universal ones, and his plastic vision is the result of the symbiosis between the Romanian folk art, the aesthetics of the Renaissance and Romanticism. (Drăgan, 1989: 137)

Chromatic symbiosis in *Calin (Fragments from a tail)*

Calin (Fragments from a tail) appeared on November 1, 1876 and is based on a fairy tale *Călin nebunul* written by Mihai Eminescu and the popular myth of the Flyer.

The poem begins with the unexpected visit of Calin (the Flyer) to the emperor's daughter. In the dim light of the moon, in an atmosphere dominated by mystery, the Flyer appears in the room of the emperor's daughter. Like a painter, the poet describes the girl's room (Ștefănescu, 2017: 65):

> "On a hill the moon is rising like a hearth of dying fire,
> Reddening the ancient forests, the lone castle with its spire
> And the scintillating river, moaning while it runs and swells […]
> On the brink of precipices there are ancient castle walls.
> Upon them a youth courageous with great pains ascend and crawls […]
> Leaps, comes up, and breaks asunder gusty gratings in a vault
> And at last he enters tiptoe the well-sheltered alcove where,
> In an arch, the black partition has been quieted for e'er.
> But 'mid flowers interwoven, between grates, the mellow moon,
> Unobtrusively and shyly has slipt down her beams'festoon
> Where the fall, the walls, the flooring, seem whitewashed pr made of lime,
> And where not, it seems the shadow has been painted all with grime,
> From the celing to the floor-planks a big spider, spell-beset,
> Has spun out a gauzy cobweb, as translucid as a net.
> It gleams forth a-quiver seeming or to rent or go unsewn,
> Overladen by sprinkling, by the dust of precious stone.
> And behind the spider's cobweb, drowned in light-rays gold and red,
> Sleeps the emperor's fair daughter and she lies supine in bed."
> (Eminescu, tras. by L. Levițchi and A. Bantaș, 1999: 129-131)

In the poem the medieval ruins with reddish tinges in lunar reflections watch the sleep of a virgin, who is lying on a bed sprinkled with roses and has her body wrapped in the transparency of a dew-shining cobweb, and seems absent and distant, immersed in a dream. (del Conte, 2016: 233)

Eminescu's archaic and romantic mentality is reflected in the interior description of the dwellings: the emperor's daughter sits in a gothic arch, with rusty bars on the cobweb windows, coffin-shaped roses in bed, abandoned by Calin and her father ends up living in a dirty hut. (Călinescu, 1986: 464)

The interwoven flowers develop the idea of gems that tremble and burn, enhancing the charm of the dream, the moon puts on a nature bathed in night, with the voluptuous softness of its light, with the enchanting cobweb. (apud Alexandrescu, 2017: 55)

The translucent cobweb, woven by the spider, anticipates the description of the girl. Metaphorically, the cobweb becomes a window through which the face of a beautiful, perfect girl can be seen. Through it, the Flyer makes first contact with her. At the same time, the translucent cobweb is also a symbol of the purity of the girl, and the breaking of the cobweb symbolizes the transformation of the girl into a woman:

> "And the daring youth approaches and his hand rends in twain
>
> The thin web on which is scattered gem-dust of the finest grain
>
> And her beauty's charms, so naked that his senses wax up-wrought […]
>
> In his arms he clasps the maiden, then bends down over her face
>
> Till upon her lips, sweet-moaning, his own fiery lips he stays
>
> From her slender little finger the rich ring he takes away,
>
> Then he leaves, the darling stranger, and resumes his world-bound way"
>
> (Eminescu, tras. by L. Levițchi and A. Bantaș, 1999: 133)

The lyrical portrait, of pictorial origin, becomes a fundamental presence in Eminescu's poetry, where the color is harmonious, its effect derives from its position in relation to the close chromes, thus, the poet becomes "one of the most subtle and true saviors of the effects of color and light in modern universal poetry." (Tiutuica, 1984: 55)

Two colors are predominant in the description of the main characters, *black* and *white*, seemingly opposite colors, but complementing each other. The chromatics highlights the character traits of the characters and their status.

Eminescu pleads for the idealization of the woman; he sees in her only the imperfect copy of an unachievable prototype. (Cheie-Pantea, 1980: 47)

Unlike other poems, where the beloved was an angelical being, appeared in a dream, here she is a daughter of emperor, eager for love, who is looking forward to receive the visit of the Flyer and to live together the dream of love.

The chromatic structures used in the description of the woman with angelical face (*blond* hair, *blue* eyes, *red* lips, *white* body, *white* dress), contribute to the enhancement of innocence and purity of the girl, captured in a romantic setting, she is waiting for her lover in her dream. Metaphorically, the image of the girl represents an invitation to love, physical or platonic or a sweet painful memory that torments the poet's soul:

> "And her shapely and white visage full distinctly does appear,
>
> One can see it through the blueing of the silks, so thin, so sheer;
>
> Here and there she her scant apparel has unclasped the hooks to show
>
> Her disheveled golden hair spreands on pillows in a riot;
>
> Shadows bluish-purple-coloured, pulse her temples in full quiet;

Bordering her marble forehead, the fine, arched brows betray

A great master's hand, which drew them all at once, at just one trait;

And under the closed eyelids throb the large globes of her eyes.

While her arm upon the margin of the bed so idly lies;

Her breast's strawberries are ripened by the ardour of her years,

Her mouth opens, for its breathing is a fire that burns and sears.

While she smiles, her lips move sweetly, her small mouth shuts and uncloses

Round her head and on the bedding there are strewn bouquets of roses"

(Eminescu, tras. by L. Levițchi and A. Bantaș, 1999: 131)

The white body of the girl refers to the angelical physiognomy, symbolizing, at the same time, her purity. The white forehead is highlighted with arched eyebrows and blond hair.

The placement of the *white* and *yellow* chromatic lexemes, respectively, in suggestive neighborhoods amplifies their significance, thus outlining a picture in which light predominates. This portrait is similar to the image of the angelical woman. Eminescu keeps, from the Renaissance, the portrait of the ideal woman. She seems to be from a painting by Giacomo Palma. (Tiutuica, 1984: 57)

The shadow suggests a place where the moon's rays have not penetrated, a hidden place, hard to reach even for the moon. The noun "shadow" and the verb "painted", which belongs to the semantic field of the picture, the pictoriality of the verse is amplified:

Where the fall, the walls, the flooring, seem whitewashed pr made of lime,

And where not, it seems the shadow has been painted all with grime.

(Eminescu, tras. by L. Levițchi and A. Bantaș, 1999: 131)

The pallor of the adored woman suggests the extinguishment of love, by discoloring the color. The intensity of the color fusion is given by putting together two chromatisms of similar shades *red* and *cherry*. Although *cherry* and *sheet* are semantically incompatible, in this context, through symmetry, the contrast between the happiness given by fulfilled love and the sadness caused by the extinction of love is highlighted:

"Now, her face, red as a cherry, whitness of a sheet does share,

And it is so thin, so airy, one may cut with a hair."

(Eminescu, tras. by L. Levițchi and A. Bantaș, 1999: 133)

The lover's eyes become an abyss in which the lover is lost, but in which he finds reconciliation. The noun "everlasting" as a determinant of the *eyes* reflects the identification of eternity with depth. (del Conte, 2016: 340)

By darkening the color of the eyes, from blue to black, the pain of the girl deepens, caused by the inability to meet her lover. She continues to sigh after the Flyer, her face turns pale, and her eyes sink to tears. Her tears move nature, the clear sky cries with her stepbrothers, the

girl's eyes; the weeping of the sky causes the stars to fall like drops of silver, thus losing their brightness. Without stars the sky remains barren, without light:

> "But it flies away… Your eyeglobes in their darkness reel and swim,
> While your lips are kept asunder by a painfull thrill for him,
> Why weep out your eyes, so youthfull, the sweet offsprings of the skies?
> You must not forget that tear-drops are the secret of blue eyes.
> If they all fell off, the heaven would remain both bare and drear,
> With your eyes you would be able to take in no higher sphere."
> (Eminescu, tras. by L. Levițchi and A. Bantaș, 1999: 133)

In the description of the woman the poet uses thin brushes and different colors; we also notice certain attitudes that seem to be thought of by a choreographer. (Ștefănescu, 2017: 70):

> "This is why, in my small alcove, all alone, with eyes intent
> On the wall-glass, I examine my white arms, now stretched, now bent,
> And I dress in my blond tresses as in clothes of thinnest weave,
> And on seeing my round shoulders I would kiss them, I believe.
> At such moments, out of shyness, all the blood comes to my cheek."
> (Eminescu, tras. by L. Levițchi and A. Bantaș, 1999: 135)

Romantic love takes on the appearance of a fallen angel, a black-haired flyer with sad, deep eyes, the melancholy charm of misfortune, a stranger on the earth on which he fell, until he finds the lost contact with the being. (del Conte, 2016: 234)

In Eminescu, the man is the one who initiates the woman in the game of love, Calin, the Flyer, teaches the emperor's daughter not only physical love, but also metaphysical. (Ștefănescu, 2017: 71-72)

By appellative „Ebon-braided demon-lover, shadow born under a curse" (Eminescu, tras. by L. Levițchi and A. Bantaș, 1999: 135) allusion is made not only to the physical form, which denotes belonging to another dimension, but also to the impossibility of love between them. He remains an illusion, a shadow. *Black*, doubled by the noun "shadow", enhances the enigmatic allure of the Flyer and contributes to amplifying the girl's desire to spend more time with him. The shadow becomes a reflection of the main object, an immaterial and aerial doublet of it (Ciopraga, 1990: 174), a mystery, an illusion (Vianu, 1968: 190)

Calin gets the emperor's daughter pregnant and returns after seven years, then he discovers that she was expelled by her father, when he found out that she was going to have a child with a stranger and that they live in an abandoned hut (Ștefănescu, 2017: 75):

"Ebon-braided demon-lover, thou left seven years ago!
Of the fate of thy true sweetheart will thou truly nothing know?
On the heath he sees an urchin running barefoot, in a frock […]
Well, what is thy name, young fellow!? 'Tis my father's name, Călin.
Mother answers when I sometimes ask her, Whose boy am I, mother?
Thy true sire's a demon-lover, and his name's Călin, no other.
When he heard those words, the stranger felt his heart beat fast and wild,
For the urchin with the goslings was, in verity, his child."
(Eminescu, tras. by L. Levițchi and A. Bantaș, 1999: 143)

The poetry of nature presented in the poem translates into words the beauty and spectacle of an almost unbelievable nature through brilliance and colors, and the combination of vegetable and mineral we witness a symbiosis between poetry and painting. (Osnaga, 2014: 100) Nature comes to life with the help of the harmony of colors that highlight its mysteries: "copper forests", "gleams far away", "silver wood", etc.

"If you cross the copper forests, gleams you can see far away
Of the silver wood and listen to the magic of its lay.
There, beside the wells and fountains, all the grass seems snow-bound; there
Dewy light-blue flowers quiver in the incense-perfumed air."
(Eminescu, tras. by L. Levițchi and A. Bantaș, 1999: 147)

In the poem, the flowers, in addition to the aesthetic and olfactory load, are also appreciated for their fruits: from the flowers the bees collect their nectar, which is then transformed into honey, the symbol of happy life. At the same time, the flower is the source of intense and complete satisfaction. (Alexandrescu, 2017: 54)

The blue flower suggests mystery, the ideal and at the same time becomes the portal between reality and the imaginary. The blue flowers are found in a wonderful land, in the silver forest, where the grass looks like man, becoming in this context a portal between two worlds: reality and fiction. The blue flowers in the girl's hair indicate not only her social status, but also her uniqueness: "In her hair there are blue flowers, on her brow a star she's wearing." (Eminescu, tras. by L. Levițchi and A. Bantaș, 1999: 149)

Blue butterflies suggest the fertility and richness of nature. Butterflies and bees form a glittering river that makes nature look like a fertile mother. Blue is here a symbol of infinity. The bee symbolizes immortality or rebirth. (Evseev, 1994: 15) The resulting contrast between the two colors denotes the ideal: "Thousands of blue moths an beteles, thousands of huge bee-swarms flow [...] And the bees are bringing honey, bringing gold-grains fine and small" (Eminescu, tras. by L. Levițchi and A. Bantaș, 1999: 147-149 passim) In addition to the metaphorical meaning, chromatism also indicates the denotative meaning of color. The small golden grains are brought by the bees to make the emperor daughter's earrings. The "golden grains" becomes a symbolic metaphor for honey, raising the substance to the value of gold.

The wedding is not specific to fairy tales, it seems anchored in reality, because the emperor's daughter marries Calin seven years after they have intimacy. (Ștefănescu, 2017: 78) The wedding ritual is celebrated in the forest, with the consent of nature who participates in it with its countless tiny creatures: butterflies and ants, grig and flowers and the supreme deities, the sun and the moon. (del Conte, 2016: 234)

The wedding of insects and archaic people presented at the end of the poem shows the union of insects and people after a millennial rite. (Călinescu, 1986: 464) It becomes a mirror of the wedding of the protagonists in the vegetal kingdom, where the butterfly is the Flyer:

> "In their mouths the ants are bearing heavy meal-sacks for to bake
> Cakes and twisted loaves and pancakes, all for the great wedding's sake.
> And the bees are bringing honey, bringing gold-grains fine and small [...]
> Follows now the wedding-party — and the best man is a grig
> Steel-shod fleas spring up to meet him in a merry whirligig
> And a murmble-bee, big-bellied, dressed in velvets loosely hanging, [...]
> Locusts drag a nut-shell, shaking the thin, fragile bridge and my!
> In it, with long, curled moustaches, sits the bridegroom-butterly [...]
> The musicians' band, mosquitoes, beetles, bugs, come to the fore
> And the bridem white as a lily, waits, for them behind the door."
> (Eminescu, tras. by L. Levițchi and A. Bantaș, 1999: 149-151 passim)

Eminescu's metaphorical constructions, through their simplicity and depth, raise his poetic language to the value of a standard in the history of the Romanian language and literature. (Alexandrescu, 2017: 43)

Conclusions

We find various visual images that have in their composition chromatic elements: epithets ("*black* partition", "*gauzy* cobweb", "*white* visage", "*golden* hair", "shadows *bluish-purple*", "*white* arms", "*blond* tresses", "*light-blue* flowers", "*silver* wood"), similes ("*red as a cherry*", "*rose-like redness*", *white as a lily*) and metaphors ("*golden* dreams") that contribute to the creation of an enchanting setting.

The poet interweaves reality with fantasy and obtains unique verses, rich in chromatic and semantic point of view, expressive, through which different feelings and feelings are rendered: ecstasy, melancholy, peace, sadness. The resulting visual images become a reflection of romantic paintings.

In Eminescu's lyric poetry, color plays a double role: decorative, because it preserves the basic meaning of color and contributes to the beautification of paintings, and symbolic, because, with the various chromatisms, the poet directs us to the occult meanings of color. The majesty of Eminescu's images consists precisely in the use of chromatic epithets, metaphors or similes, located near a seemingly incompatible term or phrase, which capitalizes on the ability of color to move from word to symbol, in the same verse, emphasizing poetic expressiveness.

We found in Eminescu's poetry a vivid and tempting chromatic, which, due to stylistic innovations, transcends linguistic boundaries, transposes states and feelings, from a generic semantic to an artistic one, giving the lyrics a pictorial character. Thus, we can speak of the chromatic sensitivity of the poet, one that emerges from the evolution of color in verse, from word to metaphor and symbol.

Bibliography

Alexandrescu, L. A. (2017). *Câmpul lexico-semantic al numelor de flori în lirica eminesciană. Poezia antumă*. Iași: Editura Junimea.
Bulgăr, Gh. (1975). *De la cuvînt la metaforă în variantele liricii eminesciene*. Iași: Junimea.
Bulgăr, Gh. (1980). *Eminescu. Coordonate istorice şi stilistice ale operei*. Iași: Junimea.
Călinescu, G. (1986). *Istoria literaturii române de la origini pînă la prezent*. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită. Ediţie şi prefaţă de Al. Piru. Bucureşti: Editura Minera.
Cheie-Pantea, I. (1980). *Eminescu și Leopardi. Afinități elective*. București: Editura Minerva.
Ciopraga, C. (1990). *Poezia lui Eminescu. Arhetipuri şi metafore fundamentale*. Iași: Editura Junimea.
Del Conte, R. (2016). *Eminescu sau despre absolut*. Ediție îngrijită, traducere și prefață de Marian Papahagi. București: Humanitas.
Creţu, R. M. (2019). *Consideraţii asupra culorii alb în lirica eminesciană*. In Subi M. (coord.) *G. I. Tohăneanu. Exegi Monumentum. Lucrările Colocviului „G.I. Tohăneanu" (ediţia a V-a, 14 septembrie 2018)*. Timişoara: Editura Universităţii de Vest, pp. 103-108.
Creţu, R. M. (2020). *Dynamics of the chromatic term yellow in the lyrical poetry of Mihai Eminescu*. *Journal of Romanian Literary Studies*, 20 (2020). Tîrgu Mureș: Arhipelag XXI Press, p. 1227-1235.
Creţu, R. M. (2020). *Dynamics of the chromatic term blue in the lyrical poetry of Mihai Eminescu*. *Journal of Romanian Literary Studies*, 21 (2020). Tîrgu Mureș: Arhipelag XXI Press, p. 981-987.
Creţu, R. M. (2020). *Dynamics of the chromatic term red in the lyrical poetry of Mihai Eminescu*. *Journal of Romanian Literary Studies*, 22 (2020). Tîrgu Mureș: Arhipelag XXI Press, p. 612-618.
Creţu, R. M. (2020). *Dynamics of the chromatic term black in the lyrical poetry of Mihai Eminescu*. *Journal of Romanian Literary Studies*, 23 (2020). Tîrgu Mureș: Arhipelag XXI Press, p. 789-797.
Drăgan, Gh. (1989). *Poetică eminesciană, I. Temeiuri folclorice*. Iași: Editura Junimea.
Eminescu. (1999). *Opere*, vol. I. *Poezii*, Ediţie îngrijită de D. Vatamaniuc, *Prefaţă* de Eugen Simion. Bucureşti: Univers Enciclopedic.
Eminescu, M. (1999). *Poezii/poems*, ediție bilingvă, traducere de Leon Levițchi și Andrei Bantaș. București: Teora.
Evseev, I. (1994). *Dicţionar de simboluri şi arhetipuri cultural*. Timişoara: Editura Amarcord.
Osnaga, B. (2014). *Conștiința tragică eminesciană*. Cluj-Napoca: Editura Eikon.
Ștefănescu, A. (2017). *Eminescu. Poem cu poem. Antumele. La o nouă lectură*. București: Editura ALLFA.
Tiutuica, D. (1984). *Creativitate şi ideal*. Iași: Junimea.
Todoran, E. (1981). *M., Epopeea română*. Iași: Junimea.
Vianu T. (1968). *Studii de stilistică*. Ediţie îngrijită cu studiu introductiv şi note de Sorin Alexandrescu. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.

ANLATMANIN ESTETİĞİ VE EFSANELERLE SİNEMA

Hale Torun
İstanbul Aydın Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo TV Sinema Bölümü
Orcid id: 0000-0002-4406-8272

ÖZET

Anlatı, en eski çağlardan günümüze kadar gelen sözlerin tümüdür. Ayrıca anlatı kavramı, insanoğlunun tasvir etme gücünü en çok temsil eden şeydir. İnsan toplulukları büyük göçler halinde dünya üzerine gezinmeye başladığında öyküler de onlarla beraber kıtaları aşmıştır. Hikâyeler, on binlerce yıl boyunca insandan insana geçerken mistik hallere bürünmüş, şekil değiştirmiş ve antropolojik kodlara dönüşmüştür. Anlatma ve anlatının estetik yanı ise insanın hayal gücünün zenginliği ve doğanın çeşitliliğine bağlı olarak devinim halinde olmasıdır. Söylenceler, daha sonra sanatı da geliştirerek, sürekli çoğalan ve yer değiştiren kültür katmanlarına dönüşmüştür. Bu hareket ayrıca sanatın görsel işitsel boyutuna da katkıda bulunmuştur. Dünyanın büyük sanatçıları aslında en büyük hikâye anlatıcısıdırlar. Günümüze kadar gelen süreçlerde tıpkı *Binbir Gece Masallarında* söylenildiği gibi hikâyeler anlatanlar ve dinleyenler olmak üzere ikiye ayrıldı. Sinemanın yirminci yüzyılda ortaya çıkması ile de görüntü sanatları bu anlatı zincirine ayrıca hikâyeyi izleyenler kavramını getirdi. Böylelikle göz ve söylem bir araya getirildi. Çalışmada, Umberto Eco'nun anlatı estetiği kuramından yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anlatı, Sinema, Estetik, Masal, Doğaüstü.

AESTHETICS OF STORYTELLING AND CINEMA WITH LEGENDS

ABSTRACT

Storytelling includes all words uttered starting from the oldest ages to the present day. In addition, storytelling is the most representative of human beings' power to describe. When the human societies began to wander around the world through great migrations, their stories crossed across the continents with them. These stories took on mystical forms, transformed, and turned into anthropological codes as they passed from person to person through tens of thousands of years. The aesthetic aspect of storytelling and narration is that they are in constant change due to the richness of human imagination and the diversity in the nature. Myths, later on, developed art and turned into layers of culture that constantly multiply and change places. This movement also contributed to the audio and visual dimension of art. The world's great artists are the greatest storytellers. In the processes up until the today, stories has been divided into those who tell the stories and those who listen to them, just as in One Thousand and One Nights. With the emergence of cinema in the twentieth century, the visual arts also brought about the concept of audience to this narrative chain. Therefore, the eye and the discourse came together. In this study, Umberto Eco's theory of narrative aesthetics will be utilized.

Keywords: Storytelling, Cinema, Aesthetics, Fairy tale, Supernatural.

DOĞUNUN AYDINLIĞI: FARABİ VE UD

Öğr. Gör. Özge YILDIZ
İstanbul Aydın Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü
Orcid id: 0000-0001-7870-2596

ÖZET

Kılıcın parlattığı ve kalemin aydınlattığı çağ olarak geçen yüzyıllarda (8.- 14. yy) Maveraünnehir Bölgesinde yaşamış olan Farabi bilim ve kültür çalışmalarının yanında müzik alanında da çalışmalar yapmış ve eserler üretmiştir. Şark bölgesinin medeniyet ve kültür değerleri anlamında en zirvede olduğu dönemde yaşayan Farabi, özellikle ud çalgısı üzerinde önemli çalışmalar yapmıştır. Farabi pek çok yazara göre, Doğu'nun müzikoloji alanının en önemli isimlerinden birisidir. Özellikle Grek musiki sistemini Türk musikisine uyarlamaya çalıştığı kaynaklarla saptanmıştır. Bu bağlamda Farabi'nin Türk musikisinde çok sesli müzik anlayışına gidilen yolda önemli yapı taşlarından olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada, doğunun aydınlık yüzü, müzik ve Farabi'nin özellikle çalışma yaptığı ud çalgısı üzerinden incelenmiştir. Özellikle Maveraünnehir bölgesini kapsayan bu çalışma Asya'nın Kandilleri isimli belgesel ile sınırlandırılmıştır. Örneklem olarak belirlenen belgesel sınırları içerisinde ve araştırma bulguları neticesinde Maveraünnehir Bölgesinin kültür ve ilim anlamda en zirvede olduğu bu dönemin Farabi'nin müzik çalışmalarına etkili olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda Maveraünnehir Bölgesinin çok fazla göç almasının ve alimlerin bu bölgeye gelmesinin de bu etkiyi artırdığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Farabi, Ud, Maveraünnehir, Şark Musikisi

ABSTRACT

Farabi, who lived in Transoxiana in the centuries passed as the era when the sword shined and the pen illuminated, also worked in the field of music and produced works in addition to his scientific and cultural studies. Farabi, who lived in the period when the eastern region was at its peak in terms of civilization and cultural values, made important studies especially on the oud instrument. According to many authors, Farabi is one of the most important names in the musicology field of the East. In particular, it was determined by the sources that he tried to adapt the Greek music system to Turkish music. In this context, it can be said that Farabi is one of the important building blocks on the way to polyphonic music understanding in Turkish music. In this study, the bright side of the east is examined through music and the oud instrument Farabi especially studied. This study, which covers the Transoxiana region, is limited to the documentary called Asian Lamps. It has been determined that this period, in which the Transoxiana Region was at its peak in terms of culture and science, was effective on Farabi's music studies, within the boundaries of the documentary determined as a sample and as a result of the research findings. In this context, it has been determined that the fact that the Transoxiana Region receives a lot of immigration and that scholars come to this region also increases this effect.

Keywords: Farabi, oud, Transoxiana, eastern music

Giriş

Toplumları oluşturan kültürler, var oluş süreçlerinde sürekli evrim geçirmişlerdir. Bu evrim sürecinde daima bir etkileşim söz konusu olmuştur. Kültürel etkileşim olarak tanımladığımız bu durum tarih, coğrafya, antropoloji, mitoloji gibi parametrelerin birbirleriyle ilişkisi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu noktada göç yolları ve göç yollarının üzerindeki medeniyetler interaktif bir iletişim halindeydi. Kadim bilgi, göç yolları aracılığıyla medeniyetlere ulaşmıştır. Maveraünnehir Bölgesi de göç yolları üzerinde yer alan, bilginin ve alimlerin taşındığı bir bölgedir. Alimlerin ve kadim bilginin bu bölgeye gelmesiyle Doğu'da aydınlanma başlamıştır.

Antik Yunan eserlerinin Maveraünnehir'e taşınması, İslam filozoflarının bu eserleri okumalarıyla evrensel ve kadim bilgi Doğu'da yayılmıştır. Batı kaynaklarında matematik, astronomi, geometri bilimiyle eş olarak kabul edilen müzik bilimi, bu bölgede de üzerinde çok fazla çalışmalar yapılan bir alan olmuştur. Bu makalede Maveraünnehir Bölgesinde yapılan müzik faaliyetleri ve ünlü filozof Farabi'nin müzik çalışmaları aktarılmıştır.

Toprak ve Kimlik: Maveraünnehir

Belirli bir bölgede ve zaman içerisinde toplumların yaşamış oldukları tüm olaylar, tarihi süreç içerisinde bölgelere dair kişilikler ve kimlikler oluşturmaktadır. Ceyhun ve Seyhun nehirleri arasında kalan ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Maveraünnehir Bölgesi de kimlikleşmiş bölgelerden biridir (Aydınlı, 2020, 7). Maveraünnehir jeopolitik konumu, bozkırın ortasındaki su kaynaklarına olan yakınlığı ve ticaret yollarının kesiştiği bölgede yer almasından dolayı hem birçok devletin sahip olmak istediği bir yer olmuş hem de birçok ilim ve sanat adamının gelip yerleştiği bir bilgi yuvası olmuştur. Maveraünnehir, toprağın ve kimliğin vücut bulduğu bir bölgedir.

Maveraünnehir bir coğrafyadan öte ilmin, kültür ve sanatın merkezi olmuştur. Özellikle 10. yüzyıl tarihleri uçsuz bucaksız bozkırın üzerinde kılıçların parladığı kadar kaleminde aydınlandığı bir çağdır. Kılıç ile yapılan fetihler, yeni yollar, yönetilen devletler ve devlet sistemlerinin yanında astronomi, gök bilimi, el sanatları ve müzik gibi sanat dallarının doğuşu bu coğrafyanın eşsiz olmasını sağlamıştır (Ataman, 2020, 2963). Bölgeye yapılan göçler ve alimlerin teşrifi neticesinde, insanlığın edinmiş olduğu tüm bilimsel ve felsefi birikim Maveraünnehir'e taşınmıştır. Kadim bilginin alimlerin elinde yoğrulması ile elde edilen felsefi ve bilimsel bilgi, bozkırın kültürü ile başka bir kimlik ve kişilik kazanmıştır.

Maveraünnehir Bölgesinin bu denli etkileyici olmasının bir diğer nedeni de bölgenin bilim adamları, sanatçıları ve eserleridir. Özellikle müzik ve bozkırın müziği, insan ruhununa bu yüzyıllardan beri etki etmiş bir sanat ve zanaat alanıdır. Dönemin en ünlü alimlerinden olan Farabi de bu bölgeye, bilime ve sanata olan katkıları ile bilinmektedir. Farabi'ye göre müzik, riyazi ilimler olarak nitelendirilen aritmetik, geometri ve astronomi gibi alanlardan biridir. Aynı zamanda bu alanın geliştirilmesi için makam ve melodi türleri, bunların nasıl oluştuğu ve nasıl daha etkili hale getirileceği ile ilgili çalışmalar yapmıştır (Kahraman, 2015).

Asya'nın Kandilleri ve Farabi

Maveraünnehir bölgesi, Farabi'nin yaşadığı dönemde en büyük kentinden en ücra köşesine kadar entelektüel bir uyanışa ve faaliyete sahiptir. Farabi, Bağdat'tan Şam'a, Semerkant'tan Buhara'ya tüm ilim şehirlerini dolaşmıştır. Yapmış olduğu birçok ilim ve felsefi çalışmalarının yanında müzik çalışmaları da yer almıştır. Bu alanla ilgili incelemelerin ötesine geçerek Doğu musikisine çeşitli yenilikler kazandırmıştır. Müziğin sanatsal yönünün dışında zanaat yönünün de olması, çeşitli buluşların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Farabi, müziğin matematiksel ve fiziksel temellerinin yeni atıldığı bir dönemde yaşadığı için bu alanda Greklerden yararlanmıştır. Aynı zamanda Doğulu yazarlardan referans alınan

bilgilere göre, Grekler'den elde ettiği bilgileri yetersiz bulmuş, tespit ettiği eksiklikler üzerine çalışmalar yapmıştır (Arslan, 2012, 4). Farabi'nin yapmış olduğu çalışmaların özgünlüğü ve büyüklüğü, günümüze kadar ulaşması ve sınırlar ötesine tesir etmesi ile açıklanabilir. Farmer, Farabi'nin eserlerini günümüze kadar müzik teorisine en büyük katkıyı sağlayan eserler olarak tanımlamaktadır (Farmer, 1965, 28). Kaynaklar incelendiğinde özellikle çalgı alanında çok fazla özgün çalışmaya rastlanmıştır. Farabi'nin bu denli üretim yapabilmesinin sebebi hiç şüphesiz gezdiği ilim şehirleridir. Adeta bilgi üretimine gebe olan Maveraünnehir bölgesi, pek çok alimi yetiştirerek Doğu'da aydınlığı sağlamıştır.

Şark Musikisi: Farabi ve Ud

Şark musikisinin en önemli isimlerinden olan Farabi, genellikle müziğin insan zihnine ve psikolojisine etkileri üzerine çalışmalar yapmıştır. Farabiye göre ses fizikseldir. Eserlerinde müziğinin özü, insan üzerindeki etkileri, ses teorisi (tizlik ve peslik ya da sesin yüksekliği), sesin oluşumu, müzikal aralıkların tespiti ve tasnifi, müzikal aralık hesaplamaları gibi konular işlemiştir (Arslan, 2012, 4). Müziğin temelini oluşturan matematiksel yapı ile insan psikolojisi ve zihninin algısı, Farabi'nin çalışmalarının dönem içerisindeki etkisini ve özgünlüğünü arttırmıştır.

İslam dünyasında müzik biliminin temellerini oluşturan bu konular, Farabi'den önce bu kadar kapsamlı ele alınmamıştır. Farabi'nin yapmış olduğu çalışmalar, başta İbni Sina, Safiyüddin Urmevi ve Abdülkadir Meragi olmak üzere günümüze kadar musiki nazariyatı ile ilgilenenlere ışık tutmuştur. Aynı zamanda Türk musiki nazariyatı ile ilgili kitap yazan ilk bilgindir. Farabi'nin müzik anlayışının Antik Yunan bilginlerine dayandığı konusunda genel bir yargı söz konusudur. Özellikle müzik nazariyatını tercüme ettiği Aristo'nun eserlerinden öğrenir.

Notalar arası geçişler ve nota aralıkları gibi teori alanlarının yanı sıra Farabi, ud ve udun akort düzenleri üzerine de çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların en önemlisi, udun dörtlü aralıklarla akortlanan dört teline beşinci teli eklemesidir. Farabi'nin getirmiş olduğu bir diğer yenilik ise nota sistemi ile ilgilidir. Türkler musikiyi harf ve sayı notalarıyla yazıyorlardı. Farabi ise dizinin basamaklarını alfabe sırasına göre harflerden oluşan işaretlerle notalamıştır. Böylece yeni bir nazariye oluşturmuştur. Müzik içerisinde teori ve pratiği birbirinden ayırmaya yönelerek, müzik bilimini nazari ve ameli olarak ele almıştır.

Sonuç

Maveraünnehir'de bilim ve sanatın gelişmesi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Özellikle Orta Çağ'da bu gelişme doruk noktaya ulaşmıştır. Farabi'nin yapmış olduğu çalışmalar, musiki nazariyatı ile ilgilenenlere ışık tutmuştur. Bu yönüyle Türk musikinin müzikoloji anlamında temeller atmıştır. Bunun dışında müzikal anlayış olarak Antik Yunan düşünürlerinden ilham aldığı söylenebilir.

Farabi ud çalgısının akord sistemi üzerine çalışmalar yapmış ve ud üzerinde dörtlü aralık ile akortlanan dört tele beşinci teli eklemiştir. Aynı zamanda nota yazı sistemine şekiller ekleyerek yeni bir nazariye sistemi oluşturmuştur. Sonuç olarak filozof olarak tanınan Farabinin, müzik alanında da bu denli yetkin olması dönemin kültür seviyesinin gelişmişliği hakkında bizlere bilgiler vermektedir.

Kaynakça

Arslan, F. (2012). Müslüman- Türk Bilginlerin Müzik Bilimine Katkıları (X-XIII. Yüzyıllar). In *Uluslararası Türk Kültürünün Gelişme Çağları 2- X ve XIII. Yüzyıllarda Merkezi Avrasya'dan Ön Asya'ya Yeni Açılımlar* (p. 21). Ahmet Yesevi Üniversitesi.

Ataman, K. Y. (2020). Maveraünnehir'de İslam Medeniyeti Üzerine Küresel Bir Analiz. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *9*(3), 2962/2977.

Aydınlı, O. (2020). MÂVERÂÜNNEHİR'İN FETHİ VE EMEVİLER DÖNEMİ MÂVERÂÜNNEHİR. In *Uluslararası İlim Membaı Maveraünnehir Sempozyumu Bildirileri* (p. 160). Sistem Matbaacılık.
Farmer, H. G. (1965). *The Sources of Arabian Music*. Leiden.
Kahraman, A. (2015). *DOGU'DAN BA TI'YA DUŞUNCENIN SERUVENI İS LAM DÜŞÜNCESİNİN AL TIN ÇAÔI*. İnsan Yayınları.

COVID 19 PANDEMIC, SOCIAL ISOLATION AND CRISIS COMMUNICATION

Doç. Dr. Makbule Evrim GÜLSÜNLER
Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü
Orcid id: 0000-0003-2092-0958

ABSTRACT

Humans live in a certain time concept, depending on or dependent on space, with their memory from the past to the future, their behavior in the present and future designs. Thanks to the knowledge which has built in the memory over time, it establishes new societies, creates new orders and finds itself in a constant change. Communication plays a very important role in this process. Communication is defined as the transfer of feelings, thoughts and information to others. It is not possible to talk about an effective structure in processes where there is no communication. Covid-19 didn't just cause an infection that made our bodies sick; It also caused us to live in a period where we could not go out to the streets and hug our loved ones, therefore we encountered a new aspect of the concept of "loneliness". We faced a concept called social isolation during the corona virus process.

It is important for all of us to support ourselves and our relationships both in adapting to new forms of socialization and in adapting to the innovations brought by the epidemic process. Communication becomes more important than ever in times of epidemic. Communication is of critical importance in order to reduce the impact of the confusion that has arisen and then to allow the society to recover more easily and quickly.

In this study, with an emphasis on communication and communication types. The crisis communication environment created by the epidemic will be integrated with the concept of social isolation and will be explained and suggestions will be presented.

Keywords: Communication, Social Isolation, Crisis Communication, Loneliness

Introduction

One of the most important reasons why human beings are a privileged species is their ability to communicate. Communication ability has enabled people to live together and formed the basis of today's organized life. Interpersonal communication involves two people with varying roles and relationships to each other.

Behavior norms generally approved by society are of great importance in shaping our behavior. When we compare our own perceptions with the perceptions of others, we need validation by those who matter to us. According to some developmental theories, social interaction is the most important factor in our development and identity formation. We learn a lot about ourselves as we interact. How other people treat us are very important clues about their perception of us. The way others perceive us shapes our thoughts about ourselves and influences the self-perception we form for ourselves.

Coronavirus (Covid-19) Pandemic

Coronaviruses (CoV) were first produced in human embryo ciliated trachea or nasal epithelium and primary human kidney cell cultures by Tyrrell and Bynoe in 1965, and Hamre and Procknow in 1966. (Berry, Gamieldien and Fielding, 2015:996).

The new coronavirus came to the fore for the first time on December 29, 2019, when it was announced that signs of lung infection (pneumonia) were detected in four people working in a market selling seafood and live animals in Wuhan, China, and in many people who visited this market on the same days. The animal market in Wuhan, which is thought to be the origin of the virus, was closed by the Chinese authorities on January 1, 2020, and about a week later, on January 7, 2020, a new coronavirus was identified by China.

Later, the name of the 2019-nCoV disease was accepted as “coronavirus disease-2019 (COVID-19)”, and the virus was named SARS-CoV-2 due to its close resemblance to “severe acute respiratory syndrome coronavirus (SARS-CoV)”. WHO classified the COVID-19 outbreak as an "International Public Health Emergency" on January 30, 2020, and defined it as a global epidemic (pandemic) on March 12, 2020.

Pandemic; It is the general name given to epidemic diseases that spread and affect a very wide area in more than one country or continent in the world.

While the Covid-19 pandemic caused significant crises in the health sector, it also affected countries in economic, political, social, societal and psychological aspects.

Socialization

Covid-19 didn't just cause an infection that made our bodies sick; It also caused us to live in a period where we could not go out to the streets and hug our loved ones, and therefore encounter a new aspect of the concept of Socialization and, in this direction, "loneliness".

Socialization is a mechanism that makes it possible for a person to integrate with the social culture and adapt to the society in which he lives. Thanks to socialization, people learn the lifestyle and ways of thinking that society reveals. Many institutions or factors can be mentioned that affect the socialization process. Family, education (school), social environment (such as friend groups) and media (mass media) are the main agents that play a role in the socialization process, forming and shaping the society (Türkkahraman, 2000:17).

Being able to lead a common life with others in the society; It can be possible if the society adopts its customs, traditions, examples, accepts certain activities such as dressing, eating, sleeping, playing, having fun, working, obeying the rules of social life and properly fulfilling the roles that will be given to it in the group (Dönmezer, 1984: 141).

Social isolation is defined as “a situation where an individual loses a sense of social belonging, cannot connect with other people, has little social contact and these are insufficient to provide a quality relationship”

It is the state of being partially or completely distant from the people and society we know in order to prevent the spread of the epidemic.

- It is an objective concept and is related to the number of people we interviewed.
- Social isolation can sometimes be confused with the concept of loneliness.
- Loneliness means being completely far from being in contact with other people.
- Loneliness is a subjective feeling, a concept that is difficult to explain objectively.

- The person may feel lonely in a crowded environment.
- Therefore, social isolation does not mean loneliness. (Olufemi, 2017

Communication

Informing each other about changes in objects, events and facts, it is a natural fact of life that people transfer their knowledge about each other. This is what community life requires. natural attitude, judgment, communication of thought, emotion, and communication. Individuals are similar life experiences, having similar feelings and expressing them to each other exist in the community of people.

Communication in epidemic times become more important than ever. To allow recovery communication is of critical importance to reduce the impact of confusion easier and faster is important. Communication in this process is also crisis communication.

Crisis Communication

Recently, there have been many crises that have been attributed to the society, originated from internal and external sources or from which we do not know clearly. A very turbulent and complex environment makes it easier for crises that may occur anywhere in the system to reflect on the whole and affect socialization. Crisis communication is essential for dealing with a crisis situation in a broad sense. Can be defined as the collection, processing and sharing of information.

In the pre-crisis period, first there is a change in performance, rumors begin to spread, and there are disruptions in the program. If managers realize this situation immediately, they can take timely action and make constructive changes. This period is the most important period of controlling and resolving the crisis.

It is the cheapest and easiest method. Emotionality, loss of common sense, panic in the crisis period in employees begins to show itself. Financial losses occur. Management begins to experience pressure from the social and business environment. crisis of common behavior

Managers do not want to see that it is too much and they do not dwell on it. can cause further losses or even the destruction of a business (Bulduklu, Karaçor, 2017:297).

In the event of a crisis, the crisis should be frozen by acting urgently and the crisis should be resolved quickly. For this, a team should be established and their first step should be to identify the problem. increase efficiency and removing the barriers to this should be a priority

Ministry of Health Communication Centers were established by the ministry in order to maintain crisis communication with the public before and during the acute crisis.

Pandemic process in Turkey Health Pandemic established by the ministry with the coordination of the Scientific Committee is managed. Ministry of Health, COVID-19 related to diagnosis, treatment and monitoring its first guide on the web on January 24, 2020 published on its website, in the pandemic process updated the guide and algorithms. This guides and updates, healthcare diagnosis, treatment and follow-up cope with the excessive information they encounter about has been helpful in doing so also. (https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/)

Communication in epidemic times become more important than ever. To allow recovery communication is of critical importance to reduce the impact of confusion easier and faster is important. Communication in this process is also crisis communication.

In order to prevent the flow of false information on the site contagion, protection, mask for everyone use, hand washing, etc. information is available.

Conclusion

The coronavirus has affected both our individual lives and all of us as a whole. With social isolation, we lost socialization and contact, which is the most important resource for people. We cannot even do our basic social rituals such as funerals and weddings together. It is not possible for individuals and societies to be the same as before. In this process, more work falls on Socialization, Family, School, Friends Groups and Mass Media.

If we list the things to be considered in crisis communication

- Social media should be used effectively and correctly,
- The audience should be approached with honest and open communication,
- Choosing the right media,
- Information should be made by a spokesperson,
- Responses should be given quickly and effectively,
- Information should not be hidden, should be transparent,
- Facts should be conveyed with appropriate communication approaches,
- Posts should be constantly monitored,
- Pay attention to the language used,
- Stay calm.

It is important for all of us to support ourselves and our relationships both in adapting to new forms of socialization and in adapting to the innovations brought by the epidemic process or post-epidemic.

References

Berry M. Gamieldien J. ve Fielding BC.(2015). Identification of New Respiratory Viruses in the New Millennium. Viruses Mar 6;7(3):996-1019.

Bulduklu Y, Karaçor S. Sağlik Hizmetlerinde Kriz İletişimi ve Yeni Medya (2017) Atatürk İletişim Dergisi. (14):279-296.

Dönmezer, S. (1984). Sosyoloji (İkinci Baskı). Ankara: Savaş Yayınevi, 141,142.

Olufemi, O. O. (2017). Social isolation in the elderly; Physical Activity to the Rescue. Dev Disabil, 1(1), DIDD.000502.

Özkan S, Tüzün H, Dikmen AU, İlhan MN.(2020). Salgınlarda Toplum Davranışı ve Sağlık Okuryazarlığı. Journal of Biotechnology and Strategic Health Research. (4):105-110.

Türkkahraman, M. (2000). Türkiye'de Siyasal Sosyalleşme ve Siyasal Sembolizm. İstanbul: Birey Yayıncılık. No 41.

TC Sağlık Bakanlığı. COVID-19 Yeni Koronavirüs Hastalığı. Date:02.12.2021

Available: https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/

ÇOCUKLARA AİT YOUTUBE KANALLARINDA YER ALAN REKLAMLARIN ÖZELLİKLERİ: BİR İÇERİK ANALİZİ

Fatma YASA
Dr. Öğretim Üyesi, Pamukkale Üniversitesi, Yeni Medya Bölümü, Denizli, Türkiye
Orcid id: 0000-0002-4288-6124

ÖZET

Yeni gelişen teknolojilerle birlikte çocuklar sosyal medyanın aktif birer kullanıcısı haline gelmişlerdir. Özellikle YouTube gibi ücretsiz yayın yapan video platformları çocuklar arasında oldukça popülerdir. Çocuklar bu yeni mecranın hem tüketicisi hem de içerik üreticisi konumundadırlar. Çocuk Youtuber'ların ürettikleri içerikler diğer çocuklar tarafından yüksek oranda rağbet görmektedir. Bununla birlikte Youtube'un önemli gelir kaynaklarından birinin reklam olduğu gerçeği beraberinde çeşitli ticari kaygıları da getirmektedir. Youtube'da yer alan hemen her videoda reklam yer almakta ve/veya Youtuber olarak tanımlanan kişilerin oluşturdukları videolarda markalı ürünlere rastlanmaktadır. Diğer yandan çocuklar, maruz kaldıkları reklam içerikleri karşısında yetişkinlere oranla çok daha savunmasız konumdadırlar. Çocuklar reklamlarda kullanılan ikna yöntemlerini tanıma ve bunlara direnme konusunda sınırlı yeteneklere sahiptirler ve çoğu zaman reklamın asıl amacının kendilerine bir şey satmak olduğundan habersizdirler. Bu doğrultuda bu araştırmanın amacı çocuk Youtuber'lara ait kanallarda yer alan reklamların özelliklerini ortaya koymaktır. Türkiye'de çocuk Youtuber'lar arasında en yüksek abone sayısına sahip ilk beş kanal (Oyuncak Avı, Oyuncak Oynuyorum, Oyuncak Şekeri, Oyuncu Yusuf, Prenses Elif) araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Her bir kanaldan en yüksek izlenme sayısına sahip ilk 5 video seçilmiş; veriler nicel içerik analizi ile toplanmıştır. İncelenen videolarda 165 adet reklam tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Youtube videolarının toplam süresi, video izleme sırasında çıkan reklamların süresinden daha kısadır. Görüntülü (Display) reklamlar ve ürün yerleştirme uygulamaları en sık kullanılan reklam türleridir. Sağlıksız gıdalar, müzik klibi ve mobil oyunlar reklamlarda en sık karşılaşılan ürün türleridir. İncelenen reklamların bazılarında şiddet, cinsellik, alkol vb. gibi sakıncalı görsel içerikler bulunduğu tespit edilmiştir. Sakıncalı içerikler ürün türü açısından en sık müzik klibi ve mobil oyun reklamlarında; reklam türü açısından ise en sık midroll ve postroll türündeki reklamlarda yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: YouTube, Reklamlar, Reklamcılık, Kidfluencer, Çocuklar, Youtuber

FEATURES OF ADVERTISEMENTS IN CHILDREN'S YOUTUBE CHANNELS: A CONTENT ANALYSİS

With the new developing technologies, children have become active users of social media. Especially free streaming video platforms such as YouTube are very popular among children. Children are both consumers and content producers of this new medium. The content produced by child Youtubers is highly sought after by other children. However, the fact that one of the important sources of income of YouTube is advertising brings with it various commercial concerns. There are advertisements in almost every video on YouTube and/or branded products are found in the videos created by people defined as Youtubers. On the other hand, children are much more vulnerable than adults to the advertisement content they are exposed to. Children have limited abilities to recognize and resist the persuasion methods used in advertisements and are often unaware that the main purpose of the advertisement is to sell them something. In this

direction, the aim of this research is to reveal the features of the advertisements on the channels of child Youtubers. The sample of the research is the first five channels with the highest number of subscribers among child Youtubers in Turkey (Oyuncak Avı, Oyuncak Oynuyorum, Oyuncak Şekeri, Oyuncu Yusuf, Prenses Elif). The top 5 videos with the highest number of views were selected from each channel. The data were collected by quantitative content analysis. 165 advertisements were detected in the analyzed videos. According to the results of the research, the total duration of Youtube videos is shorter than the duration of the advertisements during video viewing. Display ads and product placements are the most frequently used advertising types. Junk food, music video and mobile game promotions are the most common types of products in advertisements. It has been determined that some of the advertisements contain objectionable visual content such as violence, sexuality, alcohol, etc. In terms of product type, objectionable content was most frequently included in music clip and mobile game advertisements. In addition, in terms of advertisement type, it is mainly included in midroll and postroll type ads.

Keywords: YouTube, Advertisements, Advertising, Kidfluencer, Children, Youtuber

GİRİŞ

Teknolojide yaşanan hızlı değişim ve gelişim sonucunda, günümüzde bir akıllı telefon ve internet bağlantısı sayesinde dijital içerikler kolaylıkla üretebilmekte ve bu içerikler internette kolayca yayınlanabilmektedir. Aynı zamanda bu içerikler sayesinde kişiler popüler olma ve para kazanma fırsatını da yakalamışlardır. Kullanıcıların içerik üretmesine ve bunları yayınlamasına imkân sunarak onlara şöhret ve maddi kazanç vaat etmesi sosyal medya platformlarının hızla gelişmesini ve çeşitlenmesini beraberinde getirmiştir.

15 Şubat 2005 yılında kurulan YouTube, bugün 88 ülkede 76 dilde hizmet veren bir video paylaşım platformudur ve dünya genelinde 1,5 milyardan fazla kullanıcısı bulunmaktadır (“Tüm zamanların Youtube analizi”, 2021). Her ne kadar Facebook, Instagram, TikTok vb. sosyal medya platformları video üretimine ve yayınlanmasına olanak sağlasa da Youtube salt video paylaşımına odaklanması açısından diğer sosyal medya platformlarından ayrılır. YouTube sıradan insanlara popüler olma ve bu sayede para kazanma imkânı sunmaktadır. Diğer yandan YouTube sayesinde şöhreti yakalayanlar sadece yetişkin kullanıcılar değildir. Dijital çağın yeni meslek gruplarından biri olarak nitelendirilen “YouTuber’lık”, yetişkinlerin yanı sıra çocukların da içerik üreterek kazanç elde ettiği bir meslek haline gelmiştir. Her ne kadar Google tarafından bu platformda hesap açmak ve yönetmek için minimum yaş gereksinimi 13 olarak belirlense de ebeveynler tarafından küçük yaştaki çocuklara Youtube’da kanal açılabilmektedir (Yüce, 2020).

YouTube’da video izlemek artık küçük çocuklar tarafından gerçekleştirilen ana eğlence faaliyetlerden biridir. Günümüzde internette video izlemek yeni yürümeye başlayan çocuklar arasında dahi normal bir davranış olarak kabul görmektedir (Elias ve Sulkin, 2017). Birleşik Krallık'ta yapılan bir araştırma 3-4 yaş aralığındaki çocukların yarısının ve 5-15 yaş aralığındaki her on çocuktan sekizinin YouTube'u kullandığını ortaya koymuştur (Ofcom, 2017). Televizyon çocukların ekran tercihleri arasında artık birinci sırada yer almamakta (Elias ve Sulkin, 2017; Ofcom, 2016); özellikle sekiz yaşın altındaki çocuklar interneti önemli bir eğlence kaynağı olarak görmektedirler (Holloway, Green ve Livingstone, 2013). Diğer yandan ebeveynler de çocuklarını Youtube’a yönlendirmektedirler. Ebeveynler, çocukları oyalamak ve halka açık yerlerde sakinleştirmek için dokunmatik ekranları sıklıkla “dijital emzik” olarak kullanmaktadırlar (Holloway, Green ve Love, 2014; Radesky, Schumacher ve Zuckerman, 2015).

Bu doğrultuda çocukların YouTube’un hem içerik üreticisi gem de kullanıcısı oldukları söylenebilir. YouTube’da özellikle çocuk kullanıcıların ürettiği içerikler yüksek izlenme

sayılarına sahiptir. Amerika merkezli Pew Research Center'ın yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarına göre yüksek abone sayısına sahip YouTube kanalları arasında, çocuklar tarafından oluşturulan ve çocukların içinde bulunduğu videolar diğer videolardan daha fazla izlenme sayısına sahiptir. Aynı araştırma sonucunda hedef kitlesinden bağımsız olarak, 13 yaşından küçük çocukların bulunduğu videoların diğer türdeki videolardan üç kat daha fazla izlendiği ortaya konmuştur. Çocuk videolarının büyük çoğunluğunun oyuncaklar ve çocuk oyunları ile ilgili içeriklerden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu videolar YouTube'daki diğer videolara göre daha uzun içeriklerden oluşmakta ve sadece çocuklardan değil genel izleyici kitlesinden de ilgi görmektedir (Yanık, 2019).

Çocuk YouTuber'lara ait videoların izlenme sayılarının yüksek olması ve geniş bir hedef kitleye seslenmesi reklamverenlerin dikkatini bu kanallara çekmektedir. Ancak çocuklara ait YouTube kanallarında yer alan reklamlar rahatsız edici olabilmektedir. Öncelikle çocuklara yönelik videolar, otomatik reklamlarla sık sık kesintiye uğramakta ve bu reklamlarda çocuklara uygun olmayan içerikler bulunabilmektedir. Ayrıca sekiz yaşın altındaki çocuklar, geleneksel televizyon reklamcılığına kıyasla, çevrimiçi reklamları tanımakta güçlük çekmektedirler (Panic, Cauberghe ve Pelsmacker, 2013). YouTube'da videonun doğal akışı ile videoda yer alan ürün yerleştirme gibi markalı ve reklam amaçlı içerikler arasındaki sınırlar belirsizdir. Bunun sonucunda çocuklar izledikleri videoların nihai amacı konusunda yanılgıya düşebilmektedirler. Özellikle ürün yerleştirme gibi markalı içerikler, geleneksel reklamlardan daha etkili olabilmektedir. Çünkü bu tür içeriklerin tasarımı "gerçek" ve "reklam dışı" içerik gibi görünmekte; bu nedenle de daha güvenilir olarak algılanabilmektedir. Bu koşullar karşısında çocuklar savunmasız bir konumdadır (Tur-Vines, Nunez-Gomez ve Gonzalez-Río, 2018).

Yapılan araştırmalar çocuklara yönelik videolarda reklamlara ve markalı ürünlere sıklıkla yer verildiğini ortaya koymuştur. Tur-Vines ve diğerleri (2018) YouTube'daki çocuk etkileyicilerin (influencer) videolarında markaların varlığını analiz etmişlerdir. Bu doğrultuda İspanya'da en çok izlenen beş çocuk etkileyicinin kanalındaki en çok izlenen beş video (toplam 25 video) seçilmiştir. Araştırma sonuçları incelenen videolarının tamamında markalı ürünlerin bulunduğunu ortaya koymuştur. Videolarda Youtuber'lar bu ürünleri kullanmakta, ürünlerin özelliklerini göstererek bu ürünlerin nereden temin edilebileceğinden bahsetmektedirler. Boğa ve Sağlam'ın (2021) araştırmasının sonuçlarına göre ise incelenen YouTube çocuk kanallarında yer alan en eski tarihli videoların tamamında; en yeni tarihli 10 videodan 5 tanesinde; en popüler 10 videodan 4 tanesinde reklam yer almaktadır. Uğur ve Gökler'in (2019) araştırmasının sonuçları Türkiye'de gençler ve çocuklar tarafından sıklıkla takip edilen tanınmış YouTuber'lara ait videoların %48.2'sinde video oyunu, mekan, giysi, gıda vb. ürünlere ait reklam bulunduğunu ve videolarda yer alan gıda maddelerinin %39.1'inin (paketli gıdalar, fast food gibi) sağlıksız gıdalardan oluştuğunu ortaya koymuştur. Tan, Omar, ve Karupaiah (2018) Malezya'da çocuklara yönelik YouTube videolarında karşılaşılan gıda reklamlarını incelemişler ve videolarda en yüksek oranda (%38) yiyecek ve içecek reklamlarına yer verildiğini; bu gıdaların yarısından fazlasının (%56,3) ise besleyici değerinin olmadığını tespit etmişlerdir. Temel olmayan gıdalara yönelik bu reklamların, ürün yerleştirme yerine ağırlıklı olarak video reklamı formatında sunulduğu belirlemişlerdir (Tan ve diğerleri, 2018).

Çocuklara ait Youtube kanallarında, reklamlara ve markalı ürünlere sıklıkla rastlanmaktadır. Diğer yandan çocuklar, özellikle sosyal medya reklamları karşısında, savunmasız bir konumdadırlar. Bu bağlamda YouTube'da sorumlu iletişim uygulamalarının yaygınlaşmasını sağlayacak ve bu platformun kullanıcısı/içerik üreticisi olan herkese rehberlik edecek araştırmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Bu doğrultuda bu araştırmanın ana amacı çocuklara ait YouTube kanallarındaki videolarda yer alan reklamların özelliklerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

Çocuklara ait YouTube kanallarındaki,

1. Videoların süreleri ve izlenme sayıları nedir?
2. Video formatındaki (Preroll, midroll, postroll) reklamların süreleri nedir?
3. Reklamların türe ve atlanabilme özelliğine göre dağılımı nasıldır?
4. Reklamların kanallara göre dağılımı nasıldır?
5. Reklamlarda hangi ürün/hizmetler yer almaktadır?
6. Yabancı dildeki reklamların sıklığı nedir?
7. Reklamlarda sakıncalı içerik bulunma oranı nedir?
8. Reklamlarda hangi tür sakıncalı içerikler yer almaktadır?
9. Reklamda sakıncalı içeriğin varlığı ile YouTube kanal türü arasında bir ilişki var mıdır?
10. Reklamda sakıncalı içeriğin varlığı ile reklam türü arasında bir ilişki var mıdır?
11. Reklamda sakıncalı içeriğin varlığı ile ürün/hizmet türü arasında bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Veriler nicel içerik analizi ile toplanmıştır. Araştırma kapsamında incelenen YouTube kanalları amaçlı örnekleme yöntemlerinden benzeşik (homojen) örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Video kanallarının ortak özelliği çocuk Youtuber'lara ait olmasıdır. Videolarda çocuklar kendileri rol almakta; ebeveynleri, akrabaları ve/veya başka çocuklarla çeşitli oyunlar oynamaktadırlar. YouTube kanallarının seçiminde sosyal medya analiz sitesi SocialBlade'in (2021) verileri esas alınmıştır. YouTube Türkiye'de en çok abone sayısına sahip ilk 100 kanal arasında yer alan ilk 5 çocuk kanalı SocialBlade'e (2021) göre belirlenmiştir. Kanal isimleri ve takipçi sayıları Tablo.1'deki gibidir. Her bir kanalda en yüksek izlenme sayısına sahip ilk 5 video değerlendirmeye alınmış; bu sayede 25 adet video incelenmiştir.

Araştırmanın inceleme birimi videolar sırasında çıkan her bir reklamdır. Videolar ekran kaydetme programı ile kaydedilmiş ve sonrasında reklamlar bu kayıtlar üzerinden analiz edilmiştir. Videolar izlenmeye başlamadan önce Chrome web tarayıcısında tüm çerezler (cookie) engellenmiştir. Bu sayede YouTube'da ve internet tarayıcısında yapılan geçmiş aramalar temizlenmiş ve tüm oturumlar kapatılmıştır. Böylece geçmiş aramalardan kaynaklı çevrimiçi davranışsal reklamların çıkması önlenmiştir.

YouTube videoları bilgisayarda izlenmiştir; farklı elektronik cihazlarda (Tablet, akıllı TV, oyun konsolu, akıllı telefon vb.) izleme sırasında ortaya çıkan reklamlar; "YouTube Premium" ve "YouTube Kids" gibi reklamsız uygulamalar araştırma kapsamı dışındadır.

Tablo 1. Kanal Adı ve Abone Sayıları

Kanal Adı	Abone Sayısı
Oyuncak Avı	15,2 milyon
Oyuncak Oynuyorum	10,1 milyon
Oyuncak Şekeri	4,64 milyon
Oyuncu Yusuf	4,46 milyon
Prenses Elif	3,46 milyon

İçerik analizinde kullanılan reklam türü (ürün yerleştirme hariç) ve atlanabilme özelliğine ait kategoriler YouTube'un kendi sınıflandırması esas alınarak belirlenmiştir. Diğer kategoriler araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Nihai kodlama cetveli doğrultusunda reklamlar araştırmacının kendisi ve bir iletişim fakültesi öğrencisi tarafından kodlanmıştır. Kodlayıcılar arası uyum %92 olarak tespit edilmiş olup bu değer içerik analizinin güvenirlik şartını (%85 ve üzeri) sağladığını göstermektedir (Kassarjian, 1977, s. 14). Kodlamada kategorileri ve açıklamaları şu şekildedir:

- Video Süresi: YouTube kanalında yer alan videoların saniye/dakika cinsinden uzunluğunu ifade eder.
- Reklam Süresi: Video formatındaki (Preroll, midroll ve postroll) reklamların saniye/dakika cinsinden uzunluğunu ifade eder.
- İzlenme Sayısı: YouTube videosunun toplam kaç kez görüntülendiğini ifade eden sayısal veridir.
- Reklam Türü[1]:
    - Preroll: YouTube videosu başlamadan önce oynatılan video reklamlarıdır. Atlanabilir, atlanamaz ve bumper türünde olabilir.
    - Midroll: YouTube videosu başladıktan sonra, videonun ortasında oynatılan ve video oynatmayı kesen video reklamlarıdır. Atlanabilir, atlanamaz ve bumper türünde olabilir.
    - Postroll: YouTube videosu bittikten sonra ve bir sonraki video oynatılmaya başlamadan önce oynatılan video reklamlarıdır. Atlanabilir, atlanamaz ve bumper türünde olabilir.
    - Yer Paylaşımlı (Overlay): Televizyondaki bant reklamlara benzer şekilde videonun alt kısmında yer alan banner türündeki sabit reklamlardır. Sadece bilgisayarda görüntülenmektedir.
    - Görüntülü (Display): Youtube ekranının sağ üst tarafında yer alan, animasyonlu veya sabit görseller içeren reklamlardır. Sadece bilgisayarda görüntülenmektedir.
    - Ürün Yerleştirme: Markalı ürün/hizmetlere yönelik görsellerin YouTube videosunun doğal akışı içinde yer alması durumudur.
- Reklamın Atlanabilme Özelliği:
    - Atlanabilir (Skippable): Video reklamının 5. saniyesinden sonra "reklamı atla" seçeneğinin bulunmasıdır.
    - Atlanamaz (Non-skippable): Video reklamının 5. saniyesinden sonra "reklamı atla" seçeneğinin bulunmamasıdır. İzleyiciler izlemek istedikleri videoya geçebilmek için reklamın tamamını izlemek zorundadır.
    - Bumper: 6 saniye ve/veya daha az uzunlukta olan ve atlanamayan (reklamı atla seçeneği bulunmayan) video reklamlarıdır.
- Ürün/Hizmet Türü: Giyim, Online Alışveriş Platformları (Amazon, Gittigidiyor, Trendyol vb.), Sağlıklı Gıda (Süt, kefir, ayran, su, soda, salep vb.), Sağlıksız Gıda (Her tür besin değeri olmayan gıdalar; şekerli ve gazlı içekler; çikolata, cips, dondurma gibi abur cubur türünden atıştırmalıklar), Kurumsal İçerik/Endüstriyel Ürünler (Kurumun kendisinin / ara mamullerin tanıtıldığı reklamlar), Müzik Klibi (Youtube'da yer alan müzik videolarına ait tanıtımlar), Mobil Oyun, Uygulamalar, Evcil Hayvan Ürünleri (Kedi, köpek maması vb.), GSM Hizmetleri, Web Sitesi, Web Dizisi, YouTube Kanalı, Oyuncak, Kişisel Bakım (Şampuan, krem, kozmetik vb.).
- Sakıncalı İçerik: Çocukların gelişim evrelerine uygun olmayan; maruz kalmaları halinde çocukları olumsuz etkileyebilecek her tür görsel içeriktir. Bu kapsamda 3 alt kategori tespit edilmiştir: Şiddet (kavga, dövüş, savaş, her tür silah, kesici alet vb.), alkol ve cinsellik (erotik danslar, kadın veya erkek bedenin cinsel obje olarak sergilenmesi, kişiler arasında cinsel anlamda fiziksel yakınlaşmanın bulunduğu görüntüler vb.).

BULGULAR

[1] Preroll, Midroll, Postroll ve Bumper reklamlarına ait Türkçe terimler bulunmadığı için metin içinde İngilizce olarak kullanılmıştır.

Elde edilen veriler SPSS 13 programı kullanılarak analiz edilmiş ve reklamlara ait kategorik özellikler frekans tabloları; kategoriler arasındaki ilişkiler ise çapraz tablolar şeklinde sunulmuştur.

Araştırma kapsamında incelenen 25 adet YouTube videosuna ait izlenme sayıları ve süreleri Tablo 2'deki gibidir. Videoların ortalama süresi 369 sn.'dir (6 dk.9 sn.). En uzun video 1.805 sn. (30 dk. 5 sn.) en kısa video ise 118 sn. (1 dk. 58 sn.) uzunluğundadır. Videoların toplam uzunluğu ise 9.232 sn.'dir (153 dk. 52 sn.). En düşük izlenme sayısı 25.247.614 ile Prenses Elif kanalında yer alan bir videoya ait iken; en yüksek izlenme sayısı 888.167.255 ile Oyuncak Avı kanalında yer alan bir videoya aittir. Videoların ortalama izlenme sayısı ise 231.256.417'dir.

Tablo 2. Video Süreleri ve İzlenme Sayıları

Kanal Adı	Süre (Sn)	İzlenme Sayısı
	276	888.167.255
	118	402.741.634
	265	368.516.188
	209	288.073.466
Oyuncak Avı	269	281.017.211
	161	842.849.789
	247	285.805.339
	276	273.388.165
	340	179.223.570
Oyuncak Oynuyorum	154	165.628.088
	171	509.287.236
	645	121.294.519
	611	70.576.126
	194	114.973.112
Oyuncak Şeker	131	57.999.196
	235	270.351.889
	324	228.241.555
	262	117.393.879
	364	84.399.752
Oyuncu Yusuf	277	59.503.902
	184	65.689.873
	692	27.821.201
	780	27.601.994
	1805	25.617.870
Prenses Elif	242	25.247.614
Toplam	9.232	5.781.410.423

Bu videolar içinde toplam 165 adet reklam tespit edilmiştir. Bu reklamların türe göre dağılımı Tablo 3'teki gibidir. İncelenen videolar arasında Görüntülü (Display) reklamlar (%26,1, n:43) ve ürün yerleştirme uygulamaları (%21,8, n:36) en yüksek oranda kullanılan türlerdir. Postroll, preroll ve midroll türündeki 70 adet video reklamının tamamı atlanabilir (skippable) özelliğe sahiptir. İncelenen videolarda atlanamayan ve bumper türünde reklama rastlanmamıştır. Video formatındaki reklamların süreleri analiz edildiğinde en kısa reklamın 7 sn.; en uzun reklamın ise 1.568 sn. (26 dk. 8 sn.) uzunluğunda olduğu tespit edilmiştir. 1.568 sn. (26 dk. 8 sn.) uzunluğundaki tek reklam Youtube'da yayınlanan bir web dizisine aittir. Video formatındaki (preroll, midroll ve postroll) reklamların ortalama süresi 171 sn. (2 dk. 51 sn.); toplam uzunluğu ise 11.636 sn.'dir (193 dk.56 sn.). Youtube videolarının toplam süresi, video izleme sırasında çıkan video reklamlarının toplam süresinden daha kısadır.

Tablo 3. Reklamların Türe Göre Dağılımı

Reklam Türü	N	%
Görüntülü (Display)	43	26,1
Ürün Yerleştirme	36	21,8
Postroll	29	17,6
Midroll	26	15,8
Yer Paylaşımlı (Overlay)	16	9,7
Preroll	15	9,1
Toplam	165	100

Reklamların kanallara göre dağılımı ele alındığında ise Prenses Elif kanalı ilk sırada yer almaktadır (%41,2, n:68). En düşük reklam sayısı ise Oyuncak Oynuyorum kanalına aittir (%10,3, n:17) (Tablo 4).

Tablo 4.Reklamların Kanallara Göre Dağılımı

Kanal Adı	N	%
Prenses Elif	68	41,2
Oyuncak Şekeri	37	22,4
Oyuncu Yusuf	23	13,9
Oyuncak Avı	20	12,1
Oyuncak Oynuyorum	17	10,3
Toplam	165	100

Reklamlardaki ürün/hizmet türü incelendiğinde mobil oyun (%17,6, n:29) reklamları ilk sırada yer alırken; YouTube müzik kliplerine (%10,9, n:18) ait reklamlara ikinci sırada rastlanmıştır. Sağlıksız gıdalara ait (şekerli, gazlı içecekler; çikolata, cips, dondurma vb.) ürün yerleştirme uygulamaları ise (videodaki kişilerin bu gıdaları tüketmesi) %10'3 (n:17) oran ile üçüncü sırada yer almaktadır. Sağlıklı gıdalara ait ürün yerleştirme oranı ise %5,5'tir (n:9) (Tablo 5).

Tablo 5. Ürün/Hizmet Türü

Ürün/Hizmet Türü	N	%
Mobil Oyun	29	17,6
Müzik Klibi	18	10,9

Sağlıksız Gıda	17	10,3
Kurumsal-Endüstriyel	15	9,1
Uygulama	14	8,5
Oyuncak	12	7,3
Online Alıveriş	11	6,7
Youtube Kanalı	11	6,7
Web Sitesi	11	6,7
Sağlıklı Gıda	9	5,5
Giyim	8	4,8
Kişisel Bakım	5	3
GSM Hizmetleri	2	1,2
Web Dizisi	2	1,2
Evcil Hayvan	1	0,6
Toplam	165	100

Öne çıkan bulgulardan bir diğeri ise Türkçe dışındaki dillerde de çeşitli reklam içeriklerine rastlanmış olmasıdır. İncelenen 165 reklamdan 29 adedi (%17,6) yabancı bir dildedir. Tüm reklam içerikleri arasında Hintçe %7,9 (n:13), İngilizce %5,5 (n:9) ve Uzak Doğu[2] dilleri %3,6 (n:3,6) orana sahiptir. Hintçe içeriğin yüksek olmasının başlıca nedeni YouTube'da Hint müzisyenlerin klip tanıtımlarının ağırlıkta olmasıdır (Tablo 6).

Tablo 6. Reklamlarda Yabancı Dil Kullanımı

Dil	N	%
Hintçe	13	44,8
İngilizce	9	31
Uzak Doğu Dilleri	6	20,7
İspanyolca	1	3,4
Toplam	29	100

İncelenen 165 reklamdan 36 adedinde (%21,8) şiddet, cinsellik, alkol vb. gibi sakıncalı görsel içerik olduğu tespit edilmiştir. Bazı reklamlarda birden fazla sakıncalı görsel içerik bulunmaktadır. Tablo 7'de de görüldüğü üzere reklamlarda yer alan sakıncalı görsel içerikler arasında şiddet (%73,2, n:30) ilk sırada yer almaktadır. Bunu %24,4 (n:10) oran ile cinsel içerikler takip etmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Sakıncalı İçerik Türü

Sakıncalı İçerik Türü	N	%
Şiddet	30	73,2
Cinsellik	10	24,4
Alkol	1	2,4
Toplam	41	100

Reklamlarda sakıncalı içerik bulup bulunmamasının kanal, reklam ve ürün/hizmet türüne göre değişip değişmediğini tespit etmek için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre

[2] Hangi dil olduğu tespit edilemediği için Uzak Doğu ülkelerine ait diller bu şekilde belirtilmiştir.

Youtube kanal türü ile reklamda sakıncalı içerik bulunması arasında anlamlı bir ilişki yoktur (x^2:8.166, df:4, P:0,09). Ancak reklam türü ile sakıncalı içeriğin varlığı arasında anlamlı bir ilişki vardır (x^2:19.377, df:5, P:0,00). Bu doğrultuda sakıncalı içeriklerin en yüksek oranda midroll (%30,6 n:11) ve postroll (%25, n:9) reklamlarda yer aldığı tespit edilmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Sakıncalı İçerik ile Reklam Türü İlişkisi

			Sakıncalı İçerik Var	Sakıncalı İçerik Yok	Toplam
Reklam Türü	Preroll	N	2	13	15
		% (Sakıncalı içerik içinde)	5,60	10,10	9,10
		% (Toplam içinde)	1,20	7,90	9,10
	Midroll	N	11	15	26
		% (Sakıncalı içerik içinde)	30,6	11,6	15,80
		% (Toplam içinde)	6,7	9,10	15,80
	Postroll	N	9	20	29
		% (Sakıncalı içerik içinde)	25,0	15,50	17,60
		% (Toplam içinde)	5,50	12,10	17,60
	Yer Paylaşımlı (Overlay)	N	5	11	16
		% (Sakıncalı içerik içinde)	13,90	8,50	9,70
		% (Toplam içinde)	3,00	6,70	9,70
	Gösterim (Display)	N	9	34	43
		% (Sakıncalı içerik içinde)	25,00	26,40	26,10
		% (Toplam içinde)	5,50	20,60	26,10
	Ürün Yerleştirme	N	0	36	36
		% (Sakıncalı içerik içinde)	0,00	27,90	21,80
		% (Toplam içinde)	0,00	21,80	21,80
Toplam		N	36	129	165
		% (Sakıncalı içerik içinde)	100,00	100,00	100,00
		% (Toplam içinde)	21,80	78,20	100,00

Yapılan Ki-Kare testi sonucunda ürün/hizmet türü ile sakıncalı içeriğin varlığı arasında da anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır (x^2:86.860, df:14, P:0,00). Sakıncalı içeriklere 4 ürün/hizmet türünde rastlanmıştır. Sakıncalı görsel içerikler en yüksek oranda YouTube müzik klibi tanıtımlarında (%36,1, n:13) ve mobil oyun (%36,1, n:13) reklamlarında yer almaktadır. Web sitesi reklamlarında sakıncalı içeriklere rastlanma oranı %25 (n:9); online alışveriş uygulamalarına ait reklamlarda rastlanma oranı ise %2,8 (n:1) olarak tespit edilmiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Sakıncalı İçerik ile Ürün/Hizmet Türü İlişkisi

			Sakıncalı İçerik		Toplam
			Var	Yok	
Ürün/ Hizmet Türü	Giyim	N	0	8	8
		% (Sakıncalı içerik içinde)	0,00	6,20	4,80
		% (Toplam içinde)	0,00	4,80	4,80
	Online Alıveriş	N	1	10	11
		% (Sakıncalı içerik içinde)	2,80	7,80	6,70
		% (Toplam içinde)	0,60	6,10	6,70
	Sağlıklı Gıda	N	0	9	9
		% (Sakıncalı içerik içinde)	0,00	7,00	5,50
		% (Toplam içinde)	0,00	5,50	5,50
	Sağlıksız Gıda	N	0	17	17
		% (Sakıncalı içerik içinde)	0,00	13,20	10,30
		% (Toplam içinde)	0,00	10,30	10,30
	Kurumsal-Endüstriyel	N	0	15	15
		% (Sakıncalı içerik içinde)	0,00	11,60	9,10
		% (Toplam içinde)	0,00	9,10	9,10
	Müzik Klibi	N	13	5	18
		% (Sakıncalı içerik içinde)	36,10	3,90	10,90
		% (Toplam içinde)	7,90	3,00	10,90
	Mobil Oyun	N	13	16	29
		% (Sakıncalı içerik içinde)	36,10	12,40	17,60
		% (Toplam içinde)	7,90	9,70	17,60
	Evcil Hayvan	N	0	1	1
		% (Sakıncalı içerik içinde)	0,00	0,80	0,60
		% (Toplam içinde)	0,00	0,60	0,60
	Youtube Kanalı	N	0	11	11
		% (Sakıncalı içerik içinde)	0,00	8,50	6,70
		% (Toplam içinde)	0,00	6,70	6,70
	Web Sitesi	N	9	2	11
		% (Sakıncalı içerik içinde)	25,00	1,60	6,70
		% (Toplam içinde)	5,50	1,20	6,70
	GSM Hizmetleri	N	0	2	2
		% (Sakıncalı içerik içinde)	0,00	1,60	1,20
		% (Toplam içinde)	0,00	1,20	1,20
	Oyuncak	N	0	12	12
		% (Sakıncalı içerik içinde)	0,00	9,30	7,30
		% (Toplam içinde)	0,00	7,30	7,30
	Web Dizisi	N	0	2	2
		% (Sakıncalı içerik içinde)	0,00	1,60	1,20
		% (Toplam içinde)	0,00	1,20	1,20

	N	0	14	14
	% (Sakıncalı içerik içinde)	0,00	10,90	8,50
Uygulamalar	% (Toplam içinde)	0,00	8,50	8,50
	N	0	5	5
	% (Sakıncalı içerik içinde)	0,00	3,90	3,00
Kişisel Bakım	% (Toplam içinde)	0,00	3,00	3,00
	N	36	129	165
	% (Sakıncalı içerik içinde)	100,00	100,00	100,00
Toplam	% (Toplam içinde)	21,80	78,20	100,00

SONUÇ

Günümüz çocukları dijital bir ortamda dünyaya gelmekte ve bu ortamı kendilerinin doğal bir uzantısı olarak görmektedirler. Çocuklar için herhangi bir dijital platformu kullanmak günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Diğer yandan gelişen teknolojiler sayesinde çocuklar bu platformların sadece izleyicisi değil içerik üreticisi konumuna da geçmişlerdir. Bugün Youtube'da milyonlarca izlenme ve abone sayısına sahip, çocuklara ait birçok kanal bulunmaktadır. Diğer yandan geniş kitlelere ulaşma imkânı vermesi ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarına kıyasla reklam maliyetlerinin düşük olması gibi sebeplerle YouTube, reklamverenler tarafından tercih edilen bir reklam mecrası haline dönüşmüştür. Bu doğrultuda çocuklara ait yüksek izlenme ve abone sayısına sahip kanallar reklamverenlerin dikkatini çekmektedir. Bu kanalların yöneticisi olan ebeveynler ise reklamlar sayesinde yüksek maddi kazançlar elde etmektedirler. Ancak madalyonun bir de öteki yüzü vardır; çocuklar reklamlar karşısında yetişkinlerin sahip olduğu bilince sahip değildirler. Ağırlıklı olarak küçük yaştaki çocuklar tarafından izlenen bu videolardaki reklamların analiz edilmesi çocukların ne tür içeriklere maruz kaldığının ortaya konması açısından önemlidir. Bu bağlamda bu araştırma kapsamında Türkiye'de çocuk Youtuber'lara ait videolarda yer alan reklamların özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

İncelenen videolar sırasında en sık karşılaşılan reklam türü Youtube ekranının sağ üst tarafında yer alan görüntülü (display) reklamlardır. Video formatında olan tüm reklamlar (Preroll, midroll, postroll) 5 sn.'den sonra atlanabilme özelliğine sahiptir. Diğer yandan araştırmanın öne çıkan sonuçlarından biri Youtube videolarının toplam süresinin, video reklamlarının toplam süresinden daha kısa oluşudur. Başka bir ifade ile çocuklar YouTube'da video izledikleri sırada, eğer bu reklamları atlamazlarsa, izledikleri içerikten daha uzun süre reklama maruz kalmaktadırlar.

Mobil oyun, müzik klipleri ve sağlıksız gıdalar en sık reklamı yapılan ürünlerdir. Müzik klibi reklamlarının ağırlıklı olarak Hintçe olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca şiddet, cinsellik vb. sakıncalı içeriklerin bu reklamlarda en yüksek oranda yer aldığı tespit edilmiştir. İncelenen reklamların %21,8'inde şiddet, cinsellik, alkol vb. gibi sakıncalı öğeler mevcut olup bu tür içeriklere ikinci sırada en yüksek oranda mobil oyun reklamlarında rastlanmıştır. Bu oyunlara ait reklamlarda

Squid Game'in anime versiyonu, silah, bıçak, dövüş vb. gibi şiddet içerikli görseller tespit edilmiştir.

Video başladıktan sonra ilerleyen dakikalarda çıkan midroll reklamlarda ve video bittikten sonra çıkan postroll reklamlarda sakıncalı içeriklere daha sık rastlanmaktadır. Videonun başlangıcında çıkan preroll reklamlarda sakıncalı içeriğin yer alma oranı ise daha düşüktür. Bu doğrultuda çocukların ebeveyn kontrolünde Youtube izlemelerinin sağlanması önerilmektedir. Bu sayede çocukların uygunsuz reklam içeriklerine maruz kalma oranının azalacağı varsayılabilir. Çocukları YouTube reklamlarındaki sakıncalı içeriklerden tamamen korumak adına, ebeveynler reklam içermeyen YouTube Kids uygulamasını tercih edebilirler. Diğer yandan YouTube Kids'te yer alan videolarda da ürün yerleştirme uygulamalarının bulunabileceği ve çocukları markalı içeriklerden tamamen korumanın mümkün olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Tartışmaya açık bir diğer konu ise herhangi bir YouTube kanalında ne tür reklamların yer alacağına dair reklam izinlerinin, kanalları yöneten ebeveynler tarafından veriliyor olmasıdır. Kanalları yöneten ebeveynler reklam izinleri konusunda yetki sahibidirler ve bu konuda daha bilinçli, sorumlu ve duyarlı davranmalıdırlar. Ayrıca çocuklara ait YouTube kanallarında izin verilebilecek reklamlarla ilgili yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Güvenli ve stratejik iletişim kampanyalarının oluşturulması konusunda ise reklamverenlerin rehberliğe gereksinimleri olduğu; özellikle çocukların izlediği videolarda çıkan reklamların içeriği konusunda reklamverenlerin daha fazla sorumluluk almaları gerektiği düşünülmektedir.

Gelecek çalışmalarda çocukların çeşitli dijital platformlarda maruz kaldığı reklamlara yönelik ebeveynlerin medya okur yazarlık düzeylerini tespit etmeyi amaçlayan çalışmaların yapılmasında fayda görülmektedir.

KAYNAKÇA

Boğa, E., & Sağlam, M. (2021). Dijital ortamda çocuk: bir çocuk Youtuber kanalının içeriksel analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*, *8*(2), 643-664. https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.889793

Elias, N., & Sulkin, I. (2017). YouTube viewers in diapers: an exploration of factors associated with amount of toddlers' online viewing. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, 11*(3). https://dx.doi.org/10.5817/CP2017-3-2

Holloway, D., Green, L., & Livingstone, S. (2013). *Zero to eight. Young children and their internet use.* LSE, London: EU Kids Online. Available at: https://ro.ecu.edu.au/ecuworks2013/929/

Holloway, D., Green, L., & Love, C. (2014). 'It's all about the apps': parental mediation of preschoolers' digital lives. *Media International Australia*, *153*(1), 148-156. https://doi.org/10.1177/1329878X1415300117

Kassarjian, H. H. (1977). Content analysis in consumer research. *Skip Nav Destination, 4*(1), 8-18. doi:https://doi.org/10.1086/208674

Ofcom. (2016). Children and parents: Media use and attitudes report. Available at: https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_ file/0034/93976/Children-Parents-Media-Use-Attitudes-Report-2016.pdf

Ofcom. (2017). Children and parents: Media use and attitudes report. Available at: https://www.ofcomorg.uk/__data/assets/pdf_file/0020/ 108182/children-parents-media-use-attitudes-2017.pdf

Panic, K., Cauberghe, V. & Pelsmacker, P. (2013). Comparing TV ads and advergames targeting children: the impact of persuasion knowledge on behavioral responses. *Journal of Advertising, 42*(2-3), 264-273. https://doi.org/10.1080/00913367.2013.774605

Radesky, J. S., Schumacher, J., & Zuckerman, B. (2015). Mobile and interactive media use by young children: the good, the bad, and the unknown. *Pediatrics, 135*(1), 1-3. https://doi.org/10.1542/peds.2014-2251

SocialBlade. (2021, 20 Eylül). Top 100 Youtubers in Turkey sorted by subscribers. Erişim adresi: https://socialblade.com/youtube/top/country/tr/mostsubscribed

Tan, L., Ng, S. H., Omar, A., & Karupaiah, T. (2018). What's on YouTube? A case study on food and beverage advertising in videos targeted at children on social media. *Childhood Obesity, 14*(5), 280-290. https://doi.org/10.1089/chi.2018.0037

Tur-Vines, P.; Nunez-Gomez, P & Gonzalez-Río, M.J. (2018). Kid influencers on YouTube. a space for responsibility. *Revista Latina de Comunicacion Social, 73,* 1211-1230. https://doi.org/10.4185/RLCS- 2018-1303en

Tüm zamanların Youtube analizi. (2021, 2 Şubat). Erişim adresi: https://cupy.net/youtube-istatistikleri/

Uğur, D.T. & Gökler, M.E. (2019, Kasım). *Tanınmış bir Youtuber'ın çocuk ve gençler üzerindeki olası etkisinin incelenmesi* (Öz). 3.International 21.National Public Health Congress'te sunulan bildiri, Antalya, Türkiye. Erişim adresi: https://2019.uhsk.org/ocs236/index.php/UHSK21/UHSK/paper/view/245

Yanık, T. (2019, 26 Temmuz). Çocukların olduğu videolar 3 kat fazla izleniyor. *Anadolu Ajansı*. Erişim adresi: https://www.aa.com.tr/tr/yasam/cocuklarin-oldugu-videolar-3-kat-fazla-izleniyor/1542198

Yüce, M. (2020, 1 Şubat). 8 yaşındaki YouTuber'ın ailesi: büyük şirketlerden daha fazla vergi ödüyoruz. *Gazete Duvar*. Erişim adresi: https://www.gazeteduvar.com.tr/hayat/2020/02/01/8-yasindaki-youtuberin-ailesi-buyuk-sirketlerden-daha-fazla-vergi-oduyoruz

DİJİTAL REKLAMCILIĞIN MÜZE TANITIM FAALİYETLERİ KAPSAMINDA İNCELENMESİ: T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI ÖRNEĞİ

Emel TANYERİ MAZICI
Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi
Orcid id: 0000-0003-2731-5996
Mehmet BURÇ
Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Orcid id: 0000-0002-1667-681X

ÖZET

Dünyanın değişiminde ve sürekli gelişiminde çok önemli bir belirleyici olan dijitalleşme siyasal ve ekonomik süreçler kadar sosyokültürel yapılanmada da önemli bir yer edinmektedir. Ülkeler, kültür ve turizm faaliyetlerinde dijitalleşmenin imkanlarını kullanarak kültürel formların tanıtımını yapmaktadırlar. Bu süreçte "dijital reklam" ürün, hizmet ya da çeşitli ileti ve bilgilerin internet ve dijital iletişim biçimleri kullanılarak tanıtılması açısından dünyada tüm kurumlar nezdinde ilginin arttığı bir kavram olmuştur. Özellikle ülkelerin rekabet ortamında aktif olması, katma değer yaratacak özellikleri ve potansiyelinin hedef kitlelerine etkili bir biçimde iletilmesine bağlıdır. Nitekim, son dönemde kültür ve miras turizmi bağlamında değeri anlaşılan müzeler Türkiye gibi zengin kültür mirası olan ülkeler için turizm tanıtımında hak ettiği ilgiyi görmesi gereken bir alanı oluşturmaktadır.

Bu bağlamda çalışmada müze tanıtım faaliyetleri ekseninde dijital reklam filmleri, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı özelinde konu edinilmektedir. Çalışma dijital mecralarda, müze reklamlarının nasıl kullanıldığını, bu reklamların hedef kitleye ne şekilde iletildiğini, hangi mesajların ve unsurların öne çıkarıldığını, dijital reklamcılığın müze turizmi açısından ne gibi avantajlar sağladığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Oluşturulan bu çerçevede araştırmada nitel yöntemlerden metin analiz tekniği kullanılmıştır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesinde yer alan müze reklam filmleri amaçlı örneklem yoluyla kategorilendirilen temalarda incelenmiştir. Çalışmada edilen bulgulara göre, incelenen reklamlarda yer alan metinlerde ilgili müzelerin, ilk çağ uygarlıkları ve eski Türk devletlerinin yaşamlarından izler taşıdığı, bu yapıların halen dokusunun korunarak ayakta kaldığı ve tüm toplumlar için ortak değerler taşıyan bir tarihi yansıttığı betimlenmektedir. Yine reklamlarda, müzelerin ait olduğu dönemin inançlarını, kültürlerini, bilim ve sanat anlayışını yansıtan unsurlarla ilişkilendirildiği görülmüştür. Teknik açıdan incelenen filmler 10-15 saniye arasında olup bu süre zarfında temel mesaj ve görüntülerin izleyiciye aktarılması planlanmıştır. Tema olarak "seni bekliyor" ve "görmelisin" ifadeleri tüm filmlerde kullanılarak bütünleşik mesaj stratejisi tercih edilmiştir. Her filmde ilgili görselin yer bilgisinin bulunması aynı zamanda mesajlarda bilgilendirici içeriklerin olduğunu da göstermektedir. Dijital reklamcılığın, müze tanıtımlarında uygun maliyetlerle ve süreklilik oluşturan tanıtım desteği sağlama, hedef kitlelere müzeler hakkında kolaylıkla ve detaylı bilgi edinebilme imkânı sunma ve sınırları ortadan kaldırarak dünyanın her yerindeki potansiyel ziyaretçilere kolay erişimi sağladığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Reklamcılık, Dijital Reklam Filmi, Müze Tanıtımı, Müze Reklam Filmi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

EXAMINATION OF DIGITAL ADVERTISEMENT WITHIN THE SCOPE OF MUSEUM PROMOTIONAL ACTIVITIES: AN EXAMPLE OF TR MINISTRY OF CULTURE AND TOURISM

ABSTRACT

Digitalization, which is a very important determinant in the change and continuous development of the world, has an important place in socio-cultural structuring as well as political and economic processes. Countries are promoting cultural forms by using the possibilities of digitalization in their cultural and tourism activities. In this process, "digital advertising" in terms of promoting products, services or various messages and information using the internet and digital communication formats, has become a concept that has increased interest in all institutions in the world. In particular, the fact that countries are active in a competitive environment depends on effectively communicating their added value features and potential to their target audiences. As a matter of fact, museums, whose value has recently been understood in the context of culture and heritage tourism, constitute an area that should receive the attention it deserves in tourism promotion for countries with rich cultural heritage such as Turkey.

In this context, digital advertising films, in the context of museum promotion activities, are discussed in the T.R. Ministry of Culture and Tourism. The study was carried out in order to determine how museum advertisements are used in digital media, how these advertisements are conveyed to the target audience, which messages and elements are highlighted, and what advantages digital advertising provides in terms of museum tourism. In this framework, text analysis technique, one of the qualitative methods, was used in the study.The museum advertising films on the website of the T.R. Ministry of Culture and Tourism were examined in themes escategorized by purposeful sampling. According to the findings of the study, it is described in the texts in the advertisements that the relevant museums carry traces of the ancient civilizations and the old Turkish states, that these structures stil survive by preserving their texture and reflect a history that has common values for all societies. Also, in advertising, it has been seen that museums are associated with elements that reflect the beliefs, cultures, understanding of science and art of the period they belong to. The films examined technically are between 10-15 seconds and it is planned to convey the basic messages and images to the audience during this time. An integrated message strategy was preferred by using the expressions "waiting for you" and "don’t miss it" as themes in all films. The location information of the related image in each movie also shows that there is informative content in the messages. It is thought that digital advertising provides easy access to potential visitors from all over the world by providing affordable and continuous promotional support in museum promotions, providing target audiences with the opportunity to get easy and detailed information about museums, and removing borders.

Keywords: Digital Advertisement, Digital Advertising Film, Museum Promotion, Museum Advertising Film, T.R Ministry of Culture and Tourism

Giriş

Devletlerin sosyokültürel ve ekonomik gelişimlerinde önemli bir yere sahip olan turizm faaliyetleri, ülkenin soyut ve somut varlıkları ve potansiyellerine göre şekillenip çeşitlenebilmektedir. Bu doğrultuda kültür miras alanında “müzeler” tarihsel ve kültürel sürecin nesilden nesile aktarımı ve paylaşımında önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte

turist çekimi yaratma açısından da değer atfedilen müzelerin zaman içinde pek çok açıdan sağladığı katma değer fark edilerek bu alan turizm faaliyetlerinde öne çıkarılmaya başlanmıştır.

Öyle ki müzecilik faaliyetleri içeriği ve belirli kriterleriyle ülkelerin gelişmişlik göstergeleri arasında yer almaktadır. Bu açıdan müzelerin belirli eserlerin arşivlenmesi ve sınırlı çeşitlilikte hedef kitle erişiminden daha çok, teknoloji kullanımına dayanan ve geniş bir yelpazeye hitap eden öğrenme ve eğlence temalarıyla da varlık göstermesi önemli olmaktadır (Kervankiran, 2014, s.353; Bostancı, 2019). Bu noktada müzelerin gelişiminde yürütülen çalışmalar kadar tanıtımı da üzerinde düşünülmesi gereken bir noktaya işaret etmektedir. Nitekim, mevcut potansiyele karşı farkındalık yaratılması, bilgilendirilme sağlanması, hedef kitlelerin ikna edilip harekete geçirilmesi ve tutum-davranış değişikliği oluşturulmasında reklam tanıtım faaliyetleri önemli bir etkiye sahiptir. Bu aşamada yetkili makamların ve ilgili paydaşların sorumlu aktörler olarak önemli görevleri olduğu görülmektedir.

Türkiye 2023 Turizm Stratejileri'nde uluslararası standartlarda müzelerin kentsel temsil ve sembol oluşturacak özelliklere sahip olması ve özgün, güncel eserlerle geliştirilmesine dikkat çekilmektedir. Ayrıca, etnografik ve ekolojik özelliklerin sergilendiği müze evler ile yörelerin araştırma potansiyelini teşvik eden bilim-doğa müzeleri öne çıkarılmaktadır (T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Tüm bu adımlar turizmde müzelere yenilik getirmek suretiyle önem atfedildiğini göstermektedir. Bu açıdan güncelleme ve yenilik hedefiyle var olan müzelerin tanıtım faaliyetlerinde de teknolojik gelişime paralel olarak dijital reklam ve tanıtım çalışmalarının çok önemli bir yere sahip olması düşünülmektedir.

Çalışmada, dijital tanıtım faaliyetleri penceresinden reklamcılık ve bağlantılı olarak müze tanıtım faaliyetleri kavramsal çerçevede yer almaktadır. Bu bağlamda, çalışmada müze tanıtım faaliyetleri ekseninde dijital reklam filmleri, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı özelinde konu edinilmektedir. Çalışma dijital mecralarda, müze reklamlarının nasıl kullanıldığını, bu reklamların hedef kitleye ne şekilde iletildiğini, hangi mesajların ve unsurların öne çıkarıldığını, dijital reklamcılığın müze turizmi açısından ne gibi avantajlar sağladığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Oluşturulan bu çerçevede, araştırmada nitel yöntemlerden metin analiz tekniği kullanılmaktadır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesinde yer alan müze reklam filmleri amaçlı örneklem yoluyla kategorilendirilen temalarda incelenmektedir. Çalışmanın uygulama bölümünde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın web sayfasında da yer alan farklı temalarda reklam filmlerinden beşi amaçlı örneklem metoduyla seçilerek reklam metin analizi ile değerlendirilmektedir.

1. Literatür Değerlendirmesi

1.1 Dijitalleşme Penceresinden Reklamcılık ve Müze Tanıtım Faaliyetleri

Dijital kelimesinin kökeninde 1 ve 0 bulunmaktadır. Onu diğer sayı sistemlerinden ayıran özellik ise elektronik ortamlarda bilgisayar teknolojisi ile bağlantılı bir yapıda kullanılıyor olmasıdır. Dijital kavramı, bir nesnenin veya kavramın 1'ler ve 0'lar ile anlamlandırılarak sanal ortamda yer bulmasıdır (Canan & Acungil, 2019, s. 67-68).

Dijital uygulamalar hayatın her alanında olduğu gibi reklam ve tanıtım çalışmalarında da hem hedef kitle hem de reklam verenlere sağladığı avantajlar açısından kısa sürede benimsenerek uygulamada kabul görmüştür.

Dijitalleşme süreci ile ortaya çıkan arama motorları, online iletişim, çevrimiçi oyunlar, web siteleri ve özellikle de sosyal medya ortamları ile mobil reklam olanaklarında yaşanan gelişmeler dijital reklamcılığı meydana getirmiştir (Chaffey & Smith 2008).

Dijital reklamcılığın temel amacı; bir ürün, yer, hizmet ya da kurumun reklamında hedef kitleyi ilgili konuda ayrıntılı bilgiler sunan bir siteye yönlendirerek detaylı bilgiler sunmak ve hatta satış ya da rezerve dahi gerçekleştirmektir (Elden & Yeygel, 2006, s. 53). Bu noktada dijital reklamcılığın, tercih edilmesinde ön plana çıkan çeşitli özellikler ve işlevlerden de söz edilebilir. Bunlar; tüketiciyle etkileşimde bulunarak onun da katılımını sağlayan "interaktiflik"; her müşteriye ayrı satış geliştirme taktiğini içeren, "kişiselleştirme"; kolaylıkla dönütlerin alınması "ölçülebilirlik"; daha az maliyetle daha çok hedef kitleye erişim ve verimlilik sağlayan "maliyet", internetin uluslararası sınırları kaldırması ile dünyanın her tarafında hedef kitleye anında ulaşabilme "hedefe ulaşabilme ve hız" özellikleridir (Çakır, 2004, s. 175-177). İnternet ortamı kullanılarak dijital medya kanalları aracılığıyla gerçekleştirilen iletişimi kapsayan dijital reklamcılık, içerikleri doğru ve geniş hedef kitleye gönderme, onlardan beğeni, yorum ve paylaşımlar alarak etkileşim halinde olabilme ve hedef kitleyi doğrudan eyleme geçirebilme özellikleri ile etkileşimli reklamcılık uygulamalarını başlatmış ve her geçen gün önemini daha çok arttırmaya başlamıştır (Hudders, Reijmersdal, & Poels, 2019, s. 2).

Pazarlama ve reklam stratejileri için önemli bir kavram haline gelen dijital reklamcılıktan, günümüz şartlarına uyum sağlayabilmek pazarda tutunabilmek ve ürünlerini, hizmetlerini uygun tüketiciye ulaştırabilmek için yerel-küresel markaların ve hata kurumlarıyla beraber ülkelerin ve kurumların yararlanmaları gerekmektedir (Peltekoğlu, 2012, s. 66). Benzer şekilde turizm sektöründe ülkeler ve kurumlar tercih edilebilmek için yoğun bir yarış halindedir. Turizm, 20. yüzyılın ikinci döneminden itibaren dünya ekonomisinde çok hızlı gelişme ve ilerleme gösteren sektörlerden birisi haline gelmiştir. Turizm, günümüzde diğer birçok endüstri gibi bölgesel veya ulusal kalkınma için bir araç olarak kullanılmaktadır. Turizm sektörü, yaygın biçimde döviz, iş ve vergi gelirlerinin yaratılmasında, ödemeler dengesi sorunlarının iyileşmesinde, bölgesel ve ulusal ekonomik gelişmelere fayda sağlamada rol oynayan itici bir faktör olmuştur (Çımat & Bahar, 2003, s. 2). Durum böyle olunca da turizm pazarında gerek ülkeler arasında gerekse bu sektörde faaliyet gösteren kurum ya da acenteler arasında rekabet oldukça artmıştır. Rakiplerinin ya da diğer ülkelerin önüne geçerek kendilerinin tercih edilmesi için aktif şekilde tanıtım faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. Bu bağlamda destinasyon tanıtımlarında ve hazırlanan tanıtım çalışmalarını hedef kitleye ulaştırma noktasında dijital reklamcılık faaliyetlerini yoğun şekilde kullanmaya başlamışlardır.

Bu aşamada tarihsel süreçte kültürel iletimin en önemli simgesi olan müzeler (Bostancı, 2019, s.35) çok önemli bir yere sahiptir. Nitekim, müzeler kültür turizminin gelişiminde önemli destekleyicilerden biridir. Öyle ki oteller, restoranlar, kongreler ve diğer tema alanlarıyla geliştirdikleri ortak planlarla çoklu kazanım ve ekonomik sürdürülebilirlik sağlamaktadırlar (Silberg, 1995).

Kavram olarak bakıldığında *müze* "insanlığın ve çevresinin somut ve somut olmayan mirasını çalışma, eğitme ve eğlence amaçlı olarak araştıran, sergileyen, koruyan, ileten topluma açık kar amacı gütmeyen kurum"dur (Icom Museum, 2021).

Zaman içerisinde müzelerin turizm endüstrisindeki yeri tarihsel süreçte koleksiyoner olmaktan daha çok ziyaretçiye odaklanan ve deneyim-eğlence gibi temalara dayalı bir işlev kazanmıştır (Samis & Michaelson, 2016). Müzelerin dijital kapasitelerinin artması ziyaretçi sayılarına yansımakla beraber müzenin çekiciliği, imajı ve marka değerine de yansımaktadır (Manna & Palaumbo 2018).

Yeni turizm stratejilerinde ve planlamalarda ülkelerin ve şehirlerin imajlarının oluşturulması, kültürel ve ekonomik anlamda gelişmelerinde müzelere ağırlık verilmesine dikkat çekilmektedir. Ancak dünyada ve pek çok Avrupa ülkesinde rekabetçi faktörlerin oluşturulup

uzun vadede sürdürülebilirliklerinin sağlanmasında müzeler hak ettiği ilgiyi görememektedir (Deffner & Metaxas 2003).

Dünya genelinde dijital gelişim kapasitesine rağmen müzelerin halen yeterli bir düzeye ulaşamadığı ve verim alınamadığı düşünülmektedir (Li vd, 2021). Türkiye de bu noktada düşük bir seyir göstermektedir. Her 100.000 kişiye düşen müze sayısı ortalama 0.3'dür (Kervankiran, 2014). Son yıllarda bakanlığın bu noktada sayı ve çeşitliliğin artması açısından adımlar attığı görülmektedir. [1]

Dijital müze deneyiminde; büyük veri, mobil hizmetler, tabletler, sensörler, video, resimler, VR/AR, bulut bilişim kavramları önemli alt yapı sağlamaktadır Müzelerin yönetiminde stratejik planlamasında dijitalleşme önemli bir yere sahiptir. İnovasyonun gelişimini desteklemek ve rekabet avantajı ve ekonomik performans açısından teknolojiden yararlanmak vizyoner bir bakış açısını da göstermektedir. Etkileşim yaratan stratejiler müzelerin rekabet avantajı elde etmesinde önem taşımaktadır (Kamarariotou vd, 2021, s.3).

Müzelerde teknolojinin kullanımı ve dijitalleşme uygulamaları arşivleri korumak, erişimi kolaylaştırıp fiziksel sınırları aşmak, daha farklı karakteristik özelliklere sahip hedef kitleleri çekmek ve bu yolla katılımı ve öğrenmeyi sağlamak açısından önemli bir yere sahiptir (Karadeniz, 2020). Teknolojik gelişim kültürel mirasın kendisi kadar müzelerin tanıtımlarında da etkili olmaktadır. Öyle ki teması, donanımı, içerikleri, arşivi, lokasyonu gibi noktalar hedef kitlenin kazanımında farkındalık ve ikna sağlaması açısından değerli enformasyonlardır. Oluşturulan içerikler ve geliştirilen uygulamalarda bu noktaların vurgulanması ve çeşitli bağlantılarla ziyaretçini sürecin çeşitli aşamalarına çekilmesi önemli olacaktır.

Bu bağlamda turizm şirketleri ve kamusal kurumlar turizm bölgeleriyle ilgili internet ortamlarında tanıtım faaliyetleri kapsamında birçok reklam çalışması yürütmeye başlamışlardır. Bu çalışmaların en fazla öne çıkanları, söz konusu turizm bölgesinin tarihi, kültürel ve turistik yerlerine karşı farkındalık yaratmak, bölgenin yöresel etkinliklerini anlatmak, bölgeyle ilgili ulaşım, konaklama, gastronomi, eğlence gibi konularda enformasyon oluşturmak için internet ortamında oluşturulmuş web siteleri (Sarı & Kozak, 2005) e-posta iletileri ve sosyal medya hesaplarıdır.

Bunların dışında devletleri temsilen ilgili makamların tüm dünyaya açılan görüntülerini oluşturan web sayfaları ve burada yer alan video içerikleri de turistik açıdan çekicilik ve cazibe oluşturması açısından tercih edilmektedir. Teknolojinin gelişimine ve web ortamlarının güncelliğine ayak uyduran dijital faaliyetlerin destinasyonlar kadar müzeler gibi buralarda yer alan çeşitli tarihi ve kültürel merkezlerin anlatımı ve aktarımında yer bulması farkındalık ve enformasyon sağlama açısından önem arz etmektedir.

1.2 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web Sayfasında Müze Tanıtım Çalışmaları

Dünyada son dönemlerde web tabanlı uygulamalara yatırım yapan, sosyal medyayı aktif kullanan ve bu alanlarda birimler oluşturmak suretiyle interaktivite yaratan müzeler öne çıkmaktadır (Kervankiran, 2014, s.353). Reklam ve tanıtım faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı dijital mecrada hedef kitleye hitap edebilmek için artık hemen hemen her kurumun web sayfası bulunmaktadır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı da bu duruma paralel biçimde hedef kitlelerine ulaşarak, Türk kültürünü, Türk turizmini tanıtmak ve destinasyon yerlerinin

[1] Türkiye'de müzelere rakamsal olarak bakıldığında 2020 yılında %5,8 artarak 494'e çıkmıştır. Bunların 205 tanesi Kültür ve Turizm Bakanlığı kapsamında, 289 tanesi ise özel müze kategorisinde bulunmaktadır (TUİK 2021, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kulturel-Miras-2020-37203).

reklamlarını yapmak için web sitesinden yararlanmaktadır. Hem yabancı hem de yerli hedef kitle için site Türkçe ve İngilizce olarak kullanılabilmektedir.

Türkiye'de müzeciliğin gelişmesinde; bilgilerin geniş kitlelere yayılması ve güncelliğinin sağlanması, dil seçeneğinde çeşitliliğin oluşturulması, medya, dizi, sinema ayağının geliştirilmesi gibi faaliyetler önemli rekabet avantajları sağlama ve müzelerin ziyaretçi bekleyen değil ziyaretçi çeken yerler olmalarında önemlidir (Kervankiran, 2014, s.364).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sayfası, çalışmamızı oluşturan müze tanıtım faaliyetleri kapsamında incelendiğinde; site içerisinde "müzeler" kısmı bulunduğu görülmektedir. Bu kısım içerisinde ülkemiz sınırları içerisinde yer alan 336 müze hakkında bilgiler verilmiş ve müzelerin detaylı tanıtımı sağlanmıştır. İller bazında müzeler kategorilendirilmiştir. Ayrıca Galata Kulesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi vb. önemli ve ilgi gören müzeler ön plana çıkarılmıştır. Web sayfası üzerinden "E-Bilet" uygulaması ile istenilen müzeye dijital ortamlarda bilet satışı sağlanmaktadır. Yine benzer şekilde "Müze Kart" uygulamasıyla da web sitesi üzerinden kart satışı gerçekleştirilmektedir. İlgililer web sitesi üzerinden de müze kart üyeliği sağlayarak istedikleri müzeleri ziyaret edebilmektedir. "Duyurular" kısmında ise müzelerin çalışma saatleri, ziyaret durumları hakkında meydana gelen değişiklikler vb. önemli gelişmeler ziyaretçilere duyurulmaktadır. "Ayın Müzesi" uygulaması ile her ay bir müze ayın müzesi seçilmekte ve tanıtımı yapılmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Bu tip yeniliklerin çeşitlenmesi turizme artan ilgiyle müzelerin ziyaretçi sayılarına da yansıyacaktır. Öyle ki bu durum, her geçen gün artan ziyaretçi sayılarına da yansımaktadır. Örneğin, Türkiye'de 2019 yılı verilerine göre müze ve ören yeri ziyaretçi sayısı bir önceki yıla göre %24 artış göstermiştir (Dosim, 2019). İlerleyen yıllarda da artış göstermesi muhtemel görünen rakam tüm dünyayı saran COVİD 19 pandemisinden etkilenerek dramatik bir düşüş göstermiştir.[2] Yine de pandemi sonrasında takip eden yıllarda sektörün toparlanması beklenmekle beraber dijital uygulamalarla müzelerin hem içeriklerini oluşturma hem de tanıtım reklam faaliyetlerini güncelleme noktasına dijital gelişmelere ayak uydurması elzemdir.

2. Yöntem

2.1. Çalışmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Bu araştırma, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın dijital platformlarda turizm faaliyetleri çerçevesinde, web sitesinde müzelerle ilgili yer alan tanıtım çalışmalarının incelenmesini konu edinmektedir.

İnsanlar yeni yerler keşfetmek, gezmek, eğlenmek ve toplumların sosyal ya da kültürel yapılarını görmek için turizm faaliyetlerine katılmaktadır. Ülkeler için turizm sektörü önemli bir gelir kaynağı ve tanıtım aracı olmuştur. Eğlenceden sağlığa, inançtan kültürel etkinliklere kadar birçok çeşidi barındıran turizmde son dönemde müzeler de oldukça rağbet görmeye başlamış ve müze ziyaretlerinde bulunan hem yerli hem de yabancı turist sayısında artışlar gözlenmiştir. Bu durum müze turizminin önemini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte turizm çalışmaları kapsamında, müze tanıtım reklamlarına sıkça yer verilmeye başlanmıştır. Müze reklam filmleri, destinasyon turizmini etkilemekte ve turistlerin ülkeler hakkında olan düşüncelerini şekillendirmektedir. Özellikle, internetin ve internet destekli araçların ortaya çıkması ile bu reklam faaliyetlerinin dijitalleştiği görülmektedir.

[2] Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müze ve ören yeri ziyaretçi sayısı, 2020 yılında bir önceki yıla oranla %73,6 azalarak 9 milyon 241.912'ye düşmüştür (https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kulturel-Miras-2020-37203).

Teknolojinin gelişmesiyle çağımızın vazgeçilmez reklam mecralarının başında gelen dijital platformların, müze reklamlarında nasıl kullanıldığının, bu reklamların hedef kitleye ne şekilde iletildiğinin, ne tür mesajlar verdiğinin ve hangi unsurlar içerdiğini belirlenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Dijital platformlarda müze reklamlarının içeriğinde kullanılan tüm unsurların analiz edilerek reklam filmlerinde verilmek istenen mesajların çözümlenerek açıklanması da amaçlanmaktadır.

Çalışmanın önemi ise, dijital mecralarda yer alan reklamcılık faaliyetlerinin müzelerin tanıtılması açısından kullanımını ve gerekliliğini ortaya koymaktır. Çalışmada, dijital platformların müze turizmi kapsamında ele alınarak sektöre hangi açılardan destekleyici bir değer oluşturacağının ifade edilmesi, dijital reklamcılığın müze tanıtım çalışmalarında sahip olduğu işlevlere yönelik farkındalık oluşturulmaya çalışılacak olunması da araştırmanın bir diğer önemli noktasının oluşturmaktadır. Ayrıca dijital platformlarda müze reklamlarının çözümlenecek olması, literatüre farklı bir bakış açısı katması açısından da önem arz etmektedir.

Çalışma kapsamında cevap bulunması için çalışmaya şu sorular incelenmektedir:

- Dijital platformlardaki reklam filmlerinde müzeler hangi yönleri ile tanıtılmıştır? Vurgulanan temel unsurlar ve iletilmek istenen mesajlar nelerdir?
- Müze reklamlarının yürütülmesinde dijital platformların sahip olduğu fonksiyonlar nelerdir? Dijital platformlar müze tanıtımlarına ne tür avantajlar sağlamaktadır?
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı müze tanıtım çalışmalarını web sayfasında reklam unsuru olarak nasıl kullanmıştır?

2.2. Çalışmanın Yöntemi

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden metin analizi tekniği kullanılmıştır.

Metin analizi, okunabilir metin olması haricinde sembolik anlamlarda taşımakta dahası kültürel yorumlar da içermektedir. Belge, doküman, hareketli metin vb. şeyleri anlamlandırma ve yorumlama işi olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle, herhangi bir görsel, yazılı veya hem görsel hem yazılı olarak bir araya getirilmiş metinlerin yorumlanmasını içermektedir (McKee, 2003).

Bu bağlamda T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesinden seçilen müze tanıtım filmleri incelenerek; örnek metin analizi çalışmalarından belirlenen ölçütlere göre görsel kullanımı, karakter seçimi, dil kullanımı, mekân seçimi, arka planda vermek istediği mesajlar, sloganlar, vurgulanan temel hususlar çözümlenerek yorumlamalar getirilmektedir.

2.3. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, dijital platformlarda yer alan müze reklam filmleri kapsamaktadır. Evreni temsil edecek örneklem seçiminde ise, amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesinde Türkiye tanıtım filmleri içerisinde yer alan müze filmleri örneklem olarak seçilmiştir

Araştırmanın sınırlılıkları ise şu şekilde belirlenmiştir:

- Çalışma, ülkemiz sınırları içerisinde yer alan müzelerin reklam filmlerinden oluşmaktadır.
- Çalışma, ülkemizin destinasyon tanıtımlarında resmi anlamda ilgili olması açısından T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile sınırlandırılmıştır.
- Çalışmada, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait dijital platformlar içerisinde en kapsamlı bilgiler ve örneklerin web sitesinde yer almasından dolayı araştırma T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın web sitesinde yer alan reklamlar ile sınırlandırılmıştır.

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sayfasında yer alan müze tanıtım filmleri türlerine göre kategorilendirilmiştir. Çalışma, her bir türü temsil etmesi açısından özelliklerine uygun birer reklam örneği seçilerek sınırlandırılmıştır. Çalışmada, Göbekli Tepe (Arkeoloji), Aziz Nikola (Din), Çingene Kız (Sanat), Celsus Kütüphanesi (Antik), İftariye Kameriyesi (Tarih) müze tanıtım filmleri örnek olarak ele alınmıştır.
- Çalışma, 2019 yılında hazırlanan kısa müze tanıtım filmleri ile sınırlandırılmıştır.
- Müze reklam filmleri hem İngilizce hem de Türkçe dilde yayınlanmıştır. Reklamların aynı olmasından dolayı çalışmada incelenen örnekler Türkçe verilen reklamlarla sınırlandırılmıştır.

3. Bulgular

3.1. Göbeklitepe Reklam Filmi Analizi

Şekil 1. Göbeklitepe Reklam Filmi Örneğinden Kareler

On beş saniye süren bu reklam filminde, Türkiye'nin en önemli müzelerinden Göbeklitepe anlatılmaktadır. Reklamda, izleyiciye bu müzeye ait arkeolojik kalıntılar yansıtılmıştır. Reklam filminde gösterilen ve o döneme ait çeşitli figürlerinin işlendiği, taş sütunlardan yapılmış eski bir alan metnin düz anlamını oluşturmaktadır. Metnin yan anlamı ise, bu bölgenin tarihten izler taşıdığı, insanlık tarihinin en eski yerleşim yerlerinden birisi olduğudur. Reklam metni bir bütün olarak analiz edildiğinde, arkeolojik incelemeler sonucu ortaya çıkan "T" şeklinde dikili taşlar görülmektedir. Taşların üzerinde boğa, domuz, yaban ördeği gibi hayvanlardan ve soyut sembollerden oluşan, kabartılarak ya da oyularak işlenmiş birçok figür bulunmaktadır. Bu figürlerin o döneme ait tarım, hayvancılık ve avcılıktan izler taşıdığını söylemek mümkündür. Göbeklitepe'nin dönemin insanlarının inanç sistemlerine ait birer kült yapı özelliği taşıdığı da görülmektedir. Dolayısıyla bu reklam filminde Göbeklitepe'nin tarihte en eski medeniyetlere ev sahipliği yaptığı, eski kültürlere ait kalıntıların, eserlerin yoğun olarak toplandığı, dokusu bozulmamış bir müze olduğu anlatılmak istenmiştir. Reklam filminin sonunda Şanlıurfa iline ait gün batımı manzarasına da yer verilmiştir. Bu fotoğraf ile izleyicilere müzenin hangi ilde olduğu gösterilmiştir. Şehri daha çekici kılmak için gün batımı manzarasından faydalanılmıştır. Reklam filminin başlamasıyla hemen birlikte "Burası Tarihin Sıfır Noktası" ifadesi hem sesli hem de yazılı olarak gösterilmektedir. Bu ifade ile Göbeklitepe'nin tarihin sıfır noktası olarak kabul edilmesine atıfta bulunulmuştur. Reklam metninde yer alan bu ifade ile Göbeklitepe'nin toprağın ilk kez işlenmeye başladığı, eski çağlardan beri insanlık tarihinin ilk yerleşim ve tapınak yerlerinden birisi olduğu mesajı verilmektedir. Reklam filminin dokuzuncu saniyesinde verilen "Göbeklitepe Seni Şanlıurfa'da Bekliyor" sloganı ile ziyaret etmek isteyenlere müzenin Şanlıurfa ilinde yer aldığı belirtilmiştir.

3.2. Aziz Nikola Reklam Filmi Analizi

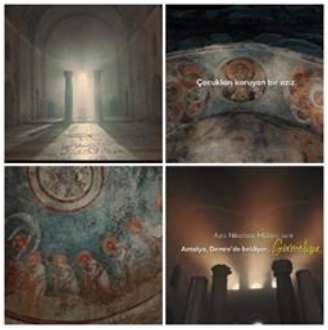

Şekil 2. Aziz Nikola Reklam Filmi Örneğinden Kareler

On beş saniyeden oluşan reklamda, Antalya'da bulunan Aziz Nikolaos Müzesi anlatılmaktadır. Reklam metninin düz anlamı, kiliseye ait olduğu görülen, üst kısımlarının resimlerle süslendirildiği ve içerisinde anıt mezarının bulunduğu görüntülerden oluşmaktadır. Yan anlamda ise Noel Baba olarak da bilinen Aziz Nikolas'ın mezarının burada olduğu vurgulanmıştır. Nikoloas'ın özellikle Hristiyan dünyasında oldukça önemli bir yeri olması ve bu bağlamda en saygın insanlara verilen aziz lakabını almasına dem vurularak reklamda dini temalar ön plana çıkarılmıştır. Reklam filminde yer alan görüntüler genel olarak değerlendirildiğinde, kilisenin içerisinde kenar ve üst kısımları oymacılık ve kabartma sanatı ile işlenen, başlarında dikili taşlar ve haç işareti bulunan bir mezar görülmektedir. Kilisenin kubbe kısmında birçok insanın bir tören esnasında bir araya gelerek çizilmiş resimlerinin olmasından dolayı reklam filminde, o bölge de vurgulanmıştır. Mezarın Aziz Nikolaos'a ait olduğu varsayılmaktadır. Saygın, koruyucu kişiliği ile Avrupa' da sembol olmuş Nikolaos için mezarın anıt şeklinde ve özenilerek yapıldığı anlaşılmaktadır. Kubbe kısmında yer alan ve çeşitli insan figürlerinden oluşan resimlerle Hristiyan inancı içerisinde önemli olan imparator ve piskoposların katılımıyla dini kararların alındığı dinsel tören sahnelerini anlatılmak istenmiştir. Bu müze reklamının dini yapısı ile ön plana çıkartıldığı görülmektedir. Yapının çok eski zamanlardan günümüze gelmesine rağmen o dönemlerde de resim, oymacılık, kabartma gibi sanatların ileri seviyede kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda eski çağlardan beri sanata önem verildiği analiz edilmiştir. Reklamın üçüncü saniyesinde "Çocukları Koruyan Bir Aziz" sloganı hem sesli hem de yazılı olarak verilmiştir. Bu slogan ile Nikolaos'a göndermede bulunulmuştur. Aziz Nikolaos'ın sahip olduğu saygın dini kişiliği, öldükten sonra aziz mertebesine ulaşmasını sağlamış, Avrupa'nın bazı ülkelerinde çocukların koruyucusu ve sevindiricisi Noel Baba geleneği Aziz Nikolaos inancıyla birleştirilerek dünya çapında popülerleşmiş bir tipin yaratılmasına sebep olmuştur. Bu slogan ile tüm bu hususlara dikkat çekilmek istenmiştir. Reklamın onuncu saniyesi ile "Aziz Nikolaos Müzesi Seni Antalya, Demre'de Bekliyor" sloganı verilmiştir. Bu slogan ile ziyaret etmek isteyenlere müzenin Antalya'nın Demre ilçesinde bulunduğu belirtilmiştir.

3.3.Çingene Kız Reklam Filmi Analizi

Şekil 3. Çingene Kız Reklam Filmi Örneğinden Kareler

On saniyeden oluşan reklam filminde, Zeugma Müzesi'nde yer alan Çingene Kız yapıtı tanıtılmaktadır. Reklamda, mozaiklerden yapılmış sanat eseri izleyiciye aktarılmıştır. Her bir parçası mozaiklerden oluşmuş, saçları örgülü ve renkli kurdelelerle resmedilmiş insan sureti metnin düz anlamını ifade etmektedir. Metnin yan anlamında ise, eski çağlardan kalma sanat anlayışları, dönemde kullanılan malzemeler, bunların günümüze kadar ulaşmış olması, taşıdığı mitolojik anlamlar gibi geçmişten bilgiler sunularak ilgi uyandırılmaya çalışılması vardır. Mozaikte yer alan figürde kullanılan saç örgülerinin bir çingeneyi anımsatmasından dolayı çalışma "Çingene Kız" ismiyle ifade edilmektedir. Bu durum eserin Roma tarihine kadar dayandığını göstermektedir. O dönemlerde de sanata önem verildiği ve sanatın ileri derece de geliştiği görülmektedir. Ayrıca mozaiğin süsleme sanatlarında kullanıldığı da yorumlanabilmektedir. Reklam filminde mozaik parçalarının bir kısmının eksik olduğu fark edilmiştir. Böylece çalışmanın tam halinin henüz bulunamadığı ve eserin tamamının çok daha büyük bir alanı kapladığı anlaşılmaktadır. Reklam filminde gösterilen eserin mozaikten oluştuğunun izleyenler tarafından anlaşılması ve mozaiklerin ön plana çıkarılması için öncelikli olarak yakın planda mozaiklerin çekimi yapılmıştır. Daha sonra ise sloganda verilen "Gözlerinde Tarih Yatıyor" mesajı ile uyumlu olması açısından tam slogan geçerken "Çingene Kız" figüründe gözler kadraja girerek, ön plana çıkarılmıştır. Son olarak hedef kitlenin tablonun bütünü görmesi açısından eserin tamamı kameralara yansıtılmıştır. Mozaiklerde kaş, göz, saç ve saç üzerindeki kurdele kısmının yapımında kahverengi ve siyah renkler ağırlıklı olmak üzere kullanılmıştır. Mozaiklerin o dönemlerde de renklendirilerek farklı tonlarda kullanıldığı da görülmektedir. Reklam filminin birinci saniyesinde "Gözlerinde Bir Tarih Yatıyor" sloganının hem sesli hem de yazılı olarak verildiği görülmüştür. Bu slogan ile eserin yapım tarihinin çok eski zamanlara dayandığı mesajı verilmek istenmiştir. Çingene Kız yapıtının Roma dönemlerinden günümüze ulaştığı ve o dönemin sanat anlayışını yansıttığı vurgulanmıştır. Beşinci saniye ile "Çingene Kız Seni Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi'nde Bekliyor" sloganı ile ziyaret etmek isteyenlere eserin Gaziantep ilinde yer alan ve önemli bir marka haline gelmesi beklenen Zeugma Müzesi'nde sergilendiği duyurulmak istenmiştir. Kazıların Roma İmparatorluğu döneminde inşa edilen Zeugma antik kentinde ortaya çıkmasından ve oraya ait izler taşımasından dolayı müze Zeugma müzesi olarak isimlendirilmektedir. Bu tanıtım filmiyle müzelere ve sanata ilgi duyanların dikkati çekilmeye çalışılmıştır.

3.4. Celsus Kütüphanesi Reklam Filmi Analizi

Şekil 4. Celsus Kütüphanesi Reklam Filmi Örneğinden Kareler

On dört saniye süren reklam filminde Efes'te bulunan Celsus Kütüphanesi tanıtılmaktadır. Reklamda yapımı Romalılara ait olan antik kente ait izler gösterilmektedir. Reklam filminin düz anlamında antik şehir yapısı içerisinde inşa edilmiş kalıntı şeklinde bir kütüphane gösterilmektedir. Yan anlamda ise, bu kütüphanenin Efes Antik Kent dönemlerinden kalması ve tarihin ilk kütüphaneleri arasında yer alması açısından önemi vurgulanmak istenmiştir. Ayrıca yörenin turist çekmesi amacıyla ilk çağlardan kalma zengin bir kültür mirasına ve antik kent yapılarına sahip olunduğu izleyicilere aktarılmaya çalışılmıştır. Reklamda dev kolonlarla tutturulmuş, geniş bir yüksekliğe sahip, iki katlı, mermerden yapılmış ve ara bölgelerin kadın heykelleri ile süslendiği antik şehirden kalma bir kütüphane farklı kamera çekim teknikleriyle sunulmaktadır. Kütüphane duvarların içlerinde dörtgen nişlerin de olduğu görülmektedir. Reklam filmi analiz edildiğinde o dönemde de kütüphanecilik anlayışının var olduğu, halkın yararlanması için kütüphanelerin inşa edildiği, bilgiye ve kitaplara önem verildiği, heykelcilik sanatının geliştiği anlaşılmaktadır. Ayrıca ilk çağlarda inşa edilen antik şehirlerin halen dokusunun bozulmadan günümüzde ayakta kaldığı, tarih açısından önemli yapıların ülkemizde var olduğu yerli yabancı tüm hedef kitlelere iletilmek istenmiştir. Reklam filminde "Tarihin Sayfaları Arasında Heyecanla Dolaşın" ve "Celsus Kütüphanesi Seni İzmir Efes Örenyeri'nde Bekliyor" ifadeleri verilmiştir. İlk ifadede Celsus Kütüphanesi'nin ilk çağlarda inşa edilen antik kentlerden kalma bir yapı olduğu ve bu nedenle sahip olduğu milyonlarca yıllık tarihinin görülmesinin ziyaretçilere heyecan vereceği mesajı verilmek istenmiştir. İkinci ifadede ise diğer reklam filmlerinde olduğu gibi hedef kitleler, müzenin İzmir sınırlarında Antik bir kent olan Efes'te yer aldığı konusunda bilgilendirilmektedir.

3.5. İftariye Kameriyesi Reklam Filmi Analizi

Şekil 5. İftariye Kameriyesi Reklam Filmi Örneğinden Kareler

On dört saniyeden oluşan reklam filminde İftariye Kameriyesi tanıtılmaktadır. Reklamda Topkapı Sarayı'nda bulunan ve yapımı Osmanlı dönemine ait olan kameriye üzerinden İstanbul gösterilmektedir. Reklam metnin düz anlamında Sofa-i Hümayun teras katı içerisinde

tombaktan yapılmış, üzeri dört sütunlu kubbe ile kaplı ve İstanbul manzarasına sahip kameriye görüntüsü vardır. Reklam metnin yan anlamında ise bu kameriyenin ziyaretçilere eşsiz bir doğa manzarası sunduğu, İstanbul'u ayaklarının altında hissettirecek bir konumda olduğu betimlenmiştir. Metin bütününde, boğaza bakan bir kameriyede martıların uçtuğu, gün batımı sırasında İstanbul manzaralı karelerin yansıtıldığı bir akış görülmektedir. Kameriyenin bulunduğu avluda geniş açıdan çekilerek izleyiciye aktarılmıştır. Çekilen reklam filmi ile bu kameriyeye çıkılarak İstanbul'un tepeden seyredilebileceği ve şehrin büyüleyici bir görüntüye sahip olduğu gösterilmek istenmiştir. Reklamda uçuşan martılardan ve gün batımından yararlanılmasının sebebi ise manzaranın çekiciliğini artırmak ve özellikle fotoğraf meraklıları için daha etkileyici olmasını sağlamaktır. Kameriyenin Osmanlı döneminden kalma eserlerin ve yapıların sergilendiği Topkapı Sarayı içerisinde olması ve Osmanlı tarihine ait izler taşıması aynı zamanda adından da anlaşılacağı üzere Osmanlı padişahlarının ramazan aylarında iftar vaktini beklediği ve orucunu burada açtığının düşünülmesi ile Osmanlı kültürü ve Türk tarihi yansıtılarak tüm dünyaya tanıtılmak istenmiştir. Ayrıca İstanbul'un da manzara karesiyle hedef kitlelere gösterilerek tanıtımı sağlanmıştır. Reklam filminde "Filtreye İhtiyaç Duymayan Bir Manzara" ve İftariye Kameriyesi Seni Topkapı Sarayı Müzesi'nde Bekliyor" sloganları verilmiştir. İlk ifadede, İftariye Kameriyesinin sahip olduğu manzara vurgulanmıştır. İnsanlar, çektikleri fotoğrafların daha estetik ve kaliteli durması açısından filtreler uygulamaktadır. Böylece fotoğraftaki tüm kusurların kapatılması ve ışığın belirli alanlarda toplanarak istenilen etkiyi yaratması sağlanmaktadır. Bu kameriyede ziyaretçilerin filtreye ihtiyaç duymadan doğal yollarla kusursuz fotoğraflar çekebileceği ve buradan harika bir manzaraya tanıklık edebilecekleri anlatılmak istenmiştir. İkinci ifade ile izleyiciler diğer reklamlarda olduğu gibi müzenin yeri konusunda bilgilendirilmiştir. Müzenin İstanbul Topkapı Sarayı'nda yer aldığı belirtilmek istenmiştir.

İlgili reklam filmlerinde yer alan ortak noktalar incelendiğinde; bütün reklam filmlerinin en fazla on beş saniye sürdüğü görülmektedir. Verilmek istenen ana mesaj ve görseller hedef kitleye sunularak, merak uyandırmak ve izleyenlerin sıkılmadan izlemesini sağlamak amaçlanmıştır. Bütünlük sağlamak açısından reklamların tamamında aynı ses tonundan yararlanılmıştır. Etkileyiciliği ve ilgiyi artırmak için tok bir ses tonu kullanılmıştır. Çingene Kız dışındaki tüm reklamlarda arka planda aynı fon müziği kullanılmıştır. Reklamın etkisini artırmak, tüketicilerin dikkatini çekmek için kullanılan fon müziği, hafif tonda verilmiştir. Böylece sözlerin önüne geçmemesi ve reklamın işlevini yitirmemesi sağlanmıştır. Reklam filmlerinde anahtar kelimeler düzenlenerek etiketler oluşturulduğu da görülmektedir. Bu etiketler, yıl, Türkiye, tanıtım, 2019 kelimeleri hepsinde sabit olmak üzere her müzenin isminden oluşan kelimelerden oluşturulmuştur. Hedef kitlelerin ülkemizdeki müzeler hakkında bilgi edinmek istediklerinde ya da Türkiye'yi tanıtan reklamlar izlemek istediklerinde tarayıcılarına yazacağı temel kelimeler seçilmiştir. Böylece, sitenin daha kolay görünürlük sağlaması amaçlanmıştır. Her reklam filminin sol alt köşesinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın logosu bulunmaktadır. Ayrıca her reklamın sonunda yine T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı yazılı logo çalışması da yer almaktadır. Bu bağlamda reklamlarda kurum kimliğinin yansıtılmak istendiği ve reklam çalışmalarının bizzat T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından resmi elden oluşturulduğu belirtilmek istenmiştir. Tüm müze tanıtım reklamlarında ortak ifade olarak "Görmelisin" sloganı kullanılmıştır. Slogan dikkat çekmesi ve farkındalık yaratması amacıyla canlılığı ifade eden sarı renklerle yazılmış ve sonunda ünlem işareti kullanılmıştır. "Görmelisin" sloganı ile kişilere reklamı yapılan müzeleri mutlaka gezip, ziyaret etmeleri mesajı verilerek bu yerleri görmeleri gerekliliği vurgulanmıştır. "Seni Bekliyor" ve "Görmelisin" ifadelerinde bütünleşik mesaj stratejiyle yalın, sade, açık ve tek bir noktaya vurgu yapan akılda kalıcı bir anlatımın hâkim olduğu görülmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

İnsanlar yeni yerler görmek, boş zamanlarını değerlendirmek, eğlenmek, dinlenmek, farklı ülkeleri tanımak gibi sebeplerle turizm faaliyetlerine katılmaktadır. Turizm günümüzde ülkelerin kalkınmasını, ekonomik gelir elde etmesini, dış dünyaya ülkesini ve kültürünü tanıtmasını sağlayan önemli faktörlerden birisi haline gelmiştir. Turizm faaliyetlerinde ise son dönemlerde kültür turizmi oldukça rağbet görmeye başlamıştır. Hem yabancı hem de yerli turistler gerek kendi ülkesi gerekse başka ülkelerin kültürel değerlerine ilgi göstermektedir. Kültür turizminin başında ise müzeler gelmektedir. Müzeler, bölgeye turist çekmek, gelir kazanmak, ülke kültürünü tanıtmak, ülke markalaşması sağlamak açısından etkili kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda ülkeler ya da kültür ve turizme bağlı bakanlıklar sınırları içerisinde bulunan müzelere sahip çıkarak, müzelerin barındırdığı tüm özellikleri ön plana çıkararak ziyaretçileri buralara çekmeye çalışmaktadır.

Müze turizminin, ülkelere talep yaratan en etkili unsurlardan biri olmaya başlamasıyla müze tanıtım faaliyetleri yoğun olarak işlenmeye başlamıştır. Tanıtım faaliyetlerinin en yoğun yapıldığı mecraların başında ise reklamlar gelmektedir. Geleneksel mecralarda yer ve zaman satın alarak önemli yerlerinin reklamı yapılmaktadır. Fakat günümüzde internetin gelişmesi ve kontrolün dijital ortamlara geçmesi, kültür ve turizm çalışmalarında da reklamın yönünü değiştirmiştir. Günümüzde bu alanda yapılan reklamlar yoğun olarak dijital platformlarda da uygulanır olmuştur.

İncelenen reklam filmlerinde yer alan müzelerin, ilk çağlardan eski Türk toplumlarına kadar geçmişten derin izler taşıdığı, her birinin dokusunun halen bozulmayarak muhafaza edildiği, tüm dünya için ortak değerler barındırdığı, müzelerin izler taşıdığı toplumlarda hangi işlevlerde kullanıldığı, o dönemin toplumlarının yaşantısına ait temel özellikleri gibi yönlerden betimlenerek tanıtıldığı tespit edilmiştir. Reklam filmlerinde müzelerin çoğunun arkeolojik kazılar sonucu elde edildiği görülmektedir. Tanıtım reklamlarında müzelerin ait olduğu dönemin inançlarını, kültürlerini, mitolojisini, bilim ve sanat anlayışını yansıtan unsurlar ön plana çıkarılmıştır. Bu unsurlara uygun müzelerin tarihini ve temel değerlerini özetleyen sloganlar oluşturmuştur. Hedef kitleye Türkiye'nin birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı, farklı türden müzelere sahip olması nedeniyle müze turizmi açısından zengin bir potansiyeli olduğu, geçmişten günümüze kültürel değerlere sahip çıktığı mesajları da verilmiştir. Ayrıca müze turizmine ilgi duyanların dikkati çekilerek, bu müzelerin ziyaret edilerek görülmesi gerektiği mesajı da verilmiştir.

Müze tanıtımı amacıyla yapılan reklamlarda, gerek kamu gerek özel kurum ve kuruluşlar hedef kitleye sesini duyurabilmek için dijital platformları kullanmaya başlamışlardır. Çünkü günümüz insanları bilgi sahibi olmak için ilk olarak internete başvurmaktadır. Bu bağlamda dijital platformlar, insanların gezip, görmek istediği müzeleri internet üzerinden araştırması ya da herhangi müze hakkında bilgi sahibi değillerse internet üzerinden bilgi toplaması ve karar vermesinde yardımcı olmaktadır. Özellikle kurumların resmî web siteleri müzelerin hedef kitleye sunulması, tanıtılması ve sürekli görünürlük sağlaması açısından önemli fonksiyona sahiptir. Dijital platformlar müze turizminde ülkelere ya da kurumlara ülke markası ve kurum kimliği oluşturma böylece rakiplerinden farklılaşma imkânı sağlamaktadır. Dijital platformlar sayesinde ülke kültürü ve felsefesi hedef kitleye kolaylıkla aktarılabilmektedir. Gayet uygun fiyatlara müzelerin tanıtım ve reklamları yapılabilmektedir. Bu nedenle ekonomik anlamda kurumlara oldukça avantaj sağlamaktadır. Ayrıca dijital platformlardaki reklam faaliyetleri belli zaman aralıklarında geçici değil kalıcıdır. Web siteleri başta olmak üzere dijital platformlar dünyanın her tarafında ikamet eden tüm insanlara ulaşma kolaylığı sağlamaktadır. Böylelikle kurumlar yerli yabancı fark etmeksizin çok geniş bir potansiyelde hedef kitleye ulaşabilmektedir. Web siteleri iletişimin çift yönlü bir akışta olmasına da mümkün kılmaktadır. Böylece müzeleri ziyaret etmek isteyenler sorularını ve görüşlerini rahatlıkla

iletebilmekte ve geri dönüşler alabilmektedir. Web siteleri ülke sınırları içerisinde bulunan tüm müzeler için detaylı bilgilerin ve tanıtımların yapılabilmesini de olanaklı kılmıştır. Ayrıca dijital ortamlarda istenilen müze için bilet satışı da mümkündür.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın web sitesindeki müze tanıtımları incelendiğinde, bakanlığın reklam unsuru olarak ülkemizdeki müzelerin sahip olduğu kültürel, tarihi ve sanatsal değerleri Türkiye'yi tanıtım amacıyla video, görsel ve yazılarla hedef kitleye sunduğu görülmüştür. Müze destinasyon yerleri adı altında ülkemizde önem taşıyan farklı amaçlardaki çeşitli müzeler tanıtım filmleri ile sunulmuştur. Ek olarak tüm müzeler isim isim kümelendirilerek her birinin ayrı ayrı konumları ve önemleri hakkında bilgiler sunulduğu da tespit edilen diğer noktalardır. İncelenen örneklerden görüldüğü üzere Türkiye, insanların çok farklı medeniyetlerden izler bulabilecekleri, kutsal ve tarihi sayabilecekleri zengin bir müze derinliğine sahiptir. Bu bağlamda bunların hedef kitleye gösterilmesi, tanıtılması ve bilgilendirilmesi açısından web sitelerinin çok iyi bir reklam aracı olduğu görülmektedir. Ülkemizde bunların sağlanması açısından T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesini bu noktada reklam mecrası olarak kullanma amacı içerisinde olduğu söylenebilir. Sitede müzelere ait ne varsa tüm verilerin yer aldığı, hemen hemen tüm yerlerin belirtildiği ve sayfanın güncel kullanıldığı görülmektedir. Burada en temel amaç Türkiye'nin tanıtılması ve ülkemize turistlerin çekimini sağlamaktır.

Çalışma kapsamında elde edilen literatür bilgileri ve bulgular genel olarak değerlendirildiğinde müzelerin ülkelerin kültürlerinin tanınması ve döviz sağlanmasında en önemli turizm aktörlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle turizm tanıtımı yapılırken en az eğlence ve dinlenme turizmi kadar müze turizminde de reklam faaliyetlerine önem verilmeye başlanmıştır. Reklam faaliyetlerinin ise, Web 2.0 teknolojileriyle birlikte dijitalleştiği görülmektedir. Müze tanıtımlarında dijital reklamlar ile zaman ve mekân sınırı ortadan kalkmış ve geleneksel mecralar ile ulaşılmasının mümkün olmayacağı kadar çok potansiyel ziyaretçiye ulaşmak mümkün olmuştur. İncelemelerde ele alınan müze reklam filmleri ile müzelerin reklam çalışmaları yürütürken kurumların geleneksel mecraları destekleyici olarak dijital platformları da etkin ve doğru kullanımlarının ülkelerin tanıtımlarına ve ekonomilerine büyük fayda getirebileceği düşünülmektedir.

İlerleyen çalışmalarda farklı temalarda farklı tarihli filmler ya da çeşitli kurumlara ait müze tanıtım filmleri analiz edilerek karşılaştırmalar yapılabilir. Ayrıca teknoloji kullanımı ve dijitalleşmenin müzeler için oluşturulan sanal gerçeklik uygulamaları ile geldiği nokta kaynak ve hedef kitle penceresinden ayrı ayrı analiz edilerek geliştirilmesi için tavsiyelerde bulunabilir.

Kaynakça

Bostancı, M. (2019). Dijital Müzecilik ve İnteraktif İletişim: SFMOMA ve MORİ Dijital Sanat Müzesi Örneklemleri, UNIMUSEUM, 2 (2), 34-39.

Canan, S. ve Acungil M. (2019). Dijital Gelecekte İnsan Kalmak, Tuti Kitap.

Chaffey, D. and Smith, P. (2008). E-Marketing Excellence Planning and Optimizing Digital Marketing, 3rd edition, Routledge.

Çakır, V. (2004). "Yeni İletişim Teknolojilerinin Reklam Üzerine Etkileri", Selçuk İletişim Dergisi, 3(2), 168-181.

Çımat, A. ve Bahar O. (2003). "Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme", Akdeniz İİBF Dergisi, 3(6), 1-18.

Deffner, A .and Metaxas, T. (2003). "The Interrelationship of Urban Economic and Cultural Development: The Case of Greek Museums", 43rd European Congress of the Regional Science Association (ERSA) University of Jyvaskyla, 27-30 August 2003.

Dosim (2019). http://www.dosim.gov.tr/assets/documents/2019-ZIYARETCI-WEB-SITESI.pdf) (Erişim Tarihi 05.12.2021).

Elden, M. ve Çakır, S. (2006). Kurumsal Reklamın Anlattıkları, Beta Yayınları.

Hudders, L. ; Reijmersdal, E. and Poels, K. (2019). Digital Advertising and Consumer Empowerment. Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research On Cyberspace, 13(2). https://doi.org/10.5817/CP2019-2-xx

Icom Museum (2021). https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/ (Erişim Tarihi 05.12.2021).

Kamariotou, V.; Kamariotou, M. and Fotis, K. (2021). "Strategic Planning for Virtual Exhibitions and Visitors' Experience: A Multidisciplinary Approach for Museums in The Digital Age", Digital Applications in Archaeology and Cultural Heritage, 21(2021), 1-11.

Karadeniz, C. (2020). "Müzede Dijital Teknolojilerin Kullanımı ve Salgın Sürecinde Dijital Katılım". idil, 70 (2020 Haziran), 975–984., doi: 10.7816/idil-09-70-06

Kervankiran, İ. (2014). "Dünyada Değişen Müze Algısı Ekseninde Türkiye'deki Müze Turizmine Bakış", Turkish Studies, 9(11), 345-369.

Li, Z.; Shu, S.; Shao, J.; Booth, E. and Morrison, A.M. (2021). "Innovative or Not? The Effects of Consumer Perceived Value on Purchase Intentions for the Palace Museum's Cultural and Creative Products, Sustain 13, 1–19. https://doi.org/10.3390/su13042412

Manna, R., Palumbo, R. (2018). "What Makes a Museum Attractive to Young People? Evidence From Italy", International Journal of Tourism Research. 20, 508–517, https://doi.org/10.1002/ jtr.2200

McKee, A. (2003). Textual Analysis: A Beginner's Guide, Sage Publications.

Peltekoğlu, F.B. (2012). Halkla İlişkiler Nedir?,7. Baskı, Beta Yayınları.

Samis, P.S. and Michaelson, M., (2016). Creating the Visitor-Centered Museum (1st ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315531014.

Silberg, T. (1995). "Cultural Tourism and Business Opportunities for Museums and Heritage Sites", Tourism Management, 16(5), 361-365.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021). https://muze.gov.tr/ , www.ktb.gov.tr/: https://www.ktb.gov.tr/ (Erişim Tarihi 02.12.2021)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021). 2023 Türkiye Turizm Stratejileri, https://www.ktb.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0 (Erişim Tarihi 7.12.2021).

TUİK (2021). https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kulturel-Miras-2020-37203, (Erişim Tarihi 06.12.2021) .

TUİK (2021). https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kulturel-Miras-2020-37203 (Erişim Tarihi 07.12.2021).

FELAKETLER VE EDEBİ YARATICILIK

Doç. Dr. Jale Özata Dirlikyapan
Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi
Orcid id: 0000-0002-9521-9034

ÖZET

Bu bildirinin konusu "Edebiyatta 'hakkıyla' yaratıcı olmak nasıl mümkün kılınabilir?" sorusunu esas almaktadır. Aslında bu soru Maurice Blanchot'nun "edebiyat nasıl mümkündür?" sorusundan türemiştir. Sorunun art alanında da felaketler, çürümeler, adaletsizlikler, katliamlar içinde edebiyatı/yaratıcılığı bir sakinleştirme aracından, bir estetik örtbas etme tekniğinden ya da bir duygu sömürüsünden ibaret görmemeyi başarma imkânına ilişkin sorgulama vardır. Yaşanan ve yaşanmakta olan kolektif travmalarla anlam duygusunun derin yaralar aldığı dönemlerde edebiyatı o felaketin göbeğinde, yüzü kızarmadan konumlandırmayı nasıl başarırız?

"Sözün bittiği yer" kalıbıyla karşılanmaya çalışılan kolektif ve bireysel travmalara yönelik tepkiler, edebiyatta kendini farklı şekillerde gösterir. Bu edebi tepkilerin niteliği, niyeti ve sonuçları üzerine düşünmek, büyük oranda edebiyat-etik ilişkisine odaklanmayı gerektirir. Örneğin bir betimlemenin veya bir yargı cümlesinin neyi öldürdüğüne ve neye hayat verdiğine, neyi görmezden geldiğine ve neye fazlaca vurgu yaptığına dikkat kesilmek, bizi "adil betimleme" üzerine düşünmeye davet eder.

Gündelik dilde sözün bittiği yer, edebi yaratıcılığın başladığı yerdir. Dilin sınırlarını zorlamak, hakikatin peşindeki edebiyat söylemi için bir zorunluluğa dönüşür.

Marc Nichanian, *Edebiyat ve Felaket* adlı kitabında "Felaket hakkında uygun bir şeyler söylemenin tek yolu edebiyatın sınırlarını keşfetmektir ya da edebiyat aracılığıyla, yani daha açık bir deyişle Felaket'in gösterimi için edebiyat girişimi aracılığıyla dilin sınırlarını keşfetmektir" der. Ona göre edebiyatın başarısızlığından başka hiçbir yol felaket hakkında herhangi bir sonuç elde etmemizi sağlayamaz. Felaketi anlatmak edebiyatın başarısızlığı ile mümkündür. Burada "edebiyatın başarısızlığı" ile kastedilen, olgusal ve duygusal olanı betimlerken yetersiz kalındığı bilincinin metinden taşması ve okurlara felaketin dile dökülmesi zor boyutları hakkında ancak bu yetersizliği hissettirerek bir fikir vermesidir. Felaketi anlatmakta yetersizliği hissettirmenin yolu da, dilde mümkün olan her yolun denendiği, toplumsal ile bireysel arasındaki sonsuz ilişkilenmede anlam parçalanmasının görünür kılınması için dilin karmaşık çatışma koşullarına uyarlandığı bir metin ortaya koymaktır. Bu da çarpıcı bir cümle kurmanın, yaratıcılığı "takınmanın" öncelenmesini değil, durumun tüm boyutlarıyla dile gelmez oluşunu göstermek için dili sınırlarına kadar getirmekle mümkün olur. Bu bağlamda çağımızda edebi yaratıcılık, edebiyatın hakkıyla var olabilmesinin ön koşulu gibi görünmektedir.

Anahtar sözcükler: Edebi yaratıcılık, felaket, adil betimleme

CATASTROPHES AND LITERARY CREATIVITY

ABSTRACT

The subject of this essay is based on the question “How can it be possible to be rightly creative in literature?” This question is in fact derived from the question of Maurice Blanchot: “How is literature possible?” In the background of this question, there is the inquiry of the possibility of succeeding in not seeing the literature/creativity as only a tool of conciliation, a technique of esthetic covering up or an emotional abuse in the setting of the catastrophes, corruptions, injustice, genocides. In the ages which the sense of meaning is really get hurt with the collective traumas, how can we locate literature in the middle of these traumas?

The reactions towards collective and personal traumas that are tried to be summarized by the cliché “where words fail” manifest themselves in various ways. To think about the quality, intention and outcome of these reactions entails to focus on the literature-ethics relation. For example, paying attention to what does a sentence of description kill or what does it bring to life, what does it ignore and what does it over-emphasize invites us to think upon “fair description”.

Where words fail in everyday language is where literary creativity begins. Pushing the limits of language becomes a necessity for the literary discourse in pursuit of the truth.

In his book *Literature and Catastrophe* Marc Nichanian says: “The only way to say something appropriate about the catastrophe is to explore the limits of literature or through literature, that is, through the literary attempt to represent the Catastrophe to discover the limits of language”. According to him, no other way than the failure of literature can lead us to any conclusion about the catastrophe. It is possible to describe the catastrophe with the failure of literature. What is meant by the "failure of literature" here is that the awareness of being inadequate in describing the factual and emotional overflows from the text and gives the readers an idea about the elusive dimensions of the catastrophe only by making them feel this inadequacy. The way to make one feel inadequacy in describing the catastrophe is to produce a text in which every possible way is tried in language, and the language is adapted to complex conflict conditions in order to make the fragmentation of meaning visible in the endless relationship between the social and the individual. This makes it necessary to bring the language to its limits in order to show that the situation is inexpressible in all its dimensions, not to prioritize making a striking sentence and "posing” the creativity. In this context, in our age, literary creativity seems to be the prerequisite for the proper existence of literature.

Key words: Literary creativity, catastrophe, fair description

ROBOT GAZETECİLİĞİNİN OBJEKTİF HABERCİLİK ARAYIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ[1]

Banu SAYAR
Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Bilişim Bilim Dalı
Orcid id: 0000-0002-2260-9912
Erhan AKYAZI
Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Orcid id: 0000-0002-2463-2200

ÖZET

Geçtiğimiz yüzyılda çok sayıda çalışma alanının entegre olduğu yapay zekâ teknolojisi, gazetecilik mesleğinin ana çıktısı olan haberlerin, üretim süreçlerinde önemli değişimler yaşanmasına neden olmuştur. Habercilik eyleminin; veri toplama, veri analizi ve haberleştirme gibi tüm aşamalarının algoritmalara emanet edilmesi ile robotlar tarafından gerçekleştirilen bu süreç, robot gazeteciliği olarak adlandırılmaktadır. Doğru ve tarafsız bilgi akışının her geçen gün daha önemli hale geldiği küresel dünyada -insana özgü davranış ve duygulara sahip olmayan- robotların, gazeteciliğin güncel sorunları karşısında nasıl bir çözüm geliştireceği konusunun incelenmesi ise oldukça önem taşımaktadır. Robot gazeteciliğinin, gazeteciliğin güncel sorunları, medyada yaşanan eşitsiz sunumlar ve objektif haber ihtiyacı üzerindeki etkilerinin incelendiği bu çalışmada, robotlar tarafından yazılan haber örneklerine de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Haber, gazetecilik, robot gazeteciliği.

THE EFFECTS OF ROBOT JOURNALISM ON OBJECTIVE JOURNALISM SEEKING

ABSTRACT

Artificial intelligence technology, in which many fields of study were integrated in the last century, caused significant changes in the production processes of news, which is the main output of the journalism profession. The act of journalism; which is carried out by robots by entrusting all stages of data collection, data analysis and communication to algorithms, is called robot journalism. In the global world, where accurate and impartial information flow becomes more important every day, it is very important to examine how robots – which do not have human-specific behaviors and emotions – will develop a solution to the current

[1] Bu bildiri, danışmanlığını Prof. Dr. Erhan Akyazı'nın yürüttüğü, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Bilişim Bilim Dalı doktora öğrencisi Banu Sayar tarafından hazırlanan "Yapay Zekâ ve Robot Teknolojisinin Gazetecilik Pratikleri Üzerindeki Etkileri" başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

problems of journalism. In this study, in which the effects of robot journalism on current problems of journalism, unequal presentations in the media and the need for objective news are examined in depth, examples of news written by robots are also included.
Keywords: News, journalism, robot journalism.

Giriş

Tarihin her döneminde teknolojinin başat unsur olduğu gelişmelerin etrafında şekillenen gazetecilik mesleği, bugün de bir dizi yenilikle birlikte anılmaktadır. Bu yeniliklerin arasında kendine özgü yapısıyla dikkat çeken robot gazeteciliği, bildiğimiz anlamdaki 'kaynak, mesaj ve alıcı' öğelerinden olan iletişim sürecine algoritmaları dahil ederek haber yazma eylemini robotlara emanet etmektedir. Veri toplama, analiz etme ve hikayeleştirme gibi tüm habercilik aşamalarının algoritmalar tarafından gerçekleştirildiği robot gazeteciliği, çağın ruhuna uygun şekilde gazetecilik eylemlerini otomatikleştirmektedir. Yapay zeka teknolojisinin sunduğu imkanları arkasına alarak gazetecilik faaliyetlerini sürdüren robot gazeteciliğinin, dünyanın herhangi bir yerinde ve herhangi bir saat diliminde meydana gelen olayları bir insan müdahalesine gerek kalmadan otomatik olarak gerçekleştirmesinin sektörel etkileri ise tartışmalıdır.

Robot gazeteciliğinin gelişimi, uygulamalarının her geçen gün yaygınlık kazanması ve çok hızlı olunması gereken haber kategorileri için insan muhabirlerinden daha fazla avantaja sahip olması gibi nedenler, bu yeni habercilik türünün mevcut ana akım medyanın tek sesli yapısında kendisine yer bulamayan ve bulması da olası görünmeyen tarafsızlık ve objektiflik gibi temel habercilik ideallerine yönelik ne yönde etki edeceği sorusunu gündeme getirmiştir. Günümüzde ana akım medya, küreselleşme rüzgârıyla beraber temel pusulasından uzağa savrularak kendisine atfedilen, toplumsal rolü yerine getirememektedir. Özellikle anaakım medyanın içerisinde bulunduğu siyasi ve tecimsel ilişkilerinin sebep olduğu kaygıların, habercilik idealinin önüne geçtiği durumlarda okuyucu/izleyici kitlesi için en önemli başvuru noktası olarak alternatif haber kaynakları öne çıkmaktadır. Bu anlamda haber üretim sürecinde bir insanın ve insana dair fiziksel ve duygusal ihtiyaçların bulunmadığı robot gazeteciliğinin alternatif habercilik arayışlarına yönelik bir katkı oluşturup oluşturamayacağı konusunun üzerinde durulması önem taşımaktadır. Bilgi akışının ve buna bağlı olarak kirliğinin her geçen gün arttığı günümüzde temel bir insan hakkı olan tarafsız ve objektif haber alma ihtiyacının okuyucu nezdindeki önemini göz önünde bulundurarak robot gazeteciliğinin olanaklarının alana sağlayacağı katkıyı değerlendiren bu çalışmada, konunun avantajları ve dezavantajlarına yönelik çıkarımlar yapılacak ve herkes için yeni olacak bu gazetecilik modeli temel habercilik idealleri çerçevesinde ele alınacaktır.

Yapay Zeka ve Robot Gazeteciliği

Doğal sistemlerin yapabildiği (zekice olsun veya olmasın) her bilişsel etkinliği (gerekirse bedenleri olan) yapay sistemlere, daha da yüksek başarım düzeylerinde nasıl yaptırabileceğimizi inceleyen bilim dalı (Say, 2018, s. 83) olan yapay zeka için çeşitli

tanımlar geliştirilse de en genel anlamda herhangi bir canlı organizmadan faydalanılmaksızın, tamamen yapay araçlar ile oluşturulan, insan gibi davranışlar ve hareketler sergileyebilen makinelerin geliştirilmesi teknolojisinin genel adı (Aydın ve Değirmenci, 2018, s. 20) olduğu söylenebilmektedir. Nabiyev'e göre yapay zekâ, bir bilgisayarın ya da bilgisayar denetimli bir makinenin, genellikle insana özgü nitelikleri olduğu varsayılan akıl yürütme, anlam çıkartma, genelleme ve geçmiş deneyimlerden öğrenme gibi yüksek zihinsel süreçlere ilişkin görevleri yerine getirme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (2012, s. 25). Daha geniş bir tanıma göre ise yapay zekâ bilgi edinme, algılama, görme, düşünme ve karar verme gibi insan zekâsına özgü kapasitelerle donatılmış bilgisayarlardır (Doğan, 2002, s. 64).

İnsana ait ussal yetenekleri ve doğal zekâyı taklit eden eylemler bütünü olan yapay zekâ fikri asırlar öncesine dayansa da tam teşekküllü bir araştırma sahası olarak ortaya çıkışı 1950'li yıllarda gerçekleşmiştir. Yapay zekâ çalışmaları kavramsal olarak ilk kez John McCarthy ve Marvin Minsky gibi dönemin önemli araştırmacılarının katılımıyla Dartmouth Koleji'nde gerçekleşen 'Yaz Araştırma Projesi'nde ele alınmıştır. Özellikle Soğuk Savaş döneminde teknolojik atılımların altın çağını yaşaması ise yapay zeka yatırımlarının önünü açmıştır. Bu yatırımlar her ne kadar dalgalı bir seyir izlese de sonuç itibariyle bugün yapay zeka teknolojisinin pek çok alana dahil olduğu ve beraberinde bir dizi yeniliği getirdiği kaçınılmaz bir gerçektir. Günümüzde insanların yaptığı işerin belki de % 40'ının 10 yıl içinde tümüyle insansız, otomatik hale gelmesi ve yapay zekâ çözümlerinin yazılım ve robotları tarafından yönetilmesi beklenmektedir. Yapay zekâ teknolojileri şu anda bile birçok iş kolunda yüksek miktarda hammadde/veriyi analiz etmekte, yorumlamakta ve karar vermekte insanlardan çok daha iyi olmaya başlamıştır. Birçok sektörde yapay zekâ tabanlı uygulamalar insandan daha etkin, verimli ve hızlı çalışmaya başlamıştır (Koç ve Kasap, 2019, s. 95).

İlk olarak kol gücü ile yapılan işlere talip olan yapay zekanın, zamanla zihinsel işlere de talip olmasıyla hemen hemen her iş kolu süreçlerine bu yeni iş birlikçiyi katmak zorunda kalmıştır. Bilgisayar bilimi, elektrik, elektronik, mekatronik ve nano teknoloji gibi mühendislik alanları; doktorluk, hemşirelik, yaşlı ve hasta bakımı gibi sağlık alanları ve hukuk, eğitim, finans ve gazetecilik gibi sosyal alanlar yapay zeka teknolojilerinin her geçen gün yaygınlık kazandığı mesleklerin başında gelmektedir.

Yapay zekânın dönüştürücü etkilerinin hissedildiği alanların en önemlilerinden biri olan iletişim ve haberleşme, tarih boyunca teknolojik gelişmelere bağımlı bir şekilde ilerleme kaydetmemiştir. Yapay zekâ teknolojisinin iletişim uygulamalarına dâhil olması ile birlikte insana özgü bir olgu olduğu kabul edilen iletişim süreçleri, insana ilişkin doğal zekâya ait eylemlerin belirli makine sistemleri tarafından taklit edilmesi ile birlikte algoritmalar tarafından üretilen mesajların alıcıyla ulaştırılması ile gerçekleşmektedir. Kendi işlevi dışında kamusal ve toplumsal boyutları da bulunan habercilik pratiklerinde yapay zekâ ile geliştirilen etkileşim sonucunda değişen uygulamalar ile karşılaşılmaktadır. Medya ve gazetecilik alanlarında doğal dil işleme yöntemlerinden yararlanılarak haberin anlamlı özetinin sunulması, yapay zekâ yöntemlerinin çözüm ürettiği alanlardan biridir. Yapay zekâ algoritmaları üzerinden gerçekleştirilen habercilik pratikleri ile daha işlevsel, hızlı, ekonomik,

kişiselleştirilmiş ve daha fazla haber üretildiği ifade edilmektedir. 2016 yılında düzenlenen Rio Olimpiyatları sırasında Washington Times'ın skor veya madalya haberlerinin tamamına yakını sonuçların açıklanmasından saniyeler sonra yapay zekâ tarafından hazırlanarak yayına alınmıştır (Daşkıran, 2018).

Robot gazeteciliği, büyük veri depolarından yeni bilgileri otomatik olarak çıkaran bilgisayar yazılımları ve bu bilgileri insan müdahalesi olmadan otomatik olarak okunabilir hikâyelere dönüştüren algoritmalardan oluşmaktadır (Latar, 2018c, s. 29). Gazetecilik bilgisinin kodlanması ile haber çalışmalarının otomatikleştirilmesi (Linden, 2017, s. 64) olarak da tanımlanan robot gazeteciliği, haberlerin yazılımlar aracılığıyla belli formattaki metinlere dönüştürülmesi olarak ifade edilmektedir (Uçak, 2018, s. 295). Montal ve Reich ise robot gazeteciliğini hiçbir insan müdahalesi olmadan verileri haber metinlerine dönüştüren algoritmik süreçler olarak tanımlamaktadır (Montal ve Reich, 2016, s. 3).

2006 yılına gelindiğinde Reuters'ın finans haberlerinin derlenmesi sırasında algoritmalardan faydalanması ve bunu Associated Press, USA Today, Forbes, ProPublica, Washington Post, Los Angeles Times gibi medya kuruluşlarının izlemesi ile robot gazeteciliği bugün bilinen ve her geçen gün yaygınlaşan formuna kavuşmuştur. Forbes, robotlar tarafından yazılan finans haberlerini yayınlarken Associated Press ise hâlihazırda tamamen robotlar tarafından yazılmış üç binin üzerinde haber servis etmiştir (Latar, 2016, s. 2). Latar'a göre haberleri otomatik yazmak için yapay zekâ algoritmaları geliştiren ilk büyük gazete Los Angeles Times olmuştur. Los Angeles Times algoritmaları, deneyimli gazetecilerin belirli bir durumda soracağı ilgili soruları soracak şekilde programlanmıştır.

Medya kuruluşlarında sürekli artan bir şekilde var olagelen maliyetleri düşürme arzusu, gazetecilik mesleğini otomasyon karşında son derece savunmasız hale getirmiştir. Ancak buna karşın yapay zekâ algoritmalarının olay temelli ve yapılandırılmış verinin kullanıldığı haberlerde daha başarılı sonuçlara ulaşması, robot gazeteciliğinin kullanım alanını ve etki sahasını şekillendirmektedir. Robot gazeteciler, kamuoyunun merakla beklediği haberleri heyecanla değil, eldeki veriler doğrultusunda sunmaktadır. Vergi kayıtları, okul sınavı sonuçları, mali raporlar, üyelik listeleri, seçim sonuçları ve hisse senedi fiyatları otomatize içerik oluşturulurken sıklıkla kullanılan yapılandırılmış nicel veri örnekleridir. Ayrıca çok çeşitli belgeler, resimler ve görsel-işitsel malzemeler gibi yapılandırılmamış veriler de içerik oluşturmada kullanılabilmektedir (Karlsen ve Stavelin, 2014, s. 36; Oğuz, 2020, s. 53).

Özellikle son dakika haberlerinde insan gazetecilerin aksine son derece düşük maliyetli bir şekilde haber yazabilen robot gazeteciliği uygulamalarının çoğunlukla sayısal verilerin ağırlıkta olduğu ekonomi ve spor kategorilerindeki haberlerde kullanıldığı söylenebilmektedir. Ancak algoritmalar tarafından yazılan haberlerin ilk örnekleri yarım yüzyıl önce hava tahmini alanında görülmüştür (Graefe, 2016, s. 15). Algoritmalar, rüzgâr hızı, yağış, sıcaklık gibi hava tahmini modellerinin çıktılarını alarak bir öncelik sıralaması yapmakta ve önceden belirlenmiş cümleleri kullanarak bu verileri haberleştirmektedir.

Spor gazeteciliği; mevcut istatistiklerin zenginliği, öngörülebilir şablon ve stil kullanımı ve gelişmiş tahmin modelleri nedeniyle otomatikleştirilmiş gazetecilik için ideal bir alandır (Van Dalen, 2012; Galily, 2018, s. 106). Automated Insights ve Narrative Science gibi doğal dil üretme şirketleri de ilk olarak spor etkinliklerinin özetlerini otomatik olarak yazmak için algoritmalar geliştirmiştir. Örneğin, beyzbol maçlarında istatistiki verileri kullanarak otomatik haber yazımı için Narrative Science tarafından geliştirilen StatsMonkey, maçlar ilerledikçe bir takımın kazanma şansını sürekli olarak yeniden hesaplayabilen mevcut veri, istatistik ve tahmine dayalı modellerin zenginliği nedeniyle ideal bir başlangıç noktası olmuştur (Graefe, 2016, s. 11). Associated Press'in 2016 yılında Amerika'nın beyzbol alt ligi haberlerinin yazılması için Automated Insights ile iş birliği yaptığını duyurması da bu alandaki önemli gelişmelerden biri olarak kabul edilmektedir (Galily, 2018, s. 106).

Robot gazeteciliğinin kullanıldığı bir başka alan da finans haberleridir. Reuters ve Bloomberg gibi kuruluşlar, finansal verilerini otomatik haber uyarıları oluşturmak için önceden yazılmış şablonlara eklemektedir. Bloomberg ve Dow Jones gibi kuruluşlar, finans haberlerini kâra dönüştürebilmek amacıyla robotlar tarafından özel formatlarda oluşturulan finansal haberleri sunmaktadır. İlgi çekici yatırım ürünlerinin tespiti için gerçek zamanlı ölçümler de sunan bu kuruluşlar için Twitter, Facebook ve bütün blog dünyası önemli bir haber kaynağıdır (Ford, 2019, s. 139).

Robot gazeteciliğinin olay temelli haberlerdeki başarısı deprem ve cinayet kategorilerindeki yayınları için de bir avantaj olarak öne çıkmaktadır. 2014 yılında Kaliforniya'da meydana gelen 4.7 büyüklüğündeki deprem ise robot gazetecilerin saniyeler içerisinde ürettiği ve Los Angeles Times muhabiri Ken Schwencke'in 'onaylaması' sonrasında 3 dakika gibi bir süre içerisinde yayınlanan ve robot gazeteciliğin ilk örneği olarak kabul edilen bir olaydır. Öte yandan cinayet gibi bir suç haberinde, algoritma, en yüksek kefalet miktarına bakarak en ciddi suçu işleyenleri bulmak için veri tabanını araştıracak veya ünlü isimlerin tespiti için verilerini tarayacak şekilde geliştirilmiştir (Latar, 2016, s. 5).

Habercilik İdealine Katkıları

Haberde tarafsızlık ve objektiflik, gazetecilik faaliyetlerinin başladığı ilk günden itibaren süregelen bir tartışma konusudur. Tarafsızlık ve objektiflik, haber içeriğinin doğru bir şekilde kurgulanması için olmaz olmaz ilkelerdir. Haberdeki her sözcük, her kavram, her tümce, her paragraf ve her konu ve her resim belli bir anlam taşımaktadır. Habercinin, kendi duyguları, çıkarları ve değer yargılarından bağımsız olarak, tarafların görüşlerini vermeye çalışmaları, (hakkaniyet, adil davranma) nesnelliğe ulaşmaya yönelik bir çabadır. Oysa hiçbir betimleme, hiçbir mekanik çözüm yolu, dünya görüşünü ifadeden kaçınamamaktadır (Girgin, 2008, s. 126).

Bu noktadan hareketle tarafsızlık ve nesnellik ilkelerinin gerçekleştirilmesi çok zor olan bir mite dönüşmemesi için sürdürülen arayışlar, robot gazeteciliği tartışmalarında tekrar gündeme gelmiştir. Haber üretim sürecinde duygu, düşünce ve değer yargısı gibi insani özelliklerin yer almadığı robot gazeteciliğinde, tek görevi ve motivasyonu elindeki yapılandırılmış verilerden haber üretmek olan algoritmaların tarafsızlık ve nesnellik ilkelerinin ihlaline yönelik bir

davranış kalıbı geliştiremeyecekleri yönündeki görüşler hakimiyet kazanmaktadır. Bu görüşü destekleyen Philip Meyer, robot gazeteciliğinin en önemli avantajını; gerçeğin arayışında, önyargılardan, arzulu düşüncelerden ve algısal perdelerden uzak olması gereken bilimsel yöntemleri kullanılması olarak tanımlamaktadır (Latar, 2015, s. 6-7).

Robotların yazdıkları haberler potansiyel olarak haber kapsamının kalitesini ve nesnelliğini arttırmaktadır. Robotlar asla yorulmadığı için gerçekleri gözden kaçırmazlar. Bu da onları insanlara kıyasla daha az hataya meyilli hale getirmektedir. Buna ek olarak algoritmalar, verileri habere dönüştürmek için önceden tanımlanmış kuralları sıkı bir şekilde takip ettikleri için gerçekleri tarafsız bir şekilde açıklayabilmektedir (Graefe, Haim, Haarmann, Brosius, 2018, s. 597). Söz gelimi Konwhere News, o anda popüler olan haberler hakkında birçok haber kaynağından aldığı haberleri inceleyerek sağ, sol ve tarafsız bakış açısı olmak üzere üç ayrı versiyonda 1 ile 15 dakika arasında yeniden üretmektedir. Knowhere'in haber kaynaklarını incelemesi karşı fikirlerin çokluğuna göre 15 dakika ile 60 saniye arasında değişmektedir (Demirkılınç, 2018; Akyazı, 2018, s. 25).

Robot gazeteciliğinin, hem gazeteciler hem de okuyucular için bir diğer potansiyel faydası da şeffaflığın önemini vurgulamasından kaynaklanmaktadır. Buradaki şeffaflık ifadesi, medya kuruluşlarının belirli bir haberin nasıl seçildiğini ve üretildiğini açıklamalarına dayanmaktadır. Robot gazeteciliğinde algoritmik şeffaflık olarak nitelendirilecek bu durum, haberi toplama, yorumlama ve analizi sonrasında bilginin nasıl üretildiğini açıklamak, bilgi şeffaflığının doğal bir bileşeni ve bu tür bilgilerin bir etik uygulamanın ürünü olup olmadığını değerlendirmek için çok önemli bir kriter olarak kabul edilmektedir (Montal ve Reich, 2016, s. 2).

Fakat robot gazetecilerin bir yayın kuruluşu çatısı altında gazetecilik faaliyetlerini yürütmesi ve bağlı bulundukları kuruluşun yayın politikasının dışına çıkamayacağı da unutulmamalıdır. Buna ek olarak robot gazeteciler tarafından yazılan haberlerin, insan gazetecilerin ayrıntılara, analizlere, arka plan bilgilerine önem veren ve daha canlı bir dil veya mizah içeren yüksek kaliteli haberleri ile rekabet edemeyeceğini dile getirenlerin sayısı oldukça fazladır. Ekonomi politik yaklaşım kapsamında özel bir mülk olarak değerlendirilen ve dolayısıyla sahibinin sesi olması beklenen haber algoritmalarının, bu anlamda bağlı bulunduğu yayın kuruluşunun politikaları kapsamında bir üretim gerçekleştirmesi beklenmektedir.

Robot gazeteciler, veri işlemeye dayalı rutin haberleri yapabilmelerine rağmen insanlar gazetecilerde bulunan derin analiz, görüşme, röportaj ve araştırma yeteneklerine sahip değildir (Akyazı, 2018, s. 27). Hatta Dalen'e göre otomatik içeriklerin, yalnızca internette ücretsiz olarak bulunabilen, genel-geçer haberler ile rekabet için bir şansı bulunmaktadır (2012, s. 651). Latar ise algoritmaların, genç ve yenilikçi teknolojiler ve uygulamalar kullanmalarına karşın bir haberi zenginleştirme yeteneğinden yoksun olduklarını belirtmektedir (2018b, s. 11).

Robot gazetecilerin teknik sınırlılıkları nedeniyle sebep olduğu anlam kaymaları ise uygulamada sık sık karşılık bulmaktadır. Örneğin, Los Angeles Times gazetesinin kullandığı Quakebot isimli robot bilgileri ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nden (USGS) almakta ve

3.0 ile üzerindeki depremleri, üç dakikadan daha kısa bir sürede Tweet mesajı olarak paylaşmaktadır. Ancak Quakebot'un 2017 yılında Santa Barbara bölgesinde 6.8 şiddetinde deprem meydana geldiğine yönelik tweet atmasına karşın böyle bir depremin yaşanmaması (İrvan, 2017) robot gazeteciliğinin, kendisine iletilen verinin doğruluğunu teyit etme noktasında yetersiz kalabileceğinin göstergesidir. Her ne kadar ilerleyen teknoloji ile birlikte bu konuda da önemli adımlar atılsa da (sensörleri takip etme, birden fazla kaynaktan doğrulama gibi) gelişmelerin halen deneme aşamasında kaldığı söylenebilir.

Öte yandan algoritmalar neler olup bittiğini hesaplarken, olayların nedenini de açıklayamamaktadır. İstatistiksel analizden elde edilen bulgular, istatistiksel anlamlılıklarına bakılmaksızın tamamen anlamsız da olabilmektedir. Özetle, algoritmaların verilere ve varsayımlara dayanması, onu hataya da yaklaştırmaktadır. Sonuç olarak, algoritmalar beklenmeyen, istenmeyen ve hatalı sonuçlar üretebilmektedir (Uçak, 2018, s. 299-300).

Haber Örnekleri

Örnek Haber 1:

Whitman 0-34 Landon

The Landon Bears shut out the visiting Whitman Vikings, 34-0, on Friday.

Landon opened the game with a 90-yard kickoff return for a score by Jelani Machen. Landon added to their lead on John Geppert's five-yard touchdown run. The first quarter came to a close with Landon leading, 14-0.

In the second quarter, the Bears went even further ahead following Joey Epstein's four-yard touchdown run. The Bears scored again on Geppert's one-yard touchdown run.

Landon had the lead going into the second half, 27-0. The Bears extended their lead on Tommy Baldwin's nine-yard touchdown reception.

Neither team scored in the fourth quarter.

Landon's top rusher was Geppert, who had nine carries for 59 yards and two touchdowns. Chazz Harley led Landon with 16 receiving yards on two catches.

Whitman's top passer was Landon Hawkins, who completed 4 of 11 passes for 22 yards and one interception. The Vikings' top rusher was Devin Carone, who had 19 carries for 111 yards. The Vikings' top receiver was Jonah Bird, who had one catch for 24 yards.

Landon will play St. Mary's-Annapolis High School (1-0, 0-0) on Sept. 8. Whitman will play Einstein High School (1-0, 0-0) on Sept. 8.

This story may be updated if more information becomes available. It is powered by Heliograf, The Post's artificial intelligence system.

Türkçe Çevirisi:

Whitman 0-34 Landon

Landon Bears Cuma günü yapılan müsabakada Whitman Vikings'i sayı vermeden 34-0 yendi.

Landon oyunu Jelani Machen'in 90 yardlık başlama vuruşuyla açtı. Landon, John Geppert'in beş yardalık sayı koşusuyla liderliğe yükseldi. İlk çeyrek Landon'un 14-0'lık üstünlüğü ile sona erdi. İkinci çeyrekte Ayılar, Joey Epstein'ın dört yarda gol atma koşusunun ardından daha da ileri gitti. Ayılar, Geppert'in bir yardalık gol koşusu ile tekrar gole ulaştı. Landon

ikinci yarıda 27-0 öne geçti. Ayılar, Tommy Baldwin'in dokuz yarda golü ile zafere yaklaştı. Her iki takım da dördüncü çeyrekte skor kaydedemedi. Landon'ın en iyi top taşıyıcısı Geppert 9 kez 59 yardaya top taşıdı ve 2 sayı kaydetti. Chazz Harley Landon'ı 2 yakalama ile yönetti. Whitman'ın en iyi pasörü 22 yardada 11 pastan 4'ünü başarıyla tamamlayan Landon Hawkins'ti. Vikinglerin en iyi top taşıyıcısı 111 yardada 19 kez top taşıyan Devin Carone'ydi. Vikinglerin en iyi karşılayıcısı ise 24 yardada bir top yakalayan Jonah Bird'di. Landon St. Mary's-Annapolis Lisesi ile 8 Ekim'de karşılaşacak. Whitman Einstein Lisesi ile 8 Ekim'de karşılaşacak.

Bu yazı kullanılabilir daha fazla bilgi gelirse güncellenebilir. Bu yazı Post'un yapay zeka sistemi Heliograf tarafından oluşturulmuştur.

Örnek Haber 2:

3.5-magnitude earthquake reported near Barstow

A magnitude 3.5 earthquake was reported at 9:32 a.m. Tuesday 32 miles from Barstow, according to the U.S. Geological Survey.

The earthquake occurred 44 miles from Twentynine Palms, 46 miles from Yucca Valley, 46 miles from Big Bear City and 49 miles from Apple Valley.

In the past 10 days, there have been two earthquakes of magnitude 3.0 or greater centered nearby.

An average of 234 earthquakes with magnitudes of 3.0 to 4.0 occur each year in California and Nevada, according to a recent three-year data sample.

By QUAKEBOT

Türkçe Çevirisi:

Barstow yakınlarında 3,5 büyüklüğünde deprem bildirildi

ABD Jeoloji Kurumu, Salı günü saat 9:32'de Barstow'a 32 mil uzaklıkta 3.5 büyüklüğünde bir deprem meydana geldiğini bildirdi. Deprem Twentynine Palms'tan 71 km, Yucca Vadisi'nden 74 km, Big Bear City'den 74 km ve Apple Valley'den 79 km uzaklıkta gerçekleşti. Son 10 gün içinde, yakın merkezlerde 3.0 veya daha büyük büyüklükte iki deprem meydana geldi. Son üç yıllık bir veri örneğine göre, Kaliforniya ve Nevada'da her yıl 3.0 ila 4.0 büyüklüğünde ortalama 234 deprem meydana geliyor.

QUAKEBOT tarafından

Örnek Haber 3:

Vauxhall: Labour hold

Florence Eshalomi has been elected MP for Vauxhall, meaning that the Labour Party holds the seat with a decreased majority.

The new MP beat Liberal Democrat Sarah Lewis by 19,612 votes. This was fewer than Kate Hoey's 20,250 vote majority in the 2017 general election.

Sarah Bool of the Conservative Party came third and the Green Party's Jacqueline Bond came fourth.

Voter turnout was down by 3.5 percentage points since the last general election.
More than 56,000 people, 63.5% of those eligible to vote, went to polling stations across the area on Thursday, in the first December general election since 1923.
Three of the six candidates, Jacqueline Bond (Green), Andrew McGuinness (The Brexit Party) and Salah Faissal (independent) lost their £500 deposits after failing to win 5% of the vote.
This story was created using some automation.

Türkçe Çevirisi:

Valoux: İşçi Partisi Dayanıyor

Florence Eshalomi, Vauxhall milletvekili seçildi, bu da İşçi Partisi'nin azınlık sayıda sandalyeye sahip olduğu anlamına geliyor. Yeni milletvekili Liberal Demokrat Sarah Lewis'i 19.612 oyla yendi. Bu, 2017 genel seçimlerinde Kate Hoey'in 20.250 oy çoğunluğundan daha azdı. Muhafazakâr Parti'den Sarah Bool üçüncü, Yeşil Parti'den Jacqueline Bond ise dördüncü oldu. Seçmen katılımı son genel seçimlerden bu yana % 3,5 puan azaldı. Oy verme hakkına sahip olanların % 63,5'i olmak üzere 56 binden fazla kişi, 1923'ten bu yana yapılan ilk Aralık genel seçimlerinde Perşembe günü bölgedeki sandık merkezlerine gitti. Altı adaydan üçü, Jacqueline Bond (Yeşil Parti), Andrew McGuinness (Brexit Parti) ve Salah Faissal (Bağımsız), oyların % 5'ini kazanamayınca 500 Sterlinlik depozitolarını kaybetti.

Bu hikâye, bazı otomasyon kullanılarak oluşturuldu.

Uygulamalardan anlaşıldığı gibi, algoritmalar tarafından oluşturulan haber metinlerinin, istatistiki verilere dayanan, bilgi aktarım amacı taşıyan ve rutin olaylardan oluşan bir yapıya sahip olmalarına karşın; olay örgüsü, analiz ve derinlik anlamında insan gazetecilerin haberlerine oranla oldukça geride kaldığı görülmektedir. Bu yönüyle haber yazan yapay zekâ algoritmalarının, yaratıcılık ve sorgulayıcılık unsurlarının öne çıktığı meslek alanlarının belki de en başında gelen gazetecilik için, hala temel prensiplerin uzağında olduğu söylenebilmektedir.

Sonuç

Robotların kendi sistemine kattığı alanlardan biri olan gazetecilik mesleği, bugün robot gazeteciliği olarak anılan ve haber üretim sürecinin tamamında robot ve algoritmaların yer aldığı bir haber üretim sistemi ile bu değişime eşlik etmektedir. Gazetecilik mesleğinin ana çıktısı olan haberlerin, üretim süreçlerinde önemli değişimler yaşanmasına neden olan robot gazeteciliği, habercilik eyleminin; veri toplama, veri analizi ve haberleştirme gibi tüm aşamalarının algoritmalara emanet edilmesi ve robotlar tarafından gerçekleştirilmesini ifade etmektedir. Bu çalışmanın amacı ise gazeteciliğin güncel sorunları karşısında robot gazeteciliğinin olanak ve etkileri üzerinde inceleme yapmaktır.

Bilindiği üzere haberin hazırlanmasında gazetecinin dünya görüşünün ve mevcut durumu etkilidir. Gazetecinin yaşamı algılama biçimi, siyasi ve tecimsel ilişkileri, kendini yakın ya da bir üyesi hissettiği herhangi bir grup, oluşum ya da görüşün haberin hazırlanmasındaki etkisi sonucunda gazetecilik mesleğine duyulan güven her geçen gün azalmakta ve buna bağlı

olarak objektif habercilik arayışları yaygınlaşmaktadır. Bu anlamda robot gazeteciliğinin bu soruna yönelik ne tür bir çözüm önerisi geliştirebileceği konusu gündeme gelmektedir. Gazetecilik mesleğinin, insana içkin sebepler nedeniyle güvenilir olarak algılanmamasının, haberlerin insani özellikleri olmayan robot gazeteciler tarafından yazılması tercihine yol açması beklenmektedir.

Ancak yapılan incelemeler sonucunda beklendiği üzere objektif ve tarafsız habercilik arayışları karşısında henüz gelişim süreci devam eden robot gazeteciliğinin yeni bir vaadinin olmadığı, var olan sistemi devam ettireceği öngörülmektedir. Robot gazeteciler, bir yayın kuruluşu çatısı altında faaliyetlerini sürdüreceği için sözkonusu kuruluşun politikaları dışında bir yayın yapma imkanı yoktur. Bu nedenle insan gazeteciler için süregelen baskı ve sansür mekanizmaları ve yayıncılık kuralları robot gazeteciler için de geçerlidir. Buna ek olarak robot gazetecilerin haber kaynağı olarak verileri kullanması, veriye dayalı haberlerde daha başarılı sonuçlar almasına neden olmaktadır. Buna robot gazeteciliği tarafından üretilen haberlerin daha çok ekonomi, spor, hava durumu ve deprem gibi konu ve olaylar hakkında yoğunlaşması sonucunu doğurmaktadır.

Kaynakça

Akyazı, A. (2018). *Gazetecilikte Dijitalleşme ve Haber Üretimine Yansıması: Robot Gazeteciler*. *Dijital Medya ve Gazetecilik.* (O. Uçak, Ed.). Konya: Eğitim Yayınevi.

Uçak, O. (2018). *Aktör Ağ Kuramı Bağlamında Otomatik Gazetecilik ve Gelecekte Gazetecileri Bekleyen Sorunları. Dijital Medya ve Gazetecilik.* (O. Uçak, Ed.). Konya: Eğitim Yayınevi.

Aydın, A.O. (2013). Dağıtık Yapay Zeka: Bütünleşik Bilişe Doğru. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi.

Aydın, İ ve C. Değirmenci. (2018). *Yapay Zeka.* İstanbul: Girdap Kitap.

Doğan, A. (2002). Yapay Zeka. İstanbul: Kariyer Yayınları.

Einav, G., ve Lipson, N., (2018). "The new news": Storytelling in the digital age. (N. Latar, Ed.). *Robot Journalism: Can Human Journalism Survive?.* Singapore: World Scientific. 67-77.

Girgin, A. (2008). *Gazeteciliğin Temel İlkeleri.* İstanbul: Der Yayınevi.

Galily, Y., (2018). Evolution, revolution, or a real game changer? Artificial intelligence and sports journalism. (N. Latar, Ed.). *Robot Journalism: Can Human Journalism Survive?.* Singapore: World Scientific. 67-77.

Graefe, A. (2016). *Guide to Automated Journalism.* New York: Tow Center for Digital.

Graefe, A., M. Haim, B. Haarmann, Hans-Bernd, B., (2018). Readers' perception of computer-generated news: Credibility, expertise, and readability. Journal Article. Journalism 19 (2018), No.5, pp.595-610. ISSN: 1741-3001 (Online)

Kasap M. ve O. Koç (2019). Daha İyi Bir Dünya İçin Yapay Zeka. İstanbul: Doğan Kitap.

Latar, N. (2015). The Robot Journalist in the Age of Social Physics: The End of Human Journalism?. (G. Einav, Ed.). *The New World of Transition Media.* Swiss: Springer International Publishing.

Latar, N., (2016). Can Robot Journalists replace Human Journalists in the Coverage of Wars?. *In Visual Politics of Wars.* (I. Saleh ve T. Knieper, Ed.). Cambridge Scholars Publishing. ISBN 14 4388 7331.

Latar, N., (2018). *Robot Journalism: Can Human Journalism Survive?.* Singapore: World Scientific.

Latar, N., (2018c). Automatic newsroom. (N. Latar, Ed.). *Robot Journalism: Can Human Journalism Survive?.* Singapore: World Scientific. 53-63.

Linden, C. G., (2017). Algorithms for journalism: The future of news work. *The Journal of Media Innovations.* 4.1. 60-76.

Martin, F. (2018). Robotların Yükselişi. (C. Duran, Çev.) İstanbul: Kronik Kitap.

Montal, T. ve Reich, Z. (2016). I, Robot. You, Journalist. Who is the Author?. *Digital Journalism.* 1-21.

Nabiyev, V. (2016). Yapay Zeka: İnsan Bilgisayar Etkileşimi. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Oğuz, C. (2020). Robot Gazetecilik: Sezgi, Duygu, Yorum ve Risk Olmadan Mümkün mü?. *Dijital Dönüşüm ve Süreçler.* (D. Akçay ve E. Efe, Ed.) İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.

Ruskin, A., (2018). Big data and advanced analytics. (N. Latar, Ed.). *Robot Journalism: Can Human Journalism Survive?.* Singapore: World Scientific. 41-52.

Say, C. (2018). *50 Soruda Yapay Zeka.* İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.

https://epnext.com/robotlar-ve-yapay-zeka-sefaletin-sonu-mu-yikimin-baslangici-mi/

MARKALARIN MERCEĞİNDEN SELFİELERİ EĞLENCEYE DÖNÜŞTÜREN UYGULAMALAR: FİLTRELER VE AR TEKNOLOJİLERİ

Yasemin BOZKURT
Pamukkale Üniversitesi İletişim Fakültesi, Kınıklı Yerleşkesi, Denizli, Türkiye
Orcid id: 0000-0001-8183-0337

Giriş

Artırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) kavramları, birçok alanda kullanılmaya başlayan, son yıllarda en çarpıcı ve hızlı ilerleyen teknolojiler olarak karşımıza çıkmaktadır. AR / VR teknolojilerinin 2023 yılına kadar 100 Milyar dolardan fazla bir Pazar hacmine ulaşacağı tahmin edilmektedir (Çelikkaya, 2020). Her geçen gün kullanıcı sayısı artan artırılmış gerçeklik (AR) teknolojisinin 2022 yılında 3.5 milyar kullanıcısı olacağı öngörülmektedir. Diğer taraftan her 10 markadan 9'nun ise kampanyalarında AR teknolojisini kullandığı belirlenmiştir (Köroğlu, 2019). Hatta markalar bu teknolojinin kendilerine kazandırdığı sonuçları da artık almaya başlamıştır: Örneğin L'oreal Paris markasının 2019 yılında elde ettiği %48'lik e-ticaret satış artışının en büyük nedeni olarak, müşterilerine AR teknolojisi temelinde tasarlanan L'oreal Makeup Genius uygulaması aracılığıyla saç boyalarını ve makyaj ürünlerini deneyimleme fırsatı sunarak satın almaya yönlendirmesi şeklinde ifade edilmektedir (https://www.sanalgerceklikdunyasi.com/haber/artirilmis-gerceklik-nedir.html).

Artırılmış gerçeklik ile sanal gerçeklik teknolojisi birbiriyle çok karıştırılan kavramlardır. Temel olarak artırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik donanım ve yazılım gibi bazı teknolojiler açısından benzerlik gösterse de; en belirgin fark kullanıcısına yaşattıkları deneyimdir. AR teknolojisi, kullanıcının gerçek dünya görüşü üzerinde bilgisayar tarafından oluşturulan veri ve nesneleri üst üste koyarak birleştirmektedir. Başka bir ifadeyle sanal görüntüler, gerçek görüntülerin üzerine tamamlayıcı olarak yerleştirilmektedir ve kullanıcısı deneyimi yaşarken gerçek dünyadan kopmamaktadır. Sanal gerçeklik ise gerçek dünyayı tamamen gizleyerek yapay bir ortam yaratmaktadır (Peddie, 2017:24). Bu doğrultuda artırılmış gerçeklikle yaşanan deneyim, mevcut gerçekliğin grafik, ses, video, gif, GPS gibi içeriklerle zenginleştirilerek farklı bir gerçeklik deneyimine dönüştürülmesi olarak ifade edilebilir. Akıllı telefon, kask, tablet, PC veya gözlük ile kullanılabilen AR uygulamaları, mobil AR oyunlarından çevrim içi alış verişe, endüstri 4.0 çözümlerinden AR teknolojili dijital iletişim uygulamalarına kadar günümüzde bir çok marka ve firmanın kullanım alanlarında varlığını göstermektedir.

Son yıllarda hem sosyal medya kullanıcıları hem de markalar için oldukça çekici hale gelen popüler uygulamalardan birisi de, artırılmış gerçeklik teknolojisinin uygulandığı sosyal medya filtreleridir. En çok karşılaşılan örneği; selfie çekerken telefonların kamerası aracılığıyla insanların yüzlerine gerçek zamanlı resim, gif, sembol gibi görsel ve/veya videoların yerleştirildiği Snapchat filtreleridir. Snapchat ile başlayan daha sonra Facebook, Instagram (Spark AR), Apple'ın Memoji mesajlaşması gibi kullanım oranı yüksek sosyal medya platformlarına hızla yayılan bir uygulamaya dönüşmüştür. Hatta artırılmış gerçeklik lens ve filtreler kullanıcıları tarafından çok beğenilip sıkça kullanılmaya başlayınca, hem Instagram Spark AR Studio'sunu hem de Apple Memoji aplikasyonlarını üreterek kullanıcıların kendi filtrelerini tasarlayıp paylaşabilmesine olanak sunmuştur.

Yukarıda da ifade edildiği gibi tıpkı normal kullanıcılar gibi markalar da Instagram, Snapchat gibi sosyal medya platformlarının kendilerine sunduğu olanaklardan faydalanarak AR teknolojili lens ve filtreler tasarlayıp hedef kitlelerin kullanımına sunabilmektedir. Artırılmış

gerçeklik lensleri ve filtreler, markalarla bağlantılı olarak eğlence ve etkileşimi insanların çevrim içi ortamlarındaki günlük deneyimleri arasına sokmalarını sağlayan etkileyici araçlardır. İnsanlar günlük yaşantılarının herhangi bir anında, bu markalı uygulamaları kullanarak oluşturdukları selfieler, oyun oynama sürecindeki görüntüler gibi içerikleri, kendi sosyal medya hesaplarından paylaşabilmektedir. Böylece markalı içeriğin yeniden üretiminin tüketici tarafından gerçekleştirildiği bambaşka bir içerik sayesinde marka, tüketicinin günlük sosyal medya üretiminin bir parçası haline dönüşmekte; üstelik başlangıçta markalı eğlence içeriği halinde yolculuğuna başlayan AR lens ve filtre uygulamaları, tüketicilerin kullanımı sonrasında sosyal medya kullanıcısının üretip paylaştığı bir içeriğe dönüşmesiyle doğal bir form haline bürünmektedir.

Sonuç olarak artırılmış gerçeklik lensleri ve filtreler aracılığıyla markalar bir taraftan çok sayıdaki sosyal medya kullanıcısına ulaşabilme fırsatı bulup eğlenceyle markasını ve/veya ürününe yönelik mesajı birleştirerek kullanıcı kitlesine sunarken, bir taraftan da ürettiği markalı içerik aracılığıyla tüketici etkileşimini gerçekleştirebilmektedir. Ayrıca sosyal medya kullanıcıları bu içerikleri kullanarak oluşturdukları kendi içeriklerini kendi hesaplarından paylaşabilmekte, böylece markalı içeriğin daha fazla kişiye ulaşması sağlanabilmektedir. Dolayısıyla markalar bu filtreleri, anlık ya da uzun vadeli iletişim kampanyalarında kullanabilmektedir.

Yukarıda aktarılanlar doğrultusunda bu çalışmanın amacı, öncelikle lens ve filtrelerin doğrudan kullanım alanı olan selfielerin markalı eğlence içeriğine ve marka temsiline dönüşümüne değinmek, ardından popüler teknoloji uygulamalarından birisi olan artırılmış gerçeklik ve markalı eğlence kavramları temelinde, son yıllarda markalar tarafından kullanım oranı artan artırılmış gerçeklik lensleri ve filtre uygulamalarını açıklamak; son olarak uygulamaların içerikleri, özellikleri ve markalar tarafından uygulama biçimlerini güncel örneklerle birlikte ele almaktır. Sunulan bilgilerin, eğlence ve teknoloji odaklı bu marka içerikli uygulamaların farkındalığının artmasında, daha iyi anlaşılarak doğru değerlendirilmesinde ve kullanılmasında yararlı olacağı düşünülmektedir. Çalışmada literatür tarama yöntemi kullanılarak artırılmış gerçeklik ile ilgili kaynaklar incelenmiş ve markalara ait AR lens ve filtre örnekleri açıklanmıştır.

Selfielerin markalı eğlence içeriğine ve marka temsiline dönüşümü

We Are Social ve Hootsuite tarafından hazırlanan Dijital 2021 Ekim Küresel İstatistik Raporu'na göre; Ekim 2021 itibari ile dünya genelinde 4.6 milyar (%57.6) aktif sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. İnternet kullanıcılarının %96'sı sosyal ağ içeriklerini kullanırken, sosyal medya kullanım nedenleri arasında aile ve arkadaşlarıyla temasta kalmak (%48), eğlenmek (%40), boş zamanı değerlendirmek (%36), beğendiği markaların içeriklerine ulaşmak (%22), kullanıcının kendisiyle ilgili paylaşım yapmak istemesi (%21) bulunmaktadır (Kemp, 2021).

Sosyal medyada, insanların kendileriyle ilgili paylaşım yapmak için kullandıkları en önemli araçlardan birisi selfielerdir. Senft ve Baym (2015: 1589) selfieleri hem bir nesne hem de bir uygulama olarak tanımlamaktadır:

"Selfie, insan duygularının bir ilişki (fotoğrafçı ile fotoğraflanan arasında, görüntü ile filtreleme yazılımı arasında, izleyici ile görüntülenen arasında, görüntüleri dolaşan bireyler arasında, kullanıcılar ile sosyal yazılım mimarileri arasında vb.) şeklinde iletilmesini başlatan fotoğrafik bir nesnedir. Selfie aynı zamanda bir uygulamadır- farklı bireylere, topluluklara ve izleyicilere farklı mesajlar gönderebilen (ve genellikle göndermesi amaçlanan) bir jesttir".

Selfie kavramına değinince, "dijital benlik" kavramından bahsetmek önem kazanmaktadır. Selfie çekme ve paylaşma motivasyonu, imaj yönetimi (Pounders, 2016), kimlik inşası (Eager ve Dann, 2016) ve kendini ifade etmeyi (Kedzior, Allen ve Schroeder, 2016) de içeren benlik kavramıyla doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla selfieler, insanların sanal platformlarda gerçek kimliklerini ya da olmasını istedikleri kimlikleri oluşturup kendilerini takip eden insanlara anlatmak, onların zihinlerindeki kendileriyle ilgili algıları yönetmek için yararlandıkları bir ifade etme aracıdır. Belk'in (2013) çalışmasında bahsettiği gibi dijital çağda sosyal medya kullanıcılarının genişletilmiş benliklerinin varlığından bahsetmek mümkündür. Sosyal medyada yarattıkları avatarlar aracılığıyla birden fazla benlik yaratarak, kendilerini birden fazla temsil etmeyi tercih edebilmektedir. Böylece bu avatarlarla gerçek benliklerini çevrim içi temsil edebilir, çevrim dışı benliklerini etkileyebilir, çevrim içi benliklerinde gerçektekinden oldukça farklı bir kimliğe ya da kimliklere bölünerek farklı tatminler elde edebilmektedir (Belk, 2013).

Sosyal medya kullanıcıları selfie çekerken filtreler kullanarak kimlik ya da kimliklerini ifade etmeyi tercih edebilmektedir. Özellikle AR lensleri ve filtrelerin, kullanıcıların kişilik, tarz, bakış açısı gibi birçok kimlik özelliklerini yansıtabilecek olanaklar sunması ve farklı tatmin düzeyleri sağlaması, bireyleri selfie çekimlerinde bu uygulamalara yönlendirmektedir.

Kullanıcıların aile ve arkadaşlarıyla temasta kalmak, eğlenmek, boş zamanı değerlendirmek, beğendiği markaların içeriğini kullanmak ve kendisiyle ilgili paylaşım yapmak gibi kullanım nedenlerini karşılayabilen ortak sosyal medya içeriklerinden birisi, selfielerdir. Kullanıcılar, boş zamanlarında selfieler çekerek kendilerine dair mesajlar oluşturabilmekte, artırılmış gerçeklik lensleri ve yüz filtreleriyle eğlenceli içerikler oluşturabilmekte, hatta akraba ya da arkadaşlarıyla birlikte bu uygulamayı yapabildikleri için daha çok eğlenebilmekte, ürettikleri eğlenceli selfieleri takipçileriyle ve/veya ekledikleri hashtaglerle tanımadıkları kişilerle paylaşarak onlarla iletişim kurabilmektedir.

Selfieler bireyler için eğlenceli uygulamalar arasında yer almaktadır. Eğlencenin doğasından ve olumlu katkılarından dolayı her zaman üst düzey çekiciliğe sahip olduğu görülmektedir. Eğlenmeyi, eğlenceli ortamda bulunmayı, eğlenceli içeriği tüketmeyi hemen hemen her bireyin tercih edeceği düşünülmektedir. Selfieler yüz filtreleri ve teknolojik olanaklar sayesinde daha eğlenceli hale dönüştüğü için insanlar tarafından kullanılmaktadır. Bireyler çektikleri selfieleri paylaşarak kullandıkları yüz filtreleri ve teknolojik olanaklar aracılığıyla takipçileri eğlencenin içerisine dahil edebilmektedir. Dolayısıyla yüz filtreleri sayesinde eğlence paylaşılarak yayılmaktadır. Sonuç olarak selfieler sayesinde elde edilen tüm bu kazanımlar, kullanıcılar açısından olduğu gibi markalar için de selfieleri daha popüler içerikler haline getirmektedir.

Bu bağlamda markalar da çoğu zaman hedefledikleri kitleleri yakalamak, onlarla iletişim ve etkileşim kurabilmek için eğlencenin doğasından ve çekiciliğinden yararlanmayı tercih etmekte; sosyal medya filtreleri de markalı eğlence içeriği üretme arayışında olan markalara çözüm olabilmektedir.

Markalı eğlence, içerik üretiminde marka ya da ürün mesajının en üst düzeyde aktarıldığı reklam amaçlı eğlence türüdür. Eğlencenin içerisine marka ya da ürün/hizmetler gömülerek, onlarla ilgili mesajlar aktarılmaya çalışılmaktadır (Mulcahy, 2006:44). Bu tarz uygulamalar, tüketicilerin eğlenme amaçlı kullandıkları içeriklerin, yani eğlence içeriklerinin, içerisine markayla ilgili unsurlar bütünleştirilerek tasarlanmaktadır (Wise, Bolls, Kim, Venkataraman & Meyer, 2008:1). Diğer taraftan markalı eğlence içeriklerinde bütünleşme düzeyi en üst düzeyde yapılmakta, içerik tamamen marka merkezinde oluşturulmakta, markanın ya da ürün özelliklerine göre şekil almaktadır.

Söz konusu eğlencenin çekiciliğinden faydalanarak ikna edici mesajların aktarılması olunca, son dönemlerdeki eğlence içerikli sosyal medya lens ve filtrelerinin markalar için iletişim uygulamasına dönüşümü kaçınılmaz olmuştur. Sosyal medya kullanıcılarının da lens ve fitreleri

kullanma yoğunluğunun artması, markaların bu uygulamalara daha fazla odaklanmasına neden olmuştur. Artık sosyal medya lens ve filtreleri ile selfie çekimleri markaların eğlenceden faydalanarak mesajlarını aktardığı markalı içeriklere dönüşmüştür.

Ayrıca markaların sosyal medyada varlıklarını gösterebilmeleri, koruyabilmeleri ve hedeflerine ulaşabilmeleri için sosyal medya kullanıcılarının desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Kullanıcılar da kendilerini yaratmak, ifade etmek ve istedikleri biçimde kimliklerini aktarmak için markaların sembolik anlamlarını kullanmaktadırlar. İnsanlar markalara yönelik yorum yapmakta, tavsiye etmekte, beğendikleri markaları kullanırken selfie ve video çekmektedir. Markaların kendi kimliklerini iletebileceğini düşündüklerinden, kendilerinin bir temsilcisi olarak görmektedirler (Yang, 2018: 41). Markalı lens ve filtreler de markaları temsil eden araçlar olduğuna ve insanlar da bu lens ve filtreleri selfie çekerken kullandıklarına göre, insanlar selfie çekiminde kullandıkları bu araçları benlik ve kimliklerinin bir parçası olarak algılayıp kullandıkları söylenebilmektedir. Yapılan akademik çalışmalar da, bu durumu desteklemekte ve ayrıca kullanıcının markalı filtreler kullanarak kendini ifade etmesinin markaya olumlu sonuçlar sağladığını göstermektedir. Araştırmaya göre insanlar kendilerini ifade etme amacıyla markalı lens ve filtreleri kullandıklarında, o markaya yönelik olumlu tutum ve satın alma niyeti geliştirmektedir. Ayrıca markalı içeriğe yönelik tüketici katılımı açısından da olumlu etkileri olduğu belirlenmiş, markalı filtreleri kullandıklarında oluşturdukları içeriği başkalarıyla paylaşma eğilimi taşıdıkları tespit edilmiştir (Yang, 2018).

Sosyal medya kullanıcıları ve markaların lens ve filtrelere yoğun ilgi duyması, sosyal medya platformlarını daha fazla etkileşim almak adına yatırım yapmaya yönlendirmiştir. Yüz filtreleriyle ilgili yüz tanıma ve artırılmış gerçeklik alanına ilk yatırım yapan sosyal medya platformu Snapchat'tir. 2015 yılında Ukrayna menşeili yüz değiştirme uygulaması olan Looksery'i satın alarak filtrelerle ilgili ilk adımı atmış, ardından 2017'de Vurb isimli başka bir yazılımı satın alarak artırılmış gerçeklik filtreleriyle öncü rolünü korumuştur. Filtrelerin kullanıcılar tarafından olumlu tepki görüp kullanımının hızla yayılması, Facebook'un ve Instagram'ın da filtre uygulamalarını kendi platformlarında yer vermelerine neden olmuştur (Serim, 2019). Facebook'un yatırımlar yaparak farklı filtre çeşitlerini sunması ve kullanıcısının filtre tasarımını da yapmasına olanak vermesi, yüz tanıma ve AR filtrelerinin önünü açarak bugünkü konumuna gelmesini sağlamıştır. Günümüzde artık bu uygulamalar hem sosyal medya kullanıcıları hem de markalar için eğlence, tasarım ve etkileşim kurma açısından yükselen trendler arasında bulunmaktadır.

Marka iletişiminin son gözdesi artırılmış gerçeklik kavramı ve uygulamaları

Artırılmış gerçeklik, bir mobil veya giyilebilir cihazın merceğinden bakıldığında her türlü dijital bilginin (videolar, fotoğraflar, bağlantılar, oyunlar vb.) gerçek dünya öğelerinin üzerinde görüntülenmesine olanak tanıyan teknolojidir (Peddie, 2017:21). Artırılmış gerçeklik, gerçek dünyanın bir görünümü üzerine yerleştirilmiş gerçek zamanlı bir bilgi görünümüdür. Sanal gerçeklik ise gerçek dünyayı simüle edilmiş bir dünyayla değiştirmektedir. Sonuç olarak sanal gerçeklik kullanıcısını tamamen gerçek gerçeklikten uzaklaştırırken, artırılmış gerçeklik kullanıcının gerçek gerçekliğini geliştirme olanağı sunar denilebilmektedir (Peddie, 2017:20,24). Artırılmış gerçeklik oluşturmada optik projeksiyon sistemleri, ekranlar, mobil cihazlar (tabletler ve akıllı telefonlar gibi) ve kişinin üzerine gözlük veya kask şeklinde giyilen görüntüleme sistemleri dahil olmak üzere çeşitli teknolojiler kullanılmaktadır (Peddie, 2017:20) . Sanal gerçeklikte ise yalnızca başa takılan bir ekran kullanılmaktadır ve bu ekran gerçek dünyayla ilgili hiçbir doğrudan görüntüyü göstermez (Peddie, 2017:25).

AR teknolojisi kullanıcısını bulunduğu ortamdan soyutlamadan içerikle etkileşime girmesine olanak verirken, VR teknolojisi ise kullanıcıyı tamamen başka bir ortama dahil ederek gerçekte var olmayan o ortam içerisinde etkileşim yaşamasına fırsat sağlamaktadır. Bu çalışmada AR

teknolojisi konu alındığından VR teknolojisiyle ilgili ayrıntılı bilgi ve örnekler verilmemektedir.

AR teknolojisi yeni uygulanmaya başlayan bir uygulama olmasına rağmen, birçok alanda çok farklı uygulama biçimleriyle karşılaşılmaktadır. İnşaattan tıbba, mühendislikten eğitime, pazarlamadan turizme kadar oldukça ilgi gören ve geniş bir kullanım alanına sahip olan bir uygulamadır. AR teknolojisi kullanılarak henüz yapılmamış bir konutu üç boyutlu olarak dünyanın öbür ucundaki kişilerin görmesi sağlanarak yapım onayı alınabilmekte; yabancı bir ülkedeki tarihi mekanlar oraya gidilmeden gezilip bilgi alınabilmekte; insanlar yolda yürürken gördükleri yabancı dildeki metinleri tarayıp istedikleri dile çevirebilmekte, insanların istediği renk, model, bedende kişiselleştirilmiş giyisi tasarımları yapılarak teslim edilebilmektedir.

Tüm bu gelişmelere karşılık AR teknolojisinin genel olarak eğlence odaklı uygulamalarda kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Pokemon Go oyunu, AR teknolojisi ile lokasyon bazlı GPS servislerinin benzersiz bir oyun deneyimi içerisinde birleştirildiği en popüler mobil oyun olarak karşımıza çıkmaktadır. Oyuncular interaktif ve tam katılımlı olarak kapalı mekanlardan çıkartılarak sokaklarda, caddelerde pokemon karakterlerini toplamaya yönlendirilmiştir. Oyuncu mobil ekranda oyun aplikasyonu aracılığıyla ana karakterini belirleyip ilk pokemonunu yakaladıktan sonra başlattığı oyunda, verilere göre mümkün olduğunca en fazla ve en etkili pokemonları yakalamaya, büyütmeye, başkalarının karakterleriyle savaştırmaya ve en sonunda Pikachu'yu yakalayarak oyun kazanmaya çalışmaktadır.

Sosyal medya kullanıcılarının eğlence odaklılığı ve arayışı söz konusu olduğunda, AR teknolojilerinin lens ve filtrelere yansımaları görülmektedir. Kullanıcıların sosyal medyada eğlenceli deneyim yaşamalarını sağlayan AR filtrelerini tercih ettiği görülmektedir (Rios, Ketterer &Wohn, 2018). Sosyal medya kullanıcıları selfielerini daha eğlenceli, yaratıcı ve etkileyici hale getirmek için yüz filtrelerine yönelince ve çok beğendiklerini sıklıkla kullanmaya başlayıp paylaşım gösterince, sosyal medya platformları bu konuda kendilerini daha fazla geliştirmek ve kullanıcılarına farklı uygulama olanakları sunmak zorunda kalmıştır. Günümüzün aktif kullanıcı ve tüketicilerine hitap edebilmek açısından, onların kendi kişisel zevklerine ve yaratıcılıklarına bağlı kalarak fitre tasarlayabilecek aplikasyonlar geliştirmişlerdir. Bu aplikasyonlar artırılmış gerçeklik teknolojisi üzerine geliştirilmiş uygulamalardır. Tamamen kullanıcının kişiliğine, ruh yapısına ve hayal dünyasına göre şekillendirebileceği, tam anlamıyla kişiselleştirilmiş yüz filtreleri tasarlanabilmektedir. Örneğin Facebook tarafından geliştirilen ve 2019 yılında kullanıma sunulan Spark AR Stüdyosu, kullanıcılarının hem Facebook hem de Instagram üzerinden kullanılabileceği; dokuların, nesnelerin, oyunların, şekillerin vb yüz üzerine aktarılabileceği çok çeşitli artırılmış gerçeklik lensleri ve filtreleri tasarlanmasını sağlamaktadır. Tasarlanan uygulamalar, hem android hem de ios telefonlarda kullanılabilmektedir (https://sparkar.facebook.com/ar-studio/). Benzer şekilde Apple da Iphone telefonlarda kullanılmak üzere Memoji aplikasyonunu geliştirerek kullanıcılarının istedikleri ve hayal ettikleri biçimde çok çeşitli yüz filtreleri geliştirmesine olanak tanımıştır. Hatta Truedepth kamerası olan modellerinde kullanıcısının sesini kaydeden ve yüz ifadesini yansıtan memoji mesajları gönderilebilmektedir (https://support.apple.com/tr-tr/guide/iphone/iph37b0bfe7b/ios). Snapchat'in şirketi Snap markaların filtre oluşturup bunları kullanması karşılığında para kazanmaya başlarken, Instagram Spark AR Stüdyosu'ndaki filtre üretimi ve kullanımı için henüz para talep etmemektedir. E-Marketer, Snap'in 2021 yılında reklam satışlarından yaklaşık 1 milyar dolar gelir elde etmeyi beklediklerini aktarmıştır (Eroğlu, 2021).

Son yıllarda AR teknolojisinin pazarlama, reklam gibi alanlarda kullanılmaya başlandığı da görülmektedir. Markalar ürün/hizmetlerini potansiyel müşterilerine daha etkileyici tanıtım çalışmalarıyla sunarak etkilemek ve deneyimlemeye yönlendirmek için AR uygulamalarından faydalanmaya başladıkları görülmektedir. Örneğin geleneksel reklamların dikkat çekici ve ikna

etkisi azalınca, farklı medya araçlarındaki reklam uygulamalarında AR teknolojisinin yenilikçi ve farklı formatları kullanılarak kaybedilen tüketici dikkatini, ilgisini ve davranışsal desteğini kazanmaya çalışmaktadırlar.

Elde edilen araştırma sonuçları, AR uygulamaları sayesinde pazarlama ve reklam uygulamalarının beklentileri karşılar nitelikte olumlu sonuçlar sunduğunu göstermektedir. Örneğin Shopify artırılmış gerçeklik (AR) ve 3D ürün görüntüleme özelliğine sahip ürün sayfalarının dönüşüm oranlarının, AR özelliği olmayan sayfalara göre %250 daha yüksek olduğunu açıklamıştır. AR teknolojisini kullanan Houzz gibi firmaların sundukları AR deneyimi sayesinde müşterilerinin 11 kat daha fazla satın almaya yöneldiği ve 3 kat daha fazla uygulama içerisinde zaman geçirmesine sebep oldukları ifade edilmiştir (Çelikkaya, 2020). Tüketici ayağından da AR teknolojisine yönelik tepkilerin olumlu olduğu görülmektedir. Tüketicilerin %60'ının deneyimleme olanağı sunduğu için AR teknolojisini kullanan mağazaları tercih ettiği belirlenmiştir (Çakır, 2020).

Bu olumlu sonuçlar ortaya çıktıkça markalar da pazarlama, reklam ve diğer iletişim çalışmalarında AR teknolojisine daha fazla ilgi duymaya ve kullanmaya başlamıştır. Özellikle Covid-19 pandemisi nedeniyle evlerinde kapalı kaldıkları için ihtiyaçlarını evlerinden çıkmadan çevrim içi platformlardan satın almak zorunda kalmıştır. Ancak internetten alışveriş yaygınlaşsa da, insanlar hala ürünleri satın almadan önce denemek, test etmek, deneyimlemek istemektedir. Çünkü alışveriş kararlarını güvenle yapmak istemekte, mağazalarda gezerek ürünleri denemekten kaçınmakta; diğer taraftan da yanlış bir seçim yapmak, değişimle uğraşmak istememektedir. İnovatif markalar da tüketicilerin bu ihtiyaç ve beklentisine AR teknolojisi destekli aplikasyonlarla cevap vermişlerdir ve vermeye devam etmektedir. Örneğin uluslararası boya markası Dulux, mobil cihazlarda kullanılabilen bir aplikasyon geliştirmiş; kullanıcıların evleri, ofisleri için mobilyalarına ve zevklerine uygun renkleri bulabilmelerine olanak vermiştir. Kullanıcılar aplikasyon sayesinde odalarının fotoğrafını ya da videosunu çekerek markanın boya skalasında bulunan 1200'den fazla renk seçeneğini anında deneyebilmektedir. Beğendikleri favori renkleri kaydedebilmekte, fikirlerini almak istedikleri kişilerle uygulanmış hallerini paylaşabilmektedir. Ayrıca beğendikleri boya renklerini, uygulama içinden satın almaları da mümkün olmaktadır (https://www.dulux.co.uk/en/articles/dulux-visualizer-app).

Marka iletişimi açısından bazı markaların ürün ambalajı üzerinden de AR uygulamaları yaptığı görülmektedir. Bu markalardan birisi olan Coca-Cola, ürününün teneke kutu ambalajı ve kendi aplikasyonu üzerinden geliştirdiği eğlenceli bir AR uygulamasıyla marka karakteri olan kutup ayılarını 3 boyutlu hale getirerek onların yaşam alanını somutlaştırmıştır (Şekil 1)

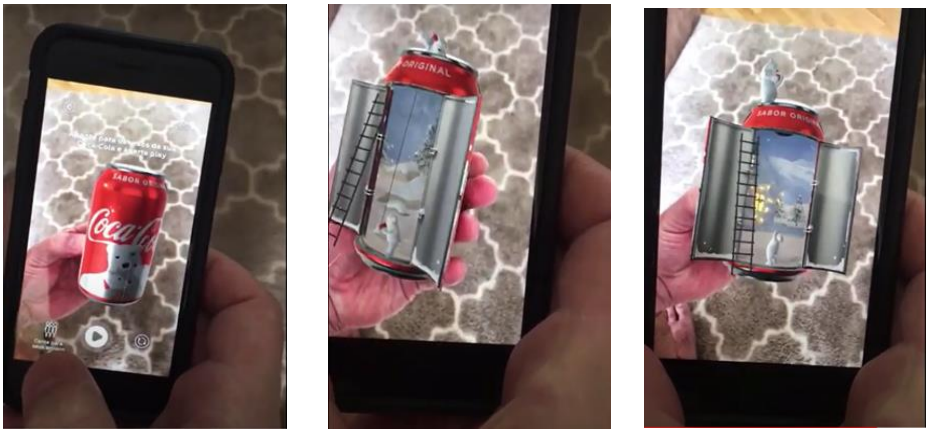

Şekil 1. Coca-Cola'ya ait ürün ambalajı üzerinden yapılan artırılmış gerçeklik uygulaması

Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=f-YAsMb3RfQ

Coca-Cola'ya ait yukarıdaki AR uygulamasında öncelikle tüketici markaya ait aplikasyonu açar, ardından kameraya teneke kolayı şekildeki gibi gösterir. Aplikasyon okumayı yaptığında tenekenin sanki kapakları varmış gibi iki yana açılır ve kutunun içinde marka karakteri olan kutup ayıları ve yaşadıkları karla kaplı yerin 3 boyutlu hali ekranda görülür. Kutup ayılarından biri hareket ederek kutunun dışına çıkıp merdivenleri tırmanır ve yukarıdan içerideki diğer kutup ayısını çağırır. Teneke kutunun üstündeki kutup ayısı, aşağıdaki ayıyı iple yukarıya çekmeye çalışır ama başaramaz. En sonunda kutunun kapakları kapanır ve kutunun dış üstünde kalan ayı açma yerindeki delikten içeri girer. Bu arada tüketici bu süreç yaşanırken kutuyu sağa sola, aşağı yukarı eğebilmektedir.

AR teknolojisinin reklamcılık uygulamalarına da çok önemli yansımaları olmuş, dijital reklamcılık alanına çok farklı ve yaratıcı etkiler yaratmıştır. Geleneksel medya olan dergi, gazete, açık hava, TV gibi araçlarda QR kod uygulaması desteğiyle AR teknolojisi kullanılarak çok yaratıcı ve etkileyici reklam uygulamaları tasarlanmaktadır. Standart görünümlü bir dergi reklamı QR kod okutularak bir anda AR destekli hareketli bir reklam uygulamasına dönüşebilmekte, TV reklamıyla başlayan bir uygulama uygun aplikasyonla mobil araçlar üzerinden AR destekli uygulamaya dönüşerek 3 boyutlu deneyim yaşatabilmektedir. Son yıllardaki açık hava reklamları da, çok şaşırtıcı ve etkileyici tasarımlara dönüşmüş durumdadır. Şekil 2'deki Wrangler Jeep'e ait artırılmış gerçeklik teknolojisi kullanılarak hazırlanmış açık hava reklamında Jeep'in bazı bölümlerinin ekrandan dışarı çıkması, etrafa taşların fırlaması, suyun dışarıya taşması, ekran camının çatlaması, Jeep'in ekran camını parçalayarak dışarı fırlaması gibi görüntüler reklamın oldukça gerçekçi, dikkat çekici ve etkileyici görünmesini sağlamaktadır.

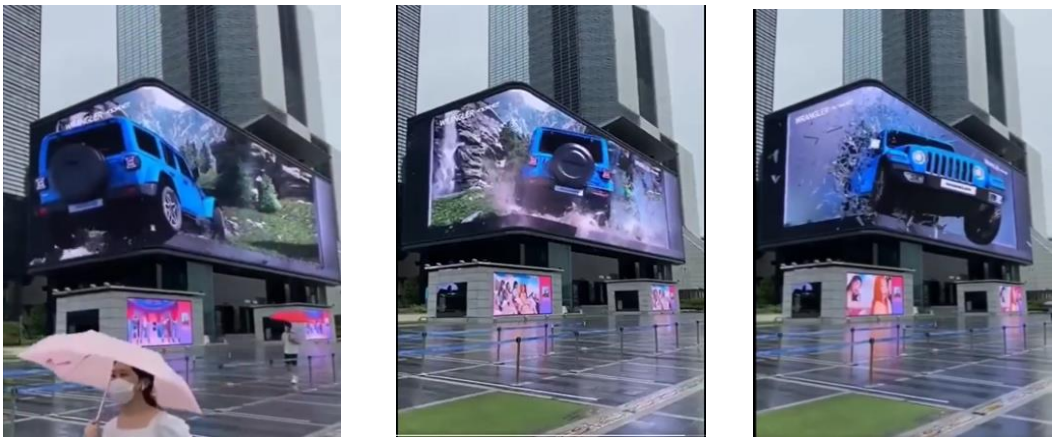

Şekil 2. Wrangler Jeep'e ait artırılmış gerçeklik destekli açık hava reklamı

Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=p6aXn-hlGuk.

AR teknolojisinin özellikle reklamcılık alanındaki en önemli avantajlarından birisi kişiselleştirilmiş reklamları hedef kitlesiyle buluşturabilmesidir. Her müşterisinin beklentilerine ve özelliklerine göre özel olarak mesajları oluşturulmuş dijital reklamların onlarla kontrollü ve doğru zamanda karşı karşıya getirilmesi, kendisine hitap eden reklamlarla karşılaşan müşteriyi, yüksek katılım göstermesine yönlendirebilmektedir. Markanın reklamlar aracılığıyla yüksek düzeyde kişiselleştirmesinin yanı sıra ürün deneyimi de sunması, beraberinde satın alma davranışını da getirebilmektedir.

AR lensleri ve filtreler, Pokemon Go gibi oyunlar, ürünleri mobil cihazlarla deneme uygulamaları (IKEA, Loreal Paris, Lancome'un vb ürünlerini sanal ortamda deneyimletebildiği

aplikasyonları), Ar destekli dijital reklam uygulamaları gibi hali hazırda var olan AR teknolojisine dayalı uygulamaların dışında, yaşanan teknolojik gelişmeler ileride bu teknolojinin daha derinlemesine ve etkisi yüksek kullanım biçimlerinin ortaya çıkacağını işaret etmektedir.

Sosyal medyadaki markalı selfielerin eğlenceli araçları: Artırılmış gerçeklik lensleri ve filtreler

Markaların özellikle genç kuşağı yakalamak için kullandıkları eğlence içerikli uygulamalar arasında, Facebook, Instagram, Snapchat gibi sosyal medya platformlarında eğlenceli, farklı ve yaratıcı selfielerin, fotoğrafların çekilmesi ve tasarlanmasını sağlayan AR lens ve filtre uygulamaları da bulunmaktadır. Markalar, kullandıkları bu lens ve filtreleri kendileri tasarlayabilmekte ya da sponsor olmaktadır. Uygulamaların içerikleri, ürün/hizmetler ya da markayla ilgilidir. Tasarım yapılırken markanın logosu, renkleri, sembolü, marka karakteri, sloganı, her hangi bir söz/sözler, markaya ait ürünün kendisi ya da kullanımı, ürün ambalajı, markaya ait link, sosyal medya adresleri, müzik, gif, efektler gibi çok farklı ve çeşitli görsel ve metin öğeleri kullanılabilmektedir.

Markalar için özel olarak tasarlanan bu uygulamalar, sosyal medya platformuna ait filtrelerin arasında bulunmakta ya da kullanıcının takipçileri arasından birisi tarafından kullanılıp paylaşıldığında kullanıcı keşfedebilmektedir. Markalı eğlence uygulamaları arasında bulunan AR lens ve filtreler, sosyal medya kullanıcıları tarafından çektikleri görüntülere eklenebilmekte ve hikayelerinde paylaşılabilmektedir. Örneğin Instagram'da, oluşturanın adı filtrelenen görüntünün sol üst köşesinde göründüğü için filtrenin kendisinde logo yer almasa bile markanın adı orada bulunmaktadır.

Markalı AR lenslerinin ve uygulamalarının en önemli avantajlarından birisi de, herhangi bir uygulama indirmesine gerek kalmadan kullanılabilmesidir. Filtre ve lensleri kullanan bir sosyal medya kullanıcısı, sponsorlu lens ve filtre kullanarak oluşturduğu içeriği paylaştığında o kişiyi takip eden herkes doğrudan, içerikte kullanılan o lens ya da filtreye ulaşabilmektedir. Kullanıcı bir kişiyi etiketlediğinde, o kişi içeriğe yönelik bildirim aldığı için filtreyi farkedip kendi hikayesine ekleyebilmektedir. Ya da kullanıcının arkadaşlarının hikayesinde paylaştığı bir fotoğraftaki filtreyi beğenirse, "efekt ekle" butonuna tıklayarak beğendiyi markalı filtreyi kendi filtrelerinin arasına ekleyebilmektedir. Diğer taraftan Instagram kullanıcıları orijinal efektleri, "Efekt Galerisi"nden keşfedebilirken, markalara ait filtreler burada yer alamamaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi sosyal medya kullanıcıları sıklıkla, çeşitli AR lensleri ve filtreleri kullanarak selfie çekinmekte, bu selfieleri kendi sosyal medya hesaplarından paylaşmaktadır. Böylece hangi sosyal medya platformunda paylaştıysa o platformdaki diğer içeriklerin arasında bu paylaşımlar diğer kullanıcılar tarafından fark edilmek üzere yerini almaktadır. Diğer taraftan genel bir değerlendirme olarak eğer markalar iletişim uygulamalarını, örneğin sosyal medya reklamlarını, bu platformlardaki medya içeriklerine benzer şekilde tasarlarsa tüketiciler tarafından bu marka içerikleri kabul edilebilir hale gelebilmektedir (Wojdynski, 2016). Bu bağlamda markalar AR lenslerini ve filtreleri kullanarak oluşturdukları markalı yüz filtrelerini diğer filtrelerin arasında yer almalarını sağlayarak doğal bir içerik haline dönüştürebilmektedir. Böylece kullanıcılar normal reklam uygulamalarına yönelik duydukları istem dışı karşılaşma ya da kullandıkları içeriği bölme rahatsızlığını duymadan normal bir döngü içerisinde sponsorlu filtreleri kabul edebilmektedir. Sonuç olarak tüketiciler markalı AR lens ve filtrelere tamamen kendi isteğiyle kullanıp paylaşmaktadır. Ayrıca kullanıcılar bilinçli olarak sevdikleri markaların filtrelerini özellikle arayarak kullanmak isteyebilmekte ya da filtre seçenekleri arasında olduğu için o filtrenin bir markaya ait olduğu bilinciyle seçim yaparak kullanabilmektedir.

AR lens ve filtrelerin markalara sağlayabileceği en önemli fırsatlardan birisi, marka kimliğinin bir parçası olan marka kişiliğine dair mesajları aktarabilme olanağı sunmasıdır. Örneğin marka eğlenceli, yaratıcı, yeniklere açık, sosyal, aktif, duygusal gibi kişilik özelliklerine sahipse, tasarım içeriğine bağlı olarak AR lensleri ve filtreler aracılığıyla hedef kitleye markaya ait bu kişilik özellikleri yansıtılabilmektedir. Benzer şekilde marka kimliğinin görsel parçaları olan logo veya marka karakteri, bir AR filtresine dahil edilerek tüketicilerin kullanmasıyla marka ön plana çıkarılabilmektedir. Böylece markanın fark edilmesine, tanınmasına ve tüketici zihninde farklı bir yer edinmesine katkıda bulunabilmektedir.

Markalar AR lenslerini ve filtreleri kullanarak marka ya da ürün bilincini arttırma, tüketicilerle etkileşim kurma, yoğun rekabet ortamı içerisinde öne çıkma gibi bazı önemli amaçlarına ulaşabilmektedir (Yorulmaz, 2020). Örneğin markalar AR filtreleri aracılığıyla hedefledikleri tüketicilerin yeni çıkardıkları ürünleri denemelerini sağlayabilmektedir. Böylece sanal ortamda bile olsa ürünleri deneyimleme fırsatı yakalayan potansiyel tüketiciler, olumlu bir deneyim süreci yaşarsa, satın alma kararı vererek markanın tüketicisi haline dönüşebilmektedir.

AR lensleri, markaların sosyal medya kitlesiyle etkileşim kurmasının ve arttırmasının etkileyici yollarından birisidir. Çünkü kullanıcılarına bireysel ya da başka kişilerle birlikte keyifli anlar yaşatabilmektedir. Eğlenceli, hareketli, durağan, esprili vb tasarım özellikleri, AR lenslerini ve filtrelerini kullanmaya teşvik etmektedir. Ayrıca günümüzün aktif, üretken ve marka iletişiminde söz hakkı olmasını isteyen tüketicilerin beklentilerini karşılar nitelikte olan bu uygulamalar, tüketicileri içerik üretimine teşvik etmekte, üretmek, paylaşmak, tasarlamak, yönlendirmek gibi davranışı gerçekleştirmeye yöneltebilmektedir.

Sosyal medyadaki artırılmış gerçeklik lensleri ve filtreler, hem kullanıcıların hem de markaların viral olmalarını sağlayabilmektedir. Markalar yaratıcı ve eğlenceli yüz filtreleri tasarlarsa, tüketici yaşadığı keyifli deneyim süreci sonucunda bu AR lens ve filtrelerini kullanarak ürettiği içeriği ve varsa ki markanın eklemesi için yönlendirdiği eklentileri ekleyerek kendi sosyal medya hesabından paylaşıp birçok kişiye ulaşmasını sağlayabilmektedir. Ayrıca tatmin olduğu eğlenceli selfie süreci karşılığında, takipçilerini de markalı içeriği kullanmalarına ve ürettikleri içerikleri paylaşmalarına yönlendirebilmektedir. Böylece markalı lens ve filtreler doğal bir akış içerisinde yayılımını sağlamış olmaktadır.

Günümüzde birçok marka sosyal medya platformlarını aktif olarak kullanmakta, sosyal medya hesapları üzerinden içerikler oluşturarak paylaşmaktadır. Dolayısıyla tüketiciler birbirine çok benzer sosyal medya iletişim uygulamalarıyla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu nedenle artık ürün/hizmet özellikleri açısından rakipleriyle ayırt edici özelliklere sahip olmayan markalar, yaptıkları iletişim uygulamalarıyla farklılaşmaya çalışmaktadır. İşte bu noktada markalı AR lensleri ve filtreler, rakiplerden farklılaşmak ve ayırt edilebilmek, öne çıkabilmek adına markalara önemli fırsatlar sunmaktadır.

Yukarıda ifade edilen tüm bu kazanımlar nedeniyle son yıllarda marka ve firmaların, hedef kitleleriyle iletişim ve etkileşim kurmak için çeşitli sponsorlu AR lens ve filtre uygulamaları tasarladığı gözlenmektedir.

Yapılan bu sponsorlu lens ve filtre uygulamalara bakıldığında bazı markaların birden fazla uygulamada artırılmış gerçeklik teknolojisi kullanarak bu uygulamaları birbiriyle bağlantılı şekilde kullandığı görülürken, bazılarında ise sadece sponsorlu AR lensleri ve filtrelere rastlanmaktadır. Aşağıda açıklanan örnekler, AR teknolojili lens ve filtre uygulamalarından yalnızca bir kaçıdır:

Paylaşılan ilk örnek uygulama, Gucci markasının sneaker tipi Ace spor ayakkabı serisine aittir. Bu tarz uygulama biçiminde amaç, hedef kitlenin ürünü denemesi, olumlu bir tutum oluşturması ve satın almaya yönlenmesidir. Uygulama içerisinde ürün seçenekleri sunulmakta, kullanıcı

istediği ürünü seçerek deneyebilmekte ve satın alabilmektedir. Bu tarz içeriğe sahip örneğe ait görseller Şekil 3'de görülmektedir:

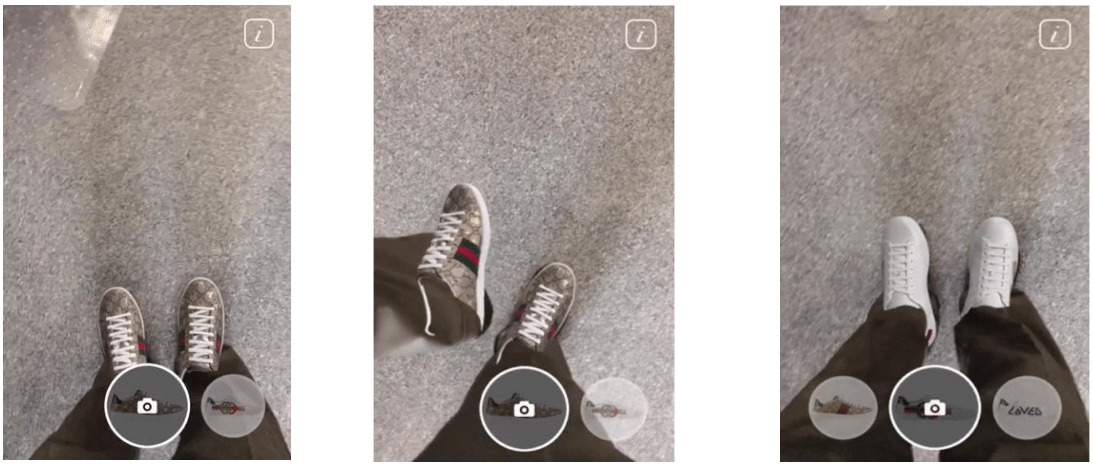

Şekil 3. Gucci markasının Ace spor ayakkabı serisine ait artırılmış gerçeklik uygulaması

Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=hhVo6uy-Uhw

Lüks giyim markası olan Gucci'nin yeni çıkan Ace spor ayakkabı serisini tanıtmak için tasarladığı AR uygulamasında kullanıcılar telefonlarının kamerasını ayaklarına tutarak filtrede yer alan serideki modeller arasından beğendiklerini seçip farklı stillerin ayaklarında nasıl durduğunu görebilmektedir. Kullanıcı modeli ayağına girmiş haldeyken hareket edebilmekte, böylece modelleri farklı açılardan görebilmektedir. Marka daha sonra bu uygulamasını Snapchat'e eklemiş, Snapchat kullanıcıları tarafından filtrenin kullanılarak kendi içeriklerini oluşturması sağlanmıştır. Böylece bir artırılmış gerçeklik lens uygulamasıyla ulaşmak istediği kitleye, o kitlenin hali hazırda kullanmakta olduğu kanalla ulaşmış; kitleyle eğlenceli bir içerikle iletişim kurmuş; bu kitleye marka aplikasyonunu indirmeden ürünü denetme fırsatı yaratarak kitleyle etkileşime geçmiştir.

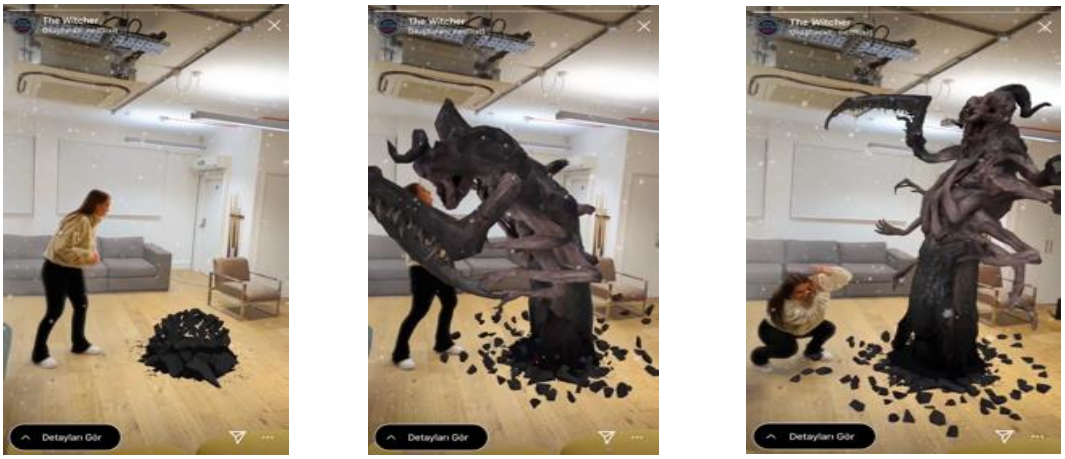

Şekil 4. Netflix'in The Witcher adlı dizisinde yer alan canavara ait artırılmış gerçeklik uygulaması

Bir diğer artırılmış gerçeklik lens ve filtre uygulaması örneği, dijital TV platformu olan Netflix'e aittir (Şekil 4). Netflix'in dizileri arasında olan ve canavarları yenebilen doğaüstü yeteneklere sahip büyücülerin konu edildiği The Witcher dizisindeki canavarların yer aldığı bu AR lens uygulamasında, kullanıcının olduğu odada bir anda yerin altından canavar çıkar ve kullanıcıyı korkutacak bir takım hareketler yapar. Hareketli bir tasarım özelliğine sahip bu AR uygulamasında, kullanıcı sanki gerçekten canavar kendisine saldırıyormuş gibi hayal ederek hikayede rol gereği korktuğunu gösteren hareketler yapmaktadır.

Markalar AR lensleri ve filtre tasarımlarında bazen logo, isim, sembol, marka karakteri, renkler gibi bazı görsel kimlik özelliklerini kullanmayı tercih etmektedir. Bu özellikler kullanıcıların yüzlerine transfer edilebileceği gibi, ekrandan bakıldığında marka karakteri kullanıcıların bulunduğu ortamda hareket eder biçimde ya da durağan, sesli, müzikli görülebilmektedir.

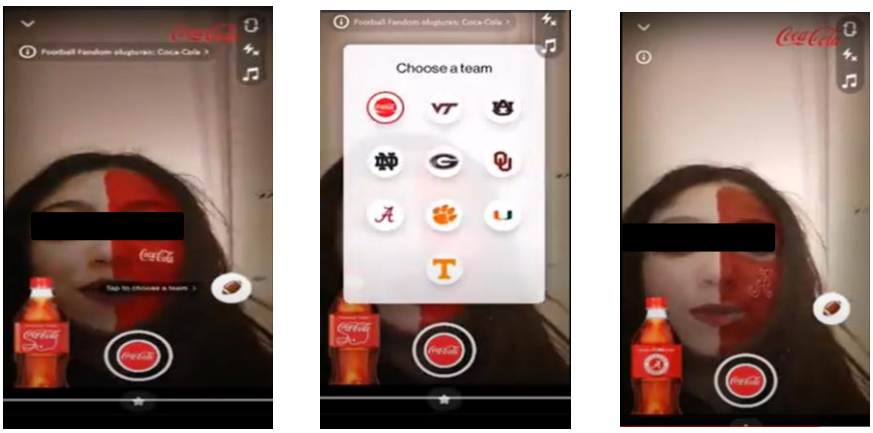

Şekil 5. Coca Cola'ya ait AR teknolojili marka rengi ve sembol yerleştirilebilen filtre uygulaması

Coca-Cola'ya ait Şekil 5'teki AR uygulamasında; kullanıcı yüzünü markanın renklerine boyayabilmekte, logosunu yanağına yerleştirebilmektedir. Ayrıca Coca-Cola dışında Amerikan futbol takımlarına ait logoların yer aldığı "takımını seç" panosundan kullanıcı istediği takımın sembolünü seçebilmekte, kullanıcının yüzü seçtiği takımın renklerine boyanmakta, yüzüne ise o takımın sembolü yerleştirilmektedir. Hangi seçenek kullanılırsa kullanılsın, Coca Cola şişesi filtrenin önünde durmaktadır ve yine filtrenin sağ üst tarafında da markanın logosu bulunmaktadır. Ayrıca fotoğraf ya da video çekme butonuna da markanın logosu yerleştirilmiştir. Kullanıcı içerik üretimini tamamladığında, paylaşım yapabilmektedir.

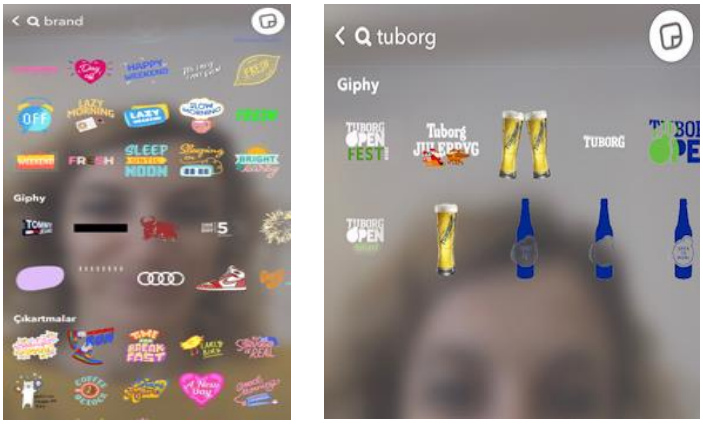

Şekil 6. Markaların gif olarak tasarladığı artırılmış gerçeklik ve lens uygulaması

Şekil 6'da görüldüğü üzere markaların bazı AR lens ve filtre uygulamalarında, kendilerine ait görsel kimlik unsurlarını, ürünlerini, ambalajlarını, etkinliklerinde kullandıkları logoları, etkinliklerine ait görsel materyalleri vb gif olarak hareketli ya da durağan tasarım biçiminde kullanıma sundukları görülmektedir. Yukarıdaki gif örneklerinde Audi'nin sembolü, Nike'ın ayakkabısı, Tommy Jeans'in logosu, Tuborg'un festival logosu, normal logosu, şişeleri, bardak içerisinde ürünleri vb hareketli ya da durağan biçimde tasarlandıkları görülmektedir.

Sponsorlu AR lensleri ve filtreler eğer yaratıcı, farklı bir tasarım içeriğine ve oyunlaştırılmış bir kurguya sahipse, hedeflediği kitleye gerçekten çok eğlenceli bir marka etkileşimi yaşatabilmektedir. İçeriğinde eğlence ve oyunun olması, beraberinde önce tüketici katılımını, sonrasında süreçten keyif almayı, en sonunda markaya yönelik olumlu tutum ve davranışları getirebilmektedir. Şekil 7'de görülen Prada'ya ait AR lensi, oyunlaştırılmış tüketici katılımını getiren keyifli bir uygulamaya örnek oluşturmaktadır:

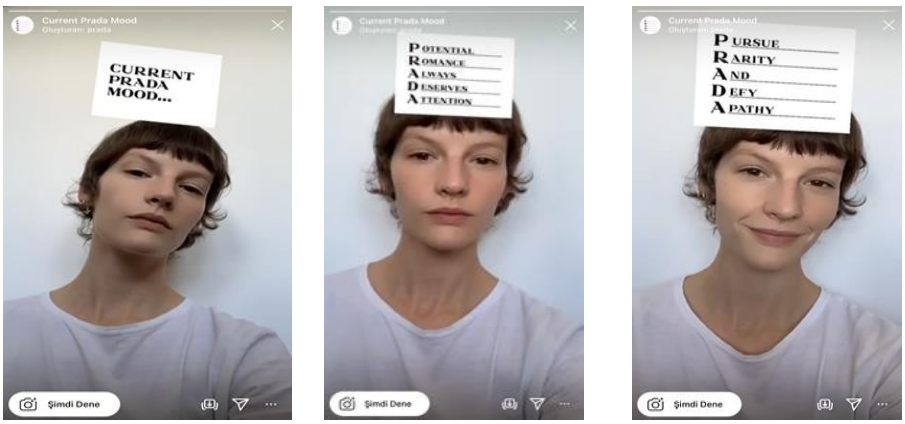

Şekil 7. Prada markasına ait filtre uygulaması

Kaynak: https://www.instagram.com/prada/channel/

Lüks giyim markası Prada'nın 2020 yılındaki kampanya uygulamaları arasında yer alan filtrede, kullanıcı Prada filtresini açtığında kafasının üzerinde "Şu anki Prada modu" yazan bir levha belirir. Bu levha içerisinde modlarla ilgili farklı seçenekler dönmeye başlar ve bir süre sonra rastgele bir mod seçeneğinde durur. Kullanıcı hangi kelime grubunun ona çıkacağını bilmediği için, heyecanla ve eğlenerek kendisi için belirlenecek modu beklemektedir. Bu süreç eğlenceli bir oyun içeriğine sahip olması nedeniyle kullanıcının isteyerek bu uygulamayı tekrarlı kullanması, kayıt altına alındığı için hikayelerinde isteyerek paylaşması söz konusu olabilmektedir.

Marka ve firmalar sadece marka ya da ürün/hizmetleriyle ilgili mesajlar aktarmak için değil, özel günlere yönelik mesajlarını iletmek için de, sadece o günün anlam ve önemini marka olarak öne çıkarmak ve duyarlılıklarını göstermek amacıyla AR lensleri ve filtre uygulamaları yapabilmektedir. Bu duruma en başarılı ve etkileyici örneklerden birisi Vodafone'un 30 Ağustos Zafer Bayramı için kullandığı yüz filtresi verilebilir.

Şekil 8. Vodafone'un 30 Ağustos Zafer Bayramı'na özel yüz filtresi

Kaynak: https://www.instagram.com/vodafonetr/

Şekil 8, Vodafone markasının 30 Ağustos Zafer Bayramı'na özel olarak tasarladığı yüz filtresini göstermektedir. Bugüne özel kullanıma sunulan Atatürk yüz filtresi, film kareleri gibi bölünmüş, ortada Atatürk'ün gözlerinin sabit kaldığı, yan karelerde ise Büyük Taaruz'a ait görüntülerin aktığı hareketli bir tasarıma sahiptir. AR filtresinin arka fonuna duygusal etkiyi artırabilecek müzik eklenmiştir. Ayrıca "Yarına senin gözlerinle bakıyoruz, #minnettarız" mesajları da filtrede yer alan görsel parçalardır. Kullanıcı başını sağa sola, aşağı-yukarı hareket ettirdiğinde filtrede hareket etmektedir. Filtreyle kullanıcıda sanki Atatürk'ün gözleriyle bakıyormuş hissi yaratılmak istenmiştir. C-Section imzası taşıyan filtre ilk gününde 2.483.272 görüntülenme alırken, 49.500 kullanıcı filtreyi deneyerek Zafer Bayramı'nı kutlamıştır. Ayrıca 2019'ta kullanıma sunulan bu AR filtresi, Kristal Elma, Felis gibi sektördeki profesyonel reklam uygulamalarının yarıştığı iki önemli yarışmada ödüller almıştır (https://www.c-section.com/tr/isler/gozler).

Markaların filtreler aracılığıyla yaptığı AR uygulamalarından bir diğeri de filtreler arasına yerleştirdiği kısa süreli oyun reklamlardır (advergame). Eğlenceyi üst düzeye çıkarmayı hedefleyen bu filtre oyunlar, markalar için özel olarak tasarlanmaktadır. Kullanıcılar filtreler bölümüne girdiklerinde, markaların tasarladıkları AR teknolojili oyuna ait filtreyi kullanabilmektedir. Oyunda kullanıcılar kafasını, ağzını, gözlerini verilen komutlara göre hareket ettirerek görevleri yerine getirmeye çalışmaktadır. Kısa süreli bu oyunlarda da, kullanıcıların uyması gereken kurallar bulunmaktadır.

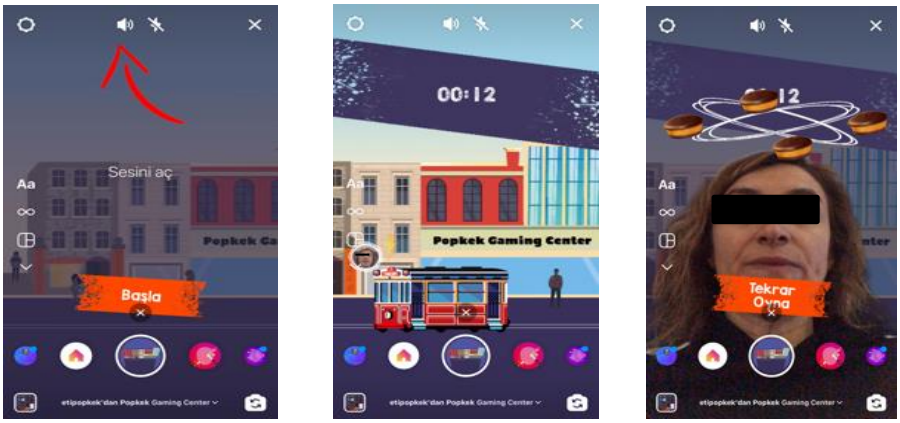

Şekil 9. Eti Popkek'e ait AR teknolojili oyun reklam (advergame) filtre uygulaması

Eti Popkek'e ait oyunda (Şekil 9), kullanıcının yüzü oyunun sol yan tarafında daire içinde görünmektedir. Kullanıcı ağzını açıp kapatarak oyunu oynayabilmektedir. Oyunun amacı, oyuncunun karşısına çıkan engellere çarpmadan varış noktasına ulaşmasıdır. Oyucu karşısına çıkan engelleri (yaşlı bir kadın, tramvay, kaya vb) ağzını açıp kapatarak aşmaya çalışmaktadır. Karşısına engel çıktığında ağzını açıp yukarı doğru zıplayarak üstünden atlamakta, engeli aşıp ağzını kapattığında ise tekrar aşağıya inmektedir. Oyuncu herhangi bir engele çarptığı için oyunu kaybettiğinde, kafasının üstünde dönen Popkekler ve yıldızlar görünmektedir. Oyun oynarken fotoğraf ya da video çekilip paylaşılabilmektedir.

Tartışma ve sonuç

Markaların tüketicileri yakalayabilmek ve onlarla istedikleri düzeyde, etkili iletişim kurabilmek için, en son teknolojik gelişmelerle eğlenceyi birleştirerek tasarladıkları markalı iletişim uygulamalarını kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir. Çünkü bilgi iletişim teknolojilerinde ve tüketicilerde meydana gelen değişim ve gelişmeler, tüketicilerle kurdukları iletişim araç ve mesaj içeriklerinde değişim yapmalarını gerektirmiştir. Günümüzde yapılan iletişim uygulamaları arasında sıklıkla kullanıldığı görülen uygulamalardan birisi de, artırılmış gerçeklik uygulamalarıdır.

İnovatif markalar hızlı davranarak tüketicilerin dikkatini ve ilgisini çeken AR lensleri ve filtre uygulamalarının arasına kendilerine ait içeriklerin yer almasını sağlamıştır. Bu yaklaşımları, başarılı ve yaratıcı filtre ve lens uygulamalarıyla birlikte tüketicilerinin eğlence, sosyalleşme, boş zamanı değerlendirme, kimliğini ifade etme gibi kişisel ihtiyaçlarını karşılayabildikleri gibi; kendileri için de yüksek erişim ve etkileşim, olumlu marka-tüketici ilişkisi, olumlu imaj, farklılığını ortaya koyarak lider bir duruş sergileme, farklı ürün/marka tanıtımı sağlama, viral olma, yeni müşteriler/takipçiler kazanma, ürünlerini denetebilme, insanların deneyimleyebilmesi için örnek ürün dağıtımı gibi ek masraflardan kurtulma, sosyal medya üzerinden geniş bir kitleye ulaşabilme gibi birçok olumlu sonuç elde etmelerini sağlayabilmektedir. AR uygulamalarının daha özgün, olumlu ve yerleşik deneyimler sağladığı akademik çalışmalar tarafından desteklenmektedir (Hilken, de Ruyter, Chylinski, Mahr & Keeling; 2017). Ayrıca sosyal medya kullanıcılarının markalı AR lens ve filtreleri, markasız uygulamalara göre daha özgün, daha estetik kalitede ve daha etkileşimli olarak algıladığı; bu algının da markalı uygulamaları daha eğlenceli ve keyifli bulmalarını, dolayısıyla marka ile AR destekli lens ve filtrelere yönelik davranış niyetini olumlu olarak etkilediği de belirlenmiştir (Flavián, Ibáñez-Sánchez & Orús, 2021). Diğer taraftan marka ve reklamcılık açısından markalı/sponsorlu AR teknolojili lens ve filtreleri ele alan çok az sayıda araştırmaya rastlanmıştır (Flavián, Ibáñez-Sánchez & Orús, 2021; Yang,2018; Hawker & Carah, 2021) ve bu uygulamaların tüketici beklentileri, tüketici ve marka üzerindeki etkileri, tüketicilerin etkileşimlerini artırmak için nasıl tasarlanması, kullanılması gerektiği, farklı faktörlerle ilişkileri gibi birçok açıdan ele alınması gerektiği düşünülmektedir. İleride yapılacak akademik araştırmalarla bu uygulamaların etkisi, önemi ve gelecekteki gelişimine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca yukarıda ifade edilen kazanımlar ve gelişmeler, markaların AR destekli lens ve filtre uygulamalarına yönelmeye devam edeceğini göstermektedir. Bu noktada yeni akademik çalışmaların yapılması, markaların doğru iletişim kararları vermesine ve stratejiler geliştirmesine destek verecek ve yol gösterecektir.

Günümüzde markalar daha yeni yeni AR ve VR teknolojilerini, özellikle görsel duyuyu harekete geçirecek şekilde kullanabilirken, gelecekte daha fazla duyuyu harekete geçirebilecek şekilde uyarıcılar ekleyebileceği olanaklara sahip olabilecektir. Markaya/ürüne/hizmete özgü kokuyu ekleyerek ya da cep telefonu veya giyilebilir teknolojik araçlar aracılığıyla titreşim gibi hareketler uygulayarak dokunma duyusunu harekete geçirme amacını güdebilecektir. Örneğin

bazı şirketler bu tarz teknolojik gelişmeleri medya içeriğine entegre etmeye çalıştığı görülmektedir. Stoli Votka mobil reklamlarında bir kadının kokteyli sallarken görüldüğü esnada, kullanıcının da telefonu tuttuğu elinin titreşim nedeniyle sallanmasını sağladığı bir iletişim uygulaması gerçekleştirmiştir (Kirkpatrick, 2015). Ek olarak AR teknolojisinin yakın gelecekteki en önemli değişiminin hologramlar olacağı öngörülmektedir. Hologramların AR teknolojisiyle birleşmesi, günümüzde aynı anda sınırlı sayıda kullanım olanağı sunan birçok uygulamaların, ileride aynı anda kalabalık bir kitlenin AR teknolojisiyle tasarlanmış marka çalışmalarından faydalanabileceği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla AR lensleri ve filtreleriyle de ilgili gelecek yıllarda çok farklı uygulamaların, içeriklerin ve teknolojik olanakların marka içeriklerine yansıması kaçınılmazdır. Yanımızda olmayan/olamayacak olan çok beğendiğimiz, çok sevdiğimiz, çok özlediğimiz bir kişiye/kişilere ait hologramlarla olmak istediğimiz yerde selfieler çekinebilir, hologramlarla dolu bir ortamda kendimizi öz çekimler yaparken bulabiliriz.

Kaynakça

Belk, R. W. (2013). Extended self in a digital world. *Journal of Consumer Research*, 40(October), 477–500.

C-Section web sitesi (2021). https://www.c-section.com/tr/isler/gozler. Erişim tarihi: 09.11.2021.

Coca-Cola'ya ait AR uygulaması. (2018). https://www.youtube.com/watch?v=f-YAsMb3RfQ. Erişim tarihi: 17.10.2021.

Çakır, Ö. (2020). *En iyi artırılmış gerçeklik uygulamaları nelerdir?*, 9 Temmuz. https://www.yapayzekatr.com/2020/07/09/en-iyi-artirilmis-gerceklik-uygulamalari/. Erişim tarihi: 16.10.2021.

Çelikkaya, G. (2020, 19 Nisan). *Sanal gerçekliğin şafağı: Korona virüs, AR/VR teknolojilerinin adaptasyonunu nasıl etkiliyor?*. https://webrazzi.com/2020/04/19/sanal-gercekligin-safagi-korona-virusu-ar-vr-teknolojilerinin-adaptasyonunu-nasil-etkiliyor/. Erişim Tarihi: 08.11.2021.

Dulux'a ait AR uygulaması (2021). https://www.dulux.co.uk/en/articles/dulux-visualizer-app. Erişim tarihi: 11.11.2021.

Eagar, T., & Dann, S. (2016). Classifying the narrated #selfie: genre typing human-branding activity. *European Journal of Marketing*, 50, 1835-1857

Eroğlu, B. (2021,13 Ekim). Hisselerini değerlendirirken AR planlarını göz ardı etmemeniz gereken 4 şirket. https://konupara.com/is-dunyasi/artirilmis-gerceklik-vr-sirket-vizyonlari-12638/, Erişim tarihi: 14.11.2021.

Flavián, C., Ibáñez-Sánchez, S., & Orús, C. (2021). User responses towards augmented reality face filters: İmplications for social media and brands. In M. Claudia Tom Dieck; Timoty H. Jung and Sandra M.C. Loureiro (Edt.), *Augmented Reality and Virtual Reality: New Trends in Immersive Technology*, Switzerland: Springer, ISBN: 978-3-030-68085-5, 29-44.

Gucci'ye ait AR uygulaması. (2019). https://www.youtube.com/watch?v=hhVo6uy-Uhw. Erişim tarihi: 10.11.2021.

Hawker, K., & Carah, N. (2021). Snapchat's augmented reality brand culture: Sponsored filters and lenses as digital piecework. *Continuum*, 35(1), 12-29.

Hilken, T., de Ruyter, K., Chylinski, M., Mahr, D., & Keeling, D. I. (2017). Augmenting the eye of the beholder: Exploring the strategic potential of augmented reality to enhance online service experiences. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 45(6), 884–905.

Jeep Wrangler'a ait AR uygulaması. (2021). https://www.youtube.com/watch?v=p6aXn-hlGuk. Erişim tarihi: 11.11.2021.

Kemp, S. (2021). *Digital 2021 October Global Statshot Report*. https://datareportal.com/reports/digital-2021-october-global-statshot.

Kirkpatrick, D. (2015). *Stoli's latest mobile ad utilizes touch technology to 'pour you a drink*. 30 October. https://www.marketingdive.com/news/stolis-latest-mobile-ad-utilizes-touch-technology-to-pour-you-a-drink/408293/. Erişim Tarihi: 22.10.2021.

Köroğlu, E. (2019, 8 Ekim). *Instagram filtreleriyle markanızı bir adım öne taşıyın*,. https://codemodeon.com/tr/blog/instagram-filtreleri-markalara-ozel-pazarlama/. Erişim tarihi: 13.10.2021.

Mulcahy, B.R. (2006). *That's advertainment*. http://www.lacba.org/Files/LAL/Vol29No3/2262.pdf. Erişim Tarihi: 23.10.2021.

Peddie, J. (2017). *Augmented Reality: Where We Will All Live*, Cham: Springer International Publishing, ISBN: 978-3-319-54501-1, 978-3-319-54502-8.

Pounders, K., Kowalczyk, C. M., & Stowers, K. (2016). Insight into the motivation of selfie postings: impression management and self-esteem. *European Journal of Marketing*, 50, 1879-1892.

Prada'nın Instagram hesabı. (2021). https://www.instagram.com/prada/channel/. Erişim tarihi: 10.11.2021.

Rios, J. S., Ketterer, D. J., & Wohn, D. Y. (2018). How users choose a face lens on Snapchat. In V. Evers & M. Naaman (Eds.), CSCW'18. *Proceedings of the Companion of the 2018 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing New York*, NY: Association for Computing Machinery, 321–324.

Senft, T. M., and N. K. Baym. 2015. What does the selfie say? Investigating a global phenomenon. *International Journal of Communication*, 9: 1588–1606.

Serim, F. (2019). *Tasarımcıların yeni oyun alanı: Instagram filtreleri*. https://bigumigu.com/haber/tasarimcilarin-yeni-oyun-alani-instagram-filtreleri/. Erişim tarihi: 14.09.2021.

Wise, K., Bolls, P.D., Kim, H., Venkataraman, A. ve Meyer, R. (2008). Enjoyment of advergames and brand attitudes: The impact of thematic relevance. *Journal of Interactive Advertising*, *9*(1), 27-36.

Wojdynski, B.W. (2016). Native advertising: Engagement, deception, and implications for theory. In R. Brown, V. K. Jones, and B. M. Wang (Eds.), *The New Advertising: Branding, Content and Consumer Relationships in a Data-Driven Social Media Era*, Santa Barbara, CA: Praeger/ABC Clio, 203-236.

Yang, R. (2018). Self-endorsing effect of brand filters: How the self, self-congruity, and perceived self-expressiveness lead to persuasion, *Master Thesis of Science in Advertising*, Urbana: University of Illinois. https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/101490/YANG-THESIS-2018.pdf?sequence=1, Erişim Tarihi: 24.10.2021.

Yorulmaz, O. (2020). *Pazarlama için Instagram AR filtreleri nasıl kullanılır*?, 11 Haziran. https://tr.linkedin.com/pulse/pazarlama-i%C3%A7in-instagram-ar-filtreleri-nas%C4%B1l-o%C4%9Fulcan-yorulmaz. Erişim tarihi: 13.09.2021.

https://www.webolizma.com/hootsuite-ve-we-are-social-2021-dijital-turkiye-raporu/, Ocak 2020 raporu. Erişim tarihi: 13.09.2021.

https://support.apple.com/tr-tr/guide/iphone/iph37b0bfe7b/ios. Erişim tarihi: 05.09.2021.

https://sparkar.facebook.com/ar-studio/. Erişim tarihi: 05.09.2021.

https://www.sanalgerceklikdunyasi.com/haber/artirilmis-gerceklik-nedir.html. Erişim tarihi: 20.09.2021.

THE REVISED BLOOM'S TAXONOMY IN THE UNREVISED EFL TEXTBOOKS

Assoc. Prof. Dr. Ömer Gökhan ULUM
Mersin University, Department of English Language Teaching
Orcid id: 0000-0001-7685-6356

ABSTRACT

The revised Bloom's taxonomy is seemingly the most frequently utilized model among such cognitive process models. This model is a kind of grouping framework that highlights the cognitive levels beginning from the remembering level to more intricate cognitive levels such as creating level. In a similar vein, there are six cognitive learning levels in the revised Bloom's Taxonomy, each of which is conceptually different (remembering, understanding, applying, analyzing, evaluating, and creating). The original taxonomy by Bloom was revised since the taxonomy is seen as a hierarchy representing the enhancing intricacy of thinking in that creative thinking in creating level is regarded a more complicated level of thinking than critical thinking in the evaluating level of the original taxonomy. The revised Bloom's taxonomy includes three learning domains (the cognitive, affective, and psychomotor). Each of these domains involves a hierarchy that corresponds to different levels of learning. Accordingly, the aim of this study has been to find out to what extent the revised Bloom's taxonomy is utilized in the reading comprehension questions of an EFL reading textbook which has been analyzed through descriptive content analysis method. The findings of the study revealed that the examined EFL reading textbook mainly included the lower level cognitive skills highlighted in the revised Bloom's Taxonomy. Thus, through the findings, some assumptions have been made with the aim of recommending how the EFL reading textbooks which are being developed or will be developed should utilize the revised Bloom's taxonomy in their reading questions.

Keywords: cognitive domain, taxonomy, the revised Bloom's taxonomy, reading comprehension skills, assessing reading comprehension

Introduction

Taxonomies have started to attract educator's attention since the second half of the 19th century in respect of determining targets and facilitating education, and this attention caused them to be exposed to great criticism (Yorks & Kasl, 2006). Despite all criticism, it has become an indispensable part of educational sciences (Tristan, 2013). Although the criteria used by these cognitive domain taxonomies in the classification of educational objectives are different from each other, the purpose of creating all of them is to classify the educational objectives and provide them with a certain standard (Carter, 1985). Among the taxonomies created with this basic rationale, the most widely used one in the world is the cognitive domain taxonomy, which Benjamin Bloom designed and published in 1956 (Bloom, 1956). When this taxonomy was first created, it consisted of 6 levels: Knowledge, Comprehension, Application, Analysis, Synthesis and Evaluation. In the taxonomy, as sub-cognitive levels, knowledge, comprehension, application; analysis, synthesis and evaluation steps were determined as the upper levels (Hyder & Bhamani, 2016). By the 1990s, the changes in the

world, developments in the scientific field, especially in the field of education, etc., many reasons have caused the needs and targets in education to change. All these changes and developments caused the Bloom's taxonomy, which was prepared in accordance with the educational realities and goals of the 1950s, to be insufficient (Churches, 2008). This inadequacy has led to the need to combine contemporary knowledge about developmental and learning psychology, teaching methods and techniques, assessment and evaluation with this taxonomy (Anderson & Bloom, 2001). By the 1970s, this taxonomy, which was accepted as inadequate against the realities of the age, began to be seriously criticized by experts (Darwazeh & Branch, 2015). One of the most important criticisms of Bloom's taxonomy is the one-dimensional classification of cognitive processes from simple to complex. This single dimension means that, as a strict rule, one cannot reach the higher levels without achieving the goals at the lower levels (Kastberg, 2003). It was also claimed that Wittgenstein's philosophy was too influential, that such a classification could not reflect the full nature of educational goals and that higher goals should be based on real matches (Furst, 1981). In addition, there have been criticisms that the Evaluation level is not more complex than the Synthesis level and even that Synthesis includes Evaluation. In addition to these criticisms, the need to combine the developments in the USA and the world, developmental and learning psychology, teaching methods and techniques, assessment and evaluation with this taxonomy since 1956 has increased the need for change in this classification (Krathwohl, 2002). In addition to the criticisms above, we can summarize the reasons for the revision of the 1956 Bloom taxonomy expressed in the literature as follows. New information in learning and new philosophies formed over time caused learning objectives to be rearranged and programs to be questioned and reinterpreted (Forehand, 2010). It was supposed that this taxonomy is insufficient to measure student-centered high-level cognitive skills. The uncertainty of the analysis and evaluation steps used to be debated. The problems caused by current facts are not evaluated with taxonomy. Taxonomic hierarchy is insufficient to explain the individuality of learners. Bloom does not suggest any teaching method regarding the learning hierarchy, which he defines as taxonomy (Krathwohl & Anderson, 2010). In line with the above-mentioned reasons, a working group formed under the coordination of Anderson and Krathwohl in 1995-1999 reorganized Bloom's classification and introduced a new classification (Wilson, 2016). The approach based on the revise of Bloom's taxonomy was determined through reviewing and expanding the approach and process in the preparation of the original taxonomy, using the common language, compliance with current psychological and educational thought, giving realistic examples for the application of the approach (Darwazeh, 2017). While there was only one dimension in the original taxonomy prepared by Bloom, two dimensions were created in the revised Bloom Taxonomy, namely "knowledge" and "cognitive process". In the original taxonomy, the classification is made as knowledge, comprehension, application, analysis, synthesis and evaluation, while in the revised taxonomy the cognitive process dimension is: remembering, understanding, applying, analyzing, evaluating and creating; the knowledge dimension is classified as factual, conceptual, procedural and metacognitive knowledge. With this new classification, called the Revised Bloom Taxonomy, a certain standard has been provided in the world of education, not only in terms of educational goals that can meet the needs of today and the future, but also in the creation of quality questions in terms of both form and content (Darwazeh, 2017; Forehand, 2010; Krathwohl, 2002). The ability of students to see the acquisitions in the curriculum accurately and completely and the determination of the extent of what they have learned are directly related to the level of the questions asked (Susan, Warsono, & Faridi, 2020). There are many classification systems developed to determine the level of questions asked by

teachers in order to determine students' success in cognitive areas. However, the most employed approach in the classification of learning objectives and the question levels used in the evaluation of these objectives was developed by Benjamin Bloom and named as Bloom's Taxonomy (Jideani & Jideani, 2012). Although it was emphasized that the cognitive domain classification published by Bloom et al. in 1956 made significant contributions to the assessment and curriculum development studies carried out in many countries, it was stated that it had some limitations. In the light of the developments in the world, the original cognitive domain classification was updated by Bloom's colleagues 45 years later, as the need to combine contemporary knowledge, especially about developmental and learning psychology, teaching methods and assessment-evaluation, with this classification (Amer, 2006). The first important change made in the updated classification is the transformation of Bloom's six main categories from noun to verb. All of the sub-categories were referred to as "cognitive processes". Anderson et al. (2001) emphasized that the choice of the word "behavior" while defining the concept of goal led to some misunderstandings in the following processes, and they used the term "cognitive process" instead of the word "behavior" to partially eliminate these misunderstandings. The cognitive process refers to the action dimension of the gains in the curriculum. Cognitive processes are related to the permanence of student learning and the transfer of what has been learned (Adams, 2015). When the purpose of teaching is to ensure the permanence of what has been learned, the goals should cover the remembering process, and when the goal is to increase the transfer, the goals should cover the processes related to understanding, application, analysis, evaluation and creation. These processes help educators improve their assessment quality. On the other hand, it is seen that the questions asked in exams are mostly prepared by considering the cognitive learning levels of Bloom's Taxonomy (Churches, 2008). In sum, the reason to revise the Bloom's taxonomy was that the original taxonomy could not accurately measure high-level cognitive skills (Cannon & Feinstein, 2005). In the revised taxonomic structure, targets are handled in two different dimensions as nouns and verbs (Krathwohl, 2002). In general, the revised Bloom taxonomy is structured on an innovation that includes the creation of objectives for curriculum development, the regulation of learning-teaching processes, measurement and evaluation practices, and current trends in teacher education (Su & Osisek, 2011). Hence, the aim of this research paper has been to discover the extent of the revised Bloom's taxonomy in the reading comprehension questions of an EFL reading textbook.

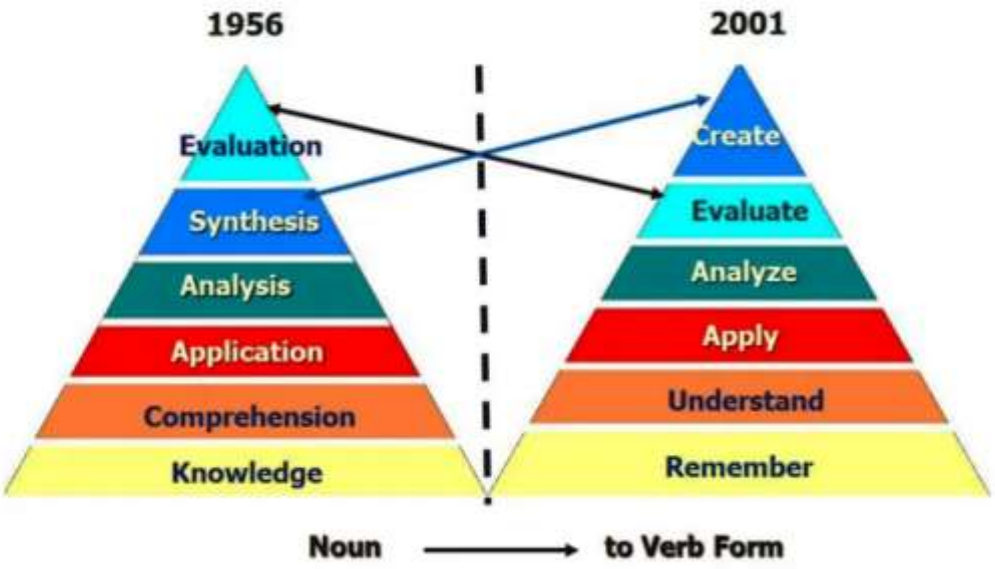

Figure 1. Bloom's Taxonomy Revised (Wilson, 2001)

Purpose of the Study

This research study probes the extent of the cognitive levels emphasized by the model of revised Bloom's taxonomy in the reading questions of the EFL reading course book *Mastery in Reading*. Further, this paper focuses on clarifying whether any deficiency or strength occurs in the reading questions or not, with regard to involving the lower and higher level thinking skills affirmed by the revised model of Bloom's taxonomy. So, the pursuing research question was proposed:

- To what extent do the reading questions in the EFL Reading textbook *Mastery in Reading* refer to the lower and higher order cognitive domains affirmed by the revised Bloom's taxonomy?

Significance of the Study

This study analyzes the reading questions of an EFL reading course book by means of the revised Bloom's taxonomy. The paper aims at clarifying the dispersion of lower and higher order cognition levels to suggest ways that may improve course book writers in producing high quality course books accordingly. Moreover, the findings of the study will be of great support for teachers to be proficient in evaluating and preparing reading questions based on the revised Bloom's Taxonomy. Lastly, the results of this research study will promote EFL/ESL settings.

Limitations of the Study

Foreign language instruction, along with common education, should refer to both lower and higher order cognitive thinking skills declared in the revised Bloom's taxonomy. This provides learners with the vital cognitive thinking proficiency (Assaly & Smadi, 2015). In the present study, the revised Bloom's Taxonomy was exploited to scrutinize the reading questions in an EFL reading course book. However, the present study is limited to only an

EFL reading course book. In a similar vein, the research data did not mirror the matter by using some other EFL/ESL reading course books.

Methodology

A descriptive content analysis method was utilized as the research design of this study. Thus, the inclusion the high and low order cognitive thinking levels indicated by the revised Bloom's taxonomy was examined in this particular study. Moreover, the cognitive thinking levels represented in the revised Bloom's taxonomy were exploited when classifying the reading questions of the analyzed EFL reading course book. The frequencies and percentages of the cognitive levels clarified in the taxonomy, as well as the sample reading questions are presented below. The reading textbook investigated in the present study is *Mastery in Reading 2* which was produced by Gillian Flaherty and Chris Coey and published by Nüans Publishing. In order to answer the research question of the present study, question stems representing the cognitive thinking levels and the related key words illustrating the cognitive thinking domains of the taxonomy were employed to discover which cognitive thinking levels were exploited in the analyzed reading questions. Built on a qualitative research, the related percentages, frequencies, and examples of reading questions were presented in the study. For the revised taxonomy is practical framework to check instruction materials (Zareian, Davoudi, Heshmatifar, & Rahimi, 2015), to measure and evaluate the reading questions in a detailed way with reference to the cognitive thinking levels, a descriptive content analysis method exploited. Therefore, data gathering, categorizing, and inquiring were realized by referring to the low and high order cognitive thinking skills of the revised taxonomy. In other words, the revised Bloom's taxonomy was exploited as the theoretical framework of the study. Thus, the findings were tabulated accordingly.

Data Analysis and Results

The data gathering technique used in the study is based on a descriptive content analysis method in that every question stem and key word were classified based on the six cognitive levels illustrated in the revised Bloom's taxonomy. The tables (1, 2, 3) below display the associated percentages, frequencies, and sample questions derived from the inquired text book. The results of data were also given by illustrating both lower and higher order cognitive domains.

Table 1. The State of the Cognitive Levels Specified in the Revised Bloom's Taxonomy in the EFL Reading Book

Level of question	**f**	**%**
Remember	305	93.56
Understand	21	6.44
Apply	–	–
Analyze	–	–
Evaluate	–	–
Create	–	–
Total	326	100.00

Table 1 plainly defines that remembering step (93.56%) came out as the most densely appeared step in comparison to other steps. Furthermore, understanding step pursues the remembering step with a percentage of 6.44. Nevertheless, no emergence was discovered in other levels reciprocally. The sample questions representing the stated cognitive steps are illustrated below:

- How strong was the wind on the summit of Llulluillaco? (remembering level, unit 1, p.10)
- How did people in your country use to live? How are things different today? (understanding level, unit 1, p.8)

Table 2. The State of the Higher and Lower Cognitive Domains of the Revised Bloom's Taxonomy in the Overall EFL Reading Book

Level of question	**f**	**%**
Lower Level	326	100.00
Higher Level	–	–
Total	326	100.00

We can clearly observe from Table 2 that the lower order cognitive level is the only occurring domain (100.00). In a similar vein, the higher order cognitive level was observed to have no occurrence.

Table 3. The State of the Remembering and Understanding Levels in each Unit

	Remembering		**Understanding**	
Unit	f	%	f	%
1	15	93.75	1	6.25
2	13	81.25	3	18.75
3	14	87.50	2	12.50
4	20	100.00	–	–
5	19	95.00	1	5.00
6	15	93.75	1	6.25
7	11	68.75	5	31.25
8	16	100.00	–	–
9	15	93.75	1	6.25
10	12	85.71	2	14.29
11	14	87.50	2	12.50

12	14	87.50	2	12.50
13	16	100.00	–	–
14	16	100.00	–	–
15	16	100.00	–	–
16	16	100.00	–	–
17	16	100.00	–	–
18	16	100.00	–	–
19	16	100.00	–	–
20	15	93.75	1	6.25

It is purely conceived from Table 3 that the dispersion of remembering level is tremendously larger in contrary to the dispersion of understanding level. Hence, it is crystal clear that the extent of remembering levels in each unit remarkably surpasses the extent of understanding levels in every unit. Further, no emergence was observed in the understanding levels of a number of units. It is also evident that no emergence was detected in the higher order cognitive domain.

Discussion and Conclusion

This study purported to scrutinize the revised Bloom's taxonomy in an EFL textbook. The overall findings demonstrate that the EFL textbook disregarded certain cognitive skills in the higher order domain (also see San, 2019). There were four steps composed of applying, analyzing, evaluating and creating which were neglected in the reading comprehension questions whereas only remembering and understanding steps from the lower order cognitive domain were included. These findings are also encountered in the study of Hashemnezhad and Maftoon (2011). Thus, we can clearly suggest that productive skills were not integrated in the reading questions in the present paper, just as it stated in the study of Mrah (2017). Further, such a lack of higher order cognitive levels in the reading questions stays as an obstacle before the second or foreign language learners in interpreting the meaning (Ulum & Taşkaya, 2019).

In the analyzed EFL textbook, only remembering and understanding steps from the low order cognitive domain were included. However, the reading questions failed to include the cognitive steps of applying, analyzing, evaluating, and creating respectively, which means that higher order thinking skills were not included in the analyzed textbook. Thus, it is clearly understood from the analysis that the evaluated textbook also failed to include such aspects as prediction and reflection skills. The last dimension in the revised Bloom's taxonomy was creating and aimed to permit learners to collaborate, compose, role-play which were also disregarded in the reading questions of the textbook (see also Garrison & Hynds, 1991). It can be emphasized and stated that the chief dimensions of analyzing, evaluating and creating from the higher order cognitive domain were totally neglected as it is also found out in the study of Churches (2008). Future studies should integrate and incorporate the revised Bloom's taxonomy into reading skills and questions. Several suggestions can be made to reinforce higher cognitive domains in the revised Bloom's taxonomy:

- English Teachers should emphasize higher cognitive domains in reading questions.
- The Ministry of National Education and English language teaching departments ought to take Bloom's taxonomy into consideration.
- Experienced English teachers should take training regarding higher cognitive skills emphasized in the revised Bloom's taxonomy
- Reading questions should be revised in order to develop foreign language learners' critical thinking skills.
- Pre-service English teachers should gain awareness of the revised Bloom's taxonomy which is hardly addressed in some reading questions.
- Taxonomic thinking should be developed in second and foreign language learners while addressing reading questions.

References

Adams, N. E. (2015). Bloom's taxonomy of cognitive learning objectives. *Journal of the Medical Library Association: JMLA*, 103(3), 152. https://doi.org/10.3163/1536-5050.103.3.010

Amer, A. (2006). Reflections on Bloom's revised taxonomy. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 4(1), 213-230. https://www.redalyc.org/pdf/2931/293123488010.pdf

Assaly, I. R., & Smadi, O. M. (2015). Using Bloom's Taxonomy to Evaluate the Cognitive Levels of Master Class Textbook's Questions. *English Language Teaching*, 8(5), 100-110. http://dx.doi.org/10.5539/elt.v8n5p100

Anderson, L. W., & Bloom, B. S. (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. Longman Publishing.

Anderson, L.W., Krathwohl, D.R., Airasian, P.W., Cruikshank, K.A., Mayer, R.E., Pintrich, P.R., Raths, J. and Wittrock, M.C. (eds.) (2001). *A taxonomy for learning and teaching and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. Addison Wesley Longman Publishing.

Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives. Vol. 1: Cognitive domain.* McKay Publishing.

Carter, R. (1985). A taxonomy of objectives for professional education. *Studies in higher education*, 10(2), 135-149. https://doi.org/10.1080/03075078512331378559

Cannon, H. M., & Feinstein, A. H. (2005). Bloom beyond Bloom: Using the revised taxonomy to develop experiential learning strategies. https://absel-ojs-ttu.tdl.org/absel/index.php/absel/article/view/624

Churches, A. (2008). Bloom's taxonomy blooms digitally. *Tech & Learning*, 1, 1-6. http://teachnology.pbworks.com/f/Bloom%5C's+Taxonomy+Blooms+Digitally.pdf

Darwazeh, A. N. (2017). A new revision of the [revised] Bloom's Taxonomy. *Distance Learning*, 14(3), 13-28. https://search.proquest.com/openview/1947e0c304690943acafde4c4c733ca5/1?pq-origsite=gscholar&cbl=29704

Darwazeh, A. N., & Branch, R. M. (2015, November). A revision to the revised Bloom's taxonomy. 2015 Annual Proceedings–Indianapolis, 2, 220-225.

Forehand, M. (2010). Bloom's taxonomy. *Emerging perspectives on learning, teaching, and technology*, 41(4), 47-56. https://www.d41.org/cms/lib/IL01904672/Centricity/Domain/422/BloomsTaxonomy.pdf

Furst, E. J. (1981). Bloom's taxonomy of educational objectives for the cognitive domain: Philosophical and educational issues. *Review of Educational Research*, 51(4), 441-453. https://doi.org/10.3102/00346543051004441

Garrison, B. M., & Hynds, S. (1991). Evocation and reflection in the reading transaction: A comparison of proficient and less proficient readers. *Journal of Reading Behavior*, 23(3), 259-280. https://doi.org/10.1080/10862969109547742

Hashemnezhad, H., & Maftoon, P. (2011). An evaluation of English language grammar for college students 1&2: An EAP coursebook evaluation. *International Journal of English Linguistics*, 1(2), 106. https://doi.org/10.4304/jltr.3.4.722-729

Hyder, I., & Bhamani, S. (2016). Bloom's taxonomy (cognitive domain) in higher education settings: Reflection brief. *Journal of Education and Educational Development*, 3(2), 288-300. https://doi.org/10.22555/joeed.v3i2.1039

Kastberg, S. E. (2003). Using Bloom's taxonomy as a framework for classroom assessment. *The Mathematics Teacher*, 96(6), 402-405. https://doi.org/10.5951/mt.96.6.0402

Krathwohl, D. R. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory into practice*, 41(4), 212-218. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4104_2

Krathwohl, D. R., & Anderson, L. W. (2010). Merlin C. Wittrock and the revision of Bloom's taxonomy. *Educational psychologist*, 45(1), 64-65. https://doi.org/10.1080/00461520903433562

Mrah, I. (2017). Developing higher order thinking skills: Towards a rethinking of EFL coursebooks in Moroccan high schools. *Journal of English Language Teaching and Linguistics*, 2(3), 225-243. https://doi.org/10.21462/jeltl.v2i3.79

San, K. M. (2019). The Thinking Levels Demanded in Reading Activities in The Coursebook Global A2+. *International Journal of Education and Research*, 7(5), 23-36. http://www.ijern.com/journal/2019/May-2019/03.pdf

Su, W. M., & Osisek, P. J. (2011). The revised Bloom's Taxonomy: Implications for educating nurses. *The Journal of Continuing Education in Nursing*, 42(7), 321-327.

Susan, S., Warsono, W., & Faridi, A. (2020). The evaluation of exercises compatibility between revised Bloom's taxonomy and 2013 curriculum reflected in English textbook. *English Education Journal*, 10(2), 252-265. https://journal.unnes.ac.id/sju/index.php/eej/article/view/35742

Tristan, A. (2013). *A compendium of taxonomies. In Learning, Problem Solving, and Mindtools (pp. 259-276)*. Routledge.

Ulum, H., & Taşkaya, S. M. (2019). Evaluation of the Activities in the Turkish Coursebooks (Student's Books and Workbooks) Used at the 2nd, 3rd, And 4th Classes of State Primary Schools According to Revised Bloom's Taxonomy. *Kastamonu Education Journal*, 27(1), 107-118. https://doi.org/10.24106/kefdergi.2380

Wilson, L. O. (2001). Bloom's Taxonomy Revised. https://thesecondprinciple.com/essential-teaching-skills/blooms-taxonomy-revised/

Wilson, L. O. (2016). Anderson and Krathwohl–Bloom's taxonomy revised. Understanding the New Version of Bloom's Taxonomy. http://www0.sun.ac.za/ctlresources/wp-content/uploads/2018/11/Anderson-and-Krathwohl.-2001.-Extract-from-A-taxonomy-for- learning-teaching-and-assessing-a-revised-Blooms-Taxonomy.pdf

Yorks, L., & Kasl, E. (2006). I know more than I can say: A taxonomy for using expressive ways of knowing to foster transformative learning. *Journal of Transformative Education*, 4(1), 43-64. https://doi.org/10.1177/1541344605283151

Zareian, G., Davoudi, M., Heshmatifar, Z., & Rahimi, J. (2015). An evaluation of questions in two ESP coursebooks based on Bloom's new taxonomy of cognitive learning domain. *International Journal of Education and Research*, 3(8), 313-326. https://www.ijern.com/journal/2015/August-2015/26.pdf

CONCEPTUALIZING BENEFITS OF ZOOM FOR ONLINE FOREIGN LANGUAGE EDUCATION DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Dr. Hülya TUNCER
Çukurova University, English Language Teaching Department
Orcid id: 0000-0001-8536-6471
Dr. Tuçe ÖZTÜRK KARATAŞ
Mersin University, English Language Teaching Department
Orcid id: 0000-0002-3844-3574

ABSTRACT

The COVID-19 pandemic has deeply affected all aspects of life, including the foreign language teaching contexts. Universities and schools abandoned classrooms and moved into online education settings. During immediate lockdowns which brought physical distancing, terms like "online", "virtual", and "distant" education started to dominate language teaching and learning. Universities and related institutions tried to ease the immediate transition from face-to-face education to online platforms while students and teachers began working from their homes. Educational institutions have taken advantage of various online synchronous platforms to quickly find an alternative way for face-to-face classes in the COVID-19 pandemic. One of those platforms that have been extensively used during these emergency circumstances is Zoom which is a video conferencing and online meeting service for both individual and group classes. Within this frame, this qualitative descriptive study aims to conceptualize the benefits of Zoom as a synchronous tool for online foreign language education at tertiary level during the COVID-19 pandemic. In order to reach the objective, first the related literature on three specific words "Zoom", "language education" and "COVID-19" was concentrated by using Google Scholar search engine. Then, in order to limit the studies, the researchers focused on the ones indexed in the Web of Science. Thus, a total of four theoretical and empirical studies were collected and inductively analyzed. This inductive analysis revealed five main themes; Zoom (1) embodies beneficial functions and tools for educational contexts, (2) mediates the transition from face-to-face education to online education, (3) creates a psychologically comfortable atmosphere for online education, (4) provides synchronous interaction, communication and cooperation, and (5) helps develop foreign language skills. Additionally, based on these themes and the relevant literature on the benefits of Zoom, the researchers uncovered the associations among these five themes to conceptualize the actions and processes of forming the positive contributions of Zoom on foreign language teaching and learning during the COVID-19 pandemic.

Keywords: Zoom, Foreign language education, the COVID-19 pandemic, Online education

INTRODUCTION

The Coronavirus disease 2019 or the famous abbreviation the COVID-19 pandemic has shaken our world and changed our lives almost completely. The virus has been spreading globally since the first confirmed case in China in December 2019. By severely interrupting the normal functioning of the entire education system, this negative wave put educational contexts at stake too by altering the modes and means of delivering and receiving education. Together with the physical distancing and immediate lockdowns, terms like 'online', 'virtual', and 'distant' education dominated every school setting. Governments and institutions tried to ease the

transition while students and teachers worked from their homes. Thus, due to COVID-19 pandemic, online education became one of the fastest growing types of education and "de rigeur mode of instruction" (Reingold, 2021, p. 5). In other words, online education has become the most extensive form of education in the emergency circumstances during the COVID-19 pandemic.

Generally, online education includes two main modes that enhance various types of communication and learning experiences: asynchronous and synchronous. Asynchronous mode "does not require the teacher and student to communicate simultaneously" (Nurieva & Garaeva, 2020, p. 439). Instead, asynchronous communication provides students the opportunity to interact and learn at their own pace in time and place free circumstances. However, synchronous mode refers to "a distance learning through a real-time live web-conference platform" (Rahayu, 2020, p. 68). Synchronous learning is e-learning organized around real-time instant communication with online participants located in different places (Nuryanto, 2021). Indeed, in synchronous communication students virtually connect in real-time online settings via videoconferencing platforms. It can be said that during the COVID-19 pandemic, especially in lockdown times, synchronous communications via videoconferencing platforms allowed teachers and students to engage in spontaneous online lessons and discussions.

Considering the use of synchronous platforms in foreign language education, both students and teachers not only found the chance of being connected virtually in online classes, but also attended instant interaction by receiving and giving feedback, answers or acknowledgement (Bailey et al., 2021). This made them feel as if they were in a face-to-face (f2f) session.

Nowadays, there are several platforms offering such synchronous learning and communication. One of those industry-leading synchronous platforms benefited by educational institutions, teachers and students in foreign language education is Zoom (Can & Silman-Karanfil, 2021; Kohnke & Moorhouse, 2020; Nurieva & Garaeva, 2020). In fact, during the transition from f2f learning to online education, Zoom as an educational tool has been used to sustain real time educational communication and interaction (Alfadda & Mahdi, 2021). Zoom offers and supports virtual group meetings and long video calls for up to 1000 online participants who can take the advantage of some functions and features of Zoom like full-screen view, recording of sessions, whiteboarding, breakout rooms, HD video and voice, group messaging, simultaneous screen sharing, and so forth (Nurieva & Garaeva, 2020). In view of the above-mentioned, in this study it is considered that an analysis of the benefits of Zoom for online foreign language education during the COVID-19 pandemic can bring relevant information regarding sustainable online foreign language education via Zoom as a synchronous educational platform.

THE STUDY

Objective of the Study

The objective of this qualitative descriptive study is to conceptualize the benefits of Zoom as a synchronous tool for online foreign language education during the COVID-19 pandemic. In order to reach this objective, the focus is on the following:

1. investigating and describing what has been exactly stated so far in the use of Zoom in foreign language context during the COVID-19 pandemic,
2. specifying key themes on the benefits of Zoom,
3. presenting the possible relations among the generated themes constructing conceptualization of the benefits of Zoom, and
4. demonstrating the visual representation of the conceptualization.

Selection and Analysis Process

In order to document the benefits of Zoom in this qualitative descriptive study, the study selection phase began with searching for what is known from the existing literature on the use of Zoom within foreign language education during the COVID-19 pandemic. The three keywords searched for in this study were "Zoom", "language education" and "COVID-19". This search was realized via the Google Scholar search engine by concentrating on the studies published in only 2020 and 2021. As a second step, during the process of selection, the studies focusing on the use of Zoom in contexts other than foreign language education at tertiary level and the journal articles to which the researchers did not have full access were excluded. For the next step, the researchers limited studies and concentrated on the ones that were indexed in the Web of Science. A total of four studies (Alfadda & Mahdi, 2021; Guillén, Sawin & Avineri, 2020; Kohnke & Moorhouse, 2020; Zaiarna, 2021) clarifying the use of Zoom in foreign language contexts were collected and inductively analyzed. The selected studies consisted of theoretical and empirical accounts in the format of research articles.

Following a bottom up process for the analysis phase, the content of the studies was inductively analyzed without any predefined categories. During this phase, both researchers first worked on the studies individually to write the emerging themes and then worked together to constitute common themes. As a last step, they looked into the relations among the generated themes together via online Zoom sessions. At the end of the analysis, the following five main themes emerged on the benefits of Zoom: Zoom (1) embodies beneficial functions and tools for educational contexts, (2) mediates the transition from f2f education to online education, (3) creates a psychologically comfortable atmosphere for online education, (4) provides synchronous interaction, communication and cooperation, and (5) helps develop foreign language skills.

FINDINGS AND DISCUSSION

In order to conceptualize the benefits of Zoom for online foreign language education at tertiary level during the COVID-19 pandemic, selected four studies were thematically analyzed, and five themes were extracted. In addition to the five generated themes, the researchers proposed a visual representation of how those five themes interact with each other in demonstrating the beneficial aspects of Zoom in foreign language education context (see Figure 1).

Figure 1

Conceptualization of Zoom's Benefits for Online Foreign Language Education

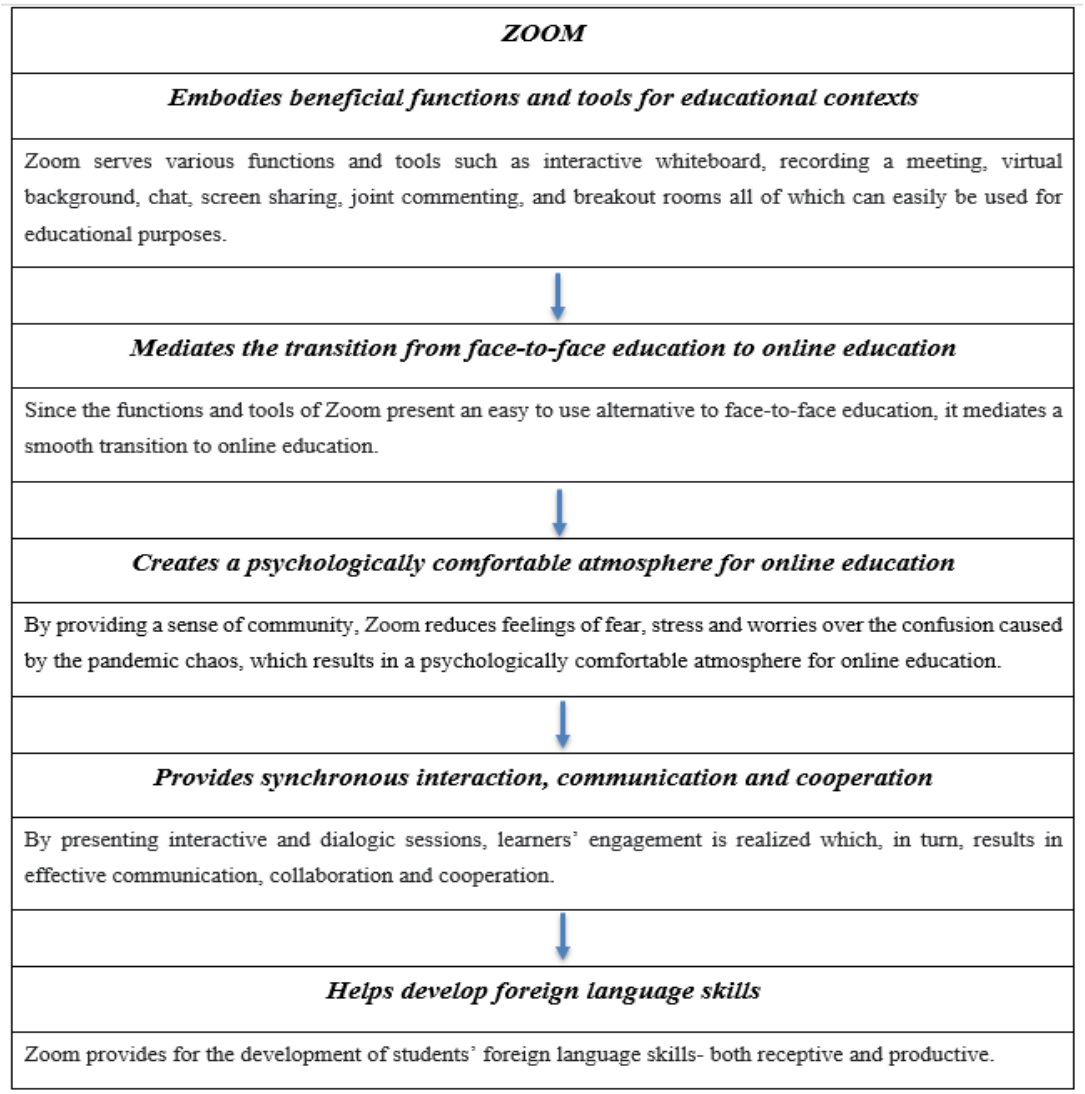

Each theme was defined on the basis of the analyzed studies. Additionally, the relations among themes were also explained so that each theme paved the way for the next one.

Theme 1- *Embodies beneficial functions and tools for educational contexts*

The first theme is that Zoom e*mbodies beneficial functions and tools for educational contexts* referring to the various functions and tools Zoom has as a synchronous tool for carrying out foreign language education. In fact**,** Zoom presents various functions and tools which are quite beneficial for educational purposes such as breakout room, screen sharing, record meeting, chatting etc., and has been updating itself and adding new ones regularly. According to Zaiarna (2021), one of the main advantages of Zoom is "availability of various educational tools and functions (interactive whiteboard, virtual background, chat, screen sharing, joint commenting, the ability to divide students into pairs and groups)" (p. 155). These tools began to be used so widely that using breakout rooms of Zoom was like "the default advice for language teachers

during the COVID-19 crisis" (Guillén et al., 2020, p. 2). Due to the presence of those tools and functions, Zoom provides communicative virtual systems "combining video conferencing, chat and collaboration between students and teachers" (Agapova, 2020, p. 129).

The ability to record meetings in Zoom provides flexibility so that students can watch them wherever and whenever they want while teachers can analyze their own recorded lessons to see the strong and weak points. Additionally, one of the benefits of Zoom related to recording meetings is that "the teacher has the opportunity to show the previous lesson to those students who, for some reason, could not attend the online lesson at one time or another" (Agapova, 2020, p. 129). In addition to recording meetings, screen sharing is one of the effective functions that allows teachers to demonstrate their files in many different formats such as doc., pdf., audio file, PowerPoint presentations etc. (Zaiarna, 2021). Asking questions through the "polls" feature of Zoom during an online lesson is another feature that adds variety to the lesson; the teacher can easily collect the opinions of students, and students get more involved in the content. Moreover, the breakout room function of Zoom imitates f2f interaction by giving "opportunities for students to use language productively, produce meaning-focused output and engage in student-to-student interaction" (Kohnke & Moorhouse, 2020, p. 3).

Theme 2- *Mediates the transition from face-to-face education to online education*

The second theme is *mediates the transition from f2f education to online education* pointing out the positive role Zoom serves in order to move into online education. This means with the outbreak of the COVID-19 pandemic, teachers and students had to give up their physical settings by moving into online contexts to sustain learning and teaching in foreign language classes. Despite the abundance of videoconferencing systems during this transitional period, Zoom took the lead (Can & Silman-Karanfil, 2021) with its easy-to-use and easy-to-master functions and tools. Thus, Zoom can be thought of as a mediating tool for a quick transition from f2f classes to online education. The first and foremost feature that maintains its 'easy-to-use' label is the fact that it can be installed on a tablet, a computer, or on a smartphone, and students can easily join meetings by the link or ID information sent by their teachers. Zoom's ease of use and role in mediating transition were mentioned in various studies (Alfadda & Mahdi, 2021; Archibald et al., 2019; Nurieva & Garaeva, 2020). How students perceive ease of use is a crucial factor affecting students' attitude (Sumak et al., 2011), and positive attitude helps increase success.

Theme 3- *Creates a psychologically comfortable atmosphere for online education*

From the selected studies, *creates a psychologically comfortable atmosphere for online education* appears as the third theme within the conceptualization of benefits of Zoom. This theme is associated with the psychologically comfortable atmosphere for online foreign language education. Due to the changes the COVID-19 pandemic caused in different spheres of life, all parties in education were in confusion over what to expect in the future, and individuals lived through many negative emotional and psychological states. Possible questions centred around mainly how to maintain the education and which platform and tools to utilize. Considering the foreign language education, students who were experiencing online settings for the first time seemed to feel psychological discomfort during online classes. Nevertheless, various studies found that Zoom can help reduce feelings of social isolation and thus encourage a sense of community among students (Lowenthal et al., 2020), and within such an atmosphere students feel comfortable using Zoom to improve their English (Alfadda & Mahdi, 2021).

This sense of community in which students leave their social isolation and anxiety behind was also highlighted by Alfadda and Mahdi (2021) by these words "Zoom can reduce feelings of social isolation and foster a sense of community among students" (p. 885). In sum, Zoom as a mediating tool for an easy and a quick transition helps reduce feelings of fear, stress and worries

over the confusion caused by the pandemic chaos, all of which result in a psychologically comfortable atmosphere for online foreign language education.

Theme 4- *Provides synchronous interaction, communication and cooperation*

Provides synchronous interaction, communication and cooperation can be defined as the fourth theme conceptualizing the benefits of Zoom. In fact, this theme is suggestive of the crucial use of Zoom for the creation of an online synchronous environment which promotes interaction, communication and cooperation as seen in real-time interaction and communication**.** During the COVID-19 crisis, most of the teachers and students felt lost in the emergency transition to online foreign language settings. One of the biggest challenges that were experienced during this emergency process was the possibility of sacrificing real interaction, communication and collaboration among their learners, which reduced the feelings of the sense of society. Nevertheless, within a psychologically comfortable atmosphere for online education created by Zoom, students can easily begin forming positive views about their online learning atmospheres. With these positive feelings and adaptation on one hand and Zoom's features for synchronous interaction imitating real-time communication with dialogic sessions on the other hand, learners' engagement can be realized, which, in turn, results in effective communication, cooperation and collaboration (Zaiarna, 2021).

That is, Zoom can give all concerned parties in education the opportunities to facilitate communication, interaction and collaboration by allowing them to engage with the others more by connecting from their homes. Due to this, it can be stated that Zoom can "facilitate communicative language learning through the use of authentic language instruction in interactive synchronous classes" (Kohnke & Moorhouse, 2020, p. 2). That is why, Zoom can be regarded as an effective platform for foreign language education due to sustaining communication which is the foremost issue to master language competence and to learn a foreign language (Agapova, 2020).

Theme 5- *Helps develop foreign language skills*

Helps develop foreign language skills is the last theme comprising the conceptualization of the benefits of Zoom. This refers to the fact that Zoom provides for the development of students' foreign language skills, which was supported with studies in the literature (Alfadda & Mahdi, 2021; Nurieva & Garaeva, 2020). Driven by the four benefits of Zoom during the COVID-19 crisis in foreign language context mentioned above, Zoom's availability of various educational tools and functions like interactive whiteboard, virtual background, chat, screen sharing, joint commenting, and breakout rooms provided the opportunity for both teachers and students to implement and carry out different activities and tasks in order to improve both receptive and productive foreign language skills of students (Nurieva & Garaeva, 2020). All four skills can easily be nurtured; that is to say, teachers can find a suitable Zoom function and/or tool for improving reading, listening, writing and speaking skills. Specifically focusing on the use of Zoom for the development of receptive skills which are listening and reading, the screen sharing functions let the teacher show various types of files like audio, video, doc, pdf, PowerPoint etc. In addition to the improvement of the receptive skills, Zoom is easy to use to master productive skills - speaking and writing. Despite the fact that speaking skill was the most neglected one during the pandemic (Karataş & Tuncer, 2020), especially Zoom's breakout rooms can be used for nurturing speaking skills. For writing skills, chatbox, annotation tool and a shared Google drive file can be used in Zoom. With all the features and assistance of Zoom mentioned in those five themes, it wouldn't be wrong to state that Zoom provides windows of opportunities for effective development of foreign language competence in online settings.

CONCLUSION

In our world where unprecedented events have made online learning compulsory rather than optional, the dissemination of research results on the use of online tools is of significant importance for educational contexts. Within this frame, the purpose of this study was to investigate the benefits of Zoom associated with online foreign language education during the COVID-19 pandemic. Through the analysis of four Web of Science indexed studies which were selected with the keywords "Zoom", "language education" and "COVID-19", this qualitative descriptive study revealed five themes. These themes are: Zoom (1) embodies beneficial functions and tools for educational contexts, (2) mediates the transition from f2f education to online education, (3) creates a psychologically comfortable atmosphere for online education, (4) provides synchronous interaction, communication and cooperation, and (5) helps develop foreign language skills. Additionally, based on these themes and the relevant literature on the benefits of Zoom, the researchers uncovered the associations among these five themes to conceptualize the actions and processes of forming the positive contributions of Zoom on foreign language teaching and learning during the COVID-19 pandemic.

There have been drastic changes in educational contexts since COVID-19, and negative effects of the pandemic such as "corona depression, decrease of academic standard, widening learning gap, and lack of social skills" (Lee & Yin, 2021) are among many others that should be considered deeply. According to the World Health Organization (2021), as of December 1, 2021, there are 261,435.768 confirmed cases and 5,207.634 confirmed deaths. Under these circumstances, it does not seem that it is possible to escape from the effects of the pandemic reality in the near future. Thus, what teachers, institutions or policymakers should do is to do what is their best within their own contexts, to learn what the others have done during the pandemic, to document the actions taken as much as possible, and to announce the best practices worldwide for the others' benefits. There is a great potential for practical application of Zoom in foreign language teaching contexts at tertiary level, so institutions and teachers should spend some time on improving students' skills in using Zoom in the best way possible as well. This study is thought to shed a clear light on the aforementioned points by revealing the themes about beneficial aspects of Zoom to concerning parties in the field.

REFERENCES

Agapova, T. V. (2020). The role of the ZOOM platform in foreign language teaching. *Pedagogicheskii zhurnal [Pedagogical Journal], 10*(6A), pp. 128-133.

Alfadda, H. A., & Mahdi, H. S. (2021). Measuring students' use of Zoom application in language course based on the technology acceptance model (TAM). *Journal of Psycholinguistic Research*, 1-18. https://doi.org/10.1007/s10936-020-09752-1

Archibald, M. M., Ambagtsheer, R. C., Casey, M. G., & Lawless, M. (2019). Using Zoom videoconferencing for qualitative data collection: Perceptions and experiences of researchers and participants. *International Journal of Qualitative Methods*, *18*, 1609406919874596.

Bailey, D., Almusharraf, N., & Hatcher, R. (2021). Finding satisfaction: Intrinsic motivation for synchronous and asynchronous communication in the online language learning context. *Education and Information Technologies*, *26*(3), 2563-2583. https://doi.org/10.1007/s10639-020-10369-z

Can, I., & Silman-Karanfil, L. (2021). Insights into emergency remote teaching in EFL. *ELT Journal*, ccab073, https://doi.org/10.1093/elt/ccab073

Guillén, G., Sawin, T., & Avineri, N. (2020). Zooming out of the crisis: Language and human collaboration. *Foreign Language Annals, 53*(2), 320-328. https://doi.org/10.1111/flan.12459

Karataş, T. Ö., & Tuncer, H. (2020). Sustaining language skills development of pre-service EFL teachers despite the COVID-19 interruption: A case of emergency distance education. *Sustainability, 12*(19), 8188. https://doi.org/10.3390/su12198188

Kohnke, L., & Moorhouse, B. L. (2020). Facilitating synchronous online language learning through Zoom. *RELC Journal*. Epub ahead of print 30 August 2021. https://doi.org/10.1177/0033688220937235

Lee, H., & Yin, J. (2021). "As a teacher, COVID-19 means…": Stories of how English teachers in Asia developed resilience during the pandemic. *The Journal of Asia TEFL*, *18*(3), 764-779.

Lowenthal, P., Borup, J., West, R., & Archambault, L. (2020). Thinking beyond Zoom: Using asynchronous video to maintain connection and engagement during the COVID-19 pandemic. *Journal of Technology and Teacher Education*, *28*(2), 383-391. Retrieved November 12, 2021 from https://www.learntechlib.org/primary/p/216192/

Nurieva, G. R., & Garaeva, L. M. (2020). Zoom-based distance learning of English as a foreign language. *Journal of Research in Applied Linguistics*, 11(Proceedings of the 7th International Conference on Applied Linguistics Issues (ALI 2020), Saint Petersburg, 13-14 June 2020), 439-448. doi: 10.22055/rals.2020.16344

Nuryanto, M. (2021). Fostering success and motivating EFL learners using Zoom meeting: A synchronous learning strategy. *Anglophile Journal*, *1*(2), 1-12. http://dx.doi.org/10.51278/anglophile.v1i2.174

Rahayu, D. (2020). Students' e-learning experience through a synchronous Zoom web conference system. *Journal of ELT Research: The Academic Journal of Studies in English Language Teaching and Learning*, *5*(1), 68-79. https://doi.org/10.22236/JER_Vol5Issue1pp68-79

Reingold, M. (2021). Meaningful Zoom Israel education?: A 2020 Coronavirus case study on emotionally engaging Israel learning. *Journal of Jewish Education*, 1-27. https://doi.org/10.1080/15244113.2021.1928571

Sumak, B., Hericko, M., Pusnik, M., & Polancic, G. (2011). Factors affecting acceptance and use of Moodle: An empirical study based on TAM. *Slovenian Society Informatika*, *35*(1), 91–100. https ://doi.org/10.4018/IJICT E.20170 10102

World Health Organization. (2021). Coronavirus disease (COVID-19) pandemic. Retrieved December 1, 2021 from https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019?gclid=CjwKCAiAp8iMBhAqEiwAJb94z5mixBdWrAljMltElo0fY5lw_IBEzkh5Ok_CFVD54BtErzbf7_tWURoCrCcQAvD_BwE

Zaiarna, I. S. (2021). Zoom as a tool of web based teaching of foreign languages to students of higher education establishments in Ukraine. *Information Technologies and Learning Tools*, *83*(3), 152-163. https://doi.org/10.33407/itlt.v83i3.4234

GOOGLE MEET AS A VIDEO CONFERENCING TOOL DURING COVID-19 IN ONLINE FOREIGN LANGUAGE EDUCATION CONTEXT

Dr. Tuçe ÖZTÜRK KARATAŞ
Mersin University, English Language Teaching Department
Orcid id: 0000-0002-3844-3574
Dr. Hülya TUNCER
Çukurova University, English Language Teaching Department
Orcid id: 0000-0001-8536-6471

ABSTRACT

Corona Virus Disease or known as COVID-19 has had a profound impact that has spread among every cycle of educational context in a short period of time. In the wake of the COVID-19 outbreak, foreign language education, which was one of those affected cycles of educational context, had to be conducted by quitting physical settings, and the new normal was changed into working or studying from home. In the emergency circumstances in the pandemic, failure of education and losing social relationships were the most common types of threat experienced by all stakeholders such as students, teachers and educators. However, with the help of video conferencing tools, those threats were easily overcome. Thus, in foreign language education online synchronous lessons, classes and meetings became the new routine. This means in the age of lockdowns due to COVID-19, video conferencing tools helped people stay connected. One of those platforms used for foreign language teaching and learning was Google Meet. Driven by this perspective, the objective of the present study is to document the positive aspects of Google Meet by thematically analyzing the related literature. For the data collection phase of this qualitative descriptive study, the three words - "Google Meet", "language education" and "COVID"- were searched by using Google Scholar, and among the results, the three studies indexed in Web of Science were selected for analysis. The following seven themes were generated by the thematic analysis of the three studies on Google Meet in foreign language education context: Google Meet (1) is easy to access, (2) aids the transition from face to face to online teaching, (3) acts an effective and efficient synchronous tool for online foreign language education, (4) is user-friendly, (5) reduces the fear factor during the pandemic, (6) provides a safe environment, and (7) mediates real-time communication and interaction. The results of this study are thought to provide contributions for efficient and effective use of video conferencing tools for online foreign language education.

Keywords: Google Meet, Online foreign language education, Video conferencing tools, COVID-19

INTRODUCTION

With the rapid spread of COVID-19, the colleges and universities found themselves trying to ensure a safe educational environment in which the internet was the major facilitator. In this chaotic process, finding the best e-learning platform where efficient online education can be realized was a real challenge for both institutions and educators. In online/distance education, teachers and students are separated by physical distance and technology is benefitted from in order to close that distance in the instruction (Willis, 1993). To close that distance, institutions directed their attention to video conferencing tools which emerged to be significant assistants

during the pandemic, which is why "video conferencing saw a huge boost amid the global COVID-19 pandemic" (Kagan, 2021). Defined as "a type of teleconference conducted among more than two participants who transmit and receive both audio and video data via computer, smartphone, etc." (Dictionary.com, 2021), video conferencing is a powerful tool in joining people who cannot actualize a face-to-face connection. Potential of broadband video conferencing for distance education lies in their ability to:

> • improve teachers' and students' access to other teachers and students, thereby reducing the isolation of remote learners by facilitating the development of support networks;
>
> • enhance the experiences of full-time students by providing them with opportunities to interact with peers or experts working professionally in the field;
>
> • empower students by increasing the flexibility of learning situations so that students can choose to participate in real-time, archived or face-to-face activities as their needs and finances allow;
>
> • engage remote students more fully, intellectually and emotionally, in their learning by combining videoconferencing with traditional learning activities and information communication technologies;
>
> • become more inclusive for students with disabilities or limiting geographical/familial circumstances. (Smyth, 2005, p. 817)

With this potential, video conferencing "has seen a 535% rise in daily traffic in 2020" (Digital in the Round, 2021). There are various video conferencing tools such as Google Meet, Zoom, Skype etc., and Google Meet (GM) is Google's video conferencing software which allows its users to stay connected within such chaotic atmospheres. Investigating the impacts of such softwares on educational contexts has been receiving much attention nowadays; however, because of the time limitation, studies about the use of video conferencing tools during the COVID-19 pandemic are scarce. Therefore, this study is an attempt to fill this gap by presenting a wider lens on technology integration into education. In this respect, the present study concentrates on GM and how it is used for online foreign language education during the pandemic.

THE STUDY

Aim of the Study

This qualitative descriptive study aims to document the positive aspects of Google Meet as a video conferencing tool used in online foreign language education during the COVID-19 pandemic. Considering this, the study is driven by the following two sub-aims:

1. to scrutinize and portray how the positive sides of GM have been described so far in the online foreign language education context during COVID-19,
2. to uncover main themes associated with the positive aspects of GM.

Selection and Analysis Process

With the aim of documenting the positive aspects of GM in this qualitative descriptive study, the following steps were realized for selecting the studies. Firstly, the existing literature on positive aspects of Google Meet for foreign language education during the COVID-19 pandemic was searched by using the three keywords "Google Meet", "language education" and "COVID" via Google Scholar. The selection criterion for those is that they should be published

only in 2020 and 2021. Secondly, among the studies those focusing on foreign language education at tertiary level were chosen. The studies the researchers did not have full access to were not included in the selection phase. As the last step for limiting studies, the researchers wanted to limit the studies to the ones indexed in Web of Science. A total of three studies (Al-Maroof et al., 2020; Ironsi, 2021; Rigo & Mikuš, 2021) were collected and inductively analyzed. All selected studies included empirical accounts published as research articles.

After selecting the three studies, the researchers commenced on the analysis phase with no predefined themes. So as to analyze the selected studies, the two researchers first analyzed the studies on their own, and then they held nine Google Meet sessions in order to discuss emerging themes and arrive at common labels for those themes. The study analysis phase revealed the following seven major themes describing the positive aspects of Google Meet: Google Meet (1) is easy to access, (2) aids the transition from face to face to online teaching, (3) acts an effective and efficient synchronous tool for online foreign language education, (4) is user-friendly, (5) reduces the fear factor during the pandemic, (6) provides a safe environment, and (7) mediates real-time communication and interaction.

FINDINGS AND DISCUSSION

The boom of various videoconferencing tools has been triggered during the COVID-19 pandemic. GM is one of those video conferencing tools widely used to make online foreign language education effective and interactive in these emergency circumstances. So as to uncover the positive aspects of GM for online foreign language education in detail, this qualitative study revealed the following seven themes.

Theme 1: Google Meet is easy to access

The first theme related to the benefits of GM during the COVID-19 pandemic is that *Google Meet is easy to access*. This theme refers to the availability of GM which can be accessed easily by teachers and students. It is a video conferencing tool that can be uploaded to smartphones and laptops and easily updated (Al-Maroof et al., 2020). As Ismail et al. (2021) state, "Google Meet is a free Google product with an easy setup and one of the best tools for group video conferencing." (p. 7). Additionally, it is possible to say that it is convenient and free for both teachers and students to upload and use for online foreign language education effortlessly in the emergency conditions of the pandemic.

Theme 2: Google Meet aids the transition from face to face to online teaching

All studies analyzed highlight the role GM serves to switch from face-to-face education to online teaching in foreign language education context. Thus, the second theme is that *Google Meet aids the transition from face to face to online teaching.* This theme is associated with the fact that the unprecedented switch to online education has enhanced the use of GM to sustain foreign language education. In accordance with this, GM becomes "one of the influential approaches to replace the face to face teaching environment within the breakdown period" (Al-Maroof et al., 2020, p. 5). Therefore, it can be regarded as an aid for the replacement of face to face education to online settings for the construction of common and certain routines for online foreign language education.

Theme 3: Google Meet acts an effective and efficient synchronous tool for online foreign language education

The third theme is that *Google Meet acts as an effective and efficient synchronous tool for online foreign language education*, which is related to efficient use of GM as a videoconferencing tool for synchronous foreign language learning and teaching. This means that because "the use of GM was somewhat effective as a language learning tool for the online

distant program" (Ironsi, 2020, p. 1) during the COVID-19 pandemic, GM improves interaction and communication between teacher and students and between students and students. In fact, GM enhances actual learning in real time online settings. Rosalina et al. (2021) explain that "Google Meet can be used as an alternative medium for direct interaction during the learning and teaching process virtually" (p. 2). Thus, it means GM acts as a communicative tool to pave the way for students to experience maximum online foreign language learning.

Theme 4: Google Meet is user-friendly

The fourth theme the analysis reveals is that *Google Meet is user-friendly*. It highlights the usefulness of GM and refers to the fact that GM is easy to use as it gives the students and teachers the opportunity to be connected with each other any time they want during the day. Thus, Rigo and Mikuš (2021) express this positive side of GM by stating that students "also appreciated the possibility of taking the classes from the comfort of their homes and they also positively commented on the modernity, effectiveness and speed of communication" (p. 103). What it means is that GM is easy and flexible to sustain real time interaction and communication during the COVID-19 pandemic.

Theme 5: Google Meet reduces the fear factor during the pandemic

Long duration of the lockdown period caused by the Coronavirus pandemic resulted in many types of fear such as fear of failure in education, fear of losing the ties within social relationships, fear of death etc. This increasing level of fear was investigated in the literature as well (Rahman et al., 2020; Sakib et al., 2021). For those parties involved in the educational sector, being unprepared for distance education and being technologically illiterate can easily be labeled as some of the factors triggering feelings of distress and fear, too. A recent study conducted on GM (Al-Maroof et al., 2020) looked into fear issues and technology acceptance by using the Technology Acceptance Model (TAM). The outcome of their study showed that "the Perceived Fear is evident during the pandemic period, but the fact that Google Meet has a high degree of Perceived Ease of Use and Perceived Usefulness has reduced the fear factor and encourages students to attend the scheduled classes" (p.12). It is acknowledged that when and if feelings of fear decrease, there is a room for improvement, and GM has proven itself as a successful tool for this very purpose.

Theme 6: Google Meet provides a safe environment

During the transition from face to face education to distance education, institutions and educators tried hard to find not only a suitable platform but also a safe one for them and their students. Security and privacy were top most priorities underneath the safety label. There are some measures of GM for safe video conferences (Google Meet Help, 2021). To give some examples of those measures, firstly, each meeting has a code that is 10 characters long and with 25 characters, which makes guessing the code difficult. Secondly, meeting details can easily be changed in the invite. Thirdly, users without Google accounts are not allowed to join meetings. Lastly, users can report abusive behavior in meetings. The availability of GM together with its aforementioned features have "given all teachers and peers the self-sensing of security" (Al-Maroof et al., 2020, p. 13). Based upon these, GM can be considered a safe environment for distance education.

Theme 7: Google Meet mediates real-time communication and interaction

The sudden switch from traditional classroom to emergency remote online education affected not only in-class communication and interaction but also outside of the classroom since physical distancing catalyzed social distancing as well. Real-time communication and interaction are fundamental for foreign language classrooms where non-verbal signals also carry a significant amount of importance. Communicative approach is quite crucial in foreign language education

and this approach is based on the idea that "learning language successfully comes through having to communicate real meaning. When learners are involved in real communication, their natural strategies for language acquisition will be used, and this will allow them to learn to use the language" (British Council, 2021). Within this frame, Google Meet mediates real-time communication and interaction between the teacher and the students and also among students since students can be easily "encouraged to interact and produce language in real time, either via speaking on their microphones or using Google Meet's comment section" (Rigo & Mikuš, 2021). The study by Ironsi (2021) confirmed GM's mediating role in fostering real-time communication and interaction since the instructors in his study "perceived the use of GM as an effective tool for language teaching and learning as it bridges the distance created as a result of online distant learning" (p. 13). English course students are of the same opinion in the study of Rigo and Mikuš (2021) since they stated that "the platform of Google Meet provided enough space for interactivity between the teacher and the students" (p. 98).

CONCLUSION

The COVID-19 pandemic has caused challenges, but at the same time new avenues for improving online foreign language education contexts. Due to the COVID-19 pandemic, video conferencing users in foreign language education are seeing an exponential growth as a great number of people are attending online classes. In fact, with the outbreak of the COVID-19 pandemic, the new normal in foreign language education has become the virtual settings supported by video conferencing tools. Indeed, video conferencing has become a crucial tool in foreign language education rather than an optional innovation. One of those video-conferencing tools is Google Meet.

Coined on this, the findings of this study lead the researchers to draw some conclusions about the positive sides of GM for online foreign language education during the COVID-19 pandemic. The first positive side of GM lies in its being easy to access (Al-Maroof, 2020) when compared with the other video conferencing tools. Thus, the easy availability of GM makes it used widely by teachers and students. Thus, its second benefit is that GM acts as an aid to swift from face to face to online teaching. Thirdly, because GM enhances actual learning in real time online settings, it is regarded as an effective and efficient synchronous tool for online foreign language education. As stated by Ironsi (2020), "using online resources and tools like GM for effective and efficient lesson delivery in an emergency scenario" (p. 3) is vital to sustain education. During the COVID-19 pandemic, GM was easy and flexible to sustain real-time interaction and communication. As Rigo and Mikuš (2021) stated, "Google Meet allowed for real time communication" (p. 103). The fourth positive side of GM is related to its being user friendly, and the fifth one is about the positive impact on GM reducing the negative feelings evoked in people due to the emergency lockdown circumstances. In addition to this, GM provides a safe online environment for foreign language education, which is the sixth. Last theme is about the mediating role GM serves for real-time communication and interaction in foreign language education context.

In conclusion, documenting all these positive sides of GM will surely pave the way for facilitating online foreign language education contexts by moving beyond the emergency practices in terms of online learning via GM. Additionally, this study does not support the use of only GM as a video conferencing tool for the construction of synchronous settings. What drives this study is the idea that regardless of the videoconferencing tool used, "videoconferencing not only provided L2 learners with a platform to become engaged with content outside of the classroom and mediate language skill development, but also a tool to assume responsibility for their own learning and to collaborate with others" (Lenkaitis, 2020, p. 504). As this study shows, an efficient video conferencing tool like GM can enhance online

foreign language education settings during emergency situations to promote real time communication and interaction. It is hoped that the findings demonstrate various crucial implications about the positive sides of GM for online foreign language education for both crisis moments and afterwards.

REFERENCES

Al-Maroof, R. S., Salloum, S. A., Hassanien, A. E., & Shaalan, K. (2020). Fear from COVID-19 and technology adoption: The impact of Google Meet during Coronavirus pandemic. *Interactive Learning Environments*, 1-16. https://doi.org/10.1080/10494820.2020.1830121

British Council. (2021). *Communicative approach*. Retrieved on September 26, 2021 from https://www.teachingenglish.org.uk/article/communicative-approach

Dictionary.com. (2021). *Videoconference*. Retrieved on December 2, 2021 from https://www.dictionary.com/browse/videoconference

Digital in the Round. (2021, July 10). *20 Astonishing video conferencing statistics for 2021*. Retrieved on November 22, 2021 from https://digitalintheround.com/video-conferencing-statistics/

Google Meet Help. (2021). *Google Meet security & privacy for users.* Retrieved on November 20, 2021 from https://support.google.com/meet/answer/9852160?hl=en#zippy=%2Csafety-measures%2Cprivacy-transparency

Ironsi, C. S. (2021). Google Meet as a synchronous language learning tool for emergency online distant learning during the COVID-19 pandemic: Perceptions of language instructors and preservice teachers. *Journal of Applied Research in Higher Education*. Epub ahead of print 29 Apr 2021. https://doi.org/10.1108/JARHE-04-2020-0085

Ismail, N. S. B., Ahmad, N. Z. B., Nisaa, K., & Mohd, A. B. F. The use of Google Meet in learning Arabic language during Covid-19 pandemic. *Journal on E-Learning and Higher Education*, *15*, 5-19.

Kagan, J. (2021). *Video conferencing.* Investopedia. Retrieved on December 01, 2021 from https://www.investopedia.com/terms/v/video-conferencing.asp

Lenkaitis, C. A. (2020). Technology as a mediating tool: Videoconferencing, L2 learning, and learner autonomy. *Computer Assisted Language Learning*, *33*(5-6), 483-509. https://doi.org/10.1080/09588221.2019.1572018

Rahman, M. A., Hoque, N., Alif, S. M., Salehin, M., Islam, S. M. S., Banik, B., Sharif, A., Nazim, N.B., Sultana, F. & Cross, W. (2020). Factors associated with psychological distress, fear and coping strategies during the COVID-19 pandemic in Australia. *Globalization and Health*, *16*(1), 1-15. https://doi.org/10.1186/s12992-020-00624-w

Rigo, F., & Mikuš, J. (2021). Asynchronous and synchronous distance learning of English as a foreign language. *Media Literacy and Academic Research*, *4*(1), 89-106.

Rosalina, D., Purnama, Y. I. & Tirtanawati, M. R. (2021). Analysis of English online learning during Covid-19 pandemic through Google Meet. *Jurnal Pendıdıkan Edutama.* Retrieved from https://ejurnal.ikippgribojonegoro.ac.id/index.php...

Sakib, N., Akter, T., Zohra, F., Bhuiyan, A. I., Mamun, M. A., & Griffiths, M. D. (2021). Fear of COVID-19 and depression: A comparative study among the general population and healthcare professionals during COVID-19 pandemic crisis in Bangladesh. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-17. https://doi.org/10.1007/s11469-020-00477-9

Smyth, R. (2005). Broadband videoconferencing as a tool for learner-centred distance learning in higher education. *British Journal of Educational Technology, 36*(5), 805-820. https://doi.org/10.1111/j.1467-8535.2005.00499.x

Willis, B. (1993). *Distance education: A practical guide*. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

THE CONCEPTS OF THE EXISTENCE OF THE GOD/GODDESS: FOR AND AGAINST THE MOTION

Ananda Majumdar

The University of Alberta (Bachelor of Education after Degree Elementary, Faculty of Education,Community Service-Learning Certificate and Certificate in International Learning, CIL) *Harvard Graduate School of Education (Professional Education as a Child Development Educator, Certificate in Early Education Leadership (CEEL-Series 2), online) * Book Pecker Fellow, Peace X, India (April 2021- September 2021, Online) *Intern, Digital Museum and Diaspora, Migration, GRFDT, New Delhi, India (April 2021- Present, Online) * Workshop in Babeș-Bolyai University (UBB), Faculty of Letters, Romania, Early Crisis of Christianity, 2022*Certificate in Migration Studies, GRFDT, New Delhi, India (September 2020-March 2021, Online)
Grant MacEwan University (Diploma in HR Management)Jadavpur University (Master of Arts in International Relations)
Sikkim Manipal University (Master of Business Administration in HR and Marketing Management)
MBB College, Tripura University (Bachelor of Arts in Political Science)
Antarctic Institute of Canada (Researcher and Writer), Servicing Community Internship

Program (SCiP) Funded by the Government of AlbertaMember of Student Panel, Cambridge University Press,
Member of the Association of Political Theory (ATP) University of MassachusettsStudent Member of ESA (European Studies Association), Columbia University, U.S.
General Coordinator, Let's Talk Science, University of AlbertaEarly Childhood Educator, Brander Garden After School Parents Association

ABSTRACTS

In the history of philosophy, arguments have been made for and against the existence of the God/Goddess in different ways by philosophers. The ontological arguments since Anselm's seminal work the Proslogion in the 11th century are examples of this kind. Philosopherslike Rene Descartes Kant etc. have analyzed ontological arguments. Ontological arguments are a type of Atheist arguments and probably the best and prior arguments for the existence of the God/Goddess. Cosmological arguments by Plato and Aristotle, moral, and teleological arguments, arguments from miracles, are several examples of arguments that have also been proposed and analyzed on the motion of the existence of the Lord Almighty. In atheist arguments, the character of evil has historical importance and place that has been addressed by philosophers like Immanuel Kant, David Hume. Hume's Dialogues Concerning Natural Religionfrom the 18th century is one of the best analyzes on the problem of evil that has put debate between evil and god/goddess. Thus, it creates a proposal or analyzes against the existence of theLord. The problem of evil has been addressed traditionally in an inconsistent way (logically or evidentially). It is about wholly good being versus the existence of the evil and suffering onearth. The existence of the Lord or the God/Goddess is a traditional way to debate and has been recognized as an epistemological work in the religion, an important area in the philosophy of religion and popular culture to discuss the concept of the Almighty. Theology is another medium to discuss the concept of existence and the perfection of

God/Goddess and God's properties. However, the views of Atheists are insufficient, mistaken about the existence of the almighty. Religions like Buddhism are not concerned with the existence of the Gods/Goddess whileJainism rejects the concept of a creator deity. The debate of the concept can be categorized metaphysically (based on the fundamental nature of reality that attaches to mind and the matter), logically (through the appraisal of arguments), empirically (observation) etc. According to Rene Descartes existence of the God is logically necessary for the evidence of the senses to bemeaningful. Plato and Aristotle through cosmological argument said that there is first cause in this universe and the cause must have its existence. According to Plato and Aristotle who gave birth to the world? They said it is God. Teleological arguments said that the smart design of the universe leads people to think of a powerful being who created this world. Anselm of Canterburyargued through an Ontological argument that God is all perfect beings, the Ideal one. Thus, Anselm was arguing in favour of perfection that has existence, non-existence things are inperfect and therefore logically impossible.

Anselm said proving God's existence and human improvement of logical thinking are both important. Immanuel Kant said the universe is subject to the law of causation, events have tied each other by cause. Humans cannot be subject to the same law because of its moral responsibilities. The moral responsibilities according to ImmanuelKant is about love, passion, the free will of humans that they can do freely and thus gains experience about the existence and this existence is called God in Philosophers. Existence has been observed through religious experiences among all kinds of people, their ethnicity, age etc. According to many scientists and philosophers such as Savior; human should cleanse their heartsand they will see God and the light of eternal life in their eyes. The objective and the outcome of the essay are to understand the motion of God. Methodologies are the following articles. The question is does God exist?

Keywords: Being, Ontology, Teleology, Cosmology, Moral Existence, Humanity and Religion, Philosophy of Religion, Old Testament and New Testament, Philosophy of Religion, Early Christianity, Spirit of Soul and Mankind.

Introduction: Apologetics thinkers believe in God through faith and recognize God's existence through their feeling of soul, heart, and spirit of humankind[1]. They are the devotees of the supreme Almighty; therefore, they do not need any course to realize God. Such as Mother Teresa. Apologetics scholars like thinkers like Anselm and Aquinas set out to rationally prove that God is present. [2]Rationalism and Empiricism (Karahalis, 2021) are two major ideas in philosophy through which faith reason and senses have been set up for the thinking of God. Rationalism setup the reason to think objects and Empiricism setup the sense for the thinking of objective that has power for the betterment. Therefore, the existence of God can be justified by reason and sense. However, the concept of atheism believes that God does not exist. Accordingto the existence of God are an illusion and rumour[3]. It is a form of authority by the atheist terrorize the world through holy wars, (Karahalis, 2021) jihads, rivalries etc. Belief in religion through fundamentalism creates global terrorism between communities and nations. Therefore, religion creates hatred and violence in the world. [4]According to Ludwig Feuerbach and Karl, Marx religion is a subject that has been cheered in the human psyche.

---

1 Philosophy of Religion: Does God Exist. Arguments for the existence of God. Paragraph 1st.

2 Philosophy of Religion: Does God Exist. Arguments for the existence of God. Paragraph

3rd.

3 Philosophy of Religion: Does God Exist. The argument against the existence of God. Paragraph 1st.

4 Philosophy of Religion: Does God Exist. Religion as projection. Paragraph 2nd.

5Feuerbach explained that God is the external forecast of the internal principles and the rightest desires of manhood. In this context, God is not a supernatural being or a worshipped but hope and ideals by a human being into the heavens. 6Karl Marx (Karahalis, 2021) explained that religion is a fabric shape for the comfort of the human being from the miseries of the materialistic world. 7Freud also explainedby following Karl Marx that the creation of a fantasy of the divine father by a human being is because of their temporary cure from the hardship of the material world where they face grief, poverty, and mental depression (Karahalis, 2021). Evil forces are another blockade against the presence of the divine father. The argument by the atheist is why violence surrounding if God isa good, all-loving God? Therefore, it has been illustrated that God may be an alternative to evils for release. 8Augustine has explained that God is good and provided good things, but the free willof humans makes it bad and corrupt; therefore, God should not be blamed for darkness. However, the concept of evil is yet a primary issue for the Christian apologetics and belief in the divine father. Finally, Religion has a true offer for the human being for a mission of hope and wisdom. Therefore, as a love of wisdom, it is an encouragement for the explanation of thehistory of religious philosophy to uncover the truth that offers the passion of love and sense. The problems of the modern world have been misguided by position and powers instead of mentioning the religious war in the name of God. Therefore, it is recommended to studyPhilosophy of Religion to become an ambassador of the truth and reason.

Literature Review: God has been explained by the atheist and the worshipper. According to achiest, there is no such existence of the divine father but an illusion for comfort from grief,while worshippers explained that the world has been created by God through an attractivedesign. Humans must believe in all-power God through faith and sense and their spiritual heart. The paper has described critically with points and logic for the motion and against the presenceof the divine father. But a confusion, thinking are still few objectives through which humanshave been divided to discuss the Almighty. The truth of the topic of this paper is still not clear because of its narratives such as faith, sense, rationality, illusion, and violence. Therefore, the existence of God can not be solved from both sides of the believer.

5 Philosophy of Religion: Does God Exist. Religion as projection. Paragraph 2nd.

6 Philosophy of Religion: Does God Exist. Religion as projection. Paragraph 3rd.

7 Philosophy of Religion: Does God Exist. Religion as projection. Paragraph 3rd.

8 Philosophy of Religion: Does God Exist. Religion and the Problem of evil. Paragraph 1st.

Methodology: The paper has been assumed through subordinate sources of data. Subordinate sources of data include academic articles, websites etc. The methodology to write the paper has been taken by the description of sources, by reading, gathering in-depth insights on topics, focuses on exploring ideas, summarising, and interpreting and mainly expressed in words (documentary analysis through qualitative approach). The paper has explained the arguments of atheists and the believers of God simultaneously by the guidance of the Philosophy of Religion.

Result and Discussion: Many People have been confused to think about the existence of theGod in 21st Century and even in previous centuries. Believer of the Almighty asks a similar question to the non-believer as well by saying that how they cannot believe in the God whose non-existence is impossible sensibly and logically? A healthy conversation or dialogue can notbe completed without thinking of God exists among civilizations. Various arguments have been showing on faith and trust over the supreme power. [9]The Cosmological argument (Nichiporuk, 2019) is the earliest in favour of the existence of the Lord of all. Famous people had said many things based on many natural logics such as Aristotle and Plato (Nichiporuk, 2019); they had argued that things are happening in the universe for causes and everything has an origin from somewhere. The first cause[10] has its existence, which is a being. Therefore, a concept creates the perfect and absolute [11]'Being' (Nichiporuk, 2019) who created the universe? God created the world, and the existence of God is reasonable. The argument has been raised through the Teleological concept[12] through which the universe has been showing as a spectacular design. Therefore, a thought has been raised that who made the spectacular design for a spectacular shape of the world? This ishow a feeling and a strong sense of existence [13](Being) has been set up in human beings about thepresence of God. It is therefore a motion or a proposal from humanity that the Lord of all is present forthe protector of the humanity in the world for a rightful settlement. [14]Prominent Soviet scholar L.S. Berg

---

[9] 5 Arguments in Favor of the Existence of God. Cosmological arguments. Paragraph 1st.

[10] 5 Arguments in Favor of the Existence of God. Cosmological arguments. Paragraph 1st.

[11] 5 Arguments in Favor of the Existence of God. Cosmological arguments. Paragraph 1st.

[12] 5 Arguments in Favor of the Existence of God. Teleological argument. Paragraph 1st.

[13] Being: A Spirit who is present, such as a human being. Therefore, God is the being and the first causefrom whom human beings created.

has said “The basic premise, which a researcher uses to understand the laws of nature, is that nature has laws, that it is fathomable and knowable; that there is a pre-established harmony between the laws of thinking and the laws of nature. Unless we make this assumption, true scientific exploration is impossible.” (L.S. Berg, The Theory of Evolution. Petrograd, 1922). [15] The ontological argument is another logic that has been a connected part of the history of philosophy and religion, originated by Anselm Canterbury, though some philosophers said that Plotinus (Nichiporuk, 2019) was the first philosopher who spoke about Ontology. Therefore, the theme of Ontology has controversy in the context of its founder, and on its thoughts as well. Many scholars were confused about its expression about the existence of the 'Being' (Nichiporuk, 2019); but it is still an important source in favour of the existence of God. According to this argument, [16]God is the Ideal One as an all-perfect Being. This concept needs to be set up properlyin the human brain instead of thinking in an absence of the Almighty. A power is existing for the protection of the human and their university from where they are residing. The power is undoubtedly God. The thinking of the presence of God is positive and skillful that creates a human's logical mind for broader feelings and understanding about the infinite universe. [17] According to Immanuel Kant, the universe is the follower of the law of action where alloccasions have connected each other for a greater experiment, and thus build a discipline under abasic law of nature (Nichiporuk, 2019). [18]According to him, the human being is the subject of thenatural law through which they can implement themselves, instead of their free will. [19]He then said in another context that (Nichiporuk, 2019) if humans focus on their ethical responsibility, then they can do freely they think instead of obeying the laws of nature. In this sense [20]human is free to do what they think based on their moral duties within a boundary where causes and effects work for the running of this universe. [21]Therefore, laws of love and freedom and liberty

---

[14] 5 Arguments in Favor of the Existence of God. Teleological argument. Paragraph 1st.

[15] 5 Arguments in Favor of the Existence of God. Ontological argument. Paragraph 1st.

[16] 5 Arguments in Favor of the Existence of God. Ontological argument. Paragraph 1st.

[17] 5 Arguments in Favor of the Existence of God. Kantian argument form morality. Paragraph 1st.

[18] 5 Arguments in Favor of the Existence of God. Kantian argument form morality. Paragraph 1st.

[19] 5 Arguments in Favor of the Existence of God. Kantian argument form morality. Paragraph 1st.

[20] 5 Arguments in Favor of the Existence of God. Kantian argument form morality. Paragraph 1st.

[21] 5 Arguments in Favor of the Existence of God. Kantian argument form morality. Paragraph 1st

exist to dampen determinism. This is how the philosophy of religion is linked. The argument has been raised from religious views by focusing connection between humans and religion. Human connectivity with many religious activities makes them an objective of the religion. It has been said to feel about the existence of God. [22]"Clearance your heart and you shall see God" (Nichiporuk, 2019). There is no such thing that can block that spirit for a feeling. The existence of God is an introductory part to the study of theology, while the Bible does not seek to prove God's existence but takes it for granted. The existence of God's evidence is many scriptures. [23] One of the basic questions in the New and Old Testament is "who is the God" (N & erson, n.d.). [24]The Bible has described the statement of God's work "In the beginning, God created the heavens and the earth" (N & erson, n.d.). It has been throughout the Old Testament that God is natural and normal for all. [25]Psalm 19 has described that God is the creator of the universe as his glorious work. [26]"The fear of the Lord is the starting point for the knowledge and wisdom" (Prov.1:7; 9:10; cf. Psa. 111:10). The existence of the God, 'who is he'[27] has been extended throughout the New Testament. In his letter to the Romans Paul, the Apostle described (N & erson, n.d.)God as the "eternal power and the divine name"[28]. Therefore, there must not be any excuse and question based on the existence of God. In the New Testament, the existence of God has been unquestionable and basic belief. Therefore, it has been observed that practicalities have been prioritized over the philosophic questions, such as the importance has been given the relationshipbetween God and the human as a sinner rather than a philosophic debate about who God is? The Old Testament has focused on who God is through a philosophical nature, while The New Testament has described connectivity between God, who is obvious and the human being. [29]The existence of God is a faith and the faith s based on the truth according to the scriptures. [30]

---

[22] 5 Arguments in Favor of the Existence of God. Argument from religious experience. Paragraph 2nd.

[23] The Existence of God. Summary. Paragraph 2nd.

[24] The Existence of God. Scripture and the Existence of God. Paragraph 1st.

[25] The Existence of God. Scripture and the Existence of God. Paragraph 1st.

[26] The Existence of God. Scripture and the Existence of God. Paragraph 1st.

[27] The Existence of God. Scripture and the Existence of God. Paragraph 2nd.

[28] The Existence of God. Scripture and the Existence of God. Paragraph 2nd.

[29] 5 proofs for the existence of God. Can we prove God? Paragraph 1st.

According to Anselm, a renowned Medieval Philosophers humans can imagine a being who is God, and he is the one (5 Proofs for The Existence of God, 2004). His argument of imagination has logic in the context that if something can be imagined, then it has existed as well. [31]Many arguments have been described for the motion of the presence of the God, such as whatever begins to exist has a cause, therefore the world began to exist, and it had a cause for its existence. [32]According to Dr. William Lane Craig (The Kalam Cosmological Argument), The objectives of the universe are matter, time, space, and energy (5 Proofs for The Existence of God, 2004) which has been created by the powerful being and an eternal. The Kalam Cosmological Argument showed that the universe must have a cause that is outside of space, matter, energy, and time.The outside things have been illustrated in Theology as eternal, incorporeal, omnipotence (5 Proofs for The Existence of God, 2004). [33]In Isaiah 45:12, it has been said that "I made the earth and created man on it; it was my hands that stretched out the heavens. I commanded all their host". [34]According to John Calvin in his Institution of the Christian Religion "There is within the human mind, and indeed by instinct, an awareness of divinity". He was expressing a sense of

belief about the Almighty, a sense of deity.

Conclusion: [35]Many achiest (who disbelief God) had argued against the motion as well such as Richard Dawkins, Sam Harris, Daniel Dennett etc. They have denied the presence of God and said that the existence of God is propaganda of poor fundamentalism, which makes people oppressed to follow power and the power is intentional, created by the artificial machine of the state. Therefore, they can not recognize [36]the concept of theism (the belief in God). [37]The strongest point of atheism is the concept of evil forces. They argued that the existence of evil is

---

30 5 proofs for the existence of God. Can we prove God? Paragraph 2nd.

31 5 proofs for the existence of God. Proofs for the existence of God. The first cause. Paragraph 1st.

32 5 proofs for the existence of God. Proofs for the existence of God. The first cause. Everything has acause. Paragraph 1st.

33 5 proofs for the existence of God. Proofs for the existence of God. The first cause. Everything has acause. Paragraph 1st.

34 The Existence of God. Basic Belief in the existence of God. Paragraph 1st.

35 5 proofs for the existence of God. The Evidence. Paragraph 1st.

36 5 proofs for the existence of God. The Evidence. Paragraph 1st.

37 The Existence of God. Basic Belief in the existence of God. Paragraph 2nd.

incompatible with an all-powerful God. Holocaust is an example of the evil forces that deny the existence of the all-good and all-powerful God. Their basic argument is if God exists then why does violence on the other part that human faces in the world? God is for good, then whyviolence can not end or why the term violence exists as well? How God can be ethicallydefended in allowing evils that encounter in the world by humans every time? Therefore, the question is does God exist? In the context of religious fundamentalism, there is a faith through which humans can feel a supreme power. They can feel it through sacred scripture. [38]Religious fundamentalism is very skeptical of philosophy and science and believes in divinity and surrender to God (Karahalis, 2021). Mysticism is another concept of religious mindedness [39] which is also a will of faith and submission to divine God. Faith is only the object that can builda bridge between the human and God to fulfill the extreme gap. According to the concept of Mysticism, many saints dedicated their lives to God through great acts of love and compassion. [40] Mother Theresa lived her life by caring the human being. She did not go through a course to realize God but devoted her life to the wellbeing of others in Calcutta, India (Karahalis, 2021). She was an example of faith and commitment and submission to God through her unconditional love and passion. [41]Apologetics is another mode of religion to defend the existence of God through the utilization of reason and philosophy. [42]St. Augustine, Bishop of Hippo (Karahalis, 2021) one of the creative writers of the Apologetic customary always examined the philosophy for the experiment of the human condition, the nature of God, evil, etc. [43]He was expressing that "Any statement by those who are called philosophers, especially the Platonists, which happen to be true and consistent with our faith should not cause alarm but be claimed for our use". He was telling that faith is a condition and the root of reason for the understanding of divinity. [44]Early Church Father Clement of Alexandria was preferring philosophy through his stamen that “Philosophy came into existence for the advantages reaped by us from knowledge …

---

[38] Philosophy of Religion: Does God Exist. Fundamentalism. Paragraph 1st.
[39] Philosophy of Religion: Does God Exist. Mysticism. Paragraph 1st.
[40] Philosophy of Religion: Does God Exist. Mysticism. Paragraph 2nd.
[41] Philosophy of Religion: Does God Exist. Apologetics. Paragraph 1st.
[42] Philosophy of Religion: Does God Exist. Apologetics. Paragraph 2nd.
[43] Philosophy of Religion: Does God Exist. Apologetics. Paragraph 2nd.
[44] Philosophy of Religion: Does God Exist. Apologetics. Paragraph 1st.

Accordingly, before the advent of the Lord, philosophy was necessary to the Greeks for righteousness… philosophy, therefore, was a preparation, paving the way for him who is perfected in Christ” (Karahalis, 2021). Therefore, the existence of God depends on human faith and their religious mind, heart, soul, and their spirit of manhood.

References:

1) Nichiporuk, R. J. (2019, June 30). 5 Arguments in Favor of the Existence of God. The Catalog of Good Deeds. Retrieved from *https://blog.obitel-minsk.com/2019/06/5- arguments-in-favor-of-the-existence-of-god.html*

2) Silvestre, R. S., & Béziau, J.-Y. (2017). Logic and Philosophy of Religion. *Sophia,*

56(2),139–145. Retrieved from *https://doi.org/10.1007/s11841-017-0613-x*

3) N, J., & person. (n.d.). The Existence of God. The Gospel Coalition. Retrieved from *https://www.thegospelcoalition.org/essay/the-existence-of-god/*

4) 5 Proofs for The Existence of God. (2004, February 17). Biblical Thinking with Dr. Andrew Corbett. *https://www.andrewcorbett.net/articles/apologetics/5-proofs-for-the-existence-of-god/*

5) Karahalis, E. (2021, September 25). Philosophy of Religion: Does God Exist? Retrievedfrom *http://www.sophia-project.org/uploads/1/3/9/5/13955288/karahalis_phiofreligion.pdf*

THE CULTURALLY RESPONSIVE PEDAGOGY AND THE CHINSES STUDENT ENGLISH LANGUAGE LEANERS (ELL'S)

Ananda Majumdar
The University of Alberta (Bachelor of Education after Degree Elementary, Faculty of Education,
Community Service-Learning Certificate and Certificate in International Learning, CIL) *
Harvard Graduate School of Education (Professional Education as a Child Development Educator, Certificate in Early Education Leadership (CEEL-Series 2), online) *
Intern, Digital Museum and Diaspora, Migration, GRFDT, New Delhi, India (April 2021-Present, Online) *
Workshop in Babeș-Bolyai University (UBB), Faculty of Letters, Romania, Early Crisis of Christianity, 2022*
Book Pecker Fellow, Peace X, India (April 1st, 2021- September 1st, 2021, Online) best fellow in social science department and computer literacy
Certificate in Migration Studies, GRFDT, New Delhi, India (September 2020-March 2021, Online)
Grant MacEwan University (Diploma in HR Management)
Jadavpur University (Master of Arts in International Relations)
Sikkim Manipal University (Master of Business Administration in HR and Marketing Management)
MBB College, Tripura University (Bachelor of Arts in Political Science)
Antarctic Institute of Canada (Researcher and Writer), Servicing Community Internship Program (SCiP) Funded by the Government of Alberta
Member of Student Panel, Cambridge University Press,
Member of the Association of Political Theory (ATP) University of Massachusetts
Student Member of ESA (European Studies Association), Columbia University, U.S.
General Coordinator, Let's Talk Science, University of Alberta
Early Childhood Educator, Brander Garden After School Parents Association

Introduction

Culturally Responsive Pedagogy (CRP) is one of the most effective approaches for helping teachers (Wang & Machado, 2015) to teach students with diverse cultural backgrounds when Students especially from China are included in the mainstream classroom for learning English. They face challenges of having to learn English and various academic content such as academic writing, speaking etc. are the largest group at American universities due to academic and cultural differences with the native English speakers in the classroom environment. Writing centres that responsible for the improvement of academic writing of the university's students for academic success have been doubted by the outsiders about tutor's ability to meet the academic writing needs of disciplines. Consequently, an approach of culturally Responsive Pedagogy has been focused on the social and academic needs of the Chinese ELLs in the classroom(K12) and in writing centres at the universities, that can be taught for developing students academically, culturally, and socially. (Ladson Billings, 1995, p474). The paper aims to identify the CRP on various aspects of school setup, such as a variety of verbal and non-verbal communication techniques to engage and empower students, in this context, music becomes a cultural pedagogy as one of the pedagogical curriculums (Bonner and Adams,2012), which is potential to better meet the needs in the context of both international and domestic Chinese background students in the United States through a Culturally Responsive Teaching

approach (CRT). The research paper is significantly important in the context of a multicultural environment where many diverse students reside in the United States for their better future through their ability in English communication; therefore, a feature question raises that; what are those components of academic areas where CRP can be implemented?

Historical Background: Gloria Landson-Billings, Professor of Curriculum Studies at the University of Wisconsin Madison (Perez, 2020) wrote her research papers called Towards a Theory of Culturally Responsive Pedagogy (CRP) and Culturally Responsive Teaching (TRP) in 1995, where she mentioned teaching and learning approaches in a diverse classroom. It is also relevant for the Chinese international and domestic students who are English language learners (ELLs). Therefore, writing centres were set up at the universities since the 1970s for the development of students learning in English writing and speaking for academic purposes. However, it was not enough for the diverse immigrant students especially for Chinese background due to social and cultural differences from the mainstream society. Tutors of the WC's (writing centres) were not enough educated about diverse culture on how to relate Chinese culture into English Education (Cun, 2014) and even there was a concern about their appropriate ability in teaching and learning English for academic writing and development (Wang & Machado, 2015). The challenges and concerns of CRP, a pedagogical bridge between school and culture, according to Landson-Billings (Cun, 2014) is also a concern of my education in Canada. I also take assistance from the writing center of the University of Alberta, but it did not work due to academic and cultural differences between me and my English tutors. Therefore, this research is important for me to know those terms and processes for my learning and development and concern with my writing centre's tutors.

Past Research: Since the 1970s CRP was one of the main approaches to setup in writing centers and schools to connect school, community, and home (Hurley, 2019). Gloria Ladson-Billings (Cultural Response Pedagogy) and Geneva Gay (Cultural Relevant pedagogy) had worked on this pedagogy for more than a decade, while at the University of Toronto Nicole West Burn from the United States jointly worked with researcher Jeff Kugler for the development of CRP in Canada by following both Gay and Landson-Billings (Hurley, 2019). In the Chinese context researcher Cai (1993) and Fox (1994) were working on CRP and explained that culture is the prominent factor to thinking which helps for good academic writing (Wang & Machado, 2015). According to Nisbett, Peng, Choi, and Norenzayan (2001), people have different thinking because of existence in a different culture. Therefore, those scholars have found that thinking is one of the best features of CRP that helps for good academic writing. After my reading over the issue, I think a connection between home, culture and school is the best way to follow the CRP method through which Chinese language and culture can be attached with western pedagogy for its interpretation by both sides which can solve the problem for a good academic and cultural establishment.

Methodology: The paper has been assumed through subordinate sources of data that include academic articles, websites etc. The methodology to write the paper has been taken by the description of sources, by reading, gathering in-depth insights on topics, focuses on exploring ideas, summarising, and interpreting and mainly expressed in words (documentary analysis through qualitative approach).

Discussion: Culturally Responsive Pedagogy is a pedagogical approach through which relation has been made between school, culture, and home. Gloria Landson-Billings found that Black children were recognized as the problem. Therefore, she was researching for seventeen years to explore a method through which pedagogy can be set up in the school and community classroom linked with parents, children, and teachers. It was a pedagogy through which teachers can understand and learn students' culture and languages and students can understand the mainstream culture. She found Culturally Responsive Pedagogy (1995). On the other side,

Chinese international students and domestic Chinese students are the largest immigrant society in the United States and it is growing every year. But the challenge is the cultural difference (Confucius Chinese culture), while native students of the United States are descriptive, Chinese students were silent in the classroom due to cultural tradition. It did not work for their academic success. Their poor writing and language barrier (Ren, III, Zhou and Gandek, 1998) were the main problem for university education. Tutors of the writing centres were mostly White, and they have the least idea about the diverse culture and Chinese (Confucius) culture. Therefore, it was useless academic assistance for those Chinese international students. Murphy lamented the "absolute bankruptcy of writing center scholarship." (Murphy, 1997).

CRP was explored by Gloria Ladson-Billings (1995) after her seventeen years of extensive research. Under this approach, education has been set up in the community classroom as well as in the school classroom. Several components have been used as a pedagogical approach for the betterment of diverse students in the context of their social and cultural background. Music is one of the components of this pedagogy to educate students in the classroom. Such as Ms. Finley's Mathematics classroom (Bonner and Adams, 2012) whereas as a teacher she chooses music through her mathematics class linked with pedagogy knowledge and parents of all students in the community. She used verbal and nonverbal techniques for student involvement and took the suggestion from students for her teaching curriculum. This is how she created a CRP method through her link with the community (teaching parents at night), and through fluid relations with students. Therefore, CRP pedagogical approach has been set up in the diverse classroom through multiple relations and communication with students and their parents to create an encouraging atmosphere where students were the centre of the point and were encouraged. (Wang & Machado, 2015). Gloria Landson-Billings has also emphasized teachers' professions such as strong sense of professionalism, consideration of children (Landson-Billings, 2009) as well pedagogical approaches like cultural competence (students' cultural integrity), Cultural relevant text (knowledge of minority culture in the curriculum), critical consciousness (students' socio-political awareness), Dialogue ((Bakhtin, 1986; Vygotsky, 1978), Collaboration ((Vygotsky, 1978), Inquiry etc.

On the other side, WC's (writing centers) of the universities proposed a supplemental program (Wang & Machado, 2015) through which international and domestic Chinese students will receive CRP-based pedagogy for academic writing and speaking advancement based on their needs. Under the supplemental program, Chinese graduate students will be recruited who has the similar problematic experience and they will serve for a long time with their tutees, instead of different tutors for many times. The tutor should be taught how to uphold and apply logs for reflective purposes and how to make sense of the conflicting stories implanted in their reflections (Welch, 2002). The pedagogical components were understanding English contents into the Chinese language first which is the transfer of literacy skill from one to another language (Rodriguez & Gomez, 2008; Zhang, 2008); Cultural literacy (teaching American culture and text for understanding western culture and thinking); information literacy for academic writing (Zhang, 2008, p. 96) and metacognitive skill development for the understanding of another culture in thinking.

Solution for the Implication of the supplemental program depends on the directors of the writing centres of all universities. They must be willing to implement without any hesitation or unwillingness, they must challenge any negative perceptions of the WC's and be innovative and experimental. They must be a real helper of Chinese students from their mind. According to scholar Carino, directors must confirm without confusion, educate without abbreviating, promise without tricking, must defend without upsetting, and must offer help without assuring politeness (Carino, 2002, P.92). In the classroom environment teachers try to combine the CRP curriculum with bilingual and bicultural teaching, they can just start the CRP model, modify

lessons for meeting students, creating a safe and excessive environment for students, be friendly and accultured.

Conclusion: Challenges of Chinese international and domestic students in U.S. universities and schools are sensitive. Therefore, Culturally Responsive Pedagogy is an appropriate method to implement in writing centres and school's educational curriculum for the academic purposes of those socially and culturally diverse students, who are facing academic challenges. It is an important pedagogical approach to explore the idea of humanizing pedagogy (Cun, 2014, p.17) through a link among parents, community, and school. A true sense and willingness need for the solution of the problem and to implement this pedagogical approach by social and cultural integration. However, various political boundaries and negative perceptions are its limitations as well. But a true enthusiasm helps all to go beyond all limitations.

References:

1. Wang, P., & Machado, C. (2015). Meeting the needs of Chinese English language learners at writing centers in America: A proposed culturally responsive model. Journal of International Students, 5(2), 143-160.
2. Piazza, S. V., Rao, S., & Protacio, M. S. (2015). Converging Recommendations for Culturally Responsive Literacy Practices: Students with Learning Disabilities, English Language Learners, and Socio culturally Diverse Learners. International Journal of Multicultural Education, 17(3), 8-12
3. Cun, A. (2014). culturally relevant curriculum: promoting English acquisition for Chinese ells in the United States. The State University of New York. 1- 28. Retrieved from Cun_Aijuan_Masters_December2014.pdf (suny.edu)
4. Perez. S. (2020, September 23) Who is Gloria Ladson-billing & what is her theory? Medium. Retrieved from Who is Gloria Ladson-Billing & What is Her Theory? | by Shaelyn Perez | Gloria Ladson-Billings | Medium
5. Hurley, S. (2019, September 18). How one school moved forward. EdCan Network. Retrieved from Culturally Responsive and Relevant Pedagogy | EdCan Network

THRİVİNG FOUNDATİONAL SKİLLS FOR STUDENTS İN THE FUTURE WORK

Soulichanh Luangsombath
Education Office, Naxaythong District, Laos
Phothong Phongsongkham
Salavan Teacher Training College
Khanthaly Phimmasenh
Champasack University

ABSTRACT

Purpose undertake the study about foundational skills for students in the future work based on four broad skill categories - cognitive, digital, interpersonal, and self-leadership

Method Cross-sectional study undertook in Champasack University. The target group for this study is students in University of Health Sciences, comprised of 64 participants. The online survey is constructed on QuestionPro.com in form of multiple choice and checkbox option. Researchers decided to apply QuestionPro.com because of its automatically self-evaluation for users.

Result 61.04% of participants required structured problem solving when they confront and deal with problems in working. 46.51% of them mentioned adopted a different perspective is key to collaborate with different backgrounds people. Sociability and getting new people to make connection found 61.04%. Understanding own emotions and triggers to deal with responsibilities discovered 51.69%. Almost half of participants indicated courage and risk-taking to launch neworks is the ability they need to improve (55.13%). While, driving change and abilty to use innovation found 19.23%. 61.43% of them pointed out they need computational and algorithmic thinking. Additionally, 16.88% of them revealed that digital literacy can extend work performance. They have to know how to use the computer and its functions as a foundation of digital knowledge. The ability to data analysis and statistics is a competency that workers have to learn. They need to acquire and understand how to analyze data (25.71%). Program literacy for analyzing and statistics can increase the work output found 12.86% of this study.

Keyword: cognitive, digital, interpersonal, self-leadership and future work.

AUTOBIOGRAPHY OF WOMEN: A STUDY OF SELF-REPRESENTATION IN THE SELECTED WORKS OF LILA MAJUMDAR

Dr. Dipanwita Pal
Assistant Professor and Head, Department of English, Galsi Mahavidyalaya, Galsi, Burdwan, Affiliated to The University of Burdwan, West Bengal

ABSTRACT

A very important segment of literature is autography presented through children's literature. This paper tries to focus on the works of two important writers of such stories—Kath Walker or Oodgeroo Noonuccal from Australia and Lila Majumdar from India.

From Kath Walker, this paper takes for discussion her collection of stories, *Stradbroke Dreamtime*, where she makes her readers acquainted with her childhood days. Side by side, this paper places Lila Majumdar's autobiographical stories of her childhood days like 'Tinti Gachh', 'Anand Jagat' and tries to focus on the self-imaging process. We can notice a deep love for the surrounding nature, which has a great impact on their growing-up process in both the writers. Kath Walker, through her stories, expresses great admiration for Australian Aboriginal culture and values to which she belongs. Lila Majumdar, belonging to one of the most creative Bangali families of the nineteenth century, pays a tribute to the initiatives taken by her family to enrich the literature for children of which she was an active part. Both of them cherish strong feelings for animals and so on. This paper, however, tries to find out what these two great writers give emphasis on and what they neglect throughout the process of self-imaging.

Key words: Autobiography, children's literature, self-imaging, self-identity, Kath Walker or Oodgeroo Noonuccal, Lila Majumdar

LANGUAGE LEARNING STYLES AND LEARNING STRATEGIES RELATIONSHIP IN DEPARTMENT OF ENGLISH, FACULTY OF EDUCATION, CHAMPASACK UNIVERSITY

Bounsong Sorkeomany
Department of English, Faculty of Education, Champasack University, Laos
Phonesavanh Theppasoulithone PhD
Champasack University, Laos
Soulichanh Luangsombath
Education and Sports Office of Naxaythong District, Laos
Thipphavanh Khanthaphone
Champasack University
Somphien Mahaphom
Department of English, Faculty of Education, Champasack University, Laos

ABSTRACT

This study was conducted at Department of English, Faculty of Education, Champasack University aiming to investigate the situations of students' learning styles preference and strategies used, and to examine the significances between language learning styles, learning strategies and base on their gander. The 180 students were selected equally; 90 males and 90 females by mixed methods sampling strategies techniques systematically. The perceptional-questionnaire was applied by using the 70-item with five Likert scales and related structured-interview was also conducted with 20 students. The questionnaire' pilot reliability was found at 0.75 Alpha values of acceptable. The data analysis was analyzed by statistical independent t-test, Pearson Correlation, Mean scores and Standard deviation of each item calculating accordantly with the responded scores. The findings of the study revealed that the kinesthetic learning style was the most preferred. Closely found, visual, auditory and group learning styles accordingly related. Moreover, the meta-cognitive, compensatory, and cognitive strategies were the most often frequency strategies used, and relatively used by memory-related and social strategies. To examine gender's perception towards learning styles and learning strategies; there were statistically significant differences between males and females in auditory, kinesthetic, tactile, individual and group learning styles and there were statistically significant differences between males and females in memory-related, cognitive, affective and social strategies. Final results were also proved that 'Language learning styles' had almost significantly correlated with the 'Language learning strategies'

Key words: *Learning* Styles, Learning Strategies, gender, English Students

BETWEEN MANUAL EYE-TRACKING AND SOFTWARE-BASED METADISCOURSE ANALYSIS IN ACADEMIC CORPORA: UPS AND DOWNS OF BOTH PROCESSES

Dr. Tarek Assassi
Associate professor, Department of Foreign Languages – Biskra University – Algeria
Pedagogical coordinator of CEIL Biskra
Amina Yasmine Belahouel
PhD candidate at the English Language Department of Tlemcen University - Algeria

ABSTRACT

The multidimensional definitions of metadiscourse have lead this concept to be widely researched in different parts of the world during the last couple of decades. Metadiscourse is known to be labelled as “discourse about discourse”. In other words, "Metadiscourse embodies the idea that communication is more than just the exchange of information, goods or services, but also involves the personalities, attitudes and assumptions of those who are communicating"(Hyland,2005, p.3). In academic writing, most researchers rely on the categorization and classification of metadiscourse markers designed by Ken Hyland, as he has designed the relatively latest framework based on several other structures and studies. These researchers analyze different sizes of corpora for different research objectives either manually or automatically. The former relies on eye tracking while the latter utilizes one or a number of computerized operations usually in the form of software and mobile applications. The main issue this study tries to address is the efficiency of these analysis procedures in different types of corpora, but more specifically in a predesigned/selected academic corpus. Metadiscourse markers such as hedges, boosters and frame markers labelled in different frameworks namely Hyland’s, are far from being single lexical units. Some important ones might be longer or stretched lexical items in the form of multi-word units or phrases. These prefabricated chunks of language are found to be more accessible and easily analyzed using eye-tracking as artificial intelligence is yet to be able to detect such ungrammatical items especially since they serve the same discursive function as a single lexical item.

Keywords: Metadiscourse Markers; Data Analysis; Eye Tracking; Academic Writing.

THE SIGNIFICANCE OF NEEDS ANALYSIS IN MATERIAL DEVELOPMENT

Dr. Ouafa OUARNIKI
University of Ziane Achour, Djelfa, Algeria, Faculty of Letters and Languages, Department of Foreign Languages, English Division

ABSTRACT

This work describes the initial phase of a needs analysis which was developed in the context of Algerian tertiary education with the aim to identify the needs of a target group of learners and introduce needs-based course design. The findings of the study revealed the need for the development of a highly specific ESP language course with a clear focus on the target discipline, computing science. There was also a call for the provision of ESP training which addresses the learners' immediate needs as students and their long-term needs as professionals in the targt field.

Keywords: needs analysis; learner needs; course design; ESP training.

MEANS TO DEFINE CULTURAL IDENTITY IN COMMUNICATION

Dr. Iosefina BLAZSANI-BATTO
Azerbaijan University of Languages, Baku / Romanian Language Institute, Bucharest, Romania/ Faculty of European Studies, Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania

ABSTRACT

The after Second World War period has represented for the Eastern Europe a period of great political and ideological turmoil that lasted until the great turned overs of the 1989s. The iconic year 1989 also brought about the break-up of the Soviet Bloc.

Politically and ideologically, the Cold War (1947-1991), represented the major conflict between two ideologies: on the one hand, the ideology of Western liberal democracies, and on the other hand, the ideology of totalitarian communist regimes that functioned on the Eastern Bloc, including the Soviet Bloc and its Central and Eastern European allies such as Bulgaria, Czechoslovakia, Eastern Germany, Hungary, Poland, Romania. With the collapse of communist regimes and the expansion of the European Union to the east, countries such as Poland, Hungary, Romania, and also the former members of the Soviet Union, such as Latvia, Estonia, Lithuania, joined the great European Union.

Historical developments have significantly influenced the collective memory of the people living in these former communist regions. As a result of the Russian control in the area, especially during the Soviet period, the peoples became an amalgam of different ethnic groups, that created a hiatus in the development process that has substantially influenced the cultural evolution, especially literature, of these countries.

Cultural identity represents the essence of the evolution and existence, and its traditions and specificity facilitates the formation of its own history. Considering the context exposed above, the following questions are to be asked: *Is cultural identity described as national identity?* and *Do the trends of globalization in the current digital age require a cultural over-identity?*

Methodologically, the synchronous perspective, used in this exegesis illustrates the description of the historical context and it is analyzed the impact regarding the crossroads of mentalities that facilitate the revival of cultural outcomes in contemporaneity.

The scientific approach explains the term intercultural communication or direct communication between people of different cultures that appears in the social discourse and implicates more than the understanding of the norms of a group. It implies the acceptance and tolerance of differences in order to create a cultural dialogue and to re-design the main core of each social, political and cultural representation. Thus, the Eastern European post-war literature is an important marker of such changes and a clear radiography of a representative social image, in spite of the fact that remains deeply marked by the mechanisms of the communist censorship. Or, it is to be added, mostly because of this mandatory “read between lines” reality that created a utopic universe. Therefore, writers are stuck in their own “self-control” (Culcer, Dan: 2015, p. 16) and the autonomy of aesthetics becomes a true utopian ideal.

Regarding this way to deal with a fictional work, the post-communist memorialist papers appear as a process of retreat and recognition, so that, the never-forgetting-experience is the literary living proof of such tragic reality that explains what “anyone who lived was persecuted during this time lived more history than any of the forerunners”. (Zweig, Stefan: 2012, pp. 7-13). These

countries constantly reiterate the need to ensure cultural communication at all levels and the need to combat misinformation.

In conclusion, we believe that each partner state must be understood in its full cultural identity, as a whole in its own specific historical evolution. Therefore, it should be made efforts to develop, propose and implement cooperation strategies in order to understand, define and accept appropriate conditions of collaboration and understanding the socio-cultural identity in order to achieve an appropriate synergy.

Keywords: Cultural heritage, Diversity, Eastern Partnership, Cultural communication Cooperation

FTIK GOES TO SOCIETY
CARRYING OUT THE FUNCTIONS AND ROLES OF STUDENTS BASED ON THE TRI DHARMA OF HIGHER EDUCATION

Muhammad Khafidzin
Abdul Khobir
M. Sugeng Sholehudin
IAIN Pekalongan

ABSTRACT

Referring to the Tridharma of Higher Education which includes Education,Research and Community Service, then universities should can carry out the dharma in a functional and integrated manner. Devotion the community as one of the dharmas of higher education occupies a position that strategic in fostering and educating the community to improve the quality of community life. As for the form of construction that is considered the most realistic is none other than providing debriefing through skills training and assistance that is considered useful for the local community. Community Service is an activity that aims to help certain communities in several activities without expecting any form of reward. In general, this program is designed to make a real contribution to the community, especially in developing the welfare and progress of local villages. The objectives to be achieved through community service activities are to increase the rate of the process of increasing the ability of human resources in accordance with the rate of development growth, to obtain feedback and input for DEMA FTIK IAIN Pekalongan in order to increase the relevance of education and creativity in an interdisciplinary and multidisciplinary manner. . The method used in this research is a qualitative method by carrying out work programs such as socialization and educational assistance. The results of the research that have been carried out can help the local community in several activities, develop the relevance of education in an interdisciplinary and multidisciplinary manner, and provide socialization about child education assistance.

Keywords: tri dharma college, community, community service, students, education

LEADERSHIP BASIC TRAINING
(Lead Your Self, Lead the World)

Nevita Falasyifa
Santika Lya Diah Pramesti
Abdul Khobir
Fatmawati Nur Hasanah
IAIN Pekalongan

ABSTRACT

The leadership of an organization is a measure of the success of an organization in achieving the goals that have been set. In terms of organizational leadership, the Tadris Mathematics Department Student Association requires Basic Leadership Training activities. This training is expected to provide students who have a good leadership spirit accompanied by broad skills and insights. With this training, students can improve the spirit of leadership both intrapersonal and interpersonal in understanding the basics of leadership. The members of the Mathematics Tadris Student Association are required to understand the basics of leadership so that when they lead their members they can run with discipline and have a sense of responsibility for the running of the organization. This activity explains the importance of basic understanding of leadership. The method used in this activity is a service method which is expected to increase skills in the field of leadership. The results of this service activity are expected to be able to provide a comprehensive picture of the basics of leadership.

Keyword : Fundamentals of Leadership, Organization, Training

IMPROVED PUBLIC SPEAKING SKILLS (DARE TO SPEAK, ABLE TO VOICE)

Nursya Sekar Tanti
Mohammad Syaifuddin
Abdul Khobir
Fatmawati Nur Hasanah
IAIN Pekalongan

ABSTRACT

Due to the development of the times and technology that exists today, it forces us to be able to compete to improve our quality. Many people are smart, have good and broad analytical skills and knowledge, but do not appear to perform well and lack confidence in expressing their opinions or thoughts. The ability to speak in public or the ability to public speaking is one of the supporting factors for one's success, especially students and people who are in work who are always in contact with other people. The purpose of this activity is to equip participants with self-control when dealing with the public, good public speaking techniques and improve persuasive communication skills. The implementation method uses the lecture and discussion method, the lecture method itself is the delivery of motivational material or information that is unidirectional and influential and the presenter delivers and the participants listen to the material. Then the method of discussion is the discussion in the activity between participants and presenters. The results of this activity resulted in a person being able to speak well and structured so that the ideas he wanted to convey could be easily understood by many people then speaking in public can help a person to increase his confidence. This will be very useful both in everyday life or while in the world of work.

Keywords: Training, Public Speaking, Skill.

SCIENTIFIC WRITING TRAINING: CULTIVATING AN INSIGHTFUL WRITING SPIRIT AND SKILLED THROUGH SCIENTIFIC WRITING

Shinta Amelia
Santika Lya Diah Pramesti
Abdul Khobir
Fatmawati Nur Hasanah
IAIN Pekalongan

ABSTRACT

The ability to write for students is very important because it is a requirement for making college assignments. For career development and to keep learning, students must meet the requirements to write scientific papers. This requirement is often an obstacle to the increase in the level of education for students given the low ability and interest in writing among students. In writing a paper, article, essay, or other written work, it must be based on the applicable rules, both writing systematics, rules, and strategies for how to write. Therefore, a training-based activity is needed to equip the younger generation, especially students, to create good and quality scientific works. The purpose of this activity is to create students who are creative in making scientific papers and open up broad insights in writing. The main purpose of this scientific writing training activity is to equip students with scientific writing skills and have insight into writing. The method used in scientific writing activities is training and mentoring students in making scientific papers, starting from the opening to the closing. The result of this activity is that each student makes a scientific work, either in the form of papers, articles, or essays in accordance with the rules that have been taught by the presenters.

Keywords : *Training, Writing, , Students*

SCIENTIFIC WRITING SKILLS IN IMPROVING STUDENT LITERACY AT IAIN PEKALONGAN

Arkan Abdul Ghoni
Abdul Khobir
Sugeng Sholehudin
Fatmawati Nur Hasanah
IAIN Pekalongan

ABSTRACT

Students are intellectual elite beings who are required to be able to compose and write a scientific work based on their field of knowledge. The preparation of the thesis is not arbitrary in the process so that it requires training and assistance in the process of making it. The purpose of this training is as a reference material to add insight and knowledge about thesis writing and to facilitate students in the systematic preparation of good and correct thesis and scientific papers. In line with the training objectives, the method used in this research is the training method. The training method means the accuracy of the delivery method used during the training. The first stage is the presentation of the material then discussion and ends with the assignment. The results obtained from this training include students being able to make thesis based on a good and correct systematic flow, increasing references to writing about theses and scientific papers, being able to minimize the emergence of plagiarism in writing made by students, and students being easier in making theses and writings scientific.

Keywords: training, thesis, students

COMPARATIVE STUDY IN CREATING RELATIONS TO CREATE QUALITY & INTEGRITY ORGANIZATIONS

Achmad Munif
Fatmawati Nur Khasanah
Salafudin
Abdul Khobir
IAIN Pekalongan

ABSTRACT

Student organizations, one of which is HMJ PAI, is an important part of a higher education institute, where an organization is a forum for every student activity. In the process of forming an organization, of course, it really needs information from both inside and outside the institute itself to color every pattern of student activities. This activity is a means of exchanging information, developing thinking patterns, reasoning power and student creativity which is expected to be useful for students, departments, faculties, and institutes. One of the objectives of this comparative study is to establish friendships and strengthen ties between student organizations, improve the quality of students in organizations, broaden knowledge horizons, and increase solidarity between organizations. The method in carrying out this activity uses the observation method because in comparative study activities, direct research is needed in its activities. The results in the comparative study activities carried out between HMJ PAI resulted in a conclusion that between HMJ PAI IAIN Pekalongan and HMJPAI Syakh Nur Jati Cirebon had some similarities and differences in each department. HMJ IAIN Syakh Nur Jati there are departments that are not included in HMJ PAI IAIN Pekalongan, namely the department of interests and talents, the department of entrepreneurship and the department of public relations. This comparative study activity was carried out well in its implementation and from this activity it was finally concluded that each HMJ PAI between Institutes had a different management structure and work program.

Keywords: Study, Comparative, Organization, Integrity

NATIONAL EDUCATION DAY CELEBRATION: EKSPLORATION OF THE NATION'S CULTURE AND CHARACTER TROUGH MATEMATICAL LITERACY

Nabila Fitriyani
Heni Lilia Dewi
Abdul Khobir
IAIN Pekalongan

ABSTRACT

National Education Day which falls on May 10 is a day to commemorate and enliven education in Indonesia, either by holding national seminars\national webinars, educational competitions, and so on. Education is a process of developing self-ability to improve self-quality as a form of human endeavor endowed with reason. Therefore, the importance of commemorating the national education day, even this activity is an obligation for educated children of the nation as proof of love for the homeland. In welcoming the National Education Day, the Mathematics Tadris Student Association held a National Education Webinar activity on May 9, 2021, where this webinar took the theme "Exploration of National Culture and Character Through Mathematical Literacy." Indonesia, which is diverse in culture, is associated with the character of the Indonesian nation, both of which apply to mathematical literacy. Where mathematical literacy is the ability of students to formulate, use and interpret mathematics in various contexts. The targets of this webinar are IAIN Pekalongan students in particular and non-IAIN Pekalongan students in general. This webinar aims to increase knowledge and raise awareness of the importance of education for Indonesia, not only as a webinar listener but is expected to be able to implement it in everyday life.

Keyword: Education, nation, culture, character, math literacy

BROTHERHOOD OF IKAHIMATIKA GOES TO CAMPUS

Ririn Novita Sari
Heni Lilia Dewi
M. Abdul Khobir
Fatmawati Nur Hasanah
IAIN Pekalongan

ABSTRACT

This “Ikahitika Goes To Campus (IGTC) and Mathematics Organizational Seminar Web” activity is the work program of HMJ Tadris Mathematics IAIN Pekalongan for the 2021 period which has been determined in a management work meeting. This activity is aimed at new students of tadris mathematics at IAIN Pekalongan 2021 in order to equip new students in communicating, recognizing their potential and positioning themselves effectively in the HIMATIKA (Mathematics Student Association) IAIN Pekalongan and IKAHIMATIKA (Mathematics Student Association) organizations. is to equip new students of Tadris Mathematics IAIN Pekalongan in a socialization forum to introduce IKAHIMATIKA Indonesia to students or Indonesian mathematics associations who are registered as members. The method of implementing this activity is to use the virtual method, namely via zoom. This activity resulted in an understanding for Tadris Mathematics students about IKAHIMATIKA Indonesia, which is an Indonesian Tadris/Mathematics Education Student Organization.

Keywords: brotherhood, Ikahimatika, and campus.

ŞEYH GALIP VE PERTEV DIVANLARINDA ŞIIRSEL ETKILEŞIM

Doç. Dr. Recep DEMİR
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Orcid id: 0000-0001-6625-8299

ÖZET

Asıl adı Muhammed olan Pertev, 1159/1746 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Sultan Ahmet Camii muvakkiti Çelebi Efendi'ye nisbeten "Muvakkit-zâde" lakabıyla anılmıştır. Devrinde birçok şaire ders veren Hoca Neşet'in kendisine "Pertev" mahlasını vermesiyle "Muvakkit-zâde Muhammed Pertev" olarak şöhret bulmuştur. 1171/1757-58'de İstanbul'da doğmuş olan Şeyh Gâlib ise, asıl ismi Mehmet Esad olduğu halde önce hocası Neşet'in verdiği Esad, daha sonra Galip mahlasını kullanmıştır. Galip ve Pertev'in benzer muhitlerde yetiştikleri bilinmektedir. İki şairin de Hoca Neşet'ten Farsça dersi aldıkları bilinmektedir. Galip Mevlevî kültürüyle yetişmiş, Pertev ise bu tarikata meyillidir. Ayrıca iki şair de Divan-ı Hümâyûn'da kitabet görevi alarak saraya intisap etmiştir. Genç yaşlarda Hoca Neşet çevresinde başlayan ve uzun yıllar süren dostluk, şairlerin edebî ürünlerine de yansımıştır. Klasik Türk şiirinde şairler arasındaki muhtemel etkileşimin en belirgin olduğu metinler nazireler ve tahmislerdir. Bir şiirin nazire sayılabilmesi için en azından ortak kafiye, redif ve vezinle yazılmış olması gerektiği bilinmektedir. Pertev ve Galip divanlarında tespit edilen nazireler, model alınan şiirle bağlantısına göre tasnif edilmiştir. Fakat divanlardaki nazirelerden birçoğu, aynı kafiye ve ölçü ile yazıldığı hâlde model şiire açık bir gönderme içermemektedir. Bu gazeller bağlamında hangi şairin model konumunda olduğunu tespit etmek mümkün değildir. Her iki divanda bu nitelikte on üçer adet gazel tespit edilmiştir. Fakat bu şiirler, Galip ve Pertev'in birbirine söyledikleri nazireler olabileceği gibi her iki şairin birbirinden bağımsız olarak başka şairlerin gazellerine söylediği nazireler de olabilir. Zira klasik şiirde çok beğenilen bazı gazellere çok sayıda nazire söylenmesi sık görülen bir durumdur. Galip ve Pertev'in aynı şaire nazire söylemiş olması, en azından ortak bir zevki paylaştıklarını gösterir. Model şiire açık bir gönderme içeren şiirler incelendiğinde, Galip'in Pertev'in altı gazeline nazire ve üç gazeline tahmis söylediği; Pertev'in ise şair dostunun iki gazeline nazire ve bir gazeline tahmis söylediği görülmektedir. Ayrıca bir müşterek gazel söylemiş olan Galip ve Pertev, Hoca Neşet'in iki gazeline söyledikleri nazirelerle ortak zevki paylaştıklarını göstermişlerdir. Osmanlı şiirinin son büyük ismi olan Şeyh Galip'in ikinci sınıf sayılabilecek bir şaire nazire söylemiş olması ilk bakışta şaşırtıcı gelse de divanı incelendiğinde, başta Pertev ve Hoca Neşet olmak üzere, çağdaşı olan başka şairlerle etkileşim içinde olduğu görülecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı şiiri, Şeyh Gâlib, Pertev, Nazire

POETIC INTERACTION IN THE DIVANS OF SHEIKH GALIP AND PERTEV

ABSTRACT

Pertev, whose real name is Muhammed, was born in Istanbul in 1159/1746. He was nicknamed as "Muvakkit-zâde" in relation to his father, Çelebi Efendi, who tells the time of prayer by looking at the sun at the Sultan Ahmet Mosque. He gained fame as "Muvakkit-zâde Muhammed Pertev" when Hodja Neşet, who taught many poets in his time, gave him pseudonym "Pertev". Sheikh Galib, who was born in Istanbul in 1171/1757-58, although his real name was Mehmet Esad, first used the pseudonym of Esad, given by his teacher Neşet, and then Galip. It is known that Galip and Pertev grew up in similar neighborhoods. It is known that both poets took Persian lessons from Hodja Neşet. Galip was brought up with Mevlevi culture, and Pertev is inclined to this sect. In addition, two poets are initiated to the palace by taking the task of epitaph in Divan-ı Hümâyûn. The friendship that started next Hodja Neşet at a young age and lasted for many years was also reflected in the literary works of the poets. When Galip and Pertev divans are examined, it is seen that they wrote nazires and tahmis, and even joint ghazals. It may seem surprising at first glance that Sheikh Galip, the last great name of Ottoman poetry, wrote nazire to a poet who can be considered as a second-class poet. However, there are many nazires in the divans. In this research, the identified nazires will be analyzed and the quality of the interaction between the poets will be emphasized. In classical Turkish poetry, the texts in which the possible interaction between poets is most evident are nazires (parallels) and tahmis. It is known that in order for a poem to be considered a nazire, it must be written with at least with a common rhyme, repeated voice (redif) and centroid. The nazires identified in the Pertev and Galip divans have been classified according to their connection with the poem taken as a model. However, many of the nazires in the divans do not contain a clear reference to the model poem, although they are written in the same rhyme and meter. In the context of these ghazals, it is not possible to determine which poet is the model. Thirteen ghazals of this nature were found in both divans. However, these poems can be nazires that Galip and Pertev utter to each other, or they can be nazires that both poets utter to other poets' ghazals independently of each other. For it is a common situation to utter many nazires to some very popular ghazals in classical poetry. The fact that Galip and Pertev uttered nazire to the same poet shows that they at least share a common taste. When the poems containing a clear reference to the model poem are examined, it is seen that Galip uttered nazire to six ghazals of Pertev and tahmis to his three ghazals; yet it is seen that Pertev uttered nazire to two ghazals and one tahmis to one ghazal of his poet friend. In addition, Galip and Pertev, who uttered a mutual ghazal, showed that they shared a common taste with the nazires they uttered for Hodja Neşet's two ghazals. Although it may seem surprising at first glance that Sheikh Galip, the last great name of Ottoman poetry, uttered nazire to a poet who can be considered as second class when his divan is examined, it will be seen that he interacted with other contemporary poets, especially Pertev and Hodja Neşet.

Keywords: Ottoman poetry, Sheikh Galib, Pertev, Nazire

ARAP EDEBİYATINDA ÖĞRETİCİ BİR UNSUR OLARAK DİDAKTİK (TA‘LÎMÎ) ŞİİRLER

Araş. Gör. Dr. Mahmut ÜSTÜN
Kafkas Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belâgatı
Orcid id: 0000-0002-4902-1051

ÖZET

“Öğretmek, ders vermek, bilgi vermek” gibi anlamalara gelen ta’lîm kelimesi, sözlükte, “bilmek, tanımak ve anlamak” gibi çeşitli anlamlara gelen ‘a-l-m (ع-ل-م) kök harflerinin tef‘îl babına aktarılmış halidir. İsm-i mensûb kalıbında kullanılan ta‘lîmî kelimesi ise Arap edebiyatında öğretici şiirler için kullanılan bir terimdir. Basit bir ifade ile didaktik/ta‘lîmî şiirlerin herhangi bir ilmin veya konunun ezber yoluyla öğrenilmesini kolaylaştırmak için nazmedilen şiirler olduğu söylenebilir.

Arap edebiyatında içerisinde kabile isimleri ve soyları, yaşanılan yerler, kabileler arası mücadeleler ve günlük işler gibi çeşitli konular hakkında bilgi veren ve recez olarak adlandırılan bir şiir türü de vardır. Recez bahri kullanılarak müzdevic kafiye ile kısa bir şekilde nazmedilen recez şiirleri, Sadru’l-İslam döneminde uzatılmış ve urcûze ismini alarak konu çeşitliliğini artırmıştır. Modern dönem de dâhil olmak üzere birçok örneği olan bu tür, çeşitli bilgiler vermesi hasebiyle didaktik şiirlerin ilk nüveleri sayılabilir. Hatta amaç bakımından kıyaslanırsa urcûzeler de bu grupta ele alınabilir. Fakat didaktik şiirlerde urcûzelerde olduğu gibi belli bir bahir veya kafiye sınırlandırması yoktur.

Didaktik şiirlerin müstakil bir tür olarak ortaya çıkışı, Abbâsîler döneminin ilk asrına rastlamaktadır. Bu asırda yabancı milletler, Araplarla bir arada yaşamaya başlamış ve farklı kültürlerle yaşanan temas neticesinde tercüme faaliyetlerinin başlaması kaçınılmaz olmuştur. Arap edebiyatında bu türde ilk örneklerin kimler tarafından verildiği hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber, genel görüş bu çeviri faaliyetleri gölgesinde İbnu’l-Mukaffa ‘(ö. 142/759)’nın Pehlevîce’den Arap diline çevirdiği *Kelile ve Dimne* isimli eserin Ebân b. ‘Abdulhamîd el-Lâhikî (ö. 200/816) tarafından manzum hale getirilmesiyle başladığı yönündedir. İlk örnekleri çeviri ile başlayan ve birçok şair tarafından nazmedilen bu türde hemen hemen bütün dönemlerde eşsiz örnekler kaleme alınmıştır. Endülüslü şairlerin bu tür şiirlerde Doğulu şairlerden bir adım önce oldukları söylenebilir. Didaktik şiirlerin en güzel örneklerinden birisi ise İbn Mâlik (ö. 672/1274)’in *el-Elfiyye* isimli gramer kitabıdır.Didaktik şiirlerde işlenen konular, dinî ilimler, tarih, mantık, sarf-nahiv, belagat, felsefe, emsâl, kimya ve tıp şeklinde sıralanabilir. Eğitim veya öğretim amacıyla nazmedilen bu tür şiirlerin amacına uygun bir şekilde çeşitli eğitim mekânlarında kullanıldığı ve nazım sebebinin dışına çıkmadıkları söylenebilir. Ayrıca şairler bu türde, yaratıcılık, etkileyicilik veya tesir etme gibi kabiliyetlerini göstermeyi değil sanat gücünü kullanarak mevcut bilgiyi vezin ve kafiyeye en iyi şekilde uydurmayı hedeflemiştir. Bu bildiride didaktik şiirlerin doğusu, gelişimi ve içerisinde işlenen konular ele alınarak örnekler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap edebiyatı, Şiir, Didaktik, Eğitim-Öğretim.

DIDACTIC (TA‘LÎMÎ) POEMS AS AN INSTRUCTIONAL ELEMENT IN ARABIC LITERATURE

The word ta‘lîm, which means “to teach, to give lessons, to give information” in the dictionary is the translation of the root letters of ‘a-l-m (ع-ل-م) to taf‘îl form, which means “to know, to recognise and to understand”. The word ta‘lîmî used in the ism-i mansûb form is a term used for instructive poems in Arabic literature. In a simple term, it can be said that didactic/instructional poems are poems that are versed in order to facilitate the learning of any science or subject by rote.

In Arabic literature, there is also a type of poetry called rajaz, which gives information about various subjects such as tribal names and ancestry, places of residence, inter-tribal struggles and daily affairs. Rajaz poems, which were versed briefly with a muzdevic rhyme by using recez prosody, were extended during the Sadru'l-Islam period and increased the variety of subjects by taking the name al-Orjuza. This genre, which has many examples, including the modern period, can be counted as the first core of didactic poems due to its various information. Even al-Orjuza can be considered in this group if they are compared in terms of purpose. However, didactic poems do not have a certain prosody or rhyme limitation as in orjuza.

The emergence of didactic poems as an independent genre coincides with the first century of the Abbasid period. In this century, foreign nations started to live together with Arabs and it was inevitable that translation activities would start as a result of contact with different cultures. Although there is no definite information about who gave the first examples of this kind in Arabic literature, the general opinion is in the shadow of these translation activities, began with the verse of Ebân b. ‘Abdulhamid al-Lahiki (d. 200/816) of the work called *Kalila and Dimna* that translated from Pahlavi to Arabic language by Ibnu’l-Mukaffa ‘(d. 142/759). In this genre, the first examples of which started with translation and have been versed by many poets, unique examples have been written in almost all periods. It can be said that Andalusian poets are one step ahead of Eastern poets in such poems. One of the best examples of didactic poems is the grammar book of Ibn Malik (d. 672/1274) named *al-Elfiyye*.The subjects covered in didactic poems can be listed as religious sciences, history, logic, nahiv, rhetoric, philosophy, precedent, chemistry and medicine. It can be said that such poems, which were written for education or training purposes, are used in various educational places in accordance with their purpose and they do not go beyond the reason of verse. In addition, in this genre, the poets aimed not to show their abilities such as creativity, expressiveness or influence, but to adapt the existing knowledge to the meter and rhyme in the best way by using the power of art. In this paper, the birth and development of didactic poems and the subjects covered in them have been discussed and examples have been given.

Keywords: Arabic literature, Poetry, Didactic, Education-Teaching.

Giriş

“Öğretmek, ders vermek, bilgi vermek” gibi anlamalara gelen ta’lîm kelimesi, sözlükte, “bilmek, tanımak ve anlamak” gibi çeşitli anlamlara gelen ‘a-l-m (ع-ل-م) kök harflerinin tef‘îl babına aktarılmış halidir.[1] İsm-i mensûb kalıbında kullanılan ta‘lîmî kelimesi ise Arap edebiyatında öğretici şiirler için kullanılan bir terimdir. Basit bir ifade ile didaktik/ta‘lîmî

[1] el-Fîrûzâbâdî, Ebû’t-Tâhir Mecduddîn Muhammed b. Ya‘kûb b. Muhammed, *el-Kâmûsu’l-Muhît*, Tahkîk: Enis Muhammed eş-Şâmî ve Zekeriyyâ Câbir Ahmed, Kâhire: Dâru’l-Hadîs, 2008, 1136-1137.

şiirlerin herhangi bir ilmin veya konunun ezber yoluyla öğrenilmesini kolaylaştırmak için nazmedilen şiirler olduğu söylenebilir.[2]

Didaktik şiirlerin müstakil bir tür olarak ortaya çıkışı, birçok şiir teması gibi Abbasîler döneminin ilk asrına rastlamaktadır. Bu türün ilk örneklerinin kimler tarafından verildiği hakkında çeşitli rivayetler olsa da mevcut rivayetlerin kesiştiği bir görüş vardır. Bu görüş ise bu türün mucidi Ebân b. 'Abdulhamîd el-Lâhikî (ö. 200/816) olduğu yönündedir. İbnu'l-Mukaffa '(ö. 142/759)'nın Pehlevîce'den Arap diline çevirdiği *Kelile ve Dimne* isimli eser, Ebân b. 'Abdulhamîd el-Lâhikî tarafından manzum hale çevrilmiş ve bu çeviri de didaktik şiirlerin ilk örneği olarak kabul edilmiştir.[3]

Didaktik şiirlerin ilk nüvelerinin Câhiliye döneminde atıldığı söylenebilir. Ya da başka bir ifadeyle didaktik şiirlerin temeli, Câhiliye dönemi Araplarının günlük işlerde, atışmalarda, savaş meydanlarında, kuyulardan su çekerken, yolculuk ederken ya da herhangi bir durum karşısında irticâlî (doğaçlama) olarak söylemiş oldukları birkaç beyitlik recez şiirlerine dayanmaktadır.[4] İlk dönemlerde sanatsal değeri bulunmayan ve çeşitli olumsuz eleştirilere maruz kalan recezler, Sadru'l-İslâm döneminde el-Ağleb el-'İclî (ö. 21/642) tarafından uzatılarak, kaside formuna bürünmüş, urcûze adını almışlar ve kendilerinden söz ettirmeye başlamışlardır. Emevîler döneminde ise tekrar canlanan kabilecilik anlayışı, fetihlerle birlikte farklı kültürlerle temas ve Kur'ân-ı Kerîmin doğru okunması için dile yöneltilen dikkatler, öğretici olan urcûze şiirlerine karşı bir ilginin uyanmasını sağlamıştır. Yine bu dönemde de urcûzeler halinde söylenen bu tür şiirler, Abbâsîler dönemine gelindiğinde, gerçek hüviyetine kavuşmuştur.[5]

Urcûzeler, bilgi verme yönünden didaktik şiir olarak kabul edilebilir. Fakat bu tür şiirlerin kafiye ve bahir yönünden bazı şartları vardır. Didaktik şiirlerde böyle bir sınırlandırma yoktur.[6]

Belli bir konuyu şiir aracılığıyla anlatma, nesir halindeki bir metni manzum hale getirerek yazarın becerisini gösterme çabası veya metnin daha kolay ezberlenmesini sağlama, şerh etme, manzum bir eseri manzum bir şekilde nazmetme veya daha iyisini yazma eğilimi gibi maddeler didaktik şiirlerin nazmedilme sebepleri olarak zikredilebilir.[7] Bu tür şiirlerin nazmedilme sebepleri kısmen farklı konu başlıkları altında olsa da ortak amacın bir şeyler öğretmek olduğu aşikârdır.

Abbâsîler döneminde toplumda meydana gelen çevirilere ve başlangıcı Arap asıllı olmayan şairlere dayanan bu türde amaç, yabancı unsurlara şiir yoluyla bir şeyler öğretmek veya onları kısa zamanda toplumsal hayata adapte etmek olabilir. Eğitim veya öğretim amaçlı nazmedilen bu tür şiirlere meyleden kişiler daha çok eğitim ve öğretimle meşgul olan kişiler olmuştur. Ayrıca amacı eğitim veya öğretim olan ta'lîmî şiirlerde esas hedef, şairin yaratıcılık, etkileyicilik veya ruha tesir etme gibi yönlerini kullanması değil sanat gücünü kullanarak

---

2 Mustafa Sâdık er-Râfi'î, *Târîhu Âdâbi'l-'Arab (1. Baskı)*, Kumhâne: Mektebetü'l-Îmân, 1940, II, 137; Şevkî Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l'Arabî (3) (el-'Asru'l-'Abbâsî el-Evvel) (8. Baskı)*, Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, 1966, 190-191.

3 Kenan Demirayak, *Abbâsî Edebiyatı Tarihi*, Erzurum: Bakanlar Matbaacılık, 1998, 107; er-Râfi'î, *Târîhu Âdâbi'l-'Arab (1. Baskı)*, II, 140.

4 Kemal Tuzcu, "Arap Şiirinde Recezin Ortaya Çıkışı", *Nüsha*, 12 (35), 2012/II, 109-129.

5 Kemal Tuzcu, "Klasik Arap Şiirinde Didaktik Şiirler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 47, 2 (2007), 147-171.

6 Geniş bilgi için bkz. Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmi' fî Târîhi'l-Edebi'l-'Arabî (el-Edebu'l-Kadîm) (1. Baskı)*, Beyrût: Dâru'l-Cîl, 1986, 500.

7 Ahmet Abdulhadioğlu, "Arap Edebiyatında Didaktik Şiirin Ortaya Çıkışı ve Arap Grameri Konusunda Yazılan Başlıca Manzumeler", *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 3(1), 20-34; Cevâd Ğulâm'lî-Kübra Rûşenfikr, "eş-Şi'ru't-Ta'lîmî; Hasâisuhu ve Neş'etuhu fî'l-Edebil-'Arabî", *Mecelletu'l-'Ulûmi'l-İnsâniyye*, 2007, Sayı 14 (2), 26-47.

mevcut bilgiyi vezin ve kafiyeye kurallarına uydurmasıdır. Abbâsîler döneminde hikâyelerle başlayan didaktik şiirler, dinî ilimler başta olmak üzere, tarih, mantık, nahiv, belagat, felsefe, emsâl ve kimya gibi birçok ilmî bilgiyi kendisine konu edinmiştir.[8] Abbâsiler döneminde bu türde öne çıkan isimler, Ali b. el-Cehm (ö. 249/863), İbnu'l-Mu 'tez (ö. 296/908), İbn Dureyd (ö. 321/933) ve İbn Serrâc el-Kârî (ö. 316/929) gibi isimler zikredilebilir.[9]

Endülüs'te nazmedilen didaktik şiirlere bakıldığında ise Endülüslü şairlerin bu türde Doğulu şairleri geride bıraktıkları söylenebilir. Hatta Arap edebiyatında didaktik şiir denilince akla ilk gelen isimlerin ve eserlerin Endülüslülere ait olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Endülüs'te fetihten yıkılışa kadar olan süreçte tarihi konu alan didaktik şiirlerin ön planda olduğu da muhakkaktır. Bunun sebebi ise sonraki nesillere ecdâdın neler başardığının bilgisini vererek Endülüs'te birliği sağlamak ve korumak olabilir.[10] Bu bilgiden hareketle Endülüs'te nazmedilen didaktik şiirlerin konu bakımından biraz daha genişlediği söylenebilir. Çünkü şairler artık şiirlerinde Hz. Adem ile Hz. Havva'nın yer yüzüne gönderilişleri, Kur'ân kıssaları, Peygamberler tarihi, sahâbenin faziletleri ve Sadru'l-İslâm döneminden itibaren kurulan İslâm devletleri tarihi gibi konuları da ele almışlardır.[11]

Fakat Endülüs'te farklı ilimlerin didaktik şiirlerde işlenmeye başlanması ve bu tür şiirlerdeki köklü değişimin ilk nüveleri Muvahhidler döneminde ekilmiş ve meyveleri ise Benî Ahmer döneminde yenilmiştir. Bu iki dönemde Endülüs'te nazmedilen didaktik şiirlerin konusunu ise daha çok tevhîd, fıkıh usulü, hadis ıstılahları, ferâiz, mantık, nahiv, sarf, arûz, kafiye, belâgat, tecvîd, imla' ve tarih gibi ilimler oluşturmuştur.[12] Örneğin İbn Mu'tî'nin[13] (ö. 628/1231) nahve dair *ed-Dürretü'l-Elfiyye fî 'İlmi'l-'Arabiyye (el-Urcûzetü'l-Elfiyye)*'si, İbn Mâlik'in nahvi konu alan *el-Elfiyye*'si, İbnü'l-Hatîb'in fıkıh ilmine dair *el-Elfiyye*'si, tıp ilmi ile alakalı *el-Ma'lûme*, beslenme ve gıda üzerine kaleme aldığı *el-Mu'temede*'si ve İslâm devletleri tarihi hakkında bilgiler verdiği *Rakamu'l-Muhellil* isimli urcûzelerine ek olarak şehir siyaseti üzerine nametmiş olduğu urcûzeleri, İbn Câbir'in yaklaşık olarak altmış ilimden bilgi verdiği *el-Hulletu's-Siyerâ fî Medhi Hayri'l-Verâ* isimli eserinde bulunan şiirleri, bu dönemin hatta Arap edebiyatının didaktik şiir konusundaki en gözde eserlerindendir.[14]

1. Didaktik (Ta'lîmî) Şiir Örnekleri

Giriş bölümünde bu tür şiirlerin ilk örneklerinin çeviri ile başladığı bilgisi verilmişti. Ebân b. 'Abdulhamîd el-Lâhikî'nin çevirisini manzum hale getirdiği *Kelile ve Dimne* isimli eserin giriş kısmı şöyledir:[15] (Serî')

---

8 Mahmut Üstün, *Endülüs Edebiyatı Benî Ahmer/Nasrîler Dönemi*, İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2021, 244.

9 Nurullah Yılmaz, *III. Abbâsî Asrında Edebî Çevre (232-334/847-945)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1995, 112-115.

10 Üstün, *Endülüs Edebiyatı Benî Ahmer/Nasrîler Dönemi*, 245.

11 Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l'Arabî (8) ('Asru'd-Düvel ve'l-İmârâti'l-Endelus)*, 238-239; 'Abdulazîz 'Atîk, *el-Edebu'l-'Arabî fi'l-Endelus (2. Baskı)*, Beyrût: Dâru'n-Nahdati'l-'Arabiyye, 1976, 334-336.

12 'Atîk, *el-Edebu'l-'Arabî fi'l-Endelus (2. Baskı)*,334; Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l'Arabî (8) ('Asru'd-Düvel ve'l-İmârâti'l-Endelus)*, 241-242; Fevzî 'Îsâ, *eş-Şi'ru'l-Endelusî fî 'Asri'l-Muvahhidîn (1. Baskı)*, İskenderiyye: Dâru'l-Vefâ', 2007, 218-219.

13 Geniş bilgi için bkz. Nevzat H. Yanık, "İbn Mu'tî", *DİA*, İstanbul 1999, XX, 213-214.

14 'Atîk, *el-Edebu'l-'Arabî fi'l-Endelus (2. Baskı)*, 333; el-Makkarî, Ebû'l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed et-Tilimsânî el-Fâsî,, *Nefhu't-Tîb min Ğusni'l-Endelusi'r-Ratîb,* Tahkîk: İhsân 'Abbâs, Beyrût: Dâru Sâdır, 1968, II, 232; 'Abdurrahman 'Abâne, *eş-Şi'ru't-Ta'lîmî fi'l-Edebi'l-Cezâirî'l-Kadîm 'alâ 'Ahdi'l-Muvahhidîn (Dirâse fî Mevdû'âtih ve Bünyetih İbn Mu'tî Numuzecan)*, (Yüksek Lisans Tezi), Câmi'atu Kasdî Merbâh Ouargla, Ouargla 2007-2008, 73.

15 Demirayak, *Abbâsî Edebiyatı Tarihi*, 107-108.

1- هَذَا كِتَابُ كَذبٍ وَمحْنَة وَهْوَ الَّذي يُدْعَى كَلِيلَةَ وَدِمْنَة
2- فِيهِ دَلَالاتٌ وَفِيهِ رُشْدُ وَهْوَ كِتَابٌ وَضَعَتْهُ الْهِنْد
3- فَوَصَفُوا آدابَ كُلِّ عَالَمٍ حِكَايَةً عَن ألسُنِ الْبَهَائِم
4- فَالْحُكَمَاءُ يَعْرِفُونَ فَضْلَهُ وَالسُّخَفَاءُ يَشْتَهَونَ هَزْلَه
5- وَهْوَ عَلَي ذَاكَ يَسِيرُ الحِفْظ لَذّ عَلَي اللِّسَانِ عِنْدَ اللَّفْظ

1- *Bu, Kelîle ve Dimne olarak adlandırılan yalan ve süsleme kitabıdır.*
2- *İçerisinde iyiye ve doğruya götüren işaretler olup Hintlilerin telif ettiği bir kitaptır.*
3- *Bu kitapta bütün âlemin âdâbını hayvanların dilinden hikâye şeklinde vasfetmişlerdir.*
4- *Bilge kimseler bu kitabın faydalı yönlerini bilirler, aklı zayıf olanlar ise onun eğlenceli yönünden hoşlanırlar.*
5- *Bu şekliyle kitap kolay ezberlenir ve nutuk esnasında dile kolay gelir.*

Arap edebiyatında didaktik şiirler deyince akla ilk gelen eser, *elfiyyeler* gelmektedir. Bazıları sarf bazıları ise nahvi konu edinen bu türün birçok örneği vardır. İbn Mâlik (ö. 672/1274)'in 2794 beyitlik *el-Kâfiyetü'ş-Şâfiye* isimli eserinin giriş kısmı şöyledir:[16] (Recez)

1- قـالَ مـحَـمَّدٌ هُـوَ ابـنُ مـالِك نَوى إفادَةَ بِمَا فيهِ اجْتَهَدْ
2- اَلْحَمْدُ للهِ الاذي مِنْ رفْدِهِ تَوْفيقُ مَنْ وُفِّقَ لِحَمْدِهِ

1- *İçerisinde çalışmaya niyetlendiği şeyi ifade eden Muhammed yani İbn Mâlik (şöyle) dedi:*
2- *Allah'a şükürler olsun ki ona hamd etme imkânını bize tanıyan yine odur.*

İbn Mâlik *el-Kâfiyetü'ş-Şâfiye* adlı kitabından özetlediği, *el-Ḫulâṣatü'l-Elfiyye* olarak bilinen ifadesinin kolay ve üslûbunun akıcı olması sebebiyle sahasının en önemli eserlerinden biri kabul edilen 1002 beyitten oluşan[17] bu eserin giriş kısmı ise şöyledir:[18] (Recez)

1- قـالَ مـحَـمَّدٌ هُـوَ ابـنُ مـالِك أحـمَـدُ رَبّي اللهَ خَيـرَ مَـالِكِ
2- مُـصَـلّياً عَلَى النَّبيّ الْمُصطَفَى وَآلِهِ المُستَكمِلينَ الشَّرَفَا
3- وَأستَـعِـيـنُ اللهَ فِي ألفِيَّه مَقَـاصِـدُ النَّحوِ بِهَـا مَـحـوِيَّه
4- تُقَـرِّبُ الأقصَى بِلَفظٍ مُوجَزِ وَتَبسُطُ البَذلَ بِوَعدٍ مُنجَزِ
5- وَتَقتَضِي رِضاً بِغَيرِ سُخطِ فَائِقَةً أَلفِيَّةَ ابن مُعطِي

[16] Abdulhadioğlu, "Arap Edebiyatında Didaktik Şiirin Ortaya Çıkışı ve Arap Grameri Konusunda Yazılan Başlıca Manzumeler", 20-34.
[17] Abdülbaki Turan, "el-Elfiyye", *DİA*, İstanbul, 1995, c. XI, 28-29.
[18] Abdulhadioğlu, "Arap Edebiyatında Didaktik Şiirin Ortaya Çıkışı ve Arap Grameri Konusunda Yazılan Başlıca Manzumeler", 20-34

1- *İbn Mâlik olan Muhammed dedi ki: sahip olanların en hayırlısı Rabbim olan Allah'a hamd ederim.*
2- *Seçilmiş Peygamberine ve onun şerefli ehline salât ederim.*
3- *Nahiv ilminin mühim meselelerini ihtiva eden Elfiyye hususunda Allah'tan yardım dilerim.*
4- *Mûcez bir lafızla, en uzak anlamları yaklaştırır, başarılı bir vaatle bilgi bahşedip dağıtır.*
5- *Elfiyye, kızgınlık değil hoşnutluk içerir, İbnu'l-Mu'ti'nin "Elfiyye"sinden üstün bir değer taşıyor.*

Ebû Hayyân bir şiirinde nahvin eşsiz bir ilim olduğunu, Kur'ân ve sünnetin ancak onun sayesinde anlaşılacağını dile getirdikten sonra nahiv ilminin ortaya çıkmasında ve bugüne kadar ulaşmasında emeği geçenleri sırasıyla zikretmiştir. Ebû Hayyân'ın nahvi konu alan didaktik şiirinin bazı bölümleri şöyledir: (Tavîl)[19]

1- هُوَ العلمُ لَا كَالْعِلْمِ شَيْءٌ تُرَاوِدُهُ لَقَدْ فَازَ بَاغِيهِ وَأَنْجَحَ قَاصِدُه
2- بِهِ يُعْرَفُ الْقُرْآنُ وَالسُّنَّةُ الَّتِي هُمَا أَصْلُ دِينِ اللهِ ذُو أَنْتَ عَابِدُه
3- لَقَدْ حَازَ فِي الدُّنْيَا فَخَارًا وَسُودَدَا أَبُو الْأَسْوَدِ الدُّيلِي فَللجرّ سَانِدُه
4- هُوَ اسْتَنْبَطَ العِلْمَ الَّذِي جَلَّ قدْرُهُ وَطَارَ بِهِ لِلعُرْبِ ذِكْرٌ نُعَاوِدُه
5- وَسَادَ عَطَا نَجْلُهُ وَابْنُ هُرْمُز وَيَحْيَى وَنَصْرٌ ثُمَّ مَيْمُون مَاهِدُه
6- وَعَنْبَسَة قَدْ كَانَ أَبْرَعَ صَحْبه فَقَدْ قَلَّدَت جيدَ الْمَعَالِي قَلَائِدُه
7- إِلَى أَنْ أَتَى الدَّهْرُ العَقِيمُ بِوَاحِدٍ مِنَ الْأَزْدِ تُنْمِيهُ إِلَيْهِ فَرَائِدُه
8- إِمَامُ الْوَرَى ذَاكَ الخَلِيلُ بْنُ أَحْمَدَ أَقَرَّ لَهُ بِالسَبقِ فِي الْعِلْمِ حَاسِدُهُ

1- *O kendisine denk olacak bir şey olmayan ilimdir, onu isteyen elde eder, ona yönelen ise başarır.*
2- *Onunla senin de âbidi olduğun Allah'ın dinin aslı olan Kur'ân ve sünnet bilinir.*
3- *Ebû'l-Esved ed-Düelî dünyada saygınlık ve övünme elde etti bu yüzdende mecrurluğun dayanağı odur.*
4- *O, değeri büyüyen bu ilmi meydana çıkardı, onunla Araplar için tekrar edebileceğimiz bir nam yayıldı.*
5- *Sonrada onun oğlu olan 'Atâ, İbn Hürmüz, Yahya, Nasr ve Meymûn onun yardımcıları iken hüküm sürdü.*
6- *'Anbese ise onun en becerikli, hünerli arkadaşı idi, onun gerdanlıkları me'âlinin iyilerine takıldı (onun fikirleri benimsendi).*
7- *Kısır zaman, kıymetli mücevherleri onu yükseltecek olan Ezd kabilesinden birisini getirinceye kadar (öncekiler hüküm sürdü).*
8- *Mahlûkatın imamı Halîl b. Ahmed'dir, kıskananları dahi ilimde geride kaldıklarını kabul ettiler.*

[19] İbnü'l-Hatîb, Ebû Abdillâh Zü'l-Vizâreteyn Lisânuddîn Muhammed b. Abdillâh b. Saîd es-Selmânî el-Endelüsî, *el-İhâta fî Ahbâri Ğırnâta (2. Baskı)*, Tahkîk: Muhammed Abdullah 'İnân, Kahire: Mektebetu Hâncî, 1973, c. III, 50-51.

Bu tür şiirlerde ele alınan konulardan birisi de yaratılış, İslâm tarihi ve biyografidir. Bu alanda en güzel örneklerden birisi Abbâsî dönemi şairlerinden Alî b. el-Cehm'e aittir. el-Muhabberetu'l-Kubrâ adlı urcûzesine şöyle başlamıştır:[20] (Recez)

1- الحَمدُ لِلَّهِ المُعيدِ المُبدي حَمداً كَثيراً وُهوَ أُهلُ الحَمدِ
2- ثُمَّ الصَلاةُ أَوَّلاً وَآخِرا عَلى النَبِيّ باطِناً وَظاهِرا
3- يا سائِلي عَن اِبتِداءِ الخَلقِ مَسأَلَةَ القاصِدِ قَصدَ الحَقِّ
4- أَخبَرَني قَومٌ مِن الثِقاتِ أولو عُلومٍ وَأولو هَيئآتِ
5- تَقَدَّموا في طَلَبِ الآثارِ وَعَرَفوا حَقائِقَ الأَخبارِ
6- وَفَهِموا التَوراةَ وَالإِنجيلا وَأَحكَموا التَنزيلَ وَالتَأويلا
7- انَّ الَّذي يَفعَلُ ما يَشاءُ وَمَن لَهُ العِزَّةُ وَالبَقاءُ
8- أَنشَأَ خَلقَ آدَمٍ إِنشاءَ وَقَدَّ مِنهُ زَوجَهُ حَواءَ

1- *Yoktan yaratan ve yeniden dirilten Allah'a sayısız övgüler olsun o buna hakkıyla layıktır.*
2- *Sonra ezelde ve ebedde açık ve ya gizli her halde salat Hz. Peygambere olsun.*
3- *Ey bana yaratılışın başlangıcı hakkında gerçeği bulmaya çalışan kişinin problemini soran kişi!*
4- *İlahi ilimlere hâkim güvenilir kişilerden oluşan bir topluluk, bana haber verdi.*
5- *Âsar isteği hakkında bilgi sunan haberin gerçeğini bilenler.*
6- *Tevratı ve İncili bilirler, tenzil ve te'vil hususunda hüküm verenler.*
7- *Allah, istediğini yapandır, o izzet ve sonsuz kudret sahibidir.*
8- *O, Adem'i yoktan var ederek yarattı ve eşi Havva'yı ondan koparıp çıkardı.*[21]

Endülüs Benî Ahmer dönemi şairlerinden el-Lahmî el-Yekkî (ö. ?) de bir şiirinde Hadîs-i Şerîflerin tedvîninde görev alan sahâbelerden, onların azimlerinden, metanetlerinden, sabırlarından, ne derece önemli kişiler olduklarından ve en sonunda onların yorum ve açıklamalarından şöyle diyerek bahsetmiştir: (Tavîl)[22]

1- لَقَدْ حَازَ أَصْحَابُ الحَدِيثِ وأَهْلُه شأوًا وتوتيرا ومجدًا مُخَلَّدَا
2- وَصَحَّت لَهُم بَيْنَ الأَنَامِ مَزِيَّةٌ أبَانَت لَهُم عَزّاً مجداً وسُودَدَا
3- بِدَعْوَةِ خَيْرِ الخَلْقِ أفْضَل مُرْسَل مُحَمَّدِ الْمَبْعُوثِ بِالنُّورِ وَالْهُدَا
4- فَهُمْ دَوَّنُوا عِلْمَ الحَدِيثِ وأتْقَنُوا وَنَصُّوا بِتَبْيِينٍ صَحِيحًا وَمُسْنَدَا
5- وَجَاؤوا بِأَخْبَارِ الرَّسُولِ وَصَحْبِهِ عَلَى وَجْهِهَا لَفْظًا ورَسْمًا مُقَيِّدَا

[20] https://poetry.dctabudhabi.ae/#/diwan/poem/26567 (Erişim Tarihi: 26.11.2021)
[21] Sait Uylaş, *II. Abbâsî Asrı'nda Edebî Çevre (232-334/847-945)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2001, 154.
[22] İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta fî Ahbâri Ğırnâta (2. Baskı)*, c. III, 62; Üstün, *Endülüs Edebiyatı Benî Ahmer/Nasrîler Dönemi*, 247.

6- وَهُمْ نَقَلُوا الآثارَ والسُّنَنَ الَّتِي مَنْ أَصْبَحَ ذَا أخذٍ بها فَقَدِ اهْتَدَا
7- وَمَا قَصَّرُوا فِيهَا بِفِقْهٍ وَلَا وَنُوا بَل الْتَزَمُوا حَدًّا وَحَزْماً مُؤَكَّدَا
8- وَهُمْ أَوْضَحُوا مِنْ بَعْدِهِمْ بِإِجْتِهَادِهِمْ وَتَبْيِينِهم سُبُلَ الهُدَى لِمَن اقْتَدَا

1- *Hadis ashâbı ve ehli amaç edinerek, zorlayarak, coşkuyla ve sonsuz bir şekilde meydana getirdi, gerçekleştirdi.*
2- *Onları saygınlık, övgü ve efendilik yönünden ön plana çıkaran ayrıcalık, meziyet onları insanlar arasında sabit kıldı.*
3- *(Ayrıcalık, onları) nur ve hidayet ile gönderilen Muhammed (s.a.v), elçilerin en efdali olan yaratılmışların en hayırlısının daveti, çarğrısı ile (sabit kılındılar).*
4- *Onlar hadîs ilmini kayda geçirdiler ve çok dikkatli davrandılar, isnat ve sıhhat yönünden ispat ederek düzenlediler.*
5- *Resul'un ve arkadaşlarının haberlerini, kayıtlı, vasıflı ve lafzî olarak getirdiler (ulaştırdılar).*
6- *Ve onlar, onları kabul eden kişinin hidayete erdiği âsârı ve sünneti naklettiler.*
7- *Onlar fıkıhda da ihmalkâr davranmadılar ve bıkmadılar, aksine (ona da) metanetle emin ve (ölçekli) dikkatli bir şekilde tutundular.*
8- *Onlardan sonra da uyacak kişiler için hidayet yolları olacak olan kendi açıklamalarını ve içtihadlarını açıkladılar.*

Didaktik şiirlerde ele alınan konulardan birisi de tecvittir. İbnü'l-Cezerî'nin (ö. 833/1429) şu beyitleri ise bu türün en güzel örneklerindendir:[23] (Recez)

1- والأَخْذُ بالتَّجويدِ حَتْمٌ لازِمُ من لم يُجَوّدِ القُرآنَ آثِمُ
2- لأَنَّهُ بِهِ الإِلَهُ أَنْزَلاَ وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلاَ
3- وَهُوَ أَيْضاً حِلْيَةُ التِّلاَوَةِ وَزِينَةُ الأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ

1- *Kur'ân'ı tecvîd ile okumak vâciptir. Kim onu tecvîdsiz (gelişigüzel) okursa günahkâr olur.*
2- *Çünkü Allah, Kur'ân'ı tecvîd üzere indirdi ve bize kadar da Kur'ân böylece geldi.*
3- *O (tecvîd), tilâvetin süsü; edâ ve kırâatin zinetidir.*

Bu türde ele alınan diğer bir konu ise aruz bahirleridir. Yûsuf en-Nebhânî (1849-1932)'dir. en-Nebhânî, aruz bahirlerinin tamamını Hz. Peygambere methiye nazmederek öğretme yoluna gitmiştir. Örneğin Tavîl bahrini şöyle dile getirmiştir:[24]

1- جَل لَيسَ لِلهادي الشَفيع مُماثِلُ هُوَ البَحرُ لَم يُعرَف لَهُ قَطُّ ساحِلُ
2- فَعولُن مَفاعيلُن فَعولُن مَفاعِلُ طَويلُ نِجادِ السَيفِ أَروَعُ باسِلُ

[23] Geniş bilgi için bkz. Yaşar Akaslan, "Didaktik Manzûmeler Vasıtasıyla Tecvîd Öğretimi", *Usul İslam Araştırmaları Dergisi*, 34 (2020): 255-285.
[24] Geniş bilgi için bkz. Ahmet Şen, "Aruza Dair Didaktik Bir Manzûme: Yusuf en-Nebhânî'nin Nazmu Evzâni'l-Buhûr fî Medhi'r-Rasûl", *Kafkas Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 8/16 (Temmuz-2021), 680-691.

1- *Tabii ki şefaatçi ve yol gösterici olarak benzeri yoktur. O sahili asla bilinmeyen bir denizdir.*
2- *Fe'ûlun-mefâ'îlun-fe'ûlun-mefâ'ilu. Kılıcının kemeri uzundur mükemmel bir yiğittir.*

Didaktik şiirlere konu olan diğer bir madde ise sudur, et-Tuğrâî (ö. 515/1121), bir şiirinde suyu şöyle diyerek anlatmıştır:[25] (Basît)

1- فى الماء سر عظيم لا يحسّ به إلا الحكيم العليم الماهر الفطنُ
2- فتارة فى تجاويف العروق دم وتارة فى الثدايا ناصعاً لبنُ
3- وهو الذي صار في الزيتون يانعه زيتاً وفي الكرم خمرا فيه يختزن

1- *Suda ilim sahibi, bilgili ve hekim kişilerin anlayacağı büyük sırlar vardır.*
2- *Bazen damarlarda kan, bazen de içilecek bir sıvıdır.*
3- *O, zeytinde parlak bir yağ ve üzümde depolanmış bir şaraptır.*

Sonuç

Abbâsîler döneminde ilk örnekleri çeviri ile başlayan didaktik şiirlerin hemen hemen bütün ilim dallarını kendisine konu edindiği söylenebilir. Bu tür şiirlerde amaç her hangi bir şeyin öğretilmesi olduğu için şairin duygu seli, yaratıcılığı veya edebi sanatları kullanma beceri aranmaz. Didaktik şiirlerdeki esas mevzu, şairin eldeki bilgiyi kullanacağı bahre uydurarak en güzel şekilde sunmasıdır.

Didaktik şiirler denilince akla ilk gelen eserler, genelde elfiyye ismiyle nazmedilen urcûzelerdir. Fakat dikkat edilmesi gereken önemli bir husus vardır. Urcûze türü şiirler, müzdevic kafiyeyle yani "aa", "bb", "cc"… şeklinde ve recez bahriyle nazmedilmişlerdir. Fakat didaktik şiirlerde her hangi bir kafiye veya bahir sınırlandırması yoktur. Genellikle kaside formatında ve Halil b. Ahmed tarafından kaideleri belirlenen aruz bahirlerinden herhangi birisi ile nazmedilmişlerdir. Ayrıca urcûze, bir nazım türü, didaktik/ta'lîmî terimi ise bir konu çeşididir. Fakat içerisinde bilgi verme amacı taşıyan şiirlerde bu türe örnek olarak gösterilebilir.

Didaktik şiirlerin nazmedilme amaçlarına ulaştıkları ve bu şiirler vesilesiyle bilginin kalıcılığının sağlandığı söylenebilir. Bu tür şiirlerin bir kısmı ders olarak okutulurken bir kısmı ise bir nevi kayıt defteri olarak kullanılmış ve geçmişin unutturulmaması hedeflenmiştir. Ayrıca bu şiirler üzerine birçok şerh yapılmış ve şerh geleneğine birçok katkı sağlanmıştır. Didaktik şiirlerde ele alınan konular için de herhangi bir kısıtlama yapmak uygun değildir. Çünkü birçok farklı konu, bu şiirlerde işlenmiştir.

Kaynakça

'Abâne, 'Abdurrahman, *eş-Şi'ru't-Ta'lîmî fî'l-Edebi'l-Cezâirî'l-Kadîm 'alâ 'Ahdi'l-Muvahhidîn (Dirâse fî Mevdû'âtih ve Bünyetih İbn Mu'tî Numuzecan)*, (Yüksek Lisans Tezi), Câmi'atu Kasdî Merbâh Ouargla, Ouargla 2007-2008.

'Atîk, 'Abdulazîz, *el-Edebu'l-'Arabî fî'l-Endelus (2. Baskı)*, Beyrût: Dâru'n-Nahdati'l-'Arabiyye, 1976.

[25] Selami Bakırcı, *IV. Abbâsi Döneminde Edebi Çevre (447-656/1055-1258)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1997, 199.

Abdulhadioğlu, Ahmet, "Arap Edebiyatında Didaktik Şiirin Ortaya Çıkışı ve Arap Grameri Konusunda Yazılan Başlıca Manzumeler", *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 3(1), 20-34.

Akaslan, Yaşar, "Didaktik Manzûmeler Vasıtasıyla Tecvîd Öğretimi", *Usul İslam Araştırmaları Dergisi*, 34 (2020): 255-285.

Bakırcı, Selami, *IV. Abbâsi Döneminde Edebi Çevre (447-656/1055-1258)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1997.

Dayf, Şevkî, *Târîhu'l-Edebi'l'Arabî (3) (el-'Asru'l-'Abbâsî el-Evvel) (8. Baskı)*, Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, 1966.

Demirayak, Kenan, *Abbâsî Edebiyatı Tarihi*, Erzurum: Bakanlar Matbaacılık, 1998.

el-Fâhûrî, Hannâ, *el-Câmi' fî Târîhi'l-Edebi'l-'Arabî (el-Edebu'l-Kadîm) (1. Baskı)*, Beyrût: Dâru'l-Cîl, 1986.

el-Fîrûzâbâdî, Ebû't-Tâhir Mecduddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Tahkîk: Enis Muhammed eş-Şâmî ve Zekeriyyâ Câbir Ahmed, Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 2008, 1136-1137.

Ğulâm'lî- Rûşenfikr, Cevâd -Kübra, "eş-Şi'ru't-Ta'lîmî; Hasâisuhu ve Neş'etuhu fî'l-Edebil-'Arabî", *Mecelletu'l-'Ulûmi'l-İnsâniyye*, 2007, Sayı 14 (2), 26-47.

İbnü'l-Hatîb, Ebû Abdillâh Zü'l-Vizâreteyn Lisânuddîn Muhammed b. Abdillâh b. Saîd es-Selmânî el-Endelüsî, *el-İhâta fî Ahbâri Ğırnâta (2. Baskı)*, Tahkîk: Muhammed Abdullah 'İnân, Kahire: Mektebetu Hâncî, 4 Cilt, 1973.

'Îsâ Fevzî, *eş-Şi'ru'l-Endelusî fî 'Asri'l-Muvahhidîn (1. Baskı)*, İskenderiyye: Dâru'l-Vefâ', 2007.

el-Makkarî, Ebû'l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed et-Tilimsânî el-Fâsî, *Nefhu't-Tîb min Ğusni'l-Endelusi'r-Ratîb*, Tahkîk: İhsân 'Abbâs, Beyrût: Dâru Sâdır, 8 Cilt, 1968.

er-Râfi'î, Mustafa Sâdık, *Târîhu Âdâbi'l-'Arab (1. Baskı)*, Kumhâne: Mektebetü'l-Îmân, 2 Cilt, 1940.

Şen, Ahmet, "Aruza Dair Didaktik Bir Manzûme: Yusuf en-Nebhânî'nin Nazmu Evzâni'l-Buhûr fî Medhi'r-Rasûl", *Kafkas Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 8/16 (Temmuz-2021), 680-691.

Turan, Abdülbaki, "el-Elfiyye", *DİA*, İstanbul, 1995, c. XI, 28-29.

Tuzcu, Kemal, "Arap Şiirinde Recezin Ortaya Çıkışı", *Nüsha*, 12 (35), 2012/II, 109-129.

Tuzcu, Kemal, "Klasik Arap Şiirinde Didaktik Şiirler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 47, 2 (2007), 147-171.

Uylaş, Sait, *II. Abbâsî Asrı'nda Edebî Çevre (232-334/847-945)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2001.

Üstün, Mahmut, *Endülüs Edebiyatı Benî Ahmer/Nasrîler Dönemi*, İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2021.

Yanık, Nevzat H., "İbn Mu'tî", *DİA*, İstanbul 1999, XX, 213-214.

Yılmaz, Nurullah, *III. Abbâsî Asrında Edebî Çevre (232-334/847-945)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1995.

https://poetry.dctabudhabi.ae/#/diwan/poem/26567 (Erişim Tarihi: 26.11.2021)

ENDÜLÜSLÜ EBÛ BEKİR İBNÜ'L-ARABÎ'NİN EL-AVÂSIM MİNE'L-KAVÂSIM İSİMLİ ESERİNİN İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah Ömer YAVUZ
Dr., Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi ABD.
Orcid no: 0000-0001-7381-0416

ÖZET

İslam mezheplerinin doğasında kendi varlığını koruma ve diğer ekollerle arasındaki kalın çizgiyi ayırma refleksleri barınmaktadır. Her mezhep muhatapları ve ilişkileri ile kendi dünyasını kurar. Mezhebin gölgeliğinde şekillenen mezhep taraftarlığı da bahsi geçen reflekslerden etkilenir. Çünkü mezhep yapısını ortaya çıkaran, şekillendiren ve etrafında insanları toplayan şey söz konusu tavırlardır. Bu durumun bir sonucu olarak mezheplere dair değerlendirmeler, olgulardan ziyade algılardan beslenmektedir. Mezhep tarafgirliğinin objektif değerlendirmeleri gölgelemesi de bunun bir sonucudur. Tarihsel süreçte mezhepler açısından kıymetli verilerin başında mezheplerin lehinde veya aleyhinde yazılan literatür gelmektedir. Bu eserler yazarlarının hem kendi mezhepleri hakkındaki görüşlerini hem de diğer mezheplere yönelik değerlendirmelerini bir arada barındırmaktadır. Araştırmamız, Endülüslü bilgin Ebû Bekir Muhammed b. Abdillâh İbnü'l-Arabî el-Meâfirî'nin (ö. 543/1148) *el-Avâsım mine'l-kavâsım* isimli eserine odaklanmaktadır. Bu eseri İslam Mezhepleri Tarihi açısından incelemeye çalışmaktadır. Ele aldığımız eserin müellifi, Eş'arî Mâlikî kimliğine sahiptir. O, İslam coğrafyasının önemli merkezlerinden birisi olan Endülüs'te dünyaya geldi. Endülüs'ten başlayıp İslam coğrafyasının önemli şehirlerini içine alan ilim yolculuğuna çıktı. Bahsi geçen eserin bu ilim yolculuğundan sonra kaleme alınması kitap hakkındaki merakı biraz daha artırmaktadır. Eserin birinci bölümünde ise çeşitli kelâm konularına temas edilmektedir. Fakat sistematik bir kelâm kitabı niteliği taşımamaktadır. Sadece bazı kelâmî meselelerin ele alınıp değerlendirilmesine gayret edilmektedir. Bu bağlamda eleştirel bir üslubun takınıldığı hemen fark edilmektedir. Eserin ikinci bölümü sahabe olgusu üzerinden mezheplerin oluşmasına neden olan ilk dönem olaylarını incelemektedir. Bu bağlamda İslam Mezhepleri Tarihini ilgilendiren konuları bu kısımda ele almaktadır. Öncelikle Hz. Peygamber'in vefatı ve sonrasında yaşanan olayları ele alarak incelemektedir. Ardından Hz. Osman dönemi hadiselerini ve yaşanan kaos ortamını irdelemektedir. Hz. Ali döneminde ise Cemel ve Sıffîn savaşlarını, Şiîlerin imâmet iddialarını değerlendirmektedir. Yazar, Şiî imâmet teorisini tamamen reddetmektedir. Son olarak Emevî halifeleri Muaviye ve oğlu Yezîd'in hilâfet dönemleri ele alınmaktadır. Burada ise Emevî iktidarını anlamaya çalışan bir yaklaşım söz konusudur. Emevîlere dönük bazı isyanlar da farklı bir gözle izah edilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Endülüs, İslam Mezhepleri, Eş'arîlik, Ebû Bekir İbnü'l-Arabî

EVALUATION OF ANDALUSIAN ABU BAKR IBNU'L-ARABĪ'S WORK TITLED AL-AVĀSIM MINA'L-KAVASIM IN TERMS OF HISTORY OF ISLAMIC SECTS

SUMMARY

In the nature of Islamic sects, reflexes to protect their own existence and to separate the thick line between them and other schools are located. Each sect establishes its own world with its interlocutors and relations. The sectarian support shaped in the shadow of the sect is also affected by the aforementioned reflexes. Because it is the attitudes in question that reveal and shape the sectarian structure and gather people around it. As a result of this situation, evaluations about sects are fed by perceptions rather than facts. It is a result of this that sectarian bias overshadows objective evaluations. In the historical process, the most valuable data in terms of sects is the literature written for or against sects. These works contain both the views of their authors about their own sects and their evaluations about other sects.Our research focuses on the work of Andalusian scholar Abu Bakr Ibnu'l-Arabī (d. 543/1148) named al-Avāsim mina'l-kavasim. He tries to analyze this work in terms of the History of Islamic Sects.

The author of the work we are dealing with has the identity of Ash'arī and Malikī. He was born in Andalusia, one of the important centers of Islamic geography. He embarked on a scientific journey that started from Andalusia and included the important cities of the Islamic geography. The fact that the aforementioned work was written after this scientific journey increases the curiosity about the book a little more. In the first part of the work, various kalām issues are touched upon. However, it is not a systematic kalām book. Only some kalām issues are tried to be handled and evaluated. In this context, it is immediately noticed that a critical style is adopted. The second part of the work examines the first period events that led to the formation of sects through the phenomenon of the Companions. In this context, he deals with the issues related to the History of Islamic Sects in this section. First of all, it examines the death of the Prophet and the events that took place after it. Then, it examines the events of the Chalip Osman period and the chaos environment experienced. In the period of Chalip Ali, he evaluates the wars of Camel and Siffīn, and the claims of the Shiites for imamāte. The author completely rejects the Shiite theory of imamāte. Finally, the caliphate periods of the Umayyad caliphs Muaviyyah and his son Yazid are discussed. Here, on the other hand, there is an approach that tries to understand the Umayyad power. Some revolts against the Umayyads are also tried to be explained from a different perspective.

Keywords: Andalusia, Islamic Sects, Ash'arism, Abu Bakr Ibnu'l-Arabī

Giriş

İslam mezheplerinin doğasında kendi varlığını koruma ve diğer ekollerle arasındaki çizgiyi ayırma refleksleri barınmaktadır. Her mezhep muhatapları ve ilişkileri ile kendi dünyasını kurar. Mezhebin gölgeliğinde şekillenen mezhep taraftarlığı da bahsi geçen reflekslerden etkilenir. Bu durumun bir sonucu olarak mezheplere dair değerlendirmeler, olgulardan ziyade algılardan beslenmektedir. Tarihsel süreçte mezhepler açısından kıymetli verilerin başında mezheplerin lehinde veya aleyhinde yazılan literatür gelmektedir. Bu eserler, yazarlarının hem kendi mezhepleri hakkındaki görüşlerini hem de diğer mezheplere yönelik değerlendirmelerini bir arada barındırmaktadır. Genel üsluba bakıldığında, metinlerde muhalefet edilen mezhep için olumsuz bakış açısı dikkat çekmektedir. Öte yandan söz konusu eserlerin dönemin halet-i ruhiyesini yansıttığını da ifade edebiliriz. Bulunduğu coğrafyanın, etkisi altında kaldığı siyasal

gücün, mezhepler arası rekabetlerin ve diğer başka pek çok sebebin metinlere etki ettiği anlaşılmaktadır.[1] Bahsi geçen eserler, eksikliklere/sorunlara sahip olmakla birlikte mezheplerin tarihsel gelişimine dönük temel bilgileri ihtiva etmektedir. Dahası bulundukları mekân ve tarihsel dönemin din/mezhep algısı hakkında da önemli ip uçları barındırmaktadır. Dolayısıyla bu metinlerin bütüncül bir okumaya tabi tutulmasıyla anlaşılabileceği varsayılabilir.

Araştırmamız, Endülüslü bilgin Ebû Bekir Muhammed b. Abdillâh İbnü'l-Arabî el-Meâfirî'nin (ö. 543/1148) *el-Avâsım mine'l-kavâsım* isimli eserini[2] İslam Mezhepleri Tarihi açısından[3] incelemeye çalışmaktadır. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin Eşʿarî-Mâlikī kimliği ve Endülüs'ten başlayıp İslam coğrafyasının önemli merkezlerini içine alan ilim yolculuğu kendisini öne çıkarmaktadır. *el-Avâsım mine'l-kavâsım*'ın bu ilim yolculuğundan sonra kaleme alınması da kitap hakkındaki merakı biraz daha artırmaktadır. Ayrıca Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin entelektüel kimliği, Eşʿarî ve Mâlikī geleneklerine mensup olması, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*'daki düşüncelerini daha da önemli hale getirmektedir. Buna ilaveten, Kuzey Afrika ve Endülüs'te Eşʿarî geleneğinin durumunu değerlendirme açısından da önem arz etmektedir.

1. Tarihsel Arka Planıyla Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin Düşünce Hayatı

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin dünyaya geldiği ve düşünce dünyasına ciddi bir şekilde tesir eden coğrafya, İslam medeniyetinin simge bir havzası olan Endülüs'tür. Müslümanların fetihten[4] sonra kurduğu Endülüs Emevî Devleti'nin[5] yıkılışının (422/1031) akabinde her şehirde ayrı devletçiklerin hüküm sürdüğü mülûku't-tavâif dönemi[6] başladı. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, bu zaman diliminde İşbiliye'de (Sevilla) dünyaya geldi.[7] İşbiliyye ve çevresine hâkim olan şehir devleti ise Abbâdîler'di. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin babası, Abbâdîlerin veziri ve bölgede sözü dinlenen bir ilim adamı olan Ebû Muhammed İbnü'l-Arabî'ydi.[8] Bu dönemde Endülüs'ün şehir devletleri kendi iç mücadeleleri nedeniyle Kastilya Krallığına ve Hıristiyanlara karşı zafiyet göstererek Tuleytula'yı kaybettiler.[9] Reconquista fikrinin ilk büyük zaferi neticesinde Endülüs'te Müslümanlar çareyi Kuzey Afrika devleti Murâbıtlar'dan[10] yardım istemekte

[1] Klasik mezhepler tarihi kitapları olan makālat eserlerinden bazıları ise mezhepleri herhangi bir yargılamaya tabi tutmadan olduğu gibi aktarmaktadır. Bu eserlerin betimleyici bir yöntemi benimsediklerini söylemek mümkündür. Daha detaylı bilgi için bk. Sönmez Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş* (İstanbul: Dem Yay., 2016), 177.

[2] İncelemeye çalıştığımız bu eserin farklı baskıları bulunmaktadır. Araştırmamızda esas aldığımız nüsha, Ammâr Tâlibî tarafından tüm nüshaları tahkik edilerek ve eksik kısımları tamamlanarak "*Ârâ'ü Ebî Bekir İbni'l-Arabî el-Kelâmiyye*" isimli çalışmanın ikinci cildi olarak yayınlan yayınlanan eserdir.
Bk. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, thk. Ammâr Tâlibî (Cezayir: eş-Şeriketü'l-Vataniyye, ts.).

[3] Ebû Bekir İbnü'l-Arabî farklı ilim dalları ile ilgilendiği için kelâm ve tefsir meselelerindeki görüşleri çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bir örnek olması açısından bk. Ramazan Biçer, "Bir Kelâm Bilgini Olarak Ebu Bekir İbnü'l-Arabi'ye Göre Gazzâlî'nin Keşf Metodu", *Kelâmda Bilgi Problemi*, (2003), 251-262.

[4] Abdulvâhid Merrakûşî, *el-Muʿcib fî telhîsi ahbâri'l-Magrib* (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2006), 16-19; Ebû Zeyd Abdurrahmân b. Muhammed İbn Haldûn, *Târîhu İbn Haldûn*, thk. tas. Halil Şehadet (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2001), 6: 236-237; W. Montgomery Watt, *A History of Islamic Spain* (Edinburgh: Edinburgh University, 1992), 13-17; Abdurrahman Ali el-Hiccî, *et-Târîhu'l-Endelüsî mine'l-fethi'l-İslamî hatta sukutî Gırnata* (Dımeşk: Dâru'l-Kalem, 2007), 47-130.

[5] Bk. Mehmet Özdemir, *Endülüs Müslümanları - Siyasi Tarih* (Ankara: TDV Yay., 2013), 35-164.

[6] Merrakûşî, *el-Muʿcib fî telhîsi ahbâri'l-Magrib*, 124 vd.

[7] Ebü'l-Fazl Musa b. İyaz el-Yahsubî Kādî İyâz, *el-Gunye -fîhristu şüyûhi'l-Kādî İyâz* (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1982), 66; Ebü'l-Abbâs Şemseddin Ahmed b. Muhammed İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbau ebnâi'z-zaman*, thk. İhsan Abbas (Beyrut: Dâru Sadır, 1994), 4:296; Ebü's-Safâ Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn b. Abdillah Safedî, *Kitâbu'l-Vâfî bi'l-vefâyât*, thk. Ahmed Arnavut, Mustafa Türkî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türasî'l-Arabî, 2000), 3: 266.

[8] Kādî İyâz, *el-Gunye*, 66.

[9] Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esîr, *el-Kāmil fi't-târîh* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1987), 8: 439.

[10] Murâbıtlar hakkında detaylı bilgi için bk. Özdemir, *Endülüs Müslümanları*, 182-210.

buldular. Yusuf b. Tafşin'in (ö. 500/1106) komutasındaki Murâbıt ordusu Endülüs topraklarına geçerek Hıristiyan akınlarını bir süreliğine de olsa durdurmayı başardı.[11] Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin hayatının önemli bölümü Murâbıtların hüküm sürdüğü dönemde geçti. Murâbıtlar'dan sonra ise bölgeye Muvahhîdler hâkim oldu. Dolayısıyla Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin hayatının, Endülüs'de siyasi hâkimiyetin sık değiştiği kaos dönemine ve Hıristiyanların baskılarını artırdığı zaman dilimlerine denk geldiği anlaşılmaktadır.

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, seçkin ve ilme ilgi gösteren bir aileden geldiği için iyi bir eğitim aldı. Önceleri İşbiliye'deki hocalardan ders alan Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, ardından önemli bir Endülüs şehri olan Kurtuba'ya giderek ilim adamlarından eğitim gördü. İşbiliyye hâkimi Abbâdîlerin şehir devleti yıkılıp Murâbıtların iktidarı başlayınca Ebû Bekir İbnü'l-Arabî ve ailesi Endülüs'ten ayrılarak Kuzey Afrika üzerinden doğuya doğru seyahat ettiler.[12] Bu ilim yolculuğu yaklaşık on yıl sürdü. Kayrevan başta olmak üzere Kuzey Afrika kıyı şehirlerine uğrayan kafile sonrasında Mısır'a geçti. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî burada hadis, fıkıh ve kelâm gibi ilimlerde bilgisini artırdı. Fâtımî iktidarının egemenliğindeki Mısır'da Şiî-İsmâilîler başta olmak üzere çeşitli mezheplere mensup kimselerle münazaralar gerçekleştirdi.[13] Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin düşünce hatlarındaki eleştirel Şîa yorumlarının bu muhataplıklardan beslendiğini tahmin etmek güç değildir. Fâtımîlerin Sünnîlere yönelik baskıları da önemli bir pekiştireçtir. Mısır'ın ardından Kudüs'e geçen Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Selçuklu hâkimiyetindeki bu şehirden çokça istifade etti. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin düşünce dünyasının şekillenmesinde Kudüs'ün ciddi bir katkısı oldu. Eserlerinde de çokça telaffuz ettiği üzere buradaki ilim adamlarından etkilendi. Ebû Bekir İbn Ebû Rendeka et-Turtûşî, Ebû Ali Hüseyin es-Sâgânî, Ebû Said ez-Zencânî ilim öğrendiği âlimlerin başında gelmektedir.[14] Kudüs'ün ilim hayatını şehirde kurulu olan medreseler ve Horasan-Mâvrâünnehir coğrafyasından gelen ilim adamları hayli etkilemekteydi.[15] Doğal olarak bu etki Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'ye yansıdı. Onu Endülüslü ilim adamlarından ayıran farklı düşünce yapısının buralardan beslendiğini ifade edebiliriz. Kudüs'ten sonra Bağdât'a geçen Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Nizâmiye medreselerinde eğitim aldı. Bağdât'ın ilmî birikimi ve Ehl-i Sünnet'in hemen her ekolünün temsil edildiği atmosferi, İbnü'l-Arabî'yi etkiledi.[16] Ebü'l-Hasan Ali b. Hüseyin el-Bezzâz, Ebü'l-Meâlî Sâbit b. Bündâr, Hatib et-Tirmîzî ve Şâfiî fakihi Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed eş-Şâşî, bu dönemde görüştüğü, ders aldığı ilim adamlarından bazılarıdır.[17] Yine aynı dönemde Hanefî fakihlerinden de istifade etti.[18] Hac için Mekke'ye gidip sonrasında tekraren Bağdât'a dönen Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, İmâm Gazzâlî'den (ö. 505/1111) *İhyâu ulûmi'd-dîn* ve diğer eserlerini okuyarak onun ilmî birikiminden faydalandı. İki yıl kadar süren bu birliktelikte Ebû Bekir

[11] İbnü'l-Esîr, *el-Kāmil fi't-târîh*, 8: 467-471.
[12] Kādî İyâz, *el-Gunye*, 66-67; İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbau ebnâi'z-zaman*, 4: 296; Safedî, *Kitâbu'l-Vâfî bi'l-vefâyât*, 3: 266. Bu yolculuğunun sebebi olarak Mûrabıtlar'dan kaçtıkları ya da Murâbıt emiri Yusuf b. Tafşîn'in hükümdarlığını Abbâsî halifesine onaylatmak için gönderildikleri şeklinde yorumlar bulunmaktadır. Bu yolculuğun sonunda Gazzâlî'den fetva ve Abbâsî Halifesinden ferman alırlar. Nitekim Gazzâlî, fetva metninde Mağrib'de herkesin Yusuf b. Taşfin'e biat etmesi gerektiğini, Yusuf'a karşı çıkan kimselerin Abbâsî Halifesine karşı çıkmış olacağını belirtmektedir. Ayrıca Ebû Bekir İbnü'l-Arabî ve beraberindekiler geri döndüklerinde kendilerini karşılayan heyetin olması da onların Murâbıtlarla olan iyi ilişkilerini göstermektedir. Bk. Ahmed Muhtâr Abbâdî, *Dirasât fî târîhi'l-Magrib ve'l-Endelüs* (İskenderiyye: Müessesetu Şebâbi'l-Câmia, ts.), 101-104, 471-484.
[13] Kādî İyâz, *el-Gunye*, 67.
[14] Kādî İyâz, *el-Gunye*, 67; İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbau ebnâi'z-zaman*, 4: 296.
[15] Ahmet Baltacı, "Ebû Bekir İbnü'l-Arabî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay., 2000), 18/488.
[16] Ramazan Biçer, "Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'de Akıl-Nakil İlişkisi ve Fikir Özgürlüğü", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (2000), 113.
[17] Kādî İyâz, *el-Gunye*, 67.
[18] Ebû Bekr İbnü'l-Arabî, *Kanunü't-te'vil* (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1990), 92-98.

İbnü'l-Arabî'nin Eşʿarî-Şâfiî düşünce sistematiğini yakından tanıdığı anlaşılmaktadır.[19] İnceleyeceğimiz *el-Avâsım mine'l-kavâsım*'da Gazzâlî'ye yönelttiği eleştirilerin olduğunu[20] göz önüne alarak söz konusu karşılaşmada Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin kendine has ilmî bir bakış açısı oluşturmaya başladığını söyleyebiliriz. İslam dünyasının çeşitli şehirlerini kapsayan bu ilim yolculuğu boyunca Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, çok sayıda ilim adamından istifade etti, münazaralara katıldı ve İslam düşüncesindeki farklılıkları tanıma imkânı buldu.[21] 495/1001 senesinde İşbiliye'ye döndüğünde kendisine gösterilen saygı, bu birikimin bir yansımasıdır. Kırk yılı aşan sürede İşbiliye ve Kurtuba'da ders veren, kitap telif ederek talebe yetiştiren Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, kadı olarak da görev yaptı. Talebeleri arasında meşhur Mâlikī Kādî İyâz (ö. 544/1149) gibi âlimler yer almaktadır.[22] Hayatının son döneminde Endülüs'te yine bir siyasi kaos neticesinde Muvahhîdler, iktidarı ele geçirmekteydi. Bu nedenle Mağrib'e giden heyette yer alan Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Endülüs'e dönerken vefat etti (543/1148) ve Fas'ın Bâbülmahrûk beldesinde defnedildi.[23]

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, tefsir ve hadîs başta olmak üzere farklı ilim dallarına ilgi duymuş, farklı sahalarda kitap kaleme almış bir bilgindir.[24] Bununla birlikte kendisi Mâlikī-Eşʿarî kimliği ile bilinmektedir. Fakat bu mezhebi kimliği salt bir aidiyet olarak değerlendirmemek gerekir. O, Mâlikī fıkhına hâkim olduğu gibi diğer mezheplerin görüşlerini bilip, değerlendirmelerinde yer vermektedir. Bu bağlamda Şâfiî ve Hanefî ekollerinden faydalanmaktadır. Aynı esnek ve seçici tavır iʿtikādî konularda kendini göstermektedir. Genel olarak Eşʿarîliğe paralel bir duruş sergilese de bazen Eşʿarîlere eleştiriler yöneltmekten çekinmemektedir. Bütün bu çerçevede bakıldığında Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin Endülüs ve Mısır-Şam-Bağdât havzasının ilmî yapısını iyi bilen bir İslam bilgini olduğu anlaşılmaktadır.[25] Onun mezheplere bakışı sorgusuz bir bağlanma içermeyip farklı ekollerin görüşlerini kapsayan ve bu geniş havuzdan seçici bir yorumlamayı barındıran bir tavra haizdir. Bu bağlamda Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin kendine has bir şahsiyet olduğu belli olmaktadır. Onun farklı mezhepleri ve düşünceleri tanıma imkânı sağlayan düşünce dünyası eserlerine de yansımaktadır.

2. İslam Düşüncesi Açısından el-Avâsım mine'l-Kavâsım'ın Değeri

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin hayatının son yıllarında kaleme aldığı *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, hak-batıl, akıl-nefs, hayr-şerr gibi dikotomik durumları modelleyen bir eserdir. Ele alınan her meselede önce batılın hileleri olarak kāsıme, sonrasında ise yanlışı ortadan kaldıran deliller olarak âsıme başlıklarına yer verilmektedir.[26] Böylece bir meselede her iki zıt görüşün kendisine yer bulması mümkün olmaktadır.

Eserin giriş bölümü, bilgi teorileri üzerinden metodolojik tartışmalarla başlamaktadır. İlk olarak tasavvufun keşf metodunu yoğun bir eleştiriye tabi tutan İbnü'l-Arabî, Gazzâlî ile olan tanışıklığına vurgu yaparak genel bir tasavvuf karşıtı olmadığı izlenimi vermekte ardından keşf

[19] İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbau ebnâi'z-zaman*, 4: 296; Biçer, "Bir Kelâm Bilgini Olarak Ebu Bekir İbnü'l-Arabi'ye Göre Gazzâlî'nin Keşf Metodu", 254.
[20] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 29-33.
[21] İbnü'l-Arabî, *Kanunü't-te'vil*, 107-118.
[22] Kādî İyâz, *el-Gunye*, 67; İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbau ebnâi'z-zaman*, 4: 296-297.
[23] İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbau ebnâi'z-zaman*, 4: 297; Safedî, *Kitâbu'l-Vâfî bi'l-vefâyât*, 266; Biçer, "Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'de Akıl-Nakil İlişkisi ve Fikir Özgürlüğü", 113.
[24] Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin farklı alanlarda yazdığı kitapları bulunmaktadır. Bunlar arasında *Ahkâmü'l-Kur'ân*, rivâyet ağırlıklı bir eser olup Mâlikī fıkhındaki farklı görüşlere yer vermesiyle meşhurdur. *'Arizatü'l-ahvezî fî şerhi't-Tirmîzî*, Tirmîzî'nin ilk kapsamlı şerhidir. *El-Emedü'l-Aksâ* ise Allah'ın isim ve sıfatlarını konu edinmektedir. Detaylı bilgi için bk. Baltacı, "Ebû Bekir İbnü'l-Arabî", 18/490.
[25] İbnü'l-Arabî, *Kanunü't-te'vil*, 438.
[26] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 13-15.

metodunun kelâm açısından barındırdığı sorunlara vurgu yaptı.[27] Kerâmeti çeşitli şartlara bağlı olarak kabul eden İbnü'l-Arabî, sûfîlerin diğer görüşlerini de kelâm süzgecinden geçirmeye çalıştı.

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin yaklaşımının yanı sıra dönemin fıkıh merkezli din anlayışı çok daha ileri düzeyde bir katılığa sahipti. Murâbıtlar döneminde Mâlikī fukaha, siyasal gücü arkasına alarak felsefe, kelâm, mantık ve düşünceye dayalı ilimlere karşı bir söylem oluşturup bu minvalde Gazzâlî'nin eserlerini yaktı.[28] Dolayısıyla fıkhı merkeze alan ve diğer disiplinlere karşı olumsuz tutum benimseyerek gerekli durumlarda güç kullanan bir yapı vardı. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin tasavvuf eleştirisi ise bilgi problemi ile ilgiliydi. Bu açıdan Şiî-İsmâilî (Bâtıniyye) geleneğin tâlim öğretisine de ciddi eleştiriler yöneltti. İbnü'l-Arabî, nazar ve tefekkürü öne çıkararak bilginin kaynağını kelâmî bir sabiteye bağlamak istedi.[29]

Eserin birinci bölümünde ise çeşitli kelâm konularına temas edilmektedir. Fakat sistematik bir kelâm kitabı niteliği taşımamaktadır. Sadece bazı kelâmî meselelerin ele alınıp değerlendirilmesine gayret edilmektedir. Bu bağlamda eleştirel bir üslubun takınıldığı hemen fark edilmektedir. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, ilk olarak Mu'tezile'ye tevlîd nazariyesi üzerinden yüklenmektedir. Bu teorinin filozofların sudûr teorisinden kaynaklandığını düşünmektedir.[30] Filozofların görüşlerini değerlendirdiği bir başka konu ise Allah'ın varlığının delilleridir. Şer'î ve aklî olarak ikiye ayırdığı deliller üzerinden İslam'ın Tanrı tasavvurunu temellendirmeye çalışır.[31] Sıfatlar konusuna değinen Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, haberi sıfatların te'vîli hususunda ilkeler belirlemeye uğraşır. Hatta İmâmü'l-Haremeyn Cüveynî'nin görüşlerini de tenkit eder.[32] Zâhirîleri ve özellikle de İbn Hazm'ı, müşebbiheyi tenkit ederek te'vîlin nasıl yapılması gerektiğine dair görüşlerini açıklamaya çalışır.[33]

Eserin ikinci bölümü -araştırmamızın ilerleyen safhasında detaylarıyla ele alınacağı üzere- sahabe olgusu üzerinden mezheplerin oluşmasına neden olan ilk dönem olaylarını incelemektedir. Bu bağlamda İslam Mezhepleri Tarihini ilgilendiren konuları bu kısımda ele almaktadır. Öncelikle Hz. Peygamber'in vefatı ve Sakîfe gölgeliğinde yaşanan olayları ele alarak Hz. Ebû Bekir dönemini incelemektedir. Ardından Hz. Ömer'in hilâfete getirilmesine değinip Hz. Osman dönemi hadiselerine ve yaşanan kaos ortamını irdelemektedir. Hz. Ali döneminde ise Cemel ve Sıffîn savaşlarını, Şiîlerin imâmet iddialarını değerlendirmekte ve Şiî imâmet teorisini reddetmektedir. Son olarak Emevî halifeleri Muaviye ve oğlu Yezîd'in hilâfet dönemlerine değinen Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Hz. Hüseyin'in Yezîd'e karşı çıkmasını farklı bir gözle izah etmeye çalışmaktadır.

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin ele aldığımız bu eseri, müellifin i'tikādî konulardaki özgün düşüncelerini, bu meselelerle bağlı olarak felsefecilere, mutasavvıflara, Şiî ekollere, Zâhirîlere hatta Eş'arîlere eleştirilerini, ilk dönem olaylarını dikkate alarak sahabe algısını ortaya koymaktadır. *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, Endülüslü bir bilginin uzunca süren ilim yolculuğunda edindiği birikimin, mezhebi sınırları aşarak fikirlerini ifade etmesinin bir göstergesi olarak İslam kültür mirasındaki yerini almaktadır.

---

[27] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 2-37. Detaylı bir değerlendirme için bk. Biçer, "Bir Kelâm Bilgini Olarak Ebu Bekir İbnü'l-Arabi'ye Göre Gazzâlî'nin Keşf Metodu".
[28] Merrakûşî, *el-Mu'cib fî telhîsi ahbâri'l-Magrib*, 131.
[29] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 52-57.
[30] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 89-94.
[31] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 162-165, 176-177.
[32] İbnü'l-Arabî, *Kanunü't-te'vil*, 125-126.
[33] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 305-312, 350-362.

3. el-Avâsım mine'l-Kavâsım'da İlk Dönem Olayları

İslam düşünce ekollerinin ortaya çıkışında ilk dönemde yaşanan bazı olayların yadsınamaz etkisi bulunmaktadır. Yaşanan siyasi hadiseler neticesinde ortaya çıkan inanca dair sorular/sorunlar zamanla farklı cevaplara muhatap oldu. Dolayısıyla da cevapların etrafında din anlayışları kümelenmeye başladı. Ele aldığımız *el-Avâsım mine'l-kavâsım*'ın ikinci bölümü ilk dönem hadiselerini kapsamaktadır. Bu olaylar neticesinde ortaya çıkan kader, imân, büyük günah işleyenin durumu ve daha pek çok problem neticesinde İslam mezhepleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla İslam Mezhepleri Tarihi açısından ilk dönem olaylarını analiz etmek, önem arz etmektedir.

3.1. Hz. Peygamber'in Vefatı ve İlk İki Halife Dönemi

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, eserine ilk olarak Hz. Peygamber'in vefatı ve o esnada yaşanan hadiseler ile başlamaktadır. Sakîfe gölgeliğinde Ensâr ve Muhâcir arasında yaşanan hilâfet tartışmasına değinerek "İmâmlar Kureyş'tendir." rivâyetine yer vermektedir. Ardından insanların Hz. Ebû Bekir'e biat ettiklerini aktarmaktadır.[34] Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'ye göre, Halife Ebû Bekir, Hz. Fâtıma ve peygamberin amcası Abbâs'ın miras taleplerini reddetti. Peygamberin defnedileceği yer konusunda kararlı bir duruş sergiledi.[35] Halifenin bu uygulamaları hakkında Şiî ve Sünnî kaynaklar arasında farklılıklar bulunmaktadır.[36] Eserde ise Hz. Ebû Bekir'den yana bir tavır gösterilerek yaptığı uygulamalar desteklenmektedir. Üsâme ordusunun sefere gönderilmesi ve zekât toplama hususundaki tavrı kararlılık olarak değerlendirilmektedir.[37] Hz. Ebû Bekir'in, hilâfetinin sonunda Ömer'i halife olarak atadığı belirtilerek iki halife dönemini İslam'ın bereketi olarak değerlendirilmektedir.[38] *el-Avâsım mine'l-kavâsım*'da ilk iki halife dönemi hakkında Sünnî kaynaklarla mutabık bir çizgi takip edilmiş ve kısaca değinilerek esas tartışmaların olduğu dönemlere geçilmiştir.

3.2. Algı ve Olgu Arasında Hz. Osman Dönemi

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*'da Hz. Osman ve Hz. Ali dönemi olaylarını ele alırken öncelikle iki halife hakkındaki iddialara yer verip ardından kendi düşüncesini açıklamaya çalışmaktadır. İlk olarak Hz. Osman'ın şehadetine giden süreç üzerinde durmaktadır. Bilindiği üzere Medine'ye gelen isyancı grup tarafından şehit edilen Hz. Osman, Hz. Peygamber'in damadıydı. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'ye göre Hz. Osman cömert, iyilik sahibi, insanlara karşı güzel tavırları olan bir halifeydi. Ona karşı ayaklananlar ise kötü niyetli kimselerdi.[39] Halifeyi öldürmek için geldiklerinde Talha ve Hz. Ali'nin iki oğlu onu korumaya çalıştı. Sahabenin kalanı da isyancılara karşı hareket etmek istese de Hz. Osman buna müsaade etmedi. Kişinin kendisini öldürmek için gelenlere karşı koymayıp teslim olması ise fıkıh da çeşitli tartışmalara neden oldu.[40] Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Hz. Osman'ın hilâfet süresi boyunca hem başında hem sonunda hata yapmadığını düşünmektedir. Bu minvalde Hz. Osman hakkında ortaya atılan iddiaları yirmiye yakın başlıkta toplayıp tek tek ele alarak iftira ve uydurma rivâyetler olduğunu (sened ve metin yönüyle de batıl olduğunu) kanıtlamaya çalışmaktadır. Fakat rivâyetlere yönelik eleştirileri tarihsel veriler ile desteklenmemekte, kendi yorumları ile sınırlı bırakmaktadır.

---

[34] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 375.
[35] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 376-377.
[36] Bu konuda detaylı bir değerlendirme için bk. İsmail Altun, "Hz. Ebu Bekir ile Hz. Fatıma Arasında Yaşanan Fedek Meselesine Sünni ve Şii Yaklaşımların Analizi", *İslâm Araştırmaları Dergisi* 27 (2012), 1-28.
[37] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 376.
[38] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 377.
[39] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 377-378.
[40] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 378.

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'ye göre Hz. Osman'ın hilâfetinde Abdullâh b. Mesʿûd (ö. 32/652) ve Ammâr b. Yâsir'in (ö. 37/657) dövdürülerek maaşlarının kesildiği iddiaları senedi olmayan batıl iddialardır.[41] Kur'an-ı Kerîm'in nüshalarını çoğaltılması ve diğer yazılı mushafların yakılması meselesi de detaylıca anlatılmaktadır. *el-Avâsım mine'l-kavâsım*'da Kur'an'ın Hz. Ebû Bekir döneminde cem edilmesinin ardında yatan gerekçeler ele alınıp meselenin ümmet için Kur'an ihtilafına düşmeme çabası olduğu ifade edilir. Ardından Hz. Osman dönemine gelindiğinde ülke sınırlarının genişlemesi ve Kur'an'ın doğru okunamaması gibi nedenlerle çoğaltılması ihtiyacına vurgu yapılmaktadır. Mushafların çoğaltılması işlemi gerçekleştikten sonra diğer Mushaflar yakılmıştır. İbn Mesʿûd'un mushafı da bu dönemde yakılır. İbnü'l-Arabî, Hz. Osman'ın bunu yapmaya mecbur olduğu ve tüm bu işlerle hayırlı bir işte bulunduğunu düşünmektedir.[42]

Hz. Osman'a yapılan eleştirilerden birisi de Ebû Zer el-Gıfârî'yi (ö. 32/653) Rebze'ye sürgün etmesidir. İbnül'l-Arabî, bu iddiayı uydurma olarak değerlendirmektedir. Ebû Zer, dünyaya değer vermeyen ve insanların ellerindeki fazla parayı biriktirmeden halka dağıtmasını isteyen bir kimseydi. Bu konuda insanların zenginlik içinde yaşadıklarını düşünerek onları uyarıyordu. İbnü'l-Arabî'ye göre Hz. Osman, Ebû Zer'e isterse uzlet hayatını seçebileceğini ifade etti. Ebû Zer de halifenin önerisine uyarak Rebze'ye çekildi.[43] İbnü'l-Arabî, Hz. Osman'ın Hz. Peygamber tarafından sürgün edilen Hakem b. Ebü'l-As'ın (ö. 31/6519 Medine'ye geri dönmesine izin vermesi hadisesini de ele almaktadır. Müellife göre Hz. Osman, Hz. Peygamber'in sağlığında ondan Hakem için izin aldı. İlk iki halife bu izin için şahit istedi. Fakat Hz. Osman halife olunca kendisi Hakem'i geri getirdi.[44]

Hz. Osman'a yöneltilen en önemli eleştirilerin başında Muaviye b. Ebî Süfyân'ın Şam valiliğindeki durumu olmuştur. *el-Avâsım mine'l-kavâsım*'da Şam valiliğine önce Yezid b. Ebî Süfyan sonra kardeşi Muaviye'nin atanma sürecinin ilk iki halife döneminde gerçekleştiği, Hz. Osman'ın da bu atamalara bağlı kaldığı ifade edilmektedir.[45] Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Hz. Osman döneminde hedeflerin odağında olan diğer valiler için ortaya atılan iddiaların tamamına karşı çıkmaktadır. Ona göre atanan valiler ve diğer yöneticiler hak ettikleri için bu görevlere getirilmiş, temiz huylu, ahlaklı kimselerdir. Mervân b. Hakem ve Velîd b. Ukbe (ö. 61/680) hakkındaki iddialara sert çıkan müellif, ikisinin de değerli sahabîlerden olduğunu ispat etmeye çalışmaktadır.[46] Yine Hz. Osman'ın Afrika humusunu tek bir kişiye verdiği iddialarını de reddeden Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, böyle bir şey olmuş olsa bile Mâlikī fıkhna göre caiz hükmü taşıdığını ifade etmektedir.[47]

Bütün bu yorumlar bağlamında *el-Avâsım mine'l-kavâsım*'da, Hz. Osman hakkındaki iddialar reddedilerek mazlum bir halife olduğu ifade edilmektedir. O, kendisini öldürmeye gelenlere karşı savaşmayı doğru bulmamış ve Müslüman kanı akıtmaktan imtina etmiştir.[48] Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, özellikle Şiîlerin Hz. Osman hakkındaki ağır iddialarını reddettiği gibi farklı tarih kaynaklarında yer alan bu döneme dair rivâyetleri de kabul etmemektedir. Dolayısıyla Hz. Osman dönemi uygulamalarının savunusu belirginleşmektedir.

[41] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 381.
[42] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 381-382.
[43] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 384-385.
[44] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 386.
[45] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 387.
[46] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 387.
[47] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 388.
[48] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 397.

3.3. Çatışmaların ve Ayrılıkların Sarkacında Hz. Ali Dönemi

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*'da Hz. Ali'nin hilâfeti döneminde yaşanan hadiselere de değinmektedir. Cemel ve Sıffîn savaşlarında yaşanan olaylar, pek çok mezhebin oluşmasına neden olacak kelâmî tartışmalara alan açmıştır. Bu bağlamda Hz. Ali döneminde yaşanan çatışmalar ayrılıklara neden olmuş, İslam düşüncesinde farklı görüşlere ilham vermiştir. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, ilk olarak Hz. Ali'nin halife seçilmesi sürecine değinip Talhâ b. Ubeydullâh (ö. 36/656), Zübeyr b. Avvâm (ö. 36/656) ve Hz. Aişe'nin (ö. 58/678) Basra'ya hareket etmeleri üzerinde durmaktadır. Rivâyetlerdeki râvîlere güvenmeyerek Basra'ya hareket etmelerinin çeşitli sebepleri olabileceği üzerinde durmaktadır.[49]

Cemel savaşı ile ilgili rivâyetlerde benzer güvensizlik tavrı göze çarpmaktadır. Bir taraftan meseleye dair rivâyetleri aktaran müellif sonrasında ise râvîlerin güvenilir olmadığını söyleyerek olayları muammada bırakmaktadır. Mesela Talhâ'nın Mervân b. Hakem tarafından atılan bir okla öldürülmesi rivâyetini kabul etmeyerek belki de nereden geldiği belirsiz bir okla öldürülmüş olabileceğini ifade etmektedir.[50] Kaynaklarda yer alan Hz. Peygamber'in Hav'eb'in köpekleri havladığında orada bulunanların yanlış içinde olacaklarını ifade eden rivâyetini de kabul etmeyen Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, böyle bir şeyin gerçekleşmediğini düşünmektedir.[51]

el-Avâsım mine'l-kavâsım'da Hz. Ali taraftarları ile Muaviye taraftarları arasında meydana gelen Sıffîn Savaşı ele alınmaktadır. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'ye göre Hz. Ali bu savaşta haklıdır. Muaviye ve taraftarlarının Hz. Osman'ın katledilmesi meselesinde hakem olması da Hz. Ali'yi suçlamaları da doğru değildir. Ne olursa olsun biat edildiği için Hz. Ali haklıdır ve karar yetkisi de ondadır.[52] Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin Sıffîn meselesinde Hz. Ali'den yana görüş bildirmesi dikkat çekicidir. Her ne kadar bu hadiselerle alakalı bazı rivâyetleri yine kabul etmese de Hz. Ali'nin biat edilmiş halife olarak haklı olduğunu vurgulamaktadır.

Eserde Müslümanlar arasındaki çatışmalar ele alındıktan sonra Şîa'nın temel bir iddiası olan Hz. Ali'nin imâmeti teorisi tartışılmaktadır. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'ye göre Râfızîler, sahabenin büyük bir kısmının küfre düştüğüne inanmaktadır. Halbuki Hz. Peygamber'in kendisinden sonrası için kimseyi halife olarak atamamıştır. Onun sekerât zamanında Hz. Ali ve Abbas'ın halifenin kim olacağına dair peygambere soru sormaya çekinmeleri bunun delilidir.[53] Ayrıca Hz. Ali ile ilk üç halifenin arasındaki dostluklar da yadsınamaz bir gerçek olarak durmaktadır. Eğer Şiîlerin iddia ettiği gibi bir nass olsaydı Hz. Ali'nin bunu kullanması gerekirdi. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Şîa'nın temel delillerinden olan Gadîr-i Hum olayına da değinerek iddia edildiği gibi imâmete bir işaretin olmadığını ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in Hz. Ali'yi Medine'de vekil bırakması doğaldır. Hz. Ali hakkında söylediği güzel sözlerden de imâmet çıkmaz.[54] Esere göre Şîa, gerçek mahiyetinden koparark bazı hadiseleri delil olarak öne sürmektedir. Bununla da yetinmeyerek Hz. Ali'nin imâmetini gasp ettiğini düşündüğü sahabîlere ağır hakaret etmektedir. Daha da ilerleterek küfür ile itham etmektedir.[55] Bundan dolayı Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Şiî imâmet nazariyesine tamamen reddetmektedir. O, Hz. Ali'nin hilâfet dönemi ile imâmet nazariyesini ayrı tutmaktadır. Şiî-İmâmiyye'nin daha sonradan bu sürece dair yorumlarına sert eleştiriler yapmaktadır. Müellifin kendi döneminde Şiîlerle bu konuları çokça tartıştığı göz önüne alınırsa burada tavrı daha net anlaşılabilir.

[49] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 406-407.
[50] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 410.
[51] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 410-411.
[52] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 412-413.
[53] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 421-422.
[54] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 429.
[55] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 432.

4. İddia ve Gerçeklik Geriliminde Emevîler İktidarı

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*'da Hz. Osman ve Hz. Ali dönemi karışıklıklarını kendi değerlendirmeleri çerçevesinde ele alarak sahabe nesline dair algıların doğru bir bilgi zemininden beslenmesi gerektiğini düşünmektedir. Rivâyetlere yönelik reddedici tavrının sebebi budur. Eserin son kısmı ise Emevî iktidarının ilk dönemine dair değerlendirmeleri barındırmaktadır. Bu kısım özellikle Hz. Ali'nin imâmeti nazariyesinin bir devamı olarak Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ekseninde tartışmaları incelemektedir. Şiî-İmâmiyye'nin Hz. Ali'den sonra Hz. Hasan'ı veliaht-imâm olarak bıraktığı iddiasını reddeden müellif, Hz. Hasan'a doğal bir süreç içinde biat edildiğini kabul etmektedir. Fakat Hz. Hasan, yeniden Müslüman kanı dökülmesine razı gelmeyerek hilâfeti Muaviye'ye devretti.[56] Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Muaviye'nin kimi özelliklerini zikrederek hilâfet makamına gelmesini olumlu değerlendirir.[57] Bununla birlikte Hz. Hasan veya başka kimselerin de bu görevi üstlenebileceğini kabul etmektedir.

Müellif, Muaviye'nin hilâfetini destekleyerek Şiîlerin ona yönelik eleştirilerine cevap vermektedir. Tarihsel süreçte Muaviye'ye yöneltilen en büyük eleştirilerden birisi Hucr b. Adî'nin (ö. 51/671) öldürtülmesi meselesidir. *el-Avâsım mine'l-kavâsım*'da Muaviye'nin bu katli gerçekleştirmesinde sebeplerin olabileceği -ki bu sebeplerin başında Hucr'un insanları ayaklandırarak fitne çıkarması ifade edilir- söylenerek meselenin ahirete bırakılması tavsiye edilir. Aynı tavır Hz. Hasan'ın zehirlenerek ölmesi konusunda da sürdürülmektedir. Allah'ın bilebileceği gaybi meselelerin ona bırakılması önerilmektedir.[58] Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin rivâyetlere mesafeli olan tutumu Muaviye'den sonra halife olan oğlu Yezîd b. Muaviye (ö. 64/683) hakkındaki iddialarda da geçerlidir. Mesela onun içki içtiğine dair rivâyetleri reddetmektedir.[59]

Yezîd'in hilâfetini savunan bir üslup tercih eden kitabın, Hz. Hüseyin'in şehâdetine yol açacak olan Kerbelâ hadisesini yorumlama biçimi de ilginçtir. Kitaba göre Hz. Hüseyin, kendisine yapılan ikazları dinlemeyerek en son yapılacak şeyi başta yapmaya kalkıştı. Kûfelilerin dolduruşuna geldi. Dolayısıyla da yaptığı iş otoriteye karşı çıkmaktı. Sonuçta Yezid'in içkisini temizlerken Hüseyin'in kanı aktı. Artık Allah'ın ahiretteki hükmünü beklemek gerekmektedir.[60] Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, bir yandan Kerbela hadisesi sonucu akan kana üzülmekte öte yandan da Emevî iktidarının kendisine dönük isyan hareketini bastırma hakkı olduğunu düşünmektedir. En sonunda ise Allah'a havale ederek sükût etmeyi tavsiye etmektedir. *el-Avâsım mine'l-kavâsım*'da son olarak Abbâsîler döneminde Mu'tezile'nin etkin olmasıyla halku'l-Kur'ân fikrinin yayılmasına temas edilmektedir. Bu dönemde Mu'tezilîlerin ve filozofların kitaplarının mescidlerde okutulmasına da şiddetle karşı çıkmaktadır. Halku'l-Kur'ân konusunda Eş'arîliğin görüşlerini desteklemektedir. Bütün bu tartışmaların sonunda ise herkesin kendi hesabını vereceğini ifade etmektedir.[61]

Sonuç

İslam düşünce geleneğinde yazılan her eserin bir sebebi bulunmaktadır. Endülüslü Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin *el-Avâsım mine'l-kavâsım* isimli eseri, Mağrib, Mısır, Kudüs, Şam ve Bağdât gibi önemli şehirleri kapsayan ilim yolculuğundan sonra Endülüs'ün siyasal, toplumsal ve düşünsel buhranlarının yaşandığı bir zamanda kaleme alındı. Müellifin dönemin yaygın düşünce yapıları olan Mu'tezile, Şîa, Zâhirîlik ve diğer pek çok ekole kelâmî meselelerde

[56] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 436-437.
[57] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 438-439.
[58] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 440.
[59] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 452.
[60] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 453-455.
[61] İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, 375-377.

eleştiriler yöneltilmesi bir anlamda hesaplaşma olarak görülebilir. Fakat Eşʿarî-Mâlikī kimliğine rağmen Cüveynî, Gazzâlî gibi Eşʿarîleri ya da Mâlikī fıkhını tenkit etmektedir. Çünkü o, Eşʿarîliği tabular ve sınırlar içerisinde görmemektedir. Bu açıdan özgün bir duruşa sahip olduğu söylenebilir. Eserde kelâmî konuların ardından Hz. Peygamber'in vefatından başlayarak Emevî iktidarına kadar ilk dönem olayları değerlendirilmektedir. Nitekim bahsi geçen olayların sonucunda ortaya çıkan büyük günah, kader, imâmet-hilâfet gibi tartışmalı meseleler mezheplerin oluşumuna güçlü bir şekilde etki etmiştir. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin tarihsel olayları yorumlama biçimi farklıdır. Genel anlatının dışına çıkarak rivâyetleri, tarihsel nedenlerini açıklamadan reddetmektedir. Ya da kendi düşüncelerini tarihsel veriler haline getirmekten çekinmemektedir. Sahabe nesline yönelik eleştirilerin önüne geçme çabası metnin pek çok yerinde hissedilmektedir. Bu anlamda kitabın Ehl-i Sünnet dışındaki mezheplerin sahabe algısına bir cevap niteliği taşıdığı söylenebilir. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'ye göre Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında ilk halife seçimi ve sonrasında hilâfetin Hz. Ömer'e bırakılması doğru adımlardır. Ardından ele aldığı Hz. Osman dönemi olaylarını savunmacı bir dille tartışmaktadır. Hz. Osman'a yöneltilen eleştirileri tek tek ele alır, bir kısım rivâyetleri farklı yorumlarla izah eder bir kısım rivâyetleri ise reddeder. Bu bağlamda Şiîlerin Hz. Osman'a tenkitlerine cevap vermektedir. Hz. Ali dönemi hadiselerinde de sahabeyi korumacı tavır öne çıkmaktadır. Cemel ve Sıffîn savaşlarına dair rivâyetlere kuşku ile yaklaşan Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Hz. Ali'nin halife olarak haklı olduğunu belirtmektedir. Öte yandan Şiî grupların Hz. Ali'nin imâmeti fikrine şiddetle karşı çıkmaktadır. Emevî iktidarına da değinerek Muaviye'nin iyi bir idareci olduğunu ispatlamaya çalışmaktadır. Ardından gelen Yezid'i de koruma çabasıyla Kerbelâ'da yaşananları talihsizlik olarak görüp Hz. Hüseyin'in otoriteye karşı çıkmasını da eleştirmektedir. Bu minvalde Şîa'nın Emevîlere yönelik tavrına karşı savunmacı bir refleks ortaya koymaktadır. İncelemeye çalıştığımız bu eser hem mezheplere bakışı ile hem de tarihsel olayları farklı yorumlayışıyla İslam düşünce geleneğinde kendisine has bir yere konumlanmaktadır.

Kaynaklar

Abbâdî, Ahmed Muhtâr. *Dirasât fî târîhi'l-Magrib ve'l-Endelüs*. İskenderiyye: Müessesetu Şebâbi'l-Câmia, ts.

Altun, İsmail. "Hz. Ebu Bekir ile Hz. Fatıma Arasında Yaşanan Fedek Meselesine Sünni ve Şii Yaklaşımların Analizi". *İslâm Araştırmaları Dergisi* 27 (2012), 1-28.

Baltacı, Ahmet. "Ebû Bekir İbnü'l-Arabî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 18/488-491. İstanbul: TDV Yay., 2000.

Biçer, Ramazan. "Bir Kelâm Bilgini Olarak Ebu Bekir İbnü'l-Arabi'ye Göre Gazzâlî'nin Keşf Metodu". *Kelâmda Bilgi Problemi*, 251-262.

Biçer, Ramazan. "Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'de Akıl-Nakil İlişkisi ve Fikir Özgürlüğü". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (2000), 113-136.

Hiccî, Abdurrahman Ali el-. *et-Târîhu'l-Endelüsî mine'l-fethi'l-İslamî hatta sukutî Gırnata*. Dımeşk: Dâru'l-Kalem, 2007.

İbn Haldûn, Ebû Zeyd Abdurrahmân b. Muhammed. *Târîhu İbn Haldûn*. thk. tas. Halil Şehadet. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2001.

İbn Hallikân, Ebü'l-Abbâs Şemseddin Ahmed b. Muhammed. *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbau ebnâi'z-zaman*. thk. İhsan Abbas. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Sadır, 1994.

İbnü'l-Arabî, Ebû Bekir. *el-Avâsım mine'l-kavâsım*. thk. Ammâr Tâlibî. Cezayir: eş-Şeriketü'l-Vataniyye, ts.

İbnü'l-Arabî, Ebû Bekr. *Kanunü't-te'vil*. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1990.

İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim. *el-Kāmil fi't-târîh*. 11 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1987.

Kādî İyâz, Ebü'l-Fazl Musa b. İyaz el-Yahsubî. *el-Gunye -fihristu şüyûhi'l-Kādî İyâz*. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1982.

Kutlu, Sönmez. *Mezhepler Tarihine Giriş*. İstanbul: Dem Yay., 4. Basım, 2016.

Merrakûşî, Abdulvâhid. *el-Mu'cib fî telhîsi ahbâri'l-Magrib*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2006.

Özdemir, Mehmet. *Endülüs Müslümanları- Siyasi Tarih*. Ankara: TDV Yay., 2013.

Safedî, Ebü's-Safâ Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn b. Abdillah. *Kitâbu'l-Vâfî bi'l-vefâyât*. thk. Ahmed Arnavut, Mustafa Türkî. 29 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türasî'l-Arabî, 2000.

W. Montgomery Watt. *A History of Islamic Spain*. Edinburgh: Edinburgh University, 1992.

AKSÂMU'L-KUR'ÂN BAĞLAMINDA TÎN SÛRESİ'NİN İŞÂRÎ YORUMU

Muhammet KARA
Assist. Professor, (Kars) University of Kafkas Faculty of Islamıc Sciences, Department of Basic Islamic Sciences, Branch of Tafsir, Kars, Turkey
Orcid id: 0000-0003-4904-904-7187

ÖZET

Yüce Allah tarafından en güzel şekilde yaratılan insan, bu dünyada başıboş bırakılmamış, vahiyle desteklenerek her ân Allah'ın gözetimi altında olmuştur. İnsanlığın hidâyet bulması için Hz. Peygamber'e eşi ve benzeri olmayan Kur'ân indirilmiştir. Araplar arasında yaygın olan ve onların kullanmış olduğu yemin etme olgusu, Kur'ân'da da kullanılmıştır. Aksâm, "kasem" kelimesinin çoğulu olup sözlükte, sağ taraf, sağ el, güç ve yemin gibi anlamlara gelmektedir. Yeminin her ne kadar Allah üzerine yapılması gerekse de Yüce Allah, Kur'ân'da, kendi adına yemin ettiği gibi Kur'ân'a, meleklere, peygamberlere, kıyamet gününe ve kâinattaki güneş, ay, gece ve gündüz gibi önemli varlıklara da yemin etmiştir. Allah, Kur'ân'da ki on yedi sûreye yeminle başlamış ve muhatapların dikkatini bu şeyler üzerine çekmiştir. Tîn sûresi, Mekke döneminde sekiz âyet olarak Bürûc sûresinden sonra nâzil olmuştur. İlk âyette incir ve zeytin üzerine, ikinci âyette Tûr-i Sînâ'ya ve üçüncü âyette ise Beled-i Emîn'e yemin edilerek, insanın bedenî, zihnî ve kalbî yeteneklerinden dolayı dünyadaki konumu ve sorumluluğu anlatılmıştır. Kur'ân'da, bazı âyetlerin manalarında kapalılık bulunması, âyetteki kelimelerden birinin birden çok manaya gelme ihtimali olması gibi nedenlerden dolayı bu tür âyetler yorumlanmıştır. Beyânî, irfânî ve burhânî te'vîl şeklinde karşımıza çıkan bu yorum yöntemlerinden biri olan irfânî yöntem, mutasavvıflar tarafından kullanılmış ve tasavvuf erbabının manasını bilmediği âyet hakkında tedebbür, teemmül ve teffekkür gibi bazı riyâzî hallerde bulunması neticesinde kalbine, sezgi, keşf ve ilhâm yoluyla doğan bir bilgi türü olmuştur. Mutasavvıfların bu manevî tecrübeyi içselleştirmeleri neticesinde elde etmiş oldukları irfânî te'vîl metodu, her ne kadar İslâm âlimleri tarafından tercih ve tenkîd edilemedikleri için kabul görmemişse de, bu yorumlar, işârî tefsir kitaplarında kendilerine yer bulmuşlardır. Bu bildiride, Tîn sûresi'nde geçen incir ve zeytin'in ne tür manalarda kullanıldığı, bu iki kelimenin, Tûr Dağı ve Mekke şehri ile aralarında nasıl bir ilgi kurularak hangi işârî yorumların yapıldığı gibi hususlar etraflıca incelenecek ve ayrıca, sahih rivâyetler arasından en isabetli olan yorumlar ortaya konarak, Tîn sûresi'nin ilk dört âyetinin işârî yorumu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Tefsir, Yemin, İşârî, Te'vîl.

THE İŠĀRĪ INTERPRETATION OF THE SŪRA AL-TĪN IN THE CONTEXT OF AQSAMU'L-QUR'AN

ABSTRACT

The human being, created in the most beautiful way by Almighty Allah, was not left unattended in this world, he was supported by revelation and was under the supervision

of Allah at all times. In order for humanity to find guidance, the unique Qur'an was revealed to the Prophet. The phenomenon of taking the oath, which is common among Arabs and used by them, is also used in the Qur'an. Aqsam is the plural of the word "qasam (oath)" and in the dictionary it means right side, right hand, power and qasam. Although the oath must be made on Allah, Almighty Allah has sworn by the Qur'an, angels, prophets, the Day of Judgment and important beings in the universe such as the sun, moon, night and day, as he has sworn on his own name in the Qur'an. Allah began seventeen chapters (surahs) in the Qur'an with an oath and drew the attention of the addressees to these things. Sura al-Tīn was revealed as eight verses in the Meccan period after Sura al-Burūj. In the first verse, by swearing on figs and olives, on Tūr Sīnā (Mount Sinai) in the second verse, and on Balad Amīn (Mecca) in the third verse, the position and responsibility of man in the world due to his physical, mental and heart abilities are explained. Such verses have been interpreted in the Qur'an for reasons such as the ambiguity in the meanings of some verses and the possibility that one of the words in the verse may have more than one meaning. The 'irfānī (knowledge) method, which is one of the methods of interpretation that we encounter in the form of bayānī (explanatory), 'irfānī and burhānī (proof) ta'wīl (interpretation), was used by sufis and as a result of being in some ascetic states such as tadabbur (reflection), ta'ammul (conteplation) and taffakkur (consideration) about the verse whose meaning the sufis did not know; it has become a type of knowledge born to the heart through intuition, reveal (kašf) and inspiration. Although the method of ta'wīl of 'irfānī, which the Sufis acquired as a result of their internalization of this spiritual experience, was not accepted by Islamic scholars because they could not be preferred and criticized, these interpretations found their place in the išārī (denotative) tafsir books. In this paper, issues such as what kind of meanings "fig" and "olive" are used in Sūra al-Tīn, what kind of relationship and relation between these two words with Mount Tūr and the city of Mecca, and which išārī interpretations are made will be examined in detail. And also, the most accurate interpretations among the authentic narrations will be revealed and the first four verses of the Tīn Sūra will be interpreted.

Keywords: Qur'an, Tafsir, Oath, İšārī, Ta'wīl.

GİRİŞ

Kur'ân-ı Kerîm'in indirilmeye başlanmasıyla birlikte ilk tefsir faaliyeti, Hz. Peygamber ile başlamış ve O, gayb, yaratılış, kıyâmet ve kader gibi konuların geçtiği âyetlerde kendisinden ne kastedildiği kapalı olan mücmel lafızları açıklamış, anlam bakımından belirsiz ve anlaşılmaz müphem kelimeleri ise tafsil etmiştir. Ayrıca anlam yönüyle kayıt altına alınmayan lafızları kayıt altına almış ve bazı âyetler arasında ihtilaf ve tezat gibi görünen hususlarda da bu tür müşkilleri te'lif etmiştir.[1]

Kur'ân'ın nüzûlüne şahit olan ve Hz. Peygamberin yanında yetişen sahâbiler, Peygamberden duydukları ve şahit oldukları şeyler yanında kendi re'y ve içtihâdlarını da kendilerinden sonra gelen tâbiîne aktarmışlardır. Şifâhî olarak aktarılan bu tür bilgilerin yazıya geçirilmesi, tebe-i tâbiînden sonra hicrî ikinci asrın başlarında mümkün olmuştur. Kur'ân'ı anlama ve yorumlama hususunda gerek sahâbi gerekse tâbiîn ve daha sonra gelen âlimler, yaşadıkları ortam ve bilgi düzeylerine göre hep bir arayış içerisinde olmuşlardır. Kimileri, Kur'ân'ın

[1] bkz. Muhsin Demirci, *Tefsir Tarihi*, (İstanbul: İFAV Yayınları, 2018), 59-62.

mana ve üslubuna, belâgat çeşitlerine, kıssalara ve i'râba yönelmiş, kimileri de ahkâm âyetlerine ilgi göstermiş ve itikatla ilgili inanç sistemini ortaya koymaya çalışmışlardır.[2]

Tefsir faaliyetleri, tedvin döneminden sonra gelişme göstermiş ve tefsirde çeşitli eğilimler ortaya çıkmıştır. Hicrî birinci asrın başlarında ortaya çıkan itikâdî mezhepler, oluşturdukları görüş ve tercihlerine haklılık kazandırmak için Kur'ân'dan deliller sunmaya gayret göstermişlerdir. Zühd ve takvâ ile hayatlarını yaşamaya çalışan âlimler, Kur'ân'a yönelerek, kalplerine doğan ilhâm neticesiyle âyetleri anlamlandırmaya çalışmışlardır. Ayrıca bu dönemde zuhur eden çeşitli problem ve ihtiyaçlar, fıkhî mezheplerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve fâkihler, ahkâm âyetleri ile meşgul olmuşlardır.[3]

İnsan, Allah tarafından bedenî ve zihnî olarak en güzel şekilde yaratılmış, aklî meleke ile donatılarak kendisine birtakım sorumluluklar yüklenmiştir. İnsanlığa rehber olarak indirilen Kur'ân, insanın kendi hür iradesiyle Allah'a ibadet etmesini amaçlamış ve insanlık için hidâyet vesilesi olmuştur. Kâinatta, söz bakımından Allah'tan daha doğru hiç kimse olmamasına rağmen Allah, Kur'ân'da Araplar arasında yaygın olan ve onların kullanmış olduğu yemin etme olgusunu kullanarak birtakım şeyler üzerine yemin etmiştir.

Kur'ân'da kullanılan bu yemin türlerinden dolayı aksâmu'l-Kur'ân ilmi ortaya çıkmış, dilciler, usûl âlimleri ve müfessirler bu konuda gerek müstakil çalışma olarak gerekse âyetler bağlamında meseleyi ele alıp incelemişlerdir. Bu yemin üslûbunun kullanıldığı sûrelerden birisi de Tîn sûresi'dir. Kur'an'da güneş, ay, kuşluk vakti, gece, asır ve sabah vakti gibi zaman dilimlerini belirleyen varlıklara yemin edilirken bu sûrede tîn (incir/Tûr-i Tînâ), zeytûn (zeytin/Zeytin Dağı), Tûr-i Sîna (Sina dağı) ve emin beldeye (Mekke) yemin edilmiştir. Bu dört kavramdan ilk ikisi hem incir ve zeytin meyvelerini hem de iki dağı ifade ettiği söylenmiştir. Bu te'villerin yanı sıra üzerine yemin edilen bu dört ifadenin insanlığın dört evresine işaret ettiği veya bu bölgelerde yaşayan ve vahyi insanlığa ulaştıran Hz İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsâ ve Hz. Muhammed'in yaşadığı ve risâlet görevlerini yerine getirdikleri mekânları ifade ettiği belirtilmiştir. Bu makalede bu yorumlara işaret edildikten sonra bu âyette ifade edilen nesnelerle ilgili olarak yapılan işârî yorumlara değinilecektir.

Konuya yemin olgusu, yemin üslûbu ve yeminin Kur'ân'da yer almasının nedenlerine ayrıca işârî yorum meselesine kısaca değindikten sonra bu âyette ifade edilen yemin nesnelerinden kastedilenin ne olduğu tespit edilmeye çalışılacaktır. Daha sonra bu ifadelerden kastedilen işârî yorumlar nakledilerek genel bir değerlendirme yapılacaktır.

1. KUR'ÂN'DA YEMİN

Çoğulu "aksâm" olan *"kasem"* kelimesi sözlükte, "yemin" anlamına gelmektedir.[4] Arapların kelamında, "sağ el" için "yemin" denildiği gibi yine bu kelime, "güç, kuvvet ve yemin etmek" gibi çeşitli manalarda da kullanılmıştır.[5] Yemin, dinî terim olarak, *"bir kimsenin bir işi yapıp yapmaması veya bir olayın doğru olup olmaması konusundaki sözünü Allah'ın adını veya sıfatını zikrederek kuvvetlendirmesidir"*[6] şeklinde tarif edilmiştir.

Kasemde, kasem cümlesi ve kasemin cevabı bulunmakta, kasem cümlesinde, kendisi ile kasem edilen şeye "el-muksemu bih", kasemin cevabında ise kendisi için kasem yapılan şeye "el-muksemu 'aleyh" denilmektedir.[7] Te'kîd/kuvvetlendirme üslubu olarak kullanılan kasem,

---

2 Demirci, *Tefsir Tarihi*, 115.
3 Demirci, *Tefsir Tarihi*, 195.
4 er-Râğib el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ğarîbi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Seyyid Keylânî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, t.y.), "ksm", 403; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, thk. 'Abdullâh 'Aliyyu'l-Kebîr-Muhammed Ahmed Hasbullâh-Hâşim Muhammed eş-Şâzeli (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, t.y.), "ksm", 5/3630.
5 el-İsfehânî, "ymn", 553; İbn Manzûr, "ymn", 6/4969.
6 Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü*, (İstanbul: İFAV. Yayınları, 2012), 146.
7 Mennâ' el-Kattân, *Mebâhis fî ulûmi'l-Kur'ân*, (Kahire: Mektebetü Vehbe, t.y.), 284.

bazen "bâ" harfi ile muksemun bihe müteaddi olan "uksimu" veya "ehlefu" fiilleriyle yapılabildiği gibi bazen de bu fiillerin zikredilmediği durumlarda "vâv", "tâ" ve "bâ" gibi harfler vasıtasıyla yapılabilmektedir.[8] Kasemin cevabının baş tarafına "inne", "lâ", "lâm" ve "mâ" gibi harflerden birisi gelmekte ve ayrıca kasemin cevabı genellikle açık bir şekilde zikredildiği gibi bazen de hazf edilmektedir.[9]

Kur'ân'ın yedi sûresinde, kasem fiilinin başına "lâ-i nâfiye" gelen sekiz âyet bulunmaktadır.[10] Nefiy edatının, kasem fiilinin başına gelmesi şu şekilde izah edilmiştir: 1- Bu edat, tezyin için getirilmiş ve olumsuzluk anlamı taşımamaktadır. 2- Bunun aslı te'kîd lamı yani ibtidâiyye lamıdır. 3- Bu edat, olumsuzluk için getirilmiştir. Bu edatın nefiy için olduğu kabul edildiğinde ise iki ihtimal karşımıza çıkmaktadır: Ya bu edat, kendisinden önce zikredilen kelamın anlamını olumsuzlaştırıp sonrakini doğrulamaktadır ya da söz konusu nefiy edatı, başında bulunduğu yeminin anlamını olumsuz hale getirmektedir.[11]

Kılıç, kasem üslubunun Kurân'da kullanılmasının gayesini, "bir yönüyle indiği toplumun belâgat ve dil anlayışıyla ilgili, bir diğer yönüyle de Kur'ân'ın, hakikatleri kuvvetlendirerek anlatmak için zaman zaman, böyle bir üslubu seçmiş olmasıyla alakalıdır"[12] şeklinde açıklamıştır.

Cerrahoğlu da kasemin Kur'ân'da, İslâmiyetten önceki Arapların sosyal hayatında yeminin büyük bir role sahip olması, Allah'ın, indirmiş olduğu âyetlerini ve delillerini bu tür yeminlerle teyit etmesi ve bazen de yeminin, o şeyin kıymetine işaret etmesi ve kadrini yüceltmesi[13] gibi sebeplerden dolayı kullanıldığını söylemiştir.

Kur'ân'da yapılan yeminler, tevhîd[14], Kur'ân'ın hak bir kitap oluşu[15], Peygamberlerin hak olduğu[16] ve ahirette cezanın vaki olacağı[17] gibi iman esaslarını ihtiva eden konular etrafında toplanmaktadır.

Allah, Kur'ân-ı Kerîm'de yedi defa zatına, kendi adıyla yemin etmiştir.[18] İzâfet ile kullanılan رب "rab" kelimesi, kasem fiili hazf edildiği için altı yerde, kasem harfi olan و "vâv" ile birlikte kullanılmıştır. "Rab" kelimesi, وَرَبِّكَ şeklinde müfred muhatap zamirine üç yerde[19], وَرَبِّي şeklinde mütekellim vahde zamirine iki yerde[20] ve tek bir yerde de açık isme[21], ayrıca

---

8 Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb b. Sa'd Şemsuddîn İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Tıbyân fî aksâmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Hâmid el-Fıkî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, t.y.), 3; el-Kattân, *Mebâhis fi ulûmi'l-Kur'ân*, 285.

9 İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Tıbyân fî aksâmi'l-Kur'ân*, 2; el-Kattân, *Mebâhis fî ulûmi'l-Kur'ân*, 288; Sadık Kılıç, *Yemin Olsun ki -Aksamu'l-Kur'an-*, (İstanbul: İhtar Yayıncılık, 1996), 3-4; Yunus Emre Gördük, "Aksâmu'l-Kur'ân'da 'Muksem bih' ve 'Muksem aleyh' İlişkisi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43 (2015), 175-176.

10 el-Vâkı'a 56/75; el-Hakka 69/38; el-Me'âric 70/40; el-Kıyâme 75/1-2; et-Tekvîr 81/15; el-İnşikâk 84/16; el-Beled, 90/1.

11 el-Kattân, *Mebâhis fî ulûmi'l-Kur'ân*, 287; İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993), 171; Demirci, *Tefsir Usûlü*, 150-151.

12 Kılıç, *Yemin Olsun ki -Aksamu'l-Kur'an-*, 18-19.

13 Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 169.

14 es-Saffât 37/1-4.

15 el-Vâkı'a 56/75-78.

16 Yâsîn 36/2-3.

17 ez-Zâriyât 51/1-6.

18 el-Kattân, *Mebâhis fî ulûmi'l-Kur'ân*, 286; Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 169; Kılıç, *Yemin Olsun ki -Aksamu'l-Kur'an-*, 21-22.

19 en-Nisâ 4/65; el-Hicr 15/92; Meryem 19/68.

20 Yûnus 10/53; et-Teğâbun 64/7.

21 ez-Zâriyât 51/23.

"rab" kelimesi tek bir yerde, kasem fiili ile birlikte kullanıldığı için ب "ba" harfi ile birlikte gelmiş ve açık bir isme muzaf olmuştur.[22]

Başkaları tarafından yapılan kasem, تالله şeklinde lafza-i celâle ve kasem için kullanılan ت "tâ" harfi ile birlikte gelmektedir. Ve bu şekilde yapılan yemin ise Kur'ân'da dokuz defa kullanılmıştır.[23]

Allah, insanların dikkatini çekmek için Kur'ân'da on yedi sûreye kasemle başlamıştır. Bu sûreler ve üzerlerine kasem edilen varlıklar şunlardır:

Saffât sûresinde; "melekler"[24], Zâriyât sûresinde; "rüzgâr", "bulut", "yıldız" ve "dört büyük melek"[25], Tûr sûresinde, "Tûr dağı", "açık sahifeler üzerine yazılı kitab", "beyt-i ma'mûr", "yükseltilmiş tavan" ve "kaynayan deniz"[26], Necm sûresinde; "yıldız"[27], Kıyâmet sûresinde; "kıyamet günü" ve "kendini kınayan nefis"[28], Mürselât ve Nâzi'ât sûrelerinde; "melekler"[29], Burûc sûresinde; "burçlarla dolu olan gök" ve "vaad edilmiş gün", "şâhid" ve "meşhûd"[30], Târık sûresinde; "gökyüzü" ve "karanlığı delen yıldız"[31], Fecr Sûresinde; "şafak vakti", "on gece", "çift olan", "tek olan" ve "geçip gitmekte olan gece"[32], Beled sûresinde; "Mekke", "ana-baba" ve "bunlardan meydana gelen çocuklar"[33], Şems sûresinde; "güneş", "kuşluk vakti" "ay", "gündüz", "gece", "semâ", "yer" ve "nefis"[34], Leyl sûresinde; "gece", "gündüz", "erkek" ve "dişi"[35], Duhâ sûresinde; "kuşluk vakti" ve "gece"[36], Tîn sûresinde; "incir", "zeytin", "Sînâ dağı" ve "güvenli belde"[37], 'Âdiyât sûresinde; "atlar"[38] ve 'Asr sûresinde ise "zaman"[39] gibi çeşitli varlıklar üzerine yemin edilmiştir.

Hurûf-u Mukatta'a harfinden hemen sonra gelen kasemler ise altı sûrede geçmekte ve bu sûrelerin tümünde de "Kur'ân" üzerine yemin edilmektedir.[40]

Yüce Allah Kur'ân'da, Peygamberi Hz. Muhammed (a.s)'e, "öldükten sonra dirilme", "kıyâmet" ve "azap"[41] gibi hususlarda yemin etmesini emretmiştir.[42] Ayrıca Allah, hiçbir kimsenin hayatı üzerine yemin etmediği halde, insanların, Hz. Muhammed (a.s.)'in Allah katındaki değerinin yüceliğini ve mevkiinin yüksekliğini bilmeleri için *"(Ey resulüm!) Hayatına yemin olsun ki onlar, sarhoş (sersem) halleriyle saçmalayıp duruyorlardı"*[43] buyurarak, Peygamberinin hayatı üzerine yemin etmiştir.[44]

---

22 el-Me'âric 70/40.
23 Yûsuf 12/73, 85, 91, 95; en-Nahl 16/56, 63; el-Enbiyâ 21/57; eş-Şu'arâ' 26/97; es-Saffât 37/56.
24 es-Saffât 37/1-4.
25 ez-Zâriyât 51/1-6.
26 et-Tûr 58/1-8.
27 en-Necm 53/1-4.
28 el-Kıyâmet 75/1-4.
29 el-Mürselât 77/1-7; en-Nâzi'ât 79/1-7.
30 el-Burûc 85/1-5.
31 et-Târık 86/1, 3.
32 el-Fecr 89/1-5.
33 el-Beled 90/1-4.
34 eş-Şems 91/1-10.
35 el-Leyl 92/1-4.
36 ed-Duhâ 93/1-3.
37 et-Tîn 95/1-4.
38 el-'Âdiyât 100/1-6.
39 el-'Asr 103/1-2.
40 Yâsîn 36/1-4; Sâd 38/1-2; ez-Zuhruf 43/1-3; ed-Duhân 44/1-3; Kâf 50/1-3; el-Kalem 68/1-2.
41 bkz. et-Teğâbun 64/7; es-Sebe' 34/3; Yûnus 10/53.
42 el-Kattân, *Mebâhis fî ulûmi'l-Kur'ân*, 286.
43 el-Hicr 15/72.
44 Celâlu'd-dîn 'Abdirrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî, *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Merkezü'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye (Suudu Arabistan: Vüzerâtü'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, t.y.), 1928.

2. İŞÂRÎ YORUM

Tefsir kelimesiyle anlam yakınlığı olan kavramlardan biri de "te'vîl" kavramıdır. Te'vîl, أول kökünden تفعيل kalıbına aktarılan bir mastar olup, sözlükte *"döndürmek, bir şeyi varacağı yere vardırmak"*[45] gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise *"meşru bir sebep veya delilden ötürü herhangi bir âyeti veya kelimeyi zâhiri manasından alıp, bağlamından koparmadan kitâb ve sünnete uygun olarak yorumlamak"*[46] şeklinde tanımlanmıştır.

İslâm âlimleri, Kur'ân-ı Kerîm'de, bazı âyetlerin manalarında kapalılık bulunması, âyetteki kelimelerden birinin birden çok manaya gelme ihtimali olması gibi nedenlerden dolayı bu tür âyetleri, zâhiri manasından alıp, bağlamından koparmadan kitâb ve sünnete uygun olarak yorumlamıştır. Te'vîl çeşitleri, beyânî, irfânî ve burhânî olmak üzere üç şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu yorum yöntemlerinden biri olan irfânî yöntem, mutasavvıflar tarafından kullanılmış, tasavvuf erbabının manasını bilmediği âyet hakkında tedebbür, teemmül ve teffekkür gibi bazı riyâzî hallerde bulunması neticesinde kalbine, sezgi, keşf ve ilhâm yoluyla doğan bir bilgi türü olmuştur. Kur'ân'daki birtakım âyetlerin, sezgi, keşf ve ilham yoluyla yorumlandığı bu tefsirler, işârî tefsir olarak isimlendirilmiştir.[47]

İşâret sözlükte, "bir nesneyi gösterme; bir anlamı üstü kapalı bir şekilde ifade etme, dolaylı ve kinâyeli bir sözle anlatma"[48] gibi manalara gelmektedir. Tasavvufta ise işâret, "söz olmadan maksadı başkasına bildirme; ibare ile ifade edilemeyen, sadece ilham, sezgi ve keşf gibi yollarla elde edilmiş bilgi sayesinde anlaşılmasını sağlayacak olan gizli mana"[49] şeklinde tanımlanmıştır. Ateş, işârî tefsiri, "yalnız sülûk erbabına açılan ve zahir mana ile bağdaştırılması mümkün olan bir takım gizli anlamlara ve işaretlere göre Kur'ân'ı tefsir etmektir"[50] şeklinde tanımlamıştır.

İşârî tefsirlerde, ibaredeki gizli anlamın ortaya çıkarılabilmesi için serbestlik derecesine göre yapılan yorumlar, "istinbât, işâret ve itibâr" gibi kelimelerle ifade edilmiş ve bu metotla elde edilen anlamlar da "hakikât, latife ve sır" gibi terimlerle kullanılmıştır.[51]

İşârî tefsir, Kur'ân-ı Kerîm'in manalarının ortaya çıkarılması hususunda geliştirilen yeni bir metod değildir. Bilâkis bu durum, Hz. Peygamber'e Kur'ân'ın indirilmeye başlamasından beri bilinen bir husustur. Kur'ân'da, *"... Ne oldu bu topluluğa ki bir türlü söyleneni anlayamıyorlar!"*[52], *"Kur'ân'ı inceleyip düşünmüyorlar mı? Eğer Allah'tan başka birinden gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık ve çelişki bulurlardı!"*[53] ve *"Kur'ân'ı okuyup düşünmezler mi? Yoksa kalpler üzerinde kilitleri mi var?"*[54] şeklinde gelen âyetler, insanların düşünmeleri gerektiğine vurgu yapmaktadır.[55]

---

45 el-İsfehânî, "evl", 31; İbn Manzûr, "evl", 1/171-172.
46 es-Suyûtî, *el-İtkân*, 2261; Demirci, *Tefsir Usûlü*, 28.
47 Muhammed Sehl b. Abdıllah b. Yûnus b. Îsâ b. Abdullah b. Rafî' et-Tüsterî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, thk. Tâhâ Abdurraûf Sa'd-Sa'd Hasan Muhammed Alî (b.y.: Dâru'l-Haram li't-Türâs, 2004), 46; Ebû Bekr Muhammed b. Ebî İshâk b. İbrâhîm b. Ya'kûb el-Kelâbâzânî, *et-Ta'arruf li mezhebi ehli't-tasavvuf*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, t.y.), 87.
48 Ebû Nasr es-Sirâc et-Tûsî, *el-Luma'*, thk. Abdulhalîm Mahmûd-Tâhâ Abdulbâkî Surûr (Mısır: Dâru'l-Kütübi'l-'İlm, 1380/1960), 294, 414.
49 Kelâbâzânî, *et-Ta'arruf*, 87; Süleyman Uludağ, "İşârî Tefsir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/424.
50 Süleyman Ateş, *İşârî Tefsîr Okulu*, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1998), 19.
51 Uludağ, "İşârî Tefsir", 23/424.
52 en-Nisâ 4/78.
53 en-Nisâ 4/82.
54 Muhammed 47/24.
55 Ahmed b. Ömer b. Muhammed Necmüddîn el-Kübrâ, *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye fi't-tefsîri'l-işâriyyi's-sûfî*, thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1971), 1/20.

Hz. Peygamber de, Kur'ân'ın yedi harf içerdiğini, her âyet için zahr ve batın ve her harf için de had ve madla'bulunduğunu söylemiştir. Hz. Ali ise her âyette zâhir, bâtın, had ve madla' gibi dört mananın olduğunu ifade etmiş ve bu dört kelimeyi, okuma, anlama, helâl-haram olan hükümler ve Allah'ın kulundan murad ettiği şeyler şeklinde açıklamıştır. Ayrıca Ca'fer b. Muhammed, Allah'ın kitabında 'ibâre, işâre, letâif ve hakâik bulunduğunu ve bunların sırasıyla 'avâm, havâs, evliyâ ve enbiyâlar için olduğunu ifade etmiştir.[56]

İşârî tefsirin kabul olabilmesi için İslam âlimleri tarafından birtakım şartlar ileri sürülmüştür. Ateş, bu şartları, "bâtın mananın, zahir manaya aykırı olmaması, başka bir yerde bu mananın doğruluğuna bir delil bulunması, bu manaya şer'î ve aklî bir muârızın olmaması ve bâtın mananın, tek mana olduğu iddia edilmemeli"[57] şeklinde, dört madde olarak özetlemiştir. Gördük tarafından ise bu dört maddeye, "yapılan tefsirin, âyet lafzının içermesi mümkün olmayacak derecede uzak ve zayıf olmaması ve yapılan tefsirin Müslümanların zihnini karıştıracak şüpheler taşımaması"[58] şeklinde iki madde daha eklenerek altı başlık altında ele alınmıştır.

İşârî tefsir anlayışı, *zühd ve takva* ile başlamış ve hicrî ikinci asırda ortaya çıkmıştır. İlk temsilcileri arasında, el-Hasen el-Basrî (ö. 110/728), Ca'fer-i Sâdık (ö. 148/765) ve Abdullah b. Mübârek (ö. 181/797) gibi isimler bulunmaktadır. İşârî tefsirdeki gelişme, zühd hareketinin *Allah aşkı*'na dönüşmesiyle olmuştur. Bu dönemde en büyük rolü oynayanlar, Sehl b. Abdillah et-Tüsterî (ö. 283/896), Cüneydî Bağdâdî (ö. 298/910) ve Muhammed b. Mûsâ el-Vâsitî (ö. 331/941) gibi kişilerdir. İşârî tefsirin sistemleşmesi, Ebû Abdirrahmân es-Sülemî (ö. 412/1021)'nin, kendisinden önceki sûfîlerin tefsir ve te'vîllerini bir araya toplayarak kaleme aldığı *Hakâiku't-tefsîr* adlı eseri ve Gazâlî (ö. 505/1111)'nin, Kur'ân âyetlerinin bâtını yorumlarına genişçe yer verdiği *İhyâu ûlûmi'd-dîn* ve *Cevâhiru'l-Kur'ân* adlı kitapları sayesinde olmuştur. İşârî tefsir hareketinin en zirve noktaya ulaşması da Muhyiddîn İbnü'l-'Arabî (ö. 638/1240)'nin *vahdet-i vücûd*'un etkisi altına girmesiyle gerçekleşmiştir.[59]

İşârî tefsire, mutasavvıfların Kur'ân'a dair yapmış oldukları bazı bâtınî ve işârî yorumların, Kur'ân'ın lafzına ve manasına uygun düşmediği, ayrıca Arap dili ve edebiyatı kurallarına uymadığı gerekçesiyle, Vâhidî (ö. 465/1072), Şâtibî (ö. 790/1388) ve Zerkeşî (ö. 794/1392) gibi bazı âlimler tarafından birtakım eleştiriler yöneltilmiştir.[60]

3. TÎN SÛRESİ

Tîn sûresi, mekkî sûrelerden olup, sekiz yüz elli harf, otuz dört kelime ve sekiz âyetten oluşmaktadır.[61] Çoğunluğa göre *mekkî* kabul edilmekle birlikte, İbn Abbâs ve Katâde'ye göre *medenî*'dir.[62] Bu hususta Elmalılı, "Çoğunluğu 'Mekke'de inmiştir' demesi de Mekke içinde inmiş olması manasıyla yorumlanabilir. Bu mana, bu sûrenin öncekine bir netice gibi olan

---

56 Ebû Muhammed Sadruddîn Rûzbehân b. Ebî Nasr el-Baklî, *Tefsîru 'Arâisu'l-Beyân fî Hakâiku'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1971), 1/13.

57 Ateş, *İşârî Tefsîr Okulu*, 21.

58 Yunus Emre Gördük, *Tarihsel ve Metodolojik Açıdan İşârî Tefsir Mâhiyeti, Meşrûiyeti, Bâtınî Yorumdan Farkı*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2013), 130.

59 bkz. Demirci, *Tefsir Tarihi*, 211-212.

60 Demirci, *Tefsir Tarihi*, 215; Uludağ, "İşârî Tefsir", 23/426.

61 Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Ebû Muhammed b. 'Âşûr (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1422/2002), 10/238.

62 Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr Şemsuddîn el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrâhîm Etfıyyiş (Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-Mısrıyye, 1384/1964), 20/110; Şihâbuddîn Mahmûd b. Abdillah el-Hüseynî el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, thk. Alî Abdu'l-Bârî 'Atiyye (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1415/1994), 15/393.

manasına da pek yakışır ise de mekkî olmakta meşhur olan mana hicretten önce olmasıdır"[63] şeklinde açıklamada bulunarak çoğunluğun görüşünü desteklemiştir.

Adını ilk âyette geçen "tîn" (incir) kelimesinden alan Tîn sûresi, nüzûl sırasına göre yirmi sekizinci sırada olup Burûc sûresinden sonra nâzil olmuştur.[64] "Mîm" ve "nûn" bu sûrenin fâsıla harfleridir. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de yemin edatı "vâv" ile başlayan on yedi sûreden biridir. Ana fikri, insanın bedenî, zihnî ve kalbî yeteneklerinden hareketle evrendeki konum ve sorumluluğunu ele alan sûrenin, sebeb-i nüzûlü hakkında herhangi bir rivayet bulunmamaktadır.[65]

Sûrenin ilk üç âyetinde üzerine yemin edilen dört şeyden ilk ikisi incir ve zeytin, üçüncü ve dördüncü ise Sînâ dağı ile "beled-i emîn" (Mekke-i Mükerreme)'dir. Dördüncü âyette, yeminin cevabı olarak insanın en güzel bir şekilde yaratıldığı bildirilmektedir. Sonraki âyette, inkâr yolunu seçmesi halinde insanın aşağıların aşağısına indirileceği haber verilmiştir. Altıncı âyette ise iman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlara kesintisiz bir ödül verileceği müjdelenmiştir. Sûrenin son iki âyetinde de âhiret hayatı hatırlatılmakta, insanlar tarafından o günün hiçbir şekilde inkâr edilemeyeceği, ayrıca en âdil hükmün Allah tarafından verileceği açık bir biçimde ifade edilmiştir.[66]

Kur'ân-ı Kerîm'de incir, tek bir yerde geçmektedir. İncirin tarihi çok eskilere dayanmakta ve bu sebeple de incir, bir nevi uygarlıklar beşiği sayılan Anadolu, Mezopotamya ve Doğu Akdeniz'de kültür kurduğu düşünülen bitkilerin başında gelmekte[67] ayrıca Kutsal kitaplarda da zikredilmektedir. Yahudilikte "Fısıh Bayramı" kutlamalarında incir, geleneksel bir yiyecek olarak sunulmaktadır. İncil'de de incirin cennet ağacı olduğu zikredilmekte ve Hz. Âdem ve Hz. Havva çıplak kaldıklarında o ağacın yapraklarıyla üzerlerini örttüklerinden bahsedilmektedir.[68] Hz. Peygamber tarafından ise "incir yiyin. Cennetten inen bir meyve söyleyecek olsaydım, bunun incir olduğunu söylerdim. Çünkü cennet meyveleri çekirdeksizdir" buyrularak incir meyvesine vurgu yapılmış ve incirin basura ve eklem ağrılarına iyi geldiği, balgamı söktürdüğü, böbrekleri ve mesaneyi temizlediği, ciğer ve dalaktaki tıkanıklığı açtığı ifade edilmiştir.[69]

Zeytin kelimesi Kur'ân'da, "ez-zeytûn", "zeytûnen" ve "zeytûnetin" şeklinde beş defa geçmektedir.[70] Ayrıca Kur'ân'da "zeytuhâ" şeklinde ifade edilen kelimeyle de zeytinin yağıyla aydınlatma için kandil çırası olarak kullanıldığı ifade edilmiştir.[71] Kur'ân'da, *"Ve (yine onunla sizin için) Tûr-i Sîna (çevresindeki topraklar) da yetişen, ürününden yağ elde edilen ve yiyenlere hoş kokulu, lezzetli bir katık sağlayan ağacı (çıkarıyoruz)"*[72] âyetiyle Tûr-i Sînâ'dan çıkan, yağ elde edilen ve katık olarak kullanılan bir ağaçtan (zeytin) bahsedilmiştir.

---

63 Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, sad. İsmail Karaçam-Emin Işık vd. (İstanbul: Azim Dağıtım, t.y.), 9/309.

64 Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 86.

65 Abdulhamit Birışık, "Tîn Sûresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/189.

66 Birışık, "Tîn Sûresi", 41/189-190.

67 Merve Saçlı, "İncir ve Zeytin: Tîn Sûresi Bağlamında Kur'ân'ın Teşrîfine Mazhar Olmuş İki Nimet", *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 5/10 (2020), 219.

68 bkz. Saçlı, "İncir ve Zeytin: Tîn Sûresi Bağlamında Kur'ân'ın Teşrîfine Mazhar Olmuş İki Nimet", 221-222.

69 Ebussuûd el-'İmâdî Muhammed b. Muhammed b. Mustafa, *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*, (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, t.y.), 9/174; Muhammet Kara, *Yakup el-Kemâhî'nin Nûru'l-Ef'ide Adlı Eserinin Tenkidli Neşri-Beydâvî'nin Amme Cüz'ü Hâşiyesi-*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 540-541.

70 el-En'âm 6/ 99, 141; en-Nahl 16/11; 'Abese 80/29; et-Tîn 95/1.

71 en-Nûr 24/35.

72 el-Mü'minûn 23/20.

Ayrıca Hz. Peygamber, âyettte iki özelliğine vurgu yapılan bu ağaçtan, *"zeytin yiyin, yağıyla yağlanın, o mübarek bir ağaçtandır"*[73] buyurarak bu ağacın kutsal olduğuna vurgu yapmıştır.

Tefsir âlimleri, Tîn sûresinde geçen tîn ve zeytûn kelimelerinden neyin kastedildiği hususunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu konuda ortaya atılan görüşleri iki başlık altında toplamak mümkündür. Bir görüşe göre, tîn ve zeytûn'dan maksat bu isimle bilinen incir ve zeytin meyveleri veya ağaçları, diğer bir görüşe göre ise bu isimlerle bilinen kutsal yerlerdir.

Bu iki kelimeden bir mecaz veya kinâye kastedildiğini gösteren herhangi bir ipucu bulunmadığından, incir ve zeytinden maksadın bildiğimiz meyveler olduğudur.[74] Taberî, tefsirinde bu iki kelime hakkında te'vîl ehlinin ihtilaf ettiğini söylemiş ve Hasen, Mücâhid, İkrime, İbrâhim, Katâde, Mukâtil ve Kelbî gibi âlimlerden, incirden kastın yenilen meyve ve zeytinden maksadın da sıkılan zeytinin olduğuna dair tüm rivayetleri zikretmiştir.[75]

Fakat birçok müfessir ise incir ve zeytinden maksadın bildiğimiz yiyeceklerden ziyade bu isimlerle zikredilen mekânlar olduğunu ifade etmişlerdir. Bu yerlerin birer dağ, mescid veya belde ismi olduğu şu şekilde zikredilmektedir: Tîn, Dımeşk'ın; zeytûn ise Beyt-i Makdis'in bulunduğu dağdır. Tîn, Dımeşk ve Nûh; zeytûn ise Îliyâ ve Beyt-i Makdis mescididir. Ayrıca tîn, zeytûn ve Tûr-i Sînâ Şam'da bulunan üç mescittir. Belde ismi olarak ise zeytûn'un Beyt-i Makdis olduğu söylenmiştir.[76]

Taberî, bu iki kelimenin meyve olarak yenilen incir ve yağ elde edilen zeytine karşılık geldiğini ve doğru olan görüşün de bu olduğunu ifade etmiştir. Ona göre bu iki kelime Araplar tarafından da bu anlamlarıyla bilinmektedir.[77]

Kurtubî ise âyette geçen tîn ve zeytûn kelimelerinin hakîkî anlamlarının incir ve zeytin olduğu ve bir karine bulunmadıkça da hakîkî anlam terk edilip mecâzî anlama geçilmemeli diyerek en sahih görüşün, yenilen incir ve sıkılarak yağı çıkarılan zeytin olduğunu söylemiştir.[78]

Zemahşerî, Allah'ın incir ve zeytine yemin etmesini bu iki ağacın meyve veren ağaçlar arasında en ilginci olmaları nedenine bağlamaktadır. Hz. Peygamber'e bir tabak incir ikram edildi. Hz. Peygamber inciri yedikten sonra orada bulunanlara; "(bu meyveden) yiyiniz. Cennetten bir meyve indirilseydi, bu meyvedir, derdim. Çünkü cennet meyveleri çekirdeksizdir. Bu meyveden yiyin. Basura ve mafsal ağrılarına faydalıdır" şeklinde buyurmuştur. Mu'âz b. Cebel, zeytin ağacının yanından geçerken zeytin ağacından bir dal parçası koparıp onunla dişlerini temizledikten sonra, Hz. Peygamber'den duyduklarını şu şekilde aktarmıştır: "Mübarek zeytin ağacı, ne güzel misvaktır, ağzı temizler ve kötü kokuları giderir", "Bu (zeytin dalı) benim ve benden önceki nebilerin misvakıdır." Ayrıca Zemahşerî, Süryanice'de incir ve zeytinin yetiştiği dağlara Tûr-i Tîna ve Tûr-i Zeytâ denildiğini, Tîn'in, Hilvan ile Hemedan arasında, Zeytûn'un ise Şam civarında bulunan dağların isimleri olduğunu zayıf görüş olarak aktarmış ve bu görüşler arasında isabetli olanın ise bildiğimiz incir ve zeytin olduğunu ifade etmiştir.[79]

Elmalılı, Tîn sûresinin tefsirinde, her ne kadar tîn, incir demek ise de bu şekilde Türkçeye çevirmenin uygun olmayacağını belirterek, ilgili âyetî, *"tîn ve zeytûn'a andolsun"* şeklinde

---

[73] 'Alâuddin Ali el-Muttakî b. Hüsamuddin el-Hindî, *Kenzü'l-'ummâl fî süneni'l-ekâvil ve'l-ef'âl*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1433/2012), 1/85.

[74] Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 9/305.

[75] Muhammed b. Cerîr b. Yezîd Ebû Ca'fer et- Taberî, *Câmi'u'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000), 24/501-502.

[76] Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 24/502-503.

[77] Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 24/503.

[78] Kurtubî, *el-Câmi'*, 20/110.

[79] Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. 'Amr b. Ahmed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâiki ğavâmidi't-tenzîl*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407/1983), 4/773.

tercüme etmiştir. Ve bunun gerekçesini de: "Zira tefsircilerin birçoğunun açıklamasına göre burada tîn ve zeytûn birer özel isim yerindedir. Özel isim olmuş kelimelerin ise tercümesine kalkışmak doğru değildir. Çünkü onlar neye isim olmuşlarsa onları manalarıyla değil lafızlarıyla tanıtırlar. 'İncir Köyü' diye bilinen bir köy, 'Tîn Karyesi' diye tercüme edilmekle tanıtılmış olmayacağı gibi, Tin adıyla anılan bir dağı veya mescidi veya beldeyi de incir diye anlatmaya kalkışmak izah değil karıştırmak olur"[80] şeklinde açıklamıştır.

Keşşâf tefsirinde, Tûr-i Sînâ ve Mekke'ye yemin edilmesi ile bu iki meyveye yemin edilmesi arasındaki ilişki kurulmaya çalışılmış ve bu meyvelerin yetiştiği yerlerin peygamberlerin şereflendirmesiyle kutsal beldeler haline geldiği söylenmiştir. Keşşâf sahibine göre, incir ve zeytinin yetiştiği bölgelerin Hz. İbrahim ve Hz. İsâ'nın yaşadığı bölgeler olması, Tûr-i Sînâ'nın Hz. Mûsâ'nın Allah ile konuştuğu yer olması ve Mekke'nin ise Kâbe'nin bulunduğu ve Hz. Peygamberin dünyaya geldiği belde olması nedeniyle kutsal yerler olduğu vurgulanmıştır.[81]

Birışık, sûrenin ilk üç âyetinde üzerine yemin edilen dört şeyden ilk ikisi olan incir ve zeytinin birer nimet olarak bizzat kendilerinin veya Cenâb-ı Hakk'ın daha önce vahiy indirdiği yerlerin kastedilmiş olmasının mümkün olduğunu belirtmiştir. Ve yeminin üçüncü ve dördüncü unsurlarını meydana getiren Sînâ dağı ile "beled-i emîn" (Mekke-i Mükerreme) göz önünde bulundurulduğunda ise ikinci yorumun daha isabetli olacağını ifade etmiştir. Böylece Yahudiliğin, Hıristiyanlığın ve İslâmiyet'in doğduğu yerlere yemin edilerek her üç dinin aslının bir olduğu ve hepsinin tevhid akidesinde birleştiğine işaret edildiğini söylemiştir.[82]

Şimşek ise bu konuda şunları söylemektedir: "Bazı bölgeleri orada yetişen bitkilerle isimlendirmek Arapların adetlerindendi. Arapların bildiği bölgeler arasında incir ve zeytinin yetiştiği Şam ve Filistin de vardır. Hıristiyanlığın bu bölgelerden dünyaya yayıldığı da düşünülürse bu meyvelere yemin edilmesi ister istemez bu dini akla getirmektedir. O halde Sînâ dağına yemin Hz. Mûsâ'ya gelen vahyi, incir ve zeytine yemin Hz. İsa'ya gelen vahyi, güvenlikli beldeye yemin de Hz. Peygambere gelen vahyi ve bu vahiylerin geldiği bölgeleri akla getirmektedir."[83]

4. TÎN SÛRESİ'NİN İŞÂRÎ YORUMU

İşârî tefsir müellifleri, Tîn sûresinde, Allah'ın üzerine yemin ettiği incir, zeytin, Tûr dağı ve Emin beldenin bir arada zikredilmesinin hikmeti üzerinde durmuşlar ve bu varlıklar arasında alaka kurmaya çalışarak bazı sembolik yorumlar yapmışlardır.

İncir ve zeytin ağaçları sembolik olarak, yeryüzündeki insanlığın gelişimiyle alakalı iki dönemi ifade etmektedirler. Allah, insanlığın tarih boyunca dört dönemini temsilî olarak zikretmektedir. Bu dönemler, Hz. Âdem'in yaradılışından itibaren Hz. Muhammed'e kadar geçen dört dönemdir. İncir ile beşeriyetin ilk dönemine, zeytin ile Hz. Nûh dönemine, Sina dağı ile Hz. Mûsâ dönemine ve Emin belde ile de Hz. Muhammed dönemine sembolik olarak işaret edilmektedir.[84]

Ayrıca, âyetler arasında hem "vav" ile yapılan atıflar hem de Tûr Dağı ve Emin belde arasındaki ortak nokta olan vahiy münâsebeti, tîn ile zeytûn'un da vahiy hâdisesi ile alâkalı birer sembol olma ihtimalini güçlendirmektedir. Semboller, tek bir olaydaki belirgin bir

---

80 Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 9/305.
81 Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/774.
82 Birışık, "Tîn Sûresi", 41/189.
83 Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2012), 5/458.
84 Halil İbrahim Bulut, "Bir Kur'an Meyvesi Olarak İncir ve Türk Kültüründe İncir Yorumları", *Turkish Studies* 9/5 (2014), 459.

niteliği veya birbirine benzeyen olaylardaki ortak noktayı ifade etmektedir. Örneğin, bir toplumun bütün değerlerinin kendi bayrağında ifadesini bulması gibi incir ve zeytin sembolleriyle de birçok peygambere gönderilmiş olan vahiy gerçeğinin kutsiyetinin ifade edilmiş olması da mümkündür.[85]

et-Te'vîlâtu'n-Necmiyye adlı işârî tefsir kitabında, Tîn sûresiyle alakalı olarak Allah'ın üzerine yemin ettiği varlıklar hakkında remzî (sembol) yorumlar yapılmıştır. İncirin lâhûtî, vücûdî, zâtî ve yakînî, zeytinin ise ceberûtî, sıfâtî ve 'ayniyyî bir meyve olduğu, Tûr-i Sînâ'nın ise celâlın kudretinin ışığından nurunun ve aydınlığının yayıldığı melekûtî bir dağ olduğu bu sembollerle zikredilmiş ve Allah'ın bunlarla yemin ettiği anlatılmıştır.

Ayrıca Allah'ın, kendi lütuf ve kahır gücüyle Tûr-i Sînân'ın toprağını, ruhânî âlem ışığı ve cismânî âlem karanlığı arasındaki engeli, sabahleyin onar onar lâhûtî, ceberûtî, melekûtî ve nâsûtî olarak kırk derecede mühürlediği ifade edilmiştir. Yine bununla emrin yerine getirilmesi tamamlanmıştır ki eserlerin ortaya çıkması, fiillerin sudûr etmesi, sıfatların görünmesi ve zâtın teccellî etmesinden de maksadın bu olduğu vurgulanmıştır. Çünkü Allah, "kün" emriyle[86] bu dağın oluşumunu yansıma/ayna için meşhûd, şâhid, ma'rife, 'ârif ve latîf cevher ile derecelendirmiştir ki bunun da kalp olduğu sembol ile izah edilmiştir.

Allah'ın, tîn sûresindeki dört varlık hakkında, kendi eserlerine, fiillerine, sıfatlarına ve zatına yemin ettiğini yani o dağda, lâhûtî gerçeklerin, ceberûtî inceliklerin, melekûtî yumuşaklığın ve nâsûtî[87] özlerin toplandığının kastedildiği anlatılmıştır.[88]

Baklî (Şîrâzî) de *'Arâisü'l-beyân* adlı tefsirinde, Allah'ın kendi celâl ve cemâlinin tecelli ettiği yerlere yemin ettiğini söylemiştir. Tîn'in Allah'ın Âdem'e yaklaşmasını yasakladığı ve kendisine göründüğü Âdem ağacı, Şeceretü'z-zeytûn'un ise Allah'ın: *"Mûsâ bu süreyi doldurup ailesiyle birlikte yolda giderken Tûr tarafında bir ateş gördü; ailesine, 'Siz bekleyin; ben bir ateş gördüm, belki oradan size bir haber yahut ısınmanız için bir parça ateş getiririm' dedi. Oraya gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafından, (oradaki) ağaç yönünden kendisine şöyle seslenildi: 'Ey Mûsâ! Muhakkak ki ben yalnızca ben âlemlerin rabbi olan Allahım'"*[89] diyerek Mûsâ'ya göründüğü mekân ve Tûr-i Sînâ'nın aynı şekilde Mûsâ'ya göründüğü yer, Beled-i Emîn'in ise *"Orada apaçık deliller, İbrâhim'in makamı vardır"*[90] sözüyle, Allah'ın sıfatlarının ortaya çıktığı, kendi âyetlerinin indiği ve evinin bulunduğu yer olarak yorumlanmıştır. Hz. Peygamber'in "Allah, Sînâ'dan geldi, Sâ'îr ile çağırdı ve Fârân dağlarından parladı"[91] şeklindeki sözü de delil olarak sunulmuştur.

Ayrıca, tîn'in kutsal ruh ağacı, zeytûn'un kutsal akıl ağacı, tûr-i sînîn'in Allah'ı bilen kalp ve beledi'l-emîn'in ise sevginin karar kıldığı göğüs olduğu ifade edilmiştir. Cüneyd'in "tîn Îliyâ

---

85 Emin Işık, "Tin Suresi Üzerine Bir Tefsir Denemesi", *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi* 2 (1997 Aralık), 76-77.

86 Âl-i 'İmrân 3/47.

87 Bu kelimeler, tasavvufî terimler olup Ethem Cebecioğlu'nun Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü'nde şu şekilde tanımlanmaktadırlar: **'Ârif**: Allah'ı gerçek yönüyle bilen kişi. **'Ayn**: Kendi kendine var olan, varlığı kendinden olan. **Ceberût**: İlâhî kudret ve azamet âlemi, varlık mertebelerinden ikincisi. **Lâhût**: İlâhî âleme, lâhût âlemi denir. **Meşhûd**: Görülen, müşahede edilen. **Melekût**: Gayb âlemi, Ruhlar ve nefislere ait gayb âlemi. **Nâsût**: Lahût'un mahalli; şehâdet âlemi yani dünya. **Şâhid**: Sâlikin kalbinde hazır ve mevcut olan, kalbin iştigal ettiği düşünceye denir. **Vücûd**: Sâlik beşerî vasıtalardan fani olunca Hakk'ı bulur. **Yakîn**: Açık bilgiyi ifade eden bir kelimedir. Yakin delil ile değil inanç kuvveti ile apaçık görmeyi ifade eder. **Zât**: İsimlerin ve sıfatların vücudlarında değil aynlarında kendisine dayandığı emr.

88 Necmüddîn el-Kübrâ, *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye*, 6/324.

89 el-Kasas 28/29-30.

90 Âl-i 'İmrân 3/97.

91 Bu ifade Tevrât'ta da geçmektedir. "Allah'ın Sina'dan gelmesi": Hz. Mûsâ'ya Sînâ Dağı'nda ilahî hükümlerin kendisine verilmesine, "Sâ'îr'den çağırma": Hz. Îsâ'ya İncil'in verilmesine, "Faran dağlarından parlama" ise Hz. Muhammed'in Mekke'den çıkacağına işarettir.

mescidi", "zeytûn Beyt-i makdis mescidi", "Tûr-i Sînîn Tûr mescidi" ve "Beled-i emîn Mescidü'l-Harâm" şeklinde ki sözü aktarılarak, Allah'ın bu mescidlerini ta'zîm ettiğini ve bu yerlerin Allah'ın bölgesi olmasından ve oralarda kendisinin zikredilmesinden dolayı bu varlıklar ile yemin edildiği ifade edilmiştir.[92]

Câbirî'ye göre müfessirlerin bu hususta beyân ettikleri görüşlerin içerisinde sûrenin siyakına en yakın olanı, incirin üzerinde Şam'ın bulunduğu dağ, zeytinin ise üzerinde Kudüs'ün bulunduğu dağ olduğu hususudur. Bu görüşten daha açık olanı ise incir ve zeytinin kutsal topraklarda iki dağ ile alâkası olduğu ifade edilen görüştür. Buna göre bu iki dağa Süryanice'de İncir dağı ve Zeytin dağı denilmektedir. Çünkü bu iki dağda incir ve zeytin meyveleri yetişmektedir. Sanki Allah, peygamberlerinin doğup büyüdükleri yerlere yemin etmektedir. İncir dağı Filistin'de olup Îsâ peygamberi temsil etmektedir. Zeytin dağı da Şam'da olup İsrâiloğulları'ndan pek çok peygamberin gönderildiği yerdir. Tûr-i Sînâ Hz. Mûsâ'nın ve Beled-i Emîn ise Hz. Muhammed'in gönderildiği yerdir. Öyleyse kendilerine yemin edilen bu dört unsur: Hz. İbrâhîm, Hz. Mûsâ, Hz. Îsâ ve Hz. Muhammed olmak üzere dört peygamberi simgelemekte ve onların peygamberliklerinin birliğini pekiştirmektedir.[93]

SONUÇ

Kur'ân zaman zaman yemin üslûbunu kullanır. Bu üslûp Arapların kullandığı bir üslûptur. Kur'ân, anlatacağı önemli bir konuya dikkat çekmek için çeşitli varlıklara yemin etmektedir. Bu üslûbun kullanıldığı sûrelerden birisi de Tîn sûresidir. Bu sûrenin ilk iki âyetinde dört nesneye yemin edildiği görülür. İlk ikisi zeytin ve incir anlamına geldiği gibi bu iki meyvenin yetiştiği bölgelere işaret ettiği ve bu bölgelerde tebliğ görevini ifa eden dört büyük peygamberi sembolize ettiği şeklinde yorumlar da yapılmıştır. Ayrıca âlimler, bu sûrede sembolik/remzî yorumlar da yaparak, üzerine yemin edilen varlıkların bir arada zikredilmesinin hikmeti üzerinde durmuş ve bu varlıklar arasında alaka kurmaya çalışmışlardır. Bu işârî yorumların başında üzerine yemin edilen nesnelerin insanlığın dört aşamasını ifade ettiği dile getirilmiştir. İncirin lâhûtî, zeytinin ise ceberûtî bir meyve olduğu, Tûr-i Sînâ'nın ise melekûtî bir dağ ve Beled-i Emîn'in ise lâhûtî bir yer olduğu söylenmiştir. Sonuç olarak tefsirciler, bu dört kavramın siyak-sibak ilişkisini dikkate alarak tîn ve zeytûn kavramlarına incir ve zeytin meyvesinin dışında başka varlık ve nesnelere işaret ettiğini ifade etmişlerdir. Bu farklı anlam ve yorumların, işârî (remzi, sembolik) yorumlarda da görüldüğü tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Âlûsî, Şihâbuddîn Mahmûd b. Abdillah el-Hüseynî. *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*. thk. Alî Abdu'l-Bârî 'Atiyye. 16 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1415/1994.

Ateş, Süleyman. *İşârî Tefsîr Okulu*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat,2. Basım, 1998.

Baklî, Ebû Muhammed Sadruddîn Rûzbehân b. Ebî Nasr. *Tefsîru 'Arâisu'l-Beyân fî Hakâiku'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1971.

Birışık, Abdulhamit. "Tîn Sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/189-190. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

[92] Baklî, *Tefsîru 'Arâisu'l-Beyân*, 3/516; Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Mûsâ Ebû 'Abdirrahmân es-Sülemî, *Hakâiku't-tefsîr*, thk. Seyyid 'İmrân (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1421/2001), 2/406.

[93] Muhammed 'Âbid el-Câbirî, *Fehmü'l-Kur'âni'l-Hakîm et-tefsîrü'l-vâdih hasebe tertîbi'n-nüzûl*, (Dârulbeyzâ: Dâru'n-Neşri'l-Mağribiyye, 2008), 1/107.

Bulut, Halil İbrahim. "Bir Kur'an Meyvesi Olarak İncir ve Türk Kültüründe İncir Yorumları". *Turkish Studies* 9/5 (2014), 453-464.

Câbirî, Muhammed 'Âbid. *Fehmü'l-Kur'âni'l-Hakîm et-tefsîrü'l-vâdih hasebe tertîbi'n-nüzûl*. 3 Cilt. Dârulbeyzâ: Dâru'n-Neşri'l-Mağribiyye, 2008.

Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 9. Basım, 1993.

Demirci, Muhsin. *Tefsir* Tarihi. İstanbul: İFAV Yayınları, 51. Basım, 2018.

Demirci, Muhsin. *Tefsir Usûlü*. İstanbul: İFAV. Yayınları, 22. Basım, 2012.

Ebussuûd, el-'İmâdî Muhammed b. Muhammed b. Mustafa. *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, t.y.

Gördük, Yunus Emre. "Aksâmu'l-Kur'ân'da 'Muksem bih' ve 'Muksem aleyh' İlişkisi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43 (2015), 174-212.

Gördük, Yunus Emre. *Tarihsel ve Metodolojik Açıdan İşârî Tefsir Mâhiyeti, Meşrûiyeti, Bâtınî Yorumdan Farkı*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2013.

Hindî, 'Alâuddin Ali el-Muttakî b. Hüsamuddin. *Kenzü'l-'ummâl fî süneni'l-ekâvil ve'l-ef'âl*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1433/2012.

Işık, Emin. "Tin Suresi Üzerine Bir Tefsir Denemesi". *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi* 2 (1997 Aralık), 76-80.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb b. Sa'd Şemsuddîn. *et-Tıbyân fî aksâmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Hâmid el-Fıkî. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, t.y.

İbn Manzûr. *Lisânu'l-'Arab*. thk. 'Abdullâh 'Aliyyu'l-Kebîr-Muhammed Ahmed Hasbullâh-Hâşim Muhammed eş-Şâzeli. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, t.y.

İsfehânî, er-Râğib. *el-Müredât fî ğarîbi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Seyyid Keylânî. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, t.y.

Kara, Muhammet. *Yakup el-Kemâhî'nin Nûru'l-Ef'ide Adlı Eserinin Tenkidli Neşri-Beydâvî'nin Amme Cüz'ü Hâşiyesi-*. 2 Cilt. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.

Kattân, Mennâ'. *Mebâhis fî ulûmi'l-Kur'ân*. Kahire: Mektebetü Vehbe, 7. Basım, t.y.

Kelâbâzânî, Ebû Bekr Muhammed b. Ebî İshâk b. İbrâhîm b. Ya'kûb. *et-Ta'arruf li mezhebi ehli't-tasavvuf*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, t.y.

Kılıç, Sadık. *Yemin Olsun ki –Aksamu'l-Kur'an-*. İstanbul: İhtar Yayıncılık, 1996.

Kur'ân-ı Kerîm Meâli. çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşler Başkanlığı Yayınları, 2006.

Kurtubî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr Şemsuddîn. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrâhîm Etfıyyiş. 20 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-Mısrıyye, 1384/1964.

Necmüddîn el-Kübrâ, Ahmed b. Ömer b. Muhammed Necmüddîn el-Kübrâ. *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye fi't-tefsîri'l-işâriyyi's-sûfî*. thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1971.

Sa'lebî, Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. İbrâhîm. *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Ebû Muhammed b. 'Âşûr. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1422/2002.

Saçlı, Merve. "İncir ve Zeytin: Tîn Sûresi Bağlamında Kur'ân'ın Teşrîfine Mazhar Olmuş İki Nimet". *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 5/10 (2020), 180-203.

Suyûtî, Celâlu'd-dîn 'Abdirrahmân b. Ebî Bekr. *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Merkezü'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye. Suudu Arabistan: Vüzerâtü'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, t.y.

Sülemî, Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Mûsâ Ebû 'Abdirrahmân. *Hakâiku't-tefsîr*. thk. Seyyid 'İmrân. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1421/2001.

Şimşek, Sait. *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2012.

Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd Ebû Ca'fer. *Câmi'u'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 24 Cilt. b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000.

Tûsî, Ebû Nasr es-Sirâc. *el-Luma'*. thk. Abdulhalîm Mahmûd-Tâhâ Abdulbâkî Surûr. Mısır: Dâru'l-Kütübi'l-'İlm, 1380/1960.

Tüsterî, Muhammed Sehl b. Abdıllah b. Yûnus b. Îsâ b. Abdullah b. Rafî'. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*. thk. Tâhâ Abdurraûf Sa'd-Sa'd Hasan Muhammed Alî. b.y.: Dâru'l-Haram li't-Türâs, 2004.

Uludağ, Süleyman. "İşârî Tefsir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/424-428. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'ân Dili*. sad. İsmail Karaçam-Emin Işık vd. 10 Cilt. İstanbul: Azim Dağıtım, t.y.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. 'Amr b. Ahmed. *el-Keşşâf 'an hakâiki ğavâmidi't-tenzîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 3. Basım, 1407/1983.

AKIL YÜRÜTME BAĞLAMINDA "DUYGU-MANTIK" İKİLİĞİ

Doç. Dr. Caner ÇİÇEKDAĞI
Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
Orcid id: 0000-0001-6138-363X

ÖZET

İnsan duygu ve akıl varlığı olmasına rağmen çoğu zaman akıl ve/veya mantık ön plana çıkarılır. Bu kavramların felsefi olduğu kadar psikolojik ve biyolojik bir yönü olduğunu bilmek gerekir. Dolayısıyla felsefi bir değerlendirme yaparken psikoloji ve biyolojinin bunlarla ilgili ne dediğine de bakmak gerekecektir. İnsanın mutluluk ve anlam arayışında duygularını bir yana bırakarak mantıksal çıkarımlarla kararlar almasının ne derece doğru ve gerçeğe uygun olduğu bir sorundur. Türkçede duygu kavramı, his terimi ile de karşılandığı için önce bu ikisi arasında bir fark olup olmadığı psikolojiye başvurarak anlaşılmalıdır. Daha sonra akıl, mantık, duygusal düşünme ve mantıksal düşünme gibi bağlantılı kavramlar değerlendirilmelidir. Psikolojik açıdan duygular ve hisler insan zihninde bir takım bilişsel şemalara yol açtığı için insanın düşünmelerinde ve tutumlarında böylesi hazır şemaların etkisi varsayılır. Bu tür duygu temelli hazır düşünme kalıplarının da çoğu zaman mantıksal yapıda olduğu söylenebilir çünkü bunlar da mantık yasalarına ve çıkarım kurallarına uygun gerçekleşir. Ancak değerlendirmeler yaparken vurgulanan "duygu-mantık" dikotomisi veya ikiliğindeki "mantık" ifadesiyle gönderme yapılan şeyin aslında "gerçeklik", "gerçek durum" ve/veya "olgu ve olay" olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü hoşlanma veya öfke gibi duygulardan yola çıkarak alınan bir karar mantıksal bir çıkarımla geçerli biçimde yapılmasına rağmen var olan gerçekliğe, bu gerçekliğin koşullarına, gerçek olaylara ve buna bağlı yapılan öngörülere uygun olmayabilir. İşte burada gerçekleşen sorun mantıksal sonuçlara göre karar alınmamasından çok gerçeğe uygun karar alınmamasından, yani doğru karar almamaktan kaynaklanır. Doğru karar almamak elbette bir yönüyle mantığa da uygun karar almamak demektir ancak doğru karar almamakta olgusal gerçeklik ve olgusal doğruluk ön plana çıkar. Bu nedenle gerçeklikten ve olgulardan kopuk içerikteki önermelerle kurulan, yani yanlış veya belirsiz önermeler içeren akıl yürütmeler eğer mantık kurallarına da uygun değilse ancak "mantıksız" ve/veya "geçersiz" olarak nitelenebilecektir. Fakat bu durumda artık bir "duygu-mantık" ikiliği değil, "mantıklı-mantıksız" ya da "hatalı-doğru" ikiliği söz konusudur. Mantıksal bir akıl yürütme değerlendirilirken "doğruluğuna" değil, "geçerliliğine" bakılır, bir başka deyişle bir akıl yürütmenin doğruluğu değil, geçerliliği denetlenir çünkü doğruluk akıl yürütmeye değil, önermelere ilişkindir. Bir önerme nesnesine veya gerçekliğine uygunsa doğrudur. Her ne kadar günlük dilde "doğru düşünme" ifadesi mantıklı olma anlamında kullanılsa da bu kullanımda kastedilen şey öncelikle mantıklı düşünmenin içinde yer alan akıl yürütmelerin geçerliliği ve sonra akıl yürütmeye ait önermelerin doğruluğudur. Geçerlilik doğru bir öncülden veya doğru öncüllerden yanlış bir sonuç çıkaramayan akıl yürütmelerin biçimsel bir özelliğidir çünkü geçerli bir biçimde doğru öncüllerden zorunlu olarak ancak doğru bir sonuç çıkabilir. Doğruluk ise bir önermenin verdiği yargının nesnesine veya gerçeğine uygunluğudur. Bu durumda önermeleri yanlış bile olsa, yani gerçeğe uygun olmasa da tümdengelimsel bir akıl yürütme geçerli olabilmektedir. Öte yandan "sağlam" bir akıl yürütmenin hem kendisinin geçerli, yani mantıksal kurallara göre biçimlenmiş, hem de önermelerinin doğru, yani gerçeğe uygun olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla duygu temelli olsun ya da olmasın mantık bilimi açısından kurallı yapıdaki bütün tümdengelimsel akıl yürütmeler geçerlidir ama geçerli olmasına rağmen

sağlam olmayabilir. O halde insanın duygularıyla değil de mantığıyla karar vermesi istenirken burada asıl kastedilen gerçekçi olması ve sağlam akıl yürütmelere dayanmasıdır.

Anahtar kelimeler: Duygu, His, Mantık, Doğruluk, Gerçeklik, Akıl yürütme, Geçerlilik

"EMOTION-LOGIC" DICHOTOMY IN THE CONTEXT OF REASONING

ABSTRACT

Although human beings are emotional and rational, most of the time reason and/or logic are brought to the fore. It is necessary to know that these concepts have psychological and biological aspects as well as a philosophical one. Therefore, when making a philosophical evaluation, it will be necessary to look at what psychology and biology say about them. It is a question how right and realistic it is for people to leave their emotions aside and make decisions with logical inferences in the pursuit of happiness and meaning. Since the concept of *duygu* (emotion) in Turkish is also expressed with the term *his* (feeling), first of all, it should be understood whether there is a difference between these two by referring to psychology. Then, related concepts such as reason, logic, emotional thinking and logical thinking should be evaluated. Psychologically, since emotions and feelings lead to some cognitive schemas in the human mind, the effect of such ready-made schemas on people's thinking and attitudes is assumed. It can be said that such emotion-based ready-made thinking patterns are often logical in nature, because they also occur in accordance with the laws of logic and inference rules. However, it is understood that what is referred to with the expression "logic" in the "emotion-logic" dichotomy emphasized while making evaluations is actually "reality", "actuality" and/or "fact and event". Because, although a decision maden based on emotions such as enjoying or anger is validly made with a logical inference, it may not be suitable for the actuality, the conditions of this actuality, real events and the predictions made accordingly. The problem here is not making decisions according to logical conclusions, but rather not making realistic decisions, that is, not making the right decision. Of course, not making the right decision may also mean not making the logical decision, but actually factual conditions and truth ignored in not making the right decision. For this reason, reasonings that are constructed with propositions that are detached from reality and facts, that is, that contain false or indefinite propositions, can only be described as "illogical" and/or "invalid" if they do not comply with the rules of logic. However, in this case, it will no longer be possible to talk about an "emotion-logic" dichotomy, but a "illogical-logical" or "fallacy-truth" dichotomy. While evaluating a logical reasoning, its "validity" is checked, not its "truth", in other words, the validity of the reasoning is checked, not the truth because truth is not about the reasoning, but about the propositions. A judgment or proposition is true if its predicate corresponds to its object or fact. Although the expression "correct thinking" is used in everyday language in the sense of being logical, what is meant in this usage is primarily the validity of the reasoning involved in logical thinking and then the truth of the propositions of the reasoning. Validity is a formal property of reasoning that cannot deduce a false conclusion from true premise or premises because only a true conclusion can necessarily follow from validly true premises. Truth, on the other hand, is the correspondence of the judgment given by a proposition to its object or fact. In this case, a deductive reasoning can be valid even if the propositions are false, that is, they are not true. On the other hand, we know that a "sound" reasoning is both valid, that is, formatted according to the logical rules and its propositions are true, that is, corresponded to its object or fact. Therefore, in terms of logic, all deductive reasonings in a proper structure, whether emotion-based or not, are valid, but may

not be sound, although valid. In that case, when people are asked to make decisions with (their) logic, not their emotions, what is meant here is to be realistic and based on sound reasoning.

Key words: Emotion, Feeling, Logic, Truth, Reality, Reasoning, Validity

Giriş

İnsanların karar anlarında yaşadığı pek çok çatışma vardır ve bu çatışmalar çoğunlukla istenen ve istenmeyen durumların birlikte ortaya çıkarak seçenek oluşturduğu zamanlarda belirir. Elbette istenen iki durumun veya istenmeyen iki durumun arasında kararsız kalınan anlar da vardır. Bu tür çatışmaları aşmak için seçim ölçütü çoğu zaman fayda olmaktadır çünkü gerçekliğe uygun seçimin ve eylemin doğası genellikle bunu gerektirir. Özellikle insan ilişkilerine dair seçimlerde en çok maruz kalınan ikilem ise kişinin duygularını mı yoksa mantığını mı öne çıkararak karar alması gerektiğidir. İşte hayatımızın birçok anında böyle durumlarda çevremizden yapılan eleştiriler, verilen öğütler ve öneriler mantıklı olmamız ve duygusal olmamamız yönündedir. Bu da insanların duyguları ile mantığı arasında bocalayarak birbirine zıt seçimlere gidebildiğini ve eğer duygularına kapılırsa zarar görebileceğini ima eder.

Ancak gerçekten duygular ile mantık birbiriyle çelişir mi? Ya da duygu ile mantık arasında bir ikilik bulunur mu? Bu soruları cevaplamak için önce felsefi, psikolojik ve biyolojik yönleri bulunan bu iki temel kavram üzerinden duygu, his, duyum, algı, ruh hali, duygusal düşünme, duygusal akıl yürütme, gerçeklik, akıl, mantık, mantıksal akıl yürütme gibi kavramlar açık hale getirilmelidir. Ayrıca günlük hayatın içinde duygular ile mantığın çatıştığı somut örneklerden yola çıkarak sorunun kökeni daha iyi anlaşılmalı ve duygu ile mantık ikiliğinin olup olmadığı anlaşılmalıdır. Öte yandan her karar bir akıl yürütmeye dayandığı ve doğru akıl yürütmeler mantık biliminin asıl konusu olduğu için duygu-mantık ikiliğine mantık bilimiyle ilgisinde de bakmak gerekir. Ancak bunların sonucunda iki kavramın birbirine seçenek olup olmadığı anlaşılabilir.

Günlük hayatın içinde sıkça kullanılan bazı kavramlara burada olduğu gibi felsefi açıdan yaklaşarak anlamaya ve açıklamaya çalışmanın sonucunda kavramlar daha açık duruma gelir, aydınlanır. Felsefenin bir işlevi olan kavram yaratma, kavram tanımlama ve var olan kavramları netleştirme doğru ve yerinde düşünmeye ve konuşmaya yol açar. Felsefe Sokrates'in yaptığı neyi bilip neyi bilmediğini öğreterek insanı sarsar ve doğru bilgiye yöneltir. Bir akıl varlığı olarak insanın özüne en uygun olan şey de zaten budur: bilgi ve bilgelik. Gerçi bilginin mutsuz etmesi de mümkündür ama bu artık bilen bir kişinin mutsuzluğu olacaktır. Öte yandan bilginin bir bilgeliğe dönüşmesi, eyleme ve uygulamaya konması gerçek mutluluktur. Bu durumda insanın özüne uygun, akılcı ve bilgeliğe götüren bir yaklaşımın duygulara yaslanması uzak bir olasılık olsa gerektir.

Günlük Hayatta Duygu-Mantık İkiliği

"Duygularımızla değil, mantığımızla hareket edelim", "Duygularımızla değil, aklımızla karar verelim" diyen kişiler özellikle iş, eş ve meslek seçimi gibi konularda koşulları iyi değerlendirme ve buna göre hareket etme gerekliliğine vurgu yaparlar ama sıradan birçok yaşantıda da aynı şey söz konusudur. Örneğin bir öğrenci sınavda sevdiği arkadaşına kopya vermezse arkadaşının zayıf not alabileceğini ama kopya verirse de yakalanıp ceza alabileceğini veya yakalanmazsa da arkadaşının alabileceği iyi not nedeniyle kendisine rakip olabileceğini bilir. Bu öğrencinin sevgi ve arkadaşlık gibi olumlu duyguları onu hukuki ve etik olmayan bir yana sürüklerken aklı ve mantığı tam tersi sonuçlara ulaştırır. Benzer biçimde anlık bir öfkeyle birilerine zarar veren veya suç işleyen çoğu kişi sonradan pişman olmaktadır. Özellikle tıp etiğinde karşılaşılan bu tür çatışmalı durumlar birtakım etik ilkelerin öncül olarak alınmasıyla aşılmaya çalışılmıştır. "Önce zarar vermeme" (*primum non nocere*) ilkesi yüzlerce yıldır

değerlendirme, karar verme ve uygulamanın hayati önemi olduğu tıp alanında hekimlerin temel yol göstericisidir. Sağlık hizmetlerinde adalet, hastanın güveni ve hastaya gerçeğin söylenmesi diğer ilkeler olarak sayılabilir. Ancak sağlık alanının dışında hayatın her anı insan ilişkileriyle, değer sorunları ve karar verme durumlarıyla doludur ve buralarda tek tek kişilere hemen yol gösterecek böyle ilkeler her zaman yoktur.

Gerçekten de evlenirken mutluluk ve sevgiyi konfor ve maddiyata tercih eden birinin hemen duygusal davrandığına karar vermek doğru olmayabilir çünkü para kadar sevgi de önemli bir ihtiyaçtır ve mutluluk onsuz olmaz. Öte yandan üstgeçit kullanmayıp işlek trafikte karşıya geçmeye çalışan birinde duygusal düşünmenin bedenle ilgili olan ilişkisi çok açık görülür çünkü bu kararın sonuçlarını düşünmeden daha az yorgunluk amaçlanmıştır. Trafikten söz açılmışken araçla yapılan hızın verdiği keyif ve hazzın alternatifine, yani ölümcül ve telafi edilemez sonuçlara gözümüzü nasıl da kapatabildiğimiz daha çarpıcı bir örnektir. Kaba ve çıkarcı davranışları yüzünden o arkadaşıyla konuşmayı kesen biri acaba duygusal mı davranmıştır? Buna verilebilecek en doğru cevap her olayın, durumun veya kişinin kendi koşulları içinde değerlendirilmesi gerekliliği olabilir çünkü değerlendirme meseleleri kolaya kaçılabilecek şeyler değildir. İnsan bilgisi, felsefe bilgisi ve etik bilgisi gerektiren böyle durumlarda toptancılık veya genelleme yaparak kişileri "duygusal" veya "mantıklı" olarak etiketlememek gerekir. Demek ki duygu-mantık ikiliği gibi görünen gündelik olayların ardında daha karmaşık etkenler ve göz önüne alınması gereken çok yönlü nedenler olabilecektir.

Duygu ve Mantık ile Bağlantılı Kavramlar

Tam bir değerlendirme yapmadan önce başta söylenen kavramları aydınlatmakta fayda vardır. Günlük kullanımımızda duygu ile his kavramlarını pek ayırmadığımız ve aynı anlamda kullandığımız için önce bu ikisinin farkına bir bakmak gerekir. Psikolojiye göre bu iki kavram hem birbiriyle sıkı ilişki içinde hem de birbirinden farklıdır. Çünkü psikolojik açıdan duygular (*emotion*) ve duygusal tepkiler fiziksel durumlarda bireyin strese karşı verdiği kısa ve anlık hayatta kalma davranışlarıdır. Hisler (*feeling*) ise duyguların yol açtığı kalıcı ve tutum halini alan zihinsel kalıplar olup bireyin uzun süreli hayatta kalmasını sağlar (VandenBos 2007, s. 362, 416). Bu yanıyla duygular dış dünyayla, fiziksel olaylarla bağlantılıdır ama hisler tamamen zihinseldir. Tipik olarak duygular hisleri içerir, yani bir duygunun arkasında bir his bulunur, örneğin kedi görünce çoğu kez ürken bir çocuğun bu duygusu kediyle ilgili olumsuz bir histen kaynaklanır. Duygu ve his ayrımını daha iyi anlamak için örnek verirsek öfkenin, tutkunun, şehvetin, ürkmenin birer duygu ama sinirli olmanın, sevginin ve kaygının birer his olduğunu söyleyebiliriz. Duyum (*sense*) kavramı bunlardan farklı olarak duyu organlarının görme, işitme gibi bir uyarıcıyı alması, algı (*percept*) ise bunun zihinde yorumlanması ve belirlenmesidir. Ruh hali, duygu durum veya mod (*mood*) ise geçici veya sürekli his ya da duygu halidir ve duygulardan farklı olarak bilinen bir nesnesi yoktur. Duygusal akıl yürütmeler haz ve acı gibi kökenlerde olan iki duygunun belirlediği öncüllere ve çıkarımlara yol açar ama bu onun mantıksız olduğunu göstermez.

Diğer bir kavram olarak akıl genel olarak insanda var olan soyutlama yapma, kavrama, bağlantı yapma, düşünme, benzerliklerin ve farklılıkların bilincine varma, kavram oluşturma, çıkarım yapma yeteneğidir. Bu yanıyla akıl çoğunlukla içgüdüye karşıt olarak alınan insandaki mantıklı düşünme kapasitesidir ve Yunanca *logos* sözcüğünden kaynaklanır (Cevizci 1999, s. 28). Özellikle Platon başta olmak üzere birçok filozof aklı ruh olarak tanımlayarak bölümlere ayırmış ve içgüdüleri, duyguları da içeren bölümünü mantıklı bölümünden ayrı tutmuştur ama aklın bir bütün olarak ruhun ve insanın özünde yer aldığını kabul etmiştir. Mantık ise aklın bir özelliğidir ve doğru akıl yürüterek sonuçlar çıkarma anlamına gelir. Burada doğru akıl yürütme veya doğru düşünmeden kastedilen şey geçerli akıl yürütmedir, bir başka deyişle çıkarsama yaparken ulaşılan sonucun zorunlu olması ve doğru öncüllerden yanlış olarak

çıkarılamamasıdır. Gerçek veya gerçeklik zihinden bağımsız olarak somut, aktüel veya olgusal olarak var olanlardır (Cevizci 1999, s. 377).

Bu tanımlardan sonra rahatlıkla bir duygu-mantık ikiliği olduğu ve böyle bir ikilik oluşturarak söylemekte bir beis olmayacağı ileri sürülebilir. Ancak acele etmeden mantık kavramını ve mantık bilimini biraz daha anlamakta fayda var çünkü mantıklı düşünen insanın karşısına mantıksız düşünen insan değil, duygusal düşünen insan koyulmuş olur. Oysa duygusal düşünmeler çoğu kez gerçek durumları iyi değerlendirmeden ya haz duyma ya da acıdan kaçma temelinde eylemde bulunmaya karar verir. Bu durumda mantıksal düşünme ve akıl yürütmeye bakmak ve onu duygusal olanla karşılaştırmak gerekecektir.

Mantıksal Akıl Yürütme ve Duygusal Akıl Yürütme

Mantıklı düşünme, sonuç çıkarma ve karar verme en temelinde bir takım akıl ilkelerine dayanır. Aristoteles bu ilkelerin özdeşlik, çelişmezlik ve 3.halin imkânsızlığı olduğunu söyler. Tümevarım da bir akıl yürütme olmasına rağmen tümevarımın sonuçları zorunlu olmayan genellemeler olduğu için mantık kesin sonuçlar içeren tümdengelim yöntemini benimser. Tümdengelimsel bir akıl yürütme mantık biliminde "doğru" veya "yanlış" olması açısından değil, "geçerli" veya "geçersiz" olması açısından değerlendirilir. Öte yandan bir akıl yürütmeyi oluşturan unsurlar onun önermeleri olduğu için bu önermelerin mantık ilkelerine uygun olması gerekir. Ancak önermelerin bir de doğruluğu vardır ve doğruluk gerçeğe uygunluğa bağlıdır ama bu uygunluğu veya gerçekliği mantık denetlemez. Mantığın doğrulukla ilgisi önermelerin olanaklı doğruluk durumlarını belirlemek ve buna bağlı olarak bir önermenin alabileceği doğru veya yanlış değerlerini göstermektir. Böylece sonuçta mantıksal açıdan değerlendirilen şey sadece o önermenin tutarlı veya geçerli olup olamayacağıdır. Özetle akıl yürütmenin önermeleri bağlamında da doğruluk veya gerçeklik mantığın denetlediği bir durum değildir çünkü akıl yürütmelerde geçerlilik, önermelerde de tutarlılık ve geçerlilik mantığın denetlediği durumlardır. Öyleyse duygusal akıl yürütmelerin öncülleri duygulara ve içeriğe, mantıksal akıl yürütmenin öncülleri ise akla ve biçime dayanır.

Doğru öncüllerden yanlış sonuç çıkarmayan ve sonucunu öncülerden zorunlu olarak çıkaran akıl yürütmeler mantıksal açıdan geçerli olan, yani doğru olan akıl yürütmelerdir. Örneğin, "Tüm A'lar B'dir", "Tüm C'ler A'dır", o halde "Tüm C'ler A'dır" çıkarımı geçerli ve zorunlu bir akıl yürütmedir. Bu çıkarımın içindeki bilgilerin doğru olması zorunlu değildir ama yine de mantığa uygundur. Çünkü "Tüm kitaplar masadır", "Tüm bardaklar kitaptır" yanlış öncüllerinden "Tüm bardaklar masadır" yanlış sonucu mantıksal olarak zorunlu bir sonuçtur. Aynı şekilde "Tüm aşık olanlar sevdiğini bırakmaz", "Ben buna aşığım", o halde "Ben bunu bırakmam" diyen biri de mantıksal olarak zorunlu bir sonuç çıkarmıştır ama doğru bilgilere dayanmamıştır. Demek ki bu örnekte duygusal düşünme sonucu bilgilerin içeriği yanlış doldurulmuş ama yine de mantığa uygun ve geçerli bir akıl yürütme yapılmıştır.

Sonuç

Mantık bilgilerin içeriğiyle, yani gerçeğe uygun ve doğru oluşuyla değil de daha çok önermelerin ve akıl yürütmenin biçiminin doğruluğuyla ve nasıl olması gerektiğiyle ilgilenir. Eğer kurallara uygun mantıksal düşünme kalıplarını kullanıyorsak ve doğru öncüllerden yanlış sonuç çıkarmıyorsak her durumda mantıklı, daha doğrusu geçerli akıl yürütmüş oluruz. Öyleyse akıl yürütmenin biçimi ve geçerliliği ölçütüne göre bir "duygu-mantık" ikiliğinden değil, bir "mantıklı olma-mantıksız olma" ikiliğinden söz edilebilir. Akıl yürütmede yer alan önermelerin içeriği açısından ise bir "duygusal olma-gerçekçi olma" ikiliğinden bahsedilebilir. Örneğin geleceğimizi planlarken koşullarımız, yeteneğimiz, imkânlarımız elvermediği halde ısrarla boş çabalarda bulunuyorsak mantık kurallarına uygun akıl yürütsek bile gerçekçi düşünmemiş oluruz. Öte yandan gerçekçi olmayan bir düşünce mantıksal bir çelişki içeriyorsa bu aynı zamanda mantıklı olmayan bir düşüncedir. Çünkü eğer akıl yürütmenin önermeleri, yani doğru

olarak sunduğu bilgiler olanı olmayan, olmayanı da olan gibi iddia ediyorsa yanlış bilgi olur ama bunları aynı bağlamda iddia ediyorsa bu kez çelişkili veya mantıksız bilgi olur.

Gerçekten de mantığın konusu olan tümdengelimsel akıl yürütmeler biçimsel olarak kurallara uygunsa geçerlidir ama ayrıca önermeleri de doğruysa sağlamdır. Diğer bir deyişle sağlam akıl yürüten kişiler hem önermeleri doğru olan hem de mantıksal kalıba uygun geçerli akıl yürüten kişilerdir. Oysa duygusal düşünüp yanlış sonuç çıkaran kişilere mantıksız dendiği gibi yanlış önermelerle geçerli akıl yürüten kişilere de mantıksız denmektedir. İncelendiği zaman yanlış sonuçlara ulaşan duygusal düşünmelerin mantık dışı olmadığı hatta aslında çoğunun mantıksal açıdan geçerli olduğu görülecektir ama elbette bunlar sağlam akıl yürütmeler olmayacaktır. Çünkü duygusal akıl yürüten kişiler geçerli akıl yürütebildikleri halde sağlam akıl yürütememişlerdir, yani akla uygun düşünmüş ama gerçeğe uygun düşünmemişlerdir.

Kaynakça

CEVİZCİ Ahmet (1999), *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, 3. Basım, Paradigma Yayınları: İstanbul.

VANDENBOS, Gary R. (2007), *APA Dictionary of Psychology*, Second Edition, American Psychological Association: Washington.

LİSANSÜSTÜ EĞİTİMDE DANIŞMAN-ÖĞRENCİ ARASINDAKİ İLETİŞİM SORUNLARI

Doç. Dr. Adem BAYAR
Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Orcid id: 0000-0002-8693-9523

Abdulbaki PEKEL
Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Orcid id: 0000-0003-3754-8726

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, lisansüstü eğitim sürecinde danışman ile öğrenciler arasında karşılaşılan sorunlara ilişkin akademisyenlerin bakış açılarını ortaya koymaktır. Araştırma, Yüksek Öğretim Kurumuna bağlı bir üniversitede görev yapan akademisyenlerle yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örneklem yöntemine bağlı olan "Ölçüt (Kriter) Örneklem Tekniği" kullanılarak belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, 2021-2022 eğitim öğretim yılında Anadolu'da yer alan bir devlet üniversitesinde akademisyen olarak görev yapan 8 akademisyenden oluşmaktadır. Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımına göre olgu bilim deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veri toplamak için araştırmacılar yarı yapılandırılmış görüşme tekniğini kullanmışlardır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırmacılar çözümlemeler sonucunda çalışmaya katılan akademisyenlerin sorun kavramını problem, çözümsüzlük, kısır döngü, negatif enerji ve sinir bozucu durum kavramları ile ilişkilendirdikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Ayrıca araştırmacılar katılımcıların danışman ile öğrenciler arasında yaşanılan sorunların nedenlerini saygısızlık, kolaycılık, çıkarcılık, sorumsuzluk, kuşak farklılığı, bilinçsizlik ve rol karmaşıklığı şeklinde sıraladıkları bulgusunu elde etmişlerdir. Son olarak araştırmacılar katılımcıların lisansüstü eğitim sürecinde danışman ile öğrenciler arasında meydana gelen sorunların çözümüne yönelik oryantasyon eğitimi verilmeli, toplantı kültürü oluşturulmalı, kurallar geliştirilmeli ve hizmet içi eğitim verilmeli şeklinde birtakım önerilerde bulundukları bulgusuna ulaşmışlardır. Şüphesiz ortada bir sorun varsa bu sorun asla tek taraflı değildir. Bu bağlamda ilgili alanyazında bu konuda çalışmalar çoğaltılmalı ve uzun dönemler boyunca neredeyse tek taraftan ele alınan bu sorun akademisyenlerinde görüşlerine başvurularak çözüm için öneriler oluşturulmalı sonucuna varmışlardır.

Anahtar Sözcükler: İletişim, İletişim sorunları, Danışman, Öğrenci, Lisansüstü eğitim

COMMUNICATION PROBLEMS BETWEEN ADVISOR-STUDENT IN GRADUATE EDUCATION

ABSTRACT

This research aims to reveal the perspectives of academicians regarding the problems encountered between advisor and students during the graduate education process. The research has been carried out with academicians working in a university affiliated with the Higher Education Institution. The study group of the research is determined by the "Criteria Sampling Technique", which depends on the purposeful sampling method. The study group of

the research consists of 8 academicians working as academicians at a state university in Anatolia in the 2021-2022 academic year. This research has been carried out using the phenomenology pattern according to the qualitative research approach. The researchers used a semi-structured interview technique to collect data. The data obtained has been analyzed by descriptive analysis technique. As a result of the analyses, the researchers have found that the academicians participating in the study associated the concept of issue with the concepts of problem, unsolvable, vicious circle, negative energy, and annoying situation. In addition, the researchers have found that the participants listed the reasons for the problems experienced between advisor and students as disrespect, convenience, self-interest, irresponsibility, generation gap, unconsciousness, and role complexity. Finally, they have found that the participants offered some suggestions to solve the problems that occurred between advisor and students during the postgraduate education. These are orientation training should be provided, a meeting culture should be created, rules should be developed, and in-service training should be provided. Undoubtedly, if there is a problem, it is never one-sided. In this context, the researchers have concluded that studies on this subject should be multiplied in the relevant literature and suggestions should be offered for a solution by consulting the opinions of academics about this problem, which has been dealt with almost from one side for long periods.

Keywords: Communication, Communication problems, Advisor, Student, Graduate education

1. GİRİŞ

Lisansüstü eğitim öğrenciler için daha önceki eğitim deneyimlerine göre oldukça değişik bir eğitim anlamına gelmektedir. Öğrencinin daha önceden bitirmiş olduğu ilkokul, ortaokul, lise ve lisans eğitimleri ülkemizde nispeten de olsa örtük bir zorunluluk iken lisansüstü eğitim, tamamen öğrencinin kendi isteği ile yapmaya karar verdiği bir eğitimdir. Bu nedenle de danışmanların lisansüstü öğrencisine karşı olan sorumlulukları diğer düzeydeki öğrencilere göre daha farklıdır. Öğrencilerin de benzer şekilde lisanstaki danışmalarına göre lisansüstü eğitim süreçlerindeki danışmanlarına karşı daha farklı sorumlulukları olduğu bir gerçektir. Danışman ve öğrenci lisansüstü eğitim sürecinde çeşitli kanallardan iletişime geçmekte ve sık sık fikir alışverişi, tartışma ve değerlendirme gibi konuşmalar yapmaktadırlar. Her ne kadar danışman ve öğrenci arasında aktif bir iletişim süreci söz konusu olsa da zaman zaman danışman ile öğrenci arasında lisansüstü eğitim sürecinde iletişim kaynaklı ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak bazı öğrenciler lisansüstü eğitim süreçlerinden vazgeçmekteyken olabilecek en üst seviyede eğitim almış akademisyenler danışmanlık yapmaktan uzak durmaktadırlar. Sonuç olarak ister öğrenci isterse akademik danışman açısından bakılsın bu durum ciddi bir yetişmiş insan kaybı anlamına gelmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu başlık altında sırası ile iletişimin tanımı, iletişim türleri, iletişim ögeleri, iletişim sorunları ve lisansüstü eğitimde danışman-öğrenci arasındaki iletişim sorunları konularına yer verilmiştir.

2.1. İletişimin Tanımı

İlgili literatüre bakıldığında iletişim ile ilgili farklı tanımlamaların olduğu görülmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK)'na göre iletişim, duygu ve düşüncelerin akla uygun bir biçimde başkalarına aktarılması, bildirim ve haberleşme olarak tanımlamıştır (2021). Açık Öğretim Fakültesi (AÖF)'ne göre göre iletişim, insanlığın varoluşundan itibaren mevcut olan bir olgudur. İnsanların bireylerle ya da toplumlarla bir arada bulunabilmeleri için iletişim

zorunludur. İletişim tıpkı insanlık gibi gelişim, devinim ve ilerleme göstererek bugünkü modern halini almıştır. Kısaca iletişim için fikir kurma, fikri iletme ve fikre anlam katma süreci olarak tanımlanabilir. Fikir denen şey haber, görüş, olgu ya da değerlendirme yargısı olabilir (2017). Çetinkaya'ya (2011) göre ise iletişim için genel geçer bir tanım ortaya koymak oldukça zordur. Bu sebeple Çetinkaya iletişimle ilgili yapılan tanımları iki ana noktaya bağlamaktadır. Bunların ilki bir mesajın iki ya da daha fazla kişi arasında paylaşılmasına yönelik tanımlar ve ikincisi de kaynak kişinin mesajını, kanal kullanarak alıcıya göndermesine yönelik yapılan tanımlardır. Bu tanımların ortak noktası paylaşımdır. Gönenç'e (2016) göre iletişim, sadece insanlar arası gerçekleşen bir süreç olmayıp yaşayan tüm canlılar için var olan bir süreçtir. Fakat bu süreçte en etkin olan ve birden çok kanal ile iletişim kurabilen varlık insandır. İnsan iletişim sürecinde konuşarak, yazarak, okuyarak ya da dinleyerek iletişimini gerçekleştirmektedir. Yine Gönenç (2016) iletişim alanlarını kitlesel iletişim, siyasal iletişim, toplumsal yaşama ilişkin iletişim, ses ve görüntüye dayalı iletişim, yazılı ve işarete dayalı iletişim ve elektronik iletişim olarak belirli ana başlıklara ayırmıştır. Günal ve Esin (2007) iletişimle ilgili benzer tanımları yapmakla birlikte ek olarak iletişimin toplumun eğitim, kültür, refah düzeyi, globalleşme ile koşutluk gösterdiğini ifade etmişler; ayrıca iletişimde mekânsal boyutun da etkilerine dikkat çekmişlerdir. Böylece iletişimin yalnızca kaynak ve alıcıdan ibaret olmadığını kanalın da bu süreçte ne kadar etkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Güz'e (1998) göre ise iletişim ile ilgili yapılan binlerce tanımdan hareketle bir süreç olarak ifade edilebilen iletişim mekân (kanal), alıcı ve kaynaktan bağımsız değildir. Güz'ün çalışması nispeten eski bir çalışma olsa da iletişim konusu bakımından hala geçerliğini sürdürmektedir. Bu da iletişimin hızlı bir devinim içinde değil de daha durağan bir devinim içinde olduğunu göstermektedir. Karadoğan Doruk'a (2017) göreyse iletişim tarih boyunca var olup gerek insanlar gerekse diğer tüm canlılarca kullanılan bir etkileşim kurma sürecidir. Bu, bir mesajın en az iki kişi arasında gidip gelmesine dayanır. İletişim sayesinde insanlar toplumsal rollerini yerine getirmektedirler. İletişim bir toplumu oluşturan insanların ortak imlerine yani sembollerine dayanır. İnsanlar mensubu oldukları toplumların yazılı, sözlü ve işarete dayalı sembollerini kullanarak ortak bir dilde iletişim kurarlar. Kıran'a (2008) göre de iletişim, bireylerin yaşamlarının her döneminde var olan ve diğer bireylerle olan ilişkilerini sağlamaya yarayan bir yapıdır. Mestav (2013) iletişimin kökenine değinmekte ve iletişim sözcüğünün İngilizce communication olduğunu bu sözcüğünde Latinceden gelen communico kelimesinden türediğini vurgulamaktadır. Communico sözcüğü de Latincede paylaşmak ve ortaklaşmak anlamlarına gelmektedir. Yine Mestav (2013) iletişimi, organizma tarafından uyarıcıya gösterilen tepki olarak yorumlamaktadır. Şahin ve Aral (2012) de iletişimi toplumun şekillenmesinin temel unsuru olarak tanımlamaktadırlar. Literatürdeki bu tanımlardan da hareketle iletişimin ne olduğu konusunun sadece günümüzün değil yüzyıllar öncesinin konusu olduğu görülmektedir. Bu bağlamda uzun yıllar boyunca üzerinde durulan iletişim kavramına ilişkin her bir tanımın ortak noktası iletişimin dil fark etmeksizin ortak bir amaca hizmet ettiğidir.

2.2. İletişim Türleri

İlgili literatüre bakıldığında iletişim türleri üzerinde duran bazı çalışmalara rastlanılmıştır. Örneğin; Karadoğan Doruk'a (2017) göre iletişim sözlü, sözlü olmayan, yazılı ve görsel iletişim olmak üzere dörde ayrılmaktadır.

Sözlü iletişim: Bireylerin duygu ve düşüncelerini sözcükler vasıtasıyla aktardığı en eski ve yaygın iletişim türüdür. Sözlü iletişimin yapılabilmesi için kaynak ile alıcı birey ortak bir dile sahip olmalıdır.

Sözlü Olmayan İletişim: Kaynak kişinin alıcı kişiye duygu ve düşüncelerini sözcükleri ya da yazıyı kullanmadan beden diliyle duygu ve düşüncelerini aktarmasıdır. Çoğunlukla beden

dilini barındıran bu iletişim, çevredeki araçlar (trafik işaretleri, uyarı levhaları, semboller vb.) vasıtasıyla da sağlanabilir.

Yazılı İletişim: Kaynak ile alıcının ortak bir dil üzerinde buluşup o dilin yazılı sembollerini kullanarak duygu ve düşüncelerini birbirlerine iletmesine dayanan iletişim türüdür. Burada önemli olan ölçüt, iletişimi gerçekleştirecek bireylerin yazma ve yazılanı algılayabilme yetilerinin olması gerektiğidir.

Görsel İletişim: Sözlü, sözsüz ve yazılı iletişim araçlarıyla birlikte kullanıldığında onların daha etkili bir şekilde karşı tarafa iletilmesini sağlayan bir iletişim türüdür. İletilmek istenen mesaj sözel ya da yazınsal bir sembole değil görsel bir sembole dönüştürülerek alıcıya iletilir. Yaygın olarak akla karikatür gelse de beden dili, giyim tarzı, mekânsal unsurlar, sanat eserleri, medya ve internet de görsel iletişimin önemli kanallarındandır.

Sözlü iletişim de Özezen'e (2006) göre kendi içerisinde "hazırlıksız türler", "anlatım konuşması" ve "hazırlıklı türler" olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Hazırlıksız Türler: Gündelik yaşamda gerçekleştirdiğimiz hemen hemen her konuşmanın ait olduğu konuşma türüdür. Bireyin içinde bulunduğu zaman ve mekânda şekillenen konuşmalardır. Gündelik hayatta gerçekleştirilmesi kolay gibi görülse de çoğu kişinin yapmakta zorlandığı bir konuşma türüdür.

Anlatım Konuşması: Belirli konuya açıklık getirmek ya da bir konu hakkında açıklama yapmak için önceden kapsamı ve teması belirlenen konu üzerinde bireylerce gerçekleştirilen konuşmalardır. Burada konuşmacı konuşma yapmadan önce değineceği yerleri önceden belirlese de konuşmasını konuşma esnasında oluşturur. Bu türler başlıca; Anket, görüşme, mülâkat ve röportajdır.

Hazırlıklı Türler: Güncel ya da üzerinde tartışılan bir konu hakkında çoğunlukla o konuda uzman bireylerce gerçekleştirilen konuşmalardır. Konuşmanın teması ve metni konuşmacı tarafından önceden yazılı hale getirilip hazırlanır. Konuşmacı kişi ister yazılı olan metne bakarak konuşur isterse de ezberleyerek konuşur. Konuşmacılar çoğunlukla bu türlere toplum tarafından yanlış anlaşılmaya müsait olan konular üzerinde konuşacaklar esnada başvururlar. Bu türler başlıca; bildiri metinleri, basın toplantısı, bilgi şöleni, çalıştay, demeç, forum, konferans, söyleşi ve söylevdir.

2.3. İletişim Ögeleri

İlgili literatüre bakıldığında bir süreç olarak görülen iletişim (Güz, 1998) beş ögeden meydana gelmektedir. Bunlar; kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve dönüt olarak sıralanabilir (AÖF, 2017; Güz, 1998; Karadoğan Doruk, 2017; Kıran, 2008).

Kaynak: Mesajı üreten ve aktaran kişi ya da canlıdır.

Mesaj (İleti): Kaynak tarafından oluşturulan fikir, duygu ya da durum belli eden simgedir. Alıcıya iletilmek üzere hazırlanır.

Kanal: Kaynak ile alıcı arasındaki iletişimin oluşmasına imkân sağlayan zemindir. Ortamdır.

Alıcı: Kaynaktan gelen iletiyi kendi içinde anlamlandıran ve kaynağa dönüt veren organizmadır.

Dönüt: Alıcının kaynak kişiden gelen iletiye karşılık verdiği geri bildirimdir.

2.4. Temel İletişim Sorunları

İlgili literatürde "sorun" kelimesinin birçok çeşitli tanımı mevcuttur. Karatürk ve Özdoğan'a (2019) göre sorun, bireyi süreçte rahatsız eden ve hedefine ulaşmasına engel olan şeylerdir. Birey engeli kaldırmadıkça hedefine ulaşmada zorluk yaşayacaktır. Buna da problem veya sorun denmektedir. Çalık'a (2013) göre de sorun, örgüt içerisinde meydana gelen ve örgütün işleyişinin yavaşlamasına ya da aksamasına sebep olan şeylerdir. Müezzin (2021) de sorunu fark etme, araştırma, üzerinde düşünüp çözümleme ve bir sonuca bağlanması gereken olgu, problem veya sıkıntı olarak tanımlar.

İlgili literatüre bakıldığında iletişim sürecinde karşılaşılan bazı sorunlara dikkat çeken çalışmalara denk gelinmektedir. Erdoğan (2014) temel iletişim sorunlarını bireylerin ve bireyler arasında gerçekleşen düşünce alışverişi, fikir üretimi ve diğer iletişim ilişkilerinin ortaya çıkardığı sorunlar olarak tanımlamaktadır. Yine iletişim sorunlarının kökeninde bireyin belirli bir zamanda ve mekânda verdiği egemenlik mücadelesinin yatmakta olduğunu ifade etmektedir. Dwyer'dan (1999) çeviri yapan Erdoğan (2014) iletişim problemlerini maddeler halinde şöyle sıralamıştır;

- Bireylerin iletilerinde duygularına uygun olmayan kelimeleri kullanmaları,
- Bireylerin iletecekleri düşünce ile o düşünceyi iletecekleri kanalın uyuşmaması,
- İletilerin alıcı kişiye yönelik uygun olmayışı,
- Alıcının iletiye karşı olan ilgisizliği,
- Kaynak ya da alıcıdan birinin diğerine olan saygı eksikliği,
- Sözsüz iletişimde ifade edilenlerin sözlü iletişimde desteklenmemesi,
- Kaynak veya alıcının sahip olduğu farklı kültürel geçmişleri ve
- Kaynak kişiye yeterli geri bildirim alıcı tarafından verilmemesi.

2.5. Temel İletişim Sorunlarına Çözüm Önerileri

İlgili literatüre bakıldığında iletişim sorunlarına yönelik çözüm önerileri ile ilgili olarak birbirine benzer birçok tanım bulunmaktadır. Müezzin (2021) temel iletişim sorunlarının tespitinin ardından temel çözüm önerilerini de ana hatlarıyla şöyle sıralamıştır;

- Soruna neden olan kişi ile konuşmaya çalışmak,
- Sorunu karşı tarafın da düşünerek bulmasını sağlamak,
- Sorunu fark edildiği gibi harekete geçmek,
- Sorunun çözüm sürecindeki ilerlemeleri ara ara denetlemek,
- Sorunun çözümüne yönelik bireyde bir çaba dahi başladıysa süreç sonunda bireyi ödüllendirmek.

2.6. Danışman ve Öğrenciler Arasındaki İletişim Sorunları

Lisansüstü eğitim sürecinde danışman ve öğrenciler arasında yaşanan iletişim sorunları da Şahin'e (2019) göre şunlardır;

- Danışan ve öğrencinin rastgele seçilmiş ve gürültülü bir ortamda tanışması,
- Danışan ve öğrenci arasında gerçekleşecek toplantının konularının önceden belirlenmemesi,
- Öğrenciye danışmanı tarafından yetişkin bir öğrenci gözüyle bakılmaması,
- Öğrencinin kendini özel hissetmemesi,
- Öğrencinin danışman seçiminde özgür olmaması,

- Danışmanın öğrencisi ile olan randevularına hazırlıksız gelmesi,
- Danışmanın öğrencisini tanımaması, onun düşüncelerini ve isteklerini sorgulamaması,
- Danışmanın öğrencisinin fikirlerini önemsememesi,
- Danışmanın ulaşılabilir olmaması,
- Öğrencinin özel hayatındaki sorunlardan dolayı lisansüstü sürece odaklanamaması ve
- Danışmanın öğrencisini akademik kültüre ait hissettirmemesi.

Kaya, Sungurtekin ve Deniz (2016) lisansüstü süreçte yaşanan iletişim sorunlarını "öğretim elemanı kaynaklı iletişim sorunları" ve "öğretim elemanı kaynaklı iletişim engelleri" olarak ele almışlardır. Buna göre öğretim elemanı kaynaklı iletişim sorunlarında;

- Danışmanın eleştiriye karşı kapalılığı,
- Danışmanın tutarsız davranışları,
- Danışmanların dinliyormuş gibi gözükmeleri,
- Danışmanların lisansüstü öğrencilerden araştırma görevlisi olanları kayırmaları,
- Danışmanların öğrencilerinin bilgisine olan saygısızlığı,
- Danışmanların ifade becerilerinin eksikliği ve
- Danışmanlara çok sayıda öğrenci sorumluluğu yüklenmesidir.

Öğretim elemanı kaynaklı iletişim engeller ise;

- Danışmanların siyasi ve dini görüş güderek öğrencileri arasında ayrım yapmaları,
- Danışmanların unvanlarının getirdiği statüyü kullanarak öğrencilerini aşağılamaları ve
- Danışmanların not verme yetkilerini kullanarak öğrenci üzerinde baskı oluşturmaları şeklinde sıralanabilir.

Yukarıda da görüldüğü gibi lisansüstü eğitim sürecinde danışman ve öğrenci arasında meydana gelen iletişim sorunları daha çok danışman nedenli olarak gösterilmiştir. Ancak "Bir yerde bir sorun var ise bunun nedeni tek taraflı değildir!" düşüncesi üzerine bu araştırmada akademisyenlerin bakış açıları ile danışman-öğrenci arasındaki iletişim sorunları üzerine odaklanılmıştır. Bu açıdan ilgili araştırma oldukça önem arz etmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, lisansüstü eğitim sürecinde danışman ile öğrenciler arasında karşılaşılan sorunlara ilişkin akademisyenlerin bakış açılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

Akademisyenlere göre;

1. Sorun kavramının tanımı nedir?

2. Lisansüstü eğitim sürecinde danışman ile öğrenciler arasında meydana gelen sorunların nedenleri nelerdir?

3. Lisansüstü eğitim sürecinde danışman ile öğrenciler arasında meydana gelen sorunların çözümüne ilişkin neler yapılmalıdır?

3. YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma konuyu kapsamlı ve bütüncül bir şekilde ele alır ve yorumlayıcı bir modelle araştırır. Araştırmış olduğu konuyu konunun kendi alanı içinde inceler ve katılımcıların araştırılan olaya yüklediği anlamları tespit etmeyi amaçlar. Bu doğrultuda nitel araştırmada çalışılan konu ile ilgili bilinmezlikleri gün yüzüne çıkarmak ve yorum geliştirmek esastır (Altunışık, Bayraktaroğlu, Coşkun ve Yıldırım, 2010; Özdemir, 2010). Nitel araştırma yaklaşımı esnekliğe sahip olma, doğal ortam içerisinde gerçekleşme, tümevarımcı bir anlayışla gerçekleştirilmesi ve var olan

algıları olduğu gibi açıklamaya fırsat vermesi açısından önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

İlgili araştırma nitel araştırma desenlerinden olan olgu bilim deseni esas alınarak oluşturulmuştur. Olgu bilim deseni, salt bir olguyu açıklayıp okuyucuya sunmak değil aynı zamanda bir olguyu derinlemesine araştırmak, yorumlamak ve açıklamak esaslı bir nitel araştırma süreci olarak tanımlanabilir (Creswell, 2018). Olgu bilim deseni, farkında olunan ancak hakkında net bilgiye sahip olunmayan konular hakkında derinlemesine ve ayrıntılı bir şeklide araştırma yapmaya gerek duyulan konulara odaklanmaktadır (Çepni, 2005; Yıldırım ve Şimşek, 2011).

3.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örneklem yöntemine bağlı olan "Ölçüt (Kriter) Örneklem Tekniği" kullanılarak seçilen 8 akademisyenden oluşmaktadır. Veri doyumundan mütevellit çalışma grubu 8 katılımcı ile sınırlandırılmıştır. Ölçüt örnekleme tekniğinin püf noktası önceden tanımlanmış ölçütü sağlayan tüm durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu bağlamda çalışma grubunun belirlenmesinde en az 5 yıldır akademisyen olarak çalışıyor olmak, en az 2 öğrenci mezun etmiş olmak ve aktif olarak en az 5 lisansüstü öğrencinin danışmanlığını yürütüyor olmak kriterleri dikkate alınmıştır.

Araştırmanın çalışma grubu, 2021-2022 eğitim öğretim yılında Anadolu'da yer alan bir devlet üniversitesinde ademisyen olarak görev yapan 8 akademisyenden oluşmaktadır. Katılımcıların kimlikleri gizli tutulmuş ve katılımcılar A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7 ve A8 şeklinde kodlanmıştır. Katılımcılara ait demografik bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1. *Katılımcılara Ait Demografik Özellikler*

	Unvan	**Mesleki Kıdem**	**Mevcut Öğrenci Sayısı**
Akademisyen 1	Prof. Dr.	20-25 yıl	10
Akademisyen 2	Prof. Dr.	15-20 yıl	10
Akademisyen 3	Doç. Dr.	10-15 yıl	10
Akademisyen 4	Doç. Dr.	25 yıl üzeri	8
Akademisyen 5	Doç. Dr.	10-15 yıl	8
Akademisyen 6	Dr. Öğr. Üyesi	25 yıl üzeri	6
Akademisyen 7	Dr. Öğr. Üyesi	5-10 yıl	5
Akademisyen 8	Dr. Öğr. Üyesi	10-15 yıl	7

Tablo 1'deki verilere bakıldığında araştırmaya katılan akademisyenlerden 2 tanesi Prof. Dr. unvanına, 3 tanesi Doç. Dr. unvanına ve 3 tanesi de Dr. Öğr. Üyesi unvanına sahip olup mesleki kıdemleri 5-10 yıl ile 25 yıl üzeri aralığında değişmekte; danışmanlığını yürüttüğü mevcut lisansüstü öğrenci sayısı ise 5-10 arasına değişmektedir.

3.2. Araştırmacıların Rolü

Birinci araştırmacı 8 yıldır üniversitede akademisyen olarak görev yapmaktadır. Bugüne kadar 10 öğrenci mezun eden araştırmacı şu anda 10 öğrenciye de akademik danışmanlık yapmaktadır. Bu süreçte oldukça farklı insanlarla tanışan araştırmacı, lisansüstü eğitim sürecinde karşılaşılan iletişim sorunlarına dikkat çekmek için bu araştırmayı yapmaya karar vermiştir.

İkinci araştırmacı ise lisansüstü eğitimine devam etmekte olup zaman zaman bazı arkadaşlarının akademik danışmanları ile yaşadıkları iletişim sorunlarına tanıklık etmiştir. Bundan dolayı sürecin daha iyi yönetilebilmesi için ilgili çalışmayı yapmaya karar vermiştir.

3.3. Veri Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada veri toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde görüşme sırasında sorulacak olan soruların birkaçı görüşme öncesinde geri kalan sorular ise görüşme sırasında katılımcıyla gerçekleştirilen görüşmenin seyrine göre oluşturulur (Patton, 2010). Görüşmede kullanılacak olan sorular için bir uzman görüşüne başvurulmuş; bunun devamında, bir danışman öğretim görevlisi bir de lisansüstü öğrenciye (ana araştırmaya dahil edilmeyen) sorular, anlaşılabilirlik kaygısı güdüldüğünden, sorulmuş ve ön görüşme sağlanmıştır. Ön görüşme geri dönütlerine göre de görüşme soruları düzenlenmiş ve son şekli verilmiştir; devamında, katılımcılarla tercih ettikleri gün ve saatte görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşme sorularına ek olarak araştırmanın amacına uygun şekilde hazırlanmış katılımcılardan konuyla ilgili daha fazla ve derin bilgiler elde etmek için görüşme sırasında katılımcılara bazı ek sorular da sorulmuştur. Böylece ek sorular sayesinde görüşme ilgili daha nitelikli ve derin bilgiler elde edilebilecektir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Görüşme sırasında katılımcılardan gelen verilerde herhangi bir yok olma yaşanmaması adına, katılımcılardan alınan izinler vasıtasıyla, tüm görüşmeler ses kayıt cihazı ile muhafaza edilmiştir. Her bir katılımcı ile ortalama 30 dakika görüşülmüştür. Görüşme sırasında kaydedilen bilgiler bilgisayar ortamında yazılı hale dönüştürülmüş; her katılımcının verileri sistemsel bir yolla sıralanmıştır.

Görüşmeler aracılığıyla toplanan veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analiz tekniğinde amaç, ilk kaynaktan alınan işlenmemiş verilerin, okuyucuların anlayabilecekleri ve kullanabilecekleri bir biçime dönüştürülmesidir. Betimsel analiz tekniğinde katılımcılardan toplanan veriler önceden belirlenen temalar esas alınarak özetlenir ve çözümlenir. Çünkü betimsel analiz tekniği betimsel analiz tekniği araştırmacıya topladığı verileri önceden belirlediği temalara göre çözümlemesi ve özetlemesi imkânı verir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Tüm bunlara ek olarak betimsel analiz tekniğinde katılımcıların görüşlerini daha etkili bir biçimde anlatmak için sık sık katılımcıların verdiği cevaplar doğrudan okuyucuya sunulur (Altunışık, Bayraktaroğlu, Coşkun ve Yıldırım, 2001; Yıldırım ve Şimşek, 2011).

4. BULGULAR

Bu araştırma, lisansüstü eğitim sürecinde danışman ile öğrenciler arasında karşılaşılan sorunlara ilişkin akademisyenlerin bakış açılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen veriler araştırma sorularına göre sırasıyla analiz edilmiştir. Bu bağlamda 1. araştırma sorusu "Sorun kavramının tanımı nedir?" şeklindedir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde katılımcılar sorun kavramını; 1) Problem, 2)

Çözümsüzlük, 3) Kısır döngü, 4) Negatif enerji ve 5) Sinir bozucu durum kavramları ile ilişkilendirdikleri görülmektedir. Elde edilen bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Sorun Kavramına İlişkin Algılar

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Problem	8	33	Doğrusu sorun denildiğinde ilk aklıma gelen problem kavramıdır. Bundan dolayı problem ile sorun kavramını eş değer tutabiliriz (A1).
2	Çözümsüzlük	6	25	Bana göre içinden çıkılmaz çözümsüz bir durumla karşılaştığımızda büyük bir sorun ile karşı karşıya kalmışızdır (A4).
3	Kısır döngü	4	17	Hayatın doğasıdır sorun. Ancak bazen öyle bir durum oluyor ki onca uğraşmana rağmen başladığın noktaya dönüyorsun. Bu nedenle kısır döngüyü yaşamaktır sorun bana göre (A8).
4	Negatif enerji	4	17	Bir ortama girdiğinde eğer orada negatif enerji söz konusu ise o ortamda sorun olduğu açıkça anlaşılmakta (A2).
5	Sinir bozucu durum	2	8	Bir sorun ile karşılaştığımda ister istemez sinirlenirim. Bundan dolayı eğer var olan durum sinir bozucu ise başa çıkmanız gereken bir soruna sahipsiniz demektir (A6).
Toplam		24	100	

Tablo 2'de görüldüğü gibi katılımcılar sorun kavramını problem, çözümsüzlük, kısır döngü, negatif enerji ve sinir bozucu durum kavramları ile bir tutmaktadırlar.

Çalışmanın 2. araştırma sorusu "Lisansüstü eğitim sürecinde danışman ile öğrenciler arasında meydana gelen sorunların nedenleri nelerdir?" şeklindedir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde katılımcılar danışman ile öğrenciler arasında yaşanılan sorunların nedenlerini 1) Saygısızlık, 2) Kolaycılık, 3) Çıkarcılık, 4) Sorumsuzluk, 5) Kuşak farklılığı, 6) Bilinçsizlik ve 7) Rol karmaşıklığı şeklinde sıraladıkları görülmektedir. Elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Lisansüstü Eğitimde Danışman Öğrenci Arasında Meydana Gelen Sorunların Nedenleri

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Saygısızlık	11	25	Maalesef şuanki öğrenciler çok saygısız. Nerde konuşacağını nerde susacağını ve daha da kötüsü nasıl konuşması gerektiğini bilmekten çok uzaktalar (A3).
2	Kolaycılık	9	20	Günümüz öğrencileri için önemli olan yapması gereken şeyi hemen yapması. Yaptığı işte nitelik aramaksızın hemen bitsin kurtulayım derdinde. İşi olduya bittiye getirerek günü

				kurtarmaya çalışıyorlar. Bu da ister istemez bazı sorunlara neden olmakta (A7).
3	Çıkarcılık	8	18	Açıkça ifade etmek gerekirse herkes için aynı olmasa da yeni nesil öğrenciler genel olarak benciller. Tek dertleri kendileri, tek önemsedikleri yine kendileri. Bu kadar menfaat üzerine kurulan bir danışman-öğrenci arasında istemeseniz de birtakım sorunlar yaşıyorsunuz (A5).
4	Sorumsuzluk	6	14	Lisansüstü eğitim demek sorumluluk demek. Ancak danışmanlığını yürüttüğüm bazı öğrencilerim sorumluluk almak yerine her şeyi benim yapmamı istiyorlar. Bunun devamında kaçınılmaz son yani bazı sorunlar ile karşı karşıya kalıyorsunuz (A4).
5	Kuşak Farklılığı	4	9	Bizim dönemizde hocalarımız izin vermese nefes alamazdık. Yanlış anlaşılmasın hocalarımız sertti, anlayışsızdı vs demiyorum. Ancak biz çok saygılı davranma ihtiyacı hissederdik. Şimdikiler oldukça rahat. Tabi kendi öğrenciliğimiz gibi öğrenci görmek istiyoruz ama bu pek mümkün değil günümüzde (A8).
6	Bilinçsizlik	3	7	İnsanlar neden yükseklisans yaptıklarının farkında değiller. Nasıl diyeyim bazıları moda gibi bazıları atanamadım ama bari yükseklisans yapayım gibi düşünüyorlar. Hal böyle olunca da yeteri düzeyde bilinçlilik olmaksızın bu sürece başlıyorlar (A2).
7	Rol Karmaşıklığı	3	7	Öğrencilerimin bazıları öğretmen aynı zamanda. Ancak normal hayatlarındaki öğretmenlik rollerine o kadar bürünmüşler ki beni okullarındaki bir öğretmen arkadaşları, bazen bir veli ve hatta bazen bir öğrenci gibi görüp hareket ediyorlar. Bu elbette son derece rahatsız edici bir durum. Kendi okulunda öğretmen ama burada öğrenci olduğunu unutmamalı (A3).
Toplam		44	100	

Tablo 3'te görüldüğü gibi çalışmaya katılan katılımcılar danışman ile öğrenciler arasında yaşanılan sorunların nedenlerini; saygısızlık, kolaycılık, çıkarcılık, sorumsuzluk, kuşak farklılığı, bilinçsizlik ve rol karmaşıklığı şeklinde sıralamışlardır.

Çalışmanın 3. araştırma sorusu "Lisansüstü eğitim sürecinde danışman ile öğrenciler arasında meydana gelen sorunların çözümüne ilişkin neler yapılmalıdır?" şeklindedir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde katılımcılar lisansüstü eğitim sürecinde danışman ile öğrenciler arasında meydana gelen sorunların çözümüne yönelik 1) Oryantasyon eğitimi verilmeli, 2) Toplantı kültürü oluşturulmalı, 3) Kurallar geliştirilmeli ve 4) Hizmet içi eğitim

verilmeli şeklinde birtakım önerilerde bulundukları görülmektedir. Elde edilen bulgular Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Danışman Öğrenci Arasında Meydana Gelen Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Oryantasyon Eğitimi Verilmeli	10	42	Lisansüstü eğitime başlayan bir öğrenci lisanstaki alışkanlıklarını bırakmalı. Bunun için gerekirse lisansüstü programlarını kazanan öğrencilere yönelik bir oryantasyon programı düzenlenebilir (A3).
2	Toplantı Kültürü Oluşturulmalı	6	25	Tıp ki yurtdışında olduğu gibi haftalık ya da aylık bölüm toplantıları yapılarak lisansüstü öğrencilerimize akademik kimlik kültürü kazandırmalıyız. Böylece öğrenciden öte daha olgun daha bilinçli hareket etmeyi de öğrenmiş olurlar (A5).
3	Kurallar Geliştirilmeli	5	21	Öğrencilerimize bilinç kazandırmak için iletişimin nasıl gerçekleştireceğine dair bölüm bazında iletişim kuralları oluşturabiliriz. Böylece iletişimin farklı boyutunda olan taraftarlar nasıl konuşmaları gerektiği konusunda genel bir anlayış kazanmış olurlar (A7).
4	Hizmet içi Eğitim Verilmeli	3	12	Bir yerde sorun var ise bu tek taraflı değildir. Bu nedenle bizim de kendimizi yeni kuşaklara uyumlu hale getirmemiz gerekmekte diye düşünüyorum. Bundan dolayı yeni nesil öğrencilerin tutum, davranış ve beklentileri hakkında bilgi sahibi olmak için bazı eğitimleri gönüllük esasına bağlı olarak almalıyız (A6).
Toplam		24	100	

Tablo 4'te görüldüğü gibi katılımcılar lisansüstü eğitim sürecinde danışman ile öğrenciler arasında meydana gelen sorunların çözümüne yönelik 1) Oryantasyon eğitimi verilmeli, 2) Toplantı kültürü oluşturulmalı, 3) Kurallar geliştirilmeli ve 4) Hizmet içi eğitim verilmeli şeklinde birtakım önerilerde bulunmuşlardır.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmacılar çalışmaya katılan akademisyenlerin sorun kavramını problem, çözümsüzlük, kısır döngü, negatif enerji ve sinir bozucu durum kavramları ile ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşmışlardır. İlgili literatüre göz atıldığında konu ile ilgili benzer tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin; Karatürk ve Özdoğan'a (2019) göre sorun, bireye hayatında, işinde ya da başka durumlarında isteklerine ulaşmasını engelleyen sıkıntılar ve problemler olarak tanımlar. Çalık'a (2013) göre de sorun, örgüt içerisinde meydana gelen ve örgütün işleyişinin yavaşlamasına ya da aksamasına sebep olan şeylerdir. Müezzin (2021) sorunu fark etme, araştırma, üzerinde düşünüp çözümleme ve bir sonuca bağlanması gereken olgu, problem

veya sıkıntı olarak tanımlar. Sorun kişinin yaşamında karşılaştığı birtakım sıkıntı verici olgular veya derttir.

Ayrıca araştırmacılar katılımcıların danışman ile öğrenciler arasında yaşanılan sorunların nedenlerini saygısızlık, kolaycılık, çıkarcılık, sorumsuzluk, kuşak farklılığı, bilinçsizlik ve rol karmaşıklığı şeklinde sıraladıkları sonucunu elde etmişlerdir. İlgili literatüre göz atıldığında konu ile ilgili benzer tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin; Erdoğan (2014) temel iletişim sorunlarını bireylerin ve bireyler arasında gerçekleşen düşünce alışverişi, fikir üretimi ve diğer iletişim ilişkilerinin ortaya çıkardığı sorunlar olarak tanımlamaktadır. Yine iletişim sorunlarının kökeninde bireyin belirli bir zamanda ve mekânda bireylerin verdiği egemenlik mücadelesinin yatmakta olduğunu ifade etmektedir. Dwyer'dan (1999) çeviri yapan Erdoğan (2014) iletişim problemlerini maddeler halinde şöyle sıralamıştır; uygun olmayan kelimeler, kanalın uyuşmaması, ilgisizliği, saygı eksikliği, farklı kültürel geçmişler olarak sıralamıştır. Son olarak araştırmacılar katılımcıların lisansüstü eğitim sürecinde danışman ile öğrenciler arasında meydana gelen sorunların çözümüne yönelik oryantasyon eğitimi verilmeli, toplantı kültürü oluşturulmalı, kurallar geliştirilmeli ve hizmet içi eğitim verilmeli şeklinde birtakım önerilerde bulundukları sonucuna ulaşmışlardır. İlgili literatüre göz atıldığında konu ile ilgili benzer tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin; Müezzin (2021) temel iletişim sorunlarının tespitinin ardından temel çözüm önerilerini de ana hatlarıyla şöyle sıralamıştır; soruna neden olan kişi ile konuşmaya çalışmak, sorunu karşı tarafın da düşünerek bulmasını sağlamak, sorunu fark edildiği gibi harekete geçmek, sorunun çözüm sürecindeki ilerlemeleri ara ara denetlemek, sorunun çözümüne yönelik bireyde bir çaba dahi başladıysa süreç sonunda bireyi ödüllendirmek.

Tüm bu bulgular doğrultusunda araştırmacılar birtakım öneriler geliştirmişlerdir. Bunlar;

1. Öğrenciler iletişim sürecinde muhatap oldukları kişinin akranı değil "danışman öğretmen" olduğunu unutmamalılar, bu bilinç ve saygıyla iletişimi sürdürmeliler.
2. Öğrenciler kolaycılığa kaçmadan danışman öğretmenler tarafından verilen ödevlere ya da çalışmalara karşı üzerlerine düşeni yapmalılar.
3. Öğrenciler danışmanlarıyla iletişim kurarken art niyet güderek not, devamsızlık vb. durumlardan etkilenmemek için çıkar ilişkileri kurmamalılar.
4. Öğrenciler akademinin, üniversitenin resmi bir kurum olduğunu ve bu kurumların belirli kurallara göre yönetildiğini bilmeli ve danışmanları tarafından verilen çalışmaları zamanında teslim etmeliler, buluşmalara zamanında gitmeliler ve sorumluluk almaya hevesli olmalılar.
5. Hem öğrenciler hem de danışanlar farklı kuşaklardan olduklarının bilincinde olmalılar ve birbirleriyle iletişim kurarlarken yaşanan sorunlara karşı kuşak farkını da göz ardı etmemeliler.
6. Bir danışman olarak öğretmenlerin iletişim becerileri konusunda öğrencilere göre çok daha bilinçli olduğu yadsınamaz fakat yine de danışmanlar kendilerini iletişim yöntem ve teknikleri kısmında zaman zaman yenilemeli, öğrenciler de iletişim kurarken kimle ve nasıl bir iletişim kurmaları gerektiğinin bilincinde olmalı.
7. Öğrencilerin üzerine düşen rol tartışmasız öğrenmektir. Öğrenciler rollerinin gerektirdiğini yaparlarsa öğrenmeye istekli olurlarsa, sorumluluk almaktan kaçınmazlarsa danışmanlar da bu süreçteki rehber olma ve öğretme rollerini yerine daha rahat getireceklerdir. Bu da danışman ve öğrenci arasındaki rollerin baştan bilinmesini sağladığından saygısızlık, sorumsuzluk, kolaycılık, çıkarcılık gibi olumsuz tutum ve davranışlar ortadan kalkacaktır.

Bu çalışma danışman ve öğrenci arasında yaşanan iletişim sorunlarını danışmanların gözünden ele almasıyla konunun oldukça karanlık kalan tarafına ışık tutmuştur. Görüldüğü gibi öğrenciler kadar danışmanların da yaşadığı birçok somut sorun ortada mevcuttur. Danışmanların bu süreçte empatik düşündükleri kadar öğrenciler de empatik düşünmeli, zaman zaman kendilerini danışmanlarının yerine koymalı ve yaşanan bu iletişim sorununu öyle değerlendirmelilerdir. Ortada bir sorun varsa bu sorun asla tek taraflı değildir. Bu bilinçle sorunlara yaklaşılmalı. Alanyazında da bu tip çalışmalar çoğaltılmalı ve uzun dönemler boyunca neredeyse tek taraftan ele alınan bu köklü meselenin diğer tarafından da ele alınıp çözümü için öneriler oluşturulmalı.

6. KAYNAKÇA

Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E. & Bayraktaroğlu, S. (2001). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS uygulamalı (6. Bs). Sakarya: Sakarya Yayıncılık. AÖF İletişime Giriş Ders Kitabı (2017). AÖF Yayınları. Erzurum.

Christensen, L. B., Johnson, B. R. & Turner, L. A. (2015). Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz (Çev. Ed: A. Aypay). Ankara: Anı Yayıncılık.

Creswell, J. (2018) Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni. Ankara: Siyasal Kitapevi.

Çalık, T., Sezgin, F. & Çalık, C. (2013) Yönetimde Problem Çözme, Ankara: PEGEM Akademi.

Çepni, S. (2005). Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş (2.baskı), Trabzon.

Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe Öğretmen Adaylarının İletişim Becerilerine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 567-576.

Gömleksiz, M. N. & Yıldırım, F. (2013). Lisansüstü Eğitim Alan Öğrencilerin Lisansüstü Eğitime İlişkin Görüşleri. SAÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 6, 68.

Gönenç, E.Ö. (2016). İletişimin Tarihsel Süreci. İletişim Fakültesi Dergisi.

Günal, B. & Esin, N. (2007). İnsan- Mekân ve İletişim Modeli Bağlamında Konutta Psiko-Sosyal Kalitenin İrdelenmesi. İTÜDERGİSİ, 6 (1), 19-30.

Güz, N. (1998). İletişim Süreci ve Temel Ögeler. İletişim Fakültesi Dergisi.

Karadoğan Doruk, E. (2017). İletişim Türleri. Halkla İlişkiler Lisans Programı.

Karatürk, K. & Özdoğan Özbal, E. (2019). Eğitim Yöneticilerinin Yaşadıkları Sorunlar ile Sorun Çözmede Kullandıkları Teknikler. Millî Eğitim Dergisi. 48 (223), 33-60.

Kaya, M.F., Sungurtekin, D. & Deniz, S. (2016). Üniversitelerde Öğretim Elemanı Kaynaklı İletişim Sorunları. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7 (1) ,176-195.

Kıran, S. (2008). Okul Öncesi Dönemi Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engelleri. TEZ. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı.

Mestav O. (2013). İletişim. Url: https://akademik.adu.edu.tr/myo/cine/webfolders/File/ders%20notlari/iletisim.pdf

Müezzin, E. (2021). Sorun Çözme Becerileri. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi. Url: https://slideplayer.biz.tr/slide/3779011/.

Özezen Yüceol, M. (2006). Sözlü İletişim Türlerinde Adlandırma ve Sınıflandırma Sorunları. Çukurova Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 323-343.

Patton, M. L. (2010). Proposing empirical research: A guide to the fundamentals. Glendale, CA: Pyrczak Publishing.

Şahin, H. (2019). Lisanüstü Süreçte Danışmanlık El Kitabı. Ege Üniversitesi Yayınları Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayın No. 1.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (8.Bs). Ankara: Seçkin Yayıncılık

.

KOVİD-19 PANDEMİ SÜRECİNDE OKULLARIN AÇILMASINA YÖNELİK VELİLERİN KAYGILARI

Doç. Dr. Adem BAYAR
Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Orcid id: 0000-0002-8693-9523
Abdulbaki PEKEL
Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Orcid id: 0000-0003-3754-8726

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Kovid-19 pandemi sürecinde okulların açılmasına yönelik velilerin kaygılarını derinlemesine ortaya koymaktır. Araştırma Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda çocukları eğitim gören velilerle yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örneklem yöntemi çerçevesinde "Benzeşik (Homojen Grup) Örneklemi" tekniği ile belirlenmiştir. Çalışma grubu, 2021-2022 eğitim öğretim yılında Amasya ili Merkez ilçesindeki devlet okullarına çocuklarını gönderen 12 veliden meydana gelmektedir. Bu araştırma nitel araştırma anlayışı çerçevesinde olgubilim deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veri toplamak için araştırmacılar yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanmışlardır. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle tahlil edilmiştir. Araştırmacılar analizler sonucunda katılımcıların kaygı kavramını endişe, tasa, anksiyete, dikkat dağıtıcı ve tedirgin edici kavramları ile ilişkilendirdikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Ayrıca araştırmacıların kaygı yaşama nedenlerini; eksik bilgilendirilme, plansızlık, bilinçsiz insanlar, yanıltıcı haberler, yavaş aşılanma ve salgının devam etmesi olarak bulmuşlardır. Son olarak araştırmacılar pandemi sürecinde okulların açılması ile ilgili velilerin yaşadıkları kaygı durumlarının üstesinden gelinmesi için yeterli bilgilendirme yapılmalı, planlı olma, toplumsal bilinç sağlanmalı, haberler denetlenmeli, aşılanmaya hız verilmeli ve salgınla daha etkin mücadele edilmeli şeklinde birtakım önerilere ulaşmışlardır. Araştırmacılar velilerin kaygılarını giderici yollara başvurulmadıkça okullarda devamsızlık oranının gün geçtikçe artacağı sonucuna ulaşmışlardır. Bundan dolayı hem politika yapıcılar hem de politika uygulayıcılar gerekli önlemleri ivedilikle almalıdırlar.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, eğitim, kaygı, anne-baba, okul.

PARENT CONCERNS ON OPENING SCHOOLS DURING THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS

ABSTRACT

The aim of this research is to reveal the concerns of parents about opening schools during the Covid-19 pandemic process. The research has been conducted with parents whose children are educated in schools affiliated to the Ministry of National Education. The study group of the research has been determined by the "Similar (Homogeneous Group) Sampling" technique within the framework of purposive sampling method. The study group consists of 12 parents who send their children to public schools in the central district of Amasya province in the 2021-2022 academic year. This research has been carried out using the phenomenology research design within the framework of the qualitative research approach. The researchers

used a semi-structured interview technique to collect data. The obtained data has been analyzed with descriptive analysis technique. As a result of the analyses, the researchers have found that the participants associated the concept of anxiety with the concepts of worry, concern, distraction, and unsettling. In addition, the researchers have found that the reasons of anxiety are underinformed, unplanned, unconscious people, misleading news, slow vaccination, and the continuation of the epidemic. Finally, the researchers have reached some suggestions to overcome parents' anxiety about the opening of schools during the pandemic process. These are adequate information should be provided, planning, social awareness should be ensured, news should be controlled, vaccination should be accelerated, and the epidemic should be combated more effectively. The researchers have concluded that the rate of absenteeism in schools will increase day by day unless the parents' anxiety is not considered. Therefore, both policy makers and policy practitioners should take the necessary precautions immediately.

Keywords: Pandemic, education, anxiety, parent, school.

1. GİRİŞ

Ülkemizde 16 Mart 2020 itibariyle Kovid-19 tedbirleri kapsamında eğitim öğretim kurumları olan okullar için eğitim faaliyetlerini durdurma kararı alınmıştı. Bu kararın ardından Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) okullarda yüz yüze eğitim yapılmasının uygun olmadığını; öğrencilerin pandemi sürecinde eğitimlerine online şekilde devam etmeleri gerektiğini savunarak online (çevrimiçi) eğitime geçmiştir. Ancak ilerleyen süre içerisinde bir yandan çevrimiçi eğitime devam edilirken diğer yandan bazı sınıflarda haftanın belli günleri ve saatlerinde yüz yüze eğitim yapılmasına da başlanılmış, böylece kısmen de olsa hibrit eğitim modeli hayata geçirilmiştir.

2021 yaz ayları içerisinde aşılama faaliyetlerinin yaygınlaşması ve ikinci doz aşılamaların da artmasının ardından MEB, 2021-2022 eğitim öğretim yılında tüm eğitim öğretim kademelerinin okullarda yüz yüze eğitim yapması yönünde karar alarak okullar tekrar aktif şekilde tüm kademelerde eğitimlerine başlamıştır. Bu karar sadece öğretmenleri ve öğrencileri değil aynı zamanda velileri de doğrudan ilgilendirmektedir. Pandemi süreci içerisinde çocuklarının yeterli eğitimi alamadığından mustarip olan veliler, bu düşüncelerini devam ettirmekle birlikte bu sefer de okullarda çocuklarının koronavirüse yakalanmalarından çekinmeye başlamışlar ve birtakım kaygılara ortaya çıkmaya başlamıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu başlık altında kaygının ne olduğu, kaygı türleri, kaygının nedenleri ve kaygıya yönelik çözüm yolları üzerinde durulmuştur.

2.1. Kaygının Tanımı

Kaygı hakkında felsefe, psikoloji ve bilim dünyasında yapılmış birçok tanım mevcuttur. Bu konu üzerine dünya çapında farklı dillerde birçok araştırma yapılmıştır. Karagüven'e (1999) göre kaygı, Freud tarafından bilimselleştirilmiş bir kavramdır. Kaygı anlam olarak içerisinde korku ve dehşet gibi duygusal unsurları barındıran karmaşık bir duygu bütünüdür. Kaygı henüz gerçeklememiş kötü olaylara karşı insanları etkisi altına alıp korkmalarına sebep olan bir duygudur. Kaygı durumu daha çok bireyin bilinçli bir şekilde kapıldığı bir duygudur. Ayrıca Karagüven (1999) 19. Yüzyılda Freud kaygıyı bilimsel bir çalışma alanı haline getirene kadar çoğu düşünür ve bilim adamının kaygı ile korkuyu eş değer tuttuğunu belirtmiştir. Freud'dan sonra ise korkunun ve stresin kaygı olmadığı bunların kaygı sırasında

ortaya çıkan birer semptom yani belirti olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca Freud kaygı için insanın sezinlediği bir tehlike sinyali demiştir ve kaygının üç temel özelliğini vurgulamıştır. Bunlar;

1. Kişinin hayatını beğenmemesi,
2. Kişinin fiziksel değişmeler yaşaması,
3. 1. ve 2. durumdakilerin fark edilmesidir.

Alisinananoğlu ve Ulutaş (2003) kaygıyı gelişim döneminde bir çocuğun yaşadığı ve yaşaması gerektiği birçok evleri bulunan doğal bir duygu olarak tanımlamışlardır. Bireyin ya da çocuğun günlük hayatta farklı olaylar içerisinde ara ara kaygı duygusunu yaşaması normal iken fazlasının yaşanması ise patolojik bir soruna bağlanmaktadır. Freud'a göre kaygı, egonun sezdiği tehlikeden kaçmak için gösterdiği bir çabadır. Horney ise kaygıyı bireyin çocukluğunda ebeveynlerinden sık sık tutarsız davranışlar görmesinden, yeteneklerinin değersizleştirilmesinden ve dış dünyadan aşırı korunarak yetişmesinden kaynaklanan nevrotik bir kişilik olarak tanımlamıştır (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003). Büyüköztürk (1997) ise kaygıyı bireyin kendini güvende hissetmediği durumlarda ortaya çıkan gerginlik ve korku ile dışa vurulan bir duygu olarak ifade etmektedir. Kaygının oluşumu stres, üzüntü, sinirlilik ve dışardan gözlenebilen duygusal davranışlardan kaynaklanmaktadır. Kaygı da diğer duygular gibi bir duygudur ve kendine has belirtileri vardır. Bunlar korku ve stres gibi belirtilerle kendini belli etmektedir.

Kaya ve Varol (2012) kaygıyı, hemen hemen yaşayan tüm canlılarda var olmakla birlikte özellikle insanda modernleşme ve gelişme ile düşünce boyutuna çıkan bir duygu olarak tanımlamaktadırlar. İnsan temel duygularından olan sevinç, öfke, korku ve üzüntü gibi kaynağı belli ana duygulara sahipken bunun yanı sıra kaygı gibi kaynağı belli olmayan yanal duygulara da sahiptir. Psikoloji, fizyoloji ve biyoloji alanında uzman kişilerin nadir de olsa değindiği ortak konular arasında kaygı en baş sıralarda yer almaktadır. Her uzman kaygı duygusunu kendi alanı çerçevesinde ele almaktadır ve yorumlamaktadır. Kaya ve Varol (2012), Yılmaz, Dursun, Güngör Güzel ve Pektaş'a (2014) göre kaygı sözcüğüne dil bilimciler de kökeni itibariyle yaklaşmaktadırlar ve kaygı ile ilgili Eski Yunancada "anxsietas" kelimesinden geldiğini belirtmektedirler. Bu kelime Eski Yunancada "korku, endişe, tasalanmak" gibi anlamlara gelmektedir. Eski Yunan metinlerinde kullanılan anlamlarından yapılan çıkarıma göre anksiyetenin, kişinin bilinçli bir şekilde kaygıya kapılması durumlarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Manav (2011) kaygı tanımlarını psikolojik ve felsefi açıdan ayrı ayrı ele almıştır. O'na göre psikolojik olarak kaygı, psikolojide ruh bilim ile ilgili bir konudur ve Freud tarafından sistemleştirilip egonun bir yetisi olarak tanımlanmıştır. Genel anlamıyla psikolojik tanımında kaygı, herhangi bir durum altında yaşamsal, fiziksel ya da sosyal etkilerden dolayı endişeye kapılan insanın içine düştüğü korku ve tedirginlik durumudur. Manav (2011) kaygının felsefi anlamı içinse kaygı, insanın kişiliğinin oluşmasında ve yaşamsal tecrübe kazanması konusunda muhakkak var olması gereken bir duygudur ve insanın yaşadığı bir ruh bunalması, iç daralması olarak tanımlanmaktadır. Psikolojik olarak kaygının kaynağı bilinmese de felsefi açıdan kaygının kaynağı bireyin içerisinde bulunduğu yaşamda eksik bıraktıklarından, tamamlayamadıklarından ya da düzensiz bir yaşam biçimi sürmesinden kaynaklanmaktadır. Tektaş (2014) ise kaygıyı, insanın içine düştüğü tehlike durumuna karşı uyum sağlamak için geliştirdiği bir mekanizma olarak tanımlamaktadır. Kaygının üç temel aşaması mevcuttur. Bunlar hafif, orta ve aşırı derece kaygıdır. Her ne kadar aşırı derecedeki kaygı istenmese de özellikle hafif ve orta derece kaygı insanı dinç, diri ve kararlı tuttuğundan ona bir amaç ve misyon yüklediğinden insanın sürekli olmasa da kendisi için önemli olan konularda kaygı duygusunu yaşaması önemlidir.

2.2. Kaygı Türleri

İlgili literatürde birçok araştırmacı kaygı türlerini Freud'a göre ele almışlardır (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003; Aydın ve Zengin, 2008; Büyüköztürk, 1997; Karagüven, 1999; Kaya ve Varol, 2012). Buna göre kaygı; bireyin hissettiği tehlike dış dünya kaynaklı ise kaygı objektiftir, bireyin iç dünyasından kaynaklı ise nevrotiktir. Ayrıca Alisinanoğlu ve Ulutaş (2003), Kaya ve Varol (2012), Tektaş (2014), Yılmaz, Dursun, Güngör Güzeller ve Pektaş (2014) kaygı ile ilgili genel olarak kabul gören iki türü tanımlamışlardır. Bunlar normal ve patalojik (nevrotik, nörotik, sübjektif) kaygılar diğeri de durumluk ve sürekli kaygıdır.

Normal ve Patalojik Kaygı: Normal kaygı, bireyin korkusunun ve endişesinin dışarıdaki bir tehlikenin büyüklüğüne göre arttığı ya da azaldığı kaygı türüdür. Bu kaygının ortadan kalkması kişiye tehdit veren durumun sona ermesiyle ilgilidir. Patalojik kaygı ise sübjektif olan ve nesnel bir tehdit objesi olmayan bir kaygıdır. Psikolojik çatışma ile çözüme kavuşturulmaya çalışılır.

Durumluk ve Sürekli Kaygı: Durumluk kaygı, içerisinde nesnel olmayan kişisel yorumlar barındıran ve bireyin yaşadığı durumları tehdit olarak algılamasına dayanan bir kaygı türüdür. Durumluk kaygının şiddeti ve süresi kişinin algıladığı tehditle koşuttur. Tehdit ne denli büyükse kaygının süresi de o denli artacaktır. Bu kaygı türünde kişinin sinir sistemi de zarar görebilir. Bedensel anlamda da kişide soğuk terleme, kızarma, ürperme (titreme) yasımalar da görülebilir. Sürekli kaygı ise kısaca kişinin geçmişte yaptıklarından duyduğu pişmanlık sonucu ortaya çıkan kaygıdır. Diğer kaygılar geleceğe yönelik iken bu kaygı türü geçmişe yöneliktir. Kişinin "keşke"lerine duyduğu pişmanlık onu kaygı haline sürüklemektedir. Bu kaygıya kapılan bireyler korkudan çok pişmanlık duygusunu yaşamaktadır.

2.3. Kaygı Nedenleri

İlgili literatürde kaygı nedenleri üzerine yapılan bazı çalışmalar vardır. Örneğin; Aydın ve Zengin (2008), Kaya ve Varol (2012), Yenilmez ve Özbey (2006) kaygı nedenlerini tam olarak bilinemeyeceğini ifade etmekle birlikte kişiyi en çok kaygıya iten durumların da en büyük sebebinin "bilememek" olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu genelleme ışığında araştırmacılar birtakım kaygı nedenlerini şöyle sıralamışlardır;

1. Bireyin kendisine olan desteğin yok olması: Her insan belirli bir çevrenin desteğini alarak yaşamda kendine bir yer ve rol bulur. Eğer kişiye verilen bu destek alınırsa kişi geleceğinin tehlikeye düşeceği kaygısına kapılacaktır.
2. Belirsizlik durumları: Yaşam planlarını geleceğe yönelik sürdüren, bugüne değil de geleceğe göre hayatını şekillendiren bireylerde daha çok görülen ve kaygıya sebep olan bir kaygı nedenidir.
3. Kişinin olumsuz bir gelişmeye yönelik sonucu beklemesi: Kişi için olumsuz olacak durumların sonuçları da kişiyi kaygıya sürüklemektedir.
4. İçsel çelişki durumu: Kişinin inandığı ve ilke edindiği inançları ile yaptığı davranış arasında farklılıklar oluştuğu durumlarda da kaygı ortaya çıkabilir.

2.4. Çözüm Yolları

Ayrıca literatürde kişilerin yaşadıkları kaygıyla baş etmenin yolları üzerine de bazı çalışmalara rastlanılmaktadır. Bu çalışmalar ışığında Akı Karaoğlu (2016), Aydın ve Zengin (2008) kaygı ile baş etme yolları üzerine şu çözüm yollarını belirlemişlerdir;

1. Kişi içine düştüğü kaygıyı yazmalı; bu yöntem bireyin dile getiremediği yani bilemediği durumları bilinebilir hale getirecektir.

2. Kaygılanmak için vakit yaratılmalı; kaygıyı belirli bir zaman aralığına sıkıştırmak ve bunu bir rutin haline getirerek günün büyük bir kısmını kaygısız bir şekilde geçirmek mümkün olacaktır.
3. Kaygıya karşı hobiler yaratılmalı; kişinin ilgi duyduğu, yaparken düşünmekten ve kaygıya kapılmaktan uzak kalacağı uğraşlar edinmesi onun kaygı halinden kurtulmasına yardımcı olacaktır.
4. Bireyin kendine fiziksel müdahaleler yapması; kaygı durumu sırasında derin düşüncelere dalan bireyler bu düşünce dünyasından kurtulmak amaçlı kendilerine "çimdik atmak" gibi küçük müdahalelerle dikkatlerini toparlayabilirler.
5. Sağlıklı bir yaşam biçimi ve spor yapmak; kişilerin öğünlerini daha sağlıklı bir hale getirmesi ve düzenli bir spor branşına yönelmesi kişinin kendine olan güvenini artıracağından dolayı kaygı durumundan kurtulmasına yardımcı olacaktır.
6. Uzman desteği almak; kaygı durumuna kapılan bireylerin en büyük sorunları arasında belirsizlik yani bilinmezlik yatmaktadır. Kişiler bilmediği şeyleri bilenlere danıştıkça ister istemez duydukları kaygılar da azalacaktır.
7. Sosyal hayata dahil olmak; kaygı durumunda gerek zihinsel gerek de sosyal anlamda insanlar kendi başlarına kalmayı tercih etmektedirler. Bireylerin kendi başlarına kalması kişilik gelişimi için gerekli olmakla birlikte kaygı durumlarında kişiye zarar verebilmektedir. Bu nedenle bireyin bu dönemlerde daha çok arkadaşlarıyla vakit geçirmesi ve kaygının karamsarlığından uzaklaşması amaçlanır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Kovid-19 pandemi sürecinde okulların açılmasına yönelik velilerin kaygılarını derinlemesine ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Velilerin kaygı kavramına ilişkin algıları nedir?

2. Kovid-19 pandemi sürecinde okulların açılmasına yönelik velilerin yaşadıkları kaygılarının nedenleri nelerdir?

3. Kovid-19 pandemi sürecinde okulların açılmasına yönelik velilerin yaşadıkları kaygıların üstesinden gelinmesi için neler yapılmalıdır?

3. YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma anlayışı ile yapılmıştır. Kapsayıcı ve bütüncül bir yaklaşımla araştırılan konuyu yorumlayıcı bir paradigma ile ele alan nitel araştırma, araştırılan konuyu kendi kontekstinde ele alır ve bireylerin ilgili olaya yükledikleri manaları ortaya çıkarmayı amaçlar. Bundan dolayı nitel araştırma yaklaşımında çalışılan konu ile ilgili sırların ortaya çıkarılması ve detaylı bir bicinde yorumlanması esastır (Altunışık, Bayraktaroğlu, Coşkun ve Yıldırım, 2010; Özdemir, 2010)

Bu bağlamda ilgili araştırma nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseni kullanılarak organize edilmiştir. Olgu bilim deseni sadece bir olgunun açıklanmasına değil aynı anda bu olgunun yorumlayıcı bir paradigma ile derinlemesine incelendiği bir süreç olarak kabul edilmelidir (Creswell, 2018).

3.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örneklem yöntemi çerçevesinde "Benzeşik (Homojen Grup) Örneklemi" tekniği ile belirlenmiş 12 kişiden meydana gelmektedir. Veri doyumu gerekçesi ile çalışma grubu 12 kişi ile sınırlı tutulmuştur. Benzeşik (Homojen Grup) örnekleme tekniğinde temel hedef, homojen ve küçük bir örneklem sayesinde benzer hâlde bulunan alt grupları detaylıca araştırmaktır (Christensen, Johnson ve Turner, 2015).

Çalışma grubu, 2021-2022 eğitim öğretim yılında Amasya ili Merkez ilçesindeki devlet okullarına çocuklarını gönderen 12 veliden meydana gelmektedir. Katılımcıların kimlikleri gizli tutulmuş ve katılımcılar K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11 ve K12 olarak kodlanmıştır. Katılımcılara ait demografik bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1. *Katılımcılara Ait Demografik Özellikler*

	Eğitim Düzeyi	**Cinsiyet**	**Meslek**
Veli 1	Lisans	Erkek	Memur
Veli 2	Lisans	Erkek	Memur
Veli 3	Lisans	Kadın	Memur
Veli 4	Lisans	Erkek	Memur
Veli 5	Lisans	Erkek	Memur
Veli 6	Lisans	Erkek	Memur
Veli 7	Lisans	Kadın	Memur
Veli 8	Lisans	Erkek	Memur
Veli 9	Lisans	Kadın	Memur
Veli 10	Lisans	Kadın	Memur
Veli 11	Lisans	Kadın	Memur
Veli 12	Lisans	Kadın	Memur

Tablo 1'deki verilere bakıldığında araştırmaya katılan velilerin tamamının lisans mezunu olduğu; devlet memuru olarak görev yaptığı ve %50'sinin erkek %50'sinin ise kadın olduğu görülmektedir.

3.2. Araştırmacıların Rolü

Birinci araştırmacı, 2 çocuk babası olup büyük çocuğunu okula göndermektedir. Ancak aşılanma süreci ve pandeminin seyri ile ilgili şahsi kaygıları olması nedeniyle çocuğunu okula göndermekte; bundan dolayı da ciddi bir kaygı yaşamaktadır. Dolayısı ile diğer insanların kaygı yaşayıp yaşamadıklarını; eğer yaşıyorlarsa ne düzeyde olduğunu tespit etmek için ilgili araştırmayı yapmaya ihtiyaç duymuştur.

İkinci araştırmacı gerek haberlerde gerekse sosyal medyada okulların açılması ve artan vaka sayılarına ilişkin bazı konuşmaları görmüş, bundan dolayı konuya dikkat çekmek ve velilerin bu konudaki görüşlerini belirlemek için bu araştırmayı yapmaya karar vermiştir.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplamak amacı ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden faydalanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine göre görüşme sorularının bazıları görüşme öncesinde hazırlanırken bazıları görüşme esnasında katılımcıların konuşmalarına göre şekillendirilir (Patton, 2010). Görüşme soruları oluşturulurken bir uzmandan görüş alınmış; devamında, iki veli (ana araştırmaya dahil edilmeyen) ile soruların anlaşılabilirliğinden emin olmak için ön

görüşme gerçekleştirilmiştir. Ön görüşme sonrasında görüşme sorularına son hali verilmiş; katılımcıların tercih ettikleri bir zaman diliminde görüşmeler yapılmıştır.

Önceden oluşturulan görüşme sorularının yanı sıra araştırmanın amacına bağlı kalmak koşulu ile konuyla ilgili daha fazla ve derin bilgi edinmek amacı ile katılımcılara bazı ek sorular yöneltilmiştir. Çünkü ek sorular sayesinde görüşme ile ilgili daha zengin ve derin bilgiler elde edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Görüşmelerde herhangi bir veri zayiatı olmaması amacı ile katılımcılardan alınan izinlerle bütün görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Her bir görüşme yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Görüşme esnasında kaydedilen veriler bilgisayarda yazılı hale getirilmiş; her bir katılımcıya ait veriler sistematik olarak sıralanmıştır

Görüşmelerde toplanan veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz tekniğinin amacı, ham bir biçimde toplanmış verilerin okuyucuların algılayabilecekleri ve kullanabilecekleri bir hale getirilmesidir. Betimsel analiz tekniğinde toplanan veriler önceden belirtilen temalara göre özetlenir ve tahlil edilir. Çünkü betimsel analiz tekniği toplanan verilerin önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesine ve yorumlanmasına fırsat verir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Ayrıca betimsel analiz tekniği kullanılarak yapılan analizlerde görüşme yapılan veya gözlenen bireylerin görüşlerini etkili bir biçimde anlatmak gayesi ile doğrudan alıntılara yoğunlukla yer verilir (Altunışık, Bayraktaroğlu, Coşkun ve Yıldırım, 2001; Yıldırım ve Şimşek, 2011).

4. BULGULAR

Elde edilen veriler araştırma sorularına göre sırasıyla analiz edilmiştir. Bu bağlamda 1. araştırma sorusu "Velilerin kaygı kavramına ilişkin algıları nedir?" şeklindedir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde katılımcılar kaygı kavramını; 1) Endişe, 2) Tasa, 3) Anksiyete, 4) Dikkat dağıtıcı ve 5) Tedirgin edici kavramları ile ilişkilendirdikleri görülmektedir. Elde edilen bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Kaygı Kavramına İlişkin Algılar

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Endişe	10	33	Bana göre kaygı ile endişe aynı anlama gelmektedir (K12).
2	Tasa	8	27	Kaygılandığımda tasalanmış olurum. Bundan dolayı kaygılı olma yerine tasalanmış olma söylemi de söylenilebilir (K4).
3	Anksiyete	5	17	Kaygılandığımda tabir yerindeyse elim ayağıma dolaşır. Ben bu durumu anksiyeteli bir hal olarak açıklarım. Sonuç olarak aşırı olan bir duygu durumu beni fazlasıyla kasar (K8).
4	Dikkat dağıtıcı	4	13	Kaygılandığımda yaptığım işe odaklanmada ciddi sorunlar yaşarım. Bundan dolayı kaygıyı dikkat dağıtıcı geçici bir hastalık olarak tanımlayabilirim (K10).
5	Tedirgin edici	3	10	Ne zaman kaygılansam içimde bir tedirginlik meydana gelir. Bundan dolayı kaygı insanı tedirgin edici bir duygu durumu olarak tarif edilebilir (K6).
Toplam		30	100	

Tablo 2'de görüldüğü gibi katılımcılar kaygı kavramını endişe, tasa, anksiyete, dikkat dağıtıcı ve tedirgin edici kavramları ile ilişkilendirmişlerdir.

Çalışmanın 2. araştırma sorusu "Kovid-19 pandemi sürecinde okulların açılmasına yönelik velilerin yaşadıkları kaygılarının nedenleri nelerdir?" şeklindedir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde katılımcılar kaygı yaşama nedenlerini 1) Eksik bilgilendirilme, 2) Plansızlık, 3) Bilinçsiz insanlar, 4) Yanıltıcı haberler, 5) Yavaş aşılanma ve 6) Salgının devam etmesi şeklinde sıraladıkları görülmektedir. Elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Kaygı Nedenleri

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Eksik bilgilendirilme	11	25	Şahsen yeteri düzeyde bilgilendirilmediğimizi bazı şeylerin biz velilerden saklandığını düşünüyorum. Bu düşünce de beni ister istemez geriyor (K1)
2	Plansızlık	9	20	Maalesef salgın sürecinde sürekli ve düzenli bir sürecin takip edilmediği ortada. Kimin ne yaptığı belli değil. Plan yok, denetim yok, takip yok. Birçok şey kaderine bırakılmış gibime geliyor (K5).
3	Bilinçsiz insanlar	8	18	Dışarı çıktığımda bir bakıyorum, birçok insan maskesiz. Sanki pandemi bitmiş ve hayat eskiye dönmüş gibi. Salgın sürecinde çok bilinçli hareket ettiğimizi düşünmüyorum (K7).
4	Yanıltıcı haberler	6	14	Gerek yazılı ve gerekse sosyal medyada çıkan bazı haberler beni daha da kaygılandırıyor. Şahsen bu haberlerin bilinçli bir şekilde yapıldığına inanıyorum ama yine de acaba diye aklıma takılıyor bazı şeyler (K11).
5	Yavaş aşılanma	6	14	Ülke olarak aşılanmada yeterli düzeye gelemedik maalesef. Bu durum ister istemez beni kaygılandırmakta (K9).
6	Salgının devam etmesi	4	9	Alınan onca tedbirlere, aşılanan bir sürü insana rağmen maalesef salgın hala sert bir biçimde devam etmekte. Ayrıca virüsün sürekli değişime uğraması ve aşılanan insanların dahi hasta olması bu salgının bitmeyeceğini göstermekte. Bu gerçeklik herkesi olduğu gibi beni de endişelendirmekte (K3).
Toplam		44	100	

Tablo 3'te görüldüğü gibi çalışmaya katılan katılımcıları kaygı yaşama nedenlerini; eksik bilgilendirilme, plansızlık, bilinçsiz insanlar, yanıltıcı haberler, yavaş aşılanma ve salgının devam etmesi şeklinde sıralamışlardır.

Çalışmanın 3. araştırma sorusu "Kovid-19 pandemi sürecinde okulların açılmasına yönelik velilerin yaşadıkları kaygıların üstesinden gelinmesi için neler yapılmalıdır?" şeklindedir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde katılımcılar kaygılarını gidermek için 1) Yeterli bilgilendirme yapılmalı, 2) Planlı olma, 3) Toplumsal bilinç sağlanmalı, 4) Haberler

denetlenmeli, 5) Aşılanmaya hız verilmeli ve 6) Salgınla daha etkin mücadele edilmeli şeklinde birtakım önerilerde bulundukları görülmektedir. Elde edilen bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Kaygının Azaltılmasına Yönelik Öneriler

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Yeterli bilgilendirme yapılmalı	11	25	Tüm insanlar düzenli olarak pandemi hakkında yeterli bir şekilde bilgilendirilmeli. Pandemi ile ilgili bilgi eksikliklerine müsaade edilmemeli (K5).
2	Planlı olma	10	23	Bir işte başarılı olmak isteniliyorsa planlı hareket edilmelidir. Günlük değişen pandemi kararları yerine ayakları yere basan ve belli bir plan ve program dahilinde hareket edilmeli. Aksi halde süreç iyi yönetilemeyecek (K10).
3	Toplumsal bilinç sağlanmalı	8	18	Gerek yazılı gerekse sosyal medyada insanlara pandemi sürecinde maske kullanmaya ve hijyenik olmaya davet edici daha çok etkinliklere yer verilerek toplumsal bilinç kazandırılmalı (K7).
4	Haberler denetlenmeli	6	14	Haberler dün olduğu gibi bugün de insanları ciddi anlamda yönlendirmekte. Bundan dolayı yalan yanlış yanıltıcı haberlerin önüne geçilmesi için salgın ile ilgili yapılan haberler mutlaka daha ciddi denetimlerden geçirilmeli (K6).
5	Aşılanmaya hız verilmeli	5	11	Aşı karşıtlarının ikna edilmesi toplum sağlığı için çok önemli. Ayrıca aşılanmayanlar için mutlaka daha sert tedbirler alınmalı (K8).
6	Salgınla daha etkin mücadele edilmeli	4	9	Salgınla mücadele sadece sağlıkçıların ya da devletin sorumluluğunda değil. Bunu hep beraber tıp ki Kurtuluş Savaşı'nda olduğu birlikte başarabiliriz. Bundan dolayı da tüm siyasiler bir araya gelerek herkesi ortak hareket etmeye çağırmalı (K9).
Toplam		44	100	

Tablo 4'te görüldüğü gibi katılımcılar pandemi sürecinde okulların açılması ile ilgili yaşadıkları kaygı durumlarının üstesinden gelinmesi için yeterli bilgilendirme yapılmalı, planlı olma, toplumsal bilinç sağlanmalı, haberler denetlenmeli, aşılanmaya hız verilmeli ve salgınla daha etkin mücadele edilmeli şeklinde birtakım önerilerde bulunmuşlardır.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmacılar katılımcıların kaygı kavramını endişe, tasa, anksiyete, dikkat dağıtıcı ve tedirgin edici kavramları ile ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşmışlardır. İlgili literatüre göz atıldığında konu ile ilgili benzer tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin; Karagüven (1999)'e göre kaygı, içerisinde korku, tedirginlik, panik, keder gibi duygu durumlarını bulunduran karmaşık bir duygu bütünüdür. Büyüköztürk (1997) ise kaygı için bireyin kendini

güvende hissetmediği durumlarda ortaya çıkan gerginlik, korku, tasa, odaklanamama gibi belirtiler yaratan duygusal bir süreçtir. Kaya ve Varol (2012) kaygıyı insan temel duygularından olan sevinç, öfke, korku ve üzüntü gibi kaynağı belli ana duygulara sahipken bunun yanı sıra kaygı gibi kaynağı belli olmayan korku, öfke, tedirginlik, güvensizlik, anksiyete gibi davranışları da içinde barındıran duygu durumu olarak tanımlamıştır. Tektaş (2014) ise kaygıyı, insanın içine düştüğü tehlike, panik, korku, endişe, üzüntü ve kederlenme hisleri sonrası geliştirdiği bir davranış olarak tanımlamaktadır.

Araştırmacılar katılımcıların eksik bilgilendirilme, plansızlık, bilinçsiz insanlar, yanıltıcı haberler, yavaş aşılanma ve salgının devam etmesinden dolayı kaygı yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Yenilmez ve Özbey (2006) kaygıyı ortaya çıkaran nedenlerin tam olarak bilinemeyeceğini ya da tek bir nedene bağlı olarak kaygının gelişmeyeceğini ifade etmekle birlikte kişiyi kaygıya düşüren en büyük nedenin "bilememek" olduğunu belirtmektedirler. Aydın ve Zengin (2008), Kaya ve Varol (2012) belli başlı kaygı nedenleri arasında; bireyin yalnız hissetmesi ya da çevreye karşı güvensiz olması, belirli bir konu ile ilgili ortada birçok belirsizliğin mevcut olması, bireylerin olumsuz bir duruma yönelik olumsuz bir sonuç beklentisine kapılmaları, bireyin içsel fikir çelişkileri yaşaması gibi nedenleri sıralamışlardır.

Araştırmacılar katılımcıların yaşadıkları kaygının ortadan kaldırılması için yeterli bilgilendirme yapılmalı, planlı olma, toplumsal bilinç sağlanmalı, haberler denetlenmeli, aşılanmaya hız verilmeli ve salgınla daha etkin mücadele edilmeli gibi birtakım önerilere ulaşmışlardır. Benzer şekilde Akı Karaoğlu (2016), Aydın ve Zengin (2008) kaygı ile baş etme yolları üzerine şu çözüm yollarını belirlemişlerdir;

1. Birey kaygısını bir kâğıda yazmalı; bu yöntem bireyin dile getiremediği yani bilemediği durumları bilinebilir hale getirecektir.
2. Kaygılanma vakitleri oluşturulmalı; kaygıyı belirli bir zaman aralığına sıkıştırmak ve bunu bir rutin haline getirerek günün büyük bir kısmını kaygısız bir şekilde geçirmek mümkün olacaktır.
3. Kaygıya karşı hobi ve uğraşlar edinilmeli; kişinin ilgi duyduğu, yaparken düşünmekten ve kaygıya kapılmaktan uzak kalacağı uğraşlar edinmesi onun kaygı halinden kurtulmasına yardımcı olacaktır.
4. Bireyin kaygı anında kendine fiziksel müdahaleler yapması; kaygı durumu sırasında derin düşüncelere dalan bireyler bu düşünce dünyasından kurtulmak amaçlı kendilerine "çimdik atmak" gibi küçük müdahalelerle dikkatlerini toparlayabilirler.
5. Sağlıklı bir yaşam biçimi edinmek ve spor yapmak; kişilerin öğünlerini daha sağlıklı bir hale getirmesi ve düzenli bir spor branşına yönelmesi kişinin kendine olan güvenini artıracağından dolayı kaygı durumundan kurtulmasına yardımcı olacaktır.
6. Uzman desteğine başvurmak; kaygı durumuna kapılan bireylerin en büyük sorunları arasında belirsizlik yani bilinmezlik yatmaktadır. Kişiler bilmediği şeyleri bilenlere danıştıkça ister istemez duydukları kaygılar da azalacaktır.
7. Sosyal hayata dahil olmak; kaygı durumunda gerek zihinsel gerek de sosyal anlamda insanlar kendi başlarına kalmayı tercih etmektedirler. Bireylerin kendi başlarına kalması kişilik gelişimi için gerekli olmakla birlikte kaygı durumlarında kişiye zarar verebilmektedir. Bu nedenle bireyin bu dönemlerde daha çok arkadaşlarıyla vakit geçirmesi ve kaygının karamsarlığından uzaklaşması amaçlanır.

Araştırmacılar yukarıda ulaşılan sonuçlara bağlı olarak birtakım önerilerde bulunmuşlardır. Bunlar;

1. Pandemi hakkında yetkili birimler kapsamlı ve anlaşılabilir bir bilgilendirme çalışması yapmalı.
2. Pandemi sürecinin yönetimi, okulların açılması ve aşılama süreçleri hakkında vatandaşlara sürece dönük ve ileriye yönelik planlar konusunda bilgilendirmeler yapılmalı.
3. Televizyon ve internet gibi mecralarda pandemi hakkında konuşacak kişilerin konunun uzmanı olmasına özen gösterilmeli.
4. Özellikle internet ortamındaki yalan haberler, ses ve görüntüler temizlenmeli, bu tip yanıltıcı haberlere anında müdahale edilmeli.
5. Aşılama çalışmaları hız kazanmalı, vatandaşların da aşılanma konusunda bilinçlenmesi için planlamalar yapılmalı.
6. Salgının devam etmesinin bireyler meydana getirdiği kaygıyı önlemek amaçlı salgının bitişini öngören tarihsel çalışmalar yapılmalı ve bireylerle bu öngörüler paylaşılmalı.

Şüphesiz her anne baba en değerli varlıkları olan çocuklarını okullara göndermekte öğretmenlere emanet etmektedirler. Özellikle Kovid-19 pandemi sürecinde okulların açılmasına yönelik velilerin kaygılarını giderici yollara başvurulmadıkça okullarda devamsızlık oranı gün geçtikçe artacaktır. Bu durumun önüne geçilebilmesi için gerek politika yapıcılar gerekse politika uygulayıcılar gerekli önlemleri ivedilikle almalıdırlar.

6. KAYNAKÇA

Akı Karaoğlu, Ş. (2016). Kaygıyla Baş Etme Yolları. url: https://www.psikologofisi.com/blog/kaygiyla-basa-cikmanin-7-etkili-yolu

Alisinanoğlu, F. & Ulutaş, İ. (2003). Çocukların Kaygı Düzeyleri ile Annelerinin Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Eğitim ve Bilim Dergisi, 28(128), 65-71.

Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E. & Bayraktaroğlu, S. (2001). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı (6. Bs). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Aydın, S. & Zengin, B. (2008). Yabancı Dil Öğreniminde Kaygı: Bir Literatür Özeti. Journal of Language and Linguistic Studies. 4, 1.

Büyüköztürk, Ş. (1997). Araştırmaya Yönelik Kaygı Ölçeğinin Geliştirilmesi. Eğitim Yönetimi Dergisi, 4 (3), 453-464.

Christensen, L. B., Johnson, B. R. & Turner, L. A. (2015). Araştırma yöntemleri desen ve

analiz (Çev. Ed: A. Aypay). Ankara: Anı Yayıncılık.

Creswell, J. (2018) Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni. Ankara: Siyasal Kitapevi.

Kaya, M. & Varol, K. (2012). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeyleri ve Kaygı Nedenleri (Samsun Örneği). OMÜ Dergisi.

Manav, F. (2011). Kaygı Kavramı. Toplum Bilim Dergisi, 5-9, 201-211.Haziran.

Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 323-343.

Patton, M. L. (2010). Proposing empirical research: A guide to the fundamentals. Glendale, CA: Pyrczak Publishing.

Tektaş N. (2014). Üniversite Mezunlarının Kaygı Düzeylerinin İlgilenmesi. Sosyal Bilimler Dergisi Enstitü Dergisi Dr. Mehmet Yıldız Özel Sayısı, 243-253.

Ünal Karagüven, M.H. (1999). Açık Kaygı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği ile İlgili Bir Çalışma. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 11, 203-218.

Yenilmez, K. & Özbey, N. (2006). Özel Okul ve Devlet Okulu Öğrencilerinin Matematik Kaygı Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. Eğitim Fakültesi Dergisi. Eskişehir.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (8.Bs). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, İ.A., Dursun, S., Güngör Güzeler, E. & Pektaş, K. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Kaygı Düzeyinin Belirlenmesi: Bir Örnek Çalışma. Electronic Journal of Vocational Colleges-December/Aralık.

SORU-CEVAP DİYALEKTİĞİ BAĞLAMINDA EĞİTİM VE ÖĞRETİM

Şahin EFİL
Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
Orcid id: 0000-0001-9666-3092

ÖZET

Gerek ilkokul, ortaokul ve lisede gerekse üniversite, master ve doktorada monolojik ders işleme tarzı, karşılıklı ilişkiye dayanmayan, öğretmen-öğrenci diyaloğunun olmadığı, tek düze ve öğretmen merkezli bir eğitim biçimidir. Burada öğretmenin dersini güzel ve etkili anlatması önemli olmakla birlikte asla yeterli değildir. Zira bu ders işleme tarzı, öğretmen kadar öğrenciler için de sıkıcı ve verimsiz olduğu için sonuçta bir angaryaya dönüşmektedir. Bu, önemli ölçüde sıradan, üstünkörü, ezberci ve niteliksiz bir ders işleme biçimidir. Burada öğrenci dersin aktif katılımcısı değil, pasif bir seyircisidir. Öğretmenle veya diğer öğrencilerle birlikte derse aktif olarak katılmayan bir öğrencinin o dersten bir şeyler öğrenebileceğini düşünmek mümkün değildir. Burada sözü edilen katılımın en önemli ayağı yeri geldikçe soru sorabilmek, öğretmen ve öğrencilerle diyaloğa girebilmektir. Bu husus, öğrenciler kadar öğretmen için de son derece önemlidir. Soru sormak, sadece öğrencinin yahut öğretmenin tek başına gerçekleştireceği bir eylem değildir. Bu durum, daha ziyade öğretmen-öğrenci arasında diyalojik bir ortamda gerçekleştiğinde anlamlı ve önemli hale gelmektedir. Eğitim ve öğretimde soru sormanın önemi ve değeri her şeyin üstünde olduğu halde bu husus ülkemizdeki eğitim kurumlarında yeterince kavranabilmiş değildir. Soru-cevap eşliğinde işlenen bir ders, öğretmen ve öğrenciler için keyifli olduğu kadar verimli bir sürece de dönüşmektedir. Elbette ki, burada her dersin başından sonuna değin soru ve cevaptan söz etmiyoruz. Dersin yer yer, hatta çoğu defa sorularla açılması ve anlaşılır kılınması, işlenen derse bir ruh ve dinamizm katacaktır. Ancak soru-cevap diyalektiğinin dinamik ve işlevsel hale gelebilmesi öğretmen ve öğrencilerin ilgi ve merakı kadar kapasitelerine de bağlıdır. Burada soru sormak birinci derecede önem arz ederken, cevap ise ikinci derecede öneme haizdir. Zira cevabın açığa çıkması soruya bağlı olduğu için soru sorulmadan cevap açığa çıkmaz. Ancak bazı cevaplar duruma göre tekrar farklı bir soruya dönüşebilir. Bu durumda *soru-cevap diyalektiği* açığa çıkar. Böylece öğretmen ve öğrenci kendisini canlı ve verimli bir praksis ortamında bulur. Bu bildirinin amacı, *oyun metaforu* bağlamında dersi soru-cevap diyalektiğine uygun olarak işlemenin anlam ve önemini açığa çıkarmak, tartışmak ve analiz etmektir. Özellikle soru sormanın bir yandan işlenen derse, bir yandan da öğretmen ve öğrenciye ne gibi teorik ve pratik katkılar sunabileceğine, onlar arasındaki ilişkiyi hangi boyutlara taşıyacağına işaret etmektir. Böylece soru-cevap diyalektiğinin sınıfı (ders ve mekân) nasıl praksis ortamına dönüştürdüğünü ortaya koymaktır.

***Anahtar kelimeler*:** Soru, praksis ortamı, soru-cevap diyalektiği ve eğitim

EDUCATION AND TRAINING IN THE CONTEXT OF QUESTION-ANSWER DIALECTICS

ABSTRACT

The monologic teaching style in primary, secondary and high schools, as well as in universities, masters and doctorates, is a uniform and teacher-centered form of education that is not based on mutual communication, there is no teacher-student dialogue.Although it is very important for the teacher to explain the lesson well and effectively, it is never enough. Because monologic teaching style is boring and inefficient for the students as well as the teacher, so it turns into a chore in the end. This is a largely ordinary, cursory, rote and unqualified way of teaching. Here, the student is not an active participant in the lesson, but a passive spectator. It is not easy to think that a student who does not actively participate in the lesson with the teacher can learn something from that lesson.The most important pillar of the participation mentioned here is to be able to ask questions when appropriate. This is extremely important for the teacher as well as the student. Asking questions is not an action that only the student or teacher can perform alone. This situation becomes meaningful and important when it takes place in a dialogic environment between teacher and student. The importance and value of asking questions in education and training is above all else. A lesson taught with question and answer turns into an enjoyable as well as productive process for teachers and students. Of course, we are not talking about the fact that every lesson is taught from the beginning to the end with a question-answer accompaniment. The fact that the lesson is opened and understood with questions, sometimes, even more often, adds a spirit and dynamism to the lesson. However, the question-answer dialectic becoming dynamic and functional depends on the capacity of the teacher and students as well as their interest and curiosity. Here, the question is of primary importance, while the answer is of secondary importance. For the revelation of the answer depends on the question; There is no answer without a question. However, some answers may turn into questions again depending on the situation. Thus, the student and the teacher find themselves in a lively and productive praxis (communication and interaction) environment. The purpose of this paper is to reveal the meaning and importance of teaching the lesson in accordance with the question-answer dialectic, and to point out what kind of theoretical and practical contributions asking questions can make to the lesson (teacher and student). In short, the main purpose here is to emphasize how asking questions can turn the lesson into a productive and creative process.

Key words: Question, praxis environment, question-answer dialectic and education

Giriş

Klasik dönemden modern zamanlara değin felsefede, bilim ve düşüncede, sanat ve edebiyatta, eğitim ve öğretimde soru sormanın önemi ve değeri her şeyin üstünde olagelmiştir. Ancak içinde yaşadığımız toplum ve eğitim sistemi soru sormaya ve sorulan soruları ciddiye alarak cevap vermeye pek de alışık değildir. Bu yüzden, fazla soru soran bir öğrencinin öğretmenden ve büyüklerinden azar işitmesi sıradan bir durumdur. “Soru sormak” ne demektir? Soru sormak, akla gelen hemen her şeyi soruya dönüştürmek ve muhataba yöneltmek midir? Yoksa ilgili sorunun gerisinde onun açığa çıkmasına yol açan duygu, düşünce, kaygı ve umutlar var mıdır? Soru sormak deyince bundan insanın sadece muhatabına soru sorması mı akla gelmelidir? İnsan, herhangi bir problemle karşılaştığında mı soru sorma gereği duyar? Yahut bizi soru sormaya yönlendiren şey, daha çok merak (ilgi) güdüsü müdür? Hemen belirtelim ki, insan kendisine, tarihe, içinde yaşadığı bu âleme, hayatta olup biten hadiselere, bir metne de soru sorabilir. Bu türden soruların da elbette bir anlamı ve önemi vardır. Ancak burada soruyu soran ile cevabı veren aynı kişi, yani ‘*ben*’dir. Ben’in karşısında gerçek anlamda *öteki* (sen)

olmadığı için bu noktada açığa çıkan soru gerçek anlamına erişemeyecektir. Asıl soru, ben-öteki ilişkisinden hareketle benin ötekine veya ötekinin bene sorduğu sorudur. Çünkü burada soruyu soran ile cevabı veren aynı kişi değildir. Yazı dilinden ziyade pratik konuşmalarda ben ve ötekinin soru-cevap diyalektiğine duygu, düşünce, jest ve mimikler de eşlik etmektedir.
Bir diyaloğun canlı, verimli olmasında ve tarafların birbirini anlamasında jest ve mimiklerin hayati bir rol oynadığı açıktır. Oysa bir ağaçta, doğada ve mimari bir yapıda bu hususiyetler yoktur. Onlar ne soru sorabilir ne de sorulan bir soruya cevap verebilirler. Soru sormak, merak ettiğimiz bir husus veya bizim için ciddi bir sorun teşkil eden bir mesele hakkında bilgi sahibi olduğunu düşündüğümüz bir kimseden cevap vermesini istemektir. Soru sormanın gerisinde ya bir merak ya da çözülmesi gereken bir sorun yatabilir. Soru sadece bilinmeyen veya anlamadığımız bir şeyi anlamak için sorulmaz. Aynı zamanda bilinen bir hususu açmak, nedenlerini (gerekçelerini) açığa çıkarmak, onu daha anlaşılabilir hale getirmek ve bir şeyin öğrenilmesini kolaylaştırmak için de sorulabilir.
Özellikle eğimde soru sormanın mantığı, anlam ve önemi nedir? Soru sormanın yeri ve zamanı var mıdır? Kaç tür soru sorma tarzı vardır? Dahası, *soru-cevap diyalektiği* ne anlama gelmektedir? Herhangi bir ders nasıl praksis ortamına dönüştürülebilir? Bu ortam nasıl bir gerçekliğe işaret etmektedir? Onun anlam ve önemi nedir? Burada soru sormanın mahiyetine ve önemine dair soruları daha da artırmak mümkündür. Yeri geldikçe daha farklı sorular sorarak burada ele almaya çalıştığımız konuyu açmaya, somutlaştırmaya ve analiz etmeye çalışacağız.

'Oyun' Metaforu ve Soru-Cevap Diyalektiği

Şimdi eğitim ve öğretimde soru-cevap diyalektiğinin ne olduğunu Alman filozofu Hans-Georg Gadamer'in *oyun metaforu*'ndan hareketle anlamaya, açıklamaya ve analiz etmeye çalışalım. Gadamer felsefesinin temel kavramlarından biri olan *oyun*, onun *Hakikat ve Yöntem* adlı eserinde geliştirdiği önemli bir kavramdır (Gadamer, 2008: 141-155, I). Buna göre,

> "Oyun ancak oyuncular tarafından oynandığı zaman somut varlığıyla tezahür eder. İleri-geri hareketler oyun için esas olup onu kimin ve neyin icra ettiği ikinci derecede kalır. Böylece oyun haddi zatında hareketlerin tezahürüdür. Bu durum oyunun yalnızca şahısların yaptığı bir şeyden ibaret olarak anlaşılmaması gerektiğine işaret eder. *Zira oyunun gerçek konusu oyuncular değil, yine oyunun kendisidir*. Bu nedenle oyuncuları oyun atmosferinde tutan, onları oyun oynamaya sevk eden şey bizzat oyundur" (Tatar, 2001b: 289).

Her şeyden önce soru soran ve soru sormaya devam eden bir öğrenci, oyunla (ders) ilgilendiğini, ona katıldığını, katkıda bulunduğunu ve oyunun bir parçası olduğunu ima etmektedir. Soru sormak, oyunun seyircisi olmak değil, katılımcısı ve parçası olmaktır. Soru sormak, bir isim veya sıfat değil, bir eylem ve oluş biçimidir. Oyunun türüne göre kişi sayısı artabilir veya azalabilir. Ancak hiçbir oyun tek başına oynanmaz. Nasıl ki, herhangi bir oyun birden fazla insanla oynanıyorsa, aynı şekilde dersler de öyledir. Bir dersin oyuncuları, öğretmen ile öğrencilerden teşekkül etmektedir. Sınıf ise, oyunun oynandığı (alan) ortamdır. Her oyunun bazı önemli kuralları vardır. Oyun bu kurallara uygun bir biçimde oynandığı takdirde oyun olma niteliği kazanabilir. Örneğin top, aynı top olduğu halde futbol, voleybol ve basketbol gibi oyunlarda topun anlamı ve önemi değişmektedir. Öğretmen, hem bir oyuncudur, hem de oyunun kurallarına uygun bir biçimde oynanmasını sağlayan kişidir. Oyunun nasıl oynanacağını öğrencilere öğretmek, onları oyuna dahil etmek, oyunu ve oyun alanını cazibe merkezi haline getirmek tamamen öğretmenin elindedir. Öğretmen hem oyuncu hem de oyunu kuran kimsedir. Bu noktada öğretmenin bilgisi, becerisi ve kapasitesi büyük bir rol oynamaktadır. Dahası, oyun esnasında öğretmen-öğrenci ilişkisinin sevgi, saygı ve güven gibi ilkeler üzerinden ilerlemesi çok önemlidir. Dersi bir oyuna dönüştürerek zevkli hale

getirmek verimliliği artıracak ve oyunculara önemli katkılar sunacaktır. Burada verimliliğin en önemli göstergesi, oyunun (ders) öğrenciye dönüş yapması ve onu dönüştürmesidir.
Oyun oynarken en kritik husus, oyuna katılmak ve onun bir parçası haline gelmektir. Öğretmen veya öğrenci "olup bitenleri seyreden öylesine bir gözlemci değil, bilakis oyuna katılan ve onun bir parçası olan birisidir" (Gadamer, 2005: 34). Burada asıl mesele, gözlemci olmaktan ziyade katılımcı olmaktır. Oyuna katılmayan öğrenci, oyunun ne olduğunu ve onun nasıl oynandığını bilemez. Oyun, ancak oyun esnasında oyun oynamak ve onun bir parçası haline gelmek suretiyle öğrenilebilir. Bu bakımdan, derste olduğu halde soru sormayan, dersi dinlemeyen veya dersle ilgili bir fikri ve önerisi olmayan öğrenciler, oyuna dahil olmamış demektir. Oyun dışı kalmış olan bu öğrenciler, artık oyunun aktif katılımcısı değil, pasif birer seyircisidir. Aktif hale gelebilmeleri için yeniden oyuna dönmeleri ve onun bir parçası haline gelmeleri gerekmektedir. Oyun esnasında oyuncular birbirleriyle gerçek ve doğal bir ilişkiye girerler ki, bu ilişki soru-cevap diyalektiği şeklinde açığa çıkar. Oyunun gerçek anlamına erişebilmesi için soru-cevap diyalektiği kaçınılmaz bir durumdur. Bu diyalektik, doğal ve sağlıklı bir akış içinde gerçekleştiğinde sınıf bir *praksis ortamı*'na dönüşür. Ne var ki, "soru-cevap diyalektiği, farklılaşarak ve dönüşerek canlı kalabilmekte ve varlığını sürdürebilmektedir. Ancak böyle olduğunda bu diyalektik, işlevini yerine getirebilir, verimli bir sürece dönüşebilir ve insan hayatına dokunabilir" (Efil, 2021:155). Aksi takdirde burada ne diyalektikten ne de diyalojiden söz edilebilir. Oyun esnasında açığa çıkan soru-cevap diyalektiğinin bizi getirdiği nokta '*praksis ortamı*'dır. Bu ortam, söz konusu diyalektiğin somutlaştığı, tabiri caizse ete kemiğe büründüğü bir dünyaya işaret etmektedir.
Burada önemli olan husus, *öğretmen, öğrenci* ve onlar arasındaki ilişkinin bir yansıması olarak açığa çıkan *ortam (sınıf)* olmak üzere eğitim için oldukça önemli olan üç temel unsur işlev görmektedir. Sınıf, sıradan ve basit bir mekân olmanın ötesinde bir anlam örgüsüne işaret etmektedir. Her şeyden önce, orası öğretmen ve öğrenci ilişkisinin açığa çıktığı ve onların birlikte inşa ettiği bir dünyadır. Bu dünya öğretmen-öğrenci diyaloğu neticesinde her iki tarafın da karşılıklı ve dinamik katkısıyla oluşan, eğimin özünü ve nirengi noktasını oluşturan bir ortak zemindir. Bu zemine *praksis ortamı* adını vermek isabetli olacaktır. Bu ortam tam olarak ne öğrenciye ne de öğretmene aittir. Orası bir yandan öğretmen ve öğrencinin duygu ve düşüncelerinin kesişim noktasını gösterirken, bir yandan da onların duygu ve düşünce farklılıklarını ifşa etmektedir. Praksis ortamı, oyunun oynandığı (dersin işlendiği) mekânla (sınıf) sınırlı değildir. Bu tabir, bir yandan mekân olarak sınıfa işaret ederken, bir yandan sınıfın dışına ve ötesine işaret etmektedir. Buna göre praksis ortamı, sadece masa, sandalye ve tahtadan ibaret ve sınırları belli olan bir mekân değil, aynı zamanda öğretmen ve öğrencinin diyaloğa girdiği, dolayısıyla soru-cevap diyalektiğinin gerçekleştiği bir ortamdır. Bu ortam, öğretmen ve öğrencinin interaktif ilişkisi neticesinde oluşan, çeşitli duygu ve düşüncelerin kendini ele verdiği, soru-cevap diyalektiğinin kaygı ve umutlar eşliğinde açığa çıktığı bir anlam dünyasına işaret etmektedir.
Praksis ortamının oluşmasında belirleyici olan şey, bu diyaloğun ve diyalektiğin kendisidir. Bu durum, öğretmenle öğrenci arasında açığa çıkan dinamik ve süreklilik arz eden iletişim ve etkileşimi göstermektedir. Bu ortamın oluşmasında öğretmen kadar öğrencinin kendisi de önemli bir rol oynar. Praksis ortamı, temelde diyaloğu veya soru-cevap diyalektiğini esas aldığı için tek taraflı bir biçimde oluşturulamaz. Bu yüzden, öğretmeni veya öğrenciyi merkeze alan, monolojik bir eğitim anlayışı böyle bir ortamın doğasıyla çelişmektedir. Bu ortamın temel özelliği, öğretmen ile öğrenci arasında sağlıklı, dengeli ve canlı bir iletişim kurmak ve etkileşim sağlamaktır. Şayet öğretmen-öğrenci diyaloğu yoksa, bu durumda oyun (ders) öğretmenin tek başına oynamaya çalıştığı monoloğa dönüşmektedir. O zaman sınıfın içi boş ve sıradan bir mekâna dönüşmesi kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü bu anlayışların temel karakteristiği monolojik iken, praksis ortamı diyalojik bir karaktere sahiptir. Herhangi bir dersin soru-cevap diyalektiğine göre işlenebilmesi, ancak böyle bir ortamda gerçekleşebilir ve

verimli bir sürece dönüşebilir. Diğer bir deyişle, eğitim "kendisini ancak bir praksis alanı olarak ele vermeye başladığında orada" eğitim "yapabilmenin koşullarından ve imkânlarından söz edilebilir. Bu nedenle praksis alanı", ders (eğitim) "yapabilmek için hareket noktası ve önemli bir zemin, bir iletişim ve etkileşim ortamıdır" (Efil, 2021:152). Bu ortamda teorik veya soyut bilgiler değerli olmakla birlikte önemli bir tecrübenin yaşanması ve açığa çıkması çok daha önemlidir. Diğer bir deyişle oynanan oyunun ne olduğunu anlamak, sadece soyut bilgiler vermek suretiyle anlatılabilecek ve anlaşılabilecek bir husus değil, ancak oyun oynayarak fark edebileceğimiz bir gerçekliktir. Burada insanın (öğrenci) dönüşmesine yol açan asıl husus, spekülatif (soyut) bilgilerden ziyade bu tecrübenin bizzat kendisidir. Soru-cevap diyalektiğini oyun metaforu üzerinden anlamaya ve yorumlamaya çalışmanın gerisinde daha çok oyun esnasında açığa çıkan bu tecrübe yatmaktadır. Bu nedenle, praksis ortamı, salt zihinsel (soyut) bilgilerin basitçe aktarımının yapıldığı bir ortam değil, öğretmen-öğrenci arasında ve sınıf ortamında dönüştürücü bir tecrübenin yaşanması durumudur.

Burada diyaloğun her iki tarafında yer alan öğrenci ve öğretmen bilgi ve tecrübelerini paylaşarak kendilerine mal eder (içselleştirme), zenginleştirir ve derinleştirir. Zeki, yetenekli ve birikimli öğrencilerden öğretmenin de mutlaka öğreneceği şeyler vardır. Öğretmen, bir yandan özellikle bu tür öğrencilerden bir şeyler öğrenirken, bir yandan da genelde derse hazırlık yaparken ve ders anlatırken öğrenir. Buna *öğretirken öğrenme* de diyebiliriz. Bu, oldukça etkili ve kalıcı öğrenme tarzlarından biridir. Bu husus, birçok öğretmenin yıllar boyunca tecrübe ederek öğrendiği bir gerçektir. Ancak öğrenme-öğretme etkinliğinin açığa çıkmasında kilit rol oynayan husus, soru sormanın kendisidir. Öğretmen ve öğrencinin kendilerine özgü soruları oyunu yönlendiren ve ona dinamizm katan oldukça önemli bir hadisedir. Çünkü,

> "Soru, kendini hemen ele vermeyen bir şey olarak insanı kendi sınırlı varlık ve bilinciyle yüzleştiren eleştirel ve reflektif bir işleve sahiptir. Onun *eleştirel işlevi*, insanın kendi görüş ve anlama ufkunu sorgulamasına yol açacak şekilde bu ufkun ötesine giden bir anlam alanını dolaylı olarak ima etmesinden kaynaklanır. *Reflektif (yansıtma) işlevi ise*, soruya referansla kendi bilinç ve varlığımızla yüzleşmemizden kaynaklanır" (Tatar, 2009: 104).

Burada karşımıza çıkan önemli sorulardan biri şudur: Soru sormak, öğretilebilir ve öğrenilebilir bir husus mudur? Öğretmen, öğrenciye soru sorabileceği gibi öğrenci de öğretmene soru sormalıdır. Burada soru sormak, sürekli olarak bir tarafın yapması gereken bir şey değil, her iki tarafın da yerine getirmesi gereken bir eylemdir. Böyle olduğunda dersler tek düze ve monolojik olmaktan kurtulup daha dinamik ve ilgi çekici bir hale gelebilir. Derslerin verimli ve yaratıcı bir sürece dönüşebilmesi için soru-cevap diyalektiği çerçevesinde işlenmesi zorunludur. Soru sormanın ne olduğunu ve bunun pratik olarak nasıl gerçekleşeceğini öğretmenin öğrenciye öğretmesi gerekir. Bu bağlamda şu alıntı konuya ışık tutacaktır:

> Hermenötik, her şeyden önce varlıkların gizlendiği karanlıklara yönelme sanatıdır. *Bu sanatın en genel karakteri soru sormaktır*. Elbette karanlığa yönelme her zaman aydınlık bir ortamdan hareketle gerçekleşebilecek bir durumdur. Burada aydınlık ortam tabiri ile içinde bulunduğumuz pratik ortama işaret etmekteyiz. Her insan zaten dil (toplum) içinde anlayageldiği bir dünyadan hareketle bilincine karanlık görünen alanlara yönelebilir. *Hermenötiğin karanlıklara yönelen bir sanat olması, karanlıklara yönelme sanatının en temel karakteri olan gerçek ya da esaslı soruların ne olduğunu bilmenin peşinen öğretilebilecek bir husus olmamasından kaynaklanır*" (Tatar, 2014: 9).

Kolay olmamakla birlikte soru sormak öğrenilebilir ve öğretilebilir bir husustur. Yeri geldikçe konuyla ilgili farklı sorular sormak suretiyle soru sormak öğrenilebilir. Öğretmen dersin işlenişi esnasında bir yandan soru sormanın anlam ve öneminden bahsederken, diğer yandan da konuyla alakalı ilgili çekici ve kışkırtıcı örnek sorular sorarak söylediklerini daha somut hale getirmelidir. Öğretmen bu hususta öğrencileri de oyun alanına çekerek farklı sorular sordurtarak onlara doğru (gerçek) sorunun nasıl sorulacağını öğretmelidir. Buna göre sora sora soru sormayı veya doğru soru sormayı öğrenmek mümkündür. Yoksa ders arasında konuya ilişkin birkaç tane soru sormak suretiyle bu işler anlatılamaz ve anlaşılamaz. Sor sorma eylemi, bir okulda tek bir öğretmen tarafından sadece birkaç tane derste öğrencilere öğretilebilecek bir şey değil, bütün öğretmenlerin yapması gereken bir eylemdir. (Acaba öğretmenlerimiz soru sormayı biliyorlar mı? Ne kadar biliyorlar?). Böylece öğrenci, hem fizik, kimya, biyoloji ve matematik gibi teknik derslerde hem de sosyal derslerde nasıl soru sorulacağını öğrenmiş olur. Ancak öğretmenlerimizin bir kısmının eğitim ve öğretimde soru sormanın ne kadar önemli bir hadise olduğunu fark ettiklerini söylemek bir hayli zor görünmektedir. (Test soruları konumuzun dışında kalmaktadır). Birçok insan soru sormanın ve sorgulamada bulunmanın anlam ve önemi üzerine beylik cümleler kursa da genelde yaşanan gerçeklik bunun tersini göstermektir. Bu hususların eğitim ve öğretimde başarılı bir biçimde ve pratik olarak gerçekleştiği söylenemez.

Oysa soru sormak, ilim ve fikrin, sanat ve edebiyatın, eğitim ve öğretimin en önemli parçası, lokomotifi veya olmazsa olmazıdır. İçinde soru olmayan, soru sormasını bilmeyen veya bu meseleyi önemsemeyen bir dersin (eğitim sisteminin) ciddiyeti son derece kuşkulu ve tartışmalıdır. Böyle bir eğitim, her şeyden önce, ezberci, öğretmen merkezli ve tamamen teorik/varsayıma dayalı ve monolojiktir. Bir kısır döngünün içine girerek sürekli belli kalıpları ve klişeleri tekrarlayan ve bunlara dayalı bir eğitimin çocuklara ve gençlere verebileceği pek bir şey yoktur. Dahası, soru sormayan ve sorgulamaya açık olmayan bir öğretmen ve eğitim hayal kırıklığından başka bir işe yaramaz. Bir sınıf ortamında öğretmen ve öğrenci tarafından sorulmuş olan sorular olmaksızın ders işleniyorsa, bu durumda o dersin iyi işlendiğini ve öğrenciler üzerinde iz bıraktığını söylemek bir hayli zordur. Dersin dinamizm kazanması ve verimli bir sürece dönüşebilmesi, ancak öğretmen ve öğrenciler tarafından sorulan çeşitli sorular ve onlara verilen cevaplar sayesinde mümkün olmaktadır. Doğru (anlamlı) soru sormak, ancak praksis ortamında öğrenilebilir ve öğretilebilir bir husustur. Bu sorular, bize daima önü açık bir alan bırakırlar ve başka şeyleri de çağrıştırırlar. Kışkırtıcı ve sorgulayıcı bir mahiyete sahip oldukları için bizi kendi sınırlarının ötesine gitmeye zorlarlar. İnsan hangi konuda soru sormuş olursa olsun, o (gerçek) soruda şu veya bu biçimde onun kendisi de vardır. Bu durumda insan böyle bir soruyu, kendisine de sormuş demektir. Öğretmen ve öğrencinin kaygı ve umutları eşliğinde sormuş oldukları sorular, önemli ölçüde *anlamlı (doğru, gerçek) sorular*dır. *Gerçek sorular*, içinde yaşadığımız hayata dokunan, insana dönüş yapan, şu veya bu biçimde onun dönüşmesine yol açan sorulardır.

Buraya değin genelde cevaptan ziyade sorudan, onun öneminden ve vazgeçilmez oluşundan söz ettik. Şimdi cevabın neliği ve soruyla ilişkisi hususunda bazı analizler yapmaya çalışalım. "Felsefede soruların önemi kadar bunlara mantıklı ve doğru cevaplar aramak, buradan hareketle problemlere çözüm önerileri sunmak da aynı değerde önemli"dir (Özden, 2001: 81). Aynı şekilde eğitim ve öğretimde sorular kadar olmasa da cevapların da önemli bir yeri ve değeri olduğu söylenmelidir. Fizik, kimya, biyoloji ve tıp gibi teknik bilimleri dışarda tutacak olursak, sosyal bilimler söz konusu olduğunda sorulan bir sorunun birden fazla cevabı olabilir. Burada birçok farklı unsurun rol oynadığı dikkate alındığında bu husus daha iyi anlaşılmaktadır. Cevapların çokluğunu bir sorun olmaktan ziyade bir *imkân* olarak görmek gerekir. Çünkü onlar, bizim aynı konunun farklı boyutları olduğunu fark etmemizi ve onlar üzerinde yeniden düşünmemizi sağladığı gibi önümüze geniş bir alan da açarlar. Ancak gerekçelendirilmiş (temellendirilmiş) ve belli bir tecrübeye dayanan cevaplar, doğal olarak

diğer soyut cevaplara göre daha ikna edici, daha önemli ve daha doğrudur. Ne var ki, bizi harekete geçiren asıl şey, cevaplardan ziyade soruların kendisidir. Cevaplara nispetle sorular kalıcı, cevaplar ise geçici olarak görülebilir. Ancak cevap sürekli *cevap* olarak kalmayabilir, hemen veya daha sonra çeşitli sorulara dönüşebilir. Böylece cevaplar da şu veya bu biçimde karşımıza bir soru olarak çıkabilir ve daha önemli hale gelebilir. Gadamer'in deyişi ile "bir cümleyi anlamak, o cümlenin hangi soruya (veya soruna) cevap olduğunu anlamaktır" (Gadamer, 2002: 67). Buna göre bir cümlenin gerisinde şu veya bu biçimde sorulmuş olan bir soru bulunmaktadır. O cümlenin anlaşılması ve anlamını ifşa etmesi, bu sorunun ne olduğunun fark edilmesine bağlıdır. Bir cevap cümlesini okuduğumuzda veya duyduğumuzda o cümle bize hangi sorunun cevabı olduğu hakkında bazı önemli ipuçları veriyor demektir. Cevabın gerisinde gizlenen bu soruyu fark ettiğimizde soru ile cevap aynı anda karşımıza çıkar. Böylece cevabın (cümlenin) neye işaret ettiğini anlamak ve yorumlamak kolaylaşır.

Ayrıca soru ve cevap birbirine muhtaçtır, biri olmadan diğeri de olmaz. Buna göre soru cevabı, cevap da tekrar soruyu gerekli kılabilir. "*Her soru aynı zamanda bir cevaptır.* Bu, içinde sıkışıp kaldığımız bir diyalektiktir. Her soru da birtakım saiklerin eseridir. Bu yüzden, bir sorunun anlamını tamamen sorunun kendisinden devşirebilmek mümkün değildir" (Gadamer, 2004: 22). Ne var ki, burada akla şöyle bir soru gelmektedir: Herhangi bir soruya cevap verildiğinde o cevap söz konusu soruyu tamamen geçersiz kılar mı? Yahut böyle bir sorunun tekrar sorulması mümkün müdür? Hemen belirtelim ki, "gerçek cevap, muhatap olduğu sorunları tümüyle geçersiz ya da anlamsız kılmaz; *tam tersine onların daha derin olarak anlaşılmasına yol açar. Ancak bu sayede cevap kendi geçerliliğini ve tarihi sürekliliğini kazanabilir"* (Tatar, 2001a: 200.dipnot).

Bu durumda sorunun anlaşılmasında cevap, cevabın anlaşılmasında ise soru önemli bir rol oynar. Soru ve cevabın birbirini gerektirmesi, soru-cevap diyalektiğini açığa çıkarmaktadır. Böylece soru-cevap diyalektiği, hakikatin açığa çıkmasında, eğitim ve öğretimde en kritik noktalarından biri haline gelmektedir. Platon'un diyalogları özellikle bu bağlamda önemli içerimlere sahiptir. Bu diyaloglar, "tarafların birbirine aktardığı bilgilerin farklı boyutlarıyla tartışıldığı, yorumlandığı ve test edildiği bir gerçeklik zemini olarak tezahür etmektedir" (Efil, 2019: 1634).

Ne kadar farklı ve çeşitli tarzlarda soru sorarsak soralım, hakkında soru sorulan şeyi o kadar iyi anlama, açığa çıkarma ve analiz etme imkânımız var demektir. Anlamak ve öğrenmek için kendisine yöneldiğimiz şeyin (olay, nesne, sorun, konu vs.) varlığını çeşitli sorularla birçok yönden açığa çıkarmaya çalışırız. Bu soruların her birini, metafor olarak arkeoloji kazısında kullanılan *arkeolojik aletler* gibi telakki edebiliriz. Her bir aletin kazılarda önemli bir işlevi vardır. Bütün arkeolojik aletler, küçük olmasına rağmen bir kazı yerinde ne olup bittiği, insanların hayat tarzları, yemek kültürleri, giyim kuşam biçimleri, geçimlerini nasıl sağladıkları, nasıl bir kültür ve medeniyet inşa ettikleri, nasıl bir dünya görüşüne sahip oldukları gibi birçok konu hakkında önemli dataların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bir şey hakkında sorulan çeşitli sorular da tıpkı arkeolojik aletler gibi, o şeye dair bilinmesi gereken birçok boyutun açığa çıkmasına, karanlıkta kalan noktaların aydınlanmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla bir şey hakkında ne kadar çok ve farklı soru sorarsak, sorulacak her bir soru, o şeye bizi biraz daha yaklaştıracak ve karanlıklar biraz daha aydınlanacak demektir. Burada hakikatin ortaya çıkması adına soru sormanın oldukça önemli olduğu, ama farklı tarzlarda soru sormanın ise çok daha önemli ve vazgeçilmez olduğu ortadadır. Bu bakımdan, hemen her türden bilgiye ulaşmak için soru sormak kaçınılmaz bir durumdur. İnsana ve hayata dokunan her türden soru, ilim, fikir, sanat ve edebiyat, felsefe, eğitim ve öğretim için bir nevi anahtar niteliği taşımakta, olmazsa olmaz bir gerçeklik niteliği taşımaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak, bu çalışmada oyun metaforu bağlamında dersi soru-cevap diyalektiğine uygun olarak işlemenin anlam ve önemi açığa çıkarılmaya, tartışılmaya ve analiz edilmeye çalışılmıştır. Böylece soru-cevap diyalektiğinin sınıfı (ders ve mekân) nasıl praksis ortamına dönüştürdüğü örnekler eşliğinde açıklanmıştır. Yeryüzündeki canlılar arasında sadece insan adı verilen varlık dili kullanarak soru-cevap diyalektiği becerisine sahiptir. Bu beceri, onu yeryüzünde ciddi bir sorumluluk yüklenen tek varlık haline getirmektedir. Soru sormayı öğrenen bir insan, sorumluluk almayı da öğrenmiş demektir. Zira '*soru sormak, sorumluluktur*.' Eğer insanın merakının yanı sıra bir sorunu (derdi) yoksa, o zaman onun için soru ve sorun da yok demektir. Bu durumda soru sormak gereksiz bir hadiseye dönüşmektedir. Soru yoksa, sorun da arayış (cevap) da yoktur. Zira ilgi (merak) olmadan bilgi de olmaz. Çünkü bilgi, praksis ortamında soru-cevap diyalektiği vasıtasıyla açığa çıkar.

Özne-nesne arasında sahici bir diyalog kurulmadığı sürece veya özne nesneye merakla yönelmedikçe orada doğru bilginin elde edilme şansı yoktur. Bu koşullarda ille de bir sorudan söz edilecekse, bu, ancak kurgusal (sahte) bir soru olabilir. Soru sormak, insanî bir eylem olduğu için insanın kendini *insan* olarak fark ettiği anlardan biri de soru sorma eylemi gerçekleştiğinde açığa çıkar. Çünkü merak etmek ve soru sormak insanî bir eylemdir. Buna göre soru sormak, insan olmak ve insanîleşmekle aynı kapıya çıkar.

İnsan (öğrenci), soru sorabildiği sürece okuduğu dersleri veya bir kitabı kendine mal edebilir. Bu derslerin hayat ile nasıl bir bağı olduğunu ve onların kendi varlığına ne kattığını fark edebilir. İnsan ancak soru sormak suretiyle kendisine, ötekine (insan), dünyaya ve hayata dokunabilir. Herhangi bir dersin güncel olması, öğretmen ve öğrencinin ders esnasında kaygı ve umutları eşliğinde kendilerine özgü soru sorabilmelerine bağlıdır. Bu sorular sorulmadığı takdirde dersin insan ve hayatla bağı kalmaz, o ders sıradan ve soyut bir bilgi yığını haline gelir. Soru sormak önemli, ancak doğru soruyu sorabilmek çok daha önemlidir.

Kaynakça

- Efil, Şahin. (2021). Şehir Felsefesi Yapmanın İmkânı: Üsküp Üzerine Kültürel ve Felsefî Notlar. *Felsefe Dünyası*, 1/73, 143-169.
- Efil, Şahin. (2019). Platon'un Diyaloglarından İletişim Felsefesine Bir Yol Çıkar mı? *I. Uluslararası İletişim ve Yönetim Bilimleri Kongresi*. (26-28 Eylül Malatya/Türkiye), 1627-1635.
- Gadamer, Hans-Georg. (2008). *Hakikat ve Yöntem*. (Çev. Hüsamettin Arslan&İsmail Yavuzcan), İstanbul: Paradigma Yayıncılık, I.
- Gadamer, Hans-Georg. (2005). *Güzelliğin Güncelliği: Oyun, Sembol ve Festival Olarak Sanat.* (Çev. Fatih Tepebaşılı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gadamer, Hans-Georg. (2002). *Hermeneutik Problemin Evrenselliği.* (der. çev. Hüsamettin Arslan, Paradigma). İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 61-72.
- Gadamer, Hans-Georg. (2004). Hakikat Nedir? *Felsefi Fragmanlar*. (der. çev. Medeni Beyaztaş). İstanbul: Efkâr Yayınları.
- Özden, Hacı Ö. (2001). Türk Atasözlerinde İnsan. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15.
- Tatar, Burhanettin. (2014). *Din, İlim ve Sanatta Hermenötik*. İstanbul: İsam Yayınları.
- Tatar, Burhanettin. (2009). *İslam Düşüncesine Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları
- Tatar, Burhanettin. (2004). *Hermenötik.* İstanbul: İnsan Yayınları.
- Tatar, Burhanettin. (2001a). *İslam Geleneğinde Metin-Yorum İlişkisi*. Samsun: Etüt Yayınları.
- Tatar, Burhanettin. (2001b). Hans-Georg Gadamer ve Hakikat ve Yöntem Adlı Eseri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12-13, 277-306.

ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İŞ YAŞAM KALİTESİ

Öğr. Gör. Dr. Remzi Yıldırım
MCBÜ, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı
Orcid id: 0000-0002-6918-5416

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, öğretmen görüşlerine göre işle ilgili yaşam kalitesini incelemektir. Araştırma Manisa'nın Demirci ilçesindeki lise öğretmenleri bünyesinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada İşle İlgili Yaşam Kalitesi Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, işe bağlı yaşam kalitesini yirmi üç madde ile altı boyutta incelemektedir. Araştırma sürecinde öğretmenlere ait bazı değişkenler aracılığı ile iş ile ilgili yaşam kaliteleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeline uygun olarak yürütülmüştür. Çalışma kapsamında elde edilen betimsel istatistikler iş yaşam kalitesi bakımından yüksek denebilecek bulgular vermiştir. Cinsiyet değişkenine göre bakıldığında ise ölçeğin tamamına yönelik t – testi sonuçları erkekler lehine anlamlı farklılık göstermiş, bu durum işi kontrol etme, stres ve aile – iş yaşamı dengesi biçimindeki alt boyutlarda da tekrar etmiştir. Kıdem değişkeni için uygulanan tek yönlü anova testi sonuçlarına göre gruplar arasında anlamlı fark görülmemiştir. Sonuç olarak öğretmenler görev yaptıkları okullarda iş yaşam kalitesinin yeterince sağlandığını belirtmiş ancak özellikle kadın öğretmenler işi kontrol etme, çalışma koşulları ve aile – iş yaşamı dengesi bakımından sağlanan iş yaşam kalitesiyle ilgili imkânları erkek öğretmenlere göre biraz daha yetersiz bulmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: İş yaşam kalitesi, iyi olma hali, öğretmenler

QUALITY OF WORK LIFE ACCORDING TO TEACHERS' OPINIONS

ABSTRACT

The basic purpose of this study to examine work – related quality of life according to the teacher views. The study has been carried out within the high school teachers in the district Demirci / Manisa. Work – Related Quality of Life Scale was used in this study. The scale examines the work – related quality of life in six dimensions with twenty – three items. In the study process the work – related quality of life has been tried to be determined according to some variables of teachers. The study was carried out in accordance with the general screening model, one of the quantitative research methods. The descriptive statistics obtained within the scope of the study yielded findings that can be considered high in terms of quality of work life. According to the gender variable, the t – test results for the whole scale showed a significant difference in favor of men, and this situation was repeated in the sub – dimensions of controlling work, stress, and family – work – life balance. There was no significant difference between the groups according to the results of the one – way anova test applied to the seniority variable. As a result, the teachers stated that the quality of work life was adequately provided in the schools where they worked, but especially the female teachers found the opportunities for the quality of work life provided in terms of controlling the work, working conditions, and family – work – life balance a little less than the male teachers.
Keywords: Quality of work life, well–being, teachers

GİRİŞ

Bireyler çalışma hayatlarını sürdürürken mensubu oldukları örgütler ile yaşarlar. Örgütler ortak amaçların gerçekleştirilmesi adına sağlanan birlikteliklerdir ve bu uğurda üyelerini

etkilemenin bir yolu da üyelerine yönelik sağladığı imkânlardır. Bu durumun sahip olunan örgüt kültürünün bir parçası olarak yerleşmesi örgüt başarısı adına önemlidir. Can vd. (2006) örgüt kültürünün paylaşılan değerler sistemi olduğuna dikkat çekmektedir. Örgüt kültüründe paylaşılan tutumlar, değerler ve inançlar vardır (Leka vd., 2003). Örgüt üyeleri paylaşılan örgüt kültüründen etkilenmekte ve bu durum örgüt çıktılarına etki etmektedir. Bu noktada iş yaşam kalitesi örgüt kültürü içerisinde özellikle yönetim kademesinin oluşturabileceği önemli bir unsurdur denilebilir. Başlangıçta insana yönelik bakış açısını bir makine metaforu olarak gerçekleştiren örgüt yönetimleri daha sonra gelen anlayışlar ile insanı merkeze almaya başlamış ve daha başarılı sonuçlar elde etmiştir. Bu anlayış iş yaşam kalitesi için de önemli değişimler sağlamış ve iş yaşam kalitesinin artmasıyla çıktılar daha anlamlı hale dönüşmüştür. Colichi vd. (2017) iş yaşam kalitesinin, işle ilgili bazı faktörler aracılığı ile artırılabildiğini ya da azaltılabildiğini belirtmiştir. İş yaşam kalitesinin sağlanmasında birtakım faktörler rol oynamaktadır. Akar vd. (2017) iş yaşam kalitesi ile ilgili faktörleri; iş ve kariyer doyumu, genel iyi olma, işi kontrol etme, stres, çalışma koşulları, aile – iş yaşamı dengesi olarak sıralamıştır.

İş yaşam kalitesi ile ilgili faktörlere kısaca bakılmak istenirse, ilk faktör olarak sıralanan iş ve kariyer doyumu ile çalışanın işini duyuşsal ve bilişsel tepkilerle değerlendirmesi söz konusudur denilebilir (Greenberg vd., 1997). Bu anlamda bireylerin başarılarını değerlendirirken iş kariyer doyumları üzerinde bir takım kişisel standartların ve beklentilerin rol oynaması mümkündür (Abele vd., 2011). İkinci sırada yer alan genel iyi olma hali, iyi bir fiziksel ve zihinsel durumu ifade etmektedir. Bir çalışanın işteki deneyiminin ve sergilediği çabanın genel kalitesi, işiyle ilgili genel iyi olma halinin bir göstergesidir (Warr, 1987). Üçüncü olarak anılan işi kontrol etme şeklindeki faktör ise çalışanın sağlığını, genel iyilik halini ve işle ilgili yaşam kalitesini olumlu yönde etkilerken, iş kontrolünün düşük olduğu durumlarda ortaya çıkan yeni bilgi ve becerilerden yoksun kalış söz konusu olabilmektedir (Rethinam vd., 2008). Bir sonraki faktör olan stres ise genel anlamda kişi üzerindeki fiziksel ya da psikolojik baskı olarak tanımlanabilir. Cam (2004), iş yükü, işini kaybetme korkusu, fiziksel koşullar, işte ortaya çıkabilecek tehlikeler ve çalışanlar arasındaki ilişkiler gibi durumları iş yerinde yaşanan stres nedenleri olarak görmektedir. Çalışma koşulları olarak anılan beşinci faktör ile her işin kendine özgü yapısı itibarıyla gerekliliklerin yerine getirilme sürecinde çalışanların yapması gerekenleri en doğru şekilde gerçekleştirmek üzere sahip olmak istenen olanaklar ve hak edilenlere kavuşma durumu anlatılmaktadır. Olumlu etki yaratacak ve yapılacak işi istenilen şekilde olacak biçimde kolaylaştıracak adımların atılması, beklenen çalışma koşullarının oluşması için önemli bir başlangıç olarak görülebilir. Altıncı başlık ile ise çalışma hayatı ile özel hayat arasında dengenin gözetildiği bir ortamın olması vurgulanmaktadır. Günümüz koşullarında gelişmiş diyebileceğimiz ülkelerde aileye ve özel hayata ayrılan zamanın iş üzerinde olumlu katkı sağlıyor oluşunun fark edilerek uygulamalara yansıtılmaya başlaması bu faktör için önemli bir gelişme olarak görülebilir. Bireyler günün en değerli kısmını iş yerinde geçirmektedirler. Bir işin olumlu ya da olumsuz etkisi özel hayata yansıyabilir ve bumerang etkisi olarak tekrar iş hayatına dönebilir. Bu bakış açısıyla çalışma koşullarının çalışanların özel hayatlarını kolaylaştırıcı olanaklar sunması doğru bir yaklaşımdır denilebilir.

İş yaşam kalitesi anlamına gelebilecek olan tüm bu faktörlerin bir arada bulunması ve arzu edilen düzeyde uygulanabilmesi örgütün çıktıları için önem arz etmektedir. Bu bağlamda eğitim örgütleri açısından iş yaşam kalitesini öğretmen görüşleri kapsamında belirleme ihtiyacı çalışmanın ana problem durumunu oluşturmuş ve aşağıda sıralanan alt problemler yoluyla elde edilecek bulgular kapsamında eğitim süreçlerinin çıktılarına katkı sağlanması hedeflenmiştir.

1. Öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik görüşlerine kapsamında betimsel istatistikler nelerdir?
2. Öğretmenlerin cinsiyetine göre iş yaşam kalitesine ilişkin görüşlerinde anlamlı fark var mıdır?
3. Öğretmenlerin kıdemine göre iş yaşam kalitesine ilişkin görüşlerinde anlamlı fark var mıdır?

YÖNTEM

Yöntem bölümü ile çalışmanın modeli, evren ve örneklem durumu, veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analizi açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırma Modeli

Öğretmenlerin mensubu oldukları eğitim örgütlerine dair iş yaşam kalitesi görüşlerinin değerlendirildiği bu çalışma nicel araştırma yöntemlerine göre yürütülmüştür. Nicel araştırma yöntemleri pozitif bir bakış açısı içerisinde objektif olarak araştırılan konunun gözlemlenebilmesine, ölçülebilmesine ve analiz edilmesine olanak vermektedir (Büyüköztürk vd., 2013). Tarama ve deneme modelleri şeklinde iki bakış açısıyla ele alınan nicel araştırmalarda tarama modeli ile gerçekliğin olduğu gibi gösterilmeye çalışması söz konusu olup (Şimşek, 2012), evrenin tamamı ya da evrenin tamamını temsil edebilecek uygun örneklem aracılığı ile verilerin toplanması söz konusudur (Karasar, 2012). Bu noktadan hareketle çalışma nicel araştırma yöntemlerine uygun olarak tarama modeli kapsamında yürütülmüştür.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni Manisa İli Demirci İlçesinde yer alan orta öğretim kurumları olarak belirlenmiş ve ilgili kurumlarda 2018 Bahar döneminde görev alan öğretmenler ile çalışma yürütülmüştür. Belirtilen dönem içerisinde ilgili kurumlarda 185 öğretmenin görev yapıyor oluşundan hareketle Şahin'in (2012) örneklem alımı hakkında gösterdiği hesaplamaya uygun olarak %95 güven düzeyi ve %5 hata payı kapsamında 126 öğretmene örneklem olarak ulaşılmıştır. Örneklem alımında önce cinsiyet ve kıdeme göre tabakalı örnekleme, ardından rastgele (basit olasılıklı) örnekleme yöntemi (Karasar, 2012) uygulanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada Van Laar vd. (2007) tarafından geliştirilen ve Akar vd. (2017) tarafından Türkçe'ye uyarlanan iş – yaşam kalitesi ölçeği kullanılmıştır. İlgili ölçek 6 boyut içerisinde yer alan 23 madde ile iş – yaşam kalitesi hakkında örgüt mensuplarına ait görüşlerin alınabileceği bir ölçme aracıdır. Ölçek uyarlama sürecinde gerçekleştirilen pilot uygulamada ölçeğin geneline yönelik elde edilen Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .95 şeklinde olup, test – tekrar test sürecinde ölçeğin geneline yönelik elde edilen Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı (.93; .88) şeklindedir. Alt boyutlar için test – tekrar test Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı sırasıyla; iş ve kariyer memnuniyeti boyutunda (.78; .73), genel iyi olma boyutunda (.79; .81), işi kontrol edebilme boyutunda (.89; .71), iş yaşamında stres boyutunda (.70; .77), çalışma koşulları boyutunda (.80; .80), aile – iş yaşamı dengesi boyutunda (.91; .75) olarak gerçekleşmiştir.

Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Veri toplama süreci öncelikle ölçeği geliştiren araştırmacılardan ölçeğin kullanımıyla ilgili izin alma ve akabinde uygulama yapmak üzere resmi izin işlemlerinin gerçekleştirilmesiyle başlatılmıştır. Veri toplama sürecinde basılı form aracılığı ile hedeflenen örneklem sayılarına ulaşılmaya çalışılmış, ilk aşamada 132 öğretmenden veri toplanmış olduğu tespit edilmiş ve verilerin bilgisayara girilme sürecinde eksik ya da hatalı veri barındıran formların elenmesi ile

evren örneklem durumuna ilişkin hesaplamada belirtildiği şekilde 126 öğretmene ait forma ulaşılmıştır.

Verilerin analizinde SPSS 23 paket programı kullanılmış, normal dağılım gösteren verilerin betimsel istatistikleri ortalama ($\bar{x}$), minimum, maksimum ve standart sapma (*ss*) değerleri ile ifade edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre anlamlı farkın olup olmadığı tek örneklem t – testi, kıdem değişkenine göre anlamlı farkın olup olmadığı tek yönlü anavo testi aracılığı ile analiz edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde çalışma kapsamında toplanan verilere dayalı olarak elde edilen bulgular alt problemlere uygun olarak sırasıyla sunulmuştur.

Öğretmenlerin iş yaşam kalitesi ölçeği puanlarını gösteren betimsel istatistik sonuçları.

Çalışmanın ilk alt problemi olan *"Öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik görüşlerine kapsamında betimsel istatistikler nelerdir?"* şeklindeki araştırma sorusuna yönelik elde edilen bulgular Tablo 1 aracılığı ile verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik görüşleri kapsamında elde edilen betimsel istatistikler

Ölçüm	*n*	*Minimum*	*Maximum*	$\bar{x}$	*ss*
İş ve kariyer memnuniyeti boyutu	126	11,00	30,00	23.27	3.695
Genel iyi olma boyutu	126	7,00	27,00	20.31	3.479
İşi kontrol edebilme boyutu	126	5,00	15,00	11.00	2.198
Çalışma koşulları boyutu	126	3,00	15,00	11.61	2.558
İş yaşamında stres boyutu	126	2,00	10,00	3.72	1.840
Aile – iş yaşamı dengesi boyutu	126	3,00	15,00	11.19	2.839
İş Yaşam Kalitesi	126	44,00	89,00	81.10	11.435

Öğretmenlerin görev yaptıkları kurumlar kapsamında *"İş Yaşam Kalitesi"* ile ilgili görüşlerine dair aritmetik ortalama puanları 81.10 (sık sık) olarak gerçekleşmiştir. *"İş ve kariyer memnuniyeti"* şeklindeki ilk alt boyut için 23.27 (sık sık), *"Genel iyi olma"* şeklindeki ikinci alt boyut için 20.31 (sık sık), *"İşi kontrol edebilme"* şeklindeki üçüncü alt boyut için 11.00 (sık sık), *"Çalışma koşulları"* şeklindeki dördüncü alt boyut için 11.61 (sık sık) *"İş yaşamında stres"* şeklindeki beşinci alt boyut için 3.72 (nadiren), *"Aile – iş yaşamı dengesi"* şeklindeki altıncı alt boyut için 11.19 (sık sık) olarak elde edilmiştir.

İş ve kariyer memnuniyeti boyutu ile ilgili olarak *"Okul yöneticim tarafından mesleki olarak gelişmem için teşvik edilirim"* biçimindeki madde 3.80 (sık sık) aritmetik ortalama puan ile en düşük seviyede kalırken, *"Mesleğimi etkin bir şekilde yapabilmem için bir dizi amaç ve hedeflerim vardır"* biçimindeki madde 4.33 (her zaman) aritmetik ortalama puan ile en yüksek seviyede gözlemlenmiştir.

Genel iyi olma boyutu ile ilgili olarak *"Son zamanlarda kendimi mutsuz hissediyorum"* biçimindeki madde 2.09 (nadiren) aritmetik ortalama puan ile en düşük seviyede kalırken, *"Hayatımdan memnunum"* biçimindeki madde 3.83 (sık sık) aritmetik ortalama puan ile en yüksek seviyede gözlemlenmiştir.

İşi kontrol edebilme boyutu ile ilgili olarak *"Çalıştığım okuldaki diğer çalışanları etkileyen kararlara dâhil edilirim"* biçimindeki madde 3.21 (bazen) aritmetik ortalama puan ile en düşük seviyede kalırken, *"Çalıştığım okulda beni etkileyen kararlara dâhil edilirim"* biçimindeki madde 4.02 (sık sık) aritmetik ortalama puan ile en yüksek seviyede gözlemlenmiştir.

Çalışma koşulları boyutu ile ilgili olarak *"Görev yaptığım okuldaki çalışma koşulları oldukça tatmin edicidir"* biçimindeki madde 3.67 (sık sık) aritmetik ortalama puan ile en düşük

seviyede kalırken, *"Okul yöneticim işimi etkili bir şekilde yapabilmem için gerekli olan her şeyi sağlar"* biçimindeki madde 3.99 (sık sık) aritmetik ortalama puan ile en yüksek seviyede gözlemlenmiştir.

İş yaşamında stres boyutu ile ilgili olarak *"Çalıştığım okulda kendimi çoğunlukla baskı altında hissederim"* biçimindeki madde 1.71 (asla) aritmetik ortalama puan ile en düşük seviyede kalırken, *"Çalışmakta olduğum okulda çoğu zaman kendimi aşırı stres altında hissederim"* biçimindeki madde 2.02 (nadiren) aritmetik ortalama puan ile en yüksek seviyede gözlemlenmiştir.

Aile – iş yaşamı dengesi boyutu ile ilgili olarak *"Çalıştığım okul bana esnek çalışma saatleri / koşulları sağlar."* biçimindeki madde 3.58 (sık sık) aritmetik ortalama puan ile en düşük seviyede kalırken, *"Çalıştığım okul, aile ve iş yaşamım arasında uyum sağlamamda gerekli kolaylığı ve esnekliği sağlar."* biçimindeki madde 4.01 (sık sık) aritmetik ortalama puan ile en yüksek seviyede gözlemlenmiştir.

İş yaşam kalitesi ile ilgili öğretmen görüşleri dikkate alındığında betimsel istatistikler sonucu elde edilen bulgular, öğretmenlerin iş yaşam kalitesi ile ilgili olumlu bir bakış açısına sahip olduklarını göstermektedir. İş yaşam kalitesi ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkinin ele alındığı Yalçın vd. (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiş, iş yaşam kalitesine dair öğretmen görüşleri olumlu çıkmış ve ayrıca bu durumun örgütsel bağlılık üzerinde pozitif etki yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada da genel durum ile alt boyutlar arasında tutarlılık gözlemlenmiş, olumsuz etkinin sorgulandığı iş yaşamında stres boyutuna ait aritmetik ortalama değerleri diğer tüm boyutlara göre düşük düzeyde kalmıştır.

Öğretmenlerin cinsiyetine göre iş yaşam kalitesi ölçeği puanlarını gösteren t – testi sonuçları.

Çalışmanın ikinci alt problemi olan *"Öğretmenlerin cinsiyetine göre iş yaşam kalitesine ilişkin görüşlerinde anlamlı fark var mıdır?"* şeklindeki araştırma sorusuna yönelik elde edilen bulgular Tablo 2 aracılığı ile verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin cinsiyetine göre iş yaşam kalitesi ölçeği puanlarını gösteren t – testi sonuçları

Ölçüm	*Grup*	*N*	$\bar{x}$	*ss*	*t – test*		
					t	*sd*	*p*
İş ve kariyer memnuniyeti	Kadın	54	22.76	3.856	-1.348	124	.180
	Erkek	72	23.65	3.549			
Genel iyi olma	Kadın	54	19.91	3.728	-1.125	124	.263
	Erkek	72	20.61	3.274			
İşi kontrol edebilme	Kadın	54	10.39	2.359	-2.774	124	.006
	Erkek	72	11.46	1.964			
Çalışma koşulları	Kadın	54	11.04	2.927	-2.215	124	.029
	Erkek	72	12.04	2.165			
İş yaşamında stres	Kadın	54	4.00	1.903	1.474	124	.143
	Erkek	72	3.51	1.776			
Aile – iş yaşamı dengesi	Kadın	54	10.37	2.986	-2.890	124	.005
	Erkek	72	11.81	2.576			
İş yaşam kalitesi	Kadın	54	78.46	12.225	-2.282	124	.024
	Erkek	72	83.08	10.457			

Öğretmenlerin cinsiyetine göre iş yaşam kalitesi içerisinde iş – kariyer memnuniyeti boyutuna yönelik görüşleri anlamlı farklılık göstermemektedir (*t [124] =-1.348; p>.05).* İş kariyer memnuniyeti boyutunda kadın öğretmen görüşlerine ($\bar{x}$: 22.76, *ss*: 3.856) ve erkek öğretmen

görüşlerine ($\bar{x}$: 23.65, *ss*: 3.549) ait aritmetik ortalama puanlar anlamlı farklılık göstermemiştir.

Öğretmenlerin cinsiyetine göre iş yaşam kalitesi içerisinde genel iyi olma boyutuna yönelik görüşleri anlamlı farklılık göstermemektedir (*t [124] =-1.125; p>.05)*. Genel iyi olma boyutunda kadın öğretmen görüşlerine ($\bar{x}$: 19.91, *ss*: 3.728) ve erkek öğretmen görüşlerine ($\bar{x}$: 20.61, *ss*: 3.274) ait aritmetik ortalama puanlar anlamlı farklılık göstermemiştir.

Öğretmenlerin cinsiyetine göre iş yaşam kalitesi içerisinde işi kontrol edebilme boyutuna yönelik görüşleri anlamlı farklılık göstermiştir (*t [124] =-2.774; p<.05)*. İşi kontrol edebilme boyutunda kadın öğretmen görüşlerine ($\bar{x}$: 10.39, *ss*: 2.359) ve erkek öğretmen görüşlerine ($\bar{x}$: 11.46, *ss*: 1.964) ait aritmetik ortalama puanlar erkek öğretmenler lehine anlamlı fark göstermiştir.

Öğretmenlerin cinsiyetine göre iş yaşam kalitesi içerisinde çalışma koşulları boyutuna yönelik görüşleri anlamlı farklılık göstermiştir (*t [124] =-2.215; p<.05)*. Çalışma koşulları boyutunda kadın öğretmen görüşlerine ($\bar{x}$: 11.04, *ss*: 2.927) ve erkek öğretmen görüşlerine ($\bar{x}$: 12.04, *ss*: 2.165) ait aritmetik ortalama puanlar erkek öğretmenler lehine anlamlı fark göstermiştir.

Öğretmenlerin cinsiyetine göre iş yaşam kalitesi içerisinde iş yaşamında stres boyutuna yönelik görüşleri anlamlı farklılık göstermemektedir (*t [124] =1.474; p>.05)*. İş yaşamında stres boyutunda kadın öğretmen görüşlerine ($\bar{x}$: 4.00, *ss*: 1.903) ve erkek öğretmen görüşlerine ($\bar{x}$: 3.51, *ss*: 1.776) ait aritmetik ortalama puanlar anlamlı farklılık göstermemiştir.

Öğretmenlerin cinsiyetine göre iş yaşam kalitesi içerisinde aile – iş yaşamı dengesi boyutuna yönelik görüşleri anlamlı farklılık göstermiştir (*t [124] =-2.890; p<.05)*. Çalışma koşulları boyutunda kadın öğretmen görüşlerine ($\bar{x}$: 10.37, *ss*: 2.986) ve erkek öğretmen görüşlerine ($\bar{x}$: 11.81, *ss*: 2.576) ait aritmetik ortalama puanlar erkek öğretmenler lehine anlamlı fark göstermiştir.

Öğretmenlerin cinsiyetine göre iş yaşam kalitesinin geneline yönelik görüşleri anlamlı farklılık göstermiştir (*t [124] =-2.282; p<.05)*. İş yaşam kalitesi genelinde kadın öğretmen görüşlerine ($\bar{x}$: 78.46, *ss*: 12.225) ve erkek öğretmen görüşlerine ($\bar{x}$: 83.08, *ss*: 10.457) ait aritmetik ortalama puanlar erkek öğretmenler lehine anlamlı fark göstermiştir.

Öğretmenlerin kıdemine göre iş yaşam kalitesi ölçeği puanlarını gösteren one way anova testi sonuçları.

Çalışmanın üçüncü alt problemi olan *"Öğretmenlerin kıdemine göre iş yaşam kalitesine ilişkin görüşlerinde anlamlı fark var mıdır?"* şeklindeki araştırma sorusuna yönelik elde edilen bulgular Tablo 3 aracılığı ile verilmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlerin kıdemine göre iş yaşam kalitesi ölçeği puanlarını gösteren one way anova testi sonuçları

Ölçüm	*Grup*	*N*	$\bar{x}$	*ss*	*F*	*p*
İş yaşam kalitesi	0-5 YIL	37	82.95	13.243	.572	.721
	6-10 YIL	50	79.92	9.273		
	11-15 YIL	11	82.00	11.662		
	16-20 YIL	14	79.07	13.562		
	21-25 YIL	10	80.00	13.072		
	26-30 YIL	4	86.25	6.994		

Öğretmenlerin iş yaşam kalitesinin geneline yönelik görüşleri gruplandırıldıkları kıdeme göre; 0-5 yıl ($\bar{x}$=82.95), 6-10 yıl ($\bar{x}$=79.92), 11-15 yıl ($\bar{x}$=82.00), 16-20 yıl ($\bar{x}$=79.07), 21-25 yıl ($\bar{x}$=80.00), 26-30 yıl ($\bar{x}$=86.25) anlamlı fark (*F*=.572, p>.05) göstermemiştir. Kıdeme göre

yapılan gruplamaların ortalamaları en yüksekten başlayacak şekilde sıralanışı; 26-30 yıl, 0-5 yıl, 11-15 yıl, 21-25 yıl, 6-10 yıl ve 16-20 yıl olarak gözlemlenmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışma ile eğitim örgütlerinde görev yapan öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik görüşleri kapsamında bir araştırma süreci yürütülmüş ve elde edilen bulgulara dayalı olarak öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik görüşlerinin oldukça olumlu düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak erkek öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik görüşleri kadın öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde gözlemlenmiştir. Kadın öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik görüşlerinin erkek öğretmenlere göre daha düşük düzeyde kalmasında işi kontrol etme, çalışma koşulları ve aile – iş yaşamı dengesi biçimindeki iş yaşam kalitesiyle ilgili diğer alt boyutlar rol oynamıştır. Ayrıca elde edilen bir diğer sonuç ise öğretmenlerin kıdemine göre iş yaşam kalitesine yönelik görüşlerinde herhangi bir anlamlı fark gözlemlenmemiş olmasıdır.

İş yaşam kalitesiyle ilgili olarak işi kontrol etme boyutu için kadın öğretmenler özellikle kendileri dışında diğer çalışanlarla ilgili kararlara katılım süreci içerisinde çok yer almadıklarını dile getirmiştir. Bu sonuç erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere nazaran örgüt içi karar mekanizmalarında daha fazla iletişim gerçekleştirdiği anlamına gelebilmektedir. Acet (2006) örgüt iklimi ve karara katılım süreciyle ilgili yaptığı çalışmada kararlara katılım için her ne kadar kıdeme göre anlamlı fark bulsa da iletişim noktasında kadın ve erkek öğretmenler arasında anlamlı fark olduğunu belirtmiş, erkek öğretmenlerin iletişim ve insan ilişkileri boyutunda daha olumlu bir bakış açısına sahip olabileceğini söylemiştir. Oysaki katılımcılık temeline dayalı olarak örgüt paydaşlarının ilgili süreçlere dahil edilmesi ve bu anlamda güçlendirilmesi örgüt amaçları için olumlu katkılar sağlayabilecektir (Foster – Fishman vd. 1997). Bu güçlendirmenin basit düzeyde, işlem düzeyinde ve yüksek düzeyde olmak üzere gerçekleştirilmesi çeşitli aşamalar için örgüte katkı sağlaması anlamına gelmektedir denilebilir. Eaton vd. (1992) ise benzer şekilde karar alma sürecinde örgüt üyelerinin karara katılım rollerine sahip olmasının örgütsel bağlılığı olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir.

Çalışma koşulları boyutuyla ilgili olarak hem kadın hem de erkek öğretmen görüşleri yüksek düzeyde çıkmış olmasına rağmen kadın öğretmenler özellikle sahip olunan koşulları erkek öğretmenlere göre biraz daha eleştirisel bir bakış açısıyla ele almıştır. Bu durum elbette tam olarak cinsiyet değişkeni ile açıklanamayacağı gibi Keskin vd. (2006) belirttiği şekilde kadınların daha duygu yönelimli bir yapıya sahip olmasıyla, mevcut çalışma koşullarına yönelik daha derin bir bakış açısının sergilenmiş olması söz konusu olmuştur denilebilir. Çalışma koşulları ile ilgili pek çok değişkenin devreye girmesi söz konusu olabileceği gibi özellikle fiziksel olarak sağlanan imkânlar çalışanların yaptıkları işle ilgili daha kolaylaştırıcı bir ortama kavuşmaları anlamına da gelmektedir.

Cinsiyete göre anlamlı fark gösteren boyutlardan bir diğeri de aile – iş yaşamı dengesidir. Öğretmenler aile – iş yaşam dengesi için olumlu görüş bildirmiştir. Ancak kadın öğretmen görüşleri bu boyutla ilgili olarak erkek öğretmenlere göre biraz daha düşük düzeyde kalmıştır. Kadınların giderek daha fazla çalışma hayatında yer almaya başlaması kendilerine ekonomik bağımsızlık ve değişen toplumsal statüler sağlasa da aile ve iş yaşamı arasındaki dengenin kurulmasında birtakım güçlükleri de beraberinde getirmeye devam etmektedir. Demirbilek vd. (2008) bu konuda örgütler tarafından sağlanan sağlık, çocuk yuvası, misafirhane, konut, ulaşım vb. gibi olanakların bu dengenin kurulmasına katkı sağlayacağını belirtirken, Dilek vd. (2016) işe olan bağlılığın yüksek olarak gözlemlendiği örgüt üyeleri için aile – iş çatışmalarının da yaşanabileceğini vurgulamaktadır.

Elde edilen sonuçlara ve bu bağlamda gerçekleştirilen tartışmalara yönelik olarak yürütülen bu çalışma kapsamında iş yaşam kalitesiyle ilgili bir biçimde örgüt yönetimlerinin bu konuya eğilmelerinin gerekliliği öncelikli bir öneri olarak sunulabilir. Örgüt üyelerinin iş yaşamlarına

yönelik algılarının olumu olması ortaya koyacakları ürünün niteliğine etki edecek faktörlerden birisidir denilebilir.

Uygulayıcılar için örgüt üyelerine yönelik ihtiyaçları tespit etmek adına birtakım gözlem ve araştırmaların yapılması, elde edilen bulguların değerlendirilmesi ve öncelikli olan ihtiyaçlardan başlanarak iş yaşam kalitesini arttırmaya yönelik adımların atılması bu manada genel bir öneri olarak sunulabilir. Yapılacak bazı basit düzenlemelerle bile iş yaşam kalitesinde değişimler meydana getirmek mümkün olabilecektir.

Bunun yanı sıra bu konuda araştırma yapacaklar için ise konunun daha derinlemesine araştırılması, farklı örneklemleri ve farklı zaman dilimlerini kapsayacak şekilde çalışmaların yapılması, örgütün özelliğine göre sahip olunan diğer değişkenler bazında konunun ele alınması önerilebilir ve böylece alana daha fazla katkı sağlanabileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

Abele, A. E., Spurk, D. and Volmer, J. (2011). *The construct of career success: measurement issues and an empirical example*. Zeitschrift für Arbeitsmarktforschung, 43 (3), 195 – 206.

Acet, M. (2006). *İlköğretim Okullarında Örgüt İklimi ile Karara Katılma Süreci Arasındaki İlişki* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Akar, H. & Üstüner, M. (2017). İş yaşam kalitesi ölçeğinin Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 159 – 176.

Altun Dilek, S. ve Yılmaz, K. (2016). Öğretmenlerin işkoliklik eğilimleri ile iş – yaşam dengeleri. *e – Kafkas Journal of Educational Research* , 3 (1) , 36-55.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (14. Baskı). Pegem Akademi.

Cam, E. (2006). Çalışma yaşamında stres ve kamu kesiminde kadın çalışanlar. *Journal of Human Sciences*, 8 (1), 1 – 10.

Can, H., Azizoğlu, Ö., A. & Aydın, E. M. (2006). *Örgütsel Davranış* (1. Baskı). Arıkan Yayınevi.

Colichi, R. M. B., Bocchi, S. C. M., Lima, S. A. M. & Popim, R. C. (2017). Interactions between quality of life at work and family: integrative review. *International Archives of Medicine Section: Public Health & Health Management*, 9 (358), 1 – 17.

Demirbilek, S. ve Türkan, U. Ö. (2008). Çalışma yaşamı kalitesinin artırılmasında personel güçlendirmenin rolü. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 10 (1) , 47 – 67.

Eaton, A. E., Gordan, M. E. ve Kefe, J. H. (1992). The impact of quality of work life programs and grievance system effectiveness on union commitment. *Industrial and Labor Relations Review*, 45 (3), 591 – 604.

Foster – Fishman, P. G. ve Keys, C. B. (1997). The person / environment dynamics of employee empowerment: an organizational culture. *American Journal of Community Psychology*, 25 (3), 345 – 369.

Greenberg, J. and Baron, R. A. (1997). *Behaviour in organizations: understanding and managing the human side of work*. Prentice – Hall: Upper Saddle River.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (24. Baskı.). Nobel Yayınevi.

Keskin, G., Ü. ve Orgun, F. (2006). Öğrencilerin öz etkililik – yeterlilik düzeyleri ile başa çıkma stratejilerinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 7 (2), 92 – 99.

Leka S., Griffiths A. & Cox T. (2003). Work organization and stress. Systematic problem approaches for employers, managers and trade union representatives. *Protecting Workers' Health Series*, (3). Word Health Organization.

Rethinam, G. S. and Ismail, M. (2008). Constructs of quality of work life: a perspective of information and technology professionals. *European Journal of Social Sciences*, 7 (1), 58 – 70.

Şimşek, A. (2012). Araştırma modelleri. Şimşek, A. (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (1. Baskı) içinde (80 – 107). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Van Laar, D., Edwards, J. A. and Easton, S. (2007). The work related quality of life scale for healthcare workers. *Journal of Clinical Nursing*. 3 (60), 325 – 33.

Yalçın, S., Yıldırım, İ. ve Akan, Durdağı (2016). Öğretmenlerin iş yaşam kaliteleri ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 205 – 224.

Warr, P. (1987). *Work, Unemployment and Mental Health*. Clarendon Press.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ AKADEMİK BAŞARILARI VE TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Dr. Yılmaz DEMİR
Kilis Bilim ve Sanat Merkezi, Sosyal Bilgiler, Merkez, Kilis.
Orcid id: 0000-0001-5477-1300

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi akademik başarı düzeyleri ile bu derse yönelik tutumlarını belirlemek ve söz konusu akademik başarıları ile tutumları arasındaki ilişkiyi ortaya konmaktır. Bu bağlamda mevcut araştırma ilişkisel tarama modeli temel alınarak yürütülmüştür. Araştırmanın örneklem grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz döneminde Kilis ili merkez ilçede bulunan üç devlet ortaokulunda öğrenim görmekte olan 236 ortaokul beşinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin sosyal bilgiler dersi akademik başarılarının iyi; derse yönelik tutumlarının ise yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin sosyal bilgiler dersi akademik başarıları ile derse yönelik tutumları arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Araştırmada ayrıca öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının alt boyutları olan dersin önemine, ilgi çekiciliğine, içeriğine ve derste yapılan etkinliklere göre tutum düzeyleri de incelenmiştir. Buna göre öğrencilerin dersin önemine yönelik tutumlarının yüksek; dersin ilgi çekiciliğine, içeriğine ve derste yapılan etkinliklere yönelik tutumlarının ise orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgiler dersi akademik başarıları ile "sosyal bilgiler dersinin önemi, ilgi çekiciliği, içeriği ve derste yapılan etkinlikler" alt boyutları arasında da pozitif yönlü orta düzeyli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin akademik başarılarıyla en yüksek ilişkinin derste yapılan etkinliklerle olduğu en düşük ilişkinin ise dersin içeriğiyle olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, akademik başarı, tutum, ortaokul, ilişkisel analiz

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SECONDARY SCHOOL STUDENTS' ACADEMIC ACHIEVEMENTS AND ATTITUDES IN SOCIAL STUDY COURSE

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the academic achievement levels of secondary school fifth grade students and their attitudes towards this course and to reveal the relationship between their academic achievements and attitudes. In this context, the current research was conducted based on the relational analysis model. The sample group of the research consists of 236 secondary school fifth grade students studying in three public secondary schools in the central district of Kilis in the fall semester of the 2021-2022 academic year. As a result of the research, the academic success of the students in the social studies course was good; It was determined that their attitudes towards the lesson were at a high level. In addition, it was determined that there was a positive, moderately significant relationship between the academic achievement of the students in the social studies course and their attitudes towards the course. In the study,

students' attitude levels were also examined according to the importance, attractiveness, content and activities of the lesson, which are the sub-dimensions of the students' attitudes towards the social studies lesson. Accordingly, students' attitudes towards the importance of the course are high; It has been determined that their attitudes towards the attractiveness of the course, its content and the activities carried out in the course are at a moderate level. In addition, it has been determined that there is a positive moderate relationship between the academic success of the students in the social studies course and the sub-dimensions of "the importance, attractiveness, content and activities of the social studies course". It was concluded that the highest relationship with the academic achievement of the students was with the activities done in the course, and the lowest relationship was with the content of the course.

Keywords: Social studies course, academic achievement, secondary school, relational analysis.

GİRİŞ

Öğrenme üzerinde içsel ve dışsal birçok faktörün veya değişkenin etkili olduğu bilinmektedir. Özellikle ilgi, tutum ve algı gibi içsel faktörler öğrenmenin niteliğini belirleyen önemli değişkenler arasındadır (Yılmaz & Şeker, 2012). Öğrencilerin derse yönelik ilgileri, duyguları ve tutumları okuldaki davranışları ve başarıları üzerinde önemli bir role sahiptir (George, 2006; Popham, 2005; Reid, 2006). Başka bir ifadeyle bir derse ilişkin öğrencilerin kaygı, ilgi, duygu ve tutum düzeyleri dersteki başarılarını etkilemektedir (Çepni, 2015, s. 302). Bloom, (1995), tutum gibi öğrencilerin duyuşsal girdilerinin dersteki başarıları üzerinde dörtte bir oranında etkili olduğunu ifade etmektedir (Akt. Yılmaz & Şeker, 2012)

Tutum, “bir bireyin herhangi bir uyarıcı karşısında olumlu ya da olumsuz tepki gösterme eğilimi” (Yılmazer & Demir, 2014, s. 1707) şeklinde tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle tutum, “fikir, durum, soyut bir düşünce ya da bir konuya yönelik, öğrenilmiş ve tutarlı tepki gösterme eğilimidir” (Demir, 2010, s. 42). Öğrenme öğretme yaklaşımı açısından disiplinler bağlamında ele alındığında tutum “öğrencilerin derse olan hissi, inancı ve değerlerinin toplamı” (Osborne, Simon & Collins, 2003) şeklinde tanımlanabilir. Dahası bu kavram öğrencilerin derse yönelik sergilemiş oldukları olumlu ya da olumsuz düşünceler, dersi sevip sevmeme durumu ve dolayısıyla ders çalışıp çalışmama isteği gibi davranışsal, bilişsel ve duyuşsal özellikler içermektedir (Akt. Yılmaz & Şeker, 2012).

Çeşitli araştırmalarda öğrenme ve öğretme sürecinde öğrencilerin derse yönelik yüksek düzeyde kaygı ve olumsuz tutuma sahip olmalarının derse katılmalarını engellediği (Akın, 2014; Oğur 2009; Yılmazer & Demir, 2014); derse yönelik performanslarını ve başarılarını düşürdüğü (Akgün, Gönen & Aydın 2007; Çelen, 2014) ortaya konmuştur. Dolayısıyla öğrencilerin herhangi bir derse karşı tutumlarının belirlenmesi, tutumları üzerinde etkili olan değişkenlerin ortaya konması, olumsuz tutumlarının giderilmesi, olumlu tutumlarının ise desteklenmesi dersin amaçlarına ulaşılması adına önem arz etmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları belirlenerek ortaya konması, derse ilişkin olumsuz tutumlarının giderilmesi ve olumlu tutumlarının desteklenmesinin bu dersin amaçlarına ulaşılması açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir. Nitekim sosyal bilgiler dersiyle “hem ulusal hem de küresel çapta öğrencilerin milli bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri; demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları; yasalar önünde eşit olduklarını gerekçeleriyle bilmeleri; kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri; insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri; çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları; doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları gibi birçok bilgi, beceri ve

değerlerle donatılmaları söz konusudur" (Akt. Demir & Atasoy, 2018, s. 755). Sosyal bilgiler dersi "çocukların toplum ve toplum sorunları hakkında bilgi sahibi olmalarını ve bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmede, insan ilişkilerini anlamada, ulusal özellikleri kavramada en gerekli olan derslerden birisidir" (Yılmazer & Demir, 2014, s. 1707). Bu bağlamda öğrenme öğretme sürecinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersi öğrenmeleri üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi gerekli görülmektedir (Şahin, 1994, s. 43). Zira daha önceden de ifade edildiği gibi bu dersteki birçok bilgi, beceri ve değerin amaçlarına ulaşması adına bu tür faktörlerin belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu faktörlerden biri de öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik geliştirdikleri tutumlardır.

Alanyazın incelendiğinde çeşitli çalışmalarla öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının belirlendiği tespit edilmiştir (Akın, 2014; Aktepe, Tahiroğlu & Sargın, 2014; Altıntaş, 2005; Çelen, 2014; Çepni, 2015; Demir, 2010; Ergin, 2006; Oğur, 2009; Özkal & Çetingöz, 2006; Öztürk & Baysal, 1999; Sidekli, 2010; Tay & Akyürek Tay, 2006; Yılmaz & Şeker, 2012; Yılmazer & Demir, 2014). Ulaşılan bu çalışmaların 2018 öncesi döneme ait araştırmalar olduğu diğer bir ifadeyle güncel öğretim programı olan 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programından önceki döneme ait çalışmalar olduğu tespit edilmiştir. 2018 öğretim programı temel alınarak oluşturulan sosyal bilgiler dersine yönelik ortaokul öğrencilerinin tutumlarının belirlendiği herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu çalışmanın, örneklem grubu dikkate alınarak ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının belirlenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Zira bu çalışmayla geçen zaman içerisinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarında yaşanan değişim ortaya konmuş ayrıca güncel öğretim programı temel alınarak oluşturulan sosyal bilgiler dersine yönelik ortaokul öğrencilerinin hali hazırdaki tutumları belirlenmiştir. Bu çalışmanın sonraki çalışmalara kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi akademik başarı düzeyleri ile bu derse yönelik tutumlarını belirlemek ve söz konusu akademik başarıları ile tutumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Araştırmanın ana problem cümlesi "ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi akademik başarıları ve tutumları ne düzeydedir ve sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişki düzeyi nedir?" şeklinde belirlenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ilişkisel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu model, iki ve daha fazla değişken arasındaki korelasyonun varlığını ve derecesini belirlemek için kullanılır (Karasar, 2014).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz döneminde Kilis ili merkez ilçede, üç devlet ortaokulunda öğrenim görmekte olan 128'i (%54.2) kız, 108'i (%45.8) erkek öğrenci olmak üzere toplam 236 ortaokul beşinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ait tanıtıcı bilgilere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. *Çalışma grubuna ait tanıtıcı bilgiler*

Okul	Cinsiyet		Toplam
	Kız	Erkek	
1. okul	45	37	82
2. okul	41	35	76
3. okul	42	36	78
Toplam	**128**	**108**	**236**

Veri Toplama Aracı ve Süreci

Bu araştırmanın veri toplama araçlarını araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" ve Çalışkan (2009) tarafından geçerlik ve güvenirliği sağlanmış olan "Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği" oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği, "5=Tamamen Katılıyorum, 4=Katılıyorum, 3=Kararsızım, 2=Katılmıyorum, 1=Hiç Katılmıyorum" şeklinde derecelendirilmiş beşli likert tipinde 11 olumsuz (3, 4, 12, 17, 18, 19, 21, 27, 31, 32 ve 33. maddeler) ve 22 olumlu ifadeden oluşan 33 maddelik bir ölçek olup 4 boyutlu bir yapıya sahiptir. Ölçek boyutlarında bulunan 8, 9, 10, 12, 13, 14, 20, 27 ve 30. Maddeler, dersin önemine; 4, 5, 11, 16, 17, 19, 21, 23, 28 ve 29. maddeler dersin ilgi çekiciliğine; 1, 2, 3, 6, 7, 15, 24, 25, 26 ve 32. maddeler dersin içeriğine; 18, 22, 31 ve 33. Maddeler ise derste yapılan etkinliklere ilişkin tutumları yansıtmaktadır. Ölçeği oluşturan maddelere ilişkin faktör yük değerleri .41 ile .84 arasında değişmektedir. Ölçeğin madde test korelasyonları .20 ile .66 arasında değerlere sahiptir. Ölçeğin toplamına ait yapılan iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ise .93 olarak bulunmuştur. Alt boyutlara ilişkin iç tutarlılık güvenirlik katsayıları sırasıyla dersinin önemi .83, dersin ilgi çekiciliği .78, dersin içeriği .80 ve derste yapılan etkinliklere ilişkin tutumları ise .63 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ise ölçeğin toplamına ait yapılan iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır.

Bu araştırmada rassal olarak belirlenen okullara gidilerek okul idaresinin bilgisi ve izni doğrultusunda veri toplama araçları örneklem grubunu oluşturan beşinci sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Örneklem grubundan elde edilen veriler, SPSS 23 programına veri olarak girilerek gerekli analizler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin betimsel analizinde öncelikle ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin akademik başarı ve tutum puanlarının normal dağılım gösterip göstermediği sınanmıştır. Yapılan analizlerde verilerin normal dağılım göstermediği (shapiro wilk ve kolmogorov smirnov değerleri= $p<0.05$) belirlenmiştir. Bu sebeple istatistiksel analizlerde parametrik olmayan testler kullanılarak "spearman sıra farkları korelasyon analizi" yapılmıştır. Korelasyon yorumlanırken "korelasyon katsayısının mutlak değer olarak 0.70-1.00 arası olması yüksek, 0.70-0.30 arası olması orta ve 0.30-0.00 olması ise düşük düzeyde ilişki" (Büyüköztürk, 2014, s. 32) olarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmada ilk olarak ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi akademik başarı ile tutum düzeyleri incelenmiştir. Bu bağlamda ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi akademik başarı düzeyleri düşük (0-44), geçer (45-54), orta (55-69), iyi (70-84) ve çok iyi (85-100) olmak üzere beş grupta değerlendirilmiş ve analiz sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur. Tablo 2'ye göre araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin %5.9'u düşük, %5.9'u

geçer, %17.4'ü orta, %30.9'u iyi, %39.9'u ise çok iyi derecede sosyal bilgiler akademik başarıya sahiptir. Dolayısıyla ortaokul öğrencilerinin önemli bir bölümünün (%70.8) sosyal bilgiler dersi akademik başarılarının iyi ve çok iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi akademik başarı ortalamalarının ise iyi düzeyde ($\bar{X}$ = 75.8) olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. *Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi akademik başarı düzeyleri*

Düzeyi	**Aralık**	**n**	**%**
Düşük	(0-44)	14	5.9
Geçer	(45-54)	14	5.9
Orta	(55-69)	41	17.4
İyi	(70-84)	73	30.9
Çok iyi	(85-100)	94	39.9
Toplam	**0-100**	**236**	**100**

Maksimum puan= 100; minimum puan= 12; ranj=88; mod=93; medyan=79; $\bar{X}$=75.83; SS=18.58

Araştırmada ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum düzeyleri de incelenmiştir. Bu bağlamda ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum düzeyleri düşük (33-77), orta (78-121) ve yüksek (122-165) olmak üzere üç grupta değerlendirilmiş ve analiz sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur. Beşli likert tipindeki 33 ifadeden oluşan "SBDYTÖ'den alınabilecek en düşük puan 33, en yüksek puan ise 165'tir. Tablo 3'e göre öğrencilerin %51.7'sinin orta, %48.3'ünün ise sosyal bilgiler dersine yönelik yüksek düzeyde olumlu tutuma sahip oldukları görülmektedir. Bunun yanında sosyal bilgiler dersine yönelik düşük tutuma sahip herhangi bir öğrenci bulunmamaktadır. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının ortalaması ise $\bar{X}$ =123.4'tür. Bu bulgu, ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının yüksek düzeyde olumlu olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. *Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum düzeyleri*

Düzey	**Aralık**	**n**	**%**
Düşük	(33-77)	-	-
Orta	(78-121)	122	51.7
Yüksek	(122-165)	114	48.3
Toplam	**(33-165)**	**236**	**100**

Maksimum puan= 163; minimum puan=83; ranj=80; mod=108; medyan=120.5; $\bar{X}$=123.43; SS=19.24

Araştırmada SBDYTÖ'nün alt boyutlarına göre ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının hangi seviyede olduğu da analiz edilmiştir. Bu bağlamda "dersin önemi", "dersin ilgi çekiciliği", "dersin içeriği" ve "derste yapılan etkinlikler" olmak üzere dört alt boyuttan oluşan SBDYTÖ'nün "dersin önemi" boyutunda toplam 9 madde yer aldığından alınabilecek en düşük puan dokuz, en yüksek puan ise 45'tir. Ancak bu boyutta öğrencilerin aldığı en düşük puanın 23, en yüksek puanın ise 45 olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan 236 öğrenciden ikisinin (%0.9) sosyal bilgiler dersinin önemine yönelik tutumlarının düşük, 170'inin (%72) orta, 64'ünün (%27.1) ise yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu boyuta yönelik tutumlarının ortalaması ise $\bar{X}$=34.5'tir. Bu bulgu, ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinin önemine yönelik tutumlarının yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. *Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin önemine yönelik tutum düzeyleri*

Düzey	Aralık	n	%
Düşük	(9-21)	2	0.9
Orta	(22-33)	170	72
Yüksek	(34-45)	64	27.1
Toplam	**(9-45)**	**236**	**100**

Maksimum puan= 45; minimum puan=23; ranj=22; mod=32; medyan=33; $\bar{X}$=34.5; SS=5.75

SBDYTÖ'nün "dersin ilgi çekiciliği" boyutunda toplam on ifade yer aldığından alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan ise 50'dir. Ancak bu boyutta öğrencilerin aldığı en düşük puanın altı, en yüksek puanın ise 20 olduğu tespit edilmiştir. Tablo 5'e göre ortaokul öğrencilerinden 4'ünün (%1.7) sosyal bilgiler dersinin ilgi çekiciliği boyutuna yönelik tutumlarının düşük, 126'sının (%53.4) orta, 106'sının (%44.9) ise yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu boyuta yönelik tutumlarının ortalaması ise $\bar{X}$=37.62'dir. Bu bulgu, ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinin ilgi çekiciliğine yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. *Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin ilgi çekiciliğine yönelik tutum düzeyleri*

Düzey	Aralık	n	%
Düşük	(10-23)	4	1.7
Orta	(24-37)	126	53.4
Yüksek	(38-50)	106	44.9
Toplam	**(10-50)**	**236**	**100**

Maksimum puan= 50; minimum puan=20; ranj=30; mod=34; medyan=37; $\bar{X}$=37.62; SS=7.02

SBDYTÖ'nün "dersin içeriği" boyutunda toplam on madde yer aldığından alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan ise 50'dir. Bu bağlamda boyutta öğrencilerin aldığı en düşük puanın dört, en yüksek puanın ise 16 olduğu tespit edilmiştir. Tablo 6'ya göre ortaokul öğrencilerinin 136'sının (%57.6) sosyal bilgiler dersinin içeriğine yönelik tutumlarının orta, 100'ünün (%42.4) ise yüksek olduğu görülmektedir. Araştırmada sosyal bilgiler dersinin içeriğine yönelik düşük tutuma sahip herhangi bir öğrenci bulunmamaktadır. Öğrencilerin bu boyuta yönelik tutumlarının ortalaması ise $\bar{X}$=36.74'tür. Bu bulgu, ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinin içeriğine yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. *Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin içeriğine yönelik tutum düzeyleri*

Düzey	Aralık	n	%
Düşük	(10-23)	-	-
Orta	(24-37)	136	57.6
Yüksek	(38-50)	100	42.4
Toplam	**(10-50)**	**236**	**100**

Maksimum puan=49; minimum puan=25; ranj=24; mod=36; medyan=36.5; $\bar{X}$=36.74; SS=5.15

SBDYTÖ'nün "derste yapılan etkinlikler" boyutunda toplam dört madde yer aldığından alınabilecek en düşük puan dört, en yüksek puan ise 20'dir. Buradan hareketle bu boyutta öğrencilerin aldığı en düşük puanın dört, en yüksek puanın ise 16 olduğu tespit edilmiştir. Tablo 7'ye göre ortaokul öğrencilerinin 30'unun (%12.7) sosyal bilgiler dersinde yapılan etkinliklere yönelik tutumlarının düşük, 80'inin (%33.9) orta, 126'sının (%53.4) ise yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu boyuta yönelik tutumlarının ortalaması ise $\bar{X}$=14.55'tir. Bu

bulgu, ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde yapılan etkinliklere yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. *Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde yapılan etkinliklere yönelik tutum düzeyleri*

Düzey	**Aralık**	**f**	**%**
Düşük	(4-9)	30	12.7
Orta	(10-14)	80	33.9
Yüksek	(15-20)	126	53.4
Toplam	**(4-20)**	**236**	**100**

Maksimum puan=20; minimum puan=4; ranj=16; mod=13; medyan=15; $\bar{X}$=14.55; SS=3.95

Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi akademik başarı puanları ile sosyal bilgiler dersinin geneline ve alt boyutlarına (sosyal bilgiler dersinin önemi, ilgi çekiciliği, içeriği ve derste yapılan etkinlikler) yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan "spearman sıra farkları korelasyon" analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Bu bağlamda Tablo 8 incelendiğinde sosyal bilgiler dersi akademik başarı düzeyleri ile sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlar arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmektedir ($r=619$; $p<.01$). Ayrıca sosyal bilgiler dersi akademik başarı düzeyleri ile sosyal bilgiler dersinin önemi ($r=533$; $p<.01$), ilgi çekiciliği ($r=588$; $p<.01$), içeriği ($r=430$; $p<.01$) ve derste yapılan etkinlikler ($r=591$; $p<.01$) arasında da pozitif yönlü orta düzeyli ilişki tespit edilmiştir. Dolayısıyla ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi akademik başarı düzeyleri ile sosyal bilgiler dersine yönelik tutum alt boyutları arasında en yüksek ilişkinin derste yapılan etkinliklerle olduğu en düşük ilişkinin ise dersin içeriğiyle olduğu belirlenmiştir.

Tablo 8. *Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ve akademik başarıları arasındaki sperman sıra farkları korelasyon analizi sonuçları*

		1	2	3	4	5	6
1-Sosyal bilgiler dersi akademik başarı puanları	Korelasyon katsayısı	1	.619	.533	.588	.430	.591
	p	-	.000	.000	.000	.000	.000
2- Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum puanları	Korelasyon katsayısı	.619	1	.913	.944	.805	.802
	p	.000	-	.000	.000	.000	.000
3- Sosyal bilgiler dersinin önemine yönelik tutum puanları	Korelasyon katsayısı	.533	.913	1	.844	.686	.667
	p	.000	.000	-	.000	.000	.000
4- Sosyal bilgiler dersinin ilgi çekiciliğine yönelik tutum puanları	Korelasyon katsayısı	.588	.944	.844	1	.678	.726
	p	.000	.000	.000	-	.000	.000
5- Sosyal bilgiler dersinin içeriğine yönelik tutum puanları	Korelasyon katsayısı	.430	.805	.686	.678	1	.488
	p	.000	.000	.000	.000	-	.000
6- Sosyal bilgiler dersinde yapılan etkinliklere yönelik tutum puanları	Korelasyon katsayısı	.591	.802	.667	.726	.488	1
	p	.000	.000	.000	.000	.000	-

n=236; p<0.01

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma sonucunda ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi akademik başarılarının iyi düzeyde; derse yönelik tutumlarının ise yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının alt boyutları olan dersin önemi, ilgi çekiciliği, içeriği ve derste yapılan etkinliklere göre tutum düzeyleri de incelenmiştir. Buna göre öğrencilerin dersin önemine yönelik tutumlarının yüksek; dersin ilgi çekiciliğine, içeriğine ve derste yapılan etkinliklere yönelik tutumlarının ise orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla genel anlamda ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının yüksek olmasının daha çok sosyal bilgiler dersinin öneminden kaynaklandığı söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde de öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun sosyal bilgiler dersinin konularını önemli bulduğu, dersin konularını sevdiği, dersi ilgi çekici bulduğu ve boş zamanlarında bu dersi çalışmaktan hoşlandığı (Aktepe vd., 2014) yönünde bulgular mevcuttur.

Araştırmada ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi akademik başarıları ile derse yönelik tutumları arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgiler dersi akademik başarıları ile "sosyal bilgiler dersinin önemi, ilgi çekiciliği, içeriği ve derste yapılan etkinlikler" alt boyutları arasında da pozitif yönlü orta düzeyli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Tay ve Akyürek Tay'ın (2006) çalışmalarında öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları ile bu derse ilişkin başarı düzeyleri arasında pozitif yönlü yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuşken, Demir'in (2010) çalışmasında ise pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda bu araştırmada ulaşılan bulgular ile söz konusu bu iki çalışmada ulaşılan bulgular birbirleriyle farklılaşmaktadır. Ancak alanyazında ulaşılan çalışmaların tamamında öğrencilerin sosyal bilgiler dersi akademik başarıları ile bu derse yönelik tutumları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu (Akın, 2014; Altıntaş, 2005; Çelen, 2014; Çepni, 2015; Ergin, 2006; Demir, 2010; Oğur, 2009; Özkal & Çetingöz, 2006; Öztürk & Baysal, 1999; Tay & Akyürek Tay, 2006; Yılmazer & Demir, 2014; Yılmaz & Şeker, 2011) tespit edilmiştir. Dolaysıyla Tay ve Akyürek Tay (2006) ifade ettiği gibi öğrencilerin tutum ile başarıları arasında anlamlı ilişki vardır. Tutum ile başarı aynı düzeyde artma ve azalma göstermektedir; yani tutum düzeyi arttıkça başarı da artmaktadır.

Nihayetinde bu araştırmada ulaşılan bulgular ile alanyazındaki bulguların birbirini desteklediği; öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik akademik başarıları ile tutumları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu; öğrencilerin akademik başarı ve tutumları arasındaki ilişki düzeyinde artma ve azalma olsa da geçen zamana rağmen anlamlı ilişkinin sürdüğü söylenebilir.

KAYNAKÇA

Akgün, A., Gönen, S. & Aydın, M. (2007). İlköğretim fen ve matematik öğretmenliği öğrencilerinin kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(20), 283-299.

Akın, M. Y. (2014). *Birleştirilmiş sınıflı ilkokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 383845).

Aktepe, V., Tahiroğlu, M. & Sargın, S. (2014). İlkokul 4.sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 181*, 259-272.

Altıntaş, S. (2005). İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum düzeyleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3*(2), 1-12.

Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı.* Ankara: Pegem

Çalışkan, H. (2009). Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 17(4), 448–457.

Çelen, A. (2014). *6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine karşı tutumlarının incelenmesi (Malatya örneği)* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 368560).

Çepni, O. (2015). Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik kaygı ve tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken: Journal of World of Turks, 7*(2), 299-313.

Demir, A. (2010). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişki (Şanlıurfa ili örneği)* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 262278).

Demir, Y. & Atasoy, E. (2018). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (2017) değerlendirilmesi. *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31*(2), 753-780.

Ergin, A. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 210939).

George, R. (2006). A cross-domain analysis of change in students' attitudes toward science and attitudes about the utility of science, *International Journal of Science Education, 28*(6), 571-589.

Karasar. N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Oğur, M. (2009). *Altıncı ve yedinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 263711).

Osborne, S., Simon, S. & Collins, S., (2003). Attitudes towards science: A review of the literature and its implications. *International Journal of Science Education, 25*(9), 1049-1079.

Özkal, N. & Çetingöz, D. (2006). Cinsiyet, sınıf düzeyi ve başarı durumlarına göre ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları. *Çağdaş Eğitim Dergisi, 31,* 22-28.

Öztürk, C. & Baysal, N. (1999). İlköğretim 4–5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumu. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6,* 13–21.

Popham, W. J. (2005). Students' attitudes count, *Educational Leadership, 62*(5), 84-85.

Reid, N., (2006). Thoughts on attitude measurement. *Research in Science & Technological Education, 24*(1), 3-27.

Sidekli, S. (2010). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerini 2004 programı doğrultusunda sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3,* 1-23.

Şahin, T. (1994). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde akademik benlik kavramı, ders içi öğrenme ve ders dışı çalışma yolları ile başarı ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10,* 43-48.

Tay, B. & Akyürek Tay, B. (2006). Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumun başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 4*(1), 73-84

Yılmaz, K. & Şeker, M. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgilere karşı tutumlarının incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 1*(3), 34-50.

Yılmazer, A. & Demir, S. B. (2014). Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ve sosyal bilgiler öğretmenine karşı tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Turkish Studies, 9*(2), 1705-1718.

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ALMANCA DERSİNE İLİŞKİN TUTUM VE GÖRÜŞLERİ

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ
Fırat Üniversitesi, Elazığ, Türkiye
Orcid id: 0000-0002-8268-0163
Şule ERDEM
Fırat Üniversitesi, Elazığ, Türkiye
Orcid id: 0000-0002-3894-1039

ÖZET

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin Almanca dersine ilişkin tutum ve görüşlerini belirlemektir. Araştırmanın nicel ve nitel boyutları olduğundan, amaçlar nicel ve nitel olmak üzere iki çerçevede sunulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim-öğretim yılı 1. döneminde Elâzığ ili merkez ilçesinde bulunan beş farklı eğitim bölgesinden birer Anadolu Lisesi oluşturmuştur. Bunun dışında gerek Liselere Giriş Sınavı (LGS) sonucu puana dayalı öğrenci alım şekli gerekse okul türleri açısından farkı statüleri nedeniyle il merkezinde bulunan üç lise de araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmaya toplam sekiz liseden 4227 öğrenci katılmıştır. Çalışmada nicel ve nitel araştırma desenlerinin bir arada kullanıldığı karma araştırma modeli kullanılmıştır. Çalışmada "Almanca Dersine İlişkin Görüşme Formu" ve "Almanca Dersi Tutum Ölçeği" (ADTÖ) kullanılmıştır. Çalışmanın nicel boyutuna bakıldığında öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü değişkenlerine göre sevme alt boyutuna ilişkin tutumları arasında istatiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin özgüvene ilişkin tutumlarında cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü değişkenlerine göre istatiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü değişkenlerine göre ihtiyaç alt boyutuna ilşikin tutumları arasında istatiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin cinsiyet ve okul türü değişkenlerine göre azim alt boyutuna ilişkin tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunurken, sınıf düzeyi değişkenine göre azim alt boyutuna ilişkin tutumları arasında istatiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü değişkenine göre ölçeğin tümüne ilişkin tutumları arasında istatiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Çalışmanın nitel boyutu bölümünde lise öğrencilerinin zorunlu Almanca dersine ilişkin çeşitli görüşleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin çoğunluğunun Almanca dersinde kullanılan yöntem ve teknikleri yetersiz buldukları ortaya çıkmıştır. Öğrenciler düşüncelerini açıklarken materyal yetersizliğinin ve etkili kullanılmamasının Almanca öğreniminde olumsuz etki bıraktığı noktasında mutabık olmuşlardır. Derse karşı sorumluluğun artması ve hedeflenen öğrenmenin gerçekleşmesine dönük TYT sınavında Almancadan soru çıkmasına ilişkin öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil, Almanca Dersi, Lise Öğrencisi, Tutum.

HIGH SCHOOL STUDENTS' ATTITUDES AND OPINIONS ABOUT GERMAN COURSE

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the attitudes and opinions of high school students about German language. Since the research has quantitative and qualitative dimensions, the objectives are presented in two frameworks, quantitative and qualitative. The study group consists of an Anatolian High School from five different educational districts in the Central District of Elâzığ province, during 2019-2020 academic year first term. In addition to this high schools, which are located in the city center, are also included in the research scope because of their status in terms of the student intake based on the score of the High School Entrance Exam (HSEE) results and their difference in terms of school types. . A total of 4227 students from eight high schools participated in the study. The study used a mixed research model where quantitative and qualitative research patterns are combined. “Interview Form for German Lesson” and “German Language Course Attitude Scale” (GLCAS) were used in the study. When we looked at the quantitative dimension of the study, we found a statistically significant difference between students’ attitudes in terms of gender, grade level and school type variables based on liking subscale. Statistically significant differences were found in students' attitudes towards self-confidence subscale based on gender, class level and school type variables. There was also statistically significant differences between the attitudes of the students in terms of gender, grade level and school type variables based on need subscale. Research results revealed statistically significant differences between students’ attitudes in terms of gender and school type variables based on perseverance subscale while no statistically significant difference were found between students’ attitudes based on class level subscale. A statistically significant difference was found between students' attitudes on the whole scale according to gender, grade level, and school type variables.In the qualitative dimension section of the study, various views of high school students on compulsory German language course were determined. The majority of students found the methods and techniques used in the German language course inadequate. . In explaining their thoughts, the students agreed that the lack of material and the lack of effective use had a negative impact on German language learning. Suggestions have been made about adding German questions in the TYT exam to increase responsibility for the course and the realization of the targeted learning.

Keywords: Foreign Language, German lesson, High School student, attitude.

GİRİŞ

Hızla değişen ve gelişen dünyada gelişmeleri takip etmek, siyasi ve sosyal alanlarda söz sahibi olmak, dünyanın kullandığı ortak dili bilmekten geçtiği yadsınamayan bir realitedir. Teknoloji çağında dünyanın gittikçe küçülmekte olduğu kabul edilmekte, dolayısıyla milletlerin ve ülkelerin birbiri ile iletişimi yoğunlaşmaktadır. Ülkemizde yabancı dil öğrenimin önemi son yıllarda artmıştır. Gelişen dünya, insanlardan yabancı dil öğrenmesini talep etmektedir. Nesiller, memleketlerine faydalı birey olma yolunda eğitime tabii tutulurken, yabancı dil öğrenme ihtiyacı da giderilmeye başlanmıştır. Özellikle son yıllarda ülkemizin gerek devlet gerekse özel okullarında yabancı dil derslerine ağırlık verilmeye başlanmıştır. Yabancı dil denilince ilk akla gelen İngilizce derslerinin yanında, ikinci yabancı dil olarak programda yerini alan Almanca dersleri de verilmektedir. Hızla değişen ve gelişen dünyada artık bir dilin yetmediği, öğrenilen dillere tam anlamıyla hâkim olunması gerektiği kabul edilmektedir. Dünya milletlerinin siyasi, ekonomi ve turizm alanlarında kullanmak üzere kabul ettikleri ortak dil İngilizcenin yanında Almanca başta ana dil olarak Almanya’da ayrıca Avusturya,

Lihtenştayn, Lüksemburg, İsviçre'nin büyük bölümü, İtalya'nın Güney Tirol bölümü, Belçika'nın doğu kantonları, Polonya ve Romanya'nın kimi bölgeleri ve Fransa'nın Alsas-Loren bölgesinde konuşulmaktadır. Thiele'ye (2020) göre bu ülkelerin yanında Almanca konuşan azınlıklar da bulunmaktadır. Bunların başında Rusya, Macaristan ve Slovenya gelmektedir. İçerisinde Fransızca ve İngilizce kökenli kelimelerde barındıran Almanca dünya çapında anadil olarak yaklaşık 130 milyon insan tarafından 42 ülkede konuşulmaktadır. Dünya'da en çok konuşulan diller arasında beşinci sırada ve bu kadar öneme sahip olan Almanca, ülkemizin eğitim programlarında da yerini almıştır.

Hızla globalleşen dünyada söz konusu dile hâkim olmanın ve yabancı dili tam anlamıyla öğrenmenin erken yaşlarda mümkün olduğu ortak kabul edilen bir olgudur. Nitekim yeni bir dili öğrenmek pek kolay olmamaktadır. Öğrenim sırasında karşılaşılan başlıca zorluk, Almancanın farklı bir dil ailesine mensup olmasıdır. Hint-Avrupa dil ailesinin çatısı altında bulunan Alman dilinin, Ural-Altay dil ailesine mensup Türkçemizden farklı cümle yapıları mevcuttur. Okullarda, diller arasındaki farklar açıklanarak öğrenciye öğretilmesi hedeflenmektedir. Dil öğretiminin yanı sıra, öğrenciye dil bilme bilinci aşılanmakta ve dile karşı olumlu motivasyon empoze edilmektedir. Akademik anlamda ikinci bir dil bilmenin gerekliliği konusunda mutabık olan araştırmacıların yanında, insanlar günlük hayatlarında yabancı dile ihtiyaç duymaktadırlar. Seyahatlerde güvenli iletişim sağlayabilme, iyi iş istihdam şartlarına sahip olabilme, uluslararası sanat ve edebiyatı anlayabilme gibi farklı alanlarda yabancı dile hâkimiyet bir gereklilik olmaktadır. Küçük yaşlardan itibaren verilen dil eğitiminin kişinin bireysel donanımına büyük kazançlar sağladığı bir gerçektir. Toplumların, devletlerin hatta kıtaların birbirine yaklaştığı, siyasi, ekonomik ve sosyal etkileşimin geçmiş yüzyıllardan daha fazla ve daha etkili olduğu 21. Yüzyılda yabancı dil vazgeçilemeyen bir olgudur. Çetintaş ve Genç'e (2016) göre, gelişen ve ilerleyen Türkiye'nin Avrupa ile yeni ilişkilere doğan ihtiyacı dolayısıyla 1927'de Millî Eğitim Bakanlığı mevcut okutulan Fransızcanın yanında Almanca ve İngilizceyi de eğitim sistemine koymuştur. Yabancı dil bilmek ve o dile hâkim olup iletişimi sağlamak ayrıcalıklı bir durum olmaktan çıkmış ve önemli bir gereklilik olmuştur. Coşkun Demirpolat (2015), günümüzde eğitim programında yer alan ve zorunlu ders olarak verilen yabancı dilin daha önceleri sadece toplumun elit kesimi için bir saygınlık göstergesi olduğunu ifade etmektedir. İnsanoğlu yaşamını sürdürüken bulunduğu toplum içinde iletişim becerisiyle varolabilmektedir. Günümüz dünyasında yabancı dil öğreniminin bilinci artmıştır ve önemi oldukça büyüktür. Konu ile ilgili araştırmalar, yabancı dil dersinde iyileşmeye gidilmesini sağlamak amacındadır. Dünya milletleri ile sosyal ilişkiler kurabilmek ancak yabancı dili kullanabilmekle mümkündür. Milli Eğitim Programında Almanca dersinin yer almasıyla birlikte dersi daha verimli hâle getirmenin yolları aranmaktadır. Ülkemizde yabancı dil dersinin işleyiş sürecinde bulunan eksikliklerden dolayı, hedeflenen başarıya ulaşılamamaktadır. Devlet okullarının lise kademesinde seçmeli ikinci yabancı dil olarak öğretilen Almanca'nın öğrenme oranının düşük olması farklı nedenlere bağlanabilmektedir. Bu sebepler arasında, ana dilimizin Almanca ile aynı dil ailesinde bulunmayışından dolayı gelişen zorluklar, sınıf içersinde öğretmen merkezli bir ders işleyiş biçiminin kullanılmasıyla öğrencinin pasif konumunda oluşu ve ders materyal kullanımının azlığı ile yöntem eksikliği gösterilmektedir.

Tutum Kavramına İlişkin Genel Bir Bakış Açısı

Genel anlamda tutum kavramı, kişinin bulunulan ortamda bir duruma karşı olan algısı ve bu algıyı davranışına yansıtması olarak tanımlanabilmektedir. Tutum sözcüğü Türk Dil Kurumu'na göre "tutulan yol, tavır" olarak açıklanmaktadır (TDK, 2011, s. 2393).
Bireyin bir olgu veya duruma ilişkin geliştirdiği davranış biçimi olan tutumu, ilgili durum veya olguya karşı bakış açısını belirlemekte ve o yönde bir davranış biçimi sergilemesinde ortaya

çıkmaktadır. Çetin'e (2012) göre Tutum kavramı, kişinin bir düşünceye veya çevresindeki nesne, olay ve başka insanlara karşı sergilediği davranış biçimidir. Kişiye ait duygu ve düşüncelerin tutarlı olmasını sağlamaktadır.

Kişinin akademik yaşantısında hedeflenen başarıya ulaşması için öğrenmeye ve derslerine karşı tutumları gözardı edilemeyen bir gerçektir. Okul ortamına uyum ile düzenli ve verimli ders çalışmaya yönelik, öğrencide olumlu tutum oluşturmak için okullarda özellikle rehberlik birimlerine büyük iş düşmektedir. Kara'ya (2010, s. 50) göre öğrenmek bireyin hem kendisine hemde çevresine yön verebilen ve evrende olumlu ve olumsuz değişiklikleri gerçekleştirme gücüne sahip olan en önemli davranıştır. İstendik ve hedeflenen öğrenci başarısısnın temelini öğrenmeye karşı açık ve motive olmuşluk durumu oluşturmaktadır. "Dörnyei 1998'de, motivasyonun öğrenmenin anahtarı olduğunu iddia etmiştir" (Zafarghandi ve Jodai, 2012, s. 102). Bununla beraber istendik ve hedeflenen akademik başarı, derse olan pozitif tutum ile doğru orantılı olduğu bilinmektedir. Derse ilişkin yüksek seviyedeki olumlu tutum en verimli öğrenmeyi sağlamaktadır. Placci, Barbeito ve Valsecchi'ye (2012, s. 131) göre bir yabancı dili öğrenmede en önemli güdünün motivasyon olduğu bilinmektedir.

İkinci Yabancı Dilin Gerekliliği

Günümüzde birçok alanda baş döndüren hızla globalleşen dünyanın bir anlamda aslında gittikçe küçüldüğünü ve insanların dünya vatandaşı olarak bilim ve teknolojide ortak sahada buluştuğu gözlemlenmektedir. Gömleksiz ve Kılınç'a (2014, s. 44) göre, ilerleme anlamında devamlı bir değişiklik içinde olan dünyada, kişinin nitelikli bir hayat sürebilmesi ve gelişmelerde kendine bir zemin bulabilmesi bakımından yabancı dil öğrenmesi gereklilik arz etmektedir. Yapılan çalışmaların anlaşılabilirliği ve buna bağlı olarak geliştirilebilirliği uluslararası ve bilimsel dillerden geçmektedir. Hasan'a (2010, s. 336) göre, son yıllarda yabancı dilin gerekliliği üzerinde çalışmalar muazzam şekilde artış göstermiştir.

Gelişimde en temel ihtiyaç olan yabancı dil bilme, dünya gelişiminden haberdar kılmakta ve katkı sunmakta olup bilim insanlarının vazgeçilmez ayrıcalığı olmaktadır. Akademik anlamda ikinci bir dil bilmenin gerekliliği konusunda mutabık olan araştırmacıların yanında insanlar günlük hayatlarında yabancı dile ihtiyaç duymaktadırlar. Serengil'e (2007) göre hızla küreselleşerek küçülen dünyada farklı milletler arasında iletişim büyük önem arz etmektedir. Seyahatlerde güvenli iletişim sağlayabilme, kariyer hayatında iyi istihdam şartlarına sahip olabilme, uluslararası sanat ve edebiyatı anlayabilme gibi farklı alanlarda yabancı dile hâkimiyet bir gereklilik olmaktadır. Küçük yaşlardan itibaren verilen dil eğitiminin kişinin bireysel donanımına büyük kazançlar sağladığı bir gerçektir.

Toplumların, devletlerin hatta kıtaların birbirine yaklaştığı, siyasi, ekonomik ve sosyal etkileşimin geçmiş yüzyıllardan daha fazla ve daha etkili olduğu 21.Yüzyılda bilinen bir durum olmaktadır. Yabancı dil bilmek ve o dile hâkim olup iletişimi sağlamak ayrıcalıklı bir durum olmaktan çıkmış ve önemli bir gereklilik olmuştur. Demirpolat'a (2015) göre günümüzde eğitim programında yer alan ve zorunlu ders olarak verilen yabancı dilin daha önceleri sadece toplumun elit kesimi için bir saygınlık göstergesi olduğunu ifade etmektedir. Günümüz Türkiye'sinde tüm okullarda yabancı dil eğitimi verilmektedir. Cinsiyet ve statü farkı gözetmeksizin her vatandaş eğitim hakkından eşit şartlarda yararlanmaktadır. Gelişen dünya şartlarının temel sebep olması yanında geçmiş zamanlarda yeni kurulan genç Cumhuriyet dönemlerinde yabancı dile ihtiyaç hasıl olmuştur. Ülkemizde söz konusu dönem kapsamında belirli statülerde ağırlıklı olarak Fransızca öğretilmekteydi. Değişen coğrafî sınırlar ve toplumlar arası etkileşimler farklı dillerinde öğretilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Dönemin Millî Eğitim Bakanlığı Almanca ve İngilizcenin öğretilmesi lehine bir düzenleme yapmıştır. Çetintaş ve Genç'e (2016) göre, gelişen ve ilerleyen Türkiye'nin Avrupa ile yeni ilişkilere doğan ihtiyacı dolayısıyla 1927'de Millî Eğitim Bakanlığı mevcut okutulan Fransızcanın yanında Almanca ve İngilizceyi de eğitim sistemine koymuştur.

Almanca Dersine Yönelik Öğrenci Tutumu

Her alanda olduğu gibi yabancı dil eğitiminde de öğrenenin hedef dile olan tutumu o dile ilişkin başarı düzeyini etkilemektedir. Anbarlı Kırkız'a (2010) göre tutumun parçası olan duyuşsal faktörler ile başarı arasında bir ilişkinin var olduğu gerçeği araştırmacıların tutum konusu üzerinde çalışmalar yapmasına yönlendirmektedir. Bilindiği üzere tutum ve başarı ayrılmaz iki kavramdır. Olumlu tutum başarıyı getirdiği gibi olumsuz tutum başarı düzeyini düşürmektedir. "Noursi (2013) yabancı dil öğrenmeye yönelik tutumu öğrenenin algı, anlayış, inanç ve deneyimleri olarak tanımlamıştır. Tutum, özellikle yabancı dil öğrenme sürecinde en etkili faktörlerden biridir ve başarı ile arasında sıkı bir ilişki vardır. Öğrenenin öğreneceği dile, kültüre yönelik olumlu tutum geliştirmesi başarıya götürürken, olumsuz tutum geliştirmesi başarısızlığa sebep olmaktadır. Aynı şekilde, tutum başarıyı etkilediği gibi başarı da tutumu etkileyebilir" (Memduhoğlu ve Kozikoğlu, 2015). Hedeflenen yüksek başarı için öğrenenin dile karşı olumlu tutumunu hedef dile ait kültür birikimini de etkilemektedir. Kazazoğlu'na (2013) göre kişinin yabancı dil öğretim sürecini bireysel özellikleri etkilemekte, dolayısıyla araştırmacılar dil öğreniminde kişisel ve duyuşsal etmenler üzerinde çalışmalar yapmaktadır.

Almanca Dersinde Hedeflenen Öğrenci Başarısı

Almanca derslerinde hedeflenen başarı düzeyi, yabancı dilde edinilmesi beklenen dört temel beceriyi kapsamaktadır. Bunlar; hedef dilde okuma, hedef dilde okuduğunu veya duyduğunu anlama, hedef dilde konuşma ve hedef dilde yazma kazanımları olmaktadır. Öncellikle öğrenci başarısına olumlu katkı sağlayan durumları belirlemek ve uygulama kapsamına almak başarı üzerindeki pozitif etkiyi tetiklemektedir. Kırmızı ve İşigüzel'e (2014, s. 13) göre araştırmacıların önemle üzerinde durması gereken konuların başında öğrencilerin okul başarıları üzerinde olumlu veya olumsuz etki eden faktörleri tespit etmek ve çözüm üretmek gelmektedir.

Yabancı dilde başarıya giden yolda öğrenenin öğrenmesine katkıyı, o dile ait daha önceden zihnine almış olduğu ön bilgiler oluşturmaktadır. Akıllılar'a (2013, s. 277) göre; yeni bir dil öğrenirken öğrencinin karşısına çıkan her yeni bilgiyi anlamlandırabilmek için öğrenci zihninde ki eski bilgilere başvurmaktadır. Uygulanan bu zihinsel faaliyet daha önce dildeki tecrübelere dayanarak öğrenmeyi kolaylaştırmakta ve istendik öğrenmeye yaklaştırmaktadır. Bunun yanı sıra öğrencinin derse yönelik performansını artıran ve başarıya adım adım yakınlaştıran bir diğer unsurun ise olumlu tutum, başka bir ifadeyle dil öğrenmeye ilişkin yüksek motivasyonu olduğu bilinmektedir. "Öğrencinin istek ve arzularını, ilgi, merak ve gereksinimlerini eyleme dönüştüren ve eylemini de ısrarlı sonuç almaya yönelten en önemli itici güç olan motivasyon, eğitim-öğretim alanında üzerinde durulması gereken önemli bir unsurdur" (Akpınar Dellal ve Bora Günak, 2009, s. 23). Almanca dersinde hedeflenen öğrenci başarısını elde etmenin bir yolu da öğrencinin yeni öğrenilen yabancı dil dersini sıkıcı ezber dersi gibi değil, aksine bir hobi algısında görmesidir. Bu algı öğrencinin olumlu tutuma sahip olmasını sağlamakta ve istendik öğrenmeyi gerçekleştirmektedir. Nitekim ders bağlamında pozitif yaklaşımın yüksek motivasyon sağladığı bilinmekte ve bu duyuşsal alanın başarıya yaklaştırdığı kabul edilmektedir. Karagüven 2012'den akt. Ergin ve Karataş'a (2018, s. 869) göre öğrencilerin akademik performanslarını etkileyen birçok unsur arasında en önemli faktör motivasyonlarıdır. Öğrenci üzerinde olumlu etki yaratan bir başka unsur ise ailenin güdüleyici desteği olmaktadır. Öğrencinin öğrenme yaşantısına destek olan aile, öğrencinin Almanca dersine karşı olumlu tutum içinde bulunmasını sağlamaktadır. Engin, Özen ve Bayoğlu'na (2009, s. 128) göre aile çevresi öğrencinin okulda edindiği bilgileri pekiştirmesinde destekleyici olabilmektedir. Ebeveynler çocuğun başarı duygusunu yaşamasına fırsat tanıyarak okul başarısında güdüleyici olabilmektedir.

Sonuç olarak tüm etkenler ve mevcut eğitim programların uygulanması tek bir amaç için çabalamaktadır, öğrencinin derslerde ki başarı seviyesi. Doğumla başlayıp ölüme kadar süren eğitim yaşantısı, bireyin hayatı boyunca farklı kişi ve kurumlar tarafından desteklenmektedir. Kişi resmi ve plânlı eğitim dönemine geldiği yaşlarda en büyük görev okullara düşmektedir. Juska-Bracher ve Nodari'ye (2015, s. 29) göre, kreş ve okulların ilk görevi çocukların okul başarısına ulaşma yolunun sistemli bir biçimde aktarılması görevidir.

YÖNTEM

Lise öğrencilerinin Almanca dersine ilişkin tutum ve görüşlerini belirlemeyi amaçlayan çalışmada nicel ve nitel araştırma desenlerinin bir arada kullanıldığı karma modeli araştırma deseninden çeşitleme deseni kullanılmıştır. Karma yöntem araştırmalarında farklı yöntemlerle toplanan veriler birbirini teyit amacıyla kullanılır ve böylece elde edilen sonuçların inandırıcılığı daha güçlü hale gelir. Bu yolla herhangi bir yöntemle ulaşılan bazı beklenmeyen sonuçlar başka yöntemle toplanan verilerle açıklanır ve böylece tek bir yöntemin kullanılmasıyla karşı karşıya kalınan zayıflık diğer yöntemin katkısıyla giderilir. Ayrıca karma yöntemler gerek veri toplama aracı geliştirmeyi gerekse bir olguya ait süreç ve sonuçları birlikte irdelemeyi gerektiren araştırmalara önemli katkılarda bulunabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 323).

Araştırmanın çalışma grubunu Elâzığ ili Merkezinde bulunan liselerin 9., 10., 11. ve 12. sınıflarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde tabakalı örnekleme türü kullanılmıştır. Tabakalı örnekleme evrendeki alt grupların örneklemde temsil edilmelerinin garanti altına alındığı ve evrenin iki ya da daha çok tabakaya (alt evrene-alt gruba) ayrıldığı bir örnekleme türüdür (Balcı, 1995). Bu çerçevede okullar iki açıdan tabakalandırılmıştır. Birincisi, İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından oluşturulmuş resmi eğitim bölgeleri, ikincisi ise okul türleridir. Elâzığ il merkezindeki okullar beş farklı eğitim bölgesine (Hazar, Bahçelievler, Harput, Fırat ve Karşıyaka) ayrılmaktadır. Araştırmada bu eğitim bölgelerinin her birinden birer Anadolu Lisesi seçilmiştir. Bunun dışında İl merkezinde bulunan ve LGS ile öğrenci kabul eden Kaya Karakaya Fen Lisesi ve Cemil Meriç Fen Lisesi ile Ahmet Yesevi Sosyal Bilimler Lisesi araştırma kapsamında yer almıştır. Araştırmanın nitel boyutu için okulların her bir sınıf düzeyinden birer öğrenci olmak üzere her bir okuldan dört öğrenci belirlenmiştir. Böylece görüşmeler toplam 32 öğrenci ile yürütülmüştür. Bunun için kolay ulaşılabilir durum örneklemesi tercih edilmiştir. Bu bağlamda araştırmanın nitel boyutuna gönüllülük esasına göre dâhil olmak isteyen 32 öğrenci çalışma grubuna alınmıştır.

Araştırmanın nicel boyutu için 8 farklı liseden toplam 4227 öğrenci çalışma grubunu oluşturmaktadır. Bunlar kademelere göre; 1338'i 9. sınıf öğrencisi, 1005'i 10. sınıf öğrencisi, 992'si 11. sınıf öğrencisi ve 892'si ise 12. sınıf öğrencisidir.
Çalışmada iki tür veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlar Almanca Dersi Tutum Ölçeği (ADTÖ) ile yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme formudur. Ölçeğin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek için yapılan KMO testi ve normalliği sınayan Barltlett testi sonucunda ölçeğin KMO katsayısı .93, Cronbach Alpha güvenirlik değeri .91'dir. Bu sonuçlara göre ölçek 38 madde ve dört faktörlü bir yapıdadır. Maddelerden sekizi olumsuz, 30'u olumlu olarak sonuçlanmıştır. Ölçek beşli likert tipinde hazırlanmıştır ve seçenekleri "Tamamen katılıyorum", "Katılıyorum", "Kısmen katılıyorum", "Katılmıyorum", "Kesinlikle katılmıyorum" şeklinde sıralanmıştır. Çalışmanın nitel boyutunda yarı yapılandırılmış dört sorudan oluşan bir görüşme formu lise öğrencilerine sözlü görüşme şeklinde yönlendirilmiştir. Bu görüşme formu ile araştırma kapsamındaki liselerde Almancayı zorunlu ikinci yabancı dil dersi olarak alan öğrencilerin Almanca dersine, dersin işlenişine ve etkililiğine ilişkin görüşleri alınmıştır. Çalışmada gönüllülük esas alınmıştır.

Yapılanmış (formel) görüşme formlarında görüşme planı önceden belirlenmiştir. Görüşmeciye ne sorulacağı ve ne tür verilerin elde edileceği önceden detaylı bir şekilde tasarlanmıştır. Bu yüzden görüşmecinin hareket özgürlüğü en az seviyededir ve içtenliğin sağlanması zor olabilmektedir. Yapılanmamış görüşme formlarında ise tam tersine görüşmeciye serbest hareket özgürlüğü verir. Görüşmecinin yargılarına, fikir ve düşüncelerine rahatlıkla varılabilir. Görüşme esnasında sorulacak sorular önceden ana hatlarıyla tasarlanmasına rağmen görüşme esnasında yeni sorularda ortaya çıkabilir. Yarı yapılanmış görüşme formları bu iki nokta arasında yapılır (Karasar, 2014, s. 167-168). Verilerin toplanması için araştırma ölçeği sınıflara bizzat araştırmacılar tarafından gidilerek öğrencilere elden dağıtılmış ve ölçeği doldurmaları için yeterli süre verildikten sonra yine aynı yolla toplanılmıştır. Görüşme formu ise görüşmeye katılan öğrencilerle ayrıca yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır.

Araştırmanın verileri SPSS 22.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öğrencilerin kişisel verilerinin analizinde yüzde ve frekans teknikleri kullanılmıştır. Tutum puanlarının cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t testi, sınıf düzeyi ve okul türleri değişkenlerine göre yapılan karşılaştırmalarda ise varyans analizi kullanılmıştır. Varyans analizi sonucunda anlamlı farklılığın olduğu durumlarda farkın hangi değişkenler arasında olduğunu belirlemek için ise post hoc testlerinden Scheffe testi kullanılmıştır. Varyans analizi ve t-testi için önce Levene testi uygulanmış ve dağılımın normal olup olmadığına bakılmıştır. Dağılımın normal olmadığı durumlarda varyans analizi yerine Kruskal Wallis H (KWH) testi, bağımsız örneklem t testi yerine de Mann Whitney U testi (MWU) kullanılmıştır. KWH testi sonucunda anlamlı farklılığın olduğu durumlarda farkın kaynağını belirlemek için ikili gruplar arasında kombinasyonlar yapılarak MWU testi uygulanmış ve 0,05 anlamlılık düzeyi olarak alınmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda öğrencilerin görüşlerine dayalı olarak elde edilen verilerin değerlendirilmesinde nitel araştırma desenine uygun olarak içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizinin ilk aşaması, verilerin kodlanmasıdır. Bu aşamada araştırmacı, elde ettiği verileri inceler, anlamlı bölümlere ayırır ve bu bölümleri açıklayıcı küçük veri parçalarını bulmaya çalışır. Kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturan bu bölümler, isimlendirilir yani kodlanır (McMillan ve Schumacher, 2006; Yıldırım ve Şimşek, 2006). İkinci aşamada, kodlanan bu verileri belirli kategoriler altında toplayabilen ve genel düzeyde açıklayabilen temalar bulunur. Burada temalar altında yer alan verilerin anlamlı bir bütün oluşturup oluşturmadığı yani iç tutarlığını, temaların tümünün elde edilen verileri anlamlı bir şekilde açıklayıp açıklamadığı yani dış tutarlılığını yansıtır. Üçüncü aşamada, elde edilen veriler düzenlenir ve okuyucunun anlayabileceği bir dille tanımlanır. Son aşamada ise araştırmacı tarafından ayrıntılı olarak tanımlanan ve sunulan veriler yorumlanır. Araştırmacı bu aşamada; topladığı verilere anlam kazandırmalı, ilişkileri açıklamalı, neden-sonuç ilişkileri kurmalı, bulgulardan sonuç çıkarmalı ve sonuçların önemine ilişkin açıklamalar yapmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu aşamalar doğrultusunda, mevcut araştırmada da ilk olarak elde edilen veriler kodlanmış ve anlamlı bölümlere ayrılarak açıklayıcı küçük veri parçaları oluşturulmuştur. Daha sonra verilere ait iç ve dış tutarlık belirlenerek analize devam edilmiştir. Nitel veri analizi için Lincoln ve Guba (1985'ten akt. Yıldırım ve Şimşek, 2006: 276) tarafından geçerliliği ve güvenirliği sağlamak amacıyla geliştirilen; uzun sürekli etkileşim, çeşitleme, uzman incelemesi ve ayrıntılı betimleme, katılımcı teyidi ile tutarlık incelemesi stratejileri kullanılmıştır. Son olarak elde edilen bulgular anlaşılacak şekilde düzenlenip yorumlanarak analiz sonlandırılmıştır.

BULGULAR

Nicel Boyuta İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırma problemine ve amacına ilişkin verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular sunulmaktadır.

Çizelge 1: *Öğrencilerin cinsiyetlerine göre sevme alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait bağımsız gruplar t testi sonuçları*

Alt Boyut	Cinsiyet	n	x	ss	Levene		sd	t	p
					F	P			
Sevme	Kadın	2027	3,05	0,80	1,215	0,270	4225	7,970	0,000*
	Erkek	2200	2,85	0,83					
	Toplam	4227							

*p<0,05

Çizelge 1'de öğrencilerin cinsiyet değişkeni açısından sevme alt boyutuna ilişkin görüşlerine ait bağımsız gruplar t testi sonucu bu yöndeki tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunduğunu göstermektedir [$t_{(4225)}$=7,970, p<0,05]. Kadın öğrencilerinin aritmetik ortalamaları ($\overline{X}$=3,05) erkek öğrencilerinin aritmetik ortalamalarından ($\overline{X}$=2,85) daha yüksek çıkmıştır. Elde edilen bu bulguya göre, kadın öğrencilerin Almanca dersine ilişkin tutumlarında Almancayı sevme düzeylerinin erkek öğrencilerinden daha yüksek olduğu ifade edilebilir. Kadın öğrenciler erkek öğrencilere göre Almancayı daha çok sevmektedir.

Çizelge 21: *Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre sevme alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait Kruskal Wallis H (KWH) testi sonuçları*

Alt Boyut	Sınıf Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	sd	Levene		KWH	P	MWU
					F	p			
Sevme	9. Sınıf	1338	2086,05	3	4,133	0,006*	22,279	0,000*	1-2,4 2-4 3-4
	10. Sınıf	1005	2020,05						
	11. Sınıf	992	2170,64						
	12. Sınıf	892	1973,45						
	Toplam	4227							

*p<0,05

Çizelge 2'de öğrencilerin sınıf düzeyi açısından yapılan KWH testi sonucunda, öğrencilerin sevme alt boyutuna ilişkin tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır [$KWH_{(3)}$ =22,279; p<0,05]. MWU testi Almanca dersini sevme açısından farklılığın 9.Sınıf öğrencileri (SO= 2086,05) ile 10.Sınıf (SO= 2020,05) ve 12.Sınıf öğrencileri (SO= 1973, 45) arasında, 10.Sınıf öğrencileri (SO= 2020,05) ile 12.Sınıf öğrencileri (SO= 1973, 45) arasında ve 11.Sınıf öğrencileri (SO=2170,64) ile 12.Sınıf öğrencileri (SO= 1973, 45) arasında olduğunu ortaya koymaktadır. Ulaşılan bu bulguya göre, sınıf düzeyi yukarıya doğru çıktıkça öğrencilerin Almancayı sevme düzeylerinde azalma meydana gelmektedir. Bu durum öğrencilerin üst sınıflara geçtikçe giderek üniversite sınavına yönelmelerine ve meslek tercihlerinin biraz daha belirgin hale gelmesine bağlanabilir.

Çizelge 3: *Öğrencilerin okul türlerine göre sevme alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait Kruskal Wallis H (KWH) testi sonuçları*

Alt Boyut	Okul Türü	n	Sıra Ortalaması	sd	Levene		KWH	P	MWU
					F	p			
Sevme	Fen Lisesi	813	2798,16	2	20,639	0,000*	341,750	0,000*	1-2,3 2-3
	Sosyal Bilimler	388	2243,32						
	Anadolu Lisesi	3026	1913,60						
	Toplam	4227							

*p<0,05

Çizelge 3'de okul türleri açısından yapılan KWH testi sonucunda, öğrencilerin sevme alt boyutuna ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir [KWH (2) =341,750; p<0,05]. MWU testi farklılığın Almanca dersini sevme açısından Fen lisesi öğrencileri (SO= 2798, 16) ile Sosyal Bilimler lisesi öğrencileri (SO= 2243,32) ve Anadolu lisesi öğrencileri (SO= 1973, 60) arasında ve Sosyal Bilimler lisesi öğrencileri (SO= 2243,32) ile Anadolu lisesi öğrencileri (SO= 1973, 60) arasında olduğunu ortaya koymaktadır. Ulaşılan bu bulguya göre puanla öğrenci alan liselerin öğrenciler ile puansız öğrenci alan liselerin öğrencileri arasında Almanca dersini sevme düzeylerinde farklılık meydana gelmektedir. Bu bulgu Fen liseleri öğrencilerinin Almanca dersini diğer lise türlerinde öğrenim gören öğrencilere göre daha çok sevdiklerini ortaya koymaktadır.

Çizelge 4: *Öğrencilerin cinsiyetlerine göre özgüven alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait MWU testi sonuçları*

Alt Boyut	Cinsiyet	n	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Levene		MWU	p
					F	P		
Özgüven	Kadın	2027	2211,16	4482031,00	20,766	0,000*	2032747,000	0,000*
	Erkek	2200	2024,48	4453847,00				
	Toplam	4227						

*p<0,05

Çizelge 4'deki MWU testi sonucu kadın ve erkek öğrencilerin özgüven alt boyutuna ilişkin tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunduğu göstermektedir (MWU =2032747,000; p<0.05). Kadın öğrencilerin sıra ortalamalarının (SO=2211,16) erkek öğrencilerin sıra ortalamalarından (SO=2024,48) yüksek çıktığı görülmüştür. Almanca dersine ilişkin tutum puanları incelendiğinde, Almancayı öğrenmede kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek özgüvene sahip oldukları söylenebilir.

Çizelge 5: *Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre özgüven alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait Kruskal Wallis H (KWH) testi sonuçları*

Alt Boyut	Sınıf Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	sd	Levene		KWH	P	MWU
					F	p			
Özgüven	9. Sınıf	1338	2087,51	3	2,935	0,032*	29,983	0,000*	1-4 2-1,3,4 3-4
	10. Sınıf	1005	2276,33						
	11. Sınıf	992	2109,91						
	12. Sınıf	892	1975,39						
	Toplam	4227							

*p<0,05

Çizelge 5'deki bulgular incelendiğinde, öğrencilerin sınıf düzeyi açısından özgüven alt boyutuna ilişkin yapılan [$KWH_{(3)}$ =29,983; p<0,05]. MWU testi farklılığın Almanca dersine yönelik özgüven açısından 9.sınıf öğrencileri (SO= 2087,51) ile 12.sınıf öğrencileri (SO= 1975,39) arasında, 10.sınıf öğrencileri (SO= 2276,33) ile 9.sınıf (SO=2087,51), 11.sınıf (SO=2109,91) ve 12.sınıf öğrencileri (SO= 1975,39) arasında ve 11.sınıf öğrencileri (SO=2109,91) ile 12.sınıf öğrencileri (SO= 1975,39) arasında olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bu bulguya göre üst kademe sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin alt kademelere göre Almanca dersinde özgüven azalması yaşadıkları söylenebilir. Bu tutumun nedeni olarak liseye yeni başlayan öğrencilerin Almanca dersine karşı hevesli oldukları, fakat üst sınıflara geçtikçe zorlandıklarından özgüven duygusunu yitirdikleri düşünülebilir.

Çizelge 6: *Öğrencilerin okul türlerine göre özgüven alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait Kruskal Wallis H (KWH) testi sonuçları*

Alt Boyut	Okul Türü	n	Sıra Ortalaması	sd	Levene		KWH	P	MWU
					F	p			
Özgüven	Fen Lisesi	813	2741,09	2	18,496	0,000*	281,204	0,000*	1-2,3 2-3
	Sosyal Bilimler	388	2189,92						
	Anadolu Lisesi	3026	1935,78						
	Toplam	4227							

*p<0,05

Çizelge 6 okul türleri açısından özgüven alt boyutuna ilişkin KWH testi sonucu, öğrencilerin Almanca dersinde özgüven alt boyutuna ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılığın bulunduğunu ortaya koymaktadır [$KWH_{(2)}$ =281,204; p<0,05]. MWU testi Almanca dersini sevme açısından farklılığın Fen Lisesi öğrencileri (SO= 2741,09) ile Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri (SO= 2189,92) ve Anadolu Lisesi öğrencileri (SO= 1935,78) arasında ve Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri (SO= 2189,92) ile Anadolu Lisesi öğrencileri (SO= 1935,78) arasında olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu sınavla öğrenci alan liselerde öğrenim gören öğrencilerin Almanca öğrenmede özgüvenlerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Çizelge 7: *Öğrencilerin cinsiyetlerine göre ihtiyaç alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait bağımsız gruplar t testi sonuçları*

Alt Boyut	Cinsiyet	n	x	ss	Levene F	Levene P	sd	t	p
İhtiyaç	Kadın	2027	3,15	1,460	2,479	0,115	4225	5,729	0,000*
	Erkek	2200	2,93	,98					
	Toplam	4227							

*p<0,05

Çizelge 7'de öğrencilerin ihtiyaç alt boyutuna ilişkin tutum puanları cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, öğrenci tutumları arasında Almancaya ihtiyaç duymaya ilişkin tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$t_{(4225)}$=5,729, p>0,05]. Uygulanan t testi farklılığın kadın öğrenciler lehine olduğunu göstermektedir. Kadın öğrencilerin tutum puanları ($\overline{X}$=3,15) erkek öğrencilerin tutum puanlarından ($\overline{X}$=2,93) daha yüksektir. Buna göre kadın öğrencilerin ihtiyaç alt boyutuna ilişkin tutumları erkek öğrencilerin tutumlarına göre daha olumludur. Kadın öğrenciler Almanca öğrenmeye erkek öğrencilere göre daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar.

Çizelge 8: *Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre ihtiyaç alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait varyans analizi sonuçları*

Alt Boyut	Sınıf Düzeyi	n	$\overline{X}$	ss	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Scheffe
İhtiyaç	9. Sınıf	1338	3,10	1,71	Gruplar Arası	42,500	3	14,167	9,256	0,000*	1-4 2-3 2-4
	10. Sınıf	1005	3,15	0,97							
	11. Sınıf	992	2,97	0,90	Gruplar İçi	6463,449	4223	1,531			
	12. Sınıf	892	2,89	0,94							
	Toplam	4027	3,04	1,24	Toplam	6505,949	4226				
	Levene: 1,476			p= 0,219							

*p<0,05

Çizelge 8'deki bulgular incelendiğinde, Almanca dersi alan öğrencilerin sınıf düzeylerine göre ihtiyaç alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait varyans analizi sonuçları arasında farklılaşmanın olduğu görülmektedir [$F_{(3-4226)}$=9,256, p<0.05]. Farklılaşma 9.Sınıf öğrencileri ($\overline{X}$=3,10) ile 12.Sınıf öğrencileri ($\overline{X}$= 2,89) arasında, 10.Sınıf öğrencileri ($\overline{X}$= 3,15) ile 11.Sınıf öğrencileri ($\overline{X}$= 2,97) arasında ve 10.Sınıf öğrencileri ($\overline{X}$= 3,15) ile 12. Sınıf öğrencileri ($\overline{X}$= 2,89) arasında gerçekleşmiştir. Sınıf düzeyine göre 10.Sınıf öğrencileri en yüksek aritmetik ortalama ($\overline{X}$= 3,15) ile Almanca dersine daha çok ihtiyaç duyarken, 12.Sınıf öğrencileri ($\overline{X}$= 2,89) en az ihtiyacı duymaktadırlar. Bu bulguya göre sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin Almancayı öğrenme ihtiyacının azaldığı söylenebilir.

Çizelge 9: *Öğrencilerin okul türlerine göre ihtiyaç alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait varyans analizi sonuçları*

Alt Boyut	Okul Türü	n	$\overline{X}$	ss	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Scheffe
İhtiyaç	Fen Lisesi	813	3,47	0,96	Gruplar Arası	208,889	2	101,945	68,329	0,000*	1-2,3 2-3
	Sosyal Bilimler	388	3,10	2,77							
	Anadolu Lisesi	3026	2,94	0,93	Gruplar İçi	6302,060	4224	1,492			
	Toplam	4027	3,04	1,24	Toplam	6505,949	4226				
	Levene: 0,779			p= 0,459							

*p<0,05

Çizelge 9'daki bulgular, Almanca dersi bağlamında öğrencilerin okul türlerine göre ihtiyaç alt boyutuna ilişkin tutumlarının farklılaştığını göstermektedir [$F_{(2-4226)}$=68, 329, p<0.05]. Scheffe testine göre farklılaşma Fen Lisesi öğrencileri ($\overline{X}$ = 3,47) ile Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri ($\overline{X}$ = 3,10) ve Anadolu Lisesi öğrencileri ($\overline{X}$ = 2,94) arasında ve Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri ($\overline{X}$ = 3,10) ile Anadolu Lisesi öğrencileri ($\overline{X}$ = 2,94) arasında gerçekleşmiştir. Ulaşılan bu bulguya göre, Almancayı öğrenme ihtiyacını en çok Fen Lisesi öğrencileri duyarken, bunu Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri izlemektedir. Almanca öğrenmeye ilişkin en düşük düzey Anadolu Lisesi öğrencilerinde çıkmıştır. Bu durumu okulların sınavla öğrenci almalarına bağlamak mümkündür.

Çizelge 20: *Öğrencilerin cinsiyetlerine göre azim alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait bağımsız gruplar t testi sonuçları*

Alt Boyut	Cinsiyet	n	x	ss	Levene		sd	t	p
					F	P			
Azim	Kadın	2027	2,91	1,26	0,192	0,661	4225	4,836	0,000*
	Erkek	2200	2,73	1,25					
	Toplam	4227							

*p<0,05

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre azim alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait bağımsız gruplar t testi sonuçları Çizelge 10'da sunulmuştur. Öğrencilerin tutumları arasında ölçeğin azim alt boyutu açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$t_{(4225)}$=4,836, p<0,05]. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde, kadın öğrencilerin ($\overline{X}$ =2,91) Almanca dersinde azim düzeyleri erkek öğrencilerden ($\overline{X}$ =2,73) yüksek çıkmıştır. Elde edilen bu bulguya göre kadın öğrencilerin Almanca dersinde erkek öğrencilerine göre daha azimli oldukları söylenebilir.

Çizelge 11: *Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre azim alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait Kruskal Wallis H (KWH) testi sonuçları*

Alt Boyut	Sınıf Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	sd	Levene		KWH	P	MWU
					F	p			
Azim	9. Sınıf	1338	2100,21	3	6,811	0,000*	4,817	0,186	-
	10. Sınıf	1005	2176,10						
	11. Sınıf	992	2121,50						
	12. Sınıf	892	2056,39						
	Toplam	4227							

*p<0,05

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre azim alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait KWH testi Çizelge 11'de sunulmuştur. Yapılan KWH testi sonucunda, öğrencilerin azim alt boyutuna ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır [KWH $_{(3)}$ =4,817; p<0,05]. Elde edilen bu bulguya göre öğrencilerin Almanca dersine yönelik azimleri sınıf düzeyi açısından farklılaşmamaktadır.

Çizelge 123: *Öğrencilerin okul türlerine göre azim alt boyutuna ilişkin tutumlarına ait Kruskal Wallis H (KWH) testi sonuçları*

Alt Boyut	Okul Türü	n	Sıra Ortalaması	sd	Levene		KWH	P	MWU
					F	p			
Azim	Fen Lisesi	813	2444,72	2	9,712	0,000*	74,441	0,000*	1-2,3
	Sosyal Bilimler	388	2007,74						
	Anadolu Lisesi	3026	2038,77						
	Toplam	4227							

*p<0,05

Çizelge 12'de öğrencilerin okul türleri açısından yapılan KWH testi sonucunda, öğrencilerin azim alt boyutuna ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır [KWH $_{(2)}$ =74,471; p<0,05]. MWU testine göre farklılık Fen Lisesi öğrencileri (SO= 2444,72) ile Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri (SO= 2007,74) ve Anadolu Lisesi öğrencileri (SO= 2038,77) arasında olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulguya göre, lise giriş puanının yüksek olduğu Fen liselerinde öğrenim gören öğrencilerin Almanca öğrenmek için daha çok çaba ve gayret içindedirler.

Çizelge 13: *Öğrencilerin cinsiyetlerine göre ölçeğin tümüne ilişkin tutumlarına ait MWU testi sonuçları*

Alt Boyut	Cinsiyet	n	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	Levene		MWU	p
					F	P		

Tüm Ölçek	Kadın	2027	2211,76	4483243,00	55080	0,019*	2031535,000	0,000*
	Erkek	2200	2023,93	4452635,00				
	Toplam	4227						

*p<0,05

Çizelge 13'de cinsiyet değişkeni açısından ölçeğin tümüne ilişkin öğrenci tutumlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir [MWU =2031535,000; p<0,05]. Anlamlı farklılık kadın öğrencilerin lehine olup, bu fark sıra ortalamalarıyla da desteklenmektedir. Kadın öğrencilerin sıra ortalamalarının (SO=2211,76) erkek öğrencilerin sıra ortalamalarından (SO=2023,93) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre Almanca dersinde ölçeğin geneli bakımından kadın öğrencilerin tutumlarının erkek öğrencilerin tutumlarından daha olumlu olduğu söylenebilir.

Çizelge 14: *Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre ölçeğin tümüne ilişkin tutumlarına ait Kruskal Wallis H (KWH) testi sonuçları*

Alt Boyut	**Sınıf Düzeyi**	**n**	**Sıra Ortalaması**	**sd**	**Levene**		**KWH**	**P**	**MWU**
					F	**p**			
Tüm Ölçek	9. Sınıf	1338	2071,39	3	3,481	0,015*	22,023	0,000*	2-3,4 3-4
	10. Sınıf	1005	2255,79						
	11. Sınıf	992	2123,46						
	12. Sınıf	892	2007,79						
	Toplam	4227							

*p<0,05

Çizelge 14'de sınıf düzeyi açısından ölçeğin tümüne ilişkin yapılan KWH testi sonucunda, öğrencilerin tutumları arasında anlamlı bir farklılığın bulunduğu görülmektedir [KWH $_{(3)}$ =22,023; p<0,05]. MWU testi farklılığın 10.sınıf (SO= 2255,79) ile 11. (SO=2123,46) ve 12.sınıf öğrencileri (SO= 2007,79) arasında ve 11.sınıf (SO=2123,46) ile 12.sınıf öğrencileri (SO= 2007,79) arasında olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulguya göre, öğrencilerin sınıf düzeyi yükseldikçe, ölçeğin tümü açısından Almanca öğrenmeye ilişkin tutumlarında azalma olduğu görülmektedir. Bu durum her geçen yıl üniversite giriş sınavının yaklaşması ve buna bağlı olarak öğrencilerin Almancayı göz ardı etmelerine bağlanabilir.

Çizelge 15: *Öğrencilerin okul türlerine göre ölçeğin tümüne ilişkin tutumlarına ait Kruskal Wallis H (KWH) testi sonuçları*

Alt Boyut	**Okul Türü**	**n**	**Sıra Ortalaması**	**sd**	**Levene**		**KWH**	**P**	**MWU**
					F	**p**			
Tüm Ölçek	Fen Lisesi	813	2674,98	2	14,254	0,000*	216,381	0,000*	1-2,3 2-3
	Sosyal Bilimler	388	2092,16						
	Anadolu Lisesi	3026	1966,08						
	Toplam	4227							

*p<0,05

Çizelge 15'de okul türleri açısından yapılan KWH testi sonucuna bakıldığında, ölçeğin tümüne ilişkin öğrenci tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın bulunduğu görülmektedir [$KWH_{(2)}$ =216,381; p<0,05]. MWU testi farklılığın Fen Lisesi öğrencileri (SO= 2674,98) ile Sosyal Bilimler lisesi öğrencileri (SO= 2092,16) ve Anadolu lisesi öğrencileri (SO= 1966,08) arasında ve Sosyal Bilimler lisesi öğrencileri (SO= 2092,16) ile Anadolu lisesi öğrencileri (SO= 1966,08) arasında olduğunu ortaya koymaktadır. Ulaşılan bu bulguya göre sınavla öğrenci alan lise öğrencilerinin Almanca öğrenmeye ilişkin tutumlarının puansız öğrenci alan okul öğrencilerinin tutumlarından daha olumlu olduğu söylenebilir.

Nitel Boyuta İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerinin Almanca dersine ilişkin görüşlerine dair nitel bulgular aşağıda verilmiştir. Araştırmanın nitel verileri, bir nitel çözümleme programı kullanılarak çözümlenmiştir. Görüşme formlarından elde edilen bulguları desteklemek amacıyla, katılımcıların doğrudan alıntıları ilgili kodlama altında sunulmuştur. Çözümleme yapılırken, öğrencilerin verdikleri cevaplar incelenmiş ve kategorize edilmiştir. Sonrasında bir kod listesi oluşturulmuştur. Bir sonraki adımda oluşturulan bu kod listeleri kendi çerçevesinde tutarlı olacak biçiminde ana kodlara ve bu kodlara ait alt kodlara ayrıştırılmıştır. Yapılan bu değerlendirmeler araştırmayı net bir zemine oturtmuş ve uygulamalara dönük ayrıntılı bir görüntünün oluşması amacına ulaşmıştır. Kodlar ve aldıkları yükleme sayılarına göre, frekansları ile birlikte tablolaştırılmıştır. Oluşturulan tabloların temel amaçları, nitel verileri nicelleştirmesinden farklı olarak, yüklemelerin hangi bağlamda fazlalaştığını ortaya koymak ve mevcut durumu netleştirmektir. Oluşturulan tablolara ilişkin katılımcıların direkt alıntılarına yer verilmiştir. Verilen bu alıntılarda öğrencinin; sırası, cinsiyeti ve sınıf düzeyini belirtmek için bazı kısatlamalardan faydalanılmıştır. Öğrenci sırası için "Ö1", cinsiyeti için ve sınıf düzeyi için "K9" gibi kısaltmalar kullanılmıştır. Çözümlemelerin son adımı olarak uygulamalara ilişkin modeller de sunularak, öğrencilerin Almanca dersine ilişkin görüşleri görselleştirilerek ortaya konmuştur.

Çizelge 16: Almanca dersinde kullanılan yöntem ve tekniklerin yeterliliğine/etkililiğine ilişkin kodlamalar ve yükleme sayıları.

Görüşler		**f**	**f**
Yetersiz Görülen Durumlar	Etkinlik yapmaya imkân tanımama	12	30
	Ders saati yetersizliği Kalabalık sınıf mevcudu		
	Geleneksel yöntemlerin tercih edilmesi	7	
	Duyuşsal boyuta hitap etmeyen yöntemlerin kullanılması	6	
	Ezberci yöntemlerin tercih edilmesi	3	
	Hayatilik ilkesine aykırı bulunması	2	
Yeterli Görülen Durumlar	Eğlenceli ve yüksek motivasyonlu öğrenme	5	12
	Tekrar yapma ile öğrenme	5	
	İlgi çekici olması	2	
Toplam			42

Çizelge 16 incelendiğinde, Almanca dersinde kullanılan yöntem ve tekniklerin yeterliliği ile etkililiği ana teması içerisinde, iki farklı anlamsal temanın oluştuğu görülmektedir. Yapılan yüklemeler sonucu ortaya çıkan temalar *"Yetersiz görülen durumlar"* ve "*Yeterli görülen durumlar"* şeklindedir. Bu temalardan *"Yetersiz görülen durumlar"* temasının yüklenmesi 30, *"Yeterli görülen durumlar"* temasının yüklenmesi ise 12 çıkmıştır.

Öğrenci görüşleri dikkate alındığında, görüşlerde yoğunlaşan yüklemenin *"Yetersiz görülen durumlar"* temasında olduğu görülmüştür. Bir başka deyişle öğrencilerin çoğunluğu Almanca dersinde kullanılan yöntem ve teknikleri yetersiz bulmuştur. *"Yetersiz görülen durumlar"* teması, kendi içerisinde; iki farklı boyut, "yetersiz algılanma nedenleri" ile "etkili kullanıma yönelik olumsuzluklar" olmak üzere yedi alt temaya ayrılmıştır. Bunlar madde yüküne göre; "*etkinlik yapmaya imkân tanımama", "geleneksel yöntemlerin tercih edilmesi", "duyuşsal boyuta hitap etmeyen yöntemlerin kullanılması", "ezberci yöntemlerin tercih edilmesi"* ve *"hayatilik ilkesine aykırı bulunması"* olarak sıralanmıştır. *"Yeterli görülen durumlar"* olarak 12 yüklemesi bulunan temanın üç farklı alt teması oluşturulmuştur. Almanca dersinde kullanılan yöntem ve teknikleri yeterli bulan öğrenci cümleleri; *"eğlenceli ve yüksek motivasyonlu öğrenme", "tekrar yapma ile öğrenme"* ve *"ilgi çekici olması"* alt temaları olarak sıralanmıştır.

Çizelge 17: *Öğrencilerin, Almanca dersinde kullanılan öğretim materyallerine ve etkililiklerine ilişkin kodlamalar ve yükleme sayıları.*

Görüşler		**f**	**f**
Materyal Kullanımında Yetersizlik	Alışagelmiş materyal kullanımı	10	24
	Yetersiz kitap	9	
	Akıllı tahtanın yetersiz kullanımı	5	
Öğretim Materyallerinin Yeterli ve Etkili Oluşu	Kalıcılığı sağlaması	18	19
	Pratik öğrenmeye katkı	1	
Toplam			43

Çizelge 17 incelendiğinde; öğrencilerin, Almanca dersinde kullanılan öğretim materyallerine ve etkililiklerine dair görüşlerinin nitel boyutuna ilişkin bulguları verilmiştir. *"Öğretim materyalleri ve etkililikleri"* ana temasının içerisinde anlamsal olarak iki farklı kod yüklenmesi yapılan *"materyal kullanımında yetersizlik"* ve *"öğretim materyallerinin yeterli ve etkili oluşu"* temaların oluştuğu görülmektedir. Yüklemelerin olumsuz temasında daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Temaya ilişkin alt temalar *"alışagelmiş materyal kullanımı", "yetersiz kitap"* ve *"akıllı tahtanın yetersiz kullanımı"* olarak kodlanmıştır. Oluşan yeterli temasına ilişkin alt temalar ise, *"kalıcılığı sağlaması"* ve *"pratik öğrenmeye katkı"biçiminde* kodlanmıştır.
Araştırma kapsamındaki öğrencilerin görüşleri incelendiğinde, *"materyal kullanımında yetersizlik"* temasının yüklemesinde yoğunlaşma olduğu görülmüştür. Bir başka ifadeyle, öğrencilerin büyük çoğunluğu Almanca dersinde kullanılan öğretim materyallerini ve etkililiklerini yetersiz bulmuşlardır. Bu temanın üç alt teması; *"alışagelmiş materyal kullanımı", "yetersiz kitap"* ve *"akıllı tahtanın yetersiz kullanımı"* olarak kodlanmışlardır. Araştırma çerçevesinde belirlenen bir başka tema ise, Almanca dersi kapsamında öğretim materyallerinin kullanımı ve etkililiği boyutunun öğrenciler tarafından *"öğretim materyallerinin yeterli ve etkili oluşu"* olarak kategorize edilmesidir. Diğer bir ifadeyle, öğrenciler mevcut kullanılan materyallerin Almanca öğreniminde yeterli olduğunu ve öğrenmenin gerçekleşmesinde katkı sağladığı görüşünü belirtmişlerdir. Oluşan bu tema derinlemesine irdelendiğinde; *"kalıcılığı sağlaması"* ve *"pratik öğrenmeye katkı"* şeklinde alt temalar oluşturulmuştur.

Çizelge 18: *Öğrencilerin, Almanca öğreniminde karşılaştıkları zorluklara ilişkin kodlamalar ve yükleme sayıları.*

Görüşler		f	f
Dilden kaynaklı zorlukları	Telaffuz	15	35
	Farklı dil ailesi	6	
	Ezbere dayalı olması	5	
	Artikeller	4	
	Gramer zorluğu	3	
	Algılayıcı beceriler	2	
Öğretim Programı	İlköğretim kademesinde programda bulunmayışı	8	13
	Pratik eksikliği	4	
	Zaman alıcı	1	
Toplumsal Önyargı		2	2
Toplam			49

Çizelge 18 incelendiği zaman, öğrencilerin Almanca öğreniminde karşılaştıkları zorluklara ilişkin kodlamaları ve yükleme sayıları verilmiştir. *"Almanca öğreniminde karşılaşılan zorluklar"* ana temasını oluşturan öğrenci görüşmelerinde ana tema içerisinde üç ayrı temanın oluştuğu görülmüştür. Bu alt temalar, en fazla yükleme yapılandan en az yükleme yapılana doğru *"dilden kaynaklanan zorluklar", "öğretim programı"* ve *"toplumsal önyargı"* şeklinde sıralanmıştır.

Öğrenci görüşleri dikkate alındığında, görüşlerde yoğunlaşan yüklemenin *"dilden kaynaklanan zorluklar"* temasında olduğu görülmüştür. Bir başka deyişle öğrencilerin çoğunluğunun Almanca dersinde en zorlandıkları durumun dil yapısının farklı oluşudur. *"Dilden kaynaklanan zorluklar"* teması, kendi içerisinde altı alt temaya ayrılmıştır. Bunlar madde yüküne göre; "*telaffuz", "farklı dil ailesi", "ezbere dayalı olması", "artikeller", "gramer zorluğu"* ve *"algılayıcı beceriler"* olarak sıralanmıştır. Öğrenci formları incelendiğinde, *"Almanca öğreniminde karşılaşılan zorluklara"* ilişkin görüşlerde yoğunlaşan bir diğer temanın *"öğretim programı"* olduğu görülmüştür. Öğrencilerin yaptıkları yüklemeler doğrultusunda, Almanca dersinin lise kademesinde verilmeye başlanması öğrenciler tarafından öğrenmek için yeterli bulunmadığını göstermiştir. Lise bitiminde akademik yaşantının belirleyicisi durumunda olan Üniversite sınavından dolayı Almanca öğrenmeye zaman ayırmanın zor olduğunu ve pratik yapma imkânlarının kısıtlı oluşu öğrenmeyi zorlaştıran durumlar arasında sıralanmıştır. Öğrenci görüşleri esas alınarak *"öğretim programı"* temasının farklı alt dalları oluşturulmuştur. Oluşan alt temalar *"ilköğretim kademesinde programda bulunmayışı", "pratik eksikliği"* ve *"zaman alıcı"* biçiminde madde yüküne göre kodlandırılmıştır. Araştırma kapsamına katılan iki öğrenci *"Almanca öğreniminde karşılaşılan zorluklara"* ilişkin başka bir bakış açısı olan *"toplumsal önyargı"* temasını belirtmişlerdir.

Çizelge 19: *Öğrencilerin, etkili Almanca öğretiminin sağlanabilmesine ilişkin önerilerinin kodlamaları ve yükleme sayıları.*

Görüşler		**f**	**f**
Öğretim durumları	Daha fazla pratik	11	47
	Dil sınıfı ve hazırlık sınıfı	9	
	Oyun ve etkinlik-yaratıcı drama	8	
	Görsellik kullanımı	6	
	Duyuşsal boyut	4	
	Ders sayısının arttırılması	4	
	Online pratik	2	
	Doğal konuşucular	2	
	Sınıf mevcudu	1	
Hedefle İlgili	İlköğretim programına Almanca eklenmesi	10	16
	Sınav kaygısından bağımsız Almanca öğrenimi	5	
	Programın iyileştirilmesi	1	
Ölçme Değerlendirme	TYT'de bir karşılığının olması	2	3
	Ölçme-değerlendirme yönteminin yanlışlığı	1	
İçerikle ilgili	Daha az dilbilgisi	1	1
Toplam			67

Çizelge 19 incelendiğinde, Almanca dersinde etkili Almanca öğretiminin sağlanabilmesine ilişkin öneriler ana teması içerisinde, dört farklı anlamsal temanın oluştuğu görülmektedir.

Yapılan yüklemeler sonucu ortaya çıkan temalar *"Öğretim durumları", "Hedefle ilgili", "Ölçme değerlendirme"* ve "*İçerikle ilgili"* şeklindedir.
Araştırma kapsamındaki öğrencilerin, Almanca dersinde etkili Almanca öğretiminin sağlanabilmesine ilişkin görüş ve önerileri incelendiğinde, *"öğretim durumları"* temasının yüklemesinde yoğunlaşma olduğu saptanmıştır. Bir başka ifadeyle, öğrencilerin çoğunluğu daha verimli bir Almanca öğrenimi için, sınıf ortamında yapılmasında fayda görülen ve giderilmesi gereken durumlara yönelik önerilerde bulunmuşlardır. *"Öğretim durumları"* temasına ilişkin öğrencilerin önerileri doğrultusunda şu alt temalar oluşturulmuştur: *"daha fazla pratik", "dil sınıfı ve hazırlık sınıfı", "oyun ve etkinlik-yaratıcı drama", "görsellik*

kullanımı", "duyuşsal boyut", "ders sayısının arttırılması", "online pratik", "doğal konuşucular" ve *"sınıf mevcudu"*. Araştırma kapsamında bulunan öğrencilerin, Almanca dersinde etkili Almanca öğretiminin sağlanabilmesine ilişkin görüşleri çözümlenirken, *"hedefle ilgili"* tema oluşturulmuştur. Öğrenciler, *"ilköğretim programına Almancanın eklenmesi", "sınav kaygısından bağımsız Almanca öğreniminin olması"* ve *"programın iyileştirilmesine"* yönelik önerilerde bulunmuşlardır. *"Öğretim durumları"* ana teması bağlamında bir diğer tema ise, *"ölçme-değerlendirme"* biçiminde kodlanmıştır. Üç yüklemesi bulunan temanın alt temaları *"TYT'de bir karşılığının olmaması"* ile *"ölçme-değerlendirme yönteminin yanlışlığı"* olarak isimlendirilmiştir. Araştırmanın son sorusu olan *"Almanca dersinde daha etkili Almanca öğretimi için öneriler"* boyutuna ilişkin *"öğretim durumları"* temasında son alt boyut *"daha az dilbilgisi"* biçiminde kodlanmıştır.

TARTIŞMA

Yabancı dil öğrenmeye ilişkin çalışmalar uzun zamandır popülerliğini korumaktadır. Ülkemizin liselerinde birinci yabancı dil İngilizcenin yanı sıra ikinci yabancı dil olarak Almanca dersi verilmektedir. Bu bağlamda ülkemiz ve dünyada etkili yabancı dil öğretimi, üzerinde en çok durulan çalışma alanlarından birisi olmuştur. Bu çerçevede istendik öğretimin iyileştirilmesi amaçlanarak mevcut çalışma yapılmıştır. Lise öğrencilerinin Almanca dersine ilişkin tutumları cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırma ile kadın öğrencilerinin Almanca dersini sevmeye ilişkin tutumlarının erkek öğrencilerinden daha olumlu olduğu, sınıf düzeyleri açısından üst sınıflara geldikçe öğrencilerin Almancayı sevme düzeylerinde azalma olduğu ve okul türleri açısından Fen lisesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer lise türlerine göre Almanca dersini daha çok sevdikleri belirlenmiştir.

Alana ait literatür incelendiğinde, daha önce yapılmış araştırmalarda bu sonucu destekleyen başka çalışmaların olduğu saptanmıştır. İnal, Evin ve Saracaloğlu'nun (2005) çalışmalarında benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Hanbay'ın (2009) Anadolu lisesi öğrencilerinin Almanca dersine yönelik tutumlarını incelemek için yaptığı çalışmasında da kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre dil öğrenimde daha olumlu tutuma sahip oldukları yönünde paralel bir sonuç çıkmıştır. Gökler, Kalafat, Koçak, Yazar ve Türkoğlu'nun (2012) yaptıkları ortak çalışmanın sonucunda da kız öğrencilerin yabancı dil öğrenirken zihinsel becerilerin daha yatkın olduğu sonucu elde edilmiştir. Benzer bir sonuca Memduhoğlu ve Kozikoğlu (2015) tarafından yapılan çalışmalarında da ulaşılmıştır. Mevcut araştırmanın lise öğrencilerinin Almanca dersine yönelik özgüvenlerine ilişkin tutumları sonucunu alan yazında destekleyen araştırmalar bulunmaktadır. Mevcut araştırmada elde edilen sonuçlar, kadın öğrencilerinin erkek öğrencilerine göre Almanca dersinde olumlu tutum sergilediklerini ve Almanca dilini öğrenmeye yönelik daha yüksek özgüvene sahip olduklarını ortaya koymuştur. Bunun yanında sınıf düzeyleri açısından bakıldığında elde edilen bir başka sonuç ise, lise son sınıfında eğitim gören öğrencilerin alt kademelere göre Almanca dersine ilişkin daha düşük özgüvene sahip olduklarıdır. Ayrıca lise öğrencilerinin okul türleri değişkeni açısından özgüvenlerine ilişkin tutumlarında da Fen lisesi öğrencilerinin diğer lise türlerinde eğitim gören öğrencilerine göre Almanca dersine ilişkin daha yüksek özgüven duygusuna sahip oldukları tespit edilmiştir. Alan yazında Yılmaz ve Sakarya Maden'in (2016) araştırmalarında Trakya Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Almanca Öğretmenliği lisans programı öğrencilerinin kaygı durumları incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuç, Almanya dönüşlü öğrencilerin haricindeki diğer öğrencilerin tamamına yakınının Almanca dersine ilişkin kaygı düzeylerinin yüksek olduğu olarak saptanmıştır. Mevcut araştırmayla benzer sonuç Sağın Şimşek, Selvi ve Üzüm (2007) tarafından yapılmış olan çalışmada dikkat çekmektedir. Almanca ve Alman kültürüne ilişkin tutumları inceleyen çalışmada, Almancanın tarih boyunca felsefi ve edebi zenginliği

vurgulanırken, Almanya ve Avrupa Birliği ile yakın sosyal ve ekonomik ilişkilerin bu dile olan ihtiyacı arttırdığı vurgulanmıştır. Farklı bir sonuca Sobočan (2016) tarafından yapılan araştırmada, öğrencilerin Almancaya ihtiyaç duymadıkları ve okulda Almanca dersini seçen öğrenci sayılarının giderek azaldığı çıkmıştır. Rashid ve Jabbar'ın (2017) yaptıkları çalışma sonuçları, öğrencilerin yabancı dile ihtiyaç duydukları, çünkü bu durumun ayrıcalıklı hissettirdiğini, bunun yanında başka milletlerle iletişim için gerekli olduğunu ve duyguları hedef dilde yansıtma olanağı sağlaması bakımından ihtiyaç olarak görüldüğü çıkmıştır. Kovac ve Zdilar'ın (2017) araştırma sonucunda, iş istihdamı ve para kazanmak amacıyla hedef dilde iletişim kurmak için Almancaya olan ihtiyaç tespit edilmiştir. Yapılan mevcut araştırmada öğrencilerin Almanca dersinde azimlerine ilişkin tutumlarında kadın öğrencilerinin lehine erkek öğrencilerine göre pozitif yönde ve öğrencilerin okul türlerine göre Fen lisesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer lise türlerine göre Almanca dersinde daha yüksek azim duydukları ve Almancayı öğrenmek için gayret ettikleri sonucuna ulaşılırken, öğrencilerin sınıf düzeylerine göre sonuçlarında istatiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Uslu ve Özek'in (2004) yaptıkları araştırmalarında, öğretmen adaylarının yabancı dile, dilin ait olduğu topluma ve kültürüne olan ilgilerinin dili öğrenmek için azim duygusunun oluştuğuna ilişkin sonucuna ulaşmışlardır. Bahçeci ve Yaşar'ın (2007) araştırmasında çıkan sonuç ise, öğretmenlerin derslerde uyguladıkları yöntemlerin öğrenmeyi zevkli hâle getirmekten uzak olduğu, derse olan azmi düşürdüğü ve derse ilişkin öğrenmenin temelini oluşturan ilgi kavramı bağlamında bilincin yetersiz olduğudur. Alan yazınla genel anlamda paralellik gösteren mevcut çalışmada, öğrencilerin Almanca dersine yönelik cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türleri değişkenleri açısından ölçeğin tümüne ilişkin tutumları arasında istatiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Araştırma ile elden nitel bulgulara dayanan sonuçlarda, lise öğrencilerinin Almanca dersinde kullanılan yöntem ve tekniklerin yeterliliği ile etkililiğine ilişkin görüşlerinde yetersiz görülen durumların daha fazla olduğu çıkmıştır. Almanca dersinde kullanılan materyallerin ve etkililiklerine ilişkin görüşlerde de yüklemelerin olumsuz temasında daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ulaşılana bu sonucu Bahçeci ve Yaşar'ın (2007) araştırmaları, desteklemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın nicel boyutuna ilişkin sonuçları, Almanca Dersi Tutum Ölçeğinden elde edilen bulgulara dayalı olarak ortaya konmuştur. Lise öğrencilerinin Almanca dersini sevmeye ilişkin tutumlarında cinsiyet değişkeni açısından kadın öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre Almanca dersini sevmeye ilişkin ulaşılan bulgular, 9.Sınıf öğrencileri ile 10.Sınıf öğrencileri ve 12.Sınıf öğrencileri arasında, 10.Sınıf öğrencileri ile 12.Sınıf öğrencileri arasında ve 11.Sınıf öğrencileri ile 12.Sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir farklılığın oluştuğunu göstermiştir. Lise öğrencilerinin Almanca dersini sevmeye ilişkin tutumlarında okul türleri değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Lise öğrencilerinin Almanca dersine yönelik özgüvenlerine ilişkin cinsiyet değişkenine göre kadın öğrencileri ile erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılığın oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni açısından özgüvenlerine yönelik bulgularda, sonuçlar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Okul türleri değişken açısından öğrencilerin özgüvenlerine ilişkin bulguların sonucu, farklı lise türlerinde öğrenim gören öğrenciler arasında anlamlı bir farkın olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrencilerin cinsiyet değişkeni açısından Almancaya ihtiyaç duymalarına ilişkin tutumlarına yönelik bulguların sonucunda kadın öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılığın olduğu çıkmıştır. Lise öğrencilerinin Almanca diline olan ihtiyacına ilişkin tutumlarında sınıf düzeyi değişkeni açısından bulgular anlamlı bir farklılığın oluştuğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgulara dayanarak öğrencilerin okul türleri değişkeni açısından Almanca ihtiyaçlarına yönelik tutumlarının farklılaştığı ulaşılan bir diğer sonuç olmaktadır. Öğrencilerin Almanca dersinde cinsiyet

değişkenine göre azimlerine ilişkin tutumlarına yönelik bulguların sonucunda anlamlı bir fark bulunmuştur. Elde edilen bulgular, öğrencilerin Almanca dersi bağlamında azimlerine ilişkin tutumlarının sınıf düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılığın saptanmaması ile sonuçlanmıştır. Öğrencilerin okul türleri değişkeni açısından Almanca dersine ilişkin azim duymaya yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık olduğu sonucu belirlenmiştir.

Lise öğrencilerinin Almanca dersine ilişkin görüşlerine dair nitel bulgular sonucunda elde edilen sonuçlara göre; Almanca dersinde kullanılan yöntem ve tekniklerin yeterliliği ile etkililiğine ilişkin görüşler, yetersiz görülen durumlar ile yeterli görülen durumlar olmak üzere iki ayrı anlamsal kategoride toplanmıştır. Araştırma kapsamındaki öğrenci görüşlerine dayanarak ve yapılan frekans yüklemeleri göz önüne alınarak, öğrencilerin Almanca dersinde kullanılan yöntem ve teknikleri yetersiz buldukları ve etkili görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Almanca dersinde kullanılan materyallerin ve etkililiklerine ilişkin görüşler, materyal kullanımında yetersizlik ve öğretim materyallerinin yeterli ve etkili oluşu biçiminde iki ayrı anlamsal kategoride toplanmıştır. Almanca dersinde kullanılan materyallerin ve etkililiklerine ilişkin görüşlerde yüklemelerin olumsuz temasında daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Almanca öğreniminde karşılaşılan zorluklara ilişkin görüşler üç farklı anlamsal kategoriye ayrılmıştır. En fazla frekans yüklemesini, dilden kaynaklanan zorluklar adlı kategori almıştır. Dilin, toplum tarafından kaba, anlaşılmaz ve gereksiz görülmesi öğrencinin Almanca öğrenebilmesi için bir zorluk olarak ortaya çıkmıştır. Nitel boyuta ilişkin son sonuç etkili Almanca öğretiminin sağlanabilmesine ilişkin öneriler olmuştur. Öneriler dört farklı anlamsal kategoriye ayrılmıştır. Öğrenciler, öğretim durumları, hedefle İlgili, ölçme değerlendirme ve içerikle ilgili öneriler sunmuşlardır. Görüşlerin sonucunda en fazla yüklemeyi öğretim durumları kategorisi almıştır.

Nicel Amaçlara Yönelik Öneriler

1. Öğrencilere uygulanan ölçekten elde edilen sonuçlar doğrultusunda, erkek öğrencilerinin kadın öğrencilere göre Almanca dersinden hoşlanmadıkları tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerinin, Almancayı sevmemelerinin sebeplerini araştıran çalışmalar yapılmalıdır.
2. Öğrencilerin Almanca öğrenmeleri ders saati ile sınırlı tutulmamalıdır. Öğretmenler, öğrencilerini hem derse yönelik hem de aralarında Almanca sohbet edebilecekleri bir sosyal medya sayfası kurmaya teşvik etmelidir.
3. Öğretmenler, öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamalı ve Almanca konuşmaları için teşvik etmeli. Yapılan hatalar anlayışla karşılanmalı ve öğrencide özgüven sağlanmalıdır.
4. Üniversite sınavında Almanca dersinden soru olmadığından dolayı sınıf düzeyleri arasında farklar belirlenmiştir. 9.Sınıf öğrencileri teşvik ve doğru yönlendirme ile Almancayı öğrenebilme imkânını ve özgüvenlerini sonraki yıllarda kaybettikleri belirlenmiştir. Üniversite sınavına hazırlanma yoğunluğu sürecinde Almanca dersi geri plâna atılmaktadır. Öğrencilerin yabancı dil öğrenmelerinin aksamaması için azimlendirilmeli ve gelecekteki meslek seçimini belirleyen üniversite sınavında sorulmak üzere Almanca soru eklenmelidir.

Nitel Amaçlara Yönelik Öneriler

1. Öğrencilerin görüşleri doğrultusunda, Almanca dersinde kullanılan yöntem ve tekniklerin yetersiz görüldüğü tespit edilmiştir. Öğrenciler derslerde sıkıldıklarını ve var olan yöntemlerin motivasyon düzeyini düşürdüğünü belirtmişlerdir. Derslerde dil öğrenmeye katkı sağlayacak yeni yöntemler geliştirilmeli, mevcut yöntemler revize edilmelidir.
2. Araştırmada, Almanca derslerinde materyal eksikliği veya yetersiz materyal kullanımının dil öğrenimi üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu çıkmıştır. Hedeflenen öğrenim düzeyine ulaşmak için, görsel ve işitsel ihtiyaçları gidermede akıllı tahtalar daha verimli kullanılmalıdır. Bununla birlikte, öğrencilere yine akıllı tahtadan sunum yapmaları için

slaytlar hazırlattırılmalı ve Almanca sunumlar için teşvik ettirilmelidir. Ders kitaplarının formatı revize edilip, ağır gramer konularının yanında öğrencilerin zevkle yapabileceği okuma parçaları veya uygulayabilecekleri kısa dramalar eklenmelidir.

3. Öğrencilerin, Almanca öğrenirken karşılaştıkları en önemli zorluğun Almancanın telaffuzu olduğu tespit edilmiştir. Bu zorluğu ortadan kaldırmak için öncellikle sınıflarda konuşma pratikleri arttırılmalıdır. Ayrıca doğal konuşucu olan öğretmenlerden yararlanılmalıdır, dersleri hedef dilde yürütmek öğrencinin daha fazla Almancaya maruz kalarak daha hızlı öğrenmesini sağlayacaktır.
4. Verimli ve istendik öğrenmenin gerçekleşebilmesi için, Almanca derslerinde öğrenciler küçük gruplar halinde U veya V oturma düzeninde oturtularak derse aktif katılım sağlanmalıdır.
5. Başarılı bir Almanca öğreniminin oluşabilmesi için, lise öncesi kademelerde de Almanca dersi Milli Eğitim programına koyulmalıdır.

KAYNAKLAR

Akıllılar, T. (2013). İkinci Yabancı Dil Olarak Almanca Öğreniminde Üstbilişsel Farkındalık. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* özel sayı, 275-285.

Akpınar Dellal, N. ve Bora Günak, D. (2009). Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi'nde İkinci Yabancı Dil Olarak Almanca Öğrenen Öğrencilerin Öğrenme Motivasyonları. *Dil Dergisi* 143, 20-41.

Anbarlı Kırkız, Y. (2010). Öğrencilerin İngilizce Dersine Ait Tutumları ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki. T.C. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.*

Bahçeci, B. ve Yaşar, M. (2007). Ortaöğretim Kurumlarında İngilizce Öğretimine İlişkin Öğrenci Görüşleri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6(1), 9-16.

Coşkun Demirpolat, B. (2015). Türkiye'nin Yabancı Dil Öğretimiyle İmtihanı Sorunlar ve Çözüm Önerileri. İstanbul. *SETA, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı* 13.

Çetin, İ. (2012). Tutum Nedir? Tutumların Özellikleri. *www.tavsiyeediyorum.com* (Erişim tarihi, 26 Aralık 2019).

Çetintaş, B. ve Genç, A. (2016). Fremdsprachenlernen in der Türkei im Fokus İnternationaler Beziehungen. *İdil dergisi*. 5(26), 1671-1689.

Çetintaş, B. ve Genç, A. (2016). Zur Entwicklung eines Deutschsprachigen Masterstudienengangs, der Zur Arbeit und Beratung in Bilıngualen Kitas und Vorschulen Qualifiziert. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 36, 1-18.

Engin, A. O., Özen, Ş. ve Bayoğlu, V. (2009). Öğrencilerin Okul Öğrenme Başarılarını Etkileyen Bazı Temel Değişkenler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3, 125-156.

Ergin, A. ve Karataş, H. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Başarı Odaklı Motivasyon Düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 33(4), 868-887.

Gömleksiz, M. N. ve Kılınç, H. H. (2014). Lise 12. Sınıf Öğrencilerinin İngilizce Öz Yeterlik İnançlarına İlişkin Görüşleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24(2), 43-60.

Gökler, R., Kalafat, S., Koçak, R., Yazar, O.Z. ve Türkoğlu, E. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Yabancı Dil Dersine Karşı Tutumları ile Kontrol Odağı Durumları Arasındaki İlişkinin Farklı Değişkenler Bakımından İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 2, 247-265.

Hasan, K. (2010). Individual and Social-Psychological Variables Related to Bangladeshi Students and their Proficiency in ESL. *The Journal of Asia TEFL* 7(1), 333-361.

Hanbay, O. (2009). 10. Sınıf Öğrencilerinin Farklı Değişkenlere Göre İkinci Yabancı Dil Olarak Almancaya Yönelik Tutumları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Electronic Journal of Social Sciences* 8, 79-91.

İnal, S., Evin, İ. ve Saracoğlu A. S. (2005). Yabancı Dil ve Yabancı Dil Edinimi ile Öğrenci Yaklaşımları Arasındaki İlişki. *Dil Dergisi*, 130, 38-53.

Juska-Bracher, B. ve Nodari, C. (2015). Sprachliche Voraussetzungen für den Schulerfolg. *Babylonia* 3(15), 23-31.

Kara, A. (2010). Öğrenmeye İlişkin Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 9(32), 49-62.

Karasar, N. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemi. (27. baskı) Ankara: *Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık*.

Kazazoğlu, S. (2013). Türkçe ve İngilizce Derslerine Yönelik Tutumun Akademik Başarıya Etkisi. *Eğitim ve Bilim* 38(170), 294-307.

Kırmızı, B. ve İşigüzel, B. (2014). Almanca Derslerinde Öğrenci Başarısını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 24(1), 13-23.

Kovac, M. M. ve Zdilar, A. M. (2017). Students'Attitudes towards Foreign Languages. *Journal of Educational and Developmental Psychology* 7(2), 124-133.

McMillan, J. H. ve Schumacher, S. (2006). Research in Education: Evidence-Based Inquiry. 6. Baskı. *ERİC,* Boston, Amerika.

Memduhoğlu, H. B. ve Kozikoğlu, İ. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Yabancı Dil Derslerine İlişkin Tutumları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 24, 184-202.

Placci, G., Barbeito, M. C. ve Valsecchi, M. İ. (2012). EAP students' motivation to learn English: What do they believe in? *Anglada, L. ve Banegas, D. L. (Ed.). Views on Motivation and Autonomy in ELT.* XXXVII FAAPI Conference. Arjantin.

Rashid, K. T. ve Jabbar, D. J. (2017). Analyzing Student's Attitude towards Foreign Language Learning. *International Journal of Social Sciences & Educational Studies* 3(4), 185-196.

Sağın Şimşek, Ç., Selvi, A. F. ve Üzüm, B. (2007). Attitudes towards German language and culture: Reflections from Turkey. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht*, 12(3), 1-13.

Serengil U. (2007). Yabancı Dil Öğrenmenin Önemi ve Gerekliliği. *Anadolu BİL Meslek Yüksekokulu Dergisi* 2(7), 66-80.

Sobočan, M. (2016). Students' Attitude Towards German Language Learning. *The Future of Education*, 6.

TDK (2011). Türkçe Sözlük. Ankara: *Türk Dil Kurumu Yayınları.*

Thiele, M. (2020). Dünyada Almanca. *www.deutschland.de*. (Erişim tarihi, 26 Mayıs 2020).

Uslu, Z. ve Özek, Y. (2004). Yabancı Dil Öğretmeni Adaylarının İkinci Yabancı Dili Öğrenmeye İlişkin Tutum ve Görüşleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* 2, 129-140.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Ankara: Seçkin Yayıncılık.*

Yılmaz, D. ve Sakarya Maden, S. (2016). Dil Öğrenim Sürecinde Almanca Öğretmen Adaylarının Kaygı Tutumlarına İlişkin Bir Araştırma. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6(2), 201-211.

Zafarghandi, A. M. ve Jodai, H. (2012). Attitudes toward English and English Learning at an Iranian Military University: A Preliminary Survey. *International Journal of Social Sciences and Education* 2(1), 102-123.

ÇOCUK EDEBİYATINDA TÜRK MİTOLOJİSİNİN İZLERİ: 3, 7, 40

Dr. Elif Aydın
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Rektörlük, Türk Dili Bölümü
Orcid id: 0000-0001-6027-4431
Dr. Öğr. Üyesi Tuba Kaplan Alptekin
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Orcid id: 0000-0002-7813-0679

ÖZET

Bu çalışmada çocuk edebiyatı eserlerinde geçen sayılara hangi mitolojik yüklemeler ve anlamlandırmaların yapıldığını tespit etmek, mitolojik sayıların eserlerde nasıl yer aldığını ortaya koymak amaçlanmış; sayılar üzerinden mitolojinin çocuk edebiyatındaki yeri belirlenmek istenmiştir. Bu amaçla Millî Eğitim Bakanlığının 2005-2018 yılları arasında ilköğretim okulları için okutulmasını tavsiye ettiği "100 Temel Eser" listesinde yer alan Türk Edebiyatına ait eserler (61 eser), Türk kültüründe mitolojik yeri olan 3-7-40 sayılarına hangi anlamların yüklendiğini belirlemek amacıyla okunmuştur. Doküman analizi ile belirlenen mitolojik sayıların kullanımı ile ilgili ögeler betimsel analiz ile yorumlanmıştır. İncelenen çocuk edebiyatı eserlerinde belirlenen mitik sayıların kulllanım alanlarının çeşitli ve zengin olduğu görülmüştür. Kullanım sıklığına bakıldığında en fazla geçmesi sebebiyle Türk kültür dünyasında 40 sayısının çok önemli bir yeri olduğu belirlenmiştir. Destan, masal, hikâye, roman, sohbet, tiyatro, şiir, efsane, özdeyiş, biyografi, anı olmak üzere geniş bir kitap türü çeşitliliğine sahip 100 Temel Eser Listesindeki yerli eserler içinde mitik sayıların en fazla geçtiği türün masal olduğu tespit edilmiştir. 3, 7, 40 sayıları Türk kültürünün inanç, tefekkür ve bilinçaltını yansıtması, günümüzde bile yaşayan, kabul gören gelenek ve değerleri aktarması bakımından önemli bir yere sahiptir. Bu çalışma ile sadece sayılara bakılarak bile Türk kültürünün temelleri hakkında fikir edinebileceği gerçeği ortaya çıkmaktadır. İncelenen eserlerdeki sayılar yoluyla verilen kültürel aktarımlar, çocuğun hem kendi kültürünü tanımasına imkân vermekte hem de onu yaşadığı topluma hazırlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, mitoloji, 100 Temel Eser, mit, sayı

TRACES OF TURKISH MYTHOLOGY IN CHILDREN'S LITERATURE: NUMBERS 3, 7, 40

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine which mythological attributions and interpretations are made to the numbers in the works of children's literature, and to reveal how the mythological numbers take place in the works; It is aimed to determine the place of mythology in children's literature through numbers. For this purpose, the works of Turkish Literature (61 works) included in the list of "100 Essential Works" recommended by the Ministry of National Education to be taught for primary schools between 2005-2018 were read in order to determine what meanings were attributed to the numbers 3-7-40, which have a mythological place in Turkish culture. Elements related to the use of mythological numbers determined by document

analysis were interpreted with descriptive analysis. It was observed that the usage areas of mythological numbers determined in the examined children's literature works were varied and rich. When we look at the frequency of use, it has been determined that the number 40 has a very important place in the Turkish cultural world because it is the highest. It has been determined that the genre in which the most mythical numbers are mentioned among the domestic works in the 100 Essential Works List, which has a wide variety of book types such as epic, fairy tale, story, novel, conversation, drama, poem, legend, epigram, biography, memoir, is fairy tale. It is possible to state that the number 3, 7, 40 has an important place in terms of reflecting the belief, contemplation and subconscious of Turkish culture and conveying the accepted traditions and values even today. about the basics the fact that he can get an idea emerges. The cultural transfers given through the numbers in the analyzed works both allow the child to get to know his/her own culture and prepare him/her for the society in which he/she lives.

Key Words: Children's literature, mythology, 100 Essential Works, myth, number

GİRİŞ

Mitoloji; bir millete ait efsane, masal, mitik anlatımlar ve inanışları ele alarak çözümleyen ve böylece o milletin düşünce yapısını ortaya çıkarmaya çalışan sonuçta da bütün milletlerin düşünce yapılarından hareketle insanı ve yaşamı anlamlandırmaya çalışan bir bilim dalıdır. Bayat (2019) mitleri; her milletin millî tefekkürünün, millî psikolojisinin, kendine has özelliklerinin ilk kaynağı olarak görür. Ona göre mitolojik şuurun ürünü olan mitler; her kavmin milli kültürünün temeli, milli bilincinin özü olmakla beraber zamanla değişmesine, başka biçimlerde kendini göstermesine rağmen hiçbir zaman kaybolup gitmez.

Bugün binlerce yıl öncesinden itibaren Kuzey Asya'dan Irak'a doğuda Çin ve batıda Balkanlara uzanan birbirinden uzak çok geniş bir coğrafyada alfabe bakımından en fazla çeşitliliğe sahip, büyük çoğunluğu Müslüman olmakla beraber bütün büyük dinleri kabul etmiş Türklerden oluşan bir Türk dünyası profili çizilebilir. Din, dil ve alfabe farklılığının Türk kültürü üst kimliğini ayrıştırması gerekirken aksine Türk dünyasının kalıcı olmasını sağlayan ortak zihniyet ve dünya görüşü, Türk mitolojik düşüncesinin tezahürüdür. Dil ve din farklılığına rağmen Türk mitolojik düşüncesi, benlik değerlerinin korunmasını ve yaşatılmasını sağlamıştır. Bu sebeple tüm yoğun kültürel etkileşimlerde bile Türk dünyasını birleştiren Türk mitolojisinin her yönüyle bilinmesi ve ele alınması gereklidir. Çocuk edebiyatında mitolojinin izlerini aramak amacıyla yola çıkılan bu çalışma, 3, 7, 40 sayıları bağlamında mitolojinin yansımalarının ne derece ve nasıl olduğunu belirlemeye yöneliktir.

"Türk mitolojisi konusunda bugüne kadar yapılan çalışmalar genel anlamda ihtiyaca cevap vermekte, ancak yine de tüm yönleriyle eski Türk mitolojisini ortaya koyacak yeni eserlere ihtiyaç duyulmaktadır." (Erdoğan, 2007: 4) savından hareketle bu çalışmada Türk mitolojisi 100 Temel Eser'e nasıl yansımıştır sorusunun cevabı aranmıştır. "Gökyüzünden yeryüzüne kadar, zerreden insan kadar her konuda yetkin bir dil ve üslup ortaya koyan mitoslar" (Erdoğan, 2007: 4) sadece sayılar yönünden ele alınmıştır. Toplumumuzun 3, 7 ve 40 sayılarına hangi anlamları yüklediği ortaya koyulmuştur.

Sayılar, bir yandan yaşamı sembolize ederken, diğer yandan onlara yüklenen gizil manalarla, yaşamın mistik ve metafizik yönüne ilişkin anahtar görevi görürler. Doğanın ve yaşamın gizeminin şifreleri olan sayılar, rastlantısal ve gelişigüzel değil, binlerce yıldır insanoğlunun gözlem, deneyim ve birikimlerinin sonucunda elde edilmiş motiflerdir (Kılıç, 2016: 733). Kökeni mitolojik geçmişe dayanan sayılar; bir milletin hayata karşı duyuş, düşünüş ve algılayışının göstergelerinden biridir (Tekin, 2020: 134).

Türk kültürü ve geleneklerinde sayılar üzerine kurulan inanç sistemi Şamanizm'e ve Orta Asya'daki yaşam biçimine dayanmaktadır. İslamiyet'in kabul edilmesiyle birlikte İslam dininin etkisiyle de bu sayılar tesirini devam ettirmiştir. Çünkü İslam dininde "üç, dört, yedi, kırk" gibi sayılar çeşitli anlamlar taşımaktadır (Tetik, 2019: 111). Toplum tarafından bazı sayılar, taşıdıkları hususiyetlerden dolayı farklı anlamlandırılmıştır. Sayılara yüklenen anlamlardan dolayı bu sayıların kutsal olduğuna inanılmaktadır (Durbilmez, 2007: 177).

Çoruhlu sayıları iki ana grup halinde- Müslüman olmayan ve eski Türk inanışlarını sürdüren toplulukların mitleri ve inanışlarında sayıların yeri (1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 12, 13, 16, 17, 19, 27, 29, 30, 33, 40, 41, 72, 99, 18000) ve Müslüman Türk topluluklarının inanışlarında sayıların yeri (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 17, 18, 19, 28, 40, 66, 70, 80, 99, 120)- almanın gerekliliği üzerinde durur (Çoruhlu, 2012). Türk düşünce sisteminin geçirdiği aşamaları görmek için sayılar İslamiyet öncesi ve sonrası şeklinde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Literatürde tek bir sayı üzerine eğilen çalışmalar olmakla beraber genellikle birden fazla sayı araştırılmıştır. Durbilmez (2011), mani, efsane, halk anlatısı, fütüvvetname, destan, masal vb. olmak üzere Batı Trakya folklorunda görülen "üç", "dört", "yedi", "dokuz", "kırk" sayılarına yüklenen mitolojik anlamları tespit ederken diğer bir çalışmasında (2010) Romanya'da yaşayan Tatar Türklerinin sözlü edebiyat ürünlerinde 3, 4, 5, 6, 7, 9, 40 sayılarının simgesel özellikler taşıdıklarını ortaya koymuştur. Başka bir çalışmasında ise (2008) Nahçıvan'da yaşayan Azerbaycan Türklerinin halk inanışlarında "üç", "dört", "yedi", "kırk" gibi sayılara yüklenen anlamları ortaya çıkarmıştır. Küçük (2013) sayı motiflerinin din ve dinî anlayış ile şekillendiğini öne sürerek bu savını, Türk destanlarından 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 40 sayılarını örnek vererek ispatlamıştır. Tekin (2020) çalışmasında, Kazan Tatarlarının halk kültüründe sıkça görülen "üç", "dört", "yedi", "dokuz" ve "kırk" sayılarının yüklendiği mitolojik anlamlar tespit ederek Türklerin kültürel kimliğinin kökenlerinin mitolojik çağlara kadar uzandığını ortaya koymuştur. Kumru (2017) mitolojik bir bakış açısıyla ele aldığı Orhun Abidelerinde sayı simgeciliğini de tespit etmiş ve 4, 17, 70 ve 700 sayılarına yüklenen anlamları ortaya çıkarmıştır. Tarçın (2012) Kayseri/Üç konak ve Adana/Yeniayla köyleri halk kültüründe "üç", "yedi", "kırk" sayıları ile ilgili uygulamaları tespit etmiş ve değerlendirmiştir. Torebekkyzy (2021) Türk halk kültürü ve edebiyatındaki "yedi" sayısının gizemlerinin Türk dünyasına İslamiyet gelmeden önce yüklendiğini ve İslamiyetle birlikte anlamını daha da derinleştirdiğini ortaya koymuştur. Güvenç (2009) halk edebiyatı ürünlerinde "Kırk"ın formülistik bir sayı olarak sıklıkla kullanıldığını tespit etmiştir. Kılıç (2016), Türkmen kültüründe ve takılarında en sık rastlanan mistik anlamlar yüklenmiş sayıları 3, 4, 5, 7, 8, 9 ve 40 olarak tespit etmiştir.

Mitolojik sayılarla ilgili çalışmaların farklı coğrafyalarda yaşayan Türk halklarının folkloru üzerinde yoğunlaştığı görülür. Araştırmaya konu olan sayılar içinde 3, 4, 7, 9, 40 sayıları daha fazla incelenirken bu çalışmada Türk kültüründe daha fazla yer edindiği düşünülen 3, 7 ve 40 sayıları değerlendirilmiştir. Sayıların araştırıldığı alan bakımından halk kültürü önem arz etmektedir. Mitlerin sözlü edebiyatın kaynağı oluşu (Bayat, 2019: 74) araştırmacıların gözünü sözlü edebiyat ürünlerine çevirmiştir. Çocuk kitaplarına sayılar penceresinden mitik bir gözle bakan çalışmalara ise rastlanılmamıştır. MEB'in 2005-2018 yılları arasında okutulmasını tavsiye ettiği 100 Temel Eser listesindeki Türk Edebiyatı kapsamına giren eserleri (61 eser) roman, söylev, hikâye, şiir, deneme, gezi, anı, biyografi, fıkra ve masal olmak üzere geniş bir yelpazededir. Türk Çocuk Edebiyatına ait farklı türleri barındırması sebebi ile çalışma, sayıların araştırıldığı alan bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı, öğrencilerin kitap okuma alışkanlığı kazanması amacıyla, çocuk ve ilk gençlik edebiyatı alanında uzman kişilerin belirlediği eserler doğrultusunda yerli ve yabancı eserler olmak üzere 100 Temel Eser listesi oluşturmuştur. Listedeki yerli edebiyata ait 62 eserden sadece *Necip Fazıl Kısakürek'ten Seçmeler* adlı eser temin edilemediği için değerlendirmeye alınmamıştır. Bu nedenle çalışmada 62 eser yerine 61 eser yer almaktadır. Her

ne kadar 2018 yılında MEB tarafından yürürlükten kaldırılmışsa da liste 2005-2018 yılları arasında ders içi ve ders dışı etkinliklerle 13 yıl gibi uzunca bir süre eğitim uygulamalarına dâhil edildiği için araştırılmaya değer bulunmuştur. Bu uzun süre zarfında üzerinde birçok araştırma yapılan eserlerin mitolojik sayılar bakımından ele alınmadığı tespit edilmiştir.

YÖNTEM

1.Araştırmanın Modeli

Çalışma, tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2003: 77). Bu bağlamda Türk çocuk edebiyatındaki MEB onaylı "100 Temel Eser" den hareketle toplumumuz sayıları mitik bir gözle nasıl görmüş, onlara hangi mitik anlamları yüklemiştir; sorusunun cevabı aranmıştır.

2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu MEB "100 Temel Eser" seçkisinde yer alan 61 adet yerli eser oluşturmaktadır. 100 Temel Eser'de yer almasına rağmen temin edilemediği için *Necip Fazıl'dan Seçmeler* adlı eser çalışmaya dâhil edilememiştir. Metin içinde tekrarlara düşmemek için eserler, Eser 1, Eser 2 şeklinde tanımlanmış ve her bir esere sayı verilmiştir. Yayımlandığı sıralama esas alınarak ve çıkarılan eserlerin yerine yenilerinin konulduğu "100 Temel Eser" yazar ve eser adları aşağıda gösterilmiştir (URL1).

100 Temel Eser Seçkisindeki İncelenen Yerli Eserler

E1. Dede Korkut Kitabı (İlköğretim İçin Uyarlama) (2008). Yayına Hazırlayan Sercan Acar İstanbul: Nar Yayınları

E2. Mevlana'nın mesnevisinden seçme hikâyeler (İlköğretim Çocukları İçin Seçme Hikâyeler). (2016). Hazırlayan Nervin Akgül. İstanbul: Türdav Yayın Grubu.

E3. Karagöz ile Hacivat. (İlköğretim İçin Seçme Hikâyeler). (t.y.) Yayına Haz. Rüştü Aydoğan, Ankara: Evrensel İletişim Yayınları.

E4. Kemal, N. (2007). Vatan yahut Silistre. (yay. haz. Ahmet Zeki İzgöer). İstanbul: Nar Yayınları.

E5. Naci, M. (2013). Ömer'in çocukluğu. (haz. Adem Ceyhan). İstanbul: Nesil Yayınları.

E6. Gürpınar, H. R. (2007). Gulyabani. 2.Baskı. İstanbul: İskele Yayıncılık.

E7. Fikret, T. (2008). Şermin. (Yay. haz. Ahmet Zeki İzgöer). İstanbul: Nar Yayınları.

E8. Gökalp, Z. (2017). Altın ışık. (haz. Esra Gökşen). 3.Baskı. İstanbul: Sedir Yayınları.

E9. Seyfettin, Ö. (t.y.). Yalnız efe. (Ed. M. T. Ekiz). İstanbul: Beyan Yayınları.

E10. Gövsa, İ. A. (2009). Çocuk şiirleri. 10.Baskı. Ankara: Elips Kitap.

E11. Karaosmanoğlu, Y. K. (2020). Hep o şarkı. 26.Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

E12.Orhon, O. S.(t.y.). Peri kızı ile çoban hikâyesi. (haz.Mümin Semereci). Konya: Kitapmatik Eğitim Kitabevi.

E13. Halikarnas Balıkçısı (2018). Uluç reis. 15. Basım. Ankara: Bilgi Yayınevi.

E14. Ünaydın, R. E. (2009). Damla damla. 1.Baskı. Konya: Tablet Kitabevi.

E15. Yesari, M. (2019). Bağrıyanık Ömer. İstanbul: Martı Yayınları.

E16. Nihal, Ş. (2013). Domaniç dağlarının yolcusu. 14.Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları.

E17. Güney, E. C. (2009). Evvel zaman içinde. İstanbul: Nar Yayınları.

E18. Seyda, M. (2018). Cumhuriyet öncesi yazarlardan çocuklara hikâyeler. 9.Baskı. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

E19. Seyda, M. (2019). Gururlu peri. 29.Baskı. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

E20. Çamlıbel, F. N. (2019). Akın. 7.Baskı. İstanbul: YKY.

E21. Safa, P.(t.y.). Havaya uçan at. İstanbul: Damla Yayınevi.

E22. Zorlutuna, H. N. (2020). Benim küçük dostlarım. Ankara: Panama Yayıncılık.

E23. Hikmet, N. (2020). Sevdalı bulut. (resimleyen Cem Kızıltuğ) 48. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

E24. Tuğcu, K. (2019). Kuklacı. İstanbul: Damla Yayınevi.

E25. Tuğcu, K. (2020). Yer altında bir şehir. 15.Baskı. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

E26. Asya, A. N. (2019). Arif Nihat Asya'dan seçme şiirler. (haz. Cengizhan Orakçı). 10.Baskı. Ankara: Elips Kitapları.

E27. Sait Faik Abasıyanık seçme hikâyeler. R. Kızıler (Ed.) (18.baskı). (2019). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

E28. Tecer, A.K.(2017). Koçyiğit Köroğlu. 22.Baskı. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

E29. Boratav, P.N. (2017). Az gittik uz gittik. 16. Basım. Ankara: İmge Kitabevi.

E30. Süreyya, C. (2020). Aritmetik iyi kuşlar pekiyi. 47.baskı. (Haz. Necati Güngör). İstanbul: YKY.

E31. Aşkun, V. H. (2006). Çocuklara şiirler. Ankara: Elips Kitap.

E32. Çalapala, R. ve Çalapala, N. (2020). 87 Oğuz. 53. Basım. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

E33. Enç, M. (2020). Bitmeyen gece. 27. Basım. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

E34. Ilgaz, R. (2021). Halime kaptan. 45.Basım. Çınar Yayınları: İstanbul.

E35. Uçuk, C. (2017). Gümüş kanat. 81. Basım. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

E36. Su, M. K.(2019). Vatan toprağı. 17. Baskı. Ankara: Elips Kitap.

E37. (2008). Mehmet Akif'ten seçmeler. Haz. M. Özçelik. İstanbul: Nar Yayınları.

E38. Rado, Ş. (2020). Eşref saati. 28 Basım. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

E39. Veli, O. (t.y.). Nasreddin Hoca hikâyeleri, 44. Baskı. İstanbul: YKY.

E40. Kemal, O. (2020). İnci'nin maceraları, 7. Baskı. İstanbul: Everest Yayınları.

E41. Tansel, O. (t.y.). Al'lı ile Fırfırı. Y. Topaloğlu (Ed.). Ankara: Elips Kitap.

E42. Şahabettin, C. (2017). Tiryaki sözleri. (haz. N. Ahmet Özalp). İstanbul: Beyan Yayınları.

E43. Alangu, T. (2020). Keloğlan masalları. 18. Baskı. İstanbul: YKY.

E44. Alangu, T. (2019). Billur köşk masalları. 19. Baskı. İstanbul: YKY.

E45. Buğra T. (2020). Osmancık. 80. Basım. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

E46. Kansu C.A. (2020). Balım kız dalım oğul. 30. Basım. Ankara: Bilgi Yayınevi.

E47. Rasim, A. (2018). Falaka. haz. Ahmet Zeki İzgöer. İstanbul: Nar Yayınları.

E48. Arolat, A. M. (2014). Bir gemi yelken açtı. İstanbul: Dünya Yayıncılık.

E49. Cumalı, N. (2018). Üç minik serçem. 28. Baskı, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

E50. Attila, O. (2010). Memleket şiirleri antolojisi. Ankara: Elips Kitap.

E51. Burdurlu, İ. Z. (2020). Ülkemin efsaneleri. 26. Baskı, İzmir: Tudem.

E52. Önder, M. (t.y.). Aldı sözü anadolu. Ankara: Elips Kitap.

E53. Örs, İ. (2018). Göl çocukları. İstanbul: Nemesis Kitap.

E54. Güntekin, R. (2019). Miskinler tekkesi. İnkılap Kitabevi: İstanbul.

E55.Güntekin, R. (2019). Tanrı misafiri. İnkılap Kitabevi: İstanbul.

E56. Kocagöz, H. (2020). Ötleğen kuşu. 11. Baskı. İstanbul: Boyut Yayıncılık.

E57. Yıldız, B. (2019). Arılar ordusu. 26. Baskı. İstanbul: Özyürek Yayınevi.

E58. Boyunağa, Y. (2020). Yankılı kayalar, 63. Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları.

E59. Zarifoğlu, C. (2017). Yürekdede ile padişah. İstanbul: Beyan Yayınları.

E60. Zarifoğlu, C. (2020). Serçe kuş. İstanbul: Beyan Yayınları.

E61. Canat, H. N. (2020). Bir küçük Osmancık vardı. 69. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.

3. Verilerin Toplanması

Çalışma verilerinin toplanması doküman incelemesi ile gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187). Bu bağlamda Türk çocuk edebiyatındaki MEB onaylı 100 temel eserden hareketle mitolojik sayıların "3-7-40" taşıdıkları mitik anlamlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.Verilerin Analizi

Çalışmada MEB onaylı 100 temel eserden elde edilen bilgiler, betimsel analiz ile sunulmuştur. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224). Eserlerde 3,7,40 sayıları başlıklar halinde sunularak elde edilen verilere ilişkin çıkarımlar bulgularda sunulmuştur.

BULGULAR

İnsanoğlunun evreni anlama ve anlamlandırma çabaları, mitolojik düşünce çağında sayılar düzenine göre biçime sokulmuştur. Arkaik kültürlerin hepsinde kutsal sayılara rastlanmıştır. Çünkü, mitolojik inançlar arasında sayıların oldukça önemli bir yeri vardır. Bir ve iki sayısının yanı sıra arkaik metinlerde büyülü bir güç taşıdığına inanılan 3, 7, 9 ve 40 sayıları daha çok öne çıkar (Beydili, 2015: 489). Bu çalışmada ise 100 Temel Eser seçkisindeki Türk Edebiyatına ait olan eserler, mitik anlamları olan 3, 7, 40 sayıları çerçevesinde okunmuş ve bu sayıların taşıdıkları mitolojik anlamlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

3

3 sayısı, mistik sayı dizinleri içinde evrensel bir niteliğe sahiptir. Zira insan bir erkek ve bir dişiden müteşekkil üçüncü kişi olarak, kara, hava ve sudan oluşan üçlü zeminde, yeraltı, yeryüzü ve gökyüzünün üçlü güçleri ve enerjileri tarafından kontrol ve idare edilerek toplamda yine üçerli gruplar meydana getirmek üzere tüm dünyada süregelen bir işleyiş vardır. (Kılıç, 2016: 738).

Türk mitolojik geleneklerine göre, İslamiyet öncesi Türk kültüründe dünya "Gök, yeryüzü ve yeraltındaki dünya" olmak üzere "üç dünya" ya bölünmüştür. (Ögel, 1971: 262; Çoruhlu, 2012: 220; Beydili, 2015:490; Akman, 2013: 151).

Üç sayısının efsun özellikli ve mitolojik inançlarla ilgisi, arkaik ritüellerde yapılan ayinlerin üç defa tekrarlanmasında korunmuştur (Beydili, 2015: 490). Düğünlerin üç gün üç gece sürmesi, kimi yolculukların üç gün üç gece olması Türk mitolojik kültüründen gelen bir gelenektir (Akman, 2013: 151). Üç sayısı günlük yaşantımızda Tanrının hakkının üç olması, şansını üç defa denemek gibi şans ve deneme sayısı olarak kullanılmaktadır. Bir girişimde bulunurken birden üçe kadar sayılır; çekirgenin üç defa sıçrayacağı söylenir (Ersoy, 2000: 23).

İncelenen eserlerde üç sayısı etrafında oluşan motifler şu şekildedir:

"Gökten üç elma düşme" formeli karşımıza çıkar:

Gökten üç elma daha düştü: Yüzü gülmedik yetimlerin başına (E17: 35).

Gökten üç elma düştü. Hakkından fazla istemeyenlerin başına! (E17:63).

Gökten üç elma düştü; kimseye oyun etmeyenlerin başına (E17:98).

Gökten üç elma düşmüş; biri bu masalı dizip, koşana; biri okuyup dinleyene; birini de okudum, üfledim; insan çocuğumun ruhuna bağışladım (E17:165).

Gökten üç elma düştü, kimin ne muradı varsa onun başına (E17:175).

Gökten üç elma düştü (E43: 75).

Görüldüğü üzere gökteki elmalar; yetimler, tokgözlüler, elindekiyle yetinenler, dürüstler ve dileğinin kabul olunması istenen kişiler başta olmak üzere hep korunmak kollanmak istenenlerin, iyilerin başına düşmektedir.

Üç günlük yol şeklinde geçmektedir:

Kara Seyfi, kan terleyen kır atını kamçılayarak üç gün üç gece daha yol aldı (E23: 33).

Kırk üç günlük yolu üç günde alan Kara Seyfi, Ayşe kızın bahçesine geldi (E23: 34).

Üç sayısı süre olarak geçmektedir:

Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler. Üçüncü akşam, bir ovada dörtnala beygirini sürmüş giderken şehzade yerde ışıldayan bir şey görmüş (E23: 35).

Üç gün üç gece kılı kırk yarmış (E17: 27).

Üç gün üç gece büyük bir sürek peşinde dolaşıyorlar (E44: 315).

Üç gün üç gece mühlet vermiş (E17:49).

Nihayet getirdiler, onu buraya gömdüler; üç gece üst üste kabrine nur indi (E18: 88).

Üç gün üç gece beklemişler…. yeni doğan günün ışıklarıyla aydınlanan suyun üstünde üç sihirli köpüğü görmüş (E51: 57).

…Şam civarında üç yıl hüküm süren bir kıtlık olmuş (E37: 76).

Eğer üç aya kadar oğlum buraya gelmezse, ben de seni zindanda sürüm sürüm süründüreceğim (E21: 8).

Sen bana üç ay izin ver, ben güzelce yiyip içeyim, toplanayım o topuzu kaldırırım (E21: 45).

Üç gün sonra falcının oturduğu eve geldiler (E21: 76).

Dev anası da bu iğneli tarlayı ancak üç günde geçebilir (E44: 302).

Saray kapısının önünde ak kuş kesilirken yere damlayan o bir damlacık kandan servi ağacı bitip, üç gün içinde boy atıp yükseliyor (E44: 316).

Toplumsal yaşayışı düzenleyen misafirlik ile ilgili kurallara *"Fakat, gözünü aç, misafirlik üç gün sürer." (E47: 30)"* ve "*Köşk kapısına gelmişti. Kısa aralıklarla üç kez zile bastı." (E61, 2020: 5)* alıntılamalarında yer verilmektedir.

Bir şeyin üç kez tekrarlanması olarak geçmektedir:

Ak kuş, bu düzen üzere üç gün süreyle bu bahçeye gelip, üç ağaca konup, yanık yanık üç defa ilenir (E44: 312).

Şu kurnanın başına oturalım; önce ben senin başını üç su yıkayayım (E44: 36).

Hasan üç defa gemiyi kıyıya götürmek istedi. Üçüncüde yılan karşılarına çıkarak engel oldu (E21: 68).

Köyün güzel kızı, obanın güzel oğlunu bir gün kırlarda gezerken görmüş. Bir bakmış, kendinden geçmiş; bir daha bakmış, kendine gelmiş. Üçüncü bir bakıştan sonra obanın oğlunun güzelliğine vurulmuş (E51, 22).

Yılan: Kılıcını elinden bırak ve beni üç kere kucakla. Ben korkunç yılanım ama, sana hiç fenalık yapmam, dedi (E21: 68).

Padişahın huzuruna çıkar, üç defa yeri öper (E44: 219).

Mercan Kız, tayın sırtını elinin ayasıyla üç defa sıvıyor ve tay ayak üstü dikiliyor (E44: 322).

Babası yeni doğan bebeğin kulağına üç kez adını seslendi (E36: 95).

Üç sayısı şart olarak geçmektedir:

Kader, kısmet taşı dedikleri üçe kadar, sende ne bir eksik, ne bir fazla; üç taş alırsın yerden, birini atarsın turunçlara; düşürebilirsen, düşürürsün; düşüremezsen dizlerine kadar taş kesilirsin (E17:77).

Sabahleyin erkenden kalk, paşa babanı bul, ona rüya gördüğünü söyle. Üç tane buğday alsın. Buğdaylardan bir tanesi taze olsun. Bir tanesi iki senelik kart buğday olsun öteki de üç senelik kart buğday olsun. Taze buğdayı bir yaşındaki hayvan, iki senelik buğdayı iki yaşındaki hayvan, üç senelik buğdayı da üç yaşındaki hayvan yesin (E21: 41-42).

Eğer su köpükleriyle gelecek üç sihirli köpük yakalanıp Yusuf'un gözlerine sürülürse, yeniden doğmaya başlayacak, yeniden görmeye başlayacak, yeniden bir yaşam kazanacakmış (E51: 57).

Üç sayı olarak geçmektedir:

Ey sultanım, sana yelemden üç kıl vereyim, göğsünde sakla. Başına bir iş gelirse, bu kılları çıkarıp birbirine sürersen oraya yerleşirim (E44: 63).

Yer yüzünün birbirinden ırak üç bucağında bir boyda, bir yaşta yaşayan üç delikanlı varmış (E23: 11).

Az gittim, uz gittim; inişlerde ter dökerek, yokuşlarda tırnak sökerek dere, tepe düz gittim; üç köy çıktı uğruma (E17: 9).

Aslı, astarı yok köyde üç kuyu kazdım, üç kuruş kazandım (E17: 9).

Üstü açık evden üç hatun çıktı; ikisi yalan dolan, biri de Kaf dağında doğan (E17: 10).

Üçümüzün üç avuç kanını içerlerse ömürleri, günleri artacak, üç bin yıl daha dünyaya meydan okuyacaklarmış (E17: 44).

Üç gergefin yanına üç de ecel tası koymasaydın üç kızdan olmazdın; eden bulur dev baba, eden bulur (E17: 46).

Değdiği yerde üç kıl seğiriyor şimdi. Bu, ya o periden bir işaret, ya da o nur yüzlü karıdan müjde, bir işaret (E17:23).

Kaf dağında doğandan bir kazan istedim, üç kazan verdi cebinden, ya Hint'ten gelmiş yahut da Çin'den (E17:10).

İlahi şehzadem, başka bir şey demem: "Üç Turunçların derdine düşesin!" demiş (E17:70).

O benim kanıma girmeden ben onun üç avuç kanını içeyim de görsün (E17:91).

Bu adamın öyle bir değil, iki değil, aklının üç tahtası birden noksan demiş (E17:139).

Babası has ahırlarında üç canavar besler durur (E1: 11).

Saçlarımın içine gizlenmiş üç iğne var. Benim tılsımım bunlardır (E44: 308).

Üç Kümbetler, Selçuk'un masalda üç dilberi,

Şahlanan gururudur, beri yanda Aziziye (E50: 97).

Bir köşede üç tane kara kazan görmüş. Ortadaki kazan kaynıyor, öteki iki kazan da birbirlerine su aktarıyorlarmış (E43: 182).

Padişaha üç tane at göndermiş. Üçü de aynı soydan, aynı boydan, aynı dondan imiş (E43: 38).

İkisi binbir dereden laf söz getirip oyalarken, üçüncüsü de Keloğlan'a sezdirmeden eşeğin kuyruğunun ucunu kesmiş (E43: 53).

Dersini bilmeyenler, bir defadan üç defaya kadar kuru ekmek yemeye mahkûm olurdu (E47: 107).

Çocuk sayısını ya da kardeş sayısını belirtmek için kullanılır:

Dev üç kardeşin yüzüne gülerek alıp evine götürmüş (E17: 45).

Padişahın kızları öyle ya, üçü de aydan arı, günden duru; hiçbirinin kalbinde kara yok (E17:47).

Sabah üç şehzadenin üçü de birer kuş olup kanatlanmasın mı? (E17:101).

Kimsesi olmayan üç kız kardeş yaşarmış (E44: 185).

*Bir de Devler gelip görmüşler ki, ne görsünler, üç kardeşin de yerinde yeller esiyor, üç bacının da…(*E17: 46).

Göğün üç kattan oluştuğunu belirtmektedir:

Üç kat göğü, yedi deryayı, dağları, çölleri aşarak buraya senin için geldim (E6: 128).

Tüm bunların dışında incelenen kitapta üç sayısı bir şeyin değersiz olduğunu bildirmek için şu şekilde geçmektedir:

Üç akçalık ciğere tamah eden

Kırk akçalık baltayı bırakır mı? (E61: 108)

İslamiyetin etkisiyle birlikte üç sayısı Türk kültüründe mitik ve gizemli yapısını korumuştur:

Hak oyunu üçe kadardır (E44: 25).

Hak oyunu üçtür, evladım (E44: 79).

Yukarıdaki örneklerde üç hak şeklinde geçmektedir. İstihareden önce ve evlilik duasında, dualaların kabulünde ve kutsal kitaba saygıyı göstermede üç sayısının önemli bir yeri vardır:

Üç rekat namaz kıldıktan sonra istihareye yatın (E29: 58).

Evlendirilecek delikanlılar, söğüdün gölgesinde iki rekât namaz kılmazlar, üç İhlas bir Fatiha okumazlar ve üç avuç su içmezlerse kimse kız vermezmiş (E15: 15).

Yaşlıca bir kadın odaya girdi. Elindeki kitabı üç kez öpüp başına koydu (E36: 95).

Şeyh Efendi duasını okudu. Birbiri ardından üç kez amin diye bağırdık (E47: 50).

İncelenen eserlerde Türk kültüründe üç sayısı "üç elma formeli", "şart", "süre", "kardeş sayısı", "tekrar" ile ilgili hususlarda ve yoğun olarak işlenmektedir. Bir şeyin değer bakımından düşüklüğü yine üç sayısıyla belirtilirken maddi ve manevi değer bakımından önemli görülen hususlar üç sayısına karşılık 40 sayısıyla belirtilmiştir. Türk kültüründen izlerle birlikte görgü kurallarına ilişkin aktarımlara "*Köşk kapısına gelmişti. Kısa aralıklarla üç kez zile bastı." (E61,2020:5)* şeklinde geçmektedir. Kapının belirli aralıklarla üç kez tıklatılması evdeki kadınların hazırlanması ve evin toparlanması için tanınan bir süredir. Misafirliğin üç gün sürmesi gibi kültürel aktarımlar çocuğu gelecekteki hayatına hazırlamakla birlikte kendi kültürünü tanımasına da imkân vermektedir.

İslamiyet sonrası Türk kültüründe üç sayısına yüklenen mitik anlamların devam ettiği ve hatta genişlediği görülmektedir. "*Evlendirilecek delikanlılar, söğüdün gölgesinde iki rekât namaz kılmazlar, üç İhlas bir Fatiha okumazlar ve üç avuç su içmezlerse kimse kız vermezmiş." (E15: 15)* alıntılamasında evlenecek erkeklerde namaz kılmak, dua etmeyi bilmek gibi özellikler arandığı görülür. Kuran-ı Kerim'e ya da dinî kitaplara olan saygıyı göstermek için üç kez öpüp yüksek bir yere koyma geleneği incelenen eserlerde göze çarpmaktadır. "*Yaşlıca bir kadın odaya girdi. Elindeki kitabı üç kez öpüp başına koydu." (E36: 95).* Yeni doğan bebeklerin kulağına ezan okuyup üç kez adının seslenilmesi "*Babası yeni doğan bebeğin kulağına üç kez adını seslendi" (E36: 95)* şeklinde geçmektedir. Kutsal kitabımızın üç kez öpülüp başa konulması, duanın ardından üç kez âmin denilmesi, evlilik duasında ihlas suresinin üç kez okunması, istihareye yatmadan önce üç rekât namaz kılınması ile ilgili hususlar İslamiyetin kabulünden sonra da üç sayısının toplumsal yaşayışı düzenlemede etkili olmaya devam ettiğini gösterir.

7

Tevrat'a göre Allah yaratmaya ilk gün ışıktan başlar, gündüzü ve geceyi yaratır. İkinci gün göğü; üçüncü gün kara ve denizleri, bitkileri; dördüncü gün güneşi, ayı ve yıldızları; beşinci gün deniz canavarlarını, balıkları ve kuşları; altıncı gün evcil, yabani ve sürüngen olmak üzere sürüngen bütün hayvanları yaratır. Dünyanın yedi günde sona ereceğine inanılmaktadır (Tetik, 2019: 114). Ayrıca yedinin ilk ve son peygamberlerden en önemlilerinin sayısı olduğu da ileri sürülmektedir. Bunlar Âdem, Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Hz. Muhammet'tir. Namaz seccadeleri yedi bordürle çevrelenir ve cennetin yedi katının anlatımı amaçlandığı için burada 3+4 Tanrı ile doğayı birleştiren bir sayı olur (Ersoy, 2000: 34).

Eski Türk inanışında göklerin ve yerin yedi kattan oluşması, haftanın yedi gün olması, dünyanın yedi günde yaratıldığına dair inancın olması ve Anadolu'nun yedi bölgeye ayrılması (İçel, 2005: 242-243) yedi sayısına yüklenen anlamı göstermesi bakımından önemlidir. Çoruhlu (2012: 220) ve Beydili de (2015: 490) Türk mitolojisinde gökler âleminin her zaman 7 kat düşünüldüğünü belirtmektedir. İslamiyet öncesi inanışta Batı Türklerine göre yer ve gök yedi kattır yerin yedi kat oluşu Kırgızların "Yerin kulağı yedi kattır." atasözlerine de yansımıştır (Ögel, 1971: 337) Yedi sayısı İslami inanışlarda da yaygın olarak karşımıza çıkar. Allah göğü yedi katlı olarak yaratmıştır. Bakara Suresi 29. ve Mü'minûn Suresi 17. Ayette Allah'ın göğü

7 kat yarattığı belirtilir." (Çoruhlu, 2012: 227). Yedi sayısına yüklenen bu anlama, incelenen eserlerde de rastlanmıştır. Yerin ve göğün yedi kat olduğunu belirtmektedir:

Ağaçlar peydah oldu, kökleri yedi kat yerin dibinde, başları gökyüzünün yedinci katında (E23: 33).

Şehzade tayı öyle bir hızla sürmüş ki çamurların içinde, hayvanın nalları bataklığı alt üst etmiş, yedi kat çamurun dibinden kara duman gibi toz çıkarmış (E23: 58).

Kara koç da onu yerin yedi kat dibine indirmiş (E23: 71).

Bir ağaç altına yedinci kat göğe gittim geldim. Karardı gözlerim birden bire (E28: 62).

Bir anda yedi kat gökleri boylar (E39: 41).

Yedi sayısı, yedi başlı dev şeklinde geçmektedir:

Yedi başlı bir dev ansızın harlayıp gelir (E44: 140).

Yedi başlı dev, yedi yıldır armut piş, ağzıma düş kabilinden bekleyip durdu ya, sana sakladı yaprak beni (E17:83).

Turunç oldum, dalda bittim; yedi başlı bir dev zindan etti dünyamı (E17:97).

Sakınmazdı yedi başlı devden canını (E8: 147).

Şu senin Üç Turunçlar dediğin yedi başlı bir devin bahçesinde, dalları göklere varan bir ağacın tepesinde (E17:74).

Kapı :"A yedi başlım" der, "yıllardır açık dura dura yoruldum, bittim" der (E17:79).

Yedi yıl tutsaklık olarak geçmektedir:

Kızı bir odaya kapatırlar yedi sene orada hapis kalır (E29: 153).

Tam yedi yıl karanlık zindanda tek başına düşünmüş (E43: 37).

Yedi sayısı şart olarak öne sürülen durumlarda geçmektedir:

Yüzümün gülmesini, seninle evlenmemi istiyorsan demiş Dünya Güzeli, bana Yedi Derya ötesindeki adadan kısraklarını getirmesini söylemiş (E23: 63).

Dikenli gülden yedi dal kopar, Dünya Güzeli her gün buraya gelir. Arkasından yaklaş ve yedi gül dalıyla onu dövmeye başlar. Yaşlı padişah atın dediklerini yapar ve Dünya Güzelini hareme götürebilir (E23: 64).

Kan alacak damarından yedi damla kan alır; yedi sabah bal şerbetine katar da, içirirsen oğluna, yetmiş iki damarından bir damarı ona çeker (E17:114).

Yedi damla kanı çok görmezsen bana, ben de yedi gün, yedi gece dua ederim (E17:116).

Perilerden kurtulmak için akşamları saç örgülerini çöz. Gözlerini birbirinin üstüne yedi defadan fazla kırpma (E6: 38).

Eğer yedi tane inek besler ve hepsinin sütlerini yılana götürürseniz, o da aç kalmaz, memleketi rahat bırakır (E21: 66).

Yedi sayısı süre olarak geçmektedir:

Yılan Bey, yedi sene gitmedik memleket ve ülke kalmadığını söyledi (E8: 70).

Yedi yıl, yedi ay kendi evladı gibi titremiş üstüne; esen yelden, uçan kuştan korumuş onu (E17:174).

Karanlık ormanlara daldı, çıktı. Yedi gün yedi gece at sürdü (E1: 17).

Yedi gün yedi gece gittiler (E1: 30).

Yedi gün bana mühlet ver, gidip arayayım (E1: 81).

Düşünmüş, taşınmış, abdest etmek için yedi yıllık yola gitmeye karar vermiş (E29: 43).

Ama yedi sene beni göremeyeceksin. O gördüğün yol yedi yıllık yoldur deyip kedi ortadan kaybolur (E29: 79).

Yedi ay tamam olur ki, dışında olana yedi gün gibi, içinde olana altı yıl gibi gelir (E44: 305).

Nuh Peygamber güvercini yedi gün sonra yeniden saldı (E52: 15).

Dermansız dertlerin, çekilen çilelerin ve hasretliklerin, akıtılan gözyaşlarının süresinin yedi sayısıyla birlikte verildiği görülür:

Şehzade yedi yıldır çekmediği zahmetin kalmadığını ama babasının gözüne ilaç bulduğunu ama veremediğini söylemiş (E23: 65).

Allah her devleti verdi ama, bir evladı çok gördü bana; yedi yıldır derdime derman arayıp duruyorum (E17:169).

Yedi yıllık hasretlik çekin, kavuşmayın der (E44: 303).

Ölenle ölünmez, ama rahmetlinin karısı da, oğlu da yedi gün yedi gece gözleri iki çeşme ağladı (E23: 43).

Yedi sayısı anlatıma abartı katmak amacıyla kullanılmaktadır:

Denizde dalgalar yükseliyor yedi minare boyu, kıyamet koparmış gibi gürültülerle kıyıya düşüyordu (E23: 33).

Ortanca oğlan babasının gözlerinin açılması için yedi ovaların ardındaki uçurumlardan gözlerine ilaç olacak toprak getirmiştir. Uçurum öyle derin ki insan ayağı değmemiştir (E23: 57).

Bundandır yedi mahalle onların üstüne titrer, bir dediklerini iki etmezmiş (E17:122).

Senin Köse de, öyle üstün akıllı laf etmiş ki, bir fındık kabuğuna değil, yedi dünyaya sığmaz (E17:140).

İslami ilimler, yeryüzünün insanlarla iskân edilmiş bölgelerini yedi kısma bölmüştür. Bu yedi bölümden her birine "İklim" ve hepsine birden ise, iklimin çoğulu olan "Ekalim" derlerdi. Mitolojiye göre, bu her iklim üzerinde bir padişah vardır. Bu fikir, Türklere İslamiyetin yayılışından çok önce geçmiştir (Ögel, 1971: 270-271).

Çukurova'nın Misis kasabasında oturan Lokman Hekim'in yaptığı ilaçların ünü, yedi iklim dört bucağı bulmuş (E51: 40).

Yedisinden yetmişine tüm kasaba bu mutlu günün sevincine katılmış (E51: 65).

Yedi dağlar aşmış ünü, kırk dağlar ötesindeki insanları korkudan titretirdi (E57: 8).

Yedi denizi avucunun içi gibi bilir (E44: 16).

Güzelliğinin ünü ise yedi iklimi dolanır da gelirmiş (E44: 89).

Yedi mahalleyi dolaşan anası, bir cadı karı bulur (E44: 112).

Uzak diyarlardan, yedi bucak, dört köşeden konuklar gelmişler (E44: 179).

Yedi iklim, dört köşede adı söylenir (E44: 264).

Nemrud ki, yedi dağa, yedi ovaya egemen bir hükümdardı (E57: 7).

Yedi iklim anlayışı Türklerin kültüründe Göktürklerden çok önceki çağlarda meydana gelmiştir. Çünkü Göktürklerde yerli deyim gibi kullanılan bu kavramla İslamiyete girildikten sonra Arapların da "Yedi iklim" tabiri olarak karşılaşılmış, böylece Türkler kendi deyimleri ile bu tabiri bağdaşlaştırmışlardır (Ögel, 1971: 261-262).

Bir eylemin yedi kez yapıldığını göstermek amacıyla kullanılmaktadır:

Oğuz, göçmek için yol bulamadı,

Yedi kere kaçtı, kurtulamadı (E8: 169).

Tam yedi kez Büyük Ağrı Dağı'nın üstüne varmış. Varmış ama olumlu bir sonuç alamamış. Cenge tutuştukça yenilmiş, kaçarak canını zor kurtarmış (E51:51).

Yedi sayı olarak geçmektedir:

Giderken de yedi yerden eteklenerek uğurlanmış (E17:24).

Devenin ağzını yedi yerden bağlamışlardı, açtılar (E1: 26).

Yedi yere yedi çadır dikilmişti (E1:39).

Osman Beğ sana yedi koşumlu Çavdar atı, yedi kını kakmalı Çavdar kılıcı dahi yollamıştır (E45: 217).

Yedi yerde boyun kırmış, selam vermiş (E43: 180).

Mor bulutlarla açık türbene çatsam tavan,

Yedi kandilli Süreyya'yı uzatsam oradan (E37: 56).

Kuşun tüyleri yanar döner yedi renk üstünedir (E44: 162).

Yedi Kızlar/ Yedi Uyurlar olarak geçmektedir:

Yedi Kızlar Türbesi'nde, birbirinden güzel yedi kızın gömülü olduğu söylenir (E52: 23).

Kur'an-ı Kerim'de yer alan Yedi Uyurlar kıssasına atıfta bulunulmuştur:

Yedi Uyurlar'ın mağarasına girer gibi…(E45: 135).

…. yüksek sesle "Yedi Uyurlar"ın adlarını mırıldanmaya başlamış (E56: 93).

7 ile ilgili incelenen eserlerde "*Yedi başlı bir dev ansızın harlayıp gelir." (E44: 140) örneğinde görüldüğü gibi* çocukların hayal gücünü geliştirecek imgelerle de karşılaşılmıştır.

Halk kültüründe insanların yetmiş iki damarı olduğu ve huylarının anneye ya da babaya çektiği söylenmektedir. Huyunun çekmesini istedikleri insanların isimlerinin verilmesi, o kişinin elinden yemek yedirilmesi sık rastlanan âdetlerden biridir. İncelenen eserde "*Kan alacak damarından yedi damla kan alır; yedi sabah bal şerbetine katar da, içirirsen oğluna, yetmiş iki damarından bir damarı ona çeker." (E17:114)* şeklinde kültürel ögelere yer verilmiştir.

Nuh Peygamberin, tufan esnasında kara parçasının görünüp görünmediğini test etmek için güvercin salması ve güvercinin de yeşil bir zeytin dalıyla dönmesi barışın simgesi olmuştur. Zeytin dalı uzatma ve güvercin salma ritüelinin temeli oluşturan (Aydın, 2019: 35) kıssa "*Nuh Peygamber güvercini yedi gün sonra yeniden saldı." (E52:15)* şeklinde hatırlatılmaktadır.

Günlük hayatta altertanif tedavi yöntemlerinden faydalanmak sık rastlanılan bir durumdur. Eserde "*Ortanca oğlan babasının gözlerinin açılması için yedi ovaların ardındaki uçurumlardan gözlerine ilaç olacak toprak getirmiştir. Uçurum öyle derin ki insan ayağı değmemiştir." (E23:57)* alıntılamasında toprak; gözlerin açılmasında iyileştirici bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Halk inanışlarında toprağın kutsal görülmesi, saygılı olunmadığı

takdirde küsmesi ve ürün vermemesi, suyun olmadığı yerlerde toprakla abdest alınabilecek kadar temiz kabul edilmesi yaygın rastlanan durumlardır.

Yedi sayısı, bir insanın aydınlığa çıkmasında geçmesi gereken zorlukların, yaşaması gereken sıkıntıların süresini anlatmada kullanılmıştır. Öyle ki Türk kültürü, çilelerin 7'li süre zarfında tamamlanması durumunda insanın felaha erişeceğine inanmaktadırlar. Türklerin duyuş, düşünüş tarzlarının dinî inanç sistemiyle benzeşmesi ve örtüşmesi "7 iklim" anlayışında olduğu gibi 7 sayısına yüklenen anlamların daha da kalıcı hâle gelmesini sağlamıştır.

40

"İslam öncesi Türk geleneklerinde çok büyük yer tutan kırk sayısının, İslamiyet'teki önemi çok büyüktür (Çoruhlu, 2012:229; Ögel, 1971:273). Bu sayı, İslamiyetin yerli bir motifi de sayılır (Ögel, 1971:273). Hz. Muhammed'in kırk yaşında Allah'tan ilk vahyini alması, Allah'ın Âdem'in çamurunu kırk gün yoğurduğuna inanılması, Mehdi'nin dünyaya tekrar geldiğinde kırk yıl kalacak olması, diriliş esnasında göklerin kırk gün boyunca dumanla kaplanacağı ve dirilişin kırk yıl süreceği ifade edilir. Hz. Muhammed'in isminin başladığı ilk harf olan *mim* harfinin sayısal değerinin kırktır (Çoruhlu, 2010: 225). Bununla beraber 40, İslamiyetle en ufak ilgisi, bağlantısı olmayan halkların dilinden de düşmeyen bir sayıdır (Ögel, 1971:273).

Kırk sayısına daha çok Türk destan ve hikâyelerinde rastlanır. Alpların kırk yiğidi olur. Kırk rakamı, Türk halkları kültüründe doğum ve ölüm gibi âdetler içinde önemli yer tutar. Türk halk sufiliğinde erenlerin sayısı kırktır (Beydili, 2015: 490).

Kırk sayısı incelenen eserlerde en sık karşılaşılan sayıdır.Kırk gün kırk gece düğün yapıldığını belirtmek için kullanılmaktadır:

Vezirin kızı, babasının evine gitti. Yeniden kırk gün, kırk gece düğün yapıldı. Yediler, içtiler, muratlarına erdiler (E8: 54).

Padişahın kızıyla evlenen oğlan kırk gün kırk gece düğün yaptı (E23: 54).

Fildişi sarayda kırk gün kırk gece düğün yapmışlar (E23: 64).

Kırk gün kırk gece bir toy, düğün eylemiş (E17:35).

Padişah tamam kırk gün, kırk gece toy, düğün edip ahdini yerine getirmiş (E17: 57).

Kırk gün kırk gece insan öyle bir yorulur ki, döğülmüş bir ete döner; de yiğitse, gerdek gecesi sabahı başını kaldırabilsin, Alimallah yatak, çektikçe çeker adamı (E17:60).

Kırk gün kırk gece öyle bir toy, düğün ederler ki, alimallah dillere destan olur (E17:90).

Türkmen beyi al bayrak kaldırıp, davullar dövdürerek getirtmiş onu köyden ve tamam kırk gün, kırk gece toy, düğün edip almış oğluna (E17:145).

Tam kırk gün kırk gece şenlik, şadımanlık etmişler; yiyip için muratlarına ermişler (E17:175).

Kırk gün kırk gece sürsün bu düğün (E28: 28).

Yeni baştan kırk gün kırk gece düğün, bayram ederler (E29: 65).

Kırk gün kırk gece düğün ederler, muratlarına yeterler (E29: 89).

Tamam kırk gün, kırk gece

Yapılsın düğünümüz (E12: 35).

Padişah oğlu düğünü bu! Kırk gündüz, kırk gece sürüyor (E41: 11).

Kırk gün kırk gece çalgılarla, çengilerle eğlenmişler (E44: 30).

Bütün ülke kırk gün kırk gece, işi gücü bir yana bırakıp, düğüne derneğe katılır, eğlenir (E44: 55).

Kırk gün kırk gece davullar dövülür, kırk birinci gün birbirlerine kavuşurlar (E44: 118).

Kırk gün kırk gece dernek olmuş (E43: 46).

O zaman, yeniden kırk gün kırk gece düğün yapacağız, değil mi? (E8: 43).

Tam kırk gün kırk gece şölenler olmuş (E51: 65).

Şehzade, kırk gün düğün dernek kurup; yedi iklim, dört bucağa elçiler gönderir (E44: 96).

Kırk günlük uyku olarak geçmektedir:

Bu uyku kırk gün sürer, korkma kırk günden önce uyanmazlar (E23: 69).

Bu padişah arada bir Oğuz uykusuna yatar. Bu uyku kırk gün sürer. Bugün işte yine yattı bu uykuya. Şimdi sarayına gidersen orada insanları, hayvanları herkesi uyur görürsün (E23: 69).

Tam kırk gün kırk gece uyur; ancak kırk birinci günü kalkar (E44: 196).

Kırk kulaç derinliğinde, kırk gün sürecek bir uykuya dalar (E44: 196).

Yukarıdaki örneklerde 40 gün süren uykudan bahsedilirken *"Bu Uyuz-Padişahının kırk gün süren bir uykusuzluğu vardır." (E29: 98)* alıntılamasında 40 gün süren uykusuzluk konu edilir.

Kırk sayısı müddet istenen zaman diliminde geçer:

Padişaha Hızır'ı bulacağını söyleyen adam kırk günlük mühlet ister (E23: 39).

Padişah, sarayı kırk güne yaptırmazsa kafasını kestiririm demiş (E23: 80).

Kırk gün sonra bu koyunun yününden kürk, derisinden börk isterim (E17:136).

Hızır'ı bulacağım. Kırk gün bana müsaade. Bu kırk günde de benim nafakamı temin edin (E29: 205).

Sana kırk gün süre veriyorum; kırk birinci gün başını keserim (E44: 218).

Babacığım, bana kırk gün müsaade der (E29: 173).

Kırk sayısı süre olarak kullanılmakta ve kırk gün olarak geçmektedir:

Kırkıncı gün, deve dikeni geldik, burası kuraklık ülkesi dedi (E23: 32).

Oğlanın yarası kırk güne kalmadan iyileşti (E1: 62).

Oğlanın babası ise oğlunun bu oyunu kırk günde öğrenip oynayacağını söyledi (E23: 48).

Anaya kalsa en iyisi şu kırk gün içinde şu memleketten çıkıp gitmekti (E23: 49).

Kafdağı'nın ardından gelen derviş, padişahın gözlerini muayene edip kırk gün kırk gece sakalı elinde düşünmüş (E23: 53).

Şehzade sarayın ahırında ötekilere benzemeyen bir tay görmüş ve bu tayın kırk gün arpa ve samanla değil kuru üzüm ve kestaneyle beslenmesini, çorak kırın da kırk gün sulanmasını emretmiş (E23: 57).

Kırkıncı günün akşamı, Keloğlan mührü yalamış ve Arap peyda olmuş (E23: 81).

Kırk güne varmaz, bir viraneye döner bahçe! (E17:90).

Kırk güne varmadan şekerleri ezilip, şerbetleri içiliyor (E17:119).

Kırk gün koyunu sağar, sütünü satar, parasını para edersin (E17:143).

Kırk gün sonra bu çukuru açalım, göreceğiz ki çamaşırlar kudurmuş ter ter tepiniyor, diye bilgi veriyordu (E18: 100).

Kırk gün, fakir, zengin, kim olursa olsun, her isteyen gelip Sultan Hanımın karyolasını, küçük şehzadenin beşiğini görebilir (E29: 64).

At kırk gün beslenedursun, öte yandan herk edilmiş bir tarlaya suyu bağlatıyor. Tarla da kırk gün sulanıyor (E29: 67).

Meğer o evin hanımı ölmüş, o gün kırkıncı günmüş (E29: 253).

Doğumun kırkıncı günü idi (E45: 218).

Kırk günlük yol şeklinde geçmektedir:

Kartal ve delikanlı kırk gün yol almışlar (E23: 74).

Lohusalığın 40 gün sonra bitmesi *"Valinin hanımı doğuralı kırk gün olmuş, kırk hamamı yapacaklar." (E29: 261)* alıntılamasında verilirken lohusalıkla ilgili âdet ve görenekler "*Daha kırkları dolmadan beşiklerinin başını boş bırakmışlar; üstelik ne başuçlarına bir bıçak, ne de kapı ağzına bir tas su koymuşlar." (E17:160-162)* örneğinde işlenmiştir.

Murada ermek, güzel bir sonuca ulaşmak için kırk gün bekleme süresi verilir:

Bir yoksul adamcağız. "Kırk gün yer içer, yaşarım da kırkıncı gün Hızır'ı göstereceğim derim," diye kurmuş (E56, 2020: 142).

Kırk gün bekleyeceksin,

Muradına ereceksin (E44: 86).

Ali Cengiz adındaki usta oyuncunun yanına delikanlılar gelir ve kırk günde onlara bütün bildiklerini öğretirmiş (E43: 170) alıntılamasında görüldüğü üzere zor olan bilgilerin öğrenilmesinde ve kavranmasında kırk gün önemli sayılır.

Kırk sayısı, kötü gün ve zamanların kırk gün sürmesi şeklinde geçer:

Karalar giyer, kırk günlük yasa girer (E44: 88).

Kırk gün, kırk gece aralıksız yağmur yağmış, görülmemiş bir tufan dağları, taşları denizlerle birleştirmişti (E52: 15).

Sayının kırk gün kavramından başka kırk yıl olarak da geçtiği görülür.

Kırk yıl yalvarsan boynumdaki muskayı çıkarmam (E6: 99).

Bir şeyin çok eski ya da köklü olduğu söylenmek istendiğinde kırk yıl ifadesi kullanılır:

Çiftliğin kırk yıldan beri adı öyle (E6: 22).

İşte benim kırk yıllık alnımın teri, elimin ekmeği, neyim varsa hepsini vereyim (E29: 117).

Kendi kırk yıllık tecrübesinden misaller getirdi (E38: 88)

Birer damla zümrüt rengindeki gözleri kırk yıllık bir dost sevgisi ile Kemal'e dikilmişti (E35: 87)

Az vakitte kırk yıllık tanıştan ileri olur (E4: 297).

İki günün içinde kırk yıllık dost olmuşlardı (E15: 48).

Kırk yıldan beri seyahatteydim (E21: 79).

Bir yudum suyun bile kırk yıl hakkı var (E17:79).

Kırk sayısı şart olarak sürülen durumlarda geçmektedir:

Oğlum bana böyle mücevherlerle dolu kırk altın tepsi daha kırk hizmetçi ile gönderirse kızımı ona veririm (E21: 84).

Oğlun kırk güne kadar Allem Kallem oyununu öğrenirse kızı veririm dedi (E23: 47)

Kırk oda, kırk anahtar şeklinde geçmektedir:

Alkuşaklı, bir demir kapının önünde duruyor. İri bir anahtar çıkarıp açıyor. İçeri girince, kıza kırk anahtar veriyor: "Burası benim evim" diyor. "Otuz dokuz odasını aç gör, gönlünce gezip eğlen. Yalnız kırkıncıyı açayım deme sakın!" Günler sonra, kızın içine bir kurt düşüyor. Kırkıncı odayı açıyor. (E41: 1-2)

Kırk odanın kırk anahtarıyla, kırk kapıyı açar, kırk odaya girersin; kırk birinci odayı açmayacaksın (E44: 194).

Allah'ım kırk odalı bir konakta yatmadan canımı alma (E29: 75).

Kırk katır kırk satır şeklinde geçmektedir:

Dile benden, kırk katır mı istersin, kırk satır mı? der (E44: 96).

İmdi, kırk katır mı istersin, kırk satır mı? diye sorar. Kız: Kırk satır düşmanımın boynuna gelsin; kırk katıra biner de babam evine giderim der (E17:97).

Kırk satır düşman başına, der ebe hanım, kırk katır ver de memleketime gideyim demiş (E29: 114).

Padişah, bu hazineler sizindir diyerek her birine kırk katır verdi (E8: 18).

Görüldüğü üzere kırk satır ceza fonksiyonu olarak görülmekte kırk katır ise ödül olarak da karşımıza çıkmaktadır. Kırk sayısı anlatıma abartı katmak amacıyla kullanılmaktadır:

Devler kırk günlük yolu bir günde alır (E23: 49).

Bir serçe kanadını

Kırk katıra yüklettim (E17:37).

Kırk yılın hasretlisi gibi sarım sarım sarılır (E17:83).

Vezir, Hızır'ı bulamayan adama çok kızar ve kırk parçaya bölünmesini ister (E23:40).

Kartal: Kırk tulum su alırsın. Tulumlar manda derisinden olmalı. Kırk mandanın etini de yüklersin sırtıma (E23: 74) der.

Öyle yağlı kara sürmüş ki, kırk dereden su getirmişler de, yine çıkaramamışlar (E17:101).

Korkumdan kırk kantar yağım eriyor (E29: 48).

Dokuz aylık yolu kırk günde alan

Yarın öbür gün de mektebe başlar." (E39: 119)

Kırk çatallı boynuzları dört yana ışık saçar (E44: 232).

Bir karı kocanın otuz dokuz tane çocuğu varmış. Oturmuş kırkıncıyı hayırlısıyla gelsin diye beklemiş ve kırka tamamlamışlar (E43: 125).

Yol azığı kırk koyun kesilip yüzülmeli, kırk tulum da şarap olmalı (E44: 162).

Kırk harami şeklinde geçmektedir:

Bizim dağlardan kuş uçmaz, kervan geçmez, kırk haramilerin adı mı olur? (E17:27).

Memleketi öyle bir dirlik düzenliğe kavuşturmuş ki, hangi kırk haramiler, hangi kapı ardı bezirganları (E17:168).

Kırk haramiler çaldıkları malları bölüşmeye başlamış (E43: 27).

Kırk kuşu tüfeğin üzerine sıra sıra bağlamış ve yoluna Kırk Haramiler çıkmış (E43: 76).

Kırk deve şeklinde geçmektedir:

Kızın bağlı olduğu yere yakın yoldan kırk deve yüklü kervan geçiyormuş (E29: 181).

Ertesi gün bunun emrine kırk deve vermişler (E29: 275).

Çeyizleri kırk deveye yükletilir (E44: 106).

Kırk yiğit/ yoldaş olarak geçer:

Deli Dumrul, kırk yiğitle eğlenirken,

Bir ses geldi: "Azrail'im işte ben!" (E8: 111).

O, her gün atına biner, çevresine kırk yiğidini alır, sefere çıkarmış… Kırk yiğit, kırk ayak, kırk yürekten oyuna başlar, ovaları, ormanları inletirmiş (E51: 59).

Yaşar kayalarında kırk yiğit efsanesi (E50: 200).

Ne oğlu vardı ne de kızı. Kırk yiğidini yanına aldı (E1: 41).

Köroğlu'nun Çamlıbel'i,

Kırk yiğidin hepsi deli,

Deli isen sev güzeli (E28: 39).

Çadırın önünde bir o yana, bir bu yana gidip geliyor, kırk yoldaşı ile şakalaşıyordu (E1: 17).

Kırk cariye olarak geçer:

Tayfaları birbirinden güzel kırk cariye olacak (E29: 190).

Kırk cariyeyi, allım yeşillim bindiriyor develere (E29: 239).

Kız oradan yanına kırk beyaz cariye, kırk da beyaz köle olarak doğru Elmas Gemi'ye gelmiş (E44: 16).

Kırk, ziyafetin süresini bildirmek amacıyla kullanılmaktadır:

Kırk gün kırk kazan aş kaynasın. Kırk gün kırk köle azat edilsin (E28: 50).

Meydanlara sofralar kurdurur, fakirleri kırk gün doyurur (E44: 55).

Kırk ocakta kırk ateş varmış, kırkında da başka aş kaynarmış (E44: 63).

Ocakları gündüz gece durmaz tüter, her gün mutfağında kırk tabla yemek çıkarmış (E44: 99).

Kırk gün kırk gece sarayda, meydanda sofralar kurulur (E44: 128).

Geleni geçeni kırk gün, kırk gece ağırlarlar (E44: 139).

Kırk köşeye kurulmuş kırk ocakta, kırk kazan aş kaynıyor (E44: 310).

Geleni geçeni kırk gün, kırk gece ağırlarlar (E44: 139).

Kırk sayı olarak geçmektedir:

Dünya yıkıldı da, kırk öksüzler mağarada mı kaldılar? (E17:127).

Yılan Bey'in kırk kat gömleği var. (E8: 65).

Başından kırk kazan su dökmüş (E17:17).

Yine o kırk yerinden kırk yamalığı dökülen çuvalın içine girmiş (E17:25).

Kırk manda kesersin, derilerini yüzersin, beni bu kırk mandanın derisiyle örtersin; sonra gider şu çalılığın ardına gizlenirsin. Denizanası çıkacak ve manda derilerini parçalamaya başlayacak. Kırkıncısında takati kesilecek (E23: 64).

Sana kırk tavukla kırk horoz getireceğim (E29: 39).

Adam kırk tazı koyuyor çuvalın içine (E29: 39).

Sokak kapısından orta kata kadar kırk harem ağası dizilmiş, orta kattan kızın üst kattaki kapısına kadar da kırk halayık, birbirinden güzel (E29: 121).

Padişahın bahçesinde kırk tane kaz varmış (E29: 223).

Susmuyor işte. Kırk tane çocuk büyütmedik ya…(E61:17).

İsa doğmadan 40 sene evvel yazılmış olan bu kitabı okuyanlar, ihtiyarlığın da artık tatlı ve hoş bir hale geldiğini söylemişlerdir (E38: 97)

Altmış aya, kırk boynuz

Hiç hiç bükülmüş olmaz (E51: 66).

Kırk budaklı sopasını alır (E44: 121).

Bana pazardan kırk okka mum alırsın (E44: 171).

Şimdi sen bana kırk camızın etiyle kırk camızın gönünden tuluma su doldurup getireceksin (E29: 101).

Bir şeyin çok değerli oluşu azlığına bağlanarak bir sayısı ile ifade edilirken çokluğu kırk sayısıyla belirtilerek değersizleştirilmiştir:

Kır At bir tane, Ayvaz kırk tane (E28: 66).

Hayatın her safhasına giren kırk sayısının çeşitli ritüellerde, büyü ve sihir bozmada kullanıldığı da göze çarpmaktadır.

Büyüleri bozmak için kırk sayı

Ay kızım, zavallı kızım,

Geride kalmış bahtsızım!

Kırk kirpinin derisini,

Dikenlerin irisini,

Giyinir, kuşanırsın

Karayılan saldırdıkça,

Diken batar, geriler,

Çıkar kürkünü derse,

Önce o çıkarsın, sonra sen.

O soyununca davran hemen

Ocağa atar yakarsan kürkünü

Şehzadeye kavuşursun (E44: 276).

Kırk düğüm içimde memleket, kırk düğüm,

Baharı, rüzgarı, insanı, çilesi (E50: 338).

Kadın oğlundan koyun ister, oğlu boğulacak gibi olunca aman oğlum kırk tane değil bir tane istiyorum der (E43: 19).

Cambazların kırk köyde, dört bucakta da kurnazlıklarıyla adları çıkmıştı (E43: 52).

Bir kızı kırk kişi ister, birine kısmet olur (E43: 170).

Kırk namert olarak geçer:

O sıra kırk namerdin birkaçı oğlanın yanına geldiler (E1: 54).

Türk destanlarında çok yaygın olarak görülen kırk yiğit ve kırk kız motifine (Güvenç, 2009: 92) eserlerde de rastlanır:

Kırk ince belli kız ona katıldılar (E1: 58).

İçine kırk genç, güzel, beyaz köle konulsun, kırk da seçme güzellerden kız (E44: 15).

Kırk sayısı ile ilgili incelenen eserlerde Türk kültürüne ilişkin unsurlar tespit edilmiştir. Daha çok kırk gün kırk gece düğün yapma, ziyafet verme şeklinde geçer. Türk kültüründe lohusa kadın ve bebeği kırk gün evden çıkmamaktadır. Bu gelenek incelenen kitapta "*Daha kırkları dolmadan beşiklerinin başını boş bırakmışlar; üstelik ne başuçlarına bir bıçak, ne de kapı ağzına bir tas su koymuşlar (E17:160-162)şeklinde yer almaktadır.* Muska takma geleneği incelenen eserde "*Kırk yıl yalvarsan boynumdaki muskayı çıkarmam." (E6: 99) şeklinde;* misafir ağırlama "*Geleni geçeni kırk gün, kırk gece ağırlarlar." (E44: 139);* tecrübeli olma durumu "*Kendi kırk yıllık tecrübesinden misaller getirdi." (E38: 88)";* ölenin arkasından yas tutulması "*Karalar giyer, kırk günlük yasa girer." (E44: 88);* evlenecek kızlara verilen çeyiz miktarı "*Çeyizleri kırk deveye yükletilir (E44: 106)";* yapılan iyiliği unutmama "*Bir yudum suyun bile kırk yıl hakkı var." (E17:79)* şeklinde geçmektedir. Bir işe başlamadan önce iyi düşünülmesi gerektiği ile ilgili iletiler incelenen eserde "*Günlerden beri, kırk ölçüp bir biçtiğimi, bir duyup bin düşündüğümü uygulamanın tam zamanıydı (E57: 54)",* yapılan işin özenle yapıldığını göstermek için "*Erciyes, duvaklı nazlı gelinim/ Kılı kırk yardıran nazın olayım (E50: 271); u*ygun olmayan davranışlar için "*Bugüne kadar kırdığım ceviz kırkı geçti (E17: 55)"* şeklinde geçmektedir. Tüm bu kültürel ögeler okuyuculara Türk kültürünün tanıtması bakımından önemli bilgilerdir. Bunlardan bir kısmı günümüzde hala yaşayan geleneklerdir ve çocukların içinde yaşadığı toplumu tanımasını sağlamaya yardımcı unsurlardır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Hemen her kültür ve medeniyette anlamlı ve ayrıcalıklı yeri olan sayılar, Türk kültüründe "yaratılış mitleri, Şamanizm, İsrailiyyat, Kabala ve ebced" gibi inanç ve inanış sistemlerindeki sayı sembolizmlerinden izler taşır ve özel manaları vardır (Çelik, 2019: 90). Sayılar, sayısal değerleriyle birlikte çeşitli niteliklere de sahip olup, tarih boyunca gizemi çözme aracı olarak kullanılan nesnel varlıklardır. İnsanoğlu her şeyi bilme merakından dolayı gizli anlamları olan bu bilgileri deşifre etmeye çalışmıştır (Küçük, 2013: 107). Türk kültüründe yaygın olarak kullanılan sayı simgeciliği mitolojiye ve kutsal dinlere dayanır (Güvenç, 2009: 95). Birçok kültürde değer atfedilen sayılar gizemli olmalarından dolayı sembolleştirilmiş ve giz çözücü olma rolünü üstlenmiştir. Sembollerin geniş yer tuttuğu eski Türk geleneğinde sembollere sıkça rastlanılması da bu yüzdendir (Erol Çalışkan, 2019: 195).

İncelenen eserlerde en fazla 40 sayısının kullanılması ve "Kırk gün kırk gece düğün" formeli olarak en yoğun işlenmesi ve diğer kullanım alanları Yeşilyurt'un (2020) araştırmasının sonuçlarını doğrulamaktadır. Toplumun duygu ve düşüncelerini, ideallerini yansıtan mitoloji, halk edebiyatı türlerinde 'kırk'ın formülistik bir sayı olarak sıklıkla kullanıldığı görülmektedir

(Güvenç, 2009: 95). 3 ve 7 sayısı 40 sayısından daha az kullanılmakla beraber, 3 sayısı eserlerde 7'den daha fazla yer alır. Kazan Tatarlarının halk kültüründe yaygın olarak görülen mitolojik sayılardan "üç" ve "kırk"ın, en sık görülen sayılar olarak tespit edilmesi (Tekin, 2020) 100 Temel Eser'deki sayıların kullanılma sıklığı ile benzeşmektedir. Sonuçların paralellik göstermesi; Türk dünyasının ve kültürünün ortak hafızasını göstermesi açısından önemlidir. Bunun dışında, kırk günlük uyku, müddet, kırk şart, kırk anahtar, süre, anlatıma abartı katmak, kırk katır kırk satır, kırk harami, kırk deve, kırk yiğit, kırk cariye, ziyafet süresi, sayı olarak, kırk günlük yol, kırk ince belli kız şeklinde kullanımlar tespit edilmiştir. Mitolojik ve dini değerler taşıyan kırk sayısı, halk inançlarında etkin bir role sahiptir.

İncelenen eserlerde üç ve 7 sayısının kullanım oranları birbirine yakın olmakla beraber 3 daha fazla görülmüştür. Üçle ilgili çocuk sayısı ya da kardeş sayısının belirtilmesi, üç günlük yol, süre olarak kullanımı, bir şeyin üç kez tekrarlanması, üç şart, üç hak, göğün üç kattan oluşması gibi kullanımlara sıklıkla rastlanılmıştır. Ayrıca gökten üç elma düşme formeli masalların olmazsa olmazıdır ve incelenen eserlerde sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bulguları Yeşilyurt'un (2020) üç sayısının üç çocuk, üç tekrarlama, üç şart, gökten üç elma düşmesi, süre olarak kullanıldığı tespiti ile örtüşmektedir. İncelenen eserlerde üç sayısının çok yönlü kullanımı bu sayıya yüklenen mitolojik anlamları göstermesi bakımından önemlidir. İncelenen eserde *Sabahleyin erkenden kalk, paşa babanı bul, ona rüya gördüğünü söyle. Üç tane buğday alsın. Buğdaylardan bir tanesi taze olsun. Bir tanesi iki senelik kart buğday olsun öteki de üç senelik kart buğday olsun. Taze buğdayı bir yaşındaki hayvan, iki senelik buğdayı iki yaşındaki hayvan, üç senelik buğdayı da üç yaşındaki hayvan yesin (E21: 41-42)* üç buğday tanesi alma motifi Durbilmez (2011) tarafından yapılan Batı Trakya Türk halk kültüründe de rastlanan bir motif olması yönüyle bu çalışmayla ilişkilendirilebilir.

İncelenen eserlerde yedi sayısı süre ve anlatıma abartı katmak amacıyla kullanılmıştır. Bunların dışında yerin veya göğün yedi kat olduğunu, yedi başlı dev, yedi yıl tutsaklık, şart olarak, süre olarak, eylemin yedi kez yapıldığını göstermek, sayı olarak ve Yedi Kızlar/Yedi Uyurlar, insanın kurtuluşa ermesi için çekilen çilenin 7'li sürelerle ifade edilmesi şeklinde geçmektedir. Yeşilyurt (2020) tarafından yapılan çalışmada yedi kardeş motifiyle sık karşılaşılırken incelenen eserlerde böyle bir kullanıma rastlanılmamıştır. Bunun dışında yedi başlı dev, abartı katmak, süre olarak kullanımı gibi ifadeler bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Miti, sözlü edebiyat türleri içinde en çok konu edinen masalardır. Hatta masallar, mitlerin ters çevrilmiş birer yanıdır (Bayat, 2019: 74). Destan, masal, hikâye, roman, sohbet, tiyatro, şiir, efsane, özdeyiş, biyografi, anı olmak üzere geniş bir kitap türü çeşitliliğine sahip 100 Temel Yerli Eserler Listesinde mitik sayılar en fazla Eflatun Cem Güney'in Evvel Zaman İçinde adlı eseri ile Tahir Alangu'nun "Billur Köşk Masalları adlı eserlerinde geçerek Bayat'ın tespitini doğrulamıştır. Pertev Naili Boratav'ın "Az Gittik Uz Gittik" adlı ve Nazım Hikmet'in "Sevdalı Bulut" adlı masal kitabında da sayılar yoğun bir şekilde işlenmiştir.

Sayılar geçmişten günümüze insanın dünyayı anlama, algılama, yaşamı düzene sokma vb. konularda önemli işlevler üstlenmiştir. Dünya'yı algılama, kavrama, sistematize etme, yaşamlarını kolaylaştırma gibi bir dizi yaşamsal ve felsefi fonksiyonlar da üstlenmiş olmalarıdır. 13 yıl ilköğretim okullarında okutulan MEB tavsiyeli 100 Temel Eser seçkisinden sadece Türk Edebiyatına ait 61 eserin mitolojik sayılar (3,7,40) bakımından incelendiği bu çalışma, 100 Temel Eser'de sayılar çerçevesinde oluşan motif zenginliğini ve bu sayıların Türk kültüründeki önemini göstermesi bakımından önemlidir. Geleneksel Türk kültürünün sayılara 3, 7, 40 sayılara bakış açısının dinî inanç sisteminden uzak düşmemesi sayıların bugünkü toplumsal düzen ve yaşayışta da etkili olabilmesine imkân tanımıştır.

ÖNERİLER

100 Temel Eser listesindeki eserlerin; 3, 7, 40 sayılarından başka mitolojik olarak görülen diğer sayılar üzerinden de incelenmesi konunun daha geniş ele alınmasını sağlayacaktır.

Çalışma, sadece 100 Temel Eser listesindeki yerli eserler üzerinde yapılmıştır. 100 Temel Eser listesindeki dünya edebiyatına ait yabancı eserler; mitik sayılar bakımından incelenebilir, çalışmanın sonuçları ile bu çalışmayla ortaya konulan yerli eserlerdeki sonuçlar karşılaştırılabilir. Kendi kültürümüzü ve diğer kültürleri daha iyi tanımak için yerli ve yabancı toplumların mitolojik sayılarla ilgili benzeyen ve ayrılan yönleri belirlenebilir.

Kaynakça

Akman, N. H. (2013). Tarihi romanlarda türk mitolojisi (1908-1960). Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Aydın, H. (2019). Şüphe edilmez bir hakikat olarak hz. nuh ve tufan olayı. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 14(2), ss.39-50. Bingöl.

Bayat, F. (2019). Mitolojiye giriş. 7. Baskı. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Beydili, C. (2015). Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük. Çev. Eren Ercan. Ankara: Yurt Kitap Yayınları.

Çelik, A. (2019). Sayı sembolizmi bağlamında "garîb-nâme". *Gazi Türkiyat*, 24, 67-92.

Çoruhlu Y. (2010). Türk mitolojisinin ana hatları. (3. Baskı). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Çoruhlu, Y. (2012). Türk mitolojisinin ana hatları. (Beşinci Baskı). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Durbilmez, B. (2007). Kırım halk anlatılarında sayı simgeciliği. *Milli Folklor*,76, 177-190.

Durbilmez, B. (2008). Nahçıvan türk halk inanışlarında mitolojik sayılar. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish*, 3/7, 340-352.

Durbilmez, B. (2010). Romanya sözlü türk edebiyatı ürünlerinde mitolojik sayılar. *Folklor/Edebiyat*, (64), 245-257. https://dergipark.org.tr/en/pub/fe/issue/26027/274127 adresinden 3.12.2021 tarihinde erişilmiştir.

Durbilmez, Bayram (2011). Batı trakya türk halk kültüründe mitolojik sayılar. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken Jornal Of World of Turks.* 3(1), 77-93.

Erdoğan, B. (2007). Sorularla Türk mitolojisi. İstanbul: Pozitif Yayınları.

Erol Çalışkan, Ş. S. (2019). Alpamış destanında sayıların anlamları ve değerlendirilmesi üzerine bir inceleme. *Rumeli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* 144, 183-197.

Ersoy, N. (2000). Semboller ve yorumlar. Zafer Matbaası: İstanbul.

Güvenç, A. Ö. (2009). Kırk sayısının halk edebiyatı ürünlerinde kullanımı üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 41, 85-97.

İçel, H. (2005). Batı Türklerinin dörtlüklerden kurulu bilmeceleri üzerinde bir araştırma. Yayımlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Konya.

Karasar, N. (2003). Bilimsel araştırma yöntemi. 12. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Kılıç, S. (2016). Eski türk topluluklarında sayı sembolizmi ve türkmen takılarına yansıması. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of*

Turkish or Turkic 11(2), ss. 733-754 DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9470.

Kumru, Ç. (2017). Türk mitolojisi penceresinden orhun abidelerine dair değerlendirmeler. *ulakbilge*, 6 (20), ss.17-27. DOI: 10.7816/ulakbilge-06-20-02.

Küçük, M. A. (2013). Türk destanlarında "sayı" motifinin dini yansımaları. *Gazi Türkiyat*, 13, 91-109.

Ögel, B. (1971). Türk mitolojisi II, Birinci Basım. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Tarçın, G. (2012). Kayseri/Üçkonak ve Adana/Yeniyayla köyleri halk kültüründe "üç, yedi, kırk" sayıları. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, (6), 28-42.

Tekin, F. (2020). Kazan Tatarlarının halk kültüründe mitolojik sayılar. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi,* 8(21) , ss.132-145.

Tetik, H. (2019). Ahmet Ümit'in Patasana romanında mitolojik olgular. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Torebekkyzy, L. (2021). Türk halk kültüründe ve edebiyatında yedi sayısı. *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi E-Dergisi,* 8 (1), 82-91. DOI: 10.30804/cesmicihan.888270

URL1.https://tr.wikipedia.org/wiki/MEB_100_temel_eser_listesi_(ilk%C3%B6%C4%9Fretim) adresinden 30.11.2021 tarihinde erişilmiştir.

Yeşilyurt, N. (2020). Anadolu sahası hayvan masallarında mitolojik unsurlar üzerine bir araştırma. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (8. basım). Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TRIPLE HELIX IN DEVELOPING THE CREATIVE ECONOMY

Zainal Muttaqin
Mustaqim Nurul Huda
Anis Wahdati
Adam Kharisma Putra
Khusnul Marom

Postgraduate IAIN Pekalongan,Department Of Islamic Economics

ABSTRACT

The hierarchy for SME sustainability priorities is a triple helix hierarchy composed of four hierarchical levels, namely (goals, *academic, business, government),* criteria for guidance/consultation services, mentoring, coaching/training, marketing access facilities, technology assistance, information assistance, capital loans, technology loans, information loans, and establishing working groups, (short, medium, and long term). Then there are several suggestions related to the triple helix model as the basis for the development of SMEs that have been developed, namely: Implementation and continued commitment of the three actors in the development of SMEs, both from the government, scholars and businessmen with the triple helix model. The commitment of the Triple Helix model must have 5 main things that must be held by ABG actors (academics, businessmen and the government), namely: quantity and quality of SME human resources, creating conducive businesses, giving awards/appreciation to SME actors produced, providing technology information, knowledge.

For SMEs, theFinancingQuadruple helix (intellectual, government, business and civil society) have a big role in developing creativity, innovation perpetrators of industry creative.

The synergy of the four actors is very much needed, so that each is able to play its role in encouraging the growth of the creative industry. The focus of this research is the creative industry in the fashion sub-sector and the variables studied include: quadruple helix (intellectual, government, business, civil society), creativity, innovation capability. creative industries sector of the fashion is expected to choose an object that is more focused, that can affect the creativity and ability of innovation, so that the results would be better for the development of creative industries aswhole.

***Keywords*:** Triple Helix Model, SMES, creative economy, Analytical Hierarchy Process

BEHAVIOR OF ONLINE SHOP NON FOOD BUSINESSES IN ISLAMIC BUSINESS ETHICS PERSPECTIVE (CASE STUDY IN BATANG DISTRICT)

Rohmah
AM. Hafidz Ma'shum
Hendri Hermawan Adinugraha
Faculty of Islamic Economics and Business, IAIN Pekalongan, Pekalongan, Indonesian

ABSTRACT

Selling using an online shop system is something that is very easy for anyone to do. However, from this convenience there are several risks that occur, There is business behavior that is not in accordance with Islamic business ethics in running a business, including not keeping promises, covering product weaknesses and accountability. The purpose of this study was to determine the behavior of business people and the online shop system for business people in Batang District in doing business.

This type of research is a field research with a qualitative research approach. The primary data of this research are non-food online shop businesses in Batang District. Meanwhile, secondary data was obtained from the document archives of the Batang District Government. Data collection techniques with interviews, observation, and documentation. Data analysis with economic phenomenological analysis.

The results show that non-food online shop business transactions in Batang is not in accordance with business ethics taught in Islam. Because there are still some who do not keep their promises during the agreement due to the length of delivery, are not friendly to consumers who do not buy and have not made financial records (accountability).

Keywords: Islamic Business Ethics Perspective, Businessman Behavior

"SBM2 (SHARIA BANKING MARKETING MEDIA)": INNOVATION OF ANDROID-BASED SHARIA BANKING PLATFORM TO OPTIMIZE EDUCATION AND MARKETING IN THE SOCIETY ERA 5.0

Mochamad Yusuf
M. Fathrezza Imani
Rosita Dwi Rizkiana
Hendri Hermawan Adinugraha
Faculty of Islamic Economics and Business, IAIN Pekalongan, Pekalongan, Indonesian

ABSTRACT

Islamic Bank are financial institutions whose main business is to provide credit and other services in payment traffic and circulation of money which operates in accordance with sharia principles and consists of Sharia Commercial Banks (BUS) and Sharia Rural Banks (BPRS). The development of Islamic banking began with the economic crisis in 1997-1998. The low competitiveness of the production sector has an impact on the role of the banking sector as an effort to function as an investment intermediary. However, Islamic banks can still show relatively good performance compared to conventional banking institutions. The volume of sharia banking business in the last one year, the number of Islamic banks in Indonesia is around 196 consisting of 14 Islamic Commercial Banks (BUS), 20 Sharia Business Units (UUS), and 162 Sharia Rural Banks (BPRS) (www.bi.go.id). However, in its development, Islamic banking still faces many obstacles, such as lack of public interest, lack of human resources, and less innovative marketing. Public interest is very important in the development of Islamic banking. Bank Indonesia assesses the current development of the market share of Islamic banks at 6.18% as of June 2020 with total assets of Islamic banking reaching Rp. 545.39 trillion (www.bi.go.id). Based on these data, Islamic banking still shows positive growth despite experiencing a slowdown from the previous year. This scientific paper aims to provide solutions for sharia banking education and marketing to increase market share. The method used in this scientific paper is research and development. The development model used is the waterfall model. The results of this study indicate that Islamic banking has realized the importance of making educational system marketing innovations through the application platform. So, the authors have the idea of a marketing platform called *"SBM2"*. *SBM2* is a platform in the form of an android application capable of providing education and marketing of Islamic banking to increase market share. *SBM2* has several innovations compared to other platforms. This provides easy access to education and marketing of Islamic banks that are easy for the public to understand, sustainable marketing, and optimization of the Indonesian Islamic economy in the era of society 5.0.

Keywords: Islamic Bank, SBM2, Market Share.

ANALYSIS OF PURCHASE FACTORS, PULL FACTORS, AND ISLAMIC ATTRIBUTES IN MUSLIM TOURISTS VISITING THE CITY OF PEKALONGAN

Nur Khodirotul Jannah
IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ABSTRACT

This study aims to determine the dominant factors of push factors, pull factors and Islamic attributes on Muslim tourists visiting Pekalongan City. The study was conducted on 100 respondents of Muslim tourists who have visited Pekalongan City. The analytical tool used is Confirmatory Factor Analysis (CFA) to group items from push factors, pull factors and Islamic attributes with general characteristics. The software used to perform data analysis is SPSS. The result of the research is that from the 16 items of the statement of the driving factors, four new dominant factors are obtained. Furthermore, from the 16 pull factor statement items, four new dominant factors were found and from the 11 Islamic attribute statement items, two new dominant factors were found. The new factor formed is a grouping of initial items in each variable. It is hoped that with this research, sharia tourism stakeholders in Pekalongan City can pay attention to the dominant factors in the variables of push factors, pull factors and Islamic attributes as a means of identifying the wants and needs of Muslim tourists. So that later, tourism in Pekalongan City has a good competitive competitiveness.

Keywords: Islamic Attributes, Pull Factors, Push Factors, Sharia Tourism, Pekalongan City.

ABCDE STRATEGIES TO INCREASE ONLINE RESELLER AND DROPSHIPER ANIMO

Asih Maisaroh
Hendri Hermawan ADİNUGRAHA
IAIN Pekalongan, , Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ABSTRACT

In ABCDE strategy research in order to increase the interest of a reseller and online dropship to the business world, this strategy is a milestone of the strategy in a business, especially for resellers and The purpose of ABCDE's strategy is to increase the interest of online resellers and dropshippers to find out how much interest online resellers and dropshippers are in doing business online. The method used in this research is this type of research is a qualitative field research (field research). so the data used in the study were obtained, recorded and collected various information data found in the field. ABCDE's strategy in increasing reseller and dropship interest is very effective and efficient because this strategy can manage resellers and online dropship in a business.

Keywords: ABCDE Strategy, Animo, Dropship Reseller

COMPARISON OF REPUTATION OF STATE-OWN BANK IN INDONESIA

R. Nia Marotina
AM. Muh. Khafidz Ma'shum
Hendri Hermawan Adinugraha
Faculty of Islamic Economics and Business, IAIN Pekalongan, Pekalongan, Indonesian

ABSTRACT

Bank is one of the institutions that can influence the economy of a country. Reputation is something important for banks to make people believe in the credibility of banks. State-owned bank is a bank that is included in the ranks of 10 banks with the largest number of assets in Indonesia. So, this study aims to compare the reputation of state-owned banks based the health level which uses the RGEC method, namely the Risk Profile, Good Corporate Governance, Earning, and Capital. The use of the RGEC method has been stipulated by Bank Indonesia from 2012 and stipulated in PBI number 13/1 / PBI / 2011. Where Risk Profile is indicated by Net Performing Loan (NPL), Good Corporate Governance is indicated by self-assessment value, Earning is indicated by Return on Asset (ROA), Capital is indicated by Capital Adequancy Ratio (CAR). This research is a descriptive comparative study with a quantitative approach. Sources of data in this study come from secondary data using documentation methods through websites and research journals. This study uses a purposive sampling technique, which is based on certain criteria. The results of this sampling are 2 conventional state-owned banks, namely Bank BTN and Bank BNI with the period 2016-2020. The result of this research is that only NPL shows the difference between Bank BTN and Bank BNI.

Keywords: Net Performing Loan (NPL), Good Corporate Governance (GCG), Return on Asset (ROA), and Capital Adequancy Ratio (CAR)

CREATIVE ECONOMICS SUB SECTOR: HALAL FOOD IN THE 4.0 INDUSTRIAL REVOLUTION ERA

Farah Fadillah SYAUFII
Anis WAHDATI
Postgraduate of IAIN Pekalongan, Department of Islamic Economics
Adi Abdullah MUSLIM
IAIN Pekalongan, Faculty of Ushuluddin, Department of Hadith Studies

ABSTRACT

The halal industry has become a growing trend today in Muslim-majority countries. In 2017, Indonesia was ranked first in Muslim Food Expenditure and it is projected to keep increasing every year. This shows the large potential of the halal culinary market in the country. Entering the era of the industrial revolution 4.0 has an impact on the development of halal products in Indonesia. With the opening of new markets in the era of the industrial revolution 4.0, it is an opportunity and challenge for producers, especially in the halal industry sector to develop their production to meet domestic needs and global market demands. The purpose of this paper is to see the impact of the 4.0 industrial revolution era on the development of the creative industry of halal food sector in Indonesia. This research is a literature review approach. The results of this study conclude that the increasing sophistication of technology in the era of the industrial revolution 4.0 also has a positive impact on the advancement of the creative industry of halal food in Indonesia. Such as the emergence of applications that provide information related to halal food and support the search for halal food both at local and international. There is also a complete, sophisticated and integrated laboratory complex for the halal food and industry. In addition to supporting the creative halal food industry, the government has also made regulations regarding the halal food guarantee system. So with the synergy of these three things, it is hoped that it can accelerate the increase in the halal food creative industry in Indonesia.

Keywords: Halal, Halal food, Halal industry, 4.0 Industrial revolution era, Creatıve economıcs

UTILIZATION OF ADVANCES IN TECHNOLOGY AND INFORMATION IN FINANCING INSTITUTIONS (LEASING)
PT. Adira Dinamika Multi Finance

Nur Hidayah
AM Hafidz Ma'shum
Hendri Hermawan Adinugraha
Faculty of Islamic Economics and Business, IAIN Pekalongan, Pekalongan, Indonesian

ABSTRACT

The purpose of writing this manuscript is to find out how financing companies (leasing) take advantage of advances in technology and information in their operational activities. Previously, the author first discussed the history and development of leasing, the legal basis, understanding, types of leasing, the function and role of leasing in Islamic financial institutions, then focused on one type of leasing to find out how information systems and electronic products/products work. sharia internet transactions from the leasing in question. The type of research in this manuscript is qualitative using the library method, meaning that the data sources are obtained from the results of previous research and the official website of the research object. The object of research in this manuscript is PT. Adira Dinamika Multi Finance.

Based on the results of the study, it can be seen that transactions using leasing first appeared in Indonesia in 1974. The legal basis for sharia leasing in Indonesia is regulated in DSN Fatwa No. 27/DSN-MUI/III/2002, Regulation of the Chairman of Bapepam-LK No. Per-03/BL/2007, and Regulation of the Chairman of Bapepam-LK No. Per-04/BL/2007. Sharia leasing is considered a driver of the populist economic pattern, this is because of the concept of mutual assistance in terms of kindness between the tenant and the borrower. In addition, Islamic finance institutions are also able to increase productivity so that they can help improve the country's economic conditions. PT. Adira Dinamika Multi Finance has taken advantage of advances in technology and information in carrying out the company's operations, the implementation of the information system is carried out on the company's internal parties and in business operations. In business operations, PT. Adira Dinamika Multi Finance has a mobile application called "Adiraku" issued by the company with the aim of providing easy service to customers.

Keywords: Information technology, Leasing.

OPTIMIZING THE ROLE OF ZAKAT, INFAK, SEDEKAH IN THE COVID-19 PANDEMIC
(Case Study of LAZIS Central Java Pekalongan Branch)

Khairul Anwar
IAIN Pekalongan

ABSTRACT

One of the worships in Islam is the implementation of zakat, infaq and alms (ZIS). ZIS is a fund issued by someone who has a role in making a significant contribution to poverty alleviation. On the other hand, ZIZ is also an effective solution in improving people's welfare, especially during the COVID-19 pandemic. This study aims to determine the extent of the role of zakat, infaq, and alms in improving the welfare of the community during the covid-19 pandemic carried out by LAZIS Central Java, Pekalongan Branch. This study uses a field research method with a qualitative method which emphasizes the aspect of in-depth understanding of a problem. The data used are primary data and secondary data. The data of this study were obtained by means of observation, interviews and documentation and the analysis method used descriptive qualitative analysis. While secondary data was obtained from news, financial reports and social media Instagram LAZIS, Central Java, Pekalongan. The results of the study show that zakat, infaq, and alms funds have played a role in helping the community during the COVID-19 pandemic, especially the people of Pekalongan City and Pekalongan Regency. LAZIS Central Java Pekalongan branch has several times held programs or distributed donations from muzakki with the main aim of helping the economy of the people affected by the COVID-19 pandemic. The form of empowerment carried out for the community occurs in the fields of health, education, social and economics as well as da'wah.

Keywords: Zakat, Infaq, Alms, LAZIS, Society

MUSTAHIK EMPOWERMENT STRATEGY THROUGH ZAKAT, INFAQ, AND SHADAQAH FUNDS (CASE STUDY OF LAZISNU, LIMPUNG DISTRICT, BATANG REGENCY).

Dina WULANDARI
Anis CHARISA
Postgraduate of IAIN Pekalongan, Department of Islamic Economics

ABSTRACT

In the perspective of Islamic economics, zakat is seen as a very important thing. If managed properly and optimally, zakat will be one of the solutions to the ultimate goal of a country's economy. In order to become a source of funds that can be used for the welfare of the community, especially to lift people out of poverty and eliminate social inequality. This study aims to determine the Process of Collection and Management of Zakat, Infaq and Shodaqoh funds in Lazisnu Kec. Limpung Regency. Batang and Knowing Mustahik Empowerment Strategies Through Zakat, Infaq and Shodaqoh Funds in Lazisnu Kec. Limpung Regency. Trunk. The Amil Zakat Infak and Shodaqoh Nahdhatul Ulama Institutions of Limpung District with the NU-CARE LAZISNU branding belonging to the NU organization which are active in Limpung District, not only manage zakat but also manage infaq and shadaqoh. LAZISNU was founded in 2013 and has been running until now, so that it is able to help the local government with the aim of averaging the economy of the poor. The potential of LAZISNU MWC in Limpung sub-district is very large in helping mustahik to escape the problem of poverty.

This research is a field research with a qualitative approach. The sources of this research are M. Sofa Director Manager, M. Khudin Muzakki, and Sofiana Sari Beneficiaries The data used are primary data and secondary data. Methods of data collection using observation, interviews and documentation. The validity of the data using source triangulation. In the data analysis method using reduction, data presentation and drawing conclusions.

The results of this study are the Process of Collection and Management of Zakat, Infaq, and Sadaqah funds in LAZISNU Kec. Limpung Regency. This stem applies two methods, namely direct and indirect collection methods. Meanwhile, the Mustahik Empowerment Strategy through Zakat, Infaq, and Sadaqah Funds at LAZISNU, Limpung District, Batang Regency consists of 4 superior programs, namely education programs, economic programs, health programs and disaster preparedness programs.

Keywords: Strategy, Mustahik Empowerment, ZIS Dana Fund

"SBM2 (SHARIA BANKING MARKETING MEDIA)": WAQAF INFORMATİON TECHNOLOGY AND SYSTEMS (CASE STUDY BWI WEBSİTE)

Firman Happy
AM. Muh. Khafidz Ma'shum
Hendri Hermawan Adinugraha
Faculty of Islamic Economics and Business, IAIN Pekalongan, Pekalongan, Indonesian

ABSTRACT

In Islamic history, Waqf has been known since the time of the Prophet Muhammad because waqf was prescribed after the Prophet SAW Medina, in the second year of Hijriyah. There are two opinions that develop among Islamic jurisprudence experts (fuqaha') about who was the first to implement the waqf law. According to some scholars' opinions, it was said that the first time to implement waqf was the Messenger of Allah, who was waqf of land belonging to the Prophet SAW to build a mosque The Prophet Muhammad in the third year of Hijriyah had donated seven date palm gardens in Medina; including gardens A'raf, Shafiyah, Dalal, Barqah and other gardens. In the opinion of some scholars, Umar bin Khatab was the first to implement the Shari'a Waqf. This research method uses a qualitative method. while the results of this study are to explain information technology regarding waqf developed by BWI.

Keywords: Islamic Bank, Waqaf, Website Waqaf

ECONOMIC DIVERSIFICATION AS A BRIDGE TO FACE PANDEMIC ECONOMIC SHAKES

Fitri Mukarromah
Hendri Hermawan Adinugraha
IAIN Pekalongan, FEBI, Department, Education, Pekalongan, Indonesia

ABSTRACT

Regional economic diversification is very important to implement. Regions that do not have an economic broad phase will experience significant pressure in facing a crisis. Local governments need to be encouraged to diversify the economy as a strategy in anticipating potential shocks due to the economic crisis as well as realizing sustainable economic growth in the long term. Through the diversification program, it is hoped that in the future local governments can have a strategy to optimize existing sectors in a sustainable, considering that the regional economy is still concentrated in certain sectors and most of them still depend on the extractive sector. The importance of national policies related to economic diversification and transformation, as well as the direction of regional economic development, especially in areas rich in natural resources are important to get attention, especially in the aspect of technocratic planning. Regions that depend on certain sectors have relatively high economic growth prone to shocks. Through the diversification program, it is hoped that in the future local governments can have a strategy to optimize the existing sector sustainably This condition causes the limited ability of these workers to choose jobs that provide higher yields such as in the formal sector. Especially facing the current economic crisis. To improve the economy in the regions, the government plans to encourage every Micro, Small, and Medium Enterprises to form partnerships with foreign investment. This research uses library research methods. The data sources used are primary data and secondary data.

Keywords: diversification, economic, government

CAPABLE HUMAN RESOURCES TOWARDS MULTIDIMENSIONAL DEVELOPMENT

Fitri Mukarromah
Hendri Hermawan ADİNUGRAHA
IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ABSTRACT

The development of an advanced and independent nation to realize prosperity requires the development of a development concept that is based on its human resources. Increasing the capacity and quality of a nation through the development of qualified human resources is a shared task in realizing a strong nation and a prosperous country. Through human resources who are qualified, tough and qualified both physically and mentally, it will have a positive impact not only on increasing the nation's competitiveness and independence, but also in supporting national development. Efforts to achieve multidimensional development goals focus on the economic sector with the quality of human resources. The challenges of multidimensional development are interrelated with economic growth that affects society and the environment. Interventions in one particular area must take into account many factors. Education affects employment opportunities, political participation, health, nutritional status, and gender equality. Multidimensionality facilitates long-term outcomes, when responses are integrated and involve actors across sectors. Multidimensional development consists of non-economic dimensions and economic dimensions. Most countries have adopted planning engines and formulated plans for economic development. Some plans are adopted based on government criteria while others have no governing criteria. Multidimensional development must be able to change the face of poverty and inequality between developed and developing countries through the principles of social justice both nationally and globally. The dominant model over the last few decades is development that promotes economic growth, market liberalization, globalization, and a carbon-intensive industry. The data collection technique used in this research is library research. So by using this approach, it is hoped that it can provide comprehensive facts about the qualified human resources pillars of multidimensional development. The benefit of this paper is to add insight for readers about the qualified human resources pillars of multidimensional development.

Keywords: development, multidimensional, human resources

MONETARY POLICY INSTRUMENTS

Shafinatun NISA
Hendri Hermawan ADİNUGRAHA
IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ABSTRACT

Monetary policy is an action taken by the monetary authority (usually the central bank) to influence the amount of money in circulation and credit which in turn will affect people's economic activities. The main objective of monetary policy is to stabilize the economy which can be measured by employment opportunities, price stability and a balanced international balance of payments. If stability in economic activity is disturbed, then monetary policy can be used to restore it. Basically, the instruments or tools used are Open Market Operations, Reserve Requirements, and Discount Facility. Monetary control instruments are classified into three, among others: According to the means of instruments that can affect operational targets, either in direct or indirect instruments. According to its orientation in financial markets, including instruments that are oriented or not oriented in financial markets. At its discretion, it is at the central bank or in the financial market

Keywords: Monetary, Instruments, and Policy

"THE ROLE OF INSTANT RED GINGER IN IMPROVING THE COMMUNITY'S ECONOMY IN THE PANDEMIC COVID-19"

Sri Wigiyanti
Mutia Larasati
Perbankan Syariah, Fakultas Ekonomi dan Bisnis Islam
Institut Agama Islam Negeri (IAIN) Pekalongan

ABSTRACT

The COVID-19 pandemic that has occurred in Indonesia has had an impact on people's daily lives. The increasing spread of the COVID-19 disease, which also has an impact on the economy, requires the Indonesian people, especially micro-enterprises or MSMEs to respond to this situation with various strategies in order to survive and develop businesses during the pandemic. One of them is the instant red ginger business. Red Ginger is one of the spices that grows in Indonesia. Red ginger can be used as a traditional treatment for various diseases such as flu, fever, headache, nausea, rheumatism. In addition, it is also used for cooking spices, giving aroma and taste to food and drinks. As technology develops, red ginger processing is also increasingly modern. Currently red ginger is produced in instant form. Instant red ginger can be consumed very practically because it can be brewed and consumed quickly. Instant red ginger can open up business opportunities for the community to develop spices, especially red ginger in the form of instant drinks that can compete with other products. This study aims to improve the economy and develop micro-enterprises and to find out the strategies carried out by MSMEs in Indonesia to survive and develop their business in the midst of the covid-19 outbreak. The research method used is qualitative analysis with exploratory steps using participatory observation techniques. The results of this study indicate that selling instant ginger can improve the community's economy, besides that one of the efforts made to increase sales turnover is selling using a digital marketing system. The makers of instant red ginger are smart in designing red ginger packaging, packaging made for one drink makes this instant red ginger practical when carried everywhere. With very simple and easily available in Indonesia, producers have no trouble finding them.

Keywords: Instant Red Ginger, Economy, Pandemic Covid-19, MSME

CORPORATE COMMUNICATION AND FINANCIAL PUBLIC RELATIONS

Rizky ANDREAN
Hendri Hermawan ADINUGRAHA
IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ABSTRACT

This study aims to explain about corporate communication and financial public relations. The method used in this research is a qualitative approach through literature study from various reference sources such as books and journals. Therefore, the data used are secondary data from previous research studies that are relevant to the topic of this research. The results of this study reveal that corporate communication can be categorized as internal communication (communication within the company itself) and external communication (communication with outside parties such as government and society). The existence of corporate communication is very important for the company concerned. Financial public relations is closely related to accountability and transparency in terms of financial management of a company or other organization.

Keywords: Corporate Communication & Financial Public Relation

BUYING DAN SELLING CONTRACTS IN THE SHOPEE MARKETPLACE IN TERMS OF *MURABAHAH, SALAM,* AND *ISTISNA'* CONTRACTS

Hidayatul SIBYANI
Hendri Hermawan ADİNUGRAHA
IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ABSTRACT

This online shopping trend is increasingly widespread and loved by the public, especially after a pandemic that requires us to stay at home, to suppress the Covid-19 outbreak in Indonesia. Many sites or platforms provide community needs, from primary, secondary, and tertitary needs so that this makes it easier for the community to meet their needs. Including shopee, where shopee is one of the market places that are loved by the people of Indonesia. This application offers various promotions such as free postage vitur, shopee pay, shopee pay later, and various interesting games to get coins and additional vouchers. Therefore, various online marketplaces flock to provide attractive features for both sellers and buyers. But how is the law of buying and selling online in an Islamic perspective? Is the buying and selling contract system usd by the Shopee marketplace in accordance with Islamic sharia principles? Considering the majority of citizens in Indonesia are muslims. This research intends to describe buying and selling contracts in the Shopee marketplace in terms of *Murabahah, Salam,* and *Istisna'* contracts. This research method uses literature review. Based on the analysis of various literatures, this study concludes that found irregularities in the *Salam* contract that were not in accordance with the existing contract practices at Shopee. But transactions in Shopee are considered valid because they do not violate the contract in Islamic buying and selling, namely with the *Murabahah* and *Istisna'* contracts.

Keywords: Buying and Selling, *Murabahah, Salam, Istisna'*, and Marketplace Shopee.

SHARIA BANKING AND SMALL MEDIUM MICRO ENTERPRISES DURING COVID-19 PANDEMIC

Novalini Jailani
Postgraduate of IAIN Pekalongan, Department of Islamic Economics

ABSTRACT

Micro, Small and Medium Enterprises have a significant role in supporting the economy in Indonesia. It is proven that during the Covid-19 pandemic, MSMEs were able to survive the economic crisis that occurred. This study aims to examine the role of Sharia Banks in empowering MSMEs in Indonesia during the Covid-19 pandemic. The author uses a library research method in which data is obtained from various journals, books and official reports of institutions related to the research topic. This study found that there were several efforts made by Sharia banks in empowering MSMEs. In terms of funding, Sharia Banks channel financing through several products using murabahah, musyarakah and mudharabah contracts. Then Sharia Banks also provide technical and non-technical assistance to MSMEs through several programs. Sharia Banks conduct several trainings for micro customers, and a go-digital MSME training program with E-Commerce.

Keyword: MSMEs, Sharia Banks, Covid 19, Economic Resilience

COVID- 19 SÜRECİNİN TURİZM REHBERLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN KARİYER PLANI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Arş. Gör. Dr. Meral BÜYÜKKURU
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi
Orcid id: 0000-0002-1418-6411

ÖZET

Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını, başta turizm olmak üzere birçok sektörü durma noktasına getirmiştir. Turizm endüstrisi içinde konaklama, ulaşım, yiyecek-içecek sektörü gibi turist rehberliği faaliyetleri de uzun dönemli kesintiye uğramıştır. Turist rehberleri uzun bir dönem boyunca turlara çıkamamış, ciddi anlamda gelir kaybına uğramıştır. Bu yüzden Türkiye'de neredeyse tüm üniversitelerde eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü Turizm Rehberliği Bölümü öğrencilerinin de pandemi sürecinden etkilenerek mesleğin geleceğinden endişe duydukları düşünülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı pandemi sürecinin Turizm Rehberliği öğrencilerinin kariyer planı üzerinde etkili olup olmadığını değerlendirmektir. Araştırmada konuyla ilgili derin bilgi sağlamak amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada veri toplamak amacıyla literatür taramasıyla elde edilen çalışmalara içerik analizi yapılarak yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış açık uçlu soru formları Google form aracılığı ile Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde dört yıllık turizm rehberliği lisans eğitimi alan öğrencilere ulaştırılmıştır. Görüşmeye katılan 44 öğrenciden elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi sonucunda öz değerlendirme, mesleği tanıma, kariyer planını oluşturma ve pandemi etkisinde mesleki düşünceler ana temaları ve bunlara bağlı alt temalar oluşturulmuştur. Analiz sonucunda 26 kişinin (%59) bilinçli olarak Turizm Rehberliği Bölümü'nü tercih ettiği, 11 kişinin (%25) sınav puanına bağlı olarak tercih ettiği tespit edilmiştir. 31 kişi (%70,5) lisansüstü eğitime devam edeceğini belirtmiştir. Katılımcılardan 30'u (%68) pandemi sürecinin mesleği yapma fikrini değiştirmediğini, 10'u (%23) kararsız kaldığını, 4'ü (%9) mesleği yapmaktan vazgeçtiğini ifade etmiştir. Mesleğe yönelik öz değerlendirme sonucunda alt temalar olarak sosyallik, iletişim yeteneği, bilgi donanımı, yabancı dil bilgisi başta olmak üzere olumlu ve yabancı dil bilgisi yetersizliği, kişilik özellikleri ve bilgi eksikliği ilk sıralarda olmak üzere olumsuz özellikler ortaya çıkmıştır. Mesleği tanıma temasında ise turist rehberliği mesleğinin seyahat imkânı sunması, gelir getirici özelliğinin olması ve farklı kültürleri tanıma imkânı ile sezonluk olması, özel yaşamı gölgelemesi ve fiziksel güç gerektirmesi alt temaları ortaya çıkmıştır. Katılımcıların %50'si pandemi sürecinin turist rehberliğine yönelik düşüncelerini olumsuz etkilediğini belirtirken, %29,5 'i kesinlikle etkilemediğini hala rehberlik yapmak istediklerini, %20,5'i kararsız olduklarını belirtmiştir. Ayrıca mesleğin sezonluk olmasının yanında, kriz dönemlerinden kolay etkilenmesi de çoğunluk tarafından ifade edilmiştir. Katılımcıların yarıya yakını pandemi sürecinden sonra mesleğin icrasının eski performansına geri döneceği görüşündedir.

Anahtar Kelimeler: *Turizm rehberliği, pandemi, covid-19, kariyer, öğrenci.*

THE EFFECT OF THE COVID 19 PROCESS ON THE CAREER PLAN OF TOURIST GUIDING STUDENTS

ABSTRACT

The Covid-19 epidemic, which emerged in Wuhan, China in December 2019 and affected the world, brought many sectors, especially tourism, to a halt. Tourist guiding activities such as accommodation, transportation, food and beverage sector in the tourism industry have also been interrupted for a long time. Tourist guides could not go on tours for a long time, and they suffered a serious loss of income. Therefore, it is thought that the students of the Tourist Guiding Department, where education and training activities are carried out in almost all universities in Turkey, are also affected by the pandemic process and are worried about the future of the profession. In this direction, the aim of the research is to evaluate whether the Covid-19 process affect the career plan of Tourist Guiding students. Qualitative research method was used in the research to provide in-depth information on the subject. In the research, in order to collect data, a semi-structured interview form was created by performing content analysis on the studies found through literature review. Semi-structured and open-ended question forms were delivered to students who receive a four-year tourism guidance undergraduate education at Nevşehir Hacı Bektaş Veli University via Google form. The data obtained from 44 students who participated in the interview were analyzed by content analysis. As a result of the content analysis, the main themes of self-evaluation, getting to know the profession, creating a career plan and professional thoughts under the influence of the pandemic and sub-themes related to them were formed. As a result of the analysis, it was determined that 26 students (59%) consciously preferred the Department of Tourist Guiding, and 11 students (25%) preferred it based on their exam scores. 31 students (70.5%) stated that they would continue their postgraduate education. Thirty of the participants (68%) stated that the pandemic process did not change their idea of doing the profession, 10 (23%) stated that they were undecided, and 4 (9%) gave up on doing the profession. As a result of the self-evaluation for the profession, positive features such as sociability, communication skills, knowledge and foreign language skills were found as sub-themes, and negative features, especially inadequacy of foreign language knowledge, personality traits and lack of knowledge were found. In the theme of knowing the profession, the sub-themes of the tourist guide profession that offer travel opportunities, have an income-generating feature, get to know different cultures, are seasonal, shadow private life and require physical strength were determined. While 50% of the participants stated that the pandemic process has a negative impact on their thoughts on the tourist guiding profession, 29.5% stated that it did not affect them at all, they still want to be a tourist guide, and 20.5% stated that they are undecided. In addition to the seasonality of the profession, the majority also expressed that the profession is easily affected by crises. Nearly half of the participants are of the opinion that the performance of the profession will return to its former performance after the pandemic process.

Keywords: *Tourist guiding, pandemic, covid-19, career, student.*

SİİRT YÖRESEL YEME İÇME KÜLTÜRÜNÜN ALTERNATİF TURİZM POTANSİYELİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Halil HADİMLİ
Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
Orcid id: 0000-0002-0871-5591
Cemali SARI
Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
Orcid id: 0000-0001-8377-2337
Musa YÜKSEL
Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı
Orcid id: 0000-0003-0621-8118

ÖZET

Alternatif turizm faaliyetleri veya son yıllarda kullanılmaya başlanan sof-yumuşak turizm, klasik turizm faaliyetlerine diğer adıyla hard-sert turizme bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Klasik turizm faaliyetlerinin belli alanlarda yoğunlaşmasıyla beraber çeşitli çevre sorunları ortaya çıkabilmekte ve turistik mekânların sürdürülebilirliği tehlikeye girmektedir. İnsanların değişen dünyayla beraber turizm anlayışları ve ihtiyaçları da değişmeye başlamıştır. Bu bakımdan alternatif turizm kaynakları yeni fırsatlar sunmaktadır. İnsanların ilgisini çekebilecek her türlü faaliyet alternatif turizm kaynağı olarak kullanılabilmektedir. Böylece yeni ve alternatif turizm faaliyetleri turistik yoğunluğun fazla olduğu bölgelerin devamlılığına katkıda bulunmaktadır. Ülkemiz Alternatif turizm potansiyeli açısından değerlendirilebilecek sayısız coğrafi mekâna, kültürel ve sosyal peyzaja sahiptir. Alternatif turizm potansiyeli açısından mutfak kültürü oldukça geniş bir yelpaze sunmaktadır. Yöresel yeme içme kültürü açısından zengin bir ülke olan Türkiye'nin her bir yöresi detaylı bir şekilde araştırılarak bu potansiyelleri açığa çıkarılmalı ve alternatif bir turizm faaliyeti olarak değerlendirilmelidir.

Araştırmaya konu olan Siirt, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Dicle Bölümü'nde yer almaktadır. Genel olarak araştırma sahası, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki plato alanı ile Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki dağlık alan arasında kalmaktadır. Siirt ilinin yüz ölçümü yaklaşık olarak 284 km²'dir

Tarih boyunca pek çok kültüre ev sahipliği yapan Siirt'te yeme içme kültürü oldukça zengindir. Türk, Arap, Kürt ve Ermeni kültürleri Siirt yeme içme kültürünü şekillendirmiştir. Çalışmamızın temel amacı Siirt yeme içme kültürünün alternatif turizm potansiyeli açısından değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle Siirt yöresel yemekleri araştırılacak ve alternatif turizm potansiyeli ile ilgili değerlendirmeler yapılarak önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siirt, Siirt Yeme İçme Kültürü, Yöresel Yemekler, Alternatif Turizm.

EVALUATION OF SİİRT LOCAL EATING AND DRINKING CULTURE IN TERMS OF THE POTENTIAL FOR ALTERNATIVE TOURISM

ABSTRACT

Alternative tourism activities or sof-soft tourism, which has been used in recent years, have emerged as an alternative to classical tourism activities, also known as hard-hard tourism. With the concentration of classical tourism activities in certain areas, various environmental problems can arise and the sustainability of tourist attractions is endangered. With the changing world, people's understanding and needs of tourism have started to change. In this respect, alternative sources of tourism offer new opportunities. Any activity that may attract people can be used as an alternative source of tourism. Thus, new and alternative tourism activities contribute to the continuity of the regions with high tourist density. Our country has numerous geographical places, cultural and social landscapes that can be evaluated in terms of alternative tourism potential. In terms of alternative tourism potential, culinary culture offers a wide range. Each region of Turkey, which is a country rich in local food and drink culture, should be investigated in detail and these potentials should be uncovered and considered as an alternative tourism activity.

Siirt is located in the Tigris Department of Southeastern Anatolia region. In general, the research area is located between the Plateau area in the Southeastern Anatolia region and the mountainous area in the Eastern Anatolia region. The hundred of Siirt province is approximately 284 km².

Siirt, which has been home to many cultures throughout history, has a very rich food and drink culture. Turkish, Arab, Kurdish and Armenian cultures shaped siirt food and drink culture. The main purpose of our study is to evaluate Siirt food and drink culture in terms of alternative tourism potential. For this purpose, siirt regional dishes will be investigated first and suggestions will be made by making assessments about alternative tourism potential.

Keywords: Siirt, Siirt Eating and Drinking Culture, Regional Dishes, Alternative Tourism.

ÇOCUK SAĞLIĞI AÇISINDAN ÇOCUK DOSTU OTELLERİN ÖNEMİ

Mehmet KASAP
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim
Orcid id: 0000-0001-9112-0101
Bahar ÇOLAK
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Trabzon, Türkiye
Orcid id: 0000-0002-0850-9114
Ahmet BÜYÜKŞALVARCI
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği
Orcid id: 0000-0001-7207-3987

ÖZET

Çocukların sağlıklarının sürdürülebilirliği açısından çocuk sağlığının her alanda değerlendirilmesi takip edilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Çocuklar her yönleri ile yetişkinlerden farklıdır. Çocuklar anatomik, fizyolojik, ruhsal ve bilişsel olarak henüz gelişimlerini tamamlamadıkları için sağlık ve güvenlik açısından yüksek riskli gruplardır. Çocukların karşılaştıkları riskler her ortamda karşımıza çıkabilmektedir. Bu nedenle çocukların bulunduğu ortamların çocuklara uygun olarak tasarlanması ve düzenlenmesi gerekmektedir. Literatür incelediğinde son zamanlarda çocuklu ailelerin tatil yapma oranlarında artışlar görülmektedir. Otellerde çok sayıda çocuk konaklamaktadır. Çocuk sağlığının kesintiye uğramaması açısından otellerde gerekli önlemlerin alınması son derece önem arz etmektedir. Çocuklar immatür yapılarından dolayı kazaya oldukça yatkın oldukları için otellerde gerekli güvenlik önlemlerinin alınması gerekmektedir. Güvenliğin yanı sıra otellerde çocuk sağlığını tehdit eden en önemli unsurlardan biri de sağlıksız besinler içeren menülerdir. Özellikle her şey dâhil konseptli otellerde çocukların sağlıksız besinleri çok fazla tükettikleri görülmektedir. Çocukların tükettikleri bu sağlıksız besinlerin hem kısa hem de uzun vadede oldukça riskli etkileri bulunmaktadır. Ayrıca çocukların otellerde tükettikleri besinlerin kısa süreli olduğu düşünülse de tatil sonrasında da çocukların sağlıksız besin davranışlarını sürdürme alışkanlıklarını arttırmaktadır. Çocukluk dönemi yetişkinlikten farklıdır ve davranış kazanımı daha kolay gerçekleşmektedir. Dolayısıyla çocukluk döneminde kazanılan sağlıksız besin davranışları yetişkin döneme taşınabilmektedir. Ancak her otel ne yazık ki çocuk sağlığına uygun önlemleri almamaktadır. Çocukların ruhsal, zihinsel, fiziksel ve ahlaki gelişimini sağlıklı bir şekilde yaşayabilmesi için gereken koşulların otel işletmeleri tarafından sağlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda son zamanlarda çocuk dostu otellerin önemi artmıştır. Çocuk dostu oteller çocukların her türlü güvenliğini sağlamada önlem alan ve çocuklar için zararlı yiyecekleri menülerinde yer vermeyen otellerdir. Dolayısıyla çocuk dostu oteller aileler tarafından da yüksek oranda tercih edilmektedir. Bu doğrultuda çocukların sağlıklarının sürdürülebilirliği açısından bu araştırma çocuk dostu otellerin önemini vurgulamak, farkındalığı arttırmak ve yaygınlığını arttırmaya katkıda bulunma amaçlı tasarlanmıştır. Bu doğrultuda araştırma çocuk dostu otel olma kriterleri ve çocuk sağlığı açısından bu otellerin neden önemli olduğunun vurgulanması amaçlı planlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Çocuk, Otel, Çocuk Sağlığı, Çocuk Dostu Turizm

THE IMPORTANCE OF CHILD-FRIENDLY HOTELS FOR CHILD HEALTH

ABSTRACT

In terms of the sustainability of children's health, it is necessary to evaluate, monitor and develop children's health in all areas. Children are different from adults in every aspect. Since children have not yet completed their anatomical, physiological, spiritual and cognitive development, they are high-risk groups in terms of health and safety. Risks faced by children can occur in any environment. For this reason, environments where children are present should be designed and arranged in accordance with children. When the literature is examined, there has been an increase in the vacation rates of families with children recently. Many children stay in hotels. It is extremely important to take the necessary precautions in hotels in order not to interrupt the health of children. Since children are very prone to accidents due to their immature nature, necessary safety precautions should be taken in hotels. In addition to safety, one of the most important factors that threaten children's health in hotels is the menus containing unhealthy foods. Especially in hotels with all-inclusive concept, it is seen that children consume unhealthy foods too much. These unhealthy foods consumed by children have very risky effects both in the short and long term. In addition, although it is thought that the foods consumed by children in hotels are for a short time, it increases the habits of children to maintain unhealthy food behaviors after the holiday. Childhood is different from adulthood and behavior acquisition is easier. Therefore, unhealthy food behaviors acquired in childhood can be carried over to adulthood. However, not every hotel takes appropriate precautions for children's health. The necessary conditions should be provided by the hotel businesses in order for the children to experience their spiritual, mental, physical and moral development in a healthy way. In this direction, the importance of child-friendly hotels has increased recently. Child-friendly hotels are hotels that take precautions to ensure the safety of children and do not include harmful foods for children in their menus. Therefore, child-friendly hotels are highly preferred by families. In this direction, this research is designed to emphasize the importance of child-friendly hotels in terms of the sustainability of children's health, to raise awareness and to contribute to increasing their prevalence. In this direction, the research is planned to emphasize the criteria of being a child-friendly hotel and why these hotels are important in terms of child health.

Keywords: Tourism, Child, Hotel, Child Health, Child Friendly Tourism

GİRİŞ

Çocukların sağlıklarının sürdürülebilirliği açısından çocuk sağlığının her alanda değerlendirilmesi takip edilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Çocuklar anatomik, fizyolojik, ruhsal ve bilişsel olarak henüz gelişimlerini tamamlamadıkları için sağlık ve güvenlik açısından yüksek riskli gruplardır. Çocukların karşılaştıkları riskler her ortamda karşımıza çıkabilmektedir. Bu nedenle çocukların bulunduğu ortamların çocuklara uygun olarak tasarlanması ve düzenlenmesi gerekmektedir (Altuntaş vd., 2013; İnce vd., 2014). Literatür incelediğinde turizm pazarı içinde çocuklu ailelerin önemli bir payı oluşturduğu ve son zamanlarda çocuklu ailelerin tatil yapma oranlarında artışlar olduğu görülmektedir (Buzlu ve Atçı, 2020). Bu doğrultuda tatil esnasında da çocuk sağlığının kesintiye uğramaması açısından otellerde gerekli önlemlerin alınması son derece önem arz etmektedir. Çocuklar immatür yapılarından dolayı kazaya oldukça yatkın oldukları için otellerde gerekli güvenlik önlemlerinin alınması gerekmektedir. Güvenliğin yanı sıra otellerde çocuk sağlığını tehdit eden en önemli unsurlardan biri de sağlıksız besinler içeren menülerdir. Çocukların sağlıklarının

sürdürülebilirliği açısından bu araştırma çocuk dostu otellerin önemini vurgulamak, farkındalığı artırmak ve yaygınlığını artırmaya katkıda bulunma amaçlı tasarlanmıştır. Araştırmada çocuk dostu otel olma kriterleri ve çocuk sağlığı açısından bu otellerin neden önemli olduğu vurgulanmıştır.

Çocuk Dostu Otel Kavramı

Çocuk dostu otel kavramını anlayabilmek için öncelikle çocuk dostu kavramının iyi anlaşılabilmesi gerekmektedir. Çocuk dostu olma ise; öncelikle çocukların da saygın bir birey olduğunu kabul etme, çocukların eğitilmesi, korunması, en iyi şekilde bakılması, ihtiyaçlarının karşılanması ve çocukların içinde bulundukları çevrenin ve her ortamın çocukların yararına olacak şekilde yapılandırılması ve düzenlenmesidir (Tuna vd., 2019). Çocuk dostu oteller ise bu doğrultuda çocukların sağlıklı, şiddetten uzak, güvenli bir şekilde tatil geçirebildikleri, yaşlarına uygun olarak eğlenebildiği, hem oynayabildikleri ve öğrenebildikleri, yaratıcılıklarını geliştirebildikleri, sevgi ve saygı çerçevesinde hizmet görebildikleri ve çocuklu ailelerin ihtiyaçlarını karşılayan oteller olarak tanımlanabilmektedir. (Buzlu ve Atçı, 2020). Çocuk dostu otelller farklı yaş grubundaki çocuklara uygun olarak sağlık, beslenme ve güvenlik önlemlerini almalıdır. Bu kapsamda 0-1 yaş bebeklik dönemi, 1-3 yaş oyun çocukluğu, 3-6 yaş okul öncesi, 6-yaş okul çocuğu ve 12-18 yaş adölesan döneme uygun bir şekilde hizmet sunmalıdır (Taner 2019; Yiğit, 2020).

Çocuk Dostu Otel Kriterleri

Otellerin çocuk dostu olarak nitelendirilebilmesi çocuk ve ailelere sunmak zorunda oldukları bazı kriterler mevcuttur. Mevcut durumda turizm sektöründe çocuk dostu otel kriterleri bir mevzuata bağlanmamıştır. Bu sebeple her işletme kendi dinamiklerine uygun olarak kendi kriterlerini oluşturmaktadır ancak otellerin çocuk dostu olabilmesi için bazı temel kriterler (Sel ve İtik, 2020; Sayılır vd., 2021);

- Otel işletmesinin bulunduğu çevre çocuklar ve ebeveynlerine uygun olmalıdır. Trafikten uzak, güvenli, kolay ulaşılabilir olması önem taşımaktadır.
- Otele girişlerde ayrı çocuk giriş bölümlerinin olması, çocuklar için onların boylarına uygun olacak ön büro hizmetleri bulundurulmalıdır.
- Acil durumlarda ve herhangi bir sağlık sorunu durumlarında kolaylıkla ulaşılabilecek sağlık personeli olması gerekmektedir.
- Personellerin nitelikli, eğitimli olması, yaş gruplarına göre farklı çocuk gruplarını tanıması ve etkili iletişim kurması, duyarlı bireyler olması gerekmektedir bu doğrultuda personele eğitimler verilmelidir.
- Odaların ve otelin fiziksel yapısı ebeveyn ve çocuklara uygun şekilde dizayn edilmesi gerekmektedir.
- Bbebekli aileler için odalarda korkuluklu bebek karyolası bulunmalıdır. Çocuk yatağı ya da bağlantılı aile odasının bulunması
- Çocukların rahat ve güvenli şekilde kullanabilmesi için lavaboların önünde taburelerin olması banyolarda bulunan muslukların kolay açılır/kapanır şekilde olması, çocuk küvet ve yıkama aparatlarının bulunması gerekmektedir.
- Odalarda bebek ve küçük çocuğu olan aileler için bez değiştirme ünitelerinin olması, su ve süt gibi gıdaları ısıtmak için elektrikli ısıtıcıların olması, bebefon bulundurulması sağlanmalıdır.
- Odaların gürültüden uzak, ısısı ayarlanabilir özellikte olması gerekmektedir.
- Çocukların ulaşabilmesi için asansör düğmelerinin çocuklara uygun hizalarda bulunması gerekmektedir.

- Çocuk havuzlarının bulunması, havuzlarda güvenlik işaretleri ve cankurtaranın hazır bulunması ve can simidi gibi araç gereçlerin hazır ve kolay ulaşılabilir durumda olması sağlanmalıdır.
- Balkonların en fazla 1-1,5 metre yükseklikte olmalıdır.
- Prizlerde güvenlik kilitleri olmalıdır.
- Çocuk bakım hizmetleri imkânları sunulmalıdır.
- Çocukların yaş gruplarına ve hava koşullarına uygun eğlence, animasyon hizmetlerinin ücretsiz bir şekilde sunulması gerekmektedir.
- Çocuklar için yaşlarına uygun kitapların ve dinleme cd/kasetlerinin bulunduğu kütüphanenin bulunması gerekmektedir.
- Çocuk başına ortalama üç metrekare olarak dizayn edilmiş, pedagoglarca desteklenen ve görüş
- alınan, zararlı maddelerden yapılmamış, hijyenik ve bilinçli olarak hazırlanmış çocuklara fiziksel ve psikolojik olarak zarar vermeyen, oyuncakların bulunduğu oyun alanlarının dizayn edilmiş olması gerekmektedir.
- Hızlı çamaşır yıkama imkanı sağlanmalıdır.
- Çocuk oyun alanlarında her türlü güvenlik önlemleri alınmalıdır.
- Otel içinde ve çevresinde yol gösterici işaretler bulunmalıdır.
- Restoran ve yeme içme bölümünde çocuklar için hazırlanmış menülerin olması, mama sandalyelerinin ve minderlerin bulunması, çocuklara uygun çatal-kaşıkların bulunması, fiziksel imkânlar mümkünse çocuklara ait restoran bölümün olması gerekmektedir.
- Belirli yaş üzerindeki çocukların bireysel olarak zaman geçirecekleri oyun salonları, spor salonlarının bulunması sağlanmalıdır.

Tüm bu belirtilen kriterler oteller için çok fazla maliyetli görünse de işletmelerin çocuk dostu olması için harcayacakları küçük miktarlar kendilerini büyük geri ödemelerden kurtaracaktır. Öncelikle çocuğun bir kazaya uğraması ile tatil planının kesilmesi bir olağanüstü durumdur ve işletmeler en azından kalan sürenin bedelini iade etmek zorundadır. Hatta eğer kazanın işletmenin ihmali nedeniyle oluşması durumunda işletmeler ciddi miktarlarda tazminat ödemeye de mahkûm olabilmektedir. Bunun yanında bu kriterler çocuklu ailelerin günümüzde konakladıkları ve tatillerini geçirdikleri otellerden bekledikleri hizmetlerdir. Aileler keyifli ve güvenli tatil deneyimi yaşamak için otellerden bu hizmetleri beklemektedir ve otel tercihleri bu yönde değişmektedir. Ebeveynler, konaklayacakları otel işletmelerinin hem kendilerine uygun hem de çocuklarına uygun yerler olmasına özen göstermekte, hatta kendi istek ve ihtiyaçlarından çok çocuklarının istek ve ihtiyaçlarını önemsemektedir. Ayrıca toplumda sağlıklı beslenme konusundaki artan bilincin etkisiyle, özellikle çocuklu aileler konaklama işletmelerinde sunulan yiyecek ve içeceklerin (özellikle çocuk büfelerinde) sağlıklı (doğal) ürünler olmasına önem vermektedir. Ancak otel işletmeleri her ne kadar eğlence, güvenlik gibi kriterlere dikkat etse de sağlıksız besin içeren besinler konusunda hala eksiklikler mevcuttur. Otel işletmeleri çocuk menüleri içeriğine dikkat etmemektedir. Çocuk menüleri incelendiğinde, çocuk ve adölesan gruptaki konukların severek tükettiği ancak sağlıklı olmayan birçok yiyecek ve içecek bulunmaktadır.

Otellerin çocuk menülerinde sıklıkla bulunan bazı sağlığa zararlı besinler ürünler (Çelik-Şeker & Keleş, 2019):

- Çeşitli hamburgerler, nugget ve şinitzeller, soğan halkaları
- Farklı şekillerde hazırlanan patates kızartmaları ve cipsler
- Çeşitli pizzalar
- Köpük dondurmalar, jel şekerler, donut

- Sosisli ve salamlı sandviçler
- Renklendirilmiş pasta ve tatlılar
- Gazlı içecekler, meyveli şuruplar

Belirtilen tüm bu besinler katkı maddesi içermekte ve besin değeri olmayan veya çok düşük olan besinlerdir. Özellikle her şey dâhil konseptli otellerde çocukların sağlıksız besinleri çok fazla tükettikleri görülmektedir. Çocukların tükettikleri bu sağlıksız besinlerin hem kısa hem de uzun vadede oldukça riskli etkileri bulunmaktadır. Ayrıca çocukların otellerde tükettikleri besinlerin kısa süreli olduğu düşünülse de tatil sonrasında da çocukların sağlıksız besin davranışlarını sürdürme alışkanlıklarını artırmaktadır. Çocukluk dönemi yetişkinlikten farklıdır ve davranış kazanımı daha kolay gerçekleşmektedir. Dolayısıyla çocukluk döneminde kazanılan sağlıksız besin davranışları yetişkin döneme taşınabilmektedir.

Sonuç

Çocukların ebeveynleri ile birlikte keyifli bir tatil geçirmeleri; fiziksel, sosyal ve ruh sağlıklarını ve öğrenim hayatlarını olumlu etkileyecektir. Turizm işletmeleri çocuklara yaratacakları ve yaşatacakları pozitif ortamlar ile hem çocukların sağlığına katkıda bulunurken hem de rekabet ortamında rakiplerine karşı önemli bir farklılık ve kaliteli hizmet sunmuş olacaktır. Çocukların ruhsal, zihinsel, fiziksel ve ahlaki gelişimini sağlıklı bir şekilde yaşayabilmesi için tatil sırasında da gereken koşulların otel işletmeleri tarafından sağlanması gerekmektedir. Bu oteller çocuk dostu oteller olarak nitelendirilmektedir. Bu otellerin sunduğu kriterlerde bir standart belirlenmemiş olsa da "güvenlik", eğlence", "aktivite", işletmenim konumu ve özellikleri", "restoran hizmetleri ve menü içeriği" şeklinde temel gruplara ayrılabilir. Burada dikkat edilmesi gereken çok önemli hususu çocuk dostu otellerin sadece çocuklar için çeşitli eğlence olanakları sağlaması değil kazalardan korunma ve güvenliği sağlama açısından her türlü önlemleri almaları ve henüz gelişimini tamamlamamış olan bu popülasyonun sağlıklı gelişimi açısından menülerini düzenlemeleri gerekmektedir. Çocuk dostu oteller sürdürülebilir turizmin önemli bir bileşeni olarak kabul etmektedir. Bu doğrultuda çocuklu ailelere hizmet veren otellerin çocuk dostu oteller kapsamında hizmet vermesi ve bu konuda turizm bakanlığı tarafından ortak standartların belirlenmesi önerilmektedir.

Kaynaklar

Altuntaş M, Kaya M, Demir Ş, Oyman G, Metecan A, Rastgel H, & Öngel K. 0-14 yaş arası çocuklarda önlenebilir nitelikteki kazaların belirlenmesi ve ilişkili tedbirlerin alınması. *Smyrna Tıp Dergisi*, 2013; 28-33.

Çakmak Sel B & Mazman-İtik Ü. Bir konaklama işletmesinin "çocuk dostu otel" olarak düzenlenmesinde maliyet analizi: Sivas ilinde bir otel uygulaması. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2020; 4(3): 1986-2002.

Çelik Şeker T, & Keleş D. Konaklama işletmelerinde çocuklara sunulan menü ve yiyeceklerin besin öğeleri ve sağlık açısından incelenmesi. *Sivas Interdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2019; (3): 77-86.

İnce T, & Yalçın S, Yurdakök, Kadriye. Çocukluk çağında ciddi kaza sıklığı ve risk faktörleri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2014; 57: 173-182.

Özkan-Buzlu M, & Atçı D. Turizm çalışanlarının çocuk dostu olmayan davranışları. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2020; 4(4): 3341-3357.

Sayılır E, Kocabaş G, Diker O, & Aksu, M. Çanakkale ilindeki otel yöneticilerinin çocuk dostu otel konseptine bakış açıları. *International Family, Youth and Child Friendly Tourism Management Congress*, 23-25 June 2021: 94-143.

Tuna M, Özyurt B, & Kurt A. Çocuk dostu oteller: kavramsal bir inceleme (chıldren frıendly hotels: a conceptual study). *Sivas Interdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi,* 2019; (3): 63-76.
Yiğit R. (2020). Çocukluk dönemlerinde büyüme ve gelişme. 2. Baskı. Ankara: Sistem Ofset Yayınevi.

OTEL İŞLETMESİ ÇALIŞANLARININ KAPSAYICI LİDERLİK ALGILARI İLE ÖRGÜTSEL BAĞLILIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Mehmet KASAP
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim
Orcid id: 0000-0001-9112-0101
Ahmet BÜYÜKŞALVARCI
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği
Orcid id: 0000-0001-7207-3987

ÖZET

Araştırma otel çalışanlarının kapsayıcı liderlik algıları ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemek için tanımlayıcı ve kesitsel tipte yürütüldü. Araştırmanın örneklemini Trabzon'da bulunan üç otel işletmesinde çalışan 102 otel çalışanı oluşturdu. Veriler Eylül-Ekim 2021 tarihleri arasında anket ve ölçekler kullanılarak yüz yüze görüşme tekniği ile toplandı. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından hazırlanan "Tanımlayıcı Bilgi Formu", "Kapsayıcı Liderlik Ölçeği" ve "Örgütsel Bağlılık Ölçeği" kullanıldı. Araştırmada, otel işletmesi çalışanlarının kapsayıcı liderlik algıları ve örgütsel bağlılıkları arasında ilişki tespit edilerek, çalışanların tanıtıcı özellikleri ile kapsayıcı liderlik ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde; araştırmaya katılan otel çalışanlarının %84'ünün erkek, %40.1'inin lise, %31.4'ünün lisans, %23.5'inin ön lisans ve %5'inin ortaokul mezunu, %66.7'sinin bekâr olduğu, %36.2'sinin yiyecek-içecek, %23.5'inin ön büro, %20.5'inin mutfak, %14.8'inin kat hizmetleri, %5'inin güvenlik departmanında çalıştığı belirlendi. Katılımcıların %32'sinin 1-5 yıldır, %25'inin 10 yıl ve daha uzun süredir bu meslekte çalıştıkları, %51'inin 1-5 yıldır aynı kurumda çalıştıkları tespit edildi. Otel işletmesi çalışanlarının kapsayıcı liderlik puan ortalamaları 2.43±0.57, örgütsel bağlılık puan ortalamaları ise 2.64±0.64 saptandı. Otel çalışanlarının kapsayıcı liderlik puan ortalamaları ile örgütsel bağlılık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ve zayıf bir ilişki tespit edildi ($r=0.361$; $p=0.002$). Ayrıca araştırmada bulunduğu işletmede 10 yıl ve daha uzun süredir çalışan turizm çalışanlarının diğer gruplara göre örgütsel bağlılık puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek, mutfak departmanında çalışanların diğer departmanlara göre kapsayıcı liderlik puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek saptandı ($p<0.05$). Sonuç olarak araştırmada otel işletmesi çalışanlarının kapsayıcı liderlik algılarının ortalamanın altında, örgütsel bağlılıklarının ise ortalamanın üzerinde olduğu, çalışanların kapsayıcı liderlik algıları artıkça örgütsel bağlılıklarının da arttığı belirlendi. Otel çalışanlarının çalıştıkları departmana ve çalıştıkları işletmedeki çalışma sürelerine göre kapsayıcı liderlik ve örgütsel bağlılık puanlarının anlamlı olarak etkilendiği belirlendi. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda hem turizm literatürüne katkıda bulunuldu hem de sahada hizmet otel çalışanlarının örgütsel bağlılıklarını artırmaya yönelik yöneticilere önerilerde bulunuldu.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Çalışan, Otel, Örgütsel Bağlılık, Kapsayıcı Liderlik

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PERCEPTIONS OF INCLUSIVE LEADERSHIP AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT OF HOTEL MANAGEMENT EMPLOYEES

ABSTRACT

The research was conducted in descriptive and cross-sectional type to examine the relationship between hotel employees' inclusive leadership perceptions and their organizational commitment. The sample of the study consisted of 102 hotel employees working in three hotel businesses in Trabzon. Data were collected by face-to-face interview technique using questionnaires and scales between September and October 2021. "Descriptive Information Form", "Inclusive Leadership Scale" and "Organizational Commitment Scale" prepared by the researchers were used to collect the data. In the research, the relationship between the inclusive leadership perceptions and organizational commitment of the hotel employees was determined, and the relationships between the introductory characteristics of the employees and inclusive leadership and organizational commitment were examined. The findings of the research were examined; 84% of the hotel employees participating in the research are male, 40.1% high school, 31.4% bachelor's degree, 23.5% associate degree and 5% secondary school graduate, 66.7% single, 36.2% food-beverage It was determined that 23.5% worked in the front desk, 20.5% in the kitchen, 14.8% in the housekeeping department, and 5% in the security department. It was determined that 32% of the participants have been working in this profession for 1-5 years, 25% of them have been working in this profession for 10 years or more, and 51% of them have been working in the same institution for 1-5 years. The mean inclusive leadership score of hotel employees was 2.43±0.57, and the mean organizational commitment score was 2.64±0.64. A statistically significant, positive and weak relationship was found between the mean scores of inclusive leadership and organizational commitment of hotel employees ($r=0.361$; $p=0.002$). In addition, the average organizational commitment point averages of the tourism employees who have been working for 10 years or more in the company in the research were found to be statistically significantly higher than the other groups, and the inclusive leadership point averages of the employees in the kitchen department were found to be statistically significantly higher than the other departments ($p<0.05$). As a result, in the study, it was determined that the inclusive leadership perceptions of the hotel employees were below the average, their organizational commitment was above the average, and the organizational commitment of the employees increased as the inclusive leadership perceptions of the employees increased. It was determined that the inclusive leadership and organizational commitment scores of the hotel employees were significantly affected according to the department they work in and the working time in the business they work. In line with the results of the research, both the tourism literature was contributed and suggestions were made to the managers to increase the organizational commitment of the service hotel employees in the field.

Keywords: Tourism, Employee, Hotel, Organizational Commitment, Inclusive Leadership

GİRİŞ

İşletmeler çalıştırdıkları bireyler açısından çok çeşitli ve çok kültürlü yapılara sahiptir. Özellikle otel işletmeleri farklı kültür ve özellikteki misafirleri ağırladıkları için farklı kültür ve özellikte çalışanlara yer vermektedir. Bu durum otel işletmeleri için önemli bir kazanç sağlamaktadır. Ancak bu kazancın yanında işletmedeki bu çeşitlilik bazı olumsuz durumları da beraberinde getirmektedir. Çeşitlilik içeren bir iş gücünü yönetmek her zaman kolay olmamaktadır. Bu

doğrultuda işletmelerde farklı kültürleri yönetebilmek için kapsayıcı örgüt kültürünün önem arz ettiği bildirilmektedir (Sürücü & Maslakçı- 2021). İşletmeler için kapsayıcılık, heterojen olan çalışma gruplarını bütünleştirip onları destekleyerek bir araya gelmeleri için elde edebilecek gücün oluşturulmasıdır. Aynı zamanda kapsayıcılık, tüm çalışanların çeşitli yeteneklerini, geçmişlerini ve bakış açılarını en üst düzeye çıkaran ve kullanan örgütsel ortamın kalitesini ifade etmektedir (Gerritsen, 2020). Kapsayıcı örgüt kültürünün oluşması açısından yöneticilere iş düşmektedir. Yöneticiler uygun bir liderlik anlayışı ile turizm işletmelerindeki kapsayıcı örgüt kültürünü oluşturabilmektedir. Liderliğin birçok çeşidi bulunmaktadır. Ancak farklı ihtiyaç, özellik ve kültürdeki çalışanları biraraya getirmede kapsayıcı liderlik anlayışı ön plana çıkmaktadır. Kapsayıcı liderlik literatürde çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. En geniş kapsamda ise kapsayıcı liderlik; tüm çalışanların çalıştıkları kuruma karşı aidiyet algılarını kolaylaştıran, çalışanların ihtiyaçlarına ve onlara ulaşılabilirliğine açık bir şekilde dikkat çeken, çalışanları örgütteki kararlara ve tartışmalara eşit şekilde katılmaları konusunda destekleyen, bireylerden gelen farklı görüşlere açık olan ve bu görüşlere değer verilen davranışları benimseyen ve ortak paydada buluşturabilen bir anlayışla hareket etrmektir (Gül ve Çakıcı, 2021). Bu doğrultuda kapsayıcı liderliğin olduğu işletmelerde çalışanların iş tatminlerinin artması, verimli çalışmaları, memnuniyetlerinin artması, risk alma konusunda daha cesaretli olmaları, yaratıcı davranışlar sergilemeleri sağlanabilmektedir.

Günümüzde işletmelerin başarısının özellikle de insan emeği üzerine kurulu bir hizmet veren otel işletmeleri için çalışanların çalıştıkları örgütlere bağlılığı önem arz eden bir durumdur. Örgütsel bağlılık genel olarak işe katılma, sadakat ve örgüt değerlerine olan inanç da dahil etmek üzere bireyin örgüte olan psikolojik bağlılığını ifade etmektedir. Örgüte bağlılık, çalışanın örgüte olan psikolojik yaklaşımını içermektedir (Batmunkh, 2011). Çalıştığı işletmeye karşı örgütsel bağlılığı yüksek oaln çalışanların görevlerini yerine getirmede daha çok çaba gösterdikleri ve daha verimli çalıştıkları belirtilmektedir. Dolayısıyla otel işletmesi çalışanlarının örgütsel bağlılıklarının artırılması işletmenin sürdürülebilir başarısı için büyük bir önem taşımaktadır. Literatürde örgütsel bağlılığın ise farklı liderlik tarzlarından etkilendiği belirtilmektedir. Dolayısıyla çalışanları tüm özelliği ile alan ve çalışanların farklı özellik ve ihtiyaçlarına hitap eden kapsayıcı liderliğin de örgütsel bağlılığı etkileyebileceği bildirilmektedir. Bu doğrultuda araştırma otel işletmesi çalışanlarının kapsayıcı liderlik algıları ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Araştırma, Eylül-Ekim 2021 tarihleri arasında otel çalışanlarının kapsayıcı liderlik algıları ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla kesitsel ve ilişki arayıcı tipte tasarlandı.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Trabzon'da bulunan otel işletmeleri oluşturdu. Örnekleme ise üç otel işletmesinde çalışan ve araştırmayı gönüllü olarak kabul eden 102 otel çalışanı alındı.

Verilerin Toplanması ve Veri Toplama Araçları

Veriler Eylül ve Ekim 2021 tarihleri arasında anket ve ölçekler kullanılarak yüz yüze görüşme tekniği ile toplandı. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından hazırlanan "Tanımlayıcı Bilgi Formu", "Kapsayıcı Liderlik Ölçeği" ve "Örgütsel Bağlılık Ölçeği" kullanıldı.

Tanımlayıcı Bilgi Formu; Otel çalışanlarının yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çalıştıkları departman, mesleki deneyim süresi ve bulundukları kurumdaki çalışma süresi gibi soruları içermektedir.

Kapsayıcı Liderlik Ölçeği; Ölçek; Carmeli, Reiter-Palmon ve Ziv (2010) tarafından geliştirilmiş ve Sürücü ve Maslakçı tarafından (2021) Türkçe geçerlilik ve güvenirliği yapılmıştır. Ölçek 5'li likert tipinde 1= Hiç Katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum ve 5= Tamamen Katılıyorum şekilde cevaplanmaktadır (Sürücü ve Maslakçı, 2021).

Örgütsel Bağlılık Ölçeği; İşgörenlerin örgütsel bağlılıklarını ölçmek amacıyla Allen ve Meyer (1990) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek Taşkın ve Yeni (2016), Bolat ve Bolat (2008), Özdemir ve Yaylı (2014), Öztürkci 2015:143-144 tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek 18 maddeden oluşmkata olup 1=Kesinlikle katılmıyorum ile 5=Kesinlikle katılıyorum şeklinde olmak üzere, 5'li Likert tipindedir (Akmaz ve Erbaşı, 2021).

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin değerlendirmesinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1/-1 arasında olması normal dağılım olarak kabul edildiği bu araştırmada, veriler normal dağılım özelliği gösterdi. Bu doğrultuda araştırmada bağımsız iki grup karşılaştırmalarında "Bağımsız Örneklemler T Testi" ve bağımsız üç grup karşılaştırmalarında "ANOVA" testi kullanıldı. Ölçek puanlarının ilişkisi ise pearson korelasyon analizi ile belirlendi. Ayrıca yüzde, frekans, ortalama, standart sapma gibi tanımlayıcı istatistiklere de yer verildi.

BULGULAR

Tablo 1'de otel çalışanlarının sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı yer almaktadır.

Tablo 1. Otel çalışanlarının sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı

Özellikler	**n**	**%**
Cinsiyet		
Kadın	17	16.0
Erkek	85	84.0
Yaş Aralığı		
18-25	26	25.7
26-35	43	42.1
36-45	21	20.5
46 ve üzeri	12	11.7
Medeni Durum		
Evli	34	33.3
Bekâr	68	66.7
Eğitim Durumu		
Ortaokul	5	5.0
Lise	41	40.1
Ön Lisans	24	23.5
Lisans	32	31.4
Çalışılan Departman		
Yiyecek-İçecek	37	36.2
Ön Büro	24	23.5
Mutfak	21	20.5
Kat Hizmetleri	15	14.8
Güvenlik	5	5.0
Mesleki deneyim yılı		
1-5 yıl	33	32.0

6-9 yıl	44	43.0
10 yıl ve üzeri	25	25.0
İşletmede çalışılan süre (yıl)		
1-5 yıl	52	51.0
6-9 yıl	38	37.3
10 yıl ve üzeri	12	11.7
Toplam	102	100.0

Araştırmaya katılan otel işletmesi çalışanlarının %84'ünün erkek, 42.1'inin 26-35 yaş aralığında olduğu, %66.7'sinin bekâr olduğu, %36.2'sinin yiyeyecek-içecek, %23.5'inin ön büro, %20.5'inin mutfak, %14.8'inin kat hizmetleri, %5'inin güvenlik departmanında çalıştığı belirlendi. Katılımcıların %32'sinin 1-5 yıldır, %25'inin 10 yıl ve daha uzun süredir bu meslekte çalıştıkları, %51'inin 1-5 yıldır aynı kurumda çalıştıkları tespit edildi. Katılımcıların %32'sinin 1-5 yıldır, %25'inin 10 yıl ve daha uzun süredir bu meslekte çalıştıkları, %51'inin 1-5 yıldır aynı kurumda çalıştıkları tespit edildi.

Tablo 2. Otel çalışanlarının kapsayıcı liderlik ve örgütsel bağlılık ölçeklerine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri

Ölçekler	**Ort±Ss**
Kapsayıcı Liderlik	2.43±0.57
Örgütsel Bağlılık	2.64±0.64

Otel işletmesi çalışanlarının kapsayıcı liderlik puan ortalamaları 2.43±0.57, örgütsel bağlılık puan ortalamaları ise 2.64±0.64 saptandı.

Tablo 3. Otel çalışanlarının kapsayıcı liderlik algısı ile örgütsel bağlılık ilişkisi

		Örgütsel Bağlılık
Kapsayıcı Liderlik	**r**	0.361
	p	0.002

Otel çalışanlarının kapsayıcı liderlik puan ortalamaları ile örgütsel bağlılık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ve zayıf bir ilişki tespit edildi (r=0.361; p=0.002).

Ayrıca araştırmada bulunduğu işletmede 10 yıl ve daha uzun süredir çalışan turizm çalışanlarının diğer gruplara göre örgütsel bağlılık puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek, mutfak departmanında çalışanların diğer departmanlara göre kapsayıcı liderlik puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek saptandı ($p<0.05$). Katılımcıların diğer özelliklerine göre anlamlı farklılık saptanmadı ($p>0.05$).

Sonuç ve Öneriler

Otel çalışanlarının kapsayıcı liderlik algıları ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan bu araştırmada otel işletmesi çalışanlarının kapsayıcı liderlik algılarının ortalamanın altında, örgütsel bağlılıklarının ise ortalamanın üzerinde olduğu belirlendi. Otel çalışanlarının kapsayıcı liderlik puan ortalamaları ile örgütsel bağlılık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ve zayıf bir ilişki tespit edildi.

Ayrıca araştırmada bulunduğu işletmede 10 yıl ve daha uzun süredir çalışan turizm çalışanlarının diğer gruplara göre örgütsel bağlılık puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek, mutfak departmanında çalışanların diğer departmanlara göre kapsayıcı liderlik puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek saptandı. Bu doğrultuda araştırma kapsamına alınan otel işletmeleri yöneticilerinin kapsayıcı liderlik özelliklerini arttırmaları bu konuda eğitim almalarının çalışanların örgütsel bağlılığını olumlu yönde etkileyeceği için önerilmektedir.

Kaynaklar

Sürücü L, & Maslakçı A. Kapsayıcı Liderlik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalişması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi,* 2021; 22(2): 201-215.

Akmaz A, & Erbaşı A. Psikolojik Kontrat ile Örgütsel Bağlilik ve Örgütsel Güven İlişkisi: Mersin İlindeki 4 ve 5 Yildizli Otel İşletmelerinde Bir Uygulama. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017; 17 (4), 125-154.

Gerritsen, R. Barriers and facilitators to inclusive leadership. (Master thesis). Radboud University, Hollanda, 2020.

Gül K, & Çakıcı A. B. Kapsayıcı liderlik ölçeğinin Türkçe uyarlaması ve kapsayıcı liderliğin iş performansı üzerindeki etkisinde psikolojik güvenliğin aracılık rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2021; 242: 323-339.

Batmunkh M. Liderlik tarzları ile örgütsel bağlılık ve örgütsel sessizlik arasındaki ilişki ve bir araştırma, (Doctora Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2011.

LOCAL PEOPLE'S PERCEPTIONS OF FILM TOURISM IMPACTS IN AN EMERGING FILM TOURISM DESTINATION*

Mustafa YÜCEL
Muğla Sıtkı Koçman University, Institute of Social Sciences, Tourism Management Department
Orcid id: 0000-0001-5989-6858
Işıl ARIKAN SALTIK
Muğla Sıtkı Koçman University, Fethiye Faculty of Business Administration, Tourism Management Department
Orcid id: 0000-0002-3456-2787

ABSTRACT

Film tourism, which occurred as a sub-branch of cultural tourism, is the touristic visits of individuals to destinations that are highlighted through mass media such as television and cinema. Film tourism includes various activities such as attending film premieres and award ceremonies, on site observation of iconic items (houses, furniture, etc.), visits to filming studios etc. and thusly has a multidimensional structure. Film tourism allows a destination to be recognized and popularized quickly. As a result of the popularization of destinations, film tourism activities in the region can affect the region and the people of the region in many ways. In other words, the visits of film tourists to a destination, organization, events, etc. bring both positive and negative effects. The aim of this study is to determine the perceptions of local people about the effects of film tourism in an emerging film tourism destination. The research data were collected from the local people of Bozüyük, located in the rural area of Muğla, Turkey, via survey technique. Factor analysis and descriptive analyses were applied to the gathered data. As a result of the research, it was determined that the local people perceived both positive and negative effects of film tourism. However, while the local people perceive the positive effects of film tourism at a higher level, it has been observed that the negative effects of film tourism are lower. The results are important in terms of showing local people's perceptions of the effects of film tourism in an emerging tourism destination. The study contributes to the literature as the conceptual arguments in the film tourism literature are supported by empirical findings.

Keywords: Film Tourism, Impacts Of Tourism, Local Residents, Muğla

YEREL HALKIN GELİŞMEKTE OLAN BİR FİLM TURİZMİ DESTİNASYONUNDA FİLM TURİZMİ ETKİLERİNE İLİŞKİN ALGILARI

ÖZET

Kültür turizminin alt dalı olarak gerçekleşen film turizmi, bireylerin televizyon ve sinema gibi kitle iletişim araçlarıyla öne çıkan destinasyonlara yönelik turistik ziyaretleri içermektedir. Film

* This study was derived from the master's thesis titled "Attitudes and Perceptions of Local People towards Film Tourism: An Intergenerational Comparison" prepared by the first author under the supervision of the second author.

turizmi, film galalarına ve ödül törenlerine katılmak, dizi ve filmlerde gösterilen ikonik eşyaların (evler, mobilyalar vb.) yerinde gözlemlenmesi, film stüdyolarına ziyaretler vb. etkinlikleri içermesi nedeniyle çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Film turizmi, bir destinasyonun hızlı bir şekilde tanınmasına ve popülerleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Destinasyonların popülerleşmesi sonucunda bölgedeki film turizmi faaliyetleri bölgeyi ve bölge halkını birçok yönden etkileyebilmektedir. Başka bir deyişle, film turistlerinin bir destinasyona, organizasyona, etkinliklere vb. ziyaretleri hem olumlu hem de olumsuz etkileri beraberinde getirmektedir. Bu çalışmanın amacı, gelişmekte olan bir film turizmi destinasyonunda yerel halkın film turizminin etkileri hakkındaki algılarını belirlemektir. Araştırma verileri, Muğla'nın kırsal kesiminde yer alan Bozüyük yöre halkından anket tekniği ile toplanmıştır. Toplanan verilere faktör analizi ve tanımlayıcı analizler uygulanmıştır. Araştırma sonucunda yöre halkının film turizminin hem olumlu hem de olumsuz etkilerini algıladığı tespit edilmiştir. Ancak yöre halkının film turizminin olumlu etkilerini daha yüksek düzeyde algılarken, olumsuz etkilerine yönelik algının daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçları, gelişmekte olan bir film turizmi destinasyonunda yerel halkın film turizminin etkilerine ilişkin algılarını göstermesi açısından önemlidir. Araştırma, film turizmi literatüründeki kavramsal argümanları ampirik bulgularla destekleyerek literatüre katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Film turizmi, turizmin etkileri, yerel halk, Muğla

INTRODUCTION

Unpredictable and rapidly changing technological developments in daily life continue to affect people in many ways, especially on their culture and lifestyle. Popular culture is one of the terms used to describe the culture in recent years. The effect of television, which is a significant part of the mass media, on the audience both visually and audibly, has helped people to meet popular culture (Güngör and Uysal, 2019).

Music, movies, TV shows and cultural content, which are variables of popular culture, can quickly affect and change people's perceptions. TV series and films from these variables seem to be more effective in this process because they affect people both visually and audibly (Arıkan Saltık et al., 2010). Film tourism which occurred as a sub-branch of cultural tourism is the touristic visits of individuals to destinations that are highlighted through mass media such as television and cinema. Film tourism allows a destination to be recognized and popularized quickly. Thus, film tourism has gained importance for many destinations recently.

LITERATURE REVIEW

Film tourism is a type of tourism that emerges with the desire to see the destinations watched in TV series and films, to experience these places and products on their own sites (Beeton, 2008). Film tourism has a wide range of applications. Film tourism includes various activities such as attending film premieres and award ceremonies, on site observation of iconic items (houses, furniture, etc.), visits to filming studios etc. and thusly has a multidimensional structure (Connell, 2012).

Advertising the destinations in TV shows and films with a well-formed image increases the tourism mobility towards that destination (Glen Croy, 2011). As a result of the popularization of destinations, film tourism activities in the region can affect the region and the people of the region in many ways. In other words, the visits of film tourists to a destination, organization, events, etc. bring both positive and negative effects (Carl et al., 2007). Film tourism allows local people to have a perception and attitude about the tourism taking place in the region, with its positive and negative effects. Perceived impacts affect attitudes, and attitudes affect

satisfaction from tourism (Kim et al., 2007). Therefore, determining the effects of film tourism is an important issue in destinations that give importance to the development of tourism.

METHODOLOGY

The aim of this study is to determine the perceptions of local people about the effects of film tourism in an emerging film tourism destination. The research data were collected from the local people of Bozüyük, located in the rural area of Muğla, Turkey, via survey technique. In the study, 111 valid data were collected by means of easy sampling. Factor analysis and descriptive analyses were applied to the gathered data.

FINDINGS

More than half of respondents (55.96%) are male. When the participants evaluated in terms of their age groups, 49.54% of participants are between the ages of 18 and 30. It is observed that the participants are mainly single (60.75%) and are educated at bachelor level (40.95%). It is seen that nearly one third of the participants has a monthly income 1500 TL and below. Socio-demographic features of the participants is shown on Table 1.

Table 1. Socio-demographic Features of Participants

Variables	Groups	%	Variables	Groups	%
Gender	Male	55,96	Age	18-30	49,54
	Female	44,04		31-45	25,68
Marital Status	Single	60,75		46-64	23,85
	Married	39,25		65+	0,93
Education	Primary School	0,95	Average Income	1500 TL and under	32
	Secondary School	6,75			
	High School	20		1501-3000 TL	26
	Associate Degree	28,5		3001-4500	23
	Bachelor Degree	40,95		4501-6000	13
	Postgraduate	2,85		6001+	6

Exploratory Factor Analysis (EFA) was conducted to test the construct validity of the film tourism effects (FTET) scale and to reveal the factor structure. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) sample proficiency value was determined as 0,955 and sample size was found to be sufficient for EFA as suggested by Field (2009). As a result of EFA, 5 items (Item numbered 2, 9, 22, 23, 40) were removed due to cross-loading. It was determined that the scale consisting of the remaining 35 substances has a film 2-factor structure and these 2 factors explains 75,66% of the total variance value. The factors have been named as the positive effects and negative effects of film tourism in accordance with the literature.

Cronbach's Alpha analysis was conducted to determine the reliability of the scale and sub-scales (factors). The Cronbach Alpha value of the scale was determined as 0,752 while the positive effects of film tourism sub-scale was determined as 0,981 and the negative effects of film tourism sub-scale was calculated as 0,976. According to the results obtained, the measurement tool was considered reliable since all of the values were above 0,70 (Büyüköztürk, 2011).

The mean values of the items of the positive and negative effects of film tourism have been calculated. Results are presented on Table 2.

Table 2. Film Tourism Positive and Negative Average

	Mean	Minimum	Maximum
Positive Impacts of Film Tourism	4,082	3,820	4,297
Negative Impacts of Film Tourism	1,976	1,847	2,468

As shown on the Table 2, the mean value of items of positive effect of film tourism varies between 3,820 and 4,297. The mean value of the positive effect sub-dimension was calculated as 4,082. The mean value of items for negative impact of film tourism varies between 1,847 and 2,468. While the mean value of the negative effect sub-dimension was calculated as 1,976. As a result of the analysis to determine the mean values of each item, it was found that the highest mean value belongs to the item "Film tourism develops the local economy", which is among the positive effects. Meanwhile, the lowest mean value was calculated for the item “Film tourism causes conflict/problem between local people and tourists", which is included in the negative effects.

DISCUSSION

As a result of this research, which was carried out to determine the perceptions of the local people about the effects of film tourism in a developing film tourism destination, it was determined that the local people perceived both positive and negative effects of film tourism. Research results are corresponding to the studies in the relevant literature suggesting that local people perceive the positive and negative effects of film tourism (Garcia et al., 2015; Demirbulat et al., 2015; Kim et al., 2017; Kervankıran and Çuhadar, 2018; Çakar Çelik, 2019). However, it was determined that local people perceived the positive effects of film tourism at a higher level, while the perception of negative effects of film tourism was lower. The result is supportive to the researches determined that the local people perceive the positive effects of film tourism, especially the economic effects, at a high level (Çakar Çelik, 2019; Kılınç and Çalışkan, 2021). The results of the research are important in terms of indicating local people's perception of the effects of film tourism in an emerging film tourism destination. The study contributes to the literature by supporting conceptual arguments in film tourism literature with its empirical findings. This research is limited to the local people living in Bozüyük district of Muğla province. Another limitation of the study is the low number of data collected from local people. It is recommended to collect more data from the local people and to carry out more comprehensive studies to reveal the relationships between different variables such as perception, satisfaction and support of film tourism in future research.

REFERENCES

Arıkan Saltık, I., Coşar, Y., Kozak, M. (2010). Televizyon Dizilerinin Destinasyon Pazarlaması Açısından Olası Sonuçları. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 21, Sayı 1, Bahar*, 41-50.

Beeton, S. (2008). From the screento the field: the Influence of film on tourism and recreation. *Tourism RecreationResearch, 30(1),*, 39-47.

Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı.* (s. 141). içinde Ankara: Pegem Akademi.

Carl, D., Kindon, S., Smith, K. (2007). Tourists' Experiences of Film Locations: New Zealand as 'Middle-Earth'. *Tourism Geographies*, 49-63.

Connell, J. (2012). Film Tourism- Evolutaion, Progress and Prospects. *Tourism Managment, 33*, 1007-1029.

Çakar Çelik, Ö. (2019). Film Turizmi ve Sığacık'a (İzmir) Etkileri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 433-460.

Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS.* London: Sage.

Garcia, F. A., Vazquez, A. B., Macias, R. C. (2015). Resident's Attitudes Towards The Impacts of Tourism. *Tourism Management Perspectives, (13)*, 33-40.

Glen Croy, W. (2011). Film tourism: sustained economic contributions to destinations. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes Vol. 3 No. 2*, 159-164.

Güdü Demirbulat, Ö., Oflaz, M., Buzlukçu, C. (2015). Kırsal Yörelerde Televizyon Dizilerinin Turizm Hareketleri Üzerindeki Etkisi: Sevdaluk Dizisi Örneği. *I. Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends, and Indicators* (s. 256-266). Konya: Selçuk Üniversitesi.

Güngör, Ş., Uysal, A. (2019). Film Turizmi: Popüler Kültür Aracı Olarak Film ve Dizilerin Nevşehir İli Turizm Faaliyetlerine Etkisi. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 189-202.

Kervankıran, İ., Çuhadar, M. (2018). Mardin'de Çekilen Dizi ve Filmlere Dönük Yerel Halkın Algısı. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 2(1),*, 44-59.

Kılınç, T., Çalışkan, U. (2021). Kırsal Alanlarda Yerel Halkın Film Turizmi Algıları ve Destek Tutumları Arasındaki İlişki: Muğla Yeşilyurt Örneği. *Arasındaki İlişki: Muğla Yeşilyurt Örneği*, 329-356.

Kim, S. S., Agrusa, J., Lee, H., Chon, K. (2007). Effects of Korean television dramas on the flow of Japanese tourists. *Tourism Management, 28*, 1340-1353.

Kim, S., Kim, S., Oh, M. (2017). Film Tourism Town and Its Local Community. *International Journal of Hospitality and Tourism Administration, 18(3),*, 334-360.

INDUSTRIAL HERITAGE TOURISM: CASE OF AN AIRPLANE WHICH CONVERTED INTO RESTAURANT IN MUĞLA

Işıl ARIKAN SALTIK
Muğla Sıtkı Koçman University, Fethiye Faculty of Business Administration, Tourism Management Department
Orcid id: 0000-0002-3456-2787
Mustafa YÜCEL
Muğla Sıtkı Koçman University, Institute of Social Sciences, Tourism Management Department
Orcid id: 0000-0001-5989-6858

ABSTRACT

The rapid speed of technology development has had various effects on the tourism sector as in many other sectors. These effects were not only in the form of technology based development of the operations and organizations of tourism enterprises, but also in the diversification of tourism products and activities. One of the new types of tourism emerging in this context is industrial (heritage) tourism. Industrial heritage tourism is carried out by converting industrial objects based on man-made spaces, buildings and landscapes that emerged as a result of industrialization process centuries ago into tourist products and activities. The interest in industrial heritage tourism has increased in recent years in Turkey, as in the World. In this study, a tourism enterprise in Muğla, which operates within the scope of industrial heritage tourism is examined as a case study. Within the scope of the research, firstly, a conceptual framework related to industrial tourism was formed through a comprehensive literature review. Then, on-site observations were made by visiting the enterprise designated as a case study. In the research, data were collected from the business manager using the semi-structured interview technique. Within the scope of the research, first of all, a conceptual framework for industrial tourism was created by literature review. Findings showed that despite this willingness of the enterprise, activities in accordance with their plans could not be realized due to the problems experienced since the establishment stage. It is anticipated that this research on industrial heritage tourism, which is newly developing in our country and where limited number of studies are conducted, will contribute to the literature and will guide future research.

Keywords: Industrial Heritage Tourism, Airplane, Restaurant, Muğla

ENDÜSTRİYEL MİRAS TURİZMİ: MUĞLA'DA RESTORANA DÖNÜŞEN UÇAK ÖRNEĞİ

ÖZET

Teknolojinin gelişim hızındaki artış, pek çok sektörde olduğu üzere turizm üzerinde de farklı biçimlerde etkisini göstermiştir. Bu etki yalnızca turizm işletmelerinin işleyiş biçimlerinin ve organizasyonlarının teknolojiye dayalı olarak gelişimi şeklinde değil, yanı sıra turizm ürün ve faaliyetlerinin çeşitlenmesi olarak da gerçekleşmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan yeni turizm çeşitlerinden birisi endüstriyel (miras) turizmidir. Endüstriyel miras turizmi, yüzyıllar önce

endüstrileşme süreci sonucu ortaya çıkan insan yapımı mekânlar, binalar ve manzaralar üzerine kurulu endüstriyel objelerin turistik ürün ve faaliyetlere dönüştürülmesi suretiyle gerçekleştirilmektedir. Dünya genelinde olduğu üzere Türkiye'de de endüstriyel miras turizmine ilginin son yıllarda arttığı görülmektedir. Bu çalışmada, endüstriyel miras turizmi kapsamında Muğla'da faaliyet gösteren bir turizm işletmesi örnek olay olarak incelenmektedir. Ardından örnek olay olarak incelenmek istenen işletmeye yapılan ziyaretlerle yerinde gözlem yapılmıştır. Araştırmada, işletme yöneticisinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle veri toplanmıştır. Araştırma kapsamında öncelikle literatür taraması yapılarak endüstriyel turizme ilişkin kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular, işletmenin bu istekliliğine rağmen kuruluş aşamasından itibaren yaşanan sorunlar nedeniyle planlarına uygun faaliyetlerin gerçekleştirilemediğini göstermiştir. Ülkemizde yeni gelişmekte olan ve sınırlı sayıda çalışmanın yapıldığı endüstriyel miras turizmi konusunda gerçekleştirilen bu araştırmanın, yazına katkı sağlayacağı ve gelecek araştırmalara yol gösterici olacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Endüstriyel Miras Turizmi, Uçak, Restoran, Muğla

INDUSTRIAL HERITAGE TOURISM: CASE OF AN AIRPLANE WHICH CONVERTED INTO RESTAURANT IN MUĞLA

INTRODUCTION

Culture is respected as one of the most basic elements of tourism and cultural tourism is functionalized as an effective tool in the protection and survival of cultural heritage. Cultural heritage tourism, which is a sub-branch (niche market) of cultural tourism contains the visits or experiences of both tangible and intangible remnants of the past. One of the new types of tourism emerging in this context is industrial (heritage) tourism. Industrial heritage tourism is carried out by converting industrial objects based on man-made spaces, buildings and landscapes that emerged as a result of industrialization process centuries ago into tourist products and activities. The interest in industrial heritage tourism has increased in recent years in Turkey, as in the World. In this study, a tourism enterprise in Muğla, which operates within the scope of industrial heritage tourism is examined as a case study. Within the studt, after the brief review of the relevant literature, methodology of the study is explained and the study is concluded with the discussion of the results.

LITERATURE REVIEW

Cultural heritage is explained as all of the values of society with its natural and artificial works inherited from the past, which are meant to be left to the present and future generations for various purposes (Can, 2009:22). Industrial heritage tourism is defined as visits to industrial centers by tourists in order to understand the economic activities of societies in the present or in the past, to gain knowledge through cultural experiences (Vargas-Sánchez, 2015). Industrial heritage tourism, which was carried out in the form of transforming industrial objects based on man-made spaces, buildings, vehicles and landscapes that emerged in the early stages of the industrialization process into touristic activities and presenting them to the demand of tourists, first appeared in the United Kingdom (Edwards and Llurdes, 1996).

The industrial places and industrial products which are undergoing a rapid restoration process have created 19 industrial heritage tourism destinations in Europe since the 1990s. Industrial heritage tourism has also emerged in Turkey recently. However, limited resources of ındustrial heritage tourism, our country's new acquaintance with this concept and the fact that these activities cannot go beyond the singular practice cause the industrial heritage tourism to not develop sufficiently (Uysal et al., 2019). In this respect case studies related to industrial

heritage tourism in Turkey gain importance to reveal the unexplored sides of industrial heritage tourism practices.

METHODOLOGY

The aim of this study is to carry out a case study to learn in depth about newly developing industrial heritage tourism in Turkey. The AirPlane Park Restaurant located in Muğla province was determined as a case to be examined within the scope of the research. The study was conducted by qualitative methods. On site observations and interviews were carried out by the researcher through various visits to study area. Descriptive analysis was applied and findings were provided including direct quotations from the interviews.

FINDINGS

Airplane Restaurants are among the businesses that provide services within the scope of industrial heritage tourism. The examined case of the study namely, AirPlane Park Restaurant is amongst the several airplane restaurants in Turkey. After demonting of an Airbus A-300 in İstanbul, the parts of the aircraft were moved to Muğla and assembled with the help of 4 technicians and 15 workers in a period of approximately 2 months.

Airplane Restaurant provides main services and products to its customers as a general F&B enterprise. Additionally, it has some special places to be visited for the customers who would like to have a look at an old aircraft, such as cockpit, openair exhibition including some parts & equipment of the airplane.

When asked about his thoughts on cultural heritage tourism and industrial heritage tourism activities, the business manager replied as follows:

> *"Culture is a very important issue. We must preserve cultural heritage and pass it on to our future generations. I did not think much in terms of industrial heritage tourism when I was opening an airplane restaurant. But I am aware that the work we do is a cultural work. A cultural service is provided at the aircraft park restaurant. Airplane restaurant is advantageous in industrial heritage tourism compared to other industrial heritage products because there are many examples in the world. As can be seen from these examples, eating on the wing of the plane is more ostentatious to people."*

Despite this willingness of the enterprise, it was stated that due to the problems experienced since the establishment stage, activities in accordance with their plans could not be realized.

DISCUSSION

The recent increase in interest in cultural tourism and industrial heritage tourism around the world has brought along a more intense use of heritage elements in the tourism sector. In this study, a tourism enterprise in Muğla, which operates within the scope of industrial heritage tourism is examined as a case study. It was seen that the realization of products and services that will attract the attention of young generations and children, who are the target groups in the transfer of heritage, in the process of using an Airbus A-300 type aircraft that has completed its flight life in the tourism industry, will contribute to making the industrial heritage value more prominent and protecting it. The fact that there are examples of a similar enterprises in different countries and destinations in general and in aircraft specific to the industrial heritage can also be evaluated as an indicator of the potential of the use of the specified aircraft within the scope of industrial heritage tourism to create a tourism attraction.

REFERENCES

Can, M. (2009). *Kültürel Miras ve Müzecilik. Kültür ve Turizm Bakanlığ Çalışma Raporu, 22.*

Edwards, J. A., & Llurdes, J. C. (1996). Mines and quarries: Industrial heritage tourism. *Annals of Tourism Research, 23,*, 341-363.

Uysal, M., Ersöz, Z. R., & Fazla, İ. A. (2019). Konya tren garı yerleşkesi tarihi lokomotif deposu için bir yeniden kullanım önerisi. *Konya Sanat Dergisi, Sayı 2*, s. 67-86.

Vargas-Sanchez, A. (Ed.) (2015). The Palgrave Handbook of contemporary heritage research. *Industrial Heritage and Tourism: A Review of the Literature. In: Waterton E.* Palgrave Macmillan.

RISK MANAGEMENT PROBLEMS IN TOURISM AND HOTEL INDUSTRY

PhD candidate. Karim HUSEYN-ZADA
Baku State University, Faculty of Geography, Tourism and Hotel
Orcid id: 0000-0002-6863-2237

ABSTRACT

The world tourism sector has suffered serious losses as a result of some important international events and the severity of natural disaster risks has become the main subject of sustainable tourism discussions, especially for the insurance sector.

Many tourism-centered hotels face to face with reasons arising from various dangers. Risk management for hotel tourism includes planning and implementation processes to eliminate the negative effects of various hazards on the tourism sector. The main purpose of this study is to discuss many hazards and their effects on tourism-centered hotels, and to provide an infrastructure for the risk management process for sustainable tourism in hotels.

Keywords: Risk Management, Sustainable Tourism, Hotel Industry

At the present stage of development of the Azerbaijani economy, one of the priority areas is to create the necessary conditions for the effective functioning of the private sector, determine the development strategy of companies and firms, organize risk management, analyze and assess risks, identify ways to prevent risks and reduce possible losses.

This undoubtedly led to an interest in the problems of studying risk in the economic activity of enterprises, and the theory of risk management itself, during the formation of market relations, not only received its subsequent development, but, in practice, became in demand.

Enterprises operating in various sectors of the economy, based on the nature of their economic activities, unequally assess the relevance of studying risks, their sources of origin and methods of managing them.

In the minds of entrepreneurs, at the present time, there are two opposite opinions on the essence of risk. In one case, the risk is presented by them in the form of a possible loss, the threat of losses that may follow in the process of implementing the decision, in the other, a beneficial outcome is assumed. Consequently, the risk is regarded as a combination of some negative and positive consequences that have occurred as a result of the implementation of the decisions taken. In this regard, it becomes obvious that entrepreneurial risk must be managed in order to obtain the expected results.

One of the approaches to research and systematic management of entrepreneurial risks is the development of a comprehensive analysis of the influence of factors based on the development of a system of indicators, in which it is possible to carry out planning and, thereby, to prevent entrepreneurs from taking wrong steps. Each enterprise needs to develop all possible ways of development, contributing to a significant reduction in uncertainty.

In practice, there are many different kinds of risk manifestations, and quite often it turns out to be very difficult to clearly differentiate risks by their types from the standpoint of implementing the enterprise strategy.

When implementing its strategy, an enterprise needs to choose a solution option that allows it to minimize the risks that arise and, at the same time, increase the efficiency of its activities.

All of the above substantiates the thesis of the need to develop risk management mechanisms, translate fundamental research of this scientific trend into a practical plane, apply existing theoretical developments in the aspect of risk to the practical activities of enterprises against the background of rapidly changing economic, political and social reality. Risk management is the activity of enterprise managers aimed at cost-effective protection of a given enterprise from unwanted, intentional and accidental circumstances that bring it material damage.

The main principles of risk management in the company's activities:

- it is not allowed to risk more than your own capital;
- you can not risk more for the sake of less;
- it is necessary to focus on the consequences of the risk.

Like any other management activity, risk management has its own logical aspect and its own sequence in actions. Consequently, it can be defined as a process for developing and implementing solutions that minimizes a wide range of impacts from malicious or random events, which ultimately bring significant material damage to the enterprise.

The growing uncertainty in the modern market forces managers to consciously relate to risks and manage them systematically.

In order to function and survive in market conditions, every enterprise must manage risks. However, survival is not the only goal an entrepreneur pursues in managing risk.

By managing risks, an entrepreneur:

- feels safe, believes in the sustainability of the achieved well-being;
- eliminates failures and stoppages in the process of enterprise functioning;
- provides a stable growth rate of the enterprise;
- eliminates the possibility of accidents and disasters, ensures the protection of its employees, in particular, and the population in general;
- strengthens its position in the negotiations;
- provides prestige to your company.

Risk management cannot be carried out without analyzing the situation, calculating the risk, comparing risk factors with measures to neutralize them, making a decision, controlling risk indicators and adjusting the measures taken, eliminating the consequences of risk.

The need for risk management in the activities of enterprises objectively exists. Its implementation directly depends on the correct application of a set of methods that facilitate a competent analysis of the situation and the development of the desired solution, on the type of organizational management structures and the type of activity of the enterprise.

So, considering the problems of risk management in the hotel industry, we want to immediately note that the development trends of the modern service sector, in general, in Azerbaijan are characterized by noticeable growth rates and qualitative changes in recent decades.

However, positive trends in the development of the hotel business are associated with the impact of risk factors, the influence of which is different in different periods and is revealed both at the micro and macro levels.

Today, the hotel industry, like other sectors of the economy, is experiencing a serious negative impact of the crisis associated with the recession in world oil prices and the COVID 19 pandemic, which led to the indefinite closure of a number of hotels belonging to different

price categories. The decline in tourist and business travel has had a critical impact on hotel congestion and the tourism industry in general.

Since the spring of 2020, the occupancy rate of hotels and hotel-type enterprises, even in the capital, has been at a catastrophically low level, which is one of the most important reasons for the risk of lack of demand for services rendered.

Along with global problems, the risk factors for the lack of demand for manufactured products / services in the hotel industry can also include:

- changes in consumer preferences;
- changes in the demographic situation and market conditions;
- increased competition;
- cyclical, random and seasonal fluctuations in demand;
- an increase in the level of unemployment, a decrease in the income of the population;
- decrease in purchasing power;
- increase in the cost of loans;
- unfavorable weather during the "high" load season, changes in climatic conditions;
- military conflicts in adjacent territories, the threat of terrorism, an unstable political situation;
- low level of qualifications of service personnel and organization of the technological process of production of services;
- ineffective provision of the hotel with material resources;
- ineffective organization of the sales network and system
- promotion of services to consumers, advertising, wrong choice of distribution channels, etc.

There are various modern approaches to grouping risks based on such classification signs:

- the nature of the origin;
- the stage of solving the problem;
- scale;
- area of manifestation;
- insurance opportunities;
- type of business activity, etc.

REFERENCES

Cummins, J.D. and Mahul, O. (2009). Catastrophe Risk Financing in Developing Countries Principles for Public Intervention. World Bank.

Granger, K. (2000). An information infrastructure for disaster management in Pacific island countries. Australian Journal of Emergency Management. Autumn. pp.20-32.

Guha-Sapir, D. and Santos, I. (2013). The Economic Impacts of Natural Disasters, Oxford University Press.

Hallegatte, S. and Dumas, P. (2009). Can natural disasters have positive consequences? Investigating the role of embodied technical change. Ecological Economics. 68 (3): 777–786.

Swiss Re (2014). Natural Catastrophes and Man-Made Disasters in 2013: Large Losses from Floods and Hail; Haiyan Hits The Philippines. Sigma. No:1, p:45.

Tsai, C-H. (2013). Multi-Hazard Risk Assessment and Management in Tourism Industry- A Case Study from the Island of Taiwan. International Journal of Social, Management, Economics and Business Engineering. 7(8).

NEBEVİ KARAKTERİN İNŞASI AÇISINDAN VAHİY ÖNCESİ SÜRECİN TAHLİLİ

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf OKŞAR
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı
Orcid id: 0000-0002-9060-3272

ÖZET

Tanrı-Peygamber ilişkisi tek yönlü ve mutlak manada tanrının iradesinin tasarrufuna bağlı bir durumdur. Bu itibarla peygamber olarak seçilen kişinin bu tercihte herhangi bir etkisi yoktur. Vahiy süreciyle başlayan risâlet görevinde dikkati çeken önemli bir husus da peygamberin vahiy öncesi durumudur. Zira vahiy sürecinin başlamasından önce peygamberlerin yaşadıkları bir takım olaylar ve zorlayıcı şartlar ile onların vahyi alabilecek hale getirilmesi arasında önemli bir ilişki vardır. Bu itibarla peygamberlerin nübüvvet öncesi yaşadıkları bazı imtihanların risâlete hazırlık mesabesinde olduğu söylenebilir. Amacımız ilahi metinlerin verileri çerçevesinde peygamberlerin, nübüvvet görevlerine başlamadan önce zihinsel ve ruhsal bir imtihana tabii tutulduğunu ortaya koymaktır. Betimsel nitelikli bu çalışmada literatür taraması ilahi metinler çerçevesinde ve ilgili kelami kaynaklar esas alınarak yapılmıştır. Sonuç olarak vahye mazhar olacak peygamberin, risâlet görevine başlamadan önce bir dizi psiko-fizyolojik testlere tabii tutulduğunu ilgili örneklerden görebilmekteyiz. Ayrıca peygamberin vahye hazırlanış süreci olarak ele alınması gereken bu dönem aynı zamanda nübüvvetin zorluğuna işaret etmekte ve risâlet görevinin insanın sınırlarını zorlayan bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Vahiy, Peygamber, İmtihan, Terbiye.

ANALYZING THE PROCESS BEFORE THE REVEALED IN TERMS OF THE CONSTRUCTION OF THE PROPHETIC CHARACTER

ABSTRACT

The God-Prophet relationship is one-way and absolutely dependent on the will of God. In this respect, the person chosen as a prophet does not influence this choice. An important point that draws attention in the mission of prophecy, which started with the process of revelation, is the condition of the prophet before revelation. Because there is an important relationship between the events that the prophets experienced before the beginning of the revelation process and the compelling conditions making them able to receive revelation. In this respect, it can be said that some of the tests that the prophets went through before the prophethood were at the level of preparation for the prophecy. We aim to reveal that the prophets were subjected to a mental and spiritual test before starting their prophetic mission within the framework of the data of divine texts. In this descriptive study, the literature review was carried out within the framework of divine texts and based on relevant theological sources. As a result, we can see from the relevant examples that the prophet, who will receive revelation, was subjected to a series of psycho-physiological tests before he started his prophetic mission. In addition, this

period, which should be considered as the preparation process of the prophet for revelation, also points to the difficulty of prophecy and shows that the mission of prophecy has a quality that pushes the limits of human beings.

Keywords: Revelation, Prophet, Test, Discipline.

GİRİŞ

Yüce Allah, insanlarla peygamberleri aracılığıyla irtibat kurmakta ve bu nedenle toplumları düşmüş oldukları süfli/aşağılık/yozlaşmış durumdan kurtarmak amacıyla aralarından elçiler seçmektedir. Vahiy yoluyla mesajı alan peygamberin aslî görevi bu itibarla vahyi olduğu gibi/eksiksiz insanlara iletmektir. Bulundukları topluma nazaran, karakter ve ahlaki nitelik bakımından üstün özelliklere sahip bu elçiler Allah tarafından seçilmiş şahsiyetlerdir. Bu üstünlük olgusu tanrısal bazı niteliklere sahip olduklarından değil aksine bir beşer olarak sahip oldukları hasletlerin yüceliğinden kaynaklanmaktadır. İşte Kur'an bu elçilerin haberlerini ilahi metinler aracılığıyla da insanlara bildirmekte ve böylece birer ibret vesikaları olan peygamberlerin şahsında toplumu hidayete erdirme ve ıslah etme amacı gütmektedir. Bu ulvî göreve muttali olan peygamberlerin yaşam hikâyelerinde dikkati çeken önemli hususlardan biri de vahiy öncesi yaşamlarıdır. Her ne kadar birçok peygamber hakkında risâlet öncesi yaşadıkları ile ilgili bilgiler sınırlı olsa da vahiy sürecine geçişleri ile başlayan dönemin ayrıntılarını ilahi kitaplardan tespit edebilmekteyiz. Buna göre vahiy öncesi süreç, peygamberin yapacağı göreve zihnî ve ruhî manada hazırlanmasını içeren bir dizi testi/imtihanı/sınamayı/eğitimi içermektedir. Peygamberler burada birçok zorluk ve çaresizlikle baş başa kalarak çetin bir sınavdan geçerler. Bu itibarla toplumsal ve psikolojik değişim ve müdahale sürecinin başlangıcı öncelikle bizzat peygamberin şahsında vuku bulmuştur denilebilir. Yani insanları ıslah görevi verilecek peygamberin, vahyi idrak etmesine engel olabilecek veya onu azim ve kararlılıktan alıkoyabilecek nefsî ve bedenî arzularından arındırmak risâlet sürecinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Bu itibarla vahyi sürecin, vahiy öncesini kapsayacak şekilde yorumlanması peygamberlik kurumunu daha sağlıklı bir şekilde anlamamıza imkân sağlayacaktır. Dahası bu durumların tümü onların birer beşer olduğunun da açık kanıtı olarak yorumlanabilir. Çalışmanın sınırlılığı göz önüne alınmak suretiyle daha ziyade ulü'l-azm peygamberler konu edilmiştir. Burada Hz. Âdem örneği ise ilk peygamber olması dolayısıyla bir beşer olarak ne kadar çetin bir imtihana tabi tutulduğunu ve bunun sonucu olarak muhatap olduğu zorluklara da dikkat çekmek amacıyla işlenmiştir.

1. Hz. Âdem: İlk Günah Olgusu ve Vahye Hazırlık Süreci

Kur'an'da, Peygamberlerin ilki olan Hz. Âdem'in risâlet görevini üstlenmeden önce ciddi bir imtihandan geçtiği belirtilmektedir. Bu sınavı geçemeyen ve kendisine yasaklanmış olmasına rağmen ağaca yaklaşan Hz. Âdem, Allah'ın koymuş olduğu bir yasağı ihlal etmiştir. Kur'an onun yolunu şaşırdığını ve tevbe ederek doğru yola tekrar girdiğini de aktarır.[1] Bu dalalet-ihtida diyalektiği insanoğlunun Hz. Âdem'in şahsında müşahede edilen ilk denenmesidir. Zihnen ve ruhen bu göreve hazırlanma sürecinin bir parçası olarak değerlendirebileceğimiz bu durum Hz. Âdem'in peygamber olarak görevlendirilmeden önce bir imtihana tabi tutulduğunu göstermektedir. Çünkü Hz. Âdem'in göreve muhatap olmasıyla birlikle ortaya koyduğu tavır Yüce Allah tarafından eleştirilmekte ve ibretlik bir hikâye olarak Kur'an'da anlatılmaktadır. Ancak burada dikkati çeken husus mezkûr peygamberin tevbe ederek daha büyük bir azim ve kararlılıkla görevini yerine getirmeye devam etmesindeki ayrıntıdır. Diğer taraftan Hz. Âdem'in risâlet ile görevlendirilmeden önce yaşadığı önemli bir ruhsal ve bilişsel hazırlık da "*Ve Âdem'e tüm isimleri öğretti…*" ayeti ile öne çıkmaktadır. Bu ayetler onun

[1] Tâhâ 20/115-123.

görevlendirileceği risâlet öncesinde psiko-bilişsel manada donatıldığının göstergesi olarak okunabilir.

2. Hz. Nuh: Misak ve Aile

Kur'an'da, Allah'ın peygamberlerden söz aldığından bahsedilir. Bu peygamberlerden biri de Hz. Nuh'tur. *"Hani biz peygamberlerden söz almıştık; senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan da. (Evet) biz onlardan pek sağlam bir söz aldık."*[2] Bu söz alma görevin ne derece zor olduğunun bir açıklamasıdır. Zira Hz. Nuh, yıllarca zalim, kötü, şımarık, fâsık ve kibirli kavmini açık ayetlerle uyarmasına rağmen alaya alınmış, horlanmış ve tehdit edilmiştir.[3] Sonunda dayanamayarak yıldırılmış bir şekilde Allah'a yakarmış: *"Ben yenik düştüm, bana yardım et! Diyerek yalvardı."*[4] Bunun üzerine Allah'tan bir ceza olarak gelen tufan felaketi azgınları ve sapkınları yok etmiştir.[5]

Bu itibarla vahyi kabullenmek ve onu yüklenmek bir insan için gerçekten de büyük bir sorumluluktur. Çünkü peygamber bulunduğu toplumun bütün yerleşik düzenine ve inancına başkaldırmıştır ki bu noktada ciddi tepkilerle ve hatta ölüme kadar gidebilecek şiddetle de muhatap olmayı göze almak durumunda kalmışlardır. Bütün bunlar risalet süreci içerisinde gerçekleşmiş olaylardır. Bu görevin zorluğuna binaen peygamberin ruhen ve fikren terbiye edilmiş olması ve bir takım testlere ve meydan okumalara maruz kalmış olması risaletin sıhhati açısından önemli bir dönemi işaret etmektedir. Böylece bu görevi yerine getirebilecek bir kararlılığa sahip olunup olunmadığı, Hz. Nuh özelinde bir sözle test edilmiştir. Aslında buradaki söz görevi üstlenme noktasındaki kararlılığa vurgu olarak da değerlendirilebilir. Böylece her peygamber kendisinden önceki elçinin ortaya koymuş olduğu temel ilkelere her durum ve şartta bağlı kalacağına dair bir taahhütte bulunmuştur.[6]

Kendisinden söz alınarak imtihan edilen Hz. Nuh ayrıca aile fertleri üzerinden de bir zorlamayla karşı karşıya gelmiştir. Zira kendisine inanmayanlar arasında yer alan en yakın akrabalarına Hz. İbrahim'in babasına yüz çevirmesine benzer şekilde Hz. Nuh'un da sözüne bağlı kalmak suretiyle bir karar vermesi gerekmiştir. Onun en yakınları olan oğlu ve hanımı ona tabi olmamışlardır. Yüce Allah Kur'an'da Hz. Lut'un karısının da inkârcılardan olduğunu vurgulayarak Hz. Nuh'un da eşini kurtaramadığından bahseder:

Allah, inkâr edenlere, Nuh'un karısı ile Lût'un karısını misal verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kişinin nikâhları altında iken onlara hainlik ettiler. Kocaları Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara: Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin! Denildi.[7] Dünya yaşamında bizim için önemli olan yakınlık ve nesep bağının dini yalanlama söz konusu olunca Allah katında bir fayda vermediği anlatılmak istenmektedir.[8]

Hz. Nuh oğluna hitaben: *"Yavrucuğum! (Sen de) bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma! Diye seslendi."*[9] Oğlu gemiye binmeyerek: *"beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım dedi."* Nuh: *"bu gün Allah'ın emrinden (azabından) merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur dedi"*[10] *"Dalga aralarına girdi ve o da boğulanlardan oldu."*[11]

---

[2] Ahzâb 33/7.
[3] Şuarâ 26/116.
[4] Kamer 54/10; Şuara 26/117-118.
[5] Kamer 54/11; Şuara 26/119-120.
[6] Fahreddin er-Râzî, *Tefsirü Fahri'r Râzî* (Lübnan: Dârü'l-Fikr, 1981), 8/126,
[7] Tahrîm 66/10.
[8] Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Teʾvîlâtü'l-Kurʾân*, tah. Mecdî Bâsellûm (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005), 10/96-97
[9] Hûd 11/42.
[10] Hûd 11/43.
[11] Hûd 11/43

Nuh'un psikolojisini anlamamız açısından gelen ayetler kayda değerdir: *"Nuh Rabbine dua edip dedi ki: «Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vaâdin ise elbette haktır. Sen hâkimler hâkimisin."*[12] *"Allah buyurdu ki: Ey Nuh! O asla senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme! Ben sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim."*[13]

Hz. Nuh'un kendi içerisinde yaşadığı psikolojik hezeyan ve tereddüt mezkûr ayetlerle uyarılmasına neden olmuştur.[14] Bunun üzerine Hz. Nuh yaptığı hatayı anlamış ve bağışlanma dilemiştir: *"Nuh dedi ki: Ey Rabbim! Ben senden hakkında bilgim olmayan şeyi istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, ben ziyana uğrayanlardan olurum!"*[15]

Bir burukluk ama akabinde gelen bir teslimiyet durumunun yansıması olan bu ifadelerde Hz. Nuh'un nefsen ve ruhen risâlet döneminde de denendiğini göstermektedir. Bu durum, risâleti yüklenmenin bir gereği olarak bireyin tercihlerini Allah'ın emir ve yasaklarına riayet ederek yapması gerektiğinin öncelikli ifadesi olarak değerlendirilebilir. Son tahlilde peygamber bu tavrı bütün tehditler ve meydan okumalar karşısında dahi yapabilecek bir niteliğe sahip olmalıdır. Bu açıdan vahiy öncesi veya bazen de risâlet görevi esnasında peygamberlerin tabi tutuldukları bu denemeler nebevi hazırlığın ve sürecin yapı taşı olarak okunabilir.

3. Hz. İbrahim: Kurban ve Hicret

Hz. İbrahim'in yaşadıkları da önceki peygamberlerin geçirdikleri merhalelerin bir benzeri olarak okunabilir. Onun Allah'ı bulma yolculuğuna çıkması ve tevhidî bir mertebeye ulaşması[16] yanında Kur'an'da yer alan "*Vaktiyle rabbi İbrâhim'i bazı sözlerle sınayıp da İbrâhim onları eksiksiz yerine getirince, "Ben seni insanlara önder yapacağım" buyurmuştu…"*[17] ayetleri de bu minvalde değerlendirilebilir. Bu açıdan, Allah'ın İbrahim'i üç şeyle sınadığını söyleyebiliriz: İlki; Nemrud'un ateşiyle, ikincisi; oğlunu kurban ettiğini gördüğü rüyasıyla ve üçüncü; hiçbir ziraat imkânı bulunmayan çölün ortasına (Mekke'ye) ailesini bırakmasıyladır.[18]

Hz. İbrahim'in hayatını iki aşamada inceleyebiliriz: İlki; putperest kavmi ve babası ile giriştiği tevhid mücadelesidir. Aklı ve istidlali yöntemle Allah'ın varlığının ispatının iki örnek olayla ortaya konulduğunu görmekteyiz. Buna göre:

1. Hz. İbrahim'e yerdeki ve gökteki ayetleri/delilleri incelemeye sevk eden şey kavminin ve özelde üvey babası Azer'in taptıkları putların imani açıdan akla uygun bir davranış olmadığını düşünmesinden kaynaklanmıştır. Taştan-tahtadan bu varlıkların ve kavminin ayrıca tanrısallık atfettiği yıldızların, ay ve Güneş'in Tanrı olamayacağını düşünen Hz. İbrahim'in hakikati araştırması böyle başlamıştır[19]: *İbrâhim, babası Âzer'e, "Putları tanrılar mı sayıyorsun? Doğrusu ben seni de kavmini de apaçık bir sapkınlık içinde görüyorum" demişti. Aynı şekilde biz İbrâhim'e göklerin ve yerin melekûtunu görüp kavrama imkânı veriyorduk ki kesin inananlardan olsun. Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü. "Rabbim budur" dedi. Yıldız batınca da "Batanları sevmem" dedi. Ayı doğarken görünce, "Rabbim budur" dedi. O da batınca, "Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette*

[12] Hûd 11/45.
[13] Hûd 11/46.
[14] Râzî, *Tefsirü Fahri'r Râzî*, 18/5-6.
[15] Hûd 11/47.
[16] En'âm 6/74-79.
[17] Bakara 2/124.
[18] Şaban Ali Düzgün, "İsimler'den Kelimeler'e: Âdem'den İbrahim'e İnsan Zihninin Tekâmülü", *Kelam Araştırmaları,* 9:1 (2011), 3.
[19] Râzî, *Tefsirü Fahri'r Râzî*, 18/38-39; bkz. Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, 4/133-134.

yolunu şaşırmış kimselerden olurum" dedi. Güneşi doğarken görünce, "Rabbim budur; zira bu daha büyük" dedi. O da batınca dedi ki: "Ey kavmim! Ben, sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım." "Ben, O'nun birliğine inanarak yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim." Kavmi onunla tartışmaya girişti. Onlara dedi ki: "Beni doğru yola iletmişken, Allah hakkında benimle tartışıyor musunuz? Ben sizin O'na ortak koştuklarınızdan korkmam. Ancak rabbimin (beni korkutacak) bir şey dilemesi hariç. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ ibret almıyor musunuz?"[20]

2. Hz. İbrahim'in Babil halkına ait put hanedeki putları kırmasıyla başlayan süreç onun ateşe atılmasına kadar gidecek derin tartışmaların ilk aşamasıdır. Kavminin senede bir gün gittiği şenliğe katılmayarak herkesin şehirde olmadığı bir sırada put haneye gidip orada bulunan putların hepsini kırmıştır.[21] Kavminin geri dönüp put hanedeki manzaraya şahit olmaları üzerine Hz. İbrahim'i sorumlu tutularak yakalanmıştır. Bunun üzerine: *Ey İbrahim! Bizim tanrılarımız olan bu putları sen mi kırdın? Bu aşağılama senden mi geldi? Diye sordular. Onların bu sapıklıktan kurtulmalarını isteyen İbrahim (as): Bence bu işi şu en büyük put yapmıştır baksanıza balta da boynunda ona sorsanıza. Kavmi: Putlar konuşamaz ki sen de çıkıp "ona sorun" diyorsun. İbrahim: O halde kendilerine bile faydası olmayan konuşmaktan bile aciz bu şeylere mi tapıp onları tanrılaştırıyorsunuz? Diye sorunca kavmi verecek cevap bulamayarak onu cezalandırmak üzere hapsettiler.* [22]

İkinci evre ise, Hz. İbrahim'in ateşe atılmasıyla başlayan bir dizi imtihanı içermektedir. Aslında toplumu ile girdiği hakikat mücadelesinde Allah'ın vahyi ile muhatap olan Hz. İbrahim bu görev esnasında ciddi zorluklarla karşılaşmıştır. Bunları sabır ve metanetle göğüslemiş ve kendisine vahyedileni tebliğ etmiştir. Ateşe atılması ve yanmaması/kurtulması olayı mucize kabilinden olgulardan biri olduğu için onun peygamberliğini bir tasdik olarak anlaşılmalıdır ki toplumu bu açık delile/işarete/mucizeye rağmen[23] iman etmekten imtina etmiş ve pek azı Hz. İbrahim'e tabi olmuştur.[24] Bu evrede yaşanan diğer imtihan vesilelerinden biri de Hz. İbrahim'in gördüğü rüya üzerine oğlu İsmail'i (Tevrat'a göre İshak'ı) kurban etmeyi düşünmesi olayı ve çölün ortasına (Mekke) ailesi ile gitme durumunda kalmasıdır.

3.1. Kurban

Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmesi meselesi bir insan için aşılabilecek en çetin imtihanlardan biridir. Hz. İbrahim ile Allah arasında gerçekleşen bu özel durum Hz. İbrahim'in samimiyeti ve oğlu Hz. İsmail'in üstün teslimiyeti örneğini ortaya çıkarmıştır. Bu imtihan vesilesi ile Hz. İbrahim Allah'a olan bağlılığını ve nübüvvet görevini hakkıyla yerine getirebileceğini de göstermiş olmuştur. Öncelikle kurban hadisesinin gerçekleşmemiş olması olumludur. Ancak buna rağmen konu dinsel açıdan bir hayli problemlidir. Zira Allah'ın sırf bir peygamberi denemek maksadıyla böyle bir yola başvurması çoğu insan için akıl almaz görünmektedir. Burada konunun geleneksel bir anlayış içerisinde değerlendirilmesinden kaynaklanan bir takım sıkıntılar olduğunu belirtmeliyiz. İşin içerisine "bıçağı taşa vurdu taş ikiye bölündü ama oğlunun boğazına dayayınca kesmedi, sonra gökyüzünden melek bir

[20] En'âm 6/74-80.
[21] M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 1/153.
[22] Bk. Enbiyâ 21/51-67.
[23] Geniş bilgi için bk. Zeynep Demiryorgan, "Bir Mucize Olarak Hz. İbrâhim'in Ateşe Atılması", *Hz. İbrâhim ve Tevhid Mücadelesi içinde*, ed. Atilla Yargıcı-Mahmut Öztürk (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2021), 214 vd.
[24] *"Putperestler, "Eğer bir şey yapacaksanız, yakın onu ve böylece tanrılarınıza yardım edin!" dediler. Biz de, "Ey ateş" dedik, "İbrâhim için serin ve zararsız ol!"* (Enbiyâ 21/68-70); ayrıca bk. Ankebut 29/24-27.
Ona bir tuzak kurmak istediler; fakat biz onları daha çok zarar eden taraf yaptık.

kurbanlık koç ile indi"[25] şeklinde sünnetullah'ın sınırlarını zorlayan anlatımlar girince de konu daha sofistike ve batını/ezoterik bir duruma sürüklenmiştir. Burada kurban etme amacıyla bir teşebbüs olsa da bıçak sahnesi yoktur ve melek tarafından gökten bir kurban indirilmesi yerine fidye olarak bir koç kesilmesi salık verilmektedir.[26] Bu tarz efsanevî anlatımlar kıssanın gerçeklikle bağının kurulmasını engelleyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. O halde Yüce Allah, Hz. İbrahim'den oğlunu kurban etmesini istiyor ve sonra vazgeçip fikrini değiştiriyor mu? Klasik kabule göre bu sorunun cevabı ortada ancak ayetleri tekrar incelediğimiz de ve Tevrat'ta geçen anlatımlarla desteklediğimizde daha sağlıklı ve makul bir noktaya ulaşabiliriz.

Bu çalışmanın özelinde bizi ilgilendiren kısım kurban olayının içeriğinde yer alan tartışmalardan ziyade Allah'ın, Hz. İbrahim'i kendi sözleriyle sınamasıdır. Aslında kurban etme olayı burada bir emirden öte peygamberin Allah'a verdiği sözün hatırlatılmasıdır.[27] Bunun Kur'an metnindeki karşılığı *"Ben Rabbime gidiyorum; O bana doğru yolu gösterecek! Rabbim, bana sâlihlerden bir evlâd ver! Demişti."*[28] ayeti olarak gösterilmektedir. Bununla birlikte Tevrat'ta yer alan "yakmalık sunu"[29] ifadesi –burada geçen İshak da olsa- bir insanı kurban etme amacına atıftır. Ancak bu net bir şekilde yasaklanmıştır.[30] Bu nedenle buradaki imtihan vesilesi ile Allah, İbrahim ile olan özel durumu üzerinden onun imanını sınamış ve buradaki inancın derinliğini tüm milletlere de göstermiştir. Karşılıklı güven bağının en güzel örneği olan bu kurban metaforu deyim yerindeyse masalsı anlatımlara kurban edilmektedir.

Ayrıca Kur'an'da yer alan ayetlere bakıldığında burada bir emirden/vahiyden ziyade Hz. İbrahim'in rüyasına vurgu yapılmaktadır. Zira eğer burada emir olsaydı yerine getirilmesi şart olurdu ki tersi Allah'ın sözünden dönmesi yani beda fikrini doğrular bir durumu ortaya çıkaracaktır ki bu genel kabule aykırıdır.[31] *"Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince: Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin? Dedi. O da cevaben: Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun,*

---

[25] Bu anlatım tarzının Kur'an'da karşılığını bulmak çok güç ancak Tevrat'ta geçen bir anlatıma dayanılarak ortaya konulduğunu tahmin ediyoruz. Zira Tevrat'ın, Yaratılış bölümünde yer alan ve Hz. İsmail değil de Hz. İshak olduğu belirtilen kurban edilecek oğul ile ilgili anlatımlar dikkat çekicidir: "Daha sonra Tanrı İbrahim'i denedi. "İbrahim!" diye seslendi. İbrahim, "Buradayım!" dedi. İbrahim sabah erkenden kalktı, eşeğine palan vurdu. Yanına uşaklarından ikisini ve oğlu İshak'ı aldı. Yakmalık sunu için odun yardıktan sonra, Tanrı'nın kendisine belirttiği yere doğru yola çıktı. Yakmalık sunu için yardığı odunları oğlu İshak'a yükledi. Ateşi ve bıçağı kendisi aldı. Birlikte giderlerken İshak, İbrahim'e, "Baba!" dedi. İbrahim, "Evet, oğlum!" diye yanıtladı. İshak, "Ateşle odun burada, ama yakmalık sunu kuzusu nerede?" diye sordu. İbrahim, "Oğlum, yakmalık sunu için kuzuyu Tanrı kendisi sağlayacak" dedi. İkisi birlikte yürümeye devam ettiler. Tanrı'nın kendisine belirttiği yere varınca İbrahim bir sunak yaptı, üzerine odun dizdi. Oğlu İshak'ı bağlayıp sunaktaki odunların üzerine yatırdı. Ama Rab'bin meleği göklerden, "İbrahim, İbrahim!" diye seslendi. İbrahim, "İşte buradayım!" diye karşılık verdi. İbrahim çevresine bakınca, boynuzları sık çalılara takılmış bir koç gördü. Gidip koçu getirdi. Oğlunun yerine onu yakmalık sunu olarak sundu." (Yaratılış 22/1-13).

[26] Saffat 37/103-107.

[27] Bir rivâyette Hz. İbrâhîm: "Allâh, bana bir oğul verirse, onu kurban edeceğim!" demişti. İşte bu sözü sebebiyle imtihâna tâbî tutulmuştu. Neşet Çağatay, *Sorularla İslam Dini ve İslam Tarihi*, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 1997, 80.

[28] Saffat 37/99-100.

[29] Yaratılış 22/1-13.

[30] "Şimdiye dek oğullarınızı ateşte kurban edip sunularınızı sunmakla, putlarınızla kendinizi kirlettiniz" Hezekiel 20:31; "İlah Molek'e ateşte kurban edilmek üzere çocuklarından hiçbirini vermeyeceksin. Tanrı'nın adına leke getirmeyeceksin. Rab benim" (Levililer 18: 21).

[31] Bedâ: "Allah'ın belli bir şekilde vuku bulacağını haber verdiği bir olayın daha sonra başka bir şekilde gerçekleşmesi" şeklinde tarif edilir. Daha ziyade Şiilerce kabul edilen bu olgu imamet nazariyesi açısından anlamlıdır. Şiî literatürüne göre İmam Ca'fer, oğlu İsmâil'in kendisinden sonra imam olacağını söylemiş, fakat İsmâil babası hayatta iken ölünce Ca'fer es-Sâdık olayı bedâ telakkisiyle açıklamıştır. Geniş bilgi için bk. Avni İlhan, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/290-291.

dedi.”[32] ayetinde rahmanî bir rüyadan bahsetmek mümkünse de bu bir emir değil İbrahim’in sınanmasına dair bir hatırlatmadır.

Bu itibarla kurban olayını “insan kurban etmenin yerine Allah için hayvanların kurban edilmesi” şeklindeki tanrısal emir olarak anlamak mümkündür. Bu durumda bunun ona olağandışı bir yolla bir hayvan göndermek yani fiili bir olay olması yerine, insan kurban etmenin yasaklanması ve hayvan kurban edilmesinin uygunluğunun açıklanması olarak anlamak mümkündür.”[33] Bu durum tam da Yüce Allah’ın Kehf suresinde “mağara ashabı” ile ilgili tartışmalarda olayın vermek istediği mesajdan ziyade orada bulunanların sayısına yönelik gereksiz ve anlamı bulanıklaştıran tartışmalara vurgusuna benzemektedir: *“Böylece, aralarında bir sorgulama yapsınlar diye onları dirilttik (uyandırdık). İçlerinden bir sözcü dedi ki: "Ne kadar kaldınız?" Dediler ki: "Bir gün veya günün bir (kaç saatlik) kısmı kadar kaldık." Dediler ki: "Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir”*[34] *“(Sonra gelen kuşaklar) Diyecekler ki: "Üç'tüler, onların dördüncüsü köpekleridir." Ve: "Beştiler, onların altıncısı köpekleridir" diyecekler. (Bu,) Bilinmeyene (gayba) taş atmaktır. "Yedidirler, onların sekizincisi köpekleridir" diyecekler. De ki: "Rabbim, onların sayısını daha iyi bilir, onları pek az (insan) dışında kimse bilemez." Öyleyse onlar konusunda açıkta olan bir tartışmadan başka tartışma ve onlar hakkında bunlardan hiç kimseye bir şey sorma.”*[35]

3.2. Hicret

Hz. İbrahim’in iki eşi arasındaki anlaşmazlığın[36] onları çöle sürüklemesi olayı içerisinde bir takım hikmetleri de barındırmaktadır. Aşağıdaki pasajlar bir insanın yaşayabileceği çetin imtihanlardan birini anlatmaktadır. Kendimizi Hz. İbrahim yerine koyduğumuz da peygamberin verdiği kararın ne kadar zor olduğunu tahmin etmemiz kolaylaşacaktır.

“İsmail`in annesi, İbrahim`in peşine düştü (ve ona Keda`da yetişti). "Ey İbrahim, bizi burada, hiçbir insanın hiçbir yoldaşın bulunmadığı bir yerde bırakıp nereye gidiyorsun?" diye seslendi. Bu sözünü birkaç kere tekrarladı. Hz. İbrahim (as), (emir gereği) ona dönüp bakmadı bile. Anne, tekrar (üçüncü kere) seslendi. "Böyle yapmanı sana Allah mı emretti?" dedi. Hz. İbrahim bunun üzerine "Evet!" buyurdu. Kadın: "Öyleyse (Rabbimiz bizi korur), bizi burada perişan etmez!" dedi, sonra geri döndü. Hz. İbrahim de yoluna devam etti. Kendisini göremeyecekleri Seniyye (tepesine) gelince Beyt`e yöneldi”[37], ellerini kaldırdı ve şu duaları yaptı: *“Ey Rabbimiz! Ey sahibimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını senin Beyt-i Harem'inin (Kâbe'nin) yanında, ziraat yapılmayan bir vâdiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl ve meyvelerden bunlara rızık ver! Umulur ki bu nimetlere şükrederler.”*[38]

Peygamberler, Yüce Allah’ın isteği dışında bir eylemde bulunamazlar. Onların bu seviyeye gelmeleri de geçirdikleri çetin imtihanlara gösterdikleri tepkide gizlidir. Allah dilerse peygamberinin davranışlarını bir takım emir ve yasaklarla sınırlandırıp ona nasıl hareket etmesi gerektiğine dair vahiyler gönderebilir. Bazen de onu vahiyle uyarıp eleştirebilir.

---

[32] Saffat 37/102
[33] Özden Kanter Ekinci, “Hz. İbrahim ve Kurban”, *Kelam Araştırmaları*, 9:1 (2011), 369.
[34] Kehf 18/19.
[35] Kehf 18/22.
[36] Hacer, Hz. İbrahim ile evlendikten sonra, Yüce onlara Hz. İsmail'i ihsan etmiştir. Ancak yıllarca evlât hasretiyle yanıp tutuşan Sare, Hacer'i kıskanmaya ve çekememeye başlamıştır. Hz. İbrahim'e bir evlât verememiş olması kendisini son derece üzmektedir. Hacer'i uzaklaştırmanın yollarını aramaya başlamıştır. Nihayet Hz. İbrahim'den onları başka bir yere götürmesini istemiştir. Hz. İbrahim bir süre tereddüt geçirmiş, ancak Allah da vahiy yoluyla izin verince Hacer ve oğlu Hz. İsmail'i alan Hz. İbrahim, eşi ve çocuğunu Mekke yakınlarına götürmüştür. Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 1/170.
[37] Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 1/176-177.
[38] İbrahim 14/37.

Bunlarda büyük hikmetler olduğunu belirtmeliyiz. Hz. İbrahim'in göç/hicret örneğinde olduğu gibi Kâbe'nin inşası ve Mekke'nin tevhidin simgesel şehri olmasını sağlamıştır.[39]

Ayrıca onun zihni bir tekâmüle ulaşması için Allah'ın açık desteği de vardır. *"İşte kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimiz. Biz dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz."*[40], *"And olsun ki biz daha önce İbrahim'e de rüşdünü vermiştik (akla uygun olanı göstermiştik)…"*[41] ayetleri de Hz. İbrahim'in önce kendisinde zihni bir terakki geçirdiğini hatırlatmaktadır. Şüphesiz bunlar bir bakıma insanlığın saplandığı süfli/materyalist evreden geçerek ulvi/metafizik âlem ile kuracağı bağın eşsiz numunelerini hatırlatmaktadır. Zira bu gelişim ve değişim her bir peygamberin insanlık zihin haritasına yapacağı katkıların ilanı olarak anlaşılmalıdır. Zira Hz. İbrahim'in tarihte yarattığı bu zihinsel devrim ve bilinç düzeyinin kaybedilmemesi ve insanlığın yeniden bir düşüş yaşamaması, için bütün din mensupları, İbrahim'in dininde (milleti İbrahim) içerilen ve bozulmamış insan doğasına yaslanan hanifliğin temel ilkelerine bağlanmaya çağırılır.[42]

4. Hz. Musa: Sina Dağı ve Çöl Hayatı

Yahudilik açısından peygamber seçmek Allah'ın mutlak tasarrufunda olsa da peygamber olacak kişinin eğitilmiş olması ve zihnen ve bedenen de olgunluğa ulaşmış olması gerekmektedir. Ancak bu konuyla ilgili bilgiler yeterli olmadığından onların risâletten önceki hayatlarını ayrıntılarıyla bilememekteyiz.[43] Bazı peygamberler için var olan ifadelere göre de yalnızca Allah'ın takdiri ve seçimine vurgu yapılmaktadır.[44] Bununla birlikte hem Ahd-i Atik hem de Kur'an'da Hz. Musa'nın "nebevi inşa" diyebileceğimiz bir süreçten geçmiş olduğunu görmekteyiz. Zira bunun en önemli göstergesi de Sina Dağı'ndaki vahiy alma sürecinde yaşananlardır: "Rab Sina Dağı'nın üzerine indi, Musa'yı dağın tepesine çağırdı. Musa tepeye çıktı."[45] Bundan sonraki durum İncil'de şöyle anlatılmaktadır; "Rab'bin görkemi Sina Dağı'nın üzerine indi. Bulut dağı altı gün örttü. Yedinci gün Rab bulutun içinden Musa'ya seslendi."[46] "Tanrı Sina Dağı'nda Musa'yla konuşmasını bitirince, üzerine eliyle antlaşma koşullarını yazdığı iki taş levhayı ona verdi. Ve Sina Dağı'nda, Musa ile söyleşmeği bitirince, şehadetin iki levhasını, Allah'ın parmağı ile yazılmış taş levhaları ona verdi."[47]

Sonuç olarak "Musa elinde iki antlaşma levhasıyla Sina Dağı'ndan indi. Rab'le konuştuğu için yüzü ışıldıyordu, ama kendisi bunun farkında değildi."[48] "Sonra herkes ona yaklaştı. Musa Rab'bin Sina Dağı'nda kendisine bildirdiği bütün buyrukları onlara verdi."[49] Başka bir ayette benzer olayla ilgili farklı ayrıntılar verilmektedir: "Rab Musa'ya, dağa,

---

[39] "*Bir zamanlar İbrahim, İsmail ile beraber Beytullah'ın temellerini yükseltiyor, (şöyle diyorlardı:) Ey Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin.*" (Bakara 2/127): Ayrıca bk. Al-i İmran, 3/96; Hac, 22/26-27; bk. Köksal, *Peygamberler Tarihi I-II*, 200-203 vd.

[40] En'âm 6/83.

[41] Enbiyâ 21/51.

[42] Şaban Ali Düzgün, "İsimler'den Kelimeler'e: Âdem'den İbrahim'e İnsan Zihninin Tekâmülü", *Kelam Araştırmaları,* 9:1 (2011), 3.

[43] Ö. Faruk Harman, "Yahudilikte Peygamberlik ve Peygamberler", *İslam Tetkikleri Dergisi* 9 (1995), 139-140.

[44] "Ana rahminde sana biçim vermeden önce tanıdım seni. Doğmadan önce seni ayırdım, uluslara peygamber atadım." (Yeremya 1/5) "RAB beni ana rahmindeyken çağırdı, Annemin karnındayken adımı koydu." (Yeşaya 49/1)

[45] Mısır'dan Çıkış 19:20.

[46] Mısır'dan Çıkış 24:16.

[47] "Musa öncekiler gibi iki taş levha kesti. Rab'bin buyurduğu gibi sabah erkenden kalktı, taş levhaları yanına alarak Sina Dağı'na çıktı. Ve iki taş levhayı evvelkiler gibi yondu ve Musa Rab'bin kendisine emretmiş olduğu gibi sabahlayın erken kalktı ve Sina dağına çıktı ve iki taş levhayı elinde götürdü" (Mısır'dan Çıkış 34:4).

[48] Mısır'dan Çıkış 34:29. "Rab'bin, kendisiyle İsrail oğulları arasında, Sina dağında Musa'nın eliyle koyduğu kanunlar ve hükümler ve şeriatlar bunlardır." (Levililer 26:46; 27:34).

[49] Mısır'dan Çıkış 34:32.

yanıma gel dedi, burada bekle, halkın öğrenmesi için üzerine yasalarla buyrukları yazdığım taş levhaları sana vereceğim. Rab'bin görkemi Sina Dağı'nın üzerine indi. Bulut dağı altı gün örttü. Yedinci gün Rab bulutun içinden Musa'ya seslendi. Musa bulutun içinden dağa çıktı. Kırk gün kırk gece dağda kaldı".[50]

Kur'an'da da bu 40 günlük süre aynen tekrar edilmiştir.[51] Ayrıca bu süre zarfında onun oruç benzeri bir ritüel gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz. Ayette onun ağzına ne ekmek ne de su koymamış olması da bunun bir göstergesidir.[52] Bu durum Kur'an'da: *"Ey İsrailoğulları! Sizleri düşmanınızdan kurtardık ve Tûr dağının sağ yanında size söz verdik."*[53] Hz. Musa'nın da bir imtihana tabi tutulduğu *"Allah dedi: Doğrusu biz senden sonra kavmini imtihan ettik..."*[54] ayetiyle açıkça ifade edilmiştir. Yine Kur'an'da yer alan *"Hani, kız kardeşin gidip «Ona bakacak birini size bulayım mı?» diyordu. Böylece seni, gözü gönlü mutluluk dolsun ve üzülmesin diye annene geri verdik. Ve sen, birini öldürdün de seni endişeden kurtardık. Seni iyiden iyiye denemeden geçirdik. Bunun için yıllarca Medyen halkı arasında kaldın. Sonra takdire göre (bu makama) geldin ey Musa! Seni kendim için yetiştirdim"*[55] ayetleri de ruhi ve zihni bir hazırlık evresine açık bir şekilde işaret etmektedir. Ayrıca elindeki değneğin kıvrılan bir yılana dönüştürülmesi[56] hem Allah'ın kudretini ortaya koymak hem de karşılıklı güven bağına dayalı bir ilişki kurmaya yöneliktir. Çünkü aynı surenin devam eden ayetlerinde ona Firavun'u uyarması emredilmiştir.[57] Zira Allah resulünün bu yolda cehd etmesini salık vermiştir. Sonuç olarak vahyi almaya her türlü zorluktan sonra hazır hale gelen Hz. Musa'nın, Firavun gibi zalimliğiyle ve isyanıyla tanınan büyük iktidar ve güç sahibi birine gidip net bir duruş sergilemesinin temelinde de bu zihinsel ve duygusal inşa sürecine işaret olsa gerektir.

5. Hz. İsa: Oruç Metaforu

Hz. İsa hem doğumu hem ölümü dolayısıyla birçok tartışmaya konu olmuş bir peygamberdir. Onun yaşamı da ciddi zorluklar içerisinde geçmiş ve ölüm cezasına çarptırılmak gibi trajik bir sonla da karşılaşmıştır. Hz. İsa Allah'ın emrine muhatap olmadan önceki yaşamı hakkında her ne kadar geniş malumatlara sahip olmasak da babasız dünyaya gelmiş olmanın ortaya çıkaracağı sorunlarla da birebir karşılaşmış olmanın derin sıkıntılarını yaşadığını tahmin etmek zor olmasa gerektir. Diğer peygamberler gibi o da kurumsallaşmış ve ayrıca köhneleşmiş bir dindar gruba karşı çetin bir mücadele içerisine girmiştir. Ancak bundan önce Onun bir imtihana tabi tutulduğu ve buradaki tutum ve davranışının onda önemli bir olgunluk/tekâmül/hazırbulunuşluluk oluşturduğu da vakidir.

O çölde şeytani bazı ayartmalara muhatap olmuş ve bunlara karşı gösterdiği mukavemet neticesinde Allah'ın vahyine mazhar olmuştur. Bu konuyla ilgili Kur'an'ı Kerim'de detaylı bilgilere ulaşamasak da İncil'de yer alan pasajlar bize bazı fikirler verebilmektedir.

Öyle ki Hz. İsa, İblis ile karşılaştı ve o bu kez de onu alıp çok yüksek bir dağa götürdü. Ona dünyanın bütün krallıklarını ve onların ihtişamını göstererek şöyle dedi: "Eğer yere kapanıp önümde bir tapınma hareketi yaparsan bütün bunları sana vereceğim. "O zaman İsa şöyle karşılık verdi: "Çekil git, Şeytan! Çünkü 'Tanrın Yehova'ya tapınacak ve yalnız O'na ibadet

---

[50] Mısır'dan Çıkış 24:12, 16, 18.
[51] *"(Bana ibadet etmesi için) Musa'ya otuz gece vade verdik ve ona on gece daha ilâve ettik; böylece Rabbinin tayin ettiği vakit kırk geceyi buldu.*" (A'râf 7/142).
[52] "Musa orada kırk gün kırk gece RAB'le birlikte kaldı. Ağzına ne ekmek koydu, ne de su. Antlaşma sözlerini, on buyruğu taş levhaların üzerine yazdı." (Mısır'dan Çıkış 34:28.)
[53] Tâhâ 20/80; Meryem 19/52.
[54] Tâhâ 20/85.
[55] Tâhâ 20/40-41.
[56] Tâhâ 20/19-24.
[57] Tâhâ 20/24.

edeceksin' diye yazılmıştır."[58] "İsa çölde kaldığı kırk gün boyunca Şeytan tarafından denendi. Yabanıl hayvanlar arasındaydı, melekler O'na hizmet ediyordu."[59] "Bütün bu ayartma çabalarının sonunda İblis, onun peşini bırakıp başka bir fırsat kollamaya başladı."[60] Ancak bu çabalar boşa çıkınca da sonuç olarak İsa tarihte yaratacağı zihni devrimi gerçekleştirecek mesajlara mazhar olmuştur.

Şeytan'ın Hz. İsa'yı ayartmaya çalıştığı olay Luka İncili'nde şöyle anlatılmaktadır: Kutsal Ruh'la dolu olarak Şeria Irmağı'ndan dönen İsa, Ruh'un yönlendirmesiyle çölde dolaştırılarak kırk gün İblis tarafından denendi. O günlerde hiçbir şey yemedi. Dolayısıyla bu süre sonunda acıktı. Bunun üzerine İblis O'na: 'Tanrı'nın Oğlu'ysan, şu taşa söyle ekmek olsun' dedi.[61] İsa: 'İnsan yalnız ekmekle yaşamaz' diye yazılmıştır[62] karşılığını verdi. Sonra İblis İsa'yı yükseklere çıkararak bir anda O'na dünyanın bütün ülkelerini gösterdi. O'na, "Bütün bunların yönetimini ve zenginliğini sana vereceğim" dedi. "Bunlar bana teslim edildi, ben de dilediğim kişiye veririm. Bana taparsan, hepsi senin olacak. İsa ona şu karşılığı verdi: 'Tanrın Rab'be tapacak, yalnız O'na kulluk edeceksin' diye yazılmıştır.[63] İblis O'nu Yeruşalim'e götürüp tapınağın tepesine çıkardı. "Tanrı'nın Oğlu'ysan, kendini buradan aşağı at" dedi.[64] Çünkü şöyle yazılmıştır: Çünkü Tanrı meleklerine buyruk verecek, gideceğin her yerde seni korusunlar diye. Elleri üzerinde taşıyacaklar seni, gideceğin her yerde seni korusunlar diye.[65] İsa ona şöyle karşılık verdi: 'Tanrın Rab'bi denemeyeceksin!' diye buyrulmuştur.[66] İblis, İsa'yı her bakımdan denedikten sonra bir süre için O'nun yanından ayrıldı.[67] Her ne kadar tevhide zarar veren birçok öğenin de karıştırılmış olduğu bu pasajlar Hz. İsa'nın nefsen ve bedenen ciddi bir imtihandan geçtiği mesajını vermesi açısından önem arzetmektedir.

6. Hz. Muhammed: Mağara Hayatı ve Fetret-i Vahiy Süreçleri

Hz. Muhammed (sav)'in geçirdiği merhaleler de her bir peygamberin yaşam hikâyesine benzemektedir. İlahi kelimelerin taşıyıcıları olarak resuller ve nebiler, zihnen ve ruhen bu görevi yapabilecek seviyeye ulaştırılmışlardır. Sahip oldukları istidat ile aldıkları vahyi tebliğe başlamadan önce metafizik bir sorgulama sürecini yaşamışlardır. Hiç şüphe yok ki Hz. Muhammed (sav)'in Hira Mağarası'nda geçirdiği zaman bu aşamaların en ciddi olanıdır. Zira bunun sonunda Cebrail ile karşılaşmıştır. Allah, onun bu anlam dünyası ile buluşmasını tedricen sağlamıştır. *"Oku! Yaratan Rabbinin adıyla"*[68] ifadesi artık onun olaylara ve olgulara şirkin kaosa sürüklediği bir zihinle değil, atası İbrahim gibi tevhidî bir anlayışla bakmasını salık veren ilk emirler olarak değerlendirilebilir. Artık o zihnen tekâmül edecek kelimeleri elde etmiştir. Yalnızca yapması gereken sabır ve sebat ile hareket etmektir.

Mağarada Cebrail ile buluştuğunda çok farklı bir yöne evrilen Hz. Peygamber (sav), Hz. Musa ve Hz. İsa'nın yaşadığı 40 gün metaforunun bir benzerini fetret-i vahiy denilen süreçte

---

[58] Matta 4/8-10.
[59] Markos 1/13.
[60] Luka 4/13.
[61] Luka 4/1-3.
[62] Hz. İsa burada Tevrat'ın Tesniye bölümünde yer alan "*İnsan yalnız ekmekle değil, Tanrı'nın ağzından çıkan her bir Söz ile yaşa" (Tesnite 3/8)* ayetini okumuştur. Ayet ise Luka 4/4'te geçmektedir.
[63] Hz. İsa burada Tevrat'ın Tesniye bölümünde yer alan "Tanrınız Rab'den korkacaksınız; O'na kulluk edecek ve O'nun adıyla ant içeceksiniz." (Tesniye 6/13) Ayetine gönderme yapmıştır. Ayet ise Luka 4/8'de geçmektedir.
[64] Luka 4/9.
[65] Mezmurlar 91/11-12.
[66] Hz. İsa burada Tevrat'ın Tesniye bölümünde yer alan "Massa'da olduğu gibi, Tanrınız Rab'bi denemeyeceksiniz. Tanrınız Rab'bin buyruklarına, size verdiği yasalara, kurallara uymaya dikkat edeceksiniz" (Tesniye 6/16-17) ayetine işaret etmiştir. Ayet ise Luka 4/12'de geçmektedir.
[67] Luka 4/13.
[68] Alak 96/1.

yaşamıştır.[69] İki vahiy arasındaki inkıtayı/kesintiyi ifade eden bu kavram genel görüşe göre ilk vahiy ile ikinci vahiy arasında geçen uzun vahiy gelmemesi olgusuna denmektedir.[70] Bu iki vahyin, ilk vahiy olan Alak suresinin ilk beş ayeti ile ondan sonra vahyedilen Müddessir suresinin ilk ayetleri arasındaki kesintiyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu sürenin ise rivayetlere göre en az on iki gün ile azami üç yıl arasında olduğu söylenmektedir.[71] Her ne kadar vahyin kesilmesi durumunda Peygamber'in ciddi sorunlar yaşadığı söylense de bunların ne kadarının gerçek olduğu da tartışmalıdır. Ancak Hz. Muhammed (sav)'in vahiy sürecinde ilk fetretten sonra da bir takım vahiy gelmeme süreçleri yaşadığı da aktarılmıştır.[72] Buna göre Hz. Muhammed'in bu vahiy kesintileri ile bir takım olumsuz psikolojik sıkıntılar yaşaması da doğaldır. Zira dinamik bir hayat süreci içerisinde yaşadığı tecrübeye gönülden inanan peygamberin vahyin geliş sürecine alışmasına yönelik psikolojik bir hazırlık yapmasına imkân vermesi açısından değerlendirilebilir. Zira ilk vahyin meydana getirdiği şok hali Hz. Peygamber (sav)'e yaşadığı bu aşkın tecrübeyi anlama, yorumlama ve kabullenme fırsatı vermiştir.

Bu süre zarfında Allah, peygamberindeki ruhi tekâmülü sağlamasına izin vermiştir diyebiliriz. Böylece Hz. Muhammed (as), zihnî ve rûhî vetirelerden/süreçlerden geçmek suretiyle ilahi vahye mazhar olabilecek hale gelmiştir. Vahiy öncesi Hz. Muhammed bu iki vetîreyi kendi nefsinde temsil etmiştir. Buna göre inzivaya çekilmeden önceki hayatında zihnî tekâmülü öne almış ve Hz. İbrahim örneğinde olduğu gibi yaşadığı toplumun sapkınlıklarına ortak olmamıştır. İnziva hayatına başladıktan sonra ise o, "rûhî vetîre"ye daha fazla dikkat kesilmiştir. Eğer Hz. Muhammed mezkûr iki vetîreyi kendi nefsinde iyi bir şekilde birleştirmiş olmasaydı; söylenenleri anlayamazdı (zihnî vetîre) bununla birlikte söylenenleri anlasa da kabul edemezdi (rûhî vetire).[73] Ondaki azim ve kararlılık vuku bulunca da ilahi kelimeler peyderpey resulün kalbine ilka olunmuştur. *"Ey örtüsüne bürünen (Peygamber)! Kalk artık uyar."*[74] Emri mucibince de 23 yıla yakın bir süre devam edecek olan nebevi süreç başlamıştır.[75]

SONUÇ

Peygamberlerin bulundukları toplum içerisinden seçilmiş olmaları tebliğin sıhhati açısından son derece önemli bir unsurdur. Bununla birlikte peygamberler bulundukları toplum içerisinde karakter ve ahlaki nitelikler bakımından da öne çıkmış güzide insanlardır. Nebevi hikmetin tecelli ettiği bu önemli nokta risâlet görevinin bütün süreçlerini kapsamaktadır. Zira peygamber elçilik ve tebliğ görevini yerine getirmek için asgari şartlara haiz olsa da vahyi tecrübenin insanın sınırlarını zorlayan bir durum olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu itibarla vahyi aldıktan sonraki tebliğ ve irşad vazifesinin önemli olduğu kadar vahyi öncesi

---

[69] Buna benzer sıkıntıları Hz. Yusuf zindanda (Yusuf 12/33-41), Hz. Eyüp çetin bir hastalıkla (Sad 38/41) yaşamıştır. Buna benzer örnekleri her peygamberin hayatında müşahede etmek mümkündür.

[70] Ch. Pellat, "Fatra", *EI*^{2} (İng.) (Netherlands: Leiden, 1991), II/865; Metin Yurdagür, "Fetret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Tdv Yayınları, 1995), 12/475.

[71] Bu kesintilerden biri de Duha suresinden önce yaşanmıştır. Vahyin bir müddet kesilmesi Hz. Muhammed'i (as) üzmüş ve bu durum ona güç gelmiştir. Kendi kendine de "Rabbimin bana buğz edip terk etmesinden korkarım" dedi. Ardından Hz. Cebrail şu vahiyleri getirdi: "Rabbin seni terk etmedi, buğz etmedi de" (Duhâ 93/3); bk. M. İbn İshak, *Siyer*, haz. M. Hamidullah, çev. Sezai Özel (İstanbul: Akabe Yayınları, 1988), 192.

[72] Hz. Muhammed'in Kur'an'ın nüzul süreci içerisinde beş defa vahyin kesilmesi tecrübesi yaşadığı aktarılmaktadır. Geniş bilgi için bk. Faruk Vural, "Sebepleri ve Sonuçları Bakımından Fetret-i Vahiy Meselesi Üzerine Bir İnceleme", *Bozok Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi*, 8/8 (2015/8), 83-102.

[73] A. Murat Daryal, *İslâm'ın Doğuş ve İlk Yayılışının Psiko-Sosyal Açıdan Tahlili* (İstanbul: İFAV, 1999), 109-110.

[74] Müddessir 74/1-2.

[75] Bk. İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil fi't Târîh*, tah. Ebi'l-Fida Abdullah Kâdî, 1. Baskı (Beyrut: Dâru'l Kütübi'l-ilmiyye, 1987), 575-577.

veya vahyin devam ettiği süreç içerisindeki bir takım ilahi imtihanlar ve denemeler de peygamberlik vazifesinin bütünlüğü içerisinde değerlendirilmelidir.

Ulü'l-azm peygamberleri esas alınarak yapılmış bu çalışmada peygamberlerin vahyi süreç içerisinde olduğu kadar vahyi almadan önce de bazı imtihanlara tabi tutulduklarını görmekteyiz. Bu durum vahyi tecrübenin zorluğuna bir işaret olduğu kadar tebliğ vazifesinin de ortaya çıkaracağı baskı ve zorlamalara karşı bir hazır bulunuşluluğun olması gerektiğine dair bir durumdur. Bu denemeler bazen fizyolojik bazen de psiko-sosyolojik çerçevede cereyan edebilmektedir. Örneğin Hz. İsa oruç ile psikolojik bir denemeye tabi tutulmuş iken Hz. Nuh ve Hz. İbrahim psiko-sosyolojik bir sınama çerçevesinde bir zorlamayla karşı karşıya gelmiştir. Özellikle Hz. Muhammed (sav)'in şahsında meydana gelen birçok olay bu tarz zorlukların peygamberlerin risaletlerine olumlu etkiler yaptığının bir göstergesidir. Zira mağara hayatı ve fetret-i vahiy süreçleri O'nun vahye olan yatkınlığını arttırmış ve görevine karşı ciddi bir olumlu etki meydana getirmiştir.

Vahiy öncesi sürecin veya vahiy devam ederken yaşanan kişiye özel tecrübelerin peygamberin ruhsal tekâmülü açısından değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Çünkü peygamberlik bütün yerleşik teamüllere karşı bir bakıma tek başına karşı çıkmayı gerektiren bir görevi ifade etmektedir ki bunun da bir insan için ne kadar zor olacağı açıktır. Bu açıdan Hz. Âdem ve Hz. Yunus'un yaşamış oldukları problemlerden güçlü olarak çıkmaları da bu psikolojik arka planın yansıması olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Hz. İbrahim'in, Hz. Nuh'un, Hz. Hz. Musa'nın, Hz. İsa'nın ve son olarak Hz. Muhammed'in yaşadıkları konusunda bize düşen görevin de onları anlama ameliyesi olduğu bu açıdan onlara karşı empati kurmanın ve onları bir beşer olarak kabul etmek suretiyle bunu gerçekleştirmenin inanan bir kişiye sağlayacağı fayda da vahiy öncesi sürecin doğru tahlil edilmesinin önemini göstermektedir.

KAYNAKLAR

Çağatay, Neşet. *Sorularla İslam Dini ve İslam Tarihi*. İstanbul: Gündoğan Yayınları, 1997.

Daryal, A. Murat. *İslâm'ın Doğuş ve İlk Yayılışının Psiko-Sosyal Açıdan Tahlili*. İstanbul: İFAV, 1999.

Demiryorgan, Zeynep. "Bir Mucize Olarak Hz. İbrâhim'in Ateşe Atılması", *Hz. İbrâhim ve Tevhid Mücadelesi içinde*, ed. Atilla Yargıcı-Mahmut Öztürk, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2021, 207-221.

Düzgün, Şaban Ali. "İsimler'den Kelimeler'e: Âdem'den İbrahim'e İnsan Zihninin Tekâmülü", *Kelam Araştırmaları,* 9:1 (2011), 1-6.

Ekinci, Özden Kanter. "Hz. İbrahim ve Kurban". *Kelam Araştırmaları*. 9:1 (2011), 365-376.

Harman, Ö. Faruk. "Yahudilikte Peygamberlik ve Peygamberler". *İslam Tetkikleri Dergisi* 9 (1995), 127-161.

İlhan, Avni. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* Cilt: 5. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

İshak, M. İbn. *Siyer*. Haz. M. Hamidullah. Çev. Sezai Özel. İstanbul: Akabe Yayınları, 1988.

İzzeddin, İbnu'l-Esîr. *el-Kâmil fi't Târîh*, Tah. Ebi'l-Fida Abdullah Kâdî. 1. Baskı. Beyrut: Dâru'l Kütübi'l-ilmiyye, 1987.

Köksal, M. Asım. *Peygamberler Tarihi*. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Teʾvîlâtü'l-Kurʾân*. Tah. Mecdî Bâsellûm. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.

Pellat, Ch. "Fatra". *EI*^{2} (İng.). Vol. 2. Netherlands: Leiden, 1991, 865.

Râzî, Fahreddin. *Tefsirü Fahri'r Râzî*. Lübnan: Dârü'l-Fikr, 1981, 126.

Yurdagür, Metin. "Fetret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* Cilt: 12, İstanbul: Tdv Yayınları, 1995. 475-480.

Vural, Faruk. "Sebepleri ve Sonuçları Bakımından Fetret-i Vahiy Meselesi Üzerine Bir İnceleme". *Bozok Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi* 8/8 (2015/8), 83-102.

MARDİN TÜRKÜLERİNİN MÜZİKAL ANALİZİ VE MARDİN HALK ÇALGILARI

EMRAH KAYA
Müzik Öğretmeni/Müzik Bilimleri Uzmanı
Meb-Ankara Güzel Sanatlar Lisesi
Orcid id: 0000-0002-5515-0159

ÖZET

Bu çalışmada ele alınan türküler, TRT repertuarı baz alınarak müzikal analize tabi tutulmuştur. TRT repertuarında yer alan Mardin türküleri oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. İcra edilen bu havalar, genellikle halk oyunu, uzun havalar ve kırık hava ezgileri şeklindedir. Mardin ezgilerinin tüm repertuardaki ezgilerini kapsayan bir çalışma olarak tasarlanan bu bildiride, Mardin yöre ezgileri, usulleri, makamsal yapıları, ses aralıkları ve sözlerindeki edebi yapı açısından incelenecektir. Makamsal açıdan incelenen bu ezgiler, Türk halk müziğinde kullanılan makamlarla karşılaştırılarak benzeşen veya ayrılan yönleriyle ele alınacak. Usulleri açısından da incelenen bu ezgiler diğer yörelerle karşılaştırılacaktır. Ayrıca ezgideki bir usul devam ederken araya başka bir usulün girmesi durumu da ele alınacaktır. Sözlerdeki edebi yapıların yanında kafiye düzenlerine de yer verilen bildiride, tüm bu veriler grafiklerle desteklenecektir. Bunların yanında Mardin yöresinde kullanılan bazı çalgıların, yapısal özellikleri, akort düzeni, icra özellikleri, benzer çalgılarla ortak olan yanları ve ayrılan yönleri açısından ele alınarak incelenecektir. Örneğin Karadeniz kemençesi ile bölgede kullanılan Mardin kemençesi, diğer yörelerde kullanılan dilli ve dilsiz kavallar ile bu bölgede kullanılanların karşılaştırılması gibi. Bunlarla birlikte Mardin bölgesinde kaybolmaya yüz tutmuş çığırtma, demli çifte ve mardin kemençesi gibi çalgılarda birçok özelliğiyle anlatılacaktır.

Mardin'de belirli zamanlarda yapılan sıra gecesi ile Doğu Karadeniz bölgesinde var olan oturak alemi ve herfene gelenekleri incelenerek bu organizasyonların arasındaki farklılıklar ile benzerlikler, buralarda çalınan ezgiler ve ortamda icra edilen sazlar açısından incelenecektir.

Mardin ezgilerindeki sıra dışı özellikler ile Mardin çevresindeki bazı illerin bu bölgeye etkisi de incelenecektir. Yöredeki ezgiler mahalli sanatçıların icrasıyla desteklenerek örneklenecek, ayrıca kemençe ile canlı birkaç icra yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mardin türküleri, Mardin türkülerinin müziksel tahlili, Mardin halk çalgıları, sıra gecesi, oturak alemleri, çığırtma, çifte, Mardin kemençesi.

MUSICAL ANALYSIS OF MARDIN TURKUS AND MARDIN FOLK INSTRUMENTS

SUMMARY

The folk songs discussed in this study were subjected to musical analysis based on the TRT repertoire. Mardin folk songs in the TRT repertoire have a wide range. These airs performed

are generally in the form of folk dances, long hava and broken air tunes. In this paper, which is designed as a study covering the melodies of Mardin melodies in the entire repertoire, Mardin local melodies will be examined in terms of their modes, modal structures, vocal ranges and the literary structure in their words. These melodies, which are examined in terms of maqam, will be compared with the maqams used in Turkish folk music and will be discussed in terms of their similarities or differences. These melodies, which are also examined in terms of their methods, will be compared with other regions. In addition, it will also be discussed that while a method in the melody is in progress, another method intervenes. All these data will be supported by graphics in the paper, which includes the rhyme schemes as well as the literary structures in the words. In addition to these, some of the instruments used in the Mardin region will be examined in terms of their structural features, tuning, performance characteristics, common aspects with similar instruments and their different aspects. For example, comparing the Black Sea kemençe with the Mardin kemençe used in the region, the tongued and mute pipes used in other regions and the ones used in this region. In addition to these, instruments such as the clap, brewed double and mardin kemençe, which are on the verge of disappearing in the Mardin region, will be described with their many features.

By examining the actıvıty night held at certain times in Mardin and the sitting and herfene traditions in the Eastern Black Sea region, the differences and similarities between these organizations will be examined in terms of the melodies played here and the instruments played in the environment.

The extraordinary features of Mardin melodies and the effects of some provinces around Mardin on this region will also be examined. Local melodies will be exemplified by supporting them with the performances of local artists, and there will also be some live performances with the kemençe.

Keywords: Mardin folk songs, musical analysis of Mardin folk instruments, Mardin folk instruments, actıvıty night, sitting actıvıty, whistling, double, Mardin kemençe.

BULANCAK HAVALİSİNDE EVLENME GELENEĞİ

Psikolojik Danışman- Sevil Nihan Kaya
Ahmet Yesevi Ortaokulu/Çankaya
Orcid id: 0000 0001 8958 3334

ÖZET

Bulancak yöresi, Doğu Karadeniz'in kuzeydoğu bölgesinde yer almaktadır. Üzerinde yaşanılan onca sosyal olay ve olgu, bölgede yaşanan birçok kültürü şekillendirmiştir. Evlilikte bunlardan birisidir. Evlilik kavramı, tüm toplumlarda insan türünün devamını sağlamak ve toplumda düzenin devamı için var olmuştur. Geçmişten günümüze kadın ve erkeğin evliliği farklı törenlerle gerçekleşmiş, bu törenler yine farklılık ve benzerlikleri ile sürmüştür. Eski Türklerde, evliliğin kutsallığına inanılmış ve evlilik törenlerinde farklı gelenekler, farklı anlam ve inançları simgelemiştir. Buna bağlı olarak kadın ve erkeğin evlenmesi insan hayatında önemli bir dönüm noktası olmasından ötürü farklı törenlerle gerçekleşmiştir.

Bulancak havalisinde yapılan törenler, bu anlamda geçmişten günümüze kadar geleneksel yöntemlerle sürdürüldüğü için özünü pek bozmamıştır. Bunlardan birçoğu halen yaşatılmakla birlikte bazıları da teknolojik gelişmeler, imkânların çokluğu ya da azlığı nedeniyle sadece yörenin yaş almış kişilerinin dilinde hikâye olarak kalabilmiştir. Söz kesmeden, kız istemeye, çeyiz biriktirmekten gelin alma ve düğün törenlerine kadar her gelenek kendi içinde farklılaşmış ve ananeleri içinde barındırmıştır. Bildiride yörenin tüm bu özelliklerine değinilirken bazı gelenekler içerisinde eski Türk kültürleri ile benzeşen bazı örf ve adetler ile inançsal karşılıklarına da yer verilecektir. Evliliğin süreçlerini değerlendirilirken evlenme yaşı, eş seçimi, akraba evliliği gibi birçok olguya değinilecektir. Bölgede bu anlamda birçok bulguya ulaşılabilmektedir. Yapılan bu çalışmada, görüşmeler ve gözlemler sonucunda evlenme yaşının hangi yaş aralığında olduğu, akraba evliliğinin ne sıklıkta uygulandığı; başlık parası, beşik kertmesi gibi uygulamaların karşılıklarının olup olmadığı bilgilerine de yer verilecektir. Tebliğde ayrıca nişan, kına gecesi, düğün gibi eğlence törenlerinde kullanılan çalgılar hakkında önemli bilgiler verilirken, bu durumun, yörenin çalgı kültürüne etkileri ve nerelerde ne şekilde kullanıldıkları hakkında da değerlendirmeler yapılmıştır. Yörede, halk tarafından uygulanan âdetlerin ne amaçla yapıldığı konusundaki bilgilere de değinilmiştir. Bu çalışmada yoğun olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile gezi, gözlem ve kaynak taraması tekniği kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bulancak, Evlenme Geleneği, Örf ve Adetler

MARRIAGE TRADITION IN BULANCAK REGION

SUMMARY

Bulancak region is located in the northeastern part of the Eastern Black Sea Region. All the social events and phenomena lived on have shaped many cultures in the region. Marriage is one of them. The concept of marriage has existed in all societies for the continuation of the human species and for the continuation of the order in the society. From the past to the present, the marriage of men and women has taken place with different ceremonies, and these ceremonies have continued with their differences and similarities. Ancient Turks believed in the sanctity of marriage and symbolized different traditions, different meanings and beliefs in marriage ceremonies. Accordingly, the marriage of men and women took place with different ceremonies because it was an important turning point in human life.

In this sense, the ceremonies held in the Bulancak region have not spoiled their essence, since they have been carried out with traditional methods from past to present. Although many of them are still alive, some of them have remained as stories only in the language of the aged people of the region due to technological developments and the abundance or scarcity of opportunities. Every tradition, from interrupting to asking for a girl, from collecting dowry to receiving brides and wedding ceremonies, has differentiated itself and included traditions. While all these features of the region are mentioned in the declaration, some customs and traditions that are similar to the old Turkish cultures and their religious equivalents will be included in some traditions. While evaluating the processes of marriage, many facts such as age at marriage, choice of spouse, consanguineous marriage will be mentioned. In this sense, many findings can be reached in the region. In this study, as a result of the interviews and observations, the age range of marriage and the frequency of consanguineous marriage; Information on whether there are equivalents for applications such as bride price, cradle notch will also be included. In addition, important information is given about the instruments used in entertainment ceremonies such as engagement, henna night and wedding, and evaluations are made about the effects of this situation on the instrument culture of the region and where and how they are used. The information about the purpose of the customs practiced by the people in the region is also mentioned. In this study, semi-structured interview technique and excursion, observation and source scanning techniques were used intensively.

Keywords: Bulancak, Marriage Tradition, Customs and Traditions

DOĞU AKDENİZ'DE TÜRKİYE KENDİ KIYILARINA MI HAPSEDİLİYOR?

Dr. Yasin ÖZTÜRK
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü,
Uluslararası Hukuk Anabilim Dalı
Orcid id: 0000-0002-4518-3862

ÖZET

Doğu Akdeniz konusu her ne kadar Türkiye gündemine 27 Kasım 2019'daki Türkiye-Libya Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Antlaşması ile gelse de, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 2003'ten günümüze İsrail, Mısır, Lübnan, Yunanistan ile bölgede ikili antlaşmalar ve anlaşma girişimleri ile deniz yetki alanları paylaşımı sürecini yürütmektedir. GKRY 17 Şubat 2003'te Mısır, 17 Ocak 2007'de Lübnan ile 17 Aralık 2010 tarihinde de İsrail ile ikili antlaşmalar imzalayarak bölgedeki iddialarını antlaşmalarla meşru bir boyuta taşıma çabası gütmektedir. Bunun yanında GKRY ve Yunanistan Doğu Akdeniz'deki Rodos ve Meis adalarını sınır kabul ederek ikili bir antlaşma çabası da gütmektedir. Bu girişimler ile Türkiye için Antalya Körfezi ile sınırlandırılmış bir deniz yetki alanı ortaya çıkmış ve Türkiye Doğu Akdeniz'de kendi kıyılarına hapsedilmiş olacaktır. Türkiye, Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye'yi Antalya Körfezine hapsetme çabasına karşı bu iki devletin yaptıkları ikili anlaşmaları protesto ederek ve önce 2011'de KKTC ile daha sonra 2019'da Libya ile ikili antlaşmalar yaparak karşı politika üretme çabası gütmektedir. Bu antlaşma ile KKTC'nin *de jure* yani uluslararası hukuk temelli devlet kişiliğinin pekişmesi için başkaca bir adım atıldığı da söylenebilir.

ABSTRACT

Although the Eastern Mediterranean issue came to Turkey's agenda with the Turkey-Libya Maritime Jurisdiction Limitation Agreement on November 27, 2019, the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus has been making bilateral agreements with Israel, Egypt and Lebanon in the region since 2003, and by continuing its attempts to reach an agreement with Greece. carries out the process of sharing jurisdictions. By signing bilateral agreements with Egypt on February 17, 2003, with Lebanon on January 17, 2007, and with Israel on December 17, 2010, the Greek Cypriot Administration is trying to bring its claims in the region to a legitimate dimension with agreements. In addition, the Greek Cypriot Administration of Cyprus and Greece are pursuing a bilateral agreement by accepting the Rhodes and Meis Islands in the Eastern Mediterranean as borders. With these initiatives, a maritime jurisdiction area limited to the Antalya Bay has emerged for Turkey and Turkey will be confined to its own shores in the Eastern Mediterranean. Turkey tries to produce a counter-policy by protesting the bilateral agreements made by these two states against the efforts of Greece and the Greek Cypriot administration to imprison Turkey in the Gulf of Antalya, and by making bilateral agreements first with the TRNC in 2011 and then with Libya in 2019. It can also be said that with the treaty in 2011, another step was taken to consolidate the de jure state personality of the TRNC.

Giriş

Doğu Akdeniz'de ortaya çıkan tartışmaların temelinde kıyıdaş devletlerin herhangi bir bildirim ya da fiili girişimde bulunmadan yetki sahibi oldukları kıta sahanlığı ve yine BMDHS ile düzenlenen, kıyıdaş devletlerin ortak iradeleri ile hakça paylaşım ilesi temelinde yararlanılacak olan münhasır ekonomik bölge konusu yatmaktadır.[1] 2000'lerin başından itibaren GKRY ve Yunanistan Doğu Akdeniz'de BMDHS bağlamında tek taraflı bildirim ya da ikili anlaşmalarla deniz yetki alanları sınırlandırması yaparak hak kazanımı çabası gütmektedir. GKRY ve Yunanistan'ın bu çabasının temelinde bölgedeki doğalgaz ve petrol rezervlerine ulaşmak, orta ve uzun vadede bu rezervlerin kullanım hakkına sahip olma amacı yatmaktadır. BMDHS denize kıyısı olan tüm devletlere münhasır ekonomik bölge belirleme imkanı vermiştir. Bu durum devletin yetkisi hususunda yarışan yetkileri ifade etmektedir. Yani her ne kadar uluslararası düzenlemeler devletlere bildirim veya anlaşma yolu ile deniz yetki alanı belirleme hakkı sağlasa da bu diğer devletlerin hak ve menfaatlerinin doğrudan ortadan kalmasını sağlamayacaktır. Ancak GKRY ve Yunanistan müstakbel bir UAD sürecinde mevcut anlaşmaları bir hukuki durum olarak sunma çabası ve hak ve menfaatlerini bu yolla en üst düzeye çıkarma çabası gütmektedirler.

GKRY ve Yunanistan ikili anlaşmalarla bölgede deniz yetki alanı oluştursa da bu durumun yalnızca fiili durum oluşturmak adına yapıldığı açıktır. Münhasır Ekonomik Bölgenin kıyı devletleri için belirlenmesi hususu; tek taraflı bildirim ve ikili veya çok taraflı sınırlandırma antlaşmaları ile olacağı usulen tanınmıştır. Yani taraflar tek taraflı bildirim ya da ikili veya çok taraflı antlaşmalar ile deniz yetki alanlarını belirleyebilmektedir. Bu husus 1982 tarihli BMDHS md. 74 ile düzenlenmiştir. Bu yönüyle bakıldığında kıyıdaş devletlerin birbirlerinin ve genel hakkaniyetin hilafına ikili veya çok taraflı sınırlandırma antlaşmaları oluşturmalarına dair bir engel oluşturmadığı da görülecektir. Bu bağlamda müstakbel bir UAD sürecinde Türkiye örf, adet hukuku, 1958 Cenevre Sözleşmeleri, 1982 BMDHS ve UAD kararlarına dayanarak menfaatlerini koruyacağı açıktır.

Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanı Sorununun Ortaya Çıkışı

Doğu Akdeniz deniz yetki alanları meselesinin ortaya çıkışı 3 boyutla incelenmelidir. Bunlardan ilki Türkiye-Yunanistan boyutu, ikincisi Türkiye-GKRY boyutu, üçüncüsü ise, GKRY'nin Kıbrıs'ın tamamı adına politika yürütmesi boyutudur. Bununla birlikte Kıbrıs meselesi, Suriye ve Lübnan krizleri, Libya iç savaşı ve Türk-Yunan Ege Denizi uyuşmazlıkları bölgenin geçmişten günümüze yaşanan sorunlarından bazılarını ifade etmektedir. Ancak güncel anlamda Doğu Akdeniz meselesinin özünü bölgedeki enerji kaynaklarının paylaşım mücadelesi olarak ifade edebiliriz. Ayrıca bölgede askeri üsler ile faaliyet yürüten ABD, İngiltere ve Fransa'nın da varlığı sorunların uluslararasılaşmasında önemli bir etkendir. [2]

Konunun önemli bir boyutu ise; GKRY ve Yunanistan'ın Sevilla Üniversitesi tarafından yayımlanan ve AB'nin resmi tutumu olarak ifade edilen deniz yetki alanı haritasıdır. Haritaya göre Yunanistan'ın Meis adası ile başlayan kıta sahanlığı alanı GKRY ile bitmekte böylece Türkiye kendi kıyılarına kapalı hale gelmiş olmaktadır. Yunanistan'ın adaları "ana kıta" gibi düşünerek deniz yetki alanı oluşturması iddiası ise Tunus-Libya Davasında görüldüğü üzere uluslararası hukuk nezdinde temelsizdir. Bu haritaya göre 10 kilometrekarelik bir kıyıya sahip Meis adasının 40.000 kilometrekare kıta sahanlığına sahip olabileceği ön görülmektedir. Yunan ana kıtasına 580 km, Türkiye kıyılarına ise 2 km uzaklıkta olan bir adanın bu denli deniz yetki

[1] Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk, Turhan Yayınları, 20. Bası, 2021, Ankara, ss.296-303.
[2] Kemal İnat, Doğu Akdeniz Sorununun Nedenleri ve Türkiye'nin Politikası, https://www.setav.org/dogu-akdeniz-sorununun-nedenleri-ve-turkiyenin-politikasi/ (E.T: 20.11.2021)

alanına sahip olması uluslararası hukuk nezdinde tutarsız bir taleptir. Türkiye ise bu iddiaları tümüyle reddetmektedir.[3]

Resim 1: Sevilla Haritası[4]

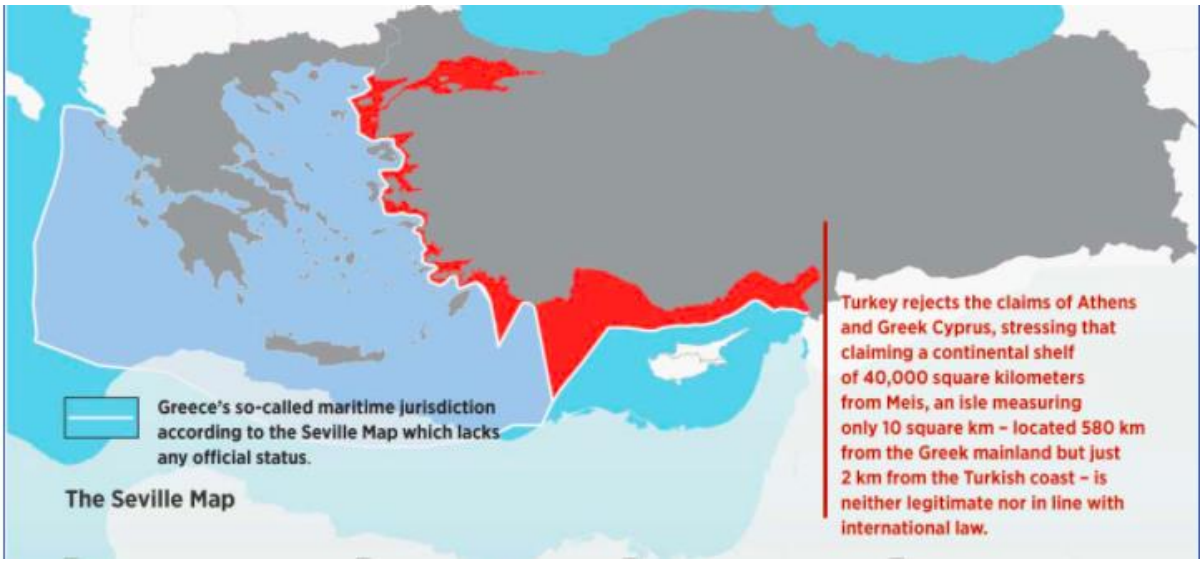

Kaynak: Anadolu Ajansı

Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Uluslararası Hukuk Kaynakları Bağlamında GKRY ve Yunanistan'ın Girişimleri

Münhasır Ekonomik Bölge'nin devletler nezdinde tespiti iki şekilde olmaktadır. Bunlardan ilki tek taraflı bildirim ikincisi ise kıyıdaş devletler arasındaki sınırlandırma anlaşmasıdır. Bununla birlikte yine mezkûr sözleşme md. 56/2'de; "*Münhasır ekonomik bölgede sahildar devlet, işbu Sözleşme uyarınca haklarını kullanırken ve yükümlülüklerini yerine getirirken, diğer devletlerin haklarını ve yükümlülüklerini gerektiği şekilde göz önünde bulunduracak ve işbu Sözleşme hükümleriyle bağdaşacak biçimde hareket edecektir*.", ifadesi ile tüm taraflara diğer tarafların haklarını göz önünde bulundurma sorumluluğu yüklemektedir. [5]Ancak ilk aşamada egemen devletler hak ve yetkilerin belirlenmesindeki sınırlandırma girişimlerini tek taraflı iddiaları bağlamında şekillendirme yoluna gitmektedirler. Anlaşmaların üçüncü taraflara sorumluluk doğurmaması hususu devletlerin anlaşmaları kurarken üçüncü tarafların hak ve menfaatlerini gözetme sorumluluklarını esnetme imkanı da doğurmaktadır.

Devletlerin anlaşmalara taraf olma yetkisinin engellenmesi söz konusu olmayacağına göre; tarafların çatışan iddiaları veya antlaşmaların çatışması durumunda çözümün uluslararası adalet divanına taşınacağı yadsınamaz bir gerçektir.

Konunun uluslararası adalet divanına taşınması bölgedeki uyuşmazlık tarafı devletlerin ikili veya çok taraflı anlaşmaların onanması, değiştirilmesi ya da tümden ortadan kalkması sonucuna varabilecektir. Uyuşmazlığın çözümü için Divan ya da hakemin varacağı bir sonuç ancak bağlayıcı olacaktır. Fakat hem Türkiye'nin hem de GKRY ve Yunanistan'ın çeşitli vesilelerle

[3] Greece, Greek Cypriot Administration Seek to Restrict Turkey to Gulf of Antalya Through Seville Map, 23.09.2009, https://www.aa.com.tr/en/info/infographic/20230 E.T: 22.11.2021.
[4] Bkz. Sevilla Haritası: 2007 yılında Sevilla Üniversitesinde Prof. Dr. Juan Luis Suarez de Vivero tarafından hazırlanan Akdeniz Deniz Yetki Alanlarını tanımlama iddiasıyla hazırlanan haritadır.
[5] 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi md. 74.

Birleşmiş Milletler Sekretaryasına bildirim yükümlülüğünü *de jure* bir onama ve bağlayıcılık olarak duyurulması da iç kamuoyuna dönük adımlar olduğu söylenebilir. Çünkü BM Şartı md.102 Açık Diplomasi ilkesi gereği uluslararası sistemde yapılan hukuki işlemleri BM Sekretaryasına bildirme hususunu tüm taraflara sorumluluk olarak tanımıştır. Ancak md. 102 tüm taraflara bu sorumluluğu yüklese de bu bir onama ya da tasdik mekanizması olarak değil bildirim mekanizması olduğu açıktır.

Divan, müstakbel bir uyuşmazlık çözümü için konuyu ele aldığında öncelikli olarak ele alacağı husus, hem örf, adet hukukundan kaynaklı hem de 1982 BMDHS bağlamında hakça paylaşım ilkesi olacaktır. Bunun yanında kıyı uzunluklarının hesaplanması ile oluşacak orantılılık ilkesi ile kıyıdaş devletlerin açık denize erişiminin engellenmesini önleyen kapatmama ilkesi Türkiye'nin en önemli dayanaklarından bazılarıdır.

Bunun yanında 6 Ağustos 2020'de Yunanistan'ın Mısır ile yaptığı sınırlandırma antlaşmasında baz aldığı 26° $00^{'}$ $00^{''}$-28° $00^{'}$ $00^{''}$ boylamları arasını baz alarak teknik olarak 28 boylamın doğusunu da antlaşmaya dahil etme imkanı varken kullanmayarak sınırı bu boylamda çizmesi ile Rodos ve Meis'in Yunanistan'ın deniz yetki alanı iddiası dışında kaldığını açıkça göstermiştir. Böylece Yunanistan ile GKRY'nin Rodos ve Meis'i baz alarak oluşturmaya çalıştıkları sınırlandırma antlaşması kurulmadan başkaca bir antlaşma ile çatışma düşeceği görülecektir. Bunun yanında özellikle terste kalan adaların kıta sahanlığı ve MEB alanlarına sahip olma yetkisinin olmadığı ya da çok sınırlı olduğu yerleşik bir içtihat olduğu üzere, Yunanistan-GKRY sınırlandırma antlaşmasının müstakbel bir uyuşmazlıkta Türkiye için başkaca önemli bir dayanak noktası olacaktır.

Bir diğer önemli husus ise, GKRY'nin ikili olarak yaptığı MEB sınırlandırma antlaşmalarında BMDHS'ne dayanarak kurdukları *ortay hat* esaslı sınırlandırmaların sözleşmeye dayanılsa da hakkaniyet ilkesini her zaman sağlayacağı açıktır. Öyle ki ilki 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda UAD her ne kadar eşit uzaklık ilkesi gözetilse de Federal Almanya'nın sözleşmeye taraf olmama ile eşit uzaklık paylaşımının Federal Almanya'nın yetki alanlarının azalmasına dair itiraz üzerine kıyıdaş devletlerin yapmış oldukları ikili sınırlandırma antlaşmalarının geçersizliği tespit edilmiştir. [6]Her ne kadar dava kıta sahanlığı konulu olsa da, MEB ile alakalı hususta da Divan'ın benzer ilkeyi gözeteceği ön görülmektedir. Benzer biçimde 2009 tarihli Romanya-Ukrayna Karadeniz'de Deniz Alanı Sınırlandırılması davasında Divan her ne kadar eşit uzaklık ilkesinin esas alınmasına dair vurgu yapsa da eşit uzaklığın hakkaniyete aykırılık oluşturup oluşturmadığının da araştırılmasını talep etmiştir. Bu taleple de GKRY ve Yunanistan'ın eşit uzaklık temelinde kurduğu ve bunun hakkaniyet oluşturduğu iddialarıyla yaptığı ikili anlaşmalarının her ne kadar usulen uygun olsa da hakkaniyet ilkesine uygunluğunun tekrardan bağımsız taraflarca yeniden değerlendirilmesi gereği ortaya çıkacaktır. Bu noktada Türkiye'nin dayanakları da değerlendirilmeye alınacaktır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz Konusuna Dair Politikaları

Türkiye Doğu Akdeniz konusunda atacağı adımlarda çoğunlukla GKRY ve Yunanistan'ın girişimlerine karşı girişim oluşturma yoluna gitmektedir. Bu yönüyle kapsamlı ve süregelen bir Doğu Akdeniz politikası olduğunu söylemek oldukça güçtür. Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip devlet sıfatıyla tek taraflı bildirim ile dahi Münhasır Ekonomik Bölge bildiriminde bulunmamış, 2011 yılında KKTC ile ve 2019'daki Libya Antlaşmaları dışında yalnızca GKRY ve Yunanistan'ın girişimlerini protesto etmekle yetinmiştir. Ancak bölgedeki enerji rezervinin değerinin ortaya çıkması ile birlikte Türkiye'de bu reaksiyoner pozisyonundan farklı bir adım atarak bölgedeki bazı noktaları yetki alanı olarak belirlemiş ve bu noktalarda

[6] Bkz. Uluslararası Adalet Divanı 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası.

enerji arama faaliyetlerine başlamıştır. [7] Türkiye'nin Doğu Akdeniz meselesine yaklaşımı doğrudan hakça paylaşım ilkesi temelinde ilerlemektedir. Bu tutumunu 2003 yılında GKRY ile Mısır arasında yapılan ikili deniz yetki alanı anlaşmasına 2004 yılında ortaya koyduğu nota ile açıkça göstermiştir. Ayrıca Kıbrıs'ın yalnızca GKRY tarafından temsil edilmesinin de sorunlu ve kabul edilemez olduğunu ortaya koymuştur.[8]

2019 yılında Türkiye ile Libya arasında yapılan deniz yetki alanları sınırlandırılması mutabakatı Türkiye'nin Doğu Akdeniz meselesine olan ilgisinin ortaya konulması açısından önemlidir. Bu bağlamda GKRY'nin ortaya koymuş olduğu sınırlandırma yöntemi ile Türkiye bölge ülkeleri ile ikili anlaşmalar yaptığında Doğu Akdeniz'de sahip olacağı deniz yetki alanlarının önemli ölçüde genişleyeceği de açıktır[9]. Ancak tüm sınırlandırma anlaşmalarının çok taraflı mutabakatla sağlanmaması sorunun orta uzun süreçte UAD'de çözüleceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Netice itibariyle Türkiye her ne kadar Doğu Akdeniz politikası oluşturma sürecinde gecikmiş olsa da, GKRY ve Yunanistan'ın Türkiye'nin yetki alanlarının hakkaniyet ilkesine aykırı sınırlandırma girişimleri yalnızca geçici bir hususu göstereceği açıktır. Yine Türkiye'nin Mısır, İsrail, Lübnan ile yapacağı müstakbel anlaşmalar da bu devletlerin daha geniş yetki alanlarına sahip olabileceği söylemi politika üretmek açısından önemli olsa da, reel politik ve ikili ilişkilerin durumu Türkiye'nin bu devletlerle bir anlaşmaya varabilmesini zorlaştırmaktadır. Tüm hususlar gözetildiğinde Türkiye'nin Antalya Körfezine ve kendi kıyılarına hapsedildiği söylemi hukuki bağlayıcılığı olan bir durumu göstermemektedir. Doğu Akdeniz uyuşmazlığı Türkiye'nin dahil olmadığı herhangi bir düzenleme ile çözülmeyeceği açıktır. Uyuşmazlık müstakbelde Divan'a taşındığında yapılan ikili anlaşmaların değerlendirilmeye alınacağı kaçınılmazdır ancak Türkiye bölgede GKRY ve Yunanistan'ın politikalarına karşı savunmacı bir tutum içinde bulunmaktan ziyade Libya Antlaşmasındaki gibi politika üreten bir rol alması hayatidir.

Kaynakça

Başeren, Sertaç Hami, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2010.
Greece, Greek Cypriot Administration Seek to Restrict Turkey to Gulf of Antalya Through Seville Map, 23.09.2009, https://www.aa.com.tr/en/info/infographic/20230 E.T: 22.11.2021.
Güney, Nurşin A., "NAVTEX Savaşlarının Gölgesinde Batı'nın Doğu Akdeniz Stratejisizliği", *Kriter Dergi*, 5/49, 2020.
İnat, Kemal, Doğu Akdeniz Sorununun Nedenleri ve Türkiye'nin Politikası, https://www.setav.org/dogu-akdeniz-sorununun-nedenleri-ve-turkiyenin-politikasi/ (E.T: 20.11.2021)
Pazarcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Yayınları, 20. Bası, 2021, Ankara.
1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi md. 74.
Uluslararası Adalet Divanı 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası.
Yaycı, Cihat, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, Bilge Strateji, C4 S.6, 2012.

[7] Nurşin A. Güney, "NAVTEX Savaşlarının Gölgesinde Batı'nın Doğu Akdeniz Stratejisizliği", *Kriter Dergi*, 5/49, 2020.
[8] Sertaç Hami Başeren, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2010, ss-28-29.
[9] Bkz. Cihat Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, Bilge Strateji, C4 S.6, 2012, s.50.

THE IMPACT OF EUROPEANIZATION ON TURKEY'S ASYLUM LAW AND POLICY

Doç. Dr. A. Aslı BİLGİN
Cukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Orcid id: 0000-0001-8565-502X

ABSTRACT

Europeanization is a transformative power that the EU applies on domestic level of States interrelated with the EU via its legislation and the institutional structure. Since the candidacy period, Europeanization has become inevitable for Turkey on many areas such as public administration, abolishment of death penalty and the legislation on the protection of refugees. Turkey has ratified 1951 UN Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 protocol with a geographical limitation that enables Turkey not to grant migrants coming from east, official refugee status. Today approximately over 3 million Syrians are currently registered in Turkey under the temporary protection regime which was adopted in 2014. Besides the temporary protection directive, the only national legislation that Turkey has adopted regarding the status of foreigners in Turkey is in 2013.

On the other hand EU is a value-based organisation and the protection of human rights is one of the founding values. When member states have violated its values by closing their borders to Syrian refugees, the EU has proposed a "Refugee Deal" to Turkey to keep the Syrian refugees away from its borders rather than to protect them in accordance with the obligations stemmed from the Charter of Fundamental Rights and its founding values.

This paper examines not only the transformation of Turkish asylum law and policy in the light of Europeanization but also the incoherency of the EU's approach towards Syrian refugees.

Key Words: European Union, Asylum Policy, Asylum Law

AVRUPALILAŞMANIN TÜRKİYE'NİN SIĞINMA MEVZUATI VE POLİTİKASINA ETKİSİ

ÖZET

Avrupalılaşma, AB'nin mevzuat ve kurumsal yapısıyla AB ile ilişkili devletlere yerel düzeyde uyguladığı dönüştürücü bir güçtür. Adaylık sürecinden itibaren, kamu yönetimi, ölüm cezasının kaldırılması ve mültecilerin korunmasına ilişkin mevzuat gibi pek çok alanda Avrupalılaşma Türkiye için kaçınılmaz hale geldi. Türkiye, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 tarihli BM Konvansiyonu'nu ve 1967 tarihli protokolünü, Türkiye'nin doğudan gelen göçmenlere resmi mülteci statüsü tanımamasını sağlayan coğrafi bir sınırlama ile onaylamıştır. Bugün yaklaşık 3 milyonun üzerinde Suriyeli, 2014 yılında kabul edilen geçici koruma rejimi kapsamında Türkiye'de kayıtlıdır. Geçici koruma direktifinin yanı sıra, Türkiye'nin yabancıların Türkiye'deki durumuna ilişkin kabul ettiği tek ulusal mevzuat 2013 yılındadır.

Öte yandan AB, değer temelli bir örgüt olup, insan haklarının korunması kurucu değerlerden biridir. Üye devletler sınırlarını Suriyeli mültecilere kapatarak Birlik değerlerini ihlal ettiğinde, AB, Suriyeli mültecileri kurucu değerleri ve Temel Haklar Şartı kapsamında korumak yerine, Suriyelileri kendi sınırlarından uzak tutmak amacıyla Türkiye'ye "Mülteci Anlaşması" yapmayı önerdi.

Bu makale, Avrupalılaşma ışığında sadece Türk sığınma mevzuatı ve politikasının dönüşümünü değil, aynı zamanda AB'nin Suriyeli mültecilere yönelik tutarsız yaklaşımını incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Sığınma Politikası, Sığınma Hukuku

STRATEJİK İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ PLANLAMASININ ÖNEMİ VE HİBRİT FAKTÖRLER

Öğr. Gör. Dr. Anıl Çağlar ERKAN
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Orcid id: 0000-0001-9693-6556

ÖZET

Planlama her yönetsel faaliyette olduğu gibi Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi için de son derece anahtar role sahip önemli bir aşamadır. Planlama yapılmadan başlatılan herhangi bir eylem ya da girişim istenen sonuca ulaşmada çok nadir karşılaşılan bir durumudur. Hatta böylesi bir eylemin sahibini ciddi ölçüde zarara sürükleyeceği ve olumsuzluklara neden olabileceği gerçekleşmesi çok yüksek bir olasılıktır. Dolayısıyla planlanmadan başlatılan bir girişimin sahibi için olası güvenlik sorunlarını beraberinde getirmesi her an olasıdır. Dolayısıyla planlama ile ulaşılması istenen gaye arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle İnsan Kaynakları planlaması ise örgütün amaçlarına ulaşması sürecinde ihtiyaç duyulan niteliklere sahip çalışanların belirlenmesi ile ilgilidir. İnsan Kaynakları planlamasını asıl önemi kılan nokta bir organizasyonun kazancı ya da artan verimliliği değildir. Bu sadece beklentilerin görünen yüzüdür. İnsan Kaynaklarının planlanmasını asıl önemli kılan unsur, planlanacak şeyin "insan" ile ilgili olmasıdır. Öyle ki bu noktada hesaba katılması gerekenler, iş ve iş gören arasındaki bağlantının çok ötesindedir. Dolayısıyla insanın psiko-sosyal niteliklerinden fizyolojik özelliklerine kadar geniş bir kapsamda konunun ele alınması gerekmektedir. Hatta son dönemde yaşanan hadiseler konunun kapsamını bir adım daha öteye taşımış ve yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda etki yaratan gelişme şüphesiz küresel ölçekte ciddi zararlara neden olan Covid-19 salgınıdır. Öyle ki Çin'in Wuhan kentinden başlayarak kısa sürede dünyayı etkisi altına alan ve küresel sistemin işleyişinin temel dinamiklerini yerinden oynatan söz konusu pandeminin İnsan Kaynakları Yönetimi alanında da yeni gelişmeleri beraberinde getirmesi ve yeni görüşlerin ortaya çıkmasına neden olması kaçınılmazdır. Bu bağlamda alandaki en önemli ilerlemelerden birisi tarihsel süreçteki evrim için salgının bir katalizör görevi üstlenerek yeni bir döneme geçilmesinin zeminini oluşturmasıdır. Disiplin temelinde birçok kavram ve olguların kapsam ve içeriklerinin restore edilerek revize edilmesini bu kapsamda ele almak mümkündür. İnsan Kaynakları planlaması sürecini etkileyen iç ve dış faktörlerin bir araya gelerek hibrit hale dönüşmesi de bununla bağlantılı bir gelişme olarak nitelendirmek mümkündür. Tüm bunlar ışığında çalışmada İnsan Kaynakları planlamasını etkileyen faktörlerin hibrit dönüşümü ve yeni dönemdeki görünümü ele alınacaktır. Çalışma söz konusu faktörlerin aslında bütünsel bir olgunun parçalarının tekrar bir araya gelebilirliğini açıklaması bakımından özgünlük taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi, Covid-19, İnsan Kaynakları Planlaması.

THE IMPORTANCE OF STRATEGIC HUMAN RESOURCES MANAGEMENT PLANNING AND HYBRID FACTORS

ABSTRACT

As managerial activity, planning is an important step that has a key role in Strategic Human Resources Management. Any action or initiative initiated without planning is a very rare situation in achieving the desired result. In fact, it is highly probable that such an action will cause serious harm to its owner and cause negativities. Therefore, it is always possible for an unplanned venture to cause potential security problems for its owner. There is a direct relationship between planning and aims. From this point of view, Human Resources planning is about determining the employees with the qualifications needed in the process of reaching the goals of the organization. The point that makes Human Resources planning essential is not an organization's earnings or increased productivity. This is just the surface of expectations. The element that makes the planning of Human Resources really important is that the thing to be planned is about "human". So much so that what needs to be taken into account at this point goes far beyond the connection between the job and the employee. Therefore, it is necessary to deal with the subject in a wide scope from the psycho-social characteristics of the human to the physiological characteristics. In fact, recent events have taken the scope of the subject one step further and led to the emergence of new approaches. In this context, the development that has an impact is undoubtedly the Covid-19 epidemic, which causes serious damage on a global scale. In fact, it is inevitable that the pandemic in question, which has affected the world in a short time starting from the city of Wuhan in China and displaced the basic dynamics of the functioning of the global system, will also bring new developments in the field of Human Resources Management and cause new views to emerge. In this context, one of the most important advances in the field is that the epidemic acted as a catalyst for the evolution in the historical process and formed the basis for a new era. It is possible to deal with the restoration and revision of the scope and content of many concepts and phenomena on the basis of discipline. It is possible to characterize the hybridization of internal and external factors affecting the Human Resources planning process as a related development. In the light of all these, the hybrid transformation of the factors affecting Human Resources planning and its appearance in the new period will be discussed in the study. The study is original in terms of explaining the recombination of parts of a holistic phenomenon.

Keywords: Strategic Human Resources Management, Covid-19, Human Resources Planning.

Giriş

İnsan kaynakları şüphesiz bir organizasyonun bel kemiğini teşkil eden en önemli bölümlerdendir. Organizasyonları canlı birer mekanizma gibi ele aldığımızda en başta süreklilik ve hayatta kalmak için insan kaynakları departmanına büyük önem atfedilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bunun en temel nedenlerinden birisi departmanın temel odağının insan kaynağı olmasıdır. Personel yönetimi evresinde bu durum tam anlaşılır olmasa da departmanın önemi insan kaynakları yönetimi aşamasına geçişle birlikte görünür hale gelmeye başlamıştır. Hatta stratejik insan kaynakları yönetimi evresine geçilmeye başlandığı son dönemde bu durum daha da net ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu noktada belirtmek gerekir ki, insan kaynakları, sadece personel işlerini takip eden, ofis başı evrak işleriyle meşgul olan bir alan değildir. Öyle ki insan kaynakları yönetimi akademik disiplin olarak ele alınabilecek geniş bir çerçeveye sahiptir. Dinamik bir yapısı bulunmaktadır. Sanayi devriminden bu yana insan kaynakları yönetimi alanındaki gelişim süreci göz önüne alındığında bu durum daha anlaşılır

olmaktadır. Çünkü ilk aşamada personel işlerinin takibi olarak algılanan insan kaynakları yönetimi, etkileşim ve verimlilik gibi unsurların devreye girmesiyle ayrı bir boyuta evirilmiş ve gelişim süreci hız kazanmıştır. Günümüzde stratejik insan kaynakları olarak nitelendiren bu alan merkeze insanı koyarak, kişilerin ve organizasyonun hedefleri arasında denge kurar hale gelmiştir.

İnsan kaynakları yönetiminin faaliyetleri göz önüne alındığında ilkesel temellere dayalı bir işleyişin olduğu görülmektedir. Çalışan odaklı gelişim sadece bu ilkelerden bir tanesidir. Ayrıca insan kaynakları yönetimi merkezine yerleştirdiği bu temel ilkelerle birlikte hareket ederken çalışanlarla ilişkili olarak birtakım görevler üstlenmektedir. Bunun en temel nedenlerinden birisi çalışanların örgütle koordinasyonunun sağlanması için doğru ve planlı bir organizasyon inşasının gerekliliğidir. Bu noktada planlama işlevinin önemi ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın konusu stratejik insan kaynakları planlamasının önemi ve birtakım faktörlerin etkisiyle kompleks hale gelen bu işlevin hibrit faktörler kavramsallaştırmasıyla açıklanmasıdır. Öyle ki Çin'in Wuhan kentinden başlayarak kısa sürede dünyayı etkisi altına alan ve küresel sistemin işleyişinin temel dinamiklerini yerinden oynatan söz konusu pandeminin İnsan Kaynakları Yönetimi alanında da yeni gelişmeleri beraberinde getirmesi ve yeni görüşlerin ortaya çıkmasına neden olması kaçınılmazdır. Bu bağlamda alandaki en önemli ilerlemelerden birisi tarihsel süreçteki evrim için salgının bir katalizör görevi üstlenerek yeni bir döneme geçilmesinin zeminini oluşturmasıdır. Disiplin temelinde birçok kavram ve olguların kapsam ve içeriklerinin restore edilerek revize edilmesini bu kapsamda ele almak mümkündür. İnsan Kaynakları planlaması sürecini etkileyen iç ve dış faktörlerin bir araya gelerek hibrit hale dönüşmesi de bununla bağlantılı bir gelişme olarak nitelendirmek mümkündür. Tüm bunlar ışığında çalışmada İnsan Kaynakları planlamasını etkileyen faktörlerin hibrit dönüşümü ve yeni dönemdeki görünümü ele alınacaktır. Çalışma söz konusu faktörlerin aslında bütünsel bir olgunun parçalarının tekrar bir araya gelebilirliğini açıklaması bakımından özgünlük taşımaktadır.

Personel Yönetiminden Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimine Tarihsel Süreç

Sanayi devrimiyle birlikte çalışma hayatına ilişkin birçok olgu ve temel yaklaşımlarda radikal değişimler meydana gelmiştir. Zamanla dünya düzenini tehdit eden gelişmelerin çalışma hayatı dolayısıyla ekonomik faaliyetler üzerindeki yıkıcı etkileri ise başta akademi dünyası olmak üzere alanında birçok uzman ve düşünürü karşılaşılan yıkıcı etkiler ve bunların neden olduğu sorunların aşılması yönünde çözüm arayışlarına yöneltmiştir. Öyle ki Sanayi Devrimi'yle birlikte gerek iş yaşamı gerekse sosyal yaşamın ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisi daha çok sermaye odaklıyken, sonrasında yaşanan gelişmeler temel odağın farklılaştırılmasına neden olmuş ve söz konusu değişimde dönemin düşünürlerinin çözüm arayışları son derece etkili olmuştur. Fakat söz konusu farklılaşmanın sıradan bir dönüşüm süreci ya da davranışın ötesinde bir anlama sahip olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Dolayısıyla konjonktürel dinamiklerin tetiklediği ve akademi dünyasının rehberliğini yaptığı bu süreci, sıradan bir gelişim olarak ele almamak gerekmektedir.

Sanayi Devrimi'yle birlikte üretim faktörleri ayrı bir önem kazanmaya başlamıştır. Fakat bu dönemde insan odaklı emek faktörü daha çok makineleşmenin gerisinde kalmış ve oynadığı kilit roller tam olarak idrak edilememiş ya da göz ardı edilmiştir. Bu nedenle insan odaklı bir anlayışı benimseyen İnsan Kaynakları Yönetimi'nin tarihsel süreçteki gelişiminin miladının Sanayi Devrimi olduğu görüşü son derece yanlıştır. Omsan Eroğlu (2016: 182)'nin "*İlk kez Personel Yönetimi başlığı altında karşımıza çıkan İnsan Kaynakları Yönetimi kavramının kökeni konusunda yapılan çalışmalar, bizi 19.yy sonu ile 20.yy başlarına götürmektedir*" şeklindeki ifadeleri söz konusu düşünceyi desteklemektedir. Ama yine de İnsan Kaynakları Yönetimi'nin gelişim sürecinde Sanayi Devrimi'nin hiçbir etkisinin olmadığını da iddia etmek son derece yanlıştır. Öyle ki Sanayi Devrimi'yle birlikte çalışma hayatında bir milat olarak

nitelendirilebilecek gelişmelere tanıklık edilmiştir. Toplumların ekonomik, siyasi ve kültürel yapılarındaki radikal dönüşümleri bu kapsamda ele almak mümkündür. Ayrıca fabrikalarda çalışanlar için kullanılan iş gücü, insan gücü gibi kavramların yerini personel sözcükleri almaya başlamıştır.

İnsan Kaynakları Yönetimi'yle ilişkili en önemli gelişmelerden birisi 1. Dünya Savaşı sonrasında, ortaya çıkan iş gücü kıtlığının aşılması noktasında ve sonrası dönemde sendika yasası gibi çalışanları kapsayan hukuki düzenlemelerle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda 1913 yılında kurulan "Çalışma Yönetimi Kurumu'nun" kurulması ve 1920 yılında ABD'de "Personel İdaresi" derslerinin derslerin verilmeye başlaması önemli adımlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Eroğlu, 2016: 182). Bu aşamayı insan kaynakları yönetiminin ilk evresi olan personel yönetimi dönemi olarak nitelendirmek mümkündür.

Dünya'da 1960'lı yıllarda hız kazanan küreselleşme hareketleri önemli gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Bu dönem hem 2. Dünya Savaşı'nın neden olduğu yıkımlar ve iş gücü kıtlığının yavaş yavaş etkisinin azaltıldığı zaman dilimine denk gelmesi açısından da önemlidir. Ama yine de o dönemde alan genel olarak personel seçimi gibi konulara daha fazla odaklanmaya devam etmiştir. Bu durum ise 1990'lı yılların başından itibaren değişmeye başlamıştır. Dolayısıyla 1990'lı yıllarla birlikte organizasyonlarda insan faktörü daha çok ortaya çıkmaya başlamış, personel bölümleri kapanıp yerlerini insan kaynakları bölümlerine bırakmaya başlamıştır. İnsan kaynakları fonksiyonlarına: Performans değerlendirme, ödüllendirme, kariyer yönetimi ve eğitim gibi yeni kavramlar girmeye başlamıştır (Eroğlu, 2016: 183). Bu gelişmelerdeki en önemli faktör, organizasyonların bakış açılarındaki radikal değişikliktir. Öyle ki artık örgütler çalışanlarını bir makinedeki çarklardan ziyade varlıklar olarak görmeye başlamışlardır (Obedgiu, 2017: 987). Dave Ulrich, insan kaynağının işlevlerini şu şekilde sıralamaktadır: insan kaynakları ve iş stratejisini uyumlu hale getirmek, organizasyon süreçlerini yeniden tasarlamak, çalışanları dinlemek ve onlara yanıt vermek ve dönüşüm ve değişimi yönetmek (Ulrich, 1996). Uygulamada, insan kaynakları, tüm istihdam yaşam döngüsü boyunca çalışan deneyiminden sorumludur. Öncelikle işveren markası yoluyla doğru çalışanları çekmekle görevlendirilir. Daha sonra işe alım süreci boyunca doğru çalışanları seçmelidir. İnsan kaynakları yöneticisi, yeni işe alınanları işe alır ve kuruluştaki görev süreleri boyunca eğitimlerini ve gelişimlerini denetler. İnsan kaynakları, performans değerlendirmelerini kullanarak yetenekleri değerlendirir ve buna göre ödüllendirir (Obedgiu, 2017: 987).

Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi evresi bir sonraki tarihi süreçteki gelişim dönemi için kullanılmaktadır. Stratejik insan kaynakları yönetimi temelde sistemsel sorunların neden olduğu ciddi düzeydeki olumsuz etkilerle bunların organizasyonun diğer faaliyetleriyle nasıl entegre edilerek aşılabileceği ya da daha bütüncül ve geniş kapsamda sistemin parçalarının koordinasyonunun sağlanması gibi konu ve amaçlarla ilgilenmektedir (Boxall, Purcell, & Wright, 2009: 3). Dolayısıyla Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi'nin daha proaktif bir nitelğinin olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda bir bakıma değişim mühendisliğinin (reengineering) izlerini taşıdığı genellemesine varılabilir. Söz konu genelleme geleneksel insan kaynakları yönetimiyle arasındaki farklarda daha anlaşılır olmaktadır. Ayyıldız Ünlü ve Keçecioğlu (2009: 1173)'e göre "*Geleneksel insan kaynakları yönetiminden "stratejik" insan kaynakları yönetimine geçişte temel nitelikte birtakım farklılıklar dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki stratejik insan kaynakları yönetiminde bireysel performans yerine örgütsel performans üzerine odaklanılmasıdır. Bir diğer farklılık ise işletme problemlerinin çözümünde bireysel insan kaynakları yönetimi uygulamalarına odaklanmak yerine insan kaynakları sistemlerine vurgu yapılmasıdır. Stratejik insan kaynakları yönetimi en basit şekilde bir işletmenin insan kaynakları mimarisi ile işletme performansı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir model olarak tanımlanabilmektedir*".

Stratejik insan kaynakları yönetimi, bir örgütün hedeflerine ulaşabilmesi için dizayn edilmiş, planlı insan kaynakları faaliyeti olarak ele alınabilir (Ayyıldız Ünnü & Keçecioğlu, 2009: 1175). Bu bağlamda stratejik insan kaynakları yönetiminin bütünleştirme ve uyumlaştırma gibi konulara odaklandığını ifade etmek mümkündür. Tüm bunların gerçekleşmesi ise birtakım gereklilikleri de beraberinde getirmektedir. Söz konusu gereklilikler insan kaynakları süreçleriyle ilişkili unsurlarda daha görünür hale gelmektedir. Bu süreçte en önemli unsur kuşkusuz planlama faaliyetleridir. Arslan (2012: 90)'a göre "*Stratejik İnsan kaynakları planlaması, ülke işgücü yapısı ile ilgili olarak makro, işletme işgücü yapısı ile ilgili olmak üzere de mikro boyuta sahiptir. Makro boyutuyla insan kaynakları planlaması ülke istihdamının yapısı, işgücü arzı ve talebi, mesleklerin durumu ve toplam işgücü gereksinimleri ile ilgilenir. Mikro boyutuyla insan kaynakları planlaması ise, işletmenin işgücü gereksinimi, işgücü arzı ve talebi, vb. konuları içerir. Bu tür bir sınıflandırmaya rağmen, mikro boyutuyla insan kaynakları planlamasında ülkenin sosyal, ekonomik, teknolojik, demografik vb. değişikliklerin dikkate alınması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu zorunluluk işletme düzeyinde yapılan insan kaynakları planlaması çalışmalarına stratejik bir boyut eklemiştir*". Birtakım dinamiklerin bu süreçte önemli etkisi bulunmaktadır. Söz konusu dinamikleri iç ve dış olarak iki sınıfta ele almak mümkündür. Ancak son dönem gelişmeleri stratejik insan kaynakları planlamasıyla ilişkili aşamalar halinde ele alabileceğimiz süreç ve dinamiklerin iç içe geçerek kompleks bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur. Öyle ki bu kompleks yapı en belirgin olarak stratejik insan kaynakları planlamasının iç ve dış çevre analizlerinin yapılması aşamasında karşımıza çıkmaktadır. Son dönemde dünya genelinde önemli etkilere neden olan ve mevcut sistemlerin geçerliliğinin sorgulanmasına neden olan Covid-19 salgını sonrası gelişmeleri bu kapsamda ele almak mümkündür. Bu bağlamda karşılaşılan durumlardan birisi analizlerin yapılması ya da planlama sürecine etki eden dinamiklerdeki iç ve dış ayrımının ortadan kalkarak daha karmaşık bir sürece geçilmesidir. Söz konusu karmaşanın atlatılabilmesinde proaktif bir yaklaşımla hibrit modellerin üretilmesinin son derece yararlı olacağı düşünülmektedir.

Sonuç

Planlama her yönetsel faaliyette olduğu gibi Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi için de son derece anahtar role sahip önemli bir aşamadır. Planlama yapılmadan başlatılan herhangi bir eylem ya da girişim istenen sonuca ulaşmada çok nadir karşılaşılan bir durumudur. Hatta böylesi bir eylemin sahibini ciddi ölçüde zarara sürükleyeceği ve olumsuzluklara neden olabileceği gerçekleşmesi çok yüksek bir olasılıktır. Dolayısıyla planlanmadan başlatılan bir girişimin sahibi için olası güvenlik sorunlarını beraberinde getirmesi her an olasıdır. Dolayısıyla planlama ile ulaşılması istenen gaye arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle İnsan Kaynakları planlaması ise örgütün amaçlarına ulaşması sürecinde ihtiyaç duyulan niteliklere sahip çalışanların belirlenmesi ile ilgilidir. İnsan Kaynakları planlamasını asıl önemi kılan nokta bir organizasyonun kazancı ya da artan verimliliği değildir. Bu sadece beklentilerin görünen yüzüdür. İnsan Kaynaklarının planlanmasını asıl önemli kılan unsur, planlanacak şeyin "insan" ile ilgili olmasıdır.

Stratejik insan kaynakları yönetiminde planlama faaliyetleri insan odaklı faktörler göz önüne alınarak gerçekleştirilmelidir. Dolayısıyla insan faktörü hesaba katıldığında planlama sürecini iç ve dış faktörler gibi ayrı başlıklarda ele almak son derece yetersiz hale gelebilmektedir. Covid-19 salgını sürecinde söz konusu yetersizlik açıkça görünür hale gelmiştir. Öyle ki Çin'in Wuhan kentinden başlayarak tüm dünyayı etkisi altına alan salgın, dış faktör gibi görünse de birçok açıdan iç dinamikler üzerinde doğrudan etki eder hale gelmiştir. Hatta bu etkiler çalışma hayatının en önemli parçası insan kaynağının psiko-sosyal durumuna uzanacak boyutlarda içsel hale gelmektedir. Bu nedenlerden dolayı stratejik insan kaynakları yönetimi planlamasının klasik model ve aşamalardan bağımsız olarak daha bütüncül bir boyutta ele alınması zorunlu hale gelmektedir. Daha proaktif anlayışın ürünü olan böylesi bir yaklaşım değişikliği zaten hali

hazırda stratejik insan kaynakları yönetiminin temelinde mevcuttur. Sadece bunun kavramsallaştırılması gerekmektedir. Hibrit model şeklindeki bir kavramsallaştırma bu aşamada önemli bir çözüm önerisi olarak kabul görebilecek niteliktedir.

Kaynakça

Arslan, M. L. (2012). İnsan Kaynakları Gereksinime Süreç Yaklaşımı: Stratejik İnsan Kaynakları Planlaması. *Öneri, X*(37), 89-101.

Ayyıldız Ünnü, N. A., & Keçeçecioğlu, T. (2009). İnsan Kaynakları Yönetiminden "Stratejik" İnsan Kaynakları Yönetimine Dönüşüm. *Ege Akademik Bakış, IX*(4), 1171-1192.

Boxall, P., Purcell, J., & Wright, P. (2009). Human Resource Management: Scope, Analysis, and Significance. *The Oxford Handbook of Human Resource Management*, 1-16.

Eroğlu, O. (2016). 1923'ten Günümüze Türkiye'de İnsan Kaynakları Yönetiminin Gelişimi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, XII*(29), 181-193.

Obedgiu, V. (2017). Human Resource Management, Historical Perspectives, Evolution And Professional Development. *Journal of Management Development, XXXVI*(8), 986-990.

Ulrich, D. (1996). *Human Resource Champions. The Next Agenda for Adding Value and Delivering Results.* Boston: Harvard Business School Press.

TÜRKİYE'NİN ÜNİTER YAPISI ÇERÇEVESİNDE YEREL YÖNETİMLERİN İDARİ VE MALİ ÖZERKLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç.Dr. Vedat YILMAZ
Malatya Turgut Özal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü
Orcid id: 0000-0003-4624-9824
Doktora Öğrencisi Servet YİĞİT
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Orcid id: 0000-0003-0468-9581

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğunun bir bakiyesi olan Türkiye Cumhuriyeti devleti, yüzyılların birikimi olan çok uluslu bir yapıyı terk ederek ulus devlet anlayışı çerçevesinde üniter yapılı bir sistemi benimsemiştir. Merkezi yönetimin, devlet kademelerinin her aşamasında ağırlığını hissettirdiği bu yapıda Yerel Yönetimler de doğal olarak gerek mevzuat gerekse hizmet üretme noktasında yeniden yapılandırılmıştır. Yerel Yönetimler doğası gereği icra ettiği hizmetlerin daha etkin ve daha verimli olabilmesi adına birtakım hareket serbestisine ihtiyaç duymaktadırlar. Buradan hareketle yerel yönetimlere diğer bazı kamu kurum ve kuruluşlarına tanınmayan kimi haklar tanınmıştır. Yerel yönetimlerin haiz olduğu idari ve mali özerklik ilkesi bu bağlamda değerlendirilebilir. Her ne kadar yasal bir statüye dayansa da idari ve mali özerklik ilkesinin realize edilmesi hususunda bazı aksaklıkların yaşandığı görülmektedir.

Bu çalışmada üniter yapı sistemi içerisinde varlığını sürdüren yerel yönetimlerin, haiz olduğu idari ve mali özerklik ilkesinin işletilmesi irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İdari ve mali özerklik, üniter devlet, ulus devlet, Avrupa Yerel Yönetimler özerklik şartı.

EVALUATION OF THE ADMINISTRATIVE AND FINANCIAL AUTHORITY OF LOCAL GOVERNMENTS WITHIN THE FRAMEWORK OF TURKEY'S UNITER STRUCTURE

ABSTRACT

The state of the Republic of Turkey, a remnant of the Ottoman Empire, abandoned a multinational structure, which was the experience of centuries, and adopted a unitary system within the framework of the nation-state understanding. In this structure, in which the central government made its weight felt at every stage of the state levels, Local Governments were naturally restructured in terms of both legislation and service production. Due to the nature of local governments, they need some freedom of action in order for the services they perform to be more effective and more efficient. From this point of view, local governments have been granted some rights that are not granted to some other public institutions and organizations. In this context, it is seen that local governments operate within the framework of the principle of administrative and financial autonomy. Although it is based on a legal status, it is seen that there are some problems in the realization of this principle.

In this study, it will be tried to examine the operation of the administrative and financial autonomy principle of the local governments that exist within the unitary structure system.

Keywords: Administrative and financial autonomy, unitary state, nation state, European Local Governments autonomy requirement.

1.Giriş

Toplumların kendi kaderini kendilerinin tayin etmesi ve kendi kendini yönetmesi gerektiği tartışmaları, çok eskilere dayanmaktadır. Demokrasi temelinde süregelen bu tartışmalar, devletlerin sahip olduğu siyasal yapılarına bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Federal yapılı devletlerde söz konusu bu tartışmalar birer abesle iştigal iken; üniter yapılı devletlerde söz konusu husus hayati önem taşıyabilmektedir.

Üniter yapılı bir devlet olarak Türkiye'nin de özerklik temelinde tartışmalara dâhil olduğu görülmektedir. Osmanlının çok uluslu yapısından sıyrılarak ulus devlet temelinde bir yapı inşa etmesi, Türkiye'nin üniter yapı modelini benimsemesini beraberinde getirmiştir. Haliyle bu yapı merkezi otoriteyi ve yönetimi güçlü tutmayı ve merkezi yönetimler dışında kalan diğer yapılar üzerinde ağır bir idari vesayet anlayışının inşasını gerektirmektedir. Ne var ki değişen ve dönüşen yönetim anlayışları ve bu bağlamda yaşanan paradigma değişimleri kimi alanlarda esnekliği dikte etmektedir. Söz konusu bu durum kimi zaman yönetimlerin kendi inisiyatifleri çerçevesinde gelişebilmekteyken kimi zaman da içsel ve dışsal dayatmalar şeklinde cereyan edebilmektedir. Yerel yönetimlere tanınan idari ve mali özerklik kavramları da bu temelde değerlendirilmelidir. Her şeyden önce şurası bilinen bir gerçektir ki yerel yönetimlerin sahip olduğu özerklik, ideal anlamdaki demokrasiye hizmet etmektedir. Çünkü merkezi yönetimden ziyade vatandaşa en yakın birim olan yerel yönetimlerin karar ve yönetim organları o seçim bölgesi tarafından tayin edilmiştir. Dolayısıyla halk, karar aşamasında seçilmişler aracılığıyla doğrudan müdahil olabilmekte, görüş ve öneri sunabilmektedir.

Türkiye'de yerel yönetimlere yönelik özerklik tartışmaları gündeme geldiğinde referans olarak gösterilen ilk metin, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı metnidir. Bu belge, Avrupa Konseyine üye ülkelerin yerel yönetimlerin özerkliğinin standardını belirleyen tavsiye mahiyetinde bir belgedir. Üye bir ülke olarak Türkiye de bazı maddelerine çekince koyarak bu belgeye imza atmıştır. Bu bağlamda özellikle 2000'li yılların başında Yerel Yönetimler reformu kapsamında bir dizi yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu bu kapsamda atılan adımlardır. Bu adımların esas amacı daha güçlü Yerel Yönetimler ile vatandaşa daha etkin ve daha verimli hizmet sunmaktır. Bu durum yerel yönetimlere hareket serbestisi sunmasının yanı sıra dolaylı olarak demokrasiyi de güçlendirmektedir.

2. Üniter Yapılı Bir Devlet Olarak Türkiye

Devletin bir nesne veya bir güç olgusu olarak ortaya çıkışını irdeleyen birçok görüş ortaya atılmıştır. Farabi, Nizamülmülk, İbn Haldûn gibi Ortaçağ Doğu bilginlerinin kaynaklarında söz konusu durum, ekseriyetle "Mülk" kavramı çerçevesinde ele alınarak sosyal ve siyasal birliğin sağlanması ve müşterek ihtiyaçların karşılanabilmesi için bir zaruret neticesinde ortaya çıktığını kabul etmektedirler. Yeniçağ Avrupa kaynakları ise bireylerin temel birtakım haklarından feragat etmek suretiyle bir toplum sözleşmesi çerçevesinde asgari müşterekler etrafında şekillenen bir olgu veya Hobbes'in ifade ettiği gibi "Homo Homini Lupus" yani "insan insanın kurdudur" anlayışına bağlı olarak devletin bir güvenlik endişesinden ve ihtiyacından kaynaklandığını ifade etmektedirler. Hangi görüş geçerli olursa olsun netice itibariyle devlet olgusu en muteber nesne olarak tarih sahnesinde varlığını sürdürmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde devletin birçok kez evrim geçirdiği çeşitli sistemler şeklinde değişip dönüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda yapısal olarak devletlerin federal veya üniter yapıları olmaları hasebiyle ayrıldıkları görülmektedir.

Üniter devlet kavramı, yasama, yürütme ve yargı organlarının ülkenin başkentinde yani tek bir merkezde toplandığı bir sistemi ifade eder. Federal sistemin aksine devlet güçleri eyaletlerce veya yerel birimlerce paylaşılmayıp, tek bir kontrol mekanizmasınca yürütülmektedir. Anayasamızda doğrudan yer almamasına rağmen ihtiva ettiği tanım ve içerik bakımından 3. maddedeki "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür." ifadesi, üniter yapıyı dolaylı olarak tanımlamaktadır. Üniter devlet sisteminin en belirgin özelliği siyasi otoritenin bölünmeksizin tek elde toplanmış olması, yasama ve yargı birliğinin olmasıdır (Öztekin, 2003: 35). Üniter devlet sisteminin bir olgu olarak ortaya çıkmasının asıl kaynağı Fransız ihtilalinin yaratmış olduğu konjonktürel durumdur (Nalbant, 2012:21). Bununla beraber coğrafi keşiflerin, Rönesans ve Reform hareketlerinin ve sanayi devriminin de önemli bir itici güç oluşturduğunu söylemekte yarar vardır (Yenigün, 2016, 1-6). Üniter yapılı devletlerde merkezi otorite, temel bazı yasal düzenlemelerle gücünü yerel organlara devredebilir. Yerinden yönetim(adem-i merkeziyet) denilen bu uygulamaya göre vatandaşa sunulacak olan hizmetlerin daha etkin ve hızlı sunulabilmesi için söz konusu durum bir zorunluluktur. Ancak bu noktada merkezi yönetim "idari vesayet" olgusunu hayata geçirerek üniter yapının bekasını bir bakıma koruma altına almaktadır.

2.1. Üniter Yapı İçerisinde Yerel Yönetim Birimleri

Türkiye'de yerel yönetim birimleri Anayasanın 127. Maddesinde belirtildiği üzere il özel idaresi, belediye ve köy olarak ifade edilmektedir. Yine aynı madde içerisinde yerel yönetimlerin tanımı da yapılmıştır: *"Yerel yönetimler, il, belediye ya da köy halkının yerel ortak gereksinimlerini karşılamak üzere, kuruluş ilkeleri yasayla belirlenen, yasada gösterilen karar organları seçmenlerce seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir."* Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere hizmet sunumunda etkinlik ve verimliliği sağlamak esas amaçtır. Bunun yanı sıra ideal anlamdaki demokrasiyi realize etmek diğer bir önemli amaçtır. Zira yurttaşın kendisini doğrudan ilgilendiren karar süreçlerine katılabildiği, görüş ve öneriler sunabildiği ve kendisini yakından tanıyan seçilmişlerce yönetildiği bir model, doğrudan demokrasiye en yakın modeldir. Yakınlık hususu burada önem arz etmektedir. Çünkü mahalli idareler vatandaşa en yakın idari birimler olmaları hasebiyle yurttaşın görüş, öneri ve isteklerini optimum düzeyde tespit edebilecek bir konumdadırlar (Yontar & Özer, 2018: 99).

Yerel yönetim birimlerinin ifade eilen hızlı hizmet üretmesinde ve sunumunda birtakım imtiyazlara gereksinim duymaktadır. Çünkü üniter yapılı sistemlerde tek(başkent) merkezli karar mekanizması bu ihtiyaca cevap verememektedir. İşte bu sebeple mahalli idarelere yasalarca bazı haklar tanınmıştır ki bu durumu özerklik bağlamında ele alacağız. Yeri gelmişken burada ifade etmek gerekir ki özerklik kavramının kamuoyunda algılandığı şekli ile siyasi özerklik ile yerel yönetimlere tanınan özerklik arasında önemli farklar bulunmaktadır.

3. İdari ve Mali Özerklik

İdeal anlamdaki demokrasinin temel amacı, halkın kendi kendini yönetmesi, halkın kendisini ilgilendiren konularda katılım sağlayarak karar ve yönetim noktasında doğrudan rol almasını sağlamaktır. Tarihsel süreç içerisinde demokratik süreçler de evrime maruz kalarak farklı türevler şeklinde varlığını sürdürmüştür. Zira antik çağlarda yurttaşların nüfus oranı doğrudan demokrasiye elverişli iken, zamanla artan nüfus sayısı bu durumu temsili demokrasiye dönüştürmüştür. Günümüzde de geçerliliğini koruyan temsili demokrasi modeli ile halk, kendi seçtiği yöneticiler aracılığıyla yönetme erkini belli bir zaman süresince temsilcilerine devretmektedirler. Meşruiyetini doğrudan halktan alan yerel yöneticiler de söz konusu duruma istinaden görev ifa etmektedirler. Ne var ki yukarıda da değinildiği üzere üniter yapılı

sistemlerde kimi aksaklıkların ortaya çıkması kaçınılmazdır. İşte bu noktada vukû bulacak aksaklıkları asgari seviyeye çekebilmek adına merkezi yönetimin taşra teşkilatı uzantısı olan illerin Valilerine tanınan yetki genişliğine kısmen benzer şekilde, yerel yönetimlere de tüzel kişilikleri çerçevesinde özerklik tanınmıştır.

Özerklik, yerel yönetimlerin vatandaşa sunacağı hizmetin etkinliğini doğrudan etkilemektedir. Bununla beraber idari ve mali özerklik düzeyi ile demokratik düzey arasında doğrusal bir bağ bulunmaktadır. Buradaki özerklikten kasıt, siyasi özerklikten ayrı bir anlam taşımaktadır. İdare hukuku çerçevesinde değerlendirildiğinde özerkliğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır: "*bir kanun ile herhangi bir teşkilat, kurum veya kuruluşa kendi kendini yönetme hakkının tanınması, diğer bir ifadeyle kamu kurum ve kuruluşlarına üstlendikleri hizmetleri kendilerinin düzenleyebilmesi ve bunların gerektirdiği düzenlemelerin söz konusu kurum ve kuruluşlar tarafından yapılabilmesidir*" (Kalabalık, 2005: 130). Buradan da anlaşılacağı üzere hizmet ifa edecek olan kamu kurum veya kuruluşuna hareket serbestisi tanınmaktadır. Mali özerkliğe kavramsal açıdan bakıldığında, kendi tüzel kişiliği çerçevesinde merkezi yönetimin aktardığı bütçeye ek olarak bağımsız bir bütçesinin olduğu, kendine has gelir kaynağı ve mal varlığının bulunduğu görülmektedir (Türkoğlu, 2012: 42). Özerkliğin diğer önemli bir sacayağını oluşturan unsur ise kendi karar ve yönetim organlarının olması ve bu organlar vasıtasıyla bağımsız karar alabilmeleridir. Aksi durumda yerel yönetimlerin, sunacağı her hizmet için merkezi yönetimin onayını almak durumunda kalması kaçınılmaz olacaktır ki bu durum, hizmetin etkinliği ve verimliliğine buyük engel oluşturacaktır. Zaten yerel yönetimlerin en büyük varlık amacı da mahalli ve müşterek nitelikteki hizmeti süratle tesis etmesidir. Bunu sağlayan en büyük argüman ise sahip olduğu idari ve mali özerkliktir.

Değişen ve dönüşen tüm yapılar içerisinde devlet mekanizması da bu süreçten kendine düşen payı almıştır. Zira merkezi yönetimin amir ve buyurgan konumdan sıyrılarak birçok yetkisini yerel örgütlere aktardığı son çeyrek asırda şahit olunan bir durumdur. Bu minvalde özellikle kamu yönetiminde ciddi bir paradigma değişimi yaşandığı gözlemlenmektedir. Devletin bizzat ürettiği mal ve hizmetleri özel sektöre gördürmesi, kendisinin denetleyici ve düzenleyici bir konumda olması bu savımızı desteklemektedir. Söz konusu durumun yerel yönetimlere yansıması ise onlara daha çok haraket serbestisi tanıma, bağımsız karar alabilmelerini diğer bir ifadeyle inisiyatif alabilmelerini sağlama ve bir çeşit dokunlumazlık temin etmeleri şeklinde gerçekleşmiştir. Ancak bu durum yerel yönetimlerin tamamen bağımsız ve denetimden uzak olduğu anlamını taşımamaktadır(Alıcı, 2013:127). Zira merkezi yönetim çeşitli enstürmanlar kullanarak varlığını ve ağırlığını hissettirmektedir. Bununda en bariz şekli idari vesayet olarak karşımıza çıkmaktadır. İdari vesayet kavramı kaynağını anayasadan almaktadır. *"1982 Anayasası, idari vesayet denetimini mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amaçlarına yönelik yapılmasını öngörmüştür"* (Eryılmaz, 2014: 224). Bu tanım klasik devlet anlayışının hakim olduğu sistemlerde geçerli olsa da günümüzde yerel yönetimlerin idari vesayet gölgesinden kurtarılmaya yönelik girişimlerde bulunulmaktadır. Bu girişimler ülkelerin kendi iç işleyişlerinin doğal bir ürünü olmasının yanında Avrupa Birliği gibi oluşumların üye ve üyeliğe aday ülkelere yerine getirmesini istediği şartlar şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir.

4. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Çerçevesinde İdari ve Mali Özerklik

1980'li yılların ilk yarısında Avrupa Konseyinde tartışılmaya başlanan Yerel Yönetimler özerklik şartı(İnaç & Ünal, 2007: 25), 15 Ekim 1985 tarihinde konseye üye olan ülkelerin imzasına sunulmuştur (Yeter, 1996: 3). Netice itibariyle konseyde yeterli sayıda onay görmesi ile 1 Eylül 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Pıtırlı, 1989: 61).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik şartı metninin 3. Maddesinde özerk Yerel Yönetimler kavramının genel çerçevesini şu şekilde çizer:

"-Özerk yerel yönetim kavramı yerel yönetimlerin, kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkânı anlamını taşır.

-Bu hak, doğrudan, eşit, genel ve gizli oy sistemine göre özgürce seçilen ve sorumlu yürütme organlarına sahip olabilecek üyelerden oluşan konseyler veya meclisler tarafından kullanılacaktır. Bu hüküm, mevzuatın olanak verdiği durumlarda, vatandaşlardan oluşan meclislere, referandumlara veya vatandaşların doğrudan katılımına olanak veren öteki yöntemlere başvurulabilmesini hiçbir şekilde etkilemeyecektir."

Bu maddede dikkati çeken iki husus ön plana çıkmaktadır: Öncelikle demokrasi vurgusu ve halkın yönetime doğrudan müdahil olması hususu önemli bir yer tutmaktadır. Bir diğer husus ise yerel yönetimlerin kendi uhdesinde bulunan kamu işlerinin icrasında bizzat inisiyatif alarak hareket edebilmesinin ısrarla vurgulanmasıdır. Türkiye'nin de üye olarak imza attığı bu şartın bazı maddelerine çekinceler koyduğu görülmektedir. bu maddeleri şu şekilde sıralayabiliriz: (Yeter, 1996: 10-11)

Yerel makamları doğrudan ilgilendirilen planlama ve karar süreçlerinde kendilerine danışılması (Madde 4, Paragraf 6)

Yerel yönetimlerin iç örgütlenmelerin kendilerince belirlenmesi (Madde 6, Paragraf 1),

Yerel olarak seçilmiş kişilerin görevleriyle bağdaşmayacak işlev ve faaliyetlerinin kanun ve temel hukuk ilkelerine göre belirlenmesi(Madde 7, Paragraf 3),

Vesayet denetimine ancak, vesayetle korunmak istenen yararlarla orantılı olması durumunda izin verilmesi (Madde 8, Paragraf 3)

Yerel yönetimlere kaynak sağlanmasında hizmet maliyetlerindeki artışların mümkün olduğunca hesaba katılması (Madde 9, Paragraf 4)

Yeniden dağıtılacak mali kaynakların yerel makamlara tahsisinin nasıl yapılacağı konusunda, yerel yönetimlere önceden danışılması (Madde 9, Paragraf 6)

Yapılacak mali yardımların, yerel yönetimlerin kendi politikalarını uygulama konusundaki temel özgürlüklerini mümkün olduğu ölçüde ortadan kaldırmaması (Madde 9, Paragraf 7)

Yerel yönetimlerin haklarını savunabilmeleri için uluslararası yerel yönetim birimleriyle işbirliği yapabilmeleri, uluslararası birliklere katılabilmeleri (Madde 10, Paragraf 2 ve 3),

Türkiye'nin çekince koyduğu bu maddelere bir bütün olarak bakıldığında çekincenin asıl kaynağının üniter yapısından kaynaklandığı görülmektedir. Zira Türkiye'nin ulus devlet paradigması ve tarihsel kökene sahip olan konjonktürel durumu, söz konusu çekincelerin nedenini açıklamaya yetmektedir. Bununla beraber Türkiye'nin Yerel Yönetimler reformu kapsamında gerçekleştirdiği yasal düzenlemelerle büyük ölçüde zikredilen şartlara uyum sağladığı görülmektedir.

5. Türkiye'nin Genel Olarak Özerkliğe Yaklaşımı

Yukarıda ana hatlarını çizmeye çalıştığımız üniter yapılı devletlerin zihin kodlarının temelinde yatan esas amaç birliği, tekliği, mevcudu muhafaza etmedir. Bu itibarla üniter yapılı bir devlet olarak Türkiye'nin de bu yaklaşıma sahip olduğu ve bunun yanı sıra nev-i şahsına münhasır bazı konjonktürel durumlar arz ettiği görülmektedir. Her şeyden önce tarihsel süreç içerisinde bakıldığında Türkiye'nin, merkezi yönetimi daima güçlü tutma

eğiliminde olduğu bilinen bir gerçektir. Bunun yanı sıra Yerel Yönetimler gibi merkezi yönetimin dışında kalan yapılarla yetki paylaşımında pek de istekli olduğu söylenemez.

Türkiye'de özerklik kavramına temkinli yaklaşımın temelinde yatan asıl mesele, siyasal anlamdaki özerklik ile ideal anlamdaki yerel yönetim özerkliğinin çoğu kez karıştırılması veya konuya popülist yaklaşımlardır. Bundan dolayıdır ki peşin bir önyargı ile yaklaşıldığı ve bu doğrultuda anlam yüklendiği görülmektedir (Aygen, 2017: 268). Oysa siyasal anlamdaki özerklik, federalizme göndermede bulunmaktayken, yerel anlamdaki idari ve mali özerklik ise yerel yönetimlerin hizmet icra ederken hizmetin etkin ve verimli olmasını sağlayacak pratiğin kazanmasını ifade etmektedir. Bunun yanı sıra yerel yönetimlerin kendine has karar ve yönetim organlarının olduğu, kendine has bir bütçesinin bulunduğu, kısacası hizmet anlamında hareket serbestisine sahip olduğu bağlamında durum değerlendirilmelidir. Aksi takdirde söz konusu tartışmanın bir kısır döngüye dönüşmesi ve Yerel Yönetimler üzerinde ağır bir vesayetin olması kaçınılmaz olacaktır.

SONUÇ

Kadim bir devlet geleneğine sahip olan Türkiye, devraldığı imparatorluk mirası ile katı merkeziyetçi bir yapı üzerinde devlet mekanizmasını temellendirmiştir. Bu merkeziyetçi yapı çeşitli argümanlar ve enstrümanlar ile ağırlığını tüm kurum ve kuruluşlar üzerinde hissettirmiştir. Yerel Yönetimler üzerinde ise idari vesayet kavramı çerçevesinde bir kontrol mekanizması kurmuştur.

Hizmet sunumunda vatandaşa en yakın birim olan Yerel Yönetimler, hareket serbestisi bağlamında diğer kurumlara göre daha özgün bir yapıda bulunmaktadır. Bu özgün durumları bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Şöyle ki icra edilecek her hizmet için merkezi yönetimin onayını almak durumunda kalınması, eşyanın tabiatına aykırıdır. Söz konusu bu aksaklığı gidermek adına yerel yönetimlere kendi karar ve yönetim organlarınca yasal çerçevede bağımsız karar alabilmelerini ve kendi bütçelerini oluşturup harcama yapabilmelerini sağlayacak idari ve mali özerklik hakkı tanınmıştır. Yerel Yönetimler, bu hak ile vatandaşa daha kaliteli, etkin ve verimli hizmet sunabilmektedir. Bu sebepledir ki yerel yönetimlerin güçlendirilmesi konusu hemen hemen tüm partilerin programlarında yer edinmektedir. Bunun yanı sıra uluslararası örgütler de yerel yönetimlere daha çok önem verilmesini tavsiye etmektedirler. Zira ideal anlamdaki demokratik devlet yapısını tesis etmek her şeyden önce vatandaşın karar alma sürecinin tüm aşamalarında katılımını sağlamak ile mümkün olduğu artık genel kabul gören bir görüştür. Bunu realize etmek ise ancak Yerel Yönetimler aracılığıyla söz konusu olur.

Türkiye, kendine has durumu nedeniyle özerklik kavramına temkinli yaklaşmaktadır. Çünkü Yerel Yönetimlere tanınan idari ve mali özerklik ile siyasal anlamdaki özerklik kavramsal olarak çoğu kez popülist yaklaşımlar neticesinde karıştırılmaktadır. Fakat toplumsal bilincin üst düzeylere çıktığı çağımızda bu popülist yaklaşımların da pek itibar görmediği gözlemlenmektedir. Netice itibariyle değişimin önünde hiçbir kuvvetin dayanmadığı gerçeğinden hareketle, statükonun baskıcı, tekçi, merkeziyetçi yapısının aşındığı; yerel yönetimlerin her geçen zaman diliminde daha da güçlendiği görülmektedir.

Kaynakça

Alıcı, O. V. (2013). Büyükşehir İlçe Belediyelerinin İdari ve Mali Özerkliği. *Yerel Politikalar Dergisi*, 127-152,.

Aygen, M. (2017). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Üzerine Bir İnceleme: Türkiye Örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 5*(10), 256-276.

Eryılmaz, B. (2014). *Kamu Yönetimi.* Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

İnaç, H., & Ünal, F. (2007). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Ve Türkiye'de Belediyeler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.

Kalabalık, H. (2005). *Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Yerel Yönetim Hukuku Teori-Uygulama.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Nalbant, A. (2012). *Üniter Devlet Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye.* İstanbul: XII Levha Yayınları.

Öztekin, A. (2003). *Siyaset Bilimine Giriş.* Ankara: Siyasal Kitapevi.

Pıtırlı, A. (1989). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı. *Türk İdare Dergisi*(383), 59-72.

Türkoğlu, İ. (2012). Yerel Yönetimlerin Mali Özerkliği. *Dicle Üniversitesi HukukFakültesi Dergisi*, 41-70.

Yenigün, K. (2016, Ağustos 25). *Üniter Devlet ve Siyasal Sistemler*. Ekim 1, 2021 tarihinde https://gazi.academia.edu/KeremYENİGÜN. adresinden alındı

Yeter, E. (1996). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Türkiye :Anayasa ve İlgili Yasalarda Durum. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 5*(1), 3-13.

Yontar, İ. G., & Özer, Y. E. (2018). YEREL DEMOKRASİNİN KALİTE GÖSTERGESİ OLARAK İDARİ VE MALİ ÖZERKLİK. *HUKUK VE İKTİSAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ, 10*(2), 99-110.

STATUS QUO EVALUATIONS: A MULTI-DIMENSIONAL FRAMEWORK

Volkan KALENDER
Res. Assist. Dr., Kutahya Dumlupinar University, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Political Science and International Relations Department
Orcid id: 0000 0001 8471 856x

ABSTRACT

Status quo evaluation is an important variable for the Power Transition Theory (PTT), which proposes that power parity and dissatisfaction with the status quo lead to war. Despite its importance, an agreed upon theoretical framework for the concept of satisfaction does not exist. Different indicators are used to gauge satisfaction / dissatisfaction, but none of them are without flaws.

One of the reasons for this problem lies in the extension of PTT from a theory that specializes on the interactions among only the most powerful states to all states. In the original version of the theory one needed to look only at the satisfaction or dissatisfaction of the contending power. When the PT logic is extended to apply to all states however, status quo evaluations become problematic.

Thus I propose to look at the satisfaction variable multi-dimensionally—in dyadic, regional and global settings. A state may be satisfied with the dyadic order, but dissatisfied with the international order—and vice versa. Different degrees of satisfaction on these dimensions should result in different outcomes. Dyadic dissatisfaction coupled with dissatisfaction with the international order is more likely to lead to conflict than dyadic dissatisfaction alone.

Keywords: Power Transition Theory, status quo evaluations, satisfaction / dissatisfaction at the dyadic, regional and global levels

INTRODUCTION

Power Transition Theory proposes that power parity and dissatisfaction with the status quo of the international order increase the probability of war.

Status quo evaluations have gained importance over the years. The existence of peaceful power transitions, specifically that between the UK and the US, required an explanation and what started out as almost an ad hoc variable has become an integral part of the theory. Despite its importance, there still is a lack of a theoretical framework on which to build the satisfaction variable.

The evolution of Power Transition Theory clearly plays a role in this situation. The theory's scope has been extended from the most powerful states to all states over time. In its original version, one needed to look at whether the rising challenger was dissatisfied or not. A power transition coupled with a dissatisfied challenger meant increased probability of war, whereas a power transition by a satisfied challenger meant a peaceful transition. In its extended version, however, the theory is applicable to all state pairs that are powerful enough to reach each other.

I offer a multi-dimensional framework to remedy this problem. This proposed framework takes into account the dyadic, regional and global status quo evaluations.

LITERATURE REVIEW

Power Transition Theory has experienced a transformation in its scope over the years. In its original formulation the theory had limited itself to explaining the interactions among the two most powerful states. A dominant power, the most powerful state at a given time period, faces a rising challenger that is dissatisfied with the international order. When the challenger reaches parity and then overtakes the dominant power, the probability of war increases (Organski 1958, Organski and Kugler 1980). The theory's logic was extended over time to explain war and peace dynamics among other states. This entails extensions in the domain and applicable time periods (Kalender 2013). The domain was extended to include all great power dyads (Houwelling & Siccama 1988; Kim 1989; Gochman 1990), and later extended in time from the original 1816-1975 period to 1648-1992 (Kim 1992). Lemke supplied the theory with a much needed theoretical framework—the concept of multiple hierarchies—which justifies the application of the power transition logic to all states (Lemke 1996, 2000). Efird (2001) applied the theory to all states with the additional variable of regional hierarchy constraint, which argues that as the power of the regional dominant country increases relative

to that of the next four powerful states, i.e. an ordered region, probability of war within the regional dyads decreases.

THE ISSUE(S) AND THE PROPOSED SOLUTION

I point at two problems regarding the satisfaction variable. The first has been elaborated on before and is of the absence of a theoretical framework for the concept. The second, which lies at the heart of this paper, is related to the extension of the Power Transition Theory to apply to (almost) all states.

In the PTT literature the variable is described as satisfaction with the status quo of the international order. This international order includes structures, institutions, rules and norms (Tammen et al. 2000: 9). The satisfaction variable was almost included as an ad hoc variable to account for those cases (5 cases out of a total of 10) where the challenger overtook the global defender but war did not occur (Organski and Kugler 1980). In later works, alliance similarity portfolios was offered as a possible measure (Kim 1989). Although this operationalization of the concept seems to be useful, it is not without criticism. Siverson and Miller criticize this method pointing out that it "makes the United States into a dissatisfied state between roughly 1900 and 1949, when it entered NATO, since between those dates the United States had no alliances with any of the European major powers" (1996:70). Lemke and Werner (1996), and Werner and Kugler (1996) measure dissatisfaction by comparing extraordinary arms buildups of the challenger and the defender. Lebow and Valentino argue that this measure fails to make clear the connection between the measured phenomenon (arms buildups) and the concept of interest (satisfaction). They list several problems in the operationalization of the satisfaction variable, among which the problem of validity due to using indicators that are not causing satisfaction (2009:391). This argument seems to support the contention that the there is a lack of a theoretical framework for status quo evaluations.

Although the issue of the absence of a theoretical framework of status quo evaluations is a problem, the initial version of the PTT can probably make do with the measures used to gauge satisfaction / dissatisfaction, since this version looks only at the most powerful states in the system. One needs only to find out a measure that will differentiate among satisfied and dissatisfied challengers.

The second problem is a consequence of the extension of the PTT to include all states. In the PTT the dominant power is the defender of the international status quo, and by definition, assumed to be satisfied (Kim 1992: 167; Tammen et al. 2000: 9). Thus, it is the satisfaction

/dissatisfaction of the challenger that will lead to peace or war. With the application of the PTT logic to all dyads, however, things get complicated.

In its current application, the theory argues that power parity and dissatisfaction with the status quo increases the probability of war. I argue that to capture dyadic interactions one needs to look into different dimensions of status quo evaluations, namely at the dyadic, regional and global levels. States with lesser power do not have the capability to disturb the international order, yet they have enough capability to challenge the order in their dyadic or local hierarchy. In other words, a state that increases its power through internal growth would seek to change the dyadic status quo in its favor if and when it has the means to do so. This state may or may not be dissatisfied with the regional or global orders.

Thus, I propose a multi-dimensional framework to capture these different levels in which states can act. Table 1 illustrates this framework. Every state has status quo evaluations at the dyadic, regional and global levels.

Table 1. Status quo evaluations: A Multi-dimensional Framework

DYADİC		REGIONAL		GLOBAL		
Satisfied	Dissatisfied	Satisfied	Dissatisfied	satisfied	dissatisfied	
+		+		+		SSS
+		+			+	SSD
+			+	+		SDS
+			+		+	SDD
	+	+		+		DSS
	+	+			+	DSD
	+		+	+		DDS
	+		+		+	DDD

This multi-dimensional framework is applicable for not only the states with less power, but even those powerful states. Even the global challengers have to start to seek change in the order of their immediate vicinity before directing their challenge at the global level. Counter intuitively, the framework is applicable to even the global dominant power. The dominant power may seek change in the regional or local orders. Sweeney argues that it is "rare to find a state that seeks to revise the international status quo completely and rarer still to find a state that seeks to preserve the status quo completely…Most states pursue a mix of stasis and change, varying with respect to both the issues involved and the states in question" (2003: 730). Sweeney's example in that same page is supportive of the multi-dimensional framework I propose: The US, Sweeney argues, would be a status quo power after the end of the Cold War, yet it has been the one to seek change in the Balkans and in Iraq. Similarly, Chan argues that the United States transformed from a satisfied state to a dissatisfied one after the end of the Cold War (2008: chapter 3).

CONCLUSION AND DISCUSSION

The Power Transition Theory offers a valuable contribution to our understanding of the onset of war. Not only its logic is sound, but also numerous empirical tests support the theory's contention that power parity, not power preponderance, and dissatisfaction with the international order of the rising state are the major factors that lead to increased probability of war.

The concept of satisfaction with the status quo is an integral part of the theory, and deserves more attention. A theoretical framework that provides an understanding of the core concept, as well as a good indicator to capture this core is needed. Moreover, a multi-dimensional

framework to capture status quo evaluations at different levels seems to be of importance to better account for the structural factors that lead to war and peace decisions.

More research is required to operationalize the concept of satisfaction, and especially those indicators to be used to measure it at the dyadic, regional and global levels.

REFERENCES

Chan, Steve. 2008. China, the U.S., and the Power-Transition Theory – A Critique. New York, NY.

Efird, Brian. 2001. A Generalized Power Transition Dynamics. Ph.D. Dissertation. Claremont Graduate University.

Gochman, Charles S. 1990. "Capability-Driven Disputes." In C. Gochman and A. Sabrosky, eds. Prisoners of War? Lexington, MA: LexingtonBooks.

Houweling, Henk, and Jan Siccama. 1988. "Power Transitions as a Cause of War." *Journal of Conflict Resolution* 32 (1): 87-102.

Kalender, Volkan. 2013. "Global Constraint: Extending Power Transition Theory to Include Great Power Interference." *Dumlupinar University Journal of Social Sciences* 37. 1-12.

Kim, Woosang. 1989. "Power, Alliance, and Major Wars, 1816-1975." *Journal of Conflict Resolution* 33 (2): 255-273.

Kim, Woosang. 1992. "Power Transitions and Great Power War from Westphalia to Waterloo." *World Politics* 45 (1): 153-172.

Lebow, Richard N. and Benjamin Valentino. 2009. "Lost in Transition: A Critical Analysis of Power Transition Theory." *International Relations* 23 (3): 389-410.

Lemke, Douglas. 1996. "Small States and War: An Expansion of Power Transition Theory," in Jacek Kugler and Douglas Lemke, eds., *Parity and War*. Ann Arbor: University of Michigan Press. 77-91.

Lemke, Douglas. 2000. *Regions of War and Peace*. Department of Political Science, University of Michigan. Book Manuscript.

Lemke, Douglas and Suzanne Werner. 1996. "Power Parity, Commitment to Change, and War." *International Studies Quarterly* 40 (2): 235-260

Organski, A.F.K. 1958. *World Politics*, 1st edition. New York: Alfred A. Knopf.

Organski, A.F.K .,and Jacek Kugler. 1980. *TheWar Ledger*. Chicago: University of Chicago Press.

Siverson, Randolph M. and Ross A. Miller. 1996. "The Power Transition: Problems and Prospects," in Jacek Kugler and Douglas Lemke, eds., *Parity and War*. Ann Arbor: University of Michigan Press. 57-73.

Sweeney, Kevin J. 2003. "The Severity of Interstate Disputes – Are Dyadic Capability Preponderances Really More Pacific." *Journal of Conflict Resolution* 47 (6):728-750.

Tammen, Ronald L., Jacek Kugler, Douglas Lemke, Alan C. Stamm, III, Mark Abdollahian, Carole Alsharabati, Brian Efird, A.F.K. Organski. 2000. Power Transitions: Strategies for the 21st Century. New York, NY.

Werner, Suzanne, and Jacek Kugler. 1996. "Power Transitions and Military Buildups: Resolving the Relationship between Arms Buildups and War," in Jacek Kugler and Douglas Lemke, eds., *Parity and War*. Ann Arbor: University of Michigan Press.187-207.

GLOBAL DEFENDERS' POLICY OPTIONS WHEN FACED WITH GLOBAL CHALLENGERS: THE US-CHINA CASE

Volkan KALENDER
Res. Assist. Dr., Kutahya Dumlupinar University, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Political Science and International Relations Department
Orcid id: 0000 0001 8471 856x

ABSTRACT

Power Transition Theory proposes that power parity and dissatisfaction with the status quo lead to war. A dominant power, the most powerful nation in the world at a given time, faces a challenger, whose evaluation of the international order shapes the path the transition takes. When a dissatisfied challenger catches up with the global defender, probability of war increases, a peaceful transition occurs otherwise. Currently, the U.S. is the dominant power, and based on PTT's projections China is the next challenger.

According to the PTT, the global defender does not resort to preventive war against the challenger. Yet, it is only rational for the defender to employ policies aimed at bringing the challenger into the system or, at the least, try to prevent the challenger from issuing a challenge. The international order benefits the global defender after all, and the defender would try to keep that order as it is.

The interactions between the US and China seem to fit this overall theoretical view. In the 1990s the US tried to bring China into the system through most-favored nation status and membership in the World Trade Organization. Then came the Asia-Pacific policy after the intervening years following 9/11, followed by the declared US-China trade war of the Trump era.

This paper investigates how theoretical propositions reflect events. I look into the US-China relationship in the past three decades and compare that with what the power transition theory would suggest. I argue in this paper that the events match the theoretical arguments. The US tried to make China a more satisfied power first, through giving her a share in the international system. Then, continued with shifting her attention to the Asia-Pasific region when the alarm bells started to ring in the 2010s. Finally, declared a trade war in the second half of the 2010s.

Keywords: Power Transition Theory, global defender, challenger, the US, China, China's rise

GÖÇ ÇALIŞMALARINDA TÜRKİYE: AKADEMİK LİTERATÜR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Öğretim Üyesi Dr. Nermin Aydemir
Antalya Bilim Üniversitesi
Orcid id: 0000-0003-4342-2329

ÖZET

Henüz 2010'ların başında bir menşe ülke olarak gündeme gelen, iç ve dışarıda meydana gelen değişikliklerle birlikte baş döndüren bir hızla dünyanın en yüksek sığınmacı nüfusuna sahip ülkesi haline gelmiştir. Konuyla ilgili olarak akademik ilgi neticesinde her geçen gün gelişen bir literatür oluşmaktadır. Bu akademik söylemler, diğer alanlarda olduğu gibi gerçeği biçimlendirmekte ve sonrasında da göçmenlerin ve ev sahibi toplumun içinde bulunduğu şartları şekillendirmektedir. Bu çalışmada, henüz çok yeni gelişen bu disiplin incelenecektir. AB'nin kendisini çevreleyen ülkelere yönelik sınır öteleme programları çerçevesinde sağladığı araştırma fonları da Türkiye dâhil çevre ülkelere olan akademik ilgiyi arttırmaktadır. Pekiyi, bu konuda mevcut akademik çalışmalar Türkiye'yi nasıl bir çerçeveye oturtmaktadır? Hangi konular ön plana çıkmaktadır? Göç bağlamında Türkiye'yi ele alan yaklaşımlar neleri sorun olarak tanımlamakta, hangi ahlaki ön kabullerden hareket etmekte ve siyasi öneriler olarak neleri öne çıkartmaktadır?

Öncelikli olarak özellikle ilk dönemde karşımıza çıkan çalışmaların önemli bir kısmının konuya Avrupa Birliği'nden baktığını söylemek mümkündür. İlgili literatürde Türkiye'yi bir göç ülkesi olarak ele alan çalışmaların çok yakın bir tarihte başladığı görülmektedir. Türkiye AB ülkelerine göçmen gönderen bir ülke konumunda tartışılmaktadır. Konuya dair yayınların çok önemli bir kısmı bu doğrultuda kaleme alınmıştır ve Türkiye'den batıya giden işçi göçünü ele almıştır. Vatandaşlık rejimine referans gösteren çalışmalar ise imparatorluk geleneği ile ulus devlet inşa süreçlerinin arasındaki farka dikkat çekmektedir. Bu çalışmaların öncü isimlerinden Kirişçi'ye göre (2000), Osmanlı ve modern Türkiye devletlerinin her ikisi de göçmen ve mülteci kabul etme geleneği bulunmaktadır. Her iki devlet de kaybedilen imparatorluk topraklarından Müslümanları kabul etmiştir. Son dönemde başta Suriyeli göçü olmak üzere Türkiye'nin doğu sınırlarından gelen göç hareketlerini inceleyen yazarlar, Neo-Osmanlıcılık perspektifinin Türkiye'nin iltica ve göç politikalarının yeniden şekillendirdiğini ifade etmektedir. 2010'larla birlikte Balkan muhacirlerinin ve Kafkas Tatarlarından ayrı olarak geleneksel Türk milleti tanımına uymayan ancak Sünni Hanefi kimliğine sahip Arapların kabul edildiğine vurgu yapan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların bir bölümü göç siyasetine yönetimini incelemekte ve kimlik temelli açıklamalar getirmektedir. Diğer bir grup yazarlar ise konuya siyasi iktisat perspektifinden yaklaşarak göçmenlerin oldukça iptidai koşullar içinde ucuz işgücü olarak çalıştırılmalarını eleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, göç, literatür

TURKEY IN MIGRATION STUDIES: AN EVALUATION OF ACADEMIC LITERATURE

ABSTRACT

Turkey has traditionally been seen as a sending or transit country in migration studies for quite some time. The country, howevery, has very fast become the country with the highest refugee population in the world at a dizzying pace, with the changes occurring inside and outside. As a result of academic interest on the subject, a growing literature is emerging day by day. These academic discourses shape reality, as in other fields, and then shape the conditions of immigrants and host society. In this study, this newly developed discipline will be examined. The research funds provided by the EU within the framework of the border transfer programs for the surrounding countries also increase the academic interest in the surrounding countries, including Turkey. Well, what kind of a framework do the current academic studies on this subject put Turkey in? Which issues stand out? What do the approaches dealing with Turkey in the context of migration define as a problem, what moral presuppositions do they take, and what do they highlight as political suggestions?

First of all, it is possible to say that a significant part of the studies, especially in the first period, look at the subject from the European Union. In the relevant literature, it is seen that the studies dealing with Turkey as a country of immigration started very recently. Turkey is discussed as a country that sends immigrants to EU countries. A very important part of the publications on the subject were written in this direction and dealt with the migration of workers from Turkey to the west. Studies that refer to the citizenship regime draw attention to the difference between the imperial tradition and the nation-state building processes. According to Kirişçi (2000), one of the pioneers of these studies, both Ottoman and modern Turkish states have a tradition of accepting immigrants and refugees. Both states accepted Muslims from the lost imperial lands. The authors, who have recently examined the migration movements from the eastern borders of Turkey, especially the Syrian migration, state that the neo-Ottoman perspective has reshaped Turkey's asylum and migration policies. Along with the 2010s, there are many studies emphasizing the acceptance of Arabs who do not conform to the traditional definition of Turkish nation, apart from Balkan immigrants and Caucasian Tatars, but have a Sunni Hanefi identity. Some of these studies examine the management of migration policy and provide identity-based explanations. Another group of authors approaches the issue from the perspective of political economy and criticizes the employment of immigrants as cheap labor in very primitive conditions.

Keywords: Turkey, migration, literature

AMORTİSMAN UYGULAMASINA GELEN YENİLİKLER VE UYGULAMAYA ETKİSİ

Dr. Öğretim Üyesi Erkan UZUN
Şırnak Üniversitesi
Orcid id: 0000-0002-9476-8592

ÖZET

İşletmeler, işletmenin sürekliliği kavramı gereğince sınırsız bir ömre sahip oldukları varsayılan ekonomik birimler olarak ifade edilmektedir. Sınırsız ömre sahip olmaları için varlıklarını ve bu varlıklarını elde ettikleri kaynaklarını dengeli bir şekilde yönetebilmeleri gerekmektedir. Bu varlıklar içerisinde dönen ve duran varlıklar yer almaktadır. Dönen varlıklar, işletmenin daha likit ve bir yıl içerisinde nakde dönüştürülme ihtimali olan varlıklarıdır. Duran varlıklar ise satılmaktan ziyade kullanım amacıyla edinilen birden çok dönemde işletmeye fayda sağlayan varlıklar olarak ifade edilmektedir. İşletmelere kanunlar aracılığıyla birçok avantaj sunulmaktadır. Bu avantajlar sayesinde işletmeler daha az vergi ödemekte ve piyasa içerisinde sürekli hale gelebilmektedir. Bu avantajlardan birisi de amortisman uygulamasıdır. Amortisman, duran varlıkların kullanım süreleri boyunca yıpranma, aşınma ve eskimesini dikkate alan ve ortaya çıkan değer kayıplarını gidere dönüştüren bir uygulamadır. Bu uygulama sayesinde sahip olunan duran varlıkların maliyet bedelleri işletme tarafından tercih edilen amortisman yöntemine göre gidere dönüştürülmektedir. 522 Sayılı VUK (Vergi Usul Kanunu) Genel Tebliği ile 2021 yılı başından itibaren amortisman ayırma alt sınırı 1.500 TL olarak belirlenmiştir. KDV hariç tutarı, belirlenen bu tutar altında kalan duran varlıklar doğrudan gidere dönüştürülecektir.

Çalışmada ilk olarak amortisman ayırma yöntemlerinin hem TMS/TFRS (Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları) hem de VUK açısından neler olduğu açıklanmaktadır. İkinci olarak 7338 sayılı kanun ile amortisman uygulamalarında meydana gelen değişimlerden günlük amortisman hesaplanması, hızlı amortisman uygulaması, amortisman süresinin uzatımı ve yenileme fonunda bekletilen tutarın durumu konuları açıklanmaktadır.

Çalışma sonucu amortisman uygulamalarında yaşanan gelişme ve değişimlerin nasıl bir etki yarattığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İşletme, Muhasebe, Duran Varlıklar, Amortisman Uygulaması

INNOVATIONS IN DEPRECIATION APPLICATION AND EFFECT ON APPLICATION

ABSTRACT

Businesses are expressed as economic units that are assumed to have an indefinite lifespan in accordance with the concept continuity of business. For them to have unlimited life need to be able to manage their assets and the resources in a balanced way. These assets include current and non-current assets. Current assets are assets more lipuid of the business and likely to be converted into cash within one year. Non-Current assets, on the other hand, are defined as assets that are acquired for use rather than being sold and that provide benefits to the business in more than one period. Many advantages are offered to businesses through laws. Thanks to these advantages, businesses pay less taxes and are ensured to operate continuously in the sector. One of these advantages is the application of depreciation. Depreciation is an application that converts the resulting value losses into expenses and taking into account wear, corrossion and obsolescence during the useful life of non-current assets. Thanks to this app cost of non-current assets owned converted into expense according to the depreciation method preferred by the enterprise. With the General Communiqué of VUK (Tax Procedure Law) No. 522, the lower limit for depreciation allocation has been determined as 1,500 TL as of the beginning of 2021. VAT (Value-added tax) excluded amount, If below of this specified amount will be directly converted into expense.

Firstly in the study, it is explained what depreciation methods are in terms of both TMS/TFRS (Turkish Accounting/Financial Reporting Standards) and TPL(Tax Procedure Law). Secondly, topics are explained calculation of daily depreciation, rapid depreciation application, extension of depreciation period and status of the amount held in the replacement fund the from the changes in depreciation practices with the Law No. 7338.

Result of study reveals how it affects business practices of developments and changes in depreciation practices.

Keywords: Enterprise, Accounting, Non-Current Assets, Depreciation Practices

Giriş

İşletmelerin satın aldığı duran varlıkların Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen ekonomik ömürleri bulunmaktadır. Bu ekonomik ömürleri ve maliyet bedelleri dikkate alınarak ilgili duran varlıklar amortismana tabi tutulmaktadır. Bunun temel nedeni duran varlıkların hem fiziki kullanımlarından hem de teknolojik gelişmeler gibi nedenlerle zaman içerisinde değerini kaybetmesidir. İşletmeler sahip oldukları ve bakanlık tarafından her yıl belirlenen taban tutarı aşan duran varlıkları için neden tek bir yıl içerisinde gidere dönüştüremiyorum sorusunu sorabilmektedirler. Bu muhasebe temel kavramlarından dönemsellik kavramına aykırı bir yaklaşım olduğundan uygulanması doğru değildir ve uygulama ile dönemsellik kavramının bağdaşmadığını göstermektedir. Bu açıklamalardan yola çıkarak amortisman kavramını, duran varlıkların yıpranması ve aşınması sonucunda ortaya çıkan değer kaybının benimsenmiş amortisman yöntemleri ile gidere dönüştürülmesi olarak ifade etmek mümkündür.

Çalışmada amortisman yöntemleri hem muhasebe standartları hem de Vergi Usul Kanunu açısından ele alınmıştır. Özellikle 7338 sayılı kanun ile gelen yeniliklerin uygulama üzerindeki etkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

VUK ve Muhasebe Standartları Açısından Amortisman

VUK'ta amortisman tanımı yapılmamakla birlikte hangi varlıkların amortisman tabi tutulacağı maddeler halinde açıklanmıştır. Muhasebe standartlarında amortisman tanımı yapılmıştır. VUK ve Muhasebe Standartları açısından amortismana ilişkin açıklamalar aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: VUK ve Muhasebe Standartları Açısından Amortisman

AMORTİSMAN	
VUK	**TMS/TFRS**
VUK'un bir iktisadi kıymet için amortisman ayrılabilmesi şartını 313. maddede • İşletmede bir faaliyet döneminden fazla kullanılması ve • İlgili duran varlığın yıpranmaya, aşınmaya veya değer kaybına uğraması gerektiğini açıklamaktadır. VUK hangi kıymetlerin amortismana tabi tutulacağını 269, 272, 273, 277, 282, 313, 314, 326, 327. maddelerinde açıklamaktadır.	Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı tanımlar 6. maddede amortisman, "bir varlığın amortismana tabi tutarının, yararlı ömür süresince sistematik olarak dağıtılması olarak tanımlanmaktadır". Ayrıca aynı maddede standart yararlı ömür ifadesinin tanımını da yapmaktadır. Yapılan tanımda yararlı ömür "bir varlığın işletme tarafından kullanılabilmesi beklenen süreyi veya ilgili varlıkların elde edilmesi beklenen üretim sayısı veya benzeri üretim birimi" olarak ifade edilmektedir.

VUK ve Muhasebe Standartları arasında amortismana tabi tutulacak iktisadi kıymetin sahip olduğu değer açısından da farklılık bulunmaktadır. VUK, duran varlıkların amortismana tabi tutulabilmesi için Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen amortisman ayırma alt sınırını aşması gerektiğini vurgulamaktadır. Muhasebe standartlarında herhangi bir alt sınır bulunmamaktadır. Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen amortisman ayırma alt sınırına ilişkin son beş yıla ait veriler aşağıdaki gibidir. İşletmeler dönem sonlarında bu verileri dikkate alarak sahip oldukları duran varlıklar için ekonomik ömürleri boyunca amortisman ayırmaya devam edeceklerdir. VUK açısından amortisman ayırma zorunluluğu bulunmamaktadır.

Tablo 2: VUK Açısından Amortisman Ayırma Alt Sınırı

AMORTİSMAN AYIRMA ALT SINIRI		
YILLAR	**TUTAR (TL)**	**İLGİLİ GENEL TEBLİĞ**
2021	1.500	VUK Genel Tebliği Sıra No:522
2020	1.400	VUK Genel Tebliği Sıra No:513
2019	1.200	VUK Genel Tebliği Sıra No:504
2018	1.000	VUK Genel Tebliği Sıra No:490
2017	900	VUK Genel Tebliği Sıra No:476

Amortisman faydalı ömürleri VUK ve Muhasebe Standartları açısından farklılık göstermektedir. VUK faydalı ömür için Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinin dikkate alınacağını açıklarken, Muhasebe Standartları faydalı ömrün işletmeler tarafından belirlenebileceğini açıklamaktadır. Amortisman ayırma yöntemleri açısından her iki uygulama benzerlik göstermektedir. Amortisman ayırma yöntemleri aşağıdaki gibidir.

AMORTİSMAN AYIRMA YÖNTEMLERİ	
VUK	**TMS/TFRS**
VUK Madde 315'te açıklanmıştır. **1- Normal Amortisman Yöntemi** (Eşit Tutarlı ve Doğrusal Yöntem) **Amortisman Oranı** = 1/Ekonomik Ömür **Amortisman Tutarı** = Amortisman Oranı x Maliyet Değeri VUK Madde 315'te açıklanmıştır. **2- Azalan Bakiyeler Yöntemi** (Hızlandırılmış Amortisman Yöntemi) **Amortisman Oranı** = (1/Ekonomik Ömür) x 2 **Amortisman Tutarı** = Amortisman Oranı x Varlığın Net Değeri VUK Madde 316'da açıklanmıştır. **3- Madenlerde Amortisman Yöntemi** **Amortisman Oranı** = Yıllık Çıkarılan Rezerv / Toplam Rezerv **Amortisman Tutarı** = Amortisman Oranı x İmtiyaz veya Maliyet Değeri VUK Madde 317'de açıklanmıştır. **4- Fevkalade (Olağanüstü) Amortisman Yöntemi** Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen "Fevkalade ekonomik ve teknik amortisman nispetleri" dikkate alınır.	TMS 16 Paragraf 62'de amortisman yöntemleri; **1- Normal Amortisman Yöntemi (Eşit Tutarlı ve Doğrusal Yöntem)** **Amortisman Tutarı** = (Maliyet değeri – Kalıntı değer) / Tahmini yararlı ömür **2- Azalan Bakiyeler Yöntemi** **Amortisman Tutarı** = Dönem başındaki defter değeri x (Amortisman oranı x hızlandırma katsayısı) **3- Üretim Miktarı Yöntemi** **Amortisman Oranı** = (Maliyet değeri – Kalıntı değer) / Varlığın tahmini üretim miktarı Yıllık **Amortisman Tutarı** = Amortisman Oranı x Yıllık Üretim Miktarı

Azalan bakiyeler yöntemini tercih edip uygulamak isteyen işletmelerin bilanço esasına göre defter tutan bir işletme olması gerekmektedir. Yani işletme hesabı esasına göre defter tutanlar, serbest meslek erbabı ve gayrimenkul sermaye iradı sahipleri bu yöntemi uygulayamazlar (Toroslu, 2008: 254). Azalan bakiyeler yönteminden normal amortisman yöntemine geçiş hakkı bulunmaktadır. VUK'ta bu yöntemde amortisman oranının %50'yi geçemeyeceği açıklanmaktadır. Bunun dışında VUK'ta madde 258'den madde 269'a kadar iktisadi kıymetlerin nasıl değerleneceğiyle ilgili açıklamalar yapılmıştır (Uzun, 2018: 346). Yöntemler dışında kıst amortisman uygulaması da maliyet değerinin gidere dönüştürülmesi amacıyla

kullanılmaktadır. VUK açısından kıst amortisman uygulaması sadece binek otomobiller için uygulanırken, muhasebe/finansal raporlama standartlarında maddi duran varlıkların tamamı için kıst amortisman uygulamasının kullanılabileceğini öngörmektedir (Abdioğlu v.d., 2014: 375).

7338 Sayılı Kanun İle Gelen Yenilikler ve Uygulamaya Etkisi

26.10.2021 Tarih ve 31640 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 7338 Sayılı Vergi Usul Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Amortisman konusunda bazı düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan bu değişiklikleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

a) Yıllık ve Aylık amortisman ayırabilmenin dışında günlük olarak amortisman ayrılmasına imkan tanınmıştır.

213 Sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 320. maddesine eklenen fıkralar ile; "*Dileyen mükellefler, amortisman işlemine, işletme aktifine yeni kaydedilecek iktisadi kıymetler (ikinci fıkra kapsamındakiler hariç) için bunların kullanıma hazır olduğu tarihte başlayıp ve her bir hesap dönemi için kıymetin aktifte kaldığı süre kadar gün esasına göre amortisman ayırabilir. Sürenin gün olarak hesaplanması için Hazine ve Maliye Bakanlığınca tespit ve ilan edilen faydalı ömür süreleri üçyüzaltmışbeş ile çarpılır".*

VUK'un 320. maddesine eklenen fıkralar ile Kanun'un yürürlük tarihi olan 26.10.2021 tarihinden itibaren işletme aktifine alınacak iktisadi kıymetler için kullanıma hazır hale geldiği günden başlamak üzere gün esasına göre amortisman ayrılabilecektir. İşletmeler amortisman hesaplamada kullanacakları günlük veya yıllık esası belirledikten sonra bu tercihlerini değiştiremeyeceklerdir (Yurdakul, 2021: muhasebetr.com).

b) Amortisman sürelerinin belirlenmesinde serbestlik tanınmıştır.

213 Sayılı VUK'un 320. Maddesine eklenen fıkrada *"Mükellefler, Hazine ve Maliye Bakanlığının iktisadi kıymetler için tespit ve ilan ettiği faydalı ömürlerden kısa olmamak üzere amortisman süresini, her yıl için aynı nispet olmak kaydıyla, belirlemekte serbesttir. Şu kadar ki, bu süre Hazine ve Maliye Bakanlığınca belirlenen sürenin iki katını ve elli yılı aşamaz. Mükellefler bu tercihlerini iktisadi kıymetin envantere alındığı geçici vergi dönemi sonu itibarıyla kullanırlar. Bu şekilde belirlenen amortisman süresi ve oranı izleyen dönemlerde değiştirilemez"* ifadesi yer almaktadır.

İşletmeler edinilen iktisadi kıymet için bu süreyi envantere alındığı geçici vergi dönemi sonu itibarıyla kullanacaklardır. Tercihini bu şekilde yapan işletmeler amortisman süresi ve oranını sonraki faaliyet dönemlerinde değiştiremeyecektir. Daha önce edinilmiş iktisadi kıymetler için amortisman ayrılmış ise, bu iktisadi kıymetler için süre uzatımı yapılamayacak ve benimsenen yönteme devam edilecektir (Akarca, 2021: muhasebetr.com).

c) Yeni Makine ve Teçhizat Alımında Amortisman Uygulaması

7338 Sayılı Kanun'un 51. Maddesi İle 213 Sayılı VUK'un geçici 30. maddesine eklenen fıkrada *"Bu fıkranın yürürlüğe girdiği tarihten 31/12/2023 tarihine (bu tarihler dâhil) kadar, birinci fıkrada belirtilen kapsam ve şartlar dâhilinde iktisap edilen yeni makina ve teçhizat için aynı fıkra uygulamasından yararlanılabilir. Bu fıkranın uygulamasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye Hazine ve Maliye Bakanlığı yetkilidir."* İfadesi yer almaktadır.

Bu madde kapsamında sanayi sicil belgesi ve/veya yatırım teşvik belgesine sahip işletmeler tarafından edinilen makine ve teçhizat için uygulanacak amortisman oran ve süreleri, tespit ve ilan edilen faydalı ömür sürelerinin yarısı dikkate alınmak suretiyle hesaplanabilir. Bu açıklamaya göre ekonomik ömrü 8 yıl olan amortismana tabi iktisadi kıymet 4 yıl içerisinde amorti edilecek ve işletme vergi avantajı sağlanmış olacaktır.

d) Yenileme Fonu Açısından Gelen Yenilikler

7338 Sayılı Kanun'un 36. Maddesi İle 213 Sayılı VUK'un geçici 328. maddesinin eklenen fıkrada *"Satılan iktisadi kıymetlerin yenilenmesi veya benzer mahiyetteki bir iktisadi kıymetin iktisabı, işin niteliğine göre zorunlu bulunur veya bu hususta işletmeyi idare edenlerce karar verilmiş ve teşebbüse geçilmiş olursa bu takdirde, satıştan doğan kâr, satışın yapıldığı tarihi takip eden üçüncü takvim yılının sonuna kadar pasifte geçici bir hesapta tutulabilir. Bu süre içinde, satılan iktisadi kıymetlerin yenilenmesi veya benzer mahiyetteki bir iktisadi kıymetin iktisabı gerçekleşmezse, geçici hesapta tutulan kâr, satışın yapıldığı yılı takip eden üçüncü takvim yılının kâr ve zarar hesabına eklenir."*

Bu yenilik ile iktisadi kıymetin satışından doğan kar, iktisadi kıymetin satışının yapıldığı yıl yerine iktisadi kıymetin satıldığı yılı izleyen yıldan başlanması koşuluyla 3 yıl süre ile yenileme fonunda bekletilmektedir. 26 Ekim 2021 tarihinden itibaren yürürlüğe giren bu düzenleme ile 3 yıllık sürenin iktisadi kıymetin satıldığı yılı izleyen yıldan başladığı hüküm altına alınmıştır.

Sonuç

7338 Sayılı Vergi Usul Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 26.10.2021 Tarih ve 31640 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu kanun ile amortisman konusunda bazı yenilikler uygulamaya kazandırılmıştır. Bu yeniliklerin başında günlük amortisman ayrılabilmesi gelmektedir. Bilindiği üzere amortisman iktisadi kıymetin elde edildiği ay hangisi olursa olsun (Kıst amortisman uygulaması hariç) yıllık olarak ayrılan bir uygulamadır. Kasım ayında alınan bir iktisadi kıymet için bir yıllık amortisman hesaplanması doğru bir yaklaşım değildir. Bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak amacıyla iktisadi kıymetler için günlük bazda amortisman ayrılması uygun görülmüştür. İkinci yenilik amortisman sürelerinin işletmelerin belirlemesine izin verilmesidir. Fakat alt ve üst sınırların Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen süreleri aşmaması şartı bulunmaktadır. Üçüncü yenilik yeni makine ve teçhizat alımında ortaya çıkmaktadır. Bu yenilik kapsamında edinilen iktisadi kıymet için Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından tespit ve ilan edilen faydalı ömür sürelerinin yarısı dikkate alınarak amortisman ayrılabileceğini açıklamıştır. Bu yenilik ile uygulamayı benimseyen işletmeler her yıl için daha fazla amortisman tutarını gidere dönüştüreceğinden diğer işletmelere göre vergi avantajı sağlamış olacaktır. Son yenilik yenileme fonu açısından işletmelere avantaj sağlamaktadır. Bu yenilik ile karlı bir şekilde satışı yapılan iktisadi kıymetin kar tutarı üç yıl boyunca 549 Özel Fonlar hesabında bekletilmekteydi. Bu uygulamada sürenin ne zaman başlayacağı konusu tartışılma noktasıydı. Bu yenilik ile bu sürenin ne zaman başlayacağı açıklığa kavuşturulmuştur.

Kaynakça

Abdioğlu, H., Yumuşak, S. ve Uyar, E. (2014). Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Amortisman Konusunun İncelenmesi ve Örnek Uygulamalar. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 12(23), 364-398. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/yead/issue/21808/234430

Toroslu, V. M. (2008). Özel Maliyet Bedeli Uygulaması. *E- Yaklaşım*, Sayı:191, Kasım

Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) 16 Maddi Duran Varlıklar https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2011Seti/TMS16.pdf

Uzun, E. (2018). VUK, TMS/TFRS ve BOBİ FRS Açışından Maddi Duran Varlıkların Karşılaştırılması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 81, Kasım.

Vergi Usul Kanunu (VUK), https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.pdf

Yurdakul, Y. (2021). 7338 Sayılı Kanunla Amortisman Mevzuunda Yapılan Değişiklikler ve İmalat Sanayiine Yönelik Amortisman Teşviki. http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/yusufyurdakul/022/

7338 Sayılı Kanun, Vergi Usul Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211026-1.htm

POPÜLER KÜLTÜR ÜZERİNDEN DIŞ POLİTİKA OKUMASI: KAHVE ENDÜSTRİSİ

Dr. Arda ERCAN
Kocaeli Üniversitesi İİBF
Orcid id: 0000-0002-2813-8699

ÖZET

Dünyada bilişim teknolojilerinin artmasıyla birlikte ulusal devlet tanımlaması gittikçe önemini yitirmeye başlamıştır. Günümüz literatüründe "Küresel Köy" ve "Siber Vatan" gibi terimler hızla yaygınlaşmaktadır. Bu dönüşümün en önemli nedeni, sosyal medya platformlarının kültürler arasında hızlı bir dönüşüme ve geçişkenliğe yol açmasıdır. Popüler kültürün günümüzdeki en etkin aracı olan sosyal medya platformları Z Kuşağının tek tip insan modeline evrilmesine yol açmaktadır. Tek tip insan modelinin bir diğer ritüeli ise "Kahve Kültürü" olmuştur. Kahve endüstrisi günümüzde basit bir endüstri olmanın ötesinde, bir uluslararası kültür ve ticaret akımı haline gelmiştir. Kahve türleri bir yandan ülkelerin patentli ürünleri gibi değer kazanırken, bir yandan da uluslararası bir tanıtım ve markalaşma aracı haline gelmiştir. Türk Kahvesi, Americano gibi kahve çeşitleri, ülkelerin popüler kültür alanında ciddi silahları halini almıştır. Aynı zamanda Starbucks gibi ulusaşırı şirketler uluslararası ekonomi politik açısından birer güç merkezi konumundadır.

Bu çalışmanın amacı popüler kültürün ve uluslararası ekonominin her sokakta görebildiğimiz temsilcisi haline gelen kahve endüstrisi üzerinden alternatif bir dış politika okuması yapmak ve yeniden yorumlanan ulus, ulusal kültür gibi kavramları tartışarak, kahve endüstrisinin dönüştürücü gücüne vurgu yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kahve, Dış Politika, Z Kuşağı, Popüler Kültür, Küresel Köy, Ekonomi Politik

ABSTRACT

With the increase in information technologies in the world, the definition of national state has begun to lose its importance. In today's literature, terms such as "Global Village" and "Cyber Homeland" are rapidly becoming widespread. The most important reason for this transformation is that social media platforms lead to a rapid transformation and transition between cultures. Social media platforms, which are the most effective tools of popular culture today, cause Generation Z to evolve into a uniform human model. Another ritual of the uniform human model was the "Coffee Culture". Today, the coffee industry has become an international culture and trade movement beyond being a simple industry. On the one hand, coffee types have gained value like the patented products of countries, on the other hand, they have become an international promotion and branding tool. Coffee varieties such as Turkish Coffee and Americano have become serious weapons of countries in the field of popular culture. At the same time, transnational companies such as Starbucks are power centers in terms of international political economy.

The aim of this study is to make an alternative foreign policy reading through the coffee industry, which has become the representative of popular culture and international economy that we can see on every street, and to emphasize the transformative power of the coffee industry by discussing concepts such as nation and national culture that are reinterpreted.

Keyworlds: Coffee, Foreign Policy, generation Z, Economy Politic

1. GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler geleneksel olarak tanımlandığında, devletler arasındaki güç ve çıkar mücadelesi olarak ele alınır. Günümüzde oldukça indirgemeci olarak kabul edilen bu tanımlama, son otuz yılda büyük bir değişim içine girmiştir. Bir taraftan yeni-gerçekçiliğe yöneltilen eleştiriler, diğer yandan gelişen pozitivizm sonrası yaklaşımlar uluslararası ilişkiler çalışmalarına büyük bir dinamizm ve renk katmıştır. (Yalvaç, 2013, s. 4) Uluslararası İlişkiler disiplini 1648 Westphalia anlaşması sonrası şekillenmeye başlamıştır. Disiplin uzunca bir süre aktör olarak devleti merkeze koymuş, hatta devlet dışı aktörleri tali unsurlar olarak görmüştür. Geleneksel okumalara bakıldığında; siyasi tarih ideolojiler ve teoriler ana ekseni oluşturmuştur. Ancak popüler kültür ve bu kültürle büyüyen "Z Kuşağı" bu geleneksel dili anlayamamakta, hatta anlamak istememektedir. Buna karşın gerek iç politika, gerekse dış politika ölmemiştir ve giderek artan oranda bu yeni kuşağı hedef kitle olarak tanımlamaya başlamıştır. Yapılması gereken uluslararası ilişkilere, popüler kültürü dışlamayan yeni bir okuma sunabilmektedir. Tüm dünyada hızla yayılan tüketim kültürü, gelişen teknolojilerle birlikte iyice hızlı tüketim kültürü halini almıştır. Geleneksel yöntemlerin uzun ve yavaş anlatımlarını dikkate almayan "Z Kuşağı" tüketim endüstrilerinin hızlı yapılanmasına açık bir ilgi göstermektedir. Bunun en önemli nedeni ise popüler kültürün karşı konulamaz yapıda olmasıdır. Kahve endüstrisi de popüler kültürün her köşe başında görülebilen bir temsilcisi olarak, dış politika dönüşümünde iyi bir örneklem oluşturmaktadır. Dış politikaya popüler kültürün bir göstergesi olan kahve endistrüsi üzerinden bakabilmek için öncelikle popüler kültür kavramına ve bu kavramın getirdiği dönüşümlere bakmakta fayda vardır.

1. Popüler Kültür Kavramı

Popüler kültür terminolojik olarak "Bir toplumda yaygın biçimde paylaşılan; inançlar, pratikler ve nesneler , daha politik olarak ise kitlelerin yada bağımlı sınıfların kültürü" şeklinde tanımlanabilir. (Yengin, 1996, s. 191) Türk Dil Kurumuna göre de popüler kültür "Belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel ögelerin bütünü" olarak tanımlanır. (Türk Dil Kurumu, 2021) Bunlar hem kökleri yerel geleneklerde bulunan "halk" inançlarını, pratikleri ve nesneleri, hem de siyasal merkezden yayılan "kitlesel" inanç ve pratikleri yansıtırlar. (Erol, 1994, s. 181)

Popüler kültür günlük yaşamın kültürü olması, ucuz ve kolay erişilebilmesi ve eğlence temeline dayanması nedeniyle günlük yaşamın ayrılmaz bir bütünüdür. Günlük hayat içerisindeki ideolojileri, değerleri ve gelenekleri belli şifrelerle hızlıca aktarma potansiyeline sahiptir. Popüler kültür bu hızlı ve eğlenceye dayalı yapısı sonucunda karşı konulamaz bir hal alırlar. Bu hızlı kültür; şaka, dedikodu, şarkı, moda gibi günlük hayatın her alanında süreklilik gösterir. (Yengin, 1996, s. 191) Bu yapısı da popüler kültüre insan dürtüleri ile kopmaz bir bağ oluşturma imkânı sunar.

2. Uluslararası İlişkiler ve Popüler Kültür

Uluslararası ilişkiler evreni uzunca bir süre popüler kültürü bir alt disiplin olarak görmekten kaçınmıştır. Popüler kültür her ne kadar 1990 yılların başında uluslararası ilişkiler disiplini altında incelenmesi de bu kültürün araçlarının Antik Yunan döneminden beri küresel siyasetin

etkili araçları olduğu bilinmektedir. Yunan tarihçi Xenephon, Leucetra Savaşı'nda yaşanan bozgunun nedeni olarak at yarışları ve kumarın ortaya çıkarttığı yozlaşmayı göstermiştir. Bu tarihi gerçeğin uluslararası ilişkiler disiplini tarafından kabulü ise görece daha yenidir. Hatta günümüzde bile bazı ana akım düşünürler, popüler kültürü ya iç siyasette sınırlandırmakta ya da politikanın tamamen dışına atarak "ev hayatı" alanına hapis etmektedir. Popüler kültürün uluslararası ilişkiler ile (burada hem disiplin olarak hem de devletler arası ilişkiler kastedilmektedir) etkileşimi ise analitik olarak sorunlu olsa da tartışılmaya başlanmıştır.

1990 yılından itibaren Anglosakson üniversitelerinde popüler kültür ve dünya politikası dersi (Popular Culture and World Politics) verilmeye başlanmıştır.

2.1 Popüler Kültürün Devlet Politikası Olması

1939 yılında Carr'ın kaleme aldığı ve idealist görüşü eleştirdiği "Yirmi yıl krizi" kitabında hayat bulan, geleneksel realist törenin temelleri çok daha eski tarihlere kadar götürebilir. Zira teorinin temelinde insan doğasından hareketle devlet davranışlarını açıklama çabası yatmaktadır. Thomas Hobbes, devlet davranışlarının şekillenmesini eşit doğan ve eşit talepleri olan insan doğasına bağlar. Nasıl ki; iki kişi aynı şeyi arzuladığında aralarında güven sorunu doğarsa, iki devlette aynı şeyi arzuladığında aralarında güvensizlik başlayacaktır. (Hobbes, 2007, s. 92-93) Klasik realist görüş; devletin çıkarları doğrultusunda diğer devletlerle mücadelesini insan doğasına bağlamakla birlikte, analiz birimi olarak devleti ele alır (Ertoy, 2019, s. 4). Klasik realist görüşe göre devlet dışında kalan diğer tüm birimler ikincil aktörlerdir (Elias & Sutch, 2007, s. 43). Buradan hareketle devletlerin popüler kültürü çıkarlarına ulaşmak için bir araç olarak kullandığı tespitinde bulunmak mümkündür. Robb'a göre; savaş ve barış zamanlarında devletler iç ve dış politik çıkarlarına erişmek için popüler kültür üretir ve kullanırlar (Robb, 2004, s. 43).

Birinci Dünya Savaşı yıllarında ki pek çok örneğinden görüleceği üzere popüler kültür araçları, düşman tanımı yapmak ya da ulusal gücü arttırmak için kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında posterler sıklıkla kullanılan popüler kültür araçları olmuştur. Aynı şekilde Hollywood, Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politik hedeflerine ulaşmasında sürekli hizmet eden ideoloji yayma aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Hart'a göre Hollywood, Amerika'nın ikinci Dünya Savaşı'nda müdahil olmasının güçlü bir ayağını tesis etmiştir (Hart, 2013, s. 84-85).

Amerikan hükümeti popüler kültürün o dönemki en güçlü temsilcisi olan sinemayla, bir yandan ikinci Dünya Savaşı'na müdahalenin meşru olduğunu iç kamuoyuna sunmuş bir yandan da askeri harcamaları ve kamu fedakarlıklarını meşru temele oturtmayı başarmıştır.

Savaş dönemini anlatan filmler genel olarak düşmanın acımasızlığını gösteren bir yapı sergilemektedir Bu sayede özellikle savaş dönemlerinde katılım ve kamuoyu desteği

sağlanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında popüler kültürün en etkili aracı olan sinema ile bir yandan düşman motivasyonu düşürülmüş diğer yandan da kamuoyu desteği sağlanmıştır.

Devletler popüler kültür araçlarını savaş dönemlerinde bir silah olarak, sert gücünün unsuru haline getirmekte birlikte, barış dönemlerinde de yumuşak gücün ana unsur olarak kullanırlar. Moda, film, müzik, tiyatro, dans ve benzeri tüketim etkinlikleri sıklıkla kullanılan popüler kültür araçlarıdır. British Council, Birleşik Krallık tarafından popüler kültürün yumuşak güç alanında kullanılmasının en etkin örneklerindendir. 11 Eylül sonrasında ABD; bir yandan küresel ölçekte silahlı mücadele verirken bir yandan da bu mücadelesini popüler kültürle destekleme gayretine girmiştir. Amerikan kültürel değişim programları aracılığıyla özellikle spor ve sinema kullanılmış ve bu sayede Müslüman ülkelerde Amerika imajı değiştirilmeye çalışılmıştır.

Kahve endüstrisi de kültürün yayılması ve imajın yaygınlaştırılması anlamında her köşe başında karşımıza çıkan bir temsilci olarak dikkat çekmektedir.

2. Kahve Endüstrisi ve Dış Politika

Dünyada bilişim teknolojilerinin artması ile ulusal devlet tanımının önemini yitirdiğini belirtmiştik. Artık literatürde küresel köy ve siber vatan gibi terimler hızla yayılmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise sosyal medya platformlarının kültürler arasında hızlı bir etkileşime yol açmasıdır. Popüler kültürün günümüzdeki en etkin aracı olan sosyal medya platformları Z kuşağının tek tip insan modeline evrilmesine yol açmıştır. Tek tip toplum modelinin getirdiği bir diğer rituel ise kahve kültürü olmuştur.

Kahve endüstrisi günümüzde basit bir endüstri dalın ötesinde bir uluslararası kültür akımı haline gelmiştir. Kahve türleri ülkelerin uluslararası hatta uluslarüstü markası olarak önemli bir dış politika aracı haline gelmiştir. Türk kahvesi, Americano gibi kahve çeşitleri ülkelerin popüler kültür alanında ciddi silahları halini almıştır. Aynı zamanda Starbucks gibi uluslar aşırı şirketler usta ekonomik politik alanda da bir güç merkezi oluşturmaktadır.

2.1. Kahve Endüstrisi

1600 yıl öncesine dayanan hikayeye göre, kahve 3. Yüzyılda Etiyopya'lı Khaldi adındaki bir keçi çobanı tarafından keşfedilmiştir. Çoban, keçilerinin uyarıcı kırmızı çekirdeklerini yedikten sonraki çocuk gibi enerjik hareketlerini fark etmiş ve kahveyi keşfetmiştir. Kendisi de denedikten sonra verdiği hissi sevince diğerlerine haber vermiş ve kahve bugünlere gelmiştir (AVANSAS, 2015). Habeşistan'da keşfedildiği iddia edilen kahve daha sonra sırasıyla, Yemen, Mekke, Kahire, Şam ve İstanbul'da tüketilmeye başlamış ve nihayetinde tüm Avrupa'ya yayılmıştır.

Bugün arama motoru Google üzerinde yapılan aramada, kahve terimi ile ilgili aramalar tabloda yer alan sonuçları vermektedir.

Tablo 1. Kahve Türlerinin Bilinirliğinin Tespiti

Anahtar Kelime	Sonuç Sayısı
Coffee	2.250.000.000
Türk Kahvesi	284.000.000
Americano	317.000.000
Gahwa	450.000
Espresso	501.000.000

Kaynak : Google.com

Tablodan görüleceği üzere kahve terimi ve kahvenin ülkelerle özdeşleşmiş hazırlama yöntemleri, popüler kültür içerisinde değişken oranlardaki yaygınlığı ortaya koymaktadır.

Günümüzde bilinen kahve endüstrisinin en güçlü örneğini ise Starbucks© oluşturmaktadır. 1971 yılında Amerika Seattle'da kurulan şirket, bugün 78 ülkede 30 bini aşkın mağaza ile hizmet vermektedir (Starbucks Company, 2016). Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre de Starbucks en çok tercih edilen zincir kahve üreticisidir.

Tablo 2. Türkiye'de En Çok Tercih Edilen Zincir Kahve Markası

En çok tercih ettiğiniz kahve zinciri hangisidir?	Frekans	%
Starbucks	122	40
Kahve Diyarı	80	26,2
Kahve Dünyası	34	11,1
Diğer	22	7,2
Thcibo	20	6,6
Coffemania	14	4,6
Kahve Durağı	7	2,3
Has Kahve Evi	6	2

Kaynak : (AKALAN, Göktaş, & Tarakçı, 2019)

Tablo 3. Kahve Seçimi Nedenleri

Tercih ettiğiniz kahve zincirini seçmekteki özel sebebiniz	Frekans	%
Tat	118	38,7
Ortamın Uygunluğu	79	25,9
Hizmet Kalitesi	49	16,1
Marka İmajı	30	9,8
Fiyatların Uygunluğu	19	6,2
Yenilikçi Ürünler	10	3,3

Kaynak : (AKALAN, Göktaş, & Tarakçı, 2019)

Popüler kültürün bir aracı olarak tek tipleşen hizmet sunan markaların öne çıktığı görülmektedir. Kullanıcılar genel olarak dünyanın her yerinde aynı hizmete erişmeyi tercih sebebi olarak ortaya koymaktadır. Bu tek tip insan profiline yönelik sunulan tek tip hizmet anlayışı, küresel firmaları ekonomik anlamda uluslararası bir boyuta çıkartmaktadır. Bugün Starbucks 291 bin personeli olan, 25 Milyar dolar ciroya sahip bir aktör konumunu almıştır.

Firma buradan aldığı güç ile, küresel sorunlar ve politikalara ait çıktılar üretme kapasitesine sahip olmayı başarmıştır. Örneğin 2000 li yıllarla birlikte şirket, eşcinsel evlilikleri desteklediğini duyurarak, bu çerçevede yapılan tüm çalışmalara katkı sunmaya çalıştı. Şirketin CEO'su Howard Schulz, farklılıkların saygı görmesine taraftar olduklarını ve bunun şirket felsefelerinin merkezinde bulunduğunu söyledi (Politik Akademi, 2013).

Sonuç

Popüler Kültür kavramı, özellikle teknolojik dönüşümün hız kazandığı 21. Yüzyılda önemini arttırmıştır. Geleneksel uluslararası ilişkiler okumalarında yer alan, devlet temelli söylem eleştiriye açık bir hal almıştır. Devletin en önemli aktör olmayı sürdürmesiyle birlikte,

uluslararası ilişkilerde aktör çeşitliliği birey düzeyine kadar inmiştir. Sosyal Medya platformları, bireyleri ve bireylere ait düşünceleri, uluslararası ilişkiler evreninin ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir.

Kahve endüstrisi de bu yeni uluslararası ilişkiler ortamında bir yandan yere kültürlerin yayılması, bir yandan da küresel bir ekonomik güç teşkil etmesi açısından bir dış politika girdisi konumuna gelmiştir. Ciroları ve ulaştıkları kişi sayıları göz önüne alındığında kahve zincirleri, dış politikada popüler kültür üzerinden yadırganamayacak bir öneme ulaşmıştır. Son yıllarda Türk Kahvesi'nin markalaşması için Türkiye'nin yaptığı olumlu girişimler de göz önüne alındığında, küresel ölçekte bilinirliğin artması ve geleneksel okumaları dışlayan Z Kuşağına erişilebilmesi için popüler kültürün vazgeçilmezi olan Fast Food, Bilgisayar oyunları, sinema ve kahve endüstrisi gibi alanlarda varlık göstermek gideren artan oranda önem kazanmaktadır.

Kaynakça

AKALAN, G., Göktaş, B., & Tarakçı, İ. E. (2019). Markalaşma Çalışmaları: Türkiye'de Kahve Zinciri Olan Bir Kobi'nin İncelenmesi. *İŞLETME ARAŞTIRMALARI DERGİSİ*, 787-805.

AVANSAS. (2015). https://www.avansas.com/blog/40-yillik-hatiri-olan-turk-kahvesi-tarihi adresinden alındı

Elias , J., & Sutch, P. (2007). *International Relations: The Basics.* New York: Routledge.

Erol, M. (1994). *İletişim Sözlüğü.* İstanbul: Ark Yayınevi.

Ertoy, B. (2019). Uluslararası İlişkilerde realist Geleneğin Dönüşümü ve Neoklasik realizm. *Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, 1*(1), 1-26.

Hart, J. (2013). *Empire of İdeas: The Origin of Public Diplomacy and the Transformation of U.S. Foreign Policy.* New York: Oxford University press.

Hobbes, T. (2007). *Leviathan.* (S. Lim, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi yayınları.

Politik Akademi. (2013). *Eşcinsel Evlilik Yasası Kahve Devi Starbucks'ı Vurdu.* Politik Akademi.org: http://politikakademi.org/2013/03/escinsel-evlilik-yasasi-kahve-devi-starbucksi-vurdu/ adresinden alındı

Robb, D. (2004). *Operation Hollywood: How to Pentagon Shapes and Censors the Movies.* New York: Prometheus Books.

Starbucks Company. (2016). *Starbucks Company Profile.* https://www.starbucks.com.tr/media/AboutUs-Company_Profile-7.21.16_tcm95-21033.pdf adresinden alındı

Türk Dil Kurumu. (2021). *TDK*. https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı

Yalvaç, F. (2013). Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler:. *Uİ (Uluslararası İlişkiler), 10*(38), 3-28. https://ciaotest.cc.columbia.edu/journals/ui/v10i38/f_0029922_24225.pdf adresinden alındı

Yengin, H. (1996). *Medyanın Dili : İletişime Kuramsal Bir Yaklaşım: Popüler Kültür Türlerinin Çözümlenmesi.* İstanbul: Der.

SHAPING THE ENVIRONMENTAL EDUCATION IN SCHOOL: BASIS FOR ENHANCING EXTENSION SERVICES TO COASTAL COMMUNITY

Virginia Natividad-Franco, Ph.D.
Faculty, Bulacan State University, Philippines
Maybelle N. Dela Cruz, MBA
Department of Education, Faculty, Bulacan State University, Philippines
Ma. Abegail C. Carangan, MAED
School Head, City Schools Division of Malolos

ABSTRACT

Environmental education is a learning process that improves people's environmental understanding and awareness. It is linked to difficulties and the development of the requisite skills and ability to meet them. It is an attempt to empower people to address issues that affect their lives. The study aimed to determine the level of awareness of the stakeholders in a coastal school. The study utilized the concurrent-triangulation mixed-method design. The subject of the study is the stakeholders in a coastal school, which is composed of students, teachers, and parents. The study was done during the S.Y. 2020-2021. The questionnaire was distributed in google forms via messenger, and an FGD was done via google meet

The study's results on the stakeholders' level of environmental awareness in terms: [1] *waste management* (4.02) means that they are aware of the practices in segregating waste and adequately managing these wastes. [2] *pollution (3.93)*, the community is aware that pollution impacts human health are well-known among the stakeholders. [3]*water conservation (* 3.89), which states that are aware of the *information dissemination on sea/river preservation*. Lastly, [4] *climate change (3.6)*, time is allotted to give concrete examples and share experiences related to climate change. The stakeholders are aware of the projects in school regarding environmental education. The focus group discussion found that the neighborhood has a competent waste management system in place. However, their environmental experience has given birth to several challenges and worries. As a result, training and seminars were advised to address the community's concerns.

Keywords: *Environmental Education, Environmental Awareness, Waste Management, Pollution, Water Conservation, Climate Change*

THE ROLE OF PARENTS IN THE DEVELOPMENT OF EMPATHY IN CHILDREN AND YOUNG PEOPLE

Nedeljko M. Milanović
Faculty of Education University in Kragujevac, Jagodina, Serbia

ABSTRACT

Researchers pay great attention to empathy as a very important component in the healthy social and emotional development of the personality of children and young people. Knowing its strong influence on the development of the individual, the aim of this article was to determine the role and commitment of parents to the development and encouragement of empathy in children and young people. Our study included ninety-eight parents of children aged eight to seventeen. Parents contributed to this research by filling out an electronic instrument - a questionnaire with a Likert-type assessment scale. The survey was anonymous, which was highlighted to the respondents in the introductory part of the instrument. The results of the research show that parents consider empathy as an important form of healthy social functioning of a person. Parents mostly during the childhood period of children pay the most attention to the development of empathy and agree with the item that they can say that their child shows the characteristics of an empathetic person. It has been shown that there is a statistically significant difference between the gender of parents and commitment to the development of empathy, where mothers pay more attention to this developmental process than fathers. Based on the open questions from the instrument, we notice that parents act empathetically in everyday life, which sends a message of compassion and understanding to other people. Today's parents must take the development of empathy seriously and approach this process fundamentally from the earliest days of their children.

Keywords: parents, family, empathy, children and young people.

INTRODUCTION

Today's behavior of people often rejects empathy as an important link in the development process. Alienation, lack of compassion, bypassing and not understanding the needs and problems of others in life practice are common actions. In the age of technology and digitalization, lack of empathy among people is becoming a common situation. In the development of prosociality and empathy, the parental role and attitude towards the child are important factors (Yoo, Feng & Day 2013). Empathy skills can be very important in social and emotional functioning (Jolliffe & Farrington, 2006; McDonald & Messinger, 2011). Emotional and social interactions between people largely depend on empathy (Bošnjaković and Radionov, 2018). Hoffman points out that "empathy can be defined as an emotional state caused by someone else's emotional state or a situation in which one feels what the other feels or would normally be expected to feel in his situation" (Hoffman, 2008: 440). The role of parents in the development of empathy is very important and the development of empathy in children and young people should start as early as possible (Cvrk, 2016). Parents' awareness of how important the development of empathy is in the process of educating children and young people is the starting point in the development of an empathetic personality. A child learns various skills and develops certain habits from his parents every day. In the development of empathy, the models that children have in front of them are key and learning by identification, imitation and role learning can contribute to the development of empathic

behavior (Maslovarić, Blečić & Cohen, 2018). Therefore, in the process of developing empathy, one must start from the behavior of the parents. Parents must cultivate empathy in their behavior, which they will instill and pass on to their children. Some of the ways to develop empathy in children are: talking, showing empathy for other people, developing care for animals, repeating positive messages about compassion and the importance of empathy, involving the child in activities and decision making, talking to children about their feelings (Backovic, Milić & Stanojević, 2021). The development of compassion and understanding directed towards other people strengthens the social competence of the individual and thus enables mature social behavior. Therefore, in order to contribute to the development of empathy in children and young people, the functions and roles of parents must not be neglected. We will try to respond to the empirical results of this article and contribute to determining the role of parents in the development of empathy in children and youth.

METHODOLOGY

Neglect of compassion is a common practice among children, young people and adults today. We are deaf to the feelings of others, which reflects socially incompetent behavior. Parents, as the most important models of their children, must focus on the development of empathy. The problem of our research is: are parents aware of the importance of empathy and do they develop empathy in their children? The subject of this article is the role of parents in the development of empathy in children and youth. In addition to the defined problem and subject of the article, the aim of this research is to determine the attitudes and commitment of parents to the development of empathy in children and youth.

Based on the goal of the research, we will be guided by the following tasks:

1. Examine whether parents are familiar with empathy as an important form in the development of the child's personality;
2. Explore parents' experiences of empathy throughout their lives;
3. Examine whether parents develop empathy in their children and in what way;
4. Determine the personal satisfaction of parents and loyalty to the development of empathy in children.

Methods, techniques and instrument. The descriptive method and the method of theoretical analysis were applied to this empirical research. We have created a special instrument for conducting this research. In addition to general sociodemographic questions about gender, education, and age of parents, the instrument we used included open-ended questions in a questionnaire and items in the Likert-type assessment scale, where parents expressed their agreement or disagreement. Data were collected electronically and processed in IBM SPSS Statistics. We presented the processed data in a tabular form.

Sample and population. The sample consists of a total of ninety-eight parents. 59 (60.2%) parents are female and 39 (39.8%) parents are male. 45.9% of parents have completed high school, 30.6% of parents have a university degree and 23.5% of parents have completed a master's degree. According to age, parents are divided into the following groups: 19.4% of parents are under 30 years of age, 62.2% of parents are between 31 and 40 years of age, and 18.4% of parents are 41 or older.

RESEARCH RESULTS

It was the first task to examine whether parents are familiar with empathy as an important form in the development of a child's personality. The parents expressed their agreement with the items in the Likert-type assessment scale. Based on the parents' answers to the first research task, we notice their agreement with the items on familiarity with empathy as a very important form in personality development. From the parents' answers, we conclude that they

know the characteristics of empathy, that they understand and are aware of the importance of empathy in the development of a child's personality, and that they develop empathy in their children from the earliest days. In the development of empathy, parents must be aware of its importance, because only in this way can they nurture this positive form in their children.

Table 1. Parents' answers about familiarity with empathy as an important form in personality development

	N	Minimum	Maximum	Mean
I know what empathy is and I am familiar with its qualities.	98	4	5	4.86
I understand and am aware of the importance of empathy in personality development.	98	4	5	4.94
From the earliest days, I develop empathy in my child.	98	4	5	4.88

Exploring parents' experiences of empathy during their lifetime is another research task. Table 2 shows the distribution of answers, which leads us to the conclusion that positive views and experiences of parents are present in this group of items. Most parents consider themselves to be an empathetic person, that their partner is an empathetic person, that people from the environment describe them as empathetic people and that their parents have developed empathy in them since they were little. We can see that the experiences of parents are also an important factor in the development of empathy, because they pass on their own experiences from their family to their children, their development and upbringing.

Table 2. Parents' own experiences and views on empathy

	N	Minimum	Maximum	Mean
My parents developed empathy in me from an early age.	98	2	5	4.51
I consider myself an empathetic person.	98	3	5	4.90
People around me say I am an empathetic person.	98	2	5	4.53
My partner is an empathetic person.	98	3	5	4.78

Examine whether parents develop empathy in their children and how is the third task of this research. Using chi-squares, we calculated that there is a statistically significant difference between the encouragement of empathy and the gender of the parents. Mothers estimate that they are more committed to the development of empathy in children and young people than

fathers. Also, parents estimate that in the period of childhood, they pay more attention to the development of empathy. Based on the results in Table 3, we see that parents successfully and positively respond to items related to the development and ways of developing empathy in their children.

Table 3. Development of empathy in children and youth

	N	Minimum	Maximum	Mean
I pay attention to the development of empathy in my child every day.	98	4	5	4.97
I talk to my child about empathy.	98	3	5	4.86
I talk to the child about how important it is to be compassionate towards others and understand their needs and situations.	98	2	5	4.67
Together with my partner (husband or wife), I develop empathy in the child.	98	3	5	4.67
I use life situations as examples in the development of empathy in a child.	98	4	5	4.81
I use the good and bad behaviors of people from everyday life in developing empathy.	98	3	5	4.87
I use the Internet and television content to develop empathy in a child.	98	2	5	4.45
I can say that my child is an empathetic person.	98	3	5	4.80

Determining the personal satisfaction of parents and loyalty to the development of empathy in children was the fourth task of this research. The surveyed parents answered as follows: I can say for myself that I'm very committed to the development of empathy in a child, 70.4% of parents answered, I can say for myself that I'm partially committed to the development of empathy in a child, 22.4% of parents and I need to pay more attention to the development of empathy in the child, answered 7.2% of parents. According to the above answers, we notice that parents usually consider themselves very committed in the process of developing empathy.

CONCLUSION

The parental role in the overall development of children is primary, as well as in the development of empathy. Knowing that empathy is a very important form in the development of a child's personality, the aim of this article was to determine the attitudes and commitment of parents to the development of empathy in children and youth. Empirical data from this research show that parents' attitudes are very positive towards the development of empathy in children and young people. Mostly parents stated that in the period of childhood, they pay the most attention to the development of empathy. Parents use different ways to develop empathetic personalities from their children. Parents talk to their children about the importance of empathy, about the good sides of empathy, use good and bad examples from everyday life to discuss with their children, as well as the Internet and television content. Parents respond that their partners are involved in the process of developing empathy and that they can say that their child is an empathetic person. The task of parents in the development of empathy must be accompanied by warmth and understanding, care and dedication, as well as a role model that their children will follow. The harmony of mother and father in this process must be unique, because their unique behavior is a predictor of successful development of an empathetic individual. Modern parents need to take the development of empathy seriously and approach this process fundamentally.

The postulates of this research can motivate researchers for a more thorough study that would include a larger sample of the importance of parents and other family members in the development of empathy in children and youth. Also, examining the attitudes of children and young people about the role of parents in the development of empathy can be an idea for futurological research.

LITERATURE:

Backović, A., Milić, T., Stanojević, K. (2021). *Razvoj socijalnih i emocionalnih vještina u porodici*. Crna Gora: Unicef.

Cvrk, M. (2016). Razvoj empatije. *Naša škola*. Udruženje nastavnika Federacije BiH.

McDonald, N. M., & Messinger, D. S. (2011). The development of empathy: How, when, and why. Moral behavior and free will: A neurobiological and philosophical approach, 333-359.

Bošnjaković, J. i Radionov, T. (2018). Empathy: Concepts, Theories and Neuroscientific Basis. *Alcoholism and psychiatry research, 54* (2), 123-150.

Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. Journal of Adolescence, 29(4), 589-611

Maslovarić, B., Blečić, M., Koen, Š. (2018). Razvijeni empatički kapaciteti nastavnika i učenika kao dio pozitivne razredne klime. U: *Zbornik radova Unapređivanje kvaliteta obrazovanja u osnovnim školama* (str. 191-195). Jagodina: Fakultet pedagoških nauka; Beograd: Institut za pedagoška istraživanja; Beograd: Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja.

Hoffman, M. L. (2008). Empathy and prosocial behavior. *Handbook of emotions*, 3, 440-455.

Yoo, H., Feng, X., & Day, R. D. (2013). Adolescents' empathy and prosocial behavior in the family context: A longitudinal study. *Journal of youth and adolescence*, *42*(12), 1858-1872.

SITUATED LEARNING IN THE MUSICAL TRAINING OF THE TEACHER OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION

Luis del Barrio Aranda
Departamento de Expresión Musical, Plástica y Corporal, Didáctica de la Expresión Musical, Facultad de Educación, Universidad de Zaragoza (Spain)

ABSTRACT

Music learning as a contribution to the cognitive, motor, linguistic, affective and social development of the child in the early childhood education stage is a subject of study, whose scientific evidence argues its educational significance The lack of an music teacher at this educational stage and the advantages that the generalist teacher can bring, due to his globalized vision of the learning process of the tutored students, with which he invests a large number of hours, justifies the need for an adequate didactic-musical teacher training. This work is part of the process of Sustainable Development Goal number 4. Quality Education in . Its objective is to promote the didactic-musical training of the student of the third year of the Master's Degree in Early Childhood Education in the subject Development of Musical Expression through the design and application of technological resources applied in .differente school groups. In this study take part 98 students of 2 groups-class and 6 tutor teachers of Second Cycle of Early Childhood Education of a public center of Early Childhood and Primary Education. Framed in a Service-Learning project, the practicing teachers requested the educational proposal of several objectives. Through situated learning, the students are distributed in groups of 4 or 5 members designed didactic processes to respond to these needs and reflected them in the elaboration and audiovisual recording of musical didactic materials, which were finally applied by the tutor teachers in their Infant classrooms. The evaluation and co-evaluation of learning is governed by the completion of a rubric by teachers and students. The main contributions of the study were the theoretical-practical connection of learning for a better understanding, the significance derived from the usefulness of the didactic materials applied in the classroom, the methodological training in contextualized practices of study that relates belonging, participation and praxis and the development of creative thinking and critic.

Keywords: Music education, teacher training, Childhood Education, situated learning

Introduction

Music and its contribution to cognitive development (Dalla Bella, 2015; Herrera, Hernández, Lorenzo y Ropp, 2014), motor (Pica, 1995; Supartini, Weismann, Wijaya y Helaluddin, 2020), linguistic (Herrera et al., 2014), affective (Di Maggio, Zappulla y Pace, 2016; Lacárcel Moreno, 2003) and social (Öztürk y Can, 2020) of the child in the stage of Early Childhood Education is a subject of study, whose scientific evidence argues its educational significance, both from the perspective of the students in terms of their contribution to the integral educational development, and from the teaching perspective, regarding the training that implies the knowledge and development of the musical technique and its didactics. The sensory experience of music stimulates and satisfies the child´s basic needs in his first years of life, with the exploration of sound, rhythm and movement conceived as a natural and daily practice that leads him to make contact with the world from which he accesses knowledge.

From a curricular dimension, the teaching of music is established in the curriculum of the Early Childhood Education stage in the area Languages: Communication and representation within block 3: Artistic language. Since there is no an specialist music teacher at this stage, corresponds to the tutor teacher the responsibility of his teaching.

Meet the students in the early childhood education stage is an essential factor for the orientation and adjustment of any musical educational process, according to the characteristics and specific individual needs, which allows to make effective the educational principles of inclusion and equity. The tutor teacher dedicates more than 80% of the weekly teaching load to the education of the students of his group-class, so he acquires a great individual knowledge and the way of relating in the group. Its functions include those related to the tutorial action and the interdisciplinary education that requires the teaching exercise at this stage. The relationship of both functions seeks to respond to the educational needs of students from a preventive and educational dimension (Lázaro, Casarrubios y Manzano, 1997). According to the musical orientation of this study, attention to these needs may be related to the improvement of perceptual-motor coordination, through the adaptation of the body response of students in interaction with space, with the teacher and with their peers in different musical environments; needs related to emotional and socio-affective development oriented from the work of autonomy, self-esteem and empathy, through the interpretation of songs or music and movement activities that favor the stimulation of emotional verbalization; needs related to the expressive development of language and communication addressed with the proposal of opportunities, spaces and times for the acquisition of language, communication and artistic expression (plastic, body and musical) and needs related to social interactions worked from the stimulation of social and personal autonomy with the participation ...

The interdisciplinary training that must be acquired by teachers of Early Childhood Education gives rise to an interpretation of initial training, aimed at reinforcing the significance of didactics, reflective activity and, in accordance with Santos-González y Sarceda-Gorgoso (2017) to the increase of the teaching intervention in the professional development, that leads him to become an active agent of the process, capable of adapting his functions to the times, the needs and the people.

Musical education of the future teacher in Early Childhood Education requires an adequate initial and teacher training in the understanding and orientation of the professional practice with the design and conduction of musical didactic processes that bring the child closer to the sound world, to the musical and cultural knowledge and to the development of the main musical skills from which to relate listening, the interpretation and musical creation in the different means of corporal, vocal and instrumental expression.

Research purpose

The purpose of this research is to promote the improvement of the musical, didactic and teaching praxis training of the student of 3rd year of Early Childhood Education through contextualized study practices in school environments through the development of audiovisual didactic materials.

Description

This work seeks to improve musical didactics in the initial training of the student of Master's Degree in Early Childhood Education of the University of Zaragoza, through the design, develop and evaluation of original audiovisual musical didactic materials prepared by students with technological resources. The experience aims to relate the musical and didactic learning acquired in the subject of Development of Musical Expression during the 3rd year of

Early Childhood Education and its application in school contexts of study as a means of evaluation.

The study is part of a Service-Learning (SL) experience, since it combines the academic work of the subject with a Center for Early Childhood and Primary Education that opens its doors to us voluntarily. According to Deleey (2016) (SL) differs from traditional teaching in that it is active learning through experience. In addition, a dialogue is established between theory and practice, and implies a personal experience that favors and configures the student's own learning.

The origin of this work is found in an experience of (SL) by which 6 teachers of Early Childhood Education raise didactic needs, which are reformulated and integrated by university students as didactic objectives in the design of educational proposals created in collaborative groups of 4 or 5 members. The proposals are collected as audiovisual musical didactic materials. Its elaboration integrates the development of musical skills, the work of contents, as well as the knowledge and management of different technological resources that favor the recording, the edition, the recording and the diffusion. The experience is part of the process of Sustainable Development Goal number 4: Quality Education, which aims to improve the initial didactic and musical training of the student of Degree in Early Childhood Education. Although the initial approach sought to undertake the development and face-to-face evaluation of the musical didactic processes elaborated by the students in school contexts of study, the situation of isolation derived from the COVID-19 pandemic determines the adaptation of the experience to the elaboration of videos of musical didactic materials, applied by the tutor teachers participating in their respective classrooms of Early Childhood Education. The evaluation of learning through the application of a rubric involves co-evaluation, self-assessment and evaluation of teachers.

The initial musical training of the teacher includes the work of technical competences associated with musical skills related to listening, interpretation and creation; didactic and methodological related to the way of designing the didactic process and facilitating learning; and technological ones that involve the use of different technological resources. Therefore, this work aims to stimulate the student's reflection on the didactic possibilities of music and the training requirements required by the musical teaching exercise at this stage.

Context of study

The development of this work involves an inter-institutional collaboration between the Department of Musical, Plastic and Corporal Expression of the University of Zaragoza and a public school of Early Childhood and Primary Education of Zaragoza, target center and facilitator of the contextualized practice of the study in which the application and evaluation of the audiovisual materials designed by the university students are carried out. The study involves 98 students from 2 class-groups of 3rd year of Teacher Degree in Early Childhood Education, 6 tutor teachers of the three levels of Second Cycle of Early Childhood Education and 1 support teacher from a public center of Early Childhood and Primary Education and 3 teachers of the University.

Implementation and results

The timing of the study covers a period of four months (February-May) and its development consists of four stages: elaboration of audiovisual teaching materials; presentation in the group-class, co-evaluation and teacher evaluation; application and evaluation in Infant classrooms; final discussion group ad self-assessment.

1st stage. Development of didactic materials. The 98 participants that make up the students of the study of 2 groups is distributed in 23 collaborative groups of 4 or 5 members. They select

the level of Early Childhood Education in which they plan to develop their work. They are provided with the work pattern with the didactic objectives and design the audiovisual materials, supervised by the teachers. For the elaboration of the videos, some tools are suggested that they can use already worked on in the subject such as: imovie, ed-puzzle among others.

2nd stage. Presentation of materials. Co-evaluation and teacher evaluation. The presentation of the audiovisual materials prepared by the groups in class is a modality of co-educational learning. Its viewing allows to know the organization of the work, the distribution of roles, the oral expression, the difficulties, the learning and the proposals for improvement. Self-assessment, co-evaluation and teacher evaluation are carried out with an evaluation rubric using the Co-Rubrics application. Students share learning and difficulties and discuss proposals for improvement.

3rd stage. Application and evaluation in Infant classrooms. The teachers have a period to apply the materials in their classrooms and assess through an evaluation rubric aspects related to: the adequacy of the materials to the didactic objectives, the clarity in the oral expression, the methodology worked, the originality and the quality of the resources.

4th phase. Discussion group and Self-assessment. A final discussion group is proposed in which students discuss didactic aspects based on the contributions and assessments of the tutor teachers derived from the application of the materials in the classroom. The discussion generated by the exchange of opinions aims to motivate the construction of group knowledge as a form of professional learning in this experience of ApS and initial didactic training of teachers. The self-evaluation in the final moment corresponds to a type of summative evaluation in which the student has acquired a set of learnings and reflections derived from the elaboration of resources, the observation of the materials of their peers, the analysis on the evaluations carried out (classmates, teachers of the school and professors of the university) and the discussion. The self-assessment aims at the verbalization of learning, of the difficulties encountered at the individual level or in the working group, of the measures adopted for its resolution and of the proposals for improvement.

The results record the teacher evaluation, co-evaluation and self-evaluation of learning according to the study categories of the evaluation rubric: didactic adequacy, oral expression, methodology and resources, with the corresponding allocation of percentages (teacher evaluation = 60%, co-evaluation = 30% and self-evaluation = 10%).

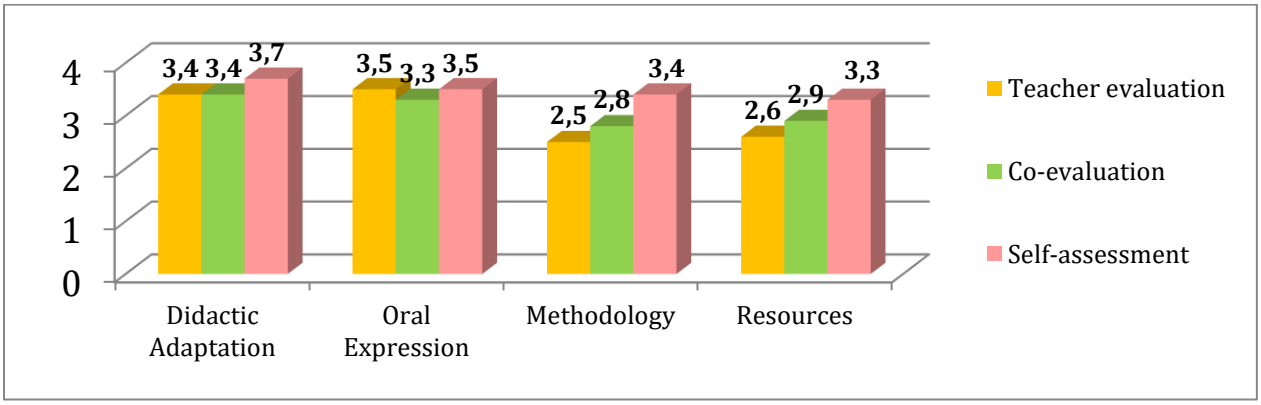

Figure 1. Average evaluation of study categories (n= 98)

Note: Assessment levels: (1= novice; 2= learner; 3= advanced; 4= expert)

Regarding the adequacy to the *didactic purpose* of the materials elaborated, the average of the evaluation is level 3.5 (advanced). The activities have been adjusted to the purposes for each level and to the age of the students. When several activities have been included in the video, it has provided greater richness to both the didactic process and the set of learnings.

Oral expression acquires special attention in Early Childhood Education. This aspect is taken care of by the participants, whose average assessment is: level 3.43 (advanced). It is a fundamental resource to capture and maintain the attention and achieve the understanding of each slogan so its good use has been fundamental for the success of learning. In oral expression, repetition and intonation have been fundamental resources. Body language, the use of dolls, costumes, objects and pictograms has facilitated the expression and adaptation to the age of the students.

The didactic *methodology* has an average evaluation: level 2.9 (apprentice). The didactic processes have been dynamic and inclusive from which the participation of all students has been facilitated. The evaluation of activities proposed as basic for the age of the students has required the proposal of sequenced activities. Students and faculty have valued the attitude, effort, collaborative dimension and combination of resources (analog and digital) as relevant aspects in the methodology.

Technological resources and their quality acquire a rating of 2.9 (apprentice-advanced). The audiovisual dimension, the dynamic approach and the use of different applications have favoured attention and learning. The quality of the resources has been determined by the type of devices, familiarity in the handling of tools, effort and creativity. The teachers of the school have valued in a very positive way the usefulness of the materials that have been incorporated into the classroom programming.

Conclusions

A significant musical didactic during the initial formation constitutes one of the main goals of the teaching in the formation of the student of Degree of Teacher in Early Childhood Education. Contextualized practice facilitates the relationship, application and reflection of learning and knowledge applied in school contexts of study, whose contribution influences the construction of teaching praxis. The development of audiovisual didactic resources facilitates repetition as a way of adapting the didactic process to improve comprehension. The materials elaborated can present or consolidate worked contents and are incorporated as activities of the routine.

Collaborative work in the design of didactic processes motivates initiative, commitment, the construction of social knowledge from a real need for a school context. Collaborative work facilitates student reflection in collaborative learning environments both in the construction, application and evaluation of their products and in the evaluation of the didactic processes of peers in co-evaluation practices. The evaluation of materials from a triple dimension: self-evaluation, co-evaluation and teacher evaluation enriches the didactic dimension from reflection, application and critical thinking.

The creation and audiovisual recording of musical didactic products allows to integrate in the work of contents, the methodological principles of the main active musical pedagogical currents, the potentialities of technological tools as a didactic support and creativity in the design of the same. Providing significance to musical didactic training requires practices close to the school reality.

Situated learning involves a collaboration between educational institutions (university-school) that is significant and enriching for both: for the school teacher by enriching her daily classroom work with the acquisition and application of musical resources of interest that can complement her own, and for the university student by acquiring the feedback of the didactic application in a real educational context and evaluating the usefulness and effectiveness of the materials evaluated by teachers at school.

References

Dalla Bella, S. (2015). Music and Brain Plasticity. In Hallam, S., Cross, I., and Thaut, M. *The Oxford Handbook of Music Psychology*, Second Edition, 1-16. http://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198722946.013.23

Deleey, S. J. (2016). *El Aprendizaje-Servicio en educación superior. Teoría, Práctica y perspectiva crítica.* Madrid: Narcea Ediciones.

Di Maggio, R.; Zappulla, C. y Pace, U. (2016). The Relationship Between Emotion Knowledge, Emotion Regulation and Adjustment in Preschoolers: A Mediation Mode. *Journal of Child and Family Studie*, *25*(8), 2626-2635. https://doi.org/10.1007/s10826-016-0409-6

Herrera, L., Hernández, M., Lorenzo, O. y Ropp, C. (2014). Influencia del entrenamiento musical en el desarrollo cognitivo y lingüístico de niños de 3 a 4 años. *Revista de Psicodidáctica, 19* (2), 367-386. http://doi.org/10.1387/RevPsicodidact.9761

Lacárcel Moreno, J. (2003). Psicología de la música y emoción musical. *Educatio Siglo XXI*, *20*, 213-226. https://revistas.um.es/educatio/article/view/138

Lázaro, A.; Casarrubios, R. y Manzano, N. (1997). La Tutoría y la orientación educativa en la Educación Infantil y Primaria. En Álvarez y Bisquerra. *Manual de Orientación y Tutoría.* Barcelona: Praxis.

Öztürk, E., y Can, A. A. (2020). The effect of music education on the social values of preschool children. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, *15*(5), 1053–1064. https://doi.org/10.18844/cjes.v15i5.5150

Pica, R. (1995). *Experiences in Movement with Music, Activities, and Theory.* NY: Delmar Publishers.

Real Decreto 1630/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas del segundo ciclo de Educación Infantil. (BOE nº 4, de 4 de enero de 2007) https://www.boe.es/eli/es/rd/2006/12/29/1630

Santos-González, C. y Sarceda-Gorgoso, C. (2017). Desarrollo de competencias docentes en Educación Infantil. Una experiencia interdisciplinar en la formación inicial de profesores. *Formación Universitaria, 10* (6), 39-50. http://dx.doi.org/10.4067/S0718-50062017000600005

Supartini, T., Weismann, I., Wijaya, H., y Helaluddin (2020). Development of learning methods through songs and movements to improve children's cognitive and psychomotor aspects. *European Journal of Educational Research*, *9*(4), 1615-1633. https://doi.org/10.12973/eu-jer.9.4.1615

COLOUR PREJUDICE 100 YEARS AGO AND NOW- A STUDY

Dr. Chandrasekharan Praveen
Former Principal, Institute of Advanced Study in Education Thrissur, Kerala, India

ABSTRACT

Motivation for Research Skin colour related prejudices have existed in various societies for centuries. Though ideals of equality of man was popular in Europe in the 19th century, even in the 1900's colour prejudice existed in veiled forms. With globalization one would have expected discrimination based on colour to disappear. But on the contrary, it continued to be a sensitive issue in several countries. The widespread protest in recent times in the United States following the death of two Afro-Americans have brought the issue, 'colour prejudice' to the forefront of public discussion.

Statement of the Problem: The policy of withdrawing from colonies and granting Independence followed by the British in the twentieth century was perceived by many as a sign of 'enlightened rule'. So it was not surprising to find many Asians and Africans migrating to Britain. But a 2018 survey found that 'unconscious bias' negatively affects the lives of 8.5 million people from minority backgrounds in Great Britain.

In Pre-independent India, even though there were fair skinned Indians, the British treated them only as 'brown' or 'dark'. So in Independent India, one would have expected Indians to find pride in their liberty holding their heads high and obliterate from their minds discrimination in terms of colour. But a post in the British Council website in 2020, dealt with the growing pressure among Indians for a 'fair' and 'lovely' skin. In fact, sociologists have found that colour is increasingly becoming a parameter for judging people in India.

The protagonist who sowed the seeds of 'inferiority' related to skin colour, the white man in Britain is now deemed less powerful and ideals of equality are openly propagated both in Britain and India. So, the existence of colour prejudice or concern for skin tone is a great puzzle.

Objective : The main objective of the study is to find out the possible reason for the existence of colour prejudice in Britain and Post independent India and suggest solutions for eradicating it.

Methodology: The study commences with a critical review of an article on colour prejudice published one hundred years ago. Then a comparative study of write-ups on current perceptions of skin colour and prejudice available in websites is attempted to identify possible reasons for the existence of colour prejudice. Based on the study, solutions for eliminating the malice of colour prejudice is proposed.

Author's contribution towards creation of new knowledge: The review of perceptions of colour prejudice that existed one hundred years ago which has long been forgotten will see light through the descriptive study undertaken by the investigator. It is hoped that the suggestion made for curbing colour prejudice will prompt individuals to ponder on and refine it if necessary for the benefit of society.

Key words: British, Colour, Indian, Prejudice, Skin

****

"Ignorance and prejudice are the handmaidens of propaganda… Bigotry, hatred, prejudice – these are the ugly symptoms of a sickness humanity has always and everywhere suffered… Our mission, therefore, is to confront ignorance with tolerance, bigotry with knowledge, and isolation with the outstretched hand of generosity."

-Kofi Anan (Former UN Secretary General)

Introduction

Trying to define 'race', according to the Genome Research Institute is quite a daunting task as definitions tend to vary. Historically the term has been used to establish social hierarchy or even to enslave humans and scientists perceive it as a social construct rather than biological. Dalal's (2002) study which drew on Psychoanalysis and Sociology, concluded that the structures of society are reflected in the structures of the psyche which are in themselves colour coded.

Motivation for Research

With the advent of globalization, along with extension of communication systems, the rise of an integrated world was expected to be unavoidable. (Martin et al., 2006) Many expected the creation of a world community sans borders, freeing humanity of the barriers of race. But did this happen? In 2021, the popular website 'The Conversation' published a series of articles on racism following the wave of protests following the killing of George Floyd in the US. (1)

Statement of the Problem

It is quite edifying to perceive the British decision to withdraw from the colonies, particularly India as a direct consequence of the willful assimilation by enlightened leaders in the UK of western values of democracy and equality. So it not surprising to find a spurt of immigrations even in the present century - 500,000 to 600,000 between 2004 to 2016 to the UK. It was attributed to work, study, family and humanitarian protection. (The Migration Observatory). But a survey conducted in 2018, found a negative influence of an 'unconscious bias' on the lives of 8.5 million people from minority backgrounds.(Booth & Mohdin)

During the British rule in India, discrimination based on colour was actively promoted. But once India became independent, the new Indian Constitution forbid discrimination on the basis of caste which is notorious for possessing a skin colour bias. (2) A 2014 marketing study found that 90 percent of girls in India cited skin lightening as a "high need". But the Advertising Standards Council of India was quick to intervene by issuing guidelines forbidding reinforcement of negative stereotyping on the basis of skin colour portraying darker skin as inferior. (Mishra & Hall)

Though the British left India half a century ago, after having held sway over the entire Indian population, perpetuating the idea of natives as inferior and the white man as superior, one would have assumed the obliteration of discrimination based on colour in India. And in a globalized world especially when people with a different skin colour was directly and indirectly aiding the British economy the continued existence of color prejudice is a puzzle.

Objective

The main objective of the study is to find the possible reasons for existence of colour prejudice in both Britain and post independent India and suggest ways of eradicating it.

Methodology

It true that over the years, several studies have been conducted, tracing the origin of colour prejudices from anthropological, historical, political, economic and even philosophic perspectives. The investigator a teacher educator by profession chanced upon an article on colour prejudice written one hundred years ago at a time academia was heavily dependent on field visits, interviews and published documents for a study of colour prejudice or discrimination. A large portion of this study will attempt a close review of the content of the article. Data on colour prejudice will also be compiled from articles available on websites to identify reasons for its existence. Based on the findings, suggestions for elimination of colour prejudice will also be made.

A.Review of article 100 years old

The article taken up for review is entitled 'Colour Prejudice' and is a reproduction of an article by 'ASIATICUS'. It appeared in 'The Indian Review'-October 1907 (pp740-744).

The opening paragraph sets the tone of the article and dwells on the perception of 'colour prejudice, one hundred years ago. The investigator withdrew from own attempt to summarize the article for maintaining accuracy and also to prevent the reader from arriving at an interpretation least suggested by the author through the summarized version. The article begins:

"As in the physical, so in the mental world we are subject to pestilential visitations. Plague, earthquake and hurricane are instances of the former and 'witch-craft', 'slavery' and "colour Prejudice" may be cited as examples of the latter. Witch-craft was formed on the delusion that some people were in league with the Evil one through whose agency they were able to injure others. In 'slavery' and the 'slave trade' the central delusion was that the system of Negro slavery tries such as the West Indian Sugar, and the cotton plantations of the southern states of the American Union. But the third and the most obstinate visitation is the "Colour Prejudice" which rests on the assumption that the Negro or the coloured races are inherently inferior to the white. Now comparing "colour prejudice" with witch-craft and slavery, we find it coinciding with them in two particulars, in its popularity and in its banefulness. But if witch-craft and slavery are now known to have been founded on delusion, might not "colour Prejudice" be also founded on delusions."

The opening lines of the article quoted above reveals the writer's attempt to approach the issue of 'colour prejudice' with reference to current events. The second part of the opening paragraph reveals the candid nature of the writer's approach by dwelling on the truth regarding colour based discrimination. Here too, quoting the exact words becomes essential. It reads:

"The operations of this species of prejudice are according to the colour of the skin; and one of its modes of operations is the association of all great achievements with the white skin, and the white skin with everything great. Conversely, it associates everything that is contemptible with the skins that are not white, and 'skins'that are not white with everything contemptible. Hence the conclusion in certain circles and communities is that to fraternize with the persons of dark hue is improper or undignified, and some who affect fraternizing with the despised, do so with that patronizing condescension that causes men of the coloured races to despise in turn their duplicity. The white people who cherish these exalted notions

about their skin, would we presume, under pressure of an anatomical, or physiological discussion upon the relative merits of white and coloured skins, admit that on their side at least there is nothing in favour of their exorbitant conclusion. But, they would perhaps go on to say, it is not so much our skin per se but what will always continue at their present altitude, or that the coloured races will always remain at their present declivity".

The second paragraph of the article, predicts that just like witch-craft the delusion of Colour Prejudice will also be overthrown and banished to oblivion. But even after one hundred years "Colour Prejudice" which the author perceives as 'delusion' exists in various forms all across the globe.

The investigator, had completed schooling in the 1970's when Television was yet to arrive in India. The knowledge of 'colour prejudice' thither known to the investigator was the fact that India had severed ties with South Africa owing to 'apartheid'. Additional knowledge was gained through a study of edited extracts of the famous speech by Martin Luther King Jr. which was prescribed for study in the Course book in English as a Second Language. The edited version had lines which gave the impression that the speech is a good example of poetic prose. (3)

So readers like the investigator who has no firsthand knowledge of the plight of the coloured race in the United States would find the three hypotheses listed down by the author of the article written one hundred years ago, to be existing in veiled forms even today. The three hypotheses regarding the existence of colour prejudice in the American Republic:

(1) that the Negro is inferior to the white man (2) that if political equality were conceded to the Negro, he would gain political ascendancy in certain States of the Union, and by this the political institutions of the country would be endangered (3) that if social equality be granted to the Negro, miscegenation will follow, with national degeneracy as the final result.

The article was penned in 1907. To find out changes in perception regarding 'colour prejudice' if any, the investigator attempted a close reading of the original text of the speech delivered by Martin Luther King on 28 August 1963:

"I am happy to join with you today…

Five score years ago, a great American, in whose symbolic shadow we stand today, signed the Emancipation Proclamation…

But one hundred years later, the Negro still is not free. One hundred years later, the life of the Negro is still sadly crippled by the manacles of segregation and the chains of discrimination. One hundred years later, the Negro lives on a lonely island of poverty in the midst of a vast ocean of material prosperity. One hundred years later, the Negro is still languished in the corners of American society and finds himself an exile in his own land…"(American Rhetoric)

This reveals how even in the 1960's in the US, colour prejudice and discrimination was at its peak. More significantly, it reveals how the prudent decision to include the speech by Martin Luther King, in the English course book discreetly makes use of lines that sensitizes young minds to the need to live in harmony and not to hate individuals or form prejudices owing to the colour of the skin. Further, direct references to the suppressed anger of the Negro mentioned in the speech is avoided in the prescribed text: "there will be neither rest nor tranquility in America until the Negro is granted his citizenship rights. The whirlwinds of revolt will continue to shake the foundations of our nation until the bright day of justice

emerges…" Since this is more a curriculum related pedagogical issue, the investigator does not intend to dwell any more on the speech.

The article under review also provides two shocking illustrations of how colour prejudice manifested itself:

"A white lady will ride in a car along with her black servant but will refuse to ride the same car with a black lady of equal standing with herself. A white Christian gentleman who sits on the same floor in the National Legislature with a black congress man declines to sit on the same floor with him at church which he calls the "whiteman's church". The whites give the black the title to vote, but when the blacks go to vote the whites mob and lynch them.

The South professes to find justification for the fanatical excesses against the Ethiopians by fear of Nigger Rule…"

This is clear reference to the gravity of the issue in the US one hundred years ago. The article also dwells on the status of colour prejudice in the British empire and Britain: "…but in the United Kingdom, its existence is comparatively mild, never rising more than one or two degrees above the normal… The treatment of British Indian subjects in Transvaal, British Columbia and other British colonies had exercised a very depressing moral effect on the minds of the Indian. These British Indian subjects have become the victims of a very bitter colour passion that has swept with ever increasing force over these colonies and the British statesmen while admitting the wrongs inflicted on the Indians declare that His Majesty's government are powerless and cannot help…

In the West Indies the interest of a million of dark British subjects has been made subservient to the interest of a few thousand of white British subjects. The West India Sugar Commission appointed in 1896 brought into prominent relief the failure of the system of administration by class government and a class government is the necessary result of class prejudice…"

With the growth of democracies, issues that affect the citizens were directly addressed through the representatives in the legislative assembly. It is common to find the ruling party in many countries in democratically elected governments, to elude providing answers to sensitive issues especially if it is likely to have negative repercussions. Then, the easy way out is to place the blame on someone else or admit inability to poke into issues (which in this case is colour prejudice) perpetuated by individuals in foreign lands thousands of miles away from the homeland over whom there is no direct control. Though this does not in any way acquit the administration of the charges raised, it may to an extent ally the anger of the layman in the street or even evoke their admiration for willingness of the government to issue a statement related to the issue!

Interestingly, the article under review also makes a reference to the rise of Japan as a power to be reckoned with: "The rise of Japan in the Far East has been a rude awakening to the Western white nations who had hitherto believed themselves as ordained by the Almighty to rule the coloured races of the world".

Perhaps the most notable reference in the article is to a "well-reasoned article" headed 'white and non-white' the London Times: "that the days of the arrogant and self-assumed superiority of the white in the field, in the ocean and in the factory are coming to an end. Not only Japan but in our own dependency of India large populations accustomed to frugal and abstemious mode of living are entering directly into competition with the white races in important departments. By merely supplying their own wants they would deal a heavy blow at nations accustomed to depend largely upon their markets." Here, it is worth recalling how the commencement of the First World War a few year after the article was published and the

Second World War a couple of decades later sealed for once and for all the imperialist aspirations of Britain and also to a large extent of own superiority in terms of colour!

B. Review of articles on colour prejudice from websites

In America there appears to be a controversy among historians as to whether 'colour prejudice' came first or 'black slavery' came first. Starr & Detweiler (1975). Jordan (1968) had traced colour prejudice and racial enslavement to the beginnings of colonization in America. Jordan even claimed that colour prejudice evolved not with reference to black slavery but from the concept of beauty accepted by the Elizabethan establishment.(4) Incidentally a tenth century Welsh epic 'The Mabinogion' describes feminine beauty in glowing terms of the colour white which appears to have imprinted in the minds of men for centuries.(5)

Frost (1990) tracing the roots of colour prejudice makes a striking reference to the multi-ethnic slavery during the Middle Ages when distinctions of sex and colour had intensified. While blacks of both sexes were on sale for the same price Circassian and Russian women fetched 50 percent more than men of the same nationality. Here it is worth recalling the story of the freed Ethiopian slave who rises in favour but is despised for her colour and is later burned at the stake in a tale by Lydgate.(1439) Frost concluded the study by affirming that the stigmatization of black skin arose from the association of fair skin with femininity.

Bressey (2012) attempted a study of reports of racial oppression in 'Anti-Caste' and 'Fraternity', two periodicals published between 1888 and 1895. A quote from Anti-Caste (1893) is quite revealing and shocking too. There is direct reference to the pitiful state of the 'caste system' in the British empire in which growth in civilization is checked, aspirations thwarted and liberties abridged.

Balasubramanian in 2013 posted an article on the eruption of colour prejudice following an Indian winning the Miss America title in the website of a leading Indian Daily. The post dealt at large with the shallowness of opinion among sections of society even in the most developed country. The weird innuendos and stupid remarks according to the author appear to arise from an ignorance of global affairs and it is not just confined to the lower strata of society but even to well-read sections across America.

Das, who had associated herself with the 'Dark is beautiful' campaign penning her article on colour prejudice for a leading national magazine in India observed that it is ironic that in a country like India where a vast majority is dark, the dark skin is looked down upon. (6) What is quite striking and revealing about the article by Das is the reference to a reputed magazine like Newsweek, throwing propriety to the winds by indirectly suggesting that Africa and Black people are dirty. The article reveals how colour prejudice is quite ingrained in sections of the American media. (7)

Rose(2018) attempted to trace the origins of colour prejudice and concluded that color prejudice took root in religion, especially in rabbinical writings.

Author's contribution towards creation of new knowledge:

While sustained attempts to subvert the truth about the existence of 'colour prejudice' was common throughout history what is unique about this study focusing on an article written 100 years ago is that it dwells on the reality of the issue as it existed then and has tried to look into several prevailing perceptions. The study more or less acknowledges Dalal's argument that discrimination between races is closely related to distinctions between the

'haves' and 'must-not-haves', and that the process is cognitive, emotional and political rather than biological.

The reference to the investigator's first encounter with 'colour prejudice' in a school text book and the need to drive home the message to children that living in a world sans discrimination in terms of colour is to be reiterated here. We have also seen how despite having been subjected to torture and abuse in South Africa, Nelson Mandela on becoming president refused to take revenge on perpetrators of the crime of racial discrimination. Even Gandhiji preached 'ahimsa' and refused to take up arms against the British who oppressed Indians for centuries. So the way forward to tackle the issue of 'colour prejudice' is obvious. We need to nurture in the minds of children equality of all races. Perhaps it would only be appropriate to conclude this study by referring to a line from the same speech of Kofi Anan with which this paper commenced:

"...And so, on this day, we resolve again to confront the worst in man with the best in man. Racism can, will and must be defeated..."

Notes and references

1.The titles of the articles are in themselves shocking: 'Racial discrimination is linked to suicidal thoughts in Black adults and children'; 'Brain scans of Black women who experience racism show trauma like effect, putting them at higher risk for future health problems'.(The Conversation)

2.To British historians, the reason for wide differences in colour of skin among Indians results from the nature of work they engage in. Agricultural labourers who worked whole day in the hot sun tended to have a dark skin compared to those who had an occupation in office complexes. (Dark is beautiful)

3.Some of the lines edited from the original speech and prescribed for study included:

I have a dream that little children will one day live in a nation where they will not be judged by the color of their skin but by the content of their character.

I have a dream today.

…

I have a dream that one day… right there in Alabama little black boys and black girls will be able to join hands with little white boys and white girls as sisters and brothers.

I have a dream today.

I have a dream that one day every valley shall be exalted, every hill and mountain shall be made low, the rough places plains, and the crooked places will be made straight, and before the Lord will be revealed, and all flesh shall see it together.(Transcript)

4. According to Jordan, to Elizabethan Englishmen perfect human beauty especially female beauty was with reference to the colour red as in her cheeks were "roses in a bed of lilies". But with sea expeditions and the discovery of the Negro, the dark colour was perceived as a negation of the very ideal of beauty.

5. The description reads: " whiter was her flesh than the foam of the wave: whiter were her palms and her fingers than the shoots of the marsh trefoil from amidst the fine gravel of a welling spring.. . . Whiter were her breasts than the breast of the white swan, redder were her cheeks than the reddest foxgloves. Whoso beheld her would be filled with love for her." (Quoted by Frost 1990)

6. A similar article entitled *The people fighting 'light skin bias'* appeared in 2020, in which the author referred to the pressure among people to change the colour of their skin in India.(Basu,2020)

7. The reference is to the Newsweek cover page depicting a chimpanzee and a Negro with the title "A Back Door for Ebola: Smuggled Bushmeat Could Spark a US Epidemic". The post also had a reference to the response by 'The Washington Post' "...the editorial decision to use chimpanzee imagery on the cover have placed Newsweek squarely in the centre of a long and ugly tradition of treating Africans as savage animals and the African continent as a dirty, diseased place to be feared."

American Rhetoric.Top 100 speeches. Martin Luther King, Jr.I Have a Dream

delivered 28 August 1963, at the Lincoln Memorial, Washington D.C.

https://www.americanrhetoric.com/speeches/mlkihaveadream.htm

Anan, Kofi.United Nations Meetings Coverage and Press Releases.16 March 1999.

https://www.un.org/press/en/1999/19990316.sgsm6927.html

Balasubramanian, Sriram. The colour predjudice, in black and white-The Hindu.

Available at:

https://www.thehindu.com/opinion/open-page/the-colour-prejudice-in-black-white/article5154609.ece

Basu, Brishti. The people fighting 'light skin bias' August 19,2020.

https://www.bbc.com/future/article/20200818-colourism-in-india-the-people-fighting-light-skin-bias

Bressey,Caroline. Reporting oppression: mapping racial prejudice in Anti-Caste and Fraternity, 1888-1895. Journal of Historical Geography. 38 (2012) 401-411.

Booth, Robert & Mohdin, Aamna. Revealed: the stark evidence of everyday racial bias in Britain.

https://www.theguardian.com/uk-news/2018/dec/02/revealed-the-stark-evidence-of-everyday-racial-bias-in-britain

Dalal,Farhad.(2002) Race, Colour and the Processes of Racialization New Perspectives from Group Analysis, Psychoanalysis and Sociology.Routledge. ISBN 9781583912928.

Dark is beautiful.Colourism in India- A History.

https://www.darkisbeautiful.in/colourism-in-india/

Das, Nandita. The colour of prejudice. The Week.March 19,2015.

https://www.theweek.in/columns/nandita-das/The-colour-of-prejudice.html

Frost, Peter.Fair women, dark men: The forgotten roots of colour prejudice.History of European Ideas January 1990.

DOI: 10.1016/0191-6599(90)90178-H

Genome Research Institute. Race.

https://www.genome.gov/genetics-glossary/Race

Jordan, Winthrop (1968). White over Black: American Attitudes toward the Negro 1550-1812.Williamsburg.

Lydgate, John. 'The Story of Philippa Catanensi', Fall of Princes. H. Bergen. pp. 1000-1001.

Martin, Dominique, and Jean-Luc Metzger and Philippe Pierre. (2006) Sociology of globalization. International Sociology. July 21.4)

Mishra, Neha & Hall, Ronald. Bleached girls: India and its love for light skin. The Conversation.July 21,2017.

https://theconversation.com/bleached-girls-india-and-its-love-for-light-skin-80655

Rose, M.The origins of color prejudice.

https://medium.com/@AngelaRMCrane/the-origins-of-color-prejudice-2b95130681bf

Starr, Raymond & Detweiler, Robert (1975). Race, Prejudice and the Origins of Slavery in America. Cambridge, Mass pp-159-164.

The Conversation. Articles on Racial discrimination.

https://theconversation.com/global/topics/racial-discrimination-7897

The Migration Observatory. (2020). Who migrates to the UK and why?

https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/who-migrates-to-the-uk-and-why/

Transcript. speech by Dr. Martin Luther King Jr. August 28, 1963. Lincoln Memorial in Washington D.C.

THE EFFICACY OF GOOGLE CLASSROOM AS AN EDUATIONAL TOOL FOR TEACHING ENGLISH AT THE TEACHER TRAINING SCHOOL OF MOSTAGANEM- ALGERIA

Nouria MESSAOUDI
Ecole Normale Supérieure, Mostaganem

ABSTRACT

The integration of technology in Higher Education during the Pandemic has brought much reconsideration to English language teaching. It constitutes a challenge for both teachers and students who have been predisposed to approach digitalization and become familiar with these newly adopted educational environments like Google Classroom. Along this line, the purpose of the present research work is report on the impact of the aforementioned platform on learners' achievements in the English language. The study also sought to spotlight both teachers' and learners' perceptions towards the integration of Google Classroom in the English course. To collect the necessary data for this case study, a semi-structured interview and a questionnaire were administered to English language teachers and students at the Teacher Training School of Mostaganem. The obtained results revealed that the population under investigation is aware of the importance of the using technology in the English course. Furthermore, both teachers and learners showed a positive attitude towards the integration of Google Classroom as part of the English course due to its importance in creating a context for English teaching and learning. Among the most significant conclusions drawn from the current study was the teachers' and learners' consciousness about the role that online teaching platforms play in stimulating the students' motivation towards the English course and promoting their linguistic and communicative competencies relatively.

Key words: teaching English, online education, Google Classroom, perceptions

THE ASSESSMENT OF LEARNERS' INTERCULTURAL COMPETENCE IN EFL CLASSROOMS

Abed HAMADOUCH

Khadidja BOUDOUR
Abd Elhamid Ibn Badis-Mostaganem University, Algeria

ABSTRACT

The present research attempts to throw light on the assessment of learners' intercultural competence at the Middle school. The contemporaneous study aims at highlighting the learners' attitudes, knowledge, and skills (linguistic skills, i.e., both receptive & productive skills) towards the target language and its culture. The focus is first and on how Middle school teachers teach the English language and its culture in EFL classrooms and foremost on how to assess their pupils' intercultural competence. Moreover, this research focuses on learners' awareness while learning English and its culture for the sake of developing and assessing their IC. To collect data, an online interview was administered to middle school teachers of English to reveal whether learners are enough interculturally competent or not. Data shows that learners have cursory knowledge about the target English culture, be it British or American. Moreover, learners possess positive attitudes towards both cultures. Nevertheless, learners lack the main communicative skills such as critical-cultural awareness which is important while interacting with people from the target English language.

Keywords: Assessment, Intercultural Competence, Pupils' awareness, Competency-based approach

PEOPLE WITH AUTISM AND THE PROPENSITY FOR LAW-BREAKING: A SPECIAL EDUCATION TEACHERS' PERSPECTIVE

Zahidah Dahalan
Zuliza Mohd Kusrin
Wafaa' Yusof
Research Centre of Shariah, Faculty of Islamic Studies (FPI), Universiti Kebangsaan Malaysia, 43600, Bangi, Selangor, Malaysia

ABSTRACT

Autism is a subtype of neuro-developmental disorders, causes the afflicted person to have social skills deficit, which then manifests into their behaviours. Behaviours which are typical among persons with autism such as obsessions with daily routine, difficulties in understanding abstract matters and codes of conduct may expose them to engage in indecent acts in public or exhibiting other forms of risky behaviours that violate social norms and break the law. The objective of this research is to study the behaviour of persons with autism who tend to break the law based on the perspective of teachers at autism centres in Malaysia. Data were collected through focus group discussion (FGD) with 25 special education teachers who were directly involved in the process of early intervention and education of children with autism. Data obtained were then analyzed descriptively and thematic analysis was conducted to obtain the recurring themes. Results of FGD demonstrated that the frequently emerging themes of rule-breaking behaviors committed by persons with autism are physically hurting others, setting buildings on fire (arson), vandalism of public property, theft, sexual and cyber offences which are considered as criminal acts under the Penal Code and the Shariah Criminal Offences State Enactment/Act. Most research participants, however, considered these behaviors to be part of the individual with autism's behavior and thus do not consider them serious enough to report to law enforcement for investigation and prosecution. Thus, it is recommended that teachers, parents, and caretakers be more attentive to preventing high-risk behavior of persons with autism through ongoing early intervention programs tailored to meet the needs of persons with autism. Research findings can help society to better understand autistic behavior that needs timely intervention, so it won't lead to an investigation by the police or to criminal prosecution.

Keywords: autism, behaviour, in conflict with the law, teachers' perspective, criminal offences

ACADEMIC INTEGRITY: ADDRESSING THE EXISTENCE OF ACADEMIC DISHONESTY AND INSTITUTIONAL CREDIBILITY

Abdul-Rahman Balogun Muhammed-Shittu
Khazar University (Neftchilar Campus) 41 Mehseti Str., AZ1O96, Baku, Azerbaijan

ABSTRACT

Academic integrity which is an age-long practice in the world of education has been vigorously dealt with by scientists and researchers. Earlier studies on the concept projected intensifying trend in academic misconduct among the university's students. There is an established corroboration of trend between the previous studies and most current studies pinpointing frequency of students' academic dishonesty at the higher rate in the universities. This is comparatively subjectable to the constant reported cases concerning academic misconduct, fraud and dishonesty worldwide. Several empirical studies have established the fact that failures of academic integrity at the higher institutions damage institutional credibility and brands. Our era is based on the concept of a knowledge society, economically, educationally and administratively. In this respect, universities take value from their application of ethics based on the acquisition and development of knowledge in an ethical framework based on honesty, responsibility, transparency, objectivity and the protection of human rights. Thus, this paper discusses the importance of academic integrity, its foundations and means of dissemination in the academic environment and discusses methods of addressing violations that violate the values and threatening the intellectual honesty. In this context, several anti-corruption strategies were mentioned in accordance with contemporary educational trends in view to upgrade the institutions of education and training.

Keywords: academic integrity, intellectual honesty; academic misconduct; teachers; students.

Introduction

Academic integrity is an age-long practice in the world of education that has been vigorously dealt with by scientists and researchers (Comas-Forgas and Sureda-Negre 2010; Teixeira and Rocha 2008; Kerkvliet and Sigmund 1999; Michaels and Miethe 1989; Vowell and Chen 2004; McCabe, Treviño and Butterfield 2002). Earlier studies on the concept projected intensifying trend in academic misconduct among the university's students (Bowers 1964; Drake 1941; Goldsen *et al*. 1960). There is an established corroboration of trend between the previous studies and most current studies pinpointing frequency of students' academic dishonesty at the higher rate in the universities (Haines et al. 1986). Apparently, empirical evidences have shown that there is endless curiosity about academic integrity related issues (McCabe and Trevino 1993, Lim and See 2001; Rettinger, Jordan and Peschiera 2004; Vowell and Chen 2004; Collins, Judge and 2007; Teixeira and Rocha 2008). This is comparatively subjectable to the constant reported cases concerning academic misconduct, fraud and dishonesty worldwide. Altbach (2004) argues that, failures of academic integrity at the higher institutions damage institutional credibility and brands. Universities are considered to have distinct standing in society cum globalization values.

Our era is based on the concept of a knowledge society, economically, educationally and administratively. In this respect, universities take value from their application of ethics based on the acquisition and development of knowledge in an ethical framework based on honesty,

responsibility, transparency, objectivity and the protection of human rights (Altbach, 2004). According to the facts of the times, the production of knowledge and employment in society has become a civilization issue of concern to the institutions of the honest, the real success ally of the sincerity. Consequently, academic integrity is a fundamental pillar of school, professional and community life (Macfarlane 2004, 2007, 2009; Nixon 2004; Pring 2001). Academic integrity means "intellectual honesty" academic integrity in the use, transfer, documentation and dissemination of information, research production and project management. One of the definitions of academic integrity is that it is the fruit of two undertakings: honesty and responsibility. Several researchers prove that a person is not impartial unless he holds on to objective thought that is biased and neutral from following the whims associated with the perverted personal interests (Macfarlane 2004, 2007, 2009; Nixon 2004; Pring 2001). It is worth mentioning that academic integrity is an ethical system for teachers, students and all employees of civil institutions that organize their lives and provide them with principles and moralities that control their behavior (McCabe, 1993; Nuss, 1984; Singhal, 1982). There is no value to democratic life without moral standards that prevail in society and safeguard individual rights and protect the public interest. Hence, the culture of the academic honesty should be disseminated in the educational environment available to combat corruption and to establish the balance of justice to ensure the rights of the people and to take care of their interests. Under the section of academic integrity, Fjellstrom (2005) believed that there are many issues, including confronting fraud in tests, stealing research, submitting study projects that are not produced by students, and circumventing laws. Anything that violates the rights of others and contributes to the provision of misinformation or dishonest projects is a blatant violation of academic integrity and a clear departure from the application of the values of Islam (Al-Kandari, 2010). The loss of rights and the violation of integrity are a sign of the weakness of religion, the absence of social control and the low level of education, which clearly indicates the prevalence of corruption, and the inability of the existing regime to achieve its goals (Al-Kandari, 2010).

Thus, this paper discusses the importance of academic integrity, its foundations and means of dissemination in the academic environment and discusses methods of addressing violations that violate the values and threatening the intellectual honesty. In this context, several anti-corruption strategies will be mentioned in accordance with contemporary educational trends in view to upgrade the institutions of education and training.

Forms and projected reasons for violation of academic integrity

There are many pictures of violations of academic integrity from non-compliance with the dates of the lecture and non-preparation to the absence of frequent and exceeded the regulations and cover up behavior contrary to the laws and not reporting on the transgressors (Gehring, Nuss, and Pavela 1986). The researchers (Baird 1980; Davis el al. 1992; Hetherington and Feldman 1964; MuCabe 1992; McCabe and Trevino 1993; Sierles, Hendrickx, and Circle 1980; Stern and Havlicek 1986) pointed out the forms of violation of academic integrity and stressed that "the forms of behavior that are contrary to the standards and principles of academic integrity, and some, but not limited to enumeration, the following acts and actions:

1- Fraud: the transfer of the work of others and the unauthorized use of any observations, information and materials in academic examinations or other assignments assigned to students.

2- Intellectual plagiarism: quote statements and actions of others, unauthorized use of intellectual and literary codes or any information in any academic test, without reference to them as reference.

3- Misuse of academic assistance: the exploitation of a student for the work of a colleague who provides him with academic assistance in good faith, such as transferring from a special report developed by this colleague or from an old test without informing him.

4- Falsification and Fabrication: the student changes the information available to him or fabricates it in an academic test / duty or gives a false medical certificate in order to be absent from attendance.

5- Impersonation of the other: the student's claim to be someone else in class, in a test or exam, or in any kind of academic duties. In this case, the impersonated student can be punished with the personality and crimes committed by another student.

6- Multiple delivery of the same work: submission of research or work related to a course that is identical to obtain grades in more than one course without the prior permission of the lecturer.

7- getting unworthy advantage as illustrated in the excerpt below:

-Access to the examination materials before the deadline set by the lecturer.

-Theft, destruction or destruction of materials from the library or research materials resulting in the denial of use by others.

-Cooperation without authorization to perform an academic assignment or duty.

-The retention, possession or circulation of test materials previously held without the permission of the lecturer.

-Disable or interfere with the academic work of another student.

-Participate in any activity for the purpose of unlawfully taking advantage of another student at the same course.

The projected reasons for violation of academic integrity included but not limited to the following:

*Teacher weakness

*Negative culture

*Commercial Libraries

*Downwards values

*Traditional results

*Internet temptations

Bribing the university staff or any employee to change grades, or to gain an unfair advantage over other students (American University of Beirut, 2003).

The prevalence of fraud phenomenon

Satterlee (2002) confirmed that the frequency of fraud in the classroom - at all levels of education and training has grown rapidly and is rapidly increasing worldwide. There are various forms of cheating inside and outside classrooms that take several forms; through collaboration with peers or using technical means illegally (Altbach 2004). Clearly, the negative use of the internet has created an imbalance in the university environment, as access to the World Wide Web is made available to all. It is easy to manipulate information, steal paragraphs and solve university duties by taking the products of others without reference to what is done in the field of quotations (Browne 2010). Opportunities for fraud have multiplied and access to information has become more diverse and easier than it was several years ago. There is a range of cultural factors associated with the institution as its actual performance also contributes to the lack of

academic integrity in the classroom where the educational institution does not have the function assigned to it. In several studies, researchers (Comas-Forgas and Sureda-Negre 2010; Teixeira and Rocha 2008; Kerkvliet and Sigmund 1999; Michaels and Miethe 1989; Vowell and Chen 2004; McCabe, Treviño and Butterfield 2002). tried to answer the question: Why are students cheating? Some studies suggest that there are a variety of reasons for this action (O'Rourke et al. 2010; cf. Rettinger, Jordan and Peschiera 2004; Vowell and Chen 2004). Among the reasons cited are fear of failure, desire for a better degree, pressure from others to succeed in school, and low level of efficiency and competition (Teixeira and Rocha 2008; Whitley 1998). In this context, global field research has confirmed the role of teachers in making important changes that reduce the lack of academic integrity through changing teaching methods, philosophy of tests, objectives and forms, all of which require the teacher's vigilance, So. Teachers must learn the methods of cheating and their innovative methods to reduce the opportunities that lead to it (Al-Kandari, 2010).

Considering the above stipulated ideas, the academic honesty is an ethical standard that cannot be ignored and must be checked for the success of any institution. The University of Michigan points out that the academic honesty is the basis for the success of university life and based on previous data, the fight against corruption is an indispensable development necessity to protect integrity in all its forms and levels. It is decided in the assets of educational philosophy that there is no value for university life, its curriculum, constitution and application in the ab absence of academic integrity (Tight 2003). To submit to the voice of reason, common sense and morality, it is imperative duties to build the beginning. To achieve integrity, the faculty or training staff must deal with their students or trainees as utmost and ends in themselves, and they are entitled to full care and attention. This behavior by teachers and trainers towards their students will make students respond with great respect to the ethics of their teachers, which of course integrity and scientific honesty (Al-Askar, 2012). Academic integrity is a commitment, even in the face of adversity, with six fundamental values: honesty, trust, justice, respect, responsibility and courage.

These values derive from the principles of behavior that enable academic societies to translate ideals into actions (ICAI, 2013). Donald McCabe, founding president of the Center for Academic Integrity, points out that "promoting academic integrity is a concern all over the world." One of his most important practical recommendations is to encourage dialogue, for instance sit down with your students. You cannot impose honesty on them, but their willingness to listen will help (McCabe, 1993). Al-Askar (2012) believes that "it is useful to dedicate the concept of integrity in the education and training environment in our institutions, starting and without delay in the preparation and adoption of the Code of Ethics for Academic Integrity clearly clarifies the rights and duties of the teacher or trainer as well as the learner or trainee in cases of fraud, lying, and other academic irregularities Kirk (1996).

It is the practice in many educational and training institutions around the world, and unless we have an academic integrity charter that we commit to implement, we will not be able to preserve the rights and duties and protect the academic integrity in the educational and training environment no matter how many meetings, forums, diligence or rigor of procedures, and the development of an independent body of academic integrity may be good for achieving these objectives (Tight 2003).

The academic integrity of the university is a collective responsibility, involving students, assistants in teaching and research processes, faculty members and non-faculty workers, all of them. "(American University in Cairo, 2003). Prevention is the decisive line of defense against academic dishonesty, so students should not be encouraged or urged to engage in such through ambiguous policies, vague and unrealistic cooperation standards, inefficient classroom management, or the weakness of the honesty evaluation. Students and trainees monitor how

faculty members behave, and what values they embrace. Therefore, faculty members who ignore or underestimate the importance of academic integrity send a message - albeit unintended - that the fundamental values of academic life and community life in general do not merit much in imposing them "(Al-Askar, 2012).

The Role of University Instructor

Human rights education is an opportunity to spread the meaning of integrity and fight corruption (Global Corruption Report for Education, 2013). A number of Western and Arab universities have established academic integrity centers to improve quality and to ensure a clean educational process involving students, academics and administrators, but the emphasis is on academics in this equation because academic integrity depends directly on them because they are responsible for the process of teaching and developing examinations, correction, evaluation and so on. The six key values related to academic integrity have been identified for the academic body: integrity, trust, justice, responsibility, respect and courage. Hence, the university lecturer has several responsibilities and tasks in order to impose academic integrity, including:

- The teacher should be a good example of ethics of integrity.

- To inform students of international standards of good conduct within the university.

- The statement that cheating in exams hurts the students themselves and that our behavior must avoid ambiguity and deception.

- Take steps to detect cheating so students feel there is a close follow up.

- Exploiting enough time at the beginning of the academic semester to clarify the fundamentals of good conduct and required behavior.

- Ensure students' access to and follow-up of teaching materials in writing jobs, examinations, papers and research.

- Recognize the points and pressure factors on students, especially those with low educational levels.

Conclusion

The sovereignty of integrity is the end of the conflict, the division and the twisted paths in the society and in the corridors of all its institutions. The fruits of this increase are scientific activity, the maturity of intellectual production, the flourishing of communal life and the promotion of civil principles (Berube 1996). And that Islam in its title and content came to establish the honesty and the establishment of the wall of bases heart and mold and fought all forms of corruption.

The intellectual rights and their observance of the great value that must be clear to the child in his mind, behavior and conscience (Bruhn et al. 2002; Gao et al. 2008; Hall and Berardino 2006). He is trained in the school and becomes more experienced and the skills can be applied over time. Even if he enters the university, then it will be easy to adapt to the academic regulations and administrative regulations that are supposed to be dominant in the rhythm of the movement that adjusts all paths of behavior.

Those interested in higher education believe that the liberation of the means of education from fraud, deception and dishonesty is one of the greatest reasons for the rise of societies. It does not excel without integrity or dignity without honesty. The ethics of academic integrity regulate the relationship between the teacher, the learner and all the workers in the academic community (Biaggio, Paget, and Chenoweth 1997; Gottlieb 1993; Holmes et al. 1999) and make the whole process of education and training on the right track (Bruhn et al. 2002; Gao et al. 2008; Hall

and Berardino 2006), which enhances the integrity of the community in general and raises the value of educational justice (Calabrese and Roberts 2004).

It is therefore necessary to take care of the culture of academic integrity and to strengthen the minds of those concerned in the education and training sector to achieve quality, especially in the era of knowledge revolution and the availability of information flowing in the Internet and easy access to them free and effortless. It is only through the development of students' learning skills that they benefit from information and knowledge in an ethical manner that does not conflict with societal values and human origins (Steneck 1994; Valentine and Kidwell 2008).

There are many means to spread the value of integrity and prevent violations, including spreading the culture of intellectual honesty at all educational levels, and reviving the values of the nation and authentic humanity, and opening channels of dialogue between staff and students, Improving the philosophy of tests and renewing their goals, and firmness in implementing academic laws, accelerating the access of institutions to academic accreditation, and creating a moral charter of integrity signed by and committed to everyone who exists in academic institutions.

References

Al-Askar, H. M. (2012). Call for a charter of academic integrity. Al-Riyadh Newspaper: Thursday, March 15, 2012 - Issue No. 15963.

Al-Kandari, L. H. (2010). The phenomenon of fraud in the tests causes and forms from the perspective of students of the Faculty of Basic Education in the State of Kuwait. Cairo: World Education Magazine, Issue 31, year 11.

Altbach, P. G. (2004). The question of corruption in academe. *International Higher Education* 34: 8–10.

Baird, J. S. Jr. (1980). Current trends in college cheating. *Psychology in the Schools* 17: 515-22.

Berube, M. (1996). Public perceptions of universities and faculty. *Academe* 82, no. 4: 10–17.

Biaggio, M., Paget, T. L. & Chenoweth, M. S. (1997). A model for ethical management of faculty–student dual relationships. Professional Psychology: *Research and Practice* 28, no. 2: 184–89.

Bowers, W. J. (1964). Students dishonesty and its control in college. New York: *Bureau of applied social research*, Columbia university.

Browne, J. (Chair). 2010. Independent review of higher education funding and student finance. Securing a sustainable future for higher education. An independent review of higher education funding and student finance. http://www.independent.gov.uk/browne-report.

Bruhn, J. G., Zajac, G. Al-Kazemi, A. A. & Prescott, L. D. (2002). Moral positions and academic conduct: Parameters of tolerance for ethics failure. *Journal of Higher Education* 73, no. 4: 461–93.

Calabrese, R.L., and B. Roberts. 2004. Self-interest and scholarly publication: The dilemma of researchers, reviewers, and editors. *International Journal of Educational Management* 18, no. 6: 335–41.

Collins, A., Judge, G. & Rickman, N. (2007). On the economics of plagiarism. *European Journal of Law and Economics* 24: 93-107.

Comas-Forgas, R., & Sureda-Negre, J. (2010). Academic plagiarism: Explanatory factors from students' perspective. *Journal of Academic Ethics* 8: 217–32.

Davis, S. F., Grover, C. A., Becker, A. H. & McGregor, L. N. (1992). Academic dishonesty: Prevalence, determinants, techniques, and punishments. *Teaching of Psychology* 19 (1): 16-20.

Drake, C. A. (1941). Why students cheat? *Journal of Higher Education*, 12: 418-20.

Fjellstrom, R. (2005). Respect for persons, respect for integrity. *Medicine, Health Care and Philosophy* 8: 231–42.

Gao, T., Siegel, P. Johar, J. S. & Sirgy, M. J. (2008). A survey of management educators' perceptions of unethical faculty behavior. *Journal of Academic Ethics* 6: 129–52.

Gehring, D. Nuss, E. & Pavela, G. (1986). *Issues & perspectives on academic integrity.* Washington, D. C.: National Association of Students Personnel Administrators.

Goldsen, R. K. M. Resenberg, R. William, Jr., & Suchman, E. (1960). What college students think? *Princeton*, NJ: Van Nostrand.

Hall, A., and L. Berardino. (2006). Teaching professional behaviors: Differences in the perceptions of faculty, students, and employers. *Journal of Business Ethics* 63, no. 4: 407–15.

Hetherington, E. M., & Feldman, S. E. (1964). College cheating as a function of subject and situational variables. *Journal of Educational Psychology* 55: 212-18.

Haines, V. J. G. M. Diekhof, E. E. LaBeff, & Clark, R. E. (1986). College cheating: immaturity, lack of commitment, and neutralizing attitude. *Research Higher education*, 25: 342-54.

Holmes, D.L., Rupert, P. A. Ross, S. A. & Shapera, W. E. (1999). Student perceptions of dual relationships between faculty and students. *Ethics and Behavior* 9, no. 2: 79–107.

International Centre for Academic Integrity. (2013). The fundamental values of academic integrity. Retrieved from http://www.academicintegrity.org/icai/assets/FV2013.pdf.

Kerkvliet, J., & Sigmund, C. L. (1999). Can we control cheating in the classroom? *Journal of Economic Education* 30: 331–43.

Kirk, R. E. (1996). Practical significance: A concept whose time has come. *Educational and Psychological Measurement*, 56, 746-759.

Kirlins, M., Michaels, C. & Podlogar, S. (1988). An empirical investigation of actual cheating in a large sample of undergraduate. *Research in Higher Education* 29 (4): 359-64.

Macfarlane, B. 2004. Teaching with integrity: The ethics of higher education practice. London: Routledge Falmer.

Macfarlane, B. (2007). The academic citizen: The virtue of service in university life. New York: Routledge.

Macfarlane, B. (2009). Researching with integrity: the ethics of academic enquiry. New York: Routledge.

McCabe, D. L. (1993). Faculty responses to academic dishonesty: The influence of student honor codes. *Research in Higher Education* 34(4): 647-658.

McCabe, D. L. (1992). The influence of situational ethics on cheating among college students. *Sociological Inquiry* 62 (3): 365-73.

McCabe, D. L., & Trevino, L. (1993). Academic dishonesty: Honor codes and other contextual influences. *Journal of Higher Education* 64 (5): 522-38.

Michaels, J. W. & Miethe, T. D. (1989). Applying theories of deviance to academic cheating. *Social Science Quarterly* 70: 870–85.

Nixon, J. 2004. Education for the good society: The integrity of academic practice. London *Review of Education* 2, no. 3: 245–52.

Nuss, E. M. (1984). Academic integrity: Comparing faculty and student attitudes. *Improving College and University* Teaching, 32,140–144.

O'Rourke, J. Barnes, J. Deaton, A. Fulks, K. Ryan, K. & Rettinger, D. A. (2010). Imitation is the sincerest form of cheating: The influence of direct knowledge and attitudes on academic dishonesty. *Ethics & Behavior* 20: 47–64.

Pring, R. (2001). The Virtues and Vices of an Educational Researcher. *Journal of Philosophy of Education.* 35. 407 - 421.

Rettinger, D. A., Jordan, A. E. & Peschiera, F. (2004). Evaluating the motivation of other students to cheat: A vignette experiment. *Research in Higher Education,* 45: 873–90.

Sierles, F., Hendrickx, I. & Circle, S. (1980). Cheating in medical school. *Journal of Medical Education* 55 (2): 124-25.

Singhal, A. C. (1982). Factors in students' dishonesty. *Psychological Reports,* 51,775–780.

Steneck, N. S. (1994). Research universities and scientific misconduct: History, policies, and the future. *Journal of Higher Education* 65, no. 3: 310–30.

Stern, E. B., & Havlicek, L. (1986). Academic misconduct: Results of faculty and undergraduate surveys. *Journal of Allied Health* 5: 129-42.

Teixeira, A. A. C., & Rocha, M. F. (2008). Academic cheating in Spain and Portugal: An emipirical explanation. *International Journal of Iberian Studies* 21: 3-22.

Tight, M. (2003). Researching higher education. Maidenhead: Society for Research into *Higher Education*/Open University Press.

McCabe, D.L., Treviño, L. K. & Butterfield, K. D. (2002). Honor codes and other contextual influences on academic integrity: A replication and extension to modified honor code settings. *Research in Higher Education* 43: 357–78.

Valentine, S., & Kidwell, R. (2008). Business students' ethical evaluation of faculty misconduct. *Quality Assurance in Education* 16, no. 3: 287–300.

Vowell, P. R., & Chen, J. (2004). Predicting academic misconduct: A comparative test of four sociological explanations. *Sociological Inquiry* 74: 226-49.

Whitley, B. E. (1998)). Factors associated with cheating among college students: A review. *Research in Higher Education* 39: 235–74.

LOGICIAN

Allen Jaffery
Rahul TS
Ravi Shankar S
Goutham E
Sagaya Aurelia
CHRIST University, Bangalore

ABSTRACT

Modern day world does not function without the technologies and gadgets playing a prime role. People often face the mobile than talking to a person. Everything has both pros, as well as cons. The creation of technology has resulted now as a dominance.

In many ways, the technology and its applications have benefitted people. Few of the widest form of technologies used by people are software and mobile applications. There has been development in the market of the software and mobile applications successively in short span of time.In today's market, the users are open to variety of computer software and mobile applications and there's a need for the producers to fascinate their consumers with their product. Having all these aspects in mind, everyday interesting ideas are being developed to meet the expectations of the users.

Logician is a logic based 2D application. It comprises of various logical reasoning activities such as riddles, IQ based, wordplay and crime scene investigation, which is split into 26 different levels. Each level mode is different from the other one, and the user could feel a fresh and interesting experience throughout the game. He / She is rewarded with stars based on the completion of the game successfully,

1. Introduction:

Logician is a logic based 2D application. It comprises of various logical reasoning activities such as riddles, IQ based, wordplay and crime scene investigation, which is split into 26 different levels. Each level mode is different from the other one, and the user could feel a fresh and interesting experience throughout the game. He / She is rewarded with stars based on the completion of the game successfully,

The game includes scenarios based on IQ logic, puzzles, riddles and word play containing 6,6,6 and 8 levels respectively. The game follows the pattern of English alphabets (Beginning from Level 'A' and ending at Level 'B').A particular time is allotted for the levels and a hint could be used under constraints, and based on the time of completing the level successfully, the user is ranked with stars and correspondingly the scores are set. The game is a single player type and every part of the game is instructed to the player.The player can play the same level as many times he wishes to play.

Since the game is designed for testing the player's logical skills associated with a story, the player will have a thrilling experience in playing and would get attached to the character of the game.

The game will boost the brain cells of the player and helps to overcome his / her boredom.

2. EXISTING SYSTEM

There are quite a few logical testing games available on Google Play Store such as Brain Out and Brain Test.

A. Brain Out:

Brain Out is an addictive free tricky puzzle game with a series of tricky brain teasers and different riddles testing challenge your mind. It evaluates your logical think ability, reflexes, accuracy, memory and creativity. Do not answer the quests in the ordinary way if you don't want to be tricked. The solution subverts normal thinking is the most interesting thing in this trivia game.

B. Brain Test:

Brain Test is an addictive free tricky puzzle game with a series of tricky brain teasers. Different riddles and tricky tests will challenge your mind. This new puzzle game may break common sense and bring your new brain-pushing experience.

3. LIMITATIONS OF EXISTING SYSTEMS

1. As mentioned earlier, we are focusing more on how interesting the content of the game could be developed, though the existing apps serves its purposes efficiently, we are trying to provide a better experience to the users in this genre of brain games.
2. In most of the existing online brainy games, they majorly concentrate only on two features i.e. puzzles or quizzes, excluding the other features. Whereas, our game has various features like IQ level questions, riddles, crime investigation and word games making it as a fun and adventurous brainy activity.

To sum it up, to overcome few missed out features available in the existing apps and to deliver a better product to the user, we are proposing this game with all the features mentioned above, thus making this application fulfilling its objectives and give an elated experience to the user.

4. PROPOSED SYSTEM

The "Logician" game is a logical testing game which is conceptualized and designed on various logical reasoning skills.The scenarios are based on logic, crime scene investigating , riddles and word play containing 6,6,6 and 8 levels respectively. The game holds of 26 levels which follows the pattern of English alphabets i.e beginning from Level 'A' and ending at Level 'Z'.A particular time is allotted for each level if the player completes the level within the given time then the stars and coins will be based upon that and if the player can't able to solve the level a hint button would be provided at the beginning for a short time and based on the time of completing the level successfully, the player is ranked with stars and correspondingly scores is set.The player is well instructed about the requirements to complete before every level.

3. A. BENEFITS OF PROPOSED SYSTEM

The primary objective of our project is to deliver an efficient app for the users which serves its purpose. The application has various logical testing levels based on IQ (Intelligence Quotient), riddles, wordplay and word search. The application is a time killer and the user would be out of boredom. This whole concept of the logical game is to provide challenging scenarios to the user and excite them to solve every question. They're awarded with coins after successfully completing a level. The game is designed along a story and the user won't find the levels to be scattered. The user is allowed to play a level as many times the user desires to play. Solving the challenges will boost the brain cells of the user.

Logician intents to provide an exhilarated experience to the user. It is a portal where the player is given with challenging situations based on logical testing and are expected to complete them to proceed with the upcoming levels. The levels comprise of various logical testing like IQ, wordplay, riddles and crime scene investigation. It gives an elated feel to the user using the application and overcome the boredom.

The project focuses on logical bridging between the user and the application. The player is given a clear description of the game and its requirements. Every level contains a timer, a hint and rewards. On the successful completion of the level, the player is rewarded with coins and stars based on the player's time taken to complete.

The player can access the game by registering an account. The details of the player such as his username, number of coins and stars being rewarded are stored. The guidelines of the game will be available. The application could still be resumed when the player is back after a short period of time.

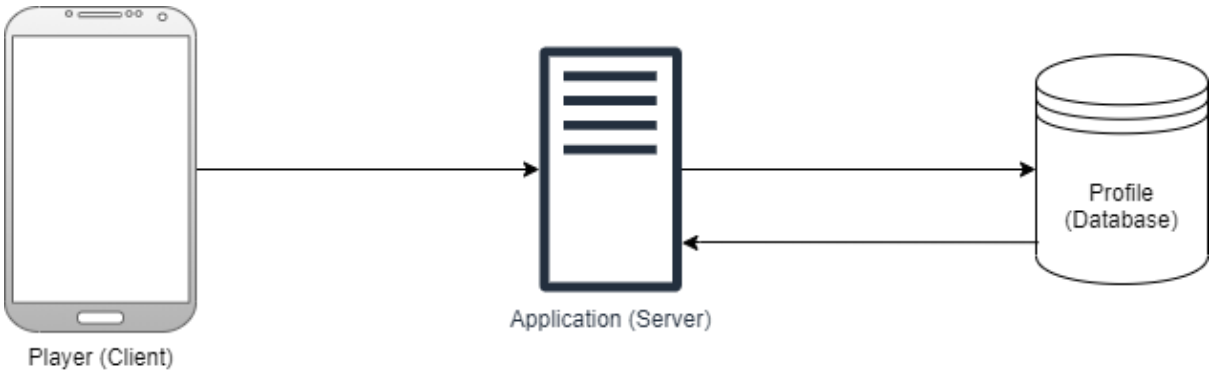

Fig 1 System Architecture

This system as shown in figure 1 is a **3-tier architecture** consisting of the **player**, **application** and **profile** as the **client**, **server** and **database** respectively. The player signs in with an account and that details are stored in the database as profile details. The server (application) connects with the profile and the player activities are updates accordingly. When the client gets logged out from the game, he can log in with the profile stored in the database, else create a new account. The server (application) is the common bridge connected between the user and the database. Figure 2 shows the Module diagram / Block diagram / Functional diagram. Figure 3 shows the Database Design.

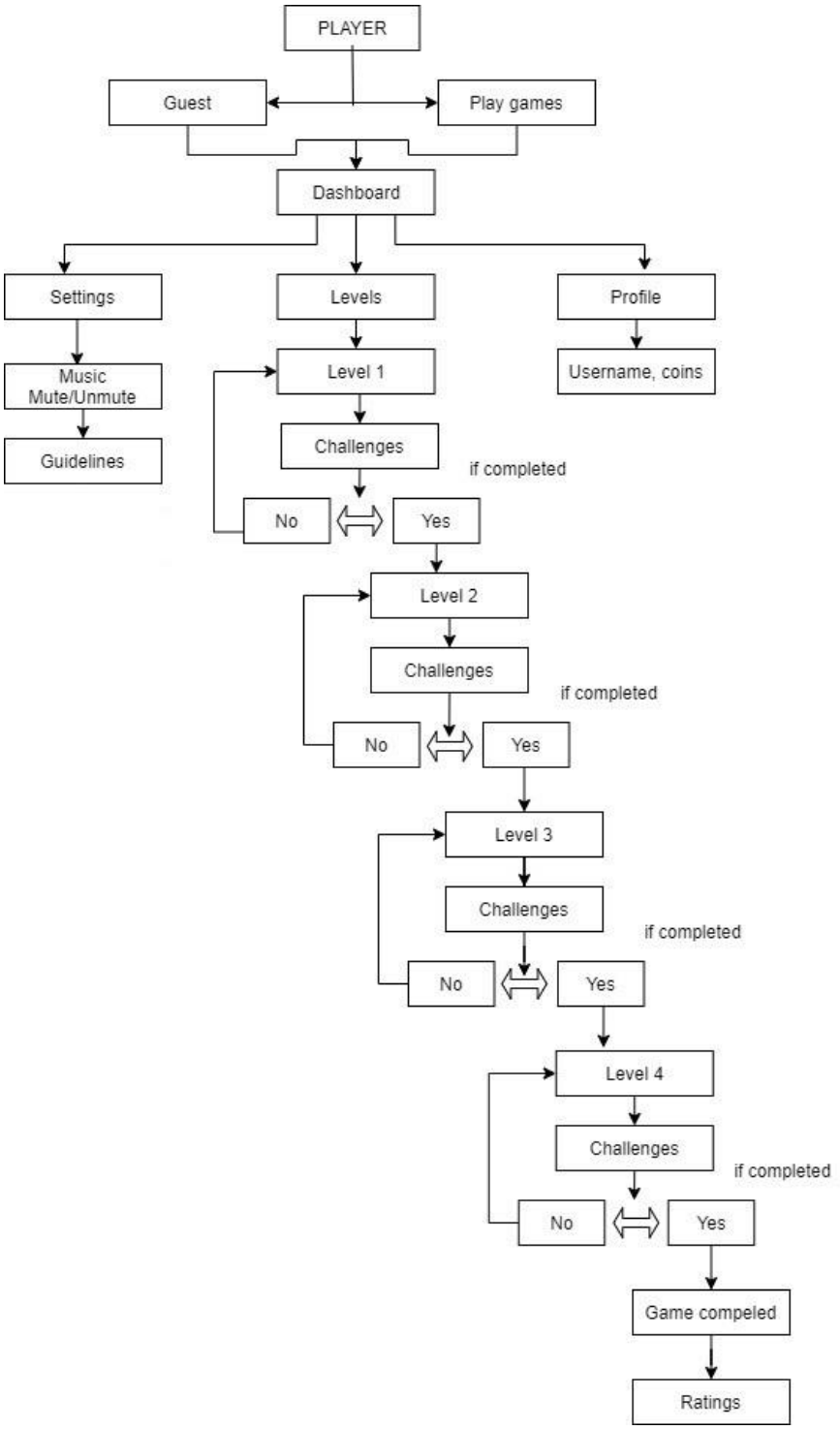

Fig 2 Module diagram / Block diagram / Functional diagram

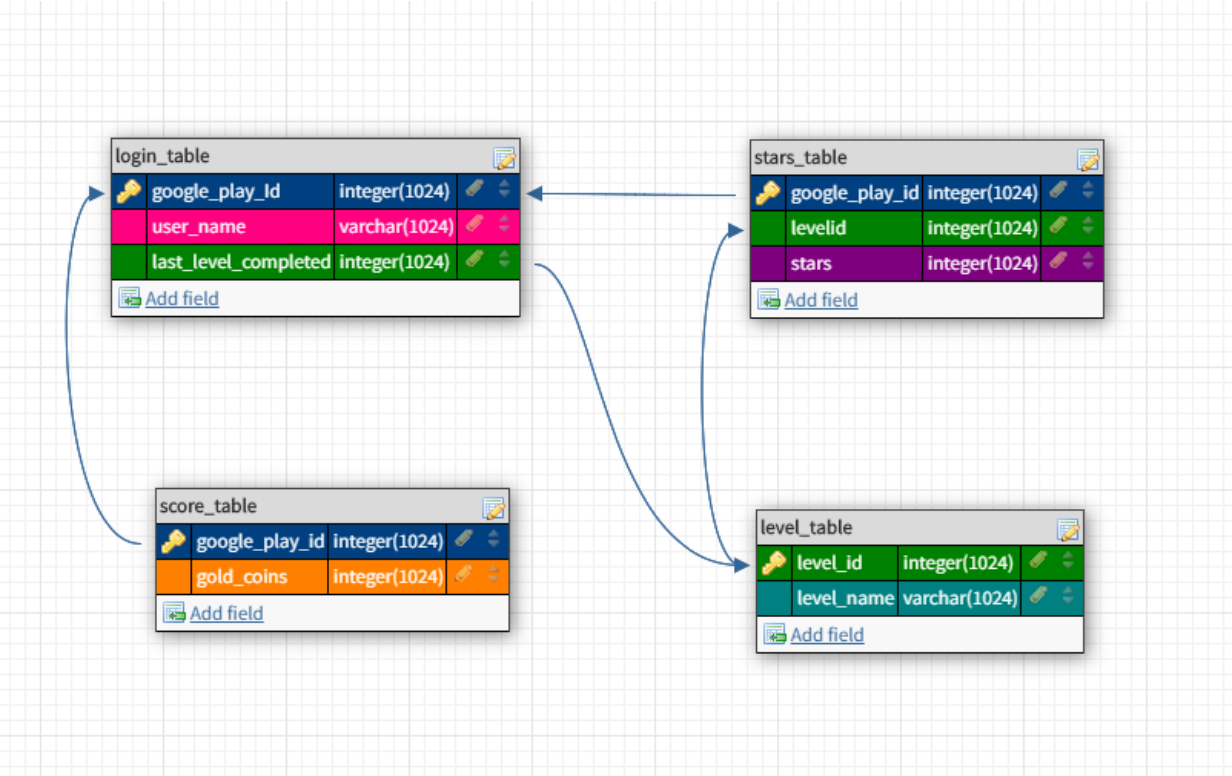

Fig 3: Database Design

Fig 4

Fig 5

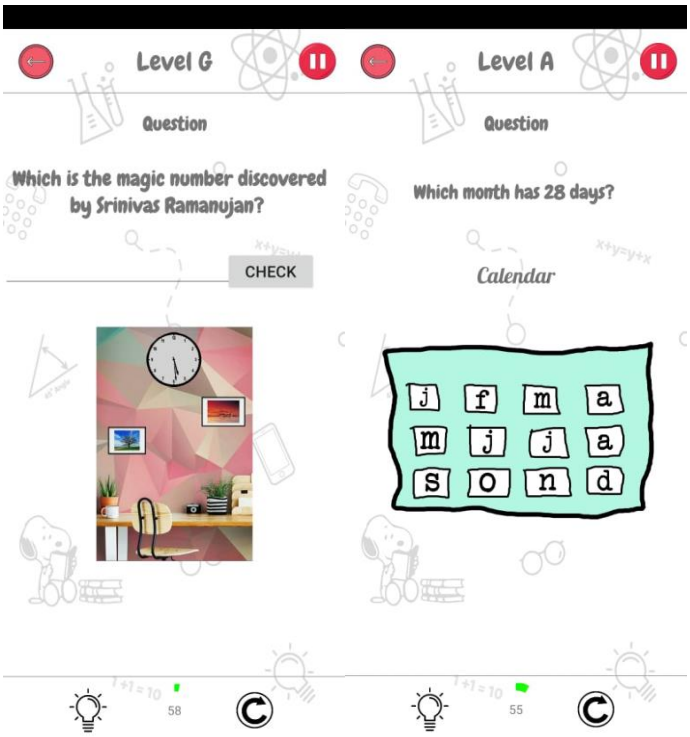

Fig 6

Fig 7

Figure 4 to figure 7 shows the screen capture of the game.

Game levels and descriptions are explained below:

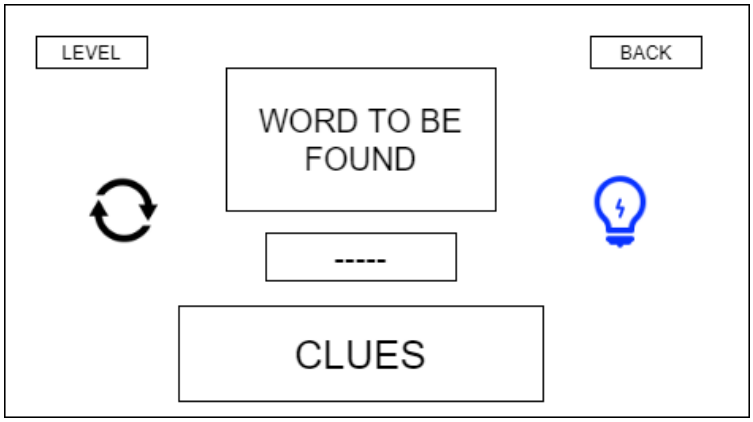

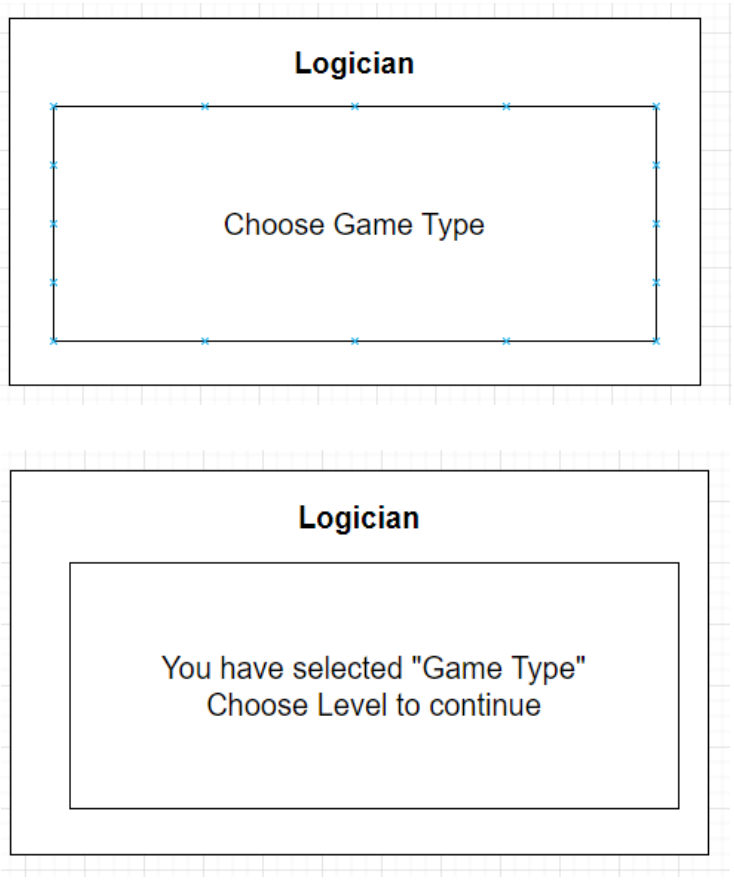
Logician
Choose Game Type
Logician
You have selected "Game Type"
Choose Level to continue

Figure 8

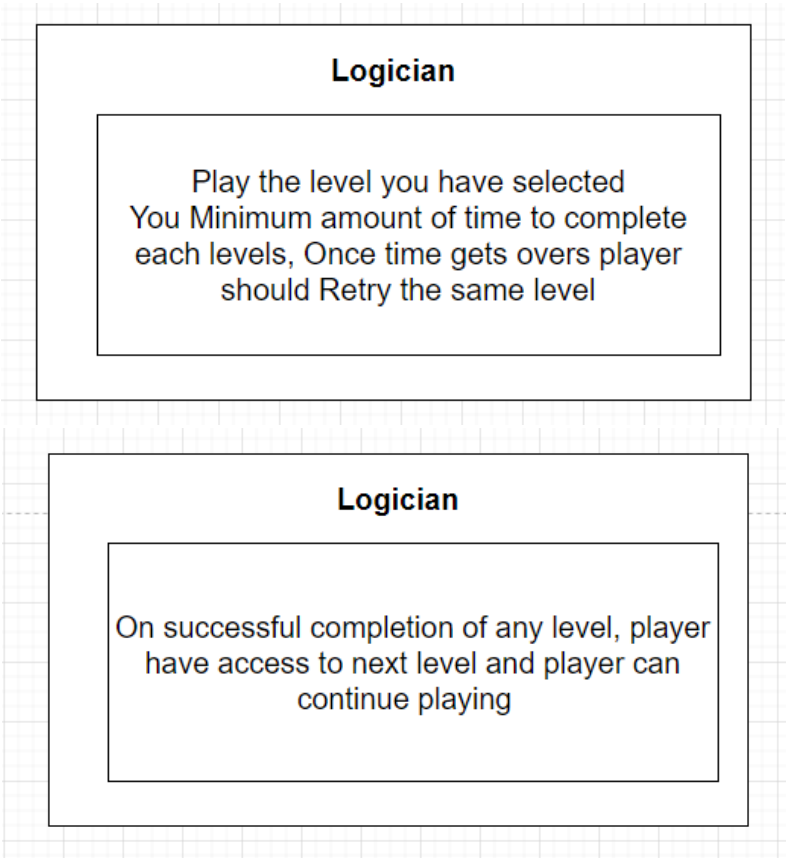
Logician
Play the level you have selected
You Minimum amount of time to complete each levels, Once time gets overs player should Retry the same level
Logician
On successful completion of any level, player have access to next level and player can continue playing

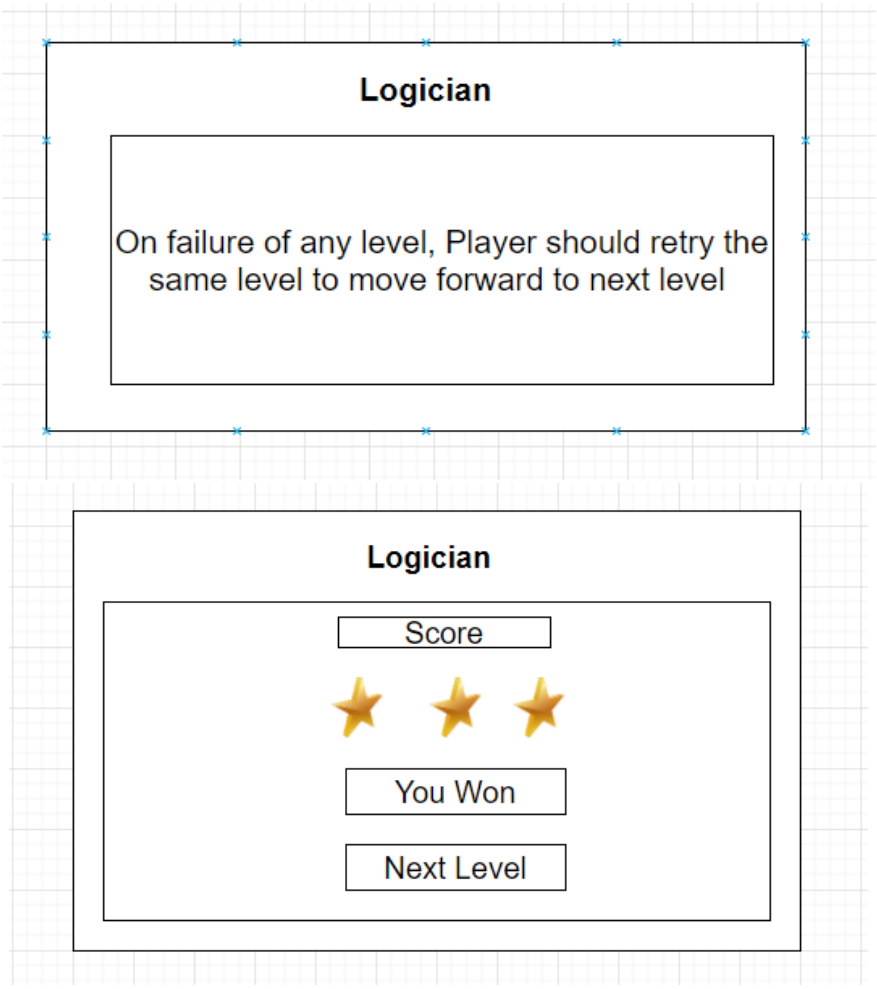

Figure 9:

Figure 10:

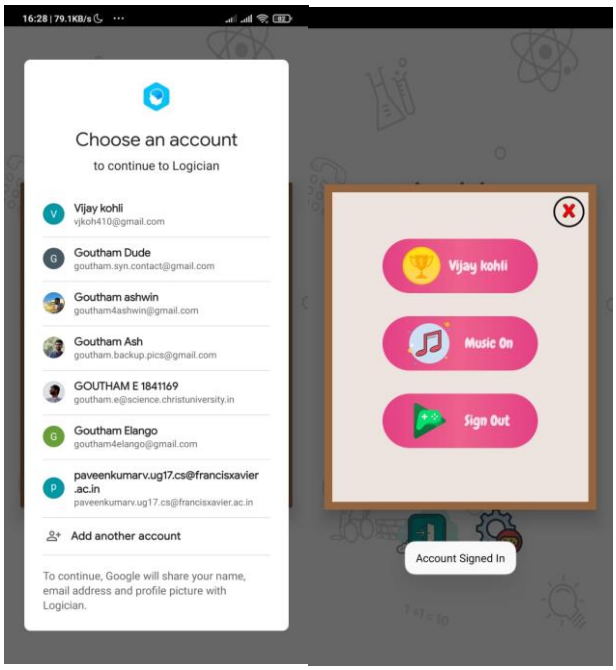

Fig 11: Users Sign-in Page

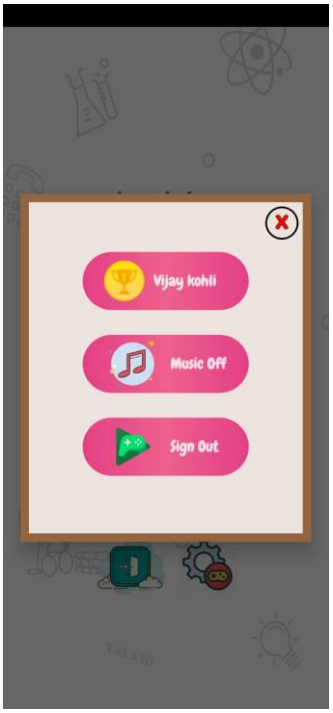

Fig 12: Settings Page

Fig 13: Modes Page

Fig 14: Riddles Page

Fig 15 IQ levels Page

Fig 16 Wordplay Page

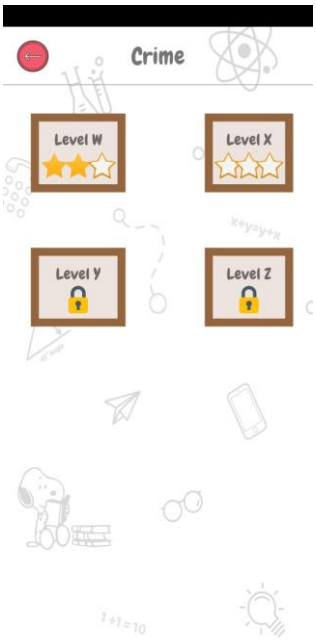

Fig 17 Crime scene Page

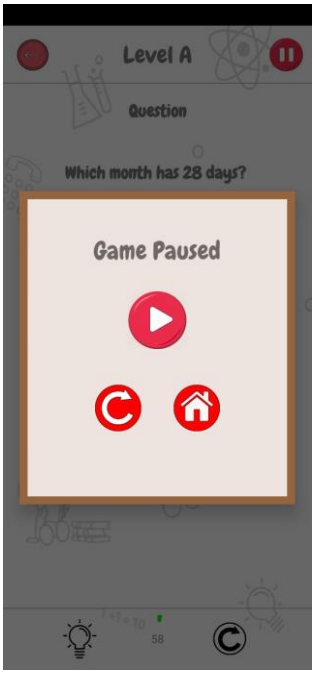

Fig 18. Game Pause Page

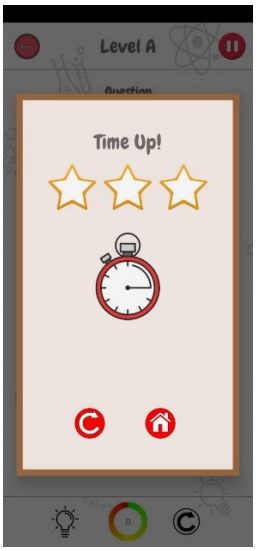

Fig 19 Time Up Page

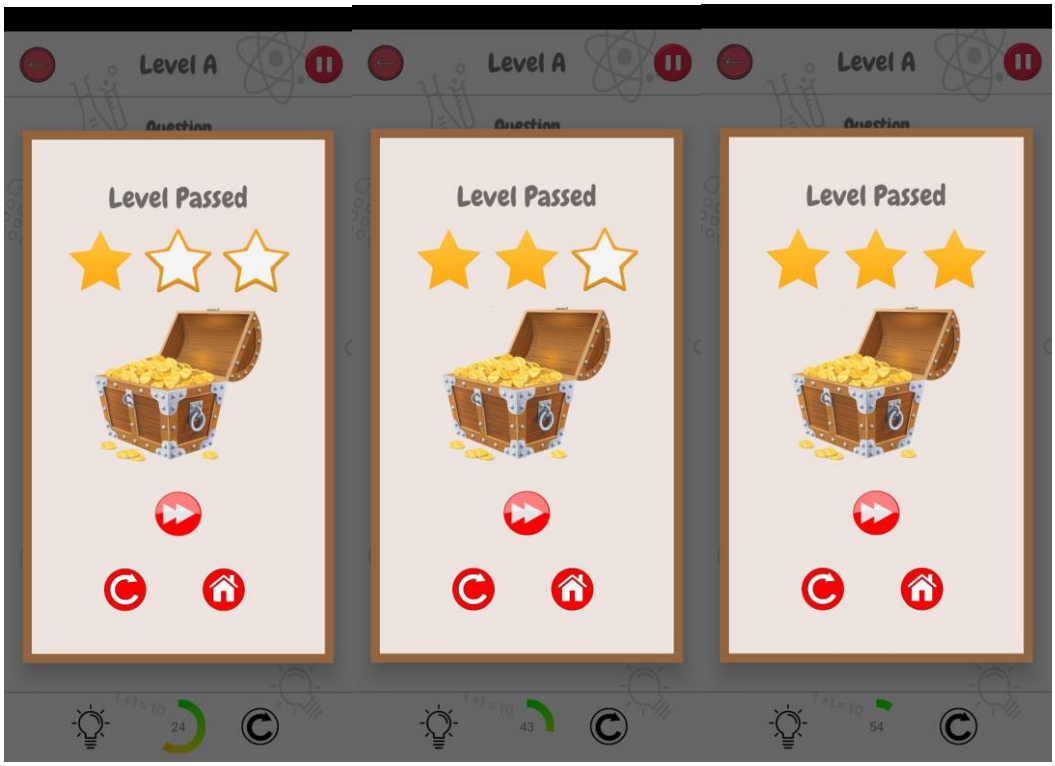

Fig 20: Scorecard Page

Crime scene level is after the wordplay level, so only after completed every wordplay level, the next level is accessible. For the same level, for every try, the start gets updated. Level B is locked till level A is completed.

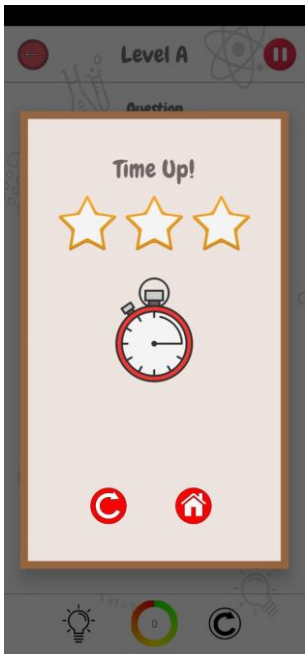

Figure 21: Levels cannot be attempted after the time limit of 60 seconds

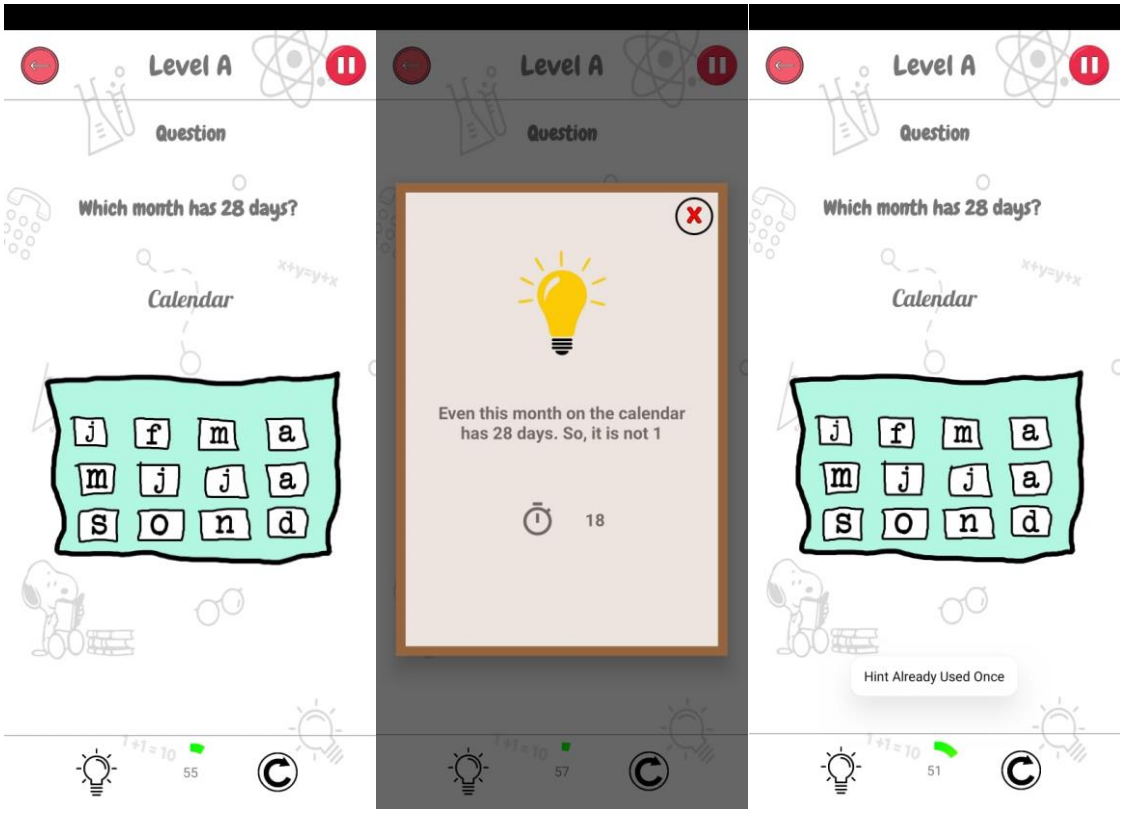

For this level, Level A, the hint is already used once, so it cannot be used for the second time.

Fig 22

Logician provides an elated experience to the player. It not just kills the time, but also helps to make involvement to use the logical skills. It serves its purpose to impress any type of logical games players as it has variety of ideas like riddles, IQ levels, wordplay and crime scene investigation.

5. LIMITATIONS and FUTURE ENHANCEMENTS

1) The application comprises of fewer levels (26 levels)
2) The questions are static and not automatically generated.

In future, we wish to develop the 2.0 version of the game with the following features:

1) Many other modes like puzzles, Rubik's cube, etc.
2) Addition of different avatars for the flow of the game with the character
3) Increase the number of levels and in different set of scenarios.
4) Storing the questions and retrieving it from the cloud, than storing the questions dynamically.

References

[1] Geurts, Bart. (2003). Logical reasoning. 01.

[2] Bronkhorst, Hugo,Roorda, Gerrit,Suhre, Cor, Goedhart, Martin,"Logical Reasoning in Formal and Everyday Reasoning Tasks", International Journal of Science and Mathematics Education, 10.1007/s10763-019-10039, Bronkhorst2020

[3] Bird, Lillian. "LOGICAL REASONING ABILITY AND STUDENT PERFORMANCE IN GENERAL CHEMISTRY." *Journal of chemical education* vol. 87,5 (2010): 541-546. doi:10.1021/ed8001754

[4] Nazan Sezen, Ali Bülbül,"A scale on logical thinking abilities, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume 15, 2011, Pages 2476-2480, ISSN 1877-0428,https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.04.131.

[5] Cresswell, Clio,Speelman, Craig P.,"Does mathematics training lead to better logical thinking and reasoning? A cross-sectional assessment from students to professors", DOI - 10.1371/journal.pone.0236153 Volume 15, Issue 7, 2020

THE IMPORTANCE OF ACTION RESEARCH FOR THE IMPROVEMENT OF WORKSHOPS AND THE DEVELOPMENT OF NON-VIOLENT COMMUNICATION[1]

Jelena Maksimović, PhD
Marija D. Đorđević
Department of Pedagogy, Faculty of Philosophy, University of Nis, Serbia

ABSTRACT

The advantages of workshops have long been recognized and are mainly used in non-formal education, but also as the dominant methodology of intervention programs and projects at the primary and secondary school level. However, workshops are increasingly found in formal work as well. Through action research, we wanted to determine the effects of workshops in higher, university education and at the same time to improve it. The paper presents a model of action research undertaken in order to improve educational practice. Two workshops on the topic of non-violent communication were designed, which also opened the possibility to use this teaching unit in order to develop the skill of non-violent communication, and not to remain only at the level of knowledge. Participants in this research were pedagogy students. In the first phase of the action research, the activities and contents of the first workshop were designed. In the second phase, a workshop was realized, and in the third, an evaluation by research tasks was performed, which aimed at further implementation and realization of the research model. The cycle was repeated once again, also very successfully. The results justified the expectations, the participants of the research stated more interaction and active participation than usual. The realized changes have stated that workshops can improve the educational process, although many more such workshops are necessary for acquiring the skill.

Keywords: action research, nonviolent communication, teacher researcher, workshops

INTRODUCTION

Peer violence is considered today a major social problem that must not be ignored. Various programs are being developed to prevent violence in schools. Participants in the school community are constantly searching for effective solutions. One of the solutions is the development of the way of dealing with conflicts in a constructive, non-violent way, which develops understanding, builds trust and in this process decomposes and redefines often unfounded assumptions about the intentions, needs and interests of all parties to the conflict (Vukosavljevic, 2000). Action research appears here as a successful context of examining the introduced change, in this case - developing the skill of nonviolent communication through workshop work.

On the other hand, serious problems in our education are noticeable. Pešikan and Ivić (Pešikan & Ivić, 2000) believe that new teaching methods are needed today, those that will better equip pupils and students with relevant knowledge and skills for future professional and private life,

[1] Prepared as a part of the project "Pedagogical Pluralism as the Foundation of the Education Strategy", financed by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia (No. 179036, 2011- 2021).

and which will definitely take place in significantly changed socio-economic conditions. It is necessary to change the position of pupils and students in the school context. Especially at higher levels of education, the emphasis is on a rather narrow part of the cognitive aspect of education, while other, important parts of the personality are neglected (eg socio-emotional aspect, creativity, etc.).

When we talk about improving the educational process, we usually mean a set of changes of a systemic nature, such as changes in the organization and management of the system, its financing, changes in standards and programs, etc. Those who have a legitimate right and means to influence the system as a whole - the educational authorities - are most responsible for such great and significant changes. However, it is very important to realize that substantial progress in education is actually taking place at the local level - in schools, classrooms, in contact between teachers and students. That is why the development of education depends on the teacher, as an expert who is able to introduce novelties in his work, to ask questions that others have not asked, to experiment, to take risks, to create new value, to announce and advocate their ideas (Stanković, 2013) . The traditional form of teaching in which the teacher is in a dominant position, and in which students are passive, is not suitable for acquiring skills, especially non-violent communication skills. Teachers today are aware of the need in education to innovate the teaching process, it is widely discussed, advice is given, many seminars are dedicated to it, but in reality, everything mostly remains on the idea and desire. In reality, changes in the teaching process are rare.

The tendency of teachers to change and improve their work in the classroom is influenced by the different needs of students, professional and personal needs of teachers, as well as the requirements of the school, educational system and modern society. However, the introduction, application and sustainability of innovations in educational practice is one of the biggest challenges for teachers. In this aspiration, it is shown that the application of innovative solutions in practice is more successful if some conditions are provided, such as sufficient time and a reflective approach to practice (Malinić, Đerić & Šefer, 2018).

Improving educational practice is possible by encouraging processes that not only change some aspects of the school system, but also create the preconditions for a fundamental change in the way of thinking and acting. Although it is an indisputable fact that all pedagogical research aims to improve educational practice, the specificity of action research is that the problems are identified and solved by teachers - practitioners (Maksimović & Banđur, 2013), ie respondents and researchers with varying degrees of participation participate in research. For many years, it was thought that scientific research did not involve involvement in the practice being researched. However, the need to change and improve existing practice today sees teachers as active participants in the research process, ie there is a need for pedagogical research to become part of the activities of teachers themselves (Stamatović, 2016). The need to conduct action research directs us, therefore, to the need to change the role of teachers in the educational process.

Believing that future pedagogues need non-violent communication skills, so it is desirable to work on training for conflict resolution and development of non-violent communication skills, we decided on action research that enables the implementation of changes with simultaneous feedback at each stage. The implemented change referred to workshop work as a rare form of work in formal education such as higher education.

CHARACTERISTICS OF ACTION RESEARCH

The basic intention of action research is to search for certain qualitative facts, to understand certain pedagogical phenomena, primarily in order to change, improve and concretely solve the problem of educational practice, as well as change the relationship between participants. Initiation of action research is always conditioned by dissatisfaction with the current context and striving for innovations, which should improve educational work.

Already in the name, two important components stand out - action and research. The activity is related to change, and research indicates an approach. Action research differs in its approach from classical research in the way in which the results of the application of techniques for data collection and processing are used (Stamatović, 2016). In that context, it can be defined as an individual or group examination of one's own practice in order to improve it, but also as a support and a way to empower teachers to solve important issues of their work and improve it. Action research is often linked to specific studies of the social situation conducted by those directly involved in the situation in order to improve it and clarify the quality of its understanding (Winter & Munn Giddings, 2001). Unlike other research, the main goal of action research is to improve practice.

Action research is organized in such a way as to enable every professional researcher, as well as every teacher and associate, to actively engage in the research process, starting from identification and formulation of research subjects, project development, data collection and processing, to interpretation of results and their application. in direct teaching (Maksimović, 2012; Lazarević & Banđur, 2001). Action research starts from the needs of the teacher who is the implementer of educational practice. At the heart of this research is action, and the data collected serves as feedback on the basis of which it is possible to adjust and change planned activities. Action research takes place as a spiral of the cycle of planning, action, observation and reflection (Stamatović, 2016). Once a researcher begins to make changes to the original research model, he must do so to the end, which allows him to discover which of the changes actually had a decisive influence on the results (Maksimović, 2012; Lazarević & Banđur, 2001). Thus, researchers change practice simultaneously with the conduct of research, change by learning and learn by changing.

ROSENBERG'S METHOD OF NON-VIOLENT COMMUNICATION

Dr. Marshall Rosenberg, psychologist, mediator, author and lecturer, based on the ideas of some other authors, developed (starting in the 1960s) an approach and method of nonviolent communication to encourage empathetic response to emotions, which encourages empathy instead of guilt. towards oneself and others. The method of nonviolent communication (NNC) is based on the theory that as human beings we have universal needs and that when we meet those needs effectively, then we experience positive feelings, such as joy, peace and contentment. When needs are not met, negative feelings such as frustration, anger, fear, etc. appear. (Nosek, Gifford & Kober, 2014). Rosenberg (1999, translated edition: 2002) proposes a 4-phase process that enables effective empathy and is also called compassionate communication ("language of compassion") and conflict management. The first step is observation: NNC requires separating observation from estimation. When we mix facts and estimates, others tend to hear it as criticism. The second step is to express feelings: NNK distinguishes between expressing real feelings and words and statements that describe thoughts, judgments, and interpretations. The third step is to express the need: NNC requires recognizing the roots of our feelings. What others say may be a stimulus, but not the cause of our feelings. The fourth step is to make a request: NNC teaches us to avoid vague, abstract or ambiguous formulations and we take care to use the language of positive action by expressing what we ask

for, not what we do not ask for. The four components of the NQF can be applied in two ways: to be honest or to accept others empathetically.

According to Rosenberg (2002), nonviolent communication is a philosophy of living, and communication skills are an integral part of it. NNK is also a reminder that allows us to focus our attention on where we are most likely to get what we want. NNC teaches us how to change the way we express ourselves and hear others. Instead of being ordinary, automatic reactions, our words become conscious responses, firmly based on awareness of what we perceive, feel and want. With NNK, we manage to hear our true needs, as well as the needs of others, which improves our ability to remain humane, even in challenging situations. Humanity is an important feature of the profession of pedagogue, as well as tolerance, respect and understanding of others, so the development of non-violent communication skills is a very important factor in training pedagogy students for future vocations.

The pedagogue is a significant link between teachers, students and parents as well as the school administration. If future pedagogues adopt the values and skills of non-violent communication, we can rightly expect that in the near future they will be transferred and reflected on all relationships that exist in the school environment and other places where pedagogues work. The quality relationship that is formed between pedagogues, teachers and students has a positive effect on creating optimal conditions for the growth and development of each child, on the development of a responsible, creative, empathetic and tolerant person, without prejudices, as well as achieving

WORKSHOP WORK IN EDUCATIONAL PRACTICE

Workshop work is an interactive, participatory method of work designed to help people learn something new or develop certain skills through the exchange of experiences. According to Brooks-Harris and Stoke-Ward, the workshop means work, and these authors emphasize the different emphases of the workshop, the most important being: problem solving, skills development, knowledge acquisition, change, self-awareness and competence development (Brooks-Harris, Stock-Ward, 1999 : 3). The workshop as a form of educational work implies that all present actively participate in the learning process. The notion of student activity is understood here in the light of the Piagetian notion of active construction of knowledge and Vygotsky notion of joint activities, ie - construction of knowledge of students and teachers within the asymmetric interaction in teaching (Pešikan and Ivić, 2000). The acquisition of different competencies is achieved through joint work and contribution, including both leaders and all participants in the process.

Although workshop work is recognizable in non-formal education, it is increasingly found in formal education as well. Workshops are a new form of teaching, especially in colleges and universities. They represent a modern form of interactive learning and teaching that is aimed at the participant in order to develop his skills and / or strengthen sensitivity to certain problems. The workshops prove successful in a specific form of group interaction - circular communication: participants are placed in a circle so that everyone can see everyone, and the leader / trainer encourages and facilitates the exchange of participants' experiences. Workshops often seem like a relaxed, perhaps uncontrolled set of activities, which does not have its own goal and tasks, but still each workshop is based on a pre-prepared scenario (Janković & Kovač-Cerović, 2002). Workshops focus on the process, not on the outcome or outcome of the process. They motivate participants to cooperative learning.

Recognizing the importance of workshop work, we wanted to examine the effects of various features of workshop work in the function of improving educational practice. At the same time, action research was launched with the aim of developing the skill of nonviolent communication

in pedagogy students, aware that the skill is not developed by silent and passive listening to lectures, but by active participation and reflective practice.

METHODOLOGICAL FRAMEWORK OF RESEARCH

When initiating action research, we first start from the initial values of research that provide action guidelines to clear researchers. In this research, they are: workshop work, cooperation, collaborative learning, reflection, non-violent communication, self-confidence, improvement of educational practice.

Action research is an expression of the desire for change, for the introduction of a novelty, due to dissatisfaction with the current situation and the desire to improve and enhance the existing one. It always arises in the context of change, as an attempt to solve certain problems and practical issues. In our case, it is a question of wanting to improve educational practice, through the application of workshop work, so that the problem can be expressed by the question: does the application of workshop work improve educational practice?

The subject of this model of action research is to examine the effectiveness of workshop work in practice. As workshop work implies student interaction, the research also seeks to improve cooperation among students, their mutual communication, as well as activity, reflective thinking and self-confidence of each student, given the fact that students are not involved in the regular teaching process. they are not communicative enough and do not think about what they are learning in class to the extent that they would be able to apply the newly acquired knowledge in everyday life.

We are trying to move from the framework of traditional teaching to the model of action research, with the goal of acquiring skills (non-violent communication). Considering the formulated research problem, we have set the following goals of this model of action research: (1) Improving educational practice; (2) Improving workshop work (3) Encouraging cooperation and developing communication skills among students; (4) Research of the possibilities of application of workshop work and action research in the improvement of educational practice.

Tasks and hypotheses of action research are not set and determined definitively, but are "built", changed and shaped according to the conclusions of the participants during the research itself. The tasks we formulated in the form of questions that helped us identify research phenomena are as follows:

(1) What are the reactions of students to this way of working?

(2) Does the application of workshop work improve student cooperation?

(3) Does the application of workshop work encourage student communication?

(4) Does the application of workshop work contribute to the development of positive characteristics, attitudes and the adoption of a positive model of student behavior?

(5) What are the didactic values of workshop work preferred by students?

(6) Does the application of workshop work contribute to the improvement of teaching?

Action research is usually guided by the intention of teachers to improve their own practice in teaching a particular subject in working with a specific group of students (Maksimović & Banđur, 2013). Thus, the participants in the research here were students of the second year of pedagogy, the 2019/2020 school year. year, a total of 31. The sample is suitable, given that the leader of the action research is the current implementer of exercises in the subject within which classes the action research was conducted.

Of the procedures and instruments for data collection, observations with descriptions of phenomena, testing and surveys were performed. In addition, an informal interview with students is planned after each workshop in order to provide feedback, in order to find out what the students in the class liked, what they would like to do at the next workshop (and every next class), and according to what they have resistance, you need to change. For the purpose of evaluating the work, after each workshop it is planned to use short questionnaires intended for students. The evaluation sheets consisted of 8 mostly open-ended questions (eg do you think you remembered more in this class than usual?) And several questions with offered answers (eg in this class I was: 1. bored, 2. interesting, 3. very interesting). The units of content were: interesting in class, active more than usual, remembered more in this class than usual, advantages of workshop work, acquired skills applicable in practice. The processing of qualitative data referred to the analysis of the content obtained from interviews and observation notes, observation diaries and anecdotal notes. Since this is a small sample, the basic statistical procedures were used for the processing of quantitative data: scoring, percentages, average measures and tabular representations.

PHASES OF ACTION RESEARCH

At the beginning of each research, we start from a plan. In action research, however, this plan can and should be refined during project implementation.

Reflection and planning phase. In the conditions of "classical" teaching with frontal form of work imposed by the classroom layout, students' communication is reduced to extracurricular activities and breaks between classes, which is why they do not have the habit or developed the need to cooperate and work together on different tasks. In addition to this, the existing practice is conditioned by the large number of students in the group, which often results in the transfer of knowledge in the form of teaching instead of engaging students and actively gaining knowledge.

Action phase. The first workshop was designed in such a way that all participants sat in a circle. She started by explaining this change and all the other changes below, followed by a short test aimed at bringing them into different situations and recognizing the need to develop non-violent communication skills, which is the topic of the workshop. After presenting this skill, using the brainstorming technique, students are invited to list a feeling for the purpose of expanding the vocabulary of feelings. The explanation of each step of the NNC was accompanied by exercises - oral testing of students. In the end, the students were divided into pairs, and they came up with situations that they presented to everyone through a role play, in order to practice and determine their knowledge. The second workshop was designed based on the effectiveness of the first.

Evaluation phase. For the purpose of formative evaluation, a reflective observation of a sample of exercises from general pedagogy was realized, as well as a survey of students' opinions on the changes made.

FORMATIVE EVALUATION OF THE EFFECT OF WORKSHOP WORK

By analyzing the data obtained by evaluating the effects of workshop work according to the opinion of the participants (students), we obtained quite expected - positive results. After the first workshop, which was attended by 31 participants, the opinions of students obtained by filling out evaluation sheets that were anonymous, show that students in the first workshop were mostly interesting (64.5%), even a third - very interesting (32.3%)), while only one respondent stated that he was bored (the same respondent generally answered all questions in the negative). When asked how active they were in class, the majority answered - medium (71%), and a quarter - complete (25.8%).

Based on the students' answers to the question what they liked most about participating in the workshops, it was determined that most of them answered that they liked the interaction and involvement of all members in the discussion, and many pointed out the seating schedule as a key moment - "openness and a way of sitting that encourages communication. " A small number of them pointed out group work and conversation (debate / discussion), ie satisfaction with the fact that (according to them) "everyone was active". The answers that were also on the evaluation sheets also speak about the advantages of workshop work, and they should be pointed out: free conversation during classes, story about feelings, "said in an interesting way", "easier to remember through interaction", "good explanation of examples "", "We were more connected as a group", "the majority who do not speak spoke".

When asked if they think they remembered more in this class than usual, the majority of students answered in the affirmative (90.32%). This could also build on the aforementioned benefits of workshop work. Apart from one student, the other 30 students stated that they would like to continue to acquire knowledge in this way, through workshops. Also, almost all (90.32%) agreed that this way of working more confidently acquires skills and develops self-confidence.

As the first workshop proved to be very successful, the second workshop was very similar to the first one. It kept the structure, ie the circular schedule of students, since a large number of students saw this schedule as an important change and a significant factor in the efficiency of the workshop. This time, the interaction was provided by a role play in which students tested their newly acquired knowledge of nonviolent communication skills.

After the second workshop, which was attended by 23 participants, by evaluating opinions through evaluation sheets, we again got very positive results. The analysis of the data shows that the students at the second workshop were mostly interesting (73.91%), and a quarter of the students - very interesting. Students mostly think that they were moderately active in this (second) class (60.87%), and a third of students think that they were fully active.

Except for one student, all other students answered in the affirmative to the question of whether they like this way of working. When asked what they liked most about this paper, the most common answers were: "everything" and "everyone's involvement". Other answers are similar to those in the first workshop - students pointed out various advantages: closeness due to the way of sitting, more pleasant atmosphere, debate, discussion, topic discussed, conversation, examples and the like.

At the second workshop, as well as at the first, the majority of students (91.3%) think that they remembered more than usual. Everyone (except one) would like to continue to acquire knowledge in this way, through workshops. The majority of students (86.96%) believe that this way of working gives them safer skills and develops self-confidence. In the end, a large number of students (95.65%) agreed that they could apply the learned skill in everyday life situations.

Based on the students' answers, we came to the following conclusions: the students actively participated and that is what they like the most. Students who otherwise passively attend classes were now involved and satisfied with the new, more intimate, atmosphere. Students find it desirable to work in this or a similar way otherwise. Workshop work improves cooperation among students, makes them feel like a community. Students believe that the crucial factor in the workshops is the setting of sitting in a circle that creates closeness. If we take into account that the students in the workshop classes were motivated to work and more active than usual, it can be concluded that the tried and tested workshop work in the classes brought obvious changes. We assume, therefore, that the application of workshop work in other classes would provide better results.

CONCLUSION WITH DISCUSSION

Recognizing the need to innovate educational work with students, as well as the need to improve communication among students, and the development of their nonviolent communication skills, the research aimed to examine the effectiveness of workshop work in practice and its simultaneous improvement. During the research process, continuous feedback was recorded, ie a formative evaluation was conducted in order to discover the effect of the changes that were introduced in the educational work. The results of evaluation (through evaluation sheets at the end of classes and periodic testing of acquired knowledge and understanding) and experience gained during the research process indicate the importance of innovating educational practice by introducing workshop work, increased student activity through workshop work, the ability to develop communication skills in formal education classes, as well as the great importance of action research.

Research has shown that workshop work improves teaching by activating participants, improving communication and collaborative relationships, and enabling experiential learning. Students think that the new way of working remembers them more than usual, and they would like them to acquire knowledge in this way in the future, through workshops. Students also believe that through workshop work they acquire skills more confidently and develop self-confidence.

This research has yielded a wealth of useful information and constructive suggestions and solutions. It turned out that it is possible to introduce certain innovations in the educational process and for their outcome to be positive. However, it should not be expected that by introducing a new form of work, students will be able to quickly and efficiently develop the skill of nonviolent communication. The skill takes time and great motivation, but workshop work is one of the suitable ways to develop it.

It is therefore necessary to educate all future and current professionals about the importance of their professional development, to expand their knowledge in the field of research, both empirical and action, workshop work, feasible even in the context of formal education, in order to overcome and eradicate mold and schematism.

However, the conducted action research should be viewed in the context of research limitations, because it leaves us with questions: whether the change in student behavior will persist and have long-term effects, or whether long-term application of workshop work could have equally strong effects on activity and student cooperation? In other words, did the change itself cause enthusiasm, would any other change in work cause identical (or greater) enthusiasm and activity of students? Also, can more classes / workshops dedicated to practicing skills such as non-violent communication lead to the possibility of integrating new skills into the way of life, to improving social skills in general and skills of solving interpersonal problems? These questions can be answered with new research, because action research is not the end of a process, but a new beginning for further research, and this research calls for new action research, while improving educational practice.

LITERATURE

Brooks-Harris, J. & Stock-Ward, S. R. (1999). *Workshop – Designing and Facilitating Experimental Learning.* London: SAGE Publications.

Bulatović, A. (2016). *Od igre do stvaralaštva: Didaktičke igre za decu u godini pred polazak u školu.* Novi Sad: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača.

Vukosavljević, N. (2000). *Nenasilje: priručnik za treninge iz nenasilne razrade konflikata: za rad sa odraslima*. Sarajevo: CNA, Centar za nenasilnu akciju.

Đerić,I., Malinić, D. i Šefer, J. (2017). Kako unaprediti proces inoviranja u školi. *Inovacije u nastavi*, 30(4), 1-13.

Janković, S. i Kovač-Cerović, T. (2006). Osnovne pretpostavke radioničarskog rada; U B. Jovanović (prir.), *Teorijsko-metodičke osnove građanskog vaspitanja* (367-387). Jagodina: Učiteljski fakultet.

Lazarević, Ž. i Banđur,V. (2001). *Metodika nastave prirode i društva.* Jagodina-Beograd: Učiteljski fakulteti u Jagodini i Beogradu.

Maksimović, J. (2012). *Akciona istraživanja u pedagoškoj teoriji i praksi*. Niš: Filozofski fakultet.

Maksimović, J. i Banđur, V. (2013). Savremena akciona istraživanja i metodološko obrazovanje nastavnika refleksivnog praktičara. *TEME*, 37(2), 595-610.

Maksimović, J. i Mančić, D. (2013). Akcijska istraživanja u funkciji prevencije vršnjačkog nasilja. *Metodički obzor*, 8(17), 59-70.

Nosek, M., Gifford, E., & Kober, B. (2014). Nonviolent Communication training increases empathy in baccalaureate nursing students: A mixed method study. *Journal of Nursing Education & Practice*, 4(10), 1-15.

Pešikan, A. Ž., i Ivić, I. D. (2000). Interaktivna nastava - aktivno učenje kao vid osavremenjavanja nastave. *Nastava i vaspitanje*, 49(1-2), 160-172.

Rozenberg, M. (2002). *Jezik saosećanja*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Stamatović, J. D. (2016). Primena akcionih istraživanja u procesu samovrednovanja rada nastavnika. *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta, Užice,* 19(18), 33-44.

Stanković, D. (2013). *Nastavnik kao istraživač - priručnik za nastavnike.* Beograd: Razvionica - projekat podrške razvoju ljudskog kapitala i istraživanju - opšte obrazovanje i razvoj ljudskog kapitala.

Winter, R. & Munn-Giddings, C. (2001). *A Handbook for Action Research in Health and Social Care.* London: Routledge/Taylor&Frances.

OVERVIEWS OF THE SCHOLARS' ON PERIOD POVERTY ISSUES IN MALAYSIA: A PRELIMINARY STUDY

Latifah Abdul Majid
Senior Lecturer at National University of Malaysia (Malay: Universiti Kebangsaan Malaysia, abbreviated as UKM)
Nurul Suhaida Ibrahim
Ph.D. student at National University of Malaysia (Malay: Universiti Kebangsaan Malaysia, abbreviated as UKM)

ABSTRACT

Currently, period poverty is a global issue affecting communities that do not have access to safe, hygienic menstrual products, which often result in them missing school, as well as job opportunities. Scholar says that period poverty does not only exist in countries like Nepal, Bangladesh and India but also among females that living in Malaysia. This period poverty experienced by villagers was not only limited to constraints in purchasing sanitary towels but also included a lack of knowledge on the menstrual cycle, access to sanitary infrastructure and privacy. Even though the world is now full of modernity and technological prowess, there are still people that are unable to access the basic information about the menstrual cycle and how to manage it. While the management and understanding in disposing of the waste of menstrual management materials are very important parts of their life. Although period poverty is a global issue but in Malaysia, the research about this was very little. The objective of this article is to look into details into these issues and provide a piece of scientific evidence about the period poverty. The results of this study can be used in resolving the issue of period poverty. There are four basic elements that have to be addressed, namely access to sanitary products, menstrual knowledge and education, access to sanitary infrastructure, and privacy to change sanitary pads. This study would help researchers to obtain accurate information about the problems that occur and the appropriate action can be given to solve this problem especially for those affected in facing this period poverty.

Keywords: Period poverty, menstrual, hygienic, management

CHALLENGES OF INTEGRATING GOOGLE APPS IN TEACHING AND LEARNING IN NAXAYTHONG UPPER SECONDARY SCHOOL, VIENTIANE CAPITAL, LAOS

Soulichanh Luangsombath
Naxaythong Education and Sports Office
Daovy Pongpanya
Champasack University
Phonesouda Vongthong
University of health sciences
Thiphachanh Nouthaphone
Champasack University
Bounmy Phalychan
Champasack University
Sitsanou Phouthavong
Savannakhet University
Bounsong Sorkermany
Champasack University
Somphien Mahaphom
Champasack University

ABSTRACT

This study aims to find out types of Google Apps integrated with learning and teaching, identify the challenges of integrating Google Apps in teaching and learning, and identify perceptions' teachers toward Google Apps integrated into learning and teaching. This study used a quantitative methodology to collect and analyze data from all respondents. The target group of the study consisted of 30 teachers. The Survey was created on QuestionPro.com to simplify survey analysis with a full set of analysis tools and self-reporting capabilities. The study found that 19.81% of total participants mentioned that Gmail is mostly used to send and receive the file. It increases the convenience of communication. Google form also applied to construct online test/quiz when it complete teachers could send a link directly to students. 16.98% mentioned Google drive is the best storage of files. They can save and share files with receivers. Incorporating technology into instruction would encounter challenges when there is an insufficiency of financial support resources for technology integration. Budget scarcity of school contributed to the motivation of using technology (mean 3.53). Lack of opportunity to participate in technology training resulted in difficulties to implement lesson content to the technology platform. They revealed they lack pedagogical models on how to use technology for learning and teaching (mean: 3.51). Additionally, poor technical and physical infrastructure distribution to classrooms met challenges when they are unsuitable allocation (mean: 3.48). The inefficiency of teachers' technical knowledge to prepare materials based on technology and the insufficient number of computers for teachers and students likely caused technology integration (mean: 3.46). Google Forms allows to construct online quiz/test (mean: 3. 86). They said technology integration increases my experience of using new software or tools on the computer. Also, Google classroom saves time and effort by doing and submitting assignments electronically (mean: 3.73). Google Apps allow to install of gadgets from Add-Ons to increase efficiency in teaching (mean: 3. 65)

Keywords: Google Apps. Technology integration, Technology savvy, Online learning and teaching

VAN GÖLÜ HAVZASI'NDA EVSEL ATIKLARIN YARATTIĞI ÇEVRE SORUNLARI

Dr. Öğr. Üyesi Rıfkı SINDIR
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
Orcid id: 0000-0003-4723-5184
Prof. Dr. Orhan DENİZ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
Orcid id: 0000-0001-8882-1855

ÖZET

Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan Van Gölü Havzası, yaklaşık 16000 km²lik bir drenaj alanıyla Türkiye'nin en büyük kapalı havzalarından birisini oluşturmaktadır. Oldukça yüksek bir konumda yer alan havzanın en alçak noktası (Van gölü yüzeyi) bile 1650 m civarında bir yüksekliğe sahiptir. Havzayı çevreleyen dağlık alanlarda yükseklik yer yer 4000 metreyi bulmaktadır. Böylesine yüksek bir alanda bulunması nedeniyle havzanın içinde yer alan Van Gölü Kıyıları ile çevresindeki yüksek dağlık alanlar arasında belirgin iklim farklılıkları görülmektedir. Göl kıyısında ılıman, kıyı gerisindeki dağlık alanlarda ise karasal iklim görülmektedir. Havzada 12 adet daimî akarsu bulunmakta ve bu akarsular göle bir yılda yaklaşık 2,5 km³ su taşınmaktadır. 2020 yılı TUİK verilerine göre havzada yaklaşık 1.000.000 nüfus bulunmakta ve bunların yine yaklaşık % 77'si yerleşmeye daha uygun olması nedeniyle akarsu boyları ve göl çevresindeki kıyı ovalarında yaşamaktadır. Bölgedeki tarımsal faaliyetlerde yine bu kıyı ovaları üzerinde yoğunlaşmış durumdadır. Gerek doğal, gerekse antropojen süreçlerle en fazla çevresel bozulma ve kirlenmeler de göl çevresindeki kıyılar ve akarsu boylarında görülmektedir. Havzadaki 11 kent merkezinin 6'sı Van gölü kıyısında 3'ü ise göle boşalan akarsu üzerinde yer almaktadır.

Çalışma alanında çevre kirliliğine neden olan evsel atıkların başında katı ve sıvı atıklar gelmektedir. Hazadaki kentlerin tamamında evsel katı atıklar, kent dışında vahşi depolama yöntemiyle bertaraf edilmeye çalışılırken, sıvı atıklar özellikle kıyı kentlerinden (Van, Tatvan, Ahlat, Adilcevaz, Erciş, Muradiye, Gürpınar ve Gevaş'da) ya arıtılmadan veya kısmen arıtılarak Van Gölüne deşarj edilmektedir. Bu durum, havzada önemli ölçüde su ve çevre kirliliğine yol açmaktadır.

Bu çalışmada, Van Gölü Havzasındaki evsel atıkların yarattığı çevre sorununun boyutlarının ortaya konulması ve yapılacak önerilerle konuya ilişkin politika geliştirilmesine katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimler: Van Gölü havzası, evsel atıklar, su kirliliği

POLLUTION PROBLEMS CAUSED BY DOMESTİC WASTE IN LAKE VAN BASIN

ABSTRACT

Lake Van Basin is located in East Anatolian Region, Turkey. With 16000 km² of drainage area, it is one of the largest closed basins. The basin is located fairly high: height reaches 4000 m at its surrounding mountains. Even ıts lowest point is at approximately 1650 m. As a result of ıts high location, there is a climate difference between the basin's surrounding mountains and coastal areas of Lake Van in the basin. Whereas we see temperate climate on the coastal areas, there is terrestrial climate on the mountain areas. There are 12 constant streams on the basin, and they carry 2,5 km³ of water to the lake a year. According to 2020 TÜİK data, nearly a million people live in the area and 77% of these people live near streams or coastal plains because of their convenience. Agricultural activities on the area is also mostly on coastal plains. In addition, environmental pollution is seen in mostly coastal areas and along the streams because of both natural and anthropogenic processes. 6 of 11 city canters in the basin are located. On the coasts of Lake Van and 3 of 11 city centers are located along streams which are pointed towards the lake.

Household waste which is causing pollution on the working site is mostly of solid and liquid waste. In all cities in the basin, solid waste is being tried to eliminate by wild storage methods outside of the cities, whereas liquid waste is mostly eliminated by dumping it to Lake Van without decontamination or partly decontamination from coastal cities (Van, Tatvan, Ahlat, Adilcevaz, Erciş, Muradiye, Gürpınar, adn Gevaş). This situation causes an important problem of water and environmental pollution.

In this study, it is aimed to reveal extent of pollution problem by household waste in Lake Van Basin, and contribute to strategies about the subject by suggestions to be made.

Key words: Van Lake Basin, domestic waste, water pollution

INTERNATIONAL MIGRATION IN THE KELAA -SRAGHNA REGION: ITS DETERMINANTS AND CHARACTERISTICS

Rhita Elmezouari Elglaoui
Lakhlakh Rachida
[2]University Cadi Ayyad, Faculty of Lettres and Human, Geography, MARRAKECH, MOROCCO

ABSTRACT

The international migration has passed through the Kelaa -Sraghna Province in a chronological phase, similar to the other regions of Morocco, and in order to understand the phenomenon of international migration, in this area it is first necessary to take note of all its aspects, parts and components.

Each of the elements of the studied phenomenon is included in the corposants of its system, on this methodological basis, we will in this article define the characteristics and advantages of international migration in the province of Kelaa -Sraghna, because it is a phenomenon surrounded by several characteristics, some of which are related to the immigrant and his environment as a major part in the phenomenon, and others are related With the migration itself and understanding all these characteristics, for formed an integrated picture of the system of international migration in the field of research, by answering a series of questions, including: What are the socio-demographic characteristics of international migrants? What are the reasons for their migration?

Methodology: We have combined historical approach to the phenomenon of international migration in the province and the statistical approach, based on the field questionnaire from which we extracted graphs, in addition we visited to the research field.

Keyswords: Province of Elkelaa-Sraghna - characteristics and advantages of international migration- socio-demographic characteristics of international migrants.

BOŞANMANIN TOPLUMA YANSIMALARI

Yüksek Lisans Öğrencisi Emine SOYDAN
Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Orcid id: 0000-0002-0269-8890
Doç. Dr. Kübra KÜÇÜKŞEN
Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Orcid id: 0000-0001-9248-9541

ÖZET

Bu çalışmanın amacı boşanmanın toplumsal yansımalarını araştırmaktır. Modernleşme ve sanayileşmeyle birlikte yaşanan toplumsal değişim ve dönüşüm birçok soruna neden olmuş, aile bu sorunlardan en fazla etkilenen kurum olmuştur. Aile, toplumda var olan değerlerin öğretildiği ve ileriki kuşaklara iletildiği temel kurumdur. Tarihsel süreçte tüm toplumlar, evlilikleri teşvik etmiş, boşanmaları ise hoş görmeyerek daha çok zorlaştıran kurallar belirlemişlerdir. Boşanma olgusuna yönelik toplum tarafından oluşturulan olumsuz tutumda, kültürel değerlerin etkisi bulunmaktadır. Boşanma sadece boşanan bireyleri değil, ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları ile doğrudan topluma da etki eden sosyal bir sorundur. Araştırmada önemli bir sorun haline gelen boşanmanın, topluma yansımaları ve toplumdaki olumsuz etkilerinin neler olduğu araştırılmıştır. Literatür taranarak elde edilen sonuçlara göre boşanma, toplumda sosyal, kültürel, ekonomik, demografik ve psikolojik birçok probleme neden olmaktadır. Genel anlamda boşanma, toplumda geri dönüşü olmayan uzun vadeli sorunlar meydana getirmektedir. Boşanmanın topluma yönelik olumsuz etkileri; aile kurumunun yapısının zayıflaması, çocukların sağlıklı aile ortamından uzak yetişmesi, dini uygulamaların ertelenmesi ve azalması, çocukların öğrenebilme becerilerin ve eğitimdeki kazanımlarının azalması, ailedeki toplam gelirin azalması ve intihar da dâhil olmak üzere duygusal ve zihinsel rahatsızlık yaşayan bireylerin artmasıdır. Toplumda psikolojik sorunları olan bireylerin sayısının artması suçluluk ve ahlaki sorunları da beraberinde getirmiştir. Yine boşanma ile birlikte toplumsal değerler ve kültürel yapı zarar görmeye başlamıştır.

Anahtar kelimeler: Aile, evlilik, boşanma, boşanmanın topluma etkisi,

REFLECTIONS OF DIVORCE ON SOCIETY

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the social reflections of divorce. The social change and transformation experienced with modernization and industrialization have caused many problems, and the family has been the institution most affected by these problems. The family is the basic institution in which the values existing in the society are taught and transmitted to the next generations. In the historical process, all societies have encouraged marriages and set rules that make divorce more difficult by not tolerating them. Cultural values have an effect on the negative attitude created by the society towards the divorce phenomenon. Divorce is a social problem that not only affects the divorced individuals, but also directly affects the society with its negative consequences. According to the results obtained by scanning the literature, divorce causes many social, cultural, economic, demographic and psychological

problems in society. In general, divorce creates irreversible long-term problems in society. Negative effects of divorce on society; The weakening of the structure of the family institution, the growing up of children away from a healthy family environment, the delay and decrease in religious practices, the decrease in children's learning skills and educational attainment, the decrease in total income in the family, and the increase in individuals experiencing emotional and mental disorders, including suicide. The increase in the number of individuals with psychological problems in society has brought guilt and moral problems. Again, with the divorce, social values and cultural structure began to suffer.

Key words: Family, marriage, divorce, the effect of divorce on society

GİRİŞ

Aile, toplumda var olan değerlerin rafine edildiği ve bu değerlerin ileriki kuşaklara iletildiği temel kurumdur. Toplumun devamlılığı ve yönetimde meşruiyet sorunları yaşamamaları için toplumdaki bireylerin ortak kullandığı değerleri korumaları gereklidir (Özkiraz ve İşçi Baş, 2016, s.94). Aile ne kadar sağlam ve sağlıklı olarak kurulursa, meydana getirdiği toplum ve devletlerde bir o kadar sağlam temeller üzerine kurulur ve huzurlu bir toplum yapısı oluşur. Ailelerdeki bu istikrarın bozulması ve sorunları olan birey ve ailelerdeki artışlar, toplumda olumsuz etkilere neden olabilmektedir (Ünal, 2013, s.589). Toplumun en küçük temel taşı ailedir ve bir araya gelerek toplumu meydana getirmektedir. Aile içerisinde meydana gelen sorunlar, aile bireyleri kadar içinde bulundukları toplumu da etkilemektedir. Topluma yansıyan aile sorunlardan birisi de kuşkusuz boşanmadır.

Toplumlar, toplumsal bağların kurulmasında bağ işlevi gören evlilikleri teşvik etmiş boşanmaları ise daha çok zorlaştıran kurallar belirlemişlerdir. Ancak modern sanayi toplumları ile birlikte ve özellikle 20. yüzyılda boşanma olgusu, sosyal bir sorun olarak yayılmaya başlamıştır (Kıran ve Bölükbaşı, 2018, s.8). Modern toplumlarda meydana gelen değişimlerin etkisiyle birlikte, refah toplumu olarak isimlendirilen sanayileşmiş ülkelerde evlilikler azalırken, boşanmalar artmakta, bununla birlikte yalnız yaşama ya da nikâhsız birliktelikler alternatif yaşam tarzları olarak yaygınlaşmaktadır. Evliliğe paylaşım ve dayanışmadan ziyade kişisel doyumu karşılama gibi anlamlar yüklenmekte, boşanmaya tercih meselesi gibi bakılmakta, bireyler evlilikten beklentileri karşılanmadığı takdirde de boşanma ile karşı karşıya gelmektedir (Aydın ve Baran, 2010, s.123-124).

Boşanma bir aile sorunu olarak sadece eşler değil, çocuklar ve ebeveynler arasında, hatta çiftlerin aileleri ve akrabaları arasında da gerçekleşmektedir. Yani aile kurumunda, ailedeki bireyler ve yakın çevrelerinde de sosyal ve psikolojik sorunlara neden olan ve aile birliğinin dağılmasına neden olarak temelini oluşturduğu toplumun yapısında derin izler bırakan boşanma olgusu, incelenmesi gereken bir konu olarak görülmektedir (Kır ve Bülbül, 2012 s.100-101). Dolayısıyla aile yapısında gerçekleşebilecek boşanma gibi köklü değişiklikler doğrudan ya da dolaylı olarak topluma da yansımaktadır. Çalışmada, önemli bir sorun olan boşanmanın topluma yansımaları ve topluma olan etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

1. Türkiye'de Boşanma Olgusu

Türkiye'de aile kurumunun çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Karşı karşıya kaldığı bu önemli sorunlardan biri de boşanma oranlarında gerçekleşen hızlı artışlardır (Aydın ve Baran, 2010, s.123). Boşanma, Türk toplumunda çok fazla kabul edilen bir olay olmamasıyla birlikte şehir ve kırsal kesimlere ve toplumsal değerlere bağlı olarak değişiklikler göstermektedir (Sucu, 2007, s.38). Genel olarak kırsal bölgelerde geleneksel

aileler yaygın olduğu ve boşanmalar kayıtlara yansımadığı için boşanma oranları düşük seviyelerdedir. Diğer nedenlerine bakıldığında ise ataerkil aile yapısı ve güçlü otoriter yapının olması, boşanmaya ilişkin toplumda var olan baskının etkisi ve ekonominin tarıma dayanmasından dolayı bireye olan ihtiyaç gösterilebilir. Boşanmayı meşru kılan en önemli etken de kadınların çocuk sahibi olamamasıdır (Sucu, 2007, s.38-39). Geleneksel geniş aile yapısında kendini gösteren sosyal kontrol, günümüz modern toplum yapısında azalmıştır. Buna örnek olarak da geleneksel geniş ailelerde boşanma oranlarının düşük, modern ailelerde de ise boşanma oranlarının yüksek olması verilebilir (Ünal, 2013, s.592).

Boşanma, bazı toplumlarda asla kabul görmezken, modern çağ ile birlikte kimi toplumlarda normal bir durum olarak kabul görmeye başlamıştır. Türkiye'de ise, çeşitli sebepler nedeniyle kabul edilmekte ancak yine de hoş bakılmamaktadır (Tunç, 2013, s.375). Günümüzdeki boşanma oranlarındaki artışın açıklanmasında bireylerin evlilikten beklentilerinde yaşanan değişimler fark edilmektedir. Kadınların çalışma alanında etkin olarak yer alması ile statülerinin farklılaşması, çiftlerin birbirine bağımlılıklarının azalması, özgüven kazanmış kadınların artması ile evlilikten beklentilerinin karşılanamaması boşanmak için verilen kararları kolaylaştırmıştır. Kadınlar, ekonomik özgürlüklerini kazandıkça, ekonomik bir güvence özelliği olan evliliğin önemi azalmıştır. Modernleşme ile birlikte toplum baskısının azalması, boşanmanın ayıp, günah ve kötü bir durum olduğuna yönelik algıların değişiklik göstermesi, çiftlerin boşanma kararı vermesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca ülkelerde yapılan boşanmaya ilişkin yasal değişikliklerde boşanma oranlarını artırmıştır (Adak, 2016, s.43).

Ülkemizde, İslam ülkelerinde olduğu gibi boşanmaya aile yaşamında var olan bir gerçeklik olarak bakılmıştır. Ancak son döneme kadar, aile kurumu için risk oluşturacak oranda boşanma olaylarına rastlanmamıştır. Zira boşanmaya, eşlerin evliliği devam ettirmesinin imkânsız hale gelmesi durumunda izlenecek bir yol olarak bakılmıştır. Ülkemizde boşanma olgusu geçmişte çok az rastlanan bir durumdur ve gerekli hallerde uygulanan bir gerçeklik olarak toplumsal yaşamda görülmüştür. Bu nedenle boşanma, Türkiye'de son yıllara kadar bir sorun olarak görülmemiştir (SDAM, 2018, s.15). Fakat 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'de boşanma konusunda yaşanan hızlı artışlar, boşanmanın ülkemizde de toplumsal bir sorun potansiyeli taşımaya başladığını göstermektedir (Başkaya ve Ünal, 2017, s.358). Boşanma istatistikleri 1990'lı yıllardan sonra boşanma oranlarında artış olduğunu, 2000'li yıllardan sonra ise yükselen bir eğilim yaşandığını göstermektedir. Bu eğilimlerin nedeni olarak, 1990-2000'li yıllarda ve tarihsel süreçte aile, evlilik ve boşanmaya atfedilen değerlerdeki değişimler ve yasal düzenlemelerle boşanmanın kolaylaştırılması gösterilmektedir (Taylan ve Danış, 2016, s.47-48).

Ülkemizdeki göç, şehirleşme, geleneksel yapıdan modern yapıya geçiş, geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş, toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimler, modernleşme ve dünyada meydana gelen değişimler Türkiye'de aile kurumunun yapısında, ilişkilerinde ve değer yapısında değişimler yaratmış; boşanmanın günümüzdeki ilerleyişinde etkili olmuştur (Taylan ve Danış, 2016, s.54). Zamanla yaşanan bu gelişmeler aile kurumunda dağılmalara neden olmuş ve boşanmalar artmıştır. Geleneksel toplum yapısında boşanma ayıp, günah olarak değerlendirilirken sanayi sonrası toplum yapısında normal bir durum olarak kabul görmeye başlamıştır. Bu modern toplumda da aile kurumunun devamlılığının sağlanması büyük bir önem teşkil etmektedir (Kara ve Doğan, 2018, s.52).

Ülkemizde boşanma oranlarının Batı ülkelerine göre daha düşük olduğu ileri sürülmektedir. Bunun sebebi olarak da Türkiye'de ailevi ve dini bağların sağlam olması, geleneksel değerlerin yaygın olması ve kırsal bölgelerde dini evliliklerde yaşanan boşanmaların istatistiklere yansımaması olduğu belirtilmektedir. Ancak son zamanlarda dünyada yaşanan sosyokültürel ve sosyoekonomik değişimlerden Türkiye'nin de etkilenmesi dikkate alındığında boşanma oranlarının önemli ölçüde arttığı gözlenmektedir (Çiçek, 2014, s.78).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nun verileri ele alındığında; 2001 yılından 2020 yılına kadar Türkiye genelinde gerçekleşen boşanma sayıları ve kaba boşanma hızı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Türkiye'de Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızının Yıllara Göre Dağılımı (2001-2020)

Yıl	Boşanma Sayısı	Kaba Boşanma Hızı (‰)
2001	91 994	1,41
2002	95 323	1,44
2003	92 637	1,39
2004	91 022	1,34
2005	95 895	1,40
2006	93 489	1,35
2007	94 219	1,34
2008	99 663	1,40
2009	114 162	1,58
2010	118 568	1,62
2011	120 117	1,62
2012	123 325	1,64
2013	125 305	1,65
2014	130 913	1,70
2015	131.830	1,69
2016	126 164	1,59
2017	128 411	1,60
2018	142 448	1,75
2019	155 047	1,88
2020	135 022	1,62

Kaynak: TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri.

Tablo1'e bakıldığında boşanma sayısının ve boşanma hızının genel olarak artış gösterdiği görülmektedir. Boşanma sayısında 2004-2008 yılları arasında iniş ve çıkışlar görülürken 2008 yılından itibaren belirgin bir yükseliş yaşanmıştır. Ayrıca 2008 yılına kadar boşanma sayıları 100 binin altında kalmıştır. Ancak 2009 yılından itibaren hızlı bir artış göstererek 114.162 sayısını bulmuş, 2019 yıllarına gelindiğinde ise 155.047 olarak gerçekleşmiştir. Boşanma hızı da, 2001'de binde 1,41 iken, 2019'da binde 1,88'e kadar yükselmiştir. 2020 yılına gelindiğinde ise, 2019 yılına göre boşanma sayısında düşüş meydana gelmiştir. İstatistiksel veriler genel olarak değerlendirildiğinde; son yıllarda boşanma oranlarının artma eğilimi gösterdiği açıkça görülmektedir.

2. Boşanmanın Topluma Yansımaları ve Etkileri

Toplumda ve ailede var olan değer sisteminde gerçekleşen değişimler, kadın ve erkekler üzerinde değişik etkiler meydana getirmekte, sonucunda ise aileye bakış açısında değişimler görülmekte ve evlilikten beklentilerin farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu durum belli bir düzeyi aştığı takdirde boşanmalar meydana gelmektedir (Can, 2015, s.381). Boşanma, toplumda çözülmelerin yaşanmasına neden olmakta ve bu çözülmelerle de boşanmalar sürekli olarak devam etmektedir. Boşanmayı, aniden ortaya çıkmış bir sorun olarak değerlendirmek

doğru değildir. Çünkü boşanma olgusu belirli bir süre devam eden bir durumun nihai noktasıdır (Kır ve Bülbül, 2012, s.101).

Boşanma olgusuna yönelik toplum tarafından oluşturulan olumsuz tutumda, kültürel değerlerin etkisi bulunmaktadır. Boşanmış kişi, evliliğini devam ettiremediği ve eşini idare edemediği için beceriksiz olarak adlandırılmaktadır. Ancak uygulanan bu baskı bir yandan da boşanmanın artmasını engellemektedir. Boşanmış kadının, toplum baskısından duyduğu kaygının yanında, varsa boşanma yüzünden çocukların anne ya da babasından ayrılması da, boşanmaya karşı olumsuz görüşlerin temel kaynaklarını oluşturmaktadır. Boşanmanın gerçekleşmesini engelleyen tüm bu kültürel unsurlara rağmen, son zamanlarda yaşanan toplumsal değişimler ile beraber boşanmaya ilişkin olumsuz bakış açısının etkisinde azalmalar olduğu söylenebilmektedir (Taylan ve Danış, 2016, s.47).

Toplum tarafından genel olarak boşanmaya karşı bir direnç, özellikle boşanmış kadınlara karşı olumsuz bir bakış açısı, boşanmanın nedenini kadının başarısızlığına bağlayan bir anlayış, boşanmış kızları ile beraber yaşayan ailelerin toplum içinde statüsünün düştüğüne inanılması, boşanmış kadının yeniden evlenme ihtimalinin düşük olması nedeniyle duyulan endişe ve boşanmış kadının aile için yük olarak görülmesi gibi nedenlerden dolayı aileler boşanmayı hoş karşılamamaktadır (Sucu, 2007, s.59-60). Boşanma olgusunun, toplum içerisindeki olumsuz çağrışımları sebebiyle özellikle boşanmış kadınlara yöneltilmiş bir baskı ve sosyal kontrol refleksi ortaya çıkmaktadır (Sarpkaya, 2013, s.32). Bu sebeplerle boşanma süreci ile birlikte boşanma sonrası ortaya çıkan süreçte kadın için zor bir süreçtir. Bunun nedenleri ise üçe ayrı noktadan değerlendirilebilir. İlk sırada, toplumun boşanmış kadına yönelik olumsuz bakış açısı yer almaktadır (Karakaya, 2018, s.266). Boşandıktan sonra kadınlar genel olarak çevrelerinden olumsuz tepkiler almakta, dul kadın olarak damgalanmakta ve diğer kadınlar tarafından ise birer tehlike şeklinde algılanmaktadır (Can ve Aksu, 2016, s.889). İkinci sırada ise çocuk sahibi olmanın kadınlar için boşanma sürecini daha zor hale getirmesi yer almaktadır. Kadınlar, çocuklarını babasız büyütmekten ve ekonomik anlamda ihtiyaçlarını gidememekten dolayı kaygı yaşamaktadır. Kadınların ekonomik bağımsızlığının olup olmaması da son ve en önemli unsuru oluşturmaktadır. Kadınların statüsünün düşük olduğu bir toplum içerisinde cinsiyetler arasında güç dengesizliği de bulunmaktadır (Karakaya, 2018, s.266).

Günümüzde boşanmış kadınlara yöneltilen olumsuz tutum, her ne kadar sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik dinamiklere göre değişse de tamamen değiştiğini söylemekte mümkün olmamaktadır. Kültürel ve ekonomik yapılardaki değişimin beraber gerçekleşmemesi, topluma ait olan değerlerin, geleneklerin, inançlarının, ön yargıların da yavaş değişim göstermesi de bunun temel nedeni olarak gösterilebilir. Geçmişe göre günümüzde kadınların çalışma yaşamına katılımında ve özgür kararlar alabilmesinde değişimlerin yaşanması, kadının ailenin geçiminde etkin rol alması ve aile içi rollerin eşit dağılımı gibi anlayışlar toplumda yaygınlaşmaktadır. Ancak yine de boşanmış kadınlara olan toplumsal baskının tümüyle azaldığını söylemekte doğru değildir. Boşanmış kadınlar, yeni hayatlarında kuracağı sosyal ilişkilerde, kendilerine yöneltilen sosyal kontrolü hissetmekte, yakın çevrenin söylemlerinden çekindikleri için daha dikkatli davranmakta ve çevresiyle bu doğrultuda ilişki kurmaktadır. Erkekler ise kadınlara göre daha az sosyal yaptırımlara maruz kalmakta ve daha rahat hareket edebilmektedir (Çiçek, 2014, s.434).

Boşanma sonrası kadınların yaşadıkları sorunları atlatmalarında çevrenin büyük bir etkisi bulunmaktadır. Özellikle çevrenin boşanmış kadına yönelik bakış açısı ve boşanmış kadınların toplumun tepkilerini algılama biçimleri ön plana çıkmaktadır. Toplum içerisinde kurulmuş evlilikler ya da ortaya çıkan çözülmeler toplum yapısının oluşmasında etkilidir ve bu etkilenmeler sadece kadınlarla kalmamakta doğal olarak toplumun geneline yansımaktadır (Bayraktar, 2010). Toplumsal, demografik, ailevi ve psikolojik gibi çeşitli yansımalarından

söz edilebilmektedir. En önemli yansımalarından biri de toplumda nüfus artış hızının düşmesi ve bununla beraber nüfusun yaşlanma sürecinin hızlanmasıdır. Bu bakımdan ailelerin güçlendirilmesi, evliliklerin artırılması, evlenmeler için engel teşkil eden sosyal ve ekonomik sorunların çözülmesi gerekmektedir (Yılmaz ve Ertaş, 2017, s.606-607). Boşanmanın gençler üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle çocuk sayısının düşmesi, doğurganlığın azalması ve toplumun yaşlanması gibi toplumsal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden devletin boşanmanın getirdiği olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve boşanmayı artıran nedenleri tespit edip çözümler bulma konusunda sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir. Boşanmanın bir yansıması olarak artış gösteren suçluluk olayları ve artması muhtemel ahlaki sorunlarla baş etmek, yine devletin sorumluluğundadır (Can, 2015, s.380).

Boşanmaların gittikçe artan oranları ve bireylerin yakın çevresinde boşanmayı deneyimlemiş kişilerin artması, boşanmayı basit ve sıradan bir durum haline getirmiştir. Her ne kadar boşanma, kabul edilen ya da olumlu bir olay olmasa da eğer evliliğin devamlılığı imkânsız hale gelmişse eşlerin bu hakkı kullanması gerektiğine yönelik bir anlayış ortaya çıkmıştır (Tunç, 2013, s.372; Kıran ve Bölükbaşı, 2018, s.62).

Boşanmanın topluma yönelik olumsuz etkileri; çocukların gelecekteki yetkinliğini azaltması, aile kurumunun yapısının zayıflaması, topluma ağır maliyetler ve sorunlar oluşturacak cinsel deneylere katkı sağlaması, dini uygulamaların ertelenmesi ve azalması, çocukların öğrenebilme becerilerin ve eğitimdeki kazanımlarının azalması, ailedeki toplam gelirin azalması ve intihar da dâhil olmak üzere duygusal ve zihinsel rahatsızlık yaşayan bireylerin artması gibi sorunlar şeklindedir (Anderson, 2014, s.384). Bu tür sorunlar boşanmalar ile birlikte artış göstermekte, doğrudan ya da dolaylı olarak topluma zarar vermektedir. Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi (2018, s.17) tarafından yapılan çalışmada, ülkemizde yaşanan çeşitli sorunlarla beraber boşanmanın da artış göstermesi ile birlikte Sığınma Evleri, Boşanmış İnsanlar ve Aile Platformu, Boşanmış Mağdur Babalar Derneği vb. yapı ve kurumların ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bununla beraber icra ile çocuğun ebeveynle görüştürülmesi, yaşam boyu nafaka, nafaka ödememekten kaynaklanan mahkûmiyet vb. hukuki kavram ve olaylar da artık hayatımızda yer almaya başlamıştır.

Boşanmanın bir yansıması ise işsizliğe neden olmasıdır. Özellikle sadece erkeklerin çalıştığı ailelerde boşanma gerçekleştiğinde kadınlar boşanma sonrası ortaya çıkan ekonomik sorunlar için çalışma yaşamına katılmayı düşünmektedir. Bu süreçte kadınlar, iş bulma kurumlarına başvuru yapmakta, işsiz olarak kayda geçilmekte ve bu durumda doğrudan işsizlik oranlarına etki etmektedir (Bayrak, 2019, s.51).

Özkalp (1994)'e göre boşanma sonrası ailelerin parçalanması gençlik sorunlarına neden olmaktadır. Anne ya da babadan ayrı kalınması çocukların ebeveynler ile özdeşim kurmasını engellemekte ve özdeşim eksikliği nedeniyle çocuklar toplum içerisinde sorunlu bireyler haline gelebilmektedir. Bu sorunların giderek yaygınlaşmasıyla birlikte toplumda olumsuz yönde etkilenmektedir. Alkol ve madde kullanımı, ahlaki sorunların temelinde de bu tür toplumsal ve psikolojik nedenler bulunmaktadır (Akt. Ünal, 2013, s.599). Boşanmanın birey ve toplumsal boyuttaki etkilerini azaltmak ve büyüyen bir sorun haline gelmesini engellemek amacıyla, evlilik kurumunda meydana gelen anlaşmazlıkların önlenebilmesi, boşanma sürecine gelmeden sorunların çözülebilmesi ve aile kurumunun daha fazla yıpranmaması için sosyal ve ekonomik bakımdan destek verilmesi gerekmektedir (Tatlılıoğlu ve Demirel, 2016, s.68).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Aile kurumu, birey ve toplum arasında bağ kurma görevini üstlenir. Ailede meydana gelen sıkıntılar ise toplum ile kurulan bu bağın zarar görmesine neden olur. Boşanma da birey ve toplum arasında kurulan bu bağın kopması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla boşanma sayısındaki artış ile toplumda çözülmeler gerçekleşmektedir. Boşanma sadece eşlerin ayrılığı değil, aynı zamanda toplumda olumsuz etkilere neden olan bir olgudur. Toplumda giderek artış gösteren boşanma olgusunun toplum düzeyindeki yansımalarını incelemek önemli bir hale gelmiştir.

Çalışmada boşanma olgusu genel çerçevede ele alınmış ve boşanmanın toplumdaki anlamı ve toplumda yarattığı etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Öncelikle boşanma olgusunun toplum tarafından nasıl algılandığının ele alınması gerekmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde modernleşme ile birlikte toplumun boşanmaya bakışında değişimlerin olduğunu ancak tam anlamıyla bir azalmadan söz edilemeyeceği görülmektedir. Özellikle toplumun boşanmaya yönelik olumsuz algısı, kadınlar üzerinden tezahür etmektedir. Her ne kadar bu olumsuz algı ve anlayışların azaldığı belirtilse de kadınların boşanırken hala toplumsal baskıyla karşı karşıya kalacakları için kaygı yaşadığı, yapılan çalışmalarda ortaya koyulmuştur.

Boşanma, toplumda sosyal, kültürel, ekonomik, demografik ve psikolojik sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunlar ele alındığında ise boşanmanın topluma yönelik olumsuz etkileri; aile kurumunun yapısının zayıflaması, çocukların sağlıklı aile ortamından uzak yetişmesi, dini uygulamaların ertelenmesi ve azalması, çocukların öğrenebilme becerilerin ve eğitimdeki kazanımlarının azalması, ailedeki toplam gelirin azalması, nüfus sayısının giderek azalması ve neslin yaşlanması, boşanma sonrası ekonomik sorunlara bağlı olarak kadınların yaşadığı işsizlik sorunu ve intihar da dâhil olmak üzere duygusal ve zihinsel rahatsızlık yaşayan bireylerin artması şeklinde sıralanabilir. Toplumda psikolojik sorunları olan bireylerin sayısının artması ise, suçluluk ve ahlaki sorunları beraberinde getirmiştir. Genel anlamda boşanma, toplumsal değerlere ve kültürel yapıya zarar vermekte ve toplumda geri dönüşü olmayan uzun vadeli sorunlara yol açmaktadır.

ÖNERİLER

Boşanmanın ortaya çıkardığı sorunları çözmek yerine boşanmaların azaltılmasına yönelik önleyici çalışmaların yapılması önerilebilir. Evlilik kurumunun öneminin yeni nesillere doğru aktarılabilmesi için evlilik eğitimi veren ücretsiz kurumların oluşturulması ve evlilik öncesi çiftlerin katılması zorunlu olan programlarının hazırlanması önerilebilir. Boşanma olgusunun, özellikle eşler ve çocuklar üzerinden ele alındığı, topluma etkileri konusunda ele alınan çalışmaların kısıtlı olduğu görülmüştür. İleri de yapılacak çalışmalarda boşanmanın topluma olan etkileri daha detaylı ele alınabilir.

KAYNAKÇA

Adak, N. (2016). *Sosyal problemler sosyolojisi: Dünyadan ve Türkiye'den örnekler* (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Anderson, J. (2014). The impact of family structure on the health of children: effects of divorce. *Linacre Quarterly*, 81(4), 378-387.

Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 117-126.

Başkaya, Z. ve Ünal, A. (2017). Türkiye'de Evlenme ve Boşanma Oranlarının İller Düzeyinde Zamansal Değişimi (2001-2015). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(53), 338-358.

Bayrak, S. (2019). Türkiye'de işsizlik ve boşanma ilişkisi: 1980-2017 dönemi için nedensellik analizi. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 10(1), 39-54.

Bayraktar, N. (2010). *Boşanmış kadınların çevrelerinin kendilerine bakış açısını algılama şekilleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Can, B. (2015). Aile hayatında fıtrat düzeninin bozulması olarak boşanmanın artış sebepleri ve sonuçları. *Aile Sempozyumu Tebliğler*, içinde (s.339-385). Ankara: Medeniyet Vakfı Yayınları.

Can, Y. ve Aksu. N. B. (2016). Boşanma süreci ve sonrası da kadın, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58), 888-902.

Çiçek, Z. (2014). *Boşanmanın sosyolojik analizi: Denizli kenti örneği* (Doktora tezi), Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Kara, B. ve Doğan, S. (2018). Türk aile yapısında boşanma nedenleri: Aksaray ili örneği. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 48-66.

Karakaya, H. (2018). Toplumsal cinsiyet bağlamında boşanma/ boşanma süreci ve kadın: Elâzığ örneği, *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*. 4(2), 261-291.

Kır, İ. ve Bülbül, Ö. (2012). Islahiye ilçesinde boşanma olgusu üzerine sosyolojik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 99-122.

Kıran, E. ve Bölükbaşı, A. (2018). Tekirdağ ilindeki boşanma sebep ve sonuçlarının araştırılması. (Proje No. NKUBAP.01.GA.16.009), Namık Kemal Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri.

Özkiraz, A. ve İşçi Baş, G. (2016). Osmanlıdan günümüze Türk toplumunda aile yapısı ve boşanma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(30), 87- 95.

Sarpkaya, O. A. (2013). Boşanmış kadınlarda toplumsal baskıya direnme stratejileri: Van örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 29-50.

Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi (2018). Sebep ve sonuçlarıyla Türkiye'de boşanma sorunu. İstanbul: SDAM.

Sucu, İ. (2007). *Boşanmış kadınların boşanma nedenleri ve boşanma sonrası toplumsal kabulleri: Sakarya ili örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Tatlılıoğlu, K. ve Demirel, N. (2016). Sosyal bir gerçeklik olarak boşanma olgusu: sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(22), 59-73.

Taylan, H. H. ve Danış, Y. (2016). Sosyal değişme ve Türkiye'de boşanma olgusu. *Mehir Aile Dergisi*, 3, 41- 57.

Tunç, A. İ. (2013). Boşanma nedenleri ve çözüm önerileri. *Uluslararası Aile ve Sosyal Politikalar Zirvesi*, içinde (s. 358-378). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Boşanma istatistikleri. Erişim adresi: https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=111&locale=tr

Ünal, V. (2013). Geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde boşanma sorunu ve din. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 588-602.

Yılmaz M. ve Ertaş, N. (2017). Türkiye'de boşanma oranının son yıllardaki değişimi. *Al Farabi 1st International Cogress on Social Sciences*, Gaziantep, Türkiye, 603-608.

ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN YAŞADIĞI PROBLEMLER

Yüksek Lisans Öğrencisi Hatice Çiçek
Orcid id: 0000-0001-8337-7011
Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Doç. Dr. Kübra Küçükşen
Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Orcid id: 0000-0001-9248-9541

ÖZET

Bu çalışmanın amacı engelli ailelerinin karşılaştığı sorunları kavramsal ve kuramsal düzeyde açıklamaktır. Günümüzde aile kurumu, toplumun temelini oluşturan bir yapı olarak en önemli kurumlardan biri olma özelliğini sürdürmektedir. Aile hem kurulacağı süreç boyunca hem de kurulduktan sonra birtakım zorlu süreçlerle karşılaşmaktadır. Bu süreçlerden birisi de aileye yeni bir üyenin katılımı ile gerçekleşen çocuk sahibi olma dönemidir. Bireylerin çocuk sahibi olması aile içi ilişkilerin yeniden düzenlenmesini ve uygun koşulların sağlanmasını gerektirir. Bireyler dünyaya getirdikleri bebeğin sağlıklı olması durumunda bile bir alışma ve hazırlık sürecine ihtiyaç duyarken engelli bir bireyin aileye katılımı aile bireylerine ciddi sorumluluklar ve zorluklar getirebilmektedir. Ebeveynler bu süreçte çeşitli sıkıntılar yaşamaktadır. Çocuğun engel durumu, aile bireylerinin sosyo-ekonomik durumu, aile bireylerinin ve yakın çevrenin desteği gibi etmenler süreçte önemli rol oynamaktadır. Kendilerini sağlıklı bir çocuğa hazırlayan ve çocuğu hakkında gelecek planları yapan kişiler beklenmedik durum karşısında çaresizlik hissine kapılabilmektedir. Bu çalışmada engelli ailelerinin tepkilerini açıklayan modeller, ailelerin engelli bireyi kabul süreçleri ve yaşadıkları sorunlara odaklanılmıştır. Araştırmalar engelli çocuğa sahip ailelerin etkilenme düzeylerinin çocuklarının engel düzeyine, ailelerin dini inanışlarına, ekonomik durumlarına, engellilik hakkında bilgi sahibi olma durumlarına, bireylerin sosyal çevresine, ailede daha önce bir engellilik öyküsünün var olup olmama durumuna, engelli bireyin katıldığı ailenin sağlam temellerinin olup olmamasına göre farklılaştığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Engellilik, engelli ailesi, dezavantajlı birey.

THE PROBLEMS EXPERIENCED BY FAMILIES WITH DISABLED CHILDREN

ABSTRACT

Today, the concept of family emerges as a structure that continues to form the basis of society. The family can bring some difficulties both during and after the establishment of the family. One of these processes is the period when a new member joins the family. Having children requires reorganizing family relations and providing appropriate conditions. While individuals need a process of getting used to and preparing even if the baby they bring into the world is healthy, the participation of a disabled person in the family can bring serious responsibilities and difficulties to family members. Parents experience various difficulties in this process. Factors such as the child's disability, the socio-economic status of family members, and the support of family members and close circles play an important role in the process. People who prepare themselves for a healthy child and make future plans for their child may feel helpless in the face of an unexpected situation. In this study, it is aimed to give

information about disability, factors that cause disability, models that explain disability and the reactions of disabled families, the processes of accepting the disabled person and the problems they experience.

Key words: Disability, disabled family, disadvantaged individual.

GİRİŞ

Bir toplumun gelişim süreçlerine bakıldığında toplumun normal algısından farklı olan durumlar dikkat çekmiştir. Bu durumlardan biri de engelliliktir. Toplumun genelinden farklı olarak görülen engelli bireyler belirli dönemlerde çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır. Kimi zaman cezalandırılmışlar kimi zaman da kötü bir felaket getirecekleri düşüldüğünden toplumun dışına itilmişlerdir. Özellikle gözle görülür engellilik durumuna sahip olan bireyler bu olumsuz durumdan en fazla etkilenen kesimi oluşturmuşlardır.

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'a göre engelli *"Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duygusal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey"* olarak tanımlanmıştır (www.aile.gov.tr). Engelli, doğuştan veya sonradan oluşan herhangi bir sebepten ötürü bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal becerilerini çeşitli derecelerde kaybeden bireyi ifade etmektedir. Birey günlük ihtiyaçlarını gidermekte zorluk yaşamakta toplumsal hayata uyum sağlamada güçlük çekmektedir. Bu sebeple engelli bireyler korunma, bakım, sağlık, eğitim, rehberlik, rehabilitasyon, danışmanlık gibi hizmetlere daha fazla gereksinim duymaktadırlar (Bayraktar, 2015, s. 1).

Aile kurma ve çocuk sahibi olma bireylerin hayatında önemli bir durumdur. Evlenme sürecinin ardından anne baba adayları sağlıklı bir bebek sahibi olmayı istemektedir. Çocuğun dünyaya gelişi ile birlikte başlayan yeni süreçte bireyler rollerinde ve bulundukları durumlarda değişiklikler yaşamaktadır. Yeni aile bireyine alışma, uyum, rollerin belirlenmesi, çocuğun bakımı, aile içi ilişkilerin düzenlenmesi gibi süreçler sağlıklı bir bebeğin dünyaya gelmesinde bile karmaşıklık yaratırken engelli çocuğa sahip olunması yaşanılacak sürecin daha belirsiz olmasına yol açabilmektedir. Bir aile kurmuş bireylerin gelecekten ve evlat sahibi olmaktan beklentileri bu süreçte önemli bir durum olmaktadır. Engelli çocuğa sahip olmadan önceki zaman diliminde yapılan gelecek planları, hayaller, durumlar, beklentiler engelli çocuğa sahip olunmasının ardından yaşanacak süreci oldukça etkilemektedir. Doğum öncesi süreçte hem anne babanın hem de çevrenin oluşturmuş olduğu beklentiler doğum sonrası süreçte hayal kırıklığı yaratabilmektedir. Beklentiler ile var olan durum arasındaki farkın büyük olması bireylerde umutsuzluk, sitem, çaresizlik, kaygı, üzüntü, endişe, belirsizlik ve suçlama gibi duyguların yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple sağlıklı çocuklara sahip ebeveynlere göre engelli bireyin ebeveynlerine daha fazla sorumluluk düşmektedir.

Engelli bir bireye sahip olmak engel derecesi fark etmeksizin birtakım zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu zorluklara psiko-sosyal durum, maddi unsurlar, eğitim konusunda yaşanan zorluklar, sosyal çevre içerisinde yaşanan durumlar örnek verilebilir (Can-Yaşar ve Yıldız-Bıçakçı, 2019, s. 2).

Anne babalar çocuklarının engellilik durumunu erken yaşlarda fark edebilecekleri gibi çocuğun gelişiminin ilerleyen dönemlerinde de fark edilebilmektedirler. Yapılan çalışmalar incelendiğinde engelli çocuğa sahip ailelerin var olan durumla baş etmede zorluk yaşadıkları görülmektedir. Bu zorluklar yaşanırken bireyin yakın çevresi de sürece dâhil edilmeli aileler yalnız bırakılmamalıdır.

Engelli ailelerine yönelik yapılan birçok araştırma bulunmaktadır. Can-Yaşar ve Yıldız-Bıçakçı (2019) zihinsel engelli çocuğu olan annelerin yalnızlık düzeylerini incelemek amacıyla yaptıkları araştırmalarında araştırmaya dâhil olan annelerin yalnızlık düzeylerinin cinsiyet, doğum sırası ve engelin oluştuğu dönem değişikliklerinden etkilenmediği, ancak zihinsel engelin derecesine göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Farkın hangi gruptan kaynaklı olduğuna bakıldığında annelerin toplam yalnızlık puanlarının engel derecesi ağır olanlarda, hafif ve orta olanlara göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Buradan da anlaşılacağı üzere engel derecesi ailelerin yaşamlarında karşılaştıkları sıkıntıların boyutlarını belirleyebilmektedir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde anne ve babaların depresyon ve kaygı düzeylerinin çocuklarının engel düzeyine, ailelerin dini inanışlarına, ekonomik durumlarına, engellilik hakkında bilgi sahibi olma durumlarına, ailede daha önce bir engellilik öyküsünün var olup olmama durumuna, bireylerin sosyal çevresine, engelli bireyin katıldığı ailenin sağlam temellerinin olup olmamasına göre değiştiği görülmüştür. Aile bireylerinin en çok karşılaştıkları durumlar arasında depresyon, kaygı, aile içi iletişim sorunları, maddi sıkıntılar, bakım zorlukları, umutsuzluk, çocuğun geleceğine yönelik endişeler, toplumdan soyutlanma, sosyal çevre ile iletişimin azaltılmak istenmesi ve dışlanma gibi zorluklar yer almaktadır. Bu çalışmada engelliliğe sebep olan faktörler, engellilik türleri, engelliliği ve engelli ailelerinin tepkilerini açıklayan modeller, ailelerin engelli bireyi kabul süreçleri ve yaşadıkları sorunlar hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır.

1. Engelli Bireye Sahip Olan Ailelerin Tepkilerini Açıklayan Modeller

1.1. Aşama Modeli

Bu modele göre çocuklarının engelli olduğunu öğrenen ebeveynler bir duygu karmaşıklığı yaşamaktadır. Bunu yas, aşırı üzüntü, reddetme, hayal kırıklığı gibi tepkisel boyutlar izlemektedir. Bu tepkilerden sonra aile bireyleri neler yapılabileceğini düşünmeye başlamaktadır. Bundan sonraki süreç uyum ve alışma olarak devam eder. Ebeveynler çocukla ilgili düzenlemeler, ileriye dönük planlamalar, engellilikle ilgili bilgi ve becerilerin geliştirilmesi ile ilgili çalışmalar yapmaya başlarlar (Mor, 2009, s. 56). Model kısacası engelli bireye sahip ailelerin belirli aşamalar geçirdiğini varsayar ve bu aşamalardan sonra bir kabul ve uyumun gerçekleştiğini savunur (Başkaya, 2019, s. 44).

1.2. Sürekli Üzüntü Modeli

Bu modele göre aile bireyleri toplumda oluşmuş beklenti ve tepkilere bağlı olarak engelli bir bireye sahip oldukları için sürekli üzüntü ve kaygı yaşamaktadırlar. Bireyler engelli bir çocuğa sahip olduklarını kabul etme süreçlerinde üzüntüyü kaygıyı ve kabulü paralel olarak yaşayabilmektedirler (Mor, 2009, s. 56)

1.3.3. Bireysel Yapılanma Modeli

Duygulardan daha ziyade mantıksal düşüncelerin harekete geçtiği modeldir. Bireysel yapılanma; ailelerin engelliliğe karşı bakış açıları, değerlendirmeleri, farklı tepkilerine göre farklılık gösterebilir. Ebeveynler ve yakın çevresi çocuk ile ilgili olarak belirli bir yapı oluşturmaya çalışır. Ancak beklenilenden farklı özellikte bir çocuğun dünyaya gelmesi hayal edilen ve oluşturulmuş yapıya uymadığı için ailenin kaygı ve depresyon yaşamasına sebep olmaktadır. Ebeveynler yaşanan bu şok evresinin ardından yeni bir yapılanmaya giderek çocuğun gelişimi, geleceği, aile içi düzenlemeler gibi yeni yapılar hazırlamaya başlarlar (Mor, 2009, s. 57).

1.3.4. Çaresizlik, Güçsüzlük ve Anlamsızlık Modeli

Çocuklarının farklı özellikte olması aile bireylerinde karmaşık duygulara sebebiyet verir. Aile bireylerinin duygusal durumunu yakın çevresi de etkilemektedir. Yakın çevrenin çocuğa ve engelli ailesine karşı olumsuz tutumları bireylerde çaresizlik hissine sebep olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında yakın çevrenin tepkileri anne babanın da çocuğa karşı tepkilerinde ve duygu düzenlemelerinde etkili olmaktadır. Çocuğun durumunu kabul edene kadar belirli bir süreç geçmektedir. Bu süreçte ebeveynler annelik ve babalık edebilme konusunda kaygı yaşayabilmektedirler. Bu süreç çeşitli aşamalardan oluşur. Bunlar; reddetme, öfke, uzlaşma, depresyon ve kabullenmedir. Bu süreçlerin daha iyi yönetilebilmesi için aile ve çocuğun sosyalleşme imkânlarının arttırılması gerekmektedir. Ancak aileler ön yargılı tutumlar, dışlanma, acıma gibi tepkilere maruz kalabilmektedirler (Mor, 2009, s. 57).

2. ENGELLİ AİLELERİNDE KAYIP VE KABUL SÜRECİ

2.1. Şok ve Emin Olamama

Bu dönem inkâr dönemi olarak da ifade edilen bir dönemi kapsamaktadır. Engelliliğin öğrenilmesinin ardından, baş etmek için hazırlık dönemini oluşturur. Ebeveynlerin bu dönemde sordukları soru "Ne oldu?" şeklindedir. İnsanlar bu dönemde içsel anlamda ikiye bölünebilmektedir. Bir taraf durumun farkına varmaktayken diğer taraf durumu reddeden taraftır. Emin olmak için sürekli bebek kontrol edilir. Bu dönemde uykusuzluk, bir şeyleri anlayamama, becerilerde kayıp hissi nefes almada güçlük, korku ve bunaltı görülebilmektedir (Mor, 2009, s. 64). Çocuklarının engelli olduğunun öğrenilmesinin ardından şok, inkâr ve derin bir üzüntü kendini göstermeye başlar. Çaresizlik duygusunu takiben durumu kabullenememe ve inkâr etme sürdürülür. Aileler bu haberden sonra gerçekten kaçınma davranışı gösterirler. Farklı uzmanlardan görüş alarak herhangi bir sorunun olmadığını duymak isterler. Yine bu dönemde kendini yetersiz ve zayıf hissetme, sinirlilik gibi davranışlar görülebilmektedir (Bayraktar, 2015, s. 17).

2.2. Bilmek ve Vicdanla Karşılaşmak

Bu dönemde aile bireyleri mevcut durumun farkına varmaya başlarlar. Yaşadıkları çaresizlik hissine rağmen bu durumun üstesinden geleceklerine, başaracaklarına ya da bir mucize olacağına dair bir umut içerisine girmeye başlarlar. Bu evrenin uzunluğu aileden aileye farklılık gösterebilmektedir. Aynı zamanda bir sonraki dönem olan öfke ve pazarlık dönemiyle de çakışabilmektedir (Mor, 2009, s. 64).

2.3. Öfke ve Pazarlık

Bu dönem öfke ve pazarlığın yoğun olarak yaşandığı bir dönemi kapsamaktadır. Çok uzun zaman alabilmektedir. Kişi durumu kabullenmekte güçlük çektiği gibi kendi başına gelmiş olması nedeniyle de büyük bir öfke içindedir. "Niçin ben?" bu dönemde sıkça sorulan sorudur. Kişi bu dönemde kendini sorgulama eğilimindedir (Mor, 2009, s. 65). Kişiler kendilerini veya eşlerini sorgulamaktadır. İşledikleri bir günahtan dolayı cezalandırıldıkları düşünülmektedir. Bu dönemde kendileri dışında çevreyi de suçlayıcı tavırlar içerisine girebilmektedirler. Doktorlar, terapistler, eğitimciler, ailenin diğer üyeleri suçlu konuma getirilebilmektedir. Kendileri ile alay edileceği düşüncesi, eksik ve yetersiz hissetme gibi sebepler sosyal çevreden soyutlanma davranışını da beraberinde getirmektedir (Bayraktar, 2015, s. 17).

2.4. Depresyon ve Çökkünlük Dönemi

Bu dönemde başlardaki umut yerini umutsuzluğa, güven güvensizliğe bırakmıştır. Kişiler mevcut durumun tamamıyla farkındadır. Durum ile ilgili ne yapılması ve nasıl baş etmesi gerektiğini düşünülmeye başlar. Duygusal anlamda yoğun bir dönemdir. Kişi her şeyin

anlamsız olduğunu düşünür. Mevcut durumun farkında olunması ve gerçek durumun değerlendirildiği bu süreçte hayatın yeniden planlanması gerektiği düşünülmektedir. Çocukla ilişki kurma ve çocuğu görme planlamanın yapılması için önemlidir (Mor, 2009, s. 65).

2.5. Kabul

Bu dönemde çocuk artık mevcut durumu ile kabul edilmeye başlanır. Çocuğun potansiyelleri fark edilmeye başlanır. Kişinin kendisini ve çevresini suçlayıcı davranışları yerini çocuğun kabullenilmesine bırakmıştır. Çocuğun geleceği ve eğitimi ile ilgili planlar yapılmaya başlanır (Mor, 2009, s. 65). Uyum sağlamanın olduğu bu dönemde ebeveynler mevcut durum hakkında bilgi sahibi olmaya ve sorumluluklarının daha çok farkında olmaya başlarlar (Bayraktar, 2015, s. 18).

2.6. Aktiflik ve Dayanışma

Aile bu evrede çeşitli toplumsal gruplara dâhil olabilmektedir. Yine bu evrede çeşitli duygusal durumlarla karşılaşılabilmektedir. Dayanışma ile birlikte çeşitli gruplara, derneklere ve sivil toplum kuruluşlarına katılım sağlanmaktadır (Mor, 2009, s. 66). Çocuğa karşı ilginin arttığı bir dönemdir. Aileler çocuğu kabul etme döneminde aktif bir şekilde çaba gösterirler. Bu süreçte ebeveynlerin birbirlerine destek olması, aile içi işlevlerin değerlendirilmesi, sadece çocuğun değil ebeveynlerin kendilerinin de güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirmeleri oldukça önemlidir (Bayraktar, 2015, s. 18).

3. ENGELLİ BİREYE SAHİP AİLELERİN YAŞADIKLARI SORUNLAR

Bireyler bir çocuğa sahip olmadan önce veya bir çocuğa sahip olacaklarını öğrendikten sonra dünyaya gelecek çocukla ilgili gelecek planları, hayaller ve beklentiler oluşabilmektedir. Bu beklentilerin fazla olması engelli bir çocuğu kabullenme durumunu etkileyebilmektedir.

Sağlıklı bir çocuk dünyaya getirmek dahi ailenin yapısında ve işleyişinde değişikliklere yol açarken engelli bir çocuğa sahip olmak süreç içerisinde daha fazla stres ve sorun oluşturabilmektedir. Bu durum zamanla ebeveynler arasında iletişim problemlerinin yaşanmasına sebep olmaktadır (Özdemir, 2018, s. 2).

3.1. Psikolojik Sorunlar

Engelli bir çocuğa sahip olmak her aile bireyi için farklı etkiler gösterebilmektedir. Beklenti ve deneyimlerin anne babaya göre değiştiği annelerin kendilerini bu süreçte daha fazla yalnız hissettiği ifade edilmektedir. Bu yüzden ruhsal anlamda bakım verici konumda olan annelerin daha fazla yıprandığı, işlerinden ayrılmak zorunda kaldıkları, eşleri veya yakın çevreleri tarafından dışlandıkları veya suçlandıkları görülmektedir (Can-Yaşar ve Yıldız-Bıçakçı, 2019, s. 3). Engelli bireye sahip olmak aile içi yükü arttırmaktadır. Bu yüklerden bazılarını ev rutinlerinin bozulması, duygusal stres, endişe ve kaygılar oluşturmaktadır (Altuğ-Özsoy, Özkahraman ve Çallı, 2006, s. 70). Can Yaşar ve Yıldız Bıçakçı (2019) yaptıkları araştırma sonucunda zihinsel engelli çocuğu olan annelerin yalnızlık düzeylerinin yüksek olmasını sosyal destek konusunda yeterince yardım alamamalarından kaynaklanabileceğini ifade etmişlerdir. Buradan hareketle yakın çevrenin de sisteme dâhil edilmesinin ve bireylerin süreçte tek başına kendi hallerine bırakılmaması gerektiğini bir kez daha görebilmekteyiz. Kaytez , Durualp ve Kadan (2015) engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerini ve stres düzeylerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmalarında annelerin, ilkokul mezunlarının ve çalışmayanların aile gereksinimlerinin fazla olduğu; ilkokul mezunlarının, dört-altı çocuğu olanların, çocuğuna doğumdan sonra üç yıl içerisinde engel tanısı konulanların stres düzeylerininin yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Atılgan ve Kolburan (2019) otizmli çocuğa sahip olan anneler ile otizmli çocuğa sahip olmayan annelerin depresyon düzeyleri ile depresyonla başa çıkma öz yeterliliklerinin karşılaştırılmasını amaçladıkları araştırmalarında

otizmli çocuğa sahip olan annelerin yaşadıkları depresyon düzeylerinin, otizmli çocuğa sahip olmayan annelerin yaşadıkları depresyon düzeylerine göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Otizmli çocuğa sahip annelerin depresyonla başa çıkmada öz yeterlilik düzeylerinin de normal gelişimli çocuğa sahip annelere oranla daha düşük seviyede olduğu bulunmuştur. Araştırmacılar bu sonucun otizm tanısı konulmuş çocuğu olan annelerin çocukları ile sürekli zaman geçirmeleri ve çocukları için kaygılanmaları sebebiyle olabileceğini ifade etmişlerdir. Akkök, Aşkar ve Karancı (1992) ailelerin yaşadıkları stres düzeylerinin aileden aileye değişebileceği gibi engelli bir bireye ebeveynlik edip edilemeyeceği konusunda hazır bulunuşluğun da etkili olabileceğini ifade etmişlerdir. Coşkun ve Akkaş (2009) engelli çocuğa sahip annelerin sürekli kaygıları ile sosyal destek algıları ilişkisini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada engelli çocuğa sahip olan annelerin sürekli kaygı düzeylerinin yüksek olduğu, sosyal destek düzeyiyle sürekli kaygı düzeyleri arasında ters ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Annelerin eğitim düzeyi ve aile gelir düzeyinin artmasının sürekli kaygı düzeylerini azalttığı ve sosyal destek düzeyinde artışa sebep olduğu elde edilen bir başka sonuç olmuştur.

3.2. Sosyal Sorunlar

Altuğ Özsoy, Özkahraman ve Çallı (2006) zihinsel engelli çocuk sahibi olan ailelerin yaşadıkları güçlükleri saptmak, yaşanılan güçlüklerde sosyo-demografik faktörlerin ilişkisini belirlemek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın örneklem grubunu 110 anne babadan oluşturulmuştur. Araştırmada ailelerin %54,5'i gelecek kaygısını, %48,2'si çocuğa ilişkin sürekli bir kaza ya da yaralanma korkusunu her zaman yaşadıkları, yine ailelerin %37,3'ünün çevrelerinden hiçbir zaman sosyal destek görmedikleri saptanmıştır.

Ailelerin stres düzeylerini çocuğun özellikleri, aile ilişkileri ve çevresel etmenler belirleyebilmektedir (Akkök, Aşkar ve Karancı, 1992, s. 8). Engelli bir bireye sahip ailede aile içi sorumlulukların genellikle anneye düşmesi annelerin sahip oldukları rollerden vazgeçmelerine, sosyal aktivitelerden ve sosyal yaşamdan uzaklaşmalarına sebep olmaktadır (Canarslan ve Ahmetoğlu, 2015, s. 19). Bazı becerileri yerine getirmede zorlanan çocuğa sahip olmak ailelerin kendi seçimleri olmamasına rağmen, aileler toplumda belirli bir normal kavramı oluşturmuş kesim ile de mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar (Özmen ve Çetinkaya, 2012, s. 36). Aileler kendilerine gösterilen tepkilerden, etiketlemelerden etkilenmemek ya da daha az etkilenmek için sosyal alanlardan uzaklaşmakta ve sosyal ilişkilerini kısıtlamaktadırlar (Yıldırım Sarı, 2007, s. 4). Buradan yola çıkıldığında ebeveynlerin sosyal alanda zorlandıkları görülmektedir. Özellikle anneler bu süreçte çocuğa sürekli bakım veren kişi olmaları sebebiyle çocuğun da dâhil olduğu sosyal alanda yer almakta ve aynı şekilde çocukarını kendi sosyal alanlarına dâhil etmektedirler. Çocuklarının engel derecesine göre sosyal alanlarda; çeşitli güçlükler, ön yargılar, toplumun küçümseyici ve yadırgayıcı davranışları ile karşılaşabilmekte ve çocuklarının durumlarını açıklamakta zorlanabilmektedirler. Sosyal bir ortama katıldıklarında ebeveynlere ve çocuğa karşı olumsuz tavırlara ve ebeveynleri suçlayıcı davranışlara maruz kalabilmektedirler. Bu tip durumlarda ebeveynler daha fazla izole bir hayat sürdürmeyi tercih edebilmektedir. Özellikle engelli birey dışında başka çocuğa da sahip ebeveynler çocuklar arasında bakım ve ilgi arasında denge kurmak zorunda olduklarından bu noktada eşlerin birbirine desteği önemli olmaktadır. Çocukların da sürece katılım sağladığı sosyal alan oluşturulmalıdır. Sağlıklı çocuklarının sosyal alanlarına da etkin bir şekilde katılım sağlanması gerekmektedir. Ebeveynler sosyal hayata katılımlarını sürdürmeli, yaşamlarını engelli bireyi de kapsayacak şekilde yeniden yapılandırmalıdır.

3.3. Ekonomik Sorunlar

Yoksulluk engelliliğin hem sebebi hem de sonucu olabilmektedir. Örneğin kötü beslenme, sağlık hizmetlerine erişmede sıkıntı yaşanması, doğum öncesinde ve sonrasında yeterli bakımın alınamamış olması, hane halkı birey sayısının fazla olması sebebiyle çeşitli kazaların oluşması ihtimali engellilik riskini arttırmaktadır (Özmen ve Çetinkaya, 2012, s. 41). Engelli bir çocuğa sahip olan ailelerde ekonomik olarak gereksinimler artmaktadır. Bireyler bu süreçte daha fazla zamana, enerjiye ve paraya ihtiyaç duymaktadırlar (Kaytez , Durualp ve Kadan , 2015, s. 198). Atılgan ve Kolburan (2019) çalışmalarında annelerin çalışma durumu ile otizmli çocuğa sahip olma durumu arasına anlamlı ilişki bulmuşlardır. Annelerin çalışma ortamlarından uzaklaşıp çocukları ile daha fazla vakit geçirmek zorunda olabileceklerini ifade etmişlerdir. Sağlıklı bir bireyin yetiştirilmesi konusunda dahi ekonomik sıkıntılar yaşanabilmekteyken engelli bir bireyin yetiştirilebilmesi daha farklı ekonomik ihtiyaçları beraberinde getirmektedir. Özel okullar ve tıbbi bakım konusunda ebeveynler ekonomik kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak bu eğitimler ve bakım hizmetleri ailelerin bütçelerini aşabilmektedir. Ekonomik sorunlar beraberinde aile içi sorunların da gündeme gelmesine sebebiyet verebilmektedir (Yıldırım Sarı, 2007, s. 4).

3.4. Sağlık Sorunları

Aileler bu süreçte çocukları için gerekli tedavi ve eğitimleri sağlamaya çalışmaktadır. Ancak bu tür durumlarda beklentilerin büyük olması hayal kırıklığı yaşanmasına sebep olabilir. Çocuğun kendisinden beklenen sorumlulukları yerine getirememesi çeşitli uyum sorunlarına, aile içi gerginliğe ve strese sebep olabilmektedir (Kaytez , Durualp ve Kadan , 2015, s. 198). Engelli bireyin tıbbi bakımı için ekonomik kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Engelli bireyin kendi sağlık sorunları olabileceği gibi engelli bireye bakım veren kişinin de zaman içerisinde çeşitli sağlık sorunları oluşabilmektedir (Yıldırım Sarı, 2007, s. 5). Bu süreçte engelli bireylerin bağışıklık sisteminin zayıflığından dolayı sık hastalanma, sağlık giderlerinin daha fazla olması, sağlık personellerinin olumsuz tutumları, hak ve hizmetler ile ilgili yeterli bilginin elde edilmeyişi ve sağlık konusunda yüksek beklentilerin olması ailelerin sağlık alanında karşılaştıkları güçlüklerdendir. Ayrıca engelli bireye sahip olan kişiler sağlık hizmeti alımında fiziksel ve psikolojik zorluklar da yaşayabilmektedirler. Engelli bireye sahip olma ebeveynlerde de birtakım psikolojik sağlık sorunlarının yaşanmasına zemin hazırlamaktadır. (Yılmaz, 2020, s. 28).

3.5. Eğitim Sorunları

Aileler çocuklarına engel tanısı konulduktan sonra çeşitli arayışlar içerisine girmektedirler. Bazı aileler bu konuda bilgisiz olabilmektedir. Durumu reddedip farklı arayışlar içerisinde olan ailelerde çocukların eğitimi ve tedavisi aksayabilmektedir. Aileler tanı aldıktan sonra çocuklar için bir eğitim planı yapmaktadırlar. Burada uygun eğitim kurumu bulma konusunda zorluk çekmekte bu tür bilgilere ulaşma konusunda eksik kalabilmektedirler (Kaytez , Durualp ve Kadan , 2015, s. 198). Eğitim, ailelerin karşılaşabilecekleri olumsuz durumla baş etmelerini sağlayacak bir destek unsurudur. Ailelerin karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebilmeleri için gerekli olan bilgi, beceri ve motivasyon için eğitim önemli bir faktördür. Bu sayede bireyler bulundukları duruma adapte olma, çocuklarını anlama ve onların ihtiyaçlarının belirlenmesi konusunda daha iyi bir yol izleyebilmektedirler. Ancak eğitim düzeyinin düşük olduğu ailelerde çocuklardan beklentiler az olabilmekte ve engelli bireyin engeli ile ilgili yeterli bilgi düzeyine ulaşılmakta güçlük çekilmektedir (Cangür ve diğerleri, 2013, s. 2).

3.6. Aile İçi Etkileşim Sorunları

Ailede engelli bir bireyin olması aile içi yaşantıda farklı etkiler gösterebilmektedir. Annenin daha çok engelli bireyin bakımını üstlendiği babanın ise daha çok maddi boyut ile ilgilendiği görülmektedir. Bu gibi durumlar da babanın aile içi görevlerden uzakta olmasına, engelli bireye bakım veren kişinin ise bu durumdan daha fazla etkilenmesine sebep olmaktadır (Can-Yaşar ve Yıldız-Bıçakçı, 2019, s. 3). Bakım konusunda annelere daha fazla görev düşmesi sonucu anneler kendilerini vicdanen engelli çocuğuna adayabilmekte bu durum da ebeveynlerin kendilerine yeterince vakit ayırmamalarına, ailede eşler arası çatışma ve iletişim sorunlarının yaşanmasına neden olabilmektedir (Kaytez , Durualp ve Kadan , 2015, s. 210). Özellikle hamilelik döneminde annenin, babanın ve yakın çevrenin beklentileri ile hayal edilen ideal çocuk algısı, beklentilerin yüksekliği ile mevcut durumun arasındaki farkın yüksek olması aile içi etkileşim sorunlarını arttırmaktadır. Ayrıca bu durum aile içinde yaşanan acının büyüklüğünü de arttırmaktadır (Altuğ-Özsoy, Özkahraman ve Çallı, 2006, s. 70). Ebeveynlerin engelli bir çocuğa sahip olmaları kaygı, depresyon, yaşamdan tat alamama, yaşama karşı umutsuzluk seviyelerinin artmasına sebep olmaktadır. Bu da aile içi ilişkileri ve sonrasında ailenin toplumsal ilişkilerini de etkilemektedir. Çiftlerin aile yapıları bozulabilmekte karşılıklı uyumda azalma görülebilmektedir (Piştav Akmeşe, Kayhan ve Mutlu, 2011, s. 111). Bireyler engelli bir çocuğa sahip olmayla ilgili hem kendilerini hem de birbirlerini suçlayabilmektedir. Geçmişte yapmış oldukları bir hatadan ya da olaydan dolayı cezalandırıldıkları hissine kapılabilmektedirler. İlerleyen dönemlerde yeteri kadar ilgi gösteremediklerini düşünüp kendilerini hatalı bulabilirler. Bu gibi durumlarda bireylerin birbirlerini suçlaması aile içi etkileşimi olumsuz etkilemektedir. Eşlerin alkol ve madde bağımlılığı, intihar girişimleri, evi terk etme gibi davranışlar göstermesi aile içerisinde problemleri daha da büyütebilmektedir (Özşenol ve diğerleri, 2003, s. 160).

3.7. Bilgi Edinme Sorunu

Ebeveynler engelli çocukları ile ilgili çocuğun engel durumunun türü ve derecesi hakkında bilgi sahibi olduklarında çocuklarını daha iyi tanıdıkları ve gelişimlerine katkıda bulunabildikleri için sosyal ve duygusal açıdan kendilerini iyi hissetmekte dolayısıyla çocuklarına karşı daha pozitif duygular yaşayabilmektedirler (Piştav Akmeşe, Kayhan ve Mutlu, 2011, s. 112).

3.8. Fiziksel Çevre Sorunları

Aileler engelli bir bireye sahip olduktan sonra aile içi rollerin değişmesiyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Evlilik ilişkisinde kimi zaman problemler oluşabilmektedir. Bireyin bakımının uzun sürmesi veya sürekli gözetim altında olması gerekebileceğinden sosyal faaliyetlere katılım sınırlanmaktadır. Toplumdaki bireylerin engelli ailesine karşı sergilemiş oldukları tutumlar da yine aile içi ilişkilerde sorunlar yaratabilmektedir. Bireyler çevrelerindeki insanlara çocuğunun durumunu açıklamakta zorluk yaşayabilmektedirler. Bu yüzden sosyal alanda çeşitli zorluklara maruz kalınabilmektedir (Kaytez , Durualp ve Kadan , 2015, s. 198).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Engelli bir bireye sahip olan aileler ile ilgili çalışmalar incelendiğinde ve yukarıda ifade edildiği şekilde ele alındığında bireylerin pek çok zorlu süreçlerden geçtiği görülmüştür. Çalışmaların çoğunda ailelerin psiko-sosyal açıdan pek çok sorunla karşılaştıkları ve sosyal hayattan izole bir şekilde yaşamlarını devam ettirdikleri çalışmalarda ortaya konulmuştur. Engellilik doğuştan veya sonradan kazanılabilmektedir. Önemli olan nokta ailelerin bu duruma ne kadar hazır oldukları, çocuktan beklentileri, gelecek planları, hayaller, ailenin bireyden önce aile ilişkisinin nasıl olduğudur. Aile temelleri iyi atılmamış ya da sorunlu bir

ailede dünyaya gelmiş engelli bir birey aile içi problemlerin daha da büyümesine, karmaşık bir hal almasına sebep olabilmektedir. Bilindiği üzere sağlıklı bir bebeğin dünyaya gelmesinde bile aile içi birtakım düzenlemelere gitmek gerekir. Engelli bir bireyin dünyaya gelişinde bu düzenlemeler daha fazla çaba gerektirmektedir. Bu süreçte ebeveynler ne yapacağını şaşırabilmekte çocuğun engel durumu hakkında bilgisiz olabilmektedir.

Engellilik konusunda hem aile bireylerine hem de topluma büyük sorumluluklar düşmektedir. Aile bireyleri zaten zorlu süreçlerden geçerken bir de toplumsal baskıyla karşılaşmaktadır. Bu baskı hem ebeveynlerin yakın çevresinden hem de ebeveynlerin birbirlerine karşı gerçekleşmektedir. Anne babaların birbirlerine karşı anlayışsız tavırları, suçluluk ve utanma davranışları, yargılayıcı söylemler, psikolojik baskı gibi olumsuz davranışlar süreci daha da zorlaştırmaktadır. Karşılaşılan en büyük sıkıntılardan biri de bilgisizlik olmaktadır. Çocuğun engel durumunun geç fark edilmesi ya da fark edilmemesi, fark edildikten sonra gereken duyarlılığın gösterilmemesi gibi faktörler çocuğun gelişimini etkilemektedir. Aileler bu konuda hassas olmalı ve gereken eğitim için müracaat edilmesi gereken yerlere müracaat etmelidir. Bu konuda yeterli bilgi sahibi olmayan ebeveynlere gerekli danışmanlık hizmeti verilmesi gerekmektedir. Ailelerin yaşamış oldukları süreci paylaşabilecekleri grup oturumları da düzenlenmelidir. Bu gruplar sayesinde ebeveynler bu zorlu süreçleri sadece kendilerinin yaşamadığını ve benzer deneyimleri paylaşan ailelerin de var olduğunu bilmeleri onlara iyi hissettirecektir.

Engelli bireye sahip olan ailenin destek mekanizmalarına ihtiyacı olabilmektedir. Bireylerin yakın çevresi de bu destek mekanizmalarına dâhil edilerek sürecin daha iyi geçmesine yardımcı olabilir. Toplumun da sürece dâhil edilmesi gerekir. Toplumdaki bireylerin tutumları, engelliye veya engelliliğe bakış açıları da bu süreçte aileler için önemli olmaktadır. Toplumda yargılayıcı tavırlar, küçümseyici davranışlar, hakaret, acıma, yadırgama gibi durumların olması engelli bireyi ve ailesini zor duruma sokmakta ve toplumdan izole bir hayat sürdürmelerine neden olmaktadır. Bu gibi durumların önüne geçilebilmesi için toplum da engellilik konusunda bilgilendirilmelidir. Bu süreçte karşılaşılan önemli bir sorun da engelli bireye bakım veren kişinin depresyon, kaygı, umutsuzluk ve tükenmişlik gibi durumlara maruz kalmasıdır. Bu gibi durumlardan dolayı engelli bireye bakım verenin yükü paylaşılmalı aile içi düzenlemelere gidilerek görev dağılımı yapılmalıdır. Bir diğer problem ise bakımın ve ilginin engelli bireye yoğunlaşmasıdır. İlginin engelli bireye yoğunlaşması diğer aile bireyleri açısından sorun yaratabilmektedir. Bu süreçte tüm aile bireyleri sürece dâhil olmalı, gerekirse aile içi yeni düzenlemelere gidilmelidir. Engelli bireyin durumu el verdiği ölçüde tüm aile fertlerinin de katılımının sağlandığı etkinlikler düzenlenmeli aile içi etkileşim arttırılmalıdır.

Aile danışma merkezlerinin, engelli bakım merkezlerinin, özel bakım merkezlerinin sayısı arttırılmalıdır. Özellikle danışmanlık konusunda ailelere yardımcı olmak gerekmektedir. Bireylerin hakları, olanakları ve hizmetlere erişebilmeleri için yapılması gerekenler hakkında bilgilendirmeler yapılmalıdır. Danışmanlık hizmeti verilirken sadece bakım verenlerin değil engelli ailesinin tüm fertlerinin birlikte katılım sağladığı oturumlar düzenlenebilir. Bu sayede aile fertleri birbirlerinin hislerini, yaşadıkları zorlukları, birbirlerinin beklentilerini daha iyi anlayabilecektir.

Sorun olarak görülen bir diğer konu ise mali konulardır. Engelli bireyin tedavisi, eğitimi, bakımı daha zorlu olabilmektedir. Bu gibi durumlar ailelere daha fazla yük getirmektedir. Özellikle bakım veren annelerin mevcut işlerinden ayrılması tüm ekonomik sorumluluğun babaya yüklenmesine sebep olmaktadır. Tek kişinin de bu ekonomik yükü üstlenmesi aile içi sorunlara ve ekonomik yönden olumsuz bir duruma dönüşebilmektedir. Bu sebeple engelli ailelerine verilen ekonomik destekler arttırılmalıdır. Özellikle engel durumunun derecesine göre verilen destekler arttırılabilir.

Sonuç olarak engelli bireye sahip aileler sağlıklı bir çocuğun bakımı ve yetiştirilmesinden daha zorlu bir süreç geçirmektedirler. Toplum olarak bu konuya daha fazla hassasiyet gösterilmeli engelli bireylerin özel bireyler oldukları unutmamalıdır.

KAYNAKÇA

Akkök, F., Aşkar , P., ve Karancı, A. N. (1992). Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne- Babalardaki Stresin Yordanması. *Özel Eğitim Dergisi, 1*(2), 8-12.

Altuğ-Özsoy, S., Özkahraman, Ş., ve Çallı, F. (2006). Zihinsel Engelli Çocuk Sahibi Ailelerin Yaşadıkları Güçlüklerin İncelenmesi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, 3*(9), 69-77.

Atılgan, S. A., ve Kolburan, Ş. G. (2019). Otizmli ve Normal Gelişimli Çocuğa Sahip Annelerin Depresyon Düzeyleri ve Depresyonla Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi. *Aydın Sağlık Dergisi, 5*(2), 133-160.

Başkaya, H. (2019). *Engelli Çocuklara Sahip Ailelerin Sosyal Dışlanma Problemi Üzerine Bir Araştırma: Çorum Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Çankırı.

Bayraktar, C. (2015). *Bedensel ve/veya Zihinsel Engelli Çocukların Ebeveynlerinde Depresyon ve Kaygı.* Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.

Canarslan, H., ve Ahmetoğlu, E. (2015). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Kalitesinin İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17*(1), 13-31.

Cangür, Ş., Civan, G., Çoban, S., Koç, M., Karakoç, H., Budak, S., . . . Ankaralı, H. (2013). Düzce İlinde Bedensel ve/veya Zihinsel Engelli Bireylere Sahip Ailelerin Toplumsal Yaşama Katılımlarının Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 3*(3), 1-9.

Can-Yaşar, M., ve Yıldız-Bıçakçı, M. (2019). Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Annelerin Yalnızlık Düzeyleri. *Çocuk ve Gelişim Dergisi, 2*(3), 1-13.

Coşkun, Y., ve Akkaş, G. (2009). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyleri ile Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 10*(1), 213-227.

Kaytez , N., Durualp, E., ve Kadan , G. (2015). Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Gereksinimlerinin ve Stres Düzeylerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 4*(1), 197-214.

Mor, A. (2009). *Engelli Bireylerde Egzersizin Uyku Düzeni ve Aile İçi Sosyal İlişkilere Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Özdemir, N. (2018). *Engelli Ailelerinde Problem Çözme ve Sabır Gösterme Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Anabilim Dalı Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı, İstanbul.

Özmen, D., ve Çetinkaya, A. (2012). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 28*(3), 35-49.

Özşenol, F., Işıkhan, V., Ünay, B., Aydın , H. İ., Akın, R., ve Gökçay, E. (2003). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi, 45*(2), 156-164.

Pişkav Akmeşe, P., Kayhan, N., ve Mutlu, A. (2011). Serebral Palsi'li Çocuğa Sahip Olan Annelerin Aile Ortamını Algılama Düzeylerinin İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 22*(1), 105-114.

www.aile.gov.tr. (tarih yok). Engelliler Hakkında Kanun. 06 24, 2021 tarihinde https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/kanunlar/engelliler-hakkinda-kanun/ adresinden alındı

Yıldırım Sarı, H. (2007). Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerde Aile Yüklenmesi. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 11*(2), 1-7.

Yılmaz, E. (2020). *Engelli Bireye Sahip Ailelerde Teodise Problemi: Sosyolojik Bir Bakış.* Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Kayseri.

AYRIMCILIĞIN NEDENLERİ

Doç. Dr. Melahat DEMİRBİLEK
Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü. Türkiye
Orcid id: 0000-0003-1281-2367

ABSTRACT

Discrimination is a form of behavior seen in almost every society. Discrimination is generally defined as prejudiced and negative behaviors developed against individuals due to race, religion, language, gender, disability, country, ethnic and social origin, political and ideological views or prejudice. Discrimination occurs when a person is denied the opportunity to participate freely and fully in normal activities of daily living. Discrimination can occur in different ways, either directly or indirectly. Direct discrimination is treating different categories of people differently. Indirect discrimination, on the other hand, includes unfair behavior resulting from the application of seemingly non-discriminatory rules and is implicit. Among the concepts considered together with discrimination are racism, ethnocentrism, minority, etc. takes place.

There are some reasons that reveal discriminatory behaviors. Among them; there are reasons such as prejudice, ingroup-outgroup effect, defense mechanisms, disappointments and anger, feelings of insecurity and humiliation, authoritarianism, mental shortcuts (auto-believing, reversing the past in the mind, representational shortcuts). In addition, groups that have power in the social structure may exhibit discriminatory attitudes as a means of maintaining their power. Discrimination can also lead to severe psychological consequences. Those who are discriminated against may find it difficult to develop a positive identity and self-esteem. Individuals who are exposed to discrimination may encounter obstacles in developing their own existential potential. Discriminatory behavior can also lead to social problems. These include difficulties in accessing adequate housing, access to economic resources, quality education, job security, adequate income, adequate health care and other services. The psychological, social and economic costs of social programs developed to solve these problems are high. It is considered important to take preventive measures and focus on awareness-raising activities in order to reduce the negative and destructive effects of discrimination on individuals, groups and societies.

Key Words: Discrimination, Reasons for Discrimination, Consequences of Discrimination.

GİRİŞ

Ayrımcılık hemen her toplumda belirli özellikler taşıyan farklı birey ve gruplara karşı farklı şekillerde ortaya çıkan, ayrımcılığa maruz kalanlarda çeşitli psiko-sosyal-ekonomik sorunlara yol açan toplumsal bir sorundur. Ayrımcılığın her toplumda görülmesi onun evrensel bir sorun olduğunu göstermektedir.

İnsanlar sosyal varlıklar olarak birarada yaşama ihtiyacı içindedirler. Birlikte yaşamanın güçlendirici, destekleyici, yaşamı kolaylaştırıcı yanları olduğu gibi; kendini diğerlerinden güçlü ve üstün görme isteği, diğerlerinin önüne geçme arzusu, kıskançlık vb. negatif duygularla ortaya çıkan ve hayatı diğerleri için zorlaştıran davranışlara da yol açabilmektedir. Bu olumsuz davranışlardan biri de "ayrımcılık" tır. Ayrımcılık, hayatın her alanında ve her düzeyde

yaşanabilen, kimi zaman yaşayan ve yaşatanın farkında olduğu, kimi zaman da her iki tarafın da farkında olmadığı, türlü şekillerde yaşanabilmektedir (Şahin Taşgın 2020, s.294). İnsanlar yaşları, engelleri, etnik kökenleri, kökenleri, siyasi inançları, ırkları, dinleri, cinsiyetleri veya cinsiyetleri, cinsel yönelimleri, dilleri, kültürleri ve diğer birçok gerekçeyle ayrımcılığa maruz kalabilir (Compass, 2020).

Paradoksal biçimde insanlar bir taraftan varoluşları için diğerlerine ihtiyaç duyarken, bir taraftan da diğerlerinin ayrımcı davranışları nedeniyle var olmanın zorlu mücadelesi içinde bulmaktadırlar kendilerini. Ayrımcı davranışlar toplumsal hayatta sosyal adaletsizlik, hizmetlere erişememe, sosyal dışlanma gibi toplumsal sorunlara da yol açmaktadır. Sosyal yaşamın kolaylaştırılması, desteklenmesi, güçlendirilmesi ve toplumsal problemlerin çözülmesi için ayrımcı davranışlarla mücadele edilmesi önemli görülmektedir. Ayrımcılıkla mücadelede kişisel ve toplumsal düzeyde önlemler alınması, bununla ilgili politika ve stratejiler belirlenmesi, toplumsal barışın sağlanması için gerekli adımlardandır. Bu strateji ve politikaların oluşturulmasında ayrımcılığın nedenlerinin ne olduğu, insanların niçin ayrımcı davranışa yöneldiğinin belirlenmesinin uygun zemin oluşturacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada ayrımcılığın ne olduğu ve nedenleri üzerinde durulmaktadır.

Ayrımcılığın nedenlerine geçmeden önce, ayrımcılığın ne olduğunun tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrımcılıkla ilgili üzerinde anlaşmaya varılan tek bir tanım olduğu söylenemez. Tanımlardan bazılarına bakılacak olursa; ayrımcılık sosyal yapı içinde toplumdaki göreli olarak daha güçsüz gruba mensup birey ve grupları belirli karakteristiklerle tanımlamak ve daha değerli görülen geleneksel değerlere göre eşit olmayan ve daha az iyi davranmak şekilde önyargılı davranmaktır (Payne, 1997; s.244-251; Dalrymple ve Burke,1999, s.xvi). Ayrımcılık, geleneksel olarak grup veya bireylere karşı "eşit muameleyi bozan" adaletsiz ve olumsuz davranış anlamına gelmektedir (Dovidio ve Hebl, 2005: 11; akt. Öztürk, 2014, s.68). Ayrımcılık en yalın tanımıyla önyargıların davranış olarak dışa vurumudur (Secord, 1964, akt. Kolat, 2010, s.14).Sosyal Çalışma Sözlüğünde ayrımcılık "kişilere ırk, din, dil, cinsiyet, ülke,ulus, etnik ve toplumsal köken, politik ve ideolojik görüş, kişisel antipati ya da önyargı temelinde farklı davranmak " (Tomanbay, 1999, s.19) olarak tanımlanmaktadır.Cambridge Sözlükte ise birine cinsiyeti, ırkı, dini vb. nedenlerle haksız muamele olarak ele alınmaktadır (URL-1). Şahin Taşgın (2020, s.294) ise ayrımcılığı genel olarak birtakım özelliklerinden dolayı bazı insanların üstün olduğunu savunmak ve bu özellikleri bulunmayanlara da kendilerinden aşağı görerek olumsuz davranmak olarak tanımlamaktadır. Tanımların ortak noktasına bakıldığında "diğerlerine farklı, adaletsiz, önyargılı ve olumsuz" davranmanın ortak payda olduğu görülmektedir.

Ayrımcılık bir kişinin normal günlük yaşam etkinliklerine özgürce ve tam olarak katılma olanağından mahrum bırakılması durumunda ortaya çıkmakta (Kolat, 2010, s.16) ve bireysel, sosyal, kurumsal, kültürel düzeylerde kendini göstermektedir (Öztürk, 2014, s.68). Ayrımcılık cinsiyet, etnisite, yaşlılık, engellilik, cinsel yönelim, din, dil, uyruk, zihinsel hastalıklar vb. gruplara karşı kendini gösterir. yer alır. Bu nedenle ayrımcılığın bireysel olduğu kadar sosyal temeli olduğu da ifade edilebilir. Toplumdaki güce sahip gruplar güçlerini devam ettirmenin bir aracı olarak ayrımcı tutum içindedirler. Ayrımcılığın biri diğerini etkileme potansiyeline sahiptir. Örneğin etnik bir azınlık gruba dâhil yaşı bir kadın üçlü bir ayrımcılıkla karşı karşıyadır (Payne, 1997; s.244-251; Dalrymple ve Burke,1999, s.xvi). Başka bir ifade ile yaşamın bir alanındaki ayrımcılık başka bir alan üzerinde etki yaratabilir ve bir kuşaktan diğerine geçebilir (Kolat, 2010, s.16). Bu yönüyle ayrımcılığın öğrenilen bir davranış olduğu ifade edilebilir.

AYRIMCILIK ŞEKİLLERİ

Literatüre bakıldığında ayrımcılığın en genelde doğrudan ve dolaylı olmak üzere farklı şekillerde ortaya çıktığı belirtilmektedir. *Doğrudan ayrımcılık* belli kategoride olan kişilere farklı muamelede bulunmaktır (Kolat, 2010, s.17). Başka bir ifade ile bir kişi veya gruba, yaş, cinsiyet kimliği, engellilik durumu, ırk veya etnik köken, inanç veya dini temeli nedeniyle bir diğer kişi veya gruptan daha az adil davranılırsa bu durum doğrudan ayrımcılıktır. Örneğin aynı konumda çalışan kadın ve erkeğe farklı ücret ödenmesi doğrudan ayrımcılıktır. *Dolaylı ayrımcılık* ise, görünüşte ayrımcı olmayan kuralların uygulanmasından ortaya çıkan adil olmayan davranışları içerir (ILO, 2007). Başka bir deyişle dolaylı ayrımcılık, görünüşte tarafsız görünen bir hüküm, kriter ya da uygulamanın belirli bir grubun temsilcilerini (farklı ırk, etnik köken, din, inanç, yaş, engellilik, cinsel yönelime sahip vb. kişileri) diğerlerine kıyasla dezavantajlı duruma getirdiğinde ortaya çıkar. Dolaylı ayrımcılık davranışlarında ayrımcı özellik örtülüdür. Davranışın temelinde subjektif, göreli bir değerlendirme yer alır, bu nedenle açık seçik ortaya konulması güçtür (Kolat, 2010, s.18). Örneğin işe girişte yaş sınırının konulması dolaylı ayrımcılıktır. Görünüşte tarafsız olan bu kurallar, aslında belirli sosyal grupların üyelerini orantısız bir şekilde dezavantajlı hale getirebilir. Dolaylı ayrımcılık genellikle doğrudan ayrımcılığa göre daha yaygındır ve kanıtlanması zordur (Compass, 2020). Dolaylı ayrımcılık farklılıkları görmezden gelerek, farklı grupların farklı ihtiyaçları olabileceğine ilişkin politika ve uygulamalar geliştirmemek biçiminde de tezahür edebilmektedir (Cankurtaran ve Beydili, 2006, s.4).

Zastrow (2014, s.544-545) ise ayrımcılığı hükmen (dejure) ve fiili (de facto) ayrımcılık olarak iki kategoride değrlendirmektedir. *Hükmen* (dejure) ayrımcılık yasal ayrımcılıktır. *Fiili* (de facto) ayrımcılık yasal olsun ya da olmasın gerçek hayatta karşılığını bulan bir tütüdür. Sıklıkla ayrımcı enformel normların sonucunda gerçekleşir.

Bir diğer ayrımcılık biçimi olan *yapısal ayrımcılık*, toplumun örgütlenme biçimine dayanmaktadır. Sistemin kendisi belirli insan gruplarını dezavantajlı hale getirimektedir. Yapısal ayrımcılık, gerçek eşitlik veya eşit fırsatlara ulaşmada engeller yaratan normlar, rutinler, tutum ve davranış kalıpları aracılığıyla çalışır. Yapısal ayrımcılık genellikle kurumsal önyargı, sürekli olarak bir grup lehine hata yapan ve bir diğerine veya diğerlerine karşı ayrımcılık yapan mekanizmalar olarak kendini gösterir. Bunlar, sonuçta ortaya çıkan ayrımcılığın açıkça bir bireyin bir kişi veya bir grup insan hakkındaki kanaatinde değil, yasal, kurumsal vb. kurumsal yapılarda köken aldığı durumlardır (Compass, 2020).

Çoklu ayrımcılık ise birden fazla ayrımcılığa maruz kalma durumunu yaşayanların, taşıdıkları bu özellikleri nedeniyle eşzamanlı olarak birden çok ayrımcı davranışa maruz kalmasıdır (Compass, 2020). Örneğin kadın ve engelli bir mülteci hem kadın olmaktan hem engelli olmaktan hem de yabancı olamkatan dolayıçoklu ayrımcılığa maruz kalabilir.

Dolaylı ya da doğrudan, hükmen veya fiili, yapısal veya bireysel ayrımcılığa yol açan bazı nedenlere aşağıda yer verilmektedir.

AYRIMCILIĞIN NEDENLERİ

Ayrımcılığın nedenlerini tek başına açıklayan bir kuramsal yaklaşım bulunmamaktadır. Ayrımcılığa yol açan faktörler hem içsel hem dışsal nedenlere dayanmaktadır (Zastrow, 2014, s 553). Bu faktörlere aşağıda yer verilmektedir.

Yansıtma: Yansıtma, bireyin kendisinde görmekten memnun olmadığı, suçluluk duygusu yaratacak nitelikteki duygu ve düşüncelerini başkalarına yansıttığı psikolojik bir savunma mekanizmasıdır. Pekçok insan kendisinde hoşanmadığı davranış ve tutumlara sahiptir. Bu

davranışların bir kısmı diğerlerine (sıklıkla toplumdaki diğer gruplara) "yansıtırlar" ve böylece kendilerine yöneltecekleri olumsuz duyguların yönünü değiştirmiş olurlar. Bu süreçte kendi davranış ve tutumlarını yansıtıklarını reddeder ve onları suçlarlar. Bu eğilim kendisini daha çok katı değer yargılarıyla yöneten kişilerde görülür. Bu savunma mekanizmasını kullanarak birey kendi arılığını korumuş olur ve duygularını yansıttığı kişiyi kötü amaçlı biri gibi görmeye başlar (Zastrow, 2014, s. 554; Geçtan, 1994, s.78-79). Bireylerin başvurduğu yansıtma mekanizması ayrımcılığa yol açan faktörlerden biri olarak kendini göstermektedir.

*Hayal Kırıklığı- Öfke:*Ayrımcılıkla giderilen bir başka psişik ihtiyaç gerginlik ve hayal kırıklığından kurtulmaktır.İnsanlar istedikleri birşeyi başaramadıklarında ya da elde edemediklerinde hayal kırıklıklarına uğrarlar. Hayal kırıklığı yaşamış bazı insanlar kendi öfke ve kızgınlıklarını bir "günah keçisine" yönlendirebilirler. Bu günah keçisi sadece belirli bir insanla sınırlı değildir. Belirli özellikleri taşıyan bir gruba yönelik te olabilir (Zastrow, 2014, s. 554). Belirli özellikler arasında yaş, cinsiyet, engellilik, yabancı olma, azınlık, etnik köken, konuşulan dil vb. yer almaktadır. Bu özellikleri taşıyanlar 'günah keçisi' olarak ayrımcı davranışa maruz kalabilmektedirler.

Güvensizlik ve Aşağılanma Duygusu: Ayrımcılıkla giderilen bir diğer psişik ihtiyaç güvensizlik ve aşağılanma duygularını tersine çevirme isteğidir. Bazı güvensiz insanlar diğer grubu aşağıda görerek kendilerini daha iyi hissedebilirler (Zastrow, 2014, s. 554).

Otoriterlik: Otoriteryen kişilik esnek değildir, katıdır ve belirsizliğe karşı toleransı düşüktür. Otorite figürlerine büyük saygısı vardır onların söylediklerini hemen kabul ederler. Diğerlerinin geleneksel olmayan davranışlarından korkarken, geleneksel davranışlara değer verirler. Bu korkuyu azaltmak için geleneksel olmayan kişileri "olgunlaşmamış", "aşağı" ya da "bozulmuş" olarak tanımlarlar ve böylece kendi inanç ve değerlerini sorgulama ihtiyacından kaçınmış olurlar. Otoriteryen kişilik azınlık grupların üyelerinin geleneksel olmadıklarını düşünür, onları alçaltır, önyargı ve ayrımcılık yoluyla kendi otoriteryenliğini ifade eder (Zastrow, 2014, s. 554-555). Sakallı-Uğurlu'nun (2006, s.57) Türkiye'deki eşcinsellere karşı tutumlarla ilgili yapılan görgül çalışmaları incelediği çalışmasında otoriterliğin önyargı, ayrımcılık ve dış grup üyelerine karşı düşmanlık ile bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Zihinsel Kestirme: İnsanlar olayların ve davranışların nedenlerini ararken, kendilerine zaman kazandıracak zihinsel kestirme yollara başvururlar. Bu kestirme yöntemler daha az düşünme gerektirir ve insanlar kendilerine kısa bir yol seçip yargılarına varırlar (yani dikkat ve muhakeme ve değerlendirme yapmaya uğraşmak yerine bazı ipuçları kullanarak bazı sonuçlara ulaşırlar). Bu kestirme yöntemler arasında otomatik inanma (bilgi ilk görüldüğünde ona direkt olarak inanma), geçmişi zihinde tersine çevirme (ucundan kaçırılan negatif bir olay yaşandığında gerçek dışı akıl yürüterek geçmişin bir kısmı farklı olsa neler olabileceğini düşünürler), temsile dayanan kestirme (bir kişinin hangi gruba ait olduğunu, onun o kategorinin ortalama ve tipik bir üyesine ne kadar benzediğine, o grubu ne kadar iyi temsil ettiğine bakarak karar verme) yer alır (Kağıtçıbaşı, 2010, s.266-269). Sonuç olarak zihinsel kestirme yöntemleri diğer insanlara karşı ayrımcı tutum ve davranışlara yol açan etkenler arasında değerlendirilebilir.

Stereotipler: Bir stereotip, belirli bir grup insan hakkında (örneğin girişimcilerin hırslı olduğu veya kadınların uzun saçları olduğu gibi) genelleştirilmiş bir inanç veya fikirdir. Stereotiplerin ana işlevi gerçekliği basitleştirmektir. Stereotipler genellikle ya bir tür kişisel deneyime ya da erken çocukluk sosyalleşmesi sırasında evde, okulda ya da kitle iletişim araçları aracılığıyla bizi çevreleyen yetişkinlerden edinilen izlenimlere dayanır ve bunlar daha sonra muhtemelen olabilecek tüm insanları kapsayacak şekilde genelleştirilir (Compass, 2020). Bu genelleştirme insanları ayrımcılığa götüren aşamalardan biri olarak değerlendirilebilir.

Önyargı, genellikle olumsuz, başka bir kişi veya diğer insanlar hakkında onları gerçekten tanımadan varılan bir yargıdır. Tıpkı stereotipler gibi, önyargılar da sosyalleşme sürecinin bir parçası olarak öğrenilir. Bir klişe ile önyargı arasındaki bir fark, bir kişi veya belirli bir durum hakkında yeterli bilgi mevcut olduğunda, klişelerin ortadan kaldırılmasıdır. Önyargı, daha ziyade, herhangi bir gerçeklik parçasını algıladığımız bir ekran gibi çalışır. Bu nedenle, önyargılar gerçeklik algılarımızı değiştirdiği için, tek başına bilgi genellikle bir önyargıdan kurtulmak için yeterli değildir; önyargımızı doğrulayan ve karşıt olan herhangi bir şeyi fark etmeyen veya "unutmayan" bilgileri işleriz. Bu nedenle, önyargıların üstesinden gelmek zordur; gerçeklerle çelişiyorsa, önyargıyı sorgulamaktansa gerçekleri inkar etmeyi tercih ederiz (Compass, 2020). Önyargılı insanlar, bir grubun nasıl olduğu ya da nasıl davrandığı yönündeki basmakalıp yargılarını grubun bütün üyelerine uygularlar (Zastrow, 2014, s 543-544). Görüldüğü üzere ön yargılar insanları genelleme yapmak yoluyla ayrımcılığa götüren adımlardan biri olarak ele alınabilir.

Sosyal Gruplama: Sosyal gruplama bireyleri bir gruba ait özellikleri paylaştıkları için, o grubun üyesi olarak tanımlama sürecidir. Sosyal gruplamanın olumsuz sonuçlarından birisi olarak, bir grubun bütün üyelerinin birbirlerine olduklarından daha çok benzer olarak algılanması ve aralarındaki çeşitliliğin göz ardı edilmesidir (Kağıtçıbaşı, 2010, s.274-275).

*Kalıpyargılar***:** Kalıpyargılar bir toplumsal gruba ilişkin inanç ve yargılardır. Başka bir ifadeyle bir birey, grup ya da sosyal statüye yönelik peşin hükümlü ve göreli olarak sabit fikirlerdir, bir grubun bazı özelliklerine yönelik gözlemlerin aşırı genellemelerine dayanır (Kağıtçıbaşı, 2010, s.275; Zastrow, 2014, s 545). Kalıp yargılar dış grup ve üyesi olan kişiler hakkında kolay ve kestirme yoldan bilgiye erişimi sağlar. Böylece dış grup üyesinin davranışları hakkındaki beklentileri biçimlendirir ve buna uygun davranış kodlarını kullanmaya olanak tanır. Böylece kişiler bilişsel süreçlerini kısaltarak tutum davranış uyumunu sağlar. Kalıp yargılar çoğunlukla az bilgi sahibi olunan dış gruplar açısından söz konusu olmaktadır (Öztürk, 2014, s.68-69).

Tutum: Tutum, bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir (Smith, 1968, akt. Kağıtçıbaşı, 2010, s.110). Başka tanıma göre tutum, kişinin nesne, kanı ya da ortamları olumlu ya da olumsuz bir biçimde değerlendirmesi ile açıklanan psikolojik eğilimdir (Bagozzi ve diğ. 2002; Odabaşı ve Barış, 2002). Tutumlar, fikirler ve düşünceler öğrenme yoluyla oluşmaktadır (Sakallı, 2010, s.111).Tutumlar bilişsel ve duygusal faktörlerden meydana gelir. Bilişsel faktör tutum objesine karşı belirgin düşünce ve inançlardan oluşur. Bu düşünce ve inançların temeli iç grup (biz) ve dış grup (onlar) algısına dayanmaktadır (Dovidio ve Helb, 2005: 13, akt. Öztürk, 2014, s.68-69).

İçgrup/Dışgrup Etkisi: İnsanları kategorilere ayırmanın en yaygın yolu dünyayı bizden olanlar ve olmayanlar şeklinde algılamaktır. Bizden olanlar, bizim de üyesi olduğumuz gruplar içgrubumuzdur. İçgrubumuzu benimseriz. Bizden olmayan, üyesi olmadığımız gruplara da "dış grup" adı verilir. Dış gruplar benimsenmez. Siz-biz ayurımı içinde bulunmadığımız grupların üyelerinin hepsinin aynı özellikleri taşıdığı varsayımına dayanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2010, s.277-278). Kendi grubu dışındakiler hakkında daha sıklıkla olumsuz inanışlara sahip olunması sonucunda ayrımcı davranışlar ortaya çıkmaktadır (Dovidio ve Helb, 2005: 13, akt. Öztürk, 2014, s.68-69).

Zastrow'a (2014, s. 544-545) göre ayrımcılık basmakalıp inançlarla olumsuz tutumların kombinasyonudur. Önyargılı insanlar çoğunlukla olumsuz ve kategorik düşünürler. Ayrımcılık insanların belli bir kategoriye ait olmaları nedeniyle eşitsiz davranışlara maruz kalmalarına neden olur. Ayrımcı davranışlar çoğu zaman önyargılı tutumlardan kaynaklanmakla birlikte birbirinden bağımız da orttaya çıkabilmektedir. Kişisel önyargıların ayrımcılığa dönüşmemesini sağlamak zordur. Ayrımcılık ve hoşgörüsüzlük, bilinçli veya bilinçsiz olarak,

çoğu zaman insanların ve sosyal grupların önyargı ve klişeleştirilmesine dayanır veya bunlarla meşrulaştırılır, pratikteki önyargının bir ifadesidir (Compass, 2020). Olumsuz tutumların ayrımcılığa yol açmasını açıklayan bazı kuramlar ise şu şekilde özetlenebilir:

Sosyal Üstünlük Yönelimi: Sosyal üstünlük yönelimi tabiatta gerçekleşen doğal seleksiyonun toplumsal hayata yansımasıdır. Güçlü olanın zayıf olanı ezmesinin doğal olduğu kabulü ile içselleştirilen süreçlerin ayrımcılık noktasına varması ve bu ayrımcılığın doğal görülmesi sonucunu doğurur (Sakallı Uğurlu, 2006, s. 57).

Adil Dünya İnancı: Adil dünya inancı, insanların geleceğin belirsizliklerinden korunmak için mevcut yaşam koşullarını kabul edilebilir bulmasına katkı sağlayan bir inanç sistemini içermektedir. İnsanlar kaostan kaçınma eğilimindedirler. İnsan davranışlarını açıklamak için naif psikoloji kuramını ortaya koyan Heider'e göre kişiler, diğerlerinin davranışları öngörebilmek, tahmin edebilmek ve kontrol edebilmek için davranışları açıklama eğilimindedir. Böylece bireyler daha tutarlı ve tahmin edilebilir bir hayat içerisinde olacaklardır. Bireyler belirsiz olanı belirliye dönüştürme eğilimi gösterir (Heider, 1958: 79-152, akt. Öztürk, 2014, s.70-71). Adalet ve düzen kavramları; bireyin adaletli, düzenli ve sistematik bir dünyada yaşamaya ya da yaşadığını varsaymaya olan inancından dolayı bu denli önemlidir. Kişinin yaşadığı olumsuzluklar, adaletsizlikler ve haksızlar karşısında tepki gösterecek muhakemeye varması, zihinsel çaba harcaması sonucunda olacaktır (Öztürk, 2014, s.70-71). Bireylerin genel zihin yapısı, kodlar halinde öğrenip durumlar karşısında refleks benzeri tepkiler göstererek hayatı kolaylaştırmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2010, s.266-269). Bu bağlamda neden sonuç ilişkisi içeren bir süreç yaşamak yerine, doğrudan, kurbanın olumsuzlamalarla suçlanması bilişsel süreçleri kısaltarak adil dünya inancını pekiştirmektedir (Göregenli, 2012, akt. Öztürk, 2014, s.70-71).

Ahlaki Dışlama: Ahlaki dışlama; ayrımcılığa konu olan kişi ya da grupların önemsiz, değersiz, anlamsız ve hatta insanlık dışı değerlendirilmeleri ile maruz kaldıkları olumsuz davranışların ya da zarar gördükleri olayların meşrulaştırılmasını içerir (Çayır ve Ceyhan, 2012: 67, akt. Öztürk, 2014, s.73). Bu savunma mekanizmasını kullanarak ayrımcı tutum ve davranış sergileyenler kendi benliklerine zarar vermeden bu tutumlarını devam ettirme eğilimine devam edebilirler.

Sosyal Öğrenme Teorisi: Bandura'nın sosyal öğrenme teorisine göre insanlar model alma yoluyla belli davranış ve tutumlar geliştirir. Dolayısıyla önyargı ve ayrımcılık, ayrımcı tutum ve davranışlara sahip insanların model alınması yoluyla öğrenilmekte ve aktarılmaktadır (Wahler,2012,1060, akt. Cankurtaran ve Beydili, 2016, s.4)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çoğu zaman insanların sahip olduğu önyargıların bir sonucu olan ayrımcılık, insanları güçsüz kılar, becerilerini geliştirmelerini ve birçok durumda işe, sağlık hizmetlerine, eğitime veya barınmaya erişimlerini kısıtlar. Ayrımcılığa uğramak yeterli barınma, ekonomik kaynaklar, kaliteli eğitim, iş güvencesi, yeterli sağlık bakımı ve diğer hizmetlerle adalet eşitliğini elde etmeyi zorlaştırmaktadır Ayrımcılık ayrıca ağır psikolojik sonuçlara da yol açmaktadır. Bir azınlık grubunun üyeleri çoğunluk grubunun üyeleri tarafından ikinci sınıf vatandaş olarak skabul görürse olumlu bir kimlik ve benlik saygısı geliştirmeleri zor olacaktır. Ayrımcılığın odağındaki insanlar kendi varoluşsal potansiyellerini geliştirmelerinin önünde engelellerle karşılaşırlar. Ayrımcılığın, ayrımcılığa uğrayan kişi ve gruplar üzerinde doğrudan sonuçları olduğu gibi, bir bütün olarak toplum üzerinde de dolaylı ve derin sonuçları vardır. Gruplararası işbirliği ve iletişim zarar görebilir, sosyal sorunlara yol açabilir ve bu problemlerin çözümü içingeliştirilen sosyal programların maliyetleri yüksek olur (Compass, 2020; Zastrow, 2014, s. 557).

Ayrımcılığın hem bireyler hem toplumlar üstündeki bu yıkıcı etkilerinin giderilebilmesi ve önlenebilmesi için kişisel, grupsal ve toplumsal düzeyde tedbirler alınması ve politikalar geliştirilmesi önemli görülmektedir. Bununla ilgili olarak;

- "Toplumsal temas" ise ayrımcılık ve önyargının ortadan kaldırılmasına ilişkin bir yaklaşım olarak önemli bir yere sahiptir. Bu yaklaşıma göre eğer farklı gruplar arasında etkileşimsizlik varsa ve bu durum ayrışmayı ve önyargıyı besliyorsa bu gruplar arasında toplumsal teması gerçekleştirmek önyargının azalmasını sağlayabilir (Cankurtaran ve Beydili, 2016, s.4).
- Farkındalık ve bilinçlendirme eğitimlerinin planlanması,
- Ayrımcılıkla mücadele konularının okulların ders içeriklerine konulması,
- Ayrımcılık öğrenilen bir davranış olduğu ve ailenin toplumsallaşma sürecinde ilk eğitim alınan kurum olması nedeniyle konuyla ilgili aile eğitimlerinin yapılması ayrımcılığı önleyici stretejiler arasında düşünülebilir.

KAYNAKÇA

Bagozzi, R.P., Gürhan-Canlı, Z. ve Priester, J.R. (2002). *The Social Psychology of Consumer Behaviour*. Philadelphia. Open University Press.

Cankurtaran, Ö., ve Beydili, E. (2016,). Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet Uygulamasının Gerekliliği Üzerine. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 27*(1), 145-159.

Compass: Manual for Human Rights Education with Young People (2020). 2 nd Edition. Counsil of Europe. *Discrimination and Intolerance*. https://www.coe.int/en/web/compass/discrimination-and-intolerance (Erişim: 06.12.2021).

Dalrymple, J. ve Burke, B. (1999). *Anti-Oppressive Practice: Social Care and The Law*, Buckingham, Philadelphia: Open University Press.

Geçtan, E. (1994). *Psikodinamik psikiyatri ve normaldışı davranışlar.* (10. Basım). Remzi Kitabevi.

International Labour Office (ILO). (2007). *Time For Equality At Work: Tackling the Challenges.* ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc96/pdf/rep-i-b.pdf (Erişim: 20.12.2020).

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş.* (12. Basım).Evrim Yayınevi.

Kolat, S. (2010). *Avrupa Birliği Sosyal Politika Çerçevesinde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele ve Türkiye'deki Yansımaları.* T.C. Başbakanalık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.

Odabaşı, Y. ve Barış, G. (2002). *Tüketici Davranışı*. Kapital Media Hizmetleri A.Ş. İstanbul. Ayrıntı Basımevi, Ankara.

Öztürk, K. (2014). *Dezavantajlı Gruplara Yönelik Ayrımcılık: Engellilerin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Ayrımcılık ve Çözüm Önerileri.* Uzmanlık Tezi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışnma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi. Ankara.

Sakallı Uğurlu, N. (2006). *Eşcinsellere ilişkin tutumlar. Türkiye'de yapılan görgül çalışmalar.* Türk Psikoloji Yazıları. 9(17):53-69.

Sakallı, N. (2010). *Sosyal etkiler: Kim kimi nasıl etkiler?*.(3. Basım).İmge Kitabevi.

Şahin Taşgın, N. (2020). Irkçılık ve Ayrımcılığın Önlenmesi: Türkiye'deki Mevcut Durum ve Sosyal Hizmet İçin Öneriler. *Toplum ve Sosyal Hizmet.* 32(1):293-315.

Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışma Sözlüğü*. Selvi Yayınevi.

URL 1. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-turkish/discrimination (Erişim: 09.12.2021).

Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş.* (Çev. Ed. Durdu Baran Çiftci). (2. Baskı), Nika Yayınevi.

ENGELLİLERİN ÇEVRESEL ADALETE ERİŞİMLERİ

Doç. Dr. Melahat DEMİRBİLEK
Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Türkiye
Orcid id: 0000-0003-1281-2367

ABSTRACT

Disabled is defined as "an individual who is affected by attitudes and environmental conditions that restrict her full and effective participation in society on equal terms with other individuals due to the loss of her physical, mental, spiritual and sensory abilities at various levels" (Law: 5378). Disabled people have difficulties in terms of living on equal terms with other individuals and accessing their rights in different areas such as education, employment, participation in social life, access to health and social services due to their disability. They are more at risk of poverty due to their limited participation in education and employment. All these factors bring with them a higher risk of living in unhealthy environmental conditions (living in cheap houses in industrial areas and suburbs where air pollution is intense, etc.).

As an area where the disabled are not noticed enough, environmental justice has started to be discussed more visibly. Environmental justice is most generally defined as the right to live in a healthy environment. More broadly, all people's race, ethnicity, age, gender, disability, education, income, etc. regardless of the situation, It is defined as the fair use and participation of environmental policies, laws and practices. Environmental injustice, on the other hand, is considered as the unequal distribution of resources that ensure the well-being of people. Studies carried out around the world are based on the age, gender, low income, etc. of people with disabilities shows that they are exposed to more environmental damage together with other disadvantageous features. Disabled people are excluded from the decisions and actions taken on the right to live in a clean and healthy environment. In addition, studies reveal that people with disabilities live more in settlements located near sources of pollution, such as hazardous waste facilities, due to housing and zoning laws that ignore them. Policies to mitigate the effects of environmental degradation often fail to take into account the rights of persons with disabilities. Persons with disabilities should be included in the planning of environmental resources. Measures should be taken to enable them to reach environmental justice by making recommendations specific to their needs with a participatory approach.

Key Words: Disabiled, Disability, Environmental Justice.

GİRİŞ

Her toplumun içinde bulunan engelliler, yaşamın birçok alanında engelli olmayanlara göre kimi uygulamalar konusunda tam bir adalet ve eşitlik içinde hizmetlere ulaşmada güçlükler yaşamaktadırlar. Bu alanlar arasında eğitim, sağlık, istihdam, konut, erişilebilirlik, sağlıklı çevrede yaşama vb. yer almaktadır. Küresel ısınma, iklim değişikliği, çevresel bozulma konuları giderek her alanda üzerinde daha fazla çalışılan bir konu haline gelmektedir. Sosyal alanda geleneksel olarak sosyal çevre konusu ağırlıklı olarak yer bulurken, günümüzde fiziki çevrenin insan yaşamının her alanına etki ettiği bulgularıyla birlikte kendine daha fazla yer bulmaya başlamıştır. Bunda sosyal ve fiziki çevrenin karşılıklı olarak birbirini etkilediği ve bu etkileşimin insan davranışına ve yaşam koşullarına yansıdığı ile ilgili araştırma sonuçları

etkili olmuştur. Çevre ve bağlantılı olarak "çevresel adalet" konuları birbirinden farklı akademik disiplin ve uygulama alanlarının kendi odaklarında ele alıp inceledikleri konular olmaya devam etmektedir. Bu kapsamda bu çalışmada engellilik ve çevresel adalet ilişkisi üzerinde durulacaktır.

Engelli, "Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyusal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey" olarak tanımlanmaktadır (Engelliler Hakkında Kanun, M.3/e). Başka bir ifade ile engelli kavramı, diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir (BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme, M.1)

Dünya nüfusunun %15'ini, Türkiye nüfusunun %13'nü engelliler oluşturmaktadır (Engelsiz Yaşam Derneği, t.y). Türkiye'deki engellilik oranlarına bakıldığında %9,53 görme, %7,97 işitme, %1,49 dil ve konuşma, %13,78 ortopedik, %17,7 zihinsel, %7,57 ruhsal ve duygusal, %40,63 süreğen hastalık, %1,96 diğer engelli birey bulunmaktadır (Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, Ekim 2021, s.4-17).

Engelliler, özelliklerinden dolayı toplumsal yaşama katılımda, sunulan sosyal hizmetlere erişimde, engelli olmayan diğer bireylerle eşit olarak refahtan pay almada, kentsel ya da kırsal yerleşim yerlerinde çevresel adalete ulaşmada zorluklar yaşamaktadırlar. Başka bir ifade ile sosyal ve buna bağlı olarak "fiziksel dışlanma" ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunun nedenlerinden biri de engelli yoksulluğu olarak açıklanmaktadır.

Engelli Yoksulluğu

BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'de engellilerin çoğunluğunun yoksulluk koşullarında yaşadığı vurgulanarak yoksulluğun engelliler üzerindeki olumsuz etkisine dikkat çekmenin kritik önemi olduğu kabul edilmektedir (Giriş/t). Engelli bireyler eğitimde ve iş piyasasında daha dezavantajlıdır ve genellikle engelli olmayan bireylere göre daha yoksuldurlar. OECD tarafından yapılan ve 21 ülkeyi kapsayan bir çalışmanın sonuçlarına göre, araştırma kapsamındaki ülkelerin üçü (Norveç, Slovakya ve İsveç) dışında hepsinde yoksulluk oranı çalışma çağındaki engelli bireylerde çalışma çağındaki engelsiz bireylere nispeten daha yüksek çıkmıştır. Benzer şekilde yapılan araştırmaların çoğunda, engelli bireylerin istihdam oranlarının ve eğitim kazanımlarının engelsiz bireylere oranla daha düşük olduğu görülmektedir (Dünya Engellilik Raporu, 2011, s.42). Türkiye İstatistik Kurumu'nun Ağustos 2021 verilerine göre ülkemizde işgücüne katılma oranı erkeklerde %70,4 kadınlarda %32,3 toplamda ise %51,2'dir. En az bir engeli olan nüfusun işgücüne katılma oranı erkeklerde %35,4, kadınlarda %12,5, toplamda ise %22,1'dir (Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, Ekim 2021, s.22). Verilere göre Türkiye'de de engellilerin istihdama katılım oranı diğer ülkelerle benzerlik göstermekte ve dünyada olduğu gibi Ülkemizde de engellilerin işgücüne katılım oranı engelli olmayanlara göre daha düşük seyretmektedir.

Yapılan araştırma sonuçlarına göre engellilikle yoksulluk arasında doğrusal bir ilişki olduğu ortaya konulmaktadır (Ak, 2019, s. 49; İkizoğlu, 2001; Purutçuoğlu, 2018). Başka bir ifade ile engellilikle yoksulluk arasında bir nedensellik döngüsü olduğunu ifade etmek mümkündür. Ancak hangisinin neden hangisinin sonuç olduğu kolayca ayırt edilememekte, her ikisi de birbirinin hem nedeni hem de sonucu olarak görülebilmektedir. Bu nedenle kişiler engelli oldukları için mi yoksuldur yoksa yoksul oldukları için mi engelli hale gelmiştir sorularına net bir yanıt verilememektedir. Genellikle engelli bireylerin genel nüfustan daha yoksul olduğu ve yoksulluk içinde yaşayanların engelli olma ihtimallerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Yoksulluğun yalnızca gelir eksikliğinin değil aynı zamanda sosyal dışlanmanın da bir sonucu olduğu da ifade edilebilir. Yaşanan dışlanma neticesinde kişi

kaynaklara sınırlı olarak erişebilmekte dolayısıyla eğitim, sağlık ve diğer hizmetlerden yeterli düzeyde yararlanamamaktadır. Engellilik yoksulluğun etkilerini şiddetlendirirken yoksulluk da engellilik olasılığını arttırmaktadır. Yoksulluk ve engellilik arasındaki bu çift yönlü ilişki "engelliliğin ve yoksulluğun kısır döngüsü" olarak adlandırılmaktadır (Ak, 2019, s. 48). Sonuç olarak engellilik, engelli bireyin ailesinin de toplumdan izole olmasına ve ekonomik yükünün artmasına sebep olarak yoksulluğa neden olmakta ve yoksulluğu şiddetlendirerek istikrarlı olarak sürmesine yol açabilmektedir (İkizoğlu, 2001). Engellilik-yoksulluk sarmalında ayrıca yoksulluk koşulları nedeniyle hijyen koşullarının yetersiz olması, yetersiz beslenme, aşı gibi sağlık hizmetlerine erişememe, sağlıklı bir hamilelik döneminin geçirilmemesi (engel gruplarına göre değişen oranlarda) engellilik için risk teşkil eden faktörlerden biri olarak yoksulluk ve diğer sosyal olgularla yakından ilişkilidir (Dünya Engellilik Raporu, 2011, s.39). Buradan hareketle, yoksullukla engelli bireyin yaşadığı çevre arasında bir ilişki olduğu ve engellilerin diğer adalet alanlarına erişmede yaşadıkları bariyerlerin "çevresel adalet" konusunda da yaşadıkları ifade edilebilir.

Çevresel Adalet

Çevresel adalet kavramına geçmeden önce konuyla ilintili olan adalet kavramının tanımına bakılmasının uygun olacağı düşünülmektedir. "*Adalet*", Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğünde "(i) Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe., (ii) Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme" olarak tanımlanmaktadır. Dilimize Arapçadan geçen adalet kelimesi "adl" kökünden türetilmiştir. Adl, doğruyu ve hakkı gözetmek anlamına gelirken, adalet hukuk kurallarına uygun davranmak demektir. Adalet, eşitlik ilkesi baz alınarak uygulanır. Eşitlik, adaletin ön koşullarından biridir. Sosyal ve ekonomik düzeyde eşitliğin olmadığı yerde adaletin sağlanması güçtür (Hürriyet, 08.12.2021).

Sosyal adalet ise toplumdaki bütün bireylere fark gözetmeksizin fırsat eşitliği sağlayarak, ülkenin sahip olduğu bütün olanakların açık tutulması anlamındadır (Demirbilek,2009, s.105). Sosyal adalet ile çevresel adalet arasında bağlantı vardır ve birbirinden ayrı düşünülmesi zordur. Çünkü incinebilir gruplar olumsuz çevre koşullarının sonuçlarını daha fazla yaşamaktadırlar. Bunlar arasında ağır sanayi bölgelerinde yaşamak zorunda olan yoksul engelliler de yer almaktadır (Alston, 2015, s. 346; McKinnon ve Santana, 2012, s.3-23; McKinnon, 2013, s.156). Engellilerin durumlarından ötürü yoksul kaldıkları ve yoksullukları nedeniyle temiz bir çevreden uzakta hava kirliliği ve endüstriyel kirliliğin yoğun olduğu sanayi bölgelerine yakın yaşadıkları ifade edilebilir.

Sosyal eşitsizlik ve iklim değişikliği madeni paranın iki yüzü gibidir. Bir yüzünde iklim değişikliğinin yol açtığı eşitsizlik ve güç, diğer yüzünde sosyal eşitsizlik ve gücün iklim değişikliği üzerindeki etkileri yer almaktadır (McKinnon ve Santana, 2012, s.4). Genel olarak çevresel adalet sağlıklı çevrede yaşama hakkı (Dominelli, 2013, s.436) olarak tanımlanırken, çevresel adaletsizlik insanların iyiliğini sağlayan kaynakların eşit olarak dağıtılmaması (Drolet, 2014, s.339) olarak ele alınmaktadır. Ancak uluslararası alanda öne çıkan ve daha kapsayıcı olan çevresel adalet tanımı Amerikan Çevre Koruma Kurumu (EPA, 2018) tarafından yapılmıştır. Buna göre *çevresel adalet*; ırk, renk, ulusal köken veya gelirden bağımsız olarak tüm insanlara çevre yasalarının, yönetmeliklerinin ve politikalarının geliştirilmesi, uygulanması ve güçlendirilmesine ilişkin eşit muamelede bulunulması; hiçbir grubunun endüstriyel, resmi ve ticari operasyonlar veya politikalardan kaynaklanan olumsuz çevresel sonuçlardan orantısız pay almaması ve anlamlı katılımın sağlanması olarak ifade edilmektedir (EPA, 2018).

Çevresel adalet konusu "hak/insan hakları" kavramı ile yakından ilintilidir. Genel olarak insan hakları denildiğinde ulusal kökeni, ırkı, kültürü, yaşı, cinsiyeti ya da başka bir özelliği dikkate almaksızın tüm insanlara ait olduğu öne sürülen haklar anlaşılabilir (Ife, 2017, p.24-25).

Çevresel haklar, literatürde yaygın olarak ele alınan üç kuşak insan haklarından, üçüncü kuşak insan hakları kavramı içinde değerlendirilmektedir. Üçüncü kuşak haklar toplum kalkınmasıyla ilgili olup; ekonomik kalkınma hakkı, *temiz ve kirletilmemiş hava, su ve besin gibi çevresel haklar* ile insanların potansiyellerine tam olarak ulaşabilmelerini sağlayacak fiziksel ortamın bulunması hakkını içermektedir. İnsan haklarına yönelik bu yaklaşım çevre kirliliğine maruz kalan toplumların insan haklarının ihlal edildiğini savunmaktadır (Ife, 2017,p.46-62). Çevresel adalet, insanların adil paylaşımına dayanır. Çevre insanlar tarafından adil paylaşılmadığında sağlıklılarını kaybetmelerine yol açabilir. Örneğin iç ve dış mekân hava kirliliği astım ve diğer solunum yolu hastalıkları gibi hastalıkları tetikleyici etkide bulunmaktadır (Dominelli, 2013). Sanayi atıklarından, hava kirliliğinden uzak temiz bir çevrede yaşamak, temiz içme suyuna erişim tüm insanların hakkı olduğu gibi engelliler içinde en temel hak olarak görülmektedir.

Mekânsal Adalet: Çevresel adalet kavramıyla ilintili olarak birlikte ele alınan kavramlardan biri de "mekânsal adalet"tir. Yoksulluk, barınma, eğitim, sağlık, ayrımcılık gibi toplumsal adalete ilişkin tüm konuların mekânsal bir boyutu vardır. Mekânsal adaletin hem bir dağıtım boyutu (kaynakların, hizmetlerin, mekânların, tehlikelerin) hem de farklılıkların (yani farklı mekânsal ihtiyaçları ve talepleri olan bireylerin ve bireylerden oluşan grupların farklılıklarının) tanınmasına dair bir boyutu olduğundan söz edilebilir (Mekanda Adalet, t.y). Bu kapsamda engellilerin tehlikelerin dağıtılmasında, farklılıklarının tanınmasında ve göz önünde bulundurulmasında yeterli farkındalık oluşmadığı ve kaynakların engelli olmayanlarla eşit dağıtılmadığı ifade edilebilir.

Evrensel Tasarım: Çevresel adalet kavramı içinde ele alınabilecek konular arasında "evrensel tasarım" ve "erişilebilirlik" konuları da yer almaktadır. Engelli bireylerin hayatlarında yaşadıkları yerleşim yerlerinin çevresel ve mekânsal koşullarının önemli derecede etkisi olduğu belirtilmektedir. Yaşam çevresinin barındırdığı negatif ya da pozitif mekânsal özelliklerinin engelli bireylerin toplum içindeki sosyal rollerini, ruhsal iyilik hallerini belirlediği, ayrıca olanaklarını ya da engellerini oluşturma gücüne de sahip olduğu ifade edilebilir. Bir yerleşim yeri planlanırken içinde yaşayan tüm bireylerin farklılıklarının göz önünde tutulması temel amaç olmalıdır. Bu yaklaşım "evrensel tasarım" olarak isimlendirilmektedir. Evrensel tasarımın konusunu engelli olsun ya da olmasın toplum içindeki tüm bireyler oluşturmaktadır. Evrensel tasarım tüm bireylerin (yaş, yetenek ve diğer farklılıkları gözeten) eşit şekilde kullanabileceği ürünlerin tasarımını ve üretimini kapsayan bir süreçtir. Evrensel tasarım ırk, dil, din, etnisite, yaş, cinsiyet, sosyal sınıf ya da kültür ayrımı olmadan toplumu oluşturan tüm bireylere ve özel ihtiyaçlara duyarlı fiziki ve sosyal mekânların oluşturulmasını amaçlamaktadır (Kalaycı Kırlıoğlu, 2020, s. 262-263). Başka bir ifadeyle evrensel tasarım olabildiğince geniş bir kitleye hitap eden ve herkes tarafından kullanılabilen uyum ve özellikli tasarım gerektirmeyen ürünlerin ve çevrenin tasarımıdır (Zeyrek Çepehan ve Güler, 2020, s.388). Engellilerin etiketlenmesi, damgalanması, dışlanmasında yerleşim yerinin mekânsal düzenlemesinin pekiştirci bir rolü olduğu, evrensel tasarıma göre şekillenmiş çevrede *engellilerin* etiketlenme veya damgalanma riskinden uzaklaşma olanağı bulabildikleri ifade edilebilir (Burcu, 2015, s.129; Zeyrek Çepehan ve Güler, 2020, s.388-395).

Erişilebilirlik: Engellilikle erişilebilirlik veya adalete eşit erişim kavramları birbiriyle yakından ilişkilidir. Erişilebilirlik; engelli bireylerin yaşamın tüm alanlarına bağımsız olarak tam ve etkin katılımlarını sağlamak üzere fiziki çevreye, ulaşıma, bilgi ve iletişim teknolojileri ile sistemlerine diğer bireylerle eşit koşullarda erişimini ifade etmektedir. (Mengi, 2020, s.254). Yaşanılan yerleşim yeri engelli bireylerin eylem sınırlılıklarını belirleyen önemli bir sosyal faktördür. Engellilerin toplumsal yaşamda dolayısıyla kentsel yaşamda görünür olmasında mekânsal ve çevresel düzenlemelerin varlığı ve tamlığı, onların

engelli olmayanlar tarafından anlaşılabilmesinde, engellilerin ayrımcılığa uğramamasında önemli somut adımlardan biridir (Burcu, 2015, s.129).

Engelsiz şehir, başta engelliler olmak üzere herkesin herhangi bir kısıtlama, sıkıntı ve engelle karşılaşmadan, başka birinden yardım almasına gerek kalmadan, her türlü hizmete ve yapıya ulaşmasını ve kullanmasını sağlayacak şekilde planlanmış şehir olarak ifade edilebilir (Çakır Sümer, 2015, s.141-144). Erişilebilirlikte öne çıkan hedeflerden biri de engellilerin bağımsız olarak yaşamlarını sürdürebilecekleri sosyal bir ortamın oluşturulmasıdır (Işıkhan-a, 2016, s.32). Engelli bireylerin toplumla bütünleşmesindeki en büyük engellerden biri, fiziksel çevrenin engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun olarak yapılandırılmamış olmasıdır (Işıkhan-b, 2016, s.60). Özetle çevresel adaleti sağlamanın adımlarından olarak; mekânsal adalet, evrensel tasarım, erişilebilirlik önemli yer tutmaktadır.

Engellilik ve Çevresel Adalet

Çevresel adalet ve engellilik üzerine çok sınırlı sayıda çalışma var. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yapılan bir araştırma, engellilik durumunun (özellikle ırk, etnik köken ve gelirle birlikte) kişinin ne kadar çevresel zarara maruz kalabileceğini belirleyebildiğini öne sürmektedir. ABD'deki kirlilik eşit olarak dağılmamaktadır. Ayrımcı konut ve imar yasaları, kırılgan grupları tehlikelere maruz bırakan alanlarda yaşamaya zorlamaktır. Yapılan sınırlı çalışmaların birinde, Houston'da (ABD) engelli insanların süperfon alanları ve tehlikeli atık tesisleri gibi kirlilik kaynaklarının yakınında bulunan mahallelerde önemli ölçüde engelli olmayanlara göre daha yüksek oranda ev sahibi oldukları gözlenmiştir. Benzer olarak engellilerin zehirli kimyasal dökümtülerin ve tehlikeli madde kullanan tesislere çok yakınında yaşadıkları çalışma sonuçları da yer almaktadır. Engelliliği çevreleyen damgalanma, engellilerin bu tanımdan uzak durmalarına yol açabilmektedir. Engellilik sadece yaşanılan çevrenin sağlık üzerindeki olumsuz etkileriyle ele alınacak bir durum olmayıp, aynı zamanda, nadiren çevresel adalet araştırmalarında sıklıkla nasıl çerçevelendiğine de yansıyan tam teşekküllü bir kimlik olarak görülmektedir. Engellilik sadece olumsuz bir varoluş hali olmayıp, engelliler temiz bir çevreye erişim hakkına sahiplerdir (Vasquez, 09 Kasım, 2021).

Engellilik ve çevresel adalet ilişkisinde kesişimsel bir yaklaşım kullanması önemli görülmektedir. Birden fazla kırılgan kimlik, kişinin kirliliğe maruz kalma riskini artırmak için birbiriyle birleşebilir. Örneğin, beyaz olamayan engellilerin yoksullaşma olasılıkları beyaz engellilere göre çok daha yüksek olabilmekte ve kirlilik üreten tesislerin yakınlarına inşa edilen düşük gelirli konutlarda yaşamaya itilebilmektedirler (Vasquez, 09 Kasım, 2021). Çevresel adalete erişimde engellilikle birlikte yer alan diğer dezavantajlılık içeren özellikler bir arada olduğunda katlanarak daha fazla bariyer oluşturabilmektedir.

Dünyadaki her yedi kişiden birinin bir tür engeli olduğu düşünüldüğünde, engellilerin de kadınlar, yerli topluluklar ve diğer dezavantajlı gruplar gibi temiz ve sağlıklı bir çevre haklarını korumak için alınan kararların ve eylemlerin dışında bırakıldıkları ifade edilebilir. Oysa kendi durumlarına ve engellere ilişkin sahip oldukları bakış açıları ve içgörüleri sayesinde engelli topluluklarını iyileştirmek ve ortak gezegeni korumak için yaratıcı çözümler önermede önemli rol üstlenebilirler. Engelli insanlar sıklıkla haklarından mahrum bırakılmakta, damgalanma ve ayrımcılığa maruz kalmakta, iklim değişikliği ve çevresel bozulmadan diğerlerine oranla daha fazla etkilenmektedirler. Çevreye zarar veren endüstriyel yapılar ve kirlilik sadece sağlığı olumsuz etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda kalıcı sakatlıklara da neden olabilmektedir. Çevresel bozulmanın etkilerini hafifletmeye yönelik politikalar sıklıkla engelli haklarını dikkate almamaktadır. Örneğin, iklim değişikliği ile ilgili acil durumlarda, işitme veya görme engelli kişiler ikaz uyarılarına eşit erişime sahip olmayabilir ve hareketlilik sorunları olan kişiler her zaman sığınaklara erişemeyebilir. Ayrıca, arazi kullanımı ve doğal kaynak planlamasında engelliler temsil edilmelidir. Engelliler

çevresel ve sosyal adalet hareketlerine, bu hareketlerin gündemlerini genişletmeye ve zenginleştirmeye hizmet eden geniş bir bakış açısı sunmaktadırlar (Global GreengrandsFund, March 18, 2019).

SONUÇ

Engelliler, engel durumlarından ötürü eğitim, istihdam, toplumsal yaşama katılım, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim gibi farklı alanlarda diğer bireylerle eşit koşullarda yaşama ve haklarına erişim konularında zorlanmaktadırlar. Engellerinden ötürü eğitime ve istihdama sınırlı katılımları nedeniyle yoksulluk riskiyle daha çok karşı karşıya kalmaktadırlar. Tüm bu faktörler engellilerin sağlıklı olmayan çevresel koşullarda (hava kirliliğinin yoğun olduğu endüstriyel bölgelerde ve kenar semtlerde ucuz evlerde yaşama vb.) yaşama riskini daha fazla beraberinde getirmektedir.

Engellilerin yeterince fark edilmedikleri bir alan olarak çevresel adalet konusu giderek daha görünür olarak ele alınmaya başlanmıştır. Çevresel adalet geniş anlamıyla tüm insanların ırk, etnik köken, yaş, cinsiyet, *engellilik,* eğitim, gelir vb. durumundan bağımsız olarak oluşturulan çevre politikaları, yasaları ve uygulamalarından adil olarak yararlanması ve katılım sağlaması olarak tanımlanabilmektedir. Çevresel adaletsizlik ise insanların iyiliğini sağlayan kaynakların eşit olarak dağıtılmaması olarak ele alınmaktadır. Dünya genelinde yapılan çalışmalar engellilerin yaş, cinsiyet, düşük gelir vb. diğer dezavantajlılık içeren özellikleriyle birlikte daha fazla çevresel zararlara maruz kaldıklarını göstermektedir. Engelliler temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı konusunda alınan kararların ve eylemlerin dışında kalmaktadırlar. Ayrıca, araştırmalar yoksulluk ve engellileri göz ardı eden konut ve imar yasaları nedeniyle tehlikeli atık tesisleri gibi kirlilik kaynaklarının yakınında bulunan yerleşim yerlerinde daha fazla yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Çevresel bozulmanın etkilerini hafifletmeye yönelik politikalar sıklıkla engelli haklarını dikkate almamaktadır.

Engelliler çevresel adaletten uzak, kirlilik üreten yaşam alanlarında çevresel adalete erişebilmek için anlamlı katılım anlayışıyla çevrelerini ve/veya sağlıklarını etkileyebilecek faaliyetlerle ilgili kararlara katılma fırsatına (EPA; 2018) sahip olmalı ve çevresel kaynakların planlamasında engelliler de yer almalı, katılımcı bir anlayışla kendi ihtiyaçlarına özel önerilerde bulunarak çevresel adalete erişmelerini sağlayıcı tedbirler alınmalıdır. Sonuç olarak engellilerin çevresel adalete erişimlerinin sağlanabilmesi için yoksulluklarından kurtulmalarını sağlayıcı tedbirlerin yanı sıra, farklı ihtiyaçlarını gözeten ve buna göre planlanan konut alanlarından-ulaşım hizmetlerine, ortak yeşil alanlara ulaşımlarını bağımsız olarak sağlayacakları uygulamalar ve bu uygulamalara katılımlarını sağlamak önemli ve gerekli görülmektedir.

KAYNAKÇA

Ak, Y. (2019). *Çoklu Bir Dezavantajlılık Olarak Engelli Yoksulluğu: Türkiye Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı.

Alston, M. (2015). Social Work, Climate Change and Global Cooperation. *International Social Work*, 58(3), s.355-363, Doi: 10.1177/0020872814556824.

Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (2006/2008). https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100834bm_48.pdf (Erişim: 15.12.2021).

Burcu, E. (2015). *Engellilik Sosyolojisi*.(1. Baskı). Anı yayıncılık.

Çakır Sümer, G. (2015). "Engelsiz Şehir" Kavramı Açısından Malatya. *Yönetim ve Ekonomi* . 22(1): 139-157.

Demirbilek, S. (2009). Sosyal Politika Bağlamında Sosyal Hizmet.1. Baskı. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Dominelli, L. (2013). Environmental Justice at the Heart of Social Work Practice: Grening The Profession. *International Journal of SocialWelfare.* 22: 431-439. Doi:10.1111/ijsw.12024.

Drolet, J. (2013).Social Work and Environmentally Induced Displacement: A Commentary. *Refuge*. 29 (2), pp. 55-62, ISSN:0229-5113.

Dünya Engellilik Raporu: Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Bankası (2011). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yay.

Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni (Ekim 2021). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. https://www.aile.gov.tr/media/94906/eyhgm_istatistik_bulteni_ekim_2021.pdf (Erişim: 15.12.2101).

Engelliler Hakkında Kanun (2005). 5378 sayılı. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf (Erişim: 15.12.2021).

Engelsiz Yaşam Derneği (t.y.). https://ey-der.com/ana-sayfa/turkiye-ve-dunyada-engelliler/ (Erişim: 09.12.2021).

EPA - United States Environmental Protection Agency (2018). Learn About Environmental Justice, https://www.epa.gov/environmentaljustice/learn-about-environmental-justice (Erişim: 15.12.2021).

Global Greengrands Fund (March 18, 2019). Why the Environmental Justice Movement Must Include Persons With Disabilities https://www.greengrants.org/2019/03/18/disability-and-environment/ (Erişim:19.11.2021).

Güzel, B. ve Buz S. (2019). "Yeşil" Yoksulluk, Çevresel Adalet ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 1052-1069.

Hürriyet Gazetesi (08.12.2021). Adalet ve eşitlik arasındaki fark nedir? https://www.hurriyet.com.tr/egitim/adalet-ve-esitlik-arasindaki-fark-nedir-adalet-ile-esitlik-farki-41956227 (Erişim: 17.12.2021).

Ife, Jim (2017). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet: Hak Temelli Bir Uygulamaya Doğru. 1. Baskı, Ankara:Nika

Işıkhan, V. a) (2016). Engelli Sorunları. (Ed. Yusuf Genç). *Engellilerle Sosyal Hizmeti*çinde (24-47). Anadolu Üniversitesi.

Işıkhan, V. b) (2016). Engellilerin Rehabilitasyonu ve Toplumsal Yaşam. (Ed. Yusuf Genç). *Engellilerle Sosyal Hizmeti*çinde (48-75). Anadolu Üniversitesi.

İkizoğlu, M. (2001). Yoksulluk ve Özürlülük İlişkisi. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*. 1(2): 83-94.

Kalaycı Kırlıoğlu, H.İ. (2020). Engellilik ve Sosyal Politika. (Ed. Doğa Başer). *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet* içinde (245-274).Nobel Yayınevi.

Kemp, S.P. (2011). Recentring Environment in SocialWorkPractice: Necessity, Opportunity, Challenge. *British Journal of SocialWork*, 41, s.1198-1210, doi:10.1093/bjsw/bcr119.

McKinnon, J. (2013). The Environment: A PrivateConcernor a Professional PracticeIssueForAustralianSocialWorkers. *AustaralianSocialWork,* 66(2), 156-170, http://dx.doi.i.org/10.1080/0312407X.2013.782558.

McKinnon, J.; Santana, R. (2012). Socialworkandchangingenvironments, T.H. karen Lyons, ManoharPawar, NatalieHuegler, NigelHall (Ed.). *SageHandbook of International SocialWork*içinde, London: Sage, s.265-278.

Mekanda Adalet Org (t.y.).Mekanda Adalet Nedir? https://mekandaadalet.org/mekanda-adalet-nedir/ (Erişim: 17.12.2021).

Mengi, A. (2020).Engelli Bireylerin Adalete Erişilebilirlik Konusunun İncelenmesi: Van İli Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi.*Erişilebilirlik Özel Sayısı, Cilt 2:249-283.

Purutçuoğlu, E. (2018). Engelli Yoksulluğu. (Ed. Filiz Yıldırım). *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet*içinde (ss.125-149). Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi.

Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü (t.y). https://sozluk.gov.tr/ (Erişim: 17.12.2021).

Vasquez, Krystal (09 Kasım 2021). Why environmental justice research needs to include disability. GreenBiz. https://www.greenbiz.com/article/why-environmental-justice-research-needs-include-disability (09.11.2021).

Zeyrek Çepehan, İ. ve Güller, E. (2020). Evrensel Tasarım kapsamında Herkes İçin Erişilebilir Tasarım. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi.* Erişilebilirlik Özel Sayısı, Cilt 2:383-410.

RUSSIAN FOREIGN POLICY DURING PUTIN'S PRESIDENCY IN FRONT OF IRAN IN POST- JCPOA (SANCTIONS)

Vorya Shabrandi
Knowledge of Master of International Relations University of Guilan University

ABSTRACT

After the collapse of the Soviet Union, the Islamic Republic of Iran has a special place in Russian foreign policy. The relations between Iran and Russia, regardless of the requirements of geographic neighborhoods, historical records, economic cooperation and regional relations have always been one of the issues interested among the elites of Iran and Russia, at a regional and international level. During the presidency of Putin, in particular since 2012, Iran Post- JCPOA (sanctions) a significant importance in Russian foreign policy, and its orientation towards Russian strategic interactions in the Middle East region. This research was carried out using descriptive-analytic method. The widespread relations between Iran and Russia were upgraded in the political, economic, military and security areas at the level of two strategic ally. The main question in this research is how Putin's approach in Post- JCPOA (sanctions) in relation to the Islamic Republic of Iran, especially between 2012 and 2021? In response, Russia's organizational policy approach towards the Islamic Republic of Iran has been influenced by the difference in Russian identity from the West of Russia with the Islamic Republic of Iran against the West, and the process of interactions of the last two decades of Tehran-Moscow, despite the progress taken, It was not fixed and relations between Iran and Russia have had a fragile process. Therefore, considering the importance of the research of Russian foreign policy and its behaviors towards Iran, we examine this issue and its causes and factors affecting it.

Key words: Russia, Putin, Iran, Post- JCPOA[1], sanctions, foreign policy, Theory of Continuity of James Rosenau.

INTRODUCTION

After the Soviet Union's vast country, Iran has a special and distinctive place in foreign policy of the Russian federation and the Russian elite, including Atlantics, nationalists and Eurasia. Outside of neighborhood, historical background and monarchy, economic and political interactions of regional interactions have always been one of the main challenges at three high levels among the Iranian elites and the Russian Federation, regional and international levels. For Russian nationalists, the specific position of the Islamic Republic of Iran is economically important, and Eurasians have political and security for Iran. Russian Altaicists also believe that cooperation with the West sacrificed relations with Iran. With the efficiency of Putin as Russian President, there were widespread reforms in the attitude of Russia and Putin to the world and its position. Putin's structural reform, along with the development of Russia's economy-political, presented a unique face from the Russian Federation to the world. It was

[1] Joint Comprehensive Plan of Action
A comprehensive and final agreement of Vienna with the well-known and formal title of a comprehensive action plan for a comprehensive agreement on Iran's nuclear program and followed by Lausanne nuclear understanding, Joint Comprehensive Plan of ACTION

accompanied by the global price of oil and gas. The Putin government, which returns to Russia to Russia to Russia, offer a different image from weakened Russia. Putin after the Russian political and economic situation into the domestic conditions, Russia was able to return the authority and majesty of Russia. During the presidency of Putin, especially since 2012, Iran has been of great importance in Russian foreign policy. In this period, Putin described Iran as a strategic ally and easily used the Iranian card and has sacrificed the interests of the country's interests towards the West. The question is to analyze the behavior of Russian foreign policy towards Iran during the presidency of Putin since 2012 at the post-sanctions (sanctions) and can these two countries be united?

After returning the two sides of Iran's nuclear conflict and the countries of 1 + 5 to nuclear talks and the conclusion of an international agreement, this process could be expected to be formed as a form for peaceful resolution of international challenges and crises and disagreements. Take place. But the postgraduate process reduced the hopes to expand this model to other international controversial cases. Contrary to the impression of some analysts, Iran remains not only at the top of the security threats and its traditional allies (NATO and the European Union) in the region; But with the arrival of transnational actors, it has also been added to the severity of balance in the region. The other theory of foreign policy analysis alone cannot provide an understanding of the interactions between Iran and Russia; Therefore, it still has a simpler explanation and prediction of the reality of future developments. In the present article, we try to use and articulate James Rosena's conjugation theory about foreign policy. The main questions: Why is Iran and American conflicts in the region and the explanation of Russian foreign policy (Putin)? And the main question of how the ruling approach to Russia (Putin) has been in relation to the Islamic Republic of Iran, especially between 2012 and 2020 in post-sanctions? In response, Russia's foreign policy towards the Islamic Republic of Iran has been influenced by the difference in Russian identity from the West of Russia with the Islamic Republic of Iran against the West.

RESEARCH LITERATURE:

From the close research literature in this article, the major literature on Russian foreign policy during the presidency of Putin to the book of the articles of Mr. *Mehdi Hedayti* with the title of Russia and the sanctions of the West, pointed out the collection of book articles against the Western economic war against the Russia and its various dimensions pays. The book, as a set of articles provided by academic professors and researchers of political sciences, international relations and regional studies, and the latest research done by the country's scientific community, the issue of economic sanctions of the Russian Federation by the West in two parts look into it. First, the economic dimension of the sanctions war will be considered between the parties, while examining the economic confrontation of the United States and the European Union on the one hand and Russia on the other hand, in various dimensions of this sanctioned war. From the opposition of the West and Russia in the economic-political domain to determine the behavioral pattern and its strategic action in the economic war, the use of regional capacities, as well as resorting to energy diplomacy tools and geopolitical confrontations. Then, in the second part, from the dimension of the origin and the consequences of sanctions and actions of Russia towards the wider dimensions of sanctions against the country, with a cognitive and psychological approach, and issues such as conflict and its role in sanctions , The role of the Russian intelligence community is considered to be the impact of European sanctions, as well as the analysis of Putin's behavior to understand

Russian foreign policy. In the article *Mohsen Sadeghi*, Iran's foreign policy toward Iran in Putin after the year 2102, is the main idea of the article that Russia's foreign policy towards Iran in Putin (from 2012 onwards) should be approached and theoretical framework. Analysts and Iran could be as a strategic ally of Russia? The response of an agreement and adaptation in foreign policy is a major attitude among Russian political elites in foreign policy. In Russia, there is a general consensus between the national interests and strategic interactions towards the Islamic Republic of Iran, and the interactions of Russia and Iran have been upgraded to the strategic level, and in most cases the general consensus of the elite is cumin and parents, the attitude of interactions Russia with Iran depends on the terms and conditions of the international system.

Habibollah Abolhassan Shirazi in his article titled Republic of Russian Foreign Policy during Putin and Medvedev, which wandered between the attitude and approach of the opposite and to the eastern and western approach, but Putin, which symbolizes the attitude of symptoms and specific characteristics of the third decade of Russian foreign policy , Russia's foreign policy was significantly pragmatic and economic, seeking strategic cooperation and interactions with the United States and the European Union. Others of Putin, following the return of the authority and greatness of Russia (former Soviet Union) to the foundations of the Soviet foreign policy in the framework of nationalism and the greatness of Russia and the return to the golden era of the former Soviet power and authority in front of foreign policy and national security principles. Russia and Putin can be seen. The main idea of the article is what differences between the doctrine and the achievements of foreign policy of Putin and Medvedev in foreign policy and the differences in Putin and Medvedev's foreign policy. Putin is the same goals of Medvedev with the setting of reform in Putin's foreign policy.

In another article called Russian foreign policy towards the Islamic Republic of Iran (2012-2018-2018) *Farhad Foladi* et al., The orientation of the Russian Federation toward Russia's strategic partnership in the Middle East and the Islamic Republic of Iran. In this regard, the approach, the interactions of Iran and Russia have been upgraded in the political, economic, military and security fields at the two strategic allies. The main idea in this study is how has the dominant approach to foreign policy of the Russian Federation towards the Islamic Republic of Iran between 2012 and 2018? Ultimately, the main approach to Russian foreign policy towards the Islamic Republic of Iran has been influenced by the challenges of Russian identity from the West and the participation of Russia with the Islamic Republic of Iran against the West and the United States.

And finally, the article by *Mohammad Hassan Khani* and *Davood Karimipour*, as Russia, the Caspian Sea and the International System: Strategic Transition in this article, researchers with the application of James Rosena's conjugation theory in the study of foreign Russian foreign policy in the Caspian Sea. The main idea of researchers is that among the component of the transitional and basic influence on Russian foreign policy, what criteria played an important role in Russian foreign policy in the Caspian Sea? In this research, the challenges and strategic attitudes of Russian foreign policy in the Caspian Sea in a manner of the Caspian Sea to achieve the high and international and international goals of their national interests. The main finding of the paper is the main factor of Russian foreign policy in the international system in the regional interest in the Caspian Sea, based on the influence of Russian foreign policy strategic. The signs of changing the policy of disabled politics to economic policy, as

well as the change of economic policy, has been accompanied by active political-military and security politics.

THEORETICAL FRAMEWORK

James Rosena's conjugation theory on foreign policy

In the application, the theoretical framework for analyzing and analyzing the effective factors in Russian foreign policy, in particular the Putin and postpartum era, is aimed at applying James Rosanna's continuity theory. The design of theoretical - practical principles, decision making and implementation and implementation of a successful foreign policy requires the recognition of national and foreign domestic determinants. In this regard, there are three main attitudes to examine the levels of analysis in foreign policy: macro level, and combination of both levels of both.

The first attitude is analyzed by the analysis of foreign policy based on "top-down attitude", which is analyzed in this reaction of countries in the international system. The performance of countries, according to goals, creates restrictions in the international system for countries. The reaction of governments is influenced by the international system. New Realism analyzes the performance of foreign policy in countries from an institutional perspective. The main variable is not within the national governments, but in the international system, which should be analyzed according to the structure of power, the distribution of power, the power relations and the position of each of the countries in the international system. The behavior of the countries is influenced by the international system. These indicators are in the field and institutional structures in the field of new realists in the field of power and from the perspective of new Marxists and economic growth and economic growth. (Gharaghyan et al., 2011: 25-26).

In the second attitude, the study of foreign policy of countries is from down to high. In this attitude, the main variable is that the foreign policy of countries is based on power institutions in the international system, but also according to the structure of power, the interests of the groups and classes of the political system, and in general, its domestic factors are implemented and implemented. According to this attitude, the country's foreign policy is the result of the tension of domestic and foreign factors. The institutions of the political system, the institutional trend, for decision-making, intellectual discourse and party or the dominant coalition, dominant coalition, public opinion, social media, civil society, behavioral norms between power centers and wealth in society are among the indicators of the internal level and National is studied so that foreign policy is based on those orientations. Traditional and sided liberals are such a discourse.

In the third attitude, the opposite of the two previous attitudes, seeking a combination of both levels in internal and institutional analysis. James Rosena Structural Attitude follow this attitude. Although their attitude is different to the subject, both focus on both national and international politics in the formation of foreign policy and behavior. James Rosena seeks to combine both levels of actors, structures and institutions, discourses in the country's internal political community with regard to the domestic environment, regional environment, environmental environment and institutional environment, interdependence environment, racial environment, analysis and impact of each They examine them in the behavior of foreign policy.

Structures consider international actors as a social index, foreign policy of governments as the result of interactions and cooperation of domestic and international actors and actors, based on the rules of values and norms, seek to determine and follow up social goals. These are common and international norms that require proper behavior for actors. At the national level and internationally, the actors are affected by various volatiles. National claims and common normative value, in a common space, represent appropriate behaviors, and supporters believe that the interaction of values at all national and international levels can be analyzed ... (Baekle and Socity 1999: P24).

James Rosena's conjugation theory, according to the combination of both micro and macro analysis, studies and studying the five variables that affect foreign policy. These variables include: 1. Individual variables, 2-variable role, 3-variable bureaucracy or government, 4-national or social variables, 5. a system variable or the international system. (saazmand, 2011: p. 22).

The first fourth is the level of wisdom and the fifth variable to the level of macro analysis of foreign policy.

1. Individual role: This component relates to values, beliefs, ideology, perceptions, imagination, individual characteristics and work experience of foreign policy decision makers.

2. The role of the elite: This component is based on the position and tasks that the behavior of decision makers within the institution is affected. As describes the tasks or rules of behavior expected from the owner of the headquarters such as presidents, ministers, high school officials, legislature representatives, social media, journalists and pressure groups in the decision-making process of foreign policy.

3. The bureaucracy variable of government institutions: This component is connected to the dimensions of institutions and government process, which limits the choice of foreign policy. , The role of various institutions such as military forces, army, parliamentarians, the information organization and the State Department and their confrontation for the influence on various decisions of the president.

4. National or Social Variables: This component includes internal and non-governmental dimensions of society that affects external behavior. This component has supported foreign policy decisions that play a role in different dimensions with emphasis on natural geography, economic power, military and manpower. Also, elements such as major economic trends are considered national convergence and institutionalization of nationalism and social capital in the variable.

5. The system variable or the structure of the international system: This component includes an external environment and a set of actions outside the borders of countries that affect foreign policy decisions and preferences. James Rosena examines the five variables affecting foreign policy in the pine with each other, prioritizing the variables in terms of the type of political system of the countries (open or closed), the geography element and natural resources (small or large countries) and the economic situation (Developed or developed) differs. Or prioritizing the variables in foreign policy of the country. (Rosenau1971: P113,).

In the context of the analytical policy of foreign policy and theoretical foundations of James Rosena, since the analytical of foreign policy and theoretical foundations of James Rosena, various variables, each of which can play an effective role in foreign policy, studies many variables and the relationship of each One of these variables is vaccinated with foreign policy. Understanding the transplant of foreign variables, such as power institutions in the international system, regional and international institutional levels, with neighboring countries, regional conflict entities, and more. At the interior level, both the same as the type of political government, power institutions, foreign policy agencies, the way of implementing foreign policy in the structure of domestic and national institutions, and the relationship between the decision-making institutions of foreign policy and the media and the public opinion of political culture,, the group Pressure, the most important internal and external variables affect foreign policy analysis based on James Rosena's theory. With variables, beliefs, and the interests of the dominant political elites also examine.

INDIVIDUAL VARIABLE: (VLADIMIR PUTIN)

Vladimir Vladimirovich Putin was born in October 1952 in Leningrad. His father served in the Soviet Union's naval force. Putin was interested in spy activities from adolescence. Putin after graduating from the University of Leningrad from K. B was collaborated and served in Germany between 1985 and 1990, from 1990 to 1999, he experienced various posts from the consultant of the University of Leningrad to the Secretary-General of the Russian National Security Council, and eventually in August 1999 to The prime minister of Russia arrived in December of the same year and following the resignation of Boris Yeltsin as a temporary president of Russia, and in March 2000, during the presidential election, the president of the Russian president, he was also embedded in the 2004 election and eventually in the month May 2008 in the new government reached the power of Dmitry Medvedev. In Russia's 2012 election, he became 63% of the votes as the third time of the Russian president. Vladimir Putin is known for some as a prolific president, which drives Russia's economy from the severe crisis of the 1990s to stabilize and grow significant in the 21st century. Putin before the Russian presidency, has a history of cooperation in the Soviet era. Also, some people know the most athletic president of the world. He is also the richest Russian politicians. On August 9, 1999 Putin, the head of the Russian Information and Security Administration (Afsabi's successor ") and the head of the Russian Federal Security Council, were selected as one of the three deputy headcover, the Prime Minister of the Russian time, but only the next time with the fall of the government The construction of the prime minute, and the same day, Boris Yeltsin, president of Russia, which was deteriorating his physical condition, recommended Putin as his successor to the Russian people. He is skilled in driving all kinds of vehicles. He has also led its nuclear submarine, aircraft, locomotive and gigantic truck alone. Putin is from the Russian Orthodox Church. He is a skilled judo, swim for one hour in the pool and is interested in boxing, Moha Tai and many other martial arts. In 2013, Putin announced in 2013 after watching a play. They, while calling their separation, considered its main factor, "lack of time for each other". Hence, after graduating in aphid, hiring salaries. B. Putin formally entered political activities in 1994. (karami, 2009: p. 58).

1- Variable of government

A. The Kremlin Palace;

The Kremlin is the oldest city of Moscow. Some of its buildings are made in the twelfth century. This building has been once a strong casting of Russian injuries and inside the walls around it, the palaces and the ancient churches with beautiful golden domes. In most of its long history, the Kremlin has been Russia's government headquarters. The Kremlin is where all the ways of Russia end up there. Here, the dreaded Ivan and Stalin ruled that the palace is the official residence of the Russian president and the headquarters of the Moscow government decision. The Kremlin Palace is the workplace of President Putin, his office and consultants. The political system of Russia is wandering between democracy and tyranny. According to the constitution, the president has a lot of power and no institution and a device cannot control it. Although the president has a lot of power and power, but since he himself could not follow all things alone. So, we are faced with a team at the Kremlin Palace, including the head of the Kremlin office, advisers and special representatives of the president.

B-Ministry of Foreign Affairs;

According to the law, the Ministry of Foreign Affairs is responsible for implementing and implementing foreign policy, as well as coordination with the activities of institutions that are operating abroad. Hence, due to the role of the State Department, analyzes and reports are being made by the experts and diplomats of the ministry in developing strategy and general orientation in the field of foreign policy.

C-SECURITY SERVICES (KGB);

The initial root of the organization, called Okhrana, returns to 1880 when the Russian tsar - Alexander II - created it with the goal of influence among opposition parties. The same penetration caused any action by these groups to be easily suppressed and controlled. In 1916, when Russian government officials reported from a revolution to Nicholas, he did not make this issue seriously because of its great confidence in the power and influence of Ocalan. Russian intelligence service known as KGB in 1953 from the integration of the Ministry of Security and the Internal Affairs Ministry after the death of Joseph Stalin, the leader of the Soviet regime. KGB is a general name for the former Soviet Information Service, the secret police of that country and the Soviet Union Organization, which was established by the Soviet Union's Intelligence Organization by Joining the Soviet Union's Intelligence Organization in 1954. The distance between 1954 and 1991 (Soviet falls time) was active. The activity of Kid's organization was not limited to espionage from the West, and the organization was arrested and suppressed the opponents of the Soviet government. The former Soviet sources claimed that KGB was independent in all operations, and no institutionalization in the Soviet Union had no power. Most of the worldwide clashes around the world were with the CIA. Among other influential institutions in the foreign policy of the Russian Federation. KGB covers several other intelligence services that continue to work in the Federal Security Service, Foreign Infant Service, Federal Protective Service, Federal Immigration Service and Federal Services Control of Drugs and Psychosocial to their activities. To (Office of Political Studies: and International, 2009: p. 498-304).

NATIONAL VARIABLE: POLITICAL-ECONOMIC-SOCIAL CULTURAL;

Political culture in Russia: Other features of Russia's political culture are too much and the existence of a variety of competing political subcultures. Today, in Russia, there is a heterogeneous space, and political subcultures are available in all political spectra from

monarchists and nationalists to communists and anarchists. Each of these subcultures has a certain loop of their fans and followers; The same causes the severity of the conflict. One of the contexts of creating different subcultures is social and economic factors that also affect the formation of political culture. This agent affects the nature of society of society and the structure of economic and social differentiation. Meanwhile, one of the prerequisites for the development of democratic political culture is the existence of the middle class. The distinctive characteristics of the middle class compared to other society classes, the high level of compatibility with the free market economy to recognize the priority of the values of democracy and individual freedoms, the tendency to reliance on private activity as well as a pragmatic approach towards the government as a great judgment. Which provides stability and observance of play rules.

Economic growth and having significant capacity are one of the most important factors for a successful and efficient foreign policy. In this way, Russia has a wide range of natural resources in the economy, which empowered foreign policy. In the 1990s, due to a significant reduction in the level of production, the decline in domestic and foreign investment, the loss of scientific and technology, the stagnation of the agricultural sector, the disruption of the monetary and financial system and the reduction of government revenues and the growth of foreign debt, decade of decade of economics Russia was. Therefore, Putin announced the most important goal of the government and the most important priority of foreign policy, after working with the proper understanding of this weakness. (sazmand, 1390: pp. 58).

2. External variable (International system environment):

There are two common attitudes in the structure of the international system after the Cold War and the Soviet decomposition. He knows the first attitude in the international system, and the second attitude of the international system considers the international system. From the effective variables in foreign policy, institutions and conditions of the international system. After the Soviet decomposition, the international order suffered fundamental changes, and in this transition, Russia remained behind the global developments. (Sharifzadeh, 2004: p. 15). Accordingly, with the transition from the bipolar and Soviet system, Russia had no other feeder and passion. However, with the membership of Russia in the United Nations Security Council, geopolitical indicators on the vast geography of the world (from Central Asia, Europe, to the Baltic Sea, the Caspian Sea, the Black Sea, the Far East, China and Japan, as well as the group and coalition. Regional and global reinforcement of military countries against the United States, Russia's influence and international policy actors cannot be denied. (karami, 1390: 73).

History of foreign policy interactions in Iran and Russia

After the collapse of the Soviet Union, Russia has witnessed a change in its foreign policy priorities. After the collapse of the Soviet Union, Iran has a special place in Russian foreign policy. Iran and Russia's interactions outside the requirements of geographical neighborhoods, historical records, economic cooperation and regional interactions have always been one of the issues of interested in three domestic levels among Iranian and Russian elites, regional and international levels. During the presidency of Putin, especially since 2012, Iran has had significant importance in Russian foreign policy and its orientation towards Russia's cooperation in the Middle East. The massive interactions of Iran and Russia have been upgraded in the political, economic, military and security fields at the level of two strategic

ally. With the division of the Soviet Union and the change of power in the international system, the interactions of Iran and Russia also have major changes and Tehran-Moscow found special importance in foreign policy. The importance of the Russian federation has no doubt about the first priority in Iran's foreign policy. But the interactions of the past twenty years of Moscow-people, according to the massive volume of political interactions, which were made between the two countries, and these interactions have not sustained pattern, and the interactions between Iran and Russia are still fragile and unstable. Therefore, considering the importance of the issue of the overthrow of Russia and the behaviors of this country towards Iran, in this study, we examine this issue and its causes.

The interactions between Iran and the Russian Federation are unique to the most interactions between the two countries in the history of foreign and strategic politics. Documents are abundant, ups and downs of this relationship. Almost, no relationship cannot be seen in the history of political interactions between Russia and Iran and the shape and pattern of it. Hassan interactions until strategic coalitions and membership in the unity and strategic coalitions are taken against each other to sacrifice disagreements, all in the history of interactions between the two countries can be referred to. Considering the importance of the issue, the relationship with Iran has always been one of the major issues of Russian foreign policy in Russian, Soviet Union and collapse. In contrast to Iran, the relationship with the Russian federation has always been of particular importance. But what distinguishes the interactions of these two countries in different periods, its level and type. A question that undoubtedly should be considered as a variety of causes and factors. Foreign politics and diplomatic interactions are one of the domestic, regional and international conditions and elements. Almost less, the two-strain relationships can be named, which found between countries that did not experience the same criterion. In this research, considering the importance of more contemporary period, we will examine the foreign policy / federation of Russia and Putin's approach in postmarking (sanctions) towards Iran. (Jafari, 1398: p. 44-40).

With the collapse of the Soviet Union (in 1991) and the submission of global claims of Russia, the volume of interactions between the two countries expanded, and various political, cultural and economic relations between Tehran-Moscow expanded. Of course, the substrates needed to expand these interactions in the years leading to the collapse of the Soviet Union and with the visit of Ayatollah Hashemi Rafsanjani, the head of the Islamic Consultative Assembly of Iran to Russia in the spring of 1989. The growth path of political-economic and security interactions was provided between the two countries. Which, due to its reasons, due to the contradictions and dominant ideology of the former and Iranian foreign policy, the views of the early years after Iran's 1979 revolution, Iran's position on the Soviet invasion of Afghanistan, the Soviet orientation of the Iranian and Iraq, And ... a heavy shade was ruled on the interactions of the two countries. But the final years of the 1980s and the review at the angle of view of the two countries were very important. On the one hand, the ideological and communist attitude in the Soviet Union was transformed, and on the other hand, in Iran, after the war, there were changes in the elite of the two countries, along with geopolitical and international developments, a new space for interactions. Provided two countries in the 1990s. However, in the first half of the 1990s, Russia did not matter much to maintain and develop interactions with Iran. In these years, the sovereignty of Westernizes who considered the merger in international and Western institutions prioritized Russia led to the interactions of the two countries. (Jafari, 1398: p. 44-40).

Western-oriented elitists (Altaicists), who were at the Russian Foreign Minister of Kosirov[2], have developed the development of interactions with the West, in particular the United States of America at their foreign policy preferences. In the explanation of the Russian foreign policy in the field of foreign relations interactions that released in the years after the independence of the country, interactions with the West and the United States of America for Russia were centered on the main preferences of Russian foreign policy. Due to the dominant attitude of Altaicists in the foreign policy of Russia in the early years after the Soviet decomposition, they did not prioritize their foreign policy preferences for Iran, and in most cases from Iran as a potential threat to their national interests in Eurasia areas. And the Caucasus region considered. As far as in 1993, interactions between Tehran - Moscow will be completely cut off. Ultimately, in the first half of the 1990s, Russia was not very important. But since 1996, as a result of the failure of Atlanticism and with the assignment of *Yogeni Maximovovich*, Russia's attitude toward Iran was developed in front of Iran. In the Doctrine of *PerikMakovf*, Russia has not exploited its leverage in foreign policy against the United States and European Unique, and should use the spread of interactions with Islamic countries in the region and especially Iran. In this attitude, the development of interactions with Islamic countries, especially Iran for the country, provided more favorable opportunities in the chin with the West, especially the United States. This was the evolution of the new attitude of Russia for Russian foreign policy. With the coming of Vladimir Putin, rapidly increased with Iran and extensively, a new attitude to a steady and constant model to the west and east alike in Russian foreign policy. Putin, with an avoidance of all-round gardening cooperation, was significant for Iran and pursued the spread of interactions between Iran. (Gift, 1398: pp.). In this period, the viewing angle of Russia was positive for Iran and its relations with Iran were in such a way as peak of the cooperation of the two sides. At the same time, we saw that first time after about fourteen, the Russian president traveled to Iran.

But with the work of Medvedev, a fundamental change in Russia's behaviors was created than Iran. Medvedev, who constantly emphasizes the economic modernization of Russia, prioritized economic and technological benefits and realize it in the group improvement and development of more interactions with the West, and especially with the United States. In this period, we have witnessed that Medvedev has taken a policy similar to the first period of the presidency of Yeltsin. As a result, Russia's behaviors during this period were changed towards Iran, under the influence of the new policies of Kremlin, and Tehran-Moscow interactions came up which some of the Russian and Iranian experts remembered as winter relations. In this period, even witnessed verbal tensions between the two countries.

In general, it should be said that in the past few decades, the Russian approach towards Iran has not had a fixed trend. By examining this approach at different levels, and according to the ups and downs of the relations between the two countries over the period, many questions regarding the attitude of theorists and the decision makers of the Russian foreign policy in

[2] ndrei Kuzrov (born on March 27, 1951) was the first Russian foreign minister during the presidency of Yeltsin in October 1991 to January 1996. He started working at the Soviet Union's Foreign Affairs in 1974,

Yogeni Maximovovich Primacov: Born October 29 (1929 - June 26, 2015), the Russian politician and diplomat. He was the prime minister of Russia since 1998 to 1999. During his long period of work, Russian Foreign Minister was the chairman of the Soviet Union Council and the head of the intelligence service. He was also an academia and a member of the Russian Academy of Sciences. He also won the Awards like the Soviet Union Award.

relation to Iran and the factors influencing the various approaches of politics We are foreigners for Iran,

Fixed and time to west and east alike in Russian foreign policy. Putin, with a avoidance of all-round gardening cooperation, was significant for Iran and pursued the spread of interactions between Iran. (Hedayti, 1398: pp.). In this period, the viewing angle of Russia was positive for Iran and its relations with Iran were in such a way as peak of the cooperation of the two sides. At the same time, we saw that first time after about fourteen, the Russian president traveled to Iran.

But with the work of Medvedev, a fundamental change in Russia's behaviors was created than Iran. Medvedev, who constantly emphasizes the economic modernization of Russia, prioritized economic and technological benefits and realize it in the group improvement and development of more interactions with the West, and especially with the United States. In this period, we have witnessed that Medvedev has taken a policy similar to the first period of the presidency of Yeltsin. As a result, Russia's behaviors during this period were changed towards Iran, under the influence of the new policies of Kremlin, and Tehran-Moscow interactions came up which some of the Russian and Iranian experts remembered as winter relations. In this period, even witnessed verbal tensions between the two countries.

In general, it should be said that in the past few decades, the Russian approach towards Iran has not had a fixed trend. By examining this approach at different levels, and according to the ups and downs of the relations between the two countries over the period, many questions regarding the attitude of theorists and the decision makers of the Russian foreign policy in relation to Iran and the factors influencing the various approaches of politics We are foreigners for Iran,

Russian foreign policy during the presidency of Putin

Putin's attitude was widespread in Russian foreign policy. Putin seeks to return the former position of the magnitude and power of the Russian war, which is changed and developed by the nature of the international system. Other options for the expansion of Russia through communication and interaction with the United States, the realistic operational policy of economics in Russian foreign policy in their preferences. The realistic attitude of Putin's foreign economy in Russian foreign policy after the events of September 11, 2001 appeared in comparison with the United States and the European Union. With the reopening of Putin to political power in 2012, a new attitude appeared in Russian foreign policy. Russia will re-revitalize its international power and expand regional presence in the Middle East by improving the internal situation.

The optimal investment of Putin in oil and gas after its global prices in the 2000s, made its economic dependence, strong political domination. Putin in this area nationalized the part of the Russian oil and gas industry, and inhibited the military and weapons of Russia. With the proper understanding of the strategic importance of the Middle East in the 21st century, Russia first settled border tensions with China, and in order to establish political, economic and security relations, strategic colleges with China on the agenda. Putin developed Russian economic interactions with Eurasia, Japan and South Korea and India, and on the other hand, the exchange of technology and technological with these countries and on the other hand to sell their products.

Establishment and development of multilateral organizations such as the Shanghai Economic Cooperation Organization, Brix (Russia, India, China, South Africa, Brazil) and Rick (Russia-India-China) have been carried out in Putin's period and allowed Russia to go to these unions. To pursue a power beyond the initial power. Russia's military arrival in Syria in 2015 gave Putin's opportunity to showcase the interests of his country with knowledge of the region and define a new international role for Russia. And showed that, like the Soviet Union and the Cold War of Russia, Russia can be in the dimensions of an international power, without being involved in the issuance of ideology such as the war period. Energy exports, weapons, nuclear energy and food enabled Russia to introduce themselves as a backup of some governments in the Middle East, Africa and Latin America.

Putin during the presidency after organizing Russia's political-economic conditions, was able to restore the greatness of Russia in regional and international scenes. With the peak of the global oil and gas prices, the expansion of oil and gas exports of Russia on the other hand uses new pressure leverage to put pressure on the European Union and some other gas consumers and especially gas. With the prohibition of Russian gas export to Ukraine and in fact, Europe at the start of 2006, the first supply of the organs of the Russian ishing. The peak of oil and gas prices gave Russia to resume the development and reform of military structure and weapons and military industries to produce advanced weapons. All of these actions, although compared with the inherent potential of Russia, did not create a major transformation in the power and position of Russia, but concerns in Europe and in the United States created Russia's return on the international scene.

New Russian Foreign Policy Economic Practical Policy:

In the process of strategic decision making and attempting to upgrade the position of Russia, Putin emphasized a strategic opportunity, as well as considering the importance of effective factors of pragmatic foreign policy based on foreign policy economy. According to this Russian, it felt on the side of many threats, selective interactions in foreign policy were an opportunity for Putin. That had several efforts.

First: Development of the concept of Russian foreign policy and security after the power of hard and soft.

Secondly, the conversion of opportunities and threats in the country in a wide range of soft and hard dimensions was attempted to provide the interests of the country in various fields based on the principles of betting on stronger and more efficient cooperation Russia. (Hedayti, 1398: p. 75-55).

The emphasis on the fight against terrorism is also for confrontation with the spread of terrorism, as well as the prevention of terrorism with the support of the West and the United States at the expense of Russia in practice the tendency toward the tendency toward the east, emphasizing the reinsurance and soft balance in the worker. In fact, Russians hoped to reduce their security threats by adopting these policies. After moving the Ukrainian moves and was considered as a security risk for Russia, Russia took Crimea Island and joined Russia with a Crimean Island election. Because Crimean island is strategically important. Two strategies in the world have been raised, the maritime strategy that the United States works more about and move their marine and air and air units using the seas, the Russians are more ground strategy, ground forces on that strategy. They believe. The Crimean Island was very important for

Russia, which could connect ground strategy into the US maritime strategy, and this was the onset of conflicts between the Russian and West federation, and in particular the United States, and they threatened and then attempted sanctions. To increase the increasing pressure to Russia, so that the country was surrendered, but it was clear that the Russian Federation even if World War had occurred, he opened the Crimea. But at the pressure of the sanctions of the United States and the West, who intended to belated this country, made a new move, and it was actually a more active presence in Syria alongside Iran, this strategy turned the Russian defense strategy into aggression.

In fact, Russia's arrival in Syria did not allow Russia to be isolated in that state and showed its active role, both Russia and Iran in Syria were defined as a new model and is succeeded in Russia. These movements show that Russia has reached a point or reaches a new partnership order and model with the Islamic Republic of Iran and other countries, and in addition that it can be removed from the pressure of the United States and Europe and in collaboration. Economic, political, social and military is more powerful than before. It seems that Putin has already taken this model and moves with it. The Russian Strategic Practical Document, in order to provide Russian interests in new conditions, became an application in Putin. (Foladi & et al., 1398: p. 195-195).

Russian and Iranian foreign policy from 2012 to 2020

In recent years, Russian and Iran's relations have faced constructive interactions due to regional developments in the Middle East. The cooperation in the magnitude of economic and security links in Tehran - Moscow seeks to develop and expand the interactions of the former Iranian President, Mr. Hassan Rouhani in Moscow also pointed out that "decisions that have been taken and adopted. It is that political-economic and cultural interactions on the development of the interactions of the two countries towards a strategic interaction are the creation of political-economic fields and the development of two-way contracts of governments in this regard.

Several factors affect the interactions between Iran and Russia. In Russia itself, there were different views on the interactions of the two countries. Before working on Putin in Russia and at the time of MADADOV, their particular view was the attitude toward Europe and the European Union, and at that time political parties and political elites in the structure of the state and the State Department, the Department of Defense and the Russian Ministry of Oil and Energy, a negative attitude Had compared to Iran. And Iran not as a partner and ally, but also as a country that is unreliable. In areas such as oil, gasoline and gas, Iran imagined its main rival. This negative attitude has led to the Tantalite of Iran and Russia to a lot of decline in coldness. But with the evolution of the structure of political power in Russia and the presidency of Russian Putin in the region and in the international arena, this attitude changed this attitude, and the changes that are redefined in the opposition's attitude to the expansion of interactions with Iran. As far as the elite in the Russian Foreign Ministry, whose attitude was so positive on the type of interactions with Iran. In recent years, it will be marginalized, and the development and development and strategic alliance support Iran. Therefore, it is now less likely to be seen among political elites in the development and development of interactions with Iran in Russia.

In the Syrian crisis, the United States and the European Union, with the help of the regional allies of the Arab countries, imposed the government of Bashar al-Assad and imposed their

favorite political system in Syria, which led Iran and Russia to bring common interests towards the Syrian crisis. In the same vein, two countries in Iran and Russia reached an agreement on their interactions with a common approach to economic, political, military interests.

The developments of Ukraine and the severe orientation of Russia toward the developments in the country caused the interactions of America and Europe to be darkened with Russia, so that Russia placed economic sanctions and with a variety of political and economic threats to confront Russia's actions in Ukraine. they paid. The Russian economic sanctions simultaneously when Iran was also subjected to the economic sanctions of the Westerners. For this reason, in recent years, the interactions of the two countries in Iran and Russia were more than more and near and towards a strategic interaction. (Foladi & et al et al., 1398: p. 195-195).

FOREIGN POLICY OF PUTIN AND ROUHANI

DIPLOMATIC INTERACTIONS

Most restrictions on the relationship between Russia and Iran in recent years due to non-consensus and agreement between the political elites of the two countries. But since 2010, political talks developed between political elites, which took place at the highest level of political, negotiations and diplomatic relations between the two countries. Vladimir Putin had Tehran in several meetings. For the first time in 2007, Putin won Tehran for the first time in 2007, after which was the second Putin trip to attend the three-party summit of the presidents of Iran, Russia and Azerbaijan. In 2015, Tehran came to Tehran to attend the Gas Exporters Assembly Summit. The last visit to Putin from Tehran as the Russian presidency will return to 2017. He met with the Supreme Leader of the Revolution and President of Iran. Putin kills Iran on these trips "reliable and relying united in the region" and "strategic partner", and the Supreme Leader of the Revolution also reads the positions of the Russian President, especially in recent years, in important issues, very well and strong personality. And the decision and practice of Putin made an important factor in cooperation and logical talk with Russia as a great power. Following these meetings, Mr. Rouhani also traveled to Moscow and traveled to Moscow in April 2016, and met with the Russian Prime Minister Dmitry Medvedev, Prime Minister and Vladimir Putin. In addition, the two countries had several meetings at all political levels. (Foladi& et al et al., 1398: p. 195-195).

EURASIA ECONOMIC UNION: EAEU

Other areas of interactions between Iran and Russia in the International Arena of the Eurasian Economic Union (EAEU). The Eurasian Economic Union in November 1398 was signed in the form of regional convergence and cooperation with the aim of liberalization and facilitation of commodity trade and communication and increase cooperation as a three-year agreement (until November 1401) between Iran and member states. The union, which includes Russian countries, Kazakhstan, Belarus, Kyrgyzstan and Armenia, are over 190 million people, and gross national product in these countries is more than $ 2.7 trillion and their foreign trade with countries outside the union around 900 billion the dollar is. Iran is a transit position for the transit of goods from the Eurasian Economic Union. The placement between two Persian Gulfs and the Caspian Sea and northern Iran has created a unique position for the transit of goods from east to western Iran. In addition to those Eurasian

Economic Union markets, an attractive market for exporting Iranian goods. The union member states have set up customs and commercial tariffs, with increasing volumes of exchanges between union member states. The Eurasian Minister of Commercial Minister *Andrine*, the Eurasian Economic Commission announced that the countries of the Eurasian Economic Union have started in the Free Trade Zone. After the trilateral summit of Iran, Russia and Azerbaijan in Baku, Vladimir Putin announced the establishment of a free trade zone between Russia and Iran. (Foladi & et al., 1398: p. 195-195).

RUSSIAN POSITIONS RATIO OF IRANIAN MISSILE TESTS

The principles and principles that the interactions between Iran and Russia are based on their base, signing the contract for mutual interactions and the principles of cooperation between the Russian Federation and the Islamic Republic of Iran in 2001. AD. In relation to the most important regional and international issues, Russia and Iran have close or common positions, after being reacted to Iran's missile tests, the United States and Israel, and it defects resolution 2231 Security Council and Following, the United States called for the UN Security Council's SECURITY. But Russian positions in Iran's missile tests have not violated the UN resolution. Russian officials, including Sergey Lavrov, are solely political in Iran's missile programs and aimed at punishing their opposing countries, not another goal.

AMERICAN FOREIGN POLICY AND EUROPEAN AND REGIONAL ALLIES

Foreign policies of US and Europe and regional allies in the Middle East have changed a significant form in the last few years, which has led to foreign policy in foreign policies of US and Europe and regional allies that dramatically these developments and changes. Visible in the Middle East region. Iran, Israel, Saudi Arabia and Turkey are involved in complex crisis in the Middle East, and each foreign policy pursue their own strategic interests. But the king passes all directions from Iran. And in this regard, Iran is economically and politically in the regional and political arena, it tries to exploit Russia as an elephant for the policy of maximum pressure on sanctions and the maximum pressure mechanism of the United States and its allies in the region and the European Union. In other words, Iran's foreign policy aimed at neutralizing US and European foreign policy and allies in the regional-economic isolation of Iran, developing multilateral interactions with Russia. Because Iran, like Russia, opposes global and regional powers with unilateral policies. And on the other hand, the expansion of Iran's relations with Russia to realize nuclear programs is one of the main goals of Iran's foreign policy. In contrast to Russian foreign policy, it also expands its cooperation with Russia at the center of Iran's interests in confronting the aggressive policies of the United States and Europe and regional allies in the Middle East.

COMMERCIAL AND ECONOMIC INTERACTIONS

The political nature of the interactions between Iran and Russia has shadowed its economic nature. The existence of this space has led to an increase in the relationship and interactions of the two countries in the field of political and international issues, with the developments of the Middle East of the two countries, some kind of strategic alliance in foreign and international politics and, in contrast, trade exchanges And economic communications have not grown to expectations. In order to better understand the Russian market, foreign trade statistics and macroeconomics of this country in 2011 to 2013, showing a 4% recession, unemployment, raising per capita income, increased employee rights, gross domestic product

growth in the shadow of sales Oil has high prices and maximum production, the growth of foreign exchange and foreign debt and the growth of foreign exchanges to $ 900 billion. In addition to developments in the study of trade between Iran and Russia between 2011, 2011, 2011, the trade exchanges of three and a half billion dollars have a little more than one and a half billion dollars, which is largely due to and affected by him Western sanctions and pressures emerged against Iran. Between 2014 and 2016, the conditions of the international economy and foreign transactions of the two countries of Iran and Russia were hoped to increase the hopes for rotation in both sides. With the decline in oil prices, the start of the Ukrainian crisis and the pressure of the West on Russia, interactions and exchanges with other countries, including China, dropped from 30 to 40 percent. (Hedayti, 1398: p. 57).

While Iran's commercial interactions with Russia not only did not reduce but 5%. On the other hand, Iran has expanded the cooperation of the two countries in the political-economic areas after the efficiency of the clerical government, which was associated with stress and attention to international interactions. As a result, two percent increase in 2015. The sins of oil and gas resources aims at limiting the activity and influence of foreign and transnational companies on Iranian oil and gas resources in the Eurasia and Caucasus region. The activity and influence of American and Israeli companies in the region are. In this regard, Iran and Russia require the formulation of foreign policy strategy to counteract the activity and influence of foreign and transnational companies on Iranian oil and gas resources in the Eurasian region and the Caucasus. On the other hand, Russia opposes European and American companies in the region. The expansion of oil and gas resources for Russia is strategic importance that has a deep link with the national interests of Russia. Therefore, the interactions between Russia and Iran in this direction are of a special place.

The Islamic Republic of Iran's nuclear program in the spiritual government

After the arrival of *Hassan Rouhani* in the presidential election, Russian Foreign Minister Sergei Lavrov stated that the group called "1 + 5" will propose a meeting of the group with Tehran after being inaugurated by Hassan Rouhani. The beginning of the presidency of Hassan Rouhani coincided with the tenth year of Iran's nuclear talks with Western countries. The arrival of Hassan Rouhani in the role of Iran's president was in a situation where during these years did not achieve a significant achievement in nuclear negotiations, and only a change in negotiating with Iran from representatives of 3 countries Germany, France and Britain; Representatives have been 5 permanent members of the Security Council in Germany. Experts realize the economic promises of Hassan Rouhani depending on the abolition of international sanctions against Iran, which will also be achieved on a condition of sitting in Iran's nuclear talks.

The government of Hassan Rouhani and changing diplomacy and foreign policy of Iran's nuclear negotiating team, diplomacy, with regard to the proximity of the political positions of Russia and Iran, the expansion of post-spring interactions and influenced by the maximum pressure mechanism in the postgraduate, Iran and Russia, relations Provided new in the field of nuclear energy. The main of these interactions in Russia and Iran was to make two new nuclear power plants. In this context, the construction of two power plants to capacity 1,000 megawatts and its opening in September 2016. Co-operation in common nuclear fuel production in the framework of the production of stable isotopes, between Iran and Russia.

In the foreign policy document of the Russian Federation, 2008 refers to Iran's nuclear issue, "Russia's broad cooperation in providing a diplomatic and political pathway and in this pathway of Iran's plan based on identifying the rights of all countries involved in the peace treaty of nuclear energy., is". This document refers that the Islamic Republic of Iran has an important power in the region along with Saudi Arabia and Turkey for Russia from a special place. In spite of this approach, Russia has been conservative towards Iran's nuclear program. In the foreign policy document of 2013, Russia has only been named Iran. In paragraph 89, it refers to "Russia's foreign policy on the path of a comprehensive diplomatic solution in Iran's nuclear program through diplomacy and a stage attitude based on the share of interest in peaceful nuclear energy needs" . In the 2015 foreign policy document and the foreign policy document of 2016, the approval of the Russian President Putin also reached Putin. (Hedayti, 1398: pp. 57). The statements of the Russian authorities, the previous foreign policy document, was developed due to the power of Tramp in the United States and his coping policies. In reviewing the new document, we see the change in Iran's foreign policy. In this document for the first time, Iran is referred to the country where Russia calls for interactions. In paragraph 94, this document "is the expansion of the interactions with Iran, and following the guarantee of the implementation of a comprehensive joint action program for solving the problem of Iran's nuclear program according to the UN Security Council resolution on July 20, 2015 and the decisions of the International Atomic Energy Agency Government And in this process, Russia supports any situation, but an interesting point in this document in Russia's foreign policy to Turkey and Saudi Arabia has not been mentioned Russia's expansion of its interactions with Iran in the strategy of the policy of looking at eastern Russia with the development of relations with Iran. Wah and Mongolia, Japan, and the Eurasian Union and members of the Shanghai Cooperation Organization and the Commonwealth of Independent States against the expansion of the disposal.

After the start of the Ukrainian crisis in February 2014, and ultimately, Crimea's accession to Russia has begun the conflicts of the West and Russia, and increasing sanctions from the European Union and the United States, with the aim of stopping Russia's destabilizing actions in Ukraine against Russia. The sanctions of the European Union and the United States have been applied in three levels of diplomatic, economic, and individuals against Russia. Russia's departure from the group was one of the punitive measures that was applied against Russia. In addition, some countries in the United States and the European Union, such as Australia, Canada, Japan, Norway and Switzerland, have also been sanctioned against Russia. In response to sanctions in the European Union of United, Russia has also implemented retaliatory actions. Among these measures were the boycott of food, which was announced in August 2014 to the Russian President's order and extended until August 15, 2016. Accordingly, this Russian order has been banned, including products produced in the European Union, the United States, Canada, Australia and Norway. (Hedayti, 1398: p. 67-82).

Following the impacted sanctions on the Russian economy in 2014-2015, it was in terms of financial crisis. In June 2014, global oil prices fell by 50% due to the impact of sanctions. As a result, the Russian economy, which depends on energy exports, faced new challenges. At the same time, the ban on imports of European Union and the United States to Russia increased the price of consumer prices in Russia to 8%, following the valuation of the ruble, foreign debt, banks and Russian commercial institutions also increased. In the first quarter of 2015, clear signs of economic recession were identified. Of course, to the reduction in Russian GDP, increasing inflation in food prices and other consumer goods, the growth of

unemployment and the reduction of the standard of living of many Russian citizens related to the collapse of global oil prices. According to Earth

lacefiev, Washington, in 2014, was investigating a lot of effort to lower oil prices in order to destabilize the financial system of Russia, Iran, Venezuela and other non-finders in 2014. Is. In March 2014, the United States launched part of its strategic oil reserves, as well as Obama's visit to Saudi Arabia and his negotiation with the king of this country regarding measures to reduce oil and gas prices, Ural oil prices in the second half of 2014 Dropped from $ 108 per barrel to $ 54. On the other hand, economic sanctions influenced the possibility of receiving funds and financial credits for Russian banks, causing a recession in the country, which destroyed the depreciation of the ruble of prohibited products in entering Russia on the border. (Government, 1398: Page 6-48).

PUTIN'S FOREIGN POLICY APPROACH IN THE COURSE

Welcome to Vladimir Putin on July 14, 2015, after signing a comprehensive co-operation agreement, and Iran's comprehensive core agreement and "5 + 1", which: "Now the world is eating comfort." And "Comprehensive Common Action Agreement is based on international law, especially the Nuclear Non-Proliferation Treaty and, the International Atomic Energy Agency Agreement and Additional Protocol. Contrary to the efforts to resort to military scenarios, negotiators did the right choice in favor of stability and cooperation, which will be fixed in the UN Security Council resolution, "Vladimir Putin refers to the major contribution of the Russian negotiating team in preparing this agreement and The political will of "5 + 1" and Iran refers to the formation of common interests in bilateral interactions with Iran outside the international impact. Vladimir Putin: "Russia, in line with participation in regional and international security, the global nuclear proliferation system, weapons of mass destruction in the Middle East, as well as widespread consensus in the Middle East to prevent terrorist embodies and in line with implementation. Complete the word of Vienna's letter.

RUSSIAN AND IRANIAN FOREIGN POLICY IN THE POSTGRADUATE PERIOD

In spite of all the ophthalmologists and disadvantages, a comprehensive action plan, a comprehensive action plan, or its FATF[3], has expanded Iran and Russia's interactions. Extensive suspension of sanctions, the context of economic and gas competition in Iran and Russia, in the context of Russian and Iranian relations, and the truth of the Russian goals from as Iran's critic and support for Iran's prevention Was the United States. Russia has a contract for the 1357 Revolution, on one side with Iran, has a legal and formal cooperation in the nuclear program. And on the other hand, the permanent members of the Security Council. On the other hand, if Russia only reassured China among the countries of 1 + 5, he did not play an effective role in the prominent role. In this regard, Iran and the four member states, the bases play a wider role. Therefore, it is based on Iran and Russia's attitude towards the United States and the problems of the international system, and the two countries are on their national interests.

[3] Financial Action Task Force

With the coming of Donald Trump in the White House and his explicit opposition, he changed with all the eyes, and from the same early days, the whispers of the agreement over the division. The president of the United States, who called for a "bad agreement" during the election campaign and claimed bad agreement, claimed to violate its instant activities in the region of the former presidency in the presidency of the United States. Donald Trump was strengthened against Iran in domestic and international currents. Trump in the United States Conservative Policy on May 18, 1397 officially left out. "Today, I announce that the United States will go out of Iran's nuclear deal," and the "highest level of economic sanctions" will be applied to Iran, "Tramp said. After reaching the presidency, the agreement was taken to break down and exercise the maximum pressure and extended sanctions on Iran. , Three reasons for the main transition of this Tramp's attitude: First reason: American critics and tramps believe that the previous president of America Barack Obama has rated Tehran to reach an agreement with Iran, the second reason: increased Iran's influence in the Middle East region The third reason is the parties loyalty. For the conservative Trump Party, a nuclear deal with the continuation of Barack Obama's attitude in Republican foreign policy. In the third major factor, the effect of Iran's role in the Syrian and Iraqi crisis and the support of Hamas and Hezbollah. Tramp used the maximum pressure of sanctions against Iran to put pressure on Iran. Of course, there was no statement that the lobby of Israel and Saudi Arabia did not in strengthen the anti-trample attitude.

American CNN media has published statistics in the information society:

On the other side of the Iranian adventure, after years of negotiation and tolerance of economic sanctions due to Security Council resolutions, in addition to sanctions in the United States and Europe, finally arrived. In spite of the problems inside, Iran gradually benefited from the benefits of the United States from the exit of the United States and the return of sanctions in difficult conditions. Iran's expectation from Europe to adhere to its commitments in accordance with the possibility of selling oil and the implementation of Iran's financial and banking exchanges, despite the promises of Europeans. Europe has always followed three goals: first preserved, the second satisfaction of Iran to continue the obligations in the provision, and the third reaches a new agreement as a supplement or plus (preserved as a poly to achieve plus plus).

In this situation, Iran requires the widespread support of global diplomacy to deal with unilateral tramp policies, the Russians are supposed to take the same policy of playing Iran, or

Is the US Departure from the Nuclear Agreement?	**Percentage**
America stay in agreement	**%63**
America be in agreement	%29
Abstention	%8

will they be firmly supported by Iran? This question is important that any definitive answer cannot be accurate. However, it seems that it can now predict the behavior of the Russians now, given that there is no long-term strategic transplantation between Russia and Iran. Meanwhile, before, Russia, despite the fact that it criticized the American and Western approaches to Iran's nuclear case, in anti-Iranian resolutions in the Security Council, which led to unprecedented sanctions against Iran, or position He had a neutral and in the worst case he also voted for anti-Iranian resolutions. So that none of Iran's sanctions resolutions in the Security Council were faced with vetoes of the Russians. Meanwhile, in the domestic and

international Russians, during the pre-era, they always used the Iranian card, and in the susceptible forces that Iran had urgently supported by them, now that Iran needs extensive diplomatic support at the level The global has to deal with unilateral policies of Trump, Russia will take the same policy of playing Iran, or will they be firmly supported by Iran? This question is important that any definitive answer cannot be accurate.

However, it seems that, given that there is no long-term strategic transplant between Russia and Iran, Russia's behavior is as follows:

1) From the rotation of Russia's policy towards Iran, when Iran has repeatedly announced that he opposed any additional agreement, Al Jazeera announced the vice president of the Russian Foreign Minister that Moscow was a nuclear agreement to examine the agreement in Savakar. Plus is ready.

2) On the other hand, signs occurred that it could interpret the gap between Russia and Iran. Reports indicate that Russia has agreed with Israel that the operation of this regime does not limit the position of Iran in Syria; Consequently, Russia is aware of these attacks to not harm the Russian forces.

3) On the other hand, Russian Foreign Minister Sergei Lavrov said that Russia after the missile attack on Syria, no moral commitment that prevented the delivery of 300 to this Iran.

4) It seems that every time Iran enters international sensitive conditions, Russia will increase its distance in strategic cooperation with Iran and are working in their normal situations, the ballot Talk to Tehran from others, especially Europeans!

In win, two major global powers were held in Vienna in January 2018, *Sergei Rabakov*, Deputy Secretary of State Republic of Russia said Russia is heavily worried about the US statement to resume Iran's nuclear talks. In addition, Iran and Russia held meetings and negotiations at the level of foreign ministers and the deputies of ministers in line with maintaining. In this context, the presidents of the two countries also discussed Baku's triple summit and have emphasized, if we want to summarize the achievements of cooperation between Iran and Russia in the postgraduate period, we can point out:

1. Travel Vladimir Putin, Russian President Vladimir Putin to Iran and many trips of the two countries in order to strengthen cooperation in different domains.

2. The interest of Russian companies to attend the Iranian market in post-time conditions.

3. Allocating Russia's billion credit and loan to Iran.

4. Full Delivery of Rocket Defense System to Iran.

5. Supporting Iran's membership at the Shanghai Cooperation Organization and the issue of Iran's membership in the Eurasian Economic Union.

6. Regional interaction with Iran, especially in relation to the situation in Syria.

7. Strategic Convergence of Russia and Iran.

Iran and Russia have common interests that have been effective in expanding the cooperation of these two countries, which can be attempted to counteract the influence of regional and transnational powers in Central Asia and the Caucasus, opposition to the expansion of NATO,

preventing corporate domination. Great tantalization referred to the energy of the Central Asia and the Caucasus and ....

A: collection of common goals and interests in foreign policy of Iran and Russia-Putin in the post-regional and international arena:

A - Confronting America-European Development in the Middle East Region in Passionate:

As an Asian-European power, Russia sees the most strategic and security interests in the southern field of its borders and feels about the influence of other powers, especially America - in the region. In order to attempt Russia to deal with the influence of foreign powers in the region, the role of Iran is very important and the presence of foreign powers in the region for both Iran and Russia is considered a threatening factor.

B- The importance of the Middle East and the Persian Gulf for Russia in the postgraduate:

The Middle East and Gulf region, which is in terms of security, has become more complicated than the past for Moscow, with popular movements, with the occurrence of popular movements. This complexity is actually due to the importance of Islam in Russian foreign policy. Islam affects Russian foreign policy in two respects:

First: The countries of Central Asia and the Caucasus, who are in the national security of Russia, are mostly Muslims, and the expansion of Islamism thinking in this area is a threat to Russian national security.

Seconde: Moscow interactions and Middle Eastern countries are influenced by Islam and Islamism. The Iranian revolution is very important in Moscow's foreign policy for influence in the Middle East and Islamic countries. Because Iran has a very high geopolitical and strategic position in the Persian Gulf region and has a lot of influence in many Islamic countries. After the collapse of the Soviet Union, the control of Central Asia and the Caucasus became actually aimed at the primary goal of Russian foreign policy, and the Russian leadership in this regard from the United States and allies in NATO, felt pressure. In addition, Russia, due to rich oil reserves and the strategic importance of the Persian Gulf region, made policies with the countries of Iran, Iraq and the Gulf Cooperation Council, and through the expansion of all-round cooperation with Iran, their influence in The Gulf region expand.

C- To prevent the growth and development of religious extremism in the postgraduate:

The region of Central Asia and the Caucasus originated from various ethnicities and nationalities, which are in the form of various republics. The boundaries of these countries are not necessarily in line with regional ethnic and racial dispersion, and the political situation in these republics has not yet been fixed. In these conditions, any seizure and ethnicity can undermine the calm and stability of the region, and the national security of both Iran and Threaten Russia. Also, the spiritual and cultural influence of Iran in these republics is in many respects that can stimulate antipsychotics among these nations, and Russia is trying to understand the fact through the expansion of cooperation with the Islamic Republic of Iran, from exacerbating ethnic and religious issues. Prevent in the region. In general, the crisis of nationality was the constant problem for the former Soviet Union and is still a sustainable problem in newly independent republics. During the Soviet Union, the country tried to not form a particular government within a republic, and never allowed promoting the true features of these republics. In addition, Moscow and the policy of creating a cultural and ethnic gap in

this followed to prevent the weakening of the domination of Moscow and republics. With the advent of new republics, ethnic and racial differences are the main crisis factors in the region. These differences are not equipped with security and national interests of Russia, and Russia needs to cooperate with Iran in order to confront this.

D- Prevent NATO to the east in the postgraduate

Most of the Russian elites are opposed to the growth and expansion of NATO, and they are contrary to their national interests. In this regard, various factors have led to the formation of this attitude among them.

First, Moscow is concerned about being isolated and marginalized.

Secondly, Russia's military forces strongly oppose the development of NATO in any form and title and believe that this development will suffer from serious military and security threats.

Third, Russia's strategists believe that the development of NATO will bring Russia from the position of a fierce power. On the other hand, Iran, which considers NATO to threaten its national security, has joint interest with Russia in this regard, and Russia has tried to confront NATO sponsorship.

E- Crisis in the Middle East Syrian crisis in the postgraduate:

In the Syrian crisis, it was the first time Russia and Iran in the Middle East in terms of common and strategic goals in a route. Russia and Iran followed the following common goals in the Syrian crisis:

1*) Maintain the stability and efficiency of the Syrian legal governments and prevent the enemies of the government of Bashar al-Assad to their goals.*

2) The lack of military and political involvement of transnational actors in domestic affairs.

3) Confronting the expansion of NATO penetration and the United States in its periphery areas

4) The more important factor in Iran and Russia in Syria is common security threats such as ISIL.

The collection of these common goals and threats in the Syrian crisis has led to the formation of Iranian political and military groups in Syria, Iraq and Hezbollah in Syria. These goals and common threats from political convergence to military bases and joint military maneuvers and provided by these regional and international actors were included that increased the crisis or decline. In contrast to these common goals, it is evident that Russia is seeking an international power following a return and resuscitation of the past position. The fight against terrorism in the world is against the United States, but what is more viewed than other cases is the low history of Iran and Russia in the Syrian crisis.

Analysis of the Syrian crisis internationally in Russian foreign policy in the postgraduate:

The analysis of the Syrian crisis is internationally, including two perspectives:

First, in the form of an American Middle East strategy, based on cheap Middle East oil transfer, as well as energy security and security of Israel. On this basis, from the perspective of the West, and in particular the United States, if Syria, which is the loop connecting

members of the resistance, and to change the country's foreign policy towards the conservative flow, some kind of security of Israel after Arab revolutions, and in particular. The January 2011 revolution in Egypt will be somewhat restored.

The second point is that the difference between the views of the "America and the West" and "Russia and China" is related to the developments in the world, which can be seen in the veto of Russia and China for the lack of approval of the Security Council resolution against Syria. The lack of accompanying China and Russia and different stances of the two countries in the Syrian issue compared to Western countries with disabilities, including:

First, the Russian approach to current developments in the Arabian Middle East is evaluated within the framework of Moscow's criticism of the dual collision of the West towards Islamic and popular revolutions in the region. Russia believes that the silence of Western and American countries against human rights abuses and human rights in Yemen, Saudi Arabia, and in particular Bahrain, and on the contrary, their special attention to the Syrian issue is due to the dual approach of the West against the actors that the American hegemony is Have not accepted in the region. Subject to Russia, Iran and Syria, along with the other, not only as a balancing actor against the Arab conservative axis, but have been an important barrier against the full domination of the United States and the hegemonicization of the Middle East regional order. According to the Russians, the West has tried to impose its values in the Middle East and according to US claims. Although this encountered serious resistance from the people of the region.

The second point: Syria and Iran have always been an important barrier against full American domination in the region. Therefore, the Syrian issue is important in regional and international dimensions. A set of possible weakening factors of resistance to Syria and change the possible direction of its foreign policy with the efficiency of Western allies and through the continuation or exacerbation of the current Syrian crisis and the collapse of the political system of this country or the rule of chaos by Western countries and regional allies. They and also in accordance with the efforts and scenarios of Western countries and one of the factors disturbing regional and even global balances in the interest of the West.

Analysis of Russian-Putin's foreign policy orientation in postgraduate

The review of the latest positions of Moscow towards Iran and the factors influencing the neighboring approaches in Iran and Iran's interactions in the last decade, and especially the past years, have been very important for various issues, and sometimes milestones in duplicate interactions. Among the most prominent cooperation between Tehran and Moscow, in the Syrian crisis and the fight against terrorism in the country, in the highest level of military, security and political Iran and Russia were associated with each other. In the economic domain, Iran and Russia interactions are desirable and the economic agreements and agreements between the two countries are among the strengths of Iran's business, although Iran's economic and commercial space, especially in agriculture, should and may not be able to create a situation that after some European sanctions against Russia. It was used, but this area is reluctant. Business exchanges are estimated to be about $ 1 billion a year, but Russia's share in exports to Iran is about 1.5 times the exports of Iran to Russia. Also, including the important economic agreements of the two countries, the oil contract can be noted that Russia will import Russia in exchange for crude oil issuance. Loser *Minister alexander navakuf* finishes Correctly understand. The attitude toward European policies was

the best exploitation of this crisis. Especially in the *post-World War II*, the fact that the fact is obviously ruled by an analysis of the program that this ancient continent is always followed by American policies and maps of the opposite side, of any action or slogan? Meanwhile, considering the fact that the weakening of the country and practitioners will be the priority of Europe just maintaining the interests and contracts of its companies that avoided. We are honest with ourselves, designers, inventors and in the postgraduate market have entered the Iranian market. Because now, the lobbyists of payers should not only exit the cost of the outside of the anti-Baghdam with the handle of their checks in the capitals of the United States. Behind this European decision. European defense is not due to compassion for weapons factories, oil dollars, Iran's hatred, but the goal of the conservation of protection in the union of enemies is sworn. This means European media giants prevent further injuries to accepted legal principles and who directs the public opinion of the world with pumping. The foundation of international commitments and trust, at the same time, the possibility of consolidating the possibility of many lobbies and countries has already been checked the cost of leaving their independence in the international arena and in the Middle East to Trump and anyone who accompany it as an actor. Is relying on. Hence, we encountered a European! We are real in the current world, the media and money, and on the one hand, many benefits in the sequence of power policies can easily change the cruel and oppressed place. The United States, from the other side, is an independent role in the arena, obviously all the thinkers and compassionate international countries. How to use this paradox use this principle that it should be optimized with the crisis, depends on the art of planning and managing negotiations.

The benefit of the country and people made the best exploitation. but how? The result is that the opportunity is very small and the opponent is also very clever to the process of talks, especially in the international arena, and is looking for erosive negotiations and repair of differences between the two sides of the battle, each side must win all its power and facilities for the winner of the ocean Is. Therefore, it is necessary to use the tricks while alert. This ability to include scientific studies, media observation, both outside, the intellectual and media support of Iranian teams, applying the lobby, examining the strengths of the negotiator. Of course, the negotiating teams should also be used in areas for bargaining, using experienced teams to strengthen their power, knowledge, troops and tactics from negotiating experiences. The fact is that US action will learn at the departure of the previous and apply the game cards in a timely manner. Russia has announced that "the delivery of the first Iran's crude oil cargo to this country has been finished with the goods and the parties to contract decide to extend the contract for five more years. With renewal of this agreement, the parties will not need to use the dollar in their exchanges. "Political cycles in the relations between the two countries, however, have always had the interactions between Iran and Russia in the interior of the two countries, including some devices and opposition, including inside Iran, some West-oriented political flows are essentially opposed to interactions with Russia, and justify this opposition also expresses the type of two-sided and unreliable Russians in the Qajar period. On the other side of the Caspian Sea, in Russia, some activists and political decisions believe that there are streams in Iran that opposes the relevance of Iran and Russia, and as soon as they see the west of the green light, it turns away to the west and Western European countries. they do. "The reality is that the political elite of Russia has understood this issue that the flow of reforms and intellectuals in Iran focuses not only to improve and expand its relations with the West and the United States, but always Russia has some kind of pessimism, and does not consider

the country a reliable partner for its own interests ... Hence, the Russians have never considered Iran as a sustainable partnership, and do not consider foreign policy in Tehran. Because whenever there is a green light, some are moving toward the West in Iran, and if they encountered the red light, the shitters are away from Russia. " Although some in Iran believe that the government has not had the eastern attitude and political and political relationships, but against some believe that the Russians have not always been trusted partners and merely in the historic The Iranian card uses. Russians always used the Iranian card in their pre-era, and in the sensitive historical tissues that Iran had urgently supported by them. Scores from Iran. However, after signing a nuclear agreement, the Russians who saw the circle of acting and global interactions in Iran, and watched the expansion of Iranian interactions with their rival actors, called for expansion of their interactions with Iran. It seems that every time Iran enters international crisis and conditions, the Russians increase their distance in strategic cooperation with Iran and are working on their normal situations, an agreement over interactions Make himself with Tehran from others, especially Europeans. Now that Iran needs a global diplomatic support globally to deal with unilateral tramp policies, the Russians are supposed to play the same policy of Iranian cards Get? Or will they be firmly supported by Iran? This question is important that any definitive answer cannot be accurate.

Of course, in the type of Russian interactions with Iran, there are other factors. Now Russia's interactions with Europe and the United States are not in good condition, such as the issue of Crimea Island, Ukraine, US elections, European missile defense shields, NATO, etc., and even the United States and Europe have imposed sanctions that even included. Food, fruit and so on. The interactions between the two sides are in the extent that each subject could become a crisis, where the story of Sergey Script of Russia's bilateral spy in England became a global crisis. Therefore, some in Russia even believe that the withdrawal of the United States can reduce pressure on Russia. Feodor Lukyanov, chairman of the Russian Foreign Policy and Defense Council, is among those who have such a view in Moscow: the withdrawal of the United States not only does not harm Russia, but can even weaken the pressure of Washington on Russia. Tel Aviv - Moscow, friends, of course, not all this. Russia's close relationship with the Zionist regime is one of the other factors affecting the type of interactions in this country with Iran. For example, some of the recent moves in the Zionists in Syria against the resistance axis are considered as an analysis of the result of Moscow-Tel Aviv. The bulk of the population of the occupied territories is Jewish Russian, which, according to Euro News, will still remember them as scattered and immigrant diaspora Jews. Even the Russian language after the Hebrew language and Arabic language is the third language of use in the occupied territories, so this dependence and demographic dispersion in Moscow policy towards Israel has a significant impact.

RUSSIAN FOREIGN POLICY - RUSSIAN PUTIN IN POSTS:

However, about postmarking, Russia's positions are very close to Iran and at the opposite Israel and the United States. Junction of Clause 94 The strategic document of our 2018 foreign cigula has emphasized that Iran insists on continuous implementation of the Council of Governors of the Atomic Energy Agency. According to the early hours that Donald Trump, the president of the president reported from the country's withdrawal from the International Subsidiary of the Nuclear 1 + 5 with Iran, "Vladimir Chekov, a permanent representative of Russia in the European Union announced: the efforts to maintain. From the withdrawal of the United States, it will continue with Iran's nuclear deal with Iran. The Russian Foreign

Ministry said in a statement pointing that Iran has adhered to all its obligations in the framework of the framework, announced that the United States once again acts as opposed to the majority of countries and solely for their narrow and profitable interests, and international criteria Ignore. Russia, in addition, said that the country supports the great advice and regrettable, announcing that Washington's actions are internationally trusted to the International Atomic Energy Agency, which during the implementation of its awesome skill. To prove, hit.

Russian Foreign Minister Sergei Lavrov also told reporters one day after the Decision of the Decision of Tramp, said Russia will comply with the plan of joint and comprehensive actions on Iran's nuclear program. At the same time, the Russian President Vladimir Putin also talked in separate calls with Angela *Merkel Sadr Chankhuf* Germany and the Turkish President Recep Tayyip Erdogan on US action, and *André Kelyshashas*, chairman of the Legislative Commission of the Senate of the Russian Senate Assembly, said: the position of European countries in In front of the US pressure to get out, a test to show the sovereignty of Europe. The first sign of the rotation of Russian politics towards Iran appeared when Iran has repeatedly opposed any additional agreement in Egypt, Al Jazeera announced the deputy foreign minister of Russia that Moscow to examine the extensions in the core agreement structure Is ready. But apparently, other Russian officials do not have such a position. After the announcement of the United States to leave *Vladimir Yarmakovuf*, the Secretary-General of the Nuclear Office in the Russian Foreign Ministry said:

"We do not think US departure from the end of this agreement. It may even be economically easier because we do not have any restrictions on economic and commercial transaction with Iran ... We will have bilateral cooperation in all areas. Including energy, transportation, modern technologies and pharmaceuticals. " And "If America violates an agreement that support the UN Security Council resolution behind it, this is the United States to see the consequences of it. No Iran, not China, not Russia, and not European countries, should not be damaged.

The disagreements prevent strategic interactions with Russia This may not be a disagreement, but it does not prevent our strategic interactions with Russia. " The results of negotiations with the Russian party after its talks with the Beijing authorities can be a negotiation that was held in Brussels and between Iran and the European Union, as much as China, especially Russia, who has more affinity with Iran, in support of Iran. In front of the Europeans, it would be clear and decisive, as much as loyalty of these countries.

An attitude towards studies and research in the field of crisis management, the situation means the existence of a position and rating for use in the fact that the prevention of the crisis is the primary principle of the negotiation process by Iran. Certainly, the opposite side will try to work, until sometimes, the incidence of an inevitable crisis will work to help with the media and thought rooms, so we reach another basic principle that it also uses some of the simplicity Inside, in this maximum use of the crisis. This principle will return on the two components of the field of the game, so we are based on a very important component:

1. Manage the crisis to reduce its consequences

2. Use time to face that this position is ultimately used by waves and consequences of crisis in the field of benefits. Get used.

The official US withdrawal from Iran now will never be provided in the creation of such an atmosphere. In that case, there is a paradox, which requires two caught up in Western political and media games and playing the kind of confrontation. It is possible to end the wonders as a loser. As a result of the livestock, the media map of the media talks with Europe, it is imperative that the goal of Europeans and their regional factors was caught and with the We need to properly understand. The attitude toward European policies was the best exploitation of this crisis. Especially in the post-World War II, the fact that the fact is obviously ruled by an analysis of the program that this ancient continent is always followed by American policies and maps of the opposite side, of any action or slogan? Meanwhile, considering the fact that it weakens the position of the country and practitioners. European priority only maintains the interests and contracts of its companies that avoid. We are honest with ourselves, designers, inventors and in the postgraduate market have entered the Iranian market! Because now, the lobbyists of payers should not only be the cost of leaving from the United States with the category of their checks in the capitals of the countries to the United States! Behind this European decision. European defense is not due to compassion for weapons factories, oil dollars, Iran's hatred, but the goal of the conservation of protection in the union of enemies is sworn. This means European media giants prevent further injuries to accepted legal principles and who directs the public opinion of the world with pumping. This is the foundation of international obligations and trust at the same time the possibility of consolidation means many lobbies and countries that have already been checked by the cost of exiting their independence in the international arena and in the Middle East to Mr. Trump and anyone who accompanies the title of an actor. Hence, we encountered a European! We are real in the current world, the media and money, and on the one hand, many benefits in the sequence of power policies can easily change the cruel and oppressed place. The United States, from the other side, is an independent role in the arena, obviously all the thinkers and compassionate international countries. How to use this paradox use this principle that it should be optimized with the crisis, depends on the art of planning and managing negotiations.

The benefit of the country and people made the best exploitation. but how? The result is that the opportunity is very small and the opponent is also very clever to the process of talks, especially in the international arena, and is looking for erosive negotiations and repair of differences between the two sides of the battle, each side must win all its power and facilities for the winner of the ocean Is. Therefore, it is necessary to use the tricks while alert. This ability to include scientific studies, media observation, both outside, intellectual support, and media teams, using lobbying, reviewing the strengths of the negotiator. Of course, the negotiating teams should also be used in areas for bargaining, using experienced teams to strengthen their power, knowledge, troops and tactics from negotiating experiences. The fact is that American action will learn at the previous withdraw and take games cards in time.

CONCLUSION:

Putin's foreign policy towards Iran in Postmen. The main question is: What are the variables affecting the decision making of foreign policy of Putin? To answer this question, James Rosena's conjugation theory has been selected to explain the foreign policy of Russia. Therefore, in order to better understand the foreign policy of Russia, it is necessary to identify and explain the factors affecting it and the challenges. James Rosena, one of the highlights of international policy, has tried to analyze and analyze different dimensions of societies with the combination of both micro-or domestic and foreign levels. With the components and

individual factors, the role, bureaucracy, the national and the structure of the international system, he has an extensive attitude to the foreign policy of the countries, which tempts the researcher of politics and international relations in case studies of this theoretical framework. Iran and Russia have taken upside down and contradict the time of bilateral relations. Based on the combined model of James Rosena's foreign policy, the international system can be taken that Putin has tried to engage in the interior of an institutional and civil activists in the interaction with institutional and civil activists and play a role in foreign policy trends in foreign policy trends. With realistic views and by adopting an environmental approach, compatibility with the rules and norms of the three major system variables, the structure of the international system, international obligations and structural status of its foreign policy. This policy and approach towards Iran have also been adopted. Nevertheless, by examining the position and position of Iran in the international arena, it concluded that Iran and Russia are on the path of strategic alliance. There are all indicators that can turn Russia and Iran into strategic allies in the international system. It seems to be due to the increasing complexities of the international developments; Also, Putin's tendencies for Russia's strategic alliance with Iran, two countries can overcome existing differences and obstacles for strategic partnerships. Meanwhile, the new role of Iran in the international system, and in particular its nuclear agreement with Iran, can agree on Russian elites about the interests of governance cooperation with Iran. This agreement can also affect the Iranian elites and affect their negative perspective on Russia.

Analysis of the results shows that the theoretical framework of Rosen's continuity provided by the articles' findings has been proven. In sum, it seems that Russia appears to be a positive attitude of the post-targeted attitude toward the stability of the political and economic interests of their relations in international-regional and conservative and pragmatic attitudes and bilateral and multilateral interactions. Develop Iran in various fields. Russia's orientation in post-time Iran was positive at theoretical and practical levels, and in the study period, it has raised the cooperation of the two countries. In post, Iran and 5 + 1 countries, with the removal of legal barriers to sanctions, Iran's independent policy in implementing its foreign policy goals, which will prevent Iran's unilateralism in the West, emphasize Iran's leadership to negotiate with America Simply in the nuclear issue, the foreign policy of the Iranian government on the constructive interaction with the whole world, the existence of some views, threats and common interests of Iran with Russia in regional and international issues, as well as the depth of confrontation between the two sides in cooperation with the eastern powers of a Sue, the tensions of Russia and the West regarding the expansion of NATO and the design of the NATO missile shield, the crisis of Ukraine, the difference in positions with the West on the subject of Syria and the support of Bashar al-Assad, Western economic sanctions against Russia and Russian retaliation measures towards the West, The cross-section of the interactions of Russia and Turkey seeks to overthrow the Russian fighter by Turkey, provided favorable areas for accelerating the interactions of the two countries and bringing it to the level of important cooperation in the postgraduate period. It should be noted that Putin's foreign policy can also be a factor in stabilizing the cooperation of the two countries. In general, it can be said that existing political conditions have provided countless opportunities for the expansion of the cooperation of the two countries, so that it has created an active incentive to reduce the barriers from the two countries.

Also, the importance of considering conditions in Russia's sanctions since Western sanctions against Russia generally influenced the overall direction of foreign policy of this country. The

Attitude of Attitude to the East, which was placed from *Primokovuf* period in the current situation, opened Russia's hand to implement this pre-designed policy, and by mobilizing and dynamics of this approach in the form of rotation to the east and increase the cooperation of Russia Asian is followed by China, India and Iran. Although many of the Russians consider this rotation purely and, while emphasizing the European identity of the Russians, they deny the connection of this move with Russian identity issues in belonging to the West with the West. It should be noted that, along with all of these cases, which indicates Russia's positive direction and the importance of developing Russian relations with Iran, due to the lack of change in the regional priorities of Russia's foreign policy and the existence of some political and economic barriers in the text of the article, two of the mind is not In the near future, the relations between the two dimensions are upgraded to the level of strategic cooperation.

Russia's foreign policy towards Iran is evaluated in James Rosena's combined conjugation. Accordingly, in Russian foreign policy decisions, in cases where economic, security and political interests of support or non-support of Iran faces an agreement among the Russian elites, that decision is faced with domestic backing, and the Putin government is also more confident Follow it. Of course, during the presidency of Putin, in most cases, this agreement was conscious and taking into account its various dimensions. But in some cases, the requirements of the international environment or the same compatibility are so necessary to create a citated agreement. When the rated agreement, Russian foreign policy decisions are more collapsed. Correctly recognition of Russian and informed decisions or its command can help other countries to adopt a suitable position in Russia. According to different views of the Russian elite, including Eurasian and nationalists, these decisions are different. Since elite decisions in Russia do not occur in vacuum and always influences and influence and from its environment; Therefore, the separation of the internal interior of its external environment is impossible in practice. The more agreed decisions within the external environment are more compatible, the more successful decision is achieved, and the more that these decisions are incompatible with the international environment can have irreparable consequences.

About Iran's foreign policy towards Iran can also be composed of agreement and compatibility. When the economic benefits of cooperation with Iran over its political costs, Russia supports Iran, and when the conditions of the international environment are in such a way against Iran, they adopt their policies compatible with the international environment. This is quite evident in Iran's nuclear program and a 300-missile system. Of course, the amount of power, influence and credibility of Iran is important in adopting some decisions by the Russian government, which can be seen in solving the Syrian crisis; Because Iran is one of the most powerful actors to solve the Syrian issue, and this is considered as a variable among the elites and foreign policy decisions and is considered as a requirement in the international environment. However, it can be said that Russian foreign policy in the possibility of composition and agreement has generally looked at Iran, and it cannot be said that Iran has the same value and importance for Russia for Russia. Israel. In fact, it is possible for Russia's foreign policy to be interpreted that Russia and its elite are always calculating the profit and loss of cooperation with Iran, and although the views of Russian Eurasian are based on strategic cooperation with Iran, but in general, it seems. It comes to a general agreement in Russia as well as the international requirements that this attitude of strategic alliance with Iran is not strengthened in Russian foreign policy. Meanwhile, the Russians are always worried that in the event of improved Iranian interactions with the West, Tehran may move less on the path of Russia. While in the United States there is a strong agreement on strategic cooperation

with the Zionist regime and in Russia a strong agreement on strategic alliance with Syria, which cannot be seen in a comparative attitude among Russian elites towards Iran; In other words, Russia was ready to send Military to Syria to help protect their united interests, Syria, to help Bashar al-Assad, while Russia did not veto some of the sanctions against Iran at a United Nations, and even the tools Political did not use to support Iran. While against the United States, there is no tool for supporting the Zionist regime. At the same time, the factor of anti-poppy attitude and his desires to independent countries such as Iran, as well as new realities in the international system in changing the attitude of the elite in Russia, has not overlooked the view that Iran and Russia had taken up a strategic alliance.

PERSIAN RESOURCES:

- *Jafari, Ali Akbar*, (1392), relations between Iran and Russia, convergence or divergence? Central Eurasian studies, sixth year, number 12, spring and summer 2013, p. 40.

- *Sazmand, Bahare*, (2011), foreign policy of great powers, Tehran, contemporary abnormalities.

- *Seyifzadeh, Seyed Hossein* (2008), "The Global Policy Arena of Iran and Russia and the Relationship between Two Countries", Quarterly Central Asia and Caucasus, No. 2

- Quick Al-Qalam, Mahmoud (2000), foreign policy of the Islamic Republic of Iran: Theoretical review and paradigm of coalition, Tehran, Strategic Research Center.

- *Sadeghi, Mohsen*, (1397), Russia's foreign policy toward Iran in Putin after 2012, Journal of International Relations Studies, Eleventh, No. 11, Spring, Spring 1931, p. 93-116.

- *Ghraghyan, Davood* and others, (2011), US foreign policy towards the Islamic Republic of Iran, Tehran, Research Institute of Strategic Studies, Second Edition.

- *Foladi, Farhad; Yousefi Joybari, Mohammad*; *Jamshidi Rad, Jafar*; Russian foreign policy towards the Islamic Republic of Iran (2012-2018) Quarterly Journal of International Relations Research Ninth, No. Thirty-One Page 218-187

- *Karami, Jahangir and Mararami Nia, Roghieh*, (1395), Russian foreign policy and Iran's nuclear case: from sanctions to promoted, Journal of Central Asia and Caucasus. No. 95. Pay 1395.

- *Karami, Jahangir* (2009), relations between Islamic Republic of Iran and the Russian Federation of the New Year Partitions, the Office of Political and International Studies, Tehran.

- *Hedayti, Mehdi*, Proceedings, (1398), Russia and Western sanctions, government publications.

ENGLISH RESOURCES

- *Huntington, Samuel P*, (1993) The Clash of Civilization? Foreign Affairs. Vol 72. No3.

- Rosenau James (1966), "Pre-theories and Theories of Foreign policy", North Western University Press.

- Rosenau James, (1971), "Tracing the outing of a field in the Scientific of foreign policy", New22.

- Rosenau, James N. (1971), The scientific study of Foreign Policy, New York: The Free Press, P.P. 95-150York, the free press.

- Rosenau James, (1972), "The External Environment as a variable in foreign policy Analysis". New York: The free press. Rosenau James, 1980, "The scientific study of Foreign policy", Laden France press printer.

- Rosenau James, Sep (1984), "Pre-Theory Revisited: world politics in an Era of cascading Interdependence", International studies Quarterly.

- Wallace William, 1971, "Policy and the political process.

LABOR AND SOCIAL RIGHTS OF THE ELDERLY IN A CHANGING ECONOMY

Natalia SCIUCHINA
Prof. Dr., Habil, Tiraspol Shevchenco University, Republic of Moldova

ABSTRACT

In modern conditions of development of the society, taking into account the demographic situation in many countries of the world, the issues of reorientation of many areas in the economy to the needs of the elderly are becoming topical. The increase in life expectancy and, accordingly, the duration of work, makes necessary the revising many provisions of labor legislation.

On the one hand, elderly people, continuing to work, contribute to improving the quality of work, through experience and the knowledge they have. On the other hand, the limited number of jobs in the labor market complicates the employment opportunities for young people. Today, in the legislation of most countries of the world, there is a prohibition of discrimination based on age. This means that reaching retirement age, for most workers, is not a reason for dismissal or transfer to another job. At the same time, the scientific literature also substantiates discrimination against young people in the labor market, but this type of discrimination is less pronounced. There are not so many appeals for the protection of violated labor rights of young people.

One of the directions for the development of legislation at the national and international level is seen in the combination of possible benefits and advantages from the joint activities of the elderly and young people. Forms of such cooperation can be mentoring programs, part-time work in one workplace, internship systems, etc.

However, it is obvious that for the employer, such measures may entail additional net and financial burden, and make them impracticable. Therefore, their adoption must be combined with the establishment of tax benefits and preferences for employers who keep jobs for the elderly.

The conditions of the "silver economy" require a revision of the foundations of legal regulation in the labor market, as well as approaches to the types and forms of social protection in connection with the attainment of old age. This research will formulate a number of proposals for the effective regulation of labor and social security relations with the participation of the elderly.

Keywords: Elderly, Legal Regulation, Labour Rights, Social Protection, Legal Guarantees.

Introduction

Today one of the pressing problems in the society of most countries of the world is the problem of population aging. Life expectancy in developed countries is increasing, there is a decline in the birth rate, and society is facing the challenges associated with a change in the qualitative composition of the population. Changes in society inevitably entail the need for legal regulation of the emerging relations in which the elderly are participants. The need for legal regulation of relations with the participation of older people is discussed at the

international level and at the level of individual states. At the same time, the main emphasis is on the observance of human rights and ensuring a decent standard of living for the elderly. In December 1991 the United Nations General Assembly adopted a set of United Nations Principles for Older Persons [1]. The United Nations General Assembly has recommended that governments incorporate the Principles for Older Persons into their national programms. The Principles are based on a Declaration of Rights and Responsibilities of Older Persons developed by the International Federation on Ageing (IFA) [2]. The IFA declaration includes the responsibilities of older persons, which were not included in the United Nations Principles. Practice shows that in matters of protecting the rights of older people, public organizations are quite active, including in the development of legal acts and proposals to improve the level of protection of the rights of older people.

Study Area

The basis of the research was formed by international legal acts, as well as the experience of legal regulation in the social sphere, labor sphere, and others with the participation of older people in a number of countries. Based on this, the main purposes of the study were the following: legal analysis of social relations involving the elderly; on the base of the legal analysis of changes in the social sphere associated with the aging processes of the population - to suggests possible options for increasing the effectiveness of legal regulation in order to ensure the rights of the elderly. The research objectives were determined based on the set goal: analyze the norms of the international framework; describe the different approaches to the legal regulation of relations with the participation of the elderly; to determine the basis of need to change the legal regulation of relations with the participation of the elderly; study the norms of international law and the practice of some international organizations in relation to older persons.

Material and Method

The methodological basis of the research is made up of comparative historical, system-logical and comparative legal research methods. The formal legal, sociological, statistical research methods, applies dialectical, systemic and comparative legal approaches were used.

The issues of legal regulation of relations with the participation of older people were considered taking into account the fact that in practice a large number of problems arise in the field of employment, social security, and care for the elderly. According to the International Labor Organization, the need to continue working after the onset of retirement age is due to a number of circumstances. For some, this is an opportunity to obtain the necessary livelihood, others simply want to continue with paid employment, while a number of older people are not able to work or do not see the need for this due to the availability of sufficient pension for life [3].

Based on the fact that the social security rights to social protection, social and medical assistance is usually dependent on the availability of work and length of service, the greatest interest is the problem of compliance with labor rights of older persons.

Results and Discussion

Many countries today face an aging gap. On the one hand, an increase in life expectancy is one of the indicators of improving the quality of life. On the other hand, the increase in the number of the elderly population is a challenge for the social security system and medical care, and also causes new processes in the labor market. First of all, in connection with this, attention should be paid to international legal acts on the protection of the rights of elderly people. Among them are acts of the United Nations. As noted, the UN Principles for Older Persons can be called a kind of basis for the formation of national legislation based on the

approach of respecting the rights of older persons and taking into account their interests in various fields of activity. As noted by A. Kh. Abashidze, V. S. Malichenko "The treaty bodies on human rights of the UN system rank older people as vulnerable categories of the population who are more susceptible to various forms of discrimination." (A. Kh. Abashidze, V. S. Malichenko, 2014,11-17) [4]. Committee on Economic, Social and cultural rights in General Comment No. 14 also marks this category of people as requiring additional legal support. In our opinion, the issues of discrimination against older people are most acute in the world of work. The issue of continuing to work after the onset of retirement age is now becoming increasingly important. This is partly due to the global trend towards an increase in life expectancy, a decrease in the birth rate, which leads to an increase in the proportion of elderly people in the total population. In this regard, the demographic load on the working-age population is increasing and, as a result, it becomes relevant to involve the elderly in social production. According to UN projections, by 2035, 13 percent of people on the planet will be aged 65 years or older, is 1.1 billion people[5]. The proportion of older people is expected to increase from 8 percent to 19 percent by 2050, while the proportion of children will decline from 33 percent to 22 percent [6]. These demographic changes create significant resource requirements: while in developed countries the aging process has been gradual, developing countries are faced with the need to address the problems of development and population aging at the same time. It is obvious that for countries with a developed economy, as well as with a developing one, taking into account the active use of migrant labor in the domestic market, it is necessary to take these processes into account and build an employment policy taking into account these circumstances.

The United Nations calls the principle of participation as one of the UN principles in relation to older persons, which provides for:

a) Older people should remain involved in society, actively participate in the design and implementation of policies that directly affect their well-being, and share their knowledge and experience with the younger generation.

b) Older persons should have the right to seek and develop opportunities for community action and to volunteer for work that is in their interests and capabilities.

c) Older people should be able to create movements or associations of older people [7].

During developing public policy measures in relation to older people, sufficient attention should be paid to issues of labor activity and the involvement of older people in relations in the labor market. In particular, the following principles of state social policy in relation to citizens of the older generation, which are reflected in the normative acts of a number of states, including Russia, deserve attention: the principle of equality of all citizens of the older generation - an equal right to protection and assistance in difficult life situations, to make decisions regarding their life, regardless of social status, nationality, place of residence, political and religious beliefs, economic contribution, providing equal opportunities for self-realization in the social and labor sphere and social activities. The principle of social participation is to stimulate the activities of the older generation to achieve economic independence, to obtain additional benefits at the expense of their own efforts, as well as to assist them in improving the quality of life on their own, voluntary manifestation of initiative and activity, intellectual development and creativity throughout life. The principle of social partnership is the interaction of the state, society and older citizens in the implementation of activities aimed at the well-being and social well-being of older people, constant cooperation with families, public associations, religious, charitable organizations and other social partners that provide older people with protection, assistance and services [8].

Obtaining additional benefits at the expense of their own efforts and stimulating the activities of the older generation to achieve economic independence can be manifested both in the commission of active actions, for example, employment on the terms of an employment contract or as an individual entrepreneur, as well as the possibility of obtaining additional (to pension) funds for account of previous investments made during the period of operation.

If we consider the emerging relations from the point of view of the principle of social participation of older people, as well as taking into account the need for their socialization, it seems that it is labor activity that can act as such a method.

It should be noted that the current national labor legislation of many states does not always contain differentiating legal provisions for older workers. Practice confirms the need to create certain working conditions for them, to implement special measures that stimulate workers and increase the interest of employers with appropriate state support. In the current economic situation, the use of the labor of these persons, on the one hand, can be characterized positively, since they have labor and professional experience, a sense of responsibility, a desire for stability (including readiness for low-paid work) and, as a rule, high motivation for working. But at the same time, there are objectively biological aspects of aging of the human body, which are accompanied by various structural, morphological and functional changes in the body, and purely individually. Therefore, on the other hand, close attention is required to the conditions and organization of work of this category of workers. In this regard, the provisions of the recommendation of the International Labor Organization No. 162 are interesting. In particular, the system of incentives and incentives for workers may include, along with the speed of performance of work, also skills and experience; Also noteworthy is the transfer of older workers from the piecework system to the time-based wage system (paragraph 16 of the Recommendation). In the event of downsizing, especially in declining industries, special measures must be taken to address the specific needs of older workers, for example by facilitating retraining to work in other industries, assisting them in securing new jobs, or ensuring that they are adequately protected. their income or appropriate monetary compensation (paragraph 18). Unfortunately, the possibility of normative consolidation of the adoption of special measures to facilitate the employment or resumption of employment of elderly people looking for work who did not work due to family responsibilities can be called not so relevant, unfortunately, as indicated in the Recommendation [9]. When considering the legal status of older workers, the question arises as to what age persons should be classified in this category. The opinions of experts on this issue are different. In our opinion, speaking about the legal characteristics of the labor activity of the category of workers under consideration, it would be correct to proceed from the age criterion enshrined in the current legislation. The retirement age is the clearest criterion for determining the status of an elderly person.

Also noteworthy is the proposal to take into account age characteristics when determining the features of legal regulation of labor, due to the fact that each age group has specific biological and mental characteristics that determine the structure and content of the way of life, and real problem situations. The World Health Organization and the International Labor Organization use the following classification of the age structure of the population: early adulthood (25–35 years); average adult age (36–45); late adult (46-60); elderly (60–74); senile (75–89); the age of centenarians (90 and older) (Zharkova S.L., 2010, 12) [10].

The legislation of many states contains a sufficient amount of measures aimed at protecting citizens from discrimination, including in the world of work. In Latvia, for example, the prohibition of direct and indirect discrimination, infringement of individual rights and instructions to discriminate on the basis of a person's age, in all areas of public law and in such areas as:

• employment (including access to information about workplaces; selection criteria for hiring and hiring; promotion; working conditions; remuneration; termination of employment);

• carrying out scientific activities;

• choice of profession;

• vocational training (including retraining, professional development and the acquisition of practical work experience);

• participation in professional organizations or trade unions;

• protection of rights and legitimate interests;

• advertising.

Unequal treatment depending on the age of the employee is allowed only if the specified age is an objective and justified condition for the performance of the relevant work, commensurate with the legitimate aim achieved as a result. For example, in the work in the armed forces, in order to preserve their combat effectiveness, it is allowed to select applicants based on age. Also, setting the retirement age is not considered discriminatory. Discrimination will occur, for example, if all applicants for the position have to pass an English language test, if this foreign language is not related to the performance of work duties, since older people will be excluded from the circle of applicants. If there has been discrimination in labor relations, regardless of the legal status of the employer and the grounds for discrimination, the employee has the right to:

• demand from the employer to end unequal treatment and demand from the employer appropriate compensation for the misconduct, including compensation for moral damage, since the employer is responsible for ensuring equal rights in the workplace;

• Submit a complaint to the State Labor Inspectorate. The inspectorate has the right to impose an administrative penalty on the employer.

• Start legal proceedings in civil court. As an additional guarantee for the employee, it is established that he does not have to prove the existence of discrimination, since in the event of a dispute, labor legislation obliges the employer to prove the absence of discrimination. The employer is obliged to prove that the basis for the differential treatment is based on objective circumstances not related to the prohibited criterion, or that the prohibited criterion is an objective and justified condition for the performance of a specific job [11].

The modern labor market, in most industrialized countries, reigns the influence of the following factors: an increase in life expectancy and an increase in the proportion of older people, both in population and in the number of employees; the average age of those employed in the economy is getting higher; a number of countries are enacting laws to protect the rights of older workers; the retirement age is increasing.

In connection with the ongoing changes, a number of problems arise related to such a category of workers as older workers. First of all, this is the problem of age discrimination: the change in the structure of the labor market in an aging society actualizes the problem of ensuring equal rights for representatives of all ages in the professional and business sphere of our society, including older people in the labor sphere. The practice of observing the current legislation, including increasing the effectiveness of measures of responsibility against violators of workers' rights, can contribute to solving the problem of labor of elderly people. An important role in providing jobs for older people who retain the ability and desire to work can be played by state and other employment services, with their special orientation towards

this function. Significant reserves for organizing income-generating employment for older people are opening up with government incentives for small businesses.

One of the significant problems associated with the employment of older people is the lack of stability of social institutions that contribute to better use of the labor potential of older workers. In this regard, a possible tool for solving the problems of older workers in the labor market can be the creation of public associations, including those formed on the initiative of the veterans themselves and the elderly. They could become actors acting as an intermediary in the legal relationship of older workers with employers and employment services.

When considering the problems of using the labor of elderly people, one should proceed from the fact that the closest goal and task is to retain at work those persons who, having the right to retire, continue to work, along with providing work for pensioners who are no longer working. The ILO Recommendation No. 162 identifies the following as possible measures for the retention of older workers: 1) reduction of the normal working day or working week of older workers engaged in heavy, hazardous or hazardous work; 2) a gradual reduction in the hours of work for all older workers, at their request, during a specified period preceding the date they reach the normal age for receiving old-age benefits; 3) an increase in the duration of annual paid leave, taking as a basis the length of service or age; 4) allowing older workers to organize their working hours and rest at their own discretion, in particular by providing them with the opportunity to work part-time and on a sliding (flexible) schedule; 5) facilitating the appointment of older workers to work performed during normal daytime after a certain number of years of using their labor in full or partly shift work [12].

Since health problems and age-related illnesses tend to develop with old age, it is important to provide adequate social care and health care for older people. The World Health Organization defined health as a “state of complete physical, mental and social well-being, not merely the absence of disease and infirmity” [13]. A healthy lifestyle throughout life is crucial to reach old age in good health and well-being, but supportive environments that enable individuals to advance health and well-being into old age are likewise important [14]. (Overview of Available Policies and Legislation, Data and Research, and Institutional Arrangements Relating To Older Persons - Progress Since Madrid Report compiled in preparation for The State of the World’s Older Persons, 2012, 37). Today, numerous scientific research in the field of demography, economics, sociology are the basis for the development of new legislation that meets the challenges of the aging of the population. Legislation is changing both at the international level - the adoption of international standards, strategies, declarations related to ensuring a decent standard of living for the elderly, and at the level of national legislation of states. First of all, the legislation on social security and social protection is undergoing changes. Social security systems must adapt to the changing needs of older people. But this cannot be at the expense of younger generations. The challenge of ensuring the rights of older people in many countries is related to the adoption of standards of social security and social services. When these standards are absent and not legally enshrined, then the question arises about the possibility of measuring and evaluating the quality and types of assistance provided to the elderly.

Another problem is the legislative consolidation of responsibility for the observance of the rights of older people and the preservation of a dignified old age for them. Related to this problem are issues of social insurance, health insurance, and also property liability of family members in case of failure to fulfill their obligations to support elderly relatives.

Speaking about the role of law in regulating the rights of older people, a number of studies conducted by the International Federation of Aging are of interest and significance. Their main attention and conclusions are aimed at creating an environment for the elderly. Age-

friendly environments foster health and well-being and the participation of people as they age. They are accessible, equitable, inclusive, safe and secure, and supportive and promote health and prevent or delay the onset of disease and functional decline. They enable older people to age safely in a place that is right for them; be free from poverty; continue to develop personally; and to contribute to their communities while retaining autonomy, health and dignity. Because older people know best what they need, they are at the centre of any effort to create a more age-friendly world.(Age-Friendly Environments) [15], [16].

Results

The main directions of changes in legislation regarding the elderly are the following:

- Social security systems must adapt to the changing needs of older people.
- The adoption of standards of social security and social services.
- The labor market is facing challenges related to age discrimination, the use of legal remedies, and the need for collective bargaining to address the protection of older workers.
- to "provide opportunities, programmes and support to encourage older persons to participate or continue to participate in cultural, economic, political and social life and lifelong learning"

The employment of pensioners by age is essential for them as well as for the formation of additional reserves of manpower, and therefore the problem of elderly people the opportunity to work deserves more attention from the government side and the society.

It is no doubt that changes in legislation should be based on the fact that: the rights of older persons are human rights; elderly people's rights - special rights - with additional social support measures; the rights of older persons should not discriminate against other categories of people.

Along with changes in legislation, the state should take a number of measures aimed at addressing separate attention to the category of older people. The basis should be put on the active participation of older people themselves in addressing issues.

Bibliography

1. https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/olderpersons.aspx
2. International Federation of Aging https://ifa.ngo/
3. World of Work\\ The Magazine of the ILO. No. 72, August 2011.
4. A. H. Abashidze , V. S. Malichenko International Legal Framework Of Elderly Rights Protection. Adv. geront. 2014. Vol. 27. № 1, 11–17.
5. https://www.un.org/ru/un75/shifting-demographics
6. Demographic changes. https://www.un.org/ru/un75/issue-briefs
7. United Nations Principles for Older Persons, Adopted by General Assembly Resolution 46/91 of 16 December 1991 //http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/oldprinc.shtml
8. The concept of state social policy in relation to citizens of the older generation //http://www.uni.ulsu.ru/OLD/concept
9. ILO Recommendation No. 162. Recommendation on Older Workers //http://www.conventions.ru/view_base.php
10. Zharkova S.L. Socio-economic problems of labor of elderly people. Abstract of a thesis diss ... cand. econom. sciences. Omsk. 2010, 12.

11. http://www.tiesibsargs.lv/rus/diskriminacia/osnovania_zapreta_diskriminacii/
12. ILO Recommendation No. 162. Recommendation on Older Workers // http://www.conventions.ru/view_base.php
13. Preamble to the Constitution of the World Health Organization as adopted by the International Health Conference, New York, 19-22 June, 1946; signed on 22 July 1946 by the representatives of 61 States (Official Records of the World Health Organization, no. 2, p. 100) and entered into force on 7 April 1948.
14. United Nations, Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing, New York, 2003, p. 27, paragraph 59
15. https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Older_Persons_Report.pdf
16. International Federation of Aging https://ifa.ngo/positions/age-friendly-environments/

THE FUZZY LOGIC OF THE FEMININITY: TOWARDS A POLITICS OF *THE FEMALE*

Mehrdad Parsa Khanghah
Ph.D. Student of philosophy at the University of Bari (Aldo Moro), (Italy)

ABSTRACT

Even though most feminist movements are usually seeking to take account of women's situation based on historical, sociological and political aspects, perhaps the best way to approach the question of feminism is to begin examining and radically thinking on the nature of *the female* or the femininity. What does it mean to be a female, and what can it do? How can we go beyond the ways in which women are restricted to their social and cultural roles, and how can we think about the nature of femininity? What are the foundations of feminine powers? And, finally, what is the politics of *the female*? Ardent feminists strongly disagree with any theory that supposes this hypothesis that femininity is equal to distaff or maternity, and masculinity is equal to wisdom, reason or mentality. However, according to third-wave feminism the women will achieve pre-eminence by virtue of their superior ontological strength; a dynamic becoming that surely exceeds the shackles of male 'discourse' or 'rationality', through the materiality of femininity. Many feminist thinkers believe that the key way to improve the women's situation is to reverse the male-female opposition. However, what we can call 'feminism of difference' makes it clear that the best solution is not turning femininity into the dominant soul of Western civilization which might lead them to hold the power for themselves. What matters is that when the marginal, the alien, replaces and locates in the same position of the dominant, the power discourse will still remain in one or another place. In this sense, we have just partial changes in the balance of power, where the rights of other classes or other sexes become a cause or excuse to fight for. Moreover, any attempt to assimilate between men and women, as well as to achieve equal positions will also lead to the neutralization of femininity. These solutions, on the one hand, can only reverse the power balance, and, on the other hand, neutralize the forces of femininity by giving similar desires to women. On the contrary, we must think the femininity as *a surplus* that goes beyond any power relationships: *the female* as a stranger or a complex residue of the extremes. In other words, femininity only gains its powers by becoming the stranger. This is what would be clear in this text by comparing the social feminisms with some approaches that can be found in the French third-wave feminism, especially in the works of Julia Kristeva. This is a philosophical methodology necessary to understand the feminine as a fuzzy force that can undermine or dismantle the masculine order and its frozen structures.

Keywords: The female, philosophy of feminism, difference, Julia Kristeva, third-wave feminism.

NOTHING HAS CHANGED: THE POPULIST ELECTORAL AUTHORITARIAN ORBÁN REGIME AND THE COVID-19 PANDEMIC

István Benedek
Institute for Political Science, Centre for Social Sciences, Hungarian Academy of Sciences Centre of Excellence
Eötvös Loránd University, Faculty of Law, Doctoral School of Political Science

ABSTRACT

In my view, the concept of populism – understood as an autocratic interpretation of democracy and representation – could be not only dangerous for (pluralist) democracy (i.e. polyarchy) but it could play a key role in autocracies, especial in electoral autocracies, since these regimes are hold general elections and their power is built upon the alleged will of the people. Electoral autocracies may rely on populism and its core elements, namely on Manichean worldview, image of a homogeneous people, people-centrism and autocratic notion of representation. By using populism, it is possible for electoral autocracies to camouflage and even legitimise their autocratic trends and exercise of power behind the empty institutions of democratic façade. As a radical turn towards closed autocracies (without de facto multiparty elections) would be too expensive, electoral autocrats need manipulated multi-party elections and other plebiscite techniques. Therefore, they tend to use the political logic of populism which could transform political contestation to a life-and-death struggle and provides quasi-democratic legitimation. In this study, firstly I outline briefly the model of populist electoral autocracy, and then, I illustrate this with a concrete empirical case, namely the responses of Orbán regime in Hungary to the first three wave (from March 2020 to June 2021) of COVID-19 pandemic.

Keywords: *democracy, autocracy, populism, representation, legitimacy, Hungary, COVID-19*

NEW APPROACHES TO THE NORMATIVE FRAMEWORK FOR THE ORGANIZATION AND FUNCTIONING OF THE GOVERNANCE OF THE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM

Jonida Gjika
Faculty of Law, European University of Tirana

ABSTRACT

New approaches to the normative framework for the organization and functioning of the governance of the justice system in Albania, the High Council of the Prosecution a collegial body established after the Constitutional legal changes, in a comparative and critical perspective with previous field provisions for the Prosecutor's body general. The High Prosecution Council has the responsibility to take the main decisions for the organization and functioning of the prosecution, it is already the highest governing body of the prosecution in Albania. Challenges faced by this body in a new regulatory environment after the implementation of justice reform, constitutional guarantees for an impartial and independent criminal justice, commitments that the Republic derives from the ratification of international legal acts that guarantee the standards.

Keywords: justice reform, criminal justice, impartiality, independence, High Prosecution Council.

Entry

The Constitution of the Republic of Albania, approved in 1998, has undergone changes three times since its entry into force until July 2016, where with full unanimity of the representatives in the Assembly were voted the amendments dated 22.7.2016[1]. Recent changes have affected some of the constitutional institutions, mainly the court system and the prosecution, in order to improve the justice system and restore citizens' trust in the pillar of democracy and the rule of law, the judiciary, which is the guarantor of protection of the fundamental freedoms and rights of the individual[2]. For years, the judiciary has been anathema by European and international partners[3] through their official representations in the country, who have clearly expressed in their legal analysis and periodic reports on the bias of the judiciary in Albania and the lack of independence of the judiciary from politics, the executive and interest groups which have been able to intimidate him thus violating the spirit of constitutional principles but also the guarantees recognized and protected by the Treaties, Conventions[4] and Declarations[5] which the Albanian state has accepted and ratified.

The functioning of criminal justice, the organization of its structures and the implementation of criminal legislation are undoubtedly the most problematic. The high crime rate in the country, the low punishment in the ranks of public officials and other aspects have created the conviction of the entire public and citizen public, of the strong surrender of criminal justice, the crisis situation of its autonomy and the seizure by the "jurisprudence of interests[6]".

[1] Law No. 76/2016, dated 22.7.2016, Published in the official journal no. 138/2016.
[2] Aurela Anastasi. Luan Omari, (2010) E drejta Kushtetuese, Tiranë.
[3] OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe).
[4] ECHR(European Convention on Human Rights).
[5] UDHR (Universal Declaration of Human Rights).
[6] https://justicia.gov.al.

1. New organization and competencies

State authorities were able to respond to these circumstances with significant legal developments by adopting a comprehensive package of legal framework in the framework of constitutional amendments and normative innovations that were incorporated as important reforms in the judiciary.[7]

Undoubtedly, these reforms also affect criminal justice, in the context of new developments, especially for the prosecution, the most important change that the constitutional amendment has brought is the guarantee of internal independence of prosecutors in the exercise of prosecution and investigation, unlike the previous organization as centralized body, in this spirit was established the High Prosecution Council[8] (successor of the Prosecution Council)[9] which has the competence, among others, the appointment, evaluation, promotion and transfer of prosecutors of all levels, [10]and were created new institutions which will coordinate and share the work between them in order to fight organized crime and major corruption.

The Prosecution is a constitutional body, the latter of which recognizes the attributes of the prosecution as well as the representation of the accusation in court on behalf of the state. The activity of the prosecution is further regulated by laws, which provide that the prosecution performs other tasks assigned by law, such as conducting and controlling preliminary investigations and the activity of the judicial police, execution of criminal decisions, exercising functions in judicial cooperation with the authorities of loans and other functions provided by special laws. Prior to the constitutional amendments, for the implementation of which Law no. 97/2016, the highest constitutional institution of the prosecution system, was the General Prosecutor's Office of Albania, which was organized and operated under the direction of the General Prosecutor as a centralized structure, which includes the Office of the General Prosecutor, the Prosecution Council and prosecutors near the judicial system.[11]

The Attorney General was recognized by the Constitution and the law as the highest institution in the prosecution hierarchy, the main holder of powers, the chief responsible for the prosecution's performance, and the highest authority exercising criminal prosecution and representing the prosecution on behalf of the state. The General Prosecutor exercised his duties by issuing various orders and instructions, through which the detailed organization as well as the functions of the links of the Office of the Prosecutor General were performed.

It was the competence of the General Prosecutor to propose to the President of the Republic, the candidates for prosecutors after receiving the opinion of the Prosecution Council, as well as the command of prosecutors from the prosecutions where they exercised their duties in other prosecutions, or the suspension of prosecutors in exercising their duties when against him is decided the initiation of criminal proceedings until the end of the proceedings or when a serious disciplinary violation is discovered.

[7] http://klgj.al
[8] Constitution of the Republic of Albania, Article 149.
[9] http://www.court.gov.al.

[10]Constitution of the Republic of Albania, Article 149/a.
[11] https://www.pp.gov.al.

2. New normative approaches - their effectiveness

As a result of the constitutional amendments that were adopted in 2016, with the aim of weakening centralization and hierarchy in this institution, the General Prosecutor lost some key functions such as: decision-making on criminal proceedings of lower prosecutors, proposal for appointment, transfer, promotion and dismissal of prosecutors, decision-making on their careers and discipline, issuance of rules of ethics and conduct of prosecutors, etc.

Some of the lost powers of the General Prosecutor, the constitutional amendment dated 22.7.2016 gave to the High Prosecution Council (HJC), transformed by this law from an advisory body to the Attorney General, into the main governing body of the prosecution.[12]

The High Prosecution Council, the highest body in the administration of criminal justice, responsible for taking key decisions on the organization and functioning of the prosecution, consists of eleven members, whose formation is composed of 6 prosecutors representing the prosecution of each level, and five members elected by the non-prosecutor assembly, from the ranks of advocacy, civil society, and academia (professors of the Faculties of Law).

In support of the constitutional changes, Law no. 115/2016 "On the Governing Bodies of the Justice System" which has as objective the transparency and effective administration of the process of selection of candidates for members of councils (HJC and HJC) for which it provides clear criteria for candidacy regarding morality and qualifications and has provided special bodies for the verification of legal and moral conditions.

This body, created independently and exclusively responsible to guarantee the independence and accountability, status, ethics and career of prosecutors, appoints, transfers and dismisses prosecutors of all levels, evaluates, promotes and decides on disciplinary measures against prosecutors of all proposes candidates for general prosecutor to the Assembly, appoints the head of the special prosecutor's office, informs the public and the Assembly on the state of the prosecution, issues rules of ethics and oversees their implementation, and performs other tasks assigned by law.

3. Recommendations

The main innovation is the change in the nature of the functions exercised by the High Prosecution Council; now this Council is no longer a body of advisory nature but is a decision-making body which makes decisions with imperative power through normative bylaws and administrative acts that it issues.

From the point of view of external independence, for the constitution of the High Council of Prosecution, the election of five non-prosecutor members by the body of the Assembly of the Republic, from which the President of the HJC is elected, carries the risk of affecting this body by political will, therefore, always constitutes a potential premise for political interdependence. This premise of a negative nature could be reduced in case the selection would be made by the ranks of prosecutors. The legislation here has room for improvement by reflecting in this regard.

Another novelty of the constitutional changes was the strengthening of the criteria for the appointment of the General Prosecutor, who is now elected by the Assembly by a qualified majority of votes (3/5), among 3 candidates proposed by the HJC, for a term of 7- year without the right of reappointment. This is a completely new competence for the HJC (Article 149 / a / 1 / c).

[12] Law no.115/2016 "For the governing bodies of the justice system''.

Also, another innovation in the framework of the creation of special structures, is the competence of the HPC to appoint the head of the special prosecution (Article 148 / dh / 3), with this regulation is minimized the contact of the Assembly with the body that has jurisdiction prosecution of its members and several bodies elected by it. This legal provision has strengthened the guarantees of independence and impartiality in the system, and increases the public confidence in the observance of international standards for the independence of the judiciary exercised and given by its bodies, one of the fundamental principles of the United Nations for the autonomy of the justice system.[13]

As the bad practices of external influence and mainly politics or executive bodies in the affairs of the prosecution are known, violating their independence.

Another innovation in all this reformed framework of criminal justice, with a positive effect on the approximation of the legislative process with the needs of law enforcement institutions[14], is the provision under Law no. 115/201 on an attribute of the High Prosecution Council according to which the HJC is the body responsible for expressing opinions and making proposals regarding changes in legislation that may affect the work of the prosecution and any other matter that is under the responsibility of Council. In this way, the Council proposes to the Minister of Justice to initiate legal changes in relation to any issue that is under his responsibility. From the current law enforcement practice, this provision constitutes absolutely a professional commitment of this body to propose legal initiative in situations that dictate the need for normative additions or improvements but also to avoid vacuum circumstances in legal practices in the field. Legal space to propose initiative by bottom up is a qualitative and ethical approach within the production of legislation.

These innovations undoubtedly carry in themselves effective tools of the newly produced legislation in the framework of constitutional amendments to strengthen the criminal justice system in order to fight crime in the country, a condition provided in the requirements of the structures of the European Union in order to meet of the conditions set within the process of Albania's European integration. Albania aspires to integrate into the European Union, within this aspiration has sufficiently transposed the criminal legislation of the Acquis Communautaire in order to approximate the law of the union, constitutional innovations and accompanying legal packages for criminal justice reform in 2016 and the following are complementary efforts of ongoing national legislation which underwent substantial reforms in both 2012 and 2013[15].

With this normative framework in force, there is no doubt that there is no perfection, but we can claim that the innovations analyzed above serve the effectiveness of the criminal justice system, are in line with international legislation in the field of criminal justice and mainly international conventions on justice. In the majority, these innovations through the reconfiguration of the prosecution body (Prosecution) have attempted a more normal functioning of the prosecution bodies in the fight against crime, and its prevention. These reforms require serious commitments of law enforcement agencies in order to strengthen the consolidation of an independent, effective and quality judiciary, without neglecting the public interest and the interest of citizens in building real trust in justice provided by our rule of law system.

[13] Resolution of the General Assembly 40/32 of the date 29.11.1985.
[14] HCP, Various Prosecutors.
[15] Law no. 23, date 1.03.2012 and Law no.144, date 2.5.2013.

Last but not least, another novelty of law no. 115/2016 is the provision of cooperation betëeen the KLP and the School of Magistrates[16] which is responsible for the initial and continuing training of judges and prosecutors, as well as other legal professions, this cooperation will be realized in continuation of the obligation of KLP to take care of the independence, accountability and career of prosecutors.

References:

[1] The Constitution of the Republic of Albania, amended by the constitutional amendment, law no. 76/2016, dated 22.7.2016, published in the Official Gazette no. 138/2016.

[2] Code of Criminal Procedure, as amended.

[3] Law no. 115/2016 "On the Governing Bodies of the Justice System".

[4] Law no. 97/2016 "On the Organization and Functioning of the Prosecution".

[5] Law no. 8737, dated 12.2.2001 "On the Organization and Functioning of the Prosecution".

[6] Aurela Anastasi. Luan Omari (2010) Constitutional Laë, Tirana, 170-230.

[7] Halim Islami, Ilir Panda, Artan Hoxha (2012) Commentary on the Criminal Procedure Code of the Republic of Albania. Tirana, 150-270.

[8] Elezi, I. (2010) Criminal Law-Special Part.

[9] Kambovski, V. (2007) Criminal Law-General Part.

[10] Lascoumes, P., Serverin, E “Theories and Practices of Droit Effectiveness.

[11] Omari, L. (2002) The Rule of Law.

[12] Pradel, J.Corstens, G. Vermeulen, G. (2010) European Criminal Law.

[16] https://www.magistrates.edu.al

HUMAN RIGHTS AND VIOLENT EXTREMISM

Phd Sofiana Veliu
Europen University of Tirana
Prof Asoc.Dr. Erjona Canaj
Commissioner at People's Advocate Institution

ABSTRACT

Human rights and freedoms are mainly essential criteria that serve in raising and advancing the status and role of man in society and in consolidating the rule of law. They come from natural law, and not from the power of state so guaranteeing freedoms and human rights is a legal obligation for governing institutions, but also for various non-governmental organizations that are seriously engaged in protecting and respecting human rights from possible discrimination. Institutions have more space to address and protect human rights and freedoms, as they give them more opportunities for integration, in various political and social participation.

This article aims to highlight some of the main problems that exist today in relation to violent extremism, not only as a global phenomenon but also in the context of respect for freedoms and human rights in the Albanian context. Are there other forms of violent extremism in our country besides the one with religious influence? What are the legal guarantees that the Albanian state offers in this case and are there strategies and bridges of cooperation with the countries of the region and beyond? At the end of the analysis, some concrete recommendations and alternatives in support of the prevention and treatment of violent extremism in the Albanian context.

Key words: violent extremism, legal guarantees, freedoms and human rights, Albanian context.

1.Violent extremism as a global phenomenon

There is no single profile that would include all violent radicals or extremists, just as there is no "single" path that leads such individuals to the path to terrorism. The possible impulses of "terrorist radicalism" are diverse and complex, uniquely intertwined for each specific case. Profiles built on assumptions and stereotypes, on the basis of religion, race, ethnicity, gender, social and economic status, etc., are not only discriminatory but also ineffective. ok

Violent extremism cannot be considered an Albanian phenomenon. The debates in Albania have been more of a theological nature, which in our country are a novelty of the first years of transition through Islamic foundations, while it has spread especially during the 2000s through debates of religious actors who have generally been out of control of official spiritual institutions.[1]

2.The concept of violent extremism

Violent extremism is a concept or terminology that appeared in recent years, especially during "post 11 September",era, despite the fact that there have been phenomena of extremism or

[1] In a media interview, the head of KMSH (Skënder Bruçaj) suggested that with his election as chairman (March 2014) KMSH has set up a working group to identify all illegal mosques.
Source: Mapo newspaper dated March 17, 2014
http://mapo.al/2014/03/17/kreu-myslimaneve-projekti-per-te-vene-nenkontroll-xhamite-ilegale/

what is called terrorism before. But the term "violent extremism" is an attempt to find a mitigating spirit and not to call every act of terrorism in the world Islamic terrorism. This is because for a period of time, the international media treated all extremist acts as Islamic terrorism. Violent extremism is not only inspired by religion, but it encompasses all kinds of extremism that the world and human society face today. It can be considered the set of violent or extremist or terrorist activities which directly or indirectly endanger the safety of people and their peace in the name of a certain cause, according to them right or holy. The cause can be politically, religiously, culturally, ethnically, economically, etc. inspired. So if we were to refer to a more specific definition, violent extremism is the process of adopting radical views (political, ideological or religious) and turning them into violent actions.

Due to the dynamics of the phenomenon of violent extremism, there is not yet an exhaustive or unified definition of violent extremism, even nor at the national level. However, it has been agreed that some acts constitute terrorist crimes, which are forms of violent extremism. These acts, for example. hijacking / taking hostage a plane are already subject to regulation 18 international conventions and protocols approved by the UN or its agencies[2]. All terrorists are automatically extremists. But not all extremists they are terrorists. " Extremists clearly express dissident views, but no can necessarily be violent. However, terrorists are often grounded to extremist ideologies, to then move from one category of behavior to next. Governments find it difficult to understand what types of extremism they are simply inappropriate and which species are more dangerous.[3]

Violent extremism generally tends to involve young people, sometimes even children (under the age of 18), because they may be more vulnerable than adults to the demand for violent extremism due to lack of maturity and judgment[4]. There are other driving factors such as poverty, displacement and ideological attraction. In many cases, children from stable families who are well educated and have high economic status have also been radicalized. The survey of Syrian youth (aged between 12 and 24) has identified four main factors that have pushed this vulnerability to violent extremism:

- Lack of economic opportunities

- Disruptive social context and experiences of violence

- Movement, trauma and loss

- Degradation of education infrastructure and learning opportunities

In some contexts, they may self-radicalize, in other cases it is a deliberate strategy to involve children directly in terrorist acts. In general, where social inclusion and mobility are lacking, children and adults may feel excluded and isolated from political, economic and social structures. In such conditions, when associated with a sense of injustice and victimization, a conducive environment can be created within which violent extremism can flourish. The involvement of children in terrorist groups is often involuntary and occurs in situations of

[2] Parandalimi i terrorizmit dhe lufta kundër ekstremizmit dhe radikalizmit të dhunshëm që favorizojnë terrorizmin – OSCE 2014 http://www.osce.org/sq/secretariat/123186?download=true

[3] "Nga të dyshuar në qytetarë: Parandalimi i ekstremizmit të dhunshëm në një shoqëri të madhe" (From Suspects to Citizens: Preventing Violent Extremism in a Big Society), Jamie Bartlett dhe Jonathan Bridwell, Demos, UK, 2010, http://www.demos.co.uk/files/From_Suspects_to_Citizens_-_web.pdf?1279732377

[4] Children and Violent Extremism: International Standards and Responses from Criminal Justice Systems (2017) https://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2017/03/Briefing-Key-Points-Albanian.pdf

armed conflict where they have been recruited as child soldiers. Groups such as Boko Haram and ISIS have abducted, threatened and forced many children to join them.

The Secretary-General of the United Nations, Ban Ki-Moon, on 29 May 2015, expressed the United Nations concern over the increase in foreign fighters joining terrorist groups, stressing the need to "Encourage research into the link between Internet abuse and social media by violent extremists and the factors that lead individuals towards violent extremism". The UN has considered the prevention of violent extremism, a commitment and obligation, based on the principles and values set out in the United Nations Charter, the Universal Declaration of Human Rights and other instruments international human rights issues by adopting an action plan[5], emphasizing that this prevention should be effective and sustainable and in line with the international obligations of the member states. The Action Plan stipulates that all legislation, policies, strategies and practices adopted to prevent violent extremism must be strongly based on respect for human rights and the rule of law. UNESCO is also committed to the implementation of the UN Action Plan for the Prevention of Extremism, with a particular focus on priorities directly related to the work of this organization:

- education, skills development and ease of employment
- youth empowerment
- strategic communications, internet and social media
- gender equality and women's empowerment

In October 2015, the organization agreed with these views, expressing "concern about the rise of violent extremism and the global challenge of recruiting and radicalizing violent youth extremism on social media, in communities and in schools." Following this, the UNESCO member states adopted decision no. 197 EX / 46, with the aim of increasing the capacity of this Organization, to provide the necessary assistance in drafting appropriate strategies for the prevention of violent extremism.

3. Albanian context

Albania, now a NATO member and a candidate for the European Union (EU), is on its way to EU membership by addressing the challenges of developing and strengthening the rule of law and contributing to increased regional co-operation with European values. Religious harmony is widely recognized as a fundamental value of society, where members of the Muslim, Catholic, Orthodox and other religious communities have coexisted in peace[6]. But does violent extremism pose a threat to the security of society, the violation of fundamental freedoms and why not the violation of religious harmony?

One of the elements influencing the spread of violent extremism is the lack of civil liberties and political rights. The existence of a closed and irresponsible political system can nurture the belief that violence is the only means of bringing about political change. In this view, civil liberties and political rights may represent a critical, but not representative, link between economic development and vulnerability to violent extremism.

Albania is traditionally considered a tolerant country, with constructive interfaith dialogue and limited radicalization. However, although the country does not suffer from a total lack of rights and freedoms, public trust in political parties and some state institutions (eg, the

[5] The United Nations adopted on 24 December 2015 the "*Action Plan for the Prevention of Violent Extremism*" which is a call for joint action by the international community. It provides more than 70 recommendations to member states and the United Nations system to prevent the further spread of violent extremism.

[6] The Constitution of the Republic of Albania, Article 3 and Article 10, stipulate that: "*coexistence and religious harmony are respected and guaranteed by law*"

judiciary) is at a lower level. The practical implementation of the generally advanced legal framework in this regard is often considered a concern. The European Commission's (EC) Progress Report on Albania (2017) suggests that "although Albania has ratified most of the international human rights conventions, more needs to be done to implement them." However, radicalization is a global threat and in recent years, Albania has also been affected, along with several EU member states and the Western Balkans, by the phenomenon of foreign fighters.[7] Since 2014, about 114 Albanian citizens, some of them, along with family members, have left the country to join war zones in the Middle East. About 40 foreign fighters have returned to Albania and live in conditions of social exclusion or self-exclusion[8]. Only in late 2013 and early 2014 did the public debate on this issue intensify while the actions of state authorities (mostly security) evolved further. In July 2014, the Assembly of Albania[9] Some Albanians involved in the Syrian conflict returned to the country before the amendments came into force to avoid legal consequences and possible accusations. As explained in a report of the Parliamentary Committee on National Security, the amendments were intended to address this concern and prevent further development of this phenomenon[10]. However, the state's response has been more limited to law enforcement agencies and mostly through retroactive and coercive measures, recall here the State Police operation when it arrested in March 2014 a group of nine Islamic radicals on charges of recruiting fighters to join the Syrian conflict and inciting terrorism. Since February 2015, their case is being reviewed by the Serious Crimes Court in Tirana.

Other institutions that are involved in the prevention measures of violent extremism are also constitutional bodies such as the Commissioner for Protection from Discrimination (CPD) where during 2014 has addressed 5 discrimination cases (3 complaints and 2 cases initiated mainly) due to conviction religious. According to the Commissioner, in one case discrimination was found due to religious belief. [11]

Given that violent extremism is a contemporary global phenomenon and, currently, poses a serious threat to international peace and security, at the national level, one of the measures taken by the Albanian government, in legal terms, is the adoption of a decision to successfully prevent the spread of violent extremism, including further empowerment of young people, families, women and minorities[12] By channeling these efforts towards religious, cultural and educational networks, the Strategy will ensure the involvement of civil society as a whole in adopting an adapted and proactive approach to tackling this phenomenon.

3.1 How violent extremism is addressed in our national legal framework (Albania)?

Given the global spread of violent extremism and legislative or policy developments addressing these phenomena in At the international level, the Albanian government has paid special attention to it improving and harmonizing our internal legal framework and institutional in this area, especially during the last decades. INFLUENCE in this regard there

[7] Contingent of people leaving European countries for those in the Middle East

[8] Assessment of motivating factors as well as recommendations for addressing the phenomenon of radicalization and violent extremism among young people. http://www.altri.al/w-content/uploads/2014/03/

[9] Law no. 7895, dated 27.01.1995 “Criminal Code of the Republic of Albania” (amended).

[10] Republic of Albania, National Security Strategy, Tirana, June 2014, http://www.mod.gov.al/index.php/politikat-e-sigurise-2/dokumente-strategjike/54-strategjia-kombetare-e-sigurise

[11] Annual Report 2014 of the Commissioner for Protection from Discrimination https://www.kmd.al/wp-content/uploads/2021/03/Raporti-Vjetor-i-KMD-2020.pdf

[12] Decision of the Council of Ministers, no. 930, dated 18.11.2015 "On the approval of the national strategy for the fight against violent extremism and the action plan".

have also been dynamics of the spread of extremism of violence on the continent of Europe, especially brutal acts of a terrorist nature, targeted by developed countries of the European Union. The need for such a framework comes not only because of the obligations that the country has as a member of the Council of Europe and the United Nations, nor simply as a result of good cooperation with states at the bilateral level a mulitlateral, but also because of the obligations that the state has to protect from violent extremism, manifested in all its forms and so separate from terrorism, institutions and citizens living and residing in the territory of our country.

3.2 What are the international conventions / agreements that Albanian has ratified?

Albania has signed and ratified a number of conventions and protocols for prevention and the fight against terrorism, which have become part of the system our domestic law and affirm the common will of the States Parties in this field, in the framework of their accession to the United Nations and to Council of Europe. In this area, our country has also signed agreements bilateral cooperation with different states. Because of the risk that uthreatens states and peoples with violent extremism, so distinct from terrorism, what stands out is the speed with which they are ratified these conventions by our country as well.

Albania is a co-sponsor of Council Resolution 2178 (2014) United Nations Security, while the most important conventions ratified by it are as follows: International Convention on the Suppression of Terrorist Bombings, International Convention for the Suppression of Funding of Terrorism, International Convention for the Suppression of Acts of Terrorism Nuclear, European Convention for the Suppression of Terrorism and its Protocol,Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism and Protocol its additional etc. Among the most important bilateral agreements that our country has signed, undertaking mutual commitments with other neighboring countries and in the region, in order to address terrorism in its various dimensions, are the agreement with the Government of the Republic of Hungary for cooperation in the fight against terrorism, drug trafficking and organized crime (15.6.2000),agreement with the Government of Romania on co-operation in the field of war against terrorism and the fight against organized crime, etc. (3.10.2002), Agreement with the Government of the Republic of Macedonia on Cooperation in the fight against terrorism, organized crime, etc. (4.11.2004), as well as a series agreements of this nature with other countries.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

1. The fight against intolerance and discrimination should be increased, and mutual respect should be promoted, in the framework of coexistence, harmonious relations between ethnic, religious, linguistic groups, etc., in particular in raising public awareness among young people, through the transmission of messages of peace, tolerance through education, religious coexistence, etc.
2. The use of violence, and the mistreatment of citizens by law enforcement agencies provokes feelings of revenge against them and facilitates the possibility of supporting violent extremist groups. It is therefore necessary that the staff of these agencies receive the necessary training to respect fundamental human rights and freedoms and to prevent such situations.
3. "Foreign fighters" returned to Albania live in conditions of social exclusion or self-exclusion, therefore the necessary measures must be taken for the social reintegration of returnees and their families.
4. It is necessary to create and implement all the necessary instruments, in terms of human and financial capacity, to enable the implementation of the National Strategy against Violent Extremism and the Action Plan of the Albanian government.

5. Individuals or groups of people who appear most at risk of engaging in violent extremist activities are those who live in areas "forgotten" by government attention and without effective opportunities to influence or reform decision-making. in their community, therefore, social policies should be designed and implemented in areas facing economic problems, including vocational training and employment promotion through active improved labor market programs, access to services, etc., especially for those disadvantaged groups. , in order to ensure equality in their dignity and rights.
6. In rural areas most affected by the phenomenon of radicalization and violent extremism, as well as in areas which have significant social and economic problems, employment and vocational training services should be expanded.
7. Joint initiatives should be undertaken with independent institutions (Ombdusman, Commissioner against Discrimination, etc.) and with non-state actors for the prevention of the phenomenon, timely reaction to it, treatment of religiously based prejudices not only among citizens but also to representatives of the administration and state institutions.

BIBLIOGRAPHY

-Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë, Ndryshuar me ligjin nr. 76/2016, datë 22.07.2016. *https://www.parlament.al/kuvendi/kushtetuta/*

-Republika e Shqipërisë. (2014). Strategjia e Sigurisë Kombëtare. Marrë nga adresa: http://www.mod.gov.al/images/PDF/strategjia_sigurise_kombetare_republikes_se_shqiperise.pdf/

– Instituti Shqiptar për Studime Ligjore dhe Territoriale (A.L.T.R.I) (2017) "*Vlerësimi i faktorëve nxitës si dhe rekomandime për adresimin e fenomenit të radikalizimit dhe ekstremizmit të dhunshëm tek të rinjtë*" pare në http://www.altri.al/w-content/uploads/2014/03/Vleresim-Media-sociale-te-rinjte-dhe-rritje-e-ndergjegjesimit-ndaj-fenomeneve-te-radikalizimit-dhe-ekstremizimit-te-dhunshemRadikalizmi-Konsultim-Publik.pdf

-Fëmijët dhe ekstremizmi i dhunshëm (2017) "*Standardet dhe përgjigjet ndërkombëtare nga sistemet e drejtësisë penale"*parë në https://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2017/03/Briefing-Key-Points-Albanian.

-Ligji Nr. 98/2014, *Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 7895, datë 27.1.1995, "Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë",*

Burimi:http://www.parlament.al/web/pub/ligj_nr_98_dt_31_7_2014_18584_1.pdf.i,Fletore Zyrtare,130-139

-OKB (2015). *"Plani i Veprimit për Parandalimin e ekstremizmit të dhunshëm"* pare në: http://www.un.org/en/index.html

-Raport Vjetor (2014) Komisionerit Për Mbrojtjen Nga Diskriminimi pare në: http://samesites.org/www/kmd.al

– Vendimit i Këshillit të Ministrave, nr. 930, datë 18.11.2015 "*Për miratimin e strategjisë kombëtare për luftën kundër ekstremizmit të dhunshëm dhe planit të veprimit".* pare në: http://kryeministria.azurewebsites.net/newsroom/projektligje-te-miratuara-ne-mbledhjen-e-keshillit-te-ministrave.

-Gazeta "Mapo" datë 17 mars 2014 parë në http://mapo.al/2014/03/17/kreu-myslimaneve-projekti-per-te-vene-nenkontroll-xhamite-ilegale

FEATURES OF ALBANIAN POLITICAL CULTURE AND THEIR IMPACT ON DEMOCRATIZATION PROCESSES AND THE FUNCTIONING OF RULE OF LAW IN ALBANIA

Gerti Sqapi
Dr., lecturer at the Department of Applied Social Sciences, Faculty of Law, Political Sciences and International Relations at the European University of Tirana (Albania)

ABSTRACT

Since when it was first introduced in the mid-1950s, the political culture has became a very prominent concept and a significant explanatory variable for the democratization proccess of the third-wave democracy countries. The principal claim of culturalist authors is that the formal democratic institutions of a given country must be in congruence with the political culture that predominates in their society in order to have a stable and well-functioning democratic political system. Based on this theoretical assumption, culturalist authors have sought to explain the difficulties faced by various third-wave countries in establishing well-functioning democracies and the rule of law in their settings through the specific cultural factors that characterize their societies. In this paper, based on and looking mainly through culturalist theoretical lenses, the aim is to analyze some of the components and features of the political culture of Albanian society in order to explain through them the difficulties of (non)consolidation and (not)well-functioning of democracy and the rule of law in Albania. A well-functioning democracy and the rule of law will constitute the dependent variables of this study. Albanian society and features of Albanian political culture in the post-communist period will constitute the case study of this paper.

Key Words: Political Culture, Parochial, Post-communism, Democratic System, Particularism, Rule of Law.

1. Introduction

Three decades ago, Albania, as part of the countries of the Eastern European bloc, overthrew the communist totalitarian regime and marked the beginning of its journey towards political pluralism and liberal democracy. The subsequent democratic transformations and the challenges faced by the new democratic system, from the totalitarian legacy of the previous communist regime to the weak state institutions, were by no means easy for Albania. This is due to the fact that, as many post-communist scholars widely accepted, post-communist transitions in themselves constituted a*"triple transition",* which includes democratization of the political system, marketization of the economy, and establishment of a civil society (Offe 1991; Grzymala-Busse & Luong 2002). These multiple transitions that Albania faced turned out to be difficult, and the Albanian society still today faces unsuccessful democratization in its setting: weak democratic institutions, serious deficits in the functioning of the rule of law, the dominance of informal practices within formal institutions, low levels of political accountability, etc. Formally the institutions of democracy [such as free, pluralistic, and competitive elections; media freedom and alternative sources of information; freedom to form, join, and support different associations or political parties; or the rule of law] are embraced, but the way they function in practice often runs counter to the democratic ideal. So to put it more directly, there is a discrepancy between the embracement of the formal democratic institutions and the way these institutions function in practice, which also produces consequences for the

well-functioning of the democratic system.

Different authors have tried to explain the prolonged and difficult transition processes that post-communist countries have faced from various theoretical accounts. One of the main theoretical explanations in this regard has been the culturalist approach, which gives to the political culture of a country a central explanatory role in understanding the dynamics of democratization. The principal claim of culturalist authors is that the formal democratic institutions of a given country must be in congruence with the political culture that predominates in their society in order to have a stable and well-functioning democratic political system (Eckstein 1961; Almond & Verba 1963; Inglehart & Welzel 2005). Based on this theoretical culturalist assumption, various authors within this paradigm have explained the difficulties faced by post-communist countries in establishing well-functioning democracies and the rule of law in their settings precisely through the specific cultural factors/features that characterize their societies. This paper aims to analyze and highlight some of the features of the political culture of Albanian society through culturalist lenses, to explain through them the difficulties of (non)consolidation and (not)well-functioning of democracy and the rule of law in Albania during the last 30 years.

This paper is organized around the following sections. In the next section (II), a definition of the concept of political culture is given along with its various constituent aspects, as well as the culturalist explanations in the literature regarding democratization processes. In section III, some features of the political culture of Albanian society are presented, to highlight the impact they have had on the non-consolidation of democracy and the rule of law in Albania during the last 30 years. In section IV, some conclusions are drawn regarding the influence of culturalist features as a hindering factor for the well-functioning of democracy in Albania.

II. The Concept of Political Culture and Its Importance for the Democratization Processes

The concept of political culture can be attributed to Gabriel Almond as the first author who introduced the term in the political science in order to explain the particular pattern of orientations toward political actions in which every political system is embedded (Almond 1956). Gabriel Almond and Sidney Verba published their well–known study on political behaviour and democracy, "*The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations"* (1963), in which they developed a typology of different political cultures, and where they coin the term *civic culture* in order to identify main characteristics of the political culture that explain the stability and well-functioning of the democratic polity. Almond and Verba, in their define political culture as the "particular distribution of patterns of orientation toward political objects among the members of the nation. When we speak of the political culture of a society, we refer to the political system as internalized in the cognitions, feelings, and evaluations of its population" (1963, 13). In general, we can deduce that the aim of Almond and Verba is to treat political culture as an individual autonomous feature that interacts and determines other factors of democratization. The patterns of orientation for which these authors speak refers to

> "the internalized aspects of objects and relationships, and includes three main aspects (1) the "cognitive orientation" that is, knowledge of and belief about the political system, its roles and the incumbents of these roles, its inputs, and its outputs; (2) "affective orientation", or feelings about the political system, its roles, personnel, and performance, and (3) "evaluational orientation", the judgments and opinions about political objects that typically involve the combination of value standards and criteria with information and feelings" (Almond & Verba 1963, 14).

Thus, the political culture of one given nation it is made up precisely from cognitions, feelings, evaluations and the attitudes that people have towards the political system. According to Larry Diamond, culture typically consists of those attitudes, values, beliefs, ideals, and experiences that predominate in a given society, whereas, political culture consists of the same components, but focuses on how those values are translated into people's view of politics, their assessment of political systems, and their own role in the polity (Cited in Benavides 2011, 11). At the same time, the political culture of a country carries a historical development process, which is transmitted from one generation to another (Filo 2008, 68) and appears in the form of reproduced or eventually changes of ideals, attitudes and values in a given society. All this elements form a summary that can be explained by the specific historical experience of nations and groups (Brown & Grey 1977, 1). The reproduction of values, beliefs, attitudes of individuals towards the political system is done both through the process of socialization, but also through the social patterns that members of society typically have or pursue in their social relations. Regarding the eventual changes of values, beliefs, attitudes, it can be said that culturalist accounts predict that changes in the political culture of a society can only be in the long term. Thus, it is unlikely that the changes in the cognitions, values, evaluations, and attitudes that people have towards the political system happen quickly.

In general, we can say that the main goal of the culturalist studies is to address the attention and to put in light the importance of these attitudes, norms, and subjective values, of the political elites and members of a society in general, for the stability of the democratic political structure in a given country. Their main argument is that only with the internalization of the democratic norms and values it can be possible for a democratic system to have stability. But as Almond & Verba have pointed out, the political cultures of certain countries may or may not be congruent with the structures of the political system (1963, 20). The presupposition of these authors is that, just as there are different political structures [systems], there are also different political cultures that may or may not be congruent with each other.

The essence of studies on political culture is researching the relationship between the various stages of socialization... and the dominant patterns of behavior in the political culture (Pajo 2017, 118) of a given society. In order to do this, culturalist authors have tried to develop different typologies of political cultures based on the dominant attitudes, beliefs, and values of a society towards the political authority. Such typologies have been developed to explain *why* and *how* citizens of a country are engaged in the political processes and the typical attitudes they have towards the political authority. In their typology of political culture that characterizes different countries, Almond and Verba distinguish three main types: *parochial political culture, subject political culture, and participant political culture.*

In a *parochial political culture,* according to Almond and Verba (1963), citizens are mainly uninformed of their government; they are not interested in the political processes that take place in their countries, nor do they have expectations regarding the changes that occur in the political system. In this type of political culture, there is a submission of the masses to political authority. In a *subject political culture*, citizens are more aware of the politics and the governmental authority, and they are informed of the diverse actions of their government. They have a higher tendency toward the output aspects of the political system, but orientation toward specifically input objects, and toward the self as an active participant, approach zero (Almond & Verba 1963, 17).In this political culture type, the citizens are affectively oriented towards politics, but this orientation is on the "downward flow" side of the politics, and as such, it remains mostly a passive relationship toward the political system. In a *participatory political culture* [the third type], citizens are informed and actively participate in political processes. In this third major type of political culture, citizens tend to be oriented towards an "activist" role of the self

(Almond & Verba 1963, 18) on the political system, and they have expectations from and aim to influence it in various ways.

This differentiation between different types of political cultures is significant to determine how they are related to the citizens' attitudes towards political authority, their civic engagement patterns, and most importantly, also to explain the sustainability and efficiency of a democratic political system. According to Almond and Verba, participatory political culture is the type of culture that is congruent with the democratic political structure.

Another classification for the political culture of the citizens of a country congruent with the institutional structure of democracy has been made by Ronald Inglehart and Christian Welzel. These two authors single out the great emphasis on *self-expression values* [as opposed to survival or the materialistic values] among the members of a society as a factor that conditions the effective functioning of democratic institutions in a given country. A civic culture that is emphasized by a large part of the citizens through the self-expression values, according to Inglehart and Welzel, is the driving force that motivates and shapes collective action in favor of the well-functioning of democracy. As these two authors put it, there are two main ways in which emancipatory social forces composed of self-expression values can promote and channel politicians' behavior in favor of democracy. "The first possibility derives from the properties of a society in which self-expression values are widespread. By definition, such a society contains a large proportion of people who value human emancipation and who are inclined to actively protest against unacceptable elite action. In a society with widespread self-expression values, people are likely to join mass social movements and support public campaigns that put pressure on elites to respond to their demands and respect their rights" (Inglehart & Welzel 2005: 218). Therefore, the main effect that self-expression values [widely spread among the members of society] have is through the efficient pressure it can generate on political elites, making them more responsible and thus ensuring their accountability. Such pressures that are produced by social movements, various public campaigns, or protests can ensure the responsiveness of politicians to the demands of citizens, or their withdrawal from certain decisions that run counter to the public good. This can guarantee the well-functioning of the democratic system, as it makes the masses more vigilant against the violation of various democratic principles, thus ensuring the dimension of accountability, but also that of the rule of law that democracy presupposes. This is because, as Inglehart and Welzel argue, in a society where the self-expression values are massively emphasized among the members of society, then the latter [along with political elites] are likely to become more hostile to favoritism, corruption, and authoritarianism (2005: 220).

III. Features of Albanian Political Culture and Their Impact on Democratization in Albania

Based on the categorization or typology of divisions of political culture mentioned above, in this study, we argue that the Albanian political culture has features that mostly correspond to the type of parochial culture, and its members emphasize the materialist values above the self-expression ones. The main argument of this paper is that the subjective features of passivity and disappointment (along with the lack of expectations regarding changes) towards politics or to the system in general, as well as the mass emphasis of materialistic values and orientation among the members of Albanian society, are factors that have had a negative impact on the democratization processes of Albania and the consolidation of the rule of law in its setting. To understand the development of such features of political culture in Albanian society, a brief explanation of the historical context that has influenced the formation of such values, beliefs, evaluations, and attitudes among its members, is essential to be given here.

The historical and political legacy of previous periods, especially that of communist rule that

lasted in Albania from 1944 to 1991, have influenced the determination of a passive, parochial political culture, and the orientations towards materialistic values among members of Albanian society in general. This is mainly because, until 1991, Albania had not experienced any previous substantial democratic period, nor had it inherited any element of liberalism or democracy that could be saved in the collective memory of its society. Likewise, even if we can talk about a short period of political pluralism that had begun to be settled in the Albanian environment (during 1920-1924), the subsequent period of communist rule, through its terror and propaganda, had managed to eradicate and eliminate any form of political and social pluralism. As Blendi Kajsiu mention in relation to this, "it is important to emphasizes that many of the present day developments are still in part the result of the near communist past" (2006, 6). Thus, the experience of crossing one of the harshest regimes where the communist party disabled the creation of any other political group or organization out of its control; controlled all the means of communication and propaganda; it was present in every aspect of social and individual life of citizens; eliminated and imprisoned all political dissidents, and imposed the political attitudes of masses in conformity with party stances without any kind of liberalization, has had its negative effects in the attitudes and beliefs of Albanian citizens towards the political system, and has affected their passivity and towards the processes of democratization and consolidation of the rule of law in Albania. As Lawrence Mayer points out in this regard, "in the parts of the world where blind obedience to authority is a social norm, people may find it difficult to adapt to the idea of making the government responsible for its political actions" (2003, 14).

Also, another factor that we can mention here in relation to the development of a passive political culture, with parochial features in Albanian society, has been the chaotic way and without the necessary and favorable structural conditions for the unfolding of democratization after 1991. This period of democratization has been mostly characterized by the high political conflict that has occurred constantly between political parties, which has produced a high polarity in Albanian society along with the disappointment of its citizens towards the political system. As Mavrikos-Adamou emphasizes, "from the inception of the newly created political system in 1991, this lack of cooperation among the political parties and their leaders was a harbinger for a confrontational style of politics that has remained to this day" (2014, 1156). The existence of such a high conflictual politics between the political parties has not helped to undertake important reforms for the stability of the democratic regime, but, in contrast, it has frequently sent the country to successive crises and political instability. The worst-case to be mentioned here is the year 1997, where practically a civil war among Albanians, driven by high political conflict, was avoided. To take other examples, even when important reforms and laws in Albania have been undertaken, in most of the cases this has been done unilaterally from the party in power without the consensus of the opposition. Also, this has brought many unstable situations and political crises in the country, where the intervention of international institutions was needed to overcome the political crises "of the day" and to bring back again fragile normality.

Referring to the historical and political context inherited in Albanian society, it is also interesting to analyze the community political organization in order to understand the genealogy of the relations of Albanians with their representative institutions. To understand such relationships, maybe we should throw a quick glance at the historical context of the formation of the Albanian state, which was a relatively late phenomenon. The Albanian state was constituted only in 1912, and many periods since then have been characterized by wars and foreign invaders, internal turmoil, and the installation of the communist regime that we mentioned above from 1944 to 1991, which had managed to disrupt the entire previous state-building process in Albania up to that time and to create a fusion of the (totalitarian) state with the [communist] party that controlled every aspect of society and the private life of Albanian

citizens. Thus, the Albanian experience in the state-building process has been relatively short in time and not easy, and it can be mentioned also as a factor that has prevented the creation of civic political culture in Albanian society.

In the same way, it is with interest to mention that the period of democratic transition for Albanians has not been also easy towards the formation of civic culture, in which new informal practices and mechanisms of interaction of the citizens with the state institutions began to appear in Albanian society. In Albania, after the fall of the communist regime and the beginning of the transition, along with the formal mechanisms formally sanctioned within the state structures, there were a flourishing of informal (sometimes also illegal) mechanisms that internally eroded the capacity of the state to guarantee rule of law (or rules of the democratic game), and thus made them both ineffective and inefficient in guaranteeing the functioning of the democratic system (Sqapi, 2017: 133). “These practices have penetrated the political, economic and administrative institutions of the state. Further corroding the formal institutions of the state are patron-clientelist practices, which abound, and cronyism and nepotism become endemic to the public administration of the state, which prevents a system of meritocracy from developing. Consequently, employment in the bureaucracy is based on personal relationships, and bribes and “gifts” are used as a way to get done what otherwise is routine in functioning bureaucracies” (Mavrikos-Adamou 2014, 1155). Such informal relationships that are usually based on clientelist practices and patronage politics have penetrated all the political and administrative institutions of the Albanian state, and the Albanian society in general. These informal practices, which have overshadowed the Albanian society through the period of its democratic transition, not only were against the rule of law (an essential feature of the democratic state) but - on the other hand - they have also created the problem of legitimacy of the political system in itself. And such relationships between Albanians with their state institutions has also had a negative impact on the formation of civic political culture among them and has created a distance between the Albanian citizens towards their political system, whether this appears in the forms of their low participation in it, or in the lack of expectations for changes that may come from the political system.

Thus, in a study made on the orientation about evaluations, beliefs, values, and attitudes that determine the features of the Albanian political culture, only 17.93% of the interviewees said they had knowledge on public policies; 20.69% of them said they had knowledge on the members of the Parliament, while only 30.34% of them had knowledge on the Constitution of the country (Bedini 2010, 22). Regarding the concept that Albanians have on the political system, 41.74% of the interviewed citizens have the perception that politics is only a possibility to win money for the actors who participate in that, while only 17.26% of them see it as an arena where community problems can be solved (Bedini 2010, 22). Regarding citizens' trust in the principal political institutions, which, in practice, also shows their expectations that they can produce positive outcomes or changes in society, here too the indicators of "cognitive orientations" of the Albanians mark low levels. Thus, in a study undertaken on *Trust in Governance* by the Institute for Democracy and Mediation and the National Democratic Institute, the principal political institutions in Albania received lower trust ratings from more than half of respondents, and specifically: 47% of the interviewers said that they have great trust or they basically trust the Central Government, and this percentage is constantly in decline when it comes if they trust the President (33%), Prosecutor (22%), Courts (21%) and Political Parties (21%) (IDM & NDI 2017, 17-18). In the same study, it was noted that 61% of Albanian citizens surveyed, did not agree that Central Governance is accountable for its actions or non-actions in front of the Albanian electorate (IDM & NDI 2017, 31).

Another important element to be highlighted in relation to the evaluations that Albanian citizens have towards their political system [which is also an essential characteristic feature of their

political culture], is the high rate of citizens' disappointment from the general performance of politics, and especially from that of their political class. Thus, 38.91% of the Albanian interviewers think that their politicians are more concentrated on their personal interests; more than 15% of them think that the political class in the country is very much involved with the communist past, while 27.11% think that the political class has not the right capacity and the will to send the country towards the prosperity (Bedini 2010, 23, 26). In light of this, Albanian citizens have little or no expectations about the positive changes that may come from their political system, as shown by their high levels of disappointment and the lack of trust [emphasized by the majority of people surveyed] in the principal political institutions.

One last dimension of the Albanian political culture [but not in terms of its importance] that we mention here has to do with the different *forms of participation* of the Albanians in the political processes and the *motives of their participation*. Participation in decision-making processes - conceived as the need or necessity of society to contribute to the decision-making and to be part of this process to improve public life - is a very important component of the civic culture that affects the well-functioning of a democratic system. However, such a civic engagement and the participation through various forms to influence the political process in the function of the public good seems to be a lacking feature of the Albanian society, or is something that is performed by citizens only in function of their personal gain or that of their relatives. In a study conducted in 2010 regarding the participation in political processes by Albanian citizens, when they were asked about their different forms of participation, 73% of them declared that they only vote; 33% of them declared that they have a personal relationship and that they support a political public figure; and only 13.1% of them answered that they are interested in politics (Bedini 2010, 26). Regarding their participation in consultation meeting, as an opportunity where their voice can be heard and their interests can be articulated, only 10% of respondents stated that they have participated in the consultation meeting at central level government; while 15% stated that they have participated in the local level government (IDM & NDI 2017, 31).

The motives of participation and political engagement of Albanian citizens are also very interesting. In a study conducted in 2017 regarding Political Engagement in Albania, when citizens were asked about the reasons that motivate them to engage in political processes [by which, the main form of influence they saw through voting], 80.9% of respondents in a national survey said they would do it for their personal interests/benefits, while 87.5% said they would be involved in political processes if this would help their family and friends (IDM & NDI, 2016: p. 10, 26). From this, we can deduce the tendency of Albanian citizens to see their engagement in political processes primarily through a particularistic and instrumentalist optic [if this can benefit them personally or it can help their family members or relatives] and not in the function of the common good or public interest, as they would do if they were to carry a civic culture.

In general, it can be said that such indicators of beliefs, attitudes, and values that are stressed essentially among the members of Albanian society make the features of Albanian political culture correspond chiefly with the type of parochial culture, and where materialist values are emphasized over self-expression ones. This is manifested principally in their disinterest and disillusionment with politics and the political system in general; their passivity towards the output aspects of the political system; as well as in relation to their emphasis on personal/material benefits over those of the public good of society.

All these features of Albanian political culture have influenced in distancing and disappointment of Albanians from the political system, as well as have had a negative impact on democratization processes and the consolidation of the rule of law in Albania during the last 30 years. The passive and indifferent attitude of the Albanian citizens towards the political system and the political developments within it has had an impact on the institutional performance of the democracy by not generating the necessary pressure from below to promote

and channel the behavior of politicians in accordance with the rules of the democratic game. The non-congruence between the political culture [with parochial and materialist features] of the Albanian society and its democratic institutions has also negatively conditioned the low levels of accountability of politicians towards the citizens and, in many cases, their behaviour is not in compliance with rule of law, which a democratic system presupposes. In this context, a question of the relationship between legitimacy and representation arises. The relationship between legitimacy and representation is critical because it sets a specific way of building relations between citizens and representatives in a democratic system. And such relations between the Albanian citizens and their representatives during their democratization period [since 1991] have been vague and very problematic as a consequence of a political culture with parochial features emphasized mostly among the members of the Albanian society.

IV. Conclusions

This paper aimed to argue that the features of passivity and disappointment towards politics and the political system in general, of low-level participation in political processes and done mainly for instrumental purposes and personal gain; as well as the mass emphasis of materialistic values among the members of the Albanian society are factors that have had a negative impact on the democratization processes of Albania and the consolidation of the rule of law in its setting. These features, as evidenced by the data of various studies on beliefs, values, and attitudes among members of Albanian society, make the Albanian political culture to be classified basically as a parochial type. Based on what it can be termed the central claim of culturalist authors [through the theoretical lens of which this study see through] that the formal democratic institutions must be in congruence with the political culture that predominates in a given society in order to have stable political systems and well-functioning democracies, we can conclude here that the main difficulties of Albania in ensuring a well-functioning democracy and the rule of law in its setting, have to do with its cultural factors. This is manifested in their passivity and distancing of Albanians from politics and the political system in general; in their disillusionment with politics, which has also produced low expectations on their part about the positive changes that may occur in society by the political system; as well as in the participation at relatively low levels of Albanians in political processes as an opportunity to affect or influence the political structures and processes in which policies are undertaken and implemented. In conclusion, we can say that that the distance between the community and the political system in Albania still remains substantial and this has affected the difficulties of (non)consolidation and (not)well-functioning of democracy and the rule of law in Albania.

References

Almond, Gabriel A. (1956). *"Comparative Political System".* The Journal of Politics, Vol. 18, No. 3, pp. 391-409.

Almond, Gabriel A., & Sidney Verba (1963), "*The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations"*, California: Sage Publications.

Bedini, Belina (2010), *"Albanian Political Culture in Transition: Helping or Stumbling the Democracy's Consolidation?".* International Journal of Arts and Science 2010, Vol. 3, No. 8, pp. 20-28.

Benavides, J.C. Gomez (2013), "*The Impact of Elite Political Culture and Political Institutions on Democratic Consolidation in Latin America: A Comparative Study of Colombia and Venezuela*". 7th Latin American Congress of Political Sciences. Available at https://alacip.org/cong13/834-benavides-7c.pdf [last accessed on 1st December 2021].

Brown, Archie & Jack Gray (eds.) (1977), *"Political Culture and Political Change in*

Communist States". London: Palgrave.

Eckstein, Harry (1966), *"A Theory of Stable Democracy".* Princeton, New Jersey: Princeton University.

Filo, Llambro. (2008), *"Sistemet Politike Bashkëkohore".* Tiranë: Ideart.

Grzymala-Busse, Anna & Pauline Jones Luong (2002), *"Reconceptualizing the State: Lessons from post-Communism".* Politics & Society, Vol. 30, No. 4, pp. 529-554.

Institute for Democracy and Mediation & United Nations Development Programme (2017), *"Opinion Poll 2017: Trust in Governance".* Institute for Democracy and Mediation. Available at https://idmalbania.org/wp-content/uploads/2018/03/IDM-OpinionPoll-2017-EN-web.pdf [last accessed on 1st December 2021].

Inglehart, Ronald & Christian Welzel (2005), *"Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence".* Cambridge: Cambridge University Press.

Kajsiu, Blendi (2006), *"Politicizing Democratization in Albania: A Local Perspectve".* Rome, CeSPI. Available at https://www.cespi.it/sites/default/files/documenti/wp29_kajsiu.pdf [last accessed on 1st December 2021].

Mavrikos-Adamou, Tina (2014), "*Rule of Law and the Democratization Process: The Case of Albania".* Democratization, Vol. 21, No. 6, pp. 1153–1171. Available at https://doi.org/10.1080/13510347.2013.790372 [last accessed on 1st December 2021].

Mayer, Laurence C. et al. (2003) *"Politikat Krahasuese".* Tirana: Botimet Ora.

Offe, Claus (1991), *"Capitalism by Democratic Design? Facing the Triple Transition in East Central Europe".* Social Research, Vol, 58, No. 4, pp. 865–892.

Pajo, Matilda (2017), "*The Features of Political Culture in Post-communist Albania".* Available at https://dspace.aab-edu.net/handle/123456789/1144 [last accessed on 1st December 2021].

Sqapi, Gerti (2017), *"Demokratizimi: Kushtet dhe Faktorët që Kushtëzojne Suksesin e Tij".* Tirana: UET Press.

STRATEGIES FOR ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN NIGERIA THROUGH PROPER MANAGEMENT: THE NEXUS

Ibrahim Zakari Yau
Department of Public Administration, Federal University, Gusau, Zamfara State
Abeeb Ibrahim Adeyemi
Department of Local Government and Development Studies,
Ahmadu Bello University, Zaria, Kaduna State

ABSTRACT

The quest for sustainable development is not feasible without proper management of alleviating poverty drastically, empowering the youths, encouraging entrepreneurship education for effective self-reliance and empowerment. This research banks on the strategies for achieving sustainable development in Nigeria. The strategies enumerated include but not limited to the following factors: poverty alleviation, youth empowerment, entrepreneurship education and effective leadership. The study adopted a conceptual approach in an attempt to x-ray the various strategies for achieving sustainable development in Nigeria. Materials were generated via internet, textbooks and other documents relevant to the study. The findings based on the literature reviewed indicated that sustainable development is achievable only when social, economic, political and environmental sustainability elements in Nigeria are stable, viable and equitable. The study also recommended that the federal, state and local government should ensure that funds allotted to them are properly disbursed to the concerned groups. The policy implication is that the Commitment will ensure adequate provision of social services that are beneficial to the poor masses; fostering growth, and the provision of an enabling environment to boast businesses in different dimensions.

Keywords: Management, Sustainable Development, Poverty Alleviation, Youth Empowerment, Self-Reliance, Effective Leadership and Nigerian Economy.

Introduction

Nigeria is now the largest economy in Africa, with a GDP of US$ 397 billion and accounting for 17 per cent of the continent's GDP. However, 40.1 per cent of Nigerians (about 83 million people) live in poverty and growth per capita has been negative. Poverty has been rising in rural areas and the northern zones, while the situation in the southern zones has generally been improving. The poor health and education services for those who cannot afford to pay is also a driver of poverty. The National Social Investment Programme has been a cornerstone programme, targeting the poor and vulnerable members of the Nigerian population to address this, and safety nets cover around 22.5 million households. The federal government's significant efforts to extend social welfare to the growing numbers of poor households is not reaching far enough, deep enough and fast enough.

Sustainable development is mostly regarded as the development of that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own development needs. Sustainable development requires meeting the pressing needs of all people and extending opportunity to satisfy their aspirations for a better life. It ensures a developed world with secured and healthy environment for all; human beings, animals and plants alike, Ndubuisi-Okolo, Anekwe and Attah (2016). Development is needed to enhance the quality of the lives of

citizens in a country. In view of this, Poverty alleviation, youth empowerment, entrepreneurship development, self-reliance and effective leadership are perceived as key strategies for actualizing the four key components of sustainable development (environment, economic, social and political) in Nigeria. A critical look at the population explosion in the country vitiates the vision of achieving sustainable development in Nigeria. The quest for sustainable economy is not feasible without alleviating poverty drastically, empowering the youths, encouraging entrepreneurship education for effective self-reliance etc, considering the latest trending issues of the population explosion ranging from 139 million in the year 2005 to a whopping 189 m in 2016, Ogbo, Eneh, Agbaeze, Chukwu, and Isijola,(2017).

Nigeria's 2020 Voluntary National Review (VNR) on the Sustainable Development Goals (SDGs) focuses on the critical issues of poverty (SDG-1), an inclusive economy (SDG-8), health and well-being (SDG-3), education (SDG-4), gender equality (SDG-5), an enabling environment of peace and security (SDG-16), and partnerships (SDG-17). This focus is based on Nigeria's current development priorities and the cardinal development objectives of President Buhari's administration. The development of this VNR coincided with the onset of enormous challenges brought about by the COVID-19 pandemic, which put Nigeria's public health system to test, and the collapse of oil prices. The latter is a significant shock for an economy that receives 86 per cent of its public revenue from oil and gas. Owing to these challenges, therefore, the information contained in this Report is based on pre-COVID-19 data. The country thus needs to address these issues carefully while encouraging the natural inventiveness and entrepreneurship of Nigerians at all levels. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO 2016) concisely expressed that, sustainable development is an organizing principle for global development that supports the welfare of both people and planet. The theory of sustainable development itself has been disputed and variously affirmed with emphasis on different imperatives. It is absolutely a critical developmental paradigm for the global community given the various social, environmental and economic challenges facing the world today.

Poverty is a huge threat to humanity in particular and Africa economy in general. It is a bane to economic growth and development and has simultaneously frustrated and undermined the dreams and aspirations of great champions/giants owing to its obvious negative consequences. Poverty is conceptualized as the inability of an individual or a family to command sufficient resources to satisfy basic needs. Poverty is also a condition of being extremely poor. This poor state succinctly describes the situation of most Africa countries especially Nigeria where the pervasive effect of poverty has reduced men of integrity and repute to a perpetual state of infancy. Poverty is epilepsy manifesting itself in high level of illiteracy, over-reliance on foreign counterparts, insecurity and poor governance. Sokoto State for instance is plagued with 87.73% poverty rate, Taraba State 87.72%, Jigawa State 87.02%, Ebonyi State 79.76%, Adamawa State 75.41%, Zamfara State 73.39%, Yobe State 72.34% and Niger State 66.11%. Also, the terrorist attacks of Boko Haram scents in the northern parts of the country lately have further exacerbated the poverty menace in the area as both human and economic resources are wantonly destroyed.

Previously, myriads of programs have been put in place by the Federal Government to alleviate poverty, empower youths making them more self-reliant via entrepreneurship education. The Millennium Development Goals (MDGs) was established in year 2000 by the United Nations to reduce the adverse effect of poverty and extreme hunger among the one hundred and eighty nine (189) member countries of the United Nations. Its (2015) Summit explicitly opined that sustainable development is channeled towards the achievement of nineteen solid objectives which include: No poverty, zero hunger, Good health, Quality Education, Clean water, Gender quality, Affordable and Clean energy, Decent work, economic growth, industrial innovation

and infrastructure, reduce inequalities, sustainable cities and countries, responsible consumption, production, climate action, life below water, life below land, peace and justice, strong institution and partnership for goals.

Statement of the Problem

The issues bordering on sustainable development are unending owing to heart-felt yearnings for ages to acquaint ourselves with the goal of sustainable economy. Sustainable development requires shifts from mundane ways of doing things to a modern ways of executing activities ranging from low to high productivity, the creation and adoption of new strategies, novel skills and knowledge. It requires entrepreneurship education, youth empowerment, effective leadership and self-reliance. These shifts are made possible by government at all levels, individuals, corporate bodies and entrepreneurs who are the architects of "capacity creation" for sustainable development which leads to growth and development that manifest in high productivity and satisfaction of the inhabitants of the nation.

Meanwhile, the socio-economic uncertainties and disruptions come at a substantial cost to an economy that is mainly dependent on oil and gas revenues, which have plummeted. Some of the most effective 'social vaccines' against COVID-19 are restrictive suppression response interventions, such as lockdowns, which however disproportionately impact on the poor and their livelihoods. The provision of timely and adequate palliatives to the poor and vulnerable members of the society will ease tension and prevent social unrest while the country is locked down to overcome the virus.

This great vision has been hampered by incessant political unrest, political instability, abject poverty, poor socio-economic development, teeming population of qualified unemployed youths, lack of entrepreneurial skills, bribery and corruption and numerous other challenges besetting the achievement of sustainable development. This implies that Sustainability is a continuous target which demands urgent attention despite the incessant challenges enumerated above from the leaders and the led.

Research Question

i. What are the strategies for achieving sustainable development in Nigeria?
ii. How successful does these strategies has impact on sustainable development in Nigeria?

Research Objectives

This paper examines the strategies for achieving sustainable development in Nigeria. The specific objectives of this paper are;

i. To examine the strategies for achieving sustainable development in Nigeria.
ii. To evaluate how successful these strategies have impact on sustainable development in Nigeria.

REVIEW OF RELATED LITERATURE

Conceptual Framework

Meaning of Sustainable Development

Oyewo and Badejo (2014) defined sustainable development as the utilization of resources to meet the economic, social and environmental needs of human, such that the interest of the present and future generation is served. To Seers (1969), in Ndubuisi-Okolo and Anekwe (2018), sustainable development entails development that can be kept going or maintained. This, according to him, should entail the giving of attention to the transformation of productive forces and commensurate transformation in the social relations of production. To him, the

ability to maintain this is what guarantees sustainable development. Sustainability can also be seen as an entity's ability to maintain a trend of quality, knowing full well that the peoples' bargain hunting would align perfectly with business practices that sustain a healthy and just world. Thus, powerful market forces are in the service of sustainability's goals (Yvon et al., 2011). Lele (1991) describes sustainable development as a new way of life and approach to social and economic activities for all societies, rich and poor which is compatible with the preservation of the environment.

Erhun, (2015) contained that economic sustainability forms an essential component of sustainable development; it is the achievement of development by maintaining and sustaining the real high growth rate in a country's economy.

The Concept of Emerging Issues or Perspectives

These are numerous ways in which the idea of "emerging issues" or "emerging perspectives" pertinent to policy makers and the sustainable development agenda could be conceptualized (UNEP, 2015). The broad scope of sustainable development suggests that virtually any social, economic or environmental process or challenge amenable to scientific understanding may potentially be relevant (UNEP, 2015). Emergence, meanwhile, could signify the novelty or intensification of some of those issues, fresh understanding of their causes or consequences, the development of new management options, or the identification of issues that have gone previously unrecognized. The inherently subjective process of identifying emerging perspectives or issues can however, be guided by criteria selected with a view to the particular field of interest. (GSDR, 2016)

Emerging Perspectives for Sustainable Development in Nigeria

The strategies for achieving Sustainable Development in Nigeria as discussed in this study which form basis for the expanded Objectives and Research Questions include (but not limited to);

i. Agriculture and Sustainable Development in Nigeria

Agriculture used to be the largest contributor to the Gross Domestic Product (GDP) in Nigeria. Before the 1960 independence, the sector employed the largest number of labour; caused the country to earn foreign exchange, and also made the country renown in the international community (Ayande and Ogunsekan, 2012). This gold mine of the Nigerian economy suffered a setback and reckless abandonment in the 1970s as petroleum/oil was discovered. Oil and gas became the mainstay of the Nigerian economy causing attention to shift away from agriculture. Oyewo and Badejo (2014) defined sustainable development as the utilization of resources to meet the economic, social and environmental needs of human such that the interest of the present and future generation is served. Sustainable economic development seeks to meet the economic needs of the present generation without compromising the ability of future generations to meet their own economic needs. In agriculture, natural endowments are employed in the practice. Natural resources like water, soil, wind, etc. are common input in agriculture, employed to meet the needs of man. These resources therefore should be harnessed in such a manner that their future use to sustain the economy is not jeopardized. Consequently considering the growth and development which agriculture has brought to the country in the past, there is urgent call for a repositioning to set the sector on a progressive pedestrian towards the attainment of sustainable development of the Nigerian economy. This can be achieved through enhanced agricultural/farming education using the Extension Agents, Workshops and Seminars.

a. Availability of improved seedlings, manures/fertilizers and provision of farming implements.
b. Access to farming loans from Bank of Agriculture at a much reduced interest rates chargeable.
c. Farm produces processing and preservation mechanism to make for all season availability of produce.
d. Formulation of favourable policies and initiatives that will make the sector attractive and favourable.
e. Creation of markets for farm produces both locally and internationally to boost productivity and its contribution to national development.
f. Financial inclusion in the Agricultural Sector (Michael, 2016).
g. Adoption of best farming practices that will not impact negatively on the land; thereby ensuring sustainability in yield and national development contribution both in the now, and in the future.

It is worthy to note that alleviation of Hunger and Poverty among the Citizenry which is topmost among MDGs, can be easily achieved through enhanced, encouraged farming/agricultural engagement by larger population of the Nigerian Economy and as such, serves as an effective tool for the attainment of sustainable development of the Nigerian Economy.

Entrepreneurial Development in SMES and Sustainable Development In Nigeria

Small and Medium Enterprises (SMEs) play a significant role in the economic development and poverty reduction of many nations; Nigeria inclusive. In 2016, Nigerian economy dipped into regression for the first time in more than two decades, attributed to a series of shocks, including the continued decline in oil prices, foreign exchange shortages, sharp reduction in oil production, power shortages, and insecurity in the north and Niger-Delta regions (African Economic Outlook, 2017).

As Nigerian economy continues to face serious macro-economic challenges, the Central Bank of Nigeria (CBN) pursue a contracting monetary policy stance to enhance economic recovery. In response to the falling economy, the Nigerian government embarked on promoting entrepreneurship and diversification of its economy through the non-oil sector (Igwe et al., 2018).

In the past few years, Nigerian governments have initiated entrepreneurial funds to stimulate the creation of new businesses among her teaming youths and women population. Examples of such scheme include the “You Win Enterprise Initiative” of 2011 – 2014, and the social intervention programme of the current administration for which about half a trillion was allocated in the 2016 budget. Currently, the n-power programme of the federal government is on- going.

As posited by Scholars and researchers in Babandi (2017), small businesses contribute to the economic growth of Nigeria (Ademola and Michael, 2012). Small businesses make up 97% of the Nigerian economy and contribute 70% of the country’s job opportunities (Shehu et al., 2013). They contend that small and medium enterprises employed 82.02% of the total workforce in Nigeria (Adebisi and Gbegi, 2013; SMEDAN, 2013). To a sector of such record of contribution to national development, any effort/attention to its growth and sustenance, will positively impact growth.

SME and entrepreneurship are often used interchangeably, but differ from each other in that entrepreneurship is a process that leads to the creation of SMEs and business endeavours,

whereas SMEs are simply business ventures arising from entrepreneurial pursuits of individuals and is managed by individuals or owner-managers (Esuh, 2012; in Lawal et al., 2016).

Sustainable entrepreneurship is a new concept that links sustainable development with business activities (Schaltegger and Wagner, 2008). Crals and Vereeck (2004) defined sustainable entrepreneurship as the continuing commitment by businesses to behave ethically and contribute to economic development while improving the quality of life of the workforce, their families, the local and global community as well as future generations. Entrepreneurial development in SMEs is perceived as being capable of making tremendous impact on the Nigerian economy and the quality of lives of her citizens. Observably, there is increasing record of failure of small businesses in Nigeria with its effect on unemployment rate. Adisa, Abdulraheem and Mordi (2014) asserted that the failure of small business in Nigeria have made the segment the last resort of employment of citizens as people now engage in small businesses only if there is no other employment opportunity available to them.

Youth empowerment and Sustainable development in Nigeria

Hornby (2001) sees youth as the state of being young, that is, the period between childhood and adult age. In the opinion of Adewoye (2005), a youth is a person between the age of 15 and 24 but the Nigerian National Youth Development Policy classified all persons of ages 18-35 years who are Nigerians as youths. Youths constitute the most essential part of the world population. They are the most powerful, active, diligent, creative, contributive, innovative and energetic people Ogbondah (2017). They can prove more productive and constructive in any field of life but the irony is that a large portion of them around the world are unemployed and they cannot find any suitable job (Olaleye, 2012). Young people represent one-fifth of the world's population and half of the total unemployed global workforce (Adebowale, 2012).

Therefore, to break the bond of poverty among youths in Nigeria, our youths must be empowered to imbibe the culture of self-discipline and self-discovery. This is because as researchers, we have come to realize that the challenges confronting our youths today is lack of discipline and failure to discover their spheres of influence. What do we mean by sphere of influence? This is simply discovering your talents and what you are passionate about. It is very obvious that a lot of programs, diverse schemes, trainings etc have been organized and put in place to nurture our youths but to no avail.

Green Growth Economy and Sustainable Development in Nigeria

By origin, green growth is traced to Asia and Pacific regions at a conference held in Seol in the year 2005 when it was decided that there is a need to move from the then present economic growth to a sustainable green growth path with its overall aim of reducing poverty level and environmental sustainability. As at the commencement in 2005, it was a regional based policy, but later received a global attention most especially among the developing nations with assistance from several international agencies like the World Bank, UNESCAP and OECD in 2012 (Omiliola, 2014).

To Fay (2012), green growth is the only vital strategy that can set developing countries on the path of sustainable development through poverty alleviation, and increased public awareness on environmental issues. Although there exists no universal definition of green growth economy, but World Bank refers to green growth as an inclusive growth that is efficient in its use of natural resources as it minimizes pollution and environmental impacts; also resilient in that it accounts for natural hazard and the role of environmental management and natural capital in preventing physical disaster (World Bank, 2012). OECD (2011b) refers to green growth as a strategy of ensuring economic growth and development without a resultant impact on the ecosystem but a sustainable effect on the social welfare. The need to get the source of livelihood

and still maintain a quality environment directly explains the relevance of the seventh goal target of the Millennium Development Goal which is to ensure environmental sustainability (Todaro and Smith, 2015). The continued utilization of unsustainable methods of production will have an unending damage to soil, water supply and forest with a slow rate of replenishment compared to the rate of harvest. As nations tends to industrialization with the adoption of high technological machines and equipment; there is increased accumulation of Co2 in the atmosphere, which is a great threat to the environment as it is tending to a level that inhibits the environment's maintenance of acceptable global temperature below 2oC over the pre-industrial level. In order to avoid the threat posed by the accumulation of Co2 emission, (which include increasing temperature; Ozone layer depletion, high probabilities of coral bleaching, etc.) and still ensure inclusive economic growth in different countries of the world, there is a need for a paradigm shift towards renewable source of generating energy.

Africa is richly endowed with renewable energy resources which remain underutilized because only about 7% of her enormous hydro potentials excluding the small, mini and micro hydro opportunities are being harnessed. Kenya has only exploited about 60MW from the geothermal energy which stands at 9000MW (Karekezi et al., (2003), in Ibitoye et al., 2017). Nigeria has an average solar radiation level of about 5.5 whm – 2 days – 1 and a prevailing efficiency of commercial electric generators. If the solar modules are utilized in 1% of Nigeria's land area of 923,773km, 1850GWh by 103Gwh Solar electricity will be generated per year, while this will give 100 times the grid electricity consumption level in Nigeria (Sambo, 2009).

The environment has been subjected to serious environmental challenges ranging from environmental degradation, oil spillage, bad weather, shortage of food, water and energy; carbon emission and its attendant heath related cases which occurs as a result of over dependence on mono natural resource product and its exploitation being witnessed across the resource-based areas of the Southern part of the country. As posited by some scholars, the countries quantitative economic progress has remained in daunting stage despite the endowed national resources leaving 30% of her population in severe poverty and 62% below poverty line, having only 48% of her citizens access to electricity; 64% to water source and the resource areas (Niger Delta) with high Benzo (a)Pyrene concentration in the water, only 28% have access to improved sanitation; Co2 emission of about 0.5 per capital metric tons, unemployment moving from 6.6% in 2014 to 10.4% in 2015 and annual deforestation on the average of 3% yearly (World Bank, 2015).

Effective Leadership and Sustainable Development in Nigeria

Mckeown (2002) held that the central tenet of sustainable development unveils three diverse components via environment, social and economy that are interrelated and not separated. This implies that for the actualization of sustainable development, a more balanced relationship among the environment, society and economy in pursuit of the perceived development and improved quality of life must be established. This means, making the environment conducive and safe for its inhabitants; catering for the needs of the society via effective and efficient provision of goods and services aimed satisfying human wants, thereby making the economy a worthwhile for healthy living and mutual co-existence. The attainment of this, to a great extent rests on the leadership and leadership style in adoption.

Governance and acts of leadership in the country has been characterized by poor and ineffective leadership with its resultant effect on the nation's growth and development. The leadership situation in Nigeria is quite disheartening and demands urgent attention from both the leaders, stake-holders and the led. There can never be sustainability in an atmosphere of rancor, ethnic differences, political instability etc. Sustainable development hinges on effective leadership. It takes effective leadership to translate ideas into actions that are results-oriented. It is believed

that democratic and transformational leadership styles are most appropriate for any nation that desires economic development.

Ebrahim, (2018) opined that leadership is one of the key determinants associated with the success and failure of any organization or society. To him, leadership style is the manner in which people are directed and motivated by the leader to achieve set goals. Harris et al., (2007) postulated that leadership style can be defined as the kind of relationship that is used by an individual so as to make people work together for a common goal or objective. From this, it becomes obvious that the unity of the country; the effective and efficient utilization of her resources, the sustainability of her environment by environmental friendly practices, the attainment of its objectives of development; and the sustainability of the nation's development hinges on the country leadership. Effective leadership will result to sustainable development of the country because without effective leadership, sustainable development initiatives cannot come to limelight.

Theoretical Framework

Theory of Sustainable Development

Sustainability as a policy concept has its origin in the Brundtland Report of 1987. This theory was propounded by the former Prime Minister of Norway, Gro Harlem Brundtland. The theory was concerned with the tension between the aspirations of mankind towards a better life on the one hand, and the limitations imposed by nature on the other hand. (Kuhlman and Farrington, 2010). In her consideration of environmental factors to national development, she posited that sustainable development entails meeting the needs of the present without compromising the ability of future generation to respond to their needs (Global Learning Programme, 2018). The import of this statement is that sustainable development in Nigeria ensures that future generations are at liberty to a better standard of living, prevent the crises in resources management and utilization; show the need for national quality and cohesion; and create the awareness of environmental, economic, and social needs of the people (Abbas, 2011).

Methodology

The study adopted a conceptual approach in an attempt to x-ray the various strategies for achieving sustainable development in Nigeria. The justification for the adoption of this approach is because the study is exploratory in nature anchored on discovery of ideas and insights. Materials were generated via internet, textbooks and other documents relevant to this study.

Empirical Review

Ogbo, et al. (2017) focused on the strategies for achieving sustainable economy in Nigeria taking into consideration the acceptable stakeholders. This work looks at the explosion of the Nigerian population from the year 2005 till date, the modern state of the Nigerian economy and the failed strategies adopted in the past, with a critical look at the acceptable stakeholders, sustainable economy, and the strategic priorities to be considered in the Nigerian context. Theories of modernization (showing the five take off stages), sustainable development, and human development (with the five key capitals) were used to analyze the problem of achieving a sustainable economy in Nigeria. The triple-bottom-line strategy was seen to be a possible solution to the impending problem of unstable economy in Nigeria, intending to social responsibility, environmental protection, and economic priority.

Ndubuisi-Okolo and Anekwe (2018) studied strategies for Achieving Sustainable Development in Nigeria: The Nexus. The study adopted a conceptual approach in an attempt to x-ray the various strategies for achieving sustainable development in Nigeria. The strategies enumerated

include but not limited to the following factors: Poverty alleviation, youth empowerment, entrepreneurship education and effective leadership. Materials for the study were gathered via internet, textbooks, and other documents relevant to the study. The findings based on the literature reviewed indicate that sustainable development is achievable only when social, economic, political and environmental sustainability elements in Nigeria are stable, viable and equitable. The study also recommended that the federal, state and local government should ensure that funds allotted to them are properly disbursed to the concerned groups.

Akintoye and Opeyemi (2014), studied the prospects for achieving Sustainable Development through the Millennium Development Goals in Nigeria. The study was carried out with a view to enhance the understanding about the analytical content of sustainable development as well as sensitizing the Nigerian economy to key into the current wave of sustaining the global economy. A review of the plan implementation of the World Summit on Sustainable Development was carried out by the study vis-à-vis the Nigerian economy. In the light of the findings of the study, considering some of the environmental as well as socio- economic challenges permeating the Nigerian economy, the study concluded that the Nigerian government should concentrate on key areas that can help boost and sustain its development objectives.

Ogbo, Eneh-Nnajiofor, Agbaeze, Chukwu and Isigola (2017) studied the strategies for achieving sustainable economy in Nigeria taking into consideration the acceptable stakeholders. The work looks at the explosion of the Nigerian population from the year 2005 to date; the modern state of the Nigerian economy and the failed strategies tried in the past, with a look at the acceptable stakeholders, sustainable economy, and the strategic priorities to be considered in the Nigerian context. Theories of modernization (showing the five take off stages), sustainable development and human development (with the five key capitals) were used to analyze the problem of achieving a sustainable economy in Nigeria. The triple-bottom-line strategy was seen to be a possible solution to the impending problem of unstable economy in Nigeria, intending to social responsibility, environmental protection, and economic priority.

Conclusion

From the findings of the study, we conclude that sustainable development of the Nigerian economy relies heavily on the economy's readiness to give adequate attention to those developmental strategies that have direct impact on it, as x-rayed by this study. Thus, to achieve sustainable development in Nigeria, its social, economic, political and environmental developmental and sustainable elements must be stable, viable, equitable and adequate in pursuit of Nigeria economic development.

Recommendations

i. The study recommended the adoption of best and environmental sustainable practices, in our bid to enhance productivity, for better living, as we pursue NV: 2050.
ii. The federal, state and local government must also ensure that funds allotted to them are properly disbursed to the concerned group. This Commitment will ensure adequate provision of social services that are beneficial to the poor masses; fostering growth, and the provision of an enabling environment to boast businesses in different dimensions.
iii. Our leaders are encouraged to pay adequate attention to human development as well as the plights of the masses under her jurisdiction.
iv. Infant industries should be given special subventions in order to boast productivity. This ensures growth, motivation and self-reliance on the side of the entrepreneurs.
v. Restructuring focusing on Poverty alleviation, youth empowerment, entrepreneurship development, self-reliance and effective leadership should form the key basis for achieving sustainable development in this unstable and turbulent era.

vi. Policy formulation and implementation with great emphasis on poverty alleviation, youth empowerment through entrepreneurial education/development; making the agricultural industry/ practice very attractive, and inclusive governance for effective leadership, should form key basis for achieving sustainable development in our unstable economy.

Reference

Abbas, R. (2011). Sustainability Theories. Retrieved from Center for SDIs and Land Administration. Available at: http://www.csdila.unimelb.edu.au/sis/Sustainability_Theories.html. Accessed on 4th December, 2021 at 12:02pm

Adebisi, J.F., and Gbegi, D.O. (2013). Effects of Multiple Taxation on the performance of small and medium scale business enterprises (A study of West Africa Ceremics Ajeokuta, Kogi State). *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4(6): 324-334.

Adebowale, T. A. (2012). Is Youth unemployment a solvable problem? *African Journal of historical science in education*, 8(1), 44-53.

Ademola, I.S., and Michael, A.A. (2012); Small-Scale Businesses as a remedy to unemployment problem in Nigeria. *International Journal of Scientific and Engineering Research*, 3(11): 1-6.

Akintoye, V. A., and Opeyemi, O. A. (2014). Prospects for Achieving Sustainable Development through the Millennium Development Gwalf in Nigeria. *European Journal of Sustainable Development*, 3(1): 33-46.

Anyadike, U. K. (2012). Entrepreneurship Development and Employment Generation in Nigeria: Problems and Prospects. *Uni. Journal. Of Edu. & General Studies*.1 (4): 88-122

Anyanwu J.C. (2007). *Nigerian Public Finance*. Onitsha: Joanee Educational Publishers Ltd.

Ayande, I. F., and Ogunsekan, O. (2012). Farmers Perception of Repayment of Loans Obtained from Bank of Agriculture, Ogun State, Nigeria. *Journal of Agricultural Science* 3:21-27.

Babandi, I.G. (2017). Strategies for Sustaining Small Business Enterprises in Nigeria. *IOSR Journal of Business and Management.* Vol. 19, Issue 10, Ver. 1 pp. 08-25.

Bakare-Aremu, T. A., and Osobase, A. O. (2015). Effects of Fiscal and Monetary Policies on Industrial Sector Performance – Evidence from Nigeria. *Journal of Economic and Sustainable Development*, Vol. 6, No. 17, 2015.

Barnes, A. (2010). Poverty Eradication, Millennium Development Goals and Sustainable Development in Nigeria, *Journal of sustainable development*, 3(4), 138-144.

Bruton, G. D., and Ketchen, D. J. (2013). "Entrepreneurship as a solution to poverty," *Journal of Business Venturing*. 28, 683–689

Cho, B. (1998). Study of the effective entrepreneurship education method and its process". Business Education Research. 2(1):27–47.

Crals, E., and Vereeck, L. (2004). Sustainable Entrepreneurship in SMEs. Theory and Practice. *Research Gate Journals*. Retrieved from https://www.researchgate.net accessed on 4th December, 2021 at 3:45pm

Creswell, J. W. (2014). Research Design: Qualitative, Quantitative and mixed methods approaches. Thousand Oaks CA. Sage Publications Inc.

Ebrahim, H, A. (2018). Impact of Leadership Styles on Organizational Performance. IBIMA Publishing; *Journal of Human Resources Management Research* Vol. 2018 (2018), Article ID 687849, 10 pages.

Erhum, M.O. (2015). A Sustainable Approach to Economic Development in Nigeria. A Legal Perspective. *Journal of Economic and Sustainable Development* 6(14); 1-6.

Esuh, O. L. (2012). "Is Small and Medium: Enterprise (SME) an entrepreneur?" *International Journal of Academic Research in Business and Social Science*, 2(10).

Ghosi, A. N. (2007). The Dynamics Productivity and Unemployment Nexus: Implications for Employment Generation in Nigeria. Employment Generation in Nigeria. Ibadan: The Nigerian Economic Society.

Global Learning Programme, (2018). GLP – Global Learning Programme on Sustainable Environment, Global Dimension Publication. Retrieved from www.glp.e.org. Accessed on 7th December, 2021 at 12:30pm

Harris, A., Kenneth, L., Christopher, D., Pam, S., and David, H. (2007). Distributed Leadership and Organizational Change: Reviewing the Evidence. *Journal of Educational Change;* 8(4): Pp. 337-347.

Hornby, S. A. (2007). Oxford advanced learners dictionary, international students edition, Oxford: Oxford University Press.

Kuhlman, T., and Famington, J. (2010). What is Sustainability? *Elsevier Journal of Sustainability*. 3436-3448.

Kwasi, D. (2014),"Effective leadership and sustainable development in Africa: is there "really" a link?" *Journal of Global Responsibility*, 5 (2), 203 – 218.

Lawal, F. A., Worlu, R.E., and Ayoada, O.E. (2016). Critical Success Factor for Sustainable Entrepreneurship in SMEs: Nigerian Perspective. Mediterranean *Journal of Social Sciences:* MCSER Publishing Rome-Italy. Vol. 7, No. 351.

Lele, S.M. (1991). "Sustainable Development: A Critical Review on World Development (1991): Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development at the United Nations' Conference. www.un.org/.../wssd-Plan/md.pdf. accessed on 4th December, 2021 at 3:58pm

Livinus, O. (2017). Entrepreneurship Education and Sustainable Youth Empowerment in Nigeria. International *Journal of Education and Evaluation* 3(2), 43-53.

Malia, S. K., and Clarkson, J. P. (2009), "Exploiting change impact analysis to support sustainability", 7th Annual conference on systems engineering research 2009, Loughborough University, Leicestershire.

Mckeown, R. (2002), "Progress has been made in education for sustainable development?" Applied Environmental Education and Communication, 1 (1), 21-30.

Michael, O. B. (2016). Achieving Sustainable Economic Development in Nigeria through Financial Inclusion in the Agriculture Sector. *Journal of Global Economics* Vol. 4(2): 185.

Mohammad, D. H., Abul, B. B., Rosni, B. (2014). Entrepreneurship Development and Poverty Alleviation: An Empirical Review. *Journal of Asian Scientific Research*, 4(10): 558-573.

Ndubuisi-Okolo, P., Anekwe, I. E., and Attah, E. (2016) Waste Management and Sustainable Development in Nigeria: A Study of Anambra State Waste Management Agency, European Journal of Management,8(17),132-142.

Ochola, S. A. (2007), Leadership and Economic Crisis in Africa, Kenya Literature Bureau, Nairobi.

Odumeru, J. A., and Ifeanyi, G. O. (2013), "Transformational vs. transactional leadership theories: evidence in literature", International Review of Management and Business Research,1(2), 355-361.

Ogbo, A. I., Eneh-Nnajiofor C.J., Agbaeze, E.K., Chukwu, B.I., and Isijiola, D. O. (2017). Strategies for Achieving Sustainable Economy in Nigeria taking into consideration the acceptable stakeholders. African Journal Business Management Vol. II (19): pp. 582-589, 14 October 2017.

Okoye, U.C., and Onyeukwu E.O. (2007). Sustaining Poverty Reduction efforts through Inter-agency Collaboration in Nigeria in Kenneth Omeje (Ed), State, Society Relations in Nigerian Democratic Consolidation, Conflicts and Reforms, London: Adonis and Abbay: 2007.

Olaleye, Y. L. (2012). Capacity building and its effect on reduction of youth unemployment in Nigeria. African Journal of historical science in education, 8(91), 16-30.

Onoh, O. (2007). Dimensions of Nigeria's Monetary and Fiscal Policies: Domestic and External, Aba. Astra Meridian Publishers.

Osuala, A.E. (2015). Econometrics: Theory and Problems; Second Edition, Aba, Poni Prints Services.

Oyeshola, P. (2008) Sustainable Development: Issues and Challenges for Nigeria. Ibadan: Daily Graphics Nigeria Limited.

Sam, I. O. (2014). Achieving Sustainable Poverty Reduction and Rural Development in Nigeria through Local Economic Development Strategies." American Journal of Rural Development 2(1): 13-19.

Schaltegger, S., and Wagner, T. (2008). Types of Sustainable Entrepreneurship and conditions for Sustainability Innovations from the Administration of a Technical Challenge to the Management of an Entrepreneurial Opportunity. In R. Winstenhagan J. Hamschmidt, S. Shama & M. Starik (Ede). Sustainable Innovation and Entrepreneurship (pp. 27-48), Gbs Edward-Elgar.

SMEDAN, (2013). SMEDAN and National Bureau of Statistics Collaborative Survey; Selective Finding; 2013, Abuja SMEDAN.

Uzoma, A., and Onele, A. (2013). Achieving youth empowerment through repositioning entrepreneurial education in Nigerian universities: problems and prospects. European Scientific Journal 9(28), 114-131.

Yomi, K. (2018). The World Poverty Clock Report. Quartz African Publication; A. Dim Outlook, December, 5, 2021 www.world.poverty.10/index.html.

Yvon, C., Jib, E., and Rick, R. (2011). The Sustainable Economy. Harvard Business Review. Pp. 1-12.

EMPIRICAL ANALYSIS OF GOVERNANCE INDICATORS ON ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA

OYETADE Oluwatoyese
SHITTU Waliu
SOTANDE Oluwakemi
Department of Economics, KolaDaisi University

ABSTRACT

The study examines the impacts of some governance indicators on economic growth in an Africa country (Nigeria). The data obtained are from the World Development and Governance Indicators (WDI & WGI) for the period of 1996 to 2016. While employing the autoregressive distributed lag (ARDL) approach in estimating the relationship, our findings reveal that the coefficient of the governance indicators produce mixed results, even though the index of governance produces a negative influence on economic growth. Furthermore, we observe the direction of causality between the indicators and economic growth, and the evidence of bi-directional causality between governance and growth is obtained. Thus, significant policy implications, based on the findings, suggested include that the government of this Africa country should put more efforts in improving the general governance structure towards stability. This is to improve investors' confidence in the countries' economy.

Keyword: Governance, Economic growth, Autoregressive Distributed Lag, Africa, Nigeria

IMPACT OF BRANDING ON CONSUMER BUYING BEHAVIOR: EVIDENCE INSURANCE COMPANIES OF SINDH, PAKISTAN

Ikramuddin Junejo
Abraz Khan
Safiullah Akber
Abdul Sattar Khanani
Department of Management Sciences, SZABIST Hyderabad Campus, Pakistan

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the impact of branding strategies and consumer buying behavior in insurance companies of Sindh, Pakistan. Primary data collected through an adopted questionnaire from previous studies. A total of 200 people were chosen, using cross-sectional method. This study used random sampling and five point Likert scale. The data was analyzed with in SPSS version 25 via multiple regression analysis. Findings revealed all proposed hypothesis were accepted including Brand Image, Brand loyalty and reference is found to have positive and significant impact on consumer buying behavior in insurance companies of Sindh, Pakistan. However, reference group found to have higher positive and significant impact on consumer buying behavior due to higher beta value than other independent variables. The policy makers and top management authorities should apply the reference group in their marketing strategies in order to have better market share in the future.

Keywords: Consumer Buying Behavior; Brand image; Brand loyalty; Advertisement; Reference Group.

MONETARY POLICY UNDER NEW-KEYNESIAN PHILLIPS CURVE, WITH AN APPLICATION TO INFLATION TARGETING

Denis VINTU
PhD candidate, Moldova Academy of Economic Studies (MAES), Republic of Moldova

ABSTRACT

The Phillips curve has been a central topic in macroeconomis since the 1950s and its successes and failures have been a major element in the evolution over time of the discipline. We will now discuss how a popular modern version of the Phillips curve, known as the "New Keynesian" Phillips curve, that is consistent with rational expectations. In addition it should be consider that the model is partily a time-manner since of Rational Expectations equation is a not a constraint rather to be an inflation targeting, submodel as in the traiectory of the author's research goal. At the end, it could be relevant to describe the model framework in a New Keynesian approach.

The idea that there should be some sort of positive relationship between inflation and output has been around almost as long as economics itself, but the modern incarnation of this relationship is usually traced to a late 1950s study by the LSE's A.W. Phillips, which documented a statistical relationship between wage inflation and unemployment in the UK. This "Phillips Curve" relationship was then also found to work well for price inflation and for other economies, and it became a key part of the standard Keynesian textbook model of the 1960s. As Keynesian economists saw it, the Phillips curve provided a menu of tradeoffs for policy-makers: They could use demand management policies to increase output and decrease unemployment, but this could only be done at the expense of higher inflation.

Keywords: IS-LM model; dynamic general equilibrium (DGE); Monetary Policy, Policy Design and Consistency; discrete regression; prices; econometric methods

JEL classification: C13; E44; E41; E21

THE ROLE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES (ICT) IN THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Veronica GARBUZ
PhD in economic sciences, associate professor
State University „Alecu Russo" from Balti, Republic of Moldova, Faculty of Real, Economic and Environmental Sciences, Department of economic sciences

ABSTRACT

The Information and Communication Technologies (ICT) sector is vital for the economic development and competitiveness of the Republic of Moldova in the context of digitalization processes.

The given article aims to present the situation in the field of ICT in the Republic of Moldova, to identify the main factors of influence, as well as to develop a set of recommendations for the development of this field.

Worldwide, the potential and capabilities of modern ICT systems continue to grow exponentially thanks to advances in electronics, microsystems, networks, robotics, data processing, innovative applications etc. These trends provide major opportunities for private sector development, especially for SMEs, and can contribute to increasing competitiveness, creating highly productive jobs and supporting smart economic growth.

In the Information Technology Sector in all countries, including the Republic of Moldova, there is a need to implement a policy in the field of research, development and innovation. The rationale for implementing this policy lies in the need to increase the efficiency and reduce the costs of production processes, while strengthening the competitiveness of the national economy. At the same time, through research and development, the economy will evolve and new jobs will be created, and through the innovation of technology, social problems such as poverty, environmental degradation, etc. can be combated and/or alleviated.

The article includes a detailed SWOT analysis that presents the main strengths, weaknesses, opportunities and risks associated with the Information Technology Sector in the Republic of Moldova. The main strengths relate to: providing incentives specific to the ICT industry, launching virtual IT parks with multiple facilities, easy collaboration between the public, private and development partners. The main weaknesses relate to the trend of emigration of IT specialists, the limited digital innovation capabilities of local IT companies, insufficient funding for research and few ICT research projects.

Keywords: *Information and Communication Technologies, economic development, innovations, research, digitalization.*

I. INTRODUCTION

The ICT sector has a huge potential to contribute to Moldova's economy. Moldova has a unique location with access to both Eastern and Western markets and a well-qualified and multilingual workforce. The contribution of the ICT sector represents 6.6% of GDP, with a growing trend. Since 2006, Moldova has registered a 20-fold increase in exports of ICT products and services. Job growth in the ICT sector has reached 15% per year – the sector

currently employs more than 13,000 specialists in software technology and engineering.

In terms of business initiation in IT, Moldova ranks 14th in the world, with a score of 95.55 (out of a maximum of 100), for starting a business, in Chisinau it takes only four days. The survival rate of IT companies in Moldova in the first two years is 54.4%, with an increase of 18 percentage points compared to the average of all companies in the national economy.

The ICT sector has been identified by the Government of the Republic of Moldova as a priority for economic development. Moldova rose by 63 positions on the World Bank's „Ease of Doing Business" Index in 2009, ranking 47.3 above the regional average for Europe and Central Asia in 2018. The country has also made significant investments and progress in e-governance, improving the overall business climate, with initiatives such as e-declaration, biometric passport, electronic border crossing systems, digital maps, mobile digital signature and other online services. Development organizations (USAID, UNDP, World Bank, etc.) are actively involved in improving the competitiveness of the ICT sector in the country.

Moldova has a dynamic and competitive telecommunications market, characterized by high speed of Internet access, high level of accessibility of mobile services and technological development. ICT infrastructure in Moldova is at a satisfactory level and is ranked 52 out of 129 globally, characterized by intensive use of ICT software and services. Moldova ranks 48th among 140 countries in terms of ICT adoption and 6th among the countries with the cheapest Internet in the world, thus demonstrating the existence of business development opportunities throughout the country (Global Innovation Index, 2019).

As for the communications segment, it is represented by two international operators and one national mobile operator, one dominant operator and several alternative fixed telephone operators, which provide modern communications services for mobile cellular networks, optical communications systems and digital subscriber lines (DSL).

The ICT industry competitiveness strategy to 2023 approved in 2018 presents a path for the exponential growth of the industry. A specialized law on IT parks already exists in Moldova since 2018, offering a number of incentives, such as visa-free travel for ICT specialists and a one-time tax of 7%. The law allowed the development of the first virtual IT Park in Moldova, which in June 2019 housed about 450 residents, 57% of them software development companies. USAID in partnership with the local private IT company Starnet is developing the first state-of-the-art ICT Park in Moldova. Dubbed The „Digital City" in the center of Chisinau, this invest 15 million investment is a revolutionary one - offering a work environment similar to the one in Silicon Valley that will encourage creativity and competitiveness.7

A consortium of organizations (including USAID, the Association of private companies in the field of ICT of the Republic of Moldova, Microsoft and IBM) in collaboration with the Technical University of Moldova, launched Tekwill (center of Excellence in IT), focused on incubating and accelerating startups in the field of digital technologies.

During the period 2015-2020, several state-of-the-art innovative centers were developed to increase technological capacity with the support of international donors and in partnership with global corporations such as IBM, Microsoft and others - with a total investment of over 10 million dollars (ATIC, 2018). Hosted at the largest universities in Moldova, these innovative centers represent the largest collaborative investment in the development of tomorrow's workforce (WEF Global Competitiveness Report, 2018). STEM education is actively promoted starting at the school level, where programming, robotics and 3D printing are used to create collaborative learning environments in the classroom. The Moldovan National Robotics team won the bronze medal at the First Global Challenge 2018 World

Olympiad in Mexico, demonstrating talent in the field of global competitive technology.

Following international trends, the Blockchain Association of Moldova (BAM) was established, which represents The Voice of Blockchain technology in Moldova since 2017. BAM is a strong supporter of blockchain technology in Moldova, working with government at all levels and other stakeholders, to support employment growth and career opportunities in the field of Blockchain technology and crypto-economy, to promote and support community development initiatives, increase consumer safety and industry competitiveness.

With regard to national ICT research capacities, important R&D activities are carried out in areas such as semiconductor materials and circuits, quantum and photonics, spintronics, materials science, nanotechnology, as well as electrical and electronic equipment, concentrated in several research institutions with traditions in the field. In 2019, the Association of Electronic Industry companies of Moldova (ACEM) was established and have the aims to develop, promote and increase the competitiveness of the electronic industry, including microelectronics, nanotechnology, integrated systems, software, research and development in the Republic of Moldova through viable partnerships.

Moldova is active in the field of nanotechnology, with numerous events taking place in Moldova, as well as impressive international collaborations with world leaders in the field. NanoTechWeb.org, a UK-based specialist website, named four discoveries in the field of nanotechnology in Moldova as some of the best in the world. It is expected that these achievements will enhance Moldova's image in the European Research Area and will lead to attracting investments in national high-tech sectors.

II. SWOT ANALYSIS OF THE ICT DOMAIN

In order to carry out a detailed characterization of the situation of the ICT sector in the Republic of Moldova, we performed a SWOT analysis by which we characterized the strengths, weaknesses, opportunities and risks.

The **main strengths** of the ICT sector relate to:

- -ease of doing business;
- ICT industry - one of the priority areas for the economic development of the country;
- specific incentives for the ICT industry: the legislation of the Republic of Moldova establishes the necessary prerequisites for promoting the development of the industry, virtual IT park with multiple facilities;
- -focusing on e-Government and implementing multiple IT solutions in the public sector;
- highly qualified, multilingual ICT sector employees with experience including internationally acclaimed projects;
- easy cooperation between the public, private and development partners;
- coverage of more than 90% of the territory with broadband networks;
- existence of scientific publications in identified sub-domains, including co-authorship with international partners.

The **weaknesses** of the sector are described by:

- the capacities and number of IT specialists do not fully correspond to the needs of the ICT industry;
- limited investments in training and development of IT specialists;

- emigration of skilled labor in the field;
- fragmented local IT industry;
- limited digital innovation capabilities of local IT companies;
- lack of access to venture and business angel financing;
- lack of granular data on scientific and innovation activities and results, sufficiently detailed, recent and up-to-date;
- insufficient funding for research and few ICT research projects;
- low entrepreneurial activity.

Institutions operating in the IT market should be attentive to the following **opportunities**:

- establishing partnerships with multinational ICT companies;
- attracting foreign and domestic investments for the development of it start-ups;
- continuous development of technologies and innovations and their absorption capacity;
- development of e-commerce and e-procurement;
- attracting qualified human resources;
- development of new regional infrastructures with added value;
- opportunities offered by the EU Framework Programme for Research-Innovation Horizon2020 and Horizon Europe;
- Moldova is a testing range of the latest mobile technologies.

Of course, the IT sector is not without threats. The **main risks** are:

- international competitive pressure;
- slow adaptation of the education system to the demand of the IT labour market;
- insufficient number of students in ICT specialties;
- low attractiveness of the field of research and innovation, which is reflected in the lack of motivation of researchers;
- reduced investment in high-tech solutions by local SMEs;
- limited / inadequate training of human resources;
- prolonged economic crisis;
- geopolitical instability;
- delays in public administration reform.

II. ICT SECTOR SUBDOMAINS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Following complex analyses on the economic situation in the Republic of Moldova, three sub-domains of the ICT sector were identified:

a) micro / nanomaterials and electronic engineering;

b) interoperability, open data and e-infrastructures;

c) mobile applications, software engineering, cloud computing.

The situation in the field of *micro/nanomaterials and electronics engineering* is characterized by the fact that the company is aware of the need of the development of the ICT sector; there

are groups of enhanced research in the field of nanotechnologies, electronics and electronic engineering at the research institutions in Moldova, the results of the resonance at the international level. On the other hand, there are also economic agents who want to implement new technologies. In order to keep up with the new requirements, educational institutions approve study programs in the given field. However, research-innovation is underfunded, as a result the technical - material base and research-innovation infrastructure suffer; the massive exodus of qualified human potential, identified by foreign partners as a result of the implementation of projects, continues.

The field of *interoperability, open data and e-infrastructures* is characterized by fragmentation, unique IT solutions and a lack of a common vision, despite some achievements in the e - Government segment. The human capital in the field is relatively small and subject to the process of exodus. At the moment there is no mapping of research E-infrastructures, which prevents their use by the business environment.

In the field of *mobile applications, software engineering, cloud computing*, IT parks provide important facilities for the development of companies in the field. There is a high level of cost/quality competitiveness on the international market. There are encouraging initiatives regarding the use of M-Cloud, other cloud solutions. Another favorable aspect is multilingualism – the human resource possesses communication skills in different languages: Romanian, Russian, English, French, German and other European languages. Other aspects, less pleasant, are: the supply of specialists does not cover the demand on the market; the quality of IT specialists does not meet the needs of the market.

The main development factors identified for the three subdomains are presented in Table 1.

Table 1. Main development factors by subdomains

Micro/nanomaterials and electronics engineering	Interoperability, open data and e-infrastructure	Mobile applications, software engineering, cloud computing
- Scientific and engineering specialization of the country. - Coverage of about 94% of the territory with broadband networks. - The possibility of attracting qualified human resources. - Development of the automotive industry based on the fields of electronics and ICT. - Engineering and application culture developed over the past forty years. - Existence of educational institutions/ study programs in the field. - The existence of consolidated research groups in the field of nanomaterials, nanotechnologies and	- High - performance communications infrastructure. - Increasing transparency. - Changing culture and attitude to data. - Potential and traditions of vocational training in ICT. - Open government data initiatives - Federalization of access to electronic services in the field. - Adaptation and application of international data exchange standards. - Insufficient resources for collaborative projects. - The exodus of human capital.	- Developed telecommunications infrastructure (high-speed Internet). - High level of development of mobile telephony. - Moldova is a testing ground for the latest mobile technologies. - Attracting foreign investment for development projects in the field. - Lack of state-funded projects for research institutions, SMEs. - Lack of venture capital (investment). - Insufficient investment in mobile applications. - Low level of

Electronic Engineering in research institutions in Moldova, with resonance results at international level. - The Republic of Moldova owns unicat photovoltaic technologies for Southeast Europe, based on gallium arsenide (GaAs)for aerospace. - Development and launch of the first Moldovan satellite. - The exodus of qualified personnel with scientific, engineering skills. - Stagnation of the local electronics industry. - Weak link between national research groups and the business environment.	- Security of information and electronic systems. - Insufficiently developed legal framework. - Lack of standardization of data exchange and interoperability. - Political and economic instability of the country.	competitiveness of domestic companies. - Talents from the University, specialized in specific fields: mobile applications, gaming, etc. - Inadequate adaptation of the university curriculum to the needs of the ICT sector. - Insufficient level of competence of the teaching staff in educational institutions. - Emigration of ICT specialists.

III. CHALLENGES OF ICT SUBDOMAINS

The challenges of the ICT sector are divided by subdomains:

a) ***Micro / nanomaterials and electronic engineering***:

- Intensifying competition in New ICT-based technologies regionally and globally.

- Increasing the negative influence of the development of mobile technologies (5G) on health.

b) ***Interoperability, open data and e-infrastructures:***

- security of information and electronic systems;

- the exodus of human capital;

- political and economic instability of the country;

- high costs for solutions on obtaining, managing and using data;

- risk on control over internet communications.

c) Mobile applications, software engineering, cloud computing:

- competition of companies from neighboring countries (Romania, Ukraine);

- insufficiency of specialists with creative abilities;

- ensuring information security at the level of current requirements (specialists, capabilities, legislation, management).

- slow adaptation of the educational system to the demand of the IT labor market.

- the inefficient relationship between the educational, research and production sectors.

IV. ICT DEVELOPMENT VISION

By 2029 the field of ICT, it will be characterized by the existence of a regulatory framework developed and harmonized with european and international standards, to ensure a favourable investment climate for the development of businesses in progress, and should be conducive to the public-private partnership launched in order to seize the opportunities that lie in it-to transform all areas of your life, including health, agriculture, energy, education, and new materials and technologies for public administration.

The ***development objectives*** of the ICT field are as follows:

- Adoption and implementation of a national programme on smart investments in ICT and promotion of the domestic ICT industry in European and international markets.
- Achieving a high level of digital skills of the population at all age groups.
- Implementation of an economic model for financing research and production infrastructure, according to experience and good practices in the field.
- High-performance STEM education system.
- Creating a favourable ICT environment to help stop the exodus of specialists.
- Developed industry for the production of ICT devices and equipment developed based on the results of research in the fields of photonics and nanotechnology.
- Realization of high-performance ICT solutions in the concepts of Smart House, Smart City, Robotics, Artificial Intelligence.
- Creation of specialized ICT clusters.
- From business based on outsourcing to business based on products and services with high added value.
- Fair access of companies to projects / acquisitions in the field.
- Increased share of funding for innovation and technology transfer projects in the field of ICT.
- Implementation of ICT standards as a facilitating factor for the development of the field.
- National e-research infrastructure interconnected at european and international level, to ensure a common, coherent and interoperable information space in the field of RDI and to promote the interaction between research-innovation and the business environment.
- The existence of a qualified and continuously trained workforce,
- ICT research and innovation centres with European and international recognition.

The ***main actions*** to achieve these objectives are as follows (Table 2):

Table 2. Main actions to achieve the goals

Micro / nanomaterials and electronic engineering	Interoperability, open data and e-infrastructures	Mobile applications, software engineering, cloud computing
- Creating a favorable environment for stopping the exodus of specialists and even their return; - Modification of the economic	- A sufficiently assured level of resources for collaborative projects between the business and research environment. - A legal framework in the	- National programme on smart investments in ICT and promotion of the domestic ICT industry in European and international markets.

model for financing research and production infrastructure; - Development of materials and components with new operating principles based on the results of research in the fields of spintronics, photonics, plasmonics, nanotechnology, etc. - Support the creation of clusters specialized in this sub-field, encouraging cooperation between the research environment and the private sector. - Large-scale marketing of devices created on the basis of nano-materials for Health Protection and related and military fields. - Implementation of devices developed in the concepts of Smart House, Smart City, Robotics, Artificial Intelligence.	field well developed and harmonized with European and international norms. - Implementation of international standards, including open standards in the field of data exchange and interoperability. - Openness for development and innovation among public institutions. - Effective communication between business, research, education and public administration.	- Reformed ICT education system, which meets the needs of the field, based on peerperforming STEM education and continuing vocational training in the field. - From business based on outsourcing to business based on products and services with high added value. - Fair access of companies to projects / acquisitions in the field. - A high share of the financing of innovation and technology transfer projects in ICT.

To achieve these goals, it is necessary to strengthen the forces of several ***actors*** such as:

- Academia (Technical University of Moldova, State Univrsity of Moldova, Academy of Economic Studies, Institute of Mathematics and Computes Science, Institute of Electronic Engineering and Nanotechnologies, National Center for Materials Study and Testing, Information Society Development Institute, ICT Excellence Center Tekwill)

- Private sector (Endava, DAAC System, MoldovaITPark, Starnet IT Park, Orange, Moldcell, Moldtelecom, Deeplace, Pentalog, Alfasoft, Ritlabs, QSystem, ELIRI, Association of ICT Companies etc.).

- Civil Society (Rectors' Council, Labor Market Observatory, professional associations, Hubs, RENAM, Educational Resources for Moldova, Asociation of Librarians of the Republic of Moldova).

- Public Authorities (Ministry of Education, Culture and Research, Ministry of Economy and Infrastructure, National Agency for R&D, National Agency for Quality Assurance in Researchand Education).

- International development partners (USAID, UNDP, EBRD etc.)

V. CONCLUSION

In-depth analyses of the ICT sector in Moldova have demonstrated the existence of achievements of researchers and business that could become niches of intelligent specialization and could be the basis of collaborative projects between Quadriple Helix actors, aimed at mitigating the challenges to the Moldovan society and increasing the competitiveness of the national economy.

In order to identify the most relevant niche ideas for smart specialization, it is necessary to organize several rounds of entrepreneurial discovery. In this context, the motivation for the participation of the relevant actors is of major importance and requires the identification of appropriate mechanisms.

REFERENCES

ATIC Annual Report 2017-2018.
http://ict.md/files/documents/ATIC_Annual_Report_2017_2018.pdf

Moldovan IT Players Priming for Worldwide Presence
http://ict.md/files/documents/IDC_Report_Moldova_2019.pdf

Global Innovation Index 2019 https://www.globalinnovationindex.org/hom

Entrepreneurial discovery workshop report, Field: information and Communication Technology, Ministry of Education, Culture and research of the Republic of Moldova, Chisinau, 2020.

Research development-innovation in the information and Communication Technology (ICT) sector, Chisinau, 2019.

2020 TROPICAL CYCLONES IN THE PHILIPPINES: A REVIEW

GEMMA DELA CRUZ SANTOS, Ph. D.
College of Education, Nueva Ecija University of Science and Technology

ABSTRACT
The official website of the Philippine Atmospheric Geophysical and Astronomical Services Administration (PAGASA) said more tropical cyclones (TCs) enter the Philippine Area of Responsibility (PAR) than anywhere else in the world. With the average of 20 TCs per year, about eight (8) or nine (9) of them are crossing the Philippines. The peak of the typhoon season is July through October, when nearly 70% of all typhoons develop. Based on the report of the Asian Disaster Reduction Center (ADRC), five of the typhoons that visit the country are destructive and being situated in the "Pacific Ring of Fire" makes the country vulnerable to frequent earthquakes and volcanic eruptions. Its geographical location and physical environment also contribute to its high susceptibility to tsunami, sea-level rise, storm surges, landslides, flood/flash flood/flooding, and drought. For the past years, some typhoons that visited the country brought serious damages and kill many Filipinos by floods and landslides. The researcher comes up with the idea of assessing the aftermath of 2020 typhoons that visited the country. The data used by the researcher were collected from different sources, namely NDRRMC (National Disaster Risk Reduction and Management Council), PAGASA, social media and other websites. The result of the study reveals that the most destructive typhoon in 2020 that caused huge damage on the infrastructure and agriculture is Ulysses followed by Rolly, Quinta, Ambo, Vicky, Pepito, Ofel, and Marce. Most of the affected areas are those nearer to water bodies, surrounded by mountains with few trees to absorb a huge amount of water and situated in the low-lying areas.
Keywords: ADRC, NDRRMC, PAGASA, TC, and Pacific ring of fire

COPMARAISON BETWEEN THE ELLIPTICAL CURVE OF BITCOIN AND THE CURVE SECP256R1

Samir Kourtite
PHD, Mohammed Premier University Faculty of Science, Oujda, Morocco

ABSTRACT

The Bitcoin cryptocurrency system uses elliptic curve cryptography for its keys and signatures, but the specific secp256k1 curve used is rather unusual. The ECDSA keys used to generate Bitcoin addresses and sign transactions are derived from some specific parameters.

For secure a systeme Bitcoin, Satoshi use the Koblitz curve secp256k1 combined with the digital signature ECDSA and the hash function SHA-256.

Is the security of the bitcoin system optimal and efficiency can be improved with other digital signature algorithms?

Keywords: Bitcoin-Secp256k1-Secp256r1- Twisted Edwards curves -Signature

TÜRKİYE'DEKİ YATIRIM FONLARININ KAOTİK DAVRANIŞININ İNCELENMESİ

Dr. Öğretim Üysei H. Nazan Caglar
İstanbul Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Orcid id: 0000-0003-2152-8747

ÖZET

Kaos Teorisi, doğrusal olmayan dinamik sistemlerin davranışlarını tanımlar ve ekonomi alanında pek çok verinin modellenmesinde kullanılır. Kaos teori, sistemin doğrusal olmayan ve deterministik bir süreç olduğu varsayımlarına dayanır. Doğrusal modeller, ekonometrik sistemleri karmaşıklıklarını ortaya çıkarmakta yetersiz kalmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Yatırım Fonlarının getirilerinin zamana bağlı doğrusal olmayan dinamik bir sistem tarafından üretilip üretilmediğini araştırmak ve sistemin uzun vadede geleceğe yönelik tahmin yeteneğini araştırmaktır. Birçok ekonomik veri serisinin kaotik davranış gösterdiği bilinmektedir. Bu çalışmada, doğrusal modellerle açıklanamayan ekonomik sistemlerin karmaşıklıklarını tanımlamak için, zaman serilerine dayalı olarak, doğrusal olmayan dinamik bir sistemin yatırım fonlarındaki etkileri incelenmektedir. Diğer bir ifadeyle amaç, yatırım fonlarının günlük endeks getirilerinin kaotik bir davranış gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. Çalışma sonunda, gömme (embedding) boyutunun çok yüksek olduğu ve sistemin kaotik davranış gösterdiği belirlenmiştir. Yatırım fonları için uzun vadeli tahminlerin öngörülemeyeceği gösterilmiştir.

Çalışma da, Temel teorik yapılar verildikten sonra, yatırım fonu verilerinin herhangi bir kaotik davranış gösterip göstermediği araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kaos teorisi, faz uzayı, zaman serisi, gömme (embedding) boyutu, doğrusal olmayan kaotik sistem, yatırım fonu

ABSTRACT

By and large, chaos theory describes the behavior of nonlinear dynamic systems and has been used in solving a wide range of problems in economics . Chaos is based on the assumptions that the underlying system is a nonlinear and deterministic process. However, there are some conclusions which prove that linear models failed in capturing the complexities of the economic system. The purpose of this article is to investigate whether the time series of Investment Funds Index returns are generated by a nonlinear dynamic system. If this has been proved, this means that the system's ability for the future prediction is limited in the long run. It is well known that many economic data series show chaotic behavior.

This article studies the effects of a nonlinear dynamic system in investment funds, based on time series in order to capture the complexities of the economic systems which linear models fail to do. In other words, the aim is to show whether investment funds daily index returns show chaotic behavior or not. Results indicated embedding dimension is very high and the mutual fund system has chaotic phenomena. Presently, the problem on chaotic phenomena and predictable time scale is very complex. Due to this reason, long-term forecasting is unpredictable for investment funds data. It is a major dilemma in the field of chaotic research.

Results indicate that the embedding dimension is very high and the mutual fund system has chaotic phenomena.

Here, the complex dynamical behavior of the investment funds is discussed. Aim is to find out if monthly index data show any chaotic behavior or not.

Keywords: Chaos theory, phase space, time series, embedding dimension, nonlinear chaotic system, mutual funds

GIDA AMBALAJLARI VE TÜKETİCİLERİN SATIN ALMA DAVRANIŞLARI ÜZERİNE BİR LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Dr. Tuğba DELİCE AKCA
Erciyes Üniversitesi İİBF Üretim Yönetimi ve Pazarlama
Orcid id: 0000-0002-3626-0424

ÖZET

Günümüz modern pazarlama dünyasında aynı rafta satışa sunulan yüzlerce ürün arasından tüketicinin dikkatini çekerek ürünün raftaki görünürlüğünü artıran, çevreye duyarlı bir bakış açısıyla kullanıldıktan sonra geri dönüşümü gerçekleştirilebilen ambalaj, pazarlama iletişiminde son derece önemli hale gelmiştir. Ambalaj, raftaki sessiz satış elemanı olma özelliği ile rakip işletmelerin ürünlerinden farklılaşarak satın alma kararını da kolaylaştırmaktadır. Tükettiği ölçüde özgür olduğuna inanan bireylerin var olduğu tüketim kültürünün kaybolması ile birlikte yeşil tüketiciler ortaya çıkmıştır. Böylece işletmeler çevre merkezci etik anlayışı ile hareket ederek ambalajın çevre üzerinde yaratacağı olumsuz etkileri de dikkate almak zorunda kalmışlardır. Ürünü her türlü riskten korumanın yanında ambalaj dizaynıyla rakip ürünlerden farklılık yaratacak bir ambalaj, uzun vadede işletmeye sürdürülebilir bir rekabet avantajı sağlarken satışları ve kârı da artıracaktır. Bununla birlikte etkin bir şekilde tasarlanamayan ambalajın işletmeye mali yük getireceği göz önünde bulundurulmalıdır. Pazarlama yöneticileri ve tasarımcılar ambalaj dizaynında tüketicinin ihtiyaç ve beklentilerini en üst düzeyde karşılayacak şekilde hareket ederken kurumsal sosyal sorumluluk davranışıyla ambalajın getireceği çevresel yükü de göz ardı etmemeleri gerekmektedir. Gıda kalite ve güvenliğini sağlayacak şekilde tasarlanan gıda ambalajları, ürünün raf ömrünü artırırken gıda kayıp ve atıklarını azaltmakta ve böylece çevresel faydalar da sağlamaktadır. Bu bakış açısıyla; araştırmanın amacı, gıda ambalajları ile tüketicilerin satın alma davranışları arasındaki ilişki ve bu ilişki üzerinde önemli olduğu düşünülen ambalajın markası, rengi, şekli, boyutu ve materyali gibi ambalaj unsurlarının rolü olup olmadığını belirlemeye çalışmaktır. Araştırmanın amacına uygun şekilde satın alma davranışı ile ambalaj ilişkisi, gıda ambalajının önemi ve gıda ambalaj materyalleri ile ilgili ulusal ve uluslararası sistematik bir literatür taraması yapılmıştır. Yapılan literatür taramasında ambalajın ürünü koruyabilme özelliği nedeniyle tüketicilerin gıda ürünlerinde ambalajlı ürünleri daha çok tercih ettikleri sonucuna varılmıştır. Araştırmada söz konusu bu tüketicilerin satın alımları ile sürdürülebilir tüketime katkı sağladıklarını düşündükleri için yeşil ambalajlı ürünlere daha fazla fiyat ödemeye istekli oldukları belirtilmektedir. İşletmelerin gereksiz ambalajlamayı azaltmasının yanı sıra kaliteli ve çevreye duyarlı ambalaj materyallerini kullanmaları da oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Ambalaj, Gıda Ambalajı, Tüketici Davranışı, Satın Alma Davranışı

A LITERATURE RESEARCH ON FOOD PACKAGING AND CONSUMERS' PURCHASE BEHAVIORS

ABSTRACT

In today's modern marketing world, packaging which attracts the attention of the consumer among hundreds of products offered for sale on the same shelf, increases the visibility of the product on the shelf and can be recycled after being used with an ecofriendly perspective has become extremely important in marketing communication. Packaging, with its feature of being a silent salesperson on the shelf, also facilitates the purchasing decision by differentiating it from the products of rival companies. With the disappearance of the consumption culture, in which individuals who believe that they are free to the extent that they consume, green consumers have emerged. Thus, businesses have had to act with an ecocentric ethical understanding and take into account the negative effects of packaging on the environment. In addition to protecting the product from all kinds of risks, a package that will make a difference from competing products with its packaging design will provide a sustainable competitive advantage to the business in the long run, while increasing sales and profits. However, it should be taken into account that the packaging that cannot be designed effectively will bring a financial burden to the business. While marketing managers and designers act in a way to meet the needs and expectations of the consumer at the highest level in packaging design, they should not ignore the environmental burden of packaging with their corporate social responsibility behavior. Food packages designed to ensure food quality and safety increase the shelf life of the product, while reducing food loss and waste, thus providing environmental benefits. With this viewpoint; the aim of the research is to try to determine the relationship between food packaging and the purchasing behavior of consumers and whether packaging elements such as the brand, color, shape, size and material of the packaging, which are thought to be important, play a role in this relationship. In accordance with the purpose of the research, a national and international systematic literature review was conducted on the relationship between purchasing behavior and packaging, the importance of food packaging and food packaging materials. In the literature review, it was concluded that consumers prefer packaged products in food products due to the packaging's ability to protect the product. In the research, it is stated that these consumers are willing to pay more for green packaged products because they think that they contribute to sustainable consumption with their purchases. In addition to reducing unnecessary packaging, it is also very important for businesses to use quality and environmentally friendly packaging materials.

Keywords: Packaging, Food Packaging, Consumer Behavior, Purchasing Behavior.

1. GİRİŞ

Günümüz rekabet dünyasında ambalajın rolü, tüketicilerin değişen yaşam tarzı ve artan self-servis anlayışı nedeniyle değişikliğe uğramıştır. Bir satış tutundurma aracı olarak işletmelerin ambalaja gösterdikleri ilgi de giderek artmıştır. Ambalaj; tutundurma maliyetlerini azaltan, pazar payını artıran ve dürtüsel satın alımı teşvik eden nihai bir satış önerisi haline gelmiştir. Tüketici satın alma davranışını teşvik etme ve çok geniş yelpazedeki benzer ürünler arasından seçim yapmayı kolaylaştırma gibi roller üstlenen ambalaj, farklılaştırma aracı olarak da kullanılmaktadır (Deliya ve Parmar, 2012:49).

Artan tüketim kültürü, ürün artışına katkı sağlarken üreticileri tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarını karşılamaya istekli hale getirmiştir. İşletmeler markalarıyla ilgili mesajları tüketicilere iletmede pazarlama iletişimine gereksinim duymaktadırlar. Pazarlama iletişimi yoluyla işletmeler tüketicileri doğrudan ve dolaylı olarak ürünleri hakkında bilgilendirmekte hatırlatmakta ve ikna etmektedir. Modern bir perakende mağazasında tüketiciler çeşitli markaların raflarda sergilendiği satış noktasında birçok ürünle karşı karşıya kalmaktadırlar (Cahyorini ve Rusfian, 2011:11). Bu nedenle ambalaj, günümüz pazarlama iletişiminde en değerli araçlardan biridir ve tüketicinin satın alma davranışını olumlu yönde etkilemektedir. Ambalaj tasarımına yenilik getirmek, ürünün tüketici zihnindeki değerini de artırmaktadır (Singh,2016:13).

Globalleşme nedeniyle tüketiciler daha fazla bilgi talep eder hale geldikçe üreticiler tüketicilerin psikolojisini anlamalı ve tüketicilere hizmet ederken pazarın talep ettiği bilgiyi sağlamalıdırlar. Yenilikçi bir ambalaj dizaynı, yeni bir pazar konumu yaratırken ürün algısını da değiştirebilmektedir. Kolaylıkla açılmayan ya da büyütülmeden okunmayan yazılara sahip ambalajlardan hayal kırıklığı yaşayan tüketiciler, diğer markalar yönünde tercihte bulunacaktır. Ambalaj dizaynındaki en önemli mesele, tüketiciyi anlamak ve onu memnun etmektir (Borishade, OlalekeOluseye vd.,2015:48). Bu nedenle gıda ambalajlarının üretiminde ve kullanımında tüketiciler tarafından önemli görülen özelliklerin dikkate alınması önemlidir (Oğuz ve Özaydın, 2020:165).

2. AMBALAJIN FAYDALARI

Pazarlama literatürü insanların ürünleri sadece sağladıkları fonksiyonel faydalar için satın almadıkları aynı zamanda ürünlerin sahip olduğu sembolik anlamları da dikkate aldıklarını gösteren örneklerle doludur (Borishade, OlalekeOluseye vd., 2015:44). Birçok pazarlama uygulayıcısı hâlâ sadece ürün kalitesini önemseyip vurgulamakta, çok azı ambalajın dış görünüşü ile ilgilenmektedir. Nijeryalı üreticiler arasındaki yaygın olan inanç *"iyi ürün kendini satar"* düşüncesidir (Rasheed, Olanipekun, Sydney, 2015:193-194).

Geçmişte üretim maliyetlerine ek yük getiren ambalajlama, üretim sürecinin bir parçası olarak görülürken günümüzde ambalaj, pazar gereksinimlerine uyum sağlamak için ürün geliştirmenin daha ilk aşamasından başlayarak üretim, depolama, nakliye, dağıtım, reklam, satış ve nihai tüketim gibi ürünün tüm aşamalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Yarış ve Sezgin, 2017: 735). Ambalaj tasarımına daha fazla işlevsellik eklendiğinde ürünün raf görünürlüğünü ve etkisini artırarak ve marka imajı algısını geliştirerek tüketicileri etkileyebilmektedir (Aggrey, 2014:34). Ambalaj; ürünün nerede yapıldığı, içinde ne olduğu, kim tarafından üretildiği, ne zaman yapıldığı, ağırlığı ve türünün ne olduğu gibi herhangi bir ürün hakkında bütün bilgileri içerirken ürünün nasıl kullanılacağını da göstermektedir (Hussain, Ali vd., 2015:6). Tablo 1'de bir pazarlama aracı olarak ambalaj ve pazarlamanın fonksiyonları ayrıntılı şekilde verilmiştir.

Tablo 1. Bir Pazarlama Aracı Olarak Ambalajın Teorik Çerçevesi

Ambalajın Fonksiyonları	Pazarlamanın Fonksiyonları
• **Koruma.** Ürünlerin fabrikadan çıktığı gibi tüketicilere ulaşabilmesi için dağıtım boyunca geçirecekleri fiziksel işlemlere dayanıklı olmaları gerekmektedir.	**Fiziksel dağıtım ve depolama** **Ürün kalitesi**
• **Muhafaza etme.** Her ürünü bozulmadan koruyacak bir ambalaj şekli vardır.	**Fiziksel dağıtım ve depolama** **Ürün kalitesi**
• **Dağıtımı kolaylaştırır.** İyi tasarlanmış ambalaj ve etkin ambalaj metotları, ürünün en iyi şartlarda varış noktasına ulaşmasını sağlayan önemli bir unsurdur.	**Fiziksel dağıtım ve depolama** **Tedarik zinciri yönetimi**

• **Tüketici tercihini destekler.** Ambalajlama, marka rekabetini ve marka bilinirliğini mümkün kılmaktadır.	**Satış ve Promosyon** **Pazarlama İletişimi**
• **Satışı sağlar.** Ambalaj *raftaki sessiz bir satış elemanıdır*. Ambalaj, ürün içeriği hakkında bilgi vererek tüketicinin zevkine uygun en iyi şartlardaki ürünü seçmesine yardımcı olmaktadır. Bu durum ambalajın görsel çekiciliği ile birlikte genellikle satın alma kararında belirleyici bir özelliktir.	**Satış ve Promosyon** **Pazarlama İletişimi** **Tasarım**
• **Bilgilendirir ve talimat verir.** Ambalaj, tüketiciye ek mesajlar vermektedir.	**Pazarlama İletişimi**
• **Ambalaj, tüketici kolaylığı sağlar.** Yaşam biçimlerinin değişmesi, kolay kullanım özelliği olan ve zamandan tasarruf sağlayan ambalaj talebini yaratmıştır.	**Standardizasyon/Farklılaştırma ve dağıtım özelleştirme**
• **Fiyatı yansıtır.** Tüketici ürünleri maliyet etkin şekilde ambalajlanmazsa çok daha pahalı olacaktır. Ürünlerin çeşitli ebatlarda ambalajlanması tüketicinin en uygun miktarı satın almasını sağlamaktadır.	**Fiyatlama**
• **Ambalaj, hijyen ve güvenlik sağlar.** Hastanelerde tıbbi bakım ve hijyen standartlarındaki gelişmelerle birlikte önceden kullanılan medikal ürünlerin kullanımı ve bertarafı nedeniyle önemli önlemler alınmaktadır. Aynı durum gıda ürünleri için de geçerlidir.	**Fiziksel dağıtım ve depolama** **Promosyon**
• **Ambalaj, yenilikçidir.** Birçok durumda ambalaj endüstrisi özellikle paketlenmiş gıda ürünleri için ortaya çıkan yeni taleplere cevap vermektedir.	**Ambalajlama/ambalaj geliştirme** **Pazar talebine uygun ambalaj tasarımı**

Kaynak: Nat Kofi Aggrey, (2014), Packaging Design in The Marketing Mix: Perspectives of Advertising Agency Managers, sayfa 24-25'ten uyarlanmıştır.

Ambalaj; ürün kullanımı, içindekiler ve fiyat hakkında tüketicileri bilgilendirmektedir. Ambalajın raftaki rolü; grafik, şekil ve renk yardımı ile tüketicinin dikkatini çekmektir. Bu yüzden ambalaj dizaynı, marka farkındalığı ve marka bilinirliğini artırırken marka değerini güçlendirmektedir. Belirli bir ürünü satın almak için ikna etmede satış elemanına ihtiyaç duyulduğu günler geride kalmıştır (Gupta, 2015:116). Başka bir deyişle; ambalaj, bir pazardaki ürün kalabalığından bir ürünü ayırt etmenin birincil yoludur (Singh, 2016:10). Tablo 1'de görüldüğü gibi ürünün korunmasını, depolanmasını, taşınmasını ve hatta tanıtımını sağlayan ambalaj, ürünü sadece dış etkenlerden korumakla kalmaz ürünün çekiciliğini de artırmaktadır. Ambalaj; gıdaların raf ömrünün uzatılması, uygun koşullarda saklanması, gıdaların tüketiciye ulaşana kadar diğer kirleticilerden korunması ve hijyenin sağlanması açısından da vazgeçilmez bir üründür (Oğuz ve Özaydın, 2020:160).

Ürünlerle ilgili mesajı iletme yolları, ürünlerin tanınırlığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ambalajın ürünlerle ilgili iyi şeyleri duyurmanın en güvenilir, en etkin ve hızlı yollarından biri olduğu artık tüm dünyada kabul görmektedir (Ahmad vd., 2014:183). Ambalaj kalitesi; ambalajlı ürünlerin renk, tat ve besin değerlerini uzun süre muhafaza ederek ürünlerin tazeliğini korumaktadır (Ahmad ve Kanwal, 2020:2). Benzer şekilde *Dilber vd.,'e (2012)* göre ambalajın en önemli işlevi, üreticiden nihai müşteriye kadar olan uzun yolda sağladığı çok işlevli korumadır. Tüm temel gıda maddelerinin yarısının, hatta üçte ikisinin, uygun ve etkili ambalajlarla korunmadığında çürüdüğü belirlenmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan bir araştırmaya göre gelişmekte olan ülkelerin yetersiz ve kusurlu ambalajlama nedeniyle ihracat gelirlerinde %30 civarında kayıp yaşadıkları bildirilmiştir (Yarış ve Sezgin, 2017:736).

3. GIDA AMBALAJI VE ÖNEMİ

Gıda ambalajı, optimum maliyetle nihai tüketiciyi memnun etmek ve taşıma, depolama, dağıtım ve perakendecilik için ürünleri hazırlayan koordineli bir sistem olarak

tanımlanmaktadır. Ticari olarak işlenen ürün, ambalaj olmaksızın etkin ve güvenilir bir şekilde elleçlenemez ve dağıtılamaz. Dünya Ambalaj Örgütü, gıdaların %25'inden fazlasının kötü ambalaj kullanımı nedeniyle atık haline geldiğini tahmin etmiştir. Üstelik günümüzde tüketicilerin kullanışlı ve yüksek kaliteli gıda ürünleri talebi, gıda ambalajının etkisini artırmıştır (Shin ve Selke, 2014:249).

Gıda ambalajının temel rolleri; gıda ürünlerini dış etkilerden ve hasarlardan korumak, gıdayı muhafaza etmek ve tüketicilere içerik ve besin bilgisi sağlamaktır. Gıda, her insan tarafından günde üç kez tüketilen tek ürün sınıfıdır. Gıda ambalajları hacim olarak toplam ambalaj atıklarının neredeyse üçte ikisini oluşturmaktadır (Marsh ve Bugusu, 2007:39). Buradan hareketle sürdürülebilir gıda ambalajının amacı, ekonomik ve çevresel sağlığı iyileştirebilecek fonksiyonel ve/veya yenilikçi malzemeleri ambalajlara entegre etmektir. Geri dönüştürülebilir malzemeler, ambalajın ekolojik ayak izini ve çevresel etkisini en aza indirmek için yaşam döngüsü değerlendirmeleri ile birlikte kullanılmaktadır. Sürdürülebilir gıda ambalajı, çevredeki plastik atık birikimini ele almaya, tüketimi veya sınırlı fosil yakıt rezervlerine bağımlılığı azaltmaya ve gıda israfını en aza indirerek gıda kaynaklarından tasarruf etmeye de hizmet etmektedir (Ncube, Ude vd., 2020: 3-4).

Ambalajlama; bozulma, kırılma, buharlaşma, dökülme, ışık, ısı, soğuk ve diğer birçok durumdan ürünü korumaktadır. Ürünü bütünüyle korumakta başarısız olan bir ambalaj, ürün etkinliğini ya da tercih edilebilirliğini azaltırken raf ömrünü de azaltmakta, aşırı atık ve hasarın oluşmasına sebep olmaktadır (Abdalkrim ve Al-Hrezat, 2013:70). İyi bir ambalaj sistemi, ambalajın içindeki ürünü bu türlü hasarlardan koruyacak ya da bu hasarları azaltacaktır. Örneğin; kahve ve meyve suyunun özündeki aroma veya lezzet en uygun ambalaj kullanılmazsa kolaylıkla oksitlenebilmekte veya buharlaşabilmektedir. Buna rağmen taze gıda ürünleri söz konusu olduğunda ideal korumaya sadece ürün ambalajı ile ulaşmak genellikle zordur. Sıcaklık, gıdalar üzerindeki bozulmada en önemli etken olduğu için tedarik zinciri değişiklikleri (soğutucu, dondurucu vb.) sıcaklığı kontrol etmede çok daha ekonomiktir (Shin ve Selke, 2014:250).

Gıda ürünlerinin birçoğu için ambalajın sağladığı koruma oldukça önemlidir. Örneğin; eğer ambalaj oksijen girişine izin verirse vakumlanmış ambalajdaki et için istenilen raf ömrü elde edilemeyecektir. Diğer bir ifadeyle; ambalajın bütünlüğü ihlal edilirse ürün artık uzun süre korunamayacaktır (Robertson, 2010:2). Ambalajlanmamış gıdalar, raf ömrünü potansiyel olarak azaltan çok çeşitli mikroorganizmalara maruz kalmaktadır. Gıda ambalajında kullanılan Bisfenol gibi bazı maddelerin biyolojik sistemde yüksek tahribata sebep olan ve endokrini tahrip eden bileşenler içerdiği bulunmuştur. İnsanlar ambalajlanmayan bu ürünleri tükettiklerinde var olan zararlı mikroorganizmalar gıda zehirlenmesi, hastalık ve ölüme bile neden olabilmektedir (Opara ve Mditshawa,2013:2627-2628).

Etkin bir ambalajlama, gıda atıklarını azaltırken ürünün üretim ve işlenmesi süresince harcanan enerji miktarını da azaltmaktadır. Örneğin; 1 kg ekmeği üretmek, taşımak, depolamak ve satmak için 15.8 megajul enerjiye ihtiyaç vardır. Bu enerji; kullanılacak yakıt, ısı, soğutma, buğdayı öğütme, pişirme, ekmeği satma, hem ham madde hem de nihai ürünü dağıtma sırasında ortaya çıkmaktadır. 1 kg ekmeğin ambalajlanması için üretilen polietilen torba, 1.4 megajul enerji gerektirmektedir. Bu, ambalajdaki her bir birim enerjinin üründeki 11 birimlik bir enerjiyi koruduğu anlamına gelmektedir. Ambalajın ortadan kaldırılması 1.4 megajul bir enerjiyi korumasına rağmen ekmeğin bozulmasına ve 15.8 megajul enerji kaybına sebep olacaktır (Robertson, 2010:2).

Ürün yaşam döngüsü değerlendirmeleri, ambalajlanmış gıda ürününün çevresel etkisiyle kıyaslandığında ambalajın çevresel etkisinin çok daha az olduğunu işaret etmektedir. Ürün kayıplarının çevresel etkisi ortaya çıktığında ürünün içerdiği ambalajın üretiminden daha

büyük bir çevresel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Örneğin; çavdar ekmeği için yapılan yaşam döngüsü değerlendirmesinde ambalajın karbon ayak izi, genel ürün-ambalaj kombinasyonunun karbon ayak izinin sadece %1-3'ünü oluşturduğu belirtilmektedir. Soya özlü içeceklerin polipropilen ambalajları için ambalajın payının (%10-13) biraz daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ambalaj dizaynındaki zorluk, ürün ile ambalaj arasında iyi bir denge kurmaktır. Ambalajın görevi, tüketiciye iyi şartlarda ürünü ulaştırmak ve ürünü korumaktır. Böylece dağıtımda, satışta ve evde ürün kayıpları önlenecektir (Grönman, Pitkanen vd., 2012:187-188).

4. SATIN ALMA DAVRANIŞI VE AMBALAJ İLİŞKİSİ

Tüketiciler farklı ihtiyaçlara, beklentilere, sübjektif özelliklere ve alışkanlıklara sahiptirler. Pazarlamada ambalajın iletişimsel fonksiyonu düşünüldüğünde ambalajın şekil, renk, büyüklük, işaretler, yazı karakteri yoluyla hedef pazarla ne zaman, nerede, nasıl ve ne şekilde iletişime geçeceğini anlamak oldukça önemlidir (Luca ve Penco,2006:8). Tüketicilerin satın alım için mağazaya girmeden önce hiçbir marka hakkında derinlemesine düşünmeyeceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Son zamanlarda yapılan araştırmalar, satın alma kararlarının %73'ünün satış noktasında gerçekleştiğini tahmin etmektedir (Silayoi ve Speece, 2007:1495). Bu noktadan hareketle; işletmeler yapacakları pazar araştırması sayesinde tüketici satın alma süreçlerinde tüketicileri hangi faktörlerin etkilediğini ve tüketiciler için önemli olabilecek ambalaj unsurlarının rollerini daha iyi anlamaktadırlar (Singh, 2016:10).

4.1. Ambalajın Satın Almaya Etkisi

Satın alma kararı, tüketicide satın alma istekliliği oluşur oluşmaz ortaya çıkan ve bir satın alım yapmadan önce tüketici tarafından alınan kararlar dizisidir. Tüketici daha sonra ürünü nereden, ne zaman, hangi marka, model ya da büyüklükte satın alacağı, bu satın alım için ne kadar harcama yapacağı ve ödeme şeklinin ne olacağına karar vermek zorundadır. Ürünü rakip markalardan farklılaştıran ambalaj, bu kararda belirleyici olurken tüketici satın alma kararını da etkilemektedir (Borishade, OlalekeOluseye vd., 2015:45). Ambalajın tüketicinin ihtiyacına uygun boyutta olup olmadığı bir karar verme faktörü olabilmektedir. Tüketicinin renk ve estetik tercihi de tüketicinin satın alma tercihini etkileyebilmektedir. Bu nedenle satın alma kararını etkileyen birçok faktör vardır. Bunlar; *ürünün fiyatı, markası, ambalaj boyutu, ambalajın rengi ve ambalaj materyalleridir* (Lal, Yambrach ve McProud, 2015:64).

4.1.1. Fiyat

Gelişmekte olan ülkelerdeki tüketiciler, gelişmiş ülkelerdeki tüketicilere göre satın alma kararlarında aile üyelerinden çok daha fazla etkilenmektedirler. Bunun nedeni, daha az gelişen ülkelerdeki tüketicilerin aile üyelerine mali açıdan daha bağımlı olma eğilimi göstermeleridir. Bu ülkelerdeki tüketiciler hafta boyunca daha sık ama daha az miktarlarda yiyecek satın almaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerde süpermarket ve hipermarketlerin sayıca azlığı, bu tüketicilerin çeşitli gıdaları farklı satıcılardan satın almaları gerektiği anlamına gelmektedir. Örneğin; tüketici bir kasaptan et, bir fırından ekmek ve özellikli bir mağazadan meyve ve sebze satın alacaktır. Bu ülkeler için daha az sağlam ve koruyucu ambalaj gerekebilmektedir. Çünkü bir sonraki kullanım için depolamak yerine günlük olarak taze ürünler satın alınıp bir günde tüketilmektedir. Bu satın alımlar için gerekli olan ambalaj malzemesi miktarı ne kadar az ise ürünün fiyatının düşürülmesine de o ölçüde katkı sağlayacaktır (Lal, Yambrach ve McProud, 2015:65).

4.1.2. Marka

Ambalaj sistemi, ürünün markasına bir kimlik ve aşinalık kazandırmaktadır. Tüketiciler markalı üründe olumlu bir deneyim yaşadıkları için belirli markalara sadık olma eğilimindedirler. Eğer markalar ambalaj özelliklerini değiştirirse ya da fiyatını artırırsa

tüketiciler söz konusu markaya sadık kalacakları için bu pek de önemli değildir. Nielsen işletmesi tarafından yürütülen uluslararası bir pazarlama anketinde; Kuzey ve Güney ABD, Avrupa, Orta Doğu ve Asya'daki bireylerin %60'ının aşina oldukları markalardan büyük olasılıkla yeni ürünler satın alacağı sonucuna ulaşılmıştır (Lal, Yambrach ve McProud, 2015:65). *Topoyan ve Bulut'a (2008)* göre ambalaj, marka deneyimi üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Üstelik markanın daha iyi ambalajlanması müşteri memnuniyetini etkilemektedir. Marka mesajlarını iletmede en önemli pazarlama iletişim aracı olarak algılanan ambalajın, satış noktasında tüketicinin dikkatini çekmek için etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir (Cahyorini ve Rusfian, 2011:11).

4.1.3. Ambalaj Boyutu

Gelişmekte olan ülkelerdeki tüketiciler, daha yüksek statü ve sosyal hareketliliği yansıttığı için yabancı markaları tercih etmektedirler. İkonik bir küresel marka olan Coca Cola Hindistan, Endonezya ve Filipinler gibi yükselen pazarlarda dâhil olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde pazara yüksek düzeyde giriş sağlamıştır. Coca Cola daha düşük sosyo-ekonomik gruplardaki tüketicilerle daha fazla pazara giriş sağlayabilmek için Filipinler gibi ülkelerde oldukça başarılı olduğunu kanıtlayan düşük maliyet stratejisiyle hizmet sunmaya başlamıştır. Adına *"sakto"* dediği 200 ml geri dönüştürülebilir cam şişeler kullanan Coca Cola, ürünü çekici bir fiyatta ve miktarda tüketiciye sunmuştur (Lal, Yambrach ve McProud, 2015:65-66). Farklı boyutlarda yapılan ambalajlama, maliyet engellerinin aşılmasına yardımcı olmakta ya da yeni hedef pazarlara ürünün girişini sağlamaktadır (Ahmed, Parmar ve Amin, 2014:154).

Ambalajın farklı rollerinin önemi de dünyada bulunulan yere göre değişiklik gösterecektir. Bir ülkede kabul gören bir ambalaj rengi, grafiği ve imajı bir başka ülkede iyi karşılanmayabilmektedir. Örneğin; düşük gelire sahip olunan Hindistan'da ürünlerin tüketici tarafından satın alınabilmesi için daha küçük boyutlu ambalajların (şampuan satışlarının %40'ı tek kullanımlık boyutlardadır) kullanılmasının gerekli olduğu belirtilmektedir. Daha gelişmiş pazarlarda yeşil meseleler tüketici satın alma kararında daha önemli bir rol oynamaktadır. Tüketicilerin yaklaşık %80'i ürünlerin aşırı derecede ambalajlandığına inanmaktadır. 1990 yılında pazarlamacıların %68'i ambalajlarında çevresel değişiklikler yapmaya başlamıştır. Bu durum; İtalya'da tüketicilerin %84'ü, İspanya'da %82'si, Amerika'daki tüketicilerin ise %67'sinin çevreye duyarlı ambalaja sahip olan ürünlere yöneldiklerini göstermektedir (Agariya, Johari vd., 2012:2-3).

4.1.4. Ambalajın Rengi

Gıda ambalajlarında kullanılan farklı renkler tüketicide farklı duygu ve hisler uyandırmaktadır. Ambalaj uzmanları, ürünün vermek istediği mesaja karar verirken ürünün mesajıyla uyumlu bir ambalaj rengine sahip olması gerektiğini bilmeli ve söz konusu bu uzmanlar tüketici gözüyle ambalaja bakmalıdırlar. Doğru renkler kullanıldığında bir ürünün satışı önemli ölçüde artış gösterecektir. Aksi durumda ise ürün tamamıyla başarısız olmakta ve ambalaj nedeniyle belirli bir ürün için bir kültürde oluşan hoşnutsuzluk, tüketici memnuniyetsizliği de yaratmaktadır (Kaszubowski, 2004:62-65).

Dünya ekonomisinde küreselleşmenin artış göstermesi ile birlikte işletmeler ürünlerini uluslararası alanda pazarlarken birtakım fırsatlar ve zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Ürün tekliflerini en üst düzeye çıkarmak için işletmelerin farklı pazarlarda ürünlerini nasıl ambalajlayacaklarını bilmeleri giderek önem kazanmaktadır (Lal, Yambrach, McProud, 2015:62-63). Hiçbir ülke renkler konusunda benzer düşünceye sahip değildir. Mısır'da yeşil renk ambalajlama için kabul görmemektedir. Yeşil, ülkenin ulusal rengi olduğu için kullanıldıktan sonra bertaraf edilecek renk olarak yeşilin ambalajlarda kullanılması istenilmemektedir. Mavi renk genel olarak gıda ambalajlarında kullanılmaz. Çünkü insanlar

ürünün rengiyle ambalaj renginin birbiriyle ilişkili olmasını istemektedirler (Kaszubowski, 2004:62). Ambalajda sarı-yeşil renk birlikteliği de iştah-depresyon olarak görüldüğü için gıda ürünlerinde kullanılmaktan kaçınılmalıdır (Deliya ve Parmar, 2012:55).

Renkler çeşitli kültürlerde sembolik anlamlar ifade etmektedir. İngiltere'de beyaz ucuzluk ve düşük kaliteyi ifade ederken; Amerika'da daha koyu renkler yüksek kalite, zarafet ve zenginlikle ilişkilendirilmiştir. Kırmızı, Hindistan'da arzu ve isteklerin rengi iken; Almanya, Nijerya ve Çat da şansızlıkla ilgilidir. Kırmızı İngiltere'de maskülen bir renk olarak görülürken; Çin'de gelinliklerin rengidir. Kültürel inançlar ve değerler, fiyat, ambalajın boyutu ve renkler tüketici satın alma kararlarını niçin etkilendiğini açıklayan ve bir ürünün popülerliğini etkileyen faktörlerdir (Lal, Yambrach ve McProud, 2015:66). Düşünülmesi gereken bir başka konu, renklerin anlamlarının zamanla değiştiğidir. Yıllar önce yeşil renk, olumsuz anlamlarla ilişkilendirilirken günümüzde doğanın rengi olarak görülmekte ve tüketiciler yeşil renkli ambalajları daha az kalorili, daha proteinli ve daha az şişmanlatıcı olarak algılamaktadırlar. Zamanla anlamı değişen bir diğer renk ise siyahtır. Ölümle ve depresyonla ilişkilendirilen siyah artık zarafet, zenginlik gibi duygular çağrıştırmaktadır. Siyah renk, gıda ambalajlarında çok popüler olmamasına rağmen diğer renklerle birlikte kullanılarak ambalajın dikkat çekiciliği artırılmaktadır (Kaszubowski, 2004:62). Bu nedenle bir işletmenin ürününün diğer işletmelerin ürünlerinden ayırt edilmesini sağlayan ambalaj rengi, tüketicinin ilgisini ne kadar çekerse tüketici o ürünü o kadar çok beğenecektir (Singh, 2016:12).

4.1.5. Ambalaj Materyalleri

2020 yılında yaklaşık 7,8 milyar olan dünya nüfusunun 2050 yılında 10 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Artan nüfus, kentleşme, beslenmedeki değişkenlik ve iklim değişikliği ve taze ürünlerin hasat sonrası da dâhil olmak üzere birçok sebep gıda güvenliği üzerinde baskı oluşturmaktadır. Taze üründe en büyük kayıp, hasat sonrası aşamada meydana gelirken söz konusu bu kayıplar genel olarak taşıma, depolama ve ambalajlama (%30-50) ile ilişkilidir. Gıda ambalajlarında sentetik plastik malzemelerin kullanılması iklim ve çevre üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Üstelik ambalaj malzemesi; iklim ve okyanus eylemi, okyanusta plastik kirliliği, gıda kaybı, atık ve sürdürülebilir ulaşım gibi sürdürülebilir tüketim ve üretimle ilgili temalara odaklanan on iki numaralı sürdürülebilir kalkınma hedefinde ana bileşen olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle çevre dostu ambalaj malzemeleri kullanımı giderek daha fazla alternatif haline gelmektedir (Chisenga vd.,2020:1-2).

Ambalaj malzemelerinin ve teknolojilerinin doğru seçimi, dağıtım ve depolama sırasında ürün kalitesini ve tazeliğini korumaktadır. Günümüzün gıda paketleri, her bir malzemenin işlevsel veya estetik özelliklerinden yararlanmak için genellikle birkaç malzemeyi birleştirmektedir. Gıda ambalajlarında geleneksel olarak kullanılan malzemeler arasında *cam, plastik, alüminyum, kağıt ve kartonlar* bulunmaktadır (Marsh ve Bugusu, 2007:40).

1. Cam: Isıl işlem görmüş veya basınçla paketlenmiş katı ve toz ürünlerden sıvı ürünlere kadar birçok gıdada yaygın olarak kullanılan bir ambalaj türüdür. *Türk Gıda Kodeksi Maddeler Yönetmeliğine* göre; bira, meşrubat ve gazoz şişeleri, doğal maden suyu ve meyve suları için cam ambalaj kullanılmalıdır. Genellikle şeffaf olan cam, teknolojik ve dekoratif amaçlı geniş bir kullanım alanına sahip kristal olmayan katı bir malzemedir. Metallerin aksine ışık enerjisini emen serbest ve hareketli elektronlara sahip olmayan cam, bu nedenle şeffaf ve yarı saydamdır. Ancak ışığı seçici olarak geçiren renkli camlar da yapılabilmektedir. Ambalaj sanayinde kullanılan cam, soda-kireç camıdır (Yarış ve Sezgin, 2017: 736-737). Tüm ham maddelerin %60'ını oluşturan geri dönüştürülmüş kırık cam kırıntıları da cam üretiminde kullanılmaktadır. Camın gıda ambalajı uygulamaları için çeşitli avantajları vardır. Bunlar; yüksek işlem sıcaklıklarına dayanma yeteneği, gaz ve buharı geçirmediği için ürünlerin tadını

ve lezzetini koruyarak ürünlere uzun süre tazelik sağlaması, şeffaflık özelliğinin tüketicilerin ürünü görmesini kolaylaştırması, yeniden kullanılabilir ve geri dönüştürülebilir olduğu için çevreye fayda sağlamasıdır. Her malzeme gibi camın da bazı dezavantajları vardır. Daha ince cam kullanılabilme çabalarına rağmen ağırlığı nakliye maliyetlerini artırmaktadır. Başka bir endişe ise camın iç basınç ve darbelere karşı kırılmaya duyarlılığıdır (Marsh ve Bugusu, 2007:41).

Britanya, İsveç ve ABD gibi gelişmiş ülkelerden elde edilen raporlar, gıda işletmeleri ve hanehalkının satın alınan ürünlerin yaklaşık üçte birini israf ettiklerini işaret etmektedir. Önlenen gıda atıklarının her bir tonunun 4.2 ton karbondioksit emisyonunu önlemeye katkıda bulunduğu düşünüldüğünde; gıda kayıplarının azaltılması ve atıkların önlenmesi çevresel faydaları ortaya çıkarmaktadır. Uygun ambalaj kullanımı, gıda kayıpları ve atıklarını azaltmaya yardımcı olurken ürüne kalite ve güvenlik de sağlamaktadır. Fakat ambalaj, gıda maliyetinin önemli bir bileşenidir. Ambalaj materyalinin maliyeti, genellikle toplam ürün maliyetinin %17'sini oluşturmaktadır. Kullanılan ambalajın türü, gıda ürünlerinin fiyatını da etkilemektedir. Cam şişelerde ambalajlanan ürünler genellikle plastik şişelerde olanlardan çok daha yüksek maliyetlidir. Ürünler için daha fazla fiyat ödemeye istekli tüketiciler, kullanılan ambalaj materyali ve stili ile yakından ilgilenmektedirler (Opara ve Mditshawa, 2013:2621-2629).

2. Plastik: Küresel nüfus artışı nedeniyle 2050 yılına kadar küresel gıda arzında %50'lik bir artış gerekeceği tahmin edilmektedir. Gıda talebi arttıkça gıda ambalaj malzemelerine olan talep de artmaktadır. Ambalaj endüstrisinde, gıda ambalajları fosil yakıtlardan elde edilen plastiklerin %50'sini oluşturmaktadır. Bu nedenle gıda ambalajı olarak kullanılan plastikler, çevreyi kirleten atıkların büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Sürekli yüksek miktarda ortaya çıkan plastik atıklar nedeniyle artan çevresel kaygılar, ambalajın inceleme altına alınmasını gerekli kılmış ve yenilenebilir alternatifler konusunda kapsamlı araştırmalar yapma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Geleneksel plastiklerle aynı amaca hizmet edebilecek alternatif malzemelerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuş ve böylece biyopolimerler, hâlâ çok düşük pazar alımına sahip olmalarına rağmen gelecek vaat eden yeşil malzemeler olarak ortaya çıkmıştır (Ncube, Ude vd., 2020: 1-2).

Plastik; düşük maliyeti, farklı üretim tekniklerinin bulunması, hafif ve şeffaf olması, düşük gaz ve nem geçirgenliği gibi birçok olumlu özelliğinden dolayı tüm dünyada ve özellikle gıda endüstrisinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Plastik ambalajlarda kullanılan ham maddeleri Polietilen (PE), Polietilen Tereftalat (PET), Polistiren (PS) ve Polivinil Klorür (PVC) olarak sıralamak mümkündür. Çamaşır suyu, deterjan ve şampuan şişeleri, motor yağı şişeleri ve çöp torbaları gibi çok çeşitli alanlarda kullanılan Polietilen, evlere giren en yaygın plastik türüdür. Polietilen Tereftalat genellikle su, meşrubat ve yağ şişelerinin ambalajlanmasında kullanılmaktadır. Yurt içi tüketimde en az kullanılan plastik ambalaj türü olan Polistiren, sadece yoğurt ve margarin kaplarında kullanılmaktadır. Polivinil Klorür ise medikal ve kozmetik ürünlerin ambalajlanmasında, sıvı çamaşır deterjanlarında kullanılmaktadır (Yarış ve Sezgin, 2017: 738).

Pratik, kırılmaz ve görece ucuz olmaları nedeniyle gıda ve içecek saklama amacıyla yaygın şekilde kullanılan plastik gıda ambalajları, üretim sürecinde eklenen kimyasalların etkisi ile çok çeşitli toksik katkı maddeleri içermektedirler. Plastik ambalajların gıda saklamada kullanılması nedeniyle de söz konusu bu toksik maddeler gıda ve içeceklere geçerek sağlık riski yaratabilmektedir (Durusoy ve Karababa, 2011:88). Söz konusu bu güvenlik endişelerine rağmen malzemelerin düşük maliyeti ve cam ve teneke gibi geleneksel malzemelere göre ısı ile kapatılabilirlik, mikrodalgada kullanılabilirlik, optik özellikler, sınırsız boyut ve şekiller gibi fonksiyonel avantajları nedeniyle plastiklerin gıda ambalajlarında kullanımı artmaya devam etmiştir (Marsh ve Bugusu, 2007:42).

3. Alüminyum: Ambalajda en çok kullanılan metallerden ikisi, alüminyum ve çeliktir. Alüminyum; nem, hava, koku, ışık ve mikroorganizmalara karşı mükemmel bir koruma sağlamanın yanı sıra iyi bir esnekliğe, mükemmel şekillendirilebilirliğe ve olağanüstü kabartma potansiyeline sahiptir. Yeni ürünlere dönüştürülmesi kolay olduğundan geri dönüşüm için ideal bir malzemedir. Meşrubat kutuları, evcil hayvan gıdaları, deniz ürünleri için saf alüminyum kullanılmaktadır (Marsh ve Bugusu, 2007:41).

4. Kağıt: Tarihi 17. yüzyıla kadar uzanan kağıt ve mukavvaların gıda ambalajı için kullanımı, 19. yüzyılın sonlarında artış göstermiştir. Kağıt ve mukavvalar; oluklu mukavva kutularda, süt kartonlarında, katlanır kartonlarda, torba ve çuvallarda ve ambalaj kağıtlarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Kağıt mendil, kağıt tabaklar ve bardaklar, kağıt ve mukavva ürünlerinin diğer örnekleridir. Sülfat işleme prosesi ile üretilen kraft kağıtların doğal kahverengi, ağartılmamış, ağır hizmet tipi ve ağartılmış beyaz gibi çeşitli formaları vardır. Çanta ve ambalajlamada yaygın olarak kullanılan doğal kraft, tüm kağıtların en güçlüsüdür. Bununla birlikte kuru meyve ve sebze, şeker ve un gibi gıdaları ambalajlamak için de kağıttan yararlanılmaktadır (Marsh ve Bugusu, 2007:43-44). Şekil 1'de tüketicilerin satın alma davranışı ve ambalajın unsurları ayrıntılı şekilde verilmiştir.

Şekil 1. Tüketicilerin Satın Alma Davranışı ve Ambalajın Unsurları

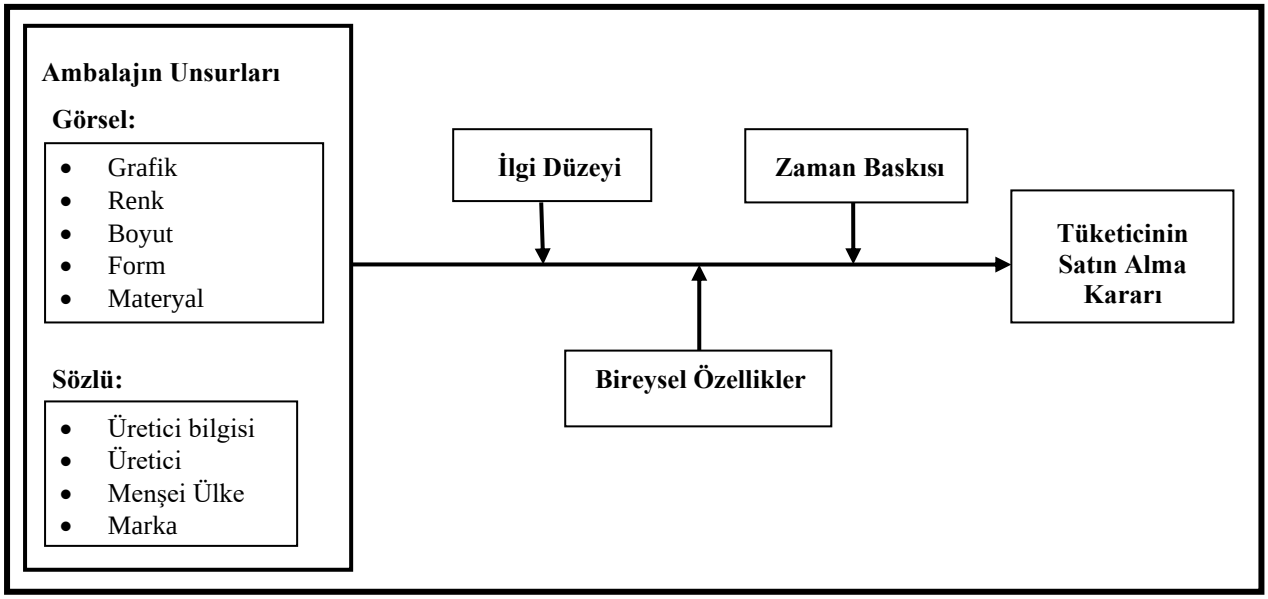

Kaynak: Arun Kumar Agariya, Ankur Johari, Hitesh K Sharma, Udit N.S. Chandraul, Deepali Singh. (2012). The Role of Packaging in Brand Communication, sayfa 4'ten uyarlanmıştır.

Şekil 1'de görüldüğü gibi tüketici satın alma kararları üzerinde ambalajın etkisinin *tüketicinin ilgi düzeyi, zaman baskısı* ya da *tüketicinin bireysel özelliklerine* dayandırılarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Gupta ve Kumar, 2016:61). Ürün tercihi için tüketicinin ilgilenim düzeyinin önemi doğrulanırken gıda ve diğer hızlı tüketim ürünleri düşük ilgilenimli ürünler olarak değerlendirilmektedir. Yüksek ilgilenimli tüketicilerin tersine, düşük ilgilenim düzeyindeki tüketiciler ambalajın görsel unsurlarından çok güçlü şekilde etkilenmektedir. Tam tersine ambalajın sözlü unsurlarının da yüksek ilgilenim düzeyindeki tüketiciyi çok daha fazla etkilediği belirtilmiştir. Tüketiciler zaman baskısı altında iken ürün seçiminde ambalajın görsel unsurları çok daha etkili iken zaman baskısı söz konusu olmadığında ambalajın sözlü unsurlarının daha çok dikkate alındığı da vurgulanmaktadır (Agariya, Johari vd., 2012:4-5).

Üründe kalite algısı oluşturmak ve tüketicinin dikkatini çekmek için stratejik bir araç olarak ambalajın önemi gittikçe artış göstermiştir. Ambalaj reklamın yaptığından çok daha iyi

şekilde tüketiciye ulaşmakta ve ürünü rakiplerinden farklılaştıracak bir marka yaratmaktadır. Ambalaj ürünün sadece satış noktasında dikkat çekmesini sağlamakla kalmaz, her zaman kullanılmasını da sağlayarak satın alma kararını desteklemektedir (Ahmed, Parmar ve Amin, 2014:154-155). Günümüz rekabet pazarında ambalaj dizaynı, bir markanın raftaki konumunu vurgularken promosyonel bir araç haline gelmiştir. Ambalaj dizaynının dikkat çekici ve eşsiz olması gerekmektedir. Çünkü tüketici hangi markayı satın alacağına karar vermeden önce ambalajı dizaynını nihai reklam olarak görmektedir. Diğer taraftan birçok tüketici rafların önünde bekleyerek dikkatli bir şekilde satın alım gerçekleştirmez ve ilgi duyduğu şeyleri hemen satın almaktadır. Herhangi bir planlama yapılmadan satın alınan kolayda ürünler Endonezya'da dürtüsel satın alımın alt kategorisi olarak düşünülürken ürünün raflardaki konumu ya da gösterimi söz konusu bu dürtüsel satın alımı etkilemektedir. Kasiyerin hemen yanında konumlanan ürünlerde çok daha fazla dürtüsel satın alım gerçekleşebilmektedir. Belirli markalı ambalajlanmış ürünlerin satın alma kararının %60-70'inin tüketici mağazaya adım atana kadar yapılmadığı tahmin edilmektedir (Cahyorini ve Rusfian, 2011:12-19). Tablo 1'de gıda ambalajı ve satın alma davranışı ile ilgili literatürdeki bilimsel çalışmalar ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 1. Gıda Ambalajı ve Satın Alma Davranışı İle İlgili Yapılan Bilimsel Çalışmalar

Yazarlar	Çalışmanın Konusu	Bulgular
Gökalp (2007)	Gıda Ürünleri Satın Alma Davranışında Ambalajın Rolü	Çalışmada tüketicilerin ambalajlı ürünleri ambalajsız olanlara tercih ettikleri ancak ambalajın, ürünün fiyatını artırdığı düşüncesine sahip oldukları belirlenmiştir. Kadınların erkeklere göre ambalajlı ürünlere daha fazla önem verdikleri, tüketicilerin gelir düzeyleri arttıkça ambalajlı ürünleri ambalajsız olanlara daha çok tercih ettikleri ortaya çıkmıştır.
Alagöz ve Ekici (2009)	Ambalaja İlişkin Tutum ve Davranışlar: Karaman İli Örneği	Araştırmada gıda ürünlerinde ambalajın hem erkek hem de kadınlar için önemli olduğu vurgulanmıştır. Ambalaj açıldıktan sonra tekrar kapanabilme özelliğinin bulunması ve ambalajın büyüklüğü ile içindeki ürün miktarının doğru orantılı olması gerektiği belirtilirken, kadın tüketicilerin erkeklere göre daha fazla çevreye duyarlı tüketiciler oldukları da ifade edilmiştir.
Örücü ve Tavşancı (2011)	Gıda Ürünlerinde Tüketicinin Satın Alma Eğilimini Etkileyen Faktörler ve Ambalajlama	Çalışmada ambalajın üzerindeki etiket, ambalaj rengi ve kolay taşınabilir olma gibi ambalaja yönelik bütün unsurların ürün satın alırken tüketiciler üzerinde oldukça etkili olduğu vurgulanmıştır.
Shekhar ve Raveendran (2013)	Tüketici Satın Alma Davranışında Ambalajın Rolü	240 katılımcı ile Hindistan'ın Kannur bölgesinde çikolata ambalajlarının gençlerin satın alma kararlarını nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Düşük ilgilenimli ürün kategorisinde yer alan çikolata düşünüldüğünde satın alma kararında ambalajın üzerindeki bilgisel unsurların görsel unsurlara göre çok daha önemli olduğu sonucuna varılmıştır.
Jurič, Vuković ve Šuput (2014)	Sürdürülebilir Ürünler Geliştirirken Satın Alma Karar Sürecinde Renklerin Önemi	Çalışmada ambalaj renginin hem kadınların hem de erkeklerin psikolojik durumları üzerinde pozitif bir etki yarattığı ifade edilse de bir ürünü satın alırken kadınların erkeklere göre ambalaj rengine çok daha fazla dikkat ettikleri belirtilmiştir. Ambalajdaki doğru renk seçiminin satışları artırması da araştırmada elde edilen sonuçlar arasındadır.
Teke (2014)	Gıda Ürünleri Ambalajının Tüketicilerin Satın Alma Davranışları Üzerine Etkisi	Araştırmaya katılan tüketiciler, ambalajlı gıdaların daha sağlıklı olduğunu düşündükleri için genellikle ambalajlı ürünleri tercih ettiklerini vurgulamışlardır. Kalite ve fiyat, tüketicilerin gıda ürünleri satın alırken dikkat ettikleri kriterlerin başında gelmektedir. Tüketicilerin gıda ürünü ambalajlarında mutlaka olması gerektiğini düşündükleri özellikler; üretim ve son kullanma tarihi, içindekiler listesi, kalite belgesi işaret ve yazılardır.

Ahmed, Parmar ve Amin (2014)	Tüketici Satın Alma Davranışında Ürün Ambalajının Etkisi	Ambalajın rengi, materyali, dizaynı ve yenilik bağımsız değişken, tüketicinin satın alma davranışının bağımlı değişken olarak belirlendiği çalışmada ambalajın genellikle ürünün bir parçası olduğu ve birbirinden ayrı düşünülemeyeceği ifade edilmiştir. Ambalaj unsurlarının tüketici satın alma davranışında çok önemli olduğu da belirtilmiştir. Araştırmada düşük ilgilenim düzeyindeki tüketicinin satın alma kararında ambalajın görsel unsurlarının çok daha güçlü bir etkiye sahip olduğu sonucuna da varılmıştır.
Farooq, Habib ve Aslam (2015)	Tüketici Satın Alma Niyetinde Ürün Ambalajının Etkisi	Tüketici satın alma davranışı üzerinde ambalajın ve ambalaj unsurlarının etkisini araştırmayı amaçlayan çalışmada, ambalajın dört unsurunun (dizayn, grafik, renk ve materyal) tüketici satın alma niyetiyle pozitif şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Borishade ve OlalekeOluseye (2015)	Yiyecek ve İçecek İşletmesinde Tüketici Satın Alma Kararları Üzerinde Ambalajın Etkisi	Çalışmada etiketlemenin tüketici farkındalığı yarattığı, ürünün rengi, şekli ve dizaynının tüketicileri ürün satın almaya teşvik ettiği ve tüketicinin satın alma kararında ambalajın önemli bir rol oynadığı ifade edilmiştir.
Gupta ve Kumar (2016)	Tüketici Satın Alma Davranışını Etkilemede Ambalajın Rolü	Ambalajın en önemli unsurunun "koruma" olduğu ifade edilirken katılımcıların %93'ü "ambalajın çekici olması" gerektiğini de belirtmiştir. Katılımcıların %53'ü ambalajın kullanıma ve geri dönüşüme uygun olması halinde daha fazla fiyat ödemeye istekli olduklarını da belirtmişlerdir. Ambalajın marka ve renk tercihi açısından kadın ve erkekler arasında farklılık gösterdiği sonucuna da ulaşılmıştır.
Baydaş ve Yaşar (2018)	Ambalajın Satın Alma Davranışı Üzerindeki Etkisinin BelirlenmesineYönelik Ampirik Bir Çalışma	Araştırmada ambalajın tasarım ve rengine evlilerin bekârlardan çok daha fazla önem verdikleri ve erkeklerin kadınlara göre ambalajı daha fazla önemsedikleri vurgulanmaktadır. Ayrıca ambalajda uyumlu yazı ve şekil kullanımının ve ürünün yapısına uygun seçilen renklerle oluşturulmuş bir ambalajın, satışları olumlu şekilde etkilediği sonucuna da varılmıştır.
Oğuz ve Özaydın (2020)	Konya İli Selçuklu İlçesinde Tüketicilerin Gıda Ürünleri Alımlarına Ambalajın Etkisi	Konya Selçuklu ilçesinde yaşayan 100 hane halkının örneklem olarak belirlendiği araştırmada; *ambalajın kullanımı, görünümü, geri dönüşüm özelliği ve sağlıklı olması* gibi faktörlerin tüketicilerin satın alma kararını etkileyen faktörler olduğu belirlenmiştir. Araştırmada geliri ve eğitim durumu yüksek olan tüketicilerin ambalaja daha fazla dikkat ettikleri de vurgulanmıştır. Gıda ürünleri ambalajları için tüketicilerin satın alma kararını etkileyen en önemli özellik, üretim ve son kullanma bilgilerinin kolaylıkla görülebilir olmasıdır.
Mayış (2021)	Pazarlama İletişimi Aracı Olarak Ambalajın Satın Alma Davranışına Etkisi	Ambalajın satın alma davranışına etkisinin araştırıldığı çalışma, Burdur'da yaşayan 18-45 yaş ve üzeri kişiler arasından tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen 404 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada tüketicilerin satın alma tercihlerinde ambalajın etkisinin cinsiyete göre farklılaştığı ifade edilirken, kadınların ürünlerin çevreci olması ile ilgili ifadelere katılım düzeyinin erkeklerden anlamlı derecede daha yüksek olduğu da vurgulanmıştır. Çikolata satın alırken ambalaj rengi ve şeklinin daha fazla dikkat çektiği ve tüketicilerin satın alma davranışlarını etkilediği sonucuna varılmıştır.

4.2. Yeşil Ambalajlama

Doğal çevremizi koruma ve iklim değişikliğine neden olan faktörleri azaltma ihtiyacı son yıllarda yaygın olarak savunulmaktadır. İklim değişikliğinin mali etkileri göz önüne alındığında giderek artan sayıda işletme "çevreciliğe" yönelmektedir. Yeşil olmanın farklı tanımları olmasına rağmen bu terim genellikle bireylerin, işletmelerin ve hükümetlerin doğal

kaynakların korunması ve kirliliğin önlenmesi yoluyla yaşam kalitesini ve sürekliliğini koruma eylemlerini ifade etmektedir (Viviers, 2009:30-31).

Sürdürülebilir kalkınma; iklim eylemi, çevre, kaynak verimliliği ve ham madde gibi toplumsal zorluklara değinmeyi amaçlayan küresel bir hedeftir. Sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmede büyük önem taşıyan bir strateji olarak yeşil ambalajının teşvik edilmesi, atık ve kirliliğin etkisini azaltmak için oldukça önemlidir. *Eko ambalaj, çevre dostu ambalaj, sürdürülebilir ambalaj* veya *geri dönüştürülebilir ambalaj* olarak da bilinen yeşil ambalaj, ürünlerin insan sağlığı ve çevre için etkili ve güvenli olması gerektiğini her zaman akılda tutarak ambalajlama için ekolojik malzemeler kullanmaktadır (Wandosell vd., 2021:1-2). *Molina-Besch (2016)* yeşil ambalajın, ayrıştırılması zor ambalaj kullanımını en aza indirmek, düşük enerji tüketen ambalaj kullanmak ve çevre dostu ambalaj kullanmak üzere üç ana kimliğinin olduğuna işaret etmiştir.

Literatürde yeşil ambalajın rekabet avantajına katkıda bulunan faktörlerden biri olduğu sıkça ifade edilmiştir. *Maziriri'ye (2020)* göre rekabet stratejilerinden biri olarak düşünülen yeşil ambalaj, işletmelerin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada malzeme, kaynak ve atıkların optimizasyonunun sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Benzer şekilde *Jarin (2014) ve Sambu (2016),* ekolojik veya yeşil ambalajın, diğer rakiplere göre rekabet avantajı elde etmek için alan yaratan ekolojik pazarlama uygulamalarından biri olduğuna dikkat çekmişlerdir. *Mwaura vd., (2016)* yeşil dağıtım yöntemi olarak yeşil ambalajın Kenya'daki gıda üretim işletmelerinin rekabet gücü üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu vurgulamışlardır.

Yeşil ambalaj, son on yılda hem tüketiciler hem de perakendeciler için çekici bir konu haline gelmiştir ve çevresel sürdürülebilirlik konusunda artan tüketici bilinciyle de uyumludur. Bir ambalajdan hem ana ürünü korumaya hizmet etmesi hem de ambalaj atıklarından kaynaklanan çevre sorunlarını azaltmada çevre dostu olması beklenmektedir (Auliandri, Thoyib vd., 2018:376). Tüketicilerin çevresel kaygıları olduğu için genellikle yeniden kullanılmış malzemelerle ambalajlanmış ürünleri seçmektedirler (Rambabu ve Porika, 2020: 67). *Viviers'e (2009)* göre günümüz tüketicileri satın alımlarının insan sağlığı ve çevre üzerindeki etkisinden endişe duydukları için en sıradan ürünlerde bile ürünün nerede, nasıl ve ne şekilde üretildiğini bilmek istemektedirler. Bu nedenle çevreye duyarlı tüketiciler genellikle çevre dostu ürün ve hizmetler için yüksek fiyat ödemeye isteklidirler.

Yeşil ambalaj konusu genellikle işletmelerin çevresel sürdürülebilirliğe olan bağlılığını göstermek ve marka popülerliğini artırmak için kullanılmaktadır. Örneğin; Starbucks'ın yeşil uygulamalarından biri, çevresel sürdürülebilirlik taahhüdünü iletmek için kullandığı çevre dostu kağıt ve plastik ambalajlardır. Wal-Mart ambalaj atıklarını azaltmak için 4R (azalt, yeniden kullan, geri dönüştür ve yeniden düşün) stratejisini kullanırken McDonalds da gıda ambalajı için biyolojik olarak parçalanabilen kağıdın kullanımına ilişkin bir kampanya oluşturarak benzer bir strateji uygulamaktadır. *Küresel Kozmetik Endüstrisi (2017)* tüketicilerin %88'inin çevreye duyarlı olan markalara daha sadık olma eğiliminde olduklarını iddia etmektedir (Auliandri vd., 2018:377). 3M gibi işletmeler iş faaliyetlerinde ekolojik yaklaşımı kullanarak bazı rekabet avantajları elde ederken geri dönüşüm, atık azaltma ve kirliliğin önlenmesi için inisiyatif de almaktadırlar. Proctor & Gamble, Dell, McDonalds, ITC, Wal-Mart, Apple ve HP gibi büyük işletmelerin yeşile odaklandığı şey tam olarak budur. Ambalaj, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden, günümüzün işlevsel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamalıdır (Jarin, 2014:139-141). Bu bakış açısıyla; yenilenebilir veya biyolojik olarak parçalanabilen malzemeler ve bunların kompozitleri, bitki özleri kullanılarak sürdürülebilir yeşil ambalaj geliştirme ve nanomalzemeler, gıda ambalajlarının çevresel etkilerini azaltmaya yardımcı olabilmektedir (Ncube, Ude vd., 2020: 4).

5. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Tüketiciler özellikle gıda ürünleri satın alırken ambalajın rengi, şekli, materyali ve boyutu gibi ambalaj unsurlarına da oldukça dikkat etmektedirler. Gıda ambalajları tüketicilere ürün kalitesi hakkında güven verirken işletmeleri de rakiplerinden farklılaştırarak rekabet avantajı elde etmelerini sağlayacaktır. Bu nedenle pazarlama yöneticileri ve tasarımcıların ambalaj dizaynında tüketicilerin ihtiyaç ve beklentilerini en üst düzeyde karşılayarak satın alma davranışı yaratırken müşterinin işletmeye bağlılığını da artıracaktır. Tükettiği ölçüde özgür olduğuna inanan bireylerin var olduğu tüketim kültürünün kaybolması ve yeşil tüketicilerin ortaya çıkmasıyla birlikte işletmelerin çevre merkezci (ekosentrik) etik anlayışıyla hareket ederek ambalajın çevre üzerinde yaratacağı olumsuz etkileri de göz ardı etmemeleri gerekmektedir. Söz konusu bu tüketiciler satın alımları ile sürdürülebilir tüketime katkı sağladıklarını düşündükleri için yeşil ambalajlı ürünlere daha fazla fiyat ödemeye de isteklidirler. Bu bakış açısıyla; araştırmanın amacı, gıda ambalajları ile tüketicilerin satın alma davranışları arasındaki ilişki ve bu ilişki üzerinde önemli olduğu düşünülen ambalajın markası, rengi, şekli, boyutu ve materyali gibi ambalaj unsurlarının rolü olup olmadığını belirlemeye çalışmaktır.

6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada belirlenen amaç doğrultusunda satın alma davranışı ile ambalaj ilişkisi, gıda ambalajının önemi ve gıda ambalaj materyalleri ile ilgili çevrimçi veri tabanlarındaki yayınlanmış tez, kitap ve makalelere ulaşılarak detaylı şekilde ulusal ve uluslararası sistematik bir literatür taraması yapılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucu, gıda ambalajı ve satın alma davranışı ile ilgili çok sayıda çalışma olduğu belirlenmiş ve konuyla ilgili bu çalışmalar incelenerek araştırma sonunda öneriler de sunulmuştur.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz modern pazarlama dünyasında birbirine oldukça benzeyen yüzlerce ürün arasından tüketicinin dikkatini çekerek ürünü fark etmesini kolaylaştıran, dürtüsel satın alımı teşvik eden, raftaki sessiz satış elemanı olma özelliği ile rakip işletmelerin ürünlerinden farklılaşarak satın alma kararını kolaylaştıran ambalaj, pazarlama iletişiminde önemli hale gelmiştir. Pazarlama karmasında ürün bileşeninin ayrılmaz bir parçası olarak görülen ambalajın özellikle gıda ürününü her türlü hasardan, bozulma ve kirlilik gibi unsurlardan koruması, çekici ambalaj rengi ve şekline sahip olması gerektiği pazarlama yöneticileri ve ambalaj tasarımcıları tarafından dikkate alınmalıdır. Örneğin; *Gupta ve Kumar (2016)* yaptıkları araştırmada özellikle çabuk bozulabilen gıda ürünlerinde ambalajın ürünü koruyabilme özelliğinin önem kazanması nedeniyle tüketicilerin gıda ürünlerinde ambalajlı ürünleri daha çok tercih ettiklerini belirlemişlerdir. Benzer şekilde *Farooq vd., (2015)* dizayn, grafik, renk ve materyal gibi ambalajın unsurlarının tüketici satın alma niyetiyle pozitif şekilde ilişkili olduğunu vurgularken; *Alagöz ve Ekici (2009)* ambalajın büyüklüğü ile içindeki ürün miktarının doğru orantılı olması gerektiğine işaret etmişlerdir. Ambalaj renginin farklı ülkelerde farklı anlamlar ifade ettiği düşünüldüğünde işletmelerin bu konuda da dikkatli olması gerekmektedir. *Jurič vd., (2014), Baydaş ve Yaşar (2018), Örücü ve Tavşancı (2011) ve Kaszubowski (2004)* yaptıkları çalışmada ambalajdaki uyumlu yazı ve şekil kullanımının ve doğru renk seçiminin satışları artırdığını belirlemişlerdir. *Mayış (2021)* çikolata satın alırken ambalaj rengi ve şeklinin daha fazla dikkat çektiği ve tüketicilerin satın alma davranışlarını etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Literatürdeki araştırmalar, gıda ambalajının ve ambalaj unsurlarının tüketicilerin satın alma davranışları üzerinde etkisi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle gıda ambalajının tüketicinin satın alma kararını etkileyen en önemli faktörlerden biri olduğu, işletmelerin bu sayede sürdürülebilir rekabet avantajı elde edeceği ve bu durumun kâra ve satışlara olumlu şekilde yansıyacağı da belirtilmektedir. Bu noktadan

hareketle; gıda ambalajının etkinliğini artırmak için renk, materyal ve boyut gibi tüm ambalaj unsurlarının birlikte düşünülmesi gerekmektedir.

Çevresel kaygılarını ürün ambalajına yansıtan, diğer bir ifadeyle, çevreye duyarlı bir bakış açısıyla kullanıldıktan sonra geri dönüştürülebilen ambalaj materyali kullanan işletmelerin tüketiciler tarafından tercih edildiği de vurgulanmaktadır. Gereksiz ambalaj miktarının azaltılması ile ambalaj atıklarının ve ortaya çıkacak karbon emisyonlarının da azalacağı düşünülmelidir. Üstelik kaliteli ambalaj materyalinin tüketicinin zihninde yüksek kalitenin ürüne de yansıyacağı düşüncesini çağrıştırdığı göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer gıda ambalajları etkin şekilde tasarlanamazsa işletmeye mali yük getireceği de unutulmamalıdır. En çok üretilen ve çevre kirliliğine en çok neden olan ambalaj materyalinin plastik olduğu ve bu nedenle çevreye duyarlı yeşil ambalajların geliştirilmesinin oldukça önemli olduğu sonucuna da varılmıştır.

KAYNAKÇA

Abdalkrim, G.M., ve Al-Hrezat, R.S. (2013). The Role Of Packaging in Consumer's Perception of Product Qality At The Point Of Purchase, European Journal Of Business and Management, 5(4), pp. 69-82.

Ahmad, N. ve Kanwal, S. (2020). Packaging Elements and Their Impact On Consumer Buying Behavior In Pakistan, *Indian Journal Of Economics and Development*, pp.1-11.

Ahmad, N. Nadeem, M., Ahmad, R., Tariq, M.S. (2014). Relationship Of Advertising And Packaging For Creating Brand Personality, *Journal of Business and Management Research, 7, pp.* 182-185.

Ahmed, R.R., Parmar, V. ve Amin, M.A. (2014). Impact of Product Packaging Consumer's Buying Behaviour, European Journal of Scientific Research, 120(2), pp.145-157.

Agariya, A.K., Johari, A., Sharma, H.K., Chandraul, U.N.S. ve Singh, D. (2012). The Role of Packaging in Brand Communication, International Journal of Scientific & Engineering Research, 3(2), pp.1-13.

Aggrey, N.K. (2014). Packaging Design in The Marketing Mix: Perspectives of Advertising Agency Managers, A Dissertation in The Department Of Communication and Media Studies, The Master of Arts Degree, Winneba.

Alagöz, S..B. ve Ekici, N. (2009). Ambalaja İlişkin Tutum ve Davranışlar: Karaman İli Araştırması, KMU İİBF Dergisi, Sayı:17, pp.84-94.

Auliandri, T.A., Thoyib, A., Rohman, F. ve Rofiq, A. (2018). Does Green Packaging Matter As A Business Strategy? Exploring Young Consumers' Consumption In An Emerging Market, *Problems and Perspectives in Management, 16(2), pp.376-384.*

Baydaş, A. ve Yaşar, M.E. (2018). Ambalajın Satın Alma Davranışı Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Ampirik Bir Çalışma, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:8, Sayı:16, ss.49-68.

Borishade, T.T., Olalekeoluseye, O., Favour D. J. ve Onochie, M.P. (2015). Emprical Study of Packaging and ıts Effect on Consumer Purchase Decision in a Food and Beverages Firm, European Journal of Business and Social Sciences, 3(11), pp.44-53.

Cahyorini, A. ve Rusfian, E.Z. (2011). The Effect of Packaging Desing on Impulsive Buying, Journal of Administrative Science & Organization, 18(1), pp.11-21.

Chisenga, S.M., Tolesa, G. N. ve Workneh, T. S. (2020). Biodegradable Food Packaging Materials and Prospects of the Fourth Industrial Revolution for Tomato Fruit and Product Handling, *International Journal of Food Science,* pp. 1-17.

Deliya, M.M. ve Parmar, B.J. (2012). Role of Packaging on Consumer Buying Behavior-Patan District, Global Journal of Management and Business Research, 12(10), pp. 49-67.

Dilber F., Dilber, A. ve Karakaya, M. (2012). Gıdalarda Ambalajın Önemi ve Tüketicilerin Satın Alma Davranışlarına Etkileri (Karaman İli Örneği), *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Sayı: 3, Mart-Nisan*, pp.159-190.

Durusoy, R. ve Karababa, A.O. (2011). Plastik Gıda Ambalajları ve Sağlık. *TAF Preventive Medicine Bulletin, 10(1),* pp.87-96.

Farooq, S., Habib, S. ve Aslam, S. (2015). Influence of Product Packaging on Consumer Purchase Intentions, International Journal of Economics, Commerce and Management, 3(12), pp. 538-547.

Gupta, G., ve Kumar, A. (2016). Role of Packaging in Influencing Consumer's Buying Behaviour, International Journal of Research in Management, Science & Technology, 4(3), pp.53-63.

Gupta, S. (2015). Packaging Communication Strategy: Creating Convincing Packaging, 1(1), DAV Academic Review, A Referred Research Journal, pp.115-121.

Grönman, K., Pitkanen, M. ve Silvenius, F. (2012). Framework for Sustainable Food Packaging Desing, Packaging Technology and Science, 26 (4), pp.187-200.Doi:10.1002/pts.1971.

Gökalp, F. (2007). Gıda Ürünleri Satın Alma Davranışında Ambalajın Rolü, Ege Akademik Bakış, 7(1), pp.79-97.

Hussain, S., Ali, S., İbrahim, M., Noreen, A. ve Ahmad, S.F. (2015). Impact of Product Packaging on Consumer Perception and Purchase Intention, Journal of Marketing and Consumer Research, Vol.10, pp.1-9.

Jarin, A. (2014). Ecological Marketing Practices For Creating Competitive Advantage, *European Journal of Business and Management, 6(27),* pp.138-143.

Jurič, B., Vuković, D. ve Šuput, B. (2014). The Influence of Colours on the Purchase Decision Making Process When Developing Sustainable Products, Tourism and Hospitality Industry, pp. 566–583.

Kaszubowski, R. (2004). How to Use Color in Food Packaging, pp.61-65.

Lal, R.C., Yambrach, F. ve Mcproud, L. (2015). Consumer Perceptions Towards Package Designs: A Cross Cultural Study, Journal Of Applied Packaging Research, 7(2), pp. 61-94. Doi: 10.14448/Japr.04.0004.

Luca, P. ve Penco, P. (2006). The Role of Packaging in Marketing Communication: An Explorative Study of the Italian Wine Business, 3rd International Wine Business Research Conference, pp.1-18.

Marsh, K. ve Bugusu, B. (2007). Food Packaging-Roles, Materials and Environmental Issues, *Journal Of Food Science, 72(3),* pp.39-55. Doi:10.1111/J.1750-3841.2007.00301.X.

Mayış, H. (2021). *Pazarlama İletişimi Aracı Olarak Ambalajın Satın Alma Davranışına Etkisi,* Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve

Reklamcılık Anabilim Dalı Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Maziriri, E.T. (2020). Green Packaging And Green Advertising As Precursors Of Competitive Advantage And Business Performance Among Manufacturing Small And Medium Enterprises In South Africa, *Cogent Business & Management, 7(1),* Doi: 10.1080/23311975.2020.1719586.

Molina-Besch, K. (2016). Prioritization Guidelines For Green Food Packaging Development, *British Food Journal, 118,* pp. 2512-2533.

Mwaura, A. W., Letting, N., Ithinji, G. ve Orwa, B. H. (2016). Green Distribution Practices and Competitiveness of Food Manufacturing Firms In Kenya. *International Journal of Economics, 4(3*), pp. 189-207.

Ncube, L.K., Ude, A.C., Ogunmuyiwa, E.N., Zulkifli, R. ve Beas, I.N. (2020). Environmental Impact of Food Packaging Materials: A Review of Contemporary Development from Conventional Plastics to Polylactic Acid Based Materials, *Materials 13*, pp. 1-24. Doi: 10.3390/ma13214994.

Oğuz, C. ve Özaydın, G. (2020). The Effect of Packaging on Consumers' Purchase of Food Products in Selcuklu District of Konya. *Journal of Agricultural Faculty of Gaziosmanpasa University, 37(3),* pp.159-166. Doi:10.13002/jafag4592.

Opara, U.L. ve Mditshawa, A. (2013). A Review On The Role Of Packaging in Securing Food System: Adding Value to Food Products and Reducing Losses and Waste, African Journal of Agricultural Research, 8(22), pp.2621-2630. Doi: 10.5897/AJAR2013.6931.

Rambabu, L. ve Porika, R. (2020). Packaging Strategies: Knowledge Outlook On Consumer Buying Behaviour, *Journal of Industry-University Collaboration, 2(2),* pp. 67-78.

Rasheed, K.O, Olanipekun, O.J. ve Sydney, A.A. (2015). Effect Of Product Package On Brand Involvement in Consumer Goods Markets Of Lagos State Nigeria, American Journal Of Marketing Research, 1(3), pp. 193-200.

Robertson, G.L. (2010). Food Packaging and Shelf Life, University of Qeensland and Food Packaging Environment, Brisbane, Avustralia, pp.1-16.

Örücü, E ve Tavşancı, S. (2001). Gıda Ürünlerinde Tüketicinin Satın Alma Eğilimini Etkileyen Faktörler ve Ambalajlama, Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi, Sayı:3, ss.1-13.

Sambu, F. K. (2016). Effect of Green Packaging On Business Performance In The Manufacturing In Nairobi County, Kenya. *International Journal of Economics, Commerce and Management, 4(2),* pp.741-753.

Shin, J., ve Selke, S.E.M. (2014). Food Processing: Principles and Applications, Second Editions, Michigan State University, Packaging, Engineering and Technology, pp.249-273.

Shekhar, S.K. ve Raveendran, P.T. (2013). Role of Packaging Cues On Consumer Buying Behaviour, International Journal of Engineering and Management Sciences, 4(1), pp.61-69.

Silayoi, P. ve Speece, M. (2007). The Importance of Packaging Attributes: A Conjoint Analysis Approach, European Journal of Marketing, 41(11/12), pp.1495-1517.

Singh, H. (2016). Relationship Between Packaging and Consumers Buying Behaviour, *International Journal For Innovative Research In Multidisciplinary Field, 2(5),* pp.10-14.

Teke, B. (2014). Gıda Ürünleri Ambalajının Tüketicilerin Satın Alma Davranışları Üzerine Etkisi (Ankara İli Mamak İlçesi Örneği), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat.

Topoyan, M., ve Bulut, Z.A. (2008). Packaging Value Of Cosmetics Products: An Insight From The View Point Of Consumers, Dokuz Eylül University, Faculty Of Economics and Administrative Sciences, pp.183-190.

Viviers, S. (2009). Going Green: A SMME Perspective, *The Southern African Journal of Entrepreneurship and Small Business Management, 2(1),* pp. 30-49.

Yarış, A. ve Sezgin, A.C. (2017). Food Packaging: Glass And Plastic, *Researches on Science and Art in 21st Century Turkey*, pp.735-740.

Wandosell, G., Parra-Meroño, M.C., Alcayde, A. ve Baños, R. (2021). Green Packaging from Consumer and Business Perspectives, *Sustainability, 13,* pp.1-19.

KAHVE ÜRETİMİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE YEŞİL İŞLETMECİLİK UYGULAMALARI: DÜNYADAN ÖRNEKLER

Doç. Dr. Zeliha TEKİN
Muş Alparslan Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler ve İşletmecilik Bölümü
Orcid id: 0000-0002-6283-0910

ÖZET

Son dönemlerde yaşanan iklimsel ve çevresel değişimlerin etkisiyle birlikte pek çok kavramla birlikte sürdürülebilirlik kavramının da önemi artmıştır. Sürdürülebilirlik, belirsiz süre boyunca bir süreç ya da durumun devam edebilme kapasitesidir. Başka bir ifade ile sürdürülebilirlik, bugünün insan ihtiyaçlarının gelecek kuşakların ihtiyaçlarını yok etmeden karşılanabilmesi ve ekolojik sistemlerin fonksiyonlarını, süreçlerini ve üretkenliğini gelecekte de sürdürebilme yeteneğidir. Kahve üretiminin sürdürülebilirliği, kahvenin tarlaya ekiminden, üretimine, pazarlamasına ve dağıtımına kadar ki geçen süreçte belirli bir çevre standartının yakalanmasına ve işletmelerin çevre bilinciyle hareket ederek yeşil ürünler üretip tüketiciye sunmalarına bağlıdır. Kahve üretiminde üretim araçları dâhil tüm girdilerin çevre dostu olması, kahve üretiminin çevreye zarar vermeden yapılması, ürün ambalajlarının dönüştürülebilir olması, depolama dahil taşıma süreçlerinde çevreye duyarlı olunması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması yeşil işletmecilik uygulamalarından yalnızca birkaçıdır. Bu çalışmada kahve üretimi sürdürülebilirlik açısından teorik olarak incelenmiş, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çok bilinen uluslararası pazarlarda yer alan küresel kahve sektörünün lider işletmelerinin sürdürülebilirlik stratejileri ve yeşil uygulamaları araştırılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, kahve sektöründeki işletmelerin hangi yeşil işletmecilik uygulamalarını kullandıkları ve sürdürülebilirliğe dair hangi faaliyetleri yerine getirdiklerinin tespit edilmesidir. Bu amaçla, ulusal ve uluslararası yayınlar taranmış, küresel kahve sektörünün lideri olan işletmelerin web siteleri incelenmiştir. Çalışmada içerik analizi tekniğinden faydalanılmış, kahve üreticisi işletmelerin kahve kurutmada çevreyi kirletmeyen solar kurutucu kullandıkları, suları arıtarak ve fermantasyon tanklarındaki atık suları toprakla filtre ederek tekrar kahve ağaçlarını suladıkları, kahve ağaçlarının altına dökülen kahveleri öğütüp compost (organik gübre) hale getirerek tarlada gübre olarak kullandıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca kahve üreticisi işletmelerin çevre standartlarına uygun olan ısıtma-soğutma-aydınlatma sistemlerini kullandıkları, etkin bir atık yönetimi uygulayarak ve kâğıt tüketiminde tasarruf yaparak doğanın korunmasına katkıda bulundukları ortaya çıkan diğer sonuçlardır.

Anahtar Kelimeler: Kahve üretimi, sürdürülebilirlik, yeşil işletmecilik, içerik analizi

SUSTAINABILITY AND GREEN BUSINESS PRACTICES IN COFFEE PRODUCTION: EXAMPLES FROM THE WORLD

ABSTRACT

In recent times, the effects and causes of climate and environmental changes in the world have increased the importance of the concept of sustainability along with many other concepts. Sustainability is the capacity to continue a process or situation for an indefinite

period. In other words sustainability, ecology and ecological systems is the ability to maintain its functions, processes and productivity in the future. The sustainability of coffee production depends on the achievement of a certain environmental standard in the process from the planting of the coffee to the production, marketing and distribution of the coffee, and the enterprises producing green products by acting with environmental awareness and presenting them to the consumer. In coffee production, the eco-friendly of all inputs, including the means of production, in coffee production, the production of coffee without harming the environment, the recyclability of product packaging, the environmental awareness in transportation processes including storage, the use of renewable energy resources is just a few of the green management practices. In this study, the coffee production was examined throughout two folds. First, the coffee production was examined theoretically with literature review of Turkish and international publications regarding sustainability. Second, the leading global coffee industry companies in Turkey as in international markets was examined regarding sustainability strategies and green practices via content analysis of the websites of leading global coffee industry companies. Therefore, the aim of this study was to understand green business practices and activities for sustainability by coffee sector businesses. It has been concluded that coffee producing enterprises use non-polluting solar dryers for coffee drying, purify the water and filter the waste water in the fermentation tanks with soil and then water the coffee trees by that water again, grind the coffee poured under the coffee trees, turn them into compost (organic fertilizer) and use them as fertilizer in the field. Finally, it has been found that the companies in the coffee industry use heating-cooling-lighting systems that in accordance with environmental standards and contribute to the protection of nature by implementing an effective waste management and practice economy on paper consumption.

Keywords: Coffee production, sustainability, green business, content analysis

Giriş

Kızılderililerin bir sözü vardır: “Son ırmak kuruduğunda, son ağaç yok olduğunda ve son balık tutulduğunda, beyaz adam paranın yenmeyen bir şey olduğunu anlayacaktır.” İnsanların ellerindekiyle yetinmeyip her zaman daha fazla hırs yapması ve daha fazlasını istemesi sonucunda doğaya/çevreye zarar verilmeye başlanmış; doğanın gelecek nesillere cevap verme yeteneği tehlikeye atılmıştır. Sürdürülebilirlik, bugünkü insan neslinin ihtiyaçlarının gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama olanaklarını zedelemeden karşılanmasıdır (Arı ve Ergin, 2018). İşletmelerin sürdürülebilirliklerini gösteren üç anahtar kelime vardır: Atıklar başta olmak üzere kullanılan, üretim girdisi olan her şeyin eksiltilmesi anlamında azalt (reduce); doğalt kaynaklar başta olmak üzere her şeyin azaltılması bağlamında ürünlerin yeniden kullanılabilmesi anlamında yeniden kullan (reuse) ve daha önceden kullanılarak atılmış veya eskimiş malların hammadde haline dönüştürülerek yeniden kullanılabilir hale gelmesi anlamında geri kazan (recycle). Kahve üreten işletmeler de dahil olmak üzere varlıklarını devam ettirmek isteyen işletmeler artık tüm faaliyetlerinde çevresel yaklaşımı benimseyerek yeşil işletmecilik uygulamalarına ağırlık vermek zorundadırlar (Arı ve Ergin, 2018).

1. Kuramsal Çerçeve

Çalışmanın bu kısmında kahve ve kahve üretimi konusunda bilgiler verilmiş, kahve üretiminde sürdürülebilirlik konusuna değinilmiş ve uluslararası tanınırlığı olan kahve üreticisi işletmelerin yeşil işletmecilik faaliyetlerinden örnekler verilmiştir.

Kahve ve Kahve Üretimi

İlk kahve Etiyopya’nın Kaffa bölgesinde Arabica kahve ağaçlarında yetişmeye başlamış; ilk üretim Yemen’de gerçekleştirilmiştir. Kahve kelimesinin kökeni Arapça “qahwa” kelimesine

dayanmaktadır. Kahve içme kültürü ise ilk kez Yemen, Medine, Mekke ve Mısır'da yüzyılda oluşmaya başlamıştır (Kaya ve Toker, 2019). 575-850 yılları arasında keşfedildiği tahmin edilen kahvenin yolculuğu Etiyopya'dan başlamış oradan Yemen'e; Arap Yarımadasından Avrupa'ya, Asya ve Amerika'ya kadar devam etmiştir. Kahve, zamanla dünyanın her yerinde sosyo-kültürel ve ekonomik hayata yön vermeye başlamış, toplumların yaşam tarzına nüfus ederek onlara değer katmıştır (baristaakademi.com).

Kahve Üretiminde Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirliğin sağlanması konusunda işletmelerden, özellikle de çok uluslu işletmelerden beklentiler artmaktadır. İşletmelerin toplumsal konularda daha fazla sorumluluk yüklenmesi beklenmekte; bununla birlikte işletmelere bu doğrultuda getirilen yükümlülükler de her geçen gün daha da artmaktadır. İşletmelerin faaliyet içinde bulundukları topluma, çevreye ve paydaşlarına karşı sorumlulukları bulunmaktadır (İlter, 2015: 39).

Kahve Üretiminde Dünyadan Yeşil İşletmecilik Örnekleri

Yeşil işletmecilik, çevreye en az zararı verecek, hatta bu zararı tamamen ortadan kaldırabilecek seçenekler üzerine odaklanmak, iş ortaklarını ve tedarikçilerini bu bilinçle seçmek, yeşil ürün ve hizmeti bir pazarlama stratejisi olmaktan öteye taşımak ve yeşil yaşam kalitesinin yaratıcısı olmak demektir. Yeşil işletmecilik aynı zamanda, yöneticilerinin, çalışanlarının ve tüketicilerinin de çevrecilik açısından bilinçli ve bilgili olmasını sağlamak, mükemmellik stratejisini çevre konusunda önleyici yaklaşımı öğrenme üzerine oturtmak demektir (Korkmaz, 2009). İşletmelerin yeşil işletmecilik uygulamaları müşterilerin yeşil ürünlere alışkanlıklarını artıracak bu da marka değerine olumlu etki yapacaktır. Yeşil ürünler, müşteri sadakati yaratmada etkili bir araçtır (Chen, 2010). Dünyanın çeşitli yerlerindeki kahve üreticisi işletmelerden yeşil işletmecilik örnekleri Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1: Kahve Üreticisi İşletmelerden Yeşil İşletmecilik Örnekleri

İşletme Adı	Yeşil İşletmecilik Örnekleri
Tchibo	- "Tchibo Joint Forces" projesi ile kahve üreticilerine sürdürülebilir geçim kaynağı sunmaktadır. - 4C Birlik Davranış Kurallarının standartlarının benimsenmesi - WE Yeterlilik Programının uygulanması - Bahçe mobilyaları için Orman Koruma Konseyi onaylı ahşap kullanımı - Kataloglar, dergiler ve tanıtım malzemeleri için FSC onaylı kâğıt kullanımı - Sürdürülebilir enerji kullanımı. Tchibo müşterilerine "power" etiketli kendi enerji ürünü olan "Tchibo Dreen Energy"yi sunmaktadır. - Sürdürülebilirlik için LOTOS projesinin hayata geçirilmesi ile nakliye işlemlerinin verimliliğinin artırılması ve karbon emisyonunun %30 azaltılması - Çevreye duyarlı aydınlatma, ısıtma ve soğutma sistemlerinin kullanılması - Atık yönetimi uygulanması - Kâğıt tüketimi konusunda tasarruf sağlanması
Starbucks	-Geri dönüşüm malzemeleri kullanılması -Yeşil ve enerji tasarruflu mağazalar -Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı -Karbon salınımını azaltan, çevre dostu malzemeler ve sistemler kullanılması -Yenilenen su tankı sistemi kullanımı ile su tasarrufu sağlanması

	-Tasarruflu ampul kullanımı ile enerji gereksinimin ve karbon salınımının azaltılması -Boya ve izolasyon malzemelerinin düşük organik bileşik içermesi ve toksit olmaması -Kahve telvelerinin gübre olarak kullanılması -Kahve yetiştirilen bölgelerdeki ormanların korunması, yüksek kaliteli kahve elde edilmesi -Coffee and Farmer Equity (C.A.F.E) Sertifikasyonu ile müşteri beklentilerine çevreci bir yaklaşımla karşılık verilmesi
Coffee Tropic	-Sürdürülebilir Çiftlik: Isınma okaliptüs ağaçlarını kesme yerine, yaşlı kahve ağaçları ve kahve artıkları yakılarak sağlanır -Kahve çevreci solar kurutucular yardımıyla kurutulur -Fermantasyon tanklarında kullanılan su tekrar arıtılır, toprak ile filtre edilerek tekrar kahve ağaçlarını sulamak için kullanılır. Bazı çok iyi çiftliklerde meyvemsi üst kabuğu yumuşatılmış kahve çekirdekleri hiç su kullanılmadan kısa bir süre fermente edilir ve sonra ayıklama makinesine gönderilir. Bu yöntem en iyi bazı Brezilya kahvelerinin sürekliliğinin sağlanmasına izin verirken, su tüketimini de azaltır -Sürdürülebilir çiftlikte kahve ağaçlarının altına dökülen kahveler öğütülüp compost haline getirilerek, tarlayı beslemek ve verimliliği artırmak için doğal gübre olarak kullanır. Sürdürülebilir çiftlikte çalışanları geliştirecek eğitimler verilir. Çalışanlar için sağlık hizmeti sağlanır. Daha iyi ücret ve uygun çalışma koşulları sunulur.

Kaynak: Yan ve Yazdanifard, 2014; Çelik vd. 2016; Çetin ve Korucuk, 2018; coffeetropic.com, 2018; Kuzucu, 2019; kaynaklarından derlenerek hazırlanmıştır.

2. Amaç

Bu çalışmanın amacı dünyanın en büyük kahve üreticisi işletmelerinin kahve üretiminde sürdürülebilirlik adına hangi yeşil işletmecilik uygulamalarını kullandıklarının belirlenmesi ve bu uygulamaların işletmelere hangi avantajları sağladıklarının hem dünyadan çevreye duyarlı kahve üreticisi işletme örnekleri verilerek hem de içerik analizi yapılarak ortaya çıkarılmasıdır.

3. Yöntem

"Kahve üretiminde sürdürülebilirlik", "kahve ve yeşil üretim", "uluslararası kahve üretimi yapan şirketler" ifadeleri Google arama motorunda taranmış ve bu çalışmanın amacıyla uyum gösteren 67 haber çerçevelenmiş, kahve üretimini sürdürülebilir kılmak adına çevre odaklı üretim yapan ve yeşil işletmecilik uygulamalarını kullanan uluslararası kahve üreticilerinin web siteleri incelenmiştir. Haber içeriklerinde, akademik çalışmalarda en sık tekrar eden ve kahve üretiminde yeşil uygulamaları kullanan 6 işletmenin (Starbuks Coffee, Tchibo, Coffee Tropic, JDE/Jacops, Lavazza, Nescafe) web siteleri taranarak ve kapsamlı bilgi toplanarak içerik analizi yapılmıştır. Dolayısıyla bu 6 kahve üreticisi işletme, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. "Kahve Üreticisi İşletmelerin Yeşil Uygulama Araçları, Çevre Dostu Üretim Yöntemleri ve Sürdürülebilir Performans Göstergeleri" tablosunda kahve üreticisi işletmelerin üretim sırasında kullanmış oldukları yeşil uygulama araçları, çevre dostu yöntemler ve sürdürülebilir performans göstergelerinden var olanlar "+" şeklinde işaretlenmiş; gerek kahve üreticisi işletmelerin web sayfalarında gerekse de 6 kahve işletmesiyle alakalı haberlerde ya

da yapılan akademik çalışmalarda tabloda belirtilen bu özelliklere rastlanmamışsa o alan boş bırakılmıştır. Ayrıca, alanın boş bırakılması kahve üreticisi işletmelerde belirlenen bu özelliklerin olmadığı anlamına da gelmemektedir.

4. Bulgular

Daha önceden yapılan çalışmaların ışığında (Yan ve Yazdanifard, 2014; Çelik vd. 2016; Çetin ve Korucuk, 2018; Kuzucu, 2019) ve içerik analizi neticesinde kahve üreticisi işletmelerin yeşil uygulamalar, yöntemler, çevre dostu üretim araçları, girdiler ve bu uygulamaların sürdürülebilirlik performans göstergelerine etkileri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Kahve Üreticisi İşletmelerin Yeşil Uygulama Araçları, Çevre Dostu Üretim Yöntemleri ve Sürdürülebilir Performans Göstergeleri

Sunulan Hizmetler	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
Dönüştürülebilir Ambalaj Kullanımı	+	+	+	+	+	+
Çevreye Duyarlı Depolama				+		+
Üretimde Sürdürülebilir Enerji Kullanımı	+	+	+	+		+
Solar Kurutucu Kullanımı				+	+	
Suyun Arıtılarak Kahve Ağacı Sulamasının Yapılması		+	+		+	+
Organik Gübre Kullanımı	+	+	+		+	
Çevre Standartlarına Uygun Isıtma, Soğutma ve Aydınlatma Sistemlerinin Kullanımı	+	+	+	+		
Atık Yönetimi	+	+	+	+		+
Sürdürülebilirlik Performans Göstergeleri						+
Çevre Standartının Oluşturulması	+	+	+	+		+
Maliyeti Düşürme	+	+	+	+	+	+
Atıkların Ekosisteme Geri Kazandırılması	+	+	+		+	+
Enerji Verimliliği Sağlanması	+	+	+	+	+	+
İsrafın Önüne Geçme	+	+	+	+	+	+
Temiz Ortam Kaynaklı Olarak Performansın Artması	+	+	+		+	
Çevresel Risklerin Azaltılması	+	+	+	+	+	+

[1]Starbucks Coffee [2]Tchibo [3] JDE/Jacops [4]Lavazza [5]Coffee Tropic [6]Nescafe/Nestle

Tablo 2'de görüldüğü üzere Starbuks Coffee, Tchibo, Coffee Tropic, Jacops/JDE, Lavazza, Nescafe/Nestle adlı dünyanın bildiği kahve üreticisi işletmeler, dönüştürülebilir ambalaj kullanımı, çevreye duyarlı depolama yapma, sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve atık yönetimi gibi çevre dostu uygulamalarla kahve üretiminde sürdürülebilir kalmak istemekte bu uygulamaların israfın önüne geçme, maliyeti düşürme, kahve üretiminde verimliliği artırma ve kahve atıklarının ekosisteme yeniden kazandırılması gibi yararları bulunmaktadır. Tabloda 6 işletme için de "israfın önüne geçme" ve "dönüştürülebilir ambalaj kullanımı" + işaretli olarak belirlenmiştir.

Sonuç

Literatürde, kahve tüketimi ve Türk kahvesi (Akşit, 2017); kahve tüketim alışkanlıklarının incelenmesi (Tan ve Hocaoğlu, 2017; Kaya ve Toker, 2019); kahve ve müşteri memnuniyeti (Singh ve Saluja, 2013; Han ve Yang, 2017) ile ilgili pek çok çalışma bulunmakla beraber özellikle dünyanın en büyük kahve üreticisi işletmelerinin kahve üretiminde sürdürülebilirlik adına hangi yeşil işletmecilik uygulamalarını kullandıklarının belirlenmesine ve bu uygulamaların işletmelere hangi avantajları sağladıklarının hem dünyadan çevreye duyarlı kahve üreticisi işletme örnekleri verilerek hem de içerik analizi yapılarak ortaya çıkarılmasına

yönelik bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu ihtiyaçtan hareketle, sürdürülebilirlik adına kahve üreticisi işletmelerin yeşil uygulamalarını ve bu uygulamaların işletmelere sağlamış olduğu faydaların neler olduğunu saptamak için bu çalışma yapılmıştır.

Çalışmaya konu olan kahve üreticisi işletmelerin (Starbuks Coffee, Tchibo, Coffee Tropic, Jacops, Lavazza, Nescafe) kahve kurutmada çevreyi kirletmeyen solar kurutucu kullandıkları, suları arıtarak ve fermantasyon tanklarındaki atık suları toprakla filtre ederek tekrar kahve ağaçlarını suladıkları, kahve ağaçlarının altına dökülen kahveleri öğütüp compost (organik gübre) hale getirerek tarlada gübre olarak kullandıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca kahve üreticisi işletmelerin çevre standartlarına uygun olan ısıtma-soğutma-aydınlatma sistemlerini kullandıkları, etkin bir atık yönetimi uygulayarak ve kâğıt tüketiminde tasarruf yaparak doğanın korunmasına katkıda bulundukları ortaya çıkan diğer sonuçlardır.

Çalışmaya yalnızca 6 kahve üreticisi işletme dahil olduğu için örneklem sınırlı kalmıştır. Çalışmanın bu kısıtı, örneklem sayısı artırılarak, yalnızca uluslararası kahve üreticileri değil de bunun dışındaki kahve üreticileri de dahil edilerek ortadan kaldırılabilir.

KAYNAKÇA

Akşit, A. (2017). Değişen Kahve Tüketim Alışkanlıkları ve Türk Kahvesi Üzerine Bir Araştırma, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(4): 310-325.

Arı, E. R., & Ergin, E. (2018). Sürdürülebilir İşletme Olma Yolunda Çözüm Önerileri, *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi,* 3 (4): 1-18.

Barista (2020). *Kahvenin Tarihteki Serüveni*, 10 Aralık 2021 tarihinde https://baristaakademi.com.tr/kahvenin-tarihteki-seruveni/ sitesinden edinilmiştir.

Chen, Y. (2010). The Drivers of Green Brand Equity: Green Brand Image, Green Satisfaction, and Green Trust, Journal of Business Ethics, 93 (2): 307-319.

Coffeetropic (2018). Kahve Üretiminde Sürdürülebilirlik, 10 Aralık 2021 tarihinde https://coffeetropic.com/blog-post-3/ sitesinden edinilmiştir.

Çelik, İ.E., Akman, Ö., Ceyhan, A. & Akman, V. (2016). Yeşil Pazarlama Sürdürülebilirlik ve Dünyadan Bir Örnek: Tchibo, International Conference on Eurasian Economies, Koposvar.

Çetin, F. A. & Korucuk, N. (2018). Yeşil Pazarlama Bağlamında Tüketici Davranışı: Starbucks Örneği, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (22): 78-89.

İlter, B. (2015). Sosyal Sorumluluğa Genel Bakış: Yeşil Muhasebe ve Etik, Ankara: TÜRMOB Yayınları.

Jacops (2021). Responsible Coffee Sourcing Principles, 10 Aralık 2021 tarihinde https://www.jacobsdouweegberts.com/contentassets/f72a753a37c7471e8d0c37527e4c8a39/jde-responsible-coffee-sourcing-principles.pdf adresinden edinilmiştir.

Kaya, G., & Toker, S. (2019). Kahve Tüketim Alışkanlıklarının İncelenmesi: İstanbul Örneği, *International Journal of Economic, Politics, Humanities & Social Sciences,* 2 (3): 146-164.

Kefeli, E., Şahin, Ö. & Yarmacı, N. (2020). Üçüncü Nesil Kahve İşletmelerinde Türk Kahvesinin Yeri: İstanbul Örneği, *USOBED Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 4 (2): 130-147.

Korkmaz, S. (2009). İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları, Kocaeli: Umuttepe Yayınları

Kuzucu, U. E. (2019). Hizmet Sektöründe Müşterinin Memnuniyetinin Pazarlamaya Etkisi: Starbucs, Caffe Nero ve Kahve Dünyası Örneği, İstanbul: Maltepe Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.

Lavazza (2018) The Sustainability Manifesto, 10 Aralık 2021 tarihinde https://www.lavazza.tk/tk.html adresinden edinilmiştir.

Sing, S., & Saluja, D. (2013). Customer Satisfaction Study of Barista Coffee, *European Journal of Commerce and Management Research*, 2 (6): 118-122.

Tan, A. & Hocaoğlu, E. (2017). Türkiye'de Hazır Kahve Satın Alma ve Tüketim Alışkanlıkları, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16(4): 950-962.

Yan, K. Y. & Yazdanifard, R. (2014). The Concept of Green Marketing and Green Product Development on Consumer Buying Approach, *Global Journal of Commerce & Management Perspective*, 3 (2): 33-38.

ARTUKLULAR DÖNEMİNDEKİ TİCARİ HAYATIN VE GİRİŞİMCİLİK FAALİYETLERİNİN MARDİN ÜZERİNDEKİ YANSIMALARI

Doç. Dr. Zeliha TEKİN
Muş Alparslan Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler ve İşletmecilik Bölümü
Orcid id: 0000-0002-6283-0910

ÖZET

Malazgirt zaferinin ardından Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliklerinden olan Artuklular, Güney ve Doğu Anadolu'da (Diyarbakır/Amid), Mardin, Silvan/Meyyafarikin, Nusaybin, Koçhisar-Kızıltepe/Düneyşir, Hasankeyf/Hısn-ı Keyfa ve Harput bölgelerinde) 1102-1409 yıllarında hüküm sürmüş, Artuk Bey tarafından kurulmuş bir Oğuz Türkmen beyliğidir. Göçebe yaşamdan yerleşik yaşama geçişle birlikte ticari hayatta kurumsallaşma örnekleri görülmeye başlanmış, toprakları kervan yollarının üzerinde bulunan doğu-batı ve kuzey-güney yönünde işleyen Artuklu Devleti döneminde iktisadi faaliyetlere önem verilmiştir. Keten, yün (mer'iz) ve ipekten yapılmış elbiseler satılan en güzel ve en büyük çarşıların bulunduğu Mardin kenti, Azerbaycan, Kafkasya, İran, Irak, Ahlat ve Erzurum'dan gelen tacirlerin ve kervanların uğrak mekânı olmuştur. Görüldüğü gibi dokuma sanayinin gelişmiş olduğu Artuklu ticari havzasında, canlı hayvan nakli yapılmış; Mardin-Harzem'de çuval, cam bardak ve içki üretilmiş; buğday, zeytin, yaban fıstığı, badem, sumak ve pamuk ürünleri Anadolu, Şam ve Diyarbakır'dan gelen tacirler tarafından alınıp, başka yerlere satılmış; yetmiş çeşit üzüm yetiştirilmiştir. Ayrıca Hısn-ı Keyfa, Mardin ve Cizre'de bakır dövme tekniği ile ev eşyası, mutfak kapları üretilmiş; balmumu ve kumdan yapılmış kalıplarda döküm tekniği sayesinde bronzdan çan, çıngırak, kandil, mangal, havan, ibrik, kapı tokmağı, silah, kâse ve çeşitli hediyelik eşyalar imal edilmiş; metal-kap kaçak ihtiyaç fazlası da Mezopotamya ve İran'a ihraç edilmiştir. Mardin civar köylerin de ise başörtüsü, örtü, battaniye gibi mensucat imal edilip, satılmıştır. Tüm bu faaliyetler, insanların istek ve ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla gerçekleştirilen, üretimde emek, sermaye, hammadde, toprak gibi üretim faktörlerini bir araya getirip organize eden girişimci dediğimiz tacir sınıfın doğmasına yol açmıştır. İktisat politikaları ve girişimcilerin faaliyetleri sonucunda vergileri düşmüş, refah seviyesi yükselmiş ve yatırım ve ticaret hacmi artmış Artuklu ülkesinde pazarlar, hamamlar, hanlar, çarşılar, kervansaraylar, medreseler, su kanalları, maden ocakları açılmış; dericilik ve el sanatları atölyeleri kurulmuştur. Artuklular dönemi ile ilgili yapılan araştırmaların çoğunlukla siyasi olaylara, mimari özelliklere, toplumsal-ekonomik yapıya ve kültürel faaliyetlere dayandığı görülmüş; bu tarihsel süreç içerisindeki ticari faaliyetleri girişimcilik açısından inceleyen çalışmaların olmadığı tespit edilmiştir. Bu ihtiyaçtan hareketle, geçmişteki ticaret potansiyelini günümüze kadar taşıyıp geliştirmiş olan Güneydoğu Anadolu Bölgesinin turizm, sanayi ve ticaret alanlarının göz bebeği Mardin ilinin Artuklular dönemindeki ticari yaşamı incelenmiş, bu dönemdeki konumu ve ekonomik yaşamın Mardin üzerindeki günümüz yansımalarına değinilmiştir. Çalışmada kapsamlı bir literatür taraması yapılmış, Artuklu hükümdarlarının sosyal ve ticari yaşamı canlandırmak için yaptırmış oldukları pazar, çarşı, han, hamam ve kervansarayların Artuklu ekonomisini geliştirdiği; Akdeniz'den İran'a; Anadolu'dan Mezopotamya'ya kadar uzanan geçmişteki ticaret rotasının günümüzde de yeniden önemli bir kavşak noktası haline geldiği, her zaman turistik potansiyelin çok yüksek olmasından dolayı cazibe merkezi sayıldığı ve ticari açıdan dinamik bir yapıya sahip olduğu, tarım ve hizmetler sektörlerinin katma değerdeki paylarının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu, en çok Irak, Suriye ve İran'a ihracat (malt, nişasta, un, buğday, örme ve örülmemiş giyim eşyası, demir ve çelik) yapıldığı sonuçlarına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Artuklular Dönemi, Ticaret, Mardin, Girişimcilik

REFLECTIONS OF COMMERCIAL LIFE AND ENTREPRENEURSHIP ACTICITIES IN THE ARTUQIDS PERIOD ON MARDIN

ABSTRACT

Artuqids, one of the first Turkish principalities established in Anatolia after the battle of Manzikert, was an Oghuz Turkmen principality founded by Artuk Bey, who ruled in Southern and Eastern Anatolia (Diyarbakır/Amid, Mardin, Silvan/Meyyafarikin, Nusaybin, Koçhisar-Kızıltepe/Düneyşir, Hasankeyf/Hısn-ı Keyfa and Harput regions) between 1102-1409. With the transition from nomadic life to settled life, examples of institutionalization began to be seen in commercial life, and economic activities were given importance during the Artuqids, whose lands were located on the caravan routes in the east-west and north-south directions. The city of Mardin, where the most beautiful and largest bazaars selling clothes made of linen, wool (mer'iz) and silk, had been a frequented destination for traders and caravans from Azerbaijan, the Caucasus, Iran, Iraq, Ahlat and Erzurum. As can be seen, livestock were transported in the Artuqids commercial basin, where the weaving industry was developed; Sacks, glass cups and liquor were produced in Mardin-Harzem; wheat, olives, peanuts, almonds, sumac and cotton products were bought by traders from Anatolia, Damascus and Diyarbakir and sold to other places; Seventy varieties of grapes were grown. In addition, household goods and kitchen utensils were produced with wrought copper technique in Hısn-ı Keyfa, Mardin and Cizre; Bronze bells, rattle lamps, braziers, mortars, pitchers, door knockers, guns, bowls and various souvenirs were produced thanks to the casting technique in molds made of wax and sand; metal-utensils surplus was also exported to Mesopotamia and Iran. In the villages around Mardin, fabrics such as scarf, cover and blanket were manufactured and sold. All these activities have led to the emergence of the mercantile class, which called the entrepreneur, who brings together and organizes the factors of production such as labor, capital, raw materials and land, in order to meet the wishes and needs of people. Markets, baths, inns, bazaars, caravanserais, madrasahs, water channels, mines were opened, leather and handicraft workshops were established in Artuqids as a result of the economic policies and the activities of the entrepreneurs that lower taxes and increase the welfare level. It has been seen that the researchers about the Artuqids period are mostly based on political events, architectural features, social-economic structure and cultural activities; It has been determined that there are no studies examining commercial activities in this historical process in terms of entrepreneurship. Based on this, Mardin, the center of tourism, industry and trade areas of the Southeastern Anatolia Region, which has carried and developed its trade potential in the past to the present, has been examined in the Artuqid period in terms of its trade life. In this study, a comprehensive literature review was made, and it was concluded that the bazaars, inns, baths and caravanserais built by the Artuqid rulers to revive the social and commercial life, developed the Artuqid economy. Furthermore, from the Mediterranean to Iran; the trade route in the past stretching from Anatolia to Mesopotamia has become an important crossroads again today, it has always been considered a center of attraction due to its higs touristic potential and has a commercially dynamic structure, and the share of agriculture and services sectors in added value is higher than the average of Turkey. It has been concluded that exports (malt, starch, flour, wheat, knitted and non-knitted clothing, iron and steel) are mostly made to Iraq, Syria and Iran.

Key Words: Artuqids, Trade, Mardin, Entrepreneurship

Giriş

Şehirlerin kurulması ve gelişmesinde coğrafik faktörlerin rolü çok büyüktür. Doğru yere konumlanmış, amacıyla örtüşen yer seçimi ile büyük medeniyetlere ev sahipliği yapan şehirler doğmakta ve varlıklarını devam ettirmektedirler. Mardin şehri de bu gelişim ve değişime verilebilecek en güzel örneklerden biridir (Arslan ve Karadoğan, 2007).

El-Cezire bölgesinde bulunan Mardin şehrinin adı Arapça Maridin; Ermenice Merdin, Süryanice Merdo-Marda-Marde'dir. Mardin adına ilk kez IV. yüzyılda Roma tarihçisi Antakyalı Ammianus Marcellinus'un eserinde rastlanmaktadır (Ritter, 1844). Mardin adının bulunduğu ilk İslami eser ise Ebu Yusuf'un Kitabü'l Harac adlı eseridir (Göyünç, 1969). Artuklu döneminde Azerbaycan, İran, Kafkasya ve Ahlat'tan gelen ticaret kervanlarının ve hacı adaylarının konakladıkları bir merkez konumunda olan Mardin'in ekonomik yapısı günümüzde de turizme, tarıma, el sanatlarına, küçük çaplı imalat sanayine ve sınır ticaretine dayalıdır. Ayrıca Mardin, yer altı ve yer üstü kaynaklar açısından da yüksek bir potansiyele sahiptir (Toprak, 2012).

1. Artuklular

Sultan Alparslan'ın ve Sultan Melikşah'ın kumandanlarından Artuk b. Eksük et- Türkmani tarafından kurulan (1101-1409) üç asır boyunca Hısn Keyfa, Mardin ve Harput adlı üç ayrı beylik ile hüküm süren Artukluların Oğuzların Döğer boyundan olduğu söylenmekle birlikte Artuklu dönemine ait sikkelerin üzerinde Kayı boyuna ait damgalar (**\v/**) bulunduğu için Kayı boyundan geldikleri görüşü de yaygındır (Göyünç, 1969; Sevim, 1962). Artukluların ekonomilerine kendilerinin yön verdiklerinin ve kendi ekonomi politikalarını oluşturduklarının ispatı olan bu sikkeler ilk kez Hüsamettin Timurtaş döneminde basılmıştır (Turan, 2019).

2. Artuklu Mardin'inde Toplumsal ve Ticari Yapı

Tarih öncesi devirlerden beri Mardin ili farklı yapıdaki etnik gruplara ve kültürlere ev sahipliği yapan, heterojen toplumsal hayatın olduğu bir yer olarak bilinmektedir. Hititler, Babiller, Medler, Asurlar, Romalılar ve Persler Mardin'de yaşamış toplulukların en bilinenleridir. Ticaret yollarının kesişme noktasında yer alması, Anadolu'yu Kafkaslara; Tur Abdin Dağlarından geçitlerle güney-doğu ve güney bölgelerine bağlantı oluşturması, su kaynaklarına erişimin kolay olması ve verimli topraklarının bulunması Mardin'i her dönem cazibe merkezi yapmış, bu sebepten de şehir yoğun göç almıştır (Bulduk, 1999). İslam ordularının el-Cezire (Fırat-Diyarbakır-Habur-Dicle) bölgesini fethetmesiyle beraber Mardin'e Arap göçü başlamıştır. Yine bu dönemde Süryaniler ve Araplar çoğunlukta olmakla birlikte, Artuklular döneminde Türkler, Kürtler, Ermeniler, Rumlar sayıları az olan Yahudiler ve Grekler Mardin'de yaşayan diğer halklardır. Artuklu Beyliği'nin izlemiş olduğu siyaset ile Mardin'deki Türk nüfusu fazlalaşmış, Türkçe zamanla halk arasında en yaygın konuşulan dil olmuştur (Turan, 2019).

Artuklu hâkimiyetindeki Mardin, Nusaybin ve Düneysir (Koçhisar-Kızıltepe) şehirleri uluslararası pazar yerleri olmuş bu şehirlerde hem sosyal hem de ekonomik açıdan canlılık yaşanmıştır. Özellikle kervan yollarının birleştiği kavşakta yer alan Düneysir, Anadolu, Suriye, İran ve Irak'tan gelen kervanlar için uğrak yeri olmuş, tüccarların mal alıp sattığı ve büyük pazarların kurulduğu ticaret merkezi haline gelmiştir. Ziraat bu dönemde halkın temel geçim kaynağı olmuştur. Yine dönemin Artuklu idarecileri de vergileri düşük tutarak buralardaki ticari hayatın gelişmesini desteklemişlerdir (Bedirhanoğlu, 2019).

Görsel: Artuklu Döneminde Düneysir (Kızıltepe)

Kaynak: https://www.mardinlife.com/artuklu-doneminde-kiziltepe-duneysir

Ticarette, mimaride ve sanatta ileri seviyede olan Ermeniler, ziraat ve hayvancılıkla da uğraşmışlar, mimari eserlerde kendi kültürlerini yaşatmışlardır. Araplar ise şehirlerde kadılık, medreselerde hocalık yapmışlar, önemli devlet işlerinde görev almışlar bunun haricinde hayvancılık ve tarım ile uğraşmışlar, ticareti hayatta aktif rol oynamışlardır. Mardin'de dini merkezler kuran Süryaniler, kültür ve yüksek ilimleriyle doktorlar, filozoflar, âlimler ve mimarlar yetiştirerek Türklere katkı sunmuş, ticari hayata katılarak Mardin ekonomisini canlandırmışlardır.

3. Artuklu Döneminin Yansıması Olarak Mardin'deki Girişimcilik Faaliyetleri

Artuklu döneminde başta %52,6'sı dağlarla çevrili olan Mardin olmak üzere, Harput, Meyyafarikın, Amed gibi şehirler ticari faaliyetlerin merkezinde yer alan şehirlerdir. Dönüşüm kendisini sosyo-kültürel alanda, sanat ve mimaride yoğun şekilde hissettirmiş, ticaret yollarının üzerinde bulunan bu şehirlerin dolaşıma soktuğu ve farklı bölgelere gönderdiği ticari mallar ekonomik gelişme ve büyümeye katkı sağlamıştır. Girişimcilik faaliyetleri sonucunda zanaatkârlık, el sanatları (Polo, 1985) hayvancılık, çiftçilik yaygınlaşmış, ticaret yoğunluğu nedeniyle de pek çok çarşı ve pazar kurulmuştur (Bedirhanoğlu, 2019; Bedirhan ve Aydın, 2021).

Artuklu ekonomisinde tarım ürünlerinden büyük kazanç sağlanmıştır. Mardin ve Nusaybin'de yetiştirilen tarım ürünlerinden ihtiyaç fazlası tahıl çeşitleri badem, fındık, fıstık, meyve, zeytin ticareti yapılarak komşu şehirlere, başta Bağdat olmak üzere başka bölgelere ihraç edilmiştir. Hurma, pirinç, susam gibi tarım ürünleri de Irak ve diğer bölgelerden ithal edilmiştir (Bedirhan ve Aydın, 2021). Üretimi yapılan ve İslam dünyasında en çok talep gören Sicilya keten elbiseleri ile tiftikten yapılan kumaş, çarşaf, battaniye, mendil ile diğer dokuma ürünleri Artuklu tacirler tarafından İslam coğrafyasına ihraç edilmiştir (Bedirhan ve Aydın, 2021). Bu ürünlerin ihracatını yapan üreticiler, mallarının pazarlamasını kendileri yapmışlardır (Nayır, 2010). Mardin'in özellikle birinci sınıf pamuktan üretilen dokuma ürünleri, yünden yapılmış (el-mer'iz) kumaşları (Battuta, 2004; Kaya, 2019) ve Buharin adlı kumaşı kaliteleri ile her yerde nam salmıştır (Turan, 2019; Polo, 1985). Dokuma tezgâhlarının varlığı, darphane, başhane (mezbaha), boyahane, kirişhane, bozahane, dabbağhane, şem'ihane (mumhane, mum, mumlu

fitil) ve susam yağı imalathanesinin bulunması, 70 çeşit üzümün yetiştirildiği bağların varlığı Mardin'deki ticari çeşitliliğin göstergeleri arasındadır (Göyünç,1969; Gül, 2008).

Görüldüğü gibi ticaret yolları üzerinde yer alan Mardin şehri Artuklular döneminden bu yana her türden malın buluşma ve değiş tokuş yeri olmuş, Mardin'deki çarşı ve pazarlar buna göre büyük bir alana yayılarak şekillenmiş, Aktarlar Çarşısı, Çıkrıkçılar Çarşısı, Revaklı Çarşı, Marangozlar gibi çarşı birimleri şehrin merkezinde konumlanmışlardır. Geleneksel evlerin giriş katlarına mahalle bakkalları açılmış, dokuma tezgâhları Artuklulardan bu yana varlıklarını devam ettirmişlerdir (Işık ve Güneş, 2014). Ayrıca Artuklu döneminde Mardin ve Diyarbakır'da önemli maden yapım ve işleme merkezleri bulunmaktaydı. Kazıma tekniğinin kullanıldığı bu merkezlerde işlemeli bakır, gümüş ve altın kakmalı eserler ile döküm tekniği ile yapılmış pirinç ve tunç eserler yapılmaktaydı (Tez, 1991).

Sonuç

Girişimcilik, ortaya çıkan fırsatları değerlendirmek için yeni işletmeler açma ve yönetme sürecidir. Girişimcilik, ekonominin canlanması noktasında çok önemli bir etkiye sahiptir (Kayaoğlu ve Kurnaz, 2019). Girişimcilik faaliyetlerinin etkinlik düzeyi uygun yer ve pazar ile yakından ilişkilidir. Geçmişten günümüze ticari faaliyetleri ile ünlenmiş olan gerek turizm gerekse de tarımsal üretim açısından marka şehir olan Mardin şehri bu dinamik yapısını her zaman muhafaza etmiştir. Artuklu döneminin ticari hayatının ve girişimcilik faaliyetlerinin günümüz Mardin ekonomisini nasıl şekillendirdiğinin değerlendirildiği bu çalışmada, Mardin ve çevresinin jeopolitik konumunun (İpek Yolu üzerinde bulunması, Yukarı Mezopotamya'da kervan yollarının kesiştiği noktada yer alması) ticari yapıyı şekillendirmede oldukça etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Örneğin İpek Yolu üzerinde bulunması Mardin mutfağına baharat çeşitliliği kazandırmış, Mardin'de kendine özgü bir mutfağın ve farklı yemek kültürlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Dolayısıyla da bu alanda başarılı girişimciler doğmuştur (Mardin'in ilk turistik işletmesini açan, bölgenin ilk ve tek şef restoranı Cercis Murat Konağı'nı restore eden dünyaca ünlü şef Ebru Baybara Demir; geleneksel lezzetleri Midyat'a taşıyan Gülseren Atalay ve Leyla Altunkaynak).

Mardin'de Artuklular döneminde buğday, zeytin, pamuk, yaban fıstığı, badem, sumak ve pamuk ürünleri Anadolu, Şam ve Diyarbakır'dan gelen tacirler tarafından alınıp, başka yerlere satılmış; yetmiş çeşit üzüm yetiştirilerek içki üretilmiştir. Geçmişin yansıması olarak da günümüz Mardin'inde buğday, arpa, mısır, nohut, mercimek, zeytin, pamuk, fıstık ve üzüm yetiştirilmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bağcılığın en yoğun yapıldığı illerden biri olan Mardin'de 20 çeşit üzüm yetiştirilmektedir. Süryani ve Ermenilerden gelen bağcılık ve şarapçılık kültürü varlığını devam ettirmektedir. Özellikle de Midyat ev şarapçılığında ilk sırada yer almaktadır. Şarap kültürünün köklü oluşu Mardin şehrine özgü şarapların doğmasına, yerel çeşit zenginliğine ve şarap girişimciliğine (Yuhanna Aktaş ve Jakop Gabriel, Shiluk adlı organik üzümlerden elde ettikleri şarabı Avrupa'daki Süryanilere pazarlamaktadır) yol açmıştır.

Çalışma sonucunda Mardin'in tarihsel mirasının ve kendi iç dinamiklerinin girişimcilik faaliyetlerine yansıdığı, turizmin lokomotif sektör olarak ön plana çıktığı, ticaret, el sanatları ve tarımın Mardin ekonomisi için çarpan etkileri olduğu ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Arslan, H.& Karadoğan, S. (2007). Mardin Şehrinin Situasyonu ve Yer Seçiminde Etkili Olan Coğrafi Faktörler, Ed: İbrahim Özcoşar, Makalelerle Mardin II, Mardin: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayını No:8.

Battuta, İ. (2004). İbn Battuta Seyahatnamesi, Çev: Aykut, A. S., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bedirhan, Y. & Aydın, O. (2021). Artuklu'dan Selçukluya Diyarbakır'da İktisadi ve Siyasi Hayat, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 7 (41): 299-310.

Bedirhanoğlu, H. E. (2019). XIII ve XIV. Yüzyıl Artuklularında Sosyo-Ekonomik Hayat Üzerine Bir Değerlendirme, *The Journal of International Scientific Research*, 4 (1): 25-32.

Bulduk, A. F. (1999). Mardin Tarihi, Yay. Hazırlayan: Burhan Zengin, Ankara: GAP Yayınları.

Göyünç, N. (1969). XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Gül, M. (2008). Artuklu Ekonomisi ve Kaynakları, I. Uluslararası Artuklu Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Mardin: Mardin Valiliği Kültür Yayınları.

Işık, G. & Güneş, M. (2014). Çok Kültürlülüğün Mirasını Geleceğe Taşımak: Mardin Örneği, TÜCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu, 449-462.

Kaya, S. (2019). Artuklularda İktisadi Faaliyetler ve Sosyo-Kültürel Etkileri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 21 (1): 67-85.

Kayaoğlu, A. & Kurnaz, G. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Belirlenmesi: Artuklu Üniversitesi İ.İ.B.F. Örneği, Mukaddime, 10 (2): 643-651.

Nayır, Ş. (2010). Artukluların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayatı, YL Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Polo, M. (1985). Marco Polo'nun Geziler Kitabı, Çev: Güngören, Ö., İstanbul: Yol Yayınları.

Ritter, C. (1848), Die Erdkunde Von Asien, Berlin

Sevim, A. (1962). Artukluların Soyu ve Artuk Bey'in Siyasi Faaliyetleri, *Belleten*, 26 (101): 121-146.

Tez, Z. (1991). Orta Çağ İslam Dünyasında Bilim ve Teknik, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Toprak, L. (2012). Mardin'in Kalkınmasında Turizmin Lokomotif Sektör Olarak Belirlenmesi Gerekliliği, *Mukaddime,* 5 (1): 121-150.

Turan, O. (2019). Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, İstanbul: Ötüken Neşriyat

ECONOMIC CAUSES OF VIOLENT CRIMES: PANEL ARDL ANALYSIS

Asst. Prof. Dr. Özlem DÜNDAR
Hitit University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Labour Economics and Industrial Relations
Orcid id: 0000-0002-3091-1433

ABSTRACT

From the past to the present, the causes of various types of crime have been investigated by criminologists and studies have been carried out using different methods in different areas related to crime. It is thought that crimes against property such as theft, fraud, looting and damage to property are predominantly caused by economic reasons compared to violent crimes. However, there are studies in the literature that conclude that violent crimes are caused by economic reasons. For Turkey there are not many studies investigating the economic dimension of violent crimes. However, there is an increase in the news of violence against people and animals in the visual and written media. All forms of violence in society must be prevented. For these reasons it is aimed to determine the effect of economic factors on violent crimes against human beings with Panel Auto Regressive Distributed Lag (ARDL) analysis for the period 2008-2019. In the analysis violent crimes (murder, wounding, firearms and knife-related crimes) as the dependent variable; unemployment, wages, employment, gross domestic product per capita, the number of graduates from college and faculty as independent variables are included. Data for all variables were obtained from the Turkish Statistical Institute (TSI) and the Social Security Institution (SSI) of the Republic of Turkey and were used according to second level Nomenclature of Units For Territorial Statistics (NUTS2). The analysis period was determined in line with the fact that the data set for college and faculty graduates started in 2008 and the data set for per capita gross domestic product was not available after 2019. In the analysis firstly Breusch and Pagan (1980) CD_{LM1}, Pesaran (2004) CD_{LM2}, Pesaran (2004) CD_{LM} and Pesaran vd. (2008) CD_{LMadj} tests were performed to determine whether there is a cross sectional dependence. In the following stage Pesaran Panel Unit Root test which is one of the second generation unit root tests was applied due to the cross sectional dependence. The long term relationship between the dependent and independent variables was investigated with the Westurland Panel Cointegration test, the Pooled Mean Group (PMG) estimator and the Mean Group (MG) estimator were used for the long term coefficient estimation. According to the Hausman test result since the PMG estimator is valid, it has been determined that the long term parameters are constant for all units. According to the results of the analysis in the long run while unemployment and per capita gross domestic product have a positive effect on violent crimes, wages, the number of college and faculty graduates has a negative effect. On the other hand employment has no effect on violent crimes. While the long term parameters are constant for all units, the error correction parameter and parameters of the independent variables differ in the short term. In most regions (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli region, Antalya, Isparta, Burdur region, Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir region, Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane region, Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan region, Van, Muş, Bitlis, Hakkari region in 20 regions except) error correction parameter is significant and negative. Accordingly there is a long term relationship between violent crimes and independent variables in these regions. Imbalances seen in the short term can be corrected in the long term.

Keywords: Violent Crimes, Economic Factors, Panel ARDL Analysis.

1. Introduction

Preventing social unrest requires the fight against crime. It is important to determine the causes of crime in the fight against crime. The causes of crime are explained according to various theories. In the literature, these theories explaining the causes of crime are classified as individual, biological, economic, psychological and sociological theories. The reasons for the crime may differ according to the types of crime. It can be thought that while crimes against property are thought to be predominantly of economic origin, violent crimes are not predominantly committed for economic reasons. However, there are studies that conclude that violent crimes are committed for economic reasons. Except for the biological reasons of the crime, it can be said that economic conditions have an effect on the sociological and psychological causes of crime. In the study first of all, economic crime theories are explained and crime theories arising from noneconomic reasons are associated with economic conditions. In the following stage, the studies on the subject were evaluated. Finally, the data set and analysis method were explained and the analysis findings were interpreted.

2. Economic Theories of Crime

McCaghy (2003) classified economic theories of crime within the scope of economic structure and poverty. The effect of economic structure on crime is explained by Karl Marx's views. According to Marx the struggle against poverty and exploitation in capitalist society is the result of social conflict. Social conflict also leads to deviation. In this case the deviation stems from the capitalist structure and will disappear with the socialist structure. William Bonger, similar to Marx, argued that the capitalist system leads to crime due to poverty in the society, but in these societies fines are applied to the crime. According to Bonger crime can be significantly eliminated in the social system. The effect of poverty on crime is explained with the views of Frank W. Blackmar. By examining a family in Kansas, where deviant behavior is high, Blackmar concluded that poor economic conditions led to crime. Blackmar claimed that these families committed theft, begging and prostitution due to poverty and desperation (Hagan, 1991; McCaghy, 2003).

3. Relation of Individual, Psychological and Sociological Crime Theories with Economic Conditions

It can be thought that economic conditions have an effect on the causes of crime other than biological reasons. Therefore, under this title, lower class theories of individual, psychological and sociological theories were explained by associating them with economic conditions. In this framework lower class theories that are thought to be related to economic conditions were explained. İçli (2007) classified individual theories as classical, neo classical, positive and statistical (cartographic/geographic/ecological) schools. In the statistical school in this classification, the relationship of crime statistics with poverty, age, gender, race and climate was examined by Adolphe Quetelet and Andre Michel Guerry, it was determined that the society was responsible for the commission of the crime not the criminal. According to the views in the statistical school, poverty from economic factors is the cause of crime. Akıncı (2002) classified psychological theories as psychoanalytic theories, the view that bases crime on psychopathy, and the "special thinking model". All of these forms of classification can be associated with economic conditions. In psychoanalytic theories Freud argues that when the ego cannot control the id, structural disorders occur in the superego, and therefore crime is committed. It can be thought that the ego cannot control the id in individuals who are under such bad economic conditions that they cannot even meet their physiological needs (such as

food, shelter, heating), in this case, individuals may turn to crime. According to the view that bases the crime on psychopathy, individuals (who are described as psychopaths) do not socialize and commit crimes by constantly conflicting with the society. It can be thought that bad economic conditions may have an effect on the non-socialization of these individuals. In the special thinking model, Yochelson and Samenov (1976) suggested that criminals have special thinking models. This model consists of the difference in behavior between responsible people and irresponsible people. Responsible people think of others and do not avoid work, irresponsible people do not think of others and avoid work, do not comply with legal restrictions accepted by society. The private thinking model consists of irresponsible people. In this case it can be thought that irresponsible people who run away from work are generally in bad economic conditions and do not have a status. In other words, it can be said that economic factors may have an effect on these people committing crimes (Haskell ve Yablonsky, 1983; Adler vd., 1991; Hagan, 1991; Akıncı, 2002; İçli, 2007; Demirbaş, 2014).

Siegel (1989) classified sociological theories as theories of social structure, social process and social conflict. Since the social conflict theories in this classification are explained under economic theories in some studies (such as McCaghy et al. (2003), Hagan (1991)), these theories are explained under the title of economic theories in the study. In social structure theories, subgrouping were made as functionalist, tension, subculture and social ecology theories. Subculture theories are explained on the basis of Albert Cohen's work. Accordingly, boys in the lower class experience tension due to their low level of communication and education and their inability to delay their sense of satisfaction. It can be said that the low level of education of these boys and their inability to delay their sense of satisfaction are due to bad economic conditions. Research has been conducted in social ecology theories (Chicago School - Ecological School) using two methods. In the first method poverty and high crime areas were determined based on numerical data (such as crime statistics and censuses). In the second method criminals were examined in their own environment. According to the results of the research, it was determined that the crime rates are high in the city center where the rents are low and the physical conditions are bad. According to social ecology theories, it can be thought that sociological causes of crime are based on economic reasons. Social process theories, on the other hand, are divided into three subgroups as social learning and behavior, control and labeling theory. Since none of these subgroups can be associated with economic conditions, it can be said that economic conditions have no effect on social process theories (Siegel, 1989; Adler vd., 1991; Hagan, 1991; Polat, 2004; İçli, 2007; Demirbaş, 2014).

4. Literature Review

In studies on violent crimes, some types of crimes are also included in addition to violent crimes. In Table 1 below, only the results of the studies related to violent crimes are given. As can be seen in Table 1, crimes constituting violent crimes (such as murder, assault, harassment) are generally taken together (as violent crimes). In 11 studies, it has been seen that variables such as unemployment, income inequality and poverty affect violent crimes positively, while income level affects negatively. It was concluded that unemployment has no effect on violent crimes in 7 studies, it has a negative effect in 1 study. The results of the study support that violent crimes can be committed for economic reasons. No studies have been found in Turkey investigating the effects of economic factors on violent crimes. For Turkey, the effect of economic factors on total crimes including violent crimes has been researched, but studies investigating the effect of economic factors only on violent crimes have not been found. For this reason it is thought that the study will contribute to the literature.

Table 1: Studies Investigating the Economic Causes of Violent Crime

The Author of The Study	Year of Study	Method of Study	Country and Year of Analysis of Study	Result of the Study
Buonanno et al.	2014	Fixed Effects Method	15 European Union countries, Norway, Canada and United States of America 1970-2010 period	A positive correlation was found between unemployment and murder crime.
Entorf and Sieger	2014	Fixed Effects Method	Germany 2005-2009 period	It was found that the effect of unemployment on violent crimes was not significant. A negative relationship was found between income level and violent crimes.
Aaltonen et al.	2013	Fixed Effects Method	Finland 2001-2006 period	It was found that the effect of unemployment on violent crimes was not significant.
Abraham	2012	Random Effects and Ordinary Least Squares Method	India 2001-2008 period	A positive correlation was found between unemployment and the crimes against physical integrity
Gronqvist	2011	Pooled Least Squares Method	Sweden 1985-2007 period	A positive correlation was found between unemployment and violent crimes
Hooghe et al.	2011	Spatial Regression Analysis	Belgium 2001-2006 period	A negative relationship was found between income level and violent crimes. Violent crimes do not show spatial distribution.
Baharom and Habibullah	2009	Random Effects Method	11 European countries 1993-2001 period	A negative correlation was found between unemployment and violent crimes.
Saridakis and Spengler	2009	Generalized Moments Method	Greece 1991-1998 period	It was found that the effect of unemployment on violent crimes was not significant.
Edmark	2005	Fixed Effects Method	Sweden 1988-1999 period	It was found that the effect of unemployment on murder, assault, sexual abuse and rape crimes was not significant.
Nilsson	2004	Fixed Effects Method	Sweden 1973-2000 period	It was found that the effect of unemployment on violent crimes was not significant.
Edmark	2003	Fixed Effects Method	Sweden 1988-1999 period	It was found that the effect of unemployment on violent crimes was not significant.
Fajnzylber et al.	2002	Multiple Regression Analysis	39 countries 1965-1995 period	It was found that there is a positive relationship between income inequality and murder crime, a negative relationship between per capita gross domestic product and murder crime.

Raphael and Winter	2001	Ordinary Least Squares Method	United States of America 1971-1997 period	A positive correlation was found between unemployment and violent crimes.
Carmichael and Ward	2000	Ordinary Least Squares Method	Regions of England and Wales 1985-1995 period	It was found that there was no significant relationship between youth and adult unemployment and violent crimes against the person.
Kelly	2000	Correlation Analysis	United States of America 1991 year	It was found that there is a positive relationship between income inequality and violent crimes
Elliott and Ellingworth	1996	Ordinary Least Squares Method	Britain 1992 year	A positive correlation was found between unemployment and crimes against the person.
Tsushima	1996	Multiple Regression Analysis	Japan 1987 year	A positive correlation was found between unemployment and murder crime.
Smith et al.	1992	Regression Analysis	United States of America 1959-1987 period	Unemployment has a positive effect on the risk of being caught for murder.
Patterson	1991	Heteroskedastic Tobit Model	United States of America 1977 year	A positive relationship was found between absolute and relative poverty, income inequality and violent crimes.
Krohn	1976	Multiple Regression Analysis	24 countries 1967 year	A positive correlation was found between unemployment and murder crime.

5. Dataset and Method

In this study it is aimed to determine the effect of economic factors on violent crimes that threaten human life with Panel ARDL analysis for the period 2008-2019. NUTS2 data of the variables in the analysis were obtained from TSI and SSI. The analysis period was determined according to the fact that the data set for college and faculty graduates started in 2008 and the data set for the gross domestic product per capita was not available after 2019. Analysis findings were obtained with Stata 16.0 and Gauss 16 programs.

In the study first of all dependency between cross sections (units) Breusch and Pagan (1980) CDL_{M1} (Cross Sectional Dependence Lagrange Multiplier) test, Pesaran (2004) CD_{LM} (Cross Sectional Dependence) test, Pesaran (2004) CD_{LM2} (Cross Sectional Dependence Lagrange Multiplier) test, Pesaran, Ullah and Yamagata (2008) deviation corrected CD_{LMadj} (Bias-Adjusted Cross Sectional Dependence Lagrange Multiplier) with tests were investigated. Due to the cross section dependency, the second generation panel unit root test, Pesaran (2007) panel unit root test was performed and CADF (Cross Sectional Augmented Dickey-Fuller) and CIPS (Cross Sectional Augmented IPS) statistics were calculated. The cointegration relationship between the variables was investigated by Westerlund (2007) panel cointegration test. Due to the cointegration relationship between the variables, long term coefficient estimates were investigated using the PMG estimation method of Pesaran, Shin, and Smith (1999).

5.1. Cross Sectional Dependence

T>N condition in Breusch and Pagan (1980) CD_{LM1} and Pesaran (2004) CD_{LM2} tests, N>T condition in Pesaran (2004) CD_{LM} test, and N>T and T>N conditions in Pesaran, Ullah and Yamagata (2008) CD_{LMadj} test are taken into account. The calculations of the tests investigating the mentioned cross sectional dependence are given below respectively.

$$CD_{LM1} = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^{N} \hat{\rho}_{ij}^{2} \qquad (1)$$

Above in equation 1 where the Breusch and Pagan (1980) CD_{LM1} test was calculated, $\hat{\rho}_{ij}^{2}$ shows the correlation coefficient between the residues (obtained from the Ordinary Least Squares estimation of each equation). The null hypothesis is that there is no correlation between cross sections. In the null hypothesis framework, the chi square distribution with N(N-1)/2 degrees of freedom is seen while T→∞ and N are constant (Güloğlu ve İvrendi, 2010).

$$CD_{LM2} = \sqrt{\frac{1}{N(N-1)} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^{N} (T\ \hat{\rho}_{ij}^{2} - 1)} \qquad (2)$$

In equation 2 above, the Pesaran (2004) CD_{LM2} test is an improved version of the Breusch and Pagan (1980) CD_{LM1} test. In this test, when $T \rightarrow \infty\ ve\ N \rightarrow \infty$, estimation is made according to the asymptotic normal distribution, the null hypothesis shows that there is no correlation between cross sections (Pesaran, 2004).

$$CD_{LM} = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^{N} \hat{\rho}_{ij}} \qquad (3)$$

The Pesaran (2004) CD_{LM} test in equation 3 above is based on the sum of the correlation coefficients between the cross section residues. According to the null hypothesis that there is no correlation between cross sections, the test statistics show a standard normal distribution (Pesaran, 2004).

$$CD_{LMadj} = \sqrt{\frac{N}{N(N-1)} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^{N} \frac{T - k(\hat{\rho}_{ij}^{2}_ \mu_{Tij})}{u_{Tij}}} \qquad (4)$$

In the Pesaran, Ullah, and Yamagata (2008) CD_{LMadj} test in equation 4 above, k shows the regressor number, the mean of μ_{Tij}, (T–k) $\hat{\rho}_{ij}^{2}$, and the variance of u_{Tij}, (T–k) $\hat{\rho}_{ij}^{2}$. The test statistic shows an asymptotic normal distribution. According to Pesaran (2004) CD test, this test gives consistent and significant results in asymptotic normal distributions and small samples (Pesaran vd., 2008).

H_0: There is no cross sectional dependence.

H_1: There is cross sectional dependence.

The above hypotheses are valid for all cross-section dependency tests. When the null hypothesis is accepted, there is no cross sectional dependence between the units in the analysis, when the null hypothesis is rejected, there is a cross sectional dependence between the units. First generation panel unit root tests are performed when there is no cross sectional dependence, second generation panel unit root tests are performed when there is cross sectional dependence (Baltagi, 2008).

5.2. Panel Unit Root Test

One of the second generation panel unit root tests Peseran (2007) panel unit root test is performed when there is cross sectional dependence. The CADF test statistic is calculated as follows:

$$Y_{it} = (1 - \emptyset_i)\mu_i + \emptyset_i y_{i,t-1} + u_{it}\ , i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T \quad (5)$$
$$u_{it} = y_i f_t + \varepsilon_{it}$$
$$\Delta Y_{it} = \alpha_i + \beta_i Y_{i,t-1} + y_i f_t + \varepsilon_{it}$$

In equation 5 above, f_t, represents the unobservable joint effects of each unit, ε_{it} , represents the individual specific error. According to equation 5, the hypothesis of unit root tests is as follows (Pesaran, 2007):

$H_0: \beta_i = 0$ (for all i)

$H_1: \beta_i < 0$ *i= 1,2,…, N_1, β_i =0, i= N_1 +1, N_1 +2, …N.*

By taking the average of the cross section unit root test statistics, the CIPS statistics, which are the unit root test statistics for the entire panel, are calculated as follows (Pesaran, 2007):

$$CIPS = \frac{1}{N}\sum_{i=1}^{N} CADF_i \quad (6)$$

5.3. Panel Cointegration Analysis

The existence of long term relationships between the dependent variable and the independent variables is determined by cointegration tests. The regression equation for the four panel cointegration test based on Westerlund's (2007) error correction model is as follows (Tatoğlu, 2013):

$$\Delta Y_{it} = \delta_i' d_t + \lambda_i' \Delta X_{it} + y_i Y_{it-1} + \emptyset_i X_{it-1} + e_{it} \quad (7)$$

The autoregressive parameter *(ρ)* is explained for each unit and the whole panel. The autoregressive parameter *(ρ)* is constant ($\rho_i = \rho$) for all units. For each unit *(ρ)* varies from unit to unit. P_a ve P_b statistics are calculated as follows with all panel information (Tatoğlu, 2013):

$H_0: \rho_i = 0$ (for all i)

$H_1: \rho_i < 0$ (for all i)

$$P_a = \left(\sum_{i=1}^{N} L_{i11}\right)^{-1} \sum_{i=1}^{N} L_{i12} \quad (8)$$

$$P_t = \sigma^{-1}\left(\sum_{i=1}^{N} L_{i11}\right)^{-1/2} \sum_{i=1}^{N} L_{i12} \quad (9)$$

G_a and G_b group average statistics are calculated by taking the weighted average of the t ratios of ρ_i and ρ_i for each unit as follows (Tatoğlu, 2013):

$H_0: \gamma_i = 0$ (for all i)

$H_1: \gamma_i < 0$ (for all i)

$$G_a = \sum_{i=1}^{N} L_{i11}^2 \, L_{i12} \quad (10)$$

$$G_t = \sum_{i=1}^{N} \sigma_i^{-1} \, L_{i11}^{-1/2} \, L_{i12} \quad (11)$$

According to the hypotheses given above, the rejection of the null hypothesis indicates that there is a cointegration relationship between the dependent variable and the independent variables in the entire panel.

5.4. Panel ARDL Analysis

Long term coefficient estimates can be made when there is a cointegration relationship between the dependent variable and the independent variables. The following ARDL model equation is used to estimate the long run coefficients:

$$y_{it} = \alpha_i + \emptyset y_{i,t-1} + y_i X_{it} + \delta_i z_t + u_{it} \quad (12)$$

$i = 1,2, \dots, N,$

$i = 1,2, \dots, T,$

In equation 12 above, X_{it} is the surrogate variable of vector *k x 1*, z_t is the joint effects vector (Pesaran, 1997).

Pesaran, Shin and Smith (1999) developed the MG and PMG estimators to estimate the panel ARDL model. In the MG estimation method the constant term, error correction and slope coefficients differ according to all units, the long term averages of the coefficients are determined. In PMG estimation method, both pooling method and averaging are applied. In this method while the long term coefficients are homogeneous according to the units, the constant term, error correction coefficients and short term parameters vary. The homogeneity of the long term coefficients is investigated with the Hausman (1978) test, if the long term coefficients are homogeneous, the PMG estimator is valid. The choice between two estimators can be made with the Hausman (1978) test (Pesaran, Shin ve Smith, 1999).

6. Analysis Results

In the study the results of cross sectional dependence, second generation panel unit root test (Pesaran 2007 unit root test due to cross sectional dependence), cointegration test and ARDL (PMG ve MG tests) analysis are given in the tables below respectively. The model was created as logarithmic because it is easy to interpret the coefficients of the variables in the analysis. In the analysis findings, the variables are given in abbreviated form in order not to

take up space in the table. Accordingly violent crime lnvc, gross domestic product per capita lngdppc, unemployment lnu, employment lne, wages lnw, college and faculty graduates lncfg are abbreviated. The expression "ln" in front of abbreviated variables indicates that the variables are logarithmic.

6.1. Cross Sectional Dependence

According to the results in Table 2 below, when the model is evaluated as a whole, the null hypothesis is rejected and there is a cross sectional dependence according to all tests. When evaluated for each variable, Breusch and Pagan (1980) CD_{LM1}, Pesaran (2004) CD_{LM2} and Pesaran et al. (2008) CD_{LMadj} according to tests, there is cross sectional dependence for all variables. According to Pesaran (2004) CD_{LM} test, there is a cross sectional dependence for variables other than unemployment, employment and wages. Since the data set of the study was N>T, when the tests taking this into account were examined, Pesaran et al. (2008) CD_{LMadj} according to the test there is a cross sectional dependence for all variables. Pesaran (2004) CD_{LM} and Pesaran et al. (2008) CD_{LMadj} according to tests, there is a cross sectional dependence for the whole model.

Tablo 2: Cross Sectional Dependence Test Results

	Constant Term		**Constant Term and Trend**	
CD Tests lnvc	**Statistics Value**	**Probability Value**	**Statistics Value**	**Probability Value**
CD LM1 (Breusch Pagan 1980)	699.453	0.000***	832.382	0.000***
CD LM_2 (Pesaran 2004 CD_{LM})	14.687	0.000***	19.901	0.000***
CD LM (Pesaran 2004 CD)	-1.741	0.041**	-0.673	0.250
Bias-adjusted CD test (CD_{LMadj})			7.775	0.000***
CD Tests lngdppc				
CD LM1 (Breusch Pagan 1980)	580.222	0.000***	606.561	0.000***
CD LM_2 (Pesaran 2004 CD_{LM})	10.011	0.000***	11.044	0.000***
CD LM (Pesaran 2004 CD)	-2.084	0.019**	-2.089	0.018
Bias-adjusted CD test (CD_{LMadj})			8.770	0.000***
CD Tests lnu				
CD LM1 (Breusch Pagan 1980)	753.882	0.000***	813.945	0.000***
CD LM_2 (Pesaran 2004 CD_{LM})	16.822	0.000***	19.178	0.000***
CD LM (Pesaran 2004 CD)	-0.611	0.271	-0.115	0.454
Bias-adjusted CD test (CD_{LMadj})			2.006	0.022**
CD Tests lne				
CD LM1 (Breusch Pagan 1980)	555.658	0.000***	778.485	0.000***
CD LM_2 (Pesaran 2004 CD_{LM})	9.047	0.000***	17.787	0.000***
CD LM (Pesaran 2004 CD)	-0.674	0.250	-0.100	0.460
Bias-adjusted CD test (CD_{LMadj})			2.419	0.008***
CD Tests lnw				
CD LM1 (Breusch Pagan 1980)	589.375	0.000***	709.301	0.000***
CD LM_2 (Pesaran 2004 CD_{LM})	10.370	0.000***	15.074	0.000***
CD LM (Pesaran 2004 CD)	-1.080	0.140	-0.619	0.268
Bias-adjusted CD test (CD_{LMadj})			12.383	0.000***
CD Tests lncfg				
CD LM1 (Breusch Pagan 1980)	742.257	0.000***	928.198	0.000***
CD LM_2 (Pesaran 2004 CD_{LM})	16.366	0.000***	23.659	0.000***
CD LM (Pesaran 2004 CD)	-1.886	0.030**	0.904	0.183
Bias-adjusted CD test (CD_{LMadj})			5.211	0.000***
Model				
CD LM1 (Breusch Pagan 1980)	563.292	0.000***	***,**,* indicate significance at the 1%, 5% and 10% levels respectively.	
CD LM_2 (Pesaran 2004 CD_{LM})	9.347	0.000***		
CD LM (Pesaran 2004 CD)	5.581	0.000***		
Bias-adjusted CD test (CD_{LMadj})	10.959	0.000***		

6.2. Panel Unit Root Test

The second generation Pesaran 2007 panel unit root test was applied in the study due to the cross sectional dependence. For panel ARDL analysis, the variables must be stationary at the level (I(0)) or the first difference (I(1)). Accordingly, the absolute value of the test statistical values of the variables is compared with the absolute values of the critical table values. If the test statistics values of the variables are greater than the critical table values, the null hypothesis (there is a unit root) is rejected, and the variables are considered stationary.

Tablo 3: Pesaran Panel Unit Root Test Results

Variables	CADF Test Statistics			
	Constant Term		Constant Term and Trend	
	Level	First Difference	Level	First Difference
lnvc	-1.830	-2.232**	-2.205	-2.710**
lngdppc	-2.199**	-	-2.663	-2.710**
lnu	-2.557***	-	-3.213***	-
lne	-2.013	-2.961***	-2.921***	-
lnw	-1.447	-2.450***	-2.280	-2.747**
lncfg	-2.485***	-	-2.953***	-
CADF %1 Critical Value	-2.340		-2.880	
CADF %5 Critical Value	-2.170		-2.690	
CADF %10 Critical Value	-2.070		-2.590	
Variables	**CIPS Test Statistics**			
	Constant Term		**Constant Term and Trend**	
	Level	**First Difference**	**Level**	**First Difference**
lnvc	-2.605***	-	-3.246***	-
lngdppc	-2.250***	-	-2.593	-3.351***
lnu	-2.062	-3.185***	-3.227***	-
lne	-2.047	-3.477***	-2.926***	-
lnw	-1.181	-2.629***	-2.441	-2.779**
lncfg	-2.311**	-	-2.837**	-
CIPS %1 Critical Value	-2.34		-2.88	
CIPS %5 Critical Value	-2.17		-2.69	
CIPS %10 Critical Value	-2.07		-2.59	
***,**,* indicate significance at the 1%, 5% and 10% levels respectively.				

As seen in the results in Table 3 above, all variables are stationary at the level or the first difference level (at the 0.01 and 0.005 significance levels) in the of CADF and CIPS test statistics of constant term model and the constant term and trend models.

6.3. Panel Cointegration Analysis

The existence of long term relationships between dependent and independent variables is determined by Westerlund (2007) cointegration tests. The resistive probability values in Table 4 below represent the bootstrap probability values. These values take into account the cross sectional dependence. In one of the constant term or constant term and trend models, the null hypothesis (no cointegration) is rejected for one of the four test statistics. It is not clear that there is a long term relationship between the variables according to Bootstrap values. For this reason it may not be accepted that there is a long term relationship. However the null

hypothesis (no cointegration) is rejected in at least two of the four test statistics in both constant term and constant term and trend models according to the probability values that do not take into account the cross sectional dependence. Accordingly there is a long term relationship between dependent and independent variables.

Tablo 4: Weturlund Panel Cointegration Analysis Results

Variables: lngdppc and lnvc						
	Constant Term			**Constant Term and Trend**		
Statistics	**Value**	**Probability Value**	**Robust Probability Value**	**Value**	**Probability Value**	**Robust Probability Value**
Gt	-9.357	0.000***	0.050**	-12.130	0.000***	0.560
Ga	-3.264	1.000	0.890	-3.717	1.000	0.940
Pt	-12.72	0.000***	0.250	-12.784	0.010***	0.690
Pa	-5.950	0.038**	0.560	-6.085	0.993	0.950
Variables: lnu and lnvc						
	Constant Term			**Constant Term and Trend**		
Statistics	**Value**	**Probability Value**	**Robust Probability Value**	**Value**	**Probability Value**	**Robust Probability Value**
Gt	-3.484	0.000***	0.540	-12.374	0.000***	0.580
Ga	-6.012	0.868	0.760	-11.219	0.699	0.620
Pt	-11.847	0.000***	0.220	-22.129	0.000***	0.090*
Pa	-6.683	0.005***	0.420	-20.698	0.000***	0.150
Variables: lne and lnvc						
	Constant Term			**Constant Term and Trend**		
Statistics	**Value**	**Probability Value**	**Robust Probability Value**	**Value**	**Probability Value**	**Robust Probability Value**
Gt	-5.279	0.000***	0.200	-40.836	0.000***	0.170
Ga	-5.929	0.884	0.690	-9.365	0.974	0.640
Pt	-15.199	0.000***	0.000***	-16.534	0.000***	0.150
Pa	-6.894	0.002***	0.180	-9.079	0.457	0.190
Variables: lnw and lnvc						
	Constant Term			**Constant Term and Trend**		
Statistics	**Value**	**Probability Value**	**Robust Probability Value**	**Value**	**Probability Value**	**Robust Probability Value**
Gt	-4.896	0.000***	0.270	-4.916	0.000***	0.800
Ga	-3.514	1.000	0.770	-8.809	0.991	0.640
Pt	-12.264	0.000***	0.300	-19.257	0.000***	0.220
Pa	-5.317	0.143	0.570	-16.666	0.000***	0.290
Variables: lncfg and lnvc						
	Constant Term			**Constant Term and Trend**		
Statistics	**Value**	**Probability Value**	**Robust Probability Value**	**Value**	**Probability Value**	**Robust Probability Value**
Gt	-8.348	0.000***	0.080	-9.981	0.000***	0.560
Ga	-4.843	0.987	0.710	-3.919	1.000	0.310
Pt	-15.101	0.000***	0.200	-17.149	0.000***	0.030**
Pa	-7.830	0.000***	0.410	-12.694	0.001***	0.120
***,**,* indicate significance at the 1%, 5% and 10% levels respectively.						

6.4. Panel ARDL Analysis

Panel ARDL analysis (due to ignoring cross sectional dependence) was applied in the calculation of long term coefficients, since there is a long term relationship (since it's clearer than bootstrap) between dependent and independent variables according to the probability values that do not take into account the cross sectional dependence. As seen in Table 5 below,

the null hypothesis (PMG is valid) is accepted according to the Hausman test result. Accordingly, the most suitable for the study is the PMG model. In the MG model the error correction coefficient is negative and significant at the 0.01 level, so the model is consistent. The negative and statistically significant error correction coefficient indicates that there is a long term relationship between dependent and independent variables. In other words when there is a deviation from the equilibrium in the short run, the equilibrium is reached again in the long run. However the signs of the coefficients of the variables in the MG model are not in the expected direction. Again as can be seen in Table 5 below, some variables that were significant in the PMG model became meaningless in the MG model. For these reasons and according to the Hausman test, the PMG estimator is efficient. In the PMG model while the long term parameters are constant for all units, the short term error correction parameter and the parameters of the independent variables differ according to the units. While unemployment and per capita gross domestic product have a positive effect on violent crimes in the long run, wages, number of college and faculty graduates have a negative effect. Employment, on the other hand, has no effect on violent crimes.

Tablo 5: PMG ve MG ARDL Estimation Results

N=26		Number of obs.= 286	
T=12		Log Likelihood= 215.8751	
Long Term Estimation Results			
	PMG Estimation Results		**MG Estimation Results**
	Coefficient	**z table value**	**Coefficient**	**z table value**
lngdppc	6.809537	12.08***	-12.68647	-2.02**
lnu	0.572343	6.70***	-2.771837	-1.55
lne	-0.4700104	-1.66	10.13448	1.21
lnw	-6.231127	-15.25***	13.58872	2.04**
lncfg	-1.116645	-3.26***	-1.422813	-0.43
Short Term Estimation Results				
	PMG Estimation Results		**MG Estimation Results**	
	Coefficient	**z table value**	**Coefficient**	**z table value**
ECM	-0.485269	-10.55***	-0.9404594	-3.69***
lngdppc	-0.8720521	-2.14**	0.1505683	0.09
lnu	0.2820872	1.80	0.8401852	1.74*
lne	0.1001306	0.16	4.408307	1.44
lnw	2.049928	4.73***	0.2563427	0.13
lncfg	-2.210585	-6.75***	-1.696195	-3.48***
Hausman Test Result: 0.00 (1.0000)				
Error Correction Coefficients for Each Region (ECM)				
	Coefficient		**z table value**	
Istanbul	-0.515767		-4.00***	
Tekirdag, Edirne, Kirklareli	-0.3861966		-1.22	
Balikesir, Çanakkale	-0.408067		-3.23***	
Izmir	-0.433673		-6.39***	
Aydin, Denizli, Mugla	-0.6540141		-3.97***	
Manisa, Afyon, Kütahya, Usak	-0.7725221		-5.61***	
Bursa, Eskisehir, Bilecik	-0.5072536		-5.70***	
Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	-0.8612329		-3.52***	
Ankara	-0.4053495		-3.78***	
Konya, Karaman	-0.5229698		-2.13**	
Antalya, Isparta, Burdur	-0.1239934		-1.40	
Adana, Mersin	-0.6197757		-5.30***	
Hatay, Kahramanmaras, Osmaniye	-0.4234494		-2.53***	
Kirikkale, Aksaray,	-0.296414		-1.87	

Nigde, Nevsehir, Kirsehir		
Kayseri, Sivas, Yozgat	-0.9229653	-18.07***
Zonguldak, Karabük, Bartin	-0.7081931	-1.98**
Kastamonu, Çankiri, Sinop	-0.3539126	-3.27***
Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	-0.4125562	-2.98***
Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüshane	-0.1190834	-1.01
Erzurum, Erzincan, Bayburt	-0.8696324	-20.66***
Agri, Kars, Igdir, Ardahan	-0.2117574	-1.70*
Malatya, Elazig, Bingöl, Tunceli	-0.5855713	-3.38***
Van, Mus, Bitlis, Hakkari	-0.1695749	-1.85*
Gaziantep, Adiyaman, Kilis	-0.2292817	-1.93**
Sanliurfa, Diyarbakir	-0.3258037	-4.95***
Mardin, Batman, Sirnak, Siirt	-0.7779846	-4.88***
***,**,* indicate significance at the 1%, 5% and 10% levels respectively.		

As seen in Table 5 above, the error correction coefficients of the 20 regions (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli bölgesi, Antalya, Isparta, Burdur bölgesi, Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir bölgesi, Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane bölgesi, Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan bölgesi, Van, Muş, Bitlis, Hakkari bölgesi haricindeki diğer bölgeler) are negative and significant at the 0.01 and 0.05 levels. In addition the error correction coefficient of Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan regions and Van, Muş, Bitlis, Hakkari regions is negative and significant at the level of 0.10. Accordingly there is a long term relationship between dependent and independent variables in the vast majority of regions. This situation has an effect on the long term relationship between dependent and independent variables for all panel data.

7. Conclusion

According to the results of the analysis, it can be accepted that violent crimes are caused by economic reasons. It can be seen from the coefficient signs and significance of the variables that this situation shows its effect especially in the long term. Since the gross domestic product per capita differs between regions, it is thought to have a positive effect on violent crimes. There is migration from socioeconomically undeveloped regions, especially to regions with high per capita gross domestic product and employment opportunities. As a result of migration, unemployment and low wage employment increase in these regions. Thus, in the long run, bad economic conditions affect all regions. For these reasons the per capita gross domestic product may not have a negative impact as expected. There are studies in the literature that support the results obtained in the study. In addition to high unemployment, low wages increase violent crimes. In this case employment does not matter. Therefore employment may not have an effect on violent crimes. Considering the results of the analysis, it can be accepted that individuals working in high status occupations with a high level of education and wages tend to commit violent crimes at a lower rate than other people (those who are unemployed, have low education and wage levels, work in low status jobs). Individuals with higher education levels are more likely to work in jobs with higher status and wages than individuals with lower levels of education. This may be an indication that education strengthens the effect of economic factors on violent crimes. Within the framework

of the results of the analysis, it can be accepted that the elimination of economic differences between regions and investments in regions that are not economically developed can have a significant impact on the regional fight against violent crimes.

KAYNAKÇA

Aaltonen, M., Macdonald, J. M., Martikainen, P. & Kivivuor, J. (2013). Examining the generality of the unemployment crime association. *Amerikan Society of Criminology*, 51(3), 561- 594.

Abraham, V. (2012). The deteriorating labour market conditions and crime: An analysis of Indian states during 2001-2008. *Millennial Asia*. 3(2): 207-231.

Adler, F., Mueller, G. O. W. ve Laufer, W. S. (1991). *Criminology*. New York: McGraw-HillInc.

Akıncı, S. F. (2002). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Yayınları.

Baharom, A. H. & Habibullah, S. M. (2009). Income, unemployment and crime: Panel data analysis on selected european countries. *9th Global Conference on Businesss Economics*, 1-11.

Baltagi, B. H. (2008). *Econometric analysis of panel data*. West Sussex: John Wiley & Sons.

Buonanno, P., Drago, F. & Galbiati, R. (2014). Response of crime to unemployment: An ınternational comparison. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 30(1), 29-40.

Carmichael, F. & Ward, R. (2000). Youth unemployment and crime in the English regions and Wales. *Applied Economics*, 32(5), 559-571.

Demirbaş, T. (2014). *Kriminoloji.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Edmark, K. (2003). The effects of unemployment on property crime: Evidence from a period of unusually large swings in the business cycle. *Working Paper Series*, 14, 1-27.

Edmark, K. (2005). Unemployment and crime: Is there a connection?. *Journal of Economics*, 107(2), 353–373.

Elliott, C. & Ellingworth, D. (1996). The relationship between unemployment and crime a cross sectional analysis employing the british crime survey 1992. *International Journal of Manpower*, 17(6/7), 81-88.

Entorf, H. & Sieger, P. (2014). Does the link between unemployment and crime depend on the crime level? A quantile regression approach. *Forschungs institut Zur Zukunft der Arbeit Institute for the Study of Labor*, Discussion Paper (8334), 2- 32.

Fajnzylber, P., Lederman D. & Loayza N. (2002). Inequality and violent crime. *Journal of Law and Economics*, 45, 1-40.

Gronqvist, H. (2011). Youth unemployment and crime: New lessons exploring longitudinal register data. *Swedish Institute for Social Research*, Working Paper (7), 1- 37.

Güloğlu, B. & İvrendi, M. (2010). Output fluctuations: transitory or permanent? the case of Latin America. *Applied Economics Letters*, 17(4), 381–386.

Hagan, F. E. (1991). *Introduction to criminology theories, methods and criminal behaviour*. Chicago: Nelson Hall Series in Sociology.

Haskell, M. R. ve Yablonsky, L. (1983). *Criminology: Crime and criminality*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Hooghe, M., Vanhoutte, B., Hardyns W. & Bircan, B. (2011). Unemployment, inequality, poverty and crime Spatial distribution patterns of criminal acts in Belgium, 2001–06. *British Journal Criminol*, 51, 1– 20.

İçli, G. T. (2007). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Krohn, M. D. (1976). Inequality, unemployment and crime: A cross-national analysis. *The Sociological Quarterly*. 17(3): 303-313.

Kelly, M. (2000). Inequality and crime. *Review of Economics and Statistics*, 82(4), 530–539.

Mccaghy, C. H., Capron, T. A. ve Jamieson, J. D. (2003). *Deviant behaviour crime, conflict and interest groups*, Boston: Pearson Education.

Nilsson, A., (2004). Income inequality and crime: the case of Sweden, *Institute for Labour Market Policy Evaluation*, Working Paper No 2004:6, 1-34.

Patterson, E. B. (1991). Poverty, income inequality and community crime rates. *Criminology*, 29(4), 755-776.

Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. *University of Cambridge Working Paper*, 0435.

Pesaran, M. H. (2007). Simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22, 265-312.

Pesaran, M. H. (1997). The role of economic theory in modelling the long run. *The Economic Journal*, 107(440), 178-191.

Pesaran, M. H., Shin, Y. & Smith, R. J. (1999). Pooled mean group estimation of dynamic heterogeneous panels. *Journal of the American Statistical Association*, 94(446), 621–634.

Pesaran, M. H., Ullah, A. & Yamagata, T. (2008). A Bias-adjusted lm test of error cross section independence. *The Econometrics Journal*, 11(1), 105–127.

Polat, O. (2004). *Kriminoloji ve kriminalistik üzerine notlar suç suçlu suç yeri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Raphael S. & Winter-Ebmer R. (2001). Identifying the effect of unemployment on crime. *Journal of Law and Economics*, 44(1), 259-283.

Saridakis, G. & Spengler, H. (2009). Crime, deterrence and unemplyment in greece: A panel data approach. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, Discussion Papers 853: 2-9.

Siegel, L. J. (1989). *Criminology*. San Francisco: West Publishing Company.

Smith, D. M., Devine, J. A. & Sheley, J. F. (1992). Crime and unemployment: Effects across age and race categories. *Sociological Perspective.* 35(4), 551-572.

Tatoğlu, Y. F. (2013). *İleri Panel Veri Analizi Stata Uygulamalı.* İstanbul: Beta Yayınları.

Tsushima, M. (1996). Economic structure and crime: The case of Japan. *The Journal of Socio Economics*, 25(4), 497-515.

CİNSİYET YÖNÜYLE EBEVEYNLERİN BEDEN EĞİTİMİ DERSİNE YÖNELİK TUTUMLARI: BİR META-ANALİZ

Prof. Dr. Cemal GÜNDOĞDU
İnönü Üniversitesi
Orcid id: 0000-0002-9122-6755
Dr. Hulusi BÖKE
Yaşar Öncan Ortaokulu
Orcid id: 0000-0002-5728-680X

ÖZET

Bu çalışmada ebeveynlerin beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının cinsiyet değişkeninde ele alınması tasarlanmıştır. Türkiye'de 2005-2020 yıl aralığında konuya dönük gerçekleştirilen lisansüstü tezler (yüksek lisans- doktora) ve bilimsel makaleler taranarak ulaşılan veriler meta-analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bu araştırmaya dâhil edilecek çalışmalara için belirli ölçütler kullanılmıştır. Bunlar internet ve üniversite kütüphanelerinde tam metnine ulaşılabilen, lisansüstü tez ve bilimsel makale şekliyle oluşturulan, deney (erkek) ve kontrol (kız) grupları bulunan, tarama modelinde yürütülen, yeterli istatistiki değerlere sahip olan çalışmaların olmasıdır. Yapılan analizlerle pozitif etki büyüklüğü erkekler lehine ve etki büyüklüğünün negatif olması kadınlar lehine değerlendirilecektir. Dahil edilme ölçütlerine uyan 10 çalışmaya ait veriler toplanarak analiz gerçekleştirilmiştir. Ebeveynlerin beden eğitimi dersi tutumlarının cinsiyet değişkeninde incelendiği birincil (bireysel) çalışmalara yönelik örneklem sayısı 4.795 kişidir. Çalışmayla ilgili gerekli analizler (etki büyüklüğü, orman grafiği, yayın yanlılığı vb.) Comprehensive Meta Analysis (CMA) programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Heterojenlik (Q testi) testine göre analizin sabit etkiler modeli altında yapılması gerekmektedir. Araştırma sonuçlarına göre erkek ebeveynlerin beden eğitimi dersi tutumları lehine sabit etkiler (d=0.003, 95% GA= [(-0.056)-0.062] ve rastgele etkiler (d= 0.005, 95% GA= [(-0.057)-0.068] modeline göre bir etki büyüklüğünün olduğu anlaşılmıştır. Sonuçlar Cohen, (1988) etki büyüklüğü sınıflaması ölçeğine göre beden eğitimi ders tutumları açısından erkek ebeveynler lehine zayıf düzeyde bir etki büyüklüğü olduğunu ortaya koymuştur. Ebeveynlerin cinsiyetleri adına beden eğitimi ders tutumlarına ilişkin önemli olmayan bir farklılığın bulunduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Beden eğitimi, ebeveyn, tutum, meta-analiz.

ATTITUDES OF PARENTS TOWARDS PHYSICAL EDUCATION BY GENDER: A META-ANALYSIS

ABSTRACT

In this study, it was designed to consider parents' attitudes towards physical education lesson in the gender variable. The data obtained by scanning postgraduate theses (master's-doctorate) and scientific articles on the subject between the years 2005-2020 in Turkey were analyzed by meta-analysis method. Certain criteria were used for the studies to be included in this research. These are studies that have sufficient statistical values, which can be accessed on the internet and in university libraries, created as postgraduate thesis and scientific articles, with experimental (male) and control (female) groups, conducted in the screening model. With the analysis made, positive effect size will be evaluated in favor of men and negative effect size

will be evaluated in favor of women. Data from 10 studies that met the inclusion criteria were collected and analyzed. The sample number of primary (individual) studies in which parents' attitudes towards physical education lessons were examined in the gender variable was 4,795. Necessary analyzes related to the study (effect size, forest plot, publication bias, etc.) were carried out through the Comprehensive Meta-Analysis (CMA) program. According to the heterogeneity (Q test) test, the analysis should be done under the fixed effects model. According to the results of the study, fixed effects (d=0.003, 95% CI= [(-0.056)-0.062] and random effects (d= 0.005, 95% CI= [(-0.057)-0.068] model) in favor of male parents' physical education lesson attitudes. Results: According to the effect size classification scale, Cohen (1988) revealed that there is a weak effect size in favor of male parents in terms of physical education lesson attitudes.

Keywords: Physical education, parent, attitude, meta-analysis.

Giriş

Toplumların devamlılıklarını sürdürebilmek ve evrensel değerlere sahip insanlar yetiştirmeleri için eğitim sistemlerine ihtiyaçları vardır. Bu eğitim sistemleri halkın sosyal özelliklerine ve evrensel standartlara uygun olmalıdırlar (Polat & Ünişen, 2017). Eğitim sisteminin en önemli öğesi ise öğretmenlerden oluşmaktadır. Bireylerin daha üretken, daha vizyon sahibi ve daha kapasiteli bireylere dönüşmesinde öğretmenin etkisi oldukça fazladır (Tekkurşun Demir ve ark., 2017). Öğrencilerin herhangi bir derse ilgi duyarak başarıya ulaşmaları için derste hissettikleri olumlu duyguların etkisi bulunmaktadır (Güllü ve ark., 2016). Toplumun geleceğini oluşturacak olan öğrenciler öğretmenlerini bir rol model olarak görmektedir. Bu sayede bireyler tutum ve tavırlarını öğretmenler aracılığıyla kalıcı hale getirebilmektedirler (Köse ve Demir, 2014).

Sporun ve fiziksel aktivitenin geçmişi insanlık tarihinin ilk dönemlerine kadar gitmektedir. İnsanlık tarihinin her döneminde spor kişisel ve toplumsal yaşamın önemli bir parçasını oluşturmuştur (Kalfa, 2019). Spora ve sanata ait aktiviteler toplumların modern dünyaya adapte olmaları ve gelişimlerinde önemli yer tutmaktadırlar (Balyan ve ark., 2012). Böylelikle beden eğitiminin ve sportif aktivitelerin eğitimden bağımsız olarak düşünülmesinin çağdaş gelişim açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceği söylenebilir. Yalnızca düşünce eğitiminden sorumlu olan bir eğitim öğretim müfredatı geçerliliğini kaybetmektedir. Bireyin en az bilişsel eğitimi kadar fiziksel ve zihinsel eğitimine de gereken önem verilmelidir. Fiziksel ve zihinsel eğitimin bir arada bulunduğu beden eğitimi ve sporun önemini kavrayan çağdaş ülkeler beden eğitimi ve sporu geliştirmek adına büyük çaba harcamışlardır (Ateş, 1992). Beden eğitimi dersleri sporun yaygınlaştırılması açısından önemli bir konumdadır. Bireylerin spora ilgi duyması ve gelecekteki yaşantısında spora yer vermesi beden eğitimi derslerinde kazandığı davranışlar aracılığıyla ortaya çıkmaktadır (Seghers ve ark., 2009).

Bireylerin sportif kapasitelerinin gelişmiş olması spora başlama yaşı ile ilgilidir. Çocukluktan itibaren spor yapmaya başlayan bireyler spora geç başlayan akranlarından daha ileri seviyede sportif kapasiteye sahiptir (Kjønniksen ve ark., 2009). Sportif aktivitelere erken yaşta başlayan bireyler spora karşı daha pozitif tutumlar içerisindedirler. Bu pozitif tutum sayesinde olumsuz davranışlardan uzaklaşan bireylerin sosyal hayatları da gelişim göstermektedir (Koçak, 2014). Phillips ve Silverman (2012), artan yaşla birlikte tutumların değiştirilmesinin gittikçe zorlaştığını belirtmişlerdir (Phillips & Silverman, 2012).

Spor, bilişsel ve bedensel gelişim sağladığı için okul döneminde ve özellikle ergenlik çağında büyük bir gereksinimdir (Uysal, 2005). Sporun bireyler üzerinde yarattığı sosyo-psikolojik etkisi sonucunda bireylerin bir kısmının spor branşlarına yöneldiği, bir kısmının ise

yönelmediği belirtilmektedir (Korkmaz, 2003). Sporun ebeveynler tarafından olumlu olarak değerlendirilmesi, nesilden nesile spora olan katılımı artırmaktadır. Bu nedenle ebeveynlerin spora yönelik olumlu tutumlarının, bireyin spora katılımında ve hatta spor olgusunun toplum tarafından kabul görmesinde bile olumlu etkisi bulunacaktır (Öztürk, 1998). Ebeveynlerin, çocuklarının herhangi bir spor dalını tercih etmelerinde etkisi olduğunu belirten araştırmalar bulunmaktadır (Alibaz ve ark., 2006; Özbek ve Şanlı, 2011; Sunay ve Saracaloğlu, 2003).

İnsanların yaptıkları davranışlar his ve fikirlerinden oluşmaktadır. Tüm bu davranışların anlamlandırılması için his ve fikirleri içeren tutumların rolü çok önemlidir (Başkonuş, 2020). Ebeveynlerin çocukların Beden eğitimi dersine yönelik olumlu tutumları, ders aktivitelerinin daha verimli bir şekilde uygulanmasına yardımcı olabilmektedir. Bu olumlu tutumlar dersin özel ve genel amaçlarına daha kolay ulaşılmasını sağlayabilir. Aynı zamanda ebeveynlerinde ki bu olumlu tutum sayesinde öğrenciler spor ve fiziksel etkinliklere katılım sağlama noktasında daha istekli olabilirler (Silverman ve Scrabis, 2004).

Ebeveynlerin çocuklarının spora katılımları üzerindeki etkisi en önemli faktör olarak gösterilse de Türkiye'de yapılan araştırmalar daha çok meslek, ekonomik gelir, yaş ve cinsiyet değişkenleri ile spor yapma davranışları arasındaki etkileşime odaklanmıştır. Bu yönden bakıldığında ebeveynlerin çocuklarının beden eğitimi ve spor faaliyetlerine katılım sağlamalarına yönelik tutumlarının ortaya çıkarılmasının önemi görülmektedir (Öncü ve Güven, 2011).

Bu çalışmanın amacı cinsiyet yönüyle ebeveynlerin beden eğitimi dersine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin ortaya konmasıdır. Bu doğrultuda çalışma meta-analiz yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca "Ebeveynlerin beden eğitimi dersine yönelik tutumlarını inceleyen çalışmalarda, cinsiyet değişkeninin ebeveynlerin beden eğitimi dersine yönelik tutumlarına etkisi var mıdır?" sorusu çalışmanın problem durumunu yansıtmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmanın modelini, araştırma sonuçlarını sentezleme yöntemlerinden biri olan meta-analiz yöntemi oluşturmaktadır. Bağımsız çalışmalardan edinilen nicel bulguların ileri istatistiksel tekniklerle analiz edilmesi, sentezlenmesi ve yorumlanması meta-analiz olarak ifade edilmektedir. Bir meta-analizin maksadı gerçekleri ortaya çıkarabilmek amacıyla aynı konuda, farklı yer ve zamanlarda gerçekleştirilen çalışmalardan sağlanan bulguları birleştirmek, örneklem sayısını çoğaltarak niceliksel olarak en doğruya ulaşabilmektir (Cumming, 2012; Ellis, 2010; Hartung et al., 2008; Kış, 2013; Yıldırım, 2014). Bu çalışmada, Meta-Analiz için İstatistiksel Paket Programı CMA ver. 3.0 [Comprehensive Meta Analysis] kullanılarak, her araştırmaya ait etki büyüklükleri ile varyansları ve grupların karşılaştırmaları yapılmıştır. SPSS paket programı kullanılarak Cohen's kappa kodlayıcı güvenirliğine ilişkin testler gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Türkiye'de ebevenylerin beden eğitimi ders tutumuna ilişkin çalışmalar incelenerek cinsiyet değişkenine göre araştırma yapan bilimsel makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri bu araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmaktadır. İlgili araştırmalara ulaşmak için ULAKBİM, YÖK, Google Akademik, EBSCOhost, Web of Science gibi veri tabanlarından yararlanılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen çalışmaların seçiminde;

Kriter 1: Yayınlanmış veya yayınlanmamış çalışma kaynakları: Bilimsel makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri alınmıştır.

Kriter 2: Çalışmalardaki araştırma yönteminin uygun olması: Meta-analiz çalışmalarında etki büyüklüğüne ulaşabilmek için dâhil edilen çalışmaların tarama deseninde olması ve cinsiyeti bağımsız değişken olarak kullanmış olmaları dikkate alınmıştır.

Kriter 3: Yeterli sayısal veri içermesi: Meta-analiz çalışması için gerekli olan etki büyüklüklerinin hesaplanabilmesi için cinsiyet bağlamında beden eğitimi öğretmen adaylarının mesleki kaygıları için; ortalama, standart sapma, örneklem büyüklüğü gibi temel istatistiki veriler dikkate alınmıştır.

Kriter 4: Dahil edilen çalışmaların yayın yılı: Çalışmaların 2005-2020 yılları arasında yürütülmesi.

Kriter 5: Tam metin: Dahil edilen çalışmaların tam metnine erişilebilir olması.

Kriter 6: Yayın dili: Dahil edilen çalışmaların Türkçe yayınlanması.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, her araştırmaya ait etki büyüklükleri ile varyansları ve grupların karşılaştırmaları meta-analiz için istatistiksel paket programları kullanılarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada meta-analize dâhil edilen her bir çalışmanın etki büyüklüğü hesaplanırken Cohen (1988) tarafından geliştirilen standardize edilmiş etki büyüklüğü (Standardized effect size) tercih edilmiştir. Çalışmada deney grubu olarak erkek ebevenler, kontrol grubu olarak kadın ebevenler göz önünde bulundurulmuştur. Dolayısıyla hesaplanan etki büyüklüğünün pozitif olması erkek ebeveynler lehine, negatif olması ise kadın ebeveynler lehine yorumlanmaktadır. Dâhil edilen çalışmalarda anlamlılık düzeyi 0,05 alındığı için bu araştırmada da istatistiksel analizlerin anlamlılık düzeyi olarak 0,05 belirlenmiştir.

Lipsey ve Wilson (2001)'a göre kodlayıcılar arasında istikrarlı bir güvenirlik tahmini için 20 veya daha fazla çalışmanın kodlanması önerilmektedir. Bu nedenle yapılan kodlamanın güvenirliğini belirlemek için meta-analize dâhil edilen çalışmaların tamamı seçilmiş ve iki kodlayıcıya, kodlama formuyla birlikte verilerek kodlanması istenmiştir. Kodlayıcılar arasındaki güvenirlik Uzlaşma oranı= Uzlaşılan çalışma sayısı/toplam çalışma sayısı formülü ile %100 olarak hesaplanmıştır (Lipsey & Wilson, 2001).

Bulgular

Araştırmanın problemine yanıt bulmak amacıyla, araştırmaya dâhil edilen çalışmalardaki ilgili veriler üzerinde analizler yapılmıştır. Bu analizler sonucunda ulaşılan yayın yanlılığı, sabit etkiler modeli bulguları, homojenlik testi, rastgele etkiler modeline ilişkin bulgular bu bölümde verilmiştir.

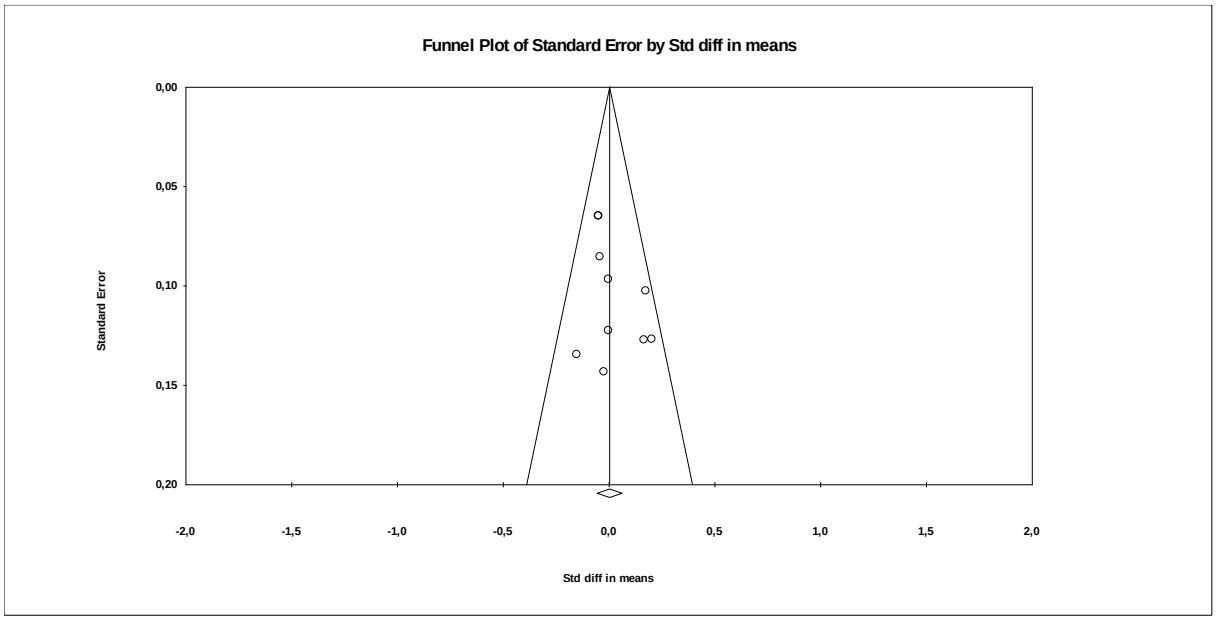

Şekil 1 *Cinsiyet değişkenine göre ebeveynlerin beden eğitimi dersine yönelik tutumlarına ilişkin etki büyüklüğü verisi içeren çalışmaların huni saçılım grafiği*

Yapılan meta-analiz çalışmasının güvenilir ve geçerli olduğunu ortaya koymak ve yayın yanlılığını belirlemek amacıyla Huni grafiği (Funnel plot) kullanılmıştır. Şekil 1'de görüleceği üzere meta analiz kapsamına alınan çalışmaların bireysel etki büyüklüklerinin tamamı huni içinde ve simetrik bir biçimde toplanmıştır. Ayrıca Şekil 1'den çalışmaların bireysel etki büyüklüklerinin genel etki büyüklüğünü gösteren ortadaki çizgi etrafında toplandığı görülmektedir. Huni saçılım grafiğine göre meta analiz kapsamına alınan 11 çalışmanın yayın yanlılığına sahip olmadığı söylenebilir. Ancak çalışmaların bireysel etki büyüklüklerinin tamamının huni içinde simetrik bir biçimde olmamasından dolayı yayın yanlılığı istatistiklerine de bakılması gerekmektedir.

Begg ve Mazumdar Sıra Korelasyonlarından elde edilen Kendall'ın Tau katsayısının istatistiksel olarak anlamlı olmaması (.20 ve p = .42) yayın yanlılığının olmadığının bir göstergesidir. Egger'in Doğrusal Regresyon yöntemi sonucundan da (p = .20> .05) yayın yanlılığının olmadığı %95 güvenle ifade edilebilir.

Ebeveynlerin beden eğitimi ders tutumuna ilişkin cinsiyet değişkenine yönelik etki büyüklüğü meta analizi (sabit ve rastgele etkiler modeline göre birleştirilmiş bulguları)

Tablo 1 *Ebeveynlerin cinsiyet değişkenine ilişkin etki büyüklüğü meta analizinin sabit ve rastgele etkiler modeline göre birleştirilmiş bulguları ve homojenlik testi*

Model	Etki büyüklüğü ve 95% güven aralığı					Yokluk Hipotezi			Heterojenlik			
	Çalışma sayısı	Etki büyüklüğü	Standart hata	Varyans	Altsınır	Üst sınır	Z-değeri	p	Q-değeri	Df (Q)	p	I^2
Sabit	10	0.003	0.03	0.001	-0.056	0.062	0.087	0.93	9.81	9	0,36	8.254
Rastgele	10	0.005	0.03	0.001	-0.057	0.068	0.166	0.86				

Hesaplamalar doğrultusunda meta analize dâhil edilen 10 adet çalışma verisi; sabit etkiler modeline göre erkek ebeveynlerin kadınlara kıyasla ve çok az bir farklılıkla mesleki kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak etki büyüklüğü değeri 0.20'den düşük olduğu için Cohen'in sınıflandırmasına göre zayıf düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (Cohen, Manion ve Morrison, 2011).

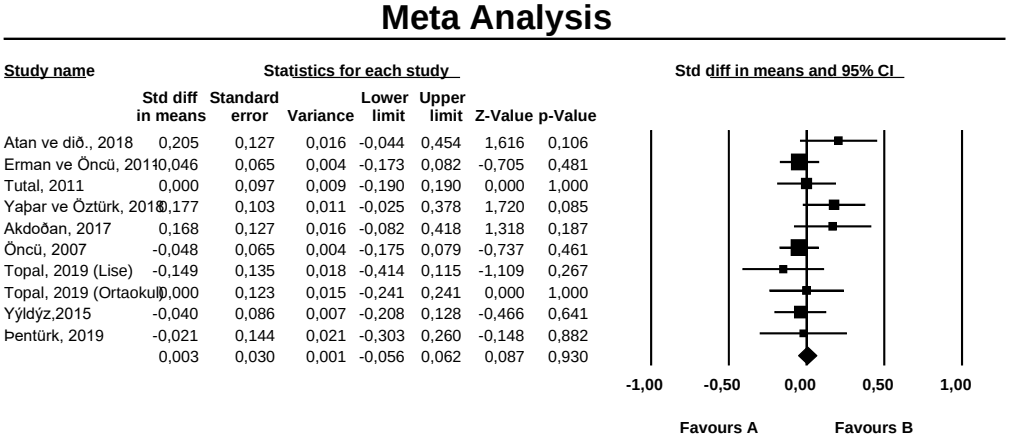

Şekil 2 *Dahil edilen çalışmalar için orman grafiği*

Homojenlik testi diğer adı ile Q-istatistiği için Q=9.81 olarak hesaplanmıştır. X^2 tablosundan %95 anlamlılık düzeyinde 9 serbestlik derecesi değeri 16,91 olarak bulunmuştur. Q-istatistik değeri ki-kare dağılımının kritik değerini aşmadığı için etki büyüklüklerinin dağılımına ait homojenliğin yokluk hipotezi sabit etkiler modelinde kabul edilmiştir. Yani etki büyüklükleri dağılımının sabit etkiler modeline göre heterojen bir özelliğe sahip olmadığı belirlenmiştir. Q istatistiğinin bir tamamlayıcısı olarak geliştirilen I^2 ise heterojenliğe ilişkin daha net bir sonuç ortaya koymaktadır (Petticrew & Roberts, 2005; Yıldırım, 2014). I^2 etki büyüklüğüne ilişkin toplam varyansın oranını göstermektedir. I^2 istatistiği (8.25) Q istatistiğinin aksine çalışma

sayısından etkilenmemektedir. I^2 'nin yorumlanmasında ise % 25 düşük düzeyde heterojenliği, % 50 orta düzeyde heterojenliği ve % 75 yüksek düzeyde¨ heterojenliği göstermektedir (H. Cooper et al., 2009). Cinsiyet değişkeni için yapılan homojenlik testleri (Q ve I^2) sonucunda çalışmalar arasında homojen bir yapı bulunduğundan, birleştirme işlemi için model sabit etkiler modeli tercih edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Alan yazına bakıldığında mevcut çalışma bulgusuyla istatistiksel anlamlılık açısından benzerlik ve paralellik gösteren araştırma sonuçlarının bulunduğu söylenebilir. Yapılan bu çalışmalar aşağıda sunulmuştur.

Alan yazın incelendiğinde, ebeveynlerin çocuklarının beden eğitimi ve spor aktivitelerine katılımına yönelik tutumları ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır (Brustad, 1993; Güven ve Öncü, 2006; Sheehy, 2006; Stewart ve Gren, 1987). Dülger (2020) çalışmasında ebeveynlerin, çocuklarının beden eğitimi dersine katılımına yönelik tutumları ile ebeveynlerin cinsiyeti arasında ölçeğin önem, destek, işlevsel alt boyutlarında ve toplam ortalamasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşırken, ana-baba tutum ölçeğinin algısal alt boyutunda ise anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Akdoğan (2017) araştırmasında, velilerin beden eğitimi dersi tutum ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre grupların aritmetik ortalamaları arasında işlevsel boyutta anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda toplam ölçek ile diğer alt boyutlarda anlamlı farklılık bulunmamıştır. İşlevsel boyutta erkek veliler kadın velilere göre beden eğitimi dersine daha olumlu baktıkları görülmektedir (Akdoğan, 2017).

Alan yazında yer alan bir başka çalışmada ise araştırmaya katılan bireylerin cinsiyetleri ile çocuklarının beden eğitimi ve spor dersine katılımlarına yönelik anne baba tutumları incelendiğinde, beden eğitimi dersine yönelik ana baba tutum ölçeğinin işlevsel ve destek alt boyutlarında ve ölçeğin toplamında erkek bireylerin puan ortalamalarının, kadın bireylerin puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür (Yaşar ve Öztürk, 2018).

Atan ve ark. (2018) yaptıkları çalışmada ebeveynlerin cinsiyetine göre çocuklarının beden eğitimi dersine katılımına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Atan ve ark., 2018). Ebeveyn öğretmenlerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelendiği bir çalışmada cinsiyet değişkeni açısından, ebeveyn öğretmenlerin, Beden Eğitimi ve Spor dersine yönelik tutumlarında anlamlı farklılık tespit edilmediği görülmektedir (Salar ve Alp, 2021).

Öncü (2007) yaptığı doktora çalışmasında, ebeveyn cinsiyetleri ile çocuklarının beden eğitimi ve spor dersine katılımlarına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır (Öncü, 2007). Yaldız (2013) ebeveyn cinsiyeti ile ebeveynlerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark tespit etmemiştir (Yaldız, 2013).

KAYNAKÇA

Akdoğan, B. (2017). *Lise öğrencilerinin ve ebeveynlerinin beden eğitimi dersine ilişkin tutumları.* İstanbul Gelişim Üniversitesi.

Alibaz, A., Gündüz, N., & Şentuna, M. (2006). Türkiyede üst düzey taekwondo, karate ve kick-boks sporcularının bu spor branşına yönelmelerine teşvik eden unsurlar, yapma nedenleri ve geleceğe yönelik beklentileri. *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor*

Yüksekokulu SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 091–102.

Atan, T. (2018). Çocukların beden eğitimi dersine katılımına ebeveynlerin tutumları. *Journal of International Social Research*, *11*(60), 699–704. https://doi.org/10.17719/jisr.2018.2824

Ateş, M. (1992). Demokrasi ve spor eğitimi. *Buca Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 1*, 33–34.

Balyan, M., Balyan, K. Y., ve Kiremitçi, O. (2012). Farklı sportif etkinliklerin ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik tutum sosyal beceri ve öz yeterlik düzeylerine etkileri. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, *14*(2), 196–201.

Başkonuş, T. (2020). Ortaöğretim Öğrencilerinin Spora Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi (Kırşehir İli Örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *6*(2), 365–376. https://doi.org/10.31592/aeusbed.730674

Brustad, R. (1993). Parental and psychological influences on children's attraction to physical activity. *Pediatric Exercise Science*, *5*, 210–213.

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). NJ Lawrence Earlbaum Associates.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011). *Research methods in education* (7th ed.). Routledge.

Cooper, H., Hedges, L. V., & Valentine, J. C. (2009). Effect sizes for continuous data. In Harrıs Cooper, L. V. Hedges, & J. C. Valentıne (Eds.), *The Handbook Of Research Synthesis and Meta-Analysis* (2nd ed.). Russell Sage Publication.

Cumming, G. (2012). *Understanding The New Statistics: Effect Sizes, Confidence İntervals and Meta-Analysis*. Routledge, Taylor and Francis Group.

Dülger, B. (2020). *Özel eğitim uygulama okullarında öğrenim gören öğrencilerin anne baba ve yasal varislerinin beden eğitimi ve spor dersinden beklentilerinin incelenmesi. Aydın.* Aydın Menderes Üniversitesi.

Ellis, P. D. (2010). *The Essential Guide to Effect Sizes*. Cambridge University Press.

Funda, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin spora yönelik tutumları: bir ölçek geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *12*(1), 59–69.

Güllü, M., Cengiz, Ş. Ş., Öztaşyonar, Y., & Kaplan, B. (2016). Ortaokul öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine ilişkin tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi (Şanlıurfa ili örneği). *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 1*(2), 49–61.

Güven, Ö., & Öncü, E. (2006). Beden eğitimi ve spora katılımda aile faktörü. *Aile ve Toplum, 3*(10), 81–90.

Hartung, J., Knapp, G., & Sinha, B. K. (2008). *Statistical Meta-Analysis with Applications*. Wiley Publishing Inc. http://booksdescr.org

Kalfa, M. (2019). Diş hekimliği fakültesindeki öğrencilerinin spora yönelik tutumları. *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *17*(1), 165–181.

Kış, A. (2013). *Okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışlarını gösterme düzeylerine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşlerine yönelik bir meta-analiz* [Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.

Kjønniksen, L., Anderssen, N., & Wold, B. (2009). Organized youth sport as a predictor of physical activity in adulthood. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, *19*(5), 646–654.

Korkmaz, F. (2003). Voleybol sporcularını voleybola yönelten bazı motivasyonel faktörler. *Hacettepe Üniversitesi Voleybol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, *2*(31), 40–47.

Köse, M., ve Demir, E. (2014). Öğretmenlerin Rol Modelliği Hakkında Öğrenci Görüşleri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, *4*(1), 08–18.

Lipsey, M. W., & Wilson, D. B. (2001). *Practical Meta-analysis*. Sage Publications.

Öncü, E. (2007). *Ana-babaların çocuklarının beden eğitimi dersine katılımına yönelik tutumları ve beklentileri* [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Öncü, E., & Güven, Ö. (2011). Ana-babaların çocuklarının beden eğitimi dersine katılımına yönelik tutumları. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, *2*(2), 28–37.

Özbek, O., Şanlı, E. (2011). Karate branşındaki üniversite elit sporcularının bu branşa yönelme nedenleri ve beklentileri. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *5*(3), 203–214.

Öztürk, F. (1998). *Toplumsal boyutlarıyla spor*. Mine Ofset.

Petticrew, M., & Roberts, H. (2005). *Systematic Reviews in The Social Sciences: A Practical Guide*. Blackwell Publishers Ltd. http://booksdescr.org

Phillips, S. R., & Silverman, S. (2012). Development of an Instrument to Assess Fourth and Fifth Grade Students' Attitudes Toward Physical Education. *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, *16*(4), 316–327.

Polat, H., & Ünişen, A. (2017). Sınıf Eğitimi Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Program Derslerine Giren Öğretim Üyelerinin Pedagojik Yeterlikleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *2017*(27), 891–925.

Salar, M. & Alp, H. (2021). Ebeveyn Öğretmenlerin Beden Eğitimi ve Spor Dersine Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Aydın İl Örneği). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *23*(2), 17–33.

Seghers, J., De Martelaer, K. And Cardon, G. (2009). Yirmi birinci yüzyılda okullarda beden eğitimi için bir zorluk olarak gençlerin sağlığı: Flanders (Belçika) örneği. *Beden Eğitimi ve Spor Pedagojisi*, *14*(4), 407–420.

Sheehy, D. (2006). Parents' perceptions of their child's 5th grade physical education program. *Physical Educator*, *63*(1), 30–37.

Silverman, S. & Scrabis, K. A. (2004). A Review Of Research On Instructional Theory İn Physical Education. *International Journal Of Physical Education*, *41*(1), 4–12.

Stewart, MJ., & Gren, S. (1987). Parental attitudes toward physical education. *Physical Educator*, *44*(3), 344–348.

Sunay, H., Saracaloğlu, A. S. (2003). Türk Sporcusunun spordan beklentileri ile spora

yönelten unsurlar. *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *1*(1), 43–48.

Tekkurşun Demir, G., Arslan, Ö., Cicioğlu, H. İ., & İlhan, E. L. (2017). The Attitudes of Classroom Teacher Candidates Towards Physical Education Lesson. *International Journal of Sports Exercise and Training Science*, 120–128.

Uysal, F. K. (2005). *Okul çağında çocuk sağlığı*. Morpa Kültür Yayınları.

Yaldız, S. (2013). *İlköğretim okullarında beden eğitimi dersine yönelik öğrenci ve ana-baba tutumları* [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.

Yaşar, A. & Öztürk, M. E. (2018). İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersine katılımına yönelik ana baba tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *20*(4), 23–33.

Yıldırım, N. (2014). *Meta Analiz. Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Mustafa Metin (ed.)). Pegem Akademi.

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ MESLEKİ KAYGI DÜZEYLERİNİN CİNSİYET DEĞİŞKENİNDE ELE ALINMASI: BİR META ANALİZ ÇALIŞMASI

Prof. Dr. Cemal GÜNDOĞDU
İnönü Üniversitesi
Orcid id: 0000-0002-9122-6755
Arş. Gör. Göktuğ NORMAN
İnönü Üniversitesi
Orcid id: 0000-0001-5878-9970

ÖZET

Bu çalışmada beden eğitimi öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerinin cinsiyet değişkeninde incelenmesi amaçlanmıştır. Türkiye'de 2005-2020 yılları arasında konuyla ilgili yapılan lisansüstü tez (yüksek lisans- doktora) ve bilimsel makaleler taranarak elde edilen veriler meta-analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Hangi çalışmaların bu araştırmaya dâhil edileceğine yönelik belli ölçütler kullanılmıştır. Bunlar internet ve üniversite kütüphanelerinde tam metnine ulaşılabilen, lisansüstü tez ve bilimsel makale şekliyle yapılan, deney (erkek) ve kontrol (kız) grupları bulunan, tarama modelinde yürütülen, yeterli istatistiki değerlere sahip olan çalışmaların olmasıdır. Yürütülen analiz sonucunda etki büyüklüğünün pozitif olması erkekler lehine iken negatif olması kızlar lehine değerlendirilecektir. Meta-analiz çalışması dahil edilme ölçütlerine uyan 11 çalışmaya ait veriler toplanarak gerçekleştirilmiştir. Öğretmen adaylarının mesleki kaygılarının cinsiyet değişkeninde incelendiği bu çalışmalara ait toplam örneklem sayısı 3.041 kişidir. Çalışmaya ilişkin gerekli analizler (etki büyüklüğü, orman grafiği, yayın yanlılığı vb.) Comprehensive Meta Analysis (CMA) programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Heterojenlik (Q testi) testine göre analizin rastgele etkiler modeli altında yapılması gerekmektedir. Araştırma sonuçlarına göre erkek öğretmen adaylarının mesleki kaygıları lehine sabit etkiler (d=0.04, 95% GA= [(-0.03)-0.11] ve rastgele etkiler (d= 0.03, 95% GA= [(-0.11)-0.17] modeline göre bir etki büyüklüğünün olduğu anlaşılmıştır. Yapılan bu çalışmanın meta analiz sonuçları Cohen, (1988) etki büyüklüğü sınıflaması ölçeğine göre mesleki kaygı açısından erkek öğretmen adayları lehine zayıf düzeyde bir etki büyüklüğü olduğunu ortaya koymuştur. Böylelikle öğretmen adaylarının cinsiyetleri açısından mesleki kaygılarına ilişkin kayda değer bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Beden eğitimi, öğretmen adayları, mesleki kaygı, meta-analiz.

EXAMINATION OF PHYSICAL EDUCATION TEACHER CANDIDATES' PROFESSIONAL ANXIETY LEVELS IN THE GENDER VARIABLE: A META-ANALYSIS STUDY

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine the professional anxiety levels of physical education teacher candidates in terms of gender. The data obtained by scanning the postgraduate thesis (master-doctorate) and scientific articles on the subject between 2005-2020 in Turkey were analyzed by meta-analysis method. Certain criteria were used to determine which studies would be included in this study. These are studies that have sufficient statistical values, which can be accessed on the internet and in university libraries, which are made in the form of postgraduate thesis and scientific articles, with experimental (male) and control (female) groups, conducted in the screening model. As a result of the analysis, positive effect size will be evaluated in favor of boys, while negative effect size will be evaluated in favor of girls. The meta-analysis study was conducted by collecting data from 11 studies that met the inclusion criteria. The total sample number of these studies, in which the professional concerns of teacher candidates were examined in the gender variable, was 3.041. Necessary analyzes related to the study (effect size, forest plot, publication bias, etc.) were carried out through the Comprehensive Meta-Analysis (CMA) program. According to the heterogeneity (Q test) test, the analysis should be done under the random effects model. According to the results of the research, it was understood that there was an effect size in favor of the professional anxiety of male teacher candidates according to the fixed effects (d=0.04, 95% CI = [(-0.03)-0.11] and random effects model (d= 0.03, 95% CI= [(-0.11)-0.17]. The meta-analysis results of this study revealed that there was a weak effect size in favor of male teacher candidates in terms of professional anxiety according to the effect size classification scale of Cohen (1988). It can be said that there is no difference in value.

Keywords: Physical education, prospective teachers, professional anxiety, meta-analysis.

Giriş

Öğrenme ve öğretme faaliyetleri, insanın yeryüzünde var olmasıyla başlayan ve evrende bir yaşamın sona ermesiyle son bulan uzun bir süreçtir (Murathan ve Özdemir, 2017). Eğitim öğretim uygulamalarının başarıya ulaşmasında okulun, öğretmenin, öğrencinin ve eğitim müfredatlarının önemi çok fazladır. Fakat tüm bu etkenler içerisinde en önemli öğenin öğretmen olduğu söylenebilir (Çelikten ve ark., 2005; Özkan, 2012; Seferoğlu, 2004).

Evrensel niteliklere sahip öğretmenlerin yetiştirilmesi için öğretmen yetiştirme programlarının güncel tutulması varsa eksikliklerinin giderilmesi ve görev yapan öğretmenlerin hizmet içi eğitimler aracılığıyla yeni gelişmelere uyum sağlamaları gereklidir. Tüm bu çok boyutlu gelişmeler süreklilik içermektedir (Aycan ve Üzüm, 2019). Öğretmen olacak bireyleri negatif anlamda etkileyen etkenlerin araştırılması ve bu negatif etkenlere kalıcı çözümler üretilmelidir. Bu sayede toplumu oluşturan bireylere yön verecek öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının daha üretken olacakları söylenebilir (Çelen ve Bulut, 2015). Aynı zamanda gelecek nesilleri yetiştirecek öğretmenlerin kendilerinden emin bir şekilde meslek hayatlarına adım atmaları çok önemlidir (Taşğın, 2006). Bu bağlamda öğretmenlerin pozitif duygularla mesleğe başlamalarının, ilerleyen zamanlarda mesleklerine karşı oluşabilecek kaygılarının önüne geçmelerine yardımcı olacağı söylenebilir.

Kaygı, kişinin gelecek dönemlere ait plan ve beklentileriyle kendini gösteren bir durumdur (Uludağ ve ark., 2014). Öğretmen adaylarının lisans döneminde alacakları eğitim ve deneyim, öğretmenlik kimliklerinin erken oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bu şekilde öğretmen adaylarının kaygıyla baş etmeleri ve kendilerini geliştirmesi beklenmektedir (Boz, 2008).

Eğitimde güven kavramı ile sporun toplumsal çerçevede ön planda bulunmasında duyguların yeri oldukça önemlidir (Aygün ve Öztaşyontar, 2019). Son yıllarda sporun önemi her geçen gün artsa da spor bilimler fakültelerinden mezun olan öğrencilerin sayısı da artmakta, bunun yanında kendini yeterince geliştiremeyen öğretmen adaylarının mesleki kaygıları ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, spor bilimleri eğitimi alan beden eğitimi öğretmen adaylarının mesleki kaygı seviyelerini belirlemek çok önemlidir (Murathan, ve Karayol, 2020).

Eğitim sisteminde uygulanan yenilikler, gelişmeler ve negatif değişimler sonucunda öğretmen adaylarının mesleki kaygı seviyelerinin arttığı söylenebilir. (Akgün ve Özgür, 2014). Spor ve egzersizin psikolojik sağlık bakımından benlik saygısına olumlu etkileri olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır (Karagün ve ark., 2010; Steptoe ve ark., 1989). Bilinçli şekilde yapılan spor ve egzersizin pozitif duyguları ön plana çıkardığından söz edilebilir.

Beden Eğitimi ve spor ders programının temel amacı, bireyleri yaşamları boyunca kullanacakları hareket becerileri, aktif ve sağlıklı yaşam becerileri, kavramları ve stratejileri aynı zamanda kendi kendini yönetim becerileri, sosyal becerileri ve düşünme becerilerini geliştirerek bir sonraki eğitim seviyesine hazırlamaktır (MEB, 2018). Bu süreci gerçekleştirmede beden eğitimi öğretmenleri ve öğretmen adaylarının kaygı düzeylerinin önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Türkiye ve dünyada yapılan birçok eğitim araştırmalarında cinsiyet bir değişken belki de araştırmalarda en sıklıkla kullanılan değişken olarak ele alınmakta ve araştırma sonucunu belirleyen ya da ilişkisi olduğu düşünülen önemli bir etken olarak görülmektedir (Kara & Demir, 2020). Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, cinsiyet değişkeni ile beden eğitimi öğretmeni adaylarının mesleki kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin ortaya konmasıdır. Bu doğrultuda çalışma meta-analiz yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmada "Öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerini inceleyen çalışmalarda, cinsiyet değişkeninin öğretmen adaylarının mesleki kaygı durumlarına etkisi var mıdır?" sorusuna yanıt aranmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmanın modelini, araştırma sonuçlarını sentezleme yöntemlerinden biri olan meta-analiz yöntemi oluşturmaktadır. Bağımsız çalışmalardan edinilen nicel bulguların ileri istatistiksel tekniklerle analiz edilmesi, sentezlenmesi ve yorumlanması meta-analiz olarak ifade edilmektedir. Bir meta-analizin maksadı gerçekleri ortaya çıkarabilmek amacıyla aynı konuda, farklı yer ve zamanlarda gerçekleştirilen çalışmalardan sağlanan bulguları birleştirmek, örneklem sayısını çoğaltarak niceliksel olarak en doğruya ulaşabilmektir (Cumming, 2012; Ellis, 2010; Hartung et al., 2008; Kış, 2013; Yıldırım, 2014). Bu çalışmada, Meta-Analiz için İstatistiksel Paket Programı CMA ver. 3.0 [Comprehensive Meta Analysis] kullanılarak, her araştırmaya ait etki büyüklükleri ile varyansları ve grupların karşılaştırmaları yapılmıştır. SPSS paket programı kullanılarak Cohen's kappa kodlayıcı güvenirliğine ilişkin testler gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Türkiye'de beden eğitimi öğretmen adaylarının mesleki kaygılarına yönelik çalışmalar incelenerek cinsiyet değişkenine göre araştırma yapan bilimsel makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri bu araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmaktadır. İlgili araştırmalara

ulaşmak için ULAKBİM, YÖK, Google Akademik, EBSCOhost, Web of Science veri tabanlarından yararlanılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen çalışmaların seçiminde;

Kriter 1: Yayınlanmış veya yayınlanmamış çalışma kaynakları: Bilimsel makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri alınmıştır.

Kriter 2: Çalışmalardaki araştırma yönteminin uygun olması: Meta-analiz çalışmalarında etki büyüklüğüne ulaşabilmek için dâhil edilen çalışmaların tarama deseninde olması ve cinsiyeti bağımsız değişken olarak kullanmış olmaları dikkate alınmıştır.

Kriter 3: Yeterli sayısal veri içermesi: Meta-analiz çalışması için gerekli olan etki büyüklüklerinin hesaplanabilmesi için cinsiyet bağlamında beden eğitimi öğretmen adaylarının mesleki kaygıları için; ortalama, standart sapma, örneklem büyüklüğü gibi temel istatistiki veriler dikkate alınmıştır.

Kriter 4: Dahil edilen çalışmaların yayın yılı: Çalışmaların 2005-2020 yılları arasında yürütülmesi.

Kriter 5: Tam metin: Dahil edilen çalışmaların tam metnine erişilebilir olması.

Kriter 6: Yayın dili: Dahil edilen çalışmaların Türkçe yayınlanması.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, her araştırmaya ait etki büyüklükleri ile varyansları ve grupların karşılaştırmaları meta-analiz için istatistiksel paket programları kullanılarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada meta-analize dâhil edilen her bir çalışmanın etki büyüklüğü hesaplanırken Cohen (1988) tarafından geliştirilen standardize edilmiş etki büyüklüğü (Standardized effect size) tercih edilmiştir. Çalışmada deney grubu olarak erkek öğrenciler, kontrol grubu olarak kız öğrenciler göz önünde bulundurulmuştur. Dolayısıyla hesaplanan etki büyüklüğünün pozitif olması erkek öğrenciler lehine, negatif olması ise kız öğrenciler lehine yorumlanmaktadır. Dâhil edilen çalışmalarda anlamlılık düzeyi 0,05 alındığı için bu araştırmada da istatistiksel analizlerin anlamlılık düzeyi olarak 0,05 belirlenmiştir.

Lipsey ve Wilson (2001)'a göre kodlayıcılar arasında istikrarlı bir güvenirlik tahmini için 20 veya daha fazla çalışmanın kodlanması önerilmektedir. Bu nedenle yapılan kodlamanın güvenirliğini belirlemek için meta-analize dâhil edilen çalışmalardan rastgele 20 tanesi seçilmiş ve iki kodlayıcıya, kodlama formuyla birlikte verilerek kodlanması istenmiştir. Kodlayıcılar arasındaki güvenirlik Uzlaşma oranı= Uzlaşılan çalışma sayısı/toplam çalışma sayısı formülü ile %100 olarak hesaplanmıştır (Lipsey & Wilson, 2001).

Bulgular

Araştırmanın problemine yanıt bulmak amacıyla, araştırmaya dâhil edilen çalışmalardaki ilgili veriler üzerinde analizler yapılmıştır. Bu analizler sonucunda ulaşılan yayın yanlılığı, sabit etkiler modeli bulguları, homojenlik testi, rastgele etkiler modeline ilişkin bulgular bu bölümde verilmiştir.

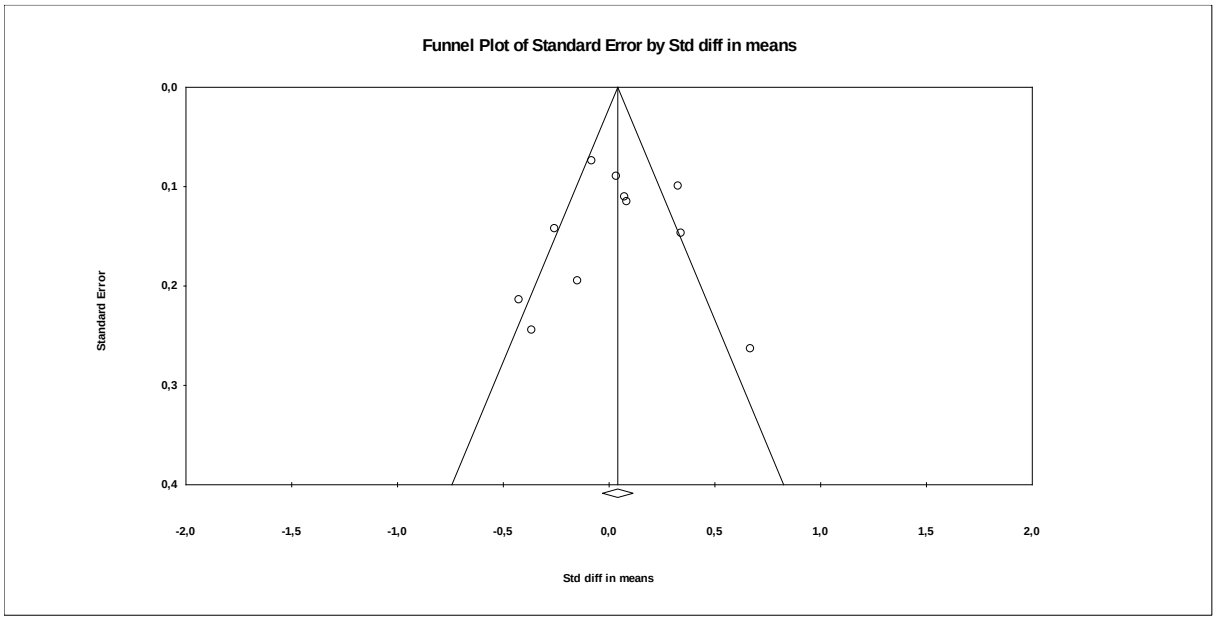

Şekil 1 *Cinsiyet değişkenine göre beden eğitimi öğretmen adaylarının mesleki kaygılarına yönelik etki büyüklüğü verisi içeren çalışmaların huni saçılım grafiği*

Şekil 1'de görüleceği üzere meta analiz kapsamına alınan çalışmaların bireysel etki büyüklüklerinin çoğunluğu huni içinde ve simetrik bir biçimde toplanmıştır. Ayrıca Şekil 2'den çalışmaların bireysel etki büyüklüklerinin genel etki büyüklüğünü gösteren ortadaki çizgi etrafında toplandığı görülmektedir. Huni saçılım grafiğine göre meta analiz kapsamına alınan 11 çalışmanın yayın yanlılığına sahip olmadığı söylenebilir. Ancak çalışmaların bireysel etki büyüklüklerinin tamamının huni içinde simetrik bir biçimde olmamasından dolayı yayın yanlılığı istatistiklerine de bakılması gerekmektedir.

Begg ve Mazumdar Sıra Korelasyonlarından elde edilen Kendall'ın Tau katsayısının istatistiksel olarak anlamlı olmaması (-.01 ve p = .93) yayın yanlılığının olmadığının bir göstergesidir. Egger'in Doğrusal Regresyon yöntemi sonucundan da (p = .85> .05) yayın yanlılığının olmadığı %95 güvenle ifade edilebilir.

Beden eğitimi öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine ilişkin etki büyüklüğü meta analizinin sabit ve rastgele etkiler modeline göre birleştirilmiş bulguları

Tablo 1 *Beden eğitimi öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine ilişkin etki büyüklüğü meta analizinin sabit ve rastgele etkiler modeline göre birleştirilmiş bulguları ve homojenlik testi*

Model	**Etki büyüklüğü ve 95% güven aralığı**						**Yokluk Hipotezi**		**Heterojenlik**			
	Çalışma sayısı	Etki büyüklüğü	Standart hata	Varyans	Altsınır	Üst sınır	Z-değeri	p	Q-değeri	Df (Q)	p	I^2
Sabit	11	0.04	0.03	0.001	-0.031	0.113	1.110	0.267	33.64	10	0,00	70.27
Rastgele	11	0.03	0.07	0.005	-0.111	0.178	0.452	0.651				

Hesaplamalar doğrultusunda meta analize dâhil edilen 11 çalışmadaki veriler; sabit etkiler modeline göre öğretmen adayı erkeklerin kızlara kıyasla ve çok az bir farklılıkla mesleki kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak etki büyüklüğü değeri 0.20'den düşük olduğu için Cohen'in sınıflandırmasına göre zayıf düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (Cohen, Manion ve Morrison, 2011).

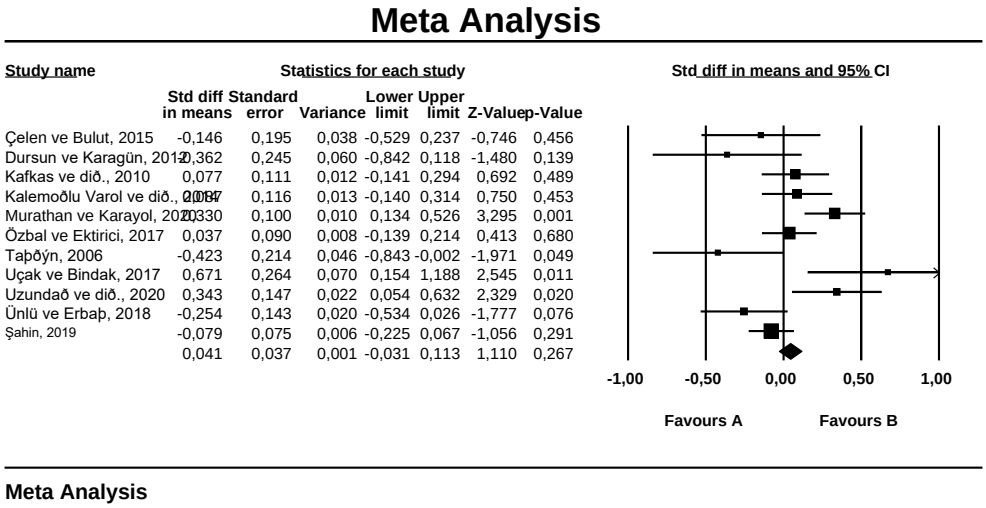

Şekil 2 *Dahil edilen çalışmalar için orman grafiği*

Homojenlik testi diğer adı ile Q-istatistiği için Q=33.64 olarak hesaplanmıştır. X^2 tablosundan %95 anlamlılık düzeyinde 10 serbestlik derecesi değeri 18,30 olarak bulunmuştur. Q-istatistik değeri ki-kare dağılımının kritik değerini aştığı için etki büyüklüklerinin dağılımına ait homojenliğin yokluk hipotezi sabit etkiler modelinde reddedilmiştir. Yani etki büyüklükleri dağılımının sabit etkiler modeline göre heterojen bir özelliğe sahip olduğu belirlenmiştir. Q istatistiğinin bir tamamlayıcısı olarak geliştirilen I^2 ise heterojenliğe ilişkin daha net bir sonuç ortaya koymaktadır (Petticrew & Roberts, 2005; Yıldırım, 2014). I^2 etki büyüklüğüne ilişkin toplam varyansın oranını göstermektedir. I^2 istatistiği Q istatistiğinin aksine çalışma sayısından etkilenmemektedir. I^2 'nin yorumlanmasında ise % 25 düşük düzeyde heterojenliği, % 50 orta düzeyde heterojenliği ve % 75 yüksek düzeyde¨ heterojenliği göstermektedir (Cooper et al., 2009). Cinsiyet değişkeni için yapılan homojenlik testleri (Q ve I^2) sonucunda çalışmalar arasında hafif düzeyde heterojenlik bulunduğundan, birleştirme işlemi için model rastgele modele çevrilmiştir.

Tartışma

Alan yazına bakıldığında mevcut çalışma bulgusuyla istatistiksel anlamlılık açısından benzerlik ve paralellik gösteren araştırma sonuçlarının bulunduğu söylenebilir. Yapılan bu çalışmalar aşağıda sunulmuştur.

Çelen ve Bulut (2015) yaptıkları araştırmada öğretmen adaylarının mesleğe yönelik kaygı düzeyleri cinsiyet değişkeni açısından karşılaştırıldığında, kadın ve erkek adayların kaygı düzeylerinin birbirine benzer seviyede olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Çelen, A. & Bulut, 2015). Alan yazın incelendiğinde benzer sonuçlara ulaşan çalışmalar olduğu görülmektedir(Atmaca, 2013; Bozdam ve Taşğın, 2011; Dilmaç, 2011; Dursun ve Karagün, 2012; Kaya ve Çetin, 2012; Saracaloğlu ve ark., 2009; Taşdemir, 2015; Taşğın, 2006; Temiz, 2011; Ünaldı ve Alaz, 2008; Yalçın, 2014).

Erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarına kıyasla daha yüksek kaygı düzeyine sahip olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur.(Özen ve ark., 2015; Singh, 2011; Uçak ve Bindak, 2017; Uzundağ ve ark., 2020). Diğer taraftan kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarından daha yüksek kaygı sonuçlara ulaşan çalışmalarda karşımıza çıkmaktadır (Akgün ve Özgür, 2014; Çubukçu ve Dönmez, 2013; Mergen ve ark., 2014; Tümerdem, 2007). Ayrıca öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan araştırmalarda cinsiyet değişkenine göre kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha endişeli oldukları da bildirilmiştir (Okan, 2017; Saban ve ark., 2004).

Aycan ve Üzüm (2019) çalışmasında cinsiyet ile atanma merkezli kaygı alt boyutu arasında $p<0,05$ düzeyinde anlamlı fark bulmuşlardır. Sıra ortalamaları incelendiğinde kadınların ortalamasının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Cinsiyete göre kaygının diğer alt boyutları arasında ise anlamlı farklılık bulunmadığı gözlenmiştir (Aycan ve Üzüm, 2019). Bir başka çalışmada ise sadece mesleki kaygı açısından değil sürekli kaygı açısından da kadınların erkeklere göre daha yüksek seviyede kaygıya sahip oldukları belirlenmiştir (Sekmenli, 2000).

Mevcut meta -analiz çalışmasında erkek öğretmen adaylarının kadınlara oranla çok az bir fazlalıkla mesleki kaygılarının yüksek olduğunu anlamaktayız. Toplumda aileye gelir sağlama açısından erkeklerin biraz daha ön planda olması ve böylelikle erkeklerin erken yaşlarda iş bulma kaygısının olduğu söylenebilir. Ayrıca, erkeklerden bazılarının ailesinden ayrı bir şekilde öğrenimini sürdürmek için çalıştığı ve para kazanmak zorunda olduğu bilinmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak erkeklerin öğretmenlik mesleğine odaklanamaması ve mesleğe yönelik yeterliliği açısından endişe taşıması öngörülebilirlik taşımaktadır. Bu durumlar ortaya çıkan bulgunun açıklayıcısı olabilir.

KAYNAKÇA

Akgün, F. & Özgür, H. (2014). Bilişim Teknolojileri Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları İle Mesleki Kaygılarının İncelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, *10*(5), 1206–1223.

Atmaca, H. (2013). Almanca, Fransızca Ve İngilizce Öğretmenliği Bölümlerinde Okuyan Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygıl. *Journal of Turkish Studies*, *8*(Volume 8 Issue 10), 67–67. https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.5907

Aycan, A., & Üzüm, H. (2019). Beden eğitimi öğretmen adaylarının mesleki kaygıları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19*(3), 745–752. https://doi.org/10.17240/aibuefd.2019.19.49440-571174

Aygün, M., & Öztaşyonar, Y. (2019). Buz hokeyi sporcularının sportif sürekli kendine güven özelliklerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *17*(3), 202–212. https://doi.org/10.33689/spormetre.508266

Boz, Y. (2008). Turkish student teachers' concerns about teaching. *European Journal of Teacher Education*, *31*(4), 367–377. https://doi.org/10.1080/02619760802420693

Bozdam, A. & Taşğın, Ö. (2011). Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, *13*(1), 44–53.

Çelen, A. & Bulut, D. (2015). Beden eğitimi öğretmen adaylarının mesleğe yönelik kaygılarının belirlenmesİ (AİBÜ örneği). *The Journal of Academic Social Sciences*, *18*(18), 247–247. https://doi.org/10.16992/ASOS.865

Çelikten, M. Şanal, M. & Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *2*(19), 207–237.

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). NJ Lawrence Earlbaum Associates.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011). *Research methods in education* (7th ed.). Routledge.

Cooper, H., Hedges, L. V., & Valentine, J. C. (2009). Effect sizes for continuous data. In Harrıs Cooper, L. V. Hedges, & J. C. Valentıne (Eds.), *The Handbook Of Research Synthesis and Meta-Analysis* (2nd ed.). Russell Sage Publication. h

Çubukçu, Z. & Dönmez, A. (2013). Öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, *7*(1), 3–25.

Cumming, G. (2012). *Understanding The New Statistics: Effect Sizes, Confidence İntervals and Meta-Analysis*. Routledge, Taylor and Francis Group.

Dilmaç, O. (2011). Görsel sanatlar öğretmeni adaylarının kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, *0*(24), 49–65.

Dursun, S., Karagün, E. (2012). Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi: Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu Son Sınıf Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *24*, 93 – 112.

Ellis, P. D. (2010). *The Essential Guide to Effect Sizes*. Cambridge University Press.

Hartung, J., Knapp, G., & Sinha, B. K. (2008). *Statistical Meta-Analysis with Applications*. Wiley Publishing Inc. http://booksdescr.org

Kara, N., & Demir, M. K. (2020). Türkiye'de sınıf öğretmenleri ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin cinsiyet değişkeni açısından değerlendirilmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *6*(3), 300–316.

Karagün, E., Yıldız, M., Başaran, Z., Çağlayan, Ç. (2010). Sosyal fobi özellikleri gösteren üniversite öğrencilerinde rekreatif aktivitelerin fobik tutumlar üzerine etkisinin araştırılması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *11*(2), 139–144.

Kaya, E., Çetin, P. S. (2012). Investigation of Pre-Service Chemistry Teachers' Chemistry Laboratory Anxiety Levels. *International Journal On New Trends in Education and Their Implications*, *3*(3), 90–98.

Kış, A. (2013). *Okul Müdürlerinin Öğretimsel Liderlik Davranışlarını Gösterme Düzeylerine İlişkin Yönetici Ve Öğretmen Görüşlerine Yönelik Bir Meta-Analiz* [Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.

Lipsey, M. W., & Wilson, D. B. (2001). *Practical Meta-analysis*. Sage Publications.

MEB. (2018). *Beden eğitimi ve spor dersi öğretim programı*. Ankara

Mergen, H., Arslan, H., Mergen, B. E. ve Arslan, E. (2014). Pre-servıce teachers' anxıety and attıtudes toward theır professıon. *E-Journal of New World Sciences Academy*, *9*(2), 162–177.

Murathan, T., Karayol, M. (2020). Spor Bilimleri Alanında Lisans ve Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Turkish Studies-Social Sciences*, *15*(4), 2045–2054. https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.43236

Murathan, T., Özdemir, K. (2017). Investigation of the Attitudes of Physical Education Teacher Candidates toward Teaching Profession and Sense of Competence in Terms of Some Variables. *Journal of Education and Learning*, *6*(4), 229. https://doi.org/10.5539/jel.v6n4p229

OKAN, S. (2017). Pedagojik formasyon eğitimi alan konservatuvar öğrencilerinin mesleki kaygıları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, *5*(Number: 58), 115–129.

Özen, R., Yıldız, S. ve Yıldız, K. (2015). Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeyleri. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, *3*(6), 21–30.

Özkan, H. H. (2012). Öğretmenlik formasyon programındaki öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının incelenmesi sdü örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13*(2), 29–48.

Petticrew, M., & Roberts, H. (2005). *Systematic Reviews in The Social Sciences: A Practical Guide*. Blackwell Publishers Ltd. http://booksdescr.org

Saban, A., Korkmaz, İ., & Akbaşlı, S. (2004). Öğretmen adaylarının mesleki kaygıları. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *17*(5), 198–209.

Saracaloğlu, A. S., Kumral, A. O. & Kanma, A. A. (2009). Ortaöğretim Sosyal Alanlar Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Yeterlikleri, Kaygıları Ve Akademik Güdülenme Düzeyler. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *6*(2), 38–54.

Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretmen yeterlikleri ve mesleki gelişim. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, *58*, 40–45.

Sekmenli, T. (2000). *Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Sürekli Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. İnönü Üniversitesi.

SINGH, S. (2011). Level of Anxiety Among Prospective Teachers. *SPIJE (Shaikshik Parisamuad International Journal of Education)*, *1*(1), 17–21.

Steptoe, A., Edwards, S., Moses, J., & Mathews, A. (1989). The effects of exercise training on mood and perceived coping ability in anxious adults from the general population. *Journal of Psychosomatic Research*, *33*(5), 537–547. https://doi.org/10.1016/0022-3999(89)90061-5

Taşdemir, C. (2015). Examining occupational anxiety level of Mathematics teachers for some variables. *Educational Research and Reviews*, *10*(12), 1578–1585. 5

Taşğın, Ö. (2006). BEDEN eğitimi ve spor yüksekokulunda okuyan öğretmen adaylarının meslekî kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesİ. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *14*(2), 679–686.

Temiz, E. (2011). Güzel sanatlar eğitimi bölümü öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerinin cinsiyet ve alan değişkenleri açısından incelenmesi. *Journal of New World Sciences Academy*, *6*(2), 303–310.

Tümerdem, R. (2007). Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi Kimya Son Sınıf Öğrencilerinin Kaygılarını Etkileyen Etmenler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *6*(20), 32–45.

Uçak, K., ve Bindak, R. (2017). Beden eğitimi ve spor öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeyleri (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği). *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, *1*(2), 44–54.

Uludağ, G., Taşdöven, H. & Dönmez, M. (2014). Polis Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *18*(2), 75–94.

Ünaldı, Ü.E. ve Alaz, A. (2008). Coğrafya Öğretmenliğinde Okuyan Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, *26*, 1–13.

Uzundağ, H. İ., Urgan, S. & Özer, E. (2020). Beden eğitimi ve spor öğretmen adaylarının mesleki kaygı durumunun incelenmesi. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, *1*(3), 119–129.

Yalçın, P. (2014). İngilizce, Fransızca ve Almanca Öğretmenliği Bölümlerinde Kayıtlı Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *29*(4), 256–266.

Yıldırım, N. (2014). *Meta Analiz. Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Mustafa Metin (ed.)). Pegem Akademi.

THE IMPACTS OF INTERNATIONAL MIGRATION ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF NIGERIA

Dr. Chukwuemeka G. Eme
Lecturer, Department of Business Administration, National Open University of Nigeria, Jabi-Abuja, Nigeria

ABSTRACT

This paper examines the impact of internal and international migration on the socio-economic development of Nigeria. In Nigeria, the unemployment rate is very high, and migration can partially alleviate situation on the labour market. Migrant's remittances which has surpassed both Foreign Direct Investment (FDI) and Net Official Development Assistance inflows and is one of the major inflows of foreign earnings to Nigeria, help in reducing poverty of households and have a positive impact on the economy. This study employed the ex-post facto research design. It adopted both quantitative and qualitative data collection appeoaches. The population of the study was 250 officials of the Nigerian Immigration Service (NIS) secured using the simple random sampling techniques. The study data was analysed using the Chi-square statistical calculations. If political and socio-economic issues in the country do not improve, Nigerians will continue to migrate to other countries. The Nigerian government should urgently address the situation of migration, contribute to job creation and improved environment to stop people from migrating and encourage its skilled labour abroad to return home to help in national development.

Key Words: internal migration, international migration, migrant remittances, poverty, economic development, Nigeria

1.0 Introduction

Since the beginning of creation, humans have always involved themselves in movement activities. This has been a major feature in the history of Africa and the entire globe generally (Akanji, 2012). Migration cannot be divulged from the history of man, families, villages and nation-state. Therefore, migration can be traced as far back as the existence of man, most especially when man desired to go in search of food during various famine seasons; also, another reason for migrating in those days was the desire of separating from the crowd as well as for seeking for interdependence. Migration can be internal or international. Internal migration explains the movement of individuals within same geographical territory which in this case can be from rural to urban or from Lagos to Abuja. While international migration has to do with the crossing of borders or international boundaries such as Cameroon to Nigeria described as South-South Migration, Nigeria to United States of America described also as South-North Migration.

Internal and international migration all over the world may be very important for national economies. The patterns of internal and cross-border migration change, the size, structure and efficiency of labour markets, affect the social and economic situations and the culture of receiving countries. What is the impact of internal and international migration on the sending and receiving countries and on the migrants themselves? What is the impact of brain drain and massive migration of unskilled workers from poor countries to advanced countries? In this

paper, the analysis of internal and international migration and its impact on the socio-economic development of Nigeria is provided.

Although there has been increased attention given by the Nigerian government since the country's return to democracy in 1999; there has been very little concern for internal migration and international migration. Concerns for migration, both in governmental and academic institutions, have weighed heavily on international migration with a focus on issues such as brain drain/gain, remittances and diaspora organizations. The majority of information and concerns for internal migration is anecdotal, and research findings, where they exist, are few and outdated. In Nigeria, internal migration is discussed in the literature in relation to links between internal migration and environmental problems, in particular urban pollution and slum and ghetto development. Another trend in the literature on internal migration is the rural-urban nexus. However, to justify these and other concerns, much empirical evidence is still required. Although a few studies have analysed internal migration dynamics and challenged some of the reasons offered in the literature, one issue that is still missing today is the impact of internal migration on human development.

This research aims to fill the gap through an investigative analysis of the impact of the activities of the Nigerian Immigration Service (NIS) in its bid to reduce the high rate of South-South migration and the influx of illegal migrants into Nigeria from other neighbouring West African sub-region especially from Cameroon, Niger Republic and Benin Republic, international migration by Nigerians to developed countries such as United States of America, United kingdom, Canada etc., and recently the exodus of Nigerian migrants into South Africa, Egypt and United African Emirate countries to mention a few.

1.1 Objectives of the Study

The specific objectives of this study are:

i. To examine the impacts of internal and international migration on the socio-economic development of Nigeria; and
ii. To highlight the efforts of the Nigerian governments using the vehicle of the Nigerian Immigration Service (NIS) to curb the negative effects of internal and international migration in Nigeria.

2.0 International Migration Pathways

International migration has various pathways which are described as origin and destination which is also known as sending and receiving states. These pathways are the South-South routes (such as regional integration and nation-states with same developing status), the South-North routes (from the developing nation-states to the developed countries), the North-South routes (from the developed countries to the developing nation-states) and the North-North routes (which involves the movement of individuals from a developed country to also a developed country of the same ranking status). But for this paper and relating to Nigeria precisely South-South region and South-North regions are highly concentrated on.

South-South pathways has to do with regional migration, which in this paper is referred to the West-African states in which most literatures referred to as International Migration among the West African neighbouring ECOWAS communities. Literatures show that Nigeria's International Migration activities is more of the South-South migration which means that Nigerians' engagement in International Migration is higher in percentage within the African region rather than the alarming South-North International Migration which is assumed to be more pronounced although they are also popularly engaged in (South-North migration) by various individuals from different walks of lives (IOM, 2013).

2.1 The Nigerian State Borders and International Migration

Nigeria is popularly known as a nation state that has engaged in transit and destination, that is, international migration (emigration and immigration) over the years due to the influx of migrants (legal and illegal immigrants) most especially from the neighbouring West African countries (destination) likewise also Nigerian migrants (emigrants to the neighbouring West African nation-states and other nation-states in the region and in the international system (Northern developed world) in search for better opportunities among other reasons (transit). The main responsibility of the Nigerian Immigration Service (NIS) is to monitor the movement of individuals taking the exit door and those coming into the nation state. For example, it is generally known that emigration of skilled workers (brain drain) makes the labour force scarce and due to scarcity makes the skill price high and the productivity of the nation state low, more so affecting its aggregate income (Rosenzweig, 2005). There is a connection between International Migration and development (Fayomi, 2013). There are millions of highly skilled Nigerians in the Diaspora such as the United States of America, United Kingdom, Italy, Canada, Spain, France, Germany to mention a few that are well established in skills and ideas for a nation state's development. As stated previously, there is an alarming increase of Nigerians migrating to Europe, North America, Middle East and South Africa to mention a few. Anofi (2009) also affirms that efficient and able Nigerian professionals in various fields engage in immigration due to the dissatisfaction in the home nation state (Nigeria) which is majorly due to lack of opportunities. This has led to shortage of highly skilled professionals, leading to brain and skill drain in the nation-state and in another way to the tarnishing of the nation-state's image due to the dependence of Nigerian migrants engaging in illegal activities to get out of Nigeria at all cost (Anofi, 2009).

According to Lawal (2010) it is revealed that the Northern part of Nigeria illegal aliens are often recruited to vote by unethical political parties taking advantage of the weak Nigerian border from Niger Republic and Chad. Often undocumented immigrants are used by unethical politicians as machineries to carry out crimes, posing threats of insecurity in the nation state. According to the literature, 40 Beniniose were found with the nation-state's Permanent Voter's Card (PVC). This place a question on how these Beniniose entered the nation-state unnoticed.

Reasonable amount of migrants from Niger Republic, Mali and Chad have taken to begging in virtually all parts of the nation state as they have little or no skill to be employed (Immigration Act, 2015) also due to their inability to secure a good residential accommodation, these large numbers of illegal/undocumented migrants resides in slums and shanty residential areas.

More so, the impact on the influx of undocumented immigrants in Nigeria can be an additional pressure on the social amenities provided by the nation state to her citizens. The nation state, who is still suffering from lack of proper economic planning herself may find it as a burden and can also render the government efforts ineffective.

One of the contemporary issues in the globe including Nigeria at present is the challenge that comes with international migration. The Nigerian Immigration Service (NIS), which has been given the legal responsibility on International Migration matters in the nation state in various ways have had more failures than its achievements in delivering of her duties. The Nigerian Immigration Service (NIS) failures can be traced from the following factors which are: lack of fund, lack of infrastructures and technology, ineffective leadership, corruption, lack of sincerity of the officers, to mention a few (King, cited in Evans, 2016:11).

Though, the Nigerian Immigration Service (NIS) has revealed some improvement over the years however, there is still much work to be done. They still lack some modern technologies to monitor the movements of individuals across the borders, there is also poor record keeping and collection of information on migrants. The Nigerian Immigration Service (NIS) has not also really built up a plan or strategy that will enable Nigerians benefit from international migration most especially through immigration of quality skills and investors. However, the security status of the nation state has to be dealt with. These two terms: socio-economic development and security as relating to the functions and responsibility of the Nigerian Immigration Service (NIS) can be achieved if only the agency (Nigerian Immigration Service) can be dedicated and diligent in her duties.

2.2 Socio-Economic Development

The socio-economic status of Nigeria is faulty with many issues which can be related to the push factors. The deficiencies of various institutions in the Nigerian state are responsible for the unworthy socio-economic status. Literature reveals that about 150.000 skilled Nigerians in various important fields which can bring proper innovations such as Nurses, Midwives, Doctors, Engineers etc., left the country. Obviously their decisions were traced to the ‘’Pull’’ factors from their various destinations and ‘’Push’’ factors in Nigeria. How has the Nigerian Immigration Service (NIS) raised alarm to the present administration on the importance of skilled individuals and the reasonable amount of skilled individuals leaving the Nigerian state?

Socio-economic development in any state refers to meaningful improvement in the state’s economy and most especially the comfortable standard of living of the citizens. Every administration in a nation state holds a duty of bringing socio-economic development in a nation state; citizens expect to see progress as an administration transfer to another.

Every developed country’s government speaks 95% of the mind of her citizens, this is evidenced through the socio-economic development strategies of the country. For a nation state to be respected in the international system there must be high level of socio-economic development in the state. This development involves the effectiveness of all sectors that makes up the government (Patrick et al., 2014).

Uju and Joy (2021) reveal that socio-economic development is necessary for the health and safety of a nation state. Sen (2017) also contributes to the validity of the study revealing socio-economic development to be a positive process and progress that initiates sustainable development in the lives of her beneficiaries which are obviously the lives of her citizens (Babalola, 2015).

3.0 Methodology

This paper made use of the ex-post facto research design which is more of a descriptive research after the events have taken place and the data is already in existence. This type of research design does not in any way control independent variables because the study has already taken place. The population of this study is the Nigerian Immigration Service (NIS) as a body and the migrants. However, since it will be cumbersome to study the entire population within the limited time for this study the target population comprises the Nigerian Immigration Service officials at Alagbon Secretariat, Passport Office Alagbon and Passport Office at FESTAC town, Lagos totalling 2,500 officers. The simple random sampling technique which adopted 10% of the total population was used given 250 officers as actual population for the study. The researcher employed both qualitative data (published articles, books, bulletins, documented papers, unpublished thesis and dissertation) and quantitative

data (self-administered questionnaires) while the data was analysed using Chi-Square statistical calculations

4.0 Conclusions and Recommendations

Every Nigerian citizen has a part to play in the effective performance of the Nigerian Immigration Service (NIS) as regards the socio-economic development of the Nigerian state. Nigerians should be security conscious and aware of foreign individuals living around them who might have some questionable characters. If there is any one witnessed, they should be reported to the right authorities. Nigerian citizens should also frown at hosting regular migrants as it is against the nation state's immigration laws.

Every Nigerian citizen should also take the responsibility of educating families and friends (most especially emigrants) on the importance of investing in Nigeria most importantly highly skilled individuals. The Nigerian government has a big role to play in the success of Nigerian Immigration Service (NIS). These roles are as follows: providing infrastructures and releasing funds to enable the agency (Nigerian Immigration Service) carry out their legally assigned duties efficiently without being truncated by loss of resources as this study reveals that the Nigerian Immigration Service (NIS) have various challenges affecting their performance. The Nigerian government has the responsibility of making the Nigerian state very secured to live in by not tolerating any form of violence or political crisis and if there is any it should be properly and quickly handled by the appropriate authorities as security is one of the important ''pull'' factors of International Migration that sometimes influences a migrant's decision on a particular territory. The Nigerian government also has the duty of providing various social amenities such as good roads, electricity supply among other amenities.

The Nigerian government also needs to make simple and considerable policies for investors who desires to come into the nation to invest. The Nigerian government should as well try as much as possible to create opportunities and platforms that will encourage Nigerians to live comfortably by improving the economy and its attendant standard of living and reducing cost of living thereby reducing the rate skilled and unskilled labour leaves the shores of the country for greener pasture annually, This way the brain and skill drain syndrome can be drastically reduced. This means that the Nigerian government should help in establishing various attractive pull factors that is good to be true, as this among others might be able to persuade Nigerians abroad and other potential migrants who might want to be interested in investing in the nation state. The Nigerian government should also try as much as possible to cut down the push factors (e.g. high level corruption, insecurity challenges, bad governance, kidnapping) to mention a few which are more of hindrance to the immigrants and a burden to the Nigerian citizens causing them to leave the nation state.

References

Armstrong, M. (2006). A Handbook of Human Resources Management Practice, 13th Edn., London, CogaPage. Available from https://otgo.tehran/0/pdf/Arstrong's %20Hand-book%20%20Human%20Resources%20management%20practice-1pdf

Adah, B. A. and Abasilin, U. D. (2015). Development and its Challenges in Nigeria- A Theoretical Discourse. Macmillan Publishers, Lagos, Nigeria.

Adeola, G. I. and Fayomi, O. O. (2012). The Political and Security Implications of Cross-Border Migration between Nigeria and her Francophone Neighbours. International Journal of Social Science, 1(3), 1-2.

Adetunji, M. A. (2014). Trans-border Movement and Trading Activities across Nigeria-Benin Republic. Mediterranean Journal of Social Sciences, 5(1).

Akanji, O. O. (2013). Migration, Conflicts and Statehood problem in Nigeria. The self determination issue. Journal of Nigerian studies.

Fayomi, O. O. (2013). The Diasporas and Nigeria-Ghana Relations (1979-2019). PhD thesis

Lawal, T. and Oluwatoyin, A. (2011). National development in Nigeria: Issues, Challenges and Prospects. Journal of Public Administration and Policy Research, 3(9).

Nwagwugwu, N., Ayomolu, P. and Oluranti, O. (2015). Political leadership and security management in Nigeria. A study of Boko Haram insurgency in Nigeria. Journal pf Humanities and Social Sciences, 20(5).

Okechukwu. E., Onyishe, I. and Tony, O. (2017). Boko-haram and Security Challenge in Nigeria. Kuwait Chapter of Arabian Journal of Business and Management Review, 3(1).

Okeoghene, E. P. (2017). International Migration and the study of Socio-economic Development in Nigeria: The Role of Nigerian Immigration Service. Unpublished Master degree in International Relations awarded by Covenant University, Ota, Ogun State, Nigeria.

Oladiran, A. (2020). Security Challenge and Development in Nigeria: Leadership to the Rescue. International Journal of Academic Research in Public Policy and Governance, 1(1).

ISSUES AND CHALLENGES OF CORONAVIRUS OUTBREAK IN NIGWEIA

Eme, Chukwuemeka G.
Lecturer, Department of Business Administration, National Open University of Nigeria (NOUN), Abuja, Nigeria
Dr. Michael Elikwu
Department of Entrepreneurship, Veritas University, Bwari, Abuja-Federal Capital Territory, Nigeria

ABSTRACT

Corona-virus (COVID-19) is an infectious disease caused by a newly discovered corona-virus (WHO, 2020). It rapidly emerged as a global health threat, and on the 30th of January, 2020, was declared to be a public health concern of international magnitude by WHO. Subsequently, the threat was raised to an unprecedented risk level, by its declaration as a pandemic by WHO on the 11th of March, 2020. Therefore, this research article focuses specifically on the outbreak of OOVID-19 on Nigeria till date. Its primary aim is to highlight the accompanying reactions, measures, and eminent developments by the Nigerian government in their struggle to curtail the spread, reduce infection rates, and cushion its impact on their economy. The methodology and materials used to carry out this research include extensive literatures, reviewed to reveal a clearer, and a more complete picture on the lapses of the government in their drive to manage the outbreak. It also points to circumstances which may have made it difficult for the government to respond effectively. Another methodology adopted is qualitative research method, where relevant information from various literary sources were extracted, which informed the conclusion of the research. It concludes that although the efforts of the government could be applauded for their swift response, a lot is still left to be desired in the management of the outbreak. The outbreak has exerted intense pressure on the health systems, posed a challenge to the economic structures of the world, and particularly, that of Nigeria, thereby worsening its economic crisis, and exposing its citizens to a retinue of vulnerability as a result of non-existent social support systems.

Key Words: Coronavirus, Economic Impact, Nigeria, Misinformation Healthcare Systems

1.0 Introduction

The coronavirus outbreak continues to increasingly wreak havoc on the health systems and economies, the world ever. With its impact, albeit largely unaccounted for, there is no denying the significant imbalances in response between governments that have fostered fear amongst the populace. As the virus continues its relentless spread, there is an accompanying cascade of casualties. Purveyors of world health systems are contending with a pandemic of unprecedented levels. The crisis is unassuming, and the world is reeling from a common fear. The interventions at best at these times are to mitigate the spread by flattening the curve, with the hope that the mortality rate can remain at a manageable rate. This is particularly of importance to African countries, whose health systems are significantly sub-par in comparison to any other continent in the world, with a disproportionate ration of hospital

beds, intensive care units (ICU) and health professionals to its population (Economic Commission for Africa 2020).

The recently emerged novel coronavirus, ‘’severe acute respiratory syndrome coronavirus-2 (SARS-Cov-2) caused by a highly contagious disease called coronavirus disease 2019 (COVID-19) was first reported from Wuhan city in China in December, 2019, which in less than three months spread throughout the globe and was declared a global pandemic by the World Health Organization (WHO) on 11th March, 2020. So far, the ongoing pandemic severely damaged the world’s most developed countries and is becoming a major threat for low and middle-income countries. The poorest continent, Africa, especially Nigeria with the most vulnerable populations to infectious diseases, is predicted to be significantly affected by the ongoing COVID-19 outbreak.

The coronavirus disease (COVID 19) caused by Corona virus, belongs to a family of RNA viruses that manifest various symptoms such as fever, breathing difficulty, sore throat, sneezing, dry or prolonged cough, general weakness, pain and other mild respiratory disease in humans. The WHO affirmed that the outbreak of the coronavirus epidemic at that time was associated with the Human South China Seafood Marketplace, however, no specific animal was linked to the outbreak. Adhikari et al. (2020) reported that the spread of the virus throughout China during the Chinese New Year, was attributed to a high level of migration among Chinese people during that festive period. The first genome of COVID-19 was published on 10 January, 2020 by the research team led by Prof. Yong-Zhen Zhang. So far, there are over 1000 COVID-19 genomes that have been published worldwide, including the first whole genome sequencing of COVID-19 in Africa from the index case in Nigeria. These sequencing has resulted in the identification of different strains of SARS-CoV-2 in circulation.

However, while it is still too early to infer susceptible populations, it has been documented that observation from the early disease pattern demonstrated pandemic trend similar to Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS) and Middle East respiratory syndrome (MERS) coronavirus. Demographics of the pandemics seem to be associated with age, biological sex, and other underlying health conditions that may serve as catalyst to the coronavirus disease.

2.0 Literature Review

The emergence of the SARS-COV-2, indeed raise a lot of preliminary concerns for health authorities, institutions, and governments within and outside China as well, due to uncertainties in determining its severity spectrum (Walker and Whittaker (2020), transmissibility infection (Zhang et al., 2020), amongst others. The World Health Organization (WHO) monitored the developments, and with the same level of apprehension and abundance of caution, declared the Chinese outbreak of COVID-19 to be a Public Health Emergency of international concern on the 30th of January, 2020 (Sohrabia et al., 2020). It asserted that the risk the outbreak possessed is particularly troubling, foremost on their mind being the danger it posed to countries with vulnerable health systems. If the HINI pandemic was anything to go by, the gap in information and assumed adverse impact on the economic activities -with the downsizing of economic activities – was another troubling aspect that pointed to the real sense of fear that enveloped countries as understanding was sought.

There was an immense burden on the World Health Organization to increase the warning signal of the outbreak to that of a Pandemic level, for several reasons, such as to improve the preparedness of governments around the world and also, to effectively reflect the prevailing severity of the outbreak. This was immediately met with resistance by the World Health Organization. With Green, (2020) arguing that their reluctance could have stemmed from their beliefs that, if it is declared a pandemic, it may convey a message to the public that the

authorities have lost control, thereby generating irrational panic reactions. Accordingly, (Annalies, Wilder-Smit, 2020), a professor of emerging infectious disease at the London School of Hygiene and Tropical Medicine in Spinney, opined that after WHO was criticized for declaring a pandemic too early during the 2009 swine flu pandemic, it has been careful not to make the same mistake again. The WHO had during the HINI swine flu declared a pandemic, which was criticized because it was believed that the severity didn't mean much the effects, leading governments to mount large and costly responses to the HINI influence. While, (Doshi, 2011), stockpile vaccines which were unused, with the World Bank estimating that an excess of $4 billion was spent for its preparedness plans and response (Spinney, 2020).

By taking into cognizance the 13-fold increase in the number of cases, an alarming level of spread and severity, in addition to the considerable level of inactions, on 11th March, the director-general of the World Health Organization (WHO), Tedros Adhanon Ghebreysus, pronounced that the COVID-19 outbreak can be characterized as a pandemic (World Health Organization, 2020). What was to follow were guidelines on preparedness and response, as well as advice and recommendations for the citizenry. One of the primary significance of raising the degree of the outbreak to that of a pandemic was to avoid complacency on the part of national governments, induce preparedness, and facilitate cooperation that will help in the development of a common strategy in combating the outbreak. Meanwhile, policy-makers were confronted with a delicate issue on the objective of mitigation – in order to avoid an epidemic peak that could overwhelm health-care services, keeping the effects on the economy within manageable levels, and flattening the epidemic curve (Anderson, et al., 2020).

As World Bank (2020) argues, COVID-19 will take an especially heavy humanitarian and economic toll on emerging markets and developing economies with large informal sectors. And with the informal sector in Nigeria employing over 48 million Nigerians (Yusuf, 2014), in addition to the constant weak growths experienced in the Nigerian economy, the effect of the pandemic is expected to be staggering (Dauda et al., 2020) debilitating and long-lasting. This is due to weak institutions that are ineffective in responding to the pandemic, lack of social welfare programs that would have catered for the world economy.

Perhaps cognizant of the derelict state of the health-care system, while many countries were still dismissing the emerging outbreak, the African Union acted swiftly (The Lancet Editorial, 2020). Firstly, they partnered with WHO and the African Centres for Disease Control and Prevention (Africa CDC) to establish the African Taskforce for Coronavirus Preparedness and Response (AFTCOR), to develop a common strategy that will allow for effective coordination, collaboration, and communication, between member states (Nkengasong, 2020). This partnership ensured the presence of improved surveillance systems, the introduction of screenings at points of entry and cross-border activities, as well as other broad measures that could assist in the control of COVID-19 (Makoni, 2020). The strategies employed in conjunction with WHO fostered a state of heightened alert across Africa which contributed tremendously in prolonging the containment phase of COVID-19 in many African countries (Ihekweazu and Agogo, 2020).

In Nigeria, as with the rest of several countries in the continent, there were a plethora of issues that threatened to work against our response strategy, undermine our capacity to deal with the outbreak, reduce public cooperation, as well as increase our mortality rates.

Despite Nigeria's strategic position in Africa, the country is greatly underserved in the healthcare sphere (Welcome, 2011). Consequently, as an important element of National security, public health not only functions to provide adequate medical care but also, could serve as part of a system that can facilitate the tackling, monitoring, and control of disease outbreak. With the country still recording less than 50% access to safe water and sanitary means of excreta disposal according to (Nwankwoala, 2011), poor housing conditions (2010) – due to the risk of getting sick from tight living quarters being compounded – and ranked amongst countries with the lowest Human Development Index (Sowunmi, et al., 2012) – the prevalence of poverty – all points to circumstances that could make Nigeria more adversely affected than in other parts of the African continent and inadvertently create a breeding ground for COVID-19 to thrive.

In order to continue to curb inter-State transfer of the COVID-19 pandemic, the Nigeria governor's forum announced inter-state lockdown, a move that was commendable. As part of curbing the spread of the pandemic the government declared closure of primary, secondary schools and tertiary institutions and reducing number of individuals at different gatherings to not more than 50 persons and later reduced to 20 and currently not more than 10 persons. The gathering includes places of worships, open markets, clubs, gym, saloon, while civil servants on levels 1 to 15 specifically in Lagos State were asked to stay at home. The proactive measures put in place as a stimulus for the less privilege persons witnessed a lot of criticisms by many Nigerians, as it was poorly coordinated, and mismanaged. The situation attracted revolts by many as lack of food would not let them stay at home. Reaction of these citizens prompted announcement of relaxation or ease of lockdown by Federal government from Monday the 4th of May – a move that was considered disastrous amidst the rising number of community spread of COVID-19 cases in Nigeria. The demographics of the coronavirus disease in Nigeria as reported by the National Centre for Disease Control (NCDC) revealed that of 4151 confirmed cases, 2828 (68%) were male and 1323 (32%) were female subjects. The most affected age group is between 31 – 40 years (24%), total number of people of interest are 9305 with 9201 (99.8%-exceeded follow up). The number of people with travel history – 210 (5%), cataracts, 947 (23%), without epidemiologic link, 2618 (63%), incomplete information, 376 (9%). The 63% of the total confirmed cases without epidemiological link recorded is an indication of community spread of COVID-19 across the country.

2.1 Challenges, Myths and Intrigues of COVID-19 in Nigeria

Some of the challenges in Nigeria at the onset of the pandemic were the problem of contact tracing due to false or wrong contact addresses given by people who came in from Europe and other parts of the world.

There were also handful of COVID-19 patients who ran away from isolation centres in States like Delta, Oyo, Sokoto and Kano. This further puts the State COVID-19 taskforce to commence and intensify contact tracing and immediate decontamination (Punch news, May 5, 2020).

The fallacy by most Nigerians that COVID-19 was strictly associated with the rich ab initio and that, it was brought in from Europe, America, UK etc. by the privileged people and politicians a challenge in the community spread of the disease. The limited knowledge of the transmission of coronavirus disease among the general public remains a huge challenge. Furthermore, the distrust of Nigerian citizens towards the government was another factor responsible for the increase in the community spread of COVID-19. Another school of thought was that the COVID-19 pandemic was a ''phony'' issue, as most Nigerians assume it is another avenue for the politicians to embezzle public fund or the tax payer's money. The protest stage by confirmed COVID-19 patient to the street at the Kwadon isolation centre in

Gombe State over abandonment by the government of the State with no medical personnel, no treatment facilities and a poor meal has been identified as another setback for curtailing community spread. Unfortunately, other people living within the environment that were not part of the isolated COVID-19 patients joined in solidarity protest. The protesters were not using face masks, the social distance warning was not observed and some engaged in sharing of used face masks, resulting in increasing risk of COVID-19 spread.

Nigeria being a secular nation with multi-regions settings, the closure of places of worship to curtail the spread of COVID-19 was seen by religious organizations as means of depriving them of their freedom of worship. This was flagrant violation of government order on rampage, when the Law enforcement agency disrupted their Jumat (Friday) service. In another development, there was a serious misconception by some Christian folks that COVID-19 is genetically engineered to drive in the Anti-Christ. Some are of the opinion that the pandemic will enable the agents of Anti-Christ to produce vaccine that contain microchips. These chips will serve as a means of identity (mark of the beast in the book of Revelation), and at a later date will be used for buying and selling. This microchip was also tied to the current 5G network (been promoted across the world by Huawei Technology, China), as the required network for the function of the microchips that will be incorporated into the vaccine.

The refusal of government to go against the ethics of medical profession by not showing on National television, people diagnosed with COVID-19 or those evacuated or shown in their isolation wards during treatment prior their recovery and discharge from the hospital as seen from footages or videos in electronic and social media from other countries around the globe, arose disbelieve of many Nigerians about the true incidence of the COVID-19 figures that are being announced daily.

The fears of most Nigerians as regards the actual figure of the COVID-19 positive cases as announced by the NCDC was a typical example of the drama played by the incidence in Dares Salaam, Tanzania as reported by Voice of America (VOA). In that country, the Coronavirus test kits used were described as faulty by President John Magufuli on 2nd of May, 2020, this was because positive results were said to have returned from Tanzania's laboratory test, on random samples taken from several non-human samples, including samples from pawpaw, goat and sheep that were deliberately assigned human names and ages with unhuman origin. As the news from Tanzania ravaged the entire social media, this scenario further added to the misconceptions of some Nigerians that the news of the COVID-19 remains a farce.

2.2 Control Measures on COVID-19 Pandemic

The government, corporate bodies, philanthropists have been supportive in the fight against COVID-19 transmission via telecast, jingles, adverts, billboards, fliers, posters across Nigeria. The Federal Ministry of Health and the Nigerian Centre for Disease Control (NCDC) worked assiduously to put in place some certain control measures and made (guidelines) for prevention of COVID-19. These measures include:

1. Washing of hands with soap and running up water for at least 20 seconds after being in a public place or frequently clean hands by using alcohol-based hand rub;
2. If soap and water are not immediately available, use an alcohol-base hand sanitizer that contains at least 60-70% alcohol;
3. Use 10 ml of Dettol plus 1 ml of sodium hypochlorite (bleach) in 100 ml of clean water to decontaminate surfaces;
4. Avoid touching nose, eyes and mouth and unwashed hands;
5. Avoid close contact with anyone who has a fever and cough or who is sick;

6. Create a social distance (2-meter gap) between oneself and others as community transmission is fast.

3.0 Economic Impacts of COVID-19 on Nigeria

Governments all over the world face formidable challenges as the pandemic effectively cancels out the economic successes they had recorded so far before the outbreak. No country is spared in the challenges it poses – with governments left to reckon with its devastating effects, whilst others are scrambling to save the little that is left of their economies by guarding against their total annihilation, through proactive measures.

It is reported by World Bank, (2020) that the swift and massive shock of the coronavirus pandemic and shutdown measures to contain it, will lead to steep recession in many countries. It predicted that the global economy will shrink by 5.2% this year representing the deepest recession since the Second World War. Nigeria in particular is on track to face the worst recession in four decades (Nigeria Development Update, 2020). With a lot of economic uncertainties about the depth and duration of the global recession, there is a renewed effort to formulate an extraordinary policy response to enliven economic activities, provide the financial resources necessary to protect the most vulnerable, and avoid near collapse of the financial sector.

As World Bank, (2020) argues, COVID-19 will take an especially heavy humanitarian and economic toll on emerging markets and developing economies with large informal sectors. And with the informal sector in Nigeria employing over 48 million Nigerians (Yusuf, 2014), in addition to the constant weak growths experienced in the Nigerian economy, the effect of the pandemic is expected to be staggering (Dauda et al., 2020) debilitating and long-lasting. This is due to weak institutions that are ineffective in responding to the pandemic, lack of social welfare programs that would have catered for poor and vulnerable citizens affected by the crisis, global decline in oil prices, combined with the low demand for oil products in international markets (Ozili and Arun, 2020). The monolithic nature of the Nigerian economy relies on crude oil as a major source of government revenue and foreign exchange (Oladipo and Fabayo, 2012), thus potentially exacerbating the extent of the economic crisis occasioned by the disease outbreak.

Nigeria has to contend with a sharp reduction in GDP, which amounts to approximately USD 16 billion in cost, and represents a 34.1 percent loss, with two-thirds of the losses coming from the services sector (Andam et al., 2020). Expectedly, there would be an upsurge in unemployment with Lagos Chamber of Commerce and Industry, predicting that the unemployment rate may hit a staggering 40-45 percent by the end of the year (2020).

As a country with a weak and almost non-existent social safety net program, which could have assisted the vulnerable and poor in the country to cope with the economic hardship, it is estimated that there will be a temporary increase in the national poverty rate, with 27 million more people falling into poverty, as a result of COVID-19 crisis are expected to be in urban areas (Nigeria Development Update, 2020). For the average Nigerian (Dauda et al., 2020) asserts that their income will decline significantly for almost half of the households, with the cost of food and other basic needs increasing significantly.

4.0 Conclusion

As the literature reviews above highlighted, Nigeria faces internal headwinds, and a mounting problem occasioned by the prevalence of the pandemic. This is further worsened by a high debt to GDP levels, fiscal deficits, in addition to longstanding shortfalls in governance, human capital development, infrastructure and public service, and fiscal buffers.

The economic assessment demonstrates dire disruptions which could be severe and protracted because of the country's growth driver being the informal sector, are at risk of financial exclusion. They face an unprecedented survival tremor, without any foreseeable relief. Due to the nature of events, an unprecedented policy instrument needs to be formulated to cushion the shock and limit the harm to these individuals. The government must do whatever is necessary to guarantee some form of financial relief to them, which could in turn support the economy in business creation, and poverty eradication.

Consequently, resources have become scarce, and its limitation will interrupt continuous financial support to some sectors of the economy. Therefore, it is incumbent upon the Nigerian government to tighten fiscal coordination across all three tiers of government, to ensure prudent use of resources. They should also focus on comprehensive reforms if they are to stand any chance of reducing the adverse impact on the long-term growth prospect. These reforms should be concentrated in critical areas such as education, public health, social welfare services, environment as well as sanitation.

Finally, even though the collective efforts of NCDC, the Federal Ministry of Health, the state health authorities, and other stakeholders leading the efforts against COVID-19 have recorded high effectiveness across the country (0yeniran and Chiah, 2020), there still exist some significant imbalances between the actions and objectives of the NCDC. And if the circumstances that have been discussed aren't properly addressed, it could undermine the effort of Nigeria to curb the further transmission of COVID-19, and in a worst-case scenario, lead to an existential crisis of disproportional magnitude.

References

Abdulazeez, A. (2020) More Preparedness in Coronavirus Disease-2019 (COVID-19) in Nigeria. Pan African Journal of Life Sciences, 4, 200-203.

Adepoju, P. (2020) Nigeria responds to COVID-19; first case detected in sub-Saharan Africa. Nature Medicine, 26, 444-448.

Adhikari, S. P., Meng, S., Wu, Y. P, Wang, Q. Z., Sun, C., Sylvia, S., Rozelle, S., Raat, H. and Zhou, H. (2020) Epidemiology, Causes, Clinical Manifestation and Diagnosis, Prevention and Control of Coronavirus Disease (COVID-19) during the Early Outbreak Period: A Scoping Review. Infectious Disease of Poverty, 9, Article No. 29.

Andam, K. S., Edah, H., Oboh, V., Pauw, K. (2020) Estimating the economic costs of COVID-19 in Nigeria, Washington DC. International Food Policy Research Institute. **Antimicrobial Stewardship during COVID-19** https;//aimed.net.au/2020/06/11/antimicrobial-stewardship-during-covid-19/

Dauda, R. O., Oludiran, A., Iwegbu, O., and Popogbo, O. O. (2020), June 5). SSRN. Retrieved from SSRN: https;//ssrn.com/abstract=3620096.

Doshi, P. (2011, January 13). World Health Organization, doi: 10.2471/BLT.11.086173

European Centre for Disease Prevention and Control (2020) Situation Update Worldwide, as of 30 April 2020.

NCDC (2020) COVID-19 Outbreak in Nigeria Situation Report.

NCDC (2020) COVID-19 Situation Report 24.

NCDC (2020) COVID-19 Situation Report 71.

NCDC (2020) Guideline for Employers and Businesses in Nigeria

Ozili, P., and Arun, T. (2020, March22) SSRN. Doi: DOL: 10.2139/ssrn.3562570this

Ruth, M. (2020) Africa Braces for Coronavirus but Slowly, the New York Times.

WHO (2020) Statement of the Second Meeting of the International Health Regulations (2005) Emergency Committee Regarding the Outbreak of Novel Coronavirus (2019-nCoV) 2020.

WHO (2020) Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). Situation Report-73.

World Health Organizational Regional Office Africa (2020) COVID-19 WHO Africa Update 30 April, 2020.

Yusuf, K. S. (2020). The Economic and Social Costs of COVID-19. Journal of Economic Development, 3, 231-245.

EXAMINING THE INTERNATIONAL RECRUITMENT POLICIES

Idris Yusuf ISAH
Ahmadu Bello University Zaria, Msc Business Administration, Kaduna State. Nigeria

ABSTRACT

This paper shows the different approaches in recruitment policies. Secondary data is utilized to review literature analysis on recruitment policies and theory was used to link the approaches. The objective of this paper is to reveal the concept and strategic recruitment policies in business parlance internationally. Resource Based Theory is used to underpin and further explain the approaches ie ethnocentric, polycentric, geocentric, and regiocentric in order to gain competitive advantage. This paper further highlight the processes of recruitment policies generally to the competitiveness and profitability of organization both in the parent and host country.

Key words: recruitment policies; Resource Based Theory; ethnocentric; polycentric; geocentric; regiocentric, parent country, host country.

INTRODUCTION

The flexibility of businesses in a global competitive environment shows that, recruitment policies in organization are gaining more significance. Noting that the world has become a global market where business environment are faced with turbulence and uncertainty, organizations to succeed in this turbulent and uncertain business environment, they must attract and recruit skillful employees so as to ensure quality product for maximum customers. Unless the organization has the best available employees, it will not be able to grow and flourish in the market. The difficult job is to hire the right candidate at right time at the right place. Recruitment makes it possible to acquire the number and type of people necessary to ensure the continued operation of a business organization (Dhotre, Shrimangal & Dhawle. 2021). Recruitment is also being defined as the process of finding potential employees as well as motivating them to apply for particular jobs (Chaturvedi 2015). However, as many international businesses are concern with the best hand to work with, recruitment policies are applied to ensure employees are hired based on best practices and strategies all over the world. These policies are applied to all employees regardless of race, culture or background. Offices and branches of international companies were recruitment takes place most also apply these policies, either be it the parent country where the company headquarters is situated or host countries other than the parent country where the company has employees. This paper seeks to examine the international recruitment policies theory and practice.

LITERATUER REVIEW

Importance have been attached to hiring employees, which ranges from one challenges to another, except organizations have the best hands the ability to grow and flourish will always be tasking. In international recruitment organizations are always faced with the problem of hiring or replacing skilled, talented and experience employees. The strategy that are implemented by companies is to gain competitive advantage over others. The Resource Based Theory helps to explain how best organizations can achieve competitive advantage (Fahy, 2000; Barny, & Arikan, 2001; Peteraf, 1993; Barney, 1991; Wernerfelt, 1984). As pointed out by

Koch and McGrath (1996) that highly effective workforce may have attributes that make it a unique and critical intangible asset, also proposed that companies that develop effective procedures to acquire human asset will cultivate talents that are not easily copied. Consequently, Barney, (1991); Hitt et al., (2001) posits that many scholars feel that intangible resources are more important and strategic because they are valuable, rare and impossible to copy, which gives companies a competitive advantages. In essence Resource Based Theory is with the notion that companies can achieve competitive advantage if the resources are rare and valuable, unique and non-substitutable.

RECRUITMENT

Recruitment is being defined by many authors differently but the main objectives is to achieve efficient and effective workforce that will aid companies in achieving their competitive advantage amongst other competitors. Recruitment is a process that involves routine steps, which include the task of determination of recruitment requirements and job analysis, prepare the job specifications and job descriptions, attracting potential employees, receiving as well as screening candidates, short-listing candidates, and interviewing applicants (Holm, 2009). Key to allow organizations to success and increase efficiency is enhanced by well designed, coordinated recruitment and selection (Mustapha et al. 2013). Recruitment refers to the method of attracting a sufficient number of appropriately qualified personnel in a timely manner as well as encouraging the candidates to apply for works relevant to an organization (Mondy & Noe, 1996).

Recruitment is also being defined as the process of finding potential employees as well as motivating them to apply for particular jobs (Chaturvedi 2015). Generally as recruitment is seen as one of the important human resource activity, it is also understood to be divided into two as posited by (Ahmed, 2014) that recruitment can be divided into two namely internal recruitment as well as external recruitment. Although the main focus of this paper is on the policies of international recruitment one cannot fail to highlight in brief the internal and external recruitment, as the approach of internal recruitment is nomination by managers, internal job posting, succession planning, and seeking potential candidates by viewing the data base of the internal employee skill, knowledge, and abilities (Kin, et al 2021). For example, the Mercedes-Benz employees who are hardworking and dedicated can seek unlimited potential for professional development ("Mercedes-Benz Application, Jobs & Careers Online", 2020) in (Kin, et al 2021). In essence it means that the employees of Mercedes-Benz have the opportunity to be nominated for other position by their supervisors or manager. Kin et al, (2021) also opined that external recruitment is where the company makes open it offers for public to apply. The external recruitment approach are, company websites, social media, job fairs, job boards, radio, and TV advertising as well as any other relevant medium. For example, Mercedes-Benz can higher the services of carpool recruiters to recruit suitable employees for the company, by using carpool to recruit employees, it is for the candidates to feel at ease at the process of recruitment. As regards the main objective of this paper, (Perlmutter 1969) Perlmutter and Heenan (1979), posits that, recruitment policies are generally viewed in four dimensions, Ethnocentric, Polycentric, Geocentric and Regiocentric.

International recruitment policies plays vital role in ensuring the best approach in recruitment and selection of employees, as opined by (Dorrenbacher and Geppert 2010; Ando 2011) that Staffing approaches are central to international recruitment and selection.

RECRUITMENT POLICY APPROACH

The international recruitment policy approach determines the best approach in recruitment and selection of employee be it parent or host country. Ethnocentric approach fills all the key positions in subsidiaries abroad with parent-country nationals. Polycentric approach does so with home country nationals. Geocentric approach utilizes the best people for senior positions regardless of their nationalities. Regiocentric approach selects the best people, but within a particular region.

ETHNOCENTRIC APPROACH

Ethnocentric approach refers to an approach where a company hire employees from its parent country to fill a vacant position all over it offices. This is possible if the company wants to fill an executive position in a host country they relocate existing employee that is a permanent resident from the parent country or hire employee from the parent country to the host country who want to live there. Mostly companies use this approach to ensure its policies and procedures being followed, practices, transferred, and practiced in all branches. It should be worthy of note that, when the company open new branches they mostly use this approach, to minimize hiring cost, effective communication, ease of control and transfer of knowledge, and to escape issues with the local community.

According to Dorrenbacher and Geppert (2010); Bruning, et al (2011) ethnocentric approach have its limitations, the development opportunities for home country nationals that may impact on their morale, and in the long-term cause repatriation problems, expatriates may encounter difficulties in adapting to host working environments, and the use of expatriates is normally more expensive than home country nationals. Similarly the home country nationals are familiar with the local cultures and working environments also have local connections.

POLICENTRIC APPROACH

Polycentric approach this refers to company hiring locals in a host country to fill vacant positions, this is done through advertising in the local recruitment agencies, job board. Mostly this approach is used when local skills are needed by the company in order to have smooth conduct of it business, where the company is intending to expand its business to another country they source for local professionals who know the market and has the ability to coordinate the company's sales operations but it is usually for a period of time if no suitable person found other approaches can be applied.

GEOCENTRIC APPROACH

Geocentric approach refers to a company hiring the best employee to fill a vacant position regardless of their place or country. This is done when the company want to hire employee at a place where the company does not have office. Mostly company hire local customer support agent that will reach out to and give a support to the company's customers or relocate existing employee. It is geared towards bringing foreign talent into the parent country and relocating employee to a new host country this approach is mostly suitable when employee's physical presence is needed in a specific location but the best employee for the job leave elsewhere.

Geocentric approach need to have international outlook on recruitment. This approach involves high costs of training and relocation, and increased difficulties in obtaining work permits in host countries (kang,. & shen,. 2017).

REGIOCENTRIC APPROACH

Regiocentric approach refers to a company hiring or transferring employees within the same region to fill a vacant position usually a group of country. The regiocentric approach makes it easier for international managers to transfer, but limits their career paths within a given region and has the potential to lead to federalism on a regional basis (Dowling et al. 2008). Regiocentric approach is mostly used conditionally if the cost of transferring an employee from host country is cheaper to transferring from the parent country also taking into cognizance language or cultural barriers if any.

PRECESSES INVLOVED IN INTERNATIONAL RECRUITMENT

Recruitment is a continual exercise, international businesses ensure due diligence in recruiting employees to conform to global practices and also maintain its competitive advantage amongst other competitors, further influence it performance as opined by Colakoglu & Caligiuri (2008) so also Colakoglu, et al (2009) that international staffing may influence performance of subsidiaries as well as the multinational enterprises as a whole. Consequently, international companies take into account the following as processes for recruiting employees;

Determine the staffing approach; In deciding a particular staffing approach companies mainly look at which approach is suitable for a particular case at hand by determining the policy to adopt either ethnocentric, polycentric, geocentric or regiocentric, hence department bring in their input, especially understanding the comparative cost advantage through the finance and budget. In discussing with finance and budget the company will be able to know if the chosen approach best suit or another approach could be applied taking cognizance of lower cost but if no reason to use any then geocentric should prevail in the approach.

Determine the recruitment method that work for the chosen approach; this have to do with getting information to the applicant, that is on how the company will advertise it vacancies, eg if a company chooses polycentric then it has to consider locally based recruitment in the host country and local job boards.

Allocation of budget; this helps on the best way recruitment activities are to be coordinated, the company look inward and see if the chosen approach can be well financed eg if the chosen approach is ethnocentric then travel expenses and other miscellaneous will be taking into consideration that is, if the HR decide to meet with applicants from the host country.

Applicant evaluation; in evaluating applicants the company look at applicant with self-motivation can work independently, technologically driven, have global mindset, have effective communication skill with less cultural and language barriers all of these voice down to approach applied or will be applied, legal issues in terms of travel permit are considered in order to discuss immigration procedures and finally the recruitment processes will be closed after applicant have accepted the offer.

CONCLUSION

International recruitment policies enables business organizations to find well trained and professional workforce with high skills and innovative thinking that can help business organization to achieve its strategic set objectives and goals. There are four approaches discussed in this paper (ethnocentric, polycentric, geocentric, and regiocentric) which will give organizations edge in its proper usage and applicability as business environment have remain turbulent. Moreover when organizations are faced with challenges either of the approaches can be adopted to suit it objectives. By examining the international recruitment policies theory and practice, we highlight the processes which reveal the positive benefits to international

businesses. Candidate competencies that is centered on skills, knowledge and adaptability to other culture and environment are more likely to be employed using polycentric approach while candidates with less of the aforementioned might likely be employed using the ethnocentric approach. It is worthy to note that two or more approaches can be applied to achieve organizational advantage.

REFERENCE

Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. Journal of management, 17(1), 99-120.

Barney, J. B. (2001). Resource-based theories of competitive advantage: A ten-year retrospective on the resource-based view. Journal of management, 27(6), 643-650.

Bruning, N. S., Bebenroth, R., & Pascha, W. (2011). Valuing Japan-based German expatriate and local manager's functions: do subsidiary age and managerial perspectives matter?. The International Journal of Human Resource Management, 22(04), 778-806.

Chaturvedi, S., & Srivastava, A. K. (2015). The effect of employee's organizational commitment on upward influence tactics and employees' career success: An Indian study. International Journal of Research in Organizational Behavior and Human Resource Management, 3(2), 41-58.

Colakoglu, S., & Caligiuri, P. (2008). Cultural distance, expatriate staffing and subsidiary performance: The case of US subsidiaries of multinational corporations. The international journal of human resource management, 19(2), 223-239.

Colakoglu, S., Tarique, I., & Caligiuri, P. (2009). Towards a conceptual framework for the relationship between subsidiary staffing strategy and subsidiary performance. The International Journal of Human Resource Management, 20(6), 1291-1308.

Das, S. C., & Ahmed, I. Z. (2014). The perception of employer brand to enhance recruitment and selection processes. Perception, 6(6).

Dhotre Avinash, C., Shrimangal Laxmikant, S., & Dhawle Kalyan, B. (2021). Recruitment and Selection Methods Used in Private Sector: With Special Reference to Aurangabad District

Dörrenbächer, C., & Geppert, M. (2010). Subsidiary staffing and initiative-taking in multinational corporations: A socio-political perspective. Personnel Review.

Engle, Sr, A. D., Dowling, P. J., & Festing, M. (2008). State of origin: research in global performance management, a proposed research domain and emerging implications. European Journal of International Management, 2(2), 153-169.

Fahy, J. (2000). The resource-based view of the firm: some stumbling-blocks on the road to understanding sustainable competitive advantage. Journal of European industrial training.

Heenan, D. A., & Perlmutter, H. V. (1979). Multinational organization development. Addison-Wesley.

Hitt, M. A., Bierman, L., Shimizu, K., & Kochhar, R. (2001). Direct and moderating effects of human capital on strategy and performance in professional service firms: A resource-based perspective. Academy of Management journal, 44(1), 13-28.

Holm, A. B. (2009, May). Virtual HRM: A case of e-recruitment. In 11th International Conference on Enterprise Information Systems (pp. 49-68).

Kang, H., & Shen, J. (2017). International Recruitment and Selection Policies and Practices. In International Human Resource Management in South Korean Multinational Enterprises (pp. 51-84). Springer, Singapore.

Kin, C. L., Siong, S. Z., Vejayaratnam, N., Anathuri, A., Seksyen, S. K., Bangi, B. B., & Bakar, A. A. (2021). "THEORY TO PRACTICE" A CONCEPTUAL PAPER ON HRM. Journal of Global Business and Social Entrepreneurship (GBSE), 7(20).

Koch, M. J., & McGrath, R. G. (1996). Improving labor productivity: Human resource management policies do matter. Strategic management journal, 17(5), 335-354.

Mondy, R., & Noe, R. (1996). Recruitment. Human Resource Management, 150-154.

Mustapha, R., & Rahmat, R. (2013). Integration of social skills and social values in the National Dual Training System (NDTS) in the Malaysian automotive sector: employers' perspective. TVET@ Asia, 1, 1-15.

Paik, Y., & Ando, N. (2011). MNC's competitive strategies, experiences, and staffing policies for foreign affiliates. The International Journal of Human Resource Management, 22(15), 3003-3019.

Perlmutter, A. (1969). The praetorian state and the praetorian army: Toward a taxonomy of civil-military relations in developing polities. Comparative Politics, 1(3), 382-404.

Peteraf, M. A. (1993). The cornerstones of competitive advantage: a resource-based view. Strategic management journal, 14(3), 179-191.

Roxo, F. (2020). Transmedia Storytelling as a Potential Employer Branding Strategy: Participatory Culture and Recruitment. U. Porto Journal of Engineering, 6(1), 66-77.

Wernerfelt, B. (1984). A resource-based view of the firm. Strategic management journal, 5(2), 171-180.

EFFECT OF ORGANIZATIONAL JUSTICE ON WORKPLACE DEVIANCE IN NIGERIA

Yahaya Muhammad Goga
Department of Business Administration, Kaduna State University, Kaduna
Zainab Maiyaki Onozare
Department of Business Administration, Federal University Gusau, Zamfara
Isah Baba
Department of Business Administration, Fati Lami Abubakar Institute for legal and Administrative studies, Minna Niger State

ABSTRACT

The paper assesses the effect of organizational justice on workplace deviance in Nigeria. Organizations are faced with intense competition in the current 21st century; hence their ability to remain focus and increase their effectiveness is a matter of priority. Workplace deviance is costly to the organization because it hinders its effort towards achieving its objective in this fast moving environment. The major antecedent that breeds workplace deviance is the absence of perceived fairness of justice in the organization. It is as a result, this paper seeks to determine the effect of organizational justice using its constructs of distributive, procedural and interactional justice on workplace deviance. The objective of this paper therefore is to determine the effect of distributive justice on workplace deviance; to determine the effect of procedural justice on workplace deviance; and finally to explore the effect of interactional justice on workplace deviance. The study uses social exchange theory as an underpinning theory. Secondary data is purely used for the purpose of the study and content analysis is used as a tool for the analysis of data. The paper concludes that all the constructs of workplace deviance have a significant negative relationship with workplace deviance. The paper recommends among others that managers should employ justice in all their dealings with subordinates, they should also instil the custom of open door policy to ensure interactional justice, managers should be able to create trust and finally, managers should try maintaining close contact with employees in order to detect early signs of deviance.

Keywords: Organizational justice, workplace deviance, distributive justice, procedural justice, interactional justice

INTRODUCTION

In any work organization, managing behaviour of employees is a major concern to stakeholders (Kwentoh, Akunne & Anazor,2020). It is the wish of the organization to have employees who will carry out the tasks, duties and responsibilities of their positions and who will not engage in action which will harm the organization, its other employees or its customers in any way. Workplace deviance has become an increasingly important issue upon which managers must have to pay attention. Stealing or damaging workplace property, late arrival at work without formal permission, and harassment of others at work etc. are all examples of deviant workplace behaviour. Bennett & Robinson (1995) defined workplace deviance as a purposeful negative behaviour by employees that violates significant organizational norms, policies or rules. They postulated that workplace deviance according to its target is divided into organizational and

interpersonal. Organizational deviance is a destructive behaviour that is targeted towards the organization like destroying properties, absenteeism, stealing organizational properties among others. Interpersonal deviance is a negative behaviour that is targeted towards individuals in the organization like sexual harassment, stealing co-worker`s property, verbal abuse etc. Workplace deviance has been studied under different terminologies such as, organizational misbehaviour, employee vice, workplace aggression, counterproductive work behaviour, noncompliant behaviour, antisocial behaviour and organizational delinquency.

Many organizations recognize the impact of deviance on their outcomes and understand that minimizing workplace deviance is necessary for them to remain competitive in the market. (Abbasi, Baradari, Sheghariji, & Shahraki, 2020). They also opined that workplace deviance is considered as one of the costliest behaviours against the productivity and efficiency of employee in the workplace.

Globally, empirical evidences have shown that between fifty per cent (50%) to seventy-five per cent (75%) of employees are engaged in deviant behaviours (Bennett and Robinson 2000). Above ninety per cent (90%) of employees admitted to engaging in one form of deviant behaviour or the other in a recent study conducted by Marasi, Bennett & Budden, (2018).

In Nigeria, workplace deviance is prevalent in organizations; playing mean pranks, acting rudely, arguing and absenteeism among others are some of the deviant behaviours highlighted by Fagbohungbe, Akinbode, & Ayodeji, (2012). Azu (2012) has also reported financial misconducts in Nigerian organizations. This has become an important concern for organizations and a topic that attracted a lot of concern for attention in Nigeria (Kwentoh, Joe-Akunne, & Anazor, 2020). Perception of injustice by employees in the organization is one of the factors that breeds workplace deviance.

When workers perceived that the organization is not fair to them, they resort to workplace deviance. Organisational justice is a personal evaluation about the ethical and moral standing of managerial conduct. The implication is that producing justice at the workplace requires that management should take the perspective of an employee. These perceptions can influence attitudes and behaviour for good or bad which in turn will have impact on employees' performance, commitment and organisational success. People in general are naturally sensitive to the justice of events and situations in their everyday lives, in a variety of contexts (Tabibnia, Satpute & Lieberman, 2008 as cited in Majekudunmi, 2015). Furthermore, the concept of organizational justice has been divided into three (3) and each of the component work together each having a unique element necessary for discussions in explaining organizational justice in the workplace. The three components are distributive justice, procedural justice and interactional justice (further divided into interpersonal justice and informational justice). Distributive Justice refers to outcomes being distributed proportional to inputs based on equity principle. Therefore, distributive justice focuses on the degree of perceived fairness in the distribution and allocation of outcomes within an organisation based upon the inputs. Procedural Justice refers to the procedures/means/process by which outcomes are allocated (Cropanzones, et al., 2007). The emphasis here is on the importance of fairness of the methods or procedure used (decision criteria, control of the process) at workplace (Thibaut & Walker1980). Interpersonal justice refers to the respect and dignity with which one treats another while informational justice refers to whether one is truthful and provides adequate justifications when things go badly.

Studies on deviance in the workplace began approximately three decades ago. In these thirty years, plenty of researches were conducted on deviance behaviour in an organization, which introduced numerous components and several outcomes (Bennett & Robinson, 2003). Alias and

Rashdi (2015) reported that organizational justice is one of the most predictors of workplace deviance. By increasing justice and fairness in organizations, those employees who are prone to deviance in organization would decrease. In other words, many components of dysfunctional and other sort of deviance would be brought to minimum in the workplace. The enormous cost of deviating in the workplace makes this issue one of the vital challenges in the majority of organizations (Abbassi & Ismail, 2018). Organizational justice has an impact on minimizing or preventing deviance in the organization. Although the relationship and impact of distributive, procedural, interactional and informational justice, and workplace deviance are explored individually by numerous researchers, knowing the impact of these variables on workplace deviance require more study and effort (Alias & Rashdi, 2015).

It is premised upon this clarion call that this paper was developed with the following objectives, which are to: examine the effect of distributive justice on workplace deviance: determine the effect of procedural justice on workplace deviance: and finally to explore the effect of interactional justice on workplace deviance.

The result of this study could be useful for organizations in Nigeria and beyond and will be capable of helping them enhance organizational justice to decrease deviance in the workplace. The study will help managers and supervisors in monitoring the employees to find any dissatisfaction and precaution against unfairness among labors. This research gives an insight of the types of organizational justice that is unique for each construct and allows the management of organizations to take necessary actions to improve conditions at the workplace and prevent deviance in the organization.

The paper in order to achieve these objectives is divided into five sections. Section one focuses on introduction, section two on conceptual clarification and empirical review, section three on methodology, section four discussion of findings and section five focuses on conclusion and recommendation.

CONCEPTUAL CLARIFICATIONS AND EMPIRICAL REVIEW

It is significant to try a clarification of the concepts that are relevant to the understanding of this topic. These are Organizational justice and workplace deviance.

Organizational Justice

The whole idea behind organizational justice is fairness in the workplace (Abbasi, Baradari, Shegharaji, &Shahraki, 2020). Organizational justice according to George and Jones (2007) refers to the employees` perception of overall fairness in the organization. Organizational justice as simply the perception of justice in the organization. It tries to explain the extent to which employees perceive fairness in outcomes, procedures and interaction. The organizational justice theory stems from the work of Adams which has an interest on the fairness of outcome referred to as distributive justice (Adams, 1963: cited in Abbassi et al, 2020). These perceptions have an influence in the behaviour and attitudes of employees for good or bad and in turn will influence the performance of the employees and the organization positively or negatively.

The dimensions of perceived fairness by employees in the organization are four (4) as identified by researchers which are: distributive justice, procedural justice, interpersonal and informational (George & Jones, 2007).

Distributive Justice

Distributive justice is the perceived fairness of the distribution of outcomes in organizations, such as pay, promotions, and desirable working conditions and assignments. Distributive justice assumes the fair distribution of organizational resources. It determines employees' perceptions

about payment, promotion and similar results (Choudhry, Philip, & Kumar, 2011). Organizational justice is a well-established antecedent of a variety of behaviours and organizational outcomes that explain the power of justice-related phenomena. The distributive justice literature is grounded in the work of Adams (1963, 1965). Adams proposed a theory of social inequity, where an individual perceives job inputs and/or outcomes in an observed relation to how he/she perceives the inputs and/or outcomes of other employees within an organization. Specifically, individuals will compare their input to outcome ratios with those of others within the organization. Individuals who perceive this ratio to be unequal will alter their behaviours in an attempt to stabilize the perceived imbalance of distribution.

Procedural Justice

George and Jones (2007) were of the opinion that procedural justice is concerned with the perceived fairness of the procedures used to make decisions about the distribution of outcomes. This kind of justice is based on the perception that the reasons for the decisions taken by the management are justified. Procedural justice focuses on an individual's assessment about whether the procedures and methods are right or wrong in decision making relevant to him or others (Choudhry, Philip, & Kumar, 2011). Employees who perceive equity regarding a method often perceive distribution of rewards and punishments as fair. The procedural justice literature is grounded in the work of Thibault and Walker (1975). Thibault and Walker defined procedural justice as an individual's perception of fairness based upon organizational policies and procedures. Thibault and Walker (1975) investigated individual reactions to simulated dispute resolution procedures using two types of control, process control and decision control. Process control dealt with the disputant's lack of control over the collection and presentation of evidence bearing on his/her case. Decision control dealt with legal procedures which offer high degrees of input in the decision-making process. They concluded that the amount of "voice" the disputant had in the decision-making process impacted an individual's perception of fairness.

Interactional Justice

The interactional justice literature is grounded in the work of Bies and Moag (1986). Interactional justice is defined as an individual's perception of fairness based upon the interpersonal communications with the organization (Greenberg & Colquitt, 2005). Through his own interpersonal interactions, Bies noticed the assessment of interpersonal treatment was process focused while the actual interaction was not. Bies and Moag explained that interactional treatment is conceptually different than the structuring of procedures, and can therefore be separated as a unique dimension of organizational justice. Sequel, interactional justice is divided into interpersonal and informational justice.

Interpersonal Justice

This is the perceived fairness of the interpersonal treatment employees receive from the distributors of outcome. Interpersonal justice focuses on the way in which organizations treat employees, with an emphasis on respect and courtesy.

Informational Justice

It focuses on the explanations provided to people that convey information about why procedures are used in a certain way or why outcomes are distributed at a specific fashion (Colquitt et al, 2001).

Workplace Deviance

Workplace deviance which is the focus of this study has been defined by different scholars and researchers in an attempt to conceptualize it. Colquitt, Lepine and Wesson (2017) defined workplace deviance as employees` intentional behaviours that hinder organizational norms, goal achievement and well-being (as cited in Promsri, 2018). Bashir, Abrar, Yousaf, Shaqib & Shabbir (2019) defined workplace deviance as a voluntary behaviour that threatens the organization and its members. Deviance is a voluntary behaviour that violates significant organizational norms and by so doing threatens the organization, its members or both (Robinson & Bennett 1995, as cited in Bashir et al, 2019).

Robinson and Bennett (1995) proposed the typology of workplace deviance, which was created by the mixture of two dimensions – the degree of impact (minor or serious) and the target of the deviance (interpersonal or organizational). In terms of the target, work place deviance can either be interpersonal or organizational.

Interpersonal deviance: interpersonal deviance is an act or behaviour that is directly harmful to individuals in the organization. Interpersonal deviance in terms of severity can either be political or aggressive deviance. Political deviance is a minor and interpersonally harmful deviant behaviour. It means engaging in social interaction with other co-workers that place them at disadvantage. It includes things like gossiping, blaming co-workers inter alia.

Aggressive deviance is major and interpersonally harmful deviant behaviour. This entails behaving in a hostile or aggressive manner to other individuals. Behaviours include verbal abuse, sexual harassment, stealing from co-workers etc.

Organizational deviance: this is a reflection of acts that are directly harmful to the organization. Workplace deviance in terms of severity can either be property or production deviance. Property deviance is serious and organizationally harmful deviance. These are instances where employees damage the properties of the organization without authorization. Production deviance is a minor but organizationally harmful deviant behaviour. These are behaviours that formally violate formally unwanted norms which lead to minimum quality and quantity of work to be accomplished. It includes acts like absenteeism, wasting resources, taking excessive breaks inter alia.

For the purpose of this paper, workplace deviance refers to as organizational deviance which means voluntary action that contravenes organizational norms and which is capable of destroying its existence.

EMPIRICAL REVIEW

Several studies have been carried out on workplace deviance. Abbasi, Baradari, Sheghariji, & Shahraki, (2020) conducted a research on the impact of organizational justice on workplace deviance with mediating effect of job satisfaction in SMEs of Malaysia. Data were collected from 143 employees using online questionnaire. The findings revealed that interactional justice and distributive justice have significant effect on workplace deviance through job satisfaction while the influence of procedural justice on either workplace deviance or job satisfaction is no significant.

Winifred, Joe, Chiamaka and Anazor(2020) investigated the nexus between job burnout and personality as predictors of workplace deviance. The study comprised of 216 respondents and questionnaire was used to collect data. Findings of the study showed that job burnout has a significant negative relationship with workplace deviance. It further revealed that four (4) dimensions of personality trait which are extraversion, neuroticism, agreeableness and

openness to experience have a significant negative relationship with workplace deviance but conscientiousness has a significant positive relationship with workplace deviance.

Bashir, Abrar, Yousaf, Saqib &Shabbir (2019) investigated the relationship between organizational politics and workplace deviance in unionized setting with a mediating role of job stress and moderating role of resilience. Stratified sampling was applied and data were collected from 400 respondents using questionnaire. Findings revealed that the relationship between politics and interpersonal workplace deviance was found to be significant while impact of politics on organizational deviance was found to be insignificant. It also portrayed that resilience does not moderate the relationship while job stress fully mediated the relationship between organizational politics and organizational deviance.

Aly and Hashish (2019) conducted a study on Nurses` perception of organizational justice and its relationship to their workplace deviance. Convenient sampling was utilized and data were collected from 400 respondents. Findings revealed that organizational justice related negatively to workplace deviance.

Promsri (2018) carried out a research on the effects of organizational commitment on deviant workplace behaviours of employees at a Thai government`s bank. Sample of 143 employees was drawn from which data were collected. Multiple regression analysis was used and the result showed that affective commitment has a significantly negative influence on workplace behaviours and continuance commitment has a significantly positive impact while normative commitment was found to have no significant effect on workplace behaviour.

UNDERPINNING THEORY

This study develops its root from social exchange theory developed by Blau (1968). The theory points out that relationship between individuals is based on benefits and exchange cost (Mohd & Abdulmutallib, 2019). The rationale behind venturing into a relationship according to this theory is that people expect that it will be rewarding (Abbassi, Baradari, Shegharaji & Shahraki, 2020). According to this theory, employees who perceive that they are subjected to undesirable behaviour will feel sense of dissatisfaction and reciprocate by engaging in destructive behaviour which goes in tandem with the law of reciprocity (Abbassi & Wan Khairuzzaman 2018). Injustice according Akremi, Vandenberghe & Camerman (2010), pass through the chain of negative norm of reciprocity with emphasis of return of injuries.

To explain this relationship, employees who perceived injustice in the organization will engage in deviant behaviours that are targeted toward the organization or co-workers. In the other camp, employees who perceive justice are more likely to refrain from deviant workplace behaviours.

METHODOLOGY

Secondary data were used for this study. These featured both published and unpublished written text that provided information already recorded for other purposes, though related to the study, but not purposely for it. The qualitative design was employed in this study to explore and analyse data from the existing records on the ways in which organizational justice has affected workplace deviance in Nigeria. Archival data were drawn from multiple sources, such as secondary existing data like project reports, and peer-reviewed journal articles on organizational justice and workplace deviance. In this study, the data collected for this study were reviewed to discern common themes and pattern matched in order to achieve the research objeectives. Data collected were analysed qualitatively using the content analysis analytical tool

DISCUSSION

Distributive Justice and Workplace Deviance

Early research on distributive justice shows that inequity in resource allocation is a primary motivation for various types of deviant acts. As mentioned earlier, distributive justice results from situations where individuals form a judgment of an unfair outcome. It is expected that actions taken as the result of an inequity assessment would be directed toward equity restoration. Hollinger and Clark (1982) found that perceived inequities result in employee property and production deviance in a variety of industries. In order to restore their sense of inequity, employees will often turn to resorting to acts of deviance.

When employees experience similar outcomes in response to similar inputs as compared to other co-workers, employees experience equity. An employee is angry with his/her co-worker, who gained some rewards that she or he has a strong desire to obtain, can lead to deviance (Abbassi et al, 2020). This is as a result of the fact that the worker feels that the distribution of the outcome is not fair, hence will have negative feeling towards the organization. Bennett and Robinson, (2000) were of the opinion that it is proven that those employees who have negative feelings and emotions against the organization prone to deviant attitude such as employee withdrawal, tardiness, sabotage, dishonesty, dysfunctional and counterproductive behaviour in the workplace

A study by Abbassi et al (2020) concluded that there is a strong negative relationship between distributive justice and workplace justice. The implication of the conclusion is that if distributive justice is perceived to be fair by members of the organization, chances are even that they will not engage in any act or behaviour that is capable of harming the organization.

Appelbaum (2007) also reported that if employees notice a colleague acting unacceptably and subsequently going unpunished, they will rightly feel disappointed with the justice served to those breaking the intra-organizational norms.

Procedural Justice and Workplace deviance

Research has shown that procedural justice can have a strong impact, independent of distributive justice, on a variety of attitudinal and behavioural outcomes (Sweeney & McFarlin, 1993). Evidence shows that unfair decision-making processes can lead to various negative consequences such as lower performance, higher turnover intentions, theft, and low organizational commitment (Cropanzano & Greenberg, 1997). Procedural justice is concerned with perceived fairness of the procedure or means followed in the distribution of outcome in the organization. Studies established that workers who felt that the procedure followed to distribute outcome is unfair are engage in normative conflict therefore paving way for workplace deviance. When workers felt that the procedure followed to distribute an outcome is unfair, they may behave aggressively and hurt the organization. This leads to employees' poor performance hence give birth to reduction in the productivity of the organization. It can be therefore deduced that the perception of employees that the means followed to distribute an outcome is fair will lead to increased morale and commitment thereby taming workplace deviance.

Interactional Justice and Workplace Deviance

Interactional justice focuses on individuals' perceptions of the quality of the interpersonal treatment received during the execution of organizational decisions. Researchers initially suggested that interactional justice would be an important predictor of employee responses to judgments about the supervisor. According to Bies and Moag (1986), insensitive or impersonal

treatments are more likely to provoke intense emotional and behavioural response than other types of injustice. Victims of interactional injustice are likely to engage in behaviours that help even the score with the offender. Violations of interpersonal justice tend to evoke the strongest emotional responses, ranging from anger to moral outrage (Bies, 1987), and revenge is usually accompanied by intense anger. Interactional justice, is the quality of the perception formed pertaining to inter-personal treatments towards the employees during the organizational activities. It has to do with the administrators' value and respect towards the employees (e.g. listening to them attentively, having empathy with those who have difficulties) and acting with social sensitivity. Interactional justice includes various actions displaying social sensitivity, such as when supervisors treat employees with respect and dignity. Interactional justice is further divided into interpersonal and informational justice. Interpersonal justice is concerned with the perceived fairness of the interpersonal treatment employees receive from the distributors of outcomes (usually their managers). Informational justice captures employee perceptions of the extent to which managers explain their decisions, and the procedures used to arrive at them, to employees. For example, managers can explain to employees how they assess inputs, including time, effort, education, and previous work experience; how they appraise performance; and how they decide to distribute outcomes.

Abbassi et al (2020) established a negative significant relationship between interactional justice and workplace deviance through job satisfaction. A study by Majekodunmi (2015) also established that perceived interactional justice leads to organizational commitment.

Workers who perceive fair interpersonal relationship from managers have no tendency to display any act of workplace deviance.

CONCLUSION AND RECOMMENDATION

This study tries to explain the effect of the components of organizational justice i.e distributive, procedural, and interactional justice on workplace deviance. Workplace deviance is a serious and costly problem for organizations and capable of destroying its existence. The study also ascertained that with organizational justice, workplace deviance will not have a place to stay in the organization. This is because workers will always have a strong feeling of obligation in the workplace, will feel satisfied, will engage in organizational citizenship behaviour, will lower absenteeism rate among others. Therefore, it can be concluded that overall fairness in the organization will lessen the tendency of workplace deviance thereby leading to increased organizational effectiveness. It is premised upon this belief that this paper felt inclined to recommend the following:

- Employers should always ensure the presence of organisational justice in the workplace so as to create powerful benefits for the organisation in terms of trust and commitment from the employees.
- Managers should have and put into practice organisational justice in dealing with their employees so as to bring about committed employees who will eventually see to the survival of the organisation through improved performance.
- Managers and supervisors should also develop and maintain proper and appropriate policies, and procedures that ensure organisational justice with a resultant development of organisational commitment from employees.
- The open-door policy should be employed and complaints box should be made available in order to follow up the workers` problems in order to apply the principles of organizational justice

- Further, managers should formulate policies and practices that help to enhance distributive, procedural and interactional justice perceptions. Whatever is done to improve employees' perceptions of justice will prevent deviance at workplace.
- Moreover, managers should be role models in an organization to overcome the deviance behaviour. Managers should understand that if they play role model, subordinates will learn from them.
- Also, managers need to consider employees` reactions to organisational policies and practice, as well as the views members hold and what attract them most to the organisation. The information will make them detect early signs of deviance.
- Workers engage in deviant behaviour as a way to ventilate their dissatisfaction with the organisation or simply to retaliate upon their peers. In order to avoid this situation, managers need to build a trusting environment. When group members show high positive reactions to their organisations they tend to perform their jobs better with little or no supervision and chances of workplace deviance will be very slim.

References

Abbasi, A., Baradari, F., Sheghariji, H., & Shahraki, H. (2020). Impact of organizational justice on workplace deviance with mediating role of job satisfaction of SMEs in Malaysia, *12*(17), 52-63. **DOI:** 10.7176/EJBM/12-17-06

Abbassi, A., Ismail, W. K. W. (2018). Individual predictors of workplace deviance with mediating role of job satisfaction. *European journal of business and management 10*(14), 1-6

Adams, J. S. (1963). Toward an understanding of inequity. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, *67*, 422-436

Akrami, A., Vandenberghe, C., & Camerman, J. (2010). The role of justice and social exchange relationships in workplace deviance.: Test of a mediated model. *Sage Journals, 63*(11), 1687-1717

Alias, M., & Rasdi, R. M. (2015). Organizational predictors of workplace deviance among support staff. *Global conference on business & social science*, 172, 126-133

Aly, E., & Hashish, A (2019). Nurses` perception of organizational justice and its relationship to their workplace deviance. *Sage journals, 1*(16), 1-16

Appelbaum, S. H., Deguire, K. J., & Lay, M. (2005). The relationship of ethical climate to deviant workplace behaviour. *Corporate Governance, 5*(4), 43-55.

Appelbaum, S. H., Laconi, D. G., & Matousek, A. (2007). Positive and Negative deviant

Bahir, M., Abrar, M., Yousaf, M., Saqib, S., & Shaabbir, R. (2019). Organizational politics and workplace deviance in unionized settings: Mediating role of job stress and moderating role of resilience. *Psychology Research and Behaviour Management, 12,* 943-959

Bennett, R.J. and Robinson, S.L. (2000), "Development of a measure of workplace deviance", *Journal of Applied Psychology*, *85*(3), 349-360.

Bennett, R.J., & Robinson, S.L. (2000). Development of a measure of workplace deviance. *Journal of Applied Psychology, 85*, 349–360.

Bies R.J., & Moag J.S. (1986). International justice: Communication criteria of fairness. In R.J.Lewicki, B.H. Sheppard, B.H. Bazerman (Eds.), *Research on negotiation in organizations.* Greenwich, CT: JAI Press.

Blau, P. M. (1968). Social exchange. *International encyclopedia of the social sciences, 7,* 452-457.

Choudhry, N., Philip, P. J., & Kumar, R. (2011). Impact of organizational justice on organizational effectiveness. *International institute for science, Technology and Education* 1(3), 18-24

Colquitt, J.A., Conlon, D.E., Wesson, M.J., Porter, C. & Ng, K.Y. (2001). Justice at the millennium: A meta-analytic review of 25years of organisational justice research. *Journal of Applied Psychology,* 86, 425-445.

Cropanzano, R., & Greenberg, J. (1997). Progress in organizational justice: tunneling through the maze. In C.L. Cooper & I.T. Robertson (Eds.), International Review of Industrial and

Cropanzano, R., Bowen, D.E. & Gilliland, S.W. (2007). The Management of Organisational Justice. *Academy of Management Perspectives,* 21, 34-48.

Henle, C. A. (2005). Predicting workplace deviance from the interaction between organizational justice and personality. *Journal of Managerial Issues, 17,* 247-263.

Hillsdale, NJ: Erlbaum

Hollinger, R. C., & Clark, J. P. (1983). Deterrence in the workplace: Perceived certainty, perceived severity, and employee theft. *Social Forces, 62,* 398-418.

Abrar, M., Yousaf, M., Sadiq, S., & Shabbir, R. (2019) Organizational politics and workplace deviance in unionized settings: Mediating role of job stress and moderating role of resilienceBashir,. *Psychology Research and Behaviour Management*, 12, 943–959

Majekodunmi, E. A. (2015). The influence of organisational justice on employees' commitment in manufacturing firms in oyo state, Nigeria: Implications for industrial social work. *African journal of social work, 5*(1), 92-129

Mccardle, J. G. (2007). Organizational justice and workplace deviance: The role of organizational structure, powerlessness, and information salience. *PhD Dissertation* multidimensional scaling study. *Academy of Management Journal, 38*(2), 555-572.

Obalade, G. O. & A, K. K. (2019). Ethical climate and deviant behaviour among employees of selected public and private universities: The case of the emerging country. *Corporate governance and organizational Behaviour Review*, 3(2)

Organizational Psychology (pp. 317–372). New York: Wiley.

Promsri, T, (2018). The effect of organizational commitment on deviant workplace behaviour of employees in Thai government bank. *Social science and humanities journal, 2*(3), 370-377.

Robinson, S. L., & Bennett, R. J. (1995). A typology of deviant workplace behaviours: A workplace behaviours: Causes, impacts, and solutions. *Journal of corporate governance*, 586-598.

Sabokro, M., Tavakoli, M., & Malmiri, M. M. (2020). Organizational justice effect on deviant workplace behaviour: Moderating role of moral disengagement. *Humanities and Social Sciences Reviews,8*(6), 29-38. DOI.org/10.18510/hssr.2020.864.

Thibaut J., & Walker, L. (1975). *Procedural Justice: A Psychological Analysis.* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates

Thibaut, J., & Walker, L. (1975). Procedural justice: A psychological analysis.

Winifred, K. N., Akunne, J., Chiamaka, O. & Chinenye, S.A. (2020). Job burnout and personality as predictors of workplace deviance. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development, 4(*3), 454.

THE IMPACT OF SUPPLY CHAIN MANAGEMENT PRACTICES ON CUSTOMER SATISFACTION: IN THE CASE OF SHEGER BAKERY FACTORY IN ETHIOPIA

Gebeyehu Jalu Negassa
PhD Scholar, Gujarat University, Ahmedabad, India

ABSTRACT

Since competition is no longer between firms, but across supply networks, effective supply chain management strategies have become a potentially valuable way of achieving competitive advantage through customer satisfaction. The influence of SCM practices on customer satisfaction was investigated using three elements of SCM practice (collaboration, information sharing, and logistics design). The study's data was gathered from 50 Sheger Bakery Factory employees. In addition, interviews with department team leaders were conducted, and 384 consumers were given a questionnaire to collect data. A Pearson correlation was used to test the framework's stated linkages, and regression analysis was used to examine the causal relationships. According to the findings of the study, there is a strong link between customer happiness and each SCM activity (collaboration, information exchange, and logistics design). As a result, in order to improve long-term marketing and financial performance by increasing customer happiness, it is preferable for the firm to place a greater emphasis on the implementation of those SCM processes.

Key Words: SCM, Collaboration, Information Sharing, Logistics design and Customer Satisfaction

INTERNATIONAL TRADE THEORIES: THE EVOLUTIONARY TREND

Yahaya Muhammad Goga
Department of Business Administration, Kaduna State University, Kaduna
Idris Yusuf Isah
Ahmadu Bello University, Zaria
Bashir Muhammad Sani
Department of Business Administration, Waziri Umaru Polytechnic, Birnin Kebbi, Kebbi State

ABSTRACT

The purpose of this paper is to give an insight into the evolution of international trade theories and how they are applied to different nations that are engaged in trade. The theories provide explanation for the pattern of international trade and the distribution of the gains from trade. The study reviewed the contributions of different scholars in the international trade arena starting from the mercantilism theory, absolute advantage theory and comparative advantage theory which fall under the classical perspective. The modern theories which include the factor endowment theory, product life cycle theory, technological gap theory, national competitive advantage theory and gravity model were also discussed. The study utilizes secondary data that were sourced from different online journal databases. The study concludes that though the classical theories are still relevant, the modern theories seem to better explain the pattern of trade in the current dispensation.

Keyword: international trade, mercantalism, absolute advantage, comparative advantage, classical**.**

INTRODUCTION

It is virtually impossible for any country to be self-sufficient without incurring undue cost. International trade therefore allows a country to specialize in the manufacture and exportation of products and services that it can produce efficiently (Girma, 2017). International trade is the driver for economic growth for many countries and a dynamic factor for economic activity. Jeyarajah (2020) opined that the development of international trade thoughts develops its roots from pre-colonial theoretical elements to modern trade theories. He further states that trade was a basic aspect of the ancient Greek because many goods were traded in one part of the Mediterranean, coming from a highly different and distant region as a result of the increase in population, movement and transport development. Cartwight and Cartwight (2019) stated that the Greeks were into the exportation of wine, olives and pottery in order to spread the Greek culture to the world.

International trade theories evolved in an attempt to explain the international trade of different countries. The theories explain how trade is related to the allocation of resources, production, and distribution of the scarce resources both domestically and internationally (Jevarajah, 2020). Trade theories were developed to explain the basics and benefits of international trade of countries in different periods of time and also provide insight into why nations trade and whether trade is a good thing thereby giving us the ability to explain international trade (Krol, 2019).

The theory of international trade has undergone different developments. International trade theories are classified into the classical and the modern theories. The classical theories include mercantilism theory, absolute advantage theory and the theory of comparative advantage; the modern theories include, factor endowment theory, product life cycle theory. technological gap theory, theory of national competitive advantage and the gravity model. The main objective of the present study therefore is to discuss the evolution of the theories of international trade.

CONCEPTUAL CLARIFICATION

In this section, attempt has been made to clarify some concepts which are relevant to the current study which are international trade, theory, absolute cost advantage, comparative cost advantage, and factor endowment.

International trade

International trade refers to business transaction across national frontiers. It has to do with buying and selling of goods and services between 2 or more countries for a mutual gain.

Absolute Advantage

The concept of absolute advantage refers to the advantage a country has of producing the same quantity of goods or services per unit of time using lesser quantity of input that the other country

Comparative cost

Comparative cost advantage has to with the ability of a country to produce goods or services at a lower opportunity cost that the other country.

Factor Endowment

It refers to the resources that a country has access to, which will give it an economic comparative advantage over other countries.

METHODOLOGY

The present review of literature examined peer-reviewed journals, working papers and other published resources relevant to international trade theories. The data utilized is secondary and the articles were found through the online journal databases like Google Scholar, Emerald, Science Direct and Jstor.

DISCUSSION

Classical theories

The classical theories represent the first attempt by scholars in developing the theories of international trade. These school comprises of the mercantilist theory, absolute advantage theory and the theory of comparative advantage.

Mercantilism Theory

Mercantilism evolved in the 16th century and campaigned that it is the best interest of any country to maintain surplus in trade by increasing exports through subsidies and supports; and discourage import through tariffs and quotas (Jeyarajah,2020). Proponents of this school argued that nation`s wealth and prosperity are determined by its gold and silver (Patel, 2017). The primary objective of trade is to increase the power of the nations which is measured by its holdings of treasure (Girma, 2017). In this theory, the world only contains a fixed amount of wealth and in order to increase wealth, the country must export more and import less (Wikipedia, 2015). Mercantilists main concern according to Jeramayah (2020) was increasing the welfare of a nation while obtaining only by decreasing the welfare of other nations. Since all nations cannot simultaneously have an export surplus and that the amount of gold and silver

were limited to at any point of time, one nation could gain at the expense of another. In essence, mercantilists view trade as a zero-sum game, meaning that the gain of one country is a loss to another (Patel, 2017). The school was criticized by Adam Smith and David Ricardo for seeing trade as a zero-sum game. They established that trade is a positive-sum game or a situation where both countries mutually benefit (Ghimire, 2020).

Theory of Absolute Cost Advantage

This theory was pioneered by Adam Smith in his book entitled "the wealth of nations" in 1776 which emphasized free trade between nations. According to him mutually beneficial trade is based on absolute advantage (Patel, 2017) and further argued that one nation can produce a certain good with less labor than the other nation and the other nation can produce another good more efficiently. It appears to imply that a nation imports goods that are cheaper abroad and exports goods that are more expensive abroad. Labor efficiency therefore creates a possible beneficial trade between both nations (Jeyarajah, 2020). The criticism labelled against this school is that Smith couldn't provide any solution to the countries that have absolute cost disadvantage in the production of both commodities (Ghimire, 2020).

Theory of Comparative Cost Advantage

This theory was developed by David Ricardo as the continuation of the path opened by Smith in the 19th century (Terzea, 2016). Two nations can always gain from trade as long as each nation has a comparative advantage in the production of at least one commodity. The main contribution of smith in the international trade arena was to show how trade is possible whether or not a country has absolute advantage. The theory established that a country should export goods and services that it can produce at low opportunity cost and import goods and services that it can produce at high opportunity cost (Jeyarajah, 2020). The weakness of the comparative advantage theory is that it did not explain why differences in comparative cost exist between countries.

Modern Theories

Heckscher and Ohlin Factor Endowment Theory

This theory was named after two Swedish economists Eli Heckscher (1919) and Bertil Ohlin (1993). According to this theory, international trade occurs as a result of differences in national endowments (Dibiku, 2017). It further explains that the exports of a country depend on its resources endowment whether it is capital-abundant or labor abundant. If capital abundant, it will produce and export capital-intensive goods relatively more cheaply than the other country. Likewise, a labor-abundant country will produce and export labor-intensive goods relatively more cheaply than the other country (Jeyarajah, 2019). International trade therefore takes place due to the differences in the comparative costs of factors of production that arise, due to the abundant or insufficiency within countries. In other words, international trade allows countries to specialize in one particular product and at the same time they import products from other countries of which they are specialized in (Verter, 2015). This theory defined the concept of factor endowment or factor abundance in terms of 2 criteria (Patel, 2017):

- Price criterion: a country is said to be capital abundant if the ratio of price of capital to the price of labour is lower when compared to the other country. This criterion only considers demand and supply of factors.
- Physical criterion: a country is said to be capital abundant if the ratio of the total amount of capital to the amount of labour is greater when compared to other country. This criterion considers both demand for and supply of factors.

In view of the above criteria, Petel (2017) said that countries in which capital is cheap and abundant will export capital - intensive goods and import labour – intensive goods. In the other camp, the countries in where labour is cheap and abundant will export labour – intensive goods and import capital-intensive goods. Thus, for them it is the differences in factor intensities in the production of goods along with actual differences in factor endowments of the countries which explain international differences in comparative costs of production.

Krol (2019) stated that globalization and integration of the world economy has made this theory less valid today. The theory is ethnocentric and production today is dispersed globally and products are introduced in multiple markets simultaneously.

Technological Gap Theory

Posner (1961) made an attempt to analyze the effect of technology on trade. The model is premised on the assumption that trading countries have similar factor endowments and identical production functions for established products. But the technology is different between the trading countries (Patel, 2017). This difference in the technology leads to introduction of new products and new production processes by a firm in a country. According to this model, the country that develops a new product will enjoy comparative advantage and temporal monopoly until other countries have the ability to imitate the production of such product (Jeyarajah, 2020). This temporary comparative advantage in the exports of products by the innovating country is known as "technological gap". The shortcomings labelled against this theory is that it does not explain the technological gap or imitation gap in precise manner and it fails to explain why the technological gaps arise and how they get eliminated over time (Aahana, n.d).

Product Life Cycle Theory

The product life cycle theory was developed by Raymond Vernon (1966). The theory stressed that a corporation can begin to export its product and later battle foreign direct investment because the product moves through its life cycle (UK essays, 2015). Petel (2017) argued that the development of new product moves through stages in the course of its development, and its comparative advantage changes as it moves to a new stage of the life cycle. The product life cycle model established that a product is initially produced for home consumers and exported by the innovating country because of limited initial demand in-home and other countries. But finally, it ends up as an importing country of the same product or same differentiated variety of that product. Though the model developed its roots from the United States, it is generalized and applied to any of the developed and innovative markets of the world. Vernon provides 3 stages for international product life cycle (Dibiku, 2017).

- New Product:

  at this stage, a company in the home country develops or innovates a new product following innovation as a result of intense R&D activities by the company. The product is introduced in the overseas market through export, and the innovating firm earns excessive profits both from domestic sales and exports abroad because of its monopoly position.

- Maturity Product Stage

At this stage, host country firms begin to produce competing products because consumer demand gradually picks up. Nevertheless, the inferior quality and high costs of production impede the competition with foreign imports (Lam, 2015). According to Ghimire (2020), this stage is characterized by: decline in export by the innovating country, more product standardization, more capital intensity, production starts up in emerging economies, and the innovating country sees incentive in moving its plants to the emerging economies where labour cost is low for standardized process which reduces per unit cost of output.

- Standardization Stage

In the third stage, the product becomes standardized, arid competition grows in the world market. The Multi-National Enterprises invest in the Less Developed Countries, where the cost of production is lower. The reason for investing in less developed countries is that standardized products require significant inputs of labour, which is cheap in developing countries, and may not require extensive external economies and elaborate industrial support facilities (Lam, 2015). The host country has to import these products from abroad because its own production cost is higher.

The weakness of this theory is that it is ethnocentric and with globalization, it means there is more dispersed and simultaneous production of comparative advantage (UK essays, 2015).

Theory of National Competitive Advantage

This model was developed by Michael Porter designed to help understand the competitive advantage that nations or groups possess due to certain factors that are available to them and to explain how government can help improve country`s position in the global competitive environment (James,2020). According to Porter, there are 4 deciding factors of national comparative economic advantage which are interrelated. These four factors are firm strategy, structure and rivalry; related supporting industries; demand conditions; and factor conditions (James, 2020; Jeyarajah, 2020). If these forces or conditions are favourable, domestic companies are forced to continuously innovate new products (Jeravajah, 2020). James (2020) argued that firm strategy, structure, and rivalry refer to the basic fact that competition leads to businesses finding ways to increase production and to the development of technological innovations. Related supporting industries refer to upstream and downstream industries that facilitate innovation through exchanging ideas. Demand conditions refer to the size and nature of customer base for products, which also drives innovation and product improvement. A consumer and dynamic consumer market will demand and lead to the need to innovate and differentiate leading to greater market scale for businesses. Lastly, factor conditions are those elements a country`s economy can create for itself such as large pool of skilled labor, technological innovation, infrastructure and innovation.

Gravity Model of Trade

The credit of developing this model goes to Jaan Tinbergenin (1962). The gravity model is a model that predicts bilateral trade flows based on the economic sizes and distance between two units (Wikipedia, 2020). The theory states that relative economic size of countries attract them to trade with each other. But greater distances weaken the attractiveness.

CONCLUSION

The paper made an attempt to discuss the major theories of international trade. The mercantilist view dominated the economic philosophy during the 16th century and believed that trade is a zero-sum game and the objective of trade was to achieve surplus in balance of payment. Adam Smith stressed the importance of free trade in increasing the wealth of all trading nations based on the principle of absolute advantage. David Ricardo developed comparative cost advantage and argued that it is differences in comparative cost that form the basis for international trade. Modern theories were developed later beginning with the work of Hecksher and Ohlin on the factor endowment theory. According to their model, international trade is on the basis of differences of natural endowment. Later, theories like the product life cycle, technological gap theory and gravity model were also developed to discuss the basis for international trade. The classical theories serve as the foundation upon which modern theories were developed, however, modern theories are more relevant in explaining the pattern of international trade in the current dispensation. It should also be noted that there are several theories other than the

ones reviewed in this study but the study sees these ones as the most relevant in explaining international trade.

References

Aahana, S. (n.d). *Technological gap model of international trade.* Retrieved from https://www.economicsdiscussion.net/international-trade/models-international trade/technological-gap-model-of-international-trade-economics-30835

Cartwright, M., & Cartwright, M. (2019). Trade in Ancient Greece. Retrieved from https://www.ancient.eu/article/115/trade-in-ancient Greece

Dibiku, M. G. (2017). Development of international trade theory. Retrieved from https://wwww.researchgate.net/publication/312212506

Ghimire, B. (2020). Theories of International Trade and Investment. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/340816147

Heckscher, E., & Ohlin, B. (1924). *Heckscher-Ohlin trade theory*. MIT Press: London, England.

James, M. (2020). *Porter Diamond.* Retrieved from https://www.investopedia.com/terms/p/porter-diamond.asp#

Jeyarajah, S. (2020). A survey of the evaluation of international trade theories. *IOSR Journal of Economics and Finance. 10*(6), 66-70

Krol, K. (2019). Trade theory in international economics. *International Journal of Tax Economics and Management.* 34-42.

Lam, T. (2015). A review of modern international trade theories. *American Journal of Economics, Finance and Management, 1*(6), 604-614

Patel, A. (2017). *International Trade and Economics Law: Theories of International Trade and Economics, 3*(5), 1-15.

Posner M. V. (1961). International trade & technical change. *Oxford Economic Papers, 13* (3), *323 – 34*

Terzea, E. R. (2016). The concepts of international trade and main classic theories. *Romaninan Foundation for Business Intelligence. 11, 243-246*

UK Essays (2015). Product life cycle theory by Vernon Economic Essay. Retrieved from ukessays.com/essays/economics/product-life-cycle-theory-by-vernon

Vernon R. (1966*).* International Investment & International Trade in the Product Cycle. *Quarterly Journal of Economics*, 80(2), 190 – 207.

Vertar, N. (2015). The application of international trade theories in agriculture. *Mediterranean Journal of Social Sciences, 6* (6), 209-219

Wikipedia(2021). *Product life-cycle theory.* Retrieved from https://en.m.wikipedia.org/wiki/product_life-cycle

Wikipedia(2020). *Gravity model of trade.* Retrieved from n.m.wikipedia.org?wiki?gravity_modl_of_trade.

ASSESSING THE IMPACT OF NON- COMPLIANCE OF TAX PAYMENT ON THE ECONOMIC GROWTH OF NIGERIA

Usman Mohammed Bature
Ali Usman
Abdullahi Mu'azu
Fatima Bello
Accountancy Department Federal Polytechnic, Bauchi

ABSTRACT

This paper assesses the impact of non-compliance (tax avoidance and tax evasion) of tax payment on the economic growth in Nigeria. The study is conceptual in nature. Thus an analysis has been done in line with research objective in order to assess the impact of non-compliance on the economic growth in Nigeria. Data of the study was obtained from secondary sources and the result of the findings were discussed in a narrative form, the study revealed how negatively non-compliance of tax payment affect economic growth in Nigeria, therefore the study recommends among others that since tax evasion and tax avoidance have negative effect on gross domestic product of Nigeria, penalties for tax evasion such as monetary fines, jail terms or a combination of both should be adopted by the tax authorities on people who purposely try to evade filing and payment of their income taxes. For tax avoidance, tax authorities should look for measures to close the loopholes with which tax avoiders use to limit their tax liability. It also recommends that the tax administration should be effective so that adequate personal income tax would be collected and as well proceeds from tax should be used for developmental projects in order to encourage tax payers to be paying their taxes as at when due.

Keywords: Tax avoidance, Tax evasion, Economic growth, Gross domestic product, Tax rate

ASSESSMENT OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN THE REGIONS OF KAZAKHSTAN

Жайшылық Айдана Палыбекқызы
Главный методист, отдел Координаций научных исследований

ABSTRACT

The level of entrepreneurial activity in Kazakhstan is characterized by high variability and territorial heterogeneity. A number of regions are able to maintain a certain level of entrepreneurship development for a long time, while in other regions it can vary greatly. At the same time, growing regions may be located next to the leading regions, and weak regions near each other. The paper gives an assessment of such temporal and spatial effects, which are often ignored when making political decisions. A group of regions with the largest agglomerations and favorable economic and geographical location, which had high indicators of entrepreneurial activity, was identified: the city of Almaty, Astana, Shymkent and Almaty region, Turkestan region. At the same time, the level of development of the region, the institutional environment and the structure of the economy were also taken into account. In addition, state support in building entrepreneurial activity in the region of Kazakhstan was assessed. Through assessing the entrepreneurial activity of the region of Kazakhstan, in the conclusion of the article, several proposals were presented for the development of entrepreneurial activity in the regions of Kazakhstan.

Keywords: entrepreneurial activity, state support, socio-economic diversion, regions of Kazakhstan

ВОСПИТАТЕЛЬ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor Kyyakbaeva U.K.
1st-year doctoral student Tuzdybayeva A.T.
Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan

АННОТАЦИЯ

В процессе развития системы детских садов появилась новая профессия – воспитатель дошкольного учреждения. В современном обществе это одна из самых важных профессий. Конечно, никто не может заменить ребенку общение с родителями, но реальность нашей жизни такова, что современные родители, бабушки и дедушки большую часть времени заняты на работе. Поэтому именно воспитатель учит ребенка самостоятельности, правилам поведения и готовит к школе. Эффективность воспитания и обучения, формирование личности ребенка зависят от личности воспитателя дошкольного учреждения, его профессиональных качеств. Воспитатель юных граждан должен обладать разнообразными знаниями, уметь находить решения различных проблем вместе с детьми и их родителями и должен уважать достоинство ребенка.

Ключевые слова: воспитатель, ребенок, воспитание, дошкольное учреждение, общество.

ANNOTATION

In the process of developing the kindergarten system, a new profession has appeared – a preschool educator. In modern society, this is one of the most important professions. Of course, no one can replace communication with parents for a child, but the reality of our life is that modern parents, grandparents are busy at work most of the time. Therefore, it is the educator who teaches the child independence, rules of behavior, and prepares for school.
The effectiveness of education and training, the formation of a child's personality depend on the personality of the preschool teacher, his professional qualities. The educator of young citizens should have a variety of knowledge, be able to find solutions to various problems together with children and their parents, and should respect the dignity of the child.
Keywords: educator, child, upbringing, preschool institution, society

> «Умение воспитывать – это все-таки искусство, такое же искусство, как хорошо играть на скрипке или рояли, хорошо писать картины».
>
> А.С.Макаренко

Профессиональная деятельность педагога дошкольного учреждения была предметом изучения психологов и педагогов (Е.А.Панько, Л.Г.Семушина, В.И.Логинова, Р.С.Буре). Было выявлено, что ей свойственны все черты педагогической деятельности,

о которых говорилось выше (созидательность, гуманизм, творческий, коллективный характер). Но все черты приобретают свою особую окраску в деятельности педагога, воспитывающего детей раннего и дошкольного возраста. Создание благоприятных условий для развития детей в первые годы жизни требует учета их возрастных особенностей. Период от рождения до поступления в школу отличается от всех последующих жизненных этапов тем, что обеспечивает общее развитие, которое служит фундаментом для приобретения в дальнейшем любых специальных знаний и навыков и освоения различных видов деятельности. Важнейшие профессиональные функции педагога:

- создание педагогических условий для успешного воспитания детей;

- обеспечение охраны жизни, укрепления здоровья детей.

Каждая из этих функций воплощается в определенной сфере деятельности педагога. Реализация первой функции сопряжена с созданием так называемой развивающей среды, т.е. среды, которая пробуждает ребенка к активности, к деятельности развивающего характера. Забота об укреплении здоровья (физическое и психическое) – залог правильного воспитания в дошкольном возрасте, поскольку в этот период развитие ребенка очень зависит от его состояния, настроения, эмоциональных проявлений. Например, у детей снижается восприимчивость к воспитательным воздействиям, кода они заболевают, испытывают обиду от грубого обращения, утомлены вследствие неполноценного сна, плохо организованного занятия, развлечения и т.д.[1]

Требования, предъявляемые к нынешним воспитателям, очень высокие. Родители уверенны, у воспитателя детского сада должно быть как минимум педагогическое образование. Он должен уметь петь, танцевать, знать все развивающие методики и активно использовать их на занятиях с детьми в детском саду. А также возрастных и индивидуальных особенностей, владение методикой работы с детьми помогает воспитателю успешно вести детей от группы к группе, поднимать их в развитии и воспитании от ступеньки на ступеньку.

Воспитатель руководит неповторимым, ни с чем не сравнимым по своей сложности и красоте процессом становления человеческой личности. Работа воспитателя в детском саду -воспитательно-образовательная. Решение главной задачи-воспитание всесторонне развитой личности включает обучение на занятиях. То есть формирование у ребенка разнообразных, доступных ему знаний, умений и навыков, необходимых для успешного усвоения родного языка, элементарных основ математики, развития изобразительной деятельности и т. д. Воспитатель дошкольных учреждений учит ребёнка азам самостоятельности, правилам поведения в обществе, готовит ребенка к поступлению в школу. Подготовка ребёнка к школе подразумевает обучение навыкам устного счёта, рисование, развитие мелкой моторики рук с помощью пластилина, конструктора и других сподручных средств. [2]

Главный метод в обучении, развитии и воспитании детей - это игра. Современные, мудрые воспитатели мало запрещают и много играют. Ведь дети живут в игре, на собственном опыте убеждаясь, как неприятно, когда обижают нерешительного, и как радостно получить помощь, когда ты в ней нуждаешься. Они учатся уважать себя и других, играя в сюжетно-ролевые игры «Магазин», «Больница», «Парикмахерская», «Семья», «Юный строитель». Мастерство воспитателя состоит в том, что он знает, когда несмелого ребёнка надо поддержать, «назначив его храбрым петухом», а агрессивного поучить сочувствию, «сделав зайцем». (Сказка «Заюшкина избушка»)

Постоянное общение с ребенком – важнейшая служебная функция воспитателя. На множество вопросов воспитатель должен суметь дать ответ с учетом возраста. От того, как правильно и насколько быстро воспитатель найдет подход к каждому ребенку, сумеет организовать, жизнь детей в условиях дошкольного учреждения зависит, будут ли дети спокойными, ласковыми, и общительными или же они вырастут беспокойными, настороженными, замкнутыми. Забота о состоянии жизни ребенка в дошкольных учреждениях, выполняет все режимы мероприятий - еда, сон, закаливание, прогулки, физические упражнения - входят в основную обязанность воспитателя. Детей учат завязывать шнурки и застёгивать «молнии». Пользоваться ложкой, вилкой, носовым платком. Правильно говорить, петь, танцевать, рисовать, дружить и т. д.

Однако самое главное в работе воспитателя детского сада - это его ответственность за каждого малыша. Именно он следит за тем, чтобы в жизни ребёнка не было разбитых носов и коленок, а также переломанных рук и ног.

Воспитатель не только организует работу детского коллектива в целом, но личные взаимоотношения детей между собой. Внешность воспитателя играет не последнюю роль в воспитании детей. Они очень любят, если воспитатель обаятелен, опрятно одет и хорошо причесан, жизнерадостен и весел, обладает чувством юмора. Приятный внешний вид, мягкая манера обращения привлекают не только детей, но и на родителей производят хорошее впечатление.

Часто ли взрослые люди с теплотой вспоминают своих детсадовских воспитателей? Случается, что личность воспитателя так захватывает ребёнка, что он не только помнит его, но даже став взрослым, старается привести в его группу своих детей.

Все-таки, каким же должен быть воспитатель детского сада, чтобы удовлетворять высоким требованиям творца человеческой личности?

Современный воспитатель должен любить детей, ибо воспитание -длительный процесс, требующий большого терпения и душевной щедрости.

Воспитатель должен много знать и уметь. Передним стоит не простая задача – научить ребенка воспринимать и понимать все прекрасное в мире; природу, музыку, поэзию. Воспитатель должен уметь: шить, мастерить, играть и петь с детьми. Воспитатель всегда должен быть интересен для своих детей. В чем-то хотя бы и в одном, он должен обладать какими-то особыми данными, например: быть отличным актером или хорошим певцом. И ему надо очень много читать. Он должен хорошо знать детскую художественную литературу.

Воспитатель постоянно должен совершенствовать свое мастерство, используя достижения педагогической науки и передовой практики. Должен идти вперед, осваивать инновационные технологии, нетрадиционные методы, но и не должен забывать доброе старое, например устное народное творчество. Воспитателю необходимы разнообразные знания, чтобы удовлетворять любознательность современного ребенка, помогать познавать окружающий мир.

Необходимые качества современного воспитателя - терпеливость, доброжелательность, ведь воспитателю приходится работать не только с детьми, но и с родителями. Необходимо научиться уважать родителей, считаться с их мнением, даже если оно расходится с представлениями воспитателя о педагогике.

Воспитатель -это патриот своей Родины. Воспитатель призван быть авторитетом для детей и их родителей, вместе с семьей решать ответственные задачи воспитания. Страна доверяет им самое дорогое -свое будущее.[3]

В детском саду ребенок получает богатый опыт взаимоотношений, учится уважать права других детей: не отнимать игрушки, подождать, если это необходимо, а затем и уступить, поделиться чем-либо. Воспитатель широко использует специальные игровые ситуации, развивающие у ребенка навыки подобных взаимоотношений. Нельзя допускать, чтобы ребенок отнимал у сверстника игрушку, сердился на него. Воспитатель, опираясь на каждый конкретный поступок, учит отличать хорошее от плохого.

Детей необходимо чаще подбадривать, хвалить, т. е. давать им возможность утвердиться в правильности тех или иных поступков. Этой цели служат, сближая детей, и совместные игры, организуемые воспитателем.

Формированию гуманных чувств, отзывчивости, сочувствия, доброжелательности способствует воспитание у детей положительного отношения к животным, растениям. Педагог своим примером воспитывает любовь ко всему живому. Например, кормя кошку, поливая цветы, ухаживая за рыбками, он объясняет свои действия, их направленность, дает им оценку.

Вызывая добрые чувства, желание помочь, педагог включает в арсенал своих действий и игрушечных животных. Так, гладя упавшую плюшевую собачку, он предлагает детям пожалеть ее, поднять, погладить, сказать ласковые слова. В одних случаях он опирается на возрастающее стремление ребенка к самостоятельности, в других побуждает к сочувствию, в третьих -радуется вместе с ним правильному поступку.

Решение этих задач не представляется возможным, если в стране не будут подготовлены воспитатели, в полной мере отвечающие современным требованиям жизни: гуманные, высокообразованные, душой болеющие за дело. Именно такие люди способны внести весомый вклад в формирование личностей, способных стать позитивным будущим страны [4].

Список литературы:

1. Козлова С. А., Куликова Т.А. Дошкольная педагогика. – М., 2019-416 с.

2. Болотина Л.Р., Баранова С.П., Комарова Т.С. Дошкольная педагогика – М., 2017-240 с.

3. Лобанова Е.А. Дошкольная педагогика: Учебно-методическое пособие. – Балашов: Балошовский филиал Саратовского государственного университета им. Н.Г.Чернышевского, 2018-71 с.

4. Пичугина Н.О., Айдашева Г.А. Дошкольная педагогика. – Ростов на Дону, 2018-274 с.

.

THE SERIES "THE MAGNIFICENT CENTURY" AS PR FOR TURKEY AND TURKISH CULTURE IN UKRAINE

Prof. Dr. Liudmyla PONOMARENKO
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Institute of Journalism, Kyiv, Ukraine
Lect. Vasyl PUZANOV
Zaporizhzhia National University, Faculty of Foreign Philology, Zaporizhia, Ukraine

ABSTRACT

Haseki Hurrem Sultan was a prominent historical figure in Turkey. Glorified by European diplomats, poets and writers, she entered the history of world culture forever. In Ukraine, the history and image of Haseki Hurrem Sultan has always been immensely popular, both in terms of Roksolana's amazing career growth (the more familiar name of Haseki Hurrem Sultan for Ukrainians) and her gracious attitude towards Ukrainians, and in terms of her as a collective image of Ukrainian female captives.

However, it is important to note that if in Europe Haseki Hurrem Sultan was popular only during life and for several years after death, then in Turkish and Ukrainian history and culture it is still popular and will always be popular. In Turkey, she is most often perceived as a faithful and devoted wife of the Sultan, a benefactress. In Ukraine, as a girl with a difficult fate, who overcame all difficulties, found true love and achieved success.

In Ukraine, ordinary people know very little about Turkey. Only a small part of Ukrainians has been to Turkey as tourists, and not all of them are interested in the culture and traditions of this great country with a long history.

Today, the cultural dialogue between our countries is starting to improve. The main factor behind this was the massive import of Turkish TV series to Ukraine. The most successful of which was the Magnificent Century.

The secret of the success of this series is that the Ukrainians were offered to look at the famous story about Roksolana, but through the eyes of Turkish history and culture. Moreover, this multipart film has well-thought-out: music, costumes, general atmosphere, explanations of some peculiarities of the traditions and culture of Turkey.

The series makers tried to reproduce furniture and interior details according to all the rules of the then decoration in the Ottoman Empire. Decorators and costume designers looked through hundreds of books and illustrations to make the cinema hall look like the Topkapi of the 16th century.

The clothes and accessories in this television series deserve special attention: the actors-"inhabitants" of the Ottoman Empire were dressed by seven fashion designers for four years. At the same time, the designers began to develop costumes two and a half months before the shooting of the first episode.

Most of the heroines of the series appear in the frame in luxurious tiaras, which were worked on by special jewelers. And although some works are props, many headdresses are made using real jewelry. The same applies to jewelry- the most popular among fans is the emerald ring of Sultan Suleiman, which he later gave to Hurrem.

It is interesting to note the impact of the series on the assortment of a local Turkish jewelry firm. Here they started to produce jewelry based on the personal collections of the main characters of the "The Magnificent Century" TV series.

The series is equally filled with what women might like- beautiful people and things, love and intrigue, femininity, and what men might like- military exploits, politics, diplomacy, masculinity. For the most part, the Ukrainians did not demand great historical accuracy from this series, but the respect with which the images of the Ukrainians and of Roksolana herself were presented was very much appreciated by the Ukrainians. It is also important how the Sultan himself is presented- a wise, reasonable man, a truly religious patriot, a successful statesman. Of course, this image evokes sympathy for every viewer.

So, thanks to the series "Magnificent Century" in the minds of Ukrainians, Turkey has become something much more than a shopping tour to Istanbul or an all-inclusive vacation in Antalya. Turkey has become a country of attractive and distinctive culture, a place where God, science and high culture are honored, has become a very interesting country for an ordinary Ukrainian. Today, when the historical differences between Ukraine and Turkey have been overcome, we have the opportunity to rediscover our countries from a completely different point of view. Thanks to such series as "The Magnificent Century", real, non-politicized, Turkish culture is getting closer to the Ukrainians, which means that Turkey is getting closer to Ukraine.

Keywords: PR, Magnificent Century, series, Haseki Hurrem Sultan, Sultan Suleiman, Turkish culture, Turkey, Ukraine

НЕПРИЗНАННАЯ ЦИВИЛИЗАЦИЯ ТЮРКОВ

Дайрабаева А.Е. к.п.н., доцент
КазНПУ им. Абая (Алматы, Республика Казахстан)

ABSTRACT
The history of mankind has many civilizations that have had the uniqueness of features and forms. Some were destroyed or destroyed, others appeared on their debris. There are different opinions about how many and what kind of civilizations there were. Unfortunately, scientists who have studied the issues of civilization do not mention the Turkic civilization. Turkic culture - a special steppe culture had ancient traditions and deep roots, but is known to us to a much lesser extent than the culture of sedentary countries. The reason, of course, is not that the Turks and other nomadic tribes were less gifted than their neighbors, but that the remnants of their material culture - felt, leather, wood and furs - are worse preserved than stone. Nowadays, archaeological work carried out in southern Siberia, Mongolia and Central Asia annually refutes this opinion, and soon the time will come when we will be able to talk about the art of the ancient Turks.

Ключевые слова: цивилизация, культура, тюрки, духовность, хозяйство.

Цивилизация – центральная категория в цивилизационных концепциях истории. Во всём многообразии подходов к определению сущности и содержания понятия «цивилизация», используемых сегодня в науке, можно выделить два главных принципиально отличающихся друг от друга значения этого понятия:
а) цивилизация как стадиальное явление в мировой истории;
б) цивилизация как локальное (региональное) явление относительно человечества в целом.
Если первый подход (стадиально-цивилизационный) базируется на признании наличия общемировой цивилизации и, соответственно, единой для человечества глобальной истории как объекта научного изучения, то второй подход (локально-цивилизационный) связан с отрицанием общемировой цивилизации и мировой истории на основе утверждений о самодостаточном и самобытном характере развития замкнутых локальных цивилизаций.
Иногда принято считать, что первый подход, связанный с исследованием универсальных стадиальных закономерностей глобальной истории, совсем не учитывает региональные отличия, в то время как второй подход, напротив, ориентирует лишь на локальную специфику. Такое противопоставление двух подходов как сугубо интегрирующего и дифференцирующего исторический процесс нельзя абсолютизировать. С одной стороны, любая предлагаемая в рамках первого подхода стадиальность мировой истории применительно к отдельным регионам может получать конкретно специфическое воплощение, поскольку хронологические рамки и исторические формы всемирно-исторических явлений всегда будут различаться у разных стран и народов. С другой стороны, в рамках второго подхода создаются универсальные схемы, отражающие общие для всех цивилизаций стадиальные закономерности развития [1, с. 12].
Отцом цивилизационного подхода принято считать английского историка А. Тойнби (1889-1975). Однако в 1960-е гг. стали широко известны труды арабского историка и философа Ибн-Хальдуна (ок. 1332 – ок. 1402), который пришёл к гениальным выводам,

на столетие предвосхитившим взгляды создателей теории цивилизации. Так, он утверждал, что цивилизация создается разделением труда между городом и деревней, торговлей, обменом, при этом развитие общества проходит через определённые исторические циклы; различие в образе жизни людей, обществ, он связывал, главным образом, с географической средой их обитания.

Первоначально (XVII в.) цивилизационный понятийный аппарат был разработан в рамках западной общественной науки, в силу чего аксиомой «цивилизованности» выступала сама Европа в противопоставлении остальному миру неевропейских народов, отнесённых к «неисторическим», либо «отсталым» (вспомним общераспространённую концепцию нордического человека, поставленного графом де Габино на цивилизационный пьедестал). Это и предопределило развитие цивилиологии XVII–XX вв. на основе урбанизированной Европы и оседлых письменных культур. Тюркский мир с его доминированием кочевья воспринимался многими как хаотичный набор племен, не имеющих ни истории, ни государственности, ни культуры. Европа в полной мере смогла ознакомиться с древнейшей Орхоно-Енисейско-Таласской тюркской письменностью только в XX веке. Не знание письменных источников, а, возможно, и память о военной экспансии тюрков-номадов, страх и ужас, которые они вызывали, – все это, вероятно, способствовало тому, что на подсознательно-генетическом уровне произошло некое отторжение, и тюркский мир был воспринят исследователями XVIII – XX вв. как мир дикости и варварства.

Важное значение играла зародившаяся в философии и политологии идеология – европоцентризма, которая в явной или неявной форме провозглашает превосходство европейских народов и западноевропейской цивилизации над другими народами и цивилизациями в культурной сфере, превосходства образа жизни европейских народов, а также их особую роль в мировой истории.

Известный казахский поэт, писатель Олжас Сулейменов о влиянии европоцентризма на гуманитарные науки писал: «Есть точные науки, а есть гуманитарные, т. е. неточные - лингвистика и история. Они исходили из предрассудочных установок европоцентризма. Оформившись в Европе XIX века на идеологическом фундаменте ариизма, они не могут избавиться от его пережитков и поныне. Древность человечества рассматривалась сквозь призму политической и культурной карты XIX века. И этот недиалектический взгляд не мог существенно не исказить исторической перспективы и не сказаться на выводах, которые и стали отправной теорией, базисом названных наук»[2, с.8.].

Тюрколог М.З. Закиев европоцентризм в истории рассматривает как идеологию европейцев, более шире — индоевропеистов, которые в решении исторических вопросов исходят прежде всего из интересов европейцев и индоевропейцев, стремятся доказать, что Европа с самого начала принадлежала только индоевропейцам, что во многих регионах Азии первоначально жили только индоевропейцы, а другие, неиндоевропейские народы пришли на свои современные территории значительно позже [3,с.87].

Гумилёв охарактеризовал идеалы европоцентризма следующим образом: «весь мир - только варварская периферия Европы»[4,с.3].

Поскольку границы тюркского каганата в конце VI в. сомкнулись на западе с Византией, на юге с Персией и даже Индией, а на востоке с Китаем, то естественно, что перипетии истории этих стран связаны с судьбами тюркской державы. Образование ее стало в какой-то мере переломным моментом в истории человечества, потому что до сих пор средиземноморская и дальневосточная культуры были разобщены, хотя и знали о существовании друг друга. Бескрайние степи и горные хребты препятствовали сношениям Востока и Запада. Только позднее изобретение металлических стремян и вьючной упряжи, заменившей телеги, позволило караванам сравнительно легко

форсировать пустыни и перевалы. Поэтому с VI в. китайцам пришлось считаться с ценами на константинопольском рынке, а византийцам подсчитывать число копейщиков китайского царя.

В этой ситуации тюрки не только играли роль посредников, но и одновременно развивали собственную культуру, которую они считали возможным противопоставить культуре Китая, и Ирана, и Византии, и Индии. Эта особенная степная культура имела древние традиции и глубокие корни, но известна нам в значительно меньшей степени, чем культура оседлых стран. Причина, конечно, не в том, что тюрки и другие кочевые племена были менее одарены, чем их соседи, а в том, что остатки их материальной культуры — войлок, кожа, дерево и меха — сохраняются хуже, чем камень, а потому среди западноевропейских ученых возникло ошибочное мнение, что кочевники были «трутнями человечества» (Виолле де-Дюк). Ныне археологические работы, проводимые в южной Сибири, Монголии и Средней Азии, ежегодно опровергают это мнение, и вскоре наступит время, когда мы сможем говорить об искусстве древних тюрок. Но еще более, чем материальная культура, поражают исследователя сложные формы общественного бытия и социальные институты тюрок: эль, удельно-лестничная система, иерархия чинов, военная дисциплина, дипломатия, а также наличие четко отработанного мировоззрения, противопоставляемого идеологическим системам соседних стран [4, с.28].

Скотоводство, охота, война – казалось бы, этих основных занятий вполне достаточно для обеспечения существования тюрков, но тюркская цивилизация не может быть сведена только к номадизму, поскольку, помимо кочевья, оседлый тип хозяйствования также во многом определяет ее особенности. Поэтому тюркская цивилизация рассматривается нами как единое целое, объединяющее как кочевой, так и оседло-земледельческий компоненты [1, с.55].

Между тем было бы ошибкой считать, что тюрки Верхней Азии не занимались и другой деятельностью. Помимо торговли в том узком смысле, в каком она служила основой благополучия, к примеру, в древнем тюркском мире существовала целая торговая сеть, которая не ограничивалась продажей лошадей. Контроль за той великой осью, которая связывала Средиземное море с Китаем, проходя через Месопотамию, Иран, южное побережье Каспия, Мавераннахр и оазисы Синьцзяна, северную и южную части пустыни Такла-Макан и заканчиваясь в Синганфу, и которая получила название Шелковый путь по названию основного товара, всегда была предметом вожделения многих народов: кочевников, иранцев, китайцев.

Другой важной частью тюркской цивилизации выступает оседлый мир, со своими городами, развитой наукой, преобладанием материального над духовным, широким распространением мировых религий (в особой мере – ислама с VII в. н.э.) и, соответственно, теоцентрическим типом картины мира, повсеместным использованием, наряду со своим, иных языков, земледельческим способом хозяйствования [4, с.67].

Земледелие играло меньшую роль, но оно существовало. Развиваясь в долинах рек, оно расцветало в богатых оазисах, куда часто заходили тюрки и приобщались к нему. Городская жизнь была недостаточно известна, но уже привлекала людей. Для многих она казалась идеалом, сказкой - рискованной, но соблазнительной. Бильге-каган мечтал построить город по китайскому образцу, и уже не за горами был тот день, когда соблазн все-таки одержал верх над опасением [4, с.70].

Существовала и промышленность. Речь идет не только о производстве войлока и ковров – предметов монополии тюрко-иранского мира, – но и о выплавке металлов: железа, бронзы, золота. Из высококачественного железа изготовляли однолезвийные ножи, тесла-топоры, стремена, удила, мечи, сабли с малым изгибом и массивным клинком, наконечники копий и стрел, а также железные котлы двух типов: круглые — подвесные

и стоячие — на конической ножке. Развитие металлургии позволило тюркютским (тюркским) ханам перевооружить свою армию и создать отборные, ударные части из латной кавалерии — фули китайских источников (т. е. «волки» — бури — названные так «в память» своего мифического происхождения от волчицы). «На их вооружении были роговые луки, панцири, копья, сабли и палаши. Эти краткие
сведения письменных источников, к счастью, могут быть дополнены археологическим материалом [4, с.82].

В отношении тюркских жилищ, юрты тюрков удивляли европейских, арабских и китайских путешественников. Архитектура которых достойна изумления и восхищения. Тюрки домов не строили и садов не разводили, так как холодный климат заставил бы их покинуть эти города, как только будет сожжен весь сухой лес поблизости. Однако никем не доказано, что каменная лачуга или глиняная мазанка есть высшая форма жилища по сравнению с войлочным шатром. Для кочевников, тесно связанных с природой, жизнь в таком шатре была не прихотью, а необходимостью. Форма юрты поразительна с точки зрения теории упругости, деревянные прутья создавали легкий, но вместительный купол, в середине крыши был дымоход, юрта была выстлана и покрыта специальными войлочными коврами, и внутри было очень тепло. При переходе к оседлой жизни тюрки стали строить однокамерные многоугольные срубные жилища, которые встречаются у балкарцев, карачаевцев, казахов, татар, тувинцев и др. тюркских народностей [5, с.28].

Изобретения кочевников в плане жилища, быта, военного дела также достойны называться вкладом в мировую сокровищницу культур наравне с колесом, бетоном, лампочкой и другими изобретениями нестепных народов.

Что касается морально-нравственной стороны жизни тюрков, Л.Н.Гумилев отмечает, что воровство у тюрков не практиковалось (они клали метки на скоте), и приравнивалось к измене и убийству [4, с.93]. Ал Джахиз говорил, что «тюрки не знали ни лести, ни обмана, ни лицемерия, ни притворства, ни клеветы, ни высокомерия к близким, ни притеснения сотоварищей, они не были подвержены пороку ереси, не присваивали имущества по причине различного толкования закона» [6, с.48].

Отношение к женщине у тюрков было подчеркнуто почтительным, даже рыцарским. Сын, входя в юрту, кланялся сначала матери, а потом отцу. Наследование жен предполагает полигамию, однако это не делало тюркскую женщину бесправной. Влияние жены на мужа подчеркивает Табари, который писал: «У тюрков всего можно добиться через женщину».

Происхождению по линии матери придавалось большое значение. Утверждалось право охранять женщину: изнасилование замужней женщины каралось смертью; соблазнитель девушки должен был немедленно жениться на ней.

Весьма достопримечателен обычай, который в эпоху Тан был перенят у тюрков. Заключался он в следующем. Девушки со сходными вкусами торжественно заключали между собой братский союз, причем число членов достигало 14–15, но не менее 8–9 девушек. Эти девушки называли друг друга братьями, а если юноша женился на какой-либо из них, то он получал женское имя, и подруги ходили к новобрачным «отведать невесту», т. е. мужа. Молодая жена не ревновала к своим «братцам», но с членами других женских «братств» такая связь не допускалась [4, с.110].

Все это исключает вопрос о приниженном положении женщины в VI–VIII вв. Очевидно, ограничение прав женщины в кочевом мире - явление более позднее.

В отношении духовно-религиозной сферы жизни древних тюрков, в древнетюркской религии были причудливо сплетены культы Неба, предков, шаманизм, поклонение анимистическим тотемам.

Начиная с V–IV тысячелетия до н.э., представление о Тенгри – главном божестве, было распространено у всех прототюркских и тюркских народов, однако исследователи

говорят о многотысячелетней эволюции этой религии. В образе Тенгри объединились различные ипостаси Мироздания тюрков: Мир как Абсолют и как видимая, осязаемая реальность, включающая Небо, Солнце, Луну и Землю; Мир как божественно-космическое образование с его иерархическими уровнями; наконец, Мир как совершенная Гармония – идеал.

Известный востоковед С.М. Абрамзон, описывая понятие Тенгри (танри), широко распространенное во всем тюркском мире, дает ему следующее определение: «Это верховное божество выступало как бы в виде синтеза всех астральных представлений, оно адекватно понятию «вселенная». В значении божества танри прилагалось не только к небу, но и к солнцу (кун танри), и к луне (ай танри), и к земле (жер танриси – танри жер), что свидетельствует о неразделенности божеств неба и земли)» [7, с.180].

Такое широкое определение Тенгри отражается во всей тюркской мифологии, в которой он представлен как само Мироздание, живая творчески-созидательная «Вселенная», которая являлась порождающим началом жизни на земле.

Если следовать принятому в науке пониманию, то тенгрианство до сих пор в общем религиоведении не считают религией, несмотря на то, что исследователи тенгрианства говорят о развитой религии. Сдерживающим фактором является, на наш взгляд, теория религии, которая, в числе прочих признаков, определяющих статус вероучения, считает наличие в ней канонических письменных текстов. Кроме того, в тенгрианстве причудливым образом переплетены шаманизм, пантеизм и тотемизм. Но по своему значению и статусу, который имело тенгрианство в тюркском мире, оно значительно превосходит тот социальный статус, который имели и имеют мировые религии в обществе. Тенгрианство пронизывало всю структуру тюркской цивилизации: начиная от мифологических и эпических и заканчивая военно-административным делением каганов, улусов и государств, регламентации повседневной жизни каждого человека [7, с.181]. Великий шелковый путь, как территориальный остов распространения тюркской цивилизации, притягивал мир оседлости и мир кочевья, мир многих цивилизаций Евразии, был открыт для многих этнокультурных инвазий. Ареал тюркской цивилизации – это место, куда проникали, где обогащались и трансформировались мировые религии. Тенгрианство не вытесняло их с территории своего распространения, а принимало их. В особой мере это относится к исламу. Начиная с VII в. (у монголов – с XIV в.), ислам проник в тюркский мир настолько, что со времени стал доминирующей религией многих тюркских народов.

Важным является и то, что тенгрианство, достаточно устойчивое на протяжении многих веков, оказалось тем фундаментальным и исторически стабилизирующим фактором, который не был утрачен при многих других религиозных воздействиях, поскольку сохранилось в бессознательных архетипах человеческой памяти, консервативности поведенчески-возрастных и бытовых стереотипов, семейно-обрядовой практике. Поэтому не случайно, что многими учеными, исследовавшими тенгрианство, отмечалось первостепенное влияние тенгрианства на формы распространения других религий в тюркском мире, поскольку в традициях некоторых народов менялись формы выражения, а суть тенгриансткого содержания еще более укоренилась в подсознании и традиционной культуре как защитная реакция для сохранения «самости» этноса [7, с.182].

Можно подчеркнуть в этой связи, что время расцвета тенгрианства – это время расцвета и единства всех народов тюркской цивилизации. Забвение же
собственной религии, календаря, тенгрианской мировоззренческой модели - это время потерь и разделения тюркских народов: территориальных, государственных, идеологических, морально-нравственных, этногенетических и, конечно, религиозных.

Древняя алфавитная письменность тюрков появилась рано. Самым древним документом является надпись в Бугуте – правый приток Селенги – обнаруженная в 1956 г. и исследованная в 1972 г. Она не датирована, но, по всей очевидности, восходит к 581 г. Подобно всем тюркютским (а затем уйгурским) надписям она сделана на стеле, стоящей вертикально на спине черепахи – образ мира в китайской космогонии, а китайцы заимствовали его у ведической Индии. Текст выполнен рукой мастера не по-тюркски, а по-согдийски, на трех сторонах и содержит 29 строк высотой 1,2 м с пробелами и выбоинами; на четвертой стороне имеется текст на санскрите. Надписи на тюркском языке – более поздние. Самая древняя посвящена Тонюкуком Баину Цокто и относится примерно к 715 г. На несколько лет позже появились надписи, посвященные братьям-императорам Бильге-кагану и Кюльтегину, датированные 732 и 735 гг., все вместе они носят название «орхонских надписей». Стелы, на которых они выполнены, имеют высоту 3,75 м и содержат, кроме тюркских текстов с большими одинаковыми отрывками, китайские надписи. Остальные тексты того же времени имеют меньшее значение. Все они вырезаны на камне буквами или знаками (которые ошибочно считаются руническими), хорошо соответствующими языку, и имеют явно арамейское происхождение (пришли к тюркам через парфянский язык): заимствованы у согдийцев около VI в. Они были расшифрованы почти сразу после того, как их обнаружили Томсен и Радлов, которые работали порознь (1896 г.). Тексты составлены неудачно, хотя и с неплохими эпическими и поэтическими пассажами, которые делают их настоящей литературой; они содержат краткие сведения о религиозных ритуалах, социальной организации, политической идеологии и повествуют о военных кампаниях и биографиях. Эти тексты составляют основу любого тюркологического исследования [1, с.59].

Исходя из этого, становится абсолютно правомерным, научно обоснованным и достоверным использование понятия «тюркская цивилизация». Конечно, это предполагает наличие данной цивилизации во всех классификационных и типологических описаниях понятия «цивилизация».

Обобщая сказанное, можно заметить, что самобытность тюркской цивилизации во многом обусловлена взаимодействием кочевого и оседлого способов хозяйствования, результатом которого стала особая интеграционная роль тюрков в Евразии, что способствовало выработке несколько иного типа цивилизации, отличного от цивилизаций, основывающихся только на городской и земледельческой культуре [7, с.189].

Список использованной литературы:

1 Драч Г.В. История мировой культуры (мировых цивилизаций). М.,2002
2 Сулейменов О.О. Аз и Я. Алматы, 1975
3 Закиев М.З. Глубокие этнические корни тюркских народов. Алматы, 2010
4 Гумилев Л.Н. Древние тюрки. М.,1967
5 Будаев Н.М. Западные тюрки в странах востока http://www.balkaria.info/library/b/budaev/turki/turki.htm
6 Асадов Ф.М. Арабские источники о тюрках в раннее средневековье. - Баку, 1993
7 Аязбеков С., Аязбекова С. Тюркская цивилизация: теоретический и исторический контекст file:///C:/Users/aizha/Downloads/Ayazbekova_TTs.pdf

PREREQUISITES FOR IMPROVING THE INSTITUTE OF HEAD OF THE DISTRICT OF THE TERRITORIAL COMMUNITY IN UKRAINE

Ivan, LYTVIN
Private Higher Educational Institution «Kropyvnytskyi Institute of State and Municipal Governance», Kropyvnytskyi, Ukraine

ABSTRACT

The article presents the preconditions for improving the institution of the head of the territorial community. Problems and ways to improve the procedure for appointment to the position of elder, reporting to the residents of the head of the district on the work done by him during the year and issues related to the legal creation of the chairman's district are analyzed.

Key words: institute of the headman, territorial community, reform of local self-government, headman, head of the district, decentralization.

Introduction.

During the implementation of the reform in 2015, the institution of the mayor was introduced, which is a new entity in the legislative field of local self-government and currently needs to be changed.

The headman is an official of local self-government bodies (head of the district), the main purpose of which is to represent the interests of villagers in the territorial community. The task of the headman is a mobile and effective organization of solving household, social and other problems of the residents of the headman's district. Residents of the local community should be satisfied with a quick and open solution to problems of local importance.

Formulation of the problem in general. Ukraine is in the process of reforming local self-government. The reform itself envisages the expansion of the powers and resources of territorial communities, which have become obsolete as a result of decentralization processes. The reform of local self-government presupposes strict observance of the basic principles of the Constitution of Ukraine (2020) and the Law of Ukraine “On Local Self-Government in Ukraine” (1997).

The mission of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe monitors Ukraine's implementation of the European Charter of Local Self-Government. This provides an opportunity for a constructive political dialogue on local and regional democracy issues with the competent authorities in each of the 47 Member States and with the Committee of Ministers of the Council of Europe. The need to amend the Constitution of Ukraine to consolidate the new model of local self-government; the amount of financial resources of local governments; separation of powers between executive authorities and local governments at all levels; The mechanism of consultations with local self-government bodies and their all-Ukrainian associations in the process of adopting legislative initiatives became key issues during the meeting with the representatives of the monitoring mission of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe (Chernyshov, Negoda, 2021).

Article 54 of the Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine" stipulates that the headman is a member of the executive committee of the village, settlement, city council ex officio and works in it on a permanent basis (Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine", 1997).

Presentation of the main material of the research. According to the monthly monitoring of local self-government and territorial organization of power (as of October 7, 2021), the development of the institute of elders is determined by the following statistical indicators: 1470 territorial communities are identified (excluding the temporarily occupied territory of Crimea); the new system of administrative-territorial organization of the subregional level envisages the creation of 119 district councils and 119 district state administrations; improvement of the new system of territorial organization, optimization of the number and distribution of positions (Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine, 2021).

The first problem that needs to be improved is the appointment of head of the district. Article 54 of the Law of Ukraine “On Local Self-Government in Ukraine” (Law of Ukraine “On Local Self-Government in Ukraine”, 1997) stipulates that a head is appointed on the proposal of the chairman of the relevant council. The problem is that candidacies for the position of mayor are rarely discussed at public hearings and the opinion of villagers is not taken into account. In addition, it is unacceptable when such appointments do not take into account the personal and professional qualities of the candidates, but are related to the recommendations of officials close to the government. Yes, which head is the leader of a small part of the territorial community and communicates between the community and the government, when appointing to the position, it is necessary to hold public discussions of candidates for the position.

The second problem is that the head of the district does not report to the residents of the chairman's district about the work he has done for the year. According to the current Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine", the mayor works in the executive committee of the council on a permanent basis, and thus is accountable to the chairman of the council. As a result, when the interaction between the residents of the subordinate villages of the old age and the local authorities is disrupted, the residents are not able to influence the service in the local self-government bodies. It is necessary to amend or clarify the law so that each mayor once a year before March 1 of the following reporting period to report to public hearings and local residents have the right in case of improper performance of their duties by the mayor to submit to the session language mayor.

Another problem that is not fully resolved at the legislative level is the issue of the legal creation of chairman's district. If before the local elections held on October 25, 2020 in the voluntarily united communities there was no question of formats of creation of chairman's district, because the territories of former village councils automatically became chairman's district and the central estate became the territory of the council that initiated the union. After October 25, 2020, the newly elected territorial communities faced certain difficulties in forming districts. First, there are existing gaps in the current legislation, on the powers of territorial communities, on the formation of eldership districts. Secondly, some territorial communities formed by the Cabinet of Ministers of Ukraine have included cities that are not central estates, the administrative centers. In this regard, the question arose before the newly elected councils - to determine the territorial basis of the Chairman's district for the exercise of the powers of elders. The problem is that it is impossible to approve a mayor in a city, as a city, unlike a village, cannot be the territorial basis for an elder district, and secondly, the population in some cities is large enough to be served by one mayor.

Conclusions. Based on the above, we can conclude that the current legislation in the field of local self-government needs immediate changes and clarifications, as it does not meet the demands of territorial communities that exist in Ukraine today and should be adapted to the needs of each Ukrainian territorial community.

References

1. The Constitution of Ukraine: as of January 1, 2020 №254k / 96-VR. Date of update 01.01.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/#Text (access date: 20.01.2021)

2. On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine of 21.05.1997 № 280/97-BP. Date of renovation: 30.12.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text

URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (access date: 20.01.2021).

3. Chernyshov, O., Negoda, V. (2021). Decentralization: a meeting of representatives of the monitoring mission of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe took place in the Ministry of Regional Development. Decentralization. 23.11.21 URL: https://decentralization.gov.ua/news/14286 (date of application: 25.11. 2021)

4. MONITORING OF LOCAL GOVERNMENT REFORM AND TERRITORIAL ORGANIZATION OF GOVERNMENT. Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/755/07.10.2021.pdf (access date: 25.11. 2021)

FOLK METROLOGY AS A SOURCE OF NATIONAL CULTURE IDENTITY

Sadybekova Salima Izbaskankyzy
Associate professor, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kazakhstan

ABSTRACT

The given paper, considering the folk names of measures in the Kazakh, Russian and English languages, is characterized by varying degrees of study. Background research of domestic linguists, devoted to the subject, does not cover the study of historical and linguistic and cultural aspects of folk metrology of the Kazakh language, but are only limited to the classification and definitions of folk names of measures. In the works of some researchers, these issues are covered in the ethnolinguistic level fragmentarily, which allows us to conclude that, even within one language, folk metrology has not yet found its wall-to-wall coverage.

Alongside this, it should be noted that the folk metrology of the Russian language, is justly considered relatively well studied; a number of ethnographic, linguistic research works, in particular, historical and etymological ones, using historical written archival documents and dialectological data are devoted to the subject.

According to the available scientific materials, the folk names of the measures in the English language have not been subjected to special research, however, they are recorded in large numbers in the lexicographic literature. At the same time, the category of quantity has been very consistently studied in terms of the manifestation of grammatical features.

The foregoing gives just cause to state that folk metrology as a source of originality of national cultures and the most ancient layer of any language, undoubtedly, is a matter of scientific research interest. According to the results of numerous ethnolinguistic and linguoculturological works, it is advisable to consider the given lexical and semantic community of language and culture units in very specific thematic groups based on their connections with reality and the specifics of various types of human activity.

Key words: folk metrology, folk names of measures, linguocultural aspect, ethnolinguistics, lexical and semantic community

COMMUNICATIVE-INTERACTIVE ASPECTS OF SOCIAL-PEDAGOGICAL WORK WITH SCHOOL-AGE CHILDREN

Ternavska Tetiana
Private Higher Educational Institution «Kropyvnytskyi Institute of State and Municipal Governance», Kropyvnytskyj, Ukraine

ABSTRACT

The article theoretically investigates the communicative-interactive aspects of socio-pedagogical work with a children of school age.

It is updated that the process of interactive communication is quite effective for students, forms the ability to listen to themselves and others, analyze and reproduce what they hear, explain their point of view and ask accurate and correct questions.

Key words: communicative-interactive teaching methods, participants of educational process, gifted student, specialists of social and pedagogical work, general educational institutions.

Introduction

The development of modern society is characterized by significant social and economic transformations. For active creative activity a person lacks only skills and abilities, he needs developed personal qualities. Such changes pose new challenges to education. The secondary school should direct efforts to the comprehensive development of the student's personality, to form in students the ability to independently comprehend the surrounding reality. This involves a certain restructuring of the educational process, the ultimate goal of which should be the maximum disclosure of individual capabilities and the formation of a socially active personality of the child

The educational process that affects the comprehensive development of personality is a very hard, scientifically organizational and productive work in tandem with the teacher, which develops mental and creative abilities of students, promotes knowledge and opinion, differentiates and individualizes the processes of cognition, develops thinking, skills to make generalizations, forms in students skills of self-estimation and self-control (Pichi, 2019).

An important element in this development is to establish contact with students, joint achievement of goals. To increase the effectiveness of intellectual development of gifted students it is necessary to pay attention to the use of effective interactive and communicative methods of socio-pedagogical work.

Formulation of the problem in general. The main problem of our research is the formation of socially active gifted personality through the use of interactive and communicative teaching methods: students gain some social experience, the ability to create social connections, observe and plan their lives.

Such scientists as Bogdanova (2006), Vasylenko (2006), Demchynsky (2017), Zhurat, Fesun, Kanivets (2020), Kabachenko (2005), Kichuk (2005), Leonova (2013), Pometun, Pirozhenko(2004), Yarosh (2018).

The purpose of the article is a theoretical study of communicative and interactive aspects of socio-pedagogical work with school-age children.

Presentation of the main material of the research. It is known that modern society has changed a lot, it is characterized by variability, diversity, constant development and moving forward. But the modern young generation has its own characteristics, each student is a bright personality, which differs not only in gender, age, ethnicity and religion, but also their individual traits, which include intellectual development, behavior, ability to show and express themselves.

The use of effective methods of socio-pedagogical work in the educational process immerses gifted students in unknown circumstances, changes their usual learning atmosphere, they cease to be passive listeners who only absorb the information heard, and become active participants in the learning process and interact with the whole class and teacher. mobilized to solve the problem.

For a successful process of adaptation to new technologies for the development of adaptability and talent, students need to go beyond the comfort zone, which they have formulated, to expand it to feel safe in a new, unfamiliar situation. If students are able to accept the new requirements, it will help to overcome their fears, insecurities in unfamiliar circumstances and, in turn, will affect the effectiveness of comprehensive development and the formation of a socially active personality.

Thus, the effectiveness of the formation of socially active personality at the business level depends primarily on well-being in the socio-psychological aspect, and the level of formation of the socio-psychological aspect should significantly outweigh the business, and gradually displace it from the individual educational trajectory of school-age children.

Achieving harmony between business and socio-psychological aspects is the main task of introducing effective methods of socio-pedagogical work in the educational process of high school students and, accordingly, the formation of socially active personality in the future. Only a favorable psychological atmosphere will help students adapt to the new social environment and unfamiliar situations in their lives.

The effectiveness of the implementation of communicative and interactive development of personality requires the creation of certain conditions. Such conditions include a multilateral type of communication, when communication and cooperation takes place not only between the teacher and students, but also between the class or a group of students as a whole (Tesluk, 2019).

The process of multilateral communication is also very useful for students, because it develops in them the ability to listen to themselves and others, analyze and reproduce what they hear, explain their point of view and ask accurate and correct questions.

Adhering to all the above criteria of effective socio-pedagogical work with school-age children, the following result can be achieved:

- all participants in the educational process will be involved in the work;

- all participants will have some socio-psychological training (confidence, activity, sense of security);

- small groups, under the guidance or participation of gifted students, will continue to be able to work in large groups to which they can easily adapt;

- will be able to create favorable conditions for themselves (for example, to prepare the class for the lesson, so that everyone felt comfortable);

- with greater activity and interest will prepare for classes, will take care of the necessary materials for creative and playful work;

- All students will be set up for a serious attitude to the task set before them or the topic under discussion;

- learn to respect the opinions of others and work in a team;

- will form their socio-psychological consciousness and behavior in society.

For effective implementation of communicative aspects of socio-pedagogical work and formation of socially active personality it is important to constantly diagnose the emotional state of students, which will help identify problems and difficulties of socio-psychological aspect and build further activities based on these features.

A social worker or educator can ask the student to share their feelings, describe their emotional state, and possible experiences during class. In the future, knowing what emotions, feelings or attitudes students have to a particular activity, the teacher or social worker builds their cooperation (Pichi,2019).

Students who receive information through the senses perceive information through personal participation in a particular process. Such children are quite impulsive, and are rarely patient, they can be fussy during classes. The most effective methods for them are business games and group work, which will give them the opportunity to move and do something on their own (Volkova, 2009).

Also, it should be noted that most students are not focused on the study of theory, but on practical aspects. This once again shows that an active interactive-communicative mode of learning is the most interesting and justified for modern high school children.

Conclusions. The problem of using effective methods of socio-pedagogical work in the learning process is quite complex, but after analyzing the scientific works of researchers, they found that they are very important for the formation of socially active personality and its development in modern society. Just as education is one of the most important components of personal development, which must respond quickly and respond to trends in the country and the world community, and one that affects all processes and aspects of society, develops personality and forms certain life views. The use of effective communicative aspects of socio-pedagogical work with gifted high school students is able to form a socially active personality that will feel comfortable in today's social environment and will be able to show all its features.

References

1. Bogdanova, I. (2000). Pedagogical innovation. Odessa.148 p.
2. Vasylenko, V.(2006). Interactive learning techniques. *Primary school*. Vol.8. 10-13.
3. Volkova, N. (2009). Pedagogy. Kyiv. 613 p.
4. Demchinsky, O. (2017) Interactive teaching methods. Kyiv. 64 p.
5. Zhurat, Y., Ternavska, T., Fesun, G., Kanivets, T. (2020). Interactive methods of socio-pedagogical work and the effectiveness of their use in the activities of CSSSDM. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education».* Vol.3 (36). URL: https://media.neliti.com/media/publications/312266-interactive-methods-of-social-and-pedago-90aa8763.pdf
6. Kabachenko, N. (2005). Application of role theory in modern practical social work. *Social work.* Vol.1 (9). 46-56.
7. Kichuk, N. (2005). Game design as an interactive didactic technology for training specialists. *Science and education*. Vol. 3. 61-65.
8. Leonova, N. (2013). Interactive learning technologies as a means of realizing students' creative abilities. *Pedagogical workshop.* Vol. 4. 2-7.

9. Pichi, V. (2019). All about social work. Lviv. 618 p.
10. Pometun, O., Pirozhenko, A. (2004). Interactive learning technologies. Kyiv. 8-24.
11. Teslyuk, V. (2019). Technologies of social and pedagogical activity. Kyiv. 360 p.
12. Yarosh, N. (2018). Group methods of work in primary school lessons. *Elementary School*. Vol.6. 12-15.

UNIFICATION OF WAYS TO ENSURE CONTRACTUAL OBLIGATIONS: THE STATE OF THE PROBLEM AND PROSPECTS

Seitenova Saule
Lecturer of the Department of Law of the Kokshetau University named after Sh. Ualikhanov
Balatabaev Shyngys
4th year student of Kokshetau University named after Sh.Ualikhanov

ANNOTATION

The article deals with the problem of ensuring the fulfillment of civil obligations in the context of the globalization of the economy and the involvement of all countries, including Kazakhstan, in world economic processes, the experience of other states is studied. Such a way of securing an obligation as a pledge of movable and immovable property is being investigated. It is proposed to introduce a pledge as a way of securing contractual obligations, not only in the banking sector, but, for example, in a contract, for example, construction, when a contract is concluded for a large amount of money, or a pledge of exclusive rights to the results of intellectual activity.

Keywords: securing the fulfillment of obligations, collateral, mortgage, globalization, unification of ways to secure obligations.

Fulfillment of obligations arising from a civil contract, prevention of their non-fulfillment, minimizing possible risks when concluding contracts, is today an important factor in the development of civil law relations, stimulating entrepreneurship, and overall economic development. In difficult economic conditions, there are often cases when debtors, both individuals and legal entities, either do not fully fulfill their obligations, or do not fulfill them at all. As the Kazakh economy becomes involved in global processes, the number of international trade relations increases, lawyers' knowledge of the norms of international and foreign law governing foreign trade transactions becomes of great importance, and this problem is relevant today. And in this case, it is important to provide in advance liability measures for non-fulfillment of the terms of the contract, which should satisfy the interests of the creditor.

Kazakhstan's entry into close contacts with foreign companies in the field of business forces us to study in detail the experience of other states, which have developed unique mechanisms for ensuring contractual obligations, the practice of courts is effective and, in general, there is a high level of elaboration of civil law institutions. This is necessary in order for Kazakhstani entrepreneurs to be prepared, legally armed, and protected from any unscrupulous counterparties.

Interesting in this regard is the comparison of Kazakh civil law and the law of England. As systems from the family of Romano-Germanic law, and case law, which served as the source of the development of law in many developed countries, for example, US law. English law has in its arsenal such ways and means of securing obligations that are unknown in the countries of continental law, but which, judging by the practice of courts, are effective, efficient and convenient.

Currently, civil proceedings are being reformed in the UK, the importance of statutes as regulators of relations is increasing, large consolidated acts are being created, codification is taking place. [1] "Judicial rulemaking" is actively developing in France.

This issue is also relevant in the regulation of contracts concluded between Kazakh individuals and legal entities.

During the research, such methods of cognition as dialectics, historical method, logical, systemic and, finally, comparative legal were used. The object of the study was the methods of securing contractual obligations, namely collateral legal relations. The subject of the study is the Kazakh civil legislation, other states, the practice of the courts.

In the context of globalization of all aspects of life, including in the legal sphere, there is a need for more flexible legal regulation of relations, especially in the business sphere. We are talking about the multiplicity of sources of regulation in world practice, not only legal, but also customs formed as a result of economic turnover. An example is the so-called Lex mercatoria, which means "the law created by the parties to the agreement themselves is a system of customs that have been in effect for a long period, otherwise referred to as the "routine". [2].

It is also worth taking into account the fact that when considering a particular case, the courts are more flexible than codified legislation, and therefore expanding the powers of the court when considering civil cases is cost-effective and expedient.

Now, when the role of courts has been strengthened in Kazakhstan society, the jury trial has been introduced, the issue of case law is relevant. In accordance with the Law of the Republic of Kazakhstan "On Legal Acts", regulatory decisions of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan are recognized as one of the main types of NPA [3, paragraph 2 of Article 7]. This indicates that regulatory decisions are sources of law along with other sources of the current law of the Republic of Kazakhstan and are generally binding [4]. Thus, in practice, under the continental legal system, judicial precedent is recognized as a source of law. This process seems natural. Since in the conditions of the world civilization's striving for democracy, for universal values and for the globalization of social relations, the convergence of national legal systems and the interpenetration of their elements are quite real. There is a process of convergence, like different legal systems based on different principles.

When concluding a transaction, civil legislation in Kazakhstan provides for such liability measures as no-strike (Penalty, fine), pledge), guarantees and sureties, assignment, retention, guarantee fee.

The most attractive way to secure promises is a pledge, all its types. The philosophy of collateral is such that the creditor trusts, craves everything, an expensive valuable thing, and then personally to the debtor, the pledger.

The pledge, as an institution, has a long history of development. Its thoroughness has always been Lonely: it was one of the means of providing, but its main elements changed at various stages of history.

The institution of collateral appeared in a timely manner with the emergence of private property, because the possibility of transferring common, family and collective property as collateral was excluded or very limited. Mentions of pledges are found in the laws of Hammurabi (VI century BC). In India, in the Laws of Manu (II century BC). The most developed form of collateral existed in ancient rhymes, then something is exactly where the level of development of economic relations principle should be applied by the institution of

loans. There was no need for loan repayment guarantees, in other words, capable promises of promises.

Fiducia, as a form of pledge, previously observed the sale of the pledged thing with the right to redeem it on the contrary. Fides means trust, which is, the debtor trusts the creditor with his immunity in time until the debt is paid, and then he can return his thing [5]. If the debtor did not repay his debt on the agreed terms, then this thing remained with the creditor, and the creditor could dispose of this thing at his discretion, including he could sell it. And it didn't matter that the loan amount was significantly lower than the cost of the item.[6]

At first, they most often used the same ability to secure obligations, such as surety and noyboika. But the need for loans has been increasing, and personal trust in the debtor is getting old unworthily. It was then that the creditors' views turned to the debtor's immunity. The snack was only a guarantee of repayment of the loan. The pose of the thing serving as a pledge was given to the property of the creditor, and he already gave a guarantee that if the promise was used, the thing was the opposite.

Even later, the next step was taken in the development of the institution of collateral: the thing was given to the property, but only to the government to the creditor. And even later it became clear that it was most profitable to leave the debtor's thing y without the right of alienation. Such a pledge began to be used in ancient Greece, and was called "mortgages".

The possibilities of implementing the pledged thing in case of non-fulfillment of obligations also underwent changes over time. The thing was simply given to the lender, but later it became an exception to the rule, usually it was sold at public auction. In the Kazakh steppes, compulsory law was archaic. It received a serious transformation under the influence of the penetration of commodity-money relations. A wider pledge began to be used in the XIX century.

Currently, collateral is actively used, especially in banking practice; it ensures the security of the economic activities of commercial companies, allows solving many social issues, for example, housing companies. Mortgage is a type of pledge in which the pledged immunity remains in the possession and use of the pledgor or a third party.

In compatibility with legislation, a mortgage is understood not only as a pledge of immovable immunity, as it does in legal systems in many countries, but also as a pledge of beloved immunity (including movable, as well as immune rights) with its lag in the government and use of the pledger. In recent years, there has been a wide population of coastal mortgages in Kazakhstan, the subject of which were apartments in an apartment building.

The further development of social relations, in particular, economic and legal, will undoubtedly entail the emergence of new opportunities for greater full use and disclosure of the potency of such a flexible legal structure as a pledge. The pledge of immunity appears not only in a more harmless, but also in a profitable way of promising promises.

Currently, in the Republic of Kazakhstan, during the period of active growth of entrepreneurial activity, the development of small and medium-sized businesses, the resolution of housing problems, a citizen who is interested in a personal place of average opportunities to fulfill civil obligations. This is suspended by the fact that the economy has some negative phenomena, such as inflation, a drop in production rates and, as a result, a decrease in wages and other possible negative factors. Therefore, it is the pledge that becomes the main strength of the relationship between the creditor and the debtor, since it guarantees satisfactory immunity of needy creditors in the event of default by the debtor of its obligation.

In compatibility with civil legislation, a pledge is a way of ensuring the fulfillment of promises with the help of legal norms, when the creditor has the right to place his satisfaction on the value of the pledged immunity. It is possible to use various types of collateral: this is a mortgage, a pledge of rights, a pledge of money and securities. At the same time, the subject of the mortgage can be given a building, buildings, weapons; a vehicle; goods located in an Obote; apartments, separable fruits [7, ul. 303]

If we consider the pledge of rights, then the law provides that alienable immune rights can serve as the subject of pledge, for example, the right to lease buildings, buildings and weapons, copyrights, immune rights, debt bonds, etc. It is possible to pledge the right of lease for a land plot, provided that there are temptations to the lease entities. It is allowed to pledge securities, various actions, bonds. As of today, this type of collateral has not been properly developed in Kazakhstan, which is most likely caused by an undeveloped securities market.

Open Easterners have shown that in practice collateral is used mainly in the banking sector. It seems that collateral, as a way of promising contractual obligations, can be actively included not only in the banking sector, but, for example, with the support of, for example, construction, when a contract for a large amount of money is concluded. Or a pledge of exclusive rights to the results of intellectual activity. In accordance with English law, intellectual property rights are manifested by personal property, this is driven by immunity [8]. In this case, the pledge was a great incentive to the fact that both parties would be interested in fulfilling all the terms of the transaction in a brush of satisfaction with him. It will be announced that the subject of the pledge is a valuable (expensive) thing.

The main goal in the development of the necessary for the transaction is to strengthen the position of the creditor and create conditions for the fulfillment of its obligations in the debtor's (counterparty's) fortress. Further, it is worth noting in the external low creditworthiness of participants in civil turnover, ineffective ability to implement the pledged immunity, the risk that the creditor bears in the bankruptcy of the debtor. Also, a plurality of participants from different countries give way to consonant relations. It is this issue that is now getting the attention of the chairs of international organizations.

An analysis of the experience of other states has shown the effectiveness of reserving property rights as an ability to conclude a transaction. For example, there may be a deliberate condition in a transaction that, when selling or buying goods, the owner's name is retained for the seller until certain conditions occur.

In this regard, the interest is aroused by the English version of the titular promise, which consists in the fact that at the conclusion of the agreement, the parties sign in advance a document on the transfer of the rights of the government and the loan to the creditor until the debtor fulfills all its obligations. In this case, the right of ownership takes care of the creditor until the full repayment of the obligations.

But there are differences in the purchase and sale of movable and immovable immunity. A deal bought to sell a property has many conventions.

For example, one of such formalities appears the date of completion of the transaction. V. shares the Defeat, peg v-Fra dog, the dispute arose on the date of completion of the transaction. The plot of the deed is such that the sum of money for the building was paid by the buyer 2 days before completion (November 27), and on November 25, during the bombing, this building was destroyed. The buyer demanded a refund of the money paid, referring to the clause in the contract that "if the immunity is destroyed or becomes unsuitable for survival in the power of diabolical action before the date set for completion, the buyer has the right to terminate this transaction and return the deposit." [9]. The seller insisted that the

transaction had already been actually completed and the buyer had become the owner on November 25. The court ruled in favor of the buyer. The peculiarity of this work was that the completion date of the sale is discussed separately and this condition in this agreement is a noun.

It is interesting and instructive that the English courts, when considering disputes, take in the external not only the offer and the expressed acceptance, but also makes an analysis, the prudence of the conditions of consistency. Thus, it is important not only the form of the transaction, but also the nuances in the consistency of the store. And this is what includes ample opportunities when signing a contract and objective consideration of acts. The meaning lies in the fact that the debtor assumes the obligation to perform certain actions (for example, to pay interest on a loan) if he receives a certain treasure for this (Quid pro quo, in Russian, meaning "service for maintenance").

The example was the Raffles Act against Weichlhaus [10]. The essence of the dispute was that the timing of cotton tuning was not specified. Raffles assumed that the cotton would arrive in Liverpool in December, which means he sold it to Wychlehouse in December, and the other party suggested that the cotton would arrive in October on a ship called "Peerlees". But the uniqueness of the situation was closed in the fact that there were two voyages on a ship under this name, one left Bombay in October, the second in December.[11] The court, after reviewing the work, came to the decision that there was no agreement on an important point and, importantly, there is no deal. The claim remained unsatisfied.

And I see different approaches in this, since in peaceful practice a title promise is considered as a real right.

In the international real pledge, it is worked out in relation to objects that can cross state borders and is regulated by the International Convention on Maritime Liens and Mortgages (1993), the Convention on International Guarantees in Respect of Mobile Immunity (2001).

An analysis of the norms in these documents shows that the collateral rights are of a proprietary nature, the creditor-pledgee has priority over just creditors, his rights are protected and guaranteed by international norms. These norms are the same for all subjects of international law.

The creation of uniform, unified norms will be able to bring together the legal systems of States belonging to different legal systems. For effective foreign economic activity and economic growth, contractual relations and ensuring their initiation are of great importance. In order for Kazakhstan and other states to be actively involved in international economic turnover, we believe that it is necessary to have a single, unified mechanism for the use of the ability to ensure obligations. To do this, it is necessary to work out the theoretical foundations, look for points of contact with the legal views, approaches of other states, in particular with English law, since in world practice, there is a predominance of common law approaches (Anglo-Saxon) over continental.

The legal traditions and the legal system of Kazakhstan are quite consonant with the peace processes. The study of the status of the Biev court gives grounds to assert that they created judicial precedents. And then, in historical writing, it is quite acceptable to experiment with the fact that in English courts, the name is important, unlike the continental legal system, judicial practice.

Judicial practice is also recognized by Eastern law. In accordance with the Law of the Republic of Kazakhstan "On Legal Acts", the normative formations of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan are recognized as one of the main types of NPAs. This indicates that normative formations are easterners of the right to order with other easterners of the

current law of the Republic of Kazakhstan and are generally binding. Thus, in practice, under the continental legal system, the judicial precedent is recognized by Eastern law. This process seems natural. Since in the conditions of the world civilization's striving for democracy, for universal values and for the globalization of societies, the convergence of national legal systems and the mutual application of their elements are quite real. There is a process of convergence of such different legal systems based on different principles

List of used Easterners

1. Kudryavtseva E. V. Reform of English civil proceedings / / Legislation. 2000. № 1.C. 77 - 84; Blackstone's Civil Practice. 2001 / Editor-in-Chief Ch. Plant.London: BlackstonePressLimited, P. 10 etseq.

2.https://cyberleninka.ru/article/n/lex-mercatoria-kak-istochnik-mezhdunarodnogo-chastnogo-prava/viewer

3. The Law of the Republic of Kazakhstan "On legal Acts" dated 06.04.2016 No. 480-RK

4. https://articlekz.com/article/14904

5. http://lexrussica.ru/articles/article_101306.html

6.https://cyberleninka.ru/article/n/metodologicheskoe-znachenie-kategoriy-fides-sovest-i-bona-fides-dobraya-sovest-v-rimskom-chastnom-prave#

7. Civil Code of the Republic of Kazakhstan dated 27.12 1994 No. 268-X111

8. https://halykbank.kz/credit/ipoteka

9. https://ozlib.com/811903/pravo/dogovor_kupli_prodazhi_otchuzhdenie_angliyskom_prave

10. Raffles v. Wichelhaus & Anor [1864] EWHC Exch J19

11. https://ru.qaz.wiki/wiki/Raffles_v_Wichelhaus

LEGAL NIHILISM AS A LEGAL CATEGORY

Mailybaev A.S.
Senior Adviser of Justice, Prosecutor of Akmola region, Kokshetau, Kazakhstan
Tileubergenov E.M.
Candidate of Law, Associate Professor, Head of the Department of Law Kokshetau University named after Sh.Ualikhanov
Seitenova S.,Zh.
lecturer of the Department of Law of the Kokshetau University named after Sh. Ualikhanov

The article is devoted to the problem of the correlation of the concepts of priority of law and legal nihilism. The phenomenon of legal nihilism, the levels of manifestation of legal nihilism, the causes of its occurrence, the negative impact of corruption on such a deformation of legal consciousness as legal nihilism are considered. The ways of overcoming legal nihilism are shown

Keywords: legal culture, legal nihilism, corruption, legal awareness

The doctrine of the rule of law, which originated in ancient times, is currently the most popular, attracting attention with its progressive ideas. These are the rule of law, when the law takes precedence; priority, respect for human and civil rights, which are the highest social value, the legal nature of the relationship between a citizen and the state; the need for compliance of national legislation with international standards, and others. The Constitution of the Republic of Kazakhstan contains a provision according to which, "Kazakhstan asserts itself as a democratic, secular, legal and social state" [1]. Similar provisions exist in the constitutions of other States. But in practice, the implementation of these and other humanistic ideas is complicated by many negative factors, one of which is legal (or legal) nihilism.

The term "legal nihilism" comes from the Latin word "nihil", which means "nothing". This is the phenomenon of denial of law as a social value and social institution, as a system of rules of behavior in society and a way of regulating public relations - this is how legal nihilism is interpreted. It involves ignoring laws and all regulatory legal acts. As a social phenomenon, nihilism is characterized by a sharply critical, extremely negative attitude to generally accepted, objective values, a maximalist approach, intensity, uncompromising denial. Supporters of legal nihilism stand on the position of devaluation or distrust of the legal system, demonstrate an indifferent attitude to the law, neglect the legal side of society. As a rule, nihilism "is not associated with a positive program and carries a destructive, destructive beginning" [2].

The concept of legal nihilism appears simultaneously with the birth of the concept of law itself, but at the same time it changes in different periods of the development of the state and society. In modern society, it is perceived as any denial of the right as an important social institution. Legal nihilism is a kind of social nihilism, since their causes of origin and development are close and partially coincide. Its essence lies in the fact that representatives of nihilism are indifferent, without respect for the law, for the execution of laws and other regulatory regulations.

Legal nihilism has many definitions, but in the end it all boils down to the fact that nihilism is a denial of generally accepted values, moral norms, culture, and ultimately morality. N.I.

Matuzov defines this phenomenon as follows: "Nihilism is one of the forms of attitude and social behavior, a kind of frondership, rebellion" [3].

V.G. Safonov speaks of legal nihilism as "an indicator, a reflection, a kind of litmus test of the real quality of normative, interpretative and law enforcement activities" [4]. This is an interesting approach, from which it follows that legal nihilism signals or reveals weaknesses, gaps in the legal system; stimulates the process of improving laws, and brings the content of the law closer to the needs of society.

V.A. Tumanov, recognizing that the functions of law are conditioned by social purpose, and law should primarily affect society, the implementation of the tasks that it faces, believes that "legal or legal nihilism implies complete disbelief in its potential to solve social problems" [5].

The analysis of legal nihilism makes it possible to identify its various levels. V.A. Tumanov, in particular, shares legal nihilism: "1) at the high level of public consciousness (in the form of ideological currents and theoretical doctrines, for example, anarchism, left-wing radicalism, etc.; 2) at the level of ordinary, mass consciousness. It manifests itself in the form of negative attitudes, persistent prejudices and stereotypes. It manifests itself in mass consciousness, social psychology. Everyday legal nihilism is not always due to a low general cultural and educational level. It is quite widespread among the technical, scientific, creative intelligentsia; 3) departmental" [7].

Professor V.I. Chervonyuk defines legal nihilism as a stable disdainful or other negative attitude to law formed in the public consciousness or the human psyche, expressed in the denial of its social value and constructive role in the life of society [6].

According to the nineteenth-century thinker F. Nietzsche, nihilism is a "devaluation of higher values" and has a twofold meaning. On the one hand, it is a "sign of the increased power of the spirit," that is, active nihilism. On the other - "the fall and regression of the power of the spirit," that is, passive nihilism. Nietzsche believed that in any manifestation nihilism is not exclusively a reflection on "futility", he ruins everything himself. However, this legal phenomenon may have a different orientation - authoritarian or humanistic, which depends on how the genesis of nihilism occurs" [8].

Various factors contributed to such behavior and attitude to the legal system of the state, however, first of all, this phenomenon is based on simple ignorance, inaction, lack of education, legal illiteracy and other signs that are inherent in a certain part of the population.

Let's consider the causes of legal nihilism. They have their own specific features for each period of development of society. Legal nihilism arises, in particular, as a consequence of the imperfection of legal norms and law enforcement activities of state authorities.

Another reason for the existence of legal nihilism is such a phenomenon of the modern world as corruption. Corruption, as a social phenomenon, has its roots in ancient times, but it has already received its large-scale formation in modern society. The level of corruption in the world, in most countries, is very high today. It should be noted that legal nihilism can also be broadcast by people who have a high level of legal knowledge, who are able to correctly interpret legal norms, but in everyday life resort to schemes of a corrupt nature. Manifestations of legal nihilism can manifest themselves in different situations, for example, as non-compliance, ignoring, moreover, regular, legal regulations in the performance of official duties; the development of corruption-related documents, when the document itself already contains the potential for committing acts of corruption, etc.

Another significant reason is the low level or actual lack of legal education of citizens, alcoholism or drug addiction of part of the population, high crime rate, social inequality.

Ignorance of the law, legal ill-breeding of the population, all this contributes to the strengthening of legal nihilism.

With such a negative phenomenon as legal nihilism, which is a manifestation of the deformation of legal consciousness, it is necessary to fight and find the most effective ways to overcome it.

The State should pursue a policy focused on the individual, on the priority of human rights and freedoms. Systematic, consistent work should be carried out to improve legislation, strengthen the rule of law, and protect fundamental human and civil rights and freedoms. Much attention should be paid to the prevention of offenses, legal education and upbringing, the formation of a positive sense of justice and a high level of legal culture. The documents adopted in Kazakhstan, such as the Concept of Legal Policy until 2030, the Concept of Public Administration Development until 2030: building a "human-centered" model – "People first", the Anti-Corruption Strategy of the Republic of Kazakhstan for 2015-2025, are focused on the modernization of the legal system, and effective, proactive solution of issues arising in public life.

Overcoming legal nihilism is facilitated by the further development of legality, the development of value and legal guidelines, incentives for lawful behavior and interaction of civil society institutions with state and law enforcement agencies. The problem of legal nihilism is the search for a balance between the state and society.

Literature:

1. Constitution of the Republic of Kazakhstan dated 30.08.1995

2. Plotnikova A.V., Plotnikov D.V., Cherkasina A.A. Legal culture in modern Russian society // Personality, society, state: problems of the past and present: collection of scientific articles of the International Scientific Conference dedicated to the 25th anniversary of the Faculty of Law of Southwestern State University. Kursk, 2017. - pp. 264-270.

3. Matuzov, N.I. Legal nihilism as a way of life // Bulletin of the Saratov State Law Academy - 2012 - No.4 (87) - pp. 17-33.

4. Safonov, V.G. The concept of legal nihilism // State and Law. - 2014. - No. 12. - pp.65-69

5. Tumanov, V.A. On legal nihilism. M., Norm, 2007. - 271s.

6. Tumanov V.A. On legal nihilism. M., Norm, 2013– - 196 p.

7. Chervonyuk V.I. Theory of state and law: textbook. for universities. - M.: Norm, 2016– - 671 p.

8. Nietzsche, F. Will to power / Translated from German by E. Herzyk et al. - M.: Cultural Revolution, 2005. - 880 p.

MARDİN-SURİYE SINIRINDA ASAYİŞ İHLALLERİ (1926-1930)

Dr. Öğr. Üyesi Ferit Yücebaş
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü
Orcid id: 0000-0002-4645-1734

ÖZET

Türkiye-Suriye sınırının muğlak yapısı, çetecilere faaliyetlerinde bir hareket serbestisi imkânı tanıyordu. Her ne kadar 1921 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ile sınır tespiti yapılmış olsa da sınır hattında bulunan köylülerin arazilerinin bir kısmı karşı tarafta kalmıştı. Bu durum Cumhuriyet Hükümetlerinin aldığı tedbirleri zaman zaman akim bırakmaktaydı. Şeyh Sait İsyanı sonrasında Suriye'ye kaçan asiler Cumhuriyet aleyhine propaganda faaliyetlerine başlamışlardı. Özellikle Hoybun Cemiyeti'nin provokasyonları sonucunda bazı çete elebaşları Mardin'in Suriye sınırına yakın köy ve kasabalara saldırarak halkı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı galeyana getirmekte ve bölge halkını isyana teşvik etmekteydi. Fakat bölge halkının büyük bir çoğunluğu bu çetecilerin arkasından gitmemiş ve yaptıklarına destek vermemiştir. Çeşitli baskılara maruz kalan köylüler gerektiği takdirde bu ayrılıkçı gruplara karşı silahla cevap vereceklerini belirtmişlerdir. Bölge halkı Mardin vilayetine gönderdikleri telgraflarda Cumhuriyet Hükümeti'nin her daim yanında olduklarını ve askeri birliklere her türlü desteği vereceklerini dile getirmişlerdir. Ayrılıkçı Kürt-Ermeni Cemiyeti'nin desteğini alan Haço ve Cemil Paşazadeler, Mardin'in sınıra yakın köylerine zaman zaman saldırmışlardır. Bu ayrılıkçı gruplar Mardin'in Habap nahiyesine girmiş fakat askeri birliklerin geldiğini haber alarak sınırın öte tarafına geçmişlerdi. Bunlar geri çekildiklerinde koyun sürülerini de götürmeye çalışmışlardır. Çetecilerin baskı araçlarından biri de yayınladıkları beyannamelerdi. Bu beyannamelerde Türkiye aleyhinde ifadelere yer verilmekteydi. Çete elebaşları ve aveneleri Suriye'nin kontrolünü elinde bulunduran Fransız mandater yönetiminin etkili önlem almaması sonucu rahat bir şekilde istediklerini yapma fırsatı bulmuşlardır. Zaman zaman önlem alma gereği duyan Fransız mandater yönetiminin faaliyetleri Türk basınına da yansımıştır. Ancak bu yönetimin izlediği ikiyüzlü politika, yaşanan olayların kısa sürede sonuçlanmasına engel olmuştur. Türkiye, bu dönemde Ağrı ayaklanması ile uğraştığından bölge ile gerektiği gibi ilgilenememişti. Fakat daha sonra alınan tedbirler ve bölge halkının desteği ile çetecileri bertaraf etmiş ve güvenliği sağlamıştır. Böylece devam eden süreçte Mardin ve civarında önemli bir hadise görülmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Hükümetleri, Mardin, Ayrılıkçı Gruplar, Alınan Tedbirler.

PUBLIC SECURITY VIOLATIONS ON THE MARDIN-SYRIAN BORDER (1926-1930)

ABSTRACT

The ambiguous structure of the Turkey-Syria border allowed the mercenaries freedom of action in their activities. Although the border was determined with the Ankara Agreement signed in 1921, some of the lands of the villagers on the border line remained on the opposite side. This

situation made the measures taken by the Governments of the Republic time to time. The rebels who fled to Syria after the Sheikh Said Rebellion started propaganda activities against the Republic. Especially as a result of the provocations of the Hoybun Society, some gang ringleaders attacked the villages and towns of Mardin close to the Syrian border, inciting the people against the Republic of Turkey and encouraging the people of the region to revolt. However, the majority of the people of the region did not follow these gangsters and did not support their actions. Villagers, who were subjected to various pressures, stated that they would respond with weapons against these separatist groups if necessary. In the telegrams they sent to the Mardin province, the people of the region stated that they were always with the Government of the Republic and would give all kinds of support to the military units. Having the support of the separatist Kurdish-Armenian Society, Haço and Cemil Pashazades attacked the villages of Mardin close to the border from time to time. These separatist groups entered the Habap sub-district of Mardin, but upon hearing the arrival of the military units, they crossed the border. When they withdrew, they tried to take away the flocks of sheep. One of the pressure tools of the gangs was the declarations they published. These declarations contained statements against Turkey. The gang ringleaders and avennes found the opportunity to do what they wanted comfortably as a result of the French mandate administration, which was in control of Syria, not taking effective measures. These measures were also reflected in the Turkish press from time to time. However, the hypocritical policy followed by this administration prevented the events from being concluded in a short time. Since Turkey was dealing with the Ağrı uprising during this period, it could not deal with the region as it should. However, with the measures taken later and the support of the people of the region, he eliminated the gangsters and ensured security. Thus, in the ongoing process, no significant incidents were observed in and around Mardin.

Keywords: Republican Governments, Mardin, Separatist Groups, Measures Taken.

Giriş

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ülke genelinde düzeni sağlama çabası içine girilmişti. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra başlatılan Milli Mücadele başarı ile neticelenmiş ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti resmen kurulmuştu. Yeni kurulan devletin asayiş ve emniyetini güvence altına almak için sınır hatları üzerinde yaşanan olaylara ağırlık verilmiştir. Mardin, Suriye sınırında bulunan bir şehir olması hasebiyle bilhassa Milli Mücadele Dönemi'nde önemli hadiselere tanıklık etmişti. Nitekim Türkiye-Suriye sınırı eşkıya vakalarının sıklıkla görüldüğü yerler arasında bulunmaktaydı. Bu dönemde Milli Mücadele'ye muhalif olan kesim Suriye'ye iltica etmişti. Bunlar, fırsat buldukça Türkiye'nin sınır bölgesinde yaşayan halka baskı yapmakta ve bölge insanını devlete karşı ayaklanmaya teşvik etmekteydi. Sınırın öte tarafında bulunan kesim genel olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne muhalif gruplardan oluşmaktaydı. Bu dönemde sınır hattı ayrılıkçı çete gruplarının yoğun olarak faaliyette bulunduğu bir yerdi ve bundan dolayı Suriye sınırı da asayişsizliğin yuvası olarak görülmekteydi. Daha sonra ayrıntılı bir şekilde değineceğimiz üzere Suriye, Fransız mandater yönetimi altında bulunmaktaydı. Bundan dolayı sınırda yaşanan asayiş ihlallerinin çözümü noktasında Fransız idaresi ile irtibata geçilmekteydi. İsmet İnönü'nün belirttiğine göre *"Suriye'deki manda idaresi, Suriye ile Türkiye arasında yakın ve dostça münasebete mani olmak için bu kargaşalığa müsamaha göstermekteydi"* (İnönü, 2009: 531). Türkiye-Suriye sınırının tam olarak çözümlenememesi hem asayiş ihlallerine hem de kaçakçılığın bölgede yaygın olarak görülmesine neden oluyordu.

Suriye'nin Fransız denetimine verilmesi İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusya arasında imzalanan 1916 tarihli Sykes-Picot-Sazanov Antlaşması ile gerçekleşmişti. Bu antlaşmalara göre Suriye ve Lübnan'ın Fransız nüfus bölgeleri olmaları kararlaştırılmıştı. 1920'de yapılan San-Remo

Konferansı ile de bu bölgeler Fransız mandası olarak belirlenmişti. Bu durumu iki yıl sonra Milletler Cemiyeti Meclisi de onaylamıştı. Bundan dolayı Suriye ile ilgili mevzular Fransızlarla irtibata geçilerek çözümlenmekteydi. Türkiye ile Fransızlar arasında hem ikili ilişkiler hem de sınırın güvenliği konularında birtakım anlaşmalar söz konusu idi. Fransızlar bir yandan anlaşmalara muhalif davranışlar sergiliyor bir yandan da Türkiye ile mücadelelerini her alanda sürdürmeye çalışıyorlardı. Fransızların amacı Suriye'yi muhafaza etmek ve Türkiye'nin genişlemesi ihtimalini daima göz önünde tutmaktı (Öztürk, 2008: 22-23).

Asayiş İhlalleri ve Nedenleri

Şeyh Sait İsyanı'nın Doğu ve Güneydoğu'da etkili olduğu günlerde (Aydemir, 1999: III, 210-213) Mardin vilayeti halkı, Cumhurbaşkanı ve Cumhuriyet Hükümeti'ne bağlılık ve iyi niyet hislerini bildirmek amacıyla bir heyetin Ankara'ya gönderilmesine karar vermişti (31 Temmuz 1926) (BCA, 030.10/1.1.25). Hükümet, Şeyh Sait İsyanı'nın yayılmasını önlemek amacıyla Mardin dâhil birçok yerde sıkıyönetim ilan etti (BCA, 030.18.1.1/12.76.17). Bölgenin güvenliğini sağlama adına bu sıkıyönetimin süresi bir ay daha uzatıldı (BCA, 030.18.1.1/13.15.10). Şeyh Sait İsyanı'nın bastırılması amacıyla isyan bölgelerine yakın olan Mardin'e askeri birliklerin demiryolu ile taşınması kararlaştırıldı ve bölgedeki aşiretlerin de yardımı ile isyan bertaraf edildi (Yücebaş, 2019: 83).

Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra bölge halkını Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı ayaklandırmak isteyen kimseler de ortaya çıktı. İnönü'ye göre halkı isyana teşvik edenler genel olarak hırsızlık ve çapulculuk faaliyetleriyle uğraşan eşkıya taifesiydi (İnönü, 2009: 526). Bölgede kendi çıkarlarını devam ettirmek isteyen İngiltere ve Fransız mandater yönetimi de ayrılıkçı Kürt ve Ermeni elebaşlarını desteklemekteydiler (Sarınay, 1998: 213).

Suriye sınırında asayiş ihlallerinin fazlaca yaşanmasının birçok nedeni vardı. Mesela yolcuların pasaportsuz bir şekilde her iki tarafa da kolaylıkla geçmesi hem kaçakçılığı hem de asayiş ihlallerini beraberinde getirmekteydi (BCA, 030.10/262.766.27). Bölgedeki gelişmeler Umumi Müfettişler vasıtasıyla tespit edilmekte ve merkeze raporlar şeklinde sunulmaktaydı. Bu dönemde Suriye sınırındaki aşiretlerin saldırı hazırlığı içinde olduğu, Birinci Umumi Müfettişlik[1] tarafından hazırlanan raporlarda dile getirilmişti (BCA, 030.10/112.758.6). Nitekim bölgeyi sık sık ziyaret eden Birinci Umumi Müfettiş İbrahim Tali Bey, (Akşam, 26 Kanunisani/Ocak 1930), tarafından kaleme alınan 24 Haziran 1928 tarihli belgede, aşiretlerin sınır hattında toplandıkları ve bir saldırı hazırlığında oldukları belirtilmiş ve Fransız idaresinin dikkatinin çekilmesi Dışişleri Bakanlığı'ndan istenmişti (BCA, 030.10/112.758.6).

Mardin, Birinci Umumi Müfettişlik bölgesine dâhil olan şehirlerdendi. 1928-1948 yılları arasında fiili olarak faaliyette bulunan Birinci Umumi Müfettişlik bölgenin her işiyle ilgilenmekteydi. Umumi Müfettişler, asayiş ile ilgili meseleleri raporlar hazırlayarak merkeze bildirmekte ve bu raporlara göre çözümler üretilmeye çalışılmaktaydı (BCA, 030.18.1/1.27.70; Yücebaş, 2021: 88).

Birinci Umumi Müfettiş İbrahim Tali Bey'in 2 Aralık 1929 tarihli raporunda, 22 Kasım 1929'da Derik'in Taşit Köyü'nden Pirini Köyü muhtarı Hacı Mehmet Veli'nin kardeşi ve bir kısım adamlarının 500 ağnam (koyun) gasp ettikleri belirtilmekteydi. Bölgede devriye gezen askeri birliklerin müdahale etmesiyle çalınan hayvanların tamamı kurtarılmış ve bu olaya kalkışanların takip edildiği bilgisine yer verilmişti (BCA, 030.10/128.917.46).

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın 18-19 Nisan 1929 tarihli asayiş raporunda ise Suriye'den gelen seksen kadar eşkıyanın Mardin'in Tilkitepe mevkii civarında iki köyü bastığı fakat köylülerin

[1] Geniş bilgi için bkz. Yücebaş, F. (2021). *Doğu ve Güneydoğu'da Cumhuriyet Hükümetlerinin Temsiliyet Mekanizması: Birinci Umumi Müfettişlik (1927-1952),* Ankara: Gece Kitaplığı.

karşılık vermesi üzerine kaçtıkları belirtilmişti (BCA, 030.10/127.914.1). Yine Suriye tarafından gelen eşkıyaların, Nusaybin'e 1 kilometre mesafede otlatılan 300 koyunu çaldığı fakat yapılan teşebbüslerle çalınan koyunların geri alındığı kayıtlara geçmişti (BCA, 030.10/127.914.4). Eşkıya saldırılarından dolayı zaman zaman memur kesiminden de şehit edilenler oluyordu. Bu dönemde Mardin ve Urfa'da devlet çekirge mücadelesi ile uğraşmaktaydı. Fakat mücadele malzemelerinin kamyonlarla nakli esnasında Mardin Çekirge Mücadele Memuru Tevfik Efendi, eşkıyaların saldırısına uğramış ve şehit edilmişti (BCA, 030.18.1.1/20.47.3).

Mardin'in sınıra yakın bölgelerinde meydana gelen asayiş ihlallerinin Türkiye ile Fransa arasında imzalanan anlaşma hükümleriyle uyuşmadığı Fransız makamlarına iletilerek bu konuya dikkat çekilmeye çalışılmıştı. Bu hususta gerekli işlemlerin yapıldığı ve Suriye'de hazırlanan eşkıya harekâtı hakkında bilgi edinildiği ilgili makamlara iletilmişti (BCA, 030.10/219.480.36). Fransız makamlarının sınırdaki olaylara bakışı çelişkilerle doluydu. Bölgede egemenliğini devam ettirmek isteyen Fransız yönetimi, eşkıya faaliyetlerini bazen destekleme eğiliminde olmuş bazen de bunların faaliyetlerini önlemeye çalışmıştı.

İsmet İnönü'nün belirttiğine göre Fransız idaresi sınırda Türkiye düşmanlığı yaratmak için yoğun bir çaba içerisindeydi (Öztürk, 2008: 26). Bundan dolayı Mardin'i Fransız nüfuzuna karşı bir mücadele dayanağı olarak tutmanın oldukça önemli olduğuna vurgu yapmıştı. Mardin'in her anlamda kalkındırılması ve mamur hale getirilmesi Fransız nüfuzunun sınır hattındaki öneminin kırılması açısından oldukça önemli görülmekteydi (Öztürk, 2008: 29).

Suriye mandater yönetimi nezdinde yapılan teşebbüsler sürdürülmeye çalışılırken diğer taraftan da sınır hattında bulunan çetelerin faaliyetleri devam etmekteydi. Bundan dolayı Mardin'in sınıra yakın köylerine sık sık saldırılar gerçekleştirilmekteydi. Milliyet Gazetesi'nin 6 Ağustos 1930 tarihli sayısında, Haço adındaki bir çete elebaşının yandaşlarıyla birlikte sınırı geçtiği, telgraf tellerini kestiği ve Aramad nahiyesine saldırdığı haberine yer verilmişti. Bu çetecilere karşı yeterli miktarda askeri kuvvet gönderildi. Sınır hatlarında sistematik olarak yapılan bu saldırılarla Türkiye'nin Ağrı ayaklanması akim bırakılmaya çalışılmaktaydı. Fakat hem askeri birliklerin çalışmaları hem de bölge halkının kolluk kuvvetlerine yardım etmesiyle yapılan saldırılar püskürtülmekteydi (Milliyet, 6 Ağustos 1930). Ulusal basın, bölgede yaşanan gelişmelerle yakından ilgilenmekteydi. Bölge ile ilgili yapılan açıklama ve raporları kendi sütunlarında haber yaparak gelişmelerden halkı haberdar etmeye çalışmaktaydılar. Yine bu haberlerin birinde İbrahim Tali Bey'in bir beyanatı yayınlanmıştı. Bu beyanat, 10 Ağustos 1930 tarihli Milliyet Gazetesi'nde yer buldu. Gazetenin, "Şaki Haço Avenesi İle Suriye'ye Firar Etti" başlıklı haberinde Mardin ve Siirt köylerini ayaklandırmak isteyen Haço'nun yaptığı teşebbüsün akim kaldığı belirtilmekteydi. Siyasi emeller peşinde koşanlar Haço'yu kullanmak istiyorlardı. Buna rağmen Cumhuriyet Hükümetleri, Suriye sınırında çete faaliyetlerine karşı gerekli tedbirler almaya çalışmıştı. Bölge ile ilgili yapılan teftişlerde yöre halkının bu çetecilerin faaliyetlerine destek vermediği ve bunların arkasından gitmediği gözlemlenmişti. İbrahim Tali Bey'e göre halk huzurdan yanaydı ve bölgede bir an önce asayişin sağlanmasını istiyordu. Bundan dolayı devletin aldığı tedbirleri yerinde bulmaktaydı. Tali Bey, bölge halkının bu yönde karar almasında 1505 Numaralı Arazi Kanunu'nun da etkisinin olduğunu söylemekteydi. Bu kanunla hükümet fakir köylüye karşı şefkat tarafını göstermekte ve bu da halk tarafından takdirle karşılanmaktaydı. Bölge halkı hem Haço'ya karşı hem de diğer çetecilere karşı yeri geldiğinde silahlı mukavemet de göstermişti. Böylece askeri birliklerin yanında yer almışlardı. Bu noktada Mazıdağı köylüleri, Derikli İlyas'ın hareketini kınamış ve silahlı olarak kendisini takip etmişlerdi. Köylüler, hükümetin her emrine amade olduklarını kaymakamlık vasıtasıyla Mardin vilayetine arz etmişlerdi. İbrahim Tali Bey'e göre şimdiye kadar meydana gelen hadiselerde sınırdan Türkiye tarafına geçen bu çetecilere halkın büyük bir çoğunluğunun hissen ve ruhen iştiraki olmamıştı (Milliyet, 10 Ağustos 1930, 1).

Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra Suriye'ye kaçan Haço, sınır köylerine saldırmak için sürekli fırsat kollamaktaydı (Milliyet, 7 Ağustos 1930, 1). Sınır ihlalleri detaylı bir şekilde araştırıldığında bölgede faaliyetlerini yürüten çetecilerin yabancı güçler tarafından desteklendiği açıkça görülüyordu. Dolayısıyla dışarıdan bir el tarafından idare edildiğine şüphe edilmeyen Haço'ya 60 kadar atlı iştirak etmişti (Milliyet, 14 Ağustos 1930). Diğer taraftan Mardin sınırına saldıranların önemli bir kısmının daha önce Türkiye'de çeşitli suçlardan sabıkalı olan Ermeniler olduğu da tespit edilmişti (Cumhuriyet, 16 Ağustos 1930). Bunlar vaktiyle Türkiye'de ikamet eden kimselerdi. Fakat yaralama, adam öldürme, hırsızlık ve yol kesmek gibi suçlardan dolayı ülkeden kaçmışlardı (Milliyet, 22 Ağustos 1930). Bu zümre Suriye'deki diğer ayrılıkçı gruplarla da birleşerek sınır hattındaki köyleri yağmalamak istemişlerdi (Son Posta, 17 Ağustos 1930). Sınır hattında meydana gelen olaylar nedeniyle Türkiye, Fransız mandater yönetiminden sınır bölgesine yerleşmiş olan 70.000 civarında Ermeni'nin sınırdan uzaklaştırılmasını talep etmekteydi. Asayiş ihlallerinin artarak devam etmesinden dolayı Türkiye ile Fransa arasında 22 Haziran 1929'da bir anlaşma imzalanmıştı. Ayrıca Türkiye-Suriye sınır güvenliğinin sağlanması ve Nusaybin ötesinde trafiğin devamlılığını sürdürmek için bir deklarasyon ve 29 Haziran 1929'da da sınırı geçecek göçebe aşiretlerin denetlenmesine yönelik bir sınır rejimi oluşturan protokol imzalanmıştı. Türkiye, esasen bu protokole dayanarak Suriyeli Ermenilerin Türk Hükümeti'ne karşı ayaklanma hazırlığında olduklarını belirtmekte ve bunların sınır bölgesinden topluca uzaklaştırılmalarını istemekteydi (Yamaç, 2018: 1162-1163).

Haço ile birlikte sınırı geçenler arasında Diyarbakır'dan kaçan Cemil Paşa'nın oğulları da bulunmaktaydı. Haço'nun sınırı rahat bir şekilde geçmesinin nedeni sınır hattında bulunan askeri birliklerin Barzan şeyhlerinin saldırısından sonra geri çekilmesine bağlanabilir. Bundan dolayı Haço, sınırı geçerken hiçbir engelle karşılaşmamıştı (Milliyet, 10 Ağustos 1930, 6). Bu çete elebaşı, kendi köyü olan Habap'ı (Cumhuriyet, 8 Ağustos, 1), işgal etmiş (Milliyet, 7 Ağustos 1930, 1) ve etrafındaki 16 köyü ele geçirerek halkı Cumhuriyet Türkiye'sine karşı ayaklandırmaya çalışmıştı (Cumhuriyet, 10 Ağustos 1930). Haço'nun Habap'a saldırmasının nedeni burada askeri bir kuvvetin bulunmamasıydı (Akşam, 22 Ağustos 1930, 1).

Bu dönemde halkı Cumhuriyet Türkiye'sine karşı ayaklandırmak için çeşitli yayınlar da devreye sokulmuştu. Özellikle bazı yabancı gazetelerinin "Şark'ta katliam var" şeklinde yaptıkları yayınlar ile Haço'nun yayınladığı beyanname arasında benzerlikler bulunmaktaydı (Cumhuriyet, 8 Ağustos 1930). Yabancı gazetelerindeki yayınlar Beyrut Ermeni-Kürt bürosundan verilmekteydi. Bunun için Marsilya'daki Taşnak Cemiyeti merkezi Kahire şubesi vasıtasıyla Beyrut'a ödenek göndermekteydi (Cumhuriyet, 10 Ağustos 1930).

Haço, aynı zamanda ayrılıkçı Kürt-Ermeni Cemiyeti'nin direktifleri ile hareket etmekteydi (Cumhuriyet, 10 Ağustos 1930, 1). Mardin ve Siirt köylerini kendisine iltihak için teşvik yöntemine başvurarak zor kullanmaya çalışmıştı. Başvurduğu yöntemler arasında beyannameler dağıtmak da vardı. Bu beyannameler vasıtasıyla bölge halkını kendi hareketine katılmaya davet etmekteydi (Milliyet, 10 Ağustos 1930, 6). Bu beyannamelerde daha önce de ifade ettiğimiz gibi "Şark'ta kardeşlerinin katledildiği" şeklinde propaganda yöntemine başvurmuştu. Hem yabancı güçlerin yayınladıkları beyannameler, "Şark'ta katliam var", hem de Haço'nun beyannamesi, "Şark'ta kardeşlerinin katledildiği", arasında ilişki olduğu apaçık görülmekteydi (Cumhuriyet, 8 Ağustos). Ayrıca bu beyannamelerde "Türkleri kesin ve intikam alın" (Milliyet, 7 Ağustos 1930) diye bilgilerin olduğu da dönemin kaynaklarında belirtilmekteydi. Haço'nun tahrik ve tehditlerine boyun eğmeyen köylüler iç kesimlere doğru çekilmeye başlamışlardı (Milliyet, 9 Ağustos 1930). Bazı köylüler ise Tali Bey'in belirttiğine göre Haço'nun kendi topraklarını terk etmesini yoksa silaha başvurarak üzerine yürüyeceklerini söylemişlerdi. Bir taraftan halkın tepkisi ve diğer taraftan askeri birliklerin olay mahalline yetişmek üzere olması Haço'nun çatışmaya girmeden Suriye tarafına geçmesine neden olmuştu (Milliyet, 10 Ağustos 1930).

Suriye sınırında çete saldırıları beklenildiğinden gerekli tedbirler de alınmaktaydı. Ermeni ve Suriye'deki ayrılıkçı Kürtlerin birleşmesiyle Joka Hoybun cemiyeti kurulmuştu (Sarıkoyuncu Değerli, 2008: 122). Haço'nun Hoybun Cemiyeti ile yakından ilgisi bulunmaktaydı (Son Posta, 10 Şubat 1936). Gazetelerde yer alan bilgilere göre Fransızların Haço'nun sınırı geçme teşebbüsünde bulunmaması için Haço'yu tutukladığı belirtilmekteydi. Diğer taraftan Haço'nun mecburi ikamet şartıyla Şam'a naklinin kararlaştırıldığı bilgisini de vermekteydiler. İlaveten bu ve benzeri saldırıların tekrarlanmaması için gerekli tedbirlerin alınmasına karar verildi (Cumhuriyet, 11 Ağustos 1930). Fakat belli bir süre sonra Halep gazetelerinde yer alan haberlerde Türkiye sınırından uzaklaştırılan Haço ve yandaşları, Bedirhaniler ve Cemil Paşazadelerin yeniden sınıra salıverildiğine değinilmişti (Vakit, 23 Ağustos 1930).

Vali Talat Bey, sınırın öte tarafındaki hazırlıklardan dolayı Fransız makamlarını haberdar etmiş ve harekete iştirak edecek olan şahısların isimlerini vermişti. Bunun bir sonucu olarak Deyrizor Fransız mevki kumandanlığı, Kamışlı'daki yetkililerle temasa geçmiş bu harekete katılacak olanların sınırdan uzaklaştırılıp Deyrizor'a sevk edilmesi sağlanmıştı (Son Posta, 17 Ağustos 1930). Yapılan çalışmalar neticesinde Mardin ve çevresinde sükûn tesis edildi. Alınan bu tedbirler sayesinde Mardin ve civarında şayan-ı dikkat bir vakanın olmadığı basına yansımıştı (Milliyet, 22 Ağustos 1930; Akşam, 22 Ağustos 1930). Bölgedeki halkın bilgilendirilmesine de çalışılmıştı. Bu hususta Mardin Valisi bir beyanname yayınlayarak Suriye'de bulunan eşkıyaların ülke aleyhindeki provokasyonlarına karşı halkın uyanık ve dikkatli olmasını istemiştir (Milliyet, 13 Ağustos 1930). Bu dönemde Fransa ile Türkiye arasındaki ilişkiler iyi düzeydeydi. Fakat buna rağmen Suriye'den Türkiye'ye kaçakçılık ve asayiş ihlallerinin önüne geçmek tam olarak mümkün olmuyordu (İnönü, 2009: 531). Birçok sorunun Türkiye-Suriye sınırının muğlak yapısından kaynaklandığı bilindiğinden sınırın kesin tespitine çalışılmıştı. Sonuç olarak Cizre'den Nusaybin'e kadar olan sınır hattının kesin olarak tespiti, uzun görüşmelerden sonra ancak 3 Şubat 1930'da "Türk-Fransız Dostluk, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması" ile mümkün olmuştu (Yamaç, 2018: 1163).

Mardin ve çevresinde yağmacılık yapan, halkın ve köylünün rahatını bozan şahıslardan biri de Ali Ahmet İsmail idi. Bu şahsın kırk kadar adamı öldürülmüş, bir kaçı da sağ yakalanarak Mardin'e getirilmişti. Bunlar arasında Metinanlı Mahmut Tahir, kardeşi Mehmet, Osman oğlu Abdülaziz, Harapbaba Köyü'nden Davut, Şeyhu oğlu Çetto ve Çalılı Abdülkerim bulunmaktaydı (Son Posta, 20 Mayıs 1931). Bölgede bu çetecilerle bağlantısı olanlar da tespit edilmişti. Bunlardan biri Hoybun Cemiyeti'nin temsilcisi ve firari Haço'nun akrabası olup Fransızlara casusluk eden Midyatlı Şerif Mahruz'du. Bölgede tekrar faaliyette bulunmaması için buradan uzaklaştırıldı. Bu şahsın ailesiyle birlikte, Tekirdağ vilâyetinin Malkara kazasına nakli ve iskânı kararlaştırıldı (BCA, 030.18.1.2/48.64.12).

Türkiye-Irak ve Türkiye-Suriye Hudut Komisyonu Çalışmaları

Türkiye-Irak ve Türkiye-Suriye sınırının güvenliğini sağlamak amacıyla hudut komisyonları oluşturulmuştu. 5 Haziran 1926 tarihli Irak Anlaşması gereğince senede iki defa toplanan komisyon sekizinci toplantısını 15 Haziran 1930'da Mardin'de yapacaktı (Akşam, 18 Haziran 1930). Türkiye-Irak daimi Hudut Komisyonu'na katılacak heyetin giderlerinin karşılanması (BCA, 030.18.1.2/4.33.5) kararlaştırılmış ve Mardin Valisi Tevfik Hadi Türk heyeti delegasyon başkanlığına (BCA, 030.18.1.2/11.34.1) getirilmişti. Bu heyette Van hudut kumandanı ile birlikte Mardin vilayeti idare heyeti başkâtibi Sadeddin Bey de bulunmaktaydı (Akşam, 19 Mayıs 1929). Irak murahhasları ile sınır müzakereleri üzerinde görüşmeler planlanmakta ve sınırın güvenliği sağlanması amaçlanmaktaydı (Akşam, 5 Haziran 1929).

Bir diğer konu da Türkiye-Suriye sınır meselelerinin müzakere edilmesi meselesiydi. Türkiye-Suriye Daimi Hudut Komisyonu, 24 Şubat 1931'den 4 Mart 1931'e kadar Halep'te 7 kez toplanmıştı. Bu toplantılarda birinci derecedeki sınır memurlarının her ay ve acil durumlarda

ise her zaman toplanabilecekleri kararı alınmıştı. Fakat bölgedeki bazı kaymakamlar ile düzenli toplantılar gerçekleştirilirken Nusaybin Kaymakamı ile seyrek görüşmeler yapılmıştır. Mardin'in Suriye sınırı üzerinde yapılan saldırıların men'i ve asayişin tanzimi için Mardin Valisi Talat Beyle Deyrizor sancağı delege muavini M. Kuduneks arasında yapılan müzakereler neticelenmişti. Söz konusu müzakerelerden biri Kamışlı'da diğeri Nusaybin'de yapılmıştı. Vali Talat Bey, müzakerelerin iki ülkenin hudut amirleri arasında gerçekleştiğini ve daha önceki toplantılara nazaran samimi ve dostane bir hava içerisinde geçtiğini belirtmekteydi (Son Posta, 6 Nisan 1932).

Uzun süreden beri toplanamayan Türkiye-Suriye daimi hudut komisyonlarının sınırda meydana gelen gelişmelerden dolayı toplanması gerekmekteydi. Bunun için 19 Temmuz 1932'de komisyonların toplanması kararalaştırıldı (BCA, 030.18.1.2/30.54.15).

Nusaybin'de Bulunan Üç Türk Askeri Karakolunun Kaldırılması Meselesi

Bu dönemde Nusaybin'de bulunan askeri karakolların varlığı Fransız mandater yönetimini rahatsız etmişti. Bundan dolayı Fransız elçisi, bu karakolların kaldırılmasını Türk yetkililerden talep etti. Fransız mandater yönetiminin daha önce bu karakolların kaldırılması noktasında girişimleri olmuş fakat Türk yetkilileri cevap vermemişti. Bundan dolayı Türk Hükümeti'nden cevap beklemekteydiler. Fransızca yazılan belgede, Nusaybin ve Suriye topraklarında yakın zamanda kurulan üç Türk askeri karakolunun geri çekilmesini ısrarla istiyorlardı. Konunun aciliyetine vurgu yapılarak daha önce sözlü olarak belirtilen hususlara yönelik henüz bir cevap alınmadığına işaret edilmekteydi (BOA, HR.İM.. 5-40 Belge Tarihi: M-12-07-1926).

Fransız elçisi, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü (Aras) Bey ile bu hususta görüşmek için uğraşmaktaydı. Ona göre üç Türk askeri karakolunun varlığı sınır ihlali anlamına gelmekteydi. Tevfik Bey ise Fransız hükümetinden gelen talebin dayanağının ne olduğunun göz ardı edilemeyeceğini ifade etti. Elçiye göre Tevfik Bey, Suriye ile Türkiye arasındaki çeşitli sınır sorunlarının çözümüyle uğraşmak zorunda kalan karma komisyonun derhal soruşturmayla görevlendirilmesini teklif edeceğini bildirdi. Tevfik Bey, teklifin Hükümete iletildiğini ve soruşturmayı mümkün olduğu kadar hızlandırmak istediğini sözlerine ekledi. Gerekli talimatların her iki tarafa da bildirildiği ve bunların karma komisyona gönderileceğini belirtti. Elçiye göre Fransız hükümeti, hangi soruşturmanın yapılacağına bakılmaksızın, söz konusu üç karakolun geri çekilmesi için Türk sınır yetkililerine talimat verildiğini öğrenmekten mutluluk duyacaktı (BOA, HR.İM.. 5-40 Belge Tarihi: M-12-07-1926).

Türkiye-Suriye sınırı ve Fransız mandater yönetimi hakkında Şam'da çıkan Eşşab Gazetesi'nin "Suriye, Fransa ve Türkiye'nin İtilaflarını(n) Kurbanı Olacak Mı?" başlıklı haberinde sınır meselelerine değinilmekteydi. Haberde, Türkiye-Suriye sınır meselesini Türklerle Fransızların hallettiği, bundan dolayı çeşitli şayiaların ortaya çıktığı belirtilmekteydi (BCA, 030.10/230.549.2). Sınırın son halinin Türkiye ile Fransız mandater yönetimi arasında gerçekleşen görüşmeler neticesinde belirlenmesi Suriye tarafından hoş karşılanmamıştır.

Hayvan Hırsızlığı Vakaları

Bölgede yaşanan asayiş ihlallerinden biri de hayvan hırsızlığı meselesiydi. Çete üyeleri sınırı geçtiklerinde köylülerle çatışmaya girdikleri gibi özellikle küçükbaş hayvanları da yanlarında götürmeye çalışıyorlardı. Mardin'in sınıra yakın olan bölgelerinde hem çete faaliyetlerine hem de hırsızlık vakalarına sıklıkla tesadüf edilmekteydi. Bu vakalardan biri Mardin'in Cerdip ve Anter köylerinde yaşanmıştı. Suriye'den gelen iki çete bu köylerin civarında iki hayvan sürüsünü alarak Suriye'ye kaçmaya çalışmışlardı. Fakat jandarma ve köylülerin ortaklaşa takibi neticesinde sürüleri bırakmak zorunda kalmışlardı. Geri alınan hayvan sürüleri ise sahiplerine teslim edilmişti (Akşam, 26 Kanunisani/Ocak 1930).

Bir diğer olay ise Mardin'in Suruç ve Nusaybin ilçelerinde yaşanmıştı. Suriye'de hazırlanan çeteler Suruç ve Nusaybin taraflarına saldırmış ve Payamlı nahiye merkezini basmışlardı. Bu saldırı esnasında hayvan hırsızlığına da teşebbüs edilmiş fakat alınan önlemler sayesinde hırsızlığın önüne geçilmişti (Yücebaş, 2019: 87).

Hayvan hırsızlığının yaşandığı yerlerden biri de Savur'un Alban Köyü idi. Suriye sınırından bu köye giren üç kişilik çete buradaki sürüyü alıp karşı tarafa geçmek istemişti. Fakat jandarma birliklerinin olaya müdahale etmesiyle çatışma yaşanmıştı. Bu çatışmada çetenin elebaşı olan Tezyanlı Hoca ile birlikte Selim oğlu Mehmet (Milliyet, 20 Şubat 1929) ve Tezyanlı Sada ismindeki şahıslar sağ olarak yakalanmış, bir çete üyesi ise ölü olarak ele geçirilmişti (Akşam, 20 Şubat 1929).

Bölgede Meydana Gelen Kaçakçılık Faaliyetleri

Mardin'in sınıra yakın kesimlerinde meydana gelen asayiş ihlallerinden bir diğeri de kaçakçılıktı. Mardin Valisi Talat Bey'in verdiği bilgilere göre; Mardin vilâyetinin kendine mahsus bir özelliği vardı. Vilâyetin asayişini olumsuz etkileyen ve devletin emniyetini ihlal edebilecek zararlı şahısların bulunduğu Suriye, aynı zamanda iktisadi bünyemizi tahrip edici bir takım fena unsurların da sığınağı olmuştu. Talat Bey'in verdiği malumatta, Suriye'nin dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerine uymadığı belirtilmekteydi. Bundan dolayı Türkiye-Suriye sınırı anormal bir hal almıştı. Ona göre çok yakın zamana gelinceye kadar çöl ortasında sıradan ve çok iptidai köyden başka bir şey olmayan Andiver, Kamışlı, Amure, Derbesiye, Rüsülayn, Karamani mevkileri bugün birer mamure şekline girmişti (Vakit, 1 Kanunisani/Ocak 1932). Talat Bey'e göre sınırın diğer tarafındaki köyler kaçakçılık işinden dolayı önemli ölçüde gelişirken (Milliyet, 24 Kasım 1931) bu mevkilere karşılık gelen Cizre, Nusaybin ve emsali kasabalarımız tedricen havasını kaybeden bir balon gibi sönmüşlerdi. Bu durumu ortaya çıkaran nedenlerin başında da kaçakçılık gelmekteydi. Fransa'nın gümrük anlaşmaları ile Türkiye'ye karşı yerine getirmediği taahhütler söz konusu kaçakçılığın yaygınlaşmasına neden olmuştu. Diğer taraftan kaçakçılık cazibeli bir kazanç olarak da görülmekteydi. Talat Bey'in tespitlerinden biri de yurtsuz Ermenilerle beraber Türkiye'den birer suretle alakalarını kesemeyen Süryaniler ve Türkiye'de işledikleri suçlardan korkarak Suriye'ye firar edenlerin bu mevkilerde toplanmalarıydı (Vakit, 1 Kanunisani/Ocak 1932). Kaçakçılık özellikle sınır civarındaki köylerde oturan Ermeniler tarafından yapılmakta ve buradan kaçırılan mallar Anadolu'nun ortalarına kadar sevk edilmekteydi (Akşam, 24 Kasım 1931). Sınır boyunda yerleşen bu kesim Türkiye'de mevcut akrabalarıyla daimi surette haberleşmekte ve alış veriş yapmaktaydı. Sonuç olarak kaçakçılığın yoğun bir şekilde devam etmesinde akraba ilişkilerinin ortaya çıkardığı emniyet ve itimadın önemli bir yeri vardı. Bu duruma son vermek için yoğun bir mücadele başlatılmıştı. Bu mücadele kapsamında en azılı kaçakçılardan son zamanlarda birkaç kişi öldürülmüştü. Diğer taraftan kaçakçılığı kendilerine sanat olarak kabul edenlerin bulunduğu köylerde yoğun silah araması ve takibatı yapılmıştı. Hükümet bu hususta daimî bir takip fikriyle yaptığı mücadelede önemli sonuçlar elde etmişti. Bilhassa milli iktisat ve tasarruf cemiyetinin özverili çalışmaları ile yaptığı mücadele ve propaganda neticesinde Mardin tüccar ve esnafları İstanbul'dan kâmilen yerli mal sipariş etmeye ve katiyen ecnebi malı getirmemeye söz verip yemin etmişlerdir. Yapılan bu çalışmalarla son zamanlarda Mardin şehri içerisinde kaçakçılık durma noktasına gelmiş ve yerli malı kullanımını artmıştı (Vakit, 1 Kanunisani/Ocak 1932).

Dönemin kayıtlarından anlaşıldığına göre Suriye sınırlarından Türkiye'ye giren kaçak eşyanın merkezi ve deposu Halep idi. Kaçak eşyalar Halep'te toplanmakta ve sınır üzerindeki şubeler ve şebekeler vasıtasıyla sevk edilmekteydi. Kaçak eşyalar genelde Ermeni ve Süryanilerin işlettikleri depo ve mağazalarda bulunmaktaydı. İsimleri, kimlikleri ve sermayeleri tespit edilen bu şahısların satıcı ve nakliyecileri eskiden beri kullandıkları kiracı ve sürücülerdi. Kaçak alışverişin en tabi ve kolay yolu demiryolu müstahdemleri ve yolcularla gündelik yapılanıydı.

Bir diğer yol ise sınırın her iki tarafında toprağı bulunan bölge sakinlerinin yanlarında taşıdıkları kaçak mallardı. Ayrıca yük hayvanları ile sınırın korumasız yerlerinden getirilen ve önce köylere daha sonra da şehir merkezlerine sokulan kaçak eşyalar da önemli bir yer tutmaktaydı. Esasında kaçakçılık yöntemleri çok çeşitliydi ve Cumhuriyet Hükümetleri de bunlarla mücadele etmeye çalışmaktaydı (BCA, 030.10/180.244.6). Kaçakçılık özellikle şeker, tuz, petrol, kibrit, çakmaktaşı, alkol gibi inhisar maddelerinin yanında ipek kumaş, kaputbezi, ceket vb. mallar üzerinden yapılmaktaydı. Kaçak şeker ve gazın sınır hattında bulunan Suruç'ta % 90-95, Mardin'in genelinde ise % 60 civarında olduğu tahmin edilmekteydi. Bu kaçakçılığın yanında buğday ve koyun kaçakçılığı da sınır hattında bulunan aşiretler tarafından yapılmaktaydı (BCA, 030.10/180.244.6).

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın kaçakçılıkla ilgili göndermiş olduğu 6 Aralık 1931 tarihli rapordan istifade ettiğini belirten Başbakan İsmet İnönü, bu konuyu Meclis'te görüşmek üzere Şükrü Kaya'yı Ankara'ya davet etti. Öte yandan kaçakçılığa karşı alınacak etkili tedbirler sayesinde başarı sağlanacağı ve ülke için en faydalı mali ve iktisadi bir politikanın takip edileceği belirtilmekteydi (BCA, 030.10.12.73.25).

Cumhuriyet Hükümetleri, asayiş ihlallerinde olduğu gibi kaçakçılık vakalarında da Fransız mandater yönetimiyle irtibat halinde olmaya çalışıyordu. Suriye topraklarından Türkiye tarafına yapılan çete saldırıları ve kaçakçılık olaylarına karşı Fransız mandater yönetiminin etkili önlemler alması talep edilmekteydi (BCA, 030.10.264.783.30).

Kaçakçılıkla mücadelede dört önemli tedbir düşünülmüştür. Bunlar: 1- Adli tedbirler, 2- Gümrüklerde sıkı kontrol, 3- Hudut muhafaza teşkilatının ıslah ve takviyesi, 4- İnhisarlar tarafından alınacak idari tedbirler (Milliyet, 17 Aralık 1931). Söz konusu tedbirlerin alınması ile kaçakçılığın önemli oranda azalacağı umulmaktaydı (Akşam, 21 Aralık 1931). Aslında kaçakçılığın önüne geçmek için birçok yönteme başvurulmuştu. Hükümet, zaman zaman valilerle bir araya gelmiş ve çözümler aramaya çalışmıştı (Akşam, 23 Aralık 1931).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında bölgenin ve ülkenin asayişinin temin edilebilmesi için Kazım Karabekir Paşa tarafından ileri sürülen önerileri önemli bir yere sahiptir. Bu önerilerde öncelikle eğitimin yaygınlaştırılması, köylerin toplu bulundurulması, asayişi önleme noktasında rehavet gösteren mülkiye ve asayiş görevlilerinin sorumlu tutularak bir daha devlet memuriyetlerine getirilmemesi, adliye teşkilatının gerekli işlemleri yaparak asayişi ihlal edenlere en ağır cezaların verilmesi yer almaktaydı (Karabekir, 2001: 38-39). Bu önlemlerin yanında köy bekçileri ile kır korucularının asıl vazifelerinden başka herhangi bir hizmette bulunmaması, köy ve kasabaların telefon şebekeleriyle birbirine bağlanması ve haberleşmenin temin edilmesi gerekmekteydi. Öte yandan hayvan hırsızlığını ziyadesiyle yapan gezici çingenelerin iskânlarının sağlanması ve ülkeye girmelerinin önlenmesi ve derbend denilen karakolların tekrar tesis edilmesi düşünülen önlemlerden bazılarıydı (Karabekir, 2001: 39).

Sonuç

Mardin, coğrafi konum olarak Suriye sınırında bulunmaktaydı. Bundan dolayı Cumhuriyet'in ilk yıllarında asayiş vakalarının görülmesi kaçınılmaz olarak değerlendirilmelidir. Türkiye-Suriye sınırının mevcut yapısı hem asayiş, hem de kaçakçılık olaylarının görülmesine neden olmuştur. Özellikle Cumhuriyet rejimine karşı olan birçok unsurun Suriye'ye kaçması ve bunların da sınırın hemen öte tarafında bulunması önemli sorunlara yol açmıştır. Bu durum Mardin'in sınır hattında bulunan köy ve kasabalarının güvenliğini derinden etkilemiştir. Türkiye'de çeşitli suçlardan sabıkalı olanlar, Ermeniler ve ayrılıkçı gruplar sınırın öte tarafında bulunmaktaydı. Bu grupların çeşitli çeteler vasıtasıyla gasp, yağma, baskın ve hırsızlık girişimlerinde bulunmaları bölge insanını ve doğal olarak da devleti olumsuz etkilemiştir. Sınırın Türkiye tarafındaki önlemleri Cumhuriyet hükümetleri tarafından alınırken, sınırın öte tarafındaki önlemler ise Suriye'de söz sahibi olan Fransız mandater yönetimi ile irtibat

sağlanarak alınmasına çalışılmıştır. Fakat mandater yönetimin izlemiş olduğu politika çelişkilerle dolu olduğundan alınan önlemlerin yer yer akim kaldığına tesadüf edilmiştir. Bu yönetim, zaman zaman Türkiye ile imzalanan anlaşmalara sadık davrandığını göstermeye çalışmıştır. Oysa bölgede çıkarlarını devam ettirmek istediğinden çetecilere karşı kesin bir önlem alma yoluna gitmemiştir. Aldığı önlem ise çete elebaşlarını belli bir süreliğine Suriye'nin iç taraflarına göndermek olmuştur. Fransız mandater yönetimi, bu dönemde Nusaybin'de bulunan üç Türk askeri karakolunun kaldırılması için Türk makamlarına yazılar da göndermiştir. Türkiye, Suriye sınırının güvenliğini sağlamak ve Mardin ve çevresinde meydana gelen olayları bertaraf etmek için Fransız mandater yönetiminden sınır bölgesine yerleşmiş 70.000 civarında Ermeni'nin sınırdan uzaklaştırılmasını istemiştir. Bölgedeki Fransız nüfuzunun etkisinin kırılması için Mardin'in birçok yönden kalkındırılmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Bu dönemde Suriye'ye Şeyh Sait İsyanı'ndan dolayı gidenler de olmuştur. Bunlar sınır hattında bulunan halkı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı ayaklandırmak istemiştir. Bölge ile ilgili vesikaların incelenmesi neticesinde halkı isyana teşvik edenlerin genel olarak eşkıya ve hırsızlık vakalarıyla uğraşan kimseler olduğu görülmektedir. Türkiye-Suriye sınırının belirlenmesi esnasında birçok insanın arazisi karşı tarafta kalmış bu durum asayiş ihlalleri ile kaçakçılığın yaygın olarak görülmesine neden olmuştur.

Mardin, Birinci Umumi Müfettişlik bölgesine dâhil olduğundan buradaki gelişmelerle Umumi Müfettişler ilgilenmiştir. Bundan dolayı bölge ile ilgili sorunlar Umumi Müfettişlerin hazırlamış oldukları raporlar vasıtasıyla merkeze bildirilmiştir.

Mardin'in sınıra yakın bölgelerinde köy basma vakaları ile beraber hırsızlık olayları da sıklıkla yaşanmıştır. Özellikle küçükbaş hayvan hırsızlığına fazlasıyla rastlanmıştır. Mardin'in Suriye sınırında gerçekleşen asayiş ihlallerinde çetelerin etkisi oldukça fazladır. Haço adındaki çete elebaşının yandaşları ile beraber birçok kez Mardin'in sınıra yakın köylerine saldırdığı görülmüştür. Siyasi amaçlar peşinde koşanlar, Haço'yu kendi emellerine alet etmişlerdir. Haço'nun hareketleri hem ayrılıkçı Kürt-Ermeni hem de yabancı güçler tarafından desteklenmiştir. Sınırda bulunan bazı köyler, Haço'nun hareketlerinden oldukça rahatsız olmuştur. Bundan dolayı ya silahlı çatışmaya girmişler ya da iç kesimlere doğru göç etmek zorunda kalmışlardır. Sistematik olarak yapılan bu saldırılar ile Türkiye'nin bu dönemde yürüttüğü Ağrı ayaklanmasını bastırma girişimi akim bırakılmaya çalışılmıştır. Bölgede faaliyetlerini yürüten Hoybun Cemiyeti'nin de Mardin ve çevresinde meydana gelen asayiş ihlallerinde etkisi olmuştur. Bununla beraber Diyarbakır'dan kaçan Cemil Paşa'nın oğulları da Haço'ya destek vermişlerdir.

Mardin'in sınıra yakın bölgelerinde asayişi ihlal vakalarından biri de kaçakçılıktı. Dönemin kayıtları incelendiğinde kaçakçılıkla uğraşanların büyük bir kısmının Ermeni ve Süryanilerden oluştuğu görülmektedir. Kaçakçılığı yapılan mallar arasında tuz, şeker, kibrit, çakmaktaşı, petrol ürünleri, ceket, kumaş çeşitleri ve alkol bulunmaktaydı. Bunların yanında buğday ve koyun kaçakçılığı da sıklıkla yapılmaktaydı. Cumhuriyet Hükümetleri, kaçakçılığın önlenmek için bir dizi yönteme başvurmuştur.

Mardin halkının önemli bir kısmının ayrılıkçı hareketlere destek vermediği ve hatta Cumhuriyet hükümetine bağlılıklarını bildiren telgraflar çektiği arşiv vesikalarından anlaşılmaktadır. Mardin halkı, bölgenin emniyet ve asayişini sağlamak için hükümetin aldığı tedbirleri olumlu karşılamıştır. İlaveten askeri birliklerin çetecilerle mücadeleleri esnasında onlara destek vermişlerdir. Hatta zaman zaman çetecilerle silahlı mücadeleye girişmişlerdir. Cumhuriyet hükümetlerinin aldığı önlemler sayesinde Mardin ve çevresinde sadece münferit olaylar görülmeye başlanmış ve sükûn tesis edilmiştir. Alınan önlemlerin yanı sıra halka da sık sık ayrılıkçı gruplara karşı dikkatli olmaları hususunda telkinlerde bulunulmuştur.

Kaynakça

Arşiv

Türkiye Cumhuriyeti Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), HR.İM.. 5-40 Belge Tarihi: M-12-07-1926).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030.10/1.1.25

BCA, 030.10/262.766.27

BCA, 030.10/128.917.46

BCA, 030.10/219.480.36

BCA, 030.10/12.73.25

BCA, 030.10/264.783.30

BCA, 030.10/180.244.6

BCA, 030.10/230.549.2

BCA, 030.10/112.758.6

BCA, 030.10/127.914.1

BCA, 030.10/127.914.4

BCA, 030.18.1/1.27.70

BCA, 030.18.1.2/4.33.5

BCA, 030.18.1.2/11.34.1

BCA, 030.18.1.1/13.15.10

BCA, 030.18.1.1/12.76.17

BCA, 030.18.1.2/48.64.12

BCA, 030.18.1.2/30.54.15

BCA, 030.18.1.1/20.47.3

Süreli Yayınlar

Akşam

Cumhuriyet

Milliyet

Son Posta

Vakit

Kitap ve Makaleler

Aydemir, Ş. S. (1999). *Tek Adam (1922-1938),* C. III, İstanbul: Remzi Kitabevi.

İnönü, İ. (2009). *Hatıralar.* (Haz. Sabahattin Selek), Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kâzım Karabekir, İ*ktisat Esaslarımız –Hatıra ve Zabıtlarıyla 1923 İzmir İktisat Kongresi-*, (Haz.: Orhan Hülagü-Ömer Hakan Özalp), Emre yayınları, İstanbul, 2001.

Öztürk, S. (2008). *İsmet Paşa'nın Kürt Raporu.* İstanbul: Doğan Yayıncılık.

Sarıkoyuncu Değerli, E. (2008). "Ağrı İsyanlarında Yabancı Parmağı (1926-1930)", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi.* Sayı: 18, s. 113-132.

Sarınay, Y. (1998). "Hoybun Cemiyeti ve Türkiye'ye Karşı Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* C. 14, Sayı: 40, s. 208-244.

Yamaç, M. (2018). "Fransız Diplomatik Belgelerinde Türkiye-Suriye Sınır Sorunu (1918-1940)", *Belleten,* C. 82, Sayı: 295, s. 1153-1174.

Yücebaş, F. (2019). *Cumhuriyet Döneminde Güneydoğu Anadolu (Gaziantep-Mardin-Urfa)'ya Yapılan Kamu Harcamaları ve Yatırımlar (1923-1950).* İstanbul: Hiper Yayınları.

Yücebaş, F. (2021). *Doğu ve Güneydoğu'da Cumhuriyet Hükümetlerinin Temsiliyet Mekanizması: Birinci Umumi Müfettişlik (1927-1952),* Ankara: Gece Kitaplığı.

TÜRKİYE'DE 1939-1950 YILLARI ARASINDA SANAT VE DIŞ POLİTİKA

Assoc. Dr. Bahattin DEMİRTAŞ
Ankara Hacı Bayram Veli University, Polatlı Faculty of Arts and Sciences,
Department of History
Orcid id: 0000-0001-8452-0019

ÖZET

11 Kasım 1938 tarihinde cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki ilk nutkunda, Atatürk'e karşı saygı ve şükran ifadelerinden ve memleketin selamet ve emniyeti konularındaki dikkat ve hassasiyetinden bahsetmiş, inkılâpların en kutsal varlıklar olarak korunup kollanacağını belirtmiş ve Atatürk'ten sonra izlenecek yolları ve tutumu göstermiştir. İnönü'nün Milli Şef olarak adlandırıldığı o yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine siyasi iktidarın temel politikası ülkeyi her ne pahasına olursa olsun savaştan uzak tutmak olmuştur. Siyasal iktidar bunu gerçekleştirebilmek için Mihver ve Müttefik Devletlerle ilişkilerini dengede tutmaya çalışırken iç politika konularında da önemli sorunlarla karşılaşmıştır. Özellikle ekonomik ve sosyal alanlarda kendini gösteren zorluklara rağmen Türkiye'de sanat ve kültür çalışmaları ihmal edilmemiştir. Siyasal iktidarın sanat politikası bir taraftan Atatürk inkılaplarının devamı çerçevesinde gelişirken diğer taraftan da dış politika ilişkilerinde bir vasıta olarak değerlendirilmiştir. Zira Cumhurbaşkanı İsmet İnönü başta olmak üzere Türk devlet adamları Ankara ve İstanbul'da icra edilen sanat faaliyetleri sırasında birbirine düşman ülke temsilcilerini kabul etmiş onlarla zaman zaman opera binalarında veya tiyatro salonlarında görüşmüştür.

Savaş yıllarında kültürel ve sanatsal etkinliklerin gerçekleştirildiği başlıca mekânlar, sinema, tiyatro, sergi, fuar, okul binaları, halkevi salonları olmuştur. Tiyatro ve temsillerde, savaş döneminin özellikleri oyunlara yansımış, toplumdaki değer değişimleri, savaşın yılgınlığı ve ekonomik sıkıntılar duygusal bir tutumla konu edilmiştir. Savaş yıllarında sinemalarda eğlencenin yanı sıra eğitim ve propaganda amaçlı filmler de gösterilmiştir. O yıllarda Batılı sanatların halka benimsetilmesi temel amaçlardan biri olmuştur. Bunun için Avrupa'dan sanatçılar getirtilmiştir. Bu arada milli kültürün içinden çıkmış olan Hacivat-Karagöz, Meddah gibi karakterler, dönemin kültür anlayışını benimsetmek amacıyla kullanılmış, fakat bu sanat dallarının uluslararası düzeyde tanıtımı için çaba sarf edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, İsmet İnönü, sanat, dış politika.

ART AND FOREIGN POLICY BETWEEN 1939-1950 IN TURKEY

ABSTRACT

İsmet İnönü, who was elected president on November 11, 1938, in his first speech at the Turkish Grand National Assembly, talked about expressions of respect and gratitude towards Atatürk and his attention and sensitivity to the safety and security of the country, and stated that the revolutions would be protected as the most sacred beings, and that they will be followed after Atatürk. showed ways and attitudes. In those years, when İnönü was called the

National Chief, after the Second World War broke out, the main policy of the political power was to keep the country away from war at all costs. While the political power tried to keep its relations with the Axis and Allied Powers in balance in order to achieve this, it also encountered important problems in domestic policy issues. Despite the difficulties that manifest themselves especially in the economic and social fields, art and cultural studies in Turkey have not been neglected. While the art policy of the political power developed within the framework of the continuation of Atatürk's reforms, on the other hand, it was evaluated as a tool in foreign policy relations. Because, Turkish statesmen, especially President İsmet İnönü, received representatives of hostile countries during the artistic activities performed in Ankara and Istanbul, and met with them from time to time in opera houses or theater halls.

During the war years, the primary places where the cultural and artistic activities were carried out were cinemas, theaters, exhibitions, fairs, school buildings and halls of the people's houses (halkevleri). In the theaters and the stage plays, the features of the war era were reflected, as the changes in social values, the frustrations of the war and the economic troubles were discussed with an emotional attitude. In the years of war, films aimed at education and propaganda as well as entertainment were shown in the cinemas. In those years, one of the primary aims was to have the populace adopt the Western arts. For this purpose, artists were brought over from Europe. In the meantime, such characters as "Hacivat and Karagöz" and "Meddah", which came out of the national culture itself, were used to have the cultural understanding of the period popularly adopted, but effort was not made to make these fields of art known on an international level.

Keywords: II. World War, İsmet İnönü, Art, foreıgn polıcy.

Giriş

1 Eylül 1939 tarihinde Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesi üzerine 3 Eylül'de İngiltere de Polonya'ya verdiği garanti sebebiyle Almanya'ya savaş ilan etmiştir. Böylece başlayan İkinci Dünya Savaşı kısa süre içinde Avrupa'dan Asya ve Uzakdoğu Asya'ya, Kuzey Afrika'dan Ortadoğu'ya kadar olan geniş bir sahaya yayılacaktı.[1] Almanya savaşın başlamasıyla Norveç, Belçika, Danimarka ve Hollanda'nın işgalini sağlayacak Yıldırım harekâtını başlatmıştı. Daha sonra Fransa'nın kuzeyini ele geçirirken güneyinde de kendine bağlı bir yönetim tesis etmişti. Bu sırada Sovyetler Birliği de Saldırmazlık Paktı gereğince işgallere başlamış ve Finlandiya'yı almıştı. Ancak hiç umulmadığı bir şekilde Almanya'nın Sovyetlere saldırısı ve Alman birliklerinin Moskova civarına kadar gelmesi aslında Hitler'in en büyük hatalarından birisi olacaktı. Japonya, 1931'den itibaren Mançurya'nın işgaline başlamış ve 1932'de bölgenin tümünü denetim altına almıştı.[2] Japonya 1937 Temmuz'unda henüz resmen savaş ilan etmemiş olmasına rağmen Çin'i Pekin'den başlayarak işgal etmeye başlamıştı.[3] Japonya, savaşın başlaması ile birlikte ise güneyde önce Hainan adasını ele geçirmişti. Hindiçini'nde stratejik üstler kazanmıştı.[4] Japonya'nın Pasifikteki Pearl Harbor deniz ve hava üssüne saldırması ile birlikte ABD'de savaşa dâhil olmuştu.[5] Mihver Devletler grubunun bir diğer devleti İtalya ise Müttefiklere savaş ilan ettikten sonra İngilizlere karşı Libya ve Etyopya'dan Mısır, Somali ve Sudan'a doğru askeri harekâta girişmiş ve 23 Aralık 1940'da Yunanistan'ı

[1] Bkz. Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995), İstanbul, 1985, s.240 vd.
[2] Oral Sander, Siyasi Tarih (1918-1994), Ankara 1994, s.70.
[3] Armaoğlu, a.g.e., s.274.
[4] Sander, a.g.e., s.164.
[5] A.g.e., s.165.

istila etmişti. Fransa'nın mağlubiyeti'nin ardından Niş'i Korsika'yı almış. Afrika'nın birçok toprağı eline geçirmişti.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı henüz başlamadan önce bölgesel barış çalışmalarını artırmış, Balkan ve Sadabat Paktını imzalamıştır. Komşu ülkeler ile dostluk ilişkilerini artıran Türk devlet adamları Milletler Cemiyeti'nin bir üye devleti olarak dünya barışına da katkı sağlamıştır. Ancak zaman içinde artan İtalyan ve Alman tehlikeleri Türkiye'yi Müttefik Devletlerin yanında yer almaya sevk etmiştir. 12 Mayıs 1939'da İngiltere ile Türkiye arasında Türkiye'yi "Barış Cephesi"ne bağlayan bir deklarasyon yayınlanmıştır. Hatay sorunu sebebiyle Fransa ile böyle bir deklarasyon ancak 23 Haziran 1939 da yayınlanabilmiştir.[6] Sovyetler, Türk-İngiliz Deklarasyonunu görünürde iyi karşılamış ve Sovyet basınının deklarasyonu öven yazılar yazdığı görülmüştür. Mihver Devletler ise deklarasyona karşı tepki gösterdiler ve Türk-İngiliz ilişkilerinin hiç olmazsa daha da gelişmesini önlemeye çalıştılar. Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Von Papen bu deklarasyonun bir ittifaka varmasını önlemek için hükümet üzerinde baskıda bulunmaya başlamıştır.[7]

23 Ağustos 1939 tarihine gelindiğinde Sovyetler ve Almanya arasında Saldırmazlık Paktı'nın imzalanması Türkiye'de şaşırtıcı bir etki yapmıştır. Böylelikle Türkiye Sovyetler Birliğinin de katılacağı ümidi ile dâhil olduğu "Barış Cephesi" ile ilgili beklentileri boşa çıkmıştır.[8] Bu durum Fransa ve İngiltere'nin Türklerin desteğini sağlamada daha istekli davranmalarını sağlamıştır. Neticede 19 Ekim 1939'da İngiliz-Fransız-Türk karşılıklı yardım antlaşması imzalanmıştır.[9]

Türkiye, İngiltere ve Fransa ile olduğu gibi SSCB ile de yakın ilişkiler kurabileceğini düşünüyordu. Bu amaçla savaş başladıktan kısa süre sonra 25 Eylül 1939 tarihinde Türk Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu Moskova'ya gitmiştir. Türkiye'nin amacı dostluk halkasına SSCB'yi de katmaktı. Sovyetlerin amacı ise Almanya'nın da isteği doğrultusunda Türkiye'yi "Barış Cephesi"nden ayırmaktı. Bu iki değişik amaçla masa başına oturan iki ülke temsilcileri ortak bir noktada anlaşamadılar ve 17 Ekimde Saraçoğlu, tam bir düş kırıklığı ile geri dönmüştür.[10]

28 Ekim 1940 tarihinde İtalya'nın Yunanistan'a saldırması üzerine Türk-İngiliz-Fransız ittifakının 3. maddesinin işletilmesini gerektiriyordu. İngiltere ve Fransa, Yunanistan ve Romanya'ya garanti vermişlerdi. İttifak antlaşması doğrultusunda bu garanti sebebiyle iki ülke Yunanistan veya Romanya'nın yardımına gitmesi gerekiyordu. Bu durumda Türkiye de savaşa katılacaktı. İngiltere'de Türkiye'nin en kısa zamanda savaşa katılmasını istemeye başlamıştır. Fakat bu sefer Türkiye Almanya'nın tehdidi altında kalmıştı. Bu tehdidi Türkiye'yi savaşa katılmaktan alıkoymuştur.[11]

1940 yılının sonu ile 1941'in ilk aylarında Almanların Balkanlarda özellikle Romanya ve Bulgaristan'daki faaliyetleri, İngiltere, Türkiye ve Sovyetler için endişe kaynağı oldu. Artık bozulma belirtileri ortaya çıkan Alman-Sovyet münasebetleri Sovyetler Türkiye'ye yaklaştırdı. Bunun için Türkiye'nin savaşa katılmasını istedi. Fakat Türkiye yine savaşın dışında kalmayı tercih etti. Ayrıca İngiltere Almanya'nın Balkanlara yerleşmesi ihtimaline karşı Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve hatta Bulgaristan'ın içerisinde bulunduğu bir Balkan bloğunun oluşmasını çalıştıysa da bundan bir sonuç çıkmadı.

---

[6] Mehmet Gönlübol, Cem Sar vd., Olaylarla Türk Dış Politikası, Ankara 1996, s.138-139.
[7] A.g.e., s.140.
[8] Ümit Özdağ, Ordu-Siyaset İlişkisi (Atatürk ve İnönü Dönemleri), Ankara 1991, s.129.
[9] Erik Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s.296.
[10] Özdağ, a.g.e., s.129.
[11] Armaoğlu, a.g.e., s.408.

Balkanlardan gelebilecek tehlikeler konusunda alınmış olan tedbirlerden birisi de Türk-Bulgar Saldırmazlık Antlaşmasıdır. Almanların Balkanlarda ilerlemesi karşısında Türkiye, Bulgaristan'ın endişelerini ortadan kaldırmak için bir antlaşma yapma yoluna gitmiştir. 17 Şubat'ta Ankara'da Türkiye ile Bulgaristan arasında bir beyanname imzalanmıştır. Bu beyanname ile Türkiye ve Bulgaristan birbirlerine saldırmamayı taahhüt etmekteydiler.[12] Oysa İngiltere Almanya'nın Bulgaristan üzerinden Yunanistan'ı işgale kalkışması halinde Türkiye'nin savaşa girmesini istiyordu. Ancak Türkiye böyle bir adımın Sovyetler Birliği ile de savaşı gerektirebileceği ihtimalini hesaba katarak bu teklifi reddetmiştir.[13]

2 Mart 1941 tarihinde Almanlar, Bulgaristan'ı işgale başlamışlar ve bu yeni durum dış politikada Türkiye açısından yeni gelişmelere neden olmuştur. Almanların Türk sınırına kadar gelmiş olması ülkede büyük heyecan yaratmış, kamuoyu her an bir Alman saldırısı bekler hale gelinmiştir. Hitler, 4 Mart 1941 tarihinde, İsmet İnönü'ye gönderdiği mesajla Türkiye'ye saldırmak niyetinde olmadıklarını, bu yüzden Almanya'nın Türkiye için bir tehlike sayılmamasını, asıl tehlikenin SSCB'den geldiğinin bilinmesi gerektiğini bildirmiştir.[14]

1941 yılının başından itibaren artık Alman-Sovyet münasebetleri iyice bozulmaya başlamıştı. Bulgaristan'ın üçlü pakta katılması Sovyetleri harekete geçirmiştir. 25 Mart 1941'de Türk hükümetine başvurup, 1925 tarihli "Tarafsızlık ve Saldırmazlık Paktını" teyit ettiler ve Türkiye'nin Almanya'ya karşı savaşa girmesi halinde Sovyet Rusya'nın tam bir tarafsızlığına güvenebileceğini bildirdiler. Sovyetlerin siyasetindeki bu değişikliğin başlıca sebebi Balkanlar'ın Alman işgali altına düşmek üzere olduğunu görmeleridir. Balkanlar'da Türkiye'nin Almanya'ya karşı göstereceği mukavemetin kendileri için arz ettiği önemi fark ederek 1939'da Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun seyahatinin kötü hatıralarını silmeye çalışmışlardır.[15]

1942 yılı sonunda Türkiye üzerindeki Alman baskısı kalkmakla beraber, bunun yerini Müttefiklerin baskısı almıştır. 1943'den itibaren Sovyetler üzerindeki Alman tehdidinin kalkmaya başlamasıyla Sovyetler Türkiye'ye karşı bir durum almaya başlayacak ve bu durum savaşın sonunda Türkiye üzerinde gerçek bir Sovyet tehdidi olarak ortaya çıkacaktır.[16]

Türkiye izlemeye çalıştığı denge politikası ile savaştaki ülkelerle olan ilişkilerini bozmamaya çalışırken, ortaya çıkan yeni gelişmeler, bu politikanın uygulanmasını zora sokmuştu. Bu gelişmeler üzerine bir demeç veren Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, "*Harp dışında kalmaya çalışacağız, eğer ondan kaçınmak mümkün olmazsa vatan borcunu şerefle ve haysiyetle ödeyeceğiz*." demektedir. İnönü bu açıklamasıyla savaş konusunda cesaretli bir politikanın izlendiğini ortaya koymaya çalışmıştır.[17]

Kültürel Diplomasi Faaliyetleri

Yukarıda görüldüğü üzere Türkiye, İkinci Dünya Savaşı daha başlamadan birtakım askeri ve siyasi önlemler almaya başlamıştı. Eylül 1939'da savaşın patlak vermesi üzerine ise artık Mihver devletler ile Müttefik devletler arasında kalan Türk devlet adamları bir satranç oyunu

[12] Gönlübol vd., a.g.e., s.164.
[13] Mete Tunçay, Cemil Koçak, Hikmet Özdemir, Korkut Boratav, Selahattin Hilav, Murat Katoğlu, Ayla Ödekan, Türkiye Tarihi IV, Çağdaş Türkiye (1908-1980), Editör: Sina Akşin, İstanbul 1997, s.167 vd.
[14] Şükrü S. Gürel, "Türk Dış Politikası (1919-1945)", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c.II, s.533.
[15] Armaoğlu, a.g.e., s.409.
[16] A.g.e., s.412.
[17] Mustafa Ceyhan, İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Yabancı Propaganda ve Türk Basını, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1985, s.17.

gibi hamlelerini sakin ve olumlu netice alacak şekilde yapmaya başlamıştı. Türk dış politikasının önemli bir sınav verdiği bu yıllarda kültürel diplomasi ile mevcut statüko korunmaya çalışılıyordu. Bu diplomasi türü içinde sanat ve sanat etkinlikleri yeri geldiğinde ustaca kullanılacaktı. Buna dair örneklere geçmeden önce diplomasi, Türk diplomasisi, kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi hakkında bilgi vermemiz gerekmektedir.

Harold Nicolson'a göre diplomasi, "müzakereler yoluyla uluslararası ilişkilerin yönetimi; bu ilişkilerin büyükelçiler ve elçiler tarafından ayarlanması ve yönetilmesi yöntemi; diplomatın iş veya sanatı"dır. Gönlübol, diplomasiyi "dış politika ya da uluslararası politikanın devlet yetkilileri arasında görüşmeler yapılarak yürütülmesi sürecinde bir hükümetin belli konulardaki kanı ve görüşlerini doğrudan doğruya öteki devletlerin karar vericilerine iletmesi" olarak tanımlamıştır. Nicolson, diplomasinin işlevinin, "bağımsız devletler arasındaki ilişkilerin müzakereler aracılığıyla yürütülmesi" olduğunu ifade etmektedir.[18]

Esasen modern anlamda diplomasi, bir Anadolu medeniyeti olan Hititler döneminde başlamıştır. Başkenti Türkiye'nin İç Anadolu bölgesinde yer alan Çorum ili yakınlarındaki Hattuşa olan Hititler M.Ö. 1269 yılında tarihteki ilk uluslararası anlaşma olan Kadeş Anlaşmasının taraflarından biri olmuş, böylelikle tarihteki ilk diplomatik metin ortaya çıkmıştır.1906 yılında bulunan anlaşmanın orijinal tableti bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.[19] Türk diplomasisi ise kurumsal olarak ve yöntem açısından Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı niteliğinde gelişmiştir. Hıristiyan Avrupa'yı dar'ül harp olarak nitelendiren ve kendisine eşit görmeyen Osmanlı İmparatorluğu, uzun süre geçici elçiler üzerinden diplomatik ilişkilerini yürütmüştür. 18. yüzyılın sonlarından itibaren yurt dışında daimi elçiliklerin açılmaya başlandığı Osmanlı'da, 1830'lardan itibaren Bab-ı Ali'nin yönetim erkini eline almasıyla tüm kurumlarıyla modern diplomasi anlayışı uygulamaya konmuştur. 1836'da Hariciye Nazırlığının kurulmasında da Avrupa ülkelerinde görev yapan ilk elçiler etkili olmuştur. 1856 Paris Anlaşması ile Osmanlı Devleti, Avrupa'da geçerli olan devletler hukukunu kabul etmiş ve bu sistemin bir parçası haline gelmiştir. Öte yandan 19. Yüzyıl boyunca Avrupa diplomasisinin ve güç dengesinin birinci gündemini oluşturan "Doğu Sorunu"nun öznesi olması, Osmanlı diplomasisine savunmacı ve içe dönük bir karakter kazandırmıştır.[20] Osmanlı Devletinden sonra kurulan yeni cumhuriyet diplomasisi hem kurumsal hem de yöntemsel olarak Osmanlı tecrübesinin devamı olarak gelişmiştir. 2000'li yıllara kadar Türk diplomasisi içe dönük ve güvenlik ağırlıklı korumacı bir yaklaşımla hareket etmiştir. Osmanlının son dönemlerinde yaşanan hızlı toprak kayıpları ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması için verilen büyük savaşlar Osmanlı yönetici elitini yormuş uzun yıllar savunmacı ve ihtiyatlı bir yönetim tarzının benimsenmesine yol açmıştır. Yalnızlık travması içerisinde yürütülen Türk dış politikası bölünme korkusu ve düşmanlarla çevrilmiş hissi karar vericilerin bilinçaltını etkilemiştir. Birinci Dünya Savaşından kısa bir süre sonra İkinci Dünya Savaşının patlak vermesi ve soğuk savaş süreci Türk dış politikasının ihtiyatlı davranmasında etkili olmuş diğer tarihsel gelişmeler olarak görülmektedir.[21]

Günümüzde geleneksel diplomasi anlayışı terk edilmiş ve diplomasi devlet yetkililerinin arasındaki müzakereler süreci olmaktan öte bir anlama kavuşmuştur. Kamu veya başka bir

[18] Aslı Yağmurlu, "Kültürel Diplomasi: Kuram ve Pratikteki Çerçevesi", Selçuk İletişim, Cilt: 12, Sayı: 2, 2019, s.1186.

[19] https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/TKGM-Prestij-Kitab%C4%B1-R1.pdf, Erişim Tarihi: 01.12.2021.

[20] Fırat Purtaş, "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi", Gazi Akademik Bakış, Cilt: 7, Sayı:. 13, Ankara 2013, s.6-7.

[21] Ahmet Alemdar, Kültürel Diplomasi: Almanya ve Türkiye Örneği, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018, s.84.

değişle kamuoyu diplomasisi bu genişlemenin ürünüdür.[22] Buna göre kamu diplomasisi; genel anlamıyla hükümetlerin iç ya da dış kamuoyunu istenilen doğrultuda bilgilendirmek ve etkilemek amacıyla yürüttükleri çabalardır. Devlet aygıtları tarafından belirlenip ve uygulandığı için, kamu diplomasisi dendiğinde ilk akla gelen propagandadır. Özü itibariyle kamu diplomasisi; resmi, planlı ve amaca dönüktür.[23] Kamu diplomasisinin bir alt başlığı olarak ele alınan kültürel diplomasi[24] dendiğinde Nicholas Cull'a göre, bir aktörün yurtdışında kendi kültürünü ve bu kültürün kaynaklarını kolaylaştırarak, uluslararası çevreyi yönetme girişimidir. Bu tanımlamada kültürel diplomasi ile kültürel emperyalizmin benzerliği dikkat çekmektedir. Amerikalı Siyaset Bilimci Dr. Milton C. Cummings'e göre ise kültürel diplomasi; fikirlerin, bilginin, sanatın ve pek çok kültürel ögenin ulusların ve halkların karşılıklı olarak gelişimini teşvik etmek ve karşılıklı anlayışı geliştirmek için değişimi olarak tanımlanmaktadır.[25] Kültürel diplomasi başka bir ifade ile sanat, bilim, eğitim, teknik gibi kültürel öğelerin ülkelerin itibarını arttırmak ve ortaklıklar kurmak amacıyla sunumu olarak tanımlanabilir. Tarihsel olarak geçmişi çok eskilere dayanmaktadır.[26]

Kuramsal olarak şekillenmesi oldukça yakın bir tarihe dayanan kültürel diplomasi, diplomasinin tarihi gibi İlkçağlara dayanmaktadır. Kültürel diplomasi, devletlerarası etkileşim olarak ele alınacak olursa, hediye verme kültürel diplomasi açısından başlangıç noktasıdır.[27] Osmanlı'nın Avrupa müziği ile resmî belgelerden öğrendiğimiz kadarıyla, tanışması da hediye vermeye dayalı bir kültürel diplomasi hareketi ile olmuştur. 1553 yılında Fransa Kralı I. François'in Kanuni Sultan Süleyman'a teşekkür için gönderdiği orkestra Osmanlı ve Avrupa ilişkilerinde, kurumsallaşmış diplomasinin ilk adımı olan kalıcı elçilik hareketinden

---

[22] Yağmurlu, a.g.m., s.1186-1187.

[23] Purtaş, a.g.m., s.4.

[24] Soğuk savaş dönemi diplomatlarından İngiliz Sir Anthony Parsons, kültürün bir diplomasi aracı olarak kullanılmasının avantajlarından bazılarını şu şekilde ifade etmektedir: "Eğer birinin dilini ve edebiyatını iyi biliyorsanız, ülkesini, şehirlerini, sanatını ve insanlarını seviyorsanız, içgüdüsel olarak daha az bildiğiniz bir yerden ziyade ondan mal satın alırsınız, doğru olduğunu düşündüğünüzde onu aktif olarak desteklersiniz ve onun yanlış olduğunu düşündüğünüzde onu şiddetle cezalandırmaktan kaçınırsınız." Alemdar, a.g.e., s.26.

[25] Devrim Çiftçi Fındık, "Kültürel Diplomasi ve Türkiye'de Opera", İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021, s.12.

[26] Yağmurlu, a.g.m., s.1184.

[27] "Kültür diplomasisi tüm zamanlarda ülkeler ve milletler arasındaki ilişkilerde bir rol oynamıştır ama modern zamanlarda özellikle Ruslar ve Fransızlar, dış politika hedefleri için kültür kullanımını etkin olarak uygulamışlardır. On sekizinci yüzyılda kültürel diplomasi kişiseldir. Bu dönemde bireysel yöneticinin kültüre karşı kişisel tavrının eğilimi çok önemliydi. Yirminci yüzyılda ise Alman ve İtalyan faşizmi büyük kurumlar oluşturarak kültürün yayılması anlayışını benimsemiş sömürge yönetimlerine sahip İngiliz yayılmacılığını önlemeye çalışmışlardır. Buna karşın İngiltere ise İngiliz dilini ve kültürünü yaymak amacıyla 1934'te British Council'i kurmuştur. Avrupalı meslektaşlarının aksine, Amerikalılar kültürel diplomasiye büyük ölçüde kayıtsız kalan ABD'de 1938 yılına kadar bu amaç için bir kamu yönetim aygıtı yoktur ve Kültürel İlişkiler Bölümü bu dönemde kurulmuştur. Geç kalma sebepleri ise ABD'nin "yerleşik" bir kültürü olmayan genç bir ulus olması, heterojen bir nüfusa sahip olması ve özel inisiyatiflere güçlü bir inancı olması sayılabilmektedir. II. Dünya Savaşı, Amerikan'ın kültürel diplomasi konusundaki tutumunu değiştirdi. Savaşın ideolojik doğası gereği, fikirler güçlü silahlar olarak kabul edildi. Soğuk Savaş döneminde de fikirler daha az önemli değildi. Sonuç olarak, kültürel diplomasinin idari mekanizması daha da genişledi. Sonunda kültür, ABD dış politikasının önemli bir parçası haline geldi. Bu noktadan hareketle bir ülkenin dış politikasının bir parçası olarak kültürün önemi, 1940'lar ve 1950'lerin çalışmalarında rol oynamıştır. Genelde, kültür politikası milletler arasındaki diyalog için bir araç olarak adlandırılmıştır..." Ömer Atcı, Türkiye'nin Balkanlara Yönelik Kültürel Diplomasi Faaliyetleri: Stratejik Kamu Diplomasisi İçin Bir Model, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2019, s.61-62.

240 yıl önce kültürel diplomasinin işletildiğini göstermektedir. Yine İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'in Sultan Murat'a 1590'da hediye ettiği içinde küçük bir org olan müzikli saat birer kültürel diplomasi uygulamasıdır. Diplomasinin bir uygulama alanı olan kültürel diplomasi, bu şekilde birçok örnekten hareketle diplomasiden sonra icat edilmiş bir alan değil, diplomasinin kavramsal çerçeveleri belirlendikten sonra bir alan olarak anılan, fakat uygulama tarihi uluslararası ilişkiler tarihi kadar eskilere dayanan bir kavramdır.[28]

Bu noktada şu sorular sorulmalıdır: *a) Kültürel diplomasinin amaçları nelerdir?* Bunlar; diğer uluslarla diyalog geliştirmek ve güven inşa etmek; kültürel ve siyasal tanımayı sağlamak; ekonomik çıkar sağlamak; ulusal kültürün imajını ve saygınlığını arttırmak; önyargıları ortadan kaldırmak; ulusal kültürle ilgili olumsuz görüşlerle mücadele etmek; ileride başka alanlarda gerçekleştirilebilecek ortaklıklar için zemin hazırlamak; belirli söylem, inanç veya ideolojilere dayalı bir dünya görüşü ortaya koymak şeklindedir.[29] *b) Kültürel diplomasi hangi aktörler tarafından yapılmaktadır*? Öncelikle kültürel diplomasi bir ülkenin dış politika amaçlarına yönelik bir etkinlik olmalıdır. Bu yüzden devlet örgütü içinde ve devlet örgütü tarafından desteklenen inisiyatifler kültürel diplomasi etkinliği olarak kabul edilebilir. Kültürel diplomasi, "dış politika amaç veya diplomasisini desteklemek için devletin kültürünün yayımı" olarak tanımlandığında bir ülkenin kültürel hayatını dönüştürüp kullandığını söylemek uygun olacaktır. Clarke, daha geniş bir perspektifle kültürel diplomasi aktörlerini, siyasetçiler, kurum ve kuruluşlar, kültür üreticileri ve son olarak da kültürel ürünle karşılaşan kişiler olarak sınıflandırmıştır. Devlet içinde kültürel diplomasi geleneksel olarak öncelikle Dışişleri Bakanlıkları tarafından gerçekleştirilmektedir. *c) Peki, kültürel diplomasi iki yönlü iletişime dayalı bir etkinlik midir yoksa tek yönlü bir iletişim etkinliğidir?* Bu konuda yazında bir ortaklık bulunmamaktadır. Bazı yazarlar etkileşim, diyalog ve dinlemeye vurgu yapmakta, kültürel diplomasi programlarının başarılı olması kültürel diplomasiyi gerçekleştiren kurum ve alıcısı arasındaki diyalog ve değişimin etkileşime dayalı bir yapıda gerçekleşmesi şeklinde ifade etmektedirler Ancak kültürel diplomasinin diyalog ve değişime ve sonuç olarak etkileşime dayalı olursa daha etkin olacağı düşüncesine katılmayanlar da bulunmaktadır.[30]

Diplomasi ve kültürel diplomasinin genel çerçevesi bu şekilde izah edildikten sonra kültürel diplomasinin ne tür etkinliklerle gerçekleştirildiğini ve Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı yıllarında bunlardan hangilerinin yoğun olarak kullanıldığını belirtmemiz gerekmektedir. Buna göre kültürel diplomasi ile ilgili akademik yazın incelendiği zaman, kültürün pek çok farklı yönünün kamu diplomasi amaçlı kullanılmış olduğu tespit edilebilmektedir.[31] Kültürel diplomasi; sanatçılar, şarkıcılar ve diğerleri gibi geniş bir katılımcı yelpazesinin üstlendiği veya dâhil olduğu kültürel etkinlikleri, bir devlet kültürünün teşvik edilmesi (bir film gibi), sanat eserlerinin gösterimi ve akademisyenler gibi insanların değişimini içeren bir alandır. Genel olarak bakıldığında kültürel diplomasi faaliyetleri, belgesel dizisinin yurtdışında gösterimi, eğitim bursları, hem yurt içi hem de yurtdışındaki sanatçılar, entelektüeller ve akademisyenlerin akademik ve kültürel ziyaretleri, kültürel grup gösterileri, sanatçı performansları, sergiler, seminerler ve konferanslar, kütüphanelerin etkileşimi (dergilerin, kitapların ve dijital materyallerin kullanımı), yurtdışındaki festivallerin yayınlanması, yurtdışındaki üniversitelerde kürsülerin kurulması ve sürdürülmesi, spor etkinlikleri, kitaplar ve müzik aletlerinin yurtdışındaki ziyaretçilere ve yurtdışındaki diplomatik misyonlara sunumu, deneme ödülü ve yıllık bir konferans düzenlenmesi, bir BM gününün organizasyonu, başka bir ülkenin başkentinde bir yolun isimlendirilmesi, bir ulusal kahramanın tanıtımı gibi

[28] Fındık, a.g.e., s.13-14; Yağmurlu, a.g.m., s.1184.
[29] A.g.e., s.14-15.
[30] Yağmurlu, a.g.m., s.1190-1191.
[31] Fındık, a.g.e., s.1192.

kültür ile ilintili her konuda hayal gücü ile sınırlı alanları içerir. Bu faaliyetlerin belirttiği gibi, kültürel diplomasi hem "evde" hem de diğer ülkelerde gerçekleşir.[32]

Kültürel Diplomasi Olarak Sanat

Tarihsel olarak kültürel diplomasi kavramı cumhuriyetin ilk yıllarında kullanılmamakla birlikte o dönem uygulanan pratikleri kültürel diplomasi kavramı çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Nitekim Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'ye giden akademisyenler, sanatçılar ile eğitim almak üzere Almanya ve Rusya gibi ülkelere giden sanatçıların alışverişleri, henüz kültürel diplomasinin kavramsal varlığının söz konusu olmaması ve yeni kurulmakta olan Türkiye Cumhuriyeti'nin yerleşik bir diplomasi algısının olmamasından ötürü, yerleşik bir kültürel diplomasi anlayışının pratik bir uygulaması başlığı altında gerçekleştirilmese de hizmet ettiği anlayış itibariyle kültürlerin birbiri ile etkileşim kurması, ülkelerin birbirleri ile iletişiminin güçlenmesi ve Türkiye'nin dönemsel politik konjonktürü içerisinde, seviyesine çıkmayı hedeflediği muasır medeniyetler olarak tanımlanan Avrupa kültürü içerisinde kendini kabul ettirme çabasını desteklemiştir.[33]

Toplumlar yaşam biçimlerini, gelenek-görenek, ekonomik, sosyal ve siyasi değerlerini kültürleri vasıtasıyla aktarmaktadır. Sanat da bu kapsamda toplumların kültürel değerlerinin yansıtılmasında öne çıkan en etkili araçlar arasındadır. Dünyanın önde gelen ülkeleri kültürel diplomaside çok çeşitli sanatları önemli ölçüde kullanmıştır.[34] Grincheva, sanat diplomasisinin yabancı kültürel değer ve inançlara yönelik karşılıklı anlayış, kabul ve saygı geliştirmek için; görsel ve performans sanat organizasyonlarının, bireysel sanatçıların ve sanat profesyonellerinin (küratörler ve sanat yöneticileri) değişimine yönelik uluslararası programlara odaklandığını ifade etmektedir. Sanat diplomasi olarak sayılan sanat dalların temel olarak yüksek sanatı içeren sinema, müzik, tiyatro, dans, resim, fotoğraf, enstalasyon ve seramik gibi formları içerdiği ortaya koyulmaktadır.[35]

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki sanata ilişkin diplomasi hamlelerinin aktörü devlet olmuştur. Sanat ve diplomasi kavramlarının yan yana geldiği ilk önemli örnek İran Şahı'nın Türkiye ziyaretinde gerçekleşmiştir. Bu noktada iki soru akla gelmektedir: *Türkiye Cumhuriyeti, özelinde Mustafa Kemal Atatürk, niçin İran'ın diplomatik ziyaretini bu denli önemsemiş ve bu ciddiyetle bir opera eserini niçin bu ziyaret için bestelenmesini ve sahnelenmesini sağlamıştır? Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk önemli diplomatik ziyaret için niçin bir opera bestelenmiştir?* Öncelikle operanın teması olan Türkiye ve İran'ın ortak tarihi ve ortak ırk konusunun, yıllardır süren sınır sorunu başta olmak üzere anlaşmazlıkların bir kenara bırakılması, her iki ülkede de yapılan devlet sistemi ile ilgili yeniliklerde ortak hareket edilmesi ve dostluğun pekiştirilmesi için seçildiği görülmektedir. Aynı zamanda dönemin siyasal konjonktürüne bakıldığında, Türkiye'nin sınır komşusu ve aynı ırk mensubu kişilerden oluşan bir devlet olarak gördüğü İran ile yakınlaşmasının, Avrupa ülkeleri veya SSCB ile yakınlaşmasından daha avantajlı ve devletin kuruluş ilkelerine daha uygun olduğu görülmektedir. Niçin opera bestelendiği konusunda da Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal sanat görüşünde müziği Avrupa standartlarında ancak yerel konular ve geleneksel Türk müziği ile birlikte ele alınarak oluşturmaya çalışmaktaydı. Opera yüzlerce yıldır Avrupa'da diplomatik görüşmelerde kullanılan bir misafir ağırlama geleneğidir. Türkiye için oldukça önemli bir

[32] Atcı, a.g.e., s.55-56.
[33] A.g.e., s.15-16.
[34] Alemdar, a.g.e., s.36-37.
[35] Yağmurlu, a.g.m., s.1198-1199.

diplomatik etkinlik şerefine opera bestelenmesi ve sahnelenmesi Avrupa'dan örnek alınan bir kültür, bir yansıma olarak karşımıza çıkmaktadır.[36]

Atatürk döneminde kültürel diplomasi adına bir başka örnek 1935 yılına aittir. Moskova Büyük Akademik Devlet Tiyatrosu sanatçı ekibi bir dizi konser vermek üzere Ankara Halkevi Sahnesi'ni kullanmışlardır. 17 Nisan 1935 tarihinde verilen ilk konsere Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü bizzat katılmış, konser İstiklal Marşı ile Enternasyonal Marşı açılmıştır. Etkinlikte Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrası'nı Sovyet şef Stenberg yönetmiş, orkestranın şefi birinci keman sanatçısı olarak sahneye çıkmıştır. Ekinlikte pek çok operadan bölümler seslendirilmiştir. Etkinlikte *Şahter*'in *Türkmen Süiti* eseri çalınmış ve eser büyük ilgi ile çekmiştir. Bu ilgi ve konserin teması dönemin Sovyet – Türk politik durumunu yansıtmıştır. Sovyet sanatçılarının Türkiye'nin resmî orkestrası ile beraber düzenlediği bu etkinlik dönemin önemli bir kültürel diplomasi etkinliği olarak göze çarpmaktadır.[37]

Görüldüğü üzere konserler, opera gösterileri 1930'lu yıllardan itibaren diplomatik etkinliklerde kullanılan kültürel diplomasi faaliyetleri olmuştur. Ülkemizde yurtdışından ziyaret için gelen yabancı devlet adamları veya ülkemizde görev yapan yabancı büyükelçileri bir opera veya konser etkinliği ile ağırlamanın gelenek hâlini aldığı da söylenebilir. Bu durum İkinci Dünya Savaşı yıllarında çok daha etkin olarak kullanılmıştır. Araştırmamız sonrasında tespit edilebilen bazı sanat etkinlikleri aşağıda sunulmuştur.

Tarih	Yer ve Etkinlik Türü	Etkinliğe Katılan Hükümet Üyeleri
19 Ocak 1940	Devlet Konservatuarı Talebe tarafından Maeterlink'in "Ev İçi" ve Moliere'in "Les Precieuses Ridicules" piyesleri.	Başbakan Dr. Refik Saydam ve Bakanlar.[38]
25 Şubat 1940	Halkevlerinin yıldönümü Ankara'daki merasimde müzikli bir piyes.	Başbakan Dr. Refik Saydam ve Bakanlar.[39]
16 Mart 1940	Devlet Konservatuvarı Cumhurbaşkanlığı Flarmonik Orkestranın Konseri (İgor Stravniski, Cemal Reşit ve Cesar Frank'ın eserleri).	Başbakan Dr. Refik Saydam, Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[40]
4 Nisan 1940	Ankara Konservatuarı Komedi Fransez artistleri-Molyer'den bir komedi.[41]	
6 Nisan 1940	Devlet Konservatuarı Cumhurbaşkanlığı Flarmonik Orkestrası Konseri: Semiha Berksoy tarafından Tannhauser operasından Elisabeth'in duası ve Tristan ve İsolde'den okunan parçalar.	Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[42]

[36] Fındık, a.g.e., s.37-38.
[37] A.g.e., s.39
[38] Ulus, 20 Ocak1940.
[39] Cumhuriyet, 26 Şubat 1940; Ulus, 26 Şubat 1940.
[40] Ulus, 17 Mart 1940.
[41] Ulus, 3 Nisan 1940.
[42] Ulus, 7 Nisan 1940.

3 Haziran 1941	Ankara Halkevi W. A. Mozart tarafından bestelenmiş olan *Bastien und Bastienne* operası ve G. Puccini tarafından bestelenmiş olan *Madame Butterfly* operasının 2. perdesi.	Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, TBMM Başkanı Abdülhalik Renda ve bazı vekilleri.
12 Haziran 1941	Ankara Halkevi Devlet Konservatuarı Opera Şubesi talebeleri tarafından Madam Butterfly operası.	Başbakan ve Bakanlar.[43]
17 Ocak 1942	Devlet Konservatuvarı Cumhurbaşkanlığı Flarmonik Orkestrasının yedinci konseri.	Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[44]
24 Ocak 1942	Devlet Konservatuarı Salonu Konser.	Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[45]
15 Şubat 1942	Ankara Halkevi Devlet Konservatuarı talebeleri: Fidelio operasını sunmuştur.	Başbakan ve diğer vekillerden bazıları.[46]
30 Mart 1942	Devlet Konservatuarı Berlin Salon Orkestrası Şefi Profesör Benda tarafından verilen konser.	Başbakan Dr. Refik Saydam ve bütün Vekiller.[47]
4 Nisan 1942	Ankara Halkevi Mithat Fenmen'in konseri.	Milli Savunma ve Milli Eğitim Bakanları.[48]
4 Nisan 1942	Devlet Konservatuarı Riyaseticumhur Orkestrası konseri.	Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[49]
18 Nisan 1942	Devlet Konservatuarı Cumhurbaşkanlığı Flarmonik Orkestrası ve Devlet Konservatuarı Kor'u tarafından bir konser.	Başbakan, Dışişleri Bakanı, Milli Eğitim Bakanı, İktisat Bakanı.[50]
9 Mayıs 1942	Konservatuar-filarmonik orkestranın konseri	Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[51]
22 Ekim 1942	Radyoevi Dr. Praedorius idaresindeki Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrasının konseri.	Başbakan Şükrü Saraçoğlu.[52]

[43] Akşam, 13 Haziran 1941; Ulus, 13 Haziran 1941.
[44] Akşam,18 Ocak 1942.
[45] Vatan, 25 Ocak 1942.
[46] Akşam,16 Şubat 1942.
[47] Ulus, 31 Mart 1942.
[48] Akşam, 5 Nisan 1942.
[49] Vatan, 5 Nisan 1942.
[50] Akşam, 19 Nisan 1942; Vatan, 19 Nisan 1942.
[51] Akşam, 10 Mayıs 1942; Cumhuriyet, 10 Mayıs 1942.
[52] Ulus, 23 Ekim 1942.

16 Aralık 1942	Ankara Halkevi Devlet Konservatuvarı talebeleri: Fidelio Operasını sunmuştur.	Başbakan Dr. Refik Saydam ile diğer vekillerden bazıları.[53]
16 Şubat 1943	Ankara Halkevi "Satılmış Nişanlı " operasının temsili.	Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[54]
11 Mart 1943	Radyoevi Riyaseticumhur Filarmonik Orkestrası konseri.	Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[55]
5 Mayıs 1943	Devlet Konservatuarı sanatkârları tarafından oynanan "Antigone" temsili.	Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[56]
12 Mayıs 1943	Ankara Halkevi Devlet konservatuarı talebelerinin verdikleri Sofokles'in Kral Oidipus temsili.	Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[57]
27 Mayıs 1943	Ankara Halkevi Devlet Konservatuarı sanatkârları tarafından üçüncü defa oynanan, Beethoven'in Fidelio operası.	Maliye ve Milli Eğitim Bakanları.[58]
18 Haziran 1943	Ankara Halkevi Sosyal Yardım Kolu menfaatine verilen-"Madame Butterfly" operasının temsili.	Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Milli Savunma Bakanı General Ali Rıza Artunkal ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[59]
19 Kasım 1943	Ankara Halkevi Üçüncü Türk Tarih Kongresi üyeleri onuruna Devlet Konservatuarı sanatkarları tarafından verilen "Kral Oidipus" temsili.	Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[60]
20 Nisan 1944	Ankara Halkevi Devlet Konservatuarı talebeleri tarafından temsil edilen Molyer'in "Kibarlık Budalası" piyesi.	Başbakan Şükrü Saracoğlu, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ile vekiller.[61]
22 Nisan 1944	Devlet Konservatuarı Cumhurbaşkanlığı Flarmonik Orkestrası tarafından verilen konser.	Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[62]

[53] Yeni Sabah, 17 Aralık 1942.
[54] Akşam, 17 Şubat 1943; Ulus, 17 Şubat 1943.
[55] Akşam, 12 Mart 1943; Ulus, 12 Mart 1943.
[56] Ulus, 6 Mayıs 1943.
[57] Akşam, 13 Mayıs 1943.
[58] Ulus, 28 Mayıs 1943.
[59] Ulus, 18 Haziran 1943.
[60] Ulus, 20 Kasım 1943.
[61] Ulus, 21 Nisan 1944.
[62] Cumhuriyet, 23 Nisan 1944.

16 Haziran 1944	Ankara Halkevi Devlet Konservatuarı sanatkârları ve öğrencileri tarafından ilk defa verilen "Figaro'nun Düğünü" operası.	Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[63]
23 Aralık 1944	Devlet Konservatuvarı	Milli Savunma Bakanı Ali Rıza Altunkal, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Ticaret ve Ziraat Vekilleri.[64]
30 Aralık 1944	Devlet Konservatuarı mezunları tarafından verilen "Figoro'nun Düğünü" operasının son temsili.	Dışişleri Bakanı Hasan Saka, Maliye Vekili Nurullah Esat Sumer ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve Gümrük İnhisarlar Bakanı Suat Hayri Ürgüplü.[65]
29 Ocak 1945	Ankara Halkevi Göldoni'nin eseri olan «Kahvehane» temsili.	Başbakan, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İçişleri Bakanı Hilmi Uran.[66]
29 Ocak 1945	Devlet Konservatuvarı Cumhurbaşkanlığı Flarmonik Orkestra üyelerinden Burhan Duyal, Fethi Kopuz, Zeki Berküren ve Enver Akıncı'nın iştiraki ile verilen ikinci oda müziği konseri.	Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[67]
6 Şubat 1945	Ankara Halkevi Devlet Konservatuarı mezun ve öğrencilerinin 'Yanlışlıklar Komedyası' temsili.	İçişleri Bakanı Bakanı Hilmi Uran, İçişleri Bakanı Hilmi Uran Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[68]
24 Şubat 1945	Devlet Konservatuarı Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestra üyelerinden Burhan Duya, Fethi Kopuz, Zeki Berküren ve Enver Akıncının iştirakile verilen ikinci oda müziği konseri.	Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[69]
3 Mart 1945	Devlet Konservatuarı Cumhurbaşkanlığı Filârmonik Orkestrası tarafından verilen senfoni konseri.	Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[70]
7 Nisan 1945	Devlet Konservatuvarı Konser.	Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[71]

[63] Ulus, 17 Haziran 1944.
[64] Akşam, 24 Aralık 1944.
[65] Ulus, 31 Aralık 1944.
[66] Yeni Sabah, 30 Ocak 1945.
[67] Yeni Sabah, 30 Ocak 1945; Akşam, 6 Şubat 1945.
[68] Ulus, 6 Şubat 1945; Cumhuriyet, 7 Şubat 1945.
[69] Tanin, 25 Şubat 1945.
[70] Ulus, 4 Mart 1945; Akşam, 4 Mart 1945.
[71] Akşam, 8 Nisan 1945.

24 Mayıs 1945	Ankara Halkevi Devlet Konservatuarı mezun ve öğrencileri tarafından ilk defa olarak yerilen "La Boheme" operasının birinci temsili.	Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[72]
5 Ocak 1946	Devlet Konservatuarı tatbikat sahnesi tarafından halk evinde verilen "Madam Butterflay" operası.	Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[73]
31 Mart 1946	Halkevi Goethe'nin Faust piyesinin Devlet Konservatuarı öğrencileri tarafından ilk temsili.	Irak'ın Ayan Meclisi Başkanı Nuri Sait Paşa ve murahhas heyeti üyeleri ile Irak Elçisi Ata Amin ve Başbakan Şükrü Saracoğlu ve Dışişleri Bakanı Hasan Saka.[74]
10 Mayıs 1946	Halkevi Devlet Konservatuarı tatbikat sahnesi "Madam Butterfly" temsili.	Milli Eğitim Bakanı Ali Yücel.[75]
19 Mayıs 1946	Dil ve Tarih Coğrafya salonu Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrası ve Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik bölümü öğrencilerinin iştirakiyle, Devlet Konservatuarı Opera Korosu tarafından ilk olarak verilen Ahmet Adnan Saygun'un "Yunus Emre Oratoryosu"	Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel.[76]
7 Haziran 1946	Dil Tarih Coğrafya salonu Cumhurbaşkanlığı filarmonik orkestrasıyla Devlet Konservatuarı Opera ve Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Şubesi Birleşik Korosu tarafından da verilen Ahmet Adnan Saygun'un " Yunus Emre oratoryosu"	Şükrü Saraçoğlu, Adalet Bakanı Mümtaz Ökmen, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve Moskova Büyükelçisi Selim Sarper.[77]
13 Aralık 1946	Halkevi Devlet Konservatuvarı tatbikat sahnesinin Atina Milli Operası Başsobranosu Bayan Zoe Vlachopulo'nun iştirakiyle "Madam Butterfuly" operası temsili.	Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer, Fransız ve Yunan Büyükelçilikleri.[78]
28 Aralık 1946	Devlet Konservatuvarı Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrasının verdiği dördüncü konseri.	Milli Eğitim Bakanı.[79]
11 Şubat 1947	Ankara Halkevinde Devlet Konservatuarı tatbikat sahnesinin vermekte olduğu "Bir maskeli Balo"	Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer.[80]

[72] Akşam, 24 Mayıs 1945.
[73] Akşam, 6 Ocak 1946.
[74] Tanin, 1 Nisan 1946; Akşam, 1 Nisan 1946.
[75] Ulus, 11 Mayıs 1946.
[76] Ulus, 20 Mayıs 1946.
[77] Ulus, 8 Haziran 1946.
[78] Ulus, 14 Aralık 1946.
[79] Ulus, 29 Aralık 1946.
[80] Ulus, 12 Şubat 1947.

	operası.	
24 Mart 1947	Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi salonu Polonyalı misafir piyanist Stanislaw Szpinalsky'nın verdiği piyano resitali.	Şükrü Saraçoğlu, Trabzon Milletvekili Şevket Adalan.[81]
29 Mart 1947	Devlet Konservatuarı konser salonu Cumhurbaşkanlığı Flarmonik Orkestrasının verdiği on beşinci orkestra konseri.	Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer.[82]
10 Nisan 1947	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi salonu Çek Triyosunun verdiği konser.	Başbakan Recep Peker, Büyükelçi Muzaffer Göker.[83]
9 Mayıs 1947	Taksim gazinosu salonu İstanbul Konservatuarının verdiği konser.	Başbakan Recep Peker.[84]
2 Nisan 1948	Devlet Opera ve Tiyatrosu Cemal Reşit Rey'in bestelediği birinci senfoni ve müteakiben Ulvi Cemal Erkin'in bestelediği keman konçertosu, bestekârların idaresi altında Cumhurbaşkanlığı Flarmonik Orkestrası tarafından çalınmıştır.	Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Faik Ahmet Barutçu, Hükümet Erkânı, Kordiplomatik.[85]
12 Nisan 1948	İngiliz-Türk Musiki Festivali-Handeî'in su musikisinden süit'i Adnan Saygun'un İncinin Kitabı, Gustav Holst'un Zırdeli Balesinden süit'i ve Edward Elgar'm Enigma Varyasyonları.	Başbakan ve Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer.[86]
16 Nisan 1948	Devlet Operası salonu İngiliz-Türk Müzik Festivalinin altıncı konseri.	Başbakan ve Bakanlar.[87]
21 Nisan 1948	Devlet Opera ve Tiyatrosu Doktor Von Goertz'in idaresi altında ilk temsili.	Başbakan.[88]
18 Aralık 1948	Küçük Tiyatro Cumhurbaşkanlığı Filormanik Orkestrası konseri.	Ulaştırma Bakanı Kasım Gülek.[89]

SONUÇ

Ankara Halkevi, Türkiye opera tarihi için önemli bir sahne olmakla birlikte, Türkiye'nin kültür politikası içerisinde de oldukça etkili bir role sahip bir kurum olma rolünü

[81] Ulus, 25 Mart 1947.
[82] Ulus, 30 Mart 1947.
[83] Ulus, 11 Nisan 1947; Akşam, 11 Nisan 1947.
[84] Ayın Tarihi, Mayıs 1947.
[85] Ayın Tarihi, Nisan 1948.
[86] Ayın Tarihi, Nisan 1948.
[87] Ayın Tarihi, Nisan 1948.
[88] Ayın Tarihi, Nisan 1948.
[89] Ulus, 19 Aralık 1948.

sürdürmüştür. Halkevleri kurulduğu 1932 yılından kapatıldığı 1951 yılına kadar sahnelerini aktif olarak pek çok sanat faaliyetine açtığı gibi, opera temsillerine de açmıştır. Ankara Halkevi diplomatik öneme de sahip bir mekândır. Bu mekân Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarındaki *Özsoy* operasının İran Şehinşahı Rıza Pehlevi'ye sergilenmesi gibi kimi diplomatik etkinliklere ev sahipliği yapmıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında bizzat Cumhurbaşkanı ve hükümet üyelerinin katılımı ile çok sayıda sanat etkinliğinin gerçekleştirildiği bir yer olmuştur.[90] 6 Mayıs 1936 tarihinde kurulan Ankara Konservatuvarı ve 24 Mayıs 1940 tarihinde kurumsal yapısına kavuşan Devlet Konservatuvarı da opera, tiyatro ve bale bölümlerini kapsayan kısımları ile sanat etkinliklerinin sergilendiği diğer mekânlar olmuştur. Savaş yıllarında yabancı ülke büyükelçilerinin bu sanat merkezlerinde yapılan etkinlere katıldığı ve burada kültürel diplomasi hamlelerinin yapıldığı görüşmüştür. Dönem hükümetleri Türk basınında, gerçekleştirilen bu kültür ve sanat etkinlikleri hakkında bilgi paylaşılmasını sağlamıştır. Böylece İkinci Dünya Savaşı'nın çetin yıllarında dış dünyaya savaşa bulaşmayan ancak diplomasiye ve uzlaşıya açık bir Türkiye izlenimi de verilmeye çalışılmıştır. Azda olsa ortaklaşa sanat faaliyetlerinin yürütülmesi ve karşılıklı kültürel alışverişe imkân sağlanması ile de ilgili ülkeler arasında güven ortamının oluşmasına katkı sağlamıştır. Böylece Türkiye, savaşan Mihver ve Müttefik güç blokları karşısında sanat diplomasisini etkin bir şekilde kullanarak sahip olduğu stratejik konum ve yumuşak güç kapasitesini kültürel diplomasi kabiliyetleri ile sağlamlaştırmayı başarmıştır.

Kaynaklar

Alemdar, Ahmet; Kültürel Diplomasi: Almanya ve Türkiye Örneği, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018.

Armaoğlu, Fahir; 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995), İstanbul, 1985.

Atcı, Ömer; Türkiye'nin Balkanlara Yönelik Kültürel Diplomasi Faaliyetleri: Stratejik Kamu Diplomasisi İçin Bir Model, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2019.

Ceyhan, Mustafa; İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Yabancı Propaganda ve Türk Basını, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1985.

Çiftçi Fındık, Devrim; "Kültürel Diplomasi ve Türkiye'de Opera", İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021.

Gönlübol, Mehmet-Sar, Cem vd.; Olaylarla Türk Dış Politikası, Ankara 1996.

Gürel, Şükrü Sina; "Türk Dış Politikası (1919-1945)", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c.II.

https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/TKGM-Prestij-Kitab%C4%B1-R1.pdf,Erişim Tarihi: 01.12.2021.

Özdağ, Ümit; Ordu-Siyaset İlişkisi (Atatürk ve İnönü Dönemleri), Ankara 1991.

Purtaş, Fırat; "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi", Gazi Akademik Bakış, Cilt: 7, Sayı: 13, Ankara 2013.

Sander, Oral; Siyasi Tarih (1918-1994), Ankara 1994.

Tunçay, Mete-Koçak, Cemil vd.; Türkiye Tarihi IV, Çağdaş Türkiye (1908-1980), Editör: Sina Akşin, İstanbul 1997.

[90] Fındık, a.g.e., s.39.

Yağmurlu, Aslı; "Kültürel Diplomasi: Kuram ve Pratikteki Çerçevesi", Selçuk İletişim, Cilt: 12, Sayı: 2, 2019.

Zürcher, Erik Jan; Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.

Akşam, 1 Nisan 1946.

Akşam, 10 Mayıs 1942.

Akşam, 11 Nisan 1947.

Akşam, 12 Mart 1943.

Akşam, 13 Haziran 1941.

Akşam, 13 Mayıs 1943.

Akşam, 17 Şubat 1943.

Akşam, 19 Nisan 1942.

Akşam, 24 Aralık 1944.

Akşam, 24 Mayıs 1945.

Akşam, 4 Mart 1945.

Akşam, 5 Nisan 1942.

Akşam, 6 Ocak 1946.

Akşam, 6 Şubat 1945.

Akşam, 8 Nisan 1945.

Akşam,16 Şubat 1942.

Akşam,18 Ocak 1942.

Ayın Tarihi, Mayıs 1947.

Ayın Tarihi, Nisan 1948.

Ayın Tarihi, Nisan 1948.

Ayın Tarihi, Nisan 1948.

Ayın Tarihi, Nisan 1948.

Cumhuriyet, 10 Mayıs 1942.

Cumhuriyet, 23 Nisan 1944.

Cumhuriyet, 26 Şubat 1940.

Cumhuriyet, 7 Şubat 1945.

Tanin, 1 Nisan 1946.

Tanin, 25 Şubat 1945.

Ulus, 11 Mayıs 1946.

Ulus, 11 Nisan 1947.

Ulus, 12 Mart 1943.

Ulus, 12 Şubat 1947.

Ulus, 13 Haziran 1941.

Ulus, 14 Aralık 1946.
Ulus, 17 Haziran 1944.
Ulus, 17 Mart 1940.
Ulus, 17 Şubat 1943.
Ulus, 18 Haziran 1943.
Ulus, 19 Aralık 1948.
Ulus, 20 Kasım 1943.
Ulus, 20 Mayıs 1946.
Ulus, 20 Ocak1940.
Ulus, 21 Nisan 1944.
Ulus, 23 Ekim 1942.
Ulus, 25 Mart 1947.
Ulus, 26 Şubat 1940.
Ulus, 28 Mayıs 1943.
Ulus, 29 Aralık 1946.
Ulus, 3 Nisan 1940.
Ulus, 30 Mart 1947.
Ulus, 31 Aralık 1944.
Ulus, 31 Mart 1942.
Ulus, 4 Mart 1945.
Ulus, 6 Mayıs 1943.
Ulus, 6 Şubat 1945.
Ulus, 7 Nisan 1940.
Ulus, 8 Haziran 1946.
Vatan, 19 Nisan 1942.
Vatan, 25 Ocak 1942.
Vatan, 5 Nisan 1942.
Yeni Sabah, 17 Aralık 1942.
Yeni Sabah, 30 Ocak 1945.
Yeni Sabah, 30 Ocak 1945.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRK BASINI'NDA SOYADI KANUNU TARTIŞMALARI

Assoc. Dr. Bahattin DEMİRTAŞ
Ankara Hacı Bayram Veli University, Polatlı Faculty of Arts and Sciences,
Department of History
Orcid id: 0000-0001-8452-0019

ÖZET

Soyadı Kanunu TBMM'de yapılan görüşmelerden sonra 2 Temmuz 1934 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunda yer alan ilgili maddeye göre de altı ay sonra yani uygulamaya başlanılacaktır ve süreç 1.5 yıl devam edecektir. Ancak Mustafa Kemal Paşa ve yakın çevresi bu tarihleri beklemeden soyadı almaya başlamışlardır. Bu örnek davranışlar toplumun soyadı alması için harekete geçmesini hızlandırmıştır.

1935 yılından itibaren basının soyadı konusu ile ilgili haberleri artarken, Halkevleri de bu konuda üzerine düşeni yapmaya çalışmıştır. Soyadı Kanunu'na ilgi konusunda hemen hiçbir sorun çıkmazken, hangi isimlerin soyadı olarak alınabileceği konusunda ciddi bir tereddüt ve kargaşa oluşmuştur. Bu nedenle olsa gerek gazeteler alfabetik olarak alınabilecek soyadı listeleri yayınlamaya başlamışlardır. Soyadı Kanunu'nun, ulusal birlik ve bütünlük ile vatandaşlara ulusal bir benlik ve duygu vermek konusunda da yararlı olacağı ortaya konulmuştur.

Her ne kadar soyadı alma işlemleri yasal olarak sona ermiş olsa da ve soyadı almayanlara valiler ve kaymakamların soyadı vermesi kuralı uygulamaya konulsa da ilgili işlerin 1938 yılına gelinmesine rağmen bazı yerlerde tam manasıyla yerine getirilmediği görülmüştür.

Atatürk'ün vefatından sonra soyadı konusu ile ilgili tartışmalar ise ilk defa İkinci Dünya Savaşı yıllarında gündeme gelmiştir. Dönemin sosyal, siyasi ve kültürel ortamında, Dr. Rıza Nur, Remzi Oğuz Arık, Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu ve Osman Turan gibi bazı fikir adamları ve Türkçü akımın önde bazı şahsiyetleri soyadı tartışmalarının önde gelen kişileri olmuştur.

Bu çalışmada ilk olarak Soyadı Kanunu öncesi ve sonrası konu ile ilgili yaşanan gelişmeler ele alınacaktır. Daha sonra İkinci Dünya Savaşı yıllarında bu konu ile ilgili çeşitli çevrelerin talepleri üzerinde durulacaktır. Çalışmada başta dönemin basını olmak üzere Türk arşivleri, TBMM Zabıt Cerideleri, yerli ve yabancı diğer kaynaklardan yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Soyadı Kanunu, Atatürk, inkılâp, İkinci Dünya Savaşı.

SURNAME LAW DISCUSSIONS IN THE TURKISH PRESS IN THE YEARS OF THE SECOND WORLD WAR

ABSTRACT

The Surname Law came into effect after being published in the Official Gazette on July 2, 1934, after the deliberations in the Grand National Assembly of Turkey. According to the relevant article in the law, the implementation will start after six months and the process will continue for 1.5 years. However, Mustafa Kemal Pasha and his close circle started to take

surnames without waiting for these dates. These exemplary behaviors accelerated the action of the society to take a surname.

Since 1935, while the news of the press on the subject of surnames increased, the Community Centers tried to do their part in this regard. While there was almost no problem regarding the interest in the Surname Law, there was serious hesitation and confusion about which names could be taken as surnames. For this reason, newspapers have begun to publish lists of surnames that can be obtained alphabetically. It has been revealed that the Surname Law will also be beneficial in terms of giving national unity and integrity and a national identity and feeling to the citizens.

Although the process of taking surnames has ended legally and the rule that governors and district governors give surnames to those who do not take surnames has been put into practice, it has been observed that the relevant works have not been fully fulfilled in some places, despite the year 1938.

After the death of Atatürk, the discussions about the surname issue came to the fore for the first time during the Second World War. In the social, political and cultural environment of the period, Dr. Some intellectuals such as Rıza Nur, Remzi Oğuz Arık, Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu and Osman Turan and some prominent figures of the Turkist movement have been the leading figures of surname debates.

In this study, firstly, the developments related to the subject before and after the Surname Law will be discussed. Later, the demands of various circles related to this issue during the Second World War will be emphasized. In the study, especially the press of the period, Turkish archives, TBMM Minutes, other domestic and foreign sources will be used.

Keywords: Surname Law, Atatürk, revolution, Second World War.

Giriş

Türkler, bilinen en eski tarihlerinden itibaren Türkçe adlar kullanmışlardır. Zaman zaman komşu kültürlerin etkisi altında kalıp yabancı kökenli ad ve unvanlar almışlardır. Bu durum, Çin, Moğol, Arap ve Fars kültür emperyalizminin etkisi altına girdiklerinin de göstergesi olmuştur. İslamiyet'i kabul ettikten sonra Türkçe ad koyma geleneğinden vaz geçen Türkler, Arapça adlar almaya başlamışlar, Arap dilinin etkisiyle hitap sözcükleri ve unvanlarını bile Arapça sözcüklerden seçmişlerdir. Bu durum da Türk milletinin millî kültürden uzaklaşmasına yol açmıştır. Bu yozlaşmanın önüne geçilmesi için Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren millî kimliği oluşturan kültür inkılâbına hız verilmiş; millî tarih ve Türk dilinin zenginleştirilmesi için çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca inanç dili üzerinde de kökten değişiklik yapacak uygulamalar başlatılmıştır. Millî kimlik oluşturma çabalarının bir başka boyutu da millî hafızanın canlandırılması ve bireylere öz Türkçe ad ve soyadı seçme çalışmaları olmuştur.[1]

1926 yılına gelinene kadar soyadı konusuyla ilgili ciddi bir adım atılmamıştır. İlk olarak o yıl yürürlüğe giren Medeni Kanunla birlikte, aile isimlerinin alınması kabul edilmiştir ama bunun uygulamaya konulması biraz daha zaman almıştır. Medeni Kanun'un ilk kabul edilmiş halinde; kanunun genel felsefesine uygun olarak aile çerçevesinde isim alınması ve değiştirilmesi konusunda birkaç mevzua değinilmiştir. Fakat kanun; tam manasıyla bir soyadı

[1] Mehmet Korkut Aydın, "1934 Tarihli Soy Adı Kanunu Uygulamaları ve Malatya Örneği: (Fırat Gazetesi Verilerine Göre)", Belgi, Sayı: 18, Yaz 2019, s.1411.

alma zorunluluğu, soyadı alma şekli ve kullanımı ile ilgili net bir yargı belirtmemiştir. Bu nedenle Soyadı Kanunu çıkana kadar konuyla alakalı ciddi bir gelişme olmamıştır.[2]

Soyadı Kanunu ile ilgili ilk önemli çalışmalar 1929 yılı öncesinde gündeme gelmiş ve çalışmayı yapanlar Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal tarafından ödüllendirilmiştir.[3] Nitekim 20 Mart 1929'da Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal imzalı bir kararnamede aile ismi hakkında kanun layihası hazırlayanlara, bu çalışmalarının karşılığında yevmiye ödenmesiyle ilgili kararnamenin yayınlanması soyadı konusunun 1929 yılı öncesinde gündeme geldiğini kanıtlamaktadır. Yine aynı kararnameden anlaşıldığı gibi komisyonda yabancıların da görev alması ilginç bir uygulamadır. Bununla birlikte çalışmaların uzadığı açıktır.[4]

Soyadı Kanunu'nun Mecliste Görüşülmesi ve Kabulü

Soyadı Kanunu ile ilgili layiha hakkında ilk inceleme 13 Mart 1933 tarihinde başlamıştır. Bu lâyihanın Dâhiliye ve Adliye Encümenlerinde görüşülmesinden sonra hazırlanan kanun teklifi 1934 yılı Haziran ayında Meclise sevk edilmiştir.

16 Haziran 1934 tarihinde 167 milletvekilinin hazır olduğu bir birleşimde TBMM'de başlayan görüşmelerde ilk olarak Bursa Milletvekili Refet Bey söz almıştır. Refet Bey, soy adlarına ait hukukun, kanun ile tespitinin Türkiye'de çok geç kalınmış işlerden biri olduğunu, aslında Medeni Kanun sonrası ilk çıkarılacak kanunlardan birisi olması gerektiğini söylemiştir. Bu işle ilgilenen Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'ya teşekkür etmiştir. Refet Bey'in belirttiğine göre Medeni Kanun'un 25, 26, 126, 141,153, 247, 257, 259 ve 312. maddelerinde soy adlarına ait hükümler yer almaktadır. Meclise gelen layihada ise önemli bir eksiklik şöyle belirtilmiştir: "*Hâlbuki bu kanunda yalnız soydan bahsediliyor. Şahsî isimlerden bahsedilmiyor. Bizde şahsî isimler ikidir. Bir asıl isim vardır, bir de mahlas vardır. Kanunda bunlardan bahsedilmezse, bu kanun yarım kalmış olur. Bu lâyihada bundan da bahsolunmalıdır. Bu hususta anarşi içindeyiz. Her memlekette öz atları intizama alınmıştır. Bizde aile isimleri nasıl teşekkül etmişse, ne gibi esbap ve sevaik ile ne gibi zaruretlerle, meydana gelmişse; ayni esbap ve sevaik ile, aynı zaruretlerle başka milletlerde da meydana gelmiştir*."[5]

Refet Bey'den sonra söz alan ve ona teşekkür ile konuşmasına başlayan Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'ya göre Soyadı Kanunu'ndan maksat, ailesine ismini veren adamın, şerefini, o aile efradının kendi ismi ile beraber yazılması ve söylenmesidir. Bu suretle, kendisi ve ailesi, dedesi, hepsi hatırlanmış olacaktır. Şükrü Kaya, söz konusu kanunun Refet Bey'in teklif ettiği gibi bekletilmesinin uygun olmadığını, zaten kanunun iki yıl sonra yürürlüğe gireceğini ve kanunun müzakerelerine geçilmesi gerektiğini ifade etmiştir.[6]

Şükrü Kaya'dan sonra yeniden söz alan Refet Bey, esasta Şükrü Kaya ile hem fikir olduklarını, aile isimlerinin kanunla tespitinin gerekli olduğunu söylemiştir. Ancak kendisinin burada anlatmak isteğini şu cümlelerle açıklamıştır: "*Burada yalnız aile isimlerinden bahsediliyor. Eşhas isimlerinden, mahlaslardan bahsedilmiyor. Bunları bırakmak, işi yarım yapmak demektir. İşin yarısı kalıyor bir. Sonra Şükrü Kaya Bey dediler ki, Türklerde müseccel aile ismi yoktur. Bir adam gelir. Hasanınoğlu Ahmet diye askerlik künyesine yazılır. Böyledir dediler. Böyle değildir arkadaşlar. Ben kaymakamlık, mutasarrıflık, valilik ettim.*

[2] Sabit Dokuyan, "Soyadı Kanunu ve Kanunun Uygulanma Süreci", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXXI/1, 2016, s.132-133.
[3] Oğuz Aytepe, "Soyadı Kanunu", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/soyadi-kanunu/?pdf=3366, Erişim Tarihi: 01.12.2021.
[4] Temuçin Faik Ertan, "Cumhuriyet Kimliği Tartışmasının Bir Boyutu: Soyadı Kanunu", Kebîkeç, Sayı: 10, 2000, s.258.
[5] TBMM ZC, 16 Haziran 1934, Cilt: 23 Devre: IV, s.191-192.
[6] TBMM ZC, 16 Haziran 1934, Cilt: 23 Devre: IV, s.196,198.

Ahzı asker meclislerine riyaset ettim. Kırıkoğullarından Ahmetoğlu Haşan derler, künye böyledir. Asker arkadaşlar bilirler. Künye tamamen böyledir. Aile ismi olmayan bir Türk yoktur. Hepsi de müsecceldir. Hazırlanmış bir şeyi yok farz ederek işe başlıyoruz. Hata buradadır. Kanunu medenî meselesidir. Bu kanunun birçok maddeleri, okuduğum madde ile alâkadardır. Kanunu medenî ile hemahenk olması lâzımdır. Orada salâhiyeti hâkime veriyoruz, burada idare memuruna veriyoruz. Hem de şahsî olarak. Yoksa esasa tamamı ile mutabıkız…"[7]

Tokat Milletvekili Nazım Bey, bu kanunun hayırlı bir kanun olması itibarı ile bir an önce uygulanması gerektiğini ve 6-7 ay tetkik ve tetebbu edilecek bir keyfiyetin olmadığının altını çizmiştir. Şükrü Kaya gibi Nazım Bey'e göre de Medeni Kanun'da bunun hakkında ahkâm mevcuttur. Öz ada gelince Medeni Kanun'da bunun hakkında bir madde-i mahsusa vardır ve kanunun müzakeresine geçilmelidir. Gaziantep Milletvekili Reşit Bey'e göre de Türkiye'de bazı müstehcen isimler, yani Türklüğün şerefine, nezahetine mugayir olan isimler mevcuttur. Bunların çıkarılması lâzımdır.[8] İstanbul Milletvekili Salah Cimcoz ve Muş Milletvekili Hasan Reşit Bey'de Soyadı Kanunu ile ilgili madde görüşmelerine geçilmeden önce söz alan diğer kişiler olmuştur. Bu arada Bursa Milletvekili Refet Bey'in, layihanın encümene iadesi ile ilgili teklifi kabul edilmemiştir.[9]

Soyadı Kanunu ile ilgili maddeler, 18 Haziran 1934 tarihinde TBMM'de görüşülmeye başlanmıştır. Dört gün devam eden bu görüşmeler sırasında yine bazı görüş ayrılıkları ve tartışmalar söz konusu olmuştur. Nihayetinde 21 Haziran 1934 tarihinde kabul edilen Soyadı Kanunu[10], 2525 sayılı kanun olarak 2 Temmuz 1934 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Soyadı Kanunu ile her Türk'ün öz adından başka soyadı taşıması da zorunlu tutulmuştur. Soyadları Türkçe olacak, *"rütbe, memurluk, yabancı ırk vs. ulus adlarıyla, ahlâka aykırı ve gülünç"* olan kelimeler soyadı olarak kullanılmayacaktır. Bu kanun uygulanmaya başladıktan sonra, toplumsal ilişkilere önemli bir düzen gelmiştir. Kanun; Her Türk'e soyadı kullanma mecburiyeti getirmiştir.[11]

Soyadı Kanununa ek olarak çıkarılan ilk kanun ise Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'e Atatürk soyadını veren kanun olmuştur. 24 Kasım 1934'te yasalaşan ve İsmet Paşa ile 20 milletvekilinin imzasını taşıyan bir tasarı ile de Kemal öz adlı cumhurbaşkanına Atatürk soyadı verilmiştir.[12] Bu soyadı Saffet Arıkan'ın türettiği bir söze dayanarak oluşturulmuştur. Tasarının kabulünde İsmet Paşa bir şöyle bir konuşma yapmıştır: *"Düşündük ki Soyadı*

---

[7] TBMM ZC, 16 Haziran 1934, Cilt: 23 Devre: IV, s.198.
[8] TBMM ZC, 16 Haziran 1934, Cilt: 23 Devre: IV, s.198.
[9] TBMM ZC, 16 Haziran 1934, Cilt: 23 Devre: IV, s.201.
[10] Soyadı Kanunu:
"Madde 1. Her Türk öz adından başka soy adını da taşımağa mecburdur.
Madde 2 . Söyleyişte, yazışta, imzada öz ad önde soy adı sonda kullanılır.
Madde 3. Rütbe ve memuriyet aşiret ve yabancı ırk ve millet isimler ile umumi edeplere uygun olmıyan veya iğrenç ve gülünç olan soy adları kullanılamaz.
Madde 4. Soy adı seçme vazifesi ve hakkı evlilik birliğinin reisi olan kocaya aittir.
Madde 5. Mümeyyiz olan reşid soy adını seçmekte serbesttir." Enver Behnan, Türk Soyadı, Köy Hocası Matbaası, 1935, s.90-94; Soy Adı Nizamnamesi, Başvekalet Neşriyat Müdürlüğü, Ankara 1934; Sadi Irmak, Atatürk Devrimleri Tarihi-İdeloji ve Tarih Açısından İnceleme, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul 1973, s.239.
[11] Ahmet Mumcu, Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1996, s.159.
[12] Kemal öz adlı Cumhur Reisimize Verilen Soyadı Hakkında Kanun, Başvekâlet Neşriyat Müdürlüğü, Ankara 1934.

Kanunu uygulanırken büyük önderin taşıyacağı adı belirtmek, Büyük Meclis'in borcu ve hakkıdır. İnanıyoruz ki, Atatürk adı ile büyük Türk ulusu, en büyük oğluna, en büyük ve en saygılı seslenişini yapmış olacaktır." Başvekil İsmet Paşa, sık sık ve sürekli alkışlarla karşılaşan bu beyanatlarından sonra kanun lahzasının maddeleri okunmuş ve gene alkışlarla karşılanmıştır. Kabul olunan bu kanun layiha sile Kemal Özadlı Cumhur Reisimize (Atatürk) soyadı verilmiştir. Tarihi bir vesika olan bu kanunun kabulünden sonra pazartesi günü toplanmak üzere toplantıya nihayet verilmiştir. Atatürk'te yakınlarının çoğuna, Türkçe sözcükler kullanarak soyadları vermiştir. "İnönü, Aras, Arıkan, Bayar, Gökçen, Okyar, Peker, Tanrıöver..." bunlardan bazılarıdır. Yine, Etimesgut, Diyarbakır gibi yer adları, Etibank, Sümerbank, Denizbank gibi kurum adları Atatürk'ün yerleşmesinde katkılı olduğu sözler arasındadır.[13]

Soyadı düzenlemelerinden başka 29 Kasım 1934'de efendi, bey, hanım, paşa gibi unvan ve lakapların kaldırılmasına dair bir kanun çıkarılmıştır. Bu kanunla Osmanlı idaresi tarafından verilen nişan ve rütbelerin taşınması da yasaklanmıştır.[14] Böylece lakapların soyadı olarak kullanılması önlenmek istenmiştir. 18 Aralık 1934 tarihinde de "Soyadı Nizamnamesi" Bakanlar Kurulu tarafından tasdik edilmiştir. Bu nizamname, 20 Aralık 1934 tarihinde Resmi Gazetede çıkmıştır.[15]

Aynı günlerde Romen gazetelerinde Soyadı Kanunu ile ilgili şu satırlar yazılmaktaydı: "Türkiye'de bir soyadı alma kanunu yapıldı. Geçmişe ait ne varsa Türklerin onu kaldırıp atmakta ve yeniliğini gösteren ve andıran her şeyi ulusa mal etmeye çalışmaktadırlar. Türkler, Arap harfleri yerine Latin harflerini aldıkları zaman, "büyük değişme" dedik. Bunun bu kadarlıkla kalmayacağını hiç kimse aklına getirmemişti. Hâlbuki şimdi onlar adları yerine eski Türk tarihinden çıkarılmış adları koyuyorlar. Dil temizleme savaşında haklı olan dost Türklerin bu soyadı işi de yeni ve büyük bir değişim daha yapmaktadır." Kurentu Gazetesi de, "Kemal" başlıklı güzel bir yazı yazmıştır. Bunda deniliyor ki: "Türkiye'nin soyadı kanunu, burada birçok kimsenin tesalübünü uyandırdı. Fakat Türkiye de bizim buralardakine benzemeyen bir realite olduğunu bilenler, Atatürk'ün her teşebbüsünde bir filozof ve bir tarihçi gibi hareket ettiğini takdir ederler. Tarih, bize Türkleri yalnız iyi savaş bilen ırk olarak gösterir, aynı zamanda çalışkan, seciye sahibi, doğru bir ulus olarak gösterir. Herkesin gördüğü ve kıskançlıkla beğendiği bir şey varsa, o da, Türk değişiminin muvaffakiyetidir. Demokrasinin tembel ve miskince sallanışın arkasından gitmeye mahkûm olan bizler için, Atatürk'ün her teşebbüsü, bir ışık gibi doğmaktadır."[16]

27 Aralık 1934'de çıkartılan bir kanunla herkesin iki yıl içinde soyadı alması mecburiyeti konmuştur. Bu süre içinde soyadı olamayanlar veya almayanlara kaymakam veya vali gibi mülkî âmirlerin soyadı vermesi uygun bulunmuştur. Dükkân ve ticaret evlerinin

---

[13] Ferhan Oğuzkan, Devrimci Atatürk, Hastaş Eğitim Yayınları, Yenilik Basımevi, İstanbul 1969, s.51-52; Halkın Sesi, 25 Kasım 1934, s.1.

[14] Eski Unvanların Kaldırılmasına Dair Kanun:
"Madde 1. Ağa, Hacı, Hafız, Hoca, Molla, Efendi, Bey, Beyfendi, Paşa, Hanım, Hanımefendi ve hazretleri gibi lakap ve unvanlar kaldırılmıştır. Erkek ve kadın vatandaşlar kanun karşısında ve resmi belgelerde yalnız adlarıyla anılırlar.
Madde 2. Sivil rütbe ve resmi nişanlar ve madalyalar kaldırılmıştır. Bu nişan ve madalyaların kullanılması yasaktır. Harp madalyaları müstesnadır. Türkler yabancı devlet nişanları da taşıyamazlar.
Madde 3. Askeri rütbelerden adın başına gelmek üzere kara ve hava müşürlerine mareşal, birinci ferik, ferik ve livalara, general, denizde birinci ferik, ferik ve livalara amiral denir. Generallerin ve amirallerin derecelerini gösteren unvanlarla deniz müşirleri unvanlarının ve diğer askeri rütbelerin karşılıkları Yüksek Askeri Şura Kararı ve Bakanlar Kurulunun tasdiki ile konur." Irmak, a.g.e., s.235.

[15] Son Posta, 21 Aralık 1934, s.3.

[16] Ulus, 21 Aralık 1934, s.2.

tabelalarındaki adların, Soyadı Kanununa göre değiştirilmesinden dolayı yeniden tabela damga resmi alınmaya teşebbüs edildiği hakkında gazetelerde bazı neşriyat görülmüştür. Bu tabelalarda Soyadı Kanunu gereğince yalnız adların değiştirilmesi, tabelaların değiştirilmesi mahiyetinde olmadığından, tabelalardaki adların yasaya göre değiştirilmesinden ötürü yeniden damga resmi alınmamıştır.[17]

Soyadı Kanunu dönemin basınında hemen hemen hiç eleştiri konusu olmamış, sadece eleştiriler Meclisle sınırlı kalmıştır. Kanunun çıkarılmasından sonra Dâhiliye Vekâleti, Kütahya Milletvekili Besim Atalay'a hazırlattığı *"Türk Büyükleri veya Türk Adları*" isimli kitabı tüm nüfus müdürlüklerine göndererek buradan soyadı seçilebileceğini bildirmiştir. Atalay, kitaptaki kelimelerin hem soyadı hem de isim olarak alınabileceğini ifade etmiş, ayrıca. Türkçe'ye *"men, man*" ekleri ile pek çok yeni kelimeler kazandırabileceği ve bunların da soyadı olarak alınabileceğini iddia etmiştir. Enver Behnan Şapolyo'da 1 Ocak 1935 tarihinde yayınladığı kitabında, eski Türklerin ad koyma adetleri, törenleri ve ad üretme usullerine yer vererek toplam 3396 tane isme kitabında yer vermiştir.[18]

Soyadı Kanunu'nun uygulanma süreci 2 Temmuz 1936 tarihinde sonra ermiştir. Bu tarihten itibaren soyadı alınması sürecinde ortaya çıkan sorunların çözümleri ile ilgili düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Uygulanacak cezalar ve alınan soyadlarının kullanılması gerekliliği ile ilgili resmi yazışmaların çokluğu dikkat çekmektedir. Örneğin, 29 Haziran 1937 tarihli Dâhiliye Vekâleti tamiminde; süresi içinde soyadı almayanların ve görevini ihmal eden görevlilerin para cezası ile cezalandırılacağı, bu cezaların mahalle idare heyetleri tarafından belirleneceği ve valiler ile kaymakamlar tarafından onaylanacağı hatırlatılmıştır. Ayrıca soyadı almayan kimselere vali ve kaymakamlar öncülüğünde soyadları verilmesi gerekliliği de vurgulanmıştır. Bu çerçevede; bazı yerlerde nüfusa kayıtlı olduğu halde bulunamayan kimseler olduğu ve yine öldüğü halde kayıtlardan düşürülmeyen kimseler bulunduğu bildirilmiştir. Ayrıca yurtdışında olup da ne durumda olduğu bilinmeyen kimseler de mevcuttur. Bu konularla ilgili nasıl muamele edilmesi gerektiği sürekli olarak bakanlığa sorulmaktadır. Bu tip kimselere resen soyadı takılması Bakanlık tarafından sıkıntı yaratacağı gerekçesi ile olumlu görülmemiştir. İlgili vatandaşların hayatta olanlarının ve bulunanlarının bulundukları zaman kayda geçirilmesinin daha uygun olacağı, ayrıca altı aylık zaman aşımı süresi dolduktan sonra da bu kimseler hakkında bir ceza takibi yapamaya gerek kalmayacağı ilgililere bildirilmiştir.[19]

İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Soyadı Kanunu Tartışmaları

Yıl 1939 olduğunda Soyadlarını nüfus kütüklerine ve doğum tezkerelerine kaydettirmeyen bazı şahısların bulunduğuna dair basında haberler yer almaya devam etmektedir. Buna göre, vali ve kaymakamların sıkı bir suretle bu işle alakadar olarak Soyadı Kanunu hilafına hareket eden bu kimselerin süratle cezalandırılmalarını eğer bunlar resmi memur iseler, haklarında kanuni takibat yapılmak için isim ve adreslerinin Bakanlığa gönderilmesini tebliğ etmiştir.[20] Soyadı Kanunu ile ilgili takibata İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasından sonrada devam edilmiştir. Nüfus kaydından önce, soyadı olmayanların birer soyadı alarak nüfus dairelerine kaydettirmelerinin gerektiği duyurulmuştur. Soyadı işlemlerinin ise kanun mucibince masrafa tabi olmadığı beyan edilmiştir.[21]

[17] Son Posta, 28 Aralık 1934, s.3.
[18] Mithat Atabay, "Soyadı Kanunu ve Bu Konuda Yapılan Tartışmalar", Tarih Dergisi, Sayı: 42, 2005, s.242-243.
[19] Dokuyan, a.g.e., s.157-160.
[20] Son Telgraf, 20 Mayıs 1939, s.3.
[21] Yenigün (Antakya), 27 Eylül 1939, s.1.

Soyadları ile ilgili tartışılan bir diğer konu da bazı ilginç ve gülünç soyadlarının tercihi meselesidir. Bu durum basına da konu olmuştur. Örneğin Vatan gazetesinde yazarı "Üç Yıldız" olarak belirtilen bir haberde konu ile ilgili şu örnekler verilmektedir: "Geçen sene radyoda Sarısakal diye bir soyadı işittim. Tavusun kuyruğuyla iftihar etmesi gibi bu vatandaş da herhalde güzel sarı sakal ile iftihar ediyor olacak. Kimsenin zevkine karışılmaz. Allah ömrünü de, sakalını da uzun etsin. Yalnız şu var ki soyadı yalnız kendiniz için değildir. Bizden doğacak bir sürü insan onu kıyamete kadar taşıyacaktır ve tabiat nizamına göre bunların, aşağı yukarı yarısı kadın olacaktır. Çocuk yahut torunumuz mektebe gittiği zaman muallim "geç bakalım tahtaya Bayan Sarısakal" diyecek, öteki çocuklar güleceklerdir. Daha sonra evlenme yaşına gelecek, belki Namık Kemal'in Cezmî de Perihan'ı tasvir ederken söylediği gibi "ay ışığına tutulmuş gümüş levhalar gibi parlak çehreli" bir kız olacaktır. Fakat ne çare ki ismi Sarı Sakal! Birkaç sene evvel Durmaçek adlı bir muallimin ayyaşlığından dolayı vazifesinden çıkarıldığını işitmiştim. Seçtiği soyadına göre, hakikaten zevzek ve ayyaş bir adam olduğuna şüphe yok. Fakat akla öyle gelir ki biçarenin felaketine ayyaşlığından ziyade bu zevzekliği sebep olmuştur. Soyadı "Ben oyum" diye feryat etmesiydi belki göze çarpmayacak, muayyen bir suçu varsa bile daha bir müsamaha ve merhametle karşılanacaktı. Fakat kendisi hakikatle yiyip içmez bir meslek dahi olsa yalnız Durmaçek adı çoluk çocuğa karşı hiçbir idarenin tecviz edemeyeceği bir skandaldır… Yine soyadı olarak bula bula Döver adını bulan bir polis memurundan bahsedildiğini işittim. Mütemadiyen hırsızla, yankesici ile serseri ve sarhoşla işi olan bir insan belki günün birinde öfkesine mağlup olarak hakikaten döver. Fakat soyadı Döver olursa sorguya çekildiği zaman kendini nasıl temize çıkarır? Döver eski mahalle mektebi hocaları için ihtimal iyi bir ad olurdu ve çocuğunu "eti senin, kemiği benim" diye mektebe getiren babalara karşı hatta muallimin otorite ve kredini arttırırdı. Fakat ne yazık ki o vakit de soyadı kanunu yoktu."[22]

Atatürk hayattayken çok fazla eleştirilmeyen Soyadı Kanunu, onun ölümü sonrasında çeşitli eleştirilere uğramıştır. Bemard Lewis'e göre "*Atatürk'e; şeriatçılara, hilafetçilere, saltanatçılara kıyasla en yakın görülen Türkçüler cumhuriyet devrimleriyle hukuk, eğitim, yazı, dil ve gelenek olarak kültür alanlarındaki devrimsel değişmelerle uzlaşamamışlardı*." O nedenle savaş nedeniyle canlanan Atatürk milliyetçiliğinin dışındaki milliyetçilik akımları bunda etkili olmuştur. Basında başlayan tartışmalarda, Dr. Rıza Nur. Remzi Oğuz Arık. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve Osman Turan öne çıkan kişiler olmuştur.[23]

> "Soyadı konusuna 1940'lı yıllarda getirilen eleştirilerde, Soyadı Kanunu ile yapılmak istenen şeyin alınacak soyadların öz Türkçe kelimeler olmasını sağlamak olduğu, ancak gerek uygulamadaki ihmallerden gerekse insanların tercihleri sonucu konunun amacından saptığına işaret edilmektedir. Dönemin yükselen Türkçülük faaliyetlerinin bir parçası olarak üzerinde hassasiyetle durulan bu konu; Tanrıdağ, Bozkurt ve iş Dergilerinde 1942-1945 yılları arasında yoğun olarak ele alınmış, buradaki yayınların etkisiyle pek çok kişi mahkemelere başvurarak soyadlarını aile adları ile değiştirme kararı almışlardır. Soyadı konusundaki karmaşayı eleştirenlerden biri olan Hıfzı Veldet de yukarıdaki eleştirilerin yanı sıra, bazı vatandaşların soyadı alma işine gönülsüz katıldıklarını, çoğu köylü olan bu vatandaşların listelerdeki moda isimlerden aldıklarını, "devlet adı" dedikleri yeni soyadlarını ancak, devlet dairesine işleri düştüğünde hatırladıklarını ve yine lakaplarını kullandıklarını belirterek meselenin yeniden ele

[22] Vatan, 6 Aralık 1940, s.3.
[23] Atabay, a.g.m., s.245.

alınması gerektiğini ifade etmektedir. Yazara göre soyadı disiplinini sağlamada tek yol, mevcut soyadların sonuna *"oğlu"* eki getirilerek kullanılmasıdır." [24]

Özellikle 1942 yılı soyadı kullanımı ve Soyadı Kanunu üzerine yoğun tartışmaların yaşandığı bir yıl olmuştur. Dr. Rıza Nur, 1942 yılında yaptığı bir eleştirisinde, öncelikle soyadı anlayışına karşı çıkmış ve Türklerde soyadının ismin önüne gelmesi gerektiğini belirtmiştir. Man-men eklerinin kullanılmasını da eleştirerek bu uygulama yüzünden Türkler, Almanlara benzer soyadı taşımaya mecbur bırakılmışlardır. Kanunlaşan soyadlarının çoğu da zaten Türkçe değildir. Remzi Oğuz Arık da kanunu eleştirmiş ve yeterince Türkçeleştirilmemiş soyadlarının yaygınlığından bahsetmiştir.[25]

Son Posta gazetesinde yazan Prof. Dr. Sadi Irmak 9 Şubat 1942 tarihli ve "Soyadını lâzım geldiği gibi saymıyoruz" başlıklı yazısında Türklerin öteden beri soyu ve sopu ile anıldığını, son yüz yıl içinde uğranılan musibetler arasında soyadı mefhumunun da sarsılmış olduğunu böylece bir isim anarşisinin meydana çıktığını belirtmiştir. "Soy bağlarımız gevşediği için mi soyadı kaybolmuştu, yoksa soyadı kaybolduğu için mi aile bağlarımız sarsılmıştı?" sorusunu yönelten Irmak yazısının devamında şu cümleleri kaleme almıştır: "Soyadı kanunu nev'inden bu bozgunluklara kat'î bir son vermek karar ile alınmış bir karardı. Onu, cumhuriyetin en büyük nimetleri arasında bağrımıza basmak bilhassa münevverlerin vazifesiydi. Fakat maalesef göz önünde duran vakalar bu vazifenin iyi başarılmadığını açıkça göstermektedir. Bunun türlü sebepleri var. Bazıları, meselâ muhterem bir üniversite profesörümüz yeni soyadlarının eski Türk an'anesine uygun şekilde olmadığını ve soyad ile öz ad arasına bir "oğlu" denmesi lâzım geldiğini ileri sürmektedir. Fakat bu olsa olsa şekle dair bir görünüş farkıdır ve hemen söylemek icab eder ki Türk kanunun kabul edildiği şekil çok daha pratik ve kullanışlıdır. Bulgarların "sof"u Lehlerin "ski"si gibi her adın sonuna konacak bir eklenti haline gelecek olan "oğlu" nu pekâlâ kaldırıp bu mefhumu soyad ile ifade edebiliriz. Bundan başka kızların da bir soyadı taşımakta olduklarını ve falan oğlu şeklinde bir başlığın bir kıza yakışmadığını da söylemek lâzımdır. Diğer bir itiraz, soyadlarının iyi seçildiği noktasından hareket etmektedir. Ve acayip olan nokta şudur ki birçokları bizzat beğenip seçtikleri soyadını, daha iyilerini işitince beğenmemeğe başlamışlar ve bu yüzden bir muhalefete geçmişlerdir. Hâlbuki kanun en münasip soyadını seçmek için herkese düşünme zamanı bırakmış olduğu gibi sonradan yapılacak düzeltmeleri ve değiştirmeleri de kabul etmiştir. Başka bir muhalefet, şöhret yapmış ve şöhret yapmış olduklarını sanmış olanlardan gelmektedir. Bunlar yepyeni bir isimle ortaya çıkmayacaklarını sanıyorlar. Bu telâş tamamen lüzumsuzdur. Şöhret yapmaya lâyık birini ortaya atan herkes bu milleti yeni isimle de çok çabuk tanıyabilir. Babıâli an'anesi malûm. Özene bezene saklanıp müstear isimle imzalanan yazıları yazanlar yirmi dört saatte halk tarafından teşhis edilmektedir. Bu nevi şahsi tecessüsün kıtlığından değil maalesef bolluğundan şikâyet edebiliriz. Ne sebeple olursa olsun birçoklarının soyadı kanununun ruhuna aykırı şekilde hareket etmekte oldukları muhakkaktır. Bir nevi devlet müessesesi haline gelmiş olan telefon idaresinin rehberi bile hâlâ soyadlarına göre nasıl öz adlara göre tertip edilmektedir. Bu, kanunun ruhuna aykırı değil midir? Çünkü bir şahsın öz adı, anası ve zevcesinden başka kimseyi ilgilendirmemek gerek "Türk soyad ile anılır" diyor kanun. Avukat, doktor, müteahhid tabelâlarına bakınız. Ya hiç soyadı yoktur yahud büyük punto ile yazılan öz adın da bir puntoyla dizilmiştir. Birçoklarında da soyadı başka ve göze çarpmaz bir renkle yazılmıştır. Matbuatımızda imza disiplini yoktur. Birçokları soyadları kullanmamaktadırlar. İşte böylece, en güzel bir yenilik teşkil eden, birçok

[24] Yasemin Doğaner, "Atatürk Dönemi Türkiyesi'nde Sosyo-Kültürel Değişim", Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi ICANAS, 2007, s.253.
[25] Dokuyan, a.g.e., s.161-162.

ihtiyaçlarımızı karşılayabilecek olan bir kanuna karşı, en hafif tabirle "ağır alıyoruz". Bu işi ciddi almak en başta münevverlerimize düşen bir vazifedir."[26]

Tasviri Efkâr gazetesinde, 7 Ağustos 1942 tarihinde, "Tekrar canlanan bir dava Soyadı Mes'elesi" başlıklı bir yazı yazan Prof. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ise 1941 yılı içinde birkaç muharririn ortaya attığı soyadı işinin tekrar ortaya çıktığını, biri Ankara'da, diğeri İstanbul'da istişar eden iki mecmuada meselenin mahiyetinin izah edildiği ve bugünkü şekli ve tatbikatının tenkit olunduğunu yazmıştır. Fındıkoğlu konu ile ortaya atılan görüşleri şu şekilde özetlemiştir:[27] "Ankara'da neşrolunan Millet Mecmuasında, Ankara Dil ve Tarih Fakültesi profesörlerinden Remzi Oğuz Arık meseleyi söyle ele almıştır[28]: "Bizde Müslümanlıktan önce herkesin çift adı bulunduğunu tespit etmek zordur… İslamlı Türklerin çift ad taşımasını âdet haline sokmuştur. Müslümanlığı gösteren bir Arap adı dalma asil Türk adının başına gelmişti… Tarihimizin her safhasında Türklerin tek bir adla kalmadığı. (Falan oğlu falan), yahut (filangiller) (falanzade), gibi bir aile adile anılıp belli edildiğini görmekteyiz. Son asırların cemiyetimize musallat ettiği türlü türlü belâ ve felâketler yüzünden refah, irfan seviyesi çöktükçe, kendini bile yitiren Türk kütlesinin, aile adı gibi noktalara ihmal göstermesi tabiî idi… Bu kanunun adına ve tatbikatına bakınca Arapça olan adların ortadan kalkması gibi Türkçü ve idealist hedef tutulduğunu kabul ediyoruz… Türkler zaten birkaç şekilde aile adına sahip olunduklarından, yeni kanunun bu âdeti Türkçü idealine uygun bir şekilde devam ettirmesi beklenirdi… Bu hal, birçoklarına öyle gülünç bir serbestlik vermiştir. Meselâ bir Yüzbaşı, Arman adını çocuğuna vermekten çekinmemiş, bir sanat adamımız Epikman'ı hiç endişe duymadan soyadı olarak almış, Seley adına, aydın bir Türk'ün soyunu göstermek vazifesi verilmiştir. Beş on milyonluk bir uydurma ad ailesinden seçtiğimiz şu birkaç ad binlerce köyde çok basit adamların buluşuna veya uyduruşuna bıraktığımız soyadlarının şekil ve ruh yabancılığını göstermeye yetecek mi bilmiyoruz… Aile adı meselesini devlet, şüphesiz ki en mukaddes maksatlarla ele almıştı. Tarihimizin ve o tarihi yaratan kütlemizin şahsiyetini kat'i bir şekilde tespit etmekten ibaret olan bu maksadın bugünkü manzarasını göz önüne bir kere daha koymak, yanlış yoldan geri dönmek için vaktin henüz geçmediğini tekrar etmek vazifedir."[29]

Remzi Oğuz Arık, mevcut uygulamalardan şikâyet ederken bu neviden isimlerin "çok basit adamlar" tarafından bulunduğunu söylemektedir. Fındıkoğluna göre bununla ne demek istendiği pek açık değildir. "Bu çok basit adamlar kimlerdir?" sorusunu yönelten Fındıkoğlu Arık'a şu cümlelerle karşılık vermiştir: "Bizim bildiğimize göre 1934 Soyadı Kanunu'nun tatbikatı esasında Dâhiliye Vekâleti Dil Kurumu üzerinden birinin tanzim ettiği soyadı kitabını nüfus idarelerine göndermişti. Binaenaleyh <sy> ve <ey>le <man> ve <men> ile yahut <er> <ar> ile biten veya başlayan isimler zannedildiği gibi "çok basit adamlar"ın buluşlarından ibaret değildir. Eğer meselenin taraf hali halkın selim zevk ve aklına bırakılsaydı birçok yerlerde olduğu gibi ve muharririn temenni eylediği gibi <Palanoğlu falan> tarzı yaşamakta devam edecek, yalnız ayrıca kanunî bir hüviyet kazanacaktı. Meselenin iç yüzü derinleştirilirse görülür ki halk hakikatte soyadı kanunun mahiyetini anlamamış yahut bu kendisine anlatılmamıştır. Bizim beş seneden beri yapmakta olduğumuz sosyolojik anketlerin verdiği neticeye göre 1) Mektepte talebe, 2) Kışlada asker, 3) Hapishanede mahkûm, 4) Çarşıda esnaf 1934' te tatbikine başlanan Soyadı Kanununu yeni bir lâkap takma lüzumu gibi anlamıştır. Bazı ailelerde ise kardeşlerin her biri ayrı bir soyadı

[26] Son Posta, 9 Şubat 1942, s.5.
[27] Bkz. Osman Turan, "Soyadları", Bozkurt, 1942, Sayı: 1.
[28] Bkz. Remzi Oğuz Arıkan, "Soyadları", Millet Mecmuası, 1942, Ankara, Sayı: 3.
[29] Tasviri Efkâr, 7 Ağustos 1942, s.2.

alıyor. Fakat öteden beri muhitte kendilerini tanıtan aile isimlerini müşterek olarak kullanıyorlar.” [30]

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, 7 Ağustos günlü bu yazısında Remzi Oğuz Arık’ın, tarihi ve içtimai delillerle çok güzel ispat ettiği aile soy tarzını gerek kendi terimlenmesine gerek yazı yazdığı isimlerine pekâlâ tatbik edebileceğini ve önayak olabileceğini belirttikten sonra 19 Eylül 1942 tarihinde Tasviri Efkâr gazetesinde yeni bir makale kaleme almıştır. Fındıkoğlu bu makalede, Ankara’da yayınlanan Millet Mecmuası’ndan sonra İstanbul’da çıkan Tanrıdağı Mecmuası’nda da Soyada Kanunu ile ilgili çıkan yazıları değerlendirmiştir: “Tanrıdağı Mecmuası’nın sahibi olan Dr. Rıza Nur’un Kurtuluş Harbini takip eden seneler zarfında neşrettiği on iki ciltlik “Türk Tarihi”nin son cildinde muharrir isimlerimizin Türkçeleştirilmesi bakımından şöyle diyor: “Türk adları meselesi bizim için hayati bir meseledir. Çünkü hars meselesidir. Türkçe Türklüğünü vermek için ona Arap ve acem adları gibi yabancı harsına benliğine, istikbaline muair adları atıp kendi milli adlarını vermek, belki de her şeyden evveldir.”[31]. Bu satıların peşi sıra, aile isimlerinin kullanılması lüzumuna işaret edilmektedir.[32] Fındıkoğluna göre Dr. Rıza Nur, bu suretle kendisinin 1919-1926 arasında ortaya attığını söylediği meselenin 1934 tarihli Soyadı Kanunu ile aldığı şekli yoklamak fırsatını elde ediyor: “Muharrir, İskenderiye’de neşrettiği Türkiyat Mecmuası’nda da bu noktaya temas etmiştir pek isabetli düşünceler serdeylemiş idi. Şimdi bu düşüncelerini etraflı misallerle aydınlatmaktadır. Makale sahibi her şeyden önce aile ismi müessesinin her köklü millet gibi Türk milleti için de esasen mevcut bir şey olduğunu düşünüyor. Bu düşünüş çok yerindedir: “Bir takımlarının zannettikleri ve Türkü küçük düşürmek için propaganda yaptıkları gibi Türklerde aile adı yok değildir. Eskiden beri vardır. Dilde, edebiyatta, her şeyde Türkün gayri unsurların hükümeti elde tutmaları yüzünden biz tereddiye uğradığımız gibi yine onlar tarafından aile adlarımız da baltalanmıştır.[33] Muharrir “Türk Tarihi”nde ve Türkoloji Mecmuasına olduğu gibi burada da Türklerde aile isimlerinin mevcudiyetini ispata çalışıyor: “Türklerde aile adı oğlu edatı yapılarak vücuda getirilir. En yayılmış ve esaslı olan tarz budur. Ne yazık ki Soyadını Kanunu’ndan sonra türlü türlü fantezi adlar ortalığı tutmuştur. Oğlu, öyle bir edattır ki silinmez bir Türklük damgasıdır. Bu suretle Türklerde ad şöyle olur: Çakıroğlu, Çakıroğlu Tuğrul Bey, Çakıroğlu Çiçek Hanım. Fakat 1934 tarihli Soyadı Kanunu böyle bir mevcudiyete arka çevirmiş kanunun metni bakımından değilse bile etrafta uyandırdığı tesir itibarı ile Türk ailesinin köksüzlüğü propagandasını yapanlara hak verdirmiştir. Vaziyet böyle olunca tıpkı vakitte Müslüman olan Türklerin Arapça ve acemce isim seçmeleri Tanzimat’ta da Servet-i Fünun tesiri ile ağdalı ve acayip Arapça ve acemce kelimeler aranması hâdiselerine benzer bir hareket vukus geldi…” Muharrir, bu hâdiselerin bir kısmına işaret ediyor. “Her şeyden evvel, kanunun adı ilmi bir hata taşımaktadır. Soyadı tabiri doğru değildir: Biz (Soy)un bu manayı ifade etmediğini zannediyoruz. Bu bir yanlıştır. Bilakis Türkçede (sanı) derler. Bu (san) aile demek olsa gerektir.” Muharririn dokunduğu bu nokta kanunun 1934 de Millet Meclisinde müzakeresi esasında da bir aza tarafından da ileri

[30] Tasviri Efkâr, 7 Ağustos 1942, s.2.
[31] Bkz. Türk Tarihi, Cilt: 23, s.257.
[32] “Muhterem doktor, kitap ve makalelerinin hiçbirinde kendisine tesir eden müessirlere işaret etmemektedir. Bizim zannettiğimize göre muharrir, bu hususta Ziya Gökalp’ten mütessir olmuştur. Bilindiği veçhile öz adların Türkçeleştirilmesinde olduğu gibi aile isimlerinin tesis ve istimali bahsinde de Gökalp rehberlik etmiştir. Aile isimlerine ait olmak üzere yazdığı pek mühim bir makale “Türk Tarihi”nin intişarından çok evvel 1932 de Diyarbakır’da neşredilmiş, o zamanlar bütün Türk matbuatında da tekrarlanmış idi. Diğer taraftan Dr. Rıza Nur’un Gökalp ile alâkası ve ona karşı beslediği sempati hatta Sinop gazetemizde Gökalp’in neşriyatta bulunduğu malûmdur.” Tasviri Efkâr, 19 Eylül 1942, s.2.
[33] Bkz. Rıza Nur, “Soyadları”, Tanrıdağı Mecmuası, 1942, Sayı 10.

sürülmüş, fakat verilen takrir her nedense reddedilmişti.[34] Diğer taraftan Soyadı ile asıl alâkadar olan Medeni Kanunumuz <aile işi> tabirini kullanmaktadır. Soyadı Kanunu, içtimai bir iş gören ve tarihe karışan bir kanundur isimlerimizle alâkalı kanun ise Medeni Kanun olduğuna göre bu konunda soydan, soyadından bahsedilmediğine göre meselenin üzerinde durmaya pek lüzum yoktur. Bazı idari işlerde (meselâ mektep ve vesikalarda askerlik tezkerelerinde kütük kâğıtlarında) kullanılıyorsa da bunların önüne ileride geçmek imkânsız olmasa gerektir." Makale sahibi bundan sonra birkaç mühim meseleye dokunuyor. En başta öz ve aile isimlerinin sırası meselesi var. Birkaç ay evvel Dr. Turhanoğlu Osman'ın Bozkurt Mecmuasında birkaç hafta evvel de Prof. Arıkoğlu R. Oğuz'un Millet Mecmuasında dokunduğu bu nokta hakkında Dr. Rıza Nur'un ne düşündüğünü diğer birkaç misali ile beraber ayrı bir müsahebede anlatacağım."[35]

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, 28 Eylül 1942 tarihinde bir önceki yazısında değinmiş olduğu konuya devam etmiştir. Soyadı Kanunu ile sanki Türklerde soyadı olmadığı kanısının oluşturulmaya çalışıldığını ve bunun da yanlış bir tutum olduğunu belirtmeye çalıştığı bu yazında isimlerimizin sırası ve düzeni meselesini lisani ve hukuki cepheleri ile ele almıştır. Tanrıdağı sahibinin temas ettiği diğer noktaların hemen hepsinin Türklüğü ve Türkçeyi inciten uydurma ve yakıştırma isimlere ait olduğunu belirten Fındıkoğlu şu tavsiye ile bu yazısına son vermiştir: "Bundan evvelki yazılarımın birinde Millet muharririnin bir şeyden önce isim müessesine ait olan milli hukuk düzenini kendi üzerinde ve kendi mecmuasında tatbik etmesi lüzumuna işaret etmiştim. Tanrıdağı da evvelâ kendi dar çevrelerinde Türkçeye uygun ad ve aile isimlerini kullanmalıdırlar. Bu soyadı kanunu ile anlaşması meselesini ayrıca tetkik etmek istiyorum."[36]

1942 yılının son aylarında Tasviri Efkâr gazetesinde Soyadı Kanunu ile ilgili güncel tartışmalara açıklık getirilmeye devam edilmiştir. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, 23 Ekim 1942 tarihli yazısında konu ile ilgili yapılan ilmi neşriyatlardan bir diğeri olan Hüseyin Namık'ın araştırmasını ele almıştır: Namık, ilk olarak 1934 tarihli Soyadı Kanunu'nun kıymetine işaretle başlıyor: "Bu kanun en mükemmel, en esaslı hükümleri ihtiva eden kanunlarımızdan birisidir. Halk tarafından iyi tatbik edilmediyse bunun sebebini kanun tatbike memur olanların vazifesini yapmamalarına atfetmek gerekir."[37] Türk tarihi mensuplarından olan H. Namık bu vazifenin evvelâ memurlarına, sonra âlimlere düştüğünü düşünüyor: "Âlimler, soyadı olacak isimlere dair ciddi bir eser vücuda getirmediler. Memurlar da, soyadı kanununun bazı maddelerini tatbik edebilecek kültürden mahrumdurlar. Birçok gayretkeşler ticari bir maksatla ciddiyetten uzak soyadı risaleleri neşrettiler. Memurlar ise, bilfarz kanunun soyadı olamayacağını söylediği aşiret isimlerinin cahili oldukları için işin farkına varamadılar ve mesela Afşar ismini soyadı olarak tescil ettiler. Bugünkü anarşik vaziyet, bu halin tabii bir neticesidir. Hayret edilmemelidir."[38]

Hüseyin Namık, bu makalesinde bundan sonra soy isimlerini bir tasnife tâbi tutuyor. Daha sonra tekrar Soyadı Kanununa temas ediyor ve soy isimlerinin kanuna uygun olmadığı neticesine varıyor. Namık, yazısının son satırlarında ise "Bize kalırsa hiçbir şey yapmak doğru değildir. Olan olmuştur. Soyadlarımız bizim ruhi hâletinizi, sıfatlarımızı, cibilliyetimizi göstermesi itibarı ile canlı bir tarih vesikasıdır! Evlatlarımıza bıraktığımız binlerce ibret verici vesikalar içinde, bırakınız bunlar da bulunsun!" diyerek konunun çözümsüzlüğüne işaret

[34] Bkz. TBMM ZC, 16 Haziran 1934, Cilt: 23 Devre: IV, s.202, Takrir sahibi: Manisa Mebusu Refik Şevket Bey.
[35] Tasviri Efkâr, 19 Eylül 1942, s.2.
[36] Tasviri Efkâr, 28 Eylül 1942, s.2.
[37] Bkz. Hüseyin Namık, "Soyadlarımız", Çınaraltı Mecmuası, 1942, Sayı: 51.
[38] Tasviri Efkâr, 23 Ekim 1942, s.2.

ediyor. Fındıkoğlu Hüseyin Namık'ın bu yazdıklarına karşı düşüncelerini belirttiği yazısında ilk olarak 1934 tarihli Soyadı Kanunu zannedildiği gibi mükemmel ve esaslı bulmuyor. "Araştırmadaki tasnif hakkında şimdilik sükût etmek daha muvafıktır. Daha evvel Bozkurt Millet, Tandağı muharrirleri de ayrı ayrı tasnif tecrübeleri yapmışlardır. Bunların hepsi aşağı yukarı hep birbirine benziyor." diyerek eleştirilerine devam ediyor. Fındıkoğlu, Hüseyin Namık'ın yukarıda verdiğimiz son satırlarına yönelik ise: "Bu meselede muharrir, yarınki tarihçiye daha iyi bir vesika bırakmak arzusunu gütmeli idi. Eğer hâdisede bir bozukluk varsa münevver bir taraftan, kanun ve devlet adamı diğer taraftan bu bozukluğu düzeltmelidir. Yoksa olan olmuştur diyerek cemiyete küsmek, inkılap Türkiye'sinin inkılapçı ve imanlı münevverlerine yaraşmasa gerektir." derken satırlarını Adliye Vekâleti ile bitiriyor: "Temenni edelim ki bu sırada gayri meşru birleşmeler için anketler, projeler hazırlayan Adliye Vekâleti önümüzdeki sene içinde de gayri meşru, gayri milli isimlenmeler için endişe duysun ve yeni bir Aile İsmi Kanunu vücuda getirmek için harekete geçsin."[39]

Görüldüğü üzere 1942 yılında Soyadı Kanunu etrafında çok sayıda yazı ve makale kaleme alınmıştır. Sonraki yıllarda da bu konu ile ilgili tartışmalar ve durumlar devam etmiştir. Örneğin 1943 yılında, yayınladıkları yazılarda soyadı kanunu hükümlerine uyar şekilde soyadı kullanmadıkları görülen profesör ve öğretmenler hakkında kanuni takibat yapılacağı haberleri çıkmıştır. Maarif Vekilliği bu noktada teşkilatına bir tamim yaparak kanunlara riayet telkin etmek birinci vazifeleri olan mürebbilerin kanun hükümlerine aykırı gitmelerinin tecviz edilmeyeceğini, bundan sonra soyadı kullanmayanlar hakkında kanuni takibat yapılacağını bildirmiştir.[40] Aynı yıl Tanin gazetesindeki köşesinde yazan Nazım Arslanger, "İsim ve Soyadı" başlıklı makalesinde Soyadı Kanunu sonrasında yaşanan gelişmelere eleştirel bir bakış açısı ile değinmiştir. Arslanger'in bu yazısı şöyledir: "Soyadı Kanunu çıktığı vakit lügatler karıştırıldı, hafızalar yoklandı, uzun uzun düşünüldü: "Ne alaka?". Tam zamanı idi; herkes kendini istediği gibi methetti. Soysuz soyu ile miskin kahramanlığı ile aptal da zekâsıyla övündü. Velhasıl fırsat bu fırsat deyip, kırk yıllık Çingeneler bile asalet aldı. Fakat bu gülünç hal o zaman nihayet bulmadı; hala devam ediyor: Yeni doğan çocukların isimlerine bakın… Gemini azıya alan bu manasız hareketin böyle dörtnala koşmasına meydan verilirse 800.000 nüfuslu bir şehirde 800.000 tane isim olacaktır… Geçen gün bir baba çocuklarının ismini saydı: "Tayfun, Volkan, Bora, Afet…" Sonra: "Nasıl, beğendiniz mi?" diye sordu. Nesini beğenelim: homurdanarak ağzından dışarıya ateş saçan Volkanı mı, denizin beyaz köpüklerini gökyüzüne çıkaran Tayfunu mu? Ağaçları kökünden söken Borayı ve bunların hepsini kucaklayan Afeti mi? Maazallah, hepsi birbirinden korkunç felaketler… Ne diyeceğimi şaşırdım: "Allah cümlemizi bunların şerlerinden muhafaza etsin" demekten başka söyleyecek söz bulamadım… Bu dua bütün zamane babaları için pek de yabana atılır soydan değil galiba."[41]

1944 yılında aynı Nazım Arslanger gibi soyadı almadaki çarpıklık ve başıboşluğa değinen bir başka köşe yazarı ise Hakkı Süha Gezgin olmuştur. Gezgin, "Soyadlarımız" başlıklı yazısında bu konuya şu cümlelerle yaklaşmıştır:

> "Eskiden kimse kimseye:
>
> - Senin adın ne tuhaf!
>
> Diyemezdi. Çünkü taşıdığımız adları biz seçmemiştik. Ne söyleniştеki ahenkten veya tenazürden, ne de içinde mana veya manasızlıktan bize herhangi bir pay çıkarılabilirdi.

[39] Tasviri Efkâr, 23 Ekim 1942, s.2.
[40] Son Posta 13 Şubat 1943, s.3.
[41] Tanin, 11 Ekim 1943, s.7.

Daha gözlerimiz açılmadan bir akşam doğduğunuz evde toplanılır. Kulaklarımıza ezanlar okunur ve alnımıza gelişi güzel bir adın damgası basılırdı. Ömrümüz oldukça biz bu etiketi taşırdık.

Eski adlardaki isimle müsemma tezadını doğuran ve o tezadı bazen gülünç mertebelere kadar çıkaran işte bu idi. Mesela, adamın gözünden sürmeyi çalan bir herife adını sorunca

- Emin!

Cevabını alabilirdiniz.

Şakuli bir deveyi andıran yamrı yumru bir mahlûkun adı pek ala:

- Saltın

Olabilirdi. Azıcık sert bir poyrazda uçacak kadar çelimsiz sıskalar için de:

- Aslan

Adını taşıyanlar vardı.

Size donuk, boş gözlerle bakan biçare, bütün ömrünce mahrumiyetini çekeceği zekâyı, bir ismin çerçevesine sığdırır,

- Zeki

Oluverirdi.

Evet. Onun isim nasibi buydu. Fakat soyadı kanunu bizi kendimizle başbaşa bıraktı. Kendimizi kendimiz adlandırdık. Artık bunlardan ötürü, şuna, buna suç yüklemeğe imkân yoktur. Taşıdığımız soyadları bütün meziyetleri ve kusurlarıyla birlikte sadece bizimdir. Ama dikkat ediyorum, eski tezat hala sürüp gidiyor. Soyadlarımıza, şehname mübalağası karıştı. "Er"le bitmeyen "Alp"lık taslamayan, herhangi bir meziyetin işareti olmayan, üstünlük taslamayan soyadı, hemen yok gibi. Yalnız köylülerimiz, o hayranı olduğum sessiz asaletleriyle bu kalp yaldızlara kapılmadılar. Onlar, yine eski aile isimlerini, ocak şöhretlerini olduğu gibi muhafaza ettiler. Soyadlarında görülen bu "tafra"nın acaba sebebi ne? Türk yaradılıştan mütevazıdır. Onda tevazuu güzel, vakur ve sevimli yapan, bir sadelik göze çarpar. Öyle ise şu davul ahenkli adların hikmeti ne? Yoksa bir içtimaiyatçı konusu karşısında mıyız?[42]

Vakit gazetesi yazarı Hakkı Süha dışında Trabzon'da intişar eden "Yeni Yol" gazetesinde de dikkatli bir muharrir daha önce bu meseleye bir makale serisi tahsis etmiştir. 12 Kasım 1944 tarihinde Ulus gazetesinde Fatih Rıfkı Atay'da aynı mevzua dair bir yazı kaleme almıştır. Atay yazısına şöyle başlıyor: "Soyadlarının kimine Herr, kimine Monsieur ve kimine Mister pek fazla yakışıyor!"

"Men,, ve "Man"lı soyadların Türk kütüklerinden silinmesi gerektiğini düşünen bir diğer yazar ise Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'dur. Fındıkoğlu 1943 ve 1944 yılında konu ile ilgili çok sayıda makale kaleme almıştır.[43] Bunların sonuncusu 23 Aralık 1944 tarihlidir. Fındıkoğlu bu son yazısında verdiği örnekler ile dikkatleri çekmek istemiştir. Yine Vakit gazetesinde yayınlanan makalenin bir bölümü şöyledir:

"Mütalaalarımızı vesikaya dayandırmak için beş on misal zikredeceğiz. Misallerin alakalı olduğu kimseler için haysiyet kırıcı hiçbir düşünce gütmediğimizi peşinen tasrih etmek isteriz. Orta da bir hastalık varsa şu veya bu fert değil, bütün bünye bundan müzdariptir. Kaldı ki her

[42] Vakit 29 Eylül 1944, s.2.
[43] Bkz., Vakit, 27.12.943, 14.1.944, 7.2.944, 19.3.944, 9.4.944, 3.6.944, 26.8.1944 tarihli yazılar.

nasılsa bu gibi soyadlarını takınan alakalı kimselerinde bizim gibi cemiyet yarasından şikâyet edeceklerini muhakkak sayıyoruz.

Soyadı	Mesleği	Soyadı	Mesleği
İnelman	Kunduracı	Işıtman	Muallim
Buyurman	Berber	Demirman	Muallim
İzdeman	Elektirkçi	Parman	Muallim
Dudakman	Tenekeci	Alman	Terzi
Dişmen	Dişçi	Sümen	Memur

Bu numunelerin binlercesini tespit etmek mümkündür. Fakat gazete sütununda bunların daha fazla zikredilmesine imkân yoktur. Asıl dikkate şayan olan tarafı şu ki gayri Türk vatandaşlar da bizi takip ettiler… Hadise karşısında lakayt kalmak mümkündür. Hatta bu mesele, üzerinde durulmağa değmeyecek kadar ehemmiyetsiz de sayılabilir. Hem fena mı? Maksat Avrupalaşmak olduğuna göre, elektriğini ve şapkasını aldığımız Avrupa'nın bazı milletlerinin isimlerine benzer adlar taşımak mahzurlu değildir. Sonra bu "Men-Man,, halis Türkçe değil midir? Başka milletlere bizlerden geçmiş olması ihtimali de yok mudur? Bu gibi sualleri çoğaltmak kabildir. Mantığımız kuvvetli olduğu nispetle bu suallerin cevaplarını da verebiliriz… Biz yalnız bir makale serisi halinde devam eden "Men-Man,, meselesine nihayet vermek ve bunu ilk makalemizde olduğu gibi onuncu yıl dönümünü yad ettiğimiz soyadı kanununun bazı tatbikat numuneleri dolayısıyla Trabzon'da Muallim Hakkı, Ankara'da Falih Rıfkı, İstanbul'da Hakkı Süha gibi dikkatli muharrirlerin yazdıkları dertli yazıların mevzuuna bağlamak maksadı ile bu son makaleyi neşrediyoruz. Makalelerimizde ismi geçen çok sayın arkadaşlarla olduğu gibi, arzu eden muharrirlerle de alakalı meseleden ötürü lisan, hukuk, milli ruh ve zihniyet bakımlarından her türlü münakaşalara ilmi usule ve münakaşa nezaketine sadık kalmaları şartı ile hazır olduğumuzu da bu vesile ile söylemek isteriz."[44]

Sonuç

1945 yılının ilk yıllarında kamuoyunun gündemini meşgul eden ilk konu genel nüfus sayımı için yapılan hazırlıklar olmuştur. Bu noktada hükümet hazırladığı yeni bir layihayı Büyük Millet Meclisine sunmuştur. Yeni kanun layihasında şahsi hal ve aile kütüklerinin ikişer nüsha tutulması nüfus hüviyet cüzdanlarına her ne suretle olursa olsun kanun icaplarından gayri bir sebeple bir kayıt ve işaret yapılmaması: memleketin her tarafında umumi nüfus yazımı yapılarak her kazadaki aile kütüklerinin bu yazıma göre yeniden kurulması gibi birçok yeni ve mühim esasları yer almıştır.[45] Nüfus Kanunu ile ilgili bu gelişmeler yapılırken Soyadı Kanunu üzerine basında yeni bir tartışma başlayacaktır.

Görüldüğü üzere İkinci Dünya Savaşı yıllarında artan ve savaş sonrasında yeniden alevlenen bu tartışmalar o yıllarda halledilebilmiş değildir ve gerçekte dönemin siyasal, sosyal ve kültürel çalkantılarının bir ürünüdür. Atatürk'ün ölümünden sonraki yıllarda, Atatürk döneminde çıkarılan bir kanun, basında uzun süre ve ilk defa olarak tartışılmıştır. Soyadı Kanunu ve soyadları hakkında, Atatürk ilkelerinden biri olan milliyetçilik anlayışındaki değişim sonucunda Türkçülük-Turancılık hareketinin önde gelen simaları ile gündem oluşturan, basının bazı simaları ile destek veya eleştiriye tabi tutulan bu tartışmalar Soyadı Kanununu tadil etme konusunda başarıya ulaşamamıştır.[46]

[44] Vakit 23 Aralık 1944, s.2.
[45] Ulus, 1 Ocak 1945.
[46] Bkz. Atabay, a.g.m., s.247.

Kaynaklar

Arıkan, Remzi Oğuz; "Soyadları", Millet Mecmuası, 1942, Ankara, Sayı: 3.

Atabay, Mithat; "Soyadı Kanunu ve Bu Konuda Yapılan Tartışmalar", Tarih Dergisi, Sayı: 42, 2005.

Aydın, Mehmet Korkut; "1934 Tarihli Soy Adı Kanunu Uygulamaları ve Malatya Örneği: (Fırat Gazetesi Verilerine Göre)", Belgi, Sayı: 18, Yaz 2019.

Aytepe, Oğuz; "Soyadı Kanunu", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/soyadi-kanunu/?pdf=3366, Erişim Tarihi: 01.12.2021.

Behnan, Enver; Türk Soyadı, Köy Hocası Matbaası, 1935.

Doğaner, Yasemin; "Atatürk Dönemi Türkiyesi'nde Sosyo-Kültürel Değişim", Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi ICANAS, 2007.

Dokuyan, Sabit; "Soyadı Kanunu ve Kanunun Uygulanma Süreci", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXXI/1, 2016.

Faik Ertan, Temuçin; "Cumhuriyet Kimliği Tartışmasının Bir Boyutu: Soyadı Kanunu", Kebîkeç, Sayı: 10, 2000.

Irmak, Sadi; Atatürk Devrimleri Tarihi-İdeloji ve Tarih Açısından İnceleme, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul 1973.

Kemal öz adlı Cumhur Reisimize Verilen Soyadı Hakkında Kanun, Başvekâlet Neşriyat Müdürlüğü, Ankara 1934.

Mumcu, Ahmet; Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1996.

Namık, Hüseyin; "Soyadlarımız", Çınaraltı Mecmuası, 1942, Sayı: 51.

Nur, Rıza; "Soyadları", Tanrıdağı Mecmuası, 1942, Sayı 10.

Oğuzkan, Ferhan; Devrimci Atatürk, Hastaş Eğitim Yayınları, Yenilik Basımevi, İstanbul 1969.

Soy Adı Nizamnamesi, Başvekalet Neşriyat Müdürlüğü, Ankara 1934.

TBMM ZC, 16 Haziran 1934, Cilt: 23 Devre: IV.

TBMM ZC, 16 Haziran 1934, Cilt: 23 Devre: IV.

TBMM ZC, 16 Haziran 1934, Cilt: 23 Devre: IV.

TBMM ZC, 16 Haziran 1934, Cilt: 23 Devre: IV.

TBMM ZC, 16 Haziran 1934, Cilt: 23 Devre: IV.

Turan, Osman; "Soyadları", Bozkurt, 1942, Sayı: 1.

Halkın Sesi, 25 Kasım 1934, s.1.

Son Posta 13 Şubat 1943, s.3.

Son Posta, 21 Aralık 1934, s.3.

Son Posta, 28 Aralık 1934, s.3.

Son Posta, 9 Şubat 1942, s.5.

Son Telgraf, 20 Mayıs 1939, s.3.

Tanin, 11 Ekim 1943, s.7.

Tasviri Efkâr, 19 Eylül 1942, s.2.

Tasviri Efkâr, 19 Eylül 1942, s.2.

Tasviri Efkâr, 23 Ekim 1942, s.2.

Tasviri Efkâr, 23 Ekim 1942, s.2.

Tasviri Efkâr, 28 Eylül 1942, s.2.

Tasviri Efkâr, 7 Ağustos 1942, s.2.

Tasviri Efkâr, 7 Ağustos 1942, s.2.

Ulus, 1 Ocak 1945.

Ulus, 21 Aralık 1934, s.2.

Vakit 23 Aralık 1944, s.2.

Vakit 29 Eylül 1944, s.2.

Vatan, 6 Aralık 1940, s.3.

Yenigün (Antakya), 27 Eylül 1939, s.1.

YENİ PARA POLİTİKASININ SERMAYE AKIMLARI ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE İÇİN AMPİRİK ANALİZ

Hatice BOZKURT
Dr. Arş. Gör., Ordu Üniversitesi Ünye İ.İ.B.F., İktisat Bölümü
Orcid id: 0000-0002-8177-1338

ÖZET

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) 2010 sonlarından itibaren geleneksel para politikası aracı olarak kısa vadeli faiz oranları yerine, likidite hacmini değiştirerek piyasa faizini etkilemeyi amaçlayan fonlama faizini politika faizi olarak kullanmaya başlamıştır. TCMB yeni para politikası uygulaması ile birden fazla faizi araç olarak kullanmaktadır. Bu sayede şoklara karşı hızlı tepki verebilen, likidite hacmi üzerinde manevra alanı genişletilmiş ve hızlandırılmış politikalar izlemeye başlamıştır. TCMB'nin amacı, döviz kurundaki istenmeyen gelişmeleri sermaye akımları üzerinden sınırlandırmaktır.

Merkez bankalarının uyguladığı daraltıcı para politikaları sonucu kısa vadeli faiz oranının artması ülkeye sermaye girişini artırmaktadır. Özellikle faiz arbitrajı güdüsüyle hareket eden küresel sermaye yerli ekonomiye enjekte olmakta ve artan döviz varlıkları kurun düşmesine neden olmaktadır. Yerli paranın yabancı para karşısında değer kazanması borçlanma maliyetlerini ve üretim girdisi olan enerji ve hammadde fiyatlarını azaltarak üretim artışını desteklemektedir. Merkez bankalarının genişletici para politikaları uygulamaları ise, kısa vadeli faiz oranlarını düşürerek ülkeden sermaye çıkışına neden olmaktadır. Bu durum yabancı paranın yerli para karşısında değer kazanmasına yol açarak hem borçlanma maliyetini hem de enerji ve hammadde fiyatları üzerinden üretim maliyetini artırmaktadır.

Bu çalışmanın motivasyonu, döviz kurundaki istenmeyen gelişmeleri sermaye akımları üzerinden sınırlandırmayı amaçlayan TCMB'nin yeni para politikalarının yabancı sermaye üzerindeki etkisini analiz etmektir. Türkiye ekonomisi küresel sistemin ihtiyacı olan hammaddelerin üreticisi konumunda olmadığı için döviz girdisi elde etmek konusunda sıkıntı yaşamaktadır. Tasarrufları yatırımlarını karşılayamadığı için döviz girdisine bağlı büyüme stratejisi sergileyen Türkiye ekonomisi için ülkeye yabancı sermaye çekebilmek kritik öneme sahiptir. Bu çalışmada, TCMB tarafından uygulanan yeni para politikalarının sermaye akımları üzerindeki etkisi doğrudan yabancı yatımlar ve portföy yatırımları ayrıştırılarak analiz edilecektir. TCMB'nin politika faizi olarak kullandığı 1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı ve ağırlıklı ortalama fonlama faizi, kur, doğrudan yabancı yatımlar ve portföy yatırımları değişkenleri arasındaki ilişkiler ampirik olarak analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yeni para politikası, kur, doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları.

THE EFFECT OF THE NEW MONETARY POLICY ON CAPITAL FLOWS: EMPIRICAL ANALYSIS FOR TURKEY

ABSTRACT

The Central Bank of the Republic of Turkey (CBRT) has started to use the funding rate as the policy rate instead of the short-term interest rates as a traditional monetary policy instrument since the end of 2010. In this way, the CBRT, which aims to affect the market interest rate by changing the liquidity volume, uses more than one interest rate as a tool with its new monetary policy. In this way, it started to follow accelerated policies, which could react quickly to shocks, increased its control over the liquidity volume. The purpose of the CBRT is to limit the undesirable developments in the exchange rate through capital flows.

The increase in the short-term interest rate as a result of the contractionary monetary policies implemented by the central bank increases the capital inflow to the country. Global capital aiming at interest arbitrage injects into the domestic economy and increasing foreign exchange assets cause the exchange rate to fall. The appreciation of the domestic currency against the foreign currency supports the increase in production by reducing borrowing costs and the prices of energy and raw materials, which are production inputs. On the other hand, expansionary monetary policies of central bank cause foreign currencies to appreciate against the national currency in developing countries, where borrowing is largely in foreign currency. The increase in the exchange rate increases the cost of production by increasing both the cost of borrowing and the prices of energy and raw materials.

The motivation of this study is to analyze the effect of the CBRT's new monetary policies on foreign capital which are based on limiting the undesirable developments in the exchange rate through capital flows. Since the Turkish economy is not the producer of the raw materials needed by the global system, it cannot obtain sufficient foreign currency inflow. It is critical to attract foreign capital to the country for the Turkish economy, which exhibits a growth strategy dependent on foreign currency inflows. In this study, the effect of the new monetary policies implemented by the CBRT on capital flows will be analyzed by separating foreign direct investments and portfolio investments. The relations between the CBRT's policy rate and weighted average funding rate, exchange rate, foreign direct investments and portfolio investments variables will be analyzed empirically.

Keywords: New monetary policy, exchange rate, foreign direct investments, portfolio investments.

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE İŞ PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİ: KUŞADASI'NDAKİ BEŞ YILDIZLI OTEL İŞLETMELERİ ÖRNEĞİ[1]

Öğr. Gör. Dr. Suat ARPACI
Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Elazığ
Orcid id: 0000-0003-2683-6060

ÖZET

Çalışanların kişilik özellikleri ve iş performansları arasındaki ilişkinin incelenmesi bu çalışmanın temel amacıdır. Bireylerin kişilik özelliklerinin ve iş performanslarının değerlendirilmesi emek yoğun yapıya sahip olan turizm işletmeleri için son derece önemlidir. Çalışanların kişilik özellikleri ve iş performansları arasındaki ilişkiyi belirlemek için daha önce geliştirilen anketlerden faydalanılmıştır. Veriler anket yöntemi ile elde edilmiştir. Bu çalışmanın evreni önemli turizm destinasyonlarından bir olan Kuşadası'ndaki beş yıldızlı konaklama işletmeleri olarak belirlenmiştir. Çalışmada örneklem sayısı belirlenmemiş evren içerisinde yer alan tüm konaklama işletmelerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma için konaklama işletmelerine dağıtılan anketlerden geri dönüş sayısı 300'dür. Geri gelen anketlerden eksik ve hatalı kodlamalar nedeniyle araştırmaya 225 anket dahil edilmiştir.

Verilerin analizi için SPSS 17.0 paket programından faydalanılmıştır. Ölçeklerin güvenirliliğini belirlemek için cronbach alpha değerleri tespit edilmiştir. Beş faktör kişilik ölçeği ve iş performansı ölçeği arasındaki ilişkiyi belirlemek için ise Correlate-Bivariate Spearman's analizi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda; kişilik özelliklerinden dışadönüklülük ve sorumluluk ve iş performansı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılırken kişilik özelliklerinden duygusal denge, geçimlilik ve açıklık ve iş performansı arasında ise anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Beş Faktör Kişilik Özellik, Kişilik, İş Performansı

THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONAL CHARACTERISTICS AND WORK PERFORMANCE: THE EXAMPLE OF FIVE STAR HOTEL IN KUŞADASI

ABSTRACT

The main purpose of this study is to examine the relationship between the personality traits of the employees and their work performance. Evaluation of personality traits and work performances of individuals is extremely important for tourism businesses that have a labor-intensive structure. Previously developed questionnaires were used to determine the relationship between the personality traits of the employees and their job performances. The data were obtained by the survey method. The universe of this study was determined as five-star accommodation establishments in Kuşadası, one of the important tourism destinations. In the study, the number of samples was not determined and it was tried to reach all the accommodation businesses in the universe. The number of responses from the questionnaires

[1] Bu bildiri Suat ARPACI'nın yüksek lisan tezinden üretilmiştir.

distributed to the accommodation businesses for the study is 300. 225 questionnaires were included in the study due to missing and incorrect coding from the returned questionnaires.

SPSS 17.0 package program was used for data analysis. Cronbach alpha values were determined to determine the reliability of the scales. Correlate-Bivariate Spearman's analysis was used to determine the relationship between the five-factor personality scale and the work performance scale. As a result of the analyzes made; While it was concluded that there was no significant relationship between the five factor personality traits 'extraversion' and 'responsibility' and work performance, there was a significant difference between the five factor personality traits 'emotional balance', 'agreeableness' and 'openness' and work performance. It was concluded that there is a relationship.

KEY WORDS: Job performance, Personality, Five Factor Personality

GİRİŞ

İnsan davranışı olan kişilik, her alanda olduğu gibi iş hayatında da bireylerin davranışlarını belirleyen önemli bir kavramdır. Bireylerin kişilik özelikleri iş yaşamını etkilediği gibi iş yaşamı da bireyin kişilik özelliklerine etkilemektedir. İş yaşamının önemli bir belirleyicisi kişilik özellikleridir. Kişilik özellikleri aynı zamanda bireylerin iş performansını de belirleyen önemli etmenlerden biridir. Bireyler daha çok kendi kişilik özelliklerine uygun işlerde çalışarak daha fazla iş performansı göstermektedirler. Çalışanların kişilik özelliklerinin farklı olması işletmedeki olayları farklılık algılamalarına ve olaylara farklı bir şekilde tepki vermelerine neden olmaktadır. Örnek olarak bazı çalışanlar kişilik özelliği bakımında sakın ve anlayışlıyken, bazıları ise sinirli ve inatçı olabilirler.

İş performansı, çalışanların görev ve sorumluluklarını yerine getirme ve tamamlamasıdır. Bir işi, sorumluluğu, görevi gerçekleştirme ve bitirme, işleme ve çalışma şeklinde de iş performansını tanımlanmaktadır. İş performansı, bir işin ne kadarının yerine getirildiğinin nitel ve nicel olarak belirtilmesidir. Aynı zamanda işi yerine getiren kişinin belirlenen amaç ve hedef ne kadar ulaştığının açıklanmasıdır. Bir iş performansının tanımı, işin miktarına, özelliklerine, zamanına ve maliyetine göre değişiklik göstermektedir (Smith ve Goddard, 2002).

İş performansı, çalışanlar, işletmeler ve yöneticiler için dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur. İşletmeler pazarda var olabilmek ve diğer rakipleriyle rekabet edebilmek ve en önemlisi belirledikleri amaç ve hedef ulaşabilmek için çalışanlarının yüksek derecede iş performansı göstermeleri gerekmektedir (Sonnentag ve Freese, 2002). Bireylerarası ilişkilerin incelenmesinin ve düzenlenmesinin çok önemli bir konu olduğunu belirten günümüz davranış bilimcilerine göre, yöneticilerin çalışanlarının kişi özelliklerini anlamalı ve bu özelliklerin geliştirilmesi ve değiştirilmesi için çapa göstermeleri gerekmektedir (Güney, 2000).

İşletmeler verimliliklerini artırmak için iş uygun kişileri seçmelidirler. Hem çalışanların motivasyonunu, performansını ve doyumu hem de işletme verimliliğini sürekliliği için çalışanların kişilik özellikleri ile yapılan işin özelliklerinin uyumlu olması gerekmektedir. Fakat bunu gerçekleştirmek güçtür. Çünkü birçok insanın kişilik özellikleri ve iş ile ilgili davranışları farklılık göstermektedir.

İşletmeler var oldukları pazarda ve artan rekabet ortamında rekabet edebilmeleri, başarılı olabilmeleri çalışanlarının gösterecekleri iş performansına bağlı olmaktadır. Bu nedenle işletmeler için iş performansı son derece önemli bir konudur. İşletmeler kişilik özellikleri ve iş performansı arasındaki ilişkinin sonuçlarını doğru bir şekilde incelemeli ve değerlendirmelidirler. Bu bağlamda çalışmanın amacı, çalışanların kişilik özellikleri ve iş performansı arasındaki ilişkini anlamlı olup olmadığı belirlemektir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Birey sahip olduğu bütün özellikleri kişilik ile ilgilidir. Bireyleri birbirinden ayıran bireyin iç ve dış dünyasını yansıtan, yapılaşmış ve tutarlı ilişkiler bütününe kişilik adı verilmektedir (Erkuş ve Tabak, 2009; Zel, 2001). Kişilik, rollerin, güdülerin, duyguların, tutumların ve öğrenmelerin bir bileşimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Rızaoğlu, 2003).

Funder (1997) kişiliği genel olarak duygu ve davranış ile ilgili karakteristik bir özellik olarak tanımlarken, Mount vd., (2005) ise bireylerin davranışsal, bilişsel ve duygusal tarzlarının toplamı olarak tanımlamaktadır (Roach, 2006). Kişilik James ve Mazerolle (2002)'in yaklaşımına göre şöyle tanımlanmaktadır. Bireylerin davranışsal ve duygusal tepkilerini çevreye göre şekillendiren, zihinsel yapılanmalar ve süreçlerdir (Jia, 2008).

Kişilik özellikleri ile ilgili olarak ilk çalışma 1936 yılında Allport ve Oldbert'ın yapmış oldukları ve kişiliği 18000 kelimeyle tanımladıkları çalışmadır. Bu kelime havuzundan anlam olarak belirsiz ve aynı olan kelimeler çıkarılarak 4.500 kelimeye ulaşılmıştır (İbrahimoğlu, 2008). Raymond Cattel (1946) bu listeye faktör analizi yaparak kişiliği 16 boyuta indirmiştir. Warren Norman (1963) beş faktör kişilik özelliklerin günümüzde kullanılan halen getirmiştir. Warren Norman (1963) yapmış olduğu çalışmada beş faktörü 20 boyuta ayırmış daha sonra yapmış olduğu faktör analizi ile beş faktör ulaşmıştır. Bu faktörler dışadönüklük, geçimlilik, sorumluluk, duygusal dengelilik, açıklıktır. Kişilik özelliklerini açıklamak için araştırmacılara temel olarak bu beş faktörü model olarak kullanılmıştır (Deniz ve Erciş, 2008). Kişiliği oluştur bu beş faktör kısaca açıklanacak olursa, bu faktörlerden ilki dışadönüklüktür. Dışadönük olan kişiler konuşmayı seven, aktif, kararlı, enerjik, heyecan arayan, sosyal ilişkileri iyi olan ve iyi düşünen bireylerdir. Dışadönük kişilik özelliğine sahip kişiler aynı zamanda insanlarla içe içe olmayı ve kalabalık ortamları severler (McCrae, vd., 2000; Loveland, 2004). İkinci faktör olan duygusal dengelilik özelliğine sahip kişiler güçlü, rahat, güvenli, sakin ve dengelidirler (Martinez, Thomas, 2005; Cook, 2005). Üçüncü faktör sorumluluktur. Sorumluluk sahip kişilerin en önemli özelliği dikkatli, sistemli ve disiplinli olmalarıdır (Perry, 2003). Dördüncü faktör olan geçimlilik özelliğine sahip kişiler ise başkalarına yardım eden, güvenilir, saygılı ve dürüst kişileridir (Martinez, Thomas, 2005; Friday, 2004). Son faktör olan açıklık kişilik özelliğine sahip kişiler yaratıcı, meraklı, yeniliklere açık, güçlü bir hayal gücüne sahip, duyarlı ve problem çıkarmayan kişilerdir (Turner, 2003). Beş faktör kişilik özelliklerine ait tanımlamalar Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Beş faktör kişilik özellikleri

Dışadönüklük	Konuşmayı seven, aktif, kararlı, enerjik, heyecan arayan, sosyal ilişkileri iyi olan ve iyi düşünen
Duygusal dengelilik	Güçlü, rahat, güvenli, sakin, dengeli ve hayatından memnun olan
Sorumluluk	Dikkatli, sistemli, disiplinli ve amaç ve hedefleri olan
Geçimlilik	İş birliği yapan, başkalarına yardım eden, güvenilir, saygılı ve dürüst
Açıklılık	Yaratıcı, meraklı, yeniliklere açık, güçlü bir hayal gücüne sahip, duyarlı

Kaynak: Tekin, Ö.A. (2012

Türk Dil Kurumu tarafından herhangi bir olayı ya da durum başarma isteği ve gücü olarak tanımlana performans, Seyyar ve Öz (2007) ise bir görevi yerine getiren bireyin başardığı bir şey olarak performansı tanımlamaktadır. Bireyin sahip olduğu beceri, bilgi ve yeteneklerini ne şekilde ve ne kadarını kullanması gerektiğini kapsayan kavram performanstır. Performans başka bir tanımda bir işi belli bir zaman diliminde başarıyla yerine getirmek için bireyin yeteneklerini kullanabilme derecesidir (Yıldız vd., 2008).

Literatür incelendiğinde iş performansı ile ilgili birçok tanıma ulaşılabilir. Griffin, Neal ve Parker (2007) bireylerin iş hayatındaki görev ve sorumluluklarını yerine getirme olarak iş performansını tanımlarken, Blanchard (1993)'a göre iş performansı, bir işletmenin hedeflerini gerçekleştirme derecesi olarak tanımlamaktadır. Smith ve Goddard (2002) bir işin niteliği, zamanı, miktarı ve maliyeti göz önüne alınarak çalışanlar tarafından başarılı bir şekilde yerine getirilmesi olarak iş performansını tanımlamaktadırlar. Bu tanımlara göre iş performansı hem işletmeyi hem de bireyi ilgilendiren bir konudur.

İşletmeler var olabilmek ve rekabetin yoğun olduğu pazarlarda ayakta rekabet edebilmek için çalışanlarının iş performansına önem vermeleri gerekmektedir. İnsan kaynakları departmanı çalışanlarının iş performanslarını yükseltecek planlar ve stratejiler geliştirmelidirler (Akgün, 2009). Turizm sektörün emek yoğun oluşu verilen hizmet kalitesini etkilemektedir. Hizmet sektöründe var olan işletmelerin performans algısı çalışanların performanslarının müşteriye yansıması olarak kabul edilmektedir. Turizm işletmelerinde çalışanların, görevlerin başarılı bir şekilde yerine getirmeleri beceri ve sorumluluk bağlı olmaktadır. Turizm gibi hizmet sektöründe çalışanların iş görev ve sorumluluklarını başarılı bir şekilde yerine getirmeleri için iş performanslarını yüksek olması gerekmektedir (Kahya, 2007). İş performansı seviyesin yüksek olması kişisel ve bilişsel kaynakların kolay bir şekilde kullanılmasına ve korunması bağlıdır. (McCarthy vd., 2016).

Yöntem

Bu çalışmanın temel amacı, Kuşadası'ndaki beş yıldızlı otel işletmelerinde çalışanların kişilik özellikleri ve iş performansları arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Bu bağlamda literatürde yer alan benzer çalışmalar incelendiğinde kişilik özellikleri ve iş performansı arasındaki ilişkiyi konu alan birçok çalışmaya ulaşmak mümkündür. Bu çalışmalara bakıldığında kişilik özellikleri ve iş performansı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşan çalışmalara (Barrick ve Mount, 1991; Salgado, 1997; Oakes vd., 2001; Judge vd., 2002; Witt vd., 2002; Thoresen vd., 2004; Yelboğa, 2006; Burçin vd., 2012) rastlanılmaktadır. Kişilik özellikleri ve iş performansı arasındaki ilişkiyi inceleye Rothmann ve Coetzer (2003) geçimlilik, açıklık ve duygusal dengelilik boyutları ve iş performansı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Barrick ve diğerleri (2003) yapmış oldukları çalışmada, duygusal dengelilik ve iş performansı arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşırken, Ackerman ve Heggestad (1997) ise yaptıkları çalışmada açıklık boyutu ve iş performansı arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda literatür destekli bilgilerle araştırmada kullanılan değişkenler dikkate alınarak araştırmaya yönelik hipotezler şu şekildedir.

H1: Kişilik özellikleri ve iş performansı arasında anlamlı bir fark var mıdır?

H2: Kişilik özeliklerinden dışadönüklük ve iş performansı arasında anlamlı bir fark var mıdır?

H3: Kişilik özeliklerinden duygusal dengelilik ve iş performansı arasında anlamlı bir fark var mıdır?

H4: Kişilik özeliklerinden sorumluluk ve iş performansı arasında anlamlı bir fark var mıdır

H5: Kişilik özeliklerinden geçimlilik ve iş performansı arasında anlamlı bir fark var mıdır?

H6: Kişilik özeliklerinden açıklık ve iş performansı arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Bu çalışmanın evreni önemli turizm destinasyonlarından bir olan Kuşadası'ndaki beş yıldızlı konaklama işletmeleri olarak belirlenmiştir. Çalışmada örneklem sayısı belirlenmemiş evren içerisinde yer alan tüm konaklama işletmelerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma için konaklama işletmelerine dağıtılan anketlerden geri dönüş sayısı 300'dür. Geri gelen anketlerden eksik ve hatalı kodlamalar nedeniyle araştırmaya 225 anket dahil edilmiştir. Konaklama işletmelerindeki çalışan sayısı mevsimsel olarak değişti için tam olarak doğru bir şekilde tahmil edilememektedir. Basit örnekleme yöntemiyle seçilen örneklemin evreni temsil ettiği düşünülmektedir.

Bu çalışmada veriler anket yöntemi ile elde edilmiştir. Çalışmada elde edilen veriler istatistik program aracılığı ile analiz edilmiştir. Veri toplama yöntemi olarak anket formu kullanılmıştır. John ve Srivastava (1999)'nın geliştirdiği ve Tomrukçu (2008) Türkçeye çevrilen 42 ifadeli beş faktör kişilik ölçeği, Borman ve Motowidlo (1997)'nun geliştirdi ve Ertan (2008) tarafından Türkçeye çevrilen tek faktörlü ve 24 ifadeli iş performansı ölçeği kullanılmıştır. Ölçekler 5'li Likert bir yapıda sorulmuş, 1-Kesinlikle Katılmıyorum ve 5-Kesinlikle Katılıyorum şeklindedir.

Bulgular

Çalışmaya katılanların demografik yapıları Tabla 3'te gösterilmektedir. Tablo 3'e göre çalışmaya katılanların, %57,3'ü erkek, %42,7'si ise kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların yaş aralıklarına baktığımızda büyük bir çoğunluğu, %50,'si 22-28 yaş aralığının oluşturduğu tespit edilmiştir. Çalışanların eğitim durumları incelendiğinde ise %34,7'si lisans ve lisansüstü mezunu iken %35,3'de ön lisans, lise ve ilköğretim mezunudur. Katılımcıların %27,6'sı evli, %69,3'ü bekâr, %3.1'i dul olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların otel işletmelerinde çalıştıkları bölümlerin dağılımına baktığımızda %32,4'ü ön büroda, %30,2'si serviste, %15,1'i kat hizmetlerinde, %13,8'i muhasebede, %8,4'ü ise mutfakta çalıştıkları belirlenmiştir. Yine katılımcıların otel işletmelerindeki çalışma sürelerine bakıldığında en uzun çalışma süresi %40,4 olarak 1 yıldan az bir süre olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların demografik özellikleri

Cinsiyet	**N**	**%**
Kadın	96	42,7
Erkek	129	57,3
Yaş		
15-21	34	15,1
22-28	113	50,2
29-35	49	21,8
36-49	26	11,6
50 ve üzeri	3	1,3
Eğitim durumu		
İlk öğretim	19	8,4
Lise	72	32,0
Ön-lisans	56	24,9

Lisans	74	32,9
Lisanüstü	4	1,8
Medeni durum		
Bekar	156	69,3
Evli	62	27,6
Dul	7	3,1
Çalışma süresi		
1 yıldan az	91	40,4
1-5 yıl	81	36,0
6-10 yıl	42	18,7
11-15 yıl	8	3,6
15 yıl ve üzeri	3	1,3
Çalıştığı bölüm		
Ön büro	73	32,4
Kat hizmetleri	34	15,1
Muhasebe	31	13,8
Servis	68	30,2
Mutfak	19	8,4

Bu çalışmada ölçek ve ölçeklere ait faktörlerin güvenilirlikleri **(**Cronbach's Alpha) kat sayısına bakılarak ölçülmüştür. Tablo 4'de ölçeklerin güvenilirlik katsayılarına ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 4. Güvenilirlik analizi

	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Beş faktör kişilik özellikleri	,818	
Duygusal Dengelilik	,764	7
Dışadönüklük	,753	7
Sorumluluk	,722	9
Geçimlilik	,633	9
Açıklık	,653	10
İş performansı	,908	24

Beş faktör kişilik ölçeğinin Cronbach Alpha katsayısı, (α)=0,81, iş performansı ölçeğinin Cronbach Alpha (α)=0,90'dır. Buna göre kullanılan ölçeklerin yüksek güvenirlilikte olduğu görülmektedir.

Bir ölçekte yer alan ifadelerin daha önce hangi faktör altında toplandığı belirlenmiş ise tekrardan faktör analizi yapılması gerekmemektedir (Özdemir, 2010). Bu nedenle beş faktör kişilik özelliğinde yer alan ifadeler daha belirlenmiş olan boyutlar altında incelenmiş ve ölçeklere ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tabla 5. Ölçekler ve Boyutlarına Dair Genel Ortalamalar

	N	Ortalama	ss
Duygusal Dengelilik	225	3,27	,41
Dışadönüklük	225	3,23	,47
Sorumluluk	225	3,33	,37
Geçimlilik	225	2,92	,50
Açıklık	225	3,55	,51
Beş faktör kişilik özellikleri	225	3,39	,40
İş performans	225	4,20	,36

Tabla 5 incelendiğinde beş faktör kişilik özelliğinin genel ortalaması genel (ortalama=3,39; standart sapma=0,40) olarak tespit edilmiştir. Beş faktör kişilik özelliğinin boyutlarına baktığımızda ise en yüksek ortalama değeri açıklık boyutuna (genel ortalama=3,55; standart sapma=0,51), en düşük ortalama değeri ise geçimlilik boyutuna ait (genel ortalama=2,92; standart sapma=0,50) olduğu belirlenmiştir. İş performansı ölçeğinin genel ortalama değerlerine baktığımızda ise (genel ortalama=4,20; standart sapma=0,36) olarak görülmektedir.

Bu çalışmada yapılan analiz sonucunda elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Tablo 6'da normallik dağılımına ilişkin değerler yer almaktadır.

Tablo 6. Normallik analizi

	Çarpıklık		Basıklık	
	İstatistik	Standart Hata	İstatistik	Standart Hata
Beş Faktör Kişilik Özelleği	0,439	0,162	-0,422	0,323
Duygusal Dengelilik	-0,795	0,162	0,530	0,323
Dışadönüklük	-0,792	0,162	0,560	0,323
Sorumluluk	-0,612	0,162	1,080	0,323
Geçimlilik	0,527	0,162	0,297	0,323
Açıklık	0,180	0,162	0,276	0,323
İş Performans	-0,455	0,162	0,940	0,323

Tablo 6 incelendiğinde ölçeklerin ve ölçeklere ait boyutların çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine baktığımızda değerlerin -1,5 ve +1,5 aralığında olduğunu göstermektedir. Bu değerlere bakıldığında veriler normal dağılım göstermiştir. Tabachnick ve Fidell (2013) göre çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında olması gerektiğini belirtmektedir.

Bu çalışmada çalışanların kişilik özellikleri ve iş performansı arasındaki ilişkinin anlamlılık derecesini, yönü ve düzeyini belirlemek için Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Tablo 7'de analiz sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 7. Kişilik Özelliği Ve İş Performansı Arasındaki İlişki

Beş Faktör Kişilik Özelliği		**İş Performans**
Beş Faktör Kişilik Özelliği	**r**	,181
	p	,030
	N	225
Duygusal dengelilik	r	,223
	p	,001
	N	225
Dışadönüklük	r	-,002
	p	,974
	N	225
Sorumluluk	r	,080
	p	,236
	N	225
Geçimlilik	r	-,190
	p	,005
	N	225
Açıklık	r	219
	p	,001
	N	225

Tablo 7 incelendiğinde kişilik özelliği ve iş performansı arasında pozitif yönlü orta derece anlamlı bir ilişki vardır (r=,181; p<.001). Kişilik özellikleri boyutları ve iş performansı arasındaki ilişkiyi bakıldığında ise duygusal dengelilik ve iş performansı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (r=,222; p<.001). açıklık ve iş performansı arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunurken (r=,219; p<.001), geçimlilik ve iş performansı arasında ise anlamlı fakat negatif yönlü bir ilişki sonucuna ulaşılmıştır (r=-,190; p<.001). Dışadönüklük (r=-,002; p>.974) ve sorumluluk (r=,080; p>.236) boyutları ve iş performansı arasındaki ilişkiye bakıldığında bu ilişkinin anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan analiz sonucunda H1, H3, H5 ve H6 hipotezleri kabul edilirken, H2 ve H4 hipotezleri kabul edilmemiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın temel amacı, otel işletmelerinde çalışanların kişilik özellikleri ve iş performansları arasındaki anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemektir. Bu çalışma sonucunda; beş faktör kişilik özelliklerinden "sorumluluk" ve "dışadönüklülük" ve iş performansı arasında anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşılırken beş faktör kişilik

özelliklerinden ‘’duygusal denge’’, ‘’ açıklık’’ ve ‘’geçimlilik’’ ve iş performansı arasında ise anlamlı bir farkın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda verilen normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Bu değerlerin -1,5 ve +1,5 aralığında olduğunu ve veriler normal dağıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Beş faktör kişilik özelliğinin genel ortalaması genel (ortalama=3,39; standart sapma=0,40) olarak tespit edilmiştir. En yüksek ortalama değeri açıklık boyutuna (genel ortalama=3,55; standart sapma=0,51), en düşük ortalama değeri ise geçimlilik boyutuna ait (genel ortalama=2,92; standart sapma=0,50) olduğu belirlenmiştir. Turizm sektöründe çalışan bireylerin yaratıcı, meraklı, yeniliklere açık, güçlü bir hayal gücüne sahip ve duyarlı bir yapıda olması beklenir. Bu bakımda analiz sonucu açıklık boyutunun genel ortalamasının yüksek olması daha önce Tekin ve Kesin (2017)’in yapmış oldukları çalışma ile benzerlik göstermektedir. İş performansının genel ortalamasına baktığımızda 4,20; gibi yüksek bir değere sahip olduğu görülmektedir. Nitekim Gül ve ark. (2018) yapmış oldukları çalışmada benzer sonuçlar elde etmişlerdir.

Bu çalışmada Kuşadası’ndaki beş yıldızlı otel işletmelerinde çalışanların beş faktör kişilik özelliği ve iş performansı arasında pozitif yönlü orta derece anlamlı bir ilişki vardır (r=,181; p<.001). Bu çalışmada olduğu gibi daha önceki çalışmalarda da kişilik özellikleri ve iş performansı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşan çalışmalara (Barrick ve Mount, 1991; Salgado, 1997; Oakes vd., 2001; Judge vd., 2002; Witt vd., 2002; Thoresen vd., 2004; Yelboğa, 2006; Burçin ve diğ., 2012) rastlanılmaktadır.

Kişilik özellikleri boyutları ve iş performansı arasındaki ilişkiyi bakıldığında ise duygusal dengelilik ve iş performansı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (r=,222; p<.001). açıklık ve iş performansı arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunurken (r=,219; p<.001), geçimlilik ve iş performansı arasında ise anlamlı fakat negatif yönlü bir ilişki sonucuna ulaşılmıştır (r=-,190; p<.001). Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler daha önce yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Kişilik özellikleri ve iş performansı arasındaki ilişkiyi inceleye Rothmann ve Coetzer (2003) duygusal dengelilik, geçimlilik ve açıklık boyutları ve iş performansı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Barrick ve diğerleri (2003) yapmış oldukları çalışmada, duygusal dengelilik ve iş performansı arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşırken, Ackerman ve Heggestad (1997) ise yaptıkları çalışmada açıklık boyutu ve iş performansı arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Dışadönüklük (r=-,002; p>.974) ve sorumluluk (r=,080; p>.236) boyutları ve iş performansı arasındaki ilişkiye bakıldığında bu ilişkinin anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İş performansının dinamik bir olgu olması işletmeler için üzerinde durulması gereken önemli bir konu haline getirmiştir. Bu bağlamla işletme yöneticileri çalışanlarının iş performansını yükseltmek için gerekli çalışmaları yapmalıdırlar. Turizmin emek yoğun bir sektör olması iş performansının önemini bir kat daha arttırmaktadır. Bu nedenle turizm işletmelerinin insan kaynakları bölümüne daha fazla iş düşmektedir. İnsan kaynakları, çalışanların kişilik özelliklerini dikkatte alarak çalışanlar için kariyer planlama ve hizmet içi eğitimler düzenleyerek çalışanların iş performanslarının yükselmesi sağlamalıdırlar. Aynı zamanda sağlanan bu yüksek iş performanslarıyla çalışanların vereceği hizmetin kalitesini arttırmış olurlar. Özellikler otel işletmelerinde yoğun çalışma saatlerinin düzeltilmesi veya azaltılmasıyla çalışanların yüksek iş performansı göstermeleri sağlanabilir. Otel işletmelerinde çalışanların kişilik özellikleri doğrultusunda ilgili bölümlerde çalıştırılmaları kaliteli hizmetin verilmesini ve işletme verimliliğin artmasını sağlayacaktır.

İleride yapılacak olan çalışmalarda bu kavramlar farklı dönemlerde ve sektörlerde ele alınarak incelenmesi elde edilen bulguların geçerliliğini etkilemektedir. Yine bu çalışmada evren tek bir

bölge ve belli bir yıldız sayısını içeren otel işletmelerinde yapılmış olması bir kısıt olarak düşünülebilir. Daha sonra yapılacak olan çalışmalarda evren daha geniş tutularak çalışmalar yapılabilir. Aynı zamanda bu kavramları etkileyen veya ilişkili olduğu düşünülen kavramlarla da araştırmalar genişletilebilir.

KAYNAKÇA

Ackerman, P.L, Heggestad, E.D. (1997). Intelligence, personality, and interests: Evidence for overlapping traits. *Psychological Bulletin*, 121, pp. 219-245

Akgün, T. (2009). *İzlenim Yönetimi Taktikleri İle İş Performansı Değerleme Puanları Arasındaki İlişki: Bir Uygulama*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.

Barrick, M. R. and Mount, M. K. (1991). The Big Five Personality Dimensions and Job Performance: A Meta-Analysis. *Personnel Psychology*, S. 44, s. 1-26

Barrick, M. R., Mount, M. K. and Grupta, R. (2003). Meta-Analysıs Of The Relatıonshıp Between The Fıve-Factor Model Of Personalıty And Holland's Occupatıonal Types. *Personnel psychology.*

Blanchard, O. (1993). Consumption and the Recession of 1990-1991. *The American Economic Review Vol. 83, No. 2*

Borman, W. C. and Motowidlo, S. J. (1997). Expanding the Criterion omain to Include Elements of Contextual Performance. *Personnel Selection in Organizations*, Jossey-Bass.

Burçin, I., Kaya, H., Kaya. and N, Şenyuva, E (2012). Hemşirelik Öğrencilerinin Bireysel Ve Profesyonel Değerleri. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences* c.15-1.

Cook, V. D. (2005). *An İnvestigation Of The Construct Validity Of The Big Five Construct Of Emotional Stability İn Relation To Job Performance, Job Satisfaction An Career Satisfacion*. The University Of Tennessee, Phd Dissertation, Knoxville, UMI

Deniz, A. ve Erciş, A. (2008). Kişilik Özellikleri İle Algılanan Risk Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c. 22, s. 2

Erkuş, A. ve Tabak, A. (2009). Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Çalışanların Çatışma Yönetim Tarzlarına Etkisi: Savunma Sanayinde Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c. 23, s. 2

Ertan, E. (2008). *Örgütsel Bağlılık, İş Motivasyonu, İş Performansı Arasındaki İlişki: Antalya'da Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir İnceleme*. Doktora Tezi Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Friday, A. S. (2004). *Criterion-Related Validity Of Big Five Adolescent Personality Traits*, The University Of Tennessee, Phd Dissertation, Knoxville, UMI

Griffin, M.A., Neal, A. and Parker, S. K. (2007) A New Model of Work Role Performance: Positive Behavior in Uncertain and Interdependent Contexts. *Academy of Management Journal* Vol. 50, No. 2

Gul, H., Usman, M., Liu, Y. R. and Jebran, K. (2018). Does the effect of Power Distance Moderate The Relation Between Person Environment Fit and Job Satisfaction Leading to Job Performance? Evidence from Afghanistan and Pakistan, *Future Business Journal*, S. 4, s. 68–83.

Güney, S. (2000). *Davranış Bilimleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

İbrahimoğlu, N. (2008). *Kişilik Özellikleri Açısından Örgüt-Kariyer Bağlılık Düzeyini Arttırmada Sosyalizasyon ve Mentor Etkisi: Bir Örgüt Geliştirme Modeli*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Jia, H. H. (2008). *Relationships Between the Big Five Personality Dimensions and Cyberloafing Behavior*. Doctoral Dissertation, Southern Illionis University Carbondale, Illionis.

Judge, T. A., Heller, D. and Mount, M. K. (2002). Five-Factor Model of Personality and Job Satisfaction: A Meta-Analysis. *Journal of Applied Psychology*, S. 3, s. 530-541.

Kahya, E (2007). The Effects of Job Characteristics and Working Conditions on Job Performance. *International Journal of Industrial Ergonomics*, S. 37, s. 515–523.

Loveland, M. J. (2004*). Cognitive Ability, Big Five, and Narrow Personality Traits in The Prediction of Academic Performance*. Unpublished Doctoral Dissertation, The University of Tennessee, Knoxville

Martinez, M.T. (2005). *A Correlational Study Between The MMPI–2, PSY–5 And The 16PF Global Factors,* Azusa Pasific University,Phd Dissertation, California, UMI

McCarthy, J. M., Trougakos, J. P., and Cheng, B. H. (2016). Are Anxious Workers Less Productive Workers? It Depends on the Quality of Social Exchange. *Journal of Applied Psychology*, S. 2, s. 279–291.

McCrae, R. R., and Costa, P. T. (1997). Personality Trait Structure as a Human Universal. *American Psychologist*, S. 5, s. 509-516.

Mount, M.K., Barrick, M.R., Scullen, S.M., and Rounds, J. (2005). Higher-Order Dimensions of the Big Five Personality Traits and the Big Six Vocational Interest Types. *Personnel Psychology*, S. 58, s. 447-478

Oakes, D.W., Ferris, G.R., Martocchio, J. J., Buckley, M.R. and Broach, D. (2001). Cognitive Ability and Personality Predictors of Training Program Skill Acquisition and Job Performance. *Journal of Business and Psychology*, S. 4, s. 523-548

Özdemir, A. (2010). *Yönetim Biliminde İleri Araştırma Yöntemleri ve Uygulamalar*. 2.Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.

Perry, S. R. (2003). *Big Five Personality Traits And Work Drive As Predictors Of Adolescent Academic Performance,* The University Of Tennessee, Phd Dissertation, Knoxville, UMI

Rızaoğlu, B. (2003). *Turizm Davranışı*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Roach, P. D. (2006). *Evolutionary Theory and Birth Order Effects on Big Five Personality Traits Among the Shuar of Amazonian Ecuador: The First Cross-Cultural Test,* Doctorate Dissertation, University of Oregon, Oregon.

Rothmann, S and Coetzer, E.P. (2003). The big five personality dimensions and job performance. *SA Journal of Industrial Psychology*. Vol. 29, No. 1

Seyyar, A. ve Öz, C. (2007). *İnsan Kaynakları Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Değişim Yayınları.

Sonnentag, S. and Frese, M. (2002). Performance Concepts and Performance Theory, In S. Sonnentag (Ed.). *Psychological Management of Individual Performance*, John Wiley & Sons, Ltd., ss. 4-25.

Smith, P. C. and Goddard, M. (2002). Performance Management and Operational Research : A Marriage Made in Heaven ?. *The Journal of the Operational Research Society*, 247-255.

Tekin, Ö.A. (2012). *Yabancılaşma Ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler: Antalya Kemer'deki Beş Yıldızlı Otel İşletmeleri Çalışanları Üzerinde Bir Uygulama*. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya.

Tekin, Ö. A. ve Keskin, E. (2017). The Interaction Between Five Factor Personality Traits and Glass Ceiling Perception. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, S. 2, s. 307-320.

Thoresen, C. J., Bradley, J. C., Bliese, P. D., and Thoresen, J. D. (2004). The Big Five Personality Traits and Individual Job Performance Growth Trajectories in Maintenance and Transitional Job Stages. *Journal of Applied Psychology*, S. 5, s. 835-853.

Tomrukçu, B. (2008). *Beş Faktör Kişilik Özellikleri İle İş Değerleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Turner, J. E. (2003) *Proactive Personality And Big Five As Predictors Of Motivation To Learn*, Phd Dissertation, Old Dominion University, UMI

Yelboğa, A. (2006). Kişilik Özellikleri ve İş Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *İş Güç Endüstri İlişkileri Dergisi ve İnsan Kaynakları Dergisi*, c. 8.

Yıldız, M. (2008). *Farklı Liglerde Yer Alan Futbolcuların Kişilik Tipleri ile Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Witt, LA, Burke, S., Lisa A., Barrick, M. R., and Mount, M. K. (2002). Research Reports The Interactive Effects of Conscientiousness and Agreeableness on Job Performance. *Journal of Applied Psychology*, S. 1, s. 164-169.

Zel, U. (2001). *Kişilik ve Liderlik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.51c7eaf39781c7.39425068, Erişim Tarihi: 17.10.2021.

NICOLAE IORGA - 150 YEARS SINCE HIS BIRTH. CHAIRMAN OF THE HISTORICAL MONUMENTS COMMISSION, 1923-1940 (THE ARCHIVE OF THE NATIONAL INSTITUTE OF HERITAGE BUCHAREST)

Dr. Florentina Udrea (Manea)
National Institute Of Heritage (NIH Bucharest, Romania)

SUMMARY

Nicolae Iorga was born in Botoșani in 1871 and graduated from the University of Iași, with the qualification magna cum laude. He continued his studies in Paris, Berlin and Leipzig, obtaining his doctorate at the age of 23 [1].

Professor of history at the University of Bucharest, he became a corresponding member of the Romanian Academy at the end of the 19th century. He has published an impressive number of articles and books. His historical work includes various fields: monographs of cities, genealogies, history of religious institutions, military history, trade, literature, travel, etc. He was also a great orator, giving summer courses since 1908, in Vălenii de Munte (Prahova County). He has coordinated numerous cultural magazines [2].

Through the wide horizon of academic interests and the impressive volume of his work, Iorga is par excellence the model of the scientist who had an influence on the activities of the Commission on Historical Monuments, which he coordinated as president between 1923-1940 (Figure 1).

(Figure 1)

He started working for the Commission in 1914, when he became a member in the vacancy left by the death of Ioan Kalinderu. Field trips, important in the new context, and which he had made before, continued even after he became President of the Commission in 1923. In the field of monument restoration, Iorga presented his ideas since 1914, when he initiated a series of conferences at the urging and under the auspices of the Commission. The historian challenged certain methods of restoration, supporting the new generation of architects, arguing in favor of preserving the original character of the monument [3].

In this sense, there are a series of opinions, notes, resolutions made by Iorga and present in the historical archive, in connection with the various projects carried out. He conceptualized the problem of historical monuments in connection with the development of a civic consciousness. It was intended to establish programs to educate and encourage the general public in order to protect the objectives in an advanced state of degradation. Iorga has collaborated with specialists of the Commission in various fields: ethnography, archeology, art history, architects, engineers, etc.

***Keywords**: historian, Commission, historical archive, historical monument, architects, National Institute Of Heritage*

INTRODUCTION

Nicolae Iorga was born on June 5, 1871, in the city of Botosani (Moldova, Romania). After elementary and high school studies in Botosani, he attended the National College in Iasi. He graduated from the University of Iași - Faculty of Letters (1888-1889) in one year, with the diploma *Magna cum laude*, then continued his university studies in Paris, Berlin and Leipzig, obtaining his doctorate at the University of Leipzig in 1893 (having a commission consisting of three German scientists: Adolf Birch-Hirschfeld, Karl Lamprecht and Charles Wachsmuth), only 23 years old. After obtaining his doctorate, he continued to study in the archives of Italy, Germany, Austria, and in October 1894 he returned to Bucharest [4].

Endowed with special intellectual abilities, knowledge of many foreign languages (French, German, Greek, Turkish, Latin, English, Italian), Nicolae Iorga had a prolific scientific activity, being the author of 1003 volumes, 12755 articles and studies and 4963 reviews [5, 6, 7, 8]. He is the author of the History of Romania, in ten volumes [9]. He taught at the University of Bucharest, but also at other academic institutions in Europe, the University of Paris (Sorbonne), being one of them [10, 11]. He is the founder of the International Congress of Byzantine Studies and the Institute of South-Eastern European Studies (ISSEE). He transformed the town Vălenii de Munte (Prahova County), into a strong cultural center, where he will hold summer courses, starting with 1908 [12]. In 1897, he was elected a corresponding member of the Romanian Academy, since 1911 being an active member. He is known as a medievalist, Byzantine, Romanist, Slavic, art historian and philosopher of history. He was an honorary member (Figure 2), of some universities and academies in Romania and Europe (Oxford, Sorbonne, Lyon, Genoa, Strasbourg, Sapienza, etc.).

Universitas Oxoniensis

Ego Universitatis Oxoniensis Registrarius
per praesentes testor
[illegible]
die [illegible] mensis [illegible] A.S. [illegible]
in domo Convocationis admissum fuisse
ad gradum
[illegible]
honoris causa.

Registrarius.

Datum Oxoniae
die [illegible] mensis [illegible]
A.S. [illegible]

(Figure 2)

Also involved in politics, Nicolae Iorga was Prime Minister (April 1931, during the reign of King Charles II), Minister of Education, Member of Parliament. He played an important role in the formation and development of the scout movement in Romania: Scouts of Romania [13].

Through the wide horizon of academic interests and the impressive volume of his work, Nicolae Iorga represents par excellence the model of the scientist who had a major influence on the activities of the Historical Monuments Commission [14]. The Commission was established by high royal decree with No. 3658 of November 17, 1892, having attributions regarding the elaboration of the general inventory, the conservation and the restoration of the historical monuments within the Ministry of Cults and Public Instruction. In 1908, the first publication of the Commission, the Bulletin of the Commission on Historical Monuments, was launched. Iorga started her activity within the Historical Monuments Commission in 1914, when she became a member. Confirmation as a member of the Commission was intended to strengthen the role of the Historic Monuments Commission, which he coordinated as chairman from 1923 to 1940.

RESEARCH AND FINDINGS [15]

In the 246 files from the historical archive of the National Heritage Institute (out of a total of 3885), there are a series of opinions, notes, delegations, requests, dispositions, positions, field trips, correspondence, addresses, resolutions made by Iorga and in connection with various projects; held in 1914, when he became a member, and after taking over the presidency of the Commission from 1923 to 1940. He conceptualized the problem of historical monuments in connection with the development of a citizen consciousness. He wanted to establish programs to educate and encourage the general public in order to protect the objectives in an advanced state of degradation.

”In Botoșani, Dorohoi, Fălticeni, Iași, Bârlad, Craiova (cities of Romania) there are absolutely admirable slums. These houses are being torn down by the people of today… I recommend that the scouts have some knowledge about gathering customs, but especially, last but not least, about the historical monuments that are here around us that we do not know”.

The field trips, important in the new context, and which he had made before, remained characteristic even after taking over the position of President of the Commission in 1923. In the area of monument restoration, Iorga presented his ideas since 1914, when he initiated a series of conferences at the urging and under the auspices of the Commission.

A quote from the lecture "What is a historical monument" is edifying:

"The process of taking down the monument and making another one in place, brand new, which in some respects does not resemble both the original monument and the restorer's own conception - something to be condemned…. For now, I remove the part on reconstruction and I dwell on another shortcoming of this conception which, when embraced by some influential architects, can have a catastrophic effect on the monument”.

Iorga challenged the implementation of this method of restoration, supporting the new generation of architects, such as Horia Teodoru, arguing in favor of preserving the original character of the monument. The historian collaborated with various Commission specialists, including Gheorghe Balş, Grigore Cerkez, Nicolae Ghika – Budești (Chief Architect of the Commission), Petre Antonescu, Victor Brătulescu, Horia Teodoru (Secretary of the Commission), Alexandru Lapedatu. During his activity he gave resolutions in projects related to secular, ecclesiastical, cultural, houses, palaces, castles, public monuments, churches, monasteries, hermitages, mosques, mosques, cities, museums, etc - from Greater Romania: Monasteries: Negru Vodă, Cozia, Arnota, Bistrița, Coșula, Comana, Călui, Chilia Nouă Fortress, White Fortress, Ada-Kaleh Fortress, Arad Fortress, Tropaeum Traiani Monument from Adamclisi, St. George New Church (Brâncoveanu), Alba Iulia Roman Catholic Cathedral, etc. as well as for participating in international exhibitions (Romanian Art Exhibition in Carol Park, Milan Exhibitions, Barcelona, etc.)

Examples:

Page 50 (front, back), from file 4 (Ada Kaleh Turkish Fortress) is a report prepared on September 24, 1937, by the architect Victor Brătulescu, director of the Museum of Religious Art, informing Mr. Nicolae Iorga, President of the Commission, the result of the research of the fortress, following the complaints drawn up by the Mehedinți prefecture, on behalf of the locals, regarding the state of preservation of the mosque and the walls deteriorating of the fortress. The Commission's intervention was required for supervising the reconstruction work, given that the fortress was considered a historical monument (Figure 3_1, 3_2).

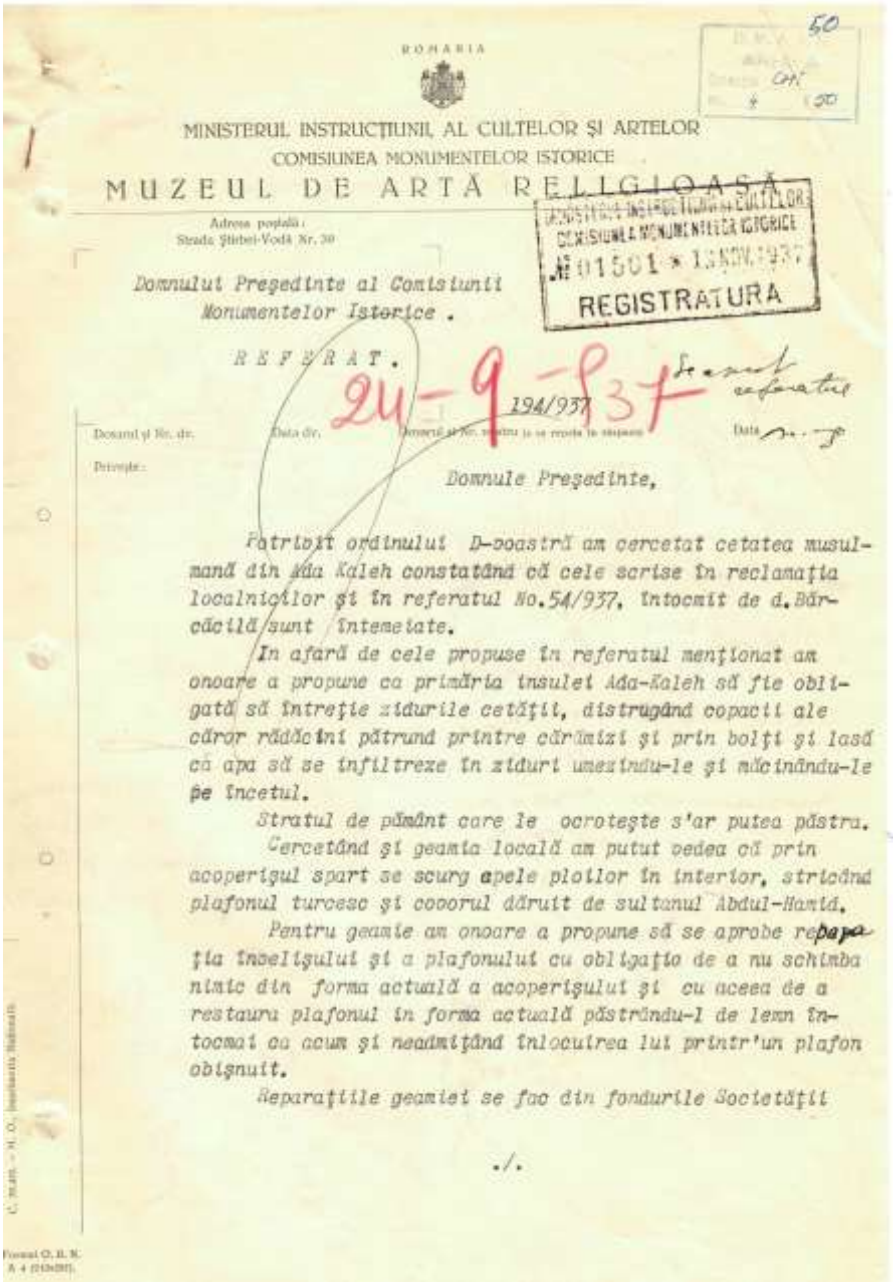

ROMANIA

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, AL CULTELOR ȘI ARTELOR
COMISIUNEA MONUMENTELOR ISTORICE
MUZEUL DE ARTĂ RELIGIOASĂ

Adresa poștală:
Strada Știrbei-Vodă Nr. 30

REGISTRATURA

Domnului Președinte al Comisiunii
Monumentelor Istorice.

R E F E R A T.

24-9-937

Dosarul și Nr. dr. 194/937 Data dr. Data

Domnule Președinte,

Potrivit ordinului D-voastră am cercetat cetatea musulmană din Ada Kaleh constatând că cele scrise în reclamația localnicilor și în referatul No.54/937, întocmit de d.Bărăcăilă sunt întemeiate.

In afară de cele propuse în referatul menționat am onoare a propune ca primăria insulei Ada-Kaleh să fie obligată să întreție zidurile cetății, distrugând copacii ale căror rădăcini pătrund printre cărămizi și prin bolți și lasă că apa să se infiltreze în ziduri umezindu-le și măcinându-le pe încetul.

Stratul de pământ care le ocrotește s'ar putea păstra.

Cercetând și geamia locală am putut vedea că prin acoperișul spart se scurg apele ploilor în interior, stricând plafonul turcesc și cocorul dăruit de sultanul Abdul-Hamid.

Pentru geamie am onoare a propune să se aprobe reparația învelișului și a plafonului cu obligație de a nu schimba nimic din forma actuală a acoperișului și cu aceea de a restaura plafonul în forma actuală păstrându-l de lemn întocmai ca acum și neadmițând înlocuirea lui printr'un plafon obișnuit.

Reparațiile geamiei se fac din fondurile Societății

./.

(Figure 3_1)

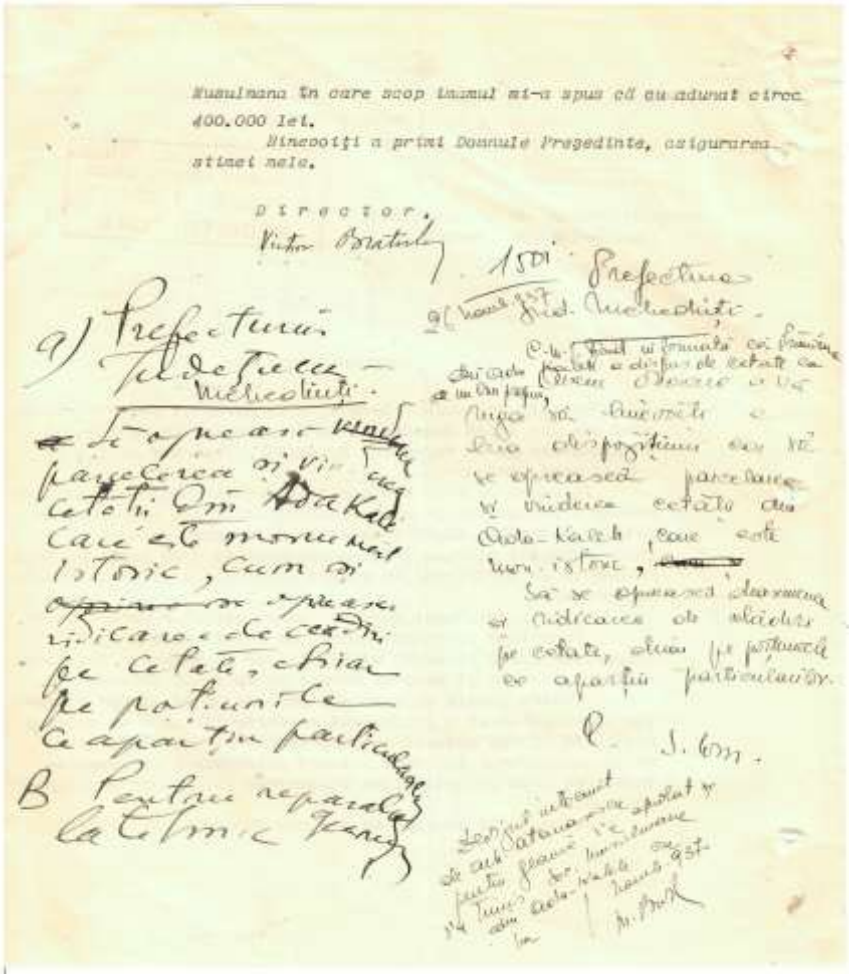

(Figure 3_2)

The island of Ada-Kaleh was located between Drobeta Turnu-Severin, 15 km downstream and Orșova, 9 km upstream, a few km from the great gorge - Iron Gates - unique in Europe; with a length of 1.7 km, 500 m wide and 610 Turks.

Mentioned since Antiquity, under various names, it was successively occupied by the Habsburg and Ottoman Empires. On July 24, 1923, Turkey recognized Romania's rights over the island. The island was sunk in 1970, for the construction of the Porțile de Fier I dam.

Page 22, from file 6 (Adamclisi Roman Fortress, Constanța County) is a telegram sent by Iorga to the mayor of Adamclisi commune on March 10, 1938, requesting the investigation, reporting and prosecution of those guilty of dismantling the fortress wall and use of bricks for personal use, for private construction of houses (Figure 4).

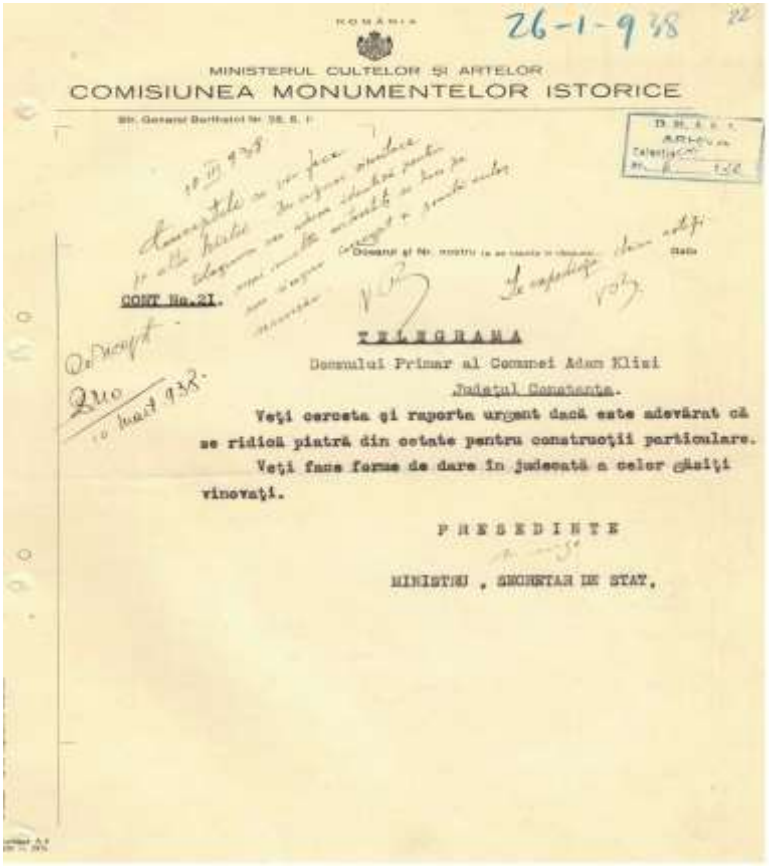

ROMÂNIA

MINISTERUL CULTELOR ŞI ARTELOR

COMISIUNEA MONUMENTELOR ISTORICE

CONT No.21.

TELEGRAMA

Domnului Primar al Comunei Adam Klisi

Judeţul Constanţa.

Veţi cerceta şi raporta urgent dacă este adevărat că se ridică piatră din cetate pentru construcţii particulare.

Veţi face forme de dare în judecată a celor găsiţi vinovaţi.

PREŞEDINTE

MINISTRU , SECRETAR DE STAT,

(Figure 4)

Page 4 (front, back), from file 573, is a correspondence signed by the Bucharest City Hall, on April 7, 1937, by which the President of the Commission, Nicolae Iorga, was asked for permission to building a monument to mark the "kilometer 0" of Bucharest, in the courtyard of St. George's Church, which was a historical monument, built by Voivode Constantin Brâncoveanu (Constantin Brâncoveanu was Voivode of Wallachia between 1688 and 1714), in the 18th century. Iorga approves the construction only a pillar as a ”0 kilometer” mark (Figure 5_1, 5_2).

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI
DIRECȚIUNEA LUCRĂRILOR NOI

7 aprilie 1937

REGISTRATURA

DOMNULE PREȘEDINTE,

Municipiul intenționează a vidui la gurile Bisericii un monument (Piatra Miliară) care să simbolizeze scopul scrisei sale ana.-

Dnului Președinte al Consiliului Monumentelor Istorice

(Figure 5_1)

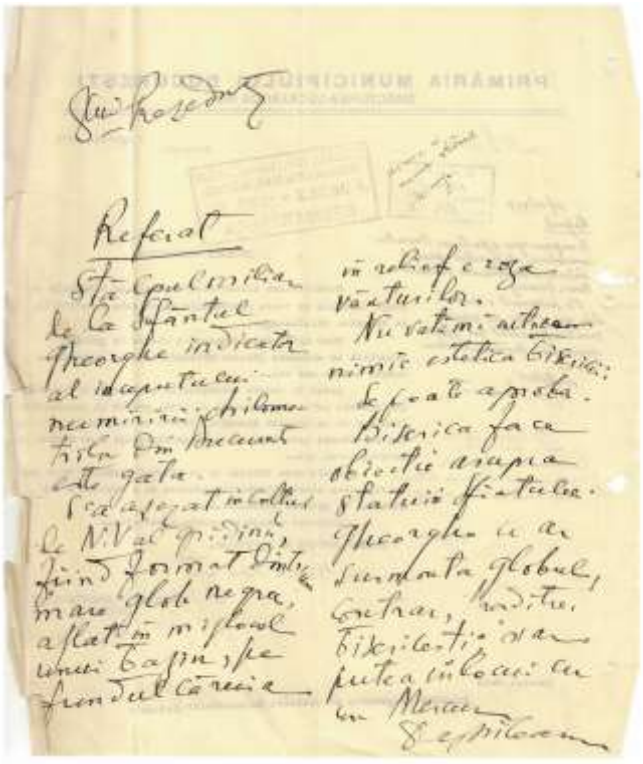

Referat

(Figure 5_2)

In *page 2, from file 782*, Nicolae Iorga signs an address, received from the Ministry of Interior on September 13, 1938, in which he relates the findings of Professor Lodewijk Herman Grondijs (Dutch Byzantologist, doctor's degree at the Sorbonne with the thesis *L'iconographie byzantine in 1941*), in connection with the alienation of the ancient Byzantine icons. Nicolae Iorga's resolution, attached to the signature, stipulates that this address will be forwarded to the Ministry of Cults, and a delegate, from the Historical Monuments Commission, will be sent to investigate this situation (Figure 6).

MINISTERUL INTERNELOR

DIRECȚIUNEA Ad-țiet de Stat

DOMNULUI

PREȘEDINTE AL COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE.-

REGISTRATURA

020996 A 10 SEP 1938

Avem onoare a vă înainta, alăturat în copie, raportul D-lui Prefect al județului Ismail No.14955/938, cu privire la călătoria de documentare pe care a făcut-o în acel județ Dl.L.Grondijs, profesor la Universitatea din Utrecht și membru al Academiei române, cum și privitor la constatările făcute de Dl.Profesor în ce privește înstrăinarea obiectelor de artă biserică din Basarabia.-

MINISTRU,

Director,

(Figure 6)

Page 9, from file 792, (Bessarabia - New Cell. The Fortress of Ștefan cel Mare) presents the telegram sent by Iorga to the Mayor of Chilia Nouă (Ismail County) on August 3, 1937, noting that the wall of the Fortress of Ștefan cel Mare (Stephen the Great, Voivode of Moldavia from 1457 to 1504), from the public garden, is a historical monument, which local authorities should capitalize on it as such (Figure 7).

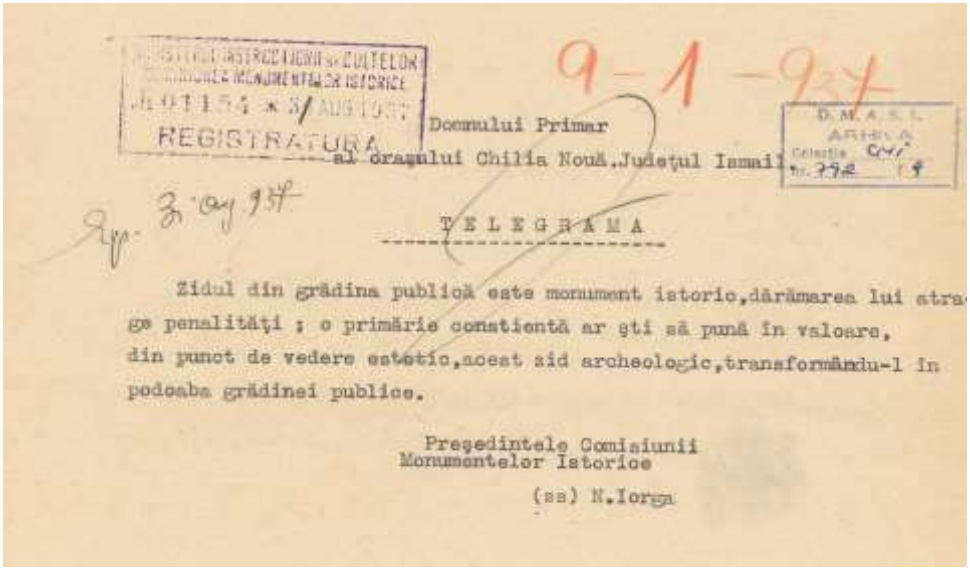

REGISTRATURA

9-1-927

Domnului Primar
al orașului Chilia Nouă, Județul Ismail

TELEGRAMA

Zidul din grădina publică este monument istoric, dărămarea lui atra
ge penalități ; o primărie conștientă ar ști să pună în valoare,
din punct de vedere estetic, acest zid arheologic, transformându-l în
podoaba grădinei publice.

Președintele Comisiunii
Monumentelor Istorice
(ss) N.Iorga

(Figure 7)

In *page 13, from file 1091*, is a correspondence from September 3, 1926, between Negru-Vodă Parish, from Câmpulung Muscel and the Ministry of Cults and Arts. The parish offers explanations regarding the construction of the cultural center, near the Negru Vodă Monastery, based on an approval of the Technical Service of the Ministry of Cults and Arts, without the written approval of the Historical Monuments Commission. Nicolae Iorga appoints the architects Nicolae Ghika-Budești and Virgil Drăghiceanu, to investigate the issue on the spot (Figure 8).

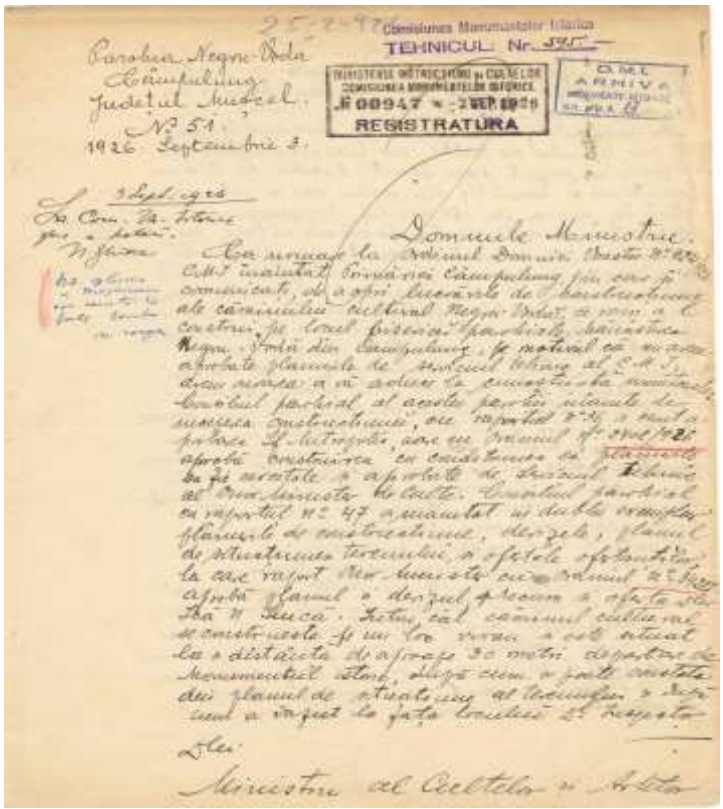

TEHNICUL Nr. 595

REGISTRATURA

Parohia Negru-Vodă
Câmpulung
Județul Muscel.
Nº 51.
1926 Septembrie 3.

Domnule Ministru.

(Figure 8)

In *page 2 (front, back), from file 1198*, the address is signed by some representatives of the Muslim community from Constanța and submitted to the Historical Monuments Commission, in December 1930. The situation of the ”Azizie” Mosque is presented, whose minaret is degraded, the community wanting to restore it. It is stated that the president of the Muslim community tried to obtain the approval from the Ministry of Culture for the sale by public auction of the mosque. As a result, some members of the Muslim community are taking a stand on the mosque, requesting classification as a historical monument. Upon receiving the address, Nicolae Iorga notes that *"it is not demolished, so it is not sold"* (Figure 9_1, 9_2).

(Figure 9_1)

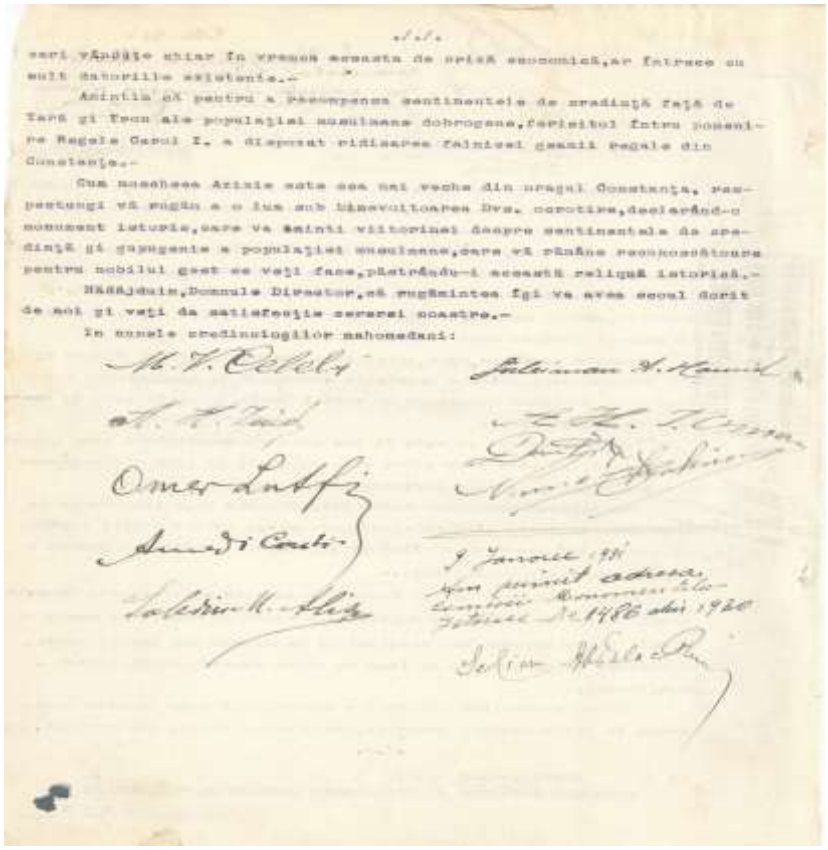

(Figure 9_2)

The Aziziye Mosque was built between 1868-1869, by order of Sultan Abdul Aziz (1861-1876). The mosque is inscribed on the List of Historical Monuments of Romania (CT-II-m-A-02851), being an architectural monument of national importance.

Page 123, from file 1261 (Botoșani County, Coșula Monastery) is a delegation signed by Iorga on February 28, 1939, by which the architect Horia Teodoru is appointed representative of the Historical Monuments Commission in the investigation coordinated by the Ministry of Cults and Arts regarding the conflict between Coșula Monastery and hospital, founded in 1896, in the abbot's houses (Figure 10).

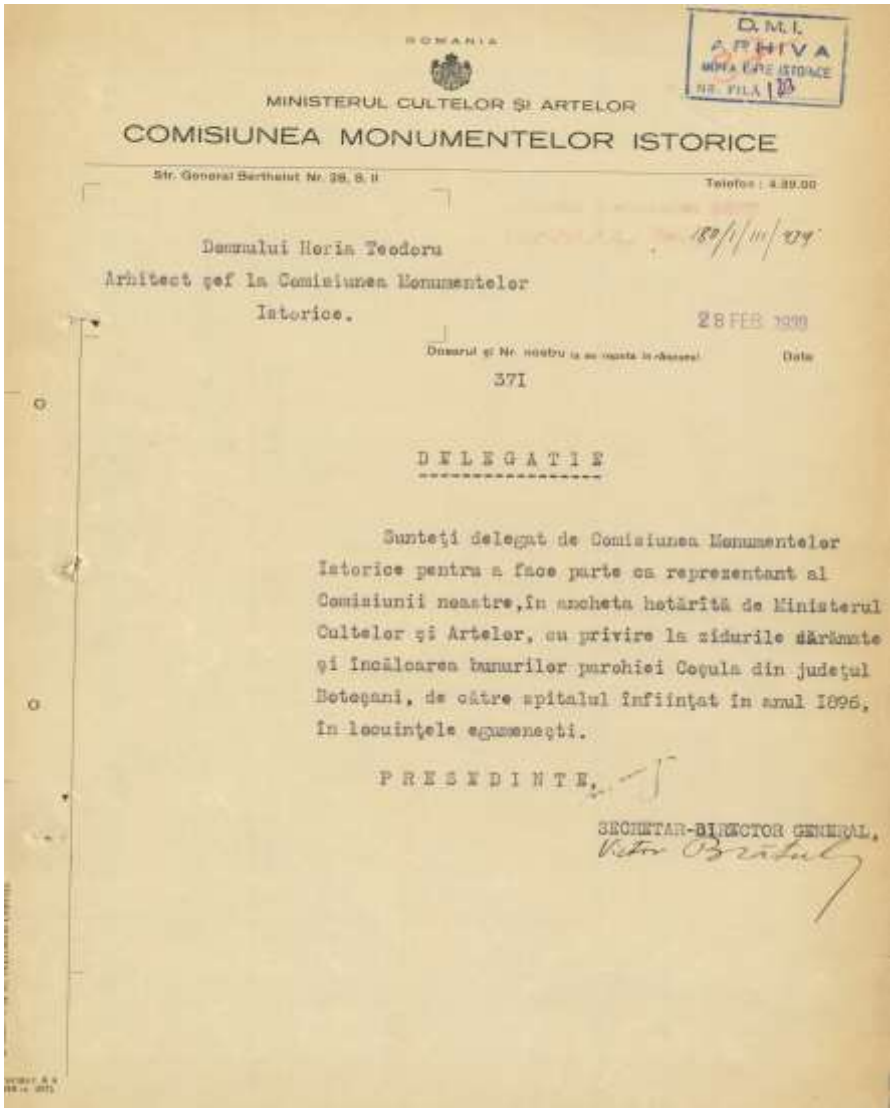

ROMANIA

MINISTERUL CULTELOR ŞI ARTELOR

COMISIUNEA MONUMENTELOR ISTORICE

Str. General Berthelot Nr. 28, S. II

Telefon : 4.89.00

D.M.I. ARHIVA

Domnului Horia Teodoru
Arhitect şef la Comisiunea Monumentelor
Istorice.

189/1/III/934

28 FEB 1936

Dosarul şi Nr. nostru la ce rugăm la răspuns / Data

371

D E L E G A T I E

Sunteţi delegat de Comisiunea Monumentelor Istorice pentru a face parte ca reprezentant al Comisiunii noastre, în ancheta hotărîtă de Ministerul Cultelor şi Arteler, cu privire la zidurile dărâmate şi încăperea bunurilor parohiei Coşula din judeţul Botoşani, de către spitalul înfiinţat în anul 1896, în locuinţele egumeneşti.

P R E Ş E D I N T E,

SECRETAR-DIRECTOR GENERAL,
Victor Brătulescu

(Figure 10)

In *file 1285, page 26*, regarding Cozia Monastery (founded by the Mircea cel Bătrân, Voivode of Wallachia between 1386-1394), Nicolae Iorga as chairman of the Historical Monuments Commission puts a resolution on the request signed by the head of the Technical Service of the Commission, the architect Ghika-Budești to appoint a person to make a monograph of the Monastery, after the restoration of the monastery church to be published in the 1937 Commission Bulletin (Figure 11).

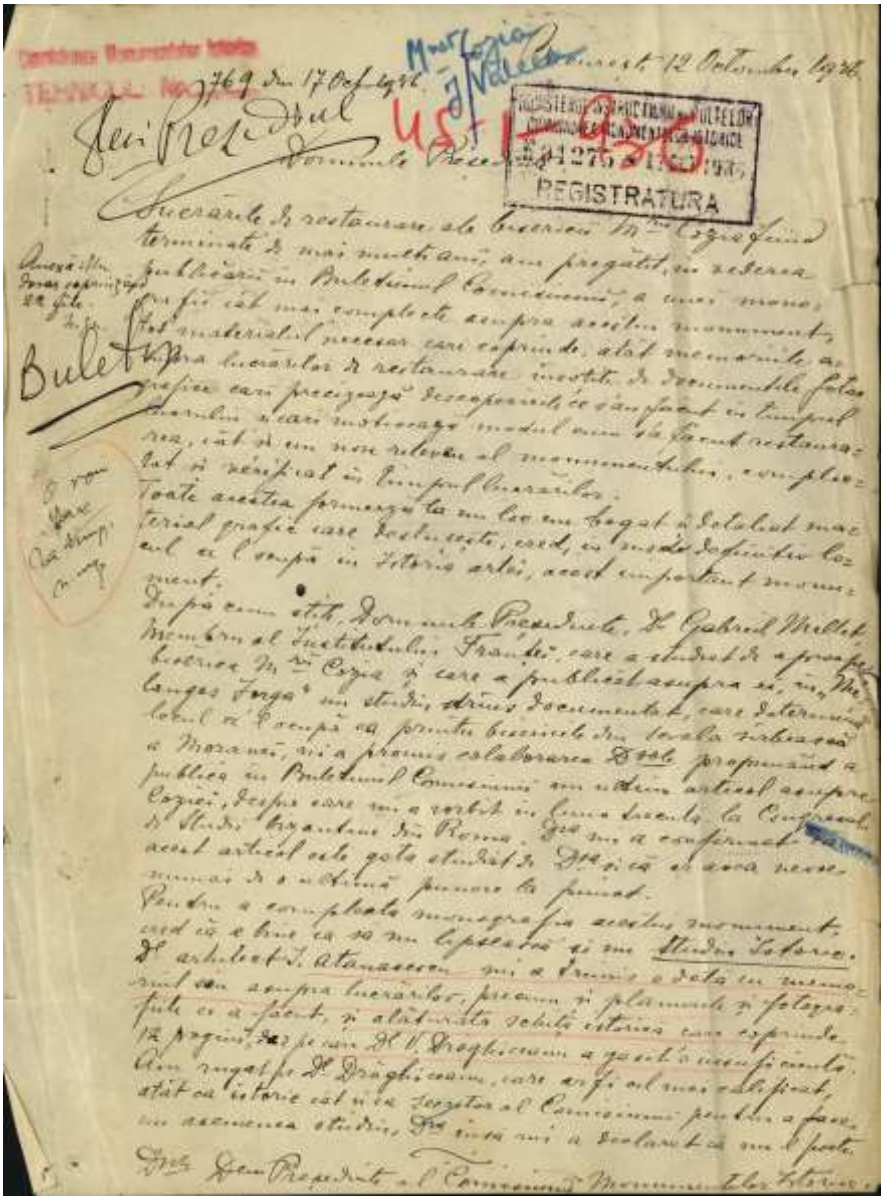

(Figure 11)

In the same *file 1285, page 87*, Nicolae Iorga signs a request to the General Directorate of Railways for approval the reductions for teachers and students who will go to Cozia Monastery, to the solemn burial of the bones of Voivode Mircea cel Bătrân (Figure 12).

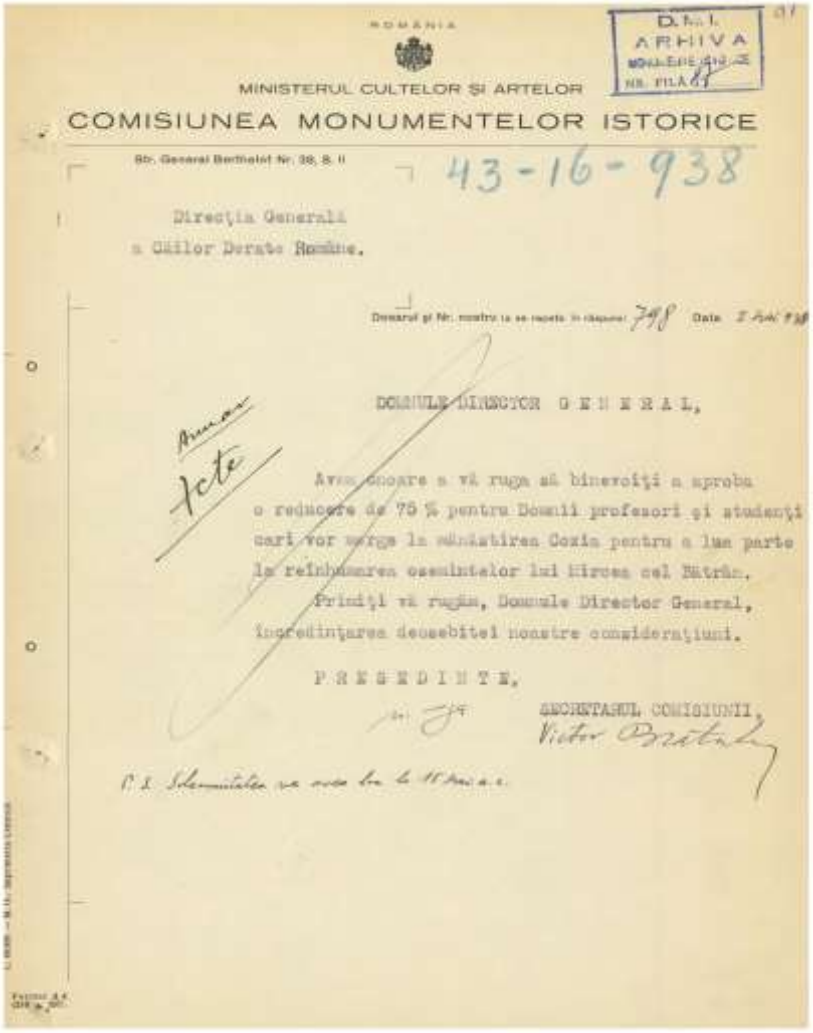

ROMANIA

MINISTERUL CULTELOR ŞI ARTELOR

COMISIUNEA MONUMENTELOR ISTORICE

Str. General Berthelot Nr. 38, S. II

43-16-938

Direcţia Generală
a Căilor Ferate Române.

DOMNULE DIRECTOR GENERAL,

Avem onoare a vă ruga să binevoiţi a aproba o reducere de 75 % pentru Domnii profesori şi studenţi cari vor merge la mănăstirea Cozia pentru a lua parte la reînhumarea osemintelor lui Mircea cel Bătrân.

Primiţi vă rugăm, Domnule Director General, încredinţarea deosebitei noastre consideraţiuni.

PREŞEDINTE,

SECRETARUL COMISIUNII,

(Figure 12)

In file 1994, page 10, Iorga signs a notice by which all the mayors, from the localities that own places of worship built before 1834, are informed that, according to the Law on the conservation and restoration of historical monuments, they are declared a historical monument. They are protected against interventions that are not approved by the Commission (Figure 13).

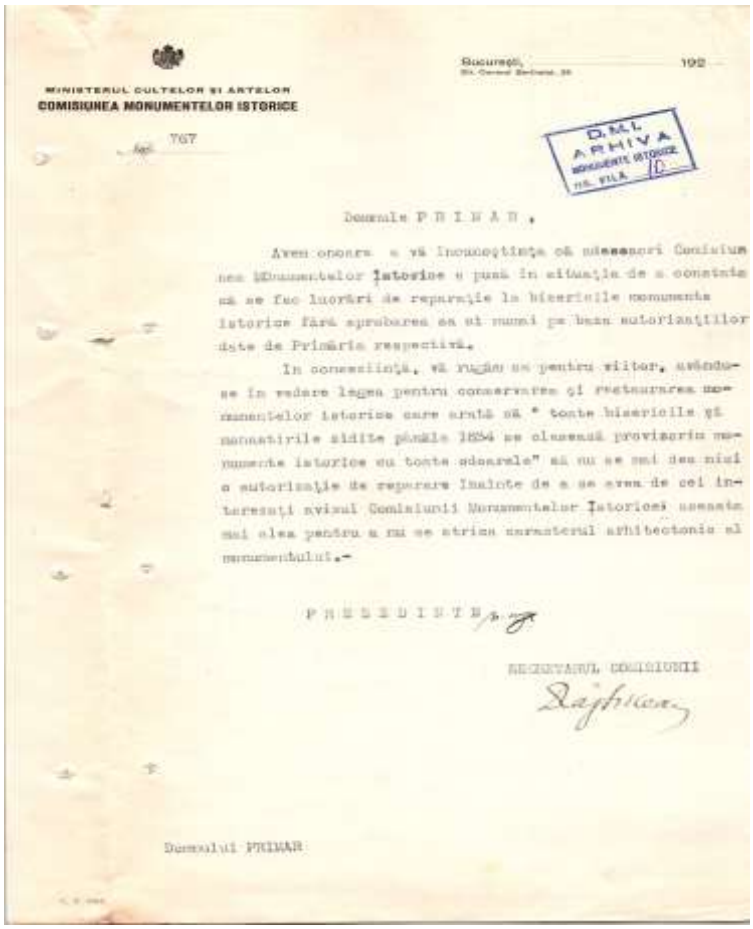

MINISTERUL CULTELOR ŞI ARTELOR
COMISIUNEA MONUMENTELOR ISTORICE

Nr. 767

București, 192

D.M.I. ARHIVA MONUMENTE ISTORICE nr. FILA 10

Domnule P R I M A R ,

Avem onoare a vă încunoştinţa că adesea-ori Comisiunea Monumentelor Istorice e pusă în situaţia de a constata că se fac lucrări de reparaţie la bisericile monumente istorice fără aprobarea ea ci numai pe baza autorizaţiilor date de Primăria respectivă.

In consecinţă, vă rugăm ca pentru viitor, având-se în vedere legea pentru conservarea şi restaurarea monumentelor istorice care arată că " toate bisericile şi mănăstirile zidite până la 1854 se clasează provizoriu monumente istorice cu toate adausele" să nu se mai dea nici o autorizaţie de reparare înainte de a se avea de cei interesaţi avizul Comisiunii Monumentelor Istorice ceeace mai ales pentru a nu se strica caracterul arhitectonic al monumentului.-

P R E Ş E D I N T E ,

SECRETARUL COMISIUNII

Domnului PRIMAR

(Figure 13)

CONCLUSION

Endowed with an extraordinary memory, connoisseur of Romanian history and universal, Iorga was the author of a huge number of publications: about 1250 volumes and 25,000 articles. His historical work includes monographs: of cities, of lords, of families; the history of the church, the army, trade, literature, printing, traveling abroad, etc. Among the important publications we mention: Studies and documents on the history of the Romanians, in 25 volumes (1901-1913), History of the Ottoman Empire in 5 volumes (published in German: Geschichte des osmanischen Reiches, 1908-1913), History of the Romanians in 10 volumes (1936-1939). He wrote poems, historical dramas, memorial volumes, published: History of Romanian literature. As a politician, he was co-founder of the National Democratic Party in 1931-1932, Prime Minister and Minister of National Education. He was the founder (in 1920) and director of the Romanian School in Paris, he edited and ran numerous newspapers and magazines, "Neamul românesc", "Revista istorică", "Revue Historique du Sud-Est-Européen", "Floarea darurilor" etc.). He was a member and chairman of the Historical Monuments Commission. In this sense, there are a series of opinions, notes, resolutions made by Iorga and present in the historical archive, in connection with the various projects carried out. He was *"the man who worked for a whole generation together"*. In the context of fascist political extremism, Iorga was assassinated in November 1940 (Strejnicu, Prahova County) by representatives of the legionary movement.

REFERENCES

[1] https://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Iorga [Accessed: December, 2, 2021]
[2] https://www.iini.ro [Accessed: December, 2, 2021]
[3]] Iorga, Nicolae. (1981). *O viata de om asa cum a fost,* vol.1-4. București: Minerva
[4] Țurlea, Petre. (2001). *Nicolae Iorga, o viață pentru neamul românesc*. București: Pro Historia
[5] Iorga, Nicolae. (1937). *Histoire des roumains et de la romanite orientale*. București
[6] Idem. (2014). *Viața și domnia lui Constantin-Voda Brâncoveanu*. București: SAECULUM VIZUAL
[7] Idem. (2021). *Neamul românesc în Basarabia*. București: Stiința
[8] Idem. (2021). *Chestiunea Dunării. Istorie a Europei Răsăritene în legatură cu această chestie*. București: Demiurg
[9] Idem. (1960-1964). *Istoria României, vol.I-X. Bucureşti:* Academia Română
[10] Idem. (2000), *Byzantium After Byzantium*. București: Center for Romanian Studies
[11] Idem. (2019). *A Hist-ory of Roumania: Land, People, Civilisation*. București: Center for Romanian Studies, Illustrated edition
[12] Bodea, Cornelia, Vergatti, Radu Stefan. (2012). *Nicolae Iorga în arhivele vieneze şi ale siguranţei regale (1903-1914).* București: Mica Valahie
[13] Șeicaru, Pamfil. (2005), *Nicolae Iorga*, București: Tritonic
[14] Iorga, Nicolae. (2008). *Istoria Bucureştilor.* București: Vremea
[15]Archive National Institute of Heritage - NIH Archive (Bucharest, Romania); https://arhivacomisiuniimonumentelor.ro [Accessed: December, 02, 2021]

Table *of illustrations*

Figure	**Name**
1	Nicolae Iorga, NIH Archive, 1930
2	Diploma Honoris Causa Oxford University, Nicolae Iorga, Archive, National Museum of Romanian History - NMRH, 1930
3_1, 3_2	NIH Archive, file 4, page 50, 1937
4	NIH Archive, file 6, page 22, 1938
5_1, 5_2	NIH Archive, file 573, page 4, 1937
6	NIH Archive, file 782, page 2, 1938
7	NIH Archive, file 792, page 9, 1937
8	NIH Archive, file 1091, page 13, 1926
9_1, 9_2	NIH Archive, file 1198, page 2, 1930
10	NIH Archive, file 1261, page 123, 1939
11	NIH Archive, file 1285, page 26, 1936
12	NIH Archive, file 1285, page 87, 1938
13	NIH Archive, file 1994, page 10, 1924

LİBERAL DÜŞÜNCENİN OSMANLI'DAKİ YANSIMALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Şaban ÖZTÜRK
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Orcid id: 0000-0002-2095-195X

ÖZET

Dünyada meydana gelen hızlı değişim ve dönüşüm yeni fikir akımlarının, yeni anlayışların ve bunlara bağlı olarak yeni politikaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Coğrafi keşiflerle başlayan Batı dünyasındaki çekişmeler, merkantilist düşüncenin terk edilerek yerine liberal anlayışın ikamesine sebep olmuştur. Bu kapsamda l*aissez faire* yaklaşımının da uluslararası kapitalist düzenin sömürgecilik ekseninde ihdas edilmeye başladığı söylenebilir.

Osmanlı'daki gelişmeler incelendiğinde, modern dönemin yansıması olarak, çeşitli fikri akımların ve politikaların da giderek kabul gördüğü ve savunulmaya başlandığı dikkati çekmektedir. Bu çerçevede Batı dünyasından Osmanlı'ya geçen ve 19. yüzyıldan itibaren birçok devlet adamı tarafından savunulan liberal düşünce sistemi sadece belirli dönemle sınırlı kalmamış kimilerine göre günümüze kadar etkisini sürdürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Liberalizm, Ekonomi

AN ASSESSMENT ON THE REFLECTIONS OF LIBERAL THOUGHT IN THE OTTOMAN

SUMMARY

The rapid change and transformation in the world has led to the new movements of thought, new understandings and new policies accordingly. The conflicts in the Western world, which started with geographical discoveries, caused the abandonment of mercantilist thought and the substitution of liberal understanding. In this context, it can be said that the laissez faire approach has begun to be established in the axis of colonialism in the international capitalist order.

When the developments in the Ottoman Empire are examined, it is noteworthy that various intellectual movements and policies were gradually accepted and started to be defended as a reflection of the modern period. In this context, the liberal thought system, which passed from the Western world to the Ottoman Empire and was defended by many statesmen since the 19th century, has not been limited to a certain period, but has continued its influence until today, in some views.

Keywords: Modernism, Liberalism, Economy

Liberalizme Kısa Bir Bakış

Klasik olarak liberalizm dendiğinde; devlet gücünün hukuki açıdan sınırlandırılması ve bireysel özgürlük alanının genişletilmesi akla gelmektedir. Tarih boyunca özgürlük ve otorite arasında bir çatışmanın var olduğu, bu çatışmada liberalizmin, iktidarın sınırlandırılarak,

özgürlüğün sağlanması yaklaşımıyla öne çıktığı (Yılmaz, 2001: 25) kabul edilmektedir. Yılmaz, ayrıca tarihi süreçte iki akımın çatıştığını, bunlardan birinin devleti veya kollektiviteyi üstün tutan Hegelci, faşizm ve sosyalizm gibi yaklaşımlar iken diğerinin bireyi üstün tutan anlayış olduğunu vurgulamıştır. Çetin (2001: 231)'e göre liberalizm, bireysel özgürlüğün en temel değer olduğu ve bu özgürlüğün toplumdaki herkes için istendiği ve güvence altına alındığı bir toplumsal, siyasal örgütlenme tarzının savunulması şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca liberalizm, iktisadi yaşamda devlet müdahalesini en aza indirmeyi tüm ekonomi içinde kamu sektörünün payını azaltmaya ve böylece iktisadi ilişkileri kendi yasalarına tabi kılmayı öngörmektedir.

Heywood' a göre siyasi ideolojilere ilişkin herhangi bir anlatım, liberalizm ile başlamalıdır. Bunun sebebi liberalizmin sanayileşmiş Batı'nın bir ideolojisi olması ve genellikle bir dizi rakip değer ve inancı kucaklamaya elverişli bir meta-ideoloji olmasıdır (2015: 57). Bununla birlikte Batı dünyasında Aydınlanma dönemiyle birlikte siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan bireylere daha geniş hakların tanınmasına yönelik adımların atıldığı vkabul edilmektedir. Liberal düşünce, sadece uzun süredir Batı'da hegemonyasını devam ettiren ve Ortaçağ ile özdeşleşen skolastik düşünceye karşı gelmemiş, aynı zamanda bireyler üzerinde devletin her türlü sınırlamasına da muhalefet etmiştir. Bilindiği üzere liberal düşüncenin John Locke ile siyasi, Adam Smith ve David Hume ile de ekonomik yönüne vurgu yapılmıştır. Burada devletin her türlü müdahalesini reddeden negatif özgürlük anlayışının klasik liberal anlayışı ortaya çıkardığı, buna karşılık özgürlüklerin ancak devlet eliyle sağlanabileceğine ve serbest piyasa dengesizliğinin devlet eliyle giderilebileceği anlayışını savunan sosyal liberal anlayışın olduğunu da hatırlamak gerekir.

Liberalizm, diğer ideolojiler ve düşünce sistemleri ile karşılaştırıldığında daha bireyci ve özgürlükçü bir doktrin olarak öne çıkmaktadır. Buna ilaveten tarihsel birikim ve çatışmaların süzgecinden geçerek günümüzde bütün bir siyasal sistem olarak varlığını güçlendirdiği kabul edilmektedir. Liberalizmin temel ilkeleri Erdoğan (2018: 28-31) tarafından şöyle sıralanmıştır: Bireysel özgürlük ve insan hakları, anayasacılık ve hukukun üstünlüğü, sınırlı devlet ve piyasa ekonomisi. Heywood (2015: 58-59) ise liberalizmin unsurlarını bireycilik, özgürlük, akıl, eşitlik, hoşgörü, rıza ve anayasacılık olarak açıklamıştır.

Aynı zamanda siyasi bir doktrin olarak da kabul edilen liberal anlayışın, siyasal alanda düzenleme yapmasının yanı sıra devlet ile toplum arasındaki ilişkilerde normatif önermelerde bulunduğu görülür. Modern siyasi düşünce olarak liberalizmin kökenleri ise belli başlı üç kaynağa dayandırılmaktadır. Bunlar; 17. yüzyılın sonlarında eserler vermiş olan John Locke, İskoç Aydnnlanması ve İmanuel Kant'dır (Erdoğan, 2018: 23-24).

Osmanlı'da Liberal Düşünce ve Liberal Politikalar

Avrupa başta olmak üzere dünyada değişimin oldukça hızlandığı ve yeni bir yaşam tarzının ortaya çıktığı bir zaman diliminin de 18. ve 19. yüzyıllar olduğu söylenebilir. Bu dönemde özellikle ekonomik değişimlerin sebeplerinden bazıları Kurtoğlu (2019: 51) tarafından sıralamıştır. Bunlar;

- Nüfus ve sosyal yapıdaki değişimler,
- Taşımacılık ve haberleşmedeki gelişmeler,
- Ziraat alanındaki gelişmeler,
- Bilimde ve sanayide devrim,
- Milletlerarası ticaretin serbestleşmesi ve dünya ekonomisine etkisi ve

- Ulus-devletler, ekonomik milliyetçilik Waterloo Savaşı ve 1815-1914 kapitalizmin birinci küreselleşme evresidir.

Tazimat'la birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda, ekonomik düşünün ilk olarak tanıştığı akımın Liberalizm olduğu ve iktisadi serbestiyetin, yaklaşık kırk yıl kesik ve kopuk savunmalarla ancak ciddi bir eleştiriye uğramadan varlığını sürdürdüğü ifade edilmiştir (Koraltürk ve Çetin, 2018: 317-318). Osmanlı'da düşünsel anlamda liberalizmin yaygınlaşması 19. yüzyılın ikinci yarısına rastlamaktadır. Bu dönemde aydınlar tarafından yazılan yazılarla liberal düşünce değişik gazete ve dergilerde açıklanmaya çalışılmıştır. Namık Kemal, Şinasi, Ziya Paşa, Ali Suavi gibi birçok ismin siyasi ve iktisadi bakımdan liberal görüşleri destekledikleri görülmektedir. İlaveten ilk dönem Osmanlı liberal düşüncesine yön verenler arasında Prens Sabahattin'in yanı sıra Mehmet Cavit Bey, Sakızlı Ohannes Paşa gibi devlet adamları da yer almaktadır. Bu düşüncenin gelişiminde Ulum-u İktisadiye ve İctimaiye Mecmuası'nın[1] önemli yeri olduğu belirtilmektedir. Bu mecmuanın önemi Osmanlı liberal düşüncesinin, Batıdan etkilenme biçimini de ortaya koyan felsefî ilk liberal düşünce dergisi (Alkan ve Doğan, 2010: 69) olmasıdır. Osmanlı'da liberal düşüncenin temellerinin 19. yüzyıl başlarında atıldığı kabul edilirken, son döneminde de izleri bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca Cumhuriyet döneminde önceleri Ali Fethi Okyar tarafından (Atatürk'ün isteği üzerine) kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası, daha sonra da Demokrat Parti ile (muhafazakârlığın ağır bastığı döneme kadar) liberal düşüncenin devam ettiği görüşü yaygındır (Yıldırım ve Bıçakçı, 2019: 213; Ülken, 2013: 36, 71). Berkes ise Meşrutiyette kısa bir süre içinde gene maliye zaruretleri nedeniyle liberal doktrinin başa geçtiğini belirterek, bunun başlıca temsilcisinin Cavit Bey olduğunu belirtmiştir. Cavit Bey, hem bir ekonomi profesörü, hem yazarı hem de eylemcisi olarak bu döneme etki etmiştir (Berkes, 2018: 400).

Aslında Osmanlı'da liberalizmin etkisini, Kanun-i Esasi'den Tanzimat'a kadar uygulanan politikalarda, bilimsel eserlerden kültürel eserlere kadar düşünce dünyasında ve Yeni Osmanlılar'dan Jön Türkler'e kadar siyasi arenada görmek mümkündür. Liberal politikaların savunulmasında bireyci düşünce, ekonomik serbestliğe ve girişimciliğin önemine yapılan vurgu dikkati çeken noktalardır. Alkan ve Doğan (2010: 69)'a göre; Osmanlı İmparatorluğu'nda liberal düşüncenin savunulması ve yayılmasında özellikle iki yaklaşım öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası çevresinde dile getirilen görüşlerdir. İkinci yaklaşım ise daha çok Prens Sabahattin'in kişiliğinde öne çıkan ve örgütsel olarak Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti[2] tarafından ileri sürülen düşüncelerdir. Ancak genel olarak Osmanlı'da liberal düşüncenin Batılı anlamda gelişiminin mümkün olmadığı belirtilmiştir. Bunun farklı nedenleri olabileceği bildirilirken en fazla Osmanlı siyasi ve iktisadi yapısı ile toplum yapısının farklı olmasına dikkat çekilmiştir. Kuşkusuz liberalizmin gelişmesi için siyasi ve ekonomik ortamın uygun olması beklenir. Osmanlı İmparatorluğu'nda ise Batı toplumlarından farklı olarak henüz parlamenter sistemin

[1] Ulûm-ı İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası 28 Aralık 1908 – 14 Mart 1911 tarihleri arasında 27 sayı olarak yayınlanmıştır. Ancak 18-21. sayılar birlikte yayınlandığı için gerçekte 24 sayıdır (Karaman, 2004: 66).

[2] "Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti" Prens Sabahattin'in öncülüğünde 1906'da, Paris'te kurulmuştur. Cemiyetin, I. Jön Türk Kongresi'nde ortaya çıkan gerilimler neticesinde II. Abdülhamit'e karşı yapılan muhalefetin tıkandığı düşüncesiyle, kapsamlı bir reform yapılarak imparatorluğun ayakta kalması amacına yönelik kurulduğu belirtilmiştir. Yayın organı "Terakki" gazetesi, 1906'dan itibaren Paris ve Kahire'de, Türkçe olarak yayımlanmaya başlamıştır (Kia, 2015: 317-318).

gelişmediği, iktisadi bakımdan da serbest ticaret ve bireysel girişimciliğin gelişmesine dönük ortamın oluşmadığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Osmanlı İmparatorluğunun özellikle son dönem düşünce dünyasında önemli yeri olan Prens Sabahattin'in bazı görüşleri Durukan tarafından açıklanmıştır. Buna göre Sabahattin, ilm-i ictima sayesinde toplumsal değişimi önemsemiştir. Eğitimde bireyci mantığa sahip olan Sabahattin, genellikle kuramsal bir çerçeve ortaya koymuştur. Ayrıca Teşebbüs-i Şahsi çerçevesinde Osmanlı burjuvazisi oluşturmak istediği belirtilen Prens Sabahattin, ülke için ziraat sanayi ve ticaretin son derece önemli olduğunu vurgulayarak manevi değerlerin hakim olduğu durağan bir sosyal yapı yerine çok çalışma ve maddi kalkınma temelleri üzerine yükselen bir toplumu tercih etmiştir. Prens Sabahattin öncesinde Namık Kemal ve Mithat Paşa tarafından ele alınan adem-i merkeziyet fikrini ve idari merkeziyetsizliği savunmuştur. Durukan'a göre bir dönem Prens Sabahattin, ilm-i ictima fikri ile 1950'lerde Demokrat Parti, sonrasında ise Yeni Sağ ve 1980'li yılların Özalizm düşüncesinin kökenlerini oluşturduğu iddia edilse de bu çaba bir nevi "gelenek icadı" olarak görülebilir (2002: 152-155).

19. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda neredeyse ekonominin tümü üzerinde devlet hâkimiyeti kendini göstermektedir. Bu durum ham maddelerden ithalat ve ihracata, değerli madenlerin kullanılmasından o günkü sanayinin gelişimine kadar bu şekilde gerçekleşmiştir. İkinci olarak; geniş bir alana yayılmış olan devlet, önemli ticaret ve geçiş yollarının hâkimi durumundadır. Bunlara ilaveten Osmanlı'da toplum yapısının güven, huzur ve istikrar önceliğinde oluşturulduğu, ferdiyetçi düşünceden ziyade toplumcu bir bakış açısına sahip olarak kendi geçimi ve refahını sağlamaya elverişli bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Aslına bakılırsa son dönemlere kadar yani Osmanlı'nın Batı karşısındaki üstünlüğünün sona ermesi ve savaşlarda alınan yenilgilere kadar Osmanlı devlet-toplum ilişkilerinde önemli sorunla da karşılaşılmamıştır. Çünkü sürekli büyüyen ve fetihlerle genişleyen imparatorluğun, ekonomik anlamda sıkıntı yaşadığı söylenemez. Ancak duraklama dönemiyle başlayan siyasi, sosyal ve ekonomik sıkıntıların gerileme döneminde artmıştır. Bununla birlikte Cin ve Akyılmaz (2000: 331-332) tarafından belirtildiği gibi Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri ve sosyo-ekonomik düzeninin temelini teşkil eden toprak yapısı XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bozulmaya başlamıştır. Toprak yapısındaki bu bozulma kendisi üzerine bina edilmiş siyasi, sosyal ve iktisadi düzeni de peşinden sürüklemiştir (Cin ve Akyılmaz, 2000: 336).

Bu konuda farklı görüşler öne sürülse de genel kabule göre Osmanlı Devleti liberal politikaları Sanayi Devrimi sonrası süreçte uygulamaya başlamıştır. Bu dönemde ıslahat adı altında Osmanlı'da ortaya çıkan yenilik hareketleri ve modernleşme çabaları birçok alanda kendini göstermiştir. Avrupa'da yaşanan sürecin etkileri tüm dünyada hissedilmiş ancak Osmanlı İmparatorluğu üzerinde daha kalıcı olmuştur. Kapitalist sömürüye dayanan yeni düzenin Osmanlı üzerine en büyük etkisi kuşkusuz kapitülasyonlar olmuştur. Avrupa ülkelerine tanınan kapitülasyonlar aynı zamanda liberal politikaların da başlangıcı sayılmaktadır. Bunun dışında toprağın mülkiyetiyle ilgili olarak iltizam usulü ve vakıflara tanınan ayrıcalıklar da liberal anlayışın yerleşmesine katkı sunmuştur.

Sayar (2000: 397), çağdaşlaşma akımının Osmanlı iktisat düşüncesini etkisi ve itaati altına almasının III. Selim ve II. Mahmut dönemlerine rastladığını belirtmiştir. Ancak bu etkileşim son derece yavaş bir sürecin ürünü olmakla birlikte bu etkileşime imkan tanıyan süreçlerin göz ardı edilemeyeceğini belirten Sayar, bu sürecin 16. Yüzyıl sonu itibariyle başladığını vurgulamıştır. Sayar'a göre III. Selim ve II. Mahmud dönemi iktisadi hürriyetçiliğe geçişte bir döllenme, Tanzimat ve ertesinin ise bir kuluçka dönemi olduğunu kaydetmiştir.

Pamuk (2017: 199-201) da aynı şekilde Batılı anlamda reform çabalarının III. Selim tarafından başlatıldığını ve II. Mahmud'un ordu başta olmak üzere bu reformları devam

ettirdiğini belirterek bu reformların en önemli özelliğinin merkezi devletin gücünü artırmak olduğuna dikkati çekmiştir. Pamuk, Tanzimatın bu reform girişimlerinde yeni bir aşama olduğunu kaydetmiştir. Tanzimat dönemi reformlarıyla loncalar üzerindeki devlet denetimleri kaldırılmış böylece loncalarında tekelci konumları sona ermiştir. Ayrıca iç gümrüklerin de kaldırılması yerli üretim ve iç ticarete destek olarak kabul edilmiştir.

Osmanlı ekonomisinde liberal politikaların olumlu yanlarından çok olumsuz etkilerinden bahsedildiği dikkati çekmektedir. Bilindiği üzere 1838 yılında önce İngilizlerle yapılan serbest ticaret antlaşması daha sonra diğer Batılı ülkelerle de yapılmış ve sonuçta zaten zor durumda olan Osmanlı ekonomisi giderek daha da kötüleşmiştir. Bir yandan dış ticarette verilen açıklar, diğer yanda yabancı yatırımlara bağlı olarak limanlar ve demiryolları üzerindeki baskı ekonomiyi olumsuz etkileyen faktörlerdir. Ayrıca dışa bağımlı hale gelen ekonomide gümrüksüz ya da düşük gümrüklü yabancı mallara karşı korumasız durumda olan pazarlar tamamen yabancı sermayenin etkisinde kalmıştır. Bu anlaşmalarla Osmanlı hammaddelerinin dış ticarete açılması kolaylaştığı gibi gümrük vergilerinde önemli oranda değişim kabul edilmiştir. İthalat ve ihracat vergi oranlarında önemli değişiklikler yapılmıştır[3]. Dış ticaret üzerindeki tekellerin kaldırılması bakımından Balta Limanı Antlaşması ile Osmanlı Devleti bağımsız bir dış ticaret politikası izleme hakkından vazgeçmiş oluyordu. İlaveten, 1850'lerde büyük devletlerin, gümrük vergilerini yükselterek ülkeye yeni fonlar kazandırmaya çalışması, böylece orduların yenilenmesinde mali yüklerin azaltılması için çaba harcamasına karşın, aynı büyük güçlerin Osmanlı Devleti üzerine baskı uygulayarak tam tersi politikalar izlemeye zorlaması telafisi mümkün olmayan mali sorunlara yol açmıştır. Bu dönemden itibaren Osmanlı dış borçlarının önemli oranda artış göstermeye başladığı kaydedilmiştir (Pamuk, 2017: 205-206; Ataay, 2020: 58; Kurtoğlu, 2017: 70-72).

Sayar, Osmanlı iktisadi liberalizminin gelişiminde 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı'nın önemli bir rol oynadığını kendi cümleleri ile şu şekilde ifade etmiştir: *"...Bütün bu ıslahat teşebbüslerinden Tanzimat Fermanı'nı ayıran özelliği reform ihtiyacını özel hayata kaydırarak gösterdiği köklü odak ayarlamasında aramamız gerekiyor. Kısaca, Tanzimat Osmanlı Devleti'nin "birey"ine kendi mesuliyet alanından önemli bir parçayı vermesinin resmi bir belgesidir. Osmanlı insanı, artık bu yolla, rahatlıkla hareket edebileceği ve sonuçlarına kendisinin sahip çıkacağı iktisadi faaliyet alanına geçmiş oluyordu. Bu olgu 1880'lere kadar ferdi mesuliyetle toplum çıkarlarının sağlanamadığı Osmanlı iktisadi liberalizminin düşüncede filizlenip çiçeklendiği, uygulamada giderek artan bir ağırlıkla en etkin olabileceği pürüzsüz bir zaman dilimi olacaktı."* Ayrıca Sayar, Tanzimatın, bireyi sindiren baskıları ortadan kaldıran, "ferdi hürriyet sahası" açan, dolayısıyla mülkiyet ilişkilerini, Osmanlı toplumunun iktisadi-sosyal yapısını çöküşe kadar yeniden belirleyen çok önemli bir atılım olduğunu belirtmiştir (2000: 230-231).

On dokuzuncu yüzyılda, Avrupa'dan son derece uygun bir şekilde ithal edilen ucuz mallar karşısında gelişmemiş usullerle üretim yapan yerli sanayi çökmeye başlamıştır. Bu durum işsizliğin artmasına ve yabancı düşmanlığına yol açmıştır. Yabancı sermayenin Müslüman olmayan azınlıklar aracılığıyla ülkeye giriş yapması yeni ve Müslüman olmayan bir orta sınıf

[3] Pamuk tarafından belirtildiğine göre 1838 öncesinde Osmanlı Devleti hem ithalat hem de ihracat üzerinden yüzde üç oranında vergi almaktaydı. Ayrıca imparatorluk içinde yerli ve yabancı tüccarların mallarını taşırken yüzde sekiz oranında iç gümrük vergisi ödemektedirler. Balta Limanı Antlaşması ile ihracat vergileri yüzde 12'ye çıkarılmış, ithalat vergileri ise yüzde 5 düzeyinde kalmıştır. Ancak sonraki dönemde yani Osmanlı üzerindeki baskıların yoğunlaştığı dönemde (1860-61) ihracat vergileri yüzde 1 düzeyine indirilmiştir. İthalat vergileri ise önce yüzde 8'e sonra yüzde 15'e çıkarılmıştır (Pamuk, 2017: 206).

meydana getirmiştir. Mali açıdan gittikçe güçlenen bu sınıfa karşı yerli Müslüman halkın tepkisi gecikmemiştir. Oluşan yeni sistem halkın emeklerine dayanmakta ancak halk emeklerinin karşılığını yeterince alamamaktadır. Yabancı sermaye ile büyüyen yeni ve Müslüman olmayan orta sınıfın kendi milletlerinin bağımsızlıklarını desteklemeleri dikkati çeken bir diğer husus olarak vurgulamıştır (Karpat, 2017: 169-170).

Benzer şekilde Şahin (2007: 4-5) de, Osmanlı Devleti'nin son 50- 60 yılında iç ve dış etkenlerin önceden var olan sosyal işbölümünü belirgin hale getirdiğini kaydetmiştir. Buna göre Osmanlı'da serbest ticaretin yaygınlaşması ile birlikte ticaret, sanayi ve hizmetlerde Türklerin payı daha da azalmış, gayri Müslimlerin payı artmıştır. Yabancılar ve gayri Müslim azınlıklar özellikle ticaret ve hizmetlerde bütünleşerek işbirliğine girmişlerdir. İthalat, ihracat ve toptan eşya gayri Müslimlerin kontrolüne geçmiştir. Türkler ancak iç ticaretin perakende aşamasında %25 oranında rol alabilmişlerdir. Sınai işletme mülkiyeti de neredeyse tümüyle azınlıkların elinde toplanmıştır. Şahin, buna ilaveten ulaştırma ve bankacılık sektörlerinin de yabancılar ve azınlıkların elinde olduğunu belirtmiştir. Boratav (2019: 21) tarafından aktarılan bilgilere göre; E.G. Mears tarafından yazılan ve 1924 yılında yayımlanan "Modern Türkiye" adlı kitapta yer alan şu ifadeler Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemdeki durumunun anlaşılması bakımından son derece önemlidir *"Yabancı sermayenin etki alanının Osmanlı İmparatorluğu'ndan daha geniş olduğu bağımsız bir devlet herhalde yoktur. Bu miras, sadece ekonomik girişimleri ilgilendirmekle kalmaz, Türkiye'nin politik ve toplumsal hayatının tümüne etkilerini yayar… Siyasi denetim sağlamanın en güvenceli ve en basit yöntemlerinden biri sermaye kaynakları üzerinde egemenlik sağlamaktır… Eski Osmanlı İmparatorluğu, şaşılacak derecede dış mali çıkarlara ipotek edilmiş durumda* ekonomiyi *idi."* Boratav, bu özellikleri ile Osmanlı ekonominin "yarı sömürgeleşmiş toplum yapısı"na işaret olduğunu belirtmiştir. Yine bu konuda Berkes (2018: 392), Müslüman Osmanlıların Tanzimat döneminde ekonomiyi bilmediklerini, ekonomi ve maliye işlerinin başındaki devlet adamlarının çoğunun ya kendi kendilerine okuma yazma öğrendiklerini ya da adi bir medrese tahsili gördüklerini belirtmiştir. Berkes, ticaret ve teknik alanlarda Ermenilerin etkin olduğunu vurgulayarak zamanın faiz sermayedarları ve sarraflarının da bu guruba mensup kişiler olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Yunan bağımsızlık savaşı nedeniyle Rum iş adamlarının gözden düşmesi Ermenilerin birçok alanda önemli mevkilere getirilmelerine böylece Osmanlı ekonomisi üzerinde etkin olmalarına yol açmıştır.

Öte yandan Osmanlı Devleti'nde serbest ticaret politikalarının izlenmeye başladığı 1838 sonrasında, iktisadi alanda kısa vadeli siyasi ve mali politikalarla hareket edildiği kabul edilmektedir. Böylece uygulanan politikaların, ekonomi üzerindeki uzun vadeli etkileri dikkate alınmamıştır. Ayrıca bu dönemde Batılıların reform istekleri karşısında ödün verilmesi ve yapılması gereken reformların yapıl (a)maması yönetici sınıfın alışkanlığı olarak görülmüştür. Bu dönemde liberal-piyasacı anlayışın gereği olarak sadece liberal politikalarla sanayileşmenin mümkün olabileceği inancı, yerli sanayinin korunmasına yönelik politikaların uygulanmaması ve yabancı tüccarlara verilen ayrıcalıkların yerli sanayici ve tüccarlardan esirgenmesi ekonominin sıkıntıya düşmesinin başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Oysa liberal politikaların uygulanmaya çalışıldığı bu dönem Almanya, Rusya ve ABD gibi ülkelerin korumacı politikalarla yerli sanayi ve yerli sermayeyi destekleme politikaları izlediği belirtilmiştir (Ataay, 2020: 59).

Kazgan (2002: 13) tarafından da belirtildiği gibi; Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na kadar sermayenin küreselleşme sürecinde giderek büyük devletlerin ekonomilerine, onların istediği yoldan eklemlendi. Fakat kendi iç dinamiklerinin elverdiği ölçüde ve biçimde her alanda bir dönüşüm yaşadı. Ancak bu dönemde devletin sürekli savaşlarla ve iç karışıklıklarla meşgul olduğu, bu sıkıntılar nedeniyle maddi ve manevi kayıplarının çok fazla olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca savaş yılları ülke ekonomisinin ulusal nitelikte kapitalizme

yöneldiği belirtilmektedir. Savaşın bitimine kadar yönetime sahip kadroların, uluslararası sermayenin ve büyük devletlerin Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki kurumsallaşmış ve güvenceler altına alınmış denetim, müdahale ve baskı mekanizmaları karşısında çaresizlik içinde kaldıkları kaydedilmiştir (Boratav, 2019: 24-25). Milli mücadele savaşı ise mevcut kaynakların tamamen tükenmesine yol açmıştır. Yeni Türkiye işte bu miras üzerine kurulmuştur.

SONUÇ

Liberalizmin Batı Avrupa'da gelişimi, Avrupalı toplumların mevcut sıkıntılarına çözüm bulma gayesiyle ortaya çıkan çabaların ve arayışların neticesidir. Ayrıca liberalizmin sadece iktisadi açıdan değil aynı zamanda siyasi bakımdan da özgür bir ortamı gerektirdiği bilinmektedir. Burada bahsedilen özgürlük, geleneksel yapıların farklı düşünce ve anlayışların üzerindeki her türlü müdahale/baskıdan uzak olma şeklinde anlaşılabilir. Dolayısıyla liberal politikaların uygulanması için hem bireysel hem de toplumsal anlamda alışılagelmiş/geleneksel anlayışın terk edilmesi gerekir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu gibi hem zaman bakımında yüzyılları aşan bir süreye, hem de çok geniş bir alana yayılmış coğrafi konumla ister ekonomik isterse de siyasi olsun geleneksel politikaların terk edilmesi çok da kolay olmamıştır. Bu durum liberal anlayışın Osmanlı'da, Avrupa'da yaşadığı süreçten farklı bir şekilde gelişmesine yol açmıştır.

Osmanlı Devleti'nde liberal ekonominin izleri III. Selim ve II Mahmud'a kadar götürülmektedir. Ancak 1838 Balta Limanı anlaşması ve sonrasında ilan edilen Tanzimat Fermanı (1839) kilometre taşı olarak görülebilir. Tanzimat sonrasında ise iktisadi alt yapının ve tabiî ki toplumun iktisadi liberalizm anlayışının geliştirilmesi bakımından hazır olmaması, mevcut rejime olan bağlılık ve yönetici kadronun çok sık mevkilerini kaybetmesi gibi nedenlerle beklenen sonucun alınamadığı bilinmektedir. Dünyada Sanayi Devrimi ve onun etkileri devam ederken, Osmanlı'da uygulanan politikalar sanayileşmeyi sağlayamamış, sanayi ürünlerinin ithalini artırmıştır. Üretimin tarım ve madenciliğe dayalı olarak devam etmesi ise daha çok *tarım toplumu*na dönüştüğü şeklinde yorumlanmıştır. Ekonomideki problemler ve özellikle dış ticarette oluşan denge sorunu ülkeyi dış borçlanmaya sürüklemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu son dönemlerinde, ticaret anlaşmaları ve Tanzimat Fermanı ile mal hareketlerinde serbestleşmenin ekonomik ve hukuksal teminatını sağlamış, dış borçlanma ve Islahat Fermanı ile de adeta finansal kapitalizmin Osmanlı'da yerleşmesini kabul etmiştir. Son olarak Duyun-ı Umumiye idaresinin ihdas edilmesi adeta yarı sömürgeleşme sürecini başlatmıştır. Neticede Osmanlı liberalleşme çabaları Batılı güçlerin Osmanlı'yı parçalama ve sömürgeleştirme faaliyetleri karşısında kendi gelişimini tamamlayamamıştır. Osmanlı bakiyesi olarak Türkiye'de ise 1923-1929 arası zorunlu uygulama dışında, liberalleşme eğilimleri ve gerçek liberal politikalar ancak 1980 sonrasında, dünyadaki neo-liberal sürecin başlamasıyla aynı dönemde görülecektir.

KAYNAKÇA

Alkan, H.&Doğan, A. (2010), "Osmanlı Liberallerinde Toplum ve Demokrasi Anlayışı", Liberal Düşünce Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 57 - 58, Kış - Bahar 2010, ss. 69 – 93.

Ataay, F. (2020). Türkiye Demokrasi Tarihi 1789'dan Günümüze, Nika Yayınevi, Ankara.

Boratav, K. (2019). Türkiye İktisat Tarihi 1908-2015, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Berkes, N. (2018). Türkiye İktisat Tarihi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Cin, H.&Akyılmaz, S.G. (2000), Tarihte Toplum ve Yönetim Tarzı Olarak Feodalite ve Osmanlı Düzeni, Çağ Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Çetin, H. (2001). Liberalizmin Temel İlkeleri, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C: 2, Sayı: 1, ss. 219-237, Doç.Dr. Feramuz AYDOĞAN'ın Anısına. http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/101.pdf.

Durukan, K. (2002) Prens Sabahaddin ve İlm-i İçtima Türk Liberalizminin Kökenleri, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi Ed. T. Bora, M. Gültekingil içinde, İletişim Yayınları, İstanbul.

Erdoğan, M. (2018). Liberalizm ve Türkiye'deki Serüveni, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Liberalizm, 7. Cilt, Ed. T. Bora, M. Gültekingil içinde, İletişim Yayınları, İstanbul.

Heywood, A. (2015). Siyaset, Çev.: B.B. Özipek, B. Şahin, M. Yıldız, Z. Kopuzlu, A. Yayla, U.C. Karaca, H.Y. Başdemir, Adres Yayınları, Ankara.

Karaman, D. (2004). "Ulûm-I İktisadiye Ve İçtimaiye Mecmuası", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C.: 28, No:1, ss. 65-87. http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/934.pdf

Karpat, K. H. (2017). Türk Demokrasi Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul.

Kazgan, G. (2002). Tanzimattan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Kia, A.R. (2015). "Saraylı Bir Muhalifin Siyasi Mücadelesi: Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi", C.:1, Sayı: 2, ss. 273-296. https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/27556/289886.

Koraltürk, M.&Çetin, C. (2018). "Türkiye'de Liberal İktisadi Düşünce", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi Ed. T. Bora, M. Gültekingil içinde, İletişim Yayınları, İstanbul.

Kurtoğlu, R. (2019). Türkiye Ekonomisi (1838-2010) Mali Bağımlılık, Büyüme, Krizler ve Siyasi Sonuçları, Destek Yayınları, İstanbul.

Pamuk, Ş. (2017). Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul.

Sayar, A.G. (2000). Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Şahin, H. (2007). Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

Ülken, H.Z. (2013). Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, C., Bıçakçı, H. (2019), "Osmanlı'dan Günümüze Liberalizm ve Liberal Partiler", Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 72, Mart-Nisan 2019. https://www.akademikbakis.org

Yılmaz, A. (2001). Çağdaş Siyasal Akımlar Modern Demokraside Yeni Arayışlar, Vadi Yayınları, Ankara.

NEO-LİBERAL DÖNEMDE SOSYAL GÜVENLİK: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Dr. Şaban ÖZTÜRK
Orcid id: 0000-0002-2095-195X
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ÖZET

Sosyal yardımları da kapsayan sosyal güvenlik, bir tanıma göre "insanların kendi istek ve iradeleri dışında kaçınılmaz olarak maruz kaldıkları tehlikelerin ortaya çıkardığı zararların karşılanmasını" (Alper, 2018: I) ifade etmektedir. Sosyal güvenliğe neden ihtiyaç duyulduğu sorusuna birçok farklı cevap verilebilir. En başta insanların başkalarının yardımına, bakım ve desteğine gereksinim duymaması bakımından sosyal güvenliğin gerektirdiği şartların yerine getirilmesi gerekir. Bu, insanların kişilik haklarının ve şahsiyetlerinin korunmasının ön şartıdır. Aslında sosyal güvenlik, toplumsal hayatta insanların karşılaşabileceği ve bir takım sıkıntılara maruz kalabileceği iş kazası-meslek hastalığı, malullük, işsizlik, analık gibi hallerin dışında hastalık, yaşlılık ve ölüm gibi durumlar vuku bulduğunda, insanları ortalama bir hayat standardına kavuşturma amacı taşımaktadır. Bununla birlikte sosyal güvenliğin önemsendiği sosyal refah devleti anlayışının, 1970'lerin sonuna doğru değiştiği kabul edilmektedir. Bunda aynı dönemde ortaya çıkan neo-liberal anlayışın etkili olduğu belirtilmiştir. Devletin küçültülmesi (minimal devlet), yükünün azaltılması ve piyasadan çekilmesi düşüncesinin öne çıktığı neo-liberal dönemde, sosyal yardımlar başta olmak üzere sosyal güvenlik harcamalarının azaltılması gerektiği ileri sürülmüştür. Türkiye'de 1980 sonrası Özal ile uygulanmaya başlanan liberal/neo-liberal politikaların, bir dönem (yaklaşık on yıl) kesintiye uğramasından sonra 2000 sonrası tekrar ve daha yoğun bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Ancak bu dönemde uygulanan politikaların sosyal güvenlik anlayışını olumlu yönde etkilediği iddia edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Sosyal Güvenlik, neo-liberalizm

SOCİAL SECURİTY İN THE NEO-LİBERAL ERA: THE CASE OF TURKEY

SUMMARY

Social security, which includes social assistance, according to one definition, means "to cover the damages caused by the dangers that people are inevitably exposed to against their will" (Alper, 2018: I). Many different answers can be given to the question of why social security is needed. In the first place, the conditions required by social security must be met so that people do not need the help, care and support of others. This is a prerequisite for the protection of people's personal rights and individualities. In fact, social security aims to provide people with an average standard of living when situations such as sickness, old age and death occur, in addition to the situations such as work accident-occupational disease, disability, unemployment, maternity, which people may encounter and be exposed to some troubles in social life. However, it is accepted that the understanding of the social welfare state, in which social security is important, changed towards the end of the 1970s. It was stated that the neo-liberal understanding that emerged in the same period was effective in this. In the neo-liberal

period, in which the idea of downsizing the state (minimal state), reducing its burden and withdrawing from the market came to the fore, it was argued that social security expenditures, especially social aids, should be reduced. It is seen that the liberal/neo-liberal policies that started to be implemented with Özal after 1980 in Turkey, after being interrupted for a period (about ten years), were applied again and more intensively after 2000. However, it has been claimed that the policies implemented in this period had a positive effect on the understanding of social security.

Keywords: Social Policy, Social Security, neo-liberalism

Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal güvenliğin Tarihçesi

Sosyal güvenlik ile ilgili farklı tanımlar olmasına rağmen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi tarafından yapılan açıklamaya bağlı kalınarak yapılan tanımlamanın kapsayıcı olduğu söylenebilir. Bu kapsamda sosyal güvenlik; "*herkesin hastalık, analık, işsizlik, yaşlılık ve ölüm gibi insan iradesi dışında meydana gelen risklere karşı güven içinde olması gereğinin yanı sıra; beslenme ve barınma gibi her türlü ihtiyacının karşılanmasıdır*" (Ayhan, 2012: 43) şeklinde tanımlanmıştır. Geniş anlamda sosyal güvenlik, kısaca insanın refahını asgari düzeyde garanti eden sistem olarak açıklanırken, dar anlamda insanın karşılaşacağı tehlikelerin sonuçlarına karşı korunmasını ve ona bu konuda bir emniyetin sağlanması şeklinde açıklanmıştır (Arıcı, 1999a: 3-4).

Bu çalışmanın amacı sosyal güvenlik, sosyal politikalar ve sosyal yardımlar ile ilgili ayrıntılı bilgiler aktarmak yerine dünyada ve ülkemizde sosyal güvenliğin gelişimine değinerek, bu konudaki çalışmalara azda olsa bir katkı sunmaktır.

Sosyal güvenliğin kavramlaşması, sosyal bilimlerle ilgili diğer birçok kavramın ortaya çıkışı gibi uzun bir süreç sonucunda gerçekleşmiştir. Bu kapsamda sosyal güvenlik terim olarak 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı sonucunda ortaya çıkan sosyal sorunların çözümü için kullanılmaya başlanmıştır. Bu çözümler aynı zamanda gelecekte de benzer krizlerin yaşanması durumunda uygulanabilecek tedbirleri de kapsamaktadır. ABD'de 1935 yılında çıkarılan Sosyal Güvenlik Kanunu[1] ile öncelikle krizden en fazla etkilenen çalışan gruplarının ve işsizlerin sosyal risklere karşı korunmasının amaçlandığı belirtilmiştir. Ayrıca kanun, yalnızca malullük, yaşlılık, ölüm ve işsizlik risklerine karşı koruma garantisi sağlamayı amaçlamıştır.

Bu dönemden itibaren giderek daha fazla dünya gündemine giren sosyal güvenlik konusunun, 10 Aralık 1948 tarihinde yayımlanan İnsan Hakları Bildirgesi'nin 25. maddesinde[2] yer verilmek suretiyle öneminin kabul edildiği görülmektedir. Buna ilaveten1952 tarihli 35.

[1]Bu kanun ile ilgili olarak şu bilgilere yer verilmiştir: *"17 Ocak 1935 tarihinde Kongre'ye Ekonomik Güvenlik Kanunu (The Economic Security Act), olarak sunulan teklif, 14 Ağustos 1935 de "Sosyal Güvenlik Kanunu" (The Social Security Act) ismi ile yasalaşmış, Demokratların hakim olduğu Senato ve Mecliste, muhalefet yasalaşma sürecinde yasanın komünist anlayışın bir ürünü olduğu yönündeki eleştirilerine rağmen (Epstein, 2007,5), oylamalar sırasında ağırlıklı olarak evet oyu vermiştir (SSA, 2007-1). SG ismini taşımakla birlikte Kanun, Avrupa ülkelerdekinin aksine, yalnızca emeklilik aylığı bağlanmasını öngören bir Federal yaşlılık sigortası ile Federal ve eyaletler düzeyinde sınırlı bir işsizlik sigortasını oluşturulmasını ihtiva eden dar kapsamlı bir sosyal sigorta kanunu idi (SSA, 2007-1)"* (Alper, 2008: 8).

[2] Bkz. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi : "*Madde 25- 1. Her şahsın, gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır. 2. Ana ve çocuk özel ihtimam ve yardım görmek hakkını haizdir. Bütün çocuklar, evlilik içinde veya dışında doğsunlar, aynı sosyal korunmadan faydalanırlar*." https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf

Uluslararası Çalışma Konferansı'nda, Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına ilişkin 102 sayılı sözleşme ile sosyal güvenliğe konu olacak riskler; hastalık (tıbbi ve parasal yardım), işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalıkları, analık, sakatlık, ölüm, aile ödenekleri şeklinde sıralandığı, bu sözleşmenin ülkeler tarafından (Türkiye dahil) model olarak kabul edildiği belirtilmiştir (Çelik ve Tatar, 2003: 267-269). Bu sözleşme dışında, sayılan bu sigorta dallarına ilişkin çok sayıda sözleşme ve tavsiyenin kabul edildiği (Erdut, 2002: 65) ifade edilmiştir[3].

Ancak sosyal güvenlik anlayışının daha eskiye dayandığı söylenebilir. Sanayi Devrimi ile birlikte toplumsal yaşamda meydana gelen karmaşa, şehirleşme ve yeni üretim sürecinin, daha önceden var olan esnaf ve zanaatkârların yardımlaşma sandıklarını işlevsiz kıldığı bilinmektedir. Oysa özellikle yeni üretim sürecinde fabrikalarda sosyal güvenlik araçlarına daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü yeni işyerlerinde iş ve meslek kazaları riski oldukça artmıştır. Diğer yanda aynı dönemde geleneksel yardımlaşma anlayışında da değişimler gözlenmiş, gerek dini inançlara gerekse de aile ve komşuluk ilişkilerine dayalı dayanışma anlayışı zayıflamıştır. Modern hayatın yeni koşulları ise aile, akraba ve komşuluk ilişkilerini kökünden değiştirmiştir.

Öte yandan sanayileşme sürecinde sosyal güvenlikle ilgili çabalar yetersiz de olsa işçi sendikaları ve işverenler tarafından başlatılmıştır. Başlangıçta liberal iktisat politikaları devletin doğrudan sorumluluk almasının önüne geçmiştir. Fakat süreç içinde yasal düzenlemelerin yapılması kaçınılmaz olmuştur. Bununla birlikte mali yetersizlik devletin sosyal güvenlik bakımından köklü çözümler üretmesini engellemiştir. Devlet yoksullara yönelik beslenme ve barınma yardımlarından öteye gidememiştir. Bununla birlikte geniş kapsamlı sosyal sigortaların Otto Von Bismarck'ın yönetiminde 1880'li yıllarda Almanya'da oluşturulduğu kabul edilmektedir. Bismarck, sosyal reformlar politikasını özellikle zor durumda olanların sosyal korumalarının sağlanması şeklinde açıklarken bunun bir devlet görevi olduğunu ifade etmiştir. Böylece sosyal sigorta kurumları oluşturulmaya başlanmıştır (Alper, 2018: 19).

Sosyal güvenliğin önemli bir unsuru olan sosyal sigortaların işlevi ve gelişimi ise şu şekilde açıklanmıştır:

"Sosyal sigortalar, sanayi toplumunun sosyal güvenlik ihtiyacını karşılamak için bütün çalışanları kapsamına alacak şekilde oluşturulan ve sigortacılık ilkeleri üzerine geliştirilmiş bir işleyiş sistemine sahiptir. Özel sigortalardan farklı olarak sosyal sigortalara çalışan kişilerin sisteme üyelikleri zorunludur. Sosyal sigortaların işleyişinde ödenen primlerle sağlanan gelirler arasında gelirin yeniden dağılımını sağlama fonksiyonu güçlendirecek algoritmalar esastır. Sosyal sigortaların bu iki temel özelliği, özellikle de zorunlu üyelik, düşük gelirli geniş çalışan gruplarının sosyal güvenlik kapsamına alınmasını sağlamıştır. Sosyal sigortalar, insanoğlunun sosyal sorunlarına çözüm için geliştirdiği en önemli müesseselerin başında gelmektedir. ilk sosyal sigorta, Almanya'da, 1883 yılında, ücretleri belirli bir miktarın altında bulunan sanayi işçilerine yönelik "hastalık sigortası" olarak oluşturulmuştur. Bunu 1884 yılında "iş kazası sigortasının", 1889 yılında da "sakatlık ve yaşlılık sigortasının" oluşturulması takip etmiştir. Sosyal güvenlik garantisini sağlama bakımından sosyal sigortaların sahip olduğu avantajlar, bu müessesenin diğer sanayileşmiş ülkelerde de hızla yaygınlaşmasına ve gelişmesine sebep olmuştur. Nitekim 1887 yılında Avusturya'da, 1891 yılında Macaristan'da, 1894 yılında Norveç ve Fransa'da, 1895 yılında Finlandiya'da, 1898 yılında İtalya'da ve 1900 yılında İspanya'da ve 1911 yılında da İngiltere'de ilk sosyal sigortalar oluşturulmuştur. 1930'lu yıllardan itibaren Rusya, Japonya,

[3] Bkz. Küreselleşme Bağlamında Uluslar arası sosyal Politika ve Türkiye, (2002). Z. Erdut, Dokuz Eylül Yayınları.

ABD ve Kanada gibi ülkelerde, özellikle de İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde gelişmekte olan ülkelerde sosyal sigortalar sosyal güvenlik garantisinin sağlanmasında temel müesseseler olarak kabul edilmiş ve hızla yaygınlaşmıştır. Benzer bir gelişme ülkemiz için de söz konusu olmuş, 1800'li yılların ikinci yarısında memurlar için oluşturulan emeklilik (tekaüt) sandıkları bir yana bırakılırsa Türkiye'de bir sosyal sigorta kurumunun kurulması 1936 tarihli İş Kanunu ile kabul edilmiş, ancak fiilen kurulması 1945 yılında gerçekleşmiştir. İlk sosyal sigorta kolu ise; 1946 yılında "iş kazaları ve meslek hastalıkları ve analık sigortası" olarak oluşturulmuştur." (Alper, 2018: 17-18).

İkinci Dünya Savaşı sonucunda sosyal güvenlik ve sosyal sigorta anlayışının daha kapsamlı bir şekilde ele alındığı ve sosyal devlet ya da sosyal refah devleti düşüncesinin ortaya çıktığı görülmüştür. Bu dönemde liberalizme aykırı olarak ekonomik ve sosyal hayata devletin müdahalesinin benimsenmesi, sosyal güvenliğin de ileri aşamalara taşınmasına, kapsamının genişlemesine yardımcı olmuştur (Kesgin, 2014: 113).

Bu çerçevede İkinci Dünya Savaşı sonrası 1945-1975 yılları arası 30 yıllık dönem genel olarak refah devletinin, özel olarak da sosyal güvenliğin altın çağını oluşturmuştur. Bir yandan sosyal sigortaların kişi ve tehlike itibarıyla kapsamı genişlerken diğer yandan sağladığı sosyal güvenlik garantisinin seviyesi ve standardı yükselmiştir. Altın çağ olarak adlandırılan bu döneme özel bir ad vermek gerekirse "sosyal sigorta çağı" olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır. Bu dönem sosyal güvenlik anlayışını kabul eden ve sosyal sigorta programını uygulayan ülke sayısı bakımından da dikkat çekici olmuştur. 1940 yılında herhangi bir sosyal sigorta programı olan ülke sayısı 57 iken bu sayı 1977 yılında 129'a ulaştığı görülmektedir. Bu noktada gelişen sosyal-refah devleti anlayışı, devletin sosyal sigortalar dışında da sosyal güvenlik sistemi içinde yer almasını beraberinde getirmiştir. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde (İHB), "Sosyal güvenlik, temel ve vazgeçilmez insan haklarından biridir, toplumu oluşturan herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir ve bu hakkın kullanımı ile ilgili gereklerin yerine getirilmesi devletin görevidir." ifadeleri ile özetlenebilecek bir ifadenin yer alması devletleri doğrudan sosyal güvenlik sistemi içinde rol almaya itmiştir. Devletler, vergi gelirleri ile finanse edilen, primsiz ödemeler veya kamu sosyal güvenlik harcamaları olarak adlandırılan gelir transferi uygulamaları ile sosyal sigorta kapsamında olmayan kişilere sosyal güvence sağlamaya başlamıştır (Alper 2018: 19).

Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Gelişimi

Sosyal güvenlik, diğer sosyal politika uygulamalarında olduğu gibi, gelirin yeniden dağılımını sağlayan sosyal politika araçlarından birisi olarak da görülmektedir. Bir yönüyle sosyal güvenlik, "toplumdaki insanların maruz kaldıkları tehlikelerin verdiği zararlardan kurtarılma garantisini içerdiği" söylenebilir. Genellikle belirtilen bir husus olarak, maruz kalınan zararların çoğu zaman insanları muhtaç duruma düşürebileceği yani başkalarının bakımına ihtiyaç duyacak hale getirebileceği unutulmamalıdır.

Sosyal politika, toplumsal risklerin kamusal idaresi olarak tarif edilmiş, ancak bu risklerin bazılarının sabit bazılarının ise değişken olduğu ve tarihin akışı ile ortaya çıktığı belirtilmiştir. Örneğin; yoksulluk, evsizlik, fiziksel engellilik tarihin her döneminde olmuşsa da işsizlik ve radyasyonun daha çok modern dönemde ortaya çıktığı belirtilmiştir (Esping - Andersen, 2008: 39).

Diğer birçok alanda olduğu gibi Türkiye'nin sosyal politika alanındaki gelişiminin temelinde de Osmanlı İmparatorluğu'nda meydana gelen gelişmeler yatmaktadır (Metin, 2011: 180). Bu anlamda önceden başlayan değişim ve dönüşümün Tanzimat Dönemi ile hızlandığı bilinmektedir. Sosyal politikalar ve sosyal güvenlik bakımından geleneksel anlayışın yerini giderek modern sosyal politika düşüncesine bıraktığı dönem olarak Tanzimat, hem bu alandaki yazılı hukukun oluşturulması hem de işveren-işçi ilişkilerinin temellerinin atılması

yönüyle önemli bir geçiş dönemi olmuştur. Sonraki dönemde 1865 tarihli Ereğli Kömür Maden-i Hümayun İdaresi Nizamnâmesi (Dilaver Paşa Nizamnamesi), Maadin Nizamnamesi (1869) bu kapsamda düzenlemeler içermiştir. Ayrıca Kızılay, Darulaceze, Daruleytam ve Daruşşafaka gibi kuruluşlar bu anlamda eksiklikleri gidermek üzere faaliyet göstermişlerdir. Sosyal güvenlik alanında Mecelle içinde yer alan düzenlemelere ilaveten sivil memur ve askeri personelin dul ve yetimlerini de kapsayacak bir biçimde yaşlılık, malullük ve ölüm sigortaları gibi sosyal güvenlik uygulamaları da başlatılmıştır. Bu amaçla 1866'da kurulan Askeri Tekaüt Sandığı, 1881'de askerler dışındaki devlet memurları için kurulan tekaüt sandığı ve 1890'da kurulan Seyri Sefain Tekaüt Sandığı bunların ilk örnekleri olarak gösterilmiştir. Cumhuriyet döneminde ise çalışma yaşamı ve ekonomiyle ilgili İzmir İktisat Kongresi'nde belirlenen hedefler doğrultusunda 1921 ve 1924 Anayasalarında bazı düzenlemeler yer almıştır. 1936 tarihli İş Kanunu ise iş, işçi, işverenler ve sosyal yardımlar[4] ile ilgili ayrıntılı düzenlemeler gerçekleştirmiştir (Şişman, 2017: 5-6). Bunlara ilaveten Türkiye'de 1982 Anayasası (Madde-60) tarafından kabul edilen sosyal güvenliğin temel bir "sosyal hak" olduğu, bu hakkın herkese tanınması ve bu hakkın sağlanmasında gerekli teşkilatların oluşturulması için devlete sorumluluk yüklenmesi bu zamana kadar atılan en önemli adım olarak görülebilir. Arıcı (1999b: 60), 1980'yılına kadar çok fazla ihtiyaç olduğu halde Türkiye'de muhtaç kesimlere sosyal güvenliğin götürülemediğini, bu konuda Darulacezenin eldeki tek kurum olduğunu ve yüzyıllık bir sürede benzeri bir kurumun kurulamadığını açıklamıştır.

Neo-liberal Dönemde Sosyal Güvenlik Politikaları

1980'li yıllarda başlayan küreselleşme sürecinin ekonomik ve toplumsal hayata yönelik olumsuz etkilerinin, 21. yüzyılın başlarında diğer birçok alan gibi sosyal güvenliği de etkilediği ifade edilebilir. Bu dönemde küreselleşme sürecinin yarattığı krizlerle derinleşen gelir dağılımı eşitsizliği ve kronik yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik arayışlar sosyal güvenliği çok daha kapsamlı şekilde gündeme getirmiştir. 21. yüzyılda, yeni bir sosyal güvenlik dönemine girildiği kabul edilmektedir. Küreselleşme süreci ve beraberinde getirdiği yapısal değişiklikler, ekonomik ve sosyal hayatın diğer bütün alanlarını etkilediği gibi sosyal güvenlik sistemlerinin de işleyişini etkilemektedir.

Ancak küreselleşmenin hemen öncesinde esen neo-liberal rüzgâr dünyada bir çok ülkenin ekonomik ve siyasetine etki etmiştir. Başlangıçta ABD ve İngiltere'de etkisini gösteren neo-liberal düşünce giderek yaygınlaşmıştır. Neo-liberal sistemin, Keynesyen ekonomik sisteme alternatif olarak ortaya çıktığı ve 1970'lerde meydana gelen krizlere karşı çözüm şeklinde sunulduğu belirtilmektedir. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan Bretton Woods sisteminin 1970'lerin ortalarında çökmesiyle yeni sistem oluşturma çabaları neticesinde kabul edilmiştir. Genel olarak neo-liberal öğretide, piyasanın işleyişine devletin müdahalesinin sınırlanması yani serbest ticaret ve serbest piyasa, düşük vergiler, sınırlı yönetim (minimal devlet), yoksullara yönelik yardımların azaltılması ve fakirler için oluşturulan güvenlik ağının küçültülmesi gibi ilkeler (Ritzer ve Stepnisky, 2014: 606-607) yer almaktadır.

Bu ilkeler arasında yer alan dezavantajlı kesimlere dönük yardım, destek ve sosyal güvenlik ağının küçültülmesi hususu çokça tartışılmıştır. Ülkelerin ekonomi politikalarının sekteye uğrayacağı ve yapılan yardımların insanları atalete sürükleyeceği belirtilmiştir. Buna ilaveten yoksullara yapılan yardımların azaltılması ve güvenlik ağının küçültülmesi düşüncesinin

[4] Bkz.:Yedinci Fasıl Sosyal Yardımlar, Madde 100-107, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3330.pdf

altında yatan sebep olarak, bu kesimi oluşturan bireylerin çoğu kez düşük ücretle iş bulmaya sevk edilerek şirketlerin karlarını artırması düşüncesi olduğu ifade edilmiştir.

Türkiye 1980'li yıllardan itibaren dünyada neo-liberal politikaların uygulanmasıyla aynı döneme rastlayan yeni bir sürece girmiştir. Turgut Özal liderliğindeki Anavatan Partisi (ANAP) 1980 sonrası dönemde liberal anlayışın temsilcisi olarak görülmüştür. Bu dönemde liberal politikalar tam olarak uygulanamasa da liberal anlayışa yönelik özellikle kanuni alt yapının oluşturulmaya çalışıldığı ve kısmen devletin piyasa üzerindeki etkisinin azaltılarak özelleştirmenin başladığı bilinmektedir. Ancak Özal dönemine nispetle daha ileri boyutlarda liberal/neo-liberal politikaların, AK Parti döneminde uygulandığı bilinmektedir. Bu dönemde dünyada sosyal güvenlik ve sosyal yardım başta olmak üzere devletin sosyal adalet anlayışında gerileme olduğu, bu yöndeki çabaların sivil topluma devredildiği kabul edilmektedir. Ancak AK Parti döneminde Türkiye, neo-liberal anlayışın tersine sosyal devlet düşüncesinin teoriden pratiğe aktarıldığı bir süreç yaşamıştır. Batı dünyası ile kıyaslandığında Türkiye'deki sosyal güvenlik faaliyetleri yetersiz görülmektedir. Ayrıca sosyal politikaların kurumsallaşmış uygulamalar yerine geleneksel hayırseverlik düşüncesiyle yapıldığı şeklinde eleştiriler de dikkati çekmiştir. Buna karşın "Türkiye'de, bireylerin, sosyal sorunlar karşısında hak temelli politikalar ile kurumsal yollardan korunduğu, sosyal adalet ve sosyal refah hedefine yönelen çağdaş bir devlet düşüncesine ulaşılamadığı" (Şişman, 2017: 20) tespitine ilaveten belirtilen hedefe ulaşabilmek adına çok önemli adımlar atıldığı söylenebilir.

Ayhan, sosyal güvenlikte istenen amaçlara ulaşabilmek için toplumda farklı sosyo-ekonomik şartlara sahip bireyler için uygun planlama yapmanın gerektiğini, bu nedenle toplumun genel olarak şu altı gruba ayrılabileceğini belirtmiştir:

- *Ücretli olarak çalışanlar,*
- *Bağımsız olarak çalışanlar ve serbest meslek sahipleri,*
- *Ev kadınları,*
- *Çalışacak yaşta olup bir iş yapamayanlar (18 yaşından büyük öğrenciler ve handikaplılar gibi),*
- *Çocuklar,*
- *Yaşlılar (çalışma yaşının üst sınırını aşan kimseler)*dir.

Bu gruplardan ilk üçünün sosyal sigortalar diğerlerinin ise sosyal yardımlardan yararlanabilecekleri ifade edilmiştir (2012: 50-51).

Bu çerçevede Türkiye'nin sosyal güvenlik sistemini oluşturan ana başlıklar ve bunlara bağlı alt başlıklar da şöyle sıralanmıştır[5]:

A-Sosyal sigorta sistemi

1) İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortası

2) Hastalık ve Analık Sigortası

[5] Bkz.: Güloğlu, T. (2020). "Türkiye'de Sosyal Güvenlik", Türkiye (Uluslar arası Öğrenciler için), Ed.: M. Es, İ.F. Cengiz içinde, Yalova Üniversitesi YÜSEM Yayınları, Sakarya; https://www.researchgate.net/publication/348170359_Turkiye'de_Sosyal_Guvenlik

T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Resmi Web Sayfası, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce

3) Malullük Yaşlılık ve Ölüm Sigortası

4) Genel Sağlık Sigortası

5) İşsizlik Sigortası

B-Sosyal Yardım Sistemi

1) Muhtaç ve Kimsesiz Yaşlılara ve Muhtaç Sakatlara Aylık Bağlanması

2) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

3) Diğer Sosyal Yardımlar

C-Sosyal Hizmetler sistemi

1) Yaşlılar yönelik sosyal hizmetler
2) Engellilere yönelik sosyal hizmetler
3) Çocuklara yönelik sosyal hizmetlerdir

Ayrıca muhtaç ve engellilere yönelik sosyal hizmetlere bakıldığında ise sağlanan bakım hizmetleri üç gruba ayrılmaktadır:

1) Umut Evleri

2) Bakım, Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezleri

3) Özel Bakım Merkezleri

D-Munzam sosyal güvenlik sistemi

1) Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK)

2) Sandıklar

3) Bireysel Emeklilik

Belirtildiği üzere kurumsal olarak da; ülkemizde sosyal hizmet uygulamalarının yürütüldüğü en temel ve kapsamlı kurum olan ve 23 Mayıs 1983 tarihinde kurulan SHÇEK, Başbakanlığa bağlı olarak hizmetlerini sürdürürken, 8 Haziran 2011 tarih ve 27958 mükerrer sayılı RG'de yayımlanan 633 nolu Kanun hükmünde Kararname (KHK) ile kapatılmıştır. Aynı kararname ile Aile ve sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuş ve süreç içerisinde yeni teşkilatlanmasını tamamlaması öngörülerek, 5 genel müdürlük ve 8 daire başkanlığının oluşturulacağı ve illerdeki yuva-yurt vb. kuruluşların yerel ölçekte il özel idarelerine devredileceği kararlaştırılmıştır (Yolcuoğlu, 2012: 154). Buna ilaveten Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş süreci kapsamında 2018 yılında 703 sayılı KHK ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirilerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı oluşturulmuş ve 1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Bakanlığın yetki, görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. 21 Nisan 2021 Tarihli ve 31461 Sayılı Resmi Gazete yayınlanan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Kurulması ile Kamu Personel İşlemlerinin Yürütülmesine İlişkin Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı kurulmuştur[6].

Buna ilaveten sosyal güvenlik sistemi ile ilgili tartışmaların temelindeki önemli etmenlerden birisinin de, sosyal güvenlik kavramında meydana gelen genişleme ve bunun sonucunda devletten beklentilerin artmasının olduğu ifade edilmiştir. Çünkü günümüzde sosyal güvenlik kavramı klasik önlemler dışında daha kapsamlı bir yapı kazanmıştır. Bu anlamda sosyal

[6] Bkz:. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı resmi web sitesi, https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/tarihce/

güvenlik; ekonomik, sosyal ve fizyolojik risklerin dışında; ayrıca aile, konut, kentleşme, eğitim, meslek seçmede yardım, yönetime katılma, istihdam, verimliliğin arttırılması, sağlık ve hijyen politikalarına ilişkin önlemleri de içermektedir. Bu tanımın risklere karşı alınacak önlemlerin yanı sıra, mevcut refah düzeyinin sadece sürdürülmesine değil, daha çok yükseltilmesine de anlamlı bir vurgu yaptığı vurgulanmıştır (Güvercin, 2004: 94-95).

Türkiye'de son yıllarda sosyal yardımlardaki artışın, refah rejimine dayalı koruma anlayışından; sosyal sigorta modelinin krize girmesinden ve kriz sonucu ortaya çıkan reformların ise sosyal korumayı giderek bireyselleştirmesinden kaynaklandığı görülmüştür. Ayrıca sosyal güvence ile çalışma arasında var olan ilişkinin giderek daha güçlü hale gelmesi, iş gücü piyasalarının hiçbir zaman güvenceli tabakasında yer alamayan ve mevcut koşullar içerisinde yer alma olanağı da bulunmayan, bu nedenle de çalışsalar bile sosyal yardımlara bağımlı yaşamak zorunda kalan geniş bir kitlenin ortaya çıkmasına neden olduğu ifade edilmiştir (Gökbayrak, 2017: 86). Bu durum bakanlık ve ilgili kuruluşların aksayan yönlerinin düzenlenerek yapısal sorunlarının giderilmesi, bütünsel bir yapı oluşturulması, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi refah devleti anlayışının yeniden yorumlanarak bir yandan çalışmaya teşvik edilmesi diğer yandan sosyal yardımlara bağlı kişi sayısının azaltılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç

Neo-liberal dönemde refah devleti anlayışı terk edilmiştir. Bu aynı zamanda sosyal politikalardaki değişimi de gündeme getirmiştir. İngiltere ve ABD'de başlayan politikalarda, kamu uygulamalarından özel sektöre doğru gidişle birlikte bireysel sorumlulukların ve ailenin sorumluluğunun artışına dikkat çekilmiştir. En başta yoksul kesimi etkileyecek olan bu tartışmalarda, devlete bağımlılığın ortadan kaldırılması için istihdam alanlarının genişletilmesi ve yoksulların bu piyasaya girmesinin kolaylaştırılması dile getirilmiştir. Ancak beklentilerin aksine bu dönemde yoksulluğun azaltılmasına dönük pek fazla çaba sarf edilmediği, yoksulluk yerine yoksulların sorun olarak görüldüğü ve sosyal uzlaşı için önemli görülen sosyal politikaların değerini yitirdiği görülmüştür.

Bu dönemde liberal anlayışın yaygın olduğu ülkelerde devletin sınırlandırılması ve bireyin özgürlük alanlarının güçlendirilmesi anlayışıyla, bireylerin tamamen piyasa koşullarının insafına terk edildiği düşüncesi yaygın olarak dile getirilmiştir. Uluslar arası (UNDP, BM, DB gibi) kuruluşlar ve ülkelerarası toplantılar da ele alınan yoksulluğun azaltılmasına dönük toplantılar ve zirvelerle istenilen sonuçlara ulaşılamadığı yoksullukla ilgili verilerde ortaya konmuştur. Ayrıca genel anlamda sosyal politikaların bir sorun olarak görüldüğü, kamu harcamalarının daraltılması ve özelleştirme uygulamalarına hız verildiği neo-liberal dönemde sosyal politikaların sadece sosyal yardımlardan ibaret görülmesi bunun ise en alt seviyede yardıma muhtaç bireylerle sınırlandırılması dikkatleri çekmiştir. Diğer yanda küreselleşme ile birlikte ulus-devletlerin hareket alanının sınırlanması özellikle gelişmekte olan ülkelerin sosyal güvenlik, sosyal yardım kısaca sosyal politikalarını serbestçe belirlemelerini engellemiştir.

Türkiye'de 1980 sonrası dönemde yaşanan değişim ve dönüşümün bir yönü de vatandaş-devlet ilişkilerine dönüktür. Dışa açık yeni ekonomik yapının kabulü (24 Ocak Kararları) ile devlet piyasaya işlerlik kazandırmaya çalışmıştır. Bu durum devletin girişimci vatandaşın önünü açması ve sosyal sorumluluğunun bir kısmını sivil topluma havale etmesini de beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda özelleştirme çalışmalarının 1980'lerden sonra başladığı ancak 2000 sonrasında hızlandığı görülmektedir.

Bununla birlikte Türkiye'de sosyal yardımlar ve sosyal güvenlik bakımından son zamanlarda önemli gelişmelerin yaşandığı kabul edilmektedir. Sosyal politikalar çerçevesinde öncelikle kanuni alt yapıya dair yapılan önemli değişiklikler, ilgili mevzuatın düzenlenmesi, önce

SHÇEK ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının bütçelerinin artırılarak daha aktif hale getirilmesi, genel sağlık sigortası uygulamasıyla yoksul kesime dönük uygulamalar bu önemli gelişmelerden bazılarıdır. Ancak toplumda önemli oranda var olduğu belirtilen sefalet, yoksulluk ve gelecek endişesinin tam olarak kaldırılmasa bile azaltılması için atılması gereken bazı adımların da olduğu bilinmektedir. Sosyal güvenlik sisteminin, gelirin yeniden dağıtım fonksiyonunu güçlendirmek, böylece işgücü piyasasını bütüncül bir anlayışla yeniden düzenlemek ve mevcut aksaklıkları gidermek suretiyle sosyal yardımlara bağımlı kişi sayısının en aza indirilmesi nihai hedef olarak görülebilir.

Kaynakça

Alper, Y. (2008). Makale-1 "ABD Sosyal Güvenlik Sistemi bir model olabilir mi? Tarihi gelişim, kurumsal yapı, işleyiş, problemler ve tartışmalar", Çimento İşveren 2008 Mart-Nisan, http://mail.ceis.org.tr/dergiDocs/makale130.pdf.

Alper, Y. (2018). Sosyal Güvenlik, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan eğitim Yayınları, İstanbul, http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyalhizmetler_ao/sosyalguv.pdf.

Arıcı, K. (1999a). Sosyal Güvenlik Dersleri, Sargın Ofset, Ankara.

Arıcı, K. (1999b), Sosyal Güvenlik Sorunlar-Çözümler, Özçelik İş Yayınları, Ankara.

Ayhan, A. (2012). "Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri", Sosyal Güvenlik Dergisi, C.: 1, Sayı: 1, ss. 41-55. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/282896

Çelik, Y. & Tatar, F. (2003). "Sosyal Güvenlik Politikası", 1980-2003 Türkiye'nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları, Ed.: T. Göksu, H.H. Çevik, A. Baharçiçek, A. Şen, içinde, ss.267-295, Sayısal Kitabevi, Ankara.

Erdut, Z. (2002). Küreselleşme Bağlamında Uluslar arası Sosyal Politika ve Türkiye, Dokuz Eylül Yayınları, İstanbul.

Esping-Andersen, Gosta (2008), Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri, Sosyal Politika Yazıları, Der.: A. Buğra, Ç. Keyder içinde, Çev.: B.Y. Çakar, U.B. Balaban, iletişim Yayınları, İstanbul.

Gökbayrak, Ş. (2017). "Değişen Refah Devletleri ve Sosyal Yardımlar", Sosyal Güvenlik Dergisi, C.: 7, Sayı: 1, ss. 71-90.

Güloğlu, T. (2020). "Türkiye'de Sosyal Güvenlik", Türkiye (Uluslar arası Öğrenciler için), Ed.: M. Es, İ.F. Cengiz içinde, Yalova Üniversitesi YÜSEM Yayınları, Sakarya; https://www.researchgate.net/publication/348170359_Turkiye'de_Sosyal_Guvenlik

Güvercin, C.H. (2004). "Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi ", Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası Cilt 57, Sayı: 2, ss. 89-95. https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/54872/1610.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kesgin, B. (2014). Kamu sosyal Politikalarında Sosyal Yardım, Açılımkitap Yayınları, İstanbul.

Metin, O. (2011). "Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar", Çalışma ve Toplum, Yıl:2011, Sayı: 1, ss. 179-200, https://www.calismatoplum.org/Content/pdf/calisma-toplum-1353-cb25d31e.pdf.

Ritzer, G. & Stepnisky, J. (2014). Sosyoloji Kuramları, Çev.: H. Hülür, De Ki Yayınları, Ankara.

T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Resmi Web Sayfası, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce

Şişman, Y. (2017). "Türkiye'de Sosyal Politikanın Dünü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı? Gelişim mi?", Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Yıl: 4Sayı: 2, ss.1-22, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/318244

Yolcuoğlu, İ.G. (2012). "Türkiye'de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi", Toplum ve Sosyal Hizmet, C. :23, Sayı: 2, ss.14.

https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf

https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/tarihce/

SÜREÇ İYİLEŞTİRMEDE DEĞİŞİMİN ÜÇ YÜZÜ: KAIZEN, KAIKAKU, KAKUSHIN

Doç. Dr. M. Mustafa YÜCEL
İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Anabilim Dalı/ Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı
Orcid id: 0000-0003-3029-6706
Uzm. Ebru OSKALOĞLU
İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Anabilim Dalı/ Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı Doktora Öğrencisi
Orcid id: 0000-0001-9125-5110

ÖZET

İyileştirme, değişim anlamına gelmektedir. Günümüzde bir kuruluşun hızla değişebilmesi ve değişen müşteri gereksinimlerine uyum sağlayabilmesi ise her zamankinden daha fazla gereklidir. Bir organizasyondaki hemen hemen her çalışan ve yönetici bugün işleri yapma şeklini yarın değiştirme zorluğuyla karşı karşıya kalmaktadır. Yöneticiler için bu süreç daha göz korkutucudur. Çünkü iyileştirme uygulayıcısı genellikle organizasyon genelinde değişime karşı bir direnç (genellikle çalışanlar tarafından) ile karşı karşıya kalacaktır. İyileştirme, tüm organizasyonda veya tedarik zincirinde gerçekleştiği için tüm iş süreçlerinin sürekli denetlenmesini gerektirmektedir. Organizasyonlar iyileştirme yaparak, sadece müşteri için değil, şirket ve çalışanlar için de değer yaratmaktadır. Tengler (2019)'e göre organizasyonlarda kaliteyi iyileştirmek maksadıyla kullanılan üç temel yaklaşım vardır: Birincisi sürekli iyileştirme ilkesine dayalı Kaizen, ikincisi radikal bir değişime dayalı Kaikaku ve üçüncüsü yenilik sistemine dayalı olarak çalışan Kakushin'dir. Değişimin birincil kanalı Kaizen'dir. Kuruluş genelinde yalın olmayan inançları ve davranışları ortadan kaldırmayı amaçlayan Kaizen (küçük sürekli) değişikliklerine çoğu kuruluş aşinadır. Kaizen Yaklaşımı, Yalın bir organizasyonun ve Yalın bir yönetim sisteminin can damarıdır. Büyük değişimi veya köklü değişimi ifade eden Kaikaku (zihnin dönüşümü) ve Kakushin (yenilik) de Yalın dönüşümde eşit derecede önemli yaklaşımlardır. Kaikaku, Voehl (2014) tarafından Yalın bir zihniyetin varlığını oluşturan ve sergileyen, birlikte tamamlanan bir dizi Kaizen etkinliği olarak tanımlanmaktadır. Tüm şirketlerin büyümesi içinse inovasyon ve Kaizen bileşiminden oluşan Kakushin yaklaşımı gereklidir. Öğrenilmesi, uygulanması ve başkalarına öğretilmesi kolay olan Kaizen, Kaikaku ve Kakushin size Yalın'ın, organizasyonunuzu nasıl dönüştürebileceğini gösterecek olan temel iyileştirme yaklaşımlarıdır. Bu çalışma da bu üç temel yaklaşım üzerinde durulmuştur. Çağımızda organizasyonlar tarafından sıkça kullanılmaya başlanan üç temel iyileştirme yaklaşımı (Kaizen, Kaikaku ve Kakushin) hakkında ayrıntılı bilgi verildikten sonra uygulayıcılara kolaylık sağlamak maksadıyla üç yaklaşımın karşılaştırılması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kaizen, Kaikaku, Kakushin

THREE FACES OF CHANGE IN PROCESS IMPROVEMENT: KAIZEN, KAIKAKU, KAKUSHIN

ABSTRACT

Improvement means change. Today, it is more necessary than ever for an organization to change rapidly and adapt to changing customer needs. Almost every employee and manager in an organization faces the challenge of changing the way they do things today, tomorrow. For managers, this process is more daunting. Because the improvement practitioner will often face resistance (usually by employees) to change across the organization. Improvement requires continuous auditing of all business processes as it takes place throughout the organization or the supply chain. By making improvements, organizations create value not only for the customer, but also for the company and its employees. According to Tengler (2019), there are three basic approaches used in organizations to improve quality: The first is Kaizen, which is based on the principle of continuous improvement, the second is Kaikaku, which is based on a radical change, and the third is Kakushin, which is based on an innovation system. The primary channel of change is Kaizen. Most organizations are familiar with Kaizen (small continuous) changes aimed at eliminating unlearned beliefs and behaviors across the organization. The Kaizen Approach is the lifeblood of a Lean organization and a Lean management system. Kaikaku (transformation of the mind) and Kakushin (innovation), which signify great change or radical change, are equally important approaches in Lean transformation. Kaikaku is defined by Voehl (2014) as a series of Kaizen activities completed together that establish and demonstrate the existence of a Lean mindset. The Kakushin approach, which is a combination of innovation and Kaizen, is necessary for the growth of all companies. Easy to learn, implement, and teach to others, Kaizen, Kaikaku, and Kakushin are key improvement approaches that will show you how Lean can transform your organization. This study focuses on these three basic approaches. After giving detailed information about the three basic improvement approaches (Kaizen, Kaikaku and Kakushin), which are frequently used by organizations in our age, three approaches are compared in order to facilitate the practitioners.

Key Words: Kaizen, Kaikaku, Kakushin

ÖZEL VE KAMU HASTANELERİNDEKİ TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ UYGULAMALARININ ÇALIŞAN SAĞLIK PERSONELİ TARAFINDAN ALGILANMASI (MALATYA İLİ ÖRNEĞİ)

Doç. Dr. M. Mustafa YÜCEL
İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
Orcid id: 0000-0003-3029-6706
Uzm. Süleyman DOĞAN
İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Anabilim Dalı/ Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı Doktora Öğrencisi
Orcid id: 0000-0001-5719-0165
Arş. Gör. Ceren ÜNLÜKAL
Munzur Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü
Orcid id: 0000-0001-9997-7310

ÖZET

Çalışmanın niteliği, kamu ve özel hastanelerde Toplam Kalite Yönetimi uygulama ilkelerinin belirlenmesi ve bu ilkelerin uygulanmasındaki eksikliklerin giderilmesi için yol gösterici bir çalışma olmasıdır. Bu çalışmanın uygulanması kamu ve özel hastanelerde yapılmıştır. Kamu ve özel hastanelerin hizmet sektöründe önemli bir yere sahip olması nedeniyle sağlık personelin kalitesinin ne derece uygulandığı, yönetimsel anlamda sağlık personelinin kalitesinin arttırılması için kamu ve özel hastane yöneticilerinin yapması gereken uygulamaların neler olduğu, bu doğrultuda yapılması gerekenlerin tespitinde yardımcı olacaktır. Değişen kalite anlayışına göre kamu ve özel hastanelerinin personelinin eğitilmesi, yeni uygulamalara gitmesi, yöneticilerinin yeni uygulamalara sıcak bakması, değişime açık olması, kalitenin bir bütün halinde kamu ve özel hastanelerinde uygulanması bu çalışmayla ortaya konulmuştur.

Araştırmanın çalışma evrenini, Malatya il merkezindeki 7 kamu ve özel hastanede görev yapan 486 sağlık personeli oluşturmaktadır. Veri toplamak amacı ile anket kullanılmıştır. Ankette kişisel bilgilerle ilgili 6, kamu ve özel hastanelerde Toplam Kalite Yönetimi uygulama ilkelerinin belirlenmesi bu ilkelerin uygulanmasına 21 soru için “Kesinlikle Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (4), “Kesinlikle Katılıyorum (5)”, şeklinde 5’li seçenekler yer almaktadır. Elde edilen verilerin analizi için SPSS 17.0 paket programı kullanılmış; Frekans (f), Yüzde (%) ve verilerin homojen dağılıp dağılmadıklarına göre, t-testi, faktör, güvenirlik gibi anlamlılık testlerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplam Kalite Yönetimi, Hizmet Sektörü, Sağlık Sektörü

PRIVATE AND PUBLIC HOSPITALS PERCEPTION OF TOTAL QUALITY MANAGEMENT PRATICES BY EMPLOYEE HEALTH PROFESSIONAL (A SAMPLE FROM MALATYA CİTY)

ABSTRACT

This is a study for determining the practise principals of Total Quality Management in public and private hospitals, and it is also a guide for decreasing the deficiencies of practising these principles. The practise of this study will be done in public and private hospital. Due to the fact that public and private hospitals are very important in service sector, in what degree the health staff quality is practised, what are the things that public and private hospitals manager should do in order to increase health staff quality will be very helpful in determining what to do in this context.According to the changing quality mind, this study has revealed that public and private hospitals staff should be educated, new practises should be developed, the manager, should be open to change, and the quality should be practised as a total in public and private hospitals.

486 health personnal, who work in 7 public and private hospitals in Malatya, constitute the study field of this research.A questionnare hasbeen used to collect information. In this questionnar, there are 6 question about personal information, and 27 questions to determine the practising principles, of Total Quality Management and to practise these principles, which have 5 option, as “I certainly don’t agree(1), I certainly agree (2), I can’t decide (3), I agree (4), I certainly agree (5)” SPSS 17.0 package programme has been used to analyze the information provided, according to whether the percent (%), frequency and the information have shown a homogeneous distrubution or not, relevance tests have been used such has t-test,factor,reliability

Keywords: Total Quality Management, Service Sector, Health Sector

Giriş

Günümüzde küreselleşme denilen olguyla birlikte teknolojide meydana gelen hızlı gelişmeler neticesinde mal ve hizmet kalitesi artmış bunun yanı sıra işletmede kalitenin bir bütün halinde ele alınmasını gerektirmiştir. Bu durum bütün çalışma alanlarında değişimi gündeme getirdiği gibi hizmet sektöründe de iyileştirmeler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Hizmet sektörü günümüzde her geçen gün önemini arttırmaktadır. Gelişmiş ülkelerde hizmet sektörü en ön sırada gelmektedir.

Sağlık hizmetleri diğer hizmet sunan sektörlerden farklılık göstermektedir. Sağlık hizmetleri ağırlıklı olarak kamu tarafından sağlanmaktadır, özel sektör de ayrıca hizmet sunmaktadır. Sağlık hizmetleri sunumunda toplam kalite yönetimi anlayışının uygulanmasına dönük çabalar neticesinde hizmet alanların memnuniyetinin sağlanması, sağlık hizmeti veren çalışanların memnuniyetinin sağlanması, sağlık kurumlarının teknolojik yenilikleri takip etmesini gerektirmektedir. Bu amaçla işletmelerde çalışan personelin iş memnuniyetinin sağlanması, yöneticilerin çalışanlarına değer vermesi, ast üst ilişkileri bakımında resmiyetin en aza indirilmesi, çalışanlar arasında işletme kültürünün egemen olduğu, yönetici çalışan bütünlüğünün sağlanması, çalışanlara değer verilmesi, teknolojik yeniliklerin sürekli takip edilmesi sürekli iyileştirme kavramının esas alınması, çalışanlarını verimliliğini artırılması, personelin işe uygun yetiştirilmesi, sürekli eğitim çalışmalarının yapılması gibi uygulamaların tamamının göz önüne alındığı toplam kalite yönetimi anlayışına geçilmiştir.

Bu çalışma Malatya il merkezinde bulunan kamu ve özel sektör hastanelerinde çalışanların toplam kalite yönetimi anlayışının uygulanmasına ilişkin bir araştırmadır. Öncelikle toplam kalite yönetimi anlayışının kamu ve özel sektör hastanelerinde uygulanmasına yönelik mevcut durumun ortaya koyulması hedeflenmiştir. Mevcut durum tespit edildikten sonra, bu noktalarda yaşanan aksaklıklar söz konusu olduğunda buna yönelik çözüm önerileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Literatür Taraması

Kalite kavramının zihinlerde çağrıştırdığı ilk anlam pahalı, dayanaklı ve üstün niteliklere sahip mal olmaktadır. Kalite sözcüğü kullanış amacına göre farklı anlamlar ifade etmekte olup genellikle "pahalı", "lüks", "az bulunur", "üstün nitelikli" ve benzer kavramlarla ifade edilmektedir. Kaliteyi çeşitli özellikleri bakımından tanımlamak da mümkündür. Kalite müşteri ihtiyaçlarıdır. Bugünün üretim anlayışında müşterinin ihtiyaç beklentilerini en belirleyici faktörlerin başında gelmektedir. Kalite amaçlara uygunluk da tanımlanabilir. İyi bir ürün ya da ders için aranılan özelliktir. Kalite sürekli başarı demektir. İyinin de en iyisi vardır. Kalite üretilen bir malın eksikliğini bulmak değil, onu eksiksiz üretmektir (Tikici vd., 2004: 6-7). Kalite kavramının vazgeçilmezliği hızlı bir değişim sürecini de beraberinde getirmiştir. Tüm bu değişim sürecinin yaşandığı, içinde bulunduğumuz dönemde işletmelerin ulusal ve uluslararası pazarlardaki paylarını arttırabilmeleri için gerekli olan rekabet boyutu "kalite"dir (Orhon, 2007:3).

Toplam Kalite Yönetimi (TKY), işletmenin tüm kaynaklarını harekete geçirerek müşterilerin ve çalışanların tahmini en uygun fiyatlarla sağlamayı hedef alan stratejik bir yönetim modelidir. Toplam kalite yönetimi, tüm işletme süreçlerinin sürekli geliştirilmesine, iyileştirilmesine ve müşteri memnuniyetinin bağlılığının sağlanmasına yönelik çağdaş, katılımcı bir yönetim anlayışıdır (Türkel, 2000:7). TKY, bir işletmede üretilen ürün ya da hizmetlerin, işletme süreçlerinin ve çalışanların sürekli iyileştirme ve geliştirme yolu ile en düşük toplam maliyet düzeyinde, müşteri arzu ve isteklerinin tüm çalışanların katılımı ve kendilerinden beklenen yükümlülükleri yerine getirmeleri yoluyla karşılanarak, işletme performansının iyileştirilmesi stratejisi olarak tanımlanabilir (Bardakçı ve Ertuğrul 2003:208).

TKY, müşteri beklentilerini her şeyin üzerinde tutan ve müşteri tarafından tanımlanan kaliteyi, tüm faaliyetlerin yürütülmesi sırasında, ürün ve hizmet bünyesinde oluşturan bir yönetim yaklaşımıdır (Akbaba ve Mesci, 2007:35). TKY'nin temelini, toplumda mal veya hizmet üretmek için kurulmuş olan kuruluşların, o mal veya hizmeti sundukları müşterilerin beklentilerine uygun standartlarda mal veya hizmet götürerek onları memnun etmek ve bunu sağlarken, kuruluş içinde çalışanlar ve tedarikçiler ile kuruluş arasındaki ilişkileri müşteri memnuniyeti ilkesi ile en tatminkâr düzeyde tutacak bir yönetim anlayışı oluşturmaktadır (Çakır, 2007:14).

TKY; iş, ev, özel ve sosyal yasamdaki iyileştirme faaliyetinin sürekliliğini savunur. Dolayısıyla uygulama sahası sadece iş hayatıyla kısıtlı olmayıp sosyal yaşantıya da aktarılması mümkün kılan ve kısaca aşağıdaki özelliklere sahip olan bir felsefedir (Avcı, 2006: 38):

- Müşteri odaklı,
- Sürekli geliştirme ve yenilik düşüncesine dayanan,
- Takım çalışması ve katılımı öneren,
- İnsana saygı, güven ve yetki dağılımını savunan,
- Sürekli öğrenme sürecidir.

TKY'nin diğer yönetim sistemlerinden en belirgin farkı, her çeşit organizasyonu daha kusursuz bir yapıya götürebilecek bir yönetim sistemi olarak tüm dünyada kabul görmesidir.

Bu yaklaşımın tüm dünyada kabul görmesinin temel nedeni; kurumların ihtiyaçlarını, bilinen yaklaşımlardan çok farklı bir boyutta değerlendirerek oluşturduğu sentezi yaratan felsefe olmasıdır. Bu felsefe şu temel esaslara dayanır (Atakan, 2006:20):

- Üst Yönetimin Liderliği,
- Müşteri Odaklılık/Müşteri Tatmini,
- Tam Katılım ve Takım Çalışması,
- Çalışanların Eğitimi,
- Hata Önleme/sıfır hata,
- Sürekli geliştirme/iyileştirme.

TKY uygulamalarının işletmeye sağlayacağı diğer bazı yararlar şöyledir (Alıcı, 2007:24):

- Ürün kalitesinin gelişmesi,
- Artık, şikâyet, kontrol gibi kalite maliyetlerinin azalması,
- Daha iyi ürün tasarımı,
- Birçok üretim kısıtının ortadan kaldırılması,
- Süreçlerde sürekli iyileşme,
- Üretim esnasında kalite bilincinin gelişmesi.

Hizmet sektörü, karakteristik özellikleri nedeniyle diğer sektörlerden açıkça farklıdır. Üretim ve tüketim süreçlerinin aynı anda gerçekleşmesi, tüketicinin de üretim sureci içerisinde bizzat yer alıyor olması, bir hizmetin aynı şekilde tekrar satılamıyor olması, kişiden kişiye veya zamandan zamana göre ürün özelliklerinin değişkenlik gösterebilmesi gibi farklılıklar nedeniyle, kalite kavramının netleştirilmesi ve ölçülmesi biraz daha karmaşık hale gelebilir. Sağlık hizmetleri hastalıkların tanı, tedavi, iyileştirme ve önlenmesi, birey ve toplumun sağlık düzeyinin geliştirilmesi amacıyla yapılan tüm etkinliklerdir (Maden, 2009: 6).

Tüketimde kalite bilincinin yerleşerek kalite çalışmalarının belgelendirilmesine yönelik gerek kurumsal, gerekse bireysel talepler, 1980'lerin ikinci yarısında Uluslararası Standartlar Enstitüsü (ISO International Organization of Standards)'nün kurulmasıyla başlamaktadır. ISO 9000 kalite güvencesi, üretilen mal veya hizmetlere yönelik olmayıp, örgütsel süreçleri değerlendiren bir sistemdir. Yapılan araştırmalarda, ISO 9000 kalite güvencesine sahip olmanın, ülkemiz sağlık sektörü için oldukça yeni bir eğilim olduğunu göstermektedir (Uçar, 2007: 138).

Bu nedenle gösterdiği ilkelerle kaliteyi en üst düzeye taşımada kuruluşlara rehber olan TKY sağlık sunumunda da kalitenin artmasını sağlayarak ülke ekonomisine de katkıda bulunacaktır. Sağlık hizmetlerinde TKY'nin uygulanması hiç kuşkusuz birçok boyutta olumlu sonuçlar doğuracaktır. Testlerin laboratuvardan geri dönüş süresinin kısalması, röntgen filmlerinin tekrar çekim oranlarının düşmesi, tıbbi hataların azalması, enfeksiyon oranlarının düşmesi gibi sonuçlar TKY'nin uygulanmasıyla tıbbi tedavi ve bakım açısından ortaya çıkacak gelişmelerdir (Doğanay, 2008: 124-125).

Uygulama Çalışması

Bu araştırmayla, TKY uygulamalarını kamu ve özel hastanelerde sağlık personelinin değerlendirmesi ve bakış açılarına ilişkin durum tespiti yapılması, sorunların ortaya çıkarılması ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Malatya il merkezindeki kamu ve özel hastaneler incelenmiştir. Bu bölümde araştırmanın amacı, önemi, araştırmanın hipotezleri, yöntemi, modeli, evreni, örneklemine yer verilmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda test edilecek araştırma hipotezleri aşağıda ifade edilmiştir:

1. Vizyon misyon ve amaçlar belirlenmiştir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
2. Vizyon, misyon ve amaçlar bilinmektedir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
3. Fikir ve düşüncelere değer verilmektedir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
4. Çalışanların tümüne gerekli yetki ve sorumluluk verilmiştir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
5. Birimler arasında rekabet özendirilmektedir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
6. Çalışanlar arasında güvene dayalı bir ortam vardır yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
7. Çalışanların kararlara katılımına önem verilmektedir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
8. Sorunlar hızlı ve etkili bir biçimde çözülmektedir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
9. Tüm bölümlerde gelişime açık bir yapı bulunmaktadır yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
10. Tüm bölümlerde verimlilik artışını destekleyecek bir yapı bulunmaktadır yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
11. Çalışanlar nitelik açısından yeterlidir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
12. Çalışanlar nicelik açısından yeterlidir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
13. Yönetim şekli yol göstericidir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
14. Çalışanlar dünyadaki gelişmeleri sürekli olarak takip etmektedirler yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
15. Performansa dayalı ödüllendirme ve terfi sistemi uygulanmaktadır yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
16. Denetlemede eşitlik ve adalet hâkimdir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermemektedir.
17. Çalışma ortamının fiziki koşulları uygundur yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
18. Hastanemize gelen müşteriler, hastanemiz hakkında pozitif bir düşünceye sahiptir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
19. Denetlemede eşitlik ve adalet hâkimdir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
20. Kalite anlayışı müşterilerin ihtiyaçlarını karşılama ve memnun etmeye dayalıdır yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.
21. Ekip halinde çalışmaya önem verilmektedir yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastanelerinde farklılık göstermektedir.

Demografik özelliklere ilişkin hipotezler:

1. Kamu ve özel hastanelerde çalışan sağlık personelinin yaş gruplarına göre dağılımı (yaş ortalaması) farklılık göstermektedir.
2. Kamu ve özel hastanelerde çalışan sağlık personelinin toplam kalite yönetimi uygulamalarını algılama düzeylerinin eğitim durumlarına göre dağılımı (eğitim ortalaması) farklılık göstermektedir.

3. Kamu ve özel hastanelerde çalışan sağlık personelinin toplam kalite yönetimi uygulamalarını algılama düzeylerinin çalışma süresi durumuna göre dağılımı (çalışma süresi ortalaması) farklılık göstermektedir.

Araştırmanın çalışma evrenini, Malatya il merkezindeki 7 kamu ve özel hastanede görev yapan 486 sağlık personeli oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri yüz yüze anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Anketin tasarımında, ilgili konuda yapılmış daha önceki anket çalışmalarından yararlanılmıştır (Akbaba ve Mesci, 2007: 47; Gürsoy, 2010:100).

Kullanılan anket formu iki bölümden oluşmuş olup, birinci bölüm demografik özelliklerle ilgili 6 sorudan, ikinci bölümde TKY uygulamalarının kamu ve özel hastanelerinde sağlık personelinin değerlendirmesi ve bakış açılarının ölçülmesine yönelik olarak 21 sorudan oluşmuştur.

TKY'ye ilişkin temel ilkeler beşli ölçek şeklinde (kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum) hazırlanmış, anketi cevaplandıran personelden kendi hastanelerinde ankette yer alan TKY'nin temel ilkelerine ait yargılara katılma derecelerini belirtmeleri istenmiştir.

Araştırma verilerinin analizinde frekans, t-testi, güvenirlilik, faktör analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Bulgular

Tablo 1'de görüldüğü gibi, çalışılan kuruma göre personelin cinsiyet dağılımına bakıldığında kamu hastanelerinde, cevap verenlerin oranı en fazla %78 ile bayan çalışırken, özel hastanelerde de cevap verenlerin oranı %55,5 ile en fazla yine çalışan bayanlar olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin Cinsiyet Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı

Cinsiyet	Kamu Hastane		Özel Hastane		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Bayan	209	78	121	55,5	330	67,9
Erkek	59	22	97	44,5	156	32,1
Toplam	268	100	218	100	486	100

Tablo 2'de görüldüğü gibi, çalışılan kuruma göre personelin yaş dağılımına bakıldığında kamu hastanelerinde, en fazla cevap verenlerin oranı %45,5 ile 25-34 yaş arası sağlık personeli çalışırken, özel hastanelerde de verenlerin oranı %48,2 ile 25-34 yaş arası en fazla çalışan sağlık personeli görülmektedir.

Tablo 2. Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin Yaş Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı

Çalışma Süreleri	Kamu Hastane		Ozel Hastane		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
24 yaş ve altı	17	6,3	47	21,6	64	13,1
25 -34 yaş arası	122	45,5	105	48,2	227	46,7
35-44 yaş arası	99	36,9	56	25,7	155	31,8
45-54 yaş arası	28	10,4	10	4,6	38	0,78
55 yaş üzeri	2	0,7	0	0	2	0,04
Toplam	268	100	218	100	486	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi, çalışılan kuruma göre personelin medeni durumuna bakıldığında kamu hastanelerinde, en fazla cevap oranı %76,1 ile evli olanlar çalışırken, özel hastanelerde de cevap oranı %51,8 ile en fazla evli personel çalıştığı görülmektedir.

Tablo 3. Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin Medeni Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı

Medeni Durumu	Kamu Hastane		Özel Hastane		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evli	204	76,1	113	51,8	317	65,2
Bekâr	64	23,9	105	48,2	169	34,8
Toplam	268	100	218	100	486	100

Tablo 4'te görüldüğü gibi, çalışılan kuruma göre personelin çalışma süreleri bakıldığında kamu hastanelerinde en fazla cevap oranı %26,5 ile 3 yıl ve altı çalışma süresi iken özel hastanelerde en fazla cevap oranı %52,8 ile 3 yıl ve altı çalışma süresiyle özel hastanelerde en fazla personel çalıştığı görülmektedir.

Tablo 4. Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin Çalışma Sürelerine İlişkin Frekans Dağılımı

Çalışma Süreleri	Kamu Hastane		Ozel Hastane		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
3 yıl ve altı	71	26,5	115	52,8	186	38,30
4–7 yıl	48	17,9	89	40,8	137	28,19
8–11 yıl	46	17,2	12	5,5	58	11,94
12–15 yıl	41	15,3	1	0,5	42	8,65
16 yıl ve üzeri	62	23,1	1	0,5	63	12,97
Toplam	268	100	218	100	486	100

Tablo 5'te görüldüğü gibi, çalışılan kuruma göre personelin öğrenim durumuna bakıldığında kamu hastanelerinde en fazla cevap oranı %36,2 ile öğrenim durumu yüksekokul mezunu iken özel hastanelerde en fazla cevap oranı %40,8 ile öğrenim durumu üniversite mezunu olup, özel hastanelerde kamu hastanelerinden çalışanların eğitim düzeyleri yönünden daha iyi durumdadır.

Tablo 5. Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin Öğrenim Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı

Öğrenim Durumu	Kamu Hastane		Özel Hastane		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İlköğretim	0	0	20	9,2	20	4,85
Lise	34	12,7	58	26,6	92	22,28
Yüksek okul	97	36,2	35	16,1	132	31,97
Üniversite	35	16,1	89	40,8	124	30,03
Lisansüstü	29	10,8	16	7,3	45	10,90
Toplam	195	100	218	100	413	100

Tablo 6'da görüldüğü gibi, çalışılan kuruma göre personelin hastanedeki görevlerine bakıldığında kamu hastanelerinde en fazla cevap oranı %69,8 ile Hemşireler çalışmakta iken özel hastanelerde en fazla cevap oranı %62,8 ile diğer personele istihdam olanağı yaratmaktadır.

Tablo 6. Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin Hastanedeki Görevlerine İlişkin Frekans Dağılımı

Hastanedeki Görev	Kamu Hastane		Özel Hastane		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Doktor	32	11,9	14	6,4	46	9,47
Hemşire	187	69,8	29	13,3	216	44,45
Hasta Bakıcı	15	5,6	12	5,5	27	5,56
Sağlık Memuru	17	6,3	26	11,9	43	8.85
Diğer	17	6,3	137	62,8	154	31,69
Toplam	268	100	218	100	486	100

Faktör Analizleri

Tablo 7'de görüldüğü gibi, 1. faktörün ölçtüğümüz olguyu (çalışanların memnuniyet düzeyi olsun) %55,701; 1. ve 2. faktörün %61,899; 1. 2. ve 3. faktörün %67,258 oranında ölçtüğü görülmektedir. Ayrıca 3 faktör ve 21 sorudan oluşan bu anket çalışanların memnuniyet düzeyini %67 oranında ölçmektedir.

Burada faktör döndürme yaparak %61.899 ile 21 değişken açıklanabildiği için diğer üç değişken gerek görülmemiştir.

Tablo 7. Açıklanan Toplam Varyans Tablosu

	İlk Özdeğerler			Türetilen Kareli Ağırlıklar Toplamı			Döndörülmüş Kareli Ağırlıklar Toplamı		
	Top.	% Varyans.	Kümülatif %	Top.	% Varyans	Kümülatif %	Top.	% Varyans	Kümülatif %
1	11,697	55,701	55,701	11,697	55,701	55,701	7,710	36,713	36,713
2	1,302	6,198	61,899	1,302	6,198	61,899	3,882	18,484	55,197
3	1,125	5,359	67,258	1,125	5,359	67,258	2,533	12,062	67,258

Tablo 8'de görüldüğü gibi, her bir maddenin bileşenler altındaki değerleri incelendiğinde; 1,2, maddelerinin 3. Faktör, 11,22,20,12,21 maddelerinin 2. Faktör, 19,14,6,15,3,16,17,4,24,9,5,10,8,7 maddelerinin ise 1.faktör altında en yüksek yükleme değerine sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla gerek güvenilirlik analizi, gerekse faktör analizi anket tasarımı sırasında yapılan hataları bulmamızı ve bunları gidermemizi sağlayan güçlü araçlar olarak görülebilir.

Tablo 8. Döndürülmüş Bileşen Matrisi

	Bileşen		
	1	2	3
7)Hastanemizde çalışanların kararlara katılımına önem verilmektedir.	,791	,272	,238
8)Hastanemizde sorunlar hızlı ve etkili bir biçimde çözülmektedir.	,770	,343	,192
10)Hastanemizin tüm bölümlerinde verimlilik artışını destekleyecek bir yapı bulunmaktadır.	,754	,311	,176
5) Hastanemizde birimler arasında rekabet özendirilmektedir.	,745	,084	,083
9)Hastanemizin tüm bölümlerinde gelişime açık bir yapı bulunmaktadır.	,735	,326	,248
24)Hastanemizde yöneticiler, çalışanları destekleyen bir liderlik anlayışına sahiptir.	,733	,379	,199
4)Hastanemizde çalışanların tümüne gerekli yetki ve sorumluluk verilmiştir.	,730	,196	,374
17)Hastanemizde denetlemede eşitlik ve adalet egemendir.	,710	,431	,133
16)Hastanemizde performansa dayalı ödüllendirme ve terfi sistemi uygulanmaktadır	,707	,340	,013
3)Hastanemizde yeni fikir ve düşüncelere değer verilmektedir.	,700	,214	,443
15)Hastanemizde çalışanlar dünyadaki gelişmeleri sürekli olarak takip etmektedir.	,660	,334	,200
6)Hastanemizde çalışma ilişkilerinde güvene dayalı bir ortam vardır.	,639	,270	,360
14)Hastanemizdeki yönetim şekli yol göstericidir.	,630	,439	,200
19)Hastanemizdeki çalışma ortamının fiziki koşulları uygundur.	,621	,455	,138
21)Hastanemizde kalite anlayışı müşterilerin ihtiyaçlarını karşılama ve memnun etmeye dayalıdır.	,172	,827	,086
20)Hastanemize gelen müşteriler, hastanemiz hakkında pozitif bir düşünceye sahiptir.	,359	,752	,117
12)Hastanemizde çalışanlar nicelik açısından yeterlidir.	,363	,625	,312
11) Hastanemizde çalışanlar nitelik açısından yeterlidirler.	,337	,611	,356
22)Hastanemizde etkili haberleşme ve iletişim sistemi bulunmaktadır.	,361	,521	,275
1)Hastanemizin vizyon, misyon ve amaçları belirlenmiştir.	,111	,244	,844
2)Hastanemizde vizyon, misyon ve amaçlar çalışanlar tarafından bilinmektedir.	,298	,152	,828

Tablo 9'da görüldüğü gibi, KMO testi %96,5 (,965) olduğu için veri setimizin faktör analizi için uygun olduğunu söyleyebiliriz. İkinci bakacağımız test Bartlett testidir. Tabloda görüldüğü gibi Barlett testi anlamlıdır. Bu demektir ki değişkenler arasında yüksek korelasyonlar mevcuttur, başka bir deyişle veri setimiz faktör analizi için uygundur.

Tablo 9. Uygunluk İstatistikleri (KMO ve Bartlett İstatistikleri) Dağılımı

Kaiser-Meyer-OlkinUygunluk Ölçüsü		,965
Bartlett Küresellik Testi	Approx. Chi-Square	7588,226
	Df	210
	Sig.	,000

Şekil 1'de görüldüğü gibi şekilde öz değerlerin nispi değerleri verilmiştir. Burada her faktör ile ilişkili toplam varyans gösterilmiştir. Grafikte 1 ve 2. faktörden sonra belli bir düşme

olduğu görülmektedir. Dolayısıyla faktör sayısı 2 olarak tespit edilir. 3 ve diğer faktörlerden sonra önemli bir düşüş eğilimi görülmemektedir. Yani üçüncü ve sonraki faktörlerin varyansa katkıları birbirine yakındır.

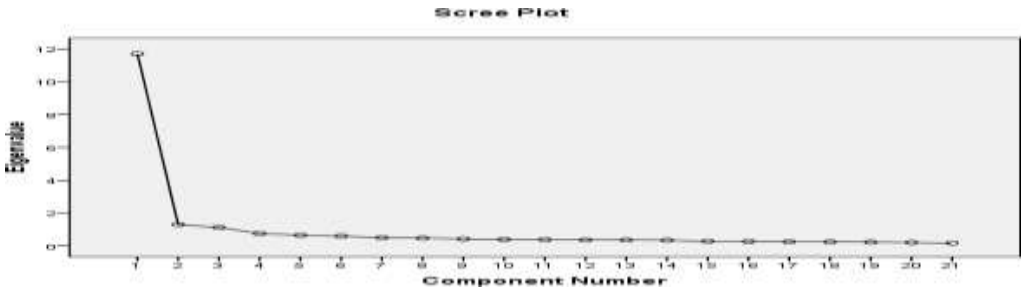

Şekil 1. Faktör Analizi, Scree Grafiği

Güvenilirlik Analizi

0 ile 1 arasında değişen alpha katsayısının 1'e yakın oluşu ölçeğin o ölçüde güvenilir bir ölçek olduğuna karar verebilmektedir. Testin sonucunda belirlenen boyutlar için Cronbach Alfa = 0, 965 olarak bulunan Alpha katsayısı verilerin rassal dağıldığı ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin Verdikleri Yanıtların Karşılaştırılması İlişkin T-Testi Dağılımı

Tablo 10'da görüldüğü gibi, T-Testi sonuçları ile ilgili olarak elde edilen bulgulara göre yapılan analiz neticesinde 0.05 anlamlılık düzeyine göre oluşturulan hipotezlerin sonuçlarına ilişkin değerlendirmeler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 10. Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin TKY Uygulamalarının Algılamasına Yönelik Değişkenlere Verdikleri Cevaplara Göre Oluşan T-Testi Dağılımı

	F	Sig.	t	Sig. (2-tailed)
1)Hastanemizin vizyon, misyon ve amaçları belirlenmiştir.	10,714	,001	-2,386 -2,416	,017 ,016
2)Hastanemizde vizyon, misyon ve amaçlar çalışanlar tarafından bilinmektedir.	5,398	,021	-4,467 -4,487	,000 ,000
3)Hastanemizde yeni fikir ve düşüncelere değer verilmektedir.	4,921	,027	-8,551 -8,621	,000 ,000

4) Hastanemizde çalışanların tümüne gerekli yetki ve sorumluluk verilmiştir.	,619	,432	-9,279	,000
			-9,267	,000
5) Hastanemizde birimler arasında rekabet özendirilmektedir.	2,656	,104	-9,244	,000
			-9,155	,000
6) Hastanemizde çalışma ilişkilerinde güvene dayalı bir ortam vardır.	13,593	,000	-9,633	,000
			-9,737	,000
7) Hastanemizde çalışanların kararlara katılımına önem verilmektedir.	2,113	,147	-11,665	,000
			-11,534	,000
8) Hastanemizde sorunlar hızlı ve etkili bir biçimde çözülmektedir.	1,345	,247	-11,367	,000
			-11,290	,000
9) Hastanemizin tüm bölümlerinde gelişime açık bir yapı bulunmaktadır.	5,654	,018	-10,335	,000
			-10,365	,000
10) Hastanemizin tüm bölümlerinde verimlilik artışını destekleyecek bir yapı bulunmaktadır.	13,203	,000	-12,346	,000
			-12,473	,000
11) Hastanemizde çalışanlar nitelik açısından yeterlidirler.	3,113	,078	-7,168	,000
			-7,196	,000
12) Hastanemizde çalışanlar nicelik açısından yeterlidir.	3,148	,077	-6,689	,000
			-6,725	,000
14) Hastanemizdeki yönetim şekli yol göstericidir.	5,653	,018	-11,381	,000
			-11,437	,000
15) Hastanemizde çalışanlar dünyadaki gelişmeleri sürekli olarak takip etmektedir.	,595	,441	-10,059	,000
			-10,016	,000
16) Hastanemizde performansa dayalı ödüllendirme ve terfi sistemi uygulanmaktadır	1,507	,220	-9,186	,000
			-9,199	,000
17) Hastanemizde denetlemede eşitlik ve adalet egemendir.	,005	,943	-10,428	,000
			-10,379	,000
19) Hastanemizdeki çalışma ortamının fiziki koşulları uygundur.	11,610	,001	-11,395	,000
			-11,462	,000
20) Hastanemize gelen müşteriler, hastanemiz hakkında pozitif bir düşünceye sahiptir.	7,402	,007	-11,470	,000
			-11,644	,000
21) Hastanemizde kalite anlayışı müşterilerin ihtiyaçlarını karşılama ve memnun etmeye dayalıdır.	24,099	,000	-5,332	,000
			-5,410	,000
22) Hastanemizde etkili haberleşme ve iletişim sistemi	18,153	,000	-5,421	,000

bulunmaktadır			-5,464	,000
24)Hastanemizde yöneticiler, çalışanları destekleyen bir liderlik anlayışına sahiptir.	1,288	,257	-10,988 -10,967	,000 ,000

(2-Tailed P>0,05 ise H0 Kabul, 2-Tailed P<0,05 ise H0 Red)

1. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,017> α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi reddedilerek H1 hipotezi kabul edilmiştir. Buna göre "Vizyon misyon ve amaçlar belirlenmiştir" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermektedir.
2. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000< α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Vizyon, misyon ve amaçlar bilinmektedir" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
3. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Fikir ve düşüncelere değer verilmektedir" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
4. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Çalışanların tümüne gerekli yetki ve sorumluluk verilmiştir" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
5. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Birimler arasında rekabet özendirilmektedir." yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
6. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Çalışanlar arasında güvene dayalı bir ortam vardır." yargısına katılım özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
7. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Çalışanların kararlara katılımına önem verilmektedir" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
8. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Sorunlar hızlı ve etkili bir biçimde çözülmektedir" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
9. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Tüm bölümlerde gelişime açık bir yapı bulunmaktadır" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.

10. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Tüm bölümlerde verimlilik artışını destekleyecek bir yapı bulunmaktadır" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
11. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Çalışanlar nitelik açısından yeterlidir" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
12. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Çalışanlar nicelik açısından yeterlidir" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
13. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Yönetim şekli yol göstericidir" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
14. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Çalışanlar dünyadaki gelişmeleri sürekli olarak takip etmektedirler" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
15. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Performansa dayalı ödüllendirme ve terfi sistemi uygulanmaktadır" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
16. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Denetlemede eşitlik ve adalet hâkimdir" yargısına katılım özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
17. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Çalışma ortamının fiziki koşulları uygundur" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
18. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Müşteriler hastanemiz hakkında pozitif düşünceye sahiptir" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
19. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Denetlemede eşitlik ve adalet hâkimdir" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.

20. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Kalite anlayışı müşterilerin ihtiyaçlarını karşılama ve memnun etmeye dayalıdır" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.
21. Yapılan test sonucunda fiili anlamlılık düzeyi 0,000<α= 0,05 bulunduğundan Ho hipotezi kabul edilerek H1 reddedilmiştir. Buna göre "Ekip halinde çalışmaya önem verilmektedir" yargısına katılım derecesi özel ve kamu hastane çalışanlarına göre farklılık göstermemektedir.

Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin Grup İstatistikleri ve Bağımsız Örnekler T-Testi Analizleri

Tablo 11'de görüldüğü gibi, bağımsız örnekler testi tablosunun Sig. (Anlamlılık) sütunundaki değerin p = 0,000 olduğu görülmektedir. Söz konusu değer α = 0,05"den küçük olduğu için, sağlık personelinin yaş gruplarının dağılımı kamu ve özel hastanelerde 0,05 düzeyinde anlamlılık istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. Burada Ho hipotezi reddedilerek H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 11. Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin Yaş Durumuna İlişkin Bağımsız Örnekler T-Testi Dağılımı

	Levene Eşdeğer Varyanslar Testi		Eşdeğer Ortalamalar İçin T-Testi						
								%95 Güvenirlik Aralığı	
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Fark	Standart Hata Farkı	Alt Sınır	Üst Sınır
Sağlanan Eşdeğer Varyanslar	2,670	,103	5,559	484	,000	,40429	,07273	,26138	,54719
Sağlanmayan Eşdeğer Varyanslar			5,554	462,648	,000	,40429	,07279	,26125	,54732

Tablo 12'de görüldüğü gibi, bağımsız örnekler testi tablosunun Sig. (Anlamlılık) sütunundaki değerin p = 0,000 olduğu görülmektedir. Söz konusu değer α = 0,05"den küçük olduğu için, eğitim durumunun dağılımı kamu ve özel hastanelerde 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. Burada Ho hipotezi reddedilerek H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 12. Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin Eğitim Durumuna İlişkin Bağımsız Örnekler T-Testi Dağılımı

	Levene Eşdeğer Varyanslar Testi		Eşdeğer Ortalamalar İçin T-Testi						
								%95 Güvenirlik Aralığı	
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Fark	Standart Hata Farkı	Alt Sınır	Üst Sınır
Sağlanan Eşdeğer Varyanslar	37,774	,000	4,254	484	,000	,38703	,09098	,20828	,56579
Sağlanmayan Eşdeğer Varyanslar			4,126	389,429	,000	,38703	,09379	,20263	,57144

Tablo 13'te görüldüğü gibi, bağımsız örnekler testi tablosunun Sig. (Anlamlılık) sütunundaki değerin p = 0,000 olduğu görülmektedir. Söz konusu değer α = 0,05"den küçük olduğu için, çalışma süresi durumunun dağılımı kamu ve özel hastanelerde 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. Burada Ho hipotezi reddedilerek H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 13. Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin Çalışma Süresi Durumuna İlişkin Bağımsız Örnekler T-Testi Dağılımı

	Levene Eşdeğer Varyanslar Testi		Eşdeğer Ortalamalar İçin T-Testi						
								%95 Güvenirlik Aralığı	
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Fark	Standart Hata Farkı	Alt Sınır	Üst Sınır
Sağlanan Eşdeğer Varyanslar	202,604	,000	12,238	484	,000	1,35626	,11082	1,13850	1,57401
Sağlanmayan Eşdeğer Varyanslar			13,127	381,152	,000	1,35626	,10332	1,15312	1,55940

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde işletmelerin gelişen teknolojiye ve küreselleşmeye karşı ayakta durabilmeleri, en önemlisi de karlarını arttırabilmeleri için kalite kavramı bir zorunluluk haline gelmiştir. Kurumlar gelişen değişimler karşısında yeniliklere uyum sağlayabilmek ve yeniliklere karşı sürekliliğini sağlayabilmek için toplam kalite yönetim anlayışını benimsemektedir.

Toplam kalite yönetim anlayışı kurumların gelişen yeniliklerle ile kendilerini yenilemelerini ve yenilikler ile hizmet kalitesini artırmayı amaçlamaktadır. Kuruluşların varoluş amacının

toplam müşteri memnuniyeti olduğunu benimseyen toplam kalite yönetimi anlayışı tüm çalışanların katılımı ile sürekli gelişimini sürdürerek, Sağlık hizmetlerinde müşterilerin istek ve ihtiyaçlarını en yüksek seviyede karşılamayı amaç edinmiştir. Toplam kalite yönetim süreci süreklilik ve bir bütünlük isteyen süreçtir. Kalite yönetimi kavramı son yıllarda önemi artan bir konudur. Birçok işletme ve hastaneler kalite yönetimi uygulamalarını benimsemiştir. Sağlık sektöründe hizmet kalitesi son derece önemli bir konudur.

Bu çalışmanın amacı; özel ve kamu hastanelerindeki toplam kalite yönetimi uygulamalarının çalışan sağlık personeli tarafından algılanmasının tespitine yöneliktir. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki somut çıktılar ışığında değerlendirilerek sıralanmıştır.

"Çalışanların tümüne gerekli yetki ve sorumluluk verilmiştir", "Birimler arasında rekabet özendirilmektedir." Çalışanlar arasında güvene dayalı bir ortam vardır." Çalışanların kararlara katılımına önem verilmektedir." "Sorunlar hızlı ve etkili bir biçimde çözülmektedir." "Tüm bölümlerde gelişime açık bir yapı bulunmaktadır." "Tüm bölümlerde verimlilik artışını destekleyecek bir yapı bulunmaktadır." Hastanemizde çalışanlar dünyadaki gelişmeleri sürekli olarak takip etmektedir." Hastanemizde performansa dayalı ödüllendirme ve terfi sistemi uygulanmaktadır." Hastanemizde denetlemede eşitlik ve adalet egemendir.", "Hastanemizde bulunan araç ve gereçler yeterlidir." Hastanemizdeki çalışma ortamının fiziki koşulları uygundur." Hastanemizde yöneticiler, çalışanları destekleyen bir liderlik anlayışına sahiptir. " Hastanemizde çalışanlar arasında çatışma ve uyuşmazlık olmamaktadır." ilkelerinin kamu hastanelerinde özel hastanelere göre çalışanlarca uygulanmadığı düşünülmektedir. Kamu hastanelerinin bu ilkeleri TKY bakımından uygulaması gerekmektedir.

Kamu hastaneleri ücret, yıllık izin, toplam çalışma süresi bakımından özel hastanelere göre daha iyi durumda olması nedeniyle özel hastanelerin kamu hastanelerine göre personelinin çalışma şartlarını, çalışma süresini, aldığı ücreti, personelin kullandığı yıllık izin süresi gibi kriterler bakımından TKY uygulayarak iyileştirici çalışmalar yapması gerekmektedir.

Eğitim düzeyi bakımından sağlık personelleri kamu hastanelerinde özel hastanelere göre düşük seviyedir. Eğitim düzeyinin artırılması için TKY uygulanması burada önemlidir. Personelin eğitim düzeyinin artması kalitenin de artmasını beraberinde getirecek bu da kamu hastanelerinde çalışanların müşteri memnuniyetini, işini severek yapmasını sağlayacak, çalışanların kendine güvenini artıracaktır. Bu nedenle kamu hastanelerinde eğitim düzeyi artırılmalıdır.

Kamu hastanelerinde sağlık personeli; çalışanlara tümüne gerekli yetki ve sorumluluk verilmesi, birimler arasında rekabet özendirilmesi, çalışanlar arasında güvene dayalı bir ortam var olması, çalışanların kararlara katılımına önem verilmesi, sorunlar hızlı ve etkili bir biçimde çözülmesi, tüm bölümlerde gelişime açık bir yapı bulunması, tüm bölümlerde verimlilik artışını destekleyecek bir yapı bulunduğu, çalışanlar dünyadaki gelişmeleri sürekli olarak takip etmesi, performansa dayalı ödüllendirme ve terfi sistemi uygulanması, denetlemede eşitlik ve adalet egemen olması, bulunan araç ve gereçler yeterli olması, çalışma ortamının fiziki koşulları uygun olması, yöneticiler, çalışanları destekleyen bir liderlik anlayışına sahip olması, çalışanlar arasında çatışma ve uyuşmazlık bulunmamasına bakımından yeterli düzeyde değildir. Bunun TKY uygulanması, uygularken tespit edilen eksiklerin hızlı biçimde tamamlanması, sorunların takip edilmesi, eksikliklerin giderilmesi yoluna gidilmelidir. Özel hastanelerdeki sağlık personelleri ise; her bir yargı için en fazla oranda katıldığı görülmektedir. Buradan anlaşıldığı gibi özel hastanelerin TKY uygulanmasına devam etmeleri, gerektiğinde yeni uygulamalar gidilmeli, değişime açık olunmalıdır.

Kamu hastanelerinde sağlık personellerinin; fikir ve düşüncelere değer verildiği, yönetim şekli yol gösterici olduğu, gelen müşteriler hakkında müşterilerin pozitif bir düşünceye sahip

olduğu yargılarının her biri için en fazla oranda kararsızlık söz konusu olması TKY yeteri düzeyde uygulanmadığını göstermektedir. Özel hastanelerde ise her biri için en fazla oranda sağlık personeli bu yargılara katılması özel hastanelerin TKY uygulamalarında kamu hastanelerine göre daha başarılı olduğunu, kamu hastanelerinin farklı fikirlere açık olmalı, yenilikçi çalışmalar konusunda yol gösterici olmalıdır.

Sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde kamu ve özel hastanelerde 24 saat kesintisiz hastalara hizmet verildiğinden çalışanlar açısından yoğun, stresli, yorucu olmaktadır. Çalışma şartlarında iyileştirmeler yapılması hem kurumda çalışanların işini severek yapmalarını sağlayacak hem de hastanelerde hizmet alan hastalar memnun kalacak.

Sağlık hizmeti veren kamu ve özel hastanelerde toplam kalite yönetiminin uygulanmasına dönük çalışmalar kurum yöneticileri tarafından uygulamaya konulmalıdır. Toplam kalite yönetimi uygulanırken iç müşteri yani kurum çalışanlarının eğitilmesi, personel üstlerine karşı saygılı olmalı, dış müşteriye yani tedavi hizmeti alan hastalara karşı hoşgörülü olmalı, yardımcı olmalı, güler yüzle karşılamalı, personelin kurumla bütünleşmesi, kurumda çalışmaktan memnuniyet sağlanmalı, personel arasında takım çalışması yapmalı, yöneticilerin kurum çalışanlarına yol göstermesi, liderlik yapması, kalitenin kurumda her alanda uygulanmasında birinci derecede sorumlu ve uygulayıcı olması gerekmektedir.

Kamu ve özel hastanelerce kullanılan malzemelerin, teçhizatın teknolojik gelişmelere paralel bir biçimde yenilenmesi gerekmektedir. Günümüzde hızlı teknolojik gelişmeler sayesinde hastaların tedavisinde doğru, çabuk neticelerin alınmasını kolaylaşmakta buna bağlı zaman ve para kaybını azaltmaktadır. Kamu ve özel hastanelerce kullanılan malzemelerin gelişen teknolojinin kullanılması ayrıca kuruma parasal anlamda büyük bir yük getirmekle beraber yine de gerekli yeniliklerin yapılmasını gerektirmektedir.

Kamu ve özel hastanelerin fiziki olarak yenilenmesi, hastaların tedavisine uygun biçimde düzenlenmesi, eskimiş ve kullanılması uygun olmayan binaların tekrar gözden geçirilmesi, tamir edilmesi düzenlenmesi gerekmektedir. Hastaların ve hastaları ziyaret etmek isteyen ziyaretçilerin rahatlıkla oturabilecekleri ve dinlenebilecekleri yerlerin düzenlenmesi, eşya ve malzemelerini koyacakları yerlerin yapılması gerekmektedir. Polikliniklerin en alt katlarda karanlık yerlerde olması tedavi için hastaneye gelen hastalar açısından olumsuz bir durumdur.

Kamu ve özel hastanelerin çalışan personelin kurumda yapılacak yeniliklere ayak uydurmama ya da yeniliklere direnme gibi durumlar yaşanabilir. Bu nedenle kurum yöneticilerinin liderlik vasıfları devreye sokmalı, kurum personelinin toplam kalite yönetimi uygulamalarına katılması için gerekli toplantılar, görüşmeler, hizmet içi eğitim çalışmaları yapılmasına yönelik öncülük yapmalıdır.

Kamu hastanelerinde yönetim ve çalışanların yapacakları işler, hastaların muayene, tedavi, gibi uygulamalarda belli standartlar söz konusu iken özel hastanelerde bu standartların tam olarak uygulanmamaktadır. Özel hastaneler ticari işletmeler olması nedeniyle ticari kazanç yönüyle duruma bakmaktadır. Ticari olarak getirisi fazla olan muayene ve tedavi tekniklerini kullanmaktadırlar. Özel hastanelerde çalışan personelin düşük standartlarda, aldığı ücret düşük, sayıları yetersiz, çalışma saatleri normalin üstünde ve tedavi esnasında yapılan hata oranı kamu hastanelerinden fazladır.

Kamu ve özel hastanelerin tanıtım amacıyla, kamuoyu bilgilendirici broşürler, kitapçıklar çıkarmalıdır. Tanıtım günleri, toplantılar düzenlemeli, kitle iletişim araçlarını kullanarak kurumların vizyonunu, amaçlarını, yapılan çalışmaları, tedavide kullanılan teknolojik yenilikleri anlatarak kamuoyunun aydınlanması sağlanmalıdır.

Kamu hastanelerinde en fazla hemşire çalışması, özel hastanelerde ise sağlık teknisyeni, sekreter, hizmetli gibi diğer çalışanların fazla olması çalışanların iş yüklerinin dengelenmesi

gerektiğini göstermektedir. Burada hastanelerin ihtiyaç duyduğu sağlık çalışanını belirlerken doğru tespit edilmesi gerekir. Bazı çalışanların aşırı biçimde çalışması iş memnuniyetini en aza indirecektir.

Kamu hastanelerinin sağlık personeli öğrenim durumu bakımından özel hastanelerde çalışan sağlık personelinin gerisinde kalmaktadır. Özel hastaneler sağlık personeli seçiminde öğrenim durumu kriterine önem vermekte, her geçen gün değişen, gelişen sağlık standartlarına bağlı olarak personelin öğrenim durumu en önemli faktörlerin arasındadır. Özel hastanelerin ticari işletmeler olması nedeniyle rakip işletmelerle rekabete girmekte, mevcut standartlarını üst seviye çekmektedir. Burada TKY kriterlerinin uygulanması bakımından özel hastaneler sağlık personelini öğrenim durumunun standartlarını yüksek tutması rekabet ortamında önemli bir yere sahiptir. Kamu hastanelerinin çalışanlarının eğitim seviyesini özel hastaneler gibi üst seviyede tutması gerekir.

Notlar

Bu çalışma Süleyman DOĞAN'ın yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

KAYNAKÇA

AKBABA, Atilla, M.MESCİ (2007), Otel İşletmelerinde Toplam Kalite Yönetimine Geçişte Sorun Yaşanabilecek Alanların Belirlenmesi: Antalya Belek Bölgesinde Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı 12, Yıl 9, Haziran 2007, ss.33-50

ALICI, Şafak (2007), Otel İşletmelerinde Hizmet Kalitesi Ölçümü ve Karşılaştırılması: Adana Örneği, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana

ATAKAN, Tümay (2006), Trakya Bölgesinde Tekstil İşletmelerinde Kalite Yaklaşımı ve Müşteri Memnuniyeti Analizi, Trakya Üniversitesi,Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tekstil ve Tekstil Mühendisliği Programı, Doktora Lisans Tezi, Edirne

AVCI, Nur (2006), Hizmet Sektöründe Kalite ve Çalışanların Kalite Algılamaları Üzerine Bir Araştırma, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

BARDAKÇI, Ahmet; İ.ERTUĞRUL, (2003), Toplam Kalite Yönetiminde Hedef Müşteri Tatmini: Ama Müşteri Kim? Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.2, 207-218, s.208

ÇAKIR, Ali (2007), Hasta Güvenliği Kültürü ile Kalite Yönetim Sistemi Arasındaki İlişkinin Analizi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Toplam Kalite Yönetimi Anabilim Dalı, Toplam Kalite Yönetimi Programı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir

DOĞANAY, Pınar (2008), Kaizen –Sürekli İyileştirme İle Hastanelerde İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Hastane İşletmeciliği Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

MADEN, Mehmet Oğuz (2009), Toplam Kalite Yönetiminde Mükemmellik Modelinin İncelenmesi: Sağlık Sektöründe Bir Araştırma, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bolu

ORHON, Şeref (2007), Kamu Çalışanlarınca Toplam Kalite Yönetimi İlkelerinin Algılanması: Bornova Vergi Dairesi Müdürlüğü Örneği, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya

TİKİCİ, Mehmet, E.Ü.KAYA, M.TÜRK, B.SUBAŞI, S.KINGIR (Ed.) (2004), Toplam Kalite Yönetim Tekniği Olarak Kıyaslama, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım

TÜRKEL, Asuman Uluçınar (2000), Toplam Kalite Bağlamında Grup Dinamiği ve Çatışma Yönetimi, İstanbul, Türkmen Kitabevi

KİMLİK EKSENİNDE DEVE GÜREŞLERİ VE DEVECİLİK

Süleyman ŞANLI
Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü
Orcid id: 0000-0002-3826-201X
Devrim ERTÜRK
Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi
Kültürel Miras ve Turizm Programı
Efes Meslek Yüksekokulu
Orcid id: 0000-0001-5131-1325

ÖZET

Kimlik 1980 sonrası süreçte çağdaş dünyanın ön plana çıkan bir özelliği olmuştur. Küreselleşme, sınıf, kültür gibi konuların sosyal, politik alanda görünürlüğünün artması, kimlik referanslı hareketlerin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Küreselleşme olgusu aynı zamanda yerelliklerin de yeniden keşfedilmesini sağlarken, yerel topluluklar kültürel dinamiklerle kendilerini yeniden üretme imkânı da yakalayabilmiştir.

Farklılıkların ön plana çıkarıldığı, önem kazandığı bir dönemde yerel bir kültür unsuru olan deve güreşleri de bu çerçevede kendisini yeniden üretme imkânı yakalayabilmiştir. Deve güreşlerinde bu işin içinde olan aktörler referanslarını Orta Asya Türk kültürüne, konar-göçer yaşama, Yörüklük'e vererek küresel ölçekte geçerli olan kimliğin yükselişi paradigmasına uygun bir durum ortaya koymaktadır. Özellikle politik alanda kültürel konuların önem kazanması ile yerel etkinliklere verilen maddi destekler de artmaya başlamıştır. Yerel bir etkinlik olan deve güreşlerinin, kimlik temelinde söylem üretmesi, yerel yöneticilerin kültürel konular içerisinde deve güreşlerini desteklemesini de beraberinde getirmiştir.

Küresel ölçekte kimlik referanslı hareketlerin yükselişi, yerel düzeyde de yerel aktivitelerin önem kazanması, 1980'li yılların sonunda deve güreşlerinin ve deveciliğin öneminin ve görünürlüğünün yeniden artmasına olanak sağlamıştır. Bir yeniden üretme pratiği olarak kimlik, deveci topluluğunda da önemli bir işleve sahip olmuştur.

Bu çalışmanın, Türkiye'de önemli bir kültürel pratik olan devecilik ve deve güreşlerinin referanslarının küresel ölçekte etkili olan köken arayışı, kimliğin yeniden keşfedilmesi gibi gelişmelerden etkilendiği gerçeği, hareket noktasını oluşturmaktadır. Bu gerçeklik çerçevesinde, devecilikle ilişkili aktörlerin –deve sahibi, deve bakıcısı (savran), güreş seyircisi- kendileri açısından bir sosyal alan oluşturan deve güreşçiliğinin içerisine hangi referanslarla dahil oldukları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Küreselleşme, Yörüklük, Devecilik, Deve Güreşleri

CAMEL WRESTLING and CAMEL BREEDING ON THE AXIS OF IDENTIY

ABSTRACT

Identity has been a prominent feature of the contemporary world in the post-1980 period. The increase in the visibility of issues such as globalization, class and culture in the social and political field has led to the emergence of identity-referenced movements. While the phenomenon of globalization also enables localities to be rediscovered, local communities have also had the opportunity to reproduce themselves with cultural dynamics.

In a period when differences were brought to the fore and gained importance, camel wrestling, which is a local cultural element, was able to reproduce itself within this framework. The actors involved in camel wrestling culture take their references from Central Asian Turkish culture, nomadic life and Yörüklük (Nomadian). It presents a situation in line with the paradigm of the rise of identity that is valid on a global scale. Especially with the importance of cultural issues in the political field, the financial support given to local activities has started to increase. Camel wrestling, which is a local event, produces discourse on the basis of identity and local administrators start to support camel wrestling withing framework of cultural issues.

The rise of identity-referenced movements on a global scale, and the gaining importance of local activities at the local level, enabled the importance and visibility of camel wrestling and camel breeding to increase again at the end of the 1980s. Identity, as a practice of reproduction also had an important function in the cameleer community.

The point of departure of this study is the fact that the references of camel breeding and camel wrestling, which are important cultural practices in Turkey, are influenced by developments such as the search for roots and the rediscovery of identity, which are effective on a global scale. Within the framework of this reality, it will be discussed with what references camel wrestling actors such as cameleer, camel keper (savran), and wrestling audience are involved in camel wrestling, which creates a social space for them.

Key Words: Identity, Globalization, Nomadian (Yörüklük), Camel Breeding, Camel Wrestling.

Kimlik Olgusu

Birey doğduğu andan itibaren bir toplumun üyesi haline gelir. Doğumundan itibaren sosyalleşme süreci ile içine doğduğu toplumun maddi ve manevi tüm unsurlarını edinir. Bireyin sosyal olan bu yönü ona aynı zamanda bir kimlik verir. Bireyin dâhil olduğu topluma dair unsurlar içselleştirilerek birey toplumun bir parçası olduğunu gösterir. Aynı zamanda dâhil olunan toplumun sosyal ilişkilerine de dâhil olma o grubun ya da topluluğun bir parçası olma ile de ilintilidir. Yani birey bir topluma dâhil olurken o topluma dair kültürü benimser aynı zamanda toplumsal alan içerisindeki ilişkilerin de içine girer.

Türk Dil Kurumu'nun Genel Türkçe Sözlüğünde ise kimlikle ilgili şu tanımlara yer veriliyor:

> 1) Sosyal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü
>
> 2) Kişinin kim olduğunu tanıtan belge, hüviyet,

3) Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü.

Kimlik tanımında ön plana çıkan noktalar, bir objeyi diğerlerinden ayıran özellikler bütünü, benzerlik, kendi olma, diğerlerinden ayrılan özellikler/belirtilerdir. Bu anlamda kimlikler bireye benzer olanlarla bir aidiyetlik ilişkisi sunarken diğer yandan da dışarıdan bakıldığında benzerlikleri ile bir bütünlük ortaya koyan gruba karşılık gelmektedir.

Kimlik teriminin (aynılığı ve sürekliliği içeren Latince idem kökünden gelen) uzun bir tarihi olduğu halde, yirminci yüzyıla kadar popüler bir terim olarak kullanılmaya başlanmamıştı (Marshall, 405). 20 yüzyılla birlikte kimliğe artan ilgi, son otuz yıllık dönemde son derece hızlı bir şekilde artarak devam etmiştir. Bu yükseliş çerçevesinde kimlik sosyal olana dair bütün tartışmaların merkezinde yer almıştır.

Kimliğin topluma dair her alanda tartışmaların merkezinde yer alması, bütün tartışmaların, sosyal hareketlerin, kimlik referanslı hale gelmesi 1980 sonrasında içinde yaşanılan dönemin en belirgin özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimliğin popülerliğinin artmasında küreselleşme sürecinin önemli bir etkisi vardır. Ayrıca küresel dünya düzeninde piyasaların da küresel döneme ayak uydurması, neoliberal ekonomi politikalarının etkisini arttırması kimliğin yükselişi ile paralellik göstermiştir (Ertürk, 2014: 123).

Giddens (2004: 55)'a göre küreselleşme kavramı gündelik yaşama kadar her alanı işgal ederken sosyal bilimler alanında da anahtar kavramlardan birisi haline gelmiştir. Küreselleşme ile paralel olarak kimlik kavramı da benzer şekilde köken arayışı çerçevesinde sosyal bilimler alanında anahtar kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramın yayılması o derece hızlanmıştır ki kavramın kullanımını takip etmek 1980 sonrasında zorlamıştır (Robertson, 1999).

Kimliklerin önem kazandığı bir dönem olan içinde yaşadığımız çağ, daha makro boyuttaki milliyetçilik, liberalizm, sosyalizm gibi evrensel ve bütünsel yaklaşımların etkisiz kaldığı bir zaman dilimidir. Bütüncül anlayışların yerine daha orta ölçekli etnik, dinsel ve diğer kimliksel talepler geçmeye başlamıştır (Eagleton, 2005: 24). Evrensellik ve bütünsellik taleplerinin yerine ise kimlik referanslı talepler almaya başlamıştır. Yeni dönemki kimlik referanslı hareketler de herkes için değil belli bir grubun üyeleri için taleplerde bulunur hale gelmiştir (Hobsbawm, 1996: 43).

Küreselleşmenin etkilerinin dünya ölçeğinde yayılması toplumsal ve siyasal alanda farklılıkların ön plana çıkmasına imkân tanımıştır. "Farklılıkların yeniden icat edildiği" (Bayart, 1999: 23) bir dönemden geçilmektedir. Tarihsel sürece bakıldığında aynı toplumu oluşturan insanlarda farklılıklar görülmüştür. Ancak içinde yaşanılan dönemde farklılıkların ve yerelliklerin yoğunluk kazanması söz konusudur. Bir önceki dönemin ortak değerlerde bir araya getirme ideali yerini, farklılıklarla var olma çabasına bırakmıştır.

Kimliklerdeki yerellik iddiası küreselleşmenin de etkisi ile birlikte kendilerini uluslararası platformlarda ya da dijital dünyada daha geniş yer bulmalarını sağlamıştır. Aynı zamanda yerelliklere küresel boyutta olan ilgi de yerelin popülerliğinin artmasında son derece etkili olmuştur. Kimliğe dair son bir ifadeye yer vermek gerekirse; kültür artık yaşanmasından zevk alınan bir olgu olmaktan çıkıp bambaşka bir mecraya sürüklenerek o kendiliğinde olan özelliğini kaybedip, uğruna ölünen bir değer haline gelmiştir (Eagleton, 2005: 51).

Son dönemde kimliğin popülerliğinin artması ile birlikte kim olduğumuza dair arayış ön plana çıkmış ve bu bireyi bir köken arayışına itmiştir. Daha makro boyutta ulusal kimlik etrafında kenetlenen bir kimlik arayışı daha orta ölçekte bir grup içerisinde kendine yer bulma arayışına dönüşmüştür. Bu gelişme ile birlikte siyasal alanda da kimlik ve kültürel unsurlar önem kazanmış, belirlenen politikalar ve yerel hizmetlerde kültürel konulara daha fazla yer verilmeye başlanmıştır.

Devecilik ve deve güreşleri konusu da bu bildiride yukarıda bahsedilen kimlik, köken arayışı ve kültürel unsurlar temelinde ele alınacaktır. Devecilik ile uğraşan aktörler köken olarak kendi kimliğini Yörük kimliği ile özdeşleştirmekte, aynı zamanda kültüre sahip çıkma adına yerel yönetimler de gelenek ve görenekler arasında yer alan deve güreşlerine önem vermektedir. Tüm bu gelişmeler ekseninde deve güreşleri de kimlik kavramının popülerlik kazanması ile eş zamanlı olarak popülerliğini yükseltmektedir.

Araştırmanın Yöntem ve Metodolojisi

Deve güreşleri ve devecilik üzerinden Anadolu'daki devecilik kültüründe kimlik konusunu ele alındığı bu çalışmanın verileri alan araştırmasına ve literatür taramasına dayanmaktadır. Antalya, Muğla, Denizli, Manisa, Aydın, İzmir, Balıkesir ve Çanakkale'de devecilikle uğraşan kesimler ve konunun muhatabı olan aktörlerle derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Devenin hem geleneksel olarak kullanıldığı bir alana hem de modern bir eğlence kültürünün parçası olan güreşlerin yapıldığı alana sahip olması araştırmayı literatürdeki diğer çalışmalardan farklı kılmaktadır.

Yapılan alan araştırması kapsamında yaşanan kültürel, siyasal ve sosyo-ekonomik değişimlerin devecilik üzerinde ortaya çıkardığı değişikliklerin, deve güreşlerinin sosyal anlamını nasıl oluşturduğu analiz edilmeye çalışılacaktır. Yaşanan değişimlerin devecilik üzerinden toplumsal ilişkilere yansımaları, ilişkiler ağı ve kimlik açısından değerlendirilecektir. Bu çerçevede, devecilikle ilişkili aktörlerin –deve sahibi, deve bakıcısı (savran), güreş seyircisi- kendileri açısından bir sosyal alan oluşturan deve güreşçiliğinin içerisine hangi referanslarla dâhil oldukları tartışılacaktır.

Devecilik ve Kimlik

Türkiye'deki deve güreşleri günümüzde deve güreşleri sayesinde kendisini var etmektedir. Deve güreşleri ile bir kültür yaşatılmakta ve deveciliğe dair izler bugün deve güreşleri ile devam etmektedir. Gerek literatürde gerekse yapılan alan çalışmasında ve alan çalışması esnasında katıldığımız deve güreşlerinde karşılaştığımız bir kimlik referansı bu bildirinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Deve güreşlerinde gözlemlenen kimlik referansı deveciliği Yörük kimliği ile ilişkilendirme söyleminde ortaya çıkmaktadır. Gerek güreş organizasyonları gerekse de mülakatlardan elde edilen veriler deve güreşlerinin 1980 sonrasında kendisini yeniden üretme sürecinde Yörük kimliğine referansta bulunmaktadır. Güreş organizasyonları da kültürel bir etkinlik olarak deve güreşlerini ele almakta ve bu etkinliği bir kültüre sahiplenme durumu şeklinde ifade edilmektedir.

Deve güreşi ile ilişkili olan aktörler bu etkinliği bir Yörük geleneğinin yaşatılması olarak değerlendirmektedir. Yapılan mülakatlarda elde edilen veriler de bu yöndedir.

> "Aslen buralıyız. Dedelerimiz, nenelerimiz, dedemin dedesi üç-dört yüz yıllık bir tarihimiz var burada Alanya'da bizim. Yörük'üzdür. Öz kültürümüz Yörük'tür. Geçmişimizde olduğu gibi şimdi de develerimiz mevcuttur" (G. 1).

Mülakattaki veriler deveciliği geçmişten gelen Yörük kültürünün bir miras olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Yine bu kültüre sahiplenme geçmişi yaşatma olarak algılanmaktadır. Kimliğin toplumsal tartışmalarda merkezi konuma bağlı olmasıyla ilişkili olarak devecilikte de kimlik konusu önemli bir yer tutmaktadır (Ertürk ve Demir, 2016). Bu süreçteki geçmişse sahiplenme, aktörün kimliğinin ve Yörük kimliğinin bir parçası olarak sunulması kimliğin toplumsallıkta artan önemini destekler niteliktedir.

> "Babadan, dededen, atadan gelecek. Sonradan deveci olunmaz. Devecilik bir kültür işidir. Kökeninin bir kere Orta Anadolu'ya Orta Asya'dan çıkan

> Türklük'e dayanması lazım. Yörük kültürü yani başlangıçta gezici Yörük olup sonradan sabitleşmiş yerleşik düzene geçmiş Yörüklerden olması gerekir. Bu son dönemde dediğim illerde bu sekiz ilde mevcut Yörükler zaten kışın iç bölgelere gitmişler. Yazın yaylalara gelmişler" (G. 2).

Yörük yaşamına referansla bir katılımcının ifadeleri deveciliğin hem bir kültür hem de Yörük kimliğinin bir parçası olmasını ifade etmektedir. Güreşlerin yapıldığı coğrafyalardaki tarihsel süreçteki Yörük yaşamı, aynı coğrafyadaki deve güreşlerine bağlı olarak deve varlığının devam etmesinde önemli bir etken olarak görülmektedir.

> "Benim zaten asalet Yörük. Atadan geliyor bu iş. Babamda vardı tabi deve" (G. 3).

> "Ayırmazlar, ayırmazlar yani o eskiden onlar ihtiyacıydı Yörükler ama şimdi tabi şimdiki deveciliği yapanlar o Yörüklerin torunlarının torunları" (G. 4).

> "Deve başlangıçta Yörük kültüründe bir ailenin kamyonu gibi bugünkü gözle bakarsanız. Taşımacılıkta kullanıyorlar, yününü yatak olarak kullanıyorlar, etini yemede kullanıyorlar, sütünü içmede kullanıyorlar" (G. 2).

Yörük kimliği ile kurulan bu ilişki tarihsel süreçlere bağlı olarak gelişmektedir. Geçmişte konar-göçer yaşamın asli unsuru olan develer bu yaşam şeklinin bir ürünü olarak varlık göstermiştir. Yine taşımacılıkta kullanılan develer konar-göçer yaşam şeklinden bağımsız değildir (Tuztaş Horzumlu, 2016). Zaman içerisinde kurumsallaşan devecilik, günümüzde kültürel bir kimlik unsuru ve Yörük kimliğinin bugün yaşatılmasında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Işık, 2016).

Geçmişin hatırlanmasında önemli bir unsur olarak devecilik ve deve güreşlerinin olduğu yönündeki veriler alan araştırmasında karşımıza çıkmıştır. Güreşlerin yapıldığı coğrafyalarda güreşe rağbet gösteren kesimlerin geçmişindeki Yörük kültürü dolayısıyla bu rağbeti gösterdikleri katılımcıların ifadeleri arasında yer almaktadır.

> "Hemen hemen bilmem ya 60 sene evvelsini ben biliyorum. Buradaki güreşler mezbahanın karşısında oluyordu. Organize bir şekilde güreş yapılırdı, biletli. Seyirci çok gelirdi. Kalabalık olurdu. Çoğu Yörük gelirdin. Etrafta çok Yörük gelirdi. Sağda solda Yörükler çouudun, onlar gelirdi" (G. 5).

> "Bizim Türkiye'nin bir kısmı Yörük olduğu için deve güreşine meraklı olduğu için damardan geldiği için" (G. 6).

Geçmişteki Yörük yaşamı deve güreşlerine olan ilginin temel sebebi olarak bu işin içindeki aktörler tarafından kabul edilmektedir. Ancak kimlik konusundaki literatürde de bahsedildiği gibi farklılıkların önem kazandığı, yerelin yeniden canlandığı, yerel kültür unsurların önem kazandığı 1980 sonrasındaki süreçte deve güreşleri de bu konjonktür içerisinde kendisini daha popüler hale getirmiştir. Bir katılımcının ifadesi bu süreci şu şekilde betimlemektedir:

> "Yaptığımız faaliyeti bir yere oturtacağız ya biz de Yörük kültürüne oturtmuşuz, böyle de gidiyor. gider de" (G. 7).

Bu durum kimliğin artan önemi ve köken arayışı ile örtüşmektedir.

Bu bildiride kimlik ve yerel kültür unsuru olarak değerlendirilen deve güreşleri bir kültür olarak kabul edilmekte ve 1980 sonrasının konjonktürüne uygun olarak da yerel yönetimler tarafından oldukça geniş sayılabilecek bir coğrafyanın ürününe sahip çıkılmaktadır. Bu da yerel yönetimler tarafından kültüre sahip çıkma ve kültürü yaşatma adına yapıldığı şeklinde ifade edilmektedir:

"Bunun hakikaten bu tarihi köklere uygun bir şekilde İncirliova'da düzenli sürdürülebilir ve her sene biraz daha iyileşen ve daha çok katılımın olduğu bir hale dönüştürmek istiyoruz. Bu bizim kültürümüzün bir öğesi, bununla birlikte İncirliova'nın birçok yere yaşanabilirliğinin tanıtılması açısından faydalı olacağını düşündüğümüz için İncirliova'nın Yörük kültürünün geçmişten geleceğe taşınması konusunda en azından bir sorumluluk üstlenelim bunu taşıyacak bir yer olalım arzusu ile üstlendik" (G. 8).

Fotoğraf 1: Yörük kültünün mekânı olan kara çadırlar deve güreşlerinde temsili olarak kurulmakta ve Yörük kimliğinin görünürlüğü arttırılmaya çalışılmaktadır (Torbalı Deve Güreşi alanı 02 Şubat 2020, Devrim ERTÜRK arşivi).

Fotoğraf 2: Yörük yaşamının bir kıyafeti olarak kabul gören poşu, körüklü çizme gibi unsurlara güreş alanında sıklıkla rastlanmaktadır. Ayrıca Yörük kimliğinin önemli taşıyıcısı olarak görülen develer Yörük göçündekine benzer şekilde süslenerek bazı güreşlerde

seyircinin ilgisine sunulmaktadır. (Bu etkinlik daha çok dişi develerle yapılmaktadır. Güreş alanının etrafında dişi develere ilgi oldukça yoğundur). (Denizli Deve Güreşi alanı, 25 Şubat 2018, Devrim ERTÜRK arşivi).

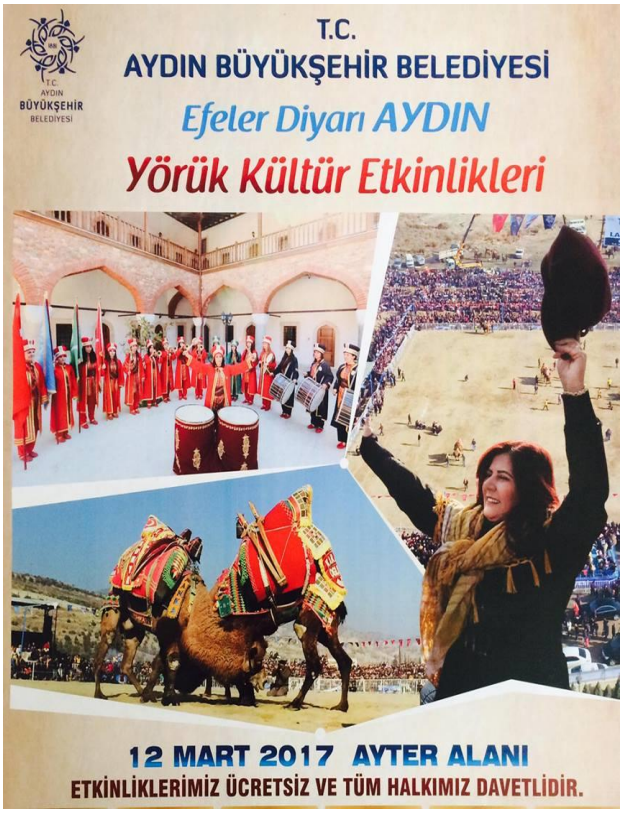

Fotoğraf 3: Yerel yönetimler de son dönemde popülerliği artan kimlik referansını yaptıkları deve güreşi etkinliklerinin tanıtılmasında, etkinliklere halkın davet edilmesinde yer vermektedir (Aydın Büyük Şehir Belediyesi Yörük Kültürü Etkinliği afişi, 2017).

Fotoğraf 4: Yerel yöneticiler gelenek ve göreneği yaşatma amacı ile deve güreşlerini desteklemektedir. Aynı zaman son yıllarda yerel yöneticilerin kültürel bir unsur olarak deve güreşlerini desteklemeler hatta belediyeler olarak güreşleri kendileri bünyelerinde

gerçekleştirmeleri, güreşlerin bir yerel hizmet unsuru gibi sunulmasını da beraberinde getirmiştir (Sarayköy Deve Güreşi alanı 3 Şubat 2019, Devrim ERTÜRK arşivi).

Sonuç

Bir kimliğin hatırlanmasında, yaşatılmasında simgesel bir unsur olan deve, deve güreşleri sayesinde Türkiye'deki varlığını sürdürmektedir. Bu varlık ise tıpkı konar-göçer yaşamda olduğu gibi deveyi sahibinin yaşantısı açısından ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Geçmişten miras alınan bir kimlikle ilişkilendirilen deve güreşçiliği, 1980 sonrasının kimlik ve kültür referanslı konjonktürünün etkisi ile birlikte popülerliğini arttırmıştır. Bu süreçte devecilik ile iştigal eden aktörler kendi konumlarını geçmişte önemli bir yaşam biçimi olan ve Yörüklük olarak adlandırılan bir kimliğe dayamaktadır. Aynı şekilde yerel yöneticiler de kültürel bir unsur olarak kendisini var etmeyi başarmış olan deve güreşlerini destekleyerek güreşlerde hem kendi iktidarlarını sergilemekte hem de bu etkinliği kendi bölgelerine bir hizmet olarak sunmaktadırlar.

Bir bildiri sınırlılığı çerçevesinde ele alınmaya çalışılan kimlik ekseninde deve güreşleri konusunda daha kapsamlı bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu bildiri de bu türden bir çalışmanın ilk basamağını oluşturması açısından önem arz etmektedir.

Son olarak simgesel bir anlama sahip olan develer yine geçmişin yaşam biçimini hatırlatmada son derece önemli bir işleve sahiptir. Simgesel anlam ve hatırlatma durumu ise kimliğin popüler hale gelmesi ile birlikte son derece ön plana çıkmış, Yörük kimliği devecilerin ve güreşlerin maddi boyutunu sağlayan yerel idarecilerin söylemlerinde ilk sırayı almıştır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

Bayart, J. F. (1999). *Kimlik Yanılsaması,* (Çev. M. Moralı), Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Eagleton, T. (2005). *Kültür Yorumları,* (Çev. Ö. Çelik), Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Ertürk, D. (2014). Cumhuriyet Halk Partisi'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Toplumsal Tabanını Kaybetmesinin Nedenleri (1990-2011): Diyarbakır, Mardin ve Gaziantep Örneği, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Ertürk, D. ve Demir, G. (2016). "Bir Enformel Kimlik Aracı Olarak Türkiye'de Deve Güreşleri-Camel Wrestling As a Part of Cultural Identity in Turkey", I. Uluslararası Selçuk Efes Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Sempozyumu-First International Selçuk-Ephesus Symposium on Culture of Camel Dealing and Camel Wrestling (17-18-19 Kasım-November 2016), Cilt-Volume: I, Sosyal Bilimler-Social Science, Editörler: Devrim Ertürk; Özgür Gökdemir, Selçuk Belediyesi Kent Belleği Yayınları, İzmir.

Giddens, A. (2002). *Sağ ve Solun Ötesinde: Radikal Politikaların Geleceği,* (Çev. M. Sözen ve S. Yücesoy), 1. Baskı, Metis Yayınları: İstanbul.

Hobsbawm, E. (1996). "Identity Politics and The Left", *New Left Review,* V. 217, pp. 38-47.

Işık, C. (2016). "Devecilik Kültüründeki Farklılaşmalar Üzerine Sosyal Antropolojik Bir Analiz-An Anthropological Analysis on Differentiation in The Culture of Camel Keeping", I. Uluslararası Selçuk Efes Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Sempozyumu-First International Selçuk-Ephesus Symposium on Culture of Camel Dealing and Camel Wrestling (17-18-19 Kasım-November 2016), Cilt-Volume: I, Sosyal Bilimler-Social Science, Editörler: Devrim Ertürk; Özgür Gökdemir, Selçuk Belediyesi Kent Belleği Yayınları, İzmir.

Robertson, R. (1999). *Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür,* (Çev. Ü. H. Yolsal), Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara.

TDK, "Kimlik", https://sozluk.gov.tr/, erişim tarihi, 15.11.2021.

Tuztaş Horzumlu, A. H. (2014). Konup-Göçmek, Yerleşmek ve Yaşamak: Sarıkeçili'lerde Mekân ve Anlatı, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Sözlü Kaynaklar

G. 1, Erkek, 43 yaşında, ilkokul mezunu, Alanya, Antalya.

G.2, Erkek, 69 yaşında, lise mezunu, Aydın

G. 3, Erkek, 76 yaşında, ilkokul mezunu, Bağarası, Söke, Aydın.

G. 4, Erkek, 54 yaşında, ortaokul mezunu, İncirliova, Aydın.

G. 5. Erkek, 73 yaşında, ilkokul mezunu, Buldan, Denizli.

G. 6, Erkek, 67 yaşında, ilkokul mezunu, Harmandalı, İzmir.

G. 7, Erkek, 73 yaşında, üniversite mezunu, Burhaniye, Balıkesir.

G. 8, Erkek, 65 yaşında, üniversite mezunu, İncirliva, Aydın.

BAĞIMSIZ KOMİTELERDEN YEREL YÖNETİMLERE: DEVE GÜREŞLERİ KÜLTÜRÜNÜN GELİŞİM, DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜNE DAİR BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Devrim ERTÜRK
Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi
Kültürel Miras ve Turizm Programı
Efes Meslek Yüksekokulu
Orcid id: 0000-0001-5131-1325
Süleyman ŞANLI
Doç. Dr.,Mardin Artuklu Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü
Orcid id: 0000-0002-3826-201X

ÖZET

Deve yetiştiriciliği, devecilik ve devecilikle ilgili uygulamalar Türklerin çok eski çağlardan beri uğraştıkları bir alan olduğundan Türk kültüründe izler bırakmıştır. Türkler için önemli bir hayvan olan devenin izlerini destanlarda ve hikâyelerde bulmak mümkündür. Anadolu'daki deveciliğin geçmişine bakıldığında ilk olarak, Türklerin Anadolu'ya gelişi ile birlikte devam ettirdikleri konar-göçer yaşamda deve varlığı görülmektedir. İkincisi, Anadolu'da ticaretin gelişmesi sürecinde develerle yapılan ticari taşımacılık ve son olarak da modern eğlence kültürü ve boş zaman değerlendirme aktivitelerinin yaygınlaşmaya başlaması ile deve güreşleri üzerinden devam eden ilişkidir. Dolayısıyla geçmişten günümüze doğru bakıldığında kültürümüzde taşımacılık, gıda ve güreşler başta olmak üzere birçok alanda deve yer almıştır.

Türkiye'de deve güreşleri ülkenin batı kıyısında Çanakkale'den Antalya Kumluca'ya kadar gerçekleştirilen kültürel bir etkinliktir. Eskiden güreşin gerçekleştirdiği yörenin ileri gelenlerinin (esnaf, muhtar, iş adamları v.b. meslek grupları) bir araya gelmesiyle oluşturulan bağımsız komiteler aracılığıyla deve güreşleri organize edilirdi. Bağımsız komitelerin resmi bir niteliği yoktu. Ancak günümüze gelindiğinde deve güreşlerinin organizasyonunda yerel yönetimlerin daha çok etkili ve söz sahibi olduğu bir döneme girildiği görülmektedir. Resmi bir statüye sahip olan yerel yönetimler bir başka tabir ile belediyeler yöre halkının kültürel geçmişinde yer alan deveciliği, Yörük ve Yörüklüğün sembolü haline gelen deve güreşlerini günümüzde festival havasında düzenlenen eğlencelere dönüşmesine katkıda bulunmuştur.

Deve güreşlerinin organize edildiği bölgelerde yürütülen alan araştırmasına dayanan bu çalışmada geçmişte deve güreşleri komitesinde yer alan görüşmeciler ile eski/yeni yerel yönetim başkanları, idarecileri ile devecilik ile bir şekilde ilgili olan aktörlerle etnografik mülakatlar yapılarak veriler elde edilmiştir. Bu doğrultuda günümüzde yerel yönetimlerin Yörük ve Yörüklüğün sembolü haline ve bir geleneğin devamı olan deve güreşlerine olan katkısı ele alınmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetim, Deve Güreşleri, Devecilik, Kültür, Yörüklük

FROM INDEPENDENT COMMITTEES TO LOCAL GOVERNMENTS: A CASE STUDY ON THE DEVELOPMENT, CHANGE AND TRANSFORMATION OF CAMEL WRESTLING CULTURE

ABSTRACT

Due to Turks have been dealing with camel cultivation, camel dealing, and its practices since ancient times, camel breeding culture have left traces in Turkish culture. It is possible to find traces of the camel, which is an important animal for the Turks, in literature, epics and stories. At the history of camel breeding in Anatolia, firstly, camel existence is seen in the nomadic life that the Turks continued with their arrival in Anatolia. The second is the ongoing relationship through camel wrestling, with the commercial transportation made by camels during the development of trade in Anatolia, and finally, the spread of modern entertainment culture and leisure activities. Therefore, from the past to the present, camels have taken place in our culture in many fields, especially in transportation, food and wrestling.

Camel wrestling in Turkey is a cultural event held on the west coast of the country from Çanakkale to Antalya Kumluca. In the past, camel wrestling was organized by independent committees formed by the leading persons of the local region (headman, businessmen, etc.). Independent committees had no formal authority. Today, local governments are more effective and have power in the organization of camel wrestling. Today local governments in other words municipalities, which have an official status, have contributed to the transformation of camel wrestling, which have become the symbols of Yuruq and Nomadism, into entertainments organized in a festive atmosphere today.

The data in this study, which is based on the field work carried out in the regions where camel wrestling is organized, was obtained obtained by conducting ethnographic interviews with the interviewees who were in the camel wrestling committee in the past, former/new local government presidents, administrators and actors who are somehow related to camel wrestling. Within this framework the contribution of local governments to the symbol of the Yuruq and Nomadism, through camel wrestling which is a a continuation of a tradition will be discussed.

Key Words: Local Governments, Camel Wrestling, Camel Breeding, Culture, Nomadism

Giriş

Deve güreşleri Türkiye'nin batı kıyısında önemli bir yerel kültür unsurudur. Turizmden eğlence kültürüne, gelenekten Yörük kimliğine kadar birçok unsuru içinde barındıran deve güreşleri günümüzde güreşlerin yapıldığı bölgelerde yaşayan aktörlerin büyük bir çoğunluğu için vazgeçilmez bir hafta sonu eğlencesi haline gelmiştir. Tutku boyutuna gelen devecilik ve deve güreşleri her hafta sonu binlerce insanın güreşlere giderek sosyalleşmelerini beraberinde getirmektedir.

Binlerce insanı bir araya getiren deve güreşleri kendine has kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Kasım ayının ilk haftasından itibaren başlayan deve güreşleri Mart ayının son haftasına kadar yaklaşık on sekiz hafta devam eder (Ertürk&Demir, 2016: 164). Güreşlerin organize edilmesinden, güreşen deve türüne kadar kendine ait birçok kuralı içinde barındıran deve güreşleri, bu gelenekle ilişkili olan tüm aktörlere aynı zamanda da bir kimlik ve sosyalleşme alanı sağlamaktadır.

Bu gerçeklikten hareketle deve güreşlerinin organize edilmesi geçmişten günümüze önemli bir değişim geçirmiştir. Geçmiş dönemlerde eşraf olarak adlandırılabilecek yerel düzeyde ileri gelenlerin organize ettiği deve güreşleri, günümüzde yerel yöneticilerin himayesinde

gerçekleştirilmektedir. Alan çalışması esnasında katılımcıların ifadelerinden ve gözlemlerimizden çıkardığımız değişim süreci bu bildirinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Araştırmanın Yöntem ve Metodolojisi

Bu çalışmanın verileri deve güreşlerinin organize edildiği bölgelerde yürütülen alan araştırmasına dayanmaktadır. Deve güreşlerinin ve deveciliğin sahip olduğu sosyal içerik üzerinden konu analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda çalışma nitel bir alan araştırmasına dayanmaktadır. Nitel veriler elde edilirken araştırmacının konumu nicel çalışmalara göre daha önemli bir konuma gelmektedir. Gerçek olayların yansıtılması, insanların neler söyledikleri, insanları arasındaki ilişkiler, davranışların gözlenmesi ön plandadır. Nitel araştırmalarda tüm bu süreçler ve araştırmacının gözlemi önemlidir. Araştırmanın geçerliliği ve anlamlılığında ise gözlemsel ve analitik düzey etkili olmaktadır (Neuman, 2009; Layder, 2013: 87-88). Çalışmanın verileri etnografik yöntem, derinlemesine mülakat, katılımlı gözlem ile elde edilen bilgilerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda geçmişte deve güreşleri komitesinde yer alan görüşmeciler ile eski/yeni yerel yönetim (belediye) başkanları, idarecileri ile devecilik ile bir şekilde ilgili olan birçok aktörlerle etnografik mülakatlar yapılarak veriler elde edilmiştir.

Yerel yönetimlerin bir başka tabirle belediyelerin, Yörük ve Yörüklüğün sembolü haline gelen ve bir geleneğin devamı olan deve güreşlerine olan katkısının ele alındığı bu çalışmada bilgiye birincil kaynaklardan ulaşılmaya özen gösterilerek, güreşlerin yapıldığı coğrafyada yer alan ve bu güreşlerin içinde yer alan kişilere ulaşılmıştır. Yerel yönetim (belediye) başkanları, belediye meclis üyeleri, idareciler ve muhtarlar dışında deve sahibi, savran, deve tüccarı, güreş tertip komitelerinde yer almış kişiler, güreşlerde orta hakemlik, ağız bağcılığı gibi görevleri yerine getirmiş olanlar, seyirciler ve havut ustaları da yer almaktadır. Bu çerçevede belediyeleri odak noktasına alarak her kesimden insanların deve güreşleri kültürünün gelişim, değişim ve dönüşümüne dair görüşlerine başvurulmaya çalışıldığı söylenebilir.

Güreş Organizasyonu ve Komiteler

Deve güreşleri her hafta sonu gerçekleştirilen bir tertip özelliğine sahiptir. Bu güreşi tertiplemek için ise komiteler oluşturulmaktadır. Geçmişten günümüze komitelerin geçirdiği dönüşümü ele alan bu bildiride öncelikle komitelerin kimlerden oluştuğu ve ne tür faaliyetler üstlendiği ile konuya başlamak yerinde olacaktır.

Geleneksel bir unsur olarak deve güreşleri hem iki erkek hayvanın karşılaşması, hem bir sosyallik hem de güreşlerden elde edilen gelir ile bir yardım işi olarak ülkenin yerel kültürü içindeki yerini almıştır. Deve güreşini bir süreç olarak kabul etmek gerekirse başından sonuna bu sürecin düzenlenmesi, tertiplenmesi gerekmektedir.

Güreşin tertiplenmesi geçmiş dönemlerde tamamen devecilik ile ilişkili olan ve bu işin içindeki aktörlerin bir araya gelmesi ile gerçekleşen bir olguymuş (Alan notları). Güreşin yapılacağı yerde yaşayan devesi olan ya da deve güreşleri ile ilgilisi olanlar -genelde organizasyon komitesinde deve sahipleri yer alırmış- güreşin tertiplenmesini sağlarlarmış (G. 1).

Tertip sürecinde ise bir araya gelen komite üyeleri öncelikle güreşin tarihini belirleyip, güreşe katılacak develerin tutumlarını (güreşe katılacak develerin güreşe davet edilmesi) gerçekleştirip, güreşin yapılması için gerekli izinleri resmi makamlardan almakla bu işe başlamaktaymışlar (G. 1).

YEŞİL AYVACIKTA

YILIN

EN İDDİALI

DEVE GÜREŞİ

Ayvacıkspor - Merkez Çankaya

İlkokulu ve Lise Yararına

17 – OCAK – 1982 PAZAR GÜNÜ

AYVACIK'ta SPOR SAHASINDA Kıran Kırana Yapılacaktır.

NOT : Güreşler 15 dakika olup yenişemeyen develer berabere ayrılır.

Bu Güreşe EGE ve MARMARA Bölgesinin Bütün Develeri Davetli Olup Güreşe İştirak Edecek Develerden Bazıları :

MARMARA BÖLGESİ

EGE BÖLGESİ

ÖDÜLLER :

BAŞ ÜSTÜ	Kupa ve Ödül
BAŞ	20.000
BAŞALTI	15.000
BÜYÜK ORTA	7.500
KÜÇÜK ORTA	6.000
DESTE	3.000
AYAK	1.500

NOT : Hava muhalefeti nedeniyle güreş tehiri halinde hiçbir deve sahibi bak talep edemez.

GÜREŞ TERTİP HEYETİ

Ayvacık

Fotoğraf 1: 1982 yılı yapılacak güreş takviminde güreşe katılacak develer ve güreşi tertip eden komitedeki isimler yer almıştır.

> "Güreşlerin organizasyonu, bu işi bilen insanlar tarafından, hafta sonları, genelde de Pazar günleri, yapılmaktadır. Güreşler seyirci de toplanması açısından belli bir yerleşim yerinde yapılır. Yukarıda saha verilerinde de ortaya çıktığı gibi, güreş yapılan yerde yaşayan insanların güreşe meraklı, güreş işinden anlıyor olması, güreşler açısından önemlidir. Çünkü güreşlerin bir maddi boyutu vardır. Bu maddi boyut da güreşe gelen seyircilerden alınan biletler, yörenin ileri gelenlerinin bağış ve yardımları ile karşılanmaktadır. Güreşlerin yapılma amaçlarından birisi de, güreş gününü bir eğlence içinde geçirmektir. Bu bölgelerde deve güreşleri hem bir kültürel faaliyet ortaya konulmakta hem de bu işe meraklı insanların hafta sonu eğlencesi olmaktadır. Ayrıca güreşlerden elde edilen gelirlerin bir yardım olarak kamu faydasına ulaştırılması deve güreşlerine yerel halkın ilgisini de sürekli kılmıştır" (Ertürk&Demir, 2016: 186).

Komite üyelerinin güreşin organizesinde yer alıyor olması güreşlerin yapıldığı bölgelerde onların tanınırlıklarını arttırmakta aynı zamanda komite üyelerinin sosyal dünyasını genişletmektedir. Bu anlamda deve güreşleri tertiplenmesinden deve sahibi olunmasına kadar

bu işin içindeki aktörlere sosyal bir dünyanın kapısını açmaktadır. Bu sosyal alan ise deve güreşlerine olan ilgiyi arttırmaktadır (Ertürk&Demir, 2016).

Güreş komiteleri, bir araya gelmeleri, güreşin izinlerini resmi idare mercilerinden almaları, güreşin bütçesinin oluşturulması, güreşlerden gelir elde edilmesine kadar güreşin tüm süreçlerinde aktif bir role sahip ve tüm bu süreçler üzerinde iktidarı ellerinde bulundurmuşlardır. Yine komiteler bağımsız bir şekilde deve güreşi organizasyonunu gerçekleştirmişlerdir. Politik olan bu dönemde güreşlerin dışında kalmıştır (G. 2).

Geçmiş dönemlerde eşraftan aktörlerin bir araya gelmesi ile gerçekleştirilen deve güreşleri zaman içerisinde devecilik kültüründeki dernekleşme faaliyetleri, güreş bütçelerinin yerel katılım ve güreş bilet paraları ile karşılanma boyutunu geçmesi ile birlikte güreşlerde yine güreş organizasyonlarında yine komite yer almasına rağmen yerel yöneticiler güreşlerin sponsoru konumuna gelmiştir.

Fotoğraf 2: Deve Güreşi için özel yapılmış saha, Selçuk Efes 19 Ocak 2019 (Devrim ERTÜRK arşivi)

Güreş etkinliğinin düzenlenmesinde seyircinin artan ilgisi ve sayısı sebebiyle güreşlere özel, rahat, seyirlik sahalar inşa edilmesi talebini ortaya çıkmıştır. Bu talep de yerel komitelerin karşılayabileceği boyutlarda olmadığı için yerel idarecilerin destekleriyle karşılaşmıştır. Geçmiş dönemlerde doğal yamaçlarda ya da düzlük alanlarda gerçekleştirilen deve güreşleri her geçen gün daha özel sahaların inşa edilmesi ile özel sahalarda yapılmaya başlanmıştır. Fotoğraf 2'de de görüldüğü üzere güreş sahası seyircinin gün boyunca rahat bir şekilde güreşi izleyebilmesi için inşa edilmiştir. Fotoğraf 2'deki Selçuk Efes Deve Güreşi Sahası'dır. 1998 yılına kadar Efes Antik Stadyumu'nun doğal yapısı içerisinde gerçekleştirilen Selçuk Efes Deve Güreşleri, bu alanın sit alanı olması sebebiyle 1999 yılından itibaren Pamucak sahilinde inşa edilen sahada yapılmaya başlanmıştır.

> "Sahaların seyirci açısından seyri rahat bir özelliğe sahip olması güreşlerin izleyici sayısının artmasında son derece etkilidir. Çünkü güreş izleyicileri yapılacak güreşi seçerken güreşe katılacak develerin pehlivanlığına, eşleşmelerin

> iyi olmasına baktığı kadar güreş sahasının rahat seyir özelliğine sahip olup olmadığına da bakmaktadır" (G. 3).

Başka bir katılımcının ifadesi de güreşlere gelen seyircinin ne amaçla geldiğine dairdir:

> "Bizim burada eskiden herkes güreş izlemeye gelirdi, masa kurmak, piknik yapmak gibi bir dertleri yoktu insanların, herkes gelir güreşini izler giderdi. Yeni yeni bizim buralardaki güreşlerde de sahada masa kurmalar, yeme içmeler mangallar yaygınlaşmaya başladı, piknik ile güreş birleşmeye başladı yani" (G. 4).

Katılımcıların ifadeleri güreş sahalarının seyirciler açısından önem taşıdığını belirtmektedir. Ayrıca güreş sahasında masa kurmak, piknik yapmak gün boyu hem güreş izlemeyi hem de sahaları düzenlemeyi zorunlu kılmaktadır. Geçmiş dönemlerde boş alanlarda yapılan deve güreşleri, değişen koşullar nedeniyle özel sahalara ihtiyaç duymaya başlamıştır. Sahanın hazırlanması, detaylandırılması ise yerel yöneticilere olan ihtiyacı arttırmıştır.

Yerel idarecilerin güreşlerde hakim konuma gelmelerinin yukarıda sayılan nedenleri ile birlikte daha farklı nedenleri de vardır. Ancak bu nedenlerin ortaya çıkarılması doğrudan yerel yönetimler ve deve güreşlerini araştırma sorunsalı yapan daha kapsamlı bir araştırmaya ihtiyaç duymaktadır. Ancak biz alan çalışmamız sırasında gözlemlediğimiz ve katılımcıların ifadelerinden elde ettiğimiz birtakım analizler çerçevesinde ön plana çıkan nedenleri bu şekilde tespit edebildik. Yerel yönetimlerin güreşlerde ön plana çıkması ve hakim konuma gelmesine dair son bir neden daha şu şekilde ifade edilebilir:

> "Deve güreşleri organizasyonları 2000'li yıllara kadar her hafta bir yerleşim yerinde ya da iki yerleşim yerinde yapılıyordu. Daha eskilere gitmek gerekirse 1980'li yıllarda sadece bir yerde yapılıyordu. O zamanlar deve sayısı da azdı, güreşin meraklısı da azdı, ulaşım imkanları da bugünkü gibi değildi. Deve sayısının çoğalması, deve güreşlerine olan ilginin artması ile birlikte güreş aynı hafta güreş yapılan yer sayısı beş altıya çıkar oldu. Hem de güreşler kasım ayının başında başlar oldu. Geçmişte aralık ortası geçmeden güreşler başlamazdı. Güreşlerin çoğalması komiteler arasında rekabeti arttırdı. Buna bağlı olarak güreşlerin bütçeleri de arttı. Bu zorunlu olarak yerel idareci olarak belediyelerin desteğini zorunlu kıldı. Belediye başkanları da bu güreşlere gelerek güreşleri sahiplendiler" (G. 5).

Yerel idareciler olarak belediye başkanlarının güreşleri sahiplenmeleri güreş alanlarında ve güreşler için yapılan takvimlerde kendisini göstermektedir. Ek kısmındaki fotoğraflarda görüleceği üzere güreşin organize edilmesinin maddi boyutunu karşılayan belediye başkanları güreş sahalarında ve güreşe dair olan diğer görsellerde kendilerini göstermektedir. Bu süreç ise komitelerin belediye başkanlarının istekleri doğrultusunda oluşmasını beraberinde getirmiştir.

Sonuç

Toplumsal değişme gerçeği bütün toplumsallıklar üzerinde etkilidir. Sosyal bir gerçeklik olarak deve güreşleri de bu değişimden etkilenmektedir. Güreş sayılarının artması, deve sayısının artması, dernekleşme faaliyetleri, güreş tertiplenme sürecini de değiştirmiştir. Bu değişim sürecinde ise güreş bütçelerinin yükselmesi yerel iktidar olan belediye başkanlarını güreşlerin içine dahil etmiştir. Belediye başkanları ise sponsoru oldukları deve güreşlerinde güreşi organize edecek komite üyelerinden güreş sahasının düzenine kadar tüm süreçlerde aktif hale gelmişlerdir. Bu süreç de belediye başkanlarının deve güreşlerindeki görünürlüğünü arttırmıştır. Geçmiş dönemlerde güreş cemiyetinin ismi ön plandayken günümüzde belediye başkanlarını isimleri ve görselleri güreşlerin önüne geçmiştir.

Deve güreşlerinde görülen bu değişim sürecinin çok daha farklı nedenleri olabilir. Bu bildirinin sınırlılıkları doğrultusunda ve devecilik kültürü ve deve güreşlerine dair alan çalışmamız kapsamında karşılaştığımız verilerin bize sunmuş olduğu nedenleri ele aldık. Bunun da ötesinde yerel yönetimlerin deve güreşlerine bakışları, güreşlerden beklentileri, deve güreşlerindeki yerel idarecilerin hâkimiyetine yol açan diğer nedenlerin ortaya çıkarılması, güreşle ilişkili aktörlerin yerel idarecilerden beklentileri gibi konular için daha kapsamlı bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynaklar

Yazılı Kaynaklar

Ertürk, D. (2017). "Türkiye'de Deve Güreşleri", *Türkiye'de Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri,* (Edt.), Devrim Ertürk ve Süleyman Şanlı, ss. 21-77, Gece Kitaplığı Yayınları: Ankara.

Ertürk, D. ve Demir, G. (2016). "Bir Enformel Kimlik Aracı Olarak Türkiye'de Deve Güreşleri", *I. Uluslararası Selçuk Efes Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Sempozyumu (17-18-19 Kasım 2016), Cilt I, Sosyal Bilimler*, Editörler: Devrim Ertürk; Özgür Gökdemir, Selçuk Belediyesi Kent Belleği Yayınları, İzmir.

Neuman, W. L. (2009), *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I-II,* Çev. Sedef Özge, İstanbul: Yayın Odası.

Sözlü Kaynaklar:

G. 1. Erkek, Okuma yazma bilmiyor, 88, İncirliova Aydın.

G. 2. Erkek, Lise, 78, Efeler, Aydın.

G. 3. Erkek, İlkokul, 39, Milas, Muğla.

G. 4. Erkek, Üniversite, 42, Demre, Antalya.

G. 5. Erkek, Üniversite, 40, Selçuk, İzmir.

Ek'ler:

Fotoğraf 1: Aydın ili Söke Güllübahçe Deve Güreşi Afişi, Büyükşehir Belediye Başkanı'nın fotoğrafı ile birlikte (Devrim ERTÜRK arşivi).

Fotoğraf 2: Sarayköy Belediye Başkanı'nın güreş sahasında seyirciyi karşılama pankartı 3 Şubat 2019 Sarayköy Deve Güreşi (Devrim ERTÜRK arşivi).

Fotoğraf 3: Aydın ili Koçarlı Deve Güreşi Afişi, Koçarlı Belediye Başkanı ve Aydın Büyükşehir Belediye Başkanı'nın fotoğrafı ile birlikte (2 Aralık 2018, Devrim ERTÜRK arşivi).

Fotoğraf 4: Sarayköy Belediye Başkanı'nın güreş sahasında seyirciyi karşılama pankartı 3 Şubat 2019 Sarayköy Deve Güreşi (3 Şubat 2019 Sarayköy, Devrim ERTÜRK arşivi).

Fotoğraf 5: Aydın ili Bozdoğan Deve Güreşi Afişi (24 Şubat 2019, Devrim ERTÜRK arşivi).

KURUMSAL STRATEJİLERİN OLUŞTURULMASINDA ŞİRKET KURUMSAL OLGUNLUK DÜZEYİNİN ETKİSİ

Dr. Funda KILIÇ
Bağımsız Araştırmacı, İstanbul, Türkiye
Orcid id: 0000-0001-9479-2755

ÖZET

Araştırmanın amacı örgütlerin mevcut kurumsal olgunluk seviyelerinin kurumsal stratejilerine olan etkisini saptamaktır. Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiyi sınamak için hem nitel, hem nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Kurumsal olgunluk seviyesini belirlemek için CMMI ölçeği kullanılmıştır. ISO ilk 500 listesinde yer alan bir üretim firmasının 154 çalışanına nicel araştırma yöntemlerinden anket uygulaması yapılmış ve kurumsal olgunluk seviyesi belirlenmiştir. Aynı kurum içinde departmanlar bazında seçilen yönetici ve çalışan pozisyonunda yer alan 48 kişi ile nitel araştırma yöntemlerinden derin mülakat yöntemi uygulanmış ve her departmandan alınan dokümanlar incelenerek sonuçlar karşılaştırılmıştır. Yapılan faktör analizi ile kurumsal olgunluk düzeyi alt boyutları güvenilirlik ve geçerliliği sağlanmıştır. Araştırma sonucunda kurumsal stratejileri üst yönetim tarafından önceliklendirilen üretim, lojistik, sevkiyat bölümlerinin olgunluk düzeyi yüksek, kurumsal stratejilerde ikinci sıraya yerleştirilen satış, insan kaynakları, iş geliştirme departmanlarının ise düşük olduğu saptanmıştır. Hipotez testlerine ek olarak değişkenlerin demografik gruplar açısından fark testleri yapılmıştır. Kurumsal olgunluk seviyesinin bölümlerin şirket karlılığındaki oranı açısından anlamlı seviyede farklı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre karlılık etkisi arttıkça kurumsallaşma stratejilerinde önceliğin de değiştiği gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Strateji, Kurumsal Olgunluk Düzeyi, CMMI, Institutionalization.

THE EFFECT OF COMPANY CORPORATE MATURITY LEVEL ON THE FORMATION OF CORPORATE STRATEGIES

ABSTRACT

The aim of the study is to determine how current corporate maturity level affects on corporate strategies. In the study, both qualitative and quantitative research methods were used to test the relationship between variables. The CMMI scale was used to determine the institutional maturity level. A questionnaire, one of the quantitative research methods, was applied to 154 employees of a manufacturing company in the ISO 500 first list and the level of institutional maturity was determined. The same scale items were measured by applying interview method, one of the qualitative research methods, with 48 people in the manager and employee positions selected on the basis of departments within the same company, and the results were compared by examining the document analysis received from each department. With the factor analysis, the reliability and validity of the sub-dimensions of the institutional maturity level were ensured and the variable was divided into six sub-dimensions. As a result of the research, it has been determined that the production, logistics and shipping departments, whose corporate strategies are prioritized by the senior management, have a high level of maturity, while the sales, human

resources and business development departments, which are placed in the second place in corporate strategies, are low. In addition to the hypothesis test, the differences of the variables in terms of demographic groups were examined. A significant difference in techno-development in terms of age and seniority was determined. It has been determined that the level of institutional maturity is significantly different in terms of the ratio of the departments in the company's profitability. Accordingly, as the profitability effect increases, it is observed that the priority in institutionalization strategies also changes.

Keywords: Corporate Strategy, Corporate Maturity Level, CMMI, Kurumsallaşma.

FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMENLERİNİN UZAKTAN EĞİTİM SÜRECİNDE KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİNİN EĞİTİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: BİR FENOMENOLOJİK ARAŞTIRMA

Merve Nur KÖROĞLU
Orcid id: 0000-0001-9517-2435
Doç. Dr. Mustafa METİN
Orcid id: 0000-0002-6936-510X
Prof. Dr. Emine GÜNERİ
Orcid id: 0000-0002-6936-510X
Eğitim Fakültesi, Erciyes Üniversitesi

ÖZET

Uzaktan eğitim, yaklaşık 1700'lü yıllara kadar uzanan öğrenci ve öğretmenlerin farklı ortamlarda ortak bir çalışma alanı çerçevesinde belirli hedef ve plan dahilinde sürdürülen disiplinler arası bir alandır. Dünya'da uygulandıktan iki asır kadar sonra da Türkiye'de de tartışılmaya başlanmıştır (Moore ve Kearsley, 2005; Kırık, 2014; Bozkurt, 2017).

Türkiye'de uzaktan eğitime geçilmesinin ardından eğitim görmekte olan kaynaştırma öğrencilerinin durumunu da farklı yönlerden incelemek gerekmektedir. Bu ihtiyaç doğrultusunda öğrencilerin uzaktan eğitim sürecine dahil olup olmadıklarının tespit edilmelidir. Bununla birlikte uzaktan eğitimin bu öğrenciler için avantaj ve dezavantajlarının ortaya konulması ve süreçte karşılaşılan güçlüklerin saptanarak çözüm geliştirilmesi oldukça önem arz etmektedir (Kalaç, Telli ve Erönal, 2020).

Uzaktan eğitim sürecinde fen bilimleri dersinin işlenişinde fen bilimleri öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencileri ile dersi işleyişlerini, bu süreci nasıl yürüttüklerini ve karşılaştıkları avantaj ve dezavantaj durumları gözlemlemek araştırmanın temel problemi olmuştur.

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji (olgubilim) deseni ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma bir konu veya kavram üzerinde uzun süreli, derinlemesine veri toplanmasını sağlayan araştırma türüdür (Bogdan ve Biklen, 2007). Fenomenolojik araştırmalar ise insanların yaşam alanlarında ilişkide oldukları fenomenler ile algılayış biçimlerini ve yaşadıkları tecrübeleri aktarmayı hedefleyen araştırma yöntemidir. (Çekmez, Yıldız ve Bütüner, 2012). Fenomenolojik araştırmanın amacı, belirli olguların farklı türden anlayışlarını kategorileştirmektir (Ashworth ve Lucas 2006). Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojinin tercih edilmesinin sebebi, çalışmanın amacı doğrultusunda fen bilimleri öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecindeki kaynaştırma öğrencileri ile fen bilimleri dersinin işlenişindeki deneyimlerini derinleştirerek algılamaya çalışmaktır.

Çalışma grubu için amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmış ve altı fen bilimleri öğretmeni belirlenmiştir. Fen bilimleri dersini yürüten öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecindeki avantaj ve dezavantajlarına ilişkin görüşlerini almak amacıyla görüşme formu hazırlanmış ve bu formdan elde edilen yanıtlar ile dört kategori oluşturulmuştur.

Bu çalışma sonucunda aşağıda belirtilen bazı sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlardan bir tanesi, uzaktan eğitim sürecinde kaynaştırma öğrencilerinin derse devam konusunda sıkıntılar yaşadıkları fen bilimleri öğretmenleri tarafından belirtilmiştir.

Bununla birlikte kaynaştırma öğrencilerinin teknolojiyi kullanma ve teknolojik araçlara adaptasyon sürecinde zorlandıkları öğretmenleri tarafından tespit edilmiştir. Öğrencilerin derse olan ilgi ve motivasyonlarının da azaldığı ve ödevlerini yapmadıkları tespit edilmiştir. Bu

problemden dolayı öğretmenler öğrencileri akademik anlamda değerlendirmekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Daha da önemlisi kaynaştırma öğrencileri ile iletişim ve etkileşimin azaldığı yönünde olumsuz görüşler belirtmişlerdir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen fen bilimleri öğretmenleri uzaktan eğitim sürecinin kaynaştırma öğrencilerine farklı interaktif etkinlikler sunduklarını ve kendilerinin de fazladan birebir zaman ayırabildiklerini ifade etmişlerdir. İnteraktif etkinlikler için öğretmenler, web2.0 araçlarından yararlandıklarını ve deneyleri online derslerde gerçekleştirebildikleri yönünde olumlu görüşler de belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Fen bilimleri, uzaktan eğitim, kaynaştırma öğrencisi

SCIENCE TEACHERS' OPINIONS ON THE EDUCATION OF INCLUSIVE STUDENTS IN THE DISTANCE EDUCATION PROCESS: A PHENOMENOLOGICAL RESEARCH

ABSTRACT

Distance education is an interdisciplinary field that goes back to the 1700s and is carried out within the framework of a common work area of students and teachers in different environments within a specific target and plan. Two centuries after it was implemented in the world, it started to be discussed in Turkey as well (Moore & Kearsley, 2005; Kırık, 2014; Bozkurt, 2017).

After the transition to distance education in Turkey, it is necessary to examine the situation of inclusive students from different aspects. In line with this need, it should be determined whether students are involved in the distance education process. However, it is very important to reveal the advantages and disadvantages of distance education for these students and to identify the difficulties encountered in the process, and develop solutions (Kalaç, Telli, & Erönal, 2020).

In the distance education process, the main problem of the research is to observe the way science teachers conduct the lesson with inclusive students, how they carry out this process, and the advantages and disadvantages they encounter.

This research was carried out with the phenomenology (phenomenology) pattern, which is one of the qualitative research methods. Qualitative research is a type of research that provides long-term, in-depth data collection on a subject or concept (Bogdan & Biklen, 2007). Phenomenological research, on the other hand, is a research method that aims to convey the phenomena that people are in contact with in their living spaces, their perceptions and their experiences. (Cekmez, Yildiz & Tümer, 2012). The purpose of phenomenological research is to categorize different kinds of understandings of certain phenomena (Ashworth & Lucas 2000). The reason why phenomenology, one of the qualitative research methods, was preferred in this study, is to try to deepen and perceive the experiences of science teachers in teaching inclusive students in the distance education process in line with the purpose of the study. Criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods, was used for the study group and six science teachers were determined. An interview form was prepared in order to get the opinions of the teachers conducting the science course about the advantages and disadvantages of the inclusive students in the distance education process, and four categories were created with the answers obtained from this form. One of these results was stated by science teachers that inclusive students had difficulties in attending classes in the distance education process. However, it has been determined by their teachers that inclusive students have difficulties in using technology and adapting to technological tools. It has been determined that the interest and motivation of the students in the lesson have also decreased and they do

not do their homework. Because of this problem, teachers stated that they had difficulty in evaluating students academically.

More importantly, they expressed negative opinions that communication and interaction with inclusive students decreased. Despite all these negativities, science teachers stated that the distance education process offers different interactive activities to inclusive students and that they were able to allocate extra one-to-one time. For interactive activities, teachers also stated that they benefited from web 2.0 tools and that they could perform experiments in online lessons.

Keywords: Science, distance education, inclusion student

ORTAÖĞRETİM FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMENLERİNİN UZAKTAN EĞİTİM HAKKINDAKİ TUTUMLARININ BELİRLENMESİ

Fatma Nur SALMAN
Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi
Orcid id: 0000-0002-8245-916X
Prof. Dr. Emine GÜNERİ
Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Fen Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı
Orcid id: 0000-0002-3475-8229

ÖZET

Eğitim sistemimizin tarihsel sürecine baktığımızda, teknolojik ve bilimsel alanlardaki gelişmeler, çağın ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiştir. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda eğitim sistemimizde birçok yöntem, teknik ve strateji kullanılmıştır. Son yıllarda teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, insanların zaman ve mekân kısıtlaması olmadan bilgiye ulaşma arzusuna neden olmuştur. Bu arzu uzaktan eğitim kavramıyla tanışmamıza sebep olmuştur (Yıldız, 2016). Fakat uzaktan eğitim, ilk defa 1850'li yıllarda radyo ve mektup gibi iletişim araçları kullanılarak eğitimde aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır (Çoban, 2013; Moore ve Kearsley, 2005). 1920 yıllarında da çevrim içi kullanılmaya başlanmıştır (Beldarrain, 2006). Uzaktan eğitim, farklı metotlar kullanılarak öğrenci ile öğretmenin aynı ortamda bulunma mecburiyeti olmaksızın gerçekleşen bir eğitimdir (Carswell & Venkatesh, 2002). Ülkemizde uzaktan eğitim programı 1950 yılında Milli Eğitim bakanlığının çalışmaları sonucu başlatılmıştır (Uşun, 2006). Her ne kadar 1950'li yıllarda uzaktan eğitim kavramı hayatımıza girmiş olsa bile 2019 yılında tüm dünyada ve ülkemizde eğitim, sağlık, ekonomi gibi alanlarda büyük etkileri olan Coronavirüs pandemisinin etkisiyle daha geniş kitle uzaktan eğitimden yararlanmak zorunda kalmıştır (Bakioğlu & Çevik, 2020; Can, 2020)

Uzaktan eğitimin avantajları ve dezavantajları vardır. Uzaktan eğitimin birçok avantajı vardır. Örneğin uzaktan eğitim sayesinde fırsat eşitsizliği en aza inmektedir (Chang ve Satako, 2020). Bu eğitim, diğer eğitim programlarına göre daha az maliyetle yapılabilir. Ayrıca bireylere zengin öğrenme ortamları sunar. Aynı zamanda uzaktan eğitim bireylerin sınırlı bir zamanda ve alanda orada olma mecburiyetini ortadan kaldırır (Şen, Atasoy & Aydın, 2010). Uzaktan eğitimin dezavantajlarından bahsedecek olursak öncelikle bireyler uygulamalı derslerden tam anlamıyla yararlanamamaktadır (Kürtüncü, M & Aylin,K (2020). Bununla birlikte yüz yüze eğitimdeki sosyal çevrenin oluşturulması daha zor olmaktadır. Ayrıca teknolojiye ulaşma imkânı olmayan öğrenciler için çevrim içi derslere katılım güçleşmektedir (Anderson,2020). Son olarak bireylerin bilgi ve teknoloji bakımından becerilere sahip olmak gerekmektedir (Kaya, 2002).

Yukarıda bahsedilen durumlara bakıldığında, uzaktan eğitimle tanışan öğretmenlerin geliştirdikleri tutum eğitimin kalitesi ve niteliği açısından oldukça önemlidir. Uzaktan eğitim sürecinin daha nitelikli ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi için öğretmenlerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu yüzden fen bilimleri öğretmenlerinin tutumlarının belirlenmesi uzaktan eğitimin niteliği için önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda araştırmada fen bilgisi öğretmenlerinin uzaktan eğitim hakkındaki tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmadaki değişkenler cinsiyet, çalışılan kurum türü, mesleki

kıdem ve öğrenim durumudur. Araştırma İç Anadolu, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde görev yapan öğretmenler ile gerçekleştirilecektir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak Kışla (2016) tarafından geliştirilen 'Uzaktan Eğitim Tutum Ölçeği' kullanılacaktır. Ölçek uzman görüşü alınarak düzenlenmiş ve 34 madde olarak hazırlanmıştır. Elde edilen verilerin analizi SPSS 21.0 paket programı aracılığıyla yapılacaktır. Araştırmada güvenirlik testi için Cronbach alfa katsayısına bakılacaktır. Geçerliği için ise kapsam, ölçüt ve yapı geçerliğine bakılacaktır. Verilerin analizinde, parametrik testlerin varsayımını karşılamak amacıyla betimsel istatistik kullanılırken, araştırma sorularını cevaplamak için çıkarıma dayalı istatistik kullanılacaktır. Betimsel olarak, aritmetik ortalama, mod, medyan, basıklık, çarpıklık ve histogram grafikleri belirlenen aralıklar kapsamında yorumlanacaktır.

Anahtar kelimeler: Uzaktan eğitim, fen bilimleri öğretmenleri, tutum

DETERMİNATİON OF SECONDARY SCİENCE TEACHERS' ATTİTUDES ABOUT DİSTANCE EDUCATİON

ABSTRACT

When we look at the historical process of our education system, developments in technological and scientific fields have been shaped in line with the needs of the age and society. In line with these needs, many methods, techniques and strategies have been used in our education system. The developments in the field of technology in recent years have led to the desire of people to access information without the restriction of time and space. This desire has led us to meet the concept of distance education (Yıldız, 2016). However, distance education started to be used actively in education for the first time in the 1850s by using communication tools such as radio and letters (Çoban, 2013; Moore ve Kearsley, 2005). It started to be used online in 1920 too (Beldarrain, 2006). Distance education is an education that takes place without the obligation of the student and the teacher to be in the same environment by using different methods (Carswell & Venkatesh, 2002). The distance education program in our country was started in 1950 as a result of the studies of the Ministry of National Education (Uşun, 2006). Although the concept of distance education entered our lives in the 1950s, in 2019, a wider audience has obligated to benefit from distance education due to the coronavirus pandemic, which had great effects in fields such as education, health, and economy all over the world and in our country (Bakioğlu & Çevik, 2020; Can, 2020).

Distance education has advantages and disadvantages. Distance education has many advantages For example, inequality of opportunity is minimized thanks to distance education (Chang ve Satako, 2020).. This training can be done at less cost than other training programs. It also provides individuals with rich learning environments. At the same time, distance education eliminates the obligation of individuals to be there in a limited time and area (Şen, Atasoy & Aydın, 2010). If we talk about the disadvantages of distance education, first of all, individuals can not fully benefit from practical classes. In addition, it is more difficult to create a social environment in face-to-face education (Kürtüncü, M & Aylin,K (2020). Furthermore, it becomes difficult for students who do not have access to technology to attend online classe (Anderson,2020). Finally, individuals need to have skills in terms of knowledge and technology (Kaya, 2002).

Considering the above-mentioned situations, the attitude developed by teachers who are introduced to distance education is very important in terms of the quality and quality of

education. In order to carry out the distance education process in a more qualified and efficient way, it is necessary to determine the attitudes of teachers towards distance education. Therefore, it is thought that determining the attitudes of science teachers is important for the quality of distance education. In this context, it was aimed to determine the attitudes of science teachers about distance education in the research. The variables in the research are gender, type of institution, professional seniority and educational status. The research will be carried out with teachers working in Central Anatolia, Mediterranean and Southeastern Anatolia regions. The 'Distance Education Attitude Scale' developed by Kışla (2016) will be used as a data collection tool in the research. The scale was arranged by taking expert opinion and was prepared as 34 items. The analysis of the obtained data will be done through the SPSS 21.0 package program. In the research, Cronbach's alpha coefficient will be checked for reliability test. For its validity, the content, criterion and construct validity will be examined. In the analysis of the data, descriptive statistics will be used to meet the assumption of parametric tests, while inferential statistics will be used to answer the research questions. Descriptively, the arithmetic mean, mode, median, kurtosis, skewness and histogram graphs will be interpreted within the specified ranges.

Keywords: Distance education, science teachers, attitude

ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİĞİ OLARAK YENİ BİR MODEL ÖNERİSİ: BORSA İSTANBUL'DA BİR UYGULAMA

Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman GÜMRAH
Selçuk Üniversitesi
Orcid id: 0000-0003-2588-7448

ÖZET

Küreselleşen dünya ile işletmelerin karşılaştıkları problemler çok boyutlu hale gelmiştir. Problemlerin çok boyutlu olması söz konusu problemlerin çözümlerinin de çok boyutlu olmasına neden olmuştur. Karar vericiler söz konusu problemlerin çözümünde birbirinden farklı değişkenleri dikkate almak durumundadırlar. Birbirinden farklı değişkenler dikkate alınarak verilecek olan kararlarda çok kriterli karar verme yöntemleri sıklıkla kullanılmaktadır. Çok kriterli karar verme teknikleri tedarikçi seçiminden firmaların finansal performanslarının belirlenmesi, işletme kuruluş yeri seçiminden en başarılı futbol takımının belirlenmesi gibi çok farklı alanlarda kullanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı bankalar tarafından kullanılan CAMELS derecelendirme sisteminin çok kriterli karar verme tekniği olarak kullanılabilmesi adına yeni bir model önerisinde bulunmaktadır. Söz konusu amaç doğrultusunda çalışma 2020 yılında Borsa İstanbul Gıda sektöründe kayıtlı 31 işletmenin belirlenmiş finansal oranları üzerinde uygulanmıştır. Elde edilen veriler hem yeni geliştirilen modelde hem literatürde sıkça kullanılan çok kriterli karar verme tekniği olan TOPSIS yöntemiyle kıyaslanarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda CAMELS sisteminin çok kriterli karar verme tekniği olarak kullanılabileceği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çok kriterli karar verme, TOPSIS, CAMELS

A NEW MODEL PROPOSAL AS A MULTI-CRITERIA DECISION MAKING TECHNIQUE: A CASE STUDY IN ISTANBUL STOCK EXCHANGE

ABSTRACT

With the globalizing world, the problems faced by businesses have become multidimensional. The fact that the problems are multidimensional has caused the solutions of these problems to be multidimensional. Decision makers have to take into account different variables in the solution of these problems. Multi-criteria decision making methods are frequently used in the decisions to be made by considering different variables. Multi-criteria decision-making techniques are used in many different areas, such as determining the financial performance of companies from supplier selection, determining the most successful football team from choosing the place of establishment. The aim of this study is to propose a new model in order to use the CAMELS rating system used by banks as a multi-criteria decision-making technique. In line with this purpose, the study was applied on the determined financial ratios of 31 companies registered in Istanbul Stock Exchange Food sector in 2020. The obtained data were analyzed by comparing both the newly developed model and the TOPSIS method, which is a multi-criteria decision making technique frequently used in the literature. As a

result of the study, it has been determined that the CAMELS system can be used as a multi-criteria decision-making technique.

Keywords: Multi-criteria decision making, TOPSIS, CAMELS

Giriş

Kişisel olarak gerçek hayatımız göz önünde bulundurulduğunda çoğu zaman verecek olduğumuz kararlarda ya da ulaşmak istediğimiz hedeflerde çeşitli alternatifler ortaya çıkmaktadır. Bu durum kaçınılmazdır zira verecek olduğumuz kararın alternatifleri söz konusu olabilmektedir. Çok kriterli karar verme, problem çözücülere çok yönlü bir bakış açısı ve en doğru kararı verme konusunda yol gösterici nitelik taşımaktadır. Zira problem çözümlerinde söz konusu problemin meydana gelmesi birden fazla faktör tarafından tetiklenmiş durumdadır. Böyle bir durumda karar vericinin ideal çözüm yollarını bulması ve en doğru karar vermesi önem arz etmektedir. Özellikle günümüz iş dünyasında karar verme süreçleri içerisinde rasyonelliği sağlama ve en doğru karar ya da kararları verebilmek adına çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Söz konusu yöntemler arasında bilimsel araştırmalarda sıklıkla kullanılan çok kriterli karar verme yöntemleri yer almaktadır (Özbek ve Engür, 2019). Çok kriterli karar verme yöntemleri özellikle birden fazla kriterin söz konusu olduğu durumlarda mevcut seçenekler arasında tercihte bulunma durumunda sıklıkla kullanılmaktadır (Pekkaya ve Dökmen, 2019). Çok kriterli karar verme yöntemleri karar verme probleminde yer alan alternatifleri en iyi ve en kötü alternatif şeklinde sıralanmasına olanak tanımaktadır (Ayçin ve Çakın, 2019).

Bu çalışmada bankalar tarafından derecelendirme sistemi olarak kullanılan CAMELS derecelendirme sisteminin çok kriterli karar verme tekniği olarak kullanılabilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu amaç doğrultusunda Borsa İstanbul gıda sektöründe yer alan işletmelerin finansal oranları çalışma kapsamına alınmıştır. Firmaların hesaplanan finansal oranları ve CAMELS derecelendirme sistemiyle finansal olarak en ideal firmanın tespiti yapılmıştır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm literatürde çok kriterli karar verme teknikleriyle yapılmış olan çalışmaların taraması şeklindedir. İkinci bölümde çalışmanın metodolojisine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde CAMELS derecelendirme sistemiyle yapılan analizler detaylı olarak yer almaktadır. Çalışmanın sonuç kısmı olan son bölümünde ise elde edilen bulgular yorumlanmış ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Literatür Taraması

Yerli ve yabancı literatürde çok kriterli karar verme teknikleriyle yapılmış çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Aşağıda sadece yerli literatürde ve 2021 yılında çok kriterli karar verme tekniklerini ele almış çalışmaların bir kısmı yer almaktadır.

Avşar Özcan, Bulut, Özcan, ve Eren (2021) çalışmalarında enerji üretimi alanındaki yatırımların sürdürülebilir enerji politikasının geliştirilmesi üzerindeki etki düzeyini arttırmayı amaçlamışlardır. Çalışmada 7 farklı çok kriterli karar verme yöntemi, Spearman sıra korelasyonu ve parametrik olmayan Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sürdürülebilir bir enerji politikası geliştirmek için çok kriterli karar verme yöntemlerini kullanmak ve bu yöntemin sonuçlarının istatistiksel tutarlılığını test etmek değişken şartlardaki kararlara çok yönlülük kattığı tespit edilmiştir.

Çalık (2021) çalışmasında iş gören seçimi literatürü incelenerek, kuramsal olarak bu iki yaklaşımın iş gören seçiminde birlikte nasıl kullanılabileceği sorusunu cevaplamayı amaçlamıştır. Çalışma sonucunda çok kriterli karar verme ve makine öğrenmesi

yöntemlerinin iş gören seçimi problemlerinde 4 farklı alternatif şeklinde kullanılabileceği tespit edilmiştir.

Akbulut ve Şenol (2021) çalışmalarında, firma getirisini etkileyebilecek değişkenler ve Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) tekniklerine göre optimal portföy oluşturmayı amaçlamışlardır. Çalışmada, BİST Gıda, İçecek ve Tütün sektöründe faaliyet gösteren firmaların 2015- 2020 dönemine ilişkin verileri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda seçilen alternatiflere ve kriterleri bağlı olarak oluşturulan optimal portföyün sektör ve BİST-100 endeks getirisinden daha yüksek getiri sağladığı anlaşılmıştır. Bu nedenle, seçilen karar değişkenleri ve ÇKKV tekniklerinin optimal portföy oluşturmada tutarlı olduğu tespit edilmiştir.

Yılmaz ve Yakut (2021) çalışmalarında Borsa İstanbul (BİST)'da işlem gören 22 bankanın 2009-2018 yılları arası finansal performanslarının, Topsis ve Vikor çok kriterli karar verme yöntemleri ile değerlendirilerek belirlenmesi amaçlanmışlardır. Çalışmada 26 adet kriter kullanılmıştır. Çalışma sonucunda da her iki yöntemde de ilk üç sırada aynı bankaların yer aldığı tespit edilmiştir. "Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler" oranı en yüksek değeri alan kriter olarak elde edilmiştir. Bankalar bazında incelendiğinde alt sıralarda kalan bankalarda bu oranın düşük olduğu tespit edilmiştir.

Şener ve Koltan Yılmaz (2021) çalışmalarında ülkeleri Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) ve Kümeleme Analizi (KA) yöntemleriyle refah düzeylerine göre gruplara ayırmak ve yöntemlerin uygulanabilirliğini göstermeyi amaçlamışlardır. Çalışmada Legatum Refah Endeksi (LRE)'nde yer alan 12 refah göstergesi ve 167 ülkenin 2019 güncel verileri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda yöntemlerin ülkeleri refah düzeyine göre ayırmada %73 oranında benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte göstergeler incelendiğinde her iki yöntemle de en çok etkisi olan göstergelerin "pazar erişimi ve alt yapı, eğitim" olduğu; buna karşılık en az etkisi olan göstergelerin ise "sosyal sermaye, doğal çevre" olduğu tespit edilmiştir.

Demir (2021) çalışmasında 2014-2019 yıllarını kapsayan 6 yıllık dönem için Türk ekonomisinin en önemli sektörlerinden biri olan çimento sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin seçilen finansal kriterler açısından performansının değerlendirilmeyi amaçlamıştır. Çalışmada seçilen finansal kriterler şirketlerin piyasa ve muhasebe temelli verilerini kapsamaktadır. Belirlenen performans değerlendirme probleminin çözülmesinde ise çok kriterli karar verme modelleri kullanılmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında kriter ağırlıklarının hesaplanmasında Bulanık SWARA yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında ise firmaların performans sıralamasının belirlenmesinde COPRAS ve MAUT yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda subjektif bir ağırlık belirleme yöntemi olan Bulanık SWARA yöntemi kullanılarak ulaşılan bulgulara göre, önem ağırlığı en yüksek olan iki finansal kriter, sırasıyla Tobin'in Q'su ve piyasa değeri/defter değeri oranıdır. Ayrıca, her iki ÇKKV modeli kullanılarak ulaşılan sonuçlara göre analiz edilen dönemde seçilen finansal kriterler açıdan en başarılı şirket Konya Çimento olduğu tespit edilmiştir.

Metedoloji

Çalışmanın bu kısmında araştırmanın amacı ve önemi, kapsamı, yöntemi ve kısıtları yer almaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çok kriterli karar verme yöntemleri literatürde sıklıkla kullanılmaktadır. Özellikle günümüzde kararlar arasında alternatiflerin fazla olması söz konusu yöntemlerin kullanımını daha da artırmıştır. Bu bağlamda çalışmanın çok kriterli karar verme yöntemlerini ele alması açısından önem arz ettiği düşünülmektedir. Söz konusu önem doğrultusunda çalışmanın amacı

CAMELS derecelendirme sisteminin çok kriterli karar verme tekniği olarak kullanılabilmesi adına literatüre yeni bir model önerisi kazandırmaktır.

Araştırmanın Kapsamı

Çalışma Borsa İstanbul gıda sektöründe yer alan 28 firmanın 2020 yılı finansal oranları üzerinde yapılmıştır. Analiz kapsamına alınmış olan firmalar ve çalışmada kullanılan kısaltmaları aşağıda Tablo-1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Araştırma Kapsamına Alınmış Olan Firmalar

Sıra	Firma Kısa İsmi	Firma Uzun İsmi
1	TKURU	Taze Kuru Gıda A.Ş.
2	EKIZ	Ekiz Kimya Sanayi ve Ticaret A.Ş.
3	DARDL	Dardanel Önentaş Gida Sanayi A.Ş.
4	VANGD	Vanet Gıda Sanayi İç ve Dış Ticaret A.Ş.
5	PINSU	Pınar Su Sanayi ve Ticaret A.Ş.
6	ULKER	Ülker Biskuvi Sanayi A.Ş.
7	ULUUN	Ulusoy Un Sanayi ve Ticaret A.Ş.
8	AVOD	AVOD Kurutulmuş Gıda ve Tarım Ürünleri Sanayi Ticaret A.Ş.
9	KENT	Kent Gıda Maddeleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.
10	FRIGO	Frigo-Pak Gıda Maddeleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.
11	PENGD	Penguen Gıda Sanayi A.Ş.
12	BANVT	Banvit Bandırma Vitaminli Yem Sanayi A.Ş.
13	TBORG	Türk Tuborg Bira ve Malt Sanayi A.Ş.
14	ERSU	ERSU Meyve ve Gıda Sanayi A.Ş.
15	AEFES	Anadolu Efes Biracilik ve Malt Sanayi A.Ş.
16	TUKAS	Tukaş Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.
17	CCOLA	Coca-Cola İçecek A.Ş.
18	KERVT	Kerevitaş Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.
19	KNFRT	Konfrut Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.
20	FADE	Fade Gıda Yatırım Sanayi Ticaret A.Ş
21	TATGD	Tat Gıda Sanayi A.Ş.
22	SELGD	Selçuk Gıda Endustri İhracat İthalat A.Ş.
23	MERKO	Merko Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.
24	KRVGD	Kervan Gıda Sanayi Ve Ticaret As
25	PNSUT	Pınar Süt Mamulleri Sanayi A.Ş.
26	PETUN	Pınar Entegre Et ve Un Sanayi A.Ş.
27	KRSTL	Kristal Kola ve Meşrubat Sanayi Ticaret A.Ş.
28	OYLUM	Oylum Sınai Yatırımlar A.Ş.

Yukarıda Tablo-1'de yer alan firmaların kamuyu aydınlatma platformundan aşağıda Tablo-2'de yer alan finansal oranları hesaplanmıştır.

Tablo 2: Analiz Kapsamına Alınmış Olan Firmaların Hesaplanan Finansal Oranları

Sıra	Finansal Oran
1	Cari Oran
2	Likidite Oranı
3	Nakit Oran
4	Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı
5	Aktif Karlılık (ROA) (%)
6	Brüt Esas Faaliyet Kar Marjı (%)
7	Esas Faaliyet Kar Marjı
8	Favök Marjı
9	Net Kar Marjı
10	Özsermaye Karlılığı (ROE) (%)
11	Firma Değeri / Defter Değeri
12	Firma Değeri / FAVÖK
13	PD / DD
14	Aktif Büyüme (%)
15	Esas Faaliyet Karı Büyüme (%)
16	Net Satışlar Büyüme (%)
17	Özsermaye Büyümesi (%)
18	Borç Kaynak Oranı (%)
19	FAVÖK / Kısa Vade Borç
20	Kısa Vade Borç / Dönen Varlık

21	Toplam Borç / Özsermaye
22	Aktif Devir Hızı
23	Alacak Devir Hızı
24	Stok Devir Hızı
25	Ticari Borc Devir Hızı

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada bankaların derecelendirme sistemlerinde kullandıkları CAMELS derecelendirme sistemi yöntem olarak kullanılmıştır. Söz konusu sistem birtakım değişikliklerle çok kriterli karar verme yöntemine dönüştürülmüştür. Öneriler modelin aşamaları şu şekildedir;

1.Aşama: Karar Gruplarının Belirlenmesi: Çalışmada yukarıda Tablo-2'de yer alan finansal oranlar 6 farklı karar grubu altında toplanmıştır. Bu karar grupları likidite grubu, karlılık grubu, firma değeri grubu, büyüme grubu, finansal yapı grubu ve devir hızı grubu şeklindedir.

2.Aşama: İlişki Yönünün Belirlenmesi: Her bir firma özelinde ilgili oranların ilişki yönü pozitif veya negatif şeklinde belirlenmiştir. Eğer söz konusu firmanın oranı sektör ortalamasının üzerinde ise ilişki yönü pozitif altında ise negatif yönlü olarak tespit edilmiştir.

3.Aşama: Ağırlıkların Belirlenmesi: Çalışmada her bir finansal oranın ağırlığı ilgili grubun içinde söz konusu oranın yüzdesel değerine göre hesaplanmıştır. Daha açık bir ifadeyle 4 finansal oranın söz konusu olduğu bir grupta her bir oran için ağırlık % 25 olarak belirlenmiştir.

4.Aşama: Referans Değerlerin Hesaplanması: Araştırmada referans değer olarak araştırma kapsamına alınmış olan firmaların her bir oranı için ortalamanın hesaplanmasıyla tespit edilmiştir.

5.Aşama: İşletme Değeri: İlgili oran için söz konusu işletmenin hesaplanan finansal oranıdır.

6.Aşama: Endeks Değeri: İşletme değerinin referans değere bölünmesi ve sonucun 100 ile çarpılması sonucu hesaplanmıştır.

7.Aşama: Sapma Değerin Tespiti: Eğer firmanın 2.aşamada belirlenmiş olan ilişki yönü pozitifse 100 değerinden endeks değeri çıkarılmış, eğer negatifse endeks değerinden 100 çıkarılarak hesaplama yapılmıştır.

8.Aşama: Ağırlık Değerin Hesaplanması: Bir önceki aşamada hesaplanmış olan sapma değerin ağırlık derecesiyle çarpılması sonucu hesaplanmaktadır.

9.Aşama: Karar Puanının Hesaplanması Aşaması: İlgili grupta yer alan her bir oran için ağırlık değerin toplanması şeklinde belirlenmektedir.

Araştırmanın Kısıtları

Çalışmada bir takım kısıtlar bulunmaktadır. Öncelikle çalışma Borsa İstanbul gıda sektörü özelinde yapılmıştır. Dolayısıyla elde edilen sonuçların farklı sektörlere yorumlanması yanlış olacaktır. Benzer şekilde çalışma söz konusu firmaların 2020 yılı finansal oranları dikkate alınarak yapılmıştır. Elde edilen bulguların farklı yıllara yorumlanması da yanlış sonuçlar ortay çıkarabilecektir.

Bulgular

Çalışmanın bu kısmında anlam ve sayfa sınırı dikkate alınarak tüm firmalar için yapılan hesaplamalara yer verilmemiştir. Aşağıda Tablo-4'de sadece AEFES firması için yapılan hesaplama yer almaktadır.

Tablo 3: AEFES Firması Analiz Sonuçları

AEFES									
Grup	İlişki Yönü	Ağırlık	Referans Değer	İşletme Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	SRKP Puanı	**78,65**
Likidite		20						**9,04**	
Cari Oran	-	25	2,29	1,25	54,54	45,46	11,36	45,20	
Likidite Oranı	-	25	1,55	1,00	64,64	35,36	8,84		
Nakit Oran	+	25	42,72	68,16	159,53	59,53	14,88		
Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı	-	25	52,21	31,10	59,57	40,43	10,11		
Karlılık Oranları		20						**5,39**	
Aktif Karlılık (ROA) (%)	-	16,67	3,53	1,69	47,83	52,17	8,70	26,94	
Brüt Esas Faaliyet Kar Marjı (%)	+	16,67	21,00	37,18	177,02	77,02	12,84		
Esas Faaliyet Kar Marjı	+	16,67	6,93	10,01	144,55	44,55	7,42		
Favök Marjı	+	16,67	10,50	17,76	169,07	69,07	11,51		
Net Kar Marjı	-	16,67	5,57	3,05	54,75	45,25	7,54		
Özsermaye Karlılığı (ROE) (%)	+	16,67	-23,76	6,27	-26,39	-126,39	-21,07		
Firma Değeri		10						**2,48**	
Firma Değeri / Defter Değeri	+	33,33	-43,13	1,35	-3,13	-103,13	-34,38	24,82	
Firma Değeri / FAVÖK	-	33,33	51,92	3,65	7,03	92,97	30,99		
PD / DD	-	33,33	6,95	1,07	15,39	84,61	28,20		
Büyüme		10						**7,42**	
Aktif Büyüme (%)	-	25	41,34	10,16	24,58	75,42	18,86	74,23	
Esas Faaliyet Karı Büyüme (%)	-	25	111,17	28,84	25,94	74,06	18,51		
Net Satışlar Büyüme (%)	-	25	28,00	15,89	56,76	43,24	10,81		
Özsermaye Büyümesi (%)	-	25	67,18	-2,82	-4,20	104,20	26,05		
Finansal Yapı		20						**45,62**	
Borç Kaynak Oranı (%)	+	25	50,21	50,53	100,64	0,64	0,16	228,08	
FAVÖK / Kısa Vade Borç	+	25	25,48	42,71	167,59	67,59	16,90		
Kısa Vade Borç / Dönen Varlık	+	25	76,13	79,77	104,78	4,78	1,20		
Toplam Borç / Özsermaye	+	25	21,24	199,49	939,30	839,30	209,82		
Devir Hızı		20						**8,70**	
Aktif Devir Hızı	-	25	0,90	0,55	60,80	39,20	9,80	43,51	
Alacak Devir Hızı	+	25	6,74	8,12	120,41	20,41	5,10		
Stok Devir Hızı	-	25	14,27	6,27	43,93	56,07	14,02		
Ticari Borc Devir Hızı	-	25	7,01	2,92	41,65	58,35	14,59		

Yukarıda Tablo-3'de AEFES firmasının 2020 yılı CAMELS hesaplaması yer almaktadır. Firmanın 2020 yılı için derecelendirme puanı 78,65 olarak hesaplanmıştır. Aşağıda analiz kapsamına alınmış olan firmaların 2020 yılı için hesaplanmış derecelendirme puanları yer almaktadır.

Tablo 4: 2020 Yılı CAMELS Analiz Sonuçları

Sıra	Firma	Derecelendirme Puanı
1	TKURU	836,08
2	EKIZ	237,06
3	DARDL	183,10
4	VANGD	182,72
5	PINSU	172,98
6	ULKER	120,51
7	ULUUN	112,64
8	AVOD	105,15
9	KENT	103,73
10	FRIGO	103,15
11	PENGD	93,90
12	BANVT	85,21
13	TBORG	81,68
14	ERSU	79,66
15	AEFES	78,65
16	TUKAS	73,40
17	CCOLA	72,03
18	KERVT	70,68
19	KNFRT	69,38
20	FADE	69,19
21	TATGD	67,06
22	SELGD	64,94
23	MERKO	62,41
24	KRVGD	59,49
25	PNSUT	46,53
26	PETUN	40,27
27	KRSTL	32,96
28	OYLUM	28,89

Yukarıda Tablo-4'de yer alan veriler incelendiğinde en yüksek derecelendirme puanına sahip olan firmanın TKURU firması olduğu en düşük derecelendirme puanına sahip olan firmanın ise OYLUM firması olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada analiz kapsamına alınmış olan firmaların aynı finansal verileriyle ve TOPSIS yöntemiyle de analizleri yapılmıştır. Aşağıda TOPSIS yöntemiyle yapılan analiz sonucu firmaların elde etmiş oldukları puanları yer almaktadır.

Tablo 5: 2020 Yılı TOPSIS Analiz Sonuçları

Sıra	Firma	TOPSIS Puanı
1	VANGD	0,65559
2	ULKER	0,57603
3	TBORG	0,41083
4	KERVT	0,38390
5	CCOLA	0,37246
6	SELGD	0,34797
7	KNFRT	0,34251
8	FADE	0,33831
9	TATGD	0,33666
10	KRVGD	0,32912
11	ULUUN	0,32699
12	FRIGO	0,32044
13	TUKAS	0,31838
14	KENT	0,31358
15	DARDL	0,30967
16	PETUN	0,30623
17	BANVT	0,30582
18	OYLUM	0,29226
19	ERSU	0,28999
20	PNSUT	0,28914
21	PENGD	0,28816
22	MERKO	0,27751
23	KRSTL	0,27702
24	PINSU	0,27395
25	AEFES	0,26682

26	AVOD	0,26192
27	EKIZ	0,25259
28	TKURU	0,23963

Tablo-5'te yer alan veriler incelendiğinde 2020 yılı için en yüksek puanı VANGD firmasının aldığı en düşük puanı ise TKURU firmasının aldığı görülmektedir.

SONUÇ

CAMELS derecelendirme sistemi bankaların finansal derecelendirmesinde kullanılan bir yöntemdir. Dünya genelinde ekonomik kriz öncesinde söz konusu derecelendirme ile bankaların mali yapılarının mevcut durumu tespit edilebilmektedir. Bu çalışmada da CAMELS derecelendirme sistemi çok kriterli karar verme tekniği olarak kullanılmıştır.

Çalışmada CAMELS derecelendirme sisteminde bir takım değişiklikler yapılarak yeni bir model geliştirilmiştir. Önerilen modelin çok kriterli karar verme tekniği olarak diğer yöntemlere göre daha kolay kullanımı ve daha doğru sonuçlar ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Çalışma sonucunda önerilen modelde finansal olarak en yüksek puanı TKURU firması almıştır. Firma özelinde inceleme yapıldığı TKURU firmasının güçlü bir mali yapıya sahip olduğu, 2020 yılında hem ticari faaliyetlerinde hem borsada yüksek bir faaliyet hacmine sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu firmanın modelimiz çerçevesinde ilk sırada yer alması yöntemin çok kriterli karar verme tekniği olarak kullanılabileceğinin bir göstergesidir. Ancak aynı verilerle TOPSIS yöntemiyle yapılan analizde ise TKURU firması son sırada yer almış birinci sırada ise VANGD firması yer almıştır. Bu durum geleneksel sayılabilecek yöntemlerden birisi olan TOPSIS yönteminin modelimize göre daha anlamsız sonuçlar ortaya çıkarabildiği yönünde yorumlanabilir. Zira önerilen modelde karar verme ve kıyaslama söz konusu firmanın sektörü dikkate alınarak yapılmaktadır.

İlerleyen çalışmalarda konuya ilgi duyan araştırmacılar farklı sektörlerde ve farklı oranlarla farklı çalışmalar yapabilirler. Benzer şekilde araştırmacılar çalışmada önerdiğimiz modeli farklı sektörlerde uygulayarak sonuçlarını farklı yöntemlerle kıyaslayabilirler.

KAYNAKÇA

Akbulut, O. Y., & Şenol, Z. (2021). Bütünleşik SD ve PROMETHEE Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Portföy Optimizasyonu: BİST Gıda, İçecek ve Tütün Sektöründe Ampirik Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* (92), 161-182.

Avşar Özcan, N., Bulut, M., Özcan, E. C., & Eren, T. (2021). Enerji üretim yatırım alternatiflerinin Değerlendirilmesinde Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinin İstatistiksel ve Analitik Olarak Karşılaştırması: Türkiye Örneği. *Politeknik Dergisi , 1* (1).

Çalık, E. (2021). İşgören Seçiminde Makine Öğrenmesi ve Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinin Birlikte Kullanımının Değerlendirilmesi. *Turkish Studies , 16* (5), 1483-1494.

Demir, G. (2021). Türk Çimento Firmalarının Finansal Performansının Bulanık SWARA-COPRASMAUT Yöntemleri ile Karşılaştırılması. *Gaziantep University Journal of Social Sciences , 20* (4), 1875-1892.

Şener, S., & Koltan Yılmaz, Ş. (2021). Entropi Tabanlı ELECTRE TRI ve K-Ortalamalar Yöntemleriyle Ülkelerin Refah Düzeyine Göre Değerlendirilmesi. *Akdeniz İİBF Dergisi , 21* (2), 191-209.

Yılmaz, Ö., & Yakut, E. (2021). Entropi Temelli TOPSIS ve VIKOR Yöntemleri ile Bankacılık Sektöründe Finansal Performans Değerlendirmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi , 35* (4), 1297-1321.

LITERATURE ON MARKETING THROUGHOUT COVID-19 EPIDEMIC: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS

Asst. Prof. Dr.Ümmü Saliha EKEN İNAN
Selcuk University
Orcid id: 0000-0001-6442-3000

ABSTRACT

It is known that the global pandemic brought along change and transformation. The pandemic period led to creating a different roadmap in the field of marketing and guiding activities with different strategies especially when restrictions are encountered. The transformation in marketing activities may be seen in different scientific studies. The objective of this research is to determine the change in marketing literature during the Covid-19 pandemic. In accordance with the aforementioned purpose, the literature on marketing in the journals scanned in the TR index in Turkey was examined by the bibliometric analysis method. In the study, 504 articles were included in the analysis based on the years 2020 and 2021 when the Covid-19 outbreak occurred. In the studies included in the research; keywords, number of authors, institutions of authors, titles of authors, language employed in studies, the journal with the most publications in the field, and the number of bibliographies used in studies were analyzed and these bibliographies are distinguished whether they are national or international. The study also considered compliance with Price law, Lotka law, and Pareto law. It is thought that the study will contribute to the literature in terms of determining the current trend of marketing literature during the Covid-19 pandemic and guide future studies.

Keywords: Bibliometric analysis; Marketing; Price law; TR index; Turkey

INTRODUCTION

According to the latest data of the World Health Organization dated September 15, 2021; 4,644,740 people worldwide died due to Covid-19 (https://covid19.who.int/). In the light of these data, it is concluded that this epidemic is an epidemic that has caused the most loss of life so far and has spread to most countries considering its spread. Moreover, this disease which has continued to spread with different variants since it is referred to as an epidemic necessitates increased measures and the spread of these measures to the global level due to the risk of rapid transmission. In this case, the leaders of the countries and world health organization experts regarded the closure of borders and the prohibition of the passage from country to country as a measure that should be implemented in the shortest term, considering the risk of infection. Travels were canceled, bans were imposed in order to reduce physical contact, and especially the importance of personal measures was noted and efforts were made to raise awareness of masks, gloves, hand hygiene, and maintaining distance between people.

Of course, this start which triggered the global crisis is seen as a harbinger of chaos that will include many sectors. Because the services excluding health such as education, transport, food, drinking, and accommodation were suspended for a while and the solutions that can substitute these services have been investigated. This process has disrupted not only the flow from the business to the customer but also the ongoing flow from the enterprise to the business. During the periods when curfews are taken; the enterprises had to adapt their marketing strategies to the global crisis as a result of the failure of the products expected by the suppliers of production

enterprises, the rapid depletion of stocks, and the inability of the businesses providing basic food and personal care services to respond to the demand. Although marketing is a dynamic discipline; the studies, sectoral adaptations, and new applications in its field become more important in such times of global crisis.

LITERATURE REVIEW

When the studies published nationally and internationally during the pandemic period are examined in the literature related to marketing, it was determined that some of these studies were examined in terms of impact factor, some in terms of citation and number of authors, and bibliometric analysis was used as a method.

Gao et al., (2021) employed bibliometric analysis in their study of electronic marketing. They also mapped the data thanks to VOS viewer software which visualizes the data. In the study, it was aimed to reveal the universities, authors, journals, the most productive publications, and countries about electronic marketing. Thus, worldwide developments and trends in electronic marketing were examined.

Cardenas et al., (2021) discussed the change in consumer behavior during covid-19 by examining seventy different articles in the Scopus database. The consumer behavior, marketing, purchasing, frequency of use of shopping words, and content evaluation were carried out in the study using the content analysis technique while measuring the change of consumer behavior in the pandemic using the bibliometric analysis method.

Kumar et al., (2021) employed the bibliometric analysis technique to examine the performance and information structure of bank marketing literature between 1983 and 2020 in the International Journal of Bank Marketing (IJBM). In their studies, publication and citation trends, authors, institutions, countries, most-cited journals, and the most cited articles were evaluated. By this means, academic productivity in the literature of bank marketing was demonstrated.

In the journals scanned in the Scopus database, Mubarrok et al.,(2020) examined the publication model and scientific progress of the Islamic Marketing Journal between 2010 and 2020 with the help of bibliometric analysis in their research. In the study, parameters were evaluated in the context of the total number of authors, the total number of articles, citations, institutions, and countries where institutions are located. In addition, the most quoted keywords were listed and these words, and it was concluded that the keywords are the concepts such as Islamic marketing, halal market, consumer behavior, Islamic branding.

Kurnaz (2021) evaluated the scientific works published between 2000 and 2021 in the marketing literature through the bibliometric method and examined the studies published in the three journals having the highest impact factor. As a result of the review, the journals in the top three in the SJR impact factor rankings are Journal of Consumer Research, Journal of Marketing, and Journal of Marketing Research. In conclusion, it was concluded that individual efforts related to marketing discipline which serve the editorial purpose of the journal rather than the *institution/network* in the Q1 category and which have the highest impact *factor* are important in current and practically innovative works.

Öztürk (2020) conducted research on a total of 280 studies in the Web of Science and Scopus database between January and July 2020 with '2019-nCoV', 'COVID-19' and 'Coronavirus Disease 2019' in order to determine the studies in the marketing literature during the Covid-19 pandemic. He examined the articles which he searched through keywords such as 'marketing' and 'consumer behavior' using the bibliometric analysis method. As a result of the study, the co-authoring analysis found that the United States and China were the countries that contributed the most to the literature.

Özoğlu (2021) examined the studies on the COVID-19 pandemic in Turkey through systematic field scanning. By means of the literature review he conducted, he concluded that the studies addressing the pandemic in terms of marketing focused on service marketing, consumer behavior, and digital marketing. The bibliometric analysis method is employed in journals scanned in different indexes in studies carried out in different sectors in the field of Social Sciences. Aydın and Sarı (2021) carried out the bibliometric analysis of the articles published in journals with an impact factor value of 10 and above in relation to international health tourism in different parameters.

METHODOLOGY OF THE RESEARCH

The purpose of this research is to conduct the bibliometric analysis of the articles studied during the Covid-19 pandemic in the journals reviewed in the TR index in Turkey to determine the change in marketing literature. In this direction, the articles in the journals scanned in the TR index were examined in the period covering 2020 and November 2021. In the study, a bibliometric review was conducted on 303 research papers published in different journals between these dates. In the evaluation chapter, the answers were sought for some questions. These questions can be listed as follows:

- The number of articles per author in the articles published in the journals scanned in TR index,
- Distribution of the institutions to which the authors are affiliated in the articles published in the journals scanned in TR series,
- The most prolific authors in the articles published in the journals scanned in TR series,
- The distributions of the authors' titles in the articles published in the journals scanned in TR series,
- Multi-authorship status in articles published in journals scanned in TR series,
- Publication language distribution in articles published in journals scanned in TR index,
- The journal with the most publications in the field of marketing in the journals scanned in TR index,
- The average number of bibliographies in the articles published in the journals scanned in TR index,
- National and international distribution of bibliography in the articles published in the journals scanned in TR index,
- The compliance of articles published in journals scanned in TR index to Pareto law (rule 80/20), Price law and Lotka law,
- The ratio of the word 'marketing' in the keywords of the articles published in the journals scanned in the TR index.

THE UNIVERSE AND SAMPLING OF THE RESEARCH

The universe of this research consists of the studies in the field of marketing among the journals scanned in the TR index in Turkey. Within the scope of the study, a 'TR INDEX' scan was performed electronically in order to obtain sufficient sampling. This screening was carried out considering the field of Social Sciences and the years 2020 and 2021. The data was first transferred to the Excel Table and analyzed from there.

METHOD OF THE RESEARCH

The bibliography technique which is used as a classification method was employed in the study. The bibliography is expressed as to shed light on written communication processes, the nature, and course of development of a discipline (Pritchard, 1969) by counting and analyzing various aspects of written communication in order to combine and interpret statistics related to books and periodicals. Bibliometric analysis which we come across as a quantitative study of

bibliographic material provides a general picture of a research area that can be classified by the articles, authors, and journals (Merigo and Yang, 2017). When we look at the marketing article in terms of marketing literature, we may see studies with different application examples for businesses trying to deal with this crisis during the pandemic process.

In his work called *the Internet of Things in Marketing*, Miskiewicz (2020) presents and discusses the arguments for the transformation of marketing processes through bibliometric analysis. Kang et al., (2021) have classified the appropriate strategies and actions adopted in business-to-business marketing activities into three categories to deal with the ongoing Covid 19 pandemic. These categories were determined as *product-based, supply-based, and retention-based*. *Polas* and Raju (2021) concluded that making remote marketing decisions without physical contact after the outbreak of Covid 19 will lead to both reduced costs and increased productivity through conducting research on the impact of technology-based entrepreneurs on the decision-making process in marketing.

Bibliometric analysis or methods are seen as an integral part of research evaluation methodology in scientific and applied fields and it examines various aspects of science while also shedding light on the worldwide rankings of institutions and universities (Ellegard and Wallin, 2015). In this way, historical and current events in which the studies in different indices are concentrated are also analyzed. Conducting bibliometric analyses in journals is important for the journals to show their development course (Erbaşı et al., 2017). In this study, articles in the field of marketing in journals scanned in the TR index are discussed.

FINDINGS OF THE RESEARCH

The research findings are categorized as follows according to the research questions:

- Profiles of authors,
- Distribution of authors according to their titles,
- Distribution of authors according to their institutions,
- Distribution of articles according to the publication rate in journals scanned in TR index,
- Distribution of co-authorship in the articles in the journals scanned in TR index,
- Distribution of publication language of articles published in journals scanned in TR index,
- Bibliography distribution in articles published in journals scanned in TR index,
- The findings related to the ratio of the word 'marketing' in keywords are included.

The profile of the authors

504 articles published in different journals which were scanned in TR index between January-December 2020 and January-November 2021 were written by 667 different authors. The number of articles per author is 0.76 articles. The most prolific writers are as follows: Ahu Ayyıldız with nine articles, İbrahim Bozacı with five articles, Derya Fatma Biçer, Nurcan Yücel, Sema Yılmaz Genç, Serdar Pirtini with four articles. The names of the authors who contributed with three or fewer articles were listed but were not written individually here.

One of the authors who contributed to the marketing writing during the Covid-19 process in the journals scanned in TR index contributed with nine articles, one with five articles, four with four articles, seventeen with three articles, seventy-five with two articles, and five hundred and sixty-nine with one article.

The methods called Pareto's Law, Lotka's Law, and Price’s Law are different techniques used in the literature to measure author productivity. Pareto's Law is based on the idea that 80% of products can be actualized by 20% of resources (Yılmaz, 2005). This rule is known as the rule 80/20. According to the 80/20 rule, 80% of total articles should be written by 20% of the total

authors (Erbaşı et al., 2017). According to Pareto's law, 80% (403 articles) of the 504 articles published in the journals examined within the scope of the study should be written by 20% of the 667 authors (133 authors). However, it was seen that only 51% of the articles published in the evaluation were written by 20% of the authors. In light of these findings, the efficiency of the authors is not sufficient according to the 80/20 rule.

When Lotka's law which defines the frequency of publication of authors in a particular field is analyzed; it states that 60% of all authors in a particular field should contribute with just one publication, 15% with two publications, and 7% with three publications (Rowlands, 2004). According to this law, 85% (569 authors) of the authors whose articles were published in the journals which were examined within the scope of the study contributed with one article, 11.24% (75 authors) contributed with two articles and 2.54% (17 authors) contributed with three articles. The findings of the study do not comply with Lotka's law.

Price's law suggests that the square root of the total number of authors in publications wrote half the total number of articles in the literature. According to this law, the square root of a total of 667 authors, or 25.83 authors, should have written half of the 504 articles, or 252 articles, in the journals examined within the scope of the study. In the light of the findings, it was revealed that the 26 most efficient authors contributed to the journals with 87 articles. In this case, the results also do not comply with Price's law.

Distribution of the authors according to their titles

The distribution of authors who contributed to marketing literature during covid-19 according to their academic title in the journals scanned in the TR index is given in Figure 1. The figure also contains academic titles as well as authors in the 'other' category. These authors aren't academicians and they work in different institutions with the titles of inspectors, experts, teachers, managers, and bank staff as well as Ph.D. students and graduate students who are included in this category.

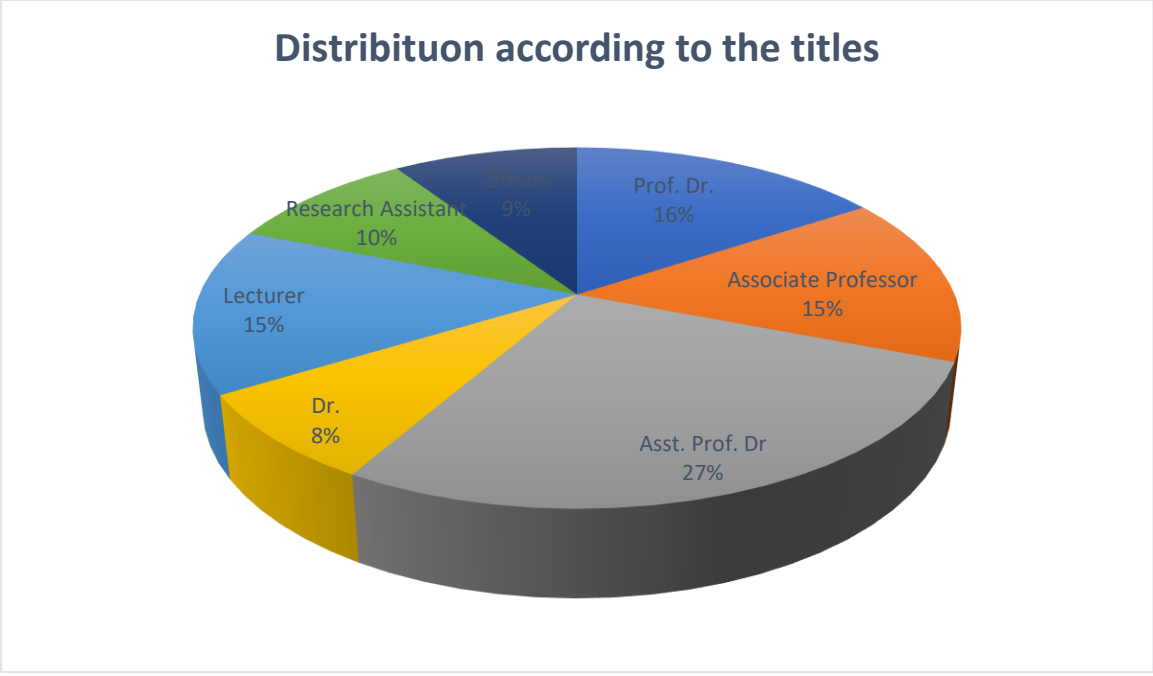

Figure 1: The Distribution of Authors Contributing to Marketing Literature in The Covid-19 Process in Journals Scanned in TR Index according to their Academic Title

Figure 1 gives the distribution according to the titles on the circular graphic using the percentage proportions. The proportions and numbers of the authors in the percentile according to the title rank are as follows; 105 authors have the title of Prof. Dr. with the percentage of 16%, 101 authors have the title of Associate Professor with the percentage of 15% and 183 authors have the title of Asst. Prof. Dr. with the percentage of 27%, 53 authors have the title of Dr. with the percentage of 8%, 99 authors have the title of Lecturer with the percentage of 15%, 64 authors have the title of Research Assistant with the percentage of 10% and 62 authors who are classified as Others (non-academic people) with the percentage of 9%.

Distribution of authors according to their institutions

In journals scanned in the TR index, it is seen that 667 authors who contributed to the marketing literature during the Covid-19 process were in 119 different institutions in the evaluation according to the institutions they are affiliated with. The institutions that contribute with the most authors are, respectively; Marmara University with 33 authors, Istanbul University with 20 authors, Aydın Adnan Menderes University with 19 authors, Selçuk University with 18 authors, Dokuz Eylül University with 17 authors, Ankara Haci Bayram Veli University with 16 authors, Bandırma Onyedi Eylül University with 14 authors, Kocaeli University with 12 authors, Universities of Hacettepe, Necmettin Erbakan, Anadolu, Çanakkale Onsekiz Mart and Sivas Cumhuriyet with 11 authors each. In this evaluation, the institutions with ten, nine, eight, and seven authors are listed in Table 1. The institutions of other authors were disregarded in the table.

Table 1. Distribution of authors according to their institutions

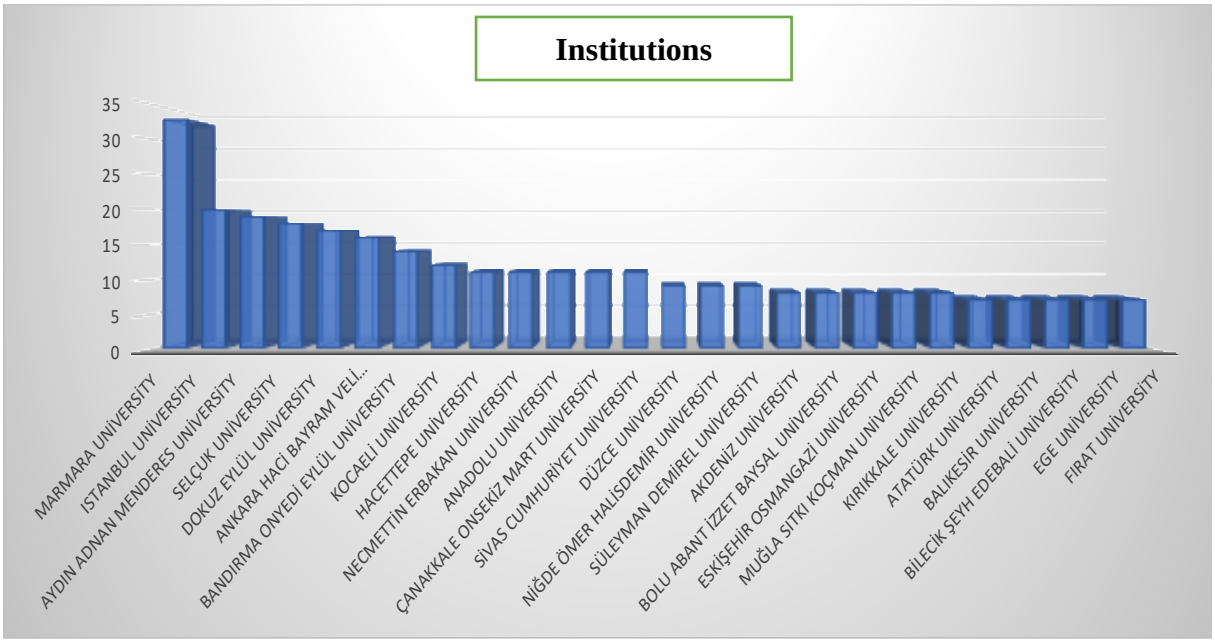

Journals scanned in TR directory that contributed to marketing literature during Covid-19

In a scan of the search engine, it was found that there were 100 different journals scanned in the TR directory and published articles in the field of marketing between 2020 and 2021. Of the 504 articles contributing to marketing literature during covid-19 in journals scanned in TR

index, 38 were published in the Journal of Marketing and Marketing Research, 28 in the Journal of Business Research, 22 in the Business and Management Studies An International Journal, 21 in the Turkish Tourism Research Journal, 20 in the Journal of Third Sector Social Economics, 18 articles in the Opus Journal of International Community Research and 18 in Pamukkale University Institute of Social Sciences. It was determined that the journal that published the most articles in the field of marketing during the Covid-19 process was the Journal of Marketing and Marketing Research.

Distribution of co-authorship in articles in journals scanned in TR index

When the status of the co-authorship of the articles which contribute to marketing literature during the Covid-19 process was examined, it was found that 121 of 504 articles (24%) had a single author, 209 of them (41,7%) had double authors, 123 of them (24,4%) had three authors, 36 of them (7,14%) had four authors, 11 of them (2,19%) had five authors, 1 of them (0,19%) had six authors, 1 of them (0,19) had seven authors and 2 of them (0,4) had eight authors.

Table 2. Distribution of co-authorship in articles

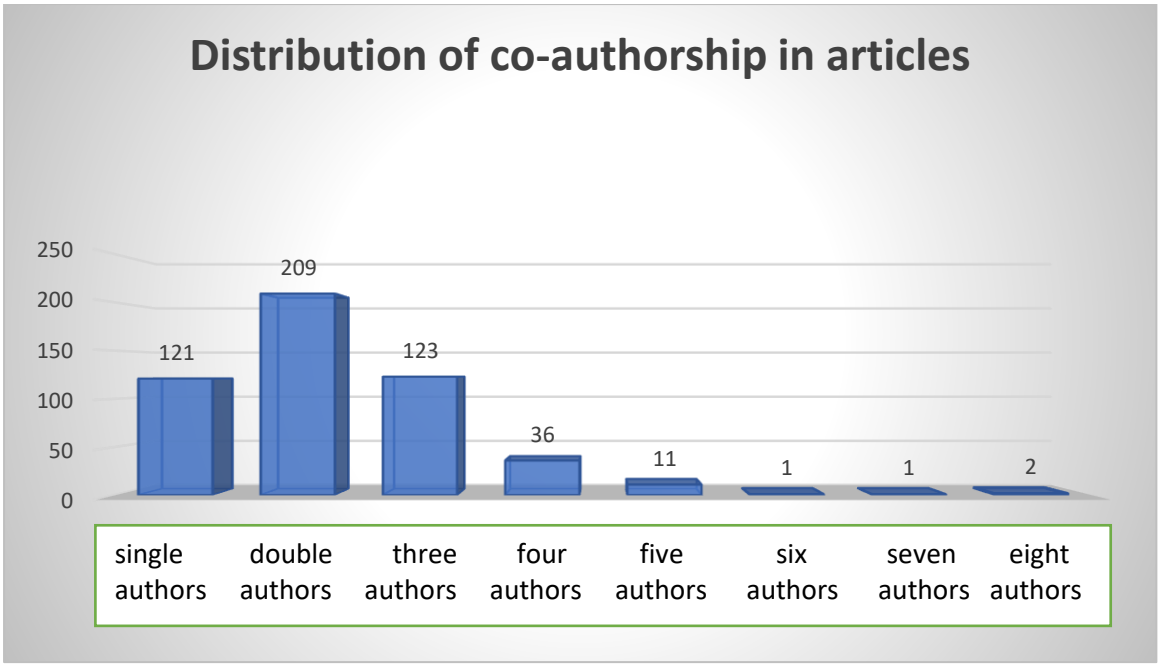

When Table 2 is evaluated, it is seen that the ratio except the single author publications is 76% in total. This indicates that academicians are working together during the Covid-19 process and trying to contribute more to the marketing literature.

Distribution of the publication language and bibliography in articles published in journals scanned in TR Index

When the distribution of the publication language is examined in the articles published in the journals scanned in the TR index, it was found that 413 of the 504 articles were written in Turkish while 91 of them were in English.

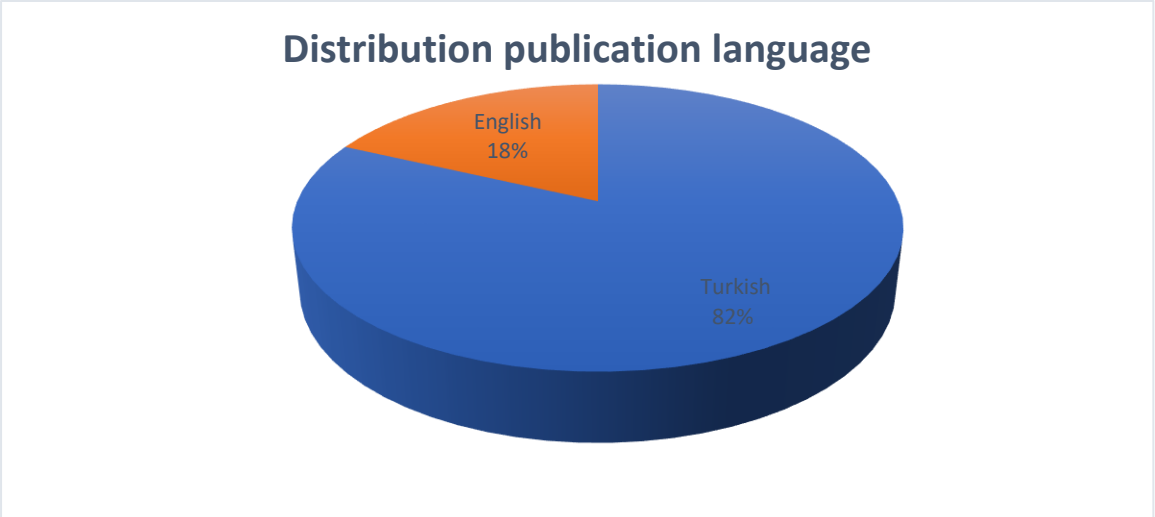

Figure 2. The distribution publication language in articles published in journals scanned in TR index.

When Figure 2 is examined, it is seen that 18% of the publications are published in English and 82% in Turkish. These ratios indicate that there is a diversity of languages in publications.

The distribution of bibliography in articles published in journals scanned in TR index

A total of 25095 different sources were referred to in 504 articles published in journals scanned in the TR index. It was determined that an average of 50 sources were cited in each article. The distribution of references in the bibliography between national and international publications is shown in Figure 3.

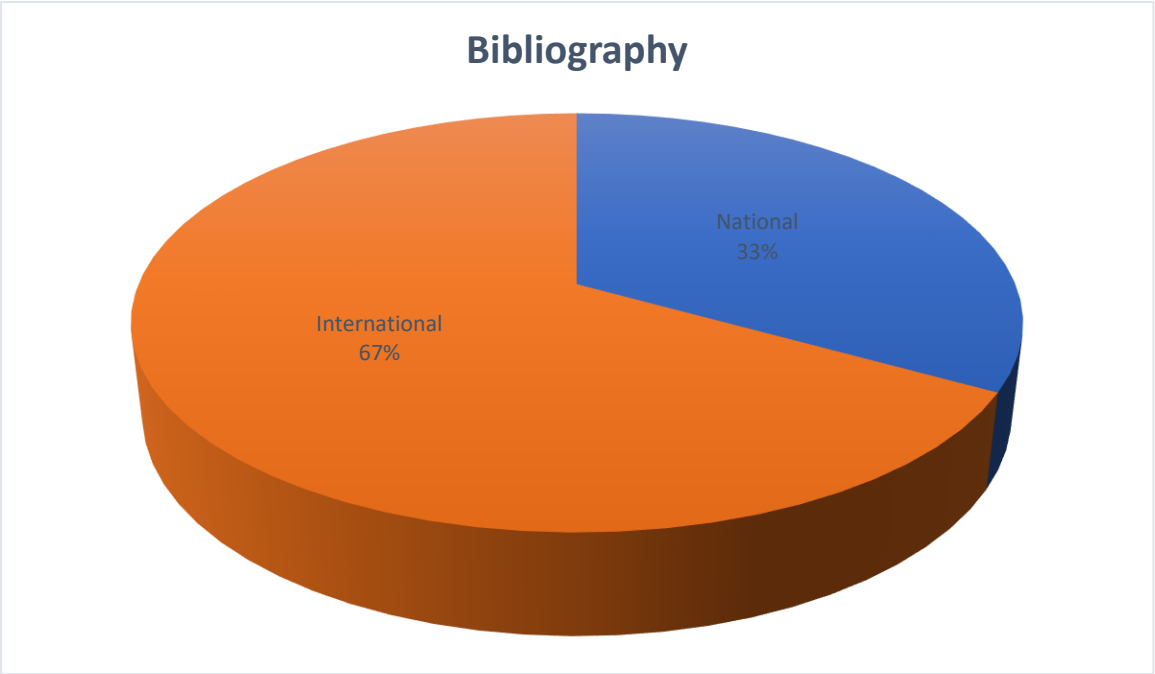

Figure 3. National and international distribution of bibliography in articles published in journals scanned in TR index.

When Figure 3 showing the bibliography distribution is examined, it is seen that 33% of the articles refer to 8299 national sources, while 67% of them refer to 16796 international sources. This diversity in citations indicates that publications have academic aspects.

The proportion of the word 'marketing' seen in keywords

When the use of the word 'marketing' in the keywords of the articles published in the journals scanned in the TR index was examined, it was determined that there were 512 marketing terms. This indicates that on average, multiple marketing terms are included in keywords in 504 articles. Some of the articles were found to have three or more keywords. The total number of keywords employed in the articles is 1569.

CONCLUSIONS

Bibliometric analysis of 504 articles written by 667 different authors was carried out in this study, in which bibliometric analysis of articles studied on marketing was carried out in journals scanned in TR index in Turkey to determine the change in marketing writing during the Covid-19 pandemic. A quarter of the articles are single-author publications. Others are multiple-authored. As a result of the fact that 91% of the authors have an academic title and the co-authorship rate is high, it was concluded that very important studies emerged in marketing writing. Authors with academic titles work in different universities. This does not prevent their contribution to scientific studies.

Another result obtained in the study found that Marmara University contributed to the literature with the most authors, the Journal of Marketing and Marketing Research contributed the most articles and doctoral faculty members contributed the most to the study on the basis of title.

In this study which was limited to the years 2020 and 2021 to determine the developments in marketing literature during the Covid-19 process, the efficiency of the authors was aimed to measure by different laws in the literature. Although the results of the study are not close to the rates suggested by the law, it is thought that they reflect the psychological effects of the pandemic. Because a specific marketing topic wasn't discussed in the review, only studies related to the marketing field scanned in the TR index were examined. In the period of global crisis when there were shutdowns, the existence of so many publications and such a high percentage of references to international sources, the presence of works published in multiple languages, and the fact that articles were written by academicians with different title degrees from numerous universities made important contributions to the literature.

In the following studies, it is recommended to analyze specific marketing topics in journals with high Impact factors and to carry out their analysis by different methods. Thus, changes in the literature will be able to reach a larger mass more quickly.

REFERENCES

Aydın, Emrullah and Sarı, Şeyda (2021), '2015-2021 Yılları arasında uluslararası sağlık turizmi konusunda yayınlanan makalelerin bibliyometrik analizi', Uluslararası Turizmde Yükselen Eğilimler Kongresi Bildiri Kitabı, Ed. Kaya, A., Yılmaz, M, Kavacık, Z, Uslu, S., Yetiş, Z., Konya, 2021.

Cardenas, J. C., Zabelina, E., Lanas, J. G., Fierro, A. P. and Galarza, C. R. (2021), 'COVID-19, consumer behavior, technology, and society: A literature review and bibliometric analysis, *Technological Forecasting and Social Change,* Volume. 173.

Gao, P, Meng, F., Mata, M. N., Martins, J. M., İkbal, Ş., Correia, A. B., Dantas, R. M., Vahid, A., Rita, J.X. and Farrukh, M. (2021), 'Trends and future research in electronic marketing: A bibliometric analysis of twenty years', Journals, Volume. 16/5.

Ellegaard, O. and Wallin, J.A. (2015), 'The bibliometric analysis of scholarly production: how great is the impact?', *Scientometrics*, Volume. 105, pp.1809-1831.

Erbaşı, A., Cabi, A., Gümrah, A. ve Hakses, H. (2017). 'Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi', Selçuk *Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* , Volume. 20 (2), pp. 206-214.

Kang, J., Diao, Z. ve Zanini, M.T. (2021), 'Business-to-business marketing responses to COVID-19 crisis: a business process perspective' *Marketing Intelligence and Planning*, Volume. 39, Issue. 3, pp. 454-468.

Kumar, S., Xiao, J.J., Pattnaik, D., Lim, W.M. and Rasul, T. (2021), 'Past, present and future of bank marketing: a bibliometric analysis of International Journal of Bank Marketing (1983-2020)', *International Journal of Bank Marketing*, 2021.

Kurnaz, A. (2021), 'Pazarlama disiplininde etki faktörü en yüksek üç derginin bibliyometrik analizi', *SBF 25. Pazarlama Kongresi Kitapçığı*, Ankara, pp. 295-314.

Merigo, J.M. and Yang, J.B. (2017), 'A bibliometric analysis of operations research and management science', *Omega*, Volume. 73, pp. 37-48.

Miskiewicz, R. (2020). Internet of Things in Marketing: Bibliometric Analysis. *Marketing and Management of Innovations*, Volume. 3, pp. 371-381.

Mubarrok, U.S., Ulfi, I., Sukmana, R. and Sukoco, B.M. (2020), A bibliometric analysis of Islamic marketing studies in the "Journal of Islamic Marketing", *Journal of Islamic Marketing*, 2020.

Öztürk, R. (2020), 'The trends of marketing literatüre during the COVID-19 pandemic: A review with bibliometric analysis', *OPUS-International Journal of Society Researches*, Volume.16, 29 Ekim Özel Sayı, pp. 3251-3273.

Özoğlu, B. (2021), 'Pazarlama alan yazınında Covid-19 ile ilgili çalışmaların araştırılması', *Turizm, Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi,* Cilt. 3, Sayı.1, pp. 58-71.

Polas, M.R.H. and Raju, V. (2021), 'Technology and Entrepreneurial Marketing Decisions During COVID-19', *Global Journal of Flexible Systems Management*, Volume. 22, pp. 95-112.

Pritchard, Alan (1969), 'Statistical bibliography or bibliometrics', *Journal of Documentation*, Volume. 25 (4), pp. 348-349.

Rowlands, I. (2004), 'Emerald authorship data, Lotka's law and research productivity, *Aslib Proceedings*, Volume. 57/1, pp. 5-10.

Yılmaz, M. (2005), '80/20 Kuralı', *Türk Kütüphaneciliği*, 19/3, pp.308-320.

WHO https://covid19.who.int/ Erişim Tarihi: 15.09. 2021

A BIBLIOMETRIC ANALYSIS ON SUSTAINABLE TOURISM DURING THE COVID-19 EPIDEMIC

Betül GARDA
Selcuk University
Orcid id: 0000-0002-2406-6448

ABSTRACT

While the world is facing an unprecedented global health, social and economic crisis with the COVID-19 pandemic, the travel and tourism sector is among the sectors most affected by canceled flights, closed hotels and travel restrictions imposed in almost all countries. This crisis has led to an increase in the importance of sustainable tourism.

The purpose of this research, which is carried out in line with this importance, is to determine the change and development in scientific works in the field of sustainable tourism during the Covid-19 epidemic. For this purpose, the articles in the journals in the field of Social Sciences scanned in the TR index in Turkey were scanned with the keyword sustainable tourism and analyzed by bibliometric analysis method. In the study, 74 articles were included in the analysis based on the year 2020 and 2021, when the Covid-19 outbreak occurred. The number of articles per author of the studies included in the research, the distribution of the institutions the authors are affiliated with, the most productive authors, the distribution of the titles of the authors, the status of multiple authors, the distribution of the language of publication, the journal with the most publications in the field of sustainable tourism, the articles in Pareto law, Price law and Lotka compliance with the law was examined. In the study, it is thought that the sustainable tourism literature will contribute to the literature in terms of determining the current trend during the Covid-19 epidemic and guiding future studies.

Keywords: Bibliometric analysis, TR index, Sustainable Tourism

COVID-19 SALGINI SÜRECİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

ÖZET

Dünya, COVID-19 pandemisi ile benzeri görülmemiş bir küresel sağlık, sosyal ve ekonomik kriz ile karşı karşıya kalırken, seyahat ve turizm sektörü iptal edilen uçuşlar, kapanan oteller ve neredeyse tüm ülkelerde uygulanan seyahat kısıtlamaları ile en çok etkilenen sektörler arasında yer almaktadır. Bu kriz sürdürülebilir turizmin öneminin daha fazla artmasına neden olmuştur. Söz konusu önem doğrultusunda yapılan bu araştırmanın amacı, Covid-19 salgını sürecinde sürdürülebilir turizm alanındaki bilimsel eserleri belli parametreler doğrultusunda incelemektir. Bu amaçla Türkiye'de TR dizinde taranan Sosyal Bilimler alanındaki dergilerde yer alan makaleler 'sürdürülebilir turizm' anahtar kelimesiyle taranarak bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma Covid-19 salgınının ortaya çıktığı 2020 yılı ve 2021 yılı esas alınarak 74 adet makale analiz kapsamına alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan çalışmalarda yazar başına düşen makale sayısı, yazarların bağlı oldukları kurumların dağılımı, en üretken yazarlar, yazarların unvan dağılımları, çok yazarlılık durumu, yayın dili dağılımı, sürdürülebilir turizm alanında en fazla yayının yer aldığı dergi, makalelerin Pareto yasasına (80/20 kuralına), Price yasasına ve Lotka yasasına uygunluğu incelenmiştir. Çalışmada sürdürülebilir turizm yazınının

Covid-19 salgını süresince mevcut eğilimini tespit etmek ve gelecekte yapılacak olan çalışmalara yön vermesi açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyometrik analiz, TR dizin, Sürdürülebilir Turizm

GİRİŞ

Dinamik bir yapıya sahip olan turizm, küreselleşme ve teknolojik gelişmeler sonucu meydana gelen değişime hızla uyum sağlayan ve ülkelerin ekonomisine büyük katkı sağlayan güçlü bir endüstri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle turizm endüstrisi, ülkeler için güçlü bir rekabet aracıdır. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma açısından dikkate alınması gereken önemli bir kavramdır.

Temel olarak sürdürülebilir turizm, turistik faaliyetlerin niteliklerini kaybetmeden devamının sağlanmasıdır. Bu bağlamda, sürdürülebilir turizm, mevcut ve potansiyel turistik taleplerin karşılanmasının devamlılığı için, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamsal sistemlerin korunması amacıyla turistik kaynaklarının yönetimini ve planlamasını içeren bir sistem olarak tanımlanmaktadır (URL-1).

Başka bir deyişle, sürdürülebilir turizm, günümüzde ve gelecekte potansiyel turistlerin merak, bilgilenme, öğrenme, eğlenme, dinlenme ve günlük hayatın monotonluğundan uzaklaşma gibi ihtiyaç ve isteklerini karşılamaya devam edebilmek için alınacak önlemleri içeren turizm plan ve prensipleridir (Bahar ve Kozak, 2005).

1990'lardan itibaren aşırı kaynak kullanımı nedeniyle oluşan çevresel tahribatlar, turizmin sürdürülebilirliğinin; doğal, kültürel, tarihi, sosyal değerlerin korunup geliştirilmesi ile mümkün olacağını göstermiştir (İnan, 2020). Bu nedenle o yıllardan itibaren ekolojik sisteme zarar vermeyen bir turizm gelişimi için alternatif çözüm yolları aranmaya başlanmıştır. Bu bağlamda yapılan diğer bir tanımda ise sürdürülebilir turizm, doğal çevredeki biyolojik çeşitliliğin ve tüm sistemlerin orijinalliğinin korunması sağlanırken, ülkelerin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını dikkate alan bir kalkınma şekli olarak kabul edilmektedir (URL-1).

Sürdürülebilir turizmin kısa ve uzun vadeli amaçları, strateji ve politikaları bulunmaktadır. Bunlar (Erdoğan, 2003; Garrod ve Fyall, 1998):

- Kaynakların sürdürülebilir kullanılması
- Biyolojik, kültürel ve sosyal çeşitliliğin korunması ve sürdürülmesi
- Biyolojik, kültürel ve sosyal kaynakların aşırı tüketiminin engellenmesi ve atıkların azaltılması, böylece uzun dönemli çevresel tahribatın önlenmesi
- Toplumsal ve kültürel kimliğin korunması
- Turizmin ülkelerin kalkınma planları içinde yer alması
- Yerel ekonomilerin planlamaya dahil edilerek desteklenmesi
- Yerel halkın turizmden pay almasının sağlanabilmesi için personel eğitimi ve bilgilendirme yapılması
- Sorumlu bir turizm anlayışı çerçevesinde turizm endüstrisi ve kamu arasındaki koordinasyonun sağlanması
- Duyarlı turizmin planlanmasıdır.

LİTERATÜR TARAMASI

Serano ve diğerleri (2019), yaptıkları çalışmada sürdürülebilir turizm kavramsal yapısının sınırlarını son 32 yılı değerlendirerek tümevarım yönlü bir yaklaşımla incelemişlerdir. Çalışmada yöntem olarak VOSviewer programını kullanarak bibliyometrik veri tekniklerinin görselleştirilmesini sağlamışlardır. Sonuçta sürdürülebilir turizmin kavramsal olarak karmaşık

bir yapıya sahip olduğunu tespit etmişler ve bibliyometrik analizin akademisyenler ve profesyoneller için yeterli ve faydalı bir metodoloji olduğunu savunmuşlardır.

Ruhanen ve diğerleri (2015), turizm alanında en üst sıralarda yer alan dört dergi için 25 yıllık bir bibliyometrik analiz gerçekleştirmişlerdir. Bu dergilerde taranan 492 makalenin sürdürülebilir turizm araştırmalarındaki büyümeyi gösterdiği kanaatine varmışlardır. Sürdürülebilir turizm araştırmalarının odak noktasında ekoturizm ve çevre boyutları gibi bazı temaların değişmediğini, konuyla ilgili ilk makalenin yayınlandığı 1997 yılından itibaren iklim değişikliği gibi yeni odak alanlarının ortaya çıktığını tespit etmişlerdir.

Yeksan ve Akbaba (2019), çalışmalarında 2010-2017 yılları arasında sürdürülebilir turizm konusu ile ilgili uluslararası alan yazınında yayınlanan 288 makaleyi belirli parametreler doğrultusunda bibliyometrik analiz yöntemiyle incelemişlerdir. Bu parametreler doğrultusunda Social Science Citation Index'den yararlanılmış; Journal of Sustainable Tourism, Sustainability gibi dergiler taranarak 288 adet makale değerlendirmişlerdir. Araştırma sonucunda, en fazla makalenin Journal of Sustainable Tourism dergisinde, konu ile ilgili en fazla makalenin 2017 yılında yazıldığını, yıllar itibari ile makale sayısının arttığını, iki yazarlı makalelerin çoğunlukta olduğu ve çalışmaların altı ile on sayfa aralıklarında yazıldığını tespit etmişlerdir.

Bayram ve diğerleri (2017), sürdürülebilir turizm konusunun popülaritesi ve genel çerçevesi üzerine bibliyometrik analiz yapmış, nitel çalışmalarında yanı sıra nicel çalışmalarında sayısının artırılması gerektiğini ve plan-politika, çevre, pazarlama, yönetim gibi alt konulara önem verilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Araştırmanın amacı: Covid-19 salgınında sürdürülebilir turizm alanında TR dizinde taranan dergilerde yayınlanan makalelerin bibliyometrik analizini gerçekleştirmektir. Bu amaçla, 2020 ve 2021 yılında TR dizinde taranan dergilerde yayınlanan makaleler incelenmiştir. Çalışmada, farklı dergilerde yayınlanmış 77 makale bibliyometrik yöntemle ele alınmıştır. Değerlendirmede aşağıdaki konular üzerinde durulmuştur:

- Makalelerde yazar başına düşen makale sayısı
- Yazarların bağlı oldukları kurumların dağılımı
- En üretken yazarlar
- Yazarların ünvan dağılımları
- Çok yazarlılık durumu
- Yayın dili dağılımı
- Sürdürülebilir Turizm alanında en fazla yayının yer aldığı dergi
- Makalelerin Pareto yasasına (80/20 kuralına), Price yasasına ve Lotka yasasına uyumu.

ARAŞTIRMA EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırma evreni, TR dizinde taranan dergilerde Sürdürülebilir Turizm alanında makalelerin yer aldığı çalışmalar oluşturmaktadır. Çalışmada elektronik ortamda 'TR Dizin' araması yapılarak veri toplanmıştır. Bu aramada, 2020 ve 2021 yılları ve Sosyal Bilimler alanı seçilmiştir. Veriler Excel'e aktarılmıştır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma yöntemi olarak Bibliyografik Analiz tercih edilmiştir. Bibliyometrik analizler dergilerin gelişim seyrini göstermesi açısından (Erbaşı ve diğerleri, 2017) başvurulan bir yöntemdir. İlgili alan yazınında Bibliyometrik analiz tekniğinden yararlanılan son çalışma Aydın ve Sarı (2021) tarafından gerçekleştirilen, uluslararası sağlık turizmi ile ilgili çalışmadır.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Yazarların Profilleri

2020-2021 yıllarında TR dizinde taranan, farklı dergilerde yayınlanan 77 makale 100 yazar tarafından kaleme alınmıştır. Yazar başına düşen makale sayısı ise 0,77 makaledir. Bu durum yayınlarda çok yazarlılık durumunun olduğunu göstermektedir.

En üretken yazarlar, en fazla iki makale ile katkı sunan yazarlardır. Bunlar; Ali Yılmaz, Aslı Altanlar, Burhan Kılıç, Buse Aydın, Çiğdem Özkan, Emre Ozan Aksöz, Faruk Yüksel, Funda Esen, Hacı Yıldırım, Orhan Batman ve Seyfullah Gül'dür.

TR dizinde taranan dergilerde Sürdürülebilir turizm konusuna katkı sunan yazarlardan 11 tanesi ikişer makale ile 89 tanesi ise birer makale ile katkıda bulunmuşlardır.

Yazarların verimliliği farklı yöntemlerle ölçülmektedir. Bunlardan biri de 80/20 kuralı olarak geçen Pareto Yasasıdır. Pareto Yasasına göre, toplam makalelerin %80'i, toplam yazarların %20'si tarafından yazılması gereklidir (Erbaşı ve diğerleri, 2017). Buna göre, incelenen dergilerde yayınlanan 77 makalenin %80'i (62 makale), toplamda 100 yazarın %20'si (20 yazar) tarafından yazılmalıdır. Yapılan değerlendirmede yayınlanan makalelerin ancak %50'inin yazarların %20'si tarafından kaleme alındığı görülmüştür. Bu durumda yazarların verimliliği 80/20 kuralına uymamaktadır.

Lotka Yasası; belirli alandaki tüm yazarların %60'ının sadece bir yayın ile, %15'inin iki yayın ile, %7'sinin üç yayın ile katkıda bulunması gerektiğini ifade etmektedir (Erbaşı ve diğerleri, 2017). Buna göre, makaleleri yayınlanan yazarların %89'i (89 yazar) bir makale ile, %11'ü (11 yazar) iki makale ile katkı sunarken üç makale ile katkı sunan yazar bulunmamaktadır. Çalışmada elde edilen bulgular, Lotka Yasasına uymasa da yakın bulgulardır.

Price Yasası, makalelerdeki toplam yazar sayısının karekökü kadar yazarın, literatürdeki toplam makalenin yarısını yazdığını ileri sürer. Buna göre, toplam 100 yazarın karekökü kadar yani 10 yazarın, 77 makalenin yarısı kadar yani 38,5 makaleyi yazmış olması gerekmektedir. Oysa en verimli yazarlar ikişer makale ile 11 yazardan oluşmaktadır. Bu bağlamda on yazar 20 makale yazmıştır. Bu sonuçlar, Price Yasasına uymamaktadır.

Yazarların Unvanlarına Göre Dağılımı

Yazarların akademik unvanlarına göre dağılımı Şekil 1 de yer almaktadır. Şekilde akademik unvanların yanı sıra diğer kategorisinde yer alan yazarlar, farklı kurumlarda müfettiş, uzman, öğretmen, yönetici, banka personeli gibi unvanlara sahip çalışanlar olmakla beraber bu kategoriye doktora öğrencileri ve yüksek lisans öğrencileri de dahil edilmiştir.

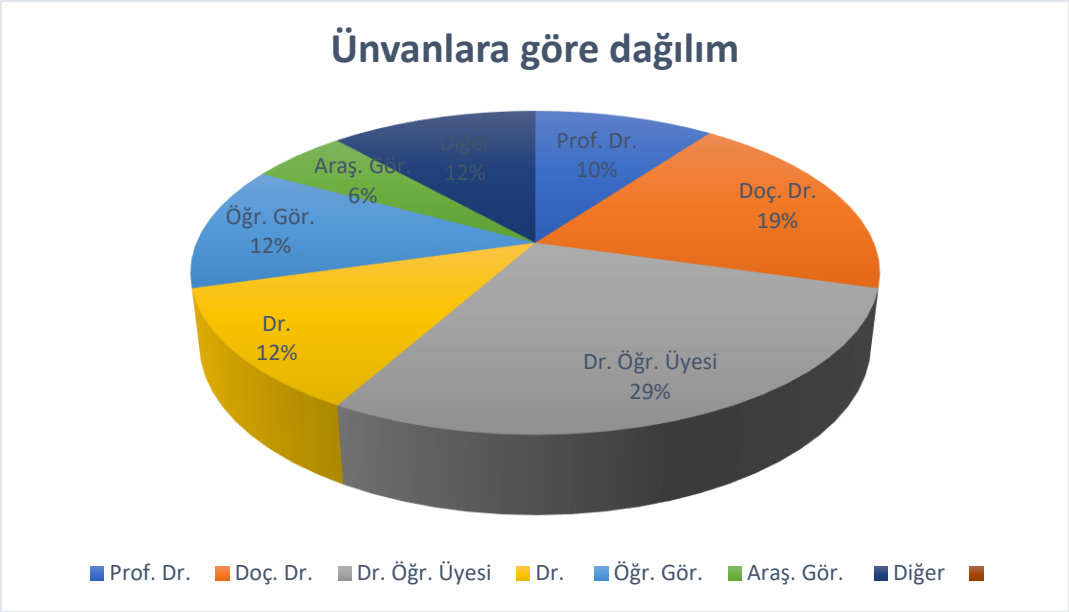

Şekil 1: Yazarların Akademik Unvanlarına Göre Dağılımı

Şekil 1 de unvanlara göre dağılım daire grafik üzerinde yüzdelik oranlarla gösterilmiştir. Yüzdelik dilimde yer alan yazarların sayıları unvan sıralamasına göre şöyledir; %10 oranı ile Prof. Dr. unvanına sahip 13 yazar, %19 oranı ile Doç. Dr. unvanına sahip 25 yazar, %29 oranı ile Dr. Öğr. Üyesi unvanına sahip 37 yazar, %12 oranı ile Dr. unvanına sahip 16 yazar, %12 oranı ile Öğr. Gör. unvanına sahip 16 yazar, %6 oranı ile Araş. Gör. unvanına sahip 7 yazar ve %12 oranı ile diğer (akademik kadrosu olmayanlar) olarak adlandırılan 15 yazar yer almaktadır.

Yazarların Bağlı Bulundukları Kurumlara Göre Dağılımları

Sürdürülebilir turizm yazınına katkı sağlayan 77 yazarın bağlı bulundukları kurumlara göre yapılan değerlendirmede 56 farklı kurumda yer aldıkları görülmektedir. En fazla yazar ile katkı sağlayan kurumlar sırasıyla; 7 yazar ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 4'er yazar ile Anadolu Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi gelmektedir. Üçer yazar ile Amasya Üniversitesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Karabük Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi, Trakya Üniversitesi, Uşak Üniversitesi gelmektedir. İkişer yazar ile Afyon Kocatepe, Akdeniz, Artvin Çoruh Bandırma Onyedi Eylül, Doğu Akdeniz, Ege, Eskişehir Osmangazi, Gümüşhane, Necmettin Erbakan, Nevşehir Hacı Bektaş Veli, Osmaniye Korkut Ata, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversiteleri gelmektedir. Bulgular Tablo 1 de yer almaktadır. Tablo 1'de tek yayını olan kurumlar dikkate alınmamıştır.

Tablo 1. Yazarların kurumlara göre dağılımları

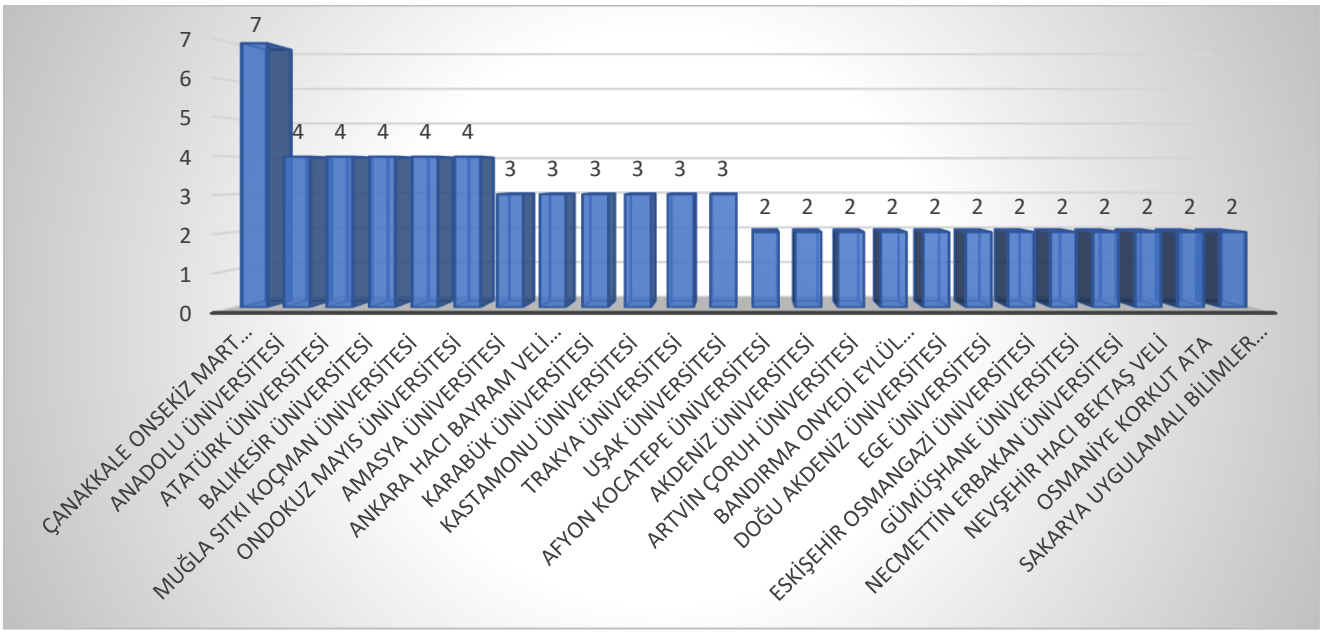

Sürdürülebilir Turizm Alanında Katkı Sağlayan Dergiler

Arama motoru üzerinden yapılan taramada TR dizinde taranan 33 farklı dergide 2020 ve 2021 yılları arasında sürdürülebilir turizm alanında basılmış makale olduğu tespit edilmiştir. Sürdürülebilir turizm alanında yayınlanan 77 makalenin 18 tanesi Türk Turizm Araştırmaları Dergisinde, 10 tanesi Journal of Tourism and Gastronomy Studies'de, 5 tanesi Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisinde, 4 tanesi Ege Coğrafya Dergisinde, 3 tanesi Journal of Yaşar University' de, 3 tanesi Kent Akademisi Dergisinde, 3 tanesi Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisinde yayınlanmıştır. Sürdürülebilir turizm alanında en fazla makale yayınlayan derginin Türk Turizm Araştırmaları Dergisi olduğu tespit edilmiştir.

Makalelerde Ortak Yazarlılık Dağılımı

Sürdürülebilir turizm alanında katkı sağlayan makalelerin ortak yazarlılık durumuna bakıldığında 77 makalenin 25 tanesi (%32,5) tek yazarlı, 38 tanesi (%49,35) çift yazarlı, 12 tanesi (%15,6) üç yazarlı, 2 tanesi (%2,6) dört yazarlıdır.

Tablo 2 de tek yazarlı yayınların dışında kalan oranın toplamda %67,5 olduğu görülmektedir. Bu durum akademisyenlerin ortak çalışmalar yürüttüklerini ve Sürdürülebilir turizm alanına daha fazla katkı sağlamaya çalıştıklarını göstermektedir.

Tablo 2. Makalelerde Ortak Yazarlılık Dağılımı

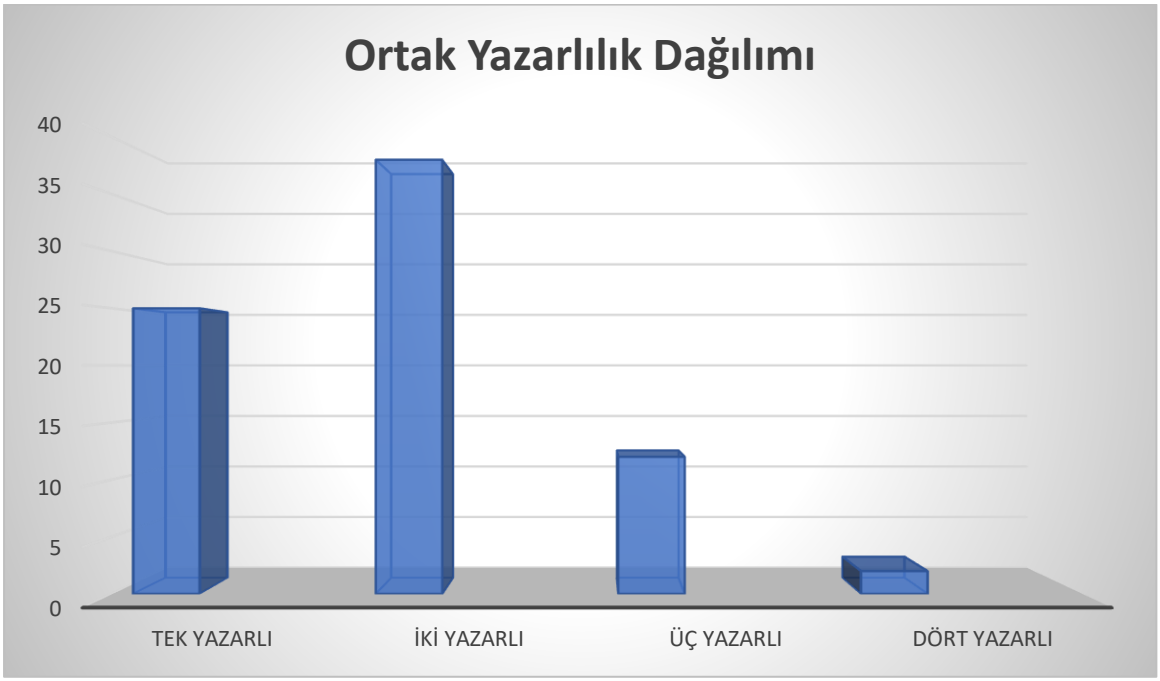

Makalelerde Yayın Dili Dağılımı

Makalelerde yayın dili dağılımı incelendiğinde 77 makaleden 70 tanesi Türkçe, 7 tanesi İngilizce olarak kaleme alınmıştır.

Şekil 2. TR Dizininde Taranan Dergilerde Yayınlanan Makalelerde Yayın Dili Dağılımı

Şekil 2 incelendiğinde yayınların %90'ı Türkçe, %10'u İngilizce olarak yayınlanmıştır. Bu oranlar yayınlarda dil çeşitliliğinin olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Sürdürülebilir turizm alanında değişimi tespit etmek üzere Türkiye'de TR dizinde taranan dergilerde Sürdürülebilir turizm üzerine çalışılmış makalelerin bibliyometrik analizinin gerçekleştirildiği bu çalışmada 100 farklı yazar tarafından çalışılan 77 makalenin bibliyometrik analizi yapılmıştır. Makalelerin %90'ı Türkçe, %10'u ise İngilizce olarak yazılmıştır. Makalelerin yaklaşık olarak üçte biri tek yazarlı yayınlardır. Diğerleri ise çok yazarlıdır. Yazarların %90'nın akademik unvana sahip olması ve ortak yazarlılık oranının da yüksek olması neticesinde Sürdürülebilir Turizm yazınında oldukça önemli çalışmaların ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. Sürdürülebilir turizm alanında en fazla makale yayınlayan dergi, Türk Turizm Araştırmaları Dergisidir. Ayrıca Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde çalışan akademisyenlerin en fazla çalışmaya katkı sağladıkları sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Aydın, E. ve Sarı, Ş. (2021). "2015-2021 Yılları Arasında Uluslararası Sağlık Turizmi Konusunda Yayınlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi", Uluslararası Turizmde Yükselen Eğilimler Kongresi Bildiriler Kitabı, 30 Eylül- 2 Ekim 2021 Konya-Türkiye, pp.108-109.

Bahar, O. ve Kozak, M. (2005). Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik, Ankara: Detay Yayıncılık.

Bayram, G. E., Bayram, A. T. ve Karaçar, E. (2017). "Sürdürülebilir Turizm: Bibliyometrik Analiz", 1. Uluslararası Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, 23-25 Kasım 2017, Kastamonu- Türkiye, ss.179-186.

Erbaşı, A., Cabi, A., Gümrah, A. ve Hakses, H. (2017). "Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, Volume. 20 (2), ss. 206-214.

Erdoğan, N. (2003). Çevre ve Ekoturizm, Ankara: Pozitif Matbaacılık.

Garrod, B. ve Fyall, A. (1998). "Beyond the Rhetoric of Sustainable Tourism?", Tourism Management, Vol. 19(3), 199-212.

İnan, Ü. S. E. (2020). "Doğa Turizmi", Turizm Türlerine Profesyonel Yaklaşım, (Ed. F. Atıl Bilge ve Ayşe Cabi), Ankara: Sage Yayınları.

Ruhanen, L., Weiler, B., Moyle, B.D. ve Mclennan, C.J. (2015)." Trends and Patterns in Sustainable Tourism Research: a 25-Year Bibliometric Analysis", Journal of Sustainable Tourism, Vol. 23 (4), pp. 517-535.

Serrano, L., Antonio, S. ve Antonio, A. (2019). "Using Bibliometric Methods to Shed Light on the Concept of Sustainable Tourism", Sustainability (MDPİ), Vol. 11 (6964), pp.1-25.

Yeksan, Ö. ve Akbaba, A. (2019). "Sürdürülebilir Turizm Makalelerinin Bibliyometrik Analizi", Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 3 (2) , 220-231 .

URL-1: https://www.unwto.org/sustainable-development Erişim Tarihi: 20.11.2021

MARDIN IN THE PERIOD OF THE ABBASIDS-HAMDANIDS OF THE X. CENTURY

X. YÜZYIL ABBASÎLER-HAMDÂNÎLER DÖNEMİNDE MARDİN

Doç. Dr. Ali HATALMIŞ
Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları ABD
Orcid id: 0000-0002-1689-4809

ABSTRACT

BC X. (Hijri IV.), the power and capacity of the Abbasi state was weakened. Various dynasties ruled in the east and west of the country, even in their capital, Baghdad. One of these dynasties is the Hamdanids (292- 394 / 905-1004). Abbasids and Hamdanids dominated Mardin and its surroundings both together and independently in the X. century. Therefore, in our statement title, we commemorated the two states together. And during their domination, we evaluated with the main lines Mardin's political and administrative situation. In Islamic historical sources, Mardin and its surroundings are counted within the Jazeera region. Umayyads withdrew from the history scene by making their last resistance to the Abbasids in the Jazeera region. Although the people of Jazeera have lived under Abbasid domination for centuries,they have generally supported the opposition. Local dynasies such as the Uqaylids (990-1096) and the Marwanids (990-1085) were able to establish their own sovereignty in the region. However, dynasties and groups with beliefs that were considered contrary to the general religious understanding and sensitivity of the region, such as the Kharijites, Qarmatians, Hamdanids and Buwaihids/Buyids (934-1055), were able to establish dominance, although not as long as the local ones.

Although the district Mardin has multilingual, religious and cultured demographics, the belief of Ahl al-Sunnah in the Jazeera region has been strong before now. Even though the Kharijites briefly captured the Daraa region, the Hamdanids dominated the center of Mardin and the surrounding cities for a long time. Paying attention to the strategic vulnerability by the Hamdanids, struggling against the Byzantines with success, oweing- formally- loyalty to the Abbasid caliphs must have taken a big role in all that. The Hamdanids' domination over Mardin was briefly as follows: Hamdan b. Hamdun captured Mardin Castle in 281/894 with the help of the Harici leader Harun ash-Shari. Abbasid Chaliph Al-Mu'tadid was disturbed by the strengthening of the Kharijites and Hamdanids in the region. For this reason, he intervened in the region by personally leading his army; he captured Mardin and the surrounding cities from Hamdanids rule. Caliph Al-Mu'tadid also punished him and had him arrested. But then, Mu'tadid rewarded Hamdan's son Hussein, who supported him in his war with the Kharijites, and gave him the administration of Mardin. The Hamdanids have grown stronger since Abu Al-Hayca became governor of Mosul, the center of Jazeera. This time, Chaliph Al-Mu'tadid had Hussein arrested and executed (in 293/905) by giving a reason that Huseyin was acting in his own way. After Hasan, the son of Abu Al-Hayca, became amir al-umera with the title of Nasir Al- Dawla; the administration of Mardin Castle was given to his son (Hamdan b. Hasan). However after the death of Nasir Al-Dawla (died 358/969), the power of the Hamdanids weakened. There has been confusion in and around Mardin. Abu Talib, the other son of Nasir Al-Dawla, was able to dominate Mardin only with the help of Bakhtiyar, the ruler of Buwayhids (363/974). Because of the arbitrary attitudes and practices of the Hamdanids, their authority will gradually be shaken, and after the Buwayhid ruler

Adud Al-Dawla captured Mardin and the surrounding cities in 372/979, the Hamdanids' rule in Mardin will completely end. In this statement; after giving a brief history of the Hamdanids, who ruled under the Abbasids, it will be examined that their dominance in the Jazeera region and their administration of Mardin.
Keywords: Hamdanids, Abbasids, Mardin, Jazeera.

Giriş

Bu bildiride Hamdânîlerin önce mensup oldukları Taglib kabilesi ve kurucularına, hanedan/devlet olmalarından yıkılışlarına değinildikten sonra onların zamanında Mardin ve yöresinin siyasi ve idari durumlarından bahsedilmiştir.

Emevîler döneminde (41-132/661-750) birtakım toplumsal ayrışmalara ve siyasi kamplaşmalara tanık olunmuş olsa da ayrı hanedan veya devlet kurulmasına müsaade edilmemiştir. Onlar hanedanlarını tehdit ettiklerini düşündükleri neredeyse her teşebbüsü şiddet kullanarak bastırmışlardır. Ancak çok iyi organize oldukları anlaşılan Abbasî ihtilalcilerini durduramamışlar ve yıkılmışlardır. Ne var ki, Emevîler, Endülüs topraklarında devletlerini yeniden kurmuşlardır (138-422/756-1031). Abbasîler (132-656/750-1258) ise kuruluşlarından itibaren aynı zaman diliminde İslam coğrafyasına bütünüyle hâkim olamamışlardır. Buna karşın Abbasî halifelerinin hem hükmettikleri çok geniş coğrafya üzerinde güçlü olarak ve hem de Endülüs'te manen de olsa yaklaşık iki asır boyunca etkileri görülmüştür.

Emevîler zamanında Müslümanlar arasında görülen dini (mezhebi?) ve siyasi bloklaşmalar kendi devletlerini kuramamış olsalar da Abbasîlerin kuruluşundan itibaren farklı müstakil Müslüman devletler olarak tarih sahnesine çıkmışlardır.[1] Abbasîlerin siyasi otoritesinin sarsıldığını göstermesi bakımından dikkat çekebileceğimiz diğer önemli gelişme de Sünni hanedanların ortaya çıkmasıdır.

IV/X. yüzyıl her bakımdan Abbasî Devleti'nin gücünün zayıfladığı, İslam dünyasının mezhepsel olarak ayrıştığı ve siyasal olarak da parçalandığı bir dönemdir. Konumuz bağlamında Musul ile Halep dolaylarında Abbasî Devleti'ne bağlı olarak hüküm süren önemli hanedanlardan biri de Hamdânîlerdir (292-394/905-1004).

İslam tarihi kaynaklarında doğrudan Mardin ismi altında sınırlı bilgiler bulunmaktadır. Biz de Mardin kent merkezine çok yakın ve coğrafyasıyla bağlantılı Dârâ[2] ve Nusaybin[3] vb. şehirlere

[1] Mesela ilk harici devlet olarak da gösterilen Rüstemîler (160-297/707-909) Cezayir dolaylarına iki asır boyunca hükmetmişlerdir (Bk. Nadir Özkuyumcu, "Rüstemiler", *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 295-296). Benzer şekilde Fas dolaylarına hükmeden Şii devlet İdrîsîler (172-292/789-905) olmuştur (Muhammed Râzuk, "İdrîsîler", *DİA*, İstanbul 2008, XXI, 495-497). Horasan ve Mâverâünnehir'de hüküm süren Tâhirîler (205-271/821-873) (Hasan Kurt, "Tâhirîler", *DİA*, İstanbul, 2010, XXXIX, 403-404) ile İran ve Sistan'da hüküm süren Saffârîler (247-393/861-1003) olmuştur (Erdoğan Merçil, "Saffârîler", *DİA*, İstanbul, 2010, XXXV, 464-465). Yine Şii kimliğiyle öne çıkması yanında kendi müstakil halifeliğini ilan etmiş ilk büyük devlet Fatımiler'dir (297-567/909-1171). Ayrıca Abbasîlerin gücünün giderek azaldığı bu ortamda Endülüs Emevîleri de kendi müstakil halifeliklerini ilan etmişlerdir (317-422/929-1031). Bk. Mehmet Özdemir, "Endülüs Emevîleri", İstanbul, 1995, XI, 211-225.

[2] Dârâ, Mezopotamya'nın kuzeyinde Mardin-Nusaybin yolunda yer alan önemli bir Roma şehri ve kalesidir (karargâhıdır). Bizans İmparatoru Anastasios (491-518) döneminde tahkim edilmesinden sonra Anastasiopolis adıyla da anılmıştır. Bk. Zafer Duygu, *Süryani tarih Yazıcılığında Geç Antik Çağ*, Divan Kitap, İstanbul 2016, s. 188, 369.

[3] Nasîbîn de okunur ve Cezîre bölgesi içinde yer alır. Musul istikametinden Şam'a doğru giderken kervanların uğradığı kalabalık ve mamur bir şehirdir. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, I-V, Dâru Sâdır, Beyrut 1977, V, 288.

de atıf yapmak suretiyle bazı değerlendirmelerde bulunduk. Böylelikle bir nebze olsun Mardin ve yöresinin tarihine ışık tutacak bazı malumatları paylaşmış olacağız.

1. Mardin Yöresi Bağlamında Hamdanîlerin Ataları Taglib Kabilesi

İslam tarihi kaynaklarında Mardin ve dolayları Cezîre bölgesi (Mezopotamya?) içinde sayılmıştır. Emevîler, Abbasîlerin karşısında son direnişlerini Cezîre bölgesinde yaparak tarih sahnesinden çekilmişlerdir. Cezîre halkı Sugûr hattı ve Avâsım bölgesinde[4] olmalarından dış müdahale ve taarruzlara maruz kalmıştır. Merkeze (Bağdat'a) hem yakın/hem uzak jeo-stratejik konumları muhalif hareketleri cezbetmiştir. Bu yüzden Abbasîlerin kuruluşlarından itibaren ayaklanmalarla da anılmışlardır. Ukaylîler (990-1096) ve Mervânîler (990-1085) gibi yerel unsurların yanında Haricîler, Karmatîler, Hamdânîler ve Büveyhîler (934-1055) gibi bölgenin mezhebi hassasiyetine uymayan hanedanlar da buralarda varlık göstermiştir. Cezîre bölgesinde ve özelde Mardin'de Ehl-i Sünnet inanışı güçlü olsa da Haricî ayaklanmaları eksik olmamıştır. Bir zaman Mardin'in Diyâr-ı Rebî'a'ya[5] yakın Dârâ ve civarlarını Haricîlerin kontrol etmiştir. Şii Hamdânîler ise Mardin merkezi ve çevresindeki şehirlere bir asır boyunca hükmetmişlerdir. Bunda Hamdânîlerin bölgenin hassasiyetlerini dikkate almalarının, Bizanslılara karşı başarıyla mücadele etmelerinin ve sünni Abbasî halifesi adına hutbe okutmalarının bir payı olmalıydı.

Hamdânîler, Arapların en büyük kabilelerinden Rebîa'nın Taglib koluna mensup idiler. Bu kol, önce Tihâme'den kuzeye (Suriye ve Irak topraklarına) göç etmiş, sonraları kendi adlarını alan Diyâr-ı Rebî'a ve Musul bölgesini yurt edinmişlerdir.[6] Benû Taglip, Cezîre bölgesinde yaşayan Araplar içinde nüfusu en kalabalık ve nüfuzu en fazla olanıydı. Onlar Yemen taraflarındaki Tihâme'den göç etmişler, sonraları kendi kabile isimlerini alan Diyâr-ı Rebîa ve Musul civarlarına yerleştiler. Saldırgan ve savaşçı özellikleriyle de tanınan[7] bu kabile içinden büyük şairler ve bilginler de çıkmıştı.[8] Bu kabile evveliyatta Hristiyanlığı benimsemişti. Nitekim 16 kişilik Müslüman ve Hristiyanlardan oluşan Taglib heyeti, Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek ahitleşmişti. Heyetteki Hristiyanlara yönelik kendi dinleri üzerine kalmalarına çocuklarını vaftiz etmemeleri koşuluyla müsaade edilmişti.[9] Onlarla benzer bir

---

[4] İbn Havkal Sugûr hattını şu şekilde tanımlamıştır: Malatya, Hades, Maraş, Haruniye, Kilis, Aynzerbe, Misis, Adana, Tarsus boyunca uzanır ve Bizans hududu olarak da adlandırılır. Abbasîler döneminde Sugûr hattı tahkim edilerek Avâsım adını almıştır. Bk. İbn Havkal, *Sûretü'l-Arz*, çev. Ramazan Şeşen, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017, s. 165.

[5] Hamdânîler, Taglib kabilesine onlar da Adnânîler diye de anılan Arapların en büyük kollarından Rebî'a'ya dayanır (Âlûsi, Mahmud Şükri, *Bulûğu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvâli'l-Arab*, thk. Muhammed Behcet el-Eserî, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut,1922, I, 338; Kalkaşendî, Ebu'l-Abbas Ahmed, *Subhu'l-A'şâ*, Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, Kahire, 1922, I, 338. Bk. Abdurrahman Demirci, "Tağlib Kabilesinin İslâm Devleti Egemenliği Altına Alınma Süreci", *Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 13, ss. 347-361, İstanbul 2013, s. 349). Diyâr-ı Rebî'a, idari olarak Musul ile Re'sü'l-'Ayn arasında kalan bölgedir. Ama Rebia kabilesinin zamanla kuzeye doğru yani Nusaybin, Ra'sü'l-'Ayn, Düneysir (Kızıltepe), Mardin, Meyâfârikîn ve Âmid'e kadar yayılmış olması yüzünden birçok müellif tarafından bölgenin sınırları daha geniş tarif edilmiştir (Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, nşr. Ömer Enîs et-Tabbâ', Müessesetü'l-Me'ârif, Beyrut 1987, II, 469, IV, 107, VII, 66; İbn Hurdâzbih, *Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-memâlik* (*Kitâbü'l-Harâc* ile birlikte) nşr. Michael Jan de Goeje, Dâru Sâdır (ofset baskı), Beyrut 1889, s. 245, 246; İdrîsî, *Nüzhetü'l-müştâk*, I-II, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, Kahire 2002, II, 662; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü kabâili'l-'Arab*, I-V, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1982, I, 94, 120, 121). Yâkût el-Hamevî bu durumu İslam öncesinde ve özellikle sonrasında Rebî'a Araplarının hem Diyâr-ı Rebî'a'da ve hem de Diyâr-ı Bekir'de yaşamalarına bağlamıştır (*Mu'cemü'l-Büldân*, II, 494).

[6] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, nşr. Ömer Enîs et-Tabbâ', Müessesetü'l-Me'ârif, Beyrut 1987, II, 469, IV, 107, VII, 66; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü kabâili'l-'Arab*, I-V, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1982, I, 94, 120, 121.

[7] Taberî, *Târîhu't-Taberî*, thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrâhîm, I-XI, Dâru'l-Me'ârif, Kahire ts., II, 265.

[8] Âdem Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü*, Ensar Yayınları, İstanbul 2016, s. 102.

[9] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer, I-XI, Mektebetü'l-Hancî, Kahire 2001, I, 273; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb fî fünûni'l-edeb*, thk. Müfîd Kumeyha, I-XXXIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004, XVIII, 48; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, I-XXI, Dâru Hicr,

antlaşmayı Hz. Ömer de yapmış ve özellikle Müslümanların düşmanlarıyla asla işbirliği yapmamalarını vurgulamıştı.[10]

Hamdanîlerin mensup olduğu Taglib kabilesinin İslamlaşması bir anda ve kolay olmamış üzerlerinden en az bir asır geçmiştir. Onlardan bazıları Hz. Ebû Bekir dönemi Ridde olaylarına karışmıştır.[11] Üstelik onların çoğunluğu Müslümanların Bizanslılar ve Sâsânîlerle yaptıkları savaşlarda karşı cephede yer almışlardır.[12]

Hz. Ömer'in bölgedeki Hristiyan Arapları yanına çekme politikaları meyvesini vermiş ve Benû Taglib dâhil birçok Hristiyan Arap kabilesi 13/635 yılından itibaren kısmi olarak Müslümanların safında yer almaya başlamıştır.[13] Bu bağlamda Taglib kabilesinden cizye ve haraç vergileri alınmayıp soydaşları -Müslüman Araplar- gibi zekât ve öşür alınmıştır. Gerçekte onların ödemek istedikleri verginin adı farklı ama diğer zimmilerden alınan vergilerle miktarı aynıydı.[14] Bu jest sayesinde olsa gerek Taglib kabilesi Bizanslılara ve Sasanîlere karşı mücadele ve savaşlarda genelde Müslümanların lehinde davranmıştır.[15] Sâsânîlere karşı Müslümanların kazandığı ilk zafer olarak da sayılan Büveyb Harbi'nde bölge Arapları (Nemr, 'Icl ve Taglib) soydaşlarının safında savaşmışlardır. Farslıların komutanı Mihran'ı Taglibli genç bir savaşçı öldürmüştür.[16]

Tağlib kabilesinin halife Hz. Ali - Şam valisi Muâviye arasındaki mücadelede güçlüden yana tavır takındıkları anlaşılmaktadır. Zira onlar başlangıçta Hz. Ali taraftarı gözükürken Sıffin Savaşı'ndan sonra siyasi üstünlük Muâviye'ye dönünce onu desteklemişlerdir. Muâviye desteklerini karşılıksız bırakmamış, onların Kûfe'ye yerleşmelerine izin vermiştir. Abbasî ihtilaline karşı son direnişin Cezîre bölgesinde olduğu bilinir. Ayrıca Rebî'a Arapları, Hâricî ayaklanmalarına katılarak Abbasîlere karşı şiddetle muhalefet etmişlerdir. Ancak Rebî'a'nın Taglib kolunun Emevîlerden tamamen umutlarını kesmelerinden sonra Abbasîlere yanaşmışlar, zayıfladıklarında ise kendi siyasi teşekküllerini kurmaya çalışmışlardır. Mesela

---

Kahire 1997-1999, VII, 364. Taberî, çocuklarını Hristiyanlaştırmama şartının sadece heyetteki kişilere has olduğunu kaydederek tüm Taliblilere zorla din değiştirmeleri şartı koşulmamıştır, demektedir (*Târîh*, IV, 40).

[10] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 251.

[11] Mesela Taliblilerden önemli bir kısmı Peygamberlik iddiasında bulunan Secâh bnt. el-Hâris b. Süveyd b. Ukfân et-Taglibiyye'ye destek vermiş, bir kısmı da zekât vermeye karşı çıkarak isyan etmiştir. Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 138; Taberî, *Târîh*, III, 269, 275; Ebû Hilâl el-Askerî, *el-Evâil*, thk. Muhammed es-Seyyid el-Vekîl, Dâru'l-Beşîr, Tanta 1987, s. 401; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 457. Bk. Demirci, "Tağlib Kabilesinin İslâm Devleti Egemenliği Altına Alınma Süreci", s. 351.

[12] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. Ebü'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî-Muhammed Yûsuf ed-Dekkâk, I-XI, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1987-2003, II, 250; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân fî târîhi'l-a'yân,* thk. Muhammed Berekât vdğ., I-XXIII, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, Dımaşk 2013, V, 78; Safedî, *el-Vâfî bi'l-vefeyât*, thk. Ahmed el-Arnaût, Türkî Mustafâ, I-XXIX, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2000; XIX, 367; İbn Haldûn, *Târîhu İbn Haldûn*, nşr. Halîl Şehâde, I-VIII, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2000-2001, II, 513; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb*, XIX, 72; Kehhâle, *Mu'cemü kabâili'l-'Arab*, I, 54.

[13] Kehhâle, *Mu'cemü kabâili'l-'Arab*, I, 54. Bk. Demirci, "Tağlib Kabilesinin İslâm Devleti Egemenliği Altına Alınma Süreci", s. 351.

[14] Hz. Ömer diğer Hristiyanlardan aldığı gibi Benû Taglib'ten cizye ve haraç vergilerini almak istemiştir. Benû Taglib ise diğer dindaşlarından (Zimmilerden) alınan bu vergileri Arap oldukları gerekçesiyle vermek istememişlerdir. Hz. Ömer de onların Bizansların safına geçmelerinden endişe ederek onlardan Müslümanlar gibi -ama oranları yüksek- zekât ve öşür alınmasına izin vermiştir. Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 212; Şibli Numanî, *Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi*, çev. Talip Yaşar Alp, II, Hikmet Dava Çağ Yayınları, İstanbul 1975, s. 226-227.

[15] Taberî, *Târîh,* II, 268, XI, 571; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 598. Bk. Bessâm Aselî, *Fennü'l-Harbi'l-İslâmî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1988, III, 299.

[16] Taberî, *Târîh,* III, 466; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 290, *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Mu'avvaz-Âdil Ahmed Abdülmevcûd, I-VIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, III, 310; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, V, 114; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 598.

Hişâm b. Amr et-Taglibî ve ondan sonra kardeşi Bisâm halife Mansûr döneminde Cezîre valiliği yapmışlardır.[17]

Halife Mu'tasım, Bizans seferleri yolunda Cezîre'ye uğramış ve dönemin ünlü komutanı Uceyf b. Anbese'yi burada saf dışı bırakmıştır (223/837).[18] Bundan sonraki dönemde Mardin, Abbasilere bağlı olarak kalmıştır. Mardin'deki Abbasi hâkimiyeti 248-252/862-866 yıllarında halifelik yapan halife Musta'în döneminde sarsılmıştır.[200] 266/879 senesinde gerçekleşen bir Bizans saldırısında Mardin bölgesinde çok sayıda Müslüman katledilmiştir. Ancak Mardin ele geçirilememiştir.[19] Cezîre'de Abbasîlerinin gücünün zayıfladığı X. yüzyılda Talib kabilesi başına buyruk hareket etmişler, Haricîler dâhil birçok muhalif ayaklanmaya iştirak etmişlerdir. Doğrudan kendi kabileleri adına ise Agar b. Matara et-Tağlibî'nin başını çektiği -Muktedir Billâh döneminde- Musul'da meydana gelen ayaklanmayı örnek gösterebiliriz. Ama onun çıkardığı bu ayaklanmayı Musul valisi ve üstelik kendi sülalesinden Hamdanîlerin reisi Nasıruddevle bastırmıştır (318/930).[20]

2. Hamdâni Hanedanının Kuruluş Aşamasında Mardin

Hamdânîler adlarını Hamdân b. Hamdûn'dan almıştır. Taglib kabilesi içinde onun adının duyulması Rakka'dan Musul'a göç etmesiyle başlamıştır (868-896).[21] Hamdânîler Hâricîler ile 254/868 yılında yaptıkları savaşı kazanmalarından sonra Musul'da giderek güçlenmişler ve böylelikle Abbasî Devleti nezdinde tanınmaya ve meşruiyet kazanmaya başlamışlardır. Hamdân, Şii Karmatîlerle de başarılı bir şekilde mücadele etmiş ve Tolunoğullarının durdurulması için savaşmıştır.[22] Hamdân, gerçekte kendi devletini kurmak niyetindeydi ve bunun için ilk olarak Mardin Kalesi'ni ele geçirmiş ve bunu da Dârâ haricîlerinin lideri Harun eş-Şârî'nin yardımıyla gerçekleştirebilmiştir.[23] Doğal olarak Abbasî halifesi Mu'tazıd, Haricî ve Hamdânî gibi muhalif güçlerin bölgede güçlenmesinden rahatsız olmuştur.

Halife Mu'tazıd, Musul'da Kürtler ve Araplar arasında meydana gelen çatışmaları durdurmak için Musul'a kadar gelmiş ve olayların yatıştırılması için taraflar arasında sulh yapmıştır. Sonra da Abbasîlere Hamdân'ın Mardin ve çevresinde güçlenip hükümdarlığını ilan etmesine fırsat vermeden müdahale etmiştir. Bir Sünni halifenin Şii-İmâmiye mezhebinden birinin (Hamdân'ın)[24] üstelik siyaseten çok güçlenmesi kendisi için tehdit ve tehlike oluşturabilirdi.

Halife Mu'tazıd 279/892 yılında Mardin Kalesi'ni kuşatmışsa da Hamdân'ın elinden alamamıştır. Halife, Hamdân'ın 281/895 yılında Hâricîler adına şehirde hutbe okutmasını bahane ederek Musul seferine çıkmış;[25] Hamdân'ın kontrolündeki Mardin ve Erdümüşt[26] kalelerini kuşatmıştır. Mu'tazıd bu defa Hamdân'ın oğlu Hüseyin ile işbirliği yaparak kaleleri almaya muvaffak olmuştur. Hamdân b. Hamdûn'u yakalamış ve hapse atmıştır. Oğlu Hüseyin

---

[17] Halîfe b. Hayyât, *Târîhu Halîfe bin Hayyât*, thk. Ekrem Diyâ el-Ömerî, Dâru Taybe, Riyad, 1985, s. 433, 441; Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, thk. Abdülemîr Mühennâ, I-II, Dâru'l-A'lemî, Beyrut 2010, II, 303, 311.

[18] Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân*, XIV, 280; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb*, XXII, 181.

[19] Mehmet Azimli, "Klasik İslam Tarihi Kaynaklarına Göre İlk Fetihten Artuklulara Mardin", *I, Uluslararası Mardin Sempozyumu, s. 47.*

[20] *İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, VII, 61-62.*

[21] Ali b. Zafer el-Ezdî, *Ahbâru'd-Devleti'l-Hamdânîyye bi'l-Mevsıl ve Haleb ve Diyar-u Bekr ve's-Sugūr*, çev. Mehmet Akbaş, Ravza Yayınları, İstanbul 1432/2011, s. 21; Müneccimbaşı Ahmet b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel*, çev. Ömer Tellioğlu, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1438/2017, s. 11.

[22] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmîl*, VI, 385.

[23] Taberî, *Târîh,* X, 9, 38-39. Hamdân, Diyarbekir civarında bulunan Şeybanoğulları'nın 272/885'te Musul'a saldırması üzerine, Hâricîler'in lideri Harun eş-Şârî'ye desteğe gitmiş ve Şeybanoğulları ile savaşmıştır. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmîl*, VII, 351.

[24] İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb min Tarîhi Haleb*, thk. Süheyl Zekkâr, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, Dımaşk, 1997, I, 159-160.

[25] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmîl*, VI, 247, 369, 377-379.

[26] Dicle nehrinin doğusunda Cudî Dağı'na yakın bir kaledir. Yâkūt el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Büldân*, I, 146.

Mu'tazıd'ın Haricîlerle savaşına destek vermesi ve üstelik başarılı olmasını ödüllendirerek ona Mardin'i vermiş ve onun hatırına babasını serbest bırakmıştır (282/896).[27]

Hüseyin b. Hamdân, kendi askeri gücünü takviye ederek Cezîre'de Abbasiler aleyhinde çıkan ayaklanmaları bastırmıştır.[28] Abbasi halifesi onun bu başarılarını ödüllendirerek Mardin ve yöresinin de içinde olduğu Sugûr hattında varlık göstermesine müsaade etmiştir.

Ebû Muhammed Hüseyin b. Abdullah Hamdân (ö. 306/918), savaşmaktan çekinmeyen ve korkusuz bir emir olarak anılmıştır. Hüseyin, halife Muktedir döneminde (908-932) Hâricîler'e,[29] halife Müktefî döneminde de (902-908) Karmâtîler'e karşı mücadeledeki başarılarıyla ön plana çıkmıştır.[30] Halife Muktedir'in 295/907 yılında başarısız azledilme girişiminde adı geçmiş ve bir süre gözlerden uzak yaşamıştır. Ancak ikinci teşebbüsünde (Mu'tez'i halife yapma) canını zor kurtarmış ve Musul'a kaçmak zorunda kalmıştır.[31] Yine de halife Muktedir onu affederek Musul valiliğine atamıştır.[32]

Muktedir Billâh'ın yeniden başa gelmesinden bir süre sonra Hüseyin ve halife arasında sulh meydana gelmiş ve Hüseyin Musul valisi olarak vazifelendirilmiştir.[33] Ancak Hüseyin'in 303/915-16'da tekrar halifeye muhalefet ettiği haberinin duyulmasıyla halife Muktedir, Mûnis el-Muzaffer komutasındaki ordusunu Hüseyin'in üzerine göndermiştir.[34] Aynı yıl Rumlar Sugûr'a saldırmış ve Hüseyin b. Hamdân meselesi yüzünden yaz seferleri yapılamamıştır.[35] Hüseyin ve kardeşi Ebü'l-Heycâ halife tarafından cezası verilmek üzere Bağdat'a getirilmiş ve sonra da hapse atılmıştır.[36] Bir rivayete göre Hüseyin bir yıl sonra (305/917) serbest bırakılmış ve vadesiyle ölmüştür. Başka bir rivayete göre de serbest bırakıldığında vezir ile halifenin hoşnut olmayacağı işlere giriştiği için öldürülmüştür.[37]

3. Hamdanîler Devleti Döneminde Mardin

Hamdanî Devleti Hamdân b. Hamdûn'ın iki torunu Ebu'l-Heycâ ile Hüseyin'in gayretiyle kurulmuştur. Mes'ûdî kardeşlerin hatta aile yakınlarının çok maharetli olduğuna değindikten sonra iki kuzenin (Hüseyin'lerin) nasıl da sarayda halife Mutî'nin itimadını kazandıklarını, onların aynı anda hem bürokrasi ve hem de askeriyeyi idare ettiklerinden ve işlerini yürüttüklerinden bahisle; " *Hüseyin b. Abdullah b. Hamdân payitahttaki (Bağdat'taki) doğu cenahı yani Türkleri bir bakıma Sünnileri, amcaoğlu Hüseyin b. Sa'îd b. Hamdân ise batı cenahı yani Deylemileri bir bakıma Şiileri pekâlâ idare ediyordu.*" mealinde çok isabetli saptamada bulunmuştur.[38] Ağabeyi Hüseyin'in yerine kardeşi Ebü'l-Heycâ'nın Cezîre valiliğine getirilmiş olması da bunun en açık delili olsa gerektir.

---

[27] İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-taleb fî târîhi Haleb*, thk. Süheyl Zekkâr, I-XII, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts., VI, 2925; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIV, 663; İbn Haldûn, *Târîh*, X, 334.
[28] Taberî, *Tarîh*, X, 37-39, 43, 55. bk. Muhammed Emin Galib et-Tavil, *Arap Alevîleri Tarihi*, çev. İsmail Özdemir, Karahan Kitabevi, Adana 2015, s. 161
[29] Ezdî, *Ahbâru'd-Devleti'l-Hamdânîyye,* s. 22; Müneccimbaşı, *Câmi'u'd-Düvel*, s. 12-13.
[30] Taberî, *Tarîh*, X, 44, XI, 18-19; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmîl*, VI, 428.
[31] Taberî, *Tarîh*, X, 40-41, XI, 31-32; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmîl*, VI, 441-443.
[32] Taberî, *Tarîh*, XI, 147; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb ve me'âdinü'l-cevher*, thk. Yusuf Es'ad Dâğır, I-IV, Dâru'l-Hicre, Kum 1984, IV, 277. İbn Miskeveyh, adını Hüseyin b. Hamdân olarak kaydetmektedir. Ve onun Musul valiliğine getirildiğini söylemektedir (*Tecâribü'l-ümem*, çev. Kıvameddin Burslan, yayına haz. Mehmet Şeker, Rıza Savaş, Süleyman Genç, Ali Ertuğrul. TTK Yayınları, Ankara, 2016, s. 15).
[33] İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-Ümem*, s. 15.
[34] İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-Ümem*, s. 37.
[35] Ezdî, *Târîhü'l-Mevsıl*, II, 195-197; İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-Ümem*, s. 38.
[36] Ezdî, *Târîhü'l-Mevsıl*, II, 195-196; İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-Ümem*, s. 38.
[37] Müneccimbaşı, *Câmiu'd-Düvel*, s. 19.
[38] Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb*, IV, 276-277. Ayrıca bk. Taberî, *Tarîh*, XI, 147; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmîl*, VII, 171-172.

Halîfe Müktefî, Hüseyin'in ölümünden sonra Musul valiliğine onun kardeşi Ebü'l-Heycâ'yı atamıştır (292/905).[39] Bu görevlendirme ile birlikte Hamdânî Devleti'nin resmen Musul'da kurulduğu kabul edilir.[40] Ebü'l-Heycâ, Hamdânî hanedânının kurucusu sayılması valilik yaptığı Cezîre halkı tarafından çok sevilmesi ve adeta devlet başkanı gibi kabul görmesindendir.[41] Nitekim halife Müktefî onu Musul'a vali atadıktan sonra o, birçok siyasi ve toplumsal sorunları çözümünde aktif rol almış ve başarılı bulunduğundan halife tarafından ailecek atanmıştır.[42]

Ebü'l-Heycâ bir yandan Musul'u idare ederken diğer yandan konumunu korumak ve yükseltmek için payitaht (Bağdat) siyasetine müdahil olmak ve yönlendirmek arzusunda olmuştur. Belki de bu yüzden Karmâtîlerin Mardin ve civarlarında çıkardığı karışıklığa rağmen Bağdat'a gitmeyi tercih etmiş ve vekâletini Musul'un idaresini oğlu Hasan'a bırakmıştır (308/920'de).[43] Ebü'l-Heycâ, çoğu zaman Musul'da ve kısmen Dinever'de olmak üzere yaklaşık 24 yıl valilik yapmıştır.[44] O da ağabeyi gibi mevcut halife Kâhir'i tahta çıkarılmasına destek verdiği gerekçesiyle öldürülmüştür.[45]

Musul'da kurulan Hamdânîler, Ebü'l-Heycâ'nın vefatının ardından oğulları Ebû Muhammed Hasan ile devam etmiştir. Hanedan, 333/944 yılında diğer oğlu Ebü'l-Hasan Ali'nin Halep kolunu kurmasıyla iki kol halinde varlığını sürdürmüştür. Musul kolu 'Nâsırüddevle' diye tanınan Hasan'ın idaresinde, Halep kolu ise 'Seyfüddevle' olarak anılan Ali'nin idaresinde hüküm sürmüştür.[46]

Mardin ve yöresinin jeopolitik konumu hasebiyle Hamdânîlerin Musul kolu daha alakalı olmuştur. Bu bağlamda Ebû Muhammed künyesiyle bilinen ve Nâsırüddevle lakabıyla anılan Hasan b. Abdullah b. Hamdân, Abbâsî Devleti'nde çok aktif görevler almış bu da hanedanın güçlenmesine yardımcı olmuştur. Halife Muktedîr'in (295-320/908-932) zaten sarsılmış olan otoritesini kendi ikbal ve devleti için kullanmıştır.[47] Halife, Muktedîr'i adeta kendini atamaya her defasında mecbur hissettirmiştir. Mesela tüm Cezîre'nin idaresini istemiş o da vermiştir (318/930). Bu bağlamda tüm Diyâr-ı Rebî'a, Sincâr, Nusaybin, Habur, Ra'su'l-Ayn, Âmid, Meyyâfârikîn ve Erzen ona verilmiştir.[48] O da neredeyse Cezîre'yi akrabalarını atayarak yönetmiştir.[49]

Büveyhîlerin halife Müstekfî'nin davetiyle Bağdat'a girmesiyle tüm dengeler değişmiş ve Tüzün azledilmiştir (334/945). Nâsırüddevle de merkezden elini çekmek zorunda kalmış ve Mardin'in de içinde olduğu Cezîre'de hüküm sürmüştür (353-358/962-967). Ancak Büveyhî hükümdarı Muizüddev'le Nâsırüddevle'yi Musul'dan çıkarmıştır (357/967).[50] Nâsırüddevle

[39] Ezdî, *Târîhü'l-Mevsıl*, II, 172; Müneccimbaşı, *Câmiu'd-Düvel*, s. 16.
[40] İbn Haldûn, *Târîh*, III, 444. Taberî, Munis'in iki kardeşe itimadı olduğu için bu atamayı yaptığına da işaret eder (*Tarîh*, XI, 271).
[41] Müneccimbaşı, *Câmiu'd-Düvel*, s. 22.
[42] Bk. Aselî, *Fennü'l-Harbi'l-İslâmî*, III, 300; Tavil, *Arap Alevîleri Tarihi*, s. 161.
[43] Ezdî, *Ahbâru'd-Devleti'l-Hamdânîyye,* s. 22-25; Tavil, *Arap Alevîleri Tarihi*, s. 162; Bernard Lewis, *Tarihte Araplar*, çev. Hakkı Dursun Yıldız, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul 2009, s. 147.
[44] İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-Ümem,* s. 178.
[45] Mes'ûdî, *Kitâbü't-Tenbîh ve'l-İşrâf*, s. 263; Ezdî, *Ahbâru'd-Devleti'l-Hamdânîyye,* s. 25; Tavil, *Arap Alevîleri Tarihi*, s. 163
[46] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmîl*, VII, 185 vd.; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân, XVII, 215*. Bk. Nur Kevser Aşcıoğlu, *Hamdânî - Bizans Münasebetleri (292-394/905-1004)*, Çukurova Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2020, s. 15 vd.
[47] Harold Bowen, "Nâsırüddevle", *İA*, Eskişehir 2001, IX, 98.
[48] Aselî, *Fennü'l-Harbi'l-İslâmî*, III, 301.
[49] Ezdî, *Târîhü'l-Mevsıl,* II, 246-247; Ezdî, *Ahbâru'd-Devleti'l-Hamdânîyye,* s. 26; İbn Kesîr, XI, 210.
[50] Nâsırüddevle daha önce de (347/958 yılında) Bağdat'a vergi ödememiştir. Büveyhîlerin üzerine yürümesi üzerine önce Nusaybin'e sonra Meyyâfârikîn'e gitmiştir. Yöre halkından gerekli ilgiyi göremeyince de kardeşi

ise Mardin yakınlarındaki Erdemüşt Kalesi'ne kaçmış ve orada vefat etmiştir (358/968).[51] Büveyhîler doğrudan Cezîre bölgesine hükmedemeyeceklerini düşünmüş olmalılar ki, Nâsırüddevle'nin yerine Musul valisi olarak oğlunu (Gazanfer Ebû Tağlib'i) getirmişlerdir.[52] Bizanslı komutan Ionnes'ın orduları, 361/972 yılında Sugûr bölgesini işgale başladığında Gazanfer Büveyhîlerin desteğini alarak onları püskürtmeyi başarmıştır. Bu başarıları üzerine halife, kendisine 'Uddetüddevle' lakabını vermiştir. Cezîre halkı Büveyhîlerin etkin olmasına razı değildi. Müslümanlar arasında Şii-Sünni çatışmaları yüzünden istenen ve kalıcı barış ortamı sağlanamamıştır.[53] Gazanfer Ebû Talib'in 369/979'da ölümünden sonra Hamdânîlerin tüm Cezîre'de ve dolayısıyla Mardin'deki hâkimiyetleri fiilen bitmiştir.[54] Gazanfer'den sonra kardeşleri Ebû Tahir İbrahim ve Ebû Abdullah Hüseyin, Büveyhîler'den Şerefüddevle'nin hizmetine girmiştir.[55]

Hamdânîlerin Halep kolu Mardin yöresini doğrudan yönetme imkânını pek kavuşamasa da Seyfüddevle, Bizanslıların Nusaybin, Erzen[56] ve Meyyâfârikîn'i işgal girişimlerini durmak için bölgeye gelmiş ve onları uzaklaştırmıştır.[57] Bu başarılarından ötürü bir ara kendisine Diyar-ı Bekr valiliği verilmiştir.[58] Ancak Sugûr'un en önemli merkezi Malatya ve dolayları kaybedilmiştir (334/945.[59] Son Bizans seferinden hastalanarak dönen Seyfüddevle 356/967 yılında Halep'te vefat etmiştir. Ezdî'ye göre Müslüman emirlerin en cesaretli, en kudretli, şeref, hilm, azamet sahibi ve sebatkâr olanlarından Seyfüddevle, Avâsım ve diyar bölgelerinin hükümdarı olarak anılmıştır.[60] Ancak onun vefatından sonra Hamdânîlerin Halep kolundan güçlü biri çıkmamış ve konumuz bağlamında onların Mardin ve yöresi ile alakaları kalmamıştır.

Hamdânîler'in ortadan kalkmasından sonra Mardin yöresinin de içinde olduğu Cezîre bölgesi Meyyâfârikīn merkezli Mervânîler ile Nusaybin ve Musul merkezli Ukaylîler arasında paylaşılmıştır. Bu konumuyla Mardin XI. yüzyılın son çeyreğine kadar iki emirliğin arasında sık sık el değiştirmiştir.[61]

Sonuç

IV./X. yüzyıl Abbasîlerin gücünün iyiden iyiye zayıfladığı, devletin doğusunda, batısında hatta merkeze oldukça yakın coğrafyalarda yeni hanedanların ortaya çıktığı sıkıntılı bir dönem olarak anlatılmıştır. Mardin ve yöresinin içinde olduğu Cezîre bölgesi kısmen ve kuzeyindeki Sugûr hattı sıklıkla dış saldırılara, işgal ve taarruzlara maruz kalmıştır. Ancak Mardin ve yöresi sıklıkla Haricîlerin çıkardığı yerel isyanlarla ve dışarıdan Karmatîlerin baskınlarına uğramıştır. Mardin ve yöresi bir süre Haricîlerin kontrolü altına girmiştir.

Seyfüddevle'nin yanına, Halep'e sığınmıştır. Söz konusu verginin kardeşi tarafından ödenmesiyle sulh olmuş ve Musul'a vali olarak geri dönmüştür. Aselî, *Fennü'l-Harbi'l-İslâmî*, III, 305-306.

[51] İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-Ümem,* s. 643; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VIII, 475; Nasuhi Ünal Karaarslan, "Hamdânîler", *DİA*, İstanbul 1997. XV, ss. 446-447, 447.

[52] Karaarslan, "Hamdânîler", *DİA*, XV, 447.

[53] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, XI, 471. Bk. Merçil, Erdoğan, "Bahtiyâr", *DİA*, İstanbul 1991, IV, 523.

[54] İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-Ümem,* s. 783-784; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'atü'z-Zamân*, XVII, 536-537; Müneccimbaşı, *Câmi'u'd-Düvel*, s. 48; Sobernheim, Moritz, "Hamdânîler", *İA*, , Eskişehir 2001, V/I, 180.

[55] Sobernheim, "Hamdânîler", 180.

[56] Diyarbekir bölgesinde bir yerleŞim yeridir. Musul"dan hareketle Cizre yönündedir. bkz. İbn Havkal, *Sûretü'l-Arz*, s. 212.

[57] Ebü'l-Ferec Cemâleddîn Yuhannâ Mâr Grigorius b. Tâciddîn Ehrûn el-Malatî, *Abu'l-Farac Tarihi,* çev. Ömer Rıza Doğrul, I-II, TTK Basımevi, Ankara 1999, I, 255-256.

[58] Ezdî, *Ahbâru'd-Devleti'l-Hamdânîyye,* s. 41.

[59] Vasiliev, Alexander, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Tevabil Alkaç, Alfa Yayınları, İstanbul 2016, s. 354.

[60] Ezdî, *Ahbâru'd-Devleti'l-Hamdânîyye, s.* 47-48.

[61] Bk. Taşdemir, Mehmet "Mardin", *DİA*, Ankara 2003, XXVIII, 43-48.

Hamdânîlerin mensup olduğu Benû Taglib Mardin'in en güçlü Arap kabilelerinden biri olmuştur. Bu da Hamdânîlerin Mardin'de uzun süre tutunmasına ve kalmasına neden olmuştur. Abbasiler Mardin ve yöresini Cezîre'nin merkezi Musul'a bağlı olarak yönetmişlerdir. Bölge yönetimine de çoğunlukla yerelde güçlü ve sözü dinlenen kişileri getirmişlerdir.

Hamdânîlerin isim babası Hamdân b. Hamdûn'dan gelmiştir. Hamdân adını Mardin kalesini zapt etmek suretiyle duyurmuştur. O, Mardin kalesini Dârâ ve güneyini uzun süre kontrol eden Haricîlerin verdiği destekle alabilmiştir. Yine de onun bu muvaffakiyeti halife Mu'tazıd'ı endişelendirmiş ve Mardin kalesini onun elinden almak üzere iki kez kuşatmıştır ama alamamıştır.

Halife Mu'tazıd ve sonrasında gelen halifeler Hamdânîlerin yükselişini doğrudan engelleyemeyince onlara üst düzey görevler vermişlerdir. Bu meyanda Hamdân'ın oğlu Hüseyin'e Mardin'in yönetimi resmen verilmiştir. Hüseyin yetki ve sorumluluk alanını genişletmiş ama nihayetinde bertaraf edilmiştir. Bölgedeki nüfuz ve ağırlıkları nedeniyle onun kardeşi Ebü'l-Heycâ Abdullah Musul valiliğine getirilmiştir. Hamdânîler Devleti'ni kuran kişi kabul edilen Ebü'l-Heycâ devlet otoritesinin zayıfladığı halife Muktedir döneminde bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Mardin'e ve diğer Cezîre şehirlerine kendi ailesinden kişileri yönetici olarak tayin etmiştir. Görülen odur ki Hamdânîler Abbasîlerin verdiği görev ve yetkileri kendi hanedanlıklarını tahkim için kullanmışlardır.

Hamdânîlerin güçlü reisleri Hasan b. Abdullah, Nâsıruddevle lakabıyla Abbasî devlet yönetiminin en üst makamı olan emîru'l-ümerâ vazifesini üstlenmiştir. Yalnız onu bu vazifesi ancak bir yıl kadar sürmüştür. Zira o, askeri (Türkler) ve bürokratik (İranlılar) güçlerin engeline takılmışlardır. Nâsıruddevle bu defa kendi devletini güçlendirecek hamleler yapmış ve Hamdânîlerin sınırlarını Halep ve ilerisine kadar genişletmiştir. Kendisi Musul bölgesini kardeşi Seyfüddevle de Halep bölgesini yönetmiştir.

Hamdânîler Nâsıruddevle ve Seyfüddevle zamanında en güçlü dönemlerini yaşamıştır. Bu ikili Mardin'in de içinde olduğu Cezîre bölgesinin ve Sugûr hattının savunmasını üstlenmiştir. Özellikle Seyfüddevle'nin Bizanslılara karşı verdiği destansı mücadeleden bahsedilmiştir. Onun Diyarbakır ve Meyyâfârıkîn'i savunarak Bizanslılara teslim etmmesi sayesinde Mardin işgal edilmekten son anda kurtulmuştur.

Kaynakça

Âlûsi, Mahmud Şükrî, *Bulûğu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvâli'l-Arab*, thk. Muhammed Behcet el-Eserî, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut,1922.

Apak, Âdem, *Ana Hatlarıyla İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü*, Ensar Yayınları, İstanbul 2016.

Aselî, Bessâm, *Fennü'l-Harbi'l-İslâmî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1988

Aşcıoğlu, Nur Kevser, *Hamdânî - Bizans Münasebetleri (292-394/905-1004)*, Çukurova Üniversitesi SBE Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2020.

Azimli, Mehmet, "Klasik İslam Tarihi Kaynaklarına Göre İlk Fetihten Artuklulara Mardin", *I. Uluslararası Mardin Sempozyumu*, Mardin, ss. 43-50.

Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ, *Fütûhu'l-büldân*, nşr. Ömer Enîs et-Tabbâ', Müessesetü'l-Me'ârif, Beyrut 1987.

Bowen, Harold, "Nâsırüddevle", *İA*, IX, 98, Eskişehir 2001.

Demirci, Abdurrahman, "Tağlib Kabilesinin İslâm Devleti Egemenliği Altına Alınma Süreci", *Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 13, İstanbul 2013, ss. 347-361,

Duygu, Zafer, *Süryani tarih Yazıcılığında Geç Antik Çağ*, Divan Kitap, İstanbul 2016.

Ebû Hilâl el-Askerî, el-Hasen b. Abdillâh, *el-Evâil*, thk. Muhammed es-Seyyid el-Vekîl, Dâru'l-Beşîr, Tanta 1987.

Ebü'l-Ferec, Cemâleddîn Yuhannâ Mâr Grigorius b. Tâciddîn Ehrûn el-Malatî, *Abu'l-Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul, I-II, TTK Basımevi, Ankara 1999.

Ezdî, Ali b. Zafer, *Ahbâru'd-Devletü'l-Hamdânîyye bi'l-Mevsıl ve Haleb ve Diyar-u Bekr ve's-Sugūr*, çev. Mehmet Akbaş, Ravza Yayınları, İstanbul 1432/2011.

İbn Haldûn, Ebû Zeyd Abdurrahmân b. Muhammed, *Târîhu İbn Haldûn*, nşr. Halîl Şehâde, I-VIII, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2000-2001.

İbn Havkal, Ebü'l-Kāsım Muhammed b. Alî en-Nasîbî el-Bağdâdî, *Sûretü'l-Arz*, çev. Ramazan Şeşen, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017.

İbn Hurdâzbih, Ebü'l-Kasım Ubeydullah b. Abdillah, *Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-memâlik* (*Kitâbü'l-Harâc* ile birlikte) nşr. Michael Jan de Goeje, Dâru Sâdır (ofset baskı), Beyrut 1889.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmâ'îl b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, I-XXI, Dâru Hicr, Kahire 1997-1999.

İbn Miskeveyh, Ebû Ali Ahmed b. Muhammed b. Ya'kûb b. Miskeveyh el-Hâzin, *Tecâribü'l-ümem*, çev. Kıvameddin Burslan, yayına haz. Mehmet Şeker, Rıza Savaş, Süleyman Genç, Ali Ertuğrul. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2016.

İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer, I-XI, Mektebetü'l-Hancî, Kahire 2001.

İbnü'l-Adîm, Ebü'l-Kāsım Kemaleddin Ömer b. Ahmed, *Zübdetü'l-Haleb min Tarîhi Haleb*, thk. Süheyl Zekkâr, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, Dımaşk, 1997.

İbnü'l-Adîm, Ebü'l-Kâsım Ömer b. Ahmed el-Halebî, *Buğyetü't-taleb fî târîhi Haleb*, thk. Süheyl Zekkâr, I-XII, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts.

İbnü'l-Esîr, İzzüddîn Ali b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. Ebü'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî-Muhammed Yûsuf ed-Dekkâk, I-XI, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1987-2003.

İbnü'l-Esîr, İzzüddîn Ali b. Muhammed el-Cezerî, *Üsdü'l-ğābe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Mu'avvaz-Âdil Ahmed Abdülmevcûd, I-VIII, Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut 1994.

İdrîsî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed, *Nüzhetü'l-müştâk fi'htirâkı'l-âfâk*, I-II, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, Kahire 2002.

Kalkaşendî, Ebu'l-Abbas Ahmed, *Subhu'l-'Âşâ*, Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, Kahire, 1922.

Karaarslan, Nasuhi Ünal, "Hamdânîler", *DİA*, İstanbul 1997. XV, 446-447.

Kehhâle, Ömer Rızâ, *Mu'cemü kabâili'l-'Arab el-kadîme ve'l-hadîse*, I-V, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1982.

Kurt, Hasan, "Tâhirîler", *DİA*, İstanbul, 2010, XXXIX, 403-404

Lewis, Bernard, *Tarihte Araplar*, çev. Hakkı Dursun Yıldız, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul 2009.

Merçil, Erdoğan "Saffârîler", *DİA*, İstanbul, 2010, XXXV, 464-465.

Merçil, Erdoğan, "Bahtiyâr", *DİA*, İstanbul 1991, IV, 523.

Mes'ûdî, Ebü'l-Hasen Ali b. el-Huseyn, *Mürûcü'z-zeheb ve me'âdinü'l-cevher*, thk. Yusuf Es'ad Dâğır, I-IV, Dâru'l-Hicre, Kum 1984.

Müneccimbaşı Ahmet b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel*, çev. Ömer Tellioğlu, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1438/2017.

Nüveyrî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Abdilvehhâb b. Muhammed, *Nihâyetü'l-ereb fî fünûni'l-edeb***,** thk. Müfîd Kumeyha, I-XXXIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004.

Özdemir, Mehmet, "Endülüs Emevîleri", İstanbul, 1995, XI, 211-225.

Özkuyumcu, Nadir, "Rüstemiler", *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 295-296.

Râzuk, Muhammed "İdrîsîler", *DİA*, İstanbul 2008, XXI, 495-497.

Safedî, Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn, *el-Vâfî bi'l-vefeyât*, thk. Ahmed el-Arnaût, Türkî Mustafâ, I-XXIX, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2000.

Sıbt İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Muzaffer Yûsuf b. Kızoğlu, *Mir'âtü'z-zamân fî târîhi'l-a'yân,* thk. Muhammed Berekât vdğ., I-XXIII, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, Dımaşk 2013.

Sobernheim, Moritz, "Hamdaniler", *İA*, , Eskişehir 2001, V/I, ss. 179-182.

Şibli Numanî, *Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi*, çev. Talip Yaşar Alp, II, Hikmet Dava Çağ Yayınları, İstanbul 1975, s. 226-227.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târîhu't-Taberî*, thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrâhîm, I-XI, Dâru'l-Me'ârif, Kahire ts.

Taşdemir, Mehmet "Mardin", *DİA*, Ankara 2003, XXVIII, 43-48.

Tavil, Muhammed Emin Galib, *Arap Alevîleri Tarihi*, çev. Ġsmail Özdemir, Karahan Kitabevi, Adana 2015.

Vasiliev, Alexander, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Tevabil Alkaç, Alfa Yayınları, İstanbul 2016.

Ya'kûbî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ebî Ya'kûb, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, thk. Abdülemîr Mühennâ, I-II, Dâru'l-A'lemî, Beyrut 2010.

Yâkūt el-Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn b. Abdillâh, *Mu'cemü'l-büldân*, I-V, Dâru Sâdır, Beyrut 1977.

Yazıcı, Nesimi, *İlk Türk İslâm Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2014.

Zeydan, Corci, *İslâm Uygarlıkları Tarihi*, çev. Nejdet Gök, İletişim Yayınları, I-II, İstanbul 2013.

MARDIN FROM THE CONQUEST TO THE END OF THE UMAYYADS
FETHİNDEN EMEVÎLERİN SONUNA KADAR MARDİN

Doç. Dr. Ali HATALMIŞ
Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları ABD
Orcid id: 0000-0002-1689-4809

ABSTRACT

The first Islamic conquests, which began during the reign of Caliph Abu Bakr (r. 632-633), were successfully continued by Caliph Umar (r. 13-23/634-644). With the Yarmuk Victory (15/636), all Syrian lands were conquered and the great commander Abū ‘Ubaida b. al-Jarrāh (18/639) with the dexterity of the commanders appointed by the order of the surgeon, the Byzantines had to retreat behind the Taurus Mountains. With the al-Qādisiyya Victory (15/636), the Sassanids were heavily defeated and with the order of the great commander Sa‘d ibn Abī Waqqās (55/675) all Iraqi-Iranian lands were conquered by the dexterity of the commanders who took action on the orders. It is known that Mardin was conquered with the first Islamic conquests. However, there is disagreement about who conquered this place. So much so that this conflict must be somewhat related to the geographical location of Mardin. On the other hand, it is very close to the Syrian lands and it is administratively included in Bilad al-Sham. The fact that Mardin was under the control of the Byzantines before the conquest strengthens this possibility. In addition, it is known that the commanders appointed by Abū ‘Ubaida conquered the south and east of Anatolia. Therefore, it seems more likely that Mardin was conquered by the Syria armies.

The information given in the sources about the conquest of Mardin and its region is very limited experienced. In the light of such limited information, we briefly touched upon the discussions on the subject and made our own evaluatio. After the second six years of Caliph Uthman’s caliphate (r. 23-35/644-656), some unrest started among the Muslims when the conquests stopped. After Caliph Ali (35-40/656-660), this situation did not settle down, on the contrary, it led to fragmentation. Due to the struggles and wars between Caliph Ali and Mu‘āwiya (r. 41-60/661-680), the governor of Bilâd al-Sham, divisions and political polarizations were experienced.

It is known that during the Umayyad period (r. 41-132/661–750), the conquest operation was accelerated and large lands were conquered. In this period, the lands in which Mardin was located were administratively managed under the name of Sugūr. The territories in which Mardin was located were counted in al-Jazeera al-Sugūr which is affiliated to Mosul. Considering the fact that the cities in the north of Mardin are in the hands of Muslims, Mardin has always remained an Islamic homeland since the first conquests. This situation did not change in the confusion that emerged with the beginning of the ‘Abbāsid Revolution. It was seen that the people of this place resisted against the ‘Abbāsid revolution and supported the uprisings (in favor of the Umayyads?) against the ‘Abbāsids (r. 132-656/750-1258). In this communique, the events that took place in the Mardin region were briefly touched upon. In this statement, issues such as the conquest of Mardin, the discussions by whom it might have been conquered, the political and administrative situation in the Umayyad period, the power and effectiveness of the Umayyads in the region and the resistance of these places against the ‘Abbāsid revolution will be discussed.

Keywords: Hhulefa al-Rasyidin, Conquest of Mardin, The Umayyads.

Giriş

Bu bildiride Mardin isminin kaynaklarda nasıl geçtiğine işaret edildikten sonra İslam fetihleri arifesinde meydana gelen Sasanî-Bizans ilişkileri/savaşları bağlamında Mardin'in durumundan kısaca bahsedilmiştir. Asıl konumumuz itibariyle de Mardin ve yöresinin ilk İslam fetihleriyle birlikte fethi meselesi ele alınmış ve Dört Halife döneminden Emevîlerin yıkılışına kadar da idari, siyasi, dini ve sosyal durumu ana hatlarıyla incelenmiştir. Çoğunlukla da İslam tarihi kaynakları kullanılmıştır.

İslam tarihi kaynaklarında doğrudan Mardin ismi altında bazı sınırlı bilgiler verilmektedir. Biz de Mardin kent merkezine çok yakın, coğrafyasıyla bağlantılı Dara[1] ve Nusaybin gibi şehirler hakkında verilen bazı bilgileri bu meyanda satır arası ayrıntıları vermek, bunları aktarmak suretiyle kendi değerlendirmemizi yapacağız ve ulaştığımız sonuçları sizlerle paylaşacağız. Böylelikle bir nebze olsun Mardin ve yöresinin tarihine ışık tutacak malumatları aktarmış olacağız.

1. İslam Fetihleri Arifesinde Mardin

Mardin, kalesiyle özdeşleşmiş nadide şehirlerimizdendir. Kalesinin yüksek, sarp ve bir o kadar da sağlam oluşu sayesinde 'erişilmez kalesi olan şehir' olarak tasvir edilmiştir.[2] Mardin isminin Müslümanlar tarafından benzer telaffuzlarıyla kullanıldığını görürüz.[3] Şehre ismini bu şehrin en eski sakinleri sayılan Aramîler yani Süryanîler vermiştir. Onların söyleyişiyle *Merdīn:kaleler* anlamındadır. İslam tarihi kaynaklarında buna değinilmiş ve şehir henüz gelişmediği dönemlerde hep kalesiyle birlikte zikredilmiştir.[4] Süryanilerin söylediği tekil biçimi olan Merdo, Merdī gibi[5] telaffuzlarına dahi temas edilmiştir.[6] "*Yeryüzünde Mardin kalesinden daha güzeli, sağlamı ve muhteşemi yoktur*"[7]denilmiştir. İbn Cübeyir, İbn Battûta gibi nice seyyahlar eserlerinde iktisadi ve ticari hayata dair malumatlar vermiş, şehrin çarşılarının hareketliğinden ve canlılığından söz etmişlerdir.[8]

---

[1] Dârâ, Mezopotamya'nın kuzeyinde Mardin-Nusaybin yolunda yer alan önemli bir Roma şehri ve kalesidir (karargâhıdır). Bizans İmparatoru Anastasios (491-518) döneminde tahkim edilmesinden sonra Anastasiopolis adıyla da anılmıştır. Bk. Zafer Duygu, *Süryani tarih Yazıcılığında Geç Antik Çağ*, Divan Kitap, İstanbul 2016, s. 188, 369.

[2] Zafer Duygu, *Süryani Tarih Yazıcılığında Geç Antik Çağ*, s. 399.

[3] Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, nşr. Ömer Enîs et-Tabbâ', Müessesetü'l-Me'ârif, Beyrut 1987, s. 242. Yâkūt el-Hamevî Mâridîn şeklinde okur ve Süryanice kale anlamındaki 'Mardu' sözcüğünün çoğul şekli olduğunu ifade eder. Yâkūt el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, Dâru Sâdır, Beyrut 1977, V, 39.

[4]*Mardin Kalesi* ifadesini kullanan en eski iki İslam tarihçisine örnek kabilinden bakılabilir. Vâkıdî, *Fütûhu'ş-Şâm*, nşr. Abdüllatîf Abdurrahmân, I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997, II, 108, 112, 113, 117, 122; Taberî, *Târîhu't-Taberî*, thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrâhîm, I-XI, Dâru'l-Me'ârif, Kahire ts., X, 31, 38.

[5] Süryani cemaatinin eski ruhani reisi (metropoliti) Hanna Dolapönü, şehre bu ismin verilmesini gerek şehrin yüksekçe bir kale (Kartal Kalesi) olarak inşa edilmesine ve hemen yakınında bulunan diğer kalelere bağlamıştır. Nitekim şehrin yakınlarında birçok kale bulunmaktadır. Bunlar şehre çok yakın Kal'ı Mara'da (Kalıtmara?) bulunan Kadın Kalesi ile Deyrülzafaran manastırı yakınlarındaki Arur ve Erdemeşt kaleleridir. bk. Hanna Dolapönü, *Tarihte Mardin*, İstanbul, 1972, s. 15.

[6] İslam coğrafyacıları Mardin ismini kullanmakla beraber bu sözcüğün tekil halinin Mardu veya Mardi şeklinde okunabileceğini söylemişler ve bu sözcüğün çoğul halinin "*Mard/în: kale/ler*" olduğuna işaret etmişlerdir. İbn Hurdâzbih, *Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-memâlik* (*Kitâbü'l-Harâc* ile birlikte) nşr. Michael Jan de Goeje, Dâru Sâdır (ofset baskı), Beyrut 1889, s. 129; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb*, thk. Yusuf Es'ad Dâğır, I-IV, Dâru'l-Hicre, Kum 1984, II, 73; Makdisî, *Kitâbü'l-Bed' ve't-târîh*, I-VI, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, Kahire ts. IV, 70; Yâkūt el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 38, 39; Himyerî, *er-Ravdü'l-mi'târ*, thk. İhsân Abbâs, Mektebetü Lübnân, Beyrut 1984, s. 10, 519.

[7] Yâkūt el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 39; Kazvînî, *Âsârü'l-bilâd*, Dâru Sâdır, Beyrut ts., s. 259. Sıbt İbnü'l-Cevzî "*Cezîre kalelerinin en muhteşemi ve güzeli Mardin Kalesi'dir*," demektedir (*Mir'âtü'z-zamân,* thk. Muhammed Berekât vdğ., I-XXIII, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, Dımaşk 2013, I, 95).

[8] İbn Cübeyr, Ebü'l-Huseyn Muhammed b. Ahmed, *Rıhletü İbn Cübeyr*, Dâru Sâdır, Beyrut ts., s. 215; Himyerî, ,*er-Ravdü'l-mi'târ*, s. 230; İbn Battûta, *Rıhletu İbn Battûta*, Matba'atü'l-Ezher, Kahire 1928, I, 150; İbn Haldûn, *Rıhletü İbn Haldûn*, nşr. Muhammed b. Tâvît et-Tancî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004, s. 59.

Şehirlerin isim ve anlamları konusunda genel olarak görülen ihtilaflar Mardin için de geçerli olmuştur. En eski kaynaklarda bu şehrin isminin Ardobe olarak geçtiğine işaret edilmiş olsa da,[9] ufak tefek farklı telaffuzlarıyla '*kaleler*' anlamına yakın manalar da yüklenmiştir.[10] Bazı enteresan ancak yakıştırma olduğu izlenimi verilen mesela Din ismindeki bir şahsın öldürülmesi üzerine bu adla anıldığını bile söyleyenler olmuştur.[11] Bazı çağdaş araştırmacılar, Mardin isminin Sâsânîlerin kurucusu Erdeşir (226-240) tarafından İran dolaylarından buraya getirilerek yerleştirilen, savaşçı bir kavim olan Mardeler'den geldiğini ifade etmiştir.[12]

Mardin ve yöresine sırayla Subariler, Sümerler, Akadlar ve Babilliler, Hititler, Asurlular, Urartular hâkim olmuştur. Tabi ki İslam fetihleri öncesinde, Doğu Roma (daha sonra Bizanslılar) ile Persler (daha sonra Sâsânîler) arasında zaman zaman el değiştirmiştir. Bazen Bizans İmparatorluğu'nun, bazen de Sâsânî İmparatorluğu'nun boyundurukları altında yaşayan küçük krallıklar tarafından idare edilmiştir. Mardin'in bu iki güçlü imparatorluğunun sınır hattında yer almasının ağır bir bedeli olmuş, sıklıkla işgal ve taarruzlara maruz kalmıştır. El değiştirmeler esnasında şehir büyük yıkım ve kıyımlara maruz kalmıştır.

Ülkemizde Mardin ve özelinde Midyat çevresi, taşıdığı Hristiyan kimliği ve nüfusuyla da anılmaktadır. Şehrin en eski sakinleri olan Süryani vatandaşlarımız, bu duruma tarihten örnekler vererek çok güçlü şekilde Hristiyan kimliğine vurgu yaparlar ve buralara Hristiyanlığın çok erken dönemlerde yayıldığını biraz da abartılı biçimde söylerler.[13] Elbette yörenin yerli halkı Aramîlerin Hristiyanlığı kabul ettikleri ve sahiplendikleri tarihi bir gerçektir.[14] Hele Nusaybin'in Hristiyanlığın çok erken dönemi sayılabilecek V.-VII. yüzyılları arasında Doğu Suriye Hristiyanlarının yani Nesturilerin merkezi olduğu da… Aramîlerin Hristiyanlaşması sonrası Süryanî olarak anıldıklarını da hatırlatmakta yarar vardır.[15] Süryanilerin kutsal kabul ettiği Tur Abdin mıntıkası[16] içinde yer almaktadır. Süryaniler buraları dini merkezler olarak görmekte ve ziyaretleri halinde hacı olduklarına inanmaktadırlar.

---

[9] Dolapönü, *Tarihte Mardin*, s. 16.

[10] İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 129; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb*, II, 73; Yâkūt el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 39. Tezcan, Mardin kelimesinin aslının Aramice olduğu ve Süryani kaynaklarında Merdo, Mrdo, Merde, Merdin ve Marde, Merdâ... vs. biçiminde değişik şekillerde geçtiği söylenir. Şehir veya kalenin adını *mrad* (direnmek, karşı koymak) fiilinden aldığı malumdur. Merdin ve Mardin telaffuzu ise bu sözcüklerin çoğulunu ifade etmektedir. Mehmet Tezcan, "VII. YY. Başlarında Doğu Roma-Sasanî İlişkileri ve Mardin'in Sâsânîlerce Zaptı (607)", *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Mardin*, İstanbul 2006, s. 153

[11] Vâkıdî, *Fütûhu'ş-Şâm*, II, 108.

[12] Mehmet Taşdemir, "Mardin", *DİA*, Ankara 2003, XXVIII, 43.

[13] Süryaniler Hristiyanlık inancının ilk olarak Şanlıurfa'da (Süryanice Urhoy) yayılmaya başladığını ve bunu da ünlü *Abgar* hikâyesiyle anlatırlar ve havarilerden *Judas Thomas*'ın bizzat gönderdiği Addai'ın tebliğiyle de Hristiyan olduklarına inanırlar. Ancak Hristiyanlığın bu bölgeye III. Asırdan itibaren girdiği ve IV. Asırdan itibaren yayıldığı tarihi gerçeklere daha uygundur. Bk. Mutay Öztemiz, *II. Abdülhamid'den Günümüze Süryaniler*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s.14, 15.

[14] Yakup Tahincioğlu, *Tarihleri Kültürleri ve İnançlarıyla Aramîler*, s. 18.

[15] Bölgede yaşayan Aramîlerden putperest olanlarla Hristiyanlığı benimseyenlerin ayırt edilmeleri için kendilerine Süryani adı vermişlerdir. Bk. Mehmet Çelik, *Antakya Süryani Kilisesi I*, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1987, s. 1-3.

[16] Süryanice *kulların dağı* anlamına gelen Tur Abdin; en batıda Mardin kalesini içine alacak bir hat boyunca ilerleyerek en doğuda Cizre'ye kadar ulaşmaktadır. Yine Cizre'den başlayarak Batman (Botan) çayına kadar kuzeye doğru adeta kıvrılmaktadır. Buradan da Batman çayının Dicle nehrine döküldüğü yere kadar uzanmaktadır. Güney sınırı da Dara ve Nusaybin'den Cizre'ye kadar uzanan hattın hemen kuzeyinden başlamaktadır. Yani bir ucunda Mardin, diğer ucunda Cizre-Batman çayının ortasında bulunan toprakları kapsamaktadır. Bir başka deyişle Türkiye'nin güney-doğusundaki Midyat ve civarlarını içine alan bölge tarif edilmektedir. Tur Abdin'de dik ve sarp kayalıklarda gizlenmiş çok sayıda kilise ve manastırlara rastlanmaktadır. Mezopotamya ovalarından buralara doğru bakıldığında karşımıza gayet heybetli ve devasa biraz kıvrımlı duvarı andırır muhteşem bir manzara bizi karşılamaktadır. Bk. Adnan Çevik, "İlk Çağlardan Ortaçağın Sonuna Kadar Midyat ve Yöresi (Tur Abdin)'in Tarihi Coğrafyası", *Makalelerle Mardin I (Tarih-Coğrafya)*, Haz. İbrahim Özcoşar, İstanbul 2007, s. 120.

İslam fetihleri arifesinde Mardin yöresi Bizanslılarla Sâsânîler arasındaki sınır bölgesi içinde yer almaktaydı. Şimdiki Mardin ilimizin büyük bölümü Bizanslıların; Dicle nehrinin güney ve doğusunda kalan küçük bir bölümü Sâsânîlerin kontrolündeydi. Mardin kalesi dâhil, Midyat ve çevresi yani Tur Abdin mıntıkası gibi genelde dağlık ve tepelik yerler Bizanslıların; Dara'nın güneyinden itibaren Sincar'a kadar olan genelde düz ve ovalık yerler Sasanîlerin elindeydi.

Bizans'ın kudretli imparatorlarından biri sayılan Mauricius (582-602) döneminde ülkenin kuzey sınırları genişletilmiş ve doğu sınırları güvence altına alınmıştır. Bu meyanda Sâsânîlerle 50 yıllık antlaşma bile yapılmıştır. Mardin ve civarındaki tüm kaleler tahkim edilmiştir. Yalnız Nusaybin merkezden itibaren Mardin'in güneyi denilebilecek topraklar Sâsânîlere bırakılmıştır. İki ülke arasında diplomatik ve ticari ilişkiler geliştirilmiştir. Mesela iki ülkenin tüccarları karşılıklı olarak Dara ve Nusaybin'i mekân tutmuş ve iktisadi hayat canlanmaya başlamıştır.[17]

Mauricius'un bir suikast sonucu öldürülmesinden sonra yerine Phokas (602-610) İmparator olmuştur. Ancak Sâsânî imparatoru II. Hüsrev (591-628)[18], imparatorun öldürülmesini bahane ederek Bizans İmparatorluğu'na savaş açmıştır. Onların doğudaki en uç garnizonu Dara'yı ele geçirmesinden sonra hızla Bizans içlerine ilerlemiştir. Phokas dönemi tam bir karışıklık içinde geçmiştir.[19] Ostrogorsky'nin tespitleriyle: "*Phokas'ın devrindeki anarşi yılları geç Roma Devleti tarihinin sonunu teşkil ederler. Geç Roma veya erken Bizans devri burada biter. Krizden Bizans önemli kısmiyle yeni bir teşekkül halinde, çürük geç Roma devletinden kurtulmuş, yeni güçlerle kuvvetlenmiş olarak doğar. Asıl anlamıyla Bizans tarihi, Ortaçağ Bizans imparatorluğu tarihi başlar*."[20]

Phokas devri boyunca, yani onun tahta çıkışından kendi halkı tarafından öldürülmesine kadar, Bizans-Sâsânî savaşları sürmüştür (602-610).[21] Bu savaşın Mardin civarında başladığı dikkate alınırsa başta Dârâ olmak üzere Mardin ve yöresinde halkın büyük kıyımlara ve katliamlara maruz kalması muhtemeldir. Buna ihanet cezası olarak düşünülen idam ve sürgünleri de eklersek durumun vahameti ortaya çıkar. Bir de iktisadi durumun bozulması sebebiyle fakir halkın açlık ve kıtlığa mahkûm edildiği de acı bir vakıadır. Eski hâkimleri, dindaşları Bizanslıların mezhepsel baskılarından bıkan halk; bu defa yabancı hâkimleri yani Mecusi İranlıların din dayatmalarının acı ve ıstırabını yaşayacaklardır.[22]

Sâsânîler, toprak kazanımlarını tahkim edemeden yani kalıcı bir idare tesis edemeden Anadolu topraklarını terk etmek zorunda kalacaklardır. Zira yeni Bizans İmparatoru Herakleios'un (610-641) çabalarıyla yeniden toparlanan Bizanslılar, Mardin ve civarlarını ciddi bir direnişle karşılaşmadan alacaklar; 627 yılında Musul yakınlarında Sâsânîleri ağır bir yenilgiye uğratacaklar ve başkentlerini (Medâin: Ctesiphon) yağmalayacaklardır.[23]

İki büyük imparatorluğun aralarında meydana gelen uzun süreli kanlı savaşlar yüzünden gücünü zayıflatması yanında bu iki süper gücün bölge insanlarına layık gördükleri muamele aslında yeni fatihlerin işini kolaylaştırmış olmalıdır. İslamiyet'in ve fatihlerinin sunduğu imkân ve şartlar sayesinde Mardin ve yöresi ilk fetihlerden itibaren İslamlaşmaya başlayacaktır. Yalnız bu İslamlaşma uzun soluklu ve kalıcı olacaktır. Bölgede yaşayan Süryanîler kendi dindaşları Bizanslıların baskısından, sınır komşuları İranlıların tacizlerinden kurtulacak ve rahat bir nefes alacaktır.

---

[17] Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara 1931, s. 74-76.
[18] Taberî, Kisra (Hüsrev) doksan küsur bin askeriyle Dara'nın zapt ettiğine işaret eder. Taberî, *Tarîh*, II, 149.
[19] İbn Haldûn, *Târîhu İbn Haldûn*, nşr. Halîl Şehâde, I-VIII, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2000-2001, II, 259 vd.;The Chronicle of Theophanes, s. 5-8.
[20] Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, 79.
[21] Duygu, *Süryani tarih Yazıcılığında Geç Antik Çağ*, s. 212-213.
[22] Hüseyin Ali, "Fethu'l-İslâmî li-Medîneti Mardîn", *Mecelletü Hakâik li-Dirâseti'n-Nefsiyye ve'l-İctimâ'iyye*, Câmi'atu Celfe, Cezayir 2018, S. 12, ss. 93-107, 97-98.
[23] Taberî, *Tarîh*, II, 183; bk. *The Chronical of Theophanes*, s. 23 vd.

2. Hülefây-i Râşidîn Dönemi ve Mardin Yöresinin Fethi

Hülefây-ı Râşidîn, "Raşit Halifeler" anlamındadır. Raşit halifelere "Dört Halife" de denilmekte; Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin halife oldukları dönemler kastedilmektedir. Fetih, "açma, yol gösterme, hüküm verme, galibiyet ve zafere ulaştırma" gibi anlamlara gelmektedir.[24] Fetih, İslam'da meşru görülen bir savaş (cihat) sonucu gerçekleşmektedir ve Müslümanların gayrimüslimlerden ele geçirdikleri özellikle toprak kazanımlarını ifade etmektedir.[25] Fethin kalbi ve aklı İslam gerçeğine açma, İslam mesajının önündeki engelleri kaldırmayı sağlayacak ortamları hazırlama gibi manevi veçheleri bulunmaktadır.[26]

Hz. Ebû Bekir tarafından başlatılan ilk İslam fetihleri Hz. Ömer döneminde başarılı şekilde sürdürülmüştür. Hz. Osman'ın halifeliğinin ilk altı yılında fetihler devam etmişse de iç karışıklıkların başladığı ikinci altı yılında ve Hz. Ali'nin devrinde durma noktasına gelmiştir. Hz. Ebu Bekir döneminde Bizans'a karşı kazanılan en önemli savaş/zafer Ecnâdeyn (13/634) olmuştur.[27] Onun vefatından sonra Hz. Ömer döneminde fetihler aralıksız sürmüştür. Yermük Savaşı(15/636) sonrasında Bizans, Suriye'den ümidini tamamen keserek Anadolu'da savunmaya çekilmiştir. Yermük zaferinden sonra İslam orduları Bizanslıları Anadolu'da takip amaçlı ilerlemişlerdir.[28]

Hz. Ömer döneminde Anadolu'ya yönelen bu takip amaçlı ilerleyişleri fetih olarak değerlendirenler olmuştur. Neticede Bizanslıların Toros Dağları'nın ardına kadar çekilmeleri Anadolu'nun güneyi ve doğusunu zımnen Müslümanlara bıraktıkları anlamına gelmektedir. Onun için biz de Emevîler döneminde söz konusu bölgenin Sugûr adıyla vatan toprağı yapıldığını ve Abbasîlerin Avâsım adıyla tahkimatlar yaparak bu durumu sağlamlaştırdığını biliyoruz. Bu bağlamda Mardin'in de içinde bulunduğu Güneydoğu Anadolu bölgesinin ilk İslam fetihleri esnasında fethedildiğini söylemek de mümkündür. Ancak Hülefây-ı Raşidîn devrinde olanları fetihten ziyade askeri seferler veya akınlar olarak da takdim edebiliriz. Müslümanların Anadolu'nun kısmen güneyinde ve doğusunda asırlarca kalmış olmalarına rağmen Selçuklu fetihleri arifesinde buraların yeniden Bizanslıların kontrolüne geçtiği tarihi bir realitedir. Konumuz bağlamında Mardin ilimizin bir İslam şehri görünümüne ve kimliğine kavuşması Selçuklu fetihleri sonrasına rastlamaktadır. Artukluların hâkimiyeti zamanında Mardin'in fethi, İslamlaşmasıyla da tamamlanmış olmaktadır.

Bizanslılar, kaybettikleri toprakları geri alma ideallerinden hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Onlar bu idealleri uğruna fırsat kollamışlar ve sürekli saldırmaktan geri durmamışlardır. Hz. Ömer'in vefatı sonrasında umutlandıkları anlaşılan Bizanslılar, Sugûr hattına yönelmişler ve sınır tacizlerinde bulunmuşlardır. Yeni halife Hz. Osman da bölgede kalıcı olduğumuzu onlara kabul ettirecek karşı hamleler yapmıştır. Görevlendirdiği komutanların maharetiyle de hem bu saldırılar püskürtülmüş hem de çok sayıda şehir ve kaleler fethedilmiştir.

---

[24] Râgıb el-İsfehânî, *Müfredât Elfâz-ı Kur'ân*, çev. Yusuf Türker, İstanbul 2007, s. 1113-1114; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab,* I-X, Beyrut 1997, II, 536-537.

[25] Râgıb el-İsfehânî, *Müfredât*, 1113; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab,* II, 538; Fayda, Mustafa, "Fetih", *DİA*, İstanbul 1995, XII, 467-470, 467.

[26] Râgıb el-İsfehânî, *Müfredât*, s. 1114; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab,* II, 539; Fayda, "Fetih", *DİA*, XII, 467. Bk. Ali Hatalmış, *Anadolu'nun Fetih ve İslamlaşma Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2020, s. 22.

[27] Taberî, *Tarîh*, III, 394-415, 417.

[28] Herakleios; "Sozo Suriye…" (Selametle kal Suriye…) demek zorunda kaldığı ve Anadolu topraklarında savunmada kalmayı yeğlediği görülmüştür. Hristiyanlığın dinî merkezi Kudüs'ün fethini (16/637) Akdeniz sahilindeki Kayseriyye izlemiş, Yenilgi haberini Antakya'da öğrenen İmparator Herakleios birliklerini Torosların gerisine çekerek savunmaya geçmiştir. İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 182, 570; Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s. 160, 164-165; Ya'kûbî, *Tarih*, I-II, Beyrut 1960, II, 150, Taberî, *Tarih*, III, 603-605; IV, 62; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 454-457; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 96-102.

Hz. Ömer'in emriyle Şam orduları komutanlığına Ebû'Ubeyde b. Cerrâh getirilmiş, Suriye toprakları fethedilmiştir. Onun görevlendirdiği komutanların maharetiyle de Bizans orduları Anadolu içlerine (Toros dağları ardına) kadar kovalanmıştır. [29] Güneydoğu Anadolu'nun fatihi denilince ilk akla gelen komutan İyâz b. Gânm'dir. İyâz, Anadolu'daki Ruha (Şanlıurfa), Harran, Aynülverde (Ceylanpınar), Sümeysat (Samsat), Serûc (Suruç), Karkisiyâ, Malatya, Diyarbakır, Meyyâfârıkîn (Silvan) gibi yerleri gerek sulh gerekse savaş yoluyla Mardin, Dârâ ve Nusaybin'in içinde yer aldığı *Cezîre* fetihlerinde bulunmuştur. Sonra Musul'a yönelmiş; Erzen (Kurtalan), Derbe,[30] Bitlis, Hilât (Ahlat) ve Behisnî'yi (Besni) fethedip Rakka'ya dönmüştür.[31]

Belâzürî ve onu teyit eden birçok kaynakta yazıldığına göre İyâz b. Gânm tarafından Mardin dâhil olmak üzere şehrin yakınındaki Kefertuta (Kızıltepe Koçlu köyü), Tur Abdîn (Midyat yöresi), Dârâ ve Nusaybin sulh yoluyla fethedilmiştir. Ancak hem Cezîre'nin hem de Fırat havzasının "*şehirleri sulh yoluyla, toprakları ise savaşla alınmıştır*"[32] şeklinde bir kayıt da düşülmüştür. Bu meyanda Cezîre'de (Güneydoğu Anadolu) şehir merkezlerinin dışında kalan yerlerde yani kırsalda, Bizans askerlerinin ağır yenilgi psikolojisi altında da olsalar son direnişlerini yaparak İslam ordularıyla çatıştıkları anlaşılmaktadır. Bölge şehirlerinin (kalelerinin) bir şekilde kuşatıldığı görülmekte ancak teslim olunan şehirlerden gelen olumlu haberlerin de etkisiyle olsa gerek sulha razı olduklarını böylece yeni fatihlerin idaresinde yaşamayı kabul ettikleri görülmektedir. Kaynaklarda emsal gösterilen en dikkat çekici antlaşma Ruhâ Sulhu adını taşımaktaydı. Söz konusu bu antlaşma, "*...Ben, onların canları, malları, çocukları, kadınları, şehirleri ve değirmenleri için aman verdim; şu şartla ki onlar, üzerlerindeki hakkı ödesinler. Köprülerimizi tamir etmeleri, yollarını şaşıranlarımıza yol göstermeleri de onlardan istediğimiz diğer şeylerdir. Allah, melekleri ve Müslümanlarşahit oldu*" şeklinde idi. Ünlü komutan ve sahabe İyâz b. Gânm tarafından sulh yoluyla fethedilen tüm şehir sakinleri muhatap alınarak yazılmıştı.[33]

İslam tarihi kaynakları içinde Mardin'in fethi ile ilgili en ayrıntılı ve genişçe bilgi sadece Vâkıdî'de bulunmakta ve "*Mardin Kalesinin Fethi*" başlığı altında verilmektedir.[34] Vâkıdî'nin verdiği bu bilgilerin ona aidiyeti ve tutarlığı tartışmalarına girmeden onun verdiği malumatı özetlemekle yetineceğiz. Vâkıdî, bu başlık altında Mardin isminin nereden geldiğine dair bir rivayet aktarmakta ve ardından fethi öncesindeki bazı gelişmeleri anlatmaktadır. Böylece fetih öncesi ve esnasındaki ortamı, ruh halini tasvir etmektedir. Coğrafi konumunun tespitinde biraz zorlandığımız Diyâr-ı Rebî'a ve meliki (hükümdarı) diye

[29] Taberî, Ebû 'Ubeyde'nin Iyâz b. Ganem'i Bizans ordularını takip etmek için görevlendirdiğini ve onun ordusuyla Malatya'yı sulh yoluyla (cizye karşılığında) antlaştığını haber vermektedir. Taberî, *Tarih*, III, 572. Yine bk. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 567.

[30] Kaynaklarda *ed-Derb/e* adında birçok şehirden bahsedilmektedir. Mesela Komşu üç ülke sınırları içinde üç adet (antik) Derbe kenti bulunmaktadır. Bunlar Nihavent (İran), Bağdat (Irak) ve Karaman ilimize bağlı Ekinözü ilçesi yakınlarında antik bir kenttir. Yâkūt el-Hamevî, "İyâz b. Ganem Cezîre'den ayrıldığında Derbe'ye girdi ve Bidlîs'e ulaştı" demektedir (Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, I, 242; Yâkūt el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Büldân*, I, 39). Bu ifadeye göre Bitlis'e çok yakın bir yer kastedilmektedir. Ancak bu kaynaklarda Mardin, Tur Abdin, Nusaybin gibi İyâz b. Ganem'in Cezîre toprakları içindeki fetihler anlatılırken *ed-Derb*'in de fethedildiğinden bahsedilmesini dikkate alarak da Düneysir'e (Kızıltepe'ye) bağlı Şenyurt beldesinin karşısında şimdiki Suriye sınırları içindeki Derbesiye antik kentinin kastedilmesi de mümkündür. Zira Bitlis ilimiz içinde Derb adlı bir yerleşim olduğunu tespit edemedik.

[31] Ebû Sa'îd İyâz b. Ganm b. Züheyr el-Fihrî (ö. 20/641) ünlü komutan sahabîlerdendir. Hz. Peygamber'in bütün gazvelerine iştirak etmiştir. Hz. Ömer döneminde ordu komutanı olarak Suriye, Irak ve Anadolu fetihlerinde çok aktif görevler üstlenmiştir. Bk. Asri Çubukçu, "İyâz b. Ganm", *DİA*, İstanbul, 2001, 498-499.

[32] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 241, 242; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 378; Yâkūt el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, V, 39.

[33] Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s. 240.

[34] Muhammed b. Ömer el-Vâḳıdî'nin "*Târîḫu Futûḥi'l-Cezîra ve'l-Ḫâbûr ve Diyâr-ı Bekr ve'l-'Irâḳ*" (Fütûḥu'ş-Şâm) adlı eserinin "*Mardin Kalesinin Fetihleri*" başlığı altında ikinci cildin 108-117 sayfalarında geniş bilgi verilmektedir.

bahsettiği Şehriyâz'ın öldürüldüğü haberini, çok yakındaki Ceylanpınar ve Habur'un düştüğünü duyan Mardin halkının psikolojisi anlatılmaktadır. Başka bir ifadeyle Müslüman Araplar tarafından teklif edilen antlaşma şartlarını kabul ederek şehirlerini teslim ettikleri haberlerinin Mardin'de nasıl yankı bulduğuna dikkat çekilmektedir. Şehrin sulh yoluyla teslimini savunduğu anlaşılan Süryani patriği Tuta, Mardin ve civarlarının hükümdarı (tekfuru) Maria bnt. Arsûs b. Câris'e: "*Araplar bizdendir, biz de onlardanız, Allah dilediğine zafer verir şimdi devir onların…*" kabilinden sözler sarf ederek onlara sulh yoluyla antlaşma tavsiyesinde bulunmuştur. Mardin kalesinin heybeti ve stratejik konumunu vurgulanmıştır. Onun melike (kraliçe) dediği, bir bakıma tekfur diyebileceğimiz Mâriye'nin (Maria: Meryem) babası Arsûs b. Câris, aslen Trabzonlu çok güçlü, cesur ve kahraman biridir…[35]

Vâkıdî, çeşitli ravilerden Mardin'in fethi öncesi meydana gelen tarihi anekdotları sıralamaktadır. Bunlardan birinde Cezîre'nin en büyük yöneticisi olarak tanıttığı melik Antak'ın Müslüman Arapların ilerleyişini durdurmak için elçileriyle civar tekfurlara haber yolladığı anlatılmaktadır. Elçiler önce Diyâr-ı Rebi'a meliki (valisi?) Şehriyâz'a, ardından Mardin tekfuru Arsûs b. Câris'e gelmişler ve onun ve askeri birliklerinin ivedilikle savunma hattına gelmeleri yönündeki emrini iletmişlerdir. Vâkıdî bunları anlatırken savaşların veya fetihlerin efsaneleri edasıyla sunmaktadır. Öyle ki, Müslüman Arapların fethinin takdir-i ilahi olduğu anlamına gelebilecek, organları deforme olmuş garip bir çocuğun (ismi Amuda) hikâyesini anlatmaktadır. Bu çocuk da Maria'nın gizli aşkı yakışıklı bir rahipten olmadır… Sonra da yöneticilerin Süryani patriği Tuta ile yaptığı istişare meselesine değinmektedir. Patrik Mardin tekfuru Arsûs'un kızı Maria ile Şehriyâz'ın evlenmesini tavsiye etmiştir. Maria ise mehir olarak 100.000 dinar talep etmiş ve zifaf gecesi 20 Arap komutanın kurban edilmesi şartını koşmuştur. Onlar da bu şartların yerine getirilmesi için büyük bedeller ödemelerine rağmen başaramamışlardır. [36] Anlatılanlara bakılırsa bölge yöneticileri sulha/antlaşmaya mecbur kalmışlardı ve mevcut ahali de Müslüman Araplarla antlaşmaya çok yatkındı.

Diyâr-ı Rebî'a bölgesinden gelen haberler Hz. Ömer'i sevindirmiştir. Ordu komutanı İyâz b. Gânm yanında çok sayıda esir ve ganimetle Medine'ye gelmiştir. Ceylanpınarı tekfuru Şehriyâz öldürülmüş ve Mardin tekfuru Arsûs b. Câris Amuda da[37] esir olarak tutulmaktadır. Kesin mağlubiyet sonrası dağılan Bizans askerleri de kaçırabildikleri değerli eşyaları ve silahlarını yanlarına almışlar, altınlarını ve paralarını sandıklarda taşıyarak kuzeye yani Anadolu istikametine yönelmişlerdi. İlk etapta da Mardin ve civarındaki kalelere sığınmışlardı. Vâkıdî, 100 kadar askerin Mardin Kalesi'ne gizli geçitleri kullanarak girdiğini anlatmıştır. Babasının esir düşmesi üzerine Mardin tekfurluğuna (vekâleten) kızı Mâriye getirilmiştir. Mâriye'nin yani bir kızın tekfur olması vesilesiyle de onun oturduğu kaleye *Kız Kalesi* denilmiştir.[38]

İyâz b. Gânm, Mardin hükümdarı Mâriye'den çok değer verdiği ve hürmet ettiği babasının koşulsuz serbest bırakılması şartıyla Mardin Kalesi'nin teslim edilmesini istemiştir. Mâriye de danışmanları ve komutanlarıyla istişare ettiği esnada Sehl b. 'Adî[39] ve Nüceybe b. Sa'd[40]

---

[35] Vâkıdî, *Fütûhu'ş-Şâm*, II, 108.

[36] Vâkıdî, *Fütûhu'ş-Şâm*, II, 109-111.

[37] Mardin'in güneyinde antik Dârâ şehri yakınlarında (günümüz Suriye sınırları içinde) Haseke iline bağlı tarihi bir şehir.

[38] Vâkıdî, *Fütûhu'ş-Şâm*, II, 112.

[39] Vâkıdî Sehl b. 'Adî'nin Şam ve Cezîre fetihlerine katıldığını defaten (*Fütûhu'ş-Şâm*, II, 101, 104, 105, 106, 110, 113) söylese de tam Süheyl diye de kardeşi olan bu sahabî (tam adı Sehl b. 'Adî b. Zeyd el-Hazrecî) diğer bütün kaynaklara göre Uhud Savaşında şehit düşmüştür. Bk. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer, I-XI, Mektebetü'l-Hancî, Kahire 2001, IV, 246; İbn Abdilber, *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, I-IV, Dâru'l-Cîl, Beyrut 1992, II, 666; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, thk. Ali Muhammed Mu'avvaz-Âdil Ahmed Abdülmevcûd, I-VIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, II, 578; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî, I-LIII, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1986-2000, III, 72; Safedî, *el-Vâfî bi'l-vefeyât*, thk. Ahmed el-Arnaût, Türkî Mustafâ, I-XXIX, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2000, XVI, 8.

komutanlar ve askerleri de kaleyi kuşatmışlardır… İyâz b. Gânm'in huzuruna bizzat hediyelerle birlikte Mâriye gelmiştir. Mâriye, İyâz'ın huzuruna vardığında secde etmek istemiş ancak o buna mani olmuş ve '*Bizim dinimizde secde sadece Allah'a yapılır. Allah bizi İslam'la üstün kılmış ve bizi sapıklıktan kurtarmıştır. Hz. Muhammed, kalplerimizdeki tarafgirliği, kıskançlığı ve boş şeylere uymayı bizden gidermiştir. Ancak zorbaların rağbet ettikleri huzurda secde eder gibi eğilmek yerine sade selamlamayı bizden istemiştir.Yüce Allah 'kibir ve gurur benim libasımdır, kim ki bunları giymeye kalkışırsa onları ateşe atarım' diye buyurarak bizleri ikaz etmiştir. Biz bunları aşarak buralara kadar geldik, sizin protokol dediğiniz kurallar umurumda bile değil.*'[41] demiştir.

Mâriye onun sözü arasına girmiş ve '*Ey hükümdar, Allah bu yüzden olsa gerek bize karşı sizi muzaffer kıldı.*' demiştir. İyâz ona '*Sen kimsin*?' diye sormuş, o da '*Ben Mâriye bnt. Arsûs b. Câris'im. Mardin tekfuru olan kocam ve Amuda sizin elinizde esir tutuluyor. Bunun acısına artık dayanamıyorum onlara bir an önce kavuşmak istiyorum. Çünkü rüyamda Mesih ve havarilerini gördüm ve benden sizlere tabi olmamızı emretti. Bu niyetle huzurunuza geldim, dininize uyacağım ve bu hususta asla caymayacağım. Her iki kaleyi de, hem benim kalemi ve hem de kocamın kalesini size teslim edeceğim. Yalnız bir şartım va:; ben ve kocam kalelerimizde kalmaya ve sizin adınıza hükmetmeye devam edeceğiz.*' demiştir. İyâz onun bu sözleri karşısında gülmüş ve '*Ey Mâriye senin başına bir musibet gelmiş, kocandan sebep buradasın. Kocam dediğin senin öz oğlundur.'* demiş ve huzura Amuda da getirilmiştir. İyâz, onların sırrını, Amuda hikâyesini, tek tek anlatmıştır. Herkesten gizledikleri bu sırrı tüm kulaklarıyla duyan Maria'nın yüzü sapsarı kesilmiş ve ona '*Ey efendim, sen bu bilgiyi nereden işittin? Eğer benim oğlumsa ben onu hemen tanırım, Amuda melik Şehriyâz'ın oğludur, sen bu bilgiyi nereden öğrendin?'* diye ısrarla sorunca İyâz da ona, '*Gece rüyamda Peygamberimiz bunları bana anlattı…*' demiştir. Önce oğlu Amuda ve sonra da annesi Maria gözyaşları içinde Müslüman olmuşlardır.[42] İyâz b. Gânm, ilginç bir şekilde Maria'dan bazı kalelerde esir tutulan Müslümanların kurtarılması için yardımını talep etmiş ve Müslüman olduğunu gizlemesini istemiştir. O da bunun gereğini yapmış ve Müslüman askerlerin kurtarılmasına yardım etmiştir.[43]

Vâkıdî, Mardin kalesinin sulh yoluyla nasıl fethedildiği meselesini ele alırken değişik konulara da temas etmektedir. Mardin kalesinin fethi esnasında birkaç görevli dışında herkesin sulha razı olduklarını anlatmıştır. O, neden Müslümanların kolaylıkla galip geldiklerini ve Hristiyanların neden kaybettiklerini ve fethin manevi veçhesini anlatması bakımından bir piskoposun söyledikleri dikkat çekicidir. Bu piskopos yani ruhani, Tevrat'ı, Zebur'u ve mevcut İncilleri çok iyi bilen biridir. Ruhaninin kendi dindaşlarına yönelik hitabı şöyledir:

"*Ey Hristiyan topluluğu, Allah gizli ve açık tüm nimetlerini sizden almış durumdadır. Bir zamanlar tüm yeryüzüne siz hâkimdiniz ve tüm kullar sizin boyunduruğunuz altındaydı. Mesîh sair milletlere karşı size yardım etti ve üzerinizdeki karabulutları dağıttı. Enlemesine ve boylamasına tüm arzı size beşik yaptı. Bunun nedeni ise sizin bir zamanlar iyiliği emredip kötülüğü yasaklamanız, işi ehline havale edip zulümleri durdurmanız, hakkı hâkim kılmanız, şeriatınıza uymanız, zina etmekten ve haram yemekten nefisleriniz sakındırmanızdan ötürüydü. Hak yollarına tabi olanların mektubu, doğruluk yolunun dili, Rabbi'n emirlerinin bir fiili Yahya (Yuhanna) İncil'ine ve Markos İncil'ine göre sizin gayretiniz ve rağbetiniz*

[40]Vakıdî'nin Mardin'in fethini anlatırken bahsettiği Nuceybe b. Sa'd'ın adı diğer kaynaklarda zikredilmez. Bk. Vâkıdî, *Fütûhu'ş-Şâm*, II, 110, 111, 113.

[41] Bu tercüme için bk. *Abdüsselâm Efendi'nin Mardin Tarihi*, haz. Hüseyin Haşimi Güneş, Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, İstanbul, 2007, s. 26.

[42] Vâkıdî Maria'nın daha sonra irtidat ederek Rum Ortodokslarının dinine döndüğünü de bize aktarmaktadır. Vâkıdî, *Fütûhu'ş-Şâm*, II, 140.

[43] Vâkıdî, *Fütûhu'ş-Şâm*, II, 112-113.

değişti. Böylesine aşikâr ve ayandır ki, her kişiye gerekli olan elbette onun şeriatının emirleriyle amel etmesi ve namazını daima eda etmesi ve hevesine asla uymamasıdır. Konu komşu ne der demeden; azmışlardan, zalimlerden, zorbalardan ve Hak yolda haddi aşanlardan uzaklaşmasıdır. Aksi halde elindeki nimeti hemen kaybeder; hem kendi eliyle kendisinin katili oluverir hem de kendi evini yıkarak bunca kazandıklarını yitiriverir. Bu durum Tevrat'ta betimlenen 'kendi elbisesini eliyle tutuşturup sonra da korkudan tüyleri diken diken olan' kişinin haline benzer."[44]

Vâkıdî bu ve buna benzer diyalogları aktardıktan sonra Mardin ve civarlarındaki kalelerin fethedilmelerine dair de malumatlar vermektedir. Maria'nın esir tutulan Müslüman askerleri nasıl kurtardığını anlatmıştır. Kendisi gibi gizli Müslüman olduğu anlaşılan Rahip Meytâ ile Maria'nın diyalogu da ilginçtir:

Maria: 'Ey Meytâ sen dinimizin âlimisin, gerçek senden saklanmaz. Sen bunların dinini de iyi biliyorsun, Hak bizde mi yoksa onlarda mı?' *Rahip: 'Ey melike! Güneş balçıkla sıvanmaz. Ben bunların dinini hak, kelamlarını doğru buldum. Onun için Allah seni ve oğlun Amuda'yı buraya getirdi.'* Onun bu sözleri Maria'yı çok şaşırtmıştı. İlginç şekilde rahip de rüyasında gördüklerini aktarmıştı. Maria'nın Mardin civarındaki diğer kalelerin fethinde oynadığı olumlu role de temas eden Vâkıdî, onun Harran'ın fethindeki katkısından bahsetmiştir. Mardin fetihlerinde Süryanilerin yeni fatihlere yakınlık duydukları ve Maria gibi bazı yöneticilerin Müslüman olmalarının Müslümanların işini kolaylaştırdığı söylenmiştir.[45]

Mardin yöresinin kim tarafından veya hangi ordular tarafından fethedildiği meselesi tartışmalıdır. Bu durum biraz da Mardin yöresinin konumuyla alakalıdır. Buraların Cezîre (Yukarı Mezopotamya) bölgesinde olduğu söylendiğine göre, güneyi itibariyle Irak'la bağlantılı olmaktadır. Dolayısıyla Mardin yöresinin Irak ordularınca fethedildiğini akla getirmektedir. Diğer taraftan Şam (Suriye) orduları komutanı Ebû 'Ubeyde'nin emriyle İyâz b. Gânm'in, Mardin kalesi dâhil bölgenin fatihi olduğu konusunda genel bir kabul vardır. Biz ihtilafın Mardin'in coğrafi konumu ile alakalı özel bir durumdan kaynaklı kafa karışıklığı olduğunu düşünüyoruz.

İslam tarihi kaynaklarında Mardin ve yöresi Cezîre bölgesi içinde mütalaa edilmiştir. İslam (Arap) coğrafyacıları da Cezîre bölgesini Diyâr-ı Rebî'a, Diyâr-ı Mudar ve Diyâr-ı Bekr şeklinde üçe ayırmışlardır. Diyâr-ı Mudar'ın kuzeyi (Şanlıurfa ilimiz) ile Diyâr-ı Bekr'in tamamı günümüz Güneydoğu Anadolu bölgesine mutabık gelmektedir. En geniş sınırlarıyla Diyâr-ı Bekr bölgesi Dicle nehrinin batısında, Nasîbîn'e (Nusaybin) bakan dağlık bölgeye kadar uzanmaktadır. Bu meyanda Diyâr-ı Bekr'e bağlı şehir ve kasabalar, Meyyâfârikîn (Silvan), Âmid (Diyarbakır), Hısn Kehfa (Hasankeyf), Nasibin (Nusaybin), Es'ird (Siirt), Hizan ve Cezîretu İbn Ömer'i (Cizre) kapsamaktadır. Bu tanıma göre Mardin ve yöresi bütünüyle Diyâr-ı Bekr içinde yer almaktadır.[46] Ancak kaynakların çoğunda ise Mardin ve havalisi Diyâr-ı Rebî'a içinde gösterilmektedir.[47] Mardin ve yöresinin Diyâr-ı Rebî'a veya Diyâr-ı Bekr'de olduğunun belirtilmesi daha çok idari (siyasi) taksime; Cezîre'de olduğunu söylemek de coğrafî tanıma mutabık düşmektedir.

Diyâr-ı Rebî'a içinde yer alan şehir ve kaleler olarak da Beled, Ba'arbâyâ, Nusaybin, Dârâ, Mardin, Tur Abdin, Kefertûsâ, Kurdey, Bâzbadâ, Sincar, Ra'sü'l-'Ayn, Habur ve hatta

[44] Vâkıdî, *Fütûhu'ş-Şâm*, II, 113.
[45] Vâkıdî, *Fütûhu'ş-Şâm*, II, 114-116.
[46] Abdurrahman Acar, "Âmid (Diyarbakır) Şehrinin Fethi (Vâkıdî'ye Göre"), *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, cilt: I, s. 195-196.
[47] Bk. Vâkıdî, *Fütûhu'ş-Şâm*, II, 108; İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, s. 95, 245; Himyerî, *er-Ravdü'l-mi'târ*, s. 518; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân*, XVII, 422; İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-taleb*, thk. Süheyl Zekkâr, I-XII, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts., III, 1501.

kuzeydeki Erzen, Meyyâfârıkîn ve Âmid… zikredilmektedir.[48] Bu durum kafa karışıklığını beraberinde getirmektedir. Bu karışıklığı en iyi analiz edenlerin başında ünlü Arap coğrafyacısı Yâkūt el-Hamevî gelmektedir. O, Diyâr-ı Rebî'a'yı iki kategoride ele alarak meseleyi çözmektedir. Ona göre bu kategorinin ilki idari isimlendirme, ikincisi kabilevî isimlendirmedir. Diyâr-ı Rebî'a, idari olarak Musul ile Re'sü'l-'Ayn arasındaki bölgedir. Buraya Musul'un kendisi ile Nusaybin, Ra'sü'l-'Ayn, Düneysir (Kızıltepe) ve Mardin dâhil edilmektedir. İslam öncesinde de Rebî'a Arapları hem Diyâr-ı Rebî'a'da hem de Diyâr-ı Bekir'de yaşamışlardır. Denilebilir ki bütün Cezîre'de eskiden beri Rebî'alar yaşamış ve bu yüzden tüm bölgeye Diyâr-ı Rebî'a denilmiştir.[49]

Bu sorunun hem tarihi hem de coğrafi veçhesini etraflıca ele almak gerekmektedir. Bu meyanda Mardin'in fetihler öncesinde Nusaybin ve güneyi Sâsânilerin kontrolündeydi. Mardin ve özellikler Tur Abdin bölgesi Suryani Hristiyanların merkezi iken, Nusaybin Nesturi Hristiyanların merkeziydi. Süryaniler Bizanslılarla sorun yaşasalar da yaşadıkları yerler yine de onların kontrolündeydi. Nesturiler ise Bizanslılardan kaçarak Sâsânîlere sığınmışlar ve fetih öncesinde yapılan son Sasanî-Bizans antlaşmasına göre Sasanîlere bırakılmıştı. Yani Mardin'in güneyindeki Dârâ'nın hemen yakınından başlayarak Nusaybin merkez dâhil Sincar'a doğru uzanan kısımları yani Dicle nehrinin doğusunda kalan araziler Sasanîlerin elindeydi.

Sa'd b. Ebû Vakkās'ın emrindeki Irak ordularının kuzeye yönelmesi pek tabiidir. Bu meyanda onun komutanlarından Ebû Musa el-Eş'arî'nin Nusaybin'i fethettiği söylenmektedir. [50] Yukarılarda da belirttiğimiz gibi Mardin merkez ve Tur Abdin yöresi de Ebu Ubeyde'nin emrindeki Suriye ordularının bir parçası sayılan komutan İyâz b. Gânm ve ordusunca fethedilmiştir. Ayrıca İyâz b. Gânm'e Sa'd b. Ebû Vakkās da takviye birlikleri göndermiştir.[51]

3. Emevîler Döneminde Mardin ve Yöresi

Emevîler dönemi fetihlerin yeniden başladığı ve uzun süre başarılı bir şekilde devam ettiği bilinmektedir. İlk Emevî halifesi Muâviye b. Ebû Süfyân (661-680), Hz. Ömer tarafından Şam valiliğine getirilmesi sonrasında valiliğinin sınırlarını genişletecek hamleler yapmıştır. Hz. Osman'ın halifeliği döneminde onun yetki ve sorumluluğu artırılmıştır. Hz. Osman'ın halifeliği döneminin sonuna kadar Anadolu üzerine seferleri devam ettiren Şam valisi Muaviye, fethedilen toprakların bir kısmına Arap kabilelerini yerleştirmek suretiyle bölgede sınırlı da olsa bir iskân politikası izlemiştir.[52]

İyâz b. Gânem, kendileriyle işbirliği yapan ve öncelikle Müslümanlığı kabul eden bazı eski (yerel) yöneticilerle de anlaşmıştır. Mardin'in yönetimini de Şehriyâz ve sonrasında onun evlatlarına bırakmıştır.[53] Bu durum Müslümanların genel politik anlayışına da uygundu. Müslümanların mevcut nüfus ve nüfuzu tek başlarına hâkimiyet kurmaları için yeterli de değildi. Zira Hz. Peygamber'in ve Müslümanların hâkimiyetini tanıyan nice yerel yöneticileri yerlerinde bırakmıştır. Halkın nazarında Müslümanlar, öncekilerden (Bizans ve Sasanîler) daha anlayışlı ve adil idiler. Vergilendirmelerinde ise daha insaflıydılar. Şehirde mevcut Kilise ve Manastırlar aktif olmaya devam etmiştir. Gayrimüslimler, cizye vergisini vermek suretiyle askerlikten muaf olmaları sayesinde kendi dindaşlarıyla savaşmaya zorlanmamıştır. Onlar da genelde Ruha antlaşmasının gereğini yerine getirmek anlamında, Müslümanların

---

[48] İbn Hurdazbeh, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, s. 245, 246; İdrîsî, *Nüzhetü'l-müştâk*, I-II, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, Kahire 2002, II, 662.

[49] Yâkūt el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, II, 494.

[50] Halîfe b. Hayyât, *Târîhu Halîfe bin Hayyât*, thk. Ekrem Diyâ el-Ömerî, Dâru Taybe, Riyad, 1985, s. 139.

[51] İbn Haldûn, *Târîhu İbn Haldûn*, II, 547.

[52] Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s. 191.

[53] Vâkıdî, *Fütûhu'ş-Şâm*, II, 161. Bk. Dolapönü, *Tarihte Mardin*, 33;Hasan eş-Şümeysânî, *Medînetü Mardin mine'l-Fethi'l-'Arabî ilâ Seneti 1515*, Alleme'l-Kütüb, Beyrut 1987,s. 54. Abdüsselam Efendi ise "*İyâz b. Gânem Rodos'uHarran, Süveyda ve Nusaybin'e hükümdar yaptı. Maria ve oğlu Amuda'yı daha önce Arsus'un hükümdar olduğu Mardin'e hükümdar yaptı*" demektedir.Bk. *Abdüsselâm Efendi'nin Mardin Tarihi*, s. 45.

aleyhinde Bizanslıların lehinde olmamışlardır. Şehriyâz ailesinin şehirdeki hâkimiyetleri yaklaşık yüz yıl boyunca devam etmiştir. Bu ailenin tasfiyesinden sonra Mardin'in gerilediği ve harap vaziyete düştüğü de söylenmiştir.[54]

Emevî halifesi Yezîd b. Muâviye döneminde ve sonrasında meydana gelen isyanlar, hâkim olan kargaşa ortamı Mardin'in içinde bulunduğu Cezîre bölgesini yakından etkileyecektir. Mervân b. Hakem'in bölgede otoritesini temin edemeden vefat etmesinden sonra oğlu Abdülmelik, başlangıçta iki büyük sorunla karşılaşmıştır. Zira Kûfe merkez olmak üzere Irak topraklarında Muhtar es-Sekâfî; Mekke merkez olmak üzere de tüm Arap yarımadasında Abdullah b. Zübeyir kendi devletlerini kurmuşlar ve birbirleriyle mücadele ve rekabet halinde olmuşlardır. [55] Abdülmelik önce bu iki gücün birbirleriyle savaşması ve güçlerini tüketmelerini beklemiştir. Bu niyetle Emevîlerin öteden beri güçlü olduğu Musul (Cezire) bölgesinde kendini adeta beklemeye almıştır.[56]

Eski Arapça kaynaklarda Emevî halifesi Abdülmelik b. Mervan'ın doğrudan Mardin'i aldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak bazı müellifler, Mardin'in 73/692 yılında Abdülmelik b. Mervan tarafından alındığını söylemektedir.[57] Mardin'in içinde olduğu Cezîre bölgesi, Hz. Ali'ye yakınlığıyla bilinen İbrahim b. Malik b. Eşter'in kontrolündeydi. Doğal olarak bölge, Muhtar es-Sakafî'nin safına geçmişti.[58] Abdülmelik önce komutan Ubeydullah b. Ziyâd'ın marifetiyle Musul-Cezîre bölgesini onun elinden almayı başardı.[59] Bizim için dikkat çekici husus öteden beri Mardin ve dolayları Emevîlere yakın durmuş, onlara genelde sadakat göstermiştir.[60] Böyle olmasında Muâviye'nin Cezîre bölgesine ve özelde yerel Hristiyan halka yaklaşımı etkili olmuş olabilirdi. Nitekim bölgede kalabalık bir nüfusa sahip Rebia Araplarıyla iyi ilişkiler kurmuştu ve onlara iktâlar vermişti. Muâviye kendisine Hristiyan bir danışman edinmiş,[61] Süryanî ve Ya'kûbî cemaatlerinin patrikleriyle iyi diyalog kurmuş,[62] Hristiyanlara önemli memuriyetler vermişti. Bu ve benzeri jestleri dolayısıyla olsa gerek Süryani kroniklerinde ondan övgüyle bahsedilmiştir.[63]

Emevîler, Mardin ve yöresini merkezi Musul olan Cezîre idari bölgesi içinde yönetmişlerdir. Abdülmelik b. Mervân, bölgeyi yeniden aldığında kardeşi Muhammed'i vali olarak atamış ve buralar uzun süre onun tarafından yönetilmiştir.[64] Yine Cezîre'de Ömer b. Hubeyre el-Fezârî burada valilik yapmış[65] ve Muhammed b. Avn el-Havlânî'de 127/747 yılında Mardin'i idare etmiştir.[66]Ancak şehri Müslümanlara teslim ettiği anlaşılan Maria ve oğlu Amuda'nın bizzat kendileri ile onların evlatları tarafından yönetilmiştir. Son Emevî halifesi Mervân b. Muhammed, Mardin yöresine bir süre hâkim olan Harici lideri Dahhâk b. Kays'ı Nusaybin'de

---

[54]Şümeysânî, *Medînetü Mardin*,s. 55; *Abdüsselâm Efendi'nin Mardin Tarihi*, s. 46.
[55] Taberî, *Târîh*, V, 530 vd.
[56] Taberî ayrıca onların güçlerini zayıflatmak için Abdülmelik'in yazdığı mektuplardan bahsetmektedir (*Târîh*, VI, 111vd.).
[57]Mesela Dolapönü Abdüsselam Efendi'ye dayanarak, "Mardin 692 yılında Abdülmelik b. Mervan döneminde Emevîlerin eline geçmiştir" demektedir (*Tarihte Mardin*, s. 33).
[58] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 13.
[59]Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, VI, 363, 424; Taberî, *Târîh*, VI, 86;Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, XVII, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut 2001, I, 545;İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 38-39; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XII, 15, 56.
[60]Makdisî, *Kitâbü'l-Bed' ve't-târîh*, VI, 73.
[61]Muâviye divan kâtibi ve danışmanı Sercûn b. Mansûr er-Rûmî'ye kıymet verirdi. Halîfe b. Hayyât, *Târîh*, s. 228; Taberî, *Târîh*, V, 348, 356; Ebû Hilâl el-Askerî, el-Hasen b. Abdillâh, *el-Evâil*, thk. Muhammed es-Seyyid el-Vekîl, Dâru'l-Beşîr, Tanta 1987, s. 256.
[62]Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s. 261, 278; Mes'ûdî, *Murûcu'z-Zeheb*, IV, 130-131; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 582.
[63]Bk. Duygu, *Süryani Tarih Yazıcılığında Geç Antik Çağ*, s. 129-130.
[64]İbn Haldûn, *Târîh*, III, 172.
[65]İbn Haldûn, *Târîh*, III, 174.
[66]Şümeysânî, *Medînetü Mardin*, s. 54.

yenmiş ve öldürmüştür.[67] Emevîler son direnişlerini bu bölgede yapmışlar ve Abbasîlere yenilmişlerdir.

Sonuç

Yerel Süryani halkın lisanında da kullanılan Merdîn isminin benzer telaffuz (Mardîn) ve anlamıyla (kaleler) Müslümanlar tarafından kullanıldığı görülmüştür. Asırlarca Mardin hep kalesiyle yâd edilmiş, kalesinin azamet ve heybeti övülmüştür.

İslam fetihleri arifesinde Mardin merkezi ve yöresinin büyük kısmını Bizanslılar kontrol etmiştir. Dârâ antik şehrinin güneyinden Nusaybin hattına kadar yakınındaki bazı şehir ve kaleleri ise Sasanîler kontrol etmiştir. Bizanslıların resmî mezhebine muhalif olduğu anlaşılan Hristiyan Süryani ve Nesturi mezhepleri buralarda yaygın olarak benimsenmiştir. Mardin ahalisinin sınır hattında bulunmalarının en olumlu tarafı, ticari canlılığa bağlı sosyal hareketliliğe sahip olmalarıydı. En olumsuz tarafı da karşılıklı sınır ihlallerine bağlı taarruzlara ve dini baskılara maruz kalmalarıydı. Onlar, Sasanîlerin din değiştirme baskısıyla sık sık karşılaşmışlar ve Bizanslıların mezhep taassubu yüzünden zulme uğramışlardır.

İslamiyet'le yeni ruh, dinamizm ve genç devlete kavuşan Araplar; kadim tarihe ve güçlü devlet geleneğine sahip Grekleri (Rumlar), Farsları (İranlılar) eş zamanlı ve fena halde mağlup etmeyi başarmışlar ve Mardin yöresini asırlarca kalıcı olarak yönetmişlerdir. Yöre halkı Bizanslılar ve Sasanîlere kıyasla yeni fatihleri Müslüman Arapların idaresinden genel olarak memnuniyetlerini kendi yazdıkları eserlerde (kroniklerde) ifade etmişlerdir.

İslam tarihi kaynaklarında Mardin'in nasıl fethedildiği hakkında sadece Vâkıdî tarafından ayrıntı verilmektedir. Verilen bu malumat abartılı ve tutarsızlığa sahip olsa da Mardin'in fethi hakkında fikir vermesi bakımından dikkat çekici ve önemlidir.

Mardin ve yöresinin içinde olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Ebû Ubeyde'nin başında olduğu Şam (Suriye) ordularına bağlı İyâz b. Gânm komutasındaki askeri birlikler tarafından fethedilmiştir. Irak orduları da İyâz'ın fetih harekâtına destek olmuşlar, birtakım yardımcı kuvvetler göndermişler ve onlar eliyle de Nusaybin dâhil bazı şehirler fethedilmiştir.

Tarsus'tan Maraş'a, Rakka'dan Malatya'ya, Urfa'dan Cizre'ye kadar çok geniş bir coğrafyanın fethi hızlı şekilde gerçekleşmiştir. Bunun sebebi olarak bu şehirlerin genelde antlaşma yoluyla fethedilmiş olması gösterilmiştir.

Mardin ve civarındaki şehir ve kaleler genelde *Ruha Sulhu* adı verilen antlaşma şartlarını kabul etmek suretiyle teslim olmuşlardır. Bazı Bizanslı yönetici, komutan ve askerlerin direnme yönündeki fikirleri yerel halk tarafından pek itibar görmemiştir. Özellikle din adamları ve onlara uyan Süryani, Nesturi ve Arap Hristiyanları (Yakubîler) çeşitli saiklerle Müslüman Araplara sıcak bakmışlar, bu da fethi kolaylaştırmıştır. Mardin şehri de kan dökülmeden antlaşma yoluyla fethedilmiştir. Şehir yaklaşık bir asır boyunca da Mardin'in son tekfuru Maria ile onun oğlu Amuda'nın evlatları tarafından yönetilmiştir.

Kaynakça

Abdüsselâm Efendi'nin Mardin Tarihi, haz. Hüseyin Haşimi Güneş, Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, İstanbul, 2007.

Acar, Abdurrahman, "Âmid (Diyarbakır) Şehrinin Fethi (Vâkıdî'ye Göre"), *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, cilt: I, s. 195-204.

Ali, Hüseyin, "Fethu'l-İslâmî li-Medîneti Mardîn", *Mecelletü Hakâik li-Dirâseti'n-Nefsiyye ve'l-İctimâ'iyye*, Câmi'atu Celfe, Cezayir 2018, S. 12, ss. 93-107.

Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ, *Fütûhu'l-büldân*, nşr. Ömer Enîs et-Tabbâ', Müessesetü'l-Me'ârif, Beyrut 1987.

[67] İbn Kuteybe, *el-Me'ârif*, thk. Servet 'Ukkâşe, Dâru'l-Me'ârif, Kahire ts., 369, 412; Ya'kûbî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ebî Ya'kûb, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, thk. Abdülemîr Mühennâ, I-II, Dâru'l-A'lemî, Beyrut 2010, II, 269; Safedî, *el-Vâfî bi'l-vefeyât*, XV, 215.

Çevik, Adnan, "İlk Çağlardan Ortaçağın Sonuna Kadar Midyat ve Yöresi (Tur Abdin)'in Tarihi Coğrafyası", *Makalelerle Mardin I (Tarih-Coğrafya)*, Haz. İbrahim Özcoşar, İstanbul 2007, s. 105-139.

Çubukçu, Asri, "İyâz b. Ganm", *DİA*, İstanbul, 2001, 498-499.

Dolapönü, Hanna, *Tarihte Mardin*, İstanbul, 1972.

Duygu, Zafer, *Süryani tarih Yazıcılığında Geç Antik Çağ*, Divan Kitap, İstanbul 2016.

Fayda, Mustafa, "Fetih", *DİA*, İstanbul 1995, XII, 467-470.

Halîfe b. Hayyât, *Târîhu Halîfe bin Hayyât*, thk. Ekrem Diyâ el-Ömerî, Dâru Taybe, Riyad, 1985.

Hatalmış, Ali, *Anadolu'nun Fetih ve İslamlaşma Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2020.

Hatîb el-Bağdâdî, Muhammed b. Ali, *Târîhu Bağdâd*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, XVII, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut 2001.

Himyerî, Ebû Abdillah Muhammed b. Abdilmün'im,*er-Ravdü'l-mi'târ fî haberi'l-aktâr*, thk. İhsân Abbâs, Mektebetü Lübnân, Beyrut 1984.

İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillah, *el-İstî'âb fî ma'rieti'l-ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, I-IV, Dâru'l-Cîl, Beyrut 1992.

İbn Battûta, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed Abdullah (ö. 770/1368), *Rıhletu İbn Battûta (Tuhfetü'n-Nüzzâr fî Garâibi'l-Emsâr fî 'Acâibi'l-Esfâr)*, Matba'atü'l-Ezher, Kahire 1928.

İbn Cübeyr, Ebü'l-Huseyn Muhammed b. Ahmed, *Rıhletü İbn Cübeyr*, Dâru Sâdır, Beyrut ts.

İbn Haldûn, Ebû Zeyd Abdurrahmân b. Muhammed, *Rıhletü İbn Haldûn*, nşr. Muhammed b. Tâvît et-Tancî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004.

İbn Haldûn, Ebû Zeyd Abdurrahmân b. Muhammed, *Târîhu İbn Haldûn*, nşr. Halîl Şehâde, I-VIII, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2000-2001.

İbn Hurdâzbih, Ebü'l-Kasım Ubeydullah b. Abdillah, *Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-memâlik* (*Kitâbü'l-Harâc* ile birlikte) nşr. Michael Jan de Goeje, Dâru Sâdır (ofset baskı), Beyrut 1889.

İbn Hurdâzbih, Ebü'l-Kasım Ubeydullah b. Abdillah, *Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-memâlik* (*Kitâbü'l-Harâc* ile birlikte) nşr. Michael Jan de Goeje, Dâru Sâdır (ofset baskı), Beyrut 1889.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, *el-Me'ârif*, thk. Servet 'Ukkâşe, Dâru'l-Me'ârif, Kahire ts.

İbn Manzûr, Ebû'l-Fażl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrem (ö. 711/1311), *Lisânu'l-Arab,* I-X, Beyrut 1997.

İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer, I-XI, Mektebetü'l-Hancî, Kahire 2001.

İbnü'l-Adîm, Ebü'l-Kâsım Ömer b. Ahmed el-Halebî, *Buğyetü't-taleb fî târîhi Haleb*, thk. Süheyl Zekkâr, I-XII, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts.

İbnü'l-Esîr, İzzüddîn Ali b. Muhammed(ö. 630/1232), *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Mu'avvaz-Âdil Ahmed Abdülmevcûd, I-VIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994.

İdrîsî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed, *Nüzhetü'l-müştâk fi'htirâkı'l-âfâk*, I-II, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, Kahire 2002.

Kazvînî, Ebû Yahyâ Zekeriyyâ b. Muhammed, *Âsârü'l-bilâd ve ahbârü'l-'ibâd*, Dâru Sâdır, Beyrut ts.

Makdisî, Ebû Nasr el-Mutahhar b. Tâhir, *Kitâbü'l-Bed' ve't-târîh*, I-VI, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, Kahire ts.

Mes'ûdî, Ebü'l-Hasen Ali b. el-Huseyn, *Mürûcü'z-zeheb ve me'âdinü'l-cevher*, thk. Yusuf Es'ad Dâğır, I-IV, Dâru'l-Hicre, Kum 1984.

Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara 1931.

Öztemiz, Mutay, *II. Abdülhamid'den GünümüzeSüryaniler*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.

Râgıb el-İsfehânî, *Müfredât Elfâz-ı Kur'ân*, çev. Yusuf Türker, İstanbul 2007.

Safedî, Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn, *el-Vâfî bi'l-vefeyât*, thk. Ahmed el-Arnaût, Türkî Mustafâ, I-XXIX, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2000.

Sıbt İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Muzaffer Yûsuf b. Kızoğlu, *Mir'âtü'z-zamân fî târîhi'l-a'yân,* thk. Muhammed Berekât vdğ., I-XXIII, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, Dımaşk 2013.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târîhu't-Taberî*, thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrâhîm, I-XI, Dâru'l-Me'ârif, Kahire ts.

Taşdemir, Mehmet "Mardin", *DİA*, Ankara 2003, XXVIII, 43-48.

Tezcan, Mehmet "VII. YY. Başlarında Doğu Roma-Sasanî İlişkileri ve Mardin'in Sâsânîlerce Zaptı (607)", *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Mardin 26-28 Mayıs 2006*, Ed. İbrahim Özcoşar-Hüseyin H. Güneş, İstanbul 2006, ss. 152-168.

The Chronicle of Theophanes, Theophanes; an English translation of anni mundi 6095-6305 (A.D. 602-813), with introduction and notes by Harry Turtledove, Philadelphia University of Pennsylvania, 1982.

Vâkıdî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ömer, *Fütûhu'ş-Şâm*, nşr. Abdüllatîf Abdurrahmân, I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997.

Yâkūt el-Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn b. Abdillâh, *Mu'cemü'l-büldân*, I-V, Dâru Sâdır, Beyrut 1977.

Zehebî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî, I-LIII, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1986-2000.

OSMANLI DEVLETİNDEN TÜRKİYE CUMHURİYETİNE: DÜNYAYA, TARİHE SOSYAL BİLİMLERE YENİ BAKIŞ[1]

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali TÜRKMENOĞLU
Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Orcid id: 0000-0001-8826-6572

ÖZET[2]

Tebliğde Cumhuriyet döneminde sosyal bilim kurumlarının yeni kurulan rejimin ihtiyaçlarına ve hedeflerine uygun olarak yeniden biçimlendirilmesi ele alınmıştır. Bilindiği gibi Türkiye Cumhuriyeti sadece topraklarını değil yetişmiş insan gücünü ve kurumlarını da Osmanlı Devletinden devralmıştır. Her ne kadar devraldığı Osmanlı Devletinin Avrupa örnekliğinde gelişen yüzü, kurumları olsa da Osmanlı Devletinin bu kurumlarda ya da her şeyden önce yönetim sisteminde yaptığı ıslahattır. Yeni Türkiye ise yepyeni, bambaşka bir devlet var etme hedefindedir. Diğer taraftan çağın koşullarının bir sonucu olarak değişen ve bir taraftan hedeflerine paralel olarak, diğer taraftan da uluslararası ilişkilerin bir sonucu olarak Türkiye'yi gün geçtikçe daha fazla etkileyen bilim anlayışının ülke bilim kurumlarına yön vermesi arzu edilen bir etki olmuştur. Bu etkinin en yoğun yaşandığı dönem ise cumhuriyetin kuruluş yıllarını kapsamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu sonrasında ulus devlet modeline göre kurulan yeni devlet, bu modele göre büyük ölçüde yeni kurumlar inşa ederek, kısmen ise eski kurumları revize etmek suretiyle batılılaşmasını planlamıştır. Yeni kurulan devletin ihtiyaçları ve kendine bilimsel ve ideolojik bir temel arama çalışmaları çerçevesinde tebliğde Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Ankara Üniversitesi ve 1933 Üniversite Reformu incelenmiştir.

Bu incelemenin temel sebebi yeni devletin ilk iş olarak kendi kurumlarını oluşturmak için öncelikle bu kurumları oluşturacak kadroları temin etme zaruretini yaşaması ve bu zarureti karşılamak için de hedefleri çerçevesinde biçimlenmiş insan profilini var etmek çabasıdır denilebilir. Bu nedenle Türkiye'de bilim kurumları çok uzun süre devlet tekelinde ve kontrolünde oluşmuştur. Bu noktada konu ile ilgili temel sorular ve sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bilimde kurumsallaşmanın devlet eliyle gerçekleşmesi sivil alanın dahi önemli ölçüde devlet ile ilişkili olması, bizi devletin bu kurumsallaşmalara giderken taşıdığı temel mantığı anlama çabasına yönlendirmiştir. İşte tebliğ böyle bir çalışma denemesinin ürünüdür.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Ankara Üniversitesi, 1933 Üniversite Reformu

---

[1] Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali TÜRKMENOĞLU, Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, maliturkmenoglu@harran.edu.tr ORCİD: 0000-0001-8826-6572.
[2] Tebliğin hazırlanmasında emeği geçen öğrencim İbrahim Halil DEMİR'e teşekkür ederim.

FROM THE OTTOMAN STATE TO THE REPUBLIC OF TURKEY: A NEW LOOK ON THE WORLD, HISTORY, SOCIAL SCIENCES

ABSTRACT

In the paper, the restructuring of social science institutions in accordance with the needs and goals of the newly established regime in the Republican period is discussed. As it is known, the Republic of Turkey inherited not only its lands, but also its trained manpower and institutions from the Ottoman Empire. Although the Ottoman Empire, which it took over, developed in the example of Europe, its institutions were the reforms that the Ottoman Empire made in these institutions, or above all, in the administrative system. The new Turkey, on the other hand, aims to create a brand new and completely different state. On the other hand, it has been a desired effect that the understanding of science, which changes as a result of the conditions of the age and affects Turkey more and more day by day, in parallel with its goals on the one hand and on the other hand as a result of international relations, directs the country's scientific institutions. The period in which this effect was most intense covers the foundation years of the Republic. The new state, which was established according to the nation-state model after the Ottoman Empire, planned to westernize it largely by building new institutions and partially by revising the old institutions. Within the framework of the needs of the newly established state and the search for a scientific and ideological basis for itself, the Turkish Historical Society, the Turkish Language Association, Ankara University and the 1933 University Reform were examined in the paper.

It can be said that the main reason for this examination is to create the human profile shaped within the framework of the new state's goals, as the first job of the new state, as a result of the necessity of obtaining the staff that will form these institutions in order to create its own institutions. For this reason, scientific institutions in Turkey were formed under the monopoly and control of the state for a very long time. At this point, basic questions and problems about the subject arise. The fact that the institutionalization in science is realized by the state, and the fact that even the civil field is significantly related to the state, has led us to the effort to understand the basic logic of the state when it comes to these institutionalizations. This paper is the product of such a working experiment.

Keywords: Turkish Republic, Ottoman State, Turkish Historical Society, Turkish Language Society, Ankara University, 1933 University Reform

1. GİRİŞ

Tebliğde esas olarak cumhuriyetin kuruluş yıllarında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinin sosyal bilimlere nasıl bir bakış açısı getirdiği ve bu bakış açısıyla neler yaptığı, hangi kurumları kurduğu tahlil edilmeye çalışıldı. Esas olarak Cumhuriyet döneminde bilim üreten, bilim üretim merkezleri ile ilişkili olan, karşılıklı etkileşim halinde bulunan kurumlardan konumuz için belli örnekler üzerinde durarak, bu kurumların bahsettiğimiz özelliklerinin biçimlenme süreçleri ele alınmaya çalışıldı. Bu anlamda dönem koşullarıyla şekillenen bilim anlayışının bilim kurumlarına yansıması ortaya koyulmaya çalışılan ana görüntü oldu.

Bilimsel faaliyetler bir insan etkinliği olarak karşımıza çıkmakta, bu nedenle ilk elden bireysel faaliyet görüntüsü taşımaktadırlar. Bilimi, bilim adamı yapmakta, dolayısıyla bilimsel ürünler kişilerle birlikte anılmaktadır. Literatürde 'düşünce dünyası' başlığı ve kavramı altında yapılan çalışmalarda bu nedenle isimler ve eserleri öne çıkmaktadır. Hatta düşünce dünyasının dönemsel profilinin çıkarıldığı çalışmalarda bile dönem incelenirken döneme damgasını vuran kişiler de ele alınmakta, tartışma kişiler üzerinden yapılmaktadır. Bu nedenle 'bilim' ve 'bilim adamı' kavramları aynı karede belirmekte, 'bilim kurumu' ise genellikle geri planda kalmaktadır.

Bilimin amacı; elde edilen çözüme sahip çıkılması ve geliştirilmesidir. Bu nedenle bilim, aynı zamanda bir eğitim konusudur ve kurumsallaşması gerekmiştir. Bilimin kurumlar eliyle yürütülmesi beraberinde başka gerçeklikleri de getirmiştir. Kişisel temelde yürütülen faaliyetler belli gereksinimlerden bağımsız iken, kuruma dönüşmek ya da kurum olarak ortaya çıkmak, daha ilk elden belli bir kadro, bir organizasyon, bir hiyerarşi, belli bir bütçe ve kurumsallaşma ile ortaya çıkacak bir tüzel kişilik gibi sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda kurumsallaşma belli bir güç ve iktidar sorunu olarak da belirmektedir.

Başka deyişle, kurumsallaşmanın bir koşulu da belli bir maddi güç ve kurumu oluşturacak kadroları elinde bulundurmaktır denilebilir. Bu nedenle ülkemizde bilim kurumları çok uzun süre devlet tekelinde ve kontrolünde oluşmuştur. Bu noktada konu ile ilgili temel sorular ve sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bilimde kurumsallaşmanın devlet eliyle gerçekleşmesi, kalanlarının da bir şekilde gene büyük ölçüde devlet ile ilişkili olması, bizi devletin bu kurumsallaşmalara giderken taşıdığı temel mantığı çözmeye itmiştir. Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren bilim alanında yeni kurumsallaşmalar ve mevcut kurumların biçim değiştirmesi süreci söz konusudur.

Çoğu zaman bir bilim kurumu kendi tarihsel süreci içinde aynı doğrultuda ilerlememiş, kuruluş sürecinden farklılaşarak farklı faaliyetlere girişmiştir. Başka bir husus, bu arada yeni kurumlar kurulmakta, eskileri tasfiye edilmekte ya da tasfiye tartışmaları yapılmaktadır. Bu nedenle her dönemde öne çıkan yeni kurumsallaşmalarla karşılaşılmaktadır.

2. CUMHURİYETİN YENİ DÜNYA GÖRÜŞÜ: TÜRK TARİH KURUMU

Türkiye Cumhuriyeti, kendisinden önceki Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının çekirdek kısmı üzerinde kurulmuştur. Misak-ı Milli, Osmanlı topraklarının genişleme süreci ile daralma sürecinin kesişim kümesi olarak niteleneceği bir bölgedir. Bu anlamda Cumhuriyet, minyatür bir Osmanlı alanı üzerindedir denilebilir. Ancak Osmanlı ile örtüşme bu kadarla sınırlı değildir. Devleti kuran kadrolar da bizzat imparatorluğun askerî bürokrasi kadrolarının içinde yer alan isimlerdir. Yeni devletin başlangıcında yer alan Kurtuluş Savaşı, sürecin başında öncelikle Osmanlı Devletini ve merkezi yönetimi kurtarmaya yönelik olarak planlanan bir mücadeledir. Ancak gidişat, savaşın sonucundan yeni bir devlet ortaya çıkarmıştır. Cumhuriyetin kuruluşu, eski devletin yıkılışı ile birlikte zamansal bir kesişme yaşamakta, aynı zamanda kadrolar bakımından da bu kesişimin devam ettiği gözlenmektedir. Bu anlamda yeni devlet, eski rejimle bir süreklilik içermektedir (İnan, 1969: 477-479).

Bu süreklilik, Ankara'da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bir kısmının Osmanlı Mebûsan Meclisinin Anadolu'ya geçebilen üyelerinden oluşmasıyla karşımıza çıktığı gibi, belli kurumların yeni rejimde de faaliyet göstermesi ile de izlenebilmektedir. Bu çerçevede Osmanlı Devletinin modernleşme dönemi kurumları olan Darülfünun, Mülkiye ve Tıbbiye gibi sivil kurumlarının yanı sıra Harbiye, Mühendishane-i Bahri Hümayun gibi askeri kurumlarının da Cumhuriyet'te farklı adlarla da olsa devam etmesi yeni rejimin sıfırdan kurulmadığını, eskinin mirasını belli ölçülerde taşıdığını göstermektedir.

Osmanlı ve Cumhuriyet arasındaki bu süreklilikte kadro ve kurum bazındaki geçişlerin payı olmasına rağmen iki devletin temel farkı Cumhuriyet'in 'imparatorluk' yerine 'ulus devlet' temeline göre şekillenmesi olmuştur (İnan, 1969:477-479). Burada anlatılmak istenilenin somut şekilde ifadesi; Türkiye Cumhuriyetinin XIX. yüzyıl sonrası milliyetçilik akımının ve Kurtuluş Savaşının seyrinin de etkisi ile Türk temeline dayalı ulus devlet modeline göre şekillenmiş olduğudur. Bu model, kuruluştaki kurum ve kadroların belirlenmesinden başlayarak günümüze kadar gelen her türlü yapılanmanın ana unsurunu teşkil etmiştir. Bu fark, yeni Türkiye'deki mevcut ve yeni kurumsallaşmaları etkilediği gibi, buna temel olan zihniyet ve ideoloji algısını da belirlemiştir (İnan , 1939:243-246). Bilimin ve bilim adamlarının meselelere bakışı bu algıya göre şekillenmiş, tarih, coğrafya, iktisat, hatta din bile ulus devlet algısına göre değerlendirilmiştir. (Uluğ, 1944:1924).

Cumhuriyet'in kuruluşundaki ulus devlet fikri, diğer bilimlere olduğu gibi tarihe olan bakışı da şekillendirmiştir. Bu nedenle yeni bir algı, yeni bir tarih algısı ortaya çıkmış, mevcut tarih anlayışı ve tabii ki bu noktadaki en önemli olgu yani Osmanlı tarihine bakış kökten değişmiştir. Yeni devlet Osmanlı'nın üzerine kurulduğu için bir anlamda Osmanlı'nın alternatifi konumundadır. Ya da başka deyişle Osmanlılık siyasetinin yerine ulus devlet modeline dayalı farklı bir siyaset güttüğü için bu alternatiflik bu açıdan da değerlendirilebilir. Bu nedenle ulus devlet temelli Türkiye Cumhuriyeti ister istemez Osmanlı'yı ve Osmanlılığı inkar etmek zorunda kalmıştır (Uluğ, 1944:1924; İnan, 1939:243-246) .

Aksi halde Osmanlılığın devamı sayılan bir Türkiye Cumhuriyet'inde yeni rejimin meşruluğu soru konusu yapılacaktır. Yeni devlet bu nedenle '*eski rejimin külleri üzerinden yeni bir ulus var etmek amacıyla*' ve eskiye galebe çalarak kurulmuştur. Cumhuriyet ideolojisinin Osmanlı'yı inkârının, ve kötülemelere varan Osmanlı eleştirisinin temelinde bu neden yatmaktadır denilebilir. Yeni rejim kendini meşrulaştırmak amacıyla kendinden öncekini gayrimeşrulaştırmak yolunu seçmiştir. (Uluğ, 1944:1924).

Yeni Türk tarih tezi bu bakış açısıyla şekillenmiş Türk Tarihinin Ana Hatları kitabında ifadesini bulmuştur. Kitabın hazırlık çalışmaları denilebilecek süreçte yapılan bir toplantıda Tarih tezini ortaya koyan önemli tarihçilerden biri olan Afet İnan beşeriyetin en yüksek ve ilk medenî kavminin, vatanı Altaylar ve Orta Asya olan Türkler olduğunu ifade etmiştir. Mezopotamya'da, İran'da milattan en az 7000 sene önce beşeriyetin ilk medeniyetini kuran ve beşeriyete ilk tarih devrini açanlar Sümer, Akat, Elâm isimleri verilmekte olan Türklerdir. Mısır'da deltasındaki ilk Mısır medeniyetinin kurucuları Türklerdir. Mezopotamya'da MÖ. 2300 tarihinde şöhret bulan Sami Hammurabi, MÖ. 2300 tarihlerinde tarihte mevki olan Asurlular, Grek namını alan Doryenler, Anadolu'nun ilk ve hakiki sahipleri, ataları, Etiler yani Türklerdir (İnan, 1939:7). Tarihteki büyük uygarlıkların temeline böylece Türk damgası vurulmaktadır. Afet İnan'dan sonra söz alan Sadri Maksudi Bey de benzer şekilde Türklerin medeniyet kuruculuğundan bahsetmekte, Afet İnan'ın nutkunda belirttiği gibi "Türk medeniyettir! Türk tarihtir!" lafzını açmaya çalışmaktadır (İnan, 1939:7). Ardından söz alan Reşid Galip ise XIX. yüzyıla kadar karanlıkta kalan insanlık tarihinin bu dönemde yapılan kazılarla toprak altından çıkarıldığını ve ortaya çıkan medeniyet görüntülerinin temelinde Türk izinin bulunduğunu belirtmekte ve bu yönde yapılan çalışmalarda Atatürk'ün önder ve rehberliğini vurgulamaktadır. Toplantı diğer iki konuşmacının da yaptığı atıflarla büyük ölçüde Afet İnan damgasını taşımaktadır ve Atatürk'ün emri ile başlatılan çalışmaların ilk somut sonuçları olması açısından önemlidir (İnan , 1939:7).

Türk Tarihinin Ana Hatları kitabı kurumun henüz Türk Tarih Kurumu halini almadan önce Türk Ocağı içinde yer alan çekirdek kadro tarafından hazırlanmıştır. İç kapakta yer alan ifade ise "*Türk Ocağı 'Türk Tarih Heyeti' azalarından Afet Hf. ile Mehmet Tevfik, Samih Rifat, Akçura Yusuf, Dr. Reşit Galip, Hasan Cemil, Sadri Maksudi, Şemsettin, Vasıf ve Yusuf Ziya Beyler tarafından iktitaf, tercüme ve telif yolları ile yapılmış bir teşebbüstür*" şeklindedir.

Anlaşılan kitabın yazar kadrosu heyetin 16 kişilik kadrosunun tamamı değildir (Dölen, 1932:22).

Başlangıçta yer alan altı kişi bu ekipte bulunmamaktadır. İç kapakta hemen altta yer alan başka bir ifade de "*Türk Tarihi Heyeti'nin başka azalarının ve mevzu ile alakalı zatların mütalaa ve tenkit nazarlarına arz olunmak üzere yalnız yüz nüsha basılmıştır."* şeklinde olup, kitabın ilan edilecek resmi tarih anlayışın eleştirisini almak üzere bir değerlendirme yaptırmak amacıyla yazıldığı anlaşılmaktadır. On bir bölümden oluşmakta olan kitabın içindekiler kısmının alt başlıklara inilmeden aşağıdaki gibi bir sıralamasını yapmak mümkündür: (Dölen, 1932:22)

- İnsan Tarihine giriş
- Türk Tarihine Giriş
- Çin
- Hint
- Kalde, Elam ve Asur
- Mısır
- Anadolu
- Ege Havzası

Konu sıralamasında ilk elden görülen durum Avrupa merkezci bir tarih anlayışının yerini Asya merkezli açıklamaların aldığıdır. Batı'yı merkeze alan tarih anlayışında Atina-Roma merkezi ön plana çıkarken Türk Tarihinin Ana Hatları Orta Asya'yı merkeze alarak Asya eksenli bir dünya tarihi perspektifi çizmektedir. Kitaptaki ana plan Türk tarihi olunca metnin başlıkları da Türklerin tarihte iz bıraktığı iddia edilen kavimlerden oluşacak, mesela bir Orta-Afrika ve Amerika tarihinden bahsedilmeyecektir. Metin, Avrupa tarihçiliğinin Doğu toplumlarına bakış açısına tepki olarak, Türk/Doğu merkezli tarih anlayışını ortaya koymaya çalışmakta, uygarlığın Doğu'dan, hatta Orta Asya'dan yayıldığı iddiasını perçinlemeye, bu amaçla ayrıntılı bir dünya tarihi ortaya koymaya çalışmaktadır.

Metnin girişinde Bu kitap niçin yazıldı? başlıklı bir önsöz yer almakta, kitabın amacının Türk milleti için milli bir tarih yazmak ihtiyacını karşılamak olduğu belirtilmektedir. "Milli gelişmenin derin ırkî kökenlere bağlı olduğu" iddiasını ispat çabasıyla dönemin ırk temelli tarih anlayışlarının yansımasını da kitapta görmek mümkündür. Düşünülen diğer bir amaç da tarih öncesi devirlere ait din kaynaklı bilgilerin, rivayetlerin yerine akılcı değerlendirmeler yapmaktır. Bu çerçevede din temelli bilgilerin yerine XIX. yüzyıl bilim anlayışı ile birlikte gelişen bilimsel yöntemlere dayanan açıklamaların referans alındığını görmek mümkündür. Gerçekte bu çabanın kökenini de Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte Osmanlı'nın inkârı neticesinde aramak gerekir. Çünkü Osmanlı inkâr edilince hâkim dini görüş de eleştirilecek, Osmanlı'nın konu ile ilgili açıklaması olan din temelli açıklama yerine dönemin hâkim bilimsel temelli görüşleri kaynak alınacaktır. Bu nedenle bölümün başında belirtildiği gibi "insan tarihine girmeden önce kâinat, dünya ve insan hakkında zamanın ilme dayanan teorileri aktarılacak ve bu yapılırken batıl fikirlerden sıyrılarak, tarihi gerçeklik kavranılmaya çalışılacaktır."

Metinde kâinatın ve dünyanın oluşumundan bahsedildikten sonra dünyada hayatın başlangıcı ve canlı türlerinin gelişimi anlatılmaktadır. Bu canlı türlerinden insanın, çirkin ve kaba olan memeli nesillerinden sonra maymun, kuyruksuz maymun ve insan sürecinin izlediği iddia edilir. Daha sonra ise ayrıntılı olarak insanın gelişimi balık, sürüngen, memeli, maymun,

kuyruksuz maymun ve insan zincirlemesi ile açıklanır. İnsan ve maymunun ortak bir atası olduğu iddia edilir.

Dünya'nın girdiği bir buzul devri ile insana benzeyen yaratıkların yok olduğu ve mevcut şartlata uyum sağlayabilecek kadar zeki olan insanın yeryüzünde kaldığı anlatılır. Metnin buraya kadar olan kısmında Türklerin ortaya çıkışından, daha doğrusu insanın farklılaşması ile birlikte Türk ırkının başlangıcından bahis yoktur. İnsanlık henüz yeni tarih tezinin ortaya koyduğu medeni/yüksek Türk farklılaşmasını göstermemiştir. Soğuklardan arda kalan insan nesli henüz kaba, düşünüş tarzları bakımından birbirinden farklı, lisanları olmayan, ancak bir-iki kelime kullanan canlı topluluklarıydı. Ancak diğer canlılardan zekiydi ve alet kullanabiliyorlardı.

Metnin devamında 'Irk' bahsi ile birlikte insanların yaşadıkları coğrafyanın etkisi ile dört farklı zümreye ayrıldığından bahsedilir. "Bir mıntıkanın maddi ve sosyal aynı şartları, o bölgede yaşamakta olan insanlarda bir takım ortak ve benzer vasıflar, benzeyişler vücuda getirir. Bu şekilde birbirinden ayrı oluşmuş olan insan cemiyetleri veya grupları arasında birtakım farklar meydana gelir. İşte insan cemiyetleri arasında mevcut olduğu görülen bu farklar" ırkları meydana çıkarmıştır.

Bu ırk sınıflamasından başka fosillerden yola çıkılarak bir de brakisefal ve dolikosefal şeklinde kafatası sınıflaması yapılır. Türk ırkı brakisefaldir. Bütün bu sınıflamaların ardından ırkın tarifi ise şöyledir: "Irk, aynı kandan gelen ve cismen birbirine benzeyen insanların gösterdiği birliktir." Ancak tarih tezinin bu aşamasında bir ırk tesisinde başka unsurlara da dikkat çekilerek bir dil sınıflaması da yapılmaktadır.

Buna göre dil grupları sınıflamasının başında Türkçe yer almaktadır. Türkçe mevcut sınıflamadaki Ural-Altay dil ailesinde Mongolca'nın yanından alınır ve en başta ayrı bir dil olarak bulunur. Ardından klasik sınıflama Hint-Avrupa, Hami-Sami ve Mongol dilleri şeklinde sıralanır. Bunlardan bahsin asıl nedeni 'dil' ve 'renk' ölçütlerini dışında farklı bir ölçüte dayandırmak, ancak bunu yaparken de bu ölçütlerle de Türk ırkının üstünlüğünün, en azından farklılığının altını çizmektir. Asıl ölçüt, 'coğrafyanın insan aklı üzerindeki etkisi' olmuştur.

Türk Tarih Tezinin temel iddiası olan 'Türklerin medeniyet kurmaktaki kabiliyetleri' ancak üstün bir aklın eseri olacağından bu akla vurgu yapılacaktır. Bu noktada Türk ırkı elbette diğer dillerden farklı bir dil konuşan, diğer ırklardan ayrı fiziksel yapıda ve özellikle ayrı bir kafatası yapısına sahip, ancak daha da önemlisi bütün bu farklılıkların çeşitli delillerle tarafsızlaştırma ihtimaline karşılık diğer ırklardan daha zeki bir ırktır. Bu zekâ da en uygun açıklamasını coğrafi şartlarda bulacaktır. Uygun coğrafi şartlarda olgunlaşmış, "bugünkü millet tarifine de uyan" dilini ve benliğini korumuş bir Türk ırkının altı çizilmektedir.

Umumi talimatta belirtilen maddelere göre toplantının reisi maarif vekili, reis vekilleri ise Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ve Milli Talim ve Terbiye Heyeti reisleri olup, toplantıya belirtildiği üzere Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti üyeleri, Darülfünun müderris ve muallimleri ile müderris muavinleri, lise, muallim mektebi ve orta mektep tarih öğretmenleri katılacaklardır. Kongrenin içeriğini belli eden husus ise vazifelerini belirten maddelerde yatmaktadır. Buna göre Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti üyeleri tarafından konferanslar verilecek, Darülfünun hocaları toplantı sırasında önceden hazırladıkları görüş ve eleştirilerini beyan edecekler, Cemiyet üyeleri ise bunlara cevap vereceklerdir (Birinci Türk Tarih Kongresi, 1932).

Buradan da anlaşılacağı üzere toplantı resmi tarih tezinin Cemiyet tarafından sunumu ve Darülfünun'un buna verilecek cevabı üzerine kuruludur. Ancak süreç, İstanbul'dan gelen Darülfünun üyeleri için Ankara'da kurulu Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti üyeleri karşısında Ankara'da ve çalışmalara baştan beri destek veren, yönlendiren ve genel esaslarını çizen

devlet erkânının maddi ve manevi huzurunda daha baştan psikolojik olarak rahatsız edici bir ortamda başlayacaktır.

Birinci Türk Tarih Kongresi'ndeki bildirilere genel olarak baktığımızda Türklerin tarih içindeki yeri ve çeşitli medeniyet alanlarında uygarlık tarihine katkıları konuları etrafında toplandığını görmek mümkündür.

Tarih Kongresi, Osmanlı sonrası ortaya çıkan coğrafyayı nasıl, niçin hak ettiğimizi belli bir tarih anlayışı ve dünya görüşü çerçevesinde temellendirme görevi üstlenmiştir. Türk Tarih Tezi, Türklerin Anadolu'daki varlık nedenini ve Anadolu'yu sahipliğinin hakkı olduğunu açıklama çabasıdır. Tarih Kongresi ise bu durumun devamı olarak Osmanlı atlanarak oluşturulmaya çalışılan yeni bir Türk tarihi çabasında Anadolu'daki varlığın sorgulanmaması için ortaya atılan bir tezin propaganda çalışmasıdır. Tarih Tezi sonrasında, önceki dönemde yaygın şekilde dile getirilen Turancılık söylemlerinin terk edilip, idealin sınırlandırılarak Anadoluculuk biçimine doğal olarak dönmesini bu anlamda değerlendirmek gerekir (Eğribel, 2007:279-492).

Anlaşılan kongre, resmi tarih tezinin tebliği ve ispatı çabası üzerine kuruludur. Bu anlamda en büyük çatışma doğal olarak yeni rejimin ve tezin savunucuları olan cemiyet üyeleri ile geleneğin devamcısı olan Darülfünun üyeleri arasında olacaktır. Darülfünun üyeleri tarafından dile getirilen itirazlar şiddetle eleştirilmiş, genel esasların kabulü, yalnızca belli ayrıntıların düzeltilmesi noktası dahi reddedilerek tam teslimiyet istenmiştir. Birinci Türk Tarih Kongresi'ne katılan ve bazıları da Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti üyesi olan Darülfünun müderris ve muallimlerinden Köprülüzade Fuat Bey dışındakilerin tümü, Mehmet Ali Aynî Bey bir yıl sonra 1934'de olmak üzere, 1933 tasfiyesinden kurtulamamışlar ve üniversiteden dışlanmışlardır. Yeni rejimin en basit bir itiraza bile tahammülü yoktur (Dölen, 2010:76)

Kısacası Türk Tarih Tezinin temelinde yalnızca yeni rejime temel arama değil, aynı zamanda batılılaşan Türkiye'de kültür - uygarlık meselesine farklı bir boyut getirme amacı da yatmaktadır. Ziya Gökalp'in ortaya attığı kültür ve uygarlık ayrımı Batı'ya yönelen ülkede bu tercihin bir anlamda meşrulaştırılması ve haklılaştırılması anlamı da taşımaktadır (Baykan ve Yazoğlu, 1989:35-62). Buna göre Türk milleti belli bir kültüre sahiptir ve bu kültür zamanında Doğu medeniyeti içinde iken şimdi Batılılaşmasının önünde engel bulunmamaktadır. Yani bir medeniyet dairesinden başka bir medeniyet dairesine geçiş mümkündür, bu nedenle kültür, uygarlık dairesinden ayrı değerlendirilirse Batılılaşmanın meşru zemini de sağlanmış olacaktır. Bu nedenle Gökalp'in "*Türk milletindenim, İslam ümmetindenim, Batı medeniyetindenim*" ifadesi meselenin özünü ortaya koyması bakımından önemlidir. Ziya Gökalp'in Cumhuriyet döneminde, özellikle 1950'li yıllardan itibaren iki temel siyasal çizgi tarafından da benimsenmesinin anlamı bu noktadadır. İşte Türk Tarih Tezi tam da bu anlamda yönelinilen medeniyet dairesine ilişkin soru işaretlerini de ortadan kaldıracaktır. Sonuçta Batı medeniyeti farklı bir dine mensuptur ve bu medeniyet dairesinde çeşitli unsurları ile farklı kültürler bulunmaktadır (Baykan ve Yazoğlu, 1989:35-62).

Görüldüğü gibi görevi yeni cumhuriyete tarihi bir temel oluşturmak ve bunu başta bilim adamları olmak üzere halka tebliğ etmek olan Türk Tarih Kurumu, bu amaçla giriştiği faaliyetleri sonraki dönemlerde de devam ettirmiştir. Ancak hiçbir zaman kurum, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında olduğu gibi gözde bir kurum olmamış, ortaya attığı tartışmalar hiçbir zaman bu dönemdeki kadar geniş yankı uyandırmamış ve kabul görmemiştir. Son dönemdeki Ermeni meselesi tartışmalarında varlık göstermeye çalışan ve adından bir nebze söz ettiren kurum, aynı popülerliği sağlayamamıştır. Tarih Tezi inşasından sonra ilerleyen yıllarda Osmanlı araştırmaları ile de öne çıkan ve başlangıçtaki keskinlik ile konuya yaklaşmayan kurum, ideolojik faaliyetler yerine daha bilimsel çalışmalarla kendini ortaya koymaya çalışmıştır.

3. İMPARATORLUK DİLİNDEN KOPUŞ: TÜRK DİL KURUMU

Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde ortaya çıkan başka bir konu da dil konusudur. Yeni rejim, kendini Osmanlı'dan tarih alanında koparma işini Türk Tarih Kurumu ile gerçekleştirdiği gibi bir diğer kopuş da dil alanında yaşanacak, dil meselesine de eğilmek lazım gelecektir. Bu nedenle tarih kurumu yanında bir de dil kurumu ihtiyacı ortaya çıkmıştır. (Baykan ve Yazoğlu, 1989,35-62). Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeni devletin ideolojisi oluşturulurken tarih konusuna özel önem verilmiş ve bilimsel alanda öncelikli olarak resmi bir tarih tezinin oluşturulmasına çalışılmıştır. Bu çerçevede öncelikle kendine bir tarihsel temel oluşturma kaygısı öne çıkmış, 623 yıllık Osmanlı İmparatorluğu deneyinden sonra, imparatorluk yerine bir ulus devlet modeli, başka deyişle Anadolu ile sınırlı bir Türkçülük ideolojisi ile yola çıkma kararı alan yeni devletin kadroları, bu ulusa önceki devleti aratmayacak bir tarih yazma kaygısıyla Türkiye Cumhuriyeti'ne temel olarak koydukları Türk ulusunun köklerini 11.000 yıllık bir geçmişe yerleştirmişler, böylece eskisinden daha köklü ve ihtişamlı bir tarihsel temel ortaya çıkarmışlardır. Yeni bir millet var etme gayesiyle çıkılan yolda birinci hedefe ulaştıktan sonra ikinci sırada girişilecek olan faaliyet ise dil alanında gerçekleştirilmiştir. (Baykan, 1989:6).

Bir milletin temelini oluşturan, millet olma özelliği olarak kabul edilen temel kavramlardan birinin tarih ise, diğerinin dil olması bu alanda da çalışmaların başlamasını zorunlu kılmış, bu nedenle Türk Tarih Kurumu ile birlikte dil alanında da bir kurumsallaşmaya gidilmiştir. Dil, her şeyden önce bir toplumun kimliğini belirleyen en önemli olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaratılan ortak ve köklü bir tarih, eskisinden farklı olarak imparatorluk dili ile değil millî bir dille de pekiştirilmek istenerek yeni devletin resmi ideolojisi bu anlamda tam anlamıyla kurulmaya çalışılmıştır. Bu şekilde ulus devlet ideolojisi ile şekillenen bilim anlayışı, devletin kuruluşunda tarih ve dil alanında iki önemli tezi ve bu tezler etrafında iki büyük kurumsallaşmayı doğurmuştur.

Dil ve tarih kavramlarının yan yana oluşu daha sonra Ankara'da gerçekleşecek üniversite düzeyinde kurumsallaşmaların da adını belirlemiştir. Bu noktada Ankara Üniversitesi'nin temel birimlerinden biri olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne konulan isim bu anlamda önemlidir. Benzerleri daha çok edebiyat fakültesi adını taşırken kurumun adındaki dil ve tarih ibareleri ve kurumun gerek öğrenciler gerekse hocalar arasında 'Dil-Tarih' adı ile anılması, bu gerekliliğin ve bunun gerektirdiği kurumsallaşma mantığının altını çizmek açısından dikkate değerdir. Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ile birlikte ülkedeki bilim anlayışı bağlamında bu nedenle ele alınmalıdır.

Cumhuriyet'in kuruluşunda dil meselesine eğilmenin en önemli nedeni 'geçmiş' ile 'şimdi' arasındaki bağın bir yandan organik olmasına rağmen, devletin yönetim kademelerinde artık koparılması gereken bir bağ olması gerekliliği hissine sahip olunmasıdır. Bu durum basit bir reddi miras olmanın ötesinde eski devlet mekanizması ile yeni devletin nitelik açıdan da birbirinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Osmanlı Devleti, bir imparatorluk karakteri taşıdığı için çeşitli milletleri bünyesinde barındırmış, bu nedenle aynı devlet çatısı altında çok çeşitli diller konuşulmuştur. Bu dillerin temsili noktasında Osmanlılık bir etnik kökenden gelmesine ve temelde bu köken üzerine kurulmasında rağmen özellikle klasik dönemde devlet kademesinde hassasiyetle bu unsuru etkin kılmamıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti, Türk, Arap, Sırp, Hırvat, Bulgar, Rum, Ermeni, Yahudi gibi unsurları bünyesinde taşımasına rağmen devlet, 'Osmanlı' olmuş, bu adla anılarak bünyedeki hiçbir unsura benzememiş, bu anlamda tam bir örtüşme yaşanmamıştır. Bu durum klasik doğu devlet geleneğindeki devlet-halk ikiliğinin ya da ayrımının bir sonucudur. Aynı ayrım dil alanında da yaşanmış, çatı altında çok farklı diller

konuşulmasına rağmen devlet katında bu dillerin bir harmanı olan 'Osmanlıca' geçerli olabilmiştir (Levend, 1972:392-393).

Fuat Köprülü ve Zeki Velidi Togan Aralık 1926'da dile getirdikleri görüşlerinde Latin harflerinin kabulünü bir kimlik sorunu olarak ele alır ve eleştirirler. Meselenin kimlik sorunu olarak ele alınması söz konusu hocaların olayı, yapılacak bir alfabe değişikliği ile aslında kimlik değişikliğinin gerçekleşmesi; ya da uzun süredir devam eden Batılılaşma sürecinin bu açıdan tamamlanması olarak algıladıklarını göstermektedir. Dil konusunun bu denli önemli olarak ele alınmasının nedenini bu açıdan da incelemek gerekir (Yorulmaz, 1995:223-243). Harf devrimine muhalif isimlerden Darülfünun hocalarının isimleri dikkat çekicidir. Aynı isimlerin daha sonra Birinci Türk Tarih Kongresinde Türk Tarih Tezine de muhalefet etkileri görülmektedir. Onların bu muhalefeti Darülfünun üyesi kimlikleri ile birlikte değerlendirildiğinde sonraki süreçte 1933 Üniversite Reformunun yapılmasının esas nedeni de anlaşılabilir. Darülfünun'da önemli bir kitlenin inkılâba mesafeli durduğu görülmektedir. Hatta Avram Galanti bu konuda çeşitli yayın organlarında sunduğu görüşlerini derlediği bir çalışmaya "Arap Harfleri Terakkimize Mani Değildir" başlığını vermiştir. Cumhuriyet dönemindeki inkılâpların tamamında ülkenin çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırılması amacının altı çizilmiştir. Yapılan yeniliklerin özünün ülkenin ilerlemesi ve Batılı ülkeler seviyesine ulaşma amacını taşıdığı sıkça vurgulanmıştır (Avram, 1927:12-40).

Son biçimini alan yeni Türk alfabesi TBMM'nin yeni dönem ilk oturumunda ilk gün bütün işler sonraya ertelenerek kabul edilmiştir. 1353 sayılı bu kanuna göre "Şimdiye kadar yazmak için kullanılan Arap alfabesi yerine Latin esasından alınan ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler (Türk harfleri) unvan ve hukuku ile kabul edilmiştir." (Md.1) Bu kanun neşri tarihinden itibaren devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususi müesseselerinde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir. (Md.2) Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır. "Eski harflerle matbu kitaplarla tedrisat icrası memnudur". (Md.9) Bu şekilde 1000 yıldan fazla bir sürede kullanılan alfabe teknik olarak bir günde yapılan bir kanun düzenlemesi ile değiştirilmiş bulunmaktadır (Avram, 1927:12-40).

Bu süreçte Maarif Vekaleti yeni Türk harfleri kanun tasarısını hazırlarken dil heyeti de imlâ lügatini hazırlama çalışmalarına başlamış, 1 Kasım 1928'de yeni harfler kabul edilirken, öncesinde, 1 Ekim 1928'de de bütünüyle Latin harfleri esaslı yeni harflerle basılan ilk dergi olarak Türkçe Gazete'yi çıkarılmıştır. Harf inkılâbının uygulamaya geçişine de hazırlanması gibi kısa sürede çalışılmış, devlet dairelerinde bu amaçla kurslar düzenlenmiş ve memurlar sınavdan geçirilerek, Türk alfabesine uygun klavye ve yazı makineleri sipariş edilmiştir. Bir yandan basın yeni yazıya geçerken, diğer yandan da okullarda daha yasa çıkmadan yeni harflerle öğretim başlamıştır. Yeni harfleri uygulatmak üzere öğretmenlere yapılan kurs neticesinde yapılan sınavda %95 başarı sağlanarak, yeni harflerle öğretim sürecine tam anlamıyla başlanmıştır. Dil heyetinin faaliyetleri bunlarla sınırlı kalmamış, 1928 yılının Aralık ayı sonuna kadar yeni harflerle birçok çalışma yayınlamıştır (Eryılmaz, 2002,210).

Bu noktada dil heyetinin en önemli faaliyeti Türk diline başka dillerden giren kelimelerin ayıklanması çalışmaları olmuştur. Ancak bu çalışmalar dil devrimi sürecinde yeni bir aşamanın oluşmasına yol açmıştır. Çünkü Türk diline yabancı dillerden giren kelimelerin tasfiyesi bir noktadan sonra sıkıntıya yol açmış, manaların ifade edilmesinde zorluklar yaşanmıştır. Bu sebeple Arı Türkçecilik olarak ifade edilebilecek bu çalışmalar yeniden bu yabancı kelimelerin kökenine yönelmiş, derleme, ayrıştırma ve oluşturma çabaları yerini etimolojik çalışmalara bırakmış ve sonuçta Türk Tarih Tezi benzeri yeni bir teori ortaya atılmıştır.

Güneş Dil Teorisi bu çabanın ürünüdür ve tarih tezinin dil versiyonu olarak tarih tezinden beslenerek hazırlanmıştır. Yeni Türkiye'nin bu dil teorisi, benzeri olan tarih tezi gibi gene bir kurultayda ilan edilecektir. III. Türk Dili Kurultayı 24-31 Ağustos 1936 tarihleri arasında Dolmabahçe Sarayı'nda toplanmış, 498 T.D.T.C. üyesi, 54 Halkevleri delegesi, 285 T.D.T.C. davetlisi, 15 yabancı dil bilgini, 15 D.T.C.F. Türkoloji öğrencisi, 39 gazeteci ve 192 dinleyici olmak üzere 1098 kişi toplanmıştır.88 Kurultay açılış konuşmasını yapan T.D.T.C. Başkanı ve Kültür Bakanı Saffet Arıkan'ın başkan, Afet İnan ve Nuri Conker'in, İbrahim Nemci Dilmen'in genel sekreter, Esma Nayman, İ. Müştak Mayakan, Zerrin Dilmen, Faik Reşit Unat'ın sekreter seçilmelerinin, T.T.T.C. adına Afet İnan'ın konuşmasının, 1934-36 arası iki yıllık raporun okunmasının ve komisyon seçimlerinin ardından tezlerin tebliğine başlanır. Kurultayda toplanan tezleri üç ana başlık altında toplamak mümkündür:

İlk başlık Türk Dil Kurumu adına söylenen tezlerdir, ki tamamı Güneş Dil Teorisi üzerinedir. İkinci kategori yabancı bilim adamlarının tezleridir. Son olarak kurum dışından kurultaya gönderilen tezler bulunmaktadır. Bu tezlerin de tamamında Güneş Dil Teorisi ve tarih tezinin dil teorisine yansımaları konu edinilmiştir. III. Türk Dil Kurultayı bu anlamda Güneş Dil Teorisi'nin ilanı ispatı üzerine kuruludur.

Gerçekte teori ilk defa 1935 yılında Viyanalı dil uzmanı Kvergis tarafından kaleme alınan bir çalışmada dile getirilmiştir. Atatürk bu fikri geliştirir ve kurultayda ilan edilir. Bu anlamda teori, orijinal bir dil teorisi olmayıp, Batıdan aktarma bir tezdir. İbrahim Necmi Dilmen'in kurultayda ana hatlarını dile getirdiği Güneş Dil Teorisi'ne göre dilin kökeninde zihni gelişmesini tamamlamış insanoğlunun hayatın kaynağı güneş karşısında duyduğu şaşkınlık hislerinin sonucu olan Aaaa ünlemindeki 'a' sesi ve bu sesin yan yana dört defa tekrarından doğan 'ağ' hecesi bulunmaktadır (Acar: 2001, 33). Teoriye göre yeryüzünde yaşayan bütün dillerde bu dili dünyaya yaymış olan eski dedelerimiz Türklerin dilini bulmak mümkündür. Bunun neticesinde Ural-Altay dil ailesinin içindeki dillerden başka Hint-Avrupa ve Hami-Sami dil grupları da 'Türkçenin bir lehçesi' durumuna gelmiş bulunmaktadır. Türk Tarih Tezi'nin ana teması Türklerin Orta Asya yaylasından çıkıp dünyanın dört yanına medeniyet götürdükleri tezi idi. Bu anlamda Güneş Dil Teorisi de tarih tezine paralel olarak aynı söylemle ortaya çıkacaktır. Dünyanın farklı bölgelerine medeniyet götüren bir milletin dilini de götürmemesi imkânsızdır. Bu nedenle birçok uygarlık temelde Türk izi taşıdığı gibi birçok dil de temelde Türkçenin izini taşıyacaktır. Bu durumun doğal sonucu olarak yabancı dillerden kelime avcılığı dönemi başlayacaktır. Çok sayıda kelimenin Türkçe kökeninden geldiği çeşitli etimolojik açıklamalarla ispata çalışılacaktır (Acar, 2001:33). Bu çaba günümüzde eleştiri konusu olmanın da ötesinde komiklik olarak değerlendirilecek tuhaflıkta sonuçlar doğuracaktır.

Aslında Güneş Dil Teorisi bir anlamda sonuçsuz bir dilde özleştirme girişimlerinin ustalıkla gerçekleştirilen bir telafisi ya da geri dönüşü sayılabilir. İşin içinden çıkılmaz bir hale gelen Öztürkçecilik süreci bu şekilde bir manevra ile anlamsız sonuçlarından kurtarılmış olmaktaydı. Türk Dil Kurumu sonraki süreçte de tercihini elbette Türkçe kelimelerden yana kullanmış, ancak gerçekte yabancı kelimelerden geldiği halde Türkçe iddiası taşıyan, üstelik halk dilinde de yaygın şekilde kullanılan kelimeler üzerinde operasyonlara girişmemiştir.

Kısaca tarih tezi ile bütün uygarlıkların temeline oturan Türk ulusu, bu iddia ile de bütün dillerin kaynağını oluşturacak, böylece devrimsel bir çaba ile başlayan linguistik dönüşüm süreci, doğal akışına bırakılmıştır. Çünkü günlük dil nereye evrilirse evirilsin bütün diller Türkçeden geldiği için gene Türkçeden başka bir sonuca varamayacak ve bu nedenle gereksiz zahmetlere gerek kalmamış olacaktır.

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu çalışmalarını Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi bağlamında karşılaştırdığımızda Türk Dil Kurumunun amaca yönelik belirgin bir üstünlüğünü görmek mümkündür. Çünkü Türk Tarih Tezi belki istenilen oranda amacına ulaşamamış ama buna oranla Güneş Dil Teorisi pratiğe yönelik uygulama zemini bulduğundan dil alanında yapılan çalışmalar daha somut sonuçlar doğurmuştur. Yeni devletin temellerinin atıldığı bu dönem, her alanda Osmanlı üstünlüğünün yok edilme gayretinin esas alındığı bir dönem olmuş, 'Osmanlı esaretinden kurtulma çabası' her alanda kendini göstermiştir. Dil alanındaki bu adım çok daha sürekli olmuş, tarih tezi geçerliliğini yitirse de dil devrimi ve sonrası süreç milletin Osmanlı ile bağının en azından alfabe anlamında, daha ileri boyutta da dil temelinde ve düşünme biçimi açısından koparılması anlamını taşımıştır.

4. YENİ DÜNYA GÖRÜŞÜNÜN AKADEMİK KURUMSALLAŞMASI: ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Cumhuriyetle birlikte başkentin Ankara'ya taşınması sonucunda iki şehir arasında belli anlamlarda günümüze kadar gelen zıtlıklar, çatışmalar yaşandı. Belki de İstanbul yüzyıllardır sahip olduğu başkentliği Ankara'ya kaptırmayı hazmedemeyerek kimi zaman eleştirel kimi zaman da küçümseyici bir edayla Ankara'ya baktı, Ankara da onca yılın ardından elinden başkentliği aldığı şehre bu kadar yılın ağırlığının getirdiği kompleksle aynı küçümseyici bakışı taşıdı. Biri diğerine 'taşra kenti' derken, diğer taraftan da 'köhnemiş şehir' yakıştırması yapıldı. Bu ihtilafta İstanbul eskiyi, Osmanlıyı, geleneği simgelerken, Ankara yeniyi, çağdaşı işaretlemektedir. İki şehir arasındaki bu çekişmenin bir şekilde bilim kurumlarına yansıması ise kaçınılmazdır. İstanbul 460 yıldan daha fazla bir zaman Osmanlı, ondan önce de yaklaşık 1100 yıl Bizans İmparatorluğu'nun başkentliğini yapmıştır. Bu anlamda uzun süreli bir tarihi birikimi, şehir ruhu ve dokusunun yanı sıra bu sürenin getirdiği kendine has bir kurumsallaşma sistemi ve süreç boyunca ortaya çıkan kurumların kendine has özellikleri bulunmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte bu kurumlar birer Osmanlı mirası olarak kalmışlardır ve tamamı İstanbul merkezlidir (Ural, 2006:18-19).

Ancak yeni devletin kurulması ve başkentin Ankara olarak belirlenmesi belli kurumsallaşmaların bu şehirde gerçekleşmesini de zorunlu kılıyordu. Bir yandan devlet teşkilatlanmasını oluşturan belli dairelerin Ankara'da yeniden tesisi gerçekleşirken bir yandan da bilim kurumlarının da yeni başkentte örgütlenmesi zorunluluğu ortaya çıktı. Bu noktada uygulanabilecek iki yol vardı: Ya mevcut kurumlar Ankara'ya taşınacak, ya da başkentte bu yönde yeni kurumsallaşmalara gidilecekti. Süreç içinde her iki yolun da kullanıldığına şahit olunmakla birlikte daha çok ikinci yoldan gidildiği görülmektedir.

Bilim kurumu anlamında Cumhuriyet'in kuruluşunda Osmanlı'dan miras kalan en önemli müessese Darülfünun'dur. Birinci yol kullanılarak bu kurumun Ankara'ya taşınılması düşünülmemiş, bunun yerine merkezde yeni bir kurum düşünülmüştür. Elbette ki bunda Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun yanında bir de öğrenci yetiştirecek fakülte kurulması isteği ve gerekliliğinin de payı bulunmaktadır (Ural, 2006:18-19).

Ankara Üniversitesi, sonradan kurulan üniversitelerden farklı olarak fakülteleri ile birlikte değil, daha önceden peyderpey kurulmuş olan fakültelerin birleştirilmesiyle kurumsallaştırılmıştır. 1925'te kurulan Hukuk Fakültesi ile birlikte ilk çekirdeği oluşan üniversite 1946'da resmen kurulana kadar dört fakülte bir enstitüyle halen faaliyetine devam etmekteydi. Ankara Üniversitesi'nin kuruluşunda ontolojik olmaktan ziyade pragmatik kaygıların daha ön planda olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmanın zaman ve konu sınırı yani Cumhuriyetin kuruluş yılları kısaca 'Atatürk dönemi' ve 'sosyal bilimlerle ilgili fakülteler' olarak çizildiğinde önemli bir örtüşme görülmektedir. 1965 yılında kurulan ve daha sonradan iletişim fakültesine dönüşen Basın - Yayın Yüksekokulu'nu dışarıda tutarsak üniversitenin tüm sosyal bilim kapsamındaki fakülteleri Atatürk'ün sağlığında kurulmuştur. Yine başka bir açıdan bakıldığında farklı bir kesişme daha görülür ki Atatürk döneminde kurulan dört fakülteden Yüksek Ziraat Enstitüsü hariç tamamı sosyal bilim kurumlarıdır. Bu tesbit bize Atatürk döneminde yani Cumhuriyet'in kuruluş yılları pratiğinde sosyal bilimlere verilen önemi göstermektedir (URL-1).

Bu durum ülkenin bilim anlayışında ve bu anlayışın kurumlara yansımasında hangi dinamiklerin önde olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Kuruluş yıllarında devlet, her şeyden önce bir temel ideoloji ortaya koymak ve 'çatı'yı öncelikle bu anlamda biçimlendirmek hevesindedir. Bu nedenle teknokratlardan ziyade öncelikle sosyal bilimlere, sosyal bilim kurumlarına önem verilmiştir. Sonraki dönemde yine ülkenin genel ihtiyaçlarına bağlı olarak sosyal bilimlere verilen ağırlığın azaldığını ve bu kez teknik adamların ve bu tarz kurumların öne çıktığı görülmüştür. Bu durum, mevcut kurumlara bakışın ve yeni kurumsallaşmalara gidişteki amacın dönemsel ve daha çok pratik/pragmatik kaygılardan hareketle oluştuğunun görülmesi açısından dikkate değerdir.

Bu anlamda 23 Nisan 1920'den itibaren fiili anlamda Ankara'da bir hükümet ve meclis kabine sistemi ile idare edilen bir devlet bulunmaktadır. Yeni devlet, eski devlet geleneğinden miras kalan reflekslerle yönetici yetiştirmek ya da ideolojik zemini oluşturmaktan ziyade öncelikle devlet olmanın ön koşulu olarak gördüğü nizamı sağlama ve adaleti tesis etme adına hukuk alanına el atmıştır. Aynı zamanda doğası gereği bir yasama organı da olan meclis hükümeti bu çerçeve içinde ilk olarak hukuksal düzenlemelerle ortaya çıkmıştır. Kronolojik olarak öncelikle bir 'hukuk mektebi' kurulmasının nedenini de bu içgüdülerde aramak gerekir. Bu nedenle 23 Nisan 1920'de faaliyetine başlayan Büyük Millet Meclisi ertesi günden itibaren kanun yapmaya girişmiştir. 24 Nisan tarihinde Ağnam Vergisi Kanunu, birkaç gün sonra ise meşhur Hıyanet-i Vataniye kanunu kabul edilmiştir (Tataroğlu, 1997:41-42).

Osmanlı'dan siyaset düzeyinde kopuşun devamının bir göstergesi olarak DTCF ve Hukuk Fakültelerinin Ankara'da sıfırdan kurulmuş olmalarına rağmen Mekteb-i Mülkiye'nin taşınılmasının yeterli görülmesinin dikkate değer bir uygulamadır. Bunun sebebi herhâlde yeni kurulan bu iki fakültenin aslında ideolojiyi tesis eden fakülteler olmasıdır. Biri ile yeni devletin hukuki zemini oluşturulacak, diğeri ile de tarih ve dil alanında resmi tezler yayılacaktır. Bu nedenle yeni bir yapılanmaya ihtiyaç vardır. Ancak Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin fonksiyonu esas itibari ile memur yetiştirmek, yani hâlihazırdaki ideolojiyi temsil eden kitleyi üretmek olduğundan yeniden, yeni bir zihniyet ve kurum yapılanmasına gerek yoktur. Memur üreten merkezi, kontrol edilebilen bir 'muhite' taşımak yeterlidir. Bu nedenle Cumhuriyet kurulduktan kısa bir süre sonra İstanbul'a alternatif olarak Ankara'da bir hukuk fakültesi kurulmasına rağmen, siyasal bilgilerle ilgili alternatif bir okula uzun süre gereksinim duyulmamış, İstanbul'dan yetişen memurlar ülkede yönetici olarak kullanılmıştır.

İlk açılan fakültenin hukuk fakültesi olmasının bir diğer nedeni de İstanbul Hukuk Fakültesi mezunlarının genellikle İstanbul'da çalışmayı tercih etmesi sebebiyle İstanbul dışında avukat bulunamaması olmalıdır. Bu ihtiyacın karşılanması zarureti Anadolu'nun ortasında bir hukuk fakültesinin gerekliliğini ortaya çıkaran bir başka neden olmalıdır. Ancak Mülkiye mezunları zaten ülkenin dört bir yanına yönetici olarak atandıkları için buradan yetişen öğrencilerin İstanbul'da kalmak gibi bir öncelikleri yoktu.

Bu nedenle de okulun yeri uzun süre tartışma konusu olmamıştır. Ancak Ankara'da yeni bir teşkilatlanma gündeme geldiğinde ve yavaş yavaş fakülteler bazında bir yükseköğretim kurumu oluştuğunda devlet için özellikle belli bilim kurumlarının merkezde toplanması ihtiyacı belirmiş ve bu bağlamda Hukuk ile Dil ve Tarih-Coğrafya fakültelerinin yanında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin de başkentte bir arada bulundurulması meselesi gündeme gelmiştir. Bu sebeple yönetici yetiştiren bu kurum da başkente çekilerek sistem tamamlanmış bulunmaktadır.

5. ESKİ DÜNYA GÖRÜŞÜNÜN TASFİYESİ: 1933 ÜNİVERSİTE REFORMU

Kökü çok eski bir tarihe giden, Osmanlı kurumlarından biri olarak Cumhuriyet'e aktarılan Darülfünun'un İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmesi süreci yeni ülkenin bilim anlayışı ve bilim kurumlarına bakışı bağlamında değerlendirildiğinde çok anlamlıdır. 1933 yılında Osmanlı'dan miras kalan kurumlardan Darülfünun, dönüşüm yaşayarak İstanbul Üniversitesi adını almıştır. Gerçekleşen dönüştürülme eylemi, basit bir isim değişikliğinin ötesinde, aynı zamanda kadrolar üzerinde de bir operasyon yapılmasına sahne olmuştur. Darülfünun, Mekteb-i Mülkiyenin Siyasal Bilgiler Fakültesine değişiminde olduğu gibi yalnızca adı değiştirilerek bir Cumhuriyet kurumuna dönüşmemiş, Cumhuriyet tarihinin ilk büyük tasfiyesine sahne olmuştur. Bu farklılık, yani Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin adının değiştirilmekle yetinilmesine ve olduğu gibi Ankara'ya taşınmasına rağmen Darülfünun'da önemli ölçüde kadro değişikliğine gidilmesi önemlidir. (Saray, 1996:1).

Buraya kadar bahse konu edilen kurumların tamamı yani Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu ve Ankara Üniversitesi Cumhuriyet dönemi kurumlarıdır. Ancak 1933 reformu ile yapılan yeni cumhuriyete ideolojisine hizmet edecek yeni bir kurumun kurulması değil, Osmanlı Devletinden devralınan bir köklü bir kurumun Cumhuriyet döneminde yeniden elden geçirilmesidir. Darülfününun İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmesi süreci Osmanlı döneminden itibaren görülen bir alandaki yenileşme mantığının kurumlara yansıması ve tasfiye ya da pasifleştirme politikasının Cumhuriyet dönemindeki tezahürünün anlaşılması bakımından önemli ipuçları vermektedir (Saray, 1996:1).

1933 yılında yapılan bir kanuni düzenlemeyle Darülfünun resmen kaldırılmış ve yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Resmi kayıtlara göre bu anlamda İstanbul Üniversitesi'nin kuruluşu 1933 olmakla birlikte günümüzde kullandığı amblemde 1453 tarihi yazmaktadır. Biçimsel farklılık olmakla birlikte kurumun kendisinin de kabul etiği yaygın görüş üniversitenin kökenini İstanbul'un Fethi'ne götürür. 1470'de kurulan Fatih Medresesi ve onun da başlangıcını teşkil eden Sahn-ı Seman Medresesi 1453 tarihi itibari ile İstanbul Üniversitesi'nin temeli kabul edilmektedir (Eğribel, 2002:213). Bir başka görüşe göre ise İstanbul Üniversitesi'nin kökeni olarak Fatih Medresesi yerine devlet eğitimi ile ilgili Enderun'u göstermek daha doğru olur. Her ne kadar Türkiye'de üniversitenin kökeni olarak 1453 tarihi ve yaygın olarak bahsedilen medrese kabul edilse de, reforma konu olan Darülfünun, XIX. yüzyılda Avrupa'daki örneklerinden etkilenerek bir üniversite formatında kurulmasına çalışılmış olan kurumdur (Aynî, 2007:1).

Bu anlamda Darülfünun bir 'yüksek öğretim' müessesesi iken medrese Türklerin İslamiyet'i kabulü ile ortaya çıkan bir 'eğitim-öğretim' müessesesidir. Gerçekten de biçimsel açıdan Darülfünun medreseden farklılık ve modern üniversiteye yaklaşma denemesi olarak daha belirgin bir duruş arz etmektedir. Medreseler geleneksel doğu eğitiminin kurumları iken Darülfünun batı tarzı okulların devamı niteliğindedir.

Bu nedenle kökeni her ne kadar 1453 tarihi olarak gösterilse de 1933'de yapılan kanuni düzenleme ile kapatılan kurumun ilk resmi kuruluşu 1846 yılına gitmektedir. Bu tarihten itibaren kurumun Darülfünun adıyla macerası başlamaktadır. Modern anlamda bir yüksek okulun kurulması teşebbüslerine Abdülmecit'in Rumeli seyahati sırasında verdiği emirle

başlanmış ne var ki eğitim faaliyetine kuruluş fikri ortaya atıldıktan 17 yıl sonra 1863 yılında ve ancak konferans düzeyinde başlayabilmiştir. 1865'de inşaatı biten binasına taşınan Darülfünun kısa bir süre sonra çıkan bir yangında kullanılamaz hale gelince ilk teşebbüs verilen bu konferanslarla sınırlı kalmış ve Darülfünun kapanmıştır (Arslan,2007:26-28)

İkinci Darülfünun teşebbüsünü 1869'da yeni binasının inşası tamamlanarak 1870 yılında eğitime başlayan Darülfünun-ı Osmani oluşturmaktadır. Bu teşebbüs de kalifiye öğrenci ve yeterli hoca olmadığı için başka bir yoruma göre de hocalardan Cemaleddin Afgani'nin verilen konferanslar sırasında kullandığı bir ifade nedeniyle kapatılarak başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Üçüncü teşebbüs 1874 yılında Mekteb-i Sultani binasının içinde Darülfünun-ı Sultani adıyla yapılan denemedir. Lise içinde üniversite görüntüsü veren, mali olarak da Mekteb-i Sultani'ye bağlı olan kurum 1882 yılında kapatılmıştır (Arslan,2007,160).

Niyazi Berkes bu teşebbüslerdeki başarısızlığın temel nedeninin ülkenin batıya dönmeye çalışan yüzünü temsil edenlerle doğulu zihniyetin çatışması olduğunu ifade etmektedir. Darülfünuna yaklaşım bir yükseköğretim kurumu olmanın yanında ve bundan önemlisi ülke siyasetini temsil eden bir kurum olarak belirginleşmektedir. Bir anlamda Darülfünun Doğucu ve Batıcı ya da yaygın tanımla gelenekçi ve yenilikçi kadroların tartışma ve çatışma alanı olmuştur. Benzer bir çatışma ya da en azıdan çekişme Cumhuriyet döneminde de karşımıza çıkacaktır. Ancak bu seferki çekişmenin Osmanlı döneminde yaşanan çekişmelerden önemli farkları vardır. Her şeyden önce çekişme kurum içinde mesela doğucu-batıcı şeklinde değil darülfünun ile yeni cumhuriyetin kurumları arasında yaşanmıştır. Bir diğer farklılık da o zamana kadar Osmanlı döneminde olanın tersine olarak İstanbul Üniversitesi, geleneğin, eskinin temsilcisi olarak belirecek onun karşısında yeniyi yeni Türkiye Cumhuriyetinin kurduğu kurumsallaşmalar temsil edecektir. (Berkes, 1973:212-213).

Gerçekten daha önce belirtilen İstanbul-Ankara çatışmasını da bu anlamda değerlendirmek gerekir. İstanbul, eski başkent olması hasebiyle imparatorluk ruhunun izlerini taşıyan bir kent olurken ve Ankara tarafından sürekli bu şekilde algılanırken, yeni başkent ilerici, çağdaş devrimlerin merkezi olacak, yeni ve taze ruhun, yeni Türk aydınlanmasının merkezi durumunda olacaktır.

Bu çerçevede bir yandan İstanbul'da Darülfünun durur ve fakat adı değiştirilirken, diğer yandan da Ankara'da yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Bu yeni yapılanma Cumhuriyet'in yeni ideolojisine ve yeni siyasetine uygun bir yapılanmadır. İmparatorluktan ulus devlete geçiş mantığı bu kurumca benimsenmiş, tarih ve dil tezleri bu merkezde tesis edilerek yayılmaya başlanmıştır (Arslan,2007:160).

Ankara yeni devletin resmi başkenti olduğu gibi ideolojik olarak da, bilimsel olarak da merkezi konumundadır. Ankara'da yeni yapılanmalar devam ederken İstanbul Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında güçlü bir merkeziyetçilik ve otoriter yapının da etkisiyle Osmanlı'da örneklerini gördüğümüz tasfiye biçimlerinden daha hızlı bir 'biçilme' süreci yaşayacaktır (Arslan,2007:160)

Bu noktada 1933 Üniversite Reformu olarak adlandırılan sürecin geleneksel tasfiye sisteminden farklı olarak İstanbul Üniversitesi'ni tamamen kapatmaması önemlidir. Sürecin bilinen tasfiye uygulamalarından en önemli bir farkı budur denilebilir. Darülfünun Ankara'da yeni bir yapılanma devam ederken ve güçlü bir merkeziyetçilik varken, kapatılmamış, hayatına devam etmiştir. Bu hayatta kalma başarısında İstanbul Üniversitesi'nin halen yeni devletin iki yükseköğretim kurumundan biri olmasının ve Cumhuriyet'in acil ihtiyaçlarına cevap verebilme potansiyeline sahip olan yegâne kurumu olmasının da payı bulunmaktadır. Anlaşılan başka vesilelerle bahsedilen pratik ve pragmatik kaygılar burada da devreye girerek,

tamamen kapatma eylemine gerek görülmeden, Darülfünun'un sadece adı ve kadroları tasfiye edilerek yoluna devam etmesine izin verilmştir. Ancak bu devam kararı verilirken mutlaka yeni rejime bağlılık ve ayak bağı olmama durumu da gözetilmiştir. Başka bir deyişle Ankara işini şansa bırakmamış, kendi yolunda ilerlerken yoluna taş koyma potansiyeline sahip kurumun bu potansiyelini elinden almıştır. (Arslan,2007:160).

Diğer taraftan cumhuriyetin yeni kurduğu yüksek öğretim kurumları yeni cazibe merkezleri haline getirilirken İstanbul Üniversitesi için bu anlamda bir girişim söz konusu olmamıştır. Bu durumu üniversiteye yerleştirme sonuçlarından başlayıp özel sektördeki mezuniyet tercihlerine, devletin proje dağıtımındaki tercihlerinden, 'sözüne ve icraatına güvenilir' isimlerdeki tercihlerine kadar görmek mümkündür. Günümüzde üniversiteye girişlerde en yüksek puanla öğrenci alan kurumlar ODTÜ, Boğaziçi Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi gibi kurumlardır (Arslan,2007:160). Bunlar arasında İstanbul üniversitesinin olmaması bu anlamda yapılan bilinçli bir tercihtir. Çünkü Bu durumu 560 yıllık İstanbul Üniversitesi'nin eskiliği, köhnemişliği ve yetersizliği ile açıklamak mümkün değildir Özetle, 1933 Üniversite Reformu olarak adlandırılan hareketin en önemli sonucu İstanbul'da İmparatorluk mirası taşıyan bir kurumun etkisizleştirilmesi ve Ankara'daki yeni çalışmalar karşısında bir rakip ya da muarız bir unsur olarak kalmasının önlenmesi olmuştur. Öyle ki kurum 1960'lara kadar başka bir tasfiye geçirmeyecek, çünkü tasfiyeye gerek olmayacak, değişen ülke ve dünya şartlarına uygun olarak yeni bir tasfiye de DTCF örneğinde olduğu gibi yine Ankara'da yapılacaktır. Ülkenin bilim anlayışının ve ideolojisin belirlendiği yer artık Ankara'dır. 1933 tasfiyesi ile birlikte başkent tam olarak İstanbul'dan Ankara'ya taşınmış bulunmaktadır (Arslan,2007:160)

6. SONUÇ

Türkiye'deki sosyal bilim anlayışının kurumsal temelde ele alındığı tebliğde sosyal bilim anlayışının hangi ihtiyaç ve mantıkla biçimlendiği ve bu biçimlenme sürecinin bilim kurumlarının kuruluş ve biçimlenmesine etkisini tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren toplum bilimleri alanında gerçekleşen belli örgütlenmelerin nasıl bir mantık ve gereklilik içinde bulunduğu tespit edilerek bunun nasıl bir sistem dâhilinde gerçekleştiğini anlamaya çalışıldı. Ulaşılan sonuç bu kurumları biçimlendiren devletin konuya yaklaşımını ortaya koymaktadır. Buna göre devlet karar alıcılarının ifadesiyle yıkılan Osmanlının küllerinden yeni bir cumhuriyet var etme hedefindedir. Bu amacı gerçekleştirmek için öncelikle yeni bir tarih ve dil oluşturmaya sonrada bunları eğitim yoluyla topluma kabul ettirmeğe çalışmaktadır. Bunu yapmak için Osmanlı Devletinden miras aldığı yapıları amacına uygunsa dönüştürmeyi denemekte ancak bunu çok da vazgeçilmez olarak görmemektedir.

Sosyolojik olayların tarihten kopuk olmadığı, tarihsel birikimin ve gerekliliğin sonucu olduğu gerçeği ele alınan bilim kurumlarının ülkenin tarihsel ve toplumlararası ilişkilerdeki yeri çerçevesinde incelenmesi sonucunu doğurmuştur. Bu çabanın en önemli sonucu, kurumların kendi tarihlerinin de ötesinde ülke tarihi ile bağlarının kurulması ve ülkenin de dünya tarihi ve dünya egemenlik ilişkileri içindeki konumuna paralel olarak, ülkede oluşan bir bilim örgütlenmesinin gerçekte bu genel ilişkilerin bir biçimde yansıması olduğu görüntüsüne ulaşılmasıdır.

Bu görüntü, çalışmanın kısımları arasındaki bağlantının da ortaya çıkmasını sağlamış, birbirinden kopuk gibi görünen kurumsallaşmaların aslında genel bir bütünün parçaları olduğu ve aralarındaki bağın da 'harç' niteliği taşıyarak genel bir yapının oluşmasını sağladığı tespit edilmiştir. Kurumlara yaklaşırken ilk olarak dönem koşullarının bilim anlayışına yansıması anlaşılmaya çalışılmış, bununla birlikte bu yansımanın bilim kurumlarının şekillenmesindeki etkisi ortaya konulmuştur. Böylece bağımsız olarak ve soyut

gerekliliklerden kaynaklanan bir kurumsallaşma süreci yerine somut sorunların ve çözüm beklentilerinin eseri olan bilim kurumu örgütlenmesi hikâyeleri ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra ulaşılan genel görüntü, bu örgütlenme süreçlerinin daha genel bir yapı içinde ve birbiri ile ilişkili süreçlerin birer parçası şeklinde gerçekleştiğidir.

Kurumlar ülkenin bir dönemdeki bilim anlayışının yansıması olarak kurulmuştur. Bu çerçevede Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu ve Hukuk, Siyasal Bilgiler ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülteleri ile Ankara Üniversitesi yeni dünya görüşünün üretim merkezi olarak faaliyete geçirilmiş ardından eski dünya görüşü ile bağın koparılması bağlamında 1933 Üniversite Reformu -ya da başka bir deyişle tasfiyesi- ya da Darülfünun'un İstanbul Üniversitesi'ne dönüşüm süreci ile hedefe ulaşılmıştır.

Türk Tarih Kurumu yeni devletin ideolojisinin belirlendiği zemini oluşturmaktadır. Bu zemin, belli bir kadro çalışmasının ardından ortaya koyduğu tezleri kongreler vasıtası ile duyurma niteliği göstermektedir. Bu nedenle Türk Tarih Kurumu'nu incelerken, kurumun kuruluş sürecinin yanı sıra Türk Tarihinin Ana Hatları çalışması ve Birinci Türk Tarih Kongresi ele alınmıştır. Bu çalışma ve Kongre yeni resmi görüşün aydın kitleye ve kamuoyuna duyurulması açısından önemlidir.

Türk Tarih Kurumu ile birlikte Cumhuriyet'in temel tezlerini savunan diğer bir kurum da Türk Dil Kurumu'dur. Türk Tarih Kurumu, Türk Tarih Tezi ile birlikte yeni cumhuriyetin ana çerçevesini çizmiş, Türk Dil Kurumu da tarih tezinden uyarlanan Güneş Dil Teorisi ile resmi görüşün aynı çerçeve içindeki argümanlarını ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

Acar, A. G. (2001). *Türk Sivil Kamu Bürokrasisinde Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, KamuYönetimi Ana BilimDalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

Arslan, A.(2007). *Darülfünundan Üniversiteye*, İstanbul, Kitabevi Yayınları.

Aynî, A.M.(2007). *Darülfünun Tarihi*, Haz. Aykut Kazancıgil, İstanbul, Kitabevi.

Baykan S. (2006). "Ziya Gökalp ve Türk Tarihi*"* Ed. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, *Sosyoloji Yıllığı Kitap 15: Sosyoloji ve Coğrafya*, İstanbul, Kızılelma Yayıncılık.

Baykan ,S. ve Yazoğlu, C. (1986). *Kemal Tahir: Notlar/Sanat Edebiyat-3(Dil Dosyası),* Haz. Cengiz Yazoğlu, İstanbul, Bağlam Yarınları.

Berkes, N.(1973). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Ankara, Bilgi Yayınevi.

Dölen, E. (1932).*Türkiye Üniversite Tarihi 3*

Eğribel, E. (2002). "Türkiye'de Üniversitenin Serüveni ve Sosyoloji İlişkilerine Giriş", *Sosyoloji Yıllığı Kitap 9: XX. Yüzyıl*, İstanbul.

Eğribel, E.U.Ö. (2007). "Bilim Tarihi ve Yöntem", *Sosyoloji Yıllığı Kitap 16: Bilim Sosyolojisi*, İstanbul, Kitabevi Yayınları.

Eryılmaz, B .(2002). *Kamu Yönetimi*, İstanbul, Erkam Matbaası

Galanti, A. (1927). *Arap Harfleri Terakkimize Mani Değildir*, Hüsnü Tıbaa Matbaası, İstanbul.

İnan, A. (1939) "Atatürk ve Tarih Tezi", *Belleten,* C:III, S:10 (Nisan1939).

İğdemir, U. (1994). *Türk Tarih Kurumu'nun Kısa Tarihi*, Ülkü, C:VII, S:75

Levend, A. S. (1972). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Ankara, T.D.K. Yayınları.

Saray, M. (1996).*İstanbul Üniversitesi Tarihi,* İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Tataroğlu, M. (1997). *Türkiye'de 12 Eylül 1980 Sonrası Siyasi İktidar Bürokrasi İlişkileri,* Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir.

Yorulmaz, H. (Haz.) (1995): *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Alfabe Meselesi*, İstanbul, Kitabevi Yayınları.

URL-1 http://www.ankara.edu.tr/kurumsal/tanitim/tarihce/, Çevrimiçi (16.10.2011).

KAYNAĞI SULTANIN FERMANI OLAN BİR VERGİ: ÇİFT RESMİ
(Fatih Sultan Mehmet Dönemi Uygulaması)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali TÜRKMENOĞLU
Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Orcid id: 0000-0001-8826-6572
Mehmet Ziya KANTAŞ
Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi
Orcid id: 0000-0003-2710-3854

ÖZET

Hukukun temelinin İslam hukuku olduğu Osmanlı Devleti'nde Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar ceza ve vergilerin temelini şer'i hukuk oluşturmakta idi. Osmanlı Devleti'nde vergi ihdası anlamıyla örfi hukuk uygulamasına ilk olarak Fatih Sultan Mehmet döneminde rastlanılmaktadır. Anlaşılan Kuruluş döneminde vergiler şer'i hukuka göre alınmış, Osmanlı Devleti'nin fetihlerle büyümesi ve topraklarına gayrimüslim topraklarının katılmasıyla vergi tarhında ve toplanma usulünde farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi ile birlikte Osmanlı Devleti'nde vergi tarhı işleri yeniden ele alınmış bu amaçla yapılan kanunnamelerle ilk kez örfi hükümler ihdas edilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in reaya ve vergi uygulamalarıyla ilgili kanunnamesini kendinden sonraki padişahlar da genişleterek, zamanın ihtiyaçlarına göre güncelleyerek uygulamışlardır.

Fatih Kanunnamesi dört fasıldan ve toplam altmış sekiz maddeden oluşmaktadır. Birinci fasıl zina suçu işleyenlere uygulanacak cezaları, ikinci fasıl dövüşme ve sövüşme suçlarında uygulanacak cezaları, üçüncü fasıl içki içme, hırsızlık, iftira ile ilgili cezaları, dördüncü fasıl reayadan alınan vergiler, gümrük vergileri ve Tımarların düzeniyle alakalı maddeleri tanımlar. Ceza kanunları Müslüman ve gayrimüslim bütün tebaa için geçerlidir. Dördüncü faslın birinci kısmı Müslümanlara ikinci kısmı Yörüklere üçüncü kısmı ise Hristiyan reayaya aittir.

Anlaşılan Fatihin kanunnamesinin içeriği ceza kanunları ile vergi kanunlarından oluşmaktadır. Bu tebliğde bu kanunnameleri incelenerek genelde vergi daha spesifik olarak da çift resmi ile alakalı hükümler ele alınmıştır. Şüphesiz Fatih Kanunnamesinin gerek geneli gerekse çeşitli konulardaki hükümleri ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar bahse konu vergi kısmı dâhil yeterli miktarda değildir ve yapılan çalışmalar genelde birbirinin tekrarı şeklinde olmuştur. Bu çalışmada ana kaynaklar kullanılıp diğer kaynaklarla sentezleme yapılarak konu ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fatih Kanunnamesi, Vergi, Çift Resmi, Şer'i Hukuk, Örfi Hukuk.

A TAX SOURCED BY THE SULTAN'S EQUITY: CIFT RESMI

(Fatih Sultan Mehmet Period Application)

ABSTRACT

In the Ottoman Empire, where the basis of law was Islamic law, until the reign of Fatih Sultan Mehmet, the basis of penalties and taxes was Sharia law. In the Ottoman Empire, the customary law application in the sense of taxation was first encountered during the reign of Fatih Sultan Mehmet. Apparently, during the establishment period, taxes were collected according to Sharia law, and with the Ottoman Empire's growth with conquests and the incorporation of non-Muslim lands into its lands, differences emerged in the tax base and collection method.

With the conquest of Istanbul by Mehmet the Conqueror, tax assessment works in the Ottoman Empire were reconsidered, and customary provisions were established for the first time with the laws made for this purpose. Sultan Mehmet the Conqueror's law on reaya and tax practices was implemented by the next sultans by expanding it and updating it according to the needs of the time.

The Fatih Code consists of four chapters and a total of sixty-eight articles. The first chapter includes the penalties to be applied to those who commit adultery, the second chapter includes the punishments to be applied in fighting and fighting crimes, the third chapter includes the penalties for drinking, theft and slander, the fourth chapter contains the articles related to the taxes collected from the reaya, customs duties and the order of the timars. Penal laws apply to all Muslim and non-Muslim subjects. The first part of the fourth chapter belongs to the Muslims, the second part belongs to the nomads and the third part belongs to the Christian people.

It seems that the content of Fatih's code consists of penal laws and tax laws. In this paper, these laws are examined and the provisions related to tax in general, and more specifically, the “çift resmi” are discussed. Undoubtedly, many studies have been carried out on the provisions of the Fatih Code, both in general and on various subjects. However, these studies are not sufficient, including the tax part, and the studies have generally been in the form of repetitions of each other. In this study, the subject has been tried to be discussed by using the main sources and synthesizing them with other sources.

Keywords: Fatih Law, Tax, Çift Resmi, Sharia Law, Customary Law.

1. GİRİŞ

Osmanlı ıstılahında kanunnamenin en kısa tanımı toplumda düzeni ve halkın huzurunu sağlamak adına yönetenlerin hazırladığı yasa olarak ifade edilebilir. Kanunname, kaynağını şeriattan alsa da ona aykırı olmamak şartıyla yeni ortaya çıkan durumlara meşru otoritenin ürettiği ve şartlara göre düzenlediği çözümleri de içerir. Pek tabiidir ki bu yeni durum ve çözümler katalog suçlar ve cezalandırılma kurallarından çok vergi gibi ekonomik ve her durumda şartlara göre güncellenen mevzularda ortaya çıkmaktadır.

Vergi, devletin halka başta güvenlik ve adalet olmak üzere sağlamayı taahhüt ettiği hizmetleri sunabilmesi için gerekli kaynağın temini amacıyla toplumda yaşayan bireylerin gelirine göre ve çeşitli kurallara bağlı olarak toplanan ücretlerdir. Bu iki kavram arasındaki ilişkiyi sağlamak ve araştırma konumuzu daha iyi kavramak amacıyla reaya (Halk-Köylü) ve devlet arasındaki ilişkiye değinmekte fayda vardır.

Osmanlı üç kıtaya yayılmış bir imparatorluk olduğu halde Çin gibi kadim medeniyetlerde olduğu şekilde tutarlı bir coğrafyada yer almamaktadır. Dolayısıyla farklı zamanlarda ve

şekillerde Osmanlı hakimiyetine girmiş farklı bölgelerden ibarettir. Bu bölgelerdeki halk da doğal olarak Osmanlı Devleti'nin tebaasıdır. Çok farklı bölge ve milletleri yöneten Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışına bakıldığında etnik temelli değil; dini telakkiye dayalı bir yapılanma ile karşılaşılmaktadır.[1] Bu yapılanmada başta adalet ve güvenlik olmak üzere yönetim ile ilgili ihtiyaçların karşılanmasını ise ayırım yapılmaksızın devlet üstlenmiştir. Allah'ın emaneti olarak görülen insanlarla ilgili kanunnamelerde yer alan ve Hezarfen Hüseyin Efendi tarafından da kaydedilen "*Reâyâya cümle işlerden padişah mesuldür."*[2] şeklindeki ifade yöneten ve yönetilen taraflar arasındaki ilişkiyi daha iyi açıklamaktadır. Padişahın ve Onun emirlerini gerek merkez teşkilatında gerek sahada uygulamakla görevlendirdiği devlet adamlarının; halkın huzurunu sağlama, mazlumların yanında durup zalimlerle mücadele etme, kanuna ve şeriata karşı hareket edilmeyeceğine dair emirler vermesinin nedeni budur. Osmanlı'nın tüm tebaaya karşı takındığı bu tutum, hoşgörü politikası, sayesinde baskı altında kalmış diğer milletlerin kurtarıcısı olarak görülmüştür.[3]

Klasik dönemden itibaren dini kesimleri ifade etmek amacıyla "Millet-Ümmet" kelimesi kullanılmıştır. Bu tabir renk, dil, ırk, bölge vs. fark etmeksizin belli bir dini benimsemiş topluluklar için kullanılan bir tanımlama olmuştur. Hukuk önünde hiçbir etnik gurubu kayırmayan Osmanlı Devleti'nin sosyal statü olarak ikinci derecede olan gayrimüslim tebaasının da şeriat mahkemesinde kendilerini rahatça ifade edebilmeleri sağlanmıştır. Şeriata dayalı yönetim anlayışına sahip olan Osmanlı Devleti'nde dini esaslara ters düşmeden hükümdarın tasarrufuna bırakılan karar alma hakkı yerel koşullar ve dönemin ihtiyaçlarını karşılayacak bir kanunlar külliyatının hazırlanmasına zemin teşkil etmiştir. Sonuçta genel olarak Osmanlı Kanunnameleri özelde mesela Osmanlı ceza kanunu denildiğinde sadece şeri ya da sadece örfi kanunlar akla gelmemeli; kanunların geneli akla gelmelidir.[4]

Bazı müellifler tarafından Fatih dönemi, kanunlaşma ve standartlaşma açısından bir başlangıç olarak kabul edilir.[5] Bununla ilgili olarak; *"Ve bâd-ı havâ ve cürm ve cinayet vaki' olundukda kânun-ı 'Osmâniye mürâca'at olunub ziyade alınmaya"* ibaresi, Trablus Kanunnamesi'nde ve Barkan'ın 1570 tarihli Halep Kanunnamesi'nde mevcuttur.[6] Mahkemede ya da Divan'da adalet arayan Osmanlı halkının Kanun-ı Osmaniye'ye atıf yaptığı bilinmektedir.[7] Buradan da var olan ve işlevini sürdüren hükümlerin tekrarlanmasına gerek görülmediği anlaşılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunda Fatih dönemine kadar ceza ve vergilerin temelini şer'i hukuk oluşturmakta idi. Osmanlı devletinde örfi hukuk uygulamasına ilk defa Fatih döneminde rastlanılmaktadır. Dönemin tarihçisi Tursun Bey, padişahın akla dayanan kanunları nizam-ı alem için koyduğunu belirtmiştir. Böylece Fatih ile başlayan kanunname geleneği diğer padişahlar döneminde de devam etmiştir. Fatih zamanında umumi kanunnameler olarak Teşkilat Kanunnamesi, Umumi Osmanlı Kanunnamesi, Tapu Tahrir Kanunnamesi ve İhtisap

---

[1] Feridun Emecen, "Osmanlılar'da Yerleşik Hayat, Şehirliler ve Köylüler", *Osmanlı*, Yeni Türkiye Yayınları, C.4, Ankara, 1999, s.92.

[2] Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhisü'l-Beyân Fî Kavânîn-i Âl-i Osmân*, (haz.Sevim İlgürel), TTK Yay., Ankara, 1998, s.204.

[3] Özlem Bektaş Öztaşkın, *XV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Halkı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum, 2008, s.9.

[4] Öztaşkın, *XV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Halkı*, ss. 17-18; 26-28.

[5] Yunus Koç, "Osmanlı Örfi Hukukunda Standartlaşma (16.Yüzyıl)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.2, Ankara, Bahar 2005, s.145.

[6] Ömer Lütfi, Barkan, *XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları I (Kanunlar)*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001, ss.206-210.

[7] Koç, "Osmanlı Örfi Hukukunda Standartlaşma (16.Yüzyıl)", s.146.

Kanunnamesi oluşturulmuştur. Ayrıca özel kanunnameler diyebileceğimiz birçok eyalet ve sancak kanunnameleri oluşturulmuştur. [8]

Fatih'in ağzından açık ve anlaşılır bir Osmanlı Türkçesi ile yazılan Fatih kanunnamesinde; *"evlad-ı kiramım neslen ba'de neslin bununla amil olalar"* ifadesinden sonraki padişahların da bu kanuna tabi olmalarını istediği anlaşılmaktadır. Ayrıca kanunlarının zamana göre ıslah edilebileceğini de vurgulayarak ileri görüşlü bir tavsiyede de bulunmuştur.[9]

Fatih kanunnamesi dört fasıldan ve toplam altmış sekiz maddeden oluşmaktadır. Birinci fasıl zina suçu işleyenlere uygulanacak cezaları, ikinci fasıl dövüşme ve sövüşme suçlarında uygulanacak cezaları, üçüncü fasıl içki içme, hırsızlık, iftira ile ilgili cezaları, dördüncü fasıl ise reayadan alınan vergiler, gümrük vergileri ve Tımarların düzeniyle alakalı maddeleri içermektedir.[10] Ceza kanunları Müslüman ve gayrimüslim bütün teb'aa için geçerlidir. Dördüncü faslın birinci kısmı Müslümanlara ikinci kısmı Yörüklere üçüncü kısmı ise Hristiyan reayaya aittir.[11] Fatih'in reaya ve vergi uygulamalarıyla ilgili kanunnamesi, kendinden sonra uygulanan padişah kanunlarının özünü oluşturmakta idi. Bu kanunnameyi kendinden sonraki padişahlar genişleterek uygulamışlardır.[12]

II. Beyazıt zamanına ait olan bir şer'iye sicili defterinde bulunan *"Hazihi Sûret-ü Kanun-i Padişahi"* kaydıyla, Fatih'e ait kanunnamenin hala işlevini koruduğu ve yürürlükte olduğu anlaşılmaktadır.[13] Keza aynı zamanda Tırhala Vilayeti ile ilgili çıkarılan kanunda Fatih kanunnamesinin dönemin koşulları göz önünde tutularak uygulanmaya devam ettiği anlaşılmaktadır: *"Ve karyelerde mütemekkin olan Müslümanlar ki, ra'iyyet kayd olmuş ola, öşr-i gallat on kilede bir kile öşür ve bir şinik (Kilenin ¼'ü) salarlık verürler ki, kilenin rub'ıdır. Ve çifti olanından resm-i çift yirmi ikişer akçe ve nısıf çifti olandan on bir akçe ve çifti olmayan benniikden on bir akçe ve mücerredlerden altışar akçe resm alınur. Ve nefs-i Tırhala'nın müsta'mel kilesi, İstanbul kilesi ile iki kiledir."* [14]

Osmanlı Devletinin çok uluslu bir yapı olması hukuk sisteminde olduğu gibi vergi düzeninde de çoklu düzenleme yapılmasını gerekli kılmış; farklı oranlarda ve farklı türlerde vergi sistemi oluşturmuştur.[15] Vergi mükellefleriyle gerek yaptığı devlet görevi karşılığında kendi adına vergi toplayan sipahinin gerekse de devlet adına vergi toplayan emin, muhassıl, amil gibi kişilerin ilişkilerinin esasları kanunnamelerle belirlenmiş; reayanın hak ve sorumlulukları, arazide yetiştirecekleri ürünleri, bunlardan ne zaman ve hangi oranda vergi alınacağı gibi kaideler açıklanmıştır. Basit, verimli ve adilane bir vergi toplama usulü için tahrir yöntemi kullanılmıştır. Vergilendirme usulü de şeriatla çelişmemek kaydıyla, millet esasına göre düzenlenmiştir.[16]

---

[8] Abdullah, Demir, "Hukuk Tarihimiz Açısından Fatih Sultan Mehmet", *I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri,* Ed. Fethi Gedikli, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Mayıs 2014, ss. 118-119.

[9] Haz. Abdulkadir, Özcan, *Fatih Sultan Mehmed Kanunnâme-i Âl-i Osman (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin)*, Kitabevi Yay., İstanbul, Mart 2007, s. XXII.

[10] Ahmet, Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlilleri Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri*, Fey Vakfı, İstanbul, 1990, C.1, s. 88.

[11] Halil, İnalcık, ''Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu'' *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, Eren Yayınları, İstanbul, 1996, s. 32.

[12] Abdullah, Sivridağ, vd. (Haz.), *Tanzimat Sonrası Arazi ve Tapu 35 Numaralı Kanun-ı Kalemiye Defteri- 40 numaralı Kanunname-i Arazi Defteri*, Tıpkıbasım, Osmanlı Devlet Arşivleri Yayını, İstanbul, 2014, s.11.

[13] Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri,* Fey Vakfı, C.2, İstanbul, 1990, s. 35.

[14] Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, C.2, ss. 510-511.

[15] Şinasi Altundağ, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Vergi Sistemi Hakkında Kısa Bir Araştırma", *DTCFD,* V/5, Ankara, 1947, s.187.

[16] Altundağ, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Vergi Sistemi Hakkında Kısa Bir Araştırma", s. 176.

2. ÇİFT RESMİ

Osmanlı Devleti'nin ekonomisinin, sosyal, askeri ve idari yapısının temelini tımar sistemi oluşturur.[17] Tımar sisteminin ana kaynağı ise çift hane adı verilen ailelerin işlettiği bir çift öküzün sürebileceği topraktır. Bu toprakların işletmesi ailelere rakabesi ise devlete aittir. Bu ailenin sipahiye ödediği vergi ise çift resmi olarak adlandırılmaktadır.[18] Bir çift toprak verimine göre miktarı 60 ile 150 dönüm arasında değişmekte idi.[19] Bu tür toprakla topraklardan alınan vergiler kişilerin gelirine göre âlâ, edna ve evsat şeklinde düzenlenmiştir.[20] Çift resmini ödemekle yükümlü olan kişi aile reisi olan erkektir. Bu vergi mükellefinin verdiği vergi topraklı (Ekinlü) veya topraksız (Ekünsüz) olmasına göre değişmektedir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde toprak en fazla nim çift şeklinde parçalanır. Müslümanlar için uygulanan çift resminin Hristiyanlarda karşılığı ispençedir.[21]

II. Beyazıt Kanunnamesinde, Fatih Kanunnamesinin esas alındığı aşikardır. Bununla beraber değişen koşullar göz önüne alınarak yeni eklemeler yapılmıştır. Mesela II. Beyazıt kanunnamesinde birinci babın dördüncü faslında mücerred siyaset cezaları adı altında haramilik yani yol kesme cezası düzenlenmiş olup bu kısım Fatih Kanunnamesinde yer almamaktadır. Dördüncü fasıl, Çift resmi ve Şer'i vergilere aittir.

Konuyla ilgili; Ömer Lütfi Barkan'ın yayınlamış olduğu kanunnamelerinin dışında; Halil İnalcık, Neşet Çağatay, Feridun Emecen, Abdulkadir Özcan, Ahmet Akgündüz gibi müelliflerin çalışmaları mevcuttur.

Osmanlı Devleti, köylüye işlemesi için bırakılan çiftlik karşılığında çift resmi adında vergi almaktaydı. Çift resmi uygulamasını bir çiftlik yer tutan reayanın işlettiği toprağın kirasını bulunduğu yerin tımar sahibine ödemesi şeklinde tanımlayabiliriz.[22] Kanunnamelerde çift ya da çiftlik, toprağın verimine bağlı olarak 60-150 dönüm arasında çeşitlenen toprak parçasını ifade eder. Köylünün bu toprak üzerindeki tasarruf yetkisine binaen kanunnamelerde "Çift resmi, Çift hakkı, Kulluk akçesi" isimlerinde vergi ödemekle mükellef olur.[23] Bu verginin benzer örneklerinin Selçuklular ve Bizans'ta da mevcudiyeti anlaşılmıştır.[24]

Çiftçinin ödediği vergi miktarı; toprağın verim durumuna, ziraata elverişli olup olmadığına ve bölgeden bölgeye göre değişebilmektedir.[25] Bazen belirtilen miktarlar mücbir sebeplerden dolayı da arttırılabilmiştir. Örneğin; 1458 yılında Rumeli'de Macarlara karşı yapılan bir seferde

---

[17] Osman, Gümüşçü, Emine Erdoğan Özünlü, "Osmanlı Devleti'nin Çift Resmi Uygulamalarını Yeniden Düşünmek", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXXI/1, 2016, s.177.

[18] Ferudun, Emecen, ''Çift Resmi'', *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 8, İstanbul, 1990, s. 310.

[19] Emecen, ''Çift Resmi'', s. 310.

[20] Gümüşçü, Erdoğan Özünlü, "Osmanlı Devleti'nin Çift Resmi Uygulamalarını Yeniden Düşünmek", s. 177.

[21] İnalcık, ''Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu'', 1996, s. 39-45;

Halil İnalcık, ''İspençe'', *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 23, İstanbul, 2001, s. 117.

[22] Yılmaz, Kurt, "Sis Sancağı (Kozan-Feke) Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirmesi: Ekonomik Yapı", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, Ankara, 1991, S. 2, s.152.

[23] Emecen, ''Çift Resmi'', s. 310.

[24] Barkan, *Kanunlar*, s. 170-171; Emecen, ''Çift Resmi'', s. 310.

[25] Ziya, Kazıcı, *Osmanlı'da Toplum Yapısı*, Bilge Yayınları, İstanbul, 2003, s. 86-87.

orduyu kış mevsiminde seferde tutmak amacıyla Anadolu'da, çift resmi alınanın yarısı kadar arttırılmıştır.[26]

Çift resmi, şer'i vergilerden Harac-ı muvazzaf kısımlarından biridir. Tahrir defterlerine kaydedilmiş olan Müslüman tebaadan alınan vergi türüdür. Arazide tasarruf yetkisi bulunan kişinin şehirde ikameti, bu vergiden muaf olmasına engel değildir. Bu durum Ebussuud Efendi'nin bir fetvasında dahi belirtilmiş ve çift resminin helal ve meşru olduğuna dair ruhsatı şeriye verilmiştir.[27]

Bu verginin uygulanışına dair ilk belirtilere Fatih kanunnamelerinde rastlanılmıştır.[28] Çift resmi Fatih döneminden beri düzenleniş şekli köylünün sipahisine karşı yedi kulluk adı verilen hizmet veya bunu nakit cinsinden toplamda 22 akçe olarak belirlenen karşılığı şeklinde vergisini ödemesidir. Yedi kulluk hizmeti; reayanın sipahiye 3 gün hizmet etmesi ya da karşılığı olan 3 akçe ödemesi, orak yani bir araba ot veya karşılığı olan 7 akçe ödemesi, döğen yani yarım araba saman ya da karşılığı olan 7 akçe ödemesi, bir araba odun ya da karşılığı olan 3 akçe ödemesi, boyunduruk yani arabayla hizmet ya da 2 akçe ödemesi şeklinde olmaktadır. Çift resminin genel olarak miktar aynı kalmakla beraber bazı bölgelerde çeşitli sebeplerle miktarının artırıldığını bazı yerlerden de hiç alınmadığı görülmektedir.[29]

Bazı yerlerde sipahi yedi kulluk hizmetinin nakdi karşılığını almaz onu yerine yakacak odun ve hayvana yedirecek saman ve ot alırdı. Fakat genelde tımarı kalabalık olan sipahi nakit para almayı tercih etmiştir. İki angarya şeklindeki hizmetler olan üç gün bedenen hizmet ve boyunduruk hizmetleri daha sonra tamamen kaldırılarak paraya çevrilmişlerdir.[30] Çünkü köylü ile sipahinin en önemli çatışma konusu köylüye gereğinden fazla yüklenen angarya işleri olmuştur. Reayanın toprakta daha fazla çalışmaya zorlanması, hayvan ve araçlarından daha fazla fayda sağlanmaya çalışılması gibi olumsuzluklara karşı köylünün kadı mahkemesine ve hatta hükümet merkezine şikayet hakkı vardır.[31] Buradan da Avrupa'daki feodal sisteme benzemeyen bir düzenin olduğu ve devletin sadece taşradaki idarecisi olan sipahiyi değil tüm insanlarını koruduğu düşüncesi oluşmaktadır.[32]

Osmanlı yasaları genel olarak angarya işlere pek sıcak bakmaz. Olağanüstü durumlarda bile bu tür hizmetlerin nakde çevrilmesi daha uygun görülmüştür. Bu durumda tımar sahipleri yasa gereği kendilerine teslim edilen hububat ve gıda malzemeleri haricinde ihtiyaç duydukları, kanunda yer almayan, şahsi hizmeti köylüden ücreti mukabilinde ve kendi rızalarıyla temin edebilirdi. Böylece devletin yöneticilerinin reayayı sömürme olasılığı ortadan kaldırılmıştır. Sipahinin çift resmi, evlilik ve tapu resimleri toplama gibi görevleri olduğu doğrudur. Ancak halkı yargılama ve cezalandırma yetkisi yoktur.[33] Bütün bu örneklerden de anlaşılacağı üzere

---

[26] Emecen, ''Çift Resmi'', s. 310.

[27] M. Ertuğrul, Düzdağ, *Şeyhülİslam Ebû Suûd Efendi Fetvaları Işığı Altında XVI. Asır Türk Hayatı*, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1972, s.170.

[28] Emecen, ''Çift Resmi'', s. 310.

[29] İnalcık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu'', s. 39.

[30] Halil, İnalcık, ''Osmanlı Hukukuna Giriş'' Siyasi İlimler ve Hukuk, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi*, C. 13, S. 2, Ankara, 1958, s.119.

[31] Mehmet Ali Türkmenoğlu, "Osmanlı Taşrasında Zirai Üretim: Osmanlı Sipahisi ve Köylüsü", *Turkish Academic Research Review*, C. 6, S. 2, 2021, s. 743.

[32] Konu hakkında ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Şen, Mehmet Emin & Türkmenoğlu, Mehmet Ali, "Avrupa Feodalitesi ile Osmanlı Tımar Sistemi Üzerine Bir Mukayese", *The Journal of Academic Social Science Studies*, C. 5, S. 4, ss. 189–204.

[33] Türkmenoğlu, "Osmanlı Taşrasında Zirai Üretim: Osmanlı Sipahisi ve Köylüsü", ss. 733-739.

devlet, yöneticisi ve halkı arasındaki hassas dengeyi sağlayarak kanunları uygulayıp vergisini de toplamış; özellikle klasik dönemde adilane yönetim tarzından taviz vermemiştir.

Zaman zaman çift resminin kime ait olduğu sorunu çıkmıştır. Neşet Çağatay'a göre bu mesele arazinin tasarruf yöntemiyle ilgilidir. Toprak malikane sistemine göre idare ediliyorsa ya da vakfa bağlıysa gibi durumlardan dolayı çift resmi sahibi de değişiklik arz edebilmektedir. Dolayısıyla bu vergiyi tımar sahibi, beylerbeyi, sancak beyi ya da subaşılar alabilmektedir.[34]

Kişi hangi sipahinin defterine kayıtlıysa vergisini ona vermek zorunda idi. Toprağını üç yıl boş bırakan reayadan üretime ve devletin ekonomisine zarar verdiği için ondan çift bozan resmi alınırdı. Çiftçi toprağı satamaz, kiralayamaz ya da çocuklarına miras bırakamazdı. En önemli koşullardan biri ise toprağı üç seneden fazla boş bırakamaz ya da başka bir işle meşgul olamazdı. Ayrıca toprağını bırakıp başka bir yere göçemezdi. Devletin bu koşulların sağlanması için uyguladığı yaptırım çift bozan vergisi olmuştur.[35]

Ömer Lütfi Barkan'ın Gürcistan ile ilgili olarak verdiği bir örnekte: *"Defterde yazılı olan reâyâ parakende olsa göçürüp yerlerine getirmek kanunen uygun değildir. On yıl ve daha fazla olmuş, göçtüğünde kalan yerleri boz komayıb sahib-i arz ile başkasına vermiş ise, göçürülmez. Bulunduğu yerde isimleri alınır. Raiyyet zıraate salih kendi yerlerini zıraat etmeyip başka sipahi toprağında da yer zıraat etmesi durumunda iki öşr alınır. Ama kendi toprağında zıraat ettikten sonra başka sipahi toprağında da zıraat ederse iki öşr alınmaz. Bir hariç raiyyet tapu ile mutasarrıf olduğu yerleri elinden alınıp dâhil raiyyete vermek yasaktır. Yeter ki boz koymaya"*[36] denilmektedir.

Osmanlı Devleti'nin sosyal ekonomik, siyasi, askeri disiplinin temelinde olan tımar sistemi, çift bozan vergisi yaptırımıyla bir nebze de olsa güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Taşrada, tımar sistemiyle ve tarımdan elde edilecek gelirle oluşturulacak olan "Cebelü" askerlerinin devlet için ehemmiyeti bir gerçektir. 1583 yılındaki Trabzon Kanunnamesinde geçen "*tasarrufunda olan yerin tamam zıra'at olunmayub erbâb-ı tımarın askerine ve rüsumuna noksan lazım gelmelü olsa"*[37] ifadesi bu durumu açıkça göstermektedir.

Köylünün toprağını terk ederek farklı bir sipahinin tımar toprağında çalışması ya da arabacılık, gemicilik, balıkçılık, ırgatlık, ticaret gibi başka bir meşgale ile uğraşması durumunda sipahinin köylüyü adli yollarla geri getirme imkanı sağlanmıştır. Ancak bu durum için göç tarihinin on seneyi aşmamış olması gerekmektedir.[38] Başka bir çiftliğe göç edip orada aynı şekilde toprağı işleyip resim ve öşrünü veren köylüden çift bozan yerine çift resmi alınmaya devam eder. Vize sancağında meydana gelen olay hakkında konu ile ilgili olarak *"bir raiyyet yerini koyup başka bir yere giderse ve gittiği yerde çift sürerse terk edip giden raiyyetten yirmi iki akçe çift resmi alınır, başka resm alınmaz."*[39] denilmektedir. Bazen de yapılan bu göçler sipahiler arasındaki mücadelenin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır ki bu tamamen farklı bir konu olup yapılacak bir başka çalışmada ele alınması düşünülmektedir.

Fatih kanunnamesine göre bir kişi toprağını boş bırakıp başka sipahinin toprağını işletir ise kişi hem boş bıraktığı toprak için hem de tasarruf ettiği toprak için vergi vermek zorundaydı. Fakat sipahisinin reayaya vereceği toprağı yoksa reaya yalnızca toprağına gittiği sipahiye vergisini

---

[34] Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğunda Reâyâdan Alınan Vergi ve Resimler", *DTCFD*, V/I, s. 483-511.

[35] Emine Özünlü, Osman Gümüşçü, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Göç Aktörleri Olarak Çift-Bozanlar", *Amme İdaresi Dergisi,* c. 49, S. 1, Mart 2016, s.30.

[36] Barkan, *Kanunlar*, s.197.

[37] Kazıcı, *Osmanlı'da Toplum Yapısı*, s. 152.

[38] Ömer Lütfi, Barkan, "Tımar", *İA*., C. XII/I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979, s. 307.

[39] Barkan, *Kanunlar*, s.234.

vermekle mükellef olur.[40] Köylünün işlediği toprakla ilgili olan çift bozan akçesi, bölgeye ve zamana göre çeşitlilik arz etmektedir. Bir diğer değişim ölçüsü ise tabii ki işlenilen toprağın büyüklüğüdür. Bu çerçevede kanunnamede tam çiftten 300, nim çift için 150 daha küçük bir toprak için 75 akçe alındığı belirtilmiştir.[41]

Çift resminin ödenme tarihi 1 Mart olarak belirlenmişti.[42] Verginin toplanma döneminde toprağı kiraya veren kişi şehirde yaşıyorsa gelir oraya iletilmeli eğer köyde ise ambarına taşınmalıydı.[43]

Osmanlı Devleti'nde evli ile bekar kişiden alınan vergi miktarı değişmekte idi. Ayrıca evli olan kişiden yani Osmanlı dönemindeki tabiriyle bennaktan alınan vergi de topraklı ya da topraksız olmasına göre değişmekte idi.[44] Topraksız ya da nim çift yani yarım çift toprağı olan evli köylü "Bennak" adındaki vergiyi vermekle mükelleftir. Ancak sonraki süreçte çiftlik sahibi olursa bennak yerine çift resmi öderdi.[45]Bennakın topraksız olanına caba, 3 akçeden 12 akçeye varan toprağı olana ise ekünlü bennak denilmekteydi.[46] Fatih Kanunnamesine üç hizmet karşılığı olarak cabadan 6, ekünlüden ise 9 akçe alınırdı. Bu üç hizmetin karşılığı her yerde aynı değildi.[47] Bennak vergisi, diğer vergilerle beraber kaydedildiğinden verginin miktarı tam olarak saptanamamıştır. Karaman Ahkam Defterinde geçen bir hükümle bu durum örneklendirilebilir: "*hasıl-ı tahtında resm-i çift ve bennâk ve gendüm ve sâir yekûn ma'a gayrihi üç bin akçe"*[48] Caba bennak toprağı olmadığından ya başkasına ait tapulu toraklarda ya da sipahinin tapusuz toprağında çalışabilir. Bunun karşılığında dönüm resmi öderdi.[49]

Reayanın ödediği asgari raiyyet resmi üç hizmet karşılığı olan üç akçedir. Mücerred adı verilen bekar reaya da bu vergiyi öderdi.[50] Mücerred resminden Fatih kanunnamesinde bahsedilmemiştir fakat bu resimle ilgili başka kanunnamelerde bilgi bulmamız mümkün olmaktadır. Mücerred resmi bazı yerlerde alınmazken bazı yerlerde 6 akçe olarak alınabildiği de görülmüştür. Mücerred kişi evlenir evlenmez bennak olur ve bennak resmine tabi tutulurdu.[51]

Fatih kanunnamesinin vergilerle ilgili kısmında sanat erbabıyla da ilgili hükümler de bulunmaktadır. Kanunnameye göre çerçi, arabacı ve araba sanatıyla ilgilenenlerin çift bozması halinde iki müd miktarı ekin ekmek, tuz veya başka mal getirmek ve süvarisine elli akçe ödemek zorunda idi. Bundan başka çerçilik ediyor diye kendisinden malları arabacılık ediyor

---

[40] Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlilleri Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri,* C.1, s.353.

[41] Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlilleri Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri,* C.1, s. 172.

[42] İnalcık, ''Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu'', s. 41.

[43] Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlilleri Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri,* C.1, s. 352.

[44] Ferudun, Emecen, ''Bennak'', *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul, 1992, ss. 458-459.

[45] Emecen, ''Çift Resmi'', s. 310.

[46] İnalcık, ''Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu'', ss. 44-45.

[47] Emecen, ''Bennak'', ss. 458-459.

[48] Serap, Eraslan, *Karaman Ahkâm Defterleri'nde Kayıtlı Aksaray Kazasına Gönderilmiş Hükümlerin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (1836-1874),* Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2019. s. 44.

[49] İnalcık, ''Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu'', s. 45.

[50] Süleyman, Uludağ, ''Mücerred'', *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 31, İstanbul, 2006, ss. 447-448; Kazıcı, *Osmanlı'da Toplum Yapısı*, ss. 96-98.

[51] İnalcık, ''Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu'', s. 43.

diye arabası alınmazdı. Yani sadece adet gereği öşür ve raiyyet resmi vermekle yükümlü oluyordu.

Kişi hastalıktan ve ihtiyarlıktan zayıf düşerse ya da fazla yoksul olduğundan toprağı işletmeye gücü yetmezse çiftini bozma durumunda kalabilir. Bu durumda sipahi köylüye çerçilik, arabacılık ve tahtacılık yapması yönünde baskı uygulamamalıdır. Köylünün elindeki toprağı alıp işletmesi için başkasına vermemeli ve kendisinden de sadece bennak resmi alınmalıdır. Köyde oturan cüllah, terzi, papuççu, demirci ve kömürcü gibi sanat ehlinde de yılda üç hizmet ya da karşılığı olan üç akçe vermesi gereklidir. Sanat ehlidir diye onlara fazladan iş yaptırılmamalı ve zülüm edip malları alınmamalıdır. Ancak, kendi iradeleriyle il narhına razı olup mallarını işletebilirler.[52]

Kanunnamenin Yörüklerle ilgili kısmında ise; Yörüklerin yirmi dört kişiden biri eşkinci, üçü çatal, yirmisi yamak olur ve eşkinci kendi cebeli gönderir demirinde, okunda, yayında, kılıcında ve kalkanında eksik olmayıp düzenlenmiş olsa ve on eşkincinin bir orta atı olup bir ufak çadırı olsa Yörükler eşkincisi yamakları arpa ve saman salmaz, hisar yapmaz ve gayrı avarıza karışmaz ve eşkine eşen ettiği yıl salarlık vermezdi.

Göçebe yörükler ile ilgili olarak Kocacık Yörükleri Kanununda şu hüküm vardır: *"Ve çifti olmayan müzevvec yörükler oturdukları karye sipahisine tımarında bazı müddet tevattun idüb zıraat eylediklerinden sonra göçüp gayri yere vardıkda sahib-i tımar sayir reaya gibi cebri yerine getürmeyenler, altışar akçe resmi duhanı vireler. Ve zikrolan taife tımar sınırında bazı müddet tevattun idüb zıraat eylediklerinden sonra göçüp gayri yere vardukda sahib-i tımar sayir reaya gibi cebri yerine getürmeyeler veya çift bozan resmi deyü nesnesin almayalar. Zira yörük la mekan olmağın bunların gibi teklifatdan berilerdir.".*[53]

Osmanlı idaresinde yapılan hizmetler mukabilinde vergide muafiyetler yapılmıştır. Askeri sınıf, ulema, padişahın beratını alan kişiler ve devlete çeşitli hizmetlerde bulunan reaya çift resminden muaf tutulmuştur.[54]

3. İSPENÇE

Fatih Kanunnamesinin dördüncü faslının son kısmı Hristiyanlara ait vergileri içermektedir. Gayrimüslim reayanın vermekle mükellef olduğu çift resmine "İspence" adı verilir.[55] Müslümanlardaki çift resminin karşılığı olan ispence ile ilgili en eski kayıtlara I. Beyazıd döneminde rastlanır.[56] İspence Balkanların fethiyle Osmanlı hukukuna geçmiştir. Osmanlı Devleti Balkanları fethetmeden önce Sırp Duçen kanununa göre köylü pronija sahibi için iki gün çalışmak, bir gün bağda hizmet etmek ve bir günde hep birlikte ot biçmek zorundaydı. Senede bir verilen bu vergi Osmanlı Devleti'nde ispencenin ortaya çıkmasına kaynak oluşturmuş olabilir.[57]

Fatih Kanunnamesine göre sipahi ispençeyi evli kafirden 25 akçe olarak alır, kafirin haraca yarar oğlu da bu vergiye tabi olurdu. Çifti olmayan dul kadında ise 6 akçe alınır, Sipahinin onları evinde kullanması iplik eğirtmesi yasaktı. Ücretini vermesi karşılığında bunları

---

[52] Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlilleri Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri*, C.1, ss.351-353.

[53] Barkan, *Kanunlar*, s. 264.

[54] İnalcık, ''Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu'', ss.49-53; Kazıcı, *Osmanlı'da Toplum Yapısı* ss. 203-205.

[55] Emecen, ''Çift Resmi'', s. 310.

[56] Ünal, Taşkın, Rüsûm-ı Örfiye, *Tarih Okulu*, İlkbahar-Yaz 2013, S. XIV, ss.55-73.

[57] İnalcık, ''Osmanlı Hukukuna Giriş : Örfi - Sultani Hukuk ve Fatih' in Kanunları", s.120.

yaptırabilirdi.[58] Fatihin, I. Beyazıd döneminde uygulanan ispençeden farklı olarak bekar oğlanlardan da ispençe aldığı görülür. İspençe, başta ergenliğe girmiş Hristiyan ve Yahudi'den alınırken; XVI. yüzyılın sonlarında Yahudiler muaf tutularak sadece Hristiyanlardan alınmaya başlanmıştır. Sadece toprağı olanlaran değil topraksız olandan da bu vergi alınmıştır. Ayrıca bu vergiyi Müslümanlarda çift resminde olduğu gibi sadece köylüler değil, şehir ve kasabada yaşayan bütün Hristiyanlar ödemişlerdir. Fatih döneminde ispençenin sipahilere bırakılmayarak cizye gibi hazineye tahsis edildiği de görülmüştür.[59]

İspençenin miktarı XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar değişmemiş; 25 akçe şeklinde alınmıştır. İspençe ile ilgili kayıtlara baktığımızda bölgelerde çeşitli uygulamalar sebebiyle en az 20 ve en fazla 30 akçe olarak alınmış olduğu görülür. Trakya ve Batı Anadolu gibi bazı yerlerde Hristiyanlardan ispençe alınmayıp çift resmi alınmış olduğu da vaki olmuştur.

Fatih Kanunnamesinin ispençenin sanat erbabıyla ilgili kısmında; terziden, cüllahtan, kürekçiden, pabuççudan, at işletenden ve diğer sanat ehli kafirden 25 akçe ispençe alınacağı emredilmektedir. Daha sonra sanat ehli olan bu kesimin mallarına el konmaz, ayrıca başka işlerde çalıştırılmazdı. Eğer kendileri narhına razı olursa bu durum değişebilirdi.[60]

Hristiyan'a ait toprağı işleyen Müslüman asker bile olsa ispence ödemek zorunda idi. Hristiyan kişi Müslüman olduktan sonra ispençeden muaf olup Müslümanlara ait vergi olan bennak resmini ödemekle yükümlü olurdu.[61]

Müslümanlarda olduğu gibi Hristiyanlar arsında da devlete çeşitli hizmette bulunanlar ispençeden muaf tutulmuştur. İnalcık'ın, Ali Çavuş Kanunnamesi'ndeki voynuk baştinasıyla (Çiftlik) alakalı olarak verdiği örnek bu durumu açıkça göstermektedir: *"... ve zıraat ve hiraset ederler, 'a'şar-ı şer'iye ve rüsum-ı örfiyelerinden ve haraç ve ispençlerinden ve avarız-ı divaniye ve cemi'i tekalif-i örfiyeden muaf ve müsellemdir..."*[62]

Kaynaklarda "Baştina" genellikle Balkanlardaki gayrimüslim tebaanın elindeki büyük çiftliklere verilen isim olarak geçmektedir. Babadan oğula geçmesi durumunda sipahi, ek bir vergi talep edemezdi. Ancak ölen kişinin oğlu yoksa kızı ya da başka bir varisi söz konusu toprakta hak iddia edemezdi. Bunlar sipahiye tapu resmi vermek durumunda idi. Toprak üzerinde bulunan ev, değirmen vs. mirasçılara kalabilirdi. Ancak ölen toprak sahibinin kızı ya da akrabası farklı yollarla toprağı ele geçirmiş ve düzenli olarak araziyi kullanıyorlarsa sipahi müdahale edemezdi. Osmanlı toprak yönetiminde parçalanmış olan toprakların Osmanlı yöneticileri tarafından birleştirilmesi esas alınmıştır. Sistemin bölgeden bölgeye uygulanış usulü hakkında farklılıklar görülebilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon ve civarını fethi sonrası reayanın elindeki çiftliklerin tahrir defterlerine "Baştina" olarak yazılması, durumun sadece Balkanlara özel bir yöntem olmadığını göstermektedir. Arazinin özürsüz olarak boş bırakılması durumunda da "İspençe" alınırdı. [63]

4. SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin en önemli yapı taşlarından biri toprak olmuştur. Toprak üzerinde uyguladığı yöntemler vasıtasıyla sosyal, ekonomik, siyasi ve askeri alanda olmak üzere birçok

---

[58] Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlilleri Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri,* C.1, s. 355.

[59] İnalcık, ''Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu'', ss. 58-59.

[60] Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlilleri Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri,* C.1, s. 356.

[61] İnalcık, ''Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu'', ss. 58-60.

[62] Halil, İnalcık, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I,* Ankara, TTK, 2014, s. 174.

[63] Emecen, "Baştina", s.136.

kazanç elde etmiştir. Özellikle sınırların büyümesi ve toprakların artmasına paralel olarak yeni alınan yerlerde uygulanan kadimden gelen adetler, örfi kurallar, sayesinde faklı tarihi ve kültürel geçmişi olan toplumları tek bayrak altında toplayabilmiş; buralarda birlik ve beraberliği sağlayabilmiştir. Sürekli olarak üretim teşvik edilmiş, toplumun özelliklerine ve yapılan ekonomik faaliyetlere göre mümkün olduğunca basit, işlevsel ve adilane bir vergilendirme usulü oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu vergilendirme yöntemi de şeriatın hükümleriyle çelişmemek şartıyla, millet sistemine göre düzenlenmiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nin yeni alınan yerlerdeki halkla entegrasyonu sağlanmıştır.

Osmanlı'nın yükselişi ile beraber birçok açıdan gelişmeler yaşanmış; Müslüman nüfusun yanı sıra gayrimüslim nüfus da artmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'ni gerek hukuk düzeninde gerekse de vergilendirme sisteminde değişikliğe götürmüştür. Bu minvalde var olan eski kanunların da yer aldığı ve gelecekte yapılacak olan hukuki düzenlemelerin temeli olan Fatih Kanunnameleri hazırlanmıştır. Esasında bu kanunlar hukuk tarihimiz için de önem arz etmektedir. Vergilendirme sisteminde ise insanlar için daha adil ve eşit bir düzen tasarlanmış ve uygulanmaya çalışılmıştır.

Fatih Kanunnamelerinin incelediğimiz vergi kısmında Fatih'in hem reayayı tımar sahiplerinin haksızlığına karşı korumaya hem de toprak üretiminin devamlılığını sağlamaya yönelik hükümler koyduğunu görmekteyiz. Alınan vergilerin kişilerin medeni durumu, ekonomik durumu ve toprağı olup olmamasına, toprağı varsa tasarruf ettiği toprağının durumuna göre çeşitlik kazanmıştır. Bu durum devletin köylüsünü zor koşullar altında bırakmadan vergisini toplamaya çalıştığını göstermektedir. Kanunnamede çift resmini incelediğimizde aslında reaya ile tımar sahibinin ilişkilerinin nasıl olduğunu köylünün devlete ve tımara karşı görev ve sorumluluklarını anlayabilmemiz mümkündür. İspençe vergisine baktığımızda ise aslında devletin Müslümanlardan topladığı toprak vergisini, millet sistemine dayanarak gayrimüslimlere göre tasarladığını görmekteyiz. Vergilendirme ile ilgili kanunda; evli, bekar, dul, göçebe ayırımının olması ve devletin resim toplama amacıyla bu durumları da göz önünde bulundurarak kayıt altına alması önemlidir. Böylece halk ile devlet arasındaki ilişkinin daha net bir şekilde kavranmasının dışında Osmanlı Devleti'nin sosyal, ekonomik, kültürel hatta siyasi durumunun anlaşılması kolaylaşacaktır.

KAYNAKÇA

Akgündüz, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlilleri ''Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri*, C. 1, Fey Vakfı, İstanbul, 1990.

Akgündüz, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri,* C. 2, Fey Vakfı, İstanbul, 1990.

Altundağ, Şinasi "Osmanlı İmparatorluğu'nun Vergi Sistemi Hakkında Kısa Bir Araştırma", *DTCFD,* V/5, Ankara, 1947. ss. 187-197

Barkan, Ömer Lütfi, "Tımar", *İA.,* C. XII/I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979. s.286.

Barkan, Ömer Lütfi, *XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zırai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları I (Kanunlar)*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001.

Bektaş Öztaşkın, Özlem, *XV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Halkı,* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum, 2008.

Çağatay, Neşet, "Osmanlı İmparatorluğunda Reâyâdan Alınan Vergi ve Resimler", *DTCFD,* V/I, ss. 483-511.

Demir, Abdullah, "Hukuk Tarihimiz Açısından Fatih Sultan Mehmet", *I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri,* Ed. Fethi Gedikli, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Mayıs 2014, ss.117-136.

Düzdağ, M. Ertuğrul, *Şeyhülİslam Ebû Suûd Efendi Fetvaları Işığı Altında XVI. Asır Türk Hayatı*, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1972.

Emecen, Feridun, "Baştina", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul, 1992. ss. 135-136.

Emecen, Feridun, "Osmanlılar'da Yerleşik Hayat, Şehirliler ve Köylüler", *Osmanlı*, C.4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.92.

Emecen, Ferudun, ''Bennak'', *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul, 1992, ss. 458-459.

Emecen, Ferudun, ''Çift Resmi'', *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul, 1990, ss. 309-310.

Eraslan, Serap, "*Karaman Ahkâm Defterleri'nde Kayıtlı Aksaray Kazasına Gönderilmiş Hükümlerin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (1836-1874)*", Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2019.

Erdoğan Özünlü, Emine & Gümüşçü, Osman, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Göç Aktörleri Olarak Çift-Bozanlar", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 49, S. 1, Mart 2016, ss. 29-56.

Gümüşçü Osman, & Erdoğan Özünlü, Emine "Osmanlı Devleti'nin Çift Resmi Uygulamalarını Yeniden Düşünmek", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXXI/1, 2016, ss.177-217.

Hazerfen Hüseyin Efendi, *Telhisü'l-Beyân Fî Kavânîn-i Âl-i Osmân*, (Haz.Sevim İlgürel), TTK Yayınları, Ankara, 1998.

İnalcık, Halil, ''İspence'', *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 23, İstanbul, 2001, s. 117.

İnalcık, Halil, ''Osmanlı Hukukuna Giriş: Örfi - Sultani Hukuk ve Fatih' in Kanunları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi*, C. 13, S. 2, Ankara, 1958, ss.102-126.

İnalcık, Halil, ''Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu'' *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, Eren Yayınları, İstanbul, 1996.

İnalcık, Halil, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I*, Ankara, TTK, 2014.

Kazıcı, Ziya, *Osmanlı'da Toplum Yapısı*, Bilge Yayınları, İstanbul, 2003.

Koç, Yunus, "Osmanlı Örfi Hukukunda Standartlaşma (16.Yüzyıl)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.2, Ankara, Bahar 2005, ss. 131-148.

Kurt, Yılmaz, "Sis Sancağı (Kozan-Feke) Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirmesi: Ekonomik Yapı", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, Ankara, 1991, S. 2, ss.152-199.

Özcan, Abdulkadir (Haz.), *Fatih Sultan Mehmed Kanunnâme-i Âl-i Osman (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, Mart 2007.

Sivridağ, Abdullah, vd. (Haz.), *Tanzimat Sonrası Arazi ve Tapu ''35 Numaralı Kanun-ı Kalemiye Defteri- 40 numaralı Kanunname-i arazi Defteri'',* Osmanlı Devlet Arşivleri Yayını, İstanbul, 2014.

Şen, Mehmet Emin, & Türkmenoğlu, Mehmet Ali, "Avrupa Feodalitesi ile Osmanlı Tımar Sistemi Üzerine Bir Mukayese", The *Journal of Academic Social Science Studies*, C. 5 S. 4, ss.189–204.

Taşkın, Ünal, Rüsûm-ı Örfiye, *Tarih Okulu*, İlkbahar-Yaz 2013, S. XIV, ss. 55-73.

Türkmenoğlu, Mehmet Ali, "Osmanlı Taşrasında Zirai Üretim: Osmanlı Sipahisi ve Köylüsü, *Turkish Academic Research Review*, C. 6, S. 2, 2021, ss: 725-751.

Uludağ, Süleyman, ''Mücerred'', *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 31, İstanbul, 2006, ss. 447-448.

COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SAĞLIKLI YAŞAM BİÇİMİ DAVRANIŞLARININ VE FİZİKSEL AKTİVİTE DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Öğr. Gör. Serap SALİMOĞLU
Başkent Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Ankara
Orcid id: 0000-0003-0589-1538
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Tolga ÇAĞATAY
Başkent Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Ankara
Orcid id: 0000-0001-5228-3223
Dr. Öğr. Üyesi Esin BAŞARAN
Başkent Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Ankara
Orcid id: 0000-0002-6193-3395

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Başkent Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin Covid-19 Pandemisi sürecinde sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını ve fiziksel aktivite düzeylerini belirlemek, sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve fiziksel aktivite düzeyinin sosyodemografik değişkenlerle olan ilişkisini incelemektir. Tanımlayıcı çalışma, 683 öğrencinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Öğrencilere soru formu, Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği II ve Uluslararası Fiziksel Aktivite Anketi uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 25.0 istatistik paket program ile analiz edilmiştir. Verilerin özetlenmesinde tanımlayıcı istatistikler ve gruplar arası karşılaştırmalarda istatistiksel önemlilik testleri kullanılmıştır. Öğrencinin %27,1'i erkeklerden, %72,9'u kadınlardan oluşmaktadır. Yaş ortalaması 20,15±2,59'dur. Öğrencilerin %10,7'si kronik hastalığının olduğunu ve %25,2'si genel sağlık durumlarını ne iyi ne de kötü olarak belirtmiştir. Öğrencilerin %40,6'sı dengeli ve düzenli beslenmediğini, %46,7'si pandemi sürecinde sağlıksız gıda tüketimini artırdığını ve %68,1'i kilo aldığını belirtmiştir. Öğrencilerin %58,7'si uyku kalitelerinde azalma olduğunu belirtmiştir. Erkek öğrencilerin %49,7'si, kız öğrencilerin %38'i egzersiz yaptıklarını ancak pandemi sürecinde %70,2'si fiziksel aktivitelerinde azalma olduğunu belirtmiştir. Sigara kullanım sıklığı %38,4 olarak bulunmuştur. Erkek öğrencilerin yaklaşık yarısı, kız öğrencilerin de üçte biri sigara kullanmaktadır. Sigara içenlerin %40'ında pandemi sürecinde günlük içtikleri sigara sayısını artırmış oldukları belirlenmiştir. Çalışmada Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği II Cronbach Alpha değeri 0,941 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği II puanlarının ortalaması 122,93±23,22 olarak bulunmuştur. Erkek öğrencilerin ölçek puan ortalaması 126,17±26,95 ve kız öğrencilerin ölçek puan ortalaması 121,73±21,59'dur. Sağlığını çok iyi ve iyi olarak tanımlayan öğrencilerin ölçek puan ortalamaları sağlığını kötü ve ne iyi ne de kötü olarak tanımlayanlara göre yüksek olup gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Ayrıca cinsiyet, fiziksel aktivite, sağlıklı gıda tüketimi, uyku kalitesi, sigara kullanımı ve alkol kullanımı değişkenlerine göre ölçek puan ortalamaları anlamlı fark göstermektedir. Toplumun sağlık düzeyini artırmak; hastalık, erken ölüm ve sakatlık yükünü azaltmak için sağlıklı yaşam biçimi davranışları kazandırılması önem arz etmektedir. Sağlıklı yaşam biçimi davranışları kazandırılmasında öncelikli gruplar arasında gençler düşünülmeli ve etkili toplumsal müdahalelerde bulunulmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Sağlıklı Yaşam Biçimi, Fiziksel Aktivite, Pandemi, Öğrenci

ABSTRACT

The aim of this study is to determine healthy lifestyle behaviors and physical activity levels of the students at Başkent University Vocational School of Health Services during the Covid-19 Pandemic, and to examine the relationship of healthy lifestyle behaviors and physical activity level with sociodemographic variables. This descriptive study was carried out with the participation of 683 students. Students were given questionnaires, Healthy Lifestyle Behaviors Scale II and International Physical Activity Survey. The data obtained were analyzed with SPSS 25.0 statistical package program. In the study, descriptive statistics and statistical importance tests were used. 27.1% of the students are men and 72.9% are women. The mean age is 20.15±2.59. 10.7% of students stated that they had chronic disease and 25.2% stated their overall health status as neither good nor bad. 40.6% of the students stated that they did not eat balanced and regular diet, 46.7% increased unhealthy food consumption during the pandemic and 68.1% gained weight. 58.7% of the students stated a decrease in their sleep quality. 49.7% of male students and 38% of female students stated that they exercised, but 70.2% reported a decrease in their physical activity during the pandemic. The frequency of smoking was found to be 38.4%. About half of male students and a third of female students smoke. It was determined that 40% of smokers increased the number of cigarettes smoked daily during the pandemic process. In the study, the Healthy Lifestyle Behaviors Scale II Cronbach Alpha was found to be 0.941. The average score of the Healthy Lifestyle Behaviors II scores was 122.93±23.22. The average scale score of male students is 126.17±26.95 and the average scale score of female students is 121.73±21.59. The scale score averages of students who defined their health as very good and good were higher than those who defined their health as bad and neither good nor bad, and statistically significant difference was found between the groups ($p<0.05$). In addition, scale score averages differ significantly according to gender, physical activity, healthy food consumption, sleep quality, smoking and alcohol use variables. It is important to provide healthy lifestyle behaviors in order to increase the health level of the society and reduce the burden of disease, premature death and disability. Young people should be considered among the priority groups in the acquisition of healthy lifestyle behaviors and effective social interventions should be made.

Keywords: Healthy Lifestyle, Physical Activity, Pandemic, Student

ÇALIŞANLARIN ÖRGÜTSEL BAĞLILIKLARININ İŞ DOYUMLARINA OLAN ETKİLERİ: BEYAZ YAKA ÇALIŞANLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Dr. Öğr. Üyesi Tolga ÇAĞATAY
Başkent Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
Orcid id: 0000-0001-5228-3223
Prof. Dr. Zekai ÖZTÜRK
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Orcid id: 0000-0001-9930-7181

ÖZET

Bu çalışmada beyaz yaka çalışanların örgütsel bağlılıklarının iş doyumlarına olan etkisi incelenmek istenmiştir. Bu amaçla Türkiye'de faaliyet gösteren uluslararası bir işletmenin 240 beyaz yakalı çalışanından veri toplanmıştır. Araştırma kapsamında veri elde etmek için kullanılan anket değerlendirme formunda Allen ve Meyer'in 22 maddeden ve 3 alt boyuttan oluşan "Örgütsel Bağlılık Ölçeği" ile 20 maddeden ve 2 alt boyuttan oluşan "Minnesota İş Doyum Ölçeği" kullanılmıştır. Örgütsel bağlılığın alt boyutları duygusal bağlılık, devam bağlılığı ve normatif bağlılıktır. İş doyumunun alt boyutları ise; içsel iş doyumu ve dışsal iş doyumudur. Uluslararası bir madencilik şirketinin Türkiye'de çalışan beyaz yakalıları çalışmanın evrenini oluşturmaktadır (n=349). Çalışma kapsamında örneklem belirlenmeden evrenin tamamına ulaşılmak istenmiştir. Çalışmaya katılım gösterenler içinde uygunluğu onaylanan 240 anket ile (%68,7) araştırma tamamlanmıştır. Verilerin analizinde temel betimsel istatistikler, korelasyon ve regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma verilerinin dağılımına ait normallik testleri sonucunda değerlerin normal dağılıma uyduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların 34'ü kadın, 206'sı ise erkektir. Araştırma sonucunda çalışanların örgütsel bağlılık genel ortalaması 3,18 iken iş doyumu ortalama düzeyi 3,44 olarak bulunmuştur. Beyaz yakaların ölçeklere katılım düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Beyaz yakalı çalışanların duygusal bağlılıklarının çalıştıkları bölüm değişkenine göre farklılıklarına ait analiz sonucunda muhasebe-finansman departmanın da çalışanların, üretim departmanında çalışanlar ile ayrıca üretim departmanında çalışanların, bilgi işlem departmanında çalışanlar ile anlamlı farklılıklarının olduğu tespit edilmiştir. Mevcut iş yerinde 15 yıldan fazla çalışanların hem örgütsel bağlılıkları ve alt boyutlarında hem de iş doyumu ve alt boyutlarında diğer gruplarlar ile anlamlı farklılığa sahip olduğu bulunmuştur. Gerçekleştirilen korelasyon analizi sonucunda beyaz yakalı çalışanların örgütsel bağlılıkları ile iş doyum düzeyleri arasında pozitif yönlü yüksek kuvvetli bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Örgütsel bağlılığın iş doyumuna etkisini incelemek için gerçekleştirilen doğrusal regresyon analizi sonucunda örgütsel bağlılığın iş doyumunun tek başına % 42,5'ini açıklandığı belirlenmiştir. Örgütsel bağlılık bir birim artırıldığında iş doyumunu 0,562'lik olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar çalışanların iş doyumunu artırmak isteyen işletmelerin çalışanların örgütsel bağlılıklarını arttırıcı faaliyetlerde bulunmaları gerekliliğine yapılan vurgu adına önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beyaz yaka, Örgütsel Bağlılık; İş Doyumu

THE EFFECTS OF EMPLOYEE ORGANIZATIONAL COMMITMENT ON JOB SATISFACTION: A RESEARCH ON WHITE COLLAR EMPLOYEES

ABSTRACT

In this study, the effect of white-collar employees' organizational commitment on their job satisfaction was investigated. For this purpose, data were collected from 240 white-collar employees of an international business operating in Turkey. Allen and Meyer's Organizational Commitment Scale, which consists of 22 items and 3 sub-dimensions, and the Minnesota Job Satisfaction Scale, which consists of 20 items and 2 sub-dimensions, were used in the questionnaire evaluation form used to obtain data within the scope of the research. The sub-dimensions of organizational commitment are affective commitment, continuance commitment and normative commitment. The sub-dimensions of job satisfaction are; internal job satisfaction and external job satisfaction. The white-collar workers of an international mining company working in Turkey constitute the population of the study (n=349). Within the scope of the study, it was aimed to reach the entire universe without determining the sample. The research was completed with 240 questionnaires (68.7%) which were approved as appropriate among those who participated in the study. Basic descriptive statistics, correlation and regression analysis were used in the analysis of the data. As a result of the normality tests of the distribution of the research data, it was determined that the values fit the normal distribution. 34 of the participants participating in the study were female and 206 were male. As a result of the research, while the general average of organizational commitment of the employees was 3.18, the average level of job satisfaction was found to be 3.44. It was determined that the participation levels of white collars in the scales did not differ significantly according to their genders. As a result of the analysis of the differences in the affective commitment of white-collar employees according to the variable of the department they work, it has been determined that there are significant differences between the employees in the accounting-finance department, the employees in the production department, and the employees in the production department, as well as the employees in the IT department. It has been found that employees working in the current workplace for more than 15 years have significant differences with other groups both in organizational commitment and sub-dimensions, and in job satisfaction and sub-dimensions. As a result of the correlation analysis, it was determined that there is a strong positive correlation between the organizational commitment of white-collar employees and their job satisfaction levels. As a result of the linear regression analysis performed to examine the effect of organizational commitment on job satisfaction, it was determined that organizational commitment alone explained 42.5% of job satisfaction. When organizational commitment is increased by one unit, it is seen that job satisfaction has a positive effect of 0.562. The results obtained from the research are important for the emphasis on the necessity of the businesses that want to increase the job satisfaction of the employees to engage in activities that increase the organizational commitment of the employees.

Keywords: White collar, Organizational Commitment; Job Satisfaction

SİVAS İLİNDE GELENEKSEL ÇUBUKÇULUK SANATI VE SON TEMSİLCİLERİ

Dr. Fatmagül SAKLAVCI
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Orcid id: 0000-0001-9274-5111

ÖZET

Tarih öncesi devirlerden itibaren sağlamlığı ve dokusuyla kullanıma elverişli bir malzeme olan ağacın yontulup, işlenmesi ve süslenerek kullanım eşyası haline getirilmesine ahşap işçiliği adı verilmektedir. Sivas iline ait geleneksel el sanatlarından birisi olan ve geçmişi 18. yüzyıla kadar uzanan çubukçuluk ahşap işlemeciliği çeşitlerinden birisidir. A*ğızlıkçılık* olarak da adlandırılan çubukçuluk ahşap malzeme üzerine işlemeler yapılarak ağızlık, kalem, isimlik, tığ sapı, şamdan, tükenmez kalem gibi eşyalar hazırlanan bir sanat dalıdır. Çubukçulukta geleneksel olarak kullanılan ana malzeme Sivas, Tokat, Erzincan, Kars ve Ağrı'da yetişen "germişek" ağacından sağlanmaktadır. Bu ağacın seçilmesinin sebebi dallarının oymaya uygun olması ve zehirli maddeleri içerisine emmesidir. Ağaç tabiatta azalmasından dolayı koruma altına alınmış, günümüzde yerine kavak ve gürgen ağacı kullanılmaktadır. Kabukları soyulan ağaç çubukları hazırlanacak ürüne göre uygun boyda kesilerek şekil verilmekte, boyama ve cilalama işlemlerinin ardından ibrişim ve buğday sapları ile süslemeler yapılmaktadır. Günümüzde Sivas'ta çubukçuluk işi ile uğraşan birkaç usta ve atölye kalmıştır. Bu çalışmada ustalar atölyelerinde ziyaret edilerek bu sanat ve bugün ki durumu hakkında araştırma yapılmıştır. Bu ustalardan Abdulkaya Yazarlı ve kardeşleri babalarından öğrenip devraldıkları sanatı yaşatmaya çalışmaktadırlar. Babalarının ustası Ferit Usta'nın sanatı öğrendiği kişi ise aynı zamanda şehrin manevi şahsiyetlerinden birisi olan Şeyh Aziz Baba'dır. Sivas'ta sanatın son yüzyıldaki en önemli temsilcisi ve piri olan Aziz Baba, "Çubukçu Baba" olarak da bilinmektedir. Ferit Usta, Bilecik'te yapılan boyalı ağızlıklara alternatif olarak Sivas ağızlıkları üzerine ibrişim ve buğday sapları kullanarak motif ve yazı örme işini geliştirmiş ve Sivas'a özgü bir tarz yaratmıştır. İbrişimle süsleme zahmetli ve zaman alan bir işlem olduğu için bugün bu işi yapan kişi neredeyse kalmamıştır. Ustalar günümüzde masa üstü için hazırladıkları ahşap eşyaları folyo ile süslemeye başlamışlardır. Süsleme işi için özel olarak hazırlanan folyoların üzerine yazılar ve desen işlenmekte, oluşan boşluklar siyaha boyanmaktadır. Dar mekânlarda zor koşullarda çalışarak ayakta durmaya çalışan ustalar mesleklerini öğretecek ve yaşatacak çırak bulamamaktadır. Sanatın hayatta kalması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için bu işe gönül veren kişilerin desteklenmesi ve uygun koşullar sağlanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sivas, Geleneksel Sanat, Çubukçuluk

THE ART OF TRADITIONAL STICKING AND ITS LAST REPRESENTATIVES IN SİVAS

ABSTRACT

Carving, processing and ornamentation of wood, which is a material suitable for use with its strength and texture since prehistoric times, and is called woodworking. Stick making, is one of the traditional handicrafts of Sivas province and dates back to the 18th century, is one of the types of woodworking. Stick making, also known as mouthpiece maker, is a branch of art in which items such as mouthpieces, pens, nameplates, crochet handles, candlesticks, and ballpoint pens are prepared by embroidering on wooden materials. The main material traditionally used in stick making is obtained from the "germişek" tree grown in Sivas, Tokat, Erzincan, Kars and Ağrı. The reason for choosing this tree is that its branches are suitable for carving and absorb toxic substances into it. The tree has been taken under protection due to its decline in nature, and today poplar and hornbeam trees are used instead. The sticks, bark is peeled off in the logging machine, are cut and shaped according to the product to be made than the painting and polishing processes, ornaments are made with silk and wheat stalks. Today, there are only a few masters and workshops dealing with stick making in Sivas. In this study, a research has been made about this art and its current status by visiting the masters' workshops. One of these masters, Abdulkaya Yazarlı and his brothers are trying to keep this art alive, they learned and inherited from their father. They learned art from their father Ferit Usta. His master is Sheikh Aziz Baba who is also known as "Çubukçu Baba" is one of the spiritual personalities of the city and he is the most important representative of art in Sivas in the last century. Ferit Usta, by working on Sivas mouthpieces as an alternative to the painted mouthpieces made in Bilecik, developed the work of embroidery with thread and stems and created a style unique to Sivas. Since embroidering with thread is a laborious and time-consuming process, there are almost no people who do this work today. Today, masters have begun to decorate wooden items for table tops by drawing patterns on specially prepared foils and painting them. Nowadays craftsmen, who try to survive by working in difficult conditions in narrow spaces, cannot find apprentices who will teach and sustain their profession. In order for art to survive and be passed on to future generations, it is necessary to support people who set their heart on this work and to provide suitable conditions.

Key Words: Sivas, Traditional Art, Stick Making

MARDİN OLGUNLAŞMA ENSİTÜSÜNDE GELENEKSEL GÜMÜŞ İŞLEMECİLİĞİYLE ÜRETİLEN ÜRÜNLERDEN ÖRNEKLER

Fırat ALLAK
Doktorant, Van YYÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Orcid id: 000- 0002-1502-2355

ÖZET

Tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Mardin, zengin bir kültürel birikimi ile ulusal ve evrensel boyutta tanınan kentlerden biridir. Mardin, bilinen en eski uygarlık merkezlerini barındıran Mezopotamya Bölgesi'nin kuzeyinde önemli kültürlerin, dinlerin ve dillerin kesiştiği ve birbirlerini etkilediği bir coğrafyada kurulmuştur. Kentte birçok etnik kökenin bir arada yaşaması çeşitli mimari ve sanat etkinliklerinin doğmasına ve gelişmesinde etken olmuştur. Kültürel mirasın önemli bir kısmını oluşturan el sanatları hala birçok kentte geleneksel yöntemlerle varlığını sürdürmektedir. Bu kentlerden biri de Mardin'dir. Mardin'de temel ekonomik faaliyetler; geleneksel sanatlar, tarım ve ticaret olmuştur. Bölgenin ticaretin yoğun olduğu ipek ve hicaz yolu üzerinde olması bölgede yapılan meslek gruplarının belirlenmesinde etkili olmuştur. Altın, gümüşçülük, bakırcılık, palancılık, cam altı, taş işlemeciliği, çömlekçilik, basmacılık, demircilik, kalaycılık, ahşap oymacılığı, keçecilik, çadırcılık, heybecilik, kilimcilik, şapkacılık, terzicilik, ayakkabıcılık, sabunculuk, hamallık, bıçakçılık, nalbentçilik, takunyacılık, yorgancılık eskiden beri görülmektedir. Bu sanatlardan en önemlisi diyebileceğimiz evrensel ve ulusal boyutta tanınan, bilinen sanatların başında kuşkusuz gümüş işlemeciliği gelmektedir. Gümüş madeni, eski dönemlerden beri bilinmekle beraber altın ve bakırdan sonra keşfedildiği arkeolojik verilerden anlaşılmaktadır. İlk kullanılan gümüş doğal gümüş olmuştur. Bu maden dere yataklarında toplanır veya bazı kayaların içinde damar halinde toplanır. Bu çalışmada Mardin Olgunlaşma Ensititüsü[*] bünyesinde faaliyet gösteren gümüş telkâri atölyesinde geleneksel yöntemlerle üretilen ve gündelik yaşamda kullanılan gümüş ürünleri ele alınarak tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mardin, Gümüş, Telkari, Olgunlaşma Enstitüsü

SAMPLES OF PRODUCTS MADE IN TRADITIONAL SILVER WORKING IN MARDIN MATURATION INSTITUTE

ABSTRACT

Home to many civilizations throughout history, Mardin is one of the nationally and universally recognized cities with its rich cultural background. Mardin was established in the north of the Mesopotamian Region, which hosts the oldest known civilization centers, in a geography where important cultures, religions and languages intersect and affect each other. The coexistence of many ethnic origins in the city has been a factor in the birth and development of various architectural and artistic activities. Handicrafts, which constitute an important part of the

[*] Bu konunun çalışılmasında gerekli kolaylıkları sağlayan Mardin Olgunlaşma Enstitüsü müdürü Metin DEĞER'e teşekkürlerimi sunuyorum.

cultural heritage, still exist in many cities with traditional methods. One of these cities is Mardin. Basic economic activities in Mardin; traditional arts, agriculture and commerce. The fact that the region is on the silk and hijaz road, where trade is intense, has been effective in determining the occupational groups in the region. Gold, silver, copper, plating, glass, stonework, pottery, printing, blacksmithing, tinsmithing, wood carving, felt making, tent making, saddlebag making, rug making, hat making, tailoring, shoe making, soap making, porter, cutlery, blacksmithing, clog making, quilting has been seen from time immemorial. Undoubtedly, silverwork is one of the most important of these arts, known universally and nationally. Although the silver mine has been known since ancient times, it is understood from the archaeological data that it was discovered after gold and copper. The first silver used was natural silver. This mineral is collected in stream beds or collected as veins in some rocks. In this study, the silver filigree workshop, which operates within the body of Mardin Institute of Maturation, has been tried to be introduced by considering the silver products produced by traditional methods and used in daily life.

Keywords: Mardin, Silver, Filigree, Institute of Maturation

1.Giriş

El sanatları insanoğlu var olduğundan beri doğanın koşullarına bağlı olarak insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra gelişerek çevre şartlarına göre değişimler gösteren el sanatları, ortaya çıktığı toplumun duygularını sanatsal beğenilerini ve kültürel özelliklerini yansıtır şekilde geleneksel hale gelmiştir. El sanatları, sahip olduğu güzellikleri ve özellikleri geçmişten günümüze bir birikime ve zenginliğe sahiptir. Gelenek taşıyıcısı ve aktarıcısı olarak da bilinen bu gelenek ustaları, sahip oldukları kültürel birikimi ve deneyimi yaşatan, aktaran, öğreten, icra eden ve bu şekilde geleceğe taşıyan kimselerdir.

El sanatları olarak nitelendirilen değerler toplum içinde değişik işlevleri olan, giyim kuşamdan takı çeyizlik eşyalara, mutfak araç-gereçlerinden müzik aletlerine, halı kilim gibi dokumacılık ürünlerinden farklı kullanım eşyalarına uzanan geniş bir alanda karşımıza çıkan ürünlerdir (Öztürk, 2005:67). Geçmişten günümüze gelen geleneksel el sanatları ortak kimlik ve aidiyet duygusu gibi özellikleri sürdüren kültürel mirasın en önemli unsurlarından biridir (Arıoğlu-Aydoğdu Atasoy, 2015:109). Eski zamanlardan beri insanlar ürettikleri eşyalara yaşadıkları ortamların sosyal ve kültürel özellikleri temelinde estetik değer kattıkları gibi aynı zamanda el sanatı ürünlerindeki motiflere ve renklere anlam yükleyerek bir anlatım aracı olmasını sağlamışlardır (Sarıoğlu, 2005:72-73).

Kültürel mirasın önemli bir kısmını oluşturan el sanatları hala birçok kentte geleneksel yöntemlerle varlığını sürdürmektedirler. Bu kentlerden biri de Mardin'dir.

Mardin ili kurulduğu ilk zamanlardan beri İpekyolu üzerinde bulunması ve birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olmasından ötürü ilgi görmüş ve çağımızda da hala önemini koruyan kentlerden biri durumundadır (Allak: 2021: 36). Kentin dik kayalık bir tepenin üzerinde kurulması ve birden fazla din ve mezhepten oluşan bir bütünlüğe sahip olması şehrin her zaman önemini korumasında etkili olmuştur. Şehir anıtsal mimarisi ile adete bir açık hava müzesi gibidir. Kentte farklı etnik kökenlerin bir arada yaşaması çeşitli sanat etkinliklerini doğurmuştur. Bu sanat etkinliklerin başında gümüş işlemeciliği gelmektedir.

Çalışma konusunu Mardin Olgunlaşma Enstitüsünde gümüşten üretilen ürünlerden örnekler oluşturmaktadır. Enstitü bünyesinde faaliyet gösteren gümüş telkâri atölyesinde farklı işlevlerde kullanılmak üzere birbirini tekrar etmeyen 20 örnek ele alınarak sanatsal özellikleri tanıtılmaya çalışılmıştır.

2. Mardin'de Gümüş- Telkâri İşlemeciliği

Gümüş doğada hem doğal maden hem de cevher olarak mevcuttur. Doğal bir altın-gümüş alaşımı olan elektrum madeninin içinde %40 oranında gümüş bulunmaktadır. İlk kullanılan gümüş doğal gümüş olmuştur. Bu maden de altın gibi dere yataklarından toplanır veya bazı kayaların içinde damar halinde bulunur (Erginsoy, 1978: 10).

Gümüş madeni, çok eski zamanlardan beri bilinmekle birlikte yine de altın ve bakırdan sonra keşfedilmiştir. Altın az bulunmasına rağmen kıymetli bir maden olması sebebiyle dünyanın her yanına yayılmış ve gümüşe göre daha önce kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca ham halde gümüş az olup yer katmanının çok derinlerinde bulunuyordu. Gümüşün MÖ. 3100 yıllarında Mısırlılar ve MÖ. 2500 yıllarında Çinliler ve Persler tarafından kullanıldığı belirtilmiştir (Yeşilbaş, 2017:133).

Gümüşü tarihte ilk önce basit bir yolla Babiller elde etmişlerdir. Gümüş filizleri, kurşunla karışık halde bulunduğundan herhangi bir ocakta eritilir. Böylece önce gümüş-kurşun karışımı elde edilir. Bu karışım tekrar ısıtılarak daha çabuk eriyen gümüş sona kalır. İşte bu metot Babillilerden günümüze kadar kullanılmıştır (Kuşoğlu, 2014: 19).

Türkler çeşitli madenleri daha keşfinden itibaren kullanmışlardır. Onlarla savaş aletlerini, kullandıkları kapkacağı, binit takımlarını, imal etmişler ve ayrıca bu eşyaları kendi sanat ve zevk anlayışlarına göre bezemişlerdir (Kuşoğlu, 2014: 19).

Gümüş sanatkarı, madeni insan emrine hazır kılarken eserin sadece güzel olmasını değil, faydalı ve sağlam olması da göz önünde bulundurmuştur. Dolayısıyla gümüş filizlerini asırların oluşturduğu zevk ve estetik süzgecinden geçirirken onları milli çizgilerle şekillendirmiş, bir taraftan daima kullanılır zarif eserler yapmış, bir taraftan da zevkinin sıkletiyle döğerek sağlam kılmıştır. Böylece gümüş etrafında çeşitli teknikler doğmuş, bu tekniklerden en önemlisi telkâridir (Kuşoğlu, 2014: 19).

Telkâri, altın veya gümüş telleri eğip, bükerek desenler yapmaya ve bu tel motifleri lehim kullanılarak birbirlerine veya madeni bir zemin üzerine tutturmaya telkâri (filigre) denir. Filigre adı, Latince filium (iplik) ve granum (buğday) sözcüklerinin birleşmesinden oluşur. Telkâri için bir başka tanımda tel ile yapılan sanat anlamına gelmektedir. Ancak nasıl, her top oyunu futbol değilse, tel ile yapılan her iş de telkâri değildir. Mesela Trabzon işi denilen hasır örgüsü bileziğe, tel ile yapılmasına rağmen telkâri denilmez. Telkâriye aynı zamanda vav işi de denilmektedir. Bu da uygulamada sıkça kullanılan **(و)**biçimindeki harften dolayıdır. Telkâri zor bir teknik değildir, ancak telkâri ustasının tel motifleri birleştirirken lehimin ince telleri üzerine yayılmamasına çok dikkat etmesi gerekir (Erginsoy, 1978: 37; Köroğlu, 2004: 14; Kuşoğlu, 2014: 79;).

Telkâri süsleme işçiliğinin MÖ. 3000'den itibaren Mısır'da ve Mezopotamya'da MÖ. 2500 yılından sonra da Anadolu'da uygulandığı, arkeolojik kazılarda ortaya çıkan bu tür süslemeli eserlerden anlaşılmaktadır. İlkçağlarda altın ve gümüş levhaları tel tel şeritler halinde kesilerek bunların taş veya tunç bir yüzeyde yuvarlak teller yapıldığı, daha sonra tel yapımı için haddeler kullanıldığı bilinmektedir (Kamiloğlu, 2009: 20).

Telkâri eserler Hititlerden Osmanlı'ya Anadolu'da yaşamış bütün uygarlıkların özgün motifleri ile bezenmiş el emeği göz nuru modern takılar olarak günümüze kadar gelmiştir. Osmanlı'da yaygınlaşan bu sanat dalı ayrıca Avrupa'daki Osmanlı hakimiyetindeki yerlerde büyük ilgi görmüştür.

Ülkemizde telkârinin en önemli merkezi Mardin ilidir. Mardin'den sonra Ankara'nın Beypazarı ilçesi gelmektedir. Sivas, Elazığ, Edirne, Diyarbakır, Trabzon, Bursa, Erzurum ve İstanbul'da

telkâri tekniğinin yapıldığı bilinmektedir. Mardin'de bulunan ustalar Mardin telkârisinin diğer örneklerden ayıran en önemli özelliğinin ince işçiliğinden kaynaklandığını söylemektedirler.

Mardin'in Midyat ilçesi telkâri sanatının işlendiği en önemli merkez olarak turistik bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Her yıl özellikle ilkbahar ve sonbahar aylarında yerli turistler başta olmak üzere yabancı turistleri de çekmeye başlamıştır. Günümüzde takının yanı sıra turizm ile birlikte telkâri işçiliğiyle yapılan süs ve hediyelik eşya çeşitleri de fazlalaşmıştır (Akengin vd, 2021: 757).

Telkâri tekniğinin yaygın olarak kullanıldığı Mardin kentinde kullanılan motiflerin çeşitli olduğu görülmektedir. Bitkisel motiflerden; çiçek, papatya, gül, yaprak, gonca, karanfil motifleri kullanılmakta, hayvansal motiflerden güvercin, kuş, kelebek, şahmeran, tavus kuşu gibi figürler uygulanmaktadır.

Mardin'de halen hizmet veren atölyeler bulunmaktadır. Bu atölyelerde ağırlıklı olarak Süryani ve Arap ustalar çalışmaktadır. Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Kuyumculuk Teknolojisi – Takı İmalatı (Gümüş-Telkâri) atölyesinde çalışan Süryani Usta Öğretici Aday Gürkan'dan alınan bilgilere göre gümüş telkâri sanatında kullanılan malzemeler şu şekilde sıralanabilir: Eritme potası, maşa, şide (irice), astar dökme kalıbı, silindir, hadde, amyant, şaloma, kaynak çifti, işleme çifti, yuvarlak pense, kargaburun pense, düz pense, şekil verme pense (küpe pense, oval düz pense), tel çekme pensesi, kuyumcu çekici, örs, demir yüzük malafası, bilezik malafası, numaralı yüzük malafası, yüzük büyütme makinası, bilezik büyütme makinası, mengeneler (tezgah, tahta), eğeler (büyük eğe, büyük balık sırtı eğe, saatçi kılıç eğe, saatçi lama eğesi, saatçi balıksırtı eğe, saatçi yuvarlak eğe, saatçi kare eğe, saatçi üçgen eğe, cetvel, pergel, mikrometre, hassas terazi, kumpas, tokmak, asitler (sülfürik asit, Nitrik asit, hidroklorik asit), boraks (toz, sıvı, teneker), kaplama suları, siyanür, mihenk taşı, ayar suyu, tel fırça, makaslar (antep makası, tel makası, astar makası, halka makası, testere kolu ve testere kılı, el matkabı, freze ve başlıkları, polisaj makinası (zımpara başlıkları, kıl fırça, tel fırça, tüy fırça, pompon, kumlama fırçası, ponza, cila macunları), haştek takımı, yüzük ölçü halkası şeklindedir.

Mardin'de yapılan telkâri tekniğinde öncelikle ürünün modeli hazırlanmakta, model birebir kağıt üzerine çizilmektedir. Kağıt üzerinde ürünün ana iskeleti ve içerisinde kullanılacak dolgular tespit edilmekte ve kullanılacak gümüş teller hazırlanmaktadır. Gümüşün ayarı yapılacak ürüne göre değişmektedir. Potada eritilen ve şideye dökülen gümüş tel çekme makinasında ve haddede inceltilmektedir. Telkâride dış iskelete muntaç veya çatı denilmektedir (Kamiloğlu, 2009: 23). İskelette 350-1000 mikron (1 mikron 0,001 m) aralığında, dolguda ise 200-280 mikron aralığında tel kullanılmaktadır.

Bugün Mardin merkez ile Midyat ilçesinde birçok gümüş telkâri ustası bulunmaktadır. Mardin'de gümüş işçiliği denildiği zaman akla gelen ilk tekniklerden biri telkâridir. Yörede geniş bir özgün tasarım alanına sahip gümüş-telkâri sanatı genel olarak küçük el sanatlarındaki ürünlere yansıtılmaktadır. Bunlar aynalık, bileklik, kolye, broş, masaüstü isimlik, fotoğraf çerçevesi, tesbih, yüzük, küpe, zincir gibi aksesuarlarda kendini göstermektedir. Bu sanat son zamanlarda takılar, insanların süslenmesinde aksesuar işlevini gördüğü için gerek yerel gerek ulusal anlamda tercih edildiği görülmektedir. Mardin merkez ve Midyat ilçesine son zamanlarda bakıldığında gümüş-telkâri alanında yeni satış mağazalarının açıldığı göze çarpmaktadır. Son yıllarda devlet kurumları tarafından açılan kurslar ile yeni ustaların yetiştirilmesi konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Bu bağlamda Artuklu Üniversitesi Midyat Meslek Yüksek Okulu Takı Tasarımı bölümünde bu sanatla ilgili eğitim verilmektedir. Yine Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne bağlı Halk Eğitim Merkezi ile Mardin Olgunlaşma Enstitüsünde gümüş-telkâri üzerine iki yıllık öğretim programları verilip ustalar yetiştirilmektedir. Bunlar dışında yine Midyat ilçesinde yeni kurulacak fakülte bünyesinde

Kuyumculuk ve Mücevher Tasarımı Bölümü ile bu sanatla ilgili eğitimlerin verilmesi planlanmaktadır.

3. Mardin Olgunlaşma Enstitüsünde Geleneksel Gümüş İşlemeciliğinde Üretilen Ürünlerden Örnekler

Örnek 1: Ürün Adı: Kemer / **Ürün No:** KY05520 / **Fotoğraf No:**1 / **Ağırlık:** 160 gr / **Tekniği:** Telkari, Ajur (delikişi), mıhlama / **Ustası:** Aday Gürkan

Tanımı: Kemer, madalyon formundaki dairelerin birbirine bağlanmasıyla oluşturulmuştur. Madalyonlar oluşturulurken üç farklı uygulamaya gidilmiştir. Bu uygulamaların ilki kemer tokasına yakın yerde olan ortasına mıhlama tekniği ile zirkon taş yerleştirilip ajur delikişi tekniğinin uygulandığı madalyondur. Bu madalyon hemen sonra içi telkâri dolgulu bitkisel süslemeli daire gelmektedir. Son olarak üçüncü madalyonun içi ortada eşkenar dörtgen şeklinde oluşturulan telkâri dolgusu etrafına kıl testere kesimine yer verilmiş olup, en dışta yine dört yönden telkâri dolgulu süsleme ile değerlendirilmiştir. Kemer tokası beyzi formunda olup ortasına mıhlama tekniği ile kırmızı bir taş yerleştirilmiştir. Bu taşın etrafına farklı boyutlarda telkâri dolgular yapılmıştır. Tokanın dış hattına yakın yerde üç sıra halinde zikzak oluşturulmuştur. En dış hattı dilimlenen tokanın içine daire şeklinde telkâri yapılmıştır. Tokanın alt tarafına sarkaçlar yapılarak uçlarına top ve içlerinde "O" harfinin oluşturduğu süslemeye yer verilmiştir.

Fotoğraf 1: Kemerin genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 2: Ürün Adı: Broş / **Ürün No:** KY14121 / Fotoğraf **No:** 2-3 / **Ağırlık:** 13.4 gr / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, telkâri, mıhlama. **Ustası:** Aday Gürkan, İbrahim Cırık

Tanımı: Broş ürünü dairesel olarak tasarlanmıştır. Ürünün merkezinde mıhlama ile yeşil bir taş yerleştirilmiştir. Taşın etrafında altı yapraklı bir çiçek yapılarak içleri telkâri ile dolgulanmıştır. Yaprakların uçları birbirine bağlanarak yıldız formu oluşturulmuştur. Ürün en dış tarafta örgü kompozisyonu ile son bulmuştur. Broşun arka yüzüne elbiseye takılabilmesi için iğnesi kaynak yöntemiyle yapıştırılmıştır.

Fotoğraf 2-3: Broşun ön ve arka yüzünün genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 3: Ürün Adı: Saç tokası / **Ürün No:** KY08720 / Fotoğraf **No:**4 / **Ağırlık:** 42.9 gr / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, telkâri, mıhlama / **Ustası:** Aday Gürkan, İbrahim Cırık, Semiha Kocamanoğlu.

Tanımı: Dairesel olarak yapılan saç tokası kıl testere kesimi telkâri ve mıhlama teknikleri ile oluşturulmuştur. Ortada firuzeden büyük bir taş yerleştirilmiş, taşın etrafından dışa doğru açılan ve çarkıfelek motifi oluşturulan telkâri dolgular ile hareketlendirilmiştir. Çarkıfeleğin kollarının arasına zirkon taşlar yerleştirilmiştir. Tokanın dış tarafına kıl testere kesimi sonucunda bütün yüzeyi dolaşan zikzaklar oluşturulmuştur. Zikzakların arasında mıhlama tekniği ile firuze taşlar yerleştirilerek esere hareketlilik kazandırılmıştır.

Fotoğraf 4: Saç Tokası genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 4: Ürün Adı: Bilezik / **Ürün No:** KY08920 / Fotoğraf **No:**5-6 / **Ağırlık:** 29 gr / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, telkâri, mıhlama / **Ustası:** Aday Gürkan

Tanımı: Bilezik kıl testere kesimi, telkâri ve mıhlama teknikleri ile oluşturulmuştur. Ürünün ana merkezine ortasında kırmızı bir taşın yerleştirildiği sekiz yapraklı bir çiçek ile hareketlendirilmiştir. Çiçeğin yaprakları dışta birbirine bağlanmaktadır. Bileziğin ana merkezinden birleştiği yöne doğru kıl testere kesimi ile kıvrık dallar oluşturulmuş, bu dalların

uçlarına mıhlama ile firuze taşlar yerleştirilmiştir. Bileziğin birleşme noktalarının olduğu yerde yönleri ana merkeze bakacak şekilde ok ucu şeklinde süsleme yapılmıştır.

Fotoğraf 5-6: Bileziğin ön ve arka yüz görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 5: Ürün Adı: Küpe / **Ürün No:** KY18921 / Fotoğraf **No:** 7 / **Ağırlık:** 3.5 gr / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, telkâri / **Ustası:** Semiha Kocamanoğlu

Tanımı: Küpe ürünü kiraz formunda yapılmış olup, kirazların ortası telkâri dolguludur. Kirazların dalları ve yaprakları kıl testere kesimi sonucu oluşturulmuştur.

Fotoğraf 7: Küpelerin genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 6: Ürün Adı: Bileklik / **Ürün No:** KY21621 / **Fotoğraf No:** 8 / **Ağırlık:** 11 gr / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, telkâri / **Ustası:** Semiha Kocamanoğlu

Tanımı: Bileklik, sekiz yapraklı olarak üretilmiştir. Bu yapraklardan ikisi aynı büyüklükte olup yaprakların birleştiği yerde mıhlama tekniği ile karşılıklı olarak iki adet firuze taş yerleştirilmiştir. Büyük iki yaprak arasına üçer yaprak daha yapılmış, bu yaprakların ortasına zincir bağlanmıştır. Zincirlerin bağlandığı noktaya yakın yerde birer taş yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 8: Bilekliğin genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 7: Ürün Adı: Kolye Ucu / **Ürün No:** KY37521 / Fotoğraf **No:** 9 / **Ağırlık:** 9.3 gr / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, telkâri / **Ustası:** Aday Gürkan

Tanımı: Kolye ucu damla motifi formunda yapılmış olup ortasına altı yapraklı bir çiçek yerleştirilmiştir. Yaprakların uçları birbirine bağlanılarak altı kollu yıldız formu meydana getirilmiştir. Çiçeğin yaprakları ve araları telkâri dolguludur. Ürünün dış hatları dilimlenmiş olup içleri telkâri ile değerlendirilmiştir. Kolye ucunun alt tarafına küçük yapraklar aşağıya doğru sarkıtılmıştır.

Fotoğraf 9: Kolye Ucu genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 8: Ürün Adı: Gerdanlık / **Ürün No:** KY10220 / Fotoğraf **No:** 10 / **Ağırlık:** 31 gr / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, telkâri, mıhlama / **Ustası:** Aday Gürkan, İbrahim Cırık, Semiha Kocamanoğlu

Tanımı: Gerdanlık ortada altıgen formunda bir kolye ucu ve her iki yanında belirli aralıklarla simetrik olarak düzenlenen üçer çiçeğin birbirine bir zincir yardımı ile bağlanması ile oluşturulmuştur. Altıgen formundaki kolyenin ortasına altıgen bir form daha yapılarak ortasına firuze bir taş yerleştirilmiştir. Altıgen form altı kollu yıldıza bağlanarak, yıldızın her bir kolunun uçları palmetle nihayetlenmektedir. Altıgenin alt tarafına yanlarda olduğu gibi bir çiçek bağlanmıştır.

Fotoğraf 10: Gerdanlığın genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 9: Ürün Adı: Halhal / **Ürün No:** KY17321 / Fotoğraf **No:** 11 / **Ağırlık:** 26.3 gr / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, güherse, mıhlama / **Ustası:** Semiha Kocamanoğlu

Tanımı: Halhal güherse, kıl testere kesimi ve mıhlama tekniklerinin kullanımından oluşmuştur. Üründe plakalar birbirine halkalar yardımı ile bağlanmıştır. Plakaların üst tarafına güherse tekniği alt tarafına ise mıhlama tekniği ile zirkon bir taş yerleştirilmiştir. Bu taşın alt tarafına da sarkacak şeklinde plaka üzerinde mıhlama tekniği uygulanmıştır.

Fotoğraf 11: Halhalın genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 10: Ürün Adı: Saç Tokası – Tarak / **Ürün No:** KY31717 / Fotoğraf **No:** 12 / **Ağırlık:** 30.6 gr / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, telkâri, mıhlama / **Ustası:** Aday GÜRKAN

Tanımı: Ürün hem toka hem tarak olarak kullanılmaktadır. Tarak tarafına mıhlamadan kırmızı bir taş yerleştirilmiştir. Tarağın alt bölümünün tamamı telkâriden yapılmış olup en dışta kısmın ortasına mıhlama ile kırmızı bir taş yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 12: Saç Tokası – Tarak genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 11: Ürün Adı: Kravat İğnesi / **Ürün No:** KY30921 / Fotoğraf **No:** 13 / **Ağırlık:** 5.6 gr / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, telkâri, / **Ustası:** Semiha KOCAMANOĞLU

Tanımı: Kravat iğnesi hayat ağacı formunda yapılmıştır. Ürününü üst tarafı üçgenlerin içine telkâri dolgulanmıştır.

Fotoğraf 13: Kravat iğnesi genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 12: Ürün Adı: Anahtarlık / **Ürün No:** KY20921 / Fotoğraf **No:** 14 / **Ağırlık:** 5.6 gr / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, telkâri, / **Ustası:** İbrahim CIRIK

Tanımı: Anahtarlık dairesel formda olup telkâri ve kıl testere kesimi ile üretilmiştir. Ürünün ortasına yıldız motifi işlenmiş olup, etrafına eş büyüklükte içleri telkâri dolgulu damla motiflerine yer verilmiştir. Anahtarlığa bir zincir bağlanmıştır.

Fotoğraf 14: Anahtarlık genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 13: Ürün Adı: Mücevher Kutusu / **Ürün No:** KY20921 / Fotoğraf **No:** 15-16 / **Ağırlık:** 290.3 gr, genişlik 8 cm, uzunluk 15, yükseklik 4 cm / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, telkâri, / **Ustası:** Aday GÜRKAN

Tanımı: Mücevher kutusu olarak üretilen ürün kıl testere kesimi ve telkâri teknikleri ile oluşturulmuştur. Ürünün tüm yüzeyi bitkisel motifler ve zikzaklar ile değerlendirilmiştir.

Fotoğraf 15-16: Mücevher kutusu genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 14: Ürün Adı: Kitap Ayracı / **Ürün No:** KY00418 / Fotoğraf **No:** 17 / **Ağırlık:** 17 gr / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, telkâri / **Ustası:** Aday Gürkan

Tanımı: Kitap ayracı baş kısmı ibrik formunda yapılmış olup ibriğin üst bölümü palmet şeklinde sonlanmıştır. İbriğin gövdesinde altıgen formda bir madalyon yapılarak içi telkâri ile dolgulanmıştır. İbriğin emziğinde dışa doğru uzanan ayraç zikzak çizerek oluşturulmuştur.

Fotoğraf 17: Kitap ayracı genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 15: Ürün Adı: Zarf Açacağı / **Ürün No:** KY01318 / Fotoğraf **No:** 18 / **Ağırlık:** 24.7 GR / **Tekniği:** Kıl testere kesimi, telkâri, mıhlama / **Ustası:** Aday Gürkan

Tanımı: Zarf açacağı kıl testere kesimi, telkâri ve mıhlama teknikleri ile üretilmiştir. Eserin tutamağı dairesel şeklinde olup ortasına altı kollu yıldız yapılmıştır. Yıldız kollarının etrafına üçer yaprak yapılmış, ortasına da siyah bir taş yerleştirilmiştir. Zarfları yırtan kısmın içi telkâri dolguludur.

Fotoğraf 18: Zarf açacağı genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 16: Ürün Adı: Kaşık / **Ürün No:** KY05620 / Fotoğraf **No:** 19 / **Ağırlık:** 5.6 GR / **Tekniği:** Telkâri / **Ustası:** Aday Gürkan

Tanımı: Kaşık telkâri tekniği ile üretilmiştir. Tutamak kısmı örgü şeklindedir. Gıda konulan bölüm bitkisel süslemeli telkâri şeklindedir.

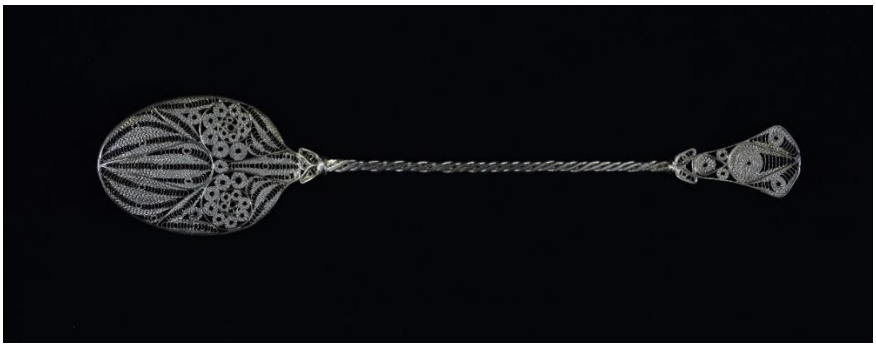

Fotoğraf 19: Kaşık genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 17: Ürün Adı: Fincan Zarfı ve Altlığı / **Ürün No:** KY30821 / Fotoğraf **No:** 20-21 / **Ağırlık:** 3 parça 154.5 gr / **Tekniği:** Telkâri, güherse, oksitleme, eğe ile şekil verme / **Ustası:** Aday Gürkan

Tanımı: Ürün, fincan zarfı, altlık ve kapaktan olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Altlık dış tarafı dilimlenerek belirli aralıklarla güherseler yerleştirilmiştir. Altlığın dıştan içe doğru zikzak motifi ve yaprakların oluşturduğu bitkisel süslemelere yer verilmiştir. Fincan zardı aşağıdan yukarıya doğru silindirik olarak yükselerek kuşaklara ayrılmıştır. . Zarfın kaidesinde hemen üzerinde zikzak ve suyolu motifi yapılmış olup hemen üzerinde üçer yaprağın yan yana dizilmesiyle oluşturan bir kompozisyona yer verilmiştir. Eserin kulpu iki tane örgü telin birbirine kaynak yöntemiyle bağlanmasıyla oluşturulmuştur. Kapak kısmı aşağıdan yukarıya doğru daralarak telkâri tekniği uygulanarak bitkisel süslemeler meydana getirilmiştir. Kapağın tutamağı dilimli olarak yapılmıştır.

Fotoğraf 20-21: Fincan zarfının genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 18: Ürün Adı: Kartvizitlik ve Kalemlik / **Ürün No:** KY25321 / Fotoğraf **No:** 22-23 / **Ağırlık:** 96.8 gr / **Tekniği:** Telkâri, kıl testere kesimi, mıhlama / **Ustası:** Aday Gürkan

Tanımı: Kartvizitlik ve kalemlik olarak yapılan üründe telkâri, kıl testere kesimi ve mıhlama teknikleri kullanılmıştır. Altlığın yüzeyi karşılıklı olarak iki tane sekiz yapraklı çiçekler ile değerlendirilmiş olup, çiçeklerin ortasına mıhlama ile zirkon taş yerleştirilmiştir. Kartların yerleştirildiği bölümün ön yüzü telkâri tekniği ile arka yüzü kıl testere kesimi ile oluşturulmuştur. Kalem yuvası ve kalem telkâriden yapılmıştır.

Fotoğraf 22-23: Kartvizitlik ve Kalemlik genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Ens. Arşivi)

Örnek 19: Ürün Adı: Fotoğraf Çerçevesi / **Ürün No:** KY10320 / Fotoğraf **No:** 24-25 / **Ağırlık:** 61.2 gr / **Tekniği:** Telkâri, kıl testere kesimi, mıhlama / **Ustası:** Aday Gürkan

Tanımı: Fotoğraf çerçevesi dairesel olarak oluşturulmuştur. Çerçevenin geniş kuşağında telkari zemin üzerine kıl testere kesimi ile her iki yana simetrik olarak uzanan dalların uçlarına altı yapraklı birer çiçek yapılmıştır. Çiçeğin her bir yaprağına ve ortasına mıhlama tekniği ile yakut taşlar yerleştirilmiştir. Ürünün ortasına içleri telkâri dolgulu damla ve üçgen formlar oluşturularak testere ağzı izlenimi verilmiştir.

Fotoğraf 24-25: Çerçevesi genel görünümü ve detay (Mardin Olgunlaşma Ens. Arşivi)

Örnek 20: Ürün Adı: Masaüstü İsimlik / **Ürün No:** KY00818 / Fotoğraf **No:** 26-27 / **Ağırlık:** 124.6 gr, kaide çapı: 9 cm, üst bölüm genişlik 5 cm, uzunluk/ **Tekniği:** Telkâri, kıl testere kesimi, mıhlama / **Ustası:** Aday Gürkan

Tanımı: İsimlik yatay dikdörtgen formda oluşturulmuş olup dört yönden telkâri ile çevrelenmiştir. İsimliğin alt tarafı karşılıklı olarak iki tane kıvrık dal bırakılarak etrafları telkari ile dolgulanmıştır. İsimliği kaide kısmı hafif dışa şişkin bir şekilde yapılmış olup ortasına zirkon

taşlı bir çarkıfelek motifi kıl testere kesimi işlenmiştir. Çarkıfeleğin etrafına üçgenler yapılarak oniki kollu yıldızı andırmaktadır.

Fotoğraf 26-27: Masaüstü isimlik genel görünümü ve detay (Mardin Olgunlaşma Ens. Arşivi)

4. Sonuç ve Öneriler

Geleneksel özellikler taşıyan el sanatları geçmişten geleceğe aktarılan kültürel değerlerimiz arasında yer almaktadır. Anadolu coğrafyasında yaşayan halklar önceleri gereksinimleri doğrultusunda yaptıkları eşyaya zaman içerisinde güzellik unsuru katarak işçiliklerini vermişler ve bunun sonuncunda el sanatlarını ortaya çıkarmışlardır.

El sanatları içerisinde yer alan maden sanatları da binlerce yıllık geçmişiyle gelişmiş sanatlar içerisindedir. Ülkemizde heterojen yapısı ile farklı kültürleri çatısı altında barındırması sebebiyle Mardin kentinde el sanatlarının geliştiği önemli bir yöre olarak karşımıza çıkmaktadır. El sanatları içerisinde önemli sanatlardan biri de gümüş telkâri işlemeciliğidir.

Gümüş işlemeciliği ile her türlü takı ile günlük hayatta kullanılabilen aksesuarlar üretilmektedir. Çalışmada gümüş işlemeciliği ile üretilmiş farklı işleve sahip birbirini tekrar etmeyen 20 adet ürün ele alınmıştır. Ürünler; kemer, broş, toka, bilezik, küpe, bileklik, kolye ucu, gerdanlık, halhal, saç tokası-tarak, kravat iğnesi, anahtarlık, mücevher kutusu, kitap ayracı, kaşık, fincan zarfı, kalemlik, fotoğraf çerçevesi, masaüstü isimlik şeklindedir.

Çalışmada gümüş işleme tekniklerinden telkâri, kıl testere kesimi ve mıhlama teknikleri kullanılmıştır. Ayrıca ürünlerin daha estetik bir görünüme sahip olması için zümrüt, yakut, firuze gibi çeşitli taşların kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Mardin merkez ile Midyat ilçesinde gümüş işlemeciliği ile uğraşan çok sayıda usta bulunmaktadır. Bu ustaların bir kısmı kendi özel atölyelerinde üretime devam ederken, bir bölümü de devlet kurumları çatısı altında açılan atölyelerde üretim yapmaktadır. Bu atölyelerden biri de bu çalışmaya konu olan Mardin Olgunlaşma Enstitüsü gümüş-telkâri atölyesidir. Bahsi edilen atölyedeki ürünlerin tamamı geleneksel yöntemler ile üretilmekte ve özgün tasarımlar sonucu üretilmiştir.

Son olarak, geleneksel gümüş işlemenin sürdürülebilmesi için; devletin desteklemesi, çok iyi bir tanıtım ve pazarlamanın yapılması, çalışan ustaların tasarım eğitimi alması, kursların açılması ve yaygınlaştırılması, son zamanlarda piyasada yaygınlaşıp artan döküm ürünlerinin engellenmesi, mesleki liseler ve yüksekokullarda kuyumculuk bölümlerinin açılması gibi şartlar sağlandığında gümüş işlemeciliği ayakta kalarak gelecek nesillere ulaşacaktır.

5. Kaynaklar

Akengin, g. Büyükyazıcı, M. & Demir, T. (2021). Midyat Telkâri Ustaları, Turkish Acedemic Resaarch Review, 6 (2), 752-771.

Arıoğlu İ. E.- A. Özlem (2015). Atasoy Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı. *Turkish Studies*, 10(16), 109-126.

Allak, F. (2021). Mardin Müzesi'nde Bulunan Son Dönem Madeni Hamayilleri (Muskalıklar). Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (1), 35-45

Erginsoy, Ü (1978). İslam Maden Sanatının Gelişimi, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kamiloğlu, İ.E (2009). Mardin İli Gümüş İşlemeciliği ve Yörede Yapılan Ürünlerin Bazı Özellikleri, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Köroğlu, G. (2004). Anadolu Uygarlıklarında Takı, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2004.

Kuşoğlu, M. Z (2104). Türk Sanatında Gümüş, Doğa Basım İleri Matbaacılık, 2014.

Öztürk, İ. (2005). Türk El Sanatlarının Günümüzdeki Durumu (Tarihçe, Sorunlar, Öneriler). Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, 7, 2005, s. 67.

Sarıoğlu, H. (2005). El Sanatlarını Milli Değer Olarak Algılamak. *Milli Folklor*, 17(66), 2005 72-74.

Yeşilmen, N (2017). Mardin Çarşılarında Yaşayan El Sanatları ve Ustaları II, Yayın Yeri: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Editör: Evindar Yeşilbaş, Basım sayısı:1, Sayfa sayısı:165, Bölüm Sayfaları:129-155.

Kaynak kişi

Aday GÜRKAN – (Mardin Olgunlaşma Enstitüsü, Gümüş Telkâri Ustası)

PAMİR KIRGIZLARININ VAN'A YERLEŞME SÜRECİ

Doç. Dr. Nazgul İSABAEVA
Cusup Balasagın Kırgız Milli Universitesi
Orcid id: 0000-0002-9143-0895

ÖZET

Pamir Kırgızları, 1982 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarafından çıkarılan özel bir kanunla Pakistan'dan Türkiye'nin doğusuna göç ederek yerleşmişlerdir. Bu sürede Van merkeze bağlı bir köyde kalan Kırgızlar, 1987 yılında Erciş ilçesinde bulunan Altındere Harası adı verilen verimli bir bölgeye göç ettirilmişleridir. Köy evleri iki katlı yapılmış olup inşaatların tamamlanmasının ardından, çeşitli şehirlerde geçici olarak barınan tüm Kırgızlar köye yerleşmişlerdir. Pamir Kırgızları, yeni bölgenin ikliminin Pamir bölgesine benzediği ve hayvancılık için uygun olmasından dolayı buraya Ulupamir adını vermişlerdir.

Göçün başlarında Türk hükümeti, göçebe Kırgızlar için tüm yaşam koşullarını ve pasaport sağlamıştır. İlk göç sürecinde Van'a geldiklerinde çok hızlı bir psikolojik değişim yaşadılar. Sert iklimden ve zor hayat şartlarından dolayı uyum sağlamakta zorlandılar. Halkın Pamir'den geldikleri ilk günleri ile burada zaman geçtikten sonraki günleri arasında muazzam değişiklikler vardır. Bu değişim ilk geldiklerindeki çekilen fotoğrafları ile şimdi çekilen fotoğraflarına bakıldığında rahatlıkla görülebilmektedir. Zaman geçtikçe daha iyi şartlara sahip olmuşlar ve daha sağlıklı bir hayat sürdürmektedirler. Onlar o zorlu süreci şu şekilde dile getirmektedirler: "Van ziyaretinin ilk yıllarında Türk hükümeti bize üç yıla kadar yiyecek sağladı. Sonra para vermeye başladılar. Yaşam koşullarımız düzeldi. Kadınlar doğum yapmaya başladı." Bugün Van Kırgızları, zor zamanlarda yardımlarından dolayı Türkiye'ye derin bir şekilde bağlıdırlar ve Türkiye'yi anavatanları olarak içtenlikle kabul ediyor.

Anahtar Kelimeler: *Pamir, Van, Kırgız, Rahmankul Han, göçebe, siyasi zulüm, göç.*

HISTORY OF THE PAMIR KYRGYZ WHO SETTLED IN VAN

ABSTRACT

Pamir Kyrgyz immigrated from Pakistan to eastern Turkey with a special law enacted by the Republic of Turkey in 1982 and settled. During this period, the Kyrgyz people who stayed in a village connected to the center of Van were migrated to a fertile area called Altındere Stud Farm in Erciş district in 1987. At the beginning of the migration, the Turkish government provided all the living conditions and passports for the nomadic Kyrgyz. When they came to Van during the first migration process, they experienced a very rapid psychological change. There are tremendous changes between the first days of the people's arrival from the Pamirs and the days after time has passed here. This change can be easily seen by looking at the photos taken when they first arrived and the photos taken now. They describe that difficult process as follows: "In the first years of his visit to Van, the Turkish government provided us with food for up to three years. Then they started giving money. Our living conditions have

improved. Women started giving birth." Today, the Van Kyrgyz are deeply attached to Turkey for their help in difficult times and sincerely accept Turkey as their homeland.

Key words: *Pamir, Van, Kyrgyz, Rahmankul Khan, nomad, political, persecution, immigration.*

Pamir Pamir Kırgızlarının Van'a yerleşme tarihi (1982)

Ulu Pamir Kırgızları, 1982 yılında 4 yıl yaşadıkları Pakistan'dan 2641 sayılı Türk kanunu gereğince Türkiye'nin doğusundaki Van vilayetine bağlı Erciş ilçesine yerleştirilmiştir. 1983 yılında Türkiye Devlet Arazi İdaresi ve Rahmankul Han'ın aksakallar heyeti ile Altundere'de Kırgız köyünü inşa etmek üzere bir plan hazırlanmıştır. Kırgızlar, Van bölgesi doğasının Pamir'e benzer ve hayvancılık için uygun olmasından memnun kalmışlardır. Kırgızlar göç etmeden önce adı geçen bölgeyi hükümet hayvancılık ve mahsul için kullanmayı planlıyordu [1].

Altundere Arazi Yönetimi Dairesi, Van'ın Erciş ilçesindeki 34.400 hektar araziyi Kırgızlara vermeyi planlamıştır. Köyün inşası öncesinde 298 Kırgız ailesinin 202'si Erçek Gölü kıyısındaki Karakunduz Köyü'ne yerleştirilmiştir ve Malatya'nın Ceditepe köyündeki diğer 96 aile ise 1-2 yıl süre için geçici olarak barındırılmıştır [2].

1987 yılında Kırgızlara ait iki katlı evler yapılmış ve farklı şehirlerde kalan Kırgızların tamamı köye taşınmıştı. Böylece, bu bölgede 298 aileden oluşan bir Kırgız köyü oluşturulmuştur. Kırgızların büyükleri Altındere'de toplanarak birbirleriyle istişare ederek köye anavatanlarının onuruna "Büyük Pamir" adını vermişlerdir.

Çalışmayla ilgili aşağıdaki bilgilere göre, yabancı bir bilim adamı N.V. Paksoy, 1984 yılı yazında Türkiye'nin doğusundaki Pamir'den gelen Kırgız mülteciler arasında bir dil araştırması yapmıştır. Bu proje Merkezi Asya Araştırmaları Merkezi (Oxford) tarafından desteklenmiş ve Dr. Mark Alvin tarafından yapılan çalışmaya aşağıdaki yorumlar yapılmıştır. Pamir'den gelen Kırgız mülteciler Türk kanuna göre bir soyadı aldığından dolayı, Rahmankul Han'ın XI. Yüzyılın değerli eseri "Kutadgu Bilig" deki, "Kutlu" kelimesini soyadı olarak seçtiği belirtilmektedir. Rahmankul'un özgeçmişi, Stanford Üniversitesi Beşerî Bilimler Merkezi'nde doktor olan Nazif Shahrani tarafından araştırılmıştır. Pamir'in Sovyetler tarafından işgali hakkında 1979 yılında Oxford Etnografik Filmler adlı bir film çekilmiş ve Filmin yapımında antropolog Dr. Andre Sünger'inin danışmanı Nazif Shahrani görev almıştır [3].

Van'a yerleşme

Ulu Pamir köyü sakinleri Türkiye'deki ilk yerleşimlerini şöyle anlatıyor:

"Van'a gelmek için Pakistan'ın Gilgit'tinen direk Adana'ya geldik. Uçaktan indiğimizde hepimiz simsiyahtık, bir deri bir kemik kalmıştık. Pamir'den Gilgit'e geldiğimizde sağlığımız yerindeydi. Orada 4 yıl yaşadıktan sonra aşırı zayıflığımızdan uzaktan artık kadın ya da erkek olduklarımız zar zor tanılıyorduk. O sırada üzerimizde doğru düzgün daha kıyafetimiz yoktu. Sonra hepimiz iki katlı bir eve götürüldük, sabaha kadar tek tek dışarı çağrılarak, fotoğraf çekildi ve Türkçe isimli pasaport verilmişti. Biz ile ilgilenen adamlar annenin adı ne? ne zaman doğdun diye soruyorlardı. Ertesi gün bizim için 6 koyun kesilmişti ve onlar ile beslendik. Bizden önce göç etmiş Türkiye'de yaşayan Kazaklar bizi karşılamaya gelmişlerdi. Türk hükümeti Kazaklardan bize ne tür yiyecek vereceklerini sormuşlarmış. İlk yıllarda hükümet tarafından bize peynirden sigaraya kadar her şeyi verdiler. Evlerin içinde prefabrik demir yataklar, tabaklar, çanak çömlekler, iğne ipliği ve hatta bir kuş (tavuk) bile vardı. Sanki kendi ailen evlendikten sonra ev hazırladığı gibi hazırlıklar yapıldığından hepimiz

mutlu olduk. Önceki ağır hayattaki mücadeleler bitip, yüzümüze nur girip, gülümsemeye başladık''. Hayat dolu yaşam tarzından dolayı dili daha çabuk öğrendik. İlk yıllarda Pamir Kırgızlarının 250 bayanlarının 97'si doğmuş. Her zaman Türk milletine minnettarız, bir soydan geldiğimizi hissediyoruz, hiçbir zararını görmedik. İlk geldiğimizde bizden nerde yaşam sürmek istediğimiz ve ne yapabileceğimiz soruldu. Biz birkaç yıl sıcaklıktan sıkıntı çektiğimizden dolayı soğuk bir yer olmasını ve hayvan yetiştirmek istediğimizi söyleyince, Ulu Pamir köyüne yerleştirildik. Biz Pamir'deyken birimiz çoban, diğeri birilerinin hizmetçiydi, işçiydi ama şimdi burada önceden hiçbir şeyi olmayanlar para kazanıyor, şimdi selam bile vermiyorlar, dinlenmeye gelmiyorlar. Dünya aynı durmuyormuş, her zaman harika hayat olmazmış burada artık hepimiz eşit haklara sahibiz"[4].

Pamir'deki yoksulların hayatları zor olsa da, geçim sıkıntısından kurtuldukları için şimdi şükrediyorlar. Önceki hayattan şunları hatırlıyorum:

"Zenginlerin yünlerini ördüğümüzde ve onlara yardım ettiğimizde, dizleri çıkmış çok eski giysileri verip, çocukların iyi adam olsun diye dua ederlerse memnun olurduk. Bugün insanlar kıyafetlerin kıymetini takdir etmiyorlar" [5].

Türkiye'nin Adana bölgesine ilk geldiğimizde, Pakistan'daki sıcağı hatırlayarak yeniden korkmuştuk. Kara Kunduz kasabasında "Afat" veya "Adayat" adlı 300 kadar boş evde oturmuştuk. Kalan 86 aile ise Malatya'ya yerleştirilmişti. Ulu Pamir köyündeki iki katlı evlerin maliyeti, devlet tarafından taksitle ödenmesi şartıyla 7.500.000 Türk parası olarak belirlenmişti. Hepimiz sonradan enflasyon nedeniyle evin parasından kurtulduk [6].

Psikolojik değişiklikler

Van'a geldiklerinde genel olarak insanlar, zorlukları atlatıp, yavaş ve müreffeh yaşam nedeniyle istikrarlı bir hayatın etkisiyle psikolojik olarak değiştiler. Türkiye'ye ilk gelinen durum sonraki yılların fotoğraflarıyla karşılaştırıldığında tamamen tanınmaz halde oldukları görülür. O ilk zamanlar 80-90 yaşlarında gibi görünüyorlardı. Yeni hayat büyük bir ruhsal büyüme vermişti. Şimdi kadınların yüzleri ışıl-ışıl, yüzlerinde neredeyse hiç kırışık yok. Başlangıçta Kırgızlar Türkiye'de Malatya'da kayısı kurutarak iyi paralar kazanmışlardır. O zaman bu hayatın cennetine geldik diye anladıklarını hatırlıyorlar. O zamanlar Türkler için kaysı kurutma en zor iş olarak görülüyorsa, bizim için en kolay iş olarak görünüyordu. Ömür boyu kışın ve yazın sadece bir ayakkabı giyen kişilerin, artık yaşlandığında ayak tırnaklarını deforme edildiği durumlar vardı. Çünkü ayak büyüdüğü halde tek ayak üzerinde yürüdüğü için bükülmeyi ve büyümeyi durdurmuştur. Bu nedenle Kırgız halkının geçmiş yaşantısının ne kadar zorluk çekmişlerini anlamak mümkündür. Han bizim şimdi giydiğimiz kıyafetleri giymedi, şimdi biz han gibi yaşıyoruz diyerek kendilerini manevi olarak üstün görüyorlardı.

Belirtirsek Van Kırgızları artık Türklerden daha genç görünüyor çünkü bizim çok para kazanmak gibi bir amacımız, derdimiz yok hüzünlü ve mutlu bir hayatla yetiniyoruz. Aksine Pamir'den gelenler, bize göre olduklarından daha genç göründüklerini ve günümüzdeki gençlerin yaşlandığını ve onlar daha çok geçim derdinde olduklarını söylediler [7].

Genel olarak aşağıdaki bilgiler Van'daki Kırgız bayanlardan duyulabilir. Van'a ilk geldiğimizde Türk hükümeti bize üç yıla kadar yiyecek sağladı. Sonra para verdiler, yaşam koşullarımız düzeldi ve kadınlar doğum yapmaya başladı. Böylece benim 3 oğlum ve 4 kızım oldu. Önceden kendimize Kırgız değil Afgan diyorduk çünkü Kırgızistan diye bir devlet yoktu. 1991 yılında Kırgızlar Rusya'dan ayrılıp bağımsız bir devlet olduklarında ne kadar mutlu olduğumuzu anlatmak zordur. O andan itibaren kendimize Kırgız demeye başladık. Artık Kırgızistan'ın bir hükümdarı, bayrağı, dili, geleneği var ve biz dua etmekten gurur duyuyoruz [8].

Türkiye'de yaşayan Kırgızların neredeyse tamamı hayatlarından memnundur. Örneğin,

"Ben felç geçirdim, kafamdaki kan pıhtısı yüzünden beş yıldır yataktayım ve her hafta doktor eve geliyor ve bana bedava ilaç veriyor. Türkiye benim için bir cennettir" [9].

Yeni hayattaki değişiklikler

"Pamir'deki hayatı şimdiki zamanla karşılaştırırsak, oradaki tüm işler kadınlar tarafından yapılırken, şimdi kadınlar evde neredeyse hiçbir şey yapmıyorlar. Eskiden el yapımı olan ev eşyaları artık hazır halde satın alıyorlar ve elle ekmek yapmasını bile unutma haline gelmişlerdir. Pamir'deki yaşam tarzı çok eşliliği zorunlu kılmıştı. Bazen kadınlar ev işleri ve sauna yetişemedikleri için kocalarına daha başka bir eş alması için teklif ediyorlardı. Pakistan'a geldiğimizde, yıllarca akraba evliliğinden dolayı birçok kronik hastalığımız olduğu ortaya çıktı. Şimdi genetiğimiz biraz değişti. Kırgızların Türkiye'ye geldiği ilk yıllarda 250 kadının 97 çocuğu vardı'' [10].

''Van'a gelindiğinde köyde 7-8 bin koyun vardı, şimdi 1000 koyun var. Devletten maaş almak bizi tembelleştirdi. Isaac Dağ şahsi ellerimde 150 koyun olduğu için yazın tarlalardan ot topluyorum. Şimdi köyde 700-800 çıplak inek var. Bir yak beslemek istiyoruz, çünkü bunların eti ve sütü kuvvetliydi'' [11].

Pamir'de 60-70 kişi zengin geri kalanı fakirdi ama artık buralarda hepimizin hayatı aynıdır [12]. 5 yaşındayken Pakistan'a geldim. Van'a ilk geldiğimizde çok az kişi işte çalıştığından dolayı ailelerde haftada iki kez yemek yapılıyordu. Eğer yemek yaparsak, komşular yemek kokusu hissederlerse, ummasınlar diye onları eve davet ediyorduk veya yemeği evine götürüp veriyorduk. Genelde komşular sık sık birlikte yemek yiyorlardı. Çocuğuyla gelirse, çocuğun hakkı olarak daha fazla yiyecek verilirdi. Evde ekmek yoksa komşudan alınırdı. Un kıt olduğu için ekmek, Pamir'de en değerli yiyecekti. Yemeğin yarısını komşusuyla paylaşmak şarttı. Ne yazık ki hayatın değişmesiyle birlikte insanların bilinçleri de değişti ve bu gelenek ancak 2005 yılına kadar sürdü. O yıllarda geleneklerimizi yaşatmaya, dilimizi temiz tutmaya çalışan nice büyüklerimiz oluyordu [13].

Yeni bir hayata uyum

''Van'a geldiğimizde fasulyeyi çakıla benzetip yemeyen, evin elektriğini kapatmak için ayakkabını bağlayan insanlar vardı. Yemek pişirmek için kurulan gaz tüplerinin bizim sözlerimizi dinlemek için kurulmuş cihazlar olduğu şüphesiyle, eve giren kimseyle konuşmadan yaklaşık bir hafta gibi bir süre mimiklerle yaşayanlar olmuştur. Bulaşık yıkamak için getirilen jelleri "kargun" (ballı krema) diye yemek sananlar bile vardı. Pakistan'dan başlayıp bu tür olaylar yaşanıyordu. İlk kez kamyonu gören bir kişi, topuğu çatlamış feci bir hayvan geliyor diye koşarak eve girip korkudan bayılmıştır. Pamir'deyken küçük aynadan kendilerini görenler Van'a ilk geldiklerinde büyük aynalarda kendilerini gördükleri zaman başka birisi olarak sandıkları bile olmuştu. Van Kırgızlarının hatıraları bu tür hikayeler açısından zengindir'' [14].

1990'lı yıllarda başlayan küresel kriz sırasında, Türkiye'deki işsizlik nedeniyle Van Kırgızları, Ulu Pamir köyünden geçici olarak Malatya ve İstanbul gibi şehirlere taşınmışlardı.

Lise mezunu olan Kırgızlar, şehirdeki akrabalarında kalarak çeşitli işlerde çalışmışlardı. Türkiye'deki göçebe Kazakların, işlere tarihsel yakınlıkları nedeniyle Kırgızları işe aldıkları belirtilmelidir. O dönemde deri sektöründe çalışanların Kazaklarla rahatlıkla iletişim kurabildiklerini ve işe gidebildiklerini hatırlamaktadırlar. İlk geldiğimizde, bizi iş standardından daha fazla çalıştıran ve bize daha az ücret ödeyenlerle çalışmak zordu. İstanbul'a gelenlerin çoğu bekar oldukları için ev kiralayamayıp akrabalarıyla birlikte yaşamak zorunda kalmışlardı.

Kısaca Türkiye'deki Kazak ve Özbek kardeşler hakkında ifade edecek olursak 1952'de Çin, Hindistan ve Pakistan üzerinden Türkiye'ye taşınmışlar ve onları üç kısma yerleştirmişlerdi. Birçoğu İstanbul'un ticaret bölgesi olan Zeytinburnu'nda kalmışlardı. Yavaş yavaş, 1990'larda Zeytinburnu ilçesindeki çoğu Kazak olanlar orayı dericiler mekanına döndürmüşlerdi. Böylece orda işe alınan Kırgızlar köydeki akrabalarını da işe çağırarak Vanlı Kırgızların sayısı böylece artmıştı [15].

Kırgızların İstanbul'a farklı amaçlarla geldiklerini de duyabilirsiniz.

"Yıllar önce ailemiz İstanbul'a taşındı. Bu şehre hasta kızımı iyileştirmek için geldik. Kızımızı Avrupa'da bir hastaneye götürmemizi önerdiler. Ama kımız uzun yaşamadı ayrıca ekonomik sıkıntımızda vardı. Şehirde kalıp çalışmak zorundaydık. Sonra köye dönemedik hala şehirde yaşıyoruz".

İstanbul'da hayat bizim için her zaman streslidir, bu yüzden burada sadece geçici olarak yaşayabiliriz. Şehirde sosyal hayatımız yoktu. Geç saatlere kadar çalıştıkları için çocukların da az zamanı oluyordu." Ankara, Yozgat, Van ve Erciş'teki toplu konut projeleri kapsamında son dönemde çok sayıda Kırgız, Erciş'te başka illere taşındı. 2011 TUİK nüfus sayımına göre Ulu Pamir köyündeki Kırgızların sayısı 1.707 kişi olup, bunların 834'ü erkek, 834'ü kadın idi.

Genel olarak Türkiye'deki Van Kırgızları kültürel değerlerini tamamen korumuşlardır. Birçok genç tarihle ilgilenen vatanseverdir. Önceki araştırmalar, Van Kırgızlarının gelenek ve göreneklerinin korunmasına yardımcı olan yaşlılar meclisinin toplumdaki rolünü vurgulamışlardı. [16].

Van Kırgızları onların yardımıyla şimdiye kadar 80 milyon olan Türk halkına asimile olmadan kendilerine ait kültürlerini de bundan dolayı koruyabilmişlerdir.

Kaynaklar:

1. Ahmet Bilgili, "Bir Dış İskân Uygulamasının Sosyolojik Çözümlemesi,-Ulupamir Örneği", Journal of Economy Culture and Society, 2011, pp. 139-151.
2. Özdemir Tuncay, Türkistan'dan Anadolu'ya Bir Göç ve Tarımsal Üretim Amaçlı İskân Örneği: Ulupamir‖,Türk Coğrafya Dergisi, S. 32, İstanbul-1997, s. 161-183.
3. H.B. Paksoy Observations among kırghız refugees from the Pamirs of Afghanistan settled in the Turkish Republic**.** Anthropological Society of Oxford.Vol. XVI, № 1 (Хилари, 1985). http://www.angelfire.com/on/paksoy/kirghiz.html
4. Talaa depteri. Zupun Toker. (05.08.19)
5. Talaa depteri. Jamal Tomer, (22.07.19)
6. Talaa depteri. Abdulhalim Vatan, (17.07.19)
7. Talaa depteri. Eyüphan Koşar (04.08.19).
8. Talaa depteri. Beşir Şermat Erol (12.07.19).
9. Talaa depteri. Turganbü Koşar (22.07.19).
10. Talaa depteri. Abdulaziz Kesikli (02.07.19).
11. Talaa depteri. Abdilkemal Tutlu (28.08.19).
12. Talaa depteri. Paziy Dooganer (27.08.19).
13. Talaa depteri. Jaanbay Kartal (22.06.19).
14. Talaa depteri. Turganbü Koşar (22. 07.19).
15. Talaa depteri. Abdulmetin Keskin (20.11.2021).
16. Sulayman Kayıpov (2010), Ethnological Review of the Van Kyrgyz, International Journal of Central Asian Studies Volume 14, s. 181-199

KİLİM MOTİFLERİNİN GÜMÜŞ-TELKÂRİ ALANINA UYGULANMASI: MARDİN OLGUNLAŞMA ENSTİTÜSÜ ÖRNEĞİ

Fırat ALLAK
Doktorant, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Orcid id: 000- 0002-1502-2355

ÖZET

Dünyanın farklı bölge ve kültürlerinde pek çok insan kimi zaman gereksinimden, kimi vakit de dekoratif amaçlı olarak hayatlarında her türlü dokuma ürünlerini kullanmışlardır. Bu dokuma ürünlerinden biri de kilimlerdir. Kilim; tezgâhta atkı ipliklerinin, çözgü iplikleri arasından geçirilmesiyle, el ile dokunan, halıdan daha ince ve tüysüz olan renkli ve nakışlı bir yün dokumadır. Çağımızda değişen teknoloji ile beraber üretim yöntemleri değişmiş olsa da kullanılan motiflerin anlamı asıllarını yüzyıllardır koruyarak günümüze kadar gelmeyi başarabilmiştir. Kilimlerde kullanılan motifler bazen kötü güçlerden korunmak için, bazen dile getirilemeyen hisleri sembolleştirmek için, bazen de iyi şans getirmesi için dokundukları anlaşılmaktadır. Anadolu coğrafyasında üretilen kilimler genellikle kadınlar tarafından dokunmaktaydı. Kadının hislerini sözlü olarak anlatamadığı yerde motiflerin dilini kullandığı bilinmektedir. Motiflerin manaları, vermek istenilen mesaj birçok araştırmacı için çalışma konusu olmuştur. Günümüzde bu motifler, taşıdıkları anlamlar ile kültürel mirasın bilincinin yanında sanatsal olarak pek çok alanda uygulanmasına ve yeni sanat eserlerinin ortaya çıkmasında esin kaynağı olmuştur. Bu alanlardan biri de gümüş-telkâri sanatıdır. Bu bağlamda çalışma konusu Mardin Olgunlaşma Enstitüsü bünyesinde yer alan Takı imalatı atölyesinde kilim motiflerinden üretilen takılar oluşturmaktadır. Çalışmada kilim motiflerinin taşıdığı anlamlarından bahsedip gümüş telkâri alanına yansıtılan örnekleri görselleriyle aktarılmaya çalışılacaktır. Bu çalışmadaki amaç yüzyıllarca asıllarını koruyarak günümüze gelen kilim motiflerini yer döşemesi dışında insan bedeni üzerinde takı işlevinde üretilip yaygınlaşmasını sağlayarak gelecek kuşaklara aktarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kilim, Telkâri, Mardin

THE APPLICATION OF RUG MOTIFS TO THE SILVER-FILIGREE AREA: THE EXAMPLE OF MARDIN MATURATION INSTITUTE

ABSTRACT

Many people in different regions and cultures of the world have used all kinds of weaving products in their lives, sometimes out of necessity and sometimes for decorative purposes. Rugs are one of these woven products. Rug; It is a colorful and embroidered wool weaving, woven by hand by passing the weft threads between the warp threads on the loom, which is thinner and hairless than the carpet. Although the production methods have changed with the changing technology in our age, the meaning of the motifs used has been able to survive until today by preserving their originals for centuries. It is understood that the motifs used in the rugs are sometimes woven to protect from evil forces, sometimes to symbolize feelings that cannot be

expressed, and sometimes to bring good luck. Rugs produced in Anatolian geography were generally woven by women. It is known that where the woman cannot express her feelings verbally, she uses the language of motifs. The meanings of the motifs and the desired message have been the subject of study for many researchers. Today, these motifs have been a source of inspiration for the awareness of cultural heritage with the meanings they carry, as well as the application of them artistically in many fields and the emergence of new works of art. One of these fields is the art of silver filigree. In this context, the subject of the study is the jewelry produced from rug motifs in the jewelry manufacturing workshop within the Mardin Maturation Institute. In the study, we will talk about the meanings of rug motifs and try to convey the examples reflected in the silver filigree area with their visuals. The aim of this study is to transfer the rug motifs, which have survived to the present day by preserving their originals for centuries, to the next generations by producing and spreading them as jewelry on the human body, apart from the floor covering.

Keywords: Rug, Filigree, Silver

TEKSTİL SEKTÖRÜNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN ÜRETİM DÖNGÜSÜ

Öğr. Gör. Hilal BALCI
İstanbul Arel Üniversitesi Meslek Yüksekokulu,
Moda Tasarım bölümü
Orcid id: 0000-0001-5442-8860
Doç. Naile Rengin OYMAN
Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü
Eylül SİDELİ
Görsel sanatlar öğretmeni
Orcid id: 0000-0001-6231-3844

ÖZET

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden kişinin ihtiyaçlarını karşılayan gelişmedir. Sürdürülebilir kalkınma amaçları 17 başlıkta ele alınıyor. Tekstil sektörü bu amaçların birçoğuna zarar vermektedir. Dünyadaki atık alanlarının 5% 'ini tekstil ürünleri oluşturmaktadır. Bu hızlı tüketim devam eder ise, 2030 yılında giyim tüketimi 63% büyümüş olacak ve 105 milyon ton'a ulaşacağı ön görülüyor**.** Üretilen tekstil ürünlerinin 70%'ı aynı sene sonunda kullanımı tamamlanıyor veya üretim fazlası olarak imhaya verilmektedir.

Moda sektörü için 8 sürdürülebilirlik önceliklerini Acil Uygulama İçin Temel Öncelikler ve Temel Değişim İçin Dönüşüm Öncelikler olarak iki başlıkta inceleriz.

Acil Uygulama İçin Temel Öncelikler;

- Tedarik zinciri izlenebilirliği
- İklim değişikliğinin geri döndürülmesi
- Su, enerji ve kimyasalların verimli kullanımı
- Saygılı Ve Güvenli Çalışma Ortamları

Temel Değişim İçin Dönüşüm Öncelikler;

- Sürdürülebilir materyal karışımı
- Moda sistemleri dolaşımı
- Daha iyi ücret sisteminin teşviki
- Dördüncü sanayi devrimi

Anahtar sözcükler; Sürdürülebilirlik, Tekstil, Moda

PRODUCTION CYCLE IN TERMS OF SUSTAINABILITY IN THE TEXTILE INDUSTRY

ABSTRACT

Sustainable development is development that meets the needs of the individual without compromising the ability of future generations to meet their own needs. Sustainable development goals are discussed under 17 headings. The textile industry undermines many of these purposes. Textile products constitute 5% of the world's waste areas. If this rapid consumption continues, clothing consumption will grow by 63% in 2030 and it is predicted that it will reach 105 million tons. 70% of the textile products produced are either completed at the end of the same year or are disposed of as surplus production. We examine the 8 sustainability priorities for the fashion industry under two headings as Key Priorities for Immediate Implementation and Transformation Priorities for Fundamental Change.

Basic Priorities for Emergency Application;

- Supply chain traceability
- Reversing climate change
- Efficient use of water, energy and chemicals
- Respectful and Safe Working Environments

Transformation for Fundamental Change Priorities;

- Sustainable material mix
- fashion systems circulation
- Promotion of a better wage system
- fourth industrial revolution

Key words; sustainability, textile, fashion

BATI AKDENİZ BÖLGESİNDE 2010-2020 YILLARINA DAİR SAĞLIK TURİZMİ: BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

Dr. Öğr. Üyesi Zişan KORKMAZ ÖZCAN
Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Orcid id: 0000-0002-5842-8638
Dilek KARTAL
Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Turizm İşletmeciliği
Orcid id: 0000-0002-0626-4619

ÖZET

Sağlık turizmi, bireylerin sağlığının korunması, geliştirilmesi ve hastalıkların tedavi edilmesi amacıyla ikamet edilen bölgeden başka bir bölgeye seyahat edilmesi, gidilen yerde turizm ve sağlık imkanlarından yararlanılarak ekonomik anlamda kalkınmaya fayda sağlaması açısından oldukça önemli görülmektedir. Çalışmanın amacı, Batı Akdeniz Bölgesi'nde sağlık turizmi alanında gerçekleştirilen bilimsel çalışmaları bibliyometrik analiz yöntemi ile incelemek ve bu süreç içerisindeki çalışmaya verilen önemi ortaya koyabilmektir. Araştırmada yeterli veriye de ulaşım sağlanması için Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Akademik ve Google Akademik veri tabanında tarama gerçekleştirilmiştir. Taramaya "Sağlık Turizmi", "Medikal Turizm", "Termal Turizm", "Engelli Turizmi", "İleri Yaş Turizmi", "Yaşlı Turizmi", "Spa ve Wellness Turizmi'' konu başlıkları; Antalya, Isparta ve Burdur illerini kapsayacak şekilde dahil edilmiştir. Çalışma 2010-2020 tarih aralığında yapılan çalışmalara yöneliktir. Gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre, Türkiye'de ulusal alanda araştırmacılar tarafından yayınlanan 27 makale, 5 doktora tezi, 14 yüksek lisans tezi, 12 proje ve 1 sanatsal faaliyet olmak üzere toplam 65 bilimsel çalışma tespit edilmiştir. Ulaşılan çalışmaların %87,6'sı Antalya üzerine yapılmış çalışmalardan oluşmaktadır. Isparta ili bu araştırmanın %12,3'lük kısmında yer almıştır. Burdur ilinde henüz yapılmış bir çalışmanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte; Batı Akdeniz Bölgesinde sağlık turizmi ile ilgili çalışmaların sınırlı sayıda olduğu tespit edilerek, genel olarak makale ve tez türünde çalışmaların yayınlandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Batı Akdeniz Bölgesi, Sağlık Turizmi, Bibliyometrik Analiz

HEALTH TOURISM IN THE WEST MEDITERRANEAN REGION FOR 2010-2020: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS

ABSTRACT

Health tourism is considered very important in terms of traveling to another region from the region of residence in order to protect and improve the health of individuals and to treat diseases, and to benefit economic development by making use of tourism and health opportunities in the destination. The aim of the study is to examine the scientific studies carried out in the field of health tourism in the Western Mediterranean Region with the bibliometric analysis method and to reveal the importance given to the study in this process.

In the study, in order to provide adequate data for transportation, the Higher Education Council (YÖK) Academic and Google Academic database was scanned. The subject headings of "Health Tourism", "Medical Tourism", "Thermal Tourism", "Disabled Tourism", "Senior Age Tourism", "Elderly Tourism", "Spa and Wellness Tourism" for screening; It is included to cover the provinces of Antalya, Isparta and Burdur. The study is aimed at studies conducted between 2010-2020. According to the results of the analysis, a total of 65 scientific studies, including 27 articles, 5 doctoral theses, 14 master's theses, 12 projects and 1 artistic activity, published by researchers in the national field in Turkey were identified. 87.6% of the studies reached consist of studies on Antalya. The province of Isparta took part in 12.3% of this research. It has been concluded that there is no study yet in Burdur province. With this; It has been determined that there are a limited number of studies on health tourism in the Western Mediterranean Region, and it has been observed that studies in the type of articles and theses have been published in general.

Key words: Western Mediterranean Region, Health Tourism, Bibliometric Analysis

1. Giriş

İnsanların ve toplumun günümüzde yaşanan hızlı kentleşme, sanayileşme, doğal bitki örtüsünün zarar görmesi ve bunun beraberinde yaşanan olumsuz etkiler nedeniyle sağlığının zarar görmesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu sonuç neticesinde insanlar kaybolan sağlığını geri kazanmak ve mevcut sağlığını korumak amacıyla çeşitli arayışlara girişmişlerdir. Yaşanan bu olumsuz durumla beraber globalleşen dünyada ülkeler arası iş birliğinin, seyahat ve ulaşım imkanlarının kolaylaşmasının ve sağlık hizmetlerindeki kalite artışının gelişimiyle sağlık turizmi kavramı büyük önem kazanmıştır.

Sağlık turizmi, insanların ikamet ettiği bölge dışında başka bir yere sağlığının korunması, tedavi edilmesi, rehabilite olma isteği ve aynı zamanda sağlığını geliştirici hizmetler alabilme ihtiyacı doğrultusunda harekete geçtiği turizm faaliyetidir. Sağlık turizmi, önceki yıllarda alternatif turizm olarak değerlendirilmekteyken son yıllarda ülkemizde önem kazanan ciddi bir faaliyet alanı olmasının yanı sıra zaman içerisinde bir sektör olarak kapsam ve içeriği geliştirilmiştir. 21. yüzyılın başlarından günümüze kadar sektörel anlamda dünyanın ilgi odağı olan sağlık turizmi, diğer sektörlerin arasından çıkmayı başarmış ve varlığını tüm dünyaya göstermiştir. Bir diğer yönüyle de ekonomik olarak ciddi bir gelir kaynağı oluşturduğu kanıtlanmıştır (Doğan ve Aslan, 2019: 392). Günümüzde sağlık turizmi ve sağlık turizmi uygulamalarının güncel durumda kalmasındaki en önemli etkenler; mevcut nüfusun yaşının ilerlemesi ve teknolojik açıdan faaliyetlerin sürekli gelişim halinde olması şeklinde sınıflandırılabilmektedir. Bu doğrultuda bakıldığında; Türkiye sağlık turizmi açısından önemli avantajlara sahiptir. Sağlık turizminin gelişiminde etkili olan önemli unsurlara bakıldığında ise coğrafi açıdan Türkiye'nin konumu, hizmet algı ve bilgi düzeyinin profesyonel bir şekilde sunulması, teknolojik imkanların zaman içerisindeki gelişimi, uygun fiyatlar çerçevesinde hizmete ulaşım imkanı, teşhis ve tedavi gibi faktörlerin hızlı olması ve kolaylık sağlaması, hijyen konusundaki hassasiyet düzeyleri, tedavi amacı ile gelen hastaların uzun saatler boyunca beklemeden hızlı ve güvenilir hizmet alabilmesi gibi etkenler dikkat çekmektedir (Barca vd., 2013: 70-71).

Turizmin bilim alanı olarak gelişmesi, çok geniş bir potansiyele sahip olması ve bu alan üzerine yapılan yayın sayısı, yayın alanı ve araştırmacı sayısının artması ile turizm alanyazınına sağlanan katkı ciddi bir boyut kazanmıştır. Alanyazınının çeşitlenmesi de aynı zamanda bu alana duyulan merak, araştırmacıların çalışmaları ve performansının değerlendirilmesine duyulan araştırma ihtiyacını arttırmıştır. Duyulan bu ihtiyacın giderilmesi için bibliyometri yöntemi en sık tercih edilen yöntem olmuştur (Hall, 2011: 17). Bibliyometri

çalışmalarının turizmin diğer alt konuları üzerine yapılacak çalışmalar ile ilgili alanyazınına daha kapsamlı bir boyut kazandıracağı söylenebilir. Dünya'da ve Türkiye'de son yıllarda hızla büyüyen ve ciddi bir öneme sahip olan sağlık turizmi de yapılan bu çalışmanın temeli niteliğindedir.

Bu çalışmada, ilk olarak son yıllarda Dünya'da ve Türkiye'de en fazla getirisi olan sağlık turizmi kavramı tanımlanmış ve kısaca sağlık turizmi türleri kavramsal olarak incelenmiştir. Sağlık turizmi genelden özele doğru gruplandırılarak öncelikle Dünya'da, Türkiye'de ve sonrasında da daha küçük bir alanı temsil eden Batı Akdeniz Bölgesi'nde sağlık turizmi başlıkları adı altında incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı Batı Akdeniz Bölgesi'nde sağlık turizmini konu edinen çalışmaların on bir yıllık süreç içerisindeki aktif yayın durumunu tespit etmek ve ulaşılan çalışmaların bibliyometrik analiz yöntemi ile incelenmesidir. Bu inceleme sonucunda araştırmacıların bu konu hakkındaki görüşleri, yapılan çalışmaların bulgu ve sonuçlarına ulaşılmış; ulaşılan bilgiler dahilinde yapılması gereken gelecek faaliyetlerine yönelik sonuç kısmında tespit ve önerilerde bulunulmuştur.

2. Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık Turizmi

Turizm kavramı kendi bünyesinde kapsam ve faaliyet alanlarına göre çok fazla turizm çeşidi barındırmakta olup, bunlardan birisi de sağlık turizmidir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sağlığı; "yalnızca hasta ya da sakat olmama değil, fiziksel, zihinsel ve sosyal anlamda tam bir iyi olma hali" olarak tanımlamaktadır (WHO, 1998). Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı 2017 yılında yayınlanan resmi gazetesinde, kısaca sağlık turizminin tanımını: "Hem koruyucu, hem tedavi edici, hem rehabilite edici, hem de sağlığı geliştirici hizmetleri almak amacı ile yaşadıkları ülke dışında başka bir ülkeye yapılan ziyaretlerdir." ifadesi ile tanımlamıştır.

Sağlık ve turizm gibi iki farklı sektörün birbiriyle bağlı halde olduğu ve hizmet sunma amacıyla harekete geçilen ekonomik faaliyet, sağlık turizmidir. Bu bağlamda iki farklı sektörün ortaklığıyla ortaya çıkan bu faaliyet sektörlerin bağlı olduğu bakanlıklar açısından da tanımlanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı sağlık turizmini; "tedavi amaçlı kaplıca veya diğer sağlık merkezlerine seyahat eden kişinin fiziksel iyilik halini geliştirmek amacıyla ve ya estetik cerrahi operasyonlar, organ nakli, diş tedavisi fizik tedavi, iyileştirme vb. gereksinimi olanlarla birlikte uluslararası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türü" şeklinde ifade etmiştir. Sağlık Bakanlığı ise sağlık turizmini; "sağlığına kavuşmak için bir ülkeden başka bir ülkeye herhangi bir sebeple tedavi amaçlı gidilmesi" olarak tanımlamıştır.

Dünya'da ve Türkiye'de sağlık turizmi ile ilgili hazırlanmış çok çeşitli çalışmalar yer almaktadır: (Carrera ve Bridges, 2006; Leahy, 2008; Kangas, 2010; Crooks vd., 2010; Heung, Küçükusta ve Song, 2011; Ünal ve Demirel, 2011; Aydın vd., 2012, Altın vd., 2012; Özer ve Sonğur, 2012; Özsarı ve Karatana, 2013; Çiçek ve Avderen, 2013; Edinsel ve Adıgüzel, 2014; Yirik ve Ekici, 2014; Akıncı ve Sönmez, 2015; Smith, 2015; Yiğit, 2016; Kılınç, 2017; Soysal, 2017; Akbolat ve Deniz, 2017; Tham, 2018; Öğüt vd., 2018; Yılmaz vd., 2019; Özkan, 2019; Mutlubaş, 2020; Gökmen vd., 2020).

Sağlık turizmi tanımını daha net anlayabilmek için sağlığın iyileştirilmesi bununla birlikte sunulan hizmetlerin verimli ve çok daha etkin bir şekilde sağlık turizminden yararlanmak isteyen turistlere ulaştırılabilmesi için çeşitli türlere ayrılarak konuların ele alınması daha doğru olacaktır (Özcan ve Aydın, 2015: 76).

Medikal Turizm, uluslararası hastaların tedavi ve rehabilitasyon amaçlı sağlık kurumlarından hizmet alması şeklinde ifade edilen sağlık turizmidir. Diş tedavisi, kalp ameliyatı, kanser tedavisi, protez, organ nakilleri, tıbbi tedaviler vb. gibi kapsamlı müdahaleler medikal turizm

kapsamına giren işlemlerin bazılarıdır. Termal/ Spa-Wellness Turizmi ise, kaplıca suları veya otelcilik hizmetleriyle birlikte medikal masaj, cilt bakımı gibi bazı tamamlayıcı tıp uygulamalarının yapıldığı sağlık turizmidir. Termal turizmde, mineralli sular ile çamur kaynaklarının bulunduğu bölgelere giderek oradaki iklim şartlarının da etkisiyle uzman hekimler denetiminde alınan fizik tedavi, psikoterapi, rehabilitasyon, diyet gibi destekleyici tedavilerdir (Turizm Bakanlığı, 1993: 13). Spa (Sales Per Aquam), temel amacı tedavi olan ve bu tedavi için suyun birçok farklı biçimlerde kullanılması şeklinde tanımlanabilir. Wellness turizmi; çeşitli masaj, çamur tedavileri, cilt bakımı gibi faaliyetleri içermektedir. İleri Yaş (Yaşlı) Turizmi ve Engelli Turizmi ise yaşlı ve engelli bireylerin rehabilitasyon, bakım ve medikal tedavilerinin bir arada olduğu sağlık turizmidir. İleri yaş turizminde bakıma muhtaç veya kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeye ulaşmak isteyen yaşlıların kendi ülkeleri dışında başka ülkelere seyahat etmesidir. Engelli turizminde ise tedavi olmak ve rehabilitasyon imkanlarından yararlanmak amacıyla başka ülkelerden gelen engelli bireylerin otel veya diğer hizmet birimlerinden yararlanma faaliyetleri olarak ifade edilmektedir.

Sağlık turizmi dünya ekonomisinde önemli bir endüstri haline gelmiştir. Dünya'da 100 milyar dolarlık önemli bir barajı aşan sağlık turizmi, tüm ülkelerin dikkatini çeken bir konuma ulaşmıştır. Dünyada uygulanan sağlık turizminde ön sıralarda olan ülkelerin aynı zamanda önemli birer turizm ülkesi olduğu ve bu ülkelerin çoğunda kaliteli sağlık hizmetinin de yaygın olarak sunulduğu bilinmektedir. Sağlık turizminde önde gelen ABD, İngiltere, Kosta Rika, Malezya, Tayland, Singapur, Güney Kore, İsrail, Macaristan ve Türkiye aynı zamanda turizmde de iddialı ülke örnekleridir.

Dünyanın birçok farklı ülkesinde sağlık turizmi kapsamında başarılı uygulamalar bulunmaktadır. Sağlık turizminde önemli bir pazar olan Birleşik Devletler ve yakın bölgelerindeki Küba, Meksika, Panama, Costa Rica gibi ülkeler faaliyetleri bakımından öne çıkmaktadır. Hindistan, Tayland, Filipinler, Singapur gibi ülkeler Uzak Doğu pazarı için önem arz eden ülkelerdir. Avrupa pazarı için Belçika, Almanya, Macaristan gibi ülkeler faaliyet gösterirken Ortadoğu ülkelerinde ise İsrail ve Ürdün gibi ülkelerin pazardaki payı dikkat çekmektedir. Türkiye ise özellikle Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinde sağlık turizmi alanında yeni bir merkez olmak ve uluslararası pazarlarda kendisini göstermek aynı zamanda rekabet avantajı sağlayabilmek için yeni politika ve stratejiler geliştirmektedir (Aktepe, 2013).

Dünya sağlık turizmi pazarında yer alan ve bu pazardan pay almak isteyen ülkeler bölge halkının ve uluslararası hastaların ihtiyaçları doğrultusunda sundukları sağlık hizmetlerini çeşitli turizm faaliyetlerine yöneltmiş ve çok başarılı olmuşlardır. Bu ülkelerden bazıları; Hindistan, derin düşünme, yoga ve ruhsal arınma konuları üzerine rekabet üstünlüğü sağlamakla birlikte başta medikal olmak üzere genel anlamda sağlık turizmi alanlarından birçoğunda da başarılı bir pazara sahiptir. Hindistan'ın bu kadar başarılı olmasındaki en önemli sebeplerden birisi son derece cazip tedavi ücretleridir. Tayland, sahip olduğu önemli kaplıca merkezlerinin yanı sıra böbrek nakli, estetik cerrahi ve diş tedavileri ile ciddi bir sağlık turisti kitlesine sahiptir. Ülkedeki sağlık turizmi faaliyetlerinin fiyat açısından daha uygun bütçe gerektiriyor olması diğer ülkelerde olduğu gibi Tayland açısından da ciddi bir önem arz etmiş ve böylece avantaj sağlamasına neden olmuştur (Woodman, 2009). İsrail ve Ürdün ise Ortadoğu bölgesinde sağlık turizminde dikkat çeken ülkelerdir. İsrail'de sağlık turizmini öne çıkartan en önemli özellik ileri teknoloji gerektirecek operasyonları başarıyla yapmalarıdır. Ürdün'de ise sağlık turizmi faaliyetlerinin yapılması ülkenin kalkınmasının temel yapı taşlarından biri olarak görülmektedir. Ülke pazarının ortalama olarak son 6-7 yıldır sağlık turizminden her yıl 1 milyar $'ın üzerinde gelir elde ettiği bilinmektedir. Kalp ve damar cerrahisi, böbrek nakli, ortopedi vb. gibi işlemler ülkede dikkat çekerken, ABD'ye göre %25 daha düşük tedavi hizmetleri sağlanmaktadır. Macaristan ise en önemli hizmeti diş tedavileri olmak üzere plastik ve estetik cerrahi, saç ekimi gibi tedavi yöntemlerinde Avrupa'da öne

çıkan ülkelerin başında gelmektedir ve Avrupa ülkeleri için önemli bir merkezdir (Yavuz, 2011).

Genel olarak sağlık turizmini kendi içinde üç gruba ayırmak mümkündür. Sağlık turizmi; Medikal turizm, Termal/SPA-Welness turizmi, İleri yaş turizmi ve Engelli turizmi türlerinden oluşmaktadır (Aydın vd., 2012: 14; Kaya vd., 2013: 5). Sağlık turizmi çeşitleri ekonomik getiri olarak dikkatle incelendiğinde genel turizm gelirleri arasında faaliyet alanı olarak en önemli payın medikal turizm gelirlerine ait olduğu tespit edilmektedir. Diğer birçok turizm alanları içerisinde medikal turizmin daha farklı bir konumda olmasının en temel nedeninin bu olduğu söylenebilir (Ataman ve vd. 2017: 32-33). Zira dünya genelinde en yüksek döviz girdisine sahip olan medikal turizm alanında önde gelen ülkeler şu şekildedir; fiyat avantajı nedeniyle Hindistan ve Tayland, sahip olunan ileri teknolojisi imkanlarıyla ABD, Almanya, Güney Kore, turistik açıdan önemli bir destinasyon alanı olmaları sebebiyle Singapur, Tayland ve Kıbrıs, bulundukları konum dolayısıyla ise Ürdün, İran, Malezya ve Brezilya'dır. Bu sıralama içerisinde yer almak isteyen Türkiye ise sağlık sektöründe çok başarılı hamleler yaparak, dünya standartlarında hizmet veren bir ülke olma yolunda ilerlemektedir (Gürsoy, Akgöz ve Topuz, 2017: 773). Son yıllarda genel anlamda sağlık turizmi ve özel anlamda medikal turizm kapsamında, Türkiye'nin Dünya genelindeki payının da artması gündeme gelmiştir. Bunun temel sebebi ise özel hastanelerin sağlık sistemi içerisinde yer alması ve ülke çapında sağlık turizmiyle ilgili olan gelişmelerin hız kazanmış olması şeklinde ifade edilebilir. Yıllara göre farklılık göstermekle birlikte, son yıllarda ülkemize en fazla uluslararası hasta gönderen ülkeler; Almanya, Rusya, Hollanda, Libya ve Irak olarak ilk sıralarda yer aldığı söylenebilmektedir. Aynı zamanda komşu ülkeler, Batı Avrupa ülkeleri ve ABD'nin de bu sıralamada yer alması söz konusudur (Aydın, 2009).

Türkiye'de sağlık turizmi 1990-2000 yılları arasında ilk kez gündeme gelmiş ve konuşulmuştur. 2000-2005 yılları arasında sağlık turizmi medyanın dikkatini çekmiş ve tanıtılmaya başlanmıştır. 2003 yılında "Türkiye Sağlıkta Dönüşüm Programı" hazırlanmış ve bu programın amacı; "Herkes için ulaşılabilir, nitelikli ve sürdürülebilir sağlık hizmetinin etkili, kaliteli, verimli ve hakkaniyete uygun bir şekilde sunulması" olarak ifade edilmiştir (TSDP Değerlendirme Raporu, 2012). 2005-2008 yılları arasında, sağlık turizmi çeşitliliğinde medikal turizm öne çıkmıştır. 2007 yılında hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planında, sağlık turizmi kavramına yer verilmiştir. Devam eden yıllarda sivil toplum kuruluşları, kamu kurum kuruluşları ve özel sektörde sağlık turizmi farkındalığı oluşmuştur. 2010 yılında Sağlık Bakanlığı Sağlık Turizmi Koordinatörlüğü kurulmuş, aynı yıl içerisinde ilk mevzuat değişikliği yayınlanmıştır. Sağlık turizmi, Sağlık Bakanlığının 2023 vizyonuna eklenmiştir. Ayrıca hükümet programına eklenen sağlık turizmi gelecek yıllarda sağlık politikası hazırlanmasının başlangıç evresini oluşturmuştur (Dursun vd., 2011). Bütün bu birbirini takip eden yıllarda aktif olarak sağlık turizminin tanıtılması ve gelişimine dair adımların atılması amaçlanmıştır. Günümüzdeki sağlık turizminin durumuna bakıldığında gerçekleştirilen faaliyetlerin boşa olmadığı ve getirisinin olumlu yönde olduğu düşünülmektedir.

Sağlık turizminin geliştirilmesine yönelik Türkiye'de atılan ilk adımlar ise 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1989); "Türkiye'nin tabii, tarihi, arkeolojik ve kültürel varlığı, kış, av ve su sporları, festival, sağlık ve gençlik turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyeli, ekolojik dengeyi koruma, çevreyi temiz ve sağlıklı tutma ve güzelleştirme ilkeleri doğrultusunda değerlendirilecektir." cümlesi ile ifade edilmiştir (DPT, 1985-1989: 120). 5. Kalkınma planını takip eden yıllarda ve Onuncu Kalkınma planlarında da sağlık turizmi konusuna belirli düzeyde yer verilmiştir. 10. Kalkınma Planı'nda; Sağlık Bakanlığının sorumluluğu dahilinde, sağlık turizminin tanınması ve geliştirilmesi amacıyla en önemli ve ilk eylem planı: "Sağlık turizmindeki kaliteyi artırmaya yönelik çalıştaylar düzenlenecek,

eğitimler ve bilgilendirme faaliyetleri yapılacaktır." ifadesi ile belirtilmiştir (Onuncu Kalkınma Planı, 2014-2018). Son olarak, 11. Kalkınma Planı'nda sağlık konusu önemle vurgulanmış aynı zamanda sağlık turizmine yönelik üç maddelik çalışma planı amaçlandığı belirtilmiştir. Bu maddeler şu şekilde ifade edilmiştir; "Sağlık turizmine yönelik hukuki düzenlemeler tamamlanacak, akreditasyon ve denetim altyapısı güçlendirilecektir." "Medikal turizmin, termal turizmin yanı sıra yaşlı ve rehabilitasyon turizmiyle olan entegrasyonu sağlanacaktır." Son madde ise "Sağlık turizmi alanında ülkemizin tanıtım ve pazarlama faaliyetleri yürütülecektir." şeklindedir (On Birinci Kalkınma Planı, 2019-2023).

Dünya sağlık örgütü, bir ülkede sahip olunan sağlık sisteminin; insanların ihtiyaçlarını karşılayacak ve yüksek kalitede sağlık hizmeti sunulabilecek şekilde tasarlanması gerektiğini belirtmiştir. İnsanlara sunulan sağlık hizmetinin maliyet açısından karşılanabilir ve hizmetin sunulduğu toplum tarafından kabul edilebilir olması gerekmektedir. Bu doğrultuda her ülkenin özgün sağlık sistemlerini geliştirmesi gerektiği görüşü ortaya çıkmaktadır (Aydın, 2014).

Kaşlı ve Öztürk'ün 2014 yılında yayınladıkları çalışmaya göre; Türkiye'nin sağlık turizmi potansiyelini gerektiği gibi kullanabilmesi ve bu potansiyelini koruyabilmesini sağlayabilmek için bazı önemli noktalar dikkate alınmalıdır. Bu amaç doğrultusunda, tedavi olmak için ülkemizi ziyaret eden uluslararası sağlık turistlerinin en fazla geldikleri ülke, kişi başına düşen harcama miktarı, ülkemize gelen turistlerin geliş amacının hangi sağlık turizmi türüne yönelik olduğunu anlayabilmek için buna yönelik detaylı istatistiksel tespitlerin yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Turizm sektörü günümüzde Türkiye ekonomisinde önemli bir yer halini almışken, sağlık turizmi kavramı da turizm sektörü içindeki varlığını artırmaktadır. Türkiye Sağlık Hizmetlerinde sağlık turizmi ile ilgili politika ve çalışmalardaki olumlu değişiklikler ve gelişimler, son 15 yılda ivme kazanmıştır. Böylece son 5 yıllık süreçte, sağlık turizmi Türkiye için önemli bir gelir kaynağı olmaya başlamıştır. Toplam turizm gelirleri incelendiğinde Türkiye'nin bu gelirler içerisinde sağlık turizmi alanındaki payının günden güne artmakta olduğu görülmektedir.

Batı Akdeniz Bölgesinde Sağlık Turizmi

Batı Akdeniz Bölgesi; Antalya, Isparta ve Burdur illerini kapsamakla birlikte bölgedeki turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve bu faaliyetlerin yılın on iki ayına yayılması için sağlık turizmine olan ilgi ve ihtiyaç artmaktadır. Batı Akdeniz Bölgesi ılıman iklim koşullarına sahip olmakla birlikte, Avrupa ülkelerine olan coğrafi yakınlığı nedeniyle ileri yaş ve engelli turizminde ciddi önem arz etmektedir. Bu nedenle üstün rekabet avantajı kazanmış bir konumdadır. Antalya ili yapılan operasyonlar, donanımlı hastane ve bilgili doktor kapasitesi ile medikal turizm potansiyeline sahip Türkiye'nin beş büyük ilinden biri konumundadır (BAKA, 2013). Sağlık turizminin öneminin oldukça arttığı günümüzde, Türkiye'ye tedavi olmak amacıyla gelen hastaların büyük bir kısmının tercih sıralamasında ilk yer alan şehrin Antalya olduğu ve bununla birlikte en yoğun seyahat tercihinin temmuz ayı olarak seçildiği görülmektedir. Bu sonuç bağlamında bakıldığında sağlık ve turizm faaliyetlerinin aynı rotada ilerlediği söylenebilir (TÜRSAB, 2014).

BAKA' ya göre Antalya ilinin eko-turizm potansiyeli çok yüksektir bununla birlikte günümüze kadar olan süreçte en fazla kitle turizmine hitap ettiği ifade edilmiştir. Kitle turizmi ile birlikte Antalya'nın sağlık turizmi potansiyelinin çok yüksek olduğu ancak yatırımcı eksikliğinin ve turizm faaliyetlerine katılan turist sayısının fazla olmasına rağmen turizm gelirinin çok düşük düzeyde olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte Antalya'ya yönelik bir diğer önemli konu ise turizmde ürün ve pazar çeşitliliğinin, turizmin 12 aya yayılması planının turizm sektörü içindeki en öncelikli hedefleri arasında olmasıdır. Sağlık turizmi

alternatif bir turizm çeşidi olarak değerlendirilmekle birlikte Antalya ilinde yatırımcıların dikkatini çekilebilecek bir alandır. Bu amaçla sağlık turizminde kümelenme çalışmaları BAKA tarafından başlatılmış, yürütülmüş ancak herhangi bir destek alınamamıştır. Hem mevcut olan turistin sağlığının korunması hem de sağlık turizmi kapsamında yerli ve yabancı yatırımcı için Antalya ili önemli fırsatlar sunmaktadır. Yurtdışındaki yabancı hastane gruplarıyla ortak girişimlerin (joint ventures) yapılmasının yabancı hastalar için hem güven oluşturacağı hem de Antalya'ya daha fazla hasta getireceği düşünülmektedir (BAKA, 2018).

Dünya genelinde son yıllarda alternatif turizme olan ilginin artması, bununla birlikte Isparta'da turizm altyapı ve projelerinin gelişmesi sebebiyle bölgeyi ziyaret eden yerli ve yabancı turistler artmaya başlamıştır. Son 5 yılın (2010-2017) gelen turist rakamları incelendiğinde Isparta'yı en çok ziyaret eden yabancı turistlerin; Almanya, Fransa, İngiltere, Azerbaycan, ABD, İtalya, Hollanda, Çin, Rusya ve Belçika vatandaşı olduğu tespit edilmiştir. Turistlerin geliş amacının özellikle kırsal turizme dayalı olduğu ve bunun yapılan gül hasadı organizasyonları ile Lavanta Kokulu Köy Kuyucak projesi olduğu bilinmektedir. Isparta ilinde sağlık turizmine yönelik yapılan herhangi bir faaliyet ve altyapı çalışması bulunmamaktadır.

Burdur ilinde yaygın olarak tarım, hayvancılık, madencilik ve sanayi endüstrisinin çalışmaları bulunduğu, yerel halkın geçim kaynağının daha çok tanım, hayvancılık ve sanayiden kazanıldığı görülmektedir. Burdur ilinin tarihi antik kentleri de şehrin ayrı bir değerli kaynağıdır. Ancak şehrin sağlık turizmine yönelik elverişli hastane altyapısı henüz bulunmamaktadır (BAKA, 2017).

Batı Akdeniz Bölgesini oluşturan Antalya, Isparta ve Burdur illeri arasında sağlık turizmine en uygun altyapı kaynağının, hastane potansiyelinin ve doktor yeterliliğinin bulunduğu il Antalya'dır. Isparta ve Burdur illerinde kültürel ve kitlesel turizm faaliyetleri yapılabilmektedir ancak sağlık turizmine yönelik henüz net bir projenin varlığı söz konusu değildir.

2.1.Bibliyometrik Analiz

Bibliyometri kavramı yeni bir kavram olarak tanınmakla birlikte, literatürde birçok çalışmada uzun bir geçmişinin olduğu ve bu geçmişin 1890'lara kadar uzandığı ifade edilmektedir. 1896 yılında yayınlanan "Theory of the National and International Bibliography'' adlı eser, Sengupta'ya göre ilk bibliyometrik çalışma özelliğini taşımaktadır (Sengupta, 1992: 75). Günümüzde kullanılan bibliyometri kavramını ise Pritchard'ın 1969 yılında "Statistical Bibliography or Bibliometrics" adlı yayınladığı makalesinde tanımladığı ifade edilmektedir (Çelikkaya, 2018). Pritchard, bibliyometri kavramını istatistiksel verilerin ve matematiksel analizlerin kitaplar, dergiler, ansiklopediler gibi yazılı kaynaklara basım işlemi olarak tanımlamaktadır (Pritchard, 1969). Fairthorne, 2005 yılında yayınlanan çalışmasında ise bibliyometri kavramını basılı olarak yayınlanan kaynakların ve bu kaynaklara ait özelliklerin niceliksel açıdan incelenmesi olarak tanımlamaktadır. Tanımlanan bu uygulamanın en önemli gerekçesi soyut olarak nitelendirilen verilerin somut ve incelenebilir bir veriye dönüştürülmesi olarak belirtilebilmektedir (Wallin, 2005).

Bilimsel bilgi üretim sürecinin sistemli bir biçimde gelişimi, önemlilik derecesini ve eksikliklerini ortaya koymak amacıyla oldukça önemli olan bibliyometrik analiz, belirli bir disiplin içerisinde ya da bilim dalında yapılan çalışmaların profilini belirlemeyi amaçlayan bir araştırma türüdür (Işık vd., 2019: 124). Al, Soydal ve Yalçın, 2010 yılında yayınladıkları çalışmalarında bibliyometrik analiz kavramını; bilimsel yayınların belirli parametreler doğrultusunda incelenmesi ve bilime katkı sağlaması amacıyla yapılan çalışmalar olarak nitelendirmektedirler. Bu analiz yöntemi ile bilimsel olarak hazırlanmış ve yayınlanmış çalışmaların çeşitli parametreler çerçevesinde (içerik, yöntem, konu, yazar sayısı, anahtar kelimeler, atıflar, ortak atıflar, yıl vb.) incelenerek, bilime dayalı çeşitli bulgulara

ulaşılmaktadır. Ulaşılan bulgular katkı sağlanması amaçlanan bilim dalının zaman içerisindeki gelişiminin, sorunların ortaya çıkarılmasının ve bu sorunlar doğrultusunda yapılabilecek çalışmaların tartışılmasını sağlaması nedeniyle kullanılmaktadır (Üstdiken ve Pasadeos, 1993).

Analizler sonucunda ulaşılan veriler sayesinde ilgili literatüre ilişkin politikaların nasıl benimseneceği bibliyometri yöntemleri ile belirlenebilmektedir (Yalçın, 2010: 206). Bibliyometri yöntemi, sıklıkla başvurulan ve özellikle bilim uzmanları, araştırmacılar, yöneticiler, araştırma projesi ve bilimsel araştırma yürütenler tarafından kullanılan bir yaklaşımdır (Pendlebury, 2008). Bilime katkı sunmak amacıyla yayın yapan bilimsel dergilerin özellikleri, kapsamı ve yaklaşımları tespit edilmek amacıyla birçok teknik geliştirilmiştir. Bu teknikler arasında en yaygın olarak kullanılan analiz tekniği bibliyometrik analizlerdir (Hotamışlı ve Erem, 2014: 2).

İlgili disiplin veya bilim alanının zaman içinde gösterdiği aktiflik, bununla birlikte zaman içerisindeki gelişimin tespiti ile ilgili alan içerisindeki araştırmacıların ağırlıklı olarak konu tercihi, kullanılan yöntem ve yazar hakkındaki bilgiler gibi birçok çeşitli bilgiye tek kaynaktan ulaşım kolaylığı sağlaması nedeniyle bibliyometrik çalışmalar büyük önem taşımaktadır (Çiçek ve Kozak, 2012). Bibliyometrik çalışmalar pek çok alanda kullanıldığı gibi turizm alanında da oldukça önemli bir yere sahip olan araştırma yöntemidir. Gerçekleştirilen literatür incelemesi sonucunda sağlık turizmi alanında birçok çalışmada yöntem olarak bibliyometrik analizin tercih edildiği görülmektedir (İçöz ve Kozak, 1999; Özdemir ve Kozak, 2000; Yılmaz vd., 2017; Çolakoğlu vd., 2019; Canik ve Özdemir, 2019).

3. Yöntem

3.1. Amaç ve Önem

Çalışmanın amacı, Batı Akdeniz Bölgesi'ndeki sağlık turizmi ile ilgili yayınlanan çalışmaların incelenmesi ve çalışmanın sınırlı tutulduğu on bir yıllık süreç içerisindeki gelişimin belirlenmesidir. Türkiye'nin sağlık turizmi potansiyeli ve mevcut durumunun değerlendirildiği birçok çalışma olmasına rağmen bölgesel ve il bazında yapılan çalışmaların olmaması ya da sınırlı sayıda olması, bu çalışmanın en önemli sebebidir. Bu sebep dolayısı ile yapılan bilimsel araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.2. Veri Kaynağı

Çalışmanın temelini Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Akademik ve Google Akademik veri tabanı oluşturmaktadır. Verilerin az olması sebebiyle iki farklı veri tabanında Batı Akdeniz Bölgesi illeri (Antalya, Isparta, Burdur), "Sağlık turizmi, Medikal Turizm, Termal Turizm, Engelli Turizmi, Yaşlı Turizmi, İleri Yaş Turizmi, Spa ve Wellness Turizmi'' başlıkları kullanılarak taratılmıştır. 2010-2020 yılları arasında yayınlanan 27 makale, 14 yüksek lisans tezi, 5 doktora tezi, 6 bildiri, 12 proje, 1 sanatsal faaliyet olmak üzere toplam 65 bilimsel çalışmaya ulaşılmıştır.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın evrenini Batı Akdeniz Bölgesi'nde 2010-2020 yılları içerisinde yayınlanmış olan ulusal düzeydeki bilimsel çalışmalar oluşturmaktadır. Araştırma, iki farklı veri tabanı kullanılarak (*YÖK Akademik ve Google Akademik*) ve on bir yıllık süreç dikkate alınarak incelenmiştir. Batı Akdeniz Bölgesi'ni oluşturan Antalya, Isparta ve Burdur illeri "Sağlık Turizmi, Medikal Turizm, Termal Turizm, Yaşlı Turizmi, Engelli Turizmi, İleri Yaş Turizmi, Spa ve Wellness Turizmi" başlıkları kullanılarak araştırılmıştır. Araştırmanın en önemli sınırlılığı oluşturan etken yıl aralığı dikkate alınarak sadece iki veri tabanından erişim sağlanan makale, tez, bildiri, proje ve sanatsal faaliyetlerden oluşmasıdır. Bu nedenle incelenen veri tabanlarında taranmayan bilimsel çalışmalar araştırmada analize dahil

edilememiştir. Erişim sağlanan verilerin çok az sayıda olması da araştırmanın bir diğer önemli sınırlılığını ifade etmektedir.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden bibliyometrik analiz kullanılmıştır ve belirli parametreler ile sınırlandırılarak ulusal yazında sağlık turizmi ile ilgili üretilen bilimsel çalışmalar incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan çalışmada, bibliyometrik verilere dayanarak ilgili alan yazınına ilişkin özelliklerin ortaya konulması hedeflenmiştir. Veri tabanlarında yapılan taramalar sonucunda ulaşılan bilimsel çalışmalar türleri, yayın yılları, yazar sayıları, araştırma yöntemi, çalışmaların incelediği konular gibi belirli parametreler kullanılarak incelenmiştir. Bu çalışmada, yapılan tarama sonucunda elde edilen veriler kendi aralarında gruplandırılarak aşağıdaki araştırma sorularına göre incelenmiştir:

- Çalışmaların türlerine göre dağılımı nedir? [Makale, Tez, Bildiri, Proje, Sanatsal Faaliyet]
- Çalışmaların yayınlandığı yıllara göre dağılımı nedir? [Makale, Tez, Bildiri, Proje, Sanatsal Faaliyet]
- Çalışmaların incelediği şehirlere göre dağılımı nedir? [Makale, Tez, Bildiri, Proje, Sanatsal Faaliyet]
- Çalışmaların sayfa sayısı dağılımı nedir? [Makale, Tez, Bildiri]
- Çalışmaların araştırma yöntemine göre dağılımı nedir? [Makale, Tez, Bildiri]
- Çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelerin dağılımı nedir? [Makale, Tez, Bildiri]
- Çalışmalarda kullanılan anahtar kelime sayısının frekans dağılımı nedir? [Makale, Tez, Bildiri]
- Çalışmalarda incelenen konuların dağılımı nedir? [Makale, Tez, Bildiri]
- Çalışmaların yazar sayısı dağılımı nedir? [Makale, Bildiri]
- Çalışmaları hazırlayan yazarların unvan dağılımı nedir? [Makale, Bildiri]
- Çalışmaların yayınlandığı dergilere göre dağılımı nedir? [Makale]
- Çalışmaların sağlık turizmi türlerine göre dağılımı nedir? [Bildiri]
- Çalışma yıl aralığında (2010-2020) yapılan bilimsel faaliyetler nelerdir? [Bildiri]
- Çalışmaların türlerine göre dağılımı nedir? [Proje]
- Çalışmaların yapıldığı üniversitelere göre dağılımı nedir? [Proje]

Çalışmanın önemli noktasını oluşturan soru kalıpları eldeki veriler doğrultusunda hazırlanmıştır. İncelenen bilimsel faaliyetlerin analiz aşamasında erişimi olmayan veya sınırlı erişim imkanı olan çalışmalar sebebiyle herhangi bir karışıklığın olmaması adına gruplandırılarak ve soru kalıplarının yanına incelenen çalışma grupları belirtilerek olası yanlış anlaşılmanın önüne geçilmek amaçlanmıştır.

4. Bulgular

Batı Akdeniz Bölgesi'nde sağlık turizmini konu alan ve 2010-2020 yılları arasında yayınlanan toplam 65 bilimsel çalışmaya ulaşılmıştır. Araştırma ulaşılan bütün bilimsel faaliyetler belirlenen soru kalıpları çerçevesinde incelenmiştir. Tablo 1'de çalışmaların türlerine göre dağılımları verilmiştir.

Tablo 1. Çalışmaların Türlerine Göre Dağılımı

Yayın Türü	Sayı	Yüzde (%)
Makale	27	41,5
Tez	19	29,2
Bildiri	6	9,2
Proje	12	18,4
Sanatsal Faaliyet	1	1,5
Toplam	**65**	**100**

Tablo 1'deki verilere göre ilgili çalışma konusunu kapsayan 27 makale, 19 tez, 6 bildiri, 12 proje ve 1 sanatsal faaliyet olmak üzere toplam 65 çalışma inceleme kapsamına alınmıştır. Bilimsel çalışmaların en fazla makale (%41,5) olarak yayınlandığı ve bu sıralamayı %29,2 ile tez çalışması, %18,4 ile proje faaliyetleri şeklinde yoğunlaştığı görülmektedir. İncelenen on bir yıllık süreç içerisinde 1 sanatsal faaliyetin yapılmış olması dikkat çekicidir.

Tablo 2. Çalışmaların Yayınlandığı Yıllara Göre Dağılımı

	Çalışma Türü							
Yıllar	**Makale**	**Yüksek Lisans Tezi**	**Doktora Tezi**	**Bildiri**	**Proje**	**Sanatsal Faaliyet**	**Toplam**	**Yüzde (%)**
2010	-	-	-	-	-	-	-	-
2011	-	-	-	-	-	-	-	-
2012	1	-	-	-	1	-	2	3,07
2013	-	1	1	-	1	1	4	6,1
2014	4	3	3	5	1	-	16	24,6
2015	7	2	-	-	2	-	11	16,9
2016	5	2	-	-	5	-	12	18,4
2017	2	-	-	-	1	-	3	4,6
2018	2	4	1	1	-	-	8	12,3
2019	3	2	-	-	1	-	6	9,2
2020	1	-	-	-	-	-	1	1,5
Yıl Belirtilmemiş	2	-	-	-	-	-	2	3,07
Toplam	**27**	**14**	**5**	**6**	**12**	**1**	**65**	**100**

Tablo 2'de çalışma türlerinin yıllık dağılımı gösterilmiştir. 2010-2020 yılları arasında yayınlanan çalışmalar incelendiğinde 2010 ve 2011 yılları arasında sağlık turizmini konu alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Devam eden yıllarda en fazla bilimsel çalışmanın 2014 yılında (%24,6) yapıldığı ve bu yıl içerisinde en fazla yayının bildiri şeklinde sunulduğu görülmüştür. Çalışmalardaki yoğunluğun 2015 (%16,9) ve 2016 (%18,4) yıllarında da devam ettiği ancak 2017 yılı ve devam eden yıllarda düşüş yaşandığı görülmektedir.

Çalışmanın evrenini oluşturan Batı Akdeniz Bölgesi illeri yayınlanan çalışma türü ve yayın sayısı incelenerek gruplandırılmış ve Tablo 3'de belirtilmiştir.

Tablo 3. Çalışmaların İncelediği Şehirlere Göre Dağılımı

Yayın Türü	Antalya	Yüzde (%)	Isparta	Yüzde (%)	Burdur	Toplam	Yüzde (%)
Makale	23	40,3	4	50	-	27	41,5
Tez	16	28,07	3	37,5	-	19	29,2
Bildiri	6	10,5	-	-	-	6	9,2
Proje	11	19,2	1	12,5	-	12	18,4
Sanatsal Faaliyet	1	1,7	-	-	-	1	1,5
Toplam (%)	**57**	**100**	**8**	**100**	**-**	**65**	**100**

Tablo 3'de yer alan verilere göre Antalya ilinde yayınlanan çalışmalar toplam bilimsel çalışma sayısının %87,6'sını kapsamaktadır. Antalya ilinde en fazla %40,3 oranıyla makale, %28,07 ile tez ve %19,2 ile proje çalışmaları yayınlandığı tespit edilmiştir. Isparta ilinde hazırlanan çalışma sayısı ise 4 makale (%50), 3 tez (%37,5) ve 1 proje (%12,5) ile toplam 8 çalışma olarak tabloda yer verilmiştir. Burdur ilinde ise sağlık turizmi ile ilgili henüz yapılmış ya da yayınlanmış bir çalışmanın olmadığı görülmektedir.

Bilimsel faaliyetler iki farklı veri tabanı (YÖK Akademik ve Google Akademik) üzerinde araştırılmış ve ulaşılan veriler, belirlenen soru kalıpları doğrultusunda tablolaştırılmıştır. Tablo 4'de bilimsel çalışmaların sayfa sayısı dağılımına yer verilmektedir.

Tablo 4. Çalışmaların Sayfa Sayısı Dağılımı

Bildiri Sayfa Aralığı	Çalışma Sayısı	Yüzde (%)
1-9	1	16,6
10-19	5	83,3
Toplam	**6**	**100**
Makale Sayfa Aralığı	**Çalışma Sayısı**	**Yüzde (%)**
1-9	4	14,8
10-19	13	48,1
20-29	9	33.3
30-39	-	-
40-49	1	3,7
Toplam	**27**	**100**
Tez Sayfa Aralığı	**Çalışma Sayısı**	**Yüzde (%)**
90-129	8	42,1
130-169	4	21,05
170-209	4	21,05
210 ve üzeri	3	15,7
Toplam	**19**	**100**

Tablo 4'de inceleme grubuna alınan çalışmalar bildiri, makale ve tezleri kapsamaktadır. Veri tabanında ulaşılan sanatsal faaliyet ve projelere sınırlı erişim imkanından dolayı karışıklık oluşmaması için tabloya dahil edilmemiştir.

Bildiri, makale ve tezlerin sayfa sayısı dağılımına bakıldığında en az 1-9 sayfa aralığında 5 çalışmanın olduğu, en fazla ise 210 ve üzeri sayfa aralığına sahip 3 çalışmanın olduğu tespit edilmiştir. Çalışmalarda genel olarak en fazla kullanılan sayfa aralığının ise bildirilerde 10-19

(%83,3), makalelerde 10-19 (%48,1) ve tezlerde 90-129 (%42,1) sayfa sayısı arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 5'de çalışmaların araştırma yöntemi, nitel, nicel ve karma yöntem olarak üç grup içerisinde incelenmiştir. Çalışmaların araştırma yaklaşımına (görgül ve kavramsal) veya araştırma yöntemine (nitel, nicel ve karma) göre incelenmesi hazırlanan çalışmanın niteliği hakkında bilgi sahibi olma konusunda yardımcı olmaktadır. Çalışmalarda kullanılan araştırma yöntemleri, elde edilen bulgular sonucunda araştırılan konu hakkında güncel bilgilere erişim ve çalışmalara eleştirel bir bakış açısıyla bakmaya yardımcı olmaktadır.

Tablo 5. Çalışmaların Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı

Araştırma Yöntemi	Çalışma Sayısı	Yüzde (%)
Nitel Araştırma	25	48,07
Nicel Araştırma	24	46,1
Karma Araştırma	3	5,7
Toplam	**52**	**100**

İncelenen 27 makale, 19 tez ve 6 bildiri olmak üzere toplam 52 çalışmanın; 25'inde (%48,07) nitel araştırma yöntemleri, 24'ünde (%46,1) nicel araştırma yöntemleri ve 3'ünde (%5,7) her iki yöntemin birlikte kullanıldığı karma araştırma yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Çalışmalarda en fazla nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği, nicel araştırma yöntemlerinden ise anket tekniğinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 6'da makale, tez ve bildirilerin anahtar kelimeleri en çok kullanılan ve en az kullanılanlar olarak gruplandırılmıştır. Bilimsel araştırma sürecinin ilk ve en önemli aşaması olan literatür taramasında anahtar kelimelerin önemi azımsanamayacak kadar yüksektir. Batı Akdeniz Bölgesinde sağlık turizmi konusunun araştırıldığı literatür taramasında anahtar kelime olarak Batı Akdeniz Bölgesi kelimesine ulaşılamamıştır. Ancak bölgeyi oluşturan illerden Antalya ve Isparta kelimelerinin anahtar kelimelerde bulunması taramayı kolaylaştıran bir etken olmuştur. Bu nedenle çalışma evrenini oluşturan bilimsel faaliyetler anahtar kelimelerin dağılımı olarak incelenmiştir.

Tablo 6. Çalışmalarda Kullanılan Anahtar Kelimelerin Dağılımı

Anahtar Kelime	F	Anahtar Kelime	F	Anahtar Kelime	F
Medikal Turizm	19	Üçüncü Yaş Turizmi	2	Engelli Turizm Pazarı	2
Sağlık Turizmi	19	Alanya'da Engelli Turizmi		Hastane Turizmi, Potansiyel, İktisadi Katkı, Engeller, Kamu Politikası, Turizm Deneyimi, Engelli Turistler için Otel Uygulamaları, Spa ve Wellness, İş görenler, Engelli Odası, Oda, Konaklama Yapıları, Kültürel Varlıklar ve Müzeler, Medikal Turizm Sorunları, Hastaneler, Turizm Kümesi, Kaynak Temelli Yaklaşım, Meslek Yüksek Okulları, Ara Eleman, İnternet, Bilgi Arama İhtiyacı, Swot Analizi, Ulaşılabilirlik, Müzeler, Yenilikçilik, Sosyal Ağ Analizi, Medikal Hizmetler, Türkiye'de Medikal Turizm, Yaşlı Dostu Şehir, Yerel Yönetimler, Alternatif Tıp, Kızıldağ Milli Parkı, Y Kuşağı, Y Kuşağı Bakış Açıları, Zihinsel Engelli, Tatil Deneyimleri, Sağlık	1
Antalya	12	Engellilik			
Engelli Turizmi	10	Engelli Turist			
Turizm	9	Engelli			
Türkiye	6	Hastane			
Alanya	4	Konaklama İşletmeleri			
Isparta	4	Erişilebilirlik			
Erişilebilir Turizm	4	Etik			
Engelli Turistler	4	Ağ İlişkileri			
Alternatif Turizm	3	Kümelenme			

Medikal Turist	3	Akdeniz Üniversitesi Hastanesi	2	Hizmetleri, Sağlık Politikaları, Sağlık Turizmi Yönetimi, Sağlık Turizmi Farkındalığı, Doğa Turizmi, Stratejik Planlama, Medikal Sağlık Turizmi, Uluslararası Sağlık Ekonomisi, Uluslararası Hasta Memnuniyeti, Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı, Geriatri Turizmi, Müşteri Memnuniyeti, Pazarlama, Sağlık Turizmi İşletmeleri, Uluslararası Hizmet Ticareti, Dış Ticaret, Teşvikler, Sürdürülebilir Turizm, Geriatri, Yabancı Hasta, Pazarlama Karması, Sağlık Sektöründe Pazarlama, Sağlık Personeli, Spor ve Sağlık Turizmi, Servqual Metodu, SPA, Wellness, Servtherm, Sağlık Turizmi Sorunları, Antalya Turizmi, Deniz Suyu, Talassoterapi, Hasta Memnuniyeti, Hasta Sadakati, Yabancı Hasta	1
Otel İşletmeleri	3	İşbirliği			
Engelsiz Turizm	3	Plajlar			
Yönetici	3	Antalya'da Sağlık Turizmi			
Yönetişim	3	Uluslararası Hasta			
Sağlık	3	Hizmet Kalitesi			

En fazla kullanılan anahtar kelimeler sırasıyla; Medikal turizm (19), Sağlık turizmi (19), Antalya (12), Engelli turizmi (10), Turizm (9), Türkiye (6), Alanya (4) ve Isparta (4) şeklinde devam etmektedir. Burdur iline yönelik bilimsel çalışmalara literatür taramasında rastlanmaması nedeni ile anahtar kelimelerde de yer verilmediği görülmektedir (Tablo 6).

Tablo 7'de anahtar kelime sayılarının frekans dağılımı incelenmiştir. Çalışmalarda en fazla kullanılan anahtar kelime sayısı sırasıyla; dört anahtar kelime (16), üç anahtar kelime (15), beş anahtar kelime (13) ve altı anahtar kelimeli (5) çalışmadan oluşmaktadır. En fazla yedi (1) ve sekiz (1) anahtar kelimeden oluşan çalışma vardır. Son olarak incelenen 52 çalışmanın bir tanesinde anahtar kelimenin kullanılmadığı görülmüştür ve tabloda belirtilmiştir.

Tablo 7. Çalışmalarda Kullanılan Anahtar Kelimelerin Frekans Dağılımı

Anahtar Kelime Sayısı	Çalışma Sayısı	Yüzde (%)
3 Anahtar Kelime	15	28,8
4 Anahtar Kelime	16	30,7
5 Anahtar Kelime	13	25
6 Anahtar Kelime	5	9,6
7 Anahtar Kelime	1	1,9
8 Anahtar Kelime	1	1,9
Yok	1	1,9
Toplam	**52**	**100**

Sağlık turizmi konusunun işlendiği çalışmaların incelediği konu dağılımına bakıldığında; en fazla incelenen konunun Antalya ilinde sağlık turizmi potansiyelini tespit etmeye yönelik (6) olduğu, ardından medikal turizmde yaşanan sorunların tespitine yönelik (4) ve medikal turistlerin memnuniyet ve sadakat düzeylerinin tespitine yönelik (3) çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Çalışmalarda incelenen diğer konu başlıklarına bakıldığında; Antalya'da engellilere yönelik uygulamaların değerlendirilmesi, Antalya'da medikal turizm sektörünün gelişimi, engelli turistlere verilen hizmetlerin yeterlilik düzeylerinin tespiti ve Medikal turizm konusunda Isparta ilinin alt yapısının tespiti şeklinde devam eden 26 konu başlığının incelendiği Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Çalışmalarda İncelenen Konuların Dağılımı

Konu Adı	Çalışma Sayısı	Yüzde (%)	Konu Adı	Çalışma Sayısı	Yüzde (%)
Antalya'da sağlık turizmi potansiyelini tespit etmek	6	11,5	Spa ve wellness hizmeti veren otellerin hizmet kalitesinin ölçülmesi	2	3,8
Medikal turizmde yaşanan sorunların tespiti	4	7,6	Sağlık turizminin bütün yönleriyle incelenmesi	2	3,8
Medikal turistlerin memnuniyet ve sadakat düzeylerinin tespiti	3	5,7	Sağlık turizmi alanında kamu politikalarının uygulanabilirlik durumu	1	1,9
Antalya'da engellilere yönelik uygulamaların değerlendirilmesi	3	5,7	Alanya'yı ziyaret eden engelli bireylerin memnuniyet düzeylerinin tespiti	1	1,9
Antalya'da medikal turizm sektörünün gelişimi	3	5,7	İşletmelerde spa ve wellness hizmetlerinde çalışan insan kaynakları personelinin profil incelemesi	1	1,9
Engelli turistlere verilen hizmetlerin yeterlilik düzeylerinin tespiti	3	5,7	Sağlık turizminin gelişimi için meslek yüksekokullarına duyulan ihtiyaç	1	1,9
Medikal turizm konusunda Isparta ilinin alt yapısının tespiti	3	5,7	Medikal turizm hizmeti veren hastanelerin yenilikçilik performansı	1	1,9
Alanya'da engelli turizmine yönelik durum tespiti	2	3,8	Medikal turizmin mevcut durumunun incelenmesi	1	1,9
Otel yöneticilerinin bedensel engelli pazarına bakışı	2	3,8	Yaşlı dostu şehirlerin üçünü yaş turizmi olarak geliştirilmesi	1	1,9
Plajlarda engelli turizmi için yapılan düzenlemelerin tespiti	2	3,8	Kızıldağ milli parkının sağlık turizmi potansiyelinin belirlenmesi	1	1,9
Kamu sektöründe sağlık turizminin gelişimi	2	3,8	Y kuşağının engelli turistlere olan bakış açılarının değerlendirilmesi	1	1,9
Müzelerin engelli turistlerin ziyaretine uygunluğunun tespiti	2	3,8	Zihinsel engelli bireylere sahip ailelerin tatil deneyimleri	1	1,9
Sağlık turizminde eksikliğin yönetişim olup olmadığını belirlemek	2	3,8	Deniz suyunun sağlık turizmi amacıyla kullanımı	1	1,9
Genel Toplam				**52**	**100**

Tablo 8'de incelenen konu başlıklarının dağılımına bakıldığında en fazla medikal turizm ve engelli turizminin dikkat çekici derecede fazla kullanıldığı söylenebilir.

Son yıllarda bilim dünyasında yayınlanan çalışmaların çok yazarlılık durumunda artış olduğu gözlenmektedir. Birçok bilim alanında olan çalışmalar gibi sosyal ve beşeri bilimler alanında da çok yazarlı çalışmaların artmış olması bireylerin farklı bakış açıları ile düşünmesini sağlayacağı gibi, tek kişinin gözünden kaçabilecek olası hataları en aza indirme konusunda da yardımcı olmaktadır (Al, 2008). Sağlık turizminin işlendiği çalışmaların çok yazarlık durumu Tablo 9'da incelenmiştir.

Tablo 9. Çalışmaların Yazar Sayısı Dağılımı

Yazar Sayısı	Çalışma Sayısı	Yüzde (%)
1 Yazarlı	7	21,2
2 Yazarlı	14	42,4
3 Yazarlı	12	36,3
Toplam	**33**	**100**

Tablo 9'da da belirtildiği üzere en fazla çalışmanın iki yazarlı olarak (14) hazırlandığı görülmektedir. Bunu sırasıyla üç yazarlı (12) ve bir yazarlı (7) çalışmanın takip ettiği görülmektedir. Çalışmada incelenen bilimsel yayınların önemli bir kısmının (%78,7) çok yazarlılık durumunu gösterdiği elde edilen sonuçlardan biridir. Tek yazarlı çalışmaların (%21,2) oldukça az olduğu görülmektedir. Çalışmaların çok yazarlı olması sağlık turizmi üzerine çalışma yapan birçok bilim dalı ve konunun bir arada olmasından dolayı beklenen bir bulgu olduğu söylenebilir.

Tablo 10'da çalışmaları hazırlayan yazarların unvan dağılımı belirtilmiştir. Ancak bu incelemede tezler akademik analiz dışında bırakılmıştır, makale ve bildiriler incelenmiş ve veriler tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10. Çalışmaları Hazırlayan Yazarların Unvan Dağılımı

	Makale		Bildiri	
Akademik Unvan	**Frekans**	**Yüzde (%)**	**Frekans**	**Yüzde (%)**
Prof. Dr.	3	5,2	2	14,2
Doç. Dr.	6	10,5	1	7,1
Yrd. Doç. Dr.	15	26,3	4	28,5
Öğr. Gör.	7	12,2	1	7,1
Arş. Gör.	1	1,7	4	28,5
Yüksek Lisans Öğrencisi	2	3,5	-	-
Doktora Öğrencisi	1	1,7	-	-
Unvan Belirtilmemiş	19	33,3	2	14,2
Diğer	3	5,2	-	-
Toplam	**57**	**100**	**14**	**100**

Tablo 10'a göre incelenen çalışmalarda en fazla %33,3 oranı ile unvan belirtilmeyen yazar olduğu bunu sırasıyla; %26,3 oranı ile Yrd. Doç. Dr., %12,2 oranı ile Öğr. Gör. ve %10,5 oranı ile Doç. Dr. unvanının takip ettiği görülmektedir. En az çalışmada yer alan unvanlar ise %1,7 ile Arş. Gör. ve aynı yüzdelik orana sahip Doktora Öğrencisi unvanlarıdır.

2010-2020 yılları arasında Batı Akdeniz Bölgesi sağlık turizmi konusunun incelendiği toplam 27 makale, 21 farklı dergide yayınlanmıştır. Tablo 11'de makalelerin yayınlandığı dergilere göre dağılımı belirtilmiştir.

Tablo 11. Çalışmaların Yayınlandığı Dergilere Göre Dağılımı

Dergi Adı	Yayın Sayısı	%	Dergi Adı	Yayın Sayısı	%
Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi	3	11,1	Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi	1	3,7
Akademik Bakış Dergisi	2	7,4	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	1	3,7
Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi	2	7,4	Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	1	3,7
Yayın Yeri Belirtilmemiş	2	7,4	İşletme Araştırmaları Dergisi	1	3,7
Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	1	3,7	Turizm Akademik Dergisi	1	3,7
Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi	1	3,7	Journal of Human Sciences	1	3,7
İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi	1	3,7	Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi	1	3,7
Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	1	3,7	KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi	1	3,7
Balkan Sosyal Bilimler Dergisi	1	3,7	İstanbul Journal of Social Sciences	1	3,7
Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi	1	3,7	Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	1	3,7
Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi	1	3,7	Sobider – Sosyal Bilimler Dergisi	1	3,7
Genel Toplam				**27**	**100**

Makalelerin en fazla yayınlandığı dergi 3 makale ile Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi olmuştur. Bunu eşit sayıda yayın yapan; Akademik Bakış Dergisi (2) ve Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi (2) izlemiştir. Toplam 18 dergide ise bir makale yayınlanmıştır. İncelenen makaleler arasında iki makalenin yayın bilgisi bulunmadığı için tabloya yayın yeri belirtilmemiş olarak eklenmiştir.

Bu çalışmada iki ayrı veri tabanı kullanılması sebebiyle çalışmalar farklı parametrelere göre incelenmiştir. Tablo 12'de YÖK Akademik sayfasından taraması yapılan anahtar kelimeler ile ulaşılan bildirilerin sınırlamalar çerçevesinde dağılımı görülmektedir.

Tablo 12. Çalışmaların Sağlık Turizmi Türlerine Göre Dağılımı

Turizm Türleri	YÖK Akademik Bildirileri	Yüzde (%)	YÖK Akademik Ulusal Bildiriler	Yüzde (%)	Batı Akdeniz Bölgesi Bildirileri	Yüzde (%)
Engelli Turizmi	40	7,4	29	13,8	3	50
Medikal Turizm	71	13,2	28	13,3	2	33,3
Sağlık Turizmi	293	54,4	89	42,3	-	-
Spa-Wellness Turizmi	10	1,8	4	1,9	1	16,6
Termal Turizm	109	20,2	51	24,2	-	-
Yaşlı-İleri Yaş	15	2,7	9	4,2	-	-

Turizmi						
Toplam	**538**	**100**	**210**	**100**	**6**	**100**

Tablo 12 incelendiğinde, en fazla bildirinin sağlık turizmi konu başlığıyla hazırlandığı görülmektedir. Bu değer ulusal olarak kategorize edildiğinde 89 bildiriye düşmektedir. Aynı şekilde sınırlamanın bir diğer parametresi olan Batı Akdeniz Bölgesi'nde sağlık turizmi konusuna yönelik daraltıldığında veri sayısı sıfıra inmektedir. YÖK Akademik sayfasında ulaşılan toplam bildiri sayısı 538'dir. Bu sayı, ulusal düzeyde daraltıldığında 210 bildiriye düşmektedir. Çalışma konusuna yönelik daraltılan bildiri sayısı 6'dır.

2010-2020 yılları arasında yapılan bilimsel faaliyetler YÖK Akademik sayfasından ulaşıldığı şekilde düzenlenmiş ve Tablo 13'de gösterilmektedir.

Tablo 13. Çalışma Yıl Aralığında (2010-2020) Yapılan Bilimsel Faaliyetler

YILLAR	BİLİMSEL FAALİYET ADI	BİLDİRİ SAYISI
2010	1.Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi	-
	5.Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi	-
	8.Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi	-
2011	12.Ulusal Turizm Kongresi	-
2012	2.Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi	-
	5.Uluslararası Sağlık Turizmi Kongresi	-
	1.Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu	-
	International Marketing Trends Conference	-
2013	14.Ulusal Turizm Kongresi	-
	15.Ulusal İç Hastalıklar Kongresi	-
2014	15.Ulusal Turizm Kongresi	4 Bildiri
	8.Sağlık ve Hastane İdaresi Kongresi	1 Bildiri
	16.Ulusal İç Hastalıklar Kongresi	-
	3.Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi	-
2015	Bursa Turizm Sempozyumu	-
	Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi	-
	14.Geleneksel Turizm Paneli	-
	Ulusal Tarım Kongresi	-
	16.Ulusal Turizm Kongresi	-
	14.Ulusal Turizm Sempozyumu	-
2016	17.Ulusal Turizm Kongresi	-
	Sağlıkta Kalite ve Verimlilik Sempozyumu	-
	1.Ulusal Alternatif Turizm Kongresi	-
	5.Ulusal Kırsal Turizm Kongresi	-
2017	1.Uluslararası Helal Turizm Kongresi	-
2018	2.Uluslararası Uygulamalı Sosyal Bilimler Kongresi	-
	8.Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırması Kongresi	-
	Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu	-
	19.Ulusal Turizm Kongresi	-
	4.Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu	1 Bildiri
2019	18.Geleneksel Turizm Sempozyumu	-
2020	-	-
Toplam	**31 Bilimsel Faaliyet**	**6 Bildiri**

Tablo 13'e göre 2010-2020 yılları arasında toplam 31 bilimsel faaliyet gerçekleştirilmiştir. En fazla 2015 yılında (6), en az ise 2011 (1) ve 2019 (1) yıllarında bilimsel faaliyetlerin gerçekleştirildiği görülmektedir. 2020 yılında ise yayınlanmış herhangi bir bildiriye rastlanmamıştır. Araştırma kapsamında değerlendirilen altı bildiri tabloda gösterilmiştir.

Tablo 14'de Türkiye'deki üniversitelerde görev yapan akademisyenler tarafından tamamlanan sağlık turizmi konulu projelerin türlerine göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 14. Çalışmaların Türlerine Göre Dağılımı

Proje Türü	Sayı	Yüzde (%)
Araştırma Projesi	2	16,6
TÜBİTAK Projesi	1	8,3
Kalkınma Bakanlığı Destekli Proje	2	16,6
Yükseköğretim Kurumları Tarafından Destekli Bilimsel Araştırma Projesi	4	33,3
Diğer (Ulusal)	3	25
Toplam	**12**	**100**

Tablo 14 incelendiğinde, Türkiye'de sağlık turizmi konusunda hazırlanan projelerin önemli bir bölümünün Yükseköğretim Kurumları tarafından destekli bilimsel araştırma projelerinden (%33,3) oluştuğu tespit edilmiştir. Bu projeleri diğer ulusal (%25) projeler takip etmektedir. Bunların dışında sırasıyla; Araştırma projesi (16,6), Kalkınma Bakanlığı Destekli Projeler (16,6) ve Tübitak projesi (%8,3) olarak desteklendiği görülmektedir.

Türkiye'deki üniversitelerde görev yapan akademisyenler tarafından hazırlanan sağlık turizmi konulu projelerin üniversitelere göre dağılımı Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15. Çalışmaların Yapıldığı Üniversitelere Göre Dağılımı

Proje Yapılan Üniversite	Proje Sayısı	Yüzde (%)
Akdeniz Üniversitesi	3	25
Antalya Bilim Üniversitesi	1	8,3
Erzincan Üniversitesi	1	8,3
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	1	8,3
Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi	1	8,3
Okan Üniversitesi	1	8,3
Süleyman Demirel Üniversitesi	4	33,3
Toplam	**12**	**100**

Tablo 15 incelendiğinde, en fazla sağlık turizmi konulu projenin Süleyman Demirel Üniversitesi'nde (%33,3) hazırlandığı tespit edilmiştir. Süleyman Demirel Üniversitesini, üç bilimsel proje ile Akdeniz Üniversitesi (%25) takip etmektedir. Tabloda sunulan diğer beş üniversitede sağlık turizmi ile ilgili birer proje çalışmasının tamamlandığı tespit edilmiştir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada 2010-2020 yılları arasında yayınlanan Batı Akdeniz Bölgesi'nde gerçekleştirilen sağlık turizmi ve sağlık turizminin çalışma alanlarına göre değişiklik gösteren diğer türleri olan medikal turizm, termal turizm, ileri yaş turizmi, yaşlı turizmi, engelli turizmi, spa ve wellness turizmi başlıklarının da konu olarak alındığı bilimsel çalışmalar araştırılmıştır. Elde edilen çalışmalar belirli parametreler dahilinde sınırlandırılmıştır. YÖK Akademik ve Google Akademik veri tabanları kullanılarak gerçekleştirilen araştırma sonucunda; 27 makale, 14 yüksek lisans tezi, 5 doktora tezi, 6 bildiri, 12 proje ve 1 sanatsal faaliyet olmak üzere toplam 65 çalışmaya ulaşılmıştır. Elde edilen bilimsel çalışmalar bibliyometrik parametreler açısından değerlendirilerek mevcut genel durumun ortaya konulması benimsenen bu araştırmada konu ile ilgili önemli sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Bu sonuçlardan en önemlisi literatür taramasında ulaşılan bilgilere göre sağlık

turizminin ulusal düzeyde çok fazla araştırmacı tarafından hazırlandığı ancak birçok bilimsel yayının genel anlamda Türkiye ve Dünya'daki sağlık turizminin durumuna yönelik olduğu bölgesel anlamda yapılmış çalışmanın çok az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın evrenini oluşturan Batı Akdeniz Bölgesine yönelik sağlık turizmi konulu çalışmanın literatürde olmadığı görülmektedir. Araştırma sonucunda ulaşılan bilimsel yayınların yüzdelik dağılımına bakıldığında Antalya ilinde %87,6 oranı ile 57 çalışma ve Isparta ilinde %12,3 oranı ile 8 bilimsel çalışmanın hazırlandığı görülmüştür. Burdur ilinde mevcut bir çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda ulaşılan çalışmalar incelendiğinde Antalya iline yönelik yapılan çalışmalarda; medikal turizm, engelli turizmi, spa ve wellness turizmi ve son olarak üçüncü yaş turizminin konu olarak incelendiği görülmüştür. Isparta'ya yönelik yapılan çalışmalarda Antalya ile benzer içerikte konuların incelenmiş olduğu görülmüştür. Bunlar; sağlık turizmi, engelli turizmi ve medikal turizm konularıdır. Ulaşılan çalışmaların en fazla hazırlandığı turizm türleri: medikal turizm, engelli turizmi ve genel sağlık turizmine yönelik olduğu ulaşılan bir diğer önemli bulgudur.

Araştırmada bibliyometrik analiz yöntemi uygulanmış ve çalışmalar 15 farklı soru başlığı altında incelenmiştir. Bibliyometrik analiz aşamasına geçmeden önce bilimsel çalışmaların kısıtlı erişim sorunu nedeniyle farklı gruplamalar içerisinde analiz edilmesi olası kafa karışıklığını önlemek amacıyla gerekli görülmüş ve bu durum nedeniyle yöntem kısmında belirtilen soruların yanına parantez içerisinde incelenen çalışma grupları belirtilmiştir.

Çalışmaların türlerine göre dağılımında en fazla yayınlanan çalışmanın makale türünde 27 tane olduğu görülmekte ve en az çalışmanın 1 sanatsal faaliyet olarak yayınlandığı Tablo 1'de gösterilmektedir. Çalışmaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde 2010-2020 yıllarını kapsayan araştırma sınırları içerisinde 2010 ve 2011 yılları arasında hiçbir bilimsel çalışma ya da faaliyet yapılmadığı dikkat çekmektedir. En fazla çalışmanın yapıldığı yıl ise 12 çalışma ile 2016 yılı olduğu ifade edilebilir.

Sayfa sayısı dağılımı incelenen çalışmaların (makale, tez, bildiri) en fazla 10-19 sayfa aralığında hazırlandığı, tezlerin ise 90-129 sayfa aralığında olduğu görülmüştür. Araştırma yöntemlerine göre üç farklı grupta incelenen çalışmalar (makale, tez, bildiri) nitel, nicel ve karma araştırma yöntemleri başlıkları altında incelenmiş ve yapılan çalışmalarda 25 nitel araştırma, 24 nicel araştırma ve 3 karma araştırma yönteminin kullanıldığı görülmüştür. Çalışmalarda en fazla kullanılan araştırma tekniği; nitel araştırmada görüşme, nicel araştırmada ise anket şeklinde gerçekleştirilmiştir. İncelenen çalışmaların anahtar kelimeleri iki farklı tabloya ayrılarak farklı parametreler doğrultusunda analiz edilmiştir. Öncelikle çalışmalarda en fazla kullanılan ilk on anahtar kelime; medikal turizm, sağlık, Antalya, engelli turizmi, turizm, Türkiye, Alanya, Isparta, erişilebilir turizm ve engelli turizmi olarak ifade edilebilir. Anahtar kelimelerin incelendiği ikinci tabloda ise çalışmalarda kullanılan anahtar kelime sayılarının frekans dağılımı dikkate alınmıştır. Buna göre; Çalışmalarda en az 3 anahtar kelime, en fazla ise 8 anahtar kelime kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte en fazla kullanılan anahtar kelime sayısı sırasıyla; 16 çalışma ile 4 anahtar kelimeli, 15 çalışma ile 3 anahtar kelimeli ve 13 çalışma ile 5 anahtar kelimeli çalışmalardır. İncelenen 52 çalışma içerisinde sadece bir tez çalışmasında anahtar kelimenin kullanılmadığı görülmüştür.

Bir diğer araştırma sorusunda çalışmalar çok yazarlılık durumunun belirlenmesine yönelik olarak incelenmiştir (Makale, Bildiri). Elde edilen bulgular doğrultusunda; en fazla iki yazarlı 14 çalışmanın olduğu, en az ise bir yazarlı 7 çalışmanın olduğu görülmüştür. Çalışmaları hazırlayan yazarların unvan dağılımı ise; 19 unvan belirtilmemiş, 15 Yrd. Doç. Dr., 7 Öğr. Gör. ve 6 Doç. Dr. şeklinde devam etmektedir. En az unvan dağılımına sahip yazarlar ise 1 çalışma ile Arş. Gör. ve Doktora öğrencisidir.

Çalışmaların yayınlandığı dergiler sadece makaleler dahil edilerek incelenmiştir. Batı Akdeniz Bölgesinde yayınlanan toplam 27 makaleye ulaşılmıştır. Makalelerin yayınlandığı toplam 21 dergi tespit edilmiş ve en fazla yayın yapan derginin 3 makale ile Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi olduğu, bu sıralamayı 2'şer makalenin yayınlandığı Akademik Bakış Dergisi ve Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisinin takip ettiği görülmüştür.

Araştırmaya dahil edilen bilimsel çalışmalardan bildiri grubu iki farklı soru özelinde incelenmiştir. On bir yıllık süreç içerisinde yapılan bilimsel faaliyetlerin tablo üzerinde belirtilmesi amaçlanmış ve araştırma verisine dahil edilen bildirileri tespit etmek amacıyla oluşturulmuştur. Bir diğer inceleme sorusu ise YÖK Akademik sayfasında araştırılan sağlık turizmi bildirilerinin genelden araştırma evrenine indirilerek basamaklar halinde incelendiği verileri kapsamaktadır. 2010-2020 yılları arasında toplam 6 bildirinin sunulduğu tarama sonucunda görülmüştür. Belirlenen yıllar arasında toplam 31 bilimsel etkinliğin düzenlendiği ve her yıl en az 1 en fazla 6 faaliyetin gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. 2014 yılında 5 bildiri ve 2018 yılında 1 bildiri sunulmuştur. Elde edilen bulguların sınırlı olması ve verilerin eşit dağılmaması önemli bir bulgudur. Bir diğer önemli bulgu ise; YÖK Akademik sayfasında yapılan taramalarda öncelikle sağlık turizmi ve türleri bildiriler olarak araştırılmış ve toplam 538 çalışmaya ulaşılmıştır. İkinci aşamada bildiriler ulusal düzeyde sınıflandırıldığında veri sayısı 210'a inmekte ve araştırma alanı Batı Akdeniz Bölgesini kapsayacak şekilde sınırlandırıldığında toplam 6 bildiriye ulaşılmıştır. Ulaşılan bildirilerin 3'ü engelli turizmi, 2'si medikal turizm ve 1 bildiri de spa-wellness turizmi üzerine hazırlanmıştır.

Araştırma kapsamına alınan bir diğer faaliyet alanını ise sanatsal faaliyet ve projeler oluşturmaktadır. Projeler, türlerine ve hazırlanan üniversitelere göre iki farklı soru başlığı altında incelenmiştir. Sağlık turizmi konusunda hazırlanan projeler, türlerine göre incelendiğinde en fazla 4 proje ile Yükseköğretim Kurumları tarafından destekli bilimsel araştırma projelerinin yapıldığı daha sonra ulusal düzeyde 3 projenin tamamlandığı, en az 1 proje ile Tübitak desteğinin sağlanmış olduğu toplamda ise 12 projenin gerçekleştirildiği görülmektedir. Araştırma kapsamına alınan projelerin erişim sıkıntısı nedeniyle kısıtlı verileri incelenmiştir. Sanatsal faaliyet ise on bir yıl içerisinde sadece bir faaliyet alanı olarak 2013 yılında BAKA tarafından hazırlanan Batı Akdeniz Sağlık Turizmi Çalıştayıdır (BAKA, 2013).

Türkiye, Dünya turizm hareketlerinde önemli bir pay sahibi olmakla birlikte (Aydın vd., 2011). Ülkemizin sahip olduğu devlet desteği, altyapı olanakları, rekabetçi fiyat avantajları, kaliteli sağlık hizmetleri, iyi yetişmiş hekim gücü, özellikle bulunduğu coğrafi konum sebebiyle sahip olduğu eşsiz doğal ve kültürel zenginlikleri uygun iklim koşulları ile birleşen kaliteli turizm pazarı ve dünyaca bilinen Türk misafirperverliği (Yıldırım ve Altunkaya, 2006) ile sağlık turizm alanında her geçen gün daha fazla pay sahibi olmaktadır. Türkiye sağlık turizminin oldukça önem kazandığı ve turizm gelirlerinin arttığı son yıllarda araştırmacı bilim insanlarının da bu konu üzerine çalışmalar yapması oldukça normaldir. Bu çalışmanın evrenini oluşturan Batı Akdeniz Bölgesine yönelik alan yazını tarandığında henüz sağlık turizmi konusu üzerine yayınlanmış bir kaynağın olmadığı dikkat çekmektedir. Araştırma sonucunda ulaşılan bir çalışmada araştırmacıların Isparta ilinin sağlık turizmi alt yapısının yetersiz olması nedeni ile bu ilde sağlık turizminin yapılamayacağını savunduğu görüşler (Gökdayı ve Polat, 2015) bulunmaktadır. Sonuç olarak; araştırma kapsamını oluşturan Antalya, Isparta ve Burdur illeri araştırmanın evrenini kapsamasına rağmen, genel anlamda ulaşılan çalışmaların %87,6'sı Antalya üzerine yapılmış çalışmalardan oluşmaktadır. Isparta ili bu araştırmanın %12,3'lük kısmında yer almıştır. Burdur ilinde henüz yapılmış bir çalışmanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

6. Kaynakça

Akbolat, M., ve Deniz, N. G. (2017). Türkiye'de Medikal Turizmin Gelişimi ve Bazı Ülkelerle Karşılaştırılması. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, *1*(2), 123-139.

Akıncı, Z., ve Sönmez, N. (2015). Engelli bireylerin erişilebilir turizm beklentilerinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, *26*(1), 97-113.

Aktepe, C. (2013). Sağlık turizminde yeni fırsatlar ve Türkiye'de yerleşik sağlık işletmelerinin pazarlama çabaları. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, *5*(1), 170-188.

Al, U. (2008). Türkiye'nin bilimsel yayın politikası: Atıf dizinlerine dayalı bibliyometrik bir yaklaşım.

Al, U., Soydal, İ., ve Yalçın, H. (2010). Bibliyometrik özellikleri açısından bilig'in değerlendirilmesi.

Altın, U., Bektaş, G., Antep, Z., ve İrban, A. (2012). Sağlık Turizmi ve Uluslararası Hastalar İçin Türkiye Pazarı.

Ataman, H., Esen, M. F., ve Vatan, A. (2017). Medikal Turizm Kapsaminda Sunulan Sağlik Hizmetlerinde Kalite ve Hasta Güvenliği. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, *3*(1), 28-44.

Aydın, D. (2009). *Medikal Turizm*. Türkiye Sağlık Turizmi Rehberi. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Yayınları.

Aydın, D. Dr. (2014). *Türkiye Sağlık Turizmi Cep Kitabı* 2014. http://www.ipsa.org.tr/upload/kitap/visitturkeyforhealthcare-pocket-book-tr.pdf

Aydın, D., Aypek, N., Aktepe, C., Şahbaz, P., ve Arslan, S. (2011). Türkiye'de Medikal Turizm. *Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara*.

Aydın, D., Constantinides, C., Mike, C., Yılmaz, C., Genç, A., ve Lanyi, A. (2012). Sağlık turizminde süreçler ve aracı kuruluşlar araştırma raporu. *Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara*.

Aydın, Dursun Dr., Türkiye Sağlık Turizmi Cep Kitabı, (2014). http://www.ipsa.org.tr/upload/kitap/visitturkeyforhealthcare-pocket-book-tr.pdf

BAKA Sağlık Turizmi Sektör Raporu. BAKA, 2013. https://www.baka.gov.tr/dokuman-merkezi

BAKA, Antalya Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi (2018-2019).

BAKA, Isparta İli Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi (2018-2023).

BAKA, Burdur İli Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi (2017).

Barca, M., Akdeve, E., ve Balay, İ. G. (2013). Türkiye sağlık turizm sektörünün analizi ve strateji önerileri. *İşletme araştırmaları dergisi*, *5*(3), 64-92.

Canik, S., ve Özdemir, E. G. Sağlık Turizmini Konu Alan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Değerlendirmesi (1988-2017). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 30(2), 125-134.

Carrera, P. M., & Bridges, J. F. (2006). Globalization and healthcare: understanding health and medical tourism. *Expert review of pharmacoeconomics & outcomes research*, *6*(4), 447-454.

Cem, Işık., Küçükaltan, E. G., Çelebi, S. K., Çalkın, Ö., Enser, İ., ve Çelik, A. (2019). Turizm ve girişimcilik alanında yapılmış çalışmaların bibliyometrik analizi. Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, *3*(1), 119-149.

Crooks, V. A., Kingsbury, P., Snyder, J., & Johnston, R. (2010). What is known about the patient's experience of medical tourism? A scoping review. *BMC Health Services Research*, *10*(1), 266.

Çelikkaya, S. (2018). Isparta Üzerine Yazılan Lisansüstü Tezlere Yönelik Bibliyometrik Bir İnceleme. Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences, 32(1).

Çiçek, D., ve Kozak, N. (2012). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan hakem denetimli makalelerin bibliyometrik profili. Türk Kütüphaneciliği, 26(4), 734-756.

Çiçek, R., ve Avderen, S. (2013). Sağlık turizmi açısından İç Anadolu Bölgesi'ndeki kaplıca ve termal tesislerin mevcut yapısının ve potansiyelinin belirlenmesine yönelik bir araştırma.

Çolakoğlu, Ü., Altun, H. E., ve Kıykaç, B. (2019). Türkiye'deki medikal turizm tezlerinin bibliyometrik profili (2008-2018). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 30(2), 135-143.

Doğan, B. B., ve Aslan, A. Türkiye'de Sağlık Turizminin Mevcut Durumu ve Ülke Ekonomisine Katkıları. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *9*(18), 390-418.

Dursun A, Aktepe C, ve Arslan S. (2011), Türkiye'de Sağlık Turizmi, T.C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Koordinatörlüğü. Antalya: 20-23 Aralık, (s.12).

Edinsel, S., ve Adıgüzel, O. (2014). Türkiye'nin sağlık turizmi açısından son beş yıldaki dünya ülkeleri içindeki konumu ve gelişmeleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, *4*(2), 167-190.

Fairthorne, R. A. (2005). Empirical Hyperbolic Distributions (Bradford-Zipf-Mandelbrot) For Bibliometric Description and Prediction. Journal of Documentation, 61(2), 171-193.

Gökdayı, İ., ve Polat, M. (2015). Isparta'da medikal turizmin yapılabilirliği üzerine bir çalışma.

Gökmen, B., Şapcılar, M. C. ve Büyükşalvarcı, A. (2020). Turizm Fakültesi Akademisyenlerinin Sağlık Turizmine Yönelik Farkındalığının Değerlendirilmesi, Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 4(2): 1180-1198.

Gürsoy, Y., Akgöz, E., ve Topuz, Ç. (2017). Giresun İli Sağlık Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Journal of International Social Research*, *10*(49), 773-785.

Hall, C. M. (2011). Publish and perish? Bibliometric analysis, journal ranking and the assessment of research quality in tourism. *Tourism Management*, *32*(1), 16-27.

Heung, V. C., Kucukusta, D., & Song, H. (2011). Medical tourism development in Hong Kong: An assessment of the barriers. *Tourism Management*, *32*(5), 995-1005.

Hotamışlı, M., ve Erem, I. (2014). Muhasebe ve Finansman Dergisi'nde yayınlanan makalelerin bibliyometrik analizi. Muhasebe ve finansman dergisi, (63), 1-20.

İçöz, O., ve Kozak, N. (1999). 'Turizm işletmeciliği Dergisi'nin Turizm Literatürüne Katkısı Hakkında Bir İnceleme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, *10*(2), 9-17.

Kangas, B. (2010). Traveling for medical care in a global world. *Medical Anthropology*, *29*(4), 344-362.

Kaşli, M., & Öztürk, D. (2014). An investigation on thermal tourism in Bursa, Eskisehir and Bilecik. *Global Journal on Advances Pure and Applied Sciences*, *4*.

Kaya S., Yıldırım H., Karsavuran S. ve Özer Ö. (2013). Türkiye Medikal Turizm Değerlendirme Raporu, Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Kılınç, İ. (2017). Türkiye Medikal Turizm Sektöründe Hizmet Kalitesi ve Memnuniyet Üzerine Bir Alan Araştırması. *Visionary E-Journal/Vizyoner Dergisi*, *8*(17).

Leahy, A. L. (2008). Medical tourism: The impact of travel to foreign countries for healthcare. *The surgeon: journal of the Royal Colleges of Surgeons of Edinburgh and Ireland*, *6*(5), 260.

Mutlubaş, I. (2020). Dünya'da ve Türkiye'de Medikal Turizmin Güncel Durumu, Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 4(3): 2974-2984.

Öğüt, K., Yeşilyurt, S., ve Yurtseven, Ç. (2018). Kazakistan-Türkiye Sağlık Turizmi: Sağlık Sektörlerine Bakış ve Potansiyeller 1, 2. *Business and Economics Research Journal*, *9*(1), 57-74.

Özcan, K. Z., ve Aydın, V. (2015). Sağlık Turizmi (Teori ve Politika). *Umuttepe Yayınları, Kocaeli*. (76).

Özdemir, M., ve Kozak, N. (2000). Türkiye Turizm Yayıncılığı Tarihinden Bir Süreli Yayın: TC Turizm Bankası A. Ş. Bülteni (1983-1988). *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, *11*(2), 129-141.

Özer, Ö., ve Sonğur, C. (2012). Türkiye'nin dünya sağlık turizmindeki yeri ve ekonomik boyutu. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *4*(7), 69-81.

Özkan, M. E. (2019). Sağlık Turizmi Kapsamında Türkiye'nin Medikal Turizm Potansiyeline Yönelik Bir Değerlendirme. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, *1*(1), 50-64.

Özsarı, S. H., ve Karatana, Ö. (2013). Sağlık Turizmi Açısından Türkiye'nin Durumu. *Journal of Kartal Training & Research Hospital/Kartal Egitim ve Arastirma Hastanesi Tip Dergisi*, *24*(2).

Pendlebury, D. A. (2008). White paper: Using bibliometrics in evaluating research. Thomson Reuters, Research Department, Philadelphia, USA.

Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics. Journal of documentation, 25(4), 348-349.

Sengupta, I. N. (1992). Bibliometrics, informetrics, scientometrics and librametrics: an overview. Libri, 42(2), 75.

Smith, M. (2015). Baltic health tourism: Uniqueness and commonalities. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, *15*(4), 357-379.

Soysal, A. (2017). Sağlık Turizmi: Tehdit ve Fırsatlar Bağlamında Türkiye Açısından Bir Durum Değerlendirmesi. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, (1985-1989), Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. (s.120). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Be%C5%9Finci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1985-1989.pdf

T.C. Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı. *Batı Akdeniz Sağlık Turizmi Çalıştayı*, 2013. https://www.baka.gov.tr/dokuman-merkezi/dokumanlar/calistay-sonuc-raporlari/bati-akdeniz-saglik-turizmi-calistayi-raporu

T.C. Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı, 2014-2018. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11492/saglik-ve-termal-turizmi-tanimi.html%20(Eri%C5%9Fim#:~:text=Sa%C4%9Fl%C4%B1k%20turizmi%20tedavi%20ama%C3%A7l%C4%B1%20kapl%C4%B1ca,uluslararas%C4%B1%20hasta%20potansiyelini%20kullanarak%20sa%C4%9Fl%C4%B1k (Erişim Tarihi: 20.12.2020).

T.C. Sağlık Bakanlığı (2018), *Sağlık Turizmi Nedir?* https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23587/saglik-turizmi-nedir.html (Erişim Tarihi: 19.12.2020).

T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik*. Resmi Gazete, 13 Temmuz 2017. Sayı:30123. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=23751&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5

T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Sağlığın Teşviki ve Geliştirilmesi Sözlüğü*. 1. Baskı Nisan 2011, Ankara.

T.C. Sağlık Bakanlığı, Dünyada Sağlık Turizmi. https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23588/dunyada-saglik-turizmi.html (Erişim Tarihi: 19.12.2020).

T.C. Sağlık Bakanlığı, *Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar*. https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/Eklenti/10950/0/08pdf.pdf (Erişim Tarihi: 19.12.2020).

T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı On Birinci Kalkınma Planı, 2019-2023. (s.137). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/ON_BIRINCI_KALKINMA-PLANI_2019-2023.pdf

Tham, A. (2018). Sand, surgery and stakeholders: A multi-stakeholder involvement model of domestic medical tourism for Australia's Sunshine Coast. *Tourism management perspectives*, *25*, 29-40.

Turizm Bakanlığı (1993). Sağlık Turizmi ve Turizm Sağlığı, T.B. Yatırımlar Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, Yayın No:1993-8, Ankara.

Türkiye Sağlıkta Dönüşüm Programı (TSDP) Değerlendirme Raporu, 2012. https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/SDPturk.pdf

TÜRSAB Sağlık Turizmi Raporu, 2014. https://www.tursab.org.tr/haberler/tursab-saglik-turizmi-raporu_11430

Ünal, A., ve Demirel, G. (2011). Sağlık turizmi işletmelerinden yararlanan müşterilerin beklentilerinin belirlenmesine yönelik bolu ilinde bir araştırma.

Üsdiken, B., ve Pasadeos, Y. (1993). Türkiye'de örgütler ve yönetim yazını. Amme İdaresi Dergisi, 26(2), 73-93.

Wallin, J. A. (2005). Bibliometric methods: pitfalls and possibilities. Basic & clinical pharmacology & toxicology, 97(5), 261-275.

Woodman, J. (2009). *Patients beyond borders: Everybody's guide to affordable, world-class medical travel*. Healthy Travel Media. USA.

World Health Organization (WHO). (1998). Health promotion glossary. Geneva.

Yalçin, H. (2010). Millî Folklor dergisinin bibliyometrik profili (2007-2009). Millî Folklor, 22(85), 205-211.

Yavuz, M. C. (2011). Dünyada sağlık turizmi ve Adana destinasyonu. *Adana Sağlık Turizmi Derneği–Çukurova Üniversitesi Yayınevi*.

Yıldırım, H. H., ve Altunkaya, Ü. (2006). Türkiye'nin sağlık turizmi potansiyeli ve güçlükler. *ABSAM Yayınları*.

Yılmaz, G., Kurtaran, A. T., ve Yücesan, B. (2019). Sağlık Turizmi Potansiyelinin İncelenmesi: Trabzon İli. *International Journal of Economic & Administrative Studies*, (22).

Yiğit, V. (2016). Kamu Hastanelerinde Medikal Turizmin Gelişimini Etkileyen Faktörler. *Visionary E-Journal/Vizyoner Dergisi, 7*(15).

Yılmaz, İ., Karakuş, Y., Çamlıca, K., ve Toprak, L. S. (2017). Turizm Alanındaki Bibliyometrik Çalışmalar: Türkiye Örneği. Turan: Stratejik Araştırmalar Merkezi, *9*(36), 83-88.

Yirik, Ş., ve Ekici, R. (2014). Medikal Turizm Kapsamında Yaşanan Genel Etik Problemler ve Bölge Pazarında Yaratmış Olduğu Olumsuzluklar (Akdeniz Bölgesi Örneği).

OSMANLI'NIN SON ÇARESİ, TÜRKİYE'NİN TEMELİ: TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ - OSMANLI DEVLETİ'NDEN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞUNA TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

Burcu KÜNTER
Gaziosmanpaşa Üniversitesi Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans
Orcid id: 0000-0002-5383-1903

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nda millet kavramı, Avrupa'da Fransız İhtilali ile beraber kazandığı anlamdan farklı bir anlamda yönetim sisteminde yer edinmiş; Avrupa düşünce sistemi bağlamında bir milliyetçilik düşüncesinin yer edinmesi, diğer imparatorluklarda yaşanan gelişme sürecinden daha geç olmuştur. Avrupa siyasi düşünce sisteminde var olan milliyetçilik kavramı Fransız İhtilali ve onun getirdiği yenilikçi hareketlerle ortaya çıkmış ve düşünce sisteminin temeli olarak etnik yahut bölgesel birliği temel almıştır. Osmanlı devletinde ise millet kavramı dinsel bir birliğe işaret etmiş, aynı dinden olan tebaanın oluşturduğu bir birlik olarak anlam kazanmıştır. Aynı din grubu altında etnik olarak birden çok grubun bir çatı altında toplanmış olması Osmanlı millet kavramını Avrupa düşünce sisteminden ayıran en önemli özelliktir. Osmanlı'da tebaanın yönetimi bu dinsel ayrıma göre yapılmış, etnik ya da bölgesel farklılıklar dikkate alınmamıştır. Fransız İhtilali ile gelişen etnik milliyet kavramı ve bağımsızlık düşüncesi Osmanlı Devleti'nde de yerini bulmuş; fakat Türk tebaanın bu yeni millet düşüncesine alışarak bu sistem altında örgütlenmesi diğer milletlerden daha uzun sürmüştür. Türk milliyetçiliği Osmanlı devletinde Rusya'dan kaçan Türk aydınları ve özellikle Fransa'da eğitime gönderilmiş öğrencilerin eğitimlerinden sonra yurda dönmeleriyle imparatorluğu kurtarmak, imparatorluğun dağıldığı fark edildiğinde ise elde kalan Anadolu'nun kurtarılması düşüncesiyle gelişmiştir. İmparatorluğun kurtarılması düşüncesiyle başlayan Türk milliyetçiliği hareketi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla yeni bir boyut kazanmış; Anadolu'da milli devletin kurulması ile birinci dönem Türk milliyetçileri tasavvur ettikleri düzenin kurulmasına öncülük etmişlerdir. Bu çalışmada öncelikle Osmanlı devletinde millet kavramı incelenmiş, daha sonra Türk milliyetçiliği hareketinin doğuşu ve gelişimi açıklanarak milliyetçilik hareketinin Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşuna katkıları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: milliyetçilik, Osmanlı devleti, Türkiye Cumhuriyeti, milli devlet, millet

THE LAST RESORT OF OTTOMAN, THE FOUNDATION OF TURKEY: TURKISH NATIONALISM – TURKISH NATIONALISM THROUGH THE OTTOMAN AND THE FOUNDING OF REPUBLIC OF TURKEY

ABSTRACT

The term "millet" (nation) had gained a far more different meaning in Ottoman Empire than it had gained by the French Revolution in Europe; and the nationalist thought that is in context with the European political thought had far late of a development process in Ottoman Empire

than it had in other empires of the world. The nationalism system of European political thought appeared with the French Revolution and the ideas it brought to politics and it had taken ethnic or regional union as its source of basis. The term “nation” pointed out a religious union in Ottoman state and had the meaning as the union of people from the same religion. The greatest distinction between European and Ottoman Notion of nation is that in the Ottoman system, the fact that under the same religious union, there could be different ethnic groups did not matter. The governance of people of Ottoman state was done according to religious differences and the ethnic and territorial differences are overlooked. The ethnical notion of nation and the desire of freedom had found its own place in Ottoman state; but it took longer than other nations of the state for the Turkish people of the state to get used to and accept this new nation system. Turkish nationalism in Ottoman Empire progressed under the influence of Turkish intellectuals running from Russia and students who were sent to Europe -particularly to France- and came back to their empire to save the empire, and after realising that the empire is crumbling, to save what is left of it- Anatolia. The nationalist thought that started with the desire of saving the empire had taken a diferent turn with the founding of Republic of Turkey; with the founding of republic, the first term of Turkish nationalists pioneered the regime they dreamt of. In this article, firstly the concept of “millet” in Ottoman Empire is reviewed, and after that the birth and evolution of Turkish nationalism and its impact on the founding of Republic of Turkey is analized.

Key Words: nationalism, Ottoman state, Republic of Turkey, national state, nation

AHİLİK TEŞKİLATLANMASINDA SOSYAL VE MESLEKİ DAYANIŞMANIN YANSIMALARI

Öğr.Gör. Dr. Dilek Nam
Sakarya University
Orcid id: 0000-0003-3242-5460

ÖZET

Türk fütüvvet yapılanmasının adı ahilik olarak isimlendirilmektedir. Bu yapı, fütüvvetin Türk kültürüne münhasır şekilde yoğrulmuş halidir. Dolayısıyla ahilik, fütüvvetçiliğin Türk gelenekleriyle bir araya getirilmiş esnaf teşkilatları olarak karşımıza çıkan yapılanmalarıdır. Ahiliğin temel amacı teşkilata üye olan bireylerin ahlaki ve mesleki yönden eğitilerek üretken ve topluma faydalı birer birey haline getirmektedir. Bunun yanında inançlı, bilinçli ve üretici bir toplumsal yapı oluşturabilmek ahlaki yönden ele alınan bir diğer konudur. Bu toplumsal yapı içerisinde yardımlaşma ve dayanışma had safhadadır. Ahilik toplum içinde iyi insan ve iyi vatandaş olmayı öğretirken toplumsal yapıya da dokunur. Bu sayede toplumsal refaha da katkı sağlayacağı düşünülebilir. Bu yönüyle araştırmada ahilik teşkilatlanmasında yer alan dayanışma kültürünün sosyal ve mesleki yansımalarının etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler; Ahilik, sosyal dayanışma, mesleki dayanışma, orta sandıkları

ABSTRACT

The name of the Turkish futuwwa organization is called Akhism. This structure is the kneaded form of futuwwa exclusive to Turkish culture. Therefore, the Ahi order is the organization of the futuwwa that we encounter as tradesmen organizations brought together with the Turkish traditions. The main purpose of the Ahi organization is to train the individuals who are members of the organization in terms of moral and professional aspects and make them productive and beneficial to the society. In addition, creating a religious, conscious and productive social structure is another moral issue. In this social structure, cooperation and solidarity are at the highest level. While Ahilik teaches how to be good people and good citizens in the society, it also touches the social structure. In this way, it can be thought that it will contribute to social welfare. In this respect, it is aimed to reveal the effects of the social and professional reflections of the solidarity culture in the organization of the Akhism.

Keywords; Akhism, social solidarity, professional solidarity, safe-deposit boxes in Ottoman empire

GİRİŞ

1200'lü yıllarda Orta Asya'da yaşayan Türkmenler Moğol istilası nedeniyle Anadolu'ya yerleştiklerine kesin olarak bakılmaktadır. Burada Ahi örgütlenmelerini kurdukları ve birçok alanda etkin rol aldıkları görülmektedir (Çağatay, 1988: 486). Ahilik TDK'ya göre kökleri eski Türk törelerine dayanan ve Anadolu'da yüksek bir gelişim gösteren esnaf, zanaatçı, çiftçi vb. bütün çalışma gruplarını içine alan bir yapıda olan ocak anlamına gelmektedir. Bu ocaklarda dayanışma hat safhada yer almaktadır. Aynı zamanda bu ocaklarda esnaf dayanışmasının dışında sosyal, kültürel, askeri ve dini açılardan da toplumsal hayatın şekillenmesine yüzlerce yıl fayda sağlanmıştır (Demirpolat ve Akça, 2004: 355; Koçak ve Gürün, 2015: 128). Ahiliğin

toplumsal hayatın gelişmesine bu denli katkı sağlamasının temel nedeni ahilik yapılanmasının, İslami fütüvvet[1] anlayışını benimseyen bir yapıda temellendirilmiş birliktelikler olmasından ileri gelmektedir. Ahilik yapılanmasının temelinde insan yer almaktadır. Bu anlayış halkın mesleki ve ahlaki gelişiminde büyük katkı sağlamıştır. Bu sayede yetiştirilen sanatkar veya zanaatkarların eğitimli ve ahlaklı olmaları sağlanmıştır (Düşükcan ve Başdaş, 2019: 865-866). Ahi birlikleri veya teşkilatlanması mesleki dayanışma ve yardımlaşma birlikleri gibi görünse de sosyal ve siyasal alanlarda da oldukça aktif rol almıştır. Selçuklu imparatorluğundan Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve daha sonraki aşamalarında da bu yansımaları görmek mümkündür (Oğurlu, 2017: 78). Günümüz kooperatifçilik veya sendikacılık anlayışının da temellerinin bu birlikler olduğu ifade edilmektedir. Böylesi birliklerin günümüze yansımalarının olduğu aşikardır. Özellikle Ahilik anlayışında yer alan dayanışma ilkesinin izdüşümlerini yapılan çeşitli araştırmalarda görmek mümkündür. Örneğin Oğurlu (2017: 78) tarafından yapılan çalışmada değinilen nokta avukat, tabip, mimar, eczacı, mühendislik gibi çeşitli meslek gruplarının 19. yy. ortalarından itibaren örgütlendiği görülmektedir.

Türk fütüvvet yapılanmasının adı ahilik olarak isimlendirilmektedir. Bu yapı, fütüvvetin Türk kültürüne münhasır şekilde yoğrulmuş halidir. Dolayısıyla ahilik, fütüvvetçiliğin Türk gelenekleriyle bir araya getirilmiş esnaf teşkilatları olarak karşımıza çıkan yapılanmalarıdır (Akça, 2017: 41). Ahiliğin temel amacı teşkilata üye olan bireylerin ahlaki ve mesleki yönden eğitilerek üretken ve topluma faydalı birer birey oluşturmaktır. Bunun yanında inançlı, bilinçli ve üretici bir toplumsal yapı oluşturabilmek ahlaki yönden ele alınan bir diğer konudur. Bu toplumsal yapı içerisinde yardımlaşma ve dayanışma had safhadadır. Ahilik toplum içinde anlayış, güven, rıza, işbölümü ve işbirliğini tesis ederek ekonomik dengeyi tesis etmeyi amaçlamaktadır. Diğer yandan Ahilik yapısında rekabeti güçlendirici unsurlar da yer almaktadır. Fakat bunu yaparken hileden uzak durmak ahlaki yönden esastır, bunun yerine kaliteli mal üretmeyi teşvik etmek bir seçenek olarak sunulmaktadır (Gündüz, Kaya ve Aydemir, 2012: 40). Bu sayede toplumsal refaha da katkı sağlayacağı düşünülebilir.

Ahilik teşkilat yapılanması temel prensipler üzerine tesis edilmiştir. Temel prensibini dinin kaynaklarından alan ahilik teşkilatlanmasının nizamnamesine Fütüvvetname ismi verilmekteydi. Bu teşkilatlara girebilmek için ilk yol Fütüvvetname'de yer alan ticari kuralları, dini ve ahlaki normları benimsemektir. Sonuç olarak teşkilata mensup olan kişilerde doğruluk, güvenilirlik, cömertlik, tevazu, arkadaşlarına nasihat etme, onları doğru yola sevk etme, affedici olma, bencilce davranışlardan uzak durma ve uyanıklık bulunması gereken özellikler arasındadır (Öztürk, 2002: 4). Genel olarak meslek kuruluşlarına yönelik gibi kabul gören ahiliğin öğretileri sayesinde toplumsal yapıda güçlü iyileşmelere neden olduğu gözlemlenmiştir. Bunun temel nedeni ahilik teşkilatına mensup olan insanların ahiliği sadece işyerlerinde değil, yaşam içerisinde felsefi olarak benimsemelerinden ileri gelmektedir.

1. Ahilik

Ahi kelimesi ya da daha doğrusu deyimi Arapça kökenli "erkek kardeşim" anlamına gelmektedir. Dîvânu Lugâti't-Türk ve Kutadgu Bilig eserlerinde cömert, eli açık, Ali Cenap anlamlarını da içermektedir. Böylesi eserlerde Ahi kelimesi, Türkçe Akı olarak da kullanıla gelmiştir (Özerkmen, 2004: 59; Bayram, 2012: 83). Ahilik teşkilatlanması, 13. yüzyılın ilk yarısından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Anadolu, Balkanlar ve Kırım'da yer alan Türklerin sanat ve meslek alanında yetişmelerini, ahlaki yöndense gelişmelerini sağlamış olan teşkilatlanmanın üst biçimidir (Kıyak, 2017: 2495; Yıldız Altın, 2018: 145). Teşkilatlanmanın öncelikle fütüvvet anlayışından esinlenerek gençlere meslek edindirmek, onları kötü akımların etkisinden arındırmak ve ülkenin asker gücüne olan ihtiyacı gidermek için organize olmuş olsa

[1] Arapça gençlik, ergenlik, kahramanlık, delikanlılık, cömertlik gibi anlamlara gelmektedir. Ahlaki anlamdaysa cömertlik, mürüvvet, asalet ile ilişkilendirilmektedir (Akça, 2017: 41; Kıyak, 2017: 2495).

da, sonrasında çok daha kapsamlı çalışmalara ön ayak olduğu savunulmaktadır (Gündüz ve diğerleri, 2012: 38). Hatta Azerbaycan'da vuku bulan Moğol istilasından kaçan tüccar, tacir ve zanaatkarlar arasında dayanışma örnekleri ile kendini öte yandan da göstermiştir (Asker, 2016: 195).

Teşkilatlanmanın kurucusu olarak sayılan aynı zamanda bir hekim olan Ahi Evran tarafından yine dayanışma çerçevesinde 1207 yılında bir üretim modeli geliştirilmiştir. Bu model önceleri Selçuklunun başkenti olan Konya, Kayseri ve Kırşehir illerinde başlatılmış. Bu illere kurulan tabakhaneler daha sonrada çevre illere halifeler aracılığı ile yayılmıştır. Bu durum şecerenamelerde şu şekilde konu edinmektedir: "Sultan Ahi Evran Şeyh Mahmud bütün İslam ülkelerinde bulunan tabakhane ve ocakları diriltip bayındır hale getirdi. Etraftaki bütün ülkelere halifeler gönderip oraların da ocaklarını ihya ettiler. Zaviyeler ve binalar kurdular" (Yüksel ve Göksel, 2020: 801). Hatta 1280 yıllarında Sakarya'nın doğu kıyıları Türkler tarafından ele geçirilmiş, sonrasındaysa diğer fetihlere girişilmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş yıllarına rastlayan bu dönemde kimi nüfusu göçebe hayattan yavaş yavaş yerleşik hayata geçişine ön ayak olunduğu dile getirilmektedir. Özellikle Sakarya için Akyazı, Geyve, Hendek, Taraklı ilçelerinde çeşitli girişimler başlamıştır (Yılmaz, 2015: 34). Bu girişimler küçük zanaatkârların girişimleri olarak kabul edilebilir. Sakarya ilinde bu girişimlerin izlerini görmek halen mümkündür.

Ülkemizde Ahilik kültürünün nesilden nesille aktarılması amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 1988 yılından beri "Ahilik Kültürü Haftası" düzenlenmektedir (https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12334/ahilik-kulturu-haftasi-kutlamalari.html; https://www.sakaryadanhaber.com/haber/7770479/2021-yili-ahilik-haftasi-il-kutlama-programi). Yine ülkemizde çeşitli illerde de yine bu hafta dolayısıyla bazı organizasyonlar gerçekleştirilmektedir (Bkz. http://www.sakarya.gov.tr/ahilik-haftasi-ilimizde-cesitli-etkinliklerle-kutlaniyor; https://medyabar.com/haber/7796094/akyazida-ahilik-haftasinda-yarim-asirlik-esnaflara-plaket; https://www.anadolugazete.com.tr/gundem/34-ahilik-haftasi-kutlandi-98716h.htm). Ahilik hakkında bir diğer önemli noktaysa geleneklere ve zamana uyum sağlayabilen dinamik bir yapıda olmasıdır. Bu konu hakkında Ahi teşkilatlanmasının kurucusu olan Ahî Evran kuralların evrensel nitelik taşıdığı ve tüm zamanlara uyum sağlayacak bir yapıda oluşturulduğunu da yapılan bazı araştırmalarda dile getirilmektedir (bkz. Arslan, 2015: 261; Özdemir ve Salt, 2019: 368).

Bütün fütüvvetnameler[2]de fütüvvetin esasları, birliğe kabulün gereklilikleri, hangi hallerde fütüvvet birliğinden düşüleceği, fütüvvetin kısımları ve fütüvvetin silsilesi gibi konular düzenlenmiştir. Bunun yanında "Elini, dilini, belini korumak" şeklinde özetlenen üç önemli fütüvvet ilkeleri benimsenmiştir. İyi bir insan ve Müslüman olmanın erdemlerini yansıtan bu ilkeler arasında samimiyet, cömertlik, Allah'tan başkasına kul olmama, sürekli gelişme ve yenilenme, alçak gönüllülük, misafirperverlik, uyumlu olma, merhamet etme, dürüstlük gibi özellikler sıralanmıştır (Gemici, 2010: 73). Bu gereklilikler Türk Ahilik teşkilatlanmasına da yansımıştır. Türk kültüründe Ahilik teşkilatlanması evrensel bir yapıda olduğundan dolayı yüzyıllarca kültürel, ekonomik ve sosyal alanlarda önemli roller üstlenmiştir. Anadolu'nun Türkleştirilmesi, Avrupa'nın fethi gibi miladi konularda vatandaşlar arasında kaynaşma ruhu ve Türkleştirme bilinci ile hareket edilmesine de zemin hazırlamıştır (Turan ve Gümüş, 2015: 596). Sosyal ve siyasal hayatta Ahilik teşkilatlanmasının bu denli aktif olması Selçuklu ve

[2] Üç tür fütüvvetnameden söz etmek mümkündür. Bunlar sırasıyla (https://islamansiklopedisi.org.tr/futuvvetname);

- Sûfi Fütüvvetnâmeleri (IX-XIII. yüzyıl)
- Fütüvvet Teşkilâtına Ait Fütüvvetnâmeler (XIII-XIV. yüzyıl)
- Ahî Loncaları Fütüvvetnâmeleri (XIII-XVI. yüzyıl)

Ahilik teşkilatlanması çerçevesinde oluşturulan fütüvvetnamelerden en eskisi Burgazi tarafından 13. yüzyılda kaleme alındığı düşünülmektedir.

Osmanlı sultanlarının bazılarının, bunun yanında diğer devlet adamlarının teşkilat üyesi olmasından da ileri gelmektedir. Hatta teşkilat Osmanlı Devleti'nin kuruluşundaki cihat hareketine de öncülük etmişlerdir (https://bilgiocakta.com/uploads/ekitaplar/4.pdf).

Ahilik teşkilatı mensupları arasında çatışmacı anlayış yerine zengin-fakir, üretici-tüketici, emek-sermaye, millet-devlet kısacası toplumda yer alan tüm insan ve kurumlar birbiriyle uyum sağlamakta, huzur içinde yaşamaya özen gösterilmekteydi (Yüksel, 2019: 502). Bu anlayıştan hareketle Ahilik tarikat ve esnaf teşkilatlanmasından öte bir kavram olduğu söylenmelidir. Şöyle ki insanları iyiliğe ve doğruluğa götüren bir çizgi göstermesi nedeniyle bir yandan tarikat özelliği taşırken, diğer yandan da çalışma hayatında da üretim, verimlilik, fiyat kontrolü, kalite gibi konularda düzenlemeler yapmasından ötürü esnaf teşkilatlanması özelliği taşımaktadır (Koçak ve Gürün, 2015: 131). Ahiliğin kapsamında yer alan meslek mensuplarında cömertlik, mertlik ve iyilikseverlik anlayışları hakimdir. Tamda bu açıdan fütüvvet teşkilatları ile benzerlik taşımaktadır. Bunun yanında fütüvvet ilkelerine olan bağlılığını da her daim sürdürmüştür. Dönemin tekke ve zaviyelerinde şeyh-mürit ilişkisi hakimken, çalışma alanlarında usta, kalfa ve çırak ilişkileri bir düzen içerisinde gerçekleşmektedir. Böylesi yönleriyle fütüvvet teşkilatının daha da gelişmiş bir hali olduğundan da söz edilebilir (Sancaklı, 2010: 3; Koçak ve Gürün, 2015: 131). Tüm bu yönleriyle Ahilik teşkilatlanması tarikat ve esnaf birliklerinin uyumlu şekilde sürdürülmesini sağlamıştır.

Fatih döneminde ahi teşkilatlarının siyasi hayatta biraz daha geri plana gelerek, iktisadi hayatla daha fazla alakadar olmuş, daha çok esnaf birlikleri olarak gözlemlenmişlerdir (Koçak ve Gürün, 2015: 131). Fakat Ahilik teşkilatlanmasında vurgulanması gereken nokta, teşkilat mensuplarının hem sosyal hem de ticari manada ahlaki davranışları ve etik normları içeren sistematik bir yapı üzerinde hareket etmesidir. Etik ve ahlak kelimeleri birbiri yerine kullanılan kavramlar olmasına rağmen birbirine benzerlik ve farklılıkları bulunan iki kavramdır. Ahlak bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları olarak tanımlanmaktadır. Etik neyin iyi-kötü ve doğru-yanlış olduğu konusunda bilgi veren bir algı sürecidir ve daha çok felsefidir. Ahilikte bu tür felsefi normlar fütüvetnemeler aracılığı ile gerçekleşmektedir. Ahlak ise iyi-kötü ve doğru-yanlışa ait prensipleri düz bir mantıkla ortaya koymaktadır ve daha ziyade davranışsaldır (Akgül, 2017: 10; Mahmutoğlu, 2009: 225). Bu davranışsal akım sayesinde yüzyıllarca süregelen toplumsal dayanışma sonrasında farklı oluşumlarla kendini hayata geçirmeye çalışmıştır. Hatta sendikacılık, kooperatifçilik gibi oluşumların temellerinin Ahilik teşkilatlanması olduğu düşünülmektedir.

2. Ahi Teşkilatlanmasında Dayanışma

Ahilik teşkilatlanması Yesevi disiplinin bir uzantısı olarak kabul görmektedir. Bu disiplinin temel amacı toplum için faydalı bireyler yetiştirmektir (Turan, 2011). Özellikle Abbasi Devletinin Moğol istilası sonrasında Anadolu'da Ahilik teşkilatlanmasının kurulması adına çalışmalar bu disiplin sayesinde gerçekleştirilmiştir. Bunun temel nedeni istila sonrası Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan esnaf, tacir ve sanatkarlarının dayanışma içinde bulunmalarını kolaylaştırmaktır. Bu nedenle Anadolu'nun çeşitli yerlerinde teşkilatlanmalar oluşturulmuştur (Asker, 2016: 192; Akbaş ve diğerleri, 2018: 169; Arslan, 2015: 249). Aynı zamanda yine bu dönemde Anadolu'da ulaşım ve güvenlik problemi ile karşı karşıya kalan Türkler yine bu teşkilatlanmalar sayesinde misafirperverlik ve yardımseverlik ile karşılaşmışlardır (Akbaş ve diğerleri, 2018: 169).

Ahilik teşkilatının temel felsefesi, ana amacı dayanışmadır ve bu amaç doğrultusunda örgütlenme sağlanmıştır. Öncelikle toplumsal iç huzurun sağlanması açısından çırak-kalfa-usta ya da işçi-işveren, üretici-tüketici, kadın-erkek, genç-yaşlı ilişkisinde mücadeleden çok dayanışmacı yapı içerisinde sürdürüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır (Ekinci, 2012; Yüksel, 2019: 506). Diğer yandan emeğe saygı da farklı bir tarafta yer almaktadır (Yüksel,

2019: 506). Bu yapı birlik, dayanışma ve dayanışmanın temeli olan kültürel bağlılık ekseninde dönmektedir (Turan ve Gümüş, 2015: 598). İslamiyet dayanışmayı, sosyal hayatın sürdürülebilirliğini sağlaması bakımından dini ve ahlaki bir görev olarak görülmektedir (Kıyak, 2017: 2500; Kaynak, 2021: 2). Ahilik teşkilatlanması ticari hayatı mesleki ahlakı ve dayanışma üzerine kurmuştur bir birlikteliktir (Oğurlu, 2017: 93). Aynı zamanda yardımlaşma ve dayanışma ekseninde, toplum içerisinde sosyal hayatı idame etmeye çalışan her bir üyenin sahip olması gereken rolleri bulunmaktadır. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Kıyak, 2017: 2496).

- Birlikte Yaşama Bilinci
  - Başkalarıyla İyi Geçinmek
  - İyilik Yapmak
  - Ayırımcılık Yapmamak
- Yardımlaşma ve Dayanışma Bilinci
  - Konukseverlik
  - Cömertlik
  - Düşkünlere Yardım
- Haklara Saygı Bilinci
  - Ana-Baba Hakkı
  - Komşu Hakkı
  - Yetim Hakkı

Fütüvvet anlayışının devamı olan Ahilik teşkilatlanması Anadolu'da yoğun ve bu denli içselleştirilmesinin nedenleri üç farklı şekilde tezahür ettiği ileri sürülmektedir. Buna göre ilk neden Asya'dan gelen tüccar ve sanatkârların, Anadolu'da yer alan tüccar ve sanatkârlar karşısında rekabet edebilmesi için kendi aralarında kurdukları dayanışma ihtiyacı. İkinci bir neden yerleşik hayat tarzına uyum sağlamak ve toplum içinde çatışmaları gidermek için yine bir dayanışma ruhuna olan ihtiyaç dolayısıyla bir birliğe olan ihtiyacın artması. Son olarak üçüncü bir nedense İslam dininin yaygınlaştırılması çabası ve yine İslamiyet gereği paylaşma ve dayanışma ruhunun ön planda tutulmasıdır (Ayiş, 2019: 101-102). Ahilik anlayışı bu üç nedeni de içerisinde barındırmaktadır. Bu sayede topluma ve toplumsal kültüre felsefi olarak uyum sağlayabilmiştir. Anlaşılacağı üzere ahilik felsefesinin iki tür dayanışma türünün topluma entegre edildiği görülmektedir. Ahilik toplumsal ve dini duygular çerçevesinde değişip şekillenmesi nedeniyle dinamik yapısını asla kaybetmeyen felsefi bir dayanışma akımıdır. Yine de Ahilik teşkilatlanmasını sosyal ve mesleki dayanışmayı ayrı ayrı ele almak yerinde olacaktır.

2.1.Sosyal Dayanışma

Ahilik birliği ferdiyetçilik yerine toplumcu bir yapıya sahiptir. Fakat bu toplumcu oluşum kişinin topluma, toplumunda kişiye karşı koruması altında hayata geçirilmiştir. Fert ve toplum arasındaki ince çizgi daima korunmuştur. Bunu gerçekleştirirken devlet desteği veya baskısı olmaksızın idame ettirilmiştir. Üstelik Ahiliğin yapısından kaynaklı sosyal dayanışma ruhu sayesinde esnaf ve halk suiistimal, yolsuzluk ve ahlaksızlıktan uzak şekilde kendi kendini idame ettirebilmiştir (Koçak ve Gürün, 2015: 133; Turan ve Gümüş: 2015: 604). Toplum içerisinde önde gelen kişilerin destek ve kontrolü sayesinde sosyal hayat kontrol altında tutularak, toplumsal ahenk yüzyıllarca tesis edilmiştir.

Fütüvvetnamelerde toplumsal güven ve düzeni tesis etmek için ahlak ve din öğretileri kullanılmıştır. Bu öğretiler sayesinde toplum içerisinde yardımlaşma ve dayanışma teşvik edilmeye çalışılmıştır. Ahilik anlayışının bu rolünü aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür (Kıyak, 2017).

- Birlikte yaşama bilinci
    - Başkalarıyla iyi geçinmek
    - İyilik yapmak
    - Ayrımcılık yapmamak
- Yardımlaşma ve dayanışma bilinci
    - Konukseverlik
    - Cömertlik
    - Düşkünlere yardım
- Haklara saygı bilinci
    - Ana-baba hakkı
    - Komşu hakkı
    - Yetim hakkı

Diğer yandan Ahilik anlayışı sosyal birlik ve dayanışmayı sağlamak için kullandığı çeşitli sosyal güvenlik faaliyetleri de mevcuttur. İslam anlayışının getirisi olarak karşımıza çıkan zekât, sadaka, kurban gibi ibadet anlamında yer alan buyruklar, toplumsal ihtiyaçların karşılaması gayesini gütmektedir. Bu ibadetler toplumdaki sosyal farklılıkları en aza indirgemekte, toplumsal denge ve huzurun oluşmasına katkı sağlamaktadır. Orta Sandığı, Esnaf Vakfı, Esnaf Kesesi gibi çeşitli yardımlaşma kanalları sayesinde bu dayanışmalara hayat verilmiştir (Bayram, 2012: 88). Bu tip yardımlaşma hareketleri hem üyelerin hammadde, gelişim, sosyal güvenlik, işsizlik gibi ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte ihtiyaç sahiplerine de yardımda bulunulmuştur.

Sosyal dayanışma tasavvuf geleneği ve sûfî[3] şahsiyetlerin çaba ve gayretleri sonucunda geliştirilmiş ve topluma yayılmıştır. Sufî şahsiyetlerin önde gelen ismi Ahi Evren ve sûfîler İslamiyet'in bir arada yaşama kültürü olan paylaşma ve dayanışma ruhunu her daim ön planda tutmuşlardır. Kültürel olarak dayanışma ruhu tesis edilmiş ve Ahi teşkilatlanmasına has bir kişilik geliştirilmiştir (Ayiş, 2019: 102).

2.2. Mesleki Dayanışma

Ahilik teşkilatlanması Anadolu'da yer alan Ermeni ve Bizanslı Rum esnaf ve sanatkârlar karşısında Müslümanların rekabet edebilmeleri, ticari hayata katılabilmelerini sağlayan dayanışmacı bir birliktir. Bu birlik hem mesleki hem de sosyal anlamda Müslümanlar arasında fark yaratmıştır. Yukarıda da değinildiği gibi sosyal hayata olumlu etkilere sahip olan ahilik bilincinin asıl kuruluş amacı esnaf ve sanatkârlar arasında dayanışmayı arttırmaktır. Bu nedenle mesleki dayanışmanın Ahiler üzerinde had safhada olduğu söylenebilir. Mesleki anlamda dayanışmalarının en güzel örneği ise orta sandıklarıdır. Orta sandıklarının oluşumunda en büyük felsefi düşünce "can ve mal beraberliği" olarak ifade edilen dayanışma prensibidir (Öztürk, 2002: 7). Bu sandıkların işleyiş biçimi oldukça ayrıntılı ve toplumsal yapıyı da kapsayacak bir şekilde tesis edilmiştir. Esnaf veya sanatkârın kazancı bu sandıklarda toplanmakta, toplanan kazançlar sayesindeyse yeni tezgahlar kurulmaktaydı. Aynı zamanda yine bu sandıklarda toplanan kazanç sayesinde hammadde ve alet ihtiyaçları giderilmekte, yardıma muhtaç olan kimselere yardımda bulunulmaktaydı. Diğer yandan bu ve bunun gibi uygulamalar nedeniyle günümüzün kooperatifçilik ve sendikacılığın ortaya çıkmasına da ön ayak olduğunu belirten görüşler yer almaktadır (Öztürk, 2002: 7; Turan ve Gümüş, 2015: 600).

Mesleki dayanışma kadınları da içine alan bir örgütlenme şeklinde de ortaya çıkmaktadır. Bunun en güzel örneği deri işleme sırasında elde edilen yünler, özel atölyelerde işlenmiştir ve

[3] Tasavvuf yolunda nefis mücâhedesini sürdürmekte olanlara mürîd ve mutasavvıf, bu mücadeleyi tamamlayıp kemale ermiş olanlara sûfî denilmektedir (https://islamansiklopedisi.org.tr/sufi).

burada gerçekleşen üretim sayesinde ekonomik olarak gelişime fayda sağlamışlardır. Türkmen kadınların erkekler ile iş hayatında sürdürdükleri başarılar XIII. yüzyılda görünür hale gelmiştir. Ahi Evran'ın eşi ve mutasavvıf Şeyh Evhadüddin Kirmani'nin kızı olan Fatma Bacı, Anadolu kadınlarını örgütleyip, kadının becerisine göre meslek ve sanat kollarında verimli bir şekilde çalışmasına ön ayak olmuştur. Aynı zamanda Ahilerin birçok hizmet alanında, kadın sanatkârlara gereksinim duyduğu da görülmektedir. Bacılar ile Ahiler ticari ve ahlaki eğitim sürecinden neredeyse aynı yollardan geçerek ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda kadın ve erkeğin mükemmel bir dayanışmasını tarihte göstermişlerdir (Köken ve Büken, 2018: 117). Bacıyân-ı Rum teşkilatı adı veriler oluşum, diğer Ahilik teşkilatı üyelerinde olduğu gibi hem dini hem de mesleki eğitimleri bir arada vermişlerdir (Ayiş, 2019: 94). Yine bu kadın örgütlenmesi savaş sırasında da kendilerini göstermiştir. Hatta Ahiyan-ı Rum, Baciyan-ı Rum, Abdalan'ı Rum, Gaziyan-ı Rum isimleriyle savaşlarda gösterdikleri başarılar ile dillere destan olmuş dört birliğin oluşumundan söz etmekte mümkündür (Çağatay, 1988: 494).

Mesleki dayanışmanın diğer bir örneği ise Anadolu'ya yerleşen göçmenler, yerleştikten hemen sonra ticaret hayatına atılmışlardır. Hem başarı şansını yakalama konusunda hem de birbirlerini kalkındırma konusunda dayanışma içerisine girmişlerdir. Özellikle birbirlerinden mal alım satımı yaparak kalkınmalarını geliştirmişlerdir. Tüm bunları gerçekleştirirken aynı meslek grubunda olan zanaatkâr ve sanatkâr tek bir çatı altında toplanarak, ahlaki değerlerden ödün vermeyerek kaliteli mal üretme yolunu seçmişlerdir. Bu anlayışın fütüvvet prensiplerinden geldiği söylenebilir (Yüksel ve Kaya: 2020: 796). Kimi yandan fütüvvetnamelerdeki prensipler sayesinde kişilere bir meslek kazandırma amacı yanında topluma dini, ahlaki ve kültürel değerleri benimsettiği de görülmektedir (Kıyak, 2017: 2508). Dayanışma bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Ticari hayatta müşteriye fahiş fiyatlı mal satma, piyasada spekülasyon yaratma ve serbest rekabet piyasası şartları reddedilerek, karşılıklı yardım, ahlaki değerler ve dayanışma esasları benimsenmiştir (Öztürk, 2002: 7).

Sonuç

Ahi Evren, medrese eğitimi görmüş bir alim, bir hekim ve aynı zamanda üstün teşkilatlanma özelliğine sahip bir fikir insanı olarak literatüre geçmiştir. Hocası Ahmed Yesevi gibi tasavvufi bir anlayışla toplumsal sorunlara çözüm aramaya çalışmış ve gerektiğinde siyasi, askeri ve ekonomik konularda halka öncülük etmiştir (Ayiş, 2019: 96). XIII. yy. 'da bir yandan Moğol istilası diğer yandan Rumlar ve Ermeniler tarafından vuku bulan istilalar sosyal ve ekonomik hayatı tamamen altüst etmiştir. Ahilik teşkilatlanması tamda bu zamanda toplum içinde sosyal ve mesleki hayatta kendini göstererek ilerlemiştir. Diğer yandan Orta Asya'da yer alan Türkmen halkın Anadolu'ya göç etmesiyle, burada bulunan Bizans esnafına karşı örgütlenme ihtiyacı doğmuştur. Piyasaya nüfus edebilmek için rekabeti yüksek tutmaya çalışılmış ve kaliteli mal üretmeye yönelik çalışmalara girişilmiştir. Kendi ticarethanelerini kuran esnaf ve sanatkârlar yerli üretimi desteklemek adına birbirlerinden mal alım satımı konularında da dayanışma içerisine girmişlerdir. Diğer yandan esnafa dayanışma sandıkları sayesinde kalkındırılmasına vesile olmuşlardır. Bu sayede pazarda paylarını geliştirmişlerdir. Bu sandıkların sosyal dayanışmadaki yeri de yadsınamaz derecede büyüktür. Bu ve bunun gibi dayanışma ve düzenlemeler sayesinde hem toplumsal hem de ekonomik hayat kontrol altına alınabilmiştir.

Ahilik teşkilatlanmasında dayanışma her ne kadar temel olarak sosyal ve mesleki açıdan ayrı ayrı ikiye ayrılmış olsa da bu iki dayanışma türünün de iç içe girdiğini söylemek mümkündür. Toplumsal hayatta sosyal dayanışmanın tesisi ile birlikte halk arasında kardeşlik duygularının yeşermesine zemin hazırlanmıştır. Bu sayede hem dengeli hem de verimli ekonomik ve sosyal hayat tesis edilebilmiştir. Fütüvvet anlayışı gereği toplumda yer alan gençlere öncelik verilmiştir. Özellikle gençlere ahlaki ve sanatsal yönden kazanımlar sağlatılmış, yetişen nüfusun eğitimli ve ahlaklı olması önceliklendirilmiştir (Turan ve Gümüş, 2015: 603). Ahilik

teşkilatlanması, mesleksel dayanışma birliği gibi görünse bile temeli iyi insan iyi vatandaş olmayı temel alan ahlaki ilkeleri mensuplarına kazandırmaya çalışan ve bunu sağlamak için oldukça katı bir iç denetim mekanizması oluşturmuş bir birliktir. Bu birlik yüzyıllar boyu son derece başarılı bir şekilde varlığını devam ettiren bir oluşumdur (Yüksel, 2019: 500) ve halen izlerini görmek mümkündür. Bu birlikler şimdi olduğu gibi zamanında da diğer birliklerin oluşumuna fayda sağlamışlardır. Kadınların bu teşkilata üye olmaları yasaklandığından dolayı kadınlar arasında meydana gelen Bacıyân-ı Rum teşkilatlanmasının temellerinin Ahilik teşkilatlanmasından geldiği söylenebilir.

Ahilik ilkeleri İslam ahlakı ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Hatta Fütüvvet teşkilatlarının İslami ahlak ilkelerini benimsedikleri ve kendilerini bu konuda zenginleştirdikleri söylenebilir. Fakat Ahilik teşkilatlanması İslami olmasının yanında sadece Türklere özgü bir yapıda olduğunu belirtmekte de yarar vardır. Bu yapı İbn-i Batuta tarafından dile getirildiğine göre Ahi zaviyesi mensupları sanat ve meslek edinmek için atölye ve tezgahlarda yetiştirilmekle birlikte ahlak, yönetim ve davranışsal olarak da eğitilmektedirler. Zaviyelerde yemek yapma, temizlik, alışveriş, misafir ağırlama, insan ilişkileri gibi toplumsal kuralların yanında haftalık olarak bir günse ata binme, silah kullanma gibi askeri eğitimlerde almaktadırlar (Çağatay, 1988: 491). Ahilerin bu denli donanımlı olmaları hem iyi insan hem de iyi bir vatandaş oluşturma ihtiyacı içinde olmalarından ileri gelmektedir. Teşkilatlanmanın bu denli uzun yıllar hayatta kalmasının nedenlerinde biride bu olduğu söylenebilir. Aynı zamanda Ahiler bu denli örgütlü bir yapıya sahip olmasına karşın hiçbir zaman merkezi otoritenin yerine geçmek istememişlerdir. Fakat zaman zaman ortaya çıkan otorite boşluğunu doldurdukları görülmektedir.

Ahiler mesleki yönden tam bir dayanışma içinde bulundukları, meslek mensuplarına orta sandıkları vasıtasıyla sosyal güvenliklerini sağlandığı anlaşılmaktadır. Ahiler mesleki dayanışmanın bir veçhesi olarak meslek mensuplarına yamak, çırak, kalfa ve ustalık dönemlerinde eğitimlerden geçmektedir. Yine bu eğitimler mesleki, ahlaki ve dini eğitimleri de kapsamaktadır. Bu sayede her düzey Ahi mensubu sosyal yönden daha duyarlı vatandaşlar olmakta ve yine sosyal anlamda da dayanışma içerisinde olmaktadırlar. Zaviyelerde verilen eğitimlerin içerisinde okuma-yazma eğitimlerini de kapsarken kimi zamanda eğlenerek günün yorgunluğunu atılmaktadır. Ahilerin hariciler diye adlandırdığı emekli, düşkün, sakat ve yardıma muhtaç olanlar mesleki dayanışma altında toplanan orta sandıkları aracılığıyla yardımlardan istifade etmektedir. Ahiliğin orta sandıklarıyla bugünkü modern sosyal güvenlik kuruluşlarının, iş birliği ve el birliği yöntemiyle kooperatifçiliğin meslek dışı dayanışmayla sosyal yardımlaşma ve dayanışma fonunun, sivil örgütlenmesiyle çeşitli sivil toplum örgütlerinin ve meslek kuruluşlarının temelini teşkil ettiği anlaşılmaktadır (Günay, 2003: 91-92).

Bu şekilde Ahilik sosyal ve mesleki hayatta aktif şekilde yol kat etmiş ve izlerini kooperatifçilik, sendikacılık gibi anlayışlarla kendini göstermeye de devam etmektedir. Daha da ilerisi dayanışma kültürünün izlerini günümüzde görmek mümkündür.

Kaynakça

Akbaş, H.A., Bozkurt, S., Yazıcı, K. (2018). Osmanlı Devletinde Lonca Teşkilatı Yapısı ve Yönetim Düşüncesi İle Karşılaştırılması, Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı,

Akça, G. (2017). Fütüvvetçilikte ve Türk Fütüvvetçiliğinde (Ahilik) İdeal İnsan ve Ahlâkı. Electronic Turkish Studies, 12(3).

Akgül, D. (2017). Ahilik Kültüründeki Etik İlkelerin Günümüz İşletmelerine Yansımaları: Kırşehir İli Örneği. Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1 (1) , 8-26. Retrieved from https://dergipark. org.tr/en/pub/aeuiibfd/issue/33356/371200

Asker, N. (2016). Azerbaycan Ve Anadolu'da Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Bir Teşkilat Olarak Ahilik, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 4(9), 192-199.

Ayiş, M. Ş. (2019). Anadolu'nun İslamlaşmasında Ahi Evren ve Ahiliğin Rol Modelliği. Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (13), 91-116.

Bayram, S. (2012). Osmanlı Devleti'nde ekonomik hayatın yerel unsurları: Ahilik teşkilâtı ve esnaf loncaları. Journal of Istanbul University Faculty of Theology, (21), 81-114.

Çağatay, N. (1988). Anadolu Türklerinin ekonomik yaşamları üzerine gözlemler (Bu alanda ahiliğin etkileri). Belleten, 52(203), 485-500.

Demirpolat, A. & Akça, G. (2004). Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi , (15) , 355-376.

Düşükcan, M. & Başdaş, O. (2019). Ahilik İlke ve Uygulamalarının Günümüz Kobi'lerine Yansıması: Elazığ İli Örneği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 18 (70) , 866-881.

Ekinci, Y., (2012), Ahilik, Sistem Ofset Yayıncılık, Ankara.

Gemici, N. (2010). Ahilikten günümüze meslek eğitiminde model arayışları ve sonuçları. Değerler Eğitimi Dergisi, 8(19), 71-105.

Günay, A. (2003). Ahilik'te Mesleki ve Sosyal Dayanışma, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Gündüz, A. Y., Kaya, M. & Aydemir, C. (2012). Ahilik Teşkilatında ve Günümüzde Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(2), 37-54.

Kaynak, İ. (2021). Malazgirt Esnaf Dayanışma Organizasyonunun Modern Ahilik Değerleri ile İlişkisi, Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1), 1-19.

Kıyak, A. (2017). İslam'ın Yardımlaşma ve Dayanışma Prensibinin Sosyal Hayata Aksettirilmesinde Ahiliğin Rolü: Fütüvvetnâmeler Ekseninde, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6(5), 2494-2511.

Koçak, O., Gürün, F. (2015). Ahilik Geleneğinin Günümüzde Sosyal İçerme Politikalarına Olabilecek Katkıları, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 4(8), 126-143.

Köken, A. H., & Büken, N. Ö. (2018). XIII. Yüzyılda Güçlü Bir Toplumun Gelişmesine Katkı Sunan Fatma Bacı ve Dünyanın İlk Kadın Örgütlerinden: Bacıyân-ı Rûm (Anadolu Bacılar Teşkilatı). Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 8(2), 113-119.

Mahmutoğlu, A. (2009). Etik ve Ahlak; Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler, TÜRK İDARE DERGİSİ, 82(463-464), 225-240.

Oğurlu, Y. (2017). Tarihi "Ahi Birlikleri"nden Çağdaş "Kamu Kurumu" Niteliğindeki Meslek Kuruluşları'na İzdüşümler: Mesleki Dayanışma, Disiplin ve İdari Yaptırımlar, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 32(2), 77-93.

Özdemir, M.Ç., ve Salt, A.M. (2019). Esnaf Kültüründeki Değişim: Sakarya Esnafları Üzerine Bir Araştırma, Bilgi Dergisi, 21(2), 364-398.

Özerkmen, N. (2004). Ahiliğin Tarihsel – Toplumsal Temelleri ve Temel Toplumsal Fonksiyonları – Sosyolojik Yaklaşım, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 44(2), 57-78.

Öztürk, N. (2002). Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7, 1-12.

Sancaklı, S. (2010). Ahilik Ahlâkının Oluşumunda Hadislerin Etkisi, İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(1) 1-28.

Turan, A., Gümüş, K.S. (2015). Türk Dünyasında Kültür, Sosyal Dayanışma ve Birlik Köprüsü Olarak Ahilik Teşkilatı ve Bu Bağlamda Türk Devletlerine Öneriler, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(41), 597-612.

Turan, Ş. (2011). Moğolların Anadolu'yu istilası sonrası Batı Anadolu'da Türkmen tarzında şekillenme. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (29), 185-194.

Yılmaz, E. (2015). Tasavvuf'un Anadolu'ya Yayılmasında Moğol İstilası'nın Etkisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yüksel, İ. (2019). Ahilik Felsefesinden Günümüz Meslek Ahlakı Tartışmalarına Bir Bakış, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(2), 500-537.

https://bilgiocakta.com/uploads/ekitaplar/4.pdf

https://islamansiklopedisi.org.tr

ÇOCUK KANALLARINDA ÇIKAN REKLAMLARIN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Doç. Dr. Muhammet Ü. Öztabak
Orcid id: 0000-0003-4923-2163
Dr. Öğr. Üyesi Duygu Yalman Polatlar
Orcid id: 0000-0002-9030-5814
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

ÖZET

Reklamlar içerdikleri kurgu, yaratıcılık, renkler, müzik, oyuncular, mekân gibi estetik ögeler ve çekicilik unsurlarıyla çocukların dikkatini ve ilgisini çekmekte, tüketim kültürünün ve ritüellerinin başlıca katalizörü olarak işlev görmektedir. Reklamların çocuklar üzerindeki etkisi tek bir faktör üzerinden elbette değerlendirilmemelidir. Reklamlar, yaşanılan toplum, kitle iletişim araçları, ailelerin sosyal, ekonomik ve kültürel yapıları ve reklama bakışları ile biçimlenmektedir.

Bu araştırmanın temel amacını, 2021 Nisan ayı boyunca çocuk kanallarında prime time'da (18:00-21:00) yayınlanan reklamların çeşitli değişkenler açısından incelenmesi oluşturmaktadır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup reklamların çıktığı kanallar TİAK'ın (Televizyon İzleme Araştırmaları Anonim Şirketi) verilerine göre belirlenmiştir. TİAK'ın 2020 yıllık rapor verilerinde yer alan İzlenme Oranları Tablosuna göre 18.00-24.00 saatleri arasındaki ortalama reytingi (RTG%) sırasıyla en yüksek olan TRT Çocuk, Disney Channel, Cartoon Net ve Minika Çocuk kanalları izlenerek araştırmanın verileri toplanmıştır. Bu araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırmada hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren her türlü yazılı, sesli ve görüntülü materyallerin analizini kapsar. Araştırmanın amacı doğrultusunda, bu dört kanalda çıkan reklamlar çalışmanın veri setini oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen "Reklam İnceleme Formu" kullanılmıştır. Formun içeriğinde şu başlıklar bulunmaktadır: Reklamın hitap ettiği kesim, ürünün adı, ürünün mottosu, reklamda kim/kimlerin oynadığı, Türk kültürüne uygunluğu vb. reklamların betimsel analizi yapılırken bu değişkenlerden yararlanılmıştır. Veri toplama sürecinde, prime time'da (18:00-21:00) araştırmacılar çıkan reklamları izlemiş ve Reklam İnceleme Formu'nda yer alan başlıklara göre notlar almışlardır.

İzlenen reklamlar üç ana kategoride değerlendirilmiştir. 1- Sadece yetişkinlere yönelik olanlar (temizlik ürünleri, mobilya, alışveriş siteleri ve uygulamaları), 2- Hem yetişken hem de çocuğa hitap edenler (balık yağı, keçiboynuzu gibi takviye gıda ürünleri, cep telefonu ve dizüstü bilgisayar, internet paketi gibi teknolojik ürünler), 3- Sadece çocuklara hitap edenler (oyuncaklar, çocuk dergileri, sinemada oynayan çizgi filmler, kutu oyunları ve eğlence merkezleri gibi).

Araştırmanın bulguları analiz edildiğinde aşağıdaki şekilde özetlenebilir: Reklamlar hızlı bir şekilde akmaktadır. Bir reklam ortalama 10 saniye içerisinde verilirken birden fazla uyaran ve içerik aynı anda sunulmaktadır. Oyuncaklarla ilgili reklamların, pedagojik olmadığı

gözlemlenmiştir. Oyuncak karakterlerinin uç karakterler (marjinal) olarak tasarlandığı göze çarpmaktadır. Birden fazla unsur (dış ses, çocuklar, 3d animasyon, sihir yapımı, yetişkinler) hepsi bir arada verilmektedir. Ürünlerin büyük bir kısmı yabancı menşeili ve ürün isimleri İngilizcedir. Ürün içerikleri Türk kültürüyle uyum göstermemektedir. Reklamlarda oynayan çocukların, çocuk kast ajanslarından seçilmiş oyuncu çocuklar olduğu görülmektedir. Neredeyse reklamların çoğunda dış ses kullanılmakta ve bir cingıl müziği eşlik etmektedir. Bir reklamda ana ürünün yanında farklı ürünler de tanıtılarak iç içe geçmiş pazarlama stratejisi kullanılmaktadır. Ürünlerin gerçek fiyatları araştırıldığında orta ve üst sosyo-ekonomik seviyeye hitap ettikleri görülmektedir. Ürünler geniş bir yelpazede, örneğin: çizgi filmin aynı zamanda dergisi, kitabı, oyuncağı, kırtasiye ve okul ürünleri bir arada sunulmaktadır.

Bu bulgular ışığında, çocuklara hitap eden ürünlerin pedagojik hassasiyetten uzak olduğu ve ekonomik kaygıların öne çıktığı sonucuna varılmıştır. Reklamlarda verilen mesajların kültürel dejenerasyona sebebiyet verdiği söylenebilir. Çocukların tüketici çarkında, üzerinden para kazanılacak potansiyeller olarak görülüp araçsallaştırıldığı ulaşılan diğer bir sonuçtur. Reklamlar belli bir sosyo-ekonomik sınıfa hitap etmektedir. Bu da çocuklar arasındaki fırsat eşitliğini tesis etmek yerine eşitsizliği daha da artırmaktadır. Erken çocukluk eğitimi eşitsizlikleri sıfırlamayı hedeflerken, reklamlarda bunun tam tersi unsurlar görülmektedir. Etkilenmeye açık ve korunmasız olan küçük çocukların bu tip olumsuz koşullanmalardan korunması aile, toplum ve devlet açısından göz ardı edilemeyecek bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Reklam, çocuk kanalı, televizyon, çocuk tüketici, çocuk ürünleri

EXAMINATION OF ADVERTISEMENTS ON CHILDREN'S CHANNELS IN TERMS OF VARIABLES

ABSTRACT

Advertisements attract the attention and interest of children with their aesthetic elements and attractiveness such as fiction, creativity, colours, music, actors, space, and function as the main catalyst of consumption culture and rituals. Of course, the effect of advertisements on children should not be evaluated on a single factor. Advertisements are shaped by the society in which they live, the mass media, the social, economic, and cultural structures of families and their views on advertisements.

The main purpose of this research is to examine the advertisements broadcast in prime time (18:00-21:00) on children's channels during April 2021 in terms of various variables.

In this study, the qualitative research method was used and the channels where the advertisements were broadcast were determined according to the data of TIAK (Television Monitoring Research Incorporated). According to the Ratings Table of TIAK's 2020 annual report data, the data of the research were collected by watching TRT Child, Disney Channel, Cartoon Net and Minika Child channels, which have the highest average ratings (RTG%) between 18.00-24.00, respectively. In this study, document analysis method was used. Document analysis includes the analysis of all kinds of written, audio, and visual materials

containing information about the facts or events targeted in the research. In line with the purpose of the research, the advertisements in these four channels constitute the data set of the study. "Advertisement Review Form" developed by the researchers was used as a data collection tool. The content of the form includes the following headings: The segment addressed by the advertisement, the name of the product, the motto of the product, who plays in the advertisement, its suitability for Turkish culture, etc. These variables were used in the descriptive analysis of the advertisements. During the data collection process, during prime time (18:00-21:00), the researchers watched the advertisements and took notes according to the titles in the Advertisement Review Form.

The watched advertisements were evaluated in three main categories. 1- Those intended only for adults (cleaning products, furniture, shopping sites and applications), 2- Those that appeal to both adults and children (supplementary food products such as fish oil, carob, technological products such as mobile phones and laptops, internet packages), 3- Those that appeal only to children (such as toys, children's magazines, cartoons playing in the cinema, board games and entertainment centers).

When the findings of the research were analysed, it can be summarized as follows: Advertisements are flowing quickly. While an advertisement is given in an average of 10 seconds, multiple stimuli and content are presented at the same time. It has been observed that advertisements about toys are not pedagogical. It is striking that the toy characters are designed as extreme characters (marginal). Multiple elements (sound, kids, 3d animation, magic making, adults) are all given in one. Most of the products are of foreign origin and the product names are in English. Product contents do not comply with Turkish culture. It was seen that the children playing in the advertisements are the children chosen from the child casting agencies. Almost most of the commercials use voiceover and are accompanied by a jingle. In an advertisement, a nested marketing strategy is used by introducing different products besides the main product. When the real prices of the products were investigated, it was seen that they appeal to the middle and upper socio-economic levels. Products are offered in a wide range, for example: cartoons as well as magazines, books, toys, stationery, and school products.

In the light of these findings, it has been concluded that the products appealing to children are far from pedagogical sensitivity and economic concerns come to the fore. It can be said that the messages given in the advertisements cause cultural degeneration. Another result reached is that children are seen as potentials to earn money on the consumer wheel and are instrumentalized. Advertisements appeal to a certain socio-economic class. This, instead of establishing equality of opportunity among children, increases inequality even more. While early childhood education aims to zero inequalities, the opposite is seen in advertisements. The protection of vulnerable and unprotected young children from such adverse conditions emerges as an issue that cannot be ignored in terms of family, society, and the state.

Key words: Advertising, children's channel, television, children as consumer, children's products

DİJİTAL İNOVASYON NEDİR?: KAVRAMLA İLGİLİ BİR LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Ahmet GÜMÜŞ
Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Ağrı, Türkiye
Orcid id: 0000-0001-7089-5936

ÖZET

Dijitalleşme ve dijital dönüşüm kavramlarından birçok araştırmacı tarafından literatürde çoğu kez bahsedilmiştir. Dijitalleşme, en basit tabirle bilgisayar tarafından üretilen analog sinyallerin sayısal bilgi hâline dönüştürülmesidir. Nihayetinde işletmenin bütün fonksiyonlarının dijital teknolojilerle uyumlu hâle getirilmesi de dijital dönüşüm olarak ifade edilmektedir. İşletmelerin sorumlulukları çerçevesinde çevreye duyarlı politikalar ve enerji verimliliğini sağlayıcı stratejiler oluşturma noktasında dijitalleşmenin önemli olduğundan literatürde söz edilmiştir. Bununla birlikte dijitalleşmenin yararlarının işletmelerin iş süreçlerini standartlaştırarak daha etkin ve verimli hâle getirmesi ile ciroları ve örgütsel performanslarındaki artış; zararlarının ise işletmelerde belirsizlik, değişkenlik ile kargaşa ortamı yaratması olduğundan bahsedilmiştir. Öte yandan inovasyon, üretim maliyetlerinin düşmesi ile üretim verimliliğinin artmasını sağlayan kavram olarak tanımlanmıştır. Mal veya hizmetlerin değişim sürecinden geçerek ve dijital teknolojiler kullanılarak üretilmesi ise dijital inovasyondur. İşletmelerin dijital inovasyon stratejilerini geliştirebilmesi için çalışanların dijital teknolojileri kullanabilmede yetkinliğe sahip olması önemlidir. Diğer yandan dijital inovasyonun, işletmelerin marka değerini artırma ile farklı pazarlara girme noktasında karşılaştıkları engelleri ortadan kaldırıp rakipleriyle rekabet edebilmede faydalı olduğundan bahsedilir.

Bu çalışmada dijital inovasyon ile ilgili literatür araştırması yapılmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ilk etapta, dijitalleşme ile dijital dönüşüm kavramlarının tanımları yapılmış, dijitalleşmenin önemine, yararlarına ve zararlarına değinilmiştir. İkinci etapta ise inovasyon ile dijital inovasyonun tanımı yapılmış, dijital inovasyonun önemi ile işletmelerde geliştirilmesi ve uygulanması ile yararlarından bahsedilmiştir. Buradan hareketle bu çalışmanın katkı sunabilmesi yönünden literatüre ve konuya ilgi duyacak araştırmacılara faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Dijital Dönüşüm, İnovasyon, Dijital İnovasyon

WHAT IS DIGITAL INNOVATION?: A LITERATURE RESEARCH ON THE CONCEPT

ABSTRACT

The digitalization and digital transformation concepts are mentioned many times in the literature by many researchers. In the simplest terms, digitization is the conversion of computer-generated analog signals into digital information. The harmonization of all functions of the business with digital technologies is also expressed as digital transformation ultimately. It is mentioned in the literature that digitalization is important in creating

environmentally-friendly policies and energy efficiency strategies in the framework of the responsibilities of businesses. The benefits of digitalization are mentioned to be the standardization of business processes of enterprises, making them more effective and efficient, and increasing turnover and organizational performance decreasing losses. The harmful sides are mentioned as creating an environment of uncertainty, variability, and confusion in enterprises. Innovation, on the other hand, is defined as the concept of providing production efficiency by reducing production costs. The production of goods or services with the change process and using digital technologies make up the digital innovation. For businesses to develop digital innovation strategies, employees must have the competence to use such technologies. On the other hand, it is also mentioned in the literature that digital innovation is beneficial in increasing the brand value of businesses and eliminating the obstacles they face in entering different markets, and for being able to compete with their competitors.

In the present study, the purpose was to conduct a literature review on digital innovation. In this respect, firstly, the definition of the concepts of digitalization, and digital transformation were made; and the importance of digitalization was addressed, and the benefits and harms of digitalization were mentioned. In the second step, the definition of innovation and digital innovation was made, the importance of digital innovation, the development and implementation of digital innovation in businesses, and the benefits of digital innovation were mentioned. Based on this viewpoint, it is considered that the present study can be useful to the literature and researchers who will be interested in the subject and contribute to the subject.

Keywords: Digitization, Digital Transformation, Innovation, Digital Innovation

1. Giriş

Ekonomik ve finansal anlamda ilk sırada olan işletmeler incelendiğinde bunların büyük bir bölümünde dijital dönüşümün gerçekleştirildiği görülür. Ayrıca dijital teknolojilerin ekonomiyi ve toplumu dönüştürdüğü de anlaşılmıştır. Bu doğrultuda dijital dönüşümü gerçekleştiren işletmelerin küresel anlamından dolayı, yerelleşme politikalarını sürdürmede ısrar etmeleri gerekir. Dijital inovasyon, işletmeye vizyon kazandırmada yapılan değişimin yeni adıdır. Teknolojik dönüşümün yaygınlaşmasını sağlaması bakımından dijital inovasyonun önemli olduğu belirtilir. Örgüt içinde yöneticilerin dijital inovasyon çabalarını artırabilmesi için örgüt içi dijital bilginin bilgi teknolojisi merkezine ait bir veri tabanında depolanması önemli bir gerekliliktir. (Ciriello, Richter ve Schwabe, 2018: 563; Nylén ve Holmström, 2019: 711; Mendling, Pentland ve Recker 2020: 208; Shibeika & Harty, 2016: 455; Hanelt vd., 2021: 20). Özetle dijital dönüşüm, sanayi 4.0 ile ortaya çıkan bir kavram olup bu kavramın işletme içinde yaygınlaşmasında inovatif odaklı stratejilerin benimsenmesi gereklidir.

Bu çalışmada dijital inovasyonla ilgili literatür araştırması yapılmıştır. İlk olarak dijitalleşme ile dijital dönüşümün tanımı yapılmış, dijitalleşmenin önemi ile yararları ve zararlarından bahsedilmiştir. İkinci olarak da inovasyon ile inovasyonun özelliklerinden söz edilmiş, dijital inovasyonun tanımı yapılarak öneminden, işletmelerde geliştirilmesi ve uygulanması ile sağlanacak yararlardan bahsedilmiştir. Bu çalışmada ele alınan konu, uygulanan yöntem ile kapsamı açısından sınırlıdır. Buna göre bu çalışmanın literatüre katkı sunması yanında konuyla ilgilenen araştırmacılara yol gösterebileceği düşünülmektedir.

2. Literatür Araştırması

Burada ilk etapta dijitalleşme, dijital dönüşüm ile dijitalleşmenin öneminden, yararları ile zararlarından bahsedilecek; ikinci etapta ise, inovasyon ve inovasyon özelliklerinden, dijital

inovasyon ile öneminden, dijital inovasyonun işletmelerde geliştirilmesi ve uygulamasından ve nihayetinde dijital inovasyonun yararlarından söz edilecektir.

2.1 Dijitalleşme ve Dijital Dönüşüm

Dijitalleşme, bilgisayarlardaki dijital uygulamalar tarafından üretilen bilginin bir ve sıfırdan meydana gelen elektronik sinyallere dönüştürülmesidir. Başka bir ifadeyle dijital teknoloji yardımıyla analog bilgilerin sayısallaştırılmasıdır. Bunun yanında işletmenin teknolojik altyapı yatırımlarına önem vererek bütün faaliyetlerini dijital teknolojiyle uyumlu hâle getirmesi ise dijital dönüşüm olarak adlandırılmaktadır. Buna ilaveten dijital teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte geleneksel araçlar yerine akıllı telefonlar, yapay zekâyla donatılmış araçlar gibi dijital teknolojik araçların kullanılması işletmelerde yaygınlaşmıştır. Burada en önemli rol yöneticilere düşmektedir; yöneticilerin bu dijital dönüşümü benimsemesi, değişimi örgüt içinde uygulayabilmek için de liderlik vasıflarını göstererek katılımcı bir yönetim felsefesine sahip olması gerekir. Başka bir ifadeyle yöneticilerin dijital dönüşümü; işletmeyi geriye götüren değil, işletmeye değer katan bir faktör olarak görmesi önemlidir (Kupiainen, 2006: 280; Gobble, 2018: 56; Barnewold ve Lottermoser, 2020: 747; Holmström, 2018: 108; Kolloch ve Dellermann, 2018: 263; Ferreira vd., 2019: 584). Dijital dönüşümü işletme içindeki faaliyetlerle ilgili süreçlerle uyumlaştırmada en önemli görev yöneticilere düşmektedir.

2.2. Dijitalleşmenin Önemi

Dijitalleşmenin, işletmelerin sürdürülebilir çevre ile enerji verimliliği politikaları üretebilmeleri açısından önemli olduğu belirtilmiştir. Dijitalleşmenin işletmelerde etkin olabilmesi için güçlü bir bilgi işlem altyapı teknolojisinin, bağlantısının bulunması ve bulut teknolojisini kullanmasının gerekli olduğundan bahsedilmiştir. İşletmede araştırma ve geliştirme faaliyetleriyle teknolojiye yatırım yaparak yeni teknolojik uygulamaların işletme fonksiyonlarına entegre edildiği bir süreç olan dijitalleşmenin; çalışanların uzaktan çalışma imkânına kavuşması ile iş yerinde üretim sürecinde harcadıkları zamanları azaltması ve bu zamanı daha etkili ve verimli kullanabilmeleri yönünden önemli olduğu belirtilmiştir (Morley, Widdicks ve Hazas, 2018: 128; Farivar ve Richardson, 2021: 747; Haiperter, 2020: 243). Dijitalleşme, işletmelerin sosyal sorumluluk anlayışı çerçevesinde daha çevreci politikalar üretmeleri açısından önemlidir.

2.3. Dijitalleşmenin Yararları ve Zararları

Dijitalleşmenin işletmeye birtakım faydaları vardır: İşletme içindeki faaliyetlerin uyumlu bir şekilde yürütülmesi, çalışanlar arasındaki kültürel farklılığın ortadan kalkması ile tek tip bir örgüt kültürünün oluşması bunlar arasında sayılabilir. Buna ilaveten dijitalleşme, işletmelerin rekabet avantajı elde etmesi ile marka değeri ve örgütsel performanslarının artırılması açısından da yararlıdır. Ayrıca işletmelerin dijital dönüşümünün kârlılık oranları ve planlama stratejilerinin belirlenmesi ile karşılabilecekleri sorunları çözme becerisi kazanabilmeleri üzerinde olumlu etkisi bulunduğu söylenilebilir. Başka bir ifadeyle dijital dönüşüm, örgüt içerisindeki faaliyetlerle ilgili standartlaşan iş süreçlerinin daha etkin ve verimli yapılabilmesine olanak sağlayarak işletme performansının geliştirilmesi açısından faydalıdır. Dijital teknolojiler, faaliyette bulundukları sektördeki diğer işletmelerle karılaştırıldığında işletmelere daha az sermaye kullanabilmeleri ile yetkin oldukları konularda inovasyon yapma fırsatını elde etmelerine imkân sağlıyor. Dijitalleşmenin, müşterilerle iletişim kurma biçimlerindeki değişiklikler ile inovasyon odaklı değer yaratma stratejisinden satış rakamlarındaki artışlara kadar işletme için birçok faydası bulunmaktadır (Kupiainen, 2006: 281; Martinez, 2019: 1716; Carlsson, 2018: 424; Rossato ve Castellani, 2020: 621; Lokuge vd., 2019: 445; Matt, Hess ve Benlian, 2015: 339). Kısaca kavram, daha etkin ve verimli bir örgüt yapısının oluşturulmasında yararlıdır.

Her ne kadar yararları olsa da dijitalleşmenin birtakım zararları da vardır. İşletmenin gelecekteki iş ortamıyla ilgili yüksek derecede belirsizlik, değişkenlik, karmaşıklık ve endişeler yaratabileceği söylenebilir. Başka bir ifadeyle işletmeler dijital inovasyonu faaliyetlerine uyarlarken süreçlerin hızlı gelişiminden kaynaklı olarak gelecekle ilgili birtakım belirsizlikler ve karmaşıklıklarla karşılaşmaktadır (Betti, Sarens ve Poncin, 2021: 873; Nylén & Holmström, 2015: 58-59). Örgütlerin, dijital dönüşümü artılarını ve eksilerini dikkate alarak uygulaması gerekmektedir.

2.4. İnovasyon ve İnovasyonun Özellikleri

İnovasyon, örgütün dijital teknolojik araçlar kullanarak yeni iş süreçleri ve ürünleri geliştirebilme kapasitesidir. Başka bir ifadeyle mevcut süreçler veya ürünlerin iyileştirilmesi, yeni süreçler veya ürünlerin geliştirilmesi, örgüt çalışanlarının yetenekleri ile yaratıcı fikirlerinin yönetimi de inovasyon yönetimi olarak adlandırılır. Diğer yandan kavram, karşılaşılan örgütsel sorunların hızlı bir şekilde çözülmesi yeteneği veya becerisidir. İnovasyon; uyumluluk, göreceli avantaj, karmaşıklık, gözlemlenebilirlik ve denenebilirlik özelliklerine sahiptir (Ciriello vd., 2018: 563; Kadar, Moise ve Colomba, 2014: 1083; Brunswicker & Schecter, 2019: 1; Genlott, Grönlund ve Viberg, 2019: 3024). Dijital inovasyon, çalışanların yaratma yeteneklerinin geliştirilmesi, örgütsel krizlerin önlenebilmesi gibi özellikler taşımaktadır.

2.5. Dijital İnovasyonun Tanımı

İnovasyon ve dijital inovasyonla ilgili olarak literatürde aşağıdaki tanımlar yapılmıştır**:**

- Örgütsel verimliliği sağlayabilme hedefi doğrultusunda üretim maliyetlerini azaltıp üretim etkinliğinin artırılmasına yol açan kavram inovasyondur (Di Vaio vd., 2021: 220).
- İnovasyon süreci ile bu sürecin uygulanmasının ardından inovasyon çıktısının elde edilmesi sırasında dijital teknolojilerin kullanılması dijital inovasyon olarak adlandırılır (Holmström, 2018: 108).
- Bir diğer ifadeyle, dijital teknolojiler kullanarak ürettiğimiz mal ve hizmetlerin değişim sürecidir (Mendling vd., 2020: 208).
  Kısaca kavram dijital teknolojiler kullanılarak işletmelerde dijital dönüşümün sağlanmasıdır.

2.6. Dijital İnovasyonun Önemi

Dijital inovasyon, işletmeler için yeni bir ürün oluşturmak veya mevcut ürünü iyileştirmek adına dijital teknolojiden faydalanmaktadır. Bu açıdan bu kavram, rekabet avantajları elde edebilmek adına işletmelerin kullandığı önemli ve yaygın araçlardan birisidir. Bir başka ifadeyle dijital inovasyon, işletmelerin örgütsel hedeflere ulaşabilmesi ve rekabet edebilmesi için kullanacağı önemli bir araçtır. Bu noktada işletme başarıya ulaşmaları için bu teknolojilerin benimsenmesi gereklidir; yöneticiler için de dijital inovasyon, yeni fırsatları görebilme ve vizyon sağlamada önemlidir (Nepelski, 2019: 47; Vega ve Chiasson, 2019: 242; El-Haddadeh, 2020: 985; Fichman, Dos Santos ve Zheng, 2014: 330). Örgütsel amaçlara ulaşma noktasında dijital inovasyon, işletmelerin göz önünde tutması gereken faktörlerden biridir.

2.7. Dijital İnovasyonun İşletmelerde Geliştirilmesi ve Uygulanması

Dijital inovasyonun işletme içerisinde geliştirilmesi için işletmelerin dijital teknolojilerle ilgili bilgi birikimi ve tecrübesine, müşterilerinin talebi doğrultusunda pazarın ihtiyacını karşılayabilme yeterliliğine sahip olması gerekmektedir. Dijital inovasyon işletmede iki aşama şeklinde uygulanabilir. Birinci aşamada işletmedeki yaratıcı faaliyetlerin oluşturabilmesi için yeni ürünlerin geliştirilmesine ilişkin stratejiler belirlenir. İkincisinde ise işletme içinde süreklilik hâline gelen yaratıcı proje üretme çalışmaları ile yeni fikirler

üretilerek icatlara dönüştürülür. Buna ilaveten işletmelerin dijital inovasyon uygulamalarında başarılı olabilmeleri için kaynaklarını dijital dönüşüme uyumlu hâle getirmeleri gerektiği belirtilir (Abrell vd., 2016: 324; Sehlin, Truedsson ve Cronemeyr, 2019: 504; Lokuge vd., 2019: 445). İşletmelerin sahip olduğu bilgi birikimi ve bunun kullanma becerisi, dijital inovasyonun işletmelere uygulanmasında katkı sağlar.

2.8. Dijital İnovasyonun Yararları

Dijital inovasyonun, işletmenin pazara giriş engellerini ortadan kaldırmada; işletmenin firma değerini artırmada; rakipleriyle rekabet edebilmede; farklı, kazanma odaklı ve yeni stratejiler geliştirebilmesinde faydalı olduğundan bahsedilir. Bunun yanında kavramın örgüt içindeki inovasyon uygulamalarıyla ilgili süreçlerin ve bu süreçlerle ilgili çalışanların görevlerinin mantıksal çerçeve içinde ele alınmasını sağladığı belirtilir. Dijital inovatif teknoloji odaklı olarak, bu teknolojileri benimseyip, bunları oluşturan faktörlerin farkına varan işletmelerin, rekabet etme avantajı elde etme noktasında daha başarılı olabileceği belirtilmiştir. Müşteriler uyum sağladığı sürece işletmelerin uyguladığı inovasyon politika ve uygulamaları başarılıdır, denebilir (Paul, Upadhyay ve Dwivedi, 2020: 403; Makkonen ve Kamulainen, 2018: 1016; El-Haddadeh, 2020: 985; Konya-Baumbach vd., 2019: 385). Kavram birçok bakımdan işletmeler için fayda yaratmaktadır.

3. Sonuç ve Öneriler

Açık sistem varsayımı altında işletmeler, çevreleriyle etkileşimi olan organik yapılardır. Bu çerçevede işletmeler, çevrelerinden girdi alarak, bu girdileri üretim sürecinden geçirerek ürün veya hizmet hâline getirir. İnovasyon, işletmelerin sürekliliğini ve rekabet edebilirliğini sağlamada rol oynayan önemli bir araçtır. İşletmeler inovasyonu yeni mal ve hizmet üretmek ve mevcut mal ve hizmetlerini iyileştirmek için kullanmaktadır. Literatürde örgütsel inovasyon, yeşil inovasyon gibi inovasyon türleri bulunmaktadır. Bu inovasyon türlerinden birisi de dijital inovasyondur. Dijital inovasyon, sanayi 4.0 kavramıyla birlikte başlayan dijital dönüşümün inovasyon sürecine etkisi olarak ifade edilebilir. Bir diğer ifadeyle dijital teknolojiler yardımıyla işletmelerin mal ve hizmet üreterek işletmeye değer yaratmasıdır. Literatürde inovasyonun, işletmelerin marka değerini yaratma, koruma, rekabet edebilirliği ile örgütsel verimliliği artırma hususunda önemli bir kavram olduğu belirtilir. Diğer bir ifadeyle işletmelerin yeni pazarlara girerek hâkim olmasında dijital inovasyonun yararlı olabileceği ifade edilir. Kavram bu açıdan ele alındığında işletmelerin faaliyet süreçleri ile kalite odaklı mallar üreterek hizmet sunmada vazgeçemediği önemli bir unsur olduğu anlaşılır.

İşletmeler, içindeki çalışanlardan oluşan sosyal sistem olup bu sosyal sistemin sürdürülebilirliği ise yöneticilerin tutum ve davranışlarına bağlıdır. Buradan hareketle dijital inovasyonun işletmelerde benimsenip program, politika ve strateji aracı olarak uygulamaya geçirilmesi hususu yöneticilere bağlıdır. Yöneticiler inovatif ve vizyon odaklı olarak bu kavramın işletmenin bir yaşam felsefesi hâline getirilmesinden sorumludur. Bu noktada yöneticilerin başarısı bu anlayışı toplam kalite yönetimi gibi çağdaş bir yönetim felsefesi hâline getirebilmesinde saklıdır. Burada yöneticilerin liderlik vasıfları devreye girmektedir ve liderlik, günümüz örgütleri için göz ardı edilemeyecek, vazgeçilmez bir değerdir. Buna ilaveten işletmelerin dijital inovasyonla ilgili politikalar üretebilmesi için çalışanların yönetime katılımı sağlanmalıdır.

Bu çalışmada, dijital inovasyonla ilgili literatür araştırması yapmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda bu çalışma ele aldığı konu, konunun kapsamı ve yöntemi ile sınırlıdır. Bu çalışmanın literatüre konu itibarıyla katkı sunabileceği düşünmektedir. Araştırmacılara konuyla ilgili farklı değişkenlerle ilişkili olarak uygulamalı araştırmalar yapması önerilebilir.

Kaynaklar

Abrell, T., Pihlajamaa, M., Kanto, L., Vom Brocke, J., & Uebernickel, F. (2016). The role of users and customers in digital innovation: Insights from B2B manufacturing firms. *Information & Management*, 53(3), 324-335.

Barnewold, L., & Lottermoser, B. G. (2020). Identification of digital technologies and digitalisation trends in the mining industry. *International Journal of Mining Science and Technology*, 30(6), 747-757.

Betti, N., Sarens, G., & Poncin, I. (2021). Effects of digitalisation of organisations on internal audit activities and practices. *Managerial Auditing Journal*, 36(6), 872-888.

Brunswicker, S., & Schecter, A. (2019). Coherence or flexibility? The paradox of change for developers' digital innovation trajectory on open platforms. *Research Policy*, 48(8), 103771, 1-16.

Carlsson, C. (2018). Decision analytics-key to digitalisation. *Information Sciences*, 460, 424-438.

Ciriello, R. F., Richter, A., & Schwabe, G. (2018). Digital innovation. *Business & Information Systems Engineering*, 60(6), 563-569.

Di Vaio, A., Palladino, R., Pezzi, A., & Kalisz, D. E. (2021). The role of digital innovation in knowledge management systems: A systematic literature review. *Journal of Business Research*, 123, 220-231.

El-Haddadeh, R. (2020). Digital innovation dynamics influence on organisational adoption: the case of cloud computing services. *Information Systems Frontiers*, 22(4), 985-999.

Farivar, F., & Richardson, J. (2021). Workplace digitalisation and work-nonwork satisfaction: the role of spillover social media. *Behaviour & Information Technology*, 40(8), 747-758.

Ferreira, J. J., Fernandes, C. I., & Ferreira, F. A. (2019). To be or not to be digital, that is the question: Firm innovation and performance. *Journal of Business Research*, 101, 583-590.

Fichman, R. G., Dos Santos, B. L., & Zheng, Z. (2014). Digital innovation as a fundamental and powerful concept in the information systems curriculum. *MIS Quarterly*, 38(2), 329-A15.

Genlott, A. A., Grönlund, Å., & Viberg, O. (2019). Disseminating digital innovation in school–leading second-order educational change. *Education and Information Technologies*, 24(5), 3021-3039.

Gobble, M. M. (2018). Digitalization, digitization, and innovation. *Research-Technology Management*, 61(4), 56-59.

Haipeter, T. (2020). Digitalisation, unions and participation: The German case of 'industry 4.0'. *Industrial Relations Journal*, 51(3), 242-260.

Hanelt, A., Firk, S., Hildebrandt, B., & Kolbe, L. M. (2021). Digital M&A, digital innovation, and firm performance: an empirical investigation. *European Journal of Information Systems*, 30(1), 3-26.

Holmström, J. (2018). Recombination in digital innovation: Challenges, opportunities, and the importance of a theoretical framework. *Information and Organization*, 28(2), 107-110.

Kadar, M., Moise, I. A., & Colomba, C. (2014). Innovation management in the globalized digital society. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 143, 1083-1089.

Kolloch, M., & Dellermann, D. (2018). Digital innovation in the energy industry: The impact of controversies on the evolution of innovation ecosystems. *Technological Forecasting and Social Change*, 136, 254-264.

Konya-Baumbach, E., Schuhmacher, M. C., Kuester, S., & Kuharev, V. (2019). Making a first impression as a start-up: Strategies to overcome low initial trust perceptions in digital innovation adoption. *International Journal of Research in Marketing*, 36(3), 385-399.

Kupiainen, J. (2006). Translocalisation over the Net: digitalisation, information technology and local cultures in Melanesia. *E-learning and Digital Media*, 3(3), 279-290.

Lokuge, S., Sedera, D., Grover, V., & Dongming, X. (2019). Organizational readiness for digital innovation: Development and empirical calibration of a construct. *Information & Management*, 56(3), 445-461.

Makkonen, H., & Komulainen, H. (2018). Explicating the market dimension in the study of digital innovation: a management framework for digital innovation. *Technology Analysis & Strategic Management*, 30(9), 1015-1028.

Martinez, F. (2019). Process excellence the key for digitalisation. *Business Process Management Journal*, 25(7), 1716-1733.

Matt, C., Hess, T., & Benlian, A. (2015). Digital transformation strategies. *Business & information Systems Engineering*, 57(5), 339-343.

Mendling, J., Pentland, B. T., & Recker, J. (2020). Building a complementary agenda for business process management and digital innovation. *European Journal of Information Systems*, 29(3), 208-219.

Morley, J., Widdicks, K., & Hazas, M. (2018). Digitalisation, energy and data demand: The impact of Internet traffic on overall and peak electricity consumption. *Energy Research & Social Science*, 38, 128-137.

Nepelski, D. (2019). How to facilitate digital innovation in Europe. *Intereconomics*, 54(1), 47-52.

Nylén, D., & Holmström, J. (2019). Digital innovation in context: Exploring serendipitous and unbounded digital innovation at the church of Sweden. *Information Technology & People*, 32(3), 696-714.

Paul, M., Upadhyay, P., & Dwivedi, Y. K. (2020). Roadmap to digitalisation of an emerging economy: a viewpoint. *Transforming Government*: *People, Process and Policy*, 14(3), 401-415.

Rossato, C., & Castellani, P. (2020). The contribution of digitalisation to business longevity from a competitiveness perspective. *The TQM Journal*, 32(4), 617-645.

Sehlin, D., Truedsson, M., & Cronemyr, P. (2019). A conceptual cooperative model designed for processes, digitalisation and innovation. *International Journal of Quality and Service Sciences*, 11(4), 504-522.

Shibeika, A., & Harty, C. (2015). Diffusion of digital innovation in construction: a case study of a UK engineering firm. *Construction Management and Economics*, 33(5-6), 453-466.

Vega, A., & Chiasson, M. (2019). A comprehensive framework to research digital innovation: The joint use of the systems of innovation and critical realism. *The Journal of Strategic Information Systems*, 28(3), 242-256.

AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI: TÜRKİYE-AB DIŞ TİCARETİ

Dr. Öğr. Üyesi Aynur YILDIRIM
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fethiye İşletme Fakültesi, Ekonomi ve Finans Bölümü, Muğla/TÜRKİYE
Orcid id: 0000-0003-4292-6875
Evin KARATAŞ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret Anabilim Dalı, Yüksel Lisans Öğrencisi, Muğla/TÜRKİYE
Orcid id: 0000-0003-2612-0900

ÖZET

Avrupa Birliği (AB), ekonomisinin sürdürülebilirliğini sağlamak için çevre kirliliğini azaltmayı öngören çeşitli uluslararası sözleşmelerle bir takım tedbirler alarak uygulamaya çalışmaktadır. Atmosfere salınan sera gazı emisyonlarını azaltmak ve insan kaynaklı çevresel bozulmaların önüne geçebilmek amacıyla 2019 yılında "Avrupa Yeşil Mutabakatı" ismi ile sürdürülebilir büyüme stratejisini kamuoyu paylaşmıştır. Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın Politika Araçlarından olan Sınırda Karbon Vergisi Mekanizması, AB'nin ticareti yapılan malları üretmek için atmosfere salınan sera gazlarına dayalı olarak ithalatı vergilendirmeyi gündeme getirmiştir. Buna bağlı olarak, dış ticaret ilişkisi içinde bulunduğu ülkelerden yapacağı ithalatta karbon vergisi mekanizmasını uygulayacak olması AB ile dış ticaret ilişkisi içinde bulunan ülke ekonomileri ve dış ticaretleri üzerinde önemli etkilerde bulunacaktır. Çalışmada Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın Türkiye dış ticareti açısından önemi, 2010-2020 dönemini kapsayan dış ticaret verileri kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. İncelenen dönemde Türkiye ihracatının %40'tan fazlasının AB üyesi ülkelerle gerçekleştirildiği görülmüştür. 2010-2020 yılları arasında AB'ye gerçekleştirilen yüksek karbon salınımlı ürün ihracatında en yüksek ihracat değerleri sırasıyla, "Giyim eşyası (kürk hariç)", "Demir-çelik ana sanayi", "Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri", "Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri" ve "Ana kimyasal maddeler (kimyasal gübre ve azotlu bileşikler hariç)" alt sektörlerinde gerçekleşmiştir

Anahtar Kelimeler: Yeşil mutabakat, Sınırda karbon vergisi, Dış ticaret

Jel Sınıflandırması: Q28, Q54, Q56

THE EUROPEAN GREEN DEAL: TURKEY-EU FOREIGN TRADE

ABSTRACT

In order to ensure the sustainability of its economy, the European Union (EU) is trying to implement a number of measures with various international agreements that envisage reducing environmental pollution. EU shared with the public the sustainable growth strategy under the name of "European Green Consensus" in 2019 that to reduce greenhouse gas emissions released into the atmosphere and to prevent human-induced environmental degradation, The Border Carbon Tax Mechanism, one of the Policy Tools of the European Green Deal, brought forward the taxation of imports based on greenhouse gases released into the atmosphere to produce the EU's traded goods. Accordingly, the fact that it will implement the carbon tax mechanism in

imports from the countries with which it has foreign trade relations will have significant effects on the economies and foreign trade of the countries in foreign trade relations with the EU. In the study, the importance of the European Green Consensus in Turkey's foreign trade has been tried to be determined by using foreign trade data covering the period of 2010-2020. It has been observed that more than 40% of Turkey's exports in the examined period were carried out with EU member countries. The highest export values in the exports of high carbon emission products to the EU between 2010 and 2020 are as follows; "Clothing (except fur)", “Iron-steel main industry”, “Fruits, nuts, beverage and spice plants”, “Ready-made textile products other than clothing” and “Main chemicals (excluding chemical fertilizers and nitrogenous compounds)”.

Key Words: European Green Deal, Border Carbon Tax, Foreign trade

JEL Classification: Q28, Q54, Q56

GİRİŞ

Küreselleşme süreci ile birlikte artan rekabet baskısı, ülkelerin daha fazla üreterek gelir düzeylerini artırmak ve ekonomik büyümelerini sağlayarak rekabet gücünü ellerinde bulundurma isteklerini arttırmaktadır. Ancak, rekabet gücüne sahip olmak amacıyla arttırılan üretim faaliyetleri çevre kirliliği sorununun büyümesine yol açmaktadır. Çünkü, üretim faaliyetleri sırasında doğrudan veya dolaylı bir şekilde çevreye yayılan kirlilik (toprak, hava, su vs.), özellikle günden güne artış gösteren ağır sanayi yatırımları ile dünyanın geneli açısından önemli bir boyuta ulaşmış durumdadır. Üretim faaliyetleri sırasında atmosfere salınan sera gazlarının sera etkisine neden olduğu düşünülmekte ve bunun sonucunda yaşanan küresel ısınma ve iklim değişikliği sorunları dünya ekonomilerinin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir.

Avrupa Birliği (AB), ekonomisinin sürdürülebilirliğini sağlamak için çevre kirliliğini azaltmayı öngören çeşitli uluslararası sözleşmelerle birtakım tedbirler alarak uygulamaya çalışmaktadır. Atmosfere salınan sera gazı emisyonlarını azaltmak ve insan kaynaklı çevresel bozulmaların önüne geçebilmek amacıyla 2019 yılında “Avrupa Yeşil Mutabakatı” ismi ile sürdürülebilir büyüme stratejisini kamuoyu paylaşmıştır.

Çalışmada öncelikle, Avrupa Yeşil Mutabakatı’nın kapsamı verilmeye çalışılmış ardından Mutabakatın dikkat çeken politika aracı olan Sınırda Karbon Vergisi Mekanizması’nın odağında yer alan karbon kaçağına maruz kalma olasılığı yüksek sektör belirtilmeye çalışılmış, daha sonra Türkiye’nin önemli bir dış ticaret ortağı olarak AB’nin ortaya koyduğu Mutabakat’ın Türkiye dış ticareti açısından önemi, 2010-2020 dönemini kapsayan dış ticaret verileri kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır.

1. AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI’NIN KAPSAMI

Küresel iklim değişikliği ve buna bağlı olarak yaşanan çevresel tahribat, dünyanın geneli için ekonominin sürdürülebilirliğini tehdit ederken AB, ekonomisinin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla “Avrupa Yeşil Mutabakatı” ismi ile bir büyüme stratejisi açıklamıştır. Avrupa Komisyonu tarafından, 11 Aralık 2019 tarihinde açıklanan "Avrupa Yeşil Mutabakatı", Birliğin karbon ayak izini en aza indirmek için AB'nin sera gazı emisyonlarını 2030 yılına kadar 1990’lardaki düzeyine göre %50-55 oranında azaltmak ve 2050 yılına kadar da net sera gazı emisyonlarını sıfıra indirerek, AB sanayisinin dönüşümünü sağlamayı öngörmektedir. AB bu hedefe ulaşabilmek amacıyla belirlediği kriterleri ticari ortaklarına da yayarak fosil yakıt temelli ekonomik modeli tamamen değiştirmeyi amaçlamaktadır. Mutabakat, AB’yi adil, yüksek refah düzeyine sahip, kaynak kullanımında etkinliği sağlamış, rekabetçi bir ekonomiye

sahip bir topluma dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşmak için Mutabakat aşağıda yer alan alanları içine alacak şekilde kapsamlı ve dönüştürücü politikalar tasarlamıştır (Fetting, 2020: 5);

- 2030 ve 2050 yıllarını kapsayacak şekilde, AB'nin iklim hedeflerini yükseltmek,
- Temiz, uygun fiyatlı ve güvenli enerji sağlamak,
- Endüstrinin temiz ve döngüsel bir ekonomi için harekete geçirilmesi,
- İnşaat ve yenilemede enerji ve kaynak verimli bir yol izlenmesi,
- Sürdürülebilir ve akıllı hareketliliğe geçişin hızlandırılması,
- "Tarladan sofraya": Adil, sağlıklı ve çevreyle dost gıda sisteminin şekillendirilmesi,
- Ekosistemleri ve biyoçeşitliliği korumak ve iyileştirmek,
- Toksik barındırmayan çevreye ulaşmak amacıyla sıfır kirlilik hedefi.

Mutabakat'ta bulunan bu dönüştürücü politikalar Şekil 1'den de görülebilmektedir.

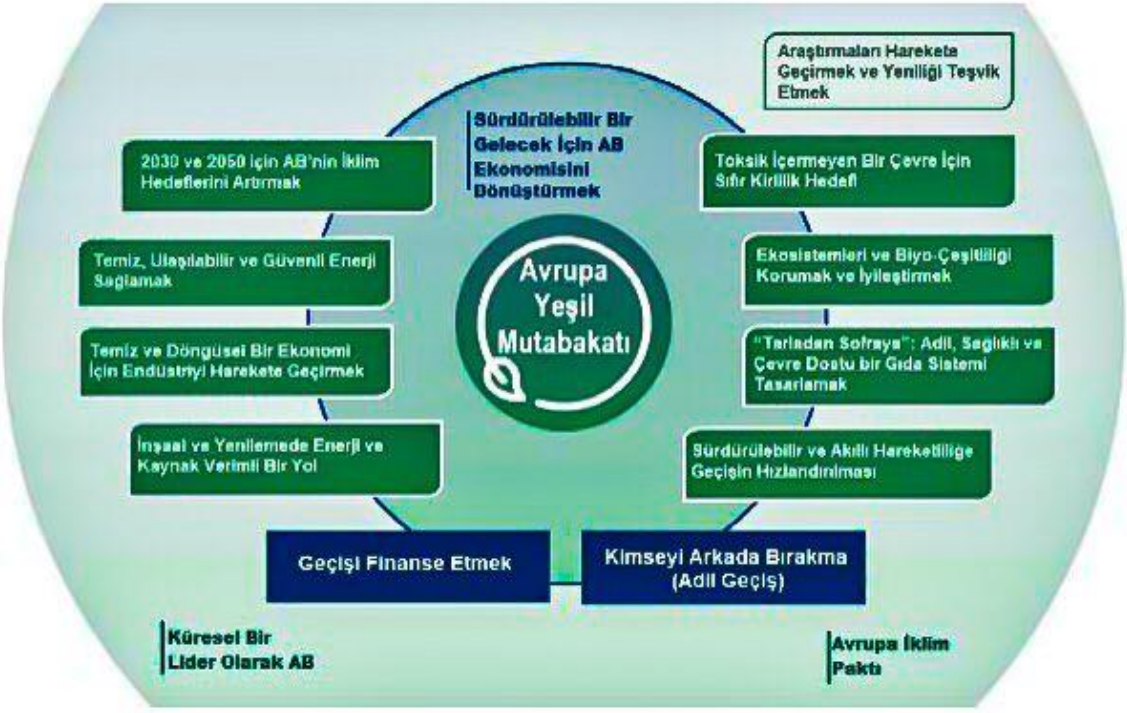

Şekil 1: Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Kilit Alanları
Kaynak: Avrupa Komisyonu, 2020

Yeşil Mutabakat kapsamında hedeflediği dönüşümü gerçekleştirebilmek için AB, ekonominin sürdürebilirliği ve tüm AB politikalarında ana akımlaştırma amacına odaklanmıştır. Buna bağlı olarak, bu amaca ulaşmasına hizmet edecek bazı plan ve mekanizmalar geliştirmiştir. Bunlar (Holdorf, 2020; Maschek, 2019);

- Yeşil finans ve yatırımı göz önünde bulunduran adil geçiş sürecini garanti altına almak,
- Ulusal bütçede yeşil finans ve yatırımlara önem vermek, doğru fiyat sinyalleri göndermek,
- Araştırmaları harekete geçirmek ve yeniliği desteklemek,
- Eğitim ve öğretimi etkinleştirmek,

- "Yeşil yemin": Zarar verme,
- Avrupa iklim paktı,
- Küresel bir lider olarak AB başlıkları altında sıralanabilir.

Görüldüğü gibi, Avrupa Yeşil Mutabakatı AB'nin iklim değişikliği ve buna bağlı olarak ortaya çıkan çevresel tahribatın neden olduğu olumsuzluklara çözüm üretmeyi, hem mevcut hem de gelecek nesillerin yaşam kalitesini artırmayı ve yüksek refah düzeyine ulaşmış bir topluma geçişi desteklemektedir.

2. AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI'NIN POLİTİKA ARAÇLARINDAN SINIRDA KARBON VERGİSİ MEKANİZMASI

AB tarafından Yeşil Mutabakat kapsamında açıklanan Sınırda Karbon Vergisi Mekanizması, AB'nin yerel endüstrisini karbon kaçağından korumayı amaçlamaktadır. AB, ticareti yapılan mallar için dünyanın ilk karbon sınırlarını belirleyerek, iklim değişikliğine karşı mücadelede yeni bir yol açmış, bu malları üretmek için salınan sera gazlarına dayalı olarak ithalatı vergilendirmeyi gündeme getirmiştir (European Parliament, 2021a). AB, karbon emisyon sınırından kaçınmak amacıyla kirli endüstrilerin Avrupa dışına kaydırılması[1] ve üretilen kirli endüstrilere ait malların daha sonra tekrar AB'ye ihraç edilmesini engellemek isteğini ifade etmektedir (Durant vd., 2021). Buna bağlı olarak, dış ticaret ilişkisi içinde bulunduğu ülkelerden yapacağı ithalatta da karbon vergisi mekanizmasını uygulayarak, sera gazı salınımını azaltmayı amaçlamaktadır.

"Sınırda Karbon Vergisi Mekanizması", Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın önemli politika araçlarından biri olarak ifade edilmektedir. Mekanizmanın uygulanabilmesi için karbon vergisinin gerek ithal ürünlerde gerekse seçilmiş yerli ürünlerde geçerli olması, AB'nin Emisyon Ticaret Sisteminin (ETS) ithalata da uygulanması gibi politika önerilerinde bulunulmaktadır. Avrupa Yeşil Mutabakatında yer alan bilgilere göre karbon vergisi öncelikle yüksek karbon salınımına sahip olan ve yüksek enerji bağımlılığı olan sektörlere uygulanacaktır. Avrupa Komisyonu'nun 2021-2030 dönemi için karbon kaçağına maruz kalma olasılığı yüksek sektör olarak işaret ettiği sektörler arasında demir-çelik, maden kömürü, tekstil ve hazır giyim eşyaları, cam ve cam ürünleri, seramik eşya, alüminyum, çimento, kimyasal maddeler, sentetik kauçuk, kağıt hamurunun yanı sıra meyveler, sert kabuklular, tuz, şeker, nişasta, süt, peynir altı suyu, patates, domates gibi tarım ürünleri olmak üzere 63 ana ve alt sektör yer almaktadır. Dolayısıyla Mutabakat'ın içeriğine göre, bu sektörlere ait gerek yerli ürünlerin gerekse ithal ürünlerinin karbon vergisine maruz kalacağı beklenmektedir.

Alüminyum, çimento, elektrik ürünleri, gübreler, demir-çelik gibi seçilmiş sektörler üzerinden 2019 yılı Avrupa Birliği'ne yapılan toplam ihracat değerleri baz alınarak yapılan incelemeye göre, sınırda karbon vergisi uygulamasından en fazla etkilenecek ülkeler arasında Türkiye 3. sırada yer almaktadır. Söz konusu sıralamada birinci sırada Rusya Federasyonu bulunurken, ikinci sıraya ise Çin yerleşmiştir (Durant vd., 2021: 10).

[1] Kirlilik Sığınakları Hipotezi, dış ticaretin serbestleştirilmesi sürecinde kirli endüstrilerin gelişmekte olan ülkelere kayması sonucunda, gelişmiş ülkelerde çevre kalitesinin artması, gelişmekte olan ülkelerde ise çevre kalitesinin düşmesine bağlı olarak gelişmekte olan ülkelerin kirli endüstrilerin sığınakları durumuna dönüşeceğini savunmaktadır Al-Mulali veTang, 2013; Lan, Kakinaka ve Huang, 2012).

3. AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI'NIN TÜRKİYE DIŞ TİCARETİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Sınırda karbon vergisinin ekonomiler üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar, karbon vergisinin gelişmekte olan ülkelere olan maliyetinin 16 milyar dolara kadar ulaşabileceğini ortaya koymaktadır (Lowe, 2021). Daha düşük çevre standartlarına sahip az gelişmiş ülkelerin sınırda karbon vergisinin yarattığı ilave maliyetler nedeniyle, daha yeşil üretim süreçlerine dayalı olarak üretim yapan gelişmiş ülkeler karşısında ihracata dayalı kalkınma fırsatlarının düşmesine ve kalkınma süreçlerinin olumsuz etkilenmesine neden olacaktır. Verginin Türkiye ihracatı üzerinde yıllık olarak yaklaşık 1 milyar dolar ek vergi getireceği tahmin edilmektedir (Keleş, 2021). TÜSİAD tarafından Eylül 2020'de yayımlanan, "Ekonomik Göstergeler Merceğinden Yeni İklim Rejimi Raporu", Yeşil Mutabakat kapsamında geliştirilen ve 1 Ocak 2023 tarihinde yürürlüğe girmesi beklenen, Sınırda Karbon Vergisi Mekanizmasının uygulamaya girmesiyle birlikte, Türkiye'den AB'ye ihracat yapan sektörlerde maliyetlerin artacağını ortaya koymaktadır. TÜSİAD araştırmasına göre (karbon ton fiyatının 30 ila 50 avro olması durumunda) AB pazarına yapılan ihracat kaynaklı CO2 e (ton başına karbon eşdeğeri) emisyon için ton başına 30 Euro ödenmesi gibi bir yaptırımla karşılaşılması halinde, bu durumdan 170 milyon avro ile en fazla çimento sektörü nün etkilenecektir. Çimento sektörünü Makine, Otomotiv, Demir Çelik ve Tekstil ürünleri izlemektedir (TÜSİAD; 2020:12-14).

Bu nedenle, dış ticaretimizde önemli bir paya sahip olan AB ile olan ihracatın sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla Türkiye'nin de yeşil üretim süreçlerini kapsayacak şekilde üretim faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için gerekli adımları atması gerekmektedir.

3.1. Türkiye ve Avrupa Birliği Arasındaki Dış Ticaretin Görünümü

Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın Türkiye açısından öneminin anlaşılabilmesi, Türkiye'nin dış ticaretinde AB'nin konumunun ortaya konulmasını gerekli kılmaktadır. Tablo 1'de 2010-2020 dönemini kapsayacak şekilde Türkiye'nin AB'ye yaptığı ihracat değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 1: Türkiye'nin İhracatında Avrupa Birliği

Yıllar	AB'ye İhracat ($)	Türkiye Toplam İhracatı ($)	Toplam İhracattaki Payı* (%)
2010	45,697,963,191	113,883,219,184	40
2011	54,436,523,942	134,906,868,830	40
2012	50,700,813,616	152,461,736,556	33
2013	54,253,067,932	151,802,637,087	36
2014	58,610,951,175	157,610,157,690	37
2015	53,441,793,760	143,838,871,428	37
2016	56,657,504,373	142,529,583,808	40
2017	64,302,995,338	156,992,940,414	41
2018	72,847,018,856	167,920,613,455	43
2019	72,308,293,344	171,464,944,593	42
2020	66,016,036,637	160,656,652,087	41

Kaynak: TÜİK
* TÜİK verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

İncelenen dönemin tamamında AB'ye yapılan ihracatın Türkiye'nin toplam ihracatında önemli bir paya sahip olduğu ve özellikle son yıllarda ihracatının %40'ından daha fazlasını AB ekonomilerine gerçekleştirdiği görülmektedir. Dolayısıyla sınırda karbon vergisi uygulamasının Türkiye dış ticaretini doğrudan etkileyeceğini belirtebiliriz.

Ayrıca, 2010-2020 dönemini kapsayacak şekilde Türkiye'nin AB'den gerçekleştirdiği ithalat değerlerini gösteren Tablo 2 incelendiğinde, ülkemizin ihracatında olduğu gibi ithalatında da AB'nin önemli bir konuma sahip olduğunu görebiliriz. İncelenen dönem boyunca Türkiye'nin AB'den yaptığı ithalatın toplam ithalatındaki payı her yıl itibariyle %30'un üzerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 2: Türkiye'nin İthalatında Avrupa Birliği

Yıllar	AB'ye İthalat	Türkiye Toplam İthalatı	Toplam İthalattaki Payı* (%)
2010	67,710,151,926	185,544,331,852	36
2011	85,598,331,495	240,841,676,274	36
2012	82,027,895,008	236,545,140,909	35
2013	86,176,068,036	251,661,250,110	34
2014	82,851,273,713	242,177,117,073	34
2015	73,139,974,699	207,234,358,616	35
2016	72,180,833,082	198,618,235,047	36
2017	78,656,466,293	233,799,651,234	34
2018	73,366,674,374	223,047,094,482	33
2019	63,943,660,856	202,704,319,533	32
2020	69,445,384,016	209,534,324,904	33

Kaynak: TÜİK
* TÜİK verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

2020 yılında AB'nin Türkiye'nin ihracatındaki payı %41 iken ithalatındaki payı %33 olarak gerçekleşmiştir. İnceleme dönemi olan 2010-2020 yılları arasında ise Türkiye'nin toplam ihracatında AB'nin payı ortalama %39 olarak gerçekleşirken, ithalatının payı ise ortalama %32 şeklinde gerçekleşmiştir (Bkz. Şekil 2).

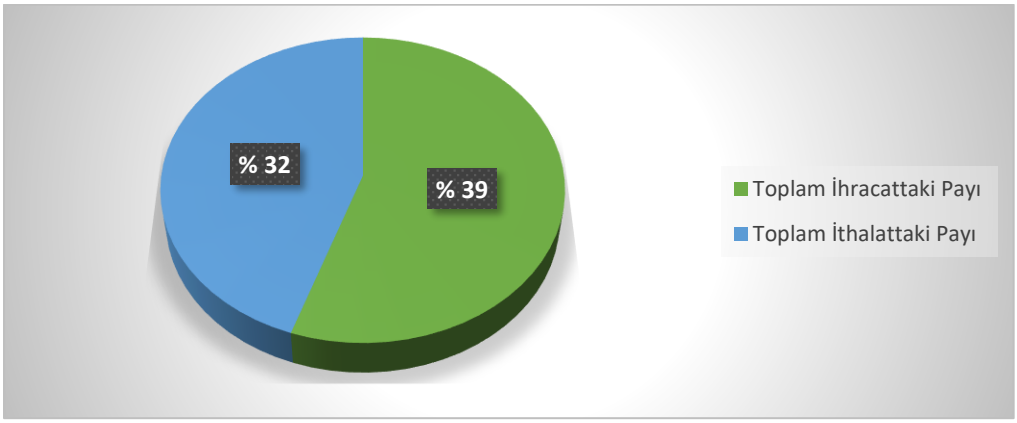

Şekil 2: Türkiye'nin Dış Ticaretinde AB'nin Payı (2010-2020)

Tablo 3'te Türkiye'den AB'ye ihraç edilen başlıca yüksek karbon salınımlı ürünlere yer verilmiştir. Ürün sınıflandırmasında ISIC Rev. 3 Düzey 4 haneli sınıflandırma kullanılmış ve AB'nin Yeşil Mutabakat'ta belirttiği yüksek karbon salınımlı ürünler seçilmeye çalışılmıştır. Buna göre, Tablo 3'te yer verilen ürün grupları aşağıda sıralanmıştır;

- Demir-çelik ana sanayi,
- Çimento, kireç ve alçı,
- Ana kimyasal maddeler (kimyasal gübre ve azotlu bileşikler hariç),
- Maden kömürü,
- Sentetik kauçuk ve plastik hammaddeler,
- Ateşe dayanıklı seramik ürünleri,
- Kağıt hamuru, kağıt ve mukavva,
- Cam ve cam ürünleri,
- Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri,
- Giyim eşyası (kürk hariç)
- Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri,
- Tuz,
- Nişasta ve nişastalı ürünler,
- Şeker.

Tablo 3: Türkiye'den AB'ye İhraç Edilen Başlıca Yüksek Karbon Salınımlı Ürünler (ABD $)

YILLAR	Demir-çelik ana sanayi	Çimento, kireç ve alçı	Ana kimyasal mad.(kim.gübre, azotlu bileşikler hariç)	Maden kömürü	Sentetik kauçuk ve plastik hammad.
2010	1,470,806,715	147,202,739	600,369,713	20,353	284,162,678
2011	2,484,342,475	141,322,266	713,116,178	30,521	381,641,060
2012	1,425,567,957	93,763,022	809,245,061	3,465	424,806,237
2013	1,814,202,940	79,379,116	763,836,718	182,878	387,670,945
2014	1,711,540,373	78,661,291	752,631,014	127,828	439,945,750
2015	1,406,523,869	58,501,031	718,368,433	49,409	422,450,631
2016	1,627,780,618	56,091,033	682,549,615	47,497	358,648,901
2017	3,044,263,686	63,584,779	861,523,159	3,547	468,278,746
2018	5,224,956,764	64,358,423	989,064,289	60,556	498,667,910
2019	3,939,073,543	79,859,523	1,295,884,239	98,935	486,240,343

2020	3,260,261,359	123,748,072	1,202,117,725	36,886	411,894,964
TOPLAM	27,409,320,299	986,471,295	9,388,706,144	661,875	4,564,408,165
YILLAR	**Ateşe dayanıklı seramik ürünl.**	**Kağıt hamuru, kağıt ve mukavva**	**Cam ve cam ürünleri**	**Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ür.**	**Giyim eşyası (kürk hariç)**
2010	19,376,771	78,541,649	385,572,771	1,181,785,432	6,971,001,712
2011	22,240,631	101,207,884	407,662,365	1,381,812,333	7,662,369,018
2012	18,904,589	87,706,948	389,684,493	1,100,398,132	7,337,062,500
2013	20,306,116	87,041,785	411,208,980	1,294,384,431	7,696,302,113
2014	17,319,935	86,873,583	432,353,513	1,320,544,066	8,359,721,815
2015	14,694,077	120,821,240	481,141,477	1,126,231,551	7,334,572,125
2016	18,240,634	171,123,764	445,126,684	1,175,464,610	7,190,035,234
2017	17,799,693	179,103,586	393,397,984	1,208,899,318	7,213,257,259
2018	21,972,547	238,646,974	432,763,431	1,221,542,141	7,423,270,262
2019	23,850,822	142,604,526	476,842,069	1,159,024,225	7,324,178,011
2020	24,107,724	115,734,527	473,765,892	1,439,513,435	6,918,060,219
TOPLAM	218,813,539	1,409,406,466	4,729,519,659	13,609,599,674	81,429,830,268
YILLAR	**Meyveler, sert kabukl., içecek ve baharat bitkileri**	**Tuz**	**Nişasta ve nişastalı ür.**	**Şeker**	**-**
2010	1.229.053.364	12,023,156	42,670,608	14,802	
2011	1.297.577.861	24,951,834	50,547,067	63,941	
2012	1,262,355,951	1,874,854	39,353,360	77,741	
2013	1,303,848,931	2,872,980	56,182,000	523,901	
2014	1,592,403,645	3,937,447	61,503,264	79,556	
2015	1,706,078,866	4,304,467	43,088,693	52,556	

2016	1,448,877,854	3,827,070	40,632,833	57,718	
2017	1,240,529,365	4,420,595	44,823,582	45,342	
2018	1,200,165,292	8,798,943	42,590,004	45,442	
2019	1,439,833,330	10,121,362	36,645,917	56,633	
2020	1,369,133,333	9,212,848	44,412,940	5,622	
TOPLAM	15,089,857,792	86,345,556	502,450,268	1,023,254	

Kaynak: TÜİK (ISIC Rev 3 Düzey 4 (4 Digit) verileri kullanılarak hazırlanmıştır.)

Tablo 3'teki veriler incelendiğinde, 2010-2020 yılları arasında AB'ye gerçekleştirilen yüksek karbon salınımlı ürün ihracatında en yüksek ihracat değerleri sırasıyla, "Giyim eşyası (kürk hariç)", "Demir-çelik ana sanayi", "Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri", "Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri" ve "Ana kimyasal maddeler (kimyasal gübre ve azotlu bileşikler hariç)" alt sektörlerinde gerçekleşmiştir (Bkz. Şekil 3).

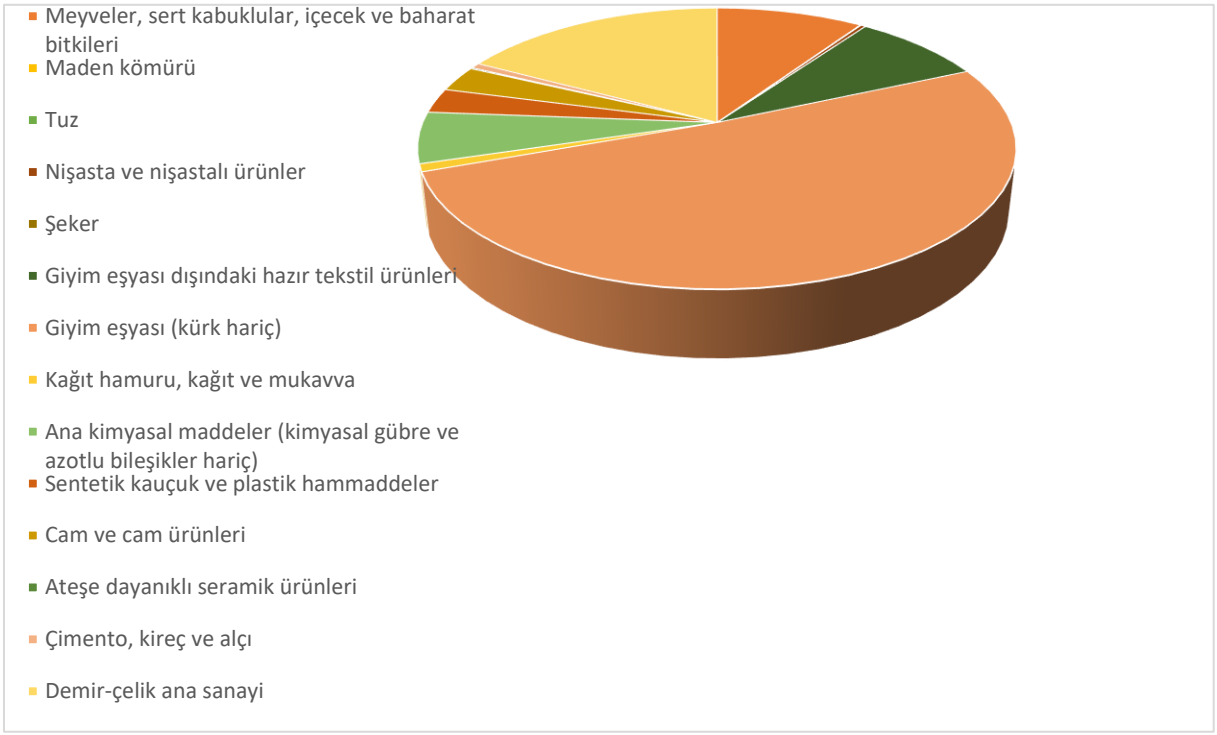

Şekil 3: Yüksek Karbon Salınımlı Ürün İhracatının Dağılımı

Şekil 4, Türkiye'nin 1990-2019 yılları arasındaki toplam ve kişi başı sera gazı emisyonlarını yansıtmaktadır. 2019 yılına ait toplam sera gazı emisyonu bir önceki yıla göre %3,1 düşüş göstererek 506,1 milyon ton (Mt) CO2 eşdeğeri (eşd.) olarak hesaplanmıştır. Kişi başı toplam sera gazı emisyonu 1990'da 4 ton CO2 eşd. iken 2018'de 6,4 ton CO2 eşd. olarak gerçekleşmiş ve 2019'da ise, 6,1 ton CO2 eşd. olarak hesaplanmıştır.

Toplam sera gazı emisyonlarında 2019 yılında CO2 eşd. olarak en yüksek pay %72 oranı enerji kaynaklı emisyonlara aittir. Enerji kaynaklı emisyonların ardından sırasıyla %13,4 ile tarım, %11,2 ile endüstriyel işlemler ve ürün kullanımı ve %3,4 ile atık sektörü gelmiştir (TÜİK Sera Gazı Envanter Sonuçları, 2021).

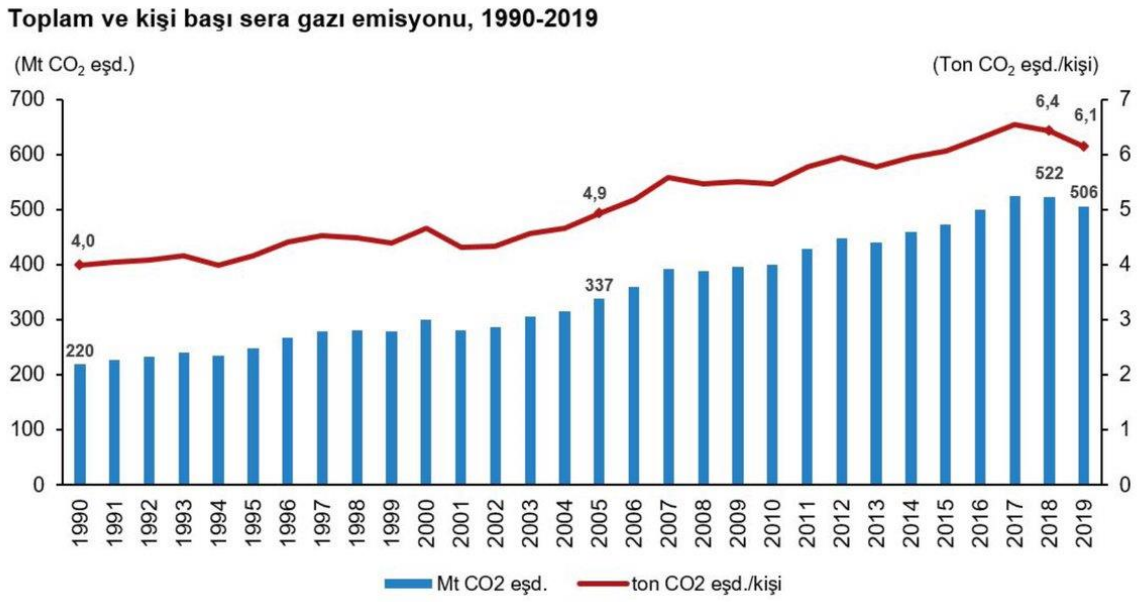

Şekil 4: Toplam ve Kişi Başı Sera Gazı Emisyonu (1990-2019)

Kaynak: TÜİK Sera Gazı Envanter Sonuçları, 2021

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

AB'nin Yeşil Mutabakat kapsamında atmosfere salınan sera gazı emisyonlarını azaltarak yeşil ekonomiye geçişi, Türkiye'nin dış ticaretinde AB'nin payının çok yüksek olması nedeniyle, Türkiye dış ticareti üzerinde önemli etkilerde bulunacaktır. 2010-2020 yılları arasında AB'ye gerçekleştirilen yüksek karbon salınımlı ürün ihracatında en yüksek ihracat değerleri sırasıyla, "Giyim eşyası (kürk hariç)", "Demir-çelik ana sanayi", "Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri", "Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri" ve "Ana kimyasal maddeler (kimyasal gübre ve azotlu bileşikler hariç)" alt sektörlerinde gerçekleşmiştir

Kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra özel sektörün de bu süreci doğru yönetmesiyle, Türkiye'nin AB ile ihracatının sürdürülebilirliğini sağlaması, hatta düşük karbonlu üretimi destekleyerek yüksek karbonlu ülkelere göre AB ülkelerine yaptığı ihracatta pazar payını artırması mümkün olabilecektir. Buna bağlı olarak, Türkiye'nin kaynak kullanımında etkinliği arttıracak, yeşil ekonomiye geçişi sağlayacak şekilde, Yeşil Mutabakat'la uyumlu olarak ekonomisinin dönüşümünü sağlaması gerekmektedir. Karbon salınımını azaltmaya yönelik Ar-Ge projelerinin desteklenmesi, karbon salınımı yüksek olan sektörlerde çevre dostu üretim tekniklerinin uygulanması, tüm sektörlerde temiz enerji yatırımlarına yönelinmesi gerekmektedir. Türkiye, mutabakat hedefleri ile uyumlu hareket edebildiği sürece görece rekabet avantajı elde edebilecektir.

Yüksek karbon emisyonuna sahip sektörlere ait ürünlerin ihracatında maruz kalınacak karbon vergisinin yaratacağı ek maliyetlere katlanmak yerine, söz konusu fonlar Türkiye ekonominin yeşil ekonomiye dönüşmesi için değerlendirilebilir. Bu durum bir yandan ihracatta rekabetçiliğin korunmasına hatta arttırılmasına katkıda bulunurken diğer yandan da Türkiye'nin

düşük karbonlu ekonomiye geçişi ve daha temiz üretim süreçlerine doğru yönelmesine neden olacaktır.

KAYNAKÇA

Al-Mulali, U. ve Tang, C. F. (2013). Investigating the validity of pollution haven hypothesis in the Gulf Cooperation Council (GCC) countries. *Energy Policy*, 60, 813–819.

Durant, I. vd. (2021). A European Union Carbon Border Adjustment Mechanism: Implications for Developing Countries. https://unctad.org/system/files/official-document/osginf2021d2_en.pdf, Erişim Tarihi: 05/11/2021

European Parliament (2021a). European Parliament resolution of 10 March 2021 towards a WTOcompatible EU carbon border adjustment mechanism (2020/2043(INI)). Available at https:// www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0071_EN.pdf (accessed 15 June 2021).

Fetting, C. (2020). The European Green Deal. ESDN Report, ESDN Office, Vienna.

Holdorf, P. (2020). What's going to be in the Better Regulation Communication?. https://fleishmanhillard.eu/2020/10/whats-going-to-be-in-the-better-regulation-communication/, Erişim Tarihi: 04/11/2021

Keleş, S. Ş. (2021). Avrupa Yeşil Mutabakatı. İzmir Ticaret Odası İş Geliştirme Müdürlüğü Ar-Ge

Lan, J., Kakinaka, M. ve Huang, X. (2012). Foreign direct investment, human capital and environmental pollution in China, *Environ Resource Econ*, 51, 255–275.

Leonard, M. vd. (2021). The Geopolitics of the European Green Deal. Policy Contribution, 04(21).

Lowe, S. (2021). The EU's Carbon Border Adjustment Mechanism: How to Make it Work for Developing Countries. Centre for European Reform, Erişim Tarihi:05/11/2021

Maschek, W. vd, (2019). The European Green Deal – Europe's "Man on the Moon Moment"? https://www.squirepattonboggs.com/-/media/files/insights/publications/2019/12/the-european-green-deal/36625--the-european-green-deal-alert.pdf, Erişim Tarihi: 04/11/2021

Siddi, M. (2020). The European Green Deal: Assessıng Its Current State and Future Implementatıon. Finnish Institute of International Affairs (FIIA), May 2020/114

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2021). Sera Gazı Emisyon İstatistikleri 1990-2019. Haber Bülteni, Sayı: 37196, (30 Mart 2021).

TÜSİAD (2020). Ekonomik Göstergeler Merceğinden Yeni İklim Rejimi. https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/download/9453_0ca8c97b89ad3ec3b9dbd8121174b114. Erişim Tarihi: 09/11/2021

https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en

COVID-19 KORKUSUNUN OKULA YABANCILAŞMA VE ÖĞRENCİ MUTLULUĞU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Prof. Dr. Salih YEŞİL
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Orcid id: 0000-0003-3237-2258
Doktora Öğrencisi Yüksel MAVİ
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Orcid id: 0000-0002-9724-7135
Yüksek Lisans Öğrencisi Ayşegül ÖZBAĞIŞ
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Orcid id: 0000-0002-7139-0734

ÖZET

Tüm dünya şu anda devam etmekte olan COVID-19 salgının önüne geçmeye çalışmaktadır. Yaşanan bu süreç toplumsal yaşamın bir anda değişmesine neden olmuştur. Üniversite öğrencileri de bu süreçten ciddi anlamda etkilenmişlerdir. Çalışmada öğrencilerin COVID-19 korkusu, okula yabancılaşma ve öğrenci mutluluğu konuları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı COVID-19 korkusunun okula yabancılaşma ve öğrenci mutluluğu üzerindeki etkisini araştırmaktır. Araştırma bir alan çalışmasıyla desteklenmiştir. Araştırma örneklemini Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde eğitim gören Suriyeli öğrenciler oluşturmaktadır. Elde edilen veriler anket aracılığı ile toplanmış, elde edilen veriler SPSS 23.0 programında analizleri yapılmıştır. Analizler sonucunda COVID-19 korkusu boyutlarından olan psikolojik faktörler, psikosomatik faktörler ve ekonomik faktörlerin anlamsızlığı pozitif yönde etkilediği belirlenirken, sosyal faktörlerin anlamsızlığı etkilemediği saptanmıştır. Psikolojik faktörlerin ve sosyal faktörlerin güçsüzlüğü etkilemediği ancak psikosomatik faktörlerin güçsüzlük üzerinde pozitif yönde etkisi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ekonomik faktörlerin de güçsüzlük üzerinde negatif yönde etkisi olduğu saptanmıştır. Yine psikolojik faktörler ve ekonomik faktörlerin kuralsızlığı etkilemediği psikosomatik faktörler ve sosyal faktörlerin ise kuralsızlığı pozitif yönde etkilediği saptanmıştır. Bunun yanı sıra psikolojik faktörler, psikosomatik faktörler ve ekonomik faktörlerin sosyal uzaklığı da pozitif yönde etkilediği ancak sosyal uzaklığı etkilemediği görülmüştür. Çalışmanın bir diğer sonucu ise; COVID-19 korkusu boyutlarının psikolojik faktörler, psikosomatik faktörler, ekonomik faktörler ve sosyal faktörlerin, öğrenci mutluluğu üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığıdır. Elde edilen bulgular teori ve uygulama bağlamında sonuç bölümünde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: COVID-19 Korkusu, Öğrenci Mutluluğu, Okula Yabancılaşma.

THE EFFECT OF COVID-19 FEAR ON ALIENATION TO SCHOOL AND STUDENT HAPPINESS: A FIELD RESEARCH

ABSTRACT

The whole world is currently trying to prevent the ongoing COVID-19 epidemic. This process has caused a sudden change in social life. University students were also seriously affected by this process. The study focused on students' fear of COVID-19, alienation from school and student happiness. The aim of the study is to investigate the effect of fear of COVID-19 on

school alienation and student happiness. The research was supported by a field study. The sample of the research consists of Syrian students studying at Kahramanmaraş Sütçü İmam University. The obtained data were collected through a questionnaire, and the obtained data were analyzed in the SPSS 23.0 program. As a result of the analyzes, it was determined that the psychological factors, psychosomatic factors and economic factors, which are the dimensions of the fear of COVID-19, positively affected the meaninglessness, while it was determined that the social factors did not affect the meaninglessness. It was determined that psychological and social factors did not affect powerlessness, but psychosomatic factors had a positive effect on powerlessness. In addition, it has been determined that economic factors have a negative effect on powerlessness. Again, it was determined that psychological factors and economic factors did not affect the rulelessness, but psychosomatic factors and social factors positively affected the rulelessness. In addition, it has been observed that psychological factors, psychosomatic factors and economic factors positively affect social distance, but do not affect social distance. Another result of the study is; The dimensions of fear of COVID-19 are psychological factors, psychosomatic factors, economic factors and social factors do not have any effect on student happiness. The findings are discussed in the conclusion part in the context of theory and practice.

Keywords: Fear of Covid-19, Student Happiness, Alienation from School

1.Giriş

Üniversite okuyan bireylerin kendilerini tanıyabildiği, herhangi bir problem karşısında kendilerini ispatlayabilme gayreti içerisinde oldukları aynı zamanda sosyal uyum ile hızlı bir süreç içerisinde yer aldıkları bilinmektedir. Üniversite eğitimine devam eden öğrenciler karşılaştıkları problemlerin üstesinden gelemiyorlarsa, kendilerini iyi hissetmemelerine neden olmakla birlikte birtakım psikolojik ve fiziksel sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Rickwood, Deane, Wilson, & Ciarrochi, 2005, Terzi, 2016). Yaşanacak olan bu sorunlar bireylerde gerilim, kaygı ve stres gibi belirtiler ortaya çıkmanın yanı sıra duygu durumlarında karmaşa yaratabilir bunun sonucunda çevresi ile problemlerde kendini gösterebilmektedir (Schrumpf, Crawford ve Bedine, 2007; Terzi, 2005). Bahsedilen bu durumlar içerisinde öğrenci problemlere karşı mücadele verirken aynı zamanda kendisini toparlanması içinde dinamik bir süreç olmaktadır (Luthar, Cicchetti ve Becker, 2000).

Eğitim hayatı içerisinde problem yaratan konulardan biriside COVID-19 salgını olmuştur. Bu salgının Çin'in Hubei eyaletinde ortaya çıktığı ve daha sonra tüm ülkelere yayıldığı bilinmektedir. Salgının önüne geçilememesi nedeni ile Dünya Sağlık Örgütü tarafından 30 Ocak 2020 tarihinde uluslararası kamu sağlığı acil durumu olduğu belirtilirken, 11 Mart 2020 tarihinde ise pandemi (evrensel salgın hastalık) olarak ilan edilmiştir (Üstün ve Özçiftçi, 2020:142). Yaşanılan bu süreçte COVID-19 hastalığının önüne geçilememesi, sürekli vaka sayılarının artması ve buna bağlı olarak ölüm oranlarında yaşanan artış nedeni ile dünya genelinde hükümetler kendi ülkeleri için bazı tedbir ve kısıtlamalar getirmiştir. İlk olarak hükümetler ülke giriş ve çıkışların önüne geçerek seyahat kısıtlaması ile sınırlar kapatılmış olup kademeli olarak sınırlamalar getirilmiştir (Bergdahl, 2020). Pandemi de yaşanan bu değişim ve kısıtlamalar insanların gündelik yaşamlarını bir anda değişmesine neden olmuştur. Bu değişimlerin yaşanmasına neden olan bir diğer kısıtlama ise eğitim içi sınırlamalar olmuştur. Eğitim hayatı içerisinde salgının üniversite öğrencileri açısından endişe ve panik ortamını da beraberinde getirmiştir. Kısıtlamalar nedeni ile öğrencilerin eğitime uzaktan devam etmesi ve öğrencilerin gelecekleri hakkında endişe duymasına neden olduğu varsayılmaktadır. Yaşanılan bu sorunların okula yabancılaşmayı ve öğrenci mutluluğunu etkileyeceği düşünülmektedir.

COVID-19 ile ilgisi olduğu düşünülen konulardan birisi de okula yabancılaşma olmaktadır. Hegel ile ortaya çıkan, daha sonra Feuerbach, Marks ve Seeman gibi bilim insanlarının üzerinde durduğu yabancılaşma kavramına ilişkin pek çok tanım yapılmaktadır. Bu durumda Hegel yabancılaşma terimini ilk kullanan düşünürdür. Hegel'in düşüncesinde yabancılaşma, varlığın kendini gerçekleştirme aşamalarından biridir. Yabancılaşma, varlığın herhangi bir formunun kararlı kendi gibi olma durumunun dağılmasıdır. Yabancılaşma kavramı bireylerin yaşamlarını etkileyen bir kavram olmaktadır (Tezcan, 1997). Özellikle eğitim hayatı içerisinde yükseköğretim düzeyinde yabancılaşma konusunun en fazla etkilediği yerlerden biri olduğu düşünülmektedir. Okula yabancılaşma olarak bilinen kavram ise genel olarak öğrencinin toplumsal bağlarını kopartarak içine kapanması, kendini çaresiz hissetmesi ve yalnızlaşması sürecidir. Bu süreç içerisinde öğrencinin öğrenme sürecinden uzaklaşması veya soğuması okula yabancılaşmasına neden olmaktadır (Brown, Higgins ve Paulsen, 2003). Dolayısıyla okula yabancılaşmaya neden olan birtakım nedenler bulunmaktadır. Bunlar; okula karşı bağlılığının az olması, olumsuz tutumu, okulun sosyal ve akademik boyutunu anlamsız görmesi, okuldan ve öğrenme sürecinden duygusal anlamda kopuşu gibi durumlar olabilmektedir (Finn, 1989; Hascher ve Hagenauer, 2010; Hadjar vd., 2016).

Literatür inceleme sonucunda araştırma ile ilgili herhangi bir çalışmanın yer almadığı belirlenmiştir. Ancak COVID-19 konusunun farklı değişkenler ile ele alındığı ve bu değişkenlerden bazıları; Sosyal medyada geçirilen zamanın COVID-19 korkusu üzerine etkisini ele alan Özdemir ve Arpacıoğlu (2020: 375-376) ve COVID-19 korkusunun belirsizliğe tahammülsüzlüğe etkisini inceleyen Duman (2020: 432-433)'nin çalışmaları bunlardan bazılarını oluşturmaktadırlar. Çalışmada ise COVID-19 korkusu, öğrenci mutluluğu ve okula yabancılaşma konuları yer almaktadır. Buna göre, COVID-19 korkusunun öğrenci mutluluğuna ve okula yabancılaşmaya neden olabileceği düşünülmektedir. Çalışmamızda sırayla COVID-19 korkusu, öğrenci mutluluğu ve okula yabancılaşma konuları hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca çalışma, araştırma metodolojisi, bulgular ve analiz sonuçlarıyla desteklenmekte sonuç ve öneriler bölümüyle bitmektedir.

2.Teorik Çerçeve

Bu bölüm altında; COVID-19 korkusu, okula yabancılaşma ve öğrenci mutluluğu konuları hakkında bilgi verilmiştir.

2.2.COVID-19 Korkusu

Çin' in Wuhan kentinde sebebinin ne olduğu bilinmeyen bazı pnömoni vakalarının ortaya çıkması ile birtakım araştırmalar yapılmış. Araştırma sonuçlarına göre daha önce insanlarda veya hayvanlarda bulunmayan yeni bir virüsün olduğunu belirtmişlerdir. COVID-19 salgının her geçen gün hiç beklenmedik şekilde artması ve dünyanın neredeyse her yerinde ortaya çıkması, ölüm sayılarının artması, salgından kaynaklı karantina uygulamalarının başlaması gibi nedenlerden dolayı devletler tarafından kısıtlamalarının getirilmiştir. Bu kısıtlamalar insanların yaşamlarının bir anda değişmesine neden olmakla birlikte kişilerde korku yaşamış ve birtakım psikolojik sorunlar ortaya çıkardığı belirlenmiştir (Naeem vd., 2020:524).

Yaşanan bu salgın nedeni ile insanlar yaklaşık iki yıldır sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik gibi birçok alanda değişmek zorunda kalmışlardır. COVID-19 pandemi sürecinde insanların normal yaşantılarının değişime uğraması ve alışkın olunan hayat standartlarının bir anda farklılaşması kişilerin ruh sağlığını olumsuz etkilemiştir. Özellikle tedavinin tam netlik kazanmaması, hastalığın kalıcı etkilerinin olması, uyku problemler, farklı ve ciddi semptomlar göstermesi bireylerde; korku (özellikle ölüm korkusu), kaygı ve anksiyete gibi sağlık sorunları yaşamasına sebep olabilir (Torales vd., 2020). Bu dönemde belirtilen psikolojik sorunların daha çok umursamama, ilgisizlik ve kadercilik gibi çeşitli tepkiler ile ortaya çıktığı

söylenilebilir. Dolayısıyla yaşanan bu süreç psikolojik sorunlar yarattığı söylenilebilir (Reger vd., 2020:326).

Salgın hastalık (COVID-19) nedeni ile birçok alan olumsuz etkilenmiştir. Bu durumda Türkiye'de hükümet tarafından birtakım tedbir ve kısıtlamalar ile salgının önüne geçilmesi engellenmeye çalışılmıştır. Öncelikle sokağa çıkma yasağı getirilmiş sonrasında birçok alanda sınırlama yapılmıştır. Özellikle bu süreç içerisinde eğitim hayatında da birtakım kısıtlama ve tedbirler alınmıştır. Bu durumda YÖK salgının yaygınlaşmaması için 26 Mart 2020 tarihi itibariyle 2019-2020 bahar döneminin online olarak devam edilmesi kararına varmıştır. Alınan karar ile birlikte uzaktan eğitime başlanmıştır. Ancak bazı üniversitelerde uzaktan eğitim için gerekli olan altyapı imkânı bulunan 123 üniversite eğitime devam ederken, uzaktan eğitim imkânı bulunmayan üniversiteler de açık ders malzemeleri havuzu açmıştır. Bunun sonucunda üniversiteler 2019-2020 yılı eğitim öğretim hayatını uzaktan devam etmek zorunda kalmıştır (Bekmezci ve Orçanlı, 2020).

Sonuç olarak yaşanılan bu süreç içerisinde her ne kadar korku ve bunun yaratmış olduğu birtakım psikolojik durumlar pandemi dönemleri için bir noktaya kadar anlaşılabilir olsa da, pandeminin yarattığı etkileri azaltmada koruyucu müdahale programlarının çeşitlendirilip hayata geçirilmesi ve mevcut uygulamalarında önemle takip edilmesinin gerektiği unutulmamalıdır (Gencer, 2020: 1167).

2.3.Okula Yabancılaşma

Okula yabancılaşma kavramını açıklamadan önce yabancılaşama kavramı hakkında bilgi verilmesi gerekli görülmektedir. Yabancılaşma araştırmacılar tarafından farklı birçok konu ile ilişkisi açıklanan bir kavram olmuştur. Örneğin, Case (2008) yabancılaşmayı, kişinin yaşamış olduğu ilişkilerden uzak olmasının yanı sıra kişiler arası problemlerde kişide ortaya çıkardığı güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık, yalıtılmışlık ve kendine yabancılaşma duyguları (Seeman, 1959) yabancılaşmanın oluşmasında önemli işaretlerdir. Yabancılaşma konusunun oldukça eski olması rağmen okula yabancılaşma kavramı ise literatür içerisinde yeni olan kavramlar arasında yer almaktadır (Trusty ve Dooley-Dickey, 1993). Bu durumda okula yabancılaşma; sosyolojik, psikolojik ve eğitim boyutları olan multidisipliner bir konu olmaktadır (Hascher ve Hagenauer, 2010). Sidorkin (2004)'e göre öğrencilerin okula karşı ilgisiz olması, soğuması, öğrenmeyi istememeleri ve eğitimi gerekli görmeyen bir durum olmaktadır. Dolayısıyla yaşanan bu durumların öğrencilerin okulu işlevsiz bir kurum görmelerine yanı sıra yabancılaşan öğrenci akademik olarak ve derse odaklanmamaktadır (Şimşek vd., 2015).

Okula yabancılaşma konusu hakkında literatürde farklı sınıflandırmaların yapıldığı görülmüştür. Seeman (1959) yabancılaşmayı, güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık, soyutlanmışlık ve kendine yabancılaşma olarak beş boyutlu bir kavram şeklinde tanımlamasına rağmen güçsüzlük, kuralsızlık, soyutlanmışlık ve anlamsızlık olmak üzere dört boyutlu bir yabancılaşma kavramı okullar için daha uygulanabilir gözükmektedir (Mau, 1992, Brown vd., 2003; Sanberk, 2003). Bizim bu çalışmamızda Newmann, (1981) okula yabancılaşma kavramını; güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık ve sosyal uzaklaşma olmak üzere dört boyutta değerlendirmektedir.

Güçsüzlük; Bu olgu ilk olarak Marx (1844) tarafından "kontrol eksikliği" açısından tartışılmıştır (Seeman 1959,403). Yılmaz ve Sarpkaya'ya (2009) göre Seeman'ın tanımlamış olduğu, güçsüzlükle belirtmek istediği ve Marx'ın kuramındaki, üretim faktörleri içerisinde işçinin ezilmesinden oluşan nesnel bir kavram olmadan çok öznel olduğunu ifade etmektedir. Öznellik içerisinde belirtilmek istenen genel yönetsel politikalardaki yetersizlik ve çalışma koşulları üzerindeki sebeplerden kaynaklanmaktadır (Eryılmaz, 2010: 273). Belirtilen sebeplerden dolayı çalışanlar stres yaşamanın yanı sıra işteki performansta da azalmaya neden olacaktır (Sulu vd, 2010: 30).

Anlamsızlık: Seeman anlamsızlığı, bireyin doğru olarak kabul ettiği bilgiye gerektiği kadar hakim olamaması ve kabul ettiği doğru ile toplumun doğru olarak bildiği ile örtüşmemesidir (Şirin, 2000:165). Tolan (1981:127) ise anlamsızlığı, bireylerin neyi doğru kabul edeceği ve hangi doğrulara bağlanacağını bilememesi hali olarak ifade etmektedir. Bireylerin karar alırken kendisinin doğrularının, toplumun doğrularından değişiklik göstermesi anlamsızlık boyutunun oluştuğunu göstermektedir. Anlamsızlık, iş görenin eylemlerle amaçlar arasında anlam kuramaması, hangi doğrulara inanacağını bilememesi veya neye bağlanacağını anlamaması şeklinde tanımlanmaktadır (Kahveci ve Demirtaş, 2014). Bu durumda bireyin neye inanacağı konusunda kararsız kalması anlamsızlığı ifade etmektedir (Salihoğlu, 2014). Ayrıca bir kişinin olayları anlayamadığı zaman anlamsızlık ortaya çıkmaktadır. Anlamsızlık, işyerindeki kapsamlı gelişmeleri tanımlayamama ve anlayamama düzeyidir (Seeman, 1959: 786).

Kuralsızlık: Yabancılaşmanın üçüncü boyutu olan kuralsızlık ya da normsuzluk kavramı ilk kez Durkheim tarafından kullanılmış ve "anomi" kavramından etkilenerek ele alınmıştır (Tükel, 2012: 40). Norm, Grekçe yasasızlık ve başıbozukluk anlamına gelmektedir (Elma, 2003: 31). Bu durumda norm kişinin davranışları içinde ölçüt olarak belirlediği, kabul ettiği ve kullandığı toplumsal değer ve davranışları kendisinin de önem vermesi olarak belirtilmektedir (Özler ve Dirican, 2014: 293). Genel olarak kuralsızlık, toplum tarafından kabul edilen standartların varlığını yitirmesi ve bireylerin kendi çıkarlarına hizmet eden davranışlara yönelmesiyle ortaya çıkmaktadır (Ofluoğlu ve Büyükyılmaz, 2008). Bireylerin amaçlarına sadece toplum tarafından kabul görmeyen davranışlar sonucu ulaşabileceklerine inanmaları (Develioğlu ve Tekin, 2012: 123) ile bireyler toplumsal olarak kabul edilmeyen yollara başvurur. Bu durumda olan birey kendi potansiyelini geliştirmeye odaklanmakta ve kendi zihinsel süreçlerin esiri haline gelmektedir (Akyıldız, 2003: 33).

Sosyal Uzaklık: Sosyal uzaklık kavramı öğrencilerin okul içerisinde kendi halinde olduklarını ifade etmektedir. Bu durum öğrencilerin okuldaki grup ve sosyal ilişkilerden uzak olması ile belirtilmektedir (Shoho vd., 1997:31). Sosyal ilişkilerinin zayıf olması ile birlikte öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri zayıf ve grup içerine dahi olmada isteksizdirler. Dolayısıyla isteksiz olan öğrenci okul içerisinde mutlu olmaktan çok okul dışına çıkınca daha mutlu olduğu duygu durumudur (Brown vd., 2003:5).

Yukarıda bahsedilen bilgiler ışığında öğrencilerin okula karşı ilgisiz ve okuldan soğuması şeklinde belirtilen okula yabancılaşma durumu olağan bir durum olmaktadır. Bu durum eğitim sistemine zarar verebileceği gibi yabancılaşmanın kontrol altına alınması gereken bir durumda söz konusu olabilmektedir. Özellikle öğrencilerin duygu ve düşünceleri önemsenerek okul içerisinde yapı ve iletişimin oluşması sağlanmalıdır (Lee ve Burkam, 2003). Bunun yanı sıra öğrencilere okul içerisinde iletişim dışında işbirliği, yardımlaşma, empati, güven gibi birçok değer gibi birçok olumlu tarafların ortaya çıkması sağlanmalıdır (Iyer vd., 2005).

2.4. Öğrenci Mutluluğu

İnsanların psikolojik olarak kendini iyi hissettiği duygulardan birisi mutluluktur. Mutluluk duygusunun neyden ve nasıl kaynaklandığını dair araştırmalar geçmişten günümüze incelenmeye devam etmektedir. Dolayısıyla mutluluk konusu ile ilgili birçok araştırma yapılmaktadır. Araştırmalarda mutluluğun çeşitli durumlar ile bir etkisi olduğu gösterilmiştir. Literatür incelendiğinde mutluluk ve mutlulukta etkili olan faktörler gibi birçok konu ile ilişkilendirildiği bilinmektedir (Diener vd., 1999). Alanyazı konularından biriside eğitim ile mutluluk olduğu ve bunun öğrenciler üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Araştırma sonuçları incelendiğinde genel olarak bu iki kavramın birbirleriyle çok yakından ilişkili olduğu ve birbirlerini etkiledikleri ifade edilmektedir (Fidan, 2020).

Eğitim içerisinde mutluluk adına yapılan her şey bir mihenk taşı olduğu algılanabilir (Noddings, 2006, 11). Dolayısıyla eğitimin olduğu yerde mutluluk önem arz etmektedir (Nartgün ve Kaya, 2016). Bu duruma bağlı olarak öğrenci mutluluğu da bu eğitimin içerisinde en önemli konularından biri olabilmektedir. Eğitim sistemi içerisinde de üniversite hayatının daha da önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü üniversite dönemi gençlerin kariyerlerini ve akademik kariyerlerinde ilerlemenin yanı sıra mesleki amaçlarına ulaşmasında da önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla üniversite öğrencilerinin bu durumlar içerisinde kendi yeterliklerini nasıl değerlendirdikleri, seçmiş oldukları bu yolların kendilerine ne derece gerçekçi ve olumlu sonuç beklentileri geliştirdikleri onların mevcut veya gelecekteki mental mutluluk düzeylerine göre etkili olabilmektedir (Özden, 2014). Akademik başarı sadece bilgi ve bilgi işleme yapıları ile değil, aynı zamanda inançlar, tutumlar ve değerler gibi motivasyon faktörleriyle de ilgilidir (Bessant, 1995). Dolayısıyla öğrencilerin yaşamış oldukları duyu durumları olumlu veya olumsuz hayatını etkileyebilecektir.

Öğrencilerin mutluluğunu oluşmasında etkili olan ayrıca üniversitelerin de amacı öğretim katkıları ile bilgili bireylerin yetişmesine ve yaşam standartlarının yükselmesini sağlamaktır (Kabeta, 1999; akt: Buluş, 2005). Öğrencilerin bu mutluluğu yaşamasında etkili olan birtakım etmenler bulunmaktadır. Bunlar; bireysel farklılıklar, gereksinimler, hayatlardan kaynaklı sorunlar, beklentiler, okul yaşamında aldıkları haz duygusu gibi durumlar öğrencilerin mutluluğunu olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir (Sarı, 2007). Dolayısıyla öğrencilerin okulda geçirdikleri zaman içerisinde yaşamış oldukları duygu durumları öğrencilerin mutlu veya üzgün olmasında etkisi bulunmaktadır (Fraser, 1986; Linnakyla¨, 1996; akt. Malin, Linnakyla¨, 2001).

3. COVID-19 Korkusu Sonuçları ve Çalışmanın Hipotezleri

Bugün salgın olarak ilan edilen ve dünyayı hâkimiyetine alan COVID-19 virüsünün sebep olduğu hastalığın, insanları ve insanlığı tehdit ettiği ciddi derecede baskı altına aldığı görülmektedir (Çetin ve Anuk, 2020: 184). Virüsün yaşamı tehdit eden bir seyir izlemesiyle dünya üzerindeki birçok ülkenin pandemiyi kontrol altına almak için uyguladıkları kısıtlamalar psikolojik etkilere de sebep olmuştur (Yakut vd., 2020: 255). Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde COVID-19 korkusunun birtakım değişkenler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Örneğin; Bakioğlu vd. (2020) pozitiflik korkusu, Ekiz vd. (2020) bireylerin sağlık anksiyetesi düzeyleri, Huang ve Zhao (2020) anksiyete bozukluğu, depresif belirtiler ve uyku kalitesi, Paksoy (2020) korku ve davranışlara inancın etkisi gibi çalışmaların yapıldığı görülmüştür.

Literatür incelendiğinde COVID-19 korkusunun farklı değişkenler ile incelendiği görülmüştür. Bu çalışmada da COVID-19'un okula yabancılaşma üzerindeki etkisini incelemektir. Yeşilyaprak (2000)'a göre okula yabancılaşma kapsamına dahil olan öğrencide genel olarak öğrencinin kişisel ihtiyaçlarına ve öğretimi güçleştiren sorunların ile karşılaşması şeklinde ifade etmektedir. Gencin, ilk ciddi sosyal ortam deneyimi olan okula yabancılaşması yalnızlık, güçsüzlük, anlamsızlık ve kuralsızlık duygularına yol açacaktır. Bu duygu durumların duygu durumları ve okul içerisinde yaşamış olduğu problemler öğrencinin okula yabancılaşmasına aynı zamanda öfke duygusunun ortaya çıkmasına neden olacaktır (Thomas ve Smith, 2004). Literatür inceleme sonucunda okula yabancılaşma kavramının birtakım araştırmalara konu edinildiği görülmüştür. Yapıcı (2004), eğitim ve yabancılaşma, Bayhan (1995) üniversite gençliğinde anomi ve yabancılaşma, Duru (1995) üniversite öğrencilerinin yabancılaşma ve yalnızlık düzey ilişkileri açısından incelendiği birtakım sonuçlar ortaya çıkardığı görülmüştür. Örneğin; okula karşı yabancılaşan öğrencide genel olarak sinirlilik, paylaşamama, nefret gibi duygu durumlarının arttığı veya azaldığını rapor edilmektedir (Noguera, 1995; Gibbs, 2004; Thomas ve Smith, 2004). Elde edilen rapora göre cinsiyet değişkenine göre yabancılaşma düzeylerinin farklılaşmadığı belirtilmiştir (Sanberk, 2003;

Williamson ve Cullingford 1998). Ayrıca yabancılaşma düzeylerinin sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı yönünde incelendiğinde ise Sanberk (2003), alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunan öğrencilerin orta ve üst SED'de bulunan öğrencilere göre daha düşük düzeyde yabancılaşma yaşadıklarını rapor etmişlerdir. Literatür incelendiğinde çelişkili bulguların elde edildiği görülmektedir.

COVID-19 korkusu ve yukarıda belirtilen değişkenlerin öğrenciler açısından da önemli rol oynayacağı düşünülmekte ve öğrenciler açısından çeşitli sonuçlar doğurabilecek potansiyele sahip olduğu varsayılmaktadır. Yukarıda sunulan teorik bilgiler ve alan çalışmalarından elde edilen bulgular ışığında COVID-19 korkusunun öğrenci mutluluğunu ve okula yabancılaşmayı etkileyeceği varsayılmış ve bu çerçevede aşağıda yer alan hipotezler oluşturulmuştur;

H_1: COVID-19 boyutlarından olan psikolojik faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan anlamsızlığı pozitif yönde etkiler.

H_2: COVID-19 boyutlarından olan psikosomatik faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan anlamsızlığı pozitif yönde etkiler.

H_3: COVID-19 boyutlarından olan ekonomik faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan anlamsızlığı pozitif yönde etkiler.

H_4: COVID-19 boyutlarından olan sosyal faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan anlamsızlığı pozitif yönde etkiler.

H_5: COVID-19 boyutlarından olan psikolojik faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan güçsüzlüğü pozitif yönde etkiler.

H_6: COVID-19 boyutlarından olan psikosomatik faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan güçsüzlüğü pozitif yönde etkile

H_7: COVID-19 boyutlarından olan ekonomik faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan güçsüzlüğü pozitif yönde etkiler.

H_8: COVID-19 boyutlarından olan sosyal faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan güçsüzlüğü pozitif yönde etkiler.

H_9: COVID-19 boyutlarından olan psikolojik faktörler kuralsızlığı pozitif yönde etkiler.

H_{10}: psikosomatik faktörler kuralsızlığı pozitif yönde etkile

H_{11}: COVID-19 boyutlarından olan ekonomik faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan kuralsızlığı pozitif yönde etkiler.

H_{12}: COVID-19 boyutlarından olan sosyal faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan kuralsızlığı pozitif yönde etkiler.

H_{13}: COVID-19 boyutlarından olan psikolojik faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan sosyal uzaklığı pozitif yönde etkiler.

H_{14}: COVID-19 boyutlarından olan psikosomatik faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan sosyal uzaklığı pozitif yönde etkiler.

H_{15}: COVID-19 boyutlarından olan ekonomik faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan sosyal uzaklığı pozitif yönde etkiler.

H_{16}: COVID-19 boyutlarından olan sosyal faktörler okula yabancılaşma boyutlarından olan sosyal uzaklığı pozitif yönde etkiler.

H_{17}: COVID-19 boyutlarından olan psikolojik faktörler öğrenci mutluluğunu negatif yönde etkiler.

H_{18}: COVID-19 boyutlarından olan psikosomatik faktörler öğrenci mutluluğunu negatif yönde etkiler.

H_{19}: COVID-19 boyutlarından olan ekonomik faktörler öğrenci mutluluğunu negatif yönde etkiler.

H_{20}: COVID-19 boyutlarından olan sosyal faktörler öğrenci mutluluğunu negatif yönde etkiler.

4. ARAŞTIRMANIN METEDOLOJİSİ

Bu bölümde; araştırmanın amacı ve kapsamı, sınırlılıkları, yöntemi, evreni ve örneklemi, modeli ile ilgili sonuçlar belirtilmektedir.

4.1.Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Ulusal ve uluslararası yazındaki bazı çalışmalar değerlendirildiğinde COVID-19 korkusu, okula yabancılaşma ve öğrenci mutluluğu konuların farklı açılardan incelendiği görülmüştür. Bu çalışmada ise belirlenen değişkenlerin hepsinin bir arada incelenmesi ve çalışmanın literatüre kazandırılması düşülmektedir. Çalışmanın amaçları ise;

- COVID-19 korkusunun öğrenci mutluluğu üzerindeki etkisi incelenecektir.
- COVID-19 korkusunun okula yabancılaşma üzerindeki etkisi incelenecektir.

4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

COVID-19 salgın hastalığına zaman içerisinde çözüm bulunamaması nedeni ile eğitime ara verilmiştir. Bu durum gereken öğrenci sayısına ulaşmamızı engellemiştir. Bu durumda online olarak ulaşmaya çalıştığımız öğrencilerin kısıtlı olması veya araştırmaya katılmak istememeleri diğer bir sınırlılığımızı oluşturmaktadır. Bütün bunların anket formlarının geri dönüş oranını olumsuz etkilemesi kaçınılmaz hale gelmiştir.

4.3.Araştırmanın Yöntemi, Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket formundan yararlanılmıştır. Anket formu altı bölümden oluşmaktadır. Bu formun birinci bölümünde Suriyeli öğrencilerin demografik özelliklerini ölçmeye yönelik 6 soru tek cevaplı olarak hazırlanmıştır. Anket formunun ikinci bölümünde öğrenci mutluluğu, üçüncü bölümde ise okula yabancılaşmaya yönelik ifadeler yer almaktadır. Öğrencilerin bu ifadelere katılım derecelerini ölçmek için 5'li Likert ölçeğinden (1=kesinlikle katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3=kararsızım, 4=katılıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum) faydalanılmıştır. Araştırmanın evrenini Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde eğitim gören 114 Suriyeli öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmada yararlanılan ölçekler ise;

COVID-19 Korkusu Ölçeği: Arpaci vd., (2020) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmıştır.

Okula Yabancılaşma Ölçeği: Şimşek vd., (2015) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmıştır.

Öğrenci Mutluluğu Ölçeği: Tayfun ve Sapmaz (2012) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmıştır.

4.4.Araştırmanın Analizleri

Araştırma için gerekli olan verilerin analizi için SPSS 23.0 istatistik programından yararlanılmıştır. Verileri analiz etmek için frekans, güvenilirlik, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır.

4.5. Araştırmanın Modeli ve Hipotez Geliştirme

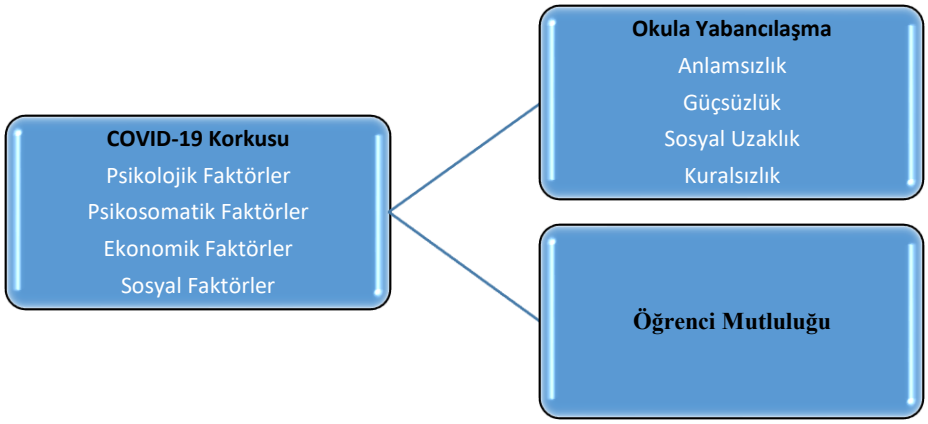

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

5.ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde veriler test edilmiş ve elde edilen analizlerin sonuçlarına yer verilmiştir. Çalışmada öncelikle faktör ve güvenilirlik analizleri yapılmış, sonrasında ise demografik ve temel bulgulara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

5.1.Demografik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan öğrenciler ile ilgili olarak demografik sonuçlar yer almaktadır. Elde edilen bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo1.Öğrencilerin Demografik Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Cinsiyetiniz	***Frekans***	***Yüzde***	***Bölümünüz***	***Frekans***	***Yüzde***
Erkek	46	40,4	İşletme	54	47,4
Kadın	68	59,6	İktisat	21	18,4
Toplam	114	100,0	Kamu	6	5,3
Medeni Durum	***Frekans***	***Yüzde***	Öğretmenlik	18	15,8
Evli	19	16,7	DİĞer	15	13,2
Bekar	95	83,3	Toplam	114	100,0
Yaşınız	***Frekans***	***Yüzde***	***Sınıfınız***	***Frekans***	***Yüzde***
18-24 yaş aralığı	22	19,3	1.sınıf	27	23,7
25-28 yaş aralığı	31	27,3	2.sınıf	39	34,2
29-32 yaş aralığı	35	30,7	3.sınıf	26	22,8
33 ve üstü yaş aralığı	26	22,8	4.sınıf	22	19,3
Toplam	114	100,0	Toplam	114	100,0
Fakülteniz	***Frekans***	***Yüzde***	***Program Türünüz***	***Frekans***	***Yüzde***
İktisadi ve İdari Bilimler	72	63,2	1.Öğretim	49	43,0
Eğitim Fakültesi	23	20,2	2.Öğretim	65	57,0

mühendislik	19	16,7	Toplam	114	100,0
Toplam	114	100,0	***Genel Not Ortalamanız***	***Frekans***	***Yüzde***
Herhangi Bir Yerde Çalışıyor musunuz	***Frekans***	***Yüzde***	1,00-1,80	10	8,8
Evet	49	43,0	1,81-2,60	66	57,9
Hayır	65	57,0	2,61-3,40	20	17,5
Toplam	114	100,0	3,41-4,00	18	15,8
			Toplam	114	100,0

Araştırma Örneklemine Göre;

Suriyeli öğrencilerin 46'sı (%40,4) erkeklerden, 68'i (%59,6) kadınlardan oluşmaktadır. Öğrencilerin 19'unun (%16,7) evli, 95'i (%83,3) bekarlardan oluşmaktadır. Öğrencilerin yaş aralıkları incelendiğinde 35 kişiyle (%30,7) 29-32 yaş araştırma örnekleminin en büyük yaş aralığını oluştururken, 31'i (%27,3) 25-28 yaş, 22'si (%19,3) 18-24 yaş, 26'sı (%22,8) 33 ve üzeri yaş aralığı içerisinde yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 72'si (%63,2) ile iktisadi ve idari bilimler fakültesinde, 23'ü (%20,2) eğitim fakültesi, 19'u (%16,7) mühendislik fakültesinde eğitim gördüğü belirlenirken 54'ünün(%47,4) işletme bölümü, 21'inin (%18,4) iktisat bölümü, 18'inin (%15,8) öğretmenlik, 6'sının (%5,3) kamu bölümü ve 15'inin (%13,2) diğer bölümlerde okuduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin sınıf durumları incelendiğinde ise 27'sinin (%23,7) 1.sınıf, 39'unun (%34,2) 2.sınıf, 26'sının (%22,8) 3.sınıf ve 22'sinin (%19,3) 4.sınıf olduğu belirlenmiştir. Daha sonra program türleri incelendiğinde 49'unun (%43,0) 1.öğretim ve 65'inin (%57,0) 2.öğretimde okuduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin çalışma durumları incelendiğinde ise 49'unun (%43,0) herhangi bir yerde çalıştığı belirlenirken 65'inin (%57,0) çalışmadığı tespit edilmiştir. Genel not ortalamaları incelendiğinde ise 66'sının (%57,9) 1.81-2.60 arasında not ortalamasının olduğu belirlenmiştir.

5.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenilirlikleri

Tablo2. Ölçeklere İlişkin Soru Adetleri ve Cronbach's Alpha Katsayıları

Ölçekler	***Madde Sayısı***	***Alpha Katsayısı***
Öğrenci Mutluluğu	***17***	***,659***
Okula Yabancılaşma	**19**	**,948**
Anlamsızlık	**3**	**,817**
Güçsüzlük	**6**	**,764**
Kuralsızlık	**6**	**,849**
Sosyal Uzaklık	**4**	**,850**
COVID-19 Korkusu	**20**	**,940**
Psikolojik Faktörler	**6**	**,623**
Psiko-somatik Faktörler	**5**	**,901**
Ekonomik Faktörler	**4**	**,872**
Sosyal Faktörler	**5**	**,830**

Ölçeklerin güvenirliğinin test edilmesinde Cronbach's Alfa kullanılmıştır. Literatüre göre alfa değeri 0,60 veya üzerinde (Nunnally:1978'den aktaran Sherer ve Maddux, 1982;665) bir değere sahip ($0,60 \leq \alpha \leq 1$) ise ölçek güvenilir kabul edilmektedir. 0,80 ile 1 aralığında çıkan alfa katsayıları yüksek derecede güvenilir kabul edilmektedir (Kayış, 2018:405). Araştırma değişkenleri ile ilgili soru sayıları ve ölçeklerin güvenilirliğine ilişkin Cronbach's alfa değerleri Tablo 2'de yer almaktadır. Bu durumda araştırmada kullanılan ölçeklerin genel olarak güvenilir olduğu kabul edilmektedir.

Korelasyon Analizi

COVID-19 korkusu, okula yabancılaşma ve öğrenci mutluluğu arasındaki ilişkileri korelasyon analizi yapılarak Tablo 3'te gösterilmiştir. Analiz sonucunda değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları belirlenmiştir.

Tablo 3. Korelasyon ve Güvenilirlik Değerleri

Değişkenler	(1)	(1.1)	(1.2)	(1.3)	(1.4)	(2)	(2.1)	(2.2)	(2.3)	(2.4)	(3)
COVID-19 Korkusu (1)	1										
	114										
Psikolojik Faktörler (1.1)	,802**	1									
	,000	114									
Psikosomatik Faktörler (1.2)	,970**	,651**	1								
	,000	,000	114								
Ekonomik Faktörler (1.3)	,966**	,657**	,977**	1							
	,000	,000	,000	114							
Sosyal Faktörler (1.4)	,959**	,633**	,968**	,950**	1						
	,000	,000	,000	,000	114						
Okula Yabancılaşma (2)	,936**	,618**	,964**	,938**	,946**	1					
	,000	,000	,000	,000	,000	114					
Anlamsızlık (2.1)	,972**	,681**	,986**	,985**	,951**	,927**	1				
	,000	,000	,000	,000	,000	,000	114				
Güçsüzlük (2.2)	,786**	,513**	,818**	,776**	,802**	,923**	,753**	1			
	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	114			
Kuralsızlık (2.3)	,890**	,568**	,919**	,897**	,916**	,972**	,879**	,858**	1		
	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	114		
Sosyal Uzaklık (2.4)	,972**	,681**	,986**	,985**	,951**	,927**	,986**	,753**	,879**	1	
	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	114	
Öğrenci Mutluluğu (3)	,541**	,324**	,565**	,564**	,555**	,483**	,582**	,376**	,425**	,582**	1
	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	114

*(p<0.05; **p<0.01; *** p<0.001)

Aşağıda korelasyon analizi tablosunda Pearson korelasyon katsayıları ve anlamlılık düzeyleri görülmektedir. Tablo 3'te COVID-19 korkusunu etkileyen faktörlerin derecesi arasındaki ilişkiler açısından incelendiğinde;

- COVID-19 korkusu boyutları ile okula yabancılaşma arasında ilişki incelendiğinde; psikolojik (r=,681; p<0,05), psikosomatik faktörler (r=,986; p<0,05), ekonomik faktörler (r=,985; p<0,05) ve sosyal faktörler (r=,951; p<0,05) ile anlamsızlık arasında pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Daha sonra psikolojik (r=,513; p<0,05), psikosomatik faktörler (r=,818; p<0,05), ekonomik faktörler (r=,776; p<0,05) ve sosyal faktörler (r=,802; p<0,05) ile güçsüzlük arasında pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Psikolojik (r=,568; p<0,05), psikosomatik faktörler (r=,919; p<0,05), ekonomik faktörler (r=,897; p<0,05) ve sosyal faktörler (r=,916; p<0,05) ile kuralsızlık arasında da bir ilişki olduğu görülmüştür. Psikolojik (r=,681; p<0,05), psikosomatik faktörler (r=,986; p<0,05), ekonomik faktörler (r=,985; p<0,05) ve sosyal faktörler (r=,951; p<0,05) ile sosyal uzaklık arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır.

- COVID-19 korkusu boyutları ile öğrenci mutluluğu arasındaki ilişki incelendiğinde; psikolojik faktörler (r=,324; p<0,05), psikosomatik faktörler (r=,565; p<0,05),

ekonomik faktörler (r=,564; p>0,05) ve sosyal faktörler (r=,555; p<0,05) ile öğrenci mutluluğu arasında bir pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür.

5.4.Regresyon Analizi

Çalışmada COVID-19 korkusunun, okula yabancılaşma ve öğrenci mutluluğu üzerindeki etkisini regresyon analizleri aracılığıyla test edilmiştir. Araştırma modelinde yer alan her bir ilişkiyi test etmek için yapılan regresyon analizlerinden elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4. COVID-19 Korkusu Boyutlarının Okula Yabancılaşma Boyutlarından Olan Anlamsızlığı Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: Anlamsızlık

	Standardize Edilmemiş		Standardize edilmiş					
Bağımsız değ.	B	S. Hata	Beta (β)	T	P	F	R^2	ΔR^2
Sabit	-,186	,072		-2,570	,012			
Psikolojik Faktörler	,066	,020	,052	3,300	,001			
Psikosomatik Faktörler	,586	,071	,572	8,271	,000	1732,955	,985	,984
Ekonomik Faktörler	,489	,058	,475	8,432	,000			
Sosyal Faktörler	-,098	,053	-,087	-1,839	,069			

COVID-19 korkusu boyutlarından olan psikolojik faktörler H_1 (β=,052; p<0,05), psikosomatik faktörler H_2 (β=,572; p<0,05) ve ekonomik faktörlerin H_3 (β=,475; p<0,05) anlamsızlığı pozitif yönde etkilediği belirlenirken sosyal faktörlerin H_4 (β=-,087; p>0,05) anlamsızlığı etkilemediği saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H_1", "H_2"ve "H_3" hipotezleri kabul edilirken "H_4" reddedilmiştir.

Tablo 5. COVID-19 Korkusu Boyutlarının Okula Yabancılaşma Boyutlarından Olan Güçsüzlüğü Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: Güçsüzlük

	Standardize Edilmemiş		Standardize edilmiş					
Bağımsız değ.	B	S. Hata	Beta (β)	T	P	F	R^2	ΔR^2
Sabit	,816	,301		2,75	,008			
Psikolojik Faktörler	-,017	,084	-,015	-,209	,835			
Psikosomatik Faktörler	1,066	,295	1,131	3,617	,000	58,728	,683	,671
Ekonomik Faktörler	-,485	,241	-,513	-2,010	,047			
Sosyal Faktörler	,210	,221	,204	,949	,345			

COVID-19 korkusu boyutlarından olan psikolojik faktörlerin H_5 (β=-,015; p>0,05) ve sosyal faktörlerin H_8 (β=,204; p>0,05) güçsüzlüğü etkilemediği ancak psikosomatik faktörlerin H_6 (β=-1,131; p<0,05) güçsüzlüğü pozitif yönde etkilediği belirlenirken ekonomik faktörlerin H_7 (β=-,513;p<0,05) güçsüzlüğü negatif yönde etkilediği saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H", "H_5", "H_7" ve "H_8" hipotezleri reddedilirken "H_6" kabul edilmiştir.

Tablo 6. COVID-19 Korkusu Boyutlarının Okula Yabancılaşma Boyutlarından Olan Kuralsızlığı Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: Kuralsızlık

	Standardize Edilmemiş		Standardize edilmiş					
Bağımsız değ.	B	S. Hata	Beta (β)	T	P	F	R^2	ΔR^2
Sabit	,256	,210		1,219	,225			
Psikolojik Faktörler	-,063	,058	-,052	-1,085	,280			
Psikosomatik Faktörler	,590	,206	,601	2,867	,005	163,894	,857	,852
Ekonomik Faktörler	-,051	,168	-,051	-,300	,765			
Sosyal Faktörler	,444	,154	,415	2,881	,005			

COVID-19 korkusu boyutlarının psikolojik faktörler H_9 (β=,001; p>0,05) ve ekonomik faktörlerin H_{11} (β=,030; p>0,05) kuralsızlığı etkilemediği belirlenirken psikosomatik faktörler H_{10} (β=,601; p<0,05) ve sosyal faktörlerin H_{12} (β=,415;p<0,05) kuralsızlığı pozitif yönde etkilediği saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H_9" ve "H_{11}" hipotezleri reddedilirken "H_{10}"ve "H_{12}" hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 7. COVID-19 Korkusu Boyutlarının Okula Yabancılaşma Boyutlarından Olan Sosyal Uzaklığı Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: Sosyal Uzaklık

	Standardize Edilmemiş		Standardize edilmiş					
Bağımsız değ.	B	S. Hata	Beta (β)	T	P	F	R^2	ΔR^2
Sabit	-,186	,072		-2,570	,012			
Psikolojik Faktörler	,066	,020	,052	3,300	,001			
Psikosomatik Faktörler	,586	,071	,572	8,271	,000	1732,955	,985	,984
Ekonomik Faktörler	,489	,058	,475	8,432	,000			
Sosyal Faktörler	-,098	,053	-,087	-1,839	,069			

COVID-19 korkusu boyutlarının psikolojik faktörler H_{13} (β=,052;p<0,05), psikosomatik faktörler H_{14} (β=,572;p<0,05) ve ekonomik faktörlerin H_{15} (β=,475;p<0,05) sosyal uzaklığı pozitif yönde etkilediği ancak H_{16} sosyal faktörlerin (β=-,087p>0,05) sosyal uzaklığı etkilemediği saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H_{13}", "H_{14}" ve "H_{15}" hipotezleri kabul edilirken "H_{16}" reddedilmiştir.

Tablo 8. COVID-19 Korkusu Boyutlarının Öğrenci Mutluluğunu Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: Öğrenci Mutluluğu

	Standardize Edilmemiş		Standardize edilmiş					
Bağımsız değ.	B	S. Hata	Beta (β)	T	P	F	R^2	ΔR^2
Sabit	3,078	,246		12,520	,000			
Psikolojik Faktörler	-,057	,068	-,087	-,837	,405			
Psikosomatik Faktörler	,131	,241	,247	,542	,589	13,258	,327	,303
Ekonomik Faktörler	,149	,197	,282	,757	,451			
Sosyal Faktörler	,060	,181	,103	,329	,742			

COVID-19 korkusu boyutlarının psikolojik faktörler H_{17} (β=-,087;p>0,05), psikosomatik faktörler H_{18} (β=,247;p>0,05) , ekonomik faktörler H_{19} (β=,282;p>0,05) ve sosyal faktörlerin H_{20} (β=,103;p>0,05) öğrenci mutluluğunu etkilemediği saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H_{17}", "H_{18}", "H_{19}" ve "H_{20}" hipotezleri reddedilmiştir.

6.SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüzde yaşanan salgın hastalık (COVID-19) toplum hayatı içerisinde yaşattığı sıkıntılar ile birlikte birçok olumsuz durum ortaya çıkararak kişilerde psikolojik olduğu kadar fizyolojik ve sosyolojik durumların yaşanmasına neden olmuştur. Bu dönem içerisinde salgının önüne geçilememesi nedeni ile birtakım kısıtlama ve tedbirlerin alınması insanların yaşamlarını olumsuz etkilemiştir. Kısıtlama ve tedbirlerin alındığı alanlardan birisi eğitim hayatı olmuştur. Eğitim hayatı içerisinde özellikle salgından etkilenen gruplardan birisi de üniversite öğrencileri olmaktadır.

Üniversite öğrencilerinin salgından psikolojik olarak etkilenmeleri durumunda okula yabancılaşmaları aynı zamanda öğrenci mutluluğunu etkileyeceği düşünülmektedir. Bu çalışmada ise COVID-19 korkusunun öğrenci mutluluğu ve okula yabancılaşma üzerindeki etkisini araştırmaktır. Bu araştırma kapsamında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde eğitim gören Suriyeli öğrenciler üzerinde bir anket çalışması yapılmıştır. Araştırma neticesinde elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmiş ve tartışılmıştır.

Çalışmada ilk olarak COVID-19 korkusunun okula yabancılaşma üzerindeki etkisi incelenmiştir. İnceleme sonucunda COVID-19 korkusu boyutlarından olan psikolojik faktörler, psikosomatik faktörler ve ekonomik faktörlerin anlamsızlığı pozitif yönde etkilediği belirlenirken sosyal faktörlerin anlamsızlığı etkilemediği saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H_1", "H_2"ve "H_3" hipotezleri kabul edilirken "H_4" reddedilmiştir. Psikolojik faktörlerin ve sosyal faktörlerin güçsüzlüğü etkilemediği ancak psikosomatik faktörlerin güçsüzlüğü pozitif yönde etkilediği belirlenirken ekonomik faktörlerin güçsüzlüğü negatif yönde etkilediği saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H_5", "H_7" ve "H_8" hipotezleri reddedilirken "H_6" kabul edilmiştir. Yine psikolojik faktörler ve ekonomik faktörlerin kuralsızlığı etkilemediği belirlenirken psikosomatik faktörler ve sosyal faktörlerin kuralsızlığı pozitif yönde etkilediği saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H_9" ve "H_{11}" hipotezleri reddedilirken "H_{10}"ve "H_{12}" hipotezleri ret edilmiştir. Psikolojik faktörler psikosomatik faktörler ve ekonomik faktörlerin sosyal uzaklığı pozitif yönde etkilediği ancak H_{16} sosyal faktörlerin sosyal uzaklığı etkilemediği saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H_{13}", "H_{14}" ve "H_{15}" hipotezleri kabul edilirken "H_{16}" reddedilmiştir. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde COVID-19 korkusu, öğrencilerin okula karşı yabancılaşmasında etkili olduğu söylenebilir. Yani öğrenciler salgın döneminde (COVID-19) okulu anlamsız bulmalarının yanı sıra kendilerini güçsüz, herhangi bir kurala bağlı kalmadan okuldan uzak bir şekilde eğitimi tamamlayabileceklerini düşünebilmektedirler.

Literatür inceleme sonucunda çalışmamızı destekleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılamadığı için karşılaştırılması mümkün olmamıştır. Ancak literatürdeki araştırmalar incelendiğinde COVID-19'un birçok araştırmaya konu olduğu belirlenmiştir. Yapılan birçok çalışma COVID-19 korkusunun yaşam doyumunu (Gündoğan, 2021; Satıcı, Göçet-Tekin, Deniz ve Satıcı, 2020) ve zihinsel iyi oluşu olumsuz yönde etkilediğini (Satıcı, Sarıçalı, Satıcı ve Griffiths, 2020) göstermiştir. COVID-19 korkusunun umutsuzluğu (Sarıçalı, Satıcı, Satıcı, Göçet-Tekin ve Griffiths, 2020) ve anksiyeteyi artırdığı (Cevher, Altunkaynak ve Gürü, 2021; Özer, Bayoğlu ve Yöntem, 2021; Wang vd., 2020), kendini toparlama gücünü düşürdüğü (Gündoğan, 2021; Haktanır, Seki ve Dilmaç, 2020) gibi birçok sonuç ve konu alanında etkili olduğu görülmüştür. Elde edilen bu bulgular ışığında hem salgın dönemi hem de salgın sonrası bu konu ile ilgili çalışmaların önemi ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın ikinci amacı ise COVID-19 korkusunun öğrenci mutluluğu üzerindeki etkisini tespit etmektir. Elde edilen sonuçlara göre; COVID-19 korkusu boyutlarının psikolojik faktörler, psikosomatik faktörler, ekonomik faktörler ve sosyal faktörlerin öğrenci mutluluğunu etkilemediği saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H_{17}", "H_{18}", "H_{19}" ve "H_{20}" hipotezleri reddedilmiştir. Belirtilen bu hipotezler doğrultusunda öğrencilerin bu dönemde mutsuz olacağı düşünülmüştür. Ancak elde edilen sonuçlar beklenen nitelikte olmamıştır. Öğrencilerin salgın döneminde eğitimin uzaktan devam etmesi bu nedenle okuldan uzak kalınması öğrenci mutluluğunu pozitif etkilediği belirlenmiştir. Araştırma neticesinde elde edilen sonuçlar incelendiğinde yapılan çalışmayı destekleyen herhangi bir araştırmaya rastlanılamamıştır. Dolayısıyla bu çalışma COVID-19 korkusunun etkisi olduğu düşünülen okula yabancılaşma ve öğrenci mutluluğu konularının önem ve değerinin artırmasının yanı sıra konu ile ilgili araştırmaların teorik ve uygulama bağlamında devam etmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Bundan sonraki çalışmaların farklı alanlar ve sektörler ve daha geniş kapsamlı ve farklı veri toplama teknik ve analiz yöntemleriyle yapılması sonuçlarını daha iyi anlama açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Akyıldız, H., ve Dulupçu, M. A. (2003). Kavramsal ve diyalatik süreç olarak yabancılaşma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(3), 27-48.

Arpacı, İ., Karataş, K. ve Baloğlu, M. (2020). The development and ınitial tests for the psychometric properties of the covid-19 phobia scale (C19P-S), *Personality And Individual Differences*, 164, 1-6.

Bayhan, V. (1995). *Üniversite Öğrencilerinde Anomi Ve Yabancılaşma*.(Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Bergdahl, N., ve Nouri, J. (2020). Covid-19 and crisis-promted distance education in sweden.technology, knowledge and learning, *Advance Online Publication*. Https://Doi.Org/10.1007/S10758-020-09470-6

Brown, M. R., Higgins, K. ve Paulsen, K. (2003). Adolescent alienation: what is it and what can educators do about it?. *Intervention İn School And Clinic*, 39(1), 3-9.

Buluş, M. (1997). Üniversite öğrencilerinde yalnızlık. *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 82-90.

Case, J. M. (2008). Alienation and engagement:development of an alternative theoretical framework for understanding student learning. *High Educ*. 55, 321–332, DOI 10.1007.

Çetin, C. ve Anuk, Ö. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde yalnızlık ve psikolojik dayanıklılık: bir kamu üniversitesi öğrencileri örneklemi, *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* (ASEAD), 7(5), 170-189.

Develioğlu, K., ve Tekin, Ö.A. (2012). Otel çalışanlarının yabancılaşma düzeyinin demografik özellikler kapsamında incelenmesi, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(3), 121-128.

Diener, E., E.M. Suh, R.E. Lucas ve H.L. Smith (1999). Subjective well-being: three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125, 276–302.

Duman, N. (2020). Üniversite öğrencilerinde covid-19 korkusu ve belirsizliğe tahammülsüzlük, *The Journal Of Social Science*, 4(8), 426-437.

Duru, E. (2008). Yalnızlığı yordama da sosyal destek ve sosyal bağlılığın rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 15-24.

Ekiz, T., Ilıman, E., ve Dönmez, E. (2020). Bireylerin Sağlık Anksiyetesi Düzeyleri İle Covıd-19 Salgını Kontrol Algısının Karşılaştırılması.

Elma, C., (2003), *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin İşe Yabancılaşması*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Eryılmaz, A. (2010). *Lise Öğretmenlerinin Örgütsel Yabancılaşma Düzeyi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Fidan., M. (2020). Öz liderlik ve mutluluk arasındaki ilişkinin öğretmen algılarına göre incelenmesi,*Izu Journal Of Education*, 2(4), 222-235,.DOI: 10.46423/İzujed.761595

Finn,J. D. (1989). Withdrawing from school. *Review Of Educational Research*, 59, 117-142

Gencer., N. (2020). Pandemi Sürecinde Bireylerin Koronavirüs (Kovid19) Korkusu: Çorum Örneği, Sosyal Hizmet Bölümü, Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi.

Gibbs, J. (2004). Preventing the underlying causes of school violence. *Psychological Reports*, 84(38), 137-174.

Hascher, T. ve Hagenauer, G. (2010). Alienation from school. *International Journal Of Educational Research*, 49, 220–232.

Huang., C., Wang Y., Li,X., Ren.,L., Zhao. J.,Hu Y., Ve Zhang. L. (2020). Linical Features Of Patients İnfected With 2019 Novel Coranavirus İn Wuhan Chine,39 (10223), 497-506.DOİ:10.1016/S

Iyer, S., Kitson, M., ve Toh, B. (2005). Social capital, economic growth and regional development. *Regional Studies*, 39(8), 1015-1040

Kahveci, G., ve Demirtaş, Z. (2014). Örgüt kültürünün örgütsel yabancılaşmaya etkisi: örgütsel güvenin aracılık rolü. *Turkish Journal Of Educational Studies*, 1 (3), 27-62

Lee, V. E., ve Burkam, D. T. (2003). Dropping out of high school: the role of school organization and structure. *American Educational Research Journal*, 40(2), 353-393.

Luthar, S. S., Cicchetti, D., ve Becker, B. (2000). The construct of resilience: a critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543-562

Malin, A. Ve Linnakyla, P. (2001). Multilevel modeling in repeated measures of the quality of finnish school life. *Scandinauian Journal Of Educational Research*, 45(2), 145-166

Marx, K. (1976). 1844 felsefe yazmaları. (Çev. K. Somer), Sol Yayınları, Ankara.

Mau, R.Y.(1992). The validity and devolution of a concept: student alienation. *Adolescence*, 27 (107), ERIC: EJ451214.

Naeem, M., ve Calıskan, M.E. (2020). Comparıson of methods for dry matter content determınatıon ın potato usıng multı-envıronments fıeld data and stabılıty statıstıcs, nigde omer halisdemir university, faculty of agricultural sciences and technologies, *Department Of Agricultural Genetic Engineering*, Nigde.

Nartgün, Ş., ve Kaya, A. (2016). Özel okul velilerinin beklentileri doğrultusunda okul imajı oluşturma. Journal Of Research İn Education And Teaching, 5(2), 153-168.

Newmann, F., M. (1981). Reducing student alienation in high schools: ımplications of theory. *Harvard Educational Review*, 51(4), 546–564

Noddings, N. (2006). Eğitim ve mutluluk. (Z. Bilgin, Çev.) . İstanbul: Kitap

Noguera, P. (1995). Preventing and violence: acritical analysis of researches to school violence. *Harvard Educational Review*, 65 (2), 147- 161.

Ofluoğlu, G., ve Büyükyılmaz, O. (2008). Türkiye taşkömürü kurumu Kozlu işletme müessesesinde yabancılaşmanın boyutları üzerinde etkili olan nedenlerin araştırılması, *Kamu-İş Dergisi*, 9(4).

Orçanlı, K. ve Bekmezci, M. (2020). Üniversite öğrencilerinin COVİD-19 pandemisinde uzaktan eğitim algısının belirlenmesi ve bazı demografik değişkenlerle ilişkisi, *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 6 (2). 88-108. DOI: 10.29131uiibd.836277

Özdemir, D. ve Arpacıoğlu, S. (2020). Sosyal medya kullanımı, sağlık algısı ve sağlık arama davranışının koronavirüs korkusu üzerine etkisi, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(1), 364-381.

Özden K. (2014). *Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik İyi Oluşun Psikososyal Yordayıcılarının Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı Açısından İncelenmesi*, Doktora Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Paksoy, H.M. (2020). COVİD-19 pandemisi ile oluşan korku ve davranışlara inancın etkisi üzerine bir araştırma: Türkiye örneği, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 10(2), 135-155.

Reger, M. A., Stanley, I. H., ve Joiner, T. E., (2020). Suicide mortality and coronavirus disease 2019—a perfect storm?, *Journal Of The American Medical Association Psychiatry*, Doi:10.1001/Jamapsychiatry.2020.1060

Rickwood, D., Deane, F. P., Wilson, C. J., ve Ciarrochi J. (2005). Young people's help seeking for mental health problems. *Australian E-Journal For Advancement Of Mental Health.*

Sanberk, İ. (2003). *Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sanberk, İ.(2003). *Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği (Bir Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması).*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Sarı, M. (2007). *Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük Ve Yüksek "Okul Yaşam Kalitesi'ne Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Schrumpf, F., Crawford, D. K. ve Bodine, R. J. (2007). Okulda Çatışma Çözme Ve Akran Arabuluculuk. (Çev: F. G. Akbalık Ve B. D. Karaduman). Ankara: İmge Kitabevi.

Seeman, M. (1959). On the meaning of alienation. *American Sociological Review*, 24(6), S.783-791.

Shoho, A. R., Katims, D. S. ve Wilks, D. (1997). Perceptions of alienation among students with learning disabilities in inclusive and resource settings. *The High School Journal*, 81(1), 28-36.

Sulu, S., Ceylan, A. ve Kaynak, R. (2010). Work alienation as a mediator of the relationship between organizational injustice and organizational commitment: implications for healthcare professionals, *İnternational Journal Of Business And Management*, 5(8), 27-38.

Şimşek, H. ve Akdemir, Ö. (2015). Üniversite öğrencilerinde okula yabancılaşma. *Curr Res Educ*, 1(1), 1-12.

Şimşek, H., Celil, A, Yegin, H. , Şimşek, S. ve Demir, A. (2015). Okula yabancılaşma ölçeği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergis*i, 16, (4), 309-322.

Tayfun, D., ve Sapmaz, F. (2012). Oxford mutluluk ölçeği Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin üniversite öğrencilerinde incelenmesi, *Düşünen Adam Psikiyatri Ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 25,297-304.

Terzi, Ş. (2005). *Öznel Olmaya İlişkin Psikolojik Dayanıklılık Modeli*. (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.

Terzi, Ş. (2016). Psikolojik dayanıklılık ölçeği' nin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal Of Happiness & Well-Being*, 4(2), 165-182.

Tezcan, M. (1997). *Eğitimde Yabancılaşma*. Verso Yayıncılık: Ankara.

Thomas, S., ve Smith, H. (2004). School connectedness, anger behaviors, and relationships of violent and nonviolent american youth. *Early Education And Devolopment*, 10(7), 207-215

Tolan, B. (1981). *Çağdaş Toplumun Bunalımı Anomi Ve Yabancılaşm*a. Ankara: Ankara İktisadi Ve Ticari İlimler Akademisi. No:166.

Torales, J., O'Higgins, M., ve Castaldelli-Maia, J. (2020). The Outbreak Of COVID-19 Coronavirus And İts İmpact On Global Mental Health. Int J Social Psychiatry.

Trusty, J. ve Dooley- Dickey, K. (1993). Alienation from school: an exploratory analysis of elementary and middle school students' perceptions. *Journal Of Research And Development İn Education*, 19, 1–12.

Tükel, İ., (2012). Modern örgütlerde yabancılaşma ve kafka' nın "dönüşüm" romanının bu bağlamda analizi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 1(2), 2012, 34-50.

Üstün, Ç., ve Özçiftçi, S., (2020). COVID-19 pandemisinin sosyal yaşam ve etik düzlem üzerine etkileri: bir değerlendirme çalışması, *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25 (1).

Williamson, I. ve Cullingford, C. (1998). Adolescent alienation: ıts correlates and conseqences. *Eucational Studies Journal*, 24(3), 211-333,

Yakut, E., Kuru, Ö. ve Güngör, Y. (2020). Sağlık personelinin covid-19 korkusu ile tükenmişliği arasındaki ilişkide aşırı iş yükü ve algılanan sosyal desteğin etkisinin yapısal eşitlik modeliyle belirlenmesi, *Ekev Akademi Dergisi*, 83, 241-262.

Yapıcı, M. (2004). Eğitim ve yabancılaşma. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* ISSN: 1303-5134, Temmuz, E-Dergi, Www.İnsanbilimleri.Com

Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri,*.Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

AVRUPA BİRLİĞİ YEŞİL MUTABAKATI'NIN HEDEF VE STRATEJİLERİ PERSPEKTİFİNDEN DÜNYA TİCARETİNE BAKIŞ

Dr. Öğr. Üyesi Aynur YILDIRIM
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fethiye İşletme Fakültesi, Ekonomi ve Finans Bölümü, Muğla/TÜRKİYE
Orcid id: 0000-0003-4292-6875
Evin KARATAŞ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret Anabilim Dalı, Yüksel Lisans Öğrencisi, Muğla/TÜRKİYE
Orcid id: 0000-0003-2612-0900

ÖZET

Küreselleşme olgusunun hız kazandığı günümüzde dünya ülkeleri son zamanlarda yaşanan iklim krizleriyle birlikte sürdürülebilir ekonomik bir model arayışında olmuşlardır. Aralık 2019 da yürürlüğe giren Avrupa Birliği Yeşil Mutabakatı, bu sürece hız katmak amacıyla kabul edilmiştir. Sadece bir iklim politikası olarak değil aynı zamanda ekonomik bir dönüşüm olarak adlandırılan sistemi tüm dünyaya duyurmuşlardır. Mutabakat ile Avrupa Birliği (AB), öncelikle sera gazı emisyon oranlarını 2030 yılına kadar yarı yarıya düşürmeyi ve nihayetinde 2050 yılında sıfır emisyon rakamıyla dünyanın ilk iklim nötr kıtası olmayı hedeflemektedir.

Emisyon rakamlarının böyle bir hedef kapsamında düşürülmesi sadece Avrupa Birliği bloğunun değil bütün dünyanın ticaret ağında değişimlere neden olacaktır. Çünkü dünya ticaretinin neredeyse yarısı AB üyesi ülkelerle gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla AB tarafından açıklanan Mutabakatın AB üyesi ülkelerin yanı sıra bu ülkelerle ticari faaliyette bulunan diğer dünya ülkelerini de etkilemesi kaçınılmaz olacaktır. İklim krizlerinin yaşanması, ozan tabakasının incelmesi, biyolojik çeşitlilik kaybı, çevre kirliliği, su kirliliği sorunlarının dünyanın ekolojik dengesine verdiği tahribatın yarattığı etkiyi tersine çevirmek adına Mutabakat kapsamında sürdürülebilir yeni ekonomi modelinin hayata geçirilmesi, uluslararası ticarette yeni yükümlülükler yaratacaktır. Enerji sistemlerinin karbondan arındırılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişin kolaylıkla sağlanabilmesi için özellikle az gelişmiş ülkeler adına finansman kaynaklarının belirlenmesi adaletli bir ekonomik modele geçiş düşüncesini de içermektedir. Ekonomik büyümeden farklı olarak devamlılık gösterecek yenilenebilir kaynaklarının kullanımıyla oluşacak sürdürülebilir ekonomik modele geçiş sürecinde, yüksek karbon salınımına sahip sektörlerin ticaret politikasında yeni uygulamalarla birlikte sistemlerini revize etmeleri beklenmektedir.

Bu çalışmada, AB tarafından öncelikli gündem konusu olan Yeşil Mutabakatın ana hedefi, kapsamı, etki alanları ve süreç içerisinde geliştirilen stratejiler literatür taraması yapılarak incelenmiştir. Mutabakatın içeriğinde bulunan sınırda karbon uygulaması mekanizmasından bahsedilmiş olup karbon nötr hedeflerini destekleyen ülkelere değinilmiştir. Yüksek emisyon oranlarına sahip ülkelerde ne gibi değişikliklere sebep olacağı araştırılmıştır. Sürdürülebilir ekonomik modelin en önemli ayağını oluşturan karbon uygulamalarının avantajları ve dezavantajları, mutabakatın etki alanına giren alanlarda dönüşümünün yaratacağı finansal yükümlülükler içeriğin konusunu oluşturmaktadır. Sistemden etkilenecek sektörlerde böyle bir geçiş sırasında önemli AR-GE çalışmalarının yapılması ticaret hacimlerinde daralma yaşanmaması adına önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Mutabakat, karbon fiyatlandırması, sürdürülebilir ekonomi.

Jel Sınıflandırması: Q28, Q53, Q54, Q56

A LOOK AT WORLD TRADE FROM THE PERSPECTIVE OF THE GOALS AND STRATEGIES OF THE EUROPEAN GREEN DEAL

ABSTRACT

In today's world, where the phenomenon of globalization has accelerated, the countries of the world have been in search of a sustainable economic model with the recent climate crises. The European Union Green Deal's, which entered into force in December 2019, was adopted to accelerate this process. They announced the system, which is called not only a climate policy but also an economic transformation, to the whole world. With the agreement, the European Union (EU) primarily aims to reduce greenhouse gas emissions by half by 2030 and eventually to become the world's first climate neutral continent with zero emissions by 2050.

Reducing the emission figures within the scope of such a target will cause changes not only in the European Union bloc but also in the trade network of the whole world. Because almost half of the world trade is carried out with EU member countries. Therefore, it will be inevitable that the Agreement announced by the EU will affect the EU member states as well as other countries in the world that are engaged in commercial activities with these countries. The implementation of a sustainable new economy model within the scope of the Agreement will create new obligations in international trade in order to reverse the effects of climate crises, the thinning of the ozone layer, loss of biodiversity, environmental pollution and water pollution problems on the ecological balance of the world. In order to decarbonize the energy systems and to facilitate the transition to renewable energy sources, the determination of financing sources, especially on behalf of less developed countries, also includes the idea of transition to a fair economic model. In the transition to a sustainable economic model, which will be formed by the use of renewable resources, which will be different from economic growth, sectors with high carbon emissions are expected to revise their systems with new applications in trade policy.

In this study, the main objective, scope, impact areas and strategies developed in the process of the Green Deal, which is the priority agenda topic by the EU, were examined by literature review. The border carbon application mechanism in the content of the agreement was mentioned, and the countries that support the carbon neutral targets were mentioned. It has been investigated what kind of changes it will cause in countries with high emission rates. The advantages and disadvantages of carbon applications, which constitute the most important pillar of the sustainable economic model, and the financial obligations that will be created by the transformation of the areas within the scope of the agreement, constitute the subject of the content. During such a transition in sectors that will be affected by the system, it is important to carry out important R&D studies in order not to experience a contraction in trade volumes.

Keywords: Green Deal, carbon pricing, sustainable economy.

JEL Classification: Q28, Q53, Q54, Q56

GİRİŞ

Dünya devletleri iklim krizlerine çare üretmek amacıyla küresel bir mücadele sürdürmektedir ve bunu Birleşmiş Milletler (BM) sözleşmelerinden İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) çatısı altında, 2015 yılında imzalanıp 2016 yılında resmen yürürlüğe giren Paris İklim Anlaşması kapsamında yürütmektedir. AB, küreselleşen dünya ticaretini yapısal olarak köklü bir değişimle yeniden şekillendirme düşüncesi içerisindedir. Aralık 2019'da görev süresinin başlangıcından itibaren, Başkan Ursula Von Der Leyen başkanlığındaki yeni Avrupa Komisyonu, Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM) iklim politikasını birinci öncelik olarak ilan etmiştir (Siddi, 2020).

Avrupa Komisyonu, sera gazı emisyonlarının yarattığı tahribata dikkat çekmek için kendi öncelikli hedefini ilk iklim nötr kıta olmak olduğunu belirtmiştir. Von Der Leyan yaklaşık yirmi öneriden oluşan programı ortaya koymuştur. Bunlar arasında AB'nin 2030 emisyon azaltma hedefinin yüzde 40'tan yüzde 55'e çıkarılması, karbon sınır vergisinin getirilmesi, Sürdürülebilir Avrupa Yatırım Planı taslağının hazırlanması, Avrupa Yatırım Bankası (AYB)'nin bir iklim bankasına kısmi dönüşümü yer almaktadır (Cleays, Tagliapietra ve Zackmann, 2019). Program kapsamında en çok vurgu yapılan sekiz öncelikli alan belirtilmiş olup sürdürülebilir ekonomik modele geçişte bu belirtilen alanların stratejik planları gündem konusunu oluşturmuştur. Dikkat çekilen bu alanlar temiz enerji, sürdürülebilir sanayi, enerji verimli bina tadilat, çiftlikten çatala, kirliliği ortadan kaldırmak, sürdürülebilir haraketlilik, biyoçeşitlilik, sürdürülebilir finans olarak belirtilmiştir. Öneri aynı zamanda sağlığı ve refahı korumayı da hedeflemektedir (Haines ve Scheelbeek, 2020). AB Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından 2019'da yayınlanan bildiride, AYM'nin çevresel amacına, Avrupa'nın tek başına hareket etmesiyle ulaşılamayacağı, iklim değişikliğinin ve biyolojik çeşitlilik kaybının itici güçlerinin küresel ve sınır ötesi olduğuna vurgu yapılmıştır.

AB, komşularını ve ortaklarını sürdürülebilir bir yolda kendisine katılmaya davet etmektedir. AB, bu çağrı ile küresel hareketi sağlamak için; nüfuzunu, uzmanlığını ve mali kaynaklarını kullanabileceğinin altını çizmiştir. AB, aynı zamanda uluslararası çabalara öncülük etmeye devam edeceğini ve benzer düşüncelere sahip ittifaklar da kurmak istediğini belirtmiştir. Ayrıca harekete geçmek istemeyen ülkeler için arz güvenliğini ve rekabet gücünü koruma ihtiyacının farkındalıkları, raporda vurgulanmıştır (Europen Green Deal Communication, 2019). Bu anlaşma kapsamında ekonomi, sanayi, üretim, tüketim, büyük ölçekli altyapı, ulaşım, gıda, tarım, inşaat, vergilendirme, sosyal faydalar ve temiz enerji kaynakları için politikaların yeniden düşünülüp şekillendirilmesi amaçlanmaktadır. Ekosistemin korunması ve eski haline getirilmesi, kaynakların sürdürülebilir kullanılması ve insan sağlığına verilen değerin arttırılması AYM'nin çıkış noktası olarak gösterilmiştir.

1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN, AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI SÜRECİNE İLİŞKİN STRATEJİLERİ

AB, AYM hedefleri dahilinde oluşturulan döngüsel eylem planı kapsamında, stratejik nötr kıta olma hedefiyle izlenilebilecek yol haritasını oluşturmuştur. Bu kapsamda plan, sera gazı kirliliğini aynı oranda azaltmayan ülkeler için potansiyel karbon tarifelerini içermektedir. Bunu başaracak mekanizmaya Sınırda Karbon Düzenlemesi (SKD) denir. SKD, AB'nin sera gazı azaltma maliyetlerini düşüren en önemli yapılardan biridir (Canpolat ve Munlafalıoğlu, 2020). Ayrıca AB Komisyonunun, hedeflenen diğer durumlarla ilgili açıklamaları şu şekilde sıralanabilir;

1. AB Emisyon Ticaret Sistemini (ETS) kapsayacak şekilde bütün iklim politikalarının gözden geçirilmesi ve gerekli görülmesi halinde revizyonun gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

2. Uygunluktan performansa doğru bir yol izlemesi düşünülen çiftlikten çatala stratejisi; karbonu yönetmek, depolamak, iyileştirilmiş besin yönetimi, emisyonu azaltmak için çiftçilerin ödüllendirilmesi gibi uygulamaları kapsamaktadır.

3. Fosil yakıt sübvansiyonlarını ve vergi muafiyetlerini (havacılık, denizcilik) yakından inceleyen Enerji Vergilendirme Direktifinin revizyonu gerçekleştirilecektir.

4. Sürdürülebilir akıllı ulaşım yöntemlerinin oluşturulması için uygunluk sağlanacaktır.

5. AB orman stratejisi, Avrupa'da etkili ağaçlandırma, orman koruma ve restorasyon ana hedefleri dahilinde yer almaktadır.

6. Sanayi ve üye devletlerle ortaklıklar yoluyla; piller, temiz hidrojen, düşük karbonlu çelik üretimi, dairesel biyolojik tabanlı sektörler ve yapılı çevre dahil olmak üzere ulaşım teknolojileri üzerine araştırma ve yeniliği destekleyecektir.

7. AB, AYM'de belirtilen politikaları bir yatırım planı aracılığıyla finanse etmeyi de planlamaktadır. Bu da en az 1 trilyon Euro'luk bir yatırım öngörmektedir. Ayrıca, AB'nin anlaşmada belirtilen hedeflere ulaşması için, 2030 yılına kadar yatırımlarda yılda yaklaşık 260 milyar Euro'ya ihtiyaç duyulacağı tahmin edilmektedir.

8. Mevcut yenileme hızında, yüksek düzeyde enerji verimli ve karbondan arındırılmış bir bina stoku oluşturarak, çevre dostu yapıların geliştirilmesine olanak sağlanması için yatırım gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.

9. Temmuz 2021'de Avrupa Komisyonu, otomotiv endüstrisinin geleceğine yönelik önemli yönergeler içeren "55'e Uygun" mevzuat paketini yayınlayarak, Avrupa pazarındaki tüm yeni araçların 2035'ten itibaren sıfır emisyonlu araçlar olmaları için ilk adımı atmıştır.

2. AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI'NIN ÖNCELİKLİ ALANLARI

AYM'nin ana hedefi ve çıkış noktası olarak kabul edilen dünyada ilk nötr kıta olma politikası beraberinde birçok alanda da dönüşümü içermektedir. AB'nin 2050 yılına kadar sıfır emisyon rakamını yakalaması inşaat, biyoçeşitlilik, enerji, ulaşım, finans ve gıda dahil olmak üzere birçok farklı sektöre uzanan hedeflerinin hayata geçirilmesiyle mümkün olabilecektir. AYM'nin, yüksek miktarlarda fon kaynaklarına ihtiyaç duyacağı üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda plan için oluşturulması öngörülen fon kaynaklarının etkin kullanılması böyle bir ekonomik dönüşümün en önemli ayağını oluşturmaktadır. Öncelikli olarak bahsedilen bu alanlar enerjinin daha çok karbondan arındırılarak ekonomik süreçlerde kullanılmasını öngörmektedir. Bunun için enerji yoğun sektörlerin revizyonu sisteme işlerlik katacaktır. Temiz ve sürdürülebilir ekonominin temelini oluşturmak amacıyla sistemleri karbondan arındırma düşüncesinde, büyük ekonomi olmaktan ziyade ekonominin sürdürülebilir olması önem taşımaktadır. AB, doğal çevreden sürekli ve tekrarlı kullanılabilen güneş, rüzgar, jeotermal, hidrojen gibi enerji kaynaklarının kullanımını arttırmak fosil enerji kaynakları gibi hem zararlı hem de tekrarlı kullanımı mümkün olmayan kaynakların da zaman içerisinde kullanımını azaltmak hedefindedir.

2.1. Temiz Enerji

AYM kapsamı içinde diğer öncelikli alanları da kapsayan temiz enerji vurgusu bütün sektörlerin, karbon salınımının yüksek olduğu enerji sektöründen yapısal olarak yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu dönüşümün sağlanmasıyla birlikte,

1. Enerji verimliliğine önem vererek, enerji tasarrufunu ve kullanım alanlarını tüm sektörlere uygulamayı sağlamak,

2. Daha çok yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı bir enerji sektörü geliştirmek,

3. Uygun fiyatlı AB enerji arzını güvence altına almak,

4. Tamamen entegre bir dönüşüm ağı gerçekleştirmek,

5. Enerji dönüşümüyle insan sağlığı üzerinde yapıcı etkiler oluşturmak amaçlanmaktadır (Haines ve Scheelbeek, 2020).

Böylece yoğun karbon salınımı gerçekleştiren sektörlerin yapısı hidrojen gazıyla değiştirilerek, enerji alanının daha temiz bir alana kaydırılması sağlanmış olacaktır. Hidrojen, daha güvenli ve insan sağlığına daha az zararlı olmasının yanı sıra, örneğin nükleer enerjinin veya doğal gazın kullanılamadığı yerlerde de kullanılabilmektedir (Pollet, 2020).

2.2. Sürdürülebilir Sanayi

Yeşil Mutabakat çerçevesinde geliştirilip 11 Mart 2020 tarihinde sunulan AB Döngüsel Ekonomi Eylem Planı (CEAP); çevresel hedeflerin, yenilenebilir bir büyüme modeline geçişin ve ekonomik büyümenin kaynak kullanımından ayrılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. CEAP kapsamında, ürün tasarımından sürdürülebilir tüketime kadar malzemelerin tüm yaşam döngüsü boyunca geri dönüşümünün sağlanması amaçlanmaktadır. Plan kapsamında;

1. Geri dönüşüm ürünlerinin kullanımını yaygınlaştırmak,

2. Elektronik ve Bit gibi kaynak kullanımının yüksek olduğu sektörlere odaklanmak; piller, araçlar, ambalajlama, plastikler, tekstiller, inşaat ve binalar, gıda, su ve besinlerde malzeme israfını azaltmaya odaklı sürdürülebilir ürünler politikasını hayata geçirmek,

3. Daha az atık oluşumu sağlamak,

4. Dönüşümü sadece endüstri kollarında değil aynı zamanda bölgeler insanlar ve şehirler için uygulanabilir bir amaç haline getirmek,

5. Döngüsel ekonomi modelini küresel boyutta bir öncü haline getirerek benzer girişimlere ilham olmak, amaçlarını da içermektedir.

İklim hedeflerini gerçekleştirmek ve sektörleri karbondan arındırma konusunda yeni bir model oluşturacağının altını çizen AB nötr kıta hedefinden hareketle döngüsel ekonomi dostu mal pazarları oluşturacağına inanmaktadır. Komisyon ayrıca geri dönüştürülmemiş plastik ambalaj atıklarını iklim hedeflerine ulaşmak için bütçeye katkıda bulunabilecek yeni bir gelir akışı olarak tanımlamıştır (Kumar, 2020). CEAP tarafından desteklenen ekonomik paradigmadaki değişiklik, yalnızca 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunmakla kalmayacak aynı zamanda Cambridge Econometrics, Trinomics ve ICF (2018) tarafından yürütülen bir çalışmanın da vurguladığı gibi, AB GSYİH'sinin artırılmasına da destek olabilecektir. AB tarafından 2030 yılına kadar %0,5'i farklı sektörlerden olmak üzere yaklaşık 700.000 yeni iş yaratılacağı tahminlerinde bulunulmuştur (Spani, 2020).

2.3. Enerji Verimli Bina Tadilat

AYM'nin hedeflediği karbon nötr ekonomi politikası, şu anda enerji kullanımının %40'ını oluşturan inşaat sektörü başta olmak üzere, tüm ekonomik sektörlerde harekete geçmek gerektiğinin de altını çizmektedir. AB'de, diğer birçok küresel ekonomide olduğu gibi, binalar enerji tüketiminin %40'ından ve sera gazı emisyonlarının %36'sından sorumluyken, mesken haneler %26'sından sorumludur. Sonuç olarak, binalar, uzun ömürleri ve gömülü enerji verimsizlikleri nedeniyle enerji politikasının ana odak noktasıdır. Bu sektörden kaynaklanan karbon emisyonlarını ele almak için AB, yenileme oranını ikiye katlayacak, enerji standartlarını

iyileştirecek ve bu çabaları ölçek ekonomilerinden yararlanmak için bir araya getirecek bir "yenileme dalgası" politikası oluşturmaktadır (Buckley vd., 2021).

Bina stokunun büyük bir bölümünün bulunduğu şehirler; enerji verimsiz evlerin mahallelerde yoğunlaşması, farklı kullanım biçimlerine ve enerji gereksinimlerine sahip olması, binaların yakınlığını gibi bir dizi nedenden dolayı yenileme dalgasının uygulanması için ideal yerler olarak görülmektedir. Bu strateji; iklime dayanıklı binaların yapılması, enerji verimli bina yöntemlerinin kullanımının teşvik edilmesi, dijitalleşmeyi ve binaların enerji performansını çevreleyen kuralları uygulamaya odaklanmaktadır. Bu maliyetleri daha az finanse edebilenler için enerji faturalarının fiyatını düşürmek amacıyla sosyal konut yenilemesi de yapılacağı söylenmektedir. AB, bu süreçler sırasında yayılan kirliliği azaltmak için de tüm binaların yenileme oranını üç katına çıkarmayı hedeflemektedir.

2.4. Çiftlikten Çatala Stratejisi

Gıda sistemlerinin yeniden tasarlanması gerekliliği ile ortaya çıkan çiftlikten çatala stratejisi ile sera gazı emisyonlarının yaklaşık üçte birini oluşturan, büyük miktarlarda doğal kaynak tüketen, biyolojik çeşitlilik kaybına ve olumsuz sağlık etkilerine neden olan bu sistemin sürdürülebilir hale getirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Sürdürülebilir bir gıda sistemi oluşturmak için AB Komisyonu, 2030 yılına kadar AB tarım arazilerinin en az %25'ini kapsayacak şekilde organik tarım ve organik su ürünleri yetiştiriciliğinde önemli bir artış sağlamayı öngörmektedir (European Comission, 2020a). Uygulanması öngörülen strateji kapsamında;

1. Nötr veya olumlu bir çevresel etki alanı oluşturmak,

2. İklim değişiklileri ve bu değişikliklerin sebep olduğu yıkıcı etkiyi tersine çevirmek,

3. Biyoçeşitlilik kaybının önüne geçmek, adil bir şekilde herkesin sürdürülebilir gıda kaynaklarından yararlanmasını sağlamak,

4. Daha adil ekonomik getiriler üretilmesiyle, AB tedarik sektörünün rekabet gücünü arttırmak ve adil ticareti teşvik ederken gıdanın satın alınabilirliğini korumak gibi hedefleri de içermektedir.

2.5. Çevre Kirliliğini Ortadan Kaldırmak

AB Komisyonu “Hava, Su ve Toprak için Sıfır Kirliliğe Doğru” Eylem Planını 12 Mayıs 2021 tarihinde kabul etmiştir. AYM’nin önemli bir çıktısı olan bu plan, çevre kirliliğinin artık insan sağlığına ve doğal ekosistemlere zarar vermeyen seviyelere indirildiği bir dünya ve bunun için atılması gereken adımları içermektedir. Plan kirliliğin ortadan kaldırılması için dijital çözümlerin nasıl uygulanması gerektiğine vurgu yapmaktadır. AYM Başkan Yardımcısı Frans Timmermans, Yeşil Mutabakatın önemini şu sözlerle açıklamaktadır;

“Yeşil Anlaşma herkes için sağlıklı bir gezegen inşa etmeyi amaçlıyor. İnsanlar ve gezegen için toksik olmayan bir ortam sağlamak üzere şimdi harekete geçmeliyiz. Bu plan, oraya ulaşmak için çalışmalarımıza rehberlik edecektir. Halihazırda burada bulunan yeni yeşil teknolojiler, kirliliğin azaltılmasına yardımcı olabilir ve yeni iş fırsatları sunabilir. Avrupa'nın daha temiz, daha adil ve daha sürdürülebilir bir ekonomiyi yeniden inşa etme çabaları da aynı şekilde sıfır kirlilik hedefine ulaşılmasına katkıda bulunmalıdır.’’ (European Commision, 2021). Bu plan kapsamında hedefler şöyle sıralanabilir;

1. Hava kirliliğinin sebep olduğu erken ölümleri %55 oranında azaltmak için hava kalitesini iyileştirmek,

2. Denizdeki plastik çöpleri %50 ve çevreye salınan mikro plastikleri %30 azaltarak su kalitesini iyileştirmek,

3. Besin kayıplarını ve kimyasal pestisit kullanımını %50 azaltarak toprak kalitesini iyileştirmek,

4. Hava kirliliğinin biyolojik çeşitliliği tehdit ettiği AB ekosistemlerini %25 oranında azaltmak,

5. Ulaşım gürültüsünden kronik olarak rahatsız olan insanların oranını %30 azaltmak ve atık üretimini önemli ölçüde azaltmak,

6. Belediye atıklarını %50 oranında azaltmak,

7. Atıkların ihracatını kısıtlayarak AB'nin dış kirlilik ayak izini azaltmak,

8.Yeşil dijital çözümler ve akıllı sıfır kirlilik için Living Labs'ı (Akıllı Kentler ve Yaşam Laboratuvarları) başlatmak,

9. AB'nin Sıfır Kirlilik için Bilgi Merkezlerini konsolide etmek,

Toksik olmayan bir çevre oluşturmak için sıfır kirlilik düşüncesinin çıkış noktası olan bu plan ekosistemlerin karbon tutma, hava ve su dekontaminasyonu gibi hizmetler sağlama yeteneğinin korunması gerektiğinin altını çizmektedir. Bu hedeflerin diğer dünya devletleri için öncülük etmesi ve yaşanılan gezegenin ekosistem dengesinin iyileştirilerek daha yaşanılabilir hale gelmesi savunulmaktadır.

2.6. Sürdürülebilir Hareketlilik

Enerji üretimi ile fosil yakıta bağımlı ulaşım, sera gazı emisyonlarının ve iklim hasarının en önemli kaynaklarından biridir. AB'nin ulaştırma politikaları, karayollarındaki araçlar, demiryolları, hava yolculuğu ve nakliye için yeni standartlar belirlemede önemli adımlar atmıştır. AB Komisyonu, 2035 yılına kadar sıfır emisyonlu araç filoları oluşturmayı taahhüt ettiğini açıklamıştır (Pettifor ve Mc Kibben: 2019). Ulaşım emisyonları AB'nin toplam sera gazı emisyonlarının yaklaşık %25'ini temsil etmektedir. Bu emisyonlar son yıllarda artış seyri izlemektedir. 2050 yılına kadar iklim açısından ilk nötr kıta olma hedefi, ulaşımda da iddialı değişiklikler gerektirmektedir. AB Komisyonu, 2050 yılına kadar ulaşımla ilgili sera gazı emisyonlarında %90'lık bir azalma sağlamak için net bir yola ihtiyaç duyulduğunun altını çizmektedir (European Commision, 2020b). Aynı zamanda Komisyon, AYM kapsamında, hareketlilikte sürdürülebilirliği yakalamak için ulaşım yöntemlerinin oluşturduğu emisyonları ortadan kaldırarak, sürdürülebilir ve akıllı mobilite uygulamasının hayata geçirilmesi amaçlamaktadır. Bununla birlikte kara, deniz ve hava taşımacılığında sürdürülebilir ve alternatif yakıtların benimsenmesini artıracak ve içten yanmalı motorlu araçlar için emisyon standartlarını sabitleyecektir. Ayrıca işletmelere ve halka sürdürülebilir alternatif çözümler sunmayı amaçlamaktadır. Örneğin, akıllı trafik yönetim sistemleri ve uygulamaları geliştirmek istemektedir. Yük teslimat yöntemlerinde, tercih edilen yolların kara ve deniz yolu ile değiştirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Toplu taşıma değişiklikleri, kirliliğin yanı sıra toplu taşıma yoğunluğunu azaltmayı ve elektrikli araçlar için şarj portlarının kurulmasını sağlayacaktır. Bu strateji ile düşük emisyonlu araçların satın alınmasını teşvik eden politikaların izlenmesi de amaçlanmaktadır. 'Tek Avrupa Gökyüzü' planı dahilinde; güvenlik, uçuş verimliliği ve çevre dostu koşulların arttırılması hava trafik yönetiminin sürdürülebilir hareketlilik amaçlarındandır.

2.7. Biyoçeşitlilik

AB ve üye devletleri, biyolojik çeşitlilik kaybını hem kıtasal hem de küresel ölçekte durdurmak için AYM kapsamında taahhütlerde bulunmuş ve buna yönelik hedeflerini belirlemişlerdir. Bu hedefler dahilinde Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula Von Der Leyen, 2030 AB Biyoçeşitlilik Stratejisi hakkında şunları söylemektedir;

‘‘Biyoçeşitlilik Stratejisi, AB'nin iklim değişikliğini azaltma stratejisinin önemli bir parçasıdır. Avrupa bütçesinin iklim değişikliğiyle mücadeleye ayrılacak %25'lik kısmının büyük bir kısmı biyolojik çeşitliliğin ve doğaya dayalı çözümlerin geri kazanılmasına ayrılacaktır.’’

AYM’ye uygun olarak, Avrupa'da ve dünya çapında biyolojik çeşitlilik kaybını durdurmak ve gıda sistemlerinde rekabetçi sürdürülebilirliği sağlamak gerekmektedir. Biyoçeşitlilik stratejisi, insan ve gezegen sağlığının yanı sıra herkesin geçim kaynaklarının korunması ve küresel standartlara dönüştürülmesi için iddialı AB eylemleri ve taahhütleri içermektedir. Gıda değer zincirindeki aktörler, sağlık krizi ve artan biyolojik çeşitlilik kaybının insanlığı ne kadar savunmasız hale getirdiğini ve iyi işleyen bir gıda sisteminin toplum için ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Strateji, kara ve denizin korunmasını artırmayı taahhüt ederek bozulmuş ekosistemi restore etmeyi hedeflemektedir. AB bu strateji ile hem biyolojik çeşitliliğin korunmasında hem de sürdürülebilir bir gıda zinciri oluşturmasında uluslararası arenada lider olmayı öngörmektedir (European Commission, 2020c). AB, ulusal ve özel fonlar dahil olmak üzere çeşitli kaynaklar aracılığıyla biyoçeşitlilik için yılda 20 milyar Euro'luk fon sağlanacağını belirtmiştir.

2.8. Sürdürülebilir Finans

Sürdürülebilir finans veya yeşil finans, çevresel bir hedefi takip eden ve özellikle enerji geçişini kolaylaştıran finansal düzenlemeler, standartlar, normlar ve ürünler bütünüdür. Sürdürülebilir finans büyüme hedefi; aracıların finanse edilerek, sistemin ekonomi ve nüfus ile bağlantı kurmasını sağlar. Düşük sera gazı emisyonları ve iklime dayanıklı kalkınmaya yönelik bir politika ile tutarlı finansman akışlar yapmalarını şart koşan Paris İklim Anlaşması'nın kabul edilmesiyle sürdürülebilir finans süreci desteklenmiştir. AYM içerisinde finansal sistemin sürdürülebilirliği en önemli rolü üstlenmektedir. Bunun için fon kaynaklarının düzenlenmesi ve etki edeceği alanlara kanalize edilmesi büyük önem taşımaktadır. Sürdürülebilir finans stratejisi, 2023 yılına kadar çevre ve doğayla ilgili risk açıklamalarına ilişkin Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi (UNEP FI) ile özel sektör finansmanını harekete geçirmek için küresel finans sektörüyle birlikte çalışmak gerektiğini içermektedir. Bununla beraber sürdürülebilir kalkınma üyeleri bankalar, yatırımcılar ile ortak hareket etme vurgusu yapılmıştır.

Avrupa finansal sistemi; sermayeyi yeniden yönlendirmek, sürdürülebilir yatırıma doğru akış, iklimden kaynaklanan riskleri yönetmek, değişim, çevresel bozulma ve sosyal sorunlarda şeffaflığa teşvik etmektedir. Finansal ve ekonomik faaliyetlerde uzun vadeli kararlar alarak hareket etmek stratejinin etkinliğinin ölçülmesine yardımcı olacaktır. İklim değişikliği hem toplum hem de ekonomi açısından özellikle finansal sistem yönetimi için zorluklar barındırmaktadır. Bu nedenle iklimin değişimi özelliklerinin daha iyi anlaşılmasına ihtiyaç vardır. Değişimle ilgili riskleri kontrol edebilmek ve karbon nötr bir duruma ulaşmak için gereken dönüşümler, ekonomik geçiş sırasında yüksek düzeyde finansman kaynağı ihtiyacını ortaya çıkaracaktır. Standartlaştırılmış şeffaf finansman araçları, piyasalara aktarılan fon kaynaklarının verimliliği açısından önem arz etmektedir (Martinez, 2021). Sürdürülebilirlik sağlanmak istenen alanlarda fonları verimli bir şekilde tahsis etmek ve bu alanlarda gerçekleşecek eylem planlarını yönetmek AYM’nin finansal yeterliliği için dikkat edilmesi gereken hususlar olarak gösterilebilir.

3. ULUSLARARASI TİCARET ÜZERİNDE KARBON FİYATLANDIRMASI

Karbon nötrlüğü, net sıfır karbondioksit emisyonu durumudur. Bu karbondioksit emisyonlarının ortadan kaldırılmasıyla veya dengelenmesiyle mümkündür (European Parliament, 2021). "Net sıfır" terimi, karbondan arındırma ve iklim eylemine yönelik daha geniş ve daha kapsamlı bir taahhüdü tanımlamak için giderek daha fazla kullanılmaktadır. Dolaylı emisyonlar kapsamına daha fazla faaliyet dahil ederek karbon nötrlüğünün ötesine geçmektedir

ve genellikle emisyonları azaltmaya ilişkin bilime dayalı bir hedef içermektedir. Emisyonları azaltmanın ve karbon nötrlüğünü sürdürmenin bir başka yolu, bir sektörde yapılan emisyonları başka bir yerde azaltarak dengelemektir. Bu, yenilenebilir enerjiye, enerji verimliliğine veya diğer temiz, düşük karbon teknolojilerine yatırım yapılarak gerçekleştirilebilir. AB'nin Emisyon Ticaret Sistemi (ETS), karbon dengeleme sistemine bir örnektir. Karbon nötr hareketine yönelik AB komisyonu tarafından sunulan SKD mekanizması, 14 TEMMUZ 2021 tarihinde teklif edilmiş olup, AB Konseyi ve parlamentosu arasında gerçekleşen görüşmeler sonucu 1 Ocak 2023'te yürürlüğe girmesi öngörülmektedir. AYM'nin gerektirdiği dönüşüm ve ilave sera gazı azaltma hedeflerinin; Avrupa sanayisi üzerinde yaratacağı maliyet karşısında, Avrupa'nın rekabetçiliğini korunabilmesi ve üretiminde emisyon azaltma hedefinin AB'den az olan ülkelere kaymasının (karbon kaçağının) önlenmesi, SKD uygulamasıyla mümkün olabilecektir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021). Emisyon azaltmaya yönelik bir uygulama olarak ortaya atılan SKD mekanizmaları ithal edilen ürünlerde karbon fiyatlandırmasının, karbon oranı yüksek ürünlerde ek vergilendirmeye tabi olmasına neden olacaktır. Ticareti yapılan görece daha kirli (yüksek karbon içeriğine sahip) ürünlerin vergi oranlarının, uluslararası ticari anlaşmalara uyumlandırılmaları gerekmektedir (Krenek, 2020). Bu uygulamadan daha çok, karbondioksit salınımının yüksek olduğu demir çelik, çimento, alüminyum, elektrik ve gübre sektörleri etkilenecektir.

Yüksek karbon oranlarına sahip ülkelerin dış ticaret işlemleri sırasında böyle bir mekanizmaya takılmasının ekonomik çıktıyı azaltacağı görüşüne karşın, SKD mekanizmasının AYM'nin hayata geçirilmesini kolaylaştıracağı öngörülmektedir. AB, SKD mekanizmasını iklim yasasına uyumluluk açısından itici güç olarak görmektedir. AB, AYM kapsamında oluşturulması planlanan "Adil Geçiş Mekanizması" aracılığıyla daha yeşil bir ekonomiye geçişin yükünü, daha adil bir şekilde dağıtmayı hedeflemektedir. Bu politika, kömür ve petrol sektörlerinde daha fazla çalışanı olan ve sera gazı emisyonları daha yüksek olan ülkelerin daha fazla mali yardım alacağı anlamına gelmektedir. SKD mekanizmasının etkisiyle, iklim krizlerinin olumsuz sonuçlarıyla mücadele eden ülkeler de kendi karbon düzenleme mekanizmalarını hayata geçirme hedeflerini açıklamaya başlamışlardır.

Dünyada uygulanan veya hayata geçirilmeyi bekleyen 31'i emisyon ticaret sistemi ve 30'u karbon vergisi olmak üzere 61 ulusal karbon fiyatlandırma mekanizması bulunmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı Eylem Planı, 2021). Böyle bir uygulamayla birlikte enerji ve kaynak yoğun sektörler de dönüşüm sürecine uyumluluk sağlamak için hedeflerini açıklamaya başlamışlardır. Karbon salınımlarını sonlandırmayı hedefleyen Şili ve Yeni Zelanda'ya ek olarak karbon nötr olma hedefi açıklayan AB, Birleşik Krallık, Çin, Güney Kore, Kanada, günümüzde mevcut küresel sera gazı emisyonlarının yarısından fazlasına neden olmaktadır. Henüz karbon nötr olma hedefi açıklamamış ülkelerin de katılımının sağlanması küresel iklim değişikliğinin önlenmesine katkıda bulunması açısından önem arz etmektedir. Şekil:1'de dünya geneli karbon nötr hedefi açıklayan ülke dağılımı gösterilmiştir.

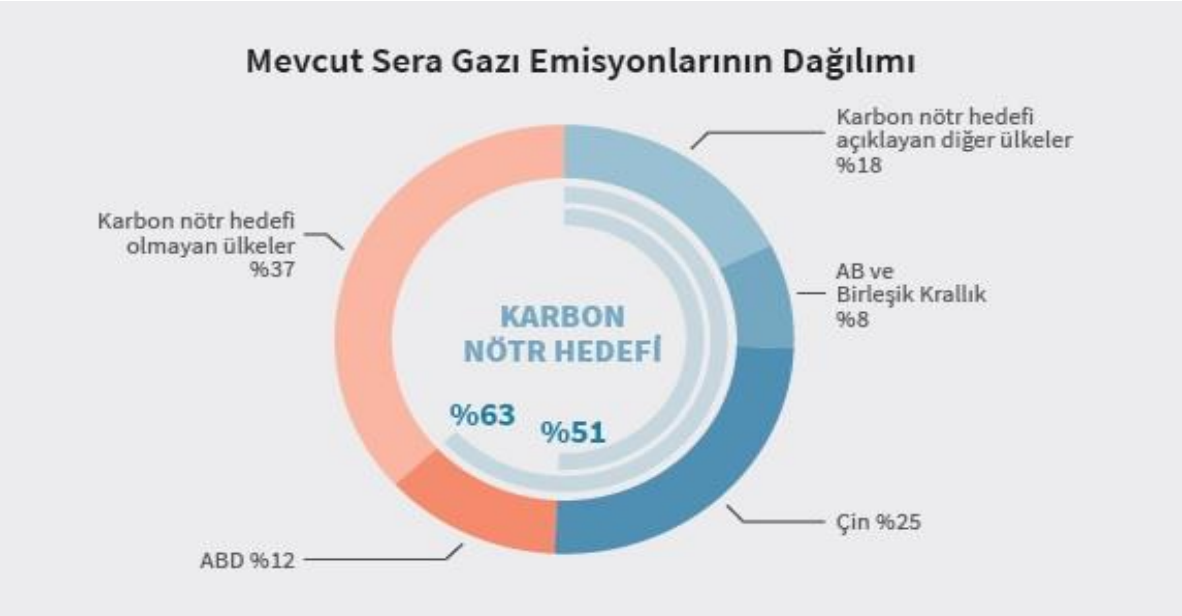

Şekil 1: Karbon Nötr Hedefleri Ülke Dağılımı

Kaynak: Shurasat, 2020

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

AB Komisyonunun öncelikli hedefi olan karbondan tamamen arındırılmış bir kıta olma çabası, küresel anlamda değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. Böyle bir ekonomik modele geçiş elbette ki bütün dünya devletlerini belli önlemler almaya yönlendirecektir. Özellikle vurgu yapılan alanlardaki kararların belirleyici olduğu; çevresel, ekonomik ve sosyal boyutuna bir arada vurgu yapılan Yeşil Mutabakat aynı şekilde yeşil sanayi politikası ve yeşil yatırımları da beraberinde getirecektir. Karbondan arındırma, istihdamı ve ekonomik büyümeyi teşvik eden endüstriyel fırsatları yakalamanın da önünü açacağı öngörülebilir. Dönüşüm süreci içerisinde istenilen hedeflerin gerçekleştirilmesi için küresel iş birliği ve standardizasyonun önemi ortadır. Çevre standartlarının sadece AB içinde değil aynı zamanda AB ticaret ortağı ülkelerde de takip edilmesi gerekmektedir.

Halen devam eden bir süreç olması nedeniyle ve özellikle SKD'nin işlerliğe geçişiyle asıl etkiler ortaya konulabilecektir. Elbette böyle bir ekonomik modele geçişte karbon salınımı yüksek sektörler daha fazla etkilenecektir. Bu eylem planında AB, sürdürülebilir üretimi ve kaynakların tedarik edilmesini teşvik etmek için güçlü bir konumdadır. Bu potansiyele uygun olarak AB uluslararası ticareti de aktif olarak yönlendirebilecektir. Ticaret yoluyla küresel malların, önemli satın alma gücü üzerine inşa edilerek uluslararası ticarette farklı bir boyut kazandıracağı da söylenebilir.

Yeşil Mutabakatın etkilerinin sadece AB üye ülkeleri için söz konusu olmadığı ortadadır. Kapsamlı bir bakış açısıyla düşünüldüğünde dünya ticaretinin büyük bir bölümüne sahip olan AB'nin bu öncelikli hedefi, sürdürülebilir bir ekonomik modelin oluşumu, küresel çapta bir revizyonla mümkün olabilecektir. İklim krizleri devam ederken, böyle bir politikanın yaşam döngüsü içerisinde, küresel ekonomiye yeni bir bakış açısı getirip getiremeyeceği finansal anlamda etkinliği ile doğru orantılıdır. AB ticaret politikasının rolü ve amacı ancak AB'nin çabalarının pratikteki etkinliğiyle ölçülebilir. Avrupa Komisyonu, ticaret anlaşmalarında sürdürülebilir kalkınma bileşenlerini uygulanmasıyla asıl etkileri ortaya çıkacaktır. Yeşil Mutabakattan etkilenecek tarafların da sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşması için net hedefler

ve yol haritaları belirlenmesi gerekmektedir. Sürdürülebilirliğin tüm bileşenlerinin altyapısı ülkesel çapta ve sektörel bazda AR-GE çalışmalarıyla uyumluluk gösterebilecektir.

KAYNAKÇA

Buckley, N., Mills, G., Reinhart, C. ve Berzolla, Z. M. (2021). Using Urban Building Energy Modelling (UBEM) to Support the New European Union's Green Deal: Case Study of Dublin Ireland. *Energy and Buildings*, 247,111115.

Canpolat, R.C. ve Munlafalıoğlu, İ. (2020). Avrupa Birliği Emisyon Ticareti Sistemi (AB ETS) revizyonu. Enofis. http://enofis.com.tr/avrupa-birligi-emisyon-ticareti-sistemi-ab-ets-revizyonu-2/#page-content Erişim Tarihi:18.11.2021

Claeys, G., Tagliapietra, S. ve Zachmann, G. (2019). How to Make the European Green Deal Work. *Policy Contribution*. Issue n˚13. November 2019. Stable URL: https://www.jstor.org/stable/resrep28626

European Economıc and Socıal Commıttee. (2019). Brussels, 11.12.2019, 640. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/european-green-deal-communication_en, Erişim Tarihi: 04.11.2021

European Commission. (2020a). Farm to Fork strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system. https://ec.europa.eu/food/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en, Erişim Tarihi: 03.11.2021

European Commision. (2020b). Transport and the Green Deal Providing efficient, safe and environmentally friendly transport. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/transport-and-green-deal_en#providing-efficient-safe-and-environmentally-friendly-transport, Erişim Tarihi: 03.11.2021

European Commission. (2020c). Reinforcing Europe's resilience: halting biodiversity loss and building a healthy and sustainable food system. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_884, Erişim Tarihi: 02.11.2021

European Commision. (2021). European Green Deal: Commission aims for zero pollution in air, water and soil. Brussells. https://ec.europa.eu/environment/strategy/zero-pollution-action-plan_en, Erişim Tarihi: 04.11.2021

European Parliament News. (2021). What is carbon neutrality and how can it be achieved by 2050? www.europarl.europa.eu. 2019-03-10, Erişim Tarihi: 08.11.2021

Haines, A. ve Scheelbeek, P. (2020). European Green Deal: a major opportunity for health improvement. *The Lancet*, 395, 10233, 1327-1329

Krenek, A. (2020). How to implement a WTO-compatible full border carbon adjustment as an important part of the European Green Deal. Wien. ÖGfE Policy Brief, 02.2020.

Kummar, P. (2020). Reduce, Reuse, Recycle: Plastic and Packaging Waste in the European Green Deal and Circular Economy Action Plan Parul. *IASS Dıscussıon Paper*. Institute for Advanced Sustainability Studies (IASS). Potsdam.

Martinez, C. I. G. (2021). Overvıew of Global and European Institutional Sustainable Finance Initıatives, *Economic bulletin / Banco de España. Analytical articles*. 30(21), Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=3937147

Pettifor, A. ve Mc Kibben, B. (2020). Green New Deal for Europe. *The Case for the Green New Deal.* versobooks.com. Brookly, New York.

Pollet, M. (2020). Explainer: Why is the EU betting on hydrogen for a greener future? https://www.euronews.com/2020/07/10/explainer-why-is-the-eu-commission-betting-on-hydrogen-for-a-cleaner-future, Erişim Tarihi: 30.11.2021

Siddi, M. (2020). The European Green Deal Assessıng Its Current State and Future Implementatıon. Finnish Instutüte Of International Affairs. 114. http://hdl.handle.net/11584/313484 Erişim Tarihi: 30.10.2021

Spani, R. C. (2020). The New Circular Economy Action Plan. FEEM Politika Özeti No. 09-2020, SSRN: https://ssrn.com/abstract=3711331 Erişim Tarihi: 30.10.2021

SHURA Enerji Dönüşümü Merkezi. (2020). *Suhurastat*,18. https://shura.org.tr/shurastat-18-sayi, Erişim Tarihi: 20.11.2021

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. (2020). Avrupa Birliği'nin Sınırda Karbon Düzenleme Mekanizması Etki Analizi Çerçevesinde Ülke Görüşü. https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/sinirda-karbon-duzenleme-mekanizmasi, Erişim Tarihi:10.11.2021

Türkiye Cumhuriyeti Dış Ticaret Bakanlığı. (2021). Yeşil Mutabakat Eylem Planı. https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MUTABAKAT%20YE%C5%9E%C4%B0L.pdf, Erişim Tarihi:11.11.2021

SOSYAL MEDYA ve GÖRSEL KÜLTÜR

Türkan AYDOĞAN
Öğr. Gör., İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı, İstanbul, Türkiye
Orcid id: 0000-0002-1286-1604

ÖZET

Toplumsal yapı, sosyo-ekonomik düzen, teknolojik gelişim süreci ve evreleri,gelişen değişen sistemler kültürün çeşitlenmesine , medya sayesinde de etkileşimli hale getirmektedir. Görsel kültür medya ile beslenirken, sosyal medya birey unsuru ile var olmaktadır.

Kitle ve davranış oluşumları, birey motivasyonları, sosyal medya kodları ile anlamlı hale getirilip "Örtük Mesajlar" sayesinde kontrollü davranışların temelini atmıştır. Hedef insan davranışlarını kontrol etmeyi sağlamaktır.

Gerbner "Ekme Modeli", "Agnotoloji" terimleri, modellerin etkisi ile sanal medya davranışlarının gerçekçi olarak algılanmasına ve yeni toplumsal imaj kültürünün ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Görsel kültürde sunulan amaç ve araçlar, sosyal medya ile oluşturulan sanal dünyanın gerçeklik algısı oluşturması, toplumsal yapıyı oluşturan bireylerin, ütopik dünyayı, varlık dünyası haline getirmesine neden olmuştur.Sanal medya karakterlerinin gerçek olarak algılanması ,birey davranışlarını etkilemiş ,sosyal medya, ütopya görsel kimlik oluşturarak , kadın –erkek –çocuk profili üzerinden algı platformu oluşturarak sosyal davranışları şekillendirmiştir.

Kültür etkileşimi en fazla kitle iletişim araçları ve sosyal medya unsuru üzerinden geniş kitlelere hitap etmekte ve imaj çağrışımları noktasında bireyleri her alanda tüketici haline getirmiştir. Tüketim kültürü "tek taş", kültür emperyalizmi etkileri," cadılar bayramı", "çılgın cuma" vb. kültür yaklaşımları, "Mış'lı" hayatın etkileri, Gerbner Ekme Modeli ile toplumsal hayata sunulmuş ve kabulü sağlanmıştır.

Çalışmada birey ve davranışlarının sosyal medya sayesinde nasıl şekillendirildiği,örtük mesajlar, Agnotoloji kavramı ele alınarak oluşturulan tüketim toplumunun, davranışşal özellikleri irdelenecek,bireylerin farkına varmadan kodlanması ,kendini sanal dünya içinde yaşadığına inandırması noktaları ,ekme modeli çerçevesinde irdelenecektir.

Anahtar; Ekme Modeli, Gizil Mesaj, Agnotoloji, İletişim

SOCIAL MEDIA and VISUAL CULTURE INTERACTION

ABSTRACT

Social structure, socio-economic order, technological development process and stages , and changing systems make the culture is fed by the media, social media exists with the individualelemant.

Mass and behavior formations were made meaningful by individual motivations and social media codes and laid the foundation of controlled behaviors thanks to "implicit messages".

The goal is to control human behavior. Garbner “Culture Model” ,Agnotology”terms , with the effect of models cause the virtual media behaviors to be perceived realistically and the emergence of a new social image culture. The aims and tools presented in visual culture, the perception of reality of the virtual World created with social media, has caused the individuals who make up the social structure to turn the utopian World into a World of existence . has shoped social behaviors by creating a perception platform through the woman-man-chiid profile.

Culture interaction mostly appeals to large masses through mass media and social media and it has made individuals consumers in every field at the point of image connotations. Consumer culture “solitaire”, cultural imperialism effects,”hallowen”,”crayz friday”etc. Cultural approaches, the effects of “Mış” life were presented to social life with the Gerbner Model and its ecceptence was ensured.

İn the study, how individuals and their behaviors are shaped by social media, the implicit messages, the behavioral characteristics of the consumer society, which is created by considering the consept of Agnotology, will be examined , the coding of individuals withhout realizing it, the points of believing that they live in the virtual World will be examined within the fromework of the cultivation model.

Key: Planting Model, Hidden Message, Agnotology,Communication

GİRİŞ

Zaman kavramının önemli olması, bilgiye ulaşma isteği, bilgi verme ve bilgi alma ihtiyaçları görsel yapıları, iletişim unsurlarını, kod ve imgeleri önemli hale getirmiştir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler, gelişen teknoloji, ihtiyaçlar algısını ve bireyleri de değiştirmektedir.

Bireylerin talep ve beklentilerini, demografik, psikolojik ve sosyolojik açıdan ele alırken, tutum ve ihtiyaçlar, görsel, işitsel ve kültür etkisi ile şekillendirilir.

Kültür ve kültür etkileşimleri davranışları oluşturup yönlendirirken toplumsal yapı içerisinde yer alan kitleler, ortak davranış gösterilmesi gereken noktalara yönlendirilirler. Bu etki sosyal medya ve görsel kültür etkileşimi sayesinde mümkün olmaktadır. Görsellik içerisinde bulunan imgeler, işaretler hedef kitlede beklenen davranış etkisini oluşturmayı amaçlar.

Sosyal medya ve görsel kültür etkileşimi noktasında değişimi sağlayabilmek için kitle iletişim araçları ile reklam, dizi, film ve çeşitli mecralar aracılığı ile etkileşim oluşumuna aracılık etmektedirler.

Görsel kültür, imgeler ve sosyal medya toplumun kültür yansıması niteliğini taşımaktadır. Mesajlar toplumsal algı etkileşimi boyutunda “genel tepkisizlik” duygusunu yaratarak, bireye kendi gerçekliğinin doğru olduğu düşüncesini empoze ederler. Toplumsal söyleşilerde kullandığımız “Kötü Dünya Sendromu” neticesinde, güvenli alan, algı boyutunu kısıtlı tutarak, görsel imgeler ile genel yargı düşünceleri oluştururlar. Bu düşünceleri kültür öğeleri ile şekillendirince beklenilen davranış oluşturulmuş ve geneli etkileyen “Hakim Düşünce “yapısı kabul edilmiş olmaktadır. Bilişsel yolla zihinlere yerleştirilmiş olan kodlar,bir süre sonra davranış eğilimi gösterilmesine neden olmaktadır.

Çalışmada “Ekme Modeli” ve “Agnotoloji” yaklaşımları ile sosyal medya etkisinde olan bireylerin nasıl görsel kültür ile nasıl şekillendirildikleri, sanal dünyanın gerçekmiş gibi empoze edildiği, tutum ve davranışlarımızın kültür kökeni çerçevesinde algı oluşturmada imgeleri kullanarak nasıl başarılı oldukları üzerinde eğilerek çalışma detaylandırılacaktır.

Konu sosyal medya, görsel kültür ve kitle iletişim araçları, aracılığı ile kod ve imgelerle davranışlarımız nasıl yönlendiriliyor, noktalarına da değinecektir.

Davranışların Oluşumu

İnsanların davranışları son yıllarda, teknoloji unsurları sayesinde sadece gördükleri esas alınarak oluşmuştur. Gelişim süreci, küresel yapı görsel medya ve araçlarını haber almak noktasında ilk sıraya taşımıştır. Sosyal medya kullanıcıları bilgiye habere hızlı ulaşma eğilimi içerisinde, modern yaklaşım yapısının da gerisinde kalmama dürtüsü ile, bu araç ve unsurlarına sorgulamadan yönelir hale gelmişlerdir.

Sosyal medya bireylerin kendilerini gerçekleştirme, karar verme, grup içerisinde yer alabilme ve demokratik yapıları nedeni ile birlikte, tercih noktasında ön plana çıkmaktadır. Verilerin mekân, boyut, teknik olarak paylaşım sınırlarının olmaması kullanıcıların sosyal medya ve araçlarını tercih etme nedeni olmaktadır. Medya ve tercihlerinde bireylerin kendilerini konumlandırma alanları tamamen bağımsız olduğu için istek, ihtiyaç ve eylemlerini rahatlıkla ifade edebilmektedirler.

Varlık olma, varlığını sorgulama ve kendi varlığını kabul ettirme eğilimi içerisinde olan bireyler, görsel medya ve kültür, işaret ve imgeleri ile davranışlarını oluştururlar. Gösterge noktasında, gözetlenen birey, artık gözetleyen konumuna ulaşmıştır. Davranış oluşumu noktasında hareketler düşünsel değil duygusal olarak alınmaktadır.

Medya ve etkileri tamda bu bağlamda hedef kitle üzerinde duygusal kodlama yaparak düşünsel yapıları etkilemektedir. Kullanılan iletişim araçları, hedeflediği bireysel yapının özelliklerine bağlı olarak davranış değişikliği yaratacağı kodları belirler. İzlenilen her yayın ve programda mutlaka hedef kitleye belirli kodlar görev niteliğinde empoze edilir. Alıcı hedef kitle, sadece görsel kodları anlamlandırmaya programlıdır. Reklamların dilinin tehdit edici olduğunu, programların dilinin demogojik cümleleri taşıdığını, haber niteliği yayınlarının, tepkisizlik eğilimi oluşturduğunu farketmez. Kullanılan dil, semboller ve işaretler hedef kitlenin psikolojik, sosyolojik algısını, kültürel boyutta etkilemeye odaklıdır.

Toplum yapısı içerisinde varlığını sürdüren bireyler kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını görsel ve işitsel unsurlarla sağlarlar. Düşünceler duyumlar sayesinde oluşur. Geçmiş tecrübeler, sosyal yapılar, kimlik ve unsurları etki çerçevesinde ele alınır. Sosyal bilimlerde davranış oluşumu medya üzerinden ihtiyaç yaratılmasında ve yaratılan ihtiyacın nasıl giderileceği noktasında görsel medya etkisi bulunmaktadır.

Medya etkilerinde amaçlar doğrultusunda değişiklikler yaratabilmek için tekrarlar, kullanım kolaylığı ve tercih edilir olmak içinde fayda unsuru eklenmiştir. Bu sayede verilen kod mesajlar ile hedef kitle ikna edilmektedir.

Sosyolojik ve psikolojik yaklaşımlar, somut ihtiyaçlardan ziyade, hedef kitlede soyut taleplerin yaratılması ardından da tatmini üzerine çalışmaları ortaya koymaktadır. Sosyal medya, kültür etkileri ile yalnızlaştırılan ve yabancılaştırılan hedef kitle, birlikte hareket edebilme kabiliyetini unutmuştur. Amaç gösterge ve imgelerle kodlanan anlamların hedef kitle zihninde beklenen etki ile yerleştirilmesidir. Gerbner “Ekme Modeli” bu noktada zihin kontrolünü sosyal medya ile sağlar. Model davranış oluşturma noktasında, sosyal medyanın gerçeklik algısı ile harman olduğunu, bireylerin yaşam mekanlarını birbirleri içerisine yerleştirerek karıştırdığını savunur. Davranışı şekillendirme gücü o kadar yüksektir ki birey sanal dünyayı gerçek zanneder. Bu sayede tüketim ve kültür arasında bağlantı kurup sembolleri bir araya getirerek anlam ilişkisi yaratır. Bu ilişki karşılıklı ve iki yönlüdür. Fayda yarar anlayışına dayanır.

Medyanın Dili

Semboller hedef kitlenin o anda içerisinde bulunduğu toplumsal yapı ve kültürel özelliklerini taşımalıdır. Görsel kültür tüm araçları ile söylenmiş düşünülmüş gerçekleştirilmiş anlamlar bütünüdür.

Davranış değişim hedeflerinde kitle iletişim araçları, sosyal medya, görsel kültür, bilinçlerin gerçeklik algısından soyutlanarak, beklenilen tarzda kod açma eylemlerini gerçekleştirecekleri yapı içerisinde hedef kitleyi manipüle eder. Hedef kitle "Ekme Modeli" sayesinde kodlandığını fark etmez. Davranış oluşumu yaklaşımlarında kültür özellikleri manipülasyonlarını hedef kitlenin kendini gerçekleştirme dürtüsü üzerinden yola çıkarak, sosyal medya aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Özendirilen davranışlar yaratılırken sosyal medya ve reklam dili emir kipleri hedef kitleyi tehdit edici bir yapıda davranış değişikliği yaratmayı hedeflemektedir.

"X ürünü kullanmazsanız" ifadelerinin alt yapısında, daha öncede modeller aracılığı ile yaratılmış olan bireyin kendini yetersiz görme davranışları bulunmaktadır. Görsel yapı, tüketicinin özendirilmesi ile davranışı oluşturur.

Kültürel ve Görsel Etkileşim

Bireylerin kendini nasıl algıladığı, bireyin davranışları, duyguları, algıları, kendini bir obje olarak nasıl değerlendirdiği benlik olarak değerlendirilir. (Odabaşı ,2006)

Üç tür benlik vardır.

Gerçek Benlik, Kimim sorusuna cevap arar.

İdeal Benlik, Ne olmak istiyorum sorusuna cevap arar.

Sosyal Benlik, Ne olarak biliniyorum sorusuna cevap arar.

Bireyin kendini arayışı, yetersiz görme özelliği sayesinde, bu aradaki boşluk, tüketim davranışlarının beklenilen görsel etki ile başarılı bir şekilde oluşturulmasına neden olmuştur. Birey kendi benliğini, başkalarının düşüncelerini ön plana alarak iyi ifadesini duymak ve yaşamak isteği ile şekillendirmiştir.

Psikolojik ve sosyolojik davranış eğilimleri kitle yapılarını da tam olarak bu açıdan yakalamıştır. Bireyin kendini sorgulaması, yetersiz hissetmesinin sürekli sağlanması, kod ve imgelerle reklam metinlerinin yeni kahramanlar yaratmasına neden olmaktadır. Sosyal medya statü, prestij, sosyal sınıf farklılıklarını da bu sayede oluşturmaktadır.

Sosyal medya ve görsel kültür etkisi ile tüketim kültürü kendi kahramanlarını davranış değişikliği oluşturmak için yaratırken bireysel hayat tarzını, geleneklerini agnotoloji yaklaşımı ile yaşam biçimi haline dönüştürmektedir. Sorgulamadan kabul, grup içerisinde yer alma isteği ve ait olunan grubun getireceği prestij ve statü olguları, tüketim kültürü içerisinde, hedef kitlenin sessiz kabulüne neden olmaktadır. Grup yapıları, bireysel davranışları gizler. Birey gizlenmekten tekil davranışlardan imtina eder.

Obarr ve Keller çalışmalarında olduğu gibi kültürel değerler bağımsız olarak adlandırılır. Görsel kültür kodları sayesinde değişimin yönü, etkileşimin gücü ölçülebilir. Amaç beklenen davranış değişikliğinin yaratılmasıdır.

Değişim hedefleniyorsa iletişim ve iletişim mecraları süreç içerisinde en önemli rolü oynayacaktır. Verilen mesajların ifadeleri, ne söyledikleri, ne zaman, nerede, hangi kanal ile ne gibi bir etki yaratarak oluşturulacağı davranış kodları için önem arz etmektedir. Sosyal medya mesajları bireysel anlamda hedef kitlenin kendini sorgulamasını kendini yetersiz

hissetmesine neden olmaktadır. Bu noktada amaç reklam ve mesajlarla medyada bir kahraman yaratmaktır.

Neden o fikri benimsemeliyim?

Neden o ürünü kullanmalıyım?

Neden o davranışı gerçekleştirmeliyim? Soruları davranışı gerçekleştiren bireylerin metinleri okunmalıdır. Etki dili sert, emir verici kodlar ile davranışa yönlendirilir.

Kodların etkisi ile davranış noktasında Kadın; anne, naif, sakin, yapıcı, yardımsever vb. Erkek; baba, güçlü, otoriter, koruyucu, sert vb. özellikler ile zihinlere kodlanır.

Metinler içerisinde bulunan kültürel yapıdan etkilenilmektedir. Toplumsal yapının değişimleri, değişimlere ne kadar açık olduğu da tutum ve davranışları oluşturan medya ve medya mesajlarında verilen doneler, tutumların incelenmesi ile anlaşılabilmektedir.

Görsel Kültür

Güzel sanatlardan filmlere, televizyondan reklama, pazarlama ve halkla ilişkiler alanlarında kullanılan görsel verilere kadar pek çok medya biçimini kapsar.

Kültür

Latince tarım anlamına gelen “Cultura” kelimesinden türemiştir. Etkileşimi sağlayan düşünce, inançlar, simgeler, kodlar, değerler ve faaliyetlerin tümü kültür olarak adlandırılır. Çok yönlü bir tanım olup, gelenek – görenek dediğimiz kavramlarda, içerisinde bulunduğu yapıyı bu bileşenler sayesinde şekillendirir. Kültürel öğelerin nasıl ve ne şekilde yapılandırıldığı ve içerisinde ki bireylerin bu değerleri nasıl öğrenip uyguladığı önemlidir.

Kültür içerisinde gündelik sembolik ifadeler, pratiklerde yer almaktadır. Görsel kültür çalışmaları sanat tarihi analizinin “Üst Kültür”,”Alt Kültür” ayrımından ve film tv çalışmaları gibi araca göre bulunmuş görsel analiz modellerinden uzak durur.

Yüksek Kültür

Toplumsal yapı içerisindeki hakim kültür özellikleri yüksek kültür olarak adlandırılır. Üst kültür olarak da bilinen olgu toplumun sosyal ve özel yaşamı, alışkanlıkları, sosyo-ekonomik durumu baz alınarak gerçekleştirildiği “mış’lı yaşam “dediğimiz estetik anlayışın örneklerini sergiler. Edebiyat, sanat vb. dalları örnek olarak gösterilmektedir.

Alt Kültür

Kültür içerinde yer alan bir gruptur. Hakim kültürle bağlantısını koparmadan önemli noktalardan ayrılarak gelişen bir kültürdür. Alt kültür, popüler kültürün dışında kendine özgü bir yapı oluşturmuş, farklı bir yaşam tarzı geliştirmiş, bunu benimseyen insanların kültürüdür. Alt kültürün oluşum nedenleri arasında yaş, ekonomik koşullar, din, dil, ırk, toplumsal tabaka, giyiniş tarzı, söylem, müzik tercihi, saç şekli ve cinsiyet örneklerini verebiliriz. Normal kültürün arka planı da denilebilir. Özellikleri;

Alt kültürü küçük bir grup yaşar,

Etkin kültürden uzaktır,

Hakim kültüre aykırı müzik, giyim, konuşmadır.

Görsel Kültür

İletişim dönemi ve gelişen yapı içerisinde etkileşim boyutlarını fazlası ile hissetmekteyiz. Görsel dönem içinde yaşadığımızda görme odaklı kurulan iletişim, mesajların etki gücünü artırmaktadır.

Görsellik dediğimizde ton, renk, biçim, imgeler, semboller, derinlik unsurlarının algı boyutunda beynimizde yansıtılması ve anlamlı hale gelmesidir. Bu imgelerin ifade edilebilmesi için kullanılan araçlar metod ve yöntemlerde teknoloji boyutu ile sürekli gelişim göstermektedir. Kitle iletişim araçları, sosyal medya unsurları, görselliklerin bu iletişim araçları ile birleşmesi kültürleri ve anlamalarını ortaya çıkarmıştır.

Görsel kültürün iletişim unsur sürecinden daha etkili olması, görsel kültürün tek başına da yaşanabilir olmasındandır. Bireysel yaşam ve fonksiyonları, kültür, medya, iletişim dayatmaları insanların tekil yaşamlar içerisinde bilinçli ve istekli olarak itilmesine neden olmuştur. Tercih noktasında teknoloji unsurlarının yer aldığı görsel kültür ekme modelinin etkisi ile farklı bir toplumsal yapı dili oluşturmuştur. Medya, sosyal medya ve mecralargörsel etkinin gücünü ortaya koymaktadır.

İletilmek istenen mesajlar, imgeler, görseller aracılığı sembolize edilerek anlamlar yüklenmesi ile var edilmiştir. Günümüzde de iletişim sosyal bir ihtiyaç olduğu için bireyler kendilerini gerçekleştirebilmek için görsel kültüre ihtiyaç duymaktadır.

Sonuç

Sosyal medya ve görsel kültür, bireyleri geleneksel ve modern olarak kodlanmaktadır. Demografik yapı özelliği ile sosyo ekonomik yapı bu mecraların görselini, dilini, işitsel unsurlarını da etkilemektedir. Profillerin rollerine göre sosyal statü öğeleri ve sosyal davranış öğeleri yapılara kodlanarak anlam üretilir.

Bu metinler hedef grubun algı yapısında role ve statüye göre davranışların değişimine neden olur. Aynı temayı farklı kodla, farklı mesaj etkisi ile tamamen tutumları yönlendirebilecek bir şekilde kullanmamıza olanak sağlar.

Görsel kültür bu nedenle sabit değil sınıfsal, toplumsal, cinsiyet ve ırksal tanımlar üzerine şekillenir. Görüntü bu anlamda etkin rol oynar ekme modeli kod ve kod açmayı bu sayede aktif hale getirir. Görsel kültür çalışmaları ve kültür oluşumu içerisinde değer yargılarını nasıl benimsedikleri noktası önem taşımaktadır. Analiz sonucunda bireylerin bir davranışa karar vermesi ya da bir davranıştan vazgeçememesi oluşturulan yargılara duyulan aidiyet ve bağlılıktır.

Kaynakça

Baudrillard, J. (2010). Tüketim Toplumu. (Çev. Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
Dağtaş, B. (2003). Reklâmı Okumak. Ankara: Ütopya Yayınları
Aranson, Wilson, Akert, 2012. Sosyal Psikoloji. İstanbul, Kaktüs Yayınları
Gezgin, Efe İralı, Yeni Medya Analizleri, Eğitim Yayınları
Packart V. 2007. Çaktırmadan İkna, Mediacat
Darıcı S. 2015, Subliminal İşgal, Destek Yayınları
Okay Ayla, Aydemir,2005, Halkla İlişkiler Kavram Strateji ve Uygulamaları, Der Yayınları
Postman N. 1999, Televizyon Öldüren Cazibe, Ayrıntı Yayınları
Göksel Ahmet, Gültekin Bilgehan, 2008, Medya Analizleri, Nobel Yayınları

EVALUATION OF THE PERFORMANCES OF COMPANIES OPERATING IN THE BIST 100 SERVICE SECTOR DURING THE COVID-19 OUTPUT BY TOPSIS METHOD

Ümmü Saliha EKEN İNAN
Selcuk University
Orcid id: 0000-0001-6442-3000
Betül GARDA
Selcuk University
Orcid id: 0000-0002-2406-6448
Abdurrahman GÜMRAH
Selcuk University
Orcid id: 0000-0003-2588-7448

ABSTRACT

Mankind, who has been struggling with different epidemics since the day of life, has had to face the global crisis while experiencing the most loss of life with the COVID-19 epidemic. Considering that the virus, which spread to more than 200 countries from China, where the epidemic started in December 2019, caused more than 4 million deaths, it is important to determine how the Covid-19 pandemic affects the financial performance of companies operating in the service sector. In line with the said importance, the aim of the study is; It is the evaluation of the performances of companies operating in the transportation, storage and communication sectors during the Covid-19 epidemic. As the research universe, a comparison was made on the financial data of 10 companies registered in the transportation, storage and communication sector in Borsa Istanbul for the year 2019-2020 in Turkey. TOPSIS method, one of the multi-criteria decision making techniques, was used in the research. What is wanted to be measured by the research is how the performances of the companies are affected during the global crisis period. In this context, especially the transportation, storage and communication service sector has been discussed. Within the scope of the research, it is desired to evaluate the transportation, storage and communication service sectors together. It is thought that this study will contribute to the literature in terms of evaluating the performance of companies in the service sector during global epidemics.

Keywords: BIST 100; Service; Service marketing; Performance appraisal; Marketing performance

INTRODUCTION

The global health crisis in the world we live in for the last three years has adversely affected many sectors. While there was a supply shortage in the production sector, especially during the months when the restrictions were experienced, there were periods of complete closure in the service sector that would cause the activities to cease. Due to the fact that the border crossings are closed during the full closure periods, the transportation sector among services has been dragged into a different crisis. Because services are perishable, may not be produced and cannot be stored for a period that the customer wants to buy, thus making the supply and demand balance difficult (Perreault et al., 2013). In this context, the financial valuation of service marketing differs from the financial valuation of industrial marketing.

Financial valuation studies may differ due to domestic dynamics and are also affected by global factors. As can be seen in the studies conducted in different countries in the literature; in Germany (Mavi et al., 2012), in India (Khambhati et al., 2021), in Serbia (Mandic et al., 2014), in Taiwan (Wang, 2014; Tsai et al., 2008), in New York (Majumdar ve Adhikari, 2020), in Vietnam (Wang et al., 2010), in Bangladesh (Kabir et al., 2012), in Türkiye (Yurdakul and İç, 2003; Akgün and Temür, 2016; Kendirli and Kaya, 2016) it also occurs in different service sectors. In most of these studies, TOPSIS method was used in performance appraisal. TOPSIS method provides support in decision making of managers operating in different sectors. Among the areas where this method is used; performance evaluation of football teams (Mavi et al., 2012), Performance appraisal for service quality in an urban public health center (Khambhati et al., 2021), in performance appraisal of banks (Mandic et al., 2014), in the hospitality industry (Majumdar and Adhikari, 2020; Wu et al., 2010), in maritime transport (Wang, 2014), Stock Exchange (Wang et al., 2010), in insurance companies (Tsai et al., 2008), on online retailers (Kabir et al., 2012), in automotive companies (Yurdakul and İç. 2003), on state-owned banks (Demireli,2010) there are studies.

The aim of this study; It is the examination of transportation companies registered in the Borsa Istanbul Index to evaluate the performance of transportation activities within the service sector during the Covid -19 process. In this context, while evaluating the effects of the global crisis on this sector, it will also make important contributions to other studies to be carried out on sectors that have supply difficulties due to transportation.

LITERATURE REVIEW

Khambhati et al (2021), in their studies carried out in three different urban public health centers in India, they used the TOPSIS method to evaluate the performance of urban public health service quality.

Mandic et al. (2014), in the study they carried out in Serbia, they evaluated the financial performances of all banks there between the years 2005-2010 using Fuzzy AHP and TOPSIS methods. Banks; Equity, portfolio, resources, ready-made assets, cash, net interest income, basic operating net income and income before tax were tested in the light of selected financial indicators.

Majumdar and Adhikari (2020), evaluated the appropriate performance evaluation and classification of Airbnb's superhosts with the TOPSIS-MOORA-based method. Superhosts, who have created a significant transformation in the tourism industry; They classified them on the basis of pricing, number of listings and cancellation policy criteria. The study was conducted to evaluate the performance of 7308 superhosts in NewYork City.

Wu et al. (2010) integrated ANP and TOPSIS methods in their studies in hotel businesses to provide a framework for marketing strategists to determine the most accurate marketing strategy. In order to achieve this integration, they focused on the selection of competitive marketing strategy in terms of marketing resources and capabilities by adopting the owner-manager perspective. The performance criteria they determined in the choice of strategy; managerial capabilities, customer access capabilities, and market innovation capabilities in hotels. They concluded that these are important strategies for gaining competitive advantage.

Wang (2008) in his study on three different companies operating in air transportation in Taiwan; evaluated their financial performance with multi-criteria decision making techniques by using balance sheet, income statement and cash flow statement data.

Wang (2014) evaluated the financial performance of three different container shipping companies operating in the field of maritime transportation in Taiwan, using the Fuzzy Multi-Criteria Decision Making Technique. He clustered financial ratios by using Gray Relationship Analysis in valuation and analyzed the financial performance of container transportation companies on the basis of their financial structures, solvency, debt turnover and profitability with the Fuzzy TOPSIS Method. He concluded that these three shipping companies are the most competitive transportation companies among other companies in Taiwan in the performance evaluation consisting of a total of four main criteria and 15 sub-criteria.

Wang et al. (2010), in their study on thirteen companies traded on the Vietnam Stock Exchange; They first applied the Entropy Method and then measured the relative performance index with the TOPSIS Method for six financial ratios, namely business manners, stock turnover, net income ratio, earnings per share, current ratio and total return on assets.

Tsai et al. (2008), in their study on insurance companies in Taiwan; To determine the norms of property-liability insurance effects, they first used the Delphi Method. Thanks to this method, they determined the norms and determined their weights with the ANP Method. Finally, performance evaluation was carried out using the TOPSIS Method. In this way, they created a reference for insurance policies for the government.

Kabir et al. (2012) conducted comparisons in seven different dimensions in their study where they measured the performance of five different businesses providing online retailing services in Bangladesh. These criteria are; system quality, confidentiality, support, reliability, content quality, responsiveness and personalization. In the study using the TOPSIS Method, the reliability of online retailers was high.

Akgün and Temür (2016), among the airline companies registered in the BIST index in Turkey,

The performance evaluation of Airlines and Pegasus was carried out using the TOPSIS method. In their study, they examined the scope of 12 sub-rates under four main ratios between the years 2010-2015. As a result, they determined that both airline companies outperform each other in terms of different performance indicators.

In their study in Turkey, Kendirli and Kaya (2016) tried to measure the financial performances of companies included in the BIST-Transportation index by using the TOPSIS Method. In the study, 18 ratios covering the liquidity, financial structure, activity and profitability ratios of the seven companies registered in the index for the years 2010-2013 were taken into account. As a result of the study, it was revealed that only one of the seven companies did not survive the crisis.

OBJECTIVE AND IMPORTANCE OF THE RESEARCH

The COVID-19 epidemic, which is experienced throughout the world and is still being experienced today, has affected the whole life of humanity and exposed it to various changes. Undoubtedly, the most important effects of the epidemic showed itself in commercial life. In this context, it is thought that the study is important in terms of comparing the financial performances of companies in the transportation sector during and before the COVID-19 period. In line with the said importance, the aim of the study is; To compare the financial performances of 10 companies in Borsa Istanbul transportation, storage and communication sector in 2019 and 2020.

METHOD OF THE RESEARCH

TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solutions) Method, one of the multi-criteria decision making methods developed by Hwang and Yoon (1981), was used in the study. In the study, the financial performances of the companies included in the analysis were compared with the TOPSIS Method, which is one of the multi-criteria decision-making techniques. TOPSIS Method; It is a method frequently used in the literature in the selection of the most ideal alternative within the framework of the evaluation criteria, which evaluates the evaluation criteria together in deciding between the alternatives. In the TOPSIS Method, the calculations are carried out in six stages. The mentioned stages are; *the formation of decision matrices, the creation of normalized decision matrices, the creation of weighted standard decision matrices, the calculation of ideal positive and ideal negative values, the measurement of distance between alternatives, and the calculation of relative closeness to the ideal solution.*

SAMPLE OF THE RESEARCH

Within the scope of the study, 10 companies registered in Borsa Istanbul transportation, storage and communication sectors were included. The companies included in the study and their abbreviations used in the study are given in Table-1 below.

Table-1: Companies Included in the Research and Their Abbreviations

Abbreviation	Company Name
BEYAZ	Beyaz Filo Rent a Car Inc.
CLEBI	Çelebi Ground Handling Inc.
DOCO	Do & Co Aktiengesellschaft
GSDDE	GSD Maritime Real Estate Construction Industry and Trade Inc.
PGSUS	Pegasus Air Transport Inc.
RYSAS	Reysaş Transportation and Logistics Trade Inc.
TAVHL	Tav Airports Holding
TLMAN	Trabzon Port Management INC.
TUREX	Turex Tourism Transportation Inc.
THYAO	Turkish Airlines A.O.

In the study, the financial ratios of the companies in Table-1, which are also stated in Table-2 below, were calculated through the financial statements obtained from the Public Disclosure Platform.

Table 2: Ratios Used in the Study

	Rate Groups				
Odds	Liquidity Ratios	Profitability Ratios	Financial Structure Ratios	Activity Rates	Valuation Rates
	Current rate	Core Operating Profit Margin	Short Term Debt / Current Assets	Active Cycle Speed	Price Gain
	Liquid Ratio	Favok margin	Total Debt / Equity	Receivable Turnover Rate	PD / DD
	Cash Ratio	Return on Equity			Active Growth
					Net Profit Growth

In the study, the ratio groups and ratios in Table-2 were calculated separately for each company for the years 2019 and 2020. The calculated ratios were evaluated as alternatives in the multi-criteria decision-making method of the companies in question.

RESULTS

In this part of the study, the findings regarding the results of the TOPSIS analysis for the years 2019 and 2020 are included.

Findings for 2019

Table-3 below shows the TOPSIS analysis results of the companies for 2019.

Table-3: TOPSIS Results in 2019

TOPSIS Score	**Company**
0,504	TLMAN
0,445	RYSAS
0,386	BEYAZ
0,379	DOCO
0,348	PGSUS
0,323	CLEBI
0,305	TAVHL
0,296	TUREX
0,267	GSDDE
0,260	THYAO

When the data in Table-3 is examined, TLMAN has the highest score with 0.504 points. RYSAS 0.445, BEYAZ 0.386, DOCO 0.379, PGSUS 0.348, CLEBI 0.323, TAHVL 0.305, TUREX 0.296 and GSDDE 0.267. The company with the lowest score in 2019 was THYAO with 0.260.

Findings for 2020

In this part of the study, the analysis results for 2020 are included.

Table-4: TOPSIS Results for 2020

TOPSIS Score	Company
0,551	TLMAN
0,435	BEYAZ
0,384	CLEBI
0,367	RYSAS
0,335	GSDDE
0,327	PGSUS
0,308	DOCO
0,269	THYAO
0,256	TUREX
0,215	TAVHL

When the data in Table-4 above is examined, the highest score in 2020 was TLMAN with 0.551 points. BEYAZ 0,435, CLEBI 0.384, RYSAS 0.367, GSDDE 0.335, PGSUS 0.327, DOCO 0.308, THYAO 0.269 and TUREX companies got 0.256 points. The lowest score in 2020 was TAHVL with a score of 0.215.

Comparison of 2019 and 2020 Results

The findings of 2019 and 2020 in the study are given below graphically.

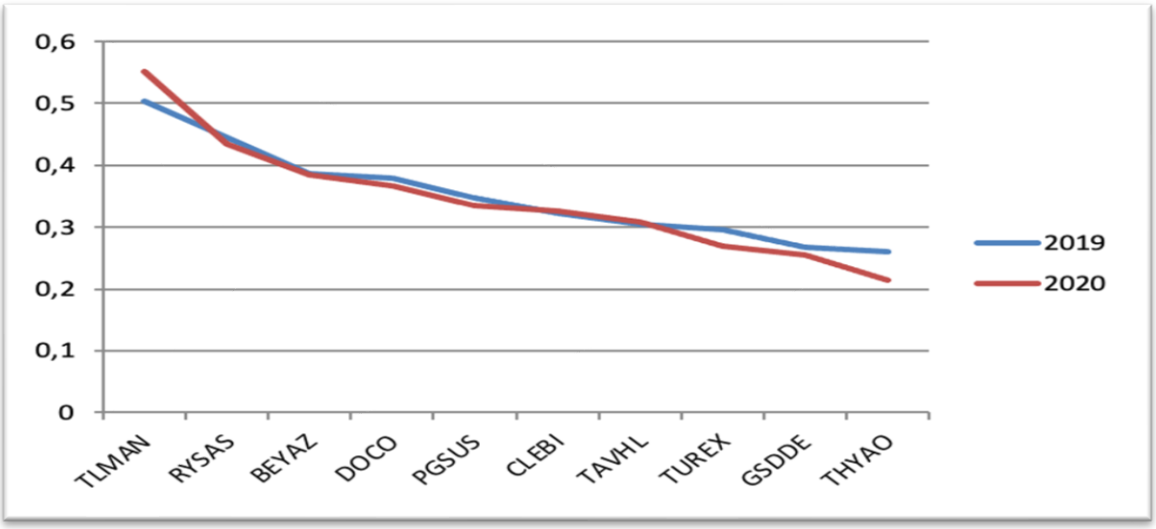

Chart 1: Comparison of 2019 and 2020 Analysis Results

When the Graph-1 above is examined, TLMAN company received the highest score in 2019 and 2020.While RYSAS company ranked second in 2019, RYSAS company regressed to fourth place in 2020. BEYAZ company, which was in the third place in 2019, rose to the second place in 2020.

Finally, THYAO, which was in the last place in 2019, rose to the eighth place in 2020, while TAHVL, which was in the seventh place in 2019, took the last place in 2020.

CONCLUSION

One of the sectors most affected by the COVID-19 epidemic worldwide has been the transportation, storage and communication sector. Although it is thought that the said sector is affected positively compared to other sectors, the impact of COVID-19 on the supply and production systems has also created negative effects on this sector.

In the study, the year 2020, when the COVID-19 epidemic started, and 2019, the year before the epidemic, were compared, thus, the effect of the COVID-19 epidemic on the transportation, storage and communication sectors was tried to be determined. In the study, the financial ratios of the companies included in the analysis were calculated and the financial performance rating of the companies was made using the Multi-Criteria Decision Making Technique.

In the results of working; It has been determined that the financial performances of the companies included in the analysis in 2019 and 2020 did not change much. Especially in both years, the company with the highest TOPSIS score did not change. On the other hand, it has been determined that the company with the lowest score in 2019 has a higher score in 2020. The company in question is THYAO. In the early stages of the epidemic, the suspension of transportation around the world and the absence of international flights for a long time adversely affected the financial performance of the company. This situation is supported by the results of the analysis.

As in all studies in the field of social sciences, this study has some limitations. First of all, the analyzes were made on the data of 2019 and 2020. Therefore, proportioning or comparing the results obtained to other years may produce incorrect results. Secondly, calculations were made on the financial ratios determined in the study. Different studies may produce different results with different rates. In the future, researchers who are interested in the subject will be able to work in different sectors and using different Multi-Criteria Decision Making Techniques.

REFERENCES

Akgün, Melek and Temür, Ayşe S. (2016), 'Evaluation of financial performance of companies registered in BIST transportation index by TOPSIS method', *International Journal of Management*, Economics and Business, ICAFR 16 Special Issue, Vol: 12, Issue: 12, pp. 173.

Demireli, Erhan (2010), 'Evaluation of financial performance of companies registered in BIST transportation index by TOPSIS method', *International Journal of Management, Economics and Business, ICAFR* 16 Special Issue, Vol: 12, Issue: 12, p. 173.

Hwang, Ching-Lai and Yoon, Kwangsun (1981), 'Methods for multiple attribute decision making', *Multiple Attribute Decision Making*, pp. 58-191.

Kabir, Golam, Ahsan M. and Hasir, Akhtar (2012), 'Framework for benchmarking online retailing performance using fuzzy AHP and TOPSIS method', *International Journal of Industrial Engineering Computations*, Vol. 3 / 4, pp. 561-576.

Kendirli, Selçuk and Kaya, Aslıhan (2016), 'Measuring the financial performance of companies in the BIST-Transportation index and applying the TOPSIS method', *Manas Journal of Social Research,* Vol.5, No.1, pp.34-63.

Khambhati, Rupal, Patel, Hiren and Kumar, Satendra (2021), 'A performance evaluation and comparison model for urban public healthcare service quality (UrbPubHCServiQual) by fuzzy TOPSIS method', *Journal of Nonprofit&Public Sector Marketing*, Ahead-of- Print, 1-20.

Majumdar, Adrija and Adhikari, Arnab (2020), ' An integrated TOPSIS-MOORA-based performance evaluation methodology for the key service providers in sharing economy: case of Airbnb superhosts', *Benchmarking: An International Journal*, Vol.28, No.2, pp. 600-620.

Mandic, Ksenija, Delibasic, Boris, Knezevic, Snezana and Benkovic, Sladjana (2014), 'Analysis of the financial parameters of Serbian banks through the application of the fuzzy AHP and TOPSIS methods', *Economic Modelling* (2014), 30-37.

Mavi, R. Kiani, Mavi, N. Kiani and Kiani Leila (2012), 'Ranking footboll teams with AHP and TOPSIS methods', *International Journal of Decision Sciences, Risk and Management*, Vol. 4, N. 1-2, pp. 108-126.

Perreault, William D., Cannon, Joseph P. and McCarthy, E. J.(2013), 'Basics of Marketing, A Marketing Strategy Planning Approach', Trans. Ed. Asım Günal First, Ch. trans. Mehmet Kara, *Nobel Publications,* Ankara.

Tsai, Hui-Yin, Huang, Bao Huey, An, Siou (2008), 'Combining ANP and TOPSIS consepts for evaluation the performance of property- liability insurance companies', *Journal of Social Sciences*, pp. 56-61.

Yurdakul, Mustafa, İç, Yusuf, (2003), 'A case study using the TOPSIS method for performance measurement and analysis of Turkish automotive companies', *Journal of Gazi University Faculty of Engineering and Architecture*, Vol: 18, No: 1, pp. 1-13.

Wang, Yu-Jie (2008), 'Applying FMCDM to evaluate financial performance of domestic airlines in Taiwan, expert systems with applications, Volume. 34, Issue. 3, pp. 1837-1845.

Wang, Yu-Jie (2014), ' The evalution of financial performance for Taiwan container shipping companies by fuzzy TOPSIS', Applied Soft Computing, Vol. 22, pp. 28-35.

Wang, Tien- Chin, Chang, Jui-Fang, Anh, Truong Ngoc, Chang, Wan-Tseng (2010), 'Applying TOPSIS method to evaluate the business operation performance of Vietnam listing securities companies', *2010 International Conference on Computational Aspects of Social Networks*, pp. 273-277.

Wu, Cheng-Shiung, Lin, Chin-Tsai and Lee, Chuan (2010), 'Optimal marketing strategy: A decision- making with ANP and TOPSIS', *International Journal of Production Economics*, Vol. 127, Issue. 1, pp.190-196.

PERFORMANCE MEASUREMENT OF COMPANIES OPERATING IN THE BIST 100 TOURISM SECTOR ACCORDING TO THE TOPSIS METHOD DURING THE COVID-19 EPIDEMIC

Betül GARDA
Selcuk University
Orcid id: 0000-0002-2406-6448
Ümmü Saliha EKEN İNAN
Selcuk University
Orcid id: 0000-0001-6442-3000
Abdurrahman GÜMRAH
Selcuk University
Orcid id: 0000-0003-2588-7448

ABSTRACT

The global crisis that emerged as a result of the Covid-19 is changing all the balances in the world in an uncontrollable way. As in all other sectors, a rapid decline is observed in the activities of travel, hotel management and related tourism businesses. According to the data of the World Travel and Tourism Council (WTTC); In 2019, before the epidemic, 334 million people (10.4% of global employment) were employed in the travel and tourism sector worldwide (including its direct, indirect and induced effects). In 2020, 272 million people (5.5% of global employment) were employed, with 62 million job losses due to restrictions on travel mobility. Global GDP, on the other hand, was 10.4% with $9.2 trillion in 2019. This rate has barely reached 4.7 trillion US dollars in 2020 with a loss of approximately 4.5 trillion US dollars. International visitor spending was $1.7 trillion in 2019, accounting for 6.8% of total exports and 27.4% of global service exports. In 2020, this rate decreased by 69.4% (wttc.org, 2021). It is extremely difficult to predict the finish period of Covid-19, which has caused the death of tens of thousands of people with devastating effects all over the world. Although it is not possible to create a clear management plan for the economic crisis that will be experienced after the end of the epidemic, the methods that can be applied in our study are discussed. In this context, the aim of the research is to measure the performance of companies operating in the BIST 100 tourism sector according to the TOPSIS method during the Covid-19 epidemic and to present an approach to the measures to be taken.

Keywords: BIST 100; Tourism Sector; Hotels and Restaurant; Performance Measurement

COVID-19 SALGINI DÖNEMİNDE BIST 100 TURİZM SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN FİRMALARIN TOPSIS YÖNTEMİNE GÖRE PERFORMANS ÖLÇÜMÜ

ÖZET

Covid-19 salgını sonucunda ortaya çıkan küresel kriz, dünya üzerindeki tüm dengeleri kontrol edilmez bir şekilde değiştirmektedir. Diğer tüm sektörlerde olduğu gibi seyahat, otelcilik ve bağlantılı turizm işletmelerinin faaliyetlerinde de hızlı bir düşüş gözlenmektedir. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) verilerine göre; 2019'da salgın öncesinde seyahat ve turizm sektöründe dünya genelinde (doğrudan, dolaylı ve uyarılmış etkileri dahil) 334 milyon

kişi (küresel istihdamın %10,4'sı) istihdam edilmiştir. 2020'de ise seyahat hareketliliğine yönelik kısıtlamalar nedeniyle 62 milyon iş kaybıyla 272 milyon kişi (küresel istihdamın %5,5'i) istihdam edilmiştir. Küresel GSYİH ise2019'da 9,2 trilyon ABD doları ile %10,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran 2020'de yaklaşık 4,5 trilyon ABD doları kayıpla 4,7 trilyon ABD dolarına ancak ulaşmıştır. Uluslararası ziyaretçi harcamaları 2019'da 1,7 trilyon ABD doları olarak toplam ihracatın %6,8'i ve küresel hizmet ihracatının %27,4'ünü kapsamıştır. 2020'de ise bu oran %69,4 azalmıştır (URL-1: wttc.org, 2021). Tüm dünyada yıkıcı etkileri olan on binlerce insanın ölümüne yol açan Covid-19'un bitiş dönemini tahmin etmek son derece zordur. Salgının sona ermesinden sonra yaşanacak ekonomik krizin net yönetim planının oluşturulması ise olası görülmemekle birlikte çalışmamızda uygulanabilecek yöntemler tartışılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın amacı Covid-19 salgını döneminde BIST 100 turizm sektöründe faaliyet gösteren firmaların TOPSIS yöntemine göre performans ölçümlerinin yapılması ve alınması gereken önlemlere ilişkin bir yaklaşım sunulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: BIST 100; Turizm Sektörü, Performans Ölçümü

GİRİŞ

Turizm sektörünün ülkelerin gelişmişlik ve kalkınma sürecindeki rolü, makroekonomik faktörlere olan doğrudan ve dolaylı katkısı sonucu ortaya çıkan işgücü verimliliğinin yükselmesi, istihdam ve GSYİH içindeki payının artışı gibi sonuçlar nedeniyle tartışmasız bir şekilde kanıtlanmıştır. Ancak turizm sektörü; ekonomik, siyasi, küresel ısınma, enerjik, yem krizleri, kirlilik, ekosistemlerin ve biyolojik çeşitliliğin bozulması, salgın hastalıklar gibi olumsuz çevresel krizlerden ciddi bir şekilde etkilenmektedir. Bu nedenle turizm sektöründe kritik sonuçlar oluşturabilecek risk faktörlerinin belirlenmesi, geçmişte ortaya çıkan farklı kriz türlerine karşı sektörde yer alan otel, lokanta gibi işletmelerin durumunun analiz edilmesi ve bu işletmelerin kriz dönemlerindeki performans ölçümleri kalıcı önlemler geliştirebilmek için önem arz etmektedir.

Turizm sektörünü etkileyen krizlerin çeşitliliği ve farklı çözümler geliştirilmesi nedeniyle, bu konuda yapılan çalışmalar bütüncül bir yaklaşımdan uzaktır. Dolayısıyla herhangi bir sebeple ortaya çıkan bir krizin, turizm sektörü üzerindeki etkisi net olarak belirlenememiştir (Pforr ve Hosie, 2008). Turizm sektöründe kriz yönetimi; doğal afetler (Ghaderi ve Henderson, 2013) salgın hastalıklar (Kim vd., 2006) veya makro çevre faktörlerindeki düzen bozuklukları (Avraham, 2015) gibi çeşitli nitelikteki tetikleyici unsurlara göre ulusal veya bölgesel bağlamda ele alınmıştır.

COVID-19'un neden olduğu pandemi tüm dünya için zorunlu bir değişimi beraberinde getirmiştir. 2020 boyunca aşının olmaması ve sınırlı tıbbi olanaklar nedeniyle salgınla hijyen önlemleri, sosyal mesafe, karantina ve seyahat kısıtlamaları gibi stratejilerle mücadele edilmiştir. Eşi görülmemiş küresel seyahat ve sokağa çıkma kısıtlamaları, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana küresel ekonomi üzerinde en kötü olumsuz etkilere sahip olmuştur. Mart 2020'den itibaren dünya çapında yurt içi ve yurt dışı seyahatle ilgili sosyal mesafeye dayanan düzenlemelerin sonucunda; ulaştırma, otelcilik ve lokanta hizmetleri birkaç ay boyunca fiilen durdurulmuştur. Dolayısıyla turizm, pandemi ile mücadele tedbirlerine karşı en savunmasız sektör olarak karşımıza çıkmıştır (Gössling, 2020). COVID-19 pandemisinin turizm sektörü, turizm direnci ve toparlanma politikaları ve stratejileri üzerindeki etkisine ilişkin pek çok araştırma, kavramsal (Hao vd., 2020; Gursoy ve Chi, 2020) ve ampirik (Hu vd, 2020) düzeyde gerçekleştirilmiştir. Aşı kampanyalarının oldukça başarılı olmasına rağmen, pandemi henüz kontrol altına alınamamıştır. Ayrıca pandeminin öngörülemezliğini artıran Güney Afrika, Brezilya ve Hindistan mutasyonları, turizmin sektörünün toparlanmasını kolaylaştırmak

(Chang vd., 2021) ve krizin içinde barındırdığı fırsatları ortaya çıkarmak (Niewiadomski, 2020) için, bilimsel araştırmaları çok daha önemli bir konuma getirmektedir.

LİTERATÜR TARAMA

TOPSIS yöntemi, 1981 yılında Hwang ve Yoon tarafından yürütülen çalışmalara dayandırılarak Chen ve Hwang tarafından 1992 yılında geliştirilmiş çok kriterli bir karar verme yöntemidir. Yöntem, belirli bir seçim yapmak için seçeneklerden en uzak ve en yakın sonuçların elde edilmesi ilkesine dayanmaktadır (Yurdakul ve Tansel, 2003). Bu yöntemde seçeneklerin ideal çözüme pozitif ve negatif uzaklıkları belirlenerek sıralanması söz konusudur. Sonuç olarak TOPSIS, belirlenen kriterlere göre alternatif seçeneklerin en iyiden en kötüye doğru sıralanarak en iyi seçeneğin bulunması olarak kabul edilebilir.

Davras (2020) çalışmasında, Akdeniz havzasında bulunan turizm destinasyonlarının rekabet düzeyini, seçtiği 16 Akdeniz ülkesini çeşitli kriterlere göre değerlendirerek Türkiye'nin turizm pazarındaki durumunu belirlemek için, TOPSIS ve VIKOR yöntemlerini kullanmıştır. Araştırmanın sonucu, Türkiye'nin rekabet gücünün Akdeniz ülkeleri içinde orta seviyede olduğunu göstermektedir. Ayrıca Akdeniz havzasında bulunan Avrupa destinasyonu ve Kuzey Afrika destinasyonlarının rekabet gücü açısından farklılık gösterdiği vurgulanmıştır.

Ünüvar (2021) COVID-19 salgını döneminde yaptığı çalışmasında, TOPSIS yaklaşımının yiyecek ve içecek kullanımına olanak sağlayan ideal bir karar verme yöntemi olduğunu ve hizmet işletmelerinin tedarikçileri seçiminde doğru kararlar vermesinde fayda sağladığını savunmuştur. Ayrıca tedarikçi seçiminde TOPSIS yönteminin faydasını görmek için yiyecek içecek işletmesinin önceki ve sonraki durumlarının çeşitli analizlerle takip edilmesi faydalı olacağını vurgulamıştır.

Özdemir ve Akçakanat (2021) çalışmalarında, Türkiye Borsa İstanbul'daki turizm ve havayolu taşımacılığı faaliyeti gerçekleştiren 15 işletmenin mali verileri üzerinden Covid-19 öncesi ve sonrası dönemlerde ortaya çıkan mali oranlar üzerinden karşılaştırma gerçekleştirmişlerdir. Elde ettikleri bulgular, araştırmaya dâhil edilen işletmelerin finansal kırılganlığını ortaya koyarken, turizm ve havayolu ulaştırma sektörlerinin istihdama, ülke ekonomisine katkısı ve sosyal etkileri yönünden dikkat çekmektedir.

Ocampo ve diğerleri (2021) çalışmalarında, müşterilerin restoranlarda COVID-19'a maruz kalma derecesini bütünsel olarak değerlendirmek için, TOPSIS-Sort'u kullanarak, 40 restoranı, COVID-19'a maruz kalmayı tanımlayan altı kritere göre değerlendirilir. Elde edilen sınıflandırma ile restoran endüstrisine, planlama ve politika oluşturmak için önemli bilgiler sunulmaktadır. Önerilen yeni TOPSIS-Sort, diğer alan sıralama uygulamaları için yeterince geneldir ve literatüre katkıda bulunmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın amacı COVID-19 salgını ve öncesinde Borsa İstanbul Lokantalar ve Oteller sektöründe faaliyet gösteren firmaların finansal performanslarının çok kriterli karar verme tekniği ile tespit edilmesidir. COVID-19 salgını süresince insanlığın tüm hayattan izole şekilde eve kapanması ve yaşamlarını bu şekilde devam ettirmesinden dolayı lokanta ve otel sektörünü büyük bir kriz şeklinde etkilemiştir. Bu bağlamda çalışmanın lokanta ve otel sektöründe yer alan firmalarının finansal performanslarını karşılaştırması açısından önem arz ettiği düşünülmektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada analiz kapsamına alınmış olan firmaların analiz yılları süresince finansal performansları çok kriterli karar verme yöntemi aracılığı ile analiz edilmiştir. Çalışmada çok kriterli karar verme tekniği olarak Hwang ve Yoon (1981) tarafından geliştirilmiş çok kriterli

karar verme yöntemlerinden TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solutions) yöntemi kullanılmıştır. TOPSIS yöntemi alternatifler arasından belirlenmiş kriterler çerçevesinde en ideal alternatifin belirlenmesine olanak tanımaktadır. Literatürde TOPSIS yöntemiyle yapılmış çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Çalışmada analiz kapsamına alınmış olan firmaların finansal performanslarını ölçmek amacıyla oran analizinden faydalanılmıştır. Söz konusu firmaların belirlenen oranları Kamuyu Aydınlatma Platformu üzerinden elde edilmiştir.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Çalışma kapsamına alınan firmalar ve kısaltma isimleri aşağıda Tablo-1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Araştırma Kapsamına Alınmış Firmalar

Sıra	Kısa İsim	Firma Uzun İsmi
1	AYCES	Altın Yunus Çeşme Turistik Tesisleri A.Ş.
2	AVTUR	Avrasya Petrol ve Turistik Tesisleri Yatırımlar A.Ş.
3	ETILR	Etiler Gıda ve Ticari Yatırımlar Sanayi ve Ticaret A.Ş.
4	KSTUR	Etiler Gıda ve Ticari Yatırımlar Sanayi ve Ticaret A.Ş.
5	MAALT	Marmaris Altınyunus Turistik Tesisleri A.Ş.
6	MARTI	Martı Otel İşletmeleri A.Ş.
7	MERIT	Merit Turizm Yatırım ve İşletme A.Ş.
8	PKENT	Petrokent Turizm A.Ş.
9	TEKTU	Tek-Art İnşaat Ticaret Turizm Sanayi ve Yatırımlar A.Ş.
10	ULAS	Ulaşlar Turizm Yatırımları ve Dayanıklı Tüketim Malları Ticaret Pazarlama A.Ş.

Tablo-1'de yer alan firmaların finansal tablolarından aşağıda Tablo-2'de yer alan finansal oranları hesaplanmıştır.

Tablo 2: Araştırma Kapsamına Alınmış Olan Firmaların Hesaplanmış Oranları

	Oran Grupları				
Oranlar	Likidite Oranları	Karlılık Oranları	Finansal Yapı Oranları	Faaliyet Oranları	Değerleme Oranları
	Cari Oran	Esas Faaliyet Kar Marjı	Kısa Vadeli Borç / Dönen Varlık	Aktif Devir Hızı	Fiyat Kazanç
	Likit Oran	Favök Marjı	Toplam Borç / Özsermaye	Alacak Devir Hızı	PD / DD
	Nakit Oran	Özsermaye Karlılığı			Aktif Büyüme
					Net Kar Büyüme

Çalışmada araştırma kapsamına alınış olan firmaların Tablo-2'de yer alan oranları hesaplanmıştır. Söz konusu firmaların likidite durumlarının tespiti için cari oran, likit oran ve nakit oran hesaplanmıştır. Firmaların karlılık oranlarının tespiti için esas faaliyet kar marjı, faiz ve vergi öncesi kar marjı ve öz sermaye karlılık oranları, finansal yapılarının tespiti için kısa vadeli borçların dönen varlıklara oranı ve toplam borçların öz sermayeye oranları dikkate alınmıştır. Yine firmaların faaliyet yapılarının tespiti için aktif devir hızı oranı ve alacak devir hızı oranı hesaplanırken değerleme durumlarının tespiti için fiyat kazanç oranı, piyasa değerinin defter değerine oranı, aktif büyüme oranı ve net kar büyüme oranları hesaplanmıştır.

BULGULAR

Çalışma bütünlüğünün sağlanması adına çalışmanın bu kısmında TOPSIS hesaplamalarına detaylı olarak yer verilmemiştir. Bunun yerine analiz yılları olan 2019 ve 2020 yıllarına ilişkin olarak TOPSIS yöntemiyle elde edilen sonuçlar burada yer almaktadır.

2019 Yılına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamına alınmış olan firmaların 2019 yılı TOPSIS sonuçları ve sıralaması aşağıda Tablo-3'de yer almaktadır.

Tablo 3: 2019 Yılı TOPSIS Sonuçları

Sıra	Firma	TOPSIS Puanı
1	MAALT	0,526
2	KSTUR	0,452
3	AYCES	0,392
4	PKENT	0,385
5	MERIT	0,340
6	MARTI	0,311
7	ETILR	0,290
8	TEKTU	0,223
9	AVTUR	0,220
10	ULAS	0,163

Yukarıda Tablo-3'de yer alan veriler incelendiğinde 2019 yılında finansal performansı en yüksek olan firma MAALT firması olurken en düşük puanı ULAS firması almıştır. Bunun yanı9 sıra KSTUR firması 0,452 puan, AYCES firması 0,392 puan, PKENT firması 0,385 puan, MERIT firması 0,340 puan, MARTI firması 0,311 puan, ETILR firması 0,290 puan, TEKTU firması 0,223 puan ve AVTUR firması 0,220 puan almışlardır.

2020 Yılına İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu kısmında 2020 yılı TOPSIS analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4: 2020 Yılı TOPSIS Sonuçları

Sıra	Firma	TOPSIS Puanı
1	KSTUR	0,541
2	ETILR	0,459
3	MAALT	0,425
4	PKENT	0,370
5	MARTI	0,288
6	MERIT	0,269
7	ULAS	0,229
8	AVTUR	0,229
9	AYCES	0,219
10	TEKTU	0,138

Yukarıda Tablo-4'de yer alan sonuçlar incelendiğinde 2020 yılında KSTUR firması 0,541 puanla en yüksek, TEKTU firması ise 0,138 puanla en düşük puanı almışlardır. Bunun yanı sıra

ETILR firması 0,459 puanla ikinci, MAALT firması 0,425 puanla üçüncü, PKENT firması 0,370 puanla dördüncü, MARTI firması 0,269 puanla beşinci, MERIT firması 0,269 puanla altıncı, ULAS firması 0,229 puanla yedinci, AVTUR firması 0,229 puanla sekizinci ve AYCES firması 0,219 puanla dokuzuncu sırada yer almışlardır.

SONUÇ

2019 yılı sonu itibariyle ilk olarak Çin'de görülmeye başlanan COVID-19 salgını kısa süre içerisinde tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Salgınla birlikte insanlığın tüm yaşamı olumsuz yönde etkilenmiştir. Şüphesiz bu etkileşim en çok kendisini ekonomik alanda göstermiştir. Söz konusu ekonomik sektörler arasında insanlığa hizmet sunan lokanta ve oteller de en büyük etkilenen sektörler arasında yer almıştır.

Bu çalışmada Borsa İstanbul lokanta ve oteller sektöründe yer alan 10 firmanın 2019 ve 2020 yılı finansal performans karşılaştırması yapılmıştır. Çalışmada söz konusu firmaların hesaplanan finansal oranları TOPSIS yöntemiyle karşılaştırılmıştır.

Çalışma sonucunda genel olarak 2020 yılında 2019 yılına göre firmaların finansal performansları düşüş göstermiştir. 2019 yılında finansal performansı en yüksek olan MAALT firması 2020 yılında üçüncü sıraya gerilemiştir. 2019 yılında finansal performansı en düşük olan ULAS firması 2020 yılında yedinci sıraya yükselmiştir. Buna karşın 2019 yılında sekizinci sırada yer alan TEKTU firması 2020 yılında son sırada yer almıştır.

Sosyal bilimler alanında yapılan tüm çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmanın da birtakım kısıtları bulunmaktadır. Öncelikle çalışma 2019 ve 2020 yıllarını kapsamaktadır. İkinci olarak çalışma kapsamına Borsa İstanbul lokanta ve oteller sektöründe yer alan 10 firma dahil edilmiştir. Yine son olarak çalışmada finansal performanslar belirlenmiş oranlar dahilinde hesaplanmıştır. Farklı çalışmalarda farklı oranlar kullanılarak farklı sonuçlara ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

Avraham, E. (2015). "Destination image repair during crisis: Attracting tourism during the Arab Spring uprising", Tourism Management, Vol. 47, pp. 224-232.

Chang, C.L., McAleer, M. ve Ramos, V. (2020). "A charter for sustainable tourism after COVID-19", Sustainability (MDPI), Vol. 12 (9), 3671.

Davras, G. M. (2020). "Akdeniz Turizm Destinasyonlarının Rekabet Gücü Açısından TOPSIS ve VIKOR Yöntemleriyle Karşılaştırması", Journal of Tourism and Gastronomy Studies, Vol. 8(2), 1439-1456.

Ghaderi, Z. ve Henderson, J. C. (2013)."Japanese Tsunami Depris and the Threat to Sustainable Tourism in the Hawaiian Islands", Tourism Management Perspectives, Vol. 8, pp. 98-105.

Gössling, S. (2020). "Risks, resilience, and pathways to sustainable aviation: A COVID-19 perspective.", Journal of Air Transport Management, Vol. 89, 101933.

Gursoy, D. ve Chi, C.G. (2020). "Effects of COVID-19 pandemic on hospitality industry: Review of the current situations and a research agenda", Journal of Hospitality Marketing & Management, vol. 29(5), pp. 527–529.

Hao, F., Xiao, Q. ve Chon, K. (2020). "COVID-19 and China's hotel industry: Impacts, a disaster management framework, and post-pandemic agenda" International Journal of Hospitality Management, Vol. 90, 102636.

Hu, X., Yan, H., Casey, T. ve Wu, C.H. (2020). "Creating a safe haven during the crisis: How organizations can achieve deep compliance with COVID-19 safety measures in the hospitality industry", International Journal of Hospitality Management, Vol. 92, 102662.

Kim, S.S., Chun, H. ve Lee, H. (2006)." The effects of SARS on the Korean hotel industry and measures to overcome the crisis: A case study of six Korean five-star hotels", Asia Pasific Journal of Tourism Research, Vol. 10(4), pp. 369-377.

Niewiadomski, P. (2020). "COVID-19: From temporary de-globalisation to a re-discovery of tourism?", Tourism Geographies, Vol. 22 (3), 651–656.

Ocampo, L., Taniad, R.A., Tiu, A.M., Selerio, E. Jr. ve Yamagishi, K. (2021). "Classifying the degree of exposure of customers to COVID-19 in the restaurant industry: A novel intuitionistic fuzzy set extension of the TOPSIS-Sort", Applied Soft Computing, Vol. 113(A), 107906.

Özdemir, O. ve Akçakanat, Ö. (2021). "COVID-19 Pandemisinin Turizm ve Havayolu Sektörlerine Mali Etkileri Üzerine Bir Araştırma", Mali Çözüm Dergisi, Vol. 31(165), 89-120.

Pforr, C. ve Hosie, P. (2008). "Crisis management in tourism: preparing for recovery", Journal of Travel and Tourism Marketing, Vol. 23 (2), pp. 249-264.

Ünüvar, R.T. (2021). "Supplier Selection in Food and Beverage Businesses with TOPSIS Method" The Evaluations and Researches in Social Sciences and Humanities (Ed. M. Sarioglan ve M. F. Sansar), Lyon- France: Livre De Lyon, 15-38.

Yurdakul, M. ve Tansel, Y. (2003). "Türk Otomotiv firmalarının performans ölçümü ve analizine yönelik TOPSIS yöntemini kullanan bir örnek çalışma" Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, Vol.18(1), pp. 1-18.

URL-1: https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Lessons-Learnt-%20COVID-19.pdf?ver=2021-08-19-095731-037 E.T.: 29.11.2021

COVID-19 DÖNEMİ FİNANSAL PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ: BIST ANA METAL SANAYİİ SEKTÖRÜNDE BİR UYGULAMA

Abdurrahman GÜMRAH
Selcuk University
Orcid id: 0000-0003-2588-7448
Ümmü Saliha EKEN İNAN
Selcuk University
Orcid id: 0000-0001-6442-3000
Betül GARDA
Selcuk University
Orcid id: 0000-0002-2406-6448

ÖZET

2020 yılı başı itibariyle tüm dünya küresel bir salgınla karşı karşıya kalmıştır. Salgının ilk dönemlerinde tüm dünya ülkelerinde kapanmalar yaşanmış üretim ve tedarik zincirleri durma noktasına gelmiştir. Bu bağlamda dünya genelinde ekonomik ve üretim dar boğazı yaşanmaya başlamıştır. Bu çalışmanın amacı salgın dönemi ve öncesinde Borsa İstanbul ana metal sanayi sektöründe yer alan 20 işletmenin finansal performansını tespit etmektir. Söz konusu amaç doğrultusunda çalışmada analiz kapsamına alınmış olan firmaların finansal oranları hesaplanmış ve çok kriterli karar verme tekniklerinden olan TOPSIS yöntemiyle firmaların finansal performans sıralaması yapılmıştır. Çalışmada salgının başladığı 2020 yılı ile 2019 yılı finansal verileri karşılaştırılmış olup COVID-19 salgınının firmaların finansal performanslarına olan etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda ulaşılan bulgular analiz edilerek gelecekte yaşanabilecek salgınlarda firmaların finansal olarak nasıl tedbirler alabileceği yönünde önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Finansal performans, Oran analizi, TOPSIS

FINANCIAL PERFORMANCE EVALUATION IN THE COVID-19 PERIOD: AN APPLICATION IN BIST BASE METAL INDUSTRY

ABSTRACT

As of the beginning of 2020, the whole world has faced a global epidemic. In the early stages of the epidemic, closures were experienced in all countries of the world, and production and supply chains came to a standstill. In this context, economic and production bottlenecks have begun to be experienced throughout the world. The aim of this study is to determine the financial performance of 20 enterprises in the Istanbul Stock Exchange basic metal industry sector during and before the epidemic. In line with this purpose, the financial ratios of the companies included in the analysis in the study were calculated and the financial performance ranking of the companies was made with the TOPSIS method, which is one of the multi-criteria decision making techniques. In the study, the financial data of 2020, when the epidemic began, and 2019, were compared, and the effect of the COVID-19 epidemic on the financial performance of the companies was tried to be determined. The findings obtained as a result of the study were analyzed and suggestions were made about how companies can take financial precautions in future epidemics.

Keywords: Financial performance, Ratio analysis, TOPSIS

Giriş

2019 yılı sonlarına doğru Çin'de başlayan COVID-19 salgını kısa süre içerisinde dünya geneline yayılmıştır. Kısa süre içerisinde dünya genelinde tüm ülkelerde kapanmalar yaşanmaya başlamış insan hayatı sekteye uğramıştır. Üretimden tedarik zincirine, lojistikten sağlık hizmetlerine kadar birçok alanda problemler gün yüzüne çıkmıştır. Bu alanda en büyük etkilenmelerin yaşandığı sektörlerden biriside üretim sektörü ve ana metal sanayi sektörü olmuştur.

Bu çalışmanın amacı Borsa İstanbul ana metal sanayii sektöründe yer alan firmaların 2019 ve 2020 yılı finansal performanslarını karşılaştırmaktır. Söz konusu amaç doğrultusunda analiz kapsamına alınmış olan firmaların 2019 ve 2020 yılı finansal tablolarından yine araştırma kapsamında belirlenmiş olan finansal oranları hesaplanmıştır. Sonrasında çok kriterli karar verme tekniklerinden olan TOPSIS yöntemi aracılığıyla firmaların finansal performans sıralaması gerçekleştirilmiştir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm olan literatür taraması kısmında özellikle yerli literatürde çok kriterli karar verme teknikleriyle yapılmış olan çalışmalara kısa olarak değinilmiştir. Sonrasında ikinci bölümde araştırmanın metodolojisine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu kısımda çalışmanın amacı ve önemi, kapsamı, yöntemi ve kısıtları detaylı olarak ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü ana bölümünde ise yapılan analiz sonuçları yer almaktadır. Bu kısımda 2019 yılına ilişkin analiz sonuçları detaylı olarak gösterilmiş çalışma bütünlüğü ve sayfa sınırlaması göz önünde bulundurularak 2020 yılı hesaplamalarına yer verilmemiştir. Çalışma sonucunda ulaşılan buğular yorumlanmış ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Literatür Taraması

Yerli ve yabancı literatürde çok kriterli karar verme teknikleri ile yapılan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Korkusuz, İnan, Özdemir ve Başlıgil (2020) çalışmalarında AHP, PROMETHEE ve GRA yöntemlerini entegre olarak kullanmış ve literatüre iş sağlığı ve güvenliği performansını ölçmeye yönelik olarak yeni bir yöntem önerisinde bulunmuşlardır. Yine İç ve Yurdakul (2020) çalışmalarında çok kriterli karar verme yöntemlerinde kriter ve alternatif sayısının sıralamaya olan etkisini incelemişlerdir. Çalışma TOPSIS yönteminin uygulanmasında mümkün oranda az kriter ve alternatif kullanmanın önemine vurgu yapmaktadır. Aşağıda yerli literatürde çok kriterli karar verme tekniği kullanılarak yapılmış olan çalışmalardan çok az bir kısmı tablo halinde verilmiştir.

Tablo 1: Yerli Literatürde Yapılmış Olan Bazı Çalışmalar

Yazar(lar)	Kullanılan ÇKKVY	Kriterlerin Ağırlıklandırılmasında Kullanılan Yöntem
(Özbek ve Engür, 2019)	Aras ve Edas	Swara Yöntemi
(Korkusuz ve diğerleri, 2020)	AHP, PROMETHEE ve GRA	AHP ve Uzman Görüşü
(Pekkaya ve Dökmen, 2019)	Veri Zarflama Analizi, TOPSIS ve GRA	Borda Yaklaşımı
(Çeliker, Yıldız ve Koçer, 2019)	AHP	-
(Ayçin ve Çakın, 2019)	MABAC	Entropi
(Akyurt, 2019)	MAUT	AHP

Tablo-1'de yer alan veriler incelendiğinde literatürde çok kriterli karar verme tekniği olarak çok farklı alternatiflerin kullanıldığı ve farklı yazarlar tarafından farklı zamanlarda çok sayıda çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra yabancı literatürde de çok kriterli karar verme teknikleri kullanılarak yapılmış çok sayıda çalışma bulunmaktadır.

Metodoloji

Çalışmanın bu kısmında araştırma metodolojisine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı Borsa İstanbul Ana Metal Sanayii sektöründe yer alan firmaların 2019 ve 2020 yılına ilişkin finansal performanslarının karşılaştırılmasıdır. 2019 yılında başlayan küresel salgın günümüzde halen devam etmektedir. Birçok ülke tedarik ve üretim süreçlerinde sıkıntı yaşamaktadır. Dolayısıyla çalışmanın ana metal sanayii sektöründe faaliyet gösteren firmaları konu edinmesi açısından önem arz ettiği düşünülmektedir.

Araştırmanın Kapsamı

Çalışma Borsa İstanbul Ana Metal Sanayii sektöründe faaliyet gösteren 23 firma üzerinde gerçekleştirilmiştir. Aşağıda Tablo-2'de araştırma kapsamına alınmış olan firmalar ve kısaltma isimlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2: Araştırma Kapsamına Alınmış Firmalar

Sıra	Firma Kısaltması	Firma İsmi
1	BMSCH	BMS Celik Hasir Sanayi ve Ticaret AS
2	BRSAN	Borusan Mannesmann Boru Sanayi ve Ticaret AS
3	BURCE	Burcelik Bursa Celik Dokum Sanayi AS
4	BURVA	Burcelik Vana Sanayi ve Ticaret AS
5	CELHA	Celik Halat ve Tel Sanayi AS
6	CEMAS	Cemas Dokum Sanayi AS
7	CEMTS	Cemtas Celik Makina Sanayi ve Ticaret AS
8	CUSAN	Cuhadaroglu Metal Sanayi ve Pazarlama AS
9	DMSAS	Demisas Dokum Emaye Mamulleri Sanayi AS
10	DOKTA	Doktas Dokumculuk Ticaret ve Sanayi AS
11	EMNIS	Eminis Ambalaj Sanayi ve Ticaret AS
12	ERBOS	Erbosan Erciyas Boru Sanayi Ve Ticaret AS
13	EREGL	Eregli Demir ve Celik Fabrikalari TAS
14	ISDMR	Iskenderun Demir ve Celik AS
15	IZMDC	Izmir Demir Celik Sanayi AS
16	KRDMA	Kardemir Karabuk Demir Celik Sanayi ve Ticaret AS
17	KRDMB	Kardemir Karabuk Demir Celik Sanayi ve Ticaret AS
18	KRDMD	Kardemir Karabuk Demir Celik Sanayi ve Ticaret AS
19	MAKTK	Makina Takim Endustrisi AS
20	OZBAL	Ozbal Celik Boru Sanayi Ticaret ve Taahhut AS
21	SARKY	Sarkuysan Elektrolitik Bakir Sanayi ve Ticaret AS
22	TUCLK	Tugcelik Aluminyum ve Metal Mamulleri Sanayi ve Ticaret AS
23	YKSLN	Yukselen Celik AS

Çalışmada yukarıda Tablo-2'de yer alan firmaların Kamuyu Aydınlatma Platformu web sayfasından elde edilen finansal tabloları aracılığıyla aşağıda Tablo-3'de yer alan oranları hesaplanmıştır.

Tablo 3: Araştırma Kapsamında Hesaplanan Oranlar

Sıra	**Hesaplanan Oran**
1	Cari Oran
2	Likit Oran
3	Nakit Oran
4	Esas Faaliyet Kar Marjı
5	Favök Marjı
6	Özsermaye Karlılığı (ROE) (%)
7	Kısa Vade Borç / Toplam Borç
8	Toplam Borç / Özsermaye
9	Aktif Devir Hızı
10	Alacak Devir Hızı
11	Fiyat Kazanç
12	PD / DD
13	Aktif Büyüme (%)
14	Net Kar Büyüme (%)

Araştırma Yöntemi

Çalışmada analiz kapsamına alınmış olan firmaların finansal performansları çok kriterli karar verme tekniklerinden olan TOPSIS yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Çalışmada Tablo-2'de yer alan firmaların yine Tablo-3'de yer alan finansal oranları hesaplanmış ve TOPSIS yöntemiyle analiz edilmiştir.

Araştırmanın Kısıtları

Çalışma analiz kapsamına alınmış olan firmaların 2019 ve 2020 yılı verileri ile sınırlı tutulmuştur. Ayrıca çalışmada söz konusu yıllara ilişkin olarak yine yukarıda Tablo-3'de yer alan finansal oranları hesaplanmıştır. Dolayısıyla farklı yıllarda ve farklı oranlarla yapılacak olan çalışmalar farklı sonuçlara ulaşabileceklerdir.

Bulgular

Çalışmanın bu kısmında analiz kapsamına alınmış olan firmaların 2029 ve 2020 yıllarına ilişkin TOPSIS sonuç bulguları yer almaktadır. Çalışmanın bütünlüğü ve sayfa sayısı dikkate alınarak aşağıda sadece 2019 yılına ilişkin TOPSIS hesaplama aşamaları verilmiştir. 2020 yılına ilişkin hesaplama detayları çalışmada verilmemiş olup söz konusu yıla ilişkin sadece sonuçlar verilmiştir.

2019 Yılına İlişkin TOPSIS Bulguları

TOPSIS yöntemi altı aşamada hesaplama yapılan bir yöntemdir. Aşağıda analiz kapsamına alınmış olan firmaların her bir aşamaya ilişkin yapılan hesaplamaları detaylı olarak verilmiştir.

1.Aşama: Karar Matrisinin Oluşturulması

TOPSIS yönteminin ilk aşaması karar matrisinin oluşturulmasıdır. Çalışmada analiz kapsamına alınmış olan firmaların oluşturduğu 22 karar noktası ve yine söz konusu firmaların hesaplanmış olan 14 finansal oranının oluşturduğu 14 değerlendirme faktörü bulunmaktadır. Aşağıda Tablo-4'te 2019 yılı karar matrisi yer almaktadır.

Tablo 4: 2019 Yılı Karar Matrisi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
BMSCH	1,57	1,05	58,78	1,91	2,13	4,44	81,41	69,34	3,72	55,58			9,17	-66,04
BRSAN	1,03	0,57	33,36	3,50	7,31	2,33	70,06	140,15	0,67	6,34	24,59	0,56	1,58	-76,69
BURCE	0,85	0,44	6,66	6,64	8,95	-5,41	60,08	100,70	0,56	6,02		0,70	61,28	
BURVA	1,65	1,15	5,13	17,16	22,94	-2,62	70,12	181,31	0,72	2,45		11,31	29,81	
CELHA	0,85	0,50	8,81	-2,43	1,67	-23,63	94,82	615,92	1,41	3,92		3,20	16,05	
CEMAS	1,11	0,95	1,49	-4,98	0,76	-14,05	64,38	164,70	0,43	4,09		2,71	3,48	
CEMTS	7,80	5,04	295,26	5,53	8,41	12,55	60,52	17,40	1,27	5,94	14,81	1,77	3,64	-61,40
CUSAN	1,54	0,87	13,62	2,91	5,75	7,57	97,06	91,90	1,12	4,39	20,06	1,47	-7,43	
DMSAS	1,76	1,25	36,01	6,17	9,90	13,21	58,02	143,27	1,23	4,39	11,25	1,45	-1,53	-55,10
DOKTA	1,08	0,59	12,49	12,16	15,85	91,76	32,47	1.585,72	0,83	5,51	36,74	42,39	5,48	-3,03
EMNIS	1,36	0,74	10,93	-25,49	-6,22		13,64	-322,01	0,70	5,44			-0,25	
ERBOS	2,06	1,31	66,58	9,55	10,12	21,52	97,21	76,87	1,16	4,69	7,62	1,52	26,17	-9,00
EREGL	2,55	1,50	113,13	15,69	19,87	11,31	61,27	50,91	0,62	7,41	9,54	1,04	11,70	-40,76
ISDMR	3,32	1,93	1,98	15,67	19,64	13,51	54,20	33,54	0,77	14,11	10,78	1,43	3,05	-47,54
IZMDC	0,47	0,20	11,37	-1,14	1,89	-173,14	83,12	1.192,28	1,12	19,97		10,13	16,09	
KRDMA	1,06	0,50	8,06	7,41	10,71	2,02	61,30	132,58	0,70	6,48	37,46	0,78	9,64	-90,10
KRDMB	1,06	0,50	8,06	7,41	10,71	2,02	61,30	132,58	0,70	6,48	37,32	0,78	9,64	-90,10
KRDMD	1,06	0,50	8,06	7,41	10,71	2,02	61,30	132,58	0,70	6,48	37,60	0,78	9,64	-90,10
MAKTK	3,20	2,51	1,24	13,70	24,54	10,36	62,43	42,30	0,53	1,44	35,50	3,00	43,25	-4,61
OZBAL	0,43	0,28	4,00	-2,68	8,98	-454,94	81,64	7.866,17	0,29	2,01		20,80	28,98	
SARKY	1,35	0,85	7,08	2,97	3,40	15,63	78,60	268,60	2,92	6,87	10,87	1,65	20,65	-2,49
TUCLK	0,87	0,73	0,34	8,85	11,50	1,75	72,38	163,68	0,78	3,47	73,76	1,26	12,99	
YKSLN	3,38	1,97	57,28	14,33	14,96	17,88	87,35	47,86	1,01	2,90	14,73	1,88	60,72	-25,50

Yukarıda Tablo-4'te 2019 yılına ilişkin analiz kapsamına alınmış firmaların karar matrisi yer almaktadır. Bazı firmaların analiz kapsamında bazı oranları hesaplanamadığı için söz konusu hücreler verisiz olarak gözükmektedir.

2.Aşama: Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması

TOPSIS yönteminin ikinci aşaması normalize edilmiş karar matrisinin oluşturulmasıdır. Aşağıda Tablo-8'te 2019 yılı normalize edilmiş karar matrisi yer almaktadır.

Tablo 5: 2019 Yılı Normalize Edilmiş Karar Matrisi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
BMSCH	0,14	0,14	0,17	0,04	0,04	0,01	0,24	0,01	0,60	0,86	0,00	0,00	0,08	-0,31
BRSAN	0,09	0,08	0,10	0,07	0,12	0,00	0,21	0,02	0,11	0,10	0,21	0,01	0,01	-0,36
BURCE	0,08	0,06	0,02	0,13	0,15	-0,01	0,18	0,01	0,09	0,09	0,00	0,01	0,53	0,00
BURVA	0,15	0,16	0,02	0,34	0,39	-0,01	0,21	0,02	0,12	0,04	0,00	0,23	0,26	0,00
CELHA	0,08	0,07	0,03	-0,05	0,03	-0,05	0,28	0,08	0,23	0,06	0,00	0,06	0,14	0,00
CEMAS	0,10	0,13	0,00	-0,10	0,01	-0,03	0,19	0,02	0,07	0,06	0,00	0,05	0,03	0,00
CEMTS	0,69	0,69	0,87	0,11	0,14	0,03	0,18	0,00	0,20	0,09	0,12	0,04	0,03	-0,29
CUSAN	0,14	0,12	0,04	0,06	0,10	0,02	0,29	0,01	0,18	0,07	0,17	0,03	-0,06	0,00
DMSAS	0,16	0,17	0,11	0,12	0,17	0,03	0,17	0,02	0,20	0,07	0,09	0,03	-0,01	-0,26
DOKTA	0,10	0,08	0,04	0,24	0,27	0,18	0,10	0,19	0,13	0,08	0,31	0,85	0,05	-0,01
EMNIS	0,12	0,10	0,03	-0,51	-0,11	0,00	0,04	-0,04	0,11	0,08	0,00	0,00	0,00	0,00
ERBOS	0,18	0,18	0,20	0,19	0,17	0,04	0,29	0,01	0,19	0,07	0,06	0,03	0,23	-0,04
EREGL	0,23	0,21	0,33	0,31	0,34	0,02	0,18	0,01	0,10	0,11	0,08	0,02	0,10	-0,19
ISDMR	0,29	0,27	0,01	0,31	0,33	0,03	0,16	0,00	0,12	0,22	0,09	0,03	0,03	-0,22
IZMDC	0,04	0,03	0,03	-0,02	0,03	-0,35	0,25	0,15	0,18	0,31	0,00	0,20	0,14	0,00
KRDMA	0,09	0,07	0,02	0,15	0,18	0,00	0,18	0,02	0,11	0,10	0,31	0,02	0,08	-0,42
KRDMB	0,09	0,07	0,02	0,15	0,18	0,00	0,18	0,02	0,11	0,10	0,31	0,02	0,08	-0,42
KRDMD	0,09	0,07	0,02	0,15	0,18	0,00	0,18	0,02	0,11	0,10	0,32	0,02	0,08	-0,42
MAKTK	0,28	0,35	0,00	0,27	0,42	0,02	0,18	0,01	0,09	0,02	0,30	0,06	0,37	-0,02
OZBAL	0,04	0,04	0,01	-0,05	0,15	-0,91	0,24	0,96	0,05	0,03	0,00	0,42	0,25	0,00

SARKY	0,12	0,12	0,02	0,06	0,06	0,03	0,23	0,03	0,47	0,11	0,09	0,03	0,18	-0,01
TUCLK	0,08	0,10	0,00	0,18	0,20	0,00	0,21	0,02	0,13	0,05	0,62	0,03	0,11	0,00
YKSLN	0,30	0,27	0,17	0,29	0,26	0,04	0,26	0,01	0,16	0,04	0,12	0,04	0,52	-0,12

Tablo-5'te yer alan veriler ışığında TOPSIS yönteminin üçüncü aşaması olan ağırlıklandırılmış karar matrisi oluşturulmaktadır.

3.Aşama: Ağırlıklı Standart Karar Matrisinin Oluşturulması

TOPSIS yönteminin üçüncü aşaması ağırlıklı standart karar matrisinin oluşturulmasıdır. Bu bağlamda araştırma kapsamına alınmış olan işletmelerin 2019 yılı ağırlıklı standart karar matrisi aşağıda Tablo-6'da yer almaktadır.

Tablo 6: 2019 Yılı Ağırlıklı Standart Karar Matrisi

	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**
BMSCH	0,02	0,02	0,01	0,00	0,00	0,00	0,03	0,00	0,07	0,07	0,00	0,00	0,01	0,03
BRSAN	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00	0,03	0,00	0,01	0,01	0,02	0,00	0,00	0,03
BURCE	0,01	0,01	0,00	0,01	0,02	0,00	0,02	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00	0,05	0,00
BURVA	0,02	0,02	0,00	0,03	0,04	0,00	0,03	0,00	0,01	0,00	0,00	0,01	0,02	0,00
CELHA	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,04	0,00	0,03	0,01	0,00	0,00	0,01	0,00
CEMAS	0,01	0,01	0,00	-0,01	0,00	0,00	0,03	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00
CEMTS	0,08	0,07	0,06	0,01	0,02	0,00	0,02	0,00	0,02	0,01	0,01	0,00	0,00	0,03
CUSAN	0,01	0,01	0,00	0,00	0,01	0,00	0,04	0,00	0,02	0,01	0,02	0,00	-0,01	0,00
DMSAS	0,02	0,02	0,01	0,01	0,02	0,00	0,02	0,00	0,02	0,01	0,01	0,00	0,00	0,02
DOKTA	0,01	0,01	0,00	0,02	0,03	0,00	0,01	0,01	0,02	0,01	0,03	0,06	0,00	0,00
EMNIS	0,01	0,01	0,00	-0,04	-0,01	0,00	0,01	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00
ERBOS	0,02	0,02	0,01	0,01	0,02	0,00	0,04	0,00	0,02	0,01	0,01	0,00	0,02	0,00
EREGL	0,02	0,02	0,02	0,02	0,04	0,00	0,03	0,00	0,01	0,01	0,01	0,00	0,01	0,02
ISDMR	0,03	0,03	0,00	0,02	0,04	0,00	0,02	0,00	0,01	0,02	0,01	0,00	0,00	0,02
IZMDC	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,03	0,01	0,02	0,03	0,00	0,01	0,01	0,00
KRDMA	0,01	0,01	0,00	0,01	0,02	0,00	0,03	0,00	0,01	0,01	0,03	0,00	0,01	0,04
KRDMB	0,01	0,01	0,00	0,01	0,02	0,00	0,03	0,00	0,01	0,01	0,03	0,00	0,01	0,04
KRDMD	0,01	0,01	0,00	0,01	0,02	0,00	0,03	0,00	0,01	0,01	0,03	0,00	0,01	0,04
MAKTK	0,03	0,04	0,00	0,02	0,05	0,00	0,03	0,00	0,01	0,00	0,03	0,00	0,04	0,00
OZBAL	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,02	0,03	0,05	0,01	0,00	0,00	0,03	0,02	0,00
SARKY	0,01	0,01	0,00	0,00	0,01	0,00	0,03	0,00	0,05	0,01	0,01	0,00	0,02	0,00
TUCLK	0,01	0,01	0,00	0,01	0,02	0,00	0,03	0,00	0,01	0,00	0,06	0,00	0,01	0,00
YKSLN	0,03	0,03	0,01	0,02	0,03	0,00	0,04	0,00	0,02	0,00	0,01	0,00	0,05	0,01

4.Aşama: İdeal Pozitif (A) ve Negatif İdeal (A) Çözümünün Belirlenmesi

TOPSIS yönteminin dördüncü aşaması pozitif ideal (A) ve negatif ideal (A) çözüm kümelerinin oluşturulmasıdır. Aşağıda Tablo-7'de işletmelerin 2019 yılı pozitif ideal (A) ve negatif ideal (A) çözüm kümeleri yer almaktadır.

Tablo 7: 2019 Yılı Pozitif İdeal A ve Negatif İdeal A Çözüm Kümeleri

A+	0,08	0,07	0,06	0,03	0,05	0,02	0,04	0,05	0,07	0,07	0,06	0,06	0,05	0,04
A-	0,00	0,00	0,00	-0,04	-0,01	0,00	0,01	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	-0,01	0,00

5.Aşama: Alternatifler Arasındaki Mesafe Ölçülerinin Hesaplanması

Yöntemin beşinci aşaması alternatifler arasında ki mesafe ölçümlerinin hesaplanmasıdır. Aşağıda Tablo-8'de 2019 yılı alternatifler arasında hesaplanmış mesafe verileri yer almaktadır.

Tablo 8: 2019 Yılı Alternatifler Arası Mesafe Ölçüleri

+			-	
S1	0,152		S1	0,116
S2	0,174		S2	0,069
S3	0,180		S3	0,083
S4	0,169		S4	0,097
S5	0,182		S5	0,059
S6	0,189		S6	0,043
S7	0,135		S7	0,135
S8	0,178		S8	0,065
S9	0,169		S9	0,070
S10	0,164		S10	0,097
S11	0,203		S11	0,017
S12	0,163		S12	0,082
S13	0,158		S13	0,093
S14	0,158		S14	0,094
S15	0,175		S15	0,063
S16	0,170		S16	0,081
S17	0,170		S17	0,081
S18	0,170		S18	0,081
S19	0,154		S19	0,109
S20	0,176		S20	0,087
S21	0,168		S21	0,078
S22	0,172		S22	0,091
S23	0,150		S23	0,107

Tablo-8'de araştırma kapsamına alınmış olan firmaların yani alternatiflerin arasında hesaplanmış olan mesafe ölçüleri bilgileri yer almaktadır. Tabloda yer alan S1,S2,S3 gibi değerler işletmeleri ifade etmektedir.

6.Aşama: İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Hesaplanması

TOPSIS yönteminin son aşaması ideal çözüme göreli yakınlığın hesaplanması aşamasıdır. Aşağıda Tablo-9'da 2019 yılına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 9: 2019 Yılı İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Hesaplanması Sonuçları

Puanı	C Değeri	Firma
0,432	C1	BMSCH
0,285	C2	BRSAN
0,315	C3	BURCE
0,364	C4	BURVA
0,244	C5	CELHA
0,185	C6	CEMAS
0,500	C7	CEMTS
0,267	C8	CUSAN
0,295	C9	DMSAS
0,372	C10	DOKTA
0,078	C11	EMNIS
0,334	C12	ERBOS
0,371	C13	EREGL
0,374	C14	ISDMR
0,266	C15	IZMDC
0,323	C16	KRDMA
0,323	C17	KRDMB
0,323	C18	KRDMD
0,414	C19	MAKTK
0,331	C20	OZBAL

0,317	C21	SARKY
0,347	C22	TUCLK
0,415	C23	YKSLN

Yukarıda TOPSIS yönteminin hesaplama aşamaları ve 2019 yılına ilişkin yapılan hesaplamalar detaylı olarak verilmiştir. Aşağıda Tablo-7'de 2019 yılı performans sıralaması, Tablo-10'da ise 2020 yılına ilişkin performans sıralaması sonuçları yer almaktadır.

Tablo 10: 2019 Yılı Performans Sıralaması

Sıra	**Firma**	**TOPSIS Puanı**
1	CEMTS	0,500
2	BMSCH	0,432
3	YKSLN	0,415
4	MAKTK	0,414
5	ISDMR	0,374
6	DOKTA	0,372
7	EREGL	0,371
8	BURVA	0,364
9	TUCLK	0,347
10	ERBOS	0,334
11	OZBAL	0,331
12	KRDMD	0,323
13	KRDMA	0,323
14	KRDMB	0,323
15	SARKY	0,317
16	BURCE	0,315
17	DMSAS	0,295
18	BRSAN	0,285
19	CUSAN	0,267
20	IZMDC	0,266
21	CELHA	0,244
22	CEMAS	0,185
23	EMNIS	0,078

Tablo-7'de yer alan veriler incelendiğinde 2019 yılında CEMTS firması 0,500 puanla birinci sırada yer alırken EMNIS firması 0,078 puanla yirmi üçüncü sırada yer almıştır. Aşağıda Tablo-11'de 2020 yılına ilişkin performans sıralaması yer almaktadır.

Tablo 11:2020 Yılı Performans Sıralaması

Sıra	**Firma**	**TOPSIS Puanı**
1	BMSCH	0,468
2	CEMTS	0,451
3	CEMAS	0,423
4	BURVA	0,405
5	EREGL	0,405
6	ISDMR	0,401
7	ERBOS	0,353
8	MAKTK	0,341
9	DOKTA	0,340
10	SARKY	0,339
11	TUCLK	0,325
12	YKSLN	0,316
13	IZMDC	0,313
14	OZBAL	0,310
15	CELHA	0,293
16	EMNIS	0,290

17	CUSAN	0,289
18	KRDMA	0,280
19	KRDMD	0,280
20	KRDMB	0,280
21	DMSAS	0,272
22	BRSAN	0,176
23	BURCE	0,156

Yukarıda Tablo-8'de 2020 yılına ilişkin olarak analiz kapsamına alınmış olan firmaların finansal performans sıralaması yer almaktadır. Tabloda yer alan veriler incelendiğinde 2020 yılında en yüksek performans puanına sahip olan firma 0,468 puanla BMSCH firması olmuştur. En düşük puana sahip firma ise 0,156 puanla BURCE firması olmuştur.

SONUÇ

Covid-19 salgını dünya genelinde negatif etkiler yaratmıştır. Bu etkiler şüphesiz tüm ülkelerde ve hemen hemen tüm sektörlerde kendini göstermiştir. Söz konusu etkiyi Borsa İstanbul ana metal sanayii sektörü özelinde finansal olarak tespit etmek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Çalışmada yapılan analizler sonucunda 2019 yılında en yüksek finansal performans puanına sahip ola CEMTS firmasının 2020 yılında ikinci sıraya gerilediği, buna karşın 2019 yılında ikinci sırada yer alan BMSCH firmasının 2020 yılında ilk sıraya yükseldiği tespit edilmiştir. Yine 2019 yılında en düşük finansal performans puanına sahip olan EMNIS firmasının 2020 yılında on altıncı sıraya yükseldiği, 2020 yılında son sırada yer almış olan BURCE firmasının ise 2019 yılında on altıncı sırada yer aldığı tespit edilmiştir.

Çalışmada firmaların 2019 yılından 2020 yılına geçildiğinde finansal performans puanlarının genel olarak düştüğü tespit edilen diğer bir noktadır. Ancak ulaşılan bu sonuçlar gayet normal olarak değerlendirilmektedir. Zira 2019 yılı için hesaplanmış olan finansal oranlar yıl içerisindeki faaliyetleri yine 2020 yılı için hesaplanmış oranlarda yıl içerisindeki faaliyetlerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla salgının 2019 yılı sonlarına doğru yayılmaya başladığı dikkate alındığında bu durum gayet normal olarak değerlendirilmektedir. Yine salgının ilk dönemleriyle aşının bulunması ve uygulanması sonrası dönemlerinde devletlerin ve insanların salgına karşı olan tedbir ve uygulamaları değişim göstermiş bu durumda işletmelerin faaliyet ve performanslarına yansımıştır.

Alana ilgi duyan araştırmacılar yapacak oldukları çalışmalarda farklı oranları kullanabilirler. Yine farklı oranlarla ve farklı yöntemlerle de çalışmalar yapabilirler. Benzer şekilde yapılan bu çalışmada kullanılan yöntem farklı sektör yada ülkeler bazında da kullanılarak çeşitli çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Akyurt, H. (2019). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Otel Seçimi Kriterlerinin Belirlenmesi ve En İdeal Otel Seçimi: Ordu İl Merkezindeki 4 Yıldızlı Oteller Üzerine Bir Uygulama. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 4(3), 1320–1335.

Ayçin, E. ve Çakın, E. (2019). Ülkelerin İnovasyon Performanslarının Ölçümünde Entropi ve MABAC Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinin Bütünleşik Olarak Kullanılması. Akdeniz İİBF Dergisi, 2(19), 326–351.

Çeliker, M., Yıldız, O. ve Koçer, N. N. (2019). Elazığ İlinde Çok Kriterli Karar Verme Analizi Ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanılarak Katı Atık Depolama Sahası Seçiminin Değerlendirilmesi. Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 6(25), 683–691.

İç, Y. T. ve Yurdakul, M. (2020). İşlem Merkezi Seçim Problemlerinde Kullanılan Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi Uygulamalarında Kriter ve Alternatif Sayısının Sıralama Sonuçlarına Etkisinin İncelenmesi. Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University, 2(35), 991–1001.

Korkusuz, A. Y., İnan, U. H., Özdemir, Y. ve Başlıgil, H. (2020). Entegre Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle Sağlık Sektöründe İş Sağlığı ve Güveniliği Performansının Ölçülmesi. Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University, 1(35), 81–96.

Özbek, A. ve Engür, M. (2019). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle Öğrenci İşleri Otomasyon Seçimi. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(21), 1–18.

Pekkaya, M. ve Dökmen, G. (2019). OECD Ülkeleri Kamu Sağlık Harcamalarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri İle Performans Değerlendirmesi. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 4(15), 923–950.

TÜRKİYE'DE ÇEVRESEL KUZNETS EĞRİSİNİN AMPİRİK BİR ANALİZİ

Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK
TNKÜ İktisat Bölümü
Elif Nur TARI
TNKÜ İktisat Anabilim Dalı

ÖZET
Çalışmanın amacı, 1974-2014 döneminde Türkiye için çevresel kuznets eğrisi hipotezinin geçerliliğini araştırmaktır. Bu kapsamda kişi başına CO_2 emisyonları, kişi başına reel GSYİH, yenilenebilir enerji tüketimi, doğrudan yabancı yatırımlar ve finansal gelişme değişkenleri ile ekonometrik model kurulmuştur. Söz konusu modelde değişkenlerin durağanlık dereceleri test edilmesi için birim kök testleri uygulanmıştır. Birim kök testleri sonuçlarına göre modele dair eşbütünleşme ARDL sınır testi ile yapılmıştır. Ampirik bulgulara göre kişi başına CO_2 emisyonları ile kişi başına reel GSYİH arasında ters-U şeklinde ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuç çevresel kuznets eğrisinin geçerliliğini doğrulamaktadır.
Anahtar Kelimeler: Çevresel Kuznets Eğrisi, Yenilenebilir Enerji Tüketimi, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Finansal Gelişme, ARDL sınır testi

AN EMPIRICAL ANALYSIS OF KUZNETS CURVE ENVIRONMENTAL IN TURKEY

ABSTRACT
The aim of this study was to investigate the validity of the 1974-2014 period, the environmental Kuznets curve hypothesis for Turkey. In this context, an econometric model has been established with CO2 emissions per capita, real GDP per capita, renewable energy consumption, foreign direct investment and financial development variables. In this model, unit root tests were applied to test the stability degrees of the variables. According to the results of unit root tests, cointegration of the model was made with ARDL bounds test. According to empirical findings, a reverse-U-shaped relationship was detected between CO2 emissions per capita and real GDP per capita. This result confirms the validity of the environmental kuznets curve.
Keywords: Environmental Kuznets Curve, Renewable Energy Consumption, Foreign Direct Investments, Financial Development, ARDL Bounds Test

1. Giriş

1980'lı yıllardan itibaren küreselleşme ile birlikte ticari liberalleşme sürecinin hız kazanmasıyla birlikte fosil yakıtların kullanımının artması sonucunda küresel ısınma ve çevre kirliliği dair iklim değişiklikleri konusu literatürde araştırmacıların ve politika yapıcıların dikkatini çeken konulardan biri haline gelmiştir. Bu kapsamda sürdürülebilir enerji politikaları için uzun dönemde çevre kirliliğini azaltıcı toplam enerji tüketimi içindeki yenilenebilir enerji tüketiminin payının artırılmasına ilişkin politikalarda önem kazanmıştır. Ayrıca yine bu dönemde gelişmekte olan ülkelerde finansal gelişmenin bir yandan teknolojik gelişmelerin teşvik ederek çevresel kaliteyi artırdığı, diğer taraftan kirlilik seviyesi yüksek olan sanayilerin gelişmesine katkı sağlayarak fosil yakıt kullanımını artırarak çevre kirliliğini artırdığı görülmektedir. Ayrıca finansal liberalleşme süreci hız kazanmasıyla genellikle sermaye yetersizliği olan gelişmekte olan ülkeler büyük oranda doğrudan yabancı yatırımları (DYY) çekmeye başlamasıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımları çekme rekabeti, ülkelerin çevre

politikalarına dair uygulamalarını esnetmesine ve çevresel kirliliğin bu ülkelerde artmasına neden olmaktadır.

Bu konular kapsamındaki ilgili çalışmaların çoğu Çevresel Kuznet Eğrisi (EKC) hipotezine dayanmaktadır. Grossman ve Krueger (1991) çevre kirliliği-ekonomik büyüme ilişkisini inceledikleri çalışmasında EKC hipoteziyle literatüre kazandırmışlardır. Bu hipotezten hareketle kişi başına çevresel kirliliği ve kişi başına gelir değişkenleri arasında ilk olarak artan, ardından belli bir eşiği aştıktan sonra azalan ters-U şeklinde bir ilişki tespit edilmiştir.

Çalışmanın temel amacı Türkiye'de EKC hipotezinin geçerliliğini tespit etmektedir. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan EKC regresyonunda çevresel kirlilik değişkeni olarak kişi başına CO_2 emisyonları kullanılmış, kişi başına gelir ve kişi başına gelirin karesi şeklinde kuadratik formda bir ampirik model oluşturulmuştur. Ayrıca oluşturulan ampirik modele yenilenebilir enerji tüketimi, doğrudan yabancı yatırımlar ve finansal gelişme değişkenleri eklenerek model genişletilmiştir. Çalışmaya dair değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisinin olup olmadığını belirlemek için ARDL sınır testi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmasının genel çerçevesi; EKC hipotezi teorisine dair kuramsal çerçeve, EKC hipotezine dair literatür araştırması, ampirik analizde kullanılan model ve veri setinin tanıtıldığı ekonometrik model ve veri seti, ekonometrik uygulama sonuçlarının yer aldığı ampirik bulgular ve çalışmadan elde edilen bulguların tartışıldığı ve politika yapıcılara önerilerde bulunulduğu sonuç bölümünden oluşmaktadır.

2. Literatür Araştırması

2.1.Teorik Literatür

Kuznets (1955) çalışmasında kişi başına düşen gelir ve gelir eşitsizliği başlangıçta artmakta ardında belirli bir dönüm noktasından sonra kişi başına düşen gelirdeki artış gelirdeki eşitsizliğin azalacağını ileri sürmüştür. Bu bulgu kapsamında kişi başına düşen gelir ve gelir eşitsizliği arasındaki ters-U şeklinde bir ilişkiyi açıklayan bu kavrama Kuznets Eğrisi adı verilmektedir (Albayrak ve Gökçe, 2015, 285). Bu kavramdan hareketle 1990'lı yıllardan itibaren çevre kirliliği ve ekonomik büyüme ilişkisine dair çalışmalar ön plana çıkmıştır. Kişi başına çevresel kirliliği ve kişi başına gelir değişkenleri arasında ilk olarak artan, ardından belli bir dönüm noktasını aştıktan sonra azalan ters-U şeklinde bir ilişki var olduğunu öne süren kavram Çevresel Kuznets Eğrisi (EKC) hipotezi olarak adlandırılmaktadır.

EKC hipotezi analizi literatürde aşağıda kullanılanlar gibi (1) lineer (2) kuadratik ve (3) kübik olmak üzere çeşitli formlarla tanımlanmaktadır (Balıbey, 2015, 1043).

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{it} + \varepsilon_{it} \quad i = 1,\ldots,N$$

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{it} + \beta_2 X_{it}^2 + \varepsilon_{it} \quad i = 1,\ldots,N$$

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{it} + \beta_2 X_{it}^2 + \beta_3 X_{it}^3 + \varepsilon_{it} \quad i = 1,\ldots,N$$

Burada i = 1,…,N, ülkeler; t=1,…T, zaman; Y_{it} kişi başına CO_2 emisyonları; X_{it} kişi başına düşen gelir; ε_{it} hata terimi olarak tanımlanmaktadır.

EKC hipotezi geçerli ise β_1 ve β_3 parametreleri pozitif ve β_2 negatif olmalıdır. Modeldeki kuadratik model ters-U şeklini gösterirken, kübik model N şeklini göstermektedir. Kübik modelde β_3 önemsiz ise modelden çıkarılabilmektedir. Kuadratik modelde β_2 terimi önemli değil ise model lineer biçimine dönüştürülmektedir.

Şekil (1): Çevresel Kuznets Eğrisi

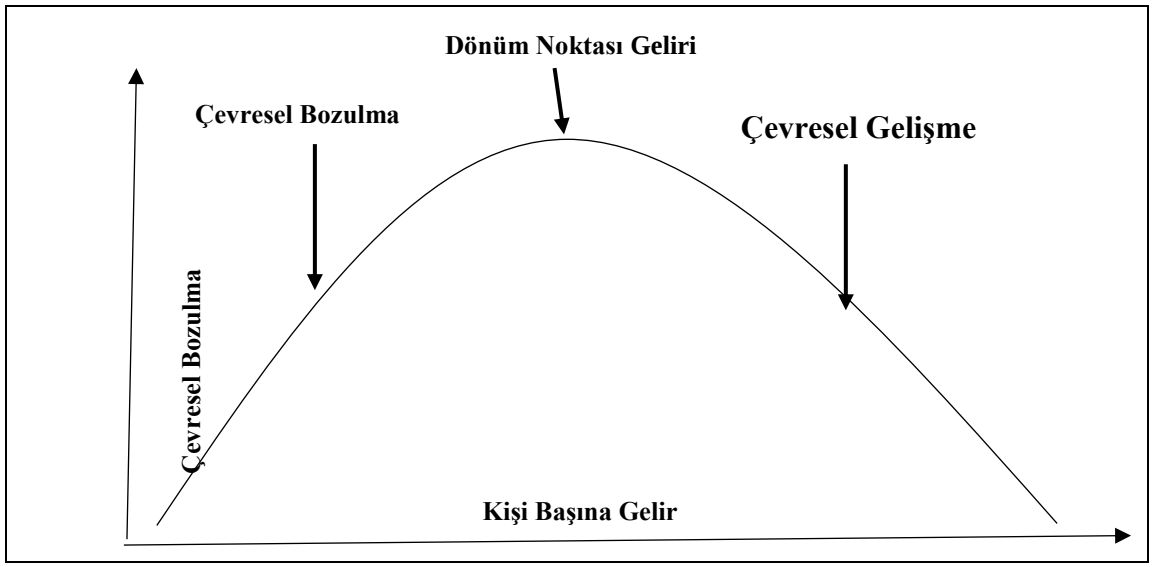

Kaynak: (Yandle vd., 2002: 2)

2.2. Ampirik Literatür

Literatürde DYY'ın çevre kirliliği üzerindeki etkisi, Kirlilik Hale (Porter Hipotezi) ve Kirlilik Cenneti (Kirlilik Sığınağı-Yer Değiştirme) hipotezleriyle incelenmektedir. Kirlilik Cenneti hipotezi, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeler için uluslararası ticaret aracılığıyla kirlilik cenneti haline geldiğini ve kirlilik ihracına izin vermesi nedeniyle uluslararası ticaret ile çevre kalitesi arasında negatif bir ilişki belirlemektedir. Kirlilik Hale hipotezi ise uluslararası ticaretin gelişmekte olan ülkeleri daha gelişmiş ve yeşil teknoloji ihracına yönelttiğini ve bu ülkelerde yönetim anlayışındaki değişikliklere bağlı olarak çevresel bozulmayı azalttığını ifade etmektedir (Şahin vd., 2019, 106).

Literatürde Kirlilik Hale Hipotezini destekleyen çalışmalar şu şekildedir: Liang (2006), Mutafoğlu (2012), Asghari (2013), Hao and Liu (2015), Zhang ve Zhou (2016), Mert ve Bölük (2016), Zhu vd. (2016), Rafindadi vd. (2018), Cheng vd. (2019). Kirlilik Cenneti Hipotezi destekleyen çalışmalar ise şu şekildedir: Smarzynska ve Wei (2001), He (2006), Cole vd. (2006), Di (2007), Lee (2009), Acharya (2009), Yanchun (2010), Pao ve Tsai (2011), Hitam ve Borhan (2012), Şeker vd. (2015), Koçak ve Şarkgüneşi (2017), Solarin vd. (2017), Terzi ve Pata (2019), Naz vd. (2019), Shahbaz vd. (2019).

Literatürde araştırmacıların bir kısmı yenilenebilir ve yenilenemeyen enerji tüketiminin çevresel kirliliği üzerindeki rolünü araştırmış, sonuç olarak neredeyse tümü yenilenebilir enerjinin çevresel kirliliği azalttığını kabul ederken, yenilenemeyen enerjinin çevre kirliliğine katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur. Literatürde yer alan çalışmalara örnek olarak; Doğan ve Öztürk (2017), Danish vd. (2017), Destek ve Aslan (2017) yer verilebilir.

Finansal gelişme ve çevre kirliliği arasındaki ilişki hakkındaki literatür henüz başlagıç durumdadır. Bu konuya dair çalışmalar finansal gelişmenin çevre kirliliği üzerindeki etkisini bazı araştırmacılar negatif, bazıları ise pozitif olduğunu tespit etmiştir. Örneğin Öztürk ve Acaravcı (2013) çalışmasında Türkiye'de 1960-2007 döneminde finansal gelişmeden kişi başına CO2 emisyonuna doğru nedensellik bir ilişki olduğunu, finansal gelişmenin çevre kirliliğini azalttığını tespit etmiştir. Ayrıca literatürde yer alan Tamazian vd. (2009), Tamazian ve Rao (2010), Jalil ve Feridun (2011) çalışmalarda finansal gelişmenin çevre

kirliliği üzerindeki pozitif etkisini desteklemektedir. Literatürde Sadorsky (2010) ve Zhang (2011) çalışmalarında görüldüğü üzere finansal gelişmenin çevre kirliliğini artırıcı bir rol üstlendiğine dair çeşitli kanıtlar sunan çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalara göre finansal gelişme, sanayi ve ticaret faaliyetlerinde artışa yol açan finansman maliyetlerini azaltmakta ve bu nedenle CO2 emisyonunu artırmaktadır. Ayrıca finansal gelişme sonuçta sera gazı emisyonlarına yol açan kredilerle tüketicileri kolaylaştırarak elektronik tüketimini de teşvik etmektedir (Gill vd., 2019, 34470). Ayrıca literatürdeki Boutabba (2014), Farhani ve Öztürk (2015), Lebe (2016) çalışmaları da finansal gelişmenin çevre kirliliği üzerindeki negatif etkisini desteklemektedir.

1. Ekonometrik Model ve Veri Seti

Çalışmada 1974-2014 döneminde Türkiye için çevresel kuznets eğrisi hipotezinin geçerliliği araştırılmaktadır. Bu kapsamda bağımlı değişken olarak kişi başına CO_2 emisyonları kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise kişi başına reel GSYİH, yenilenebilir enerji tüketimi, doğrudan yabancı yatırımlar ve finansal gelişmeye ilişkin yıllık veriler kullanılmıştır. Çalışmaya ilişkin veriler Dünya Bankası web sayfasından ve IEA elde edilmiştir. Ekonometrik analiz için Eviews10 paket programı kullanılmıştır.

Şekil (2): Serilerin Zaman İçindeki Genel Eğilimi (1974-2014)

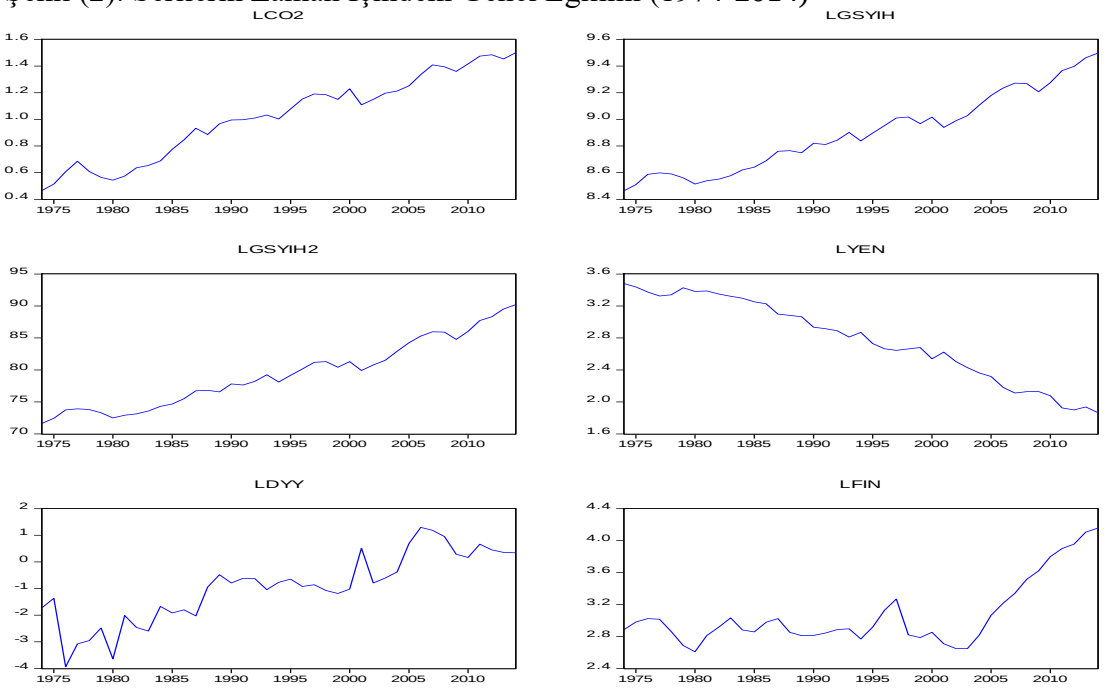

Türkiye'de çevresel kuznets eğrisi hipotezinin geçerliliğini tespit etmek için Mert ve Bölük (2016) ve Gill, Hassan ve Haseeb (2019) modelleri dikkate alınarak aşağıdaki regresyon modeli kurulmuştur:

$$\ln CO_2 = \beta_0 + \beta_1 \ln GSYİH_t + \beta_2 \ln GSYİH^2_t + \beta_3 \ln YEN_t + \beta_4 \ln DYY_t + \beta_5 FİN_t + \varepsilon_{1t} \quad (1)$$

Denklemde CO_2 değişkenini, kişi başına CO_2 emisyonları (metrik ton), GSYİH değişkenini, kişi başına reel GSYİH (sabit 2010US$), YEN değişkenini, toplam enerji tüketiminindeki yenilenebilir enerji kaynaklarının payı, DYY değişkenini, DYY net girişler (GSYİH %'si) ve FİN değişkeni finansal gelişme (özel sektör yurtiçi krediler % GSYİH) değişkenini temsil etmektedir. β_0 sabit terimi, t zaman boyutu, ε hata terimini ve ln değişkenlerin doğal logaritması alındığını göstermektedir.

Tablo (2)'da ampirik analizde kullanılan değişkenlerin betimleyici istatistiklerine yer verilmiştir.

Betimleyici İstatistikler	LCO_2	LGSYİH	$LGSYİH^2$	LYEN	LDYY	LFİN
Mean	1.017585	8.902923	79.34660	2.772681	-0.963319	3.066308
Median	1.032805	8.897739	79.16976	2.810560	-0.857896	2.897193
Maximum	1.499572	9.496455	90.18266	3.480384	1.295680	4.115613
Minimum	0.465821	8.464730	71.65166	1.865259	-3.937303	2.609215
Std. Dev.	0.314132	0.294397	5.271183	0.514913	1.296112	0.408446
Skewness	-0.182227	0.333616	0.378678	-0.269978	-0.313552	1.426523
Kurtosis	1.831383	2.033275	2.077239	1.781371	2.557370	3.966116
Jarque-Bera	2.559925	2.357084	2.434506	3.035040	1.006516	15.50013
Probability	0.278048	0.307727	2.296042	0.219255	0.604558	0.000431
Sum	41.72097	365.0198	3253.210	113.6799	-39.49608	125.7186
Sum Sq. Dev.	3.947156	3.466777	1111.415	10.60540	67.19625	6.673114
Observations	41	41	41	41	41	41

2. Metodoloji

Çalışmanın ekonometrik metodolojisi şu şekildedir. Değişkenlerin hangi derecede eşbütünleşik olduğunu anlamaya yönelik olarak değişkenlerin durağanlık analizi için Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) (1981), Elliott, Rothenberg ve Stock (1996) tarafından geliştirilen DF-GLS (1996) ve Phillips-Perron (1988) tarafından geliştirilen Phillips-Perron (PP) (1988) birim kök testleri kullanılmıştır. Ardından Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi kullanılmıştır.

2.1.Birim Kök Testleri

Genellikle ortalaması ve varyansı sabit olmayan çoğu zaman serisi verileri birim kök taşımaktadır. Bu nedenle, zaman serisi verilerinin birim kökü kontrol edilmeden analiz edilirse sahte sahte regresyon sorununa neden olmaktadır. Bu sorunu çözmek için zaman serisi verilerinin birim kök için test edilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak zaman serisinin ortalaması, varyansı, kovaryansı ve daha yüksek dereceden momentleri zamana göre değişiklik göstermiyorsa seri durağandır şeklinde tanımlanmaktadır (Göktaş, Pekmezci, Bozkurt, 2018, 3).

Bu amaç doğrultusunda çalışmada durağanlık analizi için ADF (1981), DF-GLS (1996) ve PP (1988) birim kök testleri uygulanmıştır.

Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen ADF testi için aşağıdaki (2) numaralı denklemde sabitli-trendli model tahmin edilmiştir:

$$\Delta X_t = \beta_1 + \beta_2 t + \beta_3 X_{t-1} + \sum_{i=1}^{k} \lambda_i \Delta X_{t-i} + \varepsilon_t \qquad (2)$$

Burada ε_t saf beyaz gürültü terimi ve k bağımlı değişken gecikmesinin ampirik olarak belirlenen maksimum büyüklüğüdür. Sıfır hipotezi $\beta_3 = 0$ (birim kök vardır) ve alternatif hipotez $\beta_3 < 0$ (birim kök yoktur) şeklindedir. Sıfır hipotezinin reddedilmemesi ele alınan zaman serisini durağan olmadığını ifade etmektedir (Gujarati ve Porter, 2018, 757). Bu durumda serinin birinci farkı alınarak birim kök testi incelemesine devam edilmektedir.

Elliott, Rothenberg ve Stock (1996) tarafından geliştirilen DF-GLS birim kök testi, ADF testi öncesinde serilerin trendden arındırılmasıdır. Bunun sonucunda elde edilen denklem aşağıdaki (3) numaralı denklem en küçük kareler yöntemiyle tahmin edilmiştir:

$$\Delta X_t^d = \beta_1 X_{t-1}^d + \sum_{i=1}^{k} \lambda_i \Delta X_{t-i}^d + \varepsilon_t \quad (3)$$

Burada X_t^d genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemine göre trendden arındırılmış seriyi göstermektedir. Burada sıfır hipotez $\beta_1 = 0$ hipotezinin reddedilmesi durumunda serinin durağan olduğunu ifade etmektedir (Ceylan ve Durkaya, 2010, 27).

Phillips-Perron (1988) tarafından geliştirilen PP testi DF testi ve ADF testinin temel varsayımları olan hata terimlerinin rassal yürüyüş halinde kabul edilmesi ve sabit varyans olması sorunlarını modele hata terimlerini düzeltmeyi dahil eden ve parametrik olmayan ilave yaparak sorunu ortadan kaldırmaktadır (Kurt, Kılıç ve Özekicioğlu, 2019, 218). PP testi sabitli-trendli model için aşağıdaki (4) numaralı denklem tahmin edilmiştir:

$$\Delta Y_t = \beta_0 + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 trend + \varepsilon_t \quad (4)$$

Burada hesaplanan test istatistiği tablo kritik değerlerinden büyük ise sıfır hipotez $\beta_1=0$ hipotezinin reddedilmesi serinin durağan olduğunu göstermektedir.

2.2.ARDL Sınır Testi

Engle-Granger eşbütünleşme testinde iki değişken arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin olup olmadığını tahmin edilmesi, tahmin edilen uzun dönem dengesinden elde edilen denge sapmasına bağlıdır. Değişkenlerin gecikmeli değerlerinin dikkate alınmamasının bir spesifikasyon hatasına yol açması nedeniyle, Phillips ve Loretan, eşbütünleşme ilişkisinin analizi için otoregresif dağıtılmış gecikme (Auto Regressive Distributed Lag, ARDL) modelini önermişlerdir (Sevüktekin ve Çınar, 2015, 576).

ARDL modeli, Engle ve Granger (1987), Johansen (1988) ve Johansen ve Juselius (1990) gibi diğer eşbütünleşme testlerine göre pek çok avantajlara sahiptir. ARDL modeline dair avantajları bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür: 1) ARDL sınır testi serilerin tümünün I(0), I(1) ya da bir kısmının I(0) bir kısmının I(1) dereceden bütünleşik olmaları durumunda değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olup olmadığını araştırmaktadır. Fakat serileri I(2) olması durumunda ARDL sınır testi kullanılamamaktadır. 2) ARDL sınır testinde tahmin edilen modele dair örneklemin küçük ya da bazı açıklayıcı değişkenlerin içsel olması durumunda dahi etkili bir tahminci olmaktadır. 3) ARDL sınır testine dair süreç Johansen ve Juselius (1990) eşbütünleşme yönteminden farklı olarak birim kök testi modeline dahil edilen değişkenlerin ön testlerinin yapılmasını gerektirmemektedir. 4) ARDL sınır testi ile modelin kısa ve uzun dönem katsayıları birlikte tahmin edilebilmektedir (Kılıç ve Akalın, 2016, 54).

ARDL modelinde birinci olarak kısıtsız hata düzeltme modeli-UECM incelenmektedir. İkincisi değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olup olmadığı tespit edilmektedir. Üçüncüsü ise değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi var olması durumunda uzun ve kısa dönem katsayıları belirlenmektedir.

Çalışmaya ait UECM aşağıdaki (5) numaralı denklemde gösterilmektedir:

$$\Delta\left(lCO_2\right)_t = \omega + \sum_{i=1}^{p} \varphi_i \, \Delta\left(lCO_{2_{t-1}}\right) + \sum_{i=0}^{q_1} \alpha_{1i} \, \Delta(lGSY\dot{I}H_{t-i}) + \sum_{i=0}^{q_2} \alpha_{2i} \, \Delta(lGSY\dot{I}H^2{}_{t-i}) + \sum_{i=0}^{q_3} \alpha_{3i} \, \Delta(lYEN_{t-i}) + \sum_{i=0}^{q_4} \alpha_{4i} \, \Delta(lDYY_{t-i}) + \sum_{i=0}^{q_5} \alpha_{5i} \, \Delta(lF\dot{I}N_{t-i}) + y_1 lCO_{2_{t-1}} + y_2 lGSY\dot{I}H_{t-1} + y_3 lGSY\dot{I}H^2{}_{t-1} + y_4 lYEN_{t-1} + y_5 lDYY_{t-1} + y_6 lF\dot{I}N_{t-1} + u_{2t} \quad (5)$$

Yukarıdaki modelde yer alan Δ birinci fark operatörünü, u_t otokorelasyonsuz beyaz gürültü hata terimlerini, $\gamma_1 \ldots \gamma_6$ katsayıları uzun dönem ilişkilerini ve geri kalan ifadeler kısa dönem dinamiklerini ifade etmektedir.

Elde edilen denklemin tahmin edilmesi için uygun gecikme uzunluğu tespit edilmelidir. Gecikme uzunluğunun tespit edilmesinde Akaike (AIC) ve Schwarz-Bayesian (SBC) gibi bilgi kriterleri dikkate alınmakta ve en küçük kritik değeri sağlayan gecikme uzunluğu ve otokorelasyon sorunu bulunmayan modelin gecikme uzunluğu olarak belirlenmektedir. Eğer tahmin edilen modelde otokorelasyon sorunu varsa otokorelasyon olamayan en küçük kritik değer gecikme uzunluğu olarak tercih edilmelidir (Koçak, 2014, 68). Bu kapsamda uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesinden sonra eşbütünleşme ilişkisine dair hipotezlerin sınanmasında F testinden faydalanılmaktadır. ARDL modelinde eşbütünleşme ilişkisini açıklandığı bu analizde, hipotezler şu şekilde kurulmaktadır:

$H_0: y_1 = y_2 = y_3 = y_4 = y_5 = y_6 = 0$ (Eşbütünleşme ilişkisi yoktur)

$H_1: y_1 \neq y_2 \neq y_3 \neq y_4 \neq y_5 \neq y_6 \neq 0$ (Eşbütünleşme ilişkisi vardır)

Hipotez testlerinin sınanması için F testi Peseran vd. (2001)'deki tablo alt sınır ve üst sınır kritik değerleriyle karşılaştırılmaktadır. Buna göre hesaplanan F istatistiği alt sınır kritik değerinden küçük ise sıfır hipotezi reddedilmemekte, değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi yoktur. Hesaplanan F istatistiği üst sınır kritik değerinden büyük ise sıfır hipotez reddedilir, değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi vardır. Hesaplanan F istatistiği alt sınır ve üst sınır kritik değerleri arasında ise eşbütünleşme ilişkisine dair bir sonuca varılamamaktadır (Öztürk ve Acaravcı, 2010, 3222).

Değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi tespit edilirse, (6) numaralı denklem tahmin edilerek, uzun dönem katsayıları ortaya konulacaktır.

$$lCO_{2_t} = \alpha_0 + \sum_{i=1}^{q_1} \alpha_{1i}\, lCO_{2_{t-i}} + \sum_{i=0}^{q_2} \alpha_{2i}\, lGSY\dot{I}H_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_3} \alpha_{3i}\, lGSY\dot{I}H^2{}_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_4} \alpha_{4i}\, lYEN_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_5} \alpha_{5i}\, lDYY_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_6} \alpha_{6i}\, lF\dot{I}N_{t-i} + u_{3t} \quad (6)$$

Kısa dönem analizi için hata düzeltme modelinden yararlanılmaktadır. Kısa döneme ait katsayılar ise (7) numaralı denklemde ortaya konulacaktır.

$$\Delta lCO_{2_t} = \alpha_0 + \sum_{i=1}^{q_1} \alpha_{1i} \Delta\, lCO_{2_{t-i}} + \sum_{i=0}^{q_2} \alpha_{2i}\, \Delta lGSY\dot{I}H_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_3} \alpha_{3i}\, \Delta lGSY\dot{I}H^2{}_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_4} \alpha_{4i}\, \Delta lYEN_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_5} \alpha_{5i}\, \Delta lDYY_{t-i} + \sum_{i=0}^{q_6} \alpha_{6i}\, \Delta lF\dot{I}N_{t-i} + \alpha_6 ECT_{t-1} + u_{4t} \quad (7)$$

Modeldeki ECT(-1) katsayısı istatistiksel olarak anlamlı olması sapmanın olduğunu ifade etmektedir ve kısa dönem sapmanın hangi oranda bir dönem sonra düzeleceğini göstermektedir. ECT(-1) katsayısı negatif olması durumunda ise sapma uzun dönem değerine yaklaşmakta olduğunu, diğer bir ifadeyle hata düzeltme mekanizması çalıştığını ve sapmanın azaladığı anlamına gelmektedir (Tarı, 2015: 435).

3. Amprik Bulgular

Bu bölümde tahmin edilen modele ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır.

3.1. Birim Kök Testleri Sonuçları

Çalışmada serilerin durağan olup olmadıklarını belirlemek için uygulanan ADF, DF-GLS ve PP birim kök testlerinin sonuçları Tablo (2)'te sunulmaktadır.

Tablo (2): Birim Kök Testleri Sonuçları

Değişkenler		ADF	DF-GLS	PP
$LNCO_2$	Düzey	-2.744	-2.776	-2.867
	Birinci fark	-6.076*	-6.210*	-6.545*
LNGSYİH	Düzey	-1.959	-2.092	-1.959
	Birinci fark	-6.077*	-6.068*	-6.174*
$LNGSY\dot{I}H^2$	Düzey	-1.799	-1.941	-1.915
	Birinci fark	-6.076*	-6.076*	-6.174*
LNYEN	Düzey	-2.628	-2.317	-2.469
	Birinci fark	-7.706*	-7.875*	-8.530*
LNDYY	Düzey	-4.585*	-4.058*	-4.585*

	Birinci fark	-8.805	-8.893	-9.433
LNFİN	Düzey	-0.563	-0.835	-0.643
	Birinci fark	-5.025*	-4.914*	-5.207

ADF, DF-GLS ve PP birim kök testlerinden elde edilen sonuçlarına göre, sabitli-trendli modelde kişi başına CO_2 emisyonları, kişi başına reel GSYİH, kişi başına reel GSYİH karesi, yenilenebilir enerji tüketimi ve finansal gelişme değişkenleri birinci farkında durağan iken, doğrudan yabancı yatırımlar değişkeni ise seviyesinde durağandır.

Tablo (3): Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	NA	1.25e-11	-8.078111	-7.819545	-7.986115
1	305.6600*	4.45e-15*	-16.04337*	-14.23341*	-15.39940*
2	34.92780	8.48e-15	-15.54575	-12.18439	-14.34980
3	39.15427	1.09e-14	-15.71176	-10.79900	-13.96384

Çalışmaya ilişkin verilerin yıllık olması nedeniyle maksimum gecikme uzunluğu 4 olarak alınarak AIC bilgi kriterine göre en küçük olan ve otokorelasyon problemi olmayan uygun gecikme uzunluğu 1 olarak belirlenmiştir.

3.2.ARDL Sınır Testi Sonuçları

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin var olup olmadığını inceleyen sınır testi sonuçları Tablo(4)'te sunulmuştur.

Tablo (4): ARDL Sınır Testi Sonuçları

Model	ARDLGecikme Uzunluğu	Hesaplanan F İstatistiği
F(LCO_2 / LGSYİH, $LGSYİH^2$, LYEN, LDYY, LFİN)	(1, 1, 0, 1, 0, 0)	4.445
Peseran vd., (2001) kritik değerleri Fistatistiği: sabitli trendli		
Anlamlılık seviyesi	Alt sınır I(0)	Üst sınır I(1)
%1	3.06	4.15
%5	2.39	3.38
%10	2.08	3

AIC bilgi kriterine göre seçilen ARDL (1, 1, 0, 1, 0, 0) modeline göre F istatistiği 4.445 olarak tespit edilmiştir. F istatistiği değeri Pesaran vd. (2001)'deki tablo kritik değerleriyle karşılatırıldığı zaman % 1 anlamlılık düzeyinde Pesaran'ın üst sınır kritik değerini aşması nedeniyle seriler arasında uzun dönemli ilişkinin var olduğunu sonucuna varılmıştır.

Tablo (5)'te ARDL modeline ilişkin tanısal testlere yer verilmiştir.

Tablo (5): ARDL Modeli Tanısal Testleri

Tanısal testler	
R^2	0.994
Adj. R^2	0.992
F istatistik	673.012 (0.000)
Durbin-Watson istatistik	2.261
Breusch-Goldfrey LM testi	1.762 (0.414)
Jarque-Bera normality testi	0.102 (0.949)

Tanısal test sonuçlarına göre, ARDL modelinde otokorelasyon ve değişen varyans probleminin olmadığı, hataların normal dağılım sergilediği görülmektedir.

Tablo (6)'da ARDL (1,1,0,1,0,0) modelinin uzun ve kısa dönem katsayıları yer almaktadır.

Tablo (6): Uzun ve Kısa Dönem Katsayıları Tahmin Sonuçları

Uzun dönem analizi		
Değişkenler	Katsayılar	t-istatistiği
LGSYİH	17.363*	7.795
$LGSYİH^2$	-0.914*	-7. 297
LYEN	0.057	0.474
LDYY	0.009	0.962
LFİN	0.110*	2.851
Sabit	-81.481*	-8.050
Kısa dönem analizi		
Değişkenler	Katsayılar	t-istatistiği
D(LGSYİH)	11.743*	6.277
D(LYEN)	-0.376*	-4.397
ECT(-1)	-0.692*	-6.094

ARDL (1, 1, 0, 1, 0, 0) modelinden tahmin edilen uzun dönem katsayıların sonuçlarına göre, LGSYİH'deki % 1 artış LCO_2'yi %17.363 artırmakta, $LGSYİH^2$ 'deki % 1'lik artış LCO_2'yi % 0.914 azaltmaktadır. Uzun dönem analizine ait sonuçlardan hareketle kişi karbondioksit emisyonları ve kişi başına gelir arasında ters-U şeklinde ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. LFİN'deki % 1'lik artış LCO_2'yi % 0.110 artırmaktadır. Söz konusu katsayılar % 1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. LYEN ve LDYY'deki % 1'lik artış LCO_2'yi sırasıyla % 0.057 ve % 0.009 artırmakta ancak katsayılar istatistiksel olarak anlamlı çıkmamaktadır. Bu sonuç DYY'ın çevre kirliliği üzerinde önemli bir rol oynamadığını göstermektedir.

Kısa dönem analiz sonuçlarına bakılırsa ECT(-1) hata düzeltme katsayısı birden küçük, negatif ve % 1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olarak bulunmuştur. Bu sonuç açıklayıcı değişkenlerdeki değişmelerin neden olduğu CO_2 emisyonlarındaki bir dengesizliğin % 69'u her bir zaman döneminde ortadan kalkmaktadır.

Çalışmada uzun dönem katsayılarının istikrarlılığını incelemek için Brown vd. (1975) tarafından geliştirilen CUSUM ve CUSUMQ testleri yapılmıştır. Buna göre test sonuçları Şekil (3)'te görüldüğü üzere ARDL modelinde uzun dönem katsayılarının %5 güven aralığı dahilinde olduğu için katsayıların istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Şekil (3): CUSUM ve CUSUMQ test sonuçları

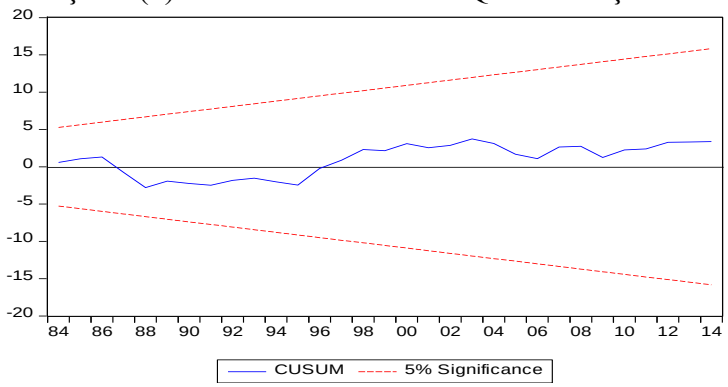

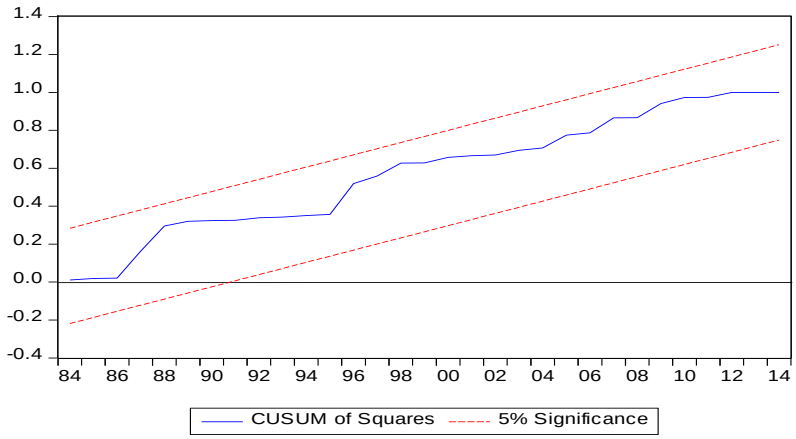

4. SONUÇ

Çalışmada Türkiye'de 1974-2014 döneminde EKC hipotezi yenilenebilir enerji tüketimi, doğrudan yabancı yatırımlar ve finansal gelişme değişkenleri bağlamında ele alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda değişkenler arasında uzun dönemli ilişki ARDL model ile araştırılmıştır. Sonuçlar Türkiye'de EKC hipotezinin varlığını desteklemektedir. Uzun dönem katsayılarına göre GSYİH katsayısı pozitif ve anlamlı, GSYİH^2 katsayısı negatif ve anlamlıdır. Yani kişi başına CO_2 emisyonları ile kişi başına reel GSYİH değişkenleri arasında ters-U şeklinde ilişki tespit edilmiştir. Finansal gelişme CO_2 emisyonları üzerinde uzun dönemde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu finansal sektördeki gelişmelerin çevre dostu teknolojiye sahip firmalar tarafından gerçekleşmediğini göstermektedir. Modeldeki açıklayıcı değişkenlerden biri olan yenilenebilir enerji tüketimin kişi başına CO_2 emisyonları üzerinde pozitif ve anlamsız bir etkisi belirlenmiştir. Yenilenebilir enerji tüketiminin teşvik edilmesinin çevre kirliliğinin azaltılmasında etkili bir politika olmadığı görülmektedir. Bu sonuç Türkiye'de yenilenebilir enerji için gerekli uygulamaların tam olarak gerçekleşmemesinden ve yenilenebilir enerji tüketiminin devamlı olarak azalmasından kaynaklanmaktadır. Uzun dönemde DYY değişkeninin ise CO_2 emisyonlarını nispi olarak zayıf oranda etkilediği ancak DYY etkisinin anlamsız olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum Türkiye'de Kirlilik Cenneti Hipotezini geçerli olmadığını Üzar (2019) sonuçlarıyla uygunluk göstermektedir.

Çalışmadan elde edilen bulgular sonucunda Türkiye'nin uzun dönemde enerjide dışa bağımlılığını azaltarak, çevresel kalitesini maksimuma çıkaracak sürdürülebilir büyüme için yenilenebilir enerji politikalarına önem vermesi gerektiği görülmektedir. Ayrıca politika yapıcıların doğrudan yabancı yatırımlara dair politika oluştururken yeşil teknoloji ve yenilenebilir enerji alanlarındaki doğrudan yabancı yatırımların teşvik edilmesi, çevresel kalitenin artması konusunda katkı sağlayacağı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Acharyya, J. (2009). FDI, growth and the environment: evidence from India on CO2 emission during the last two decades. *Journal of Economic Development*, 34, 43-58.

Albayrak, E. N. ve Gökçe, A. (2015). Ekonomik büyüme ve çevre kirlilik ilişkisi: çevresel kuznets eğrisi Türkiye örneği. *Social Sciences Research Journal*, 4(2), 279-301.

Asghari, M. (2013). Does FDI promote MENA Region's environment quality? pollution Halo or Pollution haven hypothesis. *International Journal of Scientific Research in Environmental Sciences*, 1(6), 92-100.

Balıbey, M. (2015). Relationships among CO_2 Emissions, Economic Growth and Foreign Direct Investment and the Environmental Kuznets Curve Hypothesis in Turkey. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 5(4), 1042-1049.

Brown, R. L., Durbin, J. ve Evans, J. M. (1975). Techniques for testing the constancy of regression relationships over time. *Journal of the Royal Statistical Sociaety*, 37(2), 149–192.

Boutabba, M. A. (2014). The impact of financial development, income, energy and trade on carbon emissions: Evidence from the Indian economy. *Economic Modelling*, 40, 33-41.

Ceylan, S. ve Durkaya M. (2010). Türkiye'de kullanımı-ekonomik büyüme ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), 21-35.

Cheng, C., Ren, X., Wang, Z. ve Yan, C. (2019). Heterogeneous impacts of renewable energy and environmental patents on CO2 emission-evidence from the BRIICS. *Science of the Total Environment*, 668, 1328-1338.

Cole, M. A., Elliott, R. J. R. ve Fredriksson P. G. (2006). Endogenous pollution havens: does FDI influence environmental regulations. *The Scandinavian Journal of Economics*, 108(1), 157-178.

Danish, Zhang, B., Wang, B. ve Wang, Z. (2017). Role of renewable energy and nonrenewable energy consumption on EKC: evidence from Pakistan. *J. Clean. Prod*, 156, 855–864.

Destek, M.A. ve Aslan, A. (2017). Renewable and non-renewable energy consumption and economic growth in emerging economies: evidence from bootstrap panel causality. *Renewable Energy*, 111, 757–763

Di, W. (2007). Pollution abatement cost savings and FDI inflows to polluting sectors in China. *Environment and Development Economics*, 12, 775-798.

Doğan, E. ve Öztürk, İ. (2017). The influence of renewable and non-renewable energy consumption and real income on CO2 emissions in the USA: evidence from structural break tests. *Environmental Science Pollution Research*, 24, 10846–10854.

Farhani, S. ve Öztürk, İ. (2015). Causal relationship between CO2 emissions, real GDP, energy consumption, financial development, trade openness and urbanization in Tunisia. *Environmental Science and Pollution Research*, 22(20), 1-14.

Gill, A. R., Hassan, S. ve Haseeb, M. (2019). Moderating role of financial development in environmental Kuznets: a case study of Malaysia. Environmental Science and Pollution Research, 26(33), 34468-34478.

Grossman, G. M. ve Krueger, A. B. (1991). *Environmental impacts of a North American free trade agreement*. NBER Working Papers, WP. No: 3914.

Göktaş P., Pekmezci A. ve Bozkurt K. (2018). *Ekonometrik Serilerde Uzun Dönem Eşbütünleşme ve Kısa Dönem Nedensellik İlişkileri Eviews ve STATA Uygulamaları*. Gazi Kitabevi: Ankara.

Gujarati D. N. ve Porter D.C. (2018). *Temel Ekonometri*, (Çev. Ü. Şenesen ve G. G. Şenesen). Literatür Yayıncılık: İstanbul.

Hao, Y. ve Liu, Y.M. (2015). Has the development of FDI and foreign trade contributed to China's CO2 emissions? An empirical study with provincial panel data. *Natural Hazards*, 76(2), 1079-1091.

He, J. (2006). Pollution haven hypothesis and environmental impacts of foreign direct investment: the case of industrial emission of sulfur dioxide (SO2) in Chinese provinces. *Ecological Economics*, 228-245.

Hitam, M. B. ve Borhan, H. B. (2012). FDI, growth and the environment: impact on quality of life in Malaysia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 50, 333-342.

Jalil, A. ve Feridun, M. (2011). The impact of growth, energy and financial development on the environment in China: A Cointegration Analysis. *Energy Economics*, 33(2), 284-291.

Kahia, M., Jebli, M. B. ve Belloumi, M. (2019). Analysis of the impact of renewable energy consumption and economic growth on carbon dioxide emissions in 12 MENA countries. *Clean Technologies and Environmental Policy*, 21(4), 871-885.

Kılıç, R. ve Akalın G. (2016). Türkiye'de çevre ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: ARDL sınır testi yaklaşımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 49-60.

Koçak, E. (2014). Türkiye'de çevresek kuznets eğrisi hipotezinin geçerliliği: ARDL sınır testi yaklaşımı. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 2(3), 62-73.

Koçak, E. ve Şarkgüneşi, A. (2017). The impact of foreign direct investment on CO2 emissions in Turkey: new evidence from cointegration and bootstrap causality analysis. *Environmental Science and Pollution Research*, 25(1), 790–804.

Kurt, Ü., Kılıç C. ve Özekicioğlu H. (2019). Doğrudan yabancı yatırımların Co2 emisyonu üzerindeki etkisi: Türkiye için Ardl sınır testi yaklaşımı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(1), 213-324.

Lebe, F. (2016). Çevresel kuznets eğrisi: Türkiye için eşbütünleşme ve nedensellik analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 17(2), 177-194.

Liang, F. H. (2006). Does foreign direct investment harm the host country's environment? evidence from China. *University of California*, Berkeley.

Mert, M., ve Bölük, G. (2016). Do foreign direct investment and renewable energy consumption affect the CO2 Emissions? new evidence from a panel ARDL approach to Kyoto Annex Countries. *Environ Sci Pollut Res*.

Mutafoğlu, T.H. (2012). Foreign Direct Investment, Pollution, and Economic Growth. *Journal of Developing Societies*, 28 (3), 281–297

Naz, S., Sultan, R., Zaman, K., Aldakhil, A.M., Nassani, A.A. ve Abro, M.M.Q., (2019). Moderating and mediating role of renewable energy consumption, FDI inflows, and economic growth on carbon dioxide emissions: evidence from robust least square estimator. *Environmental Science and Pollution Research*, 26(3), 2806-2819.

Öztürk, İ.ve Acaravcı, A. (2010). CO2 emissions, energy consumption and economic growth in Turkey. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 14(9), 3220-3225.

Pao H.T. ve Tsai C.M. (2011). Multivariate granger causality between CO2 emissions, energy consumption, FDI (foreign direct investment) and GDP (gross domestic product): evidence from a panel of BRIC (Brazil, Russian Federation, India, and China) countries. *Energy*, 36, 685-693.

Rafindadi, A.A., Muye, I.M. ve Kaita, R.A. (2018). The effects of FDI and energy consumption on environmental pollution in predominantly resource-based economies of the GCC. *Sustainable Energy Technologies and Assessments*, 25, 126-137.

Sadorsky, P. (2010). The impact of financial development on energy consumption in emerging economies. *Energy Policy*, 38(5), 2528–2535.

Sevüktekin, M. ve Çınar, M. (2015). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi Eviews Uygulamalı*, Dora Yayıncılık:Bursa.

Shahbaz, M., Balsalobre-Lorente, D. ve Sinha, A., (2019). Foreign direct Investment–CO2 emissions nexus in Middle East and North African countries: importance of biomass energy consumption. *Journal of Cleaner Production*, 217, 603-614.

Smarzynska, B. K. ve Wei, S. J. (2001). Pollution haven and foreign direct investment: dirty secret or popular myth?. *NBER Working Paper Series*, 8465.

Solarin, S.A., Al-Mulali, U., Musah, I., ve Öztürk, İ., (2017). Investigating the pollution haven hypothesis in Ghana: an empirical investigation. *Energy*, 124, 706-719.

Şahin, G., Gökdemir, L. ve Ayyıldız, F. V. (2019). Türkiye örneğinde kirlilik sığınağı ve kirlenme hale hipotezleri üzerine ampirik bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(33), 104-140.

Şeker, F., Ertuğrul, H. M. ve Çetin, M. (2015). The impact of foreign direct investment on environmental quality: a bounds testing and causality analysis for Turkey. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 52, 347-356.

Tamazian, A., Chousa, J. P., ve Vadlamannati, K. C. (2009). Does higher economic and financial development lead to environmental degradation: evidence from BRIC countries. *Energy Policy*, 37(1), 246-253.

Tamazian, A., ve Rao, B. B. (2010). Do economic, financial and ınstitutional developments matter for environmental degradation? evidence from transitional economies. *Energy Economics*, 32(1), 137-145.

Tarı, R. (2015). *Ekonometri*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Terzi, H. ve Pata, U.K. (2019). Is the Pollution Haven Hypothesis (PHH) valid for Turkey?. *Panoeconomicus*, 1-18.

Üzar, U. (2019). Doğrudan yabancı yatırım, büyüme ve çevresel kalite ilişkisi: Türkiye "Dibe Yarışan" bir ülke mi?. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 6(2), 439-451.

Yanchun, Y. (2010). FDI and China's carbon dioxide emissions: 1978–2008. *Proceedings of the 7th International Conference on Innovation & Management*.

Yandle, B., Vijayaraghavan, M., Bhattarai, M. (2002), The environmental kuznets curve. *PERC Research Study*, 2(1), 1-24.

Zhang, Y. J. (2011). The impact of financial development on carbon emissions: an empirical analysis in China. *Energy Policy*, 39(4), 2197-2203.

Zhang, C. ve Zhou, X. (2016). Does foreign direct investment lead to lower CO2 emissions? evidence from a regional analysis in China. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 58, 943-951.

Zhu, H., Duan, L., Guo, Y. ve Yu, K., (2016). The effects of FDI, economic growth and energy consumption on carbon emissions in ASEAN-5: evidence from panel quantile regression. *Economic Modelling*, 58, 237-248.

GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ VE ETKİLERİ

Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK
TNKÜ İktisat Bölümü
Ömerul Faruk KAYA
TNKÜ İktisat Anabilim Dalı

ÖZET

Gelir dağılımı eşitsizliği ve etkileri tüm dünyada çözüm bekleyen büyük bir sorundur. Toplum arasında ciddi boyutlara ulaşan servet eşitsizliği alt grupların yaşam standartlarını etkilemekte ve büyük sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlar çözülmesi için gerekli ekonomik sistemler kurulmalı ve etkili bir şekilde uygulanmalıdır. Ülkesel veya küresel boyutta gelir ve servet dağılımının ne kadar adil dağıldığını gösteren göstergeler gelir dağılımı ve yoksulluk verileridir. Gelir dağılımının şu anki durumunu ve gelecekte nasıl devam edeceğini anlamak için bugüne kadar geçirilen süreçleri inceleyerek devam sürecini tahmin etmek gerekmektedir. Ortaya çıkardığı sorunların neler olduğunu tespit ettikten sonra gelecekte ortaya çıkabilecek sorunları doğru algılayıp çözüm için çalışılmalıdır. Bu çalışmada gelir eşitsizliğinin ne ifade ettiği ve süreç içerisinde nasıl bir gelişme gösterdiği incelenip ortaya çıkardığı sonuçlar ifade edilmek istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gelir eşitsizliği, gelir dağılımı, özel sermaye, kamu sermayesi, Gini Katsayısı

EQUALITY OF INCOME DISTRIBUTION AND ITS EFFECTS

ABSTRACT

Income is the inequality of solution in the world and a big problem waiting to be solved all over the world. Wealth inequality, reaching proportions among society, affects living standards and creates major problems. In order to solve these problems, the necessary rotational systems should be taken and implemented effectively. Poverty and income data are indicators that show how equitable distribution of income and wealth has been distributed by country or size. In order to know the current state of income distribution and how it will continue in the future, it is necessary to examine the experiences to date and predict its continuation. After asking what the problems it posed are, work out solutions to think about the problems that may arise. This study wanted to express the explanation of the income inequality, its development in the process and its results.

Keywords: Income Iinequality, income distribution, private capital, public capital, Gini Coefficient

1.GİRİŞ

Dünya ilk çağlardan itibaren her alanda farklı gelişim ve değişimler geçirmiştir. Tekerleğin icadından uçakların yapılmasına, küçük topluluklardan devlet yaşantısına, takas ekonomisinden sanal paraya uzanan büyük bir serüven içindedir. Bu serüven devletlerin işleyişini, günlük hayattaki yaşantıyı, ekonomik sistemleri, savaşları ve bunun gibi hayatın her alanını değiştirmektedir. Ancak bu süreç içinde değişmeyen durumlarda mevcuttur. İnsanın varoluşundan itibaren değişmeyen en önemli şey doğumudur. Dünyaya gelen her bebek saf ve temiz bir şekilde gelir. Birbirlerine karşı bir üstünlükleri bulunmaz. Hemen sonra ise farklılaşma başlar.

Geçirilen farklı dönemlerde sabit kalan diğer şey ise insanlar ve toplumlar arasındaki gelir, servet adaletsizliğidir. Bu adaletsizlik topluluk – topluluk ya da bir toplum içinde insanlar arasında ortaya çıkabilmektedir. Tarihin bazı dönemlerinde yönetici gruplarının, bazı dönemlerinde burjuvanın, karanlık çağda kilisenin, feodal çağda derebeyleri gibi grupların adil olmayan bir şekilde geliri ellerinde bulundurmaları toplumlarda büyük sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bu sorunların sonuçları kimi zaman reform hareketleri ortaya çıkarmış kimi zaman isyanlar başlamış kimi zaman ise yeni bir çağa geçişi sağlamıştır. Süreç boyunca değişmeden aynı şekilde doğumla başlayan hayat, diğer değişim göstermeyen bu adaletsiz sistemle beraber farklılaşmakta ve eşitsizlikler ortaya çıkarmaktadır.

Günümüz ekonomik sisteminin en temel taşı olarak görülen küreselleşme, liberal sistemlerin ön plana çıkmasını sağlamış ve sermayenin temel belirleyicisi olduğu yeni bir yapı ortaya çıkarmıştır. Ülkeler gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş olarak sınıflandırılmaktadır. Her yıl açıklanan verilere göre ülkelerin büyüme oranları belirlenmektedir. Ülkeler ve ekonomiler büyüse de bir üst gelişmişlik gruplarına dahil olsalar da bu gelişim dar bir sermaye grubunun elinde toplandığı için ortaya büyük bir gelir adaletsizliği çıkarmaktadır.

Dünya da toplumlarda hatta şehirlerde insanların arasında büyük farklar ortaya çıkmaktadır. Aynı toplumun küçük bir kesimi büyük bir zenginlik içerisindeyken diğer grup ise yoksullukla mücadele etmektedir. Bu farklılaşma ortaya büyük sorunlar çıkarmaktadır. Sağlık, eğitim, barınma gibi hayatın temel ihtiyaçlarında eksikler ortaya çıkarken toplumsal sorunların ortaya çıkması, ekonomik sistemlerin bozulması gibi küresel boyutta sorunlara da neden olmaktadır.

2.GELİR DAĞILIMI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Gelir dağılımı, bir ülkede, belirli bir dönemde üretilen millî gelirin; bireyler, hane halkları, toplumsal gruplar, bölgeler ya da üretim faktörü sahipleri arasında bölüşülmesidir. Gelir dağılımı kavramını; millî gelirin bireyler ya da hane halkları, sektörler, bölgeler ve üretim faktörleri arasındaki dağılımını esas alarak dört farklı biçimde tanımlamak mümkündür. Ayrıca, faktör gelirlerinin çeşitli yollarla devlet tarafından yeniden dağıtılmasını tanımlamak üzere geliştirilen yeniden dağılım kavramı da bulunmaktadır (Çalışkan, 2010).

2.1.Fonksiyonel Dağılım

Gelirin üretim faktörleri arasında ki dağılımını ifade eden dağılım çeşidi Fonksiyonel dağılımdır. Üretim sürecinde aktif yer alan faktör sahipleri, üretilen mal ve hizmetlerden; ücret, rant, faiz ve kâr adı altında pay alırlar. Bu paylar belirli oranda bir ödemeye karşılık gelir. Ödemeler ise üretim faktörü sahiplerinin gelirini oluşturur. Emek sahipleri ve diğer üretim faktörü sahipleri arasındaki gelir dağılımını analiz etmek için kullanılan teknik fonksiyonel gelir dağılımını oluşturur. Toplumun yüksek gelir grubunu oluşturanların gelirlerinin büyük bir kısmı emek dışı gelirlerden oluşmaktadır. Buna karşı toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan asıl gelirleri emek geliri olan bağımlı çalışanları ifade ettiği için bu yöntem kullanılmaktadır. Konuyu daha detaylı incelemek için üretim faktörlerinin daha somut durumlarını inceleyerek analiz yapılabilir. Milli gelirin ücret, maaş ve mülk gelirleri gibi sınıflandırılarak analiz edilmesi bu amaca yöneliktir.

2.2.Bireysel Gelir Dağılımı (Hanehalkı Gelir Dağılımı)

Toplumu oluşturan ve toplumun en önemli yapı taşı olan birey ya da hane halkları arasındaki dağılımı gösteren gelir kavramı bireysel gelir dağılımıdır. Birey ya da hanelerin milli gelirden aldığı payın ne olduğu (ücret – kâr – rant –faiz) önemli değildir. Bireyin geliri tek bir gelir çeşidi olabileceği gibi tüm gelir çeşitlerinden de olabilir. Önemli olan bireyin kaç çeşit gelir ettiği ya da ne adla gelir ettiği değil toplam ne kadar gelir elde ettiğidir. Bireysel gelir dağılımı hesaplanmalarında genel anlamda millî gelirin bireyler ya da hane halkları arasında eşit olmayan dağılımının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu nedenle bireysel gelir dağılımı çalışmalarının sonuçları incelenirken "gelir eşitsizliği" kavramı kullanılmaktadır. Gelir dağılımı kavramı daha yansız bir anlam taşırken, gelir eşitsizliği kavramı gelir dağılımının adaletsiz yanına vurgu yapmaktadır (Çelik, 2004: 59).

2.3.Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı, ülkenin milli gelirinin çeşitli ölçütlere göre belirlenen bölgeleri arasında gelir dağılımının belirlenmesi amacıyla kullanılan gelir dağılımı inceleme yöntemidir. Bölgesel dağılım hesaplamalarında ülkeler, çeşitli coğrafi bölgelere ayrılarak analiz yapılır. Bu bölgeler kır-kent, gelişmiş-gelişmemiş şeklinde farklı nitelendirmelerle oluşturulabilir. Milli gelir genellikle ülkelerin her bölgesine aynı oranda dağılım göstermez. Bu kavram ülkelerin gelişmiş ve az gelişmiş bölgeleri arasındaki farkı ortaya koyarak çalışmaların nasıl yapılması gerektiğini ifade eder. Bölgeler arası gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmenin yolu, bölgelerde kişi başına düşen milli gelirin ne kadar olduğunun karşılaştırılması ile olacaktır. Bu çalışma sonucunda ortaya çıkan veriler bu farkları gidermek için uygulanacak politikaların nasıl olması gerektiğini ifade eder.

2.4.Sektörel Gelir Dağılımı

İktisadi faaliyetleri oluşturan tüm faaliyet kollarının, sanayi, tarım ve hizmetlerin mili gelir içinden aldıkları payları ortaya koyarak yapılan analiz sektörel gelir dağılımını ifade eder. Sektörel gelir dağılımı hesaplamaları karşılaştırıldığında süreç içerisinde sektörlerdeki değişimleri, olumlu veya olumsuz hareketlerin analiz edilmesini sağlar. Ekonomik gelişme sürecinde temel alınan sektörün gelişiminin takip edilmesi gerekli çalışmalarının yapılması ve milli gelir içindeki ağırlığının hesaplanması için önemli bir gelir dağılımıdır. Günümüz

şartlarında bir ülke geliştikçe tarımın milli gelirdeki payının azalması, sanayi ve hizmetler sektörünün ise milli gelir payının artması beklenir.

2.5.Gelirin Yeniden (İkincil) Dağılımı

Bireylerin üretimden elde ettikleri ilk gelirleri ile nihai gelirleri arasında devletin müdahale ederek fark oluşturması, gelirin yeniden dağılımı ifade eder. Devletin elde ettiği gelirler, yaptığı harcamalar ve aldığı her karar aslında gelir dağılımına bir müdahaledir (Dilik, 1976: 33). Yeni vergilerin konulması, mevcut vergi oranlarının değiştirilmesi, kamu harcamalarının değiştirilmesi, regülasyon uygulamaları, taban fiyat belirlemeleri, tarımsal destekleme çalışmaları, asgari ücretin belirlenmesi gibi uygulama ve kararlar, gelir dağılımının değişmesi ile sonuçlanmaktadır. Sosyal devlet anlayışı gereği devlet tüm uygulamalarında yoksul kesiminin durumunu dikkate almak ve gelir eşitsizliğini azalmaya yönelik çalışmalar yapmak zorundadır.

Kamu harcamaları ve sosyal devlet anlayışı gereği yapılan harcamalar piyasada oluşan gelir dağılımını etkileyen büyük bir güçtür. Devlet bir taraftan vergilendirme yoluyla yeniden dağılımı sağlarken, diğer taraftan sosyal nitelikli harcamaları ile çeşitli gelir grupları ve sınıfların piyasa dağılımı sonucu elde ettikleri payları değiştirmektedir (Çelik, 2004: 78). Vergi sisteminin gelir dağılımını düzeltmek amacıyla kullanılması, önemli bir maliye politikası aracıdır. Wagner'in toplumsal adalet ile vergi adaleti arasında sıkı ilişkiye dikkatleri çeken görüşlerini ifade etmesinden sonra; gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltmak, vergi politikasının temel amaçları arasında yer almıştır (Ataç vd., 2008:283). Özellikle gelir vergisi doğru ve adaletli bir şekilde uygulandığında ülkelerde gelir dağılımını düzeltmek için çok önemli bir araçtır. Bu vergilendirme çeşitinde kullanılan artan oranlı vergilendirme bu amaca yönelik geliştirilen bir yöntemdir.

3.GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ

Günümüz ekonomi sistemine baktığımızda gelişen ulaşım ve iletişim ağlarının da etkisiyle uygulanan liberal politikaların sonucu olarak küreselleşme çok etkili olmuştur. 19. Yüzyıl sonralarından 1914'lere kadar geçen dönemde uluslararası ticaretin önündeki engel ve tarifelerin azalması küresel piyasaların aralarındaki ilişkiyi arttırmıştır. Küreselleşme lehinde gelişen bu hava, 1914'lerden 1945-50'lere kadar süren evre içerisinde ise tersine dönmüştür. I. Dünya Savaşı ile başlayan, Büyük Bunalım ile devam eden ve II. Dünya Savaşı'nın bitmesi ile sona eren bu dönem, küreselleşme dinamiklerinin ve global entegrasyon akımlarının ciddi bir biçimde sekteye uğradığı bir dönemdir. Siyasi anlamda aşırı-milliyetçilik, iktisadi anlamda korumacılık ve kendi kendine yeterlilik türündeki eğilimler bu dönemin tipik özellikleridir (Bayar; 2019).

1945-50 sonrası dönemde ve özellikle 1980 sonrasında ise küreselleşme büyük bir ivme kazanarak bugüne kadar olan en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu durumun türlü nedenleri mevcuttur. Ekonomik anlamda, uluslararası ticaret hacmi ve uluslararası sermaye akımlarının hızı daha önceden eşi görülmemiş seviyelere erişmiş, küresel üretim süreçleri büyük bir dönüşüm yaşamıştır. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, dünya Gayrisafi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) 6 kat artmışken, dünya ticari eşya ihracatı 20 kat artmıştır. Ticari eşyanın yanında, benzer bir artış mamul mallar ve hizmetler ihracatında da yaşanmıştır. Savaş sonrası dönemde dünya ticaretindeki bu artışın temel nedenlerinin başında ticaretin önündeki vergi, tarife ve kısıtlamaların hızlı bir şekilde düşürülmüş olması ve söz konusu dönemde gelişmiş ülkelerin

yanı sıra gelişmekte olan ülkelerin de dünya ticareti içerisinde önemli bir rol üstlenmeleri gelmektedir (Bayar; 2019).

Çağdaş ekonomik küreselleşmenin en önemli özelliklerinden biri de küresel mali piyasaların ve küresel sermaye akımlarının sahip olduğu büyük hacim, derinlik ve çeşitliktir. Bu sistemin yürümesini sağlayan uluslararası bankacılık ile döviz, tahvil ve bono piyasalarıdır. Günümüzde geleneksel ulus devlet anlayışının aksine üretim faaliyetlerini çok uluslu sermaye şirketleri küresel anlamda, üretimin farklı aşamalarını farklı coğrafyalarda gerçekleştirerek sonuçlandırmaktadır. Bu şirketler portföy yatırımlarından, doğrudan yabancı yatırımlara,

hizmet ticaretinden turizme kadar birçok ekonomik alanda faaliyet göstermektedirler. Diğer taraftan, "yeni ekonomi" ve "post-endüstriyel üretim" gibi kavramlarla da tanımlandığı üzere, günümüzdeki üretim sürecinin en önemli özelliği, mal üretiminden ziyade hizmet üretimine ağırlık vermesi ve bu itibarla en önemli üretim faktörünün nitelikli insan kaynağına dönüşmüş olmasıdır.

Bu ekonomik ortamda ulus devlet anlayışı yerine güçlenen çok uluslu sermaye şirketleri gelir ve servetin tek elde toplanmasına neden olmakta, gelir dağılımı eşitsizliğini olumsuz yönde Etkilemektedir. Gerçekleştirilen ticari faaliyetler ile ülkeler pozitif büyüme oranları ortaya koysa da gelir dağılımı eşitsizliğinin sürekli nedeniyle düşük gelir grubu yoksullukla mücadele etmektedir. Yoksulluk, işsizlik, evsizlik, sağlık sorunları gibi durumlar artış göstermektedir.

Gelir eşitsizliğinin en temel sorunu olarak görülen gelirin ve servetin tek elde toplanmasıdır. Büyük sermaye kaynakları sürekli artış gösterirken alt grupların geliri yükselmemektedir. OXFAM 2020 raporuna göre, 2019 da dünyanın en zengin 2 bin 153 kişinin elinde bulunan servet, 4,6 milyar kişinin servetinden fazladır. Bu durumu daha iyi anlayabilmek için şu örnekle açıklamak gerekir: 2.153 kişinin elindeki servet 1,2 milyar nüfusu olan Afrika kıtasının tüm nüfusunun yaklaşık dört katının servetinden fazladır. Dünyanın en zengin 22 erkeğinin toplam serveti Afrika kıtasında yaşayan tüm kadınların servetinden fazladır. Dünyanın en zengin %1'lik kesimin serveti 6,9 milyar insanın toplam servetinden fazladır.

Tablo 1: Dünya genelinde ulusal gelirden en çok pay alan %10

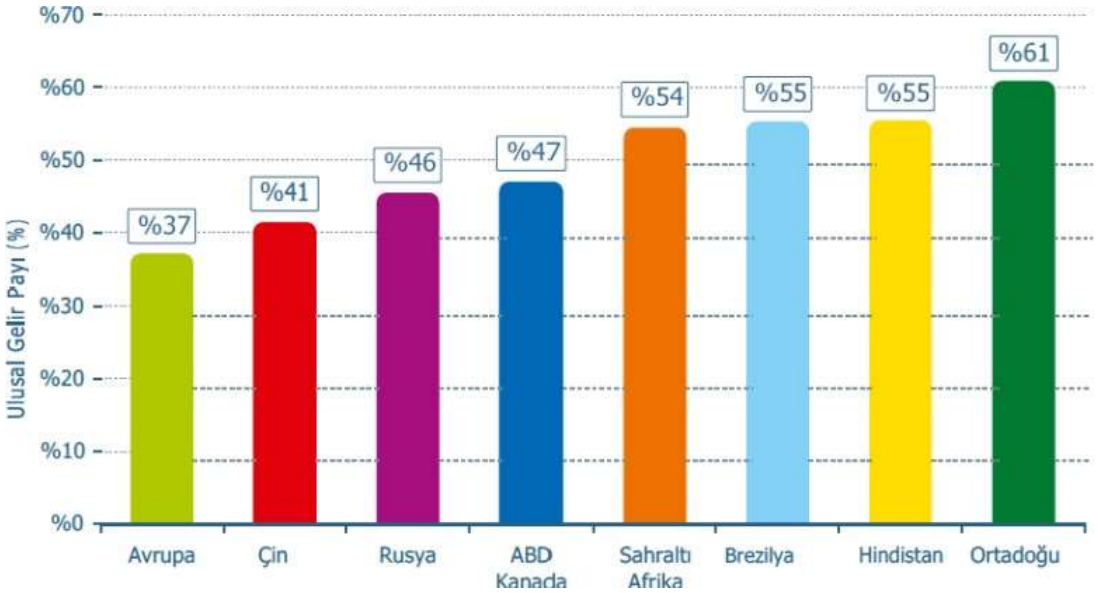

Kaynak: WID.world (2017). Seriler ve açıklamalar için bkz. Wir2018.wid.world. 2016'da, Avrupa'da ulusal gelirin %37'si en üst %10'luk gelir grubu tarafından alınırken, bu oran Orta Doğu'da %61'dir.

Dünyanın her bölgesinde gelir eşitsizliği bulunmaktadır ancak bölgeler arası gelir eşitsizliği düzeyleri büyük farklılıklar göstermiştir. Bu farklılıkların nedenleri arasında gelişmiş düzeyleri, bölgede barış ortamı, coğrafi konum gibi çeşitli nedenler bulunmaktadır. Ulusal gelirden en çok pay alan %10 un en düşük orana sahip olduğu bölge Avrupa, en yüksek orana sahip olduğu yer ise Orta Doğu'dur. Genel çerçeve de baktığımızda toplam ulusal gelirden alınan paylar 2016 yılı itibariyle Avrupa'da %37, Çin'de %41, Rusya'da %46, Kanada ve ABD'de %47; Sahraaltı Afrika, Brezilya ve Hindistan'da %55 civarındadır. Orta Doğu'da ise bu oran en yüksek seviye olan %61 civarındadır.

Önceki yıllarda gelir eşitsizliği dünyanın neredeyse her bölge ve ülkesinde artmıştır. Bu artıştaki artış hızları farklılık gösterir. Bu durum ise kurum ve politikaların eşitsizliğin şekillenmesindeki önemi ortaya koymaktadır. Gelir eşitsizliği Kuzey Amerika, Çin, Hindistan ve Rusya'da 1980'den beri hızlı bir artış içindedir. Avrupa'da ise bu bölgelere göre daha kısmi bir büyüme görülmüştür. Eşitsizlikteki artışlar tarihsel dönemler de göz önüne alındığında farklı biçimlerde gerçekleşmiştir.

Tablo 2: Dünyada %10'luk kesimin gelir payları: 1980-2016

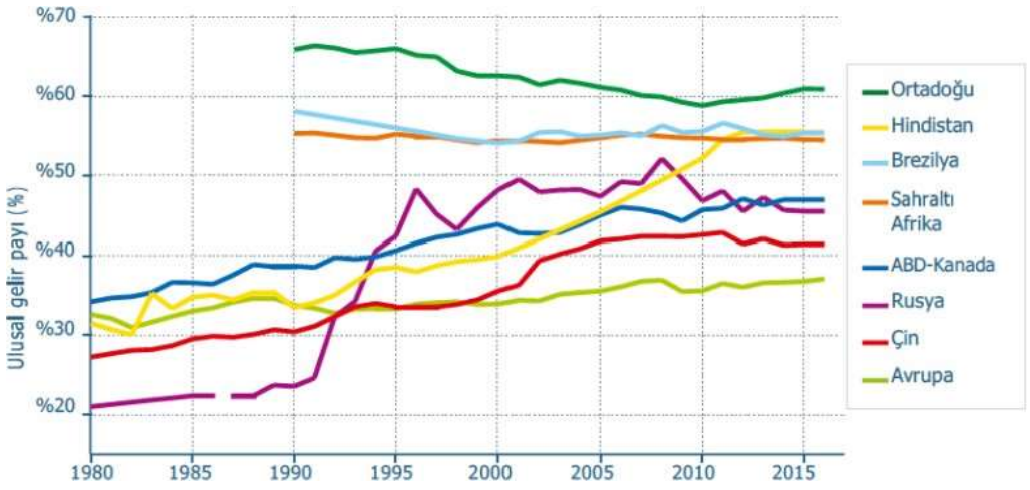

Kaynak: WID.world (2017). Seriler ve açıklamalar için bkz. Wir2018.wid.world

1980'de Hindistan'daki en üst %10'luk gelir sahiplerinin ulusal gelirden aldığı pay %31 iken, bu oran 2016'da
%55'e yükselmiştir.

Bu tablo da gösterilmeyen Orta Doğu, Sahraaltı Afrika ve Brezilya'da gelir eşitsizliği çok yüksek seviyelere çıkmış ve o seviyelerde sabit olarak seyretmektedir. Savaş sonrası dönemde bu bölgelerde eşitlikçi rejimler uygulanmamış ve yüksek oranları ile dünyanın "eşitsizlik hududu" nu oluşturmuşlardır. 1980'den beri ülkeler arası izlenen farklılıkların nedenleri ulusal, kurumsal veya politik uygulamalardaki çeşitliliğin ortaya çıkardığı görülmektedir. Aşırı devletçi veya komünist rejime sahip olan Çin, Hindistan ve Rusya gibi ülkelerde ki süreç geçmiş 20 – 30 yıllık dönemde geçilen serbestleşme ve dışa açılma politikalarının etkisiyle Rusya da ani ve yüksek, Çin de orta derecede ve diğerlerine kıyasla Hindistan'da daha aşamalı gerçekleşmiştir.

1980 yılında benzer eşitsizlik seviyelerine sahip olan Avrupa ve ABD'nin 2016 ya kadar olan zaman dilimindeki artışlarını sonucu ortaya önemli bir fark çıkmıştır.1980 de en üst %10'luk dilimin milli gelirden aldığı paylar her iki bölgede de %34 -35 seviyelerinde iken 2016 yılına geldiğimizde Avrupa'da bu oran %38'lere çıkarken ABD'de %48'lere tırmanmıştır. Aynı anda ABD de en alt %50'likkesimin milli gelir payı da 1980'de %20'yken, 2016'da %13'e seviyelerine gerilemiştir.

ABD'de ortaya çıkan bu gelir eşitsizliği artışının nedenleri arasında, eğitimdeki devasa adaletsizlikler ve 1980'den bugüne kadar yüksek gelir sahipleri ile üst sermaye gelirindeki devasa artışların karşısında vergi oranlarında yapılan küçük artışlardır. ABD'nin aksine Kıta Avrupası'nda daha adaletli bir vergilendirme yapılmış ve ücret eşitsizliği görece düşük ve orta gelir gruplarının lehine eğitim ve ücret belirleyici politikalar tarafından yumuşatılmıştır.

Tablo 3: Zengin ülkelerde özel sermayenin yükselişi ve kamu sermayesindeki düşüş, 1970–2016

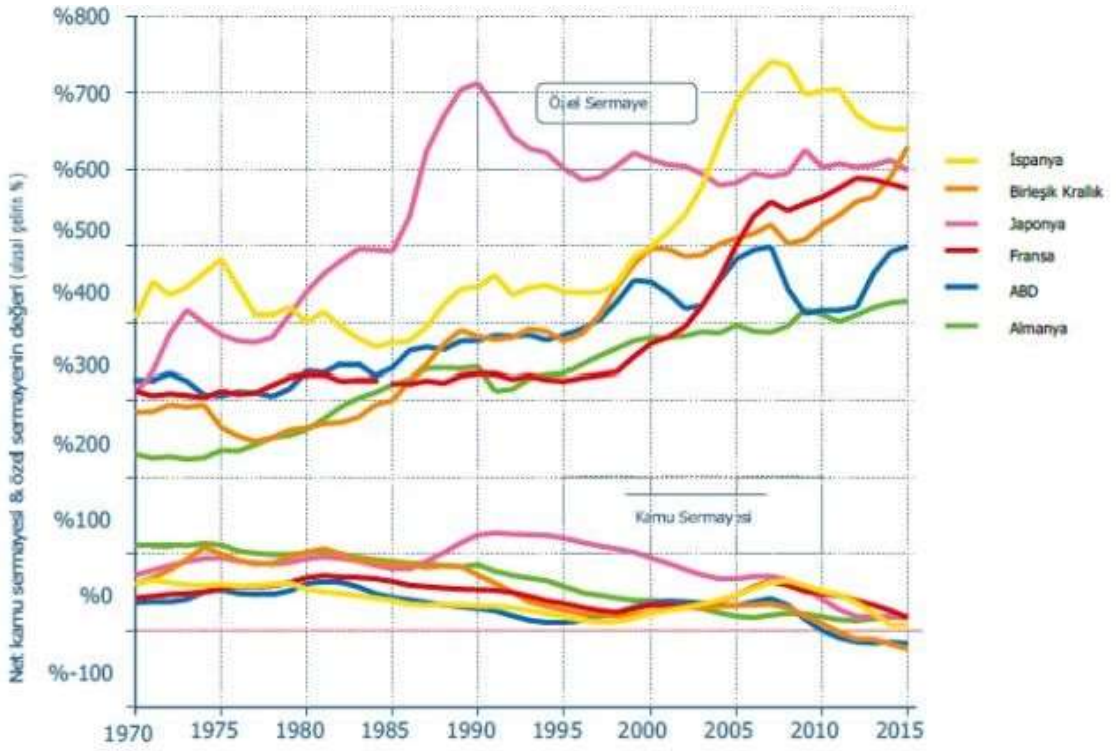

Kaynak: WID.world (2017). Veri serileri ve açıklamalar için bkz. Wir2018.wid.world

Küreselleşmenin de büyük etkisiyle geçirilen dönemde özel sektör payı genişleyerek ülkeler zenginleşmiştir ancak bunun karşısında azalan kamu sermayesi nedeniyle devletler yoksullaşmıştır. Bir ülkedeki net özel sermayenin toplam gelire oranı bireylerin kontrolünde olan toplam servetin ne kadar olduğuna dair fikir verebilir. Özel servet ile kamusal servetin toplamı ulusal serveti verir. Özel servet ile kamusal servet arasındaki fark eşitsizlik seviyesinin durumunu belirleyecek olan en önemli etkendir. Geçirilen dönemde net özet servette küresel bir artış gerçekleşmiştir. En zengin ülkelerde 1970 te %200-350 bandında olan özel servet yakın dönemde %400-700 bandına gelmiştir. Çin ve Rusya'nın komünist ekonomiden küresel kapitalist sisteme geçmeleriyle beraber özel servette büyük artışlar ortaya çıkmıştır. Özel sektör Çin'de dört Rusya'da üç katına kadar yükselmiştir.

Kamu gelirlerinden kamu borçlarını çıkardığımızda net kamu servetine erişiriz. Net kamu serveti 1980'den beri neredeyse ülkelerin tamamında azalmıştır. Japonya, Almanya ve Fransa'da sıfırın biraz üstünde, ABD ve Birleşik Krallık'ta eksiye düşmüş halde ve büyük bir değişim geçiren Rusya ve Çin'de ise %60-70 seviyelerden %20-30'lara düşen net kamu serveti, devletin ekonomiyi düzenleme, geliri yeniden dağıtma ve sürekli artış içinde olan gelir

eşitsizliğini değiştirme gücünü büyük oranda zayıflatmaktadır. Bu duruma tek istisna oluşturan ülke ise Norveç'tir. Büyük devlet fonları ile oluşturan ekonomik sistem devletin gücünü koruyarak kamu servetini korumaktadır.

Tablo 4: Küresel Orta Sınıf Serveti 1980-2050

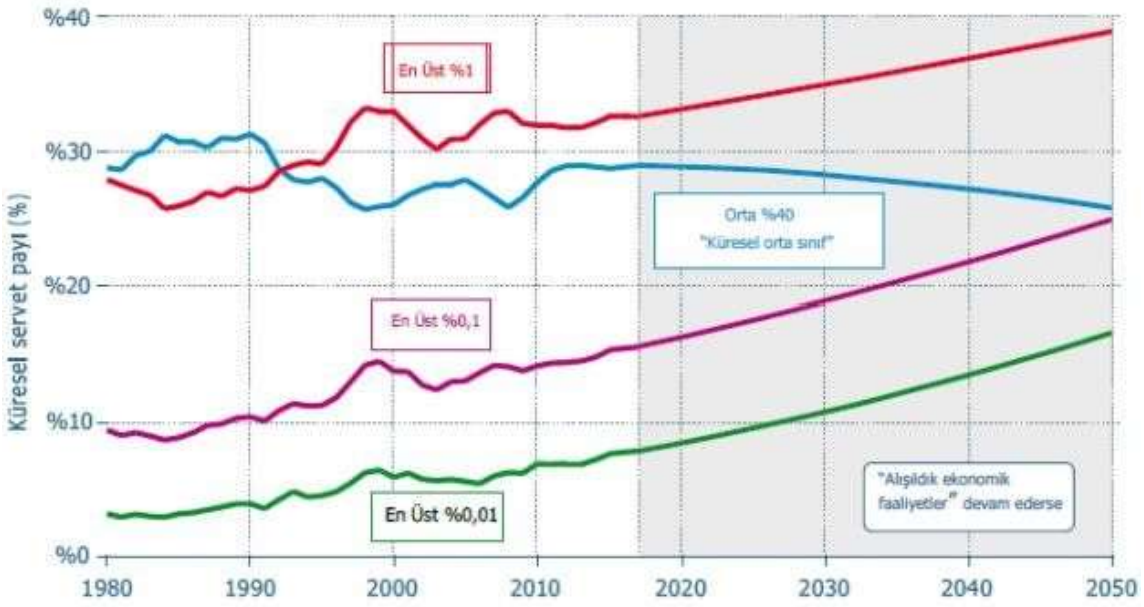

Kaynak: WID.world (2017). Veri serileri ve açıklamalar için bkz. Wir2018.wid.world

Bu tablo güncel elde edilen verilere göre 2050 yılına kadar oluşacak durum için tahminleri içerir. Ülke içindeki yükselen servet eşitsizliği küresel servet eşitsizliğini desteklemektedir. Dünya 1980'den beri süregelen şekilde devam ederse dünyadaki en zengin %1'lik kesimdeki insanların servetten aldığı payın 1980'den 2016'ya %28'den %33'e yükseldiğini, en alt %75'in elde ettiği payınsa bu dönemde %10 oranında dalgalandığını görürüz. Geçmişteki servet eşitsizliği trendleri devam ederse dünyada en üst %0,1'lik servet sahibi kesimin servet payı 2050'ye gelindiğinde küresel orta sınıfın servetten aldığı paya yetişecektir.

4.GİNİ KATSAYISI

Gini Katsayısı veya Gini Endeksi olarak isimlendirilen, İtalyan istatistikçi Corrado Gini'nin 1912'de geliştirdiği istatiksel bir dağılım ölçüsüdür. Ekonomik eşitsizliğin incelenmesi ve gelir dağılımını ölçmek için kullanılır. Nüfus arasındaki servet dağılımını ölçmek için de kullanılır. Katsayı 0 ila 1arasında bir derece alır .0 mükemmel eşitliği ifade ederken 1 mükemmel eşitsizliği ifade eder. Gini katsayısı, bir ülke veya bölgedeki gelir veya servet dağılımını ölçmek için önemli bir araçtır ancak gelir veya servetin kesin ölçüsü olarak düşünülmemelidir. Gelir veya servetin ülke içindeki dağılımının benzer olması o ülkelerin aynı gelir ve servet sahibi olduğunu ifade etmez. Düşük gelirli bir ülke ile yüksek gelirli bir ülke de aynı Gini Katsayısına sahip olabilir. Gini ülkedeki servetin nasıl dağıldığını ifade eder.

Tablo 5: OECD Ülkelerinin Gini Katsayıları

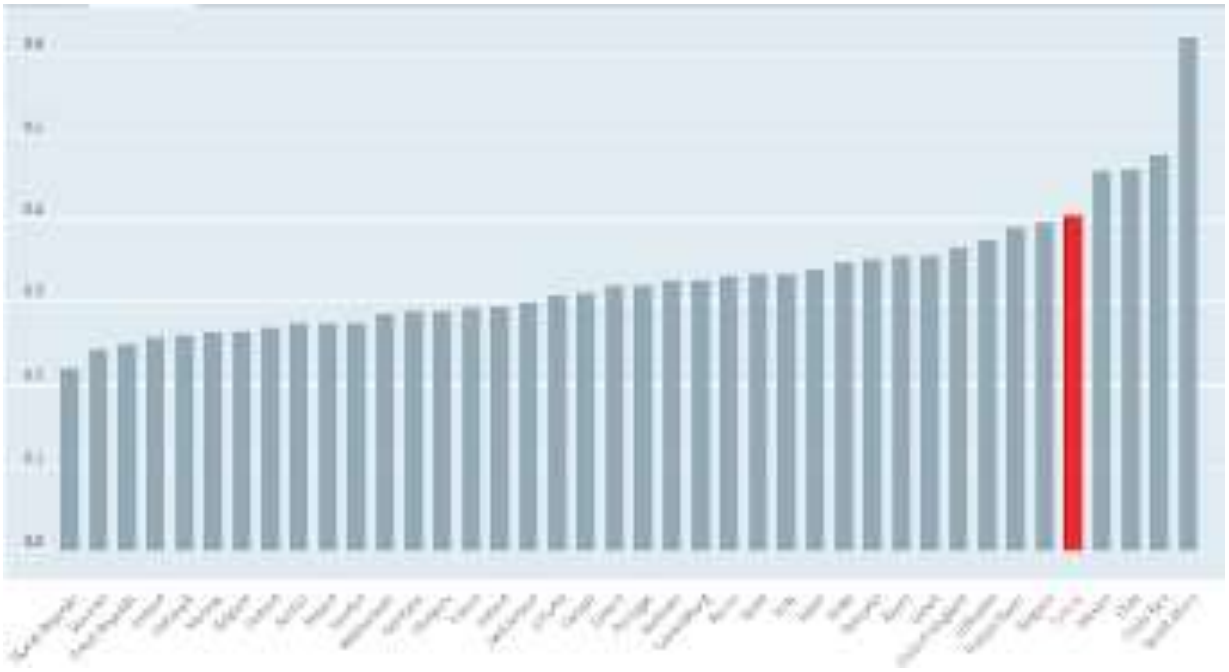

Kaynak: OECD, https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm

Sıfıra daha yakın olan ülkelerin gelir dağılımları daha eşit iken sağa doğru gittikçe artan 1'e yaklaşan ülkelerin gelir dağılımları bozulmaktadır. Yüksek gelire sahip Amerika ve İngiltere gibi ülkelerin gelir dağılımları daha düşük gelire sahip ülkelere göre daha bozuk veya yakın seviyelerdedir.

5.GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ ETKİLERİ

Zaman içerisinde yaşanan her dönemin kendine özgü şartları oluşmuştur. Gelişen olaylara ve durumlara karşı gösterilen refleks dönemin şartları ve elde edilen verilere göre gerçekleşmiştir.1929 buhranı sonrası çözüm olarak kullanılan Keynesyen ekonomi politikaları devletin ekonomiye müdahalesi temelinde şekillenen devletçi bir politika olarak uygulanmıştır. İkinci dünya savaşı sonrası uygulanan politikalar değişmeye başlamış ve liberal anlayış yayılmaya başlamıştır. Küresel anlamda uygulanan politikalar ya ortaya çıkan kriz sonucunda ya da yaşanan bir olay veya süreç sonucunda güç kazanan tarafın belirlediği politikalar nedeniyle kabul görmüştür. İkinci dünya savaşından galip çıkan ABD yeni dünya düzenini liberal anlayış üzerine kurmuştur. Öncelikli temel taşlarını serbestleşme hareketleri almıştır. Sürecin devamını gelişen iletişim ağlarının da desteğiyle son yılların en popüler söylemi olan küreselleşme almıştır. Yeni geçilen dönem serbest ticaret düşüncesinin olduğu küresel bir kapitalizm halini almıştır.

Oluşan fikri akımın küresel anlamda kabul görmesiyle değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Kapitalizm nedeniyle özel sermaye artmaya başlamış ve kendi zenginleri oluşturmuştur. Sermaye dar bir grubun elinde toplanırken kamu sermayesi ise sürekli bir azalış içine girmiştir. Özel sermayenin artması dünya nüfusunun çok küçük bir kısmının dünyanın geri kalan toplam nüfusundan daha fazla gelir ve servet elde etmesine neden olmuştur. Bu

artışların karşısında güç kaybeden kamu sermayesi ise piyasaya etkin müdahale şansını kaybetmiştir. Ülkeler olumlu büyüme oranlarına sahip olmuş ve hatta kişi başına düşen gelirleri artış göstermiştir ancak kişi başına düşen gelir gerçekten kişilerin eline geçmemiştir. Ülkeler büyümesine rağmen bu özel sektör hareketliliği ile gerçekleştiği için devletler bu kişilere bağımlı hale gelmiştir. Büyüme hareketlerini gerçekleştiren ve sermayeyi elinde bulunduran kişiler küresel boyutta artık devletlerden ziyade şirketlerin politikaları önem kazanmıştır. Devletler kaybedilen güç neticesinde istedikleri her politikayı gerçekleştirememektedir.

Aşırı sermaye sahibi olan kişiler dünya piyasalarındaki etkileri nedeniyle güçlü bir konumda bulunmaktadırlar. Sermayeyi istedikleri gibi kullanabilmeleri sadece faiz üzerinden bile büyük kazançlar sağlamaları neden olmakta ve bu durum büyük bir sermayenin aslında piyasaya hiç girmeden atıl bir durumda bulunmasına neden olmaktadır. Devletlerin istedikleri politikaları gerçekleştirememeleri ile ortaya çıkan en büyük aksaklık vergi alanında gerçekleşmektedir. Yetersiz vergi sistemi ve vergi muafiyetleri nedeniyle bu servetin dağılımı sağlanamamaktadır. Dünya çapında toplanan tüm vergilerin sadece %4 servetin vergilendirmesinden kaynaklanmaktadır. Yapılan bazı çalışmalar gösteriyor ki kişiler vergi yükümlülüklerinin %30'undan kaçabiliyorlar. Şirketlerin vergilendirmelerinde bulunan eksiklikler de bu servetin artmasına katkı sağlamaktadır. 2017 yılları arasında G7 ülkelerinde ortalama ücretler %3 artarken zengin hissedarların payları %31 oranında artmıştır.

Gelir eşitsizliğinin sosyal ve ekonomik hayata yansımaları olumsuz bir şekilde gerçekleşmekte ve her geçen süre içerisinde artmaktadır. Büyük bir dengesizlik görülen Sahraaltı Afrika, Brezilya, Orta Doğu gibi bölgeler durumun en net görünen kısmını oluşturmaktadır. Bazı bölgelerde hayat ince bir çizgiyle ikiye ayrılmış durumdadır. Bir taraf küçük ama yüksek gelir ve servet nedeniyle refah içerisinde iken diğer taraf kalabalık bir grup olarak yoksullukla mücadele içindedir. Asgari geçim sınırı veya yoksulluk sınırı gibi ifade edilen sınırların altında yaşayan topluluklar açısından artık önem arz eden sorunlar hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan ihtiyaçlar olmuştur. Beslenme ve barınma sorunları en önemli sorun haline gelmiştir.

2019 yılında yayımlanan birleşmiş milletler raporuna göre 821,6 milyon insan yani dünya nüfusunun %11'i açlık çekiyor. Açlık oranının en yüksek olduğu yer Afrika. Kıta genelinde her beş kişiden biri, Doğu Afrika'da ise her üç kişiden biri aç. Afrika nüfusunun yüzde 20'si, Asya nüfusunun da yüzde 12'den fazlası aç, Latin Amerika ve Karayipler'de oran yüzde 7'nin altında ve artmaya devam ediyor. Dünya genelinde yaklaşık 149 milyon çocuk açlıkla bağlantılı gelişim sorunları yaşıyor. UNICEF'ın2017 yılında açıkladığı üzere Nijerya, Somali, Güney Sudan ve Yemende kıtlığın baş göstermesiyle yaklaşık 1,4 milyon çocuk yetersiz beslenme yüzünden ölüm riski altında olduğu ifade edilmiştir. İhtiyaçlar yaşam kalitesini arttırmak için değil hayatta kalmak için gerekli olanlar haline gelmiştir.

Diğer büyük sorun ise temel ihtiyaçların başında gelen barınma sorunudur. Son zamanlarda özellikle Amerika kıtasında hızla artan bir evsizlik sorunu vardır. Kelime anlamı olarak ekonomik zorluğun doğrudan sonucunda ev veya daimi ikametgahı olmayan bireyleri tanımlamak için kullanılan terimdir. 2004'te Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi evsiz bir aileyi şöyle tanımlamıştır: Yaşam alanlarının kapsamına giren bir sığınma evi bulunmayan hanelerdir. Bu bireyler birkaç eşyalarını beraberinde taşırlar, sokaklarda, kapılarda ya da iskelelerde ya da az çok rasgele bir şekilde başka bir alanda uyurlar (Birleşmiş Milletler, 2004: 7-9).

BM'nin 2005 yılında yayınladığı İnsan Hakları Komisyonu Raporu'na göre dünyada 100 milyon insanın evsiz yaşadığı, 1,6 milyar insanın yeterli yerleşim koşullarından yoksun olduğu raporda yer almaktadır. Dünyanın bazı ülkelerinin ve şehirlerinin ne kadar gelişmiş olduğunu düşündüğünüzde bu şehirlerdeki evsiz sayıları şaşırtıcı durumdadır. Tokyo da 5000 kişinin, Rio de Janeiro da 2500 kişinin Washington da 6865 kişinin, Roma da 7000 kişinin sokakta yaşadığı tahmin edilmektedir. Hindistan da 2003 yılında yapılan bir araştırmada 23 milyon kişinin evsiz olduğu tespit edilmiştir. Rusya'da yaklaşık 5 milyon evsiz olduğu tahmin edilmektedir ve bu sayının 1 milyonunun çocuk olduğu kayıtlara geçmiştir. Rakamsal verilerden de anlaşılacağı üzere az gelişmiş ve gelişmiş şehirlerde evsizlerin sayısı ciddi bir durumdadır ve artmaktadır. Bu krizin oluşmasında ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik koşullar ve ülkelerin sosyal politikaları büyük önem arz etmektedir (Akyıldız ; 2017).

Temel ihtiyaçların dışında ülkelere göz attığımız da karşımıza çıkacak olan en önemli sınıflandırma insani gelişmişlik endeksi olacaktır. İnsani gelişmişlik endeksi hayattan beklenen yaşam süresini, okuryazar oranını, eğitim ve yaşam düzeyi doğrultusunda hazırlanan bir endekstir. Ekonomik düzeyin insanların yaşam niteliğine ne kadar katkı sağladığını da gösterir. Dağılım ilk olarak 1990 yılında Pakistanlı ekonomist Mahbub-ul Hag tarafından geliştirilmiştir ve 1993 yılından bu yana Birleşmiş Milletler Gelişme Programı tarafından yıllık Gelişme Raporu'nda sunulmuştur. İnsani Gelişme Göstergesi değerlerinin bulunması, eskiden ortalama yaşam süresi, okur yazar oranı (2/3'ü) ve ilkokul, lise ve üniversite kayıtları yüzdesi (1/3'ü) ile bulunan eğitim dağılımı ile kişi başına düşen gelir ve alım gücünün Amerikan Doları'ndan hesaplanmasıyla gerçekleştirilmekteydi. Yeni hesaplama sistemi, eğitimde geçen ve geçmesi beklenen süre, doğumda yaşam beklentisi ve satın alma gücü pariteli milli geliri esas almaktadır.

Tablo 6

Sıra		Ülke	İGE	
2019 verisi (2020 raporu)[4]	Önceki yıla göre değişimi[4]		2019 verisi (2020 raporu)[4]	Önceki yıla göre değişimi[5]
Çok yüksek gelişmişlik				
1	—	Norveç	0.957	▲ 0.001
2	▲ (1)	İrlanda	0.955	▲ 0.004
2	—	İsviçre	0.955	—
4	—	Hong Kong	0.949	▲ 0.003
4	▲ (1)	İzlanda	0.949	▲ 0.003
6	▼ (2)	Almanya	0.947	▲ 0.001
7	▲ (1)	İsveç	0.945	▲ 0.002
8	▼ (2)	Avustralya	0.944	▲ 0.001
8	▲ (2)	Hollanda	0.944	▲ 0.002
10	▲ (1)	Danimarka	0.940	▲ 0.001

Kaynak :2020 Birleşmiş Milletler İnsani Gelişmişlik Endeksi Raporu

2020 yılı insani gelişmişlik endeksinin ilk 10 sırası bu şekilde gerçekleşmiştir. Sınıflandırmanın en üst derecesini ifade eden kavram ''çok yüksek gelişmişlik'' düzeyidir. Gini katsayıları ile yapılan karşılaştırma ile bu endeksi değerlendirdiğimiz de Gini Katsayası 0

daha yakın olan ülkelerin insani gelişmişlik endeksinde üst sıralarda yer aldığını görmekteyiz. Özellikle Norveç, İrlanda ve İsviçre gibi ülkelerin gelir dağılımı eşitsizliklerinin düşük olduğu ve insani gelişmişlik açısında daha üstün oldukları göze çarpmaktadır. Gelirin dağılımdaki eşitsizlik azaldıkça toplum yapısında iyileşmeler görülmektedir. Ekonomik kaygının giderilmesi ile ekonomik refah sağlanmıştır. Bu durum toplumun yaşam kalitesini arttırarak insani gelişmeyi yükseltmiştir.

6.SONUÇ

2018 yılında yayınlanan Küresel İnsani Yardım Raporuna göre dünyada 2 milyar kişi yoksulluk, 753milyon kişi de aşırı yoksulluk içinde yaşamını sürdürmeye çalışıyor. Aynı raporun dikkat çeken diğer verisi ise hayatta kalabilmek için uluslararası yardıma muhtaç olan kişi sayısı 201 milyonu aşmış durumdadır. Dünya keskin bir şekilde iki ayrı düzene ayrılmış durumdadır.2.153 kişinin elinde bulunan servetin 4,6 milyar kişinin toplam servetinden fazla olması, %1'lik üst grubun servetinin 6,9 milyar kişinin toplam servetinden fazla olması küçük bir grup ile dünyanın geri kalanı arasında büyük bir uçuruma neden olmaktadır.

Dünya ekonomi sisteminin ikinci dünya savaşından sonra geçtiği liberal politikalar özel sermaye lehine etki sağlamıştır. Serbestleşme politikaları ve küreselleşme sonucunda özel sermaye büyük artış sağlamıştır. Özel sermayede ki bu artışın karşısında kamu sermayesi zayıflamaktadır. Ülke ekonomileri büyüme içerisinde olsa da bu büyüme özel sermaye eliyle sağlanmıştır. Kamu sermayesinin düşüşü devletin ekonomi içindeki rolünü azalmaktadır. Piyasa da aktif ve güçlü konumu özel sermayeye devreden kamunun piyasa işleyişine müdahale imkanı da zayıflamıştır. Sosyal devlet gereği çeşitli harcamalar ile gelir dağılımı eşitliğini düzenlemek isteyen devlet ekonomi içinde zayıflayan gücü nedeniyle bu işlevini gerektiği gibi yerine getirememektedir. Eşitliğin sağlanmasında ki en önemli araç olan gelir ve servet vergilendirme sistemlerin yetersizliği eşitsizliğin daha da büyümesine neden olmaktadır.

Eğitim, beslenme, sağlık, evsizlik gibi hayatın temel ihtiyaçlarında ortaya çıkan büyük sorunlar, gün geçtikçe derinleşen eşitsizlikle katlanılamayacak boyutlara ulaşmaktadır. Eşitsizlikteki artış süregelen şekilde devam ederse dünya için geri dönüşü olmayan sorunlar doğuracaktır. Gelir eşitsizliğinin en büyük sorunu olan servetin tek elde toplanma durumu toplumun satın alma gücünü yok etmektedir. Yoksulluk sınırında yaşayan milyarlarca insanın elindeki gelir ve servet yok denecek kadar azdır. Ekonomik sistemin üzerine kurulduğu iki temel ayak olan arz-talep dengesi bozulmaktadır. Arz kısmında özel sermaye aktif bir şekilde rol almakta ancak arzı gerçekleştiren çalışanların ücretlerinde büyük sorunlar bulunmaktadır.2011-2017 yılları arasında G7 ülkelerinde zengin hissedarların kâr payları %31 oranında artarken aynı ülkelerde ortalama ücretler %3 oranında artmıştır. Ücretlerdeki bu düşük artış oranları işsizlik üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Zaman içerisinde arz için yeterli sermaye elde bulunacak ancak gerekli iş gücü teminin de sorunlar yaşanması muhtemel olacaktır. Denklemin ikinci ayağını oluşturan talepte de bozulmalar meydana gelmektedir. Talebin temel öğesi olan toplumlar için sahip olunan gelir ve servet ile satın alınabilecek ürün sayısı azalmaktadır. Yoksulluk sınırı ve altında yaşayan toplum için tek öncelik hayatta kalabilmektedir. Harcamalar kısıtlı bir seviyenin üzerine çıkamamaktadır. Talep eksikliği piyasa tarih boyunca büyük sorunlar oluşturmuş ve bu süreç aynı şekilde devam ederse yeniden oluşturacaktır.

Küresel gelir eşitsizliği iyimser büyüme oranlarına rağmen alışıldık ekonomik faaliyetler devam ettiği sürece kaçınılmaz olarak artacaktır. Bu artışın durdurulması için ekonomi

politikalarında değişiklilere gitmek gereklidir. Vergilendirme sistemleri bu durumla mücadele için en önemli araçtır. Artan oranlı vergilendirme sistemi gelir ve servet eşitsizliğine müdahalede önem arz etmektedir. Vergilendirme açıklarının yeni reformlarla kapatılması ve vergilendirmenin şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Finansal varlıkların kaydedilmesini sağlayacak küresel çapta bir sistem vergi kaçırma, kara para aklama gibi konuların çözümü için fayda sağlayarak artan eşitsizliğe engel olabilir. Nitekim vergi cennetlerinde tutulan servetlerin günümüzde küresel GSYH'nin %10 unundan fazlasını temsil ettiği ifade edilmektedir.

Eşitsizliğin azaltılmasında en büyük pay şüphesiz devletin olacaktır. Geliştirilen ekonomi politikaları dışında sosyal devlet gereği çalışmalar yapılmalıdır. Kamunun eğitim, sağlık ve çevrenin korunmasına dair çalışmaları hem bugüne hem de geleceğe yönelik fayda sağlayacaktır. Toplumun refahının sağlanması ve gelecek kaygısının ortadan kaldırılması için eğitimde adaletin sağlanması, işçi haklarının korunması gibi durumlar önemlidir. Devletler mevcut gelir ve servet eşitsizliğinin üzerine gitmeli yükselişin engellenmesi için uzun süreli politikalar oluşturmalıdır.

KAYNAKÇA

Acemoglu, D. & Ventura, J. (2001). The World Income Distribution. NBER Working Paper, No: 8083.

Aksu, Ö. (1993). Gelir ve Servet Dağılımı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları. Alkin, E.

(1995). Türkiye'de Gelir Dağılımı. Yeni Türkiye, 141–144.

Bağdadioğlu, E. (2003, 9–11 Ekim). Yoksullukla Mücadeleye Yaklaşımlar. Sosyal Hizmet Sempozyumu, Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler, Antalya.

Balcı, İ. & Alyu, E. (2018). Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: OECD ve AB Ülkeleri Panel Veri Analizi. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17 (3), 988-996.

Bayar, F. Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye.

Caner, A. (2007). Finansal Serbestleşme ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine. İktisat, İşletme ve Finans, 22 (254), 5-17.

Çalışkan, Ş. (2010). Sosyal Siyaset Konferansları. 59 (2), 89–132.

Çelik, A. (2004). AB Ülkeleri ve Türkiye'de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı–Yeniden Dağılım. Çalışma ve Toplum, 3, 53–91.

Derviş, K. Küreselleşme, Büyüme ve Gelir Dağılımı.

Dollar, D., & Kraay, A. (2001). Growth is Good for the Poor. WB Policy Research Working Paper.

Işıkhan, V. (2002), Kentlerin Gölgesinde Yaşayan Evsizler, Ankara: Kardelen Ofset.

Kabaş, T. (2010). Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları. Ankara: Nobel Kitabevi.

Meneviş, B. (2006), Evsizler, Ankara: DPT ve Türk Ulusal Ajansı.

Şenses, F. (2002). Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yanar, R. ve A. Şahbaz (2010, 13-15 Ekim). Küreselleşme ve Yoksulluk: Küreselleşme Yoksulluğu Azaltıyor mu. Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu, Deneyimler ve Yeni Fikirler, İstanbul.

Yanar, R., & Şahbaz, A. (2013). Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 8 (3), 55-74.

A CASE STUDY ON EXECUTIVE OPINIONS ON CULTURAL INTELLIGENCE AND ORIENTATION PROCESS OF FOREIGN NATIONAL EMPLOYEES

Dr. Selçuk Nam
Sakarya University
Prof. Dr. Hasan Tutar
Bolu Abant Izzet Baysal University

ABSTRACT
Cultural intelligence, defined as the ability of a person to adapt to new cultural contexts, is an important factor in increasing organizational cohesion and effectiveness. In a competitive business environment, an individual's success in intercultural environments requires simultaneously adapting to more than one culture. Why do some people easily adapt to various cultures while others do not in cultural intelligence studies? In general, the success of managers and employees in multicultural environments is explained by the concept of cultural intelligence. Cultural intelligence reflects the level of adaptation to different organizational cultures. Cultural intelligence is the ability to identify cultural differences in intercultural behavior and adapt accordingly. Understanding cultural differences requires being able to work successfully in different cultural environments. Cultural adaptation is the ability to accept and manage cultural differences. Compliance is often the best possible approach to a problem and requires less administrative time than nonconformance. Adapting to a new culture requires overcoming various cultural problems and barriers. People can do this only through self-reliance. Individuals with a high level of cultural intelligence are expected to discover and understand foreign cultures more easily. The high cultural intelligence of individuals makes it easier for them to adapt to various situations and environments when they begin to recognize their cultural values and norms. Successful compliance is a function of administrative competencies and institutional support before and during the assignment. Cultural intelligence is usually metacognitive cultural intelligence, or one's ability to acquire and understand cultural information; cognitive, cultural intelligence or one's knowledge of cultures and cultural differences; motivational cultural intelligence or the ability to direct and sustain efforts to function in intercultural situations; It is called behavioral cultural intelligence or the capacity for behavioral flexibility in intercultural interactions. The cultural intelligence dimensions in question was analyzed through the administrators' views in this research.
Keywords; cultural intelligence, cultural adaptation, organizational culture

Özet
Bir kişinin yeni kültürel bağlamlara uyum sağlama yeteneği olarak tanımlanan kültürel zeka, örgütsel uyumu ve etkinliği artırmada önemli bir faktördür. Rekabetçi bir iş ortamında, bireyin kültürlerarası ortamlardaki başarısı, aynı anda birden fazla kültüre uyum sağlamayı gerektirir. Neden bazı insanlar çeşitli kültürlere kolayca uyum sağlarken bazıları kültürel zeka çalışmalarında uyum sağlamaz? Genel olarak çok kültürlü ortamlarda yönetici ve çalışanların başarısı kültürel zeka kavramı ile açıklanmaktadır. Kültürel zeka, farklı organizasyon kültürlerine uyum düzeyini yansıtır. Kültürel zeka, kültürlerarası davranıştaki kültürel farklılıkları belirleme ve buna göre uyum sağlama yeteneğidir. Kültürel farklılıkları anlamak, farklı kültürel ortamlarda başarılı bir şekilde çalışabilmeyi gerektirir. Kültürel adaptasyon, kültürel farklılıkları kabul etme ve yönetme yeteneğidir. Uyum genellikle bir soruna mümkün olan en iyi yaklaşımdır ve uygunsuzluktan daha az idari süre gerektirir. Yeni bir kültüre uyum sağlamak, çeşitli kültürel sorunların ve engellerin aşılmasını gerektirir. İnsanlar bunu ancak

kendine güvenerek yapabilirler. Kültürel zeka düzeyi yüksek bireylerin yabancı kültürleri daha kolay keşfetmeleri ve anlamaları beklenir. Bireylerin kültürel zekalarının yüksek olması, kültürel değer ve normlarını tanımaya başladıklarında çeşitli durum ve ortamlara uyum sağlamalarını kolaylaştırır. Başarılı uyum, görev öncesi ve sırasında idari yetkinlikler ve kurumsal desteğin bir işlevidir. Kültürel zeka genellikle üstbilişsel kültürel zeka veya kişinin kültürel bilgileri edinme ve anlama yeteneğidir; bilişsel, kültürel zeka veya kişinin kültürler ve kültürel farklılıklar hakkındaki bilgisi; motivasyonel kültürel zeka veya kültürlerarası durumlarda işlemeye yönelik çabaları yönlendirme ve sürdürme yeteneği; Buna davranışsal kültürel zeka veya kültürlerarası etkileşimlerde davranışsal esneklik kapasitesi denir. Bu araştırmada söz konusu kültürel zeka boyutları yönetici görüşleri üzerinden analiz edilmiştir.
Anahtar kelimeler; kültürel zeka, kültürel uyum, örgüt kültürü

1. Introduction

Cultural intelligence is formed by the combination of social culture and individual intelligence. Cultural intelligence is the ability of people to adapt to different situations. It is generally accepted that there is a relationship between people's ability to adapt to new situations and conditions and their "cultural intelligence" levels. Cultural intelligence has an important place in the success of managers and employees and in realizing their goals. Cultural intelligence is an important success factor in employee success and adaptation to organizational processes (Shaffer and Miller 2008). This study, it is aimed to examine the views of administrators on cultural intelligence. The research shows the importance of the research on the assumption that managers replace traditional leadership with high "cultural intelligence" skills and are more successful in managing cultural differences.

Cultural intelligence plays an important role in the management of cultural differences. It can be argued that it is important that he does not see all events from the center of his belonging in the success of intercultural management, which means the management of people from different cultures. "Cultural intelligence" is important in showing mental flexibility, whether a manager or an employee. Cultural intelligence is an important factor in getting along with others, finding the new environment meaningful, and social acceptance of those working in different cultures at all levels. Cultural intelligence plays a key role in adapting to a foreign culture (Livermore, 2011; Shaffer & Miller, 2008). Therefore, the higher the cultural intelligence levels of the employees, the higher their ability to adapt to different cultures will be. Studies on cultural intelligence have stated that cultural intelligence is an important employee skill, especially in terms of intercultural management (Livermore Livermore & Ang, 2015). It can be argued that cultural intelligence plays an important role, especially in shortening the adaptation period to multicultural business environments. Cultural intelligence is an important factor in increasing cohesion and effectiveness. Individuals with a high level of cultural intelligence can adapt to different cultures more easily. Cultural intelligence is important for employees and managers (Kim et al., 2006). The productivity and efficiency of employees in environments with people from different cultures are largely related to their ability to adapt to various cultural contexts (Livermore, 2011). It can be argued that cultural intelligence is an important ability, especially in periods of change.

2. Conceptual Framework

Cultural intelligence is important in organizational efficiency and individual performance, especially in organizational adaptation and orientation to multicultural work environments. Cultural intelligence is the ability of people to adapt to different situations and environments. It has an important place in the adaptation process of the employee to the environment and environmental change. Cultural intelligence is also important in adapting the organization to environmental change. The adaptation of organizations to their environment is directly related to the cultural intelligence levels of the employees. Ecological view, population ecology, or

organizational population ecology model, one of the organizational theories, explains the organization's adaptation to the environment. The basic idea of this view is how the living things in nature are eliminated by natural selection (selection). Some end their lives, while others develop in evolution and continue; organizations also need environmental protection to survive. The understanding that they have to adapt to the changes also states that organizational orientation is a natural process. Cultural intelligence is not only an ability that shortens the adaptation process to business processes, accelerates adaptation to the working environment and orientation, but also plays an important role in overcoming organizational conflicts and problems.

Different classifications have been made regarding the cultural intelligence levels of people. One of the most important of these classifications was made by Sternberg. Sternberg examines people's cultural intelligence levels as meta-cognitive cultural intelligence, cognitive, cultural intelligence, motivational cultural intelligence, and behavioral cultural intelligence. Meta-cognitive cultural intelligence is concerned with an individual's ability to understand, comprehend and internalize a new culture. The main function of meta-cognitive cultural intelligence is related to the ability of individuals to adapt to different cultural structures and adapt what they have learned to different situations (Livermore et al., 2015). Cognitive, cultural intelligence is associated with an individual's mental ability to adapt to different cultural environments and practices. This competence supports understanding cultural differences and finding a way to live together in different cultural business environments. Motivational cultural intelligence, another type of cultural intelligence, is the dimension of cultural intelligence that enables the individual to direct his attitudes and behaviors in intercultural situations (Livermore, 2011). It makes the individual behave more willingly in adopting cultural differences. On the other hand, behavioral cultural intelligence is the intelligence dimension related to the behavior flexibility of people in intercultural interactions (Ang & Dyne, 2008). This component of cultural intelligence relates to an individual's ability to take appropriate actions when interacting with people from different cultural backgrounds.

People with a relatively high level of cultural intelligence are expected to have a higher organizational orientation rate because of their high adaptation speed to the environment and situation. Orientation, which is a process of adapting to environmental conditions, may directly relate to cultural intelligence. Orientation is the process of getting used to all business processes and corporate relations, and this process has a direct relationship with orientation. Getting used to working is a process, and the most important supporter of this process is people's cultural intelligence abilities. Cultural adaptation and cultural intelligence ability play an important role in shortening the promotion process of the business during the onboarding process. The history of the business, the organizational structure of the business, the senior management positions and the managers who carry out these duties, the goods or services produced, the production line, the production process, the policies of the enterprises, the safety regulations, all the information in the personnel handbook are directly related to cultural intelligence (Keskin, 2019). ; Çakır & Kacır, 2018).

Understanding the rights and duties of the employee is also closely related to cultural intelligence. Cultural intelligence is directly related to obtaining work-related information and working in harmony with colleagues. In addition, understanding the job's duties, job security, the location of the job, the purpose of the job, and the relationship of the job with other jobs cannot be considered independently of cultural intelligence. Organizational routines such as preventing the alienation of new employees from the job and the business and providing social cohesion, helping new employees gain self-confidence and reducing their tension, reducing the starting costs and workforce turnover rate are directly related to the cultural intelligence of the employee.

The global mobility of the workforce due to the globalization of its markets necessitates intercultural management and harmony. This situation plays an important role in the managers' ability to manage intercultural differences and the cultural intelligence abilities of the employees. This research aims to reveal the importance of cultural intelligence in the orientation process of people from different cultures. The research, it is aimed to answer the basic question "What is the importance of cultural intelligence in the orientation process" and the following sub-questions:

- *Is cultural intelligence important in shortening business processes?*
- *Is cultural intelligence important in the development of human relations in organizations?*

3. Method

Research Design

This research was designed as qualitative research since it is more suitable for understanding the facts in-depth with their context (Creswell, 2003; Patton, 2014; Merriam, 2015). The research was designed according to the case study pattern, one of the qualitative research designs. This design is preferred because the case design is convenient to consider the situation when an event occurs, together with its context. Also, this method is very convenient to explain any real problem. The case study is another reason for the preference of this research design. It is convenient to examine the interaction of all variables related to the event or phenomenon to provide a holistic understanding of the social phenomenon or event (Tutar & Erdem, 2020).

Study Group

In case of studies, the study group should consist of people and groups who have experience in the subject the research focuses on and can reflect their experiences (Smith and Eatough, 2007: 35; Creswell, 2012); the study group of this research is composed of at least two groups in environments where cultural differences are experienced, and people from different cultures work. It consists of 5 managers with years of management experience. The purposive sampling technique was used to determine the study group of the research. The reason for choosing the purposive sampling technique is that it is suitable for the researcher to act from his observations and the research problem, include data sources in the sampling, and collect in-depth information (Neuman, 2012; Charmaz, 2011).

Table 1. Demographic Qualifications of the Participants

Participant code	Educational status	Marital status	Age	Gender	Length of service (years)
P1	Master (PhD cand.)	Married	35	Female	9
P2	MA in management	Married	35	Male	13
P3	Master	Married	37	Male	9
P4	University degree	Married	34	Female	8
P5	PhD	Married	61	Male	11

Data Collection Instrument and Data Collection

Since qualitative research is based on words, the participants need to experience the researched phenomenon. This study collected data through interviews and semi-structured interviews (Merriam, 2015: 83). The interview technique was preferred in the study because it is suitable for determining how the participants attribute meaning to the current situation (Greasley & Ashworth, 2007: 821; Smith & Eatough, 2007: 35). In this way, the participant's subconscious was deciphered with open-ended questions.

Validity and Reliability

In qualitative research, the concept of "credibility" is used instead of the concept of "validity", and the concept of "consistency" is used instead of the concept of "reliability" (Kumar, 2011; Merriam, 2015: 199). Generalizability, which is an element of reliability, is met with the

concept of "transportability." To increase the reliability of the questions in the research, the following formula, which was developed by Miles and Huberman (1994), reflecting the level of consensus in the expert opinions on the questions, was used:

Reliability = (Consensus / Consensus + Disagreement) X 100.

According to the formula above, it was sufficient to reach a consensus of 0.70 for the expert opinions, but in this study, the level of agreement coefficient regarding the reliability of the questions was 0.96. In addition to objectivity and confirmability, confirmation analysis was conducted to increase the reliability of the research (Kumar, 2011; Merriam, 2015: 200).

Analysis of Data

In the analysis of data; The process of defining the phenomenon, arranging the data collection tool, collecting the data, analyzing and interpreting the data, and reflecting it on the report by synthesizing it was followed (Mayring, 2011: 112; McMillan & Schumacher 2010: 368). The "coding according to the concepts extracted from the data" approach proposed by Corbin and Strauss (1998) was preferred in data analysis. This preference is not the researcher's decision but the thought that taking the participant's statement would be more effective in revealing his or her mind map. The study's "interview notes" obtained from the participants were divided into codes, sub-themes, and main themes following the content analysis. Sub-themes were reached by grouping the codes within themselves according to the similarity of meanings and a certain pattern. Considering the semantic content of the sub-themes, the main themes were reached (Neuman, 2012: 668; Cozby, 1989: 28; McMillan & Schumacher, 2010: 368). In this way, it has been tried to reveal the hidden or implied information instead of the content of the discourse at first glance (Sommer & Somer, 1986: 152; Creswell 2003: 190).

4. Results

The descriptive expressions, codes, sub-themes, and main themes obtained from the data collected through the interview form from the administrators on the importance of cultural intelligence in multicultural environments are shown in Tables 2 and 3. In the study, the administrators' views were sought on the role of cultural intelligence in adapting to different cultural environments and in the orientation process. The findings obtained from the participant opinions are shown in Table 2. When the table is examined, it is understood that the business managers to the sub-question give the answers "Is cultural intelligence important in shortening business processes" are grouped under the sub-themes of "organizational culture respectful to different cultures," "employee motivation and organizational climate" and the main theme of organizational culture and culture suitable for diversity management. Descriptive expressions show that managers share the common opinion that the cultural intelligence levels of the employees are effective in their orientation process. The descriptive statements related to this question are shown in Table 2.

Table 2 Participants' views on the role of cultural intelligence

Main theme	Sub-Themes	Codes	Contents (Descriptive statements)
The appropriate organizational culture and climate suitable for diversity management	Organizational culture that respects different cultures	Different culture, getting to know people, cultural harmony, orientation, work environment	In my experience, the employees' cultural intelligence is very important to get to know and adapt to people from different cultures in a workplace. The most important ability that shortens the orientation process of a person is his cultural intelligence. As long as the cultural intelligence levels of the employees are strong, they are successful in the orientation process. I think cultural intelligence is key in adapting to work, colleagues, and the work environment.

		Cultural intelligence, organizational efficiency, organizational culture, organizational values	The short orientation period of people with high cultural intelligence contributes to organizational efficiency. I can say that cultural intelligence significantly contributes to organizational culture, organizational climate, and organizational peace. People with high cultural intelligence are also relatively more capable of complying with organizational values and norms.
	Employee motivation and organizational climate	Business success, performance motivation, volunteering	The cultural intelligence levels of the employees increase the job success and motivation of the employees by shortening the orientation process. The shorter the adaptation and orientation period, the higher the performance of the employees. Volunteering levels increase in their participation in work. Volunteering leads people to work with high motivation.
		Organizational goal, employee motivation, organizational climate, adaptation to differences	Employee morale and motivation are important for an organization to achieve its goals. Business intelligence and cultural intelligence are important issues in creating an efficient working environment, organizational climate, and culture. Business intelligence and cultural intelligence are important factors in adopting the organizational culture and satisfying organizational psychology. The perceptions of people with a high level of cultural intelligence are clear, and thus their speed of adaptation to differences is high.

Another sub-question of the research; "Is cultural intelligence important in developing human relations in organizations?" The main purpose of this question is to determine administrators' views on the role of cultural intelligence in the relations of people working in other cultures with other people. The findings related to this question are shown in Table 3. Manager's opinions about this question; It is seen that they are gathered under the sub-themes of "respect for cultural differences and harmony of organizational elements" and the main theme of "Adaptation to the human and physical environment." It is understood that cultural intelligence plays an important role in adapting to cultural differences of managers and employees and adopting cultural differences in the internal and external environment of the organization.

Table 3. Table 3: Participants' views on the importance of cultural intelligence in human relations

Main theme	Sub-Themes	Codes	Contents (Descriptive statements)
Adaptation to the human and physical environment	Respect for cultural differences	Job descriptions, self-control, organizational culture, cultural differences, work peace	When people's cultural intelligence is high, they are more successful in adapting to their job descriptions and determining their boundaries. The fact that the employee behaves following their job description is directly related to their cultural intelligence. In addition, it is easier for people with a high level of cultural intelligence to adapt between organizational culture and individual cultural values. Cultural intelligence is

			important for respect for cultural differences and works peace. This facilitates the relationship between employees.
		Respect for culture, respect for people, human relations, acceptance	Cultural intelligence must be strong to work as a team in organizations. Respecting all cultures is key to working peace, and it is related to cultural intelligence. People can respect each other when they get to know each other first. Knowing someone else is also related to cultural intelligence. Respect and understanding make it easier to work with people from different cultures. Being accepted by others, accepting their differences is not independent of cultural intelligence.
	Harmony of organizational elements	Labour market, getting to know people, adaptation to differences, diversity management	Cultural intelligence is very important, especially in global job markets, to get to know people from different cultures and work together peacefully. An employee undoubtedly has many talents, and one of the most important of these is cultural intelligence. People with a high ability to adapt to differences are also successful in developing human relations with other employees. Cultural intelligence makes it easier to manage cultural differences. Adaptation to cultural differences is critical, especially in times of rapid change.
		Environmental change, respect for people, multiculturalism, orientation, performance	In order to be productive in a changing environment, it is necessary to be able to work in harmony with people from other cultures. I am saying this is the reality of today. There is no other way to be successful in multicultural business environments. A person whose long orientation process and perceptions are relatively closed can significantly reduce organizational efficiency. The individual performance of such a person is also relatively low. There is no working peace without respecting others, and being respectful to others is directly related to cultural intelligence.

5. Discussion and Conclusion

In this study, which was conducted to determine the managers' views on the cultural intelligence and organizational orientation of foreign employees, the answers given by the managers to the first sub-question were "organizational culture respectful to different cultures" and the main theme of "organizational culture and climate suitable for diversity management." This shows that managers give importance to cultural intelligence in multicultural business environments. The answers of the managers to this question; consists of different culture, getting to know people, cultural adaptation, orientation, business environment, cultural intelligence, organizational efficiency, organizational culture,

organizational values, business success, performance motivation, volunteering, organizational goal, employee morale, organizational climate and adaptation to differences. These codes consider the ability of managers to adapt to different cultures as an important employee competence, especially for multinational enterprises. The fact that managers see different cultures as an element of wealth can be seen as a diversity management competency.

In the analysis of the answers given by the participants to the second sub-question of the research, the opinions of the administrators; It has been observed that the sub-themes of "respect for cultural differences" and "harmony of organizational elements" are gathered under the main theme of "adaptation to the human and physical environment." The answers given to this sub-question; job descriptions, self-control, organizational culture, cultural differences, work peace, respect for culture, respect for people, human relations, acceptance, job market, getting to know people, adaptation to differences, diversity management, environmental change, respect for people, multiculturalism, orientation, consists of performance codes. From this, it can be argued that the ability of managers to use their cultural intelligence skills for the benefit of the organization is an important managerial competence today. Cultural intelligence is an important competence for all human resources today, without distinction between the ruler and the managed.

One of the important conditions for success in global job markets is thinking about different cultures. In this way, it may be possible for businesses to develop harmonious relations with both the internal and external environment of the organization. Organizations of the 21st century are multicultural organizations. Therefore, managing multiculturalism effectively is a form of managerial competence that is more important than ever (Polak-Weldon et al., 2012). People who work on the subject potentially; stated that there are eight different types of intelligence: verbal, logical, visual, kinesthetic, rhythmic, social, personal, and naturalistic intelligence (Oral, 2004). Of these intelligence types, especially verbal, logical, and social intelligence, interpersonal intelligence is directly related to cultural intelligence. It should also be noted that recently, emotional intelligence, which enables people to use social processes, has been added. When the managers' views are examined, it is understood that all these forms of intelligence are important in terms of organizational efficiency, effectiveness, and employee performance.

References

Ang, S., & Dyne, L. V. (2008). Conceptualization of cultural intelligence definition, distinctiveness, and nomological network. In: S. Ang & L. V. Dyne (Eds.). *Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications* (pp. 3-15). New York: M.E. Sharpe, Inc.

Charmaz, K. (2011). Grounded Theory Methods in Social Justice Research. *The Sage Handbook Of Qualitative Research, 4,* 359-380.

Cozby, C. P. (1989). *Methods in behavioral research*. CA: Mayfield Publishing Company

Creswell, J. W. (2003). *Research design: A Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. California: Sage Publications.

Creswell, John W. (2012). *Educational research*, Boston: Pearson.

Keskin, E. (2019). *Örgütlerde uygulanan oryantasyon eğitiminin işten ayrılma niyetine etkisi ve bu süreçte örgütsel destek algısının rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ersoy, A., & Ehtiyar, R. (2015). Kültürel farklılıkların yönetiminde kültürel zekânın rolü: Türk ve yabancı yöneticiler üzerine bir araştırma. *Turizm Araştırmaları Dergisi, 26*(1), 42-50.

Greasley, K., & Ashworth, P. (2007). The phenomenology of "approach to studying": The university student's studies within the lifework. *British Educational Research Journal, 32*, 819-843.

Çakır, E., & Kacır, Ü. (2018). İşletmelerde oryantasyon eğitiminin örgütsel sinizme ve örgütsel bağlılığa etkisi: Aydın organize sanayi bölgesinde bir uygulama. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5*(1), 124-149.

Kim, K., Kirkman, B. L., & Chen, G. (2006). Cultural intelligence and international assignment effectiveness: A conceptual model and preliminary findings. In: S. Ang & L. V. Dyne, (Eds.) *Handbook of Cultural Intelligence: Theory, Measurement, and Applications (*pp. 71-90*)*. New York: M.E. Sharpe Inc.

Kumar, R. (2011). Araştırma yöntemleri (Çev. Ö. Çokluk). Ankara: Edge Akademi Yayınları

Livermore, D., & Ang, S., 2015. *Leading with cultural intelligence: The Real Secret to Success*. AMACOM.

Livermore, D. (2011). *The cultural intelligence difference: Master the one skill you cannot do without in today's global economy*. New York: American Management Association.

Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştirmaya giriş*. (Çev. A. Gümüş & M. S. Durgun). Ankara: Bilge Su Yayınları.

McMillan, J. H., & Schumacher, S. (2006). *Research in education evidence-based inquiry*. New York: Pearson Education.

Merriam, S.B. (2013). *Nitel araştırma* (Çev. S. Turan.). Ankara: Nobel Yayınları.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi*. (Çev. S. A. Altun & A. Ersoy). Ankara: Pegem.

Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştirma yöntemleri: Nicel ve nitel yaklaşimlar I-II*. Cilt. İstanbul: Yayın Odası.

Oral, B. (2004). Eğitimde çoklu zekâ kuramlari. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. 6–9 Temmuz. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya

Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. London: Sage Publications.

Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Çev. M. Bütün, Selçuk B. D.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları

Sommer, R. & Sommer, B. B. (1986). *A practical guide to behavioral research*. N.Y.: Oxford Uni.

Sternberg, R. J. (1997). Concept of intelligence role in learning and success. *American Psychological Association, 52*(10), 1030-1037.

Strauss, A. L. & Corbin, J. M., 1998. *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks, CA: Sage publications.

ADVERTISING AND CONSUMER MEMORY –BETWEEN ILLUSION AND PALPABLE EFFECTS-

Prof. Dr. Mircea UDRESCU
Academy of Scientists from Bucharest, Carol I National Defense University from Bucharest, Bucharest, Romania, Artifex University from Bucharest, Bucharest, Romania
Lecturer Dr. Alina GHEORGHE
Artifex University from Bucharest, Bucharest, Romania

ABSTRACT
The competition of close brands is maintained by an advertising uproar. As a result, consumers complain that they feel bombarded with advertisements that, more or less, announce what they already knew. this is appreciated after studies which show the advertising quota of the product or brand, especially the reception quota, in the form of memorizing the advertising message in relation to all other advertisements. For the producers of advertising offers, the reception quota of the advertising advertisement is supported by the increase of the degree of exposure, but also by the natural processes of sustaining the memory by competitive repetition, and the degree of reception of the advertising message is correlated relative to the market share. product or brand. In the case of consumer products, actions and advertising support campaigns result in successive changes in the share of reception, which provides useful indications of the persistence of the advertising message in the memory of consumers. The levels of persistence of the advertising message in the consumer's memory suggest levels of effectiveness of the advertising action. However, this level is influenced not only by the particular memory capabilities of the target staff, but also by the avalanche of advertising competition borne by consumers. Sellers always turn to advertising companies because they hope to increase sales volume, while advertising companies claim that sales volume is conditioned by advertising. In the end, the seller does not know what part of the profit is due to advertising, while advertising companies are almost certain that most of the profit is due to them. In the advertising uproar, the buyer is the only one who feels obliged to resort to information therapy processes, in order to be able to make the right decision at the meeting with the brands that interest him. These processes have become even noisier, as the economic effects are increasingly appreciated by statistical indicators supported by psychological considerations.
Key words: brand, publicity, economy, profit, sales, competition, knowledge, need, request, satisfaction.

1. Brand, competitiveness, advertising

Close brands maintain competitive competition between them through advertising. That's why consumers feel bombarded with advertisements that, more or less, announce what they already knew. As such, there are many who consider that the avalanche of advertising messages behaves “like alcohol: the more there are, the less we remember. After two or three glasses, personal abilities begin to be affected. After being exposed to only one or two competing ads, we begin to forget about the first one.” (R. Burke, T. Strull, june 1988, p. 55-56).

For those interested in advertising, it is appreciated after studies resulting in the advertising share of the product or brand, especially the share of receiving them, in the form of memorizing the advertising message in relation to all other ads. For the producers of advertising offers, the share of receiving the advertisement is supported by the increase of the degree of exposure, but also by the natural processes of supporting the memory by

competitive repetition. Next, the degree of reception of the advertising message is correlated with the market share of the product or brand. In the case of consumer products, actions and advertising support campaigns cause successive noticeable changes in relation to the share of reception, which provides useful indications about the persistence of the advertising message in the memory of consumers. The levels of persistence of the advertising message in the consumer's memory suggest levels of effectiveness of the advertising action. However, this level is influenced not only by the particular memory capabilities of the target staff, but also by the avalanche of advertising competition borne by consumers.

Specialized studies highlight the fact that “In the broadest sense, a certain brand competes with all other advertisements - even those that are not in the same product category. This is known as the overall level of ad serving, and any ads must be highlighted in this ad..” (G. Franzen, 1994, p. 20). Read more ”In addition to the general level of involvement of the ad agglomeration, there is, more importantly, the "agglomeration in category". The advertisement in question competes with others in the product category. This is called 'agglomeration' ... What may come as a surprise to many is that advertisements also compete with any other for the same brand ... That is, multiple but similar achievements of advertisements for the same brand often compete between them and may create interference effects that affect their individual effectiveness. „ (H. Rao Unnava, Robert Gurn Grant, november 1991, p. 40-41).

And the ads of the same brand compete to penetrate the minds and memories of potential consumers. However, this time, “Advertisements aimed at a high-involvement audience may be less subject to these effects than those aimed at a low-involvement audience. This is because, in situations with a high degree of involvement, the consumer can, deliberately and consciously, process the message in such a way as to make it more resistant to forgetting. That is, it is stored with care that anticipates a need for recollection in the future. In the case of high-level messages, the viewer anticipates a future need to use the information, as opposed to low-level messages..” (M. Sutherland, A. K. Sylvester, 2008, p. 200)

The effectiveness of an advertisement is supported by the following ingredients, as follows: Excellence of the message, spending on time intervals and means of transmission, media access, adopted series, number of competitors broadcasting ads in the same time period, related expenses, number of advertising messages focused on the same brand, the level of involvement of the target audience, the basic objective of the advertisement - message recall or communication of new information, so on. (M. Sutherland, april 1996, p. 284-285)

2. Rationalization in advertising - intuitions, implications and threats

Advertising involves rising costs, but it also involves profits. Costs are rising, because advertising is supported by the principles of seasonal fashion, and earnings are increasingly relative, as market share and turnover are indicators that have a complex and multiple determination. Regardless of the situation, companies specializing in advertising offer, in all situations where they do not get the understanding of hiring specific services, suggest all companies to be careful when substantiating advertising budgets, and become increasingly vocal especially when faced with the decrease of orders for advertising services.

Advertising companies become extremely involved when they can advertise the results of psychological research, especially for the aspects that are favorable to them. Thus, they suggest that companies owning products and services initiate and develop advertising programs, because the effectiveness of advertising involves much more than the short-term interpretation of turnover. By appealing to the statistical behavior of memory, interested companies find sufficient arguments by linking advertising actions with related costs and mental processes, because advertising supports the brand image and its value level, regardless of whether turnover increases or decreases slightly. Without advertising or with little

publicity, brand erosion is guaranteed, consumers become less impressed with the brand or product, and the product or brand significantly reduces its ability to influence through fundamental characteristics. Moreover, "In the absence of consolidation advertising for leading brands, consumers are freer to develop perceptions of alternative products and base their decisions on what is visible on the shelf." It is also appreciated that "stopping advertising can be a smart decision. But it can be a "time bomb" ... maintaining sales in the short and medium term is not a reason to indulge ... the resumption of advertising can be adopted too late. So watch out for the "time bomb" with a delayed effect. In order to gain a favorable position that has been lost in periods of "tightening the belt", costs may be higher in the long run than if it is tried to be maintained, continuing advertising at the level of maintenance." (Advertising as an anti-recession tool, Harward business Review, january/february, 1980, p.153).

The same companies suggest to consumers of specialized advertising services that, instead of thinking about stopping advertising, they should focus on the idea of maintaining the advertising support of the brand or product, identifying sources of cost reduction, including advertising costs, arguments related to statistical studies according to which "Gaining mental territory for the brand requires much more effort and much more resources than maintaining it, once won."(M. Sutherland, A. K. Sylvester, op. cit. p. 205) Graphs are used to show that, when advertising for a brand or product in the same category was stopped, even if no visible effects on sales were observed at the moment, after a few months the buyers' commitment eroded quickly. The conclusion is generalized that the absence of consolidation has created more ordinary than loyal buyers, leaving the product or brand vulnerable to competitive attacks. Even if people still buy the product or brand, they declare that they no longer have any commitment to the brand or product. The product they trust, and regular shoppers tend to buy the same brand or product, but already believe there are no real differences between the products and brands known as the market offering. Thus, "... it may well be that the market becomes one of commodities with few perceived differences between each of the brands. The market leader's sales could thus become highly vulnerable to a price attack from a new or existing competitor ... Instead of waiting for the business to return to normal, executives should take advantage of the opportunity created for them by rival companies (who stop their ads). The company is brave enough to stay in the game and fight when everyone else is playing prudently and can bring about a dramatic change in market positioning. " (Cf. W. Moran, 1986, p. 328)

This is an opportunity not to be missed, because "for a company that is a smaller competitor, now is the time to catch up with the market leader. As a pilot taking off with a plane and looking to rise above the blanket of clouds, the small advertising company can take advantage of these situations to direct its brand to a higher level of market share and prominence. In such times, when with a small advertising budget, it is more likely to be heard when large companies have suspended their advertising and mental commitment to their brand begins to erode." (M. Sutherland, A. K. Sylvester, op. cit. p. 208) That is why it is argued that "One of the most important effects of advertising is to strengthen and protect what has already been built. People are more convinced of the "correctness" of choosing the brand if they see that it is advertised. Good advertising gives people the means to rationally substantiate their brand preferences."(K. Longman, 1998, p. 366).

Findings in the field of learning psychology quickly became the basis for the advertising industry. Among the most handy principles specific to learning psychology convincingly used in the field of advertising are: it is more difficult to penetrate people's minds than to maintain there what has already penetrated; there are two mental processes: the learning process (initial learning) and the process of accentuation and consolidation (maintaining and consolidating the initial learning); it takes much less time to recognize and

process ideas that are familiar; the rarer a word is found in a language, the longer it takes the mind to recognize and process it; diverting attention from one communication to another takes time; very involved people are more attentive and have a lower reception threshold; it is less difficult to capture an interested, motivated audience, so on. Based on these conclusions, reasoning develops such as: It usually takes a longer ad or more repetitions to make an ad pop into people's minds, compared to what it would take to maintain an ad or its message there; a new advertisement, new images and messages, it takes more time for the mind to process it; shorter advertisements are "occupying forces" for occupying and maintaining mental territory that has already been occupied by longer advertisements, called "attack forces". Short advertisements can be quite effective in maintaining mental territory only after longer advertisements have been busy to catch him; short commercials generally disappoint in their own standings from the crowd of advertisements, except when the audience is heavily involved in the relationship with the product or brand; capturing mental territory means not only highlighting the advertisement, but also the proper transmission of the message; short advertisements become effective only if they manage to communicate something successful about the brand or product; short ads can provide consolidation and reminder at low prices only if the main message was first communicated through a longer ad, so on.

3. Evaluating the effects of advertising

While advertising buyers look mainly at market share and turnover, those who work in the field of advertising offer do not hesitate to bring psychological arguments such as: advertising recognition, advertisement recall, brand perception, brand image, purchase intention so on. The evaluations of the mental mechanisms are superimposed on the observed and quantified consumer behavior, which covers the contribution of other specific marketing actions. Evaluations of mental mechanisms may not give the same results as the analysis of buying behavior, but there is sufficient argument in linking buying behavior to aspects specific to mental mechanisms. And no one can make total disjunctions between buying behavior and the components of mental mechanisms, but evaluation efforts always reach their complementarity.

In turn, those who focus on using the evaluation of purchasing behavior in substantiating decision-making processes can ignore beneficial advertising campaigns, only because in similar situations they have not led to increases in market share or turnover. At the same time, as specialists in cognitive psychology are making increasing strides in the direction of brain physiology, advertising specialists are increasingly linking their findings to possible outcomes of the effects of advertising in all areas of activity.

For everyone, memorization means recovering a past experience, which involves "a process of completing structures, in which a subset of features that focus that particular past experience is reactivated, and activation extends to the rest of the constituent features of that experience." Laboratory neurophysiological studies show exactly which areas of the brain are active all the time and which areas are activated in the case of memory processes. However, the various fragments of memory are not stored together, the fragments of a memory being distributed in different neural areas, but what binds them in a coherent memory are the connections between them and, especially, their associative force. When the consumer recognizes something, it means that something has made certain connections between the fragments he saw some time ago and connects them by associative force in a coherent representation in his mind, that something triggering can be, with great chances of course, well-targeted advertising. Thus, an image or a word activates a part of the buyer's mental network, which is understood to be the purpose of advertising, on which the consumer's behavior will later depend. Memories are triggered by an increasingly plausible process, and this process has plausible implications in supporting advertising, marketing in general. It

becomes enticing for marketers to argue that sensitive meanings of brands are maintained today through specific processes of updating memories. It is very easy to use well-known examples, such as Coca Cola, which has been able to closely associate the family harmony specific to the big holidays with the implicit consumption of Coca Cola. The stronger the associative force between a product feature and a recognized family event, the more sought after the brand becomes as those events approach. Or, Coca Cola is a well-known brand, and Christmas, Easter, so on. They are recognized holidays, which can hardly take place without the existence of the recognized product. But, from the idea of the big holidays, any family holiday suggests by itself the existence of Coca Cola. And companies specializing in advertising, after any advertising campaign, are able to bring arguments that address either the behavior of buyers, or their attitudes, or the evolution of product perception, or the evolution of its image. Buyers' behavior is supported by opinion polls, attitudes by changing the intentions of buying and consuming, perception by the rate of spontaneous recognition of the product, and the image by associating the product with the idea of celebration. As such, the recognition of the advertisement, the recollection of the advertisement and the understanding of the advertising message become arguments for explaining the market share and the turnover. And if the results of statistical measurements of the advertising process are not in line with turnover, there are enough arguments to suggest new and new actions to promote further advertising efforts, because "When sales and changes in market share, as others behavioral indicators, do not react quickly to advertising, those who advertise must be diagnosed as soon as it happens. At this point, the other measurement indicators come to the fore, because it is necessary to monitor (retrospectively) the intermediate effects to see where the advertisement has an impact and where it does not, so that a decision can be made..” (M. Sutherland, A. K. Sylvester, op. cit., p. 329) So, the indicators for measuring mental processes aimed at recognizing, remembering, understanding the message and the credibility of the message are gaining weight.

4. Conclusions

Advertisers want to immediately influence buying behavior and therefore directly appreciate turnover and market share, and are relatively reluctant to use other methods of measuring the effects of advertising processes. Advertising providers consider that, no matter how desirable positive changes in turnover and market share are desirable, these indicators are not in themselves sufficient to assess the effectiveness and efficiency of advertising. Moreover, it is shown that those who do not take into account the indicators of mental measurement, but advertise, do not sufficiently understand the psychological nuances of consumers and can not notice the real effects of advertising. Therefore, it is suggested that the product and the brand subject to advertising processes be monitored simultaneously according to a wide range of mental measurement indicators, because only in this way can better advertisements be created in the future. Of course, measurements can provide useful information, but focusing on the mental aspects increasingly distances advertising firms from correlating their efforts with the major interest of the advertising consumer: turnover and market share. Sellers always turn to advertising companies because they hope to increase sales volume, while advertising companies claim that sales volume is conditioned by advertising. In the end, the seller does not know what part of the profit is due to advertising, while advertising companies are almost certain that most of the profit is due to them. In the advertising uproar, the buyer is the only one who feels obliged to resort to information therapy processes, in order to be able to make the right decision at the meeting with the brands that interest him.

References

1. D.L. Schacter, K. Norman, W. Koutstaal, (1998) The cognitive neuroscience of constructive memory, Annual Reiew of Psychology, vol. 49.

2. H. Rao Unnava, R. G. Grant, (november 1991) Effects of repeating varied ad executions on brand name and memory, Journal of Marketing Research, vol. XXVIII.

3. K. Longman, (1998) The build brand equity, it pais to advertise, Journal of Brand Management, vol. 5, no.5.

4. M. Sutherland, Alice K. Sylvester, (2008) From advertising to the consumer, Polirom Publishing House, Bucharest.

5. Max Sutherland, To build a brand, use something old as a litle to something new, Journal of Brand Management, vol. 3, no.5, april 1996, p. 284-285

6. M. Udrescu, C. Coderie,(2020) Systematization about management, marketing and sales, Axioma Print Publishing House, Bucharest.

7. R. Burke, T. Strull, (june 1988) Competitiv Interference and Consumer Memory of Advertising, Journal of Consumer Research, vol. 15.

8. W. Moran, (1986) Relating the product line to market needs and wants, Handbook of Marketing, Second Edition, Mc Graw-Hill, New York.

9. G. Franzen, (1994) Advertising Effectiveness: Findings from Empirical Research, NTC Publications, Oxfordshire, p. 20.